K/8646

Historia mundi naturalis
C. PLINII SECVNDI:
HOC EST:
AMPLISSIMVM, LVCIDISSIMVM, PERSPICACISSIMVMQVE, NEC NON PLANE MIRANDVM TOTIVS VNIVERSI, RERVMQVE NATVRALIVM SPECVLVM: IN QVO, DE DEO, COELO, SIDERIBVS, ELEMENTIS, Igni, Aere, Terra, Mariq́ue: de Europa etiam, Asia, Aphrica, diuersisq́ue earum regionibus, Prouinciis, Insulis, nec non montibus, alpibus, promontoriis, sinubus maris, atq; fluminibus: de homine quoque, eius generatione, prodigiosis partubus, animæ præstantia, gentibusq́ue diuersis: de animalibus terrestribus, aquatilibus, diuitiis marinis, vt margaritis: de auibus, atque insectis:

SIC ETIAM DE TAM SYLVESTRIBVS, QVAM FRVGIFERIS ARBORIBVS, de cultura agrorum, vitium, oliuarum, nec non de cæteris Cerealium generibus, frugumq́ prodigiis, de messe & vindemia: de multiplici insuper variæ ex variis crescentis naturæ venis atq; muneribus contra morbos varios medicinæ obseruatione, de Magia, eiusq́ origine: adhæc de metallis, auro, argento, &c. de honore picturæ, de Rom. pictoribus, lapidum natura, marmorumq́ in ædificiis luxuria: & similibus naturæ stupendis documentis: præsentissimas, omnibus numeris, plenissimaq́ perfectione absolutissimas naturalium rerum imagines, sagacissima atque maximè stupenda naturæ maiestas ceu in primo veritatis Archetypo contemplatur.

IN LIBROS XXXVII. DISTRIBVTA, VIVISQVE IMAGINIBVS ILLVSTRATA; atque vero proprioq́ue naturæ nitori labore impensisq́ue Sigismundi Feyerabenij hoc nouo, anteà minusq́ue visu ornatu fideliter atque integrè restituta.

HIS BREVES ERVDITAEQVE IN MARGINE DOCTISSIMORVM VIRORVM CASTIGATIONES: Sigismundi Gelenij quoq; perspicuæ atq; perutiles animaduersiones accesserunt.

Cum Indice rerum & verborum locupletissimo.

Typis excudebatur Francoforti ad Mœnum, à partu Deiparæ virginis:
M. D. LXXXII.

17a-1-12

Bibliotheca
A
Loc. 10
Tabl.
Num. 33

18997615

Historia mundi naturalis

C. PLINII SECVNDI:

HOC EST:

AMPLISSIMVM, LVCIDISSIMVM, PERSPICACISSIMVMQVE, NEC NON PLANE MIRANDVM TOTIVS VNIVERSI, RERVMQVE NATVRALIVM SPECVLVM:

IN QVO, DE DEO, COELO, SIDERIBVS, ELEMENTIS, Igni, Aere, Terra, Mariq́ue: de Europa etiam, Asia, Aphrica, diuersisque earum regionibus, Prouinciis, Insulis, nec non montibus, alpibus, promontoriis, sinubus maris, ac fluminibus: de homine quoque, eius generatione, prodigiosis partubus, animæ præstantia, gentibusque diuersis: de animalibus terrestribus, aquatilibus, diuitiis marinis, vt margaritis: de auibus, atque insectis:

SIC ETIAM DE TAM SYLVESTRIBVS, QVAM FRVGIFERIS ARBORIBVS, de cultura agrorum, vitium, oliuarum, nec non de cæteris Cerealium generibus, frugumq́; prodigiis: de messe & vindemia: de multiplici insuper varia ex variis crescentis naturæ venis atq; muneribus contra morbos varios medicinæ obseruatione, de Magia, eiusq́ origine: adhæc de metallis, auro, argento, &c. de honore picturæ, de Rom. pictoribus, lapidum natura, marmorumq́; in ædificiis luxuria: & similibus naturæ stupendis documentis: præsentissimas, omnibus numeris, plenissimaq́; perfectione absolutissimas naturalium rerum imagines. sagacissima atque maxime stupenda naturæ maiestas ceu in primo veritatis Archetypo contemplatur.

IN LIBROS XXXVII. DISTRIBVTA, VIVISQVE IMAGINIBVS ILLVSTRATA: atque vero proprioque naturæ nitori labore impensisque Sigismundi Feyerabenij hoc nouo, anteà minusque visu ornatu fideliter atque integrè restituta.

HIS BREVES ERVDITAEQVE IN MARGINE DOCTISSIMORVM VIRORVM CASTIGAtiones: Sigismundi Gelenij quoq; perspicuæ atq; perutiles animaduersiones accesserunt.

Cum Indice rerum & verborum locupletissimo:

Typis excudebatur Francofurti ad Mœnum, à partu Deiparæ virginis:

M. D. LXXXII.

REVERENDO, NOBILI, VIRTVTVM SPLENDORE MAIORVMQVE IMAGINIBVS PRAEEMINENTI Domino, Domino Georgio à Lieſskirchen, domorum S. Anthonij in Roeſtorff & Hoeſt generali Præceptori, &c. Domino ſuo officiosè colendo.

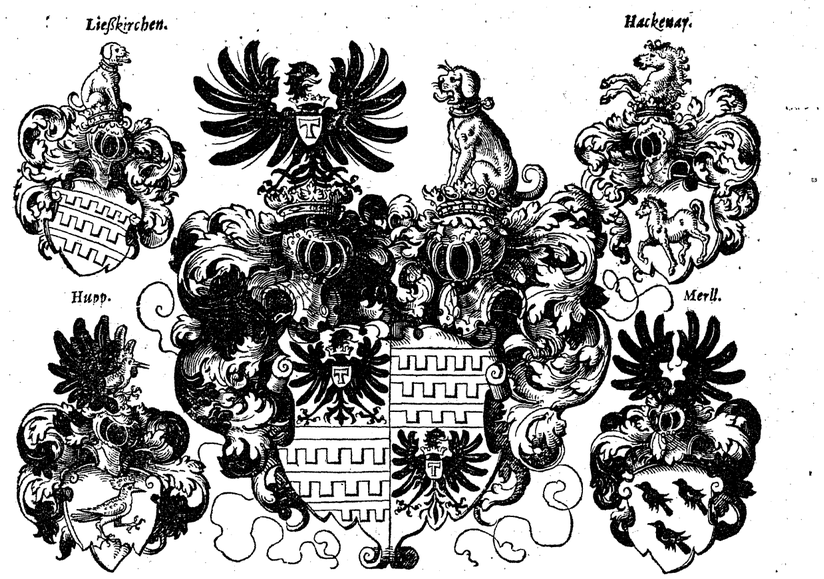

Fulgentem nigra geſtat ceruice coronam,
Pectoreq́ infuluo, τοῦ, Iouis ales habet.
Quam tu cùm cernes Aquilam, te ſigna videre
Anthonitarum, Cæſare dante, ſcias.
Parte alia generoſa vides Canis ora ſagacis,
Inſtrata toties nixaq́ fulcra baſi.
Atque ea dum luſtras inſignia: ſigna vetuſta
Inclyta Lieſskirchen noueris eſſe domus.

CVm alia multa, quæ vigebant olim, rerum laudandarum ſtudia periſſe, atque extincta prorſus eſſe, dolendum eſt, vir Reuerende ac Magnifice: tùm hanc, in qua ſitam omnes vel maximam vtilitatem intelligunt, veram naturalem Hiſtoriam ita amiſimus, vt ex eorũ, quibus noſtra patrumq́ memoria ſuam hoc in genere iuduſtriam locare ſtudiũ fuit, magno ac infinito propè numero, non tamen ita multos, qui tolerabiles videantur: qui verò excellant, quàm pauciſsimos, aut fortaſſe neminem liceat inuenire. Atque huius quidem incommodi culpa vnde manauerit exponam. Primum illud in controuerſiam non cadit, quò quidq́

præstãtius, eò laboriosius ac difficilius esse, alioqui nihil iã excelleret. Quod enim cõsequerentur multi, in eo dignitas non esset, & ex copia vilitas existeret. Est igitur in magnis rebus item magna, quæ nos ab earũ quasi possessione arcet, cõstituta difficultas. Hæc porrò simplex non est, sed in duo genera diuiditur. Quædã enim sicuti existimãtur, ita difficilia sunt: q̃dam, cũ existimentur, tamen nõ sunt. Vbi difficultas & est, & apparet, inde multitudo voluntatẽ & studium libenter abducit. Rem quidẽ ipsam, quanti est, opinione æstimamus, & vehementer expetimus: Magnis verò laborib. & vigilijs vt ematur, non facilè quisquam à seipso impetrat. Amat enim hominis natura moderatam quietem, eáq; alitur & crescit, nimias cõtentiones, quibus frangitur ac minuitur, recusat. Vbi verò facilè in speciem aliquid ostenditur, difficultas inclusa latet, cuiusmodi nõ esse pauca, inanis multorum docuit experientia: eò frequentes bona spe inuitati, accurrunt, facileq; ad eas res aggrediuntur, in quibus vel mediocrem operam si ponant, futurum, vt ex animi sententia succedat, arbitrantur: quos deinde graui temeritatis infamia, refellit euentus. Huius generis hæc est, de qua orationem instituimus, vera Historia naturalis. Quis enim est qui se non existimet naturæ abscondita posse ita commodè explicare, vt desiderari ab eruditis beneque intelligentibus viris nihil queat? Atque hi cum in grauiores materias inciderint, si easdem ab alijs sumptas in sua scripta totas transtulerint, tùm se suas præclarè partes absoluisse existimant: cum interim, in quo doctrinæ, quæ paulò sit occultior, appareant notæ, in quo ingenij lumen eluceat, in quo prudentiæ vis, aut iudicij signa cernantur, nihil afferunt. Exire videmus quotidiè, à posterẽi ordinis hominibus factos, speciosis magnaq; pollicentibus titulis insignes, minimi pretij, commentarios: quos non modo qui scribunt, falsa de seipsis opinione decepti, verum etiam qui typis impressos edunt, ijs qui de hoc genere iudicare possunt inconsultis, quodammodò deformant præclara studia literarum, & de posteritate ipsa pessimè merentur. Ego verò bene mereri de literis, etiamsi vtilitas præterea consequatur nulla, tamen præclarum imprimis atque egregium esse semper duxi. quanquam vtilitatem spectare si volumus, ea demum summa est, quæ ex hoc genere percipitur. Fructus enim in posteritatis memoria & prædicatione positus est, quem nemo vnquam sapiens non præstantissimum esse iudicauit. Sed hæc bene merendi ratio duplex videtur esse. Nam & qui aliquid ipsi scripserunt, & qui alios vel cohortatione, vel præmio, vt scriberent, impulerunt, literis opem tulisse existimantur. Quæ dua res eiusmodi sunt, vt qui alterutrã commodè faciat, ei scilicet à studiosis omnibus gratiæ sint agendæ: qui vtramq; ne haberi quidem satis possint. Atq; hanc laudem, ne apud veteres quidem sæpè accidit, vt vnus consequeretur: propterea quòd qui ea virtute atq; fortuna fuerunt, vt & ingenio posteris prodesse possent, & opibus, vt idem facerent, multos adducere, alterum facilè fecerunt, vt eos qui doctrina & eloquentia valerent, ad iuuanda literarum studia excitarent, alterum facere, vt ipsi monimentum aliquod industriæ suæ relinquerent, propter rerum gerendarum curam nõ ita potuerunt. Quod item nostris temporibus vsu videmus euenire. Nam neq; multi sunt, qui præstare vtrumq; possint, & qui possunt, ijs ferè cùm velint, non conceditur.

Verum vt quò cœpi pergam, Plinij naturalem historiam hactenus typis excusam, grauem inquam illam immensi voluminis molem, quis est qui ferre vllo modo possit?

possit? Loca sunt in Plinij naturali historia malè mendis affecta quàm plurima. Sanari nullum videas. Sunt ob antiquitatis obscuram notitiam difficilia: quis est de tot interpretum numero, qui lumine explanationis illustret? deniq; communia tantum quæq; omnibus penè patent, ea sumunt ad explicandum: ex abditis, quò sine labore & ingenio accessus non est, doctrinæ fontibus nihil hauriunt. Contraq; multa corrumpunt magis, dum emendare conantur: multa exponendo peruertũt, & pulcherrimas sæpè sententias turpissimis inscitiæ maculis inquinant. Quæ me ita commouit indignitas, itaq; meum animum, vt verè dicam, miseratio quædam affecit, vt statuerim, si cum vita valetudo, & cum valetudine ocium & sumptus suppetat, hunc omnium pulcherrimum authorem quàm correctissime typis meis, studiosorum gratia, in vulgus edere: non quod ego is sim, qui mihi tantum arrogem, vt alijs typographis detractam solertiæ laudem ad me transferam: abest hoc à consuetudine mea, abest à natura plurimum: Sed neque rursus is sum, qui cum cæteros probè nouerim, ipse me prorsus ignorem: & qui, cùm alios accusem propterea, quia non præstant ea, quæ ab eorum studio postulantur, ego me si quid præstare possem mihi videor, velim contemnere. Non ita laudem fugio, et si nec nimis appeto: Alterum stupidæ cuiusdam sapientiæ, alterum insanæ ambitionis esse vitium semper duxi.

Cùm verò laudes authoris celeberrimi ab viris clarissimis ante hac satis superq; decantatas esse nouerim, deq; authore dico nostro, eius q; scriptis, & hoc præcipuè volumine, vt magnificè, ita & verè priùs multa dicta sint ab alijs, quorum nonnullos multis, ijsq; verissimis rationibus, confirmare memini, nihil extare hac nostri authoris historia naturali vtilius: ineptus sim & importunus, si eadem hoc loco intempestiuè recẽseam, & quod dici solet, actum agam.

Permagni verò refert, vir Reuerende & Amplissime, quo quidq; tempore agatur, & ad omnes res non paruum habere momentum solet occasio quædam, & commoditas, qua vti dicuntur ij, qui nihil, nisi loco, facere consueuerunt. Nam quemadmodum pictorum tabulæ certo loco positæ delectant, eædemq; minus bono lumine constitutæ, non item eorum qui spectant, oculos tenere solent: sic actiones nostræ, mirum est, quantum opportunitate commendentur: vt interdum plus in tempore, quam in ipsa re positum esse videatur. Quod ego cùm semper iudicassem, tamen non sum veritus, quin tuæ Amplitudini hoc ipsum, quod nunc à me proficiscitur, officiũ futurum esset vel iucundissimum. Nam et si magna tuæ Amplitudini est grauissimorum negociorum impositamoles, quam summa cum laude, & omnium penè hominum admiratione sustinet: tamen in illa ipsa occupatione ita eandem literarum tractatio delectat, vt & legat cum voluptate, quæ alij scripta reliquerunt, & scribat ipse, quæ à posteris cum admiratione legentur.

Ex quo illud consequetur, vt non modò Ordini ampliss imo seruiat, quod est summa laude dignum, sed etiam posteritati consulat, quo laudabilius esse nihil potest. Itaq; tantum abest, vt à maioribus suis, omni decore affluentibus, ad se ornandam quicquam hauriat, vt etiam in hac sit, quod ad illos redundet. Nam si tuæ Amplitudini aliunde petenda sit laus, vnde plura suppetant ornamenta, quàm à generis antiquitate (quod ante mille quingentos annos Romæ in flore ac Lisolforum familia dictum, ab Diui Petri Apostoli discipulo beato Materno, Colo-

nienſium, Treuirorum & Tungarorum Epiſcopo primo, ad fidem Chriſtianam conuerſum, templumq; primum in honorem Diuæ virginis, quod in hunc vſque diem conſpicere licet, & vulgariter Lieſkirchen vocatur, Coloniæ extruxiſſe: A quo euentu familiam hanc ab Lieſkirchen nũcupatam fuiſſe, Colonienſes Annales teſtãtur) & parente Conſtantino à Lieſkirchen, felicis recordationis, qui vt Amplitudo tua ab Ordine Auguſtiſſimo in Præceptorem generalem eſt deſignata, ſic ille à prudentiſſimo Colonienſium ſenatu, in eorundem numerum ita fuit cooptatus, vt ei Senatus ampliſſimam Conſularem dignitatem non quaſi optatam conceſſiſſe, ſed quaſi debitam perſoluiſſe videatur? Cui quidem viro primario cum ad ſummam gloriam nihil defuerit, cumq; item Amplitudini tuæ ea res abundè adſint, quibus homines hominibus antecellere videntur: Tamen ſit veſtra bonitate & ſapientia, vt viciſſim & tua Amplitudo in illius dignitate atque amplitudine, & ille in ingenio atque in virtute conquieuerit tua. Vterque verò magna apud Senatum Prudentiſſimum & Ordinem auguſtiſſimum authoritate, magno eſtis apud omnes nomine & gloria. Nam Amplitudo tua quidem, quis eſt tàm longinquus, cui notiſſima non ſit? nõ ex præſenti corporis forma, ſed ex imagine ingenij ſui, quam veriſſimis eloquentiæ coloribus expreſſam in ſuis ſcriptis licet intueri. In hac cum & naturæ ſuæ bonitas, & virtutis eximia præſtantia cernatur: ſequitur, vt ex ea qui eandem norunt, ijdem ament. Quorũ ego in numero cùm ita eſſem, vt nemini concederem: prætermittere nolui, quin Plinium, cuius Amplitudo tua libros è manibus dimittere non ſolet, cum Amplitudinis tuæ inſcriptione diuulgarem. Quare non fuit ab re, cùm ego hoſce Plinij libros, mendis antea deformatos, nunc correctione expolitos emitterem: non fuit inquam abs re T. A. nomini dicatos emittere, vt quæ de naturali hiſtoria traduntur, ea harum rerum ſtudioſiſſimi titulo cohoneſtarentur. Hoc cùm ita exiſtimaſſem, quia videbatur eſſe aptiſſimum, feci, & feci eò libentius, quòd cum Amplitudo tua mihi & multa iam ſummæ humanitatis officia tribuiſſet, & ea eſſet, quæ tribuere etiam maiora poſſet, ego, niſi aliquid, præſertim vbi daretur occaſio, retribuerem, verebar ne ex duobus maximè inſignibus vitijs, alterutrius infamiam non effugerem, vt vel ea viderer, quæ ab Amplitudine tua accepiſſem, minus memmiſſe, quod à conſuetudine naturaq; mea alieniſſimũ eſt: vel ea quæ ſperari poſſent, negligere: quod quia ſuperbi eſſet, abeſt non modò à fortuna mea, ſed & à voluntate plurimum. Cæterùm quantum operæ ſumptusq; in hoc authore noſtro ab erroribus & mendis vindicando poſuerim, aliorum collatio facilè monſtrabit: quantum autem profecerim, & tua Amplitudo & alij iudicabũt. Tuæ Amplitudini quidem ſi conſequar, vt noſtra diligentia probetur, ſanè meos labores non exiguo compenſatos eſſe fructu exiſtimabo. Amplitudinem tuam Deus Opt. Max. diu ſaluam & florentem conſeruet. Francofurti ad Mœnum, Anno ab orbe redempto M. D. LXXXII. Calend. Septembr.

T. R. A.
Addictiß.
Sigiſmundus Feyerabendt
Bibliopola.

C. PLINIVS CAECILIVS
MARCO SVO S.

PER GRATVM est mihi, quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas, vt habere omnes velis, quæraſq; qui ſint. Fungar indicis partibus, atq; etiam, quo ſint ordine ſcripti, notum tibi faciam. Eſt enim hæc quoq; ſtudioſis non iniucunda cognitio. De iaculatione equeſtri vnus. Hunc cùm præfectus alæ militaret, pari ingenio curaq́ue compoſuit. De vita Q. Pomponij Secundi duo, à quo ſingulariter amatus, hoc memoriæ amici, quaſi debitum munus, exoluit. Bellorum Germaniæ viginti, quibus omnia, quę cum Germanis geſſimus bella, collegit. Inchoauit, cùm in Germania militaret, ſomnio monitus. Adſtitit enim ei quieſcenti Druſi Neronis effigies, qui Germaniæ latiſſimè victor ibi periit. Commendabat memoriam ſuam, orabatq́ue, vt ſe ab iniuria obliuionis aſſereret. Studioſi tres, in ſex volumina propter amplitudinem diuiſi, quibus Oratorem ab incunabulis inſtituit & perficit. Dubij ſermonis octo ſcripſit ſub Nerone nouiſſimis annis, cùm omne ſtudiorum genus paulò liberius & erectius, periculoſum ſeruitus feciſſet. A fine Aufidij Baſſi xxxj. Naturę hiſtoriarum xxxvij. opus diffuſum, eruditum, nec minus varium, quàm ipſa natura. Miraris, quòd tot volumina, multaq́; in iis tam ſcrupuloſa, homo occupatus abſoluerit? Magis miraberis, ſi ſcieris illum aliquandiu cauſas actitaſſe, deceſſiſſe anno vj. & l. medium tempus diſtentum impeditumq́ue, quà officiis maximis, quà amicitia principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auſpicandi cauſa, ſed ſtudendi ſtatim à nocte multa: hyeme verò ab hora ſeptima, vel cùm tardiſſimè, octaua, ſæpe ſexta. Erat ſanè ſomni parciſſimi, nonnunquã etiam inter ipſa ſtudia inſtantis, & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem: nam ille quoq; noctibus vtebatur: inde ad delegatum ſibi officium. Reuerſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſępe, quem interdiu leuem & facilem veterum more ſumebat ęſtate, ſi quid otij, iacebat in ſole, liber legebatur, adnotabat, excerpebatq́ue. Nihil enim vnquam legit, quod non excerperet. Dicere etiam ſolebat, nullum eſſe librum tam malum, vt non aliqua ex parte prodeſſet. Poſt ſolem plerunque frigida lauabatur. Deinde guſtabat, dormiebatq́; minimum. Mox, quaſi alio die, ſtudebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem curſim. Memini quendam ex amicis, cùm lector quędam pronuntiaſſet perperam, reuocaſſe, & repeti coegiſſe. Huic auunculum meum dixiſſe: Intellexeras nempe. quum ille annuiſſet. Cur ergo reuocabas? decem amplius verſus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parſimonia temporis. Surgebat ęſtate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, ſed tanquam aliqua lege cogente. Hęc inter medios labores, vrbiſq́ue fremitum. In ſeceſſu ſolum balinei tempus ſtudiis eximebatur. Cùm dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum diſtringitur, tergiturq́ue, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere quaſi ſolutus cęteris curis, huic vni vacabat. Ad latus notarius cum libro & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur, vt ne cæli quidem aſperitas vllum ſtudiis tempus eriperet. Qua ex cauſa Romę quoque ſella vehebatur. Repeto me correptum ab eo, cùm ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis nõ impartiretur. Hac intentione tot iſta volumina peregit, electorumq́; commentarios clx. mihi reliquit, opiſthographos quidem, & minutiſſimè ſcriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipſe, potuiſſe ſe, cùm procuraret in Hiſpania, vendere hos commentarios Largio Licinio cccc. millibus nummûm, & tunc aliquanto pauciores erant. Nónne videtur tibi recordanti quantũ legerit, quantum ſcripſerit, nec in officiis vllis, nec in amicitia principum fuiſſe? Rurſus cùm audis quid ſtudiis laboris impenderit, nec ſcripſiſſe ſatis, nec legiſſe? Quid eſt enim, quod non aut illę occupationes impedire, aut hæc inſtantia non poſſit efficere? Itaque ſoleo ridere, cùm me quidam ſtudioſum vocant, qui ſi comparer illi, ſum deſidioſiſſimus. Ego autem tantùm, quẽ partim publica, partim amicorum officia diſtringunt? Quis ex iſtis, qui tota vita literis aſſident, collatus illi, non quaſi ſomno & inertię deditus erubeſcat? Extendi epiſtolam, quamuis hoc ſolum, quod requirebas, ſcribere deſtinaſſem, quos ſcilicet libros reliquiſſet. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipſos libros, futura, quę te non tantùm ad legendos eos, verumetiam ad ſimile aliquid elaborandum poſſunt emulationis ſtimulis excitare.

Vale.

C. PLINIVS TACITO SVO. S.

PETIS, vt tibi auunculi mei exitum scribam, quò verius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam video morti eius, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, vt populi, vt vrbes, memorabili casu, quasi semper victurus, occiderit, quamuis ipse plurima scripserit, plura tamen perpetuitati eius scriptorum tuorum aeternitas addet. Equidem beatos puto, quibus Deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos verò, quibus vtrunq; . Horum in numero auunculus meus & suis libris, & tuis erit. Quò libentius suscipio, deposco etiam, quod iniungis. Erat Miseni, classemq; imperio praesens regebat. Calend. Nouembris hora ferè septima, mater mea indicat ei apparere nubem mustata & magnitudine, & specie. Surgit ille, vt è sole solebat, frigida gustata: iacens enim studebat. Poposcit soleas, ascendit locum, ex quo maximè miraculum illud conspici poterat. Nubes, incertum procul intuentibus ex quo monte (Vesuium fuisse postea cognitum est) oriebatur: cuius similitudinem & formam non alia magis arbor, quàm pinus expresserit. Nam longissimo velut trunco effata in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo, quia recenti spiritu euecta, dein senescente eo destituta, aut etiam pondere suo victa, in latitudinem vanescebat, candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cinerémve sustulerat. Magnum id propiusq; nocendum, vt eruditissimo viro, visum est. Iubet liburnicam aptari, mihi, si venire vnà vellem, facit copiam. Respondi, studere me malle: & forte ipse, quod scriberem, dederat. Egrediebatur domo: accepit codicillos Retinae classiarij, imminente periculo exterriti: nam villa ea subiacebat: nec vlla, nisi nauibus, fuga, vt se tanto discrimini eriperet, orabat. Vertit ille consilium, & quod studioso animo inchoauerat, obit maximo. Deduxit quadriremes, ascendit ipse, non Retinae modò, sed multis (erat enim frequens amoenitas ora) laturus auxilium: properat illuc, vnde alij territi fugiunt, rectumq; cursum, rectas gubernacula in periculum tenet, adeò solutus metu, vt omnes illius mali motus, omnes figuras vt deprehenderat oculis, dictaret, enotaretq; . Iam nauibus cinis inciderat: quò propius accederet, calidior & densior: iam pumices etiam, nigri & ambusti & fracti igne lapides: iam vadum subitum, ruinaq; montis litora obstantia. Cunctatus paulùm, an retro flecteret, mox gubernatori vt ita faceret, monenti. Fortes, inquit, fortuna iuuat: Pomponianum pete. Stabijs erat, peruenerat q; sinu medio. Nam sensim circumactis curuatisq; litoribus mare infunditur. Ibi quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & cùm cresceret, proximo, sarcinas contulerat in naues, certus fugae, si contrarius ventus resedisset. Quò tunc auunculus meus secundissimo inuectus, complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: vtq; timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet: lotus accubat, coenat, atq; hilaris, aut (quod aequè magnum est) similis hilari. Interim è Vesuuio monte pluribus locis lat: issimè flammae atque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium trepidatione igni relictas desertas q; villas per solitudinem ardere, in remedium formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit, & quieuit verissimo quidem somno. Nam meatus animae, qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonantior erat, ab iis, qui limini obseruabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diaeta adibatur, ita iam cinere mistis q; pumicibus oppleta surrexerat, vt si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seq; Pomponiano, caeteris q; , qui peruigilarant, reddit: in commune consultant, intra tecta ne subsistant, an in aperto vagentur: nam crebris vastisq; tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire, aut referri videbantur. Sub dio rursus, quanquam leuium exesorum q; pumicum casus metuebatur: quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illum quidem ratio rationem, apud alios timorem timor vicit. Ceruicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum aduersus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorq; : quam tamen faces multa variaq; lumina soluebant. Placuit egredi in litus, & ex proximo aspicere, quid iam mare admitteret, quod adhuc vastum & aduersum permanebat. Ibi super abiectum linteum recubans sedit, atque iterum frigidam poposcit, hausitq; . Deinde flammae flammarumq; praenuntius odor sulphuris alios in fugam vertunt: excitant illum, qui innixus seruis duobus assurrexit, & statim concidit (vt ego coniecto) crassiore caligine spiritu obstructo, clausoq; stomacho, qui illi natura inualidus, & angustus, & frequenter intus aestuans erat. Vbi dies redditus is, ab eo quem nouissimè viderat, tertius, corpus inuentum integrum, illaesum, apertum q; , vt fuerat indutus. Habitus corporis quiescenti, quàm defuncto, similior. Interim Miseni, ego & mater. Sed nihil ad historiã. Nec tu aliud, quàm de exitu eius, scire voluisti: finem ergo faciam. Vnum adiiciam: omnia me, quibus interfueram, quaeque statim, cùm maximè vera memorantur, audieram, persecutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam, aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

C. PLI.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE PRAEFATIO.

C. Plinius Secundus Vespasiano suo S.

LIBROS Naturalis Historiae nouitium Camoenis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima foetura, licentiore epistola narrare cõstitui tibi, iucundissime Imperator (sit enim haec tui praefatio verissima, dum maximi consenescit in patre.) Nanq; tu solebas meas esse aliquid putare nugas, vt obiter emolliam Catulum conterraneum meũ. Agnoscis & hoc castrense verbum. Ille enim, vt scis, permutatis prioribus syllabis duriusculũ se fecit, quàm volebat existimari à Veraniolis suis & Fabulis. Simul vt hac mea petulantia fiat, quod proximè non fieri questus est in alia procaci epistola nostra, vt in quædam acta exeat, sciantque omnes quàm ex æquo tecum viuat imperium. Triumphalis & Censorius tu, sexiesque Consul, ac Tribunitiæ potestatis particeps, & quod his nobilius fecisti, dum illud patri pariter & equestri ordini praestas, Praefectus praetorio eius, omniaq; haec Reipublicæ, & nobis quidem qualis in castrensi cõtubernio? Nec quicquam in te mutauit fortunæ amplitudo, nisi vt prodesse tantundem posses & velles. Itaq; cùm caeteris in venerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia sola supereſt. Hanc igitur tibi imputabis, & in nostra culpa tibi ignosces. Perfricui faciẽ, nec tamen profeci: quando alia via occurris ingens, & longius etiam submoues ingenij fascibus. Fulgurat in nullo vnquam verius dicta vis eloquentiæ, Tribunitiæ potestatis facundia. Quãto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in Poëtica es? O magna foecunditas animi: quemadmodum fratrem, quoq; imitareris, excogitasti. Sed hæc quis possit intrepidus æstimare subiturus ingenij tui iudiciũ, praesertim lacessitum? Neq; enim similis est conditio publicantiũ, & nominatim tibi dicantiũ. Tum possem dicere, quid ista legis Imperator? Humili vulgo scripta sunt, agricolarũ, opificum turbæ, deniq; studiorũ otiosis: quid te iudicem facis? Cùm hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Maiorem te sciebam, quàm vt descensurum huc putarem. Praeterea est quædam publica etiam eruditorũ reiectio. Vtitur illa & M. Tullius, extra omnem ingenij aleam positus, & (quod miremur) per aduocatum defenditur. Hæc doctissimum Persium legere nolo, Lælium Decimum volo. Quod si hoc Lucilius, qui primus condidit styli nasum, dicendum sibi putauit: si Cicero mutuandum, praesertim cùm de re publica scriberet: quanto nos causatius ab aliquo iudice diffidimus? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione, quoniã plurimum interest, sortiatur aliquis iudicem an eligat: multumq; apparatus interest apud inuitatum hospitem & oblatum. Cùm apud Catonem illũ ambitus hostem, & repulsis tanquã honoribus indeptis gaudentem, flagrantibus comitiis pecunias deponerent candidati, hoc se facere pro innocentia (quod in rebus humanis summũ esset) profitebantur: inde illa nobilis M. Ciceronis suspiratio: O te felicem M. Porci, à quo rem improbam petere nemo audet. Cùm Tribunos appellaret L. Scipio Asiaticus, inter quos erat Gracchus: hoc attestabatur, se vel inimico iudici approbari posse. Adeò summũ quisq; causæ suæ iudicẽ facit, quemcunq; elegit, vnde prouocatio appellatur. Te quidem in excelsissimo humani generis fastigio positũ, summa eloquentia, summa eruditione praeditũ, religiosè adiri etiã à salutantibus scio. Et ideo immensã praeter cæteras subit cura, vt quæ tibi dicantur, te digna sint. Verùm & diis lacte rustici multæq; gentes supplicant, & mola tantũ salsa litant, qui nõ habent thura: nec vlli fuit vitio deos colere, quoquo modo posset. Meæ quidem temeritati accessit hoc quoq;, quòd leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenij sunt capaces, quod alioquin nobis perquàm mediocre erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermonésve, aut casus mirabiles, vel euentus varios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerũ natura, hoc est, vita narratur, & hæc sordidissima sui patre, vt plurimarum rerũ aut rusticis vocabulis aut externis, imò barbaris, etiam cum honoris praefatione ponendis. Praeterea iter est, non trita authoribus via, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos, qui idem tentauerit, nemo apud Græcos qui vnus omnia ea tractauerit. Magna pars, studiorum amœnitates quærimus. Quæ verò tractata ab aliis dicuntur immensæ subtilitatis, obscuris rerum tenebris premuntur. Iam omnia attingenda, quæ Græci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας vocant, & tamen ignota aut incerta ingeniis facta. Alia verò ita multis prodita, vt in fastidiũ sint adducta. Res ardua, vetustis nouitatem dare, nouis authoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiã, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis, voluisse, abundè pulchrum atq; magnificum est. Equidem ita sentio, peculiarem in studiis causam eorum esse, qui difficultatibus victis, vtilitatem iuuandi praetulerunt gratiæ placendi: idque iam & in aliis operibus ipse feci: & profiteor mirari me T. Liuium, authorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine Vrbis, quodam volumine sic orsum: Satis iam sibi gloriæ quæsitũ: & potuisse se definere, ni animus inquies pasceretur opere. Profectò enim populi gentium victoris, & Romani

C. Plinij ad Diuum Veſpaſianum Præfatio.

nominis gloriæ, non ſui compoſuiſſe illa decuit. Maius meritum eſſet, operis amore, non animi cauſa perſeueraſſe: & hoc populo Romano præſtitiſſe, nõ ſibi. Viginti millia rerũ dignarum cura, (quoniam, vt ait Domitius Piſo, theſauros oportet eſſe, non libros) ex lectione voluminũ circiter duũm millium, quorum pauca admodum ſtudioſi attingunt propter ſecretum materiæ, ex exquiſitis authoribus centum, incluſimus triginta ſex voluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerant priores, aut poſtea inuenerat vita. Nec dubitamus, multa eſſe, quæ & nos præterierint. Homines enim ſumus, & occupati officiis: ſucciſiuisq; temporibus iſta curamus, id eſt, nocturnis, ne quid veſtris putetis ceſſatum horis. Dies vobis impendimus: cum ſomno valetudinem computamus: vel hoc ſolo præmio contenti, quòd dum iſta (vt ait M. Varro) muſinamur, plurib⁹ horis viuimus. Profectò enim vita vigilia eſt. Quibus de cauſis atque difficultatibus nihil auſo promittere, hoc ipſum tu præſtas quod ad te ſcribimus. Nec fiducia operis hęc eſt, ſed indicatura. Multa valde pretioſa ideo videntur, quia ſint templis dicata. nos quidem omnes, patrem, te, fratremque diximus opere iuſto, temporum noſtrorum hiſtoriam orſi à fine Aufidij Baſſi. Vbi ſit ea quæres? iam pridem peracta ſanciturs & alioquin ſtatutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dediſſe vita iudicaretur. Proinde occupantibus locum faueo, ego verò & poſteris, quos ſcio nobiſcum decertaturos, ſicut ipſi fecimus cum prioribus. Argumentum huius ſtomachi mei habebis, quòd in his voluminibus authorũ nomina prætexui. Eſt enim benignum (vt arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non vt plerique ex iis, quos attigi, fecerunt. Scito enim conferentem authores me deprehendiſſe à iuratiſſimis & proximis veteres tranſcriptos ad verbum, neque nominatos, non illa Virgiliana virtute vt certarent, non Ciceroniana ſimplicitate, qui in libris de Republica, Platonis ſe comitem profitetur: in conſolatione filiæ, Crantorem, inquit, ſequor: item Panætiũ de officiis, Quæ volumina eius ediſcenda, non modò in manibus quotidie habenda, noſti. Obnoxij profectò animi, & infelicis ingenij eſt, deprehendi in furto malle, quàm mutuum reddere, cùm præſertim ſors fiat ex vſura. Inſcriptionis apud Græcos mira felicitas: κηρίον inſcripſere, quod volebant intelligi fauum: alij κέρας ἀμαλθείας, quod Copiæ cornu, vt vel lactis gallinacei ſperare poſſis in volumine hauſtum. Iam Muſæ, πάνδεκται, ἐγχειρίδιον, λειμών, πινακίδιον, inſcriptiones propter quas vadimoniam deferi poſſit. At cùm intraueris, dij deæque, quàm nihil in medio inuenies! Noſtri craſſiores, Antiquitatum, Exemplorum, Artiumque quàm facetiſſimi. Lucubrationem puto, qui Antias ciuis erat & vocabatur, Valerius primus aſſerit: Varro in Satyris ſuis Seſculixem & Flexibulas. Apud Græcos deſiit nugari Diodorus, & βιβλιοθήκης hiſtoriam ſuam inſcripſit. Apion quidem Grammaticus, hic quem Tiberius Cæſar cymbalum mundi vocabat, quum publicæ famæ tympanum potius videri poſſet, immortalitate donari à ſe ſcripſit, ad quos aliqua componebat. Me non pœnitet nullum feſtiuiorem excogitaſſe titulum. Et ne in totum videar Græcos inſectari, ex illis nos velim intelligi pingendi fingendiq; conditoribus, quos in libellis his inuenies, abſoluta opera, & illa quoq; quæ mirando non ſatiamur, pendenti titulo inſcripſiſſe: Vt, Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata ſemper arte & imperfecta, vt contra iudiciorum varietates ſupereſſet artifici regreſſus ad veniam, velut emendaturo quicquid deſideretur, ſi non eſſet interceptus. Quare plenũ verecundiæ illud eſt, quòd omnia opera tanquam nouiſſima inſcripſere, & tanquam ſingulis fato adempti. Tria non amplius, vt opinor, abſolutè traduntur inſcripta, Ille fecit, quæ ſuis locis reddam: quo apparuit, ſummam artis ſecuritatem authori placuiſſe, & ob id magna inuidia fuere omnia ea. Ego planè meis adiici poſſe multa cõfiteor: nec his ſolis, ſed & omnibus quæ edidi: vt obiter caueam iſtos Homeromaſtigas. Ita enim verius dixerim, quoniam audio & Stoicos, & Dialecticos, Epicureos quoque (nam de Grammaticis ſemper expectaui) parturire aduerſus libellos, quos de Grammatica edidi, & ſubinde abortus facere iam decem annis, cùm celerius etiam elephanti pariant. Ceu verò neſciam, aduerſus Theophraſtum, hominem in eloquentia tantum, vt nomen diuinum inde inuenerit, ſcripſiſſe etiã fœminam, & prouerbium inde natum, ſuſpendio arborem eligendi. Non queo mihi temperare, quò minus ad hoc pertinentia ipſa Cenſorij Catonis verba ponam, vt inde appareat, etiam Catoni de militari diſciplina commentanti, qui ſub Africano, imò verò & ſub Annibale didiciſſet militare, & ne Africanum quidem ferre potuiſſet, qui Imperator triumphum reportaſſet, paratos fuiſſe iſtos qui obtrectatione alienæ ſcientiæ famam ſibi aucupantur. Quid enim ait in eo volumine? Scio ego, quæ ſcripta ſunt, ſi palàm proferantur, multos fore qui vitilitigent, ſed ij potiſſimùm, qui veræ laudis expertes ſunt. Eorũ ego orationes ſino præterfluere. Nec Plancus illepidè, cùm diceretur Aſinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipſo aut liberis poſt mortem Planci ederentur, ne reſpondere poſſet: Cum mortuis non niſi laruas luctari. Quo dicto ſic repercuſſit illas, vt apud eruditos nihil impudentius iudicetur. Ergo ſecuri etiã cõtra vitilitigatores, quos Cato elegãter ex vitiis & litigatoribus cõpoſuit, (quid enim illi aliud quàm litigãt, aut litẽ quærunt?) exequemur reliqua propoſita. Quia occupationib⁹ tuis publico bono parcendũ erat, quid ſingulis contineatur libris huic epiſtolæ ſubiũxi: ſummaq; cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & aliis præſtabis ne perlegant: ſed vt quiſque deſiderauerit aliquid, id tantùm queˢrat, & ſciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis noſtris Valerius Soranus, in libris quos ἑκατόνταρχον inſcripſit.

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI ELENCHOS, LIBRORVM OMNIVM TRIGINTA-

ſeptem liber vnus qui primus. Summatim hæc inſunt libris ſingulis.

PRimo, Præfatio operis ad Titum Veſpaſianum Cæſarem. Item authorum nomina, ex quibus deſumpſit ea, quæ perſequitur libris ſex & triginta, capita rerum ſingularum attingens. Libros
Secundo, de mundo, & elementis, & ſideribus. Mundum
Tertio, primus & ſecundus Europæ ſinus. Hactenus,
Quarto, tertius Europæ ſinus. Tertius
Quinto, deſcribitur Africa. Africam
Sexto, Aſiæ deſcriptio continetur. Pontus
Septimo, de homine, & rebus ab homine inuentis. Mundus
Octauo, terreſtrium animalium genera Ad reliqua
Nono, aquatilia. Animalium
Decimo, volucrum genera. Sequitur
Vndecimo, inſecta animalia. Reſtant
Duodecimo, plantæ odoratorum. Animalium
Decimotertio, plantæ arborum peregrinarum. Hactenus
Decimoquarto, plantæ vitium. Externæ
Decimoquinto, plantæ arborum frugiferarum. Oleam
Decimoſexto, plantæ arborum ſylueſtrium. Pomiferas
Decimoſeptimo, plantæ ſatiuarum. Natura
Decimooctauo, natura frugum & cerealium, ac ſtudia agricolatoris. Sequitur
Decimonono, linum, ſpartum & hortenſia. Siderum
Vigeſimo, quæ cibis & medicinæ in plantis ſatiuis conueniant. Maximum
Vigeſimoprimo, flores & coronamenta. In hortis.
Vigeſimoſecundo, coronæ & medicinæ ex herbis. Compleſſe
Vigeſimotertio, medicinæ ex vino & arboribus vrbanis. Peracta
Vigeſimoquarto, medicinæ ex arboribus ſylueſtribus. Ne ſyluæ
Vigeſimoquinto, medicinæ herbarum ſponte naſcentium. Ipſa quæ
Vigeſimoſexto, noui morbi, & medicinæ quarundam herbarum per morbos. Senſit
Vigeſimoſeptimo, herbæ aliæ quædam & medicinæ. Creſcit
Vigeſimooctauo, medicinæ ex homine & animalibus magnis. Dictæ erant
Vigeſimonono, de medicinæ authoribus, & medicinæ ex reliquis animalibus. Natura
Trigeſimo, magia, & medicinæ quædam per membra. Magicas
Trigeſimoprimo, medicinæ ex aquatilibus. Aquatilium
Trigeſimoſecundo, reliqua ex aquatilibus. Ventum
Trigeſimotertio, metalla auri & argenti. Metalla
Trigeſimoquarto, metalla æris & plumbi, & artifices ærarij. Proximè
Trigeſimoquinto, pictura, coloresque & pictores. Metallorum
Trigeſimoſexto, marmora, & lapides. Lapidum
Trigeſimoſeptimo, gemmæ. Vt nihil

LIbro ſecundo continetur de mundo, & cęleſtibus, & terreſtribus, & aeriis.

An finitus ſit mundus, & an vnus.	Cap. j
De forma eius.	ij
De motu eius	iij
Cur mundus dicatur.	iiij
De quatuor elementis	v
De ſeptem planetis	vj
De Deo	vij
De natura ſiderum errantium, & eorum ambitu	viij
De natura Lunæ	ix
De defectu Solis & Lunæ, & de nocte	x
De ſiderum magnitudine	xj
Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti	xij
De defectibus	xiij
De Lunæ motu	xiiij
Errantium motus, & luminum Canonica	xv
Quare eadem aliàs altiora, aliàs inferiora videãtur	xvj
Catholica ſiderum errantium	xvij
Quæ ratio colores eorum mutet	xviij

C. Plinij Naturalis Hiſtoriæ

Solis motus,& dierum inæqualitatis ratio xix
Quare Ioui fulmina aſſignentur xx
Interualla ſiderum xxj
De ſiderum Muſica xxij
De mundi Geometria xxiij
De repentinis ſideribus xxiiij
De cometis & cæleſtibus prodigiis, natura & ſitu,& generibus eorum xxv
Hipparchea de ſideribus, per exempla hiſtorica, faces,lampades,trabes,bolides,& chaſma cęli xxvj
De cæli coloribus xxvij
De flamma cæli xxviij
De coronis cæleſtibus xxix
De circulis repentinis xxx
Plures Soles xxxj
Plures Lunæ xxxij
Dierum lux nocte xxxiij
Clypei ardentes. xxxiiij
Oſtentum cæli xxxv
De diſcurſu ſtellarum xxxvj
De ſtellis Caſtoribus xxxvij
De aere xxxviij
De ſtatis tempeſtatibus xxxix
De vi Caniculæ xl
Sidera in aliis ſignorum partibus & temporibus aliâs influere xlj
Imbrium ventorum & nubium cauſæ xlij
De tonitruis & fulguribus xliij
Qua ratione echo reddatur xliiij
De ventis iterum xlv
Naturæ & obſeruationes ventorum xlvj
Ventorum genera xlvij
De repentinis flatibus xlviij
Alia prodigioſa genera tempeſtatum xlix
Quibus in terris fulmina non cadant l
Fulgurum genera & miracula lj
De obſeruationibus lij
De fulminibus euocandis liij
Catholica fulgurum liiij
Quæ non feriantur fulmine lv
De prodigioſis pluuiis,lacte,ſanguine, carne,ferro,lana,lateribus coctis lvj
De crepitu armorum & turbarum de cęlo audito lvij
De lapidibus è cælo cadentibus lviij
De arcu cæleſti lix
De grandine,niue,pruina,nebula,rore lx
De nubium imaginibus lxj
De proprietatibus cæli in locis lxij
De natura terræ lxiij
De forma terræ lxiiij
De Antipodibus an ſint,& aquæ rotunditate lxv
Quomodo ſit aqua terræ innexa lxvj
De nauigatione maris & flum. lxvij
Quæ portio terræ habitetur lxviij
Mediam eſſe mundi terram lxix
De ſiderum ortus inæqualitate,& de eclipſi,& vbi & quare lxx
Quæ ratio diurnæ lucis in terris lxxj
Gnomonica de eadẽ re,& horologio primo lxxij
Vbi & quando nullæ vmbræ lxxiij
Vbi bis anno vmbræ,& vbi in contrariũ lxxiiij
Vbi longiſſimus dies,& vbi breuiſſimus lxxv
Item de horologio lxxvj
Quomodo dies obſeruentur lxxvij
Differentiæ gentium ratio lxxviij
De motu terræ lxxix
De terræ hiatibus lxxx
Signa motus futuri lxxxj
Auxilia contra motus futuros lxxxij
Portenta terrarum ſemel viſa lxxxiij
Miracula terræmotus lxxxiiij
Quibus locis maria receſſerint lxxxv
Ratio inſularum enaſcentium lxxxvj
Quæ & quibus temporibus enatæ ſunt lxxxvij
Quas terras interruperint maria lxxxviij
Quæ inſulæ continenti adiunctæ lxxxix
Quæ terrę in totum mari permutatę xc
Quæ terræ ipſæ ſe ſorbuerunt xcj
Quæ vrbes hauſtæ ſunt à mari xcij
De miraculis terrarum xciij
De terris ſemper trementibus xciiij
De inſulis ſemper fluctuantibus xcv
Quibus in terris non pluat,&aceruata terrarum miracula,& cæterorum elementorum xcvj
Qua ratione æſtus maris accedant & recedant & vbi æſtus extra rationem xcvij
Miracula maris xcviij
Poteſtas Lunæ terrena & marina xcix
Quæ Solis,& quare ſalſum mare c
Item de natura Lunę cj
Vbi altiſſimum mare cij
Miracula aquarum,fontium,& fluminum ciij
Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha ciiij
De naphtha cv
De ſemper ardentibus locis cvj
Ignium per ſe miracula cvij
Terræ vniuerſę menſura, longitudo & latitudo cviij
Harmonica mundi ratio cix
Summa res, & hiſtoriæ, & obſeruationes cccc-xviij.

Ex authoribus.

M. Varrone,Sulpitio Gallo,Tiberio Cęſare Imperatore, Q Tuberone, Tullio Tirone, L.Piſone, T.Liuio,Cor.Nepote, Statio Seboſo, Cęlio Antipatro,Fabiano,Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit, Tarquitio, L.Aquila,qui item:Sergio Paulo.

Externis.

Platone,Hipparcho,Timæo,Soſigene, Petoſiri, Necepſo,Pythagoricis, Poſidonio, Anaximandro,Epigene Gnomonico,Euclide,Cerano,Philoſopho, Eudoxo, Democrito, Chirodemo, Thraſyllo,Serapione, Dicæarcho, Archimede, Oneſicrito,Eratoſthene,Pythea,Herodoto,Ariſtotele, Creſia, Artemidoro Epheſio, Iſidoro Characeno,Theopompo.

Libro

Liber Primus.

Libro iij continentur ſitus,gentes,maria, oppida,portus,montes,flumina,menſuræ,populi qui ſunt,aut fuerunt.

De Europa j
Bæticæ longitudo,& latitudo ij
Hiſpania citerior iij
Narbonenſis prouincia iiij
Italia Tiberis,Roma,Campania v
De Corſica vj
De Sardinia vij
De Sicilia viij
De Lipara ix
De Locris Italiæ fronte x
Secundus Europæ ſinus xj
Regio Italiæ quarta xij
Quinta regio xiij
Sexta regio xiiij
Octaua regio xv
De Pado flumine xvj
De Italia tranſpadana,regio xj xvij
Venetia decima regio xviij
De Iſtria xix
De Alpibus,& gentibus Alpinis xx
Illyricum xxj
Liburnia xxij
Macedonia xxiij
Norici xxiiij
Pannonia,Dalmatia xxv
Mœſia xxvj

Inſularum Ionij & Adriatici ſumma oppida gentes xxvj. Summa flumina clara. Summi montes præclari.Summæ inſulæ. Summa ea, quæ intercidere,oppida & gentes. Summa res, & hiſtoriæ & obſeruationes cccxxvj.

Ex authoribus.

Turannio Graccula,Cor.Nepote,T. Liuio,Catone Cenſorio,M. Agrippa,M. Varrone, Diuo Auguſto,Varrone Atacino,Antiate,Hygino,L. Vetere,Mela Pomponio,Curione patre,Cælio, Aruntio, Seboſo, Licinio Mutiano Fabricio Thuſco, L. Atteio Capitone,Verrio Flacco,L. Piſone,C.Aeliano,Valeriano.

Externis.

Artemidoro,Alexandro Polyhiſtore, Thucydide, Theophraſto, Iſidoro Theopompo, Metrodoro Scepſio,Callicrate, Xenophonte Lampſaceno,Diodoro Syracuſano,Nymphodoro,Caliphane,Timagene.

Libro iiij continentur ſitus,gentes,maria,oppida,montes,portus,flumina,menſuræ,populi qui ſunt,aut fuerunt.

Epirus j
Aetolia ij
Locri iij
Peloponneſus iiij
Achaia v
Arcadia vj
Græcia & Attica vij
Theſſalia viij
Magneſia ix
Macedonia x
Thracia xj
Inſulæ inter eas terras,inter quas Creta,Euboea, Cyclades,Sporades, Helleſpõti,Ponti,Mæotidis,Daciæ,Sarmatiæ,Scythiæ xij
Inſulæ Ponti xiij
Germaniæ xiiij
Inſulæ in Gallico Oceano xv
Britannia,& Hvbernia xvj
Gallia xvij
Lugdunenſis Gallia xviij
Aquitania xix
Citerior Hiſpania xx
Luſitania xxj
Inſulæ in Oceano xxij
Vniuerſæ Europæ menſura xxiij

Summa oppida& gentes.Summa flumina clara. Summa montium clara,Summa inſulæ,quæ intercidere,oppida & gentes.

Summa res hiſtoriæ & obſeruationes.

Ex authoribus

M.Varrone,Catone Cenſorio,M. Agrippa, Diuo Auguſto, Varrone Atacino,Cor.Nepote,Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano,Fabricio Thuſco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Eudoxo, Dicæarcho, Timoſthene, Ephoro, Cratete Grammatico,Serapione Antiochenſe,Callimacho, Artemidoro, Apollodoro,Agathocle,Eumacho Siculo Muſico, Alexandro Polyhiſtore, Thucydide,Doſiade, Anaximandro, Philiſtide Mallote, Dionyſio, Ariſtide, Callidemo, Menæchmo,Aedoſthene,Anticlide,Heraclide,Philemone,Menephonte,Pythia,Iſidoro, Philonide,Xenagora,Aſtynomo,Staphylo,Ariſtocrito, Metrodoro, Cleobulo,Poſidonio.

Libro v.continentur ſitus,gentes,maria, oppida,portus,montes,flumina menſuræ, populi,qui ſunt,aut fuerunt.

De Mauritania cap.j
Tingitana prouincia ij
Numidia iij
Africa iiij
Cyrene v
Libya Mareotis vj
Inſulæ circa Africam,& ex aduerſo Africæ vij
Aethiopes viij
De Aſia xi
Alexandria x
Arabia xj
Syria,Palæſtina,Phœnice xij
Idumæa,Syria,Palęſtina,Samaria xiij
Iudęa,Galileę xiiij
Iordanis xv
Aſphaltites xvj
Gens Eſſenorum xvij
Decapolis xviij

Tyrus & Sidon xix
Mons Libanus xx
Syria Antiochena xxj
Casius mons xxij
Cœle Syria xxiij
Euphrates xxiiij
Palmyra xxv
Hierapolis xxvj
Cilicia, & adiunctæ gentes, Pamphylia, Isauria, Homonadum, Pisidia, Lycaonia, Taurus mons, Lycia xxvij
Indus fluuius xxviij
Laodicea, Apamia, Ionia, Ephesus xxix
Aeolis, Troas, Pergamus xxx
Insulę ante Asiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius xxxj
Hellespontus, Mysia, Phrygia, Galatia, Nicea, Bithynia, Bosporus xxxij
Summa oppida & gentes, summa flumina clara, summa montium clara, summa insulæ CXVII. summa quæ intercidere oppida, summa res historiæ & obseruationes.

Ex authoribus

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Atacino, Corn. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Carbulone, Licinio Mutiano, Cl. Cæsare, Aruntio, Liuio filio, Sebosо, Actis triumphorum.

Externis

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Dicæarcho, Bione, Timosthene, Philonide Xenagora, Astynomo, Staphylo, Aristotele, Dionysio, Aristocrito, Ephoro, Eratosthene, Hipparcho, Panætio, Serapione Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo Mathematico, Herodoto, Myrsilo, Alexàndro Polyhistore, Metrodoro, Posidonio, qui periplum aut perihegesim: Sotade, Periandro, Aristarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampsaceno, Diodoro Syracusano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megasthene, Isidoro, Cleobulo, Aristocreonte.

Libro vj. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, flumina, mensuræ, populi qui sunt aut fuerunt.

Pontus Euxinus, antea Axenos cap. j
Gens Paphlagonum & Cappadocum ij
Cappadocia iij
Themiscyræ regionis gentes iiij
Regio Colchia, Achæi, & cæteri eodem tractu v
Bosporus Cimmericus, Mæotis vj
Gentes circa Mæotin vij
Armeniæ duæ viij
Armenia maior ix
Albania, Iberia x
Portæ Caucasiæ xj
Insulæ in Ponto xij
Gentes in Scythico Oceano xiij
Media, Caspiæ portæ xiiij
Gentes circa Hyrcanum mare xv
Item aliæ gentes xvj
Scytharum gentes xvij
Fluuius Ganges xviij
Gentes Indiæ xix
Indus fluuius xx
Arij, & iunctæ gentes xxj
Taprobane insula xxij
Capissene, Carmania xxiij
Sinus Persicus & Arabicus xxiiij
Cascandrus insula, Parthorum regna xxv
Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia, xxvj
Flumen Tigris xxvij
Arabia, Nomades, Nabathæi, Omani, Tylos & Ogyris insulæ xxviij
Sinus maris rubri, Troglodytici, & Aethiopici xxix
Multiformes & miræ hominum effigies xxx
Insulæ Aethiopici maris xxxj
De fortunatis insulis xxxij
Terræ per mensuras computatæ digestio xxxiij
Digestio terrarum in parallelos & vmbras pares xxxiiij
Summa oppida cxcv. Summa gentes dlxvj. Summa clara flumina clxxx. Summa mõtes clari xxxviij. Summa insulæ cviij. Summa quę intercidere oppida aut gentes cxcv. Summa res & historiæ & obseruantiones duo M. CC. XIII.

Ex authoribus.

M. Agrippa, Varrone Atacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Claudio Cæsare, Aruntio, Sebosо, Fabricio Thusco, Tito Liuio, Seneca, Nigidio.

Externis

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicæarcho, Betone, Timosthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratosthene Alexãdro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro Polyhistore, Isidoro, Amometo, Metrodoro Posidonio, Onesicrito, Nearcho, Megasthene, Diogneto, Aristocreonte, Bione, Dialdone, Simonide minore, Basile, Xenophonte Lampsaceno.

Libro vij. continentur gentium mirabiles figuræ

Gentium mirabiles figuræ cap. j
De scythis, & aliarum diuersitate gentium ij
De prodigiosis partubus iij
De mutatione sexus, & geminis partubus iiij
De homine generando & pariendi tempore per illustria exempla à mensibus vij. ad xj. v
De conceptibus, & signa sexus in grauidis præuenientia partum vj
De conceptu hominum & generatione vij
De Agrippis viij
Monstrosi partus excisi vtero ix
Qui sint Vopisci x
Exempla numerosæ sobolis xj
Exempla similitudinum xij
Quæ sit generandi ratio xiij
Item de

Item de eodem multiplicius xiiij
De menstruis mulierum xv
Idem de ratione partuum xvj
Insignia corporum xvij
Exempla variarum figurarum xviij
Diuersorum morum exempla xix
De fortitudine & velocitate xx
De visu xxj
De auditu xxij
Exempla patientiæ xxiij
Memoriæ exempla xxiiij
Laus C. Iulij Cæsaris xxv
Laus Pompeij Magni xxvj
Laus Catonis primi xxvij
Idem de fortitudine xxviij
De ingeniis, siue laudibus quorundam ab ingeniis xxix
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone xxx
De morum maiestate xxxj
De authoritate xxxij
De diuinitate xxxiij
De Nasica xxxiiij
De pudicitia xxxv
De pietate xxxvj
De artium plurimarum excellentia, Astrologia, Grammatica, Geometria xxxvij
Item mira opera artificis xxxviij
De seruitiis xxxix
De præstantia gentium xl
De felicitate summa xlj
Varia exempla fortunæ xlij
De bis proscriptis, L. Sylla, Q. Metello xliij
De altero Metello xliiij
De Diuo Augusto xlv
Quos beatissimos dij iudicauerunt xlvj
Quem viuentem, vt deum, coli iusserunt xlvij
De spatiis vitæ longissimis xlviij
De varietate nascendi xlix
In morbis varia exempla l
De signis mortis lj
De his qui elati reuixerunt lij
De mortibus repentinis liij
De sepultura liiij
De anima, vel de manibus lv
Quæ quis inuenerit in vita lvj
In quo primus gentium consensus lvij
De literis antiquis lviij
Quando primùm tonsores Romæ lix
Quando primùm horologia lx
Summa res & historiæ, & obseruationes D C C-XLVII.

Ex authoribus.

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Massurio, Agrippina Claudij, M. Cicerone, Asinio Pollione, Messala, Rufo, Corn. Nepote, Virgilio, Liuio, Cordo, Melisso, Sebosо, Cor. Celso, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pomponio Attico, Pediano Asconio, Sabino, Catone Censorio, Fabio Vestale.

Externis

Herodoto, Aristea, Betone, Isigono, Cratete, Agatharchide, Calliphane, Aristotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damone, Megasthene, Ctesia, Taurone, Eudoxo, Onesicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate medico, Asclepiade medico, Hesiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaste, Ephoro, Epigene, Berosо, Petosiri, Necepsо, Alexandro Polyhistore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Duillio, Polyhistore historico, Stratone, qui contra Ephori theoremata scripsit, Heraclide Pontico, Asclepiade qui tragodumena, Philostephano, Hegesia, Archimacho, Thucydide, Mnesigitone, Xenagora, Metrodoro Scepsio, Anticlide, Critodemo.

Libro VIII. continentur animalium terrestrium naturæ pedatim gradientium.

De animalibus terrestribus, elephantorum cõmendatio, & de sensu eorum cap. j
Quando primùm iuncti ij
De docilitate eorum iij
De clementia eorum, & quòd pericula sua intelligant, & de tigridis truculentia iiij
De intellectu & memoria eorum v
Quando primùm in Italia vj
Pugnæ eorum vij
Quomodo capiantur viij
Quomodo domentur ix
De partu eorum, & reliqua natura x
Vbi nascantur, & de discordia eorũ & draconũ xj
De solertia animalium xij
De draconibus xiij
De serpentibus maximis, & bois xiiij
De Scythicis animalibus, & Septẽtrionalibus xv
De leonibus xvj
De pantheris, xvij
De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primùm Romæ visa xviij
De chao, & cepho xix
De rhinocerote xx
De lyncibus & sphingib. & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, mantichora, monocerote, carobleпa, basilisco xxj
De lupis xxij
De serpentibus xxiij
De ichneumone xxiiij
De crocodilo & hippopotamo xxv
Quis primus Romę hippopotamũ & crocodilos ostẽdit: & medicinę ab animalibus repertę xxvj
Quæ animalia quas herbas ostenderũt, cerui, lacerti, hirũdines, testudines, mustela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, vrsi, cerui, palumbes, columbæ, grues, coruus xxvij
Prognostica animalium xxviij
Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletæ xxix
De hiæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris xxx

De ranis,

C. Plinij Naturalis Historiæ

De ranis,& vitulis marinis,& ſtellionibus xxxj
De ceruis xxxij
De tragelapho & chamæleonte,&reliquis colorem mutantibus xxxiij
De tarando,& lycaone,& thoe xxxiiij
De hyſtrice xxxv
De vrſis & fœtibus eorum xxxvj
De muribus Ponticis & Alpinis, & herinaciis xxxvij
De leontophono, lynce, melibus, & ſciuris xxxviij
De vipera,cochleis,& lacertis xxxix
De canibus xl
An canis rabidi morſum xlj
De natura equorum xlij
De aſinis xliij
De mulis xliiij
De bubus xlv
De Api boue xlvj
De natura pecorum,&generatione eorum xlvij
De generibus lanarum,& veſtium xlviij
De muſmone xlix
De capris,& generatione earum l
De ſuibus,& natura earum lj
De viuariis beſtiarum lij
De ſemiferis animalibus liij
De ſimiis liiij
De leporibus,& cuniculis lv
De ſemiferis lvj
De muribus & gliribus lvij
Quæ animalia quibus locis non ſint lviij
Quæ aduenis noceant lix
Summa res & hiſtoriæ, & obſeruationes dcclxxxviij

Ex authoribus.

Mutiano,Procilio,VerrioFlacco,L.Piſone,Cor. Valeriano, Catone Cenſorio, Feneſtella, Trogo,Actio,Columella,Virgilio,Varrone,L. Metello Scipione, Corn. Celſo, Nigidio, Trebio Nigro,Pomponio Mela,Manlio Sura.

Externis.

Iuba,Polybio, Oneſicrito, Iſidoro, Antipatro, Ariſtotele, Demetrio Phyſico, Democrito, Theophraſto,Euanthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore item,Cteſia,Duride, Philiſto, Archyta, Philarcho,Amphilocho Athenæo,Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio,Ariſtophane Mileſio,Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno. Ariſtandro Athenæo, BacchioMileſio,Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Diodoro Prienæo,Dione Colophonio, Epigene Rhodio,Euagone Thaſio,EuphronioAthenæo,Hegeſia Maroneo,MenandrisPrienæo & Heracleote, Menecrate Poeta, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit,Archelao rege, Nicandro.

Libro ix continentur animalium aquaticorum hiſtoriæ & naturæ

De aquatilium natura j
Quare maxima in mari animalia ij
De Indici maris belluis iij
Quæ in quoque Oceano maxima iiij
De Tritonum, & Nereidum, & elephantorum marinorum figuris v
De balænis,& orcis vj
An ſpirent piſces,an dormiant vij
De delphinis,& eorum natura mirabili viij
De turſionibus ix
De teſtudinibus,& quomodo capiantur x
Quis primus teſtudines ſecare inſtituerit xj
Tegmenta aquatilium xij
De vitulo marino xiij
De piſcibus pilo carentibus, & quomodo pariant,& quot eorum genera xiiij
De nominibus & naturis multorum piſcium xv
De auguriis & diuerſitate piſcium xvj
De mugili & aliis piſcibus,& quod non iidem vbique placeant xvij
De mullo,& coracino, ſalpa,ſalmone xviij
De exocœto,muribus,polypis,& murænis xix
Digeſtio piſcium in figuras corporum xx
De anguillis xxj
De captura earum in lacu Benaco xxij
De murænæ natura xxiij
De planis piſcibus xxiiij
De echeneide,eiúſque natura mirabili xxv
De varietate naturæ piſcium xxvj
De lucerna piſce,& dracone marino xxvij
De piſcibus ſanguine carentibus xxviij
De loligine,& ſepiis,& polypis,& nautilis xxix
De ozæna,nauplio&,locuſtis xxx
De cancris,echinis,& echinometris xxxj
De cochleis xxxij
De pectinibus,murice,&concharum generibus xxxiij
De diuitiis marinis xxxiiij
Quo modo naſcantur,& vbi,& quo modo inueniantur margaritæ xxxv
De natura purpuræ & muricis xxxvj
Quot ſint genera xxxvij
Quo modo capiantur xxxviij
Romæ quando vſus purpuræ xxxix
De pretio earum xl
De tingendo amethyſtino, & cocco, & hyſgino xlj
De pinna,& pinnothere,& aquatilium ſenſu xlij
De ſcolopendris,vulpibus & glanis xliij
De ariete piſce xliiij
De his, quæ tertiam naturam habent, non animalium neque fruticum, & de vrticis, & ſpõgiis xlv
De caniculis marinis xlvj
De his,quæ ſilicea teſta includuntur,& quæ ſine vllo ſenſu, & de reliquis ſordidis animalibus xlvij
De venenatis marinis xlviij
De morbis piſcium xlix
De generatione eorum mira l

Item de

Liber Primus.

Item de generatione,& qui piſces oua pariant lj
De vuluis piſcium lij
De longiſſima vita piſcium liij
De viuariis oſtreorum, & quis ea primus inuenerit liiij
Quis primus murænarum viuaria fecerit lv
De cochlearũ viuariis,&quis primꝰ inſtituit lvj
De piſcibus terrenis lvij
De muribus Nili lviij
De anthia piſce,& quo modo capiatur lix
De ſtellis marinis lx
De dactylis,eorúmque miraculis lxj
De inimicitiis & amicitiis inter ſe aquatiliũ lxij
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes DCL.

Ex authoribus

Turanio Graccula, Trogo, Mecœnate, Alfio, Flauo,Cor.Nepote, Laberio mimographo, Fabiano,Feneſtella, Mutiano, Aelio Stilone, StatioSebоſo, Meliſſo, Seneca, Cicerone, MacroAemilio,MeſſalaCoruino,Trebio Nigro,Nigidio.

Externis

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Thraſyllo, Hegeſidemo Cythnio,Alexandro Polyhiſtore.

Libro X continentur naturæ & hiſtoriæ animalium volatilium
De natura auium j
De phœnice ij
De aquilis iij
Quando legionum ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit aquilis bellum iiij
Mirum de aquila v
De vulturibus vj
De ſangale vij
De accipitribus viij
De coccyce,quæ à ſuo genere interimitur ix
De miluis x
Digeſtio auium per genera ix
De inauſpicatis auib.cornice,coruis,bubone xij
De incendiaria aue xiij
De cliuina xiiij
De auibus incognitis xv
De auibus nocturnis xvj
De noctuis xvij
De pico Martio xviij
De vncos vngues habentibus & digitos xix
De pauonibus,& quis eos primus cibi cauſa occiderit xx
De gallis,& quo modo caſtrentur, & de gallinaceo locuto xxj
De anſeribus,& quis primus iecur anſerinũ cõederit, & de adipe anſerino Comageno xxij
De gruibus,ciconiis,oloribus,& peregrinis auibus,& coturnicibus,& de glotte xxiij
De hirundinibus, & merulis, turdis, & ſturnis, turturibus,& palumbis xxiiij
Quæ auium perennes, quæ ſemeſtres, quæ trimeſtres xxv
De auibus mira xxvj
De auibus Seleucidibus xxvij
De ibi xxviij
Quæ aues in quibus locis non ſunt, & quæ mutant colorem,& vocem,& de luſciniis xxix
De merulis xxx
Tempus auium genituræ xxxj
De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus,& grauiis,& mergis xxxij
De auium ſolertia in nidificando,hirundine,argatili,cinnamologis & perdicibus xxxiij
De columbis xxxiiij
De palumbis xxxv
De paſſeribus xxxvj
De tinnunculo xxxxij
De volatu & inceſſu auium xxxviij
De apodibus xxxix
De caprimulgis & plateis xl
De ingeniis auium xlj
De carduele & pſittaco, & auibus quæ loquuntur xlij
De coruorum intelligentia xliij
De Diomedeis auibus xliiij
Quæ animalia nihil diſcant xlv
De portu auium xlvj
De himantopode,& onocrotalis, & de peregrinis auibus xlvij
De multarum auium nominibus & natura xlviij
De nouis auibus & fabuloſis xlix
Quis gallinas farcire inſtituerit, de auiariis, & quis ea primus inſtituerit l
De Aeſopi patina lj
De generatione auium,& præter aues quæ quadrupedes oua pariant lij
De ouorum generatione, incubatu auium, & coitu liij
De vitiis & remediis incubantium liiij
De auguriis ouorum lv
Quæ gallinæ optimæ lvj
De morbis earum,& remediis lvij
De conceptu & numero fœtus auium lviij
De pauone,& anſeribus lix
De ardeolis,& quomodo ſeruẽtur optimè oua lx
Quæ volucrum ſola animal pariat,&lacte nutriat lxj
De conceptu viperæ & partu,& quæ terreſtrium oua pariant lxij
De generatione terreſtrium lxiij
De varia generatione animalium lxiiij
De murium fœtu lxv
De ſpina hominis anguem naſci lxvj
De ſalamandra lxvij
De iis quæ naſcuntur ex non genitis,& quæ nata nihil gignunt lxviij
De ſenſibus animalium lxix
Auditum & olfactum eſſe piſcibus lxx
Tactum communem eſſe omnibus lxxj
Quæ venenis viuant,& quæ terra lxxij
De cibo & potu quorundam lxxiij
Quæ inter ſe diſſideant, & quæ inter ſe conueniant lxxiiij
De ſomno animalium lxxv

Summa

C. Plinij Naturalis Historiæ

Sũmares & historiæ,& obſeruationes dccxxiiij.

Ex authoribus

Manilio,Cornelio Valeriano, Actis, Vmbritio Meliore, Maſſurio Sabino, Antiſtio Labeone, Trogo Cremutio,M.Varrone,Macro Aemilio, Meliſſo,Mutiano,Nepote,Fabio Pictore,T.Lucretio,Corn. Celſo, Horatio, Deſulone, Hygino, Sarſenis,Nigidio,Manlio Sura.

Externis.

Homero,Phœmonoe, Philemone, Boetho,qui ornithogoniam,Hyla qui de auguriis, Ariſtotele,Theophraſto, Callimacho, Aeſchylo, Hierone, Philomerore, Archyta, Amphilocho Athenienſe,Anaxipoli Thaſio,Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio,Democrito,Diophane Nicæenſe, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo,Iuba,Androcione qui de agricultura, Aeſchrione qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit,Diophane qui ex Dionyſio Epitomen fecit,Nicãdro,Oneſicrito, Philarcho, Heſiodo.

Libro XI. continentur hiſtoriæ & naturæ parvorum animalium,& reptilium.

De inſectorum genere cap.j
De ſubtilitate naturæ in his ij
Vtrum ſpirent,an habeant ſanguinem iij
De corpore eorum iiij
De apibus v
Qui ordo naturæ in eis vj
De vocabulis operis vij
Ex quibus floribus opera fiant viij
De amatoribus earum ix
Ratio operis x
De fucis xj
Quæ natura mellis xij
Quæ optima mella xiij
Quæ genera mellis in ſingulis xiiij
Quomodo probentur mella xv
De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur xvj
Quæ regiminis ratio xvij
De genere apum,& quæ inimica apibus xviij
De morbis apum xix
De continendis apibus, & quomodo reparentur xx
De veſpis,& crabronibus xxj
De bombycib.& bombyli, & necydalo, & quis primus bombycinam veſtem inuenerit xxij
De bombyce Coa xxiij
De araneis,& generatione earum xxiiij
De ſcorpionibus xxv
De ſtellionibus,& cicadis xxvj
Cicadæ vbi non ſint,& vbi mutæ xxvij
De pennis inſectorum,& ſcarabæis,& ſcarabæorum generibus xxviij
De locuſtis xxix
De formicis noſtratibus xxx
De Indicis xxxj
De diuerſitate inſectorum xxxij
De animalibus in ligno & ex ligno naſcentibus xxxiij
De animali,cui cibi exitus non eſt xxxiiij
De tineis,& culicibus xxxv
De pyrali,ſiue pyrauſta xxxvj
Hiſtoria naturæ animalium per ſingula membra xxxvij
De ſanguine,& quorum celerrimè ſiccetur,quorum non coeat, quorum grauiſſimus, vel tenuiſſimus,vel quorum nullus xxxviij
An in ſanguine principatus, & de tergore, & pilis,&mammis xxxix
Notabilia animalia quæ mammis xl
De lacte,& vnde caſeus non fiat xlj
De diuerſitate caſeorum xlij
Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus xliij
De ſimiarum ſimilitudine xliiij
De vnguibus xlv
De vngulis xlvj
De pedibus auium & vnguibus xlvij
De pedibus inſectorum à binis ad C. xlviij
De pomilionibus & genitalibus xlix
De caudis l
De vocibus lj
De agnaſcentibus membris, & dicta Ariſtotelis de vita hominis lij
De anima,& de halitu animalium, & quæ guſtata interimant, & de victu hominis, & quibus de cauſis non coquatur liij
De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ guſtu famem ac ſitim ſedent liiij
Summa res, & hiſtoriæ, & obſeruationes MMCCLXX.

Ex authoribus

Marco Varrone,Hygino,Scropha,Sarſena,Celſo Cornelio, Aemilio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila qui de Hetruſca diſciplina ſcripſit,Tarquitio qui item, Vmbritio qui item, Catone Cenſorio, Domitio Caluino, Trogo, Meliſſo,Fauonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manilio,Opio.

Externis

Ariſtotele, Democrito, Neoptolemo qui meliturgia,Ariſtomacho qui item,Philiſto qui item, Nicandro,Menecrate, Dionyſio qui Magonem tranſtulit,Empedocle,Callimacho,Attalo rege, Apollodoro qui de beſtiis venenatis, Hippocrate,Eriphilo,Eraſiſtrato, Aſclepio, Themiſone, Poſidonio Stoico, Menandris Prienenſe & Heracleote, Euphronio Athenæo, Theophraſto, Heſiodo,Philometore rege.

Libro XII. continentur de arboribus

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia,& de natura earum j
De chamæplatano, & quis primus totonderit viridaria ij
De peregrinis arboribus & malo Aſſyria iij

De Indiæ

Liber Primus.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus iiij
De ſpina & ficu Indicis v
De arbore pala, & arboribus Indicis ſine nominibus,& laniferis vj
De piperis arboribus,& garyophyllo,& aliis pluribus vij
De macir,& ſaccaro,& arboribus Arianæ gentis viij
De bdellio & arboribus Perſici maris ix
De arboribus Perſicæ inſulæ,& lanigeris arboribus x
De goſſampinis,&arboribus ex quibus veſtes fiunt, & quibus modis conſtent arborum fructus xj
De coſto & nardo,& differentiis nardi xij
De aſaro,amomo,amomide,& cardamomo xiij
De thure,& arboribus thuris xiiij
De myrrha & arboribus myrrhæ xv
De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius xvj
De maſtiche,ladano,& bruta, enhæmo, & ſtrobo,& ſtyrace xvij
De felicitate Arabiæ xviij
De cinnamomo,& xylocinnamomo,& caſia xix
De iſocinnamomo,& cancamo,ac taro xx
De ſerichato,& gabalio,& de myrobalano xxj
De phœnicobalano,&calamo odorato xxij
De ammoniaco & ſphagno xxiij
De cypro,& aſpalatho,& maro xxiiij
De balſamo & opobalſamo,xylobalſamo,& ſtyrace,& galbano xxv
De panace,& ſpondylio,& malobathro xxvj
De oleo omphacio xxvij
De bryo,&œnanthe,&de elate arbore,&cinnamo caryopo xxviij
Summa res & hiſtoriæ, & obſeruationes dcccclxxiiij.

Ex authoribus

M.Varrone,Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboſo,Pomponio Mela,Flauio Proculo,Trogo,Hygino,Claudio Cæſare,Corn.Nepote,Sextio Nigro,qui Græcè de Medicina ſcripſit, Caſſio Hemina,L.Piſone,Tuditano,Antiate.

Externis.

Theophraſto, Herodoto, Caliſthene, Iſidoro, Clitarcho,Anaximene,Duride,Nearcho, Oneſicrito,Polycrito,Olympiodoro,Diogneto,Nicobulo,Anticlide,Charace Mitylenæo,Menæchmo,Dorotheo,Xenia Athenæo,Lyco, Antæo, Ephippo, Chærea, Democle, Ptolemæo Lago, Marſya Macedone, Zoilo itẽ, Democrito, Amphilocho, Ariſtomacho, Alexandro Polyhiſtore, Iuba, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide Medico, Archidemo item, Dionyſio item, Democlide item,Euphrone item,Obſenide item, Diagora item,Iolla item,Heraclide Tarentino,Xenocrito Epheſio,Eratoſthene.

Libro tredecimo continetur de vnguentis,& arboribus maritimis.

De vnguentis, & quando primùm ſunt cognita nobis,& de compoſitione cap.j
Quod vnguentũ regale vocetur, & quæ diapaſmata,& qualiter ſeruentur ij
Quanta in vnguentis luxuria,& quãdo primùm Romanis in vſu iij
De palmis,& natura earum,& generibus iiij
De Syriæ generibus v
De terebintho vj
De ficu Aegyptia,& Cypria vij
De ceraunia ſiliqua viij
De Perſica Aegypti,& ſpina Aegyptia ix
De pruno,& arboribus circa Memphin x
De gummi generibus,& papyro xj
De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant,& de chartarum probatione, & vitiis,& glutino earum xij
De libris Numæ xiij
De arboribus Aethiopiæ xiiij
De Atlantis arboribus, & citreis, & quæ in his laudentur,& quæ vituperentur xv
De arbore thya xvj
De arbore loto xvij
De ſcapo ipſo & radice loti xviij
De paliuro, & Punico malo, & de flore Punici mali xix
De Aſiæ & Græciæ fruticibus xx
De thymelæa, ſiue chamelæa, & tragacanthe, & de tragio,ſiue ſcorpione,& myrice,& brya,& galla xxj
De euonymo,adrachne,& coggygria,& thapſia xxij
De cappari, ſiue cynoſbato, aut opheoſtaphyle, & de ſari xxiij
De ſpina Babyl.regia,& de cytiſo xxiiij
De fruticibus & arboribus noſtri maris, atque rubri,& Indici xxv
Sũma res & hiſtoriæ,& obſeruationes cccclxviij

Ex authoribus.

M.Varrone,Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboſo,Pomponio Mela,Fabio,Hygino,Trogo,Proculo,Cl.Cæſare,Cor.Nepote,Sextio Nigro, qui Græcè de Medicina ſcripſit, Caſſio Hemina, L. Piſone,Tuditano,Antiate.

Externis

Theophraſto,Herodoto, Caliſthene, Iſidoro, Clitarcho,Anaximene,Duride, Nearcho, Oneſicrito,Olympiodoro,Diogneto,Cleobulo,Anticlide, Charace Mitylenæo,Menæchmo,Dorotheo Athenienſe,Lyco,Antæo,Ephippo, Dione, Adimantó, Prolemæo Lago, Marſia Macedone,Zoilo item,Democrito, Amphilocho, Alexandro Polyhiſtore,Ariſtomacho,Iuba rege, Apollodoro qui de odoribus ſcripſit, Heraclide Medico,Botrye Medico,Archidemo item,Dionyſio item, Democlide item, Euphrone item, Mneſicle item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino,Xenocrito Epheſio.

Libro quartodecimo continetur de vitibus & vineis.

C. Plinij Naturalis Hiſtoriæ

De vitium natura,& quibus modis ferant j
De generibus vitium ij
Item de vitium generibus, ſecundum locorum & regionum proprietatem iij
Inſignia culturæ vinearum iiij
De natura vini v
Vina generoſa vj
Vina tranſmarina vij
De vino, quod vocatur biæon, genera ſeptẽ viij
De dulcium generibus xiiij ix
De deuteriis & ſecundariis, vini genera iij x
Quæ nup in Italia generoſa vina eſſe cœperũt xj
De vini obſeruatione à Romulo rege poſita xij
Qui vini vſus antiquis,& de vinis antiquorũ xiij
De apothecis,& de vino Opimiano xiiij
De liberalitate Cæſaris in vino, & quando primùm quatuor genera vini poſita xv
De vinis fictitiis xvj
De hydromeli & oxymeli xvij
Prodigioſa genera vini xviij
Quibus vinis ad ſacra vti fas non ſit, & quibus generibus muſta condiantur xix
De picis generibus,& reſinis,& muſtis condiendis,& de aceto,& de fæce xx
De cellis vinariis xxj
De vitanda ebrietate xxij
Summa res & hiſtoriæ & obſeruationes D. X

Ex authoribus

Corn. Valeriano, Virgilio, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, Varrone, D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcinolulio, Actio, Columella, Maſſurio Sabino, Feneſtella, Tergilla, M. Actio Plauto, Fabio, Dorſeno, Scæuola, Aelio, Arreio Capitone, Cotta Meſſalino, L. Piſone, Pompeio Lenæo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Rufo.

Externis.

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Attalo rege, Philometore, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtãdro, Athenæo, Botrye item, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Cheriſto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphrone Athenẽo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchirone qui itẽ, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonẽ tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade medico, Oneſicrito, Iuba rege.

Libro XV. continentur naturæ frugiferarum arborum & cultarum
Natura frugiferarum arborum j
De oleo ij
De natura oliuæ,& oleæ incipientis iij
De natura olei iiij
De cultura oliuarum v
De ſeruandis olliuis, & quomodo faciendum oleum vj
De oleo factitio vij
De amurca viij
Pomorum omnium genera & naturæ ix
Nucum pinearum genera quatuor x
De malo cotoneo xj
De Perſico genera quatuor xij
De pruno genera vndecim xiij
De diuerſis generibus malorum, genera viginti nouem xiiij
De pyris & inſitorum varietate xv
De pomis ſeruandis xvj
De cotoneis, Punicis, Pyris,& ſorbis,& vuis ſeruandis xvij
De ficis genera xxix xviij
De caprifico & caprificatione xix
De meſpilis,& eorum generibus xx
De ſorbis genera quatuor xxj
De nuce iuglande xxij
De caſtaneis genera octo xxiij
De ſiliquis,& carnoſis pomis,& moris,& de acinis,& baccis xxiiij
De ceraſis genera octo xxv
De corno,& lentiſco xxvj
De generibus ſuccorum,& de odore xxvij
De ſuccis fructuum & arborum,& coloribus,& odoribus,& natura pomorum,& de commẽdatione fructuum xxviij
De myrto, genera eius xj xxix
De lauro genera tredecim xxx
Summa res & hiſtoriæ,& obſeruationes D XX.

Ex authoribus

Feneſtella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio Pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Meſſalino, Columella, L. Piſone, Põpeio Lenæo, M. Actio Plauto, Fabio, Dorſeno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Sextio Nigro, Vibio Rufo.

Externis

Heſiodo, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Archyta, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollodoro Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Chæriſto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomẽ fecit, Aſclepiade med. Eraſiſtrato item, Comiade qui de conditura vini, Ariſtomacho, qui item, Hiceſio, qui itẽ, Themiſone medico, Oneſicrito, Iuba rege.

Libro XVI. continẽtur ſylueſtrium arborum naturæ
Gentes ſine arbore,& miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus Cap. j
He Hercyniæ ſyluæ magnitudine ij
De glandiferis iij
De ciuica corona,& q frõdea corona donati iiij
De glande genera tredecim v
De fagina glande, reliquis glandibus, & carbone,& paſtu porcorum vj
De galla,& quàm multa præter glandem eædem ferant arbores vij
De cachrye,& cocco grano,& agarico,& ſubere viij
Quarum ſint in vſu cortices ix
De ſcandulis,& pinu, pinaſtro, abiete, piceaque, larice, tæda, taxo x
Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrium,& de ſpiſſa pice, quomodo fiat, & quibus modis reſina coquatur xj
De zopiſſa,& ſapio, & quarum arborũ materia in pretio xij
De fraxino, genera eius quatuor xiij
De tilia, genera eius duo xiiij
De aceris generibus decem xv
De bruſco, & molluſco, & ſtaphylodendro, & buxo, genera tria xvj
De vlmo genera quatuor xvij
De arborum natura per ſitus xviij
Diuiſio generum xix
Quib⁹ folia non decidãt,& de rhododendro xx
Item quib⁹ folia nõ decidant, & quib⁹ nõ omnia folia cadant,& quibus locis nulli arborum xxj
De natura foliorum cadentium,& quibus foliorum varij colores xxij
De populo tria genera,& quorum foliorũ figura mutetur xxiij
Quæ folia verſentur omnib⁹ annis, quæ foliorũ è palmis cura & vſus,& foliorũ mirabilia xxiiij
De ordine naturæ in ſatis,& de flore arborum,& conceptu,& germinatione,& partu,& quo ordine floreant xxv
De corno,& quo tempore quęque ferant,& quę fructum non ferant,& quę infelices exiſtimãtur,& quæ facillimè fructum perdunt, quibus fructus, antequàm folium naſcantur xxvj
De biferis & triferis,& quæ celerrimè ſeneſcant, & de ætatibus earum xxvii
De moro xxviii
De ſylueſtribus xxix
De buxo,& faba Græca, ſiue loto xxx
De ramis & cortice,& radicibus arborum xxxi
De prodigioſis arboribus,& quibus modis ſponte naſcantur, & quòd non omnia vbique naſcantur, & quæ nõ alibi naſcãtur arbores xxxii
De cupreſſo, & quòd ex terra noua aliqua ſæpe naſcantur, quæ in ea antè non fuerunt xxxiii
De edera xxxiiii
De edera, quæ vocatur ſmilax xxxv
De aquaticis calamis,& fruticibus xxxvi
De ſalice, genera eius octo,& quæ præter ſalicem ſint vtilia ligaturis,& de rubis xxvii

Liber Primus.

De ſuccis arborum,& natura materiarum, & de cædendis arboribus xxxviii
De larice,& abiete,& ſapino,& cæteris huiuſmodi arboribus cædendis xxxix
De materiis, de magnitudine arborũ, & quæ cariem & ruinam non ſentiunt, & de perpetuitate materiarum xl
De teredinibus xli
De materiis architecti, & quæ materies ad quid vtilis,& quæ firmior materia in tectum xlij
De glutinanda materia,& lignis ſectilibus xliij
De arborum ætate, & quæ genera arborum minimè durãt. ſimiliter de viſco,& Druidis xliiij
Summa res & hiſtoriæ,& obſeruationes centum trigintaquinque.

Ex authoribus

M. Varrone, Fœciale, Nigidio, Corn. Nepote, Hygino, Maſſurio, Catone, Mutiano, L. Piſone, Trogo, Calphurnio Baſſo, Cremutio, Sextio Nigro, Corn. Boccho, Vitruuio, Græcino.

Externis

Alexandro Polyhiſtore, Heſiodo, Theophraſto, Democrito, Homero, Timæo Mathematico.

Libro xvij. continentur ſatiuarum ac cultarũ arborum naturæ
Arborum pretia mirabilia Cap j
De natura cæli ad arbores, & quam partem cæli ſpectare debeant ij
De ſocietate cæli & terræ ad arbores iij
De qualitate regionum iiij
Genera terrarum v
De terra, quam Britannia & Gallia amat vj
De Græcorum circa hanc doctrina vij
De terrarum generibus viij
De cineris vſu,& de fimo,& quæ ſata vberiorem terram faciant,& quæ vrant ix
De ſatione arborum,& quod auulſione naſcuntur arbores x
De transferendis ſeminariis, & vlmis ſerendis, & ſcrobibus xj
De interuallis plantandarum arborum, & vmbris,& ſtillicidiis,& vbi plantari debeant xij
Quæ arbores tardè creſcant, & quæ celeriter, & de ſabina xiij
De ſatione arborum, & inſitione, & quomodo inuenta ſit tenera inſerendi emplaſtratio xiiij
De vite inſerenda xv
De emplaſtratione xvj
Exemplum huius rei xvij
De cultura olearum,& quibus temporibus inſitio fiat xviij
Quæ arbores ſocietate gaudeant,& de diſciplina ablaqueandi & accumulandi xix
De ſalicto & harundineto,& cæteris cæduis ad perticas, palos xx
De culturis, & diſciplina excolendarum vinearum xxj
De ſulco & vinearum putatione xxij
Ratio arbuſtorum xxiij
De ſeruandis vuis,& morbis arb. xxiiij

De variis prodigiis ſiue oſtentis in arboribꝰ, deq; olueto publicam viam olim tranſgreſſo xxv
De remediis morborum arborum xxvj
De caprificatione, & ſtercoratione xxvij
De diuerſis medicamentis arborum contra venenata animalia, & contra formicas, & contra noxia animalia xxviij
Summa res & hiſtoriæ, & obſeruationes quingentæ octoginta vna.

Ex authoribus

Cor. Nepote, Catone Cenſorio, M. Varrone, Celſo, Virgilio, Hygino, Sarſennis patre & filio, Scropha, Calphurnio Baſſo, Trogo, Aemilio Macro, Græcino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manlio, Dorſeno Mundo, C. Epidico, L. Piſone.

Externis

Iſidoro, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Theopompo, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thraſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Mileſio, Bione, Chærea Athenienſe, Chæriſto item, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem trãſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Ariſtandro qui de portentis.

Libro xviij. continetur de agricultura.
Quòd antiquis maximũ ſtudiũ agriculturæ fuit, & de hortorũ ſingulari diligentia cap. j
Quæ corona prima Romæ ij
De iugere, & actu, & legibus circa pecora, & quoties, & quibus temporibꝰ fuit ſumma vilitas annonæ, & qui agricultura illuſtres iij
Ratio de agricultura iiij
Laus agricolarum, & quæ obſeruanda in agro parando v
De villarum poſitione, & præcepta antiquorum de agro colendo vj
De frugum generibus & natura vij
Non omnia frumenti genera vbique naſci, & de reliquis in oriente generibus viij
De piſtoriis & molitura & farina ix
De ſimilagine, ſiligine, & aliis generibus, & de piſtura x
De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, & quando primùm piſtores Romæ, & de cribris, & alica xj
De leguminibus xij
De rapis & napis Amiterninis xiij
De lupino xiiij
De vicia, & eruo xv
De fœnogræco, & farragine, & de ocimo, & Medica, & cytiſo xvj
De vitiis frugum & remediis, & quid in quoque terræ generi debeat ſeri xvij
De prodigiis frugum, & arandi diſciplina, & vomerum generibus xviij
De temporibus arandi, & iunctione boum xix
De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione, & reſectione xx
De cultura terræ xxj
Exempla diuerſarũ terrarũ, & ſumma fertilitatẽ, & bifera vite, & aquarum differentia xxij
De qualitate terræ & ſtercoratione xxiij
De bonitate ſeminũ, & diſciplina ſeminandi, & quantũ ex quoq; genere frumenti in iugero ſerendum, & temporibus ſerendi xxiiij
Digeſtio ſiderum in noctes & dies xxv
Replicatio totius culturæ, & quid quoque menſe in agro fieri oporteat xxvj
Ne agricolæ aſpiciant ſtellas, ſed magis tempora ſerẽdæ frugis, & ortus occaſuſq; ſideris in quibuſdã herbis, & de ſtellarũ ortu & occaſu xxvij
De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & deſcriptio frugum & ſiderum xxviij
De tempeſtatibus vtriuſque temporis, & remediis ſterilitatum xxix
De meſſe, & tritico, & palea, & frumento ſeruando xxx
De vindemia & autumni temporibus xxxj
De lunari ratione xxxij
De ventorum ratione xxxiij
De limitatione agrorum xxxiiij
Prognoſtica tempeſtatum xxxv
Sũma res, & hiſtoriæ, & obſeruationes MMLX.

Ex authoribus

Maſſurio Sabino, Caſſio Hemina, Verrio Flacco, L. Piſone, Corn. Celſo, Turannio Graccula, D. Syllano, M. Varrone, Catone Cenſorio, Scrofa, Sarſennis patre & filio, Domitio Caluino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ouidio, Græcino, Columella, Tuberone, L. Aruntio qui Græcè de aſtris ſcripſit, Cæſare Dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino Fabiano, M. Cicerone, Calphurnio Baſſo, Atteio Capitone, Manlio Sura, Actio qui praxidica.

Externis.

Heſiodo, Theophraſto, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Archyta, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Ariſtophane Mileſio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Cherea Athenienſe, Chæriſto itẽ, Diodoro Prienæo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſcrione qui item, Lyſimacho qui item, Dionyſio qui Magonem tranſtulit, Diophane qui ex Dionyſio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Callippo, Doſitheo, Parmeniſco, Melitone, Critone, Oenopide, Zenone, Euctemone, Harpalo, Hecatæo, Anaximandro, Soſigene, Hipparcho, Arato, Zoroaſtre, Archibio.

Libro XIX continetur lini natura, & mirabilia
De lini ſatione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente & quando primum in theatris vela cap. j
De ſparti natura, & quando primùm vſus eius, & quomodo perficiatur, & quę ſine radice naſcantur & viuant ij
De miſy, & tuberibus, & de fungis pezicis, laſerpitio, & magydari, & rubia, & radicula iij
De hortorum cura, & digeſtio terræ naſcentium præter fruges & frutices iiij
Natura & genera & hiſtoria naſcentium in hortis rerum v
De hortenſium herbarum radicibus, foliis, floribus, coloribus vj
Quoto die quæque herbæ naſcũtur ſatæ, & quomodo quæque formentur, vel digerantur & quorum ſingula genera ſunt, & quorũ pluravij
Natura & genera & hiſtoriæ ad condimenta in horto ſatarum rerum xlvj viij
De fœniculo & cannabe ix
De morbis hortorũ, & remedia circa formicas, eruca, & culices x
Quæ magis ſint fortia vel minus, & quibus ſalſæ aquæ proſint
Ratio rigandorum hortorum, & quæ tranſlata meliora fiant, & de ſuccis hortenſiorum & ſaporibus xij
Sũma res & hiſtoriæ, & obſeruationes m c xliij

Ex authoribus

M. Actio, Plauto, M. Varrone, D. Syllano, Catone Cenſorio, Hygino, Virgilio, Mutiano, Celſo, Columella, Calphurnio Baſſo, Manlio Sura, Sabino Tyrone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Ruffo, Ceſennio qui Cepurica ſcripſit, Caſtritio item, Firmo item, Petreio.

Externis.

Herodoto, Theophraſto, Democrito, Ariſtomacho, Menãdro qui Biochreſta ſcripſit, Anaxilao.

Libro XX continentur medicinæ ex his quæ in hortis ſeruntur.
De cucumere ſylueſtri, & elaterio cap. j
De anguino cucumere ſiue erratico, & de ſatiuo, & de pepone ij
De cucurbita ſylueſtri, & rapo iij
De naporum differentiis, & raphano ſylueſtri, & de raphano ſatiuo, & paſtinaca iiij
De ſtaphylino ſiue paſtinaca, & gingidio, & ſeſeli, & inula, & de cæpe v
De porro ſectiuo, & capitato, & de allio vj
De lactuca ſyluatica ſiue caprina, & eſopo, & iſati, & lactuca ſatiua vij
De generib. betę, & intubis, cichorio, & ſeri viij
De braſſica, & lapſana, & de braſſica marina, & ſcila, de bulbis, & bulbine ix
De aſparagis & corruda, & libyco & orminio x
De apio, & apiaſtro, & oleoſelino, & oreoſelinox j
De petroſelino & ocimo xij
De ſylueſtri ocimo, & eruca, & naſturtio, & ruta xiij
De mentaſtro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino xiiij
De cumino Aethiopico, quod vrinã ſtringit, & de cappari, & de Liguſtico ſiue panace, & cunila bubula xv
Item de cunila bubula, gallinacea ſiue origano Heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila ſatiua, & montana xvj
De piperiti, & origano, & oniti praſio, & tragorigano, & heraclio, & lepidio, & de gith, ſiue melanthio, & aniſo xvij
De anetho & ſacopenio, ſagapeno, & de papauere albo & nigro, & quomodo ſuccus herbarum colligendus eſt, & de opio xviij
De erratico & ceratiti, & glaucio ſiue paralio & heraclio ſiue aphro, & de diacodio, tithymaloxix
De portulaca ſiue peplio, coriãdro, & atriplicixx
De malua, malope, & althæa, & lapatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hippolapatho, & bulapatho xxj
De ſinapis tribus generibus, & marrubio, & ſerpyllo, & ſiſymbrio ſiue thymbæo, & de lini ſemine, & blito xxij
De meu, & fœniculo, & hippomarathro, vel myrrhineo, & cannabi, & de ferula, & carduis xxiij
Confectio theriacæ, compoſitio medicaminis Antiochi xxiiij
Summa medicinæ & hiſtoriæ, & obſeruationes M.D.CXII.

Ex authoribus

Catone Cẽſorio, M. Varrone, Pompeio Lenæo, Gallione, Hygino, Sextio Nigro, qui Græcè ſcripſit, Iulio Baſſo qui itẽ, Celſo, Antonio Caſtore.

Externis.

Democrito, Theophraſto, Orpheo, Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Pythagora, Nicandro.

Medicis

Nicandro, Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio, Dionyſio Apollodoro Tarentino, Apollodoro Cittienſe, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Diuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Pettonio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicarmo, Damione, Dalione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro vigeſimoprimo continentur florum & coronamentorum naturæ.
De natura florum, & coronamentorum, de mira florum varietate cap. j
De ſtrophiolo ſerto, & qui primùm flores miſcere cœperint, & quando primùm corolla inuẽta, vel appellata, & quare ij
Quis primùm coronam foliis aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pactilibus coronis, & Cleopatræ reginæ facto iij
De roſa in coronis, & de generibus eius, & vbi ſeratur iiij

De lilio tria genera,& ratione ea inſerendi v
De violis,& de caltha,& baccare,combreto, aſaro,& croco vi
De floribus antiquis, & de odoramentorum diuerſitate,ſaliunca,& polio vii
De veſtium æmulatione cum floribus, & amaranto,& chryſocome ſiue chryſiti viii
De honore coronarum,& cyclamino,& melilloto & trifolio,tria genera eius ix
De origano,& thymo,& melle Attico,& coniza, & Iouis flore, & helenio, & abrotono, & leucanthemo x
De amaraco vel ſampſucho,& nyctegreto& meliloto,& viola alba, & codiamino & de ſyluestribus bulbis, & heliochryſo & lychni, & de herbis citra mare xi
De cura apum,& pabulo,& morbis earum & remediis xii
De venenato melle, & de remediis mellis venenati,& mellis inſani xiii
De melle,quod muſcæ non attingunt, & alueariis,& cura eorum,ſi famem ſentiunt, apes: & quomodo cera fiat xiiii
De herbis ſponte naſcentibus,aculeatis xv
De carduo,achelxine,& tribulo anchuſa xvi
De differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno floreant,& haſtula regia,& piſtana, & de gladiolo xvii
De iunco genera ſex,& de cypero, & de medicamentis earum,& de cypiro, & odorato iunco xviii
Ex roſa medicinæ, & de lilio, & de narciſſo, & ex viola,& de bacchare,& combreto,& aſaro xix
De nardo Gallico, & de croco medicinæ, & crocomagmatæ, & ſaliunca,& polio,& iri, & hoIochryſo,& chryſocome & meliloto xx
De trifolio,& thymo,& hemerocalle,& de helenio & abrotono xxi
Ex leucanthemo & ſampſucho medicinæ caput xxii
De anemona medicinæ xxiii
Ex œnanthe medicinæ xxiiii
Ex heliochryſo medicinæ xxv
Ex hyacintho medicinæ xxvi
Ex vincaperuinca medicinæ,ruſco,bati,& acino xxvii
Ex colocaſia medicinæ xxviii
Ex anthalio medicinæ xxix
De parthenio medicinæ xxx
De ſtrychno medicinæ xxxi
De corchoro & cnico xxxii
De perſoluta xxxiii
De menſuris & ponderibus xxxiiii
Summa medicinæ hiſtoriæ, & obſeruationes ſeptingentæ triginta.

Ex authoribus

Catone Cenſorio,M. Varrone,Maſſurio, Antiate,C. Helio Veſtino, Vibio Ruffino,Hygino,Põponio Mela, Pompeio Lenæo Cornelio Celſo Calphurnio Baſſo, P. Largio, Licinio Macro, Sextio qui Græcè ſcripſit, Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore.

Externis.

Theophraſto,Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Diochreſta ſcripſit: Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis

Mneſtheo qui de coronis,Callimacho qui item, Phania phyſico, Simo, Timariſto, Hippocrate, Chryſippo,Diocle, Ophione, Heraclide, Hiceſio,Dionyſio,Apollodoro Cittienſe,Apollodoro Tarentino, Praxagora, Pliſtonico medico, Dieuche,Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo, Damione,Dalione,Soſimene, Theopolemo. Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Liber XXII. continetur de authoritate herbarum
Degentibus herbis formæ gratia vtentibus j
Quòd herbis veſtes inficiantur ij
De corona graminea iij
De raritate eius iiij
Qui ſoli corona ea donati v
Qui ſolus Centurio coronatus vj
Medicinæ ex reliquis coronamentis, & erynge caput vij
De herba quam centumcapita vocant viij
De arcano,& glycyrrhiza ix
De tribulo, & generibus eius, & medicinis caput x
De ſtœbe,& medicinis eius xj
De hippophye,hippope,& medicinis earum xij
De vrtica,& medicinis eius xiij
De lamio, & medicinis eius xiiij
De ſcorpione, generibuſque ac medicinis eius, caput xv
De leucacantha,& medicinis eius xvj
De helxine, perdicio, parthenio, ſideriti, & medicinis eius xvij
De chamæleone, generibus ac medicinis eius xviij
De coronopo,& medicinis eius xix
De anchuſa, & pſeudanchuſa, & medicinis earum xx
De onocheli,anthemi,loto,& lotometra,heliotropio,tricocco,&adianto ſiue callitricho xxj
De picride,theſio,aſphodelo,halimo,acãtho,& buprefti, elæphoboſco, ſcandice, iaſione, & de caucalide,ſio, ſilybo, ſcolymo, ſiue limonio, ſoncho, chondrillo ſiue condrilli,& boletis xxij
De fungis,& ſilphio,& de laſere xxiij
De natura mellis,& aqua mulſa,& quare genere ciborum mores immutentur, & de melitide, & cera: & contra compoſitiones medicorum xxiiij
Medicinæ ex frugibus xxv
Summa medicinæ & hiſtoriæ, & obſeruationes dccccvj

Ex authoribus.

Iiſdem, quibus priore libro, & præter eos, Chryſermo, Eratoſthene, Alcæo.

Libro xxiij. continetur de cultis arboribus.
De medicinis vuarum recentium, & de ſarmentis vuarum, & vinaceis, & de vua theriace,& de vua paſſa,& aſtaphide, & aſtaphis agria, pituitaria,& labruſca, & de vite alba, & nigra, & de muſtis, & vini generibus & aceto j
De aceto ſcillino,& oxymelite,& ſapa,& fœce vini,aceti,& ſapæ ij
De oleis & foliis oleæ,flore & cinere, & de oliua alba & nigra,& de amurca iij
De foliis oleaſtri, & œnanthino oleo, & cicino, & amygdalino,& laurino,& myrteo, chamæmyrſino,& cupreſſino,& citreo,& caryino iiij
De myrobalano palma,& de palma elate v
Medicinæ ex ſingulorum generum flore, foliis, fructu,ramis cortice,ligno, ſucco, radice, cinere vj
De pyris,& eorum obſeruationibus, & de ficorum obſeruatione,& caprifico erineo,& aliorum generibus medicinæ vij
De pineis,& amygdalis, & nuce auellana, & de nuce iuglande,& de piſtaciis,& caſtaneis, ſiliquis,cornu,& vnedone,& lauro viij
De myrto ſatiua,& myrtidano, & myrto ſylueſtri ix
Summa medicinæ & hiſtoriæ, & obſeruationes MCCCCXIX.

Ex authoribus

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græcè ſcripſit,Iulio Baſſo qui item, Antonio Caſtore,M. Varrone,Cornelio Celſo,Fabiano.

Externis.

Theophraſto,Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone,Menandro qui Biochreſta ſcripſit, Nicandro, Homero, Heſiodo, Muſæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mneſtheo, Callimacho, Phania Phyſico, Simo, Timariſto,Hippocrate, Chryſippo, Diocle, Ophione. Heraclide, Hiceſio, Dionyſio, Apollodoro Citienſe, Apollodoro Tarẽtino, Praxagora, Pliſtonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philiſtione, Aſclepiade, Crateua, Petronio, Diodoto, Iolla, Eraſiſtrato, Diagora, Andrea, Mneſicle, Epicharmo Damione, Dalione, Soſimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro xxiiij. continentur medicinæ ex arboribus ſyluestribus
Medicinæ ex arboribus ſyluestribus j
Lotos ij
Glans iij
De cocco ilicis, & galla, & viſco, pilulis, glande, & de cerri radice,& ſubere iiij
De fago,& cupreſſo,& cedro magna, & de cedride,galbano v
De ammoniaco,& ſtyrace,& ſpondylio,& ſphagno, & terebintho, chamæpity, & pityuſa, & reſinis,& picea & lentiſco vj
De pice ſpiſſa,& liquida, & palimpiſſa, & piſſaſphalto, & zopiſſa,& teda,& lentiſco vij
De platano,&fraxino,& acere,& alaa populo,& vlmo,& tilia,& ſambuco,& iunipero viij
De ſalice,& amerina,& vitilibus,& erice ix
De virga ſanguinea,& ſilere, & liguſtro, & alno, & edera & ciſto,& ciſſo,& erythrano, & chamæciſſo,& ſimilace,& de clematide x
De harundine, & papyro, ebeno, & rhododendro,de rhue erythro, & erythrodano, alyſſo, & radicula,& apocyno, & roremarino & cachry,& ſabina,& ſelagine,& ſamulo, & gummi medicinis xj
De ſpina Arabica, & ſpina alba, & acanthio, & acacia xij
De vulgari ſpina & ſyluestri, & de eryſiſceptro, & paliuro, aquifolia, & taxo,& rubis medicinæ xiij
De cynoſbato,& Idæo rubo,& rhamno,& lycio, & ſarcocolla,& de oporice medicinæ xiiij
De chamædrye,& chamædaphne,& chamelæa, & chamæſyce,& chamæciſſo,& chamæleuce, & chamæcypariſſo, & ampelopraſſo, & ſtachye,& clinopodio,& centunculo, & clematide Aegyptia medicinæ xv
De aro,& dracunculo,dracontio,& ari,& millefolio, & herba eiuſdem nominis, & pſeudobunio,& myrrhi,& onobrychi medicinæ xvj
De coriaceſia,& callicia,& menaide, & aliis vigintitribus,& medicinis earum,quas quidam magicas eſſe dicunt,& de conſidia,& de aproxi,& recidiuis amorum xvij
De eriphia,& Ianaria,& ſtratioti medicinæ xviij
De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ,& de herba è fluminibus,& herba lingua, & cribro, & ſimetis,& rhodora,& impia,& Veneris pectine,& nodia,& philanthropo,& canaria lappa, & tordile,& de gramine, & dactylo, & fœnogræco medicinæ xix

Summa

Summa medicinæ historiæ, & obseruationes mccccxviij.

Ex authoribus

C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro, qui Græcè scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, M. Varrone, Corn. Celso, Fabiano.

Externis

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis

Mnestheo, Callimacho, Phania Physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea Mnesicle, Epicharmo, Damione, Sosimene, Theopolemo, Solone, Lyco, Metrodoro, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro xxv. continentur naturæ herbarũ sponte nascentium, authoritas herbarum, & de origine vsus earum.

Naturæ herbarum sponte nascentium j
Qui Latinè vsus herbarum scripserint, & quando ad Romanos notitia earum peruenerit, & qui primi Græcorum de his composuerint, & de herbarum inuentione, & antiqua medicina, & quare minus exerceantur eorum remedia, & de cynorrhodo, & de dracunculo medicinæ ij
De quodã pestifero fonte Germaniæ, & de Britannica, & maximis morborum doloribus iij
De moly, & dodechatheo, & pæonia, vel pentorobo, vel glycyside, & panace, vel asclepio, & heraclio, & panace Chironio, & panace centaureo, vel pharnaceo, & heraclio siderio, & hyoscyamo, vel apollinari siue altercangeno iiij
De linozoste, parthenio, hermupoa siue potius mercuriali, & achilleo, & panace heracleo, sideriti, millefolio, & de scopa regia, & hemionio, teucrio, splenio, de melampodio siue elleboro, quotve eorum genera, & de nigro elleboro & albo medicinæ, & quando detur. & quomodo sumendum, & quibus non dandum, & quod mures necat v
De mithridatio, & scordoti siue scordio, & polemonia vel phileteria vel chiliodynama, & eupatoria, & centaurea siue chironio, & de lepto centaureo libadio, felle terræ, triorche medicinæ. vj
De clymeno, & gentiana, & lysimachia, & parthenide, & artemisia, & ambrosia, & nymphæa, & heraclio, & euphorbia medicinæ vij
De plantagine, & buglossa, & cynoglossa, & buphthalmo, & Scythica, & hippice, & de ischæmone, & de betonica, & Cantabrica, & consiligine, & hiberide, & chelidonia, & canaria, & elaphoboseo, & dictamno, & aristolochia, & quòd eius delectatione aduolent pisces, & statim capiantur, & medicinæ contra serpentium ictus ex herbis quas superiùs nominauit viij
De argemonia, & agarico, & echio, & hyoscyamo, & hierobotane, & blataria, & lemonia, & quinquefolio, & dauco, & persolata, & arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad serpentium ictus ix
De ebulo & verbasco, & thelyphono, & contra scorpionum ictus, & rubetarum & canum morsus, & generaliter contra omne venenum x
Remedia ad capitis vitia xj
De centaureo, & chelidonia, & panace, & hyoscyamo, & euphorbio ad oculorum vitia xij
De anagallide siue corchoro, & mandragora siue circeio, & cicuta, & crethomagrio, & molybdena, & capno, & acoro, & iride, cotyledone, aizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro Veneris, & de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentiũ, oriſque vitia medicinæ xiij
Summa medicinæ, & historiæ obseruationes, mccxcij.

Ex authoribus

Sex. Gallico, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro qui Græcè scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, Corn. Celso.

Externis

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui Biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Timaristo, Simo, Hippocrate, Chrysip. Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro vigesimosexto cõtinentur reliquæ per morborum genera medicinæ, & de nouis morbis, & de lichene quid sit, & quando primùm in Italia cœperint, & de carbunculo, elephantiasi, & colo j
Laus Hippocratis ij
De noua medicina, & Asclepiade Medico, & qua ratione veterem medicinam mutauerit iij
Irrisio magicæ artis, & de lichene, eiúsque remedio, & faucium iiij
Ad strumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tussim medicinæ v
De verbasco, & cacalia vel tussilagine, & bechio, & saluia, ad tussim vj
Ad lateris dolores & pectoris, & ad orthopnœas, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, vrinæ, tussi, pectori, hulceribus, renibus, hepaticis, ad vomitionem & singultus, pleuriticis, lateri vij
De omnibus vitiis ventris & remediis, & eorum quę circà vel intrà sunt, & de aluo sistenda, vel soluenda viij
De pulegio & argemone ix
De nymphæa, & abstinentia & appetentia Veneris, & de satyrio erythraico, & crategi, & sideriti x
Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis, neruis, & remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda, & vigiliis, paralysi, & de febribus frigidis, & febre iumẽtorum, & phreneticis, & chamæacta & aizoo, & igne sacro xj
Ad luxata membra, & contra morbum regium, & contra furũculos, & fistulas, & inflationes, & ambustionem, & contra alios morbos, ad neruos, & sanguinem xij
De herba equiseto, nymphæa, peucedano, siderite, aliisque pluribus ad sanguinem sistendũ vtilibus, & stephanomeli & erisithale, & contra vermes xiij
Ad hulcera & plagas, & ad verrucas tollendas, & de polycnemo xiiij
De pluribus experimẽtis ad mulierum menses, & vuluæ morbos, & partus eiiciendos & continendos, & cutis in facie vitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedum scabiem xv
Summa medicinæ & historiæ, & obseruationes MCCXCII.

Ex authoribus
M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Lenæo, Sextio Nigro, qui Græcè scripsit, Iulio Basso, qui item, Antonio Castore, Cor. Celso.

Externis.
Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui Biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis
Mnestheo, Callimacho, Phania phys. Timaristo, Simo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Thebana Olympiade, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXVII continentur reliqua herbarum genera j
De aconito, & panthera quæ extinguitur aconito ij
Quod omnium creaturarum conditor sit Deus caput iij
De Aethiopide, & agerato, & aloë, & alcea, & alypo, & alsina, & androsace, & androsæmo, & ambrosia, & anoni, & anagyro, & anonymo iiij
De aparine, & arctio, & aspleno, & asclepiade, & aftere vel bubonio, & ascyro vel ascyroide, & aphace, & de alcibio, & alectro rolopho v
De alo vj
De alga, & actæa, & de ampeloagria, & absinthio vij
De ballote, & botrye fruticosa & brabyla & bryo, bupleuro & catanance, calla, & circeia, & cirsio, & crategono, & theligono, & crocodilio & cynosorchi, chrysolachano, & cucubalo & conferua viij
De cocco Gnidio, & dipsaco, & dryopteri, & dryophono, & elatine, & empetro siue calcifraga, & epipacti vel elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de femore bubulo, & galeopside siue galeobdolo, & glauce siue eugalacto ix
De glaucio, & glycisside, & gnaphalio siue chamæzelo, & galedrago, & holco, & hyosiri, & holosteo, & hypophæsto x
De hypogloſſa, & hypecoo, Idæa, isopyro, lathyri, leontopetalo, lycopside, & aliis quibusdam xj
De medio, & myosota, & myagro, & natrice, & othonne, & onosma, & onopordo & osyri, & oxye, & batrachio, & polygono & leucanthemo, & phytheuma, & phyllo, & phellandrio & phalari, & polyrrhizo, & proserpinaca, & derachoma, & de reseda, & stœchade xij
De solano, & smyrnio, & telephio, & trichomane, & thalietro & thlaspe & tragonia & tragoni, & trago, & tragopogo & spondyli: & quòd quidam morbi in quibusdam nõ sunt gentibus xiij
Summa medicinæ, & historiæ, & obseruationes DCCII.

Ex authoribus

Põpeio Lenæo, Sextio Nigro, qui Græcè scripsit, Iulio Basso, qui item, Antonio Castore, Cornelio Celso.

* * *

Externis.

Theophraſto, Apollodoro Cittienſe, Democrito, Ariſtogitone, Orpheo, Pythagore, Magone, Menandro qui biochreſta ſcripſit, Nicandro.

Medicis.

Mneſtheo, & cæteris iiſdem quibus in priore libro.

Libro xxviij. continentur medicinę ex animalibus j
An ſit in medendo aliqua vis verborum: oſtenta & ſanciri & depelli ij
Remedia ex homine contra Magos iij
De quibuſdam ſortilegiis, & ſaliua hominis iiij
De obſeruatione victus v
De ſternutamento & Venere, & cæteris remediis vj
De remediis muliebribus vij
Medicinæ ex animalibus peregrinis, & elephanto, & leone, & de camelo, & hyæna, & crocodilo, & chamæleonte, & ſcinco, & hippopotamo, & lyncibus viij
Medicinæ communes ex feris animalibus aut eiuſdem generis placidis, lactis vſus, & obſeruationes, & de caſeis, butyro, & adipe ix
Medicinæ de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex beſtiis contra omnes morbos x
De remediis ad morborum multa genera ex animalibus xj
Ad faciei vitia, ceruicis & pectoris morbos xij
Ad ſtomachi, lumborum, & renum vitia xiij
Ad aluum ſiſtendam, cœliacos, & dyſentericos, inflationes alui, rupta, teneſmon & tænias, & colum xiiij
Ad veſicæ cruciatus, & calculos, de genitalium & ſedis vitiis, & inguinum remediis xv
Ad podagras, morbum comitialem, ſideratos, oſſaque fracta remedia xvj
Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ignem ſacrum, & ad dolores neruorum remedia xvij
Ad ſanguinem ſiſtendum, & contra hulcera & carcinomata, ad ſcabiem remedia xviij
Ad muliebria mala medicinæ xix
Mira de animalibus xx
Summa medicinæ, & hiſtoriæ, & obſeruationes clxxxv

Ex authoribus.

M. Varrone, L. Piſone, Fabiano, Verre, Antiate, Verrio Flacco, Catone Cenſorio, Seruio Sulpitio, Licinio Macro, Celſo, Maſſurio, Sextio Nigro, qui Græcè ſcripſit, Bytho Dyrrhacheno, Ophilio Medico, Granio Medico.

Externis.

Democrito, Apollonio, qui Myrſin, Mileto, Artemone, Sextilio Antæo, Homero, Theophraſto, Lyſimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo qui Diophios, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Mictione Smyrnæo, Aeſchine Medico, Hippocrate, Ariſtotele, Metrodoro, Icacida Medico, Heſiodo, Dialcone, Cæcilio Bione qui peridynameon, Anaxilao, Iuba rege.

Libro xxix continentur medicinæ ex animalibus
De origine medicinæ & quando primum clinice, & quando primùm iatraleptice, & de Chryſippo, & Eraſiſtrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illuſtribus medicis, & quoties ratio medicinæ mutata ſit, & qui primus Romæ medicus, & quando, & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, & vitia medicinæ j
De medicinis lanarum ij
De ouorum natura iij
Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non ſunt, ſed fera, & ex volucribus, & contra morſus phalangiorum iiij
De ſeuo camelino, & cane rabido, & lacerta, & anſeribus, & columbis, & muſtelis remedia v
Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos & parotidas remedia vj
Summa medicinæ & obſeruationes quingentæ viginti.

Ex authoribus

M. Varrone, L. Piſone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Caſſio Hemina, Cicerone, Plauto, Celſo, Sextio Nigro, qui Græcè ſcripſit, Cæcilio Medico, Metello Scipione, Ouidio Poeta, Licinio Macro.

Externis

Philopatore, Homero, Ariſtotele, Orpheo Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo Philoſopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

Libro xxx. continentur medicinæ ex animalibus reliquæ prioris libri
De origine Magicæ artis, quando & à quibus cœperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinæ j

De ſpeciebus Magiæ, Neronisq; & Magorum deteſtatio ij
De talpis, & reliquæ medicinæ per morbos digeſtæ in animalibus, quorũ genera placida ſunt aut fera iij
Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faucium vitia iiij
Ad ſtrumas exhulceratas, ad humerorũ & præcordiorum dolores v
De pulmonum vitiis, & iecoris, & ſanguinis reiectionibus vj
Ad dyſentericos, & ventris mala remedia vij
Ad calculos, & veſicæ dolores, teſtiumque & inguinum tumores, & ad panos viij
Ad podagras & articulorum dolores ix
Remedia aduerſus morbos toti corpori x
Contra morbum regium, & phreneticos, & contra febres & hydropicos xj
Ad ignem ſacrum, ad carbunculos, furunculos, ambuſta, neruorumque contractiones xij
Ad ſanguinem ſiſtendum, & tumores vulnerũ, & hulcera, vulnera, & alia mala ex animalibus remedia xiij
Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos xiiij
Promiſcuæ medicinæ xv
De miraculis quarundam beſtiarum xvj
Summa medicinæ, & obſeruationes octingentæ liiij

Ex Authoribus

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sextio Nigro qui Græcè ſcripſit, Licinio Macro.

Externis

Eudoxo, Ariſtotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, Archimede, Ariſtone, Xenocrate, Diodoro, Chryſippo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

Libro xxxj. continentur medicinæ ex aquatilibus, & aquarum mirabilia.
Aquarum mirabilia j
De differentia aquarum, medicinis & obſeruationibus cclxvj ij
De qualitate aquarum inſalubritate vel commoditate earum iij
Aquarum ſubitò naſcentium aut deſinentium ratio iiij
Obſeruatio hiſtorica v
Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis vtendum, & quid profit nauigatio, & medicinæ aquæ marinæ vj
De generibus ſalis & confecturis & medicinis, & obſeruationibus vij
De ſcombro piſce, & muria, & alece viij
De natura ſalis, & eius medicinis ix
De nitri generibus, & confecturis, & medicinis, & obſeruationibus x
De ſpongiarum natura xj
Summa medicinæ, hiſtoriæ, & obſeruationes nongentæ vigintitres

Ex authoribus

M. Varrone, Caſſio Parmenſe, Cicerone, Mutio, Cornelio Celſo, Trógo, Ouidio, Polybio, Sornatio.

Externis.

Callimacho, Cteſia, Eudico, Theophraſto, Eudoxo, Theopompo, Polyclito, Iuba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thraſyllo, Nicandro, Menandro Comico, Attalo, Salluſtio Dionyſio, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

Libro xxxij. continentur reliqua medicinæ ex aquatilibus.
De echeneide piſce, & mirabili eius proprietate, & de torpedine, & marino lepore, & mirabilia rubri maris j
De ingeniis & manſuetudine quorundã piſciũ, & vbi ex manu edant, & vbi reſponſa dantur ex piſcibus ij
De his, quibus in terris & in aquis victus eſt, & de caſtoreis medicinæ & obſeruationes iij
De teſtudine, & multorum piſcium medicinę, & obſeruationes iiij
De aquatilibus, quomodo remedia in morbos digeſta ſunt, & primùm contra venena, & venenata animalia v
De oſtreis & purpuris, alga, & eorum remedia vj
Ad alopecias & capillos, & oculorum & aurium & dentium, & faciei vitia vij
Promiſcuæ medicinæ viij
Ad iocineris vitia, laterumque, ad ſtomachi, alui, & aliæ promiſcuæ medicinæ ix
Ad febres omnium generum, & contra diuerſas infirmitates x
Animalium omnium in mari viuentium clxvj. genera eſſe xj
Summa medicinæ & hiſtoriæ & obſeruationes nongentæ vigintiocto

Ex authoribus

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sextio Nigro qui Græcè ſcripſit, Ouidio Poeta, Caſſio Hemina, Mecœnate, L. Atteio.

Externis

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thaſio, Thraſyllo, Nicandro.

C. Plinij Naturalis Hiſtoriæ

Libro trigeſimotertio cõtinentur naturę metallorum

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, & modo auri apud antiquos, & equeſtri ordine, & de iure anulorum aureorum j

De decuriis iudicum, & quoties nomina equeſtris ordinis immutata, & donis militaribus, & quando primùm corona aurea ij

De reliquo vſu auri in viris & mulieribus, & de nummo aureo, & quando primùm ſignatum eſt æs, argentum, & aurum, & antequã ſignaretur qui mos in ære, & quæ maxima pecunia primo cenſu, & quoties & quibus temporibus authoritas auri iij

Ratio naturalis auri inueniendi, & quando primùm aurea ſtatua, & medicinæ ex auro iiij

De chryſocolla, & medicinę ex chryſocolla vj, & mirabilis natura eius glutinandis inter ſe perficiendisque metallis v

De argento, & argento viuo, & ſtibio ſiue alabaſtro, & ſcoria argenti, & de ſpuma argenti vj

De minio, quantæ authoritatis fuerit apud Romanos, & inuentione eius, & cinnabaris ratione in picturis, & medicinæ: de generibus minij, & ratione eius in picturis vij

De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, & experimentis viij

De ſpeculis, & Aegyptio argento ix

De immodica pecunia, & quorum maximę opes fuerint, & quando primùm populus Romanus ſtipem ſparſerit x

De luxuria, & frugalitate in vaſis, & lectis argenteis, quando lances immodicæ factæ xj

De ſtatuis argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibuſdam xij

De ſile, & cæruleo & neſtoriano, & cęlo, & quòd non omni anno æqualiter ſpecies vendantur xiij

Summa medicinæ, & hiſtoriæ, & obſeruationes mille ducentæ quindecim.

Ex authoribus

L. Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Meſſala, Ruffo, Marſo Poeta, Butho, Iulio Baſſo qui de medicinis Græcè ſcripſit, Sextio Nigro qui item, Fabio Veſtale.

Externis

Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro qui de Athenienſium anathematis, Paſitele qui admirabilia opera ſcripſit, Nymphodoro, Timæo qui de medicina metallica ſcripſit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Democrito, Mneſicle, Attalo Medico, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro trigeſimoquarto continentur æris metalla, & ferri, & plumbi, & ſtanni j

Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaca, quæ Aeginetica ij

De candelabris, & templorum ornamentis iij

Quando primùm ſimulachrum Romæ factum, & de origine ſtatuarum, & honore ſtatuarum, & generibus, & figuris iiij

De ſtatuis togatis, & quibuſdam aliis, & quibus primùm in columna, & quando roſtra, & quando primùm publicè, & quæ primùm ſtatuæ Romæ v

De ſtatuis ſine tunicis, & quibuſdam aliis, & quę prima Romæ ſtatua equeſtris, & quando omnes ſtatuæ priuatim & publicè ſublatæ, & quibus Romæ mulieribus, & quæ primæ ab exteris publicè poſitæ vj

De antiquis ſtatuariis, & pretiis ſignorum immodicis, & coloſſis in vrbe celeberrimis vij

Nobilitates ex ære operum & artificum cccIxvj cap. viij

Differentiæ æris & mixturæ, & de ſeruando ære cap. ix

De cadmia medicinæ x

De ſcorio, & flore & ſquama æris, & ſtomomate, & ærugine, & hieracio xj

De ſcolecia, & chalciti, & miſy, & ſory, & chalcantho xij

De pompholyge, & ſpodio, & antiſpodio, & diphyge, & triente Seruilio xiij

De ferro, & ferreis metallis, & differentiæ ferri cap. xiiij

De temperatura ferri, & medicinæ ex ferro & ærugine, & rubigine, & ſquama ferri, & hygrem plaſtro xv

De plumbi metallis, & albo plumbo, & nigro xvj

De ſtanno, & plumbo argentario, & quibuſdam aliis xvij

Medicinæ de plumbo, & ſcoria plumbi, de molybdena ſiue galena, de pſimmythio & ſandaracha xviij

Summa res & hiſtoriæ, & obſeruationes dcccxv

Ex authoribus

L Piſone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Meſſala, Ruffo, Marſo Poeta, Butho, Iulio Baſſo qui de medicina Græcè ſcripſit, Sextio Nigro qui item, Fabio Veſtale.

Externis

Democrito, Metrodoro Scepſio, Menæchmo qui de toreutice ſcripſit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro qui Athenienſiũ anathemata ſcripſit, Nymphodoro,

Liber Primus.

doro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryenſe, Iolla, Apollodoro, Archimede, Dionyſio, Ariſtogene, Diomede, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto.

Libro triceſimoquinto continetur honos picturæ

Honos picturæ j

Honos imaginum ij

Quando primùm clypei imaginum publicè, & quando in domibus poſiti, & de picturæ initijs, & monochromato, & primis pictoribus, & antiquitate pictorum in Italia iij

De pictoribus Romanis, & quando primùm dignitas picturæ, & qui victorias ſua pictura propoſuerunt, & quãdo externis picturis dignitas Romæ iiij

Ratio pingendi, de pigmentis v

De coloribus natiuis & factitiis vj

Qui colores vdo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerũt, & quando primùm gladiatorum pugnæ propoſitæ ſunt vij

De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates CCCV. viij

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt ix

De auibus per picturam deceptis, & quid difficillimum in pictura x

De auium cantu compeſcendo, & quis encauſto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit, ſparſimque pretia mirabilia picturarum xj

Plaſtices primi inuentores, de ſimulacris & vaſis fictilibus, & pretio eorum xij

Terræ varietates, & de puluere Puteolano, & aliis terræ generibus, quæ in lapidem vertuntur xiij

De parietibus fornaceis & lateritiis, & eorum ratione xiiij

De ſulphure, & alumine, & generibus eorum & medicinæ xv

De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selenuſia, pigniti, & ampeliti medicinæ xvj

Cretæ genera ad veſtium vſus, Cimolia, Sarda, Vmbrica, ſaxum, argentaria xvij

Qui, & quorum liberti præpoſiti xviij

De terra ex Galatha, & terra Clupea, terra Balearica, terra Ebuſitana xix

Summa medicinæ, & hiſtoriæ, & obſeruationes DCCCCLVI.

Ex authoribus

Meſſala oratore, Meſſala ſene, Feneſtella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Meliſſo, Vitruuio, Caſſio Seuero. Longulano, Fabio Veſtale qui de pictura ſcripſit.

Externis

Paſitele, Apelle, Melanthio, Aſclepiodoro Euphranore, Paraſio, Heliodoro, qui anathemata ſcripſit Athenis, Metrodoro qui de architectonice ſcripſit, Democrito, Theophraſto, Apione Grãmatico qui de metallico medicina ſcripſit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollodoro, Diagora Botryenſe, Archidemo, Dionyſio, Ariſtogene, Demane, Mneſicle, Xenocrate Zenonis, Theomneſto

Libro trigeſimoſexto continentur naturæ lapidum & luxuriæ marmorum j

Quis primus marmor in publicis operibus oſtẽderit ij

Quis primus peregrino marmore colũnas habuerit Romæ iij

Qui primùm laudati marmore ſcalpẽdo, & quibus temporibus iiij

Nobilitates operum & artificum in marmore cxxvj de marmore Pario, & Mauſoleo v

Quãdo primùm marmorum in ædificiis vſus, & quis primus Romæ cruſtauerit parietes, & quibus ætatibus quæque marmora in vſum venerint, & quis primus marmora ſecuerit, & ratio ſecandi: de harena vj

Naxio, & Armenio, & de generibus marmorum vij

De alabaſtrite & Lygdino, & alabandico caput viij

De obeliſco Thebaico, Alexandrino, & de illo qui eſt in Circo magno ix

De illo, qui eſt in campo Martio pro gnomone x

De tertio obeliſco Romæ in Vaticano xj

De pyramidibus Aegyptiis & ſphinge xij

De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, & Italico caput xiij

De penſili horto & oppido, & templo Dianæ Epheſiæ xiiij

De delubro Cyzici, & lapide fugitiuo, & de echo ſepties reſonante, & ædificio ſine clauo, & mirabilia ædificiorum Romæ xv

De magnetis generibus, & medicinis xvj

De lapidibus, qui citò abſumunt corpora in eis condita, & de his qui diu ſeruant, & de Aſſio lapide, & medicinis eius xvij

De ebore foſſili, & lapidibus oſſeis, & palmatis, & aliorum generibus xviij

De corallio, vel pyrite, & medicinis eius, & oſtracite, de amianto lapide, & medicinis eius, de melitite lapide, & viribus eius, de gagate lapide & medicinis eius, de ſpongiis & Phrygio lapide, & natura eius. xix

De hæmatite, & quinque generibus eius, & ſchiſto xx

De quatuor generibus aetitis, & calamo, & Samio, & Arabo, & pumicibus xxj

De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus, & ſpeculari lapide, & ſilicibus, & phengite, & cotibus, & reliquis ad ſtructuram lapidibus, igni & tempeſtatibus reſiſtentibus xxij

C. Plinij Naturalis Hiſtoriæ, Liber I.

De ciſternis,& calce,& harenæ generibus,& miſtura calcis,& harenæ,& vitiis ſtructuræ,& tectoriis & columnis xxiij
De medicinis calcis, & maltha, & gypſo caput xxiiij
De pauimentis, & quando primum Romæ & ſubdialibus pauimentis,& Græcanicis,& quã do primum cameræ xxv
De origine vitri,& ratione faciẽdi,& de obſidiano vitro, & generibus multiformibus vitri xxvj
Ignium miracula,medicinæ,prodigia xxvij
Summa medicinæ,& hiſtoriæ, & obſeruationes dxxiij.

Exauthoribus

M. Varrone, Cælio, Galba, C. Ictio, Mutiano, Nepote Cornelio, L. Piſone, Tuberone, Seneca, Fabio Veſtale, Annio Fœciale, Fabiano, Catone Cenſorio, Vitruuio.

Externis

Theophraſto, Praxitele, Iuba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Pliſtonico, Duride, Herodoto, Euhemero, Ariſtagora, Dionyſio, Artemidoro, Bucorida, Antiſthene, Democrito, Demotele, Lycea.

LIbro XXXVII. continetur origo gemmarum.
De gemma Polycratis tyranni,& Pyrrhi regis,& qui ſculptores optimi, & nobilitates artificũ, & quis primus dactyliothecãRomæ habuit j
De gemmis tranſlatis in triumpho Pompeij, & natura cryſtalli & medicinis,& luxuria circa eam,& quando primum inuenta myrrhina, & luxuria circa ea,& natura myrrhinorum,& quæ mentiti ſunt authores de ſuccino ij
De ortu, & medicinis,& generibus, & luxuria ſuccinorum,& lyncurio,& medicinæ. iij
De adamantis generibus,& medicinis,& margaritis iiij
De ſmaragdi generibus, & gemmis viridibus tranſlucidis v
De opali generibus,& vitiis, & experimentis, & variis gemmis vj
De generibus carbunculorum,& vitiis,& experimentis,& gemmis ardentibus vij
De generibus topazij,& callaide, & de gemmis viridibus non tranſlucentibus viij
De iaſpidum generibus ix
De quibuſdã gemmis per alphabeti ordinem x
De gemmis, quæ à membris hominum cognominantur,& quæ ab animalibus,& de his,quę à cæteris rebus xj
De gemmis naſcẽtibus,& factitiis,& figuris gemmarum xij
De ratione probandarum gemmarum xiij
Summa res & hiſtoriæ,& obſeruationes mccc.

Exauthoribus

M. Varrone, Actis triumphorum, Mecœnate, Iaccho, Cornelio Boccho

Externis

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Aeſchylo, Philoxeno, Euripide, Nicãdro, Satyro, Theophraſto, Carete, Philomene, Democrate, Xenotimo, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Siculo, Nicea, Theochreſto, Aſaruba, Mnaſea, Theomene, Cteſia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Calliſtrato, Democrito, Iſmenia, Olympico, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Horo, Zoroaſtre, Zactalia.

FINIS LIBRI PRIMI.

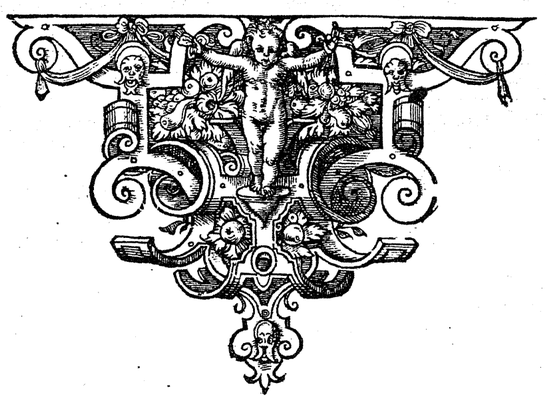

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

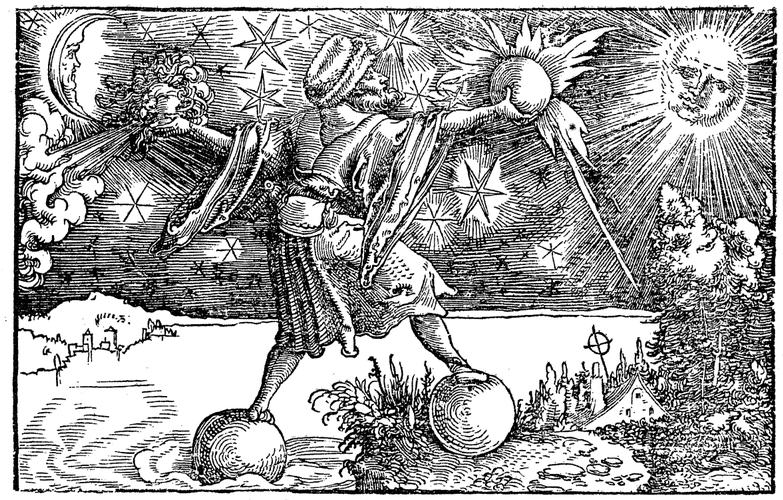

An ſit mundus, & an vnus. CAP. I.

MVNDVM † & hoc, quod nomine alio cœlum appellare libuit, cuius circunflexu teguntur cuncta, numen eſſe credi pareſt, æternum, immenſum, neq; genitum, neq; interiturum vnquam. Huius extera indagare, nec intereſt hominum, nec capit humanæ coniectura mentis. Sacer eſt, æternus, immenſus, totus in toto, imò verò ipſe totum: finitus, & infinito ſimilis; omnium rerum certus, & ſimilis incerto: extrà, intrà, cuncta complexus in ſe, idemq; rerum naturæ opus, & rerũ ipſa natura. Furor eſt, menſuram eius animo quoſdam agitaſſe, atq; prodere auſos: alios rurſus occaſione hinc ſumpta, aut his data, innumerabiles tradidiſſe mũdos, vt totidem rerũ naturas credi oporteret: aut, ſi vna omnes incubaret, totidem tamen Soles, totidemque Lunas, & cætera etiam in vno & immenſa, & innumerabilia ſidera: quaſi non eadem quæſtione ſemper in termino cogitationis occurſura, deſiderio finis alicuius: aut, ſi hæc infinitas naturæ omnium artifici poſſit aſſignari, non illud idem in vno faciliùs ſit intelligi, tanto præſertim opere. Furor eſt, profectò furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta planè iam ſint nota, ita ſcrutari extera: quaſi verò menſuram vllius rei poſſit agere, qui ſui neſciat: aut mens hominis videre, quæ mundus ipſe non capiat.

† *Aliàs ſic, & hoc, quodcunque cœlũ appellare libuit.*

De forma eius. CAP. II.

FOrmam eius in ſpeciem orbis abſoluti globatam eſſe, nomen in primis & conſenſus in eo mortalium, orbem appellantium, ſed & argumenta rerum docent: non ſolùm quia talis figura omnibus ſui partibus vergit in ſeſe, ac ſibi ipſa toleranda eſt, ſeque includit & continet, nullarũ egens compaginum, nec finem aut initium vllis ſui partibus ſentiens, nec quia ad motum, † quo ſubinde verti debeat (vt mox apparebit) talis aptiſſima eſt: ſed oculorum quoque probatione, quòd conuexus mediusque quacunque cernatur, quum id accidere in alia non poſſit figura.

† *quò ſubinde verti mox apparebit.*

De motu eius. CAP. III.

HAnc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, vigintiquatuor horarum ſpatio circumagi, Solis exortus & occaſus haud dubiũ reliquêre. An ſit immenſus, & ideò ſenſum aurium facilè excedens, tantæ molis rotatæ vertigine aſſidua ſonitus, non equidem facilè dixerim, non hercle magis, quàm circumactorum ſimul tinnitus ſiderum, ſuoſque voluentium orbes: an dulci quidem & incredibili ſuauitate concentus, nobis qui intus agimus, iuxta diebus noctibusq; tacitus labitur mundus. Eſſe innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impreſſas, nec (vt in volucrum notamus ouis) læuitate continua lubricum corpus, quod clariſſimi

†rerum argumentis indicatur.

authores dixere † tenerum, argumentis indicatur, quoniam inde deciduis rerum omnium feminibus, innumeræ, in mari præcipuè, ac plerunque confusis monstrificæ gignantur effigies. Præterea visus probatione, alibi plaustri, alibi vrsi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio super verticem circulo.

Cur mundus dicatur. CAP. IIII.

EQuidem & consensu gentium moueor. Nam quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum nos à perfecta absolutaque elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus, vt interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo, descripto circulo, qui signifer vocatur, in duodecim animalium effigies; & per illas † Solis cursus, congruens tot seculis, ratio.

† Solis cursui congruens.

De quatuor elementis. CAP. V.

NEc de elementis video dubitari, quatuor ea esse. Ignium summum: inde tot stellarum colluentium illos oculos. Proximum spiritus, quem Græci nostriq; eodem vocabulo aera appellant. Vitalem hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoque consertum: huius vi suspensam, cum quarto aquarum elemento, librari medio spatio tellurem. Ita mutuo complexu diuersitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quò minus euolent: contraque grauia, ne ruant, suspendi leuibus in sublime tendentibus. Sic pari in diuersa nisu, † vi sua quæque consistere, irrequieto mundi ipsius constricta circuitu: quo semper in se currente, imam atque mediam in toto esse terrã, eandemque vniuersi cardine stare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita solam immobilem circa eam volubili vniuersitate, eandem ex omnibus necti, eidemque omnia inniti.

† in suo quæq; consistere.

De septem Planetis. CAP. VI.

INter hanc cælumque, eodem spiritu pendent, certis discreta spatiis, septem sidera, quæ ab incessu vocamus errantia, quum errent nulla minus illis: eorum medius Sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modò terrarumque, sed siderum etiam ipsorum cælique rector. Hunc mundi esse totius animum, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera eius æstimantes. Hic lucem rebus ministrat, aufertque tenebras: hic reliqua sidera occultat, hic vices temporum, annumque semper renascentem ex vsu naturæ temperat: hic cæli tristitiam discutit, atque etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen cæteris quoque sideribus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens: vt principi literarum Homero placuisse in vno eo videa.

De Deo. CAP. VII.

QVapropter effigiem Dei, formamque quærere imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est Deus (si modò est alius) & quacunque in parte, totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex virtutibus vitiisque hominum, vt pudicitiam, concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (vt Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, maiorem ad socordiam accedit. Fragilis & laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, vt portionibus quisq; coleret, quo maximè indigeret. Itaque nomina alia aliis gentibus, & numina in iisdem innumerabilia reperimus, inferis quoque in genera descriptis, morbisque & multis etiam pestibus, dum esse placatas trepido metu cupimus. Ideoque etiam publicè † Febri fanum in Palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ Fortunæ Exquiliis. Quamobrem maior cælitum populus etiam quàm hominum intelligi potest, cùm singuli quoque ex semetipsis totidem Deos faciant, Iunones Geniosque adoptando sibi. Gentes verò quædam animalia etiam, aliqua & obscœna, pro diis habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos, & alia similia iurantes. Matrimonia quidem inter Deos credi, tantoque æuo ex his neminem nasci, & alios esse grandæuos semperque canos, alios iuuenes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus viuentes morientesq;, puerilium propè deliramentorum est. Sed super omnem impudentiam, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerum numina. Deus est mortali iuuare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via. Hac proceres iere Romani: hac nunc cælesti passu cum liberis suis vadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus, fessis rebus subueniens. Hic est vetustissimus referendi benemerentibus gratiam mos, vt tales numinibus adscribãtur. Quippe & omnium aliorum nomina Deorum, & quæ suprà retuli, siderum, ex hominum nata sunt meritis. Iouem quidem aut Mercurium, alitérve alios inter se vocari, † & esse cælestem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Irridendum verò, agere curam rerum humanarũ, illud quicquid est summum. An ne tam tristi atque multiplici ministerio non pollui credamus dubitemúsve? Vix propè est iudicare, vtrum magis conducat generi humano, quando aliis nullus est deorum respectus, aliis pudendus. Externis famulantur sacris, ac digitis deos gestant, & monstra quoque colunt: damnant, & excogitant cibos: imperia dira in ipsos, ne somno quidem quieto, irrogãt. Non matrimonia, non liberos, non denique quicquam aliud, nisi iubentibus sacris deligunt. Alij in ipso Capitolio fallũt, ac ful-

† Febri fanum in Palatio dicatum est ad ædem Larium, & ara Malæ Fortunæ Exquiliis.

† & esse cælestis nomenclaturæ, quis non interpretatio nem naturæ fateatur?

ac fulminantem peierant Iouem: & hos iuuant scelera, illos sacra sua pœnis agunt. Inuenit tamen inter has vtrasque sententias medium sibi ipsa mortalitas numen, quo minus etiam plana de Deo coniectatio esset. Toto quippe mundo, & locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus Fortuna sola inuocatur: vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuicijs colitur, volubilis, à plerisque verò & cæca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium, sola vtranque paginam facit. Adeoque obnoxiæ sumus sortis, vt sors ipsa pro Deo sit, qua Deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, astroque suo euentus assignat, & nascendi legibus: semelque in omnes futuros vnquam Deo decretum, in reliquum verò otium datum. Sedere cœpit sententia hæc, pariterque & eruditum vulgus, & rude in eam cursu vadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præscita, aruspicum prædicta, atque etiam parua dictu in auguriis sternutamenta, & offensiones pedum. Diuus Augustus læuum prodidit sibi calceum præposterè inductum, quo die seditione militari propè afflictus est. Quæ singula improuidam mortalitatem inuoluunt, solum vt inter ista certum sit, nihil esse certi, nec miserius quicquam homine, aut superbius. Cæteris quippe animantium sola victus cura est, in quo sponte naturæ benignitas sufficit: vnò quidem vel præferendo cunctis bonis, quòd de gloria, de pecunia, ambitione, superq; de morte nõ cogitant. Verùm in his Deos agere curam rerum humanarum credi, ex vsu vitæ est pœnasq; maleficiis aliquando seras, occupato Deo in tanta mole, nunquàm autem irritas esse. Nec ideo proximum illi genitum hominem, vt vilitate iuxta belluas esset. Imperfectæ verò in homine naturæ præcipua solatia, ne Deum quidem posse omnia. Nanq; nec sibi potest mortem consciscere, si velit, quod homini dedit optimum in tantis vitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos: nec facere, vt qui vixit, non vixerit: qui honores gessit, non gesserit: nullumque habere in præterita ius, præterquàm obliuionis: atque (vt facetis quoque argumentis societas hæc cum Deo copuletur) vt bis dena, viginti non sint, ac multa similiter efficere non posse: per quæ declaratur haud dubiè naturæ potentia, idque esse quod Deum vocamus. In hæc diuertisse non fuerit alienum, vulgata propter assiduam quæstionem de Deo.

De natura siderum errantium, & eorum ambitu. CAP. VIII.

HInc redeamus ad reliqua naturæ. Sidera, quæ affixa diximus mundo, non illa, vt existimat vulgus, singulis attributa nobis, & clara diuitibus, minora pauperibus, obscura defectis, ac pro sorte cuiusque lucentia, adnumerata mortalibus: nec cum suo quæque homine orta moriũtur, nec aliquem extingui decidua significant. Non tanta cælo societas nobiscum est, vt nostro fato mortalis sit ille quoque siderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam vim abundantia reddunt, cùm decidere creduntur, vt apud nos quoque id luminibus accensis liquore olei notamus accidere. Cæterùm æterna est cælestibus natura, intexentibus mundum, intextuque concretis: potentia autem ad terram magnopere eorum pertinens, quæ propter effectus claritatemque & magnitudinem, in tanta subtilitate nosci potuerunt, sicut suo demonstrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur, quando ad eam tota pertinet, Signiferi modò inuentionibus non dilatis. Obliquitatem eius intellexisse, hoc est, rerum fores aperuisse, Anaximander Milesius traditur primus Olympiade quinquagesima octaua. Signa deinde in eo Cleostratus, & prima Arietis ac Sagittarij. Sphæram ipsam antè multò Atlas. Nuncrelicto mundi ipsius corpore, reliqua inter cælum terrasque tractentur. Summum esse, quod vocant Saturni sidus, ideoque minimum videri, & maximo ambire circulo, ac trigesimo anno ad breuissima sedis suæ principia regredi certum. Omnium autem errantium siderum meatus, interque ea Solis & Lunæ, contrarium mundo agere cursum, id est, læuum, illo semper in dexteram præcipiti. Et quamuis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo, rapianturque in occasum, aduerso tamen ire motu per suos quæque passus: ita fieri, ne conuolutus aer, eandem in partem, æterna mundi vertigine, ignauo globo torpeat, sed † findatur aduerso siderum verbere discretus & digestus. Saturni autem sidus gelidæ ac rigentis esse naturæ, † multoque ex eo inferiorem Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignei, ardentis à Solis vicinitate, binis ferè annis conuerti. Ideoque huius ardore nimio, & rigore Saturni, interiectum ambobus, ex vtroque temperari Iouem, salutaremque fieri. Deinde Solis meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed vt obseruatio vmbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adiici, superque quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno vnus intercalaris dies additur, vt temporum ratio Solis itineri congruat. Infra Solem ambit ingens sidus appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præueniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter, diem maturans: contrà ab occasu refulgens nuncupatur Vesper, vt prorogans lucem, vicemque Lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehendit, Olympiade circiter quadragesima secunda, qui fuit vrbis Romæ annus centesimus quadragesimus secundus. Iam magnitudine extra cuncta alia sidera est: claritatis

† fundatur. † multoq; eo inferiorem.

quidem tantæ, vt vnius huius ſtellæ radiis vmbræ reddantur. Itaq; & in magno nominũ ambitu eſt. Alij enim Iunonis, alij enim Iſidis, alij Matris Deûm appellauere. Huius natura cuncta generãtur in terris. Nanq; in alterutro exortu genitali rore conſpergens, non terræ modò conceptus implet, verùm animantiũ quoq; omnium ſtimulat. Signiferi autem ambitũ peragit trecentis & duodequinquagenis diebus, ab Sole nunquàm abſiſtens partibus ſex atq; quadraginta longius, vt Timæo placet. Sin. ili ratione, ſed nequaquam magnitudine aut vi, proximum illi Mercurij ſidus, à quibuſdam appellatũ Apollinis, inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, modò ante Solis exortum, modò poſt occaſum ſplendens, nunquàm ab eo viginti tribus partibus remotior, vt hic idem & Soſigenes docent. Ideo & peculiaris horum ſiderum ratio eſt, neque communis cum ſupradictis. Nanque ea & quarta parte cæli à Sole abeſſe, & tertia, & aduerſa Soli ſæpe cernuntur, maioresq; alios habent cuncta plenæ conuerſionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De Lunæ natura. CAP. IX.

SEd omnium admirationem vincit nouiſſimum ſidus, terrisque familiariſſimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, Lunæ. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplãtium, & proximum ignorari maximè ſidus indignantium, creſcens ſemper aut eneſcens. Et modò curuata in cornua, modò æqua portione diuiſa, modò ſinuata in orbem, maculoſa, eademque ſubitò prænitens, immenſa orbe pleno, ac repentè nulla: aliàs pernox, aliàs ſera, & parte diei Solis lucem
† *quin.* adiuuans; deficiens, & in defectu tamen conſpicua: † quæ menſis exitu latet, cùm laborare nõ creditur. Iam verò humilis & excelſa, & ne id quidem vno modo, ſed aliàs admota cælo, aliàs contigua montibus: nunc in Aquilonem elata, nunc in Auſtros deiecta: quæ ſingula in ea deprehendit hominum primus Endymion, & ob id amore eius captus fama traditur. Non ſumus profectò grati erga eos, qui labore curaque lucem nobis aperuere in hac luce: miraq; humani ingenij peſte, ſanguinem & cædes condere Annalibus iuuat, vt ſcelera hominum noſcantur mundi ipſius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoque minimo ambitu, vicenis diebus ſeptenisque & tertia diei parte peragit ſpatia eadem, quæ Saturni ſidus altiſſimum triginta (vt dictum eſt) annis. Deinde morata in coitu Solis biduo, cùm tardiſſimè, è tricesima luce rurſus ad eaſdem vices exit: haud ſcio an omnium, quæ in cælo pernoſci potuerunt, magiſtra. In duodecim menſium ſpatia oportere diuidi annum: quando ipſa toties Solem redeuntem ad principia, conſequitur. Solis fulgore eam, vt reliqua ſidera, tegi. Siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in repercuſſu aquæ volitare conſpicimus. Ideo molliore & imperfecta vi ſoluere tantũ humorem, atque etiã augere, quẽ Solis radij abſumãt. Ideo & inæquali lumine aſpici: quia ex aduerſo demum plena, reliquis diebus tantum ex ſe terris oſtendat, quantum ex Sole ipſa concipiat. In coitu quidem non cerni, quoniam hauſtum omnem lucis auerſa illò regerat, vnde acceperit. Sidera verò haud dubiè humore terreno paſci, quia orbe dimidio nonnunquam maculoſa cernatur, ſcilicet nondum ſuppetente ad hauriendum vltrà iuſta vi. Maculas enim non aliud eſſe, quàm terræ raptas cum humore ſordes.

De defectu Solis & Lunæ, & de nocte. CAP. X.

DEfectus autem ſuos & Solis, rem in tota contemplatione naturæ maxime miram, & oſtento ſimilem, eorum magnitudinum vmbræque indices exiſtere. Quippe manifeſtũ eſt, Solem interuentu

interuentu Lunæ occultari, Lunamque terræ obiectu, ac vices reddi, eoſdem Solis radios Luna interpoſitu ſuo auferente terræ, terraque Lunæ. Hac ſubeunte repentinas obduci tenebras, rurſumq; illius vmbra ſidus hebetari. Neque aliud eſſe noctem, quàm terræ vmbram. Figuram autem vmbræ ſimilem metæ ac turbini inuerſo, quando mucrone tantùm ingruat, neque Lunæ excedat altitudinem, quoniam nullum aliud ſidus eodem modo obſcuretur, & talis figura ſemper in mucronem deficiat. Spatio quidem conſumi vmbras, indicio ſunt volucrum prælti volatus. Ergo confiniũm illis eſt aeris terminus, initiumque ætheris. Supra Lunam pura omnia, ac diuturnæ lucis plena. A nobis autem per noctem cernuntur ſidera, vt reliqua lumina è tenebris. Et propter has cauſas nocturno tempore deficit Luna. Stati autem atque menſtrui non ſunt vtrique defectus, propter
10 obliquitatem Signiferi, Lunæque multiuagos (vt dictum eſt) flexus, non ſemper in ſcrupulis partium congruente ſiderum motu.

De ſiderum magnitudine. CAP. XI.

HAec ratio mortales animos ſubducit in cælum: ac velut inde contemplantibus, trium maximarum rerum naturæ partium magnitudinem detegit. Non poſſet quippe totus Sol adimi terris intercedente Luna, ſi terra maior eſſet quàm Luna. Certior ex vtraque vaſtitas Solis aperitur, vt non ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis atque coniectura animi ſcrutari: immenſum eſſe: qui arborum in limitibus porrectarum in quotlibet paſſuum millia vmbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto ſpatio medius. Et quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, ſimul fiat à vertice: item quia circa ſolſtitialem circulum habitantium meridie
20 ad ſeptentrionem vmbræ cadant, ortu verò ad occaſum. Quæ fieri nullo modo poſſent, niſi multò, quàm terra, maior eſſet. Et quòd montem Idam exoriens latitudine exuperet, dextra læuaque largè amplectens, præſertim tanto diſcretus interuallo. Defectus Lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat, ſicut terræ paruitatem ipſe deficiens. Nanque cùm ſint tres vmbrarum figuræ, conſtetque, ſi par lumini ſit materia, quæ iactat vmbram, columnæ effigie iaci, nec habere finem: ſi verò maior materia, quàm lumen, turbinis recti, vt ſit imum eius anguſtiſſimum, & ſimili modo infinita longitudo: ſi minor materia, quàm lux, metæ exiſtere effigiem in cacuminis finem deſinentem, talemque cerni vmbram deficiente Luna: palàm fit, vt nulla amplius relinquatur dubitatio, ſuperari magnitudine terram: Id quidem & tacitis ipſius naturę indiciis. Cur enim partitis vicibus anni brumalis abſcedit? vt noctium capacitate terras reficiat, exuſturus haud dubiè, & ſic quoque exu-
30 rens quadam in parte, tanta magnitudo eſt.

Quæ quis inuenerit in obſeruatione cæleſti. CAP. XII.

ET rationem quidem defectus vtriuſque, primus Romani generis in vulgus extulit Sulpicius Gallus, qui Conſul cum M. Marcello fuit: ſed tum Tribunus militum ſolicitudine exercitu liberato, pridie quàm Perſeus rex ſuperatus à Paulo eſt, in concionem ab Imperatore productus ad prædicendam eclipſim, mox & compoſito volumine. Apud Græcos autem inueſtigauit primus omnium Thales Mileſius, Olympiadis xlviij. anno quarto, prædicto Solis defectu, qui Alyatte rege factus eſt, vrbis conditæ anno clxx. Poſt eos vtriuſque ſideris curſum in ſexcentos annos præcinuit Hipparchus, menſes gentium dieſque & horas, ac ſitus locorum, & † vicos populorum complexus, æuo teſte, haud alio modo, quàm conſiliorum naturæ particeps. Viti ingentes, ſupraque mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehenſa, & miſera hominum mente abſoluta, in de-
40 fectibus ſtellarum ſcelera aut mortem aliquam ſiderum pauente: quo in metu fuiſſe Steſichori & Pindari vatum ſublimia ora palàm eſt deliquio Solis, & in Luna veneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu diſſono auxiliante. Quo pauore ignarus cauſæ Nicias Athenienſium Imperator, veritus claſſem portu educere, opes eorum afflixit. Macti ingenio eſte cæli interpretes, rerumq; naturæ capaces, argumenti repertores, quo Deos hominesque viciſtis. Quis enim hæc cernens & ſtatos ſiderum (quoniam ita placuit appellare) labores, non ſuæ neceſſitati mortalis genitus ignoſcat? Nunc confeſſa de iiſdem breuiter atque capitulatim attingam, ratione admodum neceſſariis locis ſtrictimque reddita. Nam neque inſtituti operis talis argumentatio eſt: neque omnium rerum
50 afferre poſſe cauſas minus mirum eſt, quàm conſtare in aliquibus.

† *viſus populorum. vt eos intelligamus quos recentiores aſtrologi aſpectus vocant.*

De defectibus. CAP. XIII.

DEfectus ducentis viginti duobus menſibus redire in ſuos orbes certum eſt, Soliſque defectum non niſi nouiſſima primáue fieri Luna, quod vocant coitum: Lunæ autem non niſi plena, ſemperque citrà quàm proximè fuerit. Omnibus autem annis fieri vtriuſque ſideris defectus ſtatis diebus, horiſque ſub terra. Nec tamen cum fiant ſupernè, vbiq; cerni, aliquando propter nubila, ſæpius globo terræ obſtante conuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi ſagacitate compertum eſt, & Lunæ defectum aliquando quinto menſe à priore fieri, Solis verò ſeptimo. Eandem bis in triginta diebus ſupra terras occultari, ſed ab aliis atq; aliis hoc cerni: quæque ſunt in hoc miraculo maximè mira, cùm conueniat vmbra terræ Lunam hebetari, nunc ab occaſus parte hoc ei accidere, nunc ab exortu. Et quanam ratione cum Solis exortu vmbra illa hebetatrix ſub terra eſſe debeat, ſemeliam acciderit, vt in occaſu Luna deficeret, vtroq; ſuper terram conſpicuo ſidere. Nam vt

duodecim diebus vtrunque sidus quæreretur,& nostro æuo accidit,Imperatoribus Vespasianis,patre III. filio iterum Consulibus.

De Lunæ motu. CAP. XIIII.

Lucere dod.se. est lucere tres vnius horæ quartas, & insuper eiusdē partem vicesimam quartā: vt explicat Budæus lib. 1. de Asse.

LVnam semper,auersis à Sole cornibus,si crescat,ortus spectare:si minuatur, occasus haud dubium est. Lucere dodranteis semuncias horarum ab secunda adiicientem vsque ad plenum orbem,detrahentemque in diminutionem. Intra quatuordecim autem partes Solis, semper occultam esse. Quo argumento amplior errantium stellarum,quàm Lunæ,magnitudo colligitur,quando illæ & à septenis interdum partibus emergant. Sed altitudo cogit minores videri, sicut affixas cælo Solis fulgore interdiu non cerni,cùm æquè diu ac noctu luceant:idque manifestum fiat defectibus Solis,& prælatis puteis.

Errantium motus,& luminum canonica. CAP. XV.

† Iterumq;

ERrantium autem tres,quas supra Solem dicimus sitas,occultantur meantes cum eo. Exoriuntur verò matutino,discedentes partibus nunquàm amplius vndenis. Posteà radiorū eius contractu teguntur, & in triquetro à partibus centum viginti stationes matutinas faciunt, quæ & primæ vocantur: mox in aduerso à partibus centū octoginta,exortus vespertinos. † Itemq; in centum viginti ab alio latere appropinquante,stationes vespertinas, quas & secundas vocant: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas, qui vespertini occasus appellantur. Martis stella, vt propior,etiam ex quadrato sentit radios,ab nonaginta partibus: vnde & nomen accepit is motus, primus & secundus nonagenarius dictus ab vtroq; exortu. Eadem stationalis senis mensibus commoratur in signis,alioqui bimestris,cùm cæteræ vtraq; statione quaternos menses nō impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu vespertino simili modo, † relictoq; Sole, totidem in partibus faciunt exortus matutinos,atq; à longissimis distantiæ suæ metis Solem insequuntur,adeptęq; occasu matutino, conduntur ac prætereunt. Mox eodem interuallo vesperi exoriuntur vsque ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad Solem,& occasu vespertino deliteſcunt. Veneris stella & stationes duas,matutinam vespertinamq;,ab vtroq; exortu facit, à longissimis distantiæ suæ finibus:Mercurij,stationes breuiore momento,quàm vt deprehendi possit. Hæc est luminū occultationumq; ratio,perplexiore motu,multisq; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant,& eædem ad Septentrionem accedunt,abeuntq; ad Austrum,terrisq; propiores aut cælo repentè cernuntur:in quibus aliter multa,quàm priores, tradituri, fatemur ea quoq; illorum esse muneris,qui primi quærendi vias demonstrauerunt:modò ne quis desperet secula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt:prima circulorum, quos Græci absidas in stellis vocant:etenim Græcis vtendum erit vocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum, aliiq; quàm mundo:quoniam terra à verticibus duobus,quos appellauerunt Polos, centrum cæli est, necnon Signiferi,obliquè inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgunt. Ideoque diuersos habent orbes, motúsque dissimiles,quoniam interiores absidas necesse est breuiores esse.

† relicta à Sole.

Quare eadem aliàs altiora, aliàs inferiora videantur. CAP. XVI.

IGitur à terræ centro absides altissimæ sunt,Saturno in Scorpione,Ioui in Virgine,Marti in Leone, Soli in Geminis,Veneri in Sagittario,Mercurio in Capricorno,mediis omnium partibus. Et è contrario ad terræ centum humillimæ atque proximæ. Sic fit, vt tardius moueri videantur, cùm altissimo ambitu feruntur:nō quòd accelerent tardéntve naturales motus, qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa absside lineas, coarctari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios:idémque motus aliàs maior, aliàs minor, centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absidas altissimas habent in aliis signis. Saturnus in Libræ parte vicesima, Iupiter Cancri quintadecima, Mars Capricorni vicesima octaua, Sol Arietis vicesimanona, Venus Piscium decimasexta, Mercurius Virginis decimaquinta, Luna Tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cæli mensura, non circuli, intelligitur, subire eas aut descendere per profundum aeris, oculis existimantibus. Huic connexa latitudinem Signiferi obliquitatisque causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes, feruntur. Nec aliud habitatur in terris,quàm quod illi subiacet. Reliqua à Polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere, vt quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoque per totam latitudinem eius vagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stella laxissimè, vt tamen è duodenis partibus (tot enim sunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neque has æqualiter, sed duas medio eius,& suprà quatuor, infrà duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuoso draconum meatu inæqualis:Martis stella quatuor medias, Iouis mediam & super eam duas:Saturni duas,vt Sol. Hæc erit latitudinum ratio ad Austrum descendentium, aut ad Aquilonem subeuntium. Hac constare & tertiam illam à terra subeuntiū in cælum,& pariter scandi eam quoque existimauere plerique falsò:qui vt coarguantur, aperienda est subtilitas immensa,& omneis

omneis eas complexa causas. Cōuenit stellas in occasu vespertino proximas esse terræ & latitudine & altitudine: exortusq; matutinos in initio cuiusq; fieri: stationes in mediis latitudinum articulis, quę vocant ecliptica. Perinde confessum est motum augeri,quandiu in vicino sint terræ:cùm abscedant in altitudinem,minui. Quæ ratio Lunæ maximè sublimitatibus approbatur. Aequè non est dubium, in exortibus matutinis etiam numerum augeri, atque à stationibus primis tres superiores diminui vsque ad stationes secundas. Quæcùm ita sint, manifestum erit ab exortu matutino latitudines scandi, quoniam in eo primum abitu incipiant parcius adiici motus: in stationibus verò primis & altitudine subire, quoniam tum primum incipiant detrahi numeri, stellæque retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda est. Percussæ in qua diximus parte, & triangulo Solis radio inhibentur rectum agere cursum, & ignea vi leuantur in sublime. Hoc non protinus intelligi potest visu nostro, ideoque existimantur stare, vnde & nomen accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radij violentia, & retroire cogit vapor repercussas, Multò id magis in vespertino earum exortu, toto Sole aduerso, cùm in summas absidas expelluntur, minimeque cernuntur, quoniam altissimè absunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cùm hoc in altissimis absidum euenit signis. Ab exortu vespertino latitudo descenditur, parcius iam se minuente motu, non tamen ante stationes secundas agente, cùm & altitudo descenditur, superueniente ab alio latere radio, eademque vi rursus ad terras deprimente, quæ sustulerit in cælum ex priore triquetro. Tantum interest, subeant radij, an superueniant. Multoque eadem magis in vespertino occasu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio: difficilior reliquarum,& à nullo ante nos reddita.

Catholica siderum errantium. CAP. XVII.

PRimum igitur dicatur, cùm sint diuersæ stellæ, cur Veneris stella nunquā longius xlvi. partibus, Mercurius viginti tribus à Sole abscedant, sæpe citra eas ad Solem reciprocent. Conuersas habent vtraq; absidas, vt infra Solem sitæ: tantumq; circulis earum subtèr est, quantum supernè prædictarum: & ideo non possunt abesse ampliùs, quoniam curuatura absidum ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo vtræque simili ratione modum statuunt absidum suarum margines, ac spatia longitudinis latitudinum euagatione pensant. At enim cur non semper ad quadraginta sex & ad partes viginti tres perueniunt? Imò verò. Sed † ratio canonica fallit. Nanque apparet absidas quoque earum moueri, quod nunquàm transeant Solem. Itaque cùm in partem ipsam eius incidēre margines alterutro latere, tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cùm citrà fuere margines totidem partibus, & ipsæ ocyus redire † creduntur, cùm sit illa semper vtrique extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim celerrimè feruntur in occasu vespertino, hæ tardissimè: illæ à terra altissimè absunt, cùm tardissimè mouentur, hæ cùm ocyssimé. Quia sicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in iis extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæ verò augere: Illæ retro cursum agunt à statione matutina vsque ad vespertinam, Veneris à vespertina vsque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere, altitudinem verò ac Solem insequi à statione matutina, ocyssima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudine, motumque minuere † ab exortu matutino: retro quidem ire, simulque altitudine digredi, à statione vespertina. Mercurij rursus stella vtroque modo scandere ab exortu matutino, digredi verò latitudine à vespertino: consecutoque Sole ad quindecim partium interuallum, consistit quatriduo propè immobilis. Mox ab altitudine descendit, retroque graditur ab occasu vespertino vsquead exortum matutinum. Tantumque hæc,& Luna, totidem diebus, quot subiere, descendunt. Veneris quindecim & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis duplicato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ varietas, sed ratio euidens. Nam quæ in vaporem Solis nituntur, etiam descendunt ægré. Multa promi ampliùs circa hæc possunt secreta naturæ legesque, quibus ipsa seruiat. Exempli gratia: In Martis sidere, cuius est maximè inobseruabilis cursus, nunquàm id stationem facere, Iouis sidere triquetro, rarò admodum sexaginta partibus discreto, qui numerus sexangulas mundi efficit formas. Nec exortus, nisi in duobus signis tantùm, Cancri & Leonis, simul edere. Mercurij verò sidus in Piscibus exortus vespertinos raros facere, creberrimos in Virgine: in Libra matutinos. Item matutinos in Aquario, rarissimos in Leone. Retrogradum in Tauro & Geminis non fieri: in Cancro verò non citra vigesimamquintam partem. Lunam bis coitum cum Sole in nullo alio signo facere, quàm Geminis: non coire aliquando, in Sagittario tantum. Nouissimam verò primamque eadem die vel nocte, nullo alio in signo, quàm Ariete, conspici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in cælo Saturni sidus & Martis cùm plurimum diebus centum septuaginta: Iouis trigintasex, aut cùm minimum, denis detractis diebus: Veneris sexagintanouem, aut cùm minimum, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut cùm plurimùm, septemdecim.

† ratio Canonicos fallit. hoc est, canonum astronomicorū conditores. † coguntur.

† Rectius, ab exortu vespertino. quam lectionē agnoscit & Pintianus, Salmantici codicis fidem sequutus.

Quæ ratio colores eorum mutet. CAP. XVIII.

COlores ratio altitudinum temperat: siquidem earum similitudinem trahunt, in quarum aerâ venére subeundo, tingitque appropinquantes vtralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventosus in horrorem. Sol atque commissuræ absidum, extremæque orbitæ atram in obscuritatem. Suus quidem cuique color est, Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero candens, Vesperi refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli, cùm oritur, ardens, posteà radians: his causis connexo visu, & earum quæ cælo continentur. Nanque modò multitudo conferta inest circa dimidios orbes Lunæ, placida nocte leniter illustrante eas: modò raritas, vt fugisse miremur plenilunio abscondente, aut cùm Solis, suprâue dictarum radij visus perstrinxere nostros. Et ipsa autem Luna ingruentium Solis radiorum haud dubiè differentias sentit, hebetante cætera inflexos mundi conexitate eos, præterquàm vbi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato Solis diuidua est, in triquetro seminani ambitur orbe, impletur autem in aduerso: rursusque minuens easdem effigies, paribus edit interuallis, simili ratione, qua supra Solem tria sidera.

Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio. CAP. XIX.

SOl autem ipse quatuor differentias habet, bis æquata nocte diei, Vere & Autumno, & in centrum incidens terræ octauis in partibus Arietis ac Libræ: bis permutatis spatiis, in auctum diei, bruma octaua in parte Capricorni, noctis verò, solstitio totidem in partibus Cancri. Inæqualitatis causa obliquitas est Signiferi, cùm pars æqua mundi super subterque terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exorto suo consurgunt signa longiore tractu tenent lucem: quæ verò obliqua, ocyore transeunt spatio.

Quare Iouis fulmina assignentur. CAP. XX.

LAtet plerosque, magna cæli affectatione compertum à principibus doctrinæ viris, superiorum trium siderum ignes esse, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant, sed maximè ex iis medio loco siti: fortassis quoniam contagium nimij humoris ex superiore circulo, atque ardoris ex subiecto per hunc modum egerat. Ideoque dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo vt è flagrante ligno carbo cum crepitu, sic à sidere cælestis ignis expuitur, præscita secum afferens, ne abdicata quidem sui parte in diuinis cessante operibus. Idq; maximè turbato fit aere, quia collectus humor abundantiam stimulat, aut quia turbatur quodam ceu grauidi sideris partu.

Interualla siderum. CAP. XXI.

INterualla quoque siderum à terra, multi indagare tentauerunt: & Solem abesse à Luna vndeuiginti partes, quantum Lunam ipsam à terra, prodiderunt. Pythagoras verò vir sagacis animi, à terra ad Lunam centum xxvj. M. stad. esse collegit. Ab ea vsq; ad Solem duplum. Inde ad xij. signa triplicatum. In qua sententia & Gallus Sulpitius noster fuit.

De siderum musica. CAP. XXII.

SEd Pythagoras interdum ex musica ratione appellat tonum, quantum absit à terra Luna. Ab ea ad Mercurium, spatij eius dimidium: & ab eo ad Venerem ferè tantumdem. A qua ad Solem sesquiplum. A sole ad Martem tonum, id est, quantum ad Lunam à terra. Ab eo ad Iouem dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde sesquiplum ad Signiferum: ita septem tonos effici, quam diapason harmoniam vocant, hoc est, vniuersitatem concentus. In ea † Saturnum Dorio moueri, Mercurium phthongo, Iouem Phrygio, & in reliquis similia, iucunda magis, quàm necessaria subtilitate.

† *Saturnum Dorio moueri phthongo, Iouem Phrygio.*

De mundi geometria. CAP. XXIII.

STadium centum vigintiquinque nostros efficit passus, hoc est, pedes sexcentos vigintiquinq;. Posidonius non minus quadraginta stadiorum à terra altitudinem esse, in qua nubila ac venti nubesque proueniant. Inde purum liquidumque, & imperturbatæ lucis aerem. Sed à turbido ad Lunam vicies cētum millia stadiorum. Inde ad Solem quinquies millies. Eo spatio fieri, vt tam immensa eius magnitudo non exurat terras. Plures autem nubes nongentis stadiis in altitudinem subire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia, sed tam prodenda, quàm sunt prodita: in queis tamen vna ratio Geometricæ collectionis nunquàm fallacis possit non repudiari, si cui libeat altius ista persequi. Nec vt mensura (id enim velle penè dementis otij est) sed vt tantum æstimatio coniectandi, constet animo. † Nam cùm trecentis sexaginta & ferè sex partibus orbis Solis ex circuitu eius patere appareat circulum per quem meat, semperque dimetiens tertiam partem ambitus, & tertiæ paulò minus septimam colligat, apparet dempta eius dimidia (quoniam terra centralis interueniat) sextam ferè partem huius immensi spatij, quod circa terram circuli solaris animo comprehenditur, inesse altitudinis spatio, Lunæ verò duodecimam, quoniam tanto breuiore, quàm Sol, ambitu currit: ita ferri eam in medio Solis ac terræ. Mirū quò procedat improbitas cordis humani, paruulo aliquo inuitata successu, sicut in supradictis occasionē impudentiæ ratio largitur: ausiq; diuinare Solis ad terram spatia, eadem ad cælum agunt, quoniā sit medius Sol, vt protinus mundi quoque ipsius mensura veniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat septimas,

† *Planior est, minusq;, perturbata vetusti codicis lectio, quæ sic habet: Nam cùm trecentis sexaginta & ferè sex partibus patére circulum, per quem meat orbis Solis, ex circuitu eius appareat, semperq;, &c.*

septimas, tantas habere circulum duo & vicesimas, tanquam planè à perpendiculo mensura cæli constet. Aegyptia ratio, quam Petosiris & Necepsos ostendêre, singulas partes, in lunari circulo (vt dictum est) minimo, triginta tribus stadiis paulo amplius patere colligit: in Saturni amplissimo duplum: in Solis, quem medium esse diximus, vtriusque mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito Signiferi ipsius interuallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis sideribus. CAP. XXIIII.

Restant pauca de mundo: nanque & in ipso cælo stellæ repentè nascuntur. Plura earum genera.

De Cometis & cælestibus prodigijs, natura & situ, & generibus eorum. CAP. XXV.

COmetas Græci vocant, nostri crinitas, horrentes crine sanguineo, & comarum modo in verticehispidas. Iidem Pogonias, quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ promittitur iuba. Acontiæ iaculi modo vibrantur ocyssimo significatu. Hæc fuit de qua quinto Consulatu suo † Titus Imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit, ad hunc diem nouissimè visa. Easdem breuiores & in mucronem fastigiatas, Xiphias vocauere, quæ sunt omnium pallidissimæ, & quodā gladij nitore, ac sine vllis radiis: quos Discus suo nomini similis, colore autem electro, raros è margine emittit. † Pithetes doliorum cernitur figura, in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus speciem habet, qualis fuit cùm Græcia apud Salamina depugnauit. Lampadias ardentes imitatur faces: Hippeus equinas iubas celerrimi motus, atq; in orbem circa se euntes. Fit & candidus Cometes, argenteo crine, ita refulgens, vt vix contueri liceat, speciemq; humana Dei effigiem in se ostendens. Fiunt & hirti villorum specie, & iuba aliqua circundati. Semel adhuc iubæ effigies mutata in hastam est, Olympiade centesimaoctaua, vrbis anno tricentesimo nonagesimooctauo. Breuissimum, quo cernerentur, spatium septem dierum annotatum est, longissimum octoginta. Mouentur autem alij errantium modo, alij immobiles hærent. Omnes fermè sub ipso Septentrione, aliqua eius parte non certa, sed maximè in candida, quæ lactei circuli nomen accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni, nemini compertum alteri, quod equidem sciam. Ventos autem ab iis graues æstusq; significari. Fiunt & hybernis mensibus, & in austrino polo, sed ibi citra vllum iubar. Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis, cui nomen æui eius rex dedit Typhon, ignea specie, ac spiræ modo intorta, visu quoq; toruo, nec stella verius, quàm quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis, cæterisq; crines. Sed Cometes nunquàm in occasura parte cæli est, terrificum magna ex parte sidus, ac non leuiter piatū, vt ciuili motu Octauio Consule, iterumq; Pompeij & Cæsaris bello. In nostro vero æuo circa veneficium, quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, assiduum propè ac sæuum. Referre arbitrantur, in quas partes sese iaculetur, aut cuius stellæ vires accipiat, quasq; similitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum specie, musicæ arti portendere. Obscœnis autem moribus, in verendis partibus signorum. Ingeniis & eruditioni, si triquetram figuram quadratámve paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edant. Venena fundere, in capite septentrionalis austrinæue serpentis. Cometes in vno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodū faustus Diuo Augusto iudicatus ab ipso: qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri Genitrici, non multo post obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto. Nanq; his verbis id gaudium prodidit: Iis ipsis ludorum meorum diebus, sidus crinitum per septem dies in regione cæli, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa vndecimam horam diei, clarumq; & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sidere significari vulgus credidit, Cæsaris animam inter Deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulachro capitis eius, quod mox in foro consecrauimus, adiectum est. Hæc ille in publicū, interiore gaudio sibi illum natum, seque in eo nasci interpretatus est: &, si verum fatemur, salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sidera perpetua esse credant, suoq; ambitu ire, sed non nisi relicta à Sole cerni. Alij verò, qui nasci humore fortuito, & ignea vi, ideoque solui.

† *Malim. Tiberius, vti antea legebatur, ci- præsertim su- prà in Catalogo authorum etiam Tiberij Cæsarem recenseat.*

† *Alias, Pitheus: eadem forma, qua Hippeus, & Discus.*

Hipparchus de sideribus, per exempla historica, faces, lampades, trabes, bolides, & chasma cæli. CAP. XXVI.

IDem Hipparchus nunquàm satis laudatus, vt quo nemo magis approbauerit cognationem cum homine siderū, animasq; nostras partē esse cæli, nouā stellam & aliā in æuo suo genitā deprehenderit: eiusq; motu, qua die fulsit, ad dubitationem est adductus, ánne hoc sæpius fieret, mouerenturq; & eæ, quas putamus affixas. Idemq; ausus, rem etiam Deo improbā, annumerare posteris stellas, ac sidera ad normā expangere, organis excogitaris, per quę singularū loca atq; magnitudines signarēt: vt facilè discerni posset ex eo, non modò an obirent, nascerentúrve, sed an omnino aliqua trāsirent mouerentúrve, item an crescerent minuerenturq;, cælo in hæreditate cunctis relicto, si quisquā qui †rationem eam caperet, inuentus esset. Emicant & faces, non, nisi cùm decidunt, visæ: qualis Germanico Cæsare gladiatorū spectaculum edente, præter ora populi meridiano transcurrit. Duo genera earum: Lampades vocant planè faces: alterum Bolidas, quale Mutinensibus malis visum est. Distant, quòd faces vestigia longa faciunt, priore ardente parte: Bolis verò perpetua ardens, longiorem trahit limitem. Emicant & trabes simili modo, quas Docos vocant: qualis cùm Lacedæmonij classe victi, imperium Græciæ amisere. Fit & cæli ipsius hiatus, quod vocant chasma.

† *Cretionem, legit Pintianus ex codice Toletano: additionem hæreditatis ea voce intelligens.*

De

De cæli coloribus. CAP. XXVII.

FIt & sanguinea species, & (quo nihil terribilius mortalium timori est) incendium ad terras cadens inde, sicut Olympiadis centesimæ septimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciã quateret. Atque hæc ego statis temporibus naturæ, vt cætera, arbitror existere, non vt plerique varijs de causis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingentium malorum fuere prænuntia. Sed ea accidisse, non quia hæc facta sunt, arbitror: verùm hæc ideo facta, quia incasura erant illa. Raritate autem occultam eorum esse rationem, id eoque non, sicut exortus suprà dictos, defectusq;, & multa alia, nosci.

De flamma cæli. CAP. XXVIII.

CErnuntur & stellæ cum Sole totis diebus, plerunque & circa solis orbem, ceu specie coronæ: & versicolores circuli, qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta vrbem intrante, post obitum patris, ad nomen ingens capessendum.

De coronis cælestibus. CAP. XXIX.

EXistunt eædem coronæ circa Lunam, & circa nobilia astra, cælo quoque inhærentia. Circa Solem arcus apparuit L. Opimio Q. Fabio Consulibus, orbis L. Porcio, M. Acilio.

De circulis repentinis. CAP. XXX.

CIrculus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio coss. Fiunt prodigiosi & longiores Solis defectus, quali occiso Dictatore Cæsare, & Antoniano bello, totius penè anni pallore continuo.

Plures Soles. CAP. XXXI.

ETrursus plures Soles simul cernuntur, nec supra ipsum, nec infra, sed ex obliquo, nunquàm iuxta, nec contra terram, nec noctu, sed aut oriente aut occidente. Semel & meridie conspecti in Bosporo produntur, qui à matutino tempore durauerunt in occasum. Trinos Soles antiqui sæpius videre: sicut Sp. Posthumio, Q. Mutio, & Q. Martio, M. Porcio, & M. Antonio, P. Dolobella, & M. Lepido, L. Planco coss. Et nostra ætas vidit Diuo Claudio principe, Consulatu eius, Cornelio Orfito collega. Plures simul, quàm tres, visi, ad hoc æui nunquàm produntur.

Plures Lunæ. CAP. XXXII.

LVnæ quoque trinæ, vt Cn. Domitio, C. Fannio Consulibus, apparuere: quos plerique appellauerunt Soles nocturnos.

Dierum lux nocte. CAP. XXXIII.

LVmen de cælo noctu visum est, C. Cæcilio, Cn. Papyrio Consulibus, & sæpe aliàs, vt diei species noctu luceret.

Clypei ardentes. CAP. XXXIIII.

CLypeus ardens ab occasu ad ortum scintillans transcurrit, Solis occasu L. Valerio, C. Mario consulibus.

Ostentum cæli. CAP. XXXV.

SCintillam è stella cadere, & augeri terræ appropinquantem: ac postquàm Lunæ magnitudine facta sit, illuxisse ceu nubilo diei: dein cùm in cælum se reciperet, lampadem factam, semel vnquam proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio coss. † Vidit hoc Licinius Syllanus Proconsul cum comitatu suo.

†*In vetusto codice tantùm est, Vidit hoc Syllanus, nulla Licinij mentione.*

De discursu stellarum. CAP. XXXVI.

FIeri videntur & discursus stellarum, nunquàm temere, vt non ex ea parte truces venti cooriantur. Existunt stellæ & in mari terrisque.

De stellis Castoribus. CAP. XXXVII.

VIdi nocturnis militum vigilijs, inhærere pilis provallo fulgorem effigie ea: & an tennis nauigantium, aliisque nauium partibus, ceu vocali quodam sono insistunt, vt volucres sedem ex sede mutantes: graues, cùm solitariæ venere, mergentesque nauigia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænuntiæ, quarum aduentu fugari diram illam ac minacem, appellatamque Helenam, ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numen assignant, eosque in mari deos inuocant. Hominum quoque capita vespertinis horis, magno præsagio circumfulgent. Omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita.

De aere. CAP. XXXVIII.

HActenus de ipso mundo, sideribusque. Nunc reliqua cæli memorabilia. Nanq; & hoc cælum appellauere maiores quod alio nomine aera: omne quod inani simile, vitalem hunc spiritum fundit. Infra Lunam hæc sedes, multoque inferior (vt animaduerto propemodum constare) infinitum ex superiore natura aeris, infinitum & terreni halitus miscens, vtraque sorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, & † alia fulmina. Hinc grandines, pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerum naturæ pugna secum. Terrena in cælum tendentia deprimit siderum

† *illa fulmina emphaticõs.*

derum vis: eademque quæ sponte non subeunt, ad se trahunt. Decidunt imbres, nebulæ subeunt, siccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, & terram in medium vndique impellunt. Iidem infracti resiliunt: & quæ potuere, auferunt secum. Vapor ex alto cadit, rursumque in altum redit. Venti ingruunt inanes, iidemque cum rapina remeant. Tot animalium haustus spiritum è sublimi trahit. At ille contra nititur, tellusque, vt inani, cælo spiritum infundit. Sic vltro citro commeante natura, vt tormento aliquo, mundi celeritate discordia accenditur. Nec stare pugnæ licet, sed assiduè rapta conuoluitur, & circa terram immenso rerum quasi globo tendit, subinde per nubes cælum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi, & fermè reliquas complexa causas, quoniam & tonitruum & fulminum iactus, horum violentiæ plerique assignant. Quin & ideo lapidibus pluere interim, quod vento sint rapti, & multa similiter. Quam ob rem plura simul dicenda sunt.

De statis tempestatibus. CAP. XXXIX.

TEmpestatum rerumque quasdam statas esse causas, quasdam verò fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ, manifestum est. Quis enim æstates & hyemes, quæque in temporibus annua vice intelliguntur, siderum motu fieri dubitet? Ergo vt Solis natura temperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque siderum propria est quibusque uis, & ad suam cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris secunda, alia concreti in pruinas, aut coacti in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia teporis, alia vaporis, alia roris, alia rigoris. Nec verò hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur, cùm esse eorum nullum minus Luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæque motu naturam suam exercent: quod manifestum Saturni maximè transitus imbribus faciunt. Nec meantium modò siderum hæc vis est, sed multorum etiam adhærentium cælo: quoties errantium accessu impulsa, aut coniectu radiorum extimulata sunt: qualiter in Suculis sentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine Hyadas appellãt. Quin & sua sponte quædam statisque temporibus, vt Hœdorum exortus. Arcturi verò sidus non fermè sine procellosa grandine emergit.

De vi Caniculæ. CAP. XL.

NAm Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? cuius sideris effectus amplissimi in terra sentiuntur. Feruent maria exoriente eo, fluctuant in cellis vina, mouentur stagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quam in exortu eius contrà stare & contueri tradit, ac velut adorare, cùm sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maximè in rabiem agi, non est dubium.

Sidera in alijs signorum partibus & temporibus aliàs influere. CAP. XLI.

QVin partibus quoque signorum quorundam, sua vis ineat, vt autumnali æquinoctio, brumaq;, cum tempestatibus confici sidus intelligimus. Nec imbribus tantum tempestatibusque, sed multis & corporum & ruris experimentis. Afflantur alij sidere, alij commouentur statis temporibus aluo, neruis, capite, mente. Olea, & populus alba, & salices, folia solstitio circumagunt. Floret ipso brumali die, suspensa in tectis arentis herba pulegij, rumpuntur intentæ spiritu membranæ. Miretur hoc, qui non obseruet quotidiano experimento, herbam vnam, quæ vocatur heliotropiũ, abeuntem Solem intueri semper, omnibusque horis cum eo verti, vel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Quin & soricum fibras respondere numero Lunæ, exquisiuere diligentiores: minimumque animal formicam sentire vires sideris, interlunio semper cessantem. Quo turpior homini inscitia est, fatenti præcipuè iumentorum quorundam in oculis morbos cum Luna increscere ac minui. Patrocinatur vastitas cæli immensa, discreta altitudine in duo atque lxx. signa. Hæ sunt rerum aut animantium effigies, in quas digessere cælum periti. In his quidem mille sexcentas annotauere stellas, insignes videlicet effectu, visúve. Exempli gratia, in cauda Tauri septem, quas appellauere Vergilias, in fronte Suculas, Booten, qui sequitur Septentriones.

Imbrium, ventorum, & nubium causæ. CAP. XLII.

EXtra has causas non negauerim existere imbres ventosque: quoniam humidam à terra, aliàs verò propter vapores fumidam, † exhalare caliginem certum est. Nubesque liquore egresso in sublime, aut ex aere coacto in liquorem, gigni. Densitas earum corpusque haud dubio coniectatur argumento, cùm Solem obumbrent, perspicuum aliàs etiam vrinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

† *exhalari.*

De tonitruis & fulguribus. CAP. XLIII.

IGitur non eam inficias, posse in has & ignes supernè stellarum decidere, quales sereno sæpe cernimus, quorum ictu concuti aera verum est, quando & tela vibrata stridunt. Cùm verò in nubem peruenerint, vaporem dissonum gigni, vt candente ferro in aquam demerso, & fumidum vorticem volui. Hinc nasci procellas. Et si in nube luctetur flatus, aut vapor, tonitrua edi: si erumpat ardens, fulmina: si longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et esse tonitrua impactorũ ignium plagas, ideoq; protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu siderum depressum, qui à terra meauerit, spiritũ nube cohibitum tonare, natura strangulante sonitũ,

dum

dum rixetur, edito fragore, cùm erumpat, vt in membrana spiritu intenta. Posse & attritu, dum in præceps feratur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & conflictu nubium elidi, vt duorũ lapidum, scintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & vana, vt quæ nulla veniant ratione naturæ. Iis percuti montes, iis maria, omnesque alios irritos iactus. Illa verò fatidica ex alto, statisque de causis, & ex suis venire sideribus. Simili modo ventos vel potiùs flatus, posse & ex arido siccoque halitu terræ gigni non negauerim: posse & aquis aera expirãtibus, qui neque in nebulam densetur, nec crassescat in nubes: posse & Solis impulsu agi: quoniam ventus non aliud intelligatur, quàm fluctus aeris pluribusque etiam modis. Nanque & è fluminibus ac niuibus, & è mari videmus & quidem tranquillo, & alios quos vocant Altanos, è terra consurgere. Qui quidem cum è mari redeunt, Trop*i* vocantur: si pergunt, Apogæi.

Qua ratione echo reddatur. CAP. XLIIII.

MOntium verò flexus crebrique vertices, & conflexa cubito, aut confracta in humeros iuga, concaui vallium sinus, scindunt inæqualiter inde resultantem aera: quæ causa etiam voces multis in locis reciprocas facit.

De ventis iterum. CAP. XLV.

† *Rectius, Vasto præceps hiatu. abiecta præpositione.*

SIne fine ventos generant iam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora, † vasto in præceps hiatu in quem deiecto leui pondere, quãuis tranquillo die, turbini similis emicat procella. Nomen loco est Senta. Quin & in Cyrenaica prouincia rupes quædam Austro traditur sacra, quam profanum sit attrectari hominis manu, confestim Austro voluente harenas. In domibus etiã multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula auras suas habent, adeò causa non deest. Sed plurimum interest, flatus sit, an ventus. Illos statos atque perspirantes, quos non tractus aliquis, verùm terræ sentiunt: † qui non aura, non procella maris, sed appellatione quoque ipsa venti sunt: qui siue assiduo mundi † incitu, & cõtrario siderum occursu nascuntur, siue hic est ille generabilis rerũ naturę spiritus, huc illuc tanquã in vtero aliquo vagus, siue dissparili errantiũ siderũ ictu, radiorumq; multiformi iactu flagellatus aer, siue à suis sideribus exeunt his propioribus, siue ab illis cælo affixis cadunt, palàm est illud quoque legem naturæ habere nõ ignotam, etiamsi nondum percognitam.

† *qui non aura, non procellæ, sed mares appellatione quoq, ipsa venti sunt.*

† *incitatu.*

Naturæ & obseruationes ventorum. CAP. XLVI.

VIginti amplius authores Græci veteres prodidere de his obseruationes. Quo magis miror, orbe † discordi, & in regna hoc est in membra diuiso, tot viris curæ fuisse tam ardua inuentu, inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus fermè tenentibus: vt hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentariis, qui nunquam eò accessere, verius noscat, quàm indigenarum scientia: nunc verò pace tam festa, tam gaudente prouentu rerum artiumque principe, omnino nihil addisci noua inquisitione, imò ne veterum quidem inuenta perdisci. Non erant maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine: & ista plures sine præmio alio, quàm posteros iuuandi, eruerunt. Nanque mores hominum senuere, non fructus. Et immensa multitudo aperto, quodcunque est, mari, hospitalique litorum omnium appulsu nauigat, sed lucri, non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens, & tantũ auaritiæ intenta, id ipsum posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius, quàm instituto fortassis conueniat operi, tractabo ventos, tot millia nauigantium cernens,

† *tam discordi,*

Ventorum

Ventorum genera. CAP. XLVII.

VEteres quatuor omnino seruauere, per totidẽ mundi partes (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti, vt mox iudicatum est, ratione. Secuta ætas octo addidit, nimis subtili & concisa: proximis inter vtranque media placuit, ad breuem ex numerosa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cæli partibus: Ab Oriente æquinoctiali Subsolanus, ab Oriente brumali Vulturnus: Illum Apelioten, hunc Eurum Græci appellant. A meridie Auster, & ab occasu Africus, Notos & Liba nominant. Ab occasu æquinoctiali Fauonius, ab occasu solstitiali Corus: Zephyros & Argesten vocant. A Septentrionibus Septentrio, interque eum & exortum solstitialem Aquilo, Aparctias dicti & Boreas. Numerosior ratio quatuor his interiecerat, Thrasciam, media regione inter Septentrionem & occasum solstitialem: itemque Cæcian, media inter Aquilonem & exortum æquinoctialem. Ab ortu solstitiali Phœnician, media regione inter ortum brumalem & meridiem. Item inter Liba & Notos compositum ex vtroque medium, inter meridiem & hybernum occidentem, Libonotos. Nec finis: Alij quippe Mesen nomine etiamnum addidere inter Boream & Cæcian: & inter Eurum & Notos, Euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibusque gentibus venti, non vltra certum procedentes tractum: vt Athenienses Sciron, paulum ab Argeste deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior idem Olympias vocatur. Consuetudo omnibus his nominibus Argesten intelligit: & Cęcian aliqui vocant Hellespontian, & eosdem alibi aliter. Item in Narbonensi prouincia clarissimus ventorum est Circius, nec vlli violentia inferior, Ostiam plerunque rectà Ligustico mari perferens: idem non modò in reliquis partibus cæli ignotus, sed ne Viennam quidem eiusdem prouinciæ vrbem attingens, paucis ante limitibus iugi modici occursu tantus ille ventorum coercitus. Et Austros in Aegyptum penetrare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, ventis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, Fauonij hybernum molliunt cælum, Sole Aquarij xxv. obtinente partem. Is dies sextus est ante Februarias Idus. Competit ferme & hoc omnibus, quos deinde ponam, per singulas intercalationes vno die anticipantibus, rursumque lustro sequenti ordinem seruantibus. Fauoniũ quidam ad vij. Calend. Martij Chelidonian vocant, ab hirundinis viso: nonnulli verò Ornithian, vno & lxx. die post brumam, ab aduentu auium, flantem per dies nouem. Fauonio contrarius est, quem Subsolanum appellauimus. Datus est autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus Tauri, sex diebus ante Maias Idus, quod tempus austrinum est: huic vento Septentrione contrario. Ardentissimo autem æstatis tempore exoritur Caniculę sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente: qui dies xv. ante Augustas Cal. est. Huius exortum diebus octo fermè Aquilones antecedunt, quos Prodromos appellant. Post biduum autem exortus, iidem Aquilones cõstantius perflant diebus quadraginta, quos Etesias vocant. Molliri eis creditur Solis vapor geminatus ardore sideris: nec vlli ventorum magis stati sunt. Post eos rursus Austri frequentes vsque ad sidus Arcturi, quod exoritur vndecim diebus ante æquinoctium autumni. Cum hoc Corus incipit. Corus autumnat: huic est contrarius Vulturnus. Post id æquinoctium diebus ferè quatuor & quadraginta. Vergiliarum occasus hyemem inchoat: quod tempus in iij. Idus Nouembris incidere consueuit: hoc est Aquilonis hyberni, multumque æstiuo illi dissimilis, cuius ex aduerso est Africus. Ante brumam autem septem diebus, totidemque postea, sternitur mare halcyonum fœturæ: vnde nomen hi dies traxere, reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatum concludit mare. Piratæ primùm coegere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria, nunc idem hoc auaritia cogit. Ventorum frigidissimi sunt, quos à Septentrione diximus spirare, & vicinus his Corus. ij & reliquos compescunt, & nubes abigunt. Humidi, Africus, & præcipuè Auster Italiæ. Narrant & in Ponto Cæcian in se trahere nubes. Sicci Corus, & Vulturnus, præterquam desinentes. Niuales Aquilo, & Septentrio. Grandines Septentrio importat, & Corus. Aestuosus Auster. Tepidi Vulturnus, & Fauonius. Iidem Subsolano siccriores: & in totum omnes à Septentrione & Occidente siccriores, quàm à Meridie & Oriente. Saluberrimus autem omnium Aquilo: noxius Auster, & magis siccus, fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiæ noctu desinunt † ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab Oriente flatus est eorum, in Ponto ab Aquilone, reliquis in partibus à Meridie. Spirant autem & à bruma, cùm vocantur Ornithiæ, sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster Africę serenus, Aquilo nubilus. Omnes venti vicibus suis spirant maiore ex parte, aut vt contrarius desinenti incipiat. Cùm proximi cadentibus surgunt, à quo latere in dextrum vt Sol, ambiunt. De ratione eorum menstrua, quarta maximè Luna decernit. Iisdem autem ventis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, vt noctu plerunque aduersa vela concurrant. Austro maiores fluctus eduntur, quàm Aquilone: quoniam ille infernus ex imo maris spirat, hic summo. Ideoque post Austros noxij præcipuè terræ motus. Noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior. Et ab ortu flantes diuturniores sunt ab occasu flantibus. Septentriones impari ferè desinunt numero: quæ obseruatio & in aliis multis rerũ naturæ partibus valet. Mares itaque existimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus, Auget exoriens occidensque, comprimit meridianus æstiuis temporibus. Itaq; medio

† *flare*

dici aut noctis plerunque ſopiuntur, quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluuntur. Et imbribus venti ſopiuntur. Expectantur autem maximè, vnde nubes diſcuſſæ adaperuere cęlum. Omnium quidem (ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire eaſdem vices quadriennio exacto Eudoxus putat, nõ ventorum modò, verùm & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculæ ortu. De generalibus ventis hæc.

De repentinis flatibus. CAP. XLVIII.

NVnc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (vt dictum eſt) coorti, rurſuſque deiecti, interim obducta nubium cute multiformes exiſtunt. Vagi quippe & ruentes torrentiũ modo (vt aliquibus placere oſtendimus) tonitrua & fulgura edunt. Maiore verò illati pondere incurſuque, ſi latè ſiccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ vocatur à Græcis Ecnephias. Sin verò depreſſo ſinu arctius rotati effregerint, ſine igne, hoc eſt, ſine fulmine, vorticem faciunt, qui Typhon vocatur, id eſt, vibratus Ecnephias. Defert hic ſecum aliquid, abruptum è nube gelida cõuoluens verſansque, & ruinam ſuam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida vertigine: præcipua nauigantium peſtis, non antennas modò, verùm ipſa nauigia contorta frangens, tenui remedio aceri in aduenientem effuſi, cui frigidiſſima eſt natura. Idem illiſu ipſe repercuſſus, correpta ſecum in cælum refert, ſorbetque in excelſum. † Quòd ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus lato quàm procella, nec ſine fragore, Turbinem vocant, proxima quæque proſternentem. Idem ardentior, accenſuſq; dum fuit, Preſter vocatur, amburens contacta pariter & proterens.

† *Huc videtur pertinere prima ſequentis capitis periodus perperam ex hac ſua ſede in alienam traiecta.*

Alia prodigioſa genera tempeſtatum. CAP. XLIX.

NOn fit autem aquilonius Typhon, † nec niualis aut niue iacente Ecnephias. Quòd ſi ſimul rupit nubem, exarſitq;, & ignem habuit, non poſtea concepit, fulmen eſt. Diſtat à Preſtere, quo flamma ab igne. Hic latè funditur flatu, illud conglobatur impetu. Vortex autem remeando diſtat à turbine, & quo ſtridor à fragore. Procella latitudine ab vtroq;, diſiecta nube verius, quàm rupta. Fit & caligo belluæ ſimilis, nube dira nauigantibus. Vocatur & columna, cum ſpiſſatus humor rigensque ipſe ſe ſuſtinet. Ex eodem genere, & in longam veluti fiſtulam nubes aquam trahit.

† *nec niualis Ecnephias. Redundant enim tria illa verba, Aut niue iacente.*

Quibus in terris fulmina non cadant. CAP. L.

HYeme & æſtate rara fulmina, contrariis de cauſis, quoniam hyeme denſatus aer nubiũ craſſiore corio ſpiſſatur: omnisque terrarum exhalatio rigens ac gelida, quicquid accipit ignei vaporis, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & circà rigentia à fulminum caſu præſtat, & è diuerſo nimius ardor Aegyptum. Siquidem calidi ſicciq́ue halitus terræ, raras admodum tenuesque & infirmas denſantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina, corruptis in vtroque tempore æſtatis hyemisque cauſis. Qua ratione crebra in Italia, quia mobilior aer mitiore hyeme, & æſtate nimboſa, ſemper quodammodo vernat vel autumnat. Italiæ quoq; partibus iis, quæ à ſeptentrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt Vrbis & Campaniæ tractus, iuxtà hyeme & æſtate fulgurat, quod non in alio ſitu.

Fulgurum genera & miracula. CAP. LI.

FVlminum ipſorũ plura genera traduntur. Quę ſicca veniunt, non adurunt, ſed diſſipant. Quæ humida, nõ vrunt, ſed infuſcant. Tertiũ eſt, quod clarum vocant, mirificæ maximè naturæ, quo dolia

dolia exhauriuntur intactis operimentis, nulloq́; alio veſtigio relicto. Aurum, & æs, & argentum liquatur intus, ſacculis ipſis nullo modo ambuſtis, ac ne confuſo quidem ſigno cerę. Marcia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipſa citra vllum aliud incommodum vixit. In Catilinarum prodigiis, Pompeiano ex municipio M. Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus eſt.

De obſeruationibus. CAP. LII.

THuſcorum literæ nouem Deos emittere fulmina exiſtimant, eaq́ue eſſe vndecim generum. Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantum ex iis ſeruare: diurna attribuentes Ioui, nocturna Summano, rariora ſanè eadem de cauſa frigidioris cæli. Hetruria erumpere terra quoque arbitratur, quæ infera appellat, brumali tempore facta, ſęua maximè & execrabilia, cùm ſint omnia, quæ terrena exiſtimant, non illa generalia, nec à ſideribus venientia, ſed ex proxima atque turbidiore natura. Argumentum euidens eſt, quòd omnia à ſuperiore cælo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ vocantur terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur è terra exire, quoniam ex repulſu nulla veſtigia edant, cùm ſit illa ratio non inferni ictus, ſed aduerſi. A Saturni ea ſidere proficiſci ſubtilius iſta conſectati putant: ſicut cremantia, a Martis. Qualiter cùm Volſinij oppidum Thuſcorum opulentiſſimum totum concrematum eſt fulmine. Vocant & familiaria in totam vitam fatidica, quæ prima fiunt familiam ſuam cuique indepto. Cęterùm exiſtimant non vltra decem annos portendere priuata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die: publica non vltra triceſimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. CAP. LIII.

EXtat Annalium memoria, ſacris quibuſdam & precationibus vel cogi fulmina, vel impetrari. Vetus fama Hertruriæ eſt, impetratum, Volſinios vrbem agris depopulatis ſubeunte monſtro, quod vocauere Voltam. Euocatum & à Porſena ſuo rege. Et ante eum à Numa ſæpius hoc factitatũ, in primo Annalium ſuorum tradit L. Piſo grauis author; quod imitatum parum rite Tullum Hoſtilium, ictum fulmine. Lucoſq́;, & aras, & ſacra habemus, interq́; Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoq; accepimus Iouem. Varia in hoc vitæ ſententia, & pro cuiuſque animo. Imperari naturæ, audacis eſt credere: nec minus hebetis, beneficiis abrogare vires: quando in fulgurum quoque interpretatione eò profecit ſcientia, vt ventura alia finito die præcinat: & an peremptura ſint fatum, aut apertura potiùs alia fata, quæ lateant innumerabilibus in vtroque publicis priuatisque experimentis. Quamobrem ſint iſta (vt rerum naturæ libuit) aliis certa, aliis dubia, aliis probata, aliis damnanda. Nos cætera, quæ ſunt in his memorabilia, non omittemus.

Catholica fulgurum. CAP. LIIII.

FVlgetrum priùs cerni, quàm tonitrum audiri, (cùm ſimul fiant) certum eſt. Nec mirum, quoniam lux ſonitu velocior. Ictum autem & ſonitum congruere, ita modulante natura. Sed ſonitum profecti eſſe fulminis, non illati: etiamnum ſpiritum ocyorem fulmine, ideo quati prius omne & afflari, quàm percuti: nec quenquam tangi, qui prior viderit fulmen, aut tonitru audierit. Læua proſpera exiſtimantur, quoniam læua parte mundi ortus eſt. Nec tam aduentus ſpectatur, quàm reditus, ſiue ab ictu reſiliat ignis, ſiue opere confecto, aut igne conſumpto ſpiritus remeet. In ſedecim partes cælum in eo reſpectu diuiſere Thuſci. Prima eſt à ſeptentrionibus ad æquinoctialem exortum: ſecunda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occaſum: quarta obtinet, quod reliquum eſt, ab occaſu ad ſeptentriones. Has iterum in quaternas diuiſere partes, ex quibus octo ab exortu ſiniſtras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maximè dira, quæ ſeptentrionem ab occaſu attingunt. Itaque perplurimum refert, vnde venerint fulmina, & quò conceſſerint. Optimum eſt, in exortiuas redire partes. Ideo cùm à prima cæli parte venerint, & in eandem conceſſerint, ſumma felicitas portenditur, quale Syllæ Dictatori oſtentum datũ accepimus. Cætera ipſius mundi portione minus proſpera, aut dira. Quædam fulgura enuntiare non putant fas, nec audire, præterquam ſi hoſpiti indicentur, aut parenti. Magna huius obſeruationis vanitas, tacta Iunonis æde, Romæ deprehenſa eſt Scauro Conſule, qui mox princeps fuit. Noctu magis, quàm interdiu, ſine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem non ſemper extinguit, cætera illico: hunc videlicet natura tribuente honorem, cùm tot belluæ viribus præſtent. Omnia contrarias incubant in partes: † homo, niſi conuertatur, vi percuſſus non expirat. Supernè icti conſidunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non eſt: condi terra religio tradidit. Nullum animal, niſi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora reliquo corpore ſunt.

† *Homo ni cõuertatur percuſſus ne expirat.*

Quæ non feriantur fulmine. CAP. LV.

EX iis, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec vnquam quinque altius pedibus deſcendit in terram. Ideo pauidi altiores ſpecus tutiſſimos putant: aut tabernacula è pellibus belluarum, quas vitulos appellant, quoniam hoc ſolum animal ex marinis non percutiat, ſicut nec è volucribus aquilam, quæ ob hoc † armiger huius teli fingitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus defiere fieri, nulla non earum fulmina diruta.

† *armiger a*

De prodigiosis pluuijs, lacte, sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. CAP. LVI.

PRæter hæc inferiore cælo relatum in monumenta est, lacte & sanguine pluisse M. Acilio, C. Porcio coss. † & sæpe aliàs carne, sicut L. Volumnio, Seruio Sulpitio coss. exque ea non putruisse, quod non diripuissent aues. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Crassus à Parthis interemptus est, omnesque cum eo Lucani milites quorum magnus numerus in exercitu erat. Effigies, quæ pluerat, spongiarum ferè similis fuit: aruspices cauenda præmonuerunt superna vulnera. L. autem Paulo, C. Marcello coss. lana pluit circa castellum Carissanũ, iuxta quod post annum. T. Annius Milo occisus est. Eodem causam dicente lateribus coctis pluisse, in eius anni acta relatum est.

De crepitu armorum, & tubarum de cælo audito. CAP. LVII.

ARmorum crepitus, & tubæ sonitus, auditos è cælo Cimbricis bellis accepimus, crebrosque & prius, & postea. Tertio verò Consulatu Marij ab Amerinis, & Tudertibus spectata arma cælestia, ab ortu occasuque inter se concurrentia, pulsis quæ ab occasu erant. Ipsum ardere cælum, minimè mirum est, & sæpius visum, maiore vi ignis nubibus correptis.

De lapidibus è cælo cadentibus. CAP. LVIII.

CElebrant Græci Anaxagoram Clazomenium, Olympiadis septuagesimæoctauæ secundo anno, prædixisse cælestium literarum scientia, quibus diebus saxum casurum esset è Sole. Idque factum interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Qui lapis etiam nunc ostenditur, magnitudine vehis, colore adusto, comete quoque illis noctibus flagrante. Quod si quis prædictum credat, simul fateatur necesse est, maioris miraculi diuinitatem Anaxagoræ fuisse: soluique rerum naturæ intellectum, & confundi omnia, si aut ipse Sol lapis esse, aut vnquam lapidem in eo fuisse credatur: decidere tamen crebrò, non erit dubium. In Abydi gymnasio ex ea causa colitur hodieque, modicus quidem, sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur & Cassandriæ, quæ Potidæa vocitata est, ob id deducta. Ego ipse vidi in Vocontiorum agro paulò antè delatum.

De arcu cælesti. CAP. LIX.

ARcus vocamus extra miraculum frequentes, & extra ostentum. Nam ne pluuios quidem, aut serenos dies, cum fide portendunt. Manifestum est, radium Solis immissum cauæ nubi, repulsa acie in Solem refringi, colorumque varietatem mistura nubium, aeris, igniumque fieri. Certè nisi Sole aduerso non fiunt, nec vnquam, nisi dimidia circuli forma: nec noctu, quamuis Aristoteles prodat aliquando visum: quod tamen fatetur idem non nisi quartadecima Luna posse. Fiunt autem hyeme, maximè ab æquinoctio autumnali die decrescente. Quo rursus crescente ab æquinoctio verno, non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma verò, hoc est, breuissimis diebus frequenter. Iidem sublimes humili Sole, humilesque sublimi, & minores occidente vel oriente, sed in latitudinem diffusi, meridie exiles, verùm ambitus maioris. Aestate verò per meridiem non cernuntur, post autumni æquinoctium, quacunq; hora: nec vnquam plures simul, quàm duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse video.

De grandine, niue, pruina, nebula, rore. CAP. LX.

GRandinem conglaciato imbre gigni, & niuem eodem humore mollius coacto, pruinã autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere, non grandines: ipsasque grandines interdiu sæpiùs, quàm noctu, & multò celerius resolui, quàm niues. Nebulas nec æstate, nec maximo frigore existere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque ventis, nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui, solutaque glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus. CAP. LXI.

VArietates colorum figurarumque in nubibus cerni, prout admistus ignis superet, aut vincatur.

De proprietatibus cæli in locis. CAP. LXII.

PRætereà quasdam proprietates cæli quibusdã locis esse. Roscidas æstate Africæ noctes. In Italia Locris, & in lacu Velino, nullo non die apparere arcus. Rhodi & Syracusis nunquam tanta nubila obduci, vt nõ aliqua hora Sol cernatur: qualia aptius suis referẽtur locis. Hæc sint dicta de aere.

De natura terræ. CAP. LXIII.

SEquitur terra, cui vni rerum naturæ partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ venerationis. Sic hominum illa, vt cælum Dei: quæ nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper: nouissimè complexa gremio iamà reliqua natura abdicatos, tum maximè, vt mater, operiens: nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans nostrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numen vltimum iam nullis precamur irati graue: tanquam nesciamus hanc esse solam, quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aer densatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, vsusq; mortalium semper ancilla, quæ coacta generat! quæ sponte fundit! quos odores saporesq;! quos succos! quos tactus! quos colores! quàm bona fide creditum fœnus reddit!

reddit! quæ nostri causa alit! Pestifera enim animantia, vitali spiritu habente culpam, necesse est illi seminata excipere, & genita sustinere. Sed in malis generantium noxa est. Illa serpentem homine percusso non amplius recipit, penásque etiam inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas, & semper homini parturit. Quin & venena, nostri misertam instituisse credi potest, †ne in tædio vitæ diræ famis mors, terræ meritis alieniſsima, lenta nos consumeret tabe, ne lacerum corpus abrupta dispergerent, ne laquei torqueret pœna præpostera, incluso spiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæsita morte, sepultura pabulo fieret, ne ferri cruciatus scinderet corpus. Ita est, miserta genuit id, cuius facillimo hausto, illibato corpore, & cum toto sanguine extingueremur, nullo labore, si tientibus similes: qualiter defunctos, non volucris, non fera attingeret: terraque seruaretur, qui sibi ipsi periſſet. Et vt verum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit, nos illud vitæ fecimus venenum. Nos enim & ferro, quo carere non possumus, simili modo vtimur. Nec tamen quereremur meritò, etiamsi maleficii causa tulisset. Aduersus vnam quippe naturæ partem ingrati sumus: quasi non ad delicias quasque, non ad contumelias seruiat homini. In maria iacitur, aut, vt freta admittamus, eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, omnibus eruciatur horis: multóque plus, vt deliciis, quàm vt alimentis famuletur nostris. Et tamen, quæ summa patitur atque extrema cute, tolerabilia videantur. Penetramus in viscera, auri argentique venas, & æris ac plumbi metalla fodientes, gemmas etiam & quosdam paruulos quærimus lapides, scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus, vt digito gestetur gemma, quam petimus. Quot manus atteruntur, vt vnus niteat articulus! Si vlli essent inferi, iam profectò illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur, si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiunt illam, arcéntque sacrilegas manus. Nónne inter serpentes fodimus, & venas auri tractamus cum veneni radicibus? Placatiore tamen Dea ob hoc vtimur, quòd omnes hi opulentiæ exitus ad scelera cædésque & bella tendunt: quámque sanguine nostro irrigamus, in sepultis ossibus tegimus. Quibus tamen, velut exprobrato furore, tandem ipsa se obducit & scelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrata animi & hoc duxerim, quòd naturam eius ignoramus.

† *ne in tædi vitæ fames, mors terræ meritis alieniſsima, lenta nos consumeret tabe.*

De forma terræ. CAP. LXIIII.

EST autem figura prima, de qua consensus iudicat. Orbem certè dicimus terræ, globúmque veritate includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tanta montium excelsitate, tanta camporum planitie: sed cuius amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat: id quod ipsa rerum naturæ cogit ratio, non eisdem causis, quas attulimus in cœlo. Nanque in illo caua in se conuexitas vergit, & cardini suo, hoc est terræ, vndiq; incumbit. Hæc, vt solida atq; conferta, assurgit, intumescenti similis, extráq; protenditur. Mundus in centrum vergit: at terra exit à centro, immensum eius globum in formẽ orbis assidua circa eam mundi volubilitate cogente.

De Antipodibus, an sint, & aquæ rotunditate. CAP. LXV.

INgens hîc pugna literarum, contráque vulgi, circunfundi terræ vndique homines, conuersisq; inter se pedibus stare, & cunctis similem esse cæli verticem, ac simili modo ex quacunque parte medi am calcari: illo quærente, cur non decidant contrà siti: tanquam non & ratio præsto sit vt nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia, quamuis indocili probabilis turbæ, inæqualiglobo, vt si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram vndique incoli. Sed quid hoc refert, alio miraculo exoriente? pendere ipsam, ac non cadere nobiscum, ceu spiritus vis mundo præsertim inclusi, dubia sit: aut possit cadere, natura repugnante, & quò cadat, negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu: ita terræ, arcentibus cunctis, nisi in se, locus non est. Globum tamen effici mirum est, in tanta planite maris camporumq;. Cui sententiæ adest Dicæarchus vir in primis eruditus, regum cura permensus montes, ex quibus altissimũ prodidit Pelion, M. ccl. pass. ratione perpendiculi, nullam esse eam † portionem vniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc videtur coniectatio, haud ignaro quosdam Alpium vertices, longo tractu, nec breuiore L. millibus passuum assurgere. Sed vulgò maxima hæc pugna est, si coactam in verticem aquarum quoque figuram credere cogatur. Atqui non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Nanque & dependentes vbique guttæ paruis globantur orbibus: & pulueri illatæ frondiumque lanugini impositæ, absoluta rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maximè tument. Quæ propter subtilitatem humoris, mollitiamque in se residentem, ratione facilius, quàm visu, deprehenduntur. Idq; etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod superfit: contrà euenire ponderibus additis ad vicenos sæpe denarios: scilicet quia intus recepta liquorem in verticem attollant, at cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa, propter quam è nauibus terra non cernatur, è nauium malis conspicua: ac procul recedente nauigio, si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim descendere videatur, & postremò occultetur. Denique Oceanus, quem fatemur vltimum, quanam alia figura cohæreret atque non decideret, nullo vltra margine includente? Ipsum id ad miraculum redit, quonam modo etiamsi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, vt sint plana maria,

† *portione vniuersæ rotunditatis, hoc est, si vniuersæ rotunditatis spectes proportionẽ. quod genus locutionis Plinio in primis est familiare.*

& qua videntur figura, non posse accidere, magno suo gaudio magnaque glória inuentores Græci subtilitate geometrica docent. Nanq; cùm è sublimi in inferiora aquę ferantur, & sit hæc natura earum cõfessa, nec quisquã dubitet in litore vllo accessisse eas, quò longissimè deuexitas passa sit, procul dubio apparere, quo quid humilius sit, propius centro esse terræ, omnesq; lineas, quæ emittantur ex eo ad proximas aquas, breuiores fieri, quàm quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omniq; ex parte aquas vergere in centrum: ideoq; non decidere, quoniam in interiora nitãtur. Quòd ita formasse artifex Natura credi debet, vt cùm terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua, nisi sustinente terra, mutuo implexu iungerentur: hac sinus pandente, illa verò permeante totam, intrà, extrà, suprà, venis, vt vinculis, discurrentibus, atq; etiã in summis iugis erumpente: quo spiritu acta, & terræ pondere expressa, siphonum modo emicat: tantumque à periculo decidendi abest, vt in summa quæque & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo aqua sit terræ innexa, CAP. LXVI.

EST igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circunfluo mari. Nec argumẽtis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris, & fluminum. CAP. LXVII.

AGadibus columnisque Herculis, Hispaniæ & Galliarum circuitu, totus hodie nauigatur occidens. Septentrionalis verò Oceanus, maiore ex parte nauigatus est, auspiciis Diui Augusti Germaniam classe circumuecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut fama cognito, ad Scythicam plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minimè verisimile est illic maria deficere, vbi vis humoris superet. Iuxta verò ab ortu ex Indico mari, sub eodem sidere pars tota vergens in Caspium mare, pernauigata est Macedonum armis, Seleuco atq; Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari voluere. Circa Caspium quoq; multa Oceani litora explorata, paruoq; breuius, quàm totus, hinc aut illinc Septentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum sic quoq; non relinquat, ingens argumentum paludis Mæoticæ, siue ea illius Oceani sinus est, vt multos aduerto credidisse, siue angusto discreti situ restagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani sinus ambitu Mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & orientis, victoriæ magni Alexandri lustrauere, vsque in Arabicum sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispanien sibus naufragiis feruntur agnita. Et Hanno, Carthaginis potentia florente, circumuectus à Gadibus ad finem Arabiæ, nauigationem eam prodidit scripto: sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius author est, Eudoxum quendam sua ætate, cùm Lathyrum regem fugeret, Arabico sinu egressum, Gades vsque peruectum: multoque ante eum Cælius Antipater, vidisse se, qui nauigasset ex Hispania in Aethiopiam cõmercij gratia. Idem Nepos de septentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in Consulatu collegæ, sed tum Galliæ Proconsuli, Indos à rege Sueuorum dono datos, qui ex India commercij causa nauigantes, tempestatibus essent in Germaniam abrepti. Sic maria circunfusa vndique diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illò peruio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ

tegendæ mortalium vanitati, poscere videtur, vt totum hoc, quicquid est, in quo singulis nihil satis est, ceu subiectum oculis, quantum sit ostendam.

Quæ portio terræ habitetur. CAP. LXVIII.

IAm primùm in dimidio computari videtur, tanquam nulla portio ipsi decidatur Oceano: qui toto circundatus medio, & omnes cæteras fundens recipiensque aquas, & quicquid exit in nubes, ac sidera ipsa tot & tantæ magnitudinis pascens, quo tandem amplitudinis spatio credetur habitare? Improba & infinita debet esse tam vastæ molis possessio. Adde quòd ex relicto plus abstulit cælum. Nam cùm sint eius quinque partes, quas vocant zonas, infesto rigore & æterno gelu premitur omne, quicquid est subiectum duabus extremis vtrinque circa vertices, hunc qui Septentrio vocatur, eumque qui aduersus illi Austrinus appellatur. Perpetua caligo vtrobique, & alieno molliorum siderum aspectu, maligna ac pruina tantum albicans lux. Media verò terrarum, qua Solis orbita est, exusta flammis & cremata, cominus vapore torrentur. Circa duæ tantùm inter exustam & rigentes, temperantur: eæque ipsæ inter se non peruiæ, propter incendium sideris. Ita terræ tres partes abstulit cælum: Oceani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis vna portio haud scio an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem Oceanus infusus in multos (vt dicemus) sinus, adeò vicino accessu interna maria allatrat, vt centum xv. millibus passuum Arabicus sinus distet ab Aegyptio mari: Caspius verò ccclxxv. millibus à Pontico. Idem interfusus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Asiamque discescit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc mensura tot fluminum, tantarum paludum. Addantur & lacus, & stagna: iam elata in cælum & ardua aspectu quoque iuga: iam syluæ vallesque præruptæ, & solitudines, & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, imò verò, vt plures tradidere, mundi punctus (neque enim est aliud terra in vniuerso) hæc est matria gloriæ nostræ, hæc sedes: hîc honores gerimus, hîc exercemus imperia, hîc opes cupimus, hîc tumultuatur humanum genus, hîc instauramus bella etiam ciuilia, mutuisq; cædibus laxiorem facimus terram. Et vt publicos gentium furores transeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoque vicini cespitem nostro solo affodimus, vt qui latissimè rura meatus fuerit, vltraque † fines exegerit accolas, quota terrarum parte gaudeat? vel cùm ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

† *Alias, famam.*

Mediam esse mundi terram. CAP. LXIX.

MEdiam esse mundi totius haud dubiis constat argumentis, sed clarissimè æquinoctij paribus horis. Nam nisi in medio esset, æquales dies noctesq; haberi non posse deprehenderunt & dioptræ, quæ vel maximè id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasusque cernatur, & solstitialis exortus per suam lineam, brumalisque occasus. Quæ accidere nullo modo possent, nisi in centro sita esset.

De siderum ortus inæqualitate, & de eclipsi, & vbi, & quare. CAP. LXX.

TRes autem circuli suprà dictis zonis implexi, inæqualitates temporum distinguunt: Solstitialis à parte Signiferi excelsissima nobis, ad septentrionalem plagam versus, contráque ad alium polum brumalis, item medio ambitu Signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum, quæ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quam globo similem, & cum ea aquas iisdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubiè, vt nobis septentrionalis plagæ sidera nunquàm occidant, contrà meridianæ nunquàm oriantur: rursusque hæc illis non cernantur, attollente se contra medios visus terrarum globo. Septentriones non cernit Troglodytice, & confinis Aegyptus: nec Canopum Italia, & quem vocant Berenices crinem, item quem sub Diuo Augusto cognominauere Cæsaris thronon, insignes ibi stellas. Adeóque manifestò assurgens fastigium curuatur, vt Canopus quartam ferè partem signi vnius supra terram eminere. Alexandriæ intuentibus videatur: eadem à Rhodo terram quodammodo ipsam stringere; in Ponto omnino non cernatur, vbi maximè sublimis Septentrio. Idem à Rhodo absconditur, magisque Alexandriæ: in Arabia Nouembri mense prima vigilia occultus, secunda se ostendit: in Meroe solstitio vesperi paulisper apparet, paucisque ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maximè cursus deprehendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoque conspicuis, atque vt è freto emergentibus, quę in anfractu pilæ latuere, sideribus. Neque enim (vt dixere aliqui) mundus hoc polo excelsiore se attollit: aut vndique cernerentur hæc sidera. verùm hæc eadem quibusque proximis sublimiora creduntur, eademque demersa longinquis: vtque nunc sublimis in deiectu positis videtur hîc vertex, sic in illam terræ deuexitatem transgressis, illa se attollunt, residentibus quę hîc excelsa fuerant, quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideóque defectus Solis ac Lunę vespertinos Orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad Occasum habitantes: meridianos verò sæpius. Nobili apud Arbela magni Alexandri victoria, Luna defecisse noctis secunda hora prodita est: eadémque in Sicilia exoriens. Solis defectum, Vipsano & Fonteio coss. qui fuere ante paucos annos, factum † pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter septimam & octauam sensit: Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimam & vndecimam prodidit visum, circuitu globi alia aliis detegẽte & occultante. Quòd si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctésque

† *Alias, vndecimo Cal. Maias. adstipulante etiam Marciano, qui de hac ipsa loquens eclipsi, in die* x i. *Cal. Maias eam dicit incidisse.*

nocteſque non fierent inæquales: neque aliàs, quàm in medio ſitis, paria duodecim horarum interualla cernerentur, quæ nunc in omni parte ſimili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. CAP. LXXI.

IDeo nec nox dieſque quęuis eadem toto orbe ſimul eſt, oppoſitu globi noctem, aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hiſpaniaque turrium Annibalis: in Aſia verò propter piraticos terrores, ſimili ſpecularum præſidio excitato: in quêis prænunciatiuos ignes ſexta hora diei accenſos, ſæpe compertum eſt, tertia noctis à tergo vltimis viſos. Eiuſdem Alexandri curſor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta ſtadia nouem diei confecit horis: indeque quamuis decliui itinere, tertia noctis hora remenſus eſt ſæpius. Cauſa quod eunti cum Sole iter erat, eundum remeans obuium contrario præteruertebat occurſu. Qua de cauſa ad occaſum nauigantes, quamuis breuiſſimo die, vincunt ſpatia nocturnæ nauigationis, vt ſolem ipſum comitãtes.

Gnomica de eadem re, & horologio primo. CAP. LXXII.

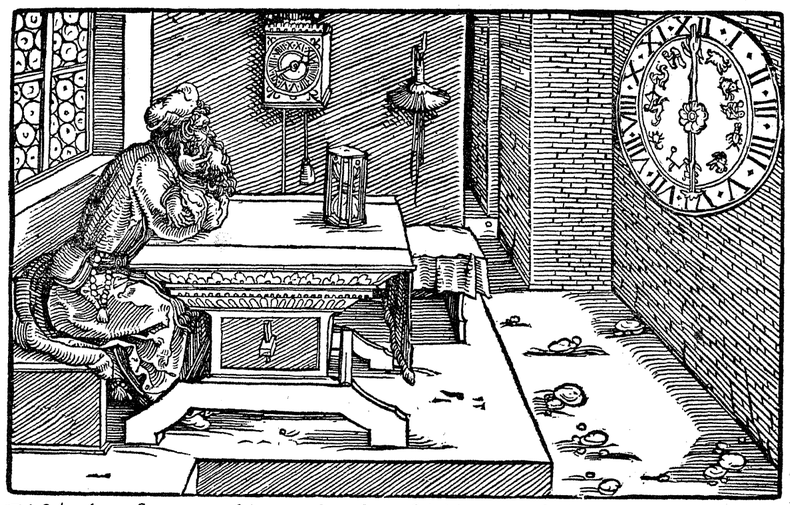

VAſaque horoſcopa non vbique eadem ſunt vſui, in trecenis ſtadiis, aut vt longiſſimè in quingenis, mutantibus ſemet vmbris Solis. Itaque vmbicili (quem gnomonem appellant) vmbra in Aegypto meridiano tempore, æquinoctij die, paulo plus quàm dimidiam gnomonis menſuram efficit. In vrbe Roma nona pars gnomonis deeſt vmbræ. In oppido Ancone ſupereſt quinta trigeſima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, eiuſdem horis vmbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ vmbræ. CAP. LXXIII.

SImili modo traduntur in Syene oppido, quod eſt ſupra Alexandriam quinq; millibus ſtadiorum ſolſtitij die medio nullam vmbram iaci: puteumque eius experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum Solem illi loco ſupra verticem eſſe: quod & in India ſupra flumen Hypaſin fieri tempore eodem Oneſicritus ſcripſit. Conſtatq; in Berenice vrbe Troglodytarum, & inde ſtadiis quatuor millibus dccc. xx. in eadem gente Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum venatus conditum eſt, hocidem ante ſolſtitium quadragenis quinis diebus, totidemque poſtea fieri, & per eos xc. dies in meridiem vmbras iaci. Rurſus in Meroe inſula, quæ eſt caput gentis Aethiopum, & quinque millibus ſtadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis anno abſumi vmbras, Sole duodecieſimam Tauri partem, & quartamdecimam Leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons eſt Maleus nomine, iuxta quem vmbræ æſtate in Auſtrũ, hyeme in Septentrionem iaciuntur. Quindecim tantùm noctibus ibi apparet Septentrio. In eadẽ India Patales celeberrimo portu, Sol dexter oritur, vmbræ in Meridiem cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum, prima tantùm noctis parte aſpici, Oneſicritus dux eius ſcripſit: quibus in locis Indiæ vmbræ non ſint, Septentrionem non conſpici, & ea loca appellari Aſcia, nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno vmbræ, & vbi in contrarium. CAP. LXXIIII.

AT in tota Troglodytice, vmbras bis quadragintaquinque diebus in anno Eratoſthenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi lon-

Vbi longiſſimus dies, & vbi breuiſſimus. CAP. LXXV.

SIc fit, vt vario lucis incremẽto, in Meroe longiſſimus dies xij. horas equinoctiales, & octo partes vnius horæ colligat: Alexandriæ verò xiiij. horas: in Italia quindecim: in Britannia xvij. vbi æſtate lucidæ noctes haud dubiè repromittunt id, quod cogit ratio credi: ſolſtitij diebus accedente Sole propius verticem mundi, anguſto lucis ambitu, ſubiecta terræ continuos dies habere † ſenis menſibus, nocteſque è diuerſo ad brumam remoto. Quod fieri in inſula Thule Pythias Maſſilienſis ſcripſit, ſex dierum nauigatione in Septentrionem à Britannia diſtante: quidam verò & in Mona, quæ diſtat à Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis millibus, affirmant.

† Aliàs, ſenis diebus; quam lectionem agnoſcit & Pintianus, vetuſtis codicis fidem ſecutus.

Item de horologio. CAP. LXXVI.

VMbrarum hanc rationem, & quam vocant gnomonicen, inuenit Anaximenes Mileſius, Anaximandri (de quo diximus) diſcipulus: primuſque horologium, quod appellant ſciotericon, Lacedæmone oſtendit.

Quomodo dies obſeruentur. CAP. LXXVII.

IPſum diem alij aliter obſeruauere. Babylonij inter duos Solis exortus: Athenienſes inter duos occaſus: Vmbri à meridie in meridiem: vulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere ciuilem, item Aegyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla eſſe lucis inter ortus Solis iuxta ſolſtitia, quàm æquinoctia, apparet, quia poſitio Signiferi circa media ſui obliquior eſt, iuxta ſolſtitium verò rectior.

Differentiæ gentium ratio. CAP. LXXVIII.

COntexenda ſunt his cæleſtibus nexa cauſis. Nanq; Aethiopas vicini ſideris vapore torreri; aduſtiſq; ſimiles gigni, barba & capillo vibrato, non eſt dubium. Et aduerſa plaga mundi atq; glaciali, candida cute eſſe gentes, flauis promiſſas crinibus, † truces verò ex cæli rigore, has & illas mobilitates habentes. Ipſoq; † crurum argumento, illis in ſupera ſucum reuocari, natura vaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic varias effigies animalium prouenire, & maximè alitum, & in multas figuras gigni volucres. Corporum autem proceritatem vtrobiq;, illic ignium niſu, hic humoris alimento. Medio verò terræ ſalubris vtrinq; miſtura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Magna & in colore tẽperies. Ritus molles, ſenſus liquidus, ingenia fœcunda, totiuſq; naturæ capacia. Iiſdem imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: ſicut ne illæ quidem his paruerint auulſæ, ac pro immanitate naturæ vrgentis illas ſolitariæ.

† Caliis Rhodiginus Antiq. lect. lib. 3. cap. 12. locum hũc ſic reſtituit: truces verò ex cæli rigore, has & illas mobilitate hebetes.
† crinium

De motu terræ. CAP. LXXIX.

BAbyloniorum placita motus terræ, hiatuſq;, & cætera omnia, vi ſiderum exiſtimant fieri, ſed illorum trium, quibus fulmina aſſignant: fieri autem, meantium cum Sole aut congruentium, & maximè circa quadrata mũdi. Præclara quædam eſſe & immortalis in eo (ſi credimus) diuinitas perhibetur, Anaximandro Mileſio Phyſico: quem ferunt Lacedæmoniis prædixiſſe, vt vrbẽ ac tecta cuſtodirent: inſtare enim motum terræ: cùm & vrbs tota eorum corruit, & Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem inſuper eam ruina preſſit. Perhibetur & Pherecydis Pythagoræ doctoris alia coniectatio, ſed & illa diuina: hauſtu aquæ è puteo præſenſiſſe, ac prædixiſſe ibi terræ motum. Quæ ſi vera ſunt, quantũ à Deo tandem videri poſſunt tales diſtare, dum viuãt? Et hæc quidem arbitrio cuiuſq; exiſtimanda relinquantur: ventos in cauſa eſſe non dubium reor. Neq; enim vnquam intremiſcunt terræ, niſi ſopito mari, cæloque adeò tranquillo, vt volatus auium non pendeãt, ſubtracto omni ſpiritu qui vehit: nec vnquam, niſi poſt ventos † conditos, ſcilicet in venas & cauernas eius occulto afflatu. Neque aliud eſt in terra tremor, quàm in nube tonitruum. Nec hia tus aliud, quàm cùm fulmen erumpit, incluſo ſpiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

† conditò ſcilicet in venas, & caua eius occulta flatu.

De terræ hiatibus. CAP. LXXX.

VAriè itaque quatitur, & mira eduntur opera, alibi proſtratis mœnibus, alibi hiatu profundo hauſtis, alibi egeſtis molibus, alibi emiſſis amnibus, nõnunquam etiam ignibus, calidiſve fontibus, alibi † aduerſo fluminum curſu. Præcedit verò comitaturque terribilis ſonus, aliàs murmur ſimilius mugitibus, aut clamori humano, armorúmve pulſantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cauernarum vel cuniculi, per quem meat, exilius graſſante in anguſto, eodem rauco in recuruis reſultante, in duris fremente, in humidis fluctuante & ſtagnantibus: item fremente contra ſolida. Itaque & ſine motu ſæpe editur ſonus. Nec ſimplici modo quatitur vnquam, ſed tremit vibratque. Hiatus verò aliàs remanet, oſtendens quæ ſorbuit, aliàs occultatore compreſſo: rurſuſque ita inducto ſolo, vt nulla veſtigia extent, vrbibus plerumque deuoratis, agrorumque tractu hauſto. Maritima autem maximè quatiuntur. Nec montoſa tali malo carent. Exploratum eſt mihi, Alpes, Appenninumque ſæpius tremuiſſe. Et autumno ac vere terræ crebriùs mouentur, ſicut fiunt fulmina. Ideo Galliæ & Aegyptus minimè quatiuntur, quoniam hic æſtatis cauſa obſtat; illic hyemis. Item noctu ſæpius, quàm interdiu. Maximi autem motus exiſtunt mãtutini veſpertini que: ſed propinqua luce crebri: interdiu autem circa meridiem. Fiunt & Solis Lunæq; defectu, quoniam tempeſtates nunc ſopiuntur. Præcipuè verò, cùm ſequitur imbrem æſtus, imbrémue æſtum.

† Rectius auerſo:

Signã

Signa motus futuri. CAP. LXXXI.

NAuigantes quoque sentiunt non dubia coniectura, sine flatu intumescente fluctu subitò, aut quatiente icti. Intremunt verò & in nauibus posita, æquè quàm in ædificiis, crepituq; prænuntiant. Quin & volucres non impauidæ sedent. † Est & in cælo signum, præceditq; motu futuro, aut interdiu, aut paulo post occasum sereno, ceu tenuis linea nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua, nec sine odoris tædio.

† *Sed & in cælo signum præcedit motu futuro.*

Auxilia contra motus futuros. CAP. LXXXII.

† *Sed & iniisdem est remedium.*

SIcut† in iisdem est remedium, quale & crebri specus præbent. Præconceptum enim spiritum exhalant: quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatiũtur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multoque sunt tutiora in iisdem illis quæ pendent: sicut Neapoli in Italia intelligitur, parte eius, quæ solida est, ad tales casus obnoxia. Tutissimi sunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietũ, posteaque alterno pulsu renitentes. Et latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur. Magna differentia est & in ipso genere motus: pluribus siquidem modis quatitur. Tutissimum est, cùm vibrat crispante ædificiorum crepitu, & cum intumescit assurgens, alternoque motu residet: innoxiũ & cùm concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur. Vndantis inclinatio, & fluctus more quædam volutatio infesta est: aut cùm in vnam partem totus se motus impellit. Desinunt autem tremores, cùm ventus emersit: sin verò durauere, non ante quadraginta dies sistuntur: plerunque & tardius, vtpote cum quidam annuo & bienni spatio durauerint.

Portenta terrarum semel visa. CAP. LXXXIII.

FActum est semel quod equidem Hetruscę disciplinę voluminibus inueni, ingens terrarum portentum L. Marcio, Sex. Iulio coss. in agro Mutinensi. Nanq; montes duo inter se concurrerũt, crepitu maximo assultantes recedentesque, intereos flamma fumoque in cælum exeunte interdiu, spectante è via Aemylia magna equitum Romanorum familiarumq; & viatorum multitudine. Eo concursu villæ omnes elisæ, animalia permulta quæ intrà fuerant, exanimata sunt, anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ Italiæ fuerit, quàm ciuilia. Non minus mirum ostentum & nostra cognouit ętas, anno Neronis principis supremo, sicut in rebus eius exposuimus, pratis oleisque intercedente via publica in contrarias sedes trangressis, in agro Marrucino, prædiis Vectij Marcelli equitis Romani, res Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. CAP. LXXXIIII.

FIunt simul cum terræmotu & inundationes maris, eodem videlicet spiritu infusi, aut residentis sinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus, Tiberij Cęsaris principatu, xij. vrbibus Asiæ vna nocte prostratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum septies atque quinquagies nuntiatus Romam. Quo quidem anno ad Thrasymenum lacum dimicantes, maximũ motum neque Pœni sensere, nec Romani. Nec verò simplex malum, aut in ipso tantùm motu periculum est, sed par aut maius ostentum. Nunquàm vrbs Roma tremuit, vt non futuri euentus alicuius id prænuntium esset.

Quibus

Quibus locis maria recesserint. CAP. LXXXV.

EAdem nascentium causa terrarum est, cùm idem ille spiritus attollendo potens solo, non valuit erumpere. Nascuntur enim nec fluminum tantùm inuectu, sicut Echinades insulæ ab Acheloo amne congestæ, maiorque pars Aegyti à Nilo, in quam à Pharo insula noctis & diei cursum fuisse Homero credimus: sed & recessu maris, sicut eidem de Circeiis: quod accidisse & in Ambraciæ portu decem millium passuum interuallo, & Athenienſium quinq; milliũ ad Piræeũ memoratur. Et Ephesi, vbi quondã ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidem si credimus, mare fuit supra Memphim vsque ad Aethiopum montes: itemque à planis Arabiæ. Mare & circa Ilium, & tota Teuthrania, quaque campos intulerit Mæander

Odyss. d.

Ratio insularum enascentium. CAP. LXXXVI.

NAscuntur & alio modo terræ, ac repentè in aliquo mari emergunt, velut paria secum faciente natura, quæq; hauserit hiatus, alio loco reddente.

Quæ, & quibus temporibus enatæ sunt. CAP. LXXXVII.

CLaræ iampridem insulæ, Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ. Posteà minores, vltra Melon Anaphe, inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Alone: inter Cycladas Olympiadis cxxxv. anno quarto, Thera & Therasia. Inter easdem post annos cxxx. Hiera eademque Automate. Et ab duobus stadiis post annos cx. in nostro æuo, M. Iunio Syllano, L. Balbo coss. ad viij. Idus Iulias, Thia.

Quas terras interruperint maria. CAP. LXXXVIII.

ANte nos & iuxta Italiam inter Aeolias insulas, item iuxta Cretam emersit è mari. M. D. passuum, vnà cum calidis fontibus, altera Olympiadis cxliij. anno tertio in Thusco sinu, flagrans hæc violento cum flatu. Proditurque memoriæ, magna circa illam multitudine piscium fluitante, confestim expirasse quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pithecusas in Campano sinu ferunt ortas. Mox in his montem † Epopon, cùm repentè flamma ex eo emicuisset, campestri æquatum planitie. In eadem & oppidum hausturn profundo: alioq; motu terræ stagnum emersisse: & alio, prouolutis montibus insulam extitisse Prochytam. Nanq; & hoc modo insulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Euboeam Bœotiæ, Euboeæ Atalanten & Macrin, Besbycum Bithyniæ, Leucosiam Sirenum promontorio.

† *Legendum videtur Epomeum, quemadmodum apud Strabonem ad finem lib. 5.*

Quæ insulæ continenti adiunctæ. CAP. LXXXIX.

RVrsus abstulit insulas mari, iunxitq; terris: Antissam Lesbo, Zephyrium Halicarnasso, Aethusam Myndo, Dromiscon & Pernen Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio. Hybanda quondam Insula Ioniæ, cc. nunc à mari abest stadiis. Syrien Ephesus in mediterranea habet: Derasidas & Sophoniam vicina ei Magnesia. Epidaurus & Oricum insulæ esse desierunt.

Quæ terræ in totum mari permutatæ. CAP. XC.

INtotum abstulit terras, primùm omnium vbi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio. Mox interno, quæ videmus hodie, mersam Acarnaniam Ambracio sinu, Achaiam Corinthio, Europam Asiamq; Propontide & Ponto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Hellespontum, Bosporos duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. CAP. XCI.

ATque vt sinus & stagna prætream, † ipsa se condens terra deuorauit Cybotum altissimum montem, cum oppido Curite, Sipylum in Magnesia: & prius in eodem loco clarissimam vrbẽ quæ Tantalis vocabatur. Galanis & Gamales vrbium in Phœnice agros cum ipsis, Phegium Aethiopiæ iugum excelsissimum, tanquam non infida grassarentur & litora.

† *ipsa se comest terra. Deuorauit &c.*

Quæ vrbes hausta sint à mari. CAP. XCII.

PYrrham & Antissam circa Mæotim Pontus abstulit, Elicen & Buram in sinu Corinthio, quarũ in alto vestigia apparent. Ex insula Cea amplius triginta millia passuum abrupta subitò, cũ plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiam Thyndarida vrbem, ac quicquid ab Italia deest. Similiter in Bœotia & Eleusina.

De miraculis terrarum. CAP. XCIII.

MOtus enim terræ fileantur, & quicquid est, vbi saltem busta vrbium extant: simul vt terræ miracula potius dicamus, quàm scelera naturæ. Et Hercule non cælestia enarratu difficiliora fuerint, Metallorum opulentia tam varia, tam diues, tam fœcunda, tot seculis suboriens: cùm tantũ quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes, tantum verò luxuria, & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam discolores maculæ, interque eos candor alicuius, præter lucem omnia excludens: medicatorum fontium vis: ignium tot locis emicantium perpetua tot seculis incendia: spiritus letales alibi, aut scrobibus emissi, aut ipso loci situ mortiferi, alibi volucribus tantùm, vt Soracte vicino vrbi tractu: alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnunquam & homini, vt in Sinuasseno agro & Puteolano: spiracula vocant, alij Charoneas scrobes, mortiferum spiritum exhalantes. Item in Hirpinis Ansancti, ad Mephitis ædem locum, quem qui intrauere, moriuntur. Simili modo Hierapoli in Asia, Matris tantùm

magnæ

magnæ sacerdoti innoxiũ. Alibi fatidici specus, quorum exhalatione temulenti futura præcinunt, vt Delphis, nobilissimo oraculo. Quibus in rebus quid possit aliud causæ afferre mortalium quispiam, quàm diffusæ per omne naturæ subinde aliter atq; aliter numen errumpens?

De terris semper trementibus. CAP. XCIIII.

QVædam verò terræ ad ingressus tremunt, sicut in Gabiensi agro, non procul vrbe Roma, iugera fermè ducenta, equitantium cursu; similiter in Reatino.

De insulis semper fluctuantibus. CAP. XCV.

†*fluitant.* QVædam insulæ semper † fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutiensi, Statoniensi. In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca sylua, quæ nunquàm die ac noctu eodem loco visitur. In Lydia quæ vocãtur Calaminæ, non ventis solùm, sed etiam contis quò libeat impulsæ, multorum ciuium Mithridatico bello salus. Sunt & in Nymphæo paruæ, saltuares dictæ, quoniã in symphoniæ cantu ad ictus modulantium pedum mouentur. In Tarquiniensi lacu magno Italiæ duæ nemora circunferunt, nunc triquetram figuram edentes nunc rotundam complexu, ventis impellentibus, quadratam nunquàm.

Quibus in terris non pluat: & aceruata terrarum miracula, & cæterorum elementorum. CAP. XCVI.

CElebre fanum habet Veneris Paphos, in cuius quandam aream non impluit. Item in Nea oppido Troadis circa simulachrum Mineruæ. In eodem & relicta sacrificia non putrescunt. Iuxta Harpasa oppidum Asiæ, cautes stat horrenda, vno digito mobilis: eadem, si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorum peninsula in ciuitate † Parasino terra est, qua sanantur omnia vulnera. At circa Asson Troadis lapis nascitur, quo consumuntur omnia corpora: Sarcophagus vocatur. Duo sunt montes iuxta flumen Indum: alteri natura est vt ferrum omne teneat, alteri vt respuat. Itaque si sint claui in calciamento, vestigia auelli in altero non posse, in altero sisti. Locris & Crotone pestilentiam nunquàm fuisse, nec vllo terræmotu laboratum, annotatum est. In Lycia verò semper à terræmotu xl. dies serenos esse. In agro Ardano frumentum satum non nascitur. Ad aras Murtias in Veiente, & apud Tusculanum, & in sylua Ciminia loca sunt in quibus in terram depacta non extrahuntur. In Crustumino natum fœnum ibi noxium, extrà salubre est.

† *Characena.*

Qua ratione æstus maris accedant & recedant. Et vbi ijdem extra rationem. CAP. XCVII.

ET de aquarum natura complura dicta sunt: sed æstus maris accedere & reciprocare, maximè mirum: pluribus quidem modis, verùm causa in Sole Lunaque. Bis inter duos exortus Lunę affluunt, bisque remeant, vicenis quaternisque semper horis. Et primùm attollente se cum ea mundo intumescentes, mox à meridiano cæli fastigio vergente in occasum residentes: rursusque ab occasu subter cæli ima, & meridiano contraria accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, se sorbentes. Nec vnquam eodem tempore, quo pridie, reflui, † vt ancillante sidere, trahenteque secum auido hausta maria, & assiduè aliundè, quàm pridie, exoriente: paribus tamen interuallis reciproci, senisque semper horis, non cuiusque diei aut noctis, aut loci, sed æquinoctialibus: Ideoque inæquales vulgarium horarum spatio, vtcunque plures in eas aut diei aut noctis illarum mensuræ cadunt, & æquinoctio tantùm pares vbique. Ingens argumentum plenumque lucis aut vocis etiam diurnę, hebetes esse, qui negent subtermeare sidera, ac rursus eadem resurgere, similemque terris, imò verò vniuersæ

† *vt ancillantes sideri auido, trahendiq; secum hausta maria, & assiduè aliunde, quàm pridie, exorienti.*

vniuersæ naturæ exinde faciem, in iisdem ortus occasusq; operibus: non aliter sub terra manifesto sideris cursu alióve effectu, quàm cùm præter oculos nostros feratur. Multiplex etiamnum lunaris differentia, primumq; septenis diebus. † Quippe modici noua ad diuiduã æstus, pleniore ab ea exundant, plenaq; maximè feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterumq; alio latere diuidua augentur. † In coitu Solis pares. Planè eadem Aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quàm cùm in Austros digressa, propiore nisu vim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo Lunæ reuocantur ambitu, augente ea cuncta Solis annuis causis, duobus æquinoctiis maximè tumentes, & autumnali amplius, quàm verno, inanes verò bruma, & magis solstitio. Nec tamen in ipsis, quos dixi, temporũ articulis, sed paucis pòst diebus, sicuti neq; in plena aut nouissima, sed postea: nec statim vt Lunã mundus ostendat occultétue, aut media plaga declinet, verùm duabus ferè horis æquinoctialibus serius, tardiore semper ad terras omniũ, quæ geruntur in cælo, effectu cadente, quàm visu, sicuti fulguris, & tonitrus, & fulminũ. Omnes autem æstus in Oceano maiora integunt spatia inundantq;, quàm in reliquo mari: siue quia totũ in vniuersitate animosius est, quàm in parte, siue quia magnitudo aperta sideris vim laxè grassantis efficacius sentit, eandem angustiis arcentibus. Qua de causa nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus, Pythias Massiliensis author est. Interiora autem maria terris clauduntur, vt portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas ditioni paret: vtpote cùm plura exempla sint, in tranquillo mari, nulloq; velorum impulsu, tertio die ex Italia prouectorum Vticam, æstu feruente. Circa litora autem magis, quàm in alto, deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulsum venarum, id est, spiritus magis sentiunt. In plerisque tamen æstuariis, propter dispares siderum in quoque tractu exortus, diuersi existunt æstus, tempore, non ratione, discordes, sicut in Syrtibus. Et quorundam tamen priuata natura est, velut Taurominitani euripi sæpius, & in Euboea septies die ac nocte reciprocantis. Aestus idem triduo in mense consistit, septima, octaua, nonaque Luna. Gadibus, qui est delubro Herculis proximus, fons inclusus ad putei modum, aliàs simul cum Oceano augetur minuiturq;, aliàs verò vtrunque contrariis temporibus. Eodem in loco alter, Oceani motibus consentit. In ripa Bætis oppidum est, cuius putei crescente æstu minuuntur, augescunt decedente, mediis temporum immobiles. Eadem natura in Hispali oppido vni puteo, cæteris vulgaris. Et Pontus semper extrà meat in Propontidem, introrsus in Pontum nunquàm refluo mari.

† *Quippe modici à noua ad diuiduã æstus, plenióres ab ea exundant.*

† *In coitu Solis pares plena. Eadẽ &c.*

Miracula maris. CAP. XCVIII.

OMnia plenilunio maria purgantur, quædã & stato tempore. Circa Messanam & Mylas simo similia expuuntur in litus purgamenta: vnde fabula Solis boues ibi stabulari. His addit (vt nihil quod equidem nouerim præteream) Aristoteles, nullum animal nisi æstu recedente expirare. Obseruatum id multùm in Gallico Oceano, & duntaxat in homine compertum.

Quæ potestas Lunæ, & terrena, & marina. CAP. XCIX.

QVo vera cõiectatio existit, haud frustra spiritũ sidus Lunæ existimari. Hoc esse quod terras saturet, accedensq; corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cũ incremento eius augeri cõchylia, & maximè spiritũ sentire, quibus sanguis non sit. Sed & † sanguine hominẽ etiã cũ lumine eius augeri ac minui: frondes quoq; ac pabula (vt suo loco dicetur) sentire, in omnia eadẽ penetrante vi.

† *sanguinem hominum.*

Quæ Solis, & quare salsum mare. CAP. C.

ITaque Solis ardore siccatur liquor: & hoc esse masculum sidus accepimus, torrens cuncta sorbensque. Sic mari latè patenti saporem incoqui salis, † aut quia exhausto inde dulci tenuique quod facillimè trahat vis ignea, omne asperius crassiusque linquatur. Ideo summa æquorum aqua dulciorem profundam. Hanc esse veriorem causam asperi saporis, quàm quòd mare terræ sudor sit æternus, aut quia plurimum ex arido misceatur illi vapore, aut quia terræ natura medicatas aquas inficiat. Est in exemplis, Dionysio Siciliæ tyranno, cùm pulsus est ea potentia, accidisse prodigium, vt vno die in portu dulcesceret mare.

† *Aut, particulã redundat.*

Item de natura Lunæ. CAP. CI.

EContrario ferunt Lunæ fœmineum ac molle sidus, atq; nocturnum, soluere humorem, & trahere, non auferre. Id manifestũ esse, quòd ferarum occisa corpora in tabem † visu suo resoluat, somnoque sopitis torporem contractum in caput reuocet: glaciem refundat, cunctaque humifico spiritu laxet. Ita pensari naturæ vices, semperque sufficere, aliis siderum elementa cogentibus, aliis verò fundentibus. Sed in dulcibus aquis Lunæ alimentum esse, sicut in marinis Solis.

† *nisu, legit Pintianus ex Toletano' codice: quã voce & suprà visus est Plinius capitul. 97. pro defluuio illo à sideribus in terram decidente, quod Barbari Influentiam vocant.*

Vbi altissimum mare. CAP. CII.

ALtissimum mare xv. stadiorum Fabianus tradit. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorum gentis (vocant Bathea Ponti) trecentis ferè à continenti stadiis immensam altitudinem maris tradunt, vadis nunquàm repertis.

Miracula aquarum, fontium, & fluminum. CAP. CIII.

MIrabilius id faciunt aquæ dulces, iuxta mare vt fistulis emicantes. Nam nec aquarum natura à miraculis cessat. Dulces mari inuehuntur, leuiores haud dubié, Ideo & marinæ, quarũ natura

grauior, magis inuecta sustinent. Quædam verò & dulces inter se supermeant alias. Vt in Fucino lacu inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus, in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rhodanus, hic trans Alpes, superiores in Italia, multorum millium transitu hospitales suas tantùm, nec largiores, quàm intulere, aquas euehentes. Proditum hoc & in Oronte amne Syriæ, multisq; aliis. Quidam verò odio maris ipsa subeunt vada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheum, qui per Olympiã fluens, Peloponnesiaco litori infunditur. Subeunt terras, rursusq; redduntur, Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia. Et quæ in Aesculapij fonte Athenis immersa sunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluuius mersus, post xx. M. pass. exit: & in Aquileiensi Timauus. Nihil in Asphaltite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi potest: nec in Armeniæ maioris Arethusa: is quidem nitrosus pisces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur. In Ciconum flumine, & in Piceno lacu Velino lignum deiectũ, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeò vt lapidem plerunq; † durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silaro, vltra Surrentum, non virgulta modò immersa, verùm & folia lapidescunt, aliâs salubri potu eius aquæ. In exitu paluDis Reatinæ saxum crescit. Et in Rubro mari oleæ, virentesque frutices enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura mira est feruore. Idq; etiam in iugis Alpium, ipsoq; in mari inter Italiam & Aenariam, vt in Baiano sinu, & in Liri fluuio, multisq; aliis. Nam dulcis hausTus in mari plurimis locis, vt ad Chelidonias insulas & Aradum, & in Gaditano Oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ virentes innascuntur, Pisanorũ ranæ: ad Vetulonios in Hetruria nõ procul à mari, pisces. In Casinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, abundãtior æstate. In eo, vt in Arcadiæ Stymphali, enascũtur aquatiles musculi. In Dodone Iouis fons cùm sit gelidus, & immersas faces extinguat, si extinctæ admoueantur, accendit. Idem meridie semper deficit, qua de causa Anapauomenon vocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. In Illyriis supra fontem frigidum expansæ vestes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons Solis appellatur dulcis, & circa meridiem maximè frigidus: mox paulatim tepescens, ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons mediis diebus æstiuis velut interquiescens semper aret. In Tenedo insula fons, semper à tertia noctis hora in sextam ab æstiuo solstitio exundat. Et in Delo insula Inopus fons eodem, quo Nilus, modo, ac pariter cum eo decrescit augeturq;. Contra Timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt, minuunturq;. In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus solstitiis torrens, bruma siccatur. In Falisco omnis aqua pota candidos boues facit: in Bœotia amnis Melas oues nigras: Cephissus ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Penius, rufasque iuxta Ilium Xanthus, vnde & nomen amni. In Ponto fluuius † Astaces rigat campos, in quibus pastæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminia appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem significans. Brunduſij in portu fons, incorruptas præstat aquas nauigãtibus. Lyncestis aqua, quæ vocatur acidula, vini modo temulẽtos facit. Item in Paphlagonia, & in agro Caleno. In Andro insula tẽplo Liberi patris fontẽ nonis Ianuariis semper vini sapore fluere Mutianus ter cos. credit: Dios tecnosia vocatur.

† durus.

† Astacenos rigat campos.

catur. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, epota illico necat. Item in Berœso Taurorũ colle tres fontes, sine remedio, sine dolore mortiferi. In Carrinensi Hispaniq; agro duo fontes iuxtà fluunt, alter omnia respuẽs, alter absorbens. In eadem gente alius, aurei coloris omnes ostendit pisces, nihil extra illam aquam cæteris differentes. In Comensi iuxta Larium lacum, fons largus, horis singulis semper intumescit ac residet. In Cydonia insula ante Lesbon fons calidus, vere tantum fluit. Lacus Sinnaus in Asia circumnascente absynthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarij specu lacuna est, cuius potu mira redduntur oracula, bibentium breuiore vita. Amnes retrò fluere & nostra vidit ætas, Neronis principis annis supremis, sicut in rebus eius retulimus. Iam omnes fontes æstate, quàm hyeme, gelidiores esse, quem fallit? Sicut illa permira naturæ opera, æs & plumbum in massa mergi, dilata fluitare. Eiusdemque ponderis alia sidere, alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyrreum lapidem, quamuis grandem, innatare, eundemque comminutum mergi. Recentia cadauera ad vadum labi, intumescentia attolli. Inania vasa haud facilius, quàm plena, extrahi. Pluuias salinis aquas vtiliores esse, quàm reliquas: nec fieri salem, nisi admistis dulcibus. Marinas tardius gelare, celerius accendi. Hyeme mare calidius esse, autumno salsius. Omne oleo tranquillari. Et ob id vrinantes ore spargere, quoniam mitiget naturam asperam, lucemque deportet. Niues in alto mari non cadere. Cùm omnis aqua deorsum feratur, exilire fontes, atque etiam in Aetnæ radicibus flagrantis intantum, vt quinquagena & centena millia pass. harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. CAP. CIIII.

IAmque & ignium, quod est naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primùm ex aquis. In Commagenes vrbe Samosatis stagnum est, emittens limum (malthã vocant) flagrantem. Cùm quid attigit solidi, adhæret: præterea tactus sequitur fugientes. Sic defendêre muros oppugnante Lucullo: flagrabatque miles armis suis: Aquis etiam accenditur. Terra tantùm restingui docuere experimenta.

De Naphtha. CAP. CV.

SImilis est natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniam, & in Austagenis Parthiæ profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, transiliúntque protinus in eam vndecunque visam. Ita ferunt à Medea pellicem crematam, postquàm sacrificatura ad aras accesserat, corona igne rapta.

De semper ardentibus locis. CAP. CVI.

VErùm in montium miraculis, ardet Aetna noctibus semper, tantoq; æuo ignium materiæ sufficit, niualis hybernis temporibus, egestumque cinerem pruinis operiens. Nec in illo tantùm natura sæuit, exustionẽ terris denuntians. Flagrat in Phaselide mons Chimæra, & quidem immortali diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui verò terra aut fœno, Gnidius Ctesias tradit. Eadem in Lycia Hephestij montes, teda flãmante tacti, flagrant adeò, vt lapides quoque riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturq; ignis ille pluuiis. Baculo si quis ex iis accenso traxerit sulcos, riuos ignium sequi narrant. Flagrat in Bactris Cophanti noctibus vertex. Flagrat in Medis & Cestia gente confinio Persidis: Susis quidem ad turrim albam, è xv. caminis, maximo eorũ & interdiu. Campus Babyloniæ flagrat, quadam veluti piscina iugeri magnitudine. Item Aethiopum iuxtà Hesperium montem, stellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorum agro, tametsi internus sit ille iucundus, † frondemque densi supra se nemoris non adurens, & iuxta gelidum fontem semper ardens. Nymphæi crater dira Apolloniatis suis portendit, vt Theopompus tradidit. Augeturque imbribus, egeritque bitumen, temperandum fonte illo ingustabili, aliâs omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera insula Aeolia iuxta Italiã cum ipso mari arsit per aliquot dies sociali bello, donec legatio Senatus piauit. Maximo tamen ardet incendio Theõn ochema dictum, Aethiopum iugum, torrentesque Solis ardoribus flammas egerit. Tot locis tot incendiis rerum natura terras cremat.

† Mutandã est distinctio, & sic legendum: frondeq; densi supra se nemoris non adurens. Et iuxta gelidũ fontem aruẽs Nymphæi crater, dira semper Apolloniatis suis portendit. Vt autem Egelidum malimus, quàm Gelidũ, Strabonis authoritate, adducimur, qui Nymphæi crá terifontes sub esse scribit aquis tepidis & bitumine fœtentes.

Ignium per se miracula. CAP. CVII.

PRætereà cùm sit huius vnius elementi ratio fœcunda, seque ipse pariat, & minimis crescat scintillis, quid fore putandũ est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura, quæ voracitatem in toto mundo auidissimam sine damno sui pascit? Addantur iis sidera innumera, ingensque Sol. Addantur humani ignes, & lapidum quoque insiti naturæ, attrita inter se ligna, iam nubium & origenes fulminum. Excedit profectò omnia miracula, vllum diem fuisse, quo non cuncta conflagrarent: cùm specula quoque concaua aduersa Solis radiis faciliùs etiam accendantur, quàm vllus alius ignis. Quid quòd innumerabiles parui, sed naturales fœtent? In Nymphæo exit è petra flamma, quæ pluuiis accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem inualida cùm transit, nec longè in alia materia durans. Viret æternò hunc fontem igneũ contegens fraxinus. Exit in Mutinensi agro statis Vulcano diebus. Reperitur apud authores, subiectis Ariciæ aruis, si carbo deciderit, ardere terram. In agro Sabino & Sidicino vnctum flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, impositio ligno in saxum quoddã ibi sacrũ, protinus flammam existere. In Laciniæ Iunonis ara sub dio sita, cinerem

nerem immobilem esse, perflantibus vndique procellis. Quin & repentinos ignes existere, & in aquis, & in corporibus etiam humanis. Thrasymenum lacum arsisse totũ: Seruio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuisse: L. Marcio in Hispania interemptis Scipionibus concionanti, & milites ad vltionem exhortanti, arsisse simili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & † Interim. distinctius. Nunc enim quadam mistura rerum omnium exhibentur miracula. † Verùm egressa mens interpretationem naturæ, festinat legentium animos per totum orbem, veluti manu ducere.

Terræ vniuersæ mensura, longitudo & latitudo. CAP. CVIII.

PArs nostra terrarum, de qua memoro, ambienti (vt dictum est) Oceano velut innatans, longissimè ab ortu ad occasum patet, hoc est, ab India ad Herculis columnas Gadibus sacratas, octuagies quinquies centena septuaginta octo M. pass. vt Artemidoro authori placet. Vt verò Isidoro, no nagies octies centena & decem & octo M. Artemidorus adiicit amplius, à Gadibus circuitu sacri promontorij ad promontorium Artabrum, quò longissimè frons procurrit Hispaniæ, octingenta M. nonagintaunum. Id mensuræ, duplici currit via. A Gange amne ostioque eius, quo se in Eoum Oceanum effundit, per Indiam Parthyenenque ad Myriandrum vrbem Syriæ, in Issico sinu posità, quinquagies bis centena, quindecim M. pass. Inde proxima nauigatione Cyprum Insulam, Pataram Lyciæ, Rhodum, Astypalæam in Carpathio mari insulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, † Caralim legendum videtur, ex Strabone & Ptolemæo. Vnde etiam infrà libro 3. cap. 7. propinquum promontoriũ Caralitanum appellatur. † Lechaico. † Calarim Sardiniæ, tricies quater centena, quinquaginta M. Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta M. pass. Quæ mensura vniuersa ab eo mari efficit octogies quinquies centena, lxxviij. M. pass. Alia via, quæ certior, itinere terreno maximè patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena M. p. & xxj. Inde Cappadociæ Mazaca cc. M. xliiij. Inde per Phrygiam, Cariam, Ephesum cccc. M. pass. xcviij. Ab Epheso per Aegæum pelagus Delum ducenta M. Isthmum ducenta duodecim M. Deinde terra & † Laconico mari & Corinthiaco sinu Patras Peloponnesi ducenta duo M. quingenti: Leucadem lxxxvj. millia quingenti: Corcyram totidem: Acroceraunia centum triginta duo millia quingenti: Brundusium lxxx. sex millia quingenti: Romam ccc. millia lx. Alpes vsque ad Cincomagum vicum M. cccccxviij. Per Galliã ad Pyrenæos montes Illiberim quingenta quinquaginta sex M. Ad Oceanum & Hispaniæ oram trecenta trigintaduo M. Traiectu Gadis septẽ millia quingenti. Quæ mensura Artemidori ratione efficit octuagiessexies centena octoginta quinque. Latitudo autem terræ à meridiano situ ad septentrionem, dimidio ferè minor colligitur, quinquagies quater centena sexaginta duo millia. Quo palàm fit, quantum & hinc vapor abstulerit, & illinc rigor. Neque enim deesse arbitror terris, aut non esse globi formam, sed inhabitabilia vtrinque incomperta esse. Hæc mensura currit à litore Aethiopici Oceani, quà modò habitatur, ad Meroen ccccl. M. Inde Alexandriam duodecies centena millia quinquaginta. Rhodum quingenta octoginta tria. Gnidum octogintaquatuor millia quingenti. Cõ vigintiquinque millia. Samum c. millia. Chium lxxxiiij. millia. Mitylenen lxv. millia. Tenedon xxviij. millia. Sigæum promontorium xij. millia quingenti. Os Ponti cccxij. millia quingenti. Carambin promontorium cccl. Os Mæotidis cccxij. millia quingenti. Ostium Tanais cclxv. M. qui cursus compendiis maris breuior fieri potest lxxxix. M. Ab ostio Tanais nihil modicum diligentissimi authores fecere, Artemidorus vlteriora incomperta existimauit, cùm circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad Septentriones versas. Isidorus adiecit xiic. M. L. vsque ad Thulen, quæ coniectura diuinationis est. Ego non minore quàm proximè dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo. Et alioquin quantum esse debet, quod innumerabiles gentes subinde sedem mutantes capiat? Vnde vlteriorem mensuram inhabitabilis plagæ, multo esse maiorem arbitror. Nam & à Germania immensas insulas nõ pridem compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt, quę digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes, in omnium quidem literarum subtilitate, & in hac vtique præter cæteros solers, quam cunctis probari video, ducentorum quinquagintaduorum millium stadiũm prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena millia. pass. Improbum ausum: verùm ita subtili computatione comprehensum, vt pudeat nõ credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligentia mirus, adiicit stadiorum paulo minus xxv. millia.

Harmonica mundi ratio. CAP. CIX.

ALia Dionysodoro fides: neque enim subtraham exemplum vanitatis Græcæ maximum. Melius hic fuit, Geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cùm secutis diebus iusta peragerent, inuenisse dicuntur in sepulchro epistolam Dionysodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum à sepulchro ad infimam terram: esseque eo stadiorum quadraginta duo millia. Nec defuere Geometræ, qui interpretarentur significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quò deorsum ab summo longissimum esset spatium, & idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est, vt circuitu esse † ducenta quinquaginta quinque millia stadia pronuntiarent. Harmonica ratio, quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere, addit huic mensuræ stadia † septem millia, terramque nonagesimam sextammillesimam totius mundi partem facit.

† Ducenta quinquaginta duo millia. † XII. M.

SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS.

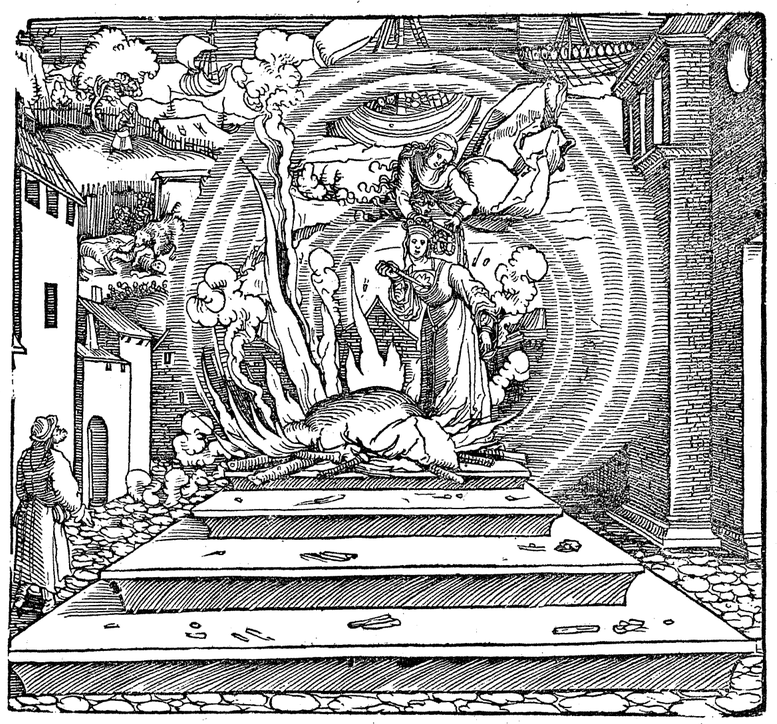

PROOEMIVM.

HACTENVS de situ & miraculis terræ, aquarumq; ac siderum, & ratione vniuersitatis, atque mensura. Nunc de partibus, quanquàm infinitum id quoq; existimatur, nec temere sine aliqua repreh ensione tractatum. Haud vllo in genere venia iustior est, si modò minimè mirum est, hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter authorem neminem vnum sequar, sed vtquenque verissimum in quaque parte arbitrabor. Quoniam commune fermè omnibus fuit, vt eos quisque diligentissimè situs diceret, in quibus ipse prodebat: ideo nec culpabo, aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur breuitate ponentur, claritate causisque dilatis in suas partes. Nunc enim sermo de toto est. Quare sic accipi velim, vt si vidua fama sua nomina, qualia fuere primordio ante res vllas gestas, nuncupentur, & sit quædam in his nomenclatura quidem, sed mundi rerumque naturæ. Terrarum orbis vniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu Solis & Gaditano freto, quà irrumpens Oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hic intranti dextra Africa est, læua Europa; inter has Asia est. Termini amnes, Tanais, & Nilus. Quindecim M. pass. in longitudinem, quas diximus, fauces Oceani patent, quinque M. in latitudinem, à vico Mellaria Hispanię, ad promontorium Africæ Album, authore Turannio Graccula iuxtà genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, vbi minimum, vij. M. pass. vbi verò plurimum, x. M. Tam modico ore tam immensa æquorum vastitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe tæniæ candicantis vadi, carinas territant. Qua de causa limen interni maris multi eum locum appellauere. Proxima autem faucibus vtrinque impositi montes coercent claustra, Abila Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quam ob causam indigenæ columnas eius Dei vocant, creduntq; perfossas excluſa antea admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.

De Europa. CAP. I.

PRimùm ergo de Europa altrice victoris omnium gentium populi, longeque terrarum pulcherrima, quam plerique meritò non tertiam portionem fecere, verùm æquam, in duas partes ab amne Tanai ad Gaditanum fretum vniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc, quod dictum est, spatio Atlanticum mare infundens, & auido meatu terras, quæcunque venientem expauere, demergens, resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessib. crebris excauans, sed in quatuor præcipuè sinus. Quorum primus à Calpe Hispaniæ extimo (vt dictum est) monte, Locros & Brutium vsque promontorium immenso ambitu flectitur. In eo prima Hispania terrarum est, vlteriorappellata, eadem Bætica. Mox † à fine Vrgitano citerior, eademque Tarraconensis ad Pyrenæa iuga. Vlteriorin duas per longitudinem prouincias diuiditur. Siquidem Bæticæ latere septentrionali prætenditur Lusitania, amne Ana discreta. Ortus hic Lamitano agro citerioris Hispaniæ, & modò se in stagna fundens, modò in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpius nasci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur. Tarraconensis autem affixa Pyrenæo, totoque eius latere decurrens, & simul ad Gallicum Oceanum Iberico à mari transuersa se pandens. Solorio monte, & Oretanis iugis, Carpetanisque, & Asturum, à Bætica atque Lusitania distinguitur. Bætica à flumine eam mediam secante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu, & quondam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubensis, Astigitanus, Hispalensis. Oppida omnia numero clxxv. In iis coloniæ viij. municipia viij. Latio antiquitus donata xxix. libertate vj. † fœdere ij. stipendiaria cxx. Ex his digna memoratu, aut Latiali sermone dictu facilia, à flumine Ana litore Oceani oppidum Ossonoba, Lusturia cognominatum. Interfluentes Luxia & Vrium. Ariani montes. Bætis fluuius. Litus Corense inflexo sinu. Cuius ex aduerso Gades inter insulas dicēdæ. Promontorium Iunonis, Portus Besippo, Oppida Belon, Mellaria. Fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tartessos à Græcis dicta. Mons Calpe. Dein litore interno oppidum Barbesula cum fluuio. Item Salduba oppidum, Suel Malacha cum fluuio fœderatorum. Dein Menoba cum fluuio. Sexi Firmum cognomine Iulium, Selambina, Abdera. Murgis Bæticæ finis. Oram eam vniuersam originis Pœnorum existimauit M. Agrippa. Ab Ana autem Atlantico Oceano obuersa Bastulorum Turdulorumque est. In vniuersam Hispaniam M. Varro peruenisse Iberos, & Persas, & Phœnicas, Celtasque, & Pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris, aut lyssam cum eo bacchantium, nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum eius vniuersæ. At quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur, fabulosa in primis arbitror. Bætis in Tarraconensis prouinciæ, non vt aliqui dixere, Mentesa oppido, sed Tugiensi exoriens saltu, quem Tader fluuius, qui Carthaginiensem agrum, rigat, Ilorci refugit Scipionis rogum: versusque in occasum, Oceanum Atlanticum prouinciam adoptans petit, modicus primò, sed multorum fluminum capax, quibus ipse famam aquasque aufert. Bæticæ primùm ab Ossigitania infusus, amœno blandus alueo, crebris dextra lævaque accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & Oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ Cerealis, Iliberi quod Liberini, Ilipula quæ Laus, Artigi quod Iulienses, Vesci quod Fauentia, Singilia, Hegua, Arialdunum, Alga minor, † Bæbro, Castra vinaria, Episibrium, Hipponoua, Illurco, Osca, Escua, Succubo, Nuditanum, Tucci vetus, omnia Bastitaniæ vergentis ad mare. Conuentus verò Cordubensis circa flumen ipsum Ossigi, quod cognominatur, Laconicum, Illiturgi quod Forumiulium, Ipasturgi quod Triumphale, Sitia, & xiiij. M. passuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificense appellatur. Mox ripepora fœderatorum, Sacili, Martialium Onoba. Et dextra Corduba, Colonia patritia cognominata, inde primùm nauigabili Bæti. Oppida Carbulo, Decuma: fluuius Singulis, eodem Bætis latere incidens. Oppida Hispalensis conuentus Celtica, Axatiara, Arruci, Menoba, Ilipa cognomine Italica. Et à læua Hispalis colonia, cognomine Romulensis. Ex aduerso oppidum Osset, quod cognominatur Iulia Constantia, Vergentum, quod Iulij genitor, Hippo Caurasiarū, fluuius Menoba, Bæti & ipse à dextero latere infusus. At inter æstuaria Bætis oppidum Nebrissa, cognomine Veneria, & Colobona, coloniæ, Asta quæ Regia dicitur. Et in mediterraneo Asido, quæ Cæsariana. Singulis fluuius in Bætin, quo dictum est ordine, irrumpens, Astigitanam coloniam alluit, cognomine Augustam firmam, ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes: Tucci, quæ cognominatur Augusta gemella, Ituci quæ virtus Iulia, Attubi, quæ Claritas Iulia, Vrso quæ Genua vrbanorum, inter quæ fuit Munda cum Pompeij filio capta. Oppida libera, Astigi vetus, Ostippo: stipendiaria Callet, Calucula, Castra gemina, Ilipula minor, Merucra, Sacrana, Obulcula, Oningis. Ab ora venienti prope Menobam amnem & ipsum nauigabilem, haud procul accolunt Aloutigiceli, Aloftigi. Quæ autem regio à Bæti ad fluuium Anam tendit extra prædicta, Beturia appellatur, in duas diuisa partes, totidemque gentes: Celticos, qui Lusitaniam attingunt, Hispalensis conuentus: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt, iura Cordubam petunt. Celticos à Celtiberis ex Lusitania aduenisse manifestum est, sacris, lingua, oppidorum vocabulis, quæ cognominibus in Bætica distinguntur. Seria, quæ dicitur fama Iulia: Vertobrige, Concordia Iulia: Segede Restituta Iulia: Contributa Iulia, Vcultuniacum, quæ & Curiga nunc

† *Malim à sinu Virgitano. Vrbs enim Vrgi hac in parte à Pomponio collocatur: propinquusq; sinus appellatur Virgitanus.*

† *fœdere iiij.*

† *Vbeda*

riga nunc est: Laconimurgi, Constantia Iulia: Teresibus fortunales, & Callensibus Emanici. Præterhæc in Celtica Acinippo, Arunda, Arunci, Turobrica, Lastigi, Alpesa, Sæpona, Serippo. Altera Beturia quam diximus Turdulorum, & conuentus Cordubensis, habet oppida non ignobilia, Arsam, Mellariam, Mirobricam: regiones Ositingi, Sisaponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum Regina, Latinorum Læpia, Vlia, Carisa cognomine Aurelia, Vrgia cognominata castrum Iulium: item Cæsaris Salutarienses: stipendiaria, Besaro, Belippo, Berbesula, Lacippo, Besippo, Callet, Cappagum, Oleastro, Itucci, Brana, Lacibi, Saguntia, Andorisippo. Longitudinem vniuersam eius prodidit M. Agrippa cccclxv. M. passuum, latitudinem cclvij. M. sed cùm termini Carthaginem vsque procederent, quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæpius parit, alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis aut diminutis passibus. Incubuere maria tam longo æuo alibi, processere litora, torsere se fluminum aut correxere flexus. Prætereà aliunde aliis exordiū mensuræ est, & alià meatus: ita fit, vt nulli duo concinant.

Bæticæ longitudo, & latitudo. CAP. II.

BAeticæ longitudo nunc à Castulonis oppidi fine Gadeis cccclxxv. M. & à Murgi maritima ora cxxxij. M. pass. amplior. Latitudo à Carteiana ora ccxxiiij. M. pass. Agrippa quidem † in tanta viri diligentia, præterque in hoc opere cura, cùm orbem terrarum vrbi spectandum propositurus esset, errasse quis credat, & cum eo Diuum Augustum? Is nanque complexam eum porticum ex destinatione & commentariis M. Agrippæ à sorore eius inchoatam peregit.

† *tanta viri diligentia.*

Hispania citerior. CAP. III.

CIterioris Hispaniæ, sicut complurium prouinciarum, aliquantum vetus forma mutata est vtpote cùm Pompeius Magnus tropæis suis, quæ statuebat in Pyrenæo dcccxlvj. oppida ab Alpibus ad fines Hispaniæ vlterioris in ditionem à se redacta testatus sit. Nunc vniuersa prouincia diuiditur in conuentus septem, Carthaginiensem, Tarraconensem, Cæsarauguſtanum, Clunienſem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Accedunt insulæ, quarum mentione sepositā, † præter ciuitates contributas aliis, prouincia ipsa ccxciiij. continet oppida. In iis colonias xij. Oppida ciuium Romanorum xiij. Latinorum veterum xvij. fœderatorum vnum, stipendiaria cxxxvj. Primi in ora Bastuli: post eos quo dicetur ordine intus recedentes Mentesani, Oretani, & ad Tagum Carpetani: iuxta eos Vaccæi, Vectones, & Celtiberi, Arrebaci. Oppida oræ proxima, Vrci, adscriptumque Bæticæ Barea regio Mauitania, mox Deitania, dein Contestania, Carthago noua, colonia: cuius à promontorio quod Saturni vocatur, Cæsariam Mauritaniæ vrbem clxxxvij. M. pass. traiectus. Reliqua in ora flumen Tader, Colonia immunis Illici, vnde Illicitanus sinus. In eam contribuuntur Icositani. Mox Latinorum Lucentum, Dianium stipendiarium, Sucro fluuius, & quondam oppidum, Contestaniæ finis. Regio Edetania amœno prætendente se stagno ad Celtiberos recedens. Valentia Colonia iij. M. pass. à mari remota: flumen Turium, & tantundem à mari Saguntum, ciuium Romanorum oppidum, fide nobile: flumen Idubeda: regio Ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commerico diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica, cccl. M. pass. fluens, nauium per cclx. M. à Varia oppido capax, quem propter vniuersam Hispaniam Græciappellauere Iberiam. Regio Cossetania, flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen Rubricatum, à quo Laletani & Indigetes. Post eos, quo dicetur ordine, intus recedentes radice Pyrenæi, Ausetani, Itani, Lacetani, perque Pyrenæum Cerretani, dein Vascones. In ora autem colonia Barcino, cognomine Fauentia. Oppida ciuium Romanorum, Bætulo, Illuro, flumen Larnum, Blandæ: flumen Alba, Emporiæ: geminum hoc, veterum incolarum, & Græcorum, qui Phocœensium fuere soboles. Flumen Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorij altero xl. M. Nunc per singulos conuentus reddentur insignia præter suprà dicta. Tarracone disceptant populi xliiij. quorum celeberrimi ciuium Romanorum Dertusani, Bisgargitani. Latinorum Ausetani, Cerretani, qui Iuliani cognominantur, & qui Augustani, Sedetani, Gerundenses, Gessorienses, Teari qui Iulienses, Stipendiariorum Aquicaldenses, Onenses, Bætulonenses. Cæsarauguſta colonia immunis, amne Ibero affusa, vbi oppidum anteà vocabatur Salduba, regionis Sedetaniæ, recipit populos lij. Ex his ciuium Romanorum Bellitanos, Celsenses. Ex Colonia Calaguritanos, qui Nascici cognominantur. Ilerdenses Surdaonum gentis, iuxta quos Sicoris fluuius: Oscenses regionis Vescitaniæ, Turia sonenses. Latinorum veterum Cascantenses, Ergauicenses, Gracchuritanos, Leonicenses, Ossigerdenses. Fœderatos Tarragenses. Stipēdiarios Arcobricenses, Andologenses, Arocelitanos, Bursaonenses, Calarguritanos qui Fibularēses cognominantur. Cōplutenses, Carenses, Cincenses, Cortonenses, Dāmanitanos, Larnenses, Iturisenses, Ispalēses, Ilumberitanos, Lacetanos, Vibiēses, Pompelonenses, Segienses. Carthaginem conueniunt populi lxij. exceptis insularū incolis. Ex colonia Accitana Gemellenses, & † Libisosona cognomine Foroauguſtana, quibus duabus ius Italiæ datum. Ex Colonia Salariense oppidani Latij veteris Castulonenses, qui Cæsari venales appellantur. Setabitani qui Augustani, Valerienses. Stipendiariorum autem celeberrimi, Barbanenses, Bastitani, Consaburenses, Dianenses, Egelestani, Ilocritani, Laminitani, Mentesani qui & Oritani, Mentesani

† *præter ciuitates contributas aliis decentas nonagintaquatuor, prouincia ipsa continet oppida ccxxix.*

† *Rectius Libisosca, vt in vetustis codicibus, & apud Ptolemæum lib. 2. cap. 6.*

tesani qui & Bastuli, Oretani qui & Germani cognominantur, caputq; Celtiberiæ Segobrigenses, Carpetaniæ Toletani Tago flumini impositi. Dein Viacienses & Virgilienses. In conuentum Clunienſem Varduli ducunt populos xiiij. ex quibus Albanenses tantùm nominare libeat, Turmodigi quatuor, in quibus Segisamonenses, Segisamaiulienses. In eundem conuentum Carietes & Vennenses quinque ciuitatibus vadunt, quarum sunt Vehenses. Eodem Pelendones Celtiberorum quatuor populis, quorum Numantini fuere clari: sicut in Vaccæorum xviij. ciuitatibus Intercatienses, Pallantini, Lacobricenses, Caucenses. Nam in Cantabricis quatuor populis Iuliobrica sola memoratur: In Autrigonum decem ciuitatibus Tritium, & Virouesca. Areuacis nomen dedit fluuius Areua. Horum sex oppida, Saguntia & Vxama, quæ nomina crebrò aliis in locis vsurpantur, præter eà Segouia, & noua Augusta, Termes, ipsaque Clunia Celtiberiæ finis. Ad Oceanum reliqua vergunt, Vardulię; ex prædictis, & Cantabri. Iunguntur his Asturum xij. populi diuisi in Augustanos, & Transmontanos, Asturica vrbe magnifica. In iis sunt Giguri, Pesici, Lancienses, Zoelæ. Numerus omnis multitudinis ad ccxl. M. liberorum capitum. Lucensis conuentus populorum est xvj. præter Celticos & Lebunos, ignobilium, ac barbaræ appellationis, sed liberorum capitum fermè clxvj. M. Simili modo Bracarum xxiiij. ciuitates cclxxv. M. capitum, ex quibus præter ipsos Bracaros Vibali, Celerini, Gallæci, Aequesilici, Querquerni citra fastidium nominentur. Longitudo citerioris Hispaniæ est ad finem Castulonis à Pyrenæo, sexcenta septem M. pass. & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad litus Olarsonis cccvij. Et radicibus Pyrenæi, vbi cuneatur angustiis inter duo maria, paulatim deinde se pandens, quà contingit vlteriorem Hispaniam, tantundem & amplius latitudini adiicit. Metallis, plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota fermè Hispania scatet, Citerior & specularibus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapicidinæ. Vniuersæ Hispaniæ Vespasianus Imperator Augustus iactatus procellis Reipublicæ Latij ius tribuit. Pyrenæi montes Hispanias Galliasq; disterminant, promontoriis in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia. CAP. IIII.

NArbonensis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Braccata antè dicta, amne Varo ab Italia discreta, Alpiumq; saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua verò Gallia latere Septentrionali, montibus Gebenna & Iura: agrorum cultu, virorum morumque dignatione, amplitudine opum nulli prouinciarum postferenda, breuiterq; Italia verius, quàm prouincia. In ora regio Sardonum, intusque Consuaranorum. Flumina Tecum, Vernodubrum. Oppida, Illiberis, magnæ quondam vrbis tenue vestigium, Ruscino Latinorum. Flumen Atax è Pyreneo Rubrensem permeans lacum: Narbo Martius, decumanorum Colonia, xij. M. pass. à mari distans. Flumina, Araris, Liria. Oppida de cætero rara, præiacentibus stagnis, Agatha quondam Massilienſium, & regio Volcarum Tectosagum: atque vbi Rhoda Rhodiorum fuit, vnde dictus multo Galliarum fertilissimus Rhodanus amnis, ex Alpibus se rapiens per Lemanum lacum, segnemque deferens Ararim, necminus seipso torrętem Isaram, & Druentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica: ex his alterum Hispaniense, alterum Metapinum: tertium idemque amplissimum Massalioticum. Sunt authores, & Heracleam oppidum in ostio Rhodani fuisse. Vltra fossa ex Rhodano C. Marij opere & nomine, insigne stagnum: Astromela oppidum, maritima Auaticorum, superq; campi lapidei, Herculis præliorum memoria: Regio Anataliorum, & intus Desuuiatium, Cauarumq;. Rursus à mari Tricorium, & intus Tricollorum, Vocontiorum, & † Segouellaunorum, mox Allobrogum. At in ora Massilia Græcorum † Phocæensium fœderata. Promontorium Citharista, † portus, regio Camatullicorum. Dein Suelteri, supraque Verucini. In ora autem Athenopolis Massilienſium: Forum Iulij Octauanorum colonia, quæ Pacensis appellatur, & classica: amnis in ea Argentеus. Regio Oxubiorum, Ligaunorumque, super quos Suetri, Quariates, Adunicates. At in ora oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex Alpium monte Acema profusus. In mediterraneo coloniæ Arelate sextanorum, Bliteræ septumanorum, Arausio secundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida Latina, Aquæ sextiæ Salyorum, Auenio Cauarum, Apta iulia Vulgientium, Alebeceriorū Apollinarium, Alba Heluorum, Augusta Tricastinorum: Anatilia, Aeria, Bormannico, Macina, Cabellio, Carcasum, Volcarum Tectosagum: Cessero, Carpentoracte, Meminorum: Cenicenses, Camboleсti, qui Atlantici cognominantur, Forum Voconij, Glanum Liuij, Luteuani, qui & Foroneronienses, Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Sanagenses, Tolosani Tectosagum. Aquitaniæ contermini Tascodunitari, Cononienses, Vmbranici: Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita, † Vasco & Lucus Augusti. Oppida verò ignobilia xix. sicut xxiiij. Nemausiensibus attributa. Adiecit formulæ Galba Imperator ex inalpinis Auanticos, atque Ebroduntios: quorum oppidum Dinia. Longitudinem prouinciæ Narbonensis ccclxx. M. p. Agrippa tradit, latitudinem ccxlviij.

† *Aliàs, Segalaunorum: quemadmodum & apud Ptolemæum libr. 2. cap. 8.*

† *Phocensium*

† *Zaoportus*

† *Aliàs Vasio: quemadmodū & apud Ptolemæum.*

† *ab Alpium fine, Sicinfrà, Patet longitudine ab Alpino fine, &c.*

Italia, Tiberis, Roma, Campania. CAP. V.

ITalia dehinc, primique eius Ligures, mox Hetruria, Vmbria. Latium, vbi Tiberina ostia & Roma terrarum caput xvj. M. p. interuallo à mari. Volscorum posteà litus, & Campaniæ, Picentinū inde, ac Lucanum, Brutiumque, quo longissimè in meridiem, † ab Alpium pene lunatis iugis in maria

maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Apuli, Peligni, Frentani, Marrucini, Vestini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Thusci, Veneti, Carni, Iapides, Istri, Liburni. Nec ignoro, ingratiac segnis animi existimari posse meritò, si breuiter atque in transcursu, ad hunc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna eadem & parens, numine Deûm electa, quæ cælũ ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusque mollirct, & tot populorum discordes ferasq; linguas, sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterque vna cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit, tanta rerum singularum populorumq; claritas tenet. Vrbs Roma, vel sola in ea, & digna tam festa ceruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per se, felixque illa ac beata amœnitas? vt palàm sit, vno in loco gaudentis opus esse naturæ. Iam verò tota ea vitalis ac perennis salubritatis cæli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij saltus, tam opaca nemora, tam munifica syluarum genera, tot montium afflatus, tanta frugum & vitium olearumque fertilitas, tam nobilia pecori vellera, tot opima tauris colla, tot lacus, totamnium fontiumque vbertas, totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens vndique: & tanquam ad iuuandos mortales, ipsa auidè in maria procurrens. Neque ingenia ritusque ac viros, & lingua manuque superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicauere Græci, genus in gloriam suam effusissimum, quotam partem ex ea appellando Græciam magnam. Nimirum id, quod in mentione cæli fecimus, hac quoque in parte faciendum est, vt quasdamnotas ac pauca sidera attingamus. Legentes tantùm quæso meminerint, ad singula toto orbe edisserenda festinari. Est ergo folio maximè querno assimilata, multo proceritate amplior, quàm latitudine, in leua se flectens cacumine, & Amazonicæ figura desinens parmæ, vbi à medio excursu Cocinthos vocatur, per sinus lunatos duo cornua emittens, Leucopetram dextera, Lacinium sinistra. Patet longitudine ab Alpino fine Prætoriæ Augustæ per Vrbem Capuamque cursu meâte Rhegium oppidum in humero eius situm, à quo veluti ceruicis incipit flexus, decies centena & viginti M. passuum: multoque amplior mensura fieret Lacinium vsque, ni talis obliquitas in latus digredi videretur. Latitudo eius varia est, † cccex. millium inter duo maria, inferum & superum, amnésque Varum atque Arsiam: † mediæ atque fermè circa vrbem Romam, ab ostio Aterni amnis in Adriaticũ mare influentis, ad Tiberina ostia cxxxvj. & paulo minus à Castro nouo Adriatici maris Alsium ad Tuscum æquor, haud vllo loco † cc. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus à Varo ad Arsiam † xxx. pass. lviij efficit. Abest à circundatis terris, Istria ac Liburnia quibusdam locis centum M. pass. ab Epiro & Illyrico quinquaginta. Ab Africa minus cc. vt author affirmat Varro. Ab Sardinia cxx. M. Ab Sicilia M. ccccc. A Corcyra minus lxx. Ab Issa quinquaginta. Incedit per maria cæli regione ad meridiem quidem: sed si quis id diligenti subtilitate exigat, inter sextam horam primamque brumalem. Nunc ambitum eius, vrbesque enumerabimus. Qua in re præfari necessarium est, authorem nos Diuum Augustum secuturos, descriptionemque ab eo factam Italiæ totius in regiones xj. sed ordine eo, qui litorum tractu fiet, vrbium quidem vicinitates oratione vtique præpropera seruari non posse: itaque interiori in parte digestionem in literas eiusdem nos secuturos, coloniarum mentione signata, quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesque persequi facile est, Ingaunis Liguribus (vt cæteri omittantur) agro tricies dato. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum à Massiliensibus conditum. Fluuius Padus: Alpes, populique inalpini multis nominibus, sed maximè capillati: oppidum Vediantiorum ciuitatis Cemelion, portus Herculis Monœci, Ligustica ora. Ligurum celeberrimi vltra Alpes Sallyi, Deceates, Oxubij: citrà Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Veliates, & quorum oppida in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium, flumen Merula, oppidum Albium Ingaunum, portus Vadum Sabatium, flumen Porcifera, oppidum Genua, fluuius Feritor, portus Delphini, Tigulia, intus Segesta Tiguliorum: flumen Macra Liguriæ finis. A tergo autem suprà dictorum omnium Apenninus mons Italiæ amplissimus, perpetuis iugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero eius latere ad Padum amnem Italiæ ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Iria, Barderate, Industria, Pollentia, Carrea quod Potentia cognominatur, Forofului quod Valentinum, Augusta Vagiennorum, Alba Pompeia, Asta, Aquis Statyellorum. Hæc regio ex descriptione Augusti nona est. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram ccxj. M. pass. Adnectitur septimæ, in qua Hetruria est, ab amne Macra, ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus Pelasgi: hos Lydi, à quorum rege Tyrrheni, mox à sacrifico ritu lingua Græcorum Thusci sunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca à mari recedens, propiorque Pisæ, inter amnes Auserem & Arnum, ortæ à Pelope Pisisque, siue † Atintanis Græca gente. Vada Volaterrana, fluuius Cecinna, Populonium Hetruscorum quondam hoc tantùm in littore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ, portusque Telamon, Cossa Volcientium à populo Romano deducta, Grauiscæ, Castrum nouum, Pyrgi, Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus M. pass. quatuor, Agylla à Pelasgis conditoribus dictum: Alsium,

† *Vet. Lectio, CCXC. Mil.*

† *Media autẽ ferme. Vt mediam latitudinem intelligas, nõ Italiæ mediam.*

† *Legendum, trecẽta ex antiqu. cod. adstipulãte etiã Marciano.*

† *Antiqu. cod. sic habet vicies centena XLIX. M. in quam mensuram etiã Martianus & Solinus consentiunt.*

† *Sunt qui malint Atintanibus, à recto Atintan.*

Fregenæ. Tiberis amnis à Macra cclxxxiiij. M. pass. Intus coloniæ, Falisca Argis orta (vt autor est Cato) quæ cognominatur Hetruscorum, Lucus Feroniæ, Rusellana, Semensis, Sutrina. De cætero Aretini veteres, Aretini fidentes, Aretini Iulienses, Amitinenses, Aquenses cognomine Taurini, Blerani, Crotonenses, Capenates, Clusini noui, Clusini veteres, † Fluentini præfluenti Arno appositi, Fesulæ, Ferentinum, Fescennia, Hortanum, Herbanum, Nouem pagi, præfectura Claudia Foroclodij, Pistorium, Perusia, Suanenses, Saturnini, qui antè Aurinini vocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinienses, Thuscanienses, Vetulonienses, Veientani, Vesentini, Volaterrani cognomine Hetrusci, Volsinienses. In eadem parte oppidorum veterum nomina retinent agri Crustumi-nus, Caletranus. Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, è media ferè longitudine Apennini finibus Aretinorum profluit, tenuis primò, nec nisi piscinis corriuatus, emissusque nauigabilis, sicuti Tinia & Glanis influentes in eum, nouenorum ita conceptu dierum, si non adiuuent imbres. Sed Tiberis propter aspera & confragosa, ne sic quidem, præterquam trabibus verius quàm ratibus, longè meabilis fertur, per centum quinquaginta millia passuum non procul Tiferno Perusiaque & Ocriculo, Hetruriam ab Vmbris ac Sabinis, mox citra tredecim millia passuum vrbis Veientem agrum à Crustumino, dein Fidenatem Latinumque à Vaticano dirimens: Sed infra Aretinum Glanim duobus & quadraginta fluuiis auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui & ipse nauigabilis Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac fontibus in vrbem perductis: & ideo quamlibet magnarum nauium ex Italo mari capax, rerum in toto orbe nascentium mercator placidissimus. Pluribus propè solus, quàm cæteri in omnibus terris amnes, accolitur aspicturque villis. Nullique fluuiorum minus licet inclusis vtrinque lateribus: nec tamen ipse pugnat, quanquàm creber ac subitis incrementis, & nusquam magis aquis quàm in ipsa vrbe stagnantibus. Quinimò vates intelligitur potius ac monitor, auctu semper religiosus veriùs, quàm sæuus. Latium antiquum à Tiberi Circeios seruatum est mille passuum quinquaginta longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere radices. Colonis sæpe mutatis, tenuere alij aliis temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et vltra Circeios Volsci, Osci, Ausones, vnde nomen modò Latij processit ad Lirim amnem. In principio est Ostia colonia à Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, lucus Iouis Indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danae Persei matre condita. Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia, Astura flumen & insula. Fluuius Nymphæus, Clostra Romana. Circeij quondam insula, immenso quidem mari circundata (vt creditur Homero) at nunc planitie. Mirum est, quod hac dere tradere hominum notiæ possumus. Theophrastus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentiùs scripsit (nam Theopompus, ante quem nemo mentionem habuit, vrbem duntaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantùm ad Alexandrum missam) hic iam plusquàm & fama, Circeiorum insulæ & mensuram posuit stadia octoginta in eo volumine, quod scripsit Nicodoro Athenienſium magistratui, qui fuit vrbis nostræ quadringentesimo sexagesimo anno. Quicquid est ergo terrarum, præter decem millia passuum propè ambitus, adnexum insulæ. Post eum annum accessit Italiæ aliud miraculum. A Circeiis palus Pomptina est, quem locum viginti trium vrbium fuisse Mutianus ter Consul prodidit. Dein flumen Vfens, supra quod Tarracina oppidum, lingua Volscorum Anxur dictum: & vbi fuere Amyclæ à serpentibus deletæ. Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus, Caieta portus. Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, vt existimauere, antiqua Læstrygonum sedes. Vltra fuit oppidum Pyræ. Colonia Minturnæ, Liri amne diuisa † Glanico appellato. Oppidum Sinuessa extremum in adiecto Latio, quam quidam Sinopen dixere vocitatam. Hinc felix illa Campania est. Ab hoc sinu incipiunt vitiferi colles, & temulentia nobilis succo per omnes terras inclyto, atque (vt veteres dixere) summum Liberi patris cum Cerere certamen. Hinc Setini & Cæcubi obtenduntur agri. His iunguntur Falerni, Caleni. Dein consurgunt Massici, Gaurani, Surrentinique montes. Ibi Laborini campi sternuntur, & in delicias alicæ politur messis. Hæc litora fontibus caldis rigantur: præterque cætera in toto mari conchylio & pisce nobili annotantur. Nusquam generosior oleæ liquor. Et hoc quoque certamen humanæ voluptatis tenuere Osci, Græci, Vmbri, Tusci, Campani. In ora Sauo fluuius, Vulturnum oppidum cum amne, Liternum, Cumæ Chalcidensium, Misenum, portus Baiarum, Bauli, lacus Lucrinus & Auernus, iuxta quem Cimmerium oppidum quondam. Dein Puteoli colonia, Dicæarchia dicti: postque Phlegræi campi, Acherusia palus Cumis vicina. Litore autem Neapolis, Chalcidensium & ipsa, Parthenope à tumulo Sirenis appellata: Herculanium, Pompeij: haud procul spectante monte Vesuuio, alluente verò Sarno amne, ager Nucerinus: & nouem millia passuum à mari ipsa Nuceria. Surrentum cum promontorio Mineruæ, Sirenum quondam sede. Nauigatio à Circeiis duodeoctoginta millia passuum patet. Regio ea à Tiberi prima Italiæ seruatur, ex descriptione Augusti. Intus coloniæ, Capua ab campo dicta, Aquinum, Suessa, Venafrum, Sora, Teanum Sidicinũ cognomine, Nola. Oppida Abellinum, Aricia, Alba longa, Acerani, Allifani, Atinates, Aletrinates, Anagnini, Atellani, Asulani, Arpinates, Auximates, Auellani, Alfaterni: & qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bouillæ, Calatiæ, Casinum, Calenum,

† Fluentini

† *Aliàs Clanio: quo pacto & à Virgilio appellatur libro 1. Georg.*

num, Capitulum, Cernetum, Cernetani qui Mariani cognominantur: Corani, à Dardano Troiano orti: Cubulterini, Castrimonienses, Cingulani: Fabienses, in monte Albano Foropopulienses. Ex Falerno Frusinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni veteres, Fabraterni noui, Ficolenses, Fregellani, Foroappi, Foretani, Gabini, Interamnates, Succasani qui & Lirinates vocantur, Ilionenses, Lauinij, Norbani, Nomentani, Prenestini, vrbe quondam Stephane dicta, Priuernates, Setini, Signini, Suessulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienses, Trebani, Tusculani, Verulani, Veliterni, Vlubrenses, Vluernates, superque Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere, arcanis cæremoniarum nefas habetur: optimaque & salutari fide abolitum enuntiauit Valerius Soranus, luitque mox pœnas. Non alienum videtur inserere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maximè silentium institutæ. Nanque Diua Angerona, cui sacrificatur ad diem xij. Calend. Ianuarij, ore obligato obsignatoque simulachrum habet. Vrbem tris portas habentem Romulus reliquit, aut (vt plurimas tradentibus credamus) quatuor. Mœnia eius collegere ambitu Imperatoribus Censoribusque Vespasianis anno conditæ dcccxxviij. pass. xiij. M. cc. Complexa montes septem ipsa diuiditur in regiones quatuordecim, compita Larium cclxv. Eiusdem spatij mensura currente à milliario in capite Ro. fori statuto ad singulas portas, quæ sunt hodie numero triginta septem, ita vt duodecim portæ semel numerentur, prætereanturque ex veteribus septem, quæ esse desierunt, efficit passuum per directum xxx. M. dcc. lxv. Ad extrema verò tectorum cum castris prætoriis ab eodem milliario per vicos omnium viarum mensura colligit paulo amplius septuaginta millia pass. Quò si quis altitudinem tectorum addat, dignam profectò æstimationem concipiat, fateaturque nullius vrbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari. Clauditur ab oriente aggere Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili. Nanque eum muris æquauit, qua maximè patebat aditu plano. Cætero munita erat præcelsis muris, aut abruptis montibus, nisi quòd expatiantia tecta multas addidere vrbes. In prima regione prætereà fuere, in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Crustumerium, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, vbi nunc Roma est: Antipolis, quod nunc Ianiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amiternum, Norbe, Sulmo, & cum his carnem in monte Albano soliti accipere populi Albenses, Albani, Aesolani, Acienses, Abolani, Bubetani, Bolani, Cusuetani, Coriolani, Fidenates, Foretij, Hortenses, Latinienses, Longulani, Manates, Macrales, Mutucumenses, Munienses, Numinienses, Olliculani, Octulani, Pedani, Pollustini, Querquetulani, Sicani, Sisolenses, Tolerienses, Tutienses, Vimitellarij, Velienses, Venetulani, Vicellenses. Ita ex antiquo Latio liij. populi interiere sine vestigiis. In campano autem agro Stabiæ oppidum fuere vsq; ad Cn. Pompeium, & L. Carbonem Consules, pridie Calend. Maij, quo die L. Sylla legatus bello sociali id deleuit, quod nunc in villas abiit. Intercidit ibi & Taurania. Sunt & morientis Casilini reliquiæ. Prætereà author est Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum à L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitolium is inchoauerit. A Surrento ad Sillarũ amnem triginta millia passuum ager Picentinus fuit, Tuscorum templo Iunonis Argiuæ ab Iasone condito insignis. Intus oppidum Salerni, Picentia. A Silaro regio tertia, & ager Lucanus Brutiusque incipit, nec ibi rara incolarum mutatione. Tenuerunt eam Pelasgi, Oenotri, Itali, Morgetes, Siculi, Græciæ maximè populi, nouissimè Lucani à Samnitibus orti duce Lucio. Oppidum Pæstum, Græcis Posidonia appellatum, sinus Pæstanus, oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontorium Palinurum: à quo sinu recedente traiectus ad columnam Rhegiam centum M. pass. Proximum autem huic flumen Melphes. Oppidum Bruxentum, Græcè Pyxûs, Laus amnis: fuit & oppidum eodem nomine. Ab eo Brutium litus, oppidum Blanda, flumen Batum, portus Parthenius Phocensium, sinus Vibonensis, locus Clampetiæ, oppidum Tempsa, à Græcis Temese dictum, & Crotoniensium Terina, sinúsq; ingens Terinæus. Oppidum Consentia. Intus in peninsula fluuius Acheron, à quo oppidani Acherontini. Hippo, quod nunc Vibonem Valentiam appellamus, Portus Herculis, Metaurus amnis, Tauroentum oppidum, portus Orestis & Medua. Oppidum Scyllæum. Cratæis fluuius, mater (vt dixere) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculum fretum, ac duo aduersa promontoria: ex Italia Cænys, ex Sicilia Pelorum duodecim stadiorum interuallo. Vnde Rhegium duodecim M. ccccc. pass. Inde Appennini sylua Sila, promontorium Leucopetra xij. M. pass. ab ea Locri cognominati à promontorio Zephyrio, absunt à Silaro ccciij. M. pass. Et includitur Europæ sinus primus, in eoque maria nuncupantur: vnde irrumpit Atlanticum, ab alijs magnum: quà intrat, Porthmos à Græcis, à nobis Gaditanum fretum: cùm intrauit, Hispanum, quatenus Hispanias alluit: ab aliis Ibericum, aut Balearicum: mox Gallicum ante Narbonensem prouinciam, hinc Ligusticum. Ab eo ad Siciliam insulam, Thuscum: quod ex Græcis alij Notium, alij Tyrrhenum, è nostris plurimi Inferum vocant. Vltra Siciliam ad Salentinos, Ausonium Polybius appellat. Eratosthenes autem inter ostium Oceani & Sardiniam quicquid est, Sardoum. Inde ad Siciliam Tyrrhenum. Ab hac Cretam vsque Siculum. Ab ea Creticum. Insulæ per hæc maria primæ omnium Pityusæ à Græcis dictę, à frutice pineo, nunc Ebusus vocatur vtraque ciuitate fœderata angusto freto interfluente, patent xlij. M. pass. Absunt à Dianio septingentis stadiis: totidem Dianium per continentem

nentem à Carthagine noua. Tantundem à Pityuſis in altum, Baleares duæ, & Sucronem verſus Colubraria. Baleares funda bellicoſas, Græci Gymnaſias dixere. Maior centum millia paſſuum longitudine, circuitu verò ccclxxx. millia. Oppida habet ciuium Romanorum Palmam & Pollentiã, Latina Cinium & Cunici, & fœderatum Bochri fuit. Ab ea xxx. M. p, diſtat minor, longitudine lx. M. circuitu cl. M. p. Ciuitates habet, Iamnonem, Saniſeram, Magonem. A maiore xij. M. p. in altum abeſt Capraria, inſidioſa naufragiis, & è regione Palmæ vrbis Mænariæ, ac Tiquadra, & parua Annibalis. Ebuſi terra ſerpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideo infeſta omnibus, niſi Ebuſitanam terram inferentibus: Græci Ophiuſam dixere. Nec cuniculos Ebuſus gignit, populantes Baleariũ meſſes. Sunt aliæ xx. fermè paruæ mari vadoſo. Galliæ autem ora, in Rhodani oſtio Metina, mox quæ Blaſcon vocatur, tres † Stœchades à vicinis Maſſilienſibus dictæ propter ordinem, quas item nominant ſingulis vocabulis, Proten & Meſen, quæ & Pomponiana vocatur, tertia Hypęa. Ab his Sturium, Phœnice, Phila, Lero, & Lerina aduerſum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

† *Vera lectio. ſic habet: Stœchades à vicinis Maſſilienſibus dictæ propter ordinem, quo ſitæ ſunt. Nomina ſingulis, Prote, Meſe, &c.*

De Corſica. CAP. VI.

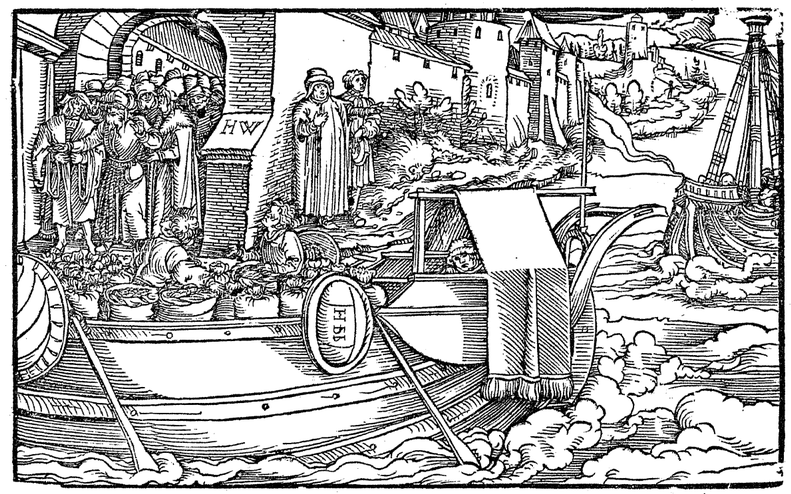

IN Liguſtico mari eſt Corſica, quam Græci Cyrnon appellauere, ſed Thuſco propior, à Septentrione in Meridiem proiecta, longa paſſuum. cl. millia lata maiore ex parte quinquaginta Circuitu cccxxij. M. Abeſt à vadis Volaterranis lxij. M. paſſ. Ciuitates habet xxxiij. & colonias Marianam, à C. Mario deductam. Aleriam à Dictatore Sylla. Citrà eſt Oglaſſa: intra verò ſexaginta millia paſſuum à Corſica, Planaria à ſpecie dicta, æqualis freto, ideoque nauigiis fallax. Amplior Vrgo & Capraria, quam Græci Aegilon dixere. Item Aegilium & Dianium, quam Artemiſiam, ambæ contra Coſanum litus: & paruæ, Mænaria, Columbaria, Venaria, Ilua cum ferri metallis, circuitu centum millia, à Populonia decem, à Græcis Aethalia dicta. Ab ea Planaſia xxxix. M. Ab his vltra Tiberina oſtia in Antiano Aſtura, mox Palmaria, Sinonia, & aduerſum Formias Pontiæ. In Puteolano autem ſinu Pandataria, Prochyta, non ab Aeneæ nutrice, ſed quia profuſa ab Aenaria erat. Aenaria ipſa à ſtatione nauium Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecuſa, non à ſimiarum multitudine (vt aliqui exiſtimauere) ſed à figlinis doliariorum. Inter Pauſilypum & Neapolim Megaris: mox à Surrento octo millibus paſſuum diſtantes, Tiberij principis arce nobiles Capreæ, circuitu quadraginta millia paſſuum. Mox Leucothea, extraque conſpectum, pelagus Africum attingens, Sardinia, minus nouem millibus paſſuum à Corſicæ extremis, etiamnum anguſtias eas arctantibus inſulis paruis, quæ Cunicularię appellantur, itemq; Phintonis & Foſſæ, à quibus fretum ipſum Taphros nominatur.

De Sardinia. CAP. VII.

SArdinia ab oriente patens, clxxxviij. millia paſſuum ab occidente, clxx. millia à meridie, lxxiiij. millia à ſeptentrione, cxxij. circuitu, dlx. millia abeſt ab Africa Caralitano promontorio ducenta millia, à Gadibus quatuordecies centena. Habet & à Gorditano promontorio duas inſulas, quæ vocantur Herculis, à Sulcenſi Enoſin, à Caralitano Ficariam. Quidam haud procul ab ea etiam Beleridas ponunt & Collodem, & quam vocant Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum Ilienſes, Balari, Corſi. Oppidorum xiiij. Sulcitani, Valentini, Neapolitani, Boſenſes, Caralitani ciuium Romanorum, & Norenſes. Colonia autem vna, quæ vocatur ad turrim Libyſonis, Sardiniam ipſam Timæus

Timæus Sandaliotini appellauit ab effigie ſoleæ, Myrſilius Ichnuſam à ſimilitudine veſtigij. Contra Paeſtanum ſinum Leucaſia eſt, à Sirene ibi ſepulta appellata. Contra Veliam, Pontia, & Iſcia, vtræque vno nomine Oenotrides, argumentum poſſeſſæ ab Oenotriis Italiæ: & contra Vibonem paruæ, quæ vocantur Ithaceſiæ, Vlixis ſpecula.

De Sicilia. CAP. VIII.

VErùm ante omnes claritate Sicilia, Sicania Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra à triangula ſpecie: circuitu patens, vt author eſt Agrippa, dcxviij. M. p. quondam Brutio agro cohærens, mox interfuſo mari auulſa xij. M. in longitudinem freto: in latitudinem autem M. d. p. iuxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiſcendi argumento, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in margine Italiæ ſito. In eo freto eſt ſcopulus Scylla, item Charybdis, mare vorticoſum, ambo clara fœuitia. Ipſius Triquetræ, vt diximus, promontorium Pelorus vocatur, aduerſus Scyllam vergens in Italiam: Pachynum in Græciam, † cxliiij. M. ab eo diſtante Peloponneſo: Lilybæum in Africam clxxx. M. interuallo à Mercurij promontorio: & à Caralitano Sardiniæ cxx. M. Inter ſe autem hæc promontoria ac latera diſtant his ſpatiis. Terreno itinere à Peloro Pachynum clxvj. M. p. Inde Lilybæum cc. M. Inde Pelorum clxx. M. † Coloniæ ibi vrbes ac ciuitates lxxij. A Peloro mare Ionium ora ſpectante, oppidum Meſſana ciuium Rom. qui Mamertini vocantur. Promontorium Drepanum colonia Tauromínium, quæ anteà Naxos, flumen Aſines, mons Aetna nocturnis mirus incendiis. Crater eius patet ambitu ſtad. xx. Fauilla Tauromínum & Catanam vſque peruenit feruens, fragor verò ad Maronem & Gemellos colles. Scopuli tres Cyclopum, portus Vlixis, colonia Catana. Flumina Symæthum, Terias. Intus Læſtrygonij campi. Oppida, Leontini, Megaris, amnis Pantagies. Colonia Syracuſæ, cum fonte Arethuſa. Quanquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracuſano potantur agro. Portus Nauſtathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: à qua fronte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum noſtri dixere. Thermæ colonia, amnes Atys & Hypſa, Selinûs oppidum. Lilybæum ab eo promontorium. Drepana, mons Eryx. Oppida Panhormum, Solûs, Himera cum fluuio, Cephalœdis, Aluntium, † Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ, & vnde cœpimus, Pelorus. Intus Latinæ conditionis Centuripini, Netini, Segeſtani: ſtipendiarij, Aſſorini, Aetnenſes, Agyrini, Aceſtęi, Acrenſes, Bidini, Citarij, Cacirini, Drepanitani, Ergetini, Eceſtienſes, Erycnij, Entellini, Etini, Enguini, Gelani, Galatani, Haleſini, Ennenſes, Hyblẽſes, Herbitenſes, Herbeſſenſes, Herbulenſes, Halicyenſes, Hadranitani, Imacarenſes, Ichanenſes, Ietenſes, Mutuſtratini, Magellini, Murgentini, Mutyenſes, Menanini, Naxij, Nocęni, Petrini, Paropini, Phinthienſes, Semellitani, Scherrini, Selinuntij, Symæthij, Talarenſes, Tiſſinenſes, Triocalini, Tiracienſes, Zanclæi Meſſeniorum in Siculo freto. Inſulæ ſunt in Africam verſæ, Gaulos, Melita à Camerina lxxxiiij. M. paſſ. à Lilybæo cxiij. Coſyra, Hieroneſos, Cæne, Galata, Lopaduſa, Aethuſa, quã alij Aeguſam ſcripſerunt, Bucinna, & † à Solunte lxxv. M. Oſteodes, contraque Paropinos Vſtica. Citra verò Siciliam ex aduerſo Metauri amnis xij. millibus fermè paſſ. ab Italia, vij. Aeoliæ appellatæ. Eædem Liparæorum, & Hephæſtiades à Græcis, à noſtris Vulcani, Aeoliæ, quod Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat.

† *Legendum ex vetuſtis codicib. cccxl. M. cui lectioni adſtipulatur & Marcianus.*

† *Coloniæ immunes quinque, ciuitates lxxiij.*

† *Aliàs, Agathyrſum: quo pacto & à Strabone appellatur.*

† *à Selinunte.*

De Lipara. CAP. IX.

LIpara cum ciuium Ro. oppido, dicta à Liparo rege, qui ſucceſſit Aeolo, anteà Melogonis vel Meligunis vocitata, abeſt xij. M. p. ab Italia, ipſa circuitu paulo minori. Inter hanc & Siciliam altera, anteà Theraſia appellata, nunc Hiera, quia ſacra Vulcano eſt, colle in ea nocturnas euomente flammas. Tertia Strongyle, à Lipara M. p. ad exortum Solis vergens, in qua regnauit Aeolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tantùm differt: è cuius fumo, quinam flaturi ſint venti, in triduum prædicere incolæ traduntur: vnde ventos Aeolo paruiſſe exiſtimatum. Quarta Didyme, minor quàm Lipara. Quinta Ericuſa, Sexta Phœnicuſa, pabulo proximarum relicta. Nouiſſima, eademq; minima, Euonymos. Hactenus de primo Europæ ſinu.

De Locris Italiæ fronte. CAP. X.

ALocris Italiæ frons incipit, Magna Græcia appellata, in tres ſinus recedens Auſonij maris, quòniam Auſones tenuere primi: patet octogintaduo M. paſſ. vt author eſt Varro. Plerique lxxij. M. fecere. In ea ora flumina innumera, ſed memoratu digna à Locris Sagra, & veſtigia oppidi Caulonis, Myſtia, Conſilinum caſtrum, Cocinthum, quod eſſe longiſſimum Italiæ promontorium aliqui exiſtimant. Dein ſinus, & Scylacium, Scylletium Athenienſibus, cùm conderent, dictum: quem locum occurrens Terinæus ſinus peninſulam efficit: & in ea portus, qui vocatur Caſtra Annibalis, nuſquam anguſtiore Italia. xx. M. paſſ. latitudo eſt. Itaque Dionyſius maior interciſam eo loco adiicere Siciliæ voluit. Amnes ibi nauigabiles, Cæcinos, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium: cuius ante oram inſula x. M. p. à terra Dioſcoron, altera Calypſûs, quam Ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur: præterea Tyris, Eranuſa, Meloeſſa. Ipſam à Caulone abeſſe lxx. M. paſſ. prodidit Agrippa,

Secundus Europæ sinus. CAP. XI.

ALacinio promontorio secundus Europæ sinus incipit, magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitur promontorio, à quo abest lxxv. M.p. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppidum Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin, vbi fuit vrbs eodem nomine. Similiter est inter Sirin & Acirin Heraclea, aliquando Siris vocitata. Flumina Acalandrum, Casuentum, oppidum Metapontum, quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Brutiorum Apruſtani tantum: Lucanorum autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergilani, Vrſentini, Volcentani, quibus Numeſtrani iunguntur. Prætereà interisse Thebas Lucanas Cato author est. Et Pandosiam Lucanorum vrbem fuisse Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuerit. Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos ccl. M. sinu, qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in recessu hoc intimo sito, contributa eò maritima colonia quæ ibi fuerat. Abest cxxxvj. M. pass. à Lacinio promontorio, aduersam ei Calabriam in peninsulam emittens. Græci Messapiam à duce appellauere: & antè Peucetiam, à Peucetio Oenotri fratre. In Salentino agro inter promontoria c. M. pass. intersunt. Latitudo peninsulæ à Tarento Brundusium terreno itinere xxxij. M. pass. patet, multoque breuius à portu Sasina. Oppida per continentem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Messapia, Aletium. In ora vero Senonum Gallipolis, quæ nunc est Anxa lxij. M. pass. à Tarento. Inde xxxij. M. promontorium, quod Acran Iapygiam vocant, quo longissimè in maria excurrit Italia. Ab eo Basta oppidum, & † Hydruntum decem ac nouem. M. pass. ad discrimen Ionij & Adriatici maris, quà in Græciam breuissimus transitus, ex aduerso Apolloniæ oppidi, latitudine intercurrentis freti, quinquaginta M. non amplius. Hoc interuallũ pedestri continuare transitu pontibus iactis, primùm Pyrrhus Epiri rex cogitauit: post eum M. Varro, cùm classibus Pompeij piratico bello præesset. Vtrumque aliæ impediere curæ. Ab Hydrunte Soletum desertum, dein Fratuertium, portus Tarentinus, statio militum Lupia, Balesiũ, Celium, Brundusium l. M. p. ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile, ac velut certiore transitu, sicuti longiore, excipiente Illyrica vrbe Dyrrhachio ccxx. M. traiectu. Brundusio conterminus Pediculorum ager. ix. adulescentes totidemque virgines ab Illyriis tredecim populos genuere. Pediculorum oppida, Rhudiæ, Egnatia, Barion, antè Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia. Amnes, Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canusium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce Diomedis socero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum, Sipontum, Vria: amnis Cerbalus. Dauniorum finis: portus Agasus, promontorium montis Gargani, à Salentino siue Iapygio ccxxxiiij. M. pass. ambitu Gargani: portus Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuosum Frento, Teanum Apulorum. Itemque Larinum, Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frentana. Ita Apulorum genera tria: Teani à duce è Graiis: Lucani, subacti à Calchante, quæ loca nunc tenent Atinates. Dauniorum præter suprà dicta coloniæ, Luceria, Venusia: Oppida Canusium, Arpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argyrippa dictum. Diomedes ibi deleuit gentes Monadorum, Dardorumq;, & vrbes duas, quæ in prouerbij ludicrum vertêre, Apinam & Tricam. Cætera intus in secunda regione, Hirpinorum colonia vna Beneuentum, auspicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleuentũ. Aeculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Protropi, Compsani, Caudini, Ligures qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani, Vescellani, Deculani, Aletrini, Abellinates, cognominati Marsi, Atrani, Aecani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinenses, & nobiles clade Romana Cannenses, Dirini, Forentani, Genusini, Hordonienses, Hyrini, Larinates, cognomine Frentani, Metinates, ex Gargano Mateolani, Neritini, Matini, Rubustini, Syluini, Strapellini, Turmentini, Vibinates, Venusini, Vlurtini. Calabrorum mediterranei, Aegetini, Apamestini, Argentini, Butuntinenses, Deciani, Brumbestini, Narbonẽses, Palionenses, Sturnini, Tutini, Salentinorum, Aletini, Basterbini, Neretini, Valentini, Veretini.

Regio Italiæ quarta. CAP. XII.

SEquitur regio quarta gentium vel fortissimarum. Italiæ in ora Frentanorum à Tiferno flumen Trinium portuosum. Oppida, Histonium, Buca, Ortona, Aternus amnis. Intus Anaxani cognomine Frentani, Carentini supernates, & infernates, Lanuenses: Marrucinorum Teatini: Pelignorũ Corfinienses, Superæquani, Sulmonenses: Marsorum Anaxantini, Atinates, Fucentes, Lucentes, Maruuij, Albensium Alba ad Fucinum lacum: Aequiculanorum Cliternini, Carseolani: Vestinorũ Angulani, Pinnenses, Peltuinates, quibus iunguntur Aufinates cismontani: Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bouianum vetus, & alterum cognomine Vndecumanorũ. Aufidenates, Esernini, Fagifulani, Ficolenses, Sepinates, Treuentinates: Sabinorum Amiternini, Curenses, Forum Decij, Forum nouum, Fidenates, Interamnates, Nursini, Nomentani, Reatini, Tebulani, qui cognominatur Mutuscæi, & qui Suffenates, Tiburtes, Tarinates. In hoc situ ex Aequiculis interiere Comini, Tadiates, Acedici Alfaterni. Gellianus author est, lacu Fucino haustum Marsorum oppidum Archippe, conditum à Marsya duce Lydorum: item Vidicinorum in Piceno deletum à Romanis, Valerianus. Sabini (vt quidam existimauere) à religione & deorum cultu Seuini appellati, Velinos accolunt lacus, roscidis collibus. Nar amnis exhaurit illos sulphureis aquis. Tiberim

† Hydrûs

Tiberim ex his petens replet, è monte Fiscello labens, iuxta Vacunæ nemora & Reate in eosdem conditus. At ex alia parte Anio, in monte † Trebanorum ortus, lacus tris amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet insula, Italiæ vmbilicum esse M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium est, à latere Picenum, à tergo Vmbria, Apennini iugis Sabinos vtrinq; vallantibus.

† Trebulanorum.

Quinta regio. CAP. XIII.

QVinta regio Piceni est, quondam vberrimæ multitudinis. ccclx. M. Picentium in fidem populo Romano venere. Orti sunt à Sabinis † voto vero sacro. Tenuere ab Aterno amne vbi nunc ager Adrianus, & Adria colonia, à mari vij. M. p. flumen Vomanum, ager Prætutianus, Palmensisq;. Item Castrum nouum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod solum Liburnorum in Italia reliquum est. Flumina Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Prætutiana regio, & Picentiũ incipit. Cupra oppidum, castellum Firmanorum, & super id colonia Asculum, Piceni nobilissima. Intus Nouana. In ora Cluana, Potentia, Numana, à Siculis condita. Ab iisdem colonia Ancona, appositа promontorio Cumero in ipso flectentis se oræ cubito: à Gargano clxxxiij. M. p. Intus Auximates, Beregrani, Cingulani, Cuprenses cognomine Montani, Falarienses, Pausulani, Pleninenses, Ricinenses, Septempedani, Tollentinates, Triacenses, Vrbs saluia, Pollentini.

† Omnino legendum est, voto vere sacro. Quid autem sit sacrũ ver, & quem in vsum soleat voueri, notum est ex Strabonis lib. 5.

Sexta Regio. CAP. XIIII.

IVngitur his sexta regio, Vmbriam complexa, agrumque Gallicum circa Ariminum. Ab Ancona Gallica ora incipit, Togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurima eius tractus tenuere, in primis Palmensem, Prætutianum, Adrianumque agrum. Vmbri eos expulere, hos Hetruria, hanc Galli. Vmbrorum gens antiquissima Italiæ existimatur, vt Ombrios à Græcis putent dictos, quòd inundatione terrarum imbribus superfuissent. ccc. eorum oppida Thusci debellasse reperiuntur. Nunc in ora flumen Aesis, Senogallia. Metaurus fluuius, colonia Fanum fortunæ, Pisaurum cum amne. Etintus Hispellum, Tuder. De cætero Amerini, Attidiates, Asirinates, Arnates, Aesinates, Camertes, Casuentillani, Carsulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Foroflaminienses, Foroiulienses, cognomine Concubienses, Forobremitiani, Forosempronienses, Iguini, Interamnates cognomine Nartes, Meuanates, Meuanienses, Matilicates, Narnienses, quod oppidum Nequinum anteà vocatum est. Nucerini cognomine Fauonienses, & Camelani, † Otriculani, Ostrani, Pitulani cognomine Pisuertes, & alij Mergentini, Peleſtini, Sentinates, Sarsinates, Spoletini, Suarrani, Sestinates, Suillates, Tadinates, Trebiates. Tuficani, Tifernates cognomine Tibertini, & alij Metaurenses, Velsionicates, Vrbinates cognomine Metaurenses, & alij Hortenses, Vetionenses, Vindinates, Viuentani. In hoc situ interiere Feliginates, & qui Clusiolum tenuere supra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis Acerris, quæ Vafriæ cognominabantur, Tu rocelo, quod Vetriolũ. item Solinates, Suriates, Fallienates, Apiennates. interiere & Arienates cũ Crinouolo, & Vsidicani, & Plangenses, Pisinates, Cælestini. Ameriam suprascriptam Cato ante Persei bellum conditam annis dcccclxiiij. prodidit.

† Legendum, Ocriculani, ab Ocriculo Vlumbrorũ oppido: cuius meminit & Ptolemæus lib. 3. cap. 1.

Octaua regio. CAP. XV.

OCtaua regio determinatur Arimino, Pado, Apennino. In ora fluuius Crustumium, Ariminũ colonia cum Amnibus Arimino & Aprusa. Fluuius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Rauenna Sabinorum oppidum, cum amne Bedese, ab Ancona cij. M. pass. Nec procul à mari Vmbrorum Butrium. Intus coloniæ, Bononia, Felsina vocitata, cùm princeps Hetruriæ esset, Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida, Cæsena, Claterna, Forum Clodij, Liuij, Popilij, Truentinorum, Cornelij, Laccini, Fauentini, Fidentini, Otesini, Padinates, Regienses à Lepido, Solonates, saltusque Galliani qui cognominantur Aquinates, Tanetani, Veliates cognomine Vecteri, † Regiates, Vmbranates. In hoc tractu interierunt Boij, quorum tribus cxij, fuisse author est Cato: Item Senones, qui ceperant Romam.

† Regiates.

De Pado flumine. CAP. XVI.

PAdus è gremio Vesuli montis, celsissimum in cacumen elati, finibus Ligurum Vagiennorum visendo fonte profluens, condensq; sese cuniculo, & in Forouibiensium agro iterum exoriens, nulli amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus, ac pœna Phaetontis illustratus: augetur ad Canis ortus liquatis niuibus, agris quàm nauigiis torrentior, nil tamen ex rapto sibi vindicans, atque vbi liquit agros, vbertate largior, trecentis M. p. à fonte addens meatu duodenonagintà: nec amnes tantùm Apenninos Alpinosque nauigabiles capiens, sed lacus quoque immensos in cum sese exonerantes, omni numero xxx. flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex iis, Apennini latere iactum, Tanarum, Trebiam Placentinum, Tarum, Niciam, Gabellum, Scultennam, Rhenum. Alpium verò Sturam, Morgum, Durias duas, Sessiten, Ticinum, Lanbrum, Addũa, Olium, Mincium. Nec alius amnium tam breui spatio maioris incrementi est. Vrgetur quippe aquarum mole, & in profundum agitur, grauis terræ, quanquàm † deductus in flumina & fossas inter Rauennam Altinumq; † cxx. M. p. tamen quia largius vomit, septem maria dictus facere. Angusta fossa

† diductus.
† per cxx. millia.

Rauennam

Rauennam trahitur, vbi Paduſa vocatur, quondam Meſſanicus appellatus. Proximum inde oſtium, magnitudinem portus habet, qui Vatreni dicitur, quo Claudius Cæſar è Britannia triumphans, prægrandi illa domo verius quàm naue intrauit Adriam. Hoc antè Eridanum oſtium dictum eſt, a-
† quæ fuit iuxta præualens, Delphicis (vt creditum eſt) theſauris à Diomede condita.
liis Spineticum ab vrbe Spina, † quæ fuit iuxtà, præualens vt Delphicis creditum eſt theſauris, condita à Diomede. Auget ibi Padum Vatrenus amnis, ex Forocornelienſi agro. Proximum inde oſtium Capraſiæ, dein Sagis, dein Volane, quod ante Olane vocabatur. Omnia ea flumina, foſſaſq́; primi à Sagi fecere Thuſci, egeſto amnis impetu per tranſuerſum in Atrianorum paludes, quę ſeptem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atriæ, à quo Atriaticum mare antè appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde oſtia plena, Carbonaria, ac foſſiones Philiſtinæ, quod alij Tartarum vocant: omnia ex Philiſtinæ foſſæ abundatione naſcentia, accedentibus Atheſi ex Tridentinis Alpibus, & Togiſono ex Patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum fecit Brundulũ, ſicut Edronem Medoaci duo, ac foſſa Clodia. His ſe Padus miſcet, ac per hæc effunditur, pleriſque, vt in Aegypto Nilus quod vocant Delta, triquetram figuram inter Alpes atque oram maris facere proditus, ſtad. ij. M. circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepſius dicit, quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quæ pades Gallicè vocetur, Padum hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidem lingua amnem ipſum Bodincum vocari, quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum iuxtà Induſtria, vetuſto nomine Bodincomagum, vbi præcipua altitudo incipit.

Italia Tranſpadana. Regio vndecima. CAP. XVII.

TRanſpadana appellatur ab eo regio vndecima, tota in mediterraneo, cui maria cuncta fructuoſo alueo important. Oppida Vibiforum, Seguſio, Coloniæ ab Alpium radicibus, Auguſta Taurinorum antiqua Ligurum ſtirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salaſſorum Auguſta Prætoria, iuxta geminas Alpium fauces, Graias atque Pœninas. His Pœnos, Graiis Herculem tranſiſſe memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris à Populo Romano condi iuſſum. Eporedicas Galli bonos equorum domitores vocant. Vercellæ Libycorum ex Sallyis ortæ, Nouaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieque pago, non (vt Cato exiſtimat) Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, non procùl à Pado, ſicut Boij trans Alpes profecti Laudem Pompeiam, Inſubres Mediolanum. Orobiorum ſtirpis eſſe, Comum atque Bergomum, & Liciniforum,, & aliquot circa populos, author eſt Cato: ſed originem gentis ignorare ſe fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam à Græcia, interpretatione etiam nominis, vitam in montibus degentibus. In hoc ſitu interiit oppidum Orobiorum Barra, vnde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnũ prodente ſe altius quàm fortunatius † ſitos. Interiere & Caturiges Inſubrum exules, & Spina ſuprà dicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab inſubribus, & Boiis, & Senonibus deletum eſſe eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.
† ſitum. eſt in vetuſtis codicibus, non ſitos: vt oppidum Orobiorum. reſpiciat potius, quàm Bergomates.

Venetia. Decima regio, CAP. XVIII.

SEquitur decima regio Italiæ, Adriatico mari appoſita, Venetia, cuius fluuius Silis ex montibus † Tauriſanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine, colonia Concordia, flumina & portus Romatinum, Tilauentum maius minuſque, Anaſſum, quò Voramus defluit, Alſa, Natiſo cum Turro, præfluentes Aquileiam coloniam xij. M. p. à mari ſitam. Carnorum hæc regio, iunctaque Iapidum, amnis Timauus, caſtellum nobile vino Pucinum: Tergeſtinus ſinus, colonia Tergeſte, xxiij. M. p. ab Aquileia. Vltra quam vj. M. p. Formio amnis, ab Rauenna clxxxix. M. p. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc verò Iſtriæ, quam cognominatam † tradunt à flumine Iſtro, in Adriam effluente è Danubio amne, eidemque Iſtro ex aduerſo Padi fauces, contrario eorum percuſſu mari interiecto dulceſcente, plerique dixere falsò, & Nepos Cornelius etiam Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniam Argo nauis flumine in mare Adriaticum deſcendit, non procul Tergeſte: nec iam conſtat quo flumine. Humeris trauectam. Alpes, diligentiores tradunt. Subiiſſe autem Iſtro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea cauſa eſt, inter Aemonam Alpeſque exorienti.
† Tauriſanis.
† tradunt, abundat: neque eſt in vetuſtis exẽplaribus.

Iſtria. CAP. XIX.

ISTria, vt peninſula, excurrit. Latitudinẽ eius xl. M. p. circuitum verò cxxij. M. prodidere quidam. Item adhærentis Liburniæ & Flanatici ſinus. Alij. Liburniæ clxxx. Nonnulli in Flanaticum ſinũ Iapidiam promouere; à tergo Iſtriæ, cxxx. M. paſſ. Dein Liburniam cl. M. fecere. Tuditanus, qui domuit Iſtros, in ſtatua ſua ibi inſcripſit, ab Aquileia ad Titium flumen ſtad. cc. Oppida Iſtriæ ciuium Rom. Aegida, Parentium: colonia Pola, quæ nunc Pietas Iulia, quondam à Colchis condita. Abeſt à Tergeſte c. M. paſſ. Mox oppidum Neſactium: & nunc finis Italiæ fluuius Arſia. Polam ab Ancona traiectus cxx. M. p. eſt. In mediterraneo regionis decimæ coloniæ, Cremona, Brixia Cenomannorũ agro, Venetorum autem Ateſte, & oppida Acelum, Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua Tuſcorum trans Padum ſola reliqua. Venetos Troiana ſtirpe ortos author eſt Cato. Cenomannos iuxta Maſſiliam habitaſſe in Volcis. Fertini, & Tridentini, & Bernenſes, Rhætica oppida: Rhætorum & Euganeorum Verona, Iulienſes Carnorum. Dein quos ſcrupulosè dicere nõ attineat, Alutraenſes, Aſſeriates, Flamonienſes Vannienſes, & alij cognomine Culici: Forojulienſes cognomine Tranſpadani, Foretani, Venidates, Quarqueni, Tauriſani, Togienſes, Varuani. In hoc ſitu interiere per oram Iramine, Pellaon, Palſicium: ex Venetis Atina, & Cælina: Carnis, Segeſte, & Ocra: Tauriſcis Noreia. Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum, etiam inuito Senatu, à M. Claudio Marcello, L. Piſo author eſt. In hac regione & x. lacus inclyti ſunt, amneſque eorum partus aut alumni, ſi modò exceptos reddunt, vt Adduam Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Ollium Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi. Alpes in longitudinem x. paſſ. patere à ſupero mari ad inferum, Cælius tradit: Timagenes xxij. M. p. deductis: in latitudinem autẽ Cornelius Nepos c. M. T. Liuius tria M. ſtadiorum: vterque diuerſis in locis. Nam & centum millia excedunt aliquando, vbi Germaniam ab Italia ſubmouent: nec lxx. M. explent reliqua ſui parte graciles, veluti naturæ prouidentia. Latitudo Italiæ, ſubter radices earum à Varo, per vada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeſte, Polam, Ariſiam, dcclij. millia paſſuum colligit.

De Alpibus & gentibus Alpinis. CAP. XX.

INcolæ Alpium multi populi, ſed illuſtres à Pola ad Tergeſtis regionem Secuſſes, Subocrini, Catili, Menocaleni, iuxtaque Carnos quondam Tauriſci appellati, nunc Norici. His contermini Rhæti & Vindelici, omnes in multas ciuitates diuiſi. Rhætos Thuſcorum prolem arbitrantur, à Gallis pulſos duce Rhæto. Verſo deinde Italiam pectore Alpium Latini iuris Euganeæ gentes, quarum oppida xxxiiij. enumerat Cato. Ex iis Triumpilini venalis cum agris ſuis populus: dein Camuni, compluresque ſimiles, finitimis attributi municipiis. Lepontios & Salaſſos, Tauriſce gentis idem Cato arbitratur. Cæteri ferè Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci nominis credunt, præuſtis intra ſinus Alpium niue membris: eiuſdem & Graios fuiſſe, poſitos in tranſitu, Graiarum Alpium incolas, preſtantesque genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos. Rhætorum Vennonetes, Sarunetesq́; ortus Rheni amnis accolunt, Lepontiorum qui Viberi vocantur, fontem Rhodani, eodem Alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, vt Octodurenſes, & finitimi Ceutrones, Cottianæ ciuitates, Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui montani vocantur: Capillatorumq́; plura genera ad confinium Liguſtici maris. Non alienum videtur, hoc loco ſubiicere inſcriptionem è tropæo Alpium, quæ talis eſt. Imperatori Cæſari Diui Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. xiiij. tribunitiæ poteſtatis S. P. Q. R. quòd eius ductu auſpiciisq́; gentes Alpinę omnes, quæ à mari ſupero ad inferum pertinebant, ſub imperium po. Rom. ſunt redactæ. Gentes Alpinæ deuictæ, Triumpilini, Camuni, Vennonetes, Iſarci, Breuni, Naunes, Focunates. Vindelicorum gentes quatuor, Conſuanetes, Virucinates, Licates, Catenates: Abiſontes, Ruguſci, Suanetes, Calucones, Brixentes, Lepontij. Viberi, Nantuates, Seduni, Veragri, † Salaſi, Acitauones, Medulli, Vceni, Caturiges, Brigiani, Sogiontij, Ebroduntij, Nemaloni, Edenates, Eſubiani, Veamini, Gallitæ, Triulatti, Ectini, Vergunni, Eguituri, Nementuri, Oratelli, Neruſi, Velauni, Suetri. Non ſunt adiectæ Cottianæ ciuitates xij. quæ non fuerunt hoſtiles, item attributę municipiis lege Pompeia. Hæc eſt Italia diis ſacra, hæ gentes eius, hęc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Aemylio Paulo, C. Atilio Regulo Conſulibus, nuntiato Gallico tumultu, ſola ſine externis vllis auxiliis, atque etiam tunc ſine Tranſpadanis, equitum lxxx. M. peditum dcc. M. armauit Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id vetere conſulto patrum, Italiæ parci iubentium.
† Salaſſ., Ceutrones.

Illyricum. CAP. XXI.

ARſiæ gens Liburnorum iungitur, vſque ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, & quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum vno nomine Illyricum vocatur generatim, populorum pauca effatu digna aut facilia nomina. Conuentum Scardonitanum petunt Iapides, & Liburnorum ciuitates xiiij. è quibus Lecinienſes, Stulpinos, Burniſtas, Albonenſes nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo conuẽtu Alutæ, Flanates à quibus ſinus nominatur, Lopſi, Varubarini, immuneſque Aſſeſiates, & ex inſulis Fulfinates, Curictæ. Cæterùm per oram oppida à Neſactio, Aluona, Flauona, Tarſatica, Senia, Lopſica, Ortopula, Vegium, Argyruntum, Corinium, Aenona ciuitas, Pauſinus flumen, Tedanium, quo finitur Iapidia. Inſulæ eius ſinus cum oppidis, præter ſuprà ſignificatas, Abſyrtium, Arba, Tragurium, Iſſa, Pharos, Paros antè: Crexa, Giſſa, Portunata. Rurſus in continente colonia Iadera, quæ à Pola, clx, M. p. abeſt: inde trigintа M. Colentum inſula, xviij. oſtium † Titij fluminis.
† Titi, legendum videtur ex Ptolemæo, qui ad finem lib. 2. fluuium hunc Tituni appellat; non Titium.

Liburnia. CAP. XXII.

LIburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona, in amne eo, xij. M. p. à mari. Dein Tariotarum antiqua regio, & caſtellum Tariona: promontorium Diomedis, vel vt alij, peninſula Hyllis, circuitu c. M. p. Tragurium ciuium Romanorum, marmore notum: Sicum, in quem locum Diuus Claudius veteranos miſit. Salona colonia, ab Iadera ccxxij. M. paſſ. Petunt in eam iura deſcripti in decurias ccclxxij. Dalmatæ: xxij. Decuni: ccxxxix. Ditiones: lxix. Mezæi: lij. Sardiates. In hoc tractu ſunt, Burnum, Mandetrium, Tribulium nobilitata Popul. Roman. præliis caſtella. Petunt & ex inſulis,

Iſſæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his caſtella, Piguntiæ, Ratanеum, Narona colonia tertij conuentus, à Salona lxxij. M. paſſ. appoſita cognominis ſui fluuio, à mari xx. M. paſſ. M. Varro lxxxix. ciuitates eò ventitaſſe author eſt. Nunc ſoli propè noſcuntur Cerauni decuriis xxiiij. Daorizi xvij. Deſitates ciij. Docleatæ, xxxiij. Deretini xiiij. Deremiſtæ xxx. Dindari xxxiij. Glinditiones xliiij. Melcomani xxiiij. Nareſij cij. Scirtari lxxij. Siculotæ xxiiij. populatoreſque quondam Italiæ Vardæi, non ampliùs quàm xx. decuriis. Præter hos tenuere tractum eum Oenei, Partheni, Hemaſini, Arthitæ, Armiſtæ. A Narone amne c. M. paſſ. abeſt Epidaurum colonia. Oppida ciuium Roma. Rhizinium Aſcriuium, Butua, Olchinium, quod anteà Colchinium dictum eſt, à Colchis conditum: amnis Drilo, ſuperque eum oppidum ciuium Romanorum Scodra, à mari xviij. M. paſſ. Prætereà multorum Græciæ oppidorum deficiens memoria, necnon & ciuitatum validarum. Eo nanque tractu fuere Labeatæ, Enderudini, Saſſæi, Grabæi, proprieque dicti Illyrij, & Taulantij, & Pyræi. Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Liſſum oppidum ciuium Romanorum, ab Epidauro c. M. paſſuum.

Macedonia. CAP. XXIII.

A Liſſo Macedonia prouincia, gentes Partheni, & à tergo eorum Daſſaretæ. Montes Candauiæ à Dyrrachio lxxix. M. p. In ora verò Denda ciuium Romanorum, Epidamnum colonia, propter inauſpicatum nomen à Romanis Dyrrachium appellata: flumen Aous, à quibuſdam Aeas nominatum: Apollonia, quodam Corinthiorum colonia, vij. M. p. à mari recedens; cuius in finibus celebre Nymphæum. Accolunt barbari, Amantes & Buliones. At in ora oppidum Oricum à Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acroceraunia, quibus hunc Europæ determinauimus ſinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio diſtat lxxxv. M. p.

Noricum. CAP. XXIIII.

A Tergo Canorum & Iapidum, quà ſe fert magnus Iſter, Rhætis iunguntur Norici. Oppida eorum Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum, Viana, Aemonia, Claudia, Flauium, Soluenſe. Noricis iunguntur lacus Peiſo, deſerta Boiorum: iam tamen colonia Diui Claudij Sabaria, & oppido Scarabantia Iulia habitantur.

Pannonia. CAP. XXV.

INde glandifera Pannoniæ: quà miteſcentia Alpium iuga, per medium Illyricum à Septentrione ad Meridiem verſa, molli in dextera ac læua deuexitate conſidunt. Quæ pars ad mare Adriaticum ſpectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum ſuprà dictum. Ad Septentriones Pannonia vergit: finitur inde Danubio. In ea coloniæ, Aemona, Siſcia. Amnes clari, & nauigabiles in Danubium defluunt, Draus è Noricis violentior, Saus ex Alpibus Carnicis placidior cxv. M. paſſ. interuallo. Draus per Serretes, Serrapillos, laſos, Sandrizetes: Saus per Colapianos, Breucoſque. Populorum hæc capita. Prætereà Ariuates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, † Arauiſci, Hercuniates, Latouici, Oſeriates, Varciani. Mons Claudius, cuius in fronte Scordiſci, in tergo Tauriſci. Inſula in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Prætereà amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Siſciam, gemino alueo inſulam ibi efficiens, quæ Segeſtica appellatur. Alter amnis Bacuntius in Saum Sirmio oppido influit: vbi ciuitas Sirmienſium, & Amantinorum Inde xlv. M. paſſ. Taurunum, vbi Danubio miſcetur Saus. Suprà influunt Valdanus, Vrpanus, & ipſi non ignobiles.

† *Erauiſci.*

Mœſia. CAP. XXVI.

PAnnoniæ iungitur prouincia, quæ Mœſia appellatur, ad Pontum vſque cum Danubio decurrens. Incipit à confluente ſuprà dicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Mœſi, Thraces, Pontoque contermini Scythiæ: flumina clara, è Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rhodope Oeſcus: ex Hæmo, Vtus, Eſcamus, Ieterus. Illyrici latitudo, quà maxima eſt, cccxxv. M. paſſ. colligit. Longitudo à flumine Arſia ad flumen Drinium dccc. M. † A Drinio ad promontorium Acroceraunium, clxxij. M. Agrippa prodidit vniuerſum hūc ſinum Italiæ & Illyrici ambitu xiiij. In eo duo maria, quo diſtinximus fine: Inferum, ſiue Ionium in prima parte, interius Adriaticum, quod Superum vocant. Inſulæ in Auſonio mari, præteriam dictas, memoratu dignæ, nullæ; in Ionio paucæ: Calabro litore ante Brunduſium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulum litus Diomedea, conſpicua monumento Diomedis; & altera eodem nomine, à quibuſdam Teutria appellata. Illyrici ora mille amplius in ſulis frequentatur, natura vadoſi maris, æſtuariiſque tenui alueo intercurſantibus. Claræ ante oſtia Timaui calidorum fontium cum æſtu maris creſcentium: iuxta Iſtrorum agrum, Ciſſa, Pullariæ, & Abſyrtides Graiis dictę, à fratre Medeæ ibi interfecto Abſyrto. Iuxta eas Electridas vocauere, in quibus prouenire tuſcinum, quod illi electrum appellant, vanitatis Græcæ certiſſimum documentum: adeò vt quas earum deſignent, haud vnquam conſtiterit. Contra Iader eſt Liſſa: queque appellatę contra Liburnos Creteæ aliquot: nec pauciores Liburnicę, Celaduſſę. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia: Iſſa ciuium Romanorum reliqua, & cum oppido Pharia. Ab his Corcyra, Melęna cognominata cum Gnidiorum oppido diſtat xxij. M. paſſ. inter quam & Illyricum Melita, vnde catulos Meliteos appellari Callimachus author eſt. xij. M. paſſ. ab ea tres Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico M M. paſſ. Saſonis piratica ſtatione nota.

† *Malim vererem lectionem, quæ ſic habet, alia verborum interpunctione: A Drinio ad promontorium Acroceraunių clxx. M. Agrippa prodidit: vniuerſum autē ſimum Italiæ & Illyrici ambitu xiiij. natura vadoſa mari.*

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

Vnde primùm omnis Græciæ fabuloſitas, & literarum claritas effulſit.

TERTIVS Europæ ſinus Acroceraunиis incipit montibus, finitur Helleſponto; amplectitur præter minores ſinus xix. xxv. M. paſſ. In eo Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Meſſenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia, iterumque ab alio mari eadem Phocis & Locris, Doris, Phthiotis, Theſſalia, Magneſia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabuloſitas, ſicut & literarum claritas, ex hoc primùm ſinu effulſit. Quapropter in eo paululum commorabimur. Epiros in vniuerſum appellata, Acroceraunиis incipit montibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein Theſproti, Antigonenſes: locus Aornos, & peſtifera auibus exhalatio: Ceſtrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Caſſiopæi, Dryopes, Selli, Hellopes, Moloſſi, apud quos Dodonæi Iouis templum, oraculo illuſtre: Tomarus mons, centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus.

Epirus. CAP. I.

EPirus ipſa ad Magneſiam Macedoniamque tendens, à tergo ſuo Daſſaretas ſuprà dictos liberam gentem, mox feram Dardanos habet. Dardanis læuo Triballi prætenduntur latere, & Mœſicæ gentes: à fronte iunguntur Mædi ac Denſelatæ, quibus Thraces, ad Pontum vſque pertinentes. Ita ſuccincta Rhodopes, mox & Hæmi vallatur excelſitas. In Epiri ora caſtellum in Acroceraunиis Chimæra, ſub eo aquæ regiæ fons. Oppida Mæandria, Ceſtria: flumen Theſprotiæ Thyamis: colonia Buthrotum, maximeque nobilitatus Ambracius ſinus, † faucibus ſpatioſum æquor accipiens longitudinis xxxix. M. p. latitudinis xv. M. In eum defertur amnis Acheron, è lacu Theſprotiæ Acheruſia profluens xxxvj. M. paſſ. inde, & mille pedum ponte mirabilis omnia ſua mirantibus. In ſinu oppidum Ambracia. Moloſſorum flumina, Aphas & Arachthus. Ciuitas Anactoria, † lacus Pandoſia. Acarnaniæ, quæ anteà Curetis vocabatur, oppida Heraclia, Echinus, & in ore ipſo colonia Auguſti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac ciuitate libera Nicopolitana. Egreſſos ſinu Ambracio in Ionium, excipit Leucadium litus, promontorium Leucates. Dein ſinus ac Leucadia ipſa peninſula, quondam Neritis appellata, opere accolarum abſciſa à continenti, ac reddita ventorū flatu congeriem harenę accumulantium, qui † lacus vocatur Dioryctos, ſtadiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quondam Neritum dictum. Deinde Acarnanum vrbes, Halyzea, Stratos, Argos Amphilochicum cognominatum. Amnis Achelous è Pindo fluens, atq; Acarnaniam ab Aetolia dirimens, & Artemitam inſulam aſſiduo terræ inuectu continenti annectens.

† *faucibus quingentorū paſſ. ſpatioſum æquor accipiens.* † *locus.* † *locus.*

Aetolia. CAP. II.

AEtolorum populi Athamanes, Tymphei, Ephyri, Aenienſes, Perrhæbi, Dolopes, Maraces, Atraces, à quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum Calydon eſt ſeptem milium quingentorum paſſuum à mari, iuxta Euenum amnem. Dein Macynia, Molycria: cuius à tergo Chalcis, & mons eſt Taphiaſſus. At in ora promontorium Antirrhium, vbi oſtium Corinthiaci ſinus, minus mille paſſuum latitudine influentis, Aetoloſque dirimentis à Peloponneſo. Promontorium, quod contrà procedit, appellatur Rhion: ſed in Corinthiaco ſinu oppida Aetoliæ Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halyſarna. Montes clari, in Dodone Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Aracynthus: in Aetolia Acanthon, Panætolium Macinium.

Locri. CAP. III.

PRoximi Aetolis Locri, qui cognominantur Ozolæ, immunes. Oppidum Oeanthe. Portus Apollinis Phæſtij, ſinus Criſſæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæſtum, Calamiſſus. Vltra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirrha, portus Chalæon, à quo vij. M. paſſuum introrſus liberum oppidum Delphi, ſub monte Parnaſſo, clariſſimum in terris oraculo Apollinis. Fons Caſtalius, amnis Cephiſſus præfluens Delphos, ortus in Lilæa quondam vrbe. Prætereà oppidum Criſſa, & cum Bulenſibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphiſſa immunis, Trichone, Tritea, Ambryſus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein in intimo ſinu angulus Bœotiæ alluitur cũ oppidis, Siphis, Thebis, quæ Corſicæ cognominatæ ſunt iuxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, vnde Peloponneſi proſilit ceruix.

Peloponneſus. CAP. IIII.

PEloponneſus, Apia antè appellata & Pelaſgia, peninſula haud vlli terræ nobilitate poſtferenda, inter duo maria, Aegæum & Ionium, platani folio ſimilis, propter anguloſos receſſus, circuitu cccccclxiij. M. paſſuum colligit authore Iſidoro. Eadem per ſinus penè tantundem adiicit. Anguſtiæ, vnde procedit, Iſthmos appellantur. In eo loco irrumpentia è diuerſo, quæ dicta ſunt, maria, à Septẽtrione & exortu eius omnem ibi latitudinem vorant, donec contrario incurſu æquorum tantorum, in quinque M. paſſ. interuallo, exeſis vtrinque lateribus, anguſta ceruice Peloponneſum contingat Hellas. Corinthiacus hinc, illinc Saronicus appellatur ſinus: † Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, anguſtiarum termini, longo & ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plauſtris tranſuehi prohibet. Quam ob cauſam perfodere nauigabili alueo † anguſtias tentauere, Demetrius rex, Dictator Cæſar, C. princeps, Domitius Nero, infauſto (vt omnium patuit exitu) incepto. Medio hoc interuallo, quod Iſthmon appellauimus, applicata colli habitatur colonia Corinth⁹, anteà Ephyra dicta, ſexagenis ab vtroque litore ſtadiis, è ſumma ſua arce, quæ vocatur Acrocorinthus, in qua fons Pirene, diuerſa duo maria proſpectans. lxxxvij. M. paſſ. ad Corinthiacum ſinum traiectus eſt Patras à Leucade. Patræ colonia in longiſſimo promontorio Peloponneſi condita, ex aduerſo Aetoliæ, & fluminis Eueni, minus M.p. (vt dictum eſt) interuallo, in ipſis faucibus, ſinum Corinthiacum lxxxv. M. paſſ. in longitudinem vſq; ad Iſthmon tranſmittunt.

† *Rectius: Lechæum: quo pacto & à Strabone & Ptolemæo effertur.*
† *anguſtias eas tentauere.*

Achaia. CAP. V.

ACHaiæ nomen prouinciæ, ab Iſthmo incipit: antè Aegialos vocabatur, propter vrbes in litore per ordinem diſpoſitas. Primæ ibi, quas diximus † Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorum caſtellum. Oppida Helice, Bura, † in quę refugêre hauſtis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos. Intus Cleone, Hyſiæ. Panhormus portus, demonſtratumque iam Rhium: à quo promontorio quinque M. paſſ. abſunt Patræ, quas ſuprà memorauimus: locus Pheræ. In Achaia, ix. montium Scioëſſa notiſſimus, fons Cymothoe. Vltra Patras oppidum Olenum, colonia Dyme, loca Bupraſium, Hyrmine, promontorium Araxum. Cyllenes ſinus, promontorium Chelonates: vnde Cyllenen duo M. paſſuum caſtellum Phliûs. Quæ regio ab Homero Arethyrea dicta, poſteà Aſophis. Inde Eliorum ager, qui anteà Epei vocabantur. Ipſa Elis in mediterraneo, & à Pylo xij. M. paſſ. Intus delubrum Olympij Iouis, ludorum claritate faſtos Græciæ complexum. Piſæorum quondam oppidum, præfluente Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys. Amnis Alpheus nauigatur in oppida Aulos & Leprion. Promontoriũ Plataniſtus: omnia hæc ad Occaſum verſa. Ad meridiem autem Cypariſſius ſinus cum vrbe Cypariſſa lxxij. millium paſſuum circuitu. Oppida Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas: ſinus Aſinæus, ab oppido Aſine, Coronæus à Corone. Finiuntur Tænaro promontorio. Ibi regio Meſſenia duodeuiginti montium. Amnis Pamiſus. Intus autem ipſa Meſſene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, variis clara temporibus. Huius ſinus circuitus lxxx. M. paſſ. traiectus verò xxx. M. Dehinc à Tænaro ager Laconicus, liberæ gentis: & ſinus circuitu ccvj. M. traiectu xxxix. M. Oppida Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra, & intus Sparta, Theramine, atq; vbi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane: Locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus, amnis Eurotas, ſinus Aegilodes, oppidũ Pſammathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo ad Cretam inſulam certiſſimus curſus. Omnia autem Maleo promontorio includuntur. Qui ſequitur ſinus ad Scylleum, Argolicus appellatur, traiectu quinquaginta M. p. idem ambitu centũ ſeptuagintaduorum millium. Oppida Boea, Epidaurus Limera

† *Lechæum*
† *Melius: & in qua refugêre. vt intelligamus, Helice & Buramari hauſtis incolas eſſe Sycionem & Aegiranre repiſſe.*

Limera cognomine, Zarax, Cyphanta portus Amnes, Inachus, Eraſinus, inter quos Argos hippium cognominatum, ſupra lacum Lernen, à mari M.M.p. nouémque additis millibus, Mycenæ: & vbi fuiſſe Tirynthа tradunt: & locus Mantinea. Montes, Artemius, Apeſantus, Aſterion, Parparus, aliíque vndecim numero. Fontes Niobe, Amymone, Pſammathe. A Scyllæo ad Iſthmum clxxvij. M. paſſ. Oppida Hermione, Trœzen, Coryphaſium: appellatumque aliâs Inachium, aliâs Dipſium Argos. Portus Cænites, ſinus Saronicus olim querno nemore redimitus, vnde nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurum oppidum, Aeſculapii delubro celebre: Spiræum promontorium, portus, Anthedon, & Bucephalus: & quas ſuprà dixeramus, Cenchreæ, Iſthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis. Tot ſinus Peloponnenſem oram lancinant, tot maria allatrant, Siquidem à Septentrione Ionium irrumpit, ab Occidente Siculo pulſatur, à Meridie Cretico vrgetur, ab Oriente ſolſtitiali Myrtoo: quod à Megarico incipiens ſinu, totam Atticam alluit.

De Arcadia. CAP. VI.

MEditerranea eius Arcadia maximè tenet, vndique à mari remota: initio Drimodis, mox Pelaſgis appellata. Oppida eius, Pſophis, Mantinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea: Orchomenum, Pheneum, Palantium, vnde Palatium Romæ: Megalepolis, Catina, Bocaliũ, Carmon, Parrhaſię, Thelphuſa, Melanæa, Heręa, Pyle, Pellana, Agręs, Epiũ, Cynætha, Lepreon Arcadiæ, Partheniũ, Alea, Methydrium, Eniſpe, Maciſtum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppidа regio Nemea, Bembinadia vocitata. Montes in Arcadia, Pholoe cum oppido, item Cyllene, Lyceus, in quo Lycei Iouis delubrum: Mænalus, Artemiſius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterque igno biles octo. Amnes, Ladon è paludibus Phenei, Erymanthus è monte eiuſdem nominis in Alpheum defluentes. Reliquæ ciuitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenſes, Pareatæ, Parageniтæ, Tortuni, Typanei, Tryaſij, Trittenſes. Vniuerſæ Achaiæ libertatem Domitius Nero dedit. Pelopenneſus, in latitudine à promontorio Maleæ, ad oppidum Lechæum Corinthiaci ſinus clx. M. paſſ. patet. At in tranſuerſum ab Elide Epidaurum cxxv. M. ab Olympia Argos per Arcadiam lxiij. M. Ab eodem loco ad Phliunta dicta menſura eſt. Vniuerſa autem, velut penſante æquorum incurſus natura, in montes vj. atque lxx. attollitur.

† *Aegium.*

Græcia, & Attica. CAP. VII.

AB Iſthmi anguſtus Hellas incipit, noſtris Græcia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte vocata. Attingit Iſthmum parte ſui, quæ appellatur Megaris, à Colonia Megara: è regione Pagarum. Duo hæc oppidа excurrente Peloponneſo ſita ſunt vtraque ex parte, velut in humeris Helladis. Pagæi & amplius Aegoſthenienſes contributi Megarenſibus: in ora autẽ portus Schœnus. Oppida Sidûs, Cremyon, Scironia ſaxa iij. M. longitudine, Geranea, Megara, Eleuſin. Fuere & Oenoa, Probalinthos: nunc ſunt ab Iſthmo quinquaginta duo M. paſſ. Piręeus & Phalera portus, quinq; M. paſſ. muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas, nec indiga vllius præconij amplius: tanta claritas ſuperfluit. In Attica fontes, Cephiſſia, Larine, Callirrhoe, Enneacrunos. Montes, Brileſſus, Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabetus: amnis Iliſſos. A Pyræeo xlij. M. paſ. Suniũ promontoriũ, Doriſcũ promontoriũ. Potamos, Brauron, quondã oppida. Rhamnûs pagus, locus Marathon, campus Thriaſius, oppidũ Melita, & Oropus, in cõfinio Bœotiæ. Cuius Anthedon, Oncheſtos, Theſpiæ liberũ oppidũ, Lebadea: nec cedentes Athenis claritate, quæ cognominãtur Bœotiæ Thebæ, duorũ numinũ Liberi atq; Herculis (vt volũt) patria. Et Muſis natale in nemore Heliconis aſſignãt. Datur & his Thebis ſaltus Cithæron, amnis Iſmenus. Prætereà fontes in Bœotia, Oedipodia, Pſammate, Dirce, Epigranea, Arethuſa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes extra prædictos. Mycaleſſus, Adyliſus, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas Eleutheræ, Haliartus, Plataeę, Pherę, Aſpledon, Hylæ, Thiſbe, Erythrę, Gliſſas, Copę: iuxta Cephiſſum amnem Lamia & Anichia: Medeon, Phligone, Grephis, Coronęa, Cheronia. In ora autẽ infra Thebas, Ocale, Eleon, Scolos, Schœnos, Peteon, Hyriæ, Mycaleſſus, Hyreſeon, Pteleon, Olyros. Tanagra liber populus, & in ipſis faucibus Euripi, quẽ facit obiectu inſulę Eubœę, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere. Locri deinde Epicnemidij cognominãtur, olim Leleges appellati, per quos amnis Cephiſſus defertur in mare. Oppida, Opûs, vnde Opuntinus ſinus, Cynos. Phocidis in litore vnũ Daphnûs. Introrſus in Locris Elatea, & in ripa Cephiſſi (vt diximus) Lilęa, Delphoſque verſus Cnemis, & Hyampolis. Rurſus Locorũ ora, in qua Larymna, Throniũ, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida Narycion, Alope, Scarphia. Poſteà Maliacus ſinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Boion, Pindus, Cytinũ. Doridis à tergo mons eſt Oeta. Sequitur mutatis ſępe nominibus Aemonia. Eadẽ Pelaſgicũ Argos, Hellas, eadẽ Theſſalia, & Dyropis, ſemper à regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine Grękus, à quo Grękia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eoſdẽ Homerus trib⁹ nominib⁹ appellauit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achęos. Ex his Phthiotę nominãtur Dorida accolentes. Eorũ oppida, Echinus in faucibus Sperchij fluminis, Thermopylarum anguſtię: quo argumento iiij paſſ. inde Heraclea, Trachin dicta eſt. Mons ibi Callidromus: oppidа celebria, Hellas, Halos, Lamia. Phthia, Arne.

Thessalia. CAP. VIII.

IN Thessalia autem Orchomenus, Minyeus anteà dictus: & oppidum Almon, ab aliis Elmon, Astrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pierus ad Macedoniam protenditur, Lariſſa, Gomphi, Thebæ Theſſaliæ, nemus Pteleon, ſinus Pagaſicus. Oppidum Pagaſa, idem poſteà Demetrias dictum, Tricca, Pharſalici campi cum ciuitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quondam topiario naturæ opere ſpectabilis: Buzygæus, Donaceſa, Bermius, Daphiſſa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Theſſalia ſunt quatuor atque triginta quorum nobiliſſimi Cerceti, Olympus, Pierus, Oſſa: cuius ex aduerſo Pindus & Othrys, Lapitharum ſedes: hi ad Occaſum vergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatrali modo inflexi, cuneatis ante eos ſeptuagintaquinque vrbibus. Flumina Theſſaliæ, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamiſus. Fons Meſſeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Penëus, ortus iuxta Gomphos: interq́ue Oſſam & Olympum nemoroſa conualle defluens quingentis ſtadiis, dimidio eus ſpatio nauigabilis. In eo curſu Tempe vocantur quinque mil. paſſ. longitudine, & ferme ſequiiugeri latitudine, vltra viſum hominis attollentibus ſe dextera læuaque leniter conuexis iugis. † Intus ſua luce viridante allabitur Peneus, viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Accipit amnem † Euroton, nec recipit, ſed olei modo ſupernatantem (vt dictum eſt Homero) breui ſpatio portatũ abdicat: pœnales aquas diriſq; genitas, argenteis ſuis miſceri recuſans.

† *Intus verò luco viridante.*

† *Aliàs, Eurotam, vt apud Strabonem.*

Magneſia. CAP. IX.

THeſſaliæ annexa Magneſia eſt, cuius fons Libethra. Oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizon. Promontorium Sepias. Oppida, Caſtana, Spalathra. Promontorium Acantiũ. Oppida, Melibœa Rhizus, Erymne: oſtium Penei, oppida Homolium, Orthe, Theſpiæ, Phalanna Thaumaciæ, Gyrton, Cranon, Acarne, Dotion, Melitea, Phylace, Potniæ, Epiri, Achaiæ, Atticæ, Theſſaliæ in porrectum longitudo quadringentorum octoginta mil. paſſ. traditur, latitudo ducentorum octogintaſeptem millium.

Macedonia. CAP. X.

MAcedonia poſteà centumquinquaginta populorum, duobus inclyta regibus, quondamq́ue terrarum imperio, Emathia anteà dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in Solis occaſum recedens poſt terga Magneſiæ atque Theſſaliæ, infeſtatur à Dardanis. Partem eius Septentrionalem Pæonia ac Pelagonia proteguntà Triballis. Oppida, Aegæ, in quo mos ſepelire reges: Beroea: & in regione, quæ Pieria appellatur à nemore, Aeginium. In ora Heraclea, flumen Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmon. Intus Haloritæ, Vallei, Phylacei, Cyrrheſtæ Tyriſſei. Pella colonia. Oppidum Stobi ciuium Romanorum. Mox Antigonia, Europus ad Axium amnem, eodemq́ue nomine, per quod Rhœdias fluit. Heordeæ, Scydra, Mieza, Gordiniæ. Mox in ora Ichnæ, fluuius Axius. Ad hunc finẽ Dardani, Treres, Pieres, Macedoniã accolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes, Parorei, Heordenſes, Almopij, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præiacente gremio terrarũ, Arethuſij, Antiochienſes, Idomenenſes, Doberienſes, Trienſes, Allantenſes, Audariſtẽſes, Moryllij, Gareſci, Lynceſtæ, Othrionei, & liberi Amantini atq; Oreſtæ: colonię Bullidẽſis & Dienſis: Xylopolitæ, Scotuſſæi liberi, Heraclea Sintica, Timphei, Coronæi. In ora ſinus Macedonici oppidũ Chalaſtra, & intus Phileros, Lete: medioq́ue flexu litoris Theſſalonica, liberæ conditionis. Ad hanc † *Creſtone.* à Dyrrachio cxiiij. millia paſſuũ. Therme. In Thermaico ſinu oppida, Dicæa, Pydna, Derrha, † Scione. Promontoriũ Canaſtræũ. Oppida, Pallene, Phlegra. Qua in regione montes, Hypſizorus, Epitus, Alchione, Leuomne. Oppida, Niſſos, Brygion, Eleon, Mendæ, & in Pallenenſi Iſtmo quondam Potidæa, nunc Caſſandria colonia: Anthemus, Holophyxos ſinus, Mecyberna. Oppida Phyſcella, Ampelos, Torone, Singos: fretum, quo montem Athon Xerxes rex Perſarum continenti abſcidit, in longitudine paſſuum M. ccccc. Mons ipſe à planitie excurrit in mare lxxv. mil. paſſuum. Ambitus radicis centum quinquaginta mil. colligit. Oppidum in cacumine fuit † Acroton. *† Acroathon Pomponio.* Nunc ſunt Vranopolis, Palæotrium, Thyſſus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominantur. Oppidum Caſſera, fauceſq́ue alteræ Iſthmi, Acanthus, Stagira, Sitone, Heraclea, & regio Mygdoniæ ſubiacens, in qua recedentes à mari Apollonia, Arethuſa. In ora rurſus Poſidium, & ſinus cum oppido Cermoro, Amphipolis liberum, gens Biſaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis Strymon, ortus in Hæmo. Memorandum, in ſeptem lacus eum fundi, priuſquàm dirigat curſum. Hæc eſt Macedonia, terrarum imperio potita quondam: hæc Aſiam, Armeniam, Iberiam, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Aegyptum, Taurum, Caucaſum tranſgreſſa: hæc in Bactris, Medis, Perſis dominata, toto Oriente poſſeſſo: hæc etiam Indiæ victrix, per veſtigia Liberi patris atque Herculis vagata: hæc eadem eſt Macedonia, cuius vno die Paulus Aemilius Imperator noſter lxxij. vrbes direptas vendidit. Tantam differentiam ſortis præſtitere duo homines.

Thracia. CAP. XI.

THracia ſequitur, inter validiſſimas Europæ gẽtes, in ſtrategias L. diuiſa. Populorum eius, quos nominare non pigeat, amnem Strymonem accolunt dextero latere Denſeletæ, & Mædi, Biſaltas vſque ſuprà dictos: læuo, Digeri, Beſſorumq́; multa nomina, ad Neſtum amnem Pangæi montis ima am-

ima ambientem, inter Eletos, Diobeſos, Carbileſos, inde Bryſas, Sapæos. Odomantes Odryſarum gens infundit Hebrũ accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypſaltis, Benis, Corpillis, Botiæis, Edonis. Eodem ſunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Celetę, maiores Hæmo, minores Rhodopæ ſubditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum ſub Rhodope Poneropolis anteà mox à conditore Philippopolis, nunc à ſitu Trimontium dicta. Hæmi excelſitas ſex mil. paſſ. ſubitur. Auerſa eius & in Iſtrum deuexa Mœſi, Getæ, Aoti, Gaugdæ, Clariæq́; & ſub iis Arræi Sarmatæ, quos Areatas vocãt, Scythæq́; & circa Ponti litora Moriſeni, Sithoniiq́; Orphei vatis genitores obtinent. Ita finit Iſter à Septentrione. Ab Ortu Pontus ac Propontis. A Meridie Aegæum mare cuius in ora à Strymonę, Apollonia, Oeſima, Neapolis, Paſtos. Intus Philippi colonia: abſunt à Dyrrachio cccxxv. mil. paſ. Scotuſa, Topiris, Neſti amnis oſtiũ. Mons Pangæus, Heraclea, Olynthos, Abdera libera ciuitas, ſtagnum Biſtonũ & gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorũ ſtabulis dirũ. Nunc ſunt Diceæ, Iſmaron, locus Parthenion, Phaleſina, Maronea, priùs Ortagurea dicta. Mons, Serrium & Zone, tum locus Doriſcus decem mil. hominũ capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris, Oppidum Aenos liberum cum Polydori tumulo, Ciconũ quondam regio. A Doriſco incuruatur ora ad Macron tichos centumuiginti duorum mil. paſſ. Circa quẽ locum fluuius Melas, à quo ſinus appellatur. Oppida, Cypſela, Biſanthe, Macron tichos dictũ, qua à Propontide ad Melanem ſinum inter duo maria porrectis muris procurrentem excludit Cherroneſum. Nanq; Thracia altero latere à Pontico litore incipiens, vbi Iſter amnis immergitur, vel pulcherrimas in ea parte vrbes habet Iſtropolin Mileſiorum, Tomos Calatinque, quæ anteà Aceruetis vocabatur. Heracleam habuit, & Bizonem terræ hiatu raptam: nunc habet Dionyſopolin, Crunos anteà dictam. Alluit Zyras amnis. Totum eum tractũ Scythæ Aroteres cognominati tenuere. Eorũ oppida Aphrodiſias, Libiſtos, Zigere, Borcobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania, vbi Pygmæorũ gens fuiſſe proditur, quos Catizos Barbari vocant, creduntq́; à gruibus fugatos. In ora à Dionyſopoli eſt Odeſſus Mileſiorum. Flumen, Pamiſus. Oppidum, Tetranaulochus. Mons Hæmus vaſto iugo procumbens in Pontum, oppidũ habuit in vertice Ariſtæum. Nunc in ora Meſembria, Anchialum, vbi Meſſa fuerat. Aſtice regio. Fuit oppidum Anthium, nunc eſt Apollonia. Flumina Paniſſa, Rira, Tearus, Oroſines. Oppida, Thynnias, † Almedeſſos, Deuelion cum ſtagno, quod nunc Deultum vocatur, veteranorum: Phinopolis, iuxta quam Boſporus. Ab Iſtri oſtio ad os Ponti paſſ. ccccclv, mil. alij fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum ſuprà dictũ centum quinquaginta ab eo Cherroneſus cxxvj. mil. Sed à Boſporo ſinus Caſthenes, Portus ſenum, & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium, Chryſoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ cõditionis, anteà Lygos dictum. Abeſt à Dyrrhachio ſeptingentis vndecim millibus paſſuum. Tantum patet longitudo terrarum inter Adriaticum mare & Propontidem. Amnes. Bathynias, Pydaras, ſiue Atyras. Oppida, Selymbria, Perinthus latitudine ducentorum paſſuum continenti adnexa. Intus Byzia, arx regum Thraciæ, à Terei nefaſto crimine inuiſa hirundinibus. Regio Cænica, colonia, Flauiopolis, vbi anteà Zela oppidum vocabatur. Et à Byzia quinquaginta mill. paſſuum Apros colonia, quæ à Philippis abeſt centumoctogintaocto mil. paſſ. Et in ora amnis Erginus, oppidũ fuit Gonos: deſeritur & Lyſimachia iam in Cherroneſo. Alius nanq; ibi Iſthmos anguſtia ſimili eſt, eodem nomine & pari latitudine. Illuſtrant duæ vrbes vtrinque litora, quæ haud diſſimili modo tenuere, Pactye à Propontide, Cardia à Melane ſinu: hæc ex facie loci nomine accepto: vtræq́ue comprehenſæ poſteà Lyſimachia quinque mil. paſſ. à Longis muris, Cherrhoneſos à Propontide habuit Tyriſtaſin, Crithoten, Ciſſam flumini Aegos appoſitam: nunc habet à colonia Apro xxxij. mill. paſſ. Reſiſton, ex aduerſo coloniæ Parianæ. Et Helleſpontus, ſeptem (vt diximus) ſtadiis Europam ab Aſia diuidens, quatuor illic inter ſe contrarias vrbes habet, in Europa Callipolin & Seſton, in Aſia Lampſacum & Abydon. Dein promontoriũ Cherroneſi Maſtuſia aduerſum Sigeo, cuius in fronte obliqua Cynoſſema: ita appellatur Hecubæ tumulus, ſtatio Achæorum. Turris & delubrum Proteſilai. Et in extrema Cherroneſi fronte, quæ vocatur Aeolium: oppidum Elæũs. Dein petenti Melanen ſinum portus Cœlos, & Panhormus, & ſuprà dicta Cardia. Tertius Europæ ſinus ad hunc modum clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllon. Flumina in Hebrum cadentia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Helleſponti longitudo ſuprà dicta. Quidam ſeptingentorum viginti mill. faciunt. Latitudo trecentorum octoginta trium mill. eſt. Aegeo mari nomen dedit ſcopulus † inter Tenedum & Chium veriùs, quàm inſula, Aex nomine, à ſpecie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repentè in medio mari exiliens. Cernunt eum à dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia, dirum ac peſtiferum. Aegei pars Myrtoo datur: appellatur ab inſula parua, quę cernitur Macedoniam à Gereſto petentibus haud procul Eubœæ Caryſto. Romani omnia hęc maria duobus nominibus appellant: Macedonicum, quodcunque Macedoniam aut Thraciam attingit: Græcienſe, qua Græciam alluit. Nam Græci & Ionium diuidunt in Siculum, ac Creticum, ab inſulis. Item Icarium, quod eſt inter Samum, & Myconum. Cætera nomina ſinus dedere, quos diximus. Et maria quidem gentesque in tertio Europæ ſinu ad hunc modum ſe habent.

† *Rectius, Hamydiſſus, vt apud Ptolemæi legitur, & apud Xenophontem ἀναβάσεως ς'. Aut certè Salmydeſſus quemadmodũ Herodo & Strabone emendat.*

† *inter Tenedum & Chium.*

Inſulæ

Inſulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cyclades, Sporades, Helleſponti, Ponti: Mœotidis, Dacia, Sarmatia, Scythia. CAP. XII.

INſulæ autem ex aduerſo Theſprotiæ Corcyra, à Buthroto duodecim mill. paſſ. eadem ab Acroceraunijs quinquaginta mill. cum vrbe eiuſdem nominis Corcyra liberæ ciuitatis, & oppido Caſſiope temploque † Caſij Iouis, paſſ. nonagintaſeptem mil. in longitudinem patens: Homero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circa eam aliquot, ſed ad Italiam vergens Thoronos, ad Leucadiam Paxæ duæ, quinque M. diſcretæ à Corcyra. Nec procul ab ijs ante Corcyram Ericuſa, Marate, Elaphuſa, Malthace, Trachie, Pytionia, Ptychia, Tarachie. Et à Phalacro Corcyræ promontorio ſcopulus, in quem mutatam Vlixis nauem à ſimili ſpecie fabula eſt. Ante Leucadiam Sybota. Inter Leucadiam autem & Achaiam permultæ: quarum Teleboides, eædem quæ Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxiæ, Prinoeſſa: & ante Aetoliam Echinades, Aegialia, Coronis, Thyatira, Geoaris, Dionyſia, Cyrnus, Chalcis. Pinara, Myſtus. Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, vtræque liberæ, Ithaca, Dulichiũ, Same, Crocylea, Paxos. Cephalenia quondam Melæna dicta, vndecim mil. paſſ. abeſt, circuitu patet. xliiij. Same diruta à Romanis: adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & Achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua Zacynthus, aliquando appellata Hyrie. Cephaleniæ à meridiana parte xxij. M. abeſt. Mons Elatus ibi nobilis. Ipſa circuitu colligit xxxvj. M. Ab ea Ithaca xij. M. diſtat, in qua mons Neritus. Tota verò circuitu patet xxv. M. paſſ. Ab ea Araxum Peloponneſi promontorium xij. M. paſſ. Ante hanc in alto Aſteris, Prote: ante Zacynthum xxxv. M. paſſ. in Eurum ventum Strophades duæ, ab alijs Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ, & totidem ante Meſſenen Oenuſſæ. In Aſinæo ſinu tres Thyrides: in Laconico Teganuſa, Cothon, Cythera cum oppido, anteà Porphyris appellata. Hęc ſita eſt à Maleæ promontorio v. M. paſſ. ancipiti propter anguſtias ibi nauium ambitu. In Argolico Pityuſa, Irine, Ephyre: contra Hermionium agrum Tiparenus, Epiropia, Colonis, Ariſtera: contra Trœzenium Calauria, quingentos paſſus diſtans: Plateis, Belbina, Laſia, Baucidias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityoneſos vj. M. paſſuum à continente. Ab hac Aegina liberæ conditionis xvij. M. paſſu. cuius xx. M. paſſuum præternauigatio eſt. Eadem autem à Piræo Athenienſium portu xij. M. paſſ. abeſt, antè Oenone vocitata. Spiræo promontorio obiacent Eleuſa, Dendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachuſa, Cenchreis Aſpis. Sunt & in Megarico ſinu Methurides quatuor. † Aeglia autem xv. M. paſſ. à Cythera: eademque à Cretæ Phalaſarna oppido xxv. M. paſſ. Ipſa Creta altero latere ad Auſtrum, altero ad Septentrionem verſa inter Ortum Occaſumque porrigitur, centum vrbium clara fama. Doſiades eam à Creta nympha † Heſperidis filia, Anaximander à rege Curetum: Philiſtides, Mallotes Crates primùm Aeriam dictam, deinde poſtea Curetin: & Macaron nonnulli à temperie cæli appellatam exiſtimauere. Latitudine nuſquam quinquaginta M. paſſuum excedens, & circa mediam ſui partem maximè patens, longitudine implet cclxx. M. paſſuum circuitu cccc. lxxxix. flecténſque ſe in Creticum pelagus ab ea dictum, quà longiſſima eſt ad Orientem Sammonium promontorium aduerſum Rhodo, ad Occidentem Criu metopon Cyrenas verſus expellit. Oppida eius inſignia, Phalaſarne, Elæa, Cyſamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhythymna, Panhormum, Cyteum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis: & in mediterraneo, Gortyna, Phæſtum, Gnoſſus, Polyrrhenium, Myrina, Lycaſtus, Rhamnus, Lyctus, Dium, Aſum, Pyloros, Rhytion, Clatos, Pharæ, Holopyxos, Laſos, Eleuthernæ, Therapne, Marathuſa, Cytinos: & aliorum circiter lx. oppidorum memoria extat. Montes Cadiſcus, Idæus, Dictæus, Corycus. Ipſa abeſt promontorio ſuo, quod vocatur Criu metopon, vt prodit Agrippa, à Cyrenarum promontorio Phycunte ccxxv. M. paſſuum. Item Cadiſco à Malea Peloponneſi lxxx. A Carpatho inſula promontorio Sammonio lx. M. in Fauonium ventum. Hæc inter eam & Rhodum interiacet. Reliquæ circa eam ante Peloponneſum duæ Coricæ, totidem Mylę: & latere Septentrionali, dextera Cretam habenti, contra Cydoniam Leuce, & duę Buporæ. Contra Matium Cia. Contra Itanum promontorium Oniſa. Leuce: contra Hierapytnam, Chryſa, Gaudos. Eodem tractu Ophiuſſa, Butoa, Rhamnus: circunuectiſque Criu metopon, tres Muſagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phocæ, Platię, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre. At in Hellade, etiamnum in Aegeo, Lichades, Scarphia, Careſa, Phocaria, complureſque aliæ ex aduerſo Atticæ ſine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleuſina clara Salamis, ante eam Pſytalia: à Sunio verò Helene quinque M. paſſ. diſtans. Dein Ceos ab ea totidem, quam noſtri quidam dixere Ceam, Græci & Hydruſſam. Auulſa Euboeæ, quingentis longa ſtadijs fuit quondam: mox quatuor ferè partibus, quæ ad Bœotiam vergebant, eodem mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Cartheam: intercidêre Coreſſus, Pœceſſa. Ex hac profectam delicatiorem fœminis veſtem, author eſt Varro. Eubœa & ipſa auulſa Bœotię, tam modico interfluente Euripo, vt ponte iungatur, ad meridiem promontorijs duobus, Gereſto ad Atticam vergente, & ad Helleſpontum Caphareo inſignis, à Septentrione Cęneo, nuſquàm latitudinem vltra xl. M. paſſuum extendit, nuſquam intra xx. M. contrahit: ſed in longitudinem vniuerſæ Bœotiæ, ab

† *Caſſiopai Iouis.*

† *Aegialia*

† *Heſperi filia.*

† *Strabo maximam Eubœæ latitudinem facit cl. ſtadiorũ: Pomponius autem minimam, duorum millium. Quo ſitvt vetuſt. cod. lectionem malim, quæ ſic habet: Nuſquam latitudinem vltra xx. M. paſſ. extendit nuſquã intra II. M. contrahit.*

ab Attica Theſſaliam vſque prætenta in cl. mil. paſſ. circuitu verò trecenta ſexagintaquinque: abeſt ab Helleſponto parte Capharei ccxxv. mil. paſſuum, vrbibus clara quondam, Pyrrha, Porthmo, Meſo, Cerintho, Oreo, Dio, Aedepſo, Ocha, Oechalia, nunc Calcide, cuius ex aduerſo in continenti Aulis eſt: Gereſto, Eretria, Caryſto, Oritano, Artemiſio, fonte Arethuſa, flumine Lelanto, aquisque calidis, quæ Hellopiæ vocantur, nobilis: notior tamen marmore Caryſtio: anteà vocitata eſt Chalcodontis, aut Macris, vt Dionyſius & Ephorus tradunt: vt Ariſtides, Macra: vt Callidemus, Chalcis, ære ibi primum reperto: vt Menæchmus, Abantias: vt poetæ vulgo, Aſopis. Extra eam in Myrtoo multæ, ſed maximè illuſtres Glauconneſos, & Aegilia. Et à promontorio Gereſto, circa Delum in orbem ſitæ (vnde & nomen traxere) Cyclades. Prima earum Andrus cum oppido, abeſt à Gereſto x. mil. paſſuum, à Ceo xxxix. mil. Ipſam Myrſilus Cauron, deinde Antandron cognominatam tradit, Callimachus Laſiam, alij Nonagriam, Hydruſſam, Epagrin. Patet circuitu xciij. mill. paſſuum. Ab eadem Andro paſſus mille, & à Delo quindecim mil. Tenos cum oppido xv. mil. paſſuum porrecta, quam propter aquarum abundantiam Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui Ophiuſſam. Cæteræ Myconos cum monte Dimaſto, à Delo quindecim mill. paſſuum Scyros, Siphnus, antè Meropia, & Acis appellata, circuitu vigintiocto mill. paſſuum. Seriphus duodecim Præpeſinthus, Cythnos. Ipſaque longè clariſſima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata, Delos: quæ diu fluctuata (vt proditur) ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quòniam repentè apparuerit enata. Aegloſthenes Cynthiam, alij Ortygiam, Aſteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilen, igne ibi primùm reperto. Cingitur quinque mill. paſſuum, aſſurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quàm Anticlides Celaduſſam vocat, item Artemiten Helladius. Syros, quam circuitu patere viginti mill. paſſuum prodidere veteres, Mutianus centum ſexaginta Oliaros, Paros cum oppido ab Delo xxxviij. mill. marmore nobilis, quam primo Pactiam, poſteà Minoida vocarunt. Ab ea ſeptem mill. quingentis Naxus, à Delo xviij, cum oppido, quam Strongylen, dein Dian, mox Dionyſiada à vinearum fertilitate, alij Siciliam minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu ſeptuagintaquinque. mil. paſſuum, dimidioq; maior eſt, quàm Paros. Et hactenus quidem Cycladas ſeruant: cætera quæ ſequuntur, Sporadas. Sunt autem Helene, Phocuſſa, Phæcaſia, Schinuſſa, Phalegandros, & à Naxo decem & ſeptem mill. paſſuum. Icaros, quæ nomen mari dedit, tantundem ipſa in longitudinem patens, cum oppidis duobus, tertio amiſſo: antè vocata Doliche, & Macris, & Ichthyoeſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali à Delo quinquaginta mil. paſſ. Eadem à Samo trigintaquinque mil. Inter Euboeam & Andrum decem mil. paſſ. fretum. Ab ea Gereſtum centumduodecim mill. quingenti paſſus. Nec deinde ſeruari poteſt ordo. Aceruatim ergo ponentur reliquæ. Ios à Naxo vigintiquatuor mil. paſſ. Homeri ſepulchro veneranda, longitudinis vigintiquinque M. anteà Phœnice appellata. Odia, Letandros, Gyaros, cum oppido, circuitu duodecim mil. paſſuum. Abeſt ab Andro ſexagintaduobus mill. paſſ. Ab ea Syrnos octoginta mil. paſſuum. Cynethuſſa, Telos vnguento nobilis, à Callimacho Agathuſſa appellata. Donyſa, Patmos circuitu triginta mil. paſſuum. Coraſiæ, Lebinthus, Leros, Cynara, † Sycinus, quæ anteà Oenoe, Heratia quæ Onus, Caſus quæ Aſtrabe, Cimolus quæ Echinuſſa. Melos cum oppido, quam Ariſtides Byblida appellat, Ariſtoteles Zephyriã, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum, & Acyton. Hæc inſularum rotundiſſima eſt. Poſt Machia, Hypere quondam Patage, vt alij Platage, nunc Amorgos, Polyægos, Phyle, Thera, cùm primũ emerſit, Calliſte dicta: Ex ea auulſa poſteà Theraſia, atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in noſtro æuo Thia iuxta eandem Hieram nata. Diſtat Ios à Thera vigintiquinque mill. paſſ. Sequuntur Lea, Aſcania, Anaphe, Hippuris, Hippuriſſuſa. Aſtypalæa liberæ ciuitatis, circuitu lxxxviij. mill. paſſuum. abeſt à Cadiſco Cretæ cxxv. mill. Ab ea Platea ſexaginta mil. Vnde Camina triginta octo mill. Azibintha. Laniſe, Tragia, Pharmacuſa, Techedia, Chalcia, Calydna, in qua oppida Coos & Olymna. A qua Carpathum, quæ nomen Carpathio mari dedit, xxv. M. paſſuum. Inde Rhodũ Africo vento quinquaginta M. paſſ. à Carpatho ad Caſon vij. M. à Caſo Samonium Cretæ promontorium xxx. M. In Euripo autem Euboico, primo ferè introitu, Petaliæ quatuor inſulæ, & in exitu Atalante Cyclades, & Sporades, ab Oriente litoribus Icariis Aſiæ, ab Occidente Myrtois Atticæ, à Septentrione Aegeo mari, à Meridie Cretico & Carpathio incluſæ, per cc. M. in longitudinem iacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet Eutychiam, Cicynethum, & Scyrum ſuprà dictam, ſed Cycladum & Sporadum extimam, Gerontiam, Scadiram, Thermeuſim, Irrheſiam, Solimniam, Eudemiam, Neam quæ Mineruæ ſacra eſt. Athos ante ſe quatuor, Peparethum cum oppido, quondam Euonum dictam nouem M. paſſuum. Scyathum quindecim M. Imbrum cum oppido lxxxviij. M. paſſuum. Eadem abeſt à Maſtuſia Cherroneſi lxxv. M. paſſuum. Ipſa circuitu lxxij. M paſſuum. Perfunditur amne Iliſſo. Ab ea Lemnos viginti duo M. quæ ab Atho lxxxvij. M. paſſuum. Circuitu patet vigintiduo M. cccc. paſſ. Oppida habet Hephæſtiam & Myrinam, in cuius forum ſolſtitio Athos eiaculatur vmbram. Ab ea Thaſſos libera quinque M. paſſ. olim Aeria vel Aethria dicta. Inde Abdera cõtinentis viginti M. paſſ. Athos lxxij. M. tantundem inſula Samothrace, quæ libera an-

† *Sicenus Strabo, Ptolemæo Sicinus.*

te Hebrum,ab Imbro trigintaduo M.à Lemno vigintiduo M.cccccà Thraciæ ora trigintaocto M. circuitu trigintaduo M.attollitur monte Saoce decem M.paſſuum portuoſiſſima omnium. Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam nominat.Inter Cherroneſum & Samothracen vtrinq; ferè quindecim M.Haloneſos,vltrà Gethrone, Lamponia, Alopeconneſus, haud procul à Cœlo Cherroneſi portu,& quædam ignobiles.Deſertis quoque reddantur in hoc ſinu, quarũ modò inueniri potuerunt,nomina,Deſticos,Larnos,Cyſſiros,Carbruſa,Calathuſa,Scylla, Draconon, Arconeſus,Diethuſa,Scapos,Capheris,Meſate,Aeantion, Phateruneſos,Pateria, Calete, Neriphus, Polendos,Quartus è magnis Europæ ſinus ab Helleſponto incipiens,Mæotis oſtio finitur. Sed totius Ponti forma breuiter amplectenda eſt,vt faciliùs partes noſcantur.Vaſtũ mare prę iacens Aſię, & ab Europa porrecto Cherroneſi litore expulſum,anguſto meatu irrumpit in terras, ſeptẽ ſtadiorum,vt dictũ eſt,interuallo Europam auferens Aſiæ.Primas anguſtias Helleſpontum vocant. Hàc † cõſtrato nauibus ponto. Xerxes Perſarũ rex,† conſtrato in nauibus ponte,duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus lxxxvj.M.paſſ.ſpatio ad Priapũ vrbem Aſiæ,quà magnus Alexander tranſcendit. Inde expatiatur æquor,rurſusq; in arctum coit laxitas:Propontis appellatur;anguſtiæ, Thracius Boſporus, latitudine cccccc.paſſuum,quà Darius pater Xerxis copias ponte tranſuexit.Tota ab Helleſponto longitudo ccxxxix.M.p.Dein vaſtum mare,Pontus Euxinus,qui quondã Axenus, longè refugientes occupat terras,magnoq; litorum flexu retro curuatus in cornua,ab his vtrinque porrigitur,vt ſit planè arcus Scythici forma.Medio flexu iungitur oſtio Mæotici lacus. Cimmerius Boſporus id os vocatur,MMD. paſſuum latitudine.At inter duos Boſporos Thracium & Cimmerium directo curſu,vt author eſt Polybius cccccc.M.paſſ.inter ſunt.Circuitu verò totius Ponti vicies ſemel centena quinquaginta M.vt author eſt Varro,& ferè veteres.Nepos Cornelius trecenta millia,quinquaginta adiicit.Artemidorus vicies nouies centena xix.M.facit:Agrippa $\overline{xxiij}$.ſexaginta M.Mutianus $\overline{xxviij}$.ſexagintaquinque M.Simili modo Europæ latere menſurã alij quatuordecies centena lxxviij.M. cccccc. determinauere:alij vndecies centena ſeptuagintaduo M. M.Varro ad hunc modum metitur. Ab oſtio Ponti Apolloniam clxxxviij.M.d.p.Calatin tantundem. Ad oſtium Iſtri cxxv. Ad Boryſthenem ccl.Cherroneſum Heracleatarum oppidum ccclxxv.M.p.Ad Panticapæum, quod aliqui Boſporum vocant, † extremum in Europæ ora, cc. xxij.M.cccccc.quæ ſumma efficit $\overline{xiij}$.xxxvj.M.cccccc. Agrippa à Byzantio ad flumen Iſtrum.cccccc.lx.In Panticapæum dcxxx. Inde lacus ipſe Mæotis, Tanain amnem ex Rhiphæis montibus defluentem accipiens, nouiſſimum inter Europam Aſiamq; finem $\overline{xiij}$.vj.M.circuitu patere traditur. Ab aliis $\overline{xj}$. xxv. M. Ab oſtio eius ad Tanais oſtium directo curſu ccclxxxv. M. paſſuum eſſe cõſtat. Accolæ ſinus eius in mentione Thraciæ dicti ſunt Iſtropolim vſque. Inde oſtia Iſtri. Ortus hic in Germaniæ iugis montis Abnobæ, ex aduerſo Raurici Galliæ oppidi, multis vltra Alpes millibus, ac per innumeras lapſus gentes Danubij nomine, immenſo aquarum auctu,& vnde primum Illyricum alluit,Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis,medio ferme numero eorum nauigabili, in Pontum vaſtis ſex fluminibus euoluitur. Primum oſtium Peuces: mox ipſa Peuce inſula:à qua proximus alueus appellatus, xix. M. paſſuum magna palude ſorbetur. Ex eodem alueo, & ſuper Iſtropolim lacus gignitur,lxiij.M. paſſuum ambitu: Halmyrin vocant. Secundum oſtium Naracuſtoma appellatur. Tertium Caloſtoma, iuxta inſulam Sarmaticam. Quartum Pſeudoſtoma, & inſula Conopon diabaſis:poſteà Boreoſtoma, & Spireoſtoma. Singula autem ora tanta ſunt, vt prodatur in quadraginta millia paſſuum longitudinis vinci mare,dulcemq; intelligi hauſtum.Ab eo in plenum quidem omnes Scytharũ ſunt gentes,variæ tamen litori appoſita tenuere,aliàs Getæ,Daci Romanis dicti,aliàs Sarmatæ, Græcis Sauromatæ,eorumq; Hamaxobij aut Aorſi,aliàs Scythæ degeneres & à ſeruis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Rhoxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium ſaltum,vſque ad Pannonica hyberna Carnunti, Germanorumq; ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes verò & ſaltus pulſi ab his Daci,ad Pathiſſum amnem à Moro, ſiue is Duria eſt,à Sueuis regnoq; Vanniano dirimens eos: auerſa Baſternæ tenent, aliiq; inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Iſtro ad Oceanum bis ad decies centum millia paſſuum in longitudinem,quantum minus quadringentis in latitudinem,ad flumen Viſtulam à deſertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen vſquequaque tranſit in Sarmatas atque Germanos. Nec aliis priſca illa durauit appellatio, quàm qui extremi gentium harum ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Verùm ab Iſtro oppida, Cremniſcos, Aepolium, montes Macrocremnij, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponens, vbi anteà Ophiuſa dicebatur. In eodem inſulam ſpatioſam incolunt Tyragetæ. Abeſt à Pſeudoſtomo Iſtri oſtio centum triginta millibus paſſuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, vltra quos Crobyzi:flumen Rhode,ſinus Sagaricus,portus Ordeſus. Et à Tyra centum viginti millibus paſſ.flumen Boryſthenes,lacusq; & gens eodem nomine, & oppidũ à mari recedens quindecim millibus paſſuum,Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rurſusq; in litore portus Achæorũ.Inſula Achillis,tumulo eius viri clara. Et ab ea centũ triginta quinq; millia paſſuum peninſula,ad formã gladij in tranſuerſum porrecta,exercitatione eiuſdẽ cognominata Dromos Achilleos,cuius longitudinẽ octoginta mill. paſſ.tradidit Agrippa. Totũ eum tractũ Tauri Scythæ

† Sunt qui legendum contendant, extremũ in Europi ora. Europi nomine Boſporum Cimmerium intelligentes, cuius in extremo ſitum eſt Panticapæum.

Scythæ & Sarmatæ tenent.Inde ſyluęſtris regio Hylæum mare,quo alluitur, cognominauit: Encadloę vocantur incolæ. Vltrà Panticapes amnis, qui Nomadas & Georgos diſterminat: mox Aceſinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Boryſthene tradunt, diligentiores Hypanin:tanto errore eorum,qui illum in Aſiæ parte prodidere.Mare ſubit vaſto receſſu,donec quinque millium paſſ.interuallo abſit à Mœotide,vaſta ambiens ſpatia, multaſq; gentes. Sinus Carcinites appellatur,flumen Pacyris. Oppida Naubarum, Carcine. A tergo lacus Buges, foſſa emiſſus in mare.Ipſe Buges à Coreto,Mæotis lacus ſinu,petroſo diſcluditur dorſo. Recipit amnes Bugem, Gerrhum,Hypanin,ex diuerſo venientes tractu.Nam Gerrhus Baſilidas,& Nomadas ſeparat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit, manu facto alueo in Bugen, naturali in Coretum. Regio Scythiæ Sendica nominatur. Sed à Carcinite Taurica incipit, quondam mari circunfuſa & ipſa, quaquà nunc iacent campi. Deinde vaſtis attolitur iugis. Triginta ſunt eorum populi. Ex iis mediterranei xxiiij.Sex oppida,Orgocyni,† Caraſeni,Aſſyrani,Tractari,Arcilachitæ,Caliordi.Iugum ipſum Scythotauri tenent. Clauduntur ab Occidente Cherrhoneſo, ab Ortu Scythis Satarchis. In ora à Carcinite oppida, Taphræ, in ipſis anguſtiis peninſulæ: mox Heraclea Cherroneſos, libertate à Romanis donatum.Megarice vocabatur anteà,præcipui nitoris in toto eo tractu, cuſtoditis Græciæ moribus,quinque millia paſſuum ambitiente muro. Inde Parthenium promontorium Taurorum,ciuitas Placia. Symbolon portus. Promontorium Criumetopon, aduerſum Charambi Aſiæ promontorio,per medium Euxinum procurrens clxx. M. p.interuallo: quæ maximè ratio Scythici arcus formam efficit.Ab eo Taurorum portus multi, & lacus, oppidum Theodoſia à Criumetopo cxxij.M.paſſ.A Cherrhoneſo clxv.M.paſſ. Vltrà fuere oppida, Cyte, Zephyrium, Arce, Nymphæũ, Dia. Reſtat longè validiſſimum in ipſo Boſpori introitu, Panticapæum Mileſiorum, à Theodoſia M.xxxv.paſſ.A Cimero verò oppido transfretum ſito MMD.(vt diximus) paſſ. Hæc ibi latitudo Aſiam ab Europa ſeparat, eaq; ipſa pedibus plerunq; peruia, glaciato freto. Boſpori Cimmerij latitudo xij.M.D.paſſ. Oppida habet Hermiſium, Myrmecium: & intus inſulam Alopecen. Per Mæotin autem ab extremo Iſthmo,qui locus Taphræ vocatur, ad os Boſpori cclx. M. paſſ. longitudo colligitur.A Taphris per continentem introrſus tenent. Auchetæ,apud quos Hypanis oritur,Neuri apud quos Boryſthenes,Geloni,Thuſſagetæ,Budini Baſilidæ,& cæruleo capillo Agathyrſi.Super eos Nomades:dein Anthropophagi. A Buge ſuper Mæotin Sauromatæ, & Eſſedones. At per oram ad Tanaim vſque Mæotæ, à quibus lacus nomen accepit: vltimique à tergo eorum Arimaſpi. Mox Riphæi montes, & aſſiduo niuis caſu pinnarum ſimilitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata à natura rerum, & denſa merſa caligine: neq; in alio quàm rigoris opere, geliduſque Aquilonis conceptaculis.† Ponè eos montes,vltraque Aquilonem, gens felix (ſi credimus) Hyperboreos appellauere,annoſo degit æuo, fabuloſis celebrata miraculis. Ibi credũtur eſſe cardines mundi,extremiq; ſiderum ambitus,ſemeſtri luce & vna die Solis auerſi:non,vt imperiti dixere, abæquinoctio verno in autumnum.Semel in anno ſolſtitio oriuntur iis Soles, brumaque ſemel occidunt.Regio aprica, felici temperie,omnia afflatu noxio carens.Domus iis nemora lucique,& deorum cultus viritim gregatimque, diſcordia ignota & ægritudo omnis. Mors non niſi ſatietate vitæ,epulatis delibutiſque ſenibus luxu,ex quadam rupe in mare ſalientibus.Hoc genus ſepulturæ beatiſſimum.Quidam eos in prima parte Aſiæ litorum poſuere non in Europa,† qui ſunt ibi ſimilitudine & ſitus,Atacorum nomine. Alij medios fecere eos inter vtrunq; Solem,Antipodum occaſum exorientemq; noſtrum:quod fieri nullo modo poteſt,tam vaſto mari interueniente. Qui non alibi, quàm in ſemeſtri luce conſtituêre eos,ferere matutinis,meridie metere,occidente Sole fœtus arborum decerpere,noctibus in ſpecus condi tradiderunt.Nec licet dubitare de gente ea,cùm tot authores prodant frugum primitias ſolitos Delon mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas hoſpitiis gentium per annos aliquot venerabiles:donec violata fide,in proximis accolarum finibus deponere ſacra ea inſtituêre,hiq; ad conterminos deferre, atque ita Delon vſq;. Mox & hoc ipſum exoleuit.Sarmatiæ, Scythiæ, Tauricæ, omniſque à Boryſthene amne tractus longitudo dccccclxxx.M.Latitudo dccxvij.M.à.M.Agrippa tradita eſt. Ego incertam in hac terrarum parte mẽſuram arbitror. Verùm inſtituto ordine, reliqua huius ſinus dicantur: & maria quidem eius nuncupauimus.

† Rectius, Characeni, à Characę oppido quod inter peninſulæ huius vrbes commemorat & Ptolemæus.

† Conſu'e de hoc loco Budæum lib. 1. de Aſſe. & Cæl. Rhodiginum Antiq. lect. libr. 16. cap. 22.

† quia ſunt ibi ſimili conſuetudine & ſitu, Atacori nomine.

Inſulæ Ponti. CAP. XIII.

HElleſpontus inſulas nõ habet in Europa dicendas.In Ponto duæ,M.D.p.ab Europa,xiiij. M.ab oſtio, Cyaneæ,ab aliis Symplegades appellatæ,traditæq; fabulis inter ſe concurriſſe: quoniam paruo diſcretæ interuallo,ex aduerſo intrantibus geminæ cernebantur,paulumq; deflexa acie, coeuntium ſpeciem præbebant. Citra Iſtrum Apolloniatarum vna lxxx. M. à Boſporo Thracio, ex qua M.Lucullus Capitolinum Apollinem aduexit.Inter oſtia Iſtri quæ eſſent, diximus. Ante Boryſthenem Achillea eſt ſuprà dicta, eadem Leuce & Macaron appellata. Hanc temporum horum demonſtratio à Boryſthene cxl.M.ponit, à Tyra cxx. M. à Peuce inſula quinquaginta. M. Cingitur circiter decem M.paſſ.Reliquæ in Carcinite ſinu Cephalonneſos,† Rhoſphoduſa,Macra. Non eſt omittenda multorum opinio,priuſquam digrediamur à Ponto, qui maria omnia interiora illo capite naſci,

† Rhòduſſa Stephano.

non Gaditano freto, exiſtimauere, haud improbabili argumento: quoniam æſtus ſemper à Ponto profluens, nunquam reciprocetur. Exeundum deinde eſt, vt extra Europæ dicantur, tranſgreſſiſq; Rhiphæos montes, litus Oceani Septentrionalis in læua, donec perueniatur Gades, legendum. Inſulæ complures ſine nominibus eo ſitu traduntur. Ex quibus ante Scythiam, quæ appellatur † Banomanna, abeſſe à Scythia diei curſu, in quam veris temperie fluctibus electrum eiiciatur, Timæus prodidit. Reliqua litora incerta ſignata fama. Septentrionalis Oceanus, Amalchium eum Hecateus appellat, à Paropamiſo amne, quà Scythiam alluit, quod nomen eius gentis lingua ſignificat congelatum. Philemon Morimarum ſam à Cimbris vocari, hoc eſt, mortuum mare, vſq; ad promontorium Rubeas; vltra deinde Cronium. Xenophon Lampſacenus, à litore Scytharum tridui nauigatione, inſulam eſſe immenſæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eandem Pythias Baſiliã nominat. Feruntur & Oonæ, in quibus ouis auium & auenis incolæ viuant. Aliæ, in quibus equinis pedibus homines naſcantur, Hippopodes appellati: Faneſiorum aliæ, in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingæuonum, quæ eſt prima inde Germaniæ. Seuo mons ibi immenſus, nec Rhipheis iugis minor, immanem ad Cimbrorũ vſque promontorium efficit ſinum, qui Codanus vocatur, refertus inſulis: quarum clariſſima Scandinauia eſt, incompertæ magnitudinis, portionem tantùm eius, quod ſit notum, Hilleuionum gente D. incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Viſtulam vſque fluuium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt. Sinum Clylipenum vocari, & in oſtio eius inſulam Latrin. Mox alterum ſinum Lagnum, conterminum Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in maria longè peninſulã efficit, quæ Cartris appellatur. xxiij. inde inſulæ Roman. armis cognitæ. Earum nobiliſſimæ, Burchana, Fabaria à noſtris dicta, à frugis ſimilitudine ſponte prouenientis. Item Gleſſaria, à ſuccino militiæ appellata, à Barbaris Auſtriana, præterque Actania. Toto autem hoc mari ad Scaldin vſque fluuium, Germanicæ accolunt gentes haud explicabili menſura, tam immodica prodentiũ diſcordia eſt. Græci & quidam noſtri, xxv. M. paſſuum oram Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhætia & Norico longitudinem dclxxxvj. millia paſſuum, latitudinem cclxviij. M.

† *Infrà li. 37. ca. 2. eandem hanc inſulam ex eiuſdem Timæi ſententia Baltiã nominat. Quo fit vt aut hic locus ex illo, aut ille ex hoc videatur reſtituendus.*

Germania. CAP. XIIII.

RHætiæ propè vnius maiore latitudine, ſanè circa exceſſum eius ſubactæ, Nam Germania multis poſtea annis, nec tota, percognita eſt. Si coniectare permittitur, haud multum oræ deerit Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa proditæ. Germanorum genera v. Vindili, quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterũ genus Ingęuones, quorũ pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorũ gentes. Proximi autem Rheno Iſtæuones, quorũ pars Cimbri mediterranei: Herminones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cheruſci Quinta pars Peucini, Baſternę, ſuprà dictis contermini Dacis. Amnes clari in Oceanum defluunt, Guttalus, Viſtillus ſiue Viſtula, Albis, Viſurgis, Amiſius, Rhenus, Moſa. Introrſus verò, nulli inferius nobilitate, Hercyniũ iugum prętenditur.

Inſulæ in Gallico Oceano. CAP. XV.

IN Rheno ipſo, propè centum M. p. in longitudinem, nobiliſſima Batauorum inſula, & Cannenefatum, & alię Friſiorum, Cauchorum, Friſiabonum, Sturiorũ, Marſatiorum, quæ ſternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita appellãtur oſtia, in quæ effuſus Rhenus, ab ſeptentrione in lacus, ab occidente in amnem Moſam ſe ſpargit: medio inter hęc ore, modicum † nomini ſuo cuſtodiens alueum.

† *nominis ſui.*

Britannia & Hybernia. CAP. XVI.

EX aduerſo huius † ſitus Britannia inſula, clara Græcis noſtriſque monumentis, inter ſeptentrionem & occidentem iacet: Germaniæ, Galliæ. Hiſpaniæ, multo maximis Europæ partibus magno interuallo aduerſa. Albion ipſi nomen fuit, cùm Britanniæ vocarentur omnes, de quibus mox paulò dicemus. Hęc abeſt à Geſſoriaco Morinorum gentis litore, proximo traiectu quinquaginta M. † minimum: circuitu verò patere tricies octies centena vigintiquinque M. Pytheas & Iſidorus tradunt, triginta propè iam annis notitiam eius Rom. armis non vltra vicinitatem ſyluę Caledonię propagantibus. Agrippa longitudinem dccc. M. p. eſſe: latitudinem ccc. M. credit. Eandem Hybernię latitudinẽ, ſed longitudinẽ cc. M. paſ. minorem. Super eã hęc ſita abeſt bremiſſimo trãſitu à Silurũ gente xx. M. paſ. Reliquarũ nulla cxxv. M. circuitu amplior proditur. Sunt autẽ xl. Orcades, modicis inter ſe diſcretę ſpatiis. Septẽ Acmodę, & xxx. Hębudes, & inter Hyberniã ac Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. Infra verò Siambis, & Axantos. Et ab aduerſo in Germanicũ mare ſparſę Gleſſarię, quas Electridas Grę ci recentiores appellauere, qꝑ ibi Electrũ naſceretur. Vltima omniũ, quę memorantur, Thule: in qua ſolſtitio nullas eſſe noctes indicauimus. Cancri ſignũ Sole trãſeunte, nullosq; cõrtà per brumã dies. Hęc quidã ſenis menſibus cõtinuis fieri arbitrantur. Timæus hiſtoricus à Britannia introrſus ſex dierũ nauigatione abeſſe dicit inſulã Mictim, in qua candidũ plumbum proueniat. Ad eam Britannos vitilibus nauigiis corio circumſutis nauigare. Sunt qui & alias prodant, Scandiã, Dumnã, Bergos: maximãq; omnium Nerigon, ex qua in Thulen nauigetur. A Thule vnius diei nauigatione mare concretum, à nonnullis Cronium appellatur.

† *ſita.*

† *Redundat, minimũ: neg, eſt in antiquis codicibus.*

Gal-

Gallia. CAP. XVII.

GAllia omnis Comata vno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, amnibus maximè diſtincta. A Scaldi ad Sequanam Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eademque Lugdunenſis. Inde ad Pyrenæi montis excurſum Aquitania, Aremorica antè dicta. Agrippa vniuerſarum Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque Oceanum, ac montes Gebennam & Iuram, quibus Narbonenſem Galliam excludit, longitudinem ccccxx. M. paſſ. latitudinem cccxiij. computauit. A Scaldi incolunt extra Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapij, Morini, Oromanſaciiuncti pago, qui Geſſoriacus vocatur: Britanni, Ambiani, Bellouaci, Haſſi. Introrſus Caſtologi, Atrebates, Neruij liberi, Voromandui, Sueconi, Sueſſiones liberi, Vlbanectes liberi, Tungri, Rinuci, Friſiabones, Betaſi, Leuci liberi, Treueri liberi anteà, & Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetij. Coloniæ, Equeſtris & Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentium in eadem prouincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones; hinc Vbij, Colonia Agrippinenſis, Gugerni, Bataui, & quos in inſulis diximus Rheni.

Lugdunenſis Gallia. CAP. XVIII.

LVgdunenſis Gallia habet Lexouios, Vellocaſſes, Galletos, Venetos, Abrincatuos, Oſiſmios, flumen clarum Ligerim. Sed peninſulam ſpectatiorem excurrentem in Oceanũ à fine Oſiſmiorũ circuitu dcxxv. M. paſſ. ceruice in latitudinem cxxv. M. Vltra eam Nannetes. Intus autem Hedui fœderati, Carnuti fœderati, Boij, Senones, Aulerci, qui cognominantur Eburouices, & qui Cenomani, Meldi liberi, Parrhiſij, Trecaſſes, Andegaui, Vidugaſſes, Vadicaſſes, Venelli, Cariofuelites, Diablindi, Rhedones, Turones, Itefui, Secuſiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

Aquitania. CAP. XIX.

AQuitanicæ ſunt Ambilatri, Anagnutes, Pictones, Santones liberi, cognomine Vbiſci, Aquitani, vnde nomen prouinciæ, Sediboniates. Mox in oppidum contributi Conuenę, Begerri, Tarbeli quatuor ſignani, Cocoſſates ſexſignani, Venami, Onobriſates, Belendi, ſaltus Pyreneus. Infraq; Moneſi, Oſquidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Saſſumini, Vellates, Tornates, Conſoranni, Auſci, Eluſates, Sottiates, Oſquidates campeſtres, Succaſſes, Latuſates, Baſabocates, Vaſſei, Sennates, Cambolectri, Ageſinates Pictonibus iũcti. Hinc Bituriges liberi, qui Cubi appellantur. Dein Lemouices, Aluerni liberi, Gabales. Rurſus Narbonenſi prouincię contermini Rutheni, Cadurci, Antobroges, Tarneque amne diſcreti à Toloſanis Petrogori. Maria circa oram, ad Rhenum Septentrionalis Oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Inſulæ complures Venetorum, quæ & Venetiæ appellantur, & in Aquitanico ſinu Vliarus.

† *Pintianus verborum ordinem hic inverſum contendit, atque ita legendum exiſtimat: ab exortu brumali fuſa in occaſum æquinoctialem.*

† *Rectior videtur vetuſtæ Lectio, Orogeni, Conijcẽ Cantabri. Coniſcos enim inter Cantabros enumerat & Strabo libr. 3.*

Citerior Hiſpania. CAP. XX.

APyrenæi promontorio Hiſpania incipit, anguſtior non Gallia modò, verumetiam ſemetipſa, vt diximus, immenſum quantum hinc Oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipſa Pyrenæi iuga † ab exortu æquinoctiali fuſa in occaſum brumalẽ, breuiores latere ſeptentrionali quàm meridiano Hiſpanias faciunt. Proxima ora citerioris eſt, eiuſdemque Tacraconenſis ſitus, à Pyreneo per Oceanum Vaſconum ſaltus: Olarſo, Vardulorum oppida Moroſgi, Menoſca, Veſperies, Amanum portus, vbi nunc Flauiobriga, colonia ciuitatum ix. Regio Cantabrorum flumen Sanda, portus Victoriæ Iuliobrigenſium. Ab eo loco fontes Iberi quadraginta millia paſſuum. Portus Biendium, † Origeni miſtis Cantabris. Portus eorum Veſei, Veca. Regio Auſtrum, Noega oppidum, in peninſula Peſici. Et deinde conuentus Lucenſis à flumine Nauilubione, Cibarci, Egouarri cognomine Namarini, Iadoni, Arrotrebæ, promontorium Celticum, † Amnes, Florius, Nelo, Celtici cognomine Neriæ, ſuperque Tamarici, quorum in peninſula tres aræ Seſtianæ Auguſto dicatæ, Cæpori, oppidum Noela. Celtici cognomine Præſamarci, Cileni. Ex inſulis nominandæ, Corticata, & Aunios. A Cilenis, conuentus Bracarum, Heleni, Grauij, caſtellum Tyde, Græcorum ſobolis omnia. Inſulæ Cicæ. Inſigne oppidum Auguſta quos ſupra Gallæcia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hiſpaniæ, ortus in Pelendondibus, & iuxta Numantiam: lapſus dein per Areuacos Vacceoſque, diſterminatis ab Aſturia Vettonibus, à Luſitania Gallæcis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcens. Omniſq; dicta regio à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi, nigri albiq;.

† *Rectius fortaſſis Callaicus. Nã Gallacus Oceanus, qui Sequanæ oſtio, & Pyrenæo monte intercipitur, immenſo propemodum tractu abeſt ab Artabro promontorio.*

Luſitania. CAP. XXI.

ADurio Luſitania incipit, Turduli veteres, Peſuri, flumen Vacca Oppidũ Talabrica. Oppidum & flumen Minium. Oppida Conimbrica, Colippo, Eburo, Britium. Excurrit deinde in altũ vaſto cornu promontorium, quod alij Artabrum appellauere, alij magnum, multi Olyſſipponenſe ab oppido, terras, maria, cælũ diſterminans. Illo finitur Hiſpaniæ latus, & à circuitu eius incipit frons.

Inſulæ in Oceano. CAP. XXII.

SEptentrio hinc † Oceanuſq; Gallicus, occaſus illinc & Oceanus Atlanticus. Promontorij excurſum lx. M. prodidere, alij xc. M. paſſ. Ad Pyrenæum inde non pauci xii. quinquaginta millia, & ibi gentẽ Artabrũ, quæ nunquam fuit, manifeſto errore, Arrotrebas enim, quos ante Celticũ diximus

promontorium, hoc in loco posuere literis permutatis. Erratum & in amnibus inclytis. Ab Minio quem suprà diximus, cc. M. pass. (vt author est Varro) abest Aeminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam vocant, obliuionis antiquis dictus, multumq; fabulosus, Ab Durio Tagus cc. M. passuum interueniente Munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo clx. M. pass. promontorium Sacrum è media propè Hispaniæ fronte prosilit. xiiij. M. pass. inde ad Pyrenæum mediũ colligi Varro tradit. Ab Ana verò, quo Lusitaniam à Bætica discreuimus, ccxxvj. M. pass. A Gadibus cij. M. p. additis. Gentes, Celtici, Varduli, & circa Tagum Vettones. Ab Ana ad Sacrum, Lusitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyssippo equarum è Fauonio vento conceptu nobile, Salacia cognominata Vrbs imperatoria, Merobrica: promontorium sacrum, & alterum Cuneus. Oppida, Ossonoba, Balsa, Myrtilis. Vniuersa prouincia diuiditur in conuentus tres, Emeritensem, Pacensem, Scalabitanum. Tota populorum xlv. in quibus coloniæ sunt quinq;, municipium ciuium Ro. vnum. Latij antiqui tria. Stipendiaria, xxxvj. Coloniæ, Augusta emerita, Anæ fluuio apposita, Metallinensis, Pacensis, Norbensis, Cæsariana cognomine. Contributa sunt in eam Castra Iulia, Castra Cæcilia. Quinta est Scabalis, quæ Præsidium Iulium vocatur. Municipium ciuium Roman. Olyssippo, Felicitas Iulia cognominatum. Oppida veteris Latij Ebora, quod item Liberalitas Iulia, & Myrtilis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, † præter iam dictos in Bæticæ cognominibus, Augustobrigenses, Ammienses, Aranditani, Axabricenses, Balsenses, Cæsarobricenses, Caperenses, Caurenses, Colarni, Cibilitani, Concordienses, qui & Boccori, Interausenses, Lancienses, Mirobrigenses qui Celtici cognominantur, Medubricenses, qui Plumbarij, Ocelenses qui & Lancienses, Turduli qui Barduli & Tapori. Lusitaniam cum Asturia & Gallæcia patere longitudine cccccxl. M. pass. latitudine ccccc. xxxvj. M. Agrippa prodidit. Omnes autẽ Hispaniæ à duobus Pyrenęi promontoriis per maria totius oræ circuitu pass. xxix. M. colligere existimantur, ab aliis xxvij. M. Ex aduerso † Celtiberiæ complures sunt insulæ, Cassiterides dictæ Græcis, à fertilitate plumbi: & è regione Arrotrebarum promontorij, Deorũ sex, quas aliqui fortunatas appellauere. In ipso verò capite Bæticæ, ab ostio freti pass. lxxv. M. Gadis, longa (vt Polybius scribit) xij. M. lata iij. M. pass. Abest à continente proxima parte minus passus dcc. reliqua plus septem M. Ipsius spatium xv. M. p. est. Habet oppidum ciuium Romanorum, quod appellatur Augusta vrbs Iulia Gaditana. Ab eo latere, quo Hispaniam spectat, passibus ferè centum, altera insula est longa iij. M. pass. M. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide, Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodisias, ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus Cotinussam apud eos vocatam ait: nostri Tartessον appellant, Pœni Gadir, ita Punica lingua sepem significante. Erythia dicta est, quoniam Tyrij ab origine eorum orti ab Erythræo mari ferebantur. In hac Geryones habitasse à quibusdam existimatur, cuius armenta Hercules abduxerit. Sunt qui aliam esse eam & contra Lusitaniam arbitrentur, eodemque nomine quondam ibi appellatam.

† *Sunt qui sic legunt, præter iam dictos in Bætica cognomines. Suprà enim libro 3. cap. 1. alios in Bætica collocauit Celticos, ab hisce Lusitaniæ Celticis oriundos.*

† *Malim, Celtici. Ita enim suprà appellauit Promontorium Hispaniæ extimũ, quod Neriũ vocat Ptolemæus, Cassiteridas insulas exaduerso eius constituens. Celtiberia autem mediterranea est, procul ab hac distãs ora.*

Vniuersæ Europæ mensura. CAP. XXIII.

PEracto ambitu Europæ, reddenda consummatio est, nequid non inexpedito sit noscere volentibus. Longitudinem eius Artemidorus atque Isidorus à Tanai vsque Gades xxxliiij. xiiij. M. prodiderunt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad Oceanum scripsit xj. M. quinquaginta esse, etiam tum incomperta magnitudine eius. Est autem ipsius Italiæ (vt diximus) xij. xx. M. ad Alpes. Vnde per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, quà videtur mensurã agere Polybius. xj. M. lxviij. Sed certior mensura ac longior ad Occasum Solis æstiui ostiumque Rheni, per castra legionum Germaniæ ab iisdem dirigitur Alpibus xxi. xliij. M. pass. Hinc deinde Africa atque Asia dicentur.

C. PLINII

SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVINTVS.

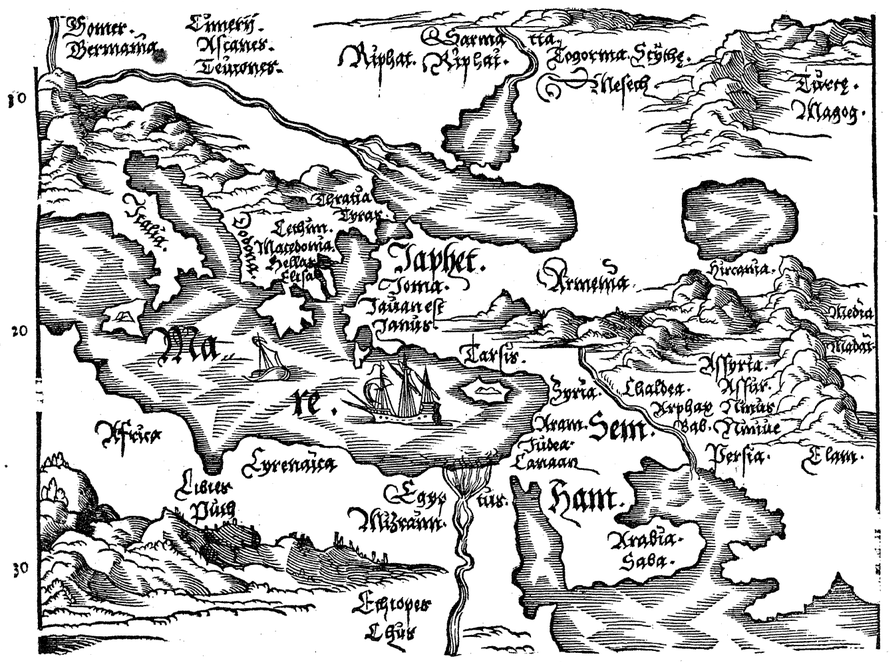

Africæ descriptio.

AFRICAM Græci Libyam appellauere, † quà mare ante eam Libycum incipiens, † *& mare te eam Libycum, Aegyptio finitur.* Aegyptio finitur. Nec alia pars terrarum pauciores recipit sinus, longè ab Occidente litorum obliquo spatio. Populorum eius oppidorumque nomina, vel maximè sunt ineffabilia, præterquàm ipsorum linguis, & aliâs castella fermè inhabitant.

Mauritania. CAP. I.

PRincipio terrarum Mauritaniæ appellantur, vsque ad C. Cæsarem Germanici filium regna, sæuitia eius in duas diuisæ prouincias. Promontorium Oceani extimum Ampelusia nominatur à Græcis. Oppida fuere, Lissa, Cotes vltra columnas Herculis: nunc est Tingi, quondam ab Antæo conditum: posteà à Claudio Cæsare, cùm coloniam faceret, appellatum Traducta Iulia. Abest à Belone oppido Bæticæ proximo traiectu xxx. M. pass. Ab eo xxv. M. pass. in ora Oceani colonia Augusti Iulia constantia, Zilis regum ditioni exempta, & iura in Bæticam petere iussa: & ab ea xxxij. M. pass. colonia à Claudio Cæsare facta Lixos, vel fabulosissimè ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule, & Hesperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium è mari flexuoso meatu, in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam, quam solam è vicino tractu aliquanto excelsiore, non tamen æstus maris inundat. Extat in ea & ara Herculis, nec præter oleastros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profectò mirentur portentosa Græciæ mendacia, de iis & amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulo minus monstrifica quædam de iisdem tradidisse: præualidam hanc vrbem, maioremque Carthagine magna: præterea ex aduerso eius sitam, & propè immenso tractu ab Tingi: quæque alia Cornelius Nepos auidissimè credidit. Ab Lixo xl. M. in mediterraneo altera Augusti colonia est Babba, Iulia campestris appellata: & tertia Banasa lxxv. M. Valentia cognominata. Ab ea xxxv. M. pass. Volubile oppidum, tantundem à mari vtroque distans. At in ora à Lixo quinquaginta M. amnis Subur, præter Banasam coloniam defluens, magnificus & nauigabilis. Ab eo totidem M. pass. oppidum Sala, eiusdem nominis flu-

nis fluuio impositum, iam solitudinibus vicinum, elephantorumque gregibus infestum, multo tamen magis Autololum gente, per quam iter est ad montem Africæ vel fabulosissimum Atlantem. E mediis hunc harenis in cælum attolli prodiderunt, asperum, squallentem, quà vergat ad litora Oceani, cui cognomen imposuit: eundem opacum memorosumque, & scatebris fontium riguum, quà spectat Africam, fructibus omnium generum sponte ita subnascentibus, vt nunquàm sacietas voluptatibus desit. Incolarum neminem interdiu cerni: silere omnia haud alio, quàm solitudinum, horrore: subire tacitam religionem animos propiùs accedentium, præterque horrorem elati super nubila, atque invicinam lunaris circuli. Eundemque noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumque lasciuia impleri, tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumque & cymbalorum sonitu strepere. Hæc celebrati authores prodidere, præter Herculi & Perseo laborata ibi. Spatium ad eum immensum incertumque. Fuere & Hannonis Carthaginiensium ducis commentarij, Punicis rebus florentissimis explorare ambitum Africæ iussi: quem sicuti plerique è Græcis, nostrisque ad alia quædam fabulosa, & vrbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria vlla, nec vestigium extat. Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius Annalium conditor ab eo accepta classe, scrutandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à monte eo ad occasum versus saltus plenos feris, quas generat Africa: ad flumen Anatin cccclxxxv. M. pass. Ab eo Lixum ccv. M. pass. Agrippa. Lixum à Gaditano freto cxij. M. pass. abesse. Inde sinum, qui vocetur Saguti. Oppidum in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis à Lixo cccxiij. M. pass. Inde promontoriũ Solis: portum Risardir, Gætulos Autololes, flumẽ Cosenum, gentem Scelatitos & Masatos. Flumen Masatat, flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde sinũ dcxvj. M. pass. includi mõtis Barce promontorio excurrente in occasum, quod appellatur Surrentiũ. Posteà flumen Palsum, vltra quod Aethiopas Perorsos, quorum à tergo Pharusos. Iis iungi mediterraneos Gætulos Daras. At in ora Aethiopas Daratitas, flumen Bambotum, crocodilis & hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos vsque ad eum, quem Theõnochema dicemus. Inde ad promontorium Hesperium nauigatione dierum ac noctium x. in medio eo spatio Atlantem locauit, à cæteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum. Rom. arma primum Claudio principe in Mauritania bellauere, Ptolemæum regem à C. Cæsare interemptum, vlciscente liberto Aedemone, refugientibusque barbaris ventum constat ad montem Atlantem. Nec solùm Consulatu perfunctis, atque è Senatu ducibus, qui tum res gessere, sed equitibus quoq; Ro. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetrasse in gloria fuit. Quinque sunt (vt diximus) Ro. coloniæ in ea prouincia, peruiumq; famæ videri potest. Sed id plerunque fallacissimum experimento deprehenditur, quia dignitates, cùm indagare vera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei proniore lapsu, quàm vbi falsæ rei grauis author existit. Et quidem minus miror incomperta quædam esse equestris ordinis viris, iam verò & senatorij, nil demirantibus quàm luxuriam, cuius efficacissima vis sentitur atq; maxima, cùm ebori citroque syluæ exquirantur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala centum quinquaginta mil. passuum flumen Asanam marino hausto, sed portu spectabile: mox amnem quem vocant Fut, ab eo ab Dyrin (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua conuenit) ducenta mill. pass. interueniente flumine, cui nomen est Vior. Ibi fama, existere † circà vestigia habitati quondam soli, vinearum palmetorumque reliquias. Suetonius Paulinus, quem Consulem vidimus, primus Romanorum ducum transgressus quoque Atlantem aliquot millium spatio, prodidit de excelsitate quidem eius, quæ cæteri: Imas radices densis altisque repletas syluis, incognito genere arborum, proceritatem spectabilem esse enodi nitore, frondes cupressis similes, præterq; grauitatem odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte, posse, quales è bombyce, vestes confici. Verticem altis etiam æstate operiri niuibus. Decumis se eò peruenisse castris, & vltra ad fluuium, qui Niger vocatur per solitudines nigri pulueris, eminentibus interdum velut exustis cautibus, loca inhabitabilia feruore, quanquam hyberno tempore experto. Qui proximos inhabitent saltus, refertos elephantorum ferarumq; & serpentium omni genere, Canarios appellari. Quippe victum eius animalis promiscuum his esse, & diuidua ferarum viscera. Iunctam Aethiopũ gentem, quos Perorsos vocant, satis constat. Iuba Ptolemæi pater, qui primus vtrique Mauritaniæ imperauit, studiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno, similia prodidit de Atlante: præterque gigni ibi herbam euphorbiam nomine, ab inuentore medico suo appellatam. Cuius lacteum succum miris laudibus celebrat in claritate visus contraq; serpentes & venena omnia, priuatim dicato volumine. Et satis superq; de Atlante.

certa vestigia.

Tingitania Prouincia. CAP. II.

TIngitaniæ prouinciæ longitudo clxx. M. pass. est. Gentes in ea, quondam præcipua Maurorum, vnde nomen prouinciæ, quos plerique Maurusios dixerunt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Massæsulorum fuerat, sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gentes, Banutri, multoque validissimi Autololes: & horum pars quondam Vesuni, qui auulsi his, propriam fecere gentem, versi ad Aethiopas. Ipsa prouincia ab Oriente montosa, fert elephantos. In Abila quoque monte, & quos septem fratres à simili altitudine appellant: ij freto imminent iuncti Abilæ.

Abilæ. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda nauigabile, quondam & oppidũ. Flumen Laud, & ipsum nauigiorum capax. Rusardir oppidum & portus, Maluana fluuius nauigabilis, Siga oppidum ex aduerso Malachæ in Hispania sitæ Syphacis regia, alterius iam Mauritaniæ. Nanque diu regum nomina obtinuere, vt Bogudiana appellaretur extima: itemque Bochi, quæ nunc Cæsariensis. Ab ea portus Magnus à spatio appellatus, ciuium Romanorum oppidum. Amnis Mulucha, Bocchi Massesulorumque finis. Quiza xenitana peregrinorum oppidum, Arsennaria Latinorum, tribus millibus passuum à mari. Cartenna colonia Augusti, legio secunda. Item colonia eiusdem deducta cohorte prætoria Gunugi, promontorium, Apollinis. Oppidumque ibi celeberrimum Cæsarea, anteà vocitatum Iol, Iubæ regia, à Diuo Claudio coloniæ iure donata, eiusdem iussu deductis veteranis. Oppidum nouum, & † Latio dato, Tipasa. Itemque à Vespasiano Imperatore eodẽ munere donatũ Icosion. Colonia Augusti Rusconiæ, Rusicurium ciuitate honoratũ à Claudio. Rusazus colonia Augusti. Salde colonia eiusdem. Igilgili, oppidum Tucca impositum mari & flumini Ampsagæ. Intus colonia Augusta, quæ item Succubar, item Tubusuptus. Ciuitates Timici, Tigauæ. Flumina Sardabala, Nabar, gens Macurebi, flumen Usar, gens Nabades. Flumen Ampsaga, abest à Cæsarea ducentis trigintatribus millibus passuum. Vtriusque Mauritaniæ longitudo octingentorum trigintanouem mill. Latitudo quadringentorum sexaginta septem mil. passuum.

† *Latio donatum.*

Numidia. CAP. III.

AB Ampsaga Numidia est, Masiniſſe clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numidæ verò Nomades à permutandis pabulis, mapalia sua, hoc est domus, palustris circunferentes. Oppida Cullu, Rusicade, & ab ea quadragintaocto M. pas. in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorum cognomine, & alia intus Sicca, liberumq; oppidum Bulla regia. at in ora Tacatua, Hippo regius, flumen Armua. Oppidum Tabracha ciuium Romanorum. Tusca fluuius, Numidiæ finis; nec præter marmoris Numidici, ferarumque prouentum aliud insigne.

Africa. CAP. IIII.

ATusca Zeugitana regio, & quæ propriè vocetur Africa, est. Tria promontoria, Candidũ, mox Apollinis aduersum Sardiniæ, Mercurij aduersum Siciliæ, in altũ procurrentia, duos efficiunt sinus: Hipponensem proximũ ab oppido, quod Hipponem † dirutum vocant, Diarrhytũ à Græcis dictũ, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidũ, longius à litore. Dein promontoriũ Apollinis, & in altero sinu Vtica ciuium Romanorũ, Catonis morte nobilis, flumen Bagrada. Locus, Castra Cornelia, colonia Carthago, magnæ in vestigiis Carthaginis, colonia, Maxula. Oppida, Carpi, Misua, & liberum Clupea in promontorio Mercurij. Item libera, Curubis, Neapolis. Mox Africæ ipsius alia distinctio. Libyphœnices vocãtur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio ccl. M. passuum circuitu, fertilitatis eximiæ, cum centesima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruspina, Thapsus. Inde Thenę, Macomades, Tacape, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampsaga longitudo ccccclxxx. M. pass. Latitudo, quà cognitum est, cc. M. Ea pars, quam Africam appellauimus, diuiditur in duas prouincias, veterem & nouã, discretas fossa, inter Africanum sequentem & reges, Thenas vsq; perducta, quod oppidum à Carthagine abest ccxvij. M. pas. Tertius sinus diuiditur in geminos, duarum Syrtium vadoso ac reciproco mari diros. Ad proximã, quæ minor est, à Carthagine ccc. M. passuum Polybius tradit. Ipsam centum M. passuum aditu, ccc. M. ambitu. Et terra autem siderũ obseruatione ad eam per deserta harenis, perque serpentis iter est. Excipiunt saltus repleti ferarum multitudine, & introrsus elephantorũ solitudines, mox deserta vasta, vltraque Garamantes, ab Augylis dierum xij. itinere distantes. Super illos fuere gens Psylli, super quos lacus Lycomedis, desertis circundatus. Augylæ ipsi medio ferè spatio locantur ab Aethiopia, quæ ad Occidentem vergit, & à regione quę duas Syrtes interiacet, pari vtrinq; interuallo, sed litore inter duas Syrtes, ccl. M. passuum. Ibi ciuitas Oeensis, Cynips fluuius ac regio. Oppida, Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera, quæ cognominatur magna. Inde Syrtis maior, circuitu dcxxv. aditu autem cccxiij. M. pas. Inde accolit gens Cisipadum. In intimo sinu fuit ora Lotophagon, quos quidãAlachroas dixere, ad Philænorum aras: ex harena sunt eæ. Ab his non procul à cõtinente palus vasta amnem Tritonem, nomenq; ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho: & citra minorem Syrtim esse dicta: à multis verò inter duas Syrtes. Promontorium, quod maiorem includit, Borion appellatur. Vltrà Cyrenaica prouincia. Ad hunc finem Africa à fluuio Ampsaga populos xxvj. habet, qui Romano parent imperio. In his colonias vj. præter iam suprà dictas, Vthinam, Tuburbin. Oppida ciuiũ Roman. xv. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanũ, Abutucense, Aborense, Canopicũ, Chilmanense, Simittuense, Thunusidense, Tuburnicense, Tynidrumense, Tibigense, Vcitana duo, maius & minus, Vagense. Oppidũ Latinũ vnum Vsalitanũ. Oppidum stipendiariũ vnum à Castris Corneliis. Oppida libera triginta ex quibus dicenda intus Acolitanum, Acharitanum, Auinense, Abziritanũ, Canopitanum, Melzitanum, Madaurense, Salaphitanum, Tusdritanum, Tiricense, Tiphicense, Tunicense, Theudense, Tageſtense, Tigense, Vlusuburitanum, Vagense aliud, Vigense, Zamense. Ex reliquo numero nõ ciuitates tantùm, sed pleræque etiã nationes iure dici possunt, vt Natabudes, Capsitani,

Miſulani, Sabarbares, Maſſyli, Niſiues, Vamacures, Ethini, Muſſini, Marchubij, & tota Gætulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Aethiopia dirimit.

Cyrene. CAP. V.

CYrenaica, eadem Pentapolitana regio, illuſtratur Hammonis oraculo, quod à Cyrenis abeſt cccc. M. paſſuum fonte Solis, vrbibus maximè quinque, Berenice, Arſinoe, Ptolemaide, Apollonia, ipſa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu eſt, quondam vocata Heſperidum ſuprà dictarum, vagantibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius Lethon, lucus ſacer, vbi Heſperidum horti memorantur. Abeſt à Lepti † ccclxxxv. M. paſſuum. Ab ea Arſinoe, Teuchira vocitata, xliij. M. paſſuum. Et deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce, xxij. M. paſſuum. Mox ccl. M. promontorium Phycûs per Creticum mare excurrit, diſtans cccl. M. paſſuum à Tænaro Laconicæ promontorio. A Creta verò ipſa † cxxv. M. poſtid Cyrene à mâri vndecim M. paſſuum. A Phycunte Apolloniam xxiiij. M. paſſuum. ad Cherroneſum lxxxviij. M. paſſuum. Vnde Catabathmum ccxvj. M. paſſuum. Accolunt Marmaridæ, à Parætonij fermè regione ad Syrtin vſque maiorem porrecti. Poſt eos Araraucles, & iam in ora Syrtis Naſamones, quos anteà Meſammones Græci appellauere ab argumento loci, medios inter harenas ſitos. Cyrenaicus ager xv. M. paſſuum latitudine, à litore, & arboribus fertilis habetur. Intus eodem ſpatio frugibus tantum: mox triginta M. paſſuum latitudine, & ccl. M. paſſuum longitudine, laſere modo. Poſt Naſamones Haſbitæ & Macæ viuunt. Vltra eos Hammanientes vndecim dierũ itinere à Syrtibus maioribus ad Occidentem, & ipſi quà verſus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binûm fermè cubitorum inueniunt altitudine, ibi reſtagnantibus Mauritaniæ aquis. Domos ſale montibus ſuis exciſo, ceu lapide, conſtruunt. Ab his ad Troglodytas hyberni occaſus plaga dierum iiij. iter, cum quibus commercium gemmæ tantum, quam carbunculum vocamus, ex Aethiopia vectæ. Interuenit ad ſolitudines Africæ ſupra minorem Syrtin dictas verſa Phaſania, vbi gentem Phazaniorum, vrbesq; Alelen & Cillabam ſubegimus. Item Cydamum è regione Sabratæ. Ab his mons longo ſpatio in occaſum ab ortu tendit, Ater noſtris dictus à natura, aduſto ſimilis, aut Solis repercuſſu accenſo. Vltra eum deſerta: Matelgæ oppidum Garamantum: itemque Debris, affuſo fonte, à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidemque horis ad medium diem rigentibus: clariſſimumque oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Roman. ſuperata, & à Cornelio Balbo triumphata, vnius omnium externo curru & Quiritium iure donato: quippe Gadibus nato ciuitas Roman. cum Balbo maiore patruo data eſt. Et hoc mirum, ſuprà dicta oppida ab eo capta, authores noſtros prodidiſſe, Ipſum in triumpho præter Cydamum & Garamam, omnium aliarum gentium vrbiumque nomina ac ſimulachra duxiſſe, quæ iere hoc ordine: Tabidum oppidum, Niteris natio, Negligemela oppidum, Bubeium natio, Vel oppidum, Enipi natio, Thuben oppidum, mons nomine Niger: Nitibrum, Rapſa, oppida: Diſcra natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapſagum oppidũ, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Daſibari. Mox oppida continua, Baracum, Buluba, Alaſi, Balſa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gemmas naſci titulus præceſſit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius, puteos (qui ſunt non altè fodiendi, ſi locorum notitia adſit) harenis operientibus. Proximo bello, † quod cum Oeenſibus geſſere initiis Veſpaſiani Imperatoris, compendium viæ quatridui deprehenſum eſt. Hoc iter vocatur, præter caput ſaxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum & vallis repentè conuexa. Ad eum terminum Cyrenaica Africa[a] à Syrti minore decies centena lx. M. paſſuum in longitudine patet: in latitudine, qua cognitum eſt, dccc.

† *Vet. cod. CCCLXXV. M. adſtipulante etiam Marciano.*

† *Legendum omnino, CCXXV. M. ipſo etiam Plinio teſte, qui ſuprà libr. 4. c. 12. tradit inſulam Cretã Auſtrino ſuo promontorio quod Criu metopon vocant, à Phycunte diremi CCXXV. M. interuallo.*

† *quod cum Oeenſibus Romani geſſere auſpicijs Veſpaſiani.*

[a] *Rectius, à Syrti maiore. Ea enim Cyrenaicam ad occaſum dirimit ab Africa proprie dicta.*

Libya Mareotis. CAP. VI.

EA quæ ſequitur regio, Mareotis Libya appellatur, Aegypto contermina. Tenent Marmaridæ, Adirmachidæ, dein Mareotæ. Menſura à Carabathmo ad Parætonium lxxxvj. M. paſſuum. In eo tractu vicus Apis intereſt, nobilis religione Aegypti locus. Ab eo Parætonium xij. M. paſſuum. Inde Alexandriam. † centum M. paſſuum latitudo clxix. eſt. Eratoſthenes à Cyrenis Alexandriã terreſtri itinere cccccxxv. M. prodidit. Agrippa totius Africæ à mari Atlantico cum inferiore Aegypto $\overline{xxx}$. xl. M. paſſuum longitudinem. Polybius & Eratoſthenes diligentiſſimi exiſtimati, ab Oceano ad Carthaginem magnam † $\overline{xvj}$. M. paſſuum ab ea Canopicum Nili proximum oſtium $\overline{xvj}$. M. paſſ. xxix fecerunt. Iſidorus à Tingi Canopum $\overline{xxxv}$. xcix. M. paſſuum: Artemidorus xl. minus, quàm Iſidorus.

† *Legendum, CC. M. ex veruſt. codic. & Marciano.*

† *Vetuſt. cod. $\overline{xi}$. M. paſſ. adſtipulante eodẽ Marciano.*

[a] *Longitudine XXV. M. paſſ. latitudine XXII.*

Inſulæ circa Africam, & ex aduerſo Africæ. CAP. VII.

INſulas non ita multas complectũtur hæc maria. Clariſſima eſt Meninx, longitudine xxxv. M. paſſuum, latitudine xxv. ab Eratoſthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningem ab Africæ latere, & altero Thoar, ipſa à dextro Syrtis minoris promontorio paſſibus cc. ſita. Ab ea centum M. paſſuum contra læuum Cercina, cum vrbe eiuſdem nominis libera, longa xxv. M. paſſuum, lata dimidium eius, vbi plurimum, ac in extremo non plus quinque M. paſſuum. Huic perparua Carthaginem verſus Cercinitis ponte iungitur. ab his quinquaginta M. ferè paſſ. Lopaduſa, longa vj. M. paſſuũ. Mox Gaulos & Galata, cuius terra ſcorpionem dirum animal Africæ necat. Dicuntur & in

& in Clupea emori, cuius ex aduerſo Coſyra cum oppido. At contra Carthaginis ſinum duo Aegimori à re, ſcopuli veriùs, quàm inſulæ, inter Siciliam maximè & Sardiniam. Authores ſunt, & has quondam habitatas ſubſediſſe.

Aethiopes. CAP. VIII.

INteriori autem ambitu Africæ ad Meridiem, ſuperq; Gætulos interuenientibus deſertis, primi omnium Libyægyptij, deinde Leucæthiopes habitant. Super eos Aethiopum gentes Nigritæ, à quo dictum eſt flumine: Gymnetes, Pharuſi, & iam Oceanum attingentes, quos in Mauritaniæ fine diximus, Perorſi. Ab his omnibus vaſtæ ſolitudines Orientem verſus, vſque Garamantes, Augylasque & Troglodytas: veriſſima opinione eorum, qui deſertis Africæ duas Aethiopias ſuperponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Aethiopas, ad Orientem occaſumque verſos. Nigri fluuio eadem natura, quæ Nilo, calamum & papyrum, & eaſdem gignit animantes, iiſdemq; temporibus augeſcit. Oritur inter Tareleos Aethiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mauin quidam ſolitudinibus impoſuerunt. Atlantas iuxta eos, Aegipanas ſemiferos, & Blemmyas, & Gamphaſantas, & Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus. Nam neque nominum vllorum inter eos appellatio eſt, & Solem orientem occidentemque dira imprecatione contuentur, vt exitialem ipſis agrisque: neque inſomnia viſunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ ſpecus excauant. Hæ illis domus, victus ſerpentium carnes, ſtridorque non vox: adeò ſermonis commercio carent. Garamantes matrimoniorum exortes, paſſim cum fœminis degunt. Augylæ inferos tantum colunt. Gamphaſantes nudi, præliorumque expertes, nulli externo cõgregantur. Blemmyis traduntur capita abeſſe, ore & oculis pectori affixis. Satyris, præter figuram, nihil moris humani. Aegipanum, qualis vulgo pingitur, forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus ſerpendo ingredi natura eſt. † Pharuſi quondam Perſæ, comites fuiſſe dicuntur Herculis ad Heſperidas tendentis. Nec de Africa plura quæ memorentur, occurrunt.

† *Rectius, Pharuſij: vti apud Stephanũ & Dionyſium.*

De Aſia. CAP. IX.

ADhæret Aſia, quam patere à Canopico oſtio ad Ponti oſtium Timoſthenes $\overline{xxvj}$. xxxix. M. paſſuum tradidit. Ab † ora autem Ponti ad os Mæotis Eratoſthenes $\overline{xv}$. xlv. M. paſſuum. Vniuerſam verò cum Aegypto ad Tanain Artemidorus & Iſidorus $\overline{lxxxviij}$. M. paſſuum. Maria eius complura ab accolis traxere nomina: quare ſimul indicabuntur. Proxima Africæ incolitur Aegyptus, introrſus ad Meridiem recedens, donec à tergo prætendantur Aethiopes. Inferiorem eius partem Nilus, dextra læuaque diuiſus amplexu ſuo determinat, Canopico oſtio ab Africa, ab Aſia Peluſiaco clxx. M. paſſuum interuallo. Quam ob cauſam inter inſulas quidam Aegyptum retulere, ita ſe findente Nilo, vt triquetram terræ figuram efficiat. Ideo multi Græcæ literæ vocabulo, Delta appellauere Aegyptum. Menſura ab vnitate aluei, vnde ſe primùm findit in latera, ad Canopicum oſtium, cxlvj. M. ad Peluſiacum cclvj. M. eſt. Summa pars contermina Aethiopiæ, Thebais vocatur. Diuiditur inter præfecturas oppidorum, quas nomos vocant, Ombiten, Phatniten, Apollopoliten, Hermonthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten, Tentyriten, Dioſpoliten, Antæopoliten, Aphroditopoliten. Lycopoliten. Quæ iuxta Peluſium eſt regio, nomos habet, Pharbætiten, Bubaſtiten, Sethroiten, Taniten. Reliqua autem Arabicũ, Hammoniacũ tendentem ad Hammonis louis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopoliten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoiten, Menděſium, Sebenniten, Capaſtiten, Latopoliten, Heliopoliten, Proſopiten, Panopoliten, Thermopoliten, Buſiriten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucratiten, † Nitriten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Item Libyæ Mareotis, Heracleopolites eſt in inſula Nili, longa paſſuum quinquaginta M. in qua & oppidũ Herculis appellatũ. Arſinoitæ duo ſunt: hi & Memphites, vſq; ad ſummũ Delta perueniunt. Cui ſunt cõtermini ex Africa duo Oeaſitę. Quidam ex his aliqua nomina permutãt, & ſubſtituũt alios nomos, vt Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arſinoiten autem ac Memphiten lacus fuit, circuitu ccl. M. paſſuum, aut, vt Mutianus tradit, cccl. M. & altitudinis quinquaginta paſſuũ, manu factus, à rege, qui fecerat, Mœridis appellatus. Inde lxxij. M. paſſuum, abeſt Memphis, quondã arx Aegypti regũ: vnde ad Hammonis oraculũ xij. dierũ iter eſt, ad ſciſſurã autem Nili, quod appellauimus Delta, xv. M. paſſuum. Nilus incertis ortus fontibus, it per deſerta & ardentia: & immenſo longitudinis ſpatio ambulans, † famaq; tantũ inermi quæſitu cognitus ſine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere, originem (vt Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ non procul Oceano habet, lacu protinus ſtagnante, quem vocant Nilidem. Ibi piſces reperiuntur † alabetæ, coracini, ſiluri, crocodilus quoq;. Inde ob argumentũ hoc. Nili ortus creditus, Cæſareæ in Iſeo dicatus ab eo ſpectatur hodie. Prætereà obſeruatum eſt, prout in Mauritania niues imbréſve ſatiauerint, ita Nilum increſcere. Ex hoc lacu profuſus indignatur fluere per harenoſa & ſqualentia, conditque ſe aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore, in Cæſarienſis Mauritaniæ gente Maſſæſylûm erumpit, & hominum cœtus veluti circunſpicit, iiſdem animalium argumentis: iterum harenis receptus conditur rurſus xx. dierum deſertis ad proximos Aethiopas: atq; vbi iterum ſenſerit hominem, proſilit fonte (vt veriſimile eſt) illo, quem Nigrin vocauere. Inde Africam ab Aethiopia diſpeſcens, etiamſi nõ protinus populis, feris tamen & belluis frequens,

† *Meteliten.*

† *famaq; tantum quæſitus, ſine bellis.*

† *alabetes, à recto alabes, quo pacto etiã à Strabone & Athenæo effertur.*

quens, syluarumque opifex, medios Aethiopas secat, cognominatus Astapus, quod illarum gentium lingua significat aquam è tenebris profluentem. Insulas ita innumeras spargit, quasdamq; tam vastæ magnitudinis, vt quanquã rapida celeritate, tamen dierũ quinq; cursu non breuiore transuolet: circa clarissimã earũ Meroen, Astabores læuo alueo dictus, hoc est, ramus aquæ venientis è tenebris: dextero verò † Astusapes, quod latentis significationem adiicit: nec antè Nilus, quàm se totum aquis concordibus rursus iunxit, sic quoq; etiamnum Siris, vt antè, nominatus per aliquot millia, & in totum Homero Aegyptus, aliisque Triton: subinde insulis impactus, totidem incitatus irritamentis, postremò inclusus montibus, nec alibi torrentior, vectus aquis properantibus ad locũ Aethiopũ, qui Catadupi vocantur, nouissimo cataracte inter occursantes scopulos nõ fluere immenso fragore creditur, sed ruere. Posteà lenis & confractis aquis, domitaq; violẽtia, † aliquid & spatio sessus, multis quamuis faucibus in Aegyptiũ mare se euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totã spatiatus Aegyptum, fœcundus innatat terræ. Causas huius incrementi varias prodidere, sed maximè probabiles, Etesiarũ eo tempore ex aduerso flantiũ repercussum, † vltro in ora acto mari: aut imbres Aethiopiæ æstiuos, iisdem Etesiis nubila illò ferentibus è reliquo orbe. Timæus Mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem eius, mergique in cuniculos ipsum amnem, vapore anhelantem fumidis cautibus, vbi conditur. Verum Sole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris vi, & suspensum abundare, ac ne deuoretur, abscondi. Id euenire à Canis ortu, per introitũ Solis in Leonem, contra perpendiculũ fontis sidere stante, cùm in eo tractu absumantur vmbræ. Plerisq; è diuerso opinatis largiorem fluere, ad Septentrionem Sole discedente, quod in Cancro & Leone euenit, ideoq; tunc minùs siccari. Rursus in Capricornũ & Austrinum polum reuerso sorberi, & ob id parciùs fluere. Sed Timæo si quis extrahi posse credat, vmbrarum defectus iis diebus & locis sine fine adest. Incipit crescere Luna noua, quæcunq; post solstitium est, sensim modiceque Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Et resedit in Virgine, iisdem, quibus accreuit, modis. In totum autem reuocatur intra ripas in Libra, vt tradit Herodotus, centesimo die. Cùm crescit, reges aut præfectos nauigare eò, nefas iudicatum est. Auctus eius per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum xvj Minores aquæ nõ omnia rigant: ampliores detinent tardiùs recedendo. Hæ serendi tempora absumunt solo madente: illæ non dant sitiente. Vtrunque reputat prouincia. In duodecim cubitis famem sentit, in tredecim etiamnum esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt; quindecim securitatem: sexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorũ decem & octo, Claudio principe: † minimumq; Pharsalico bello, veluti necem Magni prodigio quodam flumine auersante. Cùm stetere aquæ, apertis molibus † admittuntur. Vt quæque liberata est terrã, seritur. Idem amnis vnus omnium nullas expirat auras. Ditionis Aegypti esse incipit à fine Aethiopiæ Syene: ita vocatur peninsula centum mill. passuum ambitu, in qua † Ceratæ sunt latere Arabiæ, & in aduerso insulæ iiij. Philæ, ccccc. M. pass. à Nili fissura, vnde appellari diximus Delta. Hoc spatium edidit Artemidorus, & in eo ccl. oppida fuisse. Iuba cccc. M. pass. Aristocreon ab Elephantide ad mare dccl. M. pas. Elephantis insula infra nouissimũ cataracten tria. M. pass. & supra Syrenen xvj. M. habitatur, nauigationis Aegyptiæ finis, ab Alexandria ccccclxxxvj. M. pass. Intantum errauere suprà scripti. Ibi Aethiopicæ conueniunt naues. Nanque eas plicatiles humeris transferunt, quoties ad cataractas ventum est. Aegyptus super cæteram antiquitatis gloriam xx. M. vrbium sibi Amase regnante habitata præfert, nunc quoq; multis, etiamsi ignobilibus, frequens. Celebratur tamen Apollinis, mox Leucotheæ, & Diospolis magna, eadem Thebe portarũ centum nobilis fama, Coptos Indicarum Arabicarumq; mercium Nilo proximum emporium. Mox Veneris oppidum, & iterũ Iouis, ac Tentyris; infra quod Abydus, Memnonis regia, & Osiris templo inclytum, vij. M. cccc. pass. in Lybiam remotum à flumine. Dein Ptolemais, & Panopolis, ac Veneris iterũ. Et in Libyco Lycon, vbi montes finiunt Thebaidem. Ab iis oppida Mercurij, Alabastron, canum, & suprà dictũ Herculis. Deinde Arsinoe, & iam dicta Memphis, inter quam & Arsinoiten nomon, in Libyco turres quæ pyramides vocantur, Labyrinthus in Mœridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidum Crialon. Vnum prætereà intus & Arabiæ conterminum, claritatis magnæ, Solis oppidum.

† *Astosabas, Straboni.*

† *alioquin*

† *Vltra ora acto amne.*

† *minimum quinq; Pharsalico bello.*

† *emittuntur.*

† *Rectius, Castra. Præsidia enim Romanos circa Syenen habuisse, cõstat ex Strabonis libro 7. de elephãtine.*

Alexandria. CAP. X.

SEd iure laudetur in litore Aegyptij maris Alexandria, à Magno Alexandro condita in Africæ parte, ab ostio Canopico xij. M. passuum iuxta Mareotin lacũ, † qui lacus anteà Arapotes nominabatur. Metatus est eam Dinochares architectus pluribus modis memorabili ingenio, xv. M. passuum laxitate insessa, ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextera læuaque angulosa procursu, iam tum tamen quinta situs parte regiæ dicata. Mareotis lacus à Meridiana vrbis parte, Euripo è Canopico ostio mittitur mediterraneo commercio, insulas quoque plures amplexus, triginta M. passuum traiectu, ccccc. ambitu, vt tradit Claud. Cæsar. Alij schœnos in longitudinem patere xl. faciunt, schœnumque stadia triginta, ita fieri longitudinis cl. M. passuum, tantundem & latitudinis. Sunt in honore & intra decursus Nili multa oppida, præcipuè quæ nomina

† *Melius hunc in modũ: Qui locus anteà Rhacotes nominabatur. Id enim prius Alexandriæ nomen fuisse ex Stephano & Strabone notum est.*

nomina dedere ostiis, non omnibus. (xj. enim reperiuntur, superque quatuor, quæ ipsi falsa ora appellant) sed celeberrimis septem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebennitico, Phatnitico, Mendesico, Tanitico, vltimoque Pelusiaco. Præter ea Butos, Pharbætos, Leontopolis, Athribis, Isidis oppidum, Busiris, Cynopolis, Aphrodites, Sais, Naucratis, vnde ostium quidam Naucraticum nominant, † quod alij Heracleoticum, Canopico, cui proximum est, præferentes.

† *Heracleoticum ostium idem esse cum Canopico, notum est ex Ptolemæo. Quo fit, vt mutato verborum ordine legendũ videatur: Canopico: quod alij Heracleoticum vocãt, cui proximũ est, præferentes.*

Arabia. CAP. XI.

VLtra Pelusiacum Arabia est, ad rubrum mare pertinens, & odoriferam illam ac diuitem & beatæ cognomine inclytam. Hæc Catabanum & Esbonitarum & Scenitarum Arabum vocatur, sterilis, præterquàm vbi Syriæ confinia attingit, nec nisi Casio monte nobilis. His Arabes iungun-
10 tur, ab Oriente Canchlei, à Meridie Cedrei, qui deinde ambo Nabathæis. Heroopoliticus vocatur, alterq; Aelaniticus sinus rubri maris in Aegyptum vergentis, cl. M. passuum interuallo in duo oppida Aelana, & in nostro mari Gazam. Agrippa à Pelusio Arsionen rubri maris oppidum, per desertam cxxv. M. p. tradit, tam paruo distat ibi tanta rerum naturæ diuersitas.

Syria, Palæstina, Phœnice. CAP. XII.

IVxtà Syria litus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus distincta nominibus. Nanque Palæstina vocabatur, quà contingit Arabs, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnice: & quà recedit intus, Damascena; ac magis etiamnum Meridiana, Babylonia. † Et eadem Mesopotania inter Euphratem & Tigrin: quaque transit Taurum, Sophene: citra verò etiam Comagene. Et vltra Armeniam, Adiabene, Assyria antè dicta: & vbi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam cccclxx. M. pass. est. Latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphrate Zeugma. clxxv. M. p.
20 Qui subtiliùs diuidunt, circunfundi Syria Phœnicen volunt, † & esse oram maritimam Syriæ, cuius pars sit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Id quod præiacet mare totum, Phœnicum appellatur. Ipsa gens Phœnicum in gloria magna literarum inuentionis & fiderum, naualiumque ac bellicarum artium. A Pelusio Chabriæ castra, Casius mons, delubrum Iouis Casij, tumulus magni Pompeij, Ostracine. Arabia à Pelusio lxv. M. pass.

† *Budæus libr. 4. de Asse, vetustissimi exẽplaris fidem secutus, locum hunc sic legit: Esse enim primum oram maritimam Syriæ ab Arabia, cuius pars sit Idumæa & Iudæa: deinde Phœnicen. Deinde rursus Syriam. Introrsus autem Syriã Damasci claudi Phœnicen.*

Idumæa, Syria Palæstina, Samaria. CAP. XIII.

MOx Idumæa incipit, & Palæstina, ab emersu Sirbonis lacus, quem quidam cl. M. passuum circuitu tradidere, Herodotus Casio monti applicuit: nunc est palus modica. Oppida Rhinocolura, & intus Rhaphea: Gaza, & intus Anthedon: mons Angaris. Regio per oram Samaria. Oppi-
30 dum Ascalo liberum, Azotus: Imanes duæ, altera intus. Ioppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, vt ferunt. Insidet collem præiacente saxo, in quo vinculorum Andromedæ vestigia ostendunt. Colitur illic fabulosa Derceto. Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæsarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flauia, à Vespasiano Imperatore deducta. Finis Palæstines centum octoginta nouem millium passuum, à confinio Arabiæ: deinde Phœnice. Intus autem Samariæ oppida, Neapolis, quod anteà † Mamortha dicebatur, † Sebaste, in monte altiore Gamala.

† *Iosephus lib. 5. Bell. Iudaic. Maxbotam nominat.*

† *Sebaste in monte & altiora Gamalæ.*

Iudæa, Galilæa. CAP. XIIII.

40 SVpra Idumæam & Samariam Iudæa longè lateque funditur. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa vocatur: Arabiæ verò & Aegypto proxima, Peræa, asperis dispersa montibus, & à cæteris Iudæis Iordane amne discreta. Reliqua Iudæa diuiditur in toparchias decem quo dicemus ordine: Hiericuntem palmetis consitam, fontibus irriguam Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Betholenen, Tephenen, Orinen, in qua fuere Hierosolyma, longè clarissima vrbium Orientis, non Iudææ modò: Herodium cum oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis. CAP. XV.

IOrdanis amnis oritur è fonte Paniade, qui cognomen dedit Cæsareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, & quatenus locorum situs patitur, ambitiosus, accolisque se præbens, velut inuitus Asphaltiten lacum dirum natura petit, à quo postremo ebibitur, aquasq; laudatas perdit pestilentibus
50 mistas. Ergo vbi prima conuallium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Genesaram vocant xvj. M. pass. longitudinis, vi. M. latitudinis, amœnis circunseptum oppidis: ab Oriente Iuliade & Hippo, à Meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant; ab Occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.

Asphaltites. CAP. XVI.

ASphaltites nihil præter bitumen gignit: vnde & nomen. Nullum corpus animalium recipit: tauri camelique fluitant. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit centum M. passuum, latitudine maxima xxv. implet, minima sex. Prospicit eum ab Oriente Arabia Nomadum, à Meridie Macherûs, secunda quondam arx Iudææ ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis Callirrhoe, aquarum gloriam ipso nomine præferens.

Gens Essenorum. CAP. XVII.

AB Occidente litora Esseni fugitant, vsque quà nocent, gens sola, & in toto orbe præter cæteras mira, sine vlla fœmina, omni Venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo conuenarum turba renascitur, frequentantibus, quos vita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per seculorum millia (incredibile dictu) gens æterna est, in qua nemo nascitur. Tam fœcunda illis aliorum vitæ pœnitentia est. Infra hos Engadda oppidum fuit, secundum ab Hierosolymis fertilitate, palmetorumq́; nemoribus: nunc alterum bustum. Inde Masada castellum in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite. Et hactenus Iudæa est.

Decapolis. CAP. XVIII.

IVngitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, à numero oppidorum, in quo non omnes eadem obseruant. Plurimi tamen Damascum & Opoton riguas amne Chrysorrhoa, fertilem Philadelphiam, Rhaphanam, omnia in Arabiam recedentia. † Scythopolin, anteà Nysam, à Libero patre, sepulta nutrice ibi, Scythis deductis. Gaddara Hieromiace præfluente, & iam dictum Hippon Dion, Pellam aquis diuitem, Galasam, Canatham. Intercursant cinguntq́; has vrbes tetrarchiæ, regionum instar singlæ, & in regna contribuuntur, Trachonitis, Panias, in qua Cæsarea cùm suprà dicto fonte, Abila, Arca, Ampeloessa, Gabe.

† *Scythopolin deductis Scythis, antea Nysam à Libero patre sepulta nutriceibi.*

Tyrus & Sidon. CAP. XIX.

HInc redeundum est ad oram atque Phœnicen. Fuit oppidum Crocodilon, est flumen: memoria vrbium, Dorum, Sycaminon, promontorium Carmelum, & in monte oppidum eodem nomine, quondam Ecbatana dictum. Iuxta Getta, Iebba riuus Pagida, siue Belus, vitri fertiles harenas paruo litori miscens. Ipse è palude Cendeuia à radicibus Carmeli profluit. Iuxtà colonia Claudij Cæsaris Ptolemais, quæ quondam Ace. Oppidum Ecdippa. Promontoriũ album. Tyrus quondam insula, prælto mari septingentis passibus diuisa, nunc verò Alexandri oppugnantis operibus continens, olim partu clara vrbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida, Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nunc omnis eius nobilitas conchylio atque purpura constat. Circuitus xix. M. pass. est intra Palætyro inclusa. Oppidum ipsum xxij. sta. obtinet. Inde Euhydra, Sarepta, & Ornithon oppida: & Sidon artifex vitri, Thebarumque Bœotiarum parens.

Mons Libanus. CAP. XX.

ATergo eius mons Libanus orsus, mille quingentis stad. Simyram vsque porrigitur, quà Cœle Syria cognominatur. Huic par, interiacente valle, mons aduersus Antilibanus obtenditur, quondam muro coniunctus. Post eum introrsus Decapolitana regio est, prædictæque cum ea tetrarchiæ, & Palæstinæ tota laxitas. At in ora etiamnum subiecta Libano fluuius Magoras: Berytus colonia, quæ Felix Iulia appellatur. † Leontos oppidum, flumen Lycos, Palæbyblos, flumẽ Adonis. Oppida Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos: Tripolis, quam Tyrij & Sidonij & Aradij obtinent. Orthosia, Eleutheros flumen. Oppida Simyra, † Marathos, contraque Aradum Antarados septem stadiorum oppidum, & insula ducentos passus à continente distans. Regio in qua suprà dicti desinunt montes, & interiacentibus campis, Bargylus mons incipit. Hinc rursus Syria, desinente Phœnice. Oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Diospolis, Heraclea, Charadrus, Posidium.

† *Melius in vetusto cod. Marathos, contraq́; Aradus septem stadiorũ oppidum, &c. Notum est enim ex Strabone, Aradum insulam esse septem stadiorum, modico maioris interuallo à Marathо diremptã.*

Syria Antiochena. CAP. XXI.

DEinde † promontorium Syriæ Antiochenæ. Intus ipsa Antiochia libera, Epidaphnes cognominata, Oronte amne diuiditur. In promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

† *In antiqu. cod. Deinde Syria Antiochia, nulla promontorij mentione.*

Casius mons. CAP. XXII.

SVper eam mons eodem, quo alius, nomine, Casius. Cuius excelsa altitudo quarta vigilia orientem per tenebras Solem aspicit: breui circumactu corporis, diem noctemque pariter ostendens. Ambitus ad cacumen xix. M. passuum est, altitudo per directum iiij. At in ora amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum, iuxta Heliopolin. Oppidum Rhosos, & à tergo Portæ quæ Syriæ appellantur, interuallo Rhosiorum montium & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipse ab Syris Ciliciam separat.

Cœle Syria. CAP. XXIII.

NVnc interiora dicãtur, Cœle habet Apamiã, Marsya amne diuisam à Nazerinorum tetrarchia: Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog. Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur. Chalcidem cognominatam ad Belum, vnde regio Chalcidene fertilissima Syriæ: & vnde Cyrrhistica, Cyrrhum, Gazatas, Gindarenos, Gabenos, tetrarchias duas, quæ Granucomatæ vocantur, Hemisenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex iis Bætarreni vocantur, Mariammitanos. Tetrarchiam, quæ Mammisea appellatur, Paradisum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter iam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum vocantur, Carditenses. Reliqua autem Syria habet, exceptis quæ cum Euphrate dicentur, Arethusios, Beroœenses, Epiphanenses, Ad

ses. Ad orientem Laodicenos, qui ad Libanum cognominantur, Leucadios, Larissæos, præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus xvij.

Euphrates. CAP. XXIIII.

ET de Euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in præfectura Armeniæ maioris Caranitide, vt prodidere ex iis qui proximè viderunt, Domitius Corbulo in monte Aba, Licinius Mutianus sub radicibus montis, quem Capoten appellant, supra Simyram xij. M. passuum initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenem primùm, mox Anaetiam, Armeniæ regiones à Cappadocia excludens. Dascusa abest à Simyra lxxv. M. passuum. Inde nauigatur Pastonam quinquaginta M. passuum. Melitenen Cappadociæ lxxiiij. M. pass. Elegiam Armeniæ decem M. passuum, acceptis fluminibus Lyco, Arsania, Arsano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons, nec resistit, quanquàm xij. M. pass. latitudine prætualens. Omirram vocant irrumpentem: mox vbi perfregit, Euphratem, vltrà quoq; saxosum ac violentum. Arabiam inde læua, Merorum dictam regionem trischœna mensura, dextraque Comagenen disterminat, pontis tamen, etiam vbi Taurum expugnat, patiens. Apud Claudiopolim Cappadociæ, cursum ad occasum Solis agit. Primò † hunc illi impugnatus cursum Taurus aufert: victusque & abscisus sibimet, alio modo vincit, ac fractum expellit in Meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quò vult, illo prohibente ire quà velit. A cataractis iterum nauigatur: xl. M. pass. inde Comagenes caput Samosata. Arabia suprà dicta habet oppida, Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Callirrhoen à fonte nominatam, Carras clade Crassi nobiles. Iungitur præfectura Mesopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemusia & Nicephorium oppida. Mox Arabes, qui Rhetaui vocantur: horum caput Singara. A Samosatis autem latere Syriæ, Marsyas amnis influit. Gingla Comagenem finit, Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten vocantur. Item Zeugma lxxij. millib. passuum à Samosatis, transitu Euphratis nobile. Exaduerso Apamiam Seleucus, idem vtriusque conditor, ponte iunxerat. Quicohærent Mesopotamiæ, Rhoali vocantur. At in Syria oppida, Europum, Thapsacum quondam, nunc Amphipolis, Arabes Scenitæ. Ita fertur vsque Vram locum, in quo conuersus ad Orientem relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines, quæ vsque ad Petram vrbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ, pertinent.

† *hunc illi impugnaTaurus aufert.*

Palmyra. CAP. XXV.

PAlmyra vrbs nobilis situ, diuitiis soli, & aquis amœnis, vasto vndique ambitu harenis includit agros: ac velut terris exempta à rerum natura, priuata sorte inter duo imperia summa, Romanorum Parthorumque, & prima in discordia semper vtrinque cura, abest à Seleucia Parthorum, quæ vocatur ad Tigrin ccccxxxvij. mill. pass. A proximo verò Syrię litore ducẽtis quinquaginta duobus millibus, & à Damasco viginti septem propius.

Hierapolis. CAP. XXVI.

INfra Palmyræ solitudines, Stelendena regio est, dictæque iam Hierapolis, ac Beroœa, & Chalcis. Vltra Palmyram quoque ex solitudinibus iis aliquid obtinet Hemesa, item Elatium, dimidio prior Petræ, quàm Damascus. Asura autem proximè est Philiscum, oppidum Parthorum ad Euphratem. Ab eo Seleuciam dierum decem nauigatio, totidemq́; ferè Babylonem. Scinditur Euphrates à Zeugmate octogintatribus millibus passuum circa vicum Massicen Et parte læua in Mesopotamiam vadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri. Dexteriore autem alueo Babylonem, quondam Chaldææ caput, petit, mediamque permeans, item quam Otrin vocant, distrahitur in paludes. Increscit autem & ipse Nili modo statis diebus, paulum differens, ac Mesopotamiam inundat Sole obtinente vicesimam partem Cancri: minui incipit † in Virgine, & Leone transgresso. In totum verò remeat in vigesimanona parte Virginis.

† *in Virginem à Leone trãsgresso.*

Cilicia, & adiunctæ gentes Isauricæ, Homonadum, Pisidia, Lycaonia, Pamphylia, Taurus mons, Lycia. CAP. XXVII.

SEd redeamus ad oram Syriæ, cui proxima est Cilicia. Flumen Diaphanes, mons Crocodilus, portæ Amanimontis. Flumina, Andricus, Pinarus, Lycus: sinus Issicus. Oppidum Issos, inde Alexandria flumen Chlorus, oppidum Aegæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarsos, & intus Tarsos. Campi Aleij: oppida Cassipolis, Mopsos liberum Pyramo impositum, Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes Saros, Cydnus Tarsum liberam vrbem procul à marisecans. Regio Celenderitis cum oppido. Locus Nymphæum, Solœ Cilicij, nunc Pompeiopolis, Adana, Cibyra, Pinara, Pedalie, Halix, Arsinoe, Tabæ, Doron. Iuxtaque mare Corycos, eodem nomine oppidum, & portus, & specus. Mox flumen Calycadnus. Promontorium Sarpedon: oppida Olme, Myle, promontorium & oppidum Veneris, à quo proximè Cyprus insula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemurium, Coracesium, finisque antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæsarauguſtani, Castabla, Epiphania, quæ anteà Eniandos, Eleusa, Iconium. Seleucia supra amnem Calycadnum, Trachiotis cognomine, à mari relata, vbi vocabatur Hormia. Prætereà intus flumina, Liparis, Bombos, Paradisus. Mons Imbarus. Ciliciæ Pãphyliam omnes iunxere, neglecta gente Isaurica. Oppida eius intus Isaura, Clibanus, Lalassis; decurrit autem

autem ad mare Anemurij regione ſuprà dicti. Simili modo omnibus, qui eadem compoſuere, ignorata eſt illi contermina gens Homonadum, quorum intus oppidum Homona. Cætera caſtella xliiij. inter aſperas conualles latent. Inſident verticem Piſidæ, quondam Solymi appellati, quorum colonia Cæſarea, eadem Antiochia. Oppida Oroanda, Sagaleſſos. Hos includit Lycaonia in Aſiaticam iuriſdictionem verſa, cum qua conueniunt Philomelienſes, Tymbriani, Leucolithi, Pelteni, Hyrienſes. Datur & tetrarchia ex Lycaonia, qua parte Galatiæ contermina eſt, ciuitatum xiiij. vrbe celeberrima Iconio. Ipſius Lycaoniæ celebrantur Tembaſa in Tauro, Sinda in confinio Gallatiæ atque Cappadociæ: à latere autẽ eius ſuper Pamphyliã veniunt Thracum ſoboles, Milyæ, quorum Aricãda oppidũ. Pamphylia, antè Mopſopia appellata. Mare Pamphyliũ Cilicio iungitur. Oppida eius Side, & in monte Aſpendus, Plataniſtûs, Perga: Promontorium Leucolla. Mons Sardemiſus, amnis Eurymedon iuxta Aſpendũ fluens: Cõtaractes, iuxta quẽ Lyrneſſus & Olbia; vltimaq; eius oræ Phaſelis. Iunctũ ei mare Lycium eſt, genſq; Lycia, vnde vaſtus ſinus. Taurus mons, ab Eois veniens litorib⁹, Chelidonio ꝓmontorio diſterminat. Immenſus ipſe, & innumerarũ gentiũ arbiter, dextero latere Septẽtrionalis, vbi primùm ab Indico mari exurgit, læuo Meridianus, & ad occaſum tendens: mediãq; diſtrahens Aſiã, niſi opprimenti terras occurerent maria. Reſilit ergo ad Septentriones, flexuſq; immenſum iter quærit, velut de induſtria rerum natura ſubinde æquora opponente, hinc Phœnicium, hinc Ponticum, illinc Caſpium & Hyrcanium, contraq́ue Mæoticum lacum. Torqueturitaq; colliſus inter hæc clauſtra, & tamen victor, flexuoſus euadit vſque ad cognata Rhiphæorum montium iuga, numeroſis nominibus & nouis, quacunque incedit, inſignis: Imaus prima parte dictus,
† Pariades. mox Emodus, Paropamiſus, Circius, Chambades, † Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroandes, Niphates, Taurus. Atque vbi ſe quoque exuperat, Caucaſus: vbi brachia emittit, ſubinde tentanti maria ſimilis, Sarpedon, Coraceſius, Cragus, iterumq́ue Taurus, etiam vbi dehiſcit, ſeq́ue populis aperit: portarum tamen nomine vnitatem ſibi vindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caſpiæ, alibi Cilicię vocantur. Quinetiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis ſe gentium nominibus hinc & illinc implet: à dextra Hyrcanus, Caſpius: à læua Pariedrus, Moſchicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In vniuerſum verò Græcè Ceraunius. In Lycia igitur, à promontorio eius oppidum Simena, mons Chimæra noctibus flagrans, Nephæſtium ciuitas, & ipſa ſæpe flagrantibus iugis. Oppidum Olympus ibi fuit: nunc ſunt montana, Gage, Corydalla, Rhodiopolis. Iuxta mare Lymira cum amne, in quem Arycandus influit, & mons Maſſycites, Andriaca ciuitas Myra. Oppida, Apyre, & Antiphellos, quæ quondam Habeſſus, atque in receſſu Phellus. Deinde Pyrrha, itemq́ue Xanthus à mari xv. M. paſſuum flumenq́ue eodem nomine. Deinde Patara, quæ priùs Sataros, & in monte Sydima. Promontorium Cragus. Vltrà par ſinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmeſſus. Lycia quondam lx. oppida habuit, nunc xxxvj. habet. Ex his celeberrima præter ſuprà dicta Canas, Candyba, vbi laudatur Oenium nemus, Podalia, Choma præfluente Adeſa, Cyane, Aſcandalis, Amelas, Noſcopium, Tlos, Telandrus. Comprehenditin mediterraneis Cabaliam, cuius tres vrbes, Oenoanda, Balbura, Bubon. à Telmeſſo Aſiaticum mare, ſiue Carpathium, & quæ propriè vocatur Aſia. In duas eam partes Agrippa diuiſit. Vnam incluſit ab Oriente Phrygia & Lycaonia, ab Occidente Aegeo mari, à Meridie Aegyptio, à Septentrione Paphlagonia. Huius longitudinem ccccl xx. M. paſſuum latitudinem ccc. M. fecit. Alteram determinauit ab Oriente Armenia minore, ab Occidẽte Phrygia, Lycaonia, Pamphylia, à Septentrione prouincia Pontica, à Meridie mari Pamphylio, longam ccccclxxv. M. paſſuum latam cccxxv. M. In proxima ora Caria eſt, mox Ionia: vltra eam Aeolis. Caria mediæ Doridi circunfunditur, ad mare vtroque latere ambiens. In ea Promontorium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmeſſum. Oppida Dædala, Crya fugitiuorum. Flumen Axon, oppidum Calydna.

Indus fluuius. CAP. XXVIII.

† Hermolaus, Ninus, legendum exiſtimat. AMnis † Indus in Cibyratarum iugis ortus, recipit lx. perennes fluuios, torrentes verò amplius centum. Oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos. Portus Creſſa, à quo Rhodus inſula xx. M. locus Loryma. Oppida Thyſanuſa, Paridion, Larymna. Sinus Thymnias. Promontorium Aphrodiſias. Oppidum Hyda. Sinus Schœnus. Regio Bubaſſus. Oppidum fuit Acanthus, alio nomine Dulopolis. Eſt in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Peguſa & Stadia appellata. Ab ea Doris incipit. Sed priùs terga, & mediterraneas iuriſdictiones indicaſſe conueniat. Vna appellatur Cibyratica. Ipſum oppidum Phrygiæ eſt. Conueniunt eò xxv. ciuitates.

Laodicea, Apamia, Ionia, Epheſus. CAP. XXIX.

CEleberrima vrbe Laodicea. Impoſita eſt Lyco flumini, latera alluentibus Aſopo & Capro, appellata primò Dioſpolis, dein Rhoas. Reliqui in eo conuentu, quos nominare non pigeat, Hydrelitę, Themiſones, Hierapolitæ. Alter conuentus à Synnada accipit nomen. Conueniunt Lycaones, Appiani, Eucarpeni, Dorylæi, Mydæi, Iulienſes, & reliqui ignobiles populi xv. Tertius Apamiam vadit, ante appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita eſt in radice montis Signiæ, circunfuſa Marſya, Obrima, Orga fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marſyas ibi redditur, ortus ac paulò mox conditus, vbi certauit tibiarum cantu cum Apolline, Aulocrenis: ita vocatur conuallis decem. M. paſſuum

paſſuum ab Apamia, Phrygiam petentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare Metropolitas, Dionyſopolitas, Euphorbenos, Acmonenſes, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles ix. Doridis in ſinu, Leucopolis, Amaxitos, Elæûs, Euthene. Dein Cariæ oppida, Pitaium, Eutanæ, Halicarnaſſus. Sex oppida contributa ei ſunt à magno Alexandro, Theangela, Sibde, Medmaſſa, Euranium, Pedaſum, Telmeſſum. Habitatur inter duos ſinus, Ceramicum & Iaſium. Inde Myndos, & vbi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Carianda, Termera libera, Bargyla & à quo ſinus Iaſius, oppidum Iaſus. Caria interiorum nominum fama prænitet: quippe vbi ſunt oppida, Mylaſa libera, Antiochia, vbi fuere Seminethos & Cranaos oppida, nunc eam circunfluunt Mæander & Moſſinus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Eſt Eumenia Cludro flumini appoſita, Glaucus amnis, Lyſias oppidum & Orthoſia, Berecyntius tractus, Nyſa, Trallis, eadem Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidam ibi Pygmæos habitaſſe tradunt. Prætereà ſunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amyzon, Alabanda libera, quæ conuentum eum cognominauit: † Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Trœzene, Phorontis. Longinquiores eodem diſcepant foro, Othronienſes, Halydienſes, ſeu Hippini, Xyſtiani, Hydiſſenſes, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodiſienſes liberi. Præter hæc ſunt Coſcinus, Harpaſa appoſita fluuio Harpaſo, quo & Trallicon, cùm fuit, alluebatur. Lydia autem perfuſa flexuoſi amnis Mæandri recurſibus, ſuper Ioniam procedit, Phrygiæ ab exortu Solis vicina, ad Septentrionem Myſiæ, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia antè appellata. Celebratur maximè Sardibus in latere Tmoli montis, qui antè Timolus appellabatur, vitibus conſitus, & ex eo profluente Pactolo, eodemq́; Chryſorrhoa, ac fonte Tarne: à Mæoniis ciuitas ipſa Hyde vocitata eſt, clara ſtagno Gygeo. Sardinia nunc appellatur ea iuriſdictio. Conueniuntq́ue in eam extra prædictos, Macedones Caduceni, Loreni, Philadelpheni, & ipſi in radice Tmoli Cogamo flumini appoſiti Mæonij, Tripolitani: iidem & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonoshieritæ, Myſormolitæ, & alij ignobiles. Ionia ab Iaſio ſinu incipiens, numeroſiore ambitu litorum flectitur. In ea primus ſinus Baſilicus, Poſideum promontorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, à litore ſtadiorum viginti. Et inde centum octoginta. Milletus Ioniæ caput, Lelegeis antè & Pityuſa & Anactoria nominata, † ſuper octoginta vrbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus proſam orationem condere inſtituit. Amnis Mæander ortus è lacu in monte Aulocrene, plurimisq́ue affuſus oppidis, & repletus fluminibus crebris ita ſinuoſus flexibus, vt ſæpe credatur reuerti, Apamenam primùm peruagatur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargylleticos campos: poſtremò Cariam placidus, omneſq́ue eos agros fertiliſſimorigans limo, ad decimum à Mileto ſtadium lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea montis eius, cognominis Caricæ, Myûs, quod primò condidiſſe Iones narrantur, Athenis profecti, Naulochum, Priene. In ora quæ Trogilia appellatur, Geſſus amnis. Regio omnibus Ionibus ſacra, & ideo Panionia appellata. Iuxtà fugitiuis conditum (vti nomen indicio eſt) Phygela. Fuit & Marantheſium oppidum. Supra hæc Magneſia Mæandri cognomine inſignis, à Theſſalica Magneſia orta. Abeſt ab Epheſo xv. M. paſſuum. Trallibus eo amplius MMM, antea Theſſaloce & Androlitia nominata: & litori appoſita Deraſidas inſulas ſecum abſtulit. Intus & Thyatira alluitur Lyco, Pelopia aliquando & Euhippa cognominata. In ora autem Manteium, Epheſus Amazonũ opus, multis ante expetita nominibus: Alopes, cùm pugnatũ apud Troiam eſt, mox Ortygia, & Morges vocata eſt, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, & Ptelea. Attollitur mõte Pione, alluitur Cayſtro in Cylbianis iugis orto, multosq́; amnes deferente, & ſtagnũ Pegaſeum quod Phyrites amnis expellit. Ab his multitudo limi eſt, quà terras propagat, mediisq́; iam campis Syrien inſulam adiecit. Fons in vrbe Callipia, & templum Dianæ complexi è diuerſis regionibus, duo Selinuntes. Ab Epheſo Manteium aliud Colophoniorum, & intus ipſa Colophon, † Haleſo affluente. Inde Apollinis Clarij phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidũ. Promontoriũ Coryceon, mons Mimas ccl. M. paſſ. excurrens, atq; in continentibus campis reſidens. Quo in loco magnus Alexãder intercidi planitiem eam iuſſerat. vij. M. ccccc. paſſuum longitudine, vt duos ſinus iungeret, Erythrasq́ue cum Mimante circunfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc eſt Aleon fluuius, Corinæum Mimantis promontorium, Clazomene, Parthenie & Hippi, Chytophoria appellatæ, cùm inſulæ eſſent: Alexander idem per duo ſtadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnûs & Hermeſia, & Sipylum, quod antè Tantalis vocabatur, caput Mæoniæ, vbi nunc eſt ſtagnum Sale: ob id & Archæopolis ſubſtituta Sipylo, & inde illi Colpæ, & huic Lebade. Regredientibus inde abeſt xij. M. paſſuum ab Amazone condita, reſtituta ab Alexandro, in ora Smyrna, amne Melete gaudens non procul orto. Montes Aſiæ nobiliſſimi in hoc tractu ferè explicant ſe, Maſtuſia à tergo Smyrnæ, & Termetis Olympi radicibus iunctus. Is in Dracone deſinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini ſuo adoptat. Oritur iuxta Doryleum Phrygiæ ciuitatem, multosq́ue colligit fluuios, inter quos Phrygem, qui nomine genti dato, à Caria eam diſterminat: Hyllũ & Cryon, & ipſos Phrygiæ, Myſiæ, Lydiæ amnibus repletos. Fuit in ore eius oppidũ Temnos: nunc in extremo ſinu Myrmeces

† Aliàs ſic: Stratonice, Alinda libera quas vrbes in hoc tractu eodem ordine enumerat & Ptolemæus.

† Aliàs, ſuper ſeptuaginta, & melius forte ita, cùm præſertim Seneca in lib. de Conſolat. ad Heluiã matrem, Mileſiorum coloniæ LXXV. omnino fuiſſe aſſerat.

† sunt qui malint, Haleten cuius fluuij in hoc tractu meminit & Pauſanias.

ſcopuli,oppidum Leuce in promontorio quod inſula fuit,finisque Ioniæ Phocæa.Smyrnęum conuentum magna pars Aeoliæ,quæ mox dicetur,frequentat: præterque Macedones Hyrcani cognominati.& Magnetes à Sipylo.Epheſum verò alterum lumen Aſiæ,remotiores conueniunt Cæſarienſes,Metropolitæ,Cylbiani,inferiores & ſuperiores Myſomacedones, Maſtaurenſes, Brullitæ, Hypæpeni,Dioshieritæ.

Aeolis. Troas. CAP. XXX.

AEolis proxima eſt,quondam Myſia appellata,& quæ Helleſponto adiacet Troas. Ibi à Phocæa, Aſcanius portus. Dein fuerat Lariſſa:ſunt Cyme,Myrina,quæ Sebaſtopolim ſe vocat: & intus Aegæ,Attalia,Poſidea,Neon tichos,Temnos. In ora autem Titanus amnis,& ciuitas ab eo cognominata. Fuit & Grynia, nunc tantùm portus ſoli, inſula apprehenſa. Oppidum Elæa, & ex Myſia veniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidêre Canæ, Lyſimachia, Atarnea, Carene, Ciſthene, Cilla, Cocillum, Thebæ, Aſtyre, Chryſa, Palæſcepſis, † Gergithos, Neandros:nunc eſt Perperene ciuitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidum, † amnis Gryliosolius. Regio Aphrodiſias,quæ anteà Politicoergas.Regio Scepſis. Flumen Euenum, cuius in ripis intercidêre Lyrneſſos & Mileros.In hoc tractu Ida mons. Et in ora quæ ſinum cognominauit & conuentum,Adramytteos,olim Pedaſus dicta.Flumina Aſtron,Cormalos,Eryannos,Alabaſtros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara,eodemque nomine oppidum.Rurſus in litore Arandros,Edonis prius vocata,deinde Cimmeris,& Aſſos,eadem Apollonia. Fuit & Palamedium oppidum. Promontorium Lecton diſterminans Aeolida & Troada.Fuit & Polymedia ciuitas, & Cryſſa, & Lariſſa alia. Smintheum templum durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negotia. Apolloniatæ à Rhyndaco amne,Ereſij,Miletopolitæ,Pœmaneni Macedones,Aſchilacæ,Polichnæi,Pionitæ,Cilices,Mandagandeni:in Myſia Abrettini,& Helleſpontij appellati, & alij ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus,dein Cebrenia,ipſaque Troas, Antigonia dicta: nunc Alexandria, colonia Ro.oppidum Nee,Scamander amnis nauigabilis,& in promontorio quondam Sigęum oppidum. Dein portus Achæorum,in quem influit Xanthus Simoenti iunctus:ſtagnumque prius faciens Palæſcamander. Cæteri Homero celebrati,Rheſus,Heptaporus,Careſus,Rhodius veſtigia non habent. Granicus diuerſo tractu in Propontida fluit. Eſt tamen & nunc Scamandria ciuitas parua,ac M. ccccc.paſſ.remotum à portu Ilium immune,vnde omnis rerum claritas.Extra ſinum ſunt Rhœtea litora,Rhœteo & Dardanio & Ariſbe oppidis habitata.Fuit & Achilleon, oppidũ iuxta tumulũ Achillis conditũ à Mitylenæis,& mox Athenienſibus, † vbi claſſis eius ſteterat.In Sigeo fuit & Aeantium,à Rhodiis conditũ in altero cornu,Aiace ibi ſepulto xxx.ſtad. interuallo à Sigeo, & ipſo in ſtatione claſſis ſuæ.Supra Aeolida,& partem Troadis,in mediterraneo eſt, quæ vocatur Teuthrania,quã Myſi antiquitus tenuere.Ibi Caicus amnis iam dictus oritur.Gens ampla per ſe, etiam cùm totũ Myſia appellaretur.In ea Pioniæ,Andera,Dale,Stabulũ,Coniſium,Tegiũ, Balcea, Tiare, Teuthranie,Sarnaca,Haliſerne,Lycide,Parthenium,Thymbre,Oxiopum,Lygdanum,Apollonia,longeque clariſſimũ Aſiæ Pergamum,quod intermeat Selinus,præfluit Cetius profuſus Pindaſo monte.Abeſt haud procul Elæa,quam in litore diximus.Pergamena vocatur eius tractus iuriſdictio. Ad eam conueniunt Thiatyreni,Mygdones,Moſſini,Bregmenteni,Hieracomitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolenſes,Harmatopolitæ,Attalenſes, Pantaenſes, Apollonidienſes,aliæque inhonoræ ciuitates. A Rhœteo Dardanium oppidum paruum abeſt ſtad.lxx.Inde xviij.M.promontorium Trapeza,vnde primùm concitat ſe Helleſpontus.Ex Aſia interiiſſe gentes tradit Eratoſthenes Solymorũ, Lelegum,Bebrycum,Colycantiorum,Trepſedorum.Iſidorus Arimos,& Capretas,vbi ſit Apamia condita à Seleuco rege,inter Ciliciam,Cappadociam,Cataoniam,Armeniam.Et quoniam ferociſſimas gentes domuiſſet,initio Dameam vocatam.

† *Gergetha, Strabo libro decimotertio.*

† *Locus eſt omnino deprauatus,quẽ Pinianus hunc in modum reſtituendũ existimat: Amnes Grylios, Solus: regio Aphrodiſias, quæ anteà Politice: Orgas regio, Scepſis.*

† *Legendum mutata verborum interpunctione, vbi claſſis eius ſteterat in Sigeo. Deinde ſubiũgendum, Fuit & Aeantion. In Sigeo enim ſepultũ fuiſſe Achillem, in Rhœteo autẽ Aiacem, ex Strabone, Pomponio, & Stephano notum eſt.*

Inſulæ ante Aſiam,Pamphylium mare,Rhodus,Samus,Chius. CAP. XXXI.

INſularum ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, à Canopo Menelai gubernatore (vt ferunt) dicta.Altera iuncta ponte Alexandriæ,colonia Cæſaris Dictatoris, Pharus, quondam dieí nauigatione diſtans ab Aegypto:nunc è turri nocturnis ignibus curſum nauium regens. Nanq; fallacibus vadis Alexandria,tribus omnino aditur alueis maris,Tegamo,Poſideo,Tauro. In Phœniceo deinde mari eſt ante loppen Paria,totum oppidum,in qua obiectam belluæ Andromedam ferunt:& iam dicta Arados,inter quam & continentem quinquaginta cubita alto mari (vt author eſt Mutianus) è fonte dulcis aqua tubo coriis facto, vſq; à vado trahitur.Pamphyliũ mari ignobiles inſulas habet.Cilicium ex quinque maximis Cyprum,ad ortum occaſumque Ciliciæ ac Syriæ obiectam,quondam ix.regnorum ſedem.Hius circuitum Timoſthenes ccccxxix.M.ccccc.prodidit. Iſidorus ccclxxv.M.Longitudinem inter duo promontoria,Dinaretum & Acamanta,quod eſt ad occaſum,Artemidorus clx.ccccc.Timoſthenes cc.vocatam ante Acamantida, Philonides Ceraſtin, Xenagoras & Aſpeliam,& Amathuſiam,& Macariam,Aſtynomus Crypton, & Coliniam. Oppida in ea xv.Paphos,Palæphaphos,Curias,Citium,Corineum,Salamis,Amathus,Lapethos,Soloe,Tamaſeus,Epidarum,Chytri,Arſinoe,Carpaſium,Golgi.Fuere & ibi Cinyrią,Marium,Idalium. Abeſt ab Anemurio Ciliciæ quinquaginta M.paſſ.Mare,quod prætenditur, vocant Aulona Cilicium.

In

Incodem ſitu Elæuſa inſula eſt,& quatuor ante promontorium ex aduerſo Sytiæ Clides, rurſusque abaltero capite Stiria.Contra Neampaphum Hierocepia. Contra Salamina, Salaminæ. In Lycio autem mari Illyris,Telendos,Attelebuſſa,Cypriæ tres ſteriles,& Dionyſia,prius Caretha dicta.Deinde contra Tauri promontorium peſtiferæ nauigantibus Chelidoniæ,totidem ab iis cum oppido Leucola,Pactyæ,Laſia,Nymphais,Macris:Megiſta,cuius ciuitas interiit. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæram Dolichiſte,Chirogylium, Crambuſſa, Rhoge, Enagora viij. M. paſſ. Dædaleon duæ,Cryeon tres,Strongyle;& contra Sidyma Antiochi, Glaucumque verſus amnem Laguſa,Macris,Didymæ,Helbo, Scope, Aſpis, & in qua oppidum interiit Telandria, proximaque Cauno Rhoduſſa.Sed pulcherrima & libera Rhodos,circuitu cxxx.mil.paſſ. aut ſi potius Iſidoro credimus,ciij.habitata vrbibus Lindo,Camiro,Ialyſo nunc Rhodo.Diſtat ab Alexandria Aegypti ccccclxxviij.mill.vt Iſidorus tradit:vt Eratoſthenes,cccclxix.mil.vt Mutianus.D.à Cypro clxvj. Vocitata eſt anteà Ophiuſa,Aſteria,Aethræa, Trinacria, Corymbia,Pœeſſa,Atabyria ab rege.Deinde Macria,& Oloeſſa. Rhodiorum inſulæ, Carpathus, quæ mari nomen dedit: Caſos,Achne olim: Niſyros diſtans ab Gnido xij. mill. cccc. Porphyris anteà dicta. Et eodem tractu media inter Rhodum Gnidumque Syme. Cingitur xxxvij. mill.cccc. Portus benignè præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopis, Teganon,Cordyſula,Diabetæ iiij.Hymos,Chalce cum oppido,† Seutluſa, Narthecuſa, Dimaſtos, Progne: & à Gnido, Ciſeruſſa, Therionarce, Calydne cum tribus oppidis,Notio,Niſyro,Menderero,& in Arconneſo oppidum Ceramus. In Cariæ ora, quæ vocantur Argiæ, numero viginti, & Hyetuſſa, Lepſia,Leros. Nobiliſſima autem in eo ſinu Cos, ab Halicarnaſſo quindecim mill.paſſuum diſtans, circuitu centum vt plures exiſtimant,Merope vocata:Cos, vt Staphylus: Meropis, vt Dionyſius: dein Nymphæa.Mons ibi Prion, & Niſyron abruptam illi putant, quæ Porphyris anteà dicta eſt. Hinc Carianda cum oppido. Nec procul ab Halicarnaſſo Pidoſus. In Ceramico autem ſinu Priaponneſos, Hipponneſos, Pſyra, Mya, Lampſemandus, Paſſala, Cruſa, Pyrrhe, Sepiuſſa, Melano: paulumque à continente diſtans,quæ vocata eſt Cinædopolis, probroſis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniæ ora † Aegeas & Corſeas habet,& Icaron,de qua dictum eſt:Laden,quæ prius Late vocabatur:atq; inter ignobiles aliquot,duas Camelidas Mileto vicinas: Mycalen,Trogilias, Trepſilion, Argennon, Sandalion, Samon liberam,circuitu octoginta ſeptem mill.paſſuum:aut,vt Iſidorus,centum.Parrheniam primùm appellatam,Ariſtoteles tradit,poſteà Dryuſam,deinde Anthemuſam: Ariſtocritus adiicit Melamphylum,dein Cyparifſiam:alij Partheneroſam,Stephanen. Amnes in ea Imbraſus, Cheſius, Ibettes. Fontes Gigarto,Leucothea.Mons Cercetius. Adiacent inſulæ,Rhypara,Nymphæa,Achillea. Par claritare ab ea diſtat xciij.M. paſſuum,quam oppido Chios libera,quam Aethaliam Ephorus priſco nomine appellat,Metrodorus & Cleobulus Chiam,à Chione nympha,aliqui à niue,& Macrin & Pityuſam. Montem habet Pellenæum, marmor Chium. Circuitu cxxv.M.paſſ.colligit, vt veteres tradidere. Iſidorus ix.millia adiicit. Poſita eſt inter Samum & Leſbum,ex aduerſo maximè Erythrarum.Finitimæ ſunt Thalluſa,quam alij Dapnuſam ſcribunt,Oenuſſa, Elaphites, Euryanaſſa, Arginuſa cum oppido,iam hæ circa Epheſum,& quæ Piſiſtrati vocantur,Anthinæ,Myonneſos, Diareuſa.In vtraq; oppida intercidere.Porroſelene cũ oppido,Cerciæ,Halone,Commone,Illetia, Lepria, & Reſperia,Procuſæ,Bolbulæ,Phanæ,Priapos,Syce,Melane, Aenare, Siduſa, Pela, Drymuſa, Anydros.Scopelos,Sycuſſa,Marathuſſa,Pſile, Perirheuſa, multæq; ignobiles. Clara verò in alto Teos cum oppido,à Chio lxxj.M.paſſuum tantundem ab Erythris.Iuxta Smyrnam ſunt Periſterides, Carteria,Alopece,Elæuſſa,Bachina,Pyſtira,Crommyonneſos,Megale. Ante Troada Aſcaniæ, Plateæ iij.Dein Lamiæ,Plitaniæij.Plate,Scopelos,Getone,Artheidon,Celę,Laguſſæ,Didymæ.Clariſſima autem Leſbos,à Chio ſexagintaquinque mil.paſſ. Hemerte,& Laſia, Pelaſgia, Aegira, Aethiope, Macaria appellata fuit,octo oppidis inclyta.Ex iis Pyrrha hauſta eſt mari, Ariſbe terrarũ motu ſubuerſa.Antiſſam Methymna traxit in ſeipſam viij.vrbibus Aſiæ in xxxvij.M.paſſuum vicina. Et Agamede obiit,& Hiera.Reſtant Ereſos,Pyrrha,& libera Mitylene,annis D.potens. Tota inſula circuitur,vt Iſidorus,clxviij.M.paſſuum vt veteres,cxcv. M. Montes habet Lepethymum, Ordymnum, Maciſtum,Creonem,Olympum.A proxima continente abeſt vij.M.ccccc.paſſuum. Inſulæ appoſitæ,Sandalion,Leucæ quinque. Ex iis Cydonea cum fonte calido. Argenuſſæ ab Aege iiij. M.paſſuum diſtant. Dein Phelluſa,Pedna.Extra Helleſpontũ aduerſa Sigæo,litori adiacet Tenedus Leucophrys dicta,& Phœnice,& Lyrneſſos.Abeſt à Leſbo lvj.M.paſſuum à Sigæo xij.M.ccccc.

† *Teutluſa, Stephano.*

† *Aliàs, Trageas, quas etiã in hoc maris tractu prope Ladam Strabo & Stephanus collocarunt.*

Mycalæ Troguliam.

Helleſpontus,Myſia,Phrygia,Galatia,Bithynia,Boſporus. CAP. XXXII.

IMpetum deinde ſumit Helleſpontus,& mare incumbit,vorticibus limitem fodiens, donec Aſiã abrumpat Europæ. Promontorium id appellauimus Trapezam:ab eo decem M. paſſuum. Abydum oppidum,vbi anguſtiæ ſeptem ſtadiorum. Deinde Percote oppidum, & Lampſacum, anteà Pityuſa dictum. Parium colonia, quam Homerus Adraſtiam appellauit. Oppidum Priapos, amnis Aeſepus, Zelia, Propontis, ita appellatur vbi ſe dilatat mare.Flumen Granicum,Arrace portus, vbi oppidum fuit. Vltrà inſula, quam continenti iunxit Alexander, in qua oppidũ Milleſiorũ Cyzicum,anteà vocitatũ Arconneſos,& Dolionis, & Dindymus,cuius à vertice mons Dindymus.

Mox oppida Placia, Ariacos, Scylace, quorum à tergo mons Olympus, Mysius dictus: ciuitas Olympena. Amnes Horisius, & Rhyndacus, antè Lycus vocatus. Oritur in stagno Artynia iuxta Miletopolim: recipit Macestον, & plerosq; alios, Asiam Bithyniamq; disterminans. Ea appellata est Cronia, dein Thessalis, dein Maliande & Strymonis. Hos Homerus Halizonas dixit, quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit immensa Attusa nomine: nunc sunt xv. ciuitates, inter quas Gordiu come, quæ Iuliopolis vocatur, & in ora Dascylos. Deinde flumen Gebes, & intus Helgas oppidum, quæ Germanicopolis, alio nomine Booscœte, sicut Apamia, quæ nunc Myrlea Colophoniorũ: flumen Etheleum, antiquus Troadis finis, & Mysiæ initium. Posteà sinus, in quo flumen Ascanium, oppidũ Bryllion, amnes Hylas, & Cios cum oppido eiusdem nominis, quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ, à Milesiis quidem cõditum, in loco tamen qui Ascania Phrygiæ vocabatur. Quapropter non alibi aptiùs de ea dicatur. Phrygia Troadi superiecta, populisque à promontorio Lecto ad flumen Etheleum prædictis, Septentrionali sui parte Galatiæ contermina, Meridiana Lycaoniæ, Pisidiæ, Mygdoniæque, ab Oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam
† Andira, dicta, Ancyra, † Andria, Celænæ, Colossæ, Carina, Cotiaion, Cerane, Iconium, Midaion. Sunt authores transisse ex Europa Mysos, & Brygas, & Thynos, à quibus appellantur Mysi, Phryges, Bithyni. Simul dicendum videtur & de Galatia, quæ superposita, agros maiori ex parte Phrygiæ tenet, caputque quondam eius Gordium. Qui partem eam insedere, Gallorum Tolistobogi, & Voturi, & Ambitui vocantur: qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem, Trocmi. Prætenditur Cappadocia à Septentrione & Solis ortu, cuius vberrimam partem occupauere Tectosages, ac Teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi verò ac tetrarchiæ omnes numero cxcv. Oppida, Tectosagum Ancyra, Trocmorum Tauium, Tolistobogorum Pessinũs. Præter hos, celebres Attalenses, Arasenses, Comenses, Dioshieronitæ, Lystreni, Neapolitani, Oeandenses, Seleucenses, Sebasteni, Timoniacenses, Tebaseni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Cabaliam, & Milyas, qui circa Barin sunt, & Cyllanticum, & Oorandicum Pisidiæ tractum. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta, Sangariũ & Gallus, à quo nomen traxere Matris Deûm sacerdotes. Nunc reliqua in ora, à Cio intus in Bithynia Prusa, ab Annibale sub Olympo condita. Inde Nicæam vigintiquinque millia passuum interueniente Ascanio lacu. Deinde Nicæa in vltimo Ascanio sinu, quæ priùs Olbia: & Prusa item altera sub Hippio monte, Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in ora amnes, Aesius, Bryazon, Plataneus, Areus, Siros, Gendos, qui & Chrysorrhoas. Promontorium, in
† Megaricon, Stephano. quo † Megarice oppidum fuit. Inde Craspedites sinus vocabatur, quoniam id oppidum velut in lacinia erat. Fuit & Astacum, vnde & ex eo Astacenus idem sinus. Fuit & Libyssa oppidum, vbi nunc Annibalis tantùm tumulus: est in intimo sinu Nicomedia Bithyniæ præclara. Leucatas promontorium, quo includitur Astacenus sinus, à Nicomedia xlij. M. cccc. Rursusq; coeuntibus terris angustiæ pertinentes vsque ad Bosporum Thracium. In iis Chalcedon libera, † à Nicomedia lxxij.
† à Nicomedia LXXII. M. D. pass. Ceraſtis antè dicta, dein Colpoessa. cccc. Proceraſtis anteà dicta, dein Compusa: posteà cæcorum oppidum, quòd locum eligere nescissent, septem stadiis distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede. Cæterùm intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenses, Iuliopolitæ, Bithynion. Flumina, Syrium, Lapsias, Pharmicas, Alces, Crynis, Lylæus, Scopius, Hieras, qui Bithyniam & Galatiam disterminat. Vltra Chalcedona Chrysopolis fuit. Deinde Nicopolis, à qua nomen etiamnum sinus retinet: in quo portus Amyci. Deinde Naulochum promontorium, Estiæ templum Neptuni, Bosporus D. p. interuallo Asiam Europæ iterum auferens, abest à Chalcedone xij. M. ccccc. pass. Inde fauces primæ viij. M. ccl. p. vbi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est, populorumque cclxxxij. qui ad eum locum à fine Lyciæ numerantur. Spatium Hellesponti & Propontidis ad Bosporum Thracium clxxxviij. M. p. diximus. à Chalcedone Sigeum Isidorus ccclxij. M. ccccc. pass. tradit. Insulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonnesus, vnde Cyzicenum marmor: eadem Neuris, & Proconnesus dicta. Sequuntur Ophiusa, Acanthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido. Delphacia, Polydora. Artacæon cum oppido. Est & contra Nicomediam Demonnesos. Item vltra Heracleam aduersa Bithyniæ Thynnias, quam barbari Bithyniam vocant. Est & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Besbicos, decem & octo mil. circuitu. Est & Elæa, & duæ Rhodussæ, Erebinthus, Megale, Chalcitis, Pityodes.

SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS.

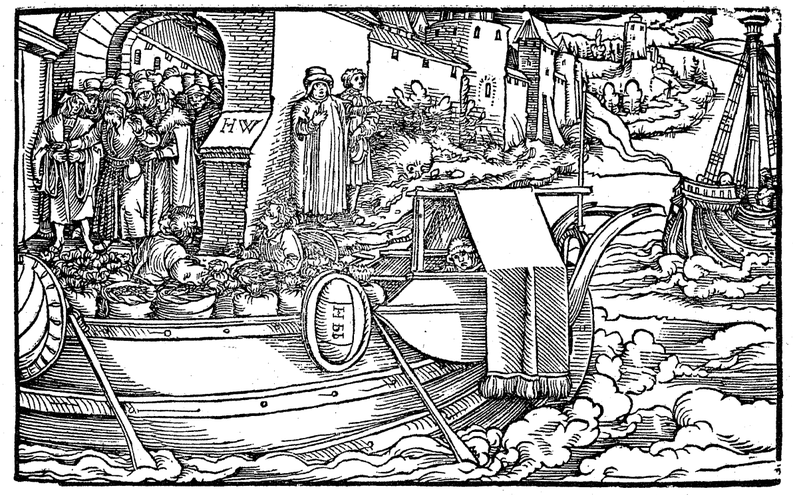

Pontus Euxinus. CAP. I.

PONTVS Euxinus, anteà ab inhospitali feritate Axenos appellatus, peculiari inuidia naturæ sine vllo fine indulgentis auiditati maris, & ipse inter Europam Asiamque funditur, Non fuerat satis Oceano ambisse terras, & partem earum auecta immanitate abstulisse, non irrupisse fractis montibus, † Calpeque Africæ auulsa tanto maiora absorbuisse, quàm reliquerit, spatia, non per Hellespontum Propontida infudisse, iterum terris deuoratis: à Bosporo quoque in aliam vastitatem panditur nulla satietate, donec expatianti † lacus à Mæoti rapinam suam iungant. Inuitis hoc accidisse terris indicio sunt tot angustiæ, atque tam parua naturæ repugnantis interualla, ad Hellespontum octingentorum septuagintaquinque passuum ad Bosporos duos, vel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus, & tanquam in dissociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumque latratus inuicem audiuntur: vocis etiam humanæ commercia, inter duos orbes † manente colloquio, nisi cùm idipsum auferunt venti. Mensuram Ponti à Bosporo ad Mæotium lacum quidam fecere xiiii. triginta octo mill. cccc. pass. Eratosthenes centum minorem. Agrippa à Chalcedone ad Phasin x. mill. Inde Bosporum Cimmerium trecenta sexaginta mill. Nos interualla generatim ponemus comperta in nostro æuo, quando etiam in ipso ore Cimmerio pugnatum est. Ergo à faucibus Bospori est amnis Rhebas, quem aliqui Rhœsium dixerunt. Deinde Psillis, portus Calpas, Sangarius fluuius ex inclytis. Oritur in Phrygia, accipit vastos amnes, inter quos Tembrogium & Gallum. Idem Sangarius à plerisque dictus Coralius, à quo incipiunt Maryandini sinus, oppidumque Heraclea Lyco flumini appositum. Abest à Ponti ore millibus ducentis: portus Acone, veneno aconito dirus, specus Acherusia. Flumina Pedopiles, Callichorum, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea trigintaocto mill. pass. Fluuius Bilis.

† Calpeq; Abila auulsa.

† lacus Maotis rapinam suam iungat.

† meante

Gens Paphlagonum & Cappadocum. CAP. II.

VLtra quem gens Paphlagonia, quam Pylæmeniam aliqui dixerunt, inclusam à tergo Galatia. Oppidum Mastya Milesiorum, deinde Cromna. Quo loco Henetos adiicit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Sesamum oppidum, quod nũc Amastris. Mons Cytorus, à Tio lxiiij. M. passuum. Oppida Cimolis, Stephane, amnis Parthenius Promontorium Carambis vasto excursu, abest à Ponti ostio cccxv. M. passuum, vel vt aliis placuit, ccl. M. Tantundem à Cimmerio, aũt vt aliqui maluere, cccxij. M. cccc. Fuit & oppidum eodem nomine, & aliud inde Armine: nunc est colonia Sinope, à Cytoro clxiiij. M. Flumen Varetum, gens Cappadocum, oppidum Gaziura & Gazelum, amnis Halys, à radicibus Tauri per Cataoniam Cappadociamque decurrens. Oppida Gangre, Carissa: Amisum liberum, à Sinope cxxx. M. passuum.

Eiusdemque nominis sinus tanti recessus, vt Asiam penè insulam faciat, cc. M. passuum haud amplius per continētem ad Issicum Ciliciæ sinum. Quo in omni tractu proditur, tres tantùm gentes Græcas iure dici, Doricam, Ionicam, Aeolicam, cæteras Barbarorum esse. Amiso iunctum fuit oppidū Eupatoria, à Mithridate conditum. Victo eo, Pompeiopolis vtrunq; appellatum est.

Cappadocia. CAP. III.

CAppadocia intus habet coloniam Claudij Cæsaris Archelaidem, quam præfluit Halys: oppida Comana, quod Sarus: Neocæsaream, quod Lycus: Amasiam, quod Iris, in regione Gazacena. In Colopena verò Sebastiā, & Sebastopolin. Hæc parua, sed paria suprà dictis. Reliqua sui parte Melitam à Semiramide conditā, haud procul Euphrate: Diocæsareā, Tyana, Castabala, Magnopolim, Zelam: & sub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ maiori, Melitene vocatur: Comagenæ, Cataonia: Phrygiæ, Garsauritis: Sargaurasanæ, Cammanene: Galatiæ, Morimene: vbi disterminat eos Cappadox amnis, à quo nomen traxere, anteà Leucosyri dicti. A Neocæsarea suprà dicta minorem Armeniam Lycus amnis disterminat. Est & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiso oppidum & flumen Chadisia, Lycastū, à quo Themiscyra regio. Iris flumen deferens Lycum. Ciuitas Ziela intus, nobilis clade Triarij, & victoria C. Cæsaris: in ora amnis Thermodoon, ortus ad castellum, quod vocant Phanaroeam, præterq; radices Amazonij montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinq;, Phamizoniū, Themiscyra, Sotira, Amasia, Comana, nunc Manteium.

Themiscyrinæ regionis gentes. CAP. IIII.

GEntes, Genetarum, Chalybum. Oppidū Cotyorum. Gentes Tibareni, Mossyni notis signantes corpora. Gens Macrocephali, oppidum Cerasus, portus Cordulæ. Gentes Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gens Macrones, Sideni, Flumenque Sidenum, quo alluitur oppidum Pelomonium, ab Amiso cxx. M. passuum. Inde flumina Iasonium, Melanthium, & ab Amiso lxxx. M. passuum Pharnacea oppidum, Tripolis castellum & fluuius. Item Philocalia, & sine fluuio Liuiopolis, & à Pharnacea centum M. passuum. Trapezus liberum, vasto monte clausum. Vltra quod gens Armenochalybes, & maior Armenia xxx. M. passuum distans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites, vltrà verò gens Sannorum Heniochorum. Flumen Absarum cum castello cognomine in faucibus, à Trapezunte cl. M. passuum. Eius loci à tergo montium Iberia est: in ora verò Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumiña † Campsconysis, Nogrus, Bathys. Gentes Colchorum. Oppidum Matium, flumen Heracleum, & promontorium eodem nomine, clarissimusque Ponti Phasis. Oritur in Moschis: nauigatur quamlibet magnis nauigiis xxxviij. M. ccccc. passuum, inde minoribus longo spatio, pontibus cxx. peruius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacen, Cygnum, & in faucibus Phasin. Maximè autem inclaruit Aea, xv. M. passuum à mari, vbi Hippos & Cyanos vasti amnes è diuerso in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, & ipsum ab amne influente ibi cognominatum, vsquequò magnarum nauium capacem esse diximus. Et alios accipit fluuios magnitudine numeroque mirabiles, inter quos Glaucum. In ore eius insulæ sine nomine. Abest Absaro lxxv. M. Inde ad flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucaso per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectice. Amnes † Sigania, Tersos, Atelpos, Chrysorrhoas, gens Absilæ, castellum Sebastopolis, à Phasi de centum M. pass. gens Sannigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum † Pityûs. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. CAP. V.

SVbiicitur Ponti regio Colchica, in qua iuga Caucasi ad Rhiphæos montes torquentur, vt dictū est, altero latere in Euxinum & Mæotin deuexa, altero in Caspium & Hyrcanium mare. Reliqua litorum feræ nationes tenent, Melanchlæni, Coraxi vrbe Colchorum Dioscuriade, iuxta fluuium Anthemunta, nunc deserta: quondam adeò clara, vt Timosthenes in eam ccc. nationes, quæ dissimilibus linguis vterentur, descendere prodiderit. Et posteà à nostris cxxx. interpretibus negotia ibi gesta. Sunt qui conditam eam ab † Amphito & Telchio, Castoris ac Pollucis aurigis putent, à quibus ortam Heniochorum gentem feram constat. A Dioscuriade oppidum Heracleum: distat à Sebastopoli lxxx. M. pass. Achæi, Mardi, Cercetæ: post eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityûs oppidum opulentissimum, ab Heniochis direptum est. A tergo eius Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucasi iugis: post quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithridates Claudio principe, narrauitque Thalos iis esse confines, qui ab Oriente Caspij maris fauces attingerent: siccari eas æstu recedente. In ora autem iuxta Cercetas flumen Icarusa, cum oppido Hiero & flumine, ab Heracleo cxxxvij. M. † Inde promontorium Cronea, quo supercilium arduum tenent Toretæ, ciuitas Sindica ab Hiero lxvij. mill. pass. Flumen Sceaceriges.

Bosporos Cimmericus, Mæotis. CAP VI.

INde ad Bospori Cimmerij introitum octogintaocto mill. ccccc. pass. Sed ipsius peninsulæ inter Pontum & Mæotin lacum excurrentis, non amplior octogintaseptem mill. ccccc. pass. longitudo est: latitudo nusquā infra duo iugera. Eionem vocant. Ora ipsa Bospori, vtrinq; ex Asia atq; Europa, curuatur in Mæotin. Oppida, in aditu Bospori primo Hermonassa, dein Cepi Milesiorū. Mox Stratoclia, & Phanagoria, & penè desertum Apaturos, vltimoq; in ostio Cimmerium, quòd anteà Cerberion vocabatur.

Legendum videtur, Acāpsis, Acinasis, Mogros, Bathys. cui lectioni adstipulatur & Arrhianus in Periplo, regionis huius fluuios ijsdem nominibus, eodemq; ordine recensens.

† Alias sic Singanes, Tapsuras, Astelephus. adstipulante eodem Arrhiano.

† Vetust. cod. Penius, quem fluuiū in hoc tractu recenses Ouid. 4. de Ponto.

† Strabo libr. 11. Castoris & Pollucis aurigas nō Amphium & Telechiū, sed Amphistratum & Rhecam nominat.

† Rectius vetust. cod. inde promontoriū Cronæ, à quo supercilium &c.

Gentes circa Mæotin.

CAP. VII.

INde Mæotis lacus, in Europa dictus. A Cimmerio accolunt Mæotici, Vali, Serbi, Arechi, Zingi, Pesij. Dein Tanain amnē gemino ore influentem, incolunt Sarmatæ, Medorum (vt ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi. Primò Sauromatæ Gynæcocratumeni: vnde Amazonum connubia. Dein Euazæ, Cottæ, Cicimeni, Messeniani, Costobocci, Choatræ, Zigœ, Dādari, Thussagetæ, Turcæ, vsque ad solitudines saltuosis conuallibus asperas: vltra quas Arimphæi, qui ad Rhiphæos pertinent montes. Tanain ipsum Scythæ Silyn vocant, Mæotin Temerinda, quod significat matrem maris. Oppidum in Tanais quoque ostio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenij & Mæones, postea Panticapenses. Sunt qui circa Mæotin ad Ceraunios montes altiores has tradunt gentes à litore Napæas, suprāque Essedones Colchis iunctos ac montium cacuminibus, Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Ascanticos, Acapeatas, Agagammatas, Phycaros, Rhimosolos, Ascomarcos: & ad iuga Caucasi Icatalas, Imaduchos, Ranos, Anclacas, Tydios, Carastascos, Atuciandas. Lagoum amnem ex montibus Catheis, in quem defluit Opharus: vbi gentes Caucadas, Opharitas, † Amnem Menotharum, Imituenis ex montibus scissum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Accisos, Gabros, Gregaros. Circaque fontem Imitissi, Imituos, & Aparthenos. Alij influxisse eò Suitas, Auchetas, Satarneos, Asampatas. Ab his Tanaitas & Nepheonitas viritim deletos. Aliqui flumen Opharium labi per Cantecos & Sapeos: Tanain verò transisse Pharareos, Herticeos, Spondolicos, Synhietas, Amassos, Issos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.

† *Pintianus ex vetustis codicibus sic legit: Amnes Menotharum Imituenis ex Cissijs.* † *fontem Imitus* † *nunc reddatur ingens in mediterraneo sinus.*

Cappadocia. CAP. VIII.

PEracta est interior ora, omnesque accolæ: † nunc reddantur gentes in mediterraneo sinus: in quo multa aliter, ac veteres, proditurum me non eo inficias, anxia perquisita cura, rebus nuper in eo situ gestis à Domitio Corbulone, regibusque inde missis supplicibus, aut regum liberis obsidibus. Ordiemur autem à Cappadocum gente. Longissimè hæc Ponticarum omnium introrsus recedens, minorem Armeniam maioremque & Comagenen læuo suo latere transit: dextera verò omnes in Asia dictas gentes, plurimis superfusa populis: magnoque impetu scandens ad ortum Solis & Tauri iuga, transit Lycaoniam, Pisidiam, Ciliciam: vadit super Antiochiæ tractum, & vsq; ad Cyrrhisticam eius regionem parte sua, quæ vocatur Cataonia, contendit. Itaque ibi longitudo Asiæ xii. quinquaginta M. pass. efficit, latitudo cccccxl. M.

Armenia. CAP. IX.

ARmenia autem maior incipiens à Pariedris montibus, Euphrate amne (vt dictum est) aufertur Cappadociæ: & quà discedit Euphrates, Mesopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Vtrunque fundit ipsa, † & initium Mesopotamiæ facit, inter duos amnes ituræ. Quod interest ibi, tenent Arabes Orei. Sic finem vsque in Adiabenen perfert. Ab ea transuersis iugis incluſa, latitudinem in læua pandit ad Cyrum amnem transuersa in Araxem: longitudinem verò ad minorem vsque Armeniam, Absaro amne in Pontū defluente, & Pariedris montibus, (qui fundunt Absarū) discreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochiis montibus, quos alij Coraxicos vocauere: Araxes eodem mōte, quo Euphrates, vj. M. p. interuallo: auctusq; amne Musi, & ipse (vt plures existimauere) à Cyro defertur in Caspium mare. Oppida celebrantur in minore, Cæsarea, Aza, Nicopolis: in maiore Arsamote Euphrati proximum, Tigri Carcathiocerta: in excelsis autem Tigranocerta, at in campis iuxta Araxem Artaxata. Vniuersæ magnitudinem Aufidius quinquagiescentena M. prodidit. Claudius Cæsar longitudinem à Dasusa ad confinium Caspij maris xiii. pass. latitudinem dimidium eius, à Tigranocerta ad Iberiam. Diuiditur (quod certum est) in præfecturas, quas ij strategias vocant, quasdam ex iis vel singula regna quondam, barbaris nominibus cxx. Cludunt eam ab Oriente montes, sed nonstatim Ceraunij, nec Adiabene regio. Quod interest spatij, Sopheni tenent: ab his iuga vltrà Adiabeni tenent. Per conualles autem proximi Armeniæ sunt Menobardi, & Mosocheni. Adiabenen Tigris & † montium sinus cingunt. Ab læua eius regio Medorum est, & prospectus Caspij maris. Ex Oceano hoc (vt suo loco dicemus) infunditur, totumque Caucasiis montibus cingitur. Horum incolæ per confinium Armeniæ nunc dicentur.

† *Rectius vetust. cod. & initium Mesopotamiæ facit, inter duos amnes sitæ. Terra quod interest ibi tenent Arabes &c.*

† *montium sinus inuij cinguntur.*

Albania, Iberia. CAP. X.

PLanitiem omnem à Cyro vsque Albanorum gens tenet: mox Iberum, discreta ab iis amne Alazone, in Cyrum è Caucasiis montibus defluente. Prævalent oppida Albaniæ Cabalaca, Iberiæ Harmastis

†Pariedros Harmastis iuxta flumen, Neoris: regio Thasie, & Triare vsque ad † Partedoros montes. Vltrà sunt Colchicæ solitudines: quarum à latere ad Ceraunios verso, Armenochalybes habitãt, & Moschorũ tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem: & infra eos Sacassani, & deinde Macrones ad flumen Absarum. Sic plana ac deuexa obtinentur. Rursus ab Albaniæ confinio, tota montium fronte, gentes Syluorum feræ, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodij.

Portæ Caucasiæ. CAP. XI.

AB iis sunt portæ Caucasiæ, magno errore à multis Caspiæ dictæ, ingens naturæ opus montibus interruptis repentè, vbi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne Dyriodori fluente, citraque in rupe castello (quod vocatur Cumania) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci terrarum orbe portis discluso, ex aduerso maximè Harmastis oppidi Iberum. A portis Caucasiis per montes Gordyeos Valli, Suarni indomitæ gentes, auri tantùm metalla fodiũt. Ab iis ad Pontum vsque Heniochorum plura genera, mox Achæorum. Ita se habet terrarum sinus è clarissimis. Aliqui inter Pontum & Caspium mare ccclxxv. M. p. non amplius intersse tradiderũt: †ccl.M. Cornelius Nepos † cl. M. Tantis iterum angustiis infestatur Asia. Claudius Cæsar à Cimmerio Bosporo ad Caspium mare cl. M. prodidit: eaque perfodere excogitasse Nicatorem Seleucum, quo tempore ab Ptolemæo Cerauno sit interfectus. A portis Caucasiis ad Pontum cc. M. passuum esse constat ferè.

Insulæ in Ponto. CAP. XII.

INsulæ in Ponto Planctæ, siue Cyaneæ, siue Symplegades. Deinde Apollonia, Thynnias dicta, vt distingueretur ab ea, quæ est in Europa. Distat à continenti passibus M. cingitur tribus M. Et contra Pharnaceam Chalceritis, quam Græci Ariam dixerunt, sacramq; Marti, & in ea volucres cum ad uenis pugnasse, pinnarum ictu.

Gentes in Scythico Oceano. CAP. XIII.

NVnc omnibus, quæ sunt interiora Asiæ, dictis, Rhiphæos montes transcendat animus, dextraque litore Oceani incedat. Tribus hic è partibus cæli alluens Asiam, Scythicus à Septentrione, ab Oriente Eous, à Meridie indicus vocatur, varieque per sinus & acolas in complura nomina diuiditur. Verùm Asiæ quoque magna portio apposita Septentrioni, iniuria sideris rigentis vastas solitudines habet. Ab extremo Aquilone ad initium orientis æstiui Scythę sunt, Extra eos vltraq; Aquilonis initia Hyperboreos aliqui posuere, pluribus in Europa dictos. Primũ inde noscitur promontorium Celticę Lytarmis, fluuius Carambucis, vbi lassata cum siderum vi Rhiphæorum montium deficiunt iuga. Ibique Arimphæos quosdam accepimus, haud dissimilem Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimenta baccæ, capillus iuxta fœminis virisque in probro existimatur: ritus clementes. Itaque sacros haberi narrant, inuiolatosque esse etiam feris accolarum populis: nec ipsos modò, sed illos etiam, qui ad eos perfugerint. Vltra eos planè iam Scythiæ, Cimmerij, Cicianthi, Georgi, & Amasonum gens. Hæc vsque ad Caspium & Hyrcanum mare. Nanque id erumpit Scythico Oceano in auersa Asiæ, pluribus nominibus accolarum appellatum celeberrimis duobus, Caspio, & Hyrcano. Non minus hoc esse quàm Pontum Euxinum, Clitarchus putat. Eratosthenes ponit & mensuram: ab exortu ad meridiem, per Caduſiæ & Albaniæ oram quinquies mill. cccc. stad. Inde per

per Aratiaticos, Amarbos Hyrcanos, ad ostium Zoni fluminis, quater mill. dccc. stad. Ab eo ad ostiũ Iaxartis † mill. cccc. Quæ summa efficit quindecies centena septuagintaquinque mil. pass. Artemidorus hinc detrahit vigintiquinque M. pass. Agrippa Caspium mare, gentesque quæ circà sunt, & cum his Armeniam determinans, ab oriente Oceano Serico, ab occidente Caucasi iugis, à meridie Tauri, à septentrione Oceano Scythico, patere qua cognitũ est, ccccxc. M. p. in longitudinem: cxc. M. in latitudinem prodidit. Non desunt verò, qui eius maris vniuersum circuitum à freto xxv. M. pas. tradunt. Irrumpit autem arctis faucibus, in longitudinem spatiosis. At vbi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: velut ad Męotim lacum ab ore discedens, Scythici arcus (vt author est M. Varro) similitudine. Primus sinus appellatur Scythicus; vtrunque enim accolunt Scythæ, & per angustias inter se commeant, hinc Nomades & Sauromatæ multis nominibus. illinc Abzoæ non paucioribus. Ab introitu dextra, mucronem ipsum faucium tenent Vdini, Scytharũ populus; dein per oram Albani (vt ferunt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod est, Albanum nominatur. Hæc gens superfusa montibus Caucasiis, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atq; Iberiæ, descendit, vt dictum est. Super maritima eius, Vdinorumque gentem Sarmatæ, Vtidorsi, Aroteres prætenduntur: quorum à tergo indicatæ iam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniam decurrunt in mare, Cassios & Albanos: deinde Cambyses in Caucasiis ortus montibus: mox Cyrus in Coraxicis, vt diximus. Oram omnem à Caucaso prætaltis rupibus † inaccesso, patere cccc. xxv. mil. pass. author est Agrippa. A Cyro Caspium mare vocari incipit: accolunt Caspij. Corrigendus est error in hoc loco multorum, & eorum etiam, qui in Armenia res proximè cum Corbulone gessere. Nanque hi Caspias appellauere portas Iberiæ, quas Caucasias diximus vocari: situsque depicti, & inde missi, hoc nomen inscriptum habent. Et Neronis principis comminatio, ad Caspias portas tendere dicebatur, cùm peteret illas, quæ per Iberiam in Sarmatas tendunt, † vix vllo propter appositos montes aditu. Ad Caspium mare sunt aliæ, Caspijs gentibus iunctæ: quod dignosci non potest, nisi comitatu rerum Alexandri Magni. Nanque Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria Persicum & Hyrcanum Caucasiis iugis atrolluntur: vtrinque per deuexa laterum Armeniæ maiori, à frontis parte, quæ vergit in Comagenen, Sophene (vt diximus) copulatur, eique Adiabene Assyriorum initium. Cuius pars est Arbelitis, vbi Darium Alexander debellauit, proxima Syriæ. Totam eam Macedones Mygdoniam cognominauerunt à similitudine. Oppida, Alexandria, item Antiochia, quam Nisibin vocant. Abest ab Artaxatis dccl. M. passuum. Fuit & Ninus imposita Tigri, ad Solis occasum spectans, quondam clarissima. Reliqua verò fronte, qua tendit ad Caspium mare, Atropatene, ab Armeniæ Otene regione discreta Araxe. Oppidũ eius Gazæ ab Artaxatis quadringenta quinquaginta M. pas. Totidem ab Ecbatanis Medorum, quorum pars sunt Atropateni.

† *Melior vetusta lectio. MM. cccc. ita exigente & calculi ratione, defuturis alioqui summa sequenti mille stadijs.*

† *inaccessum*

† *Melius sic mutata nonnihil distinctione, Vix vllo propter oppositos montes aditu ad Caspiũ mare. Sunt aliæ &c.*

Media, Caspiæ portæ. CAP. XIIII.

ECbatana caput Mediæ Seleucus rex condidit: à Seleucia magna dccl. M. passuum à portis verò Caspiis xx. M. Reliqua Medorum oppida, Phausia, Agamzua, Apamia Raphane cognominata. Causa portarum nominis eadem, quæ suprà, interruptis angusto transitu iugis, ita vt vix singula meent plaustra, longitudine viij. M. passuum toto opere manu facto. Dextera leuaq; ambustis similes impendent scopuli, sitiente tractu per xxxviij. M. pass. Angustias impedit corriuatus salis è cautibus liquor, atque eàdem emissus. Prætereà serpentiũ multitudo, nisi hyeme, transitum non sinit.

Gentes circa Hyrcanum mare. CAP. XV.

ADiabenis connectuntur Carduchi quondã dicti, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitę Paredoni appellati, qui tenent Caspias portas. Iis à latere altero occurrunt deserta Parthiæ, & Citheni iuga. Mox eiusdem Parthiæ amœnissimus † situs, qui vocatur Choara. Duæ vrbes ibi Parthorum, oppositæ quondã Medis, Calliope, & alia in rupe Issatis quondã. Ipsius verò Parthiæ caput Hecatompylos abest à portis cxxxiij. M. pass. Ita Parthorũ quoq; regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens Caspia, ad litora vsq;, quæ nomen portis & mari dedit. Læua montosa. Ab ea gente retrorsus ad Cyrum amnem produntur ccxx. M. pass. Ab eodem amne si subeatur ad portas, dcc. M. pass. Hunc enim † deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere, ab iis portis ad Indiæ principium, stadia quindecim millia sexcenta octoginta prodendo: ad Bactra oppidum, quod appellant Zariaspa, tria millia septingenta. Inde ad laxartem amnem quinque M.

† *sinus.*

† *deinde videtur abũdare, neq; est in antiq. cod.*

Item aliæ gentes. CAP. XVI.

A Caspiis ad orientem versus regio est Zapauortene dicta, & in ea fertilitatis inclytæ locus Darieum. Mox gentes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorum litoribus idem mare Hyrcanum vocari incipit à flumine Syderi. Circa id amnes Mazeras, Stratos, omnia ex Caucaso. Sequitur regio Margiane, apricitatis inclytæ, sola in eo tractu vitifera, vndique inclusa montibus amœnis, ambitu stadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter harenosas solitudines per cxx. M. passuum & ipsa contra Parthiæ tractum sita, in qua Alexander Alexandriam condiderat; qua diruta à barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco restituit Syrianam interfluente Margo, qui corriuatur

riuatur in Zotale.is maluerat illam Antiochiã appellari. Vrbis amplitudo circuitu lxx. ſtad. In hanc Orodes Romanos Craſſiana clade captos deduxit. Ab huius excelſis per iuga Caucaſi protenditur ad Bactros vſque gens Mardorum, fera, ſuiiuris. Ab eo tractu gentes Ochani, Chomari, Berdrigei, Harmatrophi, Bomarei, Commani, Marucæi, Mandrueni, Iatij. Flumina Mandrum, Cridinum: vltraque Choraſmij, Gandari, Attaſini, Paricani, Sarangæ, Parrhaſini, Maratiani, Naſotiani, Aorſi, Gelæ, quos Græci Caduſios appellauere, Matiani. Oppidum Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde ſubuerſum ac reſtitutum, Antiochus Achaida appellauit: Derbices, quorum medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxij, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaſpe, quod poſteà Bactrum à flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet auerſa montis Paropamiſi, ex aduerſo fontis Indi: includitur flumine Ocho. Vltrà Sogdiani, oppidũ Panda, & in vltimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro magno conditum. Aræ ibi ſunt ab Hercule ac Libero patre conſtitutæ, item Cyro & Semiramide atque Alexandro: finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine laxarte, quod Scythæ Silyn vocant: Alexander, militesq; eius, Tanain putauere eſſe, Tranſcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maximè ſequimur in iis: arasque Apollini Didymæo ſtatuit.

Scytharum gens. CAP. XVII.

VLtrà ſunt Scytharum populi. Perſæ illos Sacas in vniuerſum appellauere à proxima gente, antiqui Arameos, Scythæ ipſi Perſas, Chorſaros: & Caucaſum montem, Graucaſum: hoc eſt, niue candidum. Multitudo populorum innumera: & quæ cum Parthis ex æquo degat. Celeberrimi eorum Sacæ, Maſſagetæ, Dahæ, Eſſedones, Ariacæ, Rhymnici, Peſici, Amordi, Hiſti, Edones, Camę, Camacæ, Euchatæ, Cotieri, Antariani, Pialæ, Arimaſpi, anteà Cacidiri, Aſæi, Oetei. Ibi Napæi interiſſe dicuntur, & Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagræum & Caſpaſium. Nec in alia parte maior authorum inconſtantia, credo, propter innumeras vagasque gentes. Hauſtum ipſius maris dulcem eſſe & Alexander Magnus prodidit, & M. Varro, talem perlatum Pompeio, iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubiè influentium amniũ victo ſale. Adiicit idem, Pompeij ductu exploratum, in Bactros ſeptem diebus ex India perueniri ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caſpium in Cyprum ſubuectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phaſin in Pontum Indicas poſſe deuehi merces. Inſulæ toto eo mari multæ, vulgata vna maximè Tazata: à Caſpio mari Scythicoque Oceano, in eam curſus inflectitur, ad Orientem conuerſa litorum fronte. Inhabitabilis eius prima pars, à Scythico promontorio, ob niues: proxima, inculta ſæuitia gentiũ. Anthropophagi Scythæ inſident, humanis corporibus veſcentes. Ideo iuxtà vaſtæ ſolitudines, ferarumq; multitudo, haud diſſimilem hominum immanitatem obſidens. Iterum deinde Scythæ. Iterumque deſerta cum belluis, vſque ad iugum incumbens mari, quod vocant Tabin Nec ante dimidiam fermè longitudinem eius oræ, quæ ſpectat æſtiuum Orientem, inhabitatur illa regio. Primi ſunt hominũ, qui noſcantur, Seres, lanicio ſyluarum nobiles, perfuſam aqua depectentes frondium canitiem: vnde geminus fœminis noſtris labor, redordiendi fila, rurſumque texendi. Tam multiplici opere, tam longinquo orbe petitur, vt in publico matrona tranſluceat. Seres mites quidem, ſed & ipſi feris perſimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiũt, cùm commercia expetant. Primum eorum noſcitur flumen Pſitaras, proximum Carabi, tertium Lanos, à quo promontorium: Chryſe ſinus, Cyrnaba flumen, Attanos ſinus. Et gens hominum Attacorũ, apricis ab omni noxio afflatu ſecluſa collibus eâdem, qua Hyperborei degunt, temperie. De iis priuatim condidit volumen Amometus, ſicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, & iam Indorum Caſiri, introrſus ad Scythas verſi, humanis corporibus veſcuntur. Nomades quoque Indię vagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipſis & Cyconas dixere, & Bryſanos. Sed inde (vt planè conſentiunt omnes) Emodi montes aſſurgunt, Indorumque gens incipit, non eo tantùm mari adiacens, verùm & meridiano, quod Indicum appellauimus, quæque pars Orienti aduerſa recto prætenditur ſpatio, ad flexum & initium Indici maris xviij. lxxv. M. paſſuum colligit. Deinde quà flectitur in Meridiem xxiiij. lxxv. mill. paſſ. vt Eratoſthenes tradit, vſque ad Indum, qui eſt ab Occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipſius longitudinem xl. dierum noctiumque velifico nauium curſu determinauere, & à ſeptentrione ad meridiem xxvii. quinquaginta mill. paſſuum. Agrippa longitudinis xxxiii. latitudinis xiiii. prodidit. Poſidonius ab æſtiuo Solis ortu ad hybernum exortum metatus eſt eam, aduerſam Galliæ ſtatuens, quam ab occidente æſtiuo ad occidentem hybernum metabatur totam à Fauonio. Itaque obuerſam eius venti afflatu iuuari Indiam, ſalubremque fieri, haud dubia ratione docuit. Alia illius cæli facies, alij ſiderũ ortus, binæ meſſes in anno, binæ æſtates, media inter illas hyeme Eteſiarum flatu, noſtra verò brumali. Lenes ibi auræ, mare nauigabile, gentes & vrbes innumerabiles, ſi quis omnes perſequi velit. Etenim patefacta eſt non modò Alexandri Magni armis, regumque qui ei ſucceſſere, circumuectis etiam in Hyrcanum mare, & Caſpium Seleuco & Antiocho, prefectoq; claſſis eorũ Patrocle, verùm & aliis autoribus Greçis, qui cũ regibus Indicis morati (ſicut Megaſthenes, & Dionyſius

fluſs à Philadelpho miſſus ex ea cauſa) vires quoque gentium prodidere. Non tamen deeſt diligentiæ locus, adeò diuerſa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quem ſubegerant, ſcripſerunt quinque mill. oppidorum fuiſſe, nullum Cominus, gentium ix. Indiamq; tertiam partem eſſe terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili ſanè ratione. Indi enim propè gentium ſoli nunquam emigrauere finibus ſuis. Colliguntur à Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum cliij. annis quinque mill. ccccij. adiiciunt & menſes tres. Amnium mira vaſtitas. Proditur Alexandrum nullo die minus ſtadia ſexcenta nauigaſſe in Indo, nec potuiſſe ante menſes quinque nauigare, adiectis paucis diebus; & tamen minorem Gange eſſe conſtat. Seneca etiam apud nos, tentata Indiæ commentatione ſexaginta amnes eius prodidit gentes duodeuiginti centumque. Par labor ſit montes enumerare. Iunguntur inter ſe Imaus, Emodus, Paropamiſus, Caucaſi partes, à quibus tota decurrit in planitiem immenſam, & Aegypto ſimilem. Verùm vt terrena demonſtratio intelligatur, Alexandri Magni veſtigiis inſiſtamus. Diognetus & Beton itinerum eius menſores, ſcripſere, à portis Caſpiis Hecatompylon Parthorũ, quot diximus, millia eſſe: inde Alexandriam Arion, quam vrbem is rex condidit, ccccc. lxv. mil. Indead Prophthaſiam Drangarum cxix. mill. Inde ad Arachoſiorum oppidum ccccc. xv. mill. Inde Orthoſpanũ ccl. mil. Inde Alexandri oppidum quinquaginta mill. In quibuſdam exemplaribus diuerſi numeri reperiuntur. Hanc vrbem ſub ipſo Caucaſo eſſe poſitam. Ab ea ad flumen † Chepta, & oppidum Indorum Peucolaitin, ccxxvij. mill. Inde ad flumen Indum & oppidum Taxila, ſexaginta mil. Ad Hydaſpen fluuium clarum, cxx. mill. Ad Hypaſin non ignobiliorem, xlix. cccxc. mill. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exuperato tamen amne, ariſque in aduerſa ripa dicatis. Epiſtolæ quoque regis ipſius conſentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata ſunt: ad Heſidrum, clxviij. mill. Iomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adiiciunt quinque mill. paſſuum. Inde ad Gangen cxij. mill. Ad Rhodapham cxix. mil. Alij cccxxv. mill. in hoc ſpatio produnt. Ad Calinipaxa oppidum, clxvij. cccccc. alii cclxv. mill. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis dcxxv. mil. plerique adiiciunt xiij. mill. ad oppidumque Palibotra cccxxv. Ad oſtium Gangis dc. xxxviij. mil. paſſuum. Gentes, quas memorare non pigeat, à montibus Emodis, quorum promontorium Imaus vocatur, incolarum lingua niuoſum ſignificante, Iſari, Coſyri, Izgi, & per iuga Chiſiotoſagi, multarumque gentium cognomen Brachmanæ, quorum Maccocalingę. flumina Pumas & Cainas (quod in Gangem influit) ambo nauigabilia. Gentes Calingæ proximi mari, & ſuprà Mandei, Malli, quorum mons Mallus, tractusque eius finis Ganges.

† *Aliàs, Cophe: cuius fluuij meminit & cap. 21.*

Fluuius Ganges. CAP. XVIII.

HVncalij incertis fontibus, vt Nilum, rigantemque vicina eodem modo, alij in Scythicis montibus naſci dixerunt. Influere in eum xix. amnes. Ex iis nauigabiles, præteriam dictos, Canucham, Vamam, Erranoboam, Coſoagum, Sonum. Alij cum magno fragore ipſius ſtatim fontis erumpere: deiectumque per ſcopuloſa & abrupta, vbi primùm molles planities cõtingat, in quodam lacu hoſpitari: inde lenem fluere, vbi minimum viij. M. paſſ. latitudine, vbi modicum, ſtadiorũ centum latitudine nuſquam minore paſſ. xx.

Gentes Indiæ.

CAP. XIX.

NOuiſſima gente Gangaridum Calingarum regio Partalis vocatur. Regi lxxx. mil. peditum, equites mille, elephanti dcc. in procinctu bellorum excubant. Nanque vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur. Alij tellurem exercent: militiam alij capeſſunt: merces alij ſuas euehũt, res externas inuehunt, res publicas optimi ditiſſimique temperant, iudicia reddunt, regibus aſſident. Quintum genus celebratæ illic, & propè in religionem verſæ ſapientiæ deditũ, voluntaria ſemper morte vitam, accenſo priùs rogo, finit. Vnum ſuper hæc eſt ſemiferum, ac plenum laboris immenſi, & quo ſuprà dicta continentur, venandi elephantes domandique. Iis arant, iis inuehuntur, hæc maximè nouere pecuaria: iis militant, dimicantq; pro finibus. Delectum in bellua vires & ætas atque magnitudo faciunt. Inſula in Gange eſt amplæ magnitudinis, gentem continens vnam, Modogalicam nomine. Vltrà ſiti ſunt Modubæ, Molindæ, vbere cum oppido eiuſdem nominis magnifico, Gaimodroeſi, Preti, Caliſſæ, Saſuri, Paſſalæ, Colubæ, Orxulæ, Abali. Talactæ. Rex horum peditum l. M. equitum iij. M. elephantos cccc. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ, plurimis vicis. xxx. oppidis, quæ muris turribusque muniuntur, regi præbet peditum c. M. equitum ij. M. elephantos M. Fertiliſſimi ſunt auri Dardæ, Setæ verò argenti. Sed omniũ in India propè, non modò in hoc tractu, potentiam claritatemq; antecedunt Praſij, ampliſſima vrbe ditiſſimaque Palibotra. Vnde quidam ipſam gentem Palibotros vocant, imò verò tractum vniuerſum

uersum à Gange. Regi eorum peditum sexcenta M. equitum xxx. M. elephantorum ix. M. pẽt omnes dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opum est. Ab iis in interiore situ Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo vmbræ ad Septentrionem cadunt hyeme, æstate in Austrũ, per senos menses. Septentriones eo tractu semel in anno apparere, nec nisi xv. diebus, Beton author est: hoc idem pluribus locis Indiæ fieri, Megasthenes. Austrinum polum Indi Dramasa vocant. Amnis Iomanes in Gangem per Palibotros decurrit inter oppida Methora & Cyrisoborca. A Gange versa ad Meridiem plaga tinguntur Sole populi, iam quidem infecti, nondum tamen Aethiopum modo exusti: quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt fidus. Indus statim à Prasiorum gente, quorum in montanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes, xxj. M. pass. interesse tradit.

Indus fluuius. CAP. XX.

INdus, Sandus ab incolis appellatus, in iugo Caucasi montis, quod vocatur Paropamisus aduersus Solis ortum effusus, & ipse vndeuiginti recipit amnes. Sed clarissimos Hydaspem, quatuor alios afferentem, Cantabram tres. Per se verò uauigabiles Acesinem & Hypasin, quadam tamen a quarum modestia nusquam latior, quinquaginta stadiis, aut altior xv. pass. amplissimam insulam efficiens, quæ Prasiane nominatur, & aliam minorem, quæ Patale. Ipse per xij. xl. M. pass. parcissimis authoribus nauigatus, & quodam Solis comitatu in occasum versus, Oceano infunditur. Mensurã in ora ad eum ponam, vt inuenio, generatim, quanquam inter se nullæ congruant. Ab ostio Gangis ad promontorium Calingon, & oppidũ Dandagula dccxxv. mill. pass. Ad Tropina xij. xxv. M. p. Ad Perimulæ promontorium, vbi est celeberrimum Indiæ emporium dccl. Ad oppidum in insula, quam suprà diximus Patalen, dcxx. M. pass. Gentes montanæ inter eum & Iomanem Cesi, Cetriboni syluestres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumque numerus incertus: Chrysei, Parasangæ, Asangæ tigri serascatentes. Armant peditũ xxx. mil. elephantos ccc. equites. dccc. Hos includit Indus, montium corona circundatos & solitudinibus per dcxxxv. mill. Infra solitudines, Dari, Suræ: iterumque solitudines per clxxxviij. M. pass. plerunque harenis ambientibus haud alio modo, quàm insulas mari. Infra deserta hæc Maltecoræ, Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Masuę, Pagungæ. Iam hi montiũ, qui perpetuo tractu Oceani oram tenent, incolæ liberi, & regũ expertes, multis vrbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altissimus Indicorum capitalia. Huius incolæ, alio latere latè auri & argenti metalla fodiunt. Ab iis Oraturæ, quorum regi elephanti quidem decem, sed amplæ vires peditum: Varetatæ, qui sub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumque: Odomboeræ, Salabastræ, Horatæ vrbe pulchra, fossis palustribus munita: per quas crocodili, humani corporis auidissimi, aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidum Automela, impositũ litori, quinq; amnium in vnum confluente concursu, emporio nobili. Regi eorum elephanti M. cccccc. peditum cl. M. equitum quinque M. Pauperior Charmarum rex, elephantos lx. paruasq; reliquas vires habet. Ab iis gens Pandæ, sola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, obidque gratiorem præcipuo regno donatam. Ab ea deducentes originem imperitant ccc. oppidis, peditum cl. M. elephantis quingentis. Post hanc trecentarum vrbium Syrieni, Derangæ, Posingę, Buzę, Gogiarei, Vmbrę, Nereæ, Brancosi, Nobundæ, Cocondæ, Nesei, Pedatritæ, Salobriasę, Olostræ Patalen insulam attingentes: à cuius extremo litore ad Caspias portas xviij. xxv. M. produntur. Hinc deinde accolunt Indum aduersum euidenti demonstratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Mesę. Ab his Vri, Sileni: mox deserta in ccl. M. passuum. Quibus exuperatis Organagę, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab iis solitudines prioribus pares. Dein Sarophages, Sorgę, Baraomatæ, Gumbritæque, quorum xij. nationes, singulisque binę vrbes. Aseni trium vrbium incolæ. Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum. Montani super hos Caucaso subiecti, Solcadę, Sondrę, trangressisque Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambruceni, Brisabritæ, Orsij, Antixeni, Taxilæ, cum vrbe celebri, iàm in plana demisso tractu, cui vniuerso nomen Amandræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arsagalitæ, Geretę, Asoi. Etenim plerique ab Occidente non Indo amne determinant, sed adiiciunt quatuor satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamisadas.

Arij & iunctæ gentes. CAP. XXI.

VLtimo fine Cophete fluuio, quę omnia Ariorum esse, aliis placet. Necnon & Nysam vrbem plerique Indię ascribunt, montemque Merum Libero patri sacrum: vnde origo fabulę, Iouis femine editum. Item Aspagonas gentem, vitis, & lauri, & buxi, pomorumque omnium in Græcia nascentium fertilem. Quę memoranda, & propè fabulosa, de fertilitate terrę, ac genere frugum † arborumque, aut ferarum aut volucrum, & aliorum animalium traduntur, suis quęque locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor verò satrapię mox paulò, ad Taprobanen insulam festinante animo. Sed antè sunt aliq, Patale, quam significauimus, in ipsis faucibus Indi triquetra figura ec. xx. M. pass. latitudine. Extra ostium Indi, Chryse, & Argyre, fertiles metallis, vt credo. Nam quod aliqui tradidere, aureum argenteumq; iis solum esse, haud facilè crediderim. Ab iis xx. M.

† *arborumq; laniferarum.*

xx. M. pass. Crocala. Ab ea xij. M. pass. † Bibaga, ostreis & conchyliis referta. Deinde Torallibaix. M. pass. à suprà dicta, multæque ignobiles.

† *Aliàs, Bibacta, quæ appellatione vtitur & Arrhianus in Hist. Ind.*

Taprobane insula. CAP. XXII.

TAprobanen alterum orbem terrarum esse, diu existimatum est. Antichthonum appellatione. Vt liqueret insulam esse, Alexandri Magni ætas resque præstitere. Onesicritus classis eius præfectus, elephantos ibi maiores bellicosioresque, quàm in India, gigni scripsit: Megasthenes flumine diuidi, incolasque Palæogonos appellari, auri margaritarumque grandium fertiliores, quàm Indos Eratosthenes & mensuram prodidit longitudinis vij. M. stad. latitudinis quinque M. nec vrbes esse, sed vicos septingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occasumq; Solis Indiæ prætenta, & quondam credita xx. dierum nauigatione à Prasiana gente distare: mox, quia papyraceis nauibus armamentisq; Nili peteretur, ad nostrarum nauium cursus, vij. dierum interuallo taxato. Mare interest vadosum, senis non amplius altitudinis passibus, sed certis canalibus adeò profundũ, vt nullæ ancoræ fidant: ob id nauibus vtrinq; proræ, ne per angustias aluei circumagi sit necesse. Siderum in nauigando nulla obseruatio. Septentrio non cernitur: sed volucres secum vehunt, emittentes sæpius, meatumq; earum terras petentium comitantur. Nec plus, quàm ternis mẽsibus in anno, nauigant. Cauent à solstitio maximè centum dies, tuncillo mari hyberno. Hactenus à priscis memorata: nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit, legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit hoc modo: Annij Plocami, qui maris rubri vectigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portum eius inuectus, hospitali regis clementia sex mensium tempore imbutus alloquio, percontanti posteà enarrauit Romanos & Cæsarem. Mirum in modum in auditis iustitiam ille suspexit, quòd pares pondere denarij essent in captiua pecunia, cùm diuersæ imagines indicarent à pluribus factos. Et hoc maximè solicitatus ad amicitiam, legatos quatuor misit, principe eorum Rachia. Ex iis cognitum, D. esse oppida, portum cõtra meridiem appositum oppido Palesimundo, ómnium ibi clarissimo, ac regiæ cc. M, plebis. Stagnum intus Megisba, eclxxv. M. pass. ambitu, insulas pabuli tantũ fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere. Palesimundum, iuxta oppidum eiusdem nominis influentem in portum tribus alueis, quinq; stadiorum arctissimo, xv. amplissimo: alterum ad Septentrionem Indiamq; versum, Cydara nomine. Proximum esse Indiæ promontorium, quod vocetur † Colaicum, quatridui nauigatione, medio in cursu Solis insula occurrente. Mare id colore peruiridi, prætereà fruticosum arboribus, iubas earum gubernaculis deterentibus. Septentriones Vergiliasq; apud nos, veluti nouo cælo, mirabantur. Lunam quidem apud ipsos, non nisi ab octaua ad xvj. supra terram aspici patentes. Canopũ lucere noctibus, sidus ingens & clarum. Sed maximè mirum iis erat, vmbras suas in nostrum cęlum cadere, non in suum: Solemque à læua oriri, & in dexteram occidere potius, quàm è diuerso. Iidem narrauere, latus insulæ, quod prætenderetur Indiæ, x. M. stad. esse, ab Oriente hyberno vltra montes Emodos. Seras quoque ab ipsis aspici, notos etiam commercio: patrem Rachiæ commeasse eó. Aduenis ibi feras occurrere. Ipsos verò excedere hominum magnitudinem, rutilis comis, cæruleis oculis, oris sono truci, nulli commercio linguæ. Cætera eadem, quæ nostri negotiatores. Fluminis vltriore ripa merces positas iuxta venalia tolli ab his, si placeat permutatio: non aliter odio iustioreluxuriæ, quàm si perducta mens illuc vsque cogitet, quid & quò petatur & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata, nostris vitiis caret. Aurum argentumque & ibi in pretio. Marmor testudinis simile, gemmæ margaritæque in honore multo præstantiores, & totius luxuriæ nostræ cumulus. Ipsorum opes maiores esse dicebant, sed apud nos opulentiæ maiorem vsum. Seruum nemini, non in diem aut interdiu somnum: ædificia modicè ab humo extantia: annonam nunquàm augeri, non fora litésue esse: coli Herculem: eligi regem à populo senecta clementiaque, liberos non habentem: & si posteà gignat, abdicari, ne fiat hęreditarium regnum. Rectores ei à populo xxx. dari: nec nisi plurium sententia quenquam capitis damnari: sic quoque appellationem esse ad populum. lxx. iudices dari: si liberent ij reum, amplius triginta iis nullam esse dignationem, grauissimo probro. regi cultum Liberi patris, cæteris Arabum. Regem, si quid delinquat, morte mulctari, nullo interimente, auersantibus cunctis, & commercia etiam sermonis negantibus. Festa venatione absumi, gratissimam eam tigribus elephantisque constare. Agros diligenter coli: vitis vsum non esse: pomis abundare. Esse & in piscatu voluptatem, testudinum maximè, quarum superficie familias habitantium contegi: tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum cẽtum annis modicam. Hæc comperta de Taprobane. Quatuor satrapiæ, quas in hunc locum distulimus, ita se habent.

† *Melius vetusti codices aprieq; verborũ ordine Arachosia cum flumine & oppido eiusdem nominis, quod quidam Phoclin dixere. Phoclin autẽ præter cæteros inter Arachosiæ vrbes recenset & Ptolemæus.*

Capissene, Carmania. CAP. XXIII.

AProximis Indo gentibus montana Capissenæ habent Capissam vrbẽ, quam diruit Cyrus. † Arachosia cum oppido flumine eiusdem nominis, quod quidam Cophen dixere, à Semiramide conditum. Amnis Hermandus præfluens per Abesten Arachosiorum. Proximos iis à Meridie ad partem Arachotarum faciunt Gedrosos, & à Septẽtrione Paropamisadas. Cartana oppidũ sub Caucaso, quod posteà Tetragonis dictum. Hæc regio est ex aduerso Bactrianorum deinde, cuius oppidum

pidum Alexandria, à conditore dictum, Syndraci, Dangulæ, Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Cauca-
ſum Cadruſi oppidum ab Alexandro conditum. † Infra hæc omnia, ora ab Indo. Ariana regio am-

† Rectior vetuſta lectio. Infra hæc omnia ab Indo Ariana regio. Ariana enim ab ortu Indo terminari, notũ eſt ex libri huius cap. 20. & 21. item ex Strab. lib. 15.

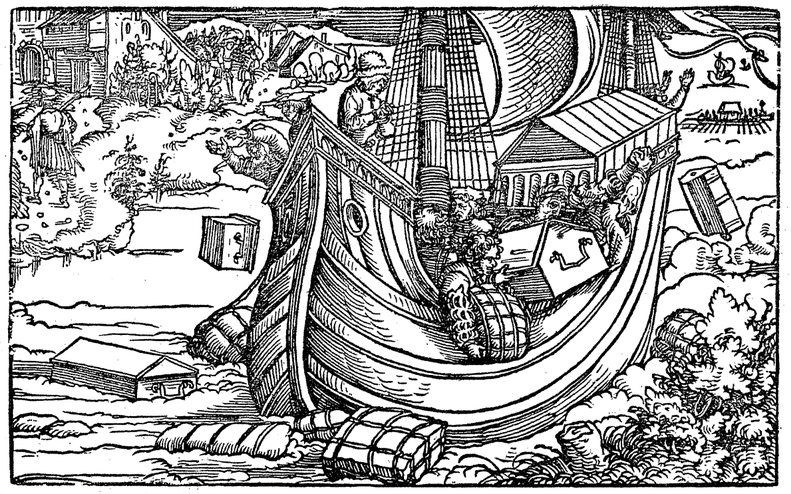

buſta feruoribus, deſertiſque circundata, multa tamen interfuſa opacitate: cultores congregat circa
duos maximè fluuios, Tonderon & Aroſapen. Oppidum Artaccana. Arius amnis, qui præfluit A-
lexandriam ab Alexandro conditam. Patet oppidum ſtad. xxx. multoque pulchrius, ſicut antiquius,
Artacabane, iterum ab Antiocho munitum ſtad. l. Doriſci gens. Amnes Pharnacotis, Ophradus,
Prophthaſia oppidum Zaraſparum, Drangæ, Argetæ, Zarangæ, Gedruſi. Oppida Peucolais, Lym-
phorta, Methoricum deſertum. Amnis Manain, Augutturi gens. Flumen Borru, gens Vrbi, flumen
nauigabile Ponamus Pandarum finibus. Item Caberon Sorarum oſtio portuoſus, Oppidum Con-
digramma. Flumen Cophes. Influunt in eum nauigabilia Sadarus, Paroſpus, Sodinus. Arianæ par-
tem eſſe Daritin aliqui volunt menſuramque produnt vtriuſque longitudine xix. l. mill. paſſuum la-
titudine dimidio minore, quàm Indiæ. Alij Gedruſos & Scyros poſuere per clxxxiij. mill. paſſ. Mox
Ichthyophagos Oritas, propria non Indorum lingua loquentes, per cc. mill. paſſ. Inde poſuere Ar-
biorum gentem per cc. mill. Ichthyophagos omnes Alexander vetuit piſcibus viuere. Vltrà deſer-
ta, deinde Carmania, ac Perſis atque Arabia. Sed priuſquàm hæc generatim perſequamur, indicare
conuenit, quæ prodit Oneſicritus, claſſe Alexandri † circumuectus in mediterranea Perſidis ex In-
dia, narrata proximè à Iuba: dein eam nauigationem, quæ his annis comperta ſeruatur hodie. One-
ſicriti & Nearchi nauigatio nec nomina habet manſionum, nec ſpatia. Primumque Xylenepolis,
ab Alexandro condita, vnde cœperunt exordium, iuxta quod flumen, aut vbi fuerit, non ſatis expla-
natur. Hæc tamen digna memoratu produntur ab eis: oppidum à Nearcho conditum in nauigati-
one ea. Flumen Nabrum nauium capax: contrà inſula diſtans lxx. ſtad. Alexandria condita à Leona-
to iuſſu Alexandri in finibus gentis. Argenus portu ſalubri. Flumen Tuberum nauigabile, quod cir
ca Pariræ. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, vt xx. dierum ſpatio prænauigauerint. Inſula, quę
Solis appellatur, & eadem cubile Nympharum, rubens, in qua nullum non animal abſumitur, in-
certis cauſis. Ori gens. Flumen Carmaniæ Hytanis portuoſum, & auro fertile. Ab eo primùm ſeptẽ-
triones apparuiſſe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus, nec totis vnquam. Achæ-
menidas vſq; illo tenuiſſe. Aeris & ferri metalla, & arſenici, & minij exerceri. Inde promontorium
Carmaniæ eſt: ex quo in aduerſa ora ad gentem Arabiæ Macas traiectus diſtat l. M. paſſ. Inſulæ tres,
quarum Organa tantum habitatur aquoſa, à continenti xxv. M. paſſ. Inſulæ iiij, iam in ſinu ante Per-
ſida. Circa has hydri marini vicenũm cubitorum adnatantes terruere claſſem. Inſula Acrotadus,
item Gaurare, in quibus Chiani gens. Flumen Hyperis in medio ſinu Perſico, onerariarum nauium
capax. Flumen Sitiogagus, quo Paſargadas ſeptimo die nauigatur. Flumen nauigabile Phirſtimus,
inſula ſine nomine. Flumen Granius modicarum nauium capax, per Suſianen fluit: dextra cius ac-
colũt Deximontani, qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis oſtio difficili, niſi peritis: inſulæ ii. par
uæ: inde vadoſa nauigatio paluſtri ſimilis, per euripos tamen quoſdam peragitur. Oſtium Euphra-
tis. Lacus, quem faciunt Eulæus & Tigris iuxta Characem. Inde Tigri Suſa. Feſtos dies ibi agentem
Alexandrum inuenerunt ſeptimo menſe, poſtquàm digreſſus ab iis fuerat Patalis, tertio nauigati-
onis. Sic Alexandri claſſis nauigauit. Poſteà à Syagro Arabiæ promontorio Patalen Fauonio, quem
Hypalum ibi vocant, peti certiſſimum videbatur xiiii. xxxij. M. p. æſtimatione. Secuta ætas propiorem
curſum

† circumuectus meridiana Perſidis.

curſum tutioremq; iudicauit, ſi ab eodem promontorio † Zizerum amnem portum Indiæ peteret. † ziZerum portum Indiæ.
Diuque ita nauigatum eſt, donec compendia inuenit mercator, lucroq; India admota eſt. Quippe
omnibus annis nauigatur, ſagittariorum cohortibus impoſitis. Etenim piratæ maxime infeſtabãt.
† Nec pigebit totum curſum ab Aegypto exponere, nunc primùm certa notitia pateſcente. Digna † Conſule de hoc loco Budæum libr. 4. de Aſſe.
res, nullo anno imperij noſtri minus H—S quingenties exhauriente India, & merces remittẽte, quæ
apud nos centuplicato veneant, M M. paſſuum ab Alexandria abeſt oppidum Iuliopolis. Inde navi-
gant Nilo Coptum ccciij. mill. paſſ. qui curſus Eteſiis flantibus peragitur xij. diebus. A Copto came
lis itur, aquationum ratione manſionibus diſpoſitis. Prima appellatur Hydreuma, xxxij. M. Secũda
in monte, dicii itinere. Tertia in altero hydreumate, à Copto xcv. M. Deinde in mõte. Mox ab hydreu
ma Apollinis, à Copto clxxxiiij. mill. paſſ. Rurſus in monte. Mox ad nouum Hydreuma à Copto
ccxxxiij. mil. paſſ. Eſt & aliud Hydreuma vetus, Troglodyticum nominatur, vbi præſidium excubat
diuerticulo ii. millium. Diſtat à nouo Hydreumate iiij. M. p. Inde Berenice oppidum, vbi portus ru
bri maris, à Copto cclviij. M p. Sed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter æſtus, & ſta-
tiuis dies abſumuntur, totum à Copto Berenicen iter duodecimo die peragitur. Nauigare incipiũt
æſtate media ante Canis ortum, aut ab exortu protinus. Veniuntq; circiter xxx. die Ocelim Arabię,
aut Canan thuriferæ regionis. Eſt & tertius portus, qui vocatur Muza, quem Indica nauigatio non
petit, nec niſi thuris odorumq; Arabicorũ mercatores. Intus oppida: regia eius appellatur Saphar,
aliudq; Sabe. Indos autem petentibus vtiliſſimum eſt ab Occli egredi. Inde vento Hypalo nauigant
diebus quadraginta ad primum emporium Indiæ Muzirim, non expetendum propter vicinos pira-
tas, qui obtinent locum nomine Hydras: neq; eſt abundans mercibus. Prætereà longè à terra abeſt
nauium ſtatio, lintribuſq; efferuntur onera, quæ geruntur. Regnabat ibi, cùm proderem hæc, Cele-
bothras. Alius vtilior portus gentis Necanidon, qui vocatur Becare. Ibi regnat Pandion, longè ab
emporio mediterraneo diſtante oppido, quod vocatur Moduſa. Regio autem, ex qua piper mono-
xylis lintribus Becaren conuehunt, vocatur Cottona: quæ omnia gentium portuúmve aut oppido-
rum nomina apud neminem priorum inueniuntur. Quo apparet mutari locorum ſtatus. Ex India
renauigant menſe Aegyptio Tybi incipiente, noſtro Decembri: aut vtiq; Mechiris Aegyptij intra
diem ſextum, quod fit intra Idus Ianuarias noſtras: ita euenit, vt eodem anno remeent. Navi-
gant autem ex India vento Vulturno: & cùm intrauere rubrũ mare, Africo vel Auſtro. Nunc reuer-
temur ad propoſitum. Carmaniæ oram patere duodecies centena L. M. p. Nearchus ſcripſit. Ab ini-
tio eius ad flumen Sabin centũ M. p. Inde vineas coli & aruа ad flumen Andanin, xxv. M. ſpatio. Re-
gio vocatur Armuzia. Oppida Carmaniæ Zetis, & Alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte ge-
minum mare in terras, quod Rubrum dixere noſtri, Græci Erythræum à rege Erythra, † aut (vt alij) † aut, vt alij, à colore Solis repercuſſu talem reddi colorem exiſtimãtes: alij ab harena terraq;, alij tali aquæ ipſius natura.
Solis repercuſſu talem reddi colorem exiſtimãtes; alij ab harena terraq;, alij tali aquæ ipſius natura.

Sinus Perſicus, & Arabicus. CAP. XXIIII.

SEd in duos diuiditur ſinus. Is qui ab Oriente eſt, Perſicus appellatur xxv. M. paſſuum circu-
itu, vt Eratoſthenes tradit. Ex aduerſo eſt Arabia, cuius xii. mill. paſſuum eſt longitudo. Rurſus
altero ambitur ſinu Arabico nominato. Oceanum qui influit, Azanium appellant. Perſicum intro-
itum v. mill. paſſ. latitudinis, alij quatuor fecerũt. Ab eo ad intimum ſinum recto curſu. xi. xxv. mill.
propemodum conſtat eſſe, & ſitum eius humani capitis effigie. Oneſicritus & Nearchus ab Indo
amne in ſinum Perſicum, atque illinc Babylonem ab Euphratis paludibus, ſcripſerunt xxv. mill. paſſ.
eſſe. In Carmaniæ angulo ſunt Chelonophagi, teſtudinum ſuperficie caſas tegentes, carne veſcen-
tes. A flumine Arbi promontorium ipſum inhabitant, præter capita toto corpore hirti, coriiſque
piſcium veſtiti.

Caſcandrus inſula, Parthorum regna. CAP. XXV.

ABhorum tractu Indiam verſus Caſcandrus deſerta inſula in Oceano L. M. paſſ. traditur: iuxta-
que eam freto interfluente Stoidis, quæſtuoſa margaritis. A promontorio Carmanis iunguntur Armozei. Quidam interponunt Arbios ccccxij. M. paſſ. toto litore. Ibi portus Macedonum, & aræ Alexandri in promontorio. Amnes Saganos: dein Daras, & Salſos. Ab eo promontorium Themiſteas, inſula Aphrodiſias habitatur. Inde Perſidis initium ad flumen Oroatin, quo diuiditur ab Elymaide. Contra Perſidem inſulæ, Philos, Caſandra, Aratia cum monte prælto Neptuno ſacra. Ipſa Perſis aduerſus occaſum ſita obtinet litora ccccc. l. M. paſſuum etiam in luxum diues, in Partho-
rum iampridem tranſlata nomen. Horum de imperio nunc paucis. Regna Parthorum duodeuigin-
ti ſunt omnia: ita enim diuidunt prouincias circa duo (vt diximus) maria. Rubrum à meridie, Hyr-
canum à ſeptentrione. Ex iis vndecim, quæ ſuperiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniæ, Ca-
ſpiiſque litoribus: pertinent ad Scythias, cum quibus ex æquo degunt. † Reliqua ſeptem regna infe-
riora appellantur. Quod ad Parthos attinet, ſemper fuit Parthia in radicibus montium ſæpius dicto
rum, qui omnes eas gentes prætexunt. Habet ab ortu Arios à meridie Carmaniam & Arianos, ab
occaſu Pratitas, Medos, à ſeptẽtrione Hyrcanos, vndiq; deſertis cincta. Vlteriores Parthi Nomades
appellantur: citra deſerta, ab occaſu vrbes eorum, quas diximus, Iſſatis & Calliope: ab Oriẽte æſtiuo
Europum, ab hyberno Mania: in media Hecatompylos, Arſacia: regio Niſæa Parthyenes nobilis,
vbi Alexandroplis à conditore.

† Meliore vetuſta lectio, alia verborũ diſtinctione: Reliqua ſeptẽ regna inferiora appellantur, quæ ad Parthos attinent.

Media,

Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia. CAP. XXVI.

NEcessarium est hoc in loco signare & Medorum situm, terrarumque faciem circumagere ad Parsicum mare, quò faciliùs deinde reliqua noscantur. Nanque Media ab occasu transuersa obliquè Parthiæ occurrens, vtraque regna includit. Habet ergo ipsa ab ortu Caspios & Parthos, à meridie Sittacenen & Susianen & Persida, ab occasu Adiabenen, à septentrione Armeniam. Persæ Rubrum mare semper accoluere, propter quod is sinus Persicus vocatur. Regio ibi maritima Cyropolis. Quà verò ipsa subit ad Medos, Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis ascensu per gradus, introitu angusto, ad Persepolin caput regni, dirutam ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Passagardas castellum, in quo Cyri sepulchrum est: & horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos & Arianos excurrunt Parætaceni. His gentibus & Euphrate, inferiora regna cluduntur. Reliqua dicemus à Mesopotamia, excepto mucrone eius, Arabumque populis, in priore dictis volumine. Mesopotamia, tota Assyriorum fuit vicatim dispersa, præter Babylona & Ninum. Macedones eam in vrbes congregauere, propter vbertatem soli. Oppida, præter iam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, qui Aroei vocantur, & Mardani, Antiochiam: quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita Arabis vocatur. Iunguntur his Arabes, introrsus Eldamarij. Super quos ad Pellacontam flumen Bura oppidum, Salmani & Masei Arabes. Gordyæis verò iuncti Aloni, per quos Zerbis fluuius in Tigrin cadit, Azones, Silices montani, & Orontes. Quorum ad occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus. Suprà Silici, Classitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Absitris ad hybenum exortum. Azochis oppidum. Mox in campestribus oppida Diospage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In vicinia Euphratis Nicephorion, vt diximus, quod Alexander iussit condi propter loci opportunitatem. Dicta est & in Zeugmate Apamia, ex qua Orientem petentes excipit oppidum apprime munitũ, quondam stadiorum sexaginta quinque amplitudine, & satraparum regia appellatum, quò tributa conferebantur, nuncin arcem redactum. Durant, vt fuerant, Hebata, & ductu Pompeij Magni terminus Romani Imperij Ororos, à Zeugmate ducentis quinquaginta millibus passuum. Sunt qui tradunt Euphratem Gobaris præfecti opere diductum, vbi eum diximus findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret: ab Assyriis verò vniuersis appellatum Armalchar, quod significat regium flumen. Quà deriuatur, oppidum fuit Agrani è maximis, quod diruêre Persæ. Babylon Chaldaicarum gentium caput diu fuit mam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliqua pars Mesopotamiæ Assyriæque Babylonia appellata est, sexaginta millia passuum amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore, quàm nostra, interfluo Euphrate, mirabili opere vtroque. Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Inuentor hic fuit sideralis scientiæ. Cæterò in solitudinem rediit, exhausta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra † nonagesimum lapidẽ, in cõfluente Euphratis fossa perducti atq; Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie acsui iuris, Macedonumq; moris. Ferunt ei plebis vrbanæ dc. M. esse situ verò mœniũ Aquilæ pandentis alas: agrum totius Orientis fertilissimum. Inuicem ad hanc exhauriendam, Ctesiphontẽ iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nunc est caput regni: & postquàm nihil proficiebatur, nuper Vologesus rex aliud oppidum Vologesocertam in vicino condidit. Sunt etiamnum in Mesopotamia oppida, Hipparenum, Chaldæorum & hoc, sicut Babylon, iuxta flumen Narragam, qui dedit ciuitati nomen. Muros Hipparenorum Persæ diruêre. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem situ locantur, ad Meridiem versi. Ab his Notitæ & Orthophantæ, & Græciochantæ. Euphrate nauigari Babylonem è Persico mari cccexij. M. pass. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui verò posteà scripsere, à Seleucia cccexc. mill. Iuba à Babylone Characem clxxv. M. p. Fluere aliqui vltra Babylonem continuo alueo, priusquàm distrahitur in irrigua, lxxxvij. M. Vniuerso autem cursu xi. M. pass. Inconstantiam mensuræ diuersitas authorum facit, cùm Persæ quoque schœnos & Parasangas alij alia mensura determinent. Vbi desinit † alueo munire, ad confinium Characis accedente tractu, statim infestant Attali latrones, Arabum gens. Vltra quos Scenitæ. Ambitu verò Euphratis Nomades Arabiæ vsque ad deserta Syrię, vnde † in meridiem flecti eum diximus, solitudines Palmyrenas relinquentem. Seleucia abest à capite Mesopotamiæ Euphratem † nauigantibus vndecies centena xxv. M. pass. A mari rubro si Tigri nauigetur, cccxx. mill. à Zeugmate cccccxxvij. mill. Zeugma à Seleucia Syriæ ad ad nostrum litus † cxxxij. mill. pass. Hæc est latitudo terrarum inter duo maria. Parthici verò regni dcccc. xliiij. mill. passuum. Est etiamnum oppidum Mesopotamiæ in ripa Tigris circa confluentes, quod vocant Digbam.

† *Sunt qui quadragesimum legere malint, Strabonis authoritatem secuti, qui Seleuciã à Babylone CCC. non amplius stadiorũ dirimit interuallo.*

† *alueo vno ire.*

† *Legendum videtur, In Orientem, vt suprà lib. 5. cap. 24. vbi Euphratem tradit Palmyrenæs solitudines relinquentem in Orientem sese conuertere.*

† *Rectius, clxxv. M. quemadmodum suprà li. 5. cap. 12. & apud Marcianum lib. 6.*

Flumen Tigris. CAP. XXVII.

SEd & de Tigri ipso dixisse conueniat. Oritur in regione Armeniæ maioris, fonte conspicuo in planitie. Loco nomen Elongosine est. Ipsius, quà tardior fluit, Diglito: vnde concitatur, à celeritate Tigris incipit vocari. Ita appellant Medi sagittam. Influit lacum Arethusam omnia illata pondera sustinentem, & nitrum nebulis exalantem, Vnum genus ei piscium est, idque transcurrentis non miscetur alueo, sicut nec è Tigri pisces in lacum transnatant. Fertur autem & cursu & colore dissimilis:

dissimilis: transuectusque occurrente Tauro monte in specu mergitur: subterque lapsus, à latere altero eius erumpit. Locus vocatur Zoroanda. Eundem esse manifestum est, quòd demersa perfert. Alterum deinde transit lacũ, qui Thospites appellatur: rursusq; in cuniculos mergitur, & post xxv. mill. pass. circa Nymphæum redditur. Tam vicinum Arsaniæ fluere eum in regione Arrhene Claudius Cæsar author est, vt cùm intumuere, confluant, nec tamen misceantur, leuiorq; Arsanias innatatiiij. M. ferme spatio: mox diuisus in Euphratem mergitur. Tigris autem ex Armenia acceptis fluminibus claris † Partheni, Agnice, Pharione, Arabas Aroeos Adiabenosque disterminans, & quam diximus Mesopotamiam faciens, lustratis montibus Gordyæorum circa Apamiam Mesenes oppidum, citra Seleuciam Babyloniam cxxv. M. p. diuisus in alueos duos, altero Meridiem ac Seleuciam petit, Mesenen perfundens: altero ad Septentrionem flexus, eiusdem gentis tergo campos Cauchas secat. Vbi remeauere aquæ, Pasitigris appellatur. Posteà recipit ex Media Choaspem: atque (vt diximus) inter Seleuciam & Ctesiphontem vectus, in lacus Chaldaicos se fundit, eosque lxx. M. p. amplitudine implet. Mox vasto alueo profusus, dextra Characis oppidi infertur mari Persico † decumo ore. Inter duorum amnium ostia xxv. M. pas. fuere, aut (vt alij tradunt) vij. M. vtroque nauigabili. Sed longo tempore Euphratem præclusere Orcheni, & accolæ agros rigantes: nec nisi per Tigrin defertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictum est de Mesene. Oppidum eius Dibitach. Iungitur Chalonitis cum Ctesiphonte, non palmetis modò, verùm & olea, pomisque, aliisq; arbustis nobilis. Ad eam peruenit Zagrus mons, ex Armenia inter Medos Aliabenosque veniens, supra Parætacenen & Persidem, Chalonitis abest à Perside cccclxxx. M. pass. Tantum à Caspio mari Assyriam abesse compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gentes atq; Mesenen Sittacene est, eadem Arbelitis & Palæstine dicta. Oppidum eius Sittace Græcorum ab Ortu est; & Sabata. Ab Occasu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotum. Item Apamia, cui nomen Antiochus matris suæ imposuit. † Tigris circunfunditur. Hæc diuiditur Archoo. Infrà est Susiane, in qua vetus regia Persarum Susa, à Dario Hystaspis filio condita: abest à Seleucia Babylonia cccl. M. pass. tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum. In Septentrionali Tigris alueo oppidum est Babytace. Abest à Susis cxxxv. M. pass. † Ibi mortalium soli aurum in odio contrahunt: id defodiunt, ne quo cui sit in vsu. Susianis ad Orientem versus iunguntur Cossæi latrones, & Mizæornm xl. populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthusi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus. Susa à Persico mari absunt ccl. M. passuum. Quà subiit ad eam classis Alexandri Pasitigri, vicus ad lacum Chaldaicum vocatur Aphle: vnde Susa nauigatione lxv. M. d. pass. absunt. Susianis ab Oriente proximi sunt Cossæi, supra Cossæos ad Septentrionem Mesobatene sub monte Cambalido, qui est Caucasi ramus, inde mollissimo transitu in Bactros. Susianen ab Elymaide disterminat amnis Eulæus, ortus in Medis: medioq; spatio cuniculo conditus, ac rursus exortus & per Mesobatenem lapsus, circuit arcem Susorum, ac Dianæ templum augustissimum illis gentibus, & ipse in magna cæremonia. Siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id longinqua portant. Recipit amnem Hedypnum, præter Asylum Persarum venientem, & vnum ex Susianis. Oppidum iuxta eum Magoa, à Charace xv. M. passuum. Quidam hoc in extrema Susiana ponunt solitudinibus proximum. Infra Eulæum Elymais est, in ora iuncta Persidi, à flumine Oroati ad Characem ccxl. M. pass. Oppida eius Seleucia & Sosirate, apposita monti Casyro. Oram, quæ præiacet, minorum Syrtium vice diximus inaccessam cœno plurimũ limi deferentibus Brixia & Ortacea amnibus: madente & ipsa Elymaide intantum, vt nullus sit nisi circuitu eius, ad Persidem aditus. Infestatur & serpentibus, quos flumina deportant. Pars eius maximè inuia, Chracene vocatur ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus, exposita priùs M. Agrippæ sententia. Nanque is Mediam & Parthiam, & Persidem ab Oriente Indo, ab Occidente Tigri, à Septentrione Tauro, Caucaso, à Meridie Rubro mari terminatas patere in longitudinem xiij. xx. M. pass. in latitudinem dcccxl. prodidit. Prætereà per se Mesopotamiam ab Oriente Tigri, ab Occasu Euphrate, à Septentrione Tauro, à Meridie mari Persico inclusam, longitudine octingentorum M. passuum latitudine ccclx. Charax oppidum Persici sinus intimum, à quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter confluentes, dextra Tigrin, læua Eulęum iij. M. passuum laxitate. Conditum est primùm ab Alexandro Magno, qui colonis ex vrbe regia Durine (quæ tum interiit) deductis, militumque inutilibus ibi relictis, Alexandriam appellari iussit: pagumque Pellæum, à patria sua, quem propriè Macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Posteà Antiochus restituit quintus regum & suo nomine appellauit. Iterumque infestatum † Pasines Sogdonaci filius, rex finitimorum Arabum, quem Iuba satrapen Antiochi fuisse falsò tradit, oppositis molibus restituit: nomenque suum dedit, emunito situ iuxtà in longitudinem iij. M. passuum, in latitudinem paulo minus. Primò fuit à litore stadiis x. maritimum: etiã inde pseudoporticus habet: Iuba verò prodente, L. M. pass. Nunc abesse à litore cxx. M. legati Arabũ nostriq; negotiatores, qui inde venere, affirmant. Nec vlla in parte plus aut celeriùs profecere terræ fluminibus inuectæ. Magis id mirum est, æstu longè vltra id accedente non repercussas. Hoc in loco genitum esse Dionysium, terrarum orbis situs recentissimũ authorem constat, quem ad commentanda

† *Vetus. cod. Parthenia, ac Nicephorione.*

† *Antiquâ exemplaria decem mill. pass. ore.*

† *Tigris circunfunditur huic: diuiditur Archoo.*

† *Tolerabilior videtur lectio quam ex Hispanicis codicibus erui Pintianus: ibi mortalium solis aurum in odio: contrahũt id, defodiuntq;, ne quo cui sit in vsu.*

† *Melius, Spalines: adstipulante Dione in vita Traiani, & Stephano & Byzantio, qui hãc vrbem ab instauratore Παρὰ τὸν χάρακα vocatam tradidit.*

mentanda omnia in Orientem præmisit Diuus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicas; res maiore filio. Non me præterit, nec fum oblitus, fui quenq; fitus diligentiſſimum authorem viſum nobis in introitu huius operis. In hac tamẽ parte arma Romana ſequi placet nobis, Iubamq; regem, ad eundem Caium Cæſarem ſcriptis voluminibus de eadem expeditione Arabica.

Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris inſula. CAP. XXVIII.

† *è regione Ciliciæ &c.*

ARabia gentium nulli poſtferenda, amplitudine longiſſima, à monte Amano † à regione Ciliciæ Comagenesque deſcendit, vt diximus, multis gentibus eorũ deductis illo à Tigrane magno, ſponte verò ad mare noſtrum litusque Aegyptiacum, vt docuimus: nec non in media Syriæ ad Libanum montem penetrantibus nubeis, quibus iunguntur Ramiſi. Deinde Taranei, deinde Patami. Ipſa verò peninſula Arabia inter duo maria, Rubrum Perſicumque procurrens, quodam naturæ artificio ad ſimilitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circunfuſa, in eandem etiam cæli partem nulla differentia ſpectat. Hæc quoque in illo ſitu felix. Populos eius à noſtro mari vſque ad Palmyrenas ſolitudines diximus: reliqua nunc inde peragemus. Nomadas, infeſtatoresq; Chaldæorum, Scenitæ (vt diximus) claudunt, & ipſi vagi, † ſed à tabernaculis cognominati, quæcunq; liciis metantur, vbi libuit. Deinde Nabatæi oppidum incolunt Petram nomine in conualle, paulo minus II. mil. paſſuum amplitudinis, circundatum montibus inacceſſis amne interfluente. Abeſt à Gaza oppido litoris noſtri dc. M. à ſinu Perſico cxxij. M. Huc conuenit vtrunque biuium, eorũ qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza venerunt. A Petra incoluerunt Omani ad Characem vſque, oppidis quondam claris à Semiramide conditis, Abeſamide & Soractia. Nunc ſunt ſolitudines. Deinde eſt oppidum, quod Characenorum regi paret, in Paſitigris ripa, Forath nomine, in quod à Petra conueniunt. Characemque inde xij. M. paſſ. ſecundo æſtu nauigant. E Parthico enim regno nauigantib⁹ vicus Teredon, infra confluentem Euphratis & Tigris: læua fluminis Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida longis interuallis Tigris præna uigari tradunt, Barbariam, mox Thumatam: quod abeſſe à Petra decem dierum nauigatione, noſtri negotiatores dicunt, Characenorumque regi parere: & Apamiam ſitam, vbi reſtagnatio Euphratis cum Tigri confluat. Itaque molientes incurſionem Parthos, operibus abiectis inundatione arceri. Nunc à Charace dicemus oram, Epiphani primum exquiſitam, Locus vbi Euphratis oſtium fuit, flumen ſalſum, promontorium Chaldone, voragini ſimilius, quàm mari, per l. M. oræ flumen Achana, deſerta c. M. p. vſque ad inſulam Icharam. Sinus Capeus, quem accolunt Gaulopes & Chateni. Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra v. M. paſſ. amplitudine, turres habet ex ſalis quadratis molibus. A litore l. M. paſſuum regio Attene. Ex aduerſo Tylo inſula, totidem millibus à litore, plurimis margaritis celeberrima, cum oppido eiuſdem nominis: iuxtaque altera minor, à promontorio eius xij. M. paſſ. Vltrà magnas aſpici inſulas tradunt, ad quas non ſit peruentum. Huius ambitum cxij. M. D. paſſuum, à Perſide longiùs abeſſe, adiri vno alueo anguſto. Inſula Aſgilia, Gentes Nocheti, Zurachi, Borgodi, Cataræi, Nomades, Flumen Cynos, Vltrà nauigationem incompertam ab eo latere propter ſcopulos tradit Iuba, prætermiſſa mentione oppidi Omanorum Batra ſabbes, & Omanæ, quod priores celebrem portum Carmaniæ fecere. Item Omnæ & Athanæ, quæ nunc oppida maximè celebrari à Perſico mari noſtri negotiatores dicunt. A flumine Canis, vt Iuba tradit, mons aduſto ſimilis. Gentes Epimaranitæ. Mox Ichthyophagi, inſula deſerta, gentes Bathymi. Ebliti montes, inſula Omœnus. Portus Machorbæ, inſulæ Etaxalos, Onchobrice, gens Chaldæi. Inſulæ ſine nominibus multæ: celebres verò Iſura, Rhinnea, & proxima, in qua ſcriptæ ſunt ſtelæ lapideæ literis incognitis. Goboêa portus, Bragæ inſulæ deſertæ. Gens Thaludæi. Dabanegoris regio. Mons Orſa cum portu. Sinus Duatus, inſulæ multæ. Mons Tricoryphos. Regio Cardalena, inſulæ Solanidæ, Capina. Item Ichthyophagorum. Deinde Glari. Litus Hammæum, vbi auri metalla. Regio Canauna, gentes Apitami, Gaſani. Inſula Deuadæ. Fons Goralus, Garpheti, inſulæ Aleu & Amnamethu. Gens Darræ inſulæ Chelonitis, Ichthyophagon multæ. Eodãda deſerta, Baſag Multę Sabęorum. Flumina, Thamar, Amnon, inſulæ Dolicæ. Fontes Daulotes, Dora: inſulæ Pteros, Labanis, Coboris, Sambracate, & oppidum eodem nomine in continenti. A Meridie inſulæ multæ, maxima Camari. Flumen, Myſecros. Portus, Leupas. Scenitæ Sabæi. Inſulæ multæ. Emporium eorum Acila, ex quo in Indiam nauigatur, Regio, Amithoſcuta, Damnia. Mizi maiores & minores, Drimati, Macæ. Horum promontorium contra Carmaniam eſt. Diſtat quinquaginta mill. paſſuum. Mira res ibi traditur: Numenium ab Antiocho rege Meſenæ præpoſitum, ibi viciſſe eodem die claſſe, æſtuque reuerſo iterum equitatu contra Perſas dimicantem, & gemina tropæa eodem in loco Ioui ac Neptuno ſtatuiſſe. Inſula in alto obiacet Ogyris, clara Erythra rege ibi ſepulto. Diſtat à continente centum uigintiquinque mil. paſſ. circuitu cxij. M. paſſ. Nec minus altera clara in Azonio mari Dioſcoridu, diſtans à Syagro extimo promontorio cclxxx. mill. paſſ. Reliqui in continente à noto etiamnũ Autaride, in montes vij. dierũ tranſitus. Gentes Larendani, Catabani, Gebanitæ pluribus oppidis, ſed maximis, Nagia, & Tamna tẽplorũ lxv. Hæc eſt amplitudinis ſignificatio. Promontoriũ, à quo ad continentẽ Troglodytarũ l. M. p. Toani, Acchitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianę, Agrei, Cerbani, Sabei Arabũ propter thura clariſſimi, ad vtraq; maria porrectis gentibus.

bus. Oppida eorum in Rubro litore Marane, Marma, Corolia, Sabatra: intus oppida Naſcus, Cardaua Carnus, & quò merces odorum deferunt, Tomala. † Pars eorum Atramitæ, quorum caput Sobotale lx. templa muris includens. Regia tamen omnium eſt Mariaba. Sinum obtinet xciiij. M. paſſ. refertum inſulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Mineì: mare accolunt & Elamitæ. Oppidum eiuſdem nominis. Iis iuncti Cagulatæ. Oppidum Siby, quod Græci Apaten vocãt: Arſicodani, Vadei cum oppido magno, Baraſei, Licheni. Syrgatos inſula, quam canes nõ intrant, expoſitique circa litora errando moriuntur. Sinus intimus, in quo Leanitæ, qui nomen ei dedere. Regia eorum Agra, & in ſinu Læana, vel, vt alij, Aelana. Nam & ipſum ſinum noſtri Aelaniticũ ſcripſere, alij Aelenaticum, Artemidorus Aleniticum, Iuba Læniticum. Circuitus Arabiæ à Characę Leana colligere proditur quadragies octies centena lxv. M. Iuba paulo minus xl. M. putat. Latiſſima eſt à Septentrione inter oppida Heroum & Characem. Nunc & reliqua mediterranea eius dicãtur. Nabatęis Thimaneos iunxerunt veteres; nunc ſunt Taueni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidum, in quo omnis negotiatio conuenit. Hemuatæ, Analitæ: oppida, Domada, Egra. Thamudei, oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Chariati: Achoali, oppidum Phodatæ ac Minæi, à rege Cretæ Minoe (vt exiſtimant) originem trahentes: quorum Charmei, oppidum xiiij. M. paſſuum. Mariaba Baramalacum, & ipſum non ſpernendum: item Carnon. Rhammei: & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homeritæ, Maſſala oppido. Hamirei, Gedranitæ, Ampręe, Iliſanitæ, Bachilitę, Sammei, Amathei cum oppidis Neſſa & Cenneſſeri. Zamareni cũ oppidis Saiace, Scantate, Bacaſcami. Riphearma oppidum, quo vocabulo hordeum appellant. Autei & Raui, Gyrei & Mathatæi. Helmodenes cum oppido Ebode. Agacturi in montibus, oppido xx. M. paſſ. in quo fons Emiſchabales, quod ſignificat camelorum oppidum. Ampelone colonia Mileſiorum. Actrida oppidum: Calingij, quorum Mariaba oppidum ſignificat dominos omnium. Oppida, Pallon, Murannimal iuxtà flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Hammonij. Oppidum, Athenæ; Caurarani, quod ſignificat ditiſſimos armento: Coranitæ, Cęſani, Choani. Fuerunt & Græca oppida, Arethuſa, Lariſſa, Chalcis, deleta variis bellis. Romana arma ſolus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius proſpexit tantùm Arabiam. Gallus oppida diruit non nominata ab authoribus, qui antè ſcripſerunt, Egran, Annęſtum, Eſcam, Maguſum, Tammacum, Labeciam, & ſuprà dictam Mariabam, circuitu vj. M. paſſuum. Item Caripeta, quò longiſſimè proceſſit. Cætera explorata retulit: Nomades lacte & ferina carne veſci: reliquos vinum, vt Indos, palmis exprimere, oleum ſeſamæ. Numeroſiſſimos eſſe Homeritas, Mineis fertiles agros palmetis arbuſtiſque, in pecore diuitias. Cembanos & Arios armis prętare; maximè Chatramotitas. Careis latiſſimos & fertiliſſimos agros. Sabeos ditiſſimos ſyluarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis cereque prouentu. De odoribus ſuo dicemus volumine. Arabes, mitrati degunt, aut intonſo crine: barba abraditur, prętęrquàm in ſuperiore labro. Aliis & hęc intonſa: mirumque dictu, ex innumeris populis pars equa in commerciis, aut latrociniis degit: in vniuerſum gentes ditiſſimę, vt apud quas maximè opes Romanorum Parthorumque ſubſidant, vendentibus quę è mari aut ſyluis capiant, nihil inuicem redimentibus. Nunc reliquam oram Arabię contrariam perſequemur. Timoſthenes totum ſinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit, bidui in latitudinem, anguſtias iiij. M. D. paſſ. Eratoſthenes ab oſtio xiij. M. in quanque partem. Artemidorus Arabię latere xiiij. quinquaginta mill.

† *Vera lectio ſic habet: Pagus eorum Atramitæ, quorum caput Sabota, lx. templa muris includens. Infrà enim libr. 12. ca. 14. Sabæorum pagũ facit Atramitas, in quo & Sabota collocat, regni totius caput.*

Syagros.

Sinus maris Rubri, Troglodytici, & Aethiopici. CAP. XXIX.

TRoglodytico verò xij. lxxxij. M. paſſuum, Ptolemaida vſque. Agrippa xiiij. xxij. mill. paſ. ſine differentia laterum. Plerique latitudinem ccccclxij. prodiderunt, faucesque hyberno orienti obuerſas, alij quatuor mil. alij ſeptem mil. alij duodecim mil. paſ. patere. Situs autem ita ſe habet. A ſinu Aelanitico alter ſinus, quem Arabes Aeant vocant, in quo Heroum oppidum eſt. Fuit & Cambyſu inter Nelos & Marchadas, deductis eò ęgris exercitus. Gens Tyra: Daneon portus, ex quo nauigabilem alueum perducere in Nilum, qua parte ad Delta dictum decurrit lxij. mill. paſſ. interuallo (quod inter flumen & Rubrum mare intereſt) primus omnium Seſoſtris Aegypti rex cogitauit: mox Darius Perſarum: deinde Ptolemæus ſequens: qui & duxit foſſam latitudine pedum centum, altitudine triginta, in longitudinem xxxvij. mil. ccccc. paſſ. vſque ad fontes amaros. Vltrà deterruit inundationis metus, excelſiore tribus cubitis Rubro mari comperto, quàm terra Aegypti. Aliqui non eam afferunt cauſam, ſed ne immiſſo mari corrumperetur aqua Nili; quę ſola potus prębet. Nihilominus iter totum terendo frequentatur à mari Aegyptio, quod eſt triplex: Vnum à Peluſio per harenas, in quo niſi calami defixi regant, via non reperitur, ſubinde aura veſtigia operiente. Alterum verò duo mill. paſſuum vltra Caſium montem, quod à ſexaginta mill. paſſuum redit in Peluſiacam viam. Accolunt Arabes Autei. Tertium à † Gerro (quod Ádipſon vocant) per eoſdem Arabes ſexaginta mill. paſſuum propius, ſed aſperum montibus, & inops aquarum. Eæ vię omnes Arſinoen ducunt, conditam ſororis nomine in ſinu Charandra, à Ptolemęo Philadelpho: qui primus Troglodyticen excuſſit, & amnem qui Arſinoen prętluit, Ptolemęum appellauit. Mox oppidũ paruum eſt Aennum, pro quo alij Philoteram ſcribunt. Deinde ſunt Azarei, ex Troglodytarũ connu-

† *Gereum, ſcribendum videtur ex Ptolemæo, qui id oppidũ inter Peluſium, & Caſium montem collocat.*

biis Arabes feri. Inſulę, Sapirene, Scytala, mox deſerta ad Myos hormon, vbi fons Tadnos, mons Eos, inſula Lambe, portus multi, Berenice, oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei. Troglodytice, quam priſci Michoen, alij Midoen dixere. Mons Pentedactylos: inſulæ Stenæ deiræ aliquot, Halonneſi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ nomen dedit. Sinus inſulis refertus: ex iis quæ Mareu vocantur, aquoſæ: quæ Eratonos, ſitientes. Regum ij præfecti fuere. Introrſus Candei, quos Ophiophagos vocant, ſerpentibus veſci aſſueti. Neq; alia regio fertilior earum. Iuba, qui videtur diligentiſſimè proſecutus hæc, omiſit in hoc tractu (niſi ſi exemplarium vitium eſt) Berenicen alterã, quæ Panchryſos cognominata eſt: & tertiam, quæ Epidires, inſignem loco. Eſt enim ſita in ceruice lõgè procurrente, vbi fauces Rubri maris, iiij. mil. cccc. paſſ. ab Arabia diſtant. Inſula ibi Cytis, topazium ferens & ipſa. Vltrà ſyluæ, vbi Ptolemais à Philadelpho condita ad venatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata, iuxta la cum Monoleum, Hæc eſt regio ſecundo volumine à nobis ſignificata, in qua quadragintaquinque diebus ante ſolſtitium, totidemq́ue poſteà hora ſexta conſumuntur vmbrę, & in Meridiem reliquis horis cadunt, cæteris diebus in Septentrionem, cùm in Berenice, quam primam poſuimus, ipſo die ſolſtitij ſexta hora vmbræ in totum abſumantur, nihilq́ue annotetur aliud noui. Deij. mill. paſſ. interualloà Ptolemaide, res ingentis exempli, locuſq; ſubtilitatis immenſæ, mundo ibi deprehenſo, cùm indubitata ratione vmbrarum Eratoſthenes menſuram terræ † prodere inde cœperit. Hinc Azamium mare, promontorium, quod aliqui Hiſpalum ſcripſere: lacus, Mandalum: inſula Colocaſitis, & in alto multæ, in quibus teſtudo plurima. Oppidum, Suchæ, inſula Daphnidis, oppidum Aduliton. Aegyptiorum hoc ſerui à dominis profugi condidere. Maximũ hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abeſt à Ptolemaide quinque dierum: nauigatione. Deferunt plurimũ ebur, rhinocerotum cornua, hippopotamorum coria, celtium teſtudinum, ſphingia, mancipia. Suprà Aethiopes Aroteres: inſulæ, quæ Aliæu vocantur: item Bacchias & Antibacchias, & Straronis. Hinc in ora Aethiopiæ ſinus incognitus, quod admiremur, cùm vlteriora mercatores ſcrutentur. Promontorium, in quo fons Cucios, expetitus nauigantibus. Vltrà Iſidis portus decem dierum remigio ab oppido Adulitarum diſtans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Inſulæ ante portum duæ, Pſeudopylæ vocantur: interiores totidem, Pylæ. In altera ſtelæ lapideæ literis ignotis. Vltrà ſinus Abalites. Inſula Diodori, & aliæ deſertæ. per continentem quoque deſerta. oppidũ Gaza, promontorium & portus Moſſylites, quò cinnamomum deuehitur. Hucuſque Seſoſtris exercitum duxit. Aliqui vnum Aethiopiæ oppidum vltrà ponunt in litore Baragaza. A Moſſylite promontorio Atlanticum mare incipere vult Iuba, præter Mauritanias ſuas Gadeis vſque nauigandum Coro. Cuius tota ſententia hoc in loco ſubtrahenda non eſt. A promontorio Indorum, quod vocatur Lepteacra, ab aliis Drepanum, proponit recto curſu, præter exuſta, ad Malchu inſulam xv. mill. paſſ. eſſe. Inde ad locum, quem vocant Sceneos, ccxxv. M. Inde ad inſulã Sadanum centumquinquaginta mill. paſſ. Sic fieri ad apertum mare xviij. lxxxv. mil. paſſ. Reliqui omnes propter Solis ardorem nauigari poſſe non putauerunt. Quin & commercia ipſa infeſtant ex inſulis Arabes Aſcitæ appellati, quoniam bubulos vtres binos ſternentes ponte, piraticam exercent ſagittis venenatis. Gentes Troglodytarum idem Iuba tradit Therothoas à venatu dictos, miræ velocitatis: ſicut Ichthyophagos, natantes ceu maris animalia: Bargenos. Zageras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domazanes. Quin & accolas Nili à Syene non Aethiopum populos, ſed Arabum eſſe dicit vſque Meroen, † Solis quoque oppidum, quod non procul Memphi in Aegypti ſitu diximus, Arabas conditores habere. Sunt & qui vlteriorem ripam Aethiopiæ auferant, adnectantq́ue Africæ. ripas autem incolere propter aquam. Nos relicto cuique intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine vtrinque ponemus. A Syene, & prius Arabiæ latere, gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida, Tacompſon, quam quidã appellauerunt Thathicen, Aranium, Seſanium, Sandura, Naſaudum, Anaudoma, Cumara, Beta & Bochiana, Leuphitorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gyſtatæ, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupſia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea pro deo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ. ſic prodidit Bion. Iuba aliter: Oppidum in monte Megatichos, inter Aegyptum & Aethiopiam, quod Arabes Myrſon vocauere. Deinde Tacompſon, Aranium, Seſanium, Piden, Mamuda, Corambin: iuxta eam bituminis fontem, Hammodara, Proſda, Parenta, Mama, Teſſara, Gallas, Zotõn, Graucomen, Emeum, Pidibotas, Hebdomecontacometas, Nomadas in tabernaculis viuentes: Cyſten, Pemman, Gadagalen, Paloin, Primmin, Nupſin, Daſelin, Patin, Gambreues, Magaſen, Segaſmala, Cranda, Denna, Cadeuma, Thena, Batha, Alana, Macua, Scammos, Goram in inſula: ab iis Abala, Androcalim, Seren, Mallos, Agocen. Ex Africæ latere tradita ſunt eodem nomine Tacompſos altera, ſiue pars prioris: Magora, Sea, Edoſa, Pelenaria, Pyndis, Maguſa, Bauma, Linitima, Spyntuma, Sydopta, Genſoa, Pindicitora, Eugoa, Orſima, Suaſa, Mauma, Rhuma, Vrbubuma, Mulona, quod oppidum Græci Hypaton vocarunt: Pagoargas, Zamnes, vnde elephanti incipiant: Mamblia, Berreſa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroen, antequàm Bion ſcriberet, deletum. Hæc ſunt prodita vſque Meroen: ex quibus hoc tempore nullum prope vtroq; latere extat.

† prodere inuenerit.

† Hucreferendum videtur, quòd paulò pòſt ſequitur, alienam in ſedem perperam traiectũ: Ripas autem incolere propter aquam.

Cætera

Cætera ſolitudines, nuper renuntiauere principi Neroni, miſſi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandũ, inter reliqua bella & Aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eò arma Romana Diui Auguſti temporibus, duce P. Petronio, & ipſo equeſtris ordinis † præfecto Aegyptiis. Oppida corũ expugnauit, quæ ſola inuenerat, quo dicemus ordine: Pſelchin, Primin, Aboccin, Phthurin, Cambuſin, Attenan, Stadiſin, vbi Nilus præcipitans ſe, fragore auditum accolis aufert. Diripuit & Napata. Longiſſimè autem à Syene progreſſus eſt dccclxx. mill. paſſuum. Nec tamen arma Romana ibi ſolitudinem fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita eſt Aethiopia, viciſſim imperitando ſeruiendoq́ue, clara & potens etiam vſque ad Troiana bella Memnone regnante: & Syriæ imperitaſſe eam, noſtroq́ue litore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo & de menſura eius varia prodidere: primus Dalion vltra Meroen longè ſubuectus: mox Ariſtocreon, & Bion, & Baſilis: Simonides minor etiam, quinquennio in Meroe moratus, cùm de Aethiopia ſcriberet. Nam Timoſthenes claſſium Philadelphi præfectus, ſine menſura dierum lx. à Syene Meroen iter prodidit. Eratoſthenes dcxxv. mill. Artemidorus dc. mil. Seboſus ab Aegypti extremis ſexdecies centena lxxv. mill. paſſ. vnde proximè dicti xii. lxx. Verùm omnis hæc finita nuper diſputatio eſt: quoniam à Syene † dccclxij. mill. Neronis exploratores renuntiauere his modis: A Syene Hieran ſycaminon liiij. M. paſſ. Inde Tama lxxv. M. paſſ. regionem Euonymiton Aethiopum primam cxx. Acinam liiij. M. Pitaran xxv. Tergedum cvj. M. Inſulam Gagauden eſſe in medio eo tractu. Inde primùm viſas aues pſittacos, & ab altera (quæ vocatur Artigula) animal ſphingion, à Tergedo cynocephalos. Inde Napata lxxx. mil. Oppidum id paruum inter prædicta ſolum. Ab eo ad inſulam Meroen ccclx. M. Herbas circa Meroen demum viridiores ſyluarumq́ue aliquid apparuiſſe, & rhinocerotum elephantorumq́ue veſtigia. Ipſum oppidum Meroen ab introitu inſulæ abeſſe lxx. M. paſſ. iuxtaq́ue aliam inſulam Tatu dextro ſubeuntibus alueo, quæ portum faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminam Candacen, quod nomen multis iam annis ad reginas tranſiit. Delubrum Hammonis & ibi religioſum, & toto tractu ſacella. Cæterùm cùm potirentur rerum Aethiopes, inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum ccl, mill. dare ſolitam artificum cccc. M. alere. Reges Aethiopum xlv. & hodie traduntur.

† præfecto Aegypti. Is oppida eorum &c.

† Legendum videtur dccclxxiiij. numeris ſequentibus cum hac ſumma ad amuſim congruentibus.

CAP. XXX.

Multiformes & mirę hominum effigies.

VNiuerſa verò gens Aetheria appellata eſt, deinde Atlantia, mox à Vulcani filio Aethiope Aethiopia. Animalium hominumq́; effigies monſtriferas circa extremitates eius gigni minimè mirum, artifici ad formanda corpora effigieſq́ue cælandas mobilitate ignea. Ferunt certè ab Orientis parte intima gentes eſſe ſine naribus, æquali totius oris planitie. Alias ſuperiore labro orbas, alias ſine linguis. Pars etiam ore concreto & naribus carens, vno tantùm foramine ſpirat, potumq́ue calamis auenæ trahit, & grana eiuſdem auenæ, ſponte prouenientis ad veſcendum. Quibuſdam pro ſermone nutus motuſq́ue membrorum eſt. Quibuſdam ante Ptolemæum Lathyrum regem Aegypti ignotus fuit vſus ignium. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus oriretur. In ora autem, vbi deſiimus, continui montes ardentibus ſimiles rubẽt. Troglodytis & Rubro mari à Meroe tractus omnis ſuperponitur: à Napta tridui itinere ad Rubrũ litus, aqua pluuia ad vſum compluribus locis ſeruatur, fertiliſſima regione, quę intereſt, auri.

VIteriora Atabuli Aethiopum gens tenet. Deinde contra Meroen Megabari, quos aliqui Adiabaras nominauere, oppidū habent Apollinis. Pars eorum Nomades, quę elephātis veſcitur. Ex aduerſo in Africæ parte Macrobij. Rurſus à Megabaris Memnones & Dauelli, dierūq; viginti interuallo Criten ſi. VItra eos Dochi: deinde Gymnites ſemper nudi. Mox Anderæ, Mathitæ, Meſagebes, Hipporæ, atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynocephalorum lacte viuentes, Olabi, Syrbotæ, qui octonūm cubitorum eſſe dicuntur. Ariſtocreon Libyæ latere à Meroe oppidum Tolen dierum quinque itinere tradit. Inde dierum duodecim Eſar Aegyptiorum oppidum, qui Pſammetichum fugerint. In eo produntur annis trecentis habitaſſe. Contrà in Arabico latere Daron oppidum eſſe eorum. Bion autem Sapen vocat, quod ille Eſar, & ipſono mine aduenas ait ſignificari. Caput eorum in inſula † Sembobitin, & tertium in Arabia, Sai. Inter montes autem & Nilum Symbari ſunt, Phalanges, in ipſis verò montibus Aſachæ multis nationibus. Abeſſe à mari dicuntur dierum quinque itinere. Viuunt elephantorum venatu. Inſula in Nilo Semberritarum, reginæ patet. Ab ea Nubei Aethiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impoſitum, Tenupſis. Sambri apud quos quadrupes omnes ſine auribus, etiam elephanti. At ex Africæ parte Ptoembari, Ptoemphanæ, qui canem pro rege habent, motu eius imperia augurantes, Auruſpi oppido lōgè à Nilo ſito. Poſteà Achiſarmi, Phaliges, Marigeri, Caſamarri. Bion & alia oppida in inſulis tradit, à † Sembobiti Meroen verſus dierum toto itinere viginti. Proximæ inſulæ, oppidum Semberritarum ſub regina: & aliud Aſar: alterius oppidum Daron. Tertiam Medeon vocant, in qua oppidum Aſel. Quartam eodem, quo oppidum, nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi, Agroſpi, Aegipā, Candrogari, Arabam, Summaram. Regio ſuprà Sirbitum, vbi deſinunt montes, traditur à quibuſdam habere maritimos Aethiopas, Neſicaſtes, Niſitas, quod ſignificat ternūm & quaternūm oculorum viros: non quia ſic ſint, ſed quia ſagittis præcipua contemplatione vtantur. † Ab ea verò parte Nili, quæ ſupra Syrtes maiores, Oceanumq́ meridianum protenditur, Dalion vocatos eſſe dicit, pluuia tantum aqua vtentes Ciſoros, Longoporos. Ab Oecalibus dierum quinque itinere Viſbalcos, Iſuelos, Pharuſos, Valios, Ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa: ad Occidentem verſus Nigroe, quorum rex vnum oculum habeat in fronte Agriophagi, pantherarum & leonum carnibus maximè viuentes. Pamphagi omnia mandentes. Antropophagi humana carne veſcentes. Cynamolgi, caninis capitibus. Artabatitæ quadrupedum ferarum modo vagi. Deinde Heſperij, Perorſi, quos in Mauritaniæ confinio diximus. Pars quædam Aethiopum locuſtis tantùm viuit, fumo & ſale duratis in annua alimenta: ij quadrageſimum annum vitæ non excedunt. Aethiopum terram vniuerſam cum mari rubro parte in longitudinem ſemel & vicies centena lxx, mill. paſſ. in latitudinem cum ſuperiore Aegypto † duodecies centena xcvij. M. Agrippa exiſtimauit. † Quidam longitudinē ita diuiſerunt. A Meroe Sirbitum xij. dierum nauigationem. Ab ea xij. ad Dauellos. Ab iis ad Oceanum Aethiopicum ſex dierum iter. In totum autem ab Oceano ad Meroen dccxxv. M. paſſ. eſſe inter authores ferè conuenit: inde Syenen, quantum diximus. Sita eſt Aethiopia ab Oriente hyberno ad Occidentem hybernum. Meridiano cardine ſyluæ hebeno maximè virent: à media eius parte imminens mari mons excelſus, æternis ardet ignibus, Theōn ochema dictus Græcis à quo nauigatio quatridui ad promontorium, quod Heſperion ceras vocatur, confine Africæ iuxta Aethiopes Heſperios. Quidam & in eo tractu modicos colles amœna opacitate veſtitos Aegipanum Satyrorumque produnt.

Inſulæ Aethiopici maris. CAP. XXXI.

INſulas toto eo mari & Ephorus complures eſſe tradidit, & Eudoxus, & Timoſthenes: Clitarchus verò Alexandro regi renuntiatam adeò diuitem, vt equos incolæ talentis auri permutarent. Alteram, vbi ſacer mons opacus ſyluarepertus eſſet, diſtillantibus arboribus odore miræ ſuauitatis. Contra ſinum Perſicum Cerne nominatur inſula aduerſa Aethiopiæ, cuius neque magnitudo, neque interuallum à cōtinente conſtat Aethiopas tantùm populos habere proditur. Ephorus author eſt, à Rubro mari nauigantes in eam non poſſe propter ardores vltra quaſdam columnas (ita appellantur paruæ inſulæ) prouehi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra ſtadia octo abeſſe prodidit Cernem. Nepos Cornelius ex aduerſo maximè Carthaginis à continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia inſula contra montem Atlantem, & ipſa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum nauigatione ſolitudines ad Aetiopas Heſperios, & promontorium, quod vocauimus Heſperion ceras, inde primum circumagente ſe terrarum fronte in occaſum, ac mare Atlanticum. Contra hoc promontorium Gorgades inſulæ narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui nauigatione diſtantes à continente, vt tradit Xenophon Lampſacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum Imperator, prodiditq́ue hirta fœminarum corpora, viros pernicitate euaſiſſe: duarumq́ue Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo poſuit, ſpectates vſque ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ Heſperides inſulæ narrantur. Adeoq́ue omnia circa hæc incerta ſunt, vt Statius Seboſus à Gorgonum inſulis prænauigatione Atlantis dierum xl, ad Heſperidum inſulas curſum prodiderit, ab iis ad Heſperion ceras

†Sunt qui malint. Pſeboitin: nimirum à Pſeboa lacu, quem ſupra Meroen collocat Strabo. ſatis ampla inſignem inſula eaq; egregiè habitata.

† Pſeboiti

† Locum hunc Pintianus minus malè ſic legi poſſe arbitratur: Ab ea verò parte cæli, quæ ſupra Syrtes maiores. Oceano meridiano prætenditur.

† Calculi ratio videtur ex poſcere, vt Quindecies centena xcvij. M. legamus. Ea enim ſumma cōficitur, ſi dccxxv. mil libus quibus Meroe diſtat ab Oceano, iungantur dcclxxij. mil lia, quod eſt interuallum Meroes diſtat à Syene, extremo Aethiopiæ termino.

† Melius ſic: Sunt qui latitudinem tta diuiſerunt. Hæc enim diuiſio fit à Septentrione in Meridiē, cùm Aethiopiæ longitudo, ipſo et iam Plinio teſte, ab ortu hyberno in Occaſum hybernum porrigatur.

eras vnius. Nec Mauritaniæ inſularum certior fama eſt. Paucas modò conſtat eſſe ex aduerſo Autololum, à Iuba repertas, in quibus Gætulicam purpuram tingere inſtituerat.

De Fortunatis inſulis. CAP. XXXII.

SVnt, qui vltra eos Fortunatas putant eſſe, quaſdamq́ue alias: quorum numero idem Seboſus etiam ſpatia complexus, Iunoniam à Gadibus dccl. M. paſſuum tradit. Ab ea tantundem ad occaſum verſus Pluuialiam, Caprariamq́ue: in Pluuialia non eſſe aquam, niſi ex imbribus. Ab iis ccl. M. paſſ. Fortunatas, contra læuam Mauritaniæ viij. M. paſſ. Oram Solis vocari in conualle à conuexitate, & Planariam à ſpecie, conuallis circuitu ccc. M. paſſuum. Arborum ibi proceritatem ad centum quadragintaquatuor pedes adoleſcere, Iuba de Fortunatis ita inquiſiuit: ſub Meridiem poſitas eſſe prope occaſum, à Purpurariis † dccxxv. M. paſſuum, ſic vt ccl. ſupra occaſum nauigetur: deinde per ccclxxv. M. paſſuum ortus petatur. Primam vocari Ombrion nullis ædificiorum veſtigiis: habere in montibus ſtagnum, arbores ſimiles ferulæ, ex quibus aquæ exprimantur, ex nigris amara, ex candidioribus potui iucunda. Alteram inſulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam eſſe tantùm lapide extructam. Ab ea in vicino eodem nomine minorem. Deinde Caprariam lacertis grandibus refertam. In conſpectu earum eſſe Niuariam, quæ hoc nomen accepit à perpetua niue, nebuloſam. Proximam ei Canariam vocari, à multitudine canum ingentis magnitudinis: ex quibus perducti ſunt Iubæ duo: apparentq́ue ibi veſtigia ædificiorum. Cùm autem omnes copia pomorum & auium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nuce pinea abundare. Eſſe copiam & mellis. Papyrum quoque & ſilurosin amnibus gigni. Infeſtari eas belluis, quæ expellantur aſſiduè, putreſcentibus. At abundè orbe terrarum extrà intrà indicato, colligenda in arctum menſura æquorum videtur.

† Legendum dcxxv. M. tum ex vetuſt. cod. tum ex numeris, ſequentibus, ſummæ huic ad vnguem congruentibus.

Terræ per menſuras computatæ digeſtio. CAP. XXXIII.

POlybius à Gaditano freto longitudinem directo curſu ad os Mæotis, xxxiiij. xxxvij. M. cccc. paſſuum, prodidit. Ab eodem initio ad Orientem recto curſu Siciliam xij. lx. M. cccc. paſſ. Cretam cclxxv. M. paſſuum Rhodum clxxxvj. M. cccc. paſſuum. Chelidonias tantundem: Cyprum cccxxv. M. paſſuum. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam cxv. M. paſſuum. Quæ computatio efficit vices ter centena xl. M. paſſuum. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad ſinum Iſſicum per longitudinem directam xxxiiij. xl. paſſuum M. taxat, in quo haud ſcio an ſit error numeri, quoniam idem à Siculo freto Alexandriam curſus xij. l. M. paſſuum tradidit. Vniuerſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio colligit † ad Mæotin lacum cvj M. paſſuum. Artemidorus adiicit dcclvj. M. Idem cum Mæotide clxxiij. xc. M. paſſuum eſſe tradit. Hæc eſt menſura inermium, & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipſarum partium magnitudo comparabitur, vtcunque difficultatem afferet authorum diuerſitas. Aptiſſimè tamen ſpectabitur ad longitudinem latitudine addita. Eſt ergo ad hoc præſcriptum Europæ magnitudo lxxxi. xlviij. M. paſſuum. Africæ (vt media ex omni varietate prodentium ſumatur computatio) efficit longitudo xxxvii. xlviij. M. Latitudo, quà colitur, nuſquam ducenta quinquaginta millia paſſuum, excedit. Sed quoniam à Cyrenaica eius parte nongentorum decem millium paſſuum, eam fecit Agrippa, deſerta eius ad Garamantas vſque, quà noſcebantur, complectens, vniuerſam menſuram quæ venit in computationem, xlvj. viij. M. paſſuum efficit. Aſiæ longitudo in confeſſo eſt lxiij. M. dccl. M. paſſuum. Latitudo ſanè computetur ab Aethiopico mari Alexandriam iuxta Nilum ſitam, vt per Meroen & Syenen menſura currat, xviij. lxxv. M. paſſ. Apparet ergo Europam paulo minus dimidia Aſiæ parte maiorem eſſe, quàm Aſiam. Eandem altero tanto & ſexta parte Africæ ampliorem, quàm Africam. Quòd ſi miſceantur omnes ſummæ, liquidò patebit Europam totius terræ tertiam eſſe partem & octauam paulò amplius: Aſiam verò quartam & quartam decimam: Africam autem quintam & inſuper ſexageſimam. His addemus etiamnum vnam Græcę inuentionis ſententiam vel exquiſitiſſimæ ſubtilitatis, vt nihil deſit in ſpectando terrarum ſitu: indicatiſq́ue regionibus noſcatur, † & quæ cuique earum ſocietas ſit ſiue cognatio dierum ac noctium, quibuſq; inter ſe pares vmbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terraq; vniuerſa in membra cæli digeretur. Plura ſunt autem hæc ſegmenta mundi, quæ noſtri circulos appellauere, Græci parallelos.

† cum quæ cuiq, earum ſocietas ſit.

Digeſtio terrarum in parallelos, & vmbras pares. CAP. XXXIIII.

PRincipium habet Indiæ pars verſa ad Auſtrum. Patet vſque Arabiam & Rubri maris accolas. Cōtinentur Gedroſi, Perſę, Carmani, Elymęi, Parthyene, Aria, Suſiane, Meſopotamia, Seleucia, cognominata Babylonia, Arabia ad Petram vſque, Syria cœle, Peluſium Aegypti: inferiorq́ue ora, quæ vocatur Alexandriæ, Africæ maritima, Cyrenaica oppida omnia, Thapſus, Adrumetum, Clupea, Carthago, Vtica, vterque Hippo, Numidia, Mauritania vtraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cæli circumplexu æquinoctij die media, vmbilicus, quem gnomonem vocant, vij. pedes longus, vmbram non amplius iiij. pedes longam reddit. Noctis verò dieiq́ue longiſſima ſpatia horas xiiij. æquinoctiales habent, breuiſſima è contrario x. Sequens circulus incipit ab India vergente ad occaſum: vadit per medios Parthos, Perſepolin, citima Perſidis, Arabiam citeriorem Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonē, Idumæam, Samariā, Hieroſolymā, Aſcalonē, Ioppen,

Ioppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblũ, Antiochiam, Laodiceam, Seleuciam, Ciliciæ maritima, Cyprum, austrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, septentrionalia Africæ & Numidiæ. Vmbilicus æquinoctio xxxv. pedum, vmbram viginti quatuor pedes longam facit. Dies autem noxque maxima quatuordecim horarum æquinoctialiũ est, accedente iis quinta parte vnius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspias portas Mediæ proximas, Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Issum, Ciliciasportas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pisidiam, Pamphyliæ Siden Lycaoniam, Lyciæ Patara, Xanthũ, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnassum, Gnidum, Dorida, Chium, Delum, Cycladas medias, Gythium, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messenen, Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliam mediam, Sardiniæ austrina, Carteiam, Gades. Gnomonis centum vnciæ, vmbram septuaginta septem vnciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum quatuordecim atque dimidiæ, cum trigesima parte vnius horæ. Quarto subiacent circulo, quæ sunt ab altero latere Imai, Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletos, Samos: Chios, Icarium mare, Cyclades Septentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyon, Achaia, Patræ, Isthmos, Epirus, Septentrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiua, Hispaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occasum. Gnomonixxj. pedum, respondent vmbræ xvij. pedum. Longissimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias vnius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu Caspij maris, Bactra, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellespontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepsis, Ilium, Idamons, Cyzicum, Lampsacum, Sinope, Amisum, Heraclea in ponto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thasus, Cassandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessalonice, Pella, Edessa, Berœa, Pharsalia, Carystum, Euboea, Bæoti, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundusium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuscum mare, Corsica, Baleares, Hispania media. Gnomoni septem pedes, vmbræ sex. Magnitudo diei summa, horarum æquinoctialium quindecim. Sexta comprehensio, qua continetur vrbs Roma, amplectitur Caspias gentes, Caucasum, Septentrionalia Armeniæ, Apolloniam supra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lysimachiam, Cherrhonesum, Melanem sinum, Abdera, Samothraciam, Maroneam, Aenum, Bessicam, Thraciam mediam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrhachium, Canusiũ, Apuliæ extima, Campaniam & Hetruriam, Pisas, Lunam, Lucam, Genuam, Liguriam, Antipolin, Massiliam, Narbonem, Tarraconem, Hispaniam Tarraconensem mediam, & inde per Lusitaniam, Gnomoni pedes nouem, vmbræ octo. Longissima diei spatia, horarum æquinoctialium quindecim, addita nona parte vnius horæ: aut, vt Nigidio placuit, quinta. Septima diuisio ab altera Caspij maris ora incipit: caditque supra Callatim, Bosporum, Borysthenem, Tomos, Thraciæ auersa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinum, Venetiam, Vicetiam, Patauium, Veronam, Cremonam, Rauennam, Anconam, Picenum, Marsos, Pelignos, Sabinos, Vmbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaq; ab Apennino: transque Alpes, Galliam Aquitanicam, Viennam, Pyrenæum, Celtiberiam. Vmbilico triginta quinque pedum, vmbræ triginta sex, vt tamen in parte Venetiæ exæquetur vmbra Gnomoni: amplissima dies horarum æquinoctialium quindecim, & quintarum partium horæ trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi, quod supererat terrarum tribus assignauere segmentis. A Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas vsque Borysthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Gallias, Oceani litora amplexi, quod esset horarum sedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & septem. Postremò Scythicum à Riphæis iugis in Thulen, in quo dies continuarentur (vt diximus) noctesque per vices. Idem & ante principia, quæ fecimus, posuere circulos duos. Primum per insulam Meroen & Ptolemaidem, in Rubro mari ad elephantorum venatus conditam: vbi longissimus dies duodecim horarum esset, dimidia hora amplior. Secundum per Syenen Aegypti euntem, qui esset horarum tredecim. Idemque singulis dimidia horarum spatia vsq; vltimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

C. PLINII

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER *SEPTIMVS.*

PROOEMIVM.

MVNDVS, & in eo terrę, gentes, maria, insulę, insignes vrbes, ad hunc modum se habent. Animantium in eodem natura, nullius propè partis contemplatione minor est, si quidem omnia exequi humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius causa videtur cuncta alia genuisse natura, magna & sęua mercede contra tanta sua munera: vt non sit satis æstimare, parens melior homini, an tristior nouerca fuerit. Ante omnia vnum animantium cunctorum alienis velat opibus: cęteris variè tegumenta tribuit, testas, cortices, coria, spinas, villos, setas, pilos, plumam, pennas, squamas, vellera. Truncos etiam arboresque cortice, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata est. Hominem tantum nudum, & in nuda humo, natali die abiicit ad vagitus statim & ploratum, nullumque tot animalium aliud ad lacrymas, & has protinus vitæ principio. At Hercule risus, præcox ille & celerrimus, ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quæ ne feras quidem inter nos genitas, vincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: itaque feliciter natus iacet, manibus pedibusque deuinctis, flens, animal cæteris imperaturum: & à suppliciis vitam auspicatur, vnam tantùm ob culpam, quia natum est. Heu dementiam ab iis initiis existimantiũ ad superbiam se genitos. Prima roboris spes, primumq; temporis munus quadrupedi similem facit. Quando hominiincessus? quando vox? quando firmũ cibis os? quandiu palpitans vertex, summę inter cuncta animalia imbecillitatis indiciũ? Iam morbi, totq; medicinæ contra mala excogitatę, & hæ quoq; subinde nouitatibus victę. Cætera sentire naturam suã, alia pernicitatem vsurpare, alia præpetes volatus, alia vires, alia nare: hominem scire nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, non vesci: breuiterq; non aliud naturę sponte, quàm flere. Itaq; multi extitere, qui non nasci optimum censerent, aut quàm ocyssimè aboleri. Vni animantiũ luctus est datus, vni luxuria, & quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra: vni ambitio, vni auaritia, vni immensa viuendi cupido, vni superstitio, vni sepulturę cura, atque etiam post se de futuro. Nulli vita fragilior, nulli rerum omnium libido maior, nulli pauor cõfusior, nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere probè degunt: congregari videmus, & stare contra dissimilia: Leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem belluæ ac pisces, nisi in diuersa genera, sæuiunt. At Hercule homini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. CAP. I.

ET de vniuersitate quidem generis humani, magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresque nunc tractamus innumeros, ac totidem penè, quot sunt hominum cœtus. Quędam tamen non omittenda duco, maximeque longiùs à mari degentium: in quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis visum iri haud dubito. Quis enim Aethiopas, antequàm cerneret, credidit? aut quid non miraculo est cùm primùm in notitiam venit? Quàm multa fieri non posse priusquàm sint facta, iudicantur? Naturę verò rerum vis atque maiestas, in omnibus mõmentis fide caret: si quis modò partes eius, ac non totam complectatur animo. Ne pauones, aut tigrium, pantherarumque maculas, & tot animalium picturas commemorem, paruum dictu, sed immensum æstimatione, tot gentium sermones, tot linguæ, tanta loquendi varietas, vt externus alieno penè non sit hominis vice. Iam in facie vultuq; nostro, cùm sint decem aut paulo plura membra, nullas duas in tot millibus hominum indiscretas effigies existere: quod ars nulla in paucis numero præstet affectando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam, potiusque ad authores relegabo, qui dubiis reddentur omnibus: modò ne sit fastidio Græcos sequi, tanto maiore eorum diligentia, vel cura vetustiore.

De Scythis & aliarum diuersitate gentium. CAP. II.

ESse Scytharum genera, & quidem plura, quæ corporibus humanis vescerentur, indicauimus. Idipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarũ, ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri, Cyclopas & Læstrygonas, & nuperrimè trans Alpes hominem immolari gentiũ earum more solitum: quod paulum à mandendo abest. Sed & iuxta eos, qui sunt ad Septentrionem versi, haud procul ab ipso Aquilonis exortu, specuque eius dicto, quem locum Gesclitron appellãt, produntur Arimaspi, quos diximus, vno oculo in fronte media insignes: quibus assiduè bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum volucri genere, quale vulgò traditur, eruente ex cuniculis aurum, mira cupiditate & feris custodientibus, & Arimaspis rapientibus, multi, sed maximè illustres Herodotus, & Aristeas Proconnesius scribunt. Super alios autem Anthropophagos Scythas, in

quadam conualle magna Imai montis, regio est, quæ vocatur Abarimon, in qua syluestres viuunt homines, auersis post crura plantis, eximiæ velocitatis, passim cum feris vagantes. Hos in alio non spirare cælo, ideoque ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad Septentrionem esse diximus decem dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossibus humanorum capitum bibere, cubitusque cum capillo pro † mantelibus ante pectora vti, Isigonus Nicæensis. Idem in Albania gigni quosdam glauca oculorum acie, à pueritia statim canos, qui noctu pluscuàm interdiu cernant. Idem itinere dierum x. supra Borysthenem, Sauromatas tertio die cibum capere semper. Crates Pergamenus in Hellespontо circa Parium, genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes vocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita venena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Africa gens Psyllorū fuit, vt Agatharchides scribit, à Psyllo rege dicta, cuius sepulchrum in parte Syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit virus exitiale serpentibus, vt cuius odore sopirent eas. Mos verò, liberos genitos protinus obiiciendi sæuissimis earum, eoque genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem prope internecione sublata est à Nasamonibus, qui nunc eas tenent sedes: genus tamen hominum ex his qui profugerant, aut cùm pugnatum est, abfuerant, hodieque remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gentis durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo ineſſe iis vim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra serpentes inest venenum: feruntque † ictas saliua, vt feruentis aquæ contactum fugere. Quòd si in fauces penetrauerit, etiam mori: idque maximè humani ieiuni oris. Suprà Nasamonas confinesq; illis Machlyas, Androgynos esse vtriusque naturæ, inter se vicibus coeuntes, Calliphanes tradit. Aristoteles adiicit, dextram mammam iis virilem, læuam muliebrem esse. In eadem Africa familias quasdam effascinantium, Isigonus & Nymphodorus tradunt: quarum laudatione intereant probata, arescant arbores, emorianturinfantes. Esse eiusdem generis in Triballis & Illyriis, adiicit Isigonus, qui visu quoque effascinent, interimantque quos diutius intueantur, iratis præcipuè oculis: quod eorum malum faciliùs sentite puberes. Notabilius esse quod pupillas binas in oculis singulis habeant. Huius generis & fœminas in Scythia, quæ vocantur Bithyæ, prodit Apollonides. Philarchus & in Ponto Thibiorum genus, multosque alios eiusdem naturæ: quorum notas tradit in altero oculo geminam pupillam, in altero equi effigiem. Eosdem præterea non posse mergi, ne veste quidem degrauatos. Haud dissimile iis genus Pharnacum in Aethiopia prodidit Damon, quorum sudor tabem contactis corporibus afferat. Fœminas quidem omnes vbique visu nocere, quæ duplices pupillas habeant, Cicero quoq; apud nos author est. Adeò naturæ, cùm ferarum morem vescendi humanis visceribus in homine genuisset, gignere etiam in toto corpore & in quorundam oculis quoque venena placuit: ne quid vsquam mali esset, quod in homine non esset. Haud procul vrbe Roma in Falisсorum agro familiæ sunt paucæ, quæ vocantur Hirpiæ: quæ sacrificio annuo, quod fit ad montem Soractem Apollini, superambustam ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ omniumque aliorum munerum vacationem habent. Quorundam corpore partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi pollex in dextero pede, cuius tactu lienosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradunt, conditumque loculo in templo. Præcipuè India Aethiopumque tractus, miraculis scatent. Maxima in India gignuntur animalia. Indicio sunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, vt sagittis superari nequeant. Hæc facit vbertas soli, temperies cæli, aquarum abundantia (si libeat credere) vt sub vna ficu turmæ condantur equitum, Arundines tantæ proceritatis, vt singula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere: non expuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum vllo dolore affici, rarò aliarū corporis partium: tam moderato Solis vapore durari. Philosophos eorum quos Gymnosophistas vocant, ab exortu ad occasum perstare, contuentes Solem immobilibus oculis: feruentibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte, cui nomen est Milo, homines esse auersis plantis, octonos digitos in singulis pedibus habentes, author est Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus velari, pro voce latratum edere, vnguibus armatum venatu & aucupio vesci. Horum supra centum viginti mill. fuisse prodente se, Ctesias scribit: & in quadam gente Indiæ, fœminas semel in vita parere, genitosque confestim canescere. Item hominum genus, qui Monosceli vocarentur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltum: eosdemque Sciopodas vocari, quòd in maiori æstu humi iacentes resupini, vmbra se pedum protegant: nō longè eos à Troglodytis abesse. Rursusq; ab his Occidentē versus quosdā sine ceruice oculos in humeris habentes. Sunt & Satyri Subsolanis Indorum montibus (Cattadulorū dicitur regio) perniciſſimū animal: tum quadrupedes, tum † rectè currētes humana effigie, propter velocitatē, nisi senes aut ægri, nō capiuntur. Choromandarum gentem vocat Tauron syluestrē sine voce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentib⁹ caninis. Eudoxus in Meridianis Indię viris plantas

† *Mantelia quæ hîc intelligat Plinius, explicat Cal. Rhodig. Antiqu. lect. libr. 16. cap. 10.*

† *ictu saliua, vt feruentis aquæ contactu fugere.*

† *recti*

tas esse cubitales: fœminis adeò paruas, vt Struthopodes appellentur. Megasthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, vocari Syrictas. Ad extremos fines Indiæ ab Oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam vestiri frondium lanugine, halitu tantùm viuentem, & odore, quem naribus trahant. Nullum illis cibum, nullumque potum: tantùm radicum florumque varios odores & syluestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Supra hos extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est, ternos dodrantes non excedentes, salubri cælo, semperque vernante, montibus ab Aquilone oppositis: quos à gruibus infestari Homerus quoque prodidit. Fama est, insidentes arietum caprarumq; dorsis, armatos sagittis veris tempore vniuerso agmine ad mare descendere, & oua pullosque earum alitum consumere: ternis expeditionem eam mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisq;, & ouorum putaminibus cōstrui. Aristoteles in cauernis viuere Pygmæos tradit. Cætera de his, vt reliqui. Cyrnos Indorum genus Isigonus annis centenis quadragenis viuere. Item Aethiopas Macrobios & Seras existimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia viperinis carnibus alantur: itaque nec capiti, nec vestibus eorum noxia corpori ineſſe animalia. Onesicritus, quibus in locis Indiæ vmbræ non sint, corpora hominum cubitorum quinûm & binorum palmorum existere, & viuere annos centū triginta, nec senescere, sed, vt medio æuo, mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his quæ appellatur Pandoræ, in cōuallibus sitam, annos ducenos viuere, in iuuenta candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contrà alios quadragenos non excedere annos, iunctos Macrobiis, quorū fœminæ semel pariant: idque & Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali, & esse pernices. Mandrorum nomen iis dedit Clitarchus, & Megasthanes, trecentosq; corū vicos annumerat. Fœminas septimo ætatis anno parere, senectam quadragesimo anno accedere. Artemidorus, in Taprobana insula longissimā vitam sine vllo corporis languore traduci. Duris, Indorum quosdam cum feris coire, mistosq; & semiferos esse partus. In Calingis eiusdem Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octauum vitæ annum non excedere. Et alibi cauda villosa homines nasci pernicitatis eximiæ, alios auribus totos contegi. Oritas ab Indis Arbis fluuius disterminat. Ii nullum alium cibum nouere, quàm piscium, quos vnguibus dissectos Sole torreant: atq; ita panem ex his faciunt, vt refert Clitarchus. Troglodytas super Aethiopiam velociores esse equis, Pergamenus Crates. Item Aethiopas octonacubita longitudine excedere. Syrbotas vocari gentem eam Nomadum Aethiopum, secundum flumen Astapum ad Septentrionem vergentium. Gens Menisminorum appellata, abest ab Oceano dierum itinere viginti, animalium, quæ Cynocephalos vocamus, lacte viuit, quorum armenta pascit maribus interemptis, præterquàm sobolis causa. In Africæ solitudinibus hominū species obuiæ subinde fiunt, momentoque euanescunt. Hæc atq; talia ex hominum genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula quidem, quę facit indies, ac propè horas, qui enumerare valeat? Ad detegendam eius potentiam, satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessa in homine pauca.

De prodigiosis partubus. CAP. III.

TErgeminos nasci certum est, Horatiorum Curiatiorumque exemplo; suprà intertentа ducitur, præterquàm in Aegypto, vbi fœtifer potu Nilus. Annis proximis, supremis Diui Augusti, Fausta quædam è plebe, Ostiæ duos mares, totidem fœminas enixa, famem, quæ consecuta est, portendit haud dubiè. Reperitur & in Peloponneso quinos quater enixa, maioremq; partem ex omni eius vixisse partu. Et in Aegypto septenos vno vtero simul gigni, author est Trogus. Gignuntur & vtriusque sexus, quos Hermaphroditos vocamus, olim Androgynos vocatos, & in prodigiis habitos, nunc verò in deliciis. Pompeius magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentiùs magnorum artificum ingeniis elaboratas: inter quas legitur Eutyche, à xx. liberis rogo illata Trallibus, enixa xxx. partus. Alcippe elephantum, quanquam id inter ostenta est. Nanque & serpentem peperit inter initia Marsici belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit Hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interiisse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle vidimus. Est inter exempla, in vterum protinus reuersus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta est.

† *Contrà Aristoteles Histor. animal. lib. 7. cap. 3. omnesq; tum medici, tum Philosophi marē tradunt celeriùs, quàm fœminam, & in vtero perfici, & in lucem progredi. Quo fit, vt nōnulli hoc in loco Gignere malint legere, quàm Gigni, hoc sensu, fœminas sobolis procreationi celeriùs maturas fieri, quàm mares.*

De mutatione sexus, & geminis partubus. CAP. IIII.

EX fœminis mutari in mares, non est fabulosum. Inuenimus in Annalibus, P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino coss. Cassini puerum factum ex virgine sub parentibus, iussuque Aruspicum deportatum in sulam desertam. Licinius Mutianus prodidit, visum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxoremque duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarū die, L. Cossicium ciuem Tisdritanum. Editis geminis raram esse, aut puerperæ, aut puerperio, præterquàm alteri, vitam. Si verò vtriusque sexus editi sint gemini, rariorem vtrique salutem. † Fœminas

gigni celeriùs, quàm mares, sicut celeriùs, quàm mares, sicut celeriùs senescere. Sæpius in vtero mo-
ueri mares, & in dextera ferè geri parte, in læua fœminas, constat.

De homine generando, & pariendi tempore per illustria exempla à mensibus septem, ad vndecim. CAP. V.

CAeteris animantibus statum, & pariendi, & partus gerendi tempus est: homo toto anno, & in-
certo gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octauo, & vsque ad initia decimi vndecimi.
Ante septimum mensem haud vnquam vitalis est. Septimo non nisi pridie posteróve plenilunij
die, aut interlunio concepti nascuntur. Translatitium in Aegypto est & octauo gigni. Iam quidem
& in Italia tales partus esse vitales, contra priscorum opiniones. Variant hæc pluribus modis. Vestilia C. Herdicij, ac posteà Pomponij atque Orfiti clarissimorum ciuium cõiunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronij septimo mense genuit, Suillium Ruffum vndecimo, Corbulonem septimo, vtrunque Consulem: posteà Cæsoniam Caij principis coniugem, octauo. In quo mensium numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor. Grauidis autem quarto & octauo mense, letalesque in iis abortus. Massurius author est, L. Papyrium Prætorem, secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cùm mater partum se xiij. mensibus diceret tulisse, quoniam nullum certum tempus pariendi statutum videretur.

De conceptibus, & signa sexus in grauidis prauenientia partum. CAP. VI.

ACONCEPTU decimo die dolores capitis, oculorum vertigines tenebræque, fastidium in cibis, redundatio stomachi, indices sunt hominis inchoati. Melior color marem ferenti, & facilior partus: motus in vtero quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu: ingestabile onus, crurum & inguinũ leuis tumor. Primus autem nonagesimo die motus. Sed plurimũ languoris in vtroque sexu, capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus editos quoque infantes præcipuè infestat. Adeoque incessus, atque omne, quicquid dici potest, in grauida refert: vt falsioribus cibis vsæ, carentem vnguiculis partum edant: & si respirauere, difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu letalis est; sicut sternuisse à coitu abortiuum.

De conceptu hominum & generatione. CAP. VII.

MIseret atque etiam pudet æstimantem quàm sit friuola animalium superbissimi origo, cùm plerunque abortus causa fiat odore à lucernarum extinctu. His principiis nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis viribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius existimas, sed partum: tu cuius semper in victoria est mens, tu quite Deũ credis, aliquo successu tumens, tanti perire potuisti: atque etiam hodie minoris potes, quantulo ser-
† *Aliàs, poto in lactis haustu vno pilo.* pentis ictus dente: aut etiam, vt Anacreon poeta, acino vuæ passæ: vt Fabius Senator † Prætor, in lactis haustu vno pilo strangulatus. Is demum profectò vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De Agrippis. CAP. VIII.

INpedes procedere nascentem, contra naturã est: quo argumento eos appellauere Agrippas, vt ægrè partos: qualiter M. Agrippam ferunt genitũ vnico propè felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modũ genitis. Quanquã is quoq; aduersa pedum valetudine, misera iuuenta, exercito quointer arma mortesq;, ad noxia successu, infelici terris stirpe omni, sed per vtrasq; Agrippinas maximè,
Agrippinam Claudij Commentarium edidisse de vita sua suorumq; casibus, autor est Corne. Tacitus Annal. lib. 4. quæ Caium & Domitium Neronem principes genuere, totidem faces generis humani: præterea breuitate æui quinquagesimo vno raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, socerique; præ-
grauì seruitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur. Neronem quoque paulò antè princi-
pem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.

Monstruosi partus excisi vtero. CAP. IX.

AVspicatius enecta parente gignuntur: sicut Scipio Africanus prior natus, primusq; Cæsarum à cæso matris vtero dictus: qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intrauit.

qui

Qui sint Vopisci. CAP. X.

VOpiscos appellabant è geminis, qui retenti vtero nascerentur, altero interempto abortu. Nanque maxima, & rara, circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. CAP. XI.

PRæter mulierem, pauca animalia coitum nouere grauida. Vnum quidem omnino, aut alterum, superfœtat. Extat in monumentis etiam medicorum, & quibus talia consectari curæ fuit, vno abortu xij. puerperia egesta. Sed vbi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, vterque perfertur: vt in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit, & in ea, quæ gemino partu, alterum marito similem, alterum adultero genuit: Item in Proconnesia ancilla, quæ eiusdem diei coitu, alterũ
10 domino similem, alterum procuratori eius: & in alia, quæ vnum iusto partu, quinque mensium alterum edidit. Rursus in alia, quæ septem mensium edito puerperio, insecutis mensibus geminos enixa est. Iam illa vulgata, varièex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademque parte truncos: signa quædam, næuosq;, & cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum. CAP. XII.

INLepidorum gente tres, intermisso ordine, obducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidem alios auo: & ex geminis quoque alterum patri, alterum matri: annoque pòst genitum, maiori similem fuisse, vt geminum. Quasdam sibi similes semper parere, quasdam viro, quasdam nulli, quasdam fœminam patri, marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicæi nobilis pyctæ
20 Byzantij geniti, quiadulterio Aethiopis nata matre, nil à cæteris colore differente, ipse auum regenerauit Aethiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio est, & in qua credantur multa fortuita pollere, visus, auditus, memoria, haustæque imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam vtri uslibet animum subitò transuolans, effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ, quoniam velocitas cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas imprimit: cùm cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisque in suo cuique genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Artemon intantum similis fuit, vt Laodice coniunx regia, necato iam Anthiocho, mimum per eum commendationis, regnique successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam, è plebe, & Publicius etiam seruitute liberatus, indiscreta propè specie fuere similes, illud os
30 probum reddentes, ipsumq; honorem eximiæ frontis. Qualis causa patri quoque eius, Menogenis coci sui cognomen imposuit, iam Strabonis à specie oculorum habenti, vitium imitata & in seruo: Scipioni Serapionis: is erat suarij negotiatoris vile mancipium. Eiusdem familiæ Scipioni post eum cognomen Salutio Mimus dedit: sicut Spinter secundarum, tertiarumque Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli coss. In quo perquàm importunè fortuitum hoc quoque fuit, duorum simul Consulum in scena imagines cerni. Ediuerso L. Plancus orator, histrioni Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni Patri Burbuleius, itemque Messalæ Censorio Menogenes, perinde histriones. Suræ quidem Proconsulis etiam rictum in loquendo, contractionemque linguæ, & sermonis tumultum, non imaginem modò, piscator quidam in Sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori, armentarij Mirmillonis obiecta similitudo est. † Toranius M. Antonio iam Triumviro, eximios
40 forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans Alpes, vt geminos vendidit: tanta vnitas erat. Postquàm deinde sermone puerorum detecta fraude à furente increpitus Antonio est, interalia magnitudinem pretij conquerente (nam ducentis mercatus erat sestertiis) respondit versutus ingenij mango, ob idipsum se tanti vendidisse, quoniam non esset mira similitudo in vllis eodem vtero editis: diuersarum quidem gẽtium natales tam concordi figura reperiri, super omnem esse taxationem. Adeoque tempestiuam admirationem intulit, vt ille proscriptor animus, modò & contumelia furens, non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.

Quæsit generandi ratio. CAP. XIII.

ESt quædam priuatim dissociatio corporum: & inter se steriles, vbi cum aliis iunxere, gignunt
50 sicut Augustus & Liuia. Item alij aliæque fœminas tantùm generant, aut mares: plerunque & alternant: sicut Gracchorum mater duodecies, & Agrippina Germanici nouies. Aliis sterilis est iuuenta: aliis semel in vita datur gignere. Quædam non perferunt partus: quales, siquando medicina & cura vicere, fœminam ferè gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ nepotem vidit, genitum quo excessit anno, † M. Syllanum: qui cum Asiam obtineret post Consulatum, Neronis principis successione, veneno eius interemptus est. Q. Metellus Macedonicus, cùm sex liberos relinqueret, vndecim nepotes reliquit, nurus verò generosque, & omnes qui se patris appellatione salutarẽt, viginti septem. In actis temporum Diui Augusti inuenitur, xij. Consulatu eius, L. que Sylla collega, ad iij. Idus Aprilis, C. Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fesulana, cum liberis nouem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus xxvij. pronepotibus xxix. neptibus ix. prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.

† *Vetust. cõd. Toranius mãgo Antonio iam Triumviro &c.*

† *Aliàs sic: Tũnium Syllanũ, qui cùm Asiæ obtineret Proconsulatum, &c. Cui lectioni adstipulatur & Tacitus libr. 13. scribens tunicã Syllanum Augusti abnepotem, cùm Asiæ Proconsulatũ fungeretur, Agrippinã veneno fuisse sublatum.*

De eodem multiplicius. CAP. XIII.

MVlier post quinquagesimum annum nõ gignit, maiorq; pars quadragesimo profluuium genitale sistit. Nam in viris Masinissam regem, post lxxxvj. annum generasse filium, quem Methymathnum appellauerit, clarum est: Catonem Censorium octogesimo exacto, è filia Salonij clientis sui. Qua de causa, aliorum eius liberorum propago, Liciniani sunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiam L. Volusio, Saturnio in vrbis præfectura extincto, notum est Cornelia Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit Consul, genitum post lxij. annum. Et vsq; ad † lxxxv. apud ignobiles vulgaris reperitur generatio.

† lxxv.

De menstruis mulierum. CAP. XV.

SOlum autem animal menstruale mulier est: inde vnius vtero, quas appellarunt molas. Ea est caro informis, inanima, ferri ictum & aciem respuens. Mouetur, sistitq́ue menses: & vt partus, aliàs letalis, aliàs vnà senescens, aliquando aluo citatiore excidens. Simile quiddam & viris in ventre gignitur, quod vocant scirron: sicut Oppio Capitoni prætorio viro. Sed nihil facilè reperiatur mulierum profluuio magis monstrificum. Acescunt superuentu musta, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina, & fructus arborum, quibus insedêre, decidunt: speculorum fulgor aspectu ipso hebetatur, acies ferri præstringitur, eboriscq́ue nitor: aluei apum emoriuntur: æs etiam ac ferrum rubigo protinus corripit, odorq; dirus † aera: & in rabiem aguntur gustato eo canes, atque insanabili veneno morsus inficitur. Quin & Bituminum sequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui vocatur Asphaltites) certo tempore anni supernatans, nequit sibi auelli, ad omnem contactum adhærens, præterquàm filo, quod tale virus infecerit. Etiam formicis, animali minimo, inesse sensum eius ferunt: abiiciq́ue gustatas fruges, nec posteà repeti. Et hoc tale tantumq́ue omnibus tricenis diebus malum in muliere existit, & trimestri spatio largius. Quibusdam verò sæpius mense: sicut aliquibus nunquàm: sed tales non gignunt, quando hæc est generando homini materia, semine è maribus coaguli modo hoc in sese glomerante, quod deinde tempore ipso animatur, corporaturq́ue. Ergo cùm grauidis fluxit, inualidi aut non vitales partus eduntur, aut sanioſi, vt author est Nigidius.

† *Aera, reundat, nec est in vetust. codic. Si tamen cuipiam vox ea retinenda videatur, aera legendum erit duabus syllabis, vt metallum intelligamus, non elementum: docente id Plinio libro 28. capit. 7. vbi sic habet, Aes contactum graue virus odoris accipere & aruginem.*

Item de ratione partuum. CAP. XVI.

IDem, lac fœminæ non corrumpi alenti partum, si ex eodem viro rursus conceperit, arbitratur. Incipiente autem hoc statu, aut desinente, conceptus facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inunctis medicamine oculis, saliuam infici. Cæterùm editis primores, septimo mense gigni dentes, priusq́; in supera ferè parte, haud dubium est. Septimo eósdem decidere anno, alioſq́ue suffici. Quosdam & cum dentibus nasci, sicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus est: & Cn. Papyrium Carbonem, præclaros viros. In fœminis ea res inauspicati fuit exempli regum temporibus. Cùm ita nata esset Valeria, exitio ciuitati, in quam delata esset, futurũ, responso aruspicum vaticinante, Suessam Pomeriam illa tempestate florentissimam deportata est, veridico exitu consecuto. Quasdam concreto genitali gigni, infausto omine. Cornelia Gracchorũ mater indicio est. Aliqui vice dentium, continuo osse gignuntur: sicuti Prusiæ regis Bithyniorum filius, superna parte oris. Dentes autem tantum inuicti sunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti, cauantur tabe pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Vsu attèruntur, multoq; primùm in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantùm & alimentis necessarij: quippe vocis sermoniſq́ue regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguę, seriemq́; structuræ, atque magnitudine mutilantes molientéſve aut hebetantes verba: & cùm defluxere, explanationem omnem adimentes. Quin & augurium in hac esse creditur parte. Triceni bini viris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus plures fuere, longiora promitti vitæ putant spatia. Fœminis minor numerus: quibus in dextra parte gemini supernè, à canibus cognominati, fortunæ blandimenta pollicentur, sicut in Agrippina Domitij Neronis matre: contrà in læua. Hominem priusquàm genito dente cremari, mos gentium non est. Sed mox plura de hoc, cùm mẽbratim historia decurret. Risisse eodem die, quo genitus esset, vnum hominem accepimus Zoroastrem. Eidem cerebrum ita palpitasse, vt impositam repelleret manum, futuræ præsagio scientiæ. In † trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram † statuere certum est. In plenum autem cuncto morũ talium generi minorem in dies fieri, propemodum obseruatur: rarosq́ue patribus proceriores, consumente vbertate seminum exustione, in cuius vices nunc vergat ævum. In Creta terræ motu rupto monte, inuentum est corpus stans † xlvj. cubitorum, quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrantur. Orestis corpus oraculi iussu refossum, vij. cubitorum fuisse monumentis creditur. Iam verò ante annos propè mille, vates ille Homerus non cessauit minora corpora mortalium, quàm prisca, conqueri. Næuij Pollionis amplitudinem Annales non tradunt. Sed quia populi concursu penè interemptus esset, prodigij vice habitum. Procerissimum hominem ætas nostra Diuo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia aduectum ix. pedum & totidem vnciarum vidit. Fuere sub Diuo Augusto sẽmipede addito, quorum corpora eius miraculi gratia, in conditorio Sallustianorum asseruabantur hortorum. Pusioni & Secundillæ erant nomina. Eodem præside minimus homo duos pedes &

† *Aliàs, Quimatu adstipulante Aristotel. libr. 1. cap. 18. Hist. Animal.*
† *statura, legendum.*
† *xvj. cubitorum.*

des & palmum Conopas nomine, in deliciis Iuliæ neptis eius fuit: & mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustę. Manium Maximum, & M. Tullium equites Romanos, binûm cubitorum fuisse author est M. Varro: & ipsi vidimus in loculis asseruatos. Sesquipedales gigni quosdam longiores, in trimatu implentes vitæ cursum, haud ignotum est. Inuenimus in monumentis Salamine Euthimenis filium, in tria cubita triennio adoleuisse, incessu tardum, sensu hebetem: & iam puberem factum voce robusta, absumptum contractione membrorum subita triennio circumacto. Ipsi nos pridem vidimus eadem ferme omnia, præter pubertatem, in filio Cornelij Taciti equitis Romani, Belgicæ Galliæ rationes procurrantis. Ectrapelos Græci vocant eos: in Latino non habent nomen.

Insignia corporum. CAP. XVII.

QVod sit hominum spatium à vestigio ad verticem, id esse passis manibus inter longissimos digitos obseruatum est: sicuti vires dextra parte maiores, quibusdam æquas vtraque, aliquibus læua manu præcipuas: nec id vnquam in fœminis. Mares præstare pondere, & defuncta viuentibus corpora omnium animalium, & dormientia vigilantibus. Virorum cadauera supina fluitare, fœminarum prona; velut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla variarum figurarum. CAP. XVIII.

COncretis quosdam ossibus, ac sine medullis viuere accepimus. Signum eorum esse, nec sitim sentire, nec sudorem emittere: quanquam & voluntate scimus sitim victam: equitemq́; Romanum Iulium Viatorem è Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis aquæ subter cutem fusæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam fecisse consuetudine, atq; in senecta caruisse potu. Necnon & alij multa sibi imperauere.

Diuersorum morum exempla. CAP. XIX.

FErunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti, nunquàm risisse, ob id Agelastum vocatum: sicuti nec flesse multos. Socratem clarum sapientia eodem semper visum vultu, nec aut hilari magis, aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam toruitatemq́ue naturæ duram & inflexibilem, affectusq́ue humanos adimit, quales apathes Græci vocant, multos eius generis experti: quodq́; mirum sit, authores maximè sapientiæ, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc prauæ naturæ insignia in multis varia cognoscuntur: vt in Antonia Drusi nunquàm expuisse in Pomponio Consulari Poeta nunquàm ructasse. Quibus natura concreta sunt ossa, qui sunt rari admodum, cornei vocantur.

De fortitudine & velocitate. CAP. XX.

CORpore vesco, sed eximiis viribus Tritanum, in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem filiumq́ue eius militem Magni Pompeij, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, in brachiis etiam manibusq́ue, author est Varro in prodigiosa virium relatione. Atque etiam hostem ab eo ex prouocatione dimicantem, † inermi dextra vno digito superatum, & postremò correptum in castra translatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio Diui Augusti centurio, vehicula cum culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus: carpenta apprehensa vna manu retinere, obnixus contrà nitentibus iumentis: & alia mirifica facere, quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, multum suum tollebat. Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, & ducenaria duo humeris contra scalas ferebat. Nos quoque vidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis, quingenario thorace plumbeo indutum, cothurniſq́ue quingentorum pondo calciatum, per scenam ingredi. Crotonia tam Milonem athletam, cùm constitisset, nemo vestigio educebat: malum tenenti nemo digitum corrigebat, Cucurrisse MCXL. stadia, ab Athenis Lacedæmonem, biduo Philippiden, magnum erat: donec Anistis cursor Lacedæmonius, & Philonides Alexandri Magni, à Sicyone Elin, vno die MCC. stad. cucurrerunt. Nunc quidem in circo quosdam CLX. M. pass. tolerare nõ ignoramus. Nuperq́ue Fonteio & Vipsano coss. annos ix. genitum puerum à Meridie ad vesperam † lxxv. M. pass. cucurrisse. Cuius rei admiratio ita demum solida perueniat, si quis cogitet nocte ac die longissimum iter vehiculis tribus Tiberium Neronem emensum, festinantem ad Drusum fratrem ægrotantem in Germania: in eo fuerunt CCM. passuum.

† *Melius sic, Inermi dextera superatũ, & vno digito postremò correptum, & in castra translatum. Cui lectioni suffragatur & Solinus capit. 4.*

De visu. CAP. XXI.

OCulorum acies vel maximè fidem excedentia inuenit exempla. In nuce inclusam Iliada Homeri carmen in membrana scriptum, tradidit Cicero. Idem, fuisse qui peruideret cxxxv. M. pass. Huic & nomen M. Varro reddidit, Strabonem vocatum. Solitum autem Punico bello, à Lilybeo Siciliæ promontorio, exeunte classe Carthaginis portu, etiam numerum nauium dicere, Callicrates ex ebore formicas, & alia tam parua fecit animalia, vt partes earum à cæteris cerni non possent. Myrmecides quidam in eodem genere inclaruit, à quo quadrigam ex eadem materia, quam musca integeret alis, fabricatam, & nauem, quam apicula pinnis absconderet.

† *Vetus lectio, viij. annos agnoscit, non ix. & paulò post, xlv. M. pass. non lxxv. M. Vtriq, adstipulatur Solinus c. 4.*

De auditu.

De auditu. CAP. XXII.

AVditus vnum exemplum habet mirabile, prælium, quo Sybaris deleta eſt, eo die quo geſtum erat, auditum Olympiæ. Nam Cimbricæ victoriæ, Caſtoreſq; Romani, qui Perſicam victoriam ipſo die, quo contigit, nuntiauere, viſus, & numinum fuere præſagia.

Exempla patientiæ. CAP. XXIII.

PAtientia corporis, vt eſt crebra ſors calamitatum, innumera documenta peperit. Clariſſimum in fœminis Leænæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium & Ariſtogitonem tyrannicidas: in viris Anaxarchi, qui ſimili de cauſa cùm torqueretur, præroſam dentibus linguam, vnamq; ſpem indicij in tyranni os expuit.

Memoriæ exempla. CAP. XXIIII.

MEmoria neceſſarium maximè vitæ bonum, cui præcipua fuerit haud facilè dictu eſt, tam multis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus in exercitu ſuo militibus nomina reddidit, L. Scipio populo Romano, Cineas Pyrrhi regis legatus ſenatui & equeſtri ordini Romæ poſtero die quàm aduenerat. Mithridates duarum & xx. gentium rex, totidem linguis iura dixit, pro concione ſingulas ſine interprete affatus. †Charmidas quidam in Græcia, quæ quis exegerat volumina in bibliothecis, legentis modo repræſentauit. Ars poſtremò eius rei facta, & inuenta eſt à Simonide Melico, conſummata Metrodoro Scepſio, vt nihil non iiſdem verbis redderetur auditum. Nec aliud eſt æquè fragile in homine, morborum & caſus iniuras atque etiam metus ſentiens, aliàs particulatim, aliàs vniuerſa. Ictus lapide oblitus eſt literas tantùm. Ex prælto tecto lapſus, matris & affinium, propinquorumq; cepit obliuionem. Alius ægrotus, ſeruorum etiam: ſi verò nominis Meſſala Coruinus orator. Itaq; ſæpe deficere tentat, ac meditatur, vel quieto corpore & valido. Somnoquoq; ſerpente computat, vt inanis mens quærat, vbi ſit loci.

†*Rectius, Carneades quidē. Nam & Cicer. 1. Tuſcul. & 2. de Orat. & Quint. lib. 11. c. de memoria, Carneadem hunc, nō Charnidam appellant.*

Laus C. Iulij Cæſaris. CAP. XXV.

ANimi vigore præſtantiſſimum arbitror. C. Cæſarem Dictatorem. Nec virtutem conſtantiamque nunc commemoro, nec ſublimitatem omnium capacem, quæ cælo continentur: ſed proprium vigorem celeritatemq; quodam igne volucrem. Scribere & legere ſimul, dictare & audire ſolitum accepimus. Epiſtolas verò tantarum rerum quaternas pariter librariis dictare: aut ſi nihil aliud ageret, ſeptenas. Idem ſignis collatis quinquagies dimicauit: ſolus M. Marcellum tranſgreſſus, qui vndequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles victorias, vndecies c. & xcij. M. hominum occiſa prælijs ab eo, non equidem in gloria poſuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita eſſe confeſſus eſt ipſe, bellorum ciuilium ſtragem non prodendo. Iuſtius Pompeio Magno tribuatur dcccxlvj. naues piratis ademiſſe. Cæſari proprium & peculiare ſit, præter ſuprà dicta, clementiæ inſigne: qua vſque ad pœnitentiam omnes ſuperauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari non poſſit aliud. Spectacula enim edita effuſaſque opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ fauentis eſt. Illa fuit vera & incōparabilis inuicti animi ſublimitas: captis apud Pharſaliam Pompeij Magni ſcriniis epiſtolarū, iterumq; apud Thapſum Scipionis, concremaſſe ea optima fide, atq; non legiſſe.

Laus Pompeij Magni. CAP XXVI.

VErum † ad decus imperij Ro. non ſolùm ad viri vnius pertinet victoriam, Pompeij Magni titulos omnes, triumphoſque hoc in loco nuncupari: æquato non modò Alexandri Magni rerum fulgore, ſed etiam Herculis propèac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, vnde primùm Syllanus in Reip. cauſa exoriens auſpicatus eſt: Africa verò tota ſubacta, & in ditionem redacta, Magniq; nomine ſpolio inde capto, eques Ro. (id quod anteà nemo) curru triumphali reuectus eſt: & ſtatim ad ſolis occaſum tranſgreſſus, excitatis in Pyrenæo tropæis, oppida dccclxxvj. ab Alpibus ad fines Hiſpaniæ vlterioris in ditionem redacta victoriæ ſuæ aſcripſit, & maiore animo Sertorium tacuit: belloque ciuili (quod omnia externa conciebat) extincto, iterum triumphales currus eques Ro. in duxit, toties Imperator, antequàm miles. Poſteà ad tota maria & deinde Solis ortus miſſus, hoc retulit patriæ titulos, more ſacris certaminibus vincentium. Neque enim ipſi coronantur, ſed patrias ſuas coronant. Hos ergo honores vrbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubiis dicabat. Cn. Pompeius Magnus Impe. bello xxx. annorum confecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis hominum vicies ſemel contentis lxxxiij. M. depreſſis aut captis nauibus dcccxlvj. oppidis, caſtellis M. D. xxxviij. in fidem receptis: terris à Mæotis lacu ad rubrum mare ſubactis, votum meritò Mineruæ. Hoc eſt breuiarium eius ab oriente. Triumphi verò, quem duxit ad tertium Calendas Octobres M. Meſſala, M. Piſone Conſulibus, præfatio hæc fuit: Cùm oram maritimam à prædonibus liberaſſet, & imperium maris populo Romano reſtituiſſet, ex Aſia, Ponto, Armenia, Paphlagonia, Cappadocia, Cilicia Syria, Scythis, Iudæis, Albanis, Iberia, inſula Creta, Baſternis, & ſuper hæc de regibus Mithridate atque Tigrane triumphauit. Summa ſummarum in illo gloria fuit (vt ipſe in concione dixit, cùm de rebus ſuis diſſereret) Aſiam vltimam prouinciarum accepiſſe, eandemque mediam patriæ reddidiſſe. Si quis è contrario ſimili modo velit percenſere Cæſaris res, quimaior illo apparuit, totum profectò terrarum orbem enumeret: quod infinitum eſſe conueniet.

† *Melius ſic mutata interpunctione: Ad decus imperij Romani, non ſolùm ad viri vnius pertinet, victorias Pompeij Magni titulos omnes triumphoſq; hoc in loco nuncupari.*

Lau

Laus Catonis primi. CAP. XXVII.

CAeteris virtutum generibus variè & multi fuere præſtantes. Cato primus Porciæ gentis, tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatus eſt, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator: quæ mihi omnia, etiam ſi non priùs, attamen clariùs fulſiſſe in Scipione Aemiliano videntur: dempto prætereà plurimorum odio, quo Cato laborauit. Itaque ſit proprium Catonis, quater & quadragies cauſam dixiſſe: nec quenquam ſæpius poſtulatum, & ſemper abſolutum.

Item de fortitudine. CAP. XXVIII.

FOrtitudo in quo maximè extiterit, immenſæ quæſtionis eſt, vtique ſi recipiatur poetica fabuloſitas. Q. Ennius T. Cæcilium Teucrum, fratremque eius præcipuè miratus, propter eos ſextum adiecit Annalem. L. Siccius Dentatus, qui Tribunus plebei fuit, Sp. Tarpeio, A. Aeternio Conſulibus, haud multo poſt exactos reges, vel numeroſiſſima ſuffragia habet, centies vicies præliatus, octies ex prouocatione victor, xlv. cicatricibus aduerſo corpore inſignis, nulla in tergo. Item ſpolia cepit xxxiiij. donatus haſtis puris duodeuiginti, phaleris xxv. torquibus tribus & lxxx. armillis clx. coronis xxvj, ciuicis xiiij. aureis viij. muralibus iij. obſidionali vna, fiſco æris, x. captiuis & xx. ſimul bubus, Imperatores ix, ipſius maximè opera triumphantes ſecutus: præterea (quod optimū in operibus eius reor) vno ex ducibus. T. Romulio ex Conſulatu ad populum conuicto malè acti imperij rei militaris. Haud minora forent Manlij Capitolini decora, ni perdidiſſet illa exitu vitæ. Ante decimum ſeptimum annum bina ceperat ſpolia. Primus omnium eques coronam muralem acceperat, vi, ciuicas, xxxvij. dona. xxxiij. cicatrices aduerſo corpore exceperat: P. Seruilium Magiſtrum equitū ſeruauerat, ipſe vulneratus humerum ac femur. Super omnia, Capitolium ſummamque rem in eo ſolus à Gallis ſeruauerat, ſi non regno ſuo ſeruaſſet. Verùm ſunt in his quidem virtutis opera magna, ſed maiora fortunæ. M. Sergio, vt quidem arbitror, nemo quenquam hominū iure prætulerit: licet pronepos Catilina gratiam nomini deroget. Secundo ſtipendio dexteram manum perdidit: ſtipendiis duobus ter & vicies vulneratus eſt: obid neutra manu, neutro pede ſatis vtilis: vno tantum ſeruo, plurimis poſteà ſtipendiis debilis miles. Bis ab Annibale captus (neque enim cum quolibet hoſte res fuit) bis vinculorum eius profugus, xx. menſibus nullo non die in catenis aut compedibus cuſtoditus. Siniſtra manu ſola quater pugnauit, duobus equis inſidente eo ſuffoſſis. Dexteram ſibi ferream fecit, eaque religata prælіatus, Cremonam obſidione exemit, Placentiam tutatus eſt: duodena caſtra hoſtium in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione eius apparent, habita cùm in Prætura ſacris arceretur à collegis vt debilis. Quos hic coronarum aceruos conſtructurus hoſte mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cuiuſque virtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinusque aut Thraſymenus ciuicas dedēre? Quæ Cannis corona merita? vnde fugiſſe, virtutis ſummum opus fuit. Cæteri profectò victores hominum fuere, Sergius vicit etiam fortunam.

De ingenijs ſiue laudibus quorundam ab ingenijs. CAP. XXIX.

INgeniorum gloriæ quis poſſit agere delectum, per tot diſciplinarum genera, & tantam rerū opērumque varietatem? niſi fortè Homero vate Græco, nullum felicius extitiſſe conuenit, ſiue operis fortuna, ſiue materia æſtimetur. Itaque Alexander Magnus (etenim inſignibus iudiciis optimè citraque inuidiam tam ſuperba cenſura peragetur) inter ſpolia Darij Perſarum regis vnguentorum ſcrinio capto, quod erat auro gemmisque ac margaritis pretioſum, varios eius vſus amicis demonſtrantibus (quando tædebat vnguenti bellatorem & militia ſordidum) imò Hercule, inquit, librorum Homeri cuſtodiæ detur: vt pretioſiſſimum humani animi opus, quàm maximè diuiti opere ſeruaretur. Idem Pindari vatis familiæ penatibusque iuſſit parci, cùm Thebas caperet. Ariſtotelis philoſophi patriā condidit: tantæq; rerum claritati, tam benignū teſtimonium miſcuit. Archilochi Poetæ †interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum ſepeliri Liber pater iuſſit, obſidentibus mœnia Lacedæmoniis: Lyſandro eorum rege in quiete ſæpius admonito, vt pateretur humari delicias ſuas. Requiſiuit rex, quis ſupremum diem Athenis obiiſſet: nec difficulter ex iis, quem Deus ſignificaſſet: intellexit: pacemq; funeri dedit.

†*aliàs, interfectorem, vnus enim fuit, Calondas cognomine Corax, vt Suidas placet: aut certè Archias, vt mauult Euſebius lib. 5. Præparat. cap 12.*

De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. CAP. XXX.

PLatoni ſapientiæ antiſtiti Dionyſius tyrannus, aliàs ſæuitiæ ſuperbiæq;, natus, vittatam nauem miſit obuiam, ipſe quadrigis albis egredientem in litore excepit. Viginti talentis vnam orationem Iſocrates vendidit. Aeſchines Athenienſis ſummus Orator, cùm accuſationem, qua fuerat vſus, Rhodi legiſſet, legit & defenſionem Demoſthenis, ob quam in illud depulſus fuerat exilium, mirantibuſque, tum magis fuiſſe miraturos dixit, ſi ipſum orantem audiuiſſent, in calamitate teſtis ingens factus inimici. Thucydidem Imperatorem Athenienſes in exilium egere, rerū conditorem reuocauere, eloquentiam mirati, cuius virtutem damnauerant. Magnum & Menandro in comico ſocco teſtimonium regum Aegypti & Macedoniæ cōtigit, claſſe & per legatos petito, maius ex ipſo, regiæ fortunæ prælata literarum conſcientia. Perhibuere & Romani proceres etiam exteris teſtimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello, intraturus Poſidonij ſapientiæ profeſſione clari domum, fores percuti de more à lictore vetuit, & faſces lictorios ianuæ ſubmiſit is, cui ſe Oriens Occidenſque ſubmiſerat. Cato Cenſorius, in illa nobili trium ſapientiæ procerum ab Athenis legā-

M tione,

† abegisse,

tione, audito Carneade, quàm primùm legatos eos censuit dimittendos: quoniam illo viro argumentante, quid veri esset haud facilè discerni posse. Quanta morum commutatio? Ille semper alioquin vniuersos ex Italia pellendos censuit Græcos: at pronepos eius Vticensis Cato, vnum ex tribunatu militum philosophum, alterum ex Cypria legatione deportauit. Eandemque linguam ex duobus Catonibus, in illo † abiecisse, in hoc importasse, memorabile est. Sed & nostrorum gloriam percenseamus. Prior Africanus Q. Ennij statuam sepulchro suo imponi iussit: clarumque illud nomen, imò verò spolium ex tertia orbis parte raptum, in cinere supremo cum Poetæ titulo legi. Diuus Augustus carmina Virgilij cremari contra testamenti eius verecundiam veruit: maiusque ita vati testimonium contigit, quàm si ipse sua carmina probauisset. M. Varronis in bibliotheca, quæ prima in orbe ab Asinio Pollione ex manubiis publicata Romæ est, vnius viuentis posita imago est: haud minore (vt equidem reor) gloria, principe oratore & ciue, ex illa ingeniorum, quæ tunc fuit, multitudine, vni hanc coronam dante, quàm cùm eidem Magnus Pompeius piratico ex bello naualem dedit. Innumerabilia deinde sunt exempla Romana, si persequi libeat: cùm plures vna gens in quocunque genere eximios tulerit, quàm cæteræ terræ. Sed quo te M. Tulli piaculo taceam? quóve maximè excellentem insigni prædicem? quo potius, quàm vniuersi populi illius gentis amplissimo testimonio, † & tota vita tua Consulatus tantùm operibus electis? Te dicente, legem agrariam, hoc est alimenta sua, abdicauerunt tribus: te suadente, Roscio theatralis authori legis ignouerunt, notatasq; se discrimine sedis æquo animo tulerunt: te orante, proscriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proscripsisti. Salue primus omnium parens patriæ appellate, primus in toga triumphum, linguæque lauream merite, & facundiæ Latiarumq; literarum parens: atque (vt Dictator Cæsar hostis quondam tuus, de te scripsit) omnium triumphorum lauream adepte maiorem, quanto plus est, ingenij Romani terminos in tantum promouisse, quàm imperij.

† è tota

De morum maiestate. CAP. XXXI.

RElíquis animi bonis, præstitere cæteros mortales sapientia, ob id Cati, Corculi, apud Romanos cognominati, Apud Græcos Socrates, oraculo Apollinis Pythij prælatus cunctis.

De authoritate. CAP. XXXII.

RVrsus mortales oraculorũ societatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta eius Delphis consecrando aureis literis, quæ sunt hæc: Nosse se quenque: & Nihil nimium cupere: Comitemque æris alieni atque litis, esse miseriam. Quin & funus eius, cùm victore filio Olympiæ expirasset gaudio, tota Græcia prosecuta est.

De Diuinitate. CAP. XXXIII.

DIuinitas, & quędam cælitum societas nobilissima, ex fœminis in Sibylla fuit: ex viris in Melampode apud Græcos, apud Romanos in Marcio.

De Nasica. CAP. XXXIIII.

VIr optimus semel à condito æuo iudicatus est Scipio Nasica, à iurato Senatu. Idem in toga candida bis repulsa notatus à populo. In summa, ei in patria mori non licuit: non Hercule magis, quàm extra vincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. CAP. XXXV.

PVdicissima fœmina semel matronarum sententia iudicata est Sulpitia Paterculi filia, vxor Fulvij Flacci: electa ex centum præcipuis, quæ simulachrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum religionis experimento Claudia, inducta Romam Deûm matre.

De pietate. CAP. XXXVI.

PIetatis exempla infinita quidem toto orbe extitere, sed Romæ vnum, cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera supplicij causa carcere inclusa matre, cùm impetrasset aditũ, à ianitore semper excussa ne quid inferret cibi, deprehensa est vberibus suis alens eam. Quo miraculo, matris salus † donata pietati est, ambæq; perpetuis alimẽtis, & locus ille eidem cõsecratus Deæ, C. Quintio, M. Acilio coss. templo Pietatis extructo in illius carceris sede, vbi nunc Marcelli theatrum est. Gracchorum pater, anguibus prehensis in domo, cùm responderetur, ipsum victurũ alterius sexus interempto: imò verò, inquit, meum necate: Cornelia enim iuuenis est, & parere adhuc potest. Hoc erat vxori parcere, & reipublicæ consulere. Idque mox consecutum est. M. Lepidus Apuleiæ vxoris charitate post repudium obiit. P. Rutilius morbo leui impeditus, nuntiata fratris repulsa in Consulatus petitione, illico expirauit. P. Catienus Philotimus, patronum, adeò dilexit, vt hæres omnibus bonis institutus, in rogum eius se iáceret.

donata filiæ pietati

De artium

De artium plurimarum excellentia, Astrologia, Grammatica, Geometria. CAP. XXXVII.

VAriarum artium scientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par sit, florem hominũ libantibus: Astrologia Berosus, cui ob diuinas prædictiones Athenienses publicè in gymnasio statuam inaurata lingua statuêre. Grammatica Apollodorus, cui Amphictyones Græciæ honorem habuere. Hippocrates medicina: qui venientem ab Illyriis pestilentiam prædixit, & discipulos ad auxiliandum circa vrbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Eandem scientiam in Cleombroto Ceo Ptolemæus rex Megalensibus sacris donauit C. talentis, seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est, extracta Philippi regis oculo sagitta, & circa deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Asclepiadi Prusiensi, condita noua secta, spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione, qua vinum ægris medetur, relato è funere homine & seruato: sed maximè sponsione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si vnquam inualidus vllo modo fuisset ipse: † & victor suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus est. Grande & Archimedi Geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit, interdicto, cùm Syracusæ caperentur, ne violaretur vnus, nisi fefellisset imperium militaris imprudentia. Laudatus est & † Ctesiphon Gnossius, æde Ephesiæ Dianæ admirabiliter fabricata: Philon, Athenis armentario mille nauium, Ctesibus, pneumatica ratione & hydraulicis organis repertis: Dinocrates, metatus Alexandro condente in Aegypto Alexandriam. Idem hic Imperator edixit, ne quis ipsum alius, quàm Apelles, pingeret: quàm Pyrgoteles, sculperet: quàm Lysippus ex ære duceret: quæ artes pluribus inclaruere exemplis.

† & vicit, suprema in senecta lapsu scalarum exanimatus.

† Chersiphron legendum videtur ex Strabonis lib. 13.

Item mira opera artificis. CAP. XXXVIII.

ARistidis Thebani pictoris vnam tabulam, centum talentis rex Attalus licitatus est. Octogintà emit duas Cæsar Dictator, Medeam & Aiacem Timomachi, in templo Veneris Genitricis dicaturus. Candaules rex Bularchi picturam Magnetum exitij mediocris spatij pari rependit auro. Rhodum nõ incendit rex Demetrius, Expugnator cognominatus, ne tabulam Protogenis cremaret, à parte ea muri locatam. Praxiteles marmore nobilitatus est, Gnidiaque Venere, præcipuè væsano amore cuiusdam iuuenis insigni: & Nicomedis æstimatione regis, grandi Gnidorum ære alieno permutare eam conati. Phidiæ Iupiter Olympius quotidie testimonium perhibet. Mentori capitolinus & Diana Ephesia, quibus fuere consecrata artis eius vasa.

De seruitijs. CAP. XXXIX.

PRetium hominis in seruitio geniti maximum ad hanc diem (quod equidem compererim) fuit Grammaticę artis Daphnidis, Cn. Pisaurẽsi vendente, † & M. Scauro principe ciuitatis IIIMDCC. sestertiis licente. Excessere hoc in nostro æuo nec modicè histriones, sed libertatem suam mercati. Quippe cùm iam apud maiores Roscius histrio H—S quingenta annua meritasse prodatur: nisi si quis in hoc loco desiderat Armeniaci belli, paulò antè propter Tyridatem gesti, dispensatorem, quem Nero H— S.cxx. M. manumisit. Sed hoc pretium belli, non hominis fuit; tam hercule, quàm libidinis, non formæ, Pæzontem è spadonibus Seiani iij. M. D. mercante Sutorio Prisco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniam arguere nulli vacabat.

† Expedit huic locum Budæus libr. 2 de Asse, circa fin. tandemq; in eam discedit sententiã, vt hìc legendũ censeat, CCCM. DCC. sestertijs.

De præstantia gentium. CAP. XL.

GEntium in toto orbe præstantissima vna omni virtute haud dubiè Romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non est humani iudicij: cùm prosperitatem ipsam alius alio modo, & suopte ingenio quisque terminet. Si verum facere iudicium volumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo est felix. Abundè igitur atque indulgenter fortuna decîdit cum eo, qui iure dici non infelix potest. Quippe vt alia non sint, certè ne lassescat fortuna metus est: quo semel recepto, solida felicitas non est. Quid, quòd nemo mortalium omnibus horis sapit? vtinamque falsum hoc, & non à vate dictum quàm plurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circunscribendũ seipsam ingeniosa, computat more Thraciæ gentis: quæ calculos colore distinctos, pro experimento cuiusque diei in vrnam condit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoq; pronuntiat. Quid, quòd iste calculi candore illo laudatus dies, originem mali habuit? Quàm multos accepta afflixere imperia? quàm multos bona perdidere, & vltimis mersere suppliciis? Ista nimirũ bona, si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profectò, alius de alio iudicat dies, & tamen supremus de omnibus: ideoque nullis credendum est. Quid, quòd bona malis paria nõ sunt; etiam pari numero, nec lætitia vllo minimo mœrore pensanda? Heu vana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur: vbi quæritur pondus.

De felicitate summa. CAP. XLI.

VNa fœminarum in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis vxor, regis mater fuit. Vna Pherenice, quæ filia, soror, mater Olympionicarum. Vna familia Curionum, in qua tres continua serie oratores extiterunt. Vna Fabiorum, in qua tres continui principes Senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. CAP. XLII.

CAetera exempla fortunæ variantis innumera sunt. Etenim quæ fecit magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudiis?

De bis proscripto, L. Sylla, Q. Metello. CAP. XLIII.

SEruauit proscriptum à Sylla M. Fiduſtium Senatorem, annis xxxvj. sed iterum proscriptus. Superstes Syllæ vixit vsque ad Antonium: constatque nulla alia de causa ab eo proscriptum, quàm quia proscriptus fuisset. Triumphare P. Ventidium de Parthis voluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeij Strabonis duxit puerum; quanquàm Massurius author est, bis in triumpho ductum: Cicero, mulionem castrensem suffarraneum fuisse: plurimi, iuuentam inopem in caliga militari tolerasse. Fuit & Balbus Cornelius maior Consul, sed accusatus, atque de iure virgarum in eum, iudicum in consilium missus, primus externorum, atq; etiam in Oceano genitorum vsus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. Est & L. Fuluius inter insignia exempla, Tusculanorum rebellantium Consul: eodemque honore, cùm transisset, exornatus confestim à populo Romano: qui solus eodem anno, quo fuerat hostis, Romæ triumphauit ex iis, quorum Consul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui, felicis sibi cognomen asseruit L. Sylla, ciuili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus. Et quibus felicitatis inductus argumentis? quòd proscribere tot millia ciuium ac trucidare potuisset. O praua interpretatio, & futuro tempore infelix. Non melioris sortis tunc fuere pereuntes, quorum miseremur hodie, cùm Syllam nemo nõ oderit? Age, non exitus vitæ eius omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente seipso corpore, & supplicia sibi gignente? Quod vt dissimulauerit, & supremo somnio eius (cui immortuus quodammodo est) credamus, ab vno illo inuidiam gloria victam; hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quòd Capitolium non dedicauisset Quintus Metellus in ea oratione, quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli, Pontificis, bis Consulis. Dictatoris, Magistri equitum, Quindecimviri agris dandis, † qui primus elephantos primo Punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit: decem maximas res optimasque, in quibus quærendis sapientes ætatem exigerent, consummasse eum. Voluisse enim primarium bellatorem esse, optimum oratorem, fortissimum Imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore vti, summa sapientia esse, summum Senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & clarissimum in ciuitate esse. Hæc contigisse ei, nec vlli alij post Romam conditam, longum est refellere & superuacuum, abundè vno casu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam, amissis incendio, cùm Palladiũ raperet ex æde Vestæ, memorabili causa, sed euentu misero. Quo fit, vt infelix quidem dici non debeat, felix tamen non possit. Tribuit ei populus Roman. quod nunquàm vlli alij ab condito æuo, vt quoties in Senatum iret, curru veheretur ad curiam. Magnum & sublime, sed pro oculis datum.

De Sylla supremo hoc somnio, vide Appianum Alexand. Bel. ciuil. libr. 1. & Plutarchum in vita eius.

† Ante L. Metellũ elephantos in triumpho duxit Manius Curius bello Tarentino, vt ex Polybio, L. Floro, Liuij Epitome cæteriq; Historicis notum est. Quo fit, vt hîc legendum videatur, Qui plurimos elephãtos. Cuius castigationis autor ipse nobis est Plinius, sic scribens libro 8. cap. 3. Cùm L. Metel lus triumpho plurimos duxit elephãtos.

De altero Metello. CAP. XLIIII.

HVius quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius, inter rara felicitatis humanæ exempla numeratur. Nam præter honores amplissimos, cognomenque è Macedonia, quatuor filiis illatus rogo, † vno Prætore, tribus Consularibus, duobus Triumphalibus, vno Censorio: quæ singula quoque paucis contigere; in ipso tamen flore dignationis suæ ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Maccrioni, Tribuno plebis, quem è Senatu Censor eiecerat, reuertens è campo Meridiano tempore, vacuo foro & Capitolio, ad Tarpeium raptus, vt præcipitaretur, conuolante quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrẽ eum appellabat, sed (vt necesse erat in subito) tardè & tanquã in exequias, cùm resistendi sacroque sanctum repellendi ius non esset, virtutis suæ opera & Censuræ periturus, ægrè Tribuno, qui intercederet, reperto, à limine ipse mortis reuocatus: alieno beneficio posteà vixit, bonis inde etiam consecratis † à damnatu suo: tanquam parum esset, faucium certè intortarum, expressique per aures sanguinis pœnam exactam esse. Equidem & Africani sequentis inimicum fuisse, inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit: Ite filij, celebrate exequias, nunquàm ciuis maioris funus videbitis. Et hoc dicebat iam Balearicis & Creticis & Diadematis, iam Macedonicus ipse. Verùm vt illa sola iniuria æstimetur, quis hunc iure felicem dixerit, periclitatũ ad libidinem inimici, nec Africani saltem, perire? quos hostes viciſſe tanti fuit? aut quos nõ honores currusq; illa sua violentia fortuna retroegit, per mediã vrbem Censore tracto, (etenim sola hæc moriendi ratio fuerat) tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipse de eorum exuuiis, ne captiuos quidem sic traxerat. Maius hoc sceleris felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico vel funus tantum ac tale perdere, in quo à triumphalibus liberis portaretur in rogum, velut exequiis quoq; triumphans. Nulla est profectò solida felicitas, quam contumelia vlla vitæ rumpit, nedum tanta. Quod superest, nescio morum gloriæ an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam sceleratam Catinij audaciam semper fuisse inultam.

Aliãs legitur & apud Vale. Maxi. libr. 7. cap. de felicitate.

† Aliãs, à damnato suo: vt ad id respicere videatur, quod præcessit, Quem è Senatu Censor eiecerat.

De Diuo Augusto. CAP. XLV.

IN Diuo quoque Augusto, quem vniuersa mortalitas in hac Censura nuncupat, si diligenter æstimentur cuncta, magna sortis humanæ reperiantur volumina. Repulsa in Magisterio apud auunculum,

culum, & contra petitionem eius prælatus Lepidus: proscriptionis inuidia, collegium in Triumuiratu pessimorum ciuium, nec æqua saltem portione, sed prægraui Antonio: Philippensi prælio mor bus, fuga, † & triduo in palude latebræ ægroti: & (vt fatentur Agrippa & Mecœnas) aqua subter cutem fusa turgida latera: naufragia Sicula, & alia ibi quoque in spelunca occultatio. Iam in nauali fuga vrgente hostium manu, preces Proculeio mortis admotæ: cura Perusinæ contentionis: solicitudo Martis Actiaci: Pannonici belli ruina è turri: tot seditiones militum, tot ancipites morbi corporis: suspecta Marcelli vota, pudenda Agrippæ ablegatio, toties petita insidiis vita; incusatæ liberorum mortes, luctusq; non tantùm orbitate tristes: adulterium filiæ, & consilia parricidæ palàm facta: contumelio sus priuigni Neronis secessus: aliud neptis adulterium: iuncta deinde tot mala: inopia stipendij, rebellico Illyrici, seruitiorum delectus, iuuentutis penuria: pestilentia vrbis, fames sitisque Italiæ, destinatio expirandi, & quatriduii inedia maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hęc Variana clades, & maiestatis eius fœda fugillatio, abdicatio Posthumi Agrippæ post adoptionem, desiderium post relegationem: inde suspicio in Fabium, arcanorumq; proditionem: hinc vxoris & Tiberij cogitationes suprema eius cura. In summa, Deus ille, cælumque nescio adeptus magis, an meritus, hærede hostis sui filio excessit.

† Vetus lectio & tridui in paludẽ ægroti & (vt fatentur Agrippa & Mecœnas aqua subter cutem fusa turgidi latebra.

Quos beatissimos dij iudicauerunt. CAP XLVI.

SVbeunt in hac reputatione Delphica oracula, velut ad castigandam hominum vanitatem à Deo emissa. Duo sunt hæc: Phedium felicissimum, qui pro patria proximè occubuisset. Iterum à Gyge rege tunc amplissimo terrarum consultum, Aglaum Psophidium esse feliciorem. Senior hic in angustissimo Arcadiæ angulo paruum, sed annuis victibus largè sufficiens, prædium colebat, nunquàm ex eo egressus: atque (vt è vitæ genere manifestum est) minima cupidine minimum in vita mali expertus.

Quem viuentem, vt Deum, coli iusserunt. CAP. XLVII.

COnsecratus est viuus sentiensq; oraculi eiusdem iussu, & Iouis deorũ summi astipulatu, Euthymus pycta, semper Olympiæ victor, & semel victus. Patria ei Locri in Italia; ibi imaginem eius & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine, Callimachũ vt nihil aliud, miratum video, Deumq; iussisse facrificari; qp & viuo factitatũ & mortuo: nihilq; adeò mirum aliud, quàm hoc placuisse Diis.

De spatijs vitæ longissimis. CAP. XLVIII.

DE spatio atque longinquitate vitæ hominum, non locorum modò situs verùm exempla, ac sua cuique sors nascendi incertum fecere. Hesiodus, qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulosè (vt reor) multa de hominum æuo referens, cornici nouem nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis. Et reliqua fabulosius in phœnice ac Nymphis. Anacreon Poeta Arganthonio Tartessiorum regi cl. tribuit annos, Cinyræ Cypriorum x. annis amplius, Aegimio cc. Theopompus Epimenidi Gnossio clvij. Hellanicus quosdam in Aetolia Epiorum gentis cc. explere. Cui astipulatur Damastes, memorans Pictoreum ex iis præcipuum corpore viribusque etiam ccc. vixisse Ephorus Arcadum reges ccc. annis. Alexander Cornelius, Dandonem quendam in Illyrico cccc. vixisse. † Xenophon in Periplo, maritimorum regem cccccc. atq; vt parcè mentitus, filium eius dccc. quæ omnia insita temporum acciderunt. Annum enim alij æstate vnum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere: quidam Lunæ senio, vt Aegyptij: itaque apud eos aliqui & singula millia annorum vixisse produntur. Sed vt ad confessa transeamus, Arganthonium Gaditanum octoginta annis regnasse, propè certum est: putant quadragesimo cœpisse. Masiniſſam sexaginta annis regnasse, indubitatũ est: Gorgiam Siculum centum & octo vixisse. Q. Fabius Maximus sexaginta tribus annis Augur fuit. M. Perpenna, & nuper L. Volusius Saturninus, omnium quos in Consulatu sententiam rogauerant, superstites fuere. Perpenna septem reliquit ex iis, quos Censor legerat: vixit annos xcviij. Qua in re & illud adnotare succurrit, vnum omnino quinquennium fuisse, quo Senator nullus moreretur: cùm Flaccus & Albinus Censores lustrum condidere vsque ad proximos Censores, ab anno vrbis quingentesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus c. annos impleuit: cuius inter primum & sextum Consulatum xlvj. anni fuere. Idem scilla curuli semel ac vicies sedit, quoties nemo alius. Aequauit eius vitæ spatium Metellus Pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilij xcvij. annos excessit: Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem: Terentia Ciceronis ciij, Clodia Ofilij cxv. hæc quidem etiam enixa quindecies. Luceia mima centum annis in scena pronuntiauit. Galeria Copiola Emboliaria reducta est in scenam, Cn. Pompeio, Q. Sulpitio coss. ludis pro salute Diui Augusti votiuis, annum centesimumquartum agens: quæ producta fuerat tyrocinio à M. Pomponio Aedili plebis, C. Mario, Cn. Carbone Consulibus, ante annos nonagintaunum: & à Magno Pompeio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Samulam quoque centum decem annis vixisse, author est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionẽ (q primus togatus saltare instituit) vtriusq; secularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Cęsar Consulatu suo quarto fecit, quando lxiij. non amplius anni interfuere, quanquã & posteà diu vixit. In Tmoli montis cacumine, quod vocant Tempsin, cl. annis viuere, Mutianus author est. Totidẽ annos censum Clau-

† Val. Max. libr. 8. cap. de senectute, hãc eandem referens historiã, citansq; Xenophontem, non in Periplo, vt hîc, περὶ γήρως, hoc est, de senectute, Latinorum regem legisse videtur, non, vt hic maritimorum. In hoc tamen à vulgata Plinij lectione discrepat, quòd Latinorum regi octingentos annos, filio autẽ eius dederit sexcentos.

dij Cæſaris cenſura T. Fullonium Bononienſem: idq; collatis cenſibus, quos antè detulerat, vitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) verum apparuit.

De varietate naſcendi. CAP. XLIX.

POſcere videtur locus ipſe ſideralis ſcientiæ ſententiam. Epigenes cxxij. annos impleri negauit poſſe: Beroſus excedi cxvij. Durat & ea ratio, quam Petoſiris ac Necepſos tradiderunt, & † tetartemorion appellant, à trium ſignorum portione, qua poſſe in Italiæ tractu cxxvj. annos vitæ contingere apparet. Negauere illi quenquam xc. partium exortiuam menſuram (quod anaphoras vocant) tranſgredi, & has ipſas incidi occurſu maleficorum ſiderum, aut etiam radiis eorum, Soliſque. Rurſus † Aeſculapij ſecta, quæ ſtata vitæ ſpatia à ſtellis accipi dicit, ſed quantum plurimum tribuat, incertum eſt. Rara autem eſſe dicunt longiora tempora, quandoquidem momentis horarum inſignibus Lunæ dierúmue ſeptem atque ix. (quæ nocte ac die obſeruantur) ingens turba naſcatur, ſcanſili annorum lege occidua, quàm climacteras appellant, non ferè ita genitis liiij. annum excedentibus. Primum ergo artis ipſius inconſtantia declarat, quàm incerta res ſit. Accedunt experimenta & exempla recentiſſimi cenſus, quem intra quadriennium Imperatores Cæſares Veſpaſiani, pater filiuſque Cenſores egerunt. Nec ſunt omnia vaſaria excutienda: mediæ tantum partis, inter Apenninum Padumq;, ponemus exempla. Centum viginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli vnus. cxxv, Parmæ duo. cxxx, Placentiæ vnus. cxxxj, Fauentiæ vna mulier. cxxxij, Bononiæ L. Terentius Marci filius, Arimini verò M. Aponius. c. & l, Tertulla, cxxxvij. Circa Placentiam in collibus oppidum eſt Velleiacium, in quo cx. annos ſex detulere, quatuor centenos vicenos, vnus cxl. M. Mutius M. filius, Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confeſſa, in regione Italiæ octaua centenûm annorũ cenſi ſunt homines liiij. centenûm denûm homines lvij. centenûm vicenûm quinûm homines duo, centenûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm aut ſeptenûm totidem, centenûm quadragenûm homines tres. Alia mortalitatis inconſtantia: Homerus eadem nocte natos Hectorem & Polydamanta tradit, tam diuerſæ ſortis viros. C. Mario, Cn. Carbone iij. coſſ. ad quintũ. kalend. Iunias, M. CæciliusRufus & C. Licinius Caluus eadem die geniti ſunt, oratores quidem ambo, ſed tam diſpari euentu. Hoc etiam iiſdem horis naſcentibus in toto mundo quotidie euenit, pariterq; domini ac ſerui gignuntur, reges & inopes.

† Eſt *autem Tetartemorion Græcè, qui Quadrans Latinè dicitur, conſtans ex quatuor partibus ſigniferi circuli, hoc eſt, ſignis tribus, vt annotauit Budæus libr. i. de Aſſe.*

† *Aliàs, Aſclepiades, cuius & in indice meminit, & libr. 7. ca. 37. nouæ ſectæ cõditorem nominat.*

† *Vetus lectio, Ruffinus adſtipulante Valerio Max. libr. 2. cap. de cenſoria nota, Itẽ L. Floro lib. i. Eutropio libr. 2. Liuij Epitome, & A. Gell. libr. 17. c. 21.*

† *Legendum Phereus Iaſon, ex Val. Max. libr. i. capit. de miraculis.*

In morbis varia exempla, CAP. L.

PVblius Cornelius † Rufus, qui Conſul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum viſum amiſit, cùm id ſibi accidere ſomniaret. E diuerſo † Phalereus tum deploratus à medicis vomicæ morbo, cùm mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam inuenit ex hoſte. Q. Fabius Maximus Conſul apud flumen Iſaram prælio commiſſo aduerſus Allobrogum Aruernorumq; gentes, adv.

adv. Idus Auguſtas cxxx. M. perduellium cæſis, febri quartana liberatus eſt in acie. Incertum ac fragilenimirum eſt hoc munus naturę, quicquid datur nobis: malignum verò & breue etiam in iis, quibus largiſſimè contingit, vniuerſum vtique æui tempus intuentibus. Quid, quòd æſtimatione nocturnæ quietis, dimidio quiſque ſpatio vitæ ſuæ viuit? pars æqua morti ſimilis exigitur, aut pœnæ, niſi contingit quies. Nec reputantur infantię anni, qui ſenſu carent, non ſenectæ in pœnam viuacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties inuocata morte, vt nullum frequentius ſit votum. Natura verò nihil hominibus breuitate vitæ præſtitit melius. Hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta: & tamen vitæ hoc tempus annumeratur. Ergo pro miraculo & id ſolitarium reperitur exemplum, Xenophilum Muſicum centum & quinque annis vixiſſe ſine vllo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per ſingulas membrorum partes, qualiter nullis aliis animalibus, certis peſtifer calor remeat horis aut rigor neque horis modò, ſed & diebus noctibuſque trinis quadriníſue, etiam anno toto. Atque etiam morbus eſt aliquis, per ſapientiam mori. Morbis enim quoque quaſdam leges natura poſuit. Quadrini circuitus febrem, nunquàm bruma, nunquàm hybernis menſibus incipere: quoſdam poſt ſexageſimum vitæ ſpatium non accidere: alios pubertate deponi, à fœminis præcipuè. Senes minimè ſentire peſtilentiam. Nanque & vniuerſis gentibus ingruunt morbi, & generatim modò procerũ ordini, alioſq; per gradus. Qua in re obſeruatum, à meridianis partib. ad occaſum Solis peſtilentiã ſemper ire: nec vnquã ferè aliter niſi hyeme, nec vt ternos excedat menſes.

De ſignis mortis. CAP. LI.

IAm ſigna lętalia: in furoris morbo riſum: ſapientiæ verò ægritudine, fimbriarum curam & ſtrãgulæ veſtis plicaturas, à ſomno mouentium neglectum, præfandi humoris è corpore effluuium: in oculorum quidem & narium aſpectu indubitata maximè, atque etiam ſupino aſſiduè cubitu: venarum inæquabili aut formicante percuſſu: quæque alia Hippocrati principi medicinæ obſeruata ſunt. Et cùm innumerabilia ſint mortis ſigna, ſalutis ſecuritatiſque nulla ſunt. Quippe cùm Cenſorius Cato ad filium de validis quóque obſeruationem, vt ex oraculo aliquo, prodiderit, ſenilem iuuentam præmaturæ mortis eſſe ſignum. Morborum verò tam infinita eſt multitudo, vt Pherecydes Syrius copia ſerpentium ex corpore eius erumpente expirauerit. Quibuſdam perpetua febris eſt, vt C. Mecœnati. Eidem triennio ſupremo nullo horæ momento contigit ſomnus. Antipater Sidonius Poeta omnibus annis vno die tantùm natali corripiebatur febri, & eo conſumptus eſt ſatis longa ſenecta.

De his qui elati reuixerunt. CAP. LII.

AViola Conſularis in rogo reuixit: & quoniam ſubueniri non potuerat prævalente flamma, viuus crematus eſt. Similis cauſa in L. Lamia Prætorio viro traditur. Nam C. Aelium Tuberonem Prætura functum à rogo relatum, Meſſala Rufus, & plerique tradunt. Hæc eſt conditio mortalium: ad has & eiuſmodi occaſiones fortunæ gignimur, vti de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore errare ſolitam, vagumque èlonginquo multa annuntiare, quæ niſi à præſenti noſci non poſſent, corpore interim ſemianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantharidæ vocabantur) remeanti animæ velut vaginam ademerint. † Ariſtæi etiam viſam euolantem ex ore in Proconneſo, corui effigie, magna quæ ſequitur fabuloſitate: quam equidem & in Gnoſſio Epimenide ſimili modo accipio. Puerum æſtu & itinere feſſum in ſpecu ſeptem & quinquaginta dormiſſe annis: rerũ faciem mutationemq; mirantẽ, velut

† *Legendum Ariſtęa, ex Herodoto, Plutarcho, Suida, Strabone, cæteriſq; Græcis, ad vnum omnibus ſcriptorem hunc Proconneſiũ. Ariſeam non Ariſteum nõminantibus.*

velut poſtero experrectum die: hinc pari numero dierum ſenio ingruente, vt tamen in ſeptimum & quinquageſimum atque centeſimum vitæ duraret annum. Fœminarum ſexus huic malo videtur maximè opportunus, conuerſione vuluæ: quæ ſi corrigatur, ſpiritus reſtituitur. Huc pertinet nobile illud apud Græcos volumen Heraclidis, ſeptem diebus fœminæ exanimis ad vitam reuocatæ. Varro quoque author eſt, xx. viris agros diuidentibus Capuæ, quendam qui efferretur feretro, domum remeaſſe pedibus. Hoc idem Aquini accidiſſe. Romæ quoque Corfidium materteræ ſuæ maritum funere locato reuixiſſe, & locatorem funeris ab eo elatum. Adiicit miracula, quæ tota indicaſſe conueniat. E duobus fratribus equeſtris ordinis Corfidio maiori accidiſſe, vt videretur expiraſſe, apertoque teſtamento recitatum hæredem minorem funeri inſtitiſſe: interim eum, qui videbatur extinctus, plaudendo conciuiſſe miniſteria, & narraſſe à fratre ſe veniſſe, commendatam ſibi filiam ab eo. Demonſtratum prætereà, quo in loco defodiſſet aurum nullo conſcio, & rogaſſe vt iis funebribus, quæ comparaſſet, efferretur. Hoc eo narrante, fratris domeſtici propere annuntiauere exanimatum illum: & aurum, vbi dixerat, repertum eſt. Plena prætereà vita eſt his vaticiniis, ſed non conferenda, cùm ſæpius falſa ſint, ſicut ingenti exemplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Cæſaris claſſiarius fortiſſimus captus à Sext. Pompeio, iuſſu eius inciſa ceruice, & vix cohærente, iacuit in litore tota die. Deinde cùm adueſperauiſſet, cum gemitu precibuſque congregata multitudine petiit, vti Pompeius ad ſe veniret, aut aliquem ex charis mitteret: ſe enim ab inferis remiſſum, habere quæ nuntiaret. Miſit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus: Inferis diis placere Pompeij cauſas & partes pias: proinde euentum futurum, quem optaret: hoc ſe nuntiare iuſſum: argumentum fore veritatis, quòd peractis mandatis, protinus expiraturus eſſet. Idque ita euenit. Poſt ſepulturam quoque viſorum exempla ſunt: niſi quòd naturæ opera, non prodigia conſectamur.

De mortibus repentinis. CAP. LIII.

IN primis autem miraculo ſunt atque frequenti mortes repentinæ, hoc eſt, ſumma vitæ felicitas, quas eſſe naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modum ſeruabimus. Gaudio obiere, præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionyſius Siciliæ tyrannus, vterque accepto tragicæ victoriæ nuntio. Mater pugna illa Cannenſi, filio incolumi viſo contra falſum nuntium. Pudore Diodorus ſapientiæ Dialecticæ profeſſor, luſoria quæſtione non protinus ad interrogationes Stilbonis diſſoluta. Nullis euidentibus cauſis obiere, dum calciantur matutinò duo Cæſares, Prætor & Prætura perfunctus Dictatoris Cæſaris pater: hic Piſis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in Conſulatu ſuo pridie kalend. Ianuarias: in cuius locum Rebilus pauciſſimarum horarum Conſulatum petiit: Item C. Vulcatius Gurges Senator: omnes adeò ſani atque tempeſtiui, vt de progrediendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incuſſo pollicelimini cubiculi. C. Aufidius egreſſus cùm in Senatum iret, offenſo pede in comitio. Legatus quoque, qui Rhodiorum cauſam in Senatu magna cum admiratione orauerat, in limine Curiæ protinus expirauit progedi volens. Cn. Bebius Pamphilus, Prætura & ipſe functus, cùm à puero quæſiſſet horas. A. Pompeius in Capitolio, cùm Deos ſalutaſſet. M. Iuuentius Talua coſſ. cùm ſacrificaret. C. Seruilius Panſa, cùm ſtaret in foro ad tabernam hora diei ſecunda, in P. Panſam fratrem innixus. Bebius iudex, cùm vadimonium differri iubet. M. Terentius Corax, dum tabellas ſcribit in foro. Necnon & proximo anno, dum Conſulari viro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui eſt in foro Auguſti. Super omnes C. Iulius medicus, dum iungit, ſpecillum per oculum trahens. Iam L. Manlius Torquatus Conſularis, cùm in cœna placentam appeteret. L. Durius Valla medicus, dum mulſi potionem haurit. Ap. Saufeius, cùm à balneo reuerſus mulſum bibiſſet, ouumque ſorberet. P. Quintius Scapula, cùm apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius ſcriba, cùm domi ſuæ prandaret. Cornelius Gallus Prætorius, & T. Aetherius eques Rom. in Venere obiere. Et quos noſtra adnotauit ætas, duo equeſtris ordinis in eodem Pantomimo Mythico, tũ forma præcellente. Operoſiſſima tamen ſecuritas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur, Comœdiarum hiſtrione. Is cùm populo admodum placuiſſet natali die ſuo, conuiuiumque haberet, edita cœna calidam potionem in pultario poposcit, ſimulque perſonam eus diei acceptam intuens, coronam è capite ſuo in eam tranſtulit, tali habitu rigens nullo ſentiente, donec accubantiũ proximus tepeſcere potionem ammoneret. Hæc felicia exempla: at contrà miſeriarum innumera. L. Domitius clariſſimæ gentis apud Maſſiliam victus, Corfinij captus ab eodem Cæſare, veneno poto propter tædium vitæ, poſtquàm biberat, omni ope vt viueret annixus eſt. Inuenitur in actis, Felice ruſſato auriga elato, in rogum eius vnum è fauentibus ieciſſe ſeſe: friuolum dictu, ne hoc gloriæ artificis daretur, aduerſus ſtudiis copia odorum corruptum criminantibus. Cum antè non multo M. Lepidus nobiliſſimæ ſtirpis, quem † euenti anxietate diximus mortuum flammæ vi è rogo eiectus, recondi propter ardorem non potuiſſet, iuxtà ſarmentis aliis nudus crematus eſt.

Magùs placet diuortij, vt ex veruſtis codicibus legit Pinianus, ipſo præſertim ſuffragante Plinio, capite huius libri 36. vbi M. Lepidũ Apuleiæ vxoris deſiderio poſt repudiũ tradit interiiſſe.

Deſepultura. CAP. LIIII.

IPſum cremare, apud Romanos non fuit veteris inſtituti: terra condebantur. At poſtquàm longinquis bellis obrutos erui cognouere, tunc inſtitutum. Et tamen multæ familiæ priſcos ſeruauere ritus: ſicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus. Idque voluiſſe, veritũ talionem, eruto C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur quoquo modo conditus: humatus verò humo contectus.

De anima, vel de Manibus. CAP. LV.

POſt ſepulturam aliæ atque aliæ Manium ambages. Omnibus à ſuprema die eadem, quę ante primum: nec magis à morte ſenſus vllus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem. Eadem enim vanitas in futurum etiam ſe propagat, & in mortis quoque tempora ipſa ſibi vitam mentitur: aliàs immortalitatem animæ, aliàs tranſfigurationem, aliàs ſenſum inferis dando, & Manes colendo, Deumque faciendo, qui iam etiam homo eſſe deſierit, ceu verò vllo modo ſpirandi ratio homini à cæteris animalibus diſtet, aut non diuturniora in vita multa reperiantur, quibus nemo ſimilem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ perſequitur materiam? vbi cogitatio illi? quomodo viſus, auditus, aut quid agit? qui vſus eius? aut quod ſine his bonum? Quæ déinde ſedes, quantáue multitudo tot ſeculis animarum velut vmbrarum? Puerilium iſta deliramentorum, auidæque nunquàm deſinere mortalitatis commenta ſunt. Similis & de aſſeruandis corporibus hominum, acreuiuiſcendi promiſſa Democrito vanitas, qui non reuixit ipſe. Quæ (malùm) iſta dementia eſt, iterari vitam morte? quæue genitis quies vnquam, ſi in ſublimi ſenſus animæ manet, inter inferos vmbræ? Perdit profectò iſta dulcedo credulitasque præcipuum naturæ bonum mortem; † ac duplicat obitus, ſi dolere etiam pòſt futuri æſtimatione euenit. Etenim ſi dulce viuere, cui poteſt eſſe vixiſſe? At quanto facilius certiusque, ſibi quenque credere, ac ſpecimen ſecuritatis antegenitali ſumere experimento.

† *Aliàs ſic: Ac duplicat obituri dolorem etiam pòſt futuri æſtimatione.*

Quæ quis inuenerit in vita. CAP. LVI.

CONſentaneum videtur, priuſquàm digrediamur à natura hominum, indicare quæ cuiuſq; inuenta ſunt. Emere ac vendere inſtituit Liber pater. Idem diadema, regum inſigne, & triumphum inuenit. Ceres frumenta, cùm anteà glande veſcerentur. Eadem molere & conficere in Attica, Italia, & Sicilia, ob id Dea iudicata. Eadem prima leges dedit, vt alij putauere, Rhadamanthus. Literas ſemper arbitror Aſſyrias fuiſſe, ſed alij apud Aegyptios à Mercurio, vt Gellius, alij apud Syros repertas volunt. Vtique in Græciam intuliſſe è Phœnice Cadmum ſedecim numero. Quibus Troiano bello Palamedem adieciſſe quatuor hac figura Θ Ξ Φ x. Totidem poſt eum Simonidem Melicum. Z H Ψ Ω. quarum omnium vis in noſtris recognoſcitur. Ariſtoteles x. & viij. priſcas fuiſſe, A B Γ Δ E Z I K Λ M N O Π P Σ T Υ Φ. & duas ab Epicharmo additas Θ x. quàm à Palamede mauult. Anticlides in Aegypto inueniſſe quendam nomine Menona tradit xv. annis ante Phoroneum antiquiſſimum Græciæ regem, idq; monumentis approbare conatur. E diuerſo Epigenes, apud Babylonios dccxx. annorum obſeruationes ſiderum coctilibus laterculis inſcriptas docet, grauis author in primis, qui minimùm, Beroſus & Critodemus, cccc. lxxx. annorum. Ex quo apparet æternus literarum vſus. In Latium eas attulerunt Pelaſgi. Laterarias, ac domos conſtituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: anteà ſpecus erant pro domibus. Gellio Doxius Cæli filius, lutei ædificij inuentor placet, exemplo ſumpto ab hirundinum nidis. Oppidum Cecrops à ſe appellauit Cecropiam, quæ nunc eſt arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege antè conditum volunt: quidam & Sicyonem. Aegyptij multò antè apud ipſos Dioſpolin. Tegulas inuenit Cinyra Agriopæ filius, & metalla æris, vtrunque in inſula Cypro: Item forcipem, marculũ, veſtem, incudem. Puteos Danaus, ex Aegypto aduectus in Græciam, quæ vocabatur Argos Dipſion. Lapicidinas Cadmus Thebis, aut (vt Theophraſtus) in Phœnice. Thraſon muros. Turres, vt Ariſtoteles, Cyclopes: Tirynthij, vt Theophraſtus. Aegyptij textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fuſos in lanificio Cloſter filius Arachnes: linum & retia Arachne. Fulloniam artem Nicias Megarenſis. Sutrinam Boethius. Medicinam Aegyptij apud ipſos voluntrepertam: alij per Arabum, Babylonis & Apollinis filium: Herbariam & medicamentariam à Chirone, Saturni & Phylliræ filio. Aes conflare & temperare, Ariſtoteles Lydum Scythen monſtraſſe, Theophraſtus Delam Phrygem putat. Aerariam fabricam alij Chalybas, alij Cyclopas. Ferrum Heſiodus in Creta eos, qui vocati ſunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius Athenienſis, vt alij, Aeacus. Auri metalla & conflaturam, Cadmus Phœnix ad Pangæũ montem: vt alij, Thoas & Eaclis in Panchaia: aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoq; inuentionem & mellis aſſignat. Plumbũ ex Caſſiteride inſula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferrariã inuenere Cyclopes Figlinas Corœbus Athenienſis. In iis orbem Anacharſis Scythes, vt alij, Hyperbios Corinthius. Fabricã materiariã Dædalus, & in ea ſerrã, aſciam, perpendiculũ, terebram, glutinũ, † ichthyocollã: normam autem, & libellã, & tornum, & clauem. Theodorus Samius. Menſuras & pondera, Phidon Argiuus: aut Palamedes, vt maluit Gellius. Ignem è ſilice Pyrodes Icilicis filius: eundem aſſeruare in ferula, Prometheus. Vehiculũ cũ quatuor rotis Phryges. Mercaturas Pœni. Culturas vitiũ & arborũ Eumolpus Athenienſis. Vinũ aqua miſceri Staphylus Sileni filius. Oleum & trapetas † Ariſtæus Athenienſis. Idem mella. Bouem & aratrum Buzyges Athenienſis, vt alij, Triptolemus. Regiam ciuitatem Aegyptij, popularem Attici. Poſt Theſeum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Seruitiũ inuenere Lacedæmonij. Iudiciũ capitis in Ariopago primũ actum eſt, Prælium Afri cõtra Aegyptios primũ fecere fuſtibus, quos vocant phalangas. Clypeos inuene-

† *Diodorus libro 5. Ariſtæũ hunc olei & mellis repertorem, in ea parte Africæ natum tradit, quæ de nomine matris eius dicta eſt Cyrenaica. Quo fit vt & hîc nonnulli, Cyrenẽſis, legere malint, quàm Athenienſis.*

† *lithocollam:*

runt Prœtus & Acriſius inter ſe bellantes, ſiue Chalcus Athamantis filius. Loricã Midias Meſſenius, Galeam, gladiũ, haſtam Lacedæmonij. Ocreas & criſtas Cares. Arcũ & ſagittã Scythen Iouis filium, alij ſagittas Perſen Perſei filiũ inueniſſe dicũt: lanceas Aetolos, iaculũ cum amento Aetolũ Martis filiũ. Haſtas velitares Tyrrhenũ, pilumq́;: Penthesileã Amazonem ſecurim. Piſeum venabula, & in tormentis ſcorpionẽ Cretas, catapultã Syros, Phœnicas balliſtam & fundam. Aeneã tubam Piſeum Tyrrhenũ. Teſtudines Artemonem Clazomeniũ. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam. Equo vehi Bellerophontem. Frænos & ſtrata equorũ Pelethronium. Pugnare ex equo Theſſalos, qui Centauri appellati ſunt, habitantes ſecundũ Peliũ montem. Bigas primùm iunxit Phrygũ natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, ſigni dationẽ, teſſeras, vigilias Palamedes inuenit Troiano bello. Specularem ſignificationẽ eodem Sinon. Inducias Lycanor. Fœdera Theſeus. Auguria ex auibus Car: à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Aruſpiciũ Delphus, igniſpicia Amphiaraus, auſpicia auium Tireſias Thebanus. Interpretationem oſtentorũ & ſomniorũ Amphictyon. Aſtrologiam Atlas Libyæ filius, vt alij, Aegyptij vt alij, Aſſyrij. Sphæram in ea Mileſius Anaximander. Ventorum rationem Aeolus Hellenis filius. Muſicam Amphion. Fiſtulã & monaulum Pan Mercurij: obliquam tibiam Midas in Phrygia: geminas tibias Marſyas in eadem gente: Lydios modulos Amphion: Dorios Thamyras Thrax: Phrygios Marſyas Phryx: Citharam Amphion: vt alij, Orpheus: vt alij, Linus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Simonides addidit: nonam Timotheus. Cithara ſine voce cecinit Thamyras primus: cum cantu Amphion: vt alij, Linus. Citharœdica carmina compoſuit Terpander. Cum tibiis canere voce Trœzenius Dardanus inſtituit. Saltationem armatam Curetes docuere, pyrrhichen Pyrrhus, vtranque in Creta. Verſum heroicum Pythio oraculo debemus. De poematum origine magna quæſtio eſt. Ante Troianum bellum probantur fuiſſe. Proſam orationem condere Pherecydes Syrius inſtituit, Cyri regis ætate. Hiſtoriam Cadmus Mileſius. Ludos gymnicos in Arcadia Lycaon: funebres Acaſtus in Iolco: poſt eum Theſeus in Iſthmo. Hercules Olympiæ athleticam: Pythus pilam luſoriã: Gyges Lydius picturam in Aegypto: in Græcia verò Euchir Dædali cognatus, vt Ariſtoteli placet: vt Theophraſto, Polygnotus Athenienſis. Naue primus in Græciam ex Aegypto Danaus aduenit: antè ratibus nauigabatur, inuentis in mari rubro inter inſulas à rege Erythra. Reperiuntur, qui Myſos & Troianos priores excogitaſſe in Helleſponto putent, cùm tranſirent aduerſus Thracas. Etiam nunc in Britannico Oceano vitiles corio circunſutæ fiunt: in Nilo ex papy-

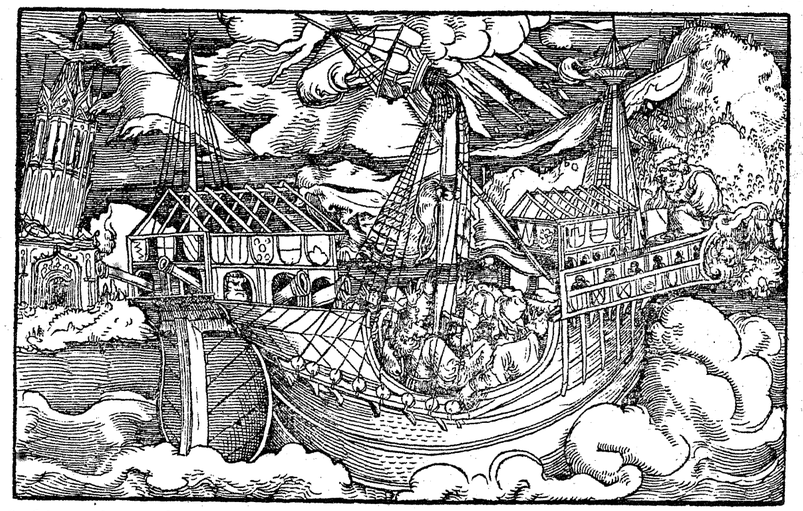

ro, & ſcirpo, & arundine. Longa naue Iaſonem primum nauigaſſe, Philoſtephanus author eſt: Egeſias Paralum: Cteſias Samyram: Saphanus Semiramin: Archimachus Aegæonem: Biremem Damaſtes Erythræos feciſſe: triremem Thucydides Aminoclen Corinthiũ: quadriremem Ariſtoteles Carthaginienſes. Quinqueremem inſtituit Neſichthon Salaminius: ſex ordinũ Xenagoras Syracuſius: ab ea ad decemremem Mneſigeton. Alexandrũ Magnum ferunt inſtituiſſe ad xij. ordines. Philoſtephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad xxx. Ptolemæum Philadelphum ad xl. Ptolemæum Philopatorem, qui Tryphon cognominatus eſt ad l. Onerariam Hippus Tyrius inuenit, lembum Cyrenenſes, cymbam Phœnices, celocem Rhodij, cercuron, Cyprij. Siderum obſeruationẽ in nauigãdo Phœnices, remũ Copæ, latitudinẽ eius Plateæ, vela Icarus, malum

malum & antennam Dædalus: Hippagum Samij, aut Pericles Athenienſis: tectas longas Thaſij: antè ex prora tantùm & puppi pugnabatur. † Roſtra addidit Piſeus: Tyrrheni anchoram: Eupalamus eandem bidentem: Anacharſis harpagonas: & manus Pericles Athenienſis, adminicula gubernandi Typhis. Claſſe princeps depugnauit Minos Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem.

† *Melius alia verborum interpunctione: Roſtra addidit Piſeus Tyrrhenus: anchoram Eupalamus: eandem bidentem Anacharſis: harpagonas & manus Pericles Athenienſis, &c. Piſei Tyrrheni meminit ſupra Plin. hoc ipſo capi. Anchorã autẽ bidentem Anacharſis eſſe inuentũ, notum eſt ex Strabonis lib. 7.*

In quo primus gentium conſenſus. CAP. LVII.

Gentium conſenſus tacitus primus omnium conſpirauit, vt Ionum literis vterentur.

De literis antiquis. CAP. LVIII.

VEteres Græcas fuiſſe eaſdem penè, quæ nunc ſunt Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ eſt hodie in Palatio, dono principum Mineruæ dicata in Bibliotheca, cum inſcriptione tali, Ναυσικράτης πεζαμένος Δ' Ἀθηναῖος κόρας καὶ Δ' Ἀθηνᾷ ἀνέθηκεν.

Quando primùm tonſores Romæ. CAP. LIX.

SEquens gentium conſenſus in tonſoribus fuit, ſed Romanis tardior. In Italiam ex Sicilia venere poſt Romam conditam anno quadringenteſimo quarto, adducente P. Ticinio Mena, vt author eſt Varro: antè intonſi fuere. Primus omnium radi quotidie inſtituit Africanus: ſequens Diuus Auguſtus cultris ſemper vſus eſt.

Quando primùm horologia. CAP. LX.

TErtius conſenſus fuit in horarum obſeruatione, iam hic rationi accedens. Quando & à quo in Græcia reperta, diximus in ſecundo volumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis Ortus tantùm & Occaſus nominantur: poſt aliquot annos adiectus eſt & Meridies, Accenſo Conſulum id pronuntiante, † cùm Curio inter Roſtra & Græcoſtaſim proſpexiſſet talem Solem. † A columna æneaad carcerem inclinato ſidere, ſupremam pronuntiabat. Sed hoc ſerenis tantùm diebus vſq; ad primum Punicum bellum. Princeps Romanis ſolarium horologium ſtatuiſſe, ante duodecim annos, quàm cum Pyrrho bellatum eſt, ad ædem Quirini, L. Papyrius Curſor, cùm eandem dedicaret, à patre ſuo votam, à Fabio Veſtali proditur. Sed neque facti horologij rationem vel artificem ſignificat, nec vnde tranſlatum ſit, aut apud quem ſcriptum id inuenerit. M. Varro primum ſtatutum in publico ſecundum Roſtra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Valerio Meſſala Conſule Catana capta in Sicilia: deportatum inde poſt xxx. annos, quàm de Papyriano horologio traditur, anno vrbis cccclxxvij. nec congruebant ad horas eius lineæ: paruerunt tamen eis annis vndecentum, donec Q. Marcius Philippus, qui cum L. Paulo fuit Cenſor, diligentius ordinatum iuxtà poſuit: idq́; munus inter Cenſoria opera gratiſſimè acceptum eſt. Etiamtum tamen nubilo incertæ fuere horæ vſque ad proximum luſtrum. Tunc Scipio Naſica collega Lænatis, primus aqua diuiſit horas æquè noctium ac dierum. Idque horologium ſub tecto dicauit, anno vrbis dxcv. Tam diu populi Romani indiſcreta lux fuit. Nunc reuertamur ad reliqua animalia, primumque terreſtria.

† *Vetuſ. lect. Cùm à Curia inter Roſtra & Græcoſtaſin proſpexiſſet Solem Roſtra autẽ ante Curiã Hoſtiliam fuiſſe author eſt Varro.*

† *Vetus cod. A columna Menia cuius columnæ meminit Pompeius Feſtus in dictione Meniana.*

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

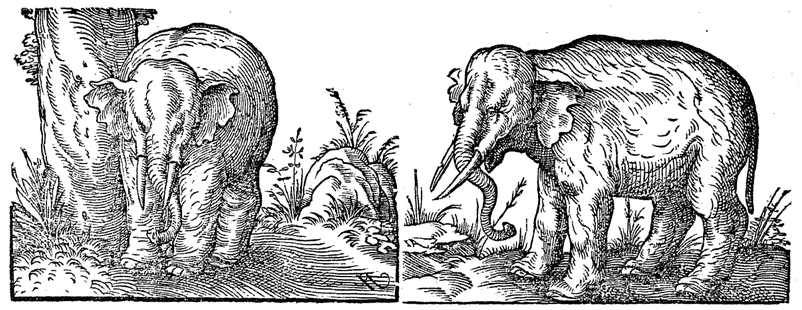

De animalibus terrestribus, elephantorum commendatio, & de sensu eorum. CAP. I.

AD reliqua transeamus animalia, & primùm terrestria. Maximum est elephas, proximumque humanis sensibus: quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorum obedientia, officiorumque, quæ didicere, memoria, amoris & gloriæ voluptas: imò verò (quæ etiam in homine rara) probitas, prudentia, æquitas: religio quoque siderum, Solisque ac Lunæ veneratio. Authores sunt, in Mauritaniæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo, nitescente Luna noua, greges eorum descendere: ibique se purificantes solenniter aqua circunspergi, atque ita salutato sidere in syluas reuerti, vitulorum fatigatos præ se ferentes. Alienæ quoq; religionis intellectu, creduntur maria transituri non antè naues conscendere, quàm inuitati rectoris iureiurando de reditu. Visique sunt fessi ægritudine (quando & illas moles infestant morbi) herbas supini in cælum iacientes, veluti tellure precibus allegata. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua submittunt, coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appellant nothos.

Quando primùm iuncti. CAP. II.

ROmæ iuncti primùm subiere currum Pompeij Magni Africano triumpho: quod prius India victa triumphante Libero patre memoratur. Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iunctos ingredi portam. Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam inconditos motus edidere, saltantium modo. Vulgare erat, per auras arma iacere non auferentibus ventis, atque inter se gladiatorios congressus edere, aut lasciuiente pyrrhiche colludere: posteà & per funes incessere, leticis etiam ferentes quaterni singulos puerperas imitantes: plenisque hominum tricliniis accubitu iere per lectos, ita libratis vestigiis, ne quis potantium attingeretur.

De docilitate eorum. CAP. III.

CErtum est, vnum tardioris ingenij in accipiendis, quæ tradebantur, sæpius castigatum verberibus, eadem illa meditantem noctu repertum. Mirum maximè, & aduersis quidem funibus subire, sed regredi magis vtique pronis. Mutianus ter Consul author est, aliquem ex his & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumque perscribere eius linguæ verbis: Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui. Itemque se videntes Puteolis, cùm aduecti è naue egredi cogerentur, territos spatio pontis procul à continente porrecti, vt sese longinquitatis æstimatione fallerent, auersos retrorsus isse. Prædam ipsi in se expetendam, sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & consuetudo melius, dentes. Quam ob rem deciduos casu aliquo vel senecta defodiunt. Hoc solum ebur est, cætero, & in his quoque, quà corpus intexit, vilitas ossea. Quanquam nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, præterquàm ex India, reperitur: cætera in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belluis summa cura: alterius mucroni parcunt, ne sit præliis hebes, alterius operario vsu fodiunt radices, impellunt moles, circunuentique à venantibus, primos constituunt, quibus sunt minimi, ne tanti prælium putetur, posteà fessi, impactos arbori frangunt, prædaque se redimunt.

De

De clementia eorum, & quòd pericula sua intelligant, & de tigridis truculentia. CAP. IIII.

MIrum in plerisque animalium, scire quare petantur: sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio fortè in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusque etiam demonstrare viam traditur. Idem vestigio hominis animaduerso priusquàm homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circunspectare, iras profiare, nec calcare, sed erutum proximo tradere, illum sequenti, nuntio simili vsque ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemque dirigi: adeò omnium odori durare virus illud, maiore ex parte ne nudorum quidem pedum. Sic & tigris etiam feris cæteris truculenta, † atque ipsa elephanti quoque spernens vestigia, homine viso transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? vbi ante conspecto illo, quem timet? Etenim tales syluas minimè frequentari certum est. Sanè mirentur ipsam vestigij raritatem: sed vnde sciunt timendum esse? Imò verò cur vel ipsius conspectum paueant, tanto viribus, magnitudine, velocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum, hæc potentia eius, sæuissimas ferarum maximasq; nunquàm vidisse quod debeant timere, & statim intelligere cur sit timendum.

† *Melius fiet atque ipsa elephantum quoque spernens, vestigio hominis viso, transferre dicitur protinus catulos. Cui lectioni præter vetustos codices, ipse etiam Plinius adstipulatur, paulò pòst subijciens, Sanè mirentur ipsam vestigij raritatem, &c.*

De intellectu & memoria eorum. CAP. V.

ELephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogitætate proximus. Amnem transituri minimos præmittunt, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgitis altitudo. Antipater author est, duos Antiocho regi in bellicis vsibus celebres etiam cognominibus fuisse; etenim nouere ea. Certe Cato, cùm Imperatorum nomina Annalibus describeret, eũ qui fortissimè præliatus esset in Punica acie, Surum tradidit vocatum, altero dente mutilato. Antiocho vadum fluminis experienti renuit Aiax, alioquin dux agminis semper. Tum pronuntiatum, eius fore principatum qui transisset: ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maximè gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille, qui notabatur, inedia mortẽ ignominiæ prætulit. Mirus nanq; pudor est, victusq; vocem fugit victoris terram ac verbenas porrigit. Pudore nunquàm nisi in abdito cocunt: mas quinquennis, fœmina decennis. † Initur autem biennio, quinis (vt ferunt) cuiusq; anni diebus, nec amplius: sexto perfunduntur amne, non antè reduces ad agmen. Nec adulteria nouere, nulláue propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris vis: nanque traditur vnus amasse quandam in Aegypto corollas vendentem: ac ne quis vulgariter dilectam putet, ‡ miretur gratã Aristophani, celeberrimo in arte Grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuentæ in exercitu Ptolemæi, desiderium eius, quotiens nõ videret, inedia testatus. Et vnguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conspectu, blanditiæq; inconditæ, stipesque, quas populus dedisset, seruatæ & in sinum effusæ. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Idem nanq; tradit, agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset. Idem diuinationem quandam iustitiæ. Cùm Bocchus rex triginta elephantis, totidem, in quos sæuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacesserent, nõ potuisse effici, vt crudelitatis alienę ministerio fungerẽtur.

† *Initur à triennio.*

‡ *mirè tum gratam Aristophani.*

Quando primùm in Italia. CAP. VI.

ELephantos Italia primùm vidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lucanis visos, anno Vrbis quadringentesimo septuagesimo secundo; Roma autem in triumpho, septem annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos annos quingentesimo secundo, victoria L. Metelli Pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centũ quadraginta duo fuere transuecti ratibus, quas doliorum consertis ordinibus imposuerant. Verrius eos pugnasse in Circo, interfectosq; iaculis tradit penuria consilij: quoniã neq; ali placuisset, neq; donari regibus. L. Piso inductos dun taxat in Circum atq;, vt contemptus eorum increscret, ab operariis hastas præpilatas habentibus, per Circum totum actos. Nec quid deinde iis factum sit, authores explicant, qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. CAP. VII.

CLara est vnius è Romanis dimicatio aduersus elephantum, cùm Annibal captiuos nostros dimicare inter se coegisset. Nanq; vnum qui supererat, obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal, cùm famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites misit, qui abeuntem interficerent. Proboscidem eorum facillimè amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primùm omnium in Circo Claudij Pulchri Aedilitate curuli, M. Antonio, A. Posthumio coss. anno vrbis sexcẽtesimo quinquagesimo quinto. Item post annos xx. Lucullorum Aedilitate curuli, aduersus tauros. Pompeij quoque altero Consulatu, dedicatione templi Veneris Victricis, pugnauere in Circo viginti, aut vt quidam tradunt, xvij. Gætulis ex aduerso iacentibus, mirabili vnius dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas, arrepta scuta iaciens in sublime, quæ decidentia voluptati spectantibus erant in orbem circumacta, velut arte, nõ furore belluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, vno ictu occiso: Pilum sub oculo adactum, in vitalia capitis venerat. Vniuersi eruptionẽ tentauere, nõ sine vexatione populi, circundari clathris ferreis. Qua de causa Cæsar Dictator, posteà simile spectaculũ editurus, euripis harenã circũdedit: quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. Sed Põpeiani amissa fugę spe misericordiam

diam vulgi inenarrabili habitu quærentes ſupplicauere, quadam ſeſe lamentatione complorantes tanto populi dolore, vt oblitus Imperatoris, ac munificentiæ honori ſuo exquiſitæ, ſtens vniuerſus conſurgeret, diraſque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæſari Dictatori tertio Conſulatu eius viginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum ſexagenis propugnatoribus, eodem, quo priores, numero peditum, & pari equitum ex aduerſo dimicante: poſteà ſinguli, principibus Claudio & Neroni, in conſummatione gladiatorum. Ipſius animalis tanta narratur clementia contra minus valida, vt in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quod obterat imprudens: nec niſi laceſſiti noceant, ideoque gregatim ſemper ambulent, minimè ex omnibus ſoliuagi. Equitatu circumuenti, infirmos aut feſſos vulneratóſue in medium agmen recipiunt: ac velut imperio ac ratione, per vices ſubeunt. Capti celerrimè mirificantur hordei ſucco.

Pintianus legendum exiſtimat, Ac velut imperio autorati.

Quomodo capiantur. CAP. VIII.

CApiuntur autem in India vnum ex domitis agente rectore: qui deprehenſum ſolitarium, abactúmue à grege, verberat ferum: quo fatigato, tranſcendit in eum, nec ſecus ac priorem regit. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo, protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres conſtruunt, omniſque vi conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius incluſos ripis foſſiſque fame domabant. Argumentum erat ramus homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium cauſa, pedes eorum iaculantur alioquin molliſſimos. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc ſolo vescuntur natu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conſcendunt. Inde totius agminis nouiſſimum ſpeculati, extremas in clunes deſiliunt. Læua apprehenditur cauda: pedes ſtipantur in ſiniſtro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit præacuta bipenni: hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alij tutiore genere, ſed magis falaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui viribus iuuenes continent: alij connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus ſagittarum venabula infigunt, mox ſanguinis veſtigiis ſequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domentur. CAP. IX.

DOmantur autem rabidi fame & verberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuantem catenis coerceant: & aliâs circa coitus maximè efferantur, & ſtabula Indorum dentibus ſternunt. Quapropter arcent eos coitu, fœminarumque pecuaria ſeparant, quæ haud alio modo, quàm armentorum habent. Domiti militant, & turres armatorum in hoſtes ferunt, magnaque ex parte Orientis bella conficiunt. Proſternunt acies, proteruntarmatos. Iidem minimo ſuis ſtridore terrentur, vulneratique & territi retro ſemper cedunt, haud minore partium ſuarum pernicie. Indicum Afri pauent, nec contueri audent. nam & maior Indicis magnitudo eſt.

De partu eorum, & reliqua natura. CAP. X.

DEcem annis geſtare in vtero vulgus exiſtimat: Ariſtoles biennio, nec amplius quàm ſemel gignere, pluréſue quàm ſingulos: viuere ducenis annis, & quoſdam trecenis. Iuuenta eorum à ſexageſimo incipit. Gaudent amnibus maximè, & circa fluuios vagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non poſſint. Idem frigoris impatientes. Maximum hoc malum, inflationemque & profluuium alui, nec alia morborum genera ſentiunt. Olei potu tela, quæ corpori eorum inhæreant, decidere inuenio: à ſudore autem faciliùs adhæreſcere. Et terram ediſſe iis tabificum eſt, niſi ſæpius mandant. Deuorant autem & lapides. Truncos quidem gratiſſimo in cibatu habent. Palmas excelſiores fronte proſternunt, ac ita iacentium abſumunt fructum. Mandunt ore: ſpirant & bibunt, odoranturque haud impropriè appellata manu. Animalium maximè odore murem: & ſi pabulum in præſepio poſitum attingi ab eo vidêre, faſtidiunt. Cruciatum in potu maximum ſentiunt hauſta hirudine, quam ſanguiſugam vulgò cœpiſſe appellari aduerto. Hæc vbi in ipſo animæ canali ſe fixit, intolerando afficit dolore. Duriſſimum dorſo tergus, ventri molle, ſetarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præſidium abigendo tædio muſcarum (nanque id & tanta vaſtitas ſentit) ſed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cùm extenti recepere examina, arctatis in rugas repentè cancellis, comprehenſas enecant. Hoc iis pro cauda, iuba, villo eſt. Dentibus ingens pretium, & Deorum ſimulachris laudatiſſima ex iis materia. Inuenit luxuria commendationem & aliam: expetit in callo manus vim ſaporis, haud alia de cauſa credo, quàm quia ipſum ebur ſibi mandere videtur. Magnitudo dentiũ videtur quidẽ in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, quà confinis Aethiopiæ eſt, poſtium vicem in domiciliis præbere: ſepeſque; in iis & pecorum ſtabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, authore Guluſſa regulo.

Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum, & draconum. CAP. XI.

ELephantes fert Africa vltra Syrticas ſolitudines, & in Mauritania: ferunt Aethiopes & Troglodytæ, vt dictum eſt: ſed maximos India, bellanteſque cum iis perpetua diſcordia dracones, † tantæ magnitudinis, vt & ipſos circunflexu facili ambiant, nexuq; nodi præſtringant. Commoritur ea dimicatio: victuſque; corruens, complexum elidit pondere.

† *Antiq. cod. tantæ magnitudinis & ipſos, vt circũflexu &c.*

De ſolertia animalium. CAP. XII.

MIra animalium pro ſe cuique ſolertia eſt, vt iis vna ſcandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque iter ad pabula ſpeculatus, ab excelſa ſe arbore iniicit. Scit ille imparem ſibi luctatum contra nexus. itaque arborum aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq; greſſus primùm alligant cauda. Reſoluunt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt, pariterq; ſpiritum præcludunt, & molliſſimas lancinãt partes. Iidem obuij deprehenſi, in aduerſos eriguntſe, oculoſque maximè petunt. Ita fit, vt plerunq; cæci ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit, † niſi naturæ ſpectaculum, ſibi paria componentis? Eſt & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimum eſſe ſanguinem: ob id æſtu torrente præcipuè à draconis expeti. Quamobrem in amnes merſos inſidiari bibentibus: arctatiſq; illigata manu in aurem morſum defigere: quoniam is tantùm locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos, vt totum ſanguinem capiant. Itaq; elephantos ab iis ebibi, ſiccatóſq; concidere: & dracones inebriatos opprimi, commoríq;.

† *niſi naturã, ſpectaculum ſibi ac paria componentem.*

De draconibus. CAP. XIII.

GEnerat eos & Aethiopia Indicis pares, vicenûm cubitorum. Id modò mirum, vnde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi vocantur Aethiopes, apud quos maximè naſcuntur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinoſq; inter ſe cratium modo implexos erectis capitibus velificantes ad meliora pabula Arabiæ vehi fluctibus.

De ſerpentibus maximis, & bois. CAP. XIIII.

MEgaſthenes ſcribit, in India ſerpentes in tantã magnitudinem adoleſcere, vt ſolidos hauriãt ceruos tauroſque. Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, vt ſuperuolãtes quamuis altè perniciterque alites hauſtu raptas abſorbeant. Nota eſt, in Punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo Imperatore balliſtis tormentiſque, vt oppidum aliquod, expugnata ſerpens cxx. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæque vſque ad bellum Numantinum durauere Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantã amplitudinẽ † exeuntes, vt Diuo Claudio principe, occiſæ in Vaticano ſolidus in aluo ſpectatus ſit infans. Alunturprimò bubuli lactis ſucco, vnde nomen traxere. Cæterorum animalium, quæ modò conuecta vndiq; Italiæ contigere ſæpius, formas nihil attinet ſcrupuloſè referre.

† *memorandæ.*

† *Hanc labri magnitudinẽ Solinus cap. 22. alci non machli tribuit. Quoſit, vt verba hæc ex ſua ſede perperam huc videantur traiecta, cum tribus antè verſibus locum habeant poſt illa verba, iumento ſimilẽ. † Ariſtoteles libr. 9. Hiſtor. animal. vnde Plinius hæc ferè omnia videtur mutuatus, bonaſum ait ſimum reddere ad quatuor orgya. qua appellatione Plinius in gera, Theodorus (quod veriſimilius eſt) paſſus intelligit.*

De Scythicis animalibus, & Septentrionalibus. CAP. XV.

PAuciſſima Scythia gignit, inopia fruticum: pauca contermina illi Germania, inſignia tamen boum ferorum genera, iubatos biſontes, excellentique & vi & velocitate vros, quibus imperitum vulgus bubalorum nomen imponit, cùm id gignat Africa, vituli potius ceruíue quadam ſimilitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum, ſicut aſinorum Aſia, & Africa: prætereà alcẽ, niproceritas aurium & ceruicis diſtinguat, iumento ſimilem. Item noram in Scandinauia inſula, nec vnquam viſam in hoc orbe, multis tamẽ narratam, machlin, haud diſſimilem illi, ſed nullo ſuffraginum flexu: ideoque non cubantem, ſed acliuem arbori in ſomno, eáque inciſa ad inſidias, capi, aliâs velocitatis † memoratæ. † Labrũ ei ſuperius prægrande: ob id retrogradi tur in paſcendo, ne in priora tendens inuoluatur. Traduntin Pæonia feram, quæ bonaſus vocetur, equina iuba, cætera Tauro ſimilem, cornibus ita in ſe flexis, vt non ſint vtilia pugnæ, quapropter fuga ſibi auxiliari, reddentem in ea ſimum interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus ſequentes, vt ignis aliquis, amburat. Mirum pardos, pantheras, leones, & ſimilia, condito in corporis vaginas vnguium mucrone, ne refringatur hebetetúrue, ingredi: auerſíſque falculis currere, nec niſi appetendo protendere.

De leonibus. CAP. XVI.

LEoni præcipua generoſitas, tunc cùm colla armóſque veſtiunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone conceptis. Quos verò pardi generauere, ſemper inſigni hoc carent: ſimili modo fœminæ. Magnà iis libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maximè ſpectat, inopia aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus, variè fœminis cuiuſq; generis mares aut vi aut voluptate miſcente. Vnde etiam vulgare Græciæ dictum, Semper aliquid nouiAfricam afferre. Odore pardi coitum ſentit in adulteria leo, totáq; vi conſurgit in pœnam. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autẽ edi partũ, lacerato vnguium acie vtero in enixu, vulgũ credidiſſe video. Ariſtoteles diuerſa tradit, vir quem in iis magna ſecuturus ex parte præfandum reor. Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noſcendi, delegatáque hac commentatione Ariſtoteli, ſummo in omni doctrina viro, aliquot millia homi-

lia hominum in totius Aſiæ Græciæque tractu patere iuſſa, omnium quos venatus, aucupia, piſcatuſque alebant: quibuſque viuaria, armenta, aluearia, piſcinæ, auiaria in cura erant: ne quid vſquam genitum ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta fermè volumina illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta in arctum, cum iis quæ ignorauerat, quæſo vt legentes boni conſulant, in vniuerſis rerum naturæ operibus, medioque clariſſimi regum omnium deſiderio cura noſtra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænam primo fœtu parere quinq; catulos, ac per annos ſingulos vno minus, ab vno ſterileſcere. Informes minimaſque carnes magnitudine muſtelarum eſſe initio, ſemeſtres vix ingredi poſſe, nec niſi bimeſtrem moueri. In Europa autem inter Acheloum tantùm Neſtumque amnes leones eſſe, ſed longè viribus præſtantiores iis, quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile & breue criſpioribus iubis. Hos pauidiores eſſe, quàm longo ſimplicique villo, eos contemptores vulnerum. Vrinam mares crure ſublato reddere, vt canes: grauem odorem, nec minus halitum; raros in potu, veſci alternis diebus: à ſaturitate interim triduo cibis carere. Quæ poſſint, in mandendo ſolida deuorare: nec capiente auiditatem aluo, coniectis in fauces vnguibus extrahere, vt (ſi fugiendum ſit) † non in ſatietatem abeant. Vitam iis longam docet argumento, quòd pleriq; dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes, in ſenecta hominem appeti ab iis refert, quoniam ad perſequendas feras vires non ſuperant. Tunc obſidere Africæ vrbes: eaque de cauſa crucifixos vidiſſe ſe cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ ſimilis abſterrerentur eadem noxa. Leoni tantùm ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit; & vbi ſæuit, in viros priùs, quàm in fœminas, fremit, in infantes non niſi magna fame. Credit Libya intellectum peruenire ad eos precum. Captiuam certè Gætuliæ reducem audiui, multorum in ſyluis impetum à ſe mitigatum alloquio, auſam dicere ſe fœminam, profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi, cæteriſque imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiuſque vel caſu, mulceri alloquiis feras: quippe vbi etiam ſerpentes extrahi cantu, cogique in pœnam, verum falſúmue ſit, vita non decreuerit. Leonum animi index cauda, ſicut & equorum aures. Nanque & has notas generoſiſſimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientique ſimilis, quod rarum eſt: crebrior enim iracundia eius. In principio terra verberatur; incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis ſumma in pectore. Ex omni vulnere, ſiue vngue impreſſo ſiue dente, ater profluit ſanguis. Iidem ſatiati, innoxij ſunt. Generoſitas in periculis maximè deprehenditur: non in illo tantummodo, quòd ſpernens tela diu ſe terrore ſolo tuetur, ac velut cogi teſtatur: cooriturque non tanquàm periculo coactus, ſed tanquàm amentiæ iratus. Illa nobilior animi ſignificatio: quamlibet magna canum & venantium vrgente vi, contemptim reſtitanſque cedit in campis, & vbi ſpectari poteſt: idem vbi virgulta ſyluaſq; penetrauit, acerrimo curſu fertur, velut abſcondente turpitudinem loco. Dum ſequitur, inſilit ſaltu, quo in fuga non vtitur. Vulneratus, obſeruatione mira percuſſorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum verò qui telum quidem miſerit, ſed tamen nõ vulnerauerit, correptum † raptatumque ſternit, nec vulnerat. Cùm pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne venabula expaueſcat. Cæterùm dolis carent & ſuſpicione: nec limis intuentur oculis, aſpicique ſimili modo nolunt. Creditum eſt, à moriente humum morderi, lacrymamq; leto dari. Atque hoc tale tam ſæuum animal, rotarum orbes circumacti, currusque inanes, & gallinaceorum criſtæ, cantuſq; etiam magis terrent, ſed maximè ignes. Aegritudinem faſtidij tantùm ſentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum laſciuia ſimiarum. Guſtatus deinde ſanguis in remedio eſt. Leonùm ſimul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli Aedilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui poſtea Dictator fuit, in Prætura. Poſt eum Pompeius Magnus in Circo dc. in iis iubatorum cccxv. Cæſar Dictator cccc. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueiſq; maximè. Principatu Claudij caſus rationem docuit, pudendam penè talis feræ nomine, paſtoris Gætuli ſago contra ingruentis impetum obiecto: quod ſpectaculum in harenam protinus tranſlatum eſt, vix credibili modo torpeſcente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita vt deuinciatur non repugnans: videlicet omnis vis conſtat in oculis. Quo minus mirum ſit, à Lyſimacho Alexandri iuſſu ſimul incluſo ſtrágulatum leonem. Iugo ſubdidit eos, primuſque Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum eſſet in Pharſalicis campis, non ſine quodam oſtento temporum, generoſos ſpiritus iugum ſubire illo prodigio ſignificante: nam quòd ita vectus eſt cum mima Cytheride, ſupra monſtra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autem hominum leonem manu tractare auſus, & oſtendere manſuefactum, Hanno è clariſſimis Pœnorum traditur: damnatuſq; illo argumento,

† *Alij ſic: Non ſatietate hebeant. Alij rurſus, Non ſatietate grauẽtur.*

† *rotatumq;*

mento, quoniam nihil non perſuaſurus vir tam artificis ingenij videbatur: & malè credi libertas ei, cui intantum ceſſiſſet etiam feritas. Sunt verò & fortuita eorum quoq; clementiæ exempla. Mentor Syracuſanus in Syria leone obuio ſuppliciter volutãte, attonitus pauore, cùm refugienti vndiq; fera opponeret ſeſe, & veſtigia lamberet adulanti ſimilis, animaduertit in pede eius tumorem vlnuſq;, & extracto ſurculo liberauit cruciatu. Pictura caſum hunc teſtatur Syracuſis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africam delatus naue, iuxta litus conſpecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus votorum locus eſt, cùm ſpei nullus eſt. Neque profugienti, cùm potuiſſet, fera inſtiterat: & procumbens ad arborem, hiatu, quo terruerat, miſerationem quærebat. Os morſu auidiore inhæſerat dentibus, cruciabatque inedia tum penè in ipſis eius telis ſuſpectantem, ac velut mutis precibus orantem: dum fortuitu fidens non eſt contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu, ceſſatum eſt. Degreſſus tandem euellit præbenti, & quàm maximè opus eſſet, accommodanti. Traduntque, quandiu nauis ea in litore ſteterit, retuliſſe gratiam venatus aggerendo. Qua de cauſa Libero patri templum in Samo Elpis ſacrauit, quod ab eo facto Graeci κεχηνότ@· Διονύσ@ appellauere. Miremur poſteà veſtigia hominum intelligi à feris, cùm etiam auxilia ab vno animalium ſperent. Cur enim non ad alia iere? aut vnde medicas manus hominis ſciunt? niſi fortè vis malorum, etiam feras omnia experiri cogit.

De pantheris. CAP. XVII.

A Equè memorandum & de panthera tradit Demetrius Phyſicus, iacentem in media via hominis deſiderio, repentè apparuiſſe patri cuiuſdam Philini, aſſectatoris ſapientiæ: illũ pauore cœpiſſe regredi, feram verò circumuolutari non dubiè blandientem, ſeſeque conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi poſſet. Fœta erat, catulis procul in foueam delapſis. Primum ergo miſerationis fuit non expaueſcere, proximum ei curam intendere: ſecutuſque, quà trahebat veſtem vnguium leui iniectu, vt cauſam doloris intellexit, ſimulq; ſalutis ſuæ mercedem, exemit catulos: eaque cum iis proſequente, vſque extra ſolitudines deductus, lætã atque geſtiente: vt facilè appareret gratiam referre, & nihil imputare: quod etiã in homine rarum eſt. Hæc fidem etiam Democrito afferũt, qui Thoantem in Arcadia ſeruatũ à dracone narrat. Nutrierat eum puer dilectum admodum: † pauenſq; ſerpentis naturam, & magnitudinem metuens, in ſolitudines tulerat: in quibus circumuento latronum inſidiis, agnitoq; voce, ſubuẽnit. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, cùm eſſent expoſiti, produntur, ſicut de conditoribus noſtris à lupa, magnitudinis fatorum accepta ferri æquius, quàm ferarum naturæ, arbitror. Panthera & tigris maculariũ varietate propè ſolæ beſtiarum ſpectantur: cæteris vnus ac ſuus cuiuſque generis color eſt. Leonum tantùm in Syria niger. Pantheris in candido breues maculariũ oculi. Ferunt odore earum mirè ſolicitari quadrupedes cunctas, ſed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripiunt. Sunt qui tradunt in armo iis ſimilem Lunæ eſſe maculam, creſcentem in orbes, & cauantem pari modo cornua. Nunc varias, & pardos, qui mares ſunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriaq;. Quidam ab iis pantheras candore ſolo diſcernunt: nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatuſconſultum fuit vetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius Tribunus plebis, permiſitq; Circenſiũ gratia importare. Primus autem Scaurus Aedilitate ſua varias centum quinquaginta vniuerſas miſit: dein Pompeius Magnus quadringentas decem: Diuus Auguſtus quadringentas viginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. coſſ. iiij. Nonas Maias, theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus omniũ Romæ oſtendit in cauea manſuefactam: Diuus verò Claudius ſimul quatuor.

† *Aptius, pauens, vt in veuſt. codic. hoc eſt; Thoantis pater. Alioqui redundabit, metuens.*

De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primùm viſa Romæ. CAP. XVIII.

TIgrin Hyrcani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, & maximè cognitæ, dum capitur. Totus enim fœtus, qui ſemper numeroſus eſt, ab inſidiante rapitur equo quàm maximè pernici, atq; in recentem ſubinde transfertur. At vbi vacuum cubile reperit fœta (maribus enim cura non eſt ſobolis) fertur præceps, odore veſtigans. Raptor appropinquante fremitu, abiicit vnum è catulis. Tollit illa morſu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumque conſequitur, ac ſubinde, donec in nauem regreſſo irrita feritas ſæuit in litore. Camelos inter armenta paſcit Oriens, quorũ duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quod illi bina habent tubera in dorſo, hi ſingula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium ſuperiore ordine, vt boues, carent in vtroque genere. Omnes autem iumentorum in iis terris dorſo funguntur, atque etiam † equitantur in præliis. Velocitas inter equos, ſed ſua cuique menſura, ſicuti vires. Nec vltra aſſuetum procedit ſpatiũ, nec plus inſtituto onere recipit. Odium aduerſus equos gerunt naturale. Sitim & quatriduo tolerant: implenturq;

† *equitatur*

O cùm

cùm bibendi occasio est,& in præteritũ & in futurũ,obturbata proculcatione priùs aqua: aliter potu nõ gaudent. Viuunt quinquagenis annis,quidã & centenis. Vtcunq; rabiem & ipsi sentiunt. Cæstrandi genus etiã fœminas,quæ bello præparentur,inuentũ est:fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in duo transferturanimalia:Nabin Aethiopes vocant, collo simílem equo, pedibus & cruribus boui,camelo capite,albis maculis rutilum colorem distinguentibus, vnde appellata camelopardalis,Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primùm visa Romæ. Ex eo subinde cernitur,aspectu magis,quàm feritate,conspicua:quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao,& cepho. CAP. XIX.

POmpeij Magni primùm ludi ostenderunt chaum,quem Galli raphiũ vocabãt, effigie lupi, pardorũ maculis. Idem ex Aethiopia,quas vocant cephos,quarum pedes posteriores pedibus humanis & cruribus,priores manibus fuere similes. Hoc animal posteà Roma non vidit.

De rhinocerote. CAP. XX.

IIsdem ludis & rhinoceros, vnius in nare cornu,qualis sæpe,visus. Alter hic genitus hostis elephãto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ,in dimicatione aluum maximè petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par,crura multo breuiora,color buxeus.

De lyncibus,& sphingibus,& crocutis,& cercopithecis,Indicis bubus,leucrocutis,eale,tauris Aethiopiæ, mantichora,monocerote,catoblepa,basilisco. CAP. XXI.

LYncas vulgò frequentes,& sphingas,fusco pilo,mammis in pectore geminis, Aethiopia generat,multaq; alia monstro similia:pennatos equos,& cornibus armatos, quos Pegasos vocant: Crocutas,velut ex cane lupoq; conceptos,omnia dentibus frangentes,protinusque deuorata conficientes ventre:Cercopithecos,nigris capitibus,pilo asinino,& dissimiles cæteris voce:Indicos boues vnicornes tricornesque: † Leucrocutam perniciſſimam feram, asini feri magnitudine, cruribus ceruinis:collo,cauda,pectore leonis,capite melium,bisulca vngula,ore ad aures vsque resciſſo, dentium locis osse perpetuo. Hanc feram humanas voces traduntimitari. Apud eosdem & quæ vocatur eale;magnitudine equi fluuiatilis,cauda elephanti,colore nigra vel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens,mobilia,quę alterna in pugna sistit,variatq; insesta aut obliqua,vtcunq; ratio monstrauit. Sed atrociſſimos habet tauros syluestres maiores agrestibus,velocitate ante omnes,colore fuluos,oculis cæruleis,pilo in contrariũ verso,rictu ad aures dehiscente,iuxta cornua mobilia,tergori duritia silicis,omne respuens vulnus. Feras omnes venantur: ipsi non aliter, quàm foueis,capti,feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam manticho-ram appellat,triplici dentiũ ordine pectinatim coeuntiũ,facie & auriculis hominis,oculis glaucis, colore sanguineo,corpore leonis,cauda scorpionis modo spicula infigentem:vocis, vt si misceatur fistulæ & tubæ concentus: velocitatis magnæ humani corporis vel præcipuè appetentem. In India & boues solidis vngulis,vnicornes:& ferã nomine axin,hinnuli pelle,pluribus candidioribúsq; maculis,sacram Liberi patris. Orsersindi simias candentes toto corpore,venantur. Asperrimam autem ferã monocerotem,reliquo corpore equo similem,capite ceruo,pedibus elephãto,cauda apro, mugitu graui,vno cornu nigro media fronte cubitorũ duũm eminente. Hanc feram viuam negant capi. Apud Hesperios Aethiopas fons est Nigris,vt plerique existimauere,Nili caput, vt argumenta quæ diximus persuadent:iuxta hunc fera appellatur catoblepas,modica alioquin,cæterisque membris iners,caput tantùm prægraue ægrè ferens:id deiectum semper in terrã, aliàs internecio humani generis,omnibus qui oculos eius videre confestim expirantibus. Eadem & basilisci serpentis est vis. Cyrenaica hunc generat prouincia,xij. non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula,vt quodam diademate insignem. Sibilo omnes fugat serpentes:nec flexu multiplici vt reliquæ,corpus impellit,sed celsus & erectus † in medio incedens. Necat frutices, nõ contactos modò, verùm & afflatos:exurit herbas,rumpit saxa. Talis vis malo est. Creditum quondam,ex equo occiso hasta,& per eam subeunte vi,non equitem modò,sed equum quoque absumptum. Atque huic tali monstro (sæpe enim enectum concupiuere reges videre) mustelarum virus exitio est: adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Iniiciunt eas cauernis,facilè cognitis † sola tabe, necant illæ simul odore, moriunturque,& naturæ pugna conficitur.

De Lupis. CAP. XXII.

SEd in Italia quoque creditur luporum visus esse noxius: vocemque homini quem priores contemplentur,adimere ad præsens. Inertes hos paruosque Africa & Aegyptus gignunt, asperos trucesque frigidior plaga. Homines in lupos verti,rursumque restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus,aut credere omnia, quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista vulgo infixa sit fama in tantum, vt in maledictis versipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter authores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdam sorte familiæ lectum ad stagnum quoddam regionis eius duci, vestituque in quercu suspenso tranare,atq; abire in deserta,transfigurariq; in lupum,& cum cæteris eiusdem generis congregari per annos ix. Quo in tempore si homine se abstinuerit,reuerti ad idem stagnum:& cùm tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. †Id quoque Fabius,eandem recipere vestem.

Mirum

† Legendũ videtur Leocrocutã tum, ex eo quod sequitur,collo,cauda, pectore leonis:tũ quia infrà cap. 30. crocutæ quoddam genus facit ex leæna conceptum.

† à medio

† Vetuſt. cod. Soli tabe. cui lectioni adstipulatur. & Solinus cap. 29. circa basilisci cauernã terrã ipsam polluta cerni & exustam affirmans.

† Addit quoq; Fabius.

Mirum est,quò procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mendacium est, vt teste careat. Itaque Agriopas, qui Olympionicas scripsit,narrat † Demænetum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lyceo humana etiamtum hostia faciebant,immolati pueri exta degustasse, & in lupum conuertisse:eundem decimo anno restitutum athleticæ,certasse in pugilatu, victoremque Olympia reuersum. Quin & caudæ huius animalis creditur vulgo inesse amatorium virus exiguo in villo,eumque,cum capiatur,abiici,necidem pollere,nisi viuenti direptum. Dies,quibus coeat,toto anno non amplius xij. Eundem in fame vesci terra. Inter auguria ad dexteram commeantiũ præciso itinere,si pleno id ore fecerit, † nullum omnium præstantius. Sunt in eo genere, qui ceruarij vocantur,qualem è Gallia in Pompeij Magni harena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti,si respexit,obliuionem cibi surripere aiunt,digressumque quærere aliud.

† Pausanias in Eliacis Damarchum hũc nominat, non Demænetum.

† nullum animo.

De Serpentibus. CAP. XXIII.

QVod ad serpentes attinet,vulgatum est colorem pleroſque terræ habere, qua occultentur. Innumera esse genera. Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu reliquo corpore occultato,solicitent ad se aues. Geminum caput amphisbænæ, hoc est, ad caput & ad caudam,tanquam parum esset vno ore fundi venenum. Aliis squamas esse, aliis picturas: omnibus exitiale virus. Iaculum ex arborum ramis vibrari:nec pedibus tantùm cauendas serpentes, sed & missili volare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio, præterquam si confestim partes contactæ amputentur. Vnus huic tam pestifero animali sensus, vel potius affectus est. Coniuga fermè vagantur:nec nisi cum compare,vita est: itaque alterutra interempta, incredibilis alteri vltionis cura. Persequitur interfectorem, vnumque eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat,perrumpit omnes difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non est fateri,rerum natura largius mala,an remedia,genuerit. Iam primùm hebetes oculos huic malo dedit:eosque non in fronte ex aduerso cernere,sed in temporibus: itaque excitatur sæpius auditu,quàm visu.

De ichneumone. CAP. XXIIII.

HAbet deinde internecinum bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maximè, in eadem natum Aegypto. Mergit se limo sæpius,siccatq; Sole. Mox vbi pluribus eodem modo se coriis loricauit,in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus inuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debelat animal.

Verbum Habet, redundat nec est in vetustis codic. Reperendum est enim ex sit perioribus Natura dedit.

De crocodilo,& scinco,& hippopotamo. CAP. XXV.

CRocodilum habet Nilus,quadrupes malum,& terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terrestre linguę vsu caret. Vnum superiore mobili maxilla imprimit morsum,aliàs terribile,pectinatim stipante se dentium serie. Magnitudine excedit plerunque duodeuiginti cubita. Parit ouа,quanta anseres:eaque extra eum locum semper incubat,prædiuinatione quadã, ad quem summo auctu eo anno accessurus est Nilus. Necaliud animal ex minori origine in maiorem crescit magnitudinem. Et vnguibus hic armatus est,contra omnes ictus cute inuicta. Dies in terra agit, noctes in aqua,teporis vtrunque ratione. Hunc saturum cibo piscium,& semper esculento ore, in litore somno datum,parua auis,quæ trochilos ibi vocatur,rex auium in Italia,inuitat † ad hiandum pabuli sui gratia os primùm eius assultim repurgans, mox dentes,& intus fauces quoque, ad hanc scabendi dulcedinem quàm maximè hiantes:in qua voluptate somno pressum cõspicatus ichneumon,per easdem fauces,vt telum aliquod, immissus, erodit aluum. Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone,est in Nilo natus scincos,contra venena præcipuus antidotis: item ad inflammandam virorum Venerem. Verùm in crocodilo maior erat pestis,quàm vt vno esset eius hoste natura contenta. Itaque & delphini immeantes Nilo,quorum dorso tanquam ad hunc vsum cultellata inest pinna, abigentes eos præda,ac velut in suo tantum amne regnantes, alioquin impares viribus ipsi,astu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia,sciuntque non sua modò commoda,verùm & hostium aduersa:norunt sua tela,norunt occasiones, partesque dissidentium imbelles. In ventre mollis est tenuisque cutis crocodilo:ideo se,vt territi,mergunt delphini, subeuntesq; aluum illa secant spina. Quin & † gens hominum est huic belluæ aduersa in ipso Nilo Tentyritæ,ab insula,in qua habitat,appellata. Mensura eorum parua,sed præsentia animi in hoc tantùm vsu mira. Terribilis hęccontra fugaces bellua est, fugax contra insequentes, sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiam flumini innatant,dorsoque equitantium modo impositi,hiantibus resupino capite ad morsum,addita in os claua,dextra ac læua tenentes extrema eius vtrinque, vt frænis in terram agunt captiuos,ac voce etiam sola territos, cogunt euomere recentia corpora ad sepulturam. Itaque vni ei insulæ crocodili non adnatant,olfactuque eius generis hominum, vt Psyllorum serpentes,fugãtur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere in aqua,extra acerrimi visus, quatuorq; menses hyemis inedia semper transmittere in specu. Quidam hoc vnum quamdiu viuat, crescere arbitrantur, viuit autem longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus editur,vngulis bifidis,quales bubus,dorso equi,& iuba,& hinnitu,rostro resimo,cauda & dentibus

† ad hiatum

† Aliàs, genus hominũ huic belluæ aduersum. Sic paulò pòst: olfactuq; eius generis hominũ fugantur.

aprorum,aduncis sed minus noxiis:tergoris a d scuta galeasque impenetrabilis, præterquàm si humore madeat.Depascitur segetes,destinatcantè (vt ferunt) determinatas in diem, & exagro ferentibus vestigiis,ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

Quis primus Romæ hippopotamum,& crocodilos ostendit:& medicinæ ab animalibus reperta. CAP. XXVI.

PRimus eum,& quinque crocodilos Romæ Aedilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit.Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister extitit. Assidua nanque satietate obesus exit in litus,recentes harundinum cæsuras speculatus:atq; vbi acutissimum videt stirpem,imprimens corpus,venam quandam in crure vulnerat,atque ita profluuio sanguinis morbidum aliàs corpus exonerat,& plagam limo rursus obducit.

Quæ animalia quas herbas ostenderunt,cerui,lacerti,hirundines,testudines,mustela,ciconia,aper,anguis,draco, panthera,elephas,vrsi,palumbes,columbæ,grues,coruus. CAP. XXVII.

SImile quiddam & volucris in eadem Aegypto monstrauit, quæ vocatur ibis : rostri aduncitate per eam partem se perluens,qua reddi ciborum onera maximè salubre est. Nec hæc sola à mutis animalibus reperta sunt,vsui futura & homini.Dictamnum herbã extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussi eo telo, pastuque eius herbæ electo. Iidem percussi à phalangio, quod est aranei genus,aut aliquo simili,cancros edendo sibi medentur. Est & ad serpentum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his cõseruere pugnam,vulnerati refouent. Chelidoniam visui saluberrimam hirundines monstrauere,vexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ, quam bubulam vocant,pastu vires contra serpentes refouet:mustela rutæ,in murium venatu cum iis dimicatione conserta:Ciconia origano,edera apriin morbis sibi medentur,& cancros vescendo, maximè mari electos.Anguis hyberno situ membrana corporis obducta, fœniculi succo impedimentum illud exuit,nitidusque vernat.Exuit autem à capite primùm, nec celerius quàm vno die ac nocte replicans,vt extrà fiat membranæ,quod fuerat intus. Idem hyberna latebra visu obscurato, marathro herbæ sese affricans,oculos inungit ac refouet:si verò squamæ obtorpuere,spinis iuniperi se scabit. Draco vernam nauseam syluestris lactucæ succo restinguit. Pantheras perfricata carne aconito(venenum id est) barbari venantur. Occupat illico fauces earum angor: quare pardalianches id venenum appellauere quidã. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur : & aliàs tam auida corum,vtà pastoribus ex industria in aliquo vase suspensa altius, quàm vt queat saltu attingere, iaculando se appetendoque deficiat,& postremò expiret:alioqui viuacitatis adeò lentæ, vt eiectis interaneis pugnet.Elephas chamæleonte concolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic veneno suo.Vrsi cùm mandragoræ mala gustauere,formicas lambunt. Ceruus herba cinare venenatis pabulis resistit. Palumbes,gracculi,merulæ,perdices lauri folio annuum fastidium purgant:columbæ,turtures & gallinacei herba quæ vocatur helxine:anates,anseres, cæteraque aquaticæ herba sidente:grues & similes iunco palustri. Coruus occiso chamæleonte,qui etiam victori nocet , lauro infestum virus extinguit.

† *Aliter vetusti codices. In Thracia locis rigentibus & vulpes , animal alioqui solerti auditu. Subeundi ex superioribus,periculapræmonent, vel, Artẽ fecere. Deinde sequitur, Amnes gelatos lacusq; nõ nisi ad eius itũ reditũq; trãseunt. Cui lectioni suffragatur & Plutarchus eo in opusculo , cui titulum fecit, Sagaciorane sint terrestria animalia, an aquatica: Thracas asserens glaciei se non cõmittere,priusquã vulpem trãseuntẽ conspexerint,eiusve vestigia in nive deprehenderint.*

Prognostica animalium. CAP. XXVIII.

MIlia prætereà,vtpote cùm plurimis animalibus eadem natura rerũ,cæli quoq; obseruationem & ventorũ,imbriũ,tempestatũ præsagia,aliis alia dederit:quod persequi immẽsum est,æquè scilicet quàm reliquã cum singulis hominũ societatẽ. Siquidem & pericula præmonent, non fibris modò extisq;,circa quod magna mortaliũ portio hæret,sed alia quadã significatione.Ruinis imminentibus musculi præmigrãt,aranei cum telis primi cadunt. Auguria quidem artem fecere, apud Romanos & sacerdotũ collegium vel maximè solenne est. † In Thracia locis rigentibus & vulpes, animal alioqui solerti auditu,amnes gelatos lacusque non nisi ad pastus ituræ redituræq; transeunt. Obseruatum,eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelus.

Ciuitates,& gentes à minutis animalibus deletæ. CAP. XXIX.

NEc minus clara exitij documenta sunt etiam ex contemnendis animalibus. M. Varro author est,à cuniculis suffossum in Hispania oppidum,à talpis in Thessalia: ab ranis ciuitatem in Gallia pulsam,ab locustis in Africa:ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos,in Italia Amyclas à serpentibus deletas. Citra Cynamolgos Aethiopas latè deserta regio est, à scorpionibus & solpugis gente sublata:& à scolopendris abactos Trerienses,author est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.

De hyæna,& crocuta,& mantichora,& fibris,& lutris. CAP. XXX.

HYenis vtranque esse naturam, & alternis annis mares, alternis fœminas fieri, parere sine mare, vulgus credit, Aristoteles negat. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flectique, nisi circumactu totius corporis, nequit. Multa prætereà mira traduntur. Sed maximè sermonem humanum inter pastorum stabula assimulare, nomenque alicuius addiscere, quem euocatum foras laceret.Item vomitionem hominis imitari,ad sollicitandos canes, quos inuadat. Ab vno animali sepulchra erui,inquisitione corporum.Fœminã rarò capi. Oculis mille esse varietates,colorumq; mutationes.Prætereà vmbræ eius cõtactu canes obmutescere. Et quibusdã magicis artibus omne animal,quod ter lustrauerit,in vestigio hçrere. Huius generis coitu leçna Aethiopica

plica parit † crocutam,similiter voces imitantem hominum pecorumque. Acies ei perpetua in vtraque parte oris, nullis gingiuis dente continuo : qui ne contrario occurso hebetetur, capsarũ modo includitur.Hominum sermones imitari & mantichoram in Aethiopia,author est Iuba. Hyænæ plurimæ gignuntur in Africa , quæ & asinorum syluestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas custodiunt, morsuq; natos mares castrant. Contrà grauidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudentq; copia libidinis. Easdem partes sibi ipsi Pontici amputant fibri,periculo vrgẽte, ob hoc se peti gnari: castoreum id vocant medici: aliàs animal horrendi morsus , arbores iuxta flumina, vt ferro, cædit: hominis parte comprehensa, non antequàm fracta concrepuerint ossa, morsus resoluit. Cauda piscium iis,cætera species lutræ. Vtrunq; aquaticum,vtriq; mollior pluma pilus.

† *Crocutam suprà c. 21. ex carne & lupo concipi tradidit. Quo fit, vt hîc leocrocutam legere malim , tum ex vocis compositione leænã matre præferente , tum hoc argumẽto,quòd capite iam citato leocrocutæ easdem,quas hîc, notas assignauerit , quòd scilicet , & humanas imitetur voces, et dentium locos habeat continuum.*

De ranis,& vitulis marinis,& stellionibus. CAP. XXXI.

RAnæ quoq; rubetæ, quarum & in terra,& in humore vita,plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere à pastu dicuntur, venenatantùm semper sibi reseruantes. Similis & vitulo marino victus,in mari ac terra:simile fibro & ingenium. Euomit fel suum,ad multa medicamẽta vtile.Item coagulum,ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens. Theophrastus author est,anguis modo & stelliones senectutem exuere, eámq; protinus deuorare, prærripientes comitiali morbo remedia. † Eosdem mortiferi in Græcia morsus,innoxios esse in Sicilia.

De ceruis. CAP. XXXII.

CEruis quoque est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium. Vrgente vi canum, vltro confugiunt ad hominem. Et in pariendo semitas minus cauent, humanis vestigiis tritas, quàm secreta ac feris opportuna. Conceptus earum post Arcturi sidus. Octonis mensibus ferunt partus, interdum & geminos. A conceptu separant se. At mares relicti rabie libidinis sæuiunt: fodiunt scrobes. Tunc rostra eorum nigrescunt,donec aliquando abluant imbres. Fœminæ autem ante partum purgantur herba quadam, quæ sesellis dicitur, faciliore ita vtentes vtero. A partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur : pastæ redeunt ad fœtum : illis imbuit lactis primos volunt succos , quacunque de causa. Editos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltumq; demonstrant.Iã mares soluti desiderio libidinis,auidè petunt pabula. Vbi se præpingues sensere,latebras quærunt,fatẽtes incommodũ pondus.Et alàs semper in fuga acquiescunt,stantésq; respiciunt: cùm propè ventũ est,rursus fugæ præsidia repetentes.Hoc fit intestini dolore,tã infirmi,vt ictu leui rumpatur intus.Fugiunt autẽ latratu canũ audito secunda semper aura,vt vestigia cũ ipsis abeant.Mulcentur fistula pastorali & cantu : cùm erexere aures , acerrimi auditus:cùm remisere, surdi. Cæterò animal simplex,& omniũ rerũ miraculo stupẽs:intantum, vt equo aut bucula accedente propius, hominẽ iuxta venantẽ non cernant, aut si cernant, arcũ ipsum sagittasq; mirentur.Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentiũ clunibus, vicibusq; ad terga redeuntes.Hoc maximè notatur à Cilicia Cyprum traiicientibus. Nec vident terras,sed in odorem earum natant. Cornua mares habent,soliq; animalium omnibus annis statoveris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quam maximè inuia petunt. Latent amissis velut inermes,sed & hi bono suo inuidentes. Dextrũ cornu negans inueniri,ceu medicamento aliquo præditum.Idq; mirabilius fatendum est, cùm & in viuariis mutent omnibus annis. defodi ab iis putãt. Accensis autẽ vtrislibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoq; ætatis in illis getunt,singulos annis adiicientibus ramos vsq; ad sexcennes. Ab eo tempore similia reuiuiscũt:nec potest ætas discerni,sed dentibus senecta declaratur. Aut enim paucos aut nullos habent,nec in cornibus imis ramos, alioquin ante frontẽ prominere solitos iunioribus. Non decidunt castratis cornua,nec nascuntur. Erumpunt autem renascentibus tuberibus primò aridæ cutis similia. Eadem teneris increscunt ferulis arũdineas in paniculas,molli plumata lanugine. Quàm diu carentiis, noctibus procedunt ad pabula : increscentia Solis vapore durant, ad arbores subinde experientes:vbi placuit robur,in aperta prodeunt. Captiq; iam sunt, edera in cornibus viridante ex attritu arborum,vt in aliquo ligno teneris dum experiuntur innata. Fiunt aliquando & candido colore,qualem fuisse traditur Q. Sertorij ceruam,quam esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaserat. Et iis est cũ serpente pugna. Vestigant cauernas, nariumq; spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigendis serpentibus odor adusto ceruino cornu. Contra morsus verò præcipuum remedium ex coagulo hinulii in matris vtero occisi. Vita ceruis in confesso longa,post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate.Febrium morbos non sentit hoc animal:quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas , longo æuo caruisse febribus:quod ita demùm existimant ratum,si vulnere vno interierit.

† *Contra Aristoteles περὶ ζωικῶν, ἐκτομάτων , stelliones scribit in Sicilia morsu esse letali, innoxios autem in Gracia.*

De tragelapho,& chamæleonte CAP. XXXIII.

EAdem est specie,barba tantùm & armorum villo distans,quem tragelaphon vocant, non alibi, quàm iuxta Phasin amnem, nascẽs. Ceruos Africa propemodum sola non gignit. At chamæleontem & ipsa, quãquam frequẽtiorẽ Indiæ. Figura & magnitudo erat lacertæ, nisi crura essent recta

& excelsiora. Latera ventri iunguntur, vt piscibus, † & spina simili modo. Eminet rostrum, vt in paruo, haud absimile suillo: cauda prælonga in tenuitatem desinens, & implicans se viperinis orbibus: vngues aduncí, motus tardior, vt testudini: corpus asperum, ceu crocodilo: oculi in recessu cauo, tenui discrimine prægrandes, & corpori concolores: nunquàm eos operit: nec pupillæ motu, sed totius oculi versione circunspicit. Ipse celsus hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aeris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior. Mutat nanque eum subinde, & oculis & cauda & toto corpore: redditque semper quencunq; proximè attingit, præter rubrum candidumq;. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis, & ad commissuram caudæ admodum exigua, nec alibi toto corpore: sanguis in corde, & circa oculos tantum: viscera sine splene. Hybernis mensibus, latet, vt lacertæ.

† *Mutanda videtur distinctio, hoc modo: Et spina simili modo eminet. Rostrũ &c. adstipulante Aristotele lib. 2. Histo. animal. cap. 12. vbi chamæleontem spina esse scribit eminenti, qualis & in piscibus cernitur.*

† *Contrà Aristot. Histor. animal. libr. 9. ca. 44. thoas quoq; inter animalia annumerat colorẽ mutantia.*

De tarando, & lycaone, & thoe. CAP. XXXIIII.

MVtat colores & Scytharum tarandus, nec aliud exiis quæ pilo vestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Nam thoes, (luporum id genus est procerius longitudine, breuitate crurum dissimile, veloxsaltu, venatu viuens, innocuum homini) † habitum, non colorem mutant, per hyemes hirti, æstate nudi. Tarando magnitudo, quæ boui, caput maius ceruino, nec absimile: cornua ramosa, vngulæ bifidæ, villus magnitudine vrsorũ. † Sed cùm libuit sui coloris esse asini, similis est. Tergori tanta duritia vt thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumq; reddit in quibus latet, metuens; ideoq; rarò capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicem dari, mirabilius & villo.

† *Verba hæc alienam in sedem videntur traiecta, postremoq; capitis versũ collacanda, post illa verba, Ideoq; rarò capitur.*

De hystrice. CAP. XXXV.

HYstrices generat India & Africa spina contectas, ac herinaceorum genere: sed hystrici longiores aculei, & cùm intendit cutem, missiles. Ora vrgentium figit canum, & paulò longiùs iaculatur. Hybernis autem se mensibus condit: quæ natura multis, & ante omnia vrsis.

De vrsis, & fœtibus eorum. CAP. XXXVI.

EOrum coitus hyemis initio: nec vulgari quadrupedum more, sed ambobus cubantibus complexíque. Deinde secessus in specus separatim, in quibus pariunt trigesimo die, plurimùm quinos. Hi sunt candida informisque caro, paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo: vngues tantùm prominent: hanc lambendo paulatim figurant. Nec quicquam rarius, quàm parientem videre vrsam. † Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticumque congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, mollique fronde constratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, vt ne vulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in veterno pinguescunt. Illi sunt adipes medicaminibus apti, contraque capilli defluuium tenaces. Ab iis diebus residunt, ac priorum pedum suctu viuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, † non alio incubitu, quàm oua volucres. Mirum dictu, credit Theophrastus, perid tempus coctas quoque vrsorum carnes, si asseruentur, increscere: cibi tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri: sanguinis exiguas circa corda tantùm guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt vere, sed mares præpingues: cuius rei causa non prompta est: quippe nec somno quidem saginatis, præter quatuordecim dies, vt diximus. Exeuntes herbam quandam aron nomine laxandis intestinis alioqui concretis deuorant, circaque surculos sentium prædomantes ora. Oculi eorum hebetantur crebrò: qua maximè causa fauos expetunt, vt conuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam. Inualidissimum vrso caput, quod leoni fortissimum: ideo vrgente vi, præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur, ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur. Crebro veneficium inesse Hispaniæ credunt, occisorumque in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in vrsinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arboré auersi derepunt. Tauros, ex ore cornibusque eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio † stultitia solertior. Annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messala Coss. ad xiiij. Calend. Octobr. Domitium Aenobarbum Aedilem curulem vrsos Numidicos centum, & totidem venatores Aethiopas in circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cùm in Africa vrsos non gigni constet.

† *Melius, astutia, vt in vetust. cod.*

† *Negatio videtur redundare, neq; est in vetust. codicib. Hoc enim videtur velle Plinius herinaceum præter poma spinis affixa vnũ præterea ore apprehensum, in cauas arbores deferre.*

De muribus Ponticis, & Alpinis, & herinaceis. CAP. XXXVII.

COnduntur hyeme & Pontici mures, hi duntaxat albi: quorum palatum in gustu sagacissimum, authores quonam modo intellexerint, miror. Conduntur & Alpini, quibus magnitudo meliũ est: sed hi pabulo antè in specus conuecto, cùm quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicem detrahi ad specum: ideoq; illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares & in Aegypto: similiterque residunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusque, vt manibus, vtuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac volutati supra iacentia poma affixa spinis, vnum † non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores. Idem mutationem Aquilonis in Austrum, condentes se in cubile, præsagiunt. Vbi verò sensere venantem, contracto ore pedibusque, ac parte omni inferiore, quà raram & innocuam habent lanuginem, confluunt in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione verò, vrinam ex se reddunt tabificam tergori suo spiniſque noxiam, propter hoc se capi gnari. Quãobrem exinanita priùs vrina venari, ars est. Et cùm præcipua dos tergori, aliàs corrupto, fragili putribus spinis atque deciduis, etiam si viuat subtractus fuga: ob id non nisi nouissima spe maleficio operfunditur: quippe & ipsi odore suum veneficium, ita parcentes sibi terminumque supremum opperientes, vt fermè antè captiuitas occupet. Calidæ posteà aquæ aspersu resoluitur pila: apprehensúsque pede altero è posterioribus, suspendio ac fame necatur: aliter non est occidere & tergori parcere. † Ipsum animal non verentur pleriq; dicere vitæ hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra vellerum mollitie in pecore mortalibus data. Hac cute expoliuntur vestes. Magnũ fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq; non principe adito querimoniis prouincialibus.

† *Præferenda videtur lectio, quam Pintianus ex Voleterano exemplari, Ipsum, animal non, vt rẽtur aliqui, vitæ hominum superuacuum est, &c.*

† *excusum*

De leontophono, lynce, melibus, & sciuris. CAP. XXXVIII.

VRinæ & è duobus aliis animalibus ratio mira est. Leontophonon accipimus vocari paruum, nec aliubi nascens, quàm vbi leo gignitur: quo gustato tanta illa vis, ac cæteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus eius † adustum aspergunt aliis carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantque etiam cinere. Tam contraria est pestis. Haud immeritò igitur leo, visumq; frangit, & citra morsum exanimat. Ille contrà vrinam spargit prudens, hanc quoque leoni exitialẽ. Lyncum humor ità redditus, vbi gignuntur, glaciatur arescítue in gemmas carbunculis similes, & igneo colore fulgentes, lyncurium vocatas, atq; ob id succino à pleriſq; ita generari prodito. Nouere hoc sciuntque lynces, & inuidentes vrinam terra operiunt, eoque celeriùs solidatur illa. Alia solertia in metu melibus: sufflatæ cutis distentu ictus hominum & morsus canum arcent. Præuident tempestatem & sciuri: obturatisque, quà spiraturus est ventus, cauernis, ex alia parte aperiunt fores: de cætero ipsis villosior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes aliis prouisum pabulum, aliis pro cibo somnus.

† *Contrà Aristoteles Histo. animal. lib. 8. c. 15. viperam tradit sub petris sese condere, reliquas serpentes in terra abdi.*

De vipera, cochleis, & lacertis. CAP. XXXIX.

SErpentium † vipera sola terra dicitur condi: cæteræ arborum aut saxorum cauis. Et aliàs vel annua fame durant, algore modò dempto. Omnia secessus tempore veneno orba dormiunt. Simili modo & cochleæ. Illę quidem iterum & æstatibus, adhærentes maximè saxis: vt etiam iniuria resupinatæ auulsæque, non tamen exeant. In Balearibus verò insulis cauaticæ appellatæ, non prorepunt è cauis terræ: neque herba viuunt, sed vuæ modo inter se cohærent. Est & aliud genus minus vulgare, adhærente operculo eiusdem testæ se operiens: obrutæ terra semper hæ, & circa maritimas tantùm Alpes quondam effossæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamen laudatissimæ in Astypalæa insula. Lacertæ inimicissimum genus cochleis, negantur semestrem vitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: † in Indiæ verò Nysa monte xxiiij. in longitudine pedum, colore fului, aut punicei, aut cærulei.

† *Nysam suprà lib. 6 c. 21. India vrbẽ facit non montem. Quamobrem nõ desunt, qui hîc legere mãlint, in India Mero Nyseorũ monte. Meron enim Indiæ montem esse Nysa vrbi imminentem, præter Plinium loco iam citato, testantur etiã Strabo lib. 15. & Pomponius Mela lib. 3.*

De canibus. CAP. XL.

EX his quoque animalibus, quæ nobiscum degunt, multa sunt cognitu digna: fidelissimumque ante omnia homini canis, atque equus. Pugnasse aduersus latrones canem pro domino accepimus, confectumque plagis à corpore non recessisse, volucres & feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere, præliati contra resistentes. Propter bella Colophonij, item quę Castabalenses, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquàm detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendêre Cimbris cæsis domus eorũ palustris impositas. Canis Iasone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaq; consumptus est. Is verò, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lysimachi rogo, iniecit se flammæ: similiterque Hieronis regis. Memorat † & Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus. Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis, vxore eius Consingi lacerata propter lasciuiorem cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Cesselium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cùm aduesperauisset, canis à grassatore defendit. Item Cælium Senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppressum: nec priùs ille vulneratus est, quàm cane interempto. Sed super omnia in nostro æuo actis populi Romani testatum, Appio Iunio & P. Silio Coss. cùm animaduerteretur ex causa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum, & seruitia eius, vnius ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus gemoniis mœstos edentem vlulatus, magna populi Romani corona circunstante: ex qua cùm quidam ei cibum obiecisset, ad os defunctituliſſe. Innatauit idẽ cadauere in Tiberim abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, si repentè veniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli vocem domesticam agnoscunt. Itinera, quamuis longa, meminere. Nec vlli præter hominẽ memoria maior. Impetus eorũ & sæuitia mitigatur ab hominẽ confidente humi. Plurima alia in his quoq; vita inuenit. Sed in venatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur vestigia atq; persequitur, comitãtem ad feram inquisitorem loro trahens: qua visa quàm silens & occulta, quàm significans demonstratio est, cauda primùm, deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos

† *Aliàs, Et Pyrrhi & Geloniꝰ tyranni canẽ. Pyrrhi enim canẽ celebrat Plutarchus in opusculo quod inscripsit; Solertiorane sint terrestria animalia; an aquatica. & Iul. Pollux in Onomast. ad Commodum Imp.*

fessos cæcosque ac debiles sinu ferunt, ventos & odorem captantes, prodentesque rostro cubilia. Il tigribus eos Indi volunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putant gigni: tertio demum educant. Hoc idem è lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem è canibus & ducem habent. Illum in venatu comitantur, illi parent. Nanq; inter se exercent etiam magisteria. Certũ est iuxta Nilum amnẽ currentes lambere, ne crocodilorũ auiditati occasionem præbeant. Indiam petenti Alexandro Magno, rex Albaniæ dono dederat inusitatæ magnitudinis vnum: cuius specie delectatus iussit vrsos, mox apros, & deinde damas emitti, † contemptu immobili iacente. Eaque segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, cum interimi iussit. Nuntiauit hoc fama regi. Itaq; alterum mittens addidit mandata, ne in paruis experiri vellet, sed in leone elephantóue. Duos sibi fuisse: hoc interempto, prætereà nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Posteà elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primùm latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraque belluam exurgens hinc & illinc, artifici dimicatione, quà maximè opus esset, infestans atque euitans, donec assidua rotatum vertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. Canum generibus annui partus. Iusta ad pariendum annua ætas. Gerunt vterum sexagenis diebus. Gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem visum accipiunt; non tamen vnquam vltra vicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si vnus gignatur, nono die cernere; si gemini, decimo. Idémque in singulos adiici, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea, quæ fœmina sit ex primipara genita, faunos cerni. Optimus in fœtu, qui nouissimè cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum Sirio ardente homini pestifera, vt diximus, ita morsis letali aquæ metu. Quapropter obuiam itur per xxx. eos dies, gallinaceo maximè fimo misto canum cibis: aut si præuenerit morbus, veratro.

† *Aliter vetusti codices alia q; interpunctione: contẽptim immobi le iacente eo. Qua segnitie &c.*

Ad canis rabidi morsum. CAP. XLI.

Quodnam fuerit hoc miraculum, latius explicat infrà libr. 25. c. 2.

A Morsu verò vnicum remedium oraculo quodam nuper repertum, radix syluestris rosæ, quæ cynorrhodos appellatur. Columella author est, si quadragesimo die, quàm sit natus, castretur morsu cauda, summusque eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum, in prodigiis (quod equidem annotauerim) accepimus: & serpentem latrasse, cùm pulsus est regno Tarquinius.

De natura equorum. CAP. XLII.

† *Quæ eadem ex causa.*

EIdem Alexandro & equi magna raritas contigit: Bucephalon eum vocarunt, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sedecim talentis ferunt ex Philonici Pharsalij grege emptum etiamtum puero capto eius decore. Neminem hic alium, quàm Alexandrum, regio instratus ornatu, recepit in sedem, alios passim reiiciens, idem in præliis memoratæ cuiusdam prohibetur operæ, Thebarum oppugnatione vulneratus in alium transire Alexãdrum non passus: multa prætereà eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: vrbemq; tumulo circundedit nomine eius. Nec Cæsaris Dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur: idemque humanis similes pedes priores habuisse, hac effigie locatus ante Veneris Genetricis ædem. Fecit & Diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum à Semiramide vsque ad coitum Iuba author est. Scythæ quidem equitatus & equorum gloria strepunt. Occiso denique ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cùm victor ad spoliandum venisset, abeo eius ictibus morsuque confectum. Alium detracto oculorum operimẽto, & cognito cum matre coitu, petiisse prærupta, atque exanimatum. † Equæ eadem ex causa in Reatino agro laceratum prorigam inuenimus. Nanque & cognationum intellectus in iis est: itaque in grege prioris anni sorore libentius etiam, quàm matre, equa comitatur. Docilitas tanta est, vt vniuersus Sybaritani exercitus equitatus ad symphoniæ cantum saltatione quadam moueri solitus inueniatur. Iidem præsagiunt pugnam, & amissos lugent dominos lacrymaque interdum desiderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia vitam finiuit. † Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiso Antiocho, potitum equo eius conscendisse ouantem. At illum indignatione accensum domitis frænis, ne regi posset, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque vnà. Philistus à Dionysio relictum in cœno hærentem, vt sese euellisset, secutum vestigia domini, examine apum iubæ inhærente eóque ostento tyrannidem à Dionysio occupatam. Ingenia eorum inenarrabilia iaculantes obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixúque inuitantium. Iam tela humi collecta

† *Historiæ ratio exigit vt sic legatur: Philarchus refert Cẽtareto è Galatis in prælio occiso, Antiochũ potitum equo eius, conscendisse ouantem. Cui lectioni apertissimè suffragatur Solinus. c. 46. Item Appian. in Syr & Lucian. in Zeuxi de seu Antiocho.*

lecta equiti porrigunt. Nam in circo ad currus iuncti, non dubiè intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæsaris Secularium ludorum Circensibus excusso in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, opposita effundentes, omnia quæ contra æmulos debuissent peritissimo auriga insistente, facientes: cùm puderet hominum artes ab equis vinci, peracto legitimo cursu ad metam stetere. Maius augurium apud priscos, plebeiis Circensibus excusso auriga, ita vt si staret, in Capitoliũ cucurrisse equos: sedemq; ter lustrasse: maximũ verò, eôdem perueniisse ab Veiis cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi vicerat: vnde posteà nomen portæ est. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantùm potum impartientes: atq; ita per centena millia & quinquaginta cõtinuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidã quinquagenis: fœminæ minore spatio: eædem quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito. Forma equorũ, quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio vate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito: & ferè inter omnes constare video. Diuersa autẽ Circo ratio quæritur. Itaq; cùm bimi in alio subigãtur imperio, nõ ante quinquennes ibi certamen accipit. Partum in eo genere vndenis mensibus ferunt, duodecimo gignũt. Coitus verno æquinoctio bimo vtrinq; vulgaris: sed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos triginta tres, vtpote cùm à Circo post vicesimũ annũ mittantur ad sobolem reparandã. † Et ad quadraginta duasse tradunt, adiutũ modò in attollenda priore parte corporis. Sed ad generandũ paucis animalium minor fertilitas: qua de causa per interualla admissuræ dantur: nec tamen quindecim initus eiusdem anni valet tolerare. Equarum libido extinguitur iuba tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equum septuagintaquinq; annos proditur. In hoc genere grauida stans parit, præterq; cæteras fœtũ diligit. Et sanè equis amoris innasci veneficiũ, hippomanes appellatũ, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim edito partu deuorat fœta, aut partũ ad vbera nõ admittit, si quis præreptũ habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amissa parẽte in grege armenti: reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo, quàm sit genitus, negant posse. Quò quis acrior, in bibendo profundius nares mergit. Scythæ per bella fœminis vti malunt, quoniam vrinam cursu non impedito reddant. Constat in Lusitania circa Olyssiponem oppidum & Tagum amnem equas Fauonio flante obuersas animalem concipere spiritũ, idq; partum fieri, & gigni pernicissimũ ita, sed trienniũ vitæ non excedere. † In eadem Hispania Gallica gens, & Asturica, equini generis, quos thieldones vocamus, minori forma appellatos asturcones gignunt: quibus non vulgaris in cursu gradus, sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: vnde equis tolutim carpere incursus traditur arte. Equo ferè, qui homini morbi, præterque vesicæ conuersio, sicut omnibus in genere veterino.

† *Plenius vetusti codices: Opunte & ad quadraginta durasse tradunt. De quæ lectione est quis ambigat, adeat Aristotelẽ Histo. anima. lib. 6. cap. 22. vnde totus hic locus huc est translatus.*

† *Distingue sic, Si quis præreptum habeat, olfactu in rabiem id genus agit. Ex Aristot. loco iam citato.*

† *Tolerabilior videtur lectio quam ex codice Toletano eruit Pintianus: In eadem Hispania Callaica gens est & Asturica. Equini generis hic sunt, quos thieldones vocamus. Minori famæ appellatos asturcones gignunt.*

† *intermissione*

De Asinis. CAP. XLIII.

ASinum cccc. nummũm emptum Q. Axio Senatori author est M. Varro, haud scio an omniũ pretio animalium victo; opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maximè progeneratione. Patria etiam spectatur in his, Arcadicis in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal frigoris maximè impatiens: ideo non generatur in Ponto: nec æquinoctio verno, vt cætera pecua, admittitur, sed solstitio. Mares † in remissione operis deteriores. Partus à tricesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidem, quot equæ, & eisdem mensibus, & simili modo. Sed incontinens vterus vrinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum verberibus à coitu. Rarò geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conspiciatur ab homine. Gignit tota vita, quæ est ei ad trigesimum annũ. Partus charitas summa, sed aquarum tædium maius. Per ignes ad fœtus tendunt: eædem, si riuus minimus interfit, horrent ita, vt pedes omnino caueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuariis, atque ita sicco tramite ad potum eant: nec pontes transeunt, per raritatem eorum translucentibus fluuiis. Mirumque dictu, sitiunt: & si immutentur aquæ, vt bibant cogendæ exorandæue sunt. Nec nisi spatiosa incubitant laxitate, Varia nanque somnio visa concipiunt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ clauditatem illico affert. Quæstus ex iis opima prædia exuperat. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis millibus nummorum enixas. Ad mularum maximè partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quamuis enim vnicolor reliquo corpore, totidem tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interiit authoritas saporis. Asino moriente viso, celerrimè id genus deficit.

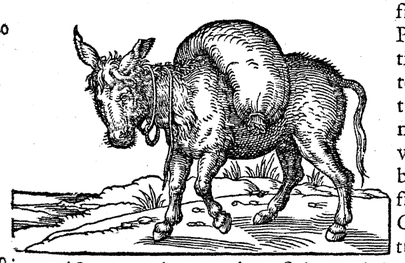

De Mulis. CAP. XLIIII.

EX Asino & Equa Mulus gignitur mense xij. animal viribus in labores eximium. Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neque decennibus maiores legunt: arceriq́ue vtrunq; genus ab altero narrant, nisi in infantia eius generis, quod ineant, lacte hausto. Quapropter surreptos pullos in tenebris equarum vberi, asinarúmve equuleos admouent. Gignitur etiam mula ex equo & asina, sed effrænis & tarditatis indomitæ. Lenta omnia esse vetulis. Conceptum ex equo, secutus asini coitus, abortu perimit: non item ex asino equi. Fœminas à partu optimè septimo die impleri, obseruatum est: mares fatigatos melius implere. Quę non prius, quàm dentes, quos pullinos appellant, iaciat, conceperit, sterilis intelligitur, & quæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares, † hinulos antiqui vocabant: contraque mulos, quos asini & equę generarent. Obseruatum, è duobus diuersis generibus nata, tertij generis fieri, & neutri parentum esse similia: eaque ipsa, quæ sunt ita nata, non gignere, in omni animalium genere: idcirco mulas non parere. Est in Annalibus nostris, peperisse sæpe, verùm prodigij loco habitum. Theophrastus vulgò parere in Cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur vini crebriore potu. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem vocauerint † hinnum, id est, paruum mulum. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulæ veloces in cursu, duritia eximia pedum, verùm strigoso corpore, indomito animo, sed generoso. Onagro & asina genitus omne antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum, ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos lalisiones appellant. Mulum lxxx. annis vixisse, Athenienśium monumentis apparet. Eo gauisi, cùm templum in arce facerent, quod derelictus senecta, cadentia iumenta comitatu nisuque exhortaretur, decretum fecere, quo caueretur, ne fumentarij negotiatores ab incerniculis eum arcerent.

† *Melius, hinnos. ita hoc genus appellante & Columella lib. 6. c. 35. nomenq; hoc à patris, hoc est, equi hinnitu deducente.*

De Bubus. CAP. XLV.

BVbus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. In nostro orbe Epiroticis laus maxima, à Pyrrhi (vt ferunt) iam inde regis cura. Id consecutus est, † non ante quadrimatum ad partus vocando. Prægrandes itaque fuere, & hodieque reliquiæ stirpium durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimæ. Taurigenerationem quadrimi implent: & singulis † denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum ad dextram partem abeant tauri, generatos mares esse: si in læuam fœminas. Conceptio vno initu peragitur: quæ si fortè errauit, vigesimo pòst die marem fœmina repetit. Pariunt mense decimo: quicquid ante genitum, inutile est. Sunt authores, ipso complente decimum mensem die parere. Gignuntrarò geminos. Coitus à Delphini exortu ad pridie Nonas Ianuarij diebus † xxx. aliquibus & autumno: gentibus quidem, quæ lacte viuunt, ita dispensatur, vt omni tempore anni superśit id alimentum. Tauri non sæpiùs, quàm bis die, ineunt. Boues animalium soli, & retro ambulantes pascuntur: apud Garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis xv. annis longissima, maribus xx. Robur in quimatu. Lauatione calidæ aquæ traduntur pingue scere, & si quis incisa cute spiritũ harundine in viscera adigat. Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu. Plurimum lactis Alpinis, quibus minimũ corporis, plurimũ laboris, capite, non ceruice, iunctis. Syriacis nõ sunt palearia, sed gibber in dorso. Carici quoq; in parte Asiæ fœdi visu, tubere super armos à ceruicib⁹ eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur: cætero nigri coloris candidíve, ad laborem damnantur. Tauris minora, quàm bubus, cornua, tenuioraq;. Domitura boum in trimatu, posteà sera, antè præmatura. Optimè cum domito iuuencus imbuitur. Socium enim laboris agriq; culturæ habemus hoc animal, tantæ apud priores curæ, vt sit inter exempla damnatus à populo Romano, die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderat bouẽ, actusq; in exilium, tanquam colono suo interempto. Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat, ira glisćente alternos replicans, spargensq; in altum harenã, & solius animaliũ eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicãtes, & ideo demõstratos rotari, cornibus cadẽtes excipi, iterumq; resurgere, modò iacentes ex humo tolli, bigarumq; etiã cursu citato, velut aurigas, insistere. Thessalorum gentis inuentũ est, equo iuxta quadrupedãte cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar Dictator. Hinc victimæ opimæ & lautissima Deorum placatio. Huic tantùm animali omnium, quibus procerior cauda, non statim nato consummataę, vt cæteris, mensurę: crescit vni, donec ad vestigia ima perueniat. Quamobrẽ victimarũ probatio in vitulo, vt articulum suffra-

† *Melius, hinnos. ita hoc genus appellante & Columella lib. 6. c. 35. nomenq; hoc à patris, hoc est, equi hinnitu deducente.*

† *Rectius Ginnum: vt apud Aristot. Histo. animal. lib. 6. c. 24. & lib. 2. de Generat. animal. cap. vltimo.*

† *Arist. operis iam citati lib. 8. c. 7. de Epiroticis agens bubus, quas et Pyrrhicas nominat, sic habet: Ἐννέα ἔτη διατηροῦσιν ἀνοχεύτους· hoc est, nouem annis à coitu prohibent. Quo fit, vt hîc Plinij locus menda, suspicione non vacet.*

† *Aliàs, quindena: quę vac carum numerum Columella quoque & Palladius singulis tauris attribuunt.*

† *Aliàs, quadraginta. qui dierum numerus & apud Varro. legitur lib. 2. Rer. rust. capit. 5.*

suffraginis contingat: breuiore non litant. Hoc quoque notatum, vitulos ad aras humeris hominis allatos non ferè litare, sicut nec claudicante, nec aliena hostia Deos placari, nec trahente se ab aris. Est frequens in prodigiis priscorum, bouem locutum: Quo nuntiato, Senatum sub dio haberi solitum.

De Api boue. CAP. XLVI.

BOs in Aegypto etiam numinis vice colitur, Apim vocant. Insigne ei, in dextro latere candicans macula, cornibus Lunæ crescere incipientis, † Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos vitæ excedere annos, mersumq́ue in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctualium, quem substituãt: & donec inuenerint, mœrent, derasis etiam capitibus: nec tamen vnquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ vocant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse lætum est, in altero dira portendit. Respõsa priuatis dat, è manu consulentium cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multò pòst extincti. Cæterò secretus, cùm se proripuit in cœtus, incedit summotu lictorum, grexq́ue puerorũ comitatur carmen honori eius canentium: intelligere videtur, & adorari velle. Hi greges repentè lymphati futura præcinunt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam aliis: semperq́ue eodem die & inueniri eam, & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura vocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt: mirumq́ue neminem per eos à crocodilis attingi; octauo post horam diei sextam redire belluæ feritatem.

† *Consule de hoc loco Celium. Rhodig. lib. 8. cap. 5.*

De natura pecorum, & generatione eorum. CAP. XLVII.

MAgna & pecori gratia, vel in placamentis Deorum, vel in vsu vellerum. Vt boues victum hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis vtrinque ad nouenos annos, quibusdam & ad decimum. Primiparis minores fœtus. Coitus omnibus † ad Arcturi occasum, id est, à tertio Idus Maias, ad Aquilæ occasum, x. Calendas Aug. Gerunt partum diebus cl. Postea cõcepti inualidi. Cordos vocabant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt vernis, quoniam magis intersitante solstitium, quàm ante brumam firmos esse, solumq́ue hoc animal vtiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas fastidire, senecta ouium consectari: & ipse senecta melior, illis quoq; vtilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurem terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat, læuo mares. Tonitrus solitariis ouibus abortus infert. Remedium est congregare eas, vt cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares cõcipi dicunt, Austri fœminas: atque in eo genere arietum maximè spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuere venas, eius & lanicium est in fœtu, variumq́ue si plures fuere: & mutatio aquarum potusq́; variat. Ouium summa genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cùm tectum rubis vescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua.

† *Omnino legendũ, Ab Arcturi occasu tum ex veius. stis. codic. tum ex Varronis libro & cap. 2. tum propter id quod sequitur, id est à tertio Id. Maias. Arcturum enim eo die occidere, ex ipsa natum est Plinio libro 18. cap. 27.*

De generibus lanarum, & vestium. CAP. XLVIII.

LAna autem laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locum Milesiæ oues obtinent. Apulæ breues villo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumq́ue summam nobilitatem habent. In Asia verò eodem genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui excessit vlla. Oues non vbiq; tondentur: durat quibusdam in locis vellendi mos. Colorũ plura genera: quippe cùm desint etiam nomina eis, quas natiuas appellant, aliquot modis. Hispania nigri velleris præcipuas habet. Pollentia iuxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythræas vocant: item Bætica: Canusium fului: Tarentum & suæ pulliginis. Succidis omnibus † vsus medicatus. Istriæ Liburniæq́ue pilo propior, quàm lanæ, pexis aliena vestibus, & quam sola ars scutulato textu cõmendat in Lusitania. Similis circa Piscenas prouinciæ Narbonensis: similis & in Aegypto, ex qua vestis detrita vsu tingitur, rursusq; æuo durat. Est & hirtæ pilo crasso in tapetis antiquissima gratia: iam certè priscos iis vsos, Homerus author est. Aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes. Lanæ & per se coactæ vestem faciunt: & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: imò verò etiam ignibus, nouissimo sui purgamento: quippe ahenis polientium extracta, in tomenti vsum veniunt, Galliarum, vt arbitror, inuento: certè Gallicis hodie nominibus discernitur: nec facilè dixerim, qua id ætate cœperit. Antiquis enim torus è stramento erat, qualiter etiam nunc in castris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra, sicut villosa etiam ventralia. Nam tunica lati claui in modum gausape texi nunc primũ incipit. Lanarum nigræ nullum colorem bibunt. De reliquarũ infectu suis locis dicemus, in conchyliis marinis, aut

† *Vetus. cod. medicata vis*

herbarum natura. Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia vocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, author est M. Varro: factamque ab ea togam regiam vndulatā in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat vsus. Inde factū, vt nubentes virgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectā tunicā, quales cum toga pura tyroni induuntur, nouæq; nuptæ. Vndulata vestis primò è lautissimis fuit: inde soriculata defluxit. Togas rasas Phrygianasq;, Diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio Poeta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruscos originem inuenere. Trabeis vsos accipio reges: pictas vestes iam apud Homerum fuisse, vnde triumphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoque phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex: vnde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maximè celebrauit, & nomen imposuit. Plurimis verò liciis texere, quæ polymita appellāt, Alexandria instituit scutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertiūm octingentis millibus væniisse iam tunc, posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi † quadragies sestertio nuper stetere. Serui Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitum. Mirumque fuit nec defluxisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis DLX. Vidimus iam & viuentium vellera, purpura, cocco, conchylio, † sesquilibris infecta, velutilla sic nasci cogente luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurum, ventris vestitu: quibus nudus esset, apicas vocabant, damnabantque. Syriæ cubitales ouium caudæ, plurimumque in ea parte lanicij. Castrari agnos, nisi quinquemestres, præmaturum existimatur.

† *Budæus li. 2. de Asse legit, quadringēties sestertio.*
† *Sesquipondialibus.*

De Musmone. CAP. XLIX.

EST & in Hispania, sed maximè Corsica, non maximè absimile pecori, genus musmonum, capri-
no villo, quàm pecoris velleri, propius. Quorum è genere & ouibus natos prisci Vmbros vocarunt. Infirmissimum pecori caput: quamobrem auersum à Sole pasci cogendum. Quàm stultissima animalium lanata. Quà timuere ingredi, vnum cornu raptum sequuntur. Vita longissima annis in Aethiopia xiij. Capris eodem loco xj. in reliquo orbe plurimum octoni. Vtrunque genus intra coitum impletur.

De Capris & generatione earum. CAP. L.

† *Pintianus ex Toletano codice legit, ante trimos, vt hoc de hircis intelligatur. Nam de capris infrà dicturus est.*

CAPRæ pariunt & quaternos, sed rarò admodum. Ferunt quinque mensibus, vt oues. Capræ pinguetudine sterilescunt. † Trimæ minus vtiliter generant, & in senecta, nec vltra quadriennium.

Incipiunt septimo mense, adhuc lactentes. Mutilum in vtroque sexu vtilius. Primus in die coitus non implet: sequens efficacior, ac deinde. Concipiunt Nouembri mense, vt Martio pariant turgescentibus virgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ † in trimatu inutiles. Pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi. Solertiam eius animalis Mutianus visam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuiis è diuerso: cùm circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atque ita alteram proculcatæ supergressam. Mares quàm maximè simos, longis auriculis infractis, armis quàm villosissimis probant. Fœminarum generositatis insigne, laciniæ corporibus è ceruice binæ dependentes. Non omnibus cornua: sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum. Mutilis lactis maior vbertas. Auribus eas spirare, non naribus, nec vnquam febri carere, Archelaus author est: ideo fortassis anima his, quàm ouibus, ardentior, calidioresque concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere, quàm interdiu: ideo si caprinum iecur vescantur, restitui vespertinam aciem his, quos Nyctalopas vocant. In Cilicia, circaque Syrtes villo tonsili vestiuntur. Capras in occasum decliui Sole, in pascuis negant contueri inter se, sed auersas iacere; reliquis autem horis auersas, & inter cognationes. Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc si quis apprehensam ex grege vnam trahat, cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire, cùm quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eaque ex causa Mineruæ non immolantur.

† *Legendum In trimatu vtiles: adstipulāte Columella lib. 7. ca. 6. & Palladio libro 12. tit. 12. vbi capras anniculas bimásve fœtui educando inutiles tradūt, in trimatu verò vtilissimas.*

De suibus & natura earum. CAP. LI.

SVilli pecoris admissura à Fauonio ad æquinoctium vernum, ætatis viij. mense: quibusdam in locis etiam iiij. vsq; ad vij. annum. Partus bis anno: tempus vtero iiij. mensiū; numerus fœcunditatis ad vicenos: sed educare tam multos nequeūt. Diebus x. circa brumā statim dentatos nasci, Nigidius tradit. Implentur vno coitu, qui & geminatur propter facilitatem abortiendi. Remedium, ne prima subatione, neque antè flaccidas aures coitus fiat. Mares non vltra trimatū generāt. Fœminæ senectute

senectute fessæ, cubantes coeunt. Comesse fœtus his, non est prodigium. Suis fœtus sacrificio † die quinto purus est, pecoris die octauo, bouis xxx. Coruncanus ruminales hostias, donec bidentes fierent, puras negauit. Suem oculo amisso putant citò extingui: alioqui vita ad xv. annos, quibusdam & vicenos. Verùm efferantur, & aliàs obnoxium genus morbis, anginæ maximè, & strumę. Index suis inualidæ, cruor in radice setæ dorso euulsæ, caput obliquum in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt, & primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto volutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, facilius litare, in dexterum, quàm in læuum, detorta. Pinguescunt lx. diebus, sed magis tridui inedia saginatione orta. Animalium hoc maximè brutum, animamque ei pro sale datam non illepidè existimabatur. Compereum agnitam vocem suarij furto abactis, morsoq; nauigio inclinatione lateris vnius remcasse. Quin & duces in vrbe forū nundinarium domosq; petere discūt: & feri sapiunt vestigia palude confundere, vrina fugam leuare. Castrantur fœminæ quoque sicuti cameli, post bidui inediam, suspensæ † pernis primoribus, vulua recisa: celerius ita pinguescunt. Ad hibetur & ars iecori fœminarum, sicut anserum, inuentum M. Apicij, fico carica saginatis, ac satie necatis repentè mulsi potu dato. Neque alio ex animali numerosior materia ganeæ: quinquaginta propè sapores, cùm cæteris singuli. Hinc Censoriarum legum paginæ, interdictaq; cœnis abdomina, glandia, resticuli, vuluæ, sincipita verrina, vt tamen Publij Mimorum Poetæ cœna, postquàm seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam vocabulo suminis ab eo imposito. Placuere autem & feri sues. Iam Catonis Censoris orationes aprugnum exprobrant callum. In tres tamē partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis Consulatu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nūc quotidianæ rei est. Et hoc Annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini ternique pariter mandantur apri.

† *Varro lib. 2. c. 4. negat fœtum suillū ante decimum à partu diem aut purum esse, aut sacrificijs idoneum. Quamobrē & hîc nonnulli, Decimo die, legere malunt, quàm quinto.*
† *Arist. lib. 9. Hist. animal. cap. vltimo, sic habet: κρεμάζουσιν ὀπισθον σκελῶν. Quo fit, vt & hîc nonnulli, posterioribus pernis, legere malint, quàm prioribus.*

De viuarijs bestiarum. CAP. LII.

VIuaria horum cæterorumque sylvestrium, primus togati generis inuenit Fuluius Lippinus, qui in Tarquinienſi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas, lutoque se tergorantes. Fœminæ in partu asperiores, & ferè similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus, non nisi anniculis generatio. In India cubitales dentium flexus ex gemini rostro, totidem à fronte ceu vituli cornua, exeunt. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger. At in Arabia suillum genus non viuit.

De semiferis animalibus. CAP. LIII.

IN nullo genere æquè facilis mistura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas vocabant, ceu semiferos, ad homines quoque vt in C. Antorium Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translata. Non in suibus tantùm, sed in omnibus quoque animalibus, cuiuscunque generis vllū est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, vtpote cùm hominum etiam sylvestrium tot genera prædicta sint. Capræ tamen in plūrimas similitudines transfigurantur. Sunt capreæ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquàm onerato capite vastis cornibus, gladiorumque vaginis: in hęc se librant, vt tormento aliquo rotati in petras, potissimùm è monte aliquo in alium transilire quærentes, atque recussu pernicius, quò libuerit, exultant. Sunt & oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo vestiri, & ad caput verso. Sunt & damæ, & pygargi, & strepsicerotes, multaq; alia haud dissimilia. Sed illa Alpes, hæc transmarini situs mittunt.

De simijs. CAP. LIIII.

SImiarum quoque genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguūtur. Mira solertia, visco inungi, laqueisque calceari imitatione vehantium tradunt. Mutianus & latrunculis lusisse fictis cera, nuces visu distinguere: Luna caua tristes esse, quibus in eo genere cauda sit nouam exultatione adorare: nam defectum siderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Gestant catulos, quos mansuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractarique gaudent, similes gratulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura, sicut mitissima Satyris, & Sphingibus. Callitriches tota penè aspectu differunt: barba est in facie, cauda latè fusa primori parte. Hoc animal negatur viuere in alio, quàm in Aethiopiæ, quo gignitur, cælo.

De leporibus & cuniculis. CAP. LV.

ET leporum plura ſunt genera: In Alpibus candidi, quibus hybernis mẽſibus pro cibatu niuem credunt eſſe: certè liqueſcente ea rutileſcunt annis omnibus: & eſt alioqui animal intolerandæ rigoris alumnum. Leporum generis ſunt & quos Hiſpania cuniculos appellat fœcunditatis innumeræ, famemque Balearibus inſulis, populatis meſſibus afferentes. Fœtus ventre exectos vel vberibus ablatos nõ repurgatis interaneis, gratiſſimo in cibatu habent: laurices vocant. Certum eſt, Balearicos aduerſus prouentum eorum auxilium militare à Diuo Auguſto petiſſe. Magna propter venatum eum viuerris gratia eſt. Iniiciunt eas in ſpecus, qui ſunt multifores in terra, vnde & nomen animali; atq; ita electos ſupernè capiunt. Archelaus author eſt, quot ſint corporis cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos eſſe ætatis. Varius certè numerus reperitur. Idem vtranq; vim ſingulis ineſſe, ac ſine mare æquè gignere. Benigna circa hoc natura, innocua & eſculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omnium prædæ naſcens, ſolus præter daſypodem ſuperfœtat, aliud educans, aliud in vtero pilis veſtitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. Necnon & veſtes leporino pilo facere, tentatum eſt, tactu non perinde molli, vt in cute, propter breuitatem pilis dilabidas.

De ſemiferis. CAP. LVI.

HI manſueſcunt rarò, cum fieri dici iure non poſſint. Complura nanque ſunt nec placida nec fera, ſed mediæ inter vtrunq; naturæ, vt in volucribus, hirundines, apes, in mari delphini.

De muribus & gliribus. CAP. LVII.

QVo in genere multi & hos incolas domuum poſuere mures, haud ſpernendum in oſtentis etiam publicis animal. Arroſis Lauinij clypeis argenteis, Marſicum portendêre bellum: Carboni Imperatori apud Cluſium faſciis, quibus in calceatu vtebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis. Theophraſtus author eſt, in Gyaro inſula cùm incolas fugaſſent, ferrum quoq; roſiſſe eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in ferrariis officinis. Aurariis quidem in metallis, ob hoc aluos eorũ excidi, ſemperq; furtum id deprehendi: tantam eſſe dulcedinem furandi. Væniſſe murem cc. nummis, Caſilinum obſidente Annibale: eumq; qui vendiderat fame interiſſe, emptorem vixiſſe, Annales tradunt. Cùm candidi prouenere, lætum faciunt oſtentum. Nam ſoricum occentu dirimi auſpicia, Annales refertos habemus. Sorices & ipſos hyeme condi, author eſt Nigidius, ſicut glires: quos Cenſoriæ leges, princepſque M. Scaurus in Conſulatu, non alio modo cœnis ademere, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipſum animal, cui viuaria in doliis idem qui apris, inſtituit. Qua in re notatum, non congregari, ni populares eiuſdem ſyluæ: & ſi miſceantur alienigenæ, amne vel monte diſcreti, interire dimicando. Genitores ſuos feſſos ſenecta, alunt inſigni pietate. Senium finitur hyberna quiete. Conditi enim & hi cubant: rurſus æſtate iuueneſcunt, ſimili & nitelis quiete.

Quæ animalia quibus locis non ſint. CAP. LVIII.

MIrum rerũ naturam non ſolùm alia aliis dediſſe terris animalia, ſed in eodem quoq; ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. In Mæſia ſylua Italiæ, non niſi in parte reperiuntur hi glires. †In Lycia dorcades non tranſeunt montes Syris vicinos: onagri montem qui Cappadociam à Cilicia diuidit. In Helleſponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Arginuſſam Elatum montem non excedunt, auribus etiam in monte fiſſis. In Poroſelene inſula viam muſtelæ non tranſeunt: in Bœotiæ Lebadia illatæ ſolum ipſum fugiunt, quæ iuxtà in Orchomeno tota arua ſubruunt, talpa, quarum è pellibus cubicularia vidimus ſtragula. Adeò ne religio quidem à portentis ſummouet delicias. In Ithaca lepores illati moriũtur, extremis quidem in litoribus: in Ebuſco cuniculi non ſunt, ſcatent in Hiſpania Balearibuſq;. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continente vocalibus durat genus earum. Mutæ ſunt etiam nunc in Seripho inſula. Eædem aliò tranſlatè canunt: quod accidere & in lacu Theſſaliæ Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis venenatus eſt morſus: coſdem vlterior Apennino regio non habet. Iidem vbicunq; ſint, orbitam ſi tranſiere, moriuntur. In Olympo Macedoniæ monte non ſunt lupi, nec in Creta inſula. Ibi quidem non vulpes, vrſíue, atq; omninò nulli maleficum animal, præter phalangium; aranei id genus, de quo dicemus ſuo loco. Mirabilius, in eadem inſula ceruos, præterquàm in Cydoniatarum regione, non eſſe; item apros, & attagenas, herinaceos; in Africa autem nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec vrſos.

† Legendum, In Cilicia. Ea enim regio Syriæ vicina eſt, Amano monte ab ea dirempta. Lycia autem totius Aſiæ diametro à Syria diſtat.

Quæ aduenis noceant. CAP. LIX.

IAm quædam animalia indigenis innoxia, aduenas interimunt: ſicut ſerpentes parui in Tirynthe, quos terra naſci proditur. Item in Syria angues, circa Euphratis maximè ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiam ſi calcati momordere, non ſentiuntur maleficia; aliis cuiuſcunq; gentis infeſti, auidè & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos. Contrà in Latmo Cariæ monte Ariſtoteles tradit à ſcorpionibus hoſpites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoq; animalium, & præter terreſtria indicemus genera.

C. PLINII

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

De aquatilium natura. CAP. I.

ANIMALIVM, quę terreſtria appellauimus, hominum quadam conſortione degentia, indicata natura eſt. Ex reliquis minimas eſſe volucres conuenit. Quamobrem prius æquorum, amnium ſtagnorumque dicentur.

Quare in mari maxima animalia. CAP. II.

SVnt autem complura in iis maiora etiam terreſtribus. Cauſa euidens, humoris luxuria. Alia ſors alitum, quibus vita pẽdentibus. In mari autem tam latè ſupino, mollique ac fertili accremento, accipiente cauſas genitales è ſublimi, ſemperque pariente natura, pleraque etiam monſtrifica reperiuntur, perplexis & in ſemet aliter nunc flatu, nunc fluctu conuolutis ſeminibus atque principiis: vt vera fiat vulpi opinio, quicquid naſcatur in parte naturæ vlla, & in mari eſſe, præterque multa, quæ nuſquam alibi. Rerum quidem, non ſolùm animalium ſimulachra eſſe, licet intelligere intuentibus vuam, gladium, ſerras, cucumim vero & colore & odore ſimilem: quò minus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris belluis. CAP. III.

PLurima autem & maxima in Indicio mari animalia, è quibus balænæ quaternûm iugerum, príſtes ducenûm cubitorum; quippe vbi locuſtæ quaterna cubita impleant: anguillæ quoq; in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari belluæ circa ſolſtitia maximè viſuntur. Tunc illic ruunt turbines, tunc imbres, tunc deiectæ montium iugis procellæ ab imò vertunt maria, pulſataſque ex profundo belluas cum fluctibus voluunt, & aliâs tanta thynnorum multitudine, vt Magni Alexandri claſſis haud alio modo, quàm hoſtium Acie obuia contrarium agmen aduerſa fronte direxerit: aliter ſparſis non erat euadere; non voce, non ſonitu, non ictu, ſed fragore terrentur, nec niſi ruina turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninſula ingens. Huius obiectu vaſtus efficitur ſinus, xij. dierum & noctium remigio enauigatus Ptolemæo regi, quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quietum præcipua ad immobilem magnitudinem belluæ adoleſcunt. Gedroſos, qui Arbin amnem accolunt, Alexandri Magni claſſium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis belluarum facere, oſſibus tecta contignare ex quibus multa quadragenûm cubitorum longitudinis reperta. Exeunt & pecori ſimiles belluæ ibi in terram, paſtæq; radices fruticum remeant: & quædam equorum, aſinorum, taurorum capitibus, quæ depaſcuntur ſata.

Quæ in quoq; Oceano maxima. CAP. IIII.

MAximum animal in Indico mari priſtis & balæna eſt: in Gallico Oceano phyſeter, ingentis columnæ modo ſe attollens, altiorque nauium velis diluuiem quandam eructans. In Gaditano Oceano arbor in tantum vaſtis diſpanſa ramis, vt ex ea cauſa fretum nunquam intraſſe credatur. Apparent & rotæ appellatæ à ſimilitudine quaternis diſtinctæ radiis, modiolos earum oculis duobus vtrinque claudentibus.

De Trito-

De Tritonum, & Nereidum, & elephantorum marinorum figuris. CAP. V.

TIberio principi nuntiauit Olyssipponensium legatio ob id missa, visum auditumque in quodi specu concha canentem Tritonem, qua noscitur, forma: & Nereidum falsa non est, squamis modo hispido corpore, etiam quà humanam effigiem habent. Nanque hæc in eodem spectata litore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longé. Et Diuo Augusto legatus Galliæ complures in litore apparere exanimes Nereidas scripsit. Authores habeo in equestri ordine splendentes, visum ab his in Gaditano Oceano marinum hominem, toto corpore absoluta similitudine: ascendere eum nauigia nocturnis temporibus, statimque degrauari, quas insederit, partes: & si diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe, contra Lugdunensis prouinciæ litus in insula simul trecentas amplius belluas reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis, nec pauciores in Santonum litore: interque reliquas elephantos & arietes, candore tantùm cornibus assimulatis, Nereidas verò multas. Turanius prodidit, expulsam belluam in Gaditana litora, cuius inter duas pinnas vltimæ caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes eiusdem cxx. maximi dodrantium mensura, minimi semipedum. Belluæ, cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ, apportata ex oppido Iudææ Ioppe, ostendit inter reliqua miracula in Aedilitate sua M. Scaurus longitudine pedum xl. altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

De balænis & orcis. CAP. VI.

BAlænæ & in nostra maria penetrant. In Gaditano Oceano non antè brumam conspici eas tradunt, condi autem statis temporibus in quodam sinu placido & capaci, mirè gaudentes ibi parere. Hoc scire orcas, infestam his belluam, & cuius imago nulla repræsentatione exprimi possit alia, quàm carnis immensæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in secreta, ac vitulos earum, & fœtas, vel etiamnum grauidas lancinant morsu, incussæque ceu Liburnicarum rostris fodiunt. Illa ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere suo oneratæ, tunc quidem & vtero graues, pariendíue pœnis inualidæ, solùm auxilium nouere in altum profugere, & se toto defendere Oceano. Contrà, orcæ occurrere laborant, sesequè opponere & cautium angustiis trucidare, in vada vrgere, saxis illidere. Spectantur ea prælia, ceu mari ipso sibi irato, nullis in sinu ventis, fluctibus verò ad anhelitus ictusque, quantos nulli turbines voluunt. Orca & in portu Ostiensi visa est, oppugnata à Claudio principe. Venerat tunc exædificante eo portum, inuitata naufragiis tergorum aduectorum è Gallia: satiansque se per complures dies, alueum in vado sulcauerat, accumulata fluctibus intantum, vt circumagi nullo modo posset: & dum saginam persequitur, in litus fluctibus propulsa emineret dorso multum supra aquas carinæ vice inuersæ. Prætēdi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusque ipse cum prætorianis cohortibus populo Romano spectaculum præbuit, lanceas congerente milite è nauigiis assultantibus, quorum vnum mergi vidimus, reflatu belluæ oppletum vnda. Ora balenæ habent in frontibus: ideoq; summa aqua natantes, in sublime nimbos afflant.

An spirent pisces, an dormiant. CAP. VII.

SPirant autem confessione omnium & pauciſſima alia in mari, quæ internorum viscerum pulmonem habent, quoniam sine eo nullum animal putatur spirare: nec piscium branchias habentes, anhelitum reddere, ac per vices recipere existimant, quorum hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchiis carentia: in qua sententia fuisse Aristotelem video, & multis persuasisse doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonum vice aliis possunt alia spirabilia inesse viscera, ita volēte natura: sicut & pro sanguine est multis alius humor. In aquas quidē penetrare vitalem hunc halitum quis miretur, qui etiā reddi ab his eum cernat: & in terras quoq; tanto spissiorem naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quę semper defossa viuunt, ceu talpæ? Accedunt apud me certè efficacia, vt credam etiam omnia in aquis spirare naturæ suæ sorte: primùm sæpe adnotata piscium æstiuo calore quędam anhelatio, & alia tranquillo velut oscitatio: ipsorum quoq;, qui sunt in aduersa opinione, de somno piscium confessio. Quis enim sine respiratione somno locus? Prętereà bullantium aquarum sufflatio, Lunæq; effectu concharum quoque corpora augescentia. Super omnia esse auditum & odoratum piscibus, non erit dubium, ex aeris vtrunque materia. Odorem quidem non aliud, quàm infectum aera, intelligi posse. Quamobrem de his opinetur, vt cuiq; libitum erit. Branchiæ non sunt balęnis, nec delphinis. Hęc duo genera fistulis spirant, quę ad pulmonem pertinent, balænis à fronte delphinis à dorso. Et vituli marini, quos vocant phocas, spirant ac dormiunt in terra: Item testudines, de quibus mox plura.

De delphinis. CAP. VIII.

VElocissimum omnium animalium, non solùm marinorum, est delphinus, ocyor volucre, ocyor telo: ac nisi multū infra rostrum os illi foret medio penè in ventre nullus piscium celeritatem eius euaderet. Sed affert morā prouidentia naturæ, quia nisi resupini atq; conuersi non corripiunt: quę causa prępcipuè velocitatē eorū ostendit. Nam cùm fame conciti, fugientē in vada ima persecuti piscem diutius spiritum continuere, vt arcu emissi, ad respirandum emicant: tantaque vi exiliunt, vt plerunque vela nauium transuolent. Agunt † ferè coniugia: pariunt catulos decimo mense, æstiuo tempore, interim & binos: nutriunt vberibus, sicut balæna: atque etiam gestant fœtus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partum charitate. Adolescunt celeriter; decem annis putantur ad summam magnitudinem peruenire: viuunt & tricenis, quod cognitum præcisa cauda in experimentum. Abduntur tricenis diebus circa Canis ortum, occultantur; incognito modo: quod eo magis mirum est, quū spirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de causa: & statim tellure tacta moriuntur, multoque ocyus fistula clausa. Lingua est his contra naturam aquatilium mobilis, breuis atque lata, haud differens suillæ. Pro voce gemitus humano similis, dorsum repandum, rostrum simum. Qua de causa nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntque ita appellari. Delphinus nō homini tantùm amicum animal, verùm & musicæ arti, mulcetur symphoniæ cantu, & præcipuè hydrauli sono. Hominem non expauescit, vt alienum: obuiam nauigiis venit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit vela. Diuo Augusto principe Lucrinum lacum inuectus pauperis cuiusdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cùm Meridiano immorans appellatum eum Simonis nomine, sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mecœnatis, & † Flauiani, & Flaui Alfij, multorumque esset literis mandata. Quocunque diei tempore inclamatus à puero, quamuis occultus atq; abditus, eximo adolabat: pastusq; è manu præbebat ascensuro dorsum, pinnæaculeos velut vagina condens: receptumque Puteolos per magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad cōsuetum locum ventitans, tristis & mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitaret) desiderio expirauit. Alius intra hos annos in Africo litore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominis manu vescens, præbensq; se tractandū, & alludens natantibus, impositosq; portans, vnguento perunctus à Flauiano Proconsule Africæ, & sopitus (vt apparuit) odoris nouitate, fluctuatusque similis exanimi, caruit hominum conuersatione, vt iniuria fugatus, per aliquot menses: mox reuersus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ potestatum inhospitales ad visendum venientium, Hipponenses in necem eius compulerunt. Ante hæc similia de puero in Iasso vrbe memorantur, cuius amore spectatus longo tempore, dum abeuntem in litus auidè sequitur, in harenam inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem vrbe Iasso Egesidemus scribit & alium puerum Hermiam nomine, similiter maria perequitantem, cùm repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset, relatum: delphinumque causam lethi fatentem non reuersum in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphinisque narrant. Quæ faciunt, vt credatur Arionem quoque citharœdicæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, eblanditum, vt prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis, cùm se iecisset in mare, exceptum ab vno Tænarum in litus peruectum. Est prouinciæ Narbonensis & in Nemausiensi agro stagnum Laterra appellatum, vbi cum homine delphini societate piscantur. Innumera vis mugilum statō tempore angustis faucibus stagni in mare erumpit, obseruata æstus reciprocatione. Qua de causa prætendi non queunt retia, quæ molem ponderis vllo modo tolerent, etiamsi non solertia insidietur tempori. Simili ratione in altum protinus tendunt, quod vicino gurgite efficitur, locumque solum pandendis retibus habilem effugere festinat. Quod vbi animaduertēre piscantes, (concurrit autem multitudo temporis gnara, & magis etiam voluptatis huius auida) totusque populus è litore quanto potest clamore conciet Simonem ad spectaculi euentum. Celeriter delphini exaudiunt desideria, Aquilonum flatu vocem prosequente, Austro verò tardius ex aduerso referente. Sed tum quoque improuiso in auxilium aduolant. Properè apparet acies, quæ protinus disponitur in loco, vbi coniectus est, pugna opponente sese ab alto; trepidosque in vada vrgent. Tum piscatores circundant retia, furcisque subleuant: mugilum nihilominus velocitas transilit. At illos excipiūt delphini, & occidisse ad præsens contenti, cibos in victoriam differunt. Opere prælium feruet, includique retibus se fortissimè vrgentes gaudent; ac ne id ipsum fugam hostium stimulet, inter nauigia & retia, natantésve homines ita sensim elabuntur, vt exitus non appareat. Saltu, quod est aliàs blandissimum his, nullus conatur euadere, ni summittantur sibi retia. Egressus protinus ante vallum præliatur. Ita peracta captura, quos interemere, diripiunt. Sed enixioris operæ, quàm in vnius diei præmium, conscij sibi, opperiuntur in posterum: nec in piscibus tantùm, sed intrita panis è vino satiantur. Quæ de eodem genere piscandi in Iassio sinu Mutianus tradit, hoc differunt, quòd vltrò neque inclamati præsto sint, partesque è manibus accipiant, & suum quæque cymba è delphinis socium habeat, quamuis noctu, & ad faces. Ipsis quoque inter se publica est societas. Capto à rege Cariæ, alligatoque in portu delphino, ingens reliquorum conuenit multitudo, mœstitia quadam, quæ posset intelligi, miserationem petens, donec dimitti rex eum iussit. Quin & paruos semper aliquis grandior comitatur, vt custos. Conspectique sunt iam defunctum portantes, ne laceraretur à belluis.

† *vera coniugia:*

† *Fabiani, legendum, non Flauiani; tum ex Indice authorum, quorum testimonio hoc in libro vtitur Plinius; tum ex Solino cap. 17. eadē hæc tantùm nō ad verbū referente.*

De Turſionibus. CAP. IX.

DElphinorũ ſimilitudinem habent, qui vocantur turſiones. Diſtãt & triſtitia quidem aſpectus; abeſt enim illa laſciuia, maximè tamen roſtris canicularum maleficentiæ aſſimilati.

De teſtudinibus, & quomodo capiantur. CAP. X.

TEſtudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, vt ſingularũ ſuperficie habitabiles caſas integant: atque inter inſulas rubri præcipuè maris his nauigãt cymbis. Capiuntur multis quidem modis, ſed maximè euectæ in ſumma pelagi antemeridiano tempore blandito, eminente toto dorſo per tranquilla fluitantes: quæ voluptas liberè ſpirandi, intantum fallit oblitas ſui, vt Solis vapore ſiccato cortice, non queant mergi, inuitæque fluitent, opportunæ venantium prædæ. Ferunt & paſtum egreſſas noctu, auideque ſaturatas laſſari: atque vt remearint matutino, ſumma in aqua obdormiſcere: id prodi ſtertentium ſonitu, tumque leuiter capi. Adnatare enim ſingulis ternos, à duobus in dorſum verti, à tertio laqueum iniici ſupinæ, atque ita ad terrã à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud vlla difficultate capiuntur, vltroque veniunt ſtato tempore anni in amnem Eleutherum effuſa multitudine. Dentes non ſunt teſtudini, ſed roſtri margines acuti, ſuperna parte inferiorem claudente pyxidum modo. † In mari conchyliis viuunt, tanta oris duritia, vt lapides cõminuant. In terram egreſſæ, in herbis pariunt oua, auium ouis ſimilia, ad centena numero. Eaque defoſſa extra aquas, & cooperta terra, ac pauita pectore & complanata, incubant noctibus. Educunt fœtus annuo ſpatio. Quidam oculis ſpectando quoque oua foueri ab iis putãt. Fœminam coitum fugere, donec mas feſtucam aliquam imponat auerſæ. Troglodytę cornigeras habent, vt in lyra, annexis cornibus latis, ſed mobilibus, quorum in natando remigio ſe adiuuant: Celtium genus id vocatur eximiæ teſtudinis, ſed raræ. Nanque ſcopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem, ad quos adnatant, vt ſacras, adorant. Sunt & terreſtres, quæ ob id in operibus cherſinæ vocantur, in Africæ deſertis, qua parte maximè ſtirientibus hareniſ ſqualent, roſcido, vt creditur, humore viuentes. Neque aliud ibi animal prouenit.

Qui primus teſtudines ſecare inſtituerit. CAP. XI.

TEſtudinum putamina ſecare in laminas, lectoſque & repoſitoria his veſtire, Carbilius Pollio inſtituit, prodigi & ſagacis ad luxuriæ inſtrumenta ingenij.

Digeſtio aquatilium per ſpecies. CAP. XII.

AQuatilium tegumenta plura ſunt. Alia corio & pilo integũtur, vt vituli, & hippopotami. Alia corio tantùm, vt delphini: cortice, vt teſtudines: ſilicum duritia, vt oſtreæ & conchæ: cruſtis & ſpinis, vt echini: ſquamis, vt piſces: aſpera cute, vt ſquatina, qua lignum & ebora poliuntur: molli, vt murænæ: alia nulla, vt polypi.

De vitulo marino. CAP. XIII.

QVæ pilo veſtiuntur, animal pariunt, vt priſtis, balæna, vitulus. Hic parit in terra pecudum more; † ſecundo partus reddit initu. Canum modo cohæret: & parit nunquàm geminis plures: educat mammis fœtum. Non ante duodecimum diem deducit in mare, ex eo ſubinde aſſuefaciens. Interficiuntur difficulter, niſi capite eliſo." Ipſis in ſomno mugitus: vnde nomen vituli. Accipiunt tamen diſciplinam, voceque pariter & viſu populum ſalutant, incondito fremitu: nomine vocati reſpondent. Nullum animal grauiore ſomno premitur. Pinnis, quibus in mari vtuntur, humi quoque vice pedum ſerpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori, ſenſum æquorum retinere tradunt, ſemperque æſtu maris recedente inhorreſcere: prætercà dextræ pinnæ vim ſoporiferam ineſſe, ſomnoſque allicere ſubditam capiti.

De piſcibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera. CAP. XIIII.

PIlo carentium duo omnino animal pariunt, delphinus ac vipera. Piſcium ſpecies ſunt ſeptuaginta quatuor: præter cruſtis intecta, quæ ſunt triginta. De ſingulis aliàs dicemus. Nunc enim naturæ tractanturinſignium.

De nominibus & naturis multorum piſcium. CAP. XV.

PRæcipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta quindecim pependiſſe. Eiuſdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibuſdam amnibus haud minores, ſilurus in Nilo, eſox in Rheno, attilus in Pado, inertia pingueſcens, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec niſi boum iugis extractus. Atqui hunc minimus piſcis appellatus clupea, venam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens, morſu exanimat. Silurus graſſatur, vbicunq; eſt, omne animal appetens, equos natantes ſæpe demergens, præcipuè in Mœno Germanię amne prope Liſboũ. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino ſimillimus: & in Boryſthene memoratur præcipua magnitudo, nullis oſſibus ſpinísve interſitis, carne prędulci. In Gange Indię plataniſtas vocant, roſtro delphini & cauda, magnitudine autẽ xv. cubitorũ. In eodẽ eſſe Statius Seboſus haud modico miraculo affert, vermes branchiis binis lx. cubitorũ, cęruleos, qui nomẽ à facie traxerũt. His tantas eſſe vires, vt elephantos ad portũ venientes, mordicus comprehenſa manu eorũ abſtrahãt. Thymni mares ſub ventre nõ habent pinnã. Intrant è magno mari Pontũ verno tempore gregatim, nec alibi fœtificant. Cordyla appellatur partus, qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur. Lymoſæ verò

† *Legendum mutata diſtinctione: In mari conchyliis viuũt, tanta oris duritia vt lapides cõminuãt in terrã egreſſæ, herbis. Pariunt &c. Adſtipulatur huic lectioni & Ariſtoteles Hiſto. animal. lib. 8. c. 2. vbi poſtquam teſtitudinem marinam cõchulis & lapillis in mari veſci docuit, ſtatim ſubijcit,* καὶ ἐξίσασι, πῶ πάσαν νέμεται.

† *Melius ſic: Secundas cum partu reddit: initu canum modo cohæret adſtipulante Ariſt. Hiſto. animal. libr. 5. ca. 2. & lib. 6. ca. 12. quibus è locis Plinius hæc videtur tranſtuliſſe.*

" *Veruſt. codic. Ipſis in ſono mugitus. cuius loco Hermolaus ſubſtituit, Ipſis in ſomno mugitus: quàm rectè, ipſe viderit. Ariſtoteles certè, cuius teſtimonio nititur, ſic habet lib. 6. Hiſt. animal. c. 12.* Ἀφωνοι δ' ὁμοίαν φωνὴν βοὸς. *hoc eſt, vocem edit bouis ſimilem, nulla prorſus ſomni facta mentione.*

verò à luto pelamides incipiunt vocari, & cùm annuum exceſſere tempus, thynni. Hi membratim cæſi, ceruice & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque graui ructu: cætera parte plenis pulpamentis ſale aſſeruantur. Melandrya vocantur, cæſis quernis aſſulis ſimillima. Viliſſima ex his, quæ caudæ proxima, quia pingui carent: probatiſſima, quæ faucibus: at in alio piſce circa caudam exercitiſſima. Pelamides in apolectos particulatimque conſectæ, in genera cybiorum diſpartiuntur. Piſcium genus omne præcipua celeritate adoleſcit, maximè in Ponto. Cauſa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. Amiam vocant, cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur. Cum thynnis hæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæq; ducibus, & primi omnium ſcombri, quibus eſt in aqua ſulphureus color, extrà qui cæteris. Hiſpaniæ cetarias hi replent, thynnis non commeantibus. Sed in Pontũ nulla intrat beſtia piſcibus malefica, præter vitulos & paruos delphinos. Thynni dextra ripa intrant, exeunt læua. Id accidere exiſtimatur, quia dextro oculo plus cernant, vtroque natura hebete. Eſt in euripo Thracij Boſpori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipſis Europã Aſiamq; ſeparantis freti anguſtiis, ſaxum miri candoris, à vado ad ſumma perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Aſiæ. Huius aſpectu repentè territi, ſemper aduerſum Byzantij promontorium, ex ea cauſa appellatum Auricornu, præcipiti petunt agmine. Itaque omnis captura Byzantij eſt, magna Chalcedonis penuria, D. paſſ. medij interfluentis euripi. Opperiuntur autem Aquilonis flatum, vt ſecundo fluctu exeãt è Ponto: † nec niſi intrantes Pontum, Byzantij capiuntur. Brumanon vagantur: vbicunque deprehenſi, vſque ad æquinoctium, ibi hybernant. Iidem ſæpe nauigia velis euntia comitantes, mira quadam dulcedine per aliquot horarum ſpatia & paſſuum millia à gubernaculis ſpectantur, ne tridente quidem in eos ſæpius iacto territi. Quidam eos, qui hoc è thynnis faciant, pompilos vocant. Multi in Propontide æſtiuant, Pontum non intrant. Item ſoleæ, cùm rhombi intrent: nec ſepia eſt, cùm loligo reperiatur Saxatilium, turdus & merula deſunt, ſicut conchylia, cùm oſtreæ abundent. Omnia autem hybernant in Aegæo. Intrantium Pontum ſoli non remeant trichiæ. Græcis enim in pleriſque nominibus vti par erit, quando aliis atque aliis eoſdem diuerſi appellauere tractus. Sed hi ſoli Iſtrũ amnem ſubeunt: ex eo ſubterraneis eius venis in Adriaticum mare defluunt: itaque & illic deſcendentes, nec vnquam ſubeuntes è mari, viſuntur. Thynnorum captura eſt à Vergiliarum exortu ad Arcturi occaſum: reliquo tempore hyberno latent in gurgitibus imis, niſi tepore aliquo euocati, aut pleniluniis. Pinguеſcunt & intantum, vt dehiſcantur. Vita longiſſima his biennio. Animal eſt paruum, ſcorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc ſe & thynno, & ei qui gladius vocatur, crebrò delphini magnitudinem excedenti, ſub pinna affigit aculeo: tantoque infeſtat dolore, vt in naues ſæpenumero exiliant. Quod & aliàs faciunt aliorum vim timentes, mugiles maximè, tam præcipuæ velocitatis, vt tranſuerſa nauigia interim ſuperiactent.

† *Contrà Ariſtoteles lib. 8. Hiſt. animal. cap. 13. è Ponto remeantes illa à Byzantium capi tradit pelamides, poſt auſtrinã quidã hyemẽ adultas, poſt Aquilonis verò flatus non niſi exiguas. Quo fit, vt & hic locus mendã ſuſpicione non vacet.*

† *Clarior eſt, meliorq; veruſt. codic. lectio: Quo argumento vates reſpondere (Neptunũ patrem adoptãte tum ſibi Sex. Pompeio) tantæ erat naualis rei gloria) ſub pedibus Cæſaris futuros, qui maria illo tempore tenerent.*

De augurijs & diuerſitate piſcium. CAP. XVI.

SVnt & in hac parte naturæ auguria, ſunt & piſcibus præſcita. Siculo bello ambulante in litore Auguſto, piſcis è mari ad pedes eius exiliit; † quo argumento vates, ſpondere Neptunum patrem, adoptato tum ſibi Sex. Pompeio (tanta erat naualis rei gloria) ſub pedibus Cæſaris futuros, qui maria tempore illo tenerent. Piſcium fœminæ maiores, quàm mares. In quodam genere omnino non ſunt mares, ſicut in erythinis & chanis. Omnes enim ouis grauidæ capiuntur. Vagantur gregatim ferè cuiuſque generis ſquamoſi. Capiuntur ante Solis ortum: tum maximè piſcium fallitur viſus. Noctibus quidem illuſtribus æquè, quàm die, cernunt. Aiunt & ſi iteretur gurges, intereſſe capturæ: itaq; plures ſecundo tractu capi, quàm primo. Guſtu olei maximè, dein modicis imbribus gaudent, alunturque. Quippe & harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen ſine imbre adoleſcunt: & aliàs vbicunque piſces in eadem aqua aſſidui, niſi appluat, exanimantur. Prægelidam hyemem omnes ſentiunt, ſed maximè qui lapidem habere in capite exiſtimantur, vt lupi, chromes, ſcienæ, pagri. Cùm aſperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur. Itaque his menſibus iacent ſpeluncis conditi, ſicut in terreſtrium genere retulimus. Maximè hippurus & coracinus. Hyeme nõ capti, præterquàm ſtatis diebus paucis, & iiſdem ſemper: Item muræna & orphus, conger, percæ, & ſaxatiles omnes. Terra quidem, hoc eſt, vado maris excauato condi per hyemes torpedinem, pſittã, ſoleamq; tradunt. Quidam rurſus æſtus impatientia, mediis feruoribus ſexagenis diebus latent, vt glaucus, aſelli, auratæ. Fluuiatilium ſilurus Caniculæ exortu ſideratur, & aliàs fulgure ſopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant. Et alioquin totum mare ſentit exortum eius ſideris: quod maximè in Boſporo apparet. Algæ enim & piſces ſuperferuntur, ab imo verſa omnia.

De Mugili, & alijs piſcibus, & quòd non ijdem vbiq; placeant. CAP. XVII.

MVgilum natura ridetur, in metu capite abſcondito, totos ſe occultari credentium. Iiſdem tamen tanta ſalacitas, vt in Phœnice & Narbonẽſi prouincia coitus tempore è viuariis marem linea longinqua per os ad branchias religata emiſſum in mare, eademque linea retractum, fœminæ ſequantur ad litus, rurſuſque fœminam mares partus tempore. Apud antiquos piſcium nobiliſſimus habitus acipenſer, vnius omnium ſquamis ad os verſis, contra aquam nando meat: nullo nunc in honore eſt: quod quidem miror, cùm ſit rarus inuentu. Quidam eum elopem vocãt. Poſteà præ-

cipuam authoritatem fuisse lupo & asellis, Cornelius Nepos, & Laberius Poeta mimorum tradidere. Luporum laudatissimi, qui appellantur lanati à candore mollitiaque carnis. Asellorum duo genera, callariæ minores & bacchi, qui non nisi in alto capiuntur, ideo prælati prioribus. At in lupisia amne capti præferuntur. Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisque vesci, non aliis piscibus, mari Carpathio maximè frequens. Promontorium Troadis Lecton sponte nunquàm transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus è libertis eius præfectus classis, inter Ostiensem & Campaniæ oram sparsos disseminauit. Quinquennio ferè cura eis adhibita, vt capti redderentur mari. Posteà frequentes inueniuntur Italiæ in litore, non antè ibi capti. Admonuitque sibi gula sapores piscibus satis, & nouum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aues Romæ parere miretur. Proxima est his mensa generis duntaxat mustelarum, quas mirum dictu inter Alpes quoq; lacus Rhætiæ Brigantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis, sicut magnitudo modica: binasq; libras ponderis rarò admodum exuperant, nec in viuariis piscinisque crescunt. Septentrionalis tantùm hos & proxima Occidentis parte nongignit Oceanus. Cæterò eorũ genera plura. Nam & alga vescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne: barba gemina insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex iis vilissimi generis appellant. Hunc semper comitatur sargus nomine alius piscis, & cœnum fodiente eo, excitatũ deuorat pabulũ. Nec litoralibus gratia. Laudatissimi conchyliũ sapiunt. Nomen his Fenestella à colore mulleorum calciamentorum datum putat. Pariunt ter anno. His certè toties fœtura apparet. Mullum expirantem versicolori quadam & numerosa varietate spectari, proceres gulę narrant, rubentium squamarum multiplici mutatione pallescentem, vtique si vitro spectetur inclusus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in sociorum garo (nam ea quoque res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit, atque è iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enim est facilius dixisse, quàm quis vicerit. Asinius Celer è Consularibus, hoc pisce prodigus, Caio principe vnum mercatus octo millibus nummûm: quæ reputatio aufert transuersum animum ad contemplationem eorum, qui in conquestione luxus cocos emi singulos pluris, quàm equos, quiritabant. At nunc coci triumphorum pretiis parantur, & coquorum pisces. Nullusq; prope iam mortalis æstimatur pluris, quàm qui peritissimè censum domini mergit.

De Mullo, & coracino, salpa & salmone. CAP. XVIII.

MVllum lxxx. librarum in mari rubro captum Licinius Mutianus prodidit. Quanti mercatura cum luxuria, suburbanis litoribus inuentum? Est & hæc natura, vt alij alibi pisces principatum obtineant: coracinus in Aegypto: zeus, idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebusum salpa, obscœnus alibi, & qui nusquam percoqui possit, nisi ferula verberatus: in Aquitania salmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piscium alij branchias multiplices habent, alij simplices, alij duplices. his aquam emittunt acceptam ore. Senectutis indicium squamarum duritia, quæ non sunt omnibus similes. Duo lacus Italiæ in radicibus Alpium, Larius & Verbanus appellantur, in quibus pisces omnibus annis Vergiliarum ortu existunt squamis conspicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie: nec amplius, quàm circa eum mensem, visuntur.

De exocœto. CAP. XIX.

MIratur & Arcadia suum exocœtum, appellatum ab eo, quòd in siccum somni causa exeat. Circa Clitorium vocabulis hic traditur, & sine branchiis: idem aliquibus Adonis dictus. Exeunt in terram, & qui marini mures vocantur, & polybi, & murænæ. Quin & in Indiæ fluminibus certum genus piscium, ac deinde resilit. nam in stagna & amnes transeundi plerisque euidens ratio est, vt vtrò fœtus edant, quia non sint ibi quæ deuorent partus, fluctusque minus sæuiant. Has intelligi ab his causas, seruarique temporum vices, magis miretur, si quis reputet quoto cuique hominum nosci vberrimam esse capturam Sole transeunte Piscium signum.

Digestio piscium in figuras corporum. CAP. XX.

MArinorum alij sunt plani, vt rhombi, soleæ ac passeres, qui à rhombis situ tantùm corporum differunt. Dexter resupinatus est illis, passeri læuus. Alij longi, vt muræna, conger. Ideo primarum quoque fiunt discrimina, quæ pedum vice sunt datæ piscibus: nullis supra quaternas: quibusdam binæ, quibusdam trinæ, aliquibus nullæ. In Fucino tantùm lacu piscis est, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino longis & lubricis, vt anguillis & congris. Nullæ, vt murænis, quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoso corporum impulsu ita mari vtuntur, vt serpentes terra. In sicco quoque repunt, ideo etiam viuaciora talia. Et è planis aliqua non habent pinnas, vt pastinacæ: ipsa enim latitudine natant. Et quæ mollia appellantur, vt polypi, quoniam pedes illis pinnarum vicem præstant.

De Anguillis. CAP. XXI.

ANguillæ octonis viuunt annis. Durant & sine aqua senis diebus Aquilone spirante, Austro paucioribus. At hyemem eædem in exigua aqua non tolerant: nec in turbida: ideo circa Vergilias maximè capiuntur, fluminibus tum præcipuè turbidis. Pascuntur noctibus. Exanimes piscium solæ non fluitant.

D:

De captura earum in lacu Benaco. CAP. XXII.

LAcus est Italiæ Benacus, in Veronensi agro Mincium amnem transmittens, ad cuius emersus annuo tempore Octobri ferè mense, autumnali siderere (vt palàm est) †hyemato lacu, fluctibus glomeratæ voluuntur intantum mirabili multitudine, vt in excipulis eius fluminis, ob hoc ipsum fabricatis, singulorum millium globi reperiantur. †hyemante lacu.

De muræna. CAP. XXIII.

MVræna quocunque tempore parit, cùm cæteri pisces stato pariant. Oua eius citissimè crescũt. In sicco litore lapsas vulgus coitu serpentium impleri putat. Aristoteles myrum vocat marem, qui generat. Discrimẽ esse, quod muræna varia & infirma sit, myrus vnicolor & robustus, †dentesque extra os habeat. In Gallia Septentrionali murænis omnibus dextra in maxilla septenæ maculæ, ad formam Septentrionis, aureo colore fulgent, duntaxat viuentibus, pariterque cum anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali documenta sæuitiæ Vedjus Pollio eques Romanus ex amicis Diui Augusti, viuariis earum immergens damnata mancipia, non tanquam ad hoc feris terrarum non sufficientibus, sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi spectari non poterat. Feruntaceti gustu præcipuè eas in rabiem agi. Tenuissimum his tergus: contrà anguillis crassus: eoque verberari solitos tradit Verrius prætextatos, & ob id mulctam his dicit non institutam. † *Arist. libr. 3. Histo. animal. c. 10. sic habet:* ὧν δὲ δόντας ἔχει ἢ ἔσωθεν ἢ ἔξωθεν. *Vnde & hic nonnulli legendum putant:* Dentesq; *intra & extra os habet.* † *Paulò aliter petust. codic. eodem tamen seruato sensu:* Hæc Græcia in vniuersum selache appellat. *Aristoteles primus hoc nomen imposuit.*

De planis piscibus. CAP. XXIIII.

PLanorum piscium alterum est genus, quod pro spina cartilaginem habet, vt raiæ, pastinacæ, squatinæ, torpedo: & quod bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græci appellant. Quo in numero sunt squali quoque: quamuis non plani. †Hæc Græcè in vniuersum selache appellauit Aristoteles primus, hoc nomine eis impositio: nos distinguere non possumus, nisi cartilaginea appellare libeat. Omnia autem carniuora sunt talia, & supina vescuntur, vt in delphinis diximus. Et cùm cæteri pisces oua pariant, hoc genus solum, vt ea quę cete appellant, animal parit, excepta quam ranam vocant.

De echeneide. CAP. XXV.

EST paruus admodum piscis assuetus petris, echeneis appellatus: hoc carinis adhærẽte naues tardius ire creduntur, inde nomine impositio: quam ob causam amatoriis quoque veneficiis infamis est, & iudiciorum ac litium mora: quæ crimina vna laude pensat, fluxus grauidarum vtero sistens, partusque continens ad puerperium. In cibos tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Aristoteles, ita posita pinnarum multitudine. Mutianus muricem esse latiorem purpura, neque aspero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte rostro, sed simplice, concha vtroque latere sese colligente: quibus inhærentibus, plenam ventis stetisse nauem, portantem nuntios à Periandro, vt castrarentur nobiles pueri, conchasque quæid præstiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem esse, & crassitudine quinque digitorum: naues morari. præterea hanc esse vim eius asseruati in sale, vt aurum, quod deciderit in altissimos puteos, admotus extrahat.

De varietate naturæ piscium. CAP. XXVI.

MVtant colorem candidæ hyeme mænæ, & fiunt æstate nigriores. Mutat & phycis, reliquo tempore candida, vere varia. Eadem piscium sola nidificat ex alga, atque in nido parit. Volat hirundo, sanè perquàm similis volucri hirundini: item miluus.

De lucerna pisce, & dracone marino. CAP. XXVII.

SVbit in summa maria piscis ex argumento appellatus lucerna linguaq; ignea per os exerta, tranquillis noctibus relucet. Attollit è mari sesquipedanea ferè cornua, quæ ab his nomẽ traxit. Rursus draco marinus captus, atq; immissus in harenam, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus. CAP. XXVIII.

PIscium quidam sanguine carent, de quibus dicemus. Sunt autem tria genera: In primis quæ mollia appellantur: deinde contecta crustis tenuibus: postremò testis concluſa duris. Mollia sunt, loligo, sepia, polypus, & cætera eius generis. His caput inter pedes & ventrem: pediculi octoni omnibus. Sepiæ & loligini pedes duo ex his longissimi & asperi, quibus ad ora admouent cibos, & in fluctibus se, velut ancoris, stabiliunt cæteri cirri, quibus venantur.

De loligine, & sepijs, & polypis, & nautilis. CAP. XXIX.

LOligo etiam volitat, extra aquam se efferens, quod & pectunculi faciunt, sagittæ modo. Sepiarum generis mares varij & nigriores, constantiæque maioris. Percussæ tridente fœminæ auxiliantur: at fœmina icto mare fugit. Ambo autem, vbi sensere se apprehendi, effuso atramento, quod pro sanguine his est, infuscata aqua abscondũtur. Polyporum multa genera: terreni maiores, quàm pelagij: omnes brachiis, vt pedibus ac manibus, vtuntur: cauda verò, quæ est bisulca & acuta; in coitu. Est polypis fistula in dorso, qua transmittunt mare: eamque modò in dexteram partem, modò in sinistram transferunt. Natant obliqui in caput, quod prædurum est sufflatione viuentibus. Cæterò per brachia velut acetabulis dispersis, hausto quodam adhærescunt, tenent supini, vt auelli non queant. Vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in siccum

exeunt, duntaxat aſperum, læuitatem odere. Veſcuntur conchyliorum carne, quorum conchas cõplexu crinium frangunt: itaque præiacentibus teſtis cubile eorum deprehenditur. Et cùm alioqui brutum habeatur animal, vt quod ad manum hominis adnatat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat, dein putamina eroſa carne egerit, adnatanteſq́ piſciculos ad ea venatur. Colorem mutat ad ſimilitudinem loci, & maximè in metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt. Id enim à congris euenit ei: ſed renaſci, ſicut † colotis & lacertis, caudam, haud falſum. Inter præcipua autem miracula eſt, qui vocatur nautilos, ab aliis pompilos. Supinus in ſumma æquorum peruenit, ita ſe paulatim ſubrigens, vt emiſſa omni per fiſtulam aqua, velut exoneratus ſentina, facilè nauiget. Poſteà prima duo brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua velificante in aura, cæteris ſub remigans bracchiis, media cauda, vt gubernaculo, ſe regit. Ita vadit alto, Liburnicarum ludens imagine: & ſi quid pauoris interueniat, hauſta ſe mergens aqua.

† *Vetus lectio, Colubris, non Colotis. adſtipulante etiã Ariſtotele Hiſt. animal. cap. vltimo, vbi ſic habet:* ὁ κέφαλος ὑπὸ τερμόμενα τῶν ὀφεων, καὶ τῶν ὄφεων φύσιν.

De ozæna, nauplio, & locuſtis. CAP. XXX.

POlyporum generis eſt ozæna, dicta à graui capitis odore, ob hoc maximè murænis eam conſectantibus. Polypi binis menſibus conduntur. Vltra bimatum non viuunt. Pereunt autem tabe ſemper, fœminæ celeriùs, & ferè à partu. Non ſunt prætereunda & L. Lucullo Proconſule Bæticæ comperta de polypis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit. Auidiſſimos eſſe concharum: illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorum, vtroque eſcam ex prædante capere. Carent conchæ viſu, omnique ſenſu alio, quàm cibi & periculi. Inſidiantur ergo polypi apertis: impoſitoq́ lapillo extra corpus, ne palpitatu eiiciatur, ita ſecuri graſſantur, extrahuntq́ue carnes: illæ ſe contrahunt, ſed fruſtra, diſcuneatæ. Tanta ſolertia animalium hebetiſſimis quoque eſt. Prætereà negatur vllum eſſe atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & ſorbet acetabulis, ac numeroſo ſuctu detrahit, cùm in naufragos vrinantéſue impetum cepit. † Sed ſi inuertatur, elangueſcit vis. Exporrigunt enim ſe reſupinati, mirè omnibus marinis expetentibus odorẽ quoque eorum: qua de cauſa & naſſis illinuntur. Cætera, quæ idem retulit, monſtro propiora poſſunt videri. Carteiæ in cetariis aſſuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atque ibi ſalſamenta populari, conuertit in ſe cuſtodum indignationem aſſiduitate furti immodici. Sepes erant obiectę: ſed has tranſcendebat per arborem; nec deprehendi potuit, niſi canum ſagacitate. Hi redeuntem cir cumuaſere noctu, concitiq́ue cuſtodes expauere nouitatem. Primùm omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria oblitio odore diri. Quis ibi polypum expectaſſet, aut ita cognoſceret? cum monſtro dimicare ſibi videbantur. Nanque & afflatu terribili canes † agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robuſtioribus brachiis clauarum modo incuſſos: ægreq́ue multis tridentibus confici potuit. Oſtendêre Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (vt ipſius Trebij verbis vtar) barbas, quas vix vtroque brachio complecti eſſet, clauarum modo toroſas: longas pedum xxx. acetabulis ſiue caliculis vrnalibus peluium modo, dentes magnitudini reſpondentes. Reliquiæ aſſeruatæ miraculo, pependere pondo dcc. Sepias quoque & loligines eiuſdem magnitudinis expulſas in litus illud, idem author eſt. In noſtro mari loligines quinũm cubitorum capiuntur, ſepiæ binũm. Neque his bimatu longior vita. Nauigeram ſimilitudinem & aliã in Propontide viſam ſibi prodidit Mutianus: concham eſſe acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora roſtrata: in hac condi naupliũ, animal ſepiæ ſimile, ludendi ſocietate ſola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim vectorem demiſſis palmulis ferire, vt remis, Si verò flatus inuitent, eaſdẽ in vſu gubernaculi porrigi, pandiq́ue concharum ſinus auræ. Huius voluptatem eſſe, vt ferat; illius, vt regat: ſimulq́ue eam deſcendere in duo ſenſu carentia: niſi fortè triſti (id enim conſtat) omine nauigantium humana calamitas in cauſa eſt. Locuſtæ cruſta fragili muniũtur in eo genere, quod caret ſanguine. Latent menſibus quinis. Similiter cancri, qui eodem tempore occultantur, & ambo veris principio ſenectutem anguium more exuunt renouatione tergorum. Cætera in vndis natant: locuſtæ reptantium modo fluitant: ſi nullus ingruat metus, recto meatu cornibus, quæ ſunt propria rotunditate præpilata, ad latera porrectis: iiſdem erectis in pauore obliquè in latera procedunt. Cornibus inter ſe dimicant. Vnum hoc animalium, niſi viuum feruenti aqua incoquatur, fluida carne non habet callum.

† *abigebat,*

De cancris, echinis, & echinometris. CAP. XXXI.

VIuunt petroſis locis, cancri mollibus. Hyeme aprica litora ſectantur: æſtate in opaca gurgitum recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & vere pingueſcunt, & plenilunio magis, quia nocte ſidus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, aſtaci, maiæ, paguri, heracleotici, leones, & alia ignorabiliora. Carabi caudà à cæteris cancris diſtãt. In Phœnice † hippœ vocantur, tantæ velocitatis, vt conſequi non ſit. Cancris vita longa: pedes octoni, omnes in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex, mari ſimplex. Prætereà bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur; inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius. Vniuerſi vbi aliquando congregantur, os Ponti euincere non valent: quamobrem regreſſi circumeunt,

† *Scribendum videtur non Hippæ, ſed Hippee, ſiue Hippeis, ex Ariſt. Hiſto. animal. libr. 4. cap. 2. Theodoro quo q, Equites verente, non Equos.*

eunt, apparetq́; tritum iter. Pinnoteres autem vocatur minimus ex omni genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic ſolertia eſt inanium oſtrearum teſtis ſe condere: & cùm accreuerit, migrare in capaciores. Cancri in pauore etiam retrorſum pari velocitate redeunt. Dimicant inter ſe, vt arietes, aduerſis cornibus incurſantes. Contra ſerpentium ictus medentur. Sole Cancri ſignum tranſeunte, & ipſorum, cum exanimati ſint, corpus tranſſigurari in ſcorpiones narratur in ſicco. Ex eodem genere ſunt echini, quibus ſpinæ pro pedibus. Ingredi eſt his, in orbem volui: itaque detritis ſæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longiſſimæ ſpinæ, calices minimi. Nec omnibus idem vitreus color. Circa Toronem candidi naſcuntur, ſpina parua. Oua omnium amara, quina numero. Ora in medio corpore in terram verſa. Tradunt ſæuitiam maris præſagire eos, correptiſq́ue operiri lapillis, mobilitatem pondere ſtabilientes. Nolunt volutatione ſpinas atterere: quod vbi videre nautici, ſtatim pluribus ancoris nauigia infrænant.

De cochleis. CAP. XXXII.

IN eodem genere cochleæ, aquatiles terreſtreſq́ue, exerentes ſe domicilio, binaq́; ceu cornua protendentes contrahenteſq́; oculis carent; itaq; corniculis prætentant iter.

De pectionibus, murice, & concharum generibus. CAP. XXXIII.

PEctines in mari ex eodem genere habentur, reconditi & ipſi in magnis frigoribus, ac magnis æſtibus: vugueſq́ue velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Firmiores iam teſtæ murices, & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concauis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæſis, in dorſum elatis, læuibus, rugatis, denticulatis, ſtriatis, vertice muricatim intorto, margine in mucronem emiſſo, foris effuſo, intus replicato: iam diſtinctione virgulata, crinita, criſpa, canaliculatim, † pectinatim, imbricatim vndata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expanſa, denſata, porrecta, ſinuata, breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plauſum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his veneriæ, præbenteſq́; concauam ſui partem, & auræ opponentes, per ſumma æquorum velificant. Saliunt pectines, & extrà volitant, ſeq́; & ipſi carinant.

† *pectinatim diuiſa, imbricatim vndata,*

De diuitijs marinis. CAP. XXXIIII.

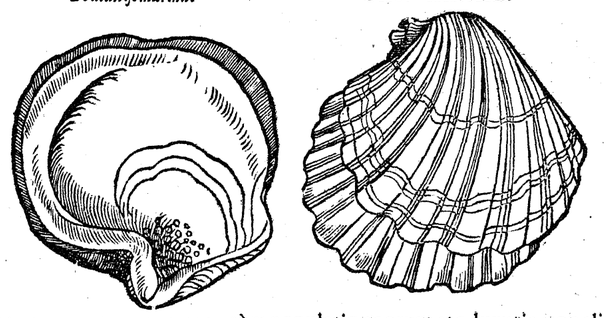

SEd quid hæc tam parua commemoro, cùm populatio morum atq; luxuria non aliunde maior, quàm è concharum genere, proueniat? Iam quidem ex tota rerum natura damnoſiſſimũ mare eſt, tot modis, tot menſis, tot piſcium ſaporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt.

Quomodo, & vbi inueniantur margaritæ. CAP. XXXV.

SEd quota hæc portio eſt reputantibus purpuras, conchylia, margaritas? Parum ſcilicet fuerat in ſingulas condi maria, niſi manibus, auribus, capite, totoque corpore à fœminis iuxtà viriſq́ue geſtarentur. Quid mari cum veſtibus? Quid vndis fluctibuſq́ue cum vellere? Non recipit hæc nos rerum natura, niſi nudos. Eſto, ſit tanta ventri cum eo ſocietas, quid tergori? Parum eſt, niſi qui veſcimur periculis, etiam veſtiamur. Adeò per totum corpus, anima hominis quæſita maximè placent. Principium ergo culmenq́ue omnium rerum pretij, margaritæ tenent. Indicus maximè has mittit Oceanus. Inter illas belluas tales tantaſq́ue, quas diximus, per tot maria venientes, tam longo terrarum tractu, è tantis Solis ardoribus, atque Indis quoque in inſulas petuntur, & admodum paucas. Fertiliſſima eſt Taprobane & Toidis, vt diximus in circuitu mundi: item Perimula promontorium Indiæ. Præcipuè autem laudantur circa Arabiam in Perſico ſinu maris rubri. Origo atque genitura conchæ, eſt haud multùm oſtrearum conchis differens. Has vbi genitalis anni ſtimulauerit hora, pandentes ſeſe quadam oſcitatione, impleri roſcido conceptu tradunt, grauidas poſteà eniti: partumq́ue concharum eſſe margaritas pro qualitate roris accepti: ſi purus influxerit, candorem conſpici: ſi verò turbidus, & fœtum ſordeſcere, eundem pallere, cælo minante conceptum: ex eo quippe conſtare, cæliq́ue eis maiorem ſocietatem eſſe, quàm maris: inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina ſerenum. Si tempeſtiuè ſatientur, grandeſcere & partus. Si fulgureret, comprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si verò & tonuerit, pauidas ac repentè compreſſas,

† *specie modò inani inflata.*

preſſas, quæ vocant phyſemata, efficere, † ſpeciem modò inani inflatam ſine corpore; hos eſſe concharum abortus. Sani quidem partus multiplici conſtant cute, non impropriè callum vt exiſtimari corporis poſſit; itaque & purgantur à peritis. Miror ipſo tantùm eos cælo gaudere, Sole rubeſcere, candoremque perdere, vt corpus humanum. Quare præcipuum cuſtodiunt pelagiæ, altiùs merſæ, quàm vt penetrent radij. Flaueſcunt tamen & illæ ſenecta, rugiſque torpeſcunt: nec niſi iuuenta cõſtat ille, qui quæritur, vigor. Craſſeſcunt etiam in ſenecta, conchiſq; adhæreſcunt: nec iis auelli queunt, niſi lima. Quibus vna tantùm eſt facies, & ab ea rotunditas, auerſis planities, ob id tympania nominantur. Cohærentes videmus in conchis hac dote vnguenta circunferentibus. Cæterò in aqua mollis vnio, exemptus protinus dureſcit. Concha ipſa cùm manum videt comprimit ſeſe, operitque opes ſuas, gnara propter illas ſe peti: manumque ſi præueniat, acie ſua abſcindit, nulla iuſtiore pœna, & aliis munita ſuppliciis. quippe inter ſcopulos maior pars inuenitur: ſed in alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, ſicut apibus, ita concharum examinibus ſingulas magnitudine & vetuſtate præcipuas eſſe veluti duces, miræ ad cauendum ſolertiæ: has vrinantium cura peti: illis captis, facilè cæteras palantes retibus includi. Multo deinde obrutas ſale in vaſis fictilibus, eroſa carne omni, nucleos quoſdam corporum, hoc eſt, vniones decidere in ima. Vſu atteri non dubium eſt, coloremque indiligentia mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, læuore, pondere, haud promptis rebus, in tantum vt nulli duo reperiantur indiſcreti: vnde nomen vnionum Romanæ ſcilicet impoſuere deliciæ. Nam id apud Græcos non eſt, ne apud Barbaros quidem inuentores eius aliud, quàm margaritæ. Et in candore ipſo magna differentia. Clarior in Rubro mari repertus. Indicus ſpecularium lapidum ſquamas aſſimilat, aliâs magnitudine præcellens. Summa laus coloris eſt exaluminatos vocari. Et procerioribus ſua gratia eſt. elenchos appellant faſtigata longitudine, alabaſtrorum figura in pleniorem orbem deſinentes. Hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt. Subeunt luxuriæ eius nomina & tædia exquiſita perditiore portatu: ſiquidem cùm id fecere, crotalia appellant, ceu ſono quoque gaudeant, & colliſu ipſo margaritarum. Affectantque iam & pauperes, lictorem fœminę in publico vnionem eſſe dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantùm obſtragulis, ſed totis ſocculis addunt. Neque enim geſtare iam margaritas, niſi calcent, ac per vniones etiam ambulent, ſatis eſt. In noſtro mari reperiri ſolebant, crebriùs circa Boſporum Thracium, rufi ac parui in conchis, quas myas appellant. At in Acarnania, quæ vocatur pinna gignit. Quo apparet non vno conchæ genere naſci. Nanque & Iuba tradit, Arabicis conchã eſſe ſimilem pectini inſecto, hirſutam echinorum modo, ipſum vnionem in carne, grandini ſimilem. Conchæ non tales ad nos afferuntur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, enormes ferè, coloriſque marmorei. Meliores circa Actium, ſed & hi parui; & in Mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhiſtor & Sudines ſeneſcere eos putant, coloremque expirare. Eorum corpus ſolidum eſſe manifeſtum eſt, quòd nullo lapſu franguntur. Non autem ſemper in media carne reperiuntur, ſed aliis atque aliis locis. Vidimuſque iam in extremis etiam marginibus velut concha exeuntes: & in quibuſdam quaternos quinoſque. Pondus ad hoc æui ſemunciæ pauci ſingulis ſcrupulis exceſſere. In Britannia paruos atque decolores naſci certum eſt: quoniam Diuus Iulius thoracem, quem Veneri Genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factum voluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne ſerio quidem ac ſolenni cæremoniarum aliquo apparatu, ſed mediocrium etiam ſponſalium cœna, vidi ſmaragdis margaritiſque opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, † ſpiris, auribus, collo, manibus digitiſq;: quæ ſumma quadringenties H—S colligebat: † ipſam confeſtim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, ſed auitæ opes, prouinciarum ſcilicet ſpoliis partæ. Hic eſt rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto Oriente, interdicta amicitia à Caio Cæſare Auguſti filio venenum biberet, vt neptis eius † quadringenties H—S opera ſpectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imaginetur illorum fercula, & ex altera parte Lolliam, vnam imperij mulierculam accubantem: non illos curru detractos, quàm in hoc viciſſe malit? Nec hæc ſumma luxuriæ exempla ſunt: Duo fuere maximi vniones per omne æuum: vtrunque poſſedit Cleopatra, Aegypti reginarum nouiſſima, per manus Orientis regum ſibi traditos. Hæc, cùm exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, vt regina meretrix, lautitiam eius omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, vna ſe cœna centies H—S abſumpturam. Cupiebat diſcere Antonius, ſed fieri poſſe non arbitrabatur. Ergo ſponſionibus factis, poſtero die quo iudiciũ agebatur, magnificam aliâs cœnam, ne dies periret, ſed quotidianam Antonio appoſuit, itridenti, computationemque expoſtulanti. At illa corollarium id eſſe, conſumpturamque ſe ea in cœna taxationem confirmans, ſolamque ſexcenties H—S cœnaturam, inferri menſam ſecundam iuſſit. Exprædicto miniſtri vnum tantum vas ante eam poſuere aceti, cuius aſperitas viſque in tabem margaritas reſoluit. Gerebat auribus cùm maximè ſingulare illud, & verè vnicum naturæ opus. Itaque expectante Antonio quid nam eſſet actura, detractum alterum merſit, ac liquefactum abſorbuit. Iniecit

† *ſpira, † ipſa confeſtim parata &c.*

† *Hoc eſt, ſi ad Gallicæ pecuniæ æſtimationem rediges, coronatorum decies cẽtenis millibus.*

iecit alteri manum L. Plancus, iudex ſponſionis eius, eum quoque paranti ſimili modo abſumere, victumque Antonium pronuntiauit, homine irato. Comitetur fama vnionis eius parem, capta illa tantæ quæſtionis victrice regina diſſectum, vt eſſet in vtriſque Veneris auribus Romæ in Pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, ſpoliabunturque etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in vnionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Aeſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne Triumuiratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, penè hiſtrioni comparatus, & quidem nulla ſponſione ad hoc producto: quo id magis regium erat: ſed vt experiretur in gloria palati, quid ſaperent margaritæ: atque vt mirè placuere, ne ſolus hoc ſciret, ſingulos vniones conuiuis abſorbendos dedit. Romæ in promiſcuum ac frequentem vſum veniſſe, Alexandria in ditionem redacta: primùm autem cœpiſſe circa Syllana tempora minutas & viles, Feneſtella tradit manifeſto errore, cùm Aelius Stilo Iugurthino bello vnionum nomen impoſitum maximè grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ propè poſſeſſionis eſt. Sequitur hæredem, in mancipatum venit, vt prædium aliquod. Conchylia & purpuras omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis pretia fecit.

De natura purpuræ, & muricis. CAP. XXXVI.

† *Ariſtot. Hiſt. animal. lib. 5. cap. 15. Ζῇ γὰρ ἡ πορφύρα ἔτη ἑξ. Vnde & hîc nonnulli, Senis, legere malũt, quàm Septenis.*

PVrpuræ viuunt annis plurimùm † ſeptenis. Latent, ſicut muríces, circa Canis ortũ tricenis diebus. Congregãtur verno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiuſdã ceræ ſaliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent faucibus. Liquoris hic minimi eſt in candida vena, vnde pretioſus ille bibitur nigrantis roſæ colore ſublucẽs. Reliquum corpus ſterile. Viuas capere contendunt, quia cum vita ſuccum eum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangũt; ita demum rorem eum excipientes Tyrij. Præcipuus hic Aſiæ, in Meninge Africæ, & Gætulo litore Oceani, in Liconica Europæ. Huic faſces ſecuresq; Romanæ viã faciunt; idemq; pro maieſtate peritiæ eſt. Diſtinguit ab equite Curiam: Diis aduocatur placandis: omnemq; veſtem illuminat: in triumphali miſcetur auro. Quapropter excuſata & purpuræ ſit inſania. Sed vnde conchyliis pretia, quîs virus graue in fuco, color auſterus in glauco, & iraſcenti ſimilis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua paſcitur perforando reliqua conchylia: tanta duritia aculeo eſt. Aqua dulci necantur, & ſicubi flumen immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis viuunt, ſaliua ſua. Conchæ omnes celerrimè creſcunt, præcipuè purpuræ: anno magnitudinẽ implent. Quòd ſi hactenus tranſcurrat expoſitio, fraudatam profectò ſe luxuria credat, nosque indiligentiæ damnet. Quamobrem perſequemur etiam officinas: vt tanquam in vita frugum noſcitur ratio, ſic omnes, qui iſtis gaudent, præmia vitæ ſuæ calleant. Concharũ ad purpuras & conchylia eadem quidem eſt materia, ſed diſtat temperamẽto. Duo ſunt genera: Buccinũ minor concha, ad ſimilitudinem eius buccini, quo ſonus editur; vnde & cauſa nomini, rotunditate oris in margine inciſa. Alterũ purpura vocatur, cuniculatim procurrente roſtro, & cuniculi latere introrſus tubulato, quà proferatur lingua. Prętereà clauatum eſt ad turbinem vſque aculeis in orbem ſeptenis ferè, qui non ſunt buccino, ſed vtriſq; orbes totidem, quot habeant annos. Buccinum non niſi petris adhæret, circaque ſcopulos legitur.

Quot ſint genera. CAP. XXXVII.

† *In vetuſt. codic. Cerificauere legitur, non Fœtificauere. adſtipulante etiã Ariſtotele Hiſt. animal. lib 5. cap. 15. vbi ſic habet: Ὅταν δὲ κυεῖ ζώσιν αἱ πορφύραι, κέκτηνται τὸ ἄνθος. Quin & Plinius ipſe paulò ante ca. 36. purpuras tradit verno tempore congregatas lentorem cereæ cuiuſdam ſaliuare.*

PVrpuræ, nomine alio pelagiæ vocantur. Earũ genera plura, pabulo & ſolo diſcreta. Lutenſe putri limo, & algenſe enutritum alga, viliſſimũ: vtriſq; melius Tenienſe, in Tenei maris ora collectum: hoc quoq; tamen etiamnum leuius atq; dilutius: calculoſæ appellantur à calculo maris, mirè apto conchyliis: & longè optimum purpuris Dialutenſe, id eſt vario ſoli genere paſtum. Capiuntur autem purpuræ paruulis rariſq; textu veluti naſſis in alto iactis. Ineſt iis eſca, cluſiles mordacesque conchæ, ceu mitulos videmus. has ſemineces, ſed redditas mari auido hiatu reuiuiſcentes, appetũt purpuræ, porrectisque linguis infeſtant. at illæ aculeo extimulatæ claudunt ſeſe, comprimuntque mordentia: ita pendentes auiditate ſua purpuræ tolluntur.

Quo capiantur tempore. CAP. XXXVIII.

CApi eas poſt Canis ortũ, aut ante vernum tempus vtiliſſimum: quoniã cùm † fœtificauere, fluxos habent ſuccos. Sed id tingentium officinæ ignorant, cùm ſumma vertatur in eo. Eximitur poſteà vena, quã diximus: cui addi ſalem neceſſariũ, ſextarios fermè in libras centenas: macerari triduo, iuſtum. Quippe maior vis tantò, quantò recentior. Feruere in plumbo, ſingulisque aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico vapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita deſpumatis ſubinde carnibus, quas hæſiſſe venis neceſſe eſt, decimo fermè die liquata cortina, vellus elutriatum mergitur in experimentum: & donec ſpei ſatis fiat, vritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rurſusque mergitur carminata, donec omnem ebibat ſaniem. Buccinum per ſe damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæque eius nigritiæ dat auſteritatem illam nitoremque, qui quæritur, cocci. Ita permiſtis viribus alterum altero excitatur, aut aſtringitur. Summa medicaminũ in libras vellerũ, buccini ducenta pelagij cxj. Ita fit amethyſti color eximius ille. At Tyrius pelagio primùm ſatiatur immatura viridique cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei ſumma, color ſanguinis

guinis concreti, nigricans aspectu, idemque suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando vsus purpuræ. CAP. XXXIX.

PVrpuræ vsum Romæ semper fuisse video, sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta, & latiore clauo Tullum Hostilium è regibus primum vsum Hetruscis deuictis, satis constat. Nepos Cornelius, qui Diui Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuuene violacea purpura vigebat, cuius libra denariis centum vænibat: nec multò pòst rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille nõ poterat emi. Hac P. Lentulus Spinter Aedilis curulis primus in prætexta vsus improbatur: qua purpura quis non iam, inquit, triclinaria facit? Spinter Aedilis fuit vrbis conditæ anno septingentesimo, Cicerone Consule. Dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta esset, veluti magnifico impendio, qualiter nunc omnes penè commodiores purpuræ tinguntur. In conchylia- †*Budæus li. 2. de Asse legendũ censet, Vis temperatur aqua &c.* ta veste cætera eadem sine buccino: præterquè † ius temperatur aqua pro inuiso humani potus excremento: dimidia & medicamina adduntur. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate fraudata, tantoque dilutior, quantò magis vellera esuriunt.

De pretio earum. CAP. XL.

PRetia medicamento sunt quidem pro fertilitate litorum viliora: non tamen vsquam pelagij libras quinquagenos nummos excedere, & buccini centenos sciant, qui ista mercantur immenso. Sed alia sunt è fine initia: iuuatque ludere impendio, & lusus geminare miscendo iterum, & ipsa adulteria naturæ: sicut testudines tingere, argentum auro confundere, vt electra fiant, addere hisæra, vt Corinthia.

De tingendo amethystino, & cocco, & hysgino. CAP. XLI.

NOn est satis abstulisse gemmæ nomen amethystum: rursum absolutus inebriatur Tyrio, vt sit ex vtroque nomen improbum, simulque luxuria duplex: & cùm confecere conchylia, transire melius in Tyrium putant. Pœnitentia hoc primùm debet inuenisse, artifice mutante quod damnabat: inde ratione nata, votum quoque factum è vitio portentosis ingeniis, & gemina demonstrata via luxuriæ, vt color alius operiretur alio, suauior ita fieri leniorque dictus. Quin & terrena miscere, coccoque tinctum Tyrio tingere, vt fieret hysginum. Coccum Galatiæ rubens granum, vt diximus in terrestribus, aut circa Emeritam Lusitaniæ, in maxima laude est. Verùm vt simul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus succus: idem à quadrimo euanidus. Ita nec recenti vires, neque senescenti. Abundè tractata est ratio, qua se virorum iuxtà fœminarumq; forma credit amplissimam fieri.

De pinna, & pinnotere, & aquatilium sensu. CAP. XLII.

COncharum generis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semper, nec vnquam sine comite, quem pinnoterem vocant, alij pinnophylacem. is est squilla parua: alibi cancer dapis assectator. Pandit se pinna, luminibus orbum corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus, & vbi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morsu leui significat. † Illa ore compresso, quicquid inclusit, exanimat, partemque socio tribuit. Quò magis miror, quosdam existimasse, aquatilibus nullum inesse sensum. Nouit torpedo vim suam, ipsa nõ torpens: mersaque in limo se occultat, piscium qui securi supernatantes obrorpuere, corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor solertia ranæ, quæ in mari piscatrix vocatur. Eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, assultantes pisciculos attrahens, donec tam propè accedant, vt assiliat. Simili modo squatina, & rhombus abditi pinnas exertas mouent specie vermiculorum: itemque quæ vocatur raia. Nam pastinaca latrocinatur ex occulto, transeuntes radio (quod telum est ei) figens. Argumenta solertiæ huius, quòd tardissimi piscium hi, mugilem velocissimũ omniũ habentes in ventre reperiuntur. † *Vetust. cod. Illa cõpressu, quicquid inclusit, exanimat.*

De scolopendris, vulpibus, & glanis. CAP. XLIII.

SColopendræ terrestribus similes, quas centipedes vocãt, hamo deuorato omnia interanea euomunt, donec hamum egerant, deinde resorbent. At vulpes marinæ, simili in periculo glutiunt amplius vsque ad infirma lineæ, quæ facilè prærodant. Cautius qui glanis vocatur: auersos mordet hamos, nec deuorat, sed esca spoliat.

De arietepisce. CAP. XLIIII.

GRassatur aries, vt latro. Et nunc grandiorum nauium in salo stantiũ occultatus vmbra, si quem nandi voluptas inuiteret, expectant: nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultusque adnatans mergit.

De his quæ tertiam naturam habent, non animalium, neq; fruticum, & de vrticis, & spongijs. CAP. XLV.

EQuidem & his inesse sensum arbitror, quæ nec animalium, nec fruticum, sed tertiam ex vtroque naturam habent, vrticis dico, & spongiis. Vrticæ noctu vagantur, noctuque mutantur. Carnosæ frondis his natura: & carne vescuntur. Vis pruritu mordax, eademq; quæ terrestris vrticæ. Contrahit ergo se quàm maximè rigens, ac prænatãte pisciculo frondem suam spargit, cõplectensq; deuorat. Aliàs marcenti similis, & iactari se passa fluctu algæ vice, contactos pisces, attrituque petræ

petræ scalpentes pruritum, inuadit. Eadem noctu pectinos & echinos perquirit: dum admoueri sibi manum sentit, colorem mutat & contrahitur. Tacta vredinem mittit, paulumque si fuit interualli, absconditur. Ora ei in radice esse traduntur: excrementa per summa tenui fistula reddi. Spongiarũ tria genera accipimus: spissum ac prædurum & asperum, tragos id vocatur: minus spissum & mollius, manon: tenue densumq;, ex quo penicilli, Achilleum. Nascuntur omnes in petris; aluntur conchis, pisce, limo. Intellectum inesse his apparet, quia vbi auulsorem sensere, contractæ multò difficilius abstrahuntur. Hoc idem fluctu pulsante faciunt. Viuere esca, manifestò conchæ minutæ in his repertæ ostendunt. Circa Toronen vesci illis auulsas etiam aiunt, & ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoq; inhæret color, Africis præcipuè, quæ generantur in Syrtibus. Maximę fiunt manæ, sed mollissimæ, circa Lyciã. In profundo autem, nec ventoso, molliores. In Hellesponto asperæ, & densæ circa Maleam. Putrescunt in apricis locis: ideò optimę in gurgitibus. Viuentibus idem, qui madentibus, nigricans color. Ádhærent nec parte, nec totæ intersunt enim fistulæ quædam inanes, quaternæ ferè aut quinæ, per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ, sed supernè concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere constat lõgo tempore. Pessimum omnium genus est earum, quæ aplysiæ vocantur, qui elui nõ possunt, in quibus magnæ sunt fistulæ, & reliqua densitas spissa.

De canicula marinis. CAP. XLVI.

CAnicularum maximè multitudine circa eas vrinantes graui periculo infestantur. Ipsi ferunt & nubem quandam crassescere super capita, planorum piscium similem, prementem eos, arcentemque à reciprocando, & ob id stilos præacutos lineis annexos habere sese: quia nisi perfossæ ita, non recedant, caliginis & pauoris, vt arbitror, opere. Nubem enim & nebulam (cuius nomine id malum appellant) inter animalia haud vllam comperit quisquam. Atcum canículis atrox dimicatio. Inguina, & calces, omnemque candorem corporum appetunt. Salus vna in aduersas eundi, vtroque terrendi. Pauet enim hominem æquè ac terret. Et sors æqua in gurgite. vt ad summa aquæ ventum est, ibi periculum anceps, adempta ratione contrà eundi, dum conetur emergere: & salus omnis in sociis. funem illi religatum ab humeris eius trahunt: hunc dimicans, vt sit periculi signũ, læua quatit: dextra apprehenso stilo in pugna est: modicus aliàs tractus. Vt prope carinam ventum est, nisi præceleri vi repentè rapiant, absumi spectant. Ac sæpè iam subducti, è manibus auferuntur, sinon trahentium opem, conglobato corpore in pilæ modum, ipsi adiuuere. Protendunt quidem tridentes alij: sed monstro solertia est nauigium subeundi, atque ita è tuto præliandi. Omnis ergo cura ad speculandum hoc malum insumitur.

De his, quæ silicea testa includuntur, & qua sine vllo sensu, & de reliquis sordidis animalibus. CAP. XLVII.

CErtissima est securitas vidisse planos pisces: quia nunquã sunt, vbi maleficæ bestię: qua causa vrinantes sacros appellant eos. Silicea testa inclusis fatendũ est nullum esse sensum, vt ostreis. Multis in eadem natura, quæ frutici, vt holothuriis, pulmonibus, stellis. Adeoque nihil non gignitur in mari, vt cauponarum etiam æstiua animalia, pernici molesta saltu, & quæ capillus maximè celat, existant: & circumglobata escæ sæpe extrahuntur: quæ causa somnum piscium in mari noctibus infestare existimatur. Quibusdam verò ipsis innascuntur, quo in numero chalcis accipitur. *Quòd hic Plinius generaliter planis piscibus, Aristoteles lib. 9. cap. 30. Hist. animal. (vnde hic locus translatus videtur) peculiariter anthijs adscribit, quos ibidẽ & sacros pisces eã ob causam cognominat.*

De venenatu marinũ. CAP. XLVIII.

NEc venena cessant dira, vt in lepore: qui in Indico mari etiam tactu pestilens, vomitum dissolutionemq; stomachi protinus creat; in nostro offa informis, colore tantùm lepori similis: in Indis, & magnitudine, & pilo duriore tantùm: nec viuus ibi capitur. Aequè pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Sed nullum vsquam execrabilius, quàm radius, super caudam eminens trygonis, quam nostri pastinacam appellant, quincunciali magnitudine. Arbores infixus radici necat: arma, vt telum, perforat vi ferri & veneni malo.

De morbis piscium. CAP. XLIX.

MOrbos vniuersa genera piscium, vt cætera animalia, etiam fera, non accipimus sentire. Verùm ægrotare singulos, manifestum facit aliquorum macies, cùm in eodem genere præpingues alij capiantur.

De generatione eorum mira. CAP. L.

QVonam modo generent, desideriũ & admiratio hominũm differri non patitur. Pisces attritũ ventriũ coeunt, tanta celeritate vt visum fallant: delphini, & reliqua cete, simili modo, paulò diutius. Fœmina piscis coitus tempore marem sequitur, ventrem eius rostro pulsans: sub partũ mares fœminã similiter, oua vescentes earũ. Nec satis est generationi per se coitus, nisi editis ouis, inter se versando mares & fœminæ vitale asperserint virus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine: alioqui repleren tur maria & stagna, cùm singuli vteri innumerabilia concipiant.

Item de generatione, & qui pisces oua pariant. CAP. LI.

PIscium oua in mari crescunt, quædam summa celeritate, vt murænarum, quędã paulò tardius. Plani piscium quibus cauda non est, aculeatique, vt testudines in coitu superueniũt: polypi cri-

ne vno fœminæ naribus adnexo: sepiæ & loligines linguis, componentes inter se brachia, & in contrarium nantes: ore & pariunt. Sed polypi in terram verso capite coeunt. Reliqua mollium tergis, vt canes. Item locustæ & squillæ, cancri, orc. Ranæ superueniunt, prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente, posterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras, quas gyrinos vocant, oculis tantùm & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumque seneſtri vita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus vernis aquis renascuntur, quæ fuerenatæ, perinde occulta ratione, cùm omnibus annis id eueniat. Et mituli & pectines sponte naturæ in harenosis proueniunt. Quæ duriores testæ sunt, vt murices, purpuræ, saliuario lentore. Sicut acescente humore culices, * atque spuma maris incalescente, cùm admissus est imber. Quæ verò siliceo tegmine operiuntur, vt ostrea, putrescente limo, aut spuma circa nauigia diutius stante desinoque palos, † & lignum maximé. Nuper compertum in ostrearijs, humorem iis fœtificum lactis modo effluere. Anguillæ atterunt se scopulis: ea strigmenta viuiscunt: nec alia est earum procreatio. Piscium diuersa genera non coeunt, præter squatinam & raiam: ex quibus nascitur priori parte raiæ similis, & nomen ex vtroque compositum apud Græcos trahit. Quædam † tempore anni gignuntur, & in humore, & in terra. Vere pectines, limaces, hirudines * eodem tempore euanescunt. Piscium lupus & trichias bis anno parit, & saxatiles omnes. Mulli ter, vt chalcis, cyprinus sexies, scorpiones bis ac sargi, vere & autumno. Et planis squatina sola bis, autumno & Vergiliarum occasu. Plurimi piscium tribus mensibus, Aprili, Maio, Iunio. Salpæ autumno: sargi, torpedo, squali circa æquinoctium: molles vere: sepia omnibus mensibus. Oua eius glutino atramenti ad speciem uuæ cohærentia, masculus prosequitur afflatu, aliàs sterilescunt. Polypi hyeme coeunt, pariúnt vere oua tortili vibrata pampino, tanta fœcunditate, vt multitudinem ouorũ occisi non recipiant cauo capitis, quo prægnantes tulere. Ea excludunt quinquagesimo die, è quibus multa propter numerum intercidunt. Locustæ, & reliqua tenuioris cruſtæ, ponunt oua super oua, atque ita incubant. Polypus fœmina modò in ouis sedet, modò cauernam cancellato brachiorum implexu claudit. Sepia & in terreno parit inter harundines, aut sicubi enata alga: excludit quintodecimo die. Loligines in alto conserta oua edunt, vt sepiæ. Purpuræ, murices, eiusdemque generis, vere pariunt. Echini oua pleniluniis habent hyeme: & cochleæ hyberno tempore nascuntur. Torpedo octogenos fœtus habens inuenitur: eaque intra se parit oua pręmollia, in alium locum vteri transferens, atq; ibi excludens. Simili modo omnia, quę cartilaginea appellauimus. Ita fit, vt sola piscium & animal pariant, & oua concipiant. Silurus mas solus omnium edita custodit oua, sępe & quinquagenis diebus, ne absumantur ab aliis. Cęterę fœminę in triduo excludunt, si mas attigit. Acus, siue belone, vnus piscium dehiscente † propter multitudinem vtero parit. A partu coalescit vulnus: quod & in * cęcis serpentibus tradunt. Mus marinus in terra scrobe effosso parit oua, & obruit terra. Rursus tricesimo die refossa aperit, fœtumque in aquam ducit.

Apuæ, legendum, nõ atq; tum ex vetus. cod. tum ex Aristote. Histo. animal. lib. 5. capit. 15. vbi aphyen, hoc est apuam nasci tradit: ἐκ δὲ ἀφύης γιγνομένης ὑπὸ δὲ ἀμόεσσι θαλάσσης.

† ilignos maximè.

† Rectius, tepore anni. Cõsule Aristote. Histo. animal. lib. 6. cap. 15. vide hic locus est desumptus.

** eodem tepore viuiscunt.*

† Legendum videtur, propter magnitudinem, videlicet ouorũ, suffragante Aristotele de generat. animal. lib. 3. c. 4. vbi belonem pauca quidẽ oua parere asserit, sed tam magna, vt vterus in parte dehiscat.

** Emenda, Cæcilijs serpẽtibus, ex eodẽ Aristot. lib. 6.*

De vuluis piscium. CAP. LII.

ERythini & chanę vuluas habere traduntur: qui trochos appellatur à Grecis, ipse se inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia vitu carent.

De longissima vita piscium. CAP. LIII.

AEui piscium memorandum nuper exemplum accepimus. Pausilypum villa est Campaniæ, haud procul Neapoli: in ea in Cęsaris piscinis à Pollione Vedio coniectum piscem, sexagesimum post annum expirasse scribit Anneus Seneca, duobus aliis æqualibus eius ex eodem genere etiam tunc viuentibus. Quę mentio piscinarum admonet, vt paulò plura dicamus hac de re, priusquàm digrediamur ab aquatilibus.

De viuarijs ostrearum, & quis ea primus inuenerit. CAP. LIIII.

OStrearum viuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano, ętate L. Crassi Oratoris, ante Marsicum bellum: nec gulę causa, sed auaritię, magna vectigalia tali ex ingenio suo percipiens, vt qui primus pensiles inuenit balineas, ita mangonizatas villas subinde vendẽdo. Is primus optimũ saporem ostreis Lucrinis adiudicauit, quando eadem aquatiliũ genera aliubi aliubi atq; meliora: sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhãbus Rauennę, murenę in Sicilia, elops; Rhodi: & alia genera similiter, ne culinarũ censura peragatur. Nondũ Britannica seruiebant litora, cùm Orata Lucrina nobilitabat: posteà visum tanti in extremam Italiam petere Brunduſiũ ostreas: ac ne lis esset inter duos sapores, nuper excogitatum, famem longę aductionis à Brunduſio compascere in Lucrino. Eadem ętate prior Licinius Murena, reliquorum piscium viuaria inuenit: cuius deinde exemplum nobilitas secuta est, Philippi, Hortensij: Lucullus excisо etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio, quàm villã ędificauerat, euripum & maria admisit. Qua de causa Magnus Pompeius Xerxen togatum eum appellabat. † Tricies piscinę à defuncto illo venięre pisces.

† Budæus hoc in loco xl. H-S. legendũ contẽdit: aliȷcccc. ille Macrobij, hi Columellæ authoritate nixi.

Quis primus murænarum viuaria fecerit. CAP. LV.

MVrenarum viuariũ priuatim excogitauit C. Hirius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cęsaris Dictatoris sex millia numero murenarũ mutuo appendit. Nam permutare quidem pretio noluit,

noluit, aliáue merce. Huius villam intra quàmmodicam quadragies piscinæ † vænierunt. Inuasit deinde singulorum piscium amor. Apud Baulos in parte Baiana piscinam habuit Hortensius Orator, in qua murænam adeò dilexit, vt exanimatam flesse credatur. In eadem villa, Antonia Drusi, murænæ, quam diligebat, inaures addidit: cuius propter famam nonnulli Baulos videre concupiuerunt.

† Aliàs, vendiderunt. Quã lectionem agnoscit & Budæus 2. de Asse.

De cochlearum viuarijs, & quis primus instituit. CAP. LVI.

COchlearum viuaria instituit Fuluius Hirpinus in Tarquiniẽsi, paulo ante ciuile bellum, quod cum Pompeio Magno gestum est, distinctis quidem generibus earum, separatim vt essent † albæ, quæ in Reatino agro nascuntur: separatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentus est, sapa & farre, aliisque generibus, vt cochleæ quoque altiles ganeam implerent: cuius ertis gloria in eam magnitudinem perductæ sint, vt octoginta quadrantes caperent singularum calices. Author est M. Varro.

† Albulæ, fortassis: vt apud Varronem lib. 3. Rei rust.

De piscibus terrenis. CAP. LVII.

PIscium genera etiamnum à Theophrasto mira produntur: circa Babylonis rigua decedentibus fluuiis, in cauernis aquas habentibus remanere. Quosdam inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu, contraque venanteis refugere in suas cauernas, & in iis obuersos stare: capita eorum esse ranæ marinæ similia, reliquas partes gobiorum, branchias vt cæteris piscibus. Circa Heracleam & Cromnam, † & multifariam in Ponto vnum genus esse, quod extremas fluminum aquas sectetur, cauernasque faciat sibi in terra, atque in his viuat, etiam reciprocis amnibus siccato litore. Effodi ergo: motu demum corporum viuere eos approbant. Circa Heracleam eandem, eodemque Lyco amne decedente, ouis relictis in limo generari pisces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis branchiis, quod fieri non indigno humoris: propter quod & anguillas diutius viuere exemptas aquis. Oua autem in sicco maturari, vt testudinum. Eadem in Ponti regione apprehendi glacie piscium maximè gobiones, non nisi patinarum calore vitalem motum fatentes. In his quidem, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Idem tradit in Paphlagonia effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus, in his locis vbi nullæ restagnent aquæ: miraturque & ipse, gigni sine coitu. Humoris quidem vim aliquam inesse, quam puteis, arbitratur, cùm in nonnullis reperiantur pisces. † Quicquid est hoc, certè minus admirabile talparum facit vita sub terranei animalis, nisi fortè vermium terrenorum & piscibus natura ineſt.

† Addendum hic ex scrip. cod. Et Lycum amnem. Aliqui non erit, quò referatur, quod mox sequitur, Eodemq; Lyco amne.

† Rectius vetusti codic. Quicquid est hoc, certè minus admirabile talparum facit vitam, subteranei animalis.

De muribus Nili. CAP. LVIII.

VErùm omnibus his fidem Nili inundatio affert, omnia excedentem miracula: quippe † detegente eo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq;, iam parte corporis viuentes, nouissima effigie etiamnum terrena.

† deturgente

De anthia pisce, & quomodo capiatur. CAP. LIX.

NEc de anthia pisce sileri conuenit, quæ plerosque aduerto credidisse. Chelidonias insulas diximus Asiæ, scopulosi maris, ante promontorium sitas: ibi frequens hic piscis, & celeriter capitur, vno genere. Paruo nauigio, & concolori veste, eademque hora per aliquot dies continuos pisca tor enauigat certo spatio, escamque proiicit. Quicquid ex eo mittitur, suspecta fraus prædæ est: canensque quod timuit, cùm id sæpe factum est, vnus aliquando consuetudine inuitatus anthias, escã apperit. Notatur hic intentione diligenti, vt author spei, conciliatorque capturæ. Neque enim est difficile, cùm per aliquot dies solus accedere audeat. Tandem & aliquos inuenit: paulatimque comitatior, postremò greges adducit innumeros, iam vetustissimis quibusque assuetis piscatorem agnoscere, & è manu cibum rapere. Tum ille paulùm vltra digitos in esca iaculatus hamum, singulos inuolat verius quàm capit, ab vmbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri sentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio vlla aut sonus cæteros abigat. Conciliatorem nos sed hoc prodest, ne capiatur. Parcit piscator fugituro in reliquum gregem. Ferunt discordem socium duci insidiatum pulchrè noto cepisse maleficia voluntate: agnitum in macello à socio, cuius iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumque: addidit Mutianus æstimata lite decem libris. Iidem anthiæ, cùm vnum hamo teneri viderint, spinis, quas in dorso serratas habent, lineam secare traduntur: eo qui tenetur, extendente, vt præcidi possit. At inter sargos, ipse qui tenetur, ad scopulos lineam terit.

De stellis marinis CAP. LX.

PRæter hæc claros sapiẽtia authores video mirari stellam in mari. Ea figura est parua admodum, caro intus, extra duriore callo. Huic tam igneum feruorem esse tradunt, vt omnia in mari contacta adurat, omnem cibum statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud facilè dixerim: multo memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occasio est.

De dactylis, eorumq; miraculis. CAP. LXI.

COncharum è genere sunt dactyli, ab humanorum vnguium similitudine appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quanto magis humorem habeant, ludere in ore mãdentium, ludere in ore mandentium, lucere in manibus, atq; etiam in solo ac veste, decidentibus guttis: vt procul dubio pateat, succi illam naturam esse, quam miremur etiam in corpore.

De inimicitijs & amicitijs inter ſe aquatilium. CAP. LXII.

SVnt & inimicitiarum atque concordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant: conger & muræna, caudas inter ſe prærodentes. Polypum intantum locuſta pauet, vt ſi iuxtà viderit, omnino moriatur.† Locuſtam conger: rurſus polypum congri lacerant. Nigidius author eſt, prærodere caudam mugili lupum, eoſdemque ſtatis menſibus concordes eſſe. Omnes autem viuere, quibus caudæ ſic amputentur. At è contrario amicitiæ exempla ſunt, præter illos, de quorum diximus ſocietate, balæna & muſculus: quando prægraui ſuperciliorum pondere obrutis eius oculis, infeſtantia magnitudinem vada prænatans demonſtrat, oculorumq; vice fungitur. Hinc volucrum naturæ dicentur.

† *Legendum videtur Locuſtæ congruum ex Ariſtotele libr. 8. Hiſtor. animal. c. 2. vbi ſic legitur:* Οἱ δὲ κάραβοι τὸν γόγγρον κρατοῦσιν.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De natura auium. CAP. I.

SEQVITVR natura auium, quarum grandiſſimi & penè beſtiarum generis, ſtruthiocameli Africi vel Aethiopici, altitudinem equitis inſidentis equo excedunt, celeritatem vincunt: ad hoc demum datis pennis, vt currentem adiuuent; cæterò non ſunt volucres, nec à terra tolluntur. Vugulæ iis ceruinis ſimiles, quibus dimicant, biſulcæ, comprehendendis lapidibus vtiles, quos in fuga contra ſequentes ingerunt pedibus. Concoquendi ſine delectu deuorata mira natura, ſed non minus ſtoliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cùm colla frutice occultauerint, latere ſe exiſtimantium. Præmia ex iis oua, propter amplitudinem † pro quibuſdam habita vaſis, conoſque bellicos & galeas adornantes pennæ.

† *Melius, Quibuſdam habita pro vaſis.*

De phœnice. CAP. II.

AEthiopes atque Indi, diſcolores maximè & inenarrabiles ferunt aues, & ante omnes nobilem Arabia phœnicem: haud ſcio an fabulosè, vnum in toto orbe, nec viſum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleam roſeis caudam pennis diſtinguentibus, criſtis faciem caputque plumeo apice cohoneſtante. Primus atq; diligentiſſimus togatorum de eo prodidit Manilius, Senator ille maximis nobilis doctrinis doctore nullo: neminē extitiſſe qui viderit veſcentem: ſacrum in Arabia Soli eſſe, viuere annis dclx. ſeneſcentem caſia thuriſque ſurculis conſtruere nidum, replere odoribus, & ſuperemori. Ex oſſibus deinde & medullis eius naſci primò ceu vermiculum: inde fieri pullum: principioque iuſta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis vrbem, & in ara ibi deponere. Cum huius alitis vita magni conuerſionem anni fieri prodit idem Manilius, iterumque ſignificationes tempeſtatum & ſiderum eaſdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die ſignum Arietis Sol intrauerit. Et fuiſſe eius conuerſionis annum prodente ſe P. Licinio, M. Cornelio Conſulibus. Cornelius Valerianus phœnicem deuolaſſe in Aegyptum tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio Coſſ. Allatus eſt & in vrbem, Claudij principis Cenſura; anno vrbis dccc. & in comitio propoſitus, quod actis teſtatū eſt, ſed quem falſum eſſe nemo dubitaret.

D:

De aquilis. CAP. III.

EX his, quas nouimus, aquilæ maximus honos, maxima & vis. Sex earum genera: Melænaetos à Græcis dicta, eademque Valeria, minima magnitudine, viribus præcipua, colore nigricans: ſola aquilarum fœtus ſuos alit; cæteræ, vt dicemus, fugant; ſola ſine clangore, ſine murmuratione. Conuerſatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in oppidis manſitat & in campis, albicante cauda. Tertij morphnos, quam Homerus & percnon vocat, aliqui & plancum, & anatariam, ſecunda magnitudine & vi: huicque vita circa lacus. Phœmonoe Apollinis di cta filia, dentes ei eſſe prodidit, mutæ aliàs, carentiq; lingua: eandem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda. Conſentit & Boethus. Ingenium eſt ei, teſtudines raptas frangere è ſublimi iaciendo: quæ ſors interemit Poetam Aeſchylum, prædictam fatis (vt ferunt) eius diei ruinam ſecura cæli fide cauentem. Quarti generis eſt percnopterus: eadem oripelargus, vulturina ſpecie, alis minimis, reliqua magnitudine antecellens, ſed imbellis & degener, vt quam verberet coruus. Eadem ieiunæ ſemper auiditatis, & querulæ murmurationis. Sola aquilarum exanima fert corpora: cæteræ, cùm occidere, conſidunt. Hæc facit, vt quintum genus gneſion vocetur, velut verum, ſolumq; incorruptæ originis, media magnitudine, colore ſubrutilo, rarum conſpectu. Supereſt haliætos, clariſſima oculorum acie, librans ex alto ſeſe: viſoq; in mari piſce, præceps in eum ruens, & diſcuſſis pectore aquis rapiens. Illa, quam tertiam fecimus: circa ſtagna aquaticas aues appetit mergentes ſe ſubinde, donec ſopitas laſſataſq; rapiat. Spectanda dimicatio, aue ad perfugia litorum tendente, maximè ſi condenſa harundo ſit: aquila inde ictu abigente alæ, & cùm appetit, in lacus cadente, vmbramq; ſuam nanti ſub aqua à litore oſtendente: rurſus aue in diuerſa, & vbi minimè ſe credat expectari, emergente. Hæc cauſa gregatim auibus natandi, quia plures ſimul non infeſtantur, reſperſu pinnarum hoſtem obcæcantes.† Sæpe & aquilæ ipſæ non tolerantes pondus apprehenſum, vnà merguntur. Haliætus tantùm implumes etiamnum pullos ſuos percutiens, ſubinde cogit aduerſos intueri Solis radios: & ſi conniuentem humectantemq; animaduertit, præcipitat è nido, velut adulterinum atq; degenerem: illū cuius acies firma contra ſteterit, educat. Haliæeti ſuum genus non habent, ſed ex diuerſo aquilarum coitu naſcuntur. Id quidem, quod ex iis natum eſt, in oſſifragis genus habet, è quibus vultures progenerantur minores: & ex iis magni, qui omnino non generant. Quidam adiiciunt genus aquilæ, quam barbatam vocant, Thuſci verò oſſifragam. Tribus primis & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aetites, quem aliqui dixere gagaten, ad multa remedia vtilis, nihil igne deperdens. Eſt autem lapis iſte prægnans, intus cùm quatias, alio velut in vtero ſonāte. Sed vis illa medica non niſi nido direptis. Nidificant in petris & arboribus: pariunt oua terna: excludunt pullos binos: viſi ſunt & tres aliquando. Alterū expellunt tædio nutriendi. Quippe eo tempore ipſis cibū negauit natura, proſpiciens ne omnium ferarum fœtus raperentur. Vngues quoq; earum inuertuntur diebus iis, albeſcunt inedia pennæ, vt meritò partus ſuos oderint. Sed iectos ab his cognatum genus oſſifragæ excipiunt, & educant cum ſuis. Verùm adultos quoq; perſequitur parens, & longè fugat, æmulos ſcilicet rapinæ. Et alioquin vnum per aquilarum magno ad populandum tractu, vt ſatietur indiget. Determinant ergo ſpatia, nec in proximo prædantur. Rapta non protinus ferunt, ſed primo depónunt, expertæq; pondus tunc demū † abeunt. Oppetunt non ſenio, nec ægritudine, ſed fame, in tantū ſuperiore accreſcente roſtro, vt aduncitas aperirinō queat. A meridiano autem tempore operantur, & volant: prioribus horis diei, donec impleantur hominum conuentu fora, ignauæ ſedent. Aquilarum pennæ miſtas reliquarum alitum pennas deuorant. Negant vnquam ſolam hāc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iouis conſuetudo iudicauit.

† *Quod hic tertio aquilarū generari tribuitur, quem morphnam ſupra Plin. nō minauit, Ariſtoteles lib. 9. Hiſtor. animal. cap. 32. (vnde hæc ferè omnia ſunt deſumpta) habere ſe aſſignat. Quo fit, vt verba hæc alieno loco poſita videantur, & ſuprà reponenda poſt ea verba, Et diſcuſſis pectore aquis rapiens.*

† *auehunt.*

Quando legionum ſigna eſſe cœperint, & cum quibus ſit aquilis bellum. CAP. IIII.

ROmanis eam legionibus C. Marius in ſecundo Conſulatu ſuo propriè dicauit. Erat & antè prima cum quatuor aliis: lupi, minotauri, equi, aprig; ſingulos ordines antreibant. Paucis antè annis ſola in aciem portari cœpta erat: reliqua in caſtris relinquebantur. Marius in totum eaabdicauit. Ex eo notatum, nō fere legionis vnquam hybernaſſe caſtra, vbi aquilarum non ſit iugum. Primo & ſecundo generi non minorum tantùm quadrupedum rapina, ſed etiam cum ceruis prælia. Multum puluerem volutatu collectum, inſidens cornibus excutit in oculos, pennis ora verberans, donec præcipitet in rupes. Nec vnus hoſtis illi ſatis eſt: acrior eſt cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiam ſi in aere. Oua hic conſectatur aquilæ auiditate malefica: at illa ob hoc rapit vbicunque viſum. Ille multiplici nexu alias ligat, ita ſe implicans, vt ſimul decidant.

Mirum

Mirum de aquila. CAP. V.

EST percelebris apud Sestον vrbem aquilæ gloria: educatam à virgine retulisse gratiam, aues primò, mox deinde venatus aggerentem. Defuncta postremò, in rogum accensum eius iniecisse sese, & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ, quod vocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & virginis, quoniam illi Deo ales asscribitur.

De vulturibus. CAP. VI.

VVlturum præualent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere, qui putarent illos ex aduerso orbe aduolare, falsò. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur ferè bini. Vmbricius Aruspicum in nostro æuo peritissimus, parere tradit oua tria: vno ex iis reliqua oua nidumque lustrare, mox abiicere. Triduo autem antè aut biduo volare eos, vbi cadauera futura sunt.

De sanguale. CAP. VII.

SAngualem auem, atque immussulum, Augures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui vulturis pullum arbitrantur esse, & sangualem ossifragæ. Massurius sangualem ossifragam esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ, priusquàm albicet cauda. Quidam post Mutium Augurem visos non esse Romæ confirmauere: ego (quod verisimilius est) in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus. CAP. VIII.

† *Alias, decē. quot accipitrum genera facit & Aristot. lib. 9. Histor. animal. capit. 36.*

ACcipitrum genera † xvj. inuenimus. Ex iis circon claudum altero pede prosperrimi augurij nuptialibus negotiis & pecuariæ rei. Triorchem à numero testium, cui principatum in auguriis Phœmonoe dedit: buteonē hunc appellāt Romani, familia etiam ex eo cognominata, cùm prospero auspicio in ducis naui sedisset. Aesalona Greci vocant, q̄ solus omni tempore apparet: cæteri hyeme abeūt. Distinctio generum ex auiditate. Alij non nisi ex terra rapiunt auem: alij non nisi circa arbores volitantē: alij sedentem in sublimi: aliqui volantem in aperto. Itaq; & columbæ nouere ex iis pericula, visoque considunt, vel subuolant, contra naturā eius auxiliantes sibi. In insula Africę Cerne in Oceano accipitres totius Massyliæ humi fœtifiscant: nec alibi nascuntur, illis assueti gentibus. In Thraciæ parte super Amphipolim homines atque accipitres societate quadam aucupantur. Hiem syluis & harundinetis excitant aues: illi superuolantes deprimunt. Rursus captas aucupes diuidunt cum iis. Traditum est, missas in sublime sibi excipere eos: & cum tempus sit capturæ, clangore ac volatus genere inuitare ad occasionem. Simile quiddam lupi apud Mæotin paludem faciunt. Nam nisi partem à piscantibus suam accepere, expansa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus accipiter cymindis vocatur, rarius etiam in syluis, interdiu minus cernens. Bellū interneciuum gerit cum aquila, cohærentesq; sæpe prehenduntur.

De coccyce, quæ à suo genere interimitur. CAP. IX.

COccyx ex accipitre videtur fieri, tempore anni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, nisi perquàm paucis diebus: ipseque modico tempore ætatis visus non cernitur postea. Est autem neque aduncis vnguibus solus accipitrum, nec capite similis illis, neque alio quàm colore, † ac rictu columbi potiùs. Quin & absumitur ab accipitre, siquando vna apparuere: sola omnium auis à suo genere interempta. Mutat autem & vocem: procedit vere, occultatur Caniculæ ortu: semperq; parit in alienis nidis, maximè palumbium, maiori ex parte singula oua, quod nulla aliarum: raro bina. Causa subiiciendi pullos putatur, quòd sciat se inuisam cunctis auibus. † nam minutas quoque infestant: ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal. Educat ergo subditum adulterato fœta nido. Ille auidus ex natura præripit cibos reliquis pullis, itaque pinguescit, & nitidus in se nutricem conuertit. illa gaudet eius specie, miraturq; sese ipsam, quòd talem pepererit: suos comparatione eius damnat, vt alienos, absumique etiam se inspectante patitur, donec corripiat ipsum quoque iam volandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

† *aspectu columbi potius.*

† *Legendum, Nam minutæ quoq; infestāt tū ex vetust. codicib. tum ex Arist. Hist. animal. lib. 9. cap. 29. vbi sic habet:* Τίλλει δὲ ὑπὸ τῶν μικρῶν ὀρνίων καὶ φόβον ἐνίοις παρέχει.

De miluis. CAP. X.

MIlui ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notatum in his, rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculenti rapere vnquam ex funerum ferculis, nec Olympiæ ex ara. Ac ne ferentium quidem manibus, nisi lugubri municipiorum immolantium ostento. Iidem videntur artem gubernandi docuisse caudæ flexibus, in cælo monstrante natura, quid opus esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent, non tamen ante hirundinem abeuntes. Traduntur autem à solstitiis affici podagra.

Digestio auium per genera. CAP. XI.

VOlucrum prima distinctio pedibus maximè constat. Aut enim aduncos vngues habent, aut digitos, aut palmipedum in genere sunt, vti anseres, & aquaticæ ferè aues. Aduncos vngues habentia, carne tantùm vescuntur ex parte magna.

De in-

De inauspicatis auibus, cornice, coruis, bubone. CAP. XII.

† *Vetust. cod. Cornices & alio pabulo, vt quæ duritiem nucis &c.*

COrnices † & alio pabulo. Atque duritiem nucis rostro repugnantem, volantes in altum in saxa tegulásve iaciunt iterum ac sæpius, donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis, à quibusdam tamen laudata. Ab Arcturi sidere ad hirundinum aduentum notatur eam in Mineruæ lucis templisque rarò, alicubi omnino non aspici, sicut Athenis. Præterea sola hæc etiam volantes pullos aliquandiu pascit: inauspicatissima fœtus tempore, hoc est, post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac volare cogunt, sicut & corui: qui & ipsi non carne tantùm aluntur, sed robustos quoque fœtus suos fugant longius. Itaque paruis in vicis non plus bina coniugia sunt: circa Cranonem quidem Thessaliæ singula perpetuò: genitores soboli loco cedunt. Diuersa in hac, & suprà dicta alite quædam. Corui ante solstitium generāt, iidem ægrescunt sexagenis diebus, siti maximè, antequàm fici coquantur autumno. Cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore eos parere aut coire vulgus arbitratur: ideoque grauidas, si ederint coruinum ouum, per os partum reddere: atque in totum, difficulter parere, si recto inferantur. Aristoteles negat, non hercule magis, quàm in Aegypto ibim: sed illam exosculationem, quæ sæpe cernitur, qualem in columbis, esse. Corui in auspiciis soli videntur intellectum habere significationum suarum. nam cùm Mediæ hospites occisi sunt, omnes è Peloponneso & Attica regione volauerunt. Pessima eorum significatio, cùm glutiunt vocem velut strangulati. Vncos vngues & nocturnæ aues habent; vt noctuæ, bubo, vlulæ. Omnium horum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris, & maximè abominatus, publicis præcipuè auspiciis, deserta incolit: nec tantùm desolata, sed dira etiam & inaccessa: noctis monstrum, nec cantu aliquo vocalis, sed gemitu. Itaque in vrbibus aut omnino in luce visus, dirum ostentum est. Priuatorum domibus insidentem plurimis scio non fuisse feralem. Volat nunquàm, quò libuit, sed transuersus aufertur. Capitolij cellam ipsam intrauit Sex. Papellio Istro, L. Pedamio Coss. propter quod nonis Martiis vrbs lustrata est eo anno.

De incendiaria aue. CAP. XIII.

INauspicata est & incendiaria auis, propter quam sæpenumero lustratam vrbem in annalibus inuenimus, sicut L. Cassio, C. Mario Coss. quo anno & bubone viso lustrata est. Quæ sit auis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam esse, quæcunq; apparuerit carbonem ferens ex aris, vel altaribus. Alij spinturnicem eam vocāt: sed hæc ipsa quæ esset inter aues, qui se scire diceret, non inueni.

De cliuina. CAP. XIIII.

CLiuinam quoque auem ab antiquis nominatam, animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam dicunt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis, quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. CAP. XV.

SVnt præterea complura genera depicta in Hetrusca disciplina, seculis non visa: quæ nunc defecisse mirum est, cùm abundent etiam, quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. CAP. XVI.

EXternorum de auguriis peritissimè scripsisse Hylas nomine putatur. Is tradit noctuam, bubonem, picum arbores cauantem, trogonem, cornicem, à cauda de ouo exire: quoniam pondere capitum peruersa oua, posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. CAP. XVII.

NOctuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circundatæ multitudine, resupinæ pedibus repugnant, collectæque in arctum, rostro & vnguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturæ, bellumque partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare, & nouem voces habere, tradit Nigidius.

De pico Martio. CAP. XVIII.

SVnt & paruæ aues vncorum vnguium, vt pici, Martio cognomine insignes, & in auspiciis magni. Quo in genere arborum cauatores, scandentes in subrectum felium modo: illi verò & supini, percussi corticis sono, pabulum subesse intelligunt. Pullos in cauis educant auium soli. Adactos cauernis eorum à pastore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi creditur vulgò. Trebius author est, clauum cuneúmve adactum, quanta libeat vi, arbori in qua nidum habeat, statim exilire, cum crepitu arboris, cùm insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales Latio sunt in auguriis, à rege qui nomen huic aui dedit. Vnum eorum præscitum transire non queo. In capite Prætoris vrbani L. Tuberonis, in foro iura pro tribunali reddentis, sedit ita placidè, vt manu prehenderetur. Respondere vates, exitium imperio portendi, si dimitteretur: at si examinaretur, Prætori. Et ille auem protinus concerpsit: nec multò pòst impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere, pomisque multæ, sed quæ carne tantùm non viuunt, excepto miluo: quod ipsum in auguriis dirum est.

De vncos vngues habentibus & digitos. CAP. XIX.

VNcos vngues habentes omnino non congregantur, & sibi quæque prædantur. Sunt autem omnes ferè altiuolæ præter nocturnas: & magis, maiores. Omnibus alæ grandes, corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris rarò consistunt, curuatura vnguium prohibente. Nunc de secundo ordine dicamus, qui in duas diuiditur species, oscines, & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent & ordine.

De pauonibus, & quis eos primus cibi causa occiderit. CAP. XX.

OMnesque reliquas in his pauonum genus, cum forma, tum intellectu eius & gloria. Gemmantes laudatus expandit colores, aduerso maximè Sole, quia sic fulgentius radiant. Simul vmbræ quosdã repercussus cæteris, qui in opaco clarius micant, conchata quærit cauda: omnesque in aceruum contrahit pennarum, quos spectari gaudet oculos. Idem cauda annuis vicibus amissa cum foliis arborum, donec renascatur iterum cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis xxv. Colores incipit fundere in trimatu. Ab authoribus non gloriosum tantùm animal hoc traditur, sed & maleuolum, sicut anser verecundum: quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortensius, aditiali cœna sacerdotij. Saginare primus instituit circa nouissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exque eo quæstu reditus sestertiũm sexagena M. habuit.

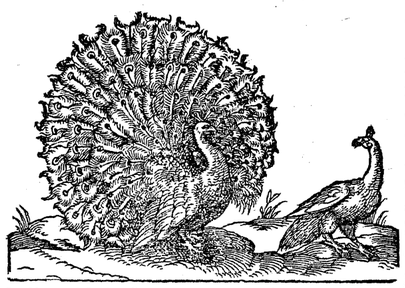

De gallis, & quomodo castrentur, & de gallinaceo locuto. CAP. XXI.

PRoximè gloriam sentiunt & hi nostri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Norunt sidera, & ternas distinguunt horas interdiu cantu. Cum Sole eunt cubitum, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque reuocant. Nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu, ipsum verò cantum plausu laterum. Imperitant suo generi, & regnum, in quacunq; sunt domo, exercent. Dimicatione paritur hoc quoq; inter ipsos, velut ideo telaagnata cruribus suis intelligentes: † nec finis sæpe commorientibus. Quòd si palma contingit, statim in victoria canunt, seque ipsi principes testantur. Victus occultatur silens, ægreq; seruitium patitur. Et plebs tamen æquè superba graditur ardua ceruice, cristis celsa: cælumque sola volucrum aspicit crebrò, in sublime caudam quoque falcatam erigens: itaque terrori sunt etiam leonibus ferarum generosissimis. Iam ex his quidam ad bella tantùm & prælia assidua nascuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt, Rhodum, ac Tanagram. Secundus est honos habitus Melicis, ac Chalcidicis, vt planè dignæ aliti tantũ honoris præbeat Romana purpura. Horum sunt tripudia solistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt, domosque ipsis suas claudunt aut referant: hi fasces Ro. impellunt aut retinent, iubent acies aut prohibent, victoriarum omnium toto orbe partarum auspices: hi maximè terrarum imperio imperant, extis etiã fibrisque haud aliter quàm opimæ † victoriæ, Diis grati. Habent ostenta & † præposteri eorum vespertinique cantus. Nanque totis noctibus canendo, Bœotiis nobilem illam aduersus Lacedæmonios præsagiuere victoriam, ita coniecta interpretatione, quoniam victa ales illa non caneret. Desinunt canere castrati: quod duobus fit modis, lumbis adustis candente ferro, aut imis cruribus: mox hulcere oblito figlina creta: facilius ita pinguescunt. Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publicè editur, ceu gladiatorum. Inuenitur in Annalibus, in Ariminensi agro, M. Lepido, Q. Catulo Coss. in villa Galerij locutum gallinaceum, semel, quod equidem sciam.

† *nec finis sæpe, nisi cõmorientibus.*

† *victimæ, legendum, non victoria.*

† *præproperi*

De anseribus, & quis primus iecur anserinum comederit, & de adipe anserino Comageno. CAP. XXII.

EST & anseri vigil cura, Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus. Quamobrem cibaria anserum Censores in primis locant. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glauces Ptolemæo regi cithara canentis, quam eodem tempore & aries adamasse proditur. Potest & sapientiæ videri intellectus iis esse. Ita comes perpetuò adhęsisse Lacydi philosopho dicitur, nusquã ab eo, non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digressus.

digressus. Nostri sapientiores, qui eos lecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit: exemptum quoque lacte mulso augetur. Nec sine causa in quæstione est, quis primus tantum bonum inuenerit, Scipio Metellus vir Consularis, an † M. Sestius eadem ætate eques Ro. Sed (quod constat) Messalinus Cotta, Messalæ Oratoris filius, palmas pedum ex his torrere, atque patinis cum gallinaceorum cristis condire reperit. Tribuetur enim à me culinis cuiusq; palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis vsque Romam pedibus venire. Fessi proferuntur ad primos: ita cæteri stipatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum vectigal in pluma. Velluntur quibusdam locis bis anno. Rursus plumigeri vestiuntur: molliorque, quæ corpori quàm proxima: & è Germania laudatissima. Candidi ibi, verùm minores, ganzæ vocantur. Pretium plumæ eorum, in libras denarij quini. Et inde crimina plerunque auxiliorum prefectis, à vigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoque deliciæ processere, vt sine hoc instrumento durare iam ne virorum quidem ceruices possint. Aliud reperit Syriæ pars, quæ Comagene vocatur: adipem eorum in vase æreo cum cinnamõ, niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratum, ad vsum præclari medicaminis, quod ab gente dicitur Comagenum. Anserini generis sunt chenalopeces, & quibus lautiores epulas non nouit Britannia chenerotes, fero anseri minores. Decet tetraonas suus nitor, absolutaque nigritia, in superciliis cocci rubor. Alterum eorum genus vulturum magnitudinem excedit, quorũ & colorem reddit. Nec vlla ales excepto struthiocamelo maius corpore implens pondus, in tantum aucta, vt in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos Alpes, & Septentrionalis regio. In auiariis saporem perdunt. Moriuntur cõtumacia spiritu reuocato. Proximæ eis sunt, quas Hispania aues tardas appellat, Græcia otidas, damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla, odoris tædium extemplò sequitur.

† *Rectius, M. Seius ex Varrone Rei rust. libro 3. cap. 10.*

De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, & glotte. CAP. XXIII.

INducias habet gens Pygmæa abscessu gruum (vt diximus) cum iis dimicantium. Immensus est tractus, quo veniunt, si quis reputet à mari Eoo. Quando proficiscantur consentiunt: volant ad prospiciendum altè: ducem, quem sequãtur, eligunt in extremo agmine per vices, qui acclament, dispositos habent, & qui gregem voce contineãt. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno & decidens, indiligentiã coarguat. Cæteræ dormiunt capite subter alam condito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac prædicit. Eædem mansuefactæ lasciuiũt, gyrosque quosdam indecoro cursu vel singulæ peragunt: Certum est, Pontum transuolaturas, primùm omnium angustias petere, inter duo promontoria Criu metopon, & Carambin: mox saburra stabiliri. Cùm medium transierint, abiici lapillos è pedibus: cùm attigerint continentem, & è gutture harenam. Cornelius Nepos, qui Diui Augusti principatu obiit, cùm scriberet turdos paulò antè cœptos saginari, addidit, ciconias magis placere, quàm grues: cùm hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigisse. Ciconiæ quonam è loco veniant, aut quò se referant, incompertum adhuc est. E longinquo venire non dubium, eodem, quo grues, modo: illas hyemis, has æstatis aduenas. Abituræ congregãtur in loco certo: comitatæq; sic, vt nulla sui generis relinquatur, nisi captiua & serua, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo vidit agmen discedentium, cùm discessurum appareat: nec venire, sed venisse cernimus: vtrunque nocturnis fit temporibus. Et quamuis vltra citráve peruolent, nunquàm tamen aduenisse vsquã, nisi noctu, existimantur. Pythonos comen vocant in Asia patentibus campis, vbi congregatæ inter se commurmurant, eamque quæ nouissima aduenit, lacerant, atque ita abeunt. Notatum, post Idus Augusti non temerè visas ibi. Sunt qui ciconiis non inesse linguas confirment. Honos iis serpentiũ exitio tantus, vt in Thessalia capitale fuerit occidisse, eademque legibus pœna, quæ in homicidam. Simili anseres quoque & olores ratione commeant: sed horum volatus cernitur: liburnicarum more rostrato impetu feruntur, faciliùs ita findentes aera, quàm si recta fronte impellerent: à tergo sensim dilatante se cuneo porrigitur agmen, largeque impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus: fessos duces ad terga recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt: genitricum senectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus, falsò, vt arbitror, aliquot experimentis. Iidem mutua carne vescuntur inter se. Verùm hæc commeantium per maria terrasque peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus est natura similis: vtcunque enim suprà dictas magnitudo & vires corporum inuitare videri possunt. Coturnices antè etiam semper aduenium, quàm grues, parua auis, & cùm ad nos venit, terrestris potiùs, quàm sublimis. Aduolant & hæ simili modo non sine periculo nauigantium, cùm appropinquauere terris. Quippe velis sæpè insidunt, & hoc semper noctu, merguntque nauigia. Iter est his per hospitia certa. Austro non volant, humido scili-

cet & grauiore vento. Aura tamen vehi volunt, propter pondus corporũ, viresq́; paruas. Hinc volatium illa conquestio labore expressa. Aquilone ergo maximè volant ortygometra duce. Primã eam terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum solicitant: abeuntq́; vnà persuasæ glottis, & otis, & cychramus. Glottis prælongam exerit linguã: vnde ei nomen. Hanc initio blandita peregrinatione auidè profectam, pœnitentia in volatu cum labore scilicet subit. Reuerti incomitatam piget, & sequi: nec vnquam plus vno die pergit: in proximo hospitio deserit. Verùm inuenitur alia, antecedente anno relicta: simili modo in singulos dies. Cychramus perseuerantior festinat etiã peruenire ad expetitas sibi terras. Itaq; noctu is eas excitat, admonetq́; itineris. Otis bubone minor est, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus: vnde & nomen illi: quidam Latinè asionem vocant: imitatrix aliàs auis ac parasita; & quodam genere saltatrix. Capitur haud difficulter, vt noctuæ, † intenta in aliquo, circumeunte alio. Quòd si ventus agmen aduerso flatu cœpe-
† Scripti cod. paulò aliter, sed eodem sensu: Intentam in aliquē circumeũte alio. † veratri.
rit inhibere, pondusculis lapidum apprehensis, aut gutture harena repleto, stabilitæ volant. Coturnicibus † veneni semen gratissimus cibus: quam ob causam eas damnauere mensæ, simulq́; comitialem propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sentiunt, præter hominem.

De hirundinibus, merulis, turdis, & sturnis, turturibus & palumbis. CAP. XXIIII.

ABeunt & hirundines hybernis mensibus, sola carne vescens auis ex iis quæ aduncos vngues nõ habent: sed in vicina abeunt, apricos secutæ montium recessus; inuentæque iam sunt ibi nudæ deplumes. Thebarum tecta subire negantur, quoniam vrbs illa sæpiùs capta sit: nec Biziæ in Thracia, propter scelera Terei. Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas in vrbem secum auferens, victoriæ nuntias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito victoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in Annalibus suis; cùm obsideretur præsidiũ Romanum à Ligustinis, hirundinem à pullis ad se allatam: vt lino ad pedem eius alligato nodis significaret, quoto die adueniente auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ, turdique, & sturni simili modo in vicina. Sed hi plumam non amittunt, nec occultantur, visi sæpe ibi, quò hybernum pabulum petunt; itaque in Germania hyeme maximè turdi cernuntur. Veriùs turtur occultatur, pennasque amittit. Abeunt & palumbes, quónam & in iis incertum. Sturnorum generi proprium cæteruatim volare, & quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum soli hirundini flexuosi volatus, velox celeritas: quibus ex causis neque rapinæ cæterarum alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in volatu pascitur.

Quæ auium perennes, quæ semestres, quæ trimestres. CAP. XXV.

TEmporum magna differentia auibus. Perennes, vt columbæ: semestres, vt hirundines: trimestres, vt turdi & turtures, & quæ, cùm fœtum eduxere, abeunt, vt galguli, vpupæ.

De auibus mira. CAP. XXVI.

AVthores sunt, omnibus annis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis tumulum, quas ob id Memnonidas vocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis, exploratum sibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in Bœotia. Africæ hoc est gallinarum genus, gibberum, variis sparsum plumis: quæ nouissimæ sunt peregrinarum auium in mensas receptæ propter ingratum virus. Verùm Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. CAP. XXVII.

SEleucides aues vocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Casij montis incolæ, fruges eorum locustis vastantibus. Nec vnde veniant quóve abeant, compertum, nunquã conspectis, nisi cùm præsidio earum indigetur.

De Ibi. CAP. XXVIII.

INuocant & Aegyptij ibes suas contra serpentiũ aduentum; & Elei Myiagron Deum, muscarum multitudine pestilentiam adferente: quæ protinus intereunt, qua litatum est illi die.

Quæ aues in quibus locis non sunt, & quæ mutant colorem & vocem, & de luscinijs. CAP. XXIX.

SEd in secessu auium & noctuæ paucis diebus latere traduntur: quarum genus in Creta insula nõ est; etiam siqua inuecta sit emoritur. Nam hęc quoque mira naturæ differentia: alia aliis locis negat, tanquam genera frugum fruticúmve, sic & animalium: non nasci, translatitium: inuecta emori, mirum. Quid est illud vnius generis saluti aduersum, quæue ista naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Transpadana Italia iuxta Alpes Larium lacum appellat, † amœnum arbusto, agro, ad quem ciconiæ non permeant: sicuti nec octauum circa lapidem ab eo, immensa aliqui finitimo Insubriũ tractu, examina gracculorũ monedularumq́;, cui soli aui furacitas auri argentique præcipuè mira est. Picus Martius in Tarentino agro negatur esse. Nuper, & adhuc tamen rara, ab Apennino ad vrbem versus cerni cœpere picarum genera, quæ longa insignes cauda variæ appellantur. Proprium his caluescere omnibus annis, cùm seranrur rapa. Perdices non transuolãt Bœotiæ fines in Attica: nec vlla auis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratã eiædem. In Fidenate agro iuxta vrbem ciconiæ nec pullos nec nidum faciũt. At in agrum Volaterranum palumbium vis è mari quotannis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro Boario, nec
† Aliàs, Amœnum arbustato agro. Et ne cui verbum illud videatur insolitũ, sciat etiã infrà lib. 17. ca. 23. verbũ Arbustare vsurpasse Plinium pro eo quod est Arbusto agrum conserere.

nec muscæ, nec carnes intrant. Multa prætereà similia, quæ prudens subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens: quippe cùm Theophrastus tradat inuectitias esse in Asia etiam columbas, & pauones, & coruos, & in Cyrenaica vocales ranas. Alia admiratio circa oscines: ferè mutant colorem vocemq́; tempore anni, ac repentè fiunt aliæ: quod in grandiore alitum genere grues tantùm. Eæ enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra ruffescit, canit æstate, hyeme balbutit, circa solstitiũ muta. Rostrum quoque anniculis in ebur transfiguratur, duntaxat maribus. Turdis color æstate cinereus ceruicem varius, hyeme concolor. Luscinijs diebus ac noctibus continuis xv. garrulus sine intermissu cantus, densante se frondium germine, non in nouissimum digna miratu aue. Primùm tanta vox tam paruo in corpusculo, tam pertinax spiritus. Deinde in vna perfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur reuocato, infuscatur exinopinato: interdum & secum ipse murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extentus, vbi visum est, vibrans, summus, medius, imus. Breuiterque omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: vt non sit dubium hanc suauitatem præmonstratam efficaci auspicio, cùm in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, nec iidem omnibus, sed sui cuiq;. Certant inter se, palamq́; animosa contentio est. Victa morte finit sæpe vitã, spiritu priùs deficiente, quàm cantu. Meditantur aliæ iuniores, versusq́; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intentione magna & reddit, vicibusq́;, reticent. Intelligitur emendatæ correctio, & in docẽte quædam reprehensio. Ergo seruorum illis pretia sunt, & quidem ampliora, quàm quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertiis sex, candidam alioquin, quod est propè inusitatum, vænisse, quę Agrippinæ Claudij principis coniugi dono daretur. Visum iam sæpe, iussas canere cœpisse, & cum symphonia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earum, addita in transuersas harundines aqua, foramen inspirantes, linguæue parua aliqua opposita mora, indiscreta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tamq́; artifices argutiæ à xv. diebus paulatim desinunt, nec vt fatigatas possis dicere aut satiatas. Mox æstu aucto in totum alia vox fit, nec modulata, aut varia. Mutatur & color. Postremò hyeme ipsa non cernitur. Linguis earum tenuitas illa prima non est, quæ cæteris auibus. Pariunt vere primo cum plurimum sena oua. Alio ratio ficedulis. Nam † formam simul coloremque mutant. Hoc nomen non nisi autumno habent; postea à melancoryphi vocantur. Sic & erithacus hyeme, idem phœnicurus æstate. Mutat & vpupa, vt tradit Aeschylus Poeta, obscœna aliàs pastu auis, crista visenda plicatili, contrahens eam subrigensq́; per longitudinem capitis. Oenanthe quidẽ etiam statos latebræ dies habet, ex oriẽte Sirio occultata, ab occasu eiusdem prodit: quod miremur, ipsis diebus vtrunq́;. Chlorion quoq́;, qui totus est luteus, hyeme non visus, circa stolstitia ꝓcedit.
† Sunt qui hic Sonum legere malint, quam formam, Aristotelis auctoritate adducti, qui li. 9. Hist. animal. c. 4. de mutua ficedulæ & melãcoryphi mutatione loquens, sic ait, Διαφέρουσι δὲ μὴ πολὺ τοῦ ἀηδόνος τὸν λόγον, ἀλλὰ τῇ χρόᾳ, καὶ τῇ φωνῇ.

De merulis. CAP. XXX.

MErulæ circa Cyllenen Arcadiæ, nec vsquam aliubi, candidæ nascuntur. Ibis circa Pelusium tantùm nigra est, cæteris omnibus locis candida.

Tempus auium geniturę. CAP. XXXI.

OScines, præter exceptas, non temerè fœtus faciunt ante æquinoctium vernum, aut post autumnale: ante solstitium autem dubios, post solstitium vitales.

De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, & gauijs, & mergis. CAP. XXXII.

EO maximè sunt insingnes halcyones. Dies earum partus, maria quique nauigant, nouere. Ipsa auis paulo amplior passere, colore cyaneo exparte maiore, tantùm purpureis & candidis admistis pennis, collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine distinguitur & cantu. Minores in harundinetis canunt. Halcyonem videre rarissimum est, nec nisi Vergiliarum occasu, & circa solstitia brumamúe, naue aliquano circumuolata statim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides vocantur, placido mari per eos & nauigabili, Siculo maximé. In reliquis partibus est quidem mitius pelagus, Siculum vtique tractabile. Faciunt autem septem ante brumã diebus nidos, & totidem sequentibus pariunt. Nidi earum admirationem pilæ figura, paulum eminentiore perquàm angusto, grandium spongiarum similitudine: ferro intercidi non queunt, franguntur ictu valido, vt spuma arida maris. Nec vnde confingantur, inuenitur. Putant ex spinis aculeatis: piscibus enim viuunt. Subeunt & in amnes. Pariunt oua quina. Gauiæ in petris nidificant, mergi & in arboribus. Pariunt plurimum terna: sed gauiæ æstate, mergi incipiente vere.
† Legendum videtur, Ex spinis acus piscis, suffragente Arist. Hist. animal. lib. 3. ca. 14. vbi halcyones nidũ conficere tradat ἐκ τῶν ἀκάνθων δῶν τῆς βεδδάνης.

De auium solertia in nidificando, hirundine, argatili, cinnamologis & perdicibus. CAP. XXXIII.

HAlcyonum nidi figura, reliquarum quoque solertiæ admonet; neque alia parte ingenia auium magis admiranda. Hirundines luto construunt, stramento roborant. Si quando inopia est luti, madefactæ multa aqua pennis puluerem spargunt. Ipsum verò nidum mollibus plumis flocciscq́; consternunt tepefaciendis ouis, simul ne durus sit infantibus pullis. In fœtu summa æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioresque circumagi docent, & foris saturitatem emittere. Alterum genus hirũdinum est rusticarũ & agrestium, quæ ratò in domibus, diuersos figura, sed eadẽ materia confingunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in angustũ, vtero capaci: mirum qua peritia & occultandi habiles pullis, & substernendis molles. In Aegypti

Heracleotico oſtio molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt ſtadij ferè vnius ſpatio: quod humano opere perfici non poſſet, In eadem Aegypto iuxta oppidum Copton inſula eſt ſacra Iſidi, quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus vernis diebus palea & ſtramento roſtrum eius firmantes, continuatis per triduum noctibus tanto labore, vt multas in opere emori conſtet. Ea militia illis cum anno redit ſemper. Tertium eſt earum genus, quæ ripas excauant, atque ita internidificant. Harum pulli ad cinerem ambuſti, mortifero faucium malo, multiſq; aliis morbis humani corporis medentur. Non faciunt hæ nidos, migrantque multis diebus antè, ſi futurum eſt vt auctus amnis attingat. In genere parrarum eſt, cui nidus ex muſco arido ita abſoluta perficitur pila, vt inueniri non poſſit aditus. Argatilis appellatur, eadem figura ex lino intexens. Picorum aliquis ſuſpendit in ſurculo primis in ramis cyathi modo, vt nulla quadrupes poſſit accedere. Galgulos quidem ipſos dependentes pedibus ſomnum capere confirmant, quia tutiores ita ſe ſperent. Iam publicum quidem omnium eſt, tabulata ramorum ſuſtinendo nido prouidè eligere, cameraque ab imbri, aut fronde protegere denſa. In Arabia cinnamologos auis appellatur: cinnami ſurculis nidificat. Plumbatis eos ſagittis decutiunt indigenæ, mercis gratia. † In Scythis auis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle ſemper in cacuminibus ramorũ ſuſpenſa. Picæ cùm diligentius viſum ab homine nidum ſenſere, oua transferunt alio. Hoc in his auibus, quarum digiti non ſunt accommodati complectendis transferendiſque ouis, miro traditur modo. Nanque ſurculo ſuper bina oua impoſito, ac ferruminato alui glutino, ſubdita ceruice medio, æqua vtrinque libra deportant alio. Nec verò iis minor ſolertia, quæ cunabula in terra faciunt, corporis grauitate prohibitæ ſublime petere. Merops vocatur, genitores ſuos reconditos paſcens, pallido intus colore pennarum, ſupernè cyaneo, primori ſubrutilo. Nidificat in ſpecu ſex pedum defoſſa altitudine. Perdices ſpina & frutice ſic muniunt receptaculum, vt contra feras abundè vallentur. Ouis ſtragulum molli puluere contumulant, nec in quo loco peperere incubant: néue cui frequentior conuerſatio ſit ſuſpecta, transferunt alió. Illæ quidem & maritos ſuos fallunt, quoniam intemperantia libidinis frangunt earum oua, ne incubando detineantur. Tunc inter ſe dimicant mares deſiderio fœminarum: victum aiunt Venerem pati. Id quidem & coturnices, Trogus, & gallinaceos aliquando: perdices verò à domitis feros & nouos aut victos iniri promiſcué. Capiuntur quoque pugnacitate eiuſdem libidinis, contra aucupis † iudicem excunte in prælium duce totius gregis. Capto eo procedit alter, ac ſubinde ſinguli. Rurſus circa conceptum fœminæ capiuntur, contra aucupum fœminam exeuntes, vt rixando abigant eam. Neque in alio animali par opus libidinis. Si contrà mares ſteterint fœminæ, aura ab his flante prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tempus æſtuant, concipiuntque ſuperuolantium † afflatu, ſæpe voce tantùm audita maſculi. Adeoque vincit libido etiam fœtus charitatem, vt illa furtim & in occulto incubans, cùm ſenſit fœminam aucupis accedentem ad marem, recanat reuocetque, & vltro præbeat ſe libidini. Rabie quidem tanta feruntur, vt in capite aucupantium ſæpe cæcæ metu ſedeant. Si ad nidum is cœperit accedere, procurrit ad pedes fœta, prægrauem aut delumbem ſeſe ſimulans, ſubitoque in procurſu aut breui aliquo volatu cadit fracta aut ala aut pedibus: procurrit iterum, iamiam prehenſurum effugiens, ſpemque fruſtrans, donec in diuerſum abducat à nidis. Eadem pauore libera, ac materna vacãs cura, in ſulco reſupina gleba ſe terræ pedibus apprehenſa operit. Perdicum vita ad ſexdecim annos durare exiſtimatur.

† *Ariſtoteles libr. 9. Hiſt. animal. cap. 33. (vnde hũc locum tranſtulit Plinius) auem hanc Scythicam, ipſam eſſe otidem tradit, non aliam otidis magnitudine. Quo fit, vt nonnulli hic malint legere: In Scythis auis magna, nomine otis.*

† *Sunt, qui illicem malint, quàm Indicẽ.*

† *Melius, olfactu: adſtipulante etiam Ariſtotele de Generat. animal. lib. 3. ca. 1. vbi ſic habet:* Ὁ σφραγνόμενος δ' ἀφρένως ἢ ἀκούσας τῆς φωνῆς. *hoc eſt, aut marem olfacientes, aut vocem eius audientes.*

De columbis. CAP. XXXIIII.

AB his columbarum maximè ſpectantur ſimili ratione mores iidem: ſed pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Coniugij fidem non violant, communemq; ſeruant domum. Niſi cœlebs aut vidua, nidum non relinquit. Et imperioſos mares, ſubinde etiam iniquos, ferunt: quippe ſuſpicio eſt adulterij, quamuis natura non ſit. Tunc plenum querela guttur, ſæuique roſtro ictus, mox in ſatisfactione exoſculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor vtrique ſobolis æqualis: ſæpe & ex hac cauſa caſtigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti ſolatia & miniſteria ex mare. Pullis primò ſalſiorem terram collectam gutture in ora inſpuunt, præparantes tempeſtiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturum, cùm bibant, colla non reſupinare, largeq; bibere iumentorum modo.

De palumbibus. CAP. XXXV.

VIuere palumbes ad xxx. annum, aliquos ad xl. habemus authores, vno tantùm incommodo vnguium eodem & argumento ſenectæ, qui citra perniciem reciduntur. Cantus omnibus ſimilis atq; idem, trino conficitur verſu, præterq; in clauſula gemitu: hyeme mutis, vere vocalibus. Nigidius putat, cùm oua incubat, ſub tecto nominatam palumbem relinquere nidos. Pariunt autẽ poſt ſolſtitium. Columbæ & turtures octonis annis viuunt.

De paſſeribus. CAP. XXXVI.

COntrà paſſeri minimum vitæ, cui ſalacitas par. Mares negantur anno diutius durare, argumento quia nulla veris initio apparet nigritudo in roſtro, quæ ab æſtate incipit. Fœminis longiuſculum ſpatium. Verùm columbis ineſt quidam & gloriæ intellectus. Noſſe credas ſuos colores, varietatemque diſpoſitam: quin etiam ex volatu quæritur plaudere in cælo, varieque ſulcare. Qua in oſtentatione, vt vinctæ, præbentur accipitri, implicatis ſtrepitu pennis, qui non niſi ipſis alarum humeris eliditur, alioquin ſoluto volatu in multum velociore. Speculatur occultus fronde latro, & gaudentem in ipſa gloria rapit.

De tinnunculo. CAP. XXXVII.

OBid cum iis habenda eſt auis, quæ tinnunculus vocatur. Defendit enim illas, terretque accipitres naturali potentia, in tantùm, vt viſum vocemque eius fugiant. Hac de cauſa præcipuus columbis amor eorum. Feruntque, ſi in quatuor angulis defodiantur in ollis nouis oblitis, non mutare ſedem columbas: quod auro inſectis alarum articulis quæſiere aliqui, non aliter innoxiis vulneribus, multiuaga alioquin aue. Eſt enim ars illis inter ſe blandiri, & corrumpere alias, furtoq; comitatiores reuerti. Quin & internuntię in rebus magnis fuere, epiſtolas annexas earum pedibus obſidione Mutinenſi in caſtra Conſulum, Decimo Bruto mittente. Quid vallum & vigil obſidio, atq; etiam retia amne prætenta profuere Antonio, per cælum eunte nuntio? Et harum amore inſaniunt multi: ſuper recta exædificant turres iis, nobilitatemque ſingularum & origines narrant, vetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum ciuile Pompeianum denariis quadringentis ſingula paria venditauit, vt M. Varro tradit. Quin & patriam nobilitauere, in Campania grandiſſimæ prouenire exiſtimatæ. Harum volatus in reputationem cęterarum quoque volucrum nos impellit.

De volatu & inceſſu auium. CAP. XXXVIII.

OMnibus animalibus reliquis certus & vniuſmodi, & in ſuo cuique genere inceſſus eſt: aues ſolæ vario meatu feruntur & in terra, & in aere. Ambulant aliquæ, vt cornices: ſaliunt aliquæ, vt paſſeres, merulæ; currunt, vt perdices, ruſticulæ: ante ſe pedes iaciunt, vt ciconiæ, grues: expandunt alas, pendentreſque raro interuallo quatiunt, aliæ crebrius, ſed & primas duntaxat pennas: aliæ & totalatera pandunt: quædam verò maiore ex parte compreſſis volant: percuſſoque ſemel aliquæ & gemino ictu aere feruntur: vel vt incluſum eum prementes, eiaculantur ſeſe in ſublime, in rectum, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rurſus ab alto cadere has, illas ſalire. Anates ſolæ, quæque ſunt eiuſdem generis, in ſublime protinus ſeſe tollunt, atque eueſtigio cælum petunt, & hoc etiam ex aqua. Itaque in foueas quibus feras venamur, delapſæ ſolæ euadunt. Vultur, & ferè grauiores, niſi ex procurſu, aut altiore cumulo immiſſæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circumſpectant, aliæ flectunt colla. Nonnullæ veſcuntur ea, quæ rapuere pedibus. Sine voce non volant multæ: aut è contrario ſemper in volatu ſilent. Subrectæ, proneę, obliquę, in latera, in ora, quędam & reſupinæ feruntur: vt ſi pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare videantur.

De apodibus. CAP. XXXIX.

PLurimùm volant, quæ apodes, quia careant vſu pedum: ab aliis cypſeli appellantur, hirundinum ſpecie. Nidificant in ſcopulis. Hæ ſunt, quæ toto mari cernuntur: nec vnquam tam longo naues, tamque continuo curſu recedunt à terra, vt non circumuolitent eas apodes. Cętera genera reſidunt & inſiſtunt: his quies, niſi in nido, nulla: aut pendent, aut iacent. Et ingenia ęquè varia, ad paſtum maximè.

De caprimulgis & plateis. CAP. XL.

CAprimulgi appellantur grandioris merulæ aſpectu, fures nocturni: interdiu enim viſu carent. Intrant paſtorum ſtabula, caprarumque vberibus aduolant ſuctum propter lactis: qua iniuria vber emoritur, capriſque cæcitas, quas ita mulſere, oboritur. Platea nominatur, aduolans ad eas, quæ ſe in mari mergunt, & capita illarum morſu corripiens, donec capturam extorqueat. Eadẽ cùm deuoratis ſe impleuit conchis, calore ventris coctas euomit, atq; ex iis eſculẽta legit, teſtas excernẽs.

De ingenijs auium. CAP. XLI.

VIllaribus gallinis & religio ineſt. Inhorreſcunt edito ouo, excutiuntque ſeſe & circumactæ purificant, ac feſtuca aliqua ſeſe & oua luſtrant.

De carduele, & pſittaco, & auibus quæ loquuntur. CAP. XLII.

MInimæ auium cardueles imperata faciunt, nec voce tantùm, ſed pedibus & ore pro manibus. Eſt quæ boum mugitus imitetur, in Arelatenſi agro taurus appellata, alioquin parua. Eſt quæ equorum quoque hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduentu eorum pulſa imitatur, ad hunc modum ſe vlciſcens. Super omnia humanas voces reddunt, pſittaci quidem etiam ſermonicantes. India hanc autem mittit, ſittacen vocat, viridem toto corpore, torque tantùm miniato in ceruice diſtinctam. Imperatores ſalutat, & quæ accipit verba, pronuntiat, in vino præcipuè laſciua. Capiti eius duritia eadẽ, quę roſtro. Hoc, cùm loqui diſcit, ferreo verberatur radio: non ſentit aliter ictus. Cùm deuolat, roſtro ſe excipit, illi innititur, leuiorẽq; ſe ita pedũ infirmitati facit. Minor nobilitas, quia non ex longinquo venit, ſed experſſior loquacitas, certo generi picarũ eſt. Adamant verba, quę loquantur. Nec diſcunt tantùm, ſed diligunt: meditanteſq; intra ſemet, cura atq; cogitatione intentionẽ non occultant. Conſtat emori victas difficultate verbi, ac niſi ſubinde eadem audiant, memoria falli: quęrentes mirũ in modũ hilarari, ſi interim audierint id verbũ. Nec vulgaris iis forma, quãuis nõ ſpectãda. Satis illis decoris in ſpecie ſermonis humani eſt. Verùm addiſcere alias negãt poſſe, quàm

quàm quæ exgenere earum sunt, quæ glande vescantur: & inter eas facilius, quibus quinti sunt digiti in pedibus: ac ne eas quidem ipsas, nisi primis duobus vitæ annis. Latior iis est lingua: omnibusq; in suo cuiq; genere, quæ sermonem imitantur humanum: quanquam id penè in omnibus cõtingit. Agrippina coniunx Claudij Cæsaris turdum habuit (quod nunquàm antè) imitantem sermones hominum, cùm hæc proderem. Habebant & Cæsares iuuenes sturnum, item luscinias, Græco atque Latino sermone dociles: præteregà meditantes in diem, & assiduè noua loquentes longiore etiam contextu. Docentur secretò, & vbi nulla alia vox misceatur, assidente qui crebrò dicat ea, quæ condita velit, ac cibis blandiente.

De coruorum intelligentia. CAP. XLIII.

REddatur & coruis sua gratia, indignatione quoque populi Ro. testata, non solùm conscientia. Tiberio principe ex fœtu supra Castorum ædem genitus pullus, in oppositam sutrinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is maturè sermoni assuefactus, omnibus matutinis euolans in rostra, in forum versus, Tiberium, dein Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem populum Rom. posteà ad tabernam remeans, plurimum annorum assiduo officio mirus. Hunc siue æmulatione † vicinitatis manceps proximæ sutrinæ, siue iracundia subita, vt voluit videri, excrementis eius imposita calceis macula, exanimauit, tanta plebei consternatione, vt primò pulsus ex ea regione, mox & interemptus sit, funusq; innumeris aliti celebratum equiis, constratũ lectum super Aethiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generũ, ad rogum vsq;, qui constructus dextra viæ Appię ad secundum lapidem, in campo Rediculi appellato, fuit. Adeò satis iussa causa populo Ro. visa est exequiarum, ingenium auis aut supplicij de ciue Romano, in ea vrbe, in qua multorum principum nemo duxerat funus, Scipionis verò Aemiliani post Carthaginem Numantiamq; deletas ab eo, nemo vindicauerat mortem. Hoc gestum M. Seruilio, C. Cestio Coss. ad v. Calend. April. Nunc quoq; erat in vrbe Roma, hæc prodente me, equitis Ro. cornix è Bętica, primùm colore mira admodum nigro, deinde plura contexta verba exprimens, & alia atque alia crebrò addiscens. Necnon & recens fama Crateri Monocerotis cognomine, in Erizena regione Asiæ coruorum opera venantis, † eò quòd deuehebat in syluis eos consdentes corniculis humerisque: illi vestigabant agebantque, eò perducta consuetudine, vt exeunté sic comitarentur & feri. Tradendum putauere memoriæ quidam, visum per sitim lapides congerentem in situlam monumenti, in qua pluuia aqua durabat, sed quæ attingi non posset: ita descendere pauentem expressisse tali congerie, quantum poturo sufficeret.

† *incitatus*

† *In scriptis codicibus participio Venantis clauditur sententia. Deinde sequitur, Equo deuehebat in syluas eos &c.*

De Diomedis auibus. CAP. XLIIII.

NEc Diomedas præteribo aues: Iuba cataractas vocat, eis esse dentes, oculosq; igneo colore, cętero candidis tradens. Duos semper iis duces: alterum duce agmen, alterum cogere. Scrobes excauare rostro, inde crate consternere, & operire terra, quæ ante fuerit egesta: in his fœtificare. Fores binas omnium scrobibus: orientem spectare, quibus exeant in pascua: occasum, quibus redeãt. Aluum exoneraturas subuolare semper, & contrario flatu. Vno hæ in loco totius orbis visuntur, in insula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum similes. Aduenas barbaros clangore infestant, Græcis tantùm adulantur, miro discrimine, velut generi Diomedis hoc tribuentes: ædemq́ue eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant: vnde origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. CAP. XLV.

NOn omittendum est, cùm de ingeniis differimus, è volucribus hirundines esse indociles, è terrestribus mures: cùm elephanti iussa faciant, leones iugum subeant, in mari vituli, totq́ue piscium genera mitescant.

De potu auium. CAP. XLVI.

BIbunt aues suctu, ex his quibus longa colla, intermittentes, & capite resupinato velut infundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit. Idem est proprio genere, omnem cibum aqua subinde tingens, deinde pede ad rostrum, veluti manu afferens. Laudatissimi in Comagene. Rostra iis & prælonga crura rubent.

De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. CAP. XLVII.

HAec quidem & himantopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine. Nascitur in Aegypto. Insistit ternis digitis. Præcipuè ei pabulum muscæ. Vita in Italia paucis diebus. Grauiores omnes fruge vescuntur, altiuolæ carne tantùm. Inter aquaticas mergi soliti sunt deuorare, quæ cæteræ reddunt. Olorum similitudinem onocrotali habent: nec distare existimaretur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius vteri genus. Huc omnia inexplebile animal congerit, mira vt sit capacitas. Mox persecta rapina, sensim inde in os reddita, in veram aluum ruminantis modo refert. Gallia his septentrionali proxima Oceano mittit. In Hercynio Germaniæ saltu inusitata alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus: in cæteris nihil præter nobilitatem longinquitate factam, memorandum occurrit.

De mul-

De multarum auium nominibus, & natura. CAP. XLVIII.

PHalerides in Seleucia Parthorum, & in Asia aquaticarum laudatissimæ: rursus phasianæ in Colchis geminas ex pluma aures submittunt subriguntq́ue. Numidicæ in parte Africæ Numidia, omnesq́ue iam in Italia. Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse, Apicius docuit, nepotum omnium altissimus gurges. Attagen maximè Ionius celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens, quondam extimatus inter raras aues. Iam & in Gallia Hispaniaq́ue capitur, & per Alpes etiam, vbi & phalacrocoraces aues, Balearium insularum peculiares: sicut Alpium pyrrhocorax, luteo rostro: & præcipuo sapore lagopus. pedes leporino villo nomen ei hoc dedere, cætero candidæ, columbarum magnitudine. Non extra terram eam vesci facilè, quando nec viua mansuescit, & corpus occisæ statim marcescit. Est & alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantùm differens, croceo tinctu cibis gratissima. Visam in alpibus ab se peculiarem Aegypti ibin M. Egnatius Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis. CAP. XLIX.

VEnere in Italiam Bebriacensibus bellis ciuilibus trans Padum & nouæ aues (ita enim adhuc vocantur) turdorum specie, paulùm infra columbas magnitudine, sapore gratæ. Baleares insulæ nobiliorem etiam suprà dicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est: item vipiones: sic enim vocant minorem gruem. Pegasos equino capite volucres, & gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia. Equidem & tragopanadem, de qua plures affirmant, maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantùm capite phœniceo. Nec Sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati authoris pater, in India esse: mulceriq; earũ cantu, quos grauatos somno lacerent. Qui credit ista, & Melampodi profectò aures lambendo, dedisse intellectũ auium sermonis dracones non abnuet: vel quæ Democritus tradit, nominando aues, quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit, intellecturus sit alitum colloquia: quæq́ue de vna aue galerita priuatim commemorat, etiam sine his immensa vitæ ambage circa auguria. Nominãtur ab Homero scopes, auiũ genus: neq; harum satyricos motus, cùm insident, plerisq; memoratos facilè conceperim mente: neq; ipsæ iam aues † nascuntur. Quamobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Odysseæ lib. 5.

† *noscuntur*

Quis gallinas farcire instituerit. De auiarijs, & quis ea primus instituerit. CAP. L.

GAllinas saginare Deliaci cœpere: vnde pestis exorta, opimas aues, & suopte corpore vnctas deuorandi. Hoc primùm antiquis cœnarum interdictis exceptum inuenio iam lege C. Fannij Coss. xj. annis ante tertium Punicum bellum, ne quid volucrum poneretur præter vnam gallinã, quæ non esset altilis: quod deinde caput translatum, per omnes leges ambulauit. Inuentumq́ue diuerticulum est, in fraude earum gallinaceos quoque pascendi lacte madidis cibis: multò ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem ad saginam non omnes eliguntur, nec nisi in ceruice pingui cute. Posteà culinarum artes, vt clunes spectentur, vt diuidantur in tergora, vt à pede vno dilatatæ repositoria occupent. Dedere & Parthi cocis suos mores. Nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet: hic clune, alibi pectore tantùm laudatis. Auiaria primus instituit, inclusis omnium generum auibus, † M. Lælius Strabo Brunduſij equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia coercere, quibus natura cælum assignauerat.

† *Legendũ videtur, M. Lenius, ex Varronis de Re rustica lib. 3. c. 5. Vnde locum hunc mutuatus est Plin.*

De Aesopi patina. CAP. LI.

MAximè tamen insignis est in hac memoria, Clodij Aesopi tragici histrionis patina, sexcentis H—S. taxata: in qua posuit aues cantu aliquo, aut humano sermone vocales, nummis sex singulas coemptas: nulla alia inductus suauitate, nisi vt in his imitationem hominis manderet, ne quę̃stus quidem suos reueritus illos opimos & voce meritos, dignus prorsus filio, à quo deuoratas diximus margaritas. Non sit tamen (vt verum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas, cœnasse.

† *Aristo. lib 6. Histo. animal. cap. 2. (vnde hic locus ad verbũ est trãslatus) phasiano oua tribuit punctis distincta, quemadmodũ & meleagridi, cenchridi autem rubra. Quò fit vt locũ hunc ita legendum existimemus: Alia punctis distincta, vt meleagridi, & Phasianis: alia rubrè coloris, vt cenchridi.*

De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes oua pariant. CAP. LII.

GEneratio auium simplex videtur esse, cùm & ipsa sua habeat miracula, quoniã & quadrupedes oua gignunt, chamæleontes, lacertæ, & quæ diximus inter serpentes. Pennatorũ autem infœcunda sunt, quæ aduncos habent vngues: cenchris sola ex his supra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura, vt fœcundiores essent fugaces earum, quàm fortes. Plurima pariunt struthiocameli, gallinæ, perdices, sali. Coitus auibus duobus modis: fœmina humi cõsidente, vt in gallinis: aut stante, vt in gruibus. Ouorũ alia sunt candida, vt columbis, perdicibus: alia pallida, vt aquaticis: † alia punctis distincta, vt meleagridi: alia rubri coloris, vt phasianis, cenchridi. Intus autem omne ouum volucrũ bicolor. Aquaticis lutei plus, quàm albi, idq́; ipsum magis luridũ, quàm cæteris. Piscium vnus color, in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia, serpentiũ ex frigore lenta, piscium ex liquore mollia. Aquatilium rotunda, reliqua ferè fastigio cacuminata. Exeunt à rotundissima sui parte, dum pariũtur, molli putamine, sed protinus durescente, quibuscunq; emergũt portionibus. Quæ oblonga sint oua, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. Vmbilicus ouis à cacumine inest, ceu gutta eminens in putamine.

De ouorum generatione, incubatu auium, & coitu. CAP. LIII.

QVædam omni tempore coeunt, vt gallinæ, & pariunt, præterquam duobus menſibus hyemis brumalibus. Exiis iuuencæ plura, quàm veteres, ſed minora: & in eodem fœtu prima ac nouiſſima. Eſt autem tanta fœcunditas, vt aliquæ & ſexagena pariant, aliquæ quotidie, aliquæ bis die, aliquæ in tantum, vt effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Columbæ decies anno pariunt, quædam & vndecies: in Aegypto etiã brumali menſe. Hirundines, & merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: cæteræ aues ferè ſemel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes, pene contextim, in ſeceſſu generant. A coitu decem diebus oua matureſcunt in vtero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulſa, aliáve ſimili iniuria, diutius. Omnibus ouis medio vitelli parua ineſt velut ſanguinea gutta, quod eſſe cor auium exiſtimant, primùm in omni corpore id gigni opinantes: in ouo certè gutta ſalit, palpitatque. Ipſum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo eſt. Omnibus intus caput maius toto corpore: oculi compreſſi capite maiores. Increſcente pullo, candor in medium vertitur, luteum circunfunditur. Viceſimo die, ſi moueatur ouum, iam viuentis intra putamen vox auditur. Ab eodem tempore plumeſcit, ita poſitus, vt caput ſupra dextrum pedem habeat, dexteram verò alam ſupra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes naſcuntur, contrà quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, & geminos interdum excludunt, vt Cornelius Celſus author eſt, alterum maiorem. Aliqui negant omnino geminos excludi. Plus vicena quina incubanda ſubiici vetant. Parere à bruma incipiunt. Optima fœtura ante vernum æquinoctium. Poſt ſolſtitium nata non implent magnitudinem iuſtam, tantoque minus, quantò ſerius prouenere.

De vitijs & remedijs incubantium. CAP. LIIII.

OVa incubari intra x. dies edita vtiliſſimum, vetera aut recentiora infœcunda. Subiici impari numero debent. Quarto die poſtquam cœpere incubari, ſi contra lumen cacumine ouorum apprehenſo vna manu, purus & vniuſmodi perluceat color, ſterilia exiſtimantur eſſe, prodq; eis alia ſubſtituenda. Et in aqua eſt experimentum: inane fluitat: itaque ſidentia, hoc eſt plena, ſubiici volunt. Concuti verò experimento vetant, quoniam non gignant confuſis vitalibus venis. Incubationi datur initium poſt nouam Lunam, quia prius inchoata non proueniant. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æſtate vndeuiceſimo educunt fœtũ, hyeme xxv. Si incubatu tonuerit, oua pereunt; & accipitris audita voce vitiantur. Remedium contra tonitrum, clauus ferreus ſub ſtramine ouorum poſitus, aut terra ex aratro. Quædam autem & citra incubitum, ſponte naturæ gignũt, vt in Aegypti ſimetis. Scitum de quodam potore reperitur, Syracuſis tam diu potare ſolitum, donec cooperta terra fœtum ederent oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De augurijs ouorum. CAP. LV.

IVlia Auguſta, prima ſua iuuenta Tiberio Cæſare ex Nerone grauida, cùm parère virilem ſexum admodum cuperet, hoc vſa eſt puellari augurio, ouum in ſinu fouendo, atque cùm deponendum haberet, nutrici per ſinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falsò augurata proditur. Nuper inde fortaſſe inuentum, vt oua in calido loco impoſita paleis igne modico fouerentur, homine vertante, pariterque & ſtato die illinc erumperet fœtus. Traditur quædam ars gallinarij cuiuſdam, dicentis quòd ex quaque eſſet. Narrantur & mortua gallina mariti earum viſi ſuccedentes in vicem, & reliqua fœtæ more facientes, abſtinentesque ſe à cantu. Super omnia eſt anatum ouis ſubditis atque excluſis admiratio, primò non planè agnoſcentis fœtum: mox incertos incubitus ſolicitè conuocantis: poſtremò lamenta circa piſcinæ ſtagna, mergentibus ſe pullis natura duce.

† *Varro rei ruſt. lib. 3. cap. 9. (vnde locus hic deſumptus videtur) & Colum. lib. 8. ca. 2. gallinarum bonitatẽ ex plumarũ, non ex oris rubedine ſpectãdã præcipiũt. Quo fit vt hic vetuſt. cod. lectionem ſequi malim, Pinnis nigris, cætera rubicunda.*

Quæ Gallinæ optimæ. CAP. LVI.

GAllinarũ generoſitas ſpectatur criſta erecta, interdũ & gemina † primis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & ſuper quatuor digitos tranſuerſo vno. Ad rem diuinam, luteo roſtro pedibusq;, puræ nõ videntur: ad opertanea ſacra, nigræ. Eſt & pumilionum genus non ſterile in iis, quod non in alio genere alitum, ſed quibus certa fœcunditas rara, & incubatio ouis noxia.

De morbis earum, & remedijs. CAP. LVII.

INimiciſſima autem omnium generi pituita, maximeque inter meſſis & vindemiæ tempus. Medicina in fame, & cubatus in fumo, vtique ſi ex lauro aut herba ſabina fiat: penna per tranſuerſas inſerta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cum farre, aut aqua perfuſus, in qua lauerit noctua, aut cum ſemine vitis albæ coctus: & quædam alia.

De conceptu & numero fœtus auium. CAP. LVIII.

COlumbæ proprio ritu oſculãtur ante coitũ. Pariunt ferè bina oua: ita natura moderãte, vt aliis crebrior ſit partus, aliis numeroſior. Palumbes & turtures plurimùm terna: nec plus quàm bis ferè pariunt: atque ita, ſi prior fœtus corruptus eſt: & quamuis tria pepererint, nunquam plus duobus educunt. Tertium quod irritum eſt, vrinum vocant. Palumbes incubat fœmina poſt meridiana in matutinũ, cætero mas. Columbæ marem ſemper & fœminã pariunt, priorem marem, poſtridie fœminam. Incubant in eo genere ambo, interdiu mas, noctu fœmina. Excludunt xx. die. Pariũt à coitu quinto. Æſtate quidem interdũ binis menſibus terna edunt paria. nam xviij. die excludunt, ſtatimq; ſ

ſtatimq; concipiunt. Quare inter pullos ſæpe oua inueniuntur, & alij prouolant, alij erumpunt. Ipſi deinde pulli quinque meſtres fœtificant. Et ipſæ autem inter ſe (ſi mas non ſit) fœminæ æquè ſaliũt, pariuntque oua irrita, ex quibus nihil gignitur: quæ hypenemia Græci vocant.

De pauone & anſeribus. CAP. LIX.

PAuo à trimatu parit. Primo anno vnum aut alterum ouum, ſequenti quaterna quináve, cæteris duodena, non amplius. Intermittens binos dies ternósve parit, & ter anno, ſi gallinis ſubiiciantur incubanda. Mares ea frangunt deſiderio incubantium. Quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelſo cubantes: & niſi molli ſtrato excepta, franguntur. Mares ſinguli quinis ſufficiunt congibus, Cùm ſingulæ aut binæ fuêre, corrumpitur ſalacitate fœcunditas. Partus excluditur diebus ter nouenis, aut tardius † viceſimo. Anſeres in aqua coeunt, pariunt vere: aut ſi bruma coiuere, poſt ſolſtitium, quadraginta propé. Bis anno, ſi priorem fœtum gallinæ excludant: aliàs plurima oua ſedecim, pauciſſima ſeptem. Si quis ſurripiat, pariunt, donec rumpantur. Aliena non excludunt. Incubanda ſubiici vtiliſſimum ix. aut xj. Incubant fœminæ tantùm tricenis diebus. Si verò tepidiores ſint, † vigintiquinque. Pullis eorum vrtica contactu mortifera. Nec minus auiditas, nunc ſatietate nimia, nunc ſuamet vi: quando apprehenſa radice, morſu ſæpe conantes auellere, antè colla ſua abrumpunt. Contra vrticam remedium eſt, ſtramento ab incubatu ſubdita radix earum.

† *Repone, triceſimo, quemadmodũ antè legebatur.*
† *vicenis quinis.*

De ardeolis, & quomodo ſeruentur optimè oua. CAP. LX.

ARdeolarum tria genera, leucon, aſterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum vociferatu ſanguinem etiam ex oculis profundunt. Nec minus ægrè pariunt grauidæ. Aquila trinis diebus incubat, & ferè maiores alites: minores vicenis: vt miluus & accipiter. Singulos ferè parit, nunquam plus ternos: is qui † ægolios vocatur, quaternos: coruus aliquando & quinos: incubant totidem diebus. Cornicem incubantem mas paſcit. Pica nouenos, melancoryphus ſupra xx. parit, ſemper numero impari: nec alia plures: tanto fœcunditas maior paruis. Hirundini cæci primò pulli, & ferè omnibus, quibus numeroſior partus. Irrita oua, quæ hypenemia diximus, aut mutua fœminæ inter ſe libidinis imaginatione concipiunt, aut puluere: nec columbæ tantùm, ſed & gallinæ, perdices, pauones, anſeres, chenalopeces. Sunt autem ſterilia, & minora, ac minus iucundi ſaporis, & magis humida. Quidam & vento putant ea generari: qua de cauſa etiam Zephyria appellantur. Hæc autem vere tantũ. Vrina fiunt, incubatione derelicta, quæ alij cynoſura dixere. Oua aceto macerata in tantum emolliuntur, vt per annulos tranſeant. Seruari ea in lomento, aut hyeme in paleis, æſtate in furfuribus, vtiliſſimum. Sale exinaniri creduntur.

† *Ariſtoteles Aetolium vocat, ſi emendata ſint exẽplaria: eumq; miluorũ genere videtur attribuere.*

Quæ volucrum ſola animal pariat, & lacte nutriat. CAP. LXI.

VOlucrum animal parit veſpertilio tantùm, cui & membranaceæ pinnæ vni. Eadem ſola volucrum lacte nutrit, vbera admouens: geminos volitat amplexa infantes: ſecumq; deportat. Eidem coxendix vna traditur, & in cibatu culices gratiſſimi.

De conceptu vipera & partu, & quæ terreſtrium oua pariant. CAP. LXII.

RVrſus in terreſtribus oua pariunt ſerpentes: de quibus nondũ dictum eſt. Coeunt complexu, adeò circũuolutæ ſibiipſæ, vt vna exiſtimari biceps poſſit. Viperæ mas caput inſerit in os, quod illa abrodit voluptatis dulcedine. Terreſtrium eadem ſola, intra ſe parit oua vnius coloris, & mollia, vtpiſces. Tertia die intra vterum catulos excludit: deinde ſingulos diebus ſingulis parit, viginti ferè numero. Itaque cæteræ tarditatis impatientes, perrumpunt latera, occiſa parente. Cæteræ ſerpentes † contecta oua in terra incubant, & fœtum ſequente excludunt anno. Crocodili vicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoque terreſtrium reddatur generatio.

† *Contextá, legendũ, non contecta. ex Ariſto. libr. 6. Hiſt. animal. ca. vlti. vbiſic habet: τὰ δ' ὠὰ ὑμήλοις σύνεχῆ ἐστιν.*

De generatione terreſtrium. CAP. LXIII.

BIpedum ſolus homo animal gignit. Homini tantùm primi coitus pœnitentia, augurium ſcilicet vitæ à pœnitenda origine. Cæteris animalibus ſtati per tempora anni concubitus, homini (vt dictum eſt) omnibus horis dierum noctiumque. Cæteris ſatietas in coitu, homini propè nulla. Meſſalina Claudij Cæſaris coniunx, hoc regalem exiſtimans palmam, elegit in id certamen nobiliſſimam è proſtitutis ancillam mercenariæ ſtipis, eamque die ac noctu ſuperauit quinto ac viceſimo concubitu. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia ſcelere naturæ, fœminis verò abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores, quàm feræ, ſumus? Viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æſtate, Heſiodus prodidit. Coitus auerſus elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinoceroti, leoni, daſypodi, cuniculis, quibus auerſa genitalia. Cameli etiam ſolitudines aut ſecreta certè petunt: neque interuenire datur ſine pernicie. Coitus tota die eſt tantùm iis ex omnibus, quibus ſolida vngula. In quadrupedum genere mares olfactus accendit. Auertuntur & canes, phocæ, lupi, in medioque coitu, inuitique etiam cohærent. Suprà dictorum pleriſque fœminæ priores ſuperueniunt, reliquis mares. Vrſi autem, vt dictum eſt, † humanitus ſtrati: herinacei ſtantes ambo inter ſe cõplexi: feles mare ſtante, fœmina ſubiacente: vulpes in latera proiectæ, maremq; fœmina amplexa. Taurorum ceruorumque fœminæ vim non tolerant: ea de cauſa ingrediuntur in coitu. Cerui viciſſim ad alias tranſeunt, & ad priores redeunt. Lacertæ, vt ea quæ ſine pedibus ſunt, circumplexu Venerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore, hoc minus fœcunda ſunt.

† *Rectius, humi ſtrati: vt apud Ariſt. 6. Animal. c. 30. κλαυσελιμέναι δὲ τῆς γῆς.*

Singulos gignunt elephanti, cameli, equi: Acanthis duodenos, auis minima. Ocyssimè pariunt, quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal, tanto diutius formatur in vtero. Diutius gestantur quibus longiora sunt vitæ spatia. Neque crescentium tempestiua ad generandum ætas. Quę solidas habent vngulas, singulos: quæ bisulcas, & geminos pariunt. Quorum in digitos pedum fissura diuisa est, ea numerosiora in fœtu. Sed superiora omnia perfectos edunt partus, hæc inchoatos: in quo sunt genere leænæ, vrsæ, & vulpes. Informia etiam magis, quàm suprà dicta, vrsæ pariunt: rarumq; est videre parientes. Posteà lambendo calefaciunt fœtus omnia ea, & figurant. Pariunt plurimùm quaternos. Cæcos autem gignunt canes, lupi panthera, thoes. Canum plura genera. Laconicæ octauo mense vtrinque generant. Ferunt sexaginta diebus, & plurimùm tribus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur omnes vno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Existimantur in vrina attollere crus ferè semestres: id est signum consummati virium roboris: fœminæ hoc idem sidentes. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoque mares pariunt: in cæteris alternant, si incant opportuno & recto mense. Ineuntur à partu sexto mense. Octonos Laconicæ pariunt. † Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis; cætera genera xv. annos, aliquando viginti. Nec tota sua ætate generant, ferè à xij. desinentes. Felium & ichneumonum reliqua, vt canum. Viuunt annis senis. Dasypodes omni mense pariunt, & superfœtant, sicut lepores. A partu statim implentur. Concipiunt, quamuis vbera siccante fœtu. * Pariunt non cæcos. Elephanti, vt diximus, pariunt singulos, magnitudine vituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt: à trimatu pariunt vere, iterumque post annum implenturà partu. Equas autem post tertium annum, aut post vnum ab enixu vtiliter admitti putant, coguntque inuitas. † Et mulier septima die concipere facilimè creditur. Equarum iubas tondere præcipiunt, vt asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire. A coitu solæ animalium currunt ex aduerso Aquilonum Austrorúmve, prout marem aut fœminam concepere. Colorem illico mutant rubriore pilo, vel quicunque sit, pleniore: hoc argumento desinunt admittere etiam volentes. Nec impedit partus quasdam ab opere, falluntque grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem Echecratidis Thessali inuenimus. Equos, & canes, & sues initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt. Equas domitas lx. diebus equire, antequàm gregales: sues tantùm coitu spumam ore fundere: verrem subantis audita voce, nisi admittatur, cibum non capere vsque in maciem: fœminas autem in tantum efferari, vt hominem lacerent, candida maximè veste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ aspersо. Auiditas coitus putatur & cibis fieri: sicut vero eruca, pecori cæpa. Quæ ex feris mitigentur, non concipere, vt anseres: apros verò tardè, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos. Mirum est: quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & suem. Sed superfœtant dasypus & lepus tantúm.

†*Pintianus sic legit: Propria in eo genere maribus à labore salacitas. Cuius castigationis authorẽ habet Aristotelem, qui libro 6. Histor. animal. c. 20. Peculiare hoc esse tradit Laconico canum generi, vt à labore melius in eant quàm à quiete.*

**Negatio abundat. ex Aristot. 6. animal. cap. 33. vbi sic habet:* πάλιν δὲ τυφλὰ, ὥσπερ τὰ τῶν λεόντων σκυλάκια.

† *Quod hîc mulieri tribuitur, Aristo. lib. 6. c. 23. & Plin. lib. 8. ca. 44. asinæ assignant.*

De varia generatione animalium. CAP. LXIIII.

QVæcunque animal pariunt, in capita gignunt, circumacto sub enixum fœtu, aliàs in vtero recto. Quadrupedes gestantur extensis ad longitudinem cruribus, & ad aluum suam applicatis: homo in semet conglobatus, inter duo genua naribus sitis. Molas, de quibus antè diximus, gigni putant, vbi mulier non exmare, verùm ex semetipsa tantùm conceperit: ideo nec animari, quia non sit ex duobus: altricemque habere per se vitam illam, quæ satis arboribusque contingat.

De murium fœtu. CAP. LXV.

EX omnibus, quæ perfectos fœtus, † sues tantùm & numerosos edunt: item plures, contra naturam solidipedum, aut bisulcorum. Suprà cuncta est murium fœtus, haud sine cunctatione dicendus, quanquàm sub authore Aristotele & Alexandri Magni militibus. Generatio eorũ lambendo constare, non coitu, dicitur: ex vna genitos cxx. tradiderunt: apud Persas verò prægnantes & in vtero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnantes opinantur. Itaq; desinit mirum esse, vnde vis tanta messes populetur murium agrestium: in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repentè occidat. Nam nec exanimes reperiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem proueniunt: & iam inde fugauerunt incolas. Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris vermiculum in capite gigni. Aegyptiis muribus durus pilus, sicut herinaceis. Iidem bipedes ambulant, ceu Alpini. Cùm diuersi generis coiuere animalia, ita demum generant, si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere (vt creditur vulgò) Aristoteles negat: neq; incubant eædem, oblitæ quo sint in loco enixæ, quoniam huic animali nulla memoria. Itaque catuli per sese erumpunt.

† *Arist. lib. 4. de generat. animal. cap. 6. de suis agens partu, sic habet:* καὶ μονόλοχα ἐστὶν, καὶ πολύτοκα τὰ σκάφια. *Vnde & locũ hunc nonnulli sic corrigendũ existimant: Sues tantùm & vnum, & duos edunt, item plures.*

De spina hominis anguem nasci. CAP. LXVI.

ANguem ex medulla hominis spinæ gigni, accepimus à multis. Pleraque enim occulta & cæca origine proueniunt, etiam in quadrupedum genere.

De

De salamandra. CAP. LXVII.

SIcut salamandra, animal lacerti figura, stellatum, nunquàm, nisi magnis imbribus, proueniens, & serenitate deficiens. Huic tantus rigor, vt ignem tactum extinguat, non alio modò, quàm glacies. Eiusdem sanie, quæ lacteo ore vomitur, quacunq; parte corporis humani contacta, toti defluunt pili; idq; quod contactum est, colorem in vitiliginem mutat.

De ijs quæ nascuntur ex non genitis: & quæ nata nihil gignunt. CAP. LXVIII.

QVædam verò gignuntur ex non genitis, & sine vlla simili origine, vt suprà dicta: & quæcunque ætas, aut ver, statumque tempus anni generant. Ex iis quædam nihil gignunt, vt salamandræ. Neque est iis genus masculinum fœmininúmue, sicut neque in anguillis, omnibusque quæ nec animal, nec ouum ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus, & cęteris adherentibus vado vel saxo. Quæ autem per se generantur, si in mares ac fœminas descripta sunt, generant quidem aliquid coitu, sed imperfectum & dissimile, & ex quo nihil amplius gignatur, vt vermiculus muscæ. Id magis declarant naturæ eorum, quæ insecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & priuatim dicato operę narranda. Quapropter ingenium prędictorum, & reliqua subtexetur dissertatio.

De sensibus animalium. CAP. LXIX.

EX sensibus ante cætera homini tactus, deinde gustatus: reliquis superatur à multis. Aquilæ clariùs cernunt: vultures sagaciùs odorantur: liquidiùs audiunt talpæ obrutæ terra, tam denso atque surdo naturæ elemento. Prætereà voce omnium in sublime tendente, sermonem exaudiunt: & si de iis loquare, intelligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cui hominum primò negatus est, huic & sermonis vsus ablatus: nec sunt naturaliter surdi, vt non iidem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse, non est verisimile: sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum, & olfactum esse piscibus. CAP. LXX.

PIsces quidem auditus nec membra habent nec foramina: audire tamen eos palàm est: vtpote cùm plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam viuariis spectatur: & in piscinis Cæsaris, genera piscium ad nomen venire, quosdam singulos. Itaque produntur etiam clarissimè audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in vado viuere. Olfactum iis esse, manifestè patet. Quippe non omnes eadem esca capiuntur: & prius, quàm appetant, odorantur. Quosdam & spe luncis latentes, salsamento illitis faucibus scopuli piscator expellit, veluti sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniuntque ex alto etiam ad quosdam odores, vt sæpiam vstam, & polypum: quæ id-eo coniiciuntur in nassas. Sentinæ quidem nauium odorem procul fugiunt: maximè tamen piscium sanguinem. Non potest petris auelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus resilit. Purpurę quoque fœtidis capiuntur. Nam de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus ceruini odore serpentes fugantur, sed maximè styracis: origani, aut calcis, aut sulphuris formicę necantur. Culices acida petunt: ad dulcia non aduolant.

Tactum communem esse omnibus. CAP. LXXI.

TActus sensus omnibus est, etiam quibus nullus alius: nam & ostreis, & terrestribus vermibus quoque. Existimauerim omnibus sensum & gustatus esse. Cur enim alios alia sapores appetunt? in quo vel præcipua naturę architectio. Alia dentibus prędantur, alia vnguibus, alia rostri aduncitate carpunt, alia latitudine ruunt, alia acumine excauant, alia fugunt, alia lambunt, sorbent, mandunt, vorant. Nec minor varietas in pedum ministerio, vt rapiãt, distrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem scabere non cessent.

Quæ venenis viuant, & quæ terra. CAP. LXXII.

VEnenis capreæ & coturnices (vt diximus) pinguescunt, placidissima animalia: at serpentes ouis, spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiunt, quę deinde in semet conuoluti frangunt intus, atque ita putamina excutiunt: aut si tenerior est, & catuli adhuc ætas, orbe apprehensa spiræ, ita sensim vehementerque præstringunt, vt amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, sorbeant. Simili modo auibus deuoratis, solidis, contentione pluma & ossa reuomunt. Scorpiones terra viuunt. Serpentes, cùm occasio est, vinum præcipuè appetunt, cùm alioqui exiguo indigeant potu. Eædem minimo & penè nullo cibo, cum adseruantur inclusæ: sicuti aranei quoque, alioqui suctu viuentes. Ideo nullum interit fame aut siti venenatum. Nam neque calor his, neque sanguis, neque sudor, † quæ auiditatem naturali sale augent. In quo genere omnia magis exitialia, si suum genus edêre, antequàm noceant. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in dies vel horas.

† *Melius, Quæ auiditatẽ naturalem solæ augent, vt naturalis auiditatis appellatione intelligamus cibi potus q, appetentiã, quæ calore potissimùm & sudore excitatur.*

† *Legendum, Sed vt bibêre, sic edunt, tradente Aristotele Hist. anim. lib. & c. 8. veterina pro aq modo quam hauserunt pabulũ sumere, quæq, vberius potarint auidius item vorare.*

De cibo & potu quorundam. CAP. LXXIII.

VNum animal digitos habentium herba alitur, lepus: sed & fruge solidipedes, & è bisulcis sues omni cibatu & radicibus. Solidipedum volutatio propria. Serratorum dẽtium carniuora sunt omnia. Vrsi & fruge, fronde, vindemia, pomis viuunt & apibus, cancris etiam & formicis. Lupi, vt diximus, & terra in fame. Pecus potu pinguescit: ideo sal illis aptissimus: item veterina, quanquam & fruge & herba, sed † vt bibêre, secedunt. Ruminant, præter iam dicta, syluestrium cerui, cùm

à nobis aluntur. Omnia autem iacentia potius quàm stantia, & hyeme magis quàm æstate septenis ferè mensibus. Pontici quoque mures simili modo remandunt. In potu, quibus serrati dentes, lambunt: & mures hi vulgares, quamuis ex alio genere sint. Quibus continui dentes, sorbent, vt equi, boues. Neutrum vrsi, sed aquam quoq; morsu vorant. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt, inopia imbrium: quam ob causam capti mures Libyci, si biberint, moriuntur. Orygem perpetuò sitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Nanq; Gætuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris vesicis. Insidunt in eadem Africa pardi condensa arborum, occultatiq; earum ramis, in prætereuntia desiliunt, atq; è volucrum sede grassantur. Feles quidem quo silentio, quàm leuibus vestigiis obrepunt auibus! quàm occulto speculatu in musculos exiliunt! Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant, & quæ inter se conueniant. CAP. LXXIIII.

ERgo & alios quosdam sensus esse, quàm suprà dictos, haud difficulter apparet. Sunt enim quædam his bella amicitiæque, vnde & affectus, præter illa quæ de quibusque eorum suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ: coruus & chlorio, noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus & miluus, illo præripiente huic cibos: cornices & noctua: aquilæ & trochilus (si credimus) quoniam rex appellatur auium: noctuæ, & cæteræ minores aues. Rursus cum terrestribus, mustela & cornix: turtur & pyralis: ichneumones, vespæ, & phalangia aranei. Aquaticę, anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Sorices & ardeolæ, inuicem fœtibus insidiantes. Aegithus auis minima cũ asino. Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat: quod adeò pauet, vt voce omnino rudentis audita, oua eiiciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur aduolans hulcera eius rostro excauat. Vulpes & Nili angues: mustelæ & sues. Aesalon vocatur parua auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à vulpibus. Inuicem hæc catulos eius ipsamque vellit. Quod vbi viderunt corui, contrà auxiliantur, velut aduersus communem hostem. Et acanthis in spinis viuit: idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ deuorantes. Aegithum verò anthus in tantum, vt sanguinem eorum credant non coire, multisque ob id veneficiis infament. Dissident thoes & leones, & minima æquè ac maxima. Formicosam arborem sorices cauent. Librat araneus se filo in caput serpentis porrectæ sub vmbra arboris suæ: tantaque vi morsu cerebrum apprehendit, vt stridens subinde, ac vertigine rotata, nesilum quidem desuper pendentis rumpere, adeò non fugere queat: nec finis ante mortem est. Rursus amici pauones & columbæ, turtutes & psittaci, † merulæ & turdi, cornix & ardeolæ contra vulpium genus communibus inimicitiis. Harpe & miluus contra triorchem. Quid, non & affectus indicia sunt etiam in serpentibus, immitissimo animalium genere? Dicta sunt, quæ Arcadia narrat de domino à dracone seruato, & agnita voce hominis. De aspide miraculum Philarcho reddatur: is enim author est, cùm ad mensam cuiusdam veniens in Aegypto aleretur assiduè, enixam catulos, quorũ ab vno filium hospitis interemptum illam reuersam ad consuetudinem cibi, intellexisse culpam, & necem intulisse catulo, nec posteà in tectum id reuersam.

† *Arist. Histo. anim. libr. 9. c. 1. sic habet:* φίλοι δ' ἀλλήλοις κίρκος καὶ φάψ καὶ τρυγών. *Vnde & hîc legendum videtur, Merulæ & turtures.*

De somno animalium. CAP. LXXV.

SOmni quæstio non obscuram coniectationem habet. In terrestribus, omnia quæ conniueant, dormire manifestum est. Aquatilia quoque exiguum quidem, etiam qui de cæteris dubitant, dormire tamen existimant: non oculorum argumento, quia non habent genas: verùm ipsa quiete cernuntur placida, ceu soporata, neq; aliud, quàm caudas, mouentia, & ad tumultum aliquem expauentia. De thynnis confidentiùs affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piscium in vado, vt manu sæpe tollantur. Nam delphini balænæque stertentes etiam audiuntur. Insecta quoque dormire silentio apparet, quia ne luminibus quidem admotis excitentur. Homo genitus premitur somno per aliquot menses: déinde longior in dies vigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur, & suctum imitatur. Quidam verò nunquàm: quibus mortiferum fuisse signum contra consuetudinem somnium, inuenimus exempla. Magnus hîc inuitat locus, & diuersis refertus documentis, vtrúmne sint aliqua præscita animi quiescentis: qua fiant ratione, an fortuita res sit, vt plaraque. Et si exemplis agatur, profectò paria fiant. A vino à cibis proxima, atque in redormitatione vana esse visa, prope conuenit. Est autem somnus nihil aliud, quàm animi in medium sese recessus. Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palàm est. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De iis quæ oua gignunt, incertum est; sed dormire ea, certum. Verùm ad insecta transeamus.

C. PLINII

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VNDECIMVS.

RESTANT immensæ subtilitatis animalia: quando aliqui ea neq; spirare, & sine sanguine esse etiam prodiderunt.

De insectorum genere. CAP. I.

MVlta hæc & multigena, terrestrium volucriumque vita. Alia pennata, vt apes: alia vtroque modo, vt formicæ: aliqua & pennis & pedibus carentia: iure omnia insecta appellata ab incisuris, quæ nunc ceruicum loco, nũc pectorũ atque alui præcincta separant membra, tenui modo fistula cohærentia. Aliquibus verò non tota incisura eas ambiente rugas, sed in aluo aut supernè tantùm imbricatis flexilibus vertebris, nusquam alibi spectatiore naturæ rerum artificio.

De subtilitate in his naturæ. CAP. II.

INmagnis siquidem corporibus, aut certè maioribus, facilis officina sequaci materia fuit. In his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta vis, quàm inextricabilis perfectio! Vbi tot sensus collocauit in culice? & sunt alia dictu minora. Sed vbi visum in eo prætendit? vbi gustatum applicauit? vbi odoratum inseruit? vbi verò truculentam illam & portione maximam vocem ingenerauit? qua subtilitate pennas adnexuit? prælongauit pedum crura? disposuit ieiunam caueam, vt aluum? auidam sanguinis, & potissimum humani sitim accendit? Telum verò perfodiendo tergori, quo spiculauit ingenio? Atque vt in capaci, cùm cerni non possit exilitas, ita reciproca geminauit arte, vt fodiendo acuminatum pariter sorbendoque fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora cum sono teste dentes affixit? Potissimumque è ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumque colla, & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, leonum iubas, cùm rerum natura nusquam magis, quàm in minimis, tota sit. Quapropter quæso, ne hæc legentes, quoniam ex his spernunt multa, etiam relata fastidio damnent, cùm in contemplatione naturæ nihil possit videri superuacuum.

Vtrum spirent, an habeant sanguinem. CAP. III.

INsecta multi negarunt spirare, idque ratione persuadentes, quoniam visceri interiori nexus spirabilis non inesset. Itaque viuere vt fruges, arboresque: sed plurimum interesse, spiret aliquid, an viuat. Eadem de causa nec sanguinem iis esse, qui sit nullis carentibus corde atque iecore. Sic nec spirare ea, quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Iidem enim & vocem esse his negant, in tanto murmure apum, cicadarum sono, & aliis quæ suis æstimabuntur locis. Nã mihi contuenti se persuasit rerum natura, nihil incredibile existimare de ea. Nec video, cur magis possint non trahere animam talia, & viuere, quàm spirare sine visceribus: quod etiam in marinis docuimus, quamuis arcente spiritum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & animatu carere in ipso spiritu viuentia, habere sensum victus, generationis, operis, atq; etiam de futuro curam: & quamuis non sint membra, quæ velut carina sensus inuehant, esse tamen his auditum, olfactum, gustatum, eximia præterea naturæ dona, solertiam, animum, artem, quis facilè crediderit? Sanguinem non esse his fateor, sicut ne terrestribus quidem cunctis, verùm simile quiddam. Vt sepiæ in mari sanguinis vicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille succus: sic & insectis, quisquis est vitalis humor, hic erit & sanguis, donec existimatio sua cuique sit. Nobis propositum est, naturas rerum manifestas indicare, non causas iudicare dubias.

De cor-

De corpore eorum. CAP. IIII.

INsecta, vt intelligi possit, non videntur neruos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, ne crustam quidem fragilem, vt quædam marina, nec quæ iure dicatur cutis, sed mediæ cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti simile, neruo mollius, in reliquis partibus siccius veriùs, quàm durius. Et hoc solùm his est, nec præterea aliud. †Nihil intus, nisi admodùm paucis intestinum implicatum. Itaq; diuulsis præcipua viuacitas, & partium singularum palpitatio. Quia quæcunq; est ratio vitalis, illa nõ certis inest membris, sed toto in corpore, minimè tamẽ capite: solumq́ue non mouetur, nisi cum pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex his plurimi, diutius viuunt diuulsa, vt in scolopendris videmus. Habent autem oculos, præterq́ue è sensibus tactum atque gustatum; aliqua & odoratum, pauca & auditum.

† *Legendum videtur, Nihil intus, nisi intestinum, ad modũ paucis replicatũ. ex Aristo. libr. 4. anim. c. 7. vbi insecta nihil intus habere tradit, præter intestinum ab ore ad exitum protensum: id q́; in plerisque rectũ, in paucis verò replicatum.*

De apibus. CAP. V.

SEd inter omnia ea principatus apibus, & iure præcipua admiratio, solis ex eo genere hominum causa genitis. Mella contrahunt, succumq́ue dulcissimum atque subtilissimum, ac saluberrimũ. † Fauos confingunt & ceras. Illæ ad vsus vitæ laborem tolerant, opera conficiunt, rempublicam habent, consilia priuatim ac duces gregatim: & quod maximè mirum sit, mores habent. Prætereà cùm sint neque mansueti generis, neque feri: tamen tanta est natura rerum, vt propè ex vmbra minimi animalis, incomparabile effecerit quiddam. Quos efficaciæ industriæq́ue tantæ comparemus neruos? quas vires? quos rationi mediusfidius viros? hoc certè præstantioribus, quò nihil nouere, nisi commune. Non sit de animaquæstio: constet & de sanguine, quantulum tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postcà ingenium.

† *Aliàs sic: Fauos confingũt & ceras, mille ad vsus vitæ. Laborem tolerant, &c.*

Qui ordo naturæ in eis. CAP. VI.

HYeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niueq́ue, & aquilonum flatus perferendos vires? Sanè & insecta omnia: sed minus diu, quæ parietibus nostris occultata maturè tepefiunt. Circa apes aut temporum locorúmue ratio mutata est, aut errauerunt priores. Conduntur à vergiliarum occasu, sed latent vltra exortum: adeò non ad veris initium, vt dixere, nec vt quisquam in tralia de alueis existimat. Ante fabas florentes non exeunt ad opera & labores, nulluſq́ue cùm per cælũ licuit, otio perit dies. Primùm fauos construunt, ceram fingunt, hoc est, domos cellasq́ue faciunt. Deinde sobolem, posteà mella, ceram ex floribus, melliginem è lacrymis arborum, quæ glutinum pariunt, salicis, vlmi, harundinis, succo, gummi, resina. His primùm alueum ipsum intus totum, vt quodam tectorio, illinunt, & aliis amarioribus succis contra aliarum bestiolarum auiditates: id est facturas conscias, quod concupisci possit. His deinde fores quoq; latiores circunstruunt.

De vocabulis operis. CAP. VII.

PRima fundamenta commosin vocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin, intercoria cerasq́ue, magni ad medicamina vsus. Commosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam venit, picantium modo † ceu dilutior: ceræ initium plerunque è mitiore gummi. Propolis, crassioris iam materiæ, additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obstruũtur, odore & ipsa etiamnum graui, vt qua plerique progalbano vtantur. Præter hæc conuehitur erithace, quam aliqui sandaracham, alij cerinthum vocant. Hic erit apum, dum operantur, cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis. Gignitur autem rore verno, & arborum succo, gummi modo, Africi minor, Austri flatu nigrior, Aquilonibus melior & rubens, plurimis in Græcis nucibus. Menecrates florem esse dicit, futuræ messis indicium: sed nemo præter eum.

† *Pintianus ex Hispanicis codicibus hãc emit lectionẽ: Pissoceros supeream venit, picatus modo, ceu dilutior cera, è vtrium populorumq́; mitior gũmi.*

Ex quibus floribus opera fiant. CAP. VIII.

CEras ex omnium arborum satorumq́ue floribus confingunt, excepta rumice & chenopode. Herbarum hęc genera. Falsò excipitur & spartum, quippe cùm in Hispania multa in spartariis mella herbam eam sapiant. Falsò & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum est. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem, non modò corporibus, insidunt. Operantur intra sexaginta passus. Et subinde consumptis in proximo floribus, speculatores ad pabula vlteriora mittunt. Noctu deprehensæ in expeditione excubant supinæ, vt alas à rore protegant.

De amatoribus earum. CAP. IX.

NE quis mireturamore earum captos, Aristomachum Solensem duodesexaginta annis nihil aliud egisse: Philiscum verò Thasium in desertis apes colentem Agrium cognominatum: qui ambo scripsere de his.

Ratio operis. CAP. X.

RAtio operis hæc: interdiu statio ad portas more castrorum, noctu quies in matutinum, donec vna excitet gemino aut triplici bombo, vt buccino aliquo. Tunc vniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim ventos imbresq́ue, & tunc se continent tectis. Itaque temperie cæli (& hoc inter præscita habent) cùm agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq́; lanugine totius corporis. Quibus est earum adolescẽtia, ad opera exeunt,

exeunt, & suprà dicta conuehunt: seniores intus operantur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro: totaq́ue onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa. Aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo, quod allatum est. Neque enim separatim vescuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. † Struunt orsa ea concameratione aluei, texumq́ue vel vsque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, vt aliis intrent, aliis exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent & pendent vná. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter popposcit alueus: aliquando & duorum generum, cùm duo examina concordibus populis dissimiles haburre ritus. Ruentes ceras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad sarciendum. Primi ferè tres versus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maximè implentur melle: ideoq́; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secundos flatus captãt. Si cooriatur procella, apprehensi ponduſculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta verò terram volant in aduerso flatu vepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantium inertiam notant, castigant mox, & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq́ue inter opera spurcitiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longiùs recedant, vnum congesta in locum, turbidis diebus, & operis otio egerunt. Cùm aduesperascit, in alueo strepunt minus ac minus, donec vna circumuolet eodem, quo excitauit, bombo, ceu quietem capere imperans: & hoc castrorum more. Tunc repentè omnes conticescunt.

† *Melius sic: Struunt orsa à concrameratione aluei, textuq́, vel vsque ad imatelas deducunt. Sumptus est enim hic locus ex Arist. Hist. animal. lib. 9. cap. 40. vbi sic habet:* Ἀρχιτέκτονες τῶν ἐργων ἄνωθεν ἀπὸ τῆς ὀροφῆς ἢ σμήνους ἀρξάμενοι συνιστᾶσι τοὺς ἑαυτῶν ἑξάγωνους πολλούς.

De fucis. CAP. XI.

DOmos primùm plebeis exædificant, deinde regibus. Si speratur largior prouentus, adiiciuntur contubernia & fucis. His cellarum minimæ, sed ipsi maiores apibus. Sunt autem fuci, sine aculeo, velut imperfectæ apes, nouissimæq́ue à fessis & iam emeritis inchoataę, serotinus fœtus, & quasi seruitia verarum apum. Quamobrem imperant iis, primosq́ue in opera expellunt, tardantes sine clementia puniunt. Neque in opere tantùm, sed in fœtu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certè quò maior fuerit multitudo, eò maior fiet examinũ prouentus. Cùm mella cœperunt matures cere, abigunt eos: multæq́ue singulos aggressæ trucidãt. Nec idgenus, nisi vere, conspicitur. Fucus ademptis alis in alueum reiectus, ipse cæteris adimit. Regias imperatoribus futuris in vna parte alui extruunt amplas, magnificas, seperatas, tuberculo eminẽtes: quod si exprimatur, non gignuntur soboles. Sexangulæ omnes cellæ, à singulorum eæpedum opere. Nihil horum stato tempore, sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle vno alteróve ad summum die cellas replent.

Quæ natura mellis. CAP. XII.

VEnit hoc ex aere, & maximè siderum exortu, præcipueq́ue ipso Sirio explendescente fit, nec omnino prius Vergiliarum exortu sublucanis temporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle roscida inueniũtur: ac si qui matutino sub dio fuere, vnctas liquore vestes, capillumq́; concretum sentiunt. Siue ille est cæli sudor, siue quædam siderum saliua, siue purgantis se aeris succus: vtinamq́ue esset & purus ac liquidus, & suæ naturæ, qualis defluit primò: nunc verò è tanta cadens altitudine, multumq́ue, dum venit, sordescens, & obuio terræ halitu infectus, prætereà è fronde ac pabulis potus, & in vterculos congestus apum (ore enim vomunt) ad hæc succo florum corruptus, & alueis maceratus, totiesq́ue mutatus, magnam tamen cælestis naturæ voluptatem affert.

Quæ optima mella. CAP. XIII.

IBi optimus semper, vbi optimorum doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna insula. Est autem initio mel, vt aqua, dilutum, & primis diebus feruet, vt mustum, seq́ue purgat: vicesimo die crassescit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipsius spuma concrescit. Sorbetur optimum, & minimè fronde infectum, è quercus, tiliæ, harundinum foliis.

Quæ genera mellis in singulis. CAP. XIIII.

SVmma quidem bonitatis natione constat (vt suprà diximus) pluribus modis. Aliubi enim faui cera spectabiles gignuntur, vt in Pelignis, Sicilia: aliubi mellis copia, vt in Creta, Cypro, Africa: aliubi magnitudine, vt in Septentrionalibus, viso iam in Germania octo pedum longitudinis fauo, in caua parte nigro. In quocunque tamen tractu terna sunt mellis genera. Vernum, ex floribus constructo fauo, quod ideo vocatur anthinum. Hoc quidam attingi vetant, vt largo alimento valida exeat soboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna sequatur vbertas magnorum siderum exortu. Prætereà solstitio, cùm thymum & vua florere incipiunt, præcipua celtarum materia. Est autem eximendis fauis necessaria dispensatio, quoniam inopia cibi desperant, moriunturq́ue aut effugiunt: contrà copia ignauiam affert: ac iam melle, non erithace, pascuntur. Ergo diligentiores ex hac vindemia xij. partem apibus relinquunt. Dies status inchoandi, vt quadam

dam lege naturæ, si scire aut obseruare homines velint, xxx. ab educto examine: fereque Maio mense includitur hæc vindemia. Alterum genus est mellis æstiui, quod ideo vocatur horæum, à tempestiuitate præcipua, ipso Sirio explendescente post solstitium diebus xxx. ferè. Immensa circa hoc † subtilitas naturæ mortalibus patefacta est, nisi fraus hominũ cuncta pernicie corrumperet. Nanque ab exortu sideris cuiuscunque, sed nobilium maximè, aut cælestis arcus, si non sequantur imbres, sed ros tepescat Solis radiis, medicamenta, non mella, gignuntur, oculis, hulceribus, internisq; visceribus dona cælestia. Quòd si seruetur hoc Sirio exoriente, casuque congruat in eundem diem, vt sæpè, Veneris, aut Iouis, Mercuriive exortus, non alia suauitas, visque mortalium malis à morte vocandis, quàm diuini nectaris, fiat.

† *sublimitas*

Quomodo probentur Mella. CAP. XV.

MEl plenilunio vberiùs capitur, serena die pinguiùs. In omni melle, quod per se fluit, vt mustũ oleumque, appellaturque acœton, maximè laudabile est. Aestiuum omne rutilum, vt diebus confectum siccioribus. Aptissimum existimatur è thymo, coloris aurei, saporis gratissimi, quod sit palàm doliolis, pingue, marino è rore spissum. Quòd concrescit autem, hoc minimè laudatur. Thymosum non coit, & tactu prætenuia fila mittit: quod primum grauitatis argumentum est. Abrumpi statim & resilire guttas, vilitatis indicium habetur. Sequens probatio, vt sit odoratum, ex dulci acre, glutinosum, perlucidum. Aestiua mellatione decimam partem † Thasio Dionysio apibus relinqui placet, si pleni fuerint aluei: si minus, pro rata portione: aut si inanes, omnino non attingi. Huic vindemiæ Attici signum dedere initium Caprificialem diem Vulcano sacrum.

† *Cassio, legendum, non Thasio, tum ex vetust. cod. tum ex Varrone in princip. operis, de Re rust. vbi & Vticam patriã ei assignat, Magonemq; ab eo versum asserit: quod & Plin. lib. 1. tradit in authorum catalogo.*

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. CAP. XVI.

TErtium genus mellis, minimè probatum, syluestre, quod ericæum vocant. Conuehitur post primos autumni imbres, cum erice sola floret in syluis, ob id harenoso simile. Gignitur id maximè Arcturi exortu à pridie Idus Septemb. Quidam æstiuam mellationem ad Arcturi exortũ proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo supersint dies xiiij. & ab æquinoctio ad Vergiliarum occasum diebus xlviij, plurima sit erice. Athenienses tetralicem appellant, Eubœa sisaram, quam putant apibus esse gratissimam, fortassis quia nulla tunc alia sit copia. Hæc ergo mellatio fine vindemiæ & Vergiliarum occasu, Idibus Nouemb. ferè includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio persuadet, & semper eas partes fauorum, quæ habeant erithacen. A bruma ad Arcturi exortum diebus lx. somno aluntur sine vllo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium vernum tepidiore tractu iam vigilant: sed etiam tunc alueo se continent, seruatosque in id tempus cibos repetunt. In Italia verò hoc idem à Vergiliarum exortu faciunt, & in eum dormiunt. Alueos quidam in eximendo melle expendunt, ita diribentes quantum relinquant. Aequitas siquidem etiam in eis obstringitur: feruntque societate fraudata alueos mori. In primis ergo præcipitur vt lauti purique eximant mella. Et furem mulierumque menses odêre. Cùm eximuntur mella, apes abigi fumo vtilissimum, ne irascantur, aut ipsæ auidè vorent. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. Nam nisi incubauere, fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrimè sentiunt mella, vel minimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera seruatur, quod acapnon vocant. Album mel non fit, quod bithymum est, sed oculis & hulceribus aptissimum existimatur. Fœtus quonam modo progenerarent, magna inter eruditos & subtilis quæstio fuit. Apum enim coitus visus est nunquam. Plures existimauere oportere confici floribus compositis aptè atque vtiliter. Aliqui coitu vnius, qui rex in quoque appellatur examine. Hunc esse solum marem, præcipua magnitudine, ne fatiscat. Ideo fœtum sine eo non edit; apesque reliquas, tanquàm marem fœminas, comitari, non tanquàm ducem: quam probabilem aliàs sententiam fucorum prouentus coarguit. Quæ enim ratio, vt idem coitus alios perfectos, imperfectos generet alios? Propior verò prior existimatio fieret, ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascuntur aliquando in extremis fauis apes grandiores: quæ cæteras fugant. Oestrus vocatur hoc malum: quonam modo nascens, si ipsæ fingunt? Quod certum est, gallinarum modo incubant. Id quod exclusum est, primùm vermiculus videtur candidus, iacens transuersus, adhærensque ita vt pascere videatur. Rex statim mellei coloris, vt electo flore ex omni copia factus, neque vermiculus, sed statim penniger. Cætera turba cùm formam capere cœpit, nymphæ vocantur: vt fuci, sirenes, aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, priùs quàm pennas habeant, pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos, atque incubant, tum maximè murmurantes caloris (vt putant) faciendi gratia, necessarij excludendis pullis, donec ruptis membranis, quæ singulos cingunt ouorum modo, vniuersum agmen emergat. Spectatum hoc Romæ consularis cuiusdam suburbano, alueis cornu laternæ translucido factis. Fœtus intra xlv. diem peragitur. Fit in fauis quibusdam, qui vocatur clerus, amaræ duritia ceræ, cùm fœtum inde non eduxere morbo aut ignauia, aut infœcunditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus: regemq; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur, ne desint. Posteà ex his soboles cùm adulta esse cœpit, concordi suffragio deterrimos necant, ne distrahãt agmina. Duo autem genera eorum melior, rufus, quàm niger variusque. Omnibus forma semper

semper egregia, & duplo quàm cæteris maior, pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans. Multùm etiam nitore à vulgo differunt.

Quæ regiminis ratio. CAP. XVII.

QVærat nunc aliquis, vnúsne Hercules fuerit, & quod Liberi patris sepulcrum, & reliqua vetustatis situ obruta. Ecce in re parua, villisque nostris annexa, cuius assidua copia est, nõ constat inter authores: rex nullúmne solus habeat aculeũ, maiestate tantùm armatus: an dederit eum quidem natura, sed vsum eius illi tantùm negauerit. Illud constat, imperatorem aculeo non vti. Mira plebei circa eum obedientia. Cùm procedit, vnà est totum examen, circaque eum cõglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cùm populus in labore est, ipse opera intus circuit similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam lictoresque, assidui custodes authoritatis. Procedit foras non nisi migraturo examine. Id multò intelligitur antè, aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indice diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, non fugiet examen. Cùm processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Festum humeris subleuant: validiùs fatigatum ex toto portant. Siqua lassata deficit, aut fortè aberrauit, odore persequitur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata ac publica, vua dependẽte in domibus templísve, sæpè expiata magnis euentibus. Sedêre in ore infantis tum etiam Platonis, suauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. Sedêre in castris Drusi imperatoris, cùm prosperrimè pugnatum apud Arbalonem est, haud quaquam perpetua aruspicum coniectura, qui dirum id ostentum existimant semper. Duce prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migratque ad alios. Esse vtique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cùm plures fuere, potiusque nascentium domos diruunt, si prouentus desperatur: tunc & fucos abigunt. Quanquam de iis video dubitari, propriumque iis genus esse aliquos existimare, sicut furibus, grandissimis inter illas, sed nigris, lataque aluo: ita appellatis, quia furtim deuorent mella. Certũ est, ab apibus fucos interfici. Vtique regem non habent. Sed quomodo sine aculeo nascantur, in quæstione est. Humido verè melior fœtus, sicco mel copiosius. Quòd si defecerit alicuius aluei cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At illæ contrà dirigunt aciem: & si custos adsit, alterutra pars, quæ suis fauere sentit, non appetit eum. Ex aliis quoque sæpe dimicant causis, easque acies contrarias duo imperatores instruunt, maximè rixa in conuehendis floribus exorta, & suos quibusque euocantibus. Quæ dimicatio iniectu pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliantur verò lacte vel aqua mulsa.

De genere apum, & quæ inimica apibus. CAP. XVIII.

APes sunt & rusticæ syluestresque, horridæ aspectu, multò iracundiores, sed operæ ac labore præstantes. Vrbanarum duo genera: optimæ breues, variæq;, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus similitudo vesparum: etiam num deterrimæ ex iis pilosæ. In Ponto sunt quædam albæ, quæ bis in mense mella faciunt. Circa Thermodontem autem fluuium duo genera: aliarum, quæ in arboribus mellificant: aliarum, quæ sub terra, triplici cerarũ ordine vberrimi prouentus. Aculeum apibus natura dedit ventri consertum. Ad vnum ictum hoc infixo, quidam eas statim emori putant. Aliqui, non nisi intantùm adacto vt intestini quippiam sequatur: sed fucos posteà esse, nec mella facere, velut castratis viribus, pariterque & nocere & prodesse desinere. Est in exemplis, equos ab iis occisos. Odere fœdos odores, proculque fugiunt, sed & infectos. Itaque vnguenta redolentes infestant, ipsæ plurimorum animalium iniuriis obnoxiæ. Impugnant eos naturæ eiusdem degeneres vespæ atque crabrones, & è culicum genere qui vocantur muliones: populantur hirundines, & quædam aliæ aues. Insidiantur aquantibus ranæ, quæ maxima earum est operatio tum, cùm sobolem faciunt. Nec hæ tantùm, quæ stagna riuósque obsident, verùm & rubetæ veniunt vltrò, abrepentesque foribus per eas sufflant: ad hoc prouolant, confestimque abripiuntur. Nec sentire ictus apum ranæ traduntur. Inimicæ & oues, difficilè se à lanis earum explicantibus. Cancrorum etiam odore, si quis iuxtà coquat, exanimãtur. Quin & morbos suapte natura sentiũt. Index eorum tristitia torpens, & cùm ante fores in teporem Solis promotis aliæ cibos ministrant, cùm defunctas progerunt, funerantiumque more comitantur exequias. Rege peste consumpto, mœret plebs ignauo dolore, non cibos conuehit, non procedit: tristi tantùm murmure glomeratur circa corpus eius. Subtrahitur itaque deductæ multitudini: aliàs spectantes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni subueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore sanitas æstimatur.

De morbis apum. CAP. XIX.

SVnt & operis morbi: cùm fauos non explent, cleron vocant. Item blapsigoniam, si fœtum non peragant. Inimica & echo est resultanti sono, qui pauidas alterno pulsat ictu: inimica & nebula. Aranei quoque vel maximè hostiles, cùm præualuere vt intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolitans, pestifer, nec vno modo. Nam & ipse ceras depascitur, & relinquit excrementa, quibus teredines gignuntur: filis etiam araneosa, quacunque incessit, alarum maximè lanugine obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines, quæ ceras præcipuè

appetunt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate, verno maximè tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantùm, sed omnia insecta exanimantur, præcipuè si capite vncto in Sole ponantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas, cùm sensere eximi mella auidè vorantes. Cæterò præparcæ, & quæ alioquin prodigas atque edaces, non secus ac pigras & ignauas, proturbent. Nocent & sua mella ipsis, illitæque ab aduersa parte moriuntur. Tot hostibus, tot casibus, & quota portione eorum commemorata? tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis: nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus, & quomodo reparentur. CAP. XX.

GAudent plausu atque tinnitu æris, eoque conuocantur. Quò manifestum, auditus quoque inesse sensum. Effecto opere, educto fœtu, functæ munere omni, exercitationem tum solennem habent: spatiatæque in aperto, & in altum datæ gyris volatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longissima, vt prosperè inimica ac fortuita cadāt, septenis annis vniuersa. Alueos nunquàm vltra decem annos durasse proditur. Sunt qui mortuas, si intra tectum hyeme seruentur, déinde Sole verno torreantur, ac ficulneo cinere toto die foueantur, putent reuiuiscere. In totum verò amissas reparari ventribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuencorum corpore exanimato, sicut equorum vespas atque crabrones, sicut asinorum scarabæos, mutante natura ex aliis quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadem propè natura, quæ apibus.

De vespis & crabronibus. CAP. XXI.

VEspæ in sublimi è luto nidos faciunt, & in iis ceras: crabrones in cauernis, ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ, cætera autem † è cortice & harena. Fœtus ipse inæqualis vt barbaris, alius euolat, alius in nympha est, alius in vermiculo. Et autumno, non vere omnia ea. Plenilunio maximè crescunt. Vespæ, quæ ichneumones vocantur (sunt autem minores, quàm aliæ) vnum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos suos ferunt: déinde illinunt, & ex iis incubando suum genus procreant. Præterea omnes carne vescuntur, contrà quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed vespæ muscas grandiores venantur: & amputato iis capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum sylvestres, in arborum cauernis degunt: hyeme, vt cætera insecta conduntur: vita bimatum non transit. Ictus eorum haud temerè sine febri est. Authores sunt, ter nouenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores videntur, duo genera: opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres, quæ biennio durant: ij & clementes. Nidos vere faciunt ferè quadrifores, in quibus opifices generentur. Iis eductis, alios deinde nidos maiores fingunt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere, & pascunt eas. Latior matrum species: dubiumque an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec vesparum generi reges aut examina: sed subinde renouatur multitudo sobole.

† *Melius, E cortice & arancis. adstipulante Aristot. libro 5. Histo. animal. c. 23. vbi crabrones ait fauos suos conficere ἐκ φλοιώδους καὶ ἀραχνιώδους ὕλης. hoc est, è corticea & araneosa materia.*

De bombycibus, & bombycio, & necydalo, & qui primus bombycinam vestem inuenerit. CAP. XXII.

QVartum inter hæc genus est bombycum, in Assyria prouenientes, maius quàm suprà dicta. Nidos luto fingunt, salis specie applicatos lapidi, tanta duritia, vt spiculis perforari vix possint. In iis & ceras largius, quàm apes, faciunt, deinde maiorem vermiculum. Et alia horum origo † è grandiore vermiculo, gemina protendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde, quod vocatur bombylius: ex eo necydalus, ex hoc in vj. mensibus bombyx. Telas araneorum modo texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri, rursusque texere inuenit in Ceo mulier Pamphyla † Latoi filia, non fraudanda gloria excogitatæ rationis, vt denudet fœminas vestis.

† *Ordo verborum videtur hic nonihil esse inuersus, ex Aristotelicis fontibus sic restituendus: E grādiore vermiculo, gemina protendente cornua, sui generis. Hinc erucæ fiunt, &c. vide Aristo. lib. 5. Hist. animal. c. 19.*

De bombyce Coa. CAP. XXIII.

BOmbycas & in Co insula nasci tradunt, cupressi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decussum terræ halitu animante. Fieri autem primò papiliones paruos nudosque, mox frigorum impatientia villis inhorrescere, & aduersum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem in vellera. Hanc ab his cogi subigique vnguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari ceu pectine. Posteà apprehensam corpori inuolui nido volubili. Tum ab homine tolli, fictilibusque vasis tepore & furfurum esca nutriri: atque ita subnasci sui generis plumas, quibus vestitos ad alia pensa dimitti. Quæ verò cœpta sint lanificia, humore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has vestes vsurpare etiam viros, leuitatem propter æstiuam. In tantum à lorica gerenda discessere mores, vt oneri sint etiam vestes. Assyria tamen bombyce adhuc fœminis cedimus.

† *Aristot. hanc Platis filiã facit. lib. 5. Hist. animal. c. 19.*

De araneis & generatione eorum. CAP. XXIIII.

ARaneorum his non absurdè iungatur natura, digna vel præcipua admiratione. Plura autem sunt genera, nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellantur, quorum noxij morsus, corpus exiguum, varium, acuminatum, assultim ingredientium. Altera eorū species, nigri, prioribus cruribus lōgissimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporū nomine minimi non texunt.

texunt. Maiores in terra cauernis exigua vestibula præpandunt. Tertium eorundem genus erudita operatione conspicuum. Orditur telas, tantique operis materiæ vterus ipsius sufficit: siue ita corru-

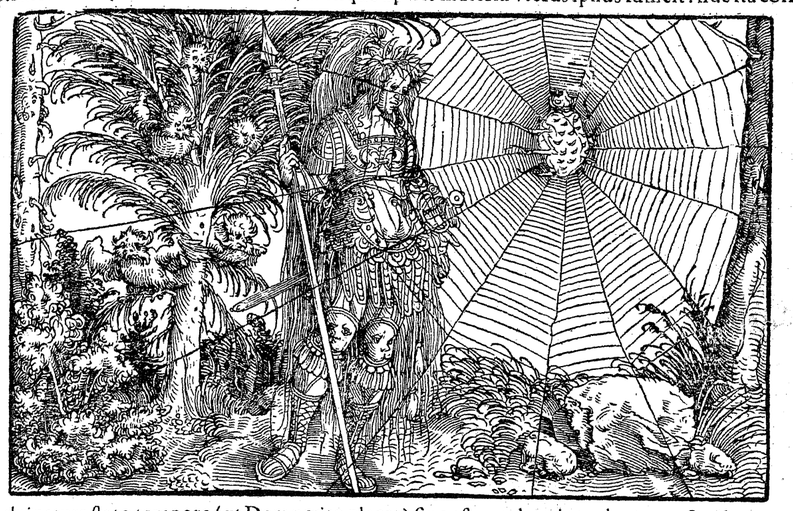

pta alui natura statu tempore (vt Democrito placet) siue est quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit stamina, ipso se pondere vsus. Texere à medio incipit, circinato orbe subtegmina adnectens: maculasque paribus semper interuallis, sed subinde crescentibus, ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas scutulato rete grassantes! quàm non ad hoc videtur pertinere cribatæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipsa per se tenax ratio tramæ! quàm laxus ad flatus, non ad respuenda quæ veniant, sinus: derelicta lasso prætenti summa parte, vt arbitrari licet illa quæ difficilè cernuntur: atque vt in plagis lineæ offensæ præcipitant in sinum! Specus ipse qua concameratur architectura! & contra frigora quanto villosior! quàm remotus à medio, aliudque agenti similis! incluſus verò sic, vt sit, nec ne, intus aliquis, cerni non possit. Age firmitas quanta irrumpentibus ventis! qua puluerum mole degrauante! Latitudo telæ sæpè inter duas arbores, cùm exercet artem & discit texere: longitudo fili à culmine ac rursus à terra per illud ipsum velox reciprocatio: subitque pariter ac fila deducit. Cùm verò captura incidit, quàm vigilans & paratus ad cursum! licet extrema hæreat plaga, semper in medium currit: quia sic maximè totum concutiendo implicat. Scissa protinus reficit, ad polituram sarciens. Nanque & lacertarum catulos venantur; † hos primùm tela inuoluentes, & tunc demum labra vtraque morsu apprehendentes, amphitheatrali spectaculo cùm contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas suas altiùs tollunt. Iidem sereno non texunt, nubilo texunt. Ideoque multæ araneæ imbrium signa sunt. Fœminam putant esse quę texat, marem qui venatur: ita paria fieri merita coniugio. Aranei conueniunt clunibus: pariunt vermiculos ouis similes. Nam nec horum differri potest genitura, quoniam insectorum vix vlla alia narratio est. Pariunt autem oua ea in telas, sed sparsa, quia saliunt, atque ita emittunt. Phalangius tantùm in ipso specu incubat magno numero: qui vt emerserit, matrem consumit, sæpè & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autem & † tricenos, cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Consummantur aranei quater septenis diebus.

† *Legè, ōs primùm tela inuoluentes, esse Aristot. Hist. animal. 5. ca. pite 27.*

† *Melius, trecenos. siue trecentos. ex eodem Aristo. lō co iam citato.*

De scorpionibus. CAP. XXV.

SImiliter his & scorpiones terrestres, vermiculos ouorum specie pariunt, similiterque pereunt: pestis importuna veneni serpentium, nisi quòd grauiore supplicio lenta per triduum morte conficiunt, virginibus lethali, semper ictu, & fœminis ferè in totum: viris autem matutinò, exeuntes cauernis, priùs quàm aliquo fortuito ictu ieiunium egerant venenum. Semper cauda in ictu est: nullóque momento meditari cessat, ne quando desit occasioni. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab iis candidum fundi Apollodorus author est, in nouem genera descriptis, per colores maximè superuacuos, quoniam non est scire, quos minimè exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse, maresq; sæuissimos. Nam coitū iis tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cùm incanduere Solis ardoribus. Itemq; cùm sitiunt, inexplebiles potu. Constat & septena caudæ internodia sæuiora esse. Pluribus enim sena sunt. Hoc malum Africæ volucre etiam Austri faciunt, pandentibus brachia, vt remigia subleuantes. Apollodorus idem,

planè quibusdam ineſſe pennas tradit. Sæpè Pſylli, qui reliquarum venena terrarum inuehentes, quæſtus ſui cauſa peregrinis malis impleuere Italiam, hos quoque importare conati ſunt: ſed viuere intra Siculi cæli regionem non potuere. Viſuntur tamen aliquando in Italia, ſed innocui, multiſque alijs in locis, vt circa Pharum in Aegypto. † In Scythia interimunt etiam ſues, alioquin viuaciores contra venena talia: nigras quidem celeriùs, ſi in aquam ſe immerſerint. Homini icto putatur eſſe remedio ipſorum cinis potus in vino. Magnam aduerſitatem oleo merſis & ſtellionibus putant eſſe, innocuis duntaxat ijs, qui & ipſi carent ſanguine, lacertarum figura. Atque ſcorpiones in totum nulli nocere, quibus non ſit ſanguis. Quidam & ab ipſis fœtum deuorari arbitrantur. Vnum modò relinqui ſolertiſſimum, & qui ſe ipſius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morſu loco fiat. Hunc eſſe reliquorum vltorem, qui poſtremò genitores ſupernè conficiat. Pariuntur autem vndeni.

† *Legendum, In Caria, ex Græcis Ariſtotelis codicib. libr. 8. Hiſtor. animal. c. 28. Nam in Scythiæ frigoribus ſcorpiones gigni, non ſit veriſimile.*

De ſtellionibus, & cicadis. CAP. XXVI.

CHamæleonum ſtelliones quodammodo naturam habent, rore tantùm viuentes, prætérq; araneis. Similis cicadis vita: quarum duo genera: minores, quæ primæ proueniunt, & nouiſſimè pereunt: ſunt autem mutæ. Sequens eſt volatu rara. Quæ canunt, vocantur achetæ: & quæ minores ex eis ſunt, tettigoniæ: ſed illæ magis canoræ. Mares canunt in vtroque genere: fœminæ ſilent. Gentes veſcuntur iis ad Orientem, etiam Parthi opibus abundantibus. Ante coitum mares præferunt, à coitu fœminas; ouis earum correptis quæ ſunt candida. Coitus ſupinis. Aſperitas præacuta in dorſo, qua excauant fœturæ locum in terra. Fit primò vermiculus: dein ex eo, quæ vocatur tettigometra, cuius cortice rupto circa ſolſtitia euolant, noctu ſemper: primùm nigræ atque duræ. Vnum hoc ex iis quæ viuunt, & ſine ore eſt. Pro eo quiddam aculeatum linguis ſimile, & hoc in pectore, quo rem lambunt. Pectus ipſum fiſtuloſum: hoc canunt achetæ, vt diximus. De cætero in ventre nihil eſt: Excitatæ cùm ſubuolant, humorem reddunt: quod ſolum argumentum eſt rore eaſdem ali. Iiſdē ſolis nullum ad excrementa corporis foramen. Oculi tam hebetes, vt ſi quis digitum contrahens ac remittens iis appropinquet, tranſeant velut in folia. Quidam duo alia faciunt earum: ſurcularium, quæ ſit grandior: frumentariam, quam alij auenariam vocant. Apparet enim ſimul cum frumentis arescentibus.

Cicadæ vbi non ſint, & vbi mutæ. CAP. XXVII.

CIcadæ non naſcuntur in raritate arborum: idcirco ſunt Cyrenis circa oppidum: nec in campis, nec in frigidis aut vmbroſis nemoribus. Eſt quædam & iis locorum differentia. In Mileſia regione paucis ſunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidam penuriam earum & copiam dirimit. At in Rhegino agro ſilent omnes: vltra flumen in Locrenſi canunt. Pennarum illis natura quæ apibus, ſed pro corpore amplior.

De pennis inſectorum, & ſcarabæorum generibus. CAP. XXVIII.

INſectorum quædam binas gerunt pinnas, vt muſcæ: quædam quaternas, vt apes. Membranis & cicadæ volant. Quaternas habent, quæ aculeis in aluo armantur. Nullum, cui telum in ore, pluribus quàm binis aduolat pennis. Illis enim vltionis cauſa datum eſt, his auiditatis. Nullis eorum pennæ reuiuiſcunt auulſæ. Nullum, cui aculeus in aluo, bipenne eſt. Quibuſdam pennarum tutelæ cruſta ſuperuenit, vt ſcarabæis, quorum tenuior fragiliorq́ue penna. His negatus aculeus: ſed in quodā genere eorum grandi cornua prælonga, biſulcis dētata forcipibus, in cacumine, cùm libuit, ad morſum cocuntibus, infantum etiam remediis ex ceruice ſuſpenduntur. Lucanos vocat hos Nigidius. Aliud rurſus eorum genus, qui è ſimo ingenteis pilas auerſi pedibus volutant, paruoſq́ue in iis contra rigorem hyemis vermiculos fœtus ſui nidulantur. Volitant alij magno cum murmure ac mugitu. Alij focos & parata crebris foraminibus excauant, nocturno ſtridore vocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc verò compreſſu obumbratæ, non ante matura pabula, aut poſt deſecta conſpicuæ. Econtrario tenebrarū alumna blattis vita, lucemq́ue fugiunt, in balineis maximè humido vapore prognatæ. Fodiunt ex eodem genere rutili atque prægrandes ſcarabæi tellurem aridam, fauoſq́ue paruæ ac fiſtuloſæ modo ſpongię, medicato melle fingunt. In Thracia iuxta Olynthum locus eſt paruus, in quo vnum hoc animal exanimatur, ob hoc Cātharolethrus appellatus. Pennæ inſectis omnibus ſine ſciſſura: nulli ju cauda, niſi ſcorpioni. Hic eorum ſolus & brachia habet, & in cauda ſpiculum. Reliquorum quibuſdam aculeus in ore, vt aſilo, ſiue tabanum dici placet: item culicibus, & quibuſdam muſcis. Omnibus autem his in ore & pro lingua ſunt hi aculei. Quibuſdam hebetes, neque ad punctum, ſed ad ſuctum, vt muſcarum generi, in quo lingua euidens fiſtula eſt. Nec ſunt talibus dentes. Aliis cornicula ante oculos prætenduntur ignaua, vt papilionibus. Quædam inſecta carent pennis, vt ſcolopendrę. Inſectorum pedes quibus ſunt, in obliquum mouentur. Quorundam extremi longiores foris curuantur, vt locuſtis.

De locuſtis. CAP. XXIX.

HAe pariunt in terram demiſſo ſpinæ caule, oua condenſa, autumni tempore. Ea durant hyeme ſub terra. Subſequenti anno exitu veris emittunt paruas, nigrantes, & ſine cruribus, penniſq́; reptantes. Itaque vernis aquis intereunt oua: ſicco vere maior prouentus. Alij duplicem earum fœtum, geminumq́ue exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere: deinde ad Canis ortum obire, & aliàs renaſci. Quidam Arcturi occaſu renaſci. Mori matres, cùm pepererint, certum eſt, vermiculo ſtatim circa fauces innaſcente, qui eas ſtrangulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, ſerpentem, cùm libuit, necant ſingulæ, faucibus eius apprehenſis mordicus. Non naſcuntur, niſi in planis & rimoſis locis. In India ternûm pedum longitudinis eſſe traduntur, cruribus & feminibus ſerrarum vſum præbere, cùm inaruerint. Eſt & alius earum obitus. Gregatim ſublatæ vento in maria aut ſtagna decidunt. Fortè hoc caſuq́ue euenit, non (vt priſci exiſtimauere) madefactis nocturno humore alis. Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis tranſiri, continuata plurium dierum (quod maximè miremur) fame quoque, quam propter externa pabula petere ſciunt. Deorum irę peſtis ea intelligitur. Nanque & grandiores cernuntur, & tanto volant pennarum ſtridore, vt aliæ alites credantur: Solemq́ue obumbrant, ſolicitè ſpectantibus populis, ne ſuas operiant terras. Sufficiunt quippe vires: & tanquàm parum ſit maria tranſiſſe, immenſos tractus permeant, diraq́ue meſſibus contegunt nube, multa contactu adurentes: omnia verò morſu erodentes, & fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maximè coortæ infeſtant, ſæpè populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopię metu. In Cyrenaica regione lex etiam eſt ter anno debellandi eas, primò oua obterendo, deinde fœtum, poſtremò adultas: deſertoris pœna in eum, qui ceſſauerit. Et in Lemno inſula certa menſura prefinita eſt, quam ſinguli enecatarum ad magiſtratus referant. Gracculos quoq; ob id colunt, aduerſo volatu occurrentes earum exitio. Necare & in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus vagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum proficiſci ab occipitio videtur. Eo loco in commiſſura ſcapularum habere quaſi dentes exiſtimantur, eoſq́ue inter ſe terendo ſtridorem edere, circa duo æquinoctia maximè, ſicut cicadæ circa ſolſtitium. Coitus locuſtarum, qui & inſectorū omnium quæ coeunt, marem portante fœmina, in eum fœminarum vltimo caudæ reflexo, tardoq́; digreſſu. Minores autem in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis noſtratibus. CAP. XXX.

PLurima inſectorum vermiculum gignunt. Nam & formicæ ſimilem, ouis vere: & hæ communicantes laborem, vt apes: ſed illæ faciunt cibos, hæ condunt. Et ſi quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione vires eſſe maiores. Gerunt ea morſu. Maiora auerſę poſtremis pedibus moliuntur, humeris obnixæ. Et iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, ne rurſus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt atque ſiccant. Operantur & noctu plena Luna. Eædem interlunio ceſſant. Iam in opere qui labor? quæ ſedulitas? Et quoniam ex diuerſo conuehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Quæ tunc earum concurſatio? quàm diligens cum obuiis quædam collocutio arq; percontatio? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere ſemitam factam, ne quis dubiter qualibet in re quid poſſit quantalacunque aſſiduitas. Sepeliuntur inter ſe viuentium ſolæ, præterhominem? Non ſunt in Sicilia pennatæ.

De Indicis. CAP. XXXI.

INdicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerūt terrę, in regione ſeptentrionalium Indorum, qui Dardæ vocantur. Ipſis color felium, magnitudo Aegypti luporum. Erutum hoc ab iis tempore hyberno, Indi furantur æſtiuo feruore, conditis propter vaporem in cuniculos formicis: quæ tamen odore ſolicitatę prouolant, crebroq; lacerant, quāuis præuelocibus camelis fugientes. Tanta pernicitas feritaſq; eſt cum amore auri.

† *Diſtinctio collocanda videtur poſt verbum Mouetur. Reliqua ſunt mutilata: vt palam fit ex Ariſt. de animal. lib. 5 ca. 19. vbi ſic habet:* ἀπομένου δὲ χειμῶνος πόροις ἀραχνιώδεσιν.

De diuerſitate inſectorum. CAP. XXXII.

MVlta autem inſecta & aliter naſcuntur, atque in primis ex rore. Inſidet hic rhaphani folio primo vere, & ſpiſſatus Sole in magnitudinem milij cogitur. Inde porrigitur vermiculus paruus & triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accreſcit, immobilis, duro cortice: ad tactum tantùm mouetur aranei. † Hęc eruca, quam chryſalidem appellant, rupto deinde cortice volat papilio.

† *Capillo, redundat: vt facile eſt animaduertere ex ijs, quæ de Syllæ & Alcmanis exitu ſubiungit.*

De animalibus in ligno, & ex ligno naſcentibus. CAP. XXXIII.

SIc quædam ex imbre generantur in terra, quędam & in ligno. Nec enim coſſi tantùm in eo, ſed etiam tabani ex eo naſcuntur, & alia, vbicunque humor eſt nimius: ſicut intra hominem tæniæ tricenûm pedum, aliquando plurium longitudine. Iam in carne exanimi, & viuentium quoque hominum † capillo: qua fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clariſſimis Græciæ Poetis, obiere. Hoc quidem & aues infeſtat: phaſianas verò interimit, niſi puluerantes ſeſe. Pilos habentium aſinum tantùm immunem hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autem & veſtis genere, præcipuè lanicio interemptarum à lupis ouium. Aquas quoque quaſdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, inuenio apud authores. Quippe cùm & ceræ id gignant, quod animalium nimium exiſtimatur. Alia rurſus generantur ſordibus aridi ſoli, poſteriorum crurum laſciuia petauriſtarum. Alia puluere humido in cauernis, volucria.

De

De animali, cui cibi exitus non est. CAP. XXXIIII.

EST animal eiusdem turpitudinis, infixo semper sanguini capite viuens, atque ita intumescens, vnum animalium cui cibi non sit exitus: dehiscitque nimia satietate, alimento ipso moriens; Nunquàm hoc in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus aliquando, in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc solùm. Aequè est mira sanguinis & hirudinum generi in palustri aquasitis. Nanque & hæ toto capite conduntur. Est & volucre canibus peculiare suum malum, aures maximè lancinans, quà defendi morsu non queunt.

De tineis, & culicibus. CAP. XXXV.

IDem puluis in lanis & veste tineas creat, præcipuè si araneus vnà includatur. Sitit enim & omnem humorem absorbens, ariditatem ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus tunicas suas trahentium quo cochleæ modo. Sed harum pedes cernuntur. Spoliatæ expirant. Si accreuere, faciunt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharidas vermiculi ficorum & pyri, & peuces, & cynacanthæ. & rosæ. Venenum hoc remedia secum habet. Alæ medentur: quibus demptis, lethale est. Rursus alia genera culi cum accescens natura gignit. † Quippe cùm & in niue candidi reperiantur, & vetustiore vermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam & ipsa nix vetustate rubescit) hirti pilis, grandiores torpentesque.

† *Contrà Aristot. lib. & cap. iam citatis, in vetustiore niue vermiculos nasci scribit ruiloses hirtos: in media autem candidos, & grandiores: vtrosque torpentes & non nisi difficulter sese mouentes. Ex quo palàm fit, locum hunc in figniter esse depraua tũ, verborúmque ordinem mirum in modum confusum.*

De pyrali, siue pyrausta. CAP. XXXVI.

GIgnit aliqua & contrarium naturæ elementum. Siquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni, maioris muscæ magnitudinis volat pennarum quadrupes: appellatur pyralis, à quibusdam pyrausta. Quandiu est in igne, viuit: cùm euasit longiore paulò volatu, emoritur. Hypanis fluuius in Ponto, circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit volucre quadrupes suprà dicti modo, nec vltrà vnum diem viuit, vnde hemerobion vocatur. Reliquis talium ab initio ad finem septenarij sunt numeri, culici & vermiculo ter septeni, corpus parientibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pennata, autumno ferè moriuntur: tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exanimatis, si cinere condantur, redit vita.

Historia naturæ animalium per singula membra. CAP. XXXVII.

NVnc per singulas corporis partes, præter iam dicta, membratim tractetur historia. Caput habent cuncta, quæ sanguinem. In capite paucis animalium, nec nisi volucribus, apices, diuersi quidem generis: phœnici plumarum serie, è medio eo exeunte alio: pauonibus crinitis arbuscülis, stymphalides cirro: phasianæ corniculis: prætereà paruæ, quæ ab illo galerita appellata quondam, postèà Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederat alaudæ. Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura, per medium caput à rostro residentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio & grui Balearicæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis, corporeum, serratum: nec carnem id esse, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, verùm peculiare. Draconum enim cristas qui viderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, marinorum, & serpẽtium varijs data sunt modis: sed quæ iure cornua intelligantur, quadrupedum generi tantùm. Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina historia, fabulosos reor. Nec alibi maior naturæ lasciuia. Lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramos, vt ceruorum. Alijs simplicia tribuit, vt in eodem genere subulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitósque emisit ex ijs: vnde platycerotas vocant. Dedit ramosa capreis, sed parua: nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum generi, ceu cæstus daret: infesta, tauris. In hoc quidem genere, & fœminis tribuit: in multis, tantùm maribus. Rupicapris in dorsum aduncа, damis in aduersum. Erecta autem, rugarumq; ambitu contorta, & in leue fastigiũ exacuta (vt lyras diceres) strepsiceroti, quem addacẽ Africa appellat. Mobilia eadem, vt aures, Phrygiæ armentis: Troglodytarum, in terram directa: qua de causa obliqua ceruice pascuntur. Alijs singula, & hæc medio capite, aut naribus vt diximus. Iámq; alijs ad incursum robusta, alijs ad ictum, aliis aduncа, aliis reduncа, aliis ad iactum, pluribus modis, supina, conuersa, connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad scabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter: corporea hæc, sicut ceraſtis: aliquando & singula. Cochleis semper bina, & vt prætendantur, ac resiliant. Vrorum cornibus Barbari Septentrionales potant: vnáque binas capitis vnius cornua implent. Alii præfixa hastilia cuspidant. Apud nos in laminas secta transluent, atque etiam lumen inclusum latius fundunt: multaq; alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quę ceroſtrota picturæ genere dicuntur. Omnib. autem caua, & in mucrone demũ concreta sunt. Ceruis tantùm tota solida, & omnib. annis decidua. Boum attritis vngulis, cornua vnguendo aruina, medentur agricolæ. Adeoque sequax natura est, vt in ipsis viuentiũ corporibus feruenti cera flectantur, atq; incisa nascentiũ in diuersas partes torqueantur, vt singulis capitibus quaterna fiant. Tenuiora fœminis plerunq; sunt, vt in pecore multis: ouium nulla, nec ceruarum, nec quibus multifidi pedes, nec solidipedũ vlli: excepto asino Indico, qui vno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit: nulli. supernè primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facilè coarguuntur ceruarum natura, quæ neq; dentes habent, vt neq; mares, nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærent, ceruorum tantùm cutibus enascũtur. Capita piscibus portione corporum maxima, fortassis vt mergantur. Ostrearũ generi, nulla, nec spongiis, necaliis ferè quibus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretum caput est, vt cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, iam quidem promiscuè maribus ac fœminis, apud intonsas vtique gentes. Atque etiam nomina ex eo capillatis Alpium incolis, Galliæ comatæ: vt tamen sit aliqua in hoc terrarum differentia. Quippe Myconij carentes eo gignuntur, sicut in Cauno lienosi. Et quædam animalium naturaliter caluent, sicut struthiocameli, & corui aquatici, quibus apud Græcos nomen est inde. Defluuium eorum in muliere rarum, in spadonibus non visum, nec in vllo ante Veneris vsum. Nec infra cerebrum, aut infra verticem, aut circa tempora atque aures. Caluitium vni tantùm animalium homini, præterquàm innatum. Canities homini tantùm & equis, sed homini semper à priori parte capitis, tum deinde ab auersa. † Vertices bini homini tantùm. Aliquibus capitis ossa plana, tenuia, sine medullis, serratis pectinatim structa compagibus. Perfracta non queunt solidari: sed exempta modicè non sunt letalia, in vicem eorum succedente corpora cicatrice. Infirmissima esse vrsis, durissima psittacis, suo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia, quæ sanguinem: etiam in mari, quæ mollia appellauimus, quamuis careãt sanguine, vt polypi. Sed homo portione maximũ & humidissimũ, omniumq; viscerũ frigidissimũ, duabus suprà subterque membranis velatũ, quarum alterutram rumpi mortiferum est. Cæterò viri, quàm fœminæ, maius. Hominibus hoc sine sanguine, sine venis, & reliquis sine pingui. Aliud esse, quàm medullam, eruditi docent, quoniam coquendo durescat. Omnium cerebro medio insunt ossicula parua. Vni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum sermonis exordiũ. Hoc est viscerum excelsissimum, proximumq; cælo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordib. Hanc habent sensus arcem: huc venarum omnis à corde vis tendit: hic desinit: hic culmen altissimum, hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum: quia & sensus ante nos tendunt. Ab eo proficiscitur somnus: hinc capitis nutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiũt. Ceruis in capite inesse vermiculi, sub linguæ inanitate, & circa articulum, quà caput iungitur numero viginti produntur. Aures homini tantùm immobiles. Ab iis Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impendium, margaritis dependentibus. In Oriente quidem & viris aurum gestare eo loci, decus existimatur. Animalium aliis maiores, aliis minores. Ceruis tantùm scissæ, ac velut diuisæ: soricibus pilosæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat genetantibus, excepto vitulo marino atque delphino, & quæ cartilaginea appellauimus, & viperis. Hæc cauernas tantùm habent aurium loco, præter cartilaginea, & delphinum, quem tamen audire manifestum est. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attoniti sono. Quonam modo audiant, mirum. Iidem nec olfactus vestigia habent, cum olfaciant sagacissimè. Pennatorum animalium buboni tantùm & oto plumæ, velut aures: cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris atque serpentibus. In equis & omnium iumentorum genere, indicia animi præferunt: fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Facies homini tantùm: cæteris os, aut rostra. Frons & aliis: sed homini tantùm tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, seueritatis index. In ascensu eius supercilia homini, & pariter & alternè mobilia, & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant fastum. Superbia aliubi conceptaculum, sed hîc sedem habet. In corde nascitur, huc subit, hîc pender. Nihil altius simul abruptiusque inuenit in corpore, vbi solitaria esset. Subiacent oculi, pars corporis pretiosissima, & qui lucis vsu vitam distinguant à morte. Non omnibus animalium hi: ostreis nulli: quibusdam concharum dubij. Pectines enim, si quis digitos aduersum hiantes eos moueat, contrahuntur, vt videntes. Et solenes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis visus non est: oculorum effigies inest, si quis prætentam detrahat membranam. Et inter aues ardeolarum genere, quos leucos vocant, altero oculo carere tradunt. Optimi augurij, cùm ad Austrum volant, Septentrionémve. Solui enim pericula & metus narrant. Nigidius nec locustis, nec cicadis esse dicit. Cochleis oculorũ vicem cornicula bina prætentu implent. Nec lumbricus vlli sunt, vermiúmve generi. Oculi homini tantùm diuerso colore: cæteris in suo cuique genere similes. Et equorum quibusdam glauci, sed in homine numerosissimæ varietatis atque differentiæ, grandiores, modici, parui, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clarissimè cernere, sicut in colore caprinos. Prætereà alij contuentur longinqua, alij nisi propè admota, non cernunt. Multorum visus fulgore Solis constat, nubilo die non cernentium, nec post occasus. Alij interdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxij visus essent, satis diximus. Cæsij in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæsari, nec alij genitorum mortalium, fuisse naturam, vt expergefactus noctu paulisper, haud alio modo, quàm luce clara, contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equorum modo glauci fuere, suprаq; hominem albicantis magnitudinis. Quã ob causam diligentius spectari eos, iracundè ferebat. Claudio Cæsari ab angulis candore carnoso, sanguineis venis subinde suffusi: Caio principi rigentes: Neroni, nisi cum conniueret, ad propè admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caij principis ludo fuere: in iis duo omnino, qui contra comminationem aliquã non conniuerent,

† *Melius fic: vertices bini hominũ tantũ aliquibus. Capitũ ossa, &c. Bini enim vertices paucis admodũ contingunt. Contrà quod de capitis ossibus statim subiungitur, totí pro pemodum humani generi est commune. Vide Aristot. lib. 1 Hist. animal. cap. 7.*

& ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis eſt homini. Pleriſque verò naturale, vt nictare non ceſſent, quos pauidiores accepimus. Oculus vnicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neq; vlla ex parte maiora animi indicia cunctis animalibus, ſed homini maximè, id eſt, moderationis, clementiæ, miſericordiæ, odij, amoris, triſtitiæ, lætitiæ. Contuitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, tranſuerſi, limi, ſummiſſi, blandi. Profectò in oculis animus inhabitat. Ardent, intenduntur, humectant, cõniuent. Hinc illæ miſericordiæ lacrymæ. Hos cùm oſculamur, animum ipſum videmur attingere. Hinc fletus, & rigantes ora riui. Quis ille humor eſt, in dolore tam fœcundus & paratus? aut vbi reliquo tempore? Animo autẽ videmus, animo cernimus: oculi, ceu vaſa quædam, viſibilem eius partẽ accipiunt, atq; tranſmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus viſu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernũt, animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores, multiq; hominũ, quod corybantiân Græci dicunt. Tenuibus multisq; membranis eos natura cõpoſuit, calloſis cõtra frigora caloresq; in extremo tunicis, quas ſubinde purificant lacrymationum ſaliuis, lubricos propter incurſantia & mobiles. Media eorũ cornea feneſtrauit pupilla, cuius angũſtiæ non ſinunt vagari incertã aciem, & velut canali dirigunt, obiterq; incidentia facilè declinant; aliis nigri, † aliis atri, aliis rufi, aliis glauci coloris orbibus circundatis, vt habili miſtura & accipiatur circumiecto candore lux, & temperato repercuſſu nõ obſtrepat. Adeoq; iis abſoluta vis ſpeculi, vt tam parua illa pupilla, totam imaginem reddat hominis. Ea cauſa eſt, vt pleræque alitum è manibus hominum oculos potiſſimum appetant, quòd effigiem ſuam in iis cernentes, velut ad cognata deſideria ſua tendunt. Veterina tantùm quædam, ad incrementa Lunę morbos ſentiunt. Sed homo ſolus emiſſo humore cæcitate liberatur. Poſt viceſimum annum multis reſtituitur eſt viſus. Quibuſdam ſtatim naſcentibus negatus nullo oculorum vitio: multis repentè ablatus ſimili modo, nulla præcedente iniuria. Venas ab iis pertinere ad cerebrum, peritiſſimi authores tradunt: ego ad ſtomachum crediderim. Certè nulli ſine redundatione eius, eruitur oculus. Morientibus illos operire, rurſusque in rogo patefacere, Quiritium magno ritu ſacrum eſt: ita more conditò, vt neque ab homine ſupremùm eos ſpectari fas ſit, & cælo non oſtendi, nefas. Vni animalium homini deprauantur: vnde cognomina Strabonum & Pætorum. Ab iiſdem qui altero lumine orbi naſcerentur, Coclites vocabantur: qui paruis vtriſque, Ocellæ: Luſcini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnorum animalium, velut felium, in tenebris fulgent radiantque oculi, vt contueri non ſit; & capreæ lupoque ſplendent, lucemque iaculantur. Vituli marini & hyænæ in mille colores trãſeunt ſubinde. Quin & in tenebris multorum piſcium refulgent aridi, ſicut robuſti caudices vetuſtate putres. Non conniuere diximus, quæ non obliquis oculis, ſed circumacto capite cernerẽt. Chamæleontis oculos ipſos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aſpiciunt. Cruſta fragili incluſis rigentes. Locuſtis ſquillisque magna ex parte ſub eodem munimento præduri eminẽt. Quorum duri ſunt, minus cernunt, quàm quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, ſi quis eruat, renaſci tradunt. Inſectorum omnium, & quibus teſtacea operimenta, oculi mouentur, ſicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta, iis oculi duri. Omnia talia, & piſces, & inſecta, non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana vitri modo tranſlucida obtenditur. Palpebræ in genis homini vtrinque. Mulieribus verò etiam infectæ quotidiano, Tanta eſt decoris affectatio, vt tingantur oculi quoque. Alia de cauſa hoc natura dederat, ceu vallum quoddam viſus, & prominens munimentum contra occurſantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas, haud immeritò, Venere abundantibus tradunt. Ex cæteris nulli ſunt, niſi quibus & in reliquo corpore pili. Sed quadrupedibus in ſuperiore tantùm gena, volucribus in inferiore: & quibus molle tergus, vt ſerpentibus; & quadrupedũ quæ oua pariunt, vt lacertæ. † Struthiocamelus alitum ſola, vt homo, vtrinque palpebras habet. Nec genæ quidem omnibus: ideo neque nictationes iis, quæ animal generant. Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & ſimilia vtraque conniuent. At quadrupedes quæ oua pariunt, vt teſtudines, crocodili, inferiore tantùm ſine vlla nictatione, propter præduros oculos. Extremum ambitum genæ ſuperioris, antiqui cilium vocauere: vnde & ſupercilia. Hoc vulnere aliquo diductum non coaleſcit, vt in paucis humani corporis membris. Infra oculos malæ, homini tantùm, quas priſci genas vocabant, xij. tabularum interdicto radi à fœminis eas vetantes. Pudoris hæc ſedes. Ibi maximè oſtenditur rubor. Infra eas hilaritatem riſumque indicantes, buccæ. Et altior homini tantùm, quem noui mores ſubdolæ irriſioni dicauere, naſus. Nonalij animaliũ nares eminent. Auibus, ſerpentibus, piſcibus foramina tantùm ad olfactus, ſine naribus. Et hinc cognomina Simorum, Silonum. Septimo menſe genitis ſæpenumero foramina aurium & narium defuere. Labra, à quibus Brocci, Labeones dicti, & os probum duriúſve, animal generantibus: pro iis cornea & acuta volucribus roſtra. Eadem rapto viuentibus aduncа; collecto, recta; herbas ruentibus limumque, lata, vt ſuum generi. Iumentis vice manus ad colligenda pabula: ora: apertiora laniatu viuentibus. Mentum nulli præter hominẽ, nec malæ. Maxillas crocodilus tantùm ſuperiores mouet: terreſtes † quadrupedes, eodem, quo cætera, more, præterquàm in obliquũ. Dentiũ tria genera: ſerrati, aut cõtinui, aut exerti. Serrati pectinatim cocuntes, ne cõtrario occurſu atterantur,

† alijs rauis.

†Contrà Ariſtotel. de Part. animal. lib. 4. cap. vlti. Struthiocamelũ in ſuperiore tantùm gena palpebras habere aſſerit. Quare non temere quidam ſuſpicantur, locum hunc mutilatum eſſe: eaq; quæ ſequũtur ad ſimias pertinere: quibus ſolis, excepto homine, vtraque in gena palpebras tribuunt Ariſto. operis iam citati lib. 2. c. 8. & Plin. infrà cap. 44.

† Quadrupedes redundat, à ſciolo quopiam adiectũ non animaduertente Pliniũ hîc de altero loqui crocodili genere, in terra tantùm viuente, idq; diuerſo maxillarũ motu à fluuiatili diſtinguere.

atterantur, vt ſerpentibus, piſcibus, canibus. Continui, vt homini, equo. Exerti, vt apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui diſcriminant eos, canini appellantur. Hi ſunt ſerratis longiſſimi. Continui aut vtraque parte oris ſunt, vt equo: aut ſuperiore primores non ſunt, vt bubus, ouibus, omnibusque quæ ruminant. Caprę ſuperiores non ſunt, præter primores geminos. Nulli exerti, quibus ſerrati. Rarò fœminæ, & tamen ſine vſu. Itaque cum apri percutiant, fœminæ ſues mordent. Nulli, cui cornua, exerti: ſed omnibus concaui, cæteris dentes ſolidi. Piſcium omnibus ſerrati, præter ſcarum: huic vni aquatilium plani. Cæterò multis eorum in lingua & toto ore: vt turba vulnerum molliant, quæ attrito ſubigere non queant. Multis & in palato, atq; etiã in cauda. Prætereà in os vergentes, ne excidant cibi, nullũ habentibus retinendi adminiculũ. Similes aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſupera parte dextera læuaque longiſſimi, tenui fiſtula perforati vt ſcorpionũ aculei, venenum infundentes. Non aliud hoc eſſe, quàm fel ſerpentiũ, & inde venis ſub ſpina ad os peruenire, diligentiſſimi authores ſcribunt. Quidã vnũ eſſe eum: & quia ſit aduncus, reſupinari, cùm momorderit. Aliqui tunc decidere eum: rurſusq; recreſcere, facilem decuſſu, & ſine eo eſſe, quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ ineſſe eum, & pleriſque ternos. Viperæ dentes gingiuis conduntur. Hæc eadem prægnans veneno, impreſſo dentium repulſu virus fundit in morſus. Volucrum nulli dentes, præter veſpertilionem. Camelus vna ex iis, quæ non ſunt cornigera, in ſuperiori maxilla primores non habet. Cornua habentiũ nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt à minimis earum deroſa vitis. At in marinis cruſtata & cartilaginea primores habere, item echinis quinos eſſe, vnde intelligi potuerit, miror. Dentium vice aculeus inſectis. Simiæ dentes, vt homini. Elephanto intus ad mandendum quatuor, præterq; eos qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti atque proni. Muſculus marinus, qui balænam antecedit, nullos habet: ſed pro iis, ſetis intus os hirtum, & lingam etiam ac palatum. Terreſtrium minutis quadrupedibus, primores bini vtrinque longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur: homini, poſtquàm natus eſt, ſeptimo menſe. Reliquis perpetuò manent. Mutantur homini, leoni, iumento, cani, & ruminantibus. Sed leoni & cani, nõ niſi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur operibus. Maxillares, qui ſunt à caninis, nullũ animal mutat. Homini uouiſſimi, qui genuini vocantur, circiter viciſimũ annum gignuntur, multis & octogeſimo. Fœminis quoq;, ſed quibus in iuuenta non fuere nati, decidere in ſenecta, & mox renaſci, certum eſt. † Zanclen Samothracenũ ciuem, cui renati eſſent poſt centum & quatuor annos, Mutianus viſum à ſe prodidit. Cætero maribus plures, quàm fœminis, in homine, † pecude, caprińve. * Timarchus Nicoclis filius Paphij, duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores, ideoque prætriuit. Eſt exemplum dentis, homini & in palato geniti. At canini caſu aliquo, nunquàm renaſcuntur. Cæteris ſenecta rubeſcunt: equo tantùm candidiores fiunt. Aetas veterinorum dentibus indicatur. Equo ſunt numero xl. Amittit triceſimo menſe primores vtrinque binos: ſequenti anno totidem proximos, cùm ſubeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui ſexto anno renaſcuntur. Septimò omneis habet & renatos, & immutabiles. Equo caſtrato priùs, non decidunt dentes. Aſinorum genus triceſimo menſe ſimiliter amittit, deinde ſenis menſibus. Quòd ſi non priùs peperere, quàm decidant poſtremi, ſterilitas certa. Boues bimi mutant. Suibus decidunt nunquàm. Abſumpta hac obſeruatione, ſenectus in equis, & cæteris veterinis, intelligitur dentium brochitate, ſuperciliorum canitie, & circa ea lacunis, cùm ferè xvj. annorum exiſtimantur. Hominũ dentibus quod dam ineſt virus. Nanque & ſpeculi nitorem ex aduerſo nudati hebetant, & columbarum fœtus implumes necant. Reliqua de iis in generatione hominũ dicta ſunt. Erumpentibus morbi corpora infantiũ accipiunt. Reliqua animalia quæ ſerratos habent, fœuiſſima dentibus. Linguæ non omnibus eodem modo. Tenuiſſima ſerpentibus & † triſulca, vibrans, atri coloris, & ſi extrahas, prælonga: lacertis biſida & piloſa: vitulis quoque marinis duplex: ſed ſuprà dictis capillamenti tenuitate: cæteris ad circumlambenda ora. Piſcibus paulò minùs quàm tota adhærens, crocodilis tota. Sed in guſtatu, linguæ vice carnoſum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibúſq; generis eius, etiam felibus, imbricatæ aſperitatis, ac limæ ſimilis, attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ cauſa etiam manſuefacta, vbi ad vicinum ſanguinem peruenit ſaliua, inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima abſoluta à gutture, † quà vocem mittunt. Mares tum vocantur ololygones. Stato id tempore euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum ſiquidem inferiore labro demiſſo, ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua vlulatus eiicitur. Tunc extenti buccarũ ſinus perlucent, oculi flagrant labore perpulſi. Quibus in poſteriori parte aculei, iis & dentes, & lingua. Apibus etiam prælonga, eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fiſtuloſus, iis neclingua, nec dentes. Quibuſdam inſectis intus lingua, vt formicis. Cæterùm lata elephanto præcipue. Reliquis in ſuo genere ſemper abſoluta: homini tantùm ita ſæpè conſtricta venis, vt intercidi eas neceſſe ſit. Metellum Pontificem adeò inexplanatæ fuiſſe accepimus, vt multis menſibus tortus credatur, dum meditatur in dedicanda æde Opiferæ dicere. Cæteris ſeptimo fermè anno ſermonem exprimit. Multis verò talis eius ars contingit, vt auium & animalium vocis indiſcretè edatur imitatio. Intellectus ſaporum eſt cæteris in prima lin-

† Zanclen Samothracen, cuiẽ &c.

† Rectius vetuſt. cod. Pecude, caprisue. Nam & Ariſt. lib. 2. cap. 3. de anim. l ſues inter ea numerat genera, in quibus mares dentiũ numero vincunt fœminas.

* Iul. Pollux libr. 2. cap. de dentib. Timarchum hunc Nicoclis patrem facit non filiũ. Vnde nõnulli hîc legendum putãt, Timarchus Nicoclis illius pater.

† Ariſt. libr. 2. de part. anim. biſulcam linguam ſerpentibus tribuit, nõ triſulcam.

† Melius ſic: Quà vocẽ mittunt mares, quam vocant ololygonẽ. Sũptum eſt enim hoc ex Ariſto. lib. 4. Hiſt. animal. ca. 9. vbi ſic habet: Καὶ τῶν ὀλολυγόνα γινομένων ἐντῷ ὕδατι οἱ βάτραχοι· οἱ ἄρρενες τότε ἐσι

gua,homini & in palato. Tonsillæ in homine,in sue glandulæ. Quod inter eas vuæ nomine vltimo dependet palato,homini tantùm est. Sub ea minor lingua,epiglottis appellata, nulli oua generantium. Opera eius gemina,duabus interpositæ fistulis. † Interior earum appellatur arteria,ad pulmonem atque cor pertinens. Hanc operit in epulando,ne spiritu ac voce illac meante, si potus cibúsve in alienum deerrauerit tramitem,torqueat. Altera exterior appelletur sanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Tendit hæc ad stomachum,is ad ventrem. Hanc per vices operit, cùm spiritus tantùm aut vox commeat,ne restagnatio intempestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria,gula neruo & carne constat. Ceruix nulli, nisi quibus vtraque hæc. Cæteris collum, quibus tantùm gula. Sed quibus ceruix,è multis vertebratisque orbiculatim ossibus flexilis ad circunspectum,articulorum nodis iungitur. Leoni tantùm, & lupo, & hyænæ, ex singulis rectisque ossibus rigens. Cæterò spinæ annectitur,spina lumbis,ossea sed tereti structura,per media foramina à cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturam,quã cerebro,colligunt,quoniam prætenui eius membrana modò incisa statim expiretur. Quibus lõga crura,iis longa & colla. Item aquaticis,quãuis breuia cura habẽtibus:*simili modo vncos vngues. Guttur homini tantùm & suibus intumescit,aquarũ quæ potãtur plerunq; vitio. Summum gulæ fauces vocantur,extremũ stomachus. Hoc nomine est sub arteria iam carnosa inanitas adnexa spinæ,ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fusa. Quibus fauces non sunt,ne stomachus quidem est,nec colla, necguttur, vt piscibus: & ora ventribus iunguntur. Testudini marinæ lingua nulla, nec dentes: rostri acie comminuit omnia. Posteà arteria & stomachus denticulatus callo,in modũ rubi,ad cõficiendos cibos, decrescentibus crenis quicquid appropinquat ventri. Nouissima asperitas,vt scobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore est: homini tantùm infra læuam papillam, turbinato mucrone in priora eminens. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primùm nascentibus formari in vtero tradunt: deinde cerebrum,sicut tardissimè oculos. Sed hos primùm emori,cor nouissimé. Huic præcipuus calor. Palpitat certè,& quasi alterum mouetur animal, & intra præmolli firmoque opertũ membranæ inuolucro,munitum costarum & pectoris muro, † vt pariat præcipuã vitæ causam & originem. Prima domicilia intra se animo & sanguini præbet,sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes venæ in priora & terga discurrunt, sparsæque ramorum serie,per alias minores omnibus membris vitalem sanguinem rigant. Solum hoc viscerum vitiis non maceratur, nec supplicia vitæ trahit: læsumque mortem illico affert. Cæteris corruptis,vitalitas in corde durat. Bruta existimantur animalium,quibus durum riget: audacia,quibus paruum est: pauida, quibus prægrande. Maximum autem est portione muribus, lepori,asino, ceruo,pantheræ, mustelis, hyænis, & omnibus timidis,aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus chorda. In equorum corde & boum ossa reperiuntur interdum. Augeri id per singulos annos in homine,ac binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non viuere hominem vltra centesimum annum defectu cordis. Aegyptij existimant, quibus mos est cadauera asseruare medicata. Hirsuto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenem Messenium qui ccc. occidit Lacedæmonios. Ipse conuulneratus & captus, semel per cauernam latomiarum euasit, angustos vulpium aditus secutus. Iterum captus, sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto Lacedæmonij † pectus dissecuere causa videndi, hirsutumq; cor repertum est. In corde summo, pinguitudo est quædam lætis extis. Non semper autem in parte extorum habitum est. L. Posthumio Albino Rege sacrorum post centesimam vicesimamtertiam Olympiadem, cùm rex Pyrrhus ex Italia discessisset, cor in extis Aruspicis inspicere cœperunt. Cæsari Dictatori, quo die primùm veste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatione argumentantibus, potuerítne sine vllo viscere hostia viuere, an ad tempus amiserit? Negatur cremari posse in iis, qui cardiaco morbo obierint: negatur & veneno interemptis. Certè extat oratio Vitellij, qua reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc vsus argumento: palamque testatus, non potuisse ob venenum cor Germanici Cæsaris cremari. Contrà genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est, spirandique officina, attrahens ac reddens animam, idcirco spongiosus, ac fistulis inanibus cauus. Pauca eum (vt dictum est) habent aquatilia, ac cætera ouã parientia exiguum, spumosum, nec sanguineum: ideo non sitiunt. Eadem est causa, quare sub aqua diu ranæ & phocæ vrinentur. Testudo quoq;, quãuis prægrandem & sub toto tegumento habeat, sine sanguine tamen habet. Quantò minor hic corporibus, tantò velocitas maior, Chamæleoni portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte est. In eo quod caput extorum vocant, magnæ varietatis. M. Marcello circa mortem, cùm periit ab Annibale, defuit in extis. Sequenti deinde die geminum repertum est. Defuit & C. Mario, cùm immolaret Vticæ: item Caio principi Calend. Ianuariis, cùm iniret Consulatum, quo anno interfectus est: Claudio successori eius, quo mense interemptus est veneno. Diuo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die, sex victimarum iocinera replicata intrinsecus ab ima fibra reperta sunt: respõsumq;, duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum tristis ostenti cæsum quoque est, præterquàm in solicitudine ac metu. Tunc enim perimit curas. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnen, & in Cherrhoneso ad Propontidem. Mirumque, translatis aliò interit alterum. In eodem est fel, non omnibus datum animalibus. In Eubœæ Chalcide nullum pecori. In Naxo prægrande geminumque, vt prodigij loco vtrunque aduenæ. Equi, muli, asini, cerui, † capræ, apri, cameli, delphini non habent. Murium aliqui habent. Hominum paucis non est, quorum valetudo firmior, & vita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent; & ceruo in cauda, aut intestinis. Ideo tantam habent amaritudinem, vt à canibus non attingantur. Est autem nihil aliud, quàm purgamentum pessimi sanguinis, & ideo in materia eius est. Certè iecur nulli est, nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc à corde, cui iungitur, funditque in venas. Sed in felle nigro insaniæ causa homini, morsque toto reddito. Hinc & in mores crimen, bilis nomine Adeò magnum est in hac parte virus, cùm se fundit in animum. Quin & toro corpore vagum, colorem quoque oculis aufert: illud quidem redditum, etiam ahenis: nigrescuntque contacta eo: ne quis miretur id venenum esse serpentium. Carent eo, qui absinthium vescuntur in Ponto. Sed † renibus, & parte tantùm altera intestino iungitur in coruis, coturnicibus, phasianis: quibusdam intestino tantùm, vt columbis, accipitri, murænis. Paucis auium in iecore. Serpentibus portione maximè copiosum, & piscibus. Est autem plerisque toto intestino, sicut accipitri, miluo. Prætereà in iecore est & cetis omnibus: † vitulis quidem marinis ad multa quoque nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Neptuno & humoris potentiæ dicauere: geminumque fuit Diuo Augusto, quo die apud Actium vicit. Murium iecusculis fibræ ad numerum Lunæ in mense conguere dicuntur, totidemque inueniri, quotum lumen eius sit. Prætereà bruma increscere. Cuniculorum exta in Bætica sæpe gemina reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter venenum, vt arbitrantur. Iecur maximè vetustatis patiens, centenis durare annis, obsidionum exempla prodidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ Volaterrano dracones emicuisse de extis læto prodigio traditur. Et profectò nihil incredibile sit, existimantibus, Pyrrho regi, quo die periit, præcisa hostiarum capita repsisse, sanguinem suum lambentia. Exta homini ab inferiore viscerum parte separantur membranis, quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia viscera, membranis propriis, ac velut vaginis inclusit prouidens natura: in hac fuit & peculiaris causa vicinitas alui, ne cibo supprimeretur animus. Huic certè refertur accepta subtilitas mentis: ideo nulla est ei caro, sed neruosa exilitas. In eadem præcipua hilaritatis sedes, quod titillatu maximè intelligitur alarum, ad quas subit, non alibi tenuiore cute humana, ideo scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in prælus gladiatorumque spectaculis mortem cum risu traiecta præcordia attulerunt. Subest venter stomachum habentibus, cæteris simplex, ruminantibus geminus, sanguine carentibus nullus. Intestinis enim quibusdam ab ore incipiens, quadam via eõdem reflectitur, vt sæpiæ, polypo. In homine adnexus infimo stomacho, similis canino. His solis animalium inferiore parte angustior: itaque & sola vomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus: quod accidere non potest iis, quorum spacioſa laxitas eum in inferiora transmittit. Ab hoc ventriculo lactes in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile: à quibus capaciora intestina ad aluum, hominique flexuosissimis orbib⁹. Idcirco magis auidi ciborum, quibus ab alu o longius spacium. Idem minus solertes, quibus obesissimus venter. Aues quoque geminos sinus habent quædam: vnum, quo merguntur, recentia, vt guttur: alterum, in quem ex eo demittunt concocti one maturata, vt gallinæ, palumbes, colũbæ, perdices. Cætera ferè carent eo, sed gula potentiore vtuntur, vt graculi, corui, cornices. Quædã neutro modo, sed ventrem proximum habent, quibus prælonga colla & angusta, vt porphyrioni. Venter solidip edum asper & durus. Terrestrium aliis denticulatæ asperitatis, aliis cancellatim mordacis. Quibus nèq; dentes vtrinque, nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hinc in aluum delabuntur. Media hæc ymbilico adnexa in omnibus, in homine suillę infima parte similis, à Græcis appellatur colon, vbi dolorum magna causa est. Angustissima canibus: qua de causa vehementi nisu, nec sine cruciatu, leuant eam. Insatiabilia animalium, quibus à ventre protinus recto intestino transeunt cibi, vt lupis ceruariis, & inter aues mergis. Ventres elephanto quatuor, cætera suibus similia: † pulmo quadruplo maior bubulo. Auibus venter carnosus callosusque. In ventre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonij vocantur, magicis narrati artibus reperiuntur. Et in iuuencarum secundo ventre pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare (vt putant) remedium ægrè parientibus, si tellurem non attigerit. Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento integuntur, † præterquàm oua gignentibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus iecori, cum quo locum aliquando permutat, sed prodigiosè. Quidã eũ putant inesse oua parientibus, item serpentib⁹ admodum exiguũ: ita certè apparet in testudine, & crocodilo, & lacertis, & ranis. Aegocephalo aui non esse constat, neque iis quæ careant sanguine. Peculiare cursus impedimentum aliquando in eo: quamobrem inuritur cursorum laborantibus. Et per vulnus etiam exempto viuere animalia tradunt. Sunt qui putent adimi simul risum homini: intemperantiamque eius constare lienis magnitudine. Asiæ regio Scepsis appellatur,

† *Legendum hic, Exterior: infrà verò, vbi de gula agit, Interior. Adstipulantibus Corn. Celso li bro 4. cap. 1. Arist. libro 2. c. 3. de partibus animal. & Galeno lib. 7. de vsu partiũ.* *Repone, Dissimili, vt anteà legebatur ex Arist. lib. 4. de part. animal. ca. 12. vbi tradit, nulli vncos habentium vngues, longũ esse collum.*

† *vt par erat præcipuã vitæ causam & originem.*

† *Aliàs, pectus dissecuere viuenti. ex vetust. cod.*

† *Capreæ. legendum videtur, non Capræ. Respondet enim illi, quod apud Ari. legitur, αγρῶς. Theodorus damam vertit, q̃ est capreæ speciei. Capras autẽ fel habere vel ex ipso notum est Plinio. li. 28. cap. 10. Sequẽtem autem vocem, Apri, credideri m redũdare, Plinij authoritate adductus, ex lib. 28. cap. 16. vbi aprugni fellis vsum in medicinis docet.* † *atqui infrà hoc ipso capit. de renibus agens, negat eos esse cuiquam animalium oua parientiũ. excepta testudine: quod & ipsum affirmat Aristot. Hist. animal. lib. 2. capit. 16.*

† *Aristoteles contrà lib. 4. de part. animal. cap. 2. vtulum marinum enumerat inter animalia fellis carentia.*

† *Quod hic Plin. de elephanti pulmone, Arist. li. 2. Histo. animal. cap. vlt. de eiusdem iecinore tradit.*

† *Contrà Aristo. libr. 4. de part. animal. capit. 3. & 4. generaliter omnibus sanguine præditis, tam terrestribus, quam aquaticis, tribuit omentũ.*

in qua minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia. At in Brileto & Tharne quaterni renes ceruis: contrà pennatis squamosisq; nulli. Cæterò summis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, sicciorque. Vtrique autem pinguitudo è medio exit, præter quàm in vitulo marino. Animalia in renibus pinguissima: oues quidem lethaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant: oua parientium testudo sola, quæ & alia omnia viscera: sed homo bubulis similes, velutè multis renibus compositos. Pectus hoc est ossa, precordiis & vitalibus natura circundedit: at ventri, quem necesse erat increscere ademit. Nulli animalium circa ventrem ossa. Pectus homini tantùm latum, reliquis carinatum, volucribus magis, & inter eas aquaticis maximè. Costæ homini tantùm octonæ, suibus denæ, cornigeris tredecim, serpentibus triginta. Infra aluum est à priore parte vesica quæ nulli oua gignentium, præter testudinem: nulli nisi sanguineum pulmonem habenti, nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur. In vesica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibusdã diro cruciatu subinde nascentes calculi, & setarum capillamenta. Vesica membrana constat, quæ vulnerata cicatrice non solidescit: neque qua cerebrum aut cor inuoluitur. plura enim membranarum genera. Fœminis eadem omnia, præterq; vesicæ iunctus vtriculus, vnde dictus vterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus vuluam. Hæc viperæ, & intra se parientibus, duplex: oua generantium adnexa præcordiis: & in muliere geminos sinus ab vtraque parte laterum habet, funebris quoties versa spiritũ inclusit. Boues grauidas negant præterquàm dextero vuluæ sinu ferre, etiam cùm geminos ferant. Vulua eiecto partu melior, quàm edito. Eiectitia vocatur illa, hæc porcaria, primiparæ suis optima: contrà effœtis. A partu, præterquam eodem de suis occisæ, liuida ac macra. Nec nouellarum suum, præterquàm primipararum probatur, potiusque veterum, dum effœtarum, nec biduo ante partum aut post partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ est occisæ vno die post partum. Huius & sumen optimum, si modò fœtus non hauserit: eiectitiæ deterrimum. Antiqui abdomen vocabant, priusquàm calleret id, scientes occidere non assueti. Cornigera vna parte dentata, & quæ in pedibus talos habent, sæuo pinguescunt. Bisulca scissisue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Concretus hic: & cùm refrixit, fragilis: semperque in fine carnis. Contrà pingue inter carnem cutemque succo liquidum. Quædam non pinguescunt, vt lepus, perdix. Steriliora cuncta pinguia, & in maribus, & in fœminis. Senescunt celeriùs prepinguia. Omnibus animalibus est quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis sine sensu, qui nec arterias habet, nec venas. Pleriscque animalium est pinguitudo sine sensu, quam ob causam sues spirantes à muribus tradunt arrosas. Quin & L. Apronij Consularis viri filio detractos adipes, leuatumque corpus immobili onere. Et medulla ex eodem videtur esse, in iuuenta rubens, & senecta albescens. Non nisi cauis hæc ossibus, nec cruribus iumentorum aut canum: quare fracta non ferruminantur, quoddefluente euenit medulla. Est autem pinguis iis, quibus adeps, seuosa cornigeris: neruosa & in spina tantùm dorsi, ossa non habentibus, vt piscium generi: vrsis nulla: leoni in fœminum & brachiorum ossibus paucis exigua admodum: cætera tanta duritie, vt ignis elidatur, velut è silice. Et iis dura, quæ non pinguescunt: asinorum ad tibias canora. Delphinis ossa, non spinæ: animal enim pariunt: serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla: sed corpus circulis carnis vinctum, vt sepiæ atque loligini. Et insectis negatur æquè esse vlla. Cartilaginea aquatilium habent medullam in spina. Vituli marini cartilaginem, non ossa. Item omnium auriculæ ac nares, quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ prouidentia, ne frangerentur. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt, præterquàm veterinis ab vngula ad suffraginem. Homo crescit in longitudinem ad annos vsque ter septenos: tum deinde ad plenitudinem. Maximè autem pubescens nodum quendam soluere, & præcipuè ægritudine, sentitur. Nerui orsi à corde, bubuloque etiam circumuoluti, similem naturam & causam habent, in omnibus lubricis applicati ossibus: nodosque corporum, qui vocantur articuli, aliubi interuentu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, vt in vnoquoq; poscit figuratio. Neq; ij solidantur inciſi: mirumque, vulneratis summus dolor, præsectis nullus. Sine neruis sunt quædam animalia, vt pisces: arteriis enim constant. Sed neque eæ molli piscium generi. Vbi sunt nerui, interiores conducunt membra, superiores reuocant. Inter hos latent arteriæ, id est, spiritus semitę. His innatant venæ, id est, sanguinis riui. Arteriarum pulsus, in cacumine maximè membrorum cuidens, index ferè morborum, in modulos certos, legesque metricas, per ætates, stabilis, aut citatus, aut tardus, descriptus ab Herophilo medicinæ vate, miranda arte, nimiam propter subtilitatem desertus: obseruatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula vitæ temperat. Arteriæ carent sensu: nam & sanguine. Nec omnes vitalem continent spiritum: præcisisque torpescit tantùm pars ea corporis. † Aues nec venas, nec arterias habent: item serpentes, testudines, lacertæ, minimumque sanguinis. Venæ in prætenues postremò fibras subter totam cutem dispersę, adeò in angustum subtilitatem tenuantur, vt penetrare sanguis non possit, aliúdue quàm exilis humor ab illo, qui cacuminibus innumeris sudor appellatur. Venarum in vmbilico nodus ac coitus.

† *Pugnat hoc cum Aristotelis sententia lib. 3. animal. cap. 4. vbi omnia sanguine prædita, venas habere asserit.*

De san-

De sanguine, & quorum celerrimè siccetur, quorum non coeat, quorum grauissimus vel tenuissimus, quorum nullus. CAP. XXXVIII.

SAnguinis quibus multus & pinguis, iracunda: maribus, quàm fœminis, nigrior: & iuuentę magis, quàm senior: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo vitalitatis portio. Emissus spiritum secum trahit: tamen tactum non sentit. Animalium fortiora, quibus sanguis crassior: sapientiora, quibus tenuior: timidiora, quibus minimus: at quibus nullus, hebetia. Taurorum celerrimè coit atque durescit, ideo pestifer potu maximè, Aprorum, & ceruorum, caprearumq;, & bubalorum omnium non spissatur. Pinguissimus asinis, homini tenuissimus. Iis, quibus plus quaterni pedes nullus. Obesis minus copiosus, quoniam absumitur pingui. Profluuium eius vni fit in naribus homini, aliis nare altera, aliis vtraque, quibusdam per inferna: multis per ora ſtato tempore, vt nuper Macrino Visco viro Prętorio, & omnib. annis Volusio Saturnino vrbis præfecto, qui nonagesimũ etiam excessit annum. Solum hoc in corpore temporarium sentit incrementum. Siquidem hostiæ abundantiorem fundunt, si prius bibêre. Quæ animalium latêre certis temporibus diximus, non habent tunc sanguinem, præter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturę: sicut in homine, vim eius ad minima momenta mutari, non modò tanto minore suffusi materia, verùm ad singulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim iræ, & alius verecundiæ. Nam & in metu refugere, & nusquam esse certum est: multisq; non transfluere transfossis: quod homini tantùm euenit. Nam quæ mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam repercussu: homo solus in se mutat. Morbi omnes, morsque sanguinem absumunt.

An in sanguine principatus, & de tergore, & pilis, & mamis. CAP. XXXIX.

SVnt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta esse, vt ostrea & testudines: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumque transmitti: sic & in homine, cùm crassior callosiórue excludat cutis: ceu verò non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & solertia. Hippopotami corij crassitudo talis, vt inde tornentur hastæ, & tamen quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles cetras habent, cùm tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret, maximè in capite. Vbicunq; per se, ac sine carne est, vulnerata non coit, vt in bucca cilioq;. Quę animal pariunt, pilos habent: quæ oua, pennas, aut squamas, † aut corticem, aut testam, vt testudines: aut cutem puram, vt serpentes. Pennarum caules omnium caui, præcisique non crescunt: euulsæ renascuntur. Membranis volant fragilibus insecta, humentibus hirundines in mari, siccis inter tecta vespertilio. Horũ alæ quoq; articulos habent. Pili à cute exeunt crassa hirti, fœminis tenuiores, equis in iuba largi, in armis leoni: dasypodi & in buccis intus, & in pedibus, quæ vtraq; Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimum animaliũ lepus. Pubescit homo solus: quod nisi contingat, sterilis in gignendo est, seu mas, seu fœmina. Pili in homine partim simul, partim postea gignũtur. Congeniti autẽ non desinunt, sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam defluuio capitis inualidæ, vt & lanuginis oris, cùm menstrui cursus stetere. Quibusdam pòst geniti viris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq; subnasci, annuum est. Viris crescunt maximè in capite, mox in barba. Recisi non, vt herba, ab ipsa incisura augentur, sed ab radice exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis, maximè phthisi, & in senecta: defuncto rum quoq; corporib⁹. Libidinosis congeniti, maturiùs defluunt: agnati, celeriùs recrescunt. † Quadrupedibus senectute crassescunt, lanæq; rarescunt. Quadrupedum dorsa pilosa, ventres glabri. Bouum coriis glutinum excoquitur, taurorumque præcipuum. Mammas homo solus è maribus habet: cætera animalia mammarum notas tantùm. Sed ne fœminæ quidem pectore, nisi quæ possunt partus suos attollere. Oua gignẽtium nulli: nec lac, nisi animal parienti: volucrũ vespertilioni tantùm. Fabulosum enim arbitror de strigibus, vbera eas infantium labris immulgere. Esse maledictis iam antiquis strigem conuenit: sed quæ sit auium, constare non arbitror.

† *Vetus. vod. sic habent: Aut cortices, vt testudines nulla testæ mẽtione. Nam etiam si à testa testudines videantur denominatæ: proprièt amen loquendo, cortice teguntur, non testa: vt suprà docuit Plinius lib. 9. cap. 12.*

† *Melius sic Quadrupedibus senectute crassescunt lanæ, quãquam rarescunt. Vide Arist. lib. 3. animal. cap. 11. vnde hæc sunt transsata.*

Notabilia animalia quæ mammis. CAP. XL.

ASinis à fœtu dolent: ideo sexto mense arcent partus, cùm equæ anno propè toto præbeant. Quib⁹ solida vngula, nec supra geminos fœtus, hæc omnia binas habent mammas, nec aliubi quàm in feminibus. Eodem loco bisulca & cornigera: boues quaternas, oues capræque binas. Quę numeroso fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habent toto ventre duplici ordine, vt sues: generosę duodenas, vulgares binis minus: similiter canes. Alia ventre medio quaternas, vt pantheræ: alia binas, vt leænæ. Elephas tantùm sub armis duas: nec in pectore, sed citrà in alis occultas. Nulli in feminibus digitos habentium. Primis genitis in quoq; partu sues primas præbent: eæ sunt faucibus proximæ: & suam quisque nouit in fœtu, quo genitus est ordine, eaque alitur, nec alia: Detracto illa alumno suo sterilescit illico, ac resilit. Vno verò ex omni turba relicto, sola munifex, quæ genito fuerat attributa, descendit. Vrsæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantùm, nec euidentes, & paulò in obliquum porrectas. Neque aliud animal in cursu lambitur. Et balænæ autem vitulique mammis nutriunt fœtus.

De la-

De lacte, & vnde caſeus non fiat. CAP. XLI.

MVlieri ante ſeptimum menſem profuſum lac, inutile. Ab eo menſe, quòd vitalis eſt partus ſalubre. Pleriſq; autem totis mammis, atq; etiam alarum ſinu fluit. Cameli lac habent, donec iterum graueſcant. Suauiſſimũ hoc exiſtimatur, ad vnam menſuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Ex primo ſemper à partu coloſtra fiunt: quæ ni admiſceatur aqua, in pumicis modum coeunt duritia. Aſinæ prægnantes continuo lacteſcunt. Pullis earum, vbi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac guſtaſſe lethale eſt. Genus mali vocatur coloſtratio. Caſeus non fit ex vtrinque dentatis, quoniam eorum lac non coit. Tenuiſſimũ camelis, mox equis: craſſiſſimũ aſinæ, vt quo coaguli vice vtantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute exiſtimatur. Poppæa certè Domitij Neronis coniux, quingentas ſecum per omnia trahens fœtas, balnearum etiam ſolio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoq; cutem credens. Omne autem lac igne ſpiſſatur, frigore fereſcit. Bubulum caſeo fertilius, quàm caprinum, ex eadem menſura penè altero tanto. Quæ plures quaternis mammas habent, caſeo inutilia, & meliora quæ binas. Coagulum hinnulei, leporis, hœdi laudatum. Præcipuum tamen daſypodis, quod & profluuio alui medetur, vnius vtrinque dentatorum. Mirum barbaras gentes, quæ lacte viuãt, ignorare aut ſpernere tot ſeculis caſei dotem, denſantes id alioquin in acorem iucundum, & pingue butyrum: ſpuma id eſt lactis, concretiúſque quàm quod ſerum vocatur. Non omittendum in eo olei vim eſſe, & barbaros omnes infantéſque noſtros ita vngi.

De diuerſitate caſeorum. CAP. XLII.

LAus caſeo Romæ, vbi omnium gentium bona cominus iudicantur, è prouintiis Nemauſenſi præcipua, Leſuræ Gabaliciq́ue pagis, ſed breuis ac muſteo tantum commendatio. Duobus Alpes generibus pabula ſua approbant: Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatuſicum. Numeroſior Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maximè lactis: Aeſinatem ex Vmbria mixtoq́ue Hetruriæ atq; Liguriæ confinio, Lunenſem magnitudine conſpicuum: quippe & ad ſingula millia pondo premitur. Proximum autem vrbi Veſtinum, eúmque è Cæditio campo laudatiſſimum. Et caprarum gregibus ſua laus eſt, recenti maximè, eam augente gratiam fumo: qualis in ipſa vrbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum ſapor medicamenti vim obtinet. Trans maria verò Bithynus ferè in gloria eſt. Ineſſe pabulis ſalem, etiam vbi non detur, ita maximè intelligitur, omni in ſalem caſeo ſeneſcente: quales redire in muſteum ſaporem, aceto & thymo maceratos, certum eſt. Tradunt Zoroaſtrem in deſertis caſeo vixiſſe annis viginti, ita temperato, vt vetuſtatem non ſentiret.

Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus. CAP. XLIII.

TErreſtrium ſolus homo bipes. Vni iuguli, humeri, cæteris armi: vni vlnæ. Quibus animalium manus ſunt, intus tantùm carnoſæ: extrà neruis & cute conſtant. Digiti quibuſdam in manibus ſeni: M. Curiatij ex patritia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepimus, & Volcatium Sedigitum, illuſtrem in Poetica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, & digitis aduerſus vniuerſis flectitur: per ſe verò in obliquum porrigitur, craſſior cæteris. Huic minimus menſura par eſt: duo reliqui ſibi, inter quos medius longiſſimè protenditur. Quibus ex rapina victus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni. Leones, lupi, canes, & pauca in poſterioribus quoque quinos vngues habent, vno iuxta cruris articulũ dependente: reliqua, quæ ſunt minora, digitos quinos. Brachia non omnibus paria ſecum. Studioſo Thraci in C. Cæſaris ludo notum eſt dextram fuiſſe proceriorem. Animalium quædam, vt manibus, vtuntur priorum miniſterio pedum: ſedentq́ue ad os illis admouentia cibos, vt ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. CAP. XLIIII.

NAm ſimiarum genera perfectam hominis imitationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas ſolæ quadrupedum & in inferiore habent genã. Iam mammas in pectore, & brachia, & crura in contrarium ſimiliter flexa: in manibus vngues, digitos, longioremq́; medium. Pedibus paulùm differunt. Sunt enim, vt manus, prælongæ, & veſtigium palmæ ſimile faciunt. Poſſunt quoq; his & articuli, vt homini: ac præter genitale, & hoc in maribus tãtùm, uiſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

† *Legendum videtur, Marculi breues, nõ Articuli. ex Ariſto. hiſtor. animal. libro. 2. cap. 1. vbi ſic habet:* καὶ πρὸς τοῖς ὀπισθίοις σκέλεσι σφυρὰ ὕπεστι βραχέα. *Quo in loco Theodorus* σφυρὰ *malleolos vertit.*

De vnguibus. CAP. XLV.

VNgues clauſulæ neruorum ſummæ exiſtimantur. Omnibus hi, quibus & digiti. Sed ſimiæ imbricati, hominibus lati, & defuncto creſcunt: rapacibus vnci: cæteris recti, vt canibus, præterea qui à crure pleriſque dependet. Omnia digitos habent, quæ pedes, excepto elephanto. Huicenim informes numero quidem quinque, in diuiſi, ac leuiter diſcreti, vnguliſq́ue haud vnguibus ſimiles, & pedes maiores priores. In poſterioribus † articuli breues. Idem poplites intus flectit hominis modo. Cætera animalia in diuerſum poſterioribus articuli pedibus, quàm prioribus. Nam quæ animal generant, genua ante ſe flectunt, & ſuffraginum artus in auerſum. Homini genua, & cubita contraria: Item vrſis & ſimiarum generi, ob id minimè pernicibus. Oua parientibus quadrupedũ,

crocodilo, lacertis, † priora genua pòſt curuantur, poſteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. Sic & multipedibus, præterquàm nouiſſima ſalientibus. Aues, vt quadrupedes, alas in priora curuant, ſuffraginem in poſteriora. Hominis genibus quædam & religio ineſt, obſeruatione gentium. Hæc ſupplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc vtaras, adorant, fortaſſis quia ineſt iis vitalitas. Nanque in ipſa genu vtriuſque commiſſura, dextra læuaque à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt: qua perfoſſa, ceu iugulo, ſpiritus fugit. Ineſt & aliis partibus quædam religio: ſicut dextra oſculis auerſa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græciæ in ſupplicando mentum attingere mos erat. Eſt in aure ima memoriæ locus, quem tangentes atteſtamur. Eſt poſt aurem æquè dextram Nemeſios, (quæ Dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit) quò referimus tacto ore proximum à minimo digitum, veniam ſermonis à diis ibi recondentes. Varices in cruribus viro tantùm, mulieri raró. C. Marium, qui ſepties Conſul fuit, ſtantem ſibi extrahi paſſum vnum hominem, Oppius author eſt. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, ſiniſtris incubant. Reliqua, vt libitum eſt, gradiuntur. Leo tantùm & camelus pedatim, hoc eſt, vt ſiniſter pes non tranſeat dextrum, ſed ſubſequatur. Pedes homini maximi, fœminis tenuiores in omni genere. Suræ homini tantùm, & crura carnoſa. Reperitur apud authores, quendam in Aegypto non habuiſſe ſuras. Vola homini tantum, exceptis quibuſdam. Nanque & hinc cognomina inuenta, Planci, Plauti, Scauri, Panſæ, ſicut à cruribus Vari, Vatiæ, Vatinij: quæ vitia & in quadrupedibus. Solidas habent vngulas, quæ nõ ſunt cornigera: igitur pro eis telum vngula eſt illis. Nec talos habent eadem. At quæ biſulca ſunt, habent. Iidem digitos habentibus non ſunt: neque in prioribus pedibus omnino vlli. Camelo tali ſimiles bubulis, ſed minores pauló. Eſt enim biſulcus diſcrimine exiguo pes imus, veſtigio carnoſo, vt vrſi: qua de cauſa in longiore itinere ſine calciatu fatiſcunt.

† *Contrà tradit Ariſt. li. 2. animal. cap. 1. lacerta & crocodilo, cateruq́, id genus quadrupedidibus oua parientibus tam anteriora, quàm poſteriora crura* εἰς τὰ ἀνέμπροσθεν, *hoc eſt, in anteriora flecti. Quo tamen in loco Theodorus videtur legiſſe,* εἰς τ' ὀπίσω κάμπτεται, *vnde vertit, Retro flectuntur.*

† *Legendum, mutata diſtinctione: auium quibuſdã grauioribus in cruribus additi radij, ſed nulli vncos habentium vngues. Cõgipedes pro rectis ad caudam cruribus volant. Conſule Ariſt. lib. 2. Hiſt. animal. c. 12. vnde totus hic locus eſt deſumptus.*

De vngulis. CAP. XLVI.

VNgulæ veterino tantum generi renaſcuntur. Sues in Illyrico quibuſdam locis ſolidas habent vngulas. Cornigera ferè biſulca. Solida vngula, & bicorne nullum. Vnicorne aſinus tantum Indicus: vnicorne & biſulcum oryx. Talos aſinus Indicus vnus ſolidipedum habet. Nam ſues ex vtroque genere exiſtimantur, ideo fœdi earum. Hominem qui exiſtimarunt habere, facilè conuicti. Lynx tantùm digitos habentium, ſimile quiddam talo habet: leo etiamnum tortuoſius. Talus autem rectus eſt in articulo pedis ventre eminens, concaua in vertebra ligatus.

De pedibus auium & vnguibus. CAP. XLVII.

AVium aliæ digitatæ, aliæ palmipedes, aliæ inter vtrunque, diuiſis digitis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, vnus à calce. Hic deeſt quibuſdam longa crura habentibus. Iynx ſola vtrinque binos habet. Eadem linguam ſerpentium ſimilem in magnam longitudinem porrigit. Collum circumagit in auerſum. Vngues ei grandes, ceu gracculis. † Auium quibuſdam grauioribus, in cruribus additi radij. Nulli uncos habentium vngues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus volant: quibus breues, contractis ad medium. Qui negant volucrem vllam ſine pedibus eſſe, confirmant & apodas habere, & ocen, & drepanin, in eis quæ rariſſimè apparent. Viſæ iam etiam ſerpentes anſerinis pedibus.

De pedibus inſectorum. CAP. XLVIII.

INſectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, vt ſubinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muſcis. Quæ ex his nouiſſimos habent longos, ſaliunt, vt locuſtæ. Omnibus autem his ſeni pedes. Araneis quibuſdam prælongi accedunt bini. Internodia ſingulis terna. Octonos & marinis eſſe diximus, polypis, ſepiis, loliginibus, cancris, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Iidem ſoli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habent, cancri tantùm quaternos. Quæ hunc numerum pedum exceſſere terreſtria, vt plerique vermes, non infra duodenos habent, aliqua verò & centenos. Numerus pedum impar nulli eſt. Solipedum crura ſtatim iuſta naſcuntur menſura: poſteà exporrigentia ſe veriùs, quàm creſcentia. Itaque in infantia ſcabunt aures poſterioribus: quod addita ætate non queunt: quia longitudo ſuperficiem corporum ſolam ampliat. Hac de cauſa inter initia paſci, niſi ſubmiſſis genibus non poſſunt, nec vſque dum ceruix ad iuſta incrementa peruenit.

De pumilionibus & genitalibus. CAP. XLIX.

PVmilionum genus in omnibus animalibus eſt, atque etiam inter volucres. Genitalia maribus quibus eſſent retro, ſatis diximus. Oſſea ſunt lupis, vulpibus, muſtelis, viuerris: vnde etiã calculo humano remedia præcipua. Vrſo quoque ſimul atque expirauerit, corneſcere aiunt. Camelino arcus intendere, Orientis populis fidiſſimum. Necnon aliqua gentium quoque in hoc diſcrimina, & ſacrorum etiam, citra perniciem amputantibus Matris Deũm Gallis. Contrà mulierum paucis prodigioſa aſſimulatio: ſicut hermaphroditis vtriuſque ſexus: quod etiam quadrupedum generi accidiſſe Neronis principatu primum arbitror. Oſtentabat certè hermaphroditas ſubiunctas carpento ſuo equas, in Treuerico Galliæ agro repertas: ceu planè viſenda res eſſet, principem terra-

rum insidere portentis. Testes pecori armentoque ad crura decidui, subus adnexi: delphino prælongi vltima conduntur aluo, & elephanto occulti. Oua parientium lumbis intus adhærent; qualia ocyssima in Venere. Piscibus serpentibusque nulli, sed eorum vice binæ ad genitalia à renibus venæ. Buteonibus terni. Homini tantùm iniuria, aut sponte naturæ franguntur: idque tertium ab hermaphroditis & spadonibus semiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores, præterquàm in pantheris & vrsis.

De caudis. CAP. L.

CAudæ, præter hominem ac simias, omnibus ferè animalibus, & oua gignentibus, pro desiderio corporum: nudæ hirtis, vt apris: paruæ villosis: vt vrsis: prælongis setosæ, vt equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascuntur. Piscium meatus gubernaculi modo regunt: atque etiam in dextram atque læuam motæ, vt remigio quodam impellunt. Lacertis inueniũtur & geminæ. Boum caudis longissimus caulis, atq; in ima parte hirtus. Idem asinis longior, quàm equis, sed setosus veterinis. Leoni infima parte, vt bubus & sorici: pantheris non item: vulpibus & lupis villosus, vt ouibus, quibus procerior. Sues retorquent: canum degeneres sub aluum reflectunt.

De vocibus. CAP. LI.

VOcem non habere, nisi quæ pulmonem & arterias habent, hoc est, nisi quæ spirant, Aristoteles putat. Idcirco & insectis sonum esse, non vocem, intus meante spiritu, & incluso sonante. Alia murmur edere, vt apes: Alia cum tractu stridorem, vt cicadas. Recepto enim duobus sub pectore cauis spiritu, mobili occurrante membrana intus, attritu eius sonare viscera, sat notum est. Cætera simul cum volatu & incipere audiri & desinere, vt muscas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura, non anima, reddi. Locustas pennarum & feminum attritu sonare, creditur sané. Item aquatilium pectines stridere, cùm volant. Mollia & crusta intecta, nec vocem nec sonum vllum habere. Sed & cæteri pisces, quamuis pulmone & arteria careant, non in totùm sine vllo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et is qui caper vocatur, in Acheloo amne, grunnitum habet, & alij de quibus diximus. Oua parientibus sibilus, serpentibus longus, testudini abruptus. Ranis sonus sui generis, vt dictum est, nisi si & in his ferenda dubitatio est, qui mox in ore concipitur, non in pectore. Multum tamen in iis refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, muti & apri. Auium loquaciores, quæ minores, & circa coitus maximé. Aliis in pugna vox, vt coturnicibus: aliis ante pugnam, vt perdicibus: aliis cùm vicere, vt gallinaceis. Iisdem sua maribus: aliis eadem, vt fœminis, vt luscíniarum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, vt in singulis dictum est. Elephas citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati. Bubus tantùm fœminis vox grauior: in omni alio genere exilior, quàm maribus: in homine etiam castratis. Infantis in nascendo nulla auditur, antequam totus emergat vtero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Crœsi filius in crepundiis: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox roboratur xiiij. anno. Eadem in senecta exilior: neque in alio animalium sæpius mutatur. Mira præterea sunt de voce digna dictu. In theatrorum orchestris scobe aut harena superiecta deuoratur, & in rudi parietum circumiectu, doliis etiam inanibus: currit eadem concauo vel recto parietum spatio, quamuis leui sono dicta verba ad alterum caput perferens, si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam vultus habet partem. Agnoscimus ea priùs, quàm cernamus, non aliter quàm oculis: totidemque sunt eæ, quot in rerũ natura mortales, & sua cuique, sicut facies. Hinc illa gentium totque linguarũ toto orbe diuersitas: † hinc tot cantus & moduli flexionesque. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos distinxit à feris, inter ipsos quoque homines discrimen alterum æquè grande, quàm à belluis, fecit.

† *hinc tot cantibus moduli flectionesq;. Ex vetust. cod.*

De agnascentibus membris, & dicta Aristotelis de vita hominis. CAP. LII.

MEmbra animalibus agnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus. Placuit in Ægypto nutrire portentum, binis & in auersa capitis parte oculis hominem, sed iis non cernentem. Miror quidem Aristotelem non modò credidisse præscita vitæ esse aliqua in corporibus ipsis, verumetiam prodidisse. Quæ quanquàm vana existimo, nec sine cunctatione proferenda, ne in se quisque & auguria anxiè quærat: attingam tamen, quæ tantus vir in doctrinis non spreuit. Igitur vitæ breuis signa ponit raros dentes, prælongos digitos, plumbeum colorem, pluresque in manu incisuras, nec perpetuas. Contrà longæ esse vitæ incuruos humeris, & in manu vna duas incisuras longas habentes, & plures quàm xxxij. dentes, auribus amplis. Nec vniuersa hæc (vt arbitror) sed singula obseruat, friuola (vt reor) & vulgò tamen narrata. Addidit morum quoque aspectus simili modo apud nos Trogus, & ipse author seueriſſimus: quos verbis eius subiiciam: Frons vbi est magna, segnem animum subesse significat: quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, velut hoc vestigio tumoris apparente. Supercilia quibus porriguntur in rectum, molles significant: quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros: quibus iuxta tempora inflexa, derisores: quibus in totum demissa, maleuolos & inuidos. Oculi quibuscunq; sunt longi, maleficos esse indicant. Qui carnosos

carnosos à naribus angulos habent, malitiæ notam præbent. Candida pars extenta, notam impudentiæ habet: qui identidem operire solent, inconstantiæ. Oricularum magnitudo, loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima & de halitu animalium, & quæ gustata interimant, & de victu hominis, & quibus de causis non coquatur. CAP. LIII.

ANimæ leonis virus graue, vrsi pestilens. Contacta halitu eius nulla fera attingit: citiusque putrescunt afflata reliquis. Hominis tantùm natura infici voluit pluribus modis, & ciborum ac dentium vitiis, sed maximè senio. Dolorem sentire non poterat: tactu sensuque omni carebat, sine qua nihil sentitur. Eadem commeabat recens assiduè, exitura supremó, & sola ex omnibus superstura. Denique hæc trahebatur è cælo. Huius quoque tamen reperta pœna est, vt neq; idipsum, quo viuitur, in vita iuuaret. Parthorum populis hoc præcipuè, & à iuuenta, propter indiscretos cibos: nanque & vino fœtent ora nimio. Sed sibi proceres medentur grano Assyrij mali, cuius est suauitas præcipua, in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit, ceruorum item vrit. Diximus hominum genera, qui venena serpentium suctu corporibus eximerent. Quin & subus serpentes in pabulo sunt, & aliis venenũ est. Quæ insecta appellauimus, omnia olei aspersu necantur. Vultures vnguento qui fugantur, alios appetunt odores: scarabæi rosam. Quasdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittas tingunt viperina sanie, & humano sanguine: irremediabile id scelus, mortem illico adfert leui tactu. Quæ animalium pascentur veneno, diximus. Quædã innocua alioquin, venenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Apros in Pamphylia & Ciliciæ montosis, salamandra ab his deuorata, qui edêre, moriuntur. Nec est intellectus vllus in odore, vel sapore. Et aqua vinumque interimit, salamandra ibi immortua, vel si omnino biberit, vnde potetur: item rana, quam rubetam vocant. Tantum insidiarum est vitæ. Vespæ serpentes auidè vescuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoque magna differentia est victus: vt in tractu pisce viuentium Theophrastus prodidit, boues quoque pisce vesci, sed non nisi viuente. Homini cibus vtiliſſimus simplex. Aceruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Difficulter autẽ perficiuntur omnia in cibis acria, nimia, & auidè hausta, & æstate, quàm hyeme, difficilius, & in senecta, quàm in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maximè ac dentibus. Somno concoquere corpulentiæ, quàm firmitati, vtilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilo quidem præcipuè vincuntur cibi.

Theophrastus lib. 6. de causis plant. c. 4. scribit vultures vnguento, scarabæos rosa necari. Quãobrem hic, sic legendũ existimo: vultures vnguento quidem fugãtur, alios appetũt odores, scarabæi rosa.

De corpulentia augenda vel minuenda, & quæ gustu famem ac sitim sedent. CAP. LIIII.

AVgescunt corpora dulcibus, atque pinguibus & potu: minuuntur siccis & aridis, frigidisque, acsiti. Quædam animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt. Homini † non vtique septimo letalis inedia: durasse & vltra vndecimum plerosque, certum est. Mori esuriendi semper inexplebili auiditate, animalium vni homini. Quædam rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantque vires, vt butyrum, hippace, glycyrrhizon. Pernicioſiſſimum autem in omni quidem vita, quod nimium, præcipuè tamen corpori: minuiq; quod grauat, quolibet modo vtilius. Verùm ad reliqua naturæ transeamus.

† *non ante septimum.*

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DVODECIMVS.

PROOEMIVM.

ANimalium omnium, quæ noſci potuere, naturæ generatim membratimque ita ſe habent. Reſtant neque ipſa anima carentia (quandoquidem nihil ſine ea viuit) terra edita, vt inde eruta dicantur, ac nullum fileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia, ſummumque munus homini datum, arbores ſyluæque intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior ſpecus, libro veſtis. Etiamnum gentes ſic degunt. Quo magis ac magis admirari ſubit, ab iis principiis cædi montes in marmora, veſtes ad Seras peti: vnionem in Rubri maris profundo, ſmaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitata ſunt aurium vulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibusque geſtari, niſi infoderentur etiam corpori. Quamobrem ſequi par eſt ordinem vitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore, & quando platanus primùm in Italia, & de natura earum. CAP. I.

HAec fuere numinum templa, priſcoque ritu ſimplicia rura etiam nunc Deo præcellentem arborem dicant. Nec magis auro fulgentia atque ebore ſimulacra, quàm lucos, & in iis ſilentia ipſa adoramus. Arborum genera numinibus ſuis dicata perpetuò ſeruantur, vt Ioui eſculus, Apollini laurus, Mineruæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin & Syluanos Faunosque, & dearum genera ſyluis, ac ſua numina, tanquam & cælo, attributa credimus. Arbores poſteà blandioribus fruge ſuccis hominem mitigauere. Ex iis recreans membra olei liquor, viresque potus vini: tot denique ſapores annui ſponte venientes: & menſæ, depugnetur licet earum cauſa cum feris, & paſti naufragorum corporibus piſces expetantur, etiamnũ tamen ſecundæ. Mille præterea ſunt vſus earum, ſine quîs vita degi non poſſit. Arbore ſulcamus maria, terrasque admouemus, arbore exædificamus tecta. Ex arbore & ſimulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato belluarum cadaueri, antè, quàm, vt à Diis nato iure luxuriæ, eodem ebore numinum ora ſpectarentur & menſarum pedes. Produnt Alpibus coercitas, & tum inexuperabili munimento Gallias, hanc primùm habuiſſe cauſam ſuperfundendi ſe Italiæ, quòd Elico ex Heluetiis ciuis earum, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum ſiccam & vuam, oleique ac vini præmiſſa remeans ſecum tuliſſet. Quapropter hæc vel bello quæſiſſe venia ſit. Sed quis noniure miretur, arborem vmbræ gratia tantùm ex alieno petitam orbe? Platanus hæc eſt, per mare Ionium in Diomedis inſulam eiusdem tumuli gratia primum inuecta: inde in Siciliam tranſgreſſa, atq; inter primas donata Italiæ: & iam ad Morinos vſque peruecta, ad tributarium etiam pertinens ſolum, vt gentes vectigal & pro vmbra pendant. Dionyſius prior, Siciliæ tyrannus, Rhegyum in vrbem tranſtulit eas, domus ſuæ miraculum,

miraculum, vbi poſteà factum gymnaſium: nec potuiſſe in amplitudinem adoleſcere, & alias fuiſſe in Italia, ac nominatim Hiſpania, apud authores inuenitur. Hoc actum circa captæ vrbis ætatem: tantumque poſtea honoris increuit, vt mero infuſo enutriantur: compertum id maximè prodeſſe radicibus: docuimuſque etiam arbores vina potare. Celebratæ ſunt primum in ambulatione Academiæ Athenis cubitorum xxxvj. vnius radice ramos antecedente. Nunc eſt clara in Lycia gelidi fontis ſocia amœnitate, itineri appoſita, domicilij modo caua lxxx. atque vnius pedum ſpecu, nemoroſo vertice, & ſe vaſtis protegens ramis, arborum inſtar, agros longis obtinens vmbris: ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini, ſaxea intus crepidinis corona muſculos complexa pumicis: tam digna miraculo, vt Licinius Murianus ter cos. & nuper prouinciæ eius Legatus, prodendum etiam poſteris putarit, epulatum intra eam ſe cum duodeuicesimo comite, largè ipſa toros præbente fronde, ab omni afflatu ſecurum optantem imbrium per folia crepitus lætiorem, quàm marmorum nitore, picturæ varietate, laquearium auro cubuiſſe in eadem. Aliud exemplum Caij principis, in Veliterno rure mirati vnius tabulata, laxiſque ramorum trabibus ſcamna patula, & in ea epulati, cùm ipſe pars eſſet vmbræ, xv. conuiuarum ac miniſterij capace triclinio, quam cœnam appellauit ille nidũ. Eſt Gortynæ in inſula Creta iuxta fontem platanus vna, inſignis vtriuſque linguæ monumentis, nunquàm folia dimittens: Statimque ei Græciæ fabuloſitas ſuperfuit, Iouem ſub ea cum Europa concubuiſſe: ceu verò non alia eius generis in Cypro: ſed ex ea primum in ipſa Creta (vt eſt natura hominum nouitatis auida) platani ſatæ regenerauere vitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior eſt, quàm Solem æſtate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiam quoque ac ſuburbana ſua Claudio principe Marcelli Eſernini libertus, ſed qui ſe potentiæ cauſa Cæſaris libertis adoptaſſet, ſpado Theſſalicus prædiues, vt meritò dici poſſet is quoque Dionyſius, tranſtulit id genus. Durantque etiam in Italia portenta terrarum, præter illa ſcilicet, quæ ipſa excogitauit Italia.

De chamæplatano, & quis primus tonderit viridaria. CAP. II.

NAnque & chamæplatini vocantur coactæ breuitatis: quoniam arborum etiam abortus inuenimus. Hoc quoque ergo in genere pumilionum infelicitas dicta erit. Fit autem & ſerendi genere, & recidendi. Primus Cn. Matius ex equeſtri ordine, Diui Auguſti amicus, inuenit nemora tonſilia intra hos lxxx. annos.

De peregrinis arboribus, & malo Aſſyria. CAP. III.

PEregrinæ & ceraſi, Perſicæque, & omnes quarum Græca nomina aut aliena: ſed quæ ex his incolarum numero eſſe cœpere, dicentur inter frugiferas. In præſentia externas perſequemur, à ſalutari maximè orſi. Malus Aſſyria, quam alij vocant Medicam, venenis medetur. Folium eius eſt vnedonis, intercurrentibus ſpinis. Pomum ipſum aliâs non manditur: odore præcellit foliorum quoque, qui tranſit in veſtes vnà conditus, arcetque animalium noxia. Arbor ipſa omnibus horis pomifera eſt, aliis cadentibus, aliis matureſcentibus, aliis verò ſubnaſcẽtibus. Tentauere gentes tranſferre ad ſeſe propter remedij præſtantiam fictilibus in vaſis, dato per cauernas radicibus ſpiramento: qualiter omnia tranſitura longius, ſeriarctiſſimè transferriq; meminiſſe cõueniet, vt ſemel quęque dicantur. Sed niſi apud Medos, & in Perſide, naſci noluit. Hæc eſt autem, cuius grana Parthorũ proceres incoquere diximus eſculentis, commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Lanigeras Serum in mentione gentis eius narrauimus.

De Indiæ arboribus, & quando Romæ primùm ebenus. CAP. IIII.

ITem Indiæ arborum magnitudinem. Vnam è peculiaribus Indiæ Virgilius celebrauit ebenum, nuſquam alibi naſci profeſſus. Herodotus eam Aethiopiæ intelligi maluit, in tributi vicem regibus Perſidis è materie eius centenas phalangas tertio quoque anno penſitaſſe Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoque, vicenos dentes elephantorum grandes, quoniã ita ſignificauit, Aethiopas eadem cauſa pendere ſolitos. Tanta ebori authoritas erat vrbis noſtræ trecenteſimodecimo anno: tunc enim author ille hiſtoriam eam condidit Thuriis in Italia. Quò magis mirum eſt, quod eidem credimus, qui Padum amnem vidiſſet, neminem ad id tempus Aſiæ Græciæque, aut ſibi cognitum. Aethiopiæ forma, vt diximus, nuper allata Neroni principi, raram arborem ebenum Meroen vſque à Syene fine imperij, per nongenta xcvj. M. paſſuum, nullámque aliam niſi palmarum generis eſſe docuit. Ideo fortaſſis in tributorum authoritate tertia res fuerit ebenus. Romæ eam Magnus Pompeius in triumpho Mithridatico oſtendit. Accendi eam Fabianus negat: vritur tamen odore iucundo. Duo genera eius: rarum id, quod melius, arboreum, trunco enodi, materie nigri ſplendoris, ac vel ſine arte protinus iucundi: alterum fruticoſum cytiſi modo, & tota India diſperſum.

De ſpina & ficu Indica. CAP. V.

IBi & ſpina ſimilis, ſed deprehenſa vel lucernis, igni protinus tranſiliente. Nunc eas exponam, quas mirata eſt Alexandri Magni victoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipſa ſe ſemper ferens, vaſtis diffunditur ramis: quorum imi adeò in terram curuantur, vt annuo ſpatio infigantur, nouámque ſibi propaginem faciant circa parẽtem in orbem, quodam opere topiario. Intra ſepem eam æſtiuant paſtores, opacam pariter & munitã vallo arboris, decora ſpecie ſubter intuenti,

procúlue fornicato ambitu. Superiores eius rami in excelsum emicant, syluosa multitudine, vasto matris corpore, vt lx. pleræque orbe colligant, vmbra verò bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea causa fructum integens, crescere prohibet. Rarusque est, ne fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesinem maximè amnem.

De arbore pala, & arboribus Indicis sine nominibus, & laniferis. CAP. VI.

MAioralia, pomo & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum viuunt. Folium alas aulum imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duûm. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, vt vno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic, dulcior pomo, sed interaneorum valetudini infesta. Edixerat Alexander, ne quis agminis sui ad pomum attingeret. Genera arborum Macedones narrauere, maiore ex parte sine nominibus. Est & terebintho similis cætera, pomo amygdalis, minore tantùm magnitudine, præcipuæ suauitatis. In Bactris vtique hanc aliqui terebinthum esse proprij generis potius, quàm similem ei, putauerunt. Sed vnde vestes lineas faciunt, foliis moro similis, calyce pomi cynorrhodo. Serunt eam in campis: nec est gratior vllarum prospectus. Oliua Indiæ sterilis, præterquàm oleastri fructu.

De piperis arboribus, de garyophyllo, & alijs pluribus. CAP. VII.

PAssim verò quæ piper gignunt, iuniperis nostris similes: quanquam in fronte Caucasi solibus oppositæ gigni tantum eas aliqui tradidere. Semina à iunipero distant paruulis siliquis, quales in faseolis videmus. Hæ priusquàm dehiscant decerptæ tostæque sole, faciunt quod vocatur piper longum: paulatim verò dehiscentes maturitate, ostendunt candidum piper: quod deinde tostum solibus, colore rugisque mutatur. Verùm & iis sua iniuria est, atque cæli intemperie carbunculantur, fiuntque semina cassa & inania, quod vocant brechmasin, sic Indorum lingua significante abortum. Hæc ex omni genere asperrimum est, leuissimumque & pallidum. Gratius nigrum, leniusque vtroque candidum. Non est huius arboris radix, vt aliqui existimauere, quod vocant zimpiberi, alij verò zingiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia atque Troglodytica in villis nascitur, paruæ herbæ radice candida. Celeriter ea cariem sentit, quamuis in tãta amaritudine. Pretium eius in libras vj. Piper longum facillimè adulteratur Alexandrino sinapi. Emitur in libras x.xv. Album x.vij. nigrum x.iiij. Vsum eius adeò placuisse mirum est. In aliis quippe suauitas cepit, in aliis species inuitauit: huic nec pomi nec baccæ commendatio est aliqua: sola placere amaritudine, & hanc in Indos peti. Quis illa primus experiri cibis vŏluit? aut cui in appetenda auiditate esurire non fuit satis? Vtrunque syluestre gentibus suis est, & tamen pondere emitur, vt aurum vel argentum. Piperis arborem iam & Italia habet, maiorem myrto, nec absimilem. Amaritudo grano eadem quæ piperi musteo creditur esse. Deest tosta illa maturitas, ideoque & rugarum coloriscque similitudo. Adulteratur iuniperi baccis mirè vim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod vocatur garyophyllon, grandius fragiliusque. Traduntur in Indico luco id gigni. Aduehitur odoris gratia. Fert & spina piperis similitudinem, præcipua amaritudine, foliis paruis densisque cypri modo, ramis trium cubitorum, cortice pallido, radice lata, lignosaque, buxei coloris. Hæc in aqua cum semine excepta in æreo vase medicamentum fit, quod vocatur Lycion. Ea spina & in Pelio monte nascitur, adulteratque medicamentum. Item asphodeli radix aut fel bubulum, aut absinthium, vel thus, vel amurca. Lycion aptissimum medicinæ, quod est spumosum. Indi in vtribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt. Spinam ipsam in Græcia quidam pyxacanthum Chironium vocant.

De macir, & saccaro, & arboribus Ariana gentis. CAP. VIII.

ET macir ex India aduehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. Qualis sit ea, incompertum habeo. Corticis melle decocti vsus in medicina ad dysentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile, amplissimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinę tantum vsum. Contermina Indis gens Ariana appellatur, cuius spina lacrymarum pretiosa, myrrhæ similis, accessu propter aculeos anxio. Ibi & frutex pestilens rhaphani, folio lauri, odore equos inuitante; qui penè equitatu orbauit. Alexãdrum primo introitu: quod & in Gedrosis accidit. Item laurino folio & ibi spina tradita est, cuius liquor aspersus oculis, cæcitatẽ infert omnibus animalibus. Necnon & herba præcipui odoris, referta minutis serpentibus, quarum ictu protinus moriendum esset. Onesicritus tradit in Hyrcaniæ conuallibus ficis similes esse arbores, quæ vocentur occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

De bdellio, & arboribus Persici maris. CAP. IX.

VIcina est Bactriana, in qua bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturáque. Gummi alij brochon appellant, alij malachram, alij maldacon. Nigrum verò & in offas conuolutum, hadrobolon. Esse autem debet translucidum simile ceræ, odoratum, & cùm fricatur, pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris vino perfusum, odoratiús. Nascitur & in Arabia, Indiáque, & Media, ac Babylone. Aliqui peraticum vocant ex Media aduectum. Facilius hoc & crustosius, amariusque: at Indicum humidius & gummosum. Adulteratur amygdala nuce. Cætera eius genera cortice scordasti. Ita vocatur arbor æmulo gummi. Sed deprehenduntur (quod semel dixisse & in cæteros odores satis sit) odore, colore, pondere, gustu, igne. Bactriano nidor siccus, multique candidi vngues. Præterea suum pondus, quod grauius esse aut leuius non debeat. Pretium syncero in libras x. terni. Gentes suprà dictas Persis attingit, Rubro mari (quod ibi Persicum vocauimus) longè in terra æstus agente, mira arborum natura. Nanq; eroſæ sale, inuectis derelictisq; similes, siccolitore radicibus nudis polyporũ modo amplexæ steriles harenas spectantur. Eędem mari adueniente fluctibus pulsarę, resistunt immobiles. Quin & pleno æstu operiuntur totæ: apparetq; rerum argumentis asperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda est, species similis vnedonis, pomum amygdalis extrà, intus contortis nucleis.

De arboribus Persicæ insulæ, & laniferis arboribus. CAP. X.

TYlos insula in eodem sinu est, repleta syluis, quà spectat Orientem, quaque & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus fici, flos suauitate inenarrabili, pomum lupino simile, propter asperitatem intactum omnibus animalibus. Eiusdem insulæ excelsiore suggestu laniferæ arbores alio modo, quàm Serum. His folia infœcunda: quæ, ni minora essent, vitium poterant videri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilas, ex quibus vestes pretioso linteo faciunt.

De gossampinis, & arboribus ex quibus vestes fiunt, & quibus modis constent arborum fructus. CAP. XI.

ARbores vocant gossampinos, fertiliore etiam Tylo minore, quæ distat x. M. pass. Iuba circa fruticem lanugines esse tradit, linteaque ea Indicis præstantiora. Arabiæ autem arbores, ex quibus vestes faciant, cynas vocari, folio palmæ simili. Sic Indos suæ arbores vestiunt. In Tylis autem & alia arbor floret albæ violæ specie, sed magnitudine quadruplici, sine odore, quod miremur in eo tractu. Est & alia similis, folioſior tamen roscique floris: quem noctu comprimens, aperire incipit Solis exortu, meridie expandit. Incolæ dormire eum dicunt. Fert eadem insula & palmas, oleasque ac vites, & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturque gelidis fontibus, & imbres accipit. Vicina his Arabia flagitat quandam generum distinctionem, quoniam fructus is constat radice, frutice, cortice, succo, lacryma, ligno, surculo, flore, folio, pomo.

De costo, & nardo, & differentijs nardi. CAP. XII.

RAdix & folium Indis est maximo pretio. Radix costi gustu feruens, odore eximio, frutice aliàs inutili. Primo statim introitu amnis Indi in Patale insula, duo sunt eius genera, nigrũ, & quod melius, candicans. Pretium in libras xvj. De folio nardi plura dici par est, vt principali in vnguentis. Frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragilique, quamuis pingui, situm redolente, vt cyperi, aspero sapore, folio paruo densoque. Cacumina in aristas se spargunt: ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterum eius genus apud Gangem nascens, damnatur in totum, ozænitidis nomine, virus redolens. Adulteratur & pseudonardo herba, quæ vbique nascitur crassiore atque latiore folio, & colore languido in candidum vergente. Itẽ sua radice permissa ponderis causa, & gummi, spumaque argenti, aut stibio, cyperiue cortice. Syncerum quidem leuitate deprehenditur, & colore ruffo, odorisque suauitate, & gustu maximè siccante os, sapore iucundo. Pretium spicæ in libras x. c. Folia diuisere annonam: ab amplitudine hadrosphærum vocatur maioribus foliis x.xxx. Quòd minore folio est mesosphærum appellatur: emitur x. lx. Laudatissimum microsphærum è minimis folium: pretium eius x.lxxv. Odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit, nigriori melior. In nostro orbe proximè laudatur Syriacum, mox Gallicum, tertio loco Creticum, quod aliqui agrium vocant, alij phu, folio olusatri, caule cubitali, geniculato, in purpura albicante, radice obliqua villosaque, & imitante auium pedes. Baccaris vocatur nardum rusticum, de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea omnia herbæ, præter Indicum. Ex iis Gallicum & cum radice vellitur, abluiturque vino. Siccatur in vmbra, alligatur fasciculis in charta, non multùm ab Indico differens, Syriaco tamen leuiùs. Pretium xiij. In his probatio vna, ne sint fragilia, & arida potiùs, quàm sicca, folia. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hirculus vocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maximè adulteratur. Distat, quòd sine caulículo est, & quòd minoribus foliis, quodque radicis neque amaræ, neque odoratæ.

De asaro, amomo, amonide & cardamomo. CAP. XIII.

NArdi vim habet & asarum: quod & ipsum aliqui syluestre nardum appellant. Est autem ederæ foliis rotundioribus tantùm mollioribusque, flore purpureo, radice Gallici nardi: Semen acinosum, saporis calidi ac vinosi. Montibus in vmbrosis bis anno floret. Optimum in Ponto, proximum in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cùm folia mittere incipit, & in sole siccatur, celeriter situm trahẽs ac senescens. Inuenta nuper & in Thracia herba est, cuius folia nihil ab Indico nardo

nardo diſtant. Amomi vna in vſu eſt, Indica vite labruſca: vt alij exiſtimauere, frutice myrtuoſo, palmi altitudine: capitúrque cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. Laudatur quàm maximè Punici mali foliis ſimile, nec rugoſis, colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Herbaceum peius, peſſimúmque candidum, quod & vetuſtate euenit. Pretium vuæ in libras x. lx. friato verò amomo xlviij. Naſcitur & in Armeniæ parte, quę vocatur Otene, & in Media, & in Ponto. Adulteratur foliis Punicis, & gummi liquido, vt cohæreat, conuoluatque ſe in vuæ modum. Eſt & quæ vocatur amomis, minus venoſa atque durior, ac minus odorata: quo apparet, aut aliud eſſe, aut colligi immaturum. Simile his & nomine & frutice cardamomum, ſemine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera: viridiſſimum ac pingue acutis angulis contumax fricanti, quod maximè laudatur: proximum è ruffo candicans: tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu, odoriſque parui: qui verus, coſto vicinus eſſe debet. Hoc & apud Medos naſcitur. Pretium optimi in libras duodecim. Cinnamomo proxima gentilitas erat, ni prius Arabiæ diuitias indicari conueniret, cauſaſq;, quæ cognomen illi felicis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus, & myrrha: hæc & cum Troglodytis communis.

De thuriferaregione. CAP. XIII.

THura, præter Arabiam, nullis, ac ne Arabiæ quidem vniuerſæ. In medio eius ferè ſunt Atramitæ pagus Sabæorum, regni Sabota, in monte excelſo, à quo octo manſionibus diſtat regio eorũ thurifera, Saba appellata, quod ſignificare Græci myſterium dicunt: Spectat ortus Solis æſtiui, vndique rupibus inuia, & à dextera maris ſcopulis inacceſſa. Id ſolum è rubro lacteum traditur. Syluarũ longitudo eſt ſchœnorum xx. latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratoſthenis ratione, ſtadia xl. hoc eſt, paſſ. quinque M. aliqui xxxij. ſtadia ſingulis ſchœnis dedere. Attolluntur colles alti, decurruntq; & in plana arbores ſponte natæ. Terram argilloſam eſſe conuenit, raris fontibus ac nitroſis. Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur vno tramite anguſto. Hi primi commercium thuris fecere, maximeque exercent: à quibus & Minæum dictum eſt. Nec prætereà Arabum alij thuris arborem vident, ac ne horum quidem omnes. Ferúntque M M M. non amplius eſſe familiarum, quæ ius per ſucceſſiones id ſibi vendicent. Sacros vocari ob id, nec vllo congreſſu fœminarum funerúmque, cùm incidant eas arbores aut metant, pollui: atq; ita religione merces augeri. Quidam promiſcuum ius iis populis eſſe tradunt in ſyluis: alij per vices annorum diuidi. Nec arboris ipſius quæ ſit facies, conſtat. Res in Arabia geſſimus, & Romana arma in magnam partem eius penetrauere: Caius etiam Cæſar Auguſti filius inde gloriam petiit: nec tamen ab vllo (quod equidem ſciam) Latino arborum etiam tradita eſt facies. Græcorum exempla variant. Alij folio pyri minore duntaxat, & herbidi coloris, prodidere. Alij lentiſco ſimilem ſubrutilo folio. Quidam terebinthum eſſe, & hoc viſum Antigono regi allato frutice. Iuba rex iis voluminibus, quæ ſcripſit ad Caium Cæſarem Auguſti filium ardentem fama Arabiæ, tradit contorti eſſe caudicis, ramis aceris maximè Pontici. Succum amygdalæ modo emittere, taleſque in Carmania apparere, & in Aegypto ſatas ſtudio Ptolemæorum regnantium. Cortice lauri eſſe conſtat: quidem & foliũ ſimile dixere. Talis certè fuit arbor Sardibus. Nam & Aſiæ reges ſerendi curam habuerũt. Qui mea ætate legati ex Arabia venerunt, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur virgis etiam thuris ad nos commeantibus: quibus credi poteſt, matrem quoque teretem enodi fruticare trunco. Metiſemel anno ſolebat, minore occaſione vendendi. Iam quæſtus alteram vindemiam affert. Prioratque naturalis vindemia circa Canis ortum flagrantiſſimo æſtu, incidentibus quà maximè videatur eſſe prægnans, tenuiſſimuſque tendi cortex. Laxatur hîc plaga, non adimitur. Inde proſilit ſpuma pinguis. Hæc concreta denſatur, vbi loci natura poſcat tegete palmea excipiente, aliubi area circum pauita. Purius illo modo, ſed hoc ponderoſius. Quod in arbore hęſit, ferro depectitur, ideo corticoſum. Sylua diuiſa certis portionibus, mutua innocentia tuta eſt. Neque vllus ſauciasarbores cuſtodit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ vbi thura interpolantur, nulla ſatis cuſtodit diligẽtia officinas. Subligaria ſignantur opifici. Perſona adiicitur capiti denſus ũe reticulus. Nudi emittuntur. Tantò minùs fidei apud nos pœna, quàm apud illos ſyluæ habent. Autumno legitur ex æſtiuo partu. Hoc puriſſimum, candidum. Secunda vindemia eſt vere, adeam hyeme corticibus inciſis. Ruffum hoc exit, nec comparandum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum vocant. Creditur & nouellæ arboris candidius, ſed veteris odoratius. Quidam & in inſulis melius putant gigni. Iuba in inſulis negat naſci. Quod ex rotunditate guttæ pependit, maſculum vocamus, cùm aliâs non ferè mas vocetur, vbi non ſit fœmina. Religioni tributum, ne ſexus alter vſurparetur. Maſculum alij putant à ſpecie teſtium dictum. Præcipua autem gratia eſt mammoſo, cum hærente lacryma priore conſecuta alia miſcuit ſe. Singula hæ manum implere ſolita inuenio, cùm minore diripiendi ambitate lentius naſci liceret. Græci ſtagoniam & atomum tali modo appellant, minorem autem orobiam. Micas concuſſu eliſas mannam vocamus. Etiamnum tamen inueniuntur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc eſt † xxxix. denariorum pondus æquent. Alexandro Magno in pueritia ſine parſimonia thura ingerenti aris, pædagogus Leonides dixerat, vt illo modo, cùm deuiciſſet thuriferas gentes, ſupplicaret. At ille Arabia potitus, thure onuſtam nauem miſit ei, exhortatus, vt largè Deos adoraret. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id vna patente. Digredi via capitale leges fecere. Ibi decimas Deo, quem vocant Sabin, menſura, non pondere, ſacerdotes capiũt. Nec antè mercari licet: inde impenſæ publicæ tolerantur. Nam & benignè certo itinerum numero Deus hoſpites paſcit. Euehi non poteſt, niſi per Gebanitas: itaque & horum regi penditur vectigal. Caput eorum Thomna abeſt à Gaza noſtri litoris in Iudæa oppido lxxx. xxvij. mill. paſſ. quod diuiditur in manſiones camelorum lxij. Sunt & quæ ſacerdotibus dantur portiones, ſcribiſque regum certæ. Sed præter hos & cuſtodes, ſatellitesque, & hoſtiarij, & miniſtri populantur. Iam quacunque iter eſt, aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo, aut pro manſionibus, variiſque portoriis pendunt, vt ſumptus in ſingulos camelos denariũm DCLXXXVIII. ad noſtrum litus colligat: iterumque imperij noſtri publicanis penditur. Itaque optimi thuris libra xvj. pretium habet: ſecunda xv. tertia xiiij. Apud nos adulteratur renſiæ candidæ gemma perquàm ſimili: ſed deprehenditur, quibus dictum eſt, modis. Probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, vt ſtatim ardeat. Item ne dentem recipiat potius, quàm in micas frietur.

De myrrha, & arboribus myrrhæ. CAP. XV.

MYrrham in iiſdem ſyluis permixta arbore naſci tradidere aliqui, plures ſeparatim, Quippe multis in locis Arabiæ gignitur, vt apparebit in generibus. Conuehitur & ex inſulis laudata, petuntque eam etiam ad Troglodytas Sabæi tranſitu maris. Satiua quoque prouenit, multum ſylueſtri prælata. Gaudet raſtris atque ablaqueationibus, melior radice refrigerata. Arbori altitudo ad quinque cubita, nec ſine ſpina, caudice duro & intorto, craſſiore quàm thuris, & ab radice etiam, quàm reliqua ſui parte. Corticem læuem ſimilemque vnedoni: ſcabrum alij ſpinoſumque dixere. Folium oliuæ, verùm criſpius, & aculeatum. Iuba oluſatri. Aliqui ſimilem iunipero, ſcabriorem tantùm ſpinisque horridam, folio rotundiore, ſed ſapore iuniperi. Necnon fuere, qui è thuris arbore vtrunque naſci mentirentur. Inciduntur bis & ipſæ, iiſdemque temporibus, ſed à radice vſque ad ramos, qui valent. Sudant autem ſponte priùs, quàm incidantur, ſtacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac ſatiua, & in ſylueſtri quoque melior æſtiua. Non dant ex myrrha portiones Deo, quoniam & apud alios naſcitur. Regi tamen Gebanitarũ quartas partes eius pendunt. Cæterò paſſim à vulgo coemptam in folles confarciunt, ipſique vnguentarij digerunt haud difficulter odoris atque pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius. CAP. XVI.

GEnera complura: Troglodytica ſylueſtriũ prima. Sequens Minæa, in qua & Atramitica eſt, & Auſaritis Gebanitarũ regno. Tertia Dianitis. Quarta collatitia. Quinta Sembracena, à ciuitate regni Sabæorum mari proxima. Sexta, quam Duſaritin vocant. Eſt & candida vno tantùm loco, quæ in Meſſalũ oppidum confertur. Probatur Troglodytica pinguitudine, & quòd aſpectu aridior eſt, ſordidaq; ac barbara, ſed acrior cæteris. Sembracena prædictis caret vitiis, ante alias hilaris, ſed viribus tenuis. In plenũ autem probatio eſt minutis glebis, nec rotundis, in concretu albicantis ſucci & rabeſcentis: vtq; fracta candidos vngues habeat, guſtu leniter amara. Secunda bonitas intus variæ. Peſſima intus nigra: peior ſi etiam foris. Pretia ex occaſione ementiũ varia. Stactæ verò à vj. ad I. Satiuæ ſummum ad xxij, Erythrææ ad xvj. Hanc volunt Arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad xiij. eius verò quam odorariam vocant, ad xiiij. Adulteratur lentiſci glebis, & gummi. Item cucumeris ſucco amaritudinis cauſa, ſicut ponderis ſpuma argenti. Reliqua vitia deprehenduntur ſapore gummis dente lenteſcentis. Fallaciſſimè autem adulteratur Indica myrrha, quæ ibi de quadam ſpina colligitur. Hoc ſolùm peius India affert facili diſtinctione: tantò deterior eſt.

De maſtiche, ladano, & bruta, enhæmo, & ſtrobo, & deſtyrace. CAP. XVII.

ERgo tranſit in maſtichen, quæ & ex alia ſpina fit in India, itemque in Arabia: lamam vocãt. Sed maſtiche quoque gemina eſt: quoniam & in Aſia Græciaque reperitur herba radice folia emittens, & carduum ſimilem malo, ſeminis plenum: lacrymaque erumpit inciſa parte ſumma, vix vt dignoſci poſſit à maſtiche vera. Necnon & tertia in Ponto eſt, bituminis ſimilior. Laudatiſſima autem Chia candida, cuius pretium in libras xx. nigræ verò xij. Chia è lentiſco traditur gigni gummi modo. Adulteratur, vt thura, reſina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: fortè caſuq; hoc, & inuriafieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum aliâs frondibus animal, odoratorum verò fruticum appetentius, tanquàm intelligant pretia, carpere germinum caules prædulci liquore turgentes, diſtillantemque ab his caſus miſtura ſuccum improbo barbarum villo abſtergere. Hunc glomerari puluere, incoqui Sole. Et ideo in ladano caprarum pilos eſſe. Sed hoc non alibi fieri, quàm in Nabatæis, qui ſunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex authoribus ſtrobon hoc vocant: traduntque ſyluas Arabum paſtu caprarum infringi, atque ita ſuccum villis inhæreſcere: verum autem ladanum Cypri inſulæ eſſe: vt obiter quæque genera odorum dicantur, quamuis non terrarum ordine. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & eſſe œſypum hircorum barbis genibusq; villoſis inhærens, ſed ederæ flore deroſo, paſtibus matutinis, cùm eſt rorulenta Cypros. Deinde nebula ſole diſcuſſa, puluerem madentibus villis adhæreſcere, atque ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro, ex qua id fiat, ledam appellent; etenim illi ledanum vocant. huius pingue inſidere:

† *Quædam exemplaria habent, xxix. denariorum, alia xxviij.*

itaque attractis funiculis herbam eam conuolui, atque ita offas fieri. Ergo in vtraque gente bina genera, terrenum & factitium. Id quod terrenum est, friabile: factitium, lentum. Necnon & fruticem esse dicunt in Carmania, & super Aegyptum per Ptolemæos translatis plantis: aut (vt alij) generante & id thuris arbore: colligique, vt gummi, inciso cortice, & caprinis pellibus excipi. Pretia sunt laudatissimo in libras † asses xl. Adulteratur myrti baccis, & aliis animalium sordibus. Syncero odor debet esse ferus, & quodammodo solitudinem redolens: ipsum visu aridum, tactu statim molescere, accensum fulgere, odore iucundo gratum. Myrtata deprehenduntur, crepitantque in igne. Prætereà syncero calculi potius è rupibus inhærent, quàm puluis. In Arabia & olea dotatur lacryma, qua medicamentum conficitur, Græcis enhæmon dictum, singulari effectu contrahendis vulnerum cicatricibus. In maritimis eæ fluctibus æstuque operiuntur. Nec baccæ nocetur, cùm constet & in foliis salem relinqui. Hæc sunt peculiaria Arabiæ: & pauca prætereà communia, alibi dicenda, quoniam in iis vincitur. Peregrinos ipsa mirè odores & ad exteros petit. Tanta mortalibus suarum rerum satietas est, & alienarum auiditas. Petunt igitur in Helimæos arborem brutam, cupresso fusæ similem, exalbidis ramis, iucundi odoris accensam, & cum miraculo historiis Claudij Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus Parthos tradit. Odorem esse proximum cedro, fumumq; eius cõtra ligna alia remedio. Nascitur vltra Pasitigrin in finibus oppidi Sitacæ, monte Zagro. Petunt & in Carmanos arborem strobum ad suffitus, perfusam vino palmeo accendentes. Huius odor redit à cameris ad solum iucundus, sed aggrauans capita, citra dolorem tamen. Hoc somnum ægris quærunt. His commerciis Carras oppidum aperuere, quod est illis nundinarium. Inde Gabbam omnes petere solebant, dierum xx. itinere, & Palæstinam Syriam. Posteà Characem peti cœptum, ac regna Parthorum ex ea causa, author est Iuba. Mihi ad Persas etiam prius ista portasse, quàm in Syriam aut Aegyptum, videntur, Herodoto teste, qui tradit singula millia talentum thuris annua pensitasse Arabas regibus Persarum. Ex Syria reuehunt styracem, acri odore eius in focis abigentes suorum fastidium. Cæterò, non alia ligni genera sunt in vsu, quàm odorata: cibosq; Sabæi coquunt thuris ligno, alij myrrhæ, oppidorum vicorumque non alio, quàm ex aris, fumo atque nidore. Ad huncergo sanandum vrunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntque tecta. Adeò nulla est voluptas, quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem ad serpentes fugandas vrunt, in odoriferis syluis frequentissimas.

† *Alias, asseres xxx.*

De felicitate Arabiæ. CAP. XVIII.

NOn sunt eorum cinnamomum aut casia: & tamen Felix appellatur Arabia, falsa & ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cùm plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ Diis intellexerat genita, adhibens vrendis defunctis. Periti rerum asseuerant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps nouissimo Poppææ suæ die concremauerit. Aestimentur posteà toto orbe singulis annis tot funera, aceruatimque congesta honori cadauerum, quæ Diis per singulas micas dantur. Nec minus propitij erant mola salsa supplicantibus, imò verò (vt palàm est) placatiores. Verùm Arabiæ etiamnũ felicius mare est. Ex illo nanque margaritas mittit. Minimaque computatione millies centena millia sestertiũm annis omnibus India & Seres peninsulaque illa imperio nostra adimunt. Tantò nobis deliciæ & fœminæ constant. Quota enim portio ex illis ad Deos quæso iam vti ad inferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo, & casia. CAP. XIX.

CInnamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas, princépsue Herodotus, auium nidis, & priuatim phœnicis, in quo situ Liber pater educatus esset, exinuiis rupibus arboribusque decuti, carnis quam ipsæ inferrent pondere, aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante vnguibus diro vespertilionum genere, aligerisque serpentibus: his commentis augentes rerum pretia. Commutata verò fabula est, ad meridiani solis repercussus inenarrabilem quendam vniuersitatis halitum è tota peninsula existere, tot generum auræ spirante concentu, Magniq; Alexandri classibus Arabiam odore primùm nuntiatam in altũ. Omnia falsa, siquidem cinnamomum, idemq; cinnamum, nascitur in Aethiopia Troglyditis connubio permixta. Ij mercantes id à cõterminis, vehunt per maria vasta ratibus, quas neque gubernacula regant, neq; remi trahant vel impellant, non vela, non ratio vlla adiuuet, cùm omnium instar ibi sint homo tantùm & audacia. Præterea hybernum mare exigunt circa brumam, Euris tum maximè flantibus. Hi recto cursu per sinus impellunt, atque à promontorij ambitu Argeste deferunt in portum Gebanitarum, qui vocatur Ocila. Quamobrem illi maximè id petunt, produntque vix quinto anno reuerti negotiatores, & multos interire. Contrà reuehunt vitrea, & ahena, vestes, fibulasque cum armillis ac monilibus. Ergo negotiatio illa fœminarũ maximè fide constat. Ipse frutex duũm cubitorũ altitudine amplissimus, palmique minimus, iiij. digitorum crassitudinis, statim à terra sex digitis surculosus, arido similis. Cùm viret non odoratus, folio origani, siccitate gaudens, sterilior imbre, cæduæ naturæ. Gignitur in planis quidem, sed densissimis in vepribus rubísque, difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit Deus. Iouem hunc intelligunt aliqui: Assabinum illi vocant. xliij. boum caprarumque & arietum extis impetratur venia cædendi. Non tamen aut ante ortum Solis, aut post occasum licet.

licet. Sarmenta hasta diuidit sacerdos, Deoque partem ponit: reliquum mercator in naſſas condit. Est & alia fama, cum Sole diuidi, ternasque partes fieri, dein sorte cremia discerni: quodq; Soli cesserit relinqui, ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas virgultorum tenuissimis partibus, ad longitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mensura, atq; ita ordine. Vilissimum, quod radicibus proximum, quoniam ibi minimum corticis, in quo summa gratiæ. Qua de causa præferuntur cacumina, vbi plurimus cortex. Ipsum verò lignũ in fastidio est propter origani acrimoniã: xylocinnamomũ vocatur. Pretiũ est in libras xx. Quidã cinnami duo genera tradidere, candidius, nigriusque. Quondam præferebatur candidũ, nunc contrà nigrum laudatur: atq; etiã varium præferunt candido. Certissima tamen æstimatio, ne sit scabrũ, atq; vt inter sese tritũ tardè frietur. Damnatur in primis molle, aut cui albet cortex. Ius eius Gebanitarũ rege solo proficiscitur: is edicto mercatu vendit. Pretia quondam fuere in libras denariũm mille. Auctum id parte dimidia est, incensis, vt ferũt, syluis ira barbarorum. Id accideritne ob iniquitatem præpotentiũ, an forte, non satis constat. Austros ibi tam ardentes flare, vt æstatibus syluas accendãt, inuenimus apud authores. Coronas ex cinnamo interrasili auro inclusas, primus omniũ in templis Capitolij atq; Pacis dicauit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem eius magni ponderis vidimus in palatij templo, quod fecerat Diuo Augusto coniux Augusta, aureæ pateræ impositã: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incendio consumptum est. Frutex & casia est, iuxtaq; cinnami campos nascitur, sed in montibus crassiore sarmento, tenui cute veriùs, quàm cortice, quem contra atq; in cinnamo leuari & exinaniri pretium est. Amplitudo frutícis trium cubitorum. Colos triplex. Cùm primùm emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: vltra nigricans. Hæc pars maximè laudatur, ac deinde proxima: damnatur verò candida. Consecant surculos longitudine binũm cubitorum. Mox præsuunt recentibus coriis quadrupedum obid interemptarũ, vt iis putrescentibus vermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum amaritudine. Probatur recens maximè, & quæ sit odoris mollissimi, gustúve quàm maximè feruens potiùs, quàm lento tepore leniter mordens, colore purpureo, quæque plurima minimum ponderis faciat, breui tunicarum fistula, & non fragili. Lactam vocant talem barbaro nomine. Alia est balsamodes, ab odore simili appellata, sed amara, ideoque vtilior medicis, sicut nigra vnguentis. Pretia nulli diuersiora. Optimę in libras x.l, cæteris x.v.

De iscocinnamo, & cancamo, ac taro. CAP. XX.

HIs addidere mangones, quam daphnoiden vocãt, iscocinnamon cognominatã: pretiumq; eius faciunt x.ccc. Adulteratur styrace, & propter similitudinem corticũ lauri tenuissimis surculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margine imperij, quà Rhenus alluit, viuit in aleariis apum sata. Color abest ille torridus sole, & ob id simul idem odor. Ex confinio casiæ cinnamiq; & cancamum ac tarum inuehitur, sed per Nabatæos Troglodytas, qui considere ex Nabatæis.

De sericato, & gabalio, & de myrobalano. CAP. XXI.

EO comportatur & serichatum, & gabalium, quæ intra se consumunt Arabes, nostro orbi tantùm nominibus cognita, sed cum cinnamo casiaque nascentia. Peruenit tamen aliquando serichatum, & in vnguenta additur ab aliquibus. Permutatur in libras x.vj. Myrobalanum Troglodytis, & Thebaidi, & Arabiæ quæ Iudæam ab Aegypto disterminat, commune est, nascens vnguento, vtipso nomine apparet. Quo item indicatur & glandem esse arboris, helio tropio, quam dicemus inter herbas, simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia nascens Sytiaca appellatur, & est candida. Contrà in Thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei quod exprimitur: sed copia Thebaica. Inter hæc Troglodytica vilissima est. Sunt qui Aethiopicam iis præferant, glandem nigrã ac pinguem, nucleoq; gracili, sed liquore, qui exprimitur, odoratiori, nascentem in campestribus. Aegyptiã pinguiorem esse, & crassiori cortice rubentem: & quãuis in paluſtribus nascatur, breuiorem siccioremq;. E diuerso Arabicã viridem ac tenuiorem: & quoniam sit montosa, spissiorem. Longè autem optimã Petræam, ex quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij autem tantùm cortices premunt: medici nucleos, tundentes affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato. CAP. XXII.

MYrobalano in vnguentis similem proximumque vsum habet palma in Aegypto, quæ vocatur adipsos, viridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autem paulò antè, quàm incipiat matureſcere. Quod relinquitur, phœnicobalanus vocatur, & nigreſcit, veſcentesque inebriat. Myrobalano pretiũ in libras x. bini. Institores & fæcem vnguenti hoc nomine appellant. Calamus quoq; odoratus in Arabia nascens, communis Indis atq; Syriæ est: in qua vincit omnes, à nostro mari centum L. stadiis. Inter Libanum montem, aliumq; ignobilem, non (vt quidam existimauere) Antilibanum, in conualle modica iuxta lacum, cuius paluſtria æstate siccantur, tricenis ab eo stadiis calamus & iuncus odorati gignuntur. Sanè enim dicamus & de iunco, quamuis alio herbis dicato volumine, quoniam tamen hic vnguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris sui generis differunt aſpectu: sed calamus præstantior odore, statim è longinquo inuitat, mollior tactu, meliorque qui minus fragilis, & qui assulosè potius quàm raphani modo frangitur. Ineſt fistulæ ara-

neum,quod vocant florem. Præstantior est,cui numerosius. Reliqua probatio,vt niger sit. Damnatur aliubi. Melior,quò breuior & crassior,lentusque in frangendo. Calamo pretium in libras xj. iuncox xv. Traduntque iuncum odoratum & in Campania inueniri. Discessimus à terris Oceanũ spectantibus ad conuexas in nostra maria.

De Hammoniaco,& sphagno. CAP. XXIII.

ERgo Aethiopiæ subiecta Africa Hammoniaci lacrymam stillat in harenis suis: inde & nomine etiam ab Hammonis oraculo,iuxta quod gignitur arbor,quam metopion vocant, resinæ modo aut gummi. Genera eius duo. Thrausto,masculi thuris similitudine, quod maximè probatur. Alterum pingue & resinosum,quod phyrama appellant. Adulteratur harenis, velut nascendo apprehensis. Igitur quàm minimis glebis probatur,& quàm purissimis. Pretium optimi in libras † asses xl. Sphagnos infra eos situs in Cyrenaica prouincia maximè probatur. Alij bryon vocant. Secundum locum obtinet Cyprius,tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto nasci: quin & in Gallia; nec dubitauerim. Sunt enim hoc nomine cani arborũ villi,quales in quercu maximè videmus, sed odore præstantes. Laus prima candidissimis atque altissimis,secunda rutilis,nulla nigris. Et in insulis plerisque nati improbantur,omnesque quibus palmarum,atque non suus odor sit.

† *Asses xxx.*

De cypro,& aspalatho,& maro. CAP. XXIIII.

CYprus in Aegypto est arbor ziziphi foliis,semine coriandri, flore candido odorato. Coquitur hoc in oleo,premiturque postea quod Cyprus vocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimũ habetur è Canopica in ripis Nili nata: secundum Ascalone Iudææ: tertium Cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem,quæ in Italia ligustrum vocetur. In eodem tractu aspalathos nascitur,spina candida,magnitudine arboris modicæ flore rosæ. Radix vnguentis expetitur. Tradunt,in quocunque frutice curuetur arquus cælestis, eandem, quæ sit aspalatho, suauitatem odoris existere,sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Quidam eum Erysisceptrum vocant,alij sceptrum: probatio eius in colore ruffo vel igneo,tactuque spisso,& odore castorei. Permutantur in libras xv. In Aegypto nascitur & maron,peius quàm Lydium,maioribus foliis ac variis. Illa breuia ac minuta & odorata.

De balsamo,& opobalsamo,& xylobalsamo,& styrace,& galbano. CAP. XXV.

SEd omnibus odoribus præfertur balsamum,vni terrarum Iudææ concessum, quondam in duobus tantum hortis,vtroque regio,altero iugerum xx. non amplius,altero pauciorum. Ostendere arbusculam hanc vrbi Imperatores Vespasiani. Clarumque dictu à Pompeio Magno: in triumpho arbores quoque duximus. Seruit nunc hæc, & tributa pendit cum sua gente, in totum alia natura,quàm nostri externique prodiderant. Quippe viti nilior est,quàm myrto. Malleolis seri dicitur, nuper vincta, vt vitis: & implet colles vinearum modo, quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter fruticans, ac rastris nitescit, properatque nasci, intra tertium annum fructifera. Folium proximum rutæ, perpetua coma. Sæuiere in eandem Iudæi,sicut in vitam quoque suam. Contra defendêre Romani,& dimicatum pro frutice est. Seritque nunc eam fiscus: nec vnquam fuit numerosior, aut procerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma, quod vocant eutheriston. Alterum scabro aspectu, incuruum, fruticosum,odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eumeces, quia est reliquis procerius, læui cortice. Huic secunda bonitas, nouissima eutheristo. Semen eius vino proximum gustu, colore ruffum,nec sine pingui: peius in grano,quod leuius atque viridius. Ramus crassior, quàm myrto. Inciditur vitro,lapide,osséisve cultellis. Ferro lædi vitalia odit. Emoritur protinus,eadem amputari superuacua patiens. Incidentis manus libratur artifici temperamẽto, ne quid vltra corticem violet. Succus è plaga manat,quem opobalsamũ vocãt,suauitatis eximiæ,sed tenui gutta, ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex iis nouo fictili cõditur crassiori simili oleo,& in musto candida. Rubescit deinde,simulq; durescit è translucido. Alexandro Magno res ibi gerente, toto die æstiuo vnã concham impleri iustum erat. † Omni verò fœcunditate è maiore horto cõgios senos, minore singulos,cùm duplo rependebatur argento. Nunc etiam singularum arborum largior vena, ter omnibus percutitur æstatibus,posteà deputatur. Et sarmenta quoq; in merce sunt. DCCC. amputatio ipsa surculusque vænit intra quintum demum annũ. Xylobalsamũ vocatur, & coquitur in vnguentis. Pro succo ipsum substituêre officinæ. Corticis etiam ad medicamenta pretium est. Præcipua autem gratia lacrymæ, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Ex hoc buxosum est optimum, quod est odoratissimum: è semine autem maximum & ponderosissimum, mordens gustu, feruensque in ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignauia, sapore piperis. Lacrymæ probatio, vt sit pinguis, tenuis, ac modicè ruffa, & in fricando odorata. Secundus candido colos, peior viridis crassusque, pessimus niger. Quippe, vt oleum senescit. Ex omni incisura maximè probatur, quod antè semen fluxit. Et aliàs adulteratur semine suo, vixq; maleficium deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis, non subacidus, odore tantùm austerus. Vitiatur & oleo rosæ; cyperi, lentisci, balani, terebinthi, myrti, resina, galbano, cera Cypria, prout quæque res fuit. Nequissimè autem gummi, quoniam ipsum quoque inhærescit manu inue-

† *Anni verò fœcunditate è maiore horto congios senos singulis anniis, cùm & duplo &c.*

sa,& in aqua sidit: quæ probatio eius gemina est. Debet syncerum & inhærescere: sed hoc & gummi addita fragili crusta euenit. Et gustu deprehenditur. Carbone verò, quod cera resinaque adulteratum est, nigriori flamma. Nam melle mutatum statim contrahit muscas. Prætereà synceri densatur in tepida aqua gutta sidens ad ima vasis: adulterata olei modo innatat: & si metopio vitiata est, circulo candido cingitur. Summa probatio est, vt lac coagulet, in veste maculas non faciat: nec manifestior alibi fraus. Quippe millibus denarium sextarij empti; vendente fisco trecenis denariis vænerunt. In tantùm expedit augere liquorem. Xylobalsamo pretium in libras vi. Proxima Iudææ Syria supra Phœnicen styracem gignit, circa Gabala & Marathunta & Casium Seleuciæ montem. Arbor est eodem nomine, cotoneo malo similis, lacrymæ ex austero iucundioris, intus similitudo harundinis, succo prægnans. In hanc circa Canis ortum aduolant pennati vermiculi erodentes: ob id in scobe sordescit. Styrax laudatur post suprà dicta ex Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minimè. Ex Amano Syriæ medicis, sed vnguentariis magis. Colos in quacunq; natione præfertur ruffus, & pinguiter lentus: deterior furfurosus, & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina vel gummi, aliàs melle, aut amygdalis amaris: omniaque ea deprehenduntur gustu. Pretium optimo xix. Exit & in Pamphylia, sed aridior, minusque succosus. Dat & galbanum Syria in eodem Amano monte ferula, quam eiusdem nominis resinæ modo stagonitin appellant. Quod maximè laudant, cartilaginosum, purum ad similitudinem Hammoniaci, minimeque lignosum. Sic quoq; adulteratur faba sagapeno. Syncerum si vratur, fugat nidore serpentes. Permutatur in libras v. Medicinæ hoc tantùm.

De panace,& spondylio,& malobathro. CAP. XXVI.

PAnacem & vnguentis eadem gignit, nascentem & in Psophide Arcadiæ, circaque Erymanthi fontes,& in Africa,& in Macedonia: ferula sui generis v. cubitorum, foliis primò quaternis, mox senis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis,& cacumine verò oleagineis, semine in muscariis dependente, vt ferulæ: Excipitur succus inciso caule messibus, radice in autumno. Laudatur candor eius coacti. Sequens pallido statera. Niger color improbatur. Pretium optimo in libras biniasses. Ab hac, ferula differt quæ vocatur spondylion, foliis tantùm, quia sunt minora & platani diuisura, Non nisi in opacis gignitur. Semen eodem nomine silis speciem habet, medicinæ tantùm vtile. Dat & & malobathron Syria, arborem folio conuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliore eiusdem Aegypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gignitradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, scabrumque, quodam salis gustu. Minus probatur cãdidum. Celerrimè situm in vetustate sentit. Sapor eius nardo similis esse debet sub lingua. Odor verò in vino sufferuefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio simile est, à singulis ad ccc, peruenire libras: oleum autem ipsum in libras lx.

De oleo omphacio. CAP. XXVII.

OLeum & omphacium est. Fit duobus generibus,& totidem modis, ex olea,& vite: olea adhuc alba expressa: deterius ex druppa: ita vocatur priusquam cibo matura sit, iam tamen colorem mutans. Differentia, quòd hoc viride est, illud candidum. E uite fit pſythia aut amminea, cùm sint acini ciceris magnitudine ante Canis ortum. In prima lanugine demetitur vua, eiusque melligo. Reliquum corpus sole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur: subin de Cyprio ære seruatur. Optima, quæ ruffa, acriorque, & aridior. Pretium omphacio in libras vi. Fit & alio modo, cùm in mortariis vua immatura teritur: siccataq; in sole, posteà digeritur in pastillos.

De bryo & œnanthe,& de elate arbore,& cinnamo caryopo. CAP. XXVIII.

FEodem & bryon pertinet, vua populi albæ. Optima circa Gnidum aut Cariam, in sitientibus aut siccis asperisq; : secunda in Lyciæ cedro. Eôdem & œnanthe pertinet. Est autem vitis labrusca vua. Colligitur, cùm floret, id est, cùm optimè olet. Siccatur in vmbra substrato linteo, atque in cados conditur. Præcipua ex Parapotamia: secunda ab Antiochia, atque Laodicea Syriæ, tertia ex montibus Medicis. Hæc vtilior medicinæ. Quidam omnibus iis præferunt eam, quæ in Cypro insula nascitur. Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantùm pertinet, vocaturque massaris. Omnis autem ex alba labrusca præstantior, quàm è nigra. Est prætereà arbor ad eadem vnguenta pertinens, quam alij elatem vocant, quod nos abietem, alij palmam, alij spathen. Laudatur Hammoniaca maximè, mox Aegyptia. Dein Syriaca, duntaxat in locis sitientibus odorata, pingui lacryma, quæ in vnguenta additur ad domandum oleum. In Syria gignitur & cinnamum, quod caryopon appellant. Hic est succus nuci expressus, multum à surculo veri cinnami differens, vicina tamen gratia. Pretium in libras asses quadraginta.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSTERTIVS.

PROEMIVM.

HACTENVS in odoribus habent pretia syluæ: erantque per se mira singula; iuuátque luxuriam ea omnia miscere, & è cunctis vnum odorem facere: ita reperta sunt vnguenta.

De vnguentis, & quando primùm sunt cognita nobis, & de compositione. CAP. I.

QVis primus inuenerit non traditur. Iliacis temporibus non erant: nec thure supplicabatur: Cedri tantùm & citri suorum fruticum in sacris fumo conuolutum nidorem verius, quàm odorem, nouerant, iam rosæ succo reperto. Nominatur enimid quoque in olei laude. Persarum esse debet gentis vnguentium. Illi madent eo, & accersita commendatione, ingluuie natum virus extinguunt. Primùm, quod equidem inueniam, castris Darij regis expugnatis, in reliquo eius apparatu Alexander cepit scrinium vnguentorum. Posteà voluptas eius à nostris quoque inter laudatissima atque etiam honestissima vitæ bona admissa est. Honósque is & ad defunctos pertinere cœpit. Quapropter plura de eo dicemus. Quæ ex his non erunt fruticum, ad præsens nominibus tantùm indicabuntur: natura verò eorum suis reddetur locis. Vnguentis cognomina dedere aliis patriæ, aliis succi, aliis arbores, aliis causæ. Primumque id scire conuenit, mutatam authoritatem, & sæpius trãsisse gloriam. Laudatissimum fuit antiquitus in Delo insula, posteà Mendesium. Nec mistura & compositione tantùm hoc accidit: sed iidem succi varie alibi atque alibi ad quælibet preualuere, aut degenerauere. Irinum Corinthi diu maximè placuit, posteà Cyzici; simili modo rhodinum Phaseli: quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Præneste. Crocinum in Solis Ciliciæ diu maximè laudatum, mox Rhodi. Oenanthinum in Cypro, deinde in Aegypto præpositum, posteà Adramyttio. Amaracinum in Coo: posteà eodem loco prælatum est Melinum, Cyprinum in Cypro, deinde in Aegypto, vbi Mendesium & Metopium subitò gratius factum est. Mox hæc abstulit Phœnice, & Cyprini laudem Aegypto reliquit. Panathenaicon suum Athenæ per seueranter obtinuere. Fuerat & pardalium in Tarso: cuius etiam compositio & mistura obliterata est. Narcissinum quoque ex flore narcissi desit componi. Ratio faciendi duplex: succus, & corpus. Ille olei generibus ferè constat, hoc odorum. Hæc stymmata vocant, illa hedysmata. Tertius inter hæc est colos, multis neglectus. Huius causa adduntur cinnabari & anchusa. Sal aspersus olei naturam coërcet. Quibus anchusa adiecta est, sal non additur. Resina aut gummi adiiciuntur ad continendum odorem in corpore. Celerrimè is euanescit atque defluit, si non sint hæc addita. Vnguentorum expeditissimum fuit, primúmque, vt verisimile est, è bryo & balanino oleo, de quibus suprà diximus. Increuit deinde Mendesium, balanino resina mista, magisq; etiamnum Metopio. Oleum hoc est, amygdalis amaris expressum in Aegypto. Cui addidere omphacium, cardamomum, iuncũ, calamum, mel, vinum, myrrham, semen balsami, galbanum, resinam terebinthinam. Et è vilissimis quidem hodie est, ob id creditum & id in vetustissimis esse, quod constat oleo myrteo, calamo, cupresso,

presso, cypro, lentisco, malogranati cortice. Sed diuulgata maximè vnguenta crediderim rosa, quæ plurima vbique gignitur. Itaque simplicissima rhodini mistura diu fuit, additis omphacio flore rosæ, crocino, cinnabari, calamo, melle, iunco, salis flore aut anchusa, vino. Similis ratio & in crocino, additis cinnabari, anchusa, vino. Similis & in sampsuchino, admistis omphacio, calamo. Optimum hoc in Cypro & Mitylenis, vbi plurima sampsuchus. Miscentur & viliora genera olei è myrto, lauro, quibus additur sampsuchinum, lilium, fœnumgræcum, myrrha, casia, nardum, iuncus, cinnamomũ. E malis quoq; cotoneis & strutheis fit oleum (vt dicemus) melinum, qp in vnguenta transit, admistis omphacio, cyprino, sesamino, balsamo, iunco, casia, abrotano. Susinum tenuissimum omnium est. Constat ex liliis, balano, calamo, melle cinnamomo, croco, myrrha, aspalatho. Et idem cyprinum ex cypro, & omphacio, & cardamomo, calamo, aspalatho, abrotano. Aliqui & in cyprinum addunt myrrham & panacen. Hoc optimum Sidone, mox Aegypto, si non addatur sesaminum oleum. Durat & quadriennio. Excitatur cinnamomo. Telinum fit ex oleo recenti, cypero, calamo, melilloto, fœnogræco, melle, melino, maro, amaraco. Hoc erat celeberrimum Menandri Poetæ Comici ætate. Posteà multo successit propter gloriam appellatum megalium, ex oleo balanino, balsamo, calamo, iunco, xylobalsamo, casia, resina. Huius proprietas, vt ventiletur in coquendo, donec desinat olere. Rursus refrigeratum, odorem suum capit. Singuli quoque succi nobilia vnguenta faciũt. In primis malobathrum, posteà iris Illyrica, & Cyzicena amaracus. Herbarij in vtraque pauca, sed alia alij miscent: qui plurima, alterutri mel, salis florem, omphacium, agni folia, panacem, externa omnia & prodigiosa. Cinnamino adiicitur balaninum oleum, xylobalsamum, calamus, iuncus, balsami semina, myrrha, mel odoratum. Vnguẽtorum hoc crassissimum. Pretia ei à xxxv. ad x.ccc. Nardinum siue foliatum constat omphacio, balanino, iunco, costo, nardo, amomo, myrrha, balsamo. In hoc genere conuenlet meminisse, herbarum, quæ nardum Indicum imitentur, species nouem à nobis esse dictas: tanta materia adulterandi est. Omnia autem acutiora fiunt costo, amomo, quæ maximè nares feriunt: crassiora myrrha suauioraque: medicinæ autem vtiliora croco: acerrima per se amomo. Hoc & capitis dolores facit. Quidam satis habent aspergere, quæ sunt pretiosissima, cæteris decoctis, impendio parcentes: sed non eadem est vis, nisi vnà decoctis. Myrrha & per se vnguentum facit sine oleo, stacte duntaxat; alioquin nimiam amaritudinẽ affert. Cyprino viride fit, susino vnguinosum, Mendesio nigrũ, rhodino candidũ, myrrha pallidũ. Hæc sunt antiquæ inuẽtionis genera, & posteà officinarũ furta. Nunc dicetur cumulus ipse deliciarum, & summa authoritas rei.

Quod vnguentum regale vocetur, & quæ diapasmata, & qualiter seruentur. CAP. II.

ERgo regale vnguentum, appellatum, quoniam Parthorum regibus ita temperatur, constat myrobalano, costo, amomo, cinnamomo, comaro, cardamomo, nardi spica, maro, myrrha, casia, styrace, ladano, opobalsamo, calamo iuncoque Syrio, œnanthe, malobathro, serichato, cypero, aspalatho, panace, croco, cypro, amaraco, colato melle, vino. Nihilque eius rei causa in Italia victrice omnium, in Europa verò tota, præter irin Illyricam, & nardum Gallicum, gignitur. Nam vinum, & rosa, & myrti folia oleumque, communia ferè omnium terrarum intelliguntur. Siccis odoribus constant, quæ diapasmata vocantur. Nam fæcem vnguenti magma appellant. Inter omnes potentissimus odor, quisquis nouissimè additur. Vnguenta optimè seruantur in alabastris, odores in oleo: quod diuturnitati eorum tantò vtilius, quantò pinguius, vt ex amygdalis. Et ipsa vnguenta vetustate meliora. Solinimicus his, quamobrem in vmbra coquuntur plumbeis vasis. Experimentũ eorum inuersa manu capitur, ne carnosæ partis calor vitiet.

Quanta in vnguentis luxuria, & quando primùm Romanis in vsu. CAP. III.

HAec est materia luxus è cunctis maximè superuacui. Margaritæ enim gemmæque ad hæredem tamen transeunt: vestes prorogant tempus: vnguenta illico expirant, ac suis moriuntur horis. Summa commendatio eorum, vt transeunte fœmina odor inuitet etiam aliud agentes. Exceduntque quadringenos denarios libræ. Tanti emitur voluptas aliena. Etenim odorem qui gerit, ipse non sentit. Sed & hæc aliqua differentia signanda sunt. In M. Ciceronis monumentis inuenitur, vnguenta gratiora esse, quæ terram, quàm quæ crocum sapiant: quando etiam corruptissimo in genere magis tamen iuuat quædam ipsius vitij seueritas. Sed quosdam crassitudo maximè delectat spissum appellantes: liniqueiam non solùm perfundi vnguentis gaudent. Vidimus etiam vestigia pedum tingi: quod M. Othonem monstrasse Neroni principi ferebant. Quæso vt qualiter sentiretur, iuuaretque ab ea parte corporis? Necnon aliquem ex priuatis audiuimus iussisse spargi parietes balinearum vnguento, atque Caium principem solia temperari: ac ne principale videatur hoc bonum, & posteà quendam ex seruis Neronis. Maximè tamen mirum est, hanc gratiam penetrasse & in castra. Aquilæ certè ac signa, puluerulenta illa & custodiis horrida, iunguntur festis diebus: vtinámque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est, nimirum hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicere aquilæ. Ista patrocinia quærimus vitiis, vt per hocius sumantur sub casside vnguenta. Quando id primum ad Romanos penetrauerit, non facilè dixerim. Certum est Antiocho rege Asiaque deuictis, vrbis anno quingentesimo sexagesimoquinto, P. Liciniũ Crassum, L. Iulium Cæsarẽ Censores edixisse, ne quis venderet vnguenta exotica: sic enim appellauere. At hercule iam

iam quidam etiam in potus addunt: tantique amaritudo est, vt odore prodigo fruantur ex vtraque parte corporis. L. Plotium, L. Plancibis Consulis Censorisque fratrem, proscriptum à Triumuiris, in Salernitana latebra vnguenti odore proditum constat: quo dedecore tota absoluta proscriptio est. Quis enim non meritò iudicet periisse tales? Cæterùm terrarum omnium Aegyptus accommodatissima vnguentis: ab ea Campania est, copia rosæ.

De palmis, & natura earum, & generibus. CAP. IIII.

IVdæa verò inclyta est vel magis palmis: quarum natura nunc dicetur. Sunt quidem & in Europa, vulgoque Italia, sed steriles. Ferunt in maritimis Hispaniæ fructum, verùm immitem: dulcemin Africa, sed statim euanescentem. Contrà in Oriente ex his vina, gentiumque aliquibus panis: plurimis verò etiam quadrupedum cibus. Quamobrem iure dicentur externæ. Nulla est in Italia sponte genita, nec in alia parte terrarum, nisi in calida: frugifera verò nusquam, nisi in feruida. Gignitur leui sabulosaque terra, maiore in parte & nitrosa. Gaudet & riguis, totóque anno bibere cùm amet, anno sitienti. A fimo quidam etiam lædi putant: & Assyriorum pars aliqua, si non riuis misceatur. Genera earum plura: & prima fruticem non excedentia: sterilem hunc, aliubi & ipsum fertilem, breuique ramorum orbe foliosum. Tectorij vicem hic parietibus, pleriſque in locis præstat contra aspergines. Procerioribus sylua arbore ex ipsa, foliorum aculeo fruticante circa totas pectinatim, quas syluestres intelligi necesse est. Incerta tamen libidine etiam mitioribus se miscent. Reliquæ teretes atque proceræ, densis gradatisque corticum pollicibus, vt orbibus, faciles se ad scandendum Orientis populis præbent, vtilem sibi arborisque induuiis circulum mira pernicitate tum homine subeunte. Coma omnis in cacumine: & pomum est, non inter folia, vt in cæteris, sed suis inter ramos palmitibus racemosum, vtraque natura vuæ atque pomi. Folia cultrato mucrone, lateribus in sese bifidatis, bellas primùm demonstrauere gemmas: nunc ad funes vitilium que nexus & capitum leuia vmbracula finduntur. Arboribus, imò potius omnibus quæ terra gignat, herbisq; etiam, vtrunque sexum esse diligentissimi naturę tradunt. Quod in plenum satis sit dixisse hoc in loco. Nullis tamen arboribus manifestius. Mas in palmite floret, fœmina citra florem germinat tantùm spinæmodo. Vtrisque autem prima nascitur pomi caro: posteà lignum intus, hoc est semen eius. Argumentum, quod paruæ sine hoc reperiuntur in eodem palmite. Est autem oblongum, non, vt oliuis, orbiculatum. Præterea cæsum à dorso puluinata fissura, & in aluo media pleriſque vmbilicatum, vnde primum spargitur radix. Seritur autem pronum, & bina iuxta composita semina, supérq; totidem, quoniam infirma singulis planta est: quaternæ coalescunt. Multis candidisque lignum hoc à carnibus discernitur tunicis, aliis corpori adhærentibus: laxéque distans, tantùm cacumini filio adhæret. Caro matureſcit anno. Quibusdam tamen in locis, vt in Cypro, quanquam ad maturitatẽ non perueniat, grato sapore dulcis est: folium ibi latius, fructúsque reliquis rotundior: nec vt deuoretur corpus, verùm vt expuatur, succo modò expresso. Et in Arabia languidè dulces traduntur esse palmæ; quanquam Iuba apud Scenitas Arabas præfert omnibus saporibus, quam vocant dabulan. Cæterò non sine maribus gignere fœminas sponte edito nemore confirmant: circáque singulos plures nutare in eum pronas blandioribus comis. Illum erectis hispidum, afflatu visúque ipso & puluere etiã reliquas maritare. Huius arbore excisa viduas pòst sterilescere fœminas. Adeóque est Veneris intellectus, vt coitus etiam excogitatus sit ab homine, ex maribus flore ac lanugine, interim verò tantùm puluere insperso fœminis. Seruntur autem palmæ & trunco, duûm cubitorum longitudine, à cerebro ipso arboris viridi fissuris diuiso atque defosso. Et ab radice auulsæ vitalis est satus, & ramorum tenerrimis. In Assyria, ipsa quoque arbor strata in solo humido tota radicatur, sed in frutices, non in arborem. Ergo plantaria instituunt, annicula sque transferunt, & iterum bimas. Gaudent enim mutatione sedis. verna alibi, in Assyria autem circa Canis ortum. Nec ferro attingunt ibi nouellas: sed religant comas, vt in altitudinem exeant. Robustas deputant crassitudinis gratia, semipedales ramorum reliquentes truncos, qui decisi alibi necant matrem. Diximus salsum ab his solum diligi. Ergo vbi non est tale, salem aspergunt, non radicibus, sed longius paulo. Quædam in Syria & Aegypto in binos diuidunt se truncos: in Creta & ternos, quædam & in quinos. Ferunt statim in trimatu. In Cypro verò, Syria, Aegypto, quadrimæ aliæ, aliæ quinquennes, altitudine hominis, nullo intus pomi ligno, quamdiu sunt nouellæ, ob id spadonum accepto nomine. Genera earum multa. Sterilibus ad materias, operumque lautiora vtitur Assyria, & tota Persis. Sunt & cæduæ palmarum quoque syluæ, germinantes rursus ab radice succisæ. Dulcis Medulla earum in cacumine, quod cerebrum appellant; exemptáque viuunt, quod non aliæ. Vocantur autem chameropes, folio latiore ac molli, ad vitilia vtilissimo. Copiosæ in Creta, sed magis in Sicilia. E palmis prunæ viuaces, igniſq; lentus. Fructiferarum aliis breuius lignum in pomo, aliis longius: his mollius, illis durius: quibusdã osseum lunatúmque, dente contra fascinantes religione politum. Aliud pluribus vestitum paucioribusue tunicis: aliud crassioribus tenuioribusue. Ita fiunt vndequinquaginta genera, si quis omnium persequi velit nomina etiam barbara, vinorumque ex iis differẽtias. Clarissimæ omnium, quas regias appellauere ab honore: quoniam regibus tantùm Persidis seruabantur, Babylone natæ vno in horto Bagou. Ita enim vocant spadones: qui apud eos etiam regnauere. Hortus ille nunquàm nisi

nisi dominantis in aula fuit. At in meridiano orbe præcipuam obtinent nobilitatem syagri, proximamque margarides. Eæ breues, candidæ, rotundæ, acinis, quàm balanis, similiores. Quare & nomen à margaritis accepere. Vna earum arbor in Chora esse traditur, vna & syagrorum. Mirúmq; de ea accepimus, cùm phœnice aue, quæ putatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse, emori acrenasci ex seipsa: erátque, cùm hæc proderem, fertilis. Ipsum pomum grande, durum, hortidum, & à cæteris generibus distans sapore ferino, quem fermè in apris nouimus: euidentissimeque causa est nominis. Quarta authoritas sandalidum, à similitudine appellatarum. Iam in Aethiopiæ fine quinq; earũ nec plures arbores tradunt, nõ raritate magis, quàm suauitate mirabiles. Ab his caryotæ maximè celebrantur, & cibo quidem, sed & succo vberrimæ. Ex quibus præcipua vina Orienti, iniqua capiti, vnde pomo nomen. Sed vt copia ibi atque fertilitas, ita nobilitas in Iudæa, nec in tota, sed Hierichunte maximé. Quanquàm laudatæ & Archelaide, & Phaselide, atque Liuiade, gentis eiusdem conuallibus. Dos his præcipua succo pingui lactentibus, quodam que vini sapore in melle prædulci. Sicciores in hoc genere Nicolai, sed amplitudinis præcipuæ, quaterni cubitorum longitudinem efficiunt. Minus speciosæ, sed sapore caryotarum sorores, ob hoc adelphides dictæ, proximam suauitatem habent, non tamen eandem. Tertium ex his genus pateton, nimio liquore abundat: rumpitque se pomi ipsius, etiam in sua matre, ebrietas, calcatis similis. Suum genus è sicciore turba dactylis, prælonga gracilitate curuatis interim. Nam quos ex his honori Deorum dicamus, Chydæos appellauit Iudæa, gens contumelia numinum insignis. In totum arentes Thebaides atque Arabicæ, macroque corpore exiles, & assiduo vapore torrentes, crustam veriùs, quàm cutem, obducunt. In ipsa quidem Aethiopia friatur (tanta est siccitas) & farinæ modo spissatur in panem. Gignitur autem in frutice ramis cubitalibus, folio latiore, pomo rotundo, sed maiore, quàm mali, amplitudine: Cycas vocant. Triennio matureſcunt. Semperque frutici pomũ est subnascente alio. Thebaidis fructus extẽplo in cados cõditur, cum sui ardoris anima: ni ita fiat, celeriter expirat: marcescitq; non retostus furnis. Ex reliquo genere plebeiæ videntur. Syri & Iuba tragemata appellant. Nam in aliqua parte Phœnices Ciliciæq;, populari etiam nomine à nobis appellantur balani. Eorũ quoq; plura genera. Differunt figura rotunditatis aut proceritatis. Differunt & colore, nigriores ac rubentes. Nec pauciores ficu traduntur colores. Maximè tamen placent candidi. Distant & magnitudine, prout multi cubitũ effecere. Quidam sunt non ampliores faba. Seruantur hi demum, qui nascuntur in salsis atque sabulosis, vt in Iudæa, & Cyrenaica Africa. Non item in Aegypto, Cypro, Syria, & Seleucia Assyriæ. Quamobrem sues, & reliqua animalia ex his saginãtur. Vitiati aut vetusti eius pomi signum est, decidisse candidam verrucam, quæ racemo adhæserit. Alexandrimilites palmis viridibus strangulati sunt. In Gedrosis id factum est pomi genere, alibi copia euenit. Est enim tanta musteis suauitas, vt finis mandendi non nisi periculo fiat.

De Syriæ arboribus. CAP. V.

SYria præter hanc peculiares habet arbores. In nucum genere pistacia nota. Prodesse aduersus serpentium traduntur morsus, & potu & cibo. In ficorum autem caricas, & minores eius generis, quæ cottana vocant. Item pruna in Damasco monte nata, & myxa: vtrahque iam familiarem Italiæ. Ex myxis in Aegypto & vina fiunt. Iuniperi similem habent Phœnices & cedrum minorem. Duo eius genera, Lycia & Phœnicia. Differunt folio. Nam quæ durum, acutum, spinosum habet, oxycedros vocatur, ramosa & nodis infesta. Altera odore præstat. Fructum ferunt myrti magnitudine, dulcem sapore. Et maioris cedri duo genera. Quæ floret, fructum non fert. Frugiferanon floret: & in ea antecedentem fructum occupat nouus. Semen eius cupresso simile. Quidam cedrelaten vocant. Ex hac resina laudatissima. Materiæ verò ipsi æternitas. Itaque & simulacra deorum ex ea factitauerunt. Cedrinus est Romæ in delubro Apollo Sosianus, Seleucia aduectus. Cedro similis in Arcadia est arbor: in Phrygia frutex vocatur.

De terebintho. CAP. VI.

SYria & terebinthum habet. Ex his mascula est sine fructu, Fœminarum duo genera. Alteri fructus rubet lentis magnitudine, alteri pallidus. Cum vite matureſcit, non grandior faba, odore iucundior, tactu resinosus circa Idam Troadis. Sed in Macedonia breuis arbor hæc atque fruticosa, in Damasco Syriæ magna. Materies ei admodũ lenta, ac fidelis ad vetustatem, eximij ac nigri splendoris: flos racemosus oliuæ modo, sed rubens: folia densa. Fert & folliculos emittentes quædã animalia, ceu culices, lentoremque resinosum, qui & cortice erumpit. Etiã rhus Syriæ mascula fert, sterili fœmina, folio vlmi paulo longiore & piloso, foliorum inter se semper contrariis pediculis, gracili breuique ramo. Pelles candidæ conficiuntur iis. Semen lenti simile, cùm vua rubescit, quod vocatur rhus, medicamentis necessarium.

De Ficu Aegyptia, & Cypria. CAP. VII.

ET in Aegypto multa genera, quæ non alibi. Ante omnia ficus, ob id Aegyptia cognominata. Arbor moro similis folio, magnitudine, aspectu. Pomum fert non ramis, sed caudice ipso. Idq; ipsum ficus est prædulcis, sine granis interioribus, perquàm fœcundo prouentu, scalpendo tantùm ferreis vnguibus: aliter non matureſcit. Sed cùm factum est quarto die demetitur, alio subnascente:

septeno ita numerosa partu, per singulas æstates multo lacte abundante. Subnascitur, etiam si non scalpatur, fœtus quater æstate, priorem que expellit immaturum. Materies proprij generis inter vtilissimas. Cæsa statim stagnis mergitur. Hoc est eius siccari. Et primò sidit, postea fluitare incipit: cortoque fugit eam alienus humor, qui aliam omnem rigat. Cùm innatare cœpit, tempestiuæ habet signum. Huic similis quadantenus quæ vocatur Cypria ficus in Creta. Nam & illa in caudice ipso fert pomum, & ramis, cùm in crassitudinem adoleuere. Sed hæc germina emittit sine vllis foliis radicis similia. Caudex arboris similis populo, folium vlmo. Fructus quaternos fundit: toties & germinat. Sed grossus eius nō matures cit, nisi incisura emisso lacte. Suauitas & interiora fici, magnitudo sorbi.

De Ceraunia siliqua. CAP. VIII.

SImilis his siliqua, quam Iones ceraunian vocant: trunco & ipsa fertilis, sed pomo siliquæ. Obid quidam Aegyptiam ficum dixere, errore manifesto. Non enim in Aegypto nascitur, sed in Syria Ioniaque, & circa Gnidum, atq; in Rhodo, semper comantibus foliis, flore candido, cum vehementia odoris: plantigera imis partibus, & ideo superficie flauescens, succum auferente sobole. Pomo antecedentis anni circa Canis ortus detracto, statim alterum parit: postea florem, per Arcturū hyeme fœtus enutriente.

De Persica Aegypti, & spina Aegyptia. CAP. IX.

AEgyptus & persicam arborem sui generis habet, similem pyro, folia retinentem. Fertilitas assidua ei, subnascente crastino fructu. Maturitas Etesiarum afflatu. Pomum longius pyro, inclusum amygdalæ putamine & corio colore herbido: sed vbi nux illi, huic pomum, differens breuitate ac mollitie: & quamuis blandiatur prædulcis suauitas, innocuum. Materies bonitate, firmitudine, nigritia quoque nihil differens à loto. Simulacra ex ea factitauere, non eadem gratia, quàm fideli materie, vt ex arbore quam balanum appellauimus, magna ex parte contorta. Naualis itaque tantùm est. At è diuerso cuciin magno honore, palmæ similis, quādo & eius foliis vtuntur ad textilia. Differt, quòd in brachia ramorum spargitur. Pomo magnitudo, quæ manum impleat, color fuluus, commendabilis succo ex austero dulci. Lignum intus grande, firmæque duritię, ex quo velares detornant annulos. In eo nucleus dulcis, dum recens est. Siccatus durescit ad infinitum, vt mandi non possit, nisi pluribus diebus maceratus. Materies crispioris elegantiæ, & ob id Persis gratissima. Nec minus spina celebratur in eadem gente duntaxat nigra, quoniam incorrupta etiam in aquis durat, ob id vtilissima nauium costis. Candida facilè putrescit. Aculeus spinarum & in foliis. Semen in siliquis, quo coria perficiuntur gallæ vice. Flos & coronis iucundus, & medicamentis vtilis. Manat & gummi ex ea. Sed præcipua vtilitas, quòd cæsa anno tertio resurgit. Circa Thebas hæc, vbi & quercus, & Persica, & oliua, ccc. à Nilo stadiis sylueſtri tractu, & suis fontibus riguo.

De pruno, & arboribus circa Memphim. CAP. X.

IBi & prunus Aegyptia, non dissimilis spinæ proximè dictæ, pomo mespili, matures cens bruma, nec folia dimittens. Lignum in pomo grande, sed corpus ipsum natura copiaque messium instar incolis. Purgatum enim tundunt, seruantque eius offas. Sylueſtris fuit circa Memphim regio tam vastis arboribus, vt terni nequirent vel circumplecti, vnius peculiari miraculo, nec pomū propter, vsúmve aliquem, sed euentum. Facies enim spinæ folia habet ceu pennas, quæ tactis ab homine ramis, cadunt protinus, ac posteà renascuntur.

De gummi generibus, & papyro. CAP. XI.

GVmmi optimum esse ex Aegyptia spina conuenit, vermiculatum, colore glauco, purum, sine cortice, dentibus adhærens. Pretium eius in libras x. III. Deterius ex amygdalis amaris & cerasō, pessimum ex prunis. Fluit & ex vitibus, infantium hulceribus aptissimum. & aliquando ex olea dentium dolori: vlmo etiam in Coryco monte Ciliciæ, ac iunipero, ad nihil vtile: ex vlmi verò gummi & culices ibi enascuntur. Fit & sarcocolla (ita vocatur arbor) gummi vtilissimum pectoribus ac medicis, simile pollini thuris: & ideo candidum, quàm ruffum, melius. Pretium eius, quod suprà. Nondū paluſtria attigimus, nec frutices amniū. Prius tamen, quàm digrediamur ab Aegypto, & papyri natura dicetur, cùm chartæ vsu maximè humanitas vitæ constet & memoria. Et hanc Alexandri Magni victoria repertam, author est M. Varro, condita in Aegypto Alexandria. Anteà nō fuisse chartarum vsum: in palmarum foliis primò scriptitatum: deinde quarundam arborum libris. Posteà publica monumenta plumbeis voluminibus, mox & priuata linteis confici cœpta, aut ceris. Pugillarium enim vsum fuisse etiam ante Troiana tempora inuenimus apud Homerum. Illo verò prodente, ne terram quidem ipsam totam fuisse, quæ nunc Aegyptus intelligitur, cum in Sebennytico saltem eius nomo omnis charta nascatur: posteà adaggeratam Nilo. Siquidem à Pharo insula, quæ nunc Alexandriæ ponte iungitur, noctis dieique velifico nauigij cursu terram fuisse prodidit. Mox æmulatione circa bibliothecas regū Ptolemæi & Eumenis, supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradidit repertas. Posteà promiscuè patuit vsus rei, qua constat immortalitas hominum. Papyrum ergo nascitur in paluſtribus Aegypti, aut quiescentibus Nili aquis, vbi euagatæ stagnāt, duo cubita nō excedente altitudine gurgitū, brachiali radicis

dicis obliquæ crassitudine, triangulis lateribus, decem non amplius cubitorum longitudine in gracilitatem fastigiatum, thyrsi modo cacumen includens. Semine nullo, aut vsu eius alio, quàm floris ad deos coronandos. Radicibus incolæ pro ligno vtuntur: nec ignis tantùm gratia, sed ad alia quoq; vtensilia vasorum. Ex ipso quidem papyro nauigia texunt: & è libro vela, tegetesque, nec non & vestem, etiam stragulam, ac funes. Mandunt quoque crudum decoctumque, succum tantùm deuorantes. Nascitur & in Syria, circa quem odoratus ille calamus lacum. Neque aliis vsus est, quàm inde, funibus rex Antigonus in nauálibus rebus, nondum sparto communicato. Nuper & in Euphrate nascens circa Babylonem papyrum intellectum est eundem vsum habere chartæ. Et tamen adhuc malunt Parthi vestibus literas intexere. Præparantur ex eo chartæ, diuiso acu in prætenues, sed quàm latissimas, philuras.

De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & vitijs, & glutino earum. CAP. XII.

PRincipatus medio, atque inde scissuræ ordine. Hieratica appellabatur antiquitus, religiosis tantùm voluminibus dicata, quæ ab adulatione Augusti nomen accepit, sicut secunda Liuiæ à cōiuge eius. Ita descendit hieratica in tertium nomen. Proximum amphitheatricæ datum fuerat à confecturæ loco. Excepit hanc Romæ Fannij sagax officina, tenuatamque curiosa interpolatione principalem fecit è plebeia, & nomen ei dedit. Quæ nō esset ita recurata, in suo mansit amphitheatrica. Post hanc Saitica, ab oppido, vbi maxima fertilitas ex vilioribus ramentis: propiorq; etiamnum cortici Tæniotica à vicino loco, pondere iam hæc, non bonitate, vænalis. Nam emporetica inutilis scribendo, inuolucris chartarum, segestriumque in mercibus vsum præbet, ideo à mercatoribus cognominata. Post hanc papyrum est, extremumque eius scirpo simile, ac ne funibus quidem, nisi in humore, vtile. Texuntur omnes tabulæ madentes Nili aqua. Turbidus liquor vim glutini præbet, cùm primo supina tabula scheda adlinitur, longitudine papyri, quæ potuit esse resegminibus vtrinque amputatis. Transuersa postea crates peragitur. Premitur deinde prælis, & siccantur Sole plagulæ, atq; inter se iunguntur, proximarum semper bonitatis diminutione ad deterrimas. Nunquam plures scapo, quàm vicenæ. Magnain latitudine earum differentia, xiij. digitorum optimis. Duo detrahuntur hieraticæ. Fanniana denos habet. Et vno minus amphitheatrica. Pauciores Saitica: nec malleo sufficit. Nam emeoreticæ breuitas sex digitos non excedit. Præterea spectantur in chartis, tenuitas, densitas, candor, læuor. Primatum mutauit Claudius Cæsar. Nimia quippe Augustæ tenuitas, tolerandis non sufficiebat calamis. Ad hoc transmittens literas liturā metum afferebat aduersis, & aliàs indecoro visu pertranslucida. Igitur & secūdo corio statumina facta sunt è primo subtegmine. Auxit & latitudinem. Pedalis erat mensura, & cubitalis macrocolis. Sed ratio deprehendit vitium, vnius schedæ reuulsione plures infestante paginas. Ob hoc prælata omnibus Claudia: Augustæ in epistolis authoritas relicta: Liuiana suam tenuit, cui nihil è prima erat, sed omnia è secunda. Scabritia læuigatur dente concháue, sed caducæ literæ fiunt. Minus sorbet politura charta, magis splendet. Rebellat sæpe humor incuriosè datus, primoque malleo deprehenditur, aut etiam odore, cùm fuerit indiligentior. Deprehenditur & lentigo oculis, sed inserta mediis glutinamentis tænia, fungo papyri bibula, vix nisi litera fundente se: tantùm ineſt fraudis. Alius igitur iterum texendis labor. Glutinum vulgare à pollinis flore temperatur feruente aqua, minimo accti aspersu. Nam fabrile, gummisque fragilia sunt. Diligentior cura, molli panis fermentati colata aqua feruente: minimum hoc modo intergerij: atque etiam Nili lenitas superatur. Omne autem glutinum, nec vetustius esse debet vno die, nec recentius. Posteà malleo tenuatur, & iterum glutino percurritur: iterumque constricta erugatur, atque extenditur malleo. Ita sunt longingua monumenta Tiberij Caiique Gracchorum manus, quæ apud Pomponium Secundum vatem ciuemque clarissimum vidi annos ferè post cc. Iam verò Ciceronis ac Diui Augusti Virgiliique sæpenumero videmus.

De libris Numæ. CAP. XIII.

INgentia quidem exempla contra Varronis sententiam de chartis reperiuntur. Nanque Cassius Hemina, vetustissimus author Annalium, quarto eorum libro prodidit, Cn. Terentium scribam agrum suum in Ianiculo repastinantem offendisse arcam, in qua Numa, qui Romæ regnauit, situs fuisset. In eadem libros eius repertos P. Cornelio L. F. Cethego, M. Bebio, Q. F. Pamphilo coss. ad quos à regno Numæ colliguntur anni DXXXV. & hos fuisse è charta: maiore etiamnum miraculo, quòd tot infossi durauerunt annis. Quapropter in re tanta ipsius Heminæ verba ponam. Mirabantur alij, quomodo illi libri durare potuissent. Ille ita rationem reddebat: Lapidem fuisse quadratum, circiter in media arca vinctum candelis quoquò versus. In eo lapide insuper libros impositos fuisse: propterea arbitrarier eos non computruisse. Et libros cedratos fuisse: propterea arbitrarier tineas non tetigisse. In his libris scripta erant philosophiæ Pythagoricæ. Eosque combustos à Q. Petilio Prætore, quia philosophiæ scripta essent. Hoc idem tradit C. Piso Censorius primo commentariorum: sed libros septem iuris pontificij, totidemque Pythagoricos fuisse. Tuditanus decimo tertio, Numæ decretorum fuisse. Libros duodecim fuisse, ipse Varro Humana-

rum antiquitatum quinque Antias secundo, duos pontificales Latinos, totidem Græcos præcepta philosophiæ continentes. Idem tertio ponit, quòd comburi eos placuerit. Inter omnes verò conuenit, Sibyllam ad Tarquinium Superbum treis libros attulisse. Ex quibus igni duo crematiab ipsa, tertius cum Capitolio Syllanis temporibus. Prætereà Mutianus ter Consul prodidit nuper se legisse, cùm præsideret Lyciæ, Sarpedonis à Troia scriptam in quodam templo epistolæ chartam. Quod eò magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptus non erat: aut cur, si iam hic erat vsus, in ipsa illa Lycia Bellerophonti codicillos datos, non epistolas, prodidit? Sterilitatem sentit hoc quoque. Factumque iam Tiberio principe inopia chartæ, vt è Senatu darentur arbitri dispensandi: aliâs in tumultu vita erat.

De arboribus Aethiopiæ. CAP. XIIII.

AEthiopia Aegypto contermina insignes Arbores non ferè habet, præter laniferas, quarum natura in descriptione Indorum, atque Arabiæ dicta est. Propior tamen huic natura lanæ, maiorque folliculus granati modo mali: similesque & inter se arbores ipsæ. Præter hanc palmæ, quales retulimus. Insularum arbores ambitu Aethiopiæ, & nemora odorata, in mentione earum dicta sunt.

De Atlantis arboribus, & cedrinis mensis, & quæ in his laudentur, & quæ vituperentur. CAP. XV.

ATlas mons peculiari proditur sylua, de qua diximus. Confines ei Mauri, quibus plurima arbor cedri & mensarum insania, quas fœminæ viris contra margaritas regerunt. † Extat hodie M. Ciceronis in illa paupertate, & quod magis mirum est, illo æuo empta H—S. x. memoratur & Galli Asinij, H—S. xj. Venundatæ sunt & duæ Iuba rege vendente: quarum alteri pretium fuit H—S. xv. alteri paulò minus. Interiit nuper incendio à Cethegis descendens. H—S. xiiij. permutata, latifundij taxatione, si quis prædia tanti mercari malit. Magnitudo amplissima adhuc fuit, vnius commissæ ex orbibus dimidiatis duobus, à rege Mauritaniæ Ptolemæo, quatuor pedum & semipedis per medium ambitum, crassitudine quadrantali. Maiusque miraculum in ea est artis, latente iunctura, quàm potuisset esse natura solidæ. Item à Nomio Tiberij Cæsaris liberto cognomen trahētis, tribus sicilicis infra quatuor pedes, totidemq; infra semipedem crassitudinis. Qua in re nō omittendum videtur: Tiberio principi mensam quatuor pedes sextante & sicilico excedentem, tota verò crassitudine sesquunciali, operimento laminæ vestitam fuisse, cùm tam opima Nomio liberto eius esset, cuius materia erat tuber. Hoc est radicis vitium, maximeque in eo laudatum, quòd sub terra totum fuerit, & rarius quàm quæ supernè, quæque gignuutur etiam in ramis proprieq; quod tanti emitur, arborum vitium est, quarum amplitudo ac radices æstimari possunt ex orbibus. Sunt autem cupresso fœminæ etiamnum sylvestri similes folio, odore, caudice. Anchorarius mons vocatur citerioris Mauritaniæ, qui laudatissimam dedit cedrum, iam exhaustus. Mensis præcipua dos in vena crispis, vel in vertice variis. Illud oblongo euenit discursu, ideoque tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo tales pantherinæ vocantur. Sunt & vndatim crispæ, maiore gratia, si pauonū caudæ oculos imitentur. Magna verò post has gratia extra prædictas crispis densa veluti grani congerie, quas ob id à similitudine apiatas vocant. Summa verò omnium in colore. Hic maximè mulsi placet, suis refulgens venis. Post hæc amplitudo est iam totius caudicis. Iuuant plura quoque in vna mensa vitia: lignum, ita vocatur materia surda, & indigesta simplicitas, aut platani foliorum modo digesta: item ilignæ venæ similitudo, vel coloris: & quibus maximè obnoxias fecere æstus ventique, rimæ, aut capillamenta rimas imitata. Posteà muræna nigro transcurrens limite, variisque corticum punctis apprehensus papauerum modo, & in totum atro propior color, maculæue discolores. Virides terra condunt barbari, & illinunt cera. Artifices verò frumenti aceruis imponunt septenis diebus, totidem intermissis: mirumque, ponderi quantum ita detrahant. Naufragia docuere nuper, hanc quoque materiam siccatam mari, duritie incorrupta spissari, nō vllo modo vehementiús. Nutriuntur optimè, splendescuntque, manu sicca fricatæ à balineis maximè, nec à vinis lęduntur, vt his genitæ. Inter pauca nitidioris vitæ instrumenta hæc arbor est: quapropter, insistendum ei quoque paulùm videtur.

† *Budæus li. 3. de asse, nō procul à principio hūc in modū legit: Extant hodie M. Ciceronis in illa paupertate, & quod magis mirū est, illo æuo empta H-S XI Memorantur & Galli Asinij H-S. XI. venundatæ. Sūt & duæ à Iuba rege pendentes: quarū alteri pretium fuit H. S. XII. alteri paulò minus. Interijt nuper incendio Attegijs descendēs H S. XIIII. permutata latifundij taxatione, &c.*

Thya arbor quæ. CAP. XVI.

NOta etiam Homero fuit: θύον Græcè vocatur, ab aliis thya. Hanc igitur inter odores vri traditin deliciis Circes, quā Deam volebat intelligi, magno errore eorū, qui odoramenta in eo vocabulo accipiunt, cùm præsertim eodem versu cedrum laricemq; vnà tradat: in quo manifestū est de arboribus tantùm locutū. Theophrastus, qui primus à Magni Alexandri ætate scribit, quæ circa vrbis Romæ quadringentesimū quadragesimū gesta sunt annū, magnum iam huic arbori honorem tribuit, memoratas ex ea referens templorum veterum contignationes, quandamq; immortalitatem materiæ in tectis contra vitia omni incorruptæ. Radice nihil crispius, nec aliunde pretiosiora opera. Præcipuā autem esse eam arborem circa Hammonis delubrum. Nasci & in interiore Cyrenaicæ parte De mensis tamen tacuit: & aliâs nullius ante Ciceronianam vetustior memoria est: ex quo nouitiæ apparent. Alia est arbor eodem nomine, malum ferens execratum aliquibus odore & amaritudine, aliis expetitum, domos etiam decorans, nec dicenda verbosiús.

De arbore loto. CAP. XVII.

EAdem Africa, quà vergit ad nos, insignem arborem loton gignit, quam vocant celtin, & ipsam Italiæ familiarem, sed terra mutatam. Præcipua est circa Syrtes atque Nasamonas. Magnitudo, quæ pyro, quanquam Nepos Cornelius breuem tradat. Incisuræ folio crebriores: alioquin ilicis viderentur. Differentiæ plures, eæque maximè fructibus fiunt. Magnitudo huic fabæ, color croci, sed ante maturitatem alius atque alius, sicut in vuis. Nascitur densus in ramis myrti modo, non vt in Italia, cerasi: tam dulci ibi cibo, vt nomen etiam genti terræque dederit, nimis hospitali aduenarum obliuione patriæ. Ferunt ventris non sentire morbos, qui eum mandant. Melior sine interiore nucleo, qui in altero genere osseus videtur. Vinum quoque exprimitur illi, simile mulso, quod vltra denos dies negat durare idem Nepos: baccasque contusas cum alica ad cibos doliis condi. Quin & exercitus pastos eo accepimus, vltro citroque commeantes per Africam. Ligno colos niger. Ad tibiarum cantus expetitur. E radice cultellis capulos, breuesque alios vsus excogitant. Hæc ibi natura arboris. Est autem eodem nomine & herba, & in Aegypto caulis in paluſtrium genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis, prouenit similis fabæ, caule, foliisque densa congerie stipatis, breuioribus tantùm gracilioribusque: cui fructus in capite papaueri similis incisuris, omnique alio modo, intus grana, ceu milium. Incolæ capita in aceruis putrefaciunt: mox separant lauando & siccata tundunt, cóq; pane vtuntur. Mirū est, quòd præter hæc traditur: Sole occidente papauera ea comprimi, & integri foliis. Ad ortum autem aperiri, donec matureſcant, flósque qui est candidus, decidat.

De scapo ipso, & radice loti. CAP. XVIII.

HOcamplius in Euphrate tradunt, & scapum ipsum & florem vespera mergi vsque in medias noctes, torúmque abire in altum, vt ne demissa quidem manu possit inueniri. Verti deinde, paulatimque subrigi, & ad exortum Solis emergere extra aquam, ac florem patefacere, atque etiam num exurgere, vt planè ab aqua absit altè. Radicem lotos hæc habet mali cotonei magnitudine, opertam nigro cortice, qualis & castaneas tegit. Interius candidum corpus, gratum cibis, sed crudo gratius decoctum, siue aqua, siue pruna. Nec aliunde magis, quàm purgamentis eius, sues crassescunt.

De paliuro, & Punico malo, & de flore Punici mali. CAP. XIX.

CYrenaica regio loton suæ postponit paliuro. Fruticosior hæc, fructuq; magis rubens, cuius nucleus non simul manditur, iucundus per se atque suauior è vino, quin & vina succo suo commendans. Interior Africa ad Garamantas vsque, & deserta palmarum magnitudine & suauitate constat, nobilibus maximè circa delubrum Hammonis. Sed circa Carthaginem Punicum malum cognomine sibi vindicat. Aliqui granatum appellant. Diuisit & in genera, apyrinon vocando, cui lignosus nucleus abest. Sed candidior ei natura, & blandiores sunt acini, minúsque amaris distincti membranis. Alia structura eorum, vt in fauis, communis. Nucleos habentium v. species, dulcia, acria, mista, acida, vinosa. Samia & Aegyptia, distinguuntur erythrocomis, & leucocomis. Corticis maior vsus ex acerbis ad perficienda coria. Flos balaustium vocatur, & medicinis idoneus, & tingendis vestibus, quarum color inde nomen accepit.

De Asiæ & Græciæ fruticibus. CAP. XX.

IN Asia & Græcia nascuntur frutices, † Epicactis, quem alij embolinen vocant, paruis foliis, quæ pota contra venena prosunt, sicut Erices contra serpentes.

† *Legendum ex Dioscoride Epipactis, quā alij elleborinē appellant.*

De thymelæa, siue chamelæa, & tragacanthe, & de tragio, siue scorpione, & myrice, & bryа, & galla. CAP. XXI.

ET in quo nascitur granum Gnidium, quod aliquilinum vocant. Fruticem verò thymelæam, alij chamelæam, alij pyros achnen, alij cneſtron, alij cneoron. Est similis oleastro, foliis angustioribus, gummosis si mordeantur, myrti magnitudine, semine colore & specie farris, ad medicinæ tantùm vsum. Tragion fruticem sola Creta insula gignit, terebintho similem & semine, quod contrà sagittarum ictus efficacissimum tradunt. Eadem & tragacanthen, spinæ albæ radice, multùm prælatam apud Medos aut in Achaia nascenti. Pretium eius in libras xiij. Tragion & Asia fert, siue scorpionem, veprem sine foliis, racemis rubentibus, ad medicinæ vsum. Myricen & Italia, quam alij tamaricen vocant, Achaia autem bryan sylvestrem: insigne in ea, quod satiua tantùm ferat gallæ similem fructum. In Syria & in Aegypto copiosa hæc est, cuius infelicia ligna appellamus, quæ tamen infeliciora sunt Græciæ. Gignit enim arborem ostryn, quam & ostryam vocant, solitariam circa saxa aquosa, similem fraxino cortice, & ramis, folio pyri, paulo tamen longioribus crassioribusque, ac rugosis incisuris, quæ per tota discurrunt: semine hordeo simili & colore. Materies est dura atq; firma qua in domum illata, difficiles partus fieri produnt, morteſq; miseras.

De euonymo, & adrachne, coggygria, & thapsia. CAP. XXII.

NEc auspicatior in Lesbo insula arbor quæ vocatur euonymos, non absimilis Punicæ arbori, inter eam & laurum folij magnitudine, figura verò & mollitia Punicæ, flore candidiore, statim pestem denuntians. Fert siliquas sesami similes, intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus: nec non & in folio eadem vis. Succurrit aliquādo præceps alui exinanitio. Alexan

der Cornelius arborem eonem appellauit, ex qua facta esset Argo, similem robori viscum ferenti, quæ nec aqua necigni posset corrumpi, sicuti nec viscum, nulli alij cognitam, quod equidem sciam. Adrachnen omnes ferè Græci portulacæ nomine interpretantur, cùm illa sit herba, & andrachne vocetur, vnius literæ diuersitate. Cæterùm adrachne est syluestris arbor, neque in planis nascens, similis vnedoni, folio tantùm minore, & nunquàm decidente: cortice non scabro quidem, sed qui cito cungelatus videri possit: tam tristis aspectu est. Similis & coggygria folio, magnitudine minor. Proprietatem habet fructum amittendi lanugine (pappum vocant) quod nulli alij arborum euenit. Similis & apharce, bifera æquè quàm adrachne. Priorem fructum incipiente pubescere vua peragunt, alterum initio hyemis: quales eos, non traditur. Et ferulam inter externas dixisse conueniet; arborúmque generi ascripsisse: quoniam quarundam naturæ (sicut distinguemus) lignum omne corticis loco habent, hoc est forinsecus: ligni autem loco fungosam intus medullam, vt sambuci: quædã verò inanitatem, vt harundines. Ferula calidis nascitur locis, atque trans maria, geniculatis nodata scapis. Duo eius genera: Nartheca Græci vocant, assurgentem in altitudinem: Narthechiam verò semper humilem. A genibus exeuntia folia maxima, vt quæque terræ proxima. Cæterò natura eadem, quæ anetho, & fructu similis. Nulli fruticum leuitas maior: ob id gestatu facilior, baculorum vsum senectuti præbet. Semen ferulæ, thapsiam quidam vocauere: decepti eo, quoniam ferula sine dubio est thapsia, sed sui generis, foliis fœniculi, inani caule, nec excedente baculi longitudinem. Semen quale ferulæ, radix candida. Incisa lacte manat, & contusa succo: nec corticem abdicant, omnia ea venena. Quippe etiam fodientibus nocet: si minima aspiret aura, intumescunt corpora, faciemque inuadunt ignes sacri: ob id cerato prius illinunt. Quibusdam tamen morbis auxiliari diciunt medici, permistam aliis. Item in alopeciis suggillatisque ac liuentibus: ceu verò remedia desint, vt scelera contractent. Sed ista prætexunt noxio instrumento: tantumq; impudentiæ est, vt venenum artis esse persuadeant. Thapsia est in Africa vehementissima. Quidam caulem incidunt per messes, & in ipsa excauant radice, quò succus confluat, arefactumque tollunt. Alij folia, caulem, radicem tundunt in pila, & succum in sole coactum diuidunt in pastillos. Nero Cæsar claritatem eidem initio imperij, nocturnis grassationibus conuerberatam faciem illinens sibi cum thure ceráque, & sequuto die contra famam cutem synceram circumferens. Ignem ferulis optimè seruari certum est, eásque in Aegypto præcellere.

De cappari, siue cynosbato, aut opheostaphyle, & de sari. CAP. XXIII.

IBi & capparis, firmioris ligni frutex, seminisque & cibi vulgati, caule quoque vnà plerunque decerpto. Cauenda eius genera peregrina. Siquidem Arabicum pestilens, Africum gingiuis inimicum, Marmaricum vuluis, & omnium inflationibus. Apulum vomitus facit stomachum & aluum soluit. Quidam id cynosbaton vocant, alij opheostaphylen. Fruticosi est generis & sari, circa Nilum nascens duorum fermè cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similique mandi tur modò: radice ferrariis officinis præcipua, carbonis vsu, propter duritiam.

De spina Babylonia regia, & de cytiso. CAP. XXIIII.

NOn omittendum est & quod Babylone seritur in spinis, quoniam non aliubi viuit, sicut & viscum in arboribus: sed illud in spina tantùm, quæ regia vocatur. Mirum, quòd eodem die germinat, quo iniectum est. Iniicitur autem ipso Canis ortu, & celerrimè arborem occupat. Condiunt eo vina, & ideo serunt. Spina illa nascitur & Athenis in longis muris. Frutex est & cytisus, ab Aristomacho Athenienſi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus verò etiam suum: spondétque iugero eius annua H—S. M M. vel mediocri solo reditus. Vtilitas, quæ eruo, sed ocyor satietas, perquàm modico pingueſcente quadrupede, ita vt iumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni vsu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum vino dari iubet: firmiores celsioréſque infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit, madefactum. Apes quoque nunquam defore cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut vere semine, vt porrum, vel caule autumno ante brumam. Si semine, madidum: & si desint imbres, satum spargitur. Plantę cubitales seruntur scrobe pedali. Seritur per æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetitur verno æquinoctio, cùm florere desiit, vel pueri vel anus vilissima opera. Canus aspectu, breuitérq; si quis exprimere similitudinem velit, anguſtioris trifolij frutex. Datur animalibus post biduũ semper. Hyeme verò quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & portione minora animalia: obitérque inter ordines allium & cæpe seri fertile est. Inuentus hic frutex in Cythno insula, inde translatus est in omnes Cycladas, mox in vrbes Græcas, magno casei prouentu: propter quod maximè miror rarum esse in Italia. Non æstuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. Adiicit Hyginus, ne hostium quidem, propter nullam gratiam ligni.

De fruticibus & arboribus nostri maris, atq; Rubri, & Indici. CAP. XXV.

NAscuntur & in mari frutices arboreſque, minores in nostro. Rubrum enim, & totus Orientis Oceanus refertus est syluis. Non habet lingua alia nomen, quod Græci vocant phycos: quoniam alga herbarum magis vocabulum intelligitur: hîc autem est frutex. Folia lata colore viridi gignit, quod quidam prason vocant, alij zostera. Alterum genus eiusdem, capillaceo folio simile fœniculo, in saxis nascitur: superius in vadis haud procul litore: verno vtrunque inficiunt, laudatissimo à parte Aquilonis, aut cum spongiis. Tertium est gramini simile, radice geniculata & caule, qualiter calami. Aliud genus fruticum bryon vocatur, folio lactucæ, rugosiore tantùm, iam hoc interius nascens. In alto verò abies & quercus cubitali altitudine. Ramis earum adhærent conchæ. Quercu etiam tingi lanas tradunt. Glandem etiam quasdam ferre in alto naufragis hæc deprehensa vrinantibusque. Et aliæ traduntur prægrandes circa Sicyonem. Vitis enim passim nascitur. Sed ficus sine foliis, rubro cortice: Fit & palma fruticum generis. Extra Herculis columnas porri fronde nascitur frutex, & alius lauri & thymi, qui ambo eiecti in pumicem transfigurantur. At in Oriente mirum est, statim à Copto per solitudines nihil gigni, præter spinam, quæ sitiens vocatur, & hanc raram admodum. In mari verò Rubro syluas viuere, laurum maximè & oliuam ferentem baccas: & cùm pluat fungos, qui sole tacti mutantur in pumicem. Fruticum ipsorum magnitudo ternorum est cubitorum, caniculis referta, vt vix prospicere è naui tutum sit, remos plerunque ipsos inuadentibus. Qui nauigauere in Indos Alexandri milites, frondem marinarum arborum tradidere in aqua viridem fuisse, exemptam sole protinus in salem arescentem. Iuncos quoq; lapideos perquàm similes veris per litora, & in alto quasdam arbusculas colore bubuli cornus ramosas, & cacuminibus rubentes: cùm tractarentur, vitri modo fragiles, in igne autem vt ferrum inardescentes, restinctis colore suo redeunte. Eodem tractu insularum syluas operit æstus, quanquam altiores platanis populiſq; altissimis. Folia iis lauri, flos violæ & odore & colore. Baccæ, vt oleis, & ipsę odoris iucundi autumno nascentes, foliis nunquam deciduis. Harum minores totas integit mare. Maximarum cacumina extant, ad quæ naues religantur: & cùm recessit æstus, ad radices. Alias quoq; arbores in alto ab eisdem accepimus eodem in mari visas, semper folia retinentes: fructu earum lupino simili. Iuba tradit, circa Troglodytarum insulas fruticem in alto vocari Isidos plocamon, corallio similem sine foliis: præcisum mutato colore in nigrum durescere. Cùm cadat, frangi. Item alium, qui vocatur charitoblepharon, efficacem in amatoriis. Spathalia eo facere & monilia fœminas. Sentire eum se capi, durarique cornus modo, & hebetare aciem ferri. Quòd si fefellerint insidiæ, in lapidem transfigurari.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER

DECIMVS QVARTVS.

In quo frugiferæ arbores traduntur.

PROOEMIVM.

EXTERNAE arbores, indocileſque nasci alibi, quàm vbi cœpere, & quæ in alienas non commeant terras, hactenus ferè sunt. Licetque iam de communibus loqui, quarũ omnium peculiaris parens videri potest Italia. Noscentes tantùm meminerint, naturas earum à nobis interim dici, non culturas: quanquàm & colendi maxima in natura portio est. Illud satis mirari non queo, interisse quarundam memoriam, atq; etiam nominum, quæ authores prodidere, notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum, maiestate Romani imperij profecisse vitam putet commercio rerum ac societate festæ pacis, omniaque etiam quæ oculta antè fuerant, in promiscuo vsu facta? At hercule non reperiuntur, qui norint multa ab antiquis prodita: tanto priscorum cura fertilior, aut industria felicior fuit, ante millia annorum inter principia literarum Hesiodo præcepta agricolę pandere orso, subsecutisque non paucis hanc curam eius, vnde nobis creuit labor. Quippe cùm requirenda sint non solùm posteà inuenta, verùm etiã ea, quę inuenerant prisci, desidia rerum internecione memoriæ inducta. Cuius somni causas quis alias, quàm publicas mundi, inuenerit? Nimirum alij subiere ritus, circaque alia mentes hominum detinentur, & auaritiæ tantùm artes coluntur. Anteà inclusis gentium imperiis intra ipsas, ideoque & ingeniis, quadam sterilitate fortunæ, necesse erat animi bona exercere: regesque innumeri honore artium colebantur, & in ostentatione has preferebant opum, immortalitatẽ sibi per illas prorogari arbitrantes.

Quare

Quare abundabant & præmia, & operæ vitæ. Posteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, postquàm Senator censu legi cœptus, iudex fieri censu, magistratum ducemq; nil magis exornare, quàm census: postquàm cœpere orbitas in authoritate summa & potentia esse, captatio in quæstu fertilissimo, ac sola gaudia in possidendo: pessumiere vitæ pretia: omnesque à maximo bono liberales dictæ artes, in contrarium cecidere, ac seruitute sola profici cœptum. Hanc alius alio modo, & in aliis adorare, eôdem tamen, habendi quò eat spes, omnium tendente voto. Passim verò etiam egregij aliena vitia, quàm bona sua, colere malle. Ergo hercule voluptas viuere cœpit, vita defit, Sed nos obliterata quoque scrutabimur. Nec deterrebit quarundam rerum humilitas, sicut necin animalibus fecit. Quanquàm videmus Virgilium præcellentissimum vatem, ea de causa hortorum dotes fugisse: è tantisque, quæ retulit, flores modò rerum decerpsisse, beatum felicemq; gratiæ, omnino generibus vuarum nominatis, tribus oleæ, totidem pyrorum, malo verò tantùm Assyrio, cæteris omnibus neglectis. Vnde autem potiùs incipiemus, quàm à vitibus? quarum principatus in tantum peculiaris Italiæ est, vt vel hoc vno omnia gentium vicisse, quã quàm odorifera, possit rideri bona: quanquàm vbicunq; pubescentium odori nulla suauitas præfertur.

De vitium natura, & quibus modis ferant. CAP. I.

VItes iure apud priscos magnitudine quoq; inter arbores numerabantur. Iouis simulachrum in vrbe Populonia ex vna conspicimus, tot æuis incorruptum: Item Massiliæ pateram. Metaponti templum Iunonis vitigineis columnis stetit. Etiam nunc scalis tectum Ephesiæ Dianæ scanditur vite vna Cypria, vt ferunt, quoniam ibi ad præcipuam amplitudinem exeunt. Nec est ligno vili æternior natura. Verùm ista ex sylueſtribus facta crediderim, quando hæ vites tonsura annua coërcentur, & vis earũ omnis euocatur in palmites, aut deprimitur in propagines, succiq; tantùm gratia ex his pluribus modis ad cæli mores, solique ingenia. In Campano agro populis nubunt: maritasq; complexæ, atq; per ramos earum procacibus brachiis geniculato cursu scandentes, cacumina æquant, in tantum sublimes, vindemiator authoratus rogum ac tumulum excipiat. Nullo fine crescunt, diuidique aut potiùs auelli nequeunt. Villas & domos ambiri singularum palmitibus, acsi quacibus loris quoq;, memoria dignum inter prima Valerianus quoque Cornelius existimauit. Vna vitis Romæ in Liuiæ porticibus subdiales inambulationes vmbrosis pergulis opacat, eadem duodenis musti amphoris fœcunda. Vlmos quidem vbiq; exuperant. Miratumq; altitudinem earum Ariciæ ferunt legatum regis Pyrrhi Cineam facetè lusisse in austeriorem gustum vini, meritò matrem eius pendere in tam alta cruce. Rumbotinus vocatur, & alio nomine populus, arbor Italiæ Padum transgressis, cuius tabulata in orbem patula replent, puroque producto dracone in palmam eius, inde in subrectos ramorum digitos flagella dispergunt. Eædem modici hominis altitudine ad miniculatæ sudibus † horrent, vineamque faciunt: & aliæ improbo reptatu, pampinorumq; superfluitate peritia domini amplo discursu atria media complẽtes. Tot differentias vel sola tantùm Italia recipit. Stat prouinciarum aliquarum per se vitis sine vllo pedamento, artus suos in se colligens, & breuitate crassitudinem pascens. Vetant hoc aliubi venti, vt in Africa & in Narbonensis prouinciæ partibus. Excrescere vltra suos pollices prohibitæ, semperque pastinatis similes, herbarum modo vagantur per arua, ac succum terræ passim vuis bibunt, quæ ob id magnitudinem infantium puerorum in interiore Africæ parte exuperant. Vna non aliubi gratior callo, vt inde possit inueniri nomen

† *hærent,*

nomen duracina. Nanque genera magnitudine, colore, saporibus, acinis, innumera, etiamnum multiplicantur vino. Hic purpureo lucent colore, illic fulgent roseo, nitentque viridi. Candicans enim nigerq; vulgares. Tument verò mammarum modo bumasti. Prælongis dactyli porriguntur acinis. Est & illa naturæ lasciuia, vt prægrandibus adhæreant parui, mites, & suauitate certantes: leptoragas has vocant. Durant aliæ per hyemem, pensili concameratæ nodo. Aliæ in sua tantùm continentur anima ollis fictilibus, & insuper doliis inclusæ, stipatæ vinaceis circunsudantibus. Aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis, vsq; gloriã præcipuam in fornacibus Africæ Tiberij Cæsaris authoritas fecit. Ante eum Rhæticis prior mensa erat, & vuis Veronensium agro. Quin & à patientia nomen acinis datur passis. Conduntur & musto vuæ, ipsæq; vino suo inebriantur. Aliæ decoctæ in musto dulcescunt: aliæ verò sobolem nouam in matre ipsa expectant translucidæ vitro: additq; acinis eandem, quam in doliis amphoríve, duratricem illam firmitatem austeritas picis infusa pediculo. Iam inuenta vitis per se in vino picem resipiens, Viennensem agrum nobilitans, Aruerno, Sequanoq; & Heluico generibus non pridem illustrata. Atq; hæc Virgilij vatis ætate incognita, à cuius obitu xc. aguntur anni. Quid, quòd insertæ castris summam rerum imperiumque cõtinent? Centurionum in manu vitis, & opimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atq; etiam in delictis pœnam ipsam honorat. Necnon vineæ oppugnationum dedere rationem. Nam in medicaminibus adeò magnum obtinent locum, vt per sese vino ipso remedia sint.

De generibus vitium. CAP. II.

GEnera vitium numero comprehendi posse vnus existimauit Democritus, cuncta sibi Græciæ cognita professus. Cæteri innumera atq; infinita esse prodiderunt: quod verius apparebit ex vinis. Nec omnia dicentur, sed maximè insignia: quippe quæ totidem penè sunt, quot agri. Quamobrem celeberrimas vitium, aut quibus est aliqua proprietate miraculũ, ostendisse satis erit. Principatus datur ammineis propter firmitatem, senioq; proficientem vini eius vbiq; vitam. Quinque earũ genera: ex iis germana minor acino melior defloreſcit, imbres tempestatesq; tolerat: non item maior, sed in arbore, quàm in iugo, minùs obnoxia. Gemellarũ, quibus hoc nomen vuæ semper geminæ dedere, asperrimus sapor, sed vires præcipuæ. Ex iis minor Austro læditur, cæteris ventis alitur, vt in Vesuuio monte, Surrentinisque collibus. In reliquis Italiæ partibus non nisi arbori accõmodata. Quintum genus lanatæ, ne Seres miremur, aut Indos, adeò lanugo eam vestit. Prima exammineis matureſcit, ocyssimeque putreſcit. Proxima dignitas Nomentanis rubente materia: quapropter quidam rubellas appellauere vineas. Eæ minùs fertiles vino, acinis & fæce nimiæ: contra pruinas fortissimæ, siccitate magis quàm imbre, æstu quàm algore vexantur. Quamobrem in frigidis humidisq; principatum obtinent. Fertilior, quæ minor acino, & folio scissa minùs. Apianis apes dedere cognomen, præcipuè earũ auidæ. Ex his duo genera, lanugine & ipsa pubeſcunt. Distant, quòd altera celeriùs matureſcit, quanquàm & altera properante. Situs frigidos non respuunt: & tamen nullæ celeriùs imbre putreſcunt. Vina primò dulcia, austeritatem annis accipiunt, & rubra fiunt. Nulla magis vite gaudet. Et hactenus potissima nobilitas datur peculiaribus atque vernaculis Italiæ. Cæteræ aduenere Chio, Thasóve. Græcula non inferior ammineis bonitate, prætenera acino: & vua tam parua, vt nisi pinguissimo solo colere non prosit. Eugeniam Taurominitani colles * cum generositatis cognomine, misère Albano tantùm agro: quoniam translata statim mutatur. Nanque est aliquibus tantus locorum amor, vt omnem in his gloriam suam relinquãt, nec vsquam transeant totæ. Quod & in Rhetica Allobrogicaq;, quam suprà picatam appellauimus, euenit, domi nobilibus, nec agnoscendis alibi. Fœcundæ tamen, bonitatis vice copiã præstant: Eugenia feruentibus locis, Rhætica temperatis, Allobrogica frigidis, gelu matureſcens, & colore nigra. Ex his, quas adhuc diximus, sed etiam è nigris vina vetustate in album colorem transeunt. Reliquæ ignobiles. Aliquando tamen cæli aut soli opera non fallunt vetustatem, sicuti fecenia, & cum ea florens Biturica, acino rarior, nunquàm floris obnoxij, quoniam antecedunt, ventisque & imbribus resistunt, meliores tamen algentibus locis, quàm calidis, humidis quàm sitientibus. Vix vlla magis tam denso vuarum partu, impatiens variantis cæli, sed contra tenorem vnum algoris æstúsve constãs. Quę minor est ex eo genere, melior. In eligendo solo morosa, pingui putreſcit, gracili omnino non prouenit. Mediam temperiem delicatè quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. Vua eius indecora visu, sapore iucunda: nisi matura protinus rapiatur, etiam non putrescens cadit. Contra grandines eam tuetur foliorum amplitudo atq; duritia. Insignes iam colore inter purpureas nigrasq; medio heluolę, sæpius varianti, & ob id varianæ à quibusdam appellatæ. Præfertur in his nigrior: vtraq; alternis annis fertilis: sed melior vino, cùm parcior. Et preciæ duo genera magnitudine acini discernuntur: quibus materies plurima, vuaque ollis vtilissima, folium apio simile. Basilicam Dyrrhachini celebrant, Hispaniæ cocolobin vocant. Rarior vua, æstus Austrosq; tolerat, capiti inimica, copia larga. Hispaniæ duo genera eius faciunt: vnum oblongo acino, alterum rotundo: nouissimas vindemiant. Quo dulcior cocolobis, hoc melior. Sed & austera transit in dulcem vetustate: & quæ dulcis fuit, in austeritatem: tuncq; Albano vino æmulantur. Tradunt vesicæ vitiis vtilissimũ ex his potum. Albuelis summis arboribus fertilior est, visula imis. Quamobrem circa easdem satæ diuersita-

te naturæ locupletant. Inerticulā è nigris appellauere, iuſtiùs ſobriam dicturi, inueterato præcipuā cōmendabilem vino, ſed viribus innoxiam. Siquidem temulentiam ſola nō facit. Fertilitas cōmendat cæteras, principemq́; heluenacā. Duo eius genera: maior, quā quidam longam: minor quamarcam appellant, non tam fœcundā, ſed gratiorem hauſtu. Diſcernitur folio circinato. Verùm vtraq; graciliſ. Furcas ſubdere his neceſſariū: alioqui vbertatem ſuam non tolerant. Maritimo afflatu gaudent, roſcido odore. Nulla vitium minus Italiam amat, rara, parua, putreſcens in ea: vino quoque, quod genuit, ætatem non exuperans. Nec alia macro ſolo familiarior. Græcinus, qui alioqui Corneliū Celſum tranſcripſit, arbitratur non naturā eius repugnare Italiæ, ſed culturā, auidè palmites euocantium. Ob id fertilitatem ſuam abſumi, ſi non præpinguis ſoli vbertas laſſeſcentem ſuſtineat. Carbunculari negatur, magna dote, ſi verum eſt, aliqua in vite cælo non eſſe ius. Aeſtum ferr ſpionia, quam quidam ſpineam vocant, autumnisq́ue & imbribus pingueſcit. Quinimo nebulis vna alitur, ob id Rauennati agro peculiaris. Veniculam inter optimè defloreſcentes, & ollis aptiſſimam, Campani malunt ſirculam vocare, alij ſtaculam, Tarracina numiſianam, nullas vires proprias habentem, ſed totam perinde ac ſolum valeat. Surrentinis tamen efficaciſſima teſtis Veſuuio tenus. Ibi enim murgentina è Sicilia potiſſima, quam Pompeianam aliqui vocant, Latio demum feracem: ſicut horconia in Campania, tantùm vilitatis cibariæ, ſed vbertate præcipua. Tolerat & annos mœrica, contra omne ſidus firmiſſima, nigro acino, vinis vetuſtate rubeſcentibus.

Item de vitium generibus, ſecundùm locorum & regionum proprietatem. CAP. III.

EThactenus publica ſunt genera: cætera regionum locorumq́ue, aut ex his inter ſe inſitu miſta. Siquidem Thuſcis peculiaris eſt tudernis, atque etiam eius nominis florentia. Eſt opima Aretio talpana, & eteſiaca, & conſeminia. Talpana nigra candidum facit muſtum. Eteſiaca fallax, quæ quò plus tulit, eò laudabilius fundit: mirumq́;, fœcunditate ceſſat. Conſeminia nigra, vino minimè durante, vua maximè: poſt xv. dies, quàm vlla alia, metitur, fertilis, ſed cibaria. Huius folia, ſicut labruſcæ, prius quàm decidant, ſanguineo colore mutantur. Euenit hoc etiam quibuſdam aliis, peſſimi generis argumento. Irtiola Vmbriæ, Mæuanatiq́; & Piceno agrò peculiaris eſt, Amiternino pumula. Iiſdem bannanica fallax eſt: amant tamen eam. Municipij vuam Pompeij nomine appellant, quāuis Cluſinis copioſiorem. Municipij & Tiburtes appellauere, quāuis oleaginam nuper inuenerint à ſimilitudine oliuæ. Nouiſſima hæc vuarum ad hoc tempus reperta eſt. Vinaciolam ſoli nouere Sabini & Laurenti. Nam Gauranas ſcio à Falerno agro tranſlatas vocari Falernas, celerrimè vbique degenerantes. Necnon Tarentinum genus aliqui fecere, prædulci vua. Capnias & buccoiatis, & tarrupia, in Thurinis collibus non ante demetuntur, quàm gelauerit. Pharia gaudent Piſæ, Mutina pruſinia, nigro acino, intra quadriennium albeſcente vino. Mirum, vbiq; cum Sole circumagi vuam, quæ ob id ſtreptos vocatur. Et in Italia Gallicam placere, trans Alpes verò Picenam. Dixit Virgilius Thaſias & Mareotidas, & lageas: complureſq́ue externas, quæ non reperiuntur in Italia. Sed ſunt etiamnum inſignes vua, non vino, ambroſiaca, duracina, ſine vllis vaſis in vite ſeruabilis: tanta eſt contra frigora æſtus tempeſtatesq́ue firmitas. Nec orthampelos indiget arbore aut palis, ipſa ſe ſuſtinens: non item dactylides digitali gracilitate. Columbinæ acinoſiſſimæ: & magis purpureæ cognomine bimammiæ, quando non racemos, ſed vuas alias gerunt. Item tripedanea, cui nomen à menſura eſt. Item ſcripula paſſo acino. Et Rhætica in maritimis Alpibus appellata, diſſimilis laudatæ illi. Nanque hæc breuis, conferta acino, degener vino, ſed cute omnium tenuiſſima, nucleo quem Chium vocant, vno ac minimo, acinum prægrandem vnum alterúmve habens. Eſt & nigra amminea, cui Syriacæ nomen imponunt. Item Hiſpana ignobilium probatiſſima. In pergulis verò ſeruntur eſcariæ appellatæ, cderæ acinis, albæ nigræq́ue. Et bumaſti totidem coloribus. At nondū dictæ Aegia, & Rhodia, & vncialis, velut à pondere acini. Item pucina omniū nigerrima: & coronario naturæ luſu ſtephanitis, acinos foliis intercurſantibus: & quæ forenſes vocantur, celeres prouentu, vendibiles aſpectu, portatu faciles. Contrà damnantur etiam viſu cinerea, & rabuſcula, & afiniſca: minus tamen, caudas vulpium imitata, alopecis. Alexandrina appellatur vitis circa Phalacram breuis, ramis cubitalibus, acino nigro fabæ magnitudine, nucleo molli & minimo, obliquis racemis prædulcibus, folio paruo & rotundo, ſine diuiſuris. Septem his annis, in Narbonenſis prouinciæ Alba eluia inuenta eſt, vitis vno die defloreſcens: ob id tutiſſima. Narboniam vocant, quam nunc tota prouincia conſerit.

Inſignia culturæ vinearum. CAP. IIII.

CAtonum ille primus, triumpho & Cenſura ſuper cætera inſignis, magis tamen etiamnū claritate literarum, præceptisq́ue omnium rerum expetendarum datis generi Romano, inter prima verò agrum colendi, illius æui confeſſione optimus ac ſine æmulo agricola, pauca attigit vitium genera, quarundam ex iis iam etiam nominibus abolitis. Separatim toto tractatu ſententia eius indicanda eſt, vt in omni genere noſcamus quæ fuerint celeberrima, anno ſexcenteſimo vrbis, circa captas Carthaginem ac Corinthum, cùm ſupremum is diem obiit, & quantum poſteà ccxxx. annis vita profecerit. Ergo de vitibus vuiſque ita prodidit: Qui locus vino optimus dicetur eſſe, & oſtentus ſolibus, ammineum minuſculum & geminum eugenium, heluinū minuſculum conſerito.

ſerito. Qui locus craſſior aut nebuloſior, amminum maius, aut murgentinum, Apicium, Lucanū ſerito. Cæteræ vites miſcellæ maximè in quemuis agrum conueniūt. In lora rectè condūntur. Quas ſuſpendas duracinas, ammineas maiores, vel ad fabrum ferrariū pro paſſis hæ rectè ſeruantur. Nec ſunt vetuſtiora de illa re Latinæ linguæ præcepta: tam propè ab origine rerum ſumus. Ammineam proximè dictam, Varro ſcantianam vocat. In noſtra ætate pauca exempla conſummatæ huius artis fuere: verùm eò minus omittenda, vt noſcantur etiam præmia, quæ in omni re maximè ſpectantur. Summam ergo adeptus eſt gloriam Acilius Sthenelus è plebe libertina, lx. iugerum non ampliùs vineis excultis in Nomentano agro, atque cccc. nummûm venundatis. Magna fama & Vetuleno Aegialo perinde libertino fuit in Campaniæ rure Linternino, maiorq́ue etiam fauore hominum, quoniā ipſum Africani colebat exilium. † Sed maxima, eiuſdem Stheneli opera, Rhemmio Palæmoni, aliâs Grāmatica arte celebri, in hiſce xx. annis mercato rus DC. nummûm in eodem Nomentano, decimi lapidis ab vrbe diuerticulo. Eſt autem vſquequaq; nota vilitas mercis per omnia ſuburbana, ibi tamen maxima, quoniam & neglecta per indiligentiam prædia parauerat, ac ne in peſſimis quidem elegantioris ſoli. Hæc aggreſſus excolere, non virtute animi, ſed vanitate primò, quæ nota mirè in illo fuit, paſtinatis de integro vineis, cura Stheneli dum agricolam imitatur, ad vix credibile miraculum perduxit, intra octauum annum cccc. nummûm emptori addicta pendente vindemia. Curritq́ue non nemo ad ſpectandas vuarum in iis vineis ſtrues, literis eius altioribus contra id pigra vicinitate ſibi patrocinante: nouiſſimè Anneo Seneca, principe tum eruditionis, ac potentia, quæ poſtremò nimia fuit ſuper ipſum, minimè vtique miratore inanium, tantò prædij eius amore captо, vt non puderet † inuiſo aliâs & oſtentaturo tradere palmam eam, emptis quadruplicato vineis illis intra decimum ferè curæ annum: digna opera, quæ in Cæcubis Setinisq́ue agris proficeret: quando & poſteà ſæpenumero ſeptenos culeos ſingula iugera, hoc eſt amphoras centenas quadragenas muſti dedere. Ac ne quis victam in hoc antiquitatem arbitraretur, idem Cato denos culeos redire ex iugeribus ſcripſit, efficacibus exemplis non maria plus temerata conferre mercatori, non in Rubrum litus Indicúmve merces petitas, quàm ſedulum ruris larem. Vino antiquiſſima claritas Maroneo, in Thraciæ maritima parte genito, vt author eſt Homerus. Neque enim fabuloſa, aut de origine variè prodita conſectamur, præterquàm Ariſtæum primum omniū in eadem gente mel miſcuiſſe vino, ſuauitate præcipua vtriuſque naturæ ſponte prouenientis. Maroneum vicies tantò addito aquæ miſcendum Homerus prodidit. Durat etiam vis eadem in terra generi, vigorq́ue indomitus. Quippe cùm Mutianus ter Conſul ex his qui nuperrimè prodidere, ſextarios ſingulos octonis aquæ miſceri compererit præſens in eo tractu. Eſſe autem colore nigrum, odoratum, vetuſtate pingueſcere. Et Pramnio, quod idem Homerus celebrauit, etiam nunc honos durat. Naſcitur Smyrnæ regione, iuxta delubrum Matris Deûm. In reliquis claritas generi non fuit alicui. Anno fuit omnium generū bonitas, L. Opimio Conſule, cùm C. Gracchus Tribunus plebem ſeditionibus agitans interemptus, ea cæli temperies fulſit, quam cocturam vocant, ſolis opere, natali vrbis DCXXXIIII. Durantq́; adhuc vina ducentis ferè annis, iam in ſpeciem redacta mellis aſperitetenim hæc natura vinis in vetuſtate eſt: nec potari per ſe queunt, ſi non peruincat aqua, vſque in amaritudinem carie indomita: ſed cæteris vinis cōmendandis minima aliqua miſtura medicamenta ſunt: quo fit, vt eius temporis æſtimatione in ſingulas amphoras centeni nummi ſtatuantur. Ex his tamen vſura multiplicata ſemiſſibus, quæ ciuilis ac modica eſt, in C. Cæſaris Germanici filij principatu, † annis CLX. ſingulas vncias vini conſtitiſſe nobili exemplo docuimus, referentes vitā Pomponij Secundi vatis, cœnamq́ue quam principi illi dedit. Tantùm pecuniarum detinent vini apothecæ. Nec alia res maius incrementum ſentit ad viceſimum annum, maiúſve ab eo diſpendium, non proficiente pretio. Rarò quippe adhuc fuere, nec niſi in nepotatu, ſingulis teſtis millia nummûm: Viennenſes ſoli picata ſua, quorum genera diximus, pluris permutaſſe, ſed inter ſeſe amore patrio creduntur. Idq́ue vinum frigidius reliquis exiſtimatur in frigido potu.

† *De loco hoc, atque adeò de toto hoc capite conſule Budæum libr. 5. Aſſe.*

† *Aliàs ſic: in uiſuro alias regiones, & oſtentaturo. Quam lectionem agnoſcit & Budæus libro 5. de Aſſe.*

† *Rectius, anno centeſimo ſexageſimo. adſtipulāte eodem Budæo loco iā citato.*

De natura vini. CAP. V.

VIno natura eſt, hauſto accendendi calore viſcera intus, foris infuſo refrigerandi. Nec alienum fuerit commemorare hoc in loco, quod Androcydes ſapientia clarus ad Alexandrū Magnum ſcripſit, intemperantiam eius cohibens: Vinum potaturus rex, memento te bibere ſanguinem terræ: ſicut cicuta homini venenum eſt, ſic cicutæ vinum. Quibus præceptis ſi ille obtemperauiſſet, profectò amicos in temulentia non interemiſſet. Prorſus vt iure dici poſſit, neque viribus corporis vtilius aliud, neque aliud voluptatibus perniciоſius, ſi modus abſit.

Vina generoſa. CAP. VI.

GEnera autem vini alia aliis gratiora eſſe, quis dubitet? aut non ex eodem lacu aliud præſtantius altero germanitatem præcedere, ſiue teſta, ſiue fortuito euentu? Quamobrem de principatu ſe quiſque iudicem ſtatuat. Iulia Auguſta lxxxij. annos vitæ pucino retulit acceptos, non alio vſa. Gignitur in ſinu Adriatici maris, non procul à Timauo fonte, ſaxeo colle, maritimo afflatu paucas coquente amphoras. Nec aliud aptius medicamentis iudicatur. Hoc eſſe crediderim, quod Græci celebrantes miris laudibus pyctanon appellauerunt ex Adriatico ſinu. Diuus Auguſtus Setinū prætulit

tulit cunctis,& ferè secuti principes,confessa propter experimenta,non temere cruditatibus noxiis ab ea saliua. Nascitur supra forum Appij. Antea Cæcubo erat generositas celeberrima in palustribus populetis,sinu Amyclano: quod iam intercidit & incuria coloni loci; angustia, magis tamen fossa Neronis,quam à Baiano lacu Ostiam vsque nauigabilem inchoauerat. Secunda nobilitas Falerno agro erat,& ex eo maximè Faustiano. Cura culturaque id collegerat. Exolescit hoc quoq;, copiæ potiùs,quàm bonitati,studentium. Falernus ager à ponte Campano læua petentibus vrbanam coloniam Syllanam nuper Capuæ contributam incipit. Faustianus autem circiter quatuor milliaria à vico prope Cedias,qui vicus à Sinuessa vj. millibus abest. Nec vlli in vino maior authoritas: solo vinorum flamma accenditur. Tria eius genera,austerum,dulce,tenue. Quidam ita distinguunt: summis collibus Gauranum gigni,mediis Faustianum,imis Falernum. Non omittendum autem nulli eorum,quæ celebrentur,iucundum saporem vuæ esse. Ad tertiam palmam variè venere Albana vrbi vicina, prædulcia ac rara in austero. Item Surrentina in vineis tantùm nascentia,conualescentibus maximè probata, propter tenuitatem salubritatemque. Tiberius Cæsar dicebat consensisse medicos, vt nobilitatem Surrentino darent,alioquin esse generosum accetũ. C. Cæsar, qui successit illi, nobilem vappam. Certant Massica æquè, ex monte Gaurano Puteolos Baiasque prospectantia. Nam Falerno Contermina Statana ad principatus venere non dubie: palamque fecere sua quibusque terris tempora esse, sicut rerum prouentus occasusque. Iuncta his præponi solebant Calena,& quæ in vineis arbustisque nascuntur,Fundana. Ex alia vicina vrbis Veliternina, Primigeniaque. Nam quod Signiæ nascitur,austeritate nimia continendæ vtile aluo, inter medicamina numeratur. Quartum curriculum publicis epulis obtinuere à Diuo Iulio (is enim primus authoritatem his tribuit, vt in epistolis eius apparet) Mamertina, circa Messanam in Sicilia genita. Ex iis Potulana,ab authore dicta,in loco proximo Italiæ laudantur præcipue. Est in eadem Sicilia & Tauromenitanis honos, lagenis pro Mamertino plerunque subditis. Ex reliquis autem à supero mari Pretutia, atque Ancone nascentia, & quæ à palma vna fortè enata palmesia appellantur. In mediterraneo verò Cesenatia ac Mecœnatiana. In Veronensi item Rhætica, Falernis tantùm posthabita à Virgilio. Mox ab intimo sinu maris, Adriana. Ab infero autem Latinienſia, Grauiscana, Statonienſia. Hetruriæ palmam Luna habet, Liguriæ Genua: Inter Pyrenæum Alpesque Massilia gemino sapore, quando & condiendis aliis pinguius gignit, quod vocant succosum. Beterrarum intra Galliàs consistit authoritas. De reliquis in Narbonensi genitis asseuerare non est: quoniam officinam eius rei fecere tingentes fumo, vtinamque non & herbis, ac medicaminibus noxiis. Quippe etiam aloen mercantur, qua saporem coloremque adulterant. Verùm & longinquiora Italiæ ab Ausonio mari, non carent gloria, Tarentina,& Seruitiana, & Consentiæ genita, & Tempsæ ac Babiæ, Lucanaque antecedentibus Thurinis. Omnium verò eorum maximè illustrata Messalæ potu & salute Lagarina, non procul Grumento nascentia. Campania nuper excitauit nouis nominibus authoritatem, siue cura, siue casu, ad quartum à Neapoli lapidem Trebellicis, iuxta Capuam Caulinis,& in suo agro Trebulanis: alioqui semper inter plebeia & Trifolinis gloriata. Nam Pompeianis summum x. annorum incrementum est, nihil senecta conferente. Dolore etiam capitum in sextam horam diei sequentis infesta deprehenduntur. Quibus exemplis, nisi fallor, manifestum est, patriam terramque referre, non vuam: & superuacuam generum consectationem in numerũ, cùm eadem vitis aliud aliis in locis polleat. Hispaniarum Lalatana copia nobilitantur elegantia verò Tarraconensia, atque Lauronensia: & Balearica ex insulis, conferuntur Italiæ primis. Nec ignoro, multa prætermissa plerosque existimaturos, quando suum cuique placet, & quocunque eatur, fabula eadem reperitur: Diui Augusti iudiciorum ac palati peritissimum è libertis, censuram vini in epulas eius facientem, dixisse hospiti de indigena vino, nouum quidem sibi gustum esse eum, atque non ex nobilibus, sed Cæsarem non aliud poturum. Nec negauerim & alia digna esse fama: sed de quibus consensus æui iudicauerunt, hæc sunt.

Vina transmarina. CAP. VII.

NVnc simili modo transmarina dicemus. In summa gloria post Homerica illa, de quibus supra diximus, fuere Thasium Chiumque. Ex Chio quod Aruisium vocant. His addidit Lesbium Erasistrati maximi Medici authoritas, circiter DC. annum vrbis Romæ. Nunc gratia ante omnia est Clazomenio, postquàm parcius mari condiunt. Lesbium sponte naturæ suæ mare sapit. Nec Tmolii per se gratia, vt vino: sed cuius dulci admisto, reliquorum duritia suauitatem accipiat, simul & ætatem, quoniam vetustiora protinus videntur. Ab his dignatio est Sicyonio, Cyprio, Telmesico, Tripolitico, Berytio, Tyrio, Sebennytico. In Aegypto hoc nascitur tribus generib⁹ vuarũ ibi nobile, Thasia, æthalo, peuce. Post hæc authoritas hippodamantio, mystico, cantharitæ, protropo Gnidio, Catacecaumenitæ, petritæ, Myconio. Nam mesogiten capitis dolores facere compertum est nec Ephesium salubre esse, quoniã mari & defruto condiatur. Apamenum mulso præcipuè conuenire dicitur, sicut Prætutium in Italia. Est enim & hæc proprietas generum, vt dulcia vtique inter se non congruant. Exoleuit & protagion, quod Italicis proximum fecerant Asclepiadis scholæ. Apollodorus medicus, in volumine, quo suasit Ptolemæo regi quæ vina biberet, Italicis etiam tum ignotis

ignotis, laudauit in Ponto Nasperceniten, mox Oreæticum, Oeneaten, Leucadium, Ambracioten, & quod cunctis prætulit Præparentium: sed minoris famæ esse dixit, quoniam post sex annos non placeret.

De vini salsi generibus septem. CAP. VIII.

HActenus bonitas vini nationibus debetur. Apud Græcos iure clarissimum nomen accepit, quod appellauerunt bion, ad plurimos valetudinum vsus excogitatum, vt docebimus in parte medicinæ. Fit autem hoc modo: Vuæ paulùm ante maturitatem decerptæ, siccantur acri sole, ter die versatæ per triduum: quarto exprimuntur, dein cadis sole inueterantur. Cui marinam aquam largiorem miscent, à serui furto origine orta, sic mensuram explentis, idque translatum in album mustum leucochrun appellatur. In aliis autem gentibus simili modo factum tethalassomenon vocant: Thalassiten autem vasis musti deiectis in mare, quo genere præcox fit vetustas. Necnon apud nos quoque Coum vinum ex Italico faciendi ratione Cato demonstrauit, super cætera in sole quadriennio maturandum præcipiens. Rhodium Coo simile est. Phorineum salsius Coo. Omnia transmarina septem aut sex annis ad vetustatem mediam peruenire existimantur.

De dulcium generibus XIIII. CAP. IX.

VInum omne dulce minus odoratum: quò tenuius, eò odoratius. Colores vinis quatuor: albus, fuluus, sanguineus, niger. Psythium & melampsythium passi genera sunt, suum saporem, non vini referentia: Cisibilites verò musti, in Galatia nascens, & Halyntium in Sicilia. Nam siræum, quod alij hepsema, nostri sapam appellant, ingenij, non naturæ opus est, musto vsq; ad tertiam partem mensuræ decocto: quod vbi factum ad dimidiam est, defrutum vocamus. Omnia in adulterium mellis excogitata. Sed priora vua terraque constant. Passum à Cretico Cilicium probatur,& Africum,& in Italia prouinciisque finitimis. Fieri certum est ex vua, quam Græci sticam vocant, nos apianam, item scirpula, diutius in vite sole adustis, aut feruente oleo. Quidam è quacunque dulci, dum præcocta alba faciunt siccantes sole donec paulo amplius dimidium pondus superstit, tusasque leniter exprimunt. Deinde quantum expressere, adiiciunt vinaceis aquæ puteanæ, vt & secundarium passum faciant. Diligentiores eodem modo siccatis acinos eximunt: ac sine sarmentis madefactos vino excellenti, donec intumescant, premunt. Et hoc genus ante cætera laudant. Ac simili modo aqua addita, secundarium faciunt, Medium inter dulcia vinumq; est, quod Græci aigleuces vocant, hoc est semper mustum. Id euenit cura, quoniam feruere prohibetur. sic appellant musti in vina transitum. Ergo mergunt è lacu protinus in aqua cados, donec bruma transeat, & consuetudo fiat algendi. Est etiamnum aliud genus eius per se, quod vocat dulce Narbonensis prouincia, & in ea maximè Vocontij. Asseruatur eius gratia vua diutius in vite, pediculo intorto. Ab aliis ipse palmes inciditur in medullam, ab aliis vua torretur in tegulis: omnia ex Heluenaca vite. His adiiciunt aliqui, quod vocant diachyton, vuis in sole siccatis loco clauso per dies septem, in cratibus, totidem pe des à terra altè, noctibus à rore defensis, octauo die calcatis. Ita fieri optimi odoris saporisque. Dulci è genere est & melitites. Distat à mulso quod fit è musto, cum quinque congiis austeri musti, congio mellis & salis cyatho sufferuefactis, austerum. Sed inter hæc genera potuum ponere debeo & protropum: ita appellatur à quibusdam mustum sponte defluens, antequam calcentur vuæ. Hoc protinus diffusum lagenis suis deferuere passi, posteà in sole quadraginta diebus torrent æstatis secu tæ ipso Canis ortu.

De deutẽrijs & secundarijs, vini genera tria. CAP. X.

NOn possunt iure dici vina, quæ Græci deuteria appellant, Cato & nos loram, maceratis aqua vinaceis: sed tamen inter vina operaria numerantur. Tria eorum genera. Decima parte aquæ addita, quæ musti expressa sit, & ita nocte ac die madefactis vinaceis, rursusq; prælo subiectis. Alterum, quomodo Græci factitauere, tertia parte eius quod expressum sit, addita aquæ, expressoq; decocto ad tertias partes. Tertiũ est, fæcibus vini expressum, quod fæcatum Cato appellat. Nulli ex his plus, quàm anno, vsus.

Quæ nuper in Italia generosa vina esse cœperunt. CAP. XI.

VErùm inter hæc subit mentẽ, cùm sint genera nobilia, quæ propriè vini intelligi possint, Ixxx. ferè in toto orbe, duas partes ex hoc numero Italiæ esse, longè præterea ante cunctas terras. Et hinc deinde altius cura serpit, non à primordio hanc gratiam fuisse.

De vini obseruatione. CAP. XII.

AVthoritatem post sexcentesimum vrbis annum cœpisse. Romulum lacte, non vino, libasse, indicio sunt sacra ab eo instituta, quæ hodie custodiunt morem. Numæ regis posthumia lex est: Vino rogum ne respergito. Quod sanxisse illum propter inopiam rei nemo dubitet. Eadem lege, ex imputata vite libari vina diis, nefas statuit, ratione excogitata, vt putare cogerentur, aliàs aratores, & pigri circa pericula arbusti. M. Varro author est, Mezentium Hetruriæ regem auxilium Rutulis contra Latinos tulisse vini mercede, quod tum in Latino agro fuisset.

Quj vini vſus antiquis, & de vinis antiquorum. CAP. XIII.

NOn licebat fœminis Romæ bibere. Inuenimus inter exempla, Egnatij Mecẽnij vxorem, quod vinum bibiſſet è dolio, interfectam fuſte à marito, cumque cædis à Romulo abſolutum. Fabius Pictor in Annalibus ſuis ſcripſit: Matronam quòd loculos, in quibus erant claues vinariæ cellæ, reſignauiſſet, à ſuis inedia mori coactam. Cato, ideo propinquos fœminis oſculum dare, vt ſcirent an temetum olerent. Hoc tum nomen vino erat: vnde & temulentia appellata. Cn. Domitius iudex pronuntiauit, mulierem videri plus vini bibiſſe, quàm valetudinis cauſa viro inſciente, & dote mulctauit. Diuque eius rei magna parſimonia fuit. L. Papyrius Imperator aduerſus Samnites dimicaturus votum fecit, ſi viciſſet, Ioui pocillum vini. Denique inter dona ſextarios lactis datos inuenimus, nuſquam vini. Idem Cato, cum in Hiſpaniam nauigaret, vnde cum triumpho rediit, Non aliud, inquit vinum bibi, quàm remiges: in tantùm diſſimilis iſtis qui etiam conuiuis alia, quàm ſibimetipſis, miniſtrant, aut procedente menſa ſubiiciunt. Lautiſſima apud priſcos vina erant, myrrhæ odore condita, vt apparet in Plauti fabula, quæ Perſa inſcribitur, quanquàm in ea & calamum addi iubet. Ideo quidam aromatice delectatos maximè credunt. Sed Fabius Dorſenus his verſibus decernit:

Mittebam vinum pulchrum, murrhinam.
Et in Acharistione.
Panem & polentam, vinum murrhinam.

Scæuolam quoque & Lælium & Atteium Capitonem in eadem ſententia fuiſſe video, quoniam in Pſeudolo ſit.

Quod ſi opus eſt, vt dulce promat
Indidem, ecquid habet? rogas?
Murrhinam, paſſum, defrutum, mella.

Quibus appaꝛet non inter vina modò murrhinam, ſed inter dulcia quoque nominatum.

De apothecis, & de vino Opimiano. CAP. XIIII.

APothecas fuiſſe, & diffundi ſolita vina anno dcxxxiij. vrbis apparet indubitato Opimiani vini argumento, iam intelligente ſuum bonum Italia. Nondũ tamen iſta genera in claritate erant. Itaq; omnia tunc genita vnum habent Conſulis nomen. Sic quoque poſteà diu tranſmarina in authoritate fuerunt, & ad auos vſque noſtros: quin & Falerno iam reperto, ſicut apparet ex illo Comico verſu, Quinque Thaſij vini inde depromam, Falerni bina. P. Licinius Craſſus, & L. Iulius Cæſar Cenſores anno vrbis conditæ dclxxv. edixerunt, ne quis vinum Græcum ammineumque octonis æris ſingula quadrantalia venderet. Hæc enim verba ſunt. Tanta verò vino Græco gratia erat, vt ſingulæ potiones in conuictu darentur. Quibus vinis authoritas fuerit ſua in menſa, M. Varro his verbis tradit: L. Lucullus puer ad patrem nunquàm lautum conuiuium vidit, in quo plus ſemel Græcum vinum daretur. Ipſe cùm rediit ex Aſia, millia cadûm congiariorum diuiſit amplius centum. C. Sentius, quem Prætorem vidimus, Chium vinum in domum ſuam illatũ dicebat tum primùm, cùm ſibi cardiaco medicus dediſſet. Hortenſius ſuper decem millia cadûm hæredi reliquit. Hactenus Varro.

De liberalitate Cæſaris in vino. CAP. XV.

QVid, non & Cæſar Dictator triumphi ſui cœna vini Falerni amphoras, Chij cados in conuiuia diſtribuit? Idem Hiſpanienſi triumpho Chium & Falernum dedit. Epulo verò in tertio Conſulatu ſuo, Falernum, Chium, Leſbium, Mamertinum: quo primùm tempore quatuor genera vini appoſita conſtat. Poſtea ergo alia omnia in nobilitatem venerunt, circiter ſeptingenteſimum vrbis annum.

De vinis factitijs. CAP. XVI.

ITaque non miror innumerabilia penè genera factitij reperta multis antè ſeculis, quæ nunc dicemus, omnia ad medicinæ vſum pertinentia. Omphacium quo modo fieret, propter vnguenta, diximus priori libr. Fit è labruſca, hoc eſt, vite ſylueſtri, quod vocatur œnanthinum. Flores eius libris duabus in muſti cado macerati, poſt xxx. dies mutantur. Præter hoc radix labruſcæ & acini coria perficiunt. Ij paulò poſtquàm defloruere, ſingulare remedium habent ad refrigerandos in morbis corporum ardores, gelidiſſima, vt ferunt, natura. Pars eorum æſtu moritur, priuſquam reliqui, qui ſolſtitiales dicuntur. Vniuerſi nunquàm matureſcunt: & ſi priùs, quàm tota matureſcat, vna incocta detur cibo gallinaceo generi, faſtidiũ gignit vuas appetendi. Factitiorum primum fit ex ipſo vino, quod vocant adynamon, hoc modo: Albi muſti ſextarij xx. aquæ dimidium, feruet donec excoquatur aquæ menſura. Alij marinæ ſextarios decem, tantundem pluuiæ, in ſole quadraginta diebus torrent. Dant ægris, quibus vini noxiam timent. Proximum fit è millij ſemine maturo, cum ipſa ſtipula libram & quadrantem in congios duos muſti macerato, & poſt ſeptimum menſem tranſfuſo. Ex loto arbore, frutice, herba, dictum eſt vti quæq; fierent. Fiunt & è pomis quæ dicemus, interpretationibus non niſi neceſſariis additis: primumq; è palmis, quo Parthi & Indi vtuntur, & Oriens totus, maturam quas vocant chydæas modio in aquæ congiis tribus macerato expreſſoque. Sic fit & ſycites è

ſycites è fico, quem alij palmiprimum, alij catorchiten vocant. Aut ſi dulce eſſe non libeat, pro aqua tantundem vinaceorum adiicitur. E Cypria fico & acetum fit præcellens, atq; Alexandrino quoque melius. Vinum fit & è ſiliqua Syriaca, & pyris, malorumq; omnibus generibus. Sed è Punicis, quod rhoiten vocent: & è cornis, meſpilis, ſorbis, moris ſiccis, nucleis pineis. Hi muſto madidi exprimuntur: ſuperiora per ſe mitia. Myrtiten Cato quemadmodum fieri docuerit, mox paulò indicabimus. Græci & alio modo. Ramis teneris cum ſuis foliis in albo muſto decoctis, tuſis libram in tribus muſti congiis deferuere faciunt, donec duo ſuperſint. Quod ita ſyluestris myrti baccis factum eſt, myrtidanum vocant. hoc manus tingit. Ex his quæ in hortis gignuntur fit vinum è radice, aſparago, cunila, origano, apij ſemine, abrotano, mentaſtro, ruta, nepeta, ſerpillo, marrubio. Manipulos binos tundunt in cadum muſti, & ſapæ ſextarium, & aquæ marinæ heminam. Enapis ſit, xj. denariorum pondere in ſextarios binos muſti addito. Item è ſcillæ radice. Inter flores ex roſæ foliis tuſis, in linteolo in muſtum colatis cum ponduſculo vt ſidat, xl. pondere denariorum in ſextarios vicenos muſti, nec ante tres menſes vaſe aperto. Item è nardo gallico, & aliud è ſyluestri. Aromatiten quoque inuenio factitatum tantùm non vnguentorum compoſitione, primò è myrrha, vt diximus, mox & nardo Celtico, calamo, aſpalatho, offis in muſtum aut dulce vinum defectis. Aliud è calamo, iunco, coſto, nardo Syriaco, amomo, caſia, cinnamomo, croco palma, aſaro, ſimiliter & offa. Apud alios nardi, & malobathri ſelibris in muſti congios duos additis: qualia nunc quoque fiunt pipere & melle addito, quæ alij condita, alij piperata appellant. Inuenitur & nectaritis ex herba, quam alij helenion, alij medicam, alij ſymphyton, alij Idæam, & oreſtion, alij nectaream vocant, radice ponderis xl. denariorum in ſextarios, ſex muſti addita, ſimiliter in linteo. Ex cęteris herbis fit abſinthites † in xl. ſextarios muſti abſinthij Pontici libra decocta ad tertias partes, vel ſcopis abſinthij in vinum additis. Similiter hyſſopites è Cili cio hyſſopo, vnciis tribus in duos congios muſti coniectis, aut tuſis in vinum. Fiunt vtraq; & alio modo, circa radices vitiũ ſato. Sic & elleboriten fieri ex veratro nigro Cato docet. Sic fit & ſcammonites. Mira vitiũ natura, ſaporem alienũ in ſe trahendi, qualẽ & ſalicum redolent Patauinorum in paluſtribus vindemiæ. Sic & elleborum ferunt in Thaſo, aut cucumis ſylueſter, aut ſcammonea, qꝰ vinum phthorium vocant quoniã abortus facit. Fit & ex herbis, quarum naturæ ſuo loco dicentur. E ſtœchade & radice gentianę, & tragorigano, & dictamno, aſaro, dauco, cleliſphaco, panace, acoro, conyza, thymo, mandragora, iunco. Vocarunt & ſcyzinum, & itæomelin, & lectiſphagiten, quorũ iam obliterata ratio eſt. Et fruticum verò è genere, cedri vtriuſq;, cupreſſi, laurus, iuniperi, terebinthi, calami, lentiſci, baccas aut lignum recens muſto decoquunt. Item chamelæę, & chamæpitycos lignum. Eodem modo & ex flore, in congium muſti decem denariorum pondere addito.

† XLVIII. *ſextarijs muſti, abſynthij Pontici libra, decoctis ad tertias partes.*

De hydromelite & oxymelite. CAP. XVII.

FIt vinum & ex aqua ac melle tantùm. Quinquennio ad hoc ſeruari cæleſtem iubent. Aliqui prudentiores ſtatim ad tertias decoquunt, & tertiam mellis veteris adiiciunt deinde xl. diebus Canis ortu in ſole habent. Alij diffuſa ita x. die obturant. Hoc vocatur hydromeli, & vetuſtate ſaporẽ vini aſſequitur, nuſquam laudatius, quàm in Phrygia. Quin & acetum melle temperabatur: adeò nihil intentatum vitæ fuit. Oxymeli hoc vocarunt, mellis x. libris, aceti veteris heminis quinq;, ſalis marini libra, aquæ pluuiæ ſextariis quinq;, ſuffer uefactis decies, mox elutriatis atq; ita inueteratis. Omnia ab Themiſione ſummo authore damnata: & hercule coactus eorum vſus videri poteſt, niſi ſiquis naturæ opus eſſe credit aromatiten, & ex vnguentis vina compoſita, aut vt biberentur genuiſſe eam frutices. Iſta ſunt cognitu iucunda, ſolertia humani animi omnia exquirente. Nihil quidem ex his anno durare, præterquàm quæ vetuſtate ipſa fieri diximus, & plura ne tricenis quidẽ diebus, non erit dubium.

Prodigioſa genera vini. CAP. XVIII.

SVnt & in vino prodigi. Dicitur in Arcadia fieri, quod fœcunditatem fœminis importet, viris rabiem. At in Achaia maximè circa Caryniam abigi partum vino, atq; etiam ſi vuam edant grauidæ, cùm differentia in guſtatu non ſit. Trœzenium vinum qui bibunt, negantur generare. Thaſios duo genera vini diuerſa facere proditur: vnum quo ſomnus concilietur, alterum verò quo fugetur. Apud eoſdem vitis theriace vocatur, cuius & vinum & vua contra ſerpentium ictus medetur. Libanios thuris odore, exqua Diis prolibant. E diuerſo aſpendios, damnata aris. Ferunt eã nec ab alite vlla attingi, Thaſiam vuã Aegyptus vocat apud ſe prædulcẽ, quæ ſoluit aluũ. Eſt contrà in Lycia, quæ ſolutã firmat. Aegyptus & ecbolada habet, abortus facientem. Vina in apothecis Canis ortu mutantur quædam, poſteáque reſtituuntur ſibi. Sic & mari nauigato, cuius iactatus his, quæ durauerint, tantum vetuſtatis adiicere ſentitur, quantum habuerint.

† *Præter, non eſt in vetuſt. cod. & omnino videtur redundare. Sunt enim omnia, quæ hîc enumerantur pollutа, & à ſacris reijcieda. Huc accedit, quod ſuprà libri huius cap. 12. retulit, Numa regis lege Poſthumis cautũ fuiſſe, ne ex immputata vite Diis vina libarentur.*

Quibus vinis ad ſacra vti fas non ſit, & quibus generibus muſta condiantur. CAP. XIX.

ET quoniam religione vita conſtat, prolibare Diis nefaſtum habetur vina, † præter imputatæ vitis, fulmine tactæ, quamq; iuxta hominis mors laqueo pependerit, aut vulneratis pedibus calcata, & quod circunciſis vinaceis profluxerit, aut ſupernè deciduo immundiore lapſu aliquo polluta. Item Græca, quoniam aquam habeant. Vitis ipſa quoque manditur, decoctis caulibus ſummis, qui & condiuntur in aceto ac muria. Verùm & de apparatu vini dixiſſe conueniat, cùm Græci

Græci priuatim ea præcepta condiderint, artemq; fecerint, sicut Euphronius, & Aristomachus, & Coniades, & Hicesius. Africa gypso mitigat asperitatem, nec non aliquibus sui partib⁹ calce. Græcia argilla, aut mormore, aut sale, aut mari, lenitatem excitat: Italiæ pars aliqua rabulana pice: ac resina condire musta vulgare est ei, prouinciisq; finitimis. Nonnusquam prioris vini fæce acetóue condiunt. Nec non & ex ipso musto fiunt medicamina: decoquitur, vt dulcescat portione virium. Nec durare vltra annuum spatium tale proditur. Aliquibus in locis decoquunt ad sapas musta, infusisq; his ferociam frangunt. Et in hoc tamen genere, & in omni aliò subministrant vasa ipsa condimentis picis. Cuius faciendæ ratio proximo dicetur volumine.

De picis generibus, & resinis, & mustis condiendis, & de aceto & face. CAP. XX.

ARborum succo manantium picem resinamq; aliæ ortæ in Oriente, aliæ in Europa ferunt. Quæ interest Asia, vtrinq; quasdam habet. In Oriente optimam tenuissimámq; terebinthi fundunt: deinde lentisci, quam & mastichen vocant: posteà cupressi, acerrimam sapore. Liquidam omnes, & tantùm resinæ: crassiorem verò & ad pices faciendas cedrus. Arabica resina alba est acri odore, difficilis coquenti. Iudaica callosior, & terebinthina quoque odoratior. Syriaca Attici mellis similitudinem habet. Cypria antecedit omnes: est autem melleo colore, carnosa. Colophonia præter cæteras fulua, si teratur alba fit, grauior odore, ob id non vtuntur ea vnguentarij. In Asia quæ fit è picea, admodum candida, spagas vocatur. Resina omnis dissoluitur oleo. Quidam & creta figlinarum hoc fieri arbitrantur. Pudetque confiteri, maximum iam honorem eius esse in euellendis virorum corpori pilis. Ratio autem condiendi musta, in primo feruore, qui nouem diebus cum plurimum peragitur, aspersu picis, vt odor vino contingat, & saporis quædam acumina. Vehementius id fieri arbitrantur crudo flore resinæ, excitariq; lenitatem. E diuerso crapula compesci feritatem nimiam, frangiq; virus: aut vbi pigra lenitas torpeat, virus addi. Liguriæ maximè Circumpadanisq; mustis vtilitas discernitur hoc modo: Pugnacibus mustis crapulæ plus inditur, lenibus parcius. Sunt qui ex vtroque condiri velint. Nec non alia æquè multiplici natura. Vitiúmque musto quibusdam in locis, iterum sponte feruere: qua calamitate deperit sapor, vappæque accipit nomen, probrosum etiam hominum, cùm degenerauerit animus. Aceri enim nequitiæ inest virtus magnos ad vsus, & sine quibus vita mitior degi non possit. Cæterò vinorum medicaminis tanta cura est, vt cinere apud quosdam, ceu gypso, alibi quibus diximus modis instaurentur. Sed cinerem è vitis sarmentis, aut quercu præferunt. Quin & marinam aquam eiusdem rei gratia ex alto peti iubent, seruariq; ab æquinoctio verno, aut certè nocte solstitio & Aquilone flante hauriri, vel si circa vindemiam hauriatur, decoqui. Pix in Italia ad vasa vino condendo maximè probatur Brutia. Fit è piceæ resina, in Hispania autem è pinastris, minimè laudata. Est enim resina harum amara & arida, & graui odore: Differentiam rationemq; faciendi proximo volumine demonstrabimus inter arbores feras. Vitia, præter suprà dicta, acor, aut fumidum virus, picis autem adustio: experimentum verò, si fragmenta sub luceant, ac sub dente lentescant acore iucundo. Asia picem Idæam maximè probat, Græcia Pieriçam, Virgilius Naryciam. Diligentiores admiscent nigram mastichen, quæ in Ponto bituminis similis gignitur, & iris radicem oleumque. Nam ceram accipientibus vasis compertum est vina accescere. Sed transferre in ea vasa, in quibus acetum fuerit, vtilius, quàm in ea, in quibus dulce aut mulsum. Cato iubet vina concinnari (hoc enim vtitur verbo) cineris lixiuij cum defruto cocti parte quadragesima, pulegij vel salis sesquilibra, interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentionem, rebus verò in nouissimis. Super omnia addi matureſcente iam vino iubet mustum, quod ille tortiuũ appellat, nos intelligimus nouissimè expressum: & adiici mustis tingendi gratia coloris, vt pigmentum aliquod vini, atq; ita pinguius fieri. Tot veneficijs placere cogitur: & miramur noxium esse. In vitium inclinantis experimentum est laminæ plumbeæ mutatus in ea colos. Proprium autem interliquores vino, mucescere, aut in acetum verti: extantq; medicinæ volumina. Et fex vini siccata recipit ignes, ac sine alimento per se flagrat. Cinis eius nitri naturam habet, easdemq; vires, hoc amplius, quò pinguior sentitur.

De cellis vinarijs. CAP. XXI.

MAgna & collecto iam vino differentia in cella. Circa Alpes ligneis vasis condunt, circuliscq; cingunt, atque etiam hyeme gelida ignibus rigorem arcent. Mirum dictu, sed aliquando visum, ruptis vasis stetere glatiatæ moles prodigij modo, quoniam vini natura non gelascit, aliàs ad frigus stupens tantùm. Mitiores plagæ doliis condunt, infodiuntq; terræ tota, aut ad portionem situs. Item cælum præbent: alibi verò impositis tectis arcent: traduntur q; & hæc præcepta: Latus cellæ vinariæ, aut certè fenestras obuerti in Aquilonem oportere, vel vtique in exortum æquinoctialem. Sterquilinia & arborum radices procul abesse, omniaq; odoris euitandi, facilimo in vina transitus ficos vtique & caprificos. Dolijs etiam interualla dari, ne inter se vitia serpant, cõtagione vini semper ocyssima. Quin & figuras referre. Ventrosa ac patula minùs vtilia. Picari oportere protinus à Canis ortu, posteà perfundi marina aqua aut salsa, dein cinere sarmenti, aspergi vel argilla, abstersa myrrha suffiri, ipsasq; sæpius cellas. Imbecilla vina demissis in terram doliis seruanda, valida expositis. Nunquàm implenda: & quod superfit, passo aut defruto perungendum, admisto croco, pice veteri cum sapa: sic opercula doliorum medicanda, addita mastiche ac pice. Bruma aperiri vetant, nisi sereno die. Vetant Austro flante, Lunáue plena. Flos vini candidus probatur: rubens triste signum est, si non vini colos sit. Item vasa incalescentia, operculáve sudantia. Quod celeriter florere cœperit, odoremque trahere, non fore diutinum. Ipsa quoque defruta ac sapas, cùm sit cælum sine Luna, hoc est, in sideris eius coitu, neque alio die coqui iubent. Prætereà plumbeis vasis, non æreis, nucibus iuglandibus additis: eas enim fumum excipere. Campaniæ nobilissima exposita sub dio cadis verberari Sole, Luna, imbre, ventis, aptissimum videtur.

De vitanda ebrietate. CAP. XXII.

AC si quis diligentiùs reputet, in nulla parte operosior vita est, ceu non saluberrimũ ad potum aquæ liquorem natura dederit, quo cætera omnia animantia vtuntur. At nos vinum bibere & iumenta cogimus, tantoq; opere, tanto labore & impendio constat, quod hominis mentem mutet, ac furorem gignat, millibus scelerum huic deditis tanta dulcedine, vt magna pars nõ aliud vitæ præmium intelligat. Quinimò vt plus capiamus, sacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitãtur: ac bibendi etiam causa venena conficiuntur, aliis cicutã præsumentibus, vt bibere mors cogat, aliis pumicis farinam, & quæ referendo pudet docere. Cautissimos ex his balineis coqui videmus, eximesque efferri. Iam verò alios lectum expectare non posse, imò verò nec tunicam, nudos ibi protinus anhelos ingentia vasa corripere, velut ad ostentationem virium, ac planè infundere, vt statim euomant, rursusq; hauriant, idque iterum tertiumque: tanquam ad perdenda vina geniti, & tanquã effundi illa non possint, nisi per humanum corpus. Huc pertinent peregrinæ exercitationes, & voluptatio in cœno, ac pectorosa ceruicis repandæ ostentatio. Per omnia hæc prædicatur sitis quæri. Iam verò quæ vasa adulteriis cælata! tanquam per se parum doceat libidines temulentia. Ita vina ex libidine hauriuntur, atq; etiã præmio inuitatur ebrietas. Et si diis placet, emitur alius, vt quantũ biberit tantum edat: & pretium vinolentiæ lege accipit. Alius quantum alea quæsierit tantum bibit. Tunc auidi matronam oculi licentur, graues produnt marito: tunc animi secreta proferuntur. Alij testamenta sua nuncupant: alij mortifera loquuntur, rediturasq; per iugulũ voces non continent, quàm multis ita interemptis. Vulgoq; veritas iam attributa vino est. Intereà vt optimè cedat, Solem orientem non vident, ac minus diu viuunt. Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorũ hulcera, tremulę manus, effundentes plena vasa, & (quæ sit pœna præsens) furiales somni, & inquies nocturna, præmiumq; summum ebrietatis libido portentosa, ac iucundum nefas. Postera die ex ore halitus cadi, ac ferè rerũ omnium obliuio, morsq; memoriæ. Rapere se ita vitã prædicant, cùm priorẽ diem quotidie perdant, illi verò & venientem. Tib. Claudio principe ante hos annos xl. institutũ, vt ieiuni biberent, potusque vini antecederet cibos, externis & hoc artibus, ac medicorum placitis nouitate aliqua sese commendantiũ. Gloriam hac virtute Parthi quærunt, famam apud Græcos Alcibiades meruit, apud nos cognomen etiã Nouellius Torquatus Mediolanensis ad Proconsulatum vsque è Prætura honoribus gestis, tribus congiis (vnde & cognomen illi fuit) epotis vno impetu, spectante miraculi gratia Tib. principe in senecta iam seuero atq; etiã sæuo aliàs, sed ipsa iuuenta ad merum pronior fuerat. Eaque commendatione credidere L. Pisonem vrbis Romæ curæ ab eo delectum, quòd biduo duabusq; noctibus perpotationem continuasset apud ipsum iam principem. Nec alio magis Drusus Cæsar regenerasse patrem Tiberium ferebatur. Torquati rara gloria (quando & hæc ars suis legibus constat) non labasse sermone, nec leuatũ vomitione, non altera corporis parte, dum biberet: matutinas obisse vigilias, plurimum hausisse vno potu: plurimũ præterea aliis minoribus addidisse: optima fide non respirasse in hauriendo, neq; expuisse: nihilq; ad elidendũ in pauimentis sonum ex vino reliquisse, diligenti scito legum contra bibendi fallacias. Tergilla Ciceronem M. filium binos congios simul haurire solitum ipsi obiicit: Marcoque Agrippæ à temulento scyphũ impactum. Etenim hæc sunt ebrietatis opera. Sed nimirũ hanc gloriam auferre Cicero voluit interfectori patris sui M. Antonio. Is enim ante eum auidissimè apprehenderat hanc palmam, edito etiam volumine de sua ebrietate: quo patrocinari sibi ausus, approbauit planè (vt equidem arbitror) quãta mala per temulentiam terrarum orbi intulisset. Exiguo tempore ante prælium Actiacum id volumen euomuit: quo facilè intelligatur ebrius iam sanguine ciuium, & tanto magis eum sitiens. Nanque & hæc necessitas vitium comitatur, vt bibendi consuetudo augeat auiditatem. Scitumque est Scytharum legati, quanto plus biberint, tanto magis sitire Parthos. Est & Occidentis populis sua ebrietas, fruge madida: pluribus modis per Gallias Hispaniasq;, nominibus aliis, sed ratione eadem. Hispaniæ iam & vetustatem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque è fruge sibi potus similes excogitauit. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas. Meros quippe hauriunt tales succos, nec diluendo, vt vina, mitigant. At hercule illic tellus fruges parere videbatur. Heu mira vitiorum solertia, inuentum est quemadmodum aqua quoque inebriaret. Duo sunt liquores corporibus humanis gratissimi, intus vini, foris olei, arborum è genere ambo præcipui, sed olei necessarius. Nec segniter vita in eo elaborauit. Quanto tamen in potu ingeniosior apparebit, ad bibendum generibus centumnonagintaquinque, si species æstimentur, penè duplici numero excogitatis, tantoque paucioribus olei. De quo in sequenti volumine dicemus.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS QVINTVS.

Naturæ frug. ferarum arborum. CAP. I.

OLEAM Theophraſtus è celeberrimis Græcorum authoribus vrbis Romæ anno circiter quadringenteſimo quadrageſimo, negauit niſi intra xl. mil. paſſuum à mari naſci: Feneſtella verò omnino non fuiſſe in Italia, Hiſpania, atque Africa, Tarquinio Priſco regnante, ab annis populi Romani clxxxiij. quæ nunc peruenit trans Alpes quoque, & in Gallias Hiſpaniaſq; medias. Vrbis quidem anno quingenteſimoquinto, Appio Claudio Cæci nepote, L. Iunio Coſſ. olei libræ duodenæ aſſibus væniere. Et mox anno ſexcenteſimo octogeſimo, M. Scius L. F. Aedilis curulis olei denas libras ſingulis aſſibus præſtitit populo Romano per totum annum. Minus ea miretur, qui ſciat poſt annos xxij. Cn. Pompeij iiij. Conſulatu oleum prouinciis Italiã miſiſſe. Heſiodus quoque in primis cultum agrorum docendam arbitratus vitam, negauit olcæ ſatorem fructum ex ea percepiſſe quenquam. Tam tarda tunc res erat. At nunc etiam in plantariis ſerunt, tranſlatarumq́ue altero anno decerpuntur baccæ. Fabianus negat prouenire in frigidiſſimis oleam, neq; in calidiſſimis. Genera earũ tria dixit Virgilius, orchites, & radios, & pauſias: nec deſiderare raſtros, aut falcem, vllámve curam. Sine dubio & in iis ſolum maximè cælumq́ue refert. Veruntamen & tondentur, cùm & vites: atque etiam interradi gaudent. Conſequens earum vindemia eſt, arsq́; vel maior, oleum quàm muſta temperandi. Ex eadem quippe oliua differunt ſucci. Primum omnium è cruda, atque nondum inchoatæ maturitatis: hoc ſapore præſtantiſſimum. Quin & ex eo prima vnda præli laudatiſſima, ac deinde per diminutiones, ſiue (vt nuper inuentum eſt) exilibus regulis pede incluſo. Quantò maturior bacca, tantò pinguior ſuccus, minusq́ue gratus. Optima autem ætas ad decerpendum inter copiam bonitatémque, incipiente bacca nigreſcere. Noſtri vocant drupas, Græci verò drypetas. Cætero diſtat, an maturitas illa in torcularibus fiat, an ramis: rigua fuerit arbor, an ſuo tantùm bacca ſucco, nihilq́ue aliud quàm rores cæli biberit.

De oleo. CAP. II.

VEtuſtas oleo tædium affert, non item vt vino: plurimúmque ætatis annuo eſt, prouida (ſi libeat intelligere) natura. Quippe temulentiæ naſcentibus vinis, vti neceſſe non eſt: quinimo inuitata ad ſeruandum blanda inueterati caries. Oleo noluit parci, fecitq́; ea neceſſitate promiſcuum & vulgo. Principatũ in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, eiúſque parte quæ Licinianum fundit oleum: vnde & Liciniæ gloria præcipua oliuæ. Vnguenta hanc palmam dedere, accommodato ipſis odore. Dedit & palatum delicatiore ſententia. De cætero baccas Liciniæ nulla auis appetit. Reliquum certamen inter Iſtriæ terram & Bæticæ par eſt. Vicina bonitas prouinciis, excepto Africæ frugifero ſolo. Cereri totum id natura conceſſit: oleum ac vinum non inuidit tantum: ſatisq́ue gloriæ in meſſibus fecit. Reliqua erroris plena, quem in nulla parte vitæ numeroſiorem eſſe docebimus.

De natura oliuæ, & oleæ incipientis. CAP. III.

OLiuæ conſtant, oleo, carne, amurca: ſanies hæc eſt eius amara. Fit ex aquis, ideo ſiccitatibus minima, riguis copioſa. Suus quidem oliuæ ſuccus oleum eſt, idq́ue præcipuè ex immaturis intelligimus, ſicut de omphacio docuimus. Augetur oleum ab Arcturi exortu xvj. calendas Octobris: poſteà nuclei increſcunt, & caro. Cùm ſitienti imbres copioſi acceſſere, vitiatur oleum in amurcã. Huius color oliuam cogit nigreſcere. Ideoq́ue incipiente nigritia minimum amurcæ, ante eam nihil. Et error hominum falſus, exiſtimantium maturitatis initium, quod eſt vitij proximum. Deindequòd oleum creſcere oliuæ carne arbitrantur, cùm ſuccus omnis in corpus abeat, lignumq́ue intus grandeſcat. Ergo tum maximè rigantur. Quod vbi cura multa ſiue imbribus accidit, oleum abſumitur, niſi conſecuta ſerenitate, quæ corpus extenuet. Omnino enim, vt Theophraſto placet, eſt olei cauſa calor, quare & in torcularibus & iam in cellis multo igne quæritur. Tertia eſt culpa in parſimonia, quoniam propter impendium decerpendi expectatur vt decidat oliua. Qui medium temperamentum in hoc ſeruant, perticis decutiunt, cum iniuria arborum, ſequentisq́ue anni damno. Quippe oliuæ tibus lex antiquiſſima fuit: Oleam ne ſtringito, néve verberato. Qui cautiſſimè agũt, harundine leui ictu, necaduerſos percutiunt ramos. Sic quoque alternare fructus cogitur decuſſis germinibus. Nec minus, ſi expectetur vt cadat. Hærendo enim vltra ſuum tẽpus, abſumunt venientibus alimentum, & detinent locum. Argumentum eſt, quòd niſi ante Fauonium collectæ, nouas vires reſumunt, & difficiliùs cadunt. Prima ergo ab autumno colligitur, vitio operæ, non naturæ, pauſia cui plurimum carnis: mox orchites, cui olei: poſt radius. Has enim ocyſſimè occupatas, quia ſunt tenerrimæ, amurca cogit decidere. Differuntur verò etiam in Martium menſem calloſæ, contra humorem pugnaces, ob idq́ue minimæ, Licinia, Cominia, Contia, Sergia, quam Sabini regiam vocant, non ante Fauonij afflatum nigreſcentes, hoc eſt ad vj. Idus Febr. Tunc arbitrantur eas matureſcere, & quoniam probatiſſimum ex iis fiat oleum, accedere etiam ratio prauitati videtur. Feruntq́ue frigore ſterilitatem fieri, ſicut copiam maturitate: cùm ſit illa bonitas non temporis, ſed generis tardè putreſcentium in amurcam. Similis error collectam ſeruandi in tabulatis, nec priuſquàm ſudet premendi, cùm omni mora oleum decreſcat, amurca augeatur. Itaque vulgo non amplius ſenas libras ſingulis modiis exprimi dicunt. Amurcæ menſuram nemo agit, quanto ea copioſior reperiatur in eodem genere diebus adiectis. Omnino in vita error eſt publicus, tumore oliuæ creſcere oleum exiſtimantium: præſertim cùm magnitudine copiam olei non conſtare, indicio ſint quæ regiæ vocantur, ab aliis maiorinæ, ab aliis phauliæ, grandiſſimæ, alioquin minimo ſucco. Et in Aegypto carnoſiſſimis olei exiguũ. Decapoli verò Syriæ perquàm paruæ, nec cappari maiores, carne tamen commendantur. Quam ob cauſam Italicis tranſmarinæ præferuntur in cibis, cùm oleo vincantur. Et in ipſa Italia cæteris Picenæ, & Sidicinæ. Sale illæ primum condiuntur, & vt reliquæ, amurca ſapáve. Necnon aliquæ oleo ſuo ſine accerſita commendatione puræ innatant, colymbades: franguntur eædem herbarumq́ue viridium ſapore condiuntur. Fiunt & præcoces feruenti aqua perfuſæ, quamlibet immaturæ. Mirumq́ue, dulcem ſuccum oliuas bibere, & alieno ſapore infici. Purpureæ ſunt & in iis, vt vuis in nigrum colorem tranſeuntibus, pauſiæ. Sunt & ſuperbæ, præter iam dicta genera. Sunt & prædulces, per ſe tantum ſiccatæ, vuisque paſſis dulciores, admodum raræ in Africa, & circa Emeritam Luſitaniæ. Oleum ipſum ſale vindicatur à pinguitudinis vitio. Cortice oleæ conciſo odorem accipit medicati: aliâs, vt vino, palati gratia nulla eſt. Nec tam numeroſa differentia: tribus vt plurimum bonitatibus diſtat. Odor in tenui argutior, & is tamen etiam in optimo breuis.

De natura olei. CAP. IIII.

OLeo natura tepefacere corpus, & contra algores munire. Eidemq́ue feruores capitis refrigerare. Vſum eius ad luxuriam vertêre Græci, vitiorum omnium genitores, in gymnaſiis publicando. Notum eſt, magiſtratus honoris eius octogenis feſtertiis ſtrigmenta olei vendidiſſe. Oleæ honorem Romana maieſtas magnum præbuit, turmas equitum Idibus Iuliis ex ea coronando: item minoribus triumphis ouantes. Athenæ quoque victores olea coronant, Græci verò oleaſtro Olympiæ.

De cultura oliuarum. CAP. V.

NVnc dicentur Catonis placita de oliuis. In calido & pingui ſolo radium maiorem Salentinã, orchitem, pauſiam, Sergianam, Cominianam, albiceram ſeri iubet. Adiicitq́; ſingulari prudentia, quam earum in finitimis locis optimam eſſe dicant. In frigido autem & macro Liciniã. Pingui enim aut feruenti vitiari eius oleum, arboremq́; ipſam fertilitate conſumi. Muſco præterea rubro infeſtari. Spectare oliueta in Fauonium loco expoſito ſolibus cenſet,

De ſeruandis oliuis, & quomodo faciendum oleum. CAP. VI.

NEc alio vllo modo laudat condi oliuas, optimè orchites & pauſias, quàm vel virides in muria, vel fractas in lentiſco. Oleum quàm acerbiſſima oliua optimum fieri. Cæterò quàm primùm è terra colligendam: ſi inquinata ſit, lauandam; ſiccari triduo ſatis eſſe. Si gelent frigora, quarto die premendam. Hanc & ſale aſpergi. Oleum in tabulato minui, deteriusque fieri. Item & in amurca & fracibus. hæ ſunt carnes, & inde fæces. Quare ſæpius die decapulandum: prætereà in conchas & plumbeas cortinas: ære vitiari. Feruentibus omnia ea fieri clauſisque torcularibus, & quàm minimè ventilatis. Ideo nec ligna ibi cædi oportere. Qua de cauſa è nucleis ipſarum ignis aptiſſimus. Et è cortinis in labra fundendum, vt fraces & amurca liquentur. Ob id crebriùs vaſa mundanda, fiſcinas ſpongia tergendas, vt quàm maximè pura ſynceritas conſtet. Poſteà inuentum, vt lauarentur vtique feruenti aqua: protinus prælo ſubiicerentur ſolidæ (ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractæ premerentur. Iterum premi plus quàm centenos modios, non probant. Factus vocatur. Quod verò poſt molam primum eſt, flos. Factus tergeminos ferè à quaternis hominibus nocte ac die premi iuſtum eſt.

De oleo factitio. CAP. VII.

NOn erat tum factitium oleum; ideoque arbitror nihil à Catone dictum. Nunc eius genera plura. Primumque perſequemur ea, quæ ex arboribus fiunt, & inter illas ante omnes ex oleaſtro. Tenue id, multoque amarius, quàm oleæ, tantùm ad medicamentum vtile. Simillimum huic eſt ex chamelæa frutice ſaxoſo, non altiore palmo, foliis oleaſtri baccisque. Proximum fit & è cici, arbore in Aegypto copioſa; alij crotonem, alij trixin, alij ſeſamum ſylueſtre appellant; ibique non pridem. Et in Hiſpania repentè prouenit altitudine oleæ, caule ferulaceo, folio vitium, ſemine vuarum gracilium, pallidarumque. Noſtri eam ricinum vocant à ſimilitudine ſeminis. Coquitur id in aqua, innatansque oleum tollitur. At in Aegypto, vbi abundat, ſine igne & aqua ſale aſperſum exprimitur, cibis fœdum, lucernis vtile. Amygdalinum, quod aliqui metopium vocant, ex amaris nucibus arefactis, & in offam contuſis, aſperſis aqua iterumque tuſis, exprimitur. Fit & è lauro, admiſto druparum oleo. Quidamque è baccis exprimunt tantùm: alij foliis modò; aliqui folio & cortice baccarum. Necnon ſtyracem addunt, aliosque odores. Optima laurus ad id latifolia, ſylueſtris, nigra baccis. Simile eſt è myrto nigra: & hæc latifolia melior. Tunduntur baccæ aſperſæ calida aqua, mox decoquuntur. Alij foliorum molliſſima decoquunt in oleo, & exprimunt. Alij dejecta ea in oleum prius ſole maturant. Eadem ratio & in ſatiua myrto, ſed præfertur ſylueſtris minore ſemine, quam quidam oxymyrſinem vocant, alij chamæmyrſinen, alij acaron à ſimilitudine. Eſt enim breuis, fruticoſa. Fit & ex citro, cupreſſo, nucibus iuglandibus, quod caryinon vocant: malis cedri, quod cedrelæon. Ex grano quoque Gnidio purgato ſemine & tuſo. Item lentiſco: nam & cyprinum è glande Aegyptia vt fieret odorum cauſa, dictum eſt. Indi ex caſtaneis & ſeſama atque oryza facere dicuntur: Ichthyophagi è piſcibus. Inopia cogit aliquando luminum cauſa & è platani baccis fieri, aqua & ſale maceratis. Et œnanthinum fit de ipſa œnanthe, vt dictũ eſt in vnguentis. Gleucino muſtum incoquitur vapore lento; ab aliis ſine igne circundatis vinaceis diebus xxij. bis ſingulis, permiſtum: conſumiturque muſtum oleo. Aliqui non ſamp ſuchum tantùm admiſcent, ſed etiã pretioſiora odoramenta. Et in gymnaſiis quoque conditur odoribus, ſed viliſſimis. Fit & de aſpalatho, calamo, balſamo, iri, cardamomo, meliloto, nardo Gallico, panace, ſampſucho, helenio, cinnami radice, omnium ſuccis in oleo maceratis expreſſisque. Sic & rhodinum è roſis: iuncinum è iunco, quod eſt roſaceo ſimillimum. Item hyoſcyamo, lupinis, & narciſſo. Plurimum autem in Aegypto è raphani ſemine, aut gramine herba, quod chortinon vocant. Item ſeſama & vrtica, quod cnecinum appellant. E lilio & alibi fit ſub dio ſole, luna, pruina maceratum. Suis herbis componunt inter Cappadociam & Galatiam, quod Selgiticum vocant, neruis admodum vtile: ſicut in Italia è gummi. E pice fit, quod piſſinum appellant, cùm coquitur velleribus ſupra halitum eius expanſis, atque ita expreſſis, probatum maximè è Brutia. Eſt enim pinguiſſima & reſinoſiſſima. Color oleo ſuluus. Sponte naſcitur in Syriæ maritimis, quod elæomeli vocant. Manat ex arboribus pingue, craſſius meſſe, reſina tenuius, ſapore dulci, & hoc medicis. Veteri quoque oleo vſus eſt ad quædam genera morborum. Exiſtimatur & ebori vindicando à carie vtile eſſe. Certè ſimulachrum Saturni Romæ intus oleo repletum eſt.

De amurca. CAP. VIII.

SVper omnia autem celebrauit amurcam laudibus Cato. Dolia olearia cadosque illa imbui, ne bibant oleum. Amurca ſubigi areas terendis meſſibus, vt formicæ rimæque abſint. Quin & lutum parietum ac tectoria & pauimenta horreorum frumenti, veſtiarium etiam contra teredines ac noxia animalia, amurca aſpergi: ſemina frugum perfundi: morbis quadrupedum, arborum quoque illa medendum, efficaci ad hulcera interiora humani quoque oris. Lora etiam ac coria omnia, & calciamina, axéſque, decocta vngi, atque æramenta contra æruginem, coloriſq; gratia elegantioris: & totã ſupellectilem ligneam, ac vaſa fictilia, in quîs ficũ aridam libeat aſſeruare: aut ſi folia baccaſq; in virgis myrti, aliúdve id genus ſimile. Poſtremò ligna macerata amurca, nullius fumi tædio ardere. Oleam ſi lambendo capra lingua contigerit, depaueritque primo germinatu, ſterileſcere, author eſt M. Varro. Et hactenus de olea, atque oleo.

Pomorum omnium genera, & natura. CAP. IX.

RElqui arborum fructus vix ſpecie figuráue, non modò ſaporibus, ſucciſque toties permiſtis atque inſitis, enumerari queunt.

Nucum pinearum genera IIII. CAP. X.

GRandiſſimus pineis nucibus, altiſſimeque ſuſpenſus, intus exiles nucleos lacunatis includit toris, veſtitos alia ferruginis tunica, mira naturæ cura molliter ſemina collocandi. Harũ genus alterum Tarentinæ, digitis fragili putamine, auiumque furto in arbore. Tertium ſapineæ è picea ſatiua, nucleorum cute verius quàm putamine, adeò molli, vt ſimul mandatur. Quartum pityida vocant è pinaſtris, ſingularis remedij aduerſus tuſſim. In melle decoctos nucleos Taurini aquicelos vocant. Pinea corona victores apud Iſthmum coronantur.

De malo cotoneo. CAP. XI.

HIs proxima amplitudine mala quæ vocamus cotonea, & Græci cydonea, ex Creta inſula aduecta. Incuruatos trahunt ramos, prohibentque creſcere parentem. Plura eorum genera. Chryſomela, inciſuris diſtincta, colore ad aurum inclinato. Quæ candidiora, noſtratia cognominata, odoris præſtantiſſimi. Eſt & Neapolitanis ſuus honos. Minora ex eodem genere ſtruthea, odoratius vibrant, ſerotino prouentu, præcoci verò muſtea. Strutheis autem cotonea inſita ſuum genus fecere muluianum: quæ ſola ex his vel cruda manduntur, Omnia iam & vinorum ſalutatoriis cubilibus incluſa, ſimulachris noctium conſciis impoſita. Sunt prætereà parua ſylueſtria, à ſtrutheis odoratiſſima, in ſepibus naſcentia. Mala appellamus, quanquam diuerſi generis, Perſica, & granata, quæ in Punicis arboribus nouem generum dicta ſunt. His acinus ſub cortice intus: illis lignum in corpore. Necnon & quædam è pyris libralia appellata, amplitudinem ſibi ponderis nomine aſſerunt.

De Perſico, genera IIII. CAP. XII.

SEd Perſicorum palma duracinis. Nationum habent cognomen Gallica & Aſiatica. Poſt autumnum matureſcunt, ætate præcocia, intra x x x annos reperta, & primò denariis ſingula venundata. Supernatia è Sabinis veniunt, popularia vndique. Pomum innocuum expetitur ægris: pretiumque iam ſingulis triceni nummi fuere, nullius maiore: quod miremur, quia non aliud fugacius. Longiſſima nanque decerpto bidui mora eſt: cogitque ſe venundari.

De pruno, genera XI. CAP. XIII.

INgens poſteà turba prunorum, verſicolor, nigra, candicans. Hordearia appellata, à comitatu frugis eius. Alia eodem colore ſeriora maioráque, aſinina cognominata à vilitate. Sunt & nigra, ac laudatiora cerina atque purpurea. Nec non ab externa gente Armeniaca, quæ ſola & odore commendantur. Peculiaris impudentia eſt nucibus inſitorum, quæ faciem parentis ſuccumque adoptionis exhibent, appellata ab vtroq; nucipruna. Et hęc autẽ & perſica & cerina, ac ſylueſtria, vt vuę, autumno cadis condita, vſq; ad alia naſcentia ætatem ſibi prorogant. Reliquorum velocitas citò mi teſcentium tranſuolat. Nuper in Bætica malina appellari cœperunt malis inſita, & alia amygdalina amygdalis. His intus in ligno nucleus amygdalæ eſt; nec aliud pomum ingenioſus geminatum eſt. In peregrinis arboribus dicta ſunt Damaſcena, à Syriæ Damaſco cognominata, iam pridem in Italia naſcentia, grandiore quanquam ligno, & exiliore carne, nec vnquam in rugas ſiccata, quoniam foles ſui deſunt. Simul dici poſſunt populares eorum myxæ, quæ & ipſę nunc cœpere Romæ naſci inſitæ ſorbis. In totũ quidem Perſica peregrina etiam Aſiæ Græciæq; eſſe, ex nomine ipſo apparet, atque ex Perſide aducta. Sed pruna ſylueſtria vbique naſci certum eſt. Quo magis miror, huius pomi mentionem à Catone non habitam, præſertim cùm condenda demonſtraret quædam & ſylueſtria. Nam Perſicæ arbores ſerò, & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, quod primum ab Aegypto earum fuerat hoſpitium. Falſum eſt, venenata cum cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à regibus tranſlata in Aegyptum, terra mitigata. Id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totum alia eſt, myxis rubentibus ſimilis, nec extra Orientem naſci voluit. Eam quoq; eruditiores negauerunt ex Perſide propter ſupplicia tranſlatam, ſed à Perſeo Memphi ſatam. Et ob id Alexandrum illa coronari victores ibi inſtituiſſe, in honorem ataui ſui, Semper autem folia habet & poma, ſubnaſcentibus aliis. Sed pruna quoq; omnia poſt Catonem cœpiſſe manifeſtum eſt.

De diuerſis generibus malorum, genera XXIX. CAP. XIIII.

MAlorum plura ſunt genera. De citreis cum ſua arbore diximus. Medica autem Græci vocant patriæ nomine. Aequè peregrina ſunt zizipha, & tuberes, quæ & ipſa non pridem venere in Italiam, hæc ex Africa, illa ex Syria. Sext. Papinius, quem Conſulem vidimus, primus vtraque attulit, Diui Auguſti nouiſſimis temporibus, in caſtrorum aggeribus ſata, baccis ſimiliora, quàm malis, ſed aggeribus præcipuè decora quoniam & in tecta iam ſyluæ ſcandunt. Tuberum duo genera candidum, & à colore ſericum dictum. Benè peregrina ſunt in vno Italiæ agro Veronenſi naſcentia, quæ lanata appellantur. Lanugo ea obducit, ſtrutheis quidem Perſiciſque plurima: his

tamen peculiare nomen dedit, nulla alia commendatione insignibus. Reliqua cur pigeat nominatim indicare, cùm conditoribus suis æternam propagauerint memoriam, tanquam ob egregium aliquod in vita factum? Nisi fallor, apparebit ex eo ingenium inferendi: nihilque tam paruum esse, quod non gloriam parere possit. Ergo habent originem à Matio, Gestioque & Manlio, item Claudio. Quibus cotoneo insito ab Appio è Claudia gente, Appiana sunt cognominata. Odor est his cotoneorum, magnitudo quæ Claudianis, color rubens. Ac ne quis id ambitu valuisse claritatis & familiæ putet, sunt & Sceptiana ab inuentore libertino, insignia rotunditate. Cato adiicit Quirriana, & quæ tradit in dolijs condi, Scantiana. Omnium autem nuperrimè adoptata sunt parua, gratissimi saporis, quę Petisia nominantur. Patrias nobilitauere Camerina, & Græcula. Cætera è causis traxere nomen: germanitatis cohærentia & gemella, nunquàm singula in fœtu, coloris serica, cognationis melappia. Mustea à celeritate mitescendi; quæ nunc melimela dicuntur, à sapore melleo. Orbiculata, à figura orbis in rotunditatẽ circumacti. Hæc in Epiro primùm proueniſſe, argumento sunt Græci, qui Epirotica vocant. Mammarum effigie orthomastica. A conditione castrati seminis, quæ spadonia appellant Belgæ. Melofoliis folium vnum, aliquando, & geminum erumpit è latere medio. Celerrimè in rugas marcescunt pannucea. Stolidè tument pulmonea. Sunt quibus sanguineus est color, origine ex mori insitu tracta. Cunctis verò quæ fuerunt à sole, partes rubent. Sunt & parua gratia saporis, atque etiam acutiora odore, sylvestria. Id peculiare improbitatis & acerbitatis conuicium, & vis tanta, vt aciem gladij perstringat. Dacis fermè vilissimis nomen, quanquam primis aduentu, decerpique properantibus.

De pyris, & insitorum varietate. CAP. XV.

EAdem causa in pyris taxatur superbiæ cognomine, Parua hæc, sed ocyssima. Cunctis autẽ Crustumina gratissima. Proxima iis Falerna, à potu, quoniam tanta vis succi abundat. Lactea hæc vocantur, in ijsque alia colore nigro donantur Syriæ. Reliquorum nomina aliter in aliis locis appellantur. Sed confessis vrbis vocabulis authores suos nobilitauere Decimiana, & ex eo tractum quod pseudodecimianum vocãt. Dolabelliana longissimi pediculi. Pompeiana cognomine mammosa. Licciriana, Seueriana: & quæ ex iis nata sunt Tyranniana, longitudine pediculi distantia. Fauoniana rubra, paulò superbis maiora. Lateriana, Anitiana post autumnalia acidulo sapore iucunda. Tiberiana appellantur, quæ maximè Tiberio principi placuere. Colorantur magis sole, grandescunque: alioquin eadem essent, quæ Liceriana. Patriæ nomina habent, serissima omnium Amerina, Picentina, Numantina, Alexandrina, Numidiana, Græca, & in iis Tarentina: Signina, quæ alij à colore testacea appellant, sicut onychina, purpurea. Ab odore, myrapia, laurea, nardina. A tempore, horidearia: collo ampullacea, & Coriolana. Brutæ gentilitatis cucurbitina, acidula succi. Incerta nominum causa est Barbaricis Venereisque, quæ colorata dicunt: regiis, quæ minimo pediculo sessilia, patriciis, voconiis, viridibus oblongisq;. Prætereà dixit volema Virgilius à Catone sumpta: qui & Sementina, & mustea nominat. Pars hęc vitæ iampridem peruenit ad culmen, expertis cuncta hominibus. Quippe cùm Virgilius insitam nucibus arbutum, malis platanum, cærasis vlmum dicat. Nec quicquam amplius excogitari potest. Nullum certè pomum nouum diu iam inuenitur. Neque omnia insita misceri fas est, sicut nec spinas inseri, quando fulgura expiari non queunt facilè: quotq; genera insita fuerunt, tot fulgura vno ictu pronuntiantur. Turbinatior pyris figura. In iis serotina ad hyemem vsque ad matrem pendent gelu matureſcentia, Græca, ampullacea, laurea: sicut in malis Amerina, Scantiana. Conduntur verò pyra, vt vuæ, ac totidem modis: neque aliud in cadis, præterquàm pruna. Pomis proprietas pyrisque vini: similitérq; in ægris medentes cauent: ac vino & aqua coquuntur, atq; pulmentarij vicem implent; quod non alia præter cotonea, & struthea.

De pomis seruandis. CAP. XVI.

INvniuersum verò de pomis seruandis præcipitur: pomaria in loco frigido ac sicco contabulari; septentrionalibus fenestris sereno die patere: Austros specularibus arcere, Aquilonis quoque afflatu poma deturpante rugis. Colligi mala post æquinoctiũ autumnale, neque ante xv. lunam, neq; ante primam horam. Cadiua separari, stramentis, storeis, paleisué substerni. Rara componi, vt limites peruij spiritum æqualem accipiant. Amerina maximè durare, melimela minimè.

De cotoneis, Punicis, pyris, & sorbis, & vuis seruandis. CAP. XVII.

COtoneis intercluſis spiramentum omne adimendum, aut incoqui melle ea immergiũe oportere. Punica aqua marina feruente indurari; mox triduo sole siccata, ita ne nocturno rore contingantur, suspendi. Cùm libeat vti, aqua dulci perlui. M. Varro & in doliis harenæ seruari iubet, & immatura obrui terra in ollis fundo effracto, sed spiritu excluſo, ac surculo pice illito. Sic etiam crescere amplitudine maiore, quàm possunt in arbore. Cætera mala foliis ficulnis, præterquàm cadiuis, singula conuolui, cistisque vitilibus condi, vel creta figlinarum illini. Pyra in vasis fictilibus picatis in versis obrui inter scobes. Tarentina serissimè legi. Anitiana seruari & in passo. Sorba verò & in scrobibus gypsato operculo, duũm pedum terra superinducta, in loco aprico, inuersis vasis, & in doliis, vt vuas, cum ramis suspendi. E proximis authoribus quidã altius curam petunt: deputantque

que statim poma ac vites ad hunc vsum præcipiunt, decrescente luna, post horam diei tertiam, cælo sereno, ac siccis ventis. Similiter deligi & ex locis siccis, & ante perfectam maturitatem, addito vt luna infra terram sit: vuas cum malleolo sarmenti duro, demptis forfice corruptioribꝰ acinis, in dolio picato recenti suspendi, excluſa omni aura operculo & gypso: sic & sorba ac pyra, illitis omnium surculis pice. Dolia procul ab aqua esse. Quidam sic cum palmite in gypso condunt, capitibus eius scillæ infixis vtrinque. Alij etiam vina habentibus doliis, dum ne contingant ea vuę. Aliqui mala in patinis fictilibus fluitantia: quo genere & vino odorem acquiri putant. Aliqui omnia hæc in milio seruare malunt. Plerique verò in scrobe duũm pedum altitudinis harena substrato, & fictili opercu lo, dein terra operto. Creta quidam etiam figlina vuas illinunt, siccataſque sole suspendunt, in vsu diluentes cretam. Eandem pomis vino subigunt. Mala verò generosissima eadem ratione crustant gypso vel cera: quæ nisi maturuerint, incremento calycem rumpunt. Semper autem in pediculos collocant ea. Alij decerpunt cum surculis, eosque in medullam sambuci additos obruunt, vt suprà scriptum est. Alij singulis malis pyrisq; singula vasa fictilia assignant, & opercula eorum picata dolio iterum includunt. Necnon aliqui in floccis capsisq;, quas luto paleato illinunt. Alij hoc quidem in patinis fictilibus: aliqui & in scrobe subiecta harena, ita sicca operiunt mox terra. Sunt qui cotonea cera Pontica illita melle demergant. Columella author, in puteos cisternásue in fictilibus vasis pice diligenti cura illitis mergi. Liguria maritima Alpibus proxima, vuas sole siccatas iunci fasciis inuoluit, cadisq; conditas, gypso includit. Hoc idem Græci platani folijs, aut vitis ipsius, aut fici, vno die in vmbra siccatis, atque in cado vinaceis interpositis. Quo genere Coa vua & Berytia seruantur, nullius suauitati postferendæ. Quidam vt has faciant, in cinere lixiuo tingunt protinus quàm detraxere vitibus, mox in sole siccant; tum foliis (vt suprà dictum est) inuolutas vinaceis stipant. Sunt qui malunt vuas in scobe ramentisue abietis, populi, fraxini seruare. Sunt qui suspendi procul malis, protinusq; in granariis iubeant, quoniam optimè sit operimento puluis pensilibus. Contra vespas remedio est oleo aspergi ex ore. De palmis diximus.

De ficis genera XXIX. CAP. XVIII.

EReliquo genere pomorum ficus ampliſſima est: quædamque & pyris magnitudine æmula. De Aegyptiæ Cypriæq; miraculis retulimus inter externas. Idæa rubet oliuæ magnitudine, rotundior tantùm, sapore mespili. Alexandrinam hanc ibi vocant, crassitudine cubitali ramosam, materiæ validam, lentã, sine lacte, cortice viridi, folio tiliæ, sed molli. Onesicritus tradit in Hircania multorum nostris esse dulciores, fertilioresq;, vt quæ modios c c l x x singulæ ferant. Ad nos ex aliis transie regentibus, Chalcide, Chio: quarum plura genera. Siquidem & Lydiæ, quæ sunt purpureæ, & mamillanæ, similitudinem earum habent: & calliſtruthiæ parum sapore præstantiores, ficorum omnium frigidissimæ. Nam de Africanis, quas multi præferunt cunctis, magna quæstio est: cùm id genus in Africam nuperrimè transierit, patriæ nomen obtinent. Nam Alexandrina è nigris est, candicanterima, cognomine delicatæ. Nigra & Rhodia est, & Tiburtina de præcocibus. Sunt & authorum nomina iis, Liuiæ, Pompeiæ: siccandis hæc sole in annuos vsus aptissima, cum marisci, & quas harundinum folij macula variat. Est & Herculanea, & albicerata, & aratia alba, pediculo minimo, latissima. Primò autem prouenit porphyritis, longissimo pediculo. Comitatur eam è minimis & vilissimis, popularis dicta. Contrà nouissima sub hyeme maturatur chelidonia. Sunt prętereà eædem serotinæ & præcoces, biferæ, alba ac nigra, cum messe vindemiaq; matureſcentes. Serotinæ & à cotonio appellatæ duro: ex Chalcidicis quarundam trifero prouentu. Taranti tantùm prædulces, nascuntur, quas vocant omas. Cato de ficis ita memorat: Ficos marisicas in loco cretoso aut aperto serito. In loco autem crassiore aut stercorato Africanas, & Herculaneas, Saguntinas hybernas, Tellianas, atras pediculo longo. Posteà tot subiere nomina atque genera, vt vel hoc solum æstimantibus appareat, mutatam esse vitam. Sunt & hybernæ quibusdam prouinciis, sicuti Mœsię, sed artis, non naturę. Paruarum genus arborum post autumnum fimo contegunt, deprehensasque in his hyeme grossos: quę mitiore cęlo refossę cum arbore atque in lucem remissę, nouos soles, alioſque, quàm quibus vixere, auidè, tanquam iterum natę, accipiunt: & cum venientium flore matureſcunt, alieno pręcoces anno, in tractu vel gelidissimo. Sed à Catone appellata iam tum Africana, admonet & Africę, adingens documentum vsu eo pomo. Nanque perniciali odio Carthaginis flagrans, nepotumque securitatis anxius, cùm clamaret omni senatu Carthaginem delendam, attulit quodam die in curiam præcocem ex ea prouincia ficum: Ostendensque patribus, interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptum putetis ex arbore? Cùm inter omnes recentem esse constaret, Atqui tertium, inquit, ante diem scitote decerptum Carthagine: tam propè à muris habemus hostem: statimque sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est: quanquam Catone anno sequente rapto. Quid primum in eo miremur? curam ingenij, an occasionem fortuitam? celeritatemque cursus, an vehementiam viri? Supra omnia quiddam est, quo nihil equidem duco mirabilius, tantam illam vrbem, & de terrarum orbe per c x x annos † æmulam, vnius pomi argumento euersam: quod non Trebia aut Thrasymenus, non Cannæ busto insignes Romani nominis perficere potuere: non castra Punica ad tertium lapidem vallata, portęque

† *vrbis æmulam.*

Collinæ

Collinæ adequitans ipse Annibal. Tanto propius Carthaginem pomo Cato admouit. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, sacra fulguribus ibi conditis: magisque ob memoriam eius, quæ nutrix fuit Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbens rumen (ita vocabant mammam) miraculo ex ære iuxta dicato, tanquam in comitium sponte transisset. Adacto nauigio illico aresçit: rursusque cura sacerdotum seritur. Fuit & ante Saturni ædem, vrbis anno cclx sublata, sacro à Vestalibus facto, cùm Syluani simulachrũ subuerteret. Eadem fortuito satu viuit in medio foro, quà sidentia imperij fundamenta ostento fatali Curtius maximis bonis, hoc est virtute ac pietate, ac morte præclara expleuerat. Aequè fortuita eodem loco est vitis atque olea, vmbræ gratia sedulitate plebeia satæ. Ara inde sublatą gladiatorio munere Diui Iulij, quod nouissimè pugnauit in foro. Amirabilis est pomi huiusce festinatio, vnius in cunctis, ad maturitatem properantis arte naturæ.

De caprifico, & caprificatione. CAP. XIX.

CAprificus vocatur è syluestri genere ficus nunquàm matureſcens, sed quod ipsa nõ habet, alijs tribuens: quoniam est naturalis causarum transitus, atque è putrescentibus identidem generatur aliquid. Ergo culices parit: hi fraudati alimento in matre, putri eius tabe, ad cognatam volant morsuque ficorum crebro, hoc est auidiore pastu aperientes ora earum, atque ita penetrantes, intus solem primò secum inducunt, cerealesq; aures immittunt foribus apertis. Mox lacteum humorem, hoc est, infantiã pomi, absumunt: quod fit & sponte. Ideoq; ficetis caprificus permittitur ad rationem venti, vt flatus euolantes in ficus ferat. Inde repertum, vt illatæ quoque aliunde, & inter se colligatæ iniicerentur fico: quod in macro solo & aquilonio non desideratur: quoniam sponte aresçunt loco situ, rimisque eadem, quæ culicum opera, causa perficit: nec non vbi multus puluis: quod euenit maximè frequenti via apposita. Namq; & pulueri vis siccandi, succumq; lactis absorbendi: quæ ratio puluere & caprificatione hoc quoq; præstat, ne decidant, absumpto humore tenero, & cum quadã fragilitate ponderoso. Ficis mollis omnibus tactus: maturis frumenta intus: succus matureſcentibus lactis, percoctis mellis. Senescunt in arbore, anusque distillant gummi modo lacrymam, siccantur q;. Honos laudatas seruat in capsis, Ebuso insula præstantissimas, amplissimasque, mox in Marrucinis. At vbi copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem in Ruspina Africæ vrbe: panisque simul & obsonij vicem siccatæ implent: vt pote cùm Cato cibaria ruris operariis iusta ceu lege sanciens, minui iubeat perfici maturitatem. Cum recenti fico salitis vice casei vesci, nuper excogitatum est. Exhoc genere sunt, vt diximus, coctana & caricæ, quæque conscendenti nauim aduersus Pathos omen fecere M. Crasso, venales prædicantis voce caunææ. Omnia hæc in Albense rus è Syria intulit L. Vitellius, qui posteà censor fuit, cùm legatus in ea prouincia esset nouissimis Tiberij Cæsaris temporibus.

De mespilis, & eorum generibus tribus. CAP. XX.

MAlorum pyrorumque generi adnumerentur iure mespila atque sorba. Mespilis tria genera, anthedon, setania: tertium degenerat, tametsi anthedoni similius est, quod Gallicum vocant. Setaniæ maius pomum candidiusque, acini molliore ligno: cæteris minus pomum, sed odore præstantius, & quod diutius seruetur. Arbor ipsa de amplissimis. Folia, antequàm decidant, rubescunt: radices multæ atque altæ, & ideo inextirpabiles. Non fuit hæc arbor in Italia Catonis æuo.

De sorbis genera quatuor. CAP. XXI.

SOrbis quadruplex differentia. Alijs enim eorum rotunditas mali, aliis oua ta species, ceu malorum aliquibus. Hæc obnoxia acori. Odore & suauitate rotunda præcellunt cæteris vini sapor. Generosissima, quibus circa pediculos tenera folia. Quartum genus torminale appellant, remedio tantùm probabile, assiduum prouentu minimumque pomo, arbor dissimili, foliis planè platani. Non ferunt ante trimatum ex vllo genere, Cato & sorba sapa condi iubet.

De nuce iuglande. CAP. XXII.

AB his locum amplitudine vindicauerunt, quæ cessere authoritati, nuces iuglandes: quanquàm & ipsæ nuptialium Fescenniorum comites, multum pineis minores vniuersitate, eædemque portione ampliores nucleo. Necnon & honor his naturæ peculiaris, gemino protectis operimento, puluinati primùm calycis, mox lignei putaminis. Quæ causa eas nuptiis fecit religiosas, tot modis fœtu munito: quod est verisimilius, quàm quia cadendo tripudium sonúmue faciant. Et has è Perside à regibus translatas, indicio sunt Græca nomina. Optimum quippe genus earum Persicon atque Basilicon vocant. Et hæc fuere prima nomina. Caryon à capitis grauedine, propter odoris grauitatem conuenit dictum. Tinguntur cortice earũ lanæ, & rufatur capillus primum prodeuntibus nuculis. Id compertũ infectis tractatu manibus. Pinguescunt vetustate. Sola differentia generũ in putamine duro fragiliué, & tenui ac crasso, loculoso & simplici. Solũ hoc pomum natura compactili operimento clausit. Nanque sunt bifidę putaminum carinæ, nucleorumque illis quadripartita distinctio, lignea intercursante membrana. Cæteris quicquid est, solidum est, vt in auellanis, & ipso nucum genere, quas anteà abellinas patrio nomine vocabant. In Asiam Græciamque è Ponto venêre, & ideo Ponticæ nuces vocantur. Has quoque mollis protegit barba. Sed

Sed putamini nucleisque solida rotunditas inest. Eæ & torrentur. Vmbilicus illis intus ventre medio. Tertia ab his natura amygdalis, tenuiore sed simili iuglandium summo operimento: item secundo putaminis. Nucleus dissimilis latitudine, & acriore callo. Hæc arbor an fuerit in Italia Catonis ætate, dubitatur, quoniam Græcas nominat, quas quidam & in iuglandium genere seruant. Ad licit præterea auellanas & galbas, Prænestinas, quas maximè laudat, & conditas ollis, in terra seruari virides tradit. Nunc Thasiæ & Albenses celebrantur. Et Tarentinarum duo genera, fragili putamine, ac duro: quæ sunt & amplissimæ, & minimè rotundæ. Prætereà molluscæ putamen rumpentes. Sunt qui honoris nomen interpretentur, & Iouis glandem esse dicant. Nuper Consularem virum audiui, biferas & iuglandes nuces habere se profitentem. De pistaciis & ipsi retulimus. Et hæc autem idem Vitellius in Italiam primus intulit eodem tempore: simulq; in Hispaniam Flaccus Pompeius eques Romanus, qui cum eo militabat.

De Castaneis genera octo. CAP. XXIII.

NVces vocamus & castaneas, quanquàm accommodatiores glandium generi. Armatum iis echinato calyce vallum, quod inchoatum glandibus. Mirumque, vilissima esse quæ tanta cultauerit cura naturæ. Trini quibusdam partus ex vno calyce, cortexq; lentus. Proxima verò cortici membrana, & in his & in nucibus saporem, ni detrahatur, infestat. Torrere has in cibis gratius. Moluntur etiam, & præstant ieiunio fœminarum quandam imaginem panis. Sardibus eæ prouenere primùm. Ideo apud Græcos Sardianos balanos appellant. Nam Diuus Tiberius posteà balanum nomen imposuit, excellentioribus satu factis. Nunc plura earũ genera. Tarentinæ faciles, nec operoso sunt cibo, planæ figura. Rotundior, quæ balanitis vocatur, purgabilis maximè & sponte prosiliens. Pura & plana est ex eis & Salariana: Tarentina minus tractabilis: laudatior Corelliana, & ex ea facta, quo dicemus in insitis modo, meterana, quam rubens cortex præfert triangulis, & populari nigris, quæ coctiuæ vocantur. Patria laudatissimis Tarentum, & in Campania Neapolis. Cæteræ suum pabulo gignuntur, scrupulosa corticis intra nucleos quoque ruminatione.

De siliquis, & carnosis pomis, & moris, & de acinis, & baccis. CAP. XXIIII.

HAud procul abesse videantur & prædulces siliquæ, nisi quòd in iis cortex ipse manditur. Digitorum hominis lõgitudo illis, & interim falcata, pollicari latitudine. Glandes inter poma numerari non possunt: quamobrem in sua natura dicentur. Reliqua carnosi sunt generis: ea baccis atq; carnibus distant. Alia acinis caro, alia moris, alia vnedonibus: & alia acinis inter cutem succumque, alia myxis, alia baccis, vt oliuis. Moris succus, in carne vinosus: trini colores, candidus primo, mox rubens, maturis niger. In nouissimis florent, inter prima matureſcunt. Tingunt manus succo matura eluunt acerba. Minimùm in hac arbore ingenia profecerunt, nec nominibus, nec insitis, nec alio modo, quàm pomi magnitudine. Differunt mora Ostiensia & Tusculana Romæ. Nascuntur & in rubis, multum differente callo. Aliud corpus est terrestribus fragis, aliud congeneri eorũ vnedonique quod solũ pomum simile fructui terræ gignitur. Arbor ipsa fruticosa. Fructus anno matureſcit: pariterq; floret subnascens, & prior cogitur. Mas sit an fœmina sterilis, inter authores non constat. Pomum in honorũ, vt cui nomen ex argumento sit vnum tantùm edendi. Duobus tamen hoc nominibus appellant Græci, comaron & memecylon: quo apparet totidem esse genera & apud nos. Alio nomine arbutus vocatur. Iuba author est, quinquagenũm cubitorum altitudine in Arabia esse eas. Acinorum quoque magna est differentia. Primum inter vuas ipsas callo, teneritate, crassitudine, interiore ligno aliis paruo, & in aliis etiam gemino, qui minimè feraces musti. Plurimũ verò differunt ederæ sambucique acini: & figura etiam Punici, anguloſi quippe soli. Nec cutis vlla singulis, præter communem, quæ est candida. Totisque succus & caro est, iis præcipuè, quibus paruulum inest ligni. Magna & baccis differentia. Aliæ nanque sunt oliuis, lauris: & alio modo loro, cornis: alio myrtis, lentisco. Aquifolio enim ac spinæ sine succo: medioque etiamnum genere inter baccas acinosque cèrasis. Pomum his primò candidum, & ferè omnibus baccis. Mox aliis viresçit, vt oliuis, lauris: rubet verò moris, cerasis, cornis. Deinde nigresçit moris, cerasis, oliuis.

De Cerasis, genera octo. CAP. XXV.

CErasi ante victoriam Mithridaticam L. Lucullinõ fuere in Italia. Ad vrbis annum DCLXXX. eis primùm vexit è Ponto: annisque cxx. trans Oceanum in Britanniam vsque peruenere. Eadem, vt diximus, in Aegypto nulla cura potuere gigni. Cerasorum Aproniana maximè rubent: nigerrima sunt, vt Actia: Cæciliana verò & rotunda. Iulianis gratus sapor, sed penè tantùm sub arbore sua, adeò teneris, vt gestatum non tolerent. Principatus duracinis, quæ Pliniana Campania appellat: in Belgica verò Lusitanis. In ripis etiam Rheni. Tertius iis colos è nigro ac rubenti viridiq;, similis matureſcentibus semper. Minus quinquennium est, quòd prodiere quæ vocant laurea, non ingratæ amaritudinis, insitæ in lauro. Sunt & Macedonica paruæ arboris, raroque tria cubita excedentis: & minore etiamnum frutice chamæcerasi. Inter prima hoc è pomis colono gratiam annuam refert. Septentrione frigidisque gaudet: siccatur etiam sole, conditurque, vt oliua, cadis.

De Corno & Lentisco. CAP. XXVI.

QVæ cura & cornis atq; etiam lentisco adhibetur, ne quid non hominis ventri natũ esse videatur. Miscentur sapores, & alio alius placere cogitur. Miscentur verò & terræ cæliq́ue tractus. In alio cibi genere India aduocatur, in alio Aegyptus, Creta, Cyrene, singulæq́ue terræ. Nec cessat in veneficiis vita, dummodo omnia deuoret. Planius hoc fiet in herbarum natura.

De generibus succorum, & de odore. CAP. XXVII.

INterim quæ sunt communia & pomis omnibusq́ue succis, saporum genera xiij. reperiuntur, dulcis, suauis, pinguis, amarus, austerus, acer, acutus, acerbus, acidus, salsus. Præter hæc, tria sunt genera mirabili maximè natura. Vnum, in quo plures pariter sentiuntur sapores, vt vinis. Nanque in his & austerus, & acutus, & dulcis, & suauis, omnes alieni. Alterum est genus, in quo sit & alienus quidem, sed & suus quidam ac peculiaris, vt in lacte. Siquidem inest ei, quod tamen iure dici dulce, & pingue, & suaue non posset, obtinente lenitate, quæ ipsa succedit, in saporis vicem. Nullus hic aquis, ne succus quidem, vt tamen eo ipso fiat aliquis, ac suum genus faciat. Sentiri quidem aquæ saporem vllum succúmve, vitium est. Magnum his omnibus in odore momentum, & magna cognatio, qui & ipse nullus est aquis: aut si sentitur, omnino vitium est. Mirum, tria naturæ præcipua elementa sine sapore esse, sine odore, sine succo: aquas, aera, ignes.

De succis fructuum, & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorum, & de commendatione fructuum. CAP. XXVIII.

ERgo succorum vinosus pyro, moro, myrto: minimè (quod miremur) vuis. At pinguis oliuæ, lauro, nuci iuglandi, amygdalis: dulcis vuis, ficis, palmis: aquosus prunis. Magna differentia & in colore succi. Sanguineus moris, cerasis, cornis, vuis nigris. Idem albis candidus. Lacteus in capite ficis, in corpore non item: spumeus malis: nullus persicis, cùm præsertim duracina succo abundent: sed quis eius vllum dixerit colorem? Sua & in odore miracula. Malis acutus, Persicis dilutus, dulcibus nullus. Nam & vinum tale sine odore, tenue odoratius. Multoq́ue celeriùs talia ad nasum veniunt, quàm pinguia. Quæ odorata, non eadem in gustu tenera: quia non sunt pariter odor & sapor. Quamobrem citreis odor acerrimus, sapor asperrimus: quadã tenus & cotoneis: nullusq́; odor ficis. Et hactenus sint species ac genera pomorũ: naturas arctiùs colligi par est. Alia siliquis gignuntur, ipsis dulcibus, semenq́; complexis amarũ: cùm in pluribus semina placeant, in siliqua damnentur. Alia baccis, quarũ intus lignũ, & extra caro, vt oliuis, cerasis. Aliquorũ intus baccæ, foris lignũ, vt his quæ in Aegypto diximus gigni. Quæ baccis natura, eadem & pomis. Aliorum intus corpus, & foris lignum, vt nucum. Aliis foris corpus, intus lignum, vt Persicis & prunis, vitiumq́ue cinctum fructu, cùm fructus alibi muniatur vitio. Putamine clauduntur nuces, corio castaneæ. Detrahitur hoc iis: at in mespilis manditur. Crusta teguntur glandes, cute vuę, corio & membrana Punica. Carne & succo mora cõstant, cute & succo cerasi. Quędã statim à ligno recedũt, vt nuces & palmæ. Quędam adhærent, vt oliuæ lauriq́ue. Quorundã generi vtraque est natura, vt Persicis. Etenim duracinis adhæret corpus, è lignoq́; auelli nequit, cùm in cæteris facilè separetur. Quibusdam nec intus, nec extrà lignum, vt in palmarum genere. Aliquorum lignum ipsum in vsu & pomi vice, vt generi amygdalæ, quam in Aegypto gigni diximus. Quorundã extrà gemina geminantur vitia, vt in castaneis, amygdalis, nucibusq́ue iuglandibus. Quorundam natura trigemina est, corpus, deinde lignũ, rursusq́ue semen in ligno, vt Persicis. Quædam inter se densa, vt vuæ, sorba: quæ ramos circundant ex omni parte vuarum modo degrauant. Alia rara, vt in Persicis. Quædam aluo continentur, vt granata. Dependent alia pediculis, vt pyra. Alia racemis, vt vuæ, palmæ. Alia & pediculis & racemis, vt ederæ, sambuci. Alia ramo adhærent, vt in lauro. Quædam vtroque modo, vt oliuæ. Nam & breues pediculi & longi. Quædam vasculis constant, vt punica & mespila, lotosq́ue in Aegypto & Euphrate. Iam verò diuersa gratia & commendatio. Carne palmæ placent, crusta Thebaicæ, succo vuæ & cariotæ: callo pyra ac mala, corpore melimela, mora cartilagine, nuclei grano. Quædam in Aegypto cute, vt caricæ. Detrahitur hæc ficis virentibus, vt putamen: eadem in siccis maximè placet. In papyris & ferulis, spinaq́ue alba, caulis ipse pomum est. Sunt & ficulni caules. In fruticoso genere cum caule capparis: in siliquis verò quod manditur, quid nisi lignum est? non omittenda seminis earum proprietate. Nam neque corpus, nec lignum, nec cartilago dici potest, neque aliud nomen inueniat.

De myrto, genera eius XI. CAP. XXIX.

SVccorum natura præcipuã admirationem in myrto habet, quando ex vna omnium olei vinique bina genera fiunt. Item myrtidanum, vt diximus. Et alius vsus baccæ fuit apud antiquos, antequàm piper reperiretur, illius obtinens vicem, quodã etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatum vocatur. Eademq́ue origine aprorum sapor commendatur, plerunque ad intinctus additis myrtis. Arbor ipsa in Europæ citeriore cælo, quod à Ceraunijs mõtibus incipit, primum Circeiis in Elpenoris tumulo visa traditur: Græcumq́; ei nomen remanet, quo peregrinam esse apparet. Fuit vbi nunc Roma est, iam tum cùm conderetur. Quippe ita traditur: myrtea verbena Romanos Sabinósque, cùm propter raptas virgines dimicare voluissent, depositis armis purgatos

purgatos in eo loco, qui nunc signa Veneris Cluacinæ habet. Cluere enim antiqui purgare dicebãt. Et in ea quoque arbore suffimenti genus habetur. Ideo tum electa, quoniam coniunctioni, & huic arbori Venus præest. Haud scio, an prima etiam omnium in locis publicis Romæ sata sit, fatidico quidem & memorabili augurio. Inter antiquissima nanque delubra habetur Quirini, hoc est, ipsius Romuli: in eo sacræ fuere myrti duæ ante ædem ipsam per longum tempus, altera patritia appellata, altera plebeia. Patritia multis annis præualuit, flaccescente plebeia, exuberans ac læta: quandiu Senatus quoque floruit, illa vigens, plebeia retorrida ac squalida. Quæ posteaquàm eualuit flaccescente patritia Marsico bello, languida authoritas patrum facta est, ac paulatim in sterilitatẽ emarcuit maiestas. Quin & ara vetus fuit Veneri Myrteæ, quam nunc Murtiam vocant. Cato tria genera myrti prodidit: nigram, candidam, coniugulam, fortassis à coniugiis, ex illo Cluacinæ genere. Nunc & alia distinctio, satiuæ, aut syluestris, & in vtraque latifoliæ. In syluestri propria oxym yrsine. Satiuarum genera topiarij faciunt. Tarentinam folio minuto, nostratem patulo, exoticam densissimo, senis foliorum versibus. Hæc non est in vsu: ramosa vtraque alia. Coniugulam existimo nunc nostratem dici. Myrtus odoratissima est in Aegypto. Cato docuit vinum fieri è nigra, siccata vsque in ariditatem in vmbra, atque ita mulso indita. Si non siccentur baccæ, oleum gigni. Posteà compertum, & ex alba vinum fieri album, duobus sextariis myrti tusæ in vini tribus heminis maceratæ expressæq́ue. Folia & per se siccantur in farinam ad hulcerũ remedia in corpore humano, leniter mordaci puluere, ac refrigerandis sudoribus. Quinimò oleo quoque (mirum dictu) inest quidam vini sapor, simulq́ue pinguis liquor, præcipua vi ad corrigenda vina, saccis antè perfusis. Retinet quippe fæcem, nec præter purum liquorem transire patitur, datq́ue se comitem præcipua commendatione liquato. Virgæ quoq; eius gestatæ manu viatori prosunt in longo itinere pediti. Quin & virgei anuli expertes ferri inguinum tumori medentur. Bellicis quoque se rebus inseruit: triumphansq́ue de Sabinis Posthumius Tubertus in Consulatu (qui primus omnium ouans ingressus vrbem est, quoniã remleuiter sine cruore gesserat) myrto Veneris Victricis coronatus incessit, optabilemq́; arborem etiam hostibus fecit. Hæc posteà ouantium fuit corona, excepto M. Crasso, qui de fugitiuis & Spartaco laurea coronatus incessit. Massurius author est, curru quoque triumphantes myrtea corona vsos. L. Piso tradit, Papyriũ Massonem, qui primus in monte Albano triumphauit de Corsis, myrto coronatum ludos Circenses spectare solitum. Auus maternus Africani sequentis hic fuit. Marcus Valerius duabus coronis ytebatur, laurea & myrtea: qui & hoc vouerat.

De lauro genera tredecim. CAP. XXX.

LAurus triũphis propriè dicatur, vel gratissima domibus ianitrix Cęsarũ Pontificumq́;: quę sola & domos exornat, & ante limina excubat. Duo eius genera tradit Cato: Delphicam & Cypriã. Pompeius Lenæus adiecit quam mustacem appellauit, quoniam mustaceis subiiceretur. Hanc esse folio maximo, flaccidoq́ue & albicante. Delphicam æquali colore, viridiorem, maximis baccis, atque è viridi rubentibus. Hac victores Delphis coronari, & triumphantes Romæ. Cypriam esse folio breui, nigro, per margines imbricato, crispam. Posteà accessere genera: tinus, hanc syluestrem laurũ aliqui intelligunt, nonnulli sui generis arborem. Differt colore: est enim ei cærulea bacca. Accessit & regia, quæ cœpit Augusta appellari, amplissima & arbore & folio, baccis gustatu quoq; non asperis. Aliqui negant eandem esse, & suum genus regiæ faciunt longioribus foliis latioribusq́;. Iidem in alio genere baccaliam appellant hanc quæ vulgatissima est, baccarumq́ue fertilissima. Sterilem verò earum (quod maximè miror) triumphalem, eaq́ue dicunt triumphantes vti: nisi id à Diuo Augusto cœperit, vt docebimus, ex ea lauru, quæ ei missa è cælo minima est altitudine, folio crispo ac breui, inuentu rara. Accedit in topiario opere taxa, excrescente in medio folio paruulo, veluti lacinia folij. Et sine ea spadonia, mira opacitatis patientia. Itaque quanta libet sub vmbra solũ implet. Est & chamædaphne syluestris frutex. Est & Alexandrina, quam aliqui Idæam, alij hippoglottion, alij daphnitin, alij carpophyllon, alij hypelaten vocant. Ramos spargit à radice dodrantales, topiarijac coronarij operis, folio acutiore quàm myrti, molliore & candidiore, maiore semine inter folia rubro. Plurima in Ida, & circa Heracleam Ponti, nec nisi montosis. Id quoque quod Daphnoides vocatur, genus, in nominum ambitu est. Alij enim Pelasgum, alij eupetalon, alij stephanon Alexandri vocant. Et hic frutex est ramosus, crassiore ac molliore, quàm laurus, folio, cuius gustatu accenditur os atque guttur, baccis è nigro ruffis. Notatum antiquis, nullum genus lauri in Corsica fuisse: quod nunc satum & ibi prouenit. Ipsa pacifera, vt quam prætendi etiam inter armatos hostes quietis sit indicium? Romanis præcipuè lætitiæ victoriarumq́ue nuntia additur literis, & militum lanceis, pilisq́ue. Fasces Imperatorum decorat. Ex his in gremio Iouis optimi maximi deponitur, quoties lætitiam noua victoria attulit. Idq́ue non quia perpetuò viret, nec quia pacifera est, præferenda ei vtroque olea: sed quia spectatissima in monte Parnasso. Ideoq́ue etiam grata Apollini, assuetis eò dona mittere iam & regibus Romanis, teste L. Bruto. Fortassis etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruisset, lauriferam tellurem illam osculatus ex responso: Et quia manu fatarum receptarumq́ue in domos, fulmine sola non icitur. Ob has causas equidem crediderim, honorem ei habitum in triumphis potiùs, quàm quia suffimentum sit cædis hostium & purgatio, vt

tradit Massurius. Adeoq; in profanis vsibus pollui laurũ & oleam fas non est, vt ne propitiandis quidem numinibus accendi ex his altaria aræue debeant. Laurus quidem manifesto abdicat ignes crepitu, & quadã detestatione, interancorũ etiam vitia & neruorũ ligno torquẽte. Tiberiũ principem tonante cælo coronari ea solitũ ferunt contra fulminũ metus. Sunt & circa Diuum Augustũ euenta eius digna memoratu. Nanque Liuiæ Drusillæ, quæ posteà Augusta matrimonij nomen accepit, cùm pacta esset illa Cæsari, gallinã conspicui candoris sedenti aquila ex alto abiecit in gremiũ illæsam. Intrepideq; miranti accessit miraculũ, quoniam teneret rostro laureum ramum onustum suis baccis. Conseruari alitem & sobolem iussere aruspices, ramumque eum seri, ac ritè custodiri. Quod factũ est in villa Cæsarũ, fluuio Tiberi imposita iuxta nonum lapidem Flaminia via, quæ ob id vocatur Ad gallinas: mireq; sylua prouenit. Ex ea triumphans posteà Cæsar, laurũ in manu tenuit, coronamq; capite gessit: ac deinde Imperatores Cæsares cũcti. Traditusq; mos est ramos, quos tenuerunt, serendi. Et durant sylluæ nominibus suis discretæ, fortassis ideo mutatis triumphalibus. Vnius arborum Latina lingua nomen imponitur viris. Vnius folia distinguuntur appellatione. Lauream enim vocamus. Durat & in vrbe impositum loco, quando Loretum in Auentino vocatur, vbi sylua lauri fuit. Eadem purificationibus adhibetur: testatumq; sit obiter & ramo eam seri, quoniam dubitauere Democritus & Theophrastus. Nunc dicemus sylueſtrium naturas.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSSEXTVS.

Syluestrium arborum naturæ.

PROOEMIVM.

POmiferæ arbores, quæque mitioribus succis voluptatem primæ cibis attulerunt, & necessario alimento delicias immiscere docuerunt, siue illæ vltro, siue ab homine didicere blandos sapores adoptione & connubio, idque munus etiam volucribusque dedimus, intra prædictas constant. Proximum erat narrare glandiferas quoque, quæ primò victum mortalium aluerunt, nutrices inopis ac ferę sortis, ni præuerti cogeret admiratio vsu comperta, quænam qualisque esset vita, sine arbore vlla, sine frutice viuentium.

Gentes

Gentes sine arbore, & miracula in Septentrionalis regionis arboribus. CAP. I.

DIximus & in Oriente quidem iuxta Oceanum complures ea in necessitate gentes. Sunt verò in Septentrione visæ nobis Cauchorum, qui maiores minoresque appellantur. Vasto ibi meatu, bis dierum noctiúmque singularum interuallis, effusus in immensum agitur Oceanus, æternam operiens rerum nauræ controuersiam: dubiumque terræ sit, an parte in maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, aut tribunalia structa manibus ad experimenta altissimi æstus, casis ita impositis: nauigantibus similes, cùm integant aquæ circundata: naufragis verò, cùm recesserint: fugientéque cum mari pisces circa ruguria venantur. Non pecudem his habere, non lacte ali, vt finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit, omni procul abacta frutice. Vlua & palustri iunco funes nectunt ad prætexenda piscibus retia: captumque manibus lutum ventis magis, quàm sole, siccantes terra cibos, & rigentia Septentrione viscera sua vrunt. Potus iis non nisi ex imbre seruato scrobibus in vestibulo domus. Et hæ gentes, si vincantur hodie à po. Ro. seruire se dicunt. Ita est profectò, multis fortuna parcit in pœnam. Aliud è syluis miraculum: totam reliquam Germaniam replent, adduntq; frigori vmbras: altissimæ tamẽ haud procul suprà dictis Cauchis, circa duos præcipuè lacus. Litora ipsa obtinent quercus, maxima auiditate nascendi: suffossæque fluctibus, aut propulsæ flatibus, vastas complexu radicũ insulas secum auferunt: atq; ita libratæ stantes nauigant ingentium ramorum armamentis, sæpe territis classibus nostris, cum velut industria fluctibus agerentur in proras stantium noctu, inopesque remedij illæ, prælium nauale aduersus arbores inirent.

De Hercyniæ sylluæ magnitudine. CAP. II.

IN eadem Septentrionali plaga Hercyniæ sylluæ roborum vastitas intacta æuis, & congenita mundo, propè immortali sorte miracula excedit. Vt alia omittantur fide caritura, constat attolli colles occurrantium inter radicum repercussu: aut vbi secuta tellus non sit, arcus ad ramos vsque, & ipsos inter se rixantes, curuari portarum patentium modo, vt turmas equitum transmittant.

De glandifera. CAP. III.

GLandiferi maximè generis omnes quibus honos apud Romanos perpetuus.

De ciuica corona, & quifrondea corona donati. CAP. IIII.

HInc ciuicæ coronæ, militum virtutis insigne clarissimum: iam pridem verò & clementiæ Imperatorum, postquàm ciuilium bellorum profano meritum cœpit videri ciuem non occidere. Cedunt his murales vallaresque, & aureæ, quanquam pretio antecedentes. Cedunt & rostratæ, quamuis in duobus maximè ad hoc æui celebres: M. Varrone è piraticis bellis, dante Magno Pompeio: itémque M. Agrippa, tribuente Cæsare è Siculis, quæ & ipsa piratica fuere. Anteà rostra nauium tribunali præfixa fori decus erant, veluti populo Ro. ipsi corona imposita. Postquàm verò Tribunitiis seditionibus calcari ac pollui cœpere, postquàm vires ex publico in priuatum magis singulique ciuium quæri, & sacra etiam cuncta omnia profana fecere, tum à pedibus eorum subiere in capita ciuium rostra. Dedit hanc Augustus coronam Agrippæ: sed ciuicam à genere humano accepit ipse. Antiquitus quidem nulla, nisi Deo, dabatur: ob id Homerus cælo tantùm eas & prælio vniuersi tribuit, viritim verò ne in certamine quidem vlli. Ferúntque primum omnium Liberum patrem imposuisse capiti suo ex edera. Posteà Deorum honori sacrificantes sumpsere, victimis simul coronatis. Nouissimè & in sacris certaminibus vsurpatæ, in quibus hodieque non victori datur, sed patriam ab eo coronari pronuntiatur. Inde natum, vt etiam triumphaturis conferrentur in templis dicandæ: mox vt & ludis darentur. Longum est nec instituti operis, differre quisnam Romanorum primus acceperit. Neque enim alias nouerant, quàm bellicas. Quod certum est, vni genium huic plura sunt genera, quàm cunctis. Romulus frondea coronauit Hostum Hostilium, quòd Fidenam primus irrupisset. Auus hic Tulli Hostilij regis fuit. P. Decium patrem, Tribunum militum, frondea donauit exercitus ab eo seruatus, Imperatore Cornelio Cosso cos. Samnitium bello. Ciuica iligna primò fuit, posteà magis placuit ex esculo Ioui sacra. Variatumq; & cum quercu est, ac data vbique, quæ fuerat, custodito tantùm honore glandis. Additæ leges arctæ, & ideo superbæ, quásque conferre libeat cum illa Græcorum summa, quæ sub ipso Ioue datur, cuíque muros patria gaudens rumpit: Ciuem seruare, hostem occidere: Vtq; eum locum, in quo sit actum, hostis obtineat eo die: Vtq; seruatus fateatur: aliâs testes nil prosunt: Vt ciuis fuerit. Auxilia, quamuis rege seruato, decus id non dant. Nec crescit honos idem imperatore conseruato, quoniam conditoris in quocunq; ciue summum esse voluere. Accepta licet vti perpetuò. Ludos ineunti semper assurgi etiam ab Senatu, in more est. Sedendi ius in proximo Senatui. Vacatio munerum omnium ipsi, patríque, & auo paterno. Quatuordecim eas accepit Siccius Dentatus, vt retulimus suo loco: sex Capitolinus. Is quidem & de duce Seruilio. Africanus de patre accipere noluit apud Trebiam. O mores æternos qui tanta opera honore solo donauerint: & cùm reliquas coronas auro cõmendarent, salutem ciuis in pretio esse noluerint: clara professione, seruari quidem hominem nefas esse lucri causa.

De glande, genera XIII. CAP. V.

GLandes opes esse nunc quoque multarum gentium, etiam pace gaudentium, constat. Nec non & inopia frugũ arefactis molitur farina, spissaturque in panis vsum. Quin & hodieq; per

Hispanias, secundis mensis glans inseritur. Dulcior eadem in cinere tosta. Cautum est prætereà lege xij. tabularum, vt glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere. Genera earum multa. Distant fructu, situ, sexu, sapore. Nanque alia fageæ glandi figura, alia quernæ, & alia ilignæ atque inter se quoque generum singulorũ differentiæ. Prætereà sunt aliquæ syluestres, aliæ placidiores, quæ culta obtinent. Iam etiam in montosis planisque distant: sicut & sexu mares ac fœminæ. Item sapore. Dulcissima omnium fagi, vt qua obsessos etiam homines durasse in oppido Chio, tradat Cornelius Alexander. Genera distinguere non datur nominibus, quæ sunt alia alibi. Quippecũ robur quercumque vulgò nasci videamus, esculum non vbique. Quartam verò generis eiusdem, quæ cerrus vocatur, ne Italiæ quidem maiore ex parte notam esse. Distinguemus ergo proprietate naturaque: & vbi res coget, etiam Græcis nominibus.

De fagina glande, & reliquis glandibus, & carbone, & pastu porcorum. CAP. VI.

FAgi glans nucleis similis, triangula cute includitur. Folium tenue, ac leuissimum, populo simile, celerrimè flauescens: & media parte plerunque gignens, supernè paruulam baccam viridem, cacumine aculeatam. Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis vnà prouentus. Glires quoque saginat. Expetitur & turdis. Arborum fertilitas omnium ferè alternat, sed maximè fagi. Glandem, quæ propriè intelligit, ferunt robur, quercus, esculus, cerrus, ilex, suber. Continentur hispido calyce, per genera plus minus cutem complectente. Folia præter ilicem grauia, carnosa, procera, sinuosa lateribus, nec, dum cadunt, flauescentia, vt fagi, pro differentia generum breuiora, vel longiora. Ilicis duo genera. Ex iis in Italia folio non multum ab oleis distant, similaces à quibusdam Græcis dictæ, in prouinciis aquifoliæ. Ilicis glans vtriusque breuior & gracilior, quam Homerus acylon appellat, eóque nomine à glande distinguit. Masculas ilices negant ferre. Glans optima in quercu atque grandissima, mox esculo: nam roboris parua: cerro tristis, horrida, echinato calyce, ceu castaneæ. Sed & in querna alia dulcior, molliorque fœminæ, maris spissior, Maximè autem probantur latifoliæ ex argumento dictæ. Distant autem inter se magnitudine, & cutis tenuitate. Item quòd alijs subest tunica rubigine scabra, aliis protinus candidum corpus. Probatur & ea, cuius in balano vtrinque ex longitudine extrema lapidescit duritia: melior, cui in cortice, quàm cui in corpore, vtrunque non nisi mari. Prætereà aliis ouata, aliis rotunda, aliis acutior figura. Sicut & colos nigrior, candidiórue, qui præfertur. Amaritudo in extremitatibus, mediæ dulces. Quin & pediculi breuitas proceritasque differentiam habet. In ipsis verò arboribus, quæ maximam fert, hemeris vocatur, breuior, & in orbem comosa, alasque ramorum crebro cauata. Fortius lignum quercus habet & incorruptius: ramosa & ipsa, proceriortamen & crassior caudice. Excelsissima autem ægilops, incultis amica. Ab hac proxima latifoliæ proceritas, sed minùs vtilis ædificiis: atque carbone dotata, vitiis obnoxia est. Quamobrem solida vtuntur carboni, æratiorum tantùm officinis compendio: quoniam desinente flatu protinus, emoriens, sæpius recoquitur: cæterò plurimis scintillis. Idem è nouellis melior. Acerui confertis taleis recentibus luto caminantur: accensaque strue contis pungitur durescens calyx, atque ita sudorem emittit. Pessima & carboni & materiæ haliphleos dicta, cui crassissimus cortex atque caudex, & plerunque cauus fungosusque. Nec alia putrescit ex hoc genere etiam cùm viuit. Quin & fulmine sæpissimè icitur, quamuis altitudine nõ excellat: ideo ligno eius nec ad sacrificia vti fas habetur. Eidem rarò glans, & cùm tulit, amara, quàm prætersues nullum attingat animal: ac necæ quidem, si aliud pabulum habeant. Hoc quoque inter reliqua negle-
ctæ religionis est, quòd emortuo carbone sacrificatur. Glans fagea suem hilarem facit carnem coquibilem ac leuem & vtilem stomacho: iligna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam; querna diffussam & grauissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Proximam huic cerream tradit
†solidiorem Nigidius, nec ex alia† sordidiorem carnem, sed duram. Iligna tentari sues, nisi paulatim detur. Hanc nouissimam cadere. Fungosam carnem fieri esculo, robore, subere. Quæ glandem ferunt, omnes & gallam, alternisque annis glandem. Sed gallam hemeris optimam, & coriis perficiendis aptissimam. Similem huic latifolia, sed leuiorem, multoque minus probatam. Fert & nigram. Duo enim genera sunt. Hæc tingendis vtilior.

De galla, & quàm multa præter glandem eadem ferant arbores. CAP. VII.

NAscitur autem galla sole de Geminis exeunte, erumpens noctu semper vniuersa. Crescit vno die candidior. Et si æstu excepta est, arescit, protinus, neq; ad iustum incrementum peruenit, hoc est, vt nucleum fabæ magnitudine habeat. Nigra diutius viret, crescitq; vt interdum mali compleat magnitudinem. Optima Comagena, deterrima ex robore. Signum eius, quòd cauernæ translucent. Robur, præter fructum, plurima & alia gignit. Nanq; fert & gallæ vtrunq; genus, & quædam veluti mora, ni distarent arida duritie, plerunq; tauri caput imitantia, quibus fructus inest nucleis oliuæ similis. Nascuntur in eo & pilulæ, nucibus nõ ab similes, intus habentes floccos molles, lucernarum luminibus aptos. Nam & sine oleo flagrant, sicuti galla nigra. Fert & aliam inutilem pilulam cum capillo, verno tamen tempore melligeni succi. Gignunt & alæ ramorum eius pilulas, corpore, non pediculo, adhærentes, candicantes vmbilicis. Cætera nigra varietate dispersa. Media cocci colorem habent. Apertis amara inanitas est. Aliquando & pumices gignit, nec non & è foliis connolutas pilulas: & in folio rubente aquosos nucleos candicantes & translucidos, quàm diu molles sint, in quibus & culices nascuntur: maturescunt in modum gallæ.

De cachrye, & cocco grano, & agarico, & subere. CAP. VIII.

FErunt robora & cachryn: ita vocatur pilula in medicina vrendi vim habens. Gignitur & in abiete, larice, picea, tilia, nuce, platano, postquam folia cecidere, hyeme durans. Continet nucleum pineis similem. Is crescit hyeme, aperitur vere pilula tota. Cadit, cùm folia cœperint crescere. Tam multifera sunt, & tot res præter glandem pariunt robora. Sed & boletos suillósque, gulæ nouissima irritamenta, quæ circa radices gignuntur: quercus probatissimos, robur autem & cupressus, & pinnus, noxios. Robora ferunt & viscum, & mella, vt author est Hesiodus. Constatque, rores melleos è cælo, vt diximus, cadentes, non aliis magis insidere frondibus. Cremati quoque roboris cinerem nitrosum esse certum est. Omnes tamen has eius dotes ilex solo prouocat cocco. Granum hoc, primoque ceu scapus fruticis paruæ aquifoliæ ilicis: cusculium vocant: pensionem alteram tributi pauperibus Hispaniæ donat. Vsum eius gratiorem in conchylij mentione tradidimus. Gignitur & in Galatia, Africa, Pisidia, Cilicia, pessimum in Sardinia. Galliarum glandiferæ maximè arbores agaricum ferunt. Est autem fungus candidus, odoratus, antidotis efficax, in summis arboribus nascens, nocte relucens. Signum hoc eius, quo in tenebris decerpitur. E glandiferis sola quæ vocatur ægilops, fert panos arentes, muscoso villo canos, non in cortice modò, verùm & è ramis dependentes cubitali magnitudine, odoratos, vt diximus inter vnguenta. Suberi minima arbor, glans pessima, rara, cortex tantum in fructu præcrassus ac renascens, atque etiam in denos pedes vndique explanatus. Vsus eius ancoralibus maximè nauium, piscantiumque tragulis, & cadorum obturamentis: prætereà in hyberno fœminarum calceatu. Quamobrem non infacetè Græci corticis arborem appellant. Sunt & qui fœminam ilicem vocent: atque vbi non nascitur ilex, pro ea subere vtantur, in carpentariis præcipuè fabricis, vt circa Elin & Lacedæmonem. Nec in Italia tota nascitur, aut in Gallia omnino.

Quarum sint in vsu cortices. CAP. IX.

COrtex & fagis, tiliæ, abieti, piceæ, in magno vsu agrestium. Vasa, corbésque, ac patentiora quædam messibus conuehendis vindemiisque faciunt, atque prætexta tuguriorum. Scribit in recenti ad duces explorator, incidens literas à succo. Nec non in quodam vsu sacrorum religiosus est fagi cortex. Sed non durat arbor ipsa.

De scandulis, & pinu, pinastro, abiete, picea, larice, teda, taxo. CAP. X.

SCandulæ è robore aptissimæ, mox è glandiferis aliis, fagoque: facillimæ ex omnibus quæ rectissimam ferunt, sed minimè durant, præterquàm è pino. Scandula contectam fuisse Romam, ad Pyrrhi vsque bellum annis quadringentis lxx. Cornelius Nepos author est. Syluarum certè distinguebatur insignibus, Fagutali Ioui etiam nunc, vbi lucus fageus fuit, porta querquetulana, colle in quem vimina petebantur, totque lucis, quibusdam & geminis. Q. Hortensius Dictator, cùm plebs secessisset in Ianiculum, legem in esculeto tulit, vt quod ea iussisset, omnes Quirites teneret. Peregrinæ tunc videbantur, quoniam non erant suburbanæ, pinus atque abies, omnésque quæ picem gignunt, de quibus nunc dicemus, simul vt tota condiendi vina origo cognoscatur. Quædam ferunt in Asia, aut Oriente, è prædictis picem. In Europa sex genera cognatarum arborum ferunt. Ex iis pinus atque pinaster folium habent capillamenti modo prætenue, longumque, & mucrone aculeatum. Pinus fert minimum resinæ, interdum & nucibus ipsis, de quibus dictum est, vix vt adscribatur generi. Pinaster nihil aliud est, quàm pinus syluestris, mira altitudine, & à medio ramosa, sicut pinus in vertice. Copiosiorem dat hæc resinam, quo dicemus modo. Gignitur & in planis. Eadem arbores alio nomine esse per oram Italiæ, quos tibulos vocant, plerique arbitrantur, sed graciles succinctiorésque, & enodes, liburnicarum ad vsus, penè sine resina. Picea montes amat atque frigora: feralis arbor, & funebri indicio ad fores posita, ac rogis virens: iam tamen & in domos recepta, tõsili facilitate. Hæc plurimam resinam fundit, interueniente candida gemma, tam simili thuris, vt mista visu discerni non queat: vnde fraus Seplasiæ. Omnib⁹ his generibus folia breui seta & crassiore duraq;, ceu cupressis. Piceæ rami penè statim ab radice modici, velut brachia, lateribus inhærent. Similiter abieti expetitæ nauigiis. Situs in excelso montium, ceu maria fugerit: nec forma alia. Materies verò præcipua trabibus, & plurimis vitæ operibus. Resina ei vitiũ, vnde fructus vnus piceę: exiguumq; sudat aliquando contactu solis. E diuerso materies, quæ abieti pulcherrima, piceæ ad fissiles scandulas, cupasq;, & pauca alia secamenta. Quinto generi situs idem, eadem facies: larix vocatur. Materies præstantior longè, incorrupta vis, emori contumax, rubens prætereà, & odore acrior. Plusculum huic erumpit liquoris, melleo colore, atq; lentiore, nunquàm durescentis. Sextum genus est teda propriè dicta, abundantior succo, quàm reliqua, parcior liquidiórq; quàm picea, flammis ac lumini sacrorum etiam grata. Hæ, mares duntaxat, ferunt & eam, quam Græci sycen vocant, odoris grauissimi. Laricis morbus est, vt teda fiat. Omnia autem hæc genera accensa, fuligine immodica, carbonem repentè expuunt cum eruptionis crepitu, eiaculanturq; longè; excepta larice, quæ nec ardet, nec carbonem facit, nec alio modo ignis vi consumitur,

sumitur, quàm lapides. Omnia ea perpetuò virent, nec facilè discernuntur in fronde, etiam à peritis. Tanta natalium mistura est: sed picea minus alta, quàm larix. Illa crassior, leuiorque cortice, folio villosior, pinguior, & densior, molliorque sexu. At piceæ rariora sicciora folia, & tenuiora, ac magis algentia; totáque horridior est, & perfusa resina. Lignum abietis similius. Larix vstis radicibus non repullulat, picea repullulat, vt in Lesbo accidit, incenso nemore Pyrrhæo. Alia etiamnum generibus ipsis in sexu differentia. Mas breuior & durior: fœmina procerior, pinguioribus foliis & simplicibus, atq; non rigentibus. Lignum maribus durum, & in fabrili opere contortum: fœmineum mollius, publico discrimine in securibus. Hæ in quocunq; genere deprehenduntur marem: quippe respuuntur, & fragosius fidunt, ægrius reuelluntur. Ipsa materies retorrida, & nigrior maribus radix. Circa Idam in Troade & alia differentia est, montanæ maritimæq;. Nam in Macedonia & Arcadia, circáque Elin permutant nomina: nec constat authoribus, quod cuique generi attribuant: non ista Romano discernimus iudicio. Abies è cūctis amplissima est, & fœmina etiam prolixior: materie mollior vtiliórque, arbore rotundior, folio pinnato densa, vt imbres non transmittat, atq; hilarior in totum. E ramis generum horum panicularum modo nucamenta squammatim compacta dependent, præterquam larici. Hæc abietis masculæ, primori parte nucleos habent, non item fœminæ. Piceæ verò totis paniculis, minoribus graciliorib usq; minimos ac nigros. Propter quod Græci phthirophoron eam appellant. In eadem nucamenta compressiora maribus sunt, ac minus resinosa. Similis his etiamnum aspectu est, ne quid prætereatur, taxus, minùs virens, graciliúsque & tristis, ac dira, nullo succo, ex omnibus sola baccifera. Mas noxio fructu. Lethale quippe baccis, in Hispania præcipuè, venenum inest. Vasa etiam viatoria ex ea vinis in Gallia facta, mortifera fuisse compertum est. Hanc Sestius similacem à Græcis vocari dixit: & esse in Arcadia tam præsentis veneni, vt qui obdormiant sub ea, cibúmue capiant: moriantur. Sunt qui & taxica hinc appellata dicant venena, quæ nunc toxica dicimus, quibus sagittæ tingantur. Repertum, innoxiam fieri, si in ipsam arborem clauus æreus adigatur.

Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat cedrium, & de spissa pice quomodo fiat, & quibus modis resina coquatur. CAP. XI.

PIx liquida in Europa è teda coquitur, naualibus munitendis, multosque alios ad vsus. Lignum eius concisum, furnis vndique igni extrà circumdato, feruet: primus sudor aquæ modo fluit cernali: hoc in Syria cedrium vocatur, cui tanta vis est, vt in Ægypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Sequens liquor, crassior iam, picem fundit. Hæc rursus in cortinas æreas conjecta, aceto spissatur: & coagulata Brutię cognomen accipit, doliis dúntaxat vasisque cæteris vtilis, lentore ab alia pice differens: item colore rutilante, & quòd pinguior est. E teda omnia illa fiunt. E picea resina, feruentibus cocta lapidibus, in alueis validi roboris: aut si alnei non sint, struis congerie, velut in carbonis vsu. Hæc in vinum additur, farinæ modo tusa, nigrior colore. Eadem resina si cum aqua leuiùs decoquatur coletúrque, rufo colore lentescit, ac stillatitia vocatur. Seponuntur autem in id ferè vitia resinæ cortéxque. Alia temperies ad crapulam. Nanq; flos crudus resinæ, cum multa assula tenui breuique, aulusus, conciditur ad cribrimi nuta: deinde feruenti aqua, donec coquatur, perfundit ur. Huius expressum pingue, præcipua resina fit, atque rara, nec nisi paucis in locis Subalpinæ Italiæ, conueniens medicis. Resinæ albæ congium in duobus aquæ pluuiæ coquunt. Alij vtilius putant sine aqua coquere lento igne tota die, vtique vase æris albi. Item terebinthinam in sartagine referuenti, hanc cæteris præferentes. Proxima exlentisco.

De Zopissa, & sapio, & quarum arborum materia in pretio. CAP. XII.

NOn omittendum, apud eosdem zopissam vocari detrasam nauibus maritimis picem cum cera, nihil non experiente vita, multò efficaciorem ad omnia, quibus pices resinæque prosunt, videlicet adiecto salis callo. Aperitur picea è parte solari, non plaga, sed vulnere ablati corticis, cum plurimum bipedali hiatu, vt à terra cubito cum minimum absit. Nec corpori ipsi parcitur, vt in cæteris, quoniam assula in fructu est. Verùm hæc terræ proxima laudatur: altior amaritudinem affert. Posteà humor omnis è tota confluit in hulcus. Item in teda. Cùm id manare desiit, simili modo ex alia parte aperitur, ac deinde alia. Posteà tota arbor succiditur, & medulla eius vritur. Sic & in Syria terebintho detrahunt cortices, ibi quidem & è ramis ac radicibus, cum resina damnetur ex his partibus. In Macedonia laricem masculam vrunt, fœminæ radices tantùm. Theopompus scripsit, in Apolloniatarum agro picem fossilem, non deteriorem Macedonica, inueniri. Pix optima vbique ex apricis Aquilonis situ. Ex opacis horridior, virusque præferens. Frigida hyeme deterior, ac minus copiosa, & decolor. Quidam arbitrantur in montosis copia præstantiorem ac colore, & dulciorem fieri, odorem quoque gratiorem, dum resina sit: decoctam autem minus picis reddere, quoniam in serum abeat: tenuioréque esse ipsas arbores, quàm in planis: sed has & illas serenitate sterliores. Fructum quædam proximo anno ab incisu largiuntur, aliæ secundo, quædam tertio. Expletur autem plaga resina, non cortice, nec cicatrice, quæ in hac arbore non coit. Inter hæc genera proprium quidam fecere sapium, quoniam ex cognatione earum seritur, qualis dicta est in nucleis. Eiusque

Eiusque arboris imas partes tedas vocant, cùm sit illa arbor nil aliud, quàm picea, feritate paulùm mitigata satu: sapinus autem materies cæsarum è genere fiat, sicuti docebimus.

De fraxino, genera eius quatuor. CAP. XIII.

MAteriæ enim causa reliquas arbores natura genuit, copiosissimamq; fraxinum. Procera hæc ac teres, pennata & ipsa folio: multumque Homeri præconio, & Achillis hasta nobilitata. Materies est ad plurima vtilis. Ea quidem, quæ fit in Ida Troadis, intantùm citro similis, vt ementes fallat cortice ablato. Græci duo genera eius fecere: longam, enodem: alteram, breuem, duriorem fusciorem que, laureis foliis. Bumeliam vocant in Macedonia amplissimam lentissimamque. Alij situ diuisere. Campestrem enim esse crispam, montanam spissam. Folia earum iumentis mortifera, cæteris ruminantium innocua, Græci prodidere. In Italia nec iumentis nocent. Contra serpentes verò succo expresso ad potum, & imposita hulceribus, opifera, ac nihil æquè, reperiuntur, Tantaque est vis, vt nemat utinas quidem, occidentésve vmbras quàm sunt longissimæ, serpens arboris eius attingat, adeò ipsam procul fugiat. Experti prodimus: si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius, quàm in fraxinum fugere serpentem. Mira naturæ benignitas, priùs quàm hæ prodeant, florere fraxinum, nec ante conditas folia dimittere.

De tilia, genera duo. CAP. XIIII.

INtilia mas & fœmina differunt omni modo. Nanque & materies maris dura, ruffiorque ac nodosa, & odoratior. Cortex quoque crassior, ac detractus inflexibilis. Nec semen fert aut florem, vt fœmina, quæ crassior arbore, materie candida præcellensque est. Mirum in hac arbore, fructum à nullo animalium attingi: foliorum corticisque succum esse dulcem. Inter corticem ac lignū tenues tunicas multiplici membrana, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuissimæ earum Philyræ, coronarum lemniscis celebres, antiquorumque honore. Materies teredinem non sentit, proceritate perquàm modica, verùm vtilis.

De ceteris generibus X. CAP. XV.

ACer eiusdem ferè amplitudinis, operum elegantia ac subtilitate cedro secundum. Plura eius genera. Album quod præcipui candoris, vocatur Gallicum, in Transpadana Italia, transque Alpes nascens. Alterum genus crispo maculatum discursu, qui cùm excellentior fuit, à similitudine caudæ pauonum nomen accepit, in Istria Rhætiaque præcipuum. E viliori genere crassiuenium vocatur. Græci situ discernunt. Campestre enim candidum esse, nec crispum, quod glinon vocāt: montanum verò crispius durióque, etiamnum è mascula crispiusad lautiora opera. Tertium genus zygiam, rubentem, fissili ligno, cortice liuido, & scabro. Hoc alij generis proprij esse malunt, & Latinè carpinum appellant.

De bruscis, mollusco, & staphylodendro, & buxu genera tria. CAP. XVI.

PVlcherrimum verò est bruscum, multoq; excellentius etiamnum mollusco. Tuber vtrunque arboris eius: bruscum intortius crispum: molluscum simplicius sparsum. Et si magnitudinem mensarum caperet, haud dubiè præferretur citro. Nunc intra pugillares lectorúmque filicios aut laminas raro vsu spectatur. E brusco fiunt & mensæ nigrescentes. Reperitur & in alno tuber: tantò deterius, quanto ab acere alnus ipsa distat. Aceris mares prius florent. Etiamnum in siccis natæ præferuntur aquaticis, sicut & fraxini. Est & trans Alpes arbor, simillima aceri albo materia, quæ vocatur staphylodendron. Fert siliquas, & in iis nucleos sapore nucis auellanæ. In primis verò materies honorata buxo est, rarò crispicanti, nec nisi radice: cæterò lenis quies materiæ, silentio quodam & duritie ac pallore commendabilis: in ipsa verò arbore topiario opere. Tria eius genera: Gallicum quod in metas emittitur, amplitudinémque proceriorem. Oleastrum in omni vsu damnatum, grauem præfert odorem. Tertium genus nostrate vocant: syluestre, vt credo, mitigatum satu: diffusius, & densitate parietum virens semper ac tonsile. Buxus Pyrenæis, ac Cytoriis montibus plurima, & Berecyntio tractu: crassissima in Corsica, flore non spernendo: quæ causa amaritudinis mellis. Semen illius cunctis animantibus inuisum. Hæc in Olympo Macedoniæ gracilior, sed breuis. Amat frigida, aprica. Inigni quoque duritia, quæ ferro, nec flamma, nec carbone vtili.

De vlmo, genera quatuor. CAP. XVII.

INter has atque frugiferas, materie vitiúmque amicitia, accipitur vlmus. Græci duo eius genera nouere: montosam, quæ sit amplior: campestrem, quę frutico sa. Italia Atinias vocat excelsissimas, & ex iis siccanas præfert, quæ non sint riguæ. Alterum genus Gallicas. Tertium nostrates, densiore folio, & ab eodem pediculo numerosiore. Quartum syluestre. Atiniæ non ferunt samara: ita vocatur vlmi semen: omnesque radicum plantis proueniunt, reliquæ semine.

De arborum natura per situs. CAP. XVIII

NVnc celeberrimis arborum dictis, quædam in vniuersum de cunctis indicanda sunt. Montes amant cedrus, larix, teda, & cęteræ è quibus resina gignitur. Item aquifolia, buxus, ilex, iuniperus, terebinthus, populus, ornus, cornus, carpinus. Est & in Apennino frutex qui vocatur cotinus, ad lineamenta modo, colorem ilij colore insignis. Montes & valles diligit abies, robur, castaneæ, tilia, ilex, cornus. Aquosis montibus gaudent acer, fraxinus, sorbus, tilia, cerasus. Non temere in monti-

bus viſæ ſunt prunus, Punicæ, oleaſtri, iuglans, morus, ſambuci. Deſcendunt & in plana, cornus, corylus, quercus, ornus, acer, fraxinus, fagus, carpinus. Subeunt & in montoſa, vlmus, malus, pyrus, laurus, myrtus, ſanguinei frutices, ilex, tingendisq; veſtibus naſcentes geniſtæ. Gaudet frigidis ſorbus, & magis etiã betulla. Gallica hæc arbor mirabili candore atq; tenuitate, terribilis magiſtratui virgis. Eadem circulis flexilis, item corbium ſportis. Bitumen ex ea Galliæ excoquunt. In eoſdem ſitus comitatur & ſpina, nuptiarum facibus auſpicatiſſima, quoniam inde fecerint paſtores qui rapuerunt Sabinas, vt author eſt Maſſurius. Nunc facibus carpinus & corylus familiariſſimæ. Aquas odere cupreſſi, iuglandes, caſtaneæ, laburnum. Alpina & hæc arbor, nec vulgò nota, dura accandida materie, cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt. Odit & quæ appellatur Iouis barba, in opere topiario tonſilis, & in rotunditatem ſpiſſa argenteo folio. Non niſi in aquoſis proueniunt ſalices, alni, populi, ſiler, liguſtra teſſeris vtiliſſima. Item vaccinia, Italiæ in aucupiis ſatæ: Galliæ verò etiam purpurea, tingendi cauſa ad ſeruitiorum veſtes. Quęcunque cõmunia ſunt montibus planisq́ue, maiora fiunt, aſpectuq́ue pulchriora in campeſtribus, meliora materie criſpioraq; in montibus, exceptis malis, pyriſque.

Diuiſio generum. CAP. XIX.

PRætereà arborum aliis decidunt folia: aliæ ſempiterna coma virent. Quam differentiam antecedat neceſſe eſt prior. Sunt enim arborum quædam omnino ſyluestres, quædam vrbaniores: quas his placet nominibus diſtinguere. Ergo mites, quæ fructu, aut aliqua dote vmbrarúmve officio humanius iuuant, non improbè dicantur vrbanæ.

Quibus folia non decidant, & de rhododendro. CAP. XX.

HArum generi non decidunt, oleæ, lauro, palmæ, myrto, cupreſſo, pinis, ederæ, rhododendro. Et quãuis herba dicatur Sabina rhododendron, vt nomine apparet, à Græcis venit. Alij nerion vocarunt, alij rhododaphnen, ſempiternum fronde, roſæ ſimilitudine caulibus frutico ſum. Iumentis capriſq́ue & ouibus venenum eſt. Idem homini contra ſerpentium venena remedio.

Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborum. CAP. XXI.

SYlueſtrium generis folia non decidunt abieti, larici, pinaſtro, iunipero, cedro, terebintho, buxo, ilici, aquifolio, ſuberi, taxo, tamarici. Inter vtraq; genera ſunt adrachne in Græcia, & vbiq; vnedo. Reliqua enim folia decidunt his, præterquàm in cacuminibus. Non decidunt autem & in fruticum genere cuidam rubo, & calamo. In Thurino agro, vbi Sybaris fuit, ex ipſa vrbe proſpiciebatur quercus vna, nunquam folia dimittens, nec ante mediam ætatem germinans. Idq; mirum eſt, Græcis authoribus proditum, apud nos poſteà ſileri. Nam locorum tanta vis eſt, Græcis authoribus proditum, apud nos poſteà ſileri. Nam locorum tanta vis eſt, vt circa Memphim Aegypti, & in Elephãtine Thebaidis nulli arbori decidant, ne vitibus quidem.

De natura foliorum cadentium, & quibus foliorum varij colores. CAP. XXII.

CAeteræ omnes extra prædictas (etenim enumerare longum eſt) folia deperdũt: obſeruatumq; non areſcere, niſi tenuia, & lata, & mollia. Quæ verò non decidant, callo craſſa & anguſta eſſe. Falſa definitio eſt, non decidere his, quarum ſuccus pinguior ſit. Quis enim poteſt in ilice intelligere? Decidere Timæus Mathematicus ſole Scorpionem tranſeunte, ſideris vi, quodam veneno acris, putat. Cur ergo non eadem cauſa aduerſum omnes polleat, iure miremur. Cadunt plurimis autumno. Quædam tardius amittunt, atque in hyemes prorogant moras. Nec intereſt maturius germinaſſe, vtpote cùm quædam primæ germinent, & inter nouiſſimas nudentur: vt amygdalæ, fraxini, ſambuci. Morus autem nouiſſimè germinat, cum primis folia dimittit. Magna & in hoc vis ſoli. Priùs decidunt in ſiccis macrisq́ue, & vetuſtæ prius arbori: multis etiam, antequàm matureſcat fructus. In ſerotina ficu, & hyberna pyro, & malo granato eſt pomum tantùm aſpici in matre. Neq; his autem, quæ ſemper retinent comas, eadem folia durant: ſed ſubnaſcentibus aliis, tum areſcunt vetera: quod euenit circa ſolſtitium. Maximè foliorum vnitas in ſuo cuique genere permanet, præterquam populo, ederæ, crotoni, quam & cici diximus vocari.

De populo tria genera, & quorum foliorum figura mutetur. CAP. XXIII.

POpuli tria genera, alba, nigra, & quæ Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima, fungisq́ue enaſcentibus laudatiſſima. Alba folio bicolor, ſupernè candicans, inferiore parte viridi. Huic nigræ, vt crotoni, folia in iuuenta circinatæ rotunditatis ſunt: vetuſtiora in angulos exeunt. Econtrario ederæ anguloſa rotundantur. Populorũ foliis grandiſſima lanugo. Euolat candidę (traditafolio numeroſiore candida) vt iulus. Folia granatis & amygdalis rubentia. Mirum in primis id, quòd vltimo tiliæq́ue, & oleæ, & populo albæ, & ſalici euenit. Circumaguntur enim folia earum poſt ſolſtitium. Nec alio argumento certius intelligitur ſidus confectum.

Quæ folia verſentur omnibus annis, quæ foliorum è palmis cura & vſus, & foliorum mirabilia. CAP. XXIIII.

ESt & publica omnium foliorum in ipſis differentia. Nanque pars inferior à terra herbido viret colore. Ab eadem læuiora, neruos callumq́ue & articulos in ſuperiore habent parte: inciſuras verò ſubter, vt manus humana. Oleæ ſupernè candidiora, & minus læuia: item ederæ. Sed omnium

omnium folia quotidie ad ſolem oſcitant, interiores partes tepefieri volentia. Superior pars omnium lanuginem quantulancunque habet, quæ in aliis gentium lana eſt. In Oriente funes validos è palmæ foliis fieri dictum eſt, eosq́ue in humore vtiliores eſſe. Et apud nos ferè palmis à meſſe decerpuntur. Ex his meliora, quæ ſeſe non diuiſerint. Siccantur ſub tecto quaternis diebus: mox in ſole expanduntur, & noctibus relicta, donec candore inareſcant, poſtea in opera finduntur. Latiſſima fico, viti, platano; anguſta myrto, Punicæ, oleæ; capillata pino, cedro: aculeata aquifolio, & ilicum generi; nam iunipero ſpina pro folio eſt: carnoſa cupreſſo, tamarici; craſſiſſima alno: longa harundini, ſalici, palmæ etiam duplicia: circinata pyro, mucronata malo, anguloſa ederæ, diuiſa platano; inſecta pectinum modo piceæ, abieti: ſinuoſa toto ambitu robori: ſpinoſa cute, rubo. Mordacia ſunt quibuſdam, vt vrticis. Pungentia pino, piceæ, abieti, larici, cedro, aquifoliis. Pediculo breui oleæ, & ilici: longo vitibus: tremulo populis, & iiſdem ſolis inter ſe crepitantia. Iam & in pomo ipſo, mali quodam in genere, parua mediis emicant folia, interim & gemina. Prætereà aliis circa ramos, aliis & in cacumine ramorum, robori & in caudice ipſo. Iam denſa, ac rara: ſemperque lata rariora. Diſpoſita myrto, concaua buxo, inordinata pomis. Plura eodem pediculo exeuntia malis pyriſque. Ramuloſa vlmo, & cytiſo. Quibus adiicit Cato decidua, populea quernaq;, animalibus iubens dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, ilignaq́ue & ederacea. Dantur & ex harundine, ac lauro. Decidunt ſorbo vniuerſa, cæteris paulatim. Et de foliis hactenus.

De ordine naturæ in ſatis, & de flore arborum, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine floreant. CAP. XXV.

ORdo autem naturæ annuus ita ſe habet. Primus eſt conceptus, flare incipiente vento Fauonio circiter ferè vj. Idus Feb. Hoc enim maritantur viueſcentia è terra, quo etiam equæ in Hiſpania, vt diximus. Hic eſt genitalis ſpiritus mundi, à fouendo dictus, vt quidam exiſtimauere. Flat ab Occaſu æquinoctiali, ver inchoans. Catulitionem ruſtici vocant, geſtiente natura ſemina accipere, eoq́ue animam inferente omnibus ſatis. Concipiunt variis diebus, & pro ſua quæque natura. Alia protinus, vt animalia: tardius aliqua, & diutius grauida partus gerunt: quod germinatio ideo vocatur. Pariunt verò cum florent, floſq́ue ille ruptis conſtat vtriculis. Educatio in pomo eſt; hoc & germinatio. Arborum flos eſt pleni veris indicium, & anni renaſcentis, flos gaudium arborum. Tunc ſenouas, aliasq́ue quàm ſunt, oſtendunt: tunc variis colorum picturis in certamen vſque luxuriant. Sed hoc negatum pleriſque. Non enim omnes florent, & ſunt triſtes quædam, quæque nõ ſentiant gaudia annorum. Nam neque ilex, picea, larix, pinus, vllo flore exhilarantur, nataléſve pomorũ recurſus annuos verſicolori nuntio promittunt: nec fici atque caprifici. Protinus enim fructum floresgignunt. In ficis mirabiles ſunt & abortus, qui nunquàm matureſcũt. Nec iuniperi florent. Quidam earum duo genera tradunt: alteram florere, nec ferre: quæ verò nõ floreat, ferre protinus baccis ſubnaſcentibus, quæ biennio hæreant. Sed id falſum: omnibusq́ue iis dura facies ſemper. Sic & hominum multis fortuna ſine flore eſt. Omnes autem germinant, etiam quæ non florent, magna & locorum differentia. Quippe cum ex eodem genere quæ ſunt in paluſtribus, priora germinent: mox campeſtria, nouiſſima in ſyluis. Per ſe autem tardius pyri ſyluestres, quàm cætera. Primo Fauonio germinat cornus, proximè laurus, pauloq́ue ante æquinoctium tilia, acer. Inter primas verò populus, vlmus, ſalix, alnus, nuces. Feſtinat & platanus. Cæteræ vere cœpturo, aquifolium, terebinthus, paliurus, caſtanea, glandes. Serotino autẽ germine malus, tardiſſimo ſuber. Quibuſdam germinatur germinatio, nimia ſoli vbertate, aut inuitantis cæli voluptate: quod magis in herbis ſegetum euenit. In arboribus tamen nimia germinatio elaſſeſcit. Sunt aliæ naturales quibuſdam, præterq́ue vernas, quæ ſuis cõſtant ſideribus, quorum ratio aptius reddetur tertio ab hoc volumine. Hyberna Aquilæ exortu, æſtiua Canis ortu, tertia Arcturi. Has duas quidam omnibus arboribus communes putant: ſentiri autem maximè in fico, vite, Punicis: cauſam afferentes, quoniam in Theſſalia Macedoniaq́ue plurima tum ficus exeat. Maximè tamen in Aegypto apparet hæc ratio. Et reliquæ quidem arbores, vt primum cœpere, continuant germinationem. Robur, & abies, & larix intermittunt tripartitò, ac terna germina edunt: ideo & inter ſquamas corticum ſpargunt: quod omnibus arboribus in germinatione euenit, quoniam prægnantium rumpitur cortex. Eſt autem prima earum incipiente vere, circiter xv. diebus. Iterum germinant tranſeunte Geminos ſole. Sic fit, vt prima cacumina impelli ſecutis appareat, geniculato incremento. Tertia eſt earundem ad ſolſtitium breuiſſima, nec diutius ſeptenis diebus. Clareque & tunc cernitur excreſcentium cacuminum articulatio. Vitis ſola bis parturit, cùm primum emittit vuam, iterum cùm digerit. Eorum quæ non florent, partus tantum eſt, & maturitas. Quædam ſtatim in germinatione florent, properantq́ue in eo, ſed matureſcunt tardè, vt vites. Serotino quædã germinatu florent, maturantq; celeriter, ſicuti morus, quæ nouiſſima vrbanarum germinat, nec niſi exacto frigore, ob id dicta ſapientiſſima arborum. Sed cùm cœpit, intantum vniuerſa germinatio erumpit, vt vna nocte peragat etiam cum ſtrepitu. Ex his, quæ hyeme Aquila exoriente (vt diximus) concipiunt, floret prima omnium amygdala menſe Ianuario: Martio verò pomum maturat. Ab ea proximè florent Armeniaca, dein tuberes, & præcoces: illæ peregrinæ, hæ coactæ. Ordine autem naturæ, ſyluc 2 ſtrium

ſtrium primæ ſambucus, cui medulla plurima: & cui nulla, cornus maſcula: vrbanarum malus, paruóq; poſt, vt ſimul videri poſſit, pyrus, & ceraſus, & prunus. Sequitur laurus, illamq; cupreſſus: dein Punica, fici. At vites & oleæ florentibus iam iis germinant. Concipiunt Vergiliarũ exortu. Hoc ſidus illarum eſt. Floret autem ſolſtitio vitis, & quæ paulò ſerius incipit, olea. Defloreſcunt omnia ſeptenis diebus, non celerius: quædam tardius, ſed nulla pluribus bis ſeptenis. Omnia & intra viij. Idus Iulij, Eteſiarum præcurſu. Nec ſtatim fructus ſequitur in aliquibus.

De corno, & quo tempore quæ ferant, & quæ fructum non ferant, & quæ infelices exiſtimantur, & quæ facillimè fructum perdunt, & quibus fructus, antequam folium, naſcantur. CAP. XXVI.

COrnus enim circa ſolſtitia reddit primò candidum, poſtea ſanguineum. Ex eo genere fœmina poſt autumnum fert baccas acerbas, & inguſtabiles cunctis animantibus: ligno quoq; fungoſa & inutilis, cùm mas è fortiſſimis quoque ſit: tanta differentia ab eodem genere fit. Sed & terebinthus meſſibus reddit ſemen, & acer, & fraxinus: nuces & mala, & pyra, præterquàm hyberna aut præcocia, autumno. Glandiferæ ſerius etiam num, Vergiliarum occaſu: eſculus tantùm, autumno. Incipiente autem hyeme quædam genera mali pyriq́ue, & ſuber. Abies flores croci colore circa ſolſtitium, ſemen reddit poſt Vergiliarum occaſum. Pinus autem & picea præueniunt germinatione xv. ferè diebus. Semen verò poſt Vergilias & ipſæ reddunt. Citreæ & iuniperus & ilex anniferæ habentur, nouusq́ue fructus in his cum annotino pendet. In maxima tamen admiratione pinus eſt. Habet fructum matureſcentem: habet proximo anno ad maturitatem venturum, ac deinde tertio. Nec vlla arborum auidius ſe promittit. Quo menſe ex ea nux decerpitur, eodem matureſcit alia: & ſic diſpenſatur, vt nullo non menſe matureſcant. Quæ ſe in arbore ipſa diuiſere, zamiæ vocantur: lædunt q́ue cæteras, niſi detrahantur. Fructum arborum ſolæ nullum ferunt, hoc eſt, ne ſemen quidem, tamarix ſcopis tantum naſcens, populus, alnus, vlmus Atinia, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam. Infelices autem exiſtimantur, damnataeq́ue religione, quæ neque ſeruntur vnquam, neque fructum ferunt. Cremutius author eſt, nunquam virere arborem, ex qua Phyllis ſe ſuſpenderit. Quæ gummi gignunt, poſt germinationem aperiuntur: gummi verò non niſi fructu detracto ſpiſſatur. Nouellæ arbores carent fructu, quandiu creſcunt. Perdunt facilliмè ante maturitatem, palma, ficus, amygdala, malus, pyrus. Item Punica, quæ etiam roribus nimiis & pruinis florem amittit. Qua de cauſa inflectunt ramos eius, ne ſubiecti humorem infeſtum excipiant, atque contineant. Pyrus & amygdala, etiam ſi non pluat, ſed fiat Auſtrinum cælum, aut nubilum, amittunt florem & primos fructus, ſi cùm defloruere tales dies fuerint. Ocyſſimè autem ſalix amittit ſemen, antequàm omnino maturitatem ſentiat, ob id dicta Homero frugiperda: ſecutaq́ue ætas ſcelere ſuo interpretata eſt hanc ſententiam, quando ſemen ſalicis mulieri ſterilitatis medicamentum eſſe conſtat. Sed in hoc quoque prouidens natura, facilè naſcenti & depacto ſurculo, incurioſius ſemen dedit. Vna tamen proditur ad maturitatem perferre ſolita, in Creta inſula, ipſo deſcenſu Iouis ſpeluncæ, toruum ligneumq́ue magnitudine ciceris. Fiunt verò quædam & loci vitio infructuoſa, ſicut in Paro ſylua cædua, quæ nihil fert. Perſicæ arbores in Rhodo, florent tantúm. Fit hæc differentia & ex ſexu: in iiſq́ue mares non ferunt. Aliqui hoc permutantes, mares eſſe, quæ ferant, tradunt. Facit & denſitas ſterilitatem. Gignentium autem quædam & lateribus ramorum & cacuminibus ferunt, vt pyrus, Punica, ficus, myrtus. Cæterò eadem natura, quæ frugibus. Nanque & in eis ſpica in cacumine naſcitur, legumina in lateribus. Palma ſola (vt dictum eſt) in ſpathis habet fructum, racemis propendentem. Reliquis ſub folio pomum, vt protegatur, excepta fico, cui folium maximum vmbroſiſſimumq́ue, & ideo ſupra id pomum: eidemq; ſerius folium naſcitur, quàm pomum. Inſigne proditur in quodam genere Ciliciæ, Cypri, Helladis, ficos ſub folio, groſſos verò poſt folium naſci. Ficus & præcoces habet, quas Athenis prodromos vocant. In Laconico genere maximæ ſunt.

De biferis & triferis, & quæ celerrimè ſeneſcant, & de ætatibus earum. CAP. XXVII.

SVnt & biferæ in eiſdem. In Cea inſula caprifici triferæ ſunt. Primo fœtu ſequens euocatur, ſequenti tertius. hoc fici caprificantur. Et caprifici autem ab aduerſis foliis naſcuntur. Biferæ & in malis ac pyris quædam, ſicut & præcoces. Malus ſylueſtris bifera. Sequens eius fructus poſt Arcturũ in apricis maximé. Vites quidem & triferæ ſunt, quas ob id inſanas vocant: quoniam in iis alia matureſcunt, alia turgeſcunt, alia florent. M. Varro author eſt, vitem fuiſſe Smyrnæ apud mare biferam, & malum in agro Conſentino. Hoc autem euenit perpetuò in Tacapenſi Africæ agro, de quo plura aliàs: ea eſt ſoli fertilitas. Trifera eſt & cupreſſus. Nanq; baccæ eius colligũtur menſe Ianuario, & Maio, & Septembri: ternasq́; earum gerit magnitudines. Eſt verò & in ipſis arboribus etiam onuſtis peculiaris differentia. Summa ſui parte fertilior eſt arbutus: quercus inferiore, iuglandes, fici, mariſcæ. Omnes, quò magis ſeneſcunt, hòc maturius ferunt, & in apricis locis, nec pingui terra. Sylueſtriora omnia tardiora. Quædam ex iis omnino non matureſcunt. Item quæ ſubarantur, aut quæ ablaqueantur, celeriora neglectis: hæc & fertiliora. Eſt etiamnum ætatis differentia. Amygdala enim & pyrus in ſenecta fertiliſſimę, vt glandiferæ, & quoddã genus ficorũ. Cæterę in iuuenta, tardiusq́; maturantes: quod maximè notatur in vitibus. Vetuſtioribus enim vinum melius, nouellis copioſius. Celerrimè verò ſeneſcit, & in ſenecta deteriorem fructum gignit malus. Nanq; & minora poma proueniunt, & vermiculis obnoxia. Quin & in ipſa arbore naſcuntur. Ficus ſola ex omnium arborum fœtu, maturitatis cauſa medicatur: iam quidem ex portentis, quoniam maiora ſunt pretia præpoſteris. Omnia autẽ celerius ſeneſcunt præfœcunda. Quin & protinus moriuntur aliqua, cælo fœcunditatem omnem eblandito: quod maximè vitibus euenit.

De moro. CAP. XXVIII.

COntrà morus tardiſſimè ſeneſcit, fructibus minimè laborans. Tardè & quorum cripſa materices, vt acer, palma, populus. Et ſubarata ocyus ſeneſcunt.

De ſylueſtribus. CAP. XXIX.

SYlueſtria autem tardiſſimè. Atque in totum, omnis cura fertilitatem adiicit, fertilitas ſenectam: ideo & præflorent talia & prægerminant, atq; in totum præcocia fiunt: quoniam omnis infirmitas cælo magis obnoxia eſt. Multæ verò plura gignunt, vt diximus in glandiferis: inter quas laurus vuas ſuas: maximéque ſterilis, quæ non gignit aliud: ob id à quibuſdam mas exiſtimatur. Ferunt & auellanæ iulos compactili callo, ad nihil vtiles.

De buxo, & faba Græca, ſiue loto. CAP. XXX.

PLurima verò buxus. nam & ſemen ſuum, & granum, quod carthegon vocant, & à Septentrione viſcum, à Meridie hyphear: de quibus plura mox paulò. Interdúmque pariter res quaternas habent. Arborum quædam ſimplices, quibus à radice caudex vnus, & rami frequentes, vt oliuæ, fico, viti. Quædam fruticoſi generis, vt paliurus, myrtus. Item nux auellana: quinimò melior eſt & copioſior fructu, in plures diſperſa ramos. In quibuſdam omnino nullus, vt in ſuo genere buxo, loto tranſmarinæ. Quædam bifurcæ, atque etiam in quinas partes diffuſæ. Quædam diuiduæ, nec ramoſæ, vt ſambuci. Quędam indiuiduæ, ramoſæ, vt piceæ. Quibuſdam ramorum ordo, ſicut piceæ, abieti. Aliis inconditus, vt robori, malo, pyro. Et abieti quidem ſubrecta diuiſura, ramiq́ue in cælum tendentes; non in latera proni. Mirum, cacuminibus eorum deciſis moritur, totis verò detruncatis durat. Et ſi infrà, quàm rami fuere, præcidatur, quod ſupereſt, viuit: ſi verò cacumen tantùm aufera tur, tota moritur. Alia ab radice brachiata, vt vlmus. Alia in cacumine ramoſa, vt pinus, lotos, ſiue faba Græca quam Romæ à ſuauitate fructus ſylueſtris quidem, ſed ceraſorum penè natura, loton appellant. Præcipuè domibus expetitur ramorum petulantia, breui caudice, latiſſima expatiantium vmbra, & in vicinas domos ſæpe tranſilientium. Nulli opacitas breuior: nec aufert ſolem hyeme, decidentibus foliis. Nulli cortex iucundior, aut oculos excipiens blandius. Nulli rami longiores validioréſque, aut plures, vt dixiſſe totidem arbores liceat. Cortice pelles tingunt, radice lanas. Malis proprium genus. Ferarum enim roſtra reddunt, adhærentibus vni maximo minoribus. Ramorum aliqui cæci, qui non germinant: quod natura fit, ſi non eualuere: aut pœna, cùm deputatos cicatrix hebetauit. Quæ diuiduis in ramo natura eſt, hæc viti in oculo, harundini in geniculo. Omnium terræ proxima craſſiora. In longitudinem excreſcunt abies, larix, palma, cupreſſus, vlmus, & ſiqua vniſtirpia. Ramoſarum ceraſus etiam in xl. cubitorum trabes, æquali per totum duũm cubitorum craſſitudine reperitur.

De ramis, & cortice, & radicibus arborum. CAP. XXXI.

QVædam ſtatim in ramos ſparguntur, vt mali. Cortex aliis tenuis, vt lauro, tiliæ: aliis craſſus, vt robori. Aliis læuis, vt malo, fico. Idem ſcaber robori, palmę. Omnibus in ſenecta rugoſior. Quibuſdam rumpitur ſponte, vt viti: quibuſdam etiam cadit, vt malo, vnedoni: carnoſus, ſuberi, populo: membranaceus, vt viti, harundini: libris ſimilis, ceraſo: multiplex tunicis, vt vitibus, tiliæ, abieti. Quibuſdam ſimplex, vt fico, harundini. Magna & radicum differentia. Copioſæ fico, robori, platano: breues & anguſtæ, malo: ſingulares abieti, larici. Singulis enim innituntur, quanquàm minimis in latera diſperſis. Craſſiores lauro & inæquales: Item oleæ, cui & ramoſæ. At robori carnoſæ. Roborа ſuas in profundum agunt. Si Virgilio quidem credimus, eſculus, quantum corpore eminet, tantum radice deſcendit. Oleæ, malis & cupreſſis per ſumma ceſpitum. Aliis recto meatu, vt lauro, oleæ: aliis flexuoſo, vt fico. Minutis hæc capillamentis hirſuta, vt abies, multæq́ue ſylueſtrium: è quibus montani prætenuia fila decerpentes, ſpectabiles lagenas, & alia vaſa nectunt. Quidam, non altius deſcendere radices, quàm ſolis calor tepefaciat, idq́; natura loci tenuioris craſſioriſue, dixere: quod falſum arbitror. Apud authores certè inuenitur, abietis planta cùm transferetur, viij. cubitorum in altitudine nec totam refoſſam, ſed abruptam. Maxima ſpatio atque plenitudine & citri eſt. Abea platani, roboris, & glandiferarum. Quarundam radix viuacior ſuperficie, vt lauri. Itaq; cùm trunco inaruit, reciſa, etiam lætius fruticat. Quidam breuitate radicum celerius ſeneſcere arbores putant: quod coarguunt fici, quarum radices longiſſimæ, & ſenectus ocyſſima. Falſum arbitror & quod aliqui prodidere, radices arborum vetuſtate minui. Viſa etenim eſt annoſa quercus euerſa vi tempeſtatis, & iugerum ſoli amplexa: Proſtratas reſtitui plerunque, & quadam terræ cicatrice reuiuiſcere, vulgare eſt. Et familariſſimum hoc platanis, quæ plurimum ventorum concipiunt propter denſitatem ramorum: quibus amputatis, leuatæ onere in ſua ſcrobe reponuntur. Factumq́; iam eſt hoc in iuglandibus oleiſq́ue, ac multis aliis.

De prodigioſis arboribus, & quibus modis ſponte naſcantur, & quòd non omnia vbique naſcantur, & quæ non alibi naſcantur arbores. CAP. XXXII.

EStin exemplis, & ſine tempeſtate, vlláue cauſa alia, quàm prodigij, cecidiſſe multas, ac ſua ſponte reſurrexiſſe. Factum hoc populo Rom. Quiritibus oſtentum Cimbricis bellis Nuceriæ in luco Iunonis, vlmo, poſtquam etiam cacumen amputatum erat, quoniam in aram ipſam procumbebat, reſtituta ſponte, ita vt protinus floreret: à quo deinde tempore maieſtas populi Rom. reſurrexit, quæ antè vaſtata cladibus fuerat. Memoratur hoc idem factum & in Philippis, ſalice procidua atq; detruncata. & Stagiris in Muſæo populo alba. omnia fauſti ominis. Sed maximè mirũ. Antandri platanus etiam circundolatis lateribus reſtibilis ſponte facta, vitæque reddita longitudine xv. cubitorum, craſſitudine quatuor vlnarum. Arbores, quas naturæ debeamus, tribus modis naſcuntur: ſponte, aut ſemine, aut ab radice. Cura numeroſior exiſtit: de qua ſuo dicemus volumine: nunc enim totus ſermo de natura eſt, multis modis mirifq; memorabili. Nanque non omnia in omnibus locis naſci docuimus, nec tranſlata viuere. Hócque aliàs faſtidio, aliàs contumacia, ſæpius imbecillitate eorum, quæ transferuntur, euenit: aliàs cælo inuidente, aliàs ſolo repugnante. Faſtidit balſamũ alibi naſci. Aſſyria malus alibiferre: nec non & palma naſci vbique, aut nata parere; vel cùm promiſit etiã oſtenditq;, ea educare, quæ tanquàm inuita peperit. Nõ habet vires frutex cinnamii in Syriæ vicina perueniendi. Non ferunt amomi nardíq; deliciæ, ne in Arabia quidem ex India naue peregrinari. Tentauit enim Seleucus rex. Illud maximè mirum, ipſas arbores plerunq; exorari vt viuant, atq; tranſmigrent: aliquando & à ſolo impetrari, vt alienas alat, aduenáſq; nutriat: cælum nullo modo flecti. Viuit in Italia piperis arbor: caſiæ verò etiam in Septentrionali plaga: vixit & in Lydia thuris. Sed vnde ſorbentes ſuccum omnem ex iis ſoles, coquentéſque lacrymam? Illud proximè mirum, mutari naturam in ijſdem locis, atque pro indiuiſo valere. Cedrum æſtuoſis partibus dederat: at in Lyciis Phrygiiſque montibus naſcitur. Frigus inimicum lauro fecerat: ſed in Olympo copioſior nulla eſt. Circa Boſporum Cimmerium in Pandicapæo vrbe, omni modo laborauit Mithridates rex, & cæteri incolæ, ſacrorum certè cauſa laurum myrtúmque habere: non contigit, cùm teporis arbores abundentibi, punicæ ficíque, iam mali & pyri laudatiſſimæ. Frigidas eodem tractu non genuit arbores, pinum, abietem, piceam. Et quid attinet in Pontum abire? Iuxta Romã ipſam caſtaneæ ceraſíque ægrè prouenium, Perſica in Thuſculano: nec non nuces Græcę cum tędio inferuntur, Tarracina ſyluis ſcatente earum.

De cupreſſo: & quòd ex terra noua aliqua ſæpe naſcantur, quæ in ea antè non fuerunt. CAP. XXXIII.

CVpreſſus aduena, & difficilimè naſcentium fuit, vt de qua verboſius ſæpiuſq;, quàm de omnibus aliis, prodiderit Cato. Natu moroſa, fructu ſuperuacua, baccis torua, folio amara, odore violẽta, ac ne vmbra quidẽ gratioſa, materie rara, vt penè fruticoſi generis, Diti ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita: Fœmina ſterilis diu. Metæ demum aſpectu non repudiata, diſtinguendis tantum pinorum ordinibus: nunc verò tonſilis facta in denſitate parietũ, coercitáque gracilitate perpetuò tenera, Trahitur etiam in picturas opere hiſtoriali: venatus claſſéſue, & imagines rerum tenui folio, breuiáque, & virenti ſuperueſtiens. Duo genera earum: Meta in faſtigium conuoluta, quæ & fœmina appellatur. Mas ſpargit extra ſe ramos, deputatúrque & accipit vitem. Vtraque autem immittitur in perticas afferéſue amputatione ramorum, qui xiij. anno denariis ſingulis væneunt. Quæſtuoſiſſima in ſatus ratione ſylua: vulgoq; dotem filiarum antiqui plantaria appellabant. Huic patria inſula Creta, quanquàm Cato Tarentinam eam appellat, credo, quòd primum eò venerit. Et in Aenaria ſucciſa regerminat. Sed in Creta quocunque loco terram mouerit quiſpiam, niſi ſerrur alia, hæc gignitur, protinúſque emicat. Illa verò etiam non appellato ſolo, ac ſponte, maximéq; in Idæis montibus, & quos Albos vocant, ſummíſque iugis, vnde niues nunquàm abſunt, plurima: quod miremur, alibi non niſi in tepore proueniens, & nutricem magnopere faſtidiens. Nec terræ tantum natura circa has refert, aut perpetua cæli, verùm & quædam temporaria vis. Imbres aliquæ plerunque ſemina afferunt, & certo fluunt genere, aliquando etiam incognito: quod accidit Cyrenaicæ regioni, cùm primum ibi laſerpitiũ natum eſt: vt in herbarum natura dicemus. Nata eſt & ſylua vrbi ei proxima imbre piceo craſſóque, circiter vrbis Romæ annum cccc xxx.

De edera. CAP. XXXIIII.

EDera iam dicitur in Aſia naſci. Negauerat Theophraſtus: nec India, niſi in monte Mero. Quin & Harpalum omni modo laboraſſe, vt ſereret eam in Medis, 'fruſtra Alexandrum verò obtinentem ita coronato exercitu, victorem ex India rediiſſe, exemplo Liberi patris: cuius Dei & nunc adornat thyrſos, galeáſque etiam & ſcuta, in Thraciæ populis in ſolennibus ſacris. Inimica arbor ſatíſque omnibus, ſepulcráque ac muros rumpens: ſerpentium frigori gratiſſima, vt mirum ſit vllum honorem habitum ei. Duo genera eius prima, vt reliquarum, mas, & fœmina. Maior traditur mas corpore, & folio durioreetiam ac pinguiore, & flore ad purpuram accedente. Vtriuſque autem flos ſimilis eſt roſæ ſylueſtri, niſi quòd caret odore. Species horum generum tres. Eſt enim candida & nigra

nigra edera, tertiáque quæ vocatur helix. Etiamnum hæ ſpecies diuiduntur in alias: quoniam eſt aliqua fructu tantum candida, alia & folio: fructum quoq; candidum ferentium aliis denſus acinus, & grandior, racemis in orbem circumactis, qui vocantur corymbi. Item ſelenitium, cuius eſt minor acinus, ſparſior racemus. Simili modo in nigra. Alicui & ſemen nigrum, alij crocatum: cuius coronis Poetæ vtuntur, foliis minus nigris, quam quidam Nyſiam, alij Bacchicam vocant, maximis inter nigras corymbis. Quidam apud Græcos etiam num duo genera huius faciunt, à colore acinorum erythranum & chryſocarpum. Plurimas autem habet differentias helix, quoniam folio maximè diſtat. Parua ſunt & angulóſa concinnioráque, cùm reliquorum generum ſimplicia ſint. Diſtat & longitudine internodiorum, præcipuè tamen ſterilitate, quoniam fructum non gignit. Quidam hocætatis eſſe, non generis exiſtimant: primoque helicem eſſe, fieri ederam vetuſtate. Horum error manifeſtus intelligitur, quoniam helicis plura genera reperiuntur, ſed tria maximè inſignia: hederacea ac virens, quæ plurima eſt: altera candido folio: tertia verſicolor, quæ Thracia vocatur. Etiam num herbaceæ tenuiora folia, in ordinem digeſta, denſioráque. In alio genere diuerſa omnia. Et in verſicoloria alia tenuioribus foliis, & ſimiliter ordinatis denſioribuſque eſt: alteri generi neglecta hæc omnia. Maiora quoque aut minora ſunt folia, maculatumque habitu diſtant: Et in candidis alia ſunt candidiora. Adoleſcit in longitudinem maximè herbacea. Arbores autem necat candida: omnemque ſuccum auferendo tanta craſſitudine augetur, vt ipſa arbor fiat. Signa eius folia maxima atque latiſſima, mammas erigentis, quæ ſunt cæteris inflexæ: racemi ſtantes, ac ſubrecti. Et quanquàm omnium ederarum generi radicoſa brachia, huic tamen maximè ramoſa ac robuſta: ab ea nigræ. Sed proprium albæ, quòd inter media folia emittit brachia vtrinque ſemper amplectens: hoc & in muris, quamuis ambire non poſſit. Itaque etiam pluribus locis interciſa, viuit tamen duratq;: & totidem initia radicum habet, quot brachia, quibus incolumis & ſolida arbores ſugit ac ſtrangulat. Eſt & in fructu differentia albæ nigræq; ederæ: quoniam aliis tanta amaritudo acini, vt aues non attingant. Eſt & rigens edera, quæ ſine adminiculo ſtat, ſola omnium generum ob id vocata ciſſos. Ediuerſo nunquàm niſi humi repens chamæciſſos.

De edera, quæ vocatur ſmilax. CAP. XXXV.

SImilis eſt ederæ, è Cilicia quidem primùm profecta, ſed in Græcia frequentior, quam vocant ſmilacem; denſis geniculata caulibus, ſpinoſis fruticoſa ramis, folio ederaceo paruo non anguloſo, à pediculo emittente pampinos, flore candido, olente lilium: Fert racemos labruſcę modo, nõ ederæ, colore rubro, complexa acinis maioribus nucleos ternos, minoribus ſingulos, nigros duróſque: infauſta omnibus ſacris & coronis, quoniam ſit lugubris, virgine eius nominis propter amorem iuuenis Croci, mutata in hunc fruticem. Id vulgus ignorans, plerunque feſta ſua polluit, ederam exiſtimando: ſicut in Poetis, aut Libero patre, aut Sileno, quis omnino neſcit quibus coronentur. E ſmilace fiunt codicilli. Propriúmque materiæ eſt, vt admota auribus leuem ſonum reddat. Ederæ mira proditur natura ad experienda vina: ſi vas fiat ex ligno eius, vina tranſfluere, ac remanere aquam, ſiqua fuerit miſta.

De aquaticis calamis, & fruticibus. CAP. XXXVI.

INterea, quæ frigidis gaudent, & aquaticos frutices dixiſſe conueniat. Principatũ in his tenebunt harundines, belli paciſq; experimentis neceſſariæ, atq; etiam deliciis gratæ. Tegulo earum domus ſuas Septentrionales populi operiunt: durantq; æuis tecta alta. Et in reliquo verò orbe cameras leuiſſimè ſuſpendunt. Chartiſq; ſeruiunt calami, Aegyptii maximè, cognatione quadam papyri. Probatiores tamen Gnidij, & qui in Aſia circa Anaiticum lacum naſcuntur. Noſtratibus fungoſior ſub eſt natura cartilagine bibula, quæ cauo corpore intus, ſupernè tenui inareſcit ligno: fiſſilis, præacuta ſemper acie, geniculata. Cæterò gracilitas nodis diſtincta, læui faſtigio tenuatur in cacumina, craſſiore panniculæ coma, neq; hac ſuperuacua. Aut enim pro pluma ſtrata cauponarum replet: aut vbi limoſiore callo induruit, ſicut in Belgis, contuſa & interiecta nauium commiſſuris ferruminat texrus, glutino tenacior, rimiſq; explendis fidelior pice. Calamis Orientis populi bella conficiunt. Calamis ſpicula adduntirreuocabili hamo noxia. Mortem accelerant pinna addita calamis. Fitq; & exipſo telum aliud fracto in vulneribus. His armis ſolem ipſum obumbrant. Propter hoc maximè ſerenos dies optant: odere ventos & imbres, qui inter illos pacem eſſe cogunt. Ac ſi quis Aethiopas, Aegyptum, Arabas, Indos, Scythas, Bactros, Sarmatarum tot gentes, & Orientis, omniaq; Parthorum regna diligentiùs computet, æqua ferè pars hominum in toto mundo calamis ſuperata degit. Præcipuus hic vſus in Creta bellatores ſuos præcipitauit. Sed in hoc quoq; vt cæteris in rebus, vicit Italia: quando nullus ſagittis aptior calamus, quàm in Rheno Bononienſi amne, cui plurima ineſt medulla, pontuſque volucre: contra flatus quoque peruicax libra. Quippe non eadem gratia Belgicis. Hæc & Creticis commendatioribus: quanquàm præferantur Indi, quorum alia quibuſdam videtur natura, quando & haſtarum vicem præbent additis cuſpidibus. Harundini quidem Indicę arborea amplitudo: quales vulgo in templis videmus. Differre mares ac fœminas in his quoque Indi tradunt. Spiſſius mari corpus, fœminæ capacius. Nauigiorumq; etiam vicẽ præſtant (ſi credimus) ſingula internodia. Circa Aceſinẽ amnẽ maximè naſcuntur. Harundo omnis ex vna ſtirpe numero

ſa.

ſa. Atque etiam reciſa fœcundiùs reſurgit. Radix natura viuax, geniculata & ipſa. Folia Indici tantùm breuia. Omnibus verò à nodo orſa, complexu tenues per ambitum inducunt tunicas atque à medio internodio cum plurimum deſinunt veſtire, procumbuntque. Latera harundini calamoq; in rotunditatem bina, ſuper nodos alterno ſemper inguine, vt alterum ad dextra fiat, alterum ſuperiore geniculo ad læua per vices. Inde exeunt aliquando rami, qui ſunt calami tenues. Plura autem genera. Alia ſpiſſior denſiorq; geniculis, breuibus internodiis. Alia rarior maioribus, tenuiorq; & ipſa, Calamus verò alius totus concauus, quem ſyringiam vocant, vtiliſſimus fiſtulis, quoniam nihil eſt ei cartilaginis atque carnis. Orchomenius eſt continuo foramine peruius, quem auleticon vocant. hic tibiis vtilior, fiſtulis ille. Eſt alius craſſiore ligno, & tenui foramine. Hunc totum fungoſa replet medulla. Alius breuior, alius procerior, exilior, craſſiórq;: Fruticoſiſſimus, qui vocatur donax, non niſi in aquaticis natus: quoniam & hæc differentia eſt, multum prelata harundine, quæ in ſiccis prouenit. Suum genus ſagittario calamo, vt diximus, ſed Gretico longiſſimis internodiis, obſequentiq; quò libeat flecti calefacto. Differentias faciunt & folia, non multitudine, verùm robore & colore. Valida Laconicis, & ab vna parte denſiora: quales in totum circa ſtagnagni putant, diſſimiles amnicis, longiſq; veſtiri tunicis, ſpatioſius à nodo ſcandente complexu. Eſt & obliqua harundo, non in excelſitatem naſcens, ſed iuxta terram fruticis modo ſe ſpargens, ſuauiſſima in teneritate animalibus. Vocatur à quibuſdam elegia. Eſt & in Italia naſcens adarca nomine, paluſtris: & cortice, tantùm ſub ipſa coma, vtiliſſima dentibus: quoniam vis eadem eſt, quæ ſinapi. De Orchomenij lacus harundinetis accuratius dici cogit admiratio antiqua. Chaeraciam vocabant craſſiorem firmioremq;, plotiam verò ſubtiliorem, hanc in inſulis fluitantibus natam, illam in tripis expatiantis lacus. Tertia harundo eſt tibialis calami, quem auleticon dicebant. Nono hic anno naſcebatur. Nam & lacus incrementa hoc temporis ſpatio ſeruabat, prodigioſus ſi quando amplitudinem biennio extendiſſet: quod notatum apud Cheroniam infauſto Athenienſium prælio, & apud Lebadiam ſæpe notatur influente Cephiſſo. Cùm igitur anno permanſit inundatio, proficiunt in aucupatoriam quoq; amplitudinem: vocabantur zeugitæ. Contrà bombyciæ maturius reciproco, graciles, fœminarum latiore folio atq; candidiore, modica lanugine, aut omnino nulla, ſpadonum nomine inſignibus. Hinc erant armamenta ad incluſos cantus, non ſilendo & reliquo curæ miraculo, vt venia ſit, argento iam potius cani. Cædi ſolebant tempeſtiuè vſque ad Antigenem tibicinem, cùm adhuc ſimplici muſica vterentur, ſub Arcturo: ſic præparatæ aliquot poſt annos vtiles eſſe incipiebant. Tunc quoque multa domandæ exercitatione, & canere tibiæ ipſæ docendæ, ſi comprimentibus ſe lingulis, quod erat illis theatrorum moribus vtilius. Poſtquam varietas acceſſit, & cantus quoq; luxuria, cædi ante ſolſtitia cœptæ, & fieri vtiles in trimatu, apertioribus earum lingulis ad flectendos ſonos: quæ inde ſunt & hodie. Sed tum ex ſua quanq; tantum harundine cõgruere perſuaſum erat: & eam, quæ radicem antecеſſerat, læuæ tibiæ conuenire: quæ cacumen, dextræ: immenſum, quantum prælatis, quas ipſe Cephiſſus abluiſſet. Nunc ſacrificæ Thuſcorum è buxo, ludicræ verò loto, oſſibuſque aſininis & argento fiunt. Aucupatoria harundo à Panhormo laudatiſſima, piſcatoria Abaritana ex Africa. Harundinis Italiæ vſus ad vineas maximè. Cato ſericam iubet in humidis agris, bipalio ſubacto prius ſolo, oculis diſpoſitis interuallo ternorum pedum. Simul & corrudam, vnde aſparagi fiant: concordare enim amicitiam.

De ſalice, eius genera acto, & quæ prater ſalicem ſint vtilia ligaturis, & de rubis. CAP. XXXVII.

SAlicem verò circà, qua nulla aquaticarum vtilior, licet populi vitibus placeant, & Cæcuba eduscent: licet alni ſepibus muniant, contraq; erumpentium amnium impetus, riparum muro intutela ruris excubent in aqua ſatæ, cæſæque denſius innumero hærede proſint. Salicis ſtatim plura genera. Nanque & in proceritatem magnam emittunt iugis vinearum perticas, pariuntque baltheo corticis vincula: & aliæ virgas ſequacis ad vincturas lentitiæ. Aliæ prætenues viminibus texendis ſpectabili ſubtilitate. Rurſus aliæ firmiores corbibus, ac plurimæ agricolarum ſupellectili: candidiores ablato cortice, leuiq; tractatu, vilioribus vaſis quàm vt è corio fiant, atque etiam ſupinarum in delicias cathedrarũ aptiſſimæ. Cædua ſalici fertilitas, denſior tonſura ex breui pugno verius, quàm ramo, non, vt remur, in nouiſſimis curanda arbore. Nullius quippe tutior eſt reditus minoriſue impendij, aut tempeſtatum ſecurior. Tertium locum ei in æſtimatione ruris Cato attribuit, priorem que quàm oliuetis, quámque frumento, aut pratis: nec quia deſint alia vincula. Siquidem & geniſtæ, & populi, & vlmi, & ſanguinei frutices, & betulæ, & harundo fiſſa, & harundinum folia, vt in Liguria, & vitis ipſa, reciſiſque aculeis rubi alligant, & intorta corylus. Mirumque, contuſo ligno alicui maiores ad vincula eſſe vires. Salici tamen præcipua dos. Finditur Græca rubens, candidiorque Amerina, ſed paulò fragilior, ideo ſolido ligat nexu. In Aſia tria genera obſeruant. Nigram, vtiliorem viminibus: candidam agricolarum vſibus: tertiam, quæ breuiſſima eſt, helicem vocant. Apud nos quoque multi totidem generibus nomina imponunt: vimineam vocant, eandem purpuream. Alteram nitelinam à colore, quæ ſit tenuior. Tertiam Gallicam, quæ tenuiſſima. Nec in fruticum, nec in veprium cauliũmue, neque in herbarum, aut alio vllo, quàm ſuo genere, numerenturiure ſcirpi fragiles paluſtréſque ad tegulum tegeteſq;: è quibus detracto cortice, candelæ luminibus & funeribus ſeruiunt. Firmior quibuſdam in locis earum rigor. Nanque iis velificant nõ in Pado tantùm naurici, verùm & in mari piſcator Africus, præpoſtero more vela intra malos ſuſpendens. Et mapalia ſua Mauri tegunt: proximeque æſtimanti hoc videantur eſſe, quo inferiore Nili parte papyri ſunt vſu. Sed fruticoſi generis ſunt inter aquaticas & rubi, atq; ſambuci fungoſi generis, aliter tamen, quàm ferulæ. Quippe plus ligni vtiq; ſambuco. Ex qua magis canorã buccinã tubamq; credit paſtor ibi cæſa, vbi gallorũ cantum frutex ille non exaudiat. Rubi mora ferunt, & alio genere ſimilitudinem roſæ, qui vocatur cynoſbatos. Tertiũ genus Idæum vocãt Græci à loco. Tenuius eſt, quàm cætera, minoribusq; ſpinis, & minus aduncis. Flos eius contra lippitudines illinitur ex melle & igni ſacro. Contra ſtomachi quoque vitia bibitur ex aqua. Sambuci acinos habent nigros atque paruos, humoris lenti, inficiendo maximè capillo: qui & ipſi aqua decocti manduntur.

De ſuccis arborum, & natura materiarum, & de cædendis arboribus. CAP. XXVIII.

HVmor & corticiarborum eſt, qui ſanguis earum intelligi debet, non idem omnibus. Ficis lacteus: huic ad caſeos figurandos coaguli vis. Ceruſis gummoſus, vlmis ſaliuoſus, lentus ac pinguis malis, vitibus ac pyris aquoſus. Viuaciora, quibus lentior. Atque in totum corpore arborum, vt reliquorum animalium, cutis, ſanguis, caro, nerui, venæ, oſſa, medullæ. Pro cute cortex. Mirum, hic in moro medicis ſuccum quærentibus, ferè hora diei ſecunda, lapide incuſſus manat: altius fractus ſiccus videtur. Proximi pleriſque adipes. ij vocantur à colore alburnum: mollis ac peſſima pars ligni, etiam in robore facilè putreſcens, teredini obnoxia: quare ſemper amputabitur. Subeſt huic caro, cui oſſa: id eſt, materiæ optimum. Alternant fructus, quibus ſiccius lignum, vt olea, magis quàm quibus carnoſum, vt ceraſus. Nec omnibus adipes carnéſve largæ, ſicuti nec animalium acerrimis. Neutrum habet buxus, cornus, olea: nec medullam, minimumque etiam ſanguinis: ſicut oſſa non habent ſorba, carnem ſambuci, & plurimam ambæ medullam: nec harundines maiore ex parte. In quarundam arborum carnibus pulpæ venæque ſunt. Diſcrimen earum facilé. Venæ latiores candidioresque pulpæ fiſſilibus inſunt. Ideo fit, vt aure ad caput trabis quamlibet prælongæ admota, ictus ab altero capite vel graphij ſentiatur, penetrante rectis meatibus ſono. Vnde deprehenditur, an torta ſit materies, nodisque conciſa. Quibuſdam ſunt tubera, ſicut ſunt in carne glandia. In iis nec vena, nec pulpa, quodam callo carnis in ſe conuoluto. Hoc pretioſiſſimum in cedro & acere. Cætera menſarum genera fiſſis arboribus circinantur in pulpam: alioqui fragilis eſſet vena in orbem arboris cæſa. Fagis pectines tranſuerſi in pulpa. Apud antiquos inde & vaſis honos. Manius Curius iurauit ſe ex præda nihil attigiſſe, præter guttum faginum, quo ſacrificaret. Lignum in longitudinem fluctuatur, vt quę pars fuit ab radice, validius ſidit. Quibuſdam pulpa ſine venis, mero ſtamine & tenui conſtat. Hæc maximè fiſſilia. Alia frangi celeriora, quàm findi, quibus pulpa non eſt, vt oleæ, vites. At è contrario, totum è carne corpus fico. Tota oſſea eſt ilex, cornus, robur, cytiſus, morus, ebenus, lotos, & quæ ſine medulla eſſe diximus. Cæteris nigricans color. Fulua cornus, in venabulis nitet inciſuris nodata propter decorem. Cedrus, & larix, & iuniperus rubent.

De larice, & abiete, & ſapino, & cæteris huiuſmodi arboribus cædendis. CAP. XXXIX.

LArix fœminam habet, quam Græci vocant ægida, mellei coloris. Inuentum eſt pictorum tabellis immortale nullisque fiſſile rimis hoc lignum. Proximum medullæ eſt. In abiete leuſon Græci vocauere. Cedrus quoque duriſſima, quæ medullæ proxima, vt in corpore oſſa, deraſo modò limo. Et ſambuci interiora mirè firma traduntur. Nanque qui venabula ex ea faciunt, præferunt omnibus. Conſtat enim ex cute & oſſibus. Cædi tempeſtiuum quæ decorticentur, vt teretes, ad templa cæteraque vſus rotundi, cùm germinant, aliàs cortice inextricabili, & carie ſubnaſcente ei, materiaque nigreſcente. Tigna, & quibus aufert ſecuris corticem, à bruma ad Fauoniũ: aut ſi præuenire cogamur, Arcturi occaſu, & ante eum Fidiculæ. Nouiſſima ratione ſolſtitio. Dies ſiderum horum reddentur ſuo loco. Vulgò ſatis putant obſeruare, ne quæ dedolandæ arbores ſternantur ante editos ſuos fructus. Robur vere cæſum, teredinem ſentit: bruma autem neque vitiatur, neque pandatur, aliàs obnoxium etiam vt torqueat ſeſe findatque: quod in ſubere tempeſtiuè quoque cæſo euenit. Infinitum refert & lunaris ratio: nec niſi à viceſima inter tricеſimam cædi volunt. Inter omnes verò conuenit, vtiliſſimè in coitu eius ſterni, quem diem alij interlunium, alij ſilentis lunæ appellant. Sic certè Tib. Cæſar, concremato ponte naumachiario, larices ad reſtituendum cædi ex Rhætia præſiniuit. Quidam dicunt, vt in coitu & ſub terra ſit luna: quod fieri non poteſt, niſi noctu. At ſi competant coitus in nouiſſimum diem brumæ, illa ſit æterna materies: proximè, cum ſuprà dictis ſideribus. Quidam & Canis ortum addunt, & ſic cæſas materies in forum Auguſtum. Nec nouellæ autem ad materiem, nec veteres vtiliſſimæ. Circunciſas quoque ad medullam aliqui non inutiliter relinquunt, vt omnis humor ſtantibus defluat. Mirũ, apud antiquos primo Punico bello claſſem Duellij Imperatoris ab arbore exciſa lx. die nauigaſſe. Contra verò Hieronem regem ccxx. naues effectas diebus xlv. tradit L. Piſo. Secundo quoque Punico bello, Scipionis claſſis xl. die à ſecuri nauigauit. Tantum tempeſtiuitas etiam in rapida celeritate pollet. Cato hominum ſummus in omni vſu, de materiis hæc adiicit: Prælum è ſapino atra potiſſimũ facito. Vlmeam, pineam, nuceam,

hanc atque aliam materiem omnem cùm effodies, luna decrescente eximito post meridiem, sine vento Austro. Tunc erit tempestiua, cùm semen suum maturum erit. Caueto, ne per rorem trahas, aut doles. Idemque mox: Nisi intermestri luna atque dimidiata, ne tangas materiem. Tunc ne effodias, aut præcidas abs terra. Diebus quatuor proximis, quibus luna plena fuerit, optimè eximitur. Omnino caueto nigram materiam doles, néve cædas, nêve tangas, nisi siccam, néve gelidam, néve rorulentam. Tiberius idem & in capillo rondendo seruauit interlunia. M. Varro aduersus defluuia præcepit obseruandum id à pleniluniis. Larici & magis abieti succisis, humor diu defluit. Hæ omnium arborum altissimæ ac rectissimæ. Nauium malis antennisque propter leuitatem præfertur abies. Communia his pinnoque, vt quadripartitos venarum cursus bifidosq; habeant, vel omnino simplices. Ad fabrorum intestina opera medulla sectilis. Optima quadripartitis materies, & mollior, quàm cæteræ. Intellectus in cortice protinus peritis. Abietis quæ pars à terra fuit, enodis est: hæc, qua diximus, ratione fluuiata decorticatur, atque ita sapinus vocatur: superior pars nodosa, duriorque, fusterna. Et in ipsis autem arboribus robustiores Aquiloniæ partes. Et in totum deteriores ex humidis opacisque: spissiores ex apricis ac diuturnæ. Ideo Romæ infernas abies supernati præfertur. Est per gentium quoque regiones in iis differentia. Alpibus Apenninoque laudatissimæ: in Gallia Iura ac monte Vogeso: in Corsica, Bithynia, Ponto, Macedonia. Deteriores Aeneatica & Arcadica. Pessimæ Parnassia, & Euboica, quoniam & moscæ ibi & cõtortæ, putrescentesq; facilé. At cedrus in Creta, Africa, Syria laudatissima. Cedri oleo peruncta materies, nec tineã, nec cariem sentit. Iunipero eadem virtus, quæ cedro. Vasta hæc in Hispania, maximæque baccæ eius. Medulla eius vbicunque solidior etiam, quàm cedrus. Publicum omnium vitium vocant spiras, vbi conuoluêre se venæ atque nodi. Inueniuntur in quibusdam, sicut in marmore, centra: id est duritia clauo similis, inimica serris. Et quædam fortè accidunt, lapide comprehenso aut recepto in corpus, aut alterius arboris ramo. Megaris diu stetit oleaster in foro, cui viri fortes affixerant arma, quæ cortice ambiente ætas longa occultauerat. Fuitque arbor illa fatalis excidio vrbis, prænonitæ oraculo, cùm arbor arma peperisset: quod succisæ accidit, ocreis galeisque intus repertis. Feruntlapides ita inuentos, ad continendos partus esse remedio.

De materijs, de magnitudine arborum, & quæ cariem & ruinam non sentiunt, & de perpetuitate materiarum. CAP. XL.

AMplissima arborum ad hoc æui existimatur Romæ visa, quam propter miraculũ Tiberius Cæsar in eodem ponte naumachiario exposuerat aduectam cum reliqua materie: durauitque ad Neronis principis amphitheatrum. Fuit autem trabs è larice longa pedes cxx. bipedali crassitudine æqualis. Quo intelligebatur vix credibilis reliqua altitudo fastigiũ ad cacumen æstimantibus. Fuit memoria nostra & in porticibus septorum à M. Agrippa relicta, æquè miraculi causa, quæ diribitorio superfuerat xx. pedibus breuior, sesquipedali crassitudine. Abies admirationis præcipuæ visa est in naui, quæ ex Aegypto Caij principis iussu, obeliscum in Vaticano circo statutum, quatuorque truncos lapidis eiusdem ad sustinendum eum adduxit: qua naue nil admirabilius visum in mari certum est. cxx. mil. modiũm lentis pro saburra ei fuere. Longitudo spatium obtinuit magna ex parte Ostiensis portus latere læuo. Ibi nanque demersa est à Claudio principe, cum tribus molibus, turrim altitudine in ea exædificatis obiter Puteolano puluere, aduectisque. Arboris eius crassitudo quatuor hominum vlnas complectentium implebat. Vulgoque auditur octoginta nummorum & pluris malos venundari ad eos vsus, rates verò connecti quadraginta sestertiis plerasque. At in Aegypto & Syria reges inopia abietis cedro ad classes feruntur vsi. Maxima ea in Cypro traditur ad undeciremem Demetrij succisa centum triginta pedum, crassitudinis verò ad trium hominum complexum. Germaniæ prædones singulis arboribus cauatis nauigant, quarum quædam & triginta homines ferunt. Spississima ex omni materie, ideo & grauissima, iudicatur ebenus, & buxus, graciles natura: neutra in aquis fluitat, nec subter, si dematur cortex, nec larix. Ex reliquis siccissima lotos, quæ Romæ ita appellatur. Deinde robur exalburnatum: & huic nigricans color, magisque etiam cytiso, quæ proximè accedere ebenum videtur. Quanquam non desint, qui Syriacas terebinthos nigriores affirment. Celebratur & Thericles nomine, calices ex terebintho solitus facere torno, per quem probatur materies. Omnium hæc sola vngi vult, meliorque oleo fit. Colos mirè adulteratur iuglandeac pyro sylueſtri tinctis, atque in medicamine decoctis. Omnibus, quæ diximus, spissa firmitas. Ab his proxima est cornus: quanquàm non potest videri materies propter exilitatem, sed lignum non aliò penè, quàm ad radios rotarum, vtile: aut si quid cuneandum sit in ligno, clauisve figendum ceu ferreis. Ilex item & oleaster, & olea; atque castanea, carpinus, populus. Hæc & crispa aceris modo, si vlla, materies idonea esset ramis sæpe deputatis: castratio illa est, adimitque vires. De cætero plerisque eorum, sed vtique robori tanta duritia est, vt terebrari nisi madefactum non queat, & ne sic quidem adactus auelli clauus. E diuerso clauum non tenet cedrus. Mollissima tilia, eadem videtur & calidissima: argumentum afferunt, quod citissimè ascias retundat. Calidæ & morus, laurus, edera, & omnes è quibus igniaria fiunt. Exploratorum hoc vsus in castris, pastorumque repperit, quoniam ad excudendum ignem non semper lapidis occasio est.

Teritur

Teritur ergo lignum ligno, ignemque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis, fungi, vel foliorum facillimè conceptum. Sed nihil edera præstantius quæ teratur, lauro quæ terat. Probatur & vitis sylueſtris, alia quàm labrusca, & ipsa ederæ modo arborem scandens. Frigidissima quæcunque aquatica: lentissima autem, & ideo scutis faciendis aptissima, quorum plaga contrahit se protinus, cluditque suum vulnus, & obid contumacius transmittit ferrum: in quo sunt genere fici, salix, tilia, betulla, sambucus, populus vtraque. Leuissima ex his ficus & salix, ideoque vtilissimæ. Omnes autem etiam ad cistas, quæque flexili crate constant. Habent & candorem rigoremq;, & in sculpturis facilitatem. Est lentitia platano, sed madida, sicut alno. Siccior eadem vlmo, fraxino, moro, ceraso, sed ponderosior. Rigorem fortissimè seruat vlmus, ob id cardinibus assamentisque portarũ vtilissima, quoniam minimè torquetur: permutanda tantùm sic, vt cacumen ab inferiore sit cardine, radix superior. Palmæ est mollis, & suberis: spissæ & malus, pyrusque, necnon acer: sed fragiles, & quæcunque crispa. In omnibus sylueſtria & mascula differentias cuiusque generis augent. Et infœcunda firmiora fertilibus, nisi quo in genere mares ferũt, sicut cupressus & cornus. Cariem vetustatemque non sentiunt cupressus, cedrus, ebenus, lotos, buxum, taxus, iuniperus, oleaster, & olea. Et ex reliquis tardissimè larix, robur, suber, castanea, iuglans. Rimam fissuramq; non capit sponte cedrus, cupressus, olea. Buxum maximè æternam putant, ebenum & cupressum, cedrumque, claro de omnibus materiis iudicio in templo Ephesiæ Dianæ, vtpote cum tota Asia extruente quadringentis annis peractũ sit. Conuenit tectum eius esse è cedrinis trabibus. De ipso simulachro Deæ ambigitur. Cæteri ex ebeno esse tradunt. Mutianus ter Consul, ex his qui proximè viso eo scripsere, vigineum & nunquam mutatũ, septies restituto templo. Hanc materiam elegisse eandem, Canetiã nomen artificis nuncupans: quod equidem miror, cùm antiquiorem Minerua quoque non modò Libero patre vetustatem ei tribuat. Adiicit multis foraminibus nardo rigari, vt medicatus humor alat, teneatque iuncturas, quas & ipsas esse modico admodum miror. Valuas esse è cupresso, & iam quadringentis propè annis durare materiam omnem nouæ similem. Id quoque notandum, valuas in glutinis compage quadriennio fuisse. Cupressus in eas electa, quoniam præter cætera vno in genere materiæ nitor maximè valeat æternus. Nónne simulachrum Veiouis in arce è cupresso durat, à condita vrbe quingentesimo quinquagesimo primo anno dicatũ? Memorabile & Vticæ templum Apollinis, vbi Numidicarum cedrorum trabes durant, ita vt positæ fuere prima vrbis eius origine, annis mille centum octogintaocto. Et in Hispania Saguntiaiunt templum Dianæ à Zacynthoaduectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ, ut author est Bocchus, infraq; oppidum ipsum id haberi. Cui pepercit religione inductus Annibal: iuniperi trabibus etiã nunc durantibus. Super omnia memoratur ædes in Aulide eiusdem Deæ, seculis aliquot ante Troianũ bellum exædificata: quonam genere materiæ scientia obliterata. In plenũ dici potest, vtiq; quæ odore præcellant, ea æternitate præstare. A prædictis morus proximè laudatur, quæ vetustate etiam nigrescit. Et quædã tamen in aliis diuturniora sunt vsibus, quàm alia. Vlmus in perflatu firma, robur defossum, & in aquis quercus obruta. Eadem supra terram rimosa facit opera torquendo sese. Larix in humore præcipua, & alnus nigra. Robur marina aqua corrũpitur. Non improbatur & fagus in aqua & iuglans, hæ quidem in his, quæ defodiuntur, vel principales. Item iuniperus: eadem & subdialibus aptissima. Fagus & cerrus celeriter marcescunt. Esculus quoq; humoris impatiens. Contrà adacta in terram in palustribus alnus æterna, onerisque quantilibet patiens: cerasus firma: vlmus & fraxinus lentæ, sed facilè pandãtur, flexiles tamen, stantesque à circunciſura siccatæ fideliores. Laricem in maritimis nauibus obnoxiam teredini tradunt: omniaque prẽterquam oleastrum & oleam. Quædam enim in mari, quædam in terra vitiis opportuniora.

De teredinibus. CAP. XLI.

INfestantium quatuor genera. Teredines capite ad portionem grauissimo, rodunt dentibus. Hæ tantùm in mari sentiuntur: nec aliam putant teredinem propriè dici. Terrestres tineas vocant: culicibus verò similes, thripas. Quartum est & è vermiculorum genere, quorum quidem alij putrescente succo ipsa materie: alij pariuntur, sicut in arboribus, ex eo qui ceraſtes vocatur. Cùm tantum eroserit, vt circumagat se, generat alium. Hæc nasci prohibet in aliis amaritudo, vt cupresso: aliis duritia, vt buxo. Tradunt & abietem circa germinationes decorticatam, qua diximus luna, aquis non corrumpi. Alexandri Magni comites prodiderunt, in Tylo Rubri maris insula arbores esse, ex quibus naues fierent, quas cc. annis durantes inuentas: & si mergerentur, incorruptas. In eadem esse frutícem baculis tantum idoneæ crassitudinis, varium tigrium maculis, ponderosum: & cùm in spissiora decidat, vitri modo fragilem.

De materijs architecti, & quæ materies ad quid vtilis, & quæ firmior materia in tectum. CAP. XLII.

APud nos materiæ finduntur aliquæ sponte: ob id architecti eas fimo illitas siccari iubent, vt aſflatus non noceant. Pondus sustinere validæ, abies, larix, etiam in transuersum positæ. Robur, olea, incuruantur ceduntque ponderi. Illæ renituntur, nec temere rumpuntur, priusque carie, quàm viribus, deficiunt. Et palmæ arbor inualida, in diuersum enim curuatur. At populus contra

omnia inferiora pandatur: palma è contrario fornicatur. Pinus & cupressus aduersus cariem tineasque firmissimę. Facilè pandatur iuglans. fiunt enim & ex ea trabes: frangique se prænuntiat strepitu: quod in Antandro accidit, cùm è balneis territi sono profugerunt. Pinus, piceæ, alni, ad aquarum ductus in tubos cauantur. Obrutæ terra, plurimis durant annis. Eædem si non integantur, citò senescunt: mirum in modum fortiores, si humor extrà quoque supersit. Firmissima ad tectum abies. Eadem valuarum repagulis, & ad quæcunq; libeat intestina opera aptissima, siue Græco, siue Campano, siue Siculo fabricæ artis genere spectabilis, ramentorum crinibus pampinato semper orbe se voluens ad incitatos runcinarum raptus. Eadem & de curribus, maximè socialibus glutino, in tantum, vt findatur antè, quà solida est.

Deglutinanda materia, & ligni sectilibus. CAP. XLIII.

MAgna autem & glutini ratio, propter ea quæ sectilibus laminis, ac in alio genere operiuntur. Stamineam in hoc vsu probant venam, & vocant fertilem, argumento similitudinis, quoniã lacrymosè crispa. In omni genere & glutinum abdicant quædam, & inter se & cum aliis insociabilia glutino, sicut robur. Sed nec ferè cohærent, nisi similia naturæ, vt si quis lapidem lignumq; conjungat. Cornum maximè audit sorbus, carpinus, buxus, postea tilea. Cuicunque operi facilia, flexilia omnia, quæ lenta diximus, præterque morus & caprificus. Durabilia ac sectilia, quæ modicè humida. Arida enim latius, quàm viridia, serris cedunt, præter robur & buxum, quæ pertinacius resistunt, serrarumque dentes replent æqualitate inerti: qua de causa alterna inclinatione egerũt scobem. Obedientissima quocunq; in opere fraxinus, eademq; hastis corylo melior, cornu leuior, sorbo lentior. Gallica verò etiam ad currus flexibilis. Vitem æmularetur vlmus, ni pondus esset in culpa. Facilis & fagus, quanquam fragilis & tenera. Eadem sectilibus laminis in tenui flexilis, capsisque ac scriniis sola vtilis. Secatur in laminas prætenues & ilex, colore quoque non ingrata: sed maximè fida iis quæ terantur, vt rotarum axibus: ad quos lentore fraxinus vtilis, sicut duritia ilex, & vtroque legitur vlmus. Sunt verò & parui vsus fabrilium ministeriorum insignes. Ideoque proditum, terebris vaginas ex oleastro, buxo, ilice, vlmo, fraxino vtilissimas fieri. Ex iisdem malleos, maiores quoque è pinu & ilice. Et his autem maior ad firmitatem causa tempestiuæ cæsuræ, quàm immaturæ: quippe cùm ex olea durissimo ligno cardines in foribus diutius immoti, plantæ modo germinauerint. Catovectes aquifolios, laureos, vlmeos fieri iubet. Hyginus manubria rusticis carpinea, iligna, cerrea. Quæ in laminas secantur, quorumq; operimento vestiatur alia materies, præcipua sunt citrum, terebinthus, aceris genera, buxum, palma, aquifolium, ilex, sambuci radix, populus. Dat & alnus, vt dictum est, tuber sectile, sicut citrum acerque. Nec aliarum tubera in pretio. Mediaque pars arborum crispior, & quò propior radici minoribus magisque flexilibus maculis. Hæc prima origo luxuriæ, arborem alia integi, & viliores ligno pretiosiores cortice fieri, vt vna arbor sæpius væniret. Excogitatæ sunt & ligni bracteæ. nec satis: cœpere tingi animalium cornua, dentes secari: lignumq; ebore distingui, mox operiri. Placuit deinde materiem & in mari quæri. Testudo in hoc secta. Nuperq; portentosis ingeniis principatu Neronis inuentũ, vt pigmentis perderet se, pluríque væniret imitata lignũ. Sic lectis pretia quæruntur: sic terebinthum vinci iubent, sic citrum pretiosius fieri, sic acer decipi. Modò luxuria non fuerat contenta ligno: iam lignum emi testudinem facit.

De arborum ætate, & quæ genera arborum minimè durant. Similiter de visco & Druidis. CAP. XLIIII.

VIta arborum quarundam immensa credi potest, si quis profunda mundi & saltus inaccessos cogitet. Verùm ex his quas memoria hominum custodit, durant in Linternino Africani prioris manu satæ oliuæ. Item myrtus eodem loco conspicuæ magnitudinis. Subest specus, in quo manes eius custodire draco traditur. Romæ verò lotos in Lucinæ area, anno qui fuit sine magistratibus cccIxix. vrbis æde condita, incertum ipsa quanto vetustior. Esse quidem vetustiorem nõ est dubiũ, cùm ab eo luco Lucina nominetur. Hæc nunc circiter annum cccc l. habet. Antiquior illa est, sed incerta eius ætas, quæ capillata dicitur, quoniam Vestalium virginum capillus ad eam defertur. Verùm altera lotos in Vulcanali, quod Romulus constituit ex victoria de decumis, æquæua vrbi intelligitur, vt author est Massurius. Radices eius in forum vsque Cæsaris perstationes municipiorum penetrant. Fuit cum ea cupressus æqualis, circa suprema Neronis principis prolapsa atque neglecta. Vetustior autem vrbe in Vaticano ilex, in qua titulus æreis literis Hetruscis, religione arborem iam tunc dignam fuisse significat. Tiburtes quoque originem multo ante vrbem Romam habent. Apud eos extant ilices tres, etiam Tiburto conditore eorum vetustiores, apud quas inauguratus traditur. Fuisse autem eum tradunt filium Amphiarai, qui apud Thebas obierit vna ætate ante Iliacum bellum. Sunt authores, & Delphicam platanum Agamemnonis manu satam: & alteram in Caphyis Arcadiæ luco. Sunt hodie ex aduerso Ilienſium vrbis iuxta Hellespontum in Protesilai sepulchro arbores, quæ omnibus ephebiis eius cum intantum accreuere, vt Ilium aspiciant, inarescunt, rursusque adolescunt. Iuxta vrbem autem quercus in Ili tumulo tunc satæ dicuntur, cùm cœpit Ilium vocari. Argis olea nunc etiam durare dicitur, ad quam Io in vaccam mutatam

tatam Argus alligauerit. In Ponto circa Heracleam arę sunt Iouis Stratij cognomine, ibique quercus duę ab Hercule satę. In eodem tractu portus est, Amyco Bebrycum rege interfecto clarus. Eius tumulus à supremo die lauro tegitur, quam insanam vocant: quoniam si quid ex ea decerptum inferatur nauibus, iurgia fiant, donec abijciatur. Regionem Aulocrenen diximus, per quam ab Apamia in Phrygiam itur: ibi platanus ostenditur, ex qua pependit Marsya victus ab Apolline, quę iam tum magnitudine electa est. Necnon palma Deli ab eiusdem Dei ętate conspicitur. Olympię oleaster, ex quo primus Hercules coronatus est, & nunc custoditur religiosè. Athenis quoque olea dura re traditur in certamine edita à Minerua. E diuerso breuissima vita est Punicis, fico, malis: & ex his præcocibus breuior quàm serotinis, dulcibus quàm acutis, & dulciori in Punicis. Itē in vitibus, præcipuéque fertilioribus. Græcinus author est, sexagenis annis durasse vites. Videntur & aquaticę celerius interire. Senescunt quidem velociter, sed è radicibus repullulant, laurus & mali, & Punicę. Firmissimę ergo ad viuendum oleę, vt quas durare annis cc. inter authores conueniat. Est in suburbano Tusculani agri colle, qui Corne appellatur, lucus antiqua religione Dianę sacratus à Latio, velut arte tonsili coma fragei nemoris. In hoc arborem eximiam ætate nostra adamauit Passienus Crispus, bis Consul, orator, Agrippinæ matrimonio & Nerone priuigno clarior postea, oscularique complectíque eam solitus, non modò cubare sub ea vinumque illi affundere. Vicina luco est ilex, & ipsa nobilis, xxxv. pedum ambitu caudicis, x. arbores mittens singulas magnitudinis viscndæ: sylnámque sola facit. Edera necari arbores certum est. Simile quiddam & in visco: tametsi tardiorem earum iniuriam arbitrantur. Nanque & hoc præter fructus agnoscitur non in nouissimis mirabile. Quædam enim in terra gigni non possunt, & in arboribus nascuntur. Nanque cùm suam sedem nõ habeant, in aliena viuunt, sicut viscum. Est & in Syria herba, quæ vocatur cadytas, non tantùm arboribus, sed ipsis etiam spinis circumuoluens sese. Item circa Tempe Thessalica, quæ polypodion vocatur, & quæ dolichos ac serpillum. Oleastro quoque deputato quod gignatur, vocant phaunos Quod verò in spina fullonia hippophæston, calyculis inanibus, foliis paruis, radice alba, cuius succus ad detractiones in comitiali morbo vtilissimus habetur. Visci tria genera. Nanque in abiete ac larice stelin dicit Eubœa nasci, hyphear Arcadia. Viscum autem in quercu, robore, ilice, pruno syluestri, terebintho, necaliis arboribus adnasci, plerique. Copiosissimum in quercu, quod dryos hyphear vocant. In omni arbore, excepta ilice & quercu, differentiam facit odor virusque: & folium non iucundi odoris in vtroque, viscо amarum & lentum. Hyphear ad saginanda pecora vtilius. Vitia modò purgat primò: dein pinguefacit, quæ sufficere purgationi. Quibus si taliqua tabes intus, negant durare. Ea medendi ratio æstatis quadragenis diebus. Adiiciunt discrimen, viscо in his quæ folia amittant, & ipsi decidere: contrà inhærere nato in æterna fronde. Omnino autem satum nullo modo nascitur, nec nisi peraluum auium redditum, maximè palumbis ac turdi. Hæc est natura, vt nisi maturatum in ventre auium, non proueniat. Altitudo eius non excedit cubitalem, semper fruticosi ac viridis. Mas fertilis, fœmina sterilis. Aliquando non fert. Viscũ confit ex acinis qui colliguntur messium tempore immaturi. nam si accesserе imbres, amplitudine quidem augentur, viscо verò marcescunt. Siccantur deinde, & aridi tunduntur, ac conditi in aqua putrescunt duodenis ferè diebus. Vnumq; hoc rerum putrescendo gratiam inuenit. Inde in profluente rursus malleo tusi, amissis corticibus interiore carne lentescunt. Hoc est viscũ pennis auium tactu ligandis, iuglandis oleo subactum, cùm libeat insidias moliri. Non est omittenda in ea re & Galliarum admiratio. Nihil habent Druidæ (ita suos appellant Magos) viscо, & arbore in qua gignatur (si modò sit robur) sacratius. Iam per se rõborum eligunt lucos: nec vlla sacra sine ea fronde conficiunt, vt inde appellatiquoque interpretatione Græca possint Druidæ videri. Enimuero quicquid adnascatur illis, è cælo missum putant, signumque esse electæ ab ipso Deo arboris. Est autem id rarum admodum inuentu, & repertum magna religione petitur: & ante omnia sexta luna, quæ principia mensium annotumq; his facit, & seculi post tricesimum annum, quia iam virium abundè habeat, nec sit sui dimidia. Omnia sanantem appellantes suo vocabulo, sacrificiis epulisque rite sub arbore præparatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primùm vinciantur. Sacerdos candida veste cultus arborem scandit. Falce aurea demetit. Candido id excipitur sago. Tum deinde victimas immolant, precantes vt suum donum Deus prosperum faciat his quibus dederit. Fœcunditatem eo poto dari cuicunque animali sterili arbitrantur, contraque venena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerunque religio est.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVSSEPTIMVS.

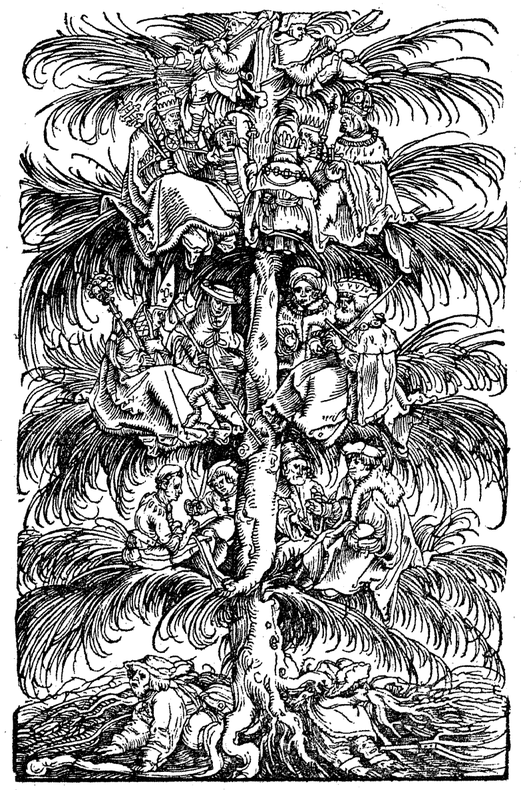

PROOEMIVM.

Arborum pretia mirabilia. CAP. I.

NATVRA arborum, terra mariq; sponte sua prouenientium, dicta est. Restat terrum, quæ arte & humanis ingeniis fiunt verius quàm nascuntur. Sed prius mira ri succurrit, quæ abstulimus penuria pro indiuiso possessa à feris, depugnante cum iis homine circa caducos fructus, circa pendentes verò & cum alitibus, in tanta deliciarum pretia veniſſe, clarissimo (vt equidem arbitror) exemplo L. Crassi atq; Cn. Domitij Aenobarbi. Crassus orator fuit in primis nominis Romani: domus ei magnifica: sed aliquanto præstantior in eodem palatio Q. Carbo li, qui Cimbros cum C. Mario fudit. Multò verò pulcherrima consensu omnium ætate ea in colle viminali C. Aquilij equitis Romani, clarioris illa etiam, quàm Iuris ciuilis scientia, cùm tamen obiecta Crasso sua est. Nobilissimarum gentium ambo Crassus atque Domitius Censuram post Consulatum simul gessere, anno conditæ vrbis Dclxij. frequentem iurgiis propter dissimilitudinem morum. Tum Cn. Domitius, vt erat vehemens natura, prætereà accensus odio, quod ex æmulatione auidissimum est, grauiter increpuit tanti Censorem habitare, † pro domo eius sestertium millies identidem promittens. Et Crassus, vt præsens ingenio semper, & faceto lepôre solers, addicere is respondit, exceptis sex arboribus. ac ne vno quidem denario, si adimerentur, emptam volente Domitio: Crassus, Vtrúmne igitur ego sum, inquit, quæso Domiti, exemplo grauis & ab ipsa mea Censura notandus, qui in domo quæ mihi hæreditate obuenit, comiter habitem; an tu, qui H-S millies sex

† *In vetustis codic. numerus desideratur, ex Val. Max. restituendus, qui lib. 9. cap. 1. de luxuria. hanc Crassi domũ sexagies H-S. æstimat, hoc est, Coronatorum centum quinquaginta millibus. Nã quod hîc nonnulli supponendum putarunt, H-S. emillies, maiorem efficit summã quàm vt fidem mereatur. Vide Bud. libr. 3. de Asse.*

sex arbores æstimes? Eæ fuere loti, patula ramorum opacitate lasciuæ, Cecina Largo è proceribus crebrò in iuuenta nostra eas in domo sua ostentante. Durauerunt quoniam & de longissimo ævo arborum diximus, ad Neronis principis incendia, quibus cremauit vrbem, annis clxxx. posteà, cultu virides iuuenesque, ni princeps ille accelerasset etiam arborum mortem. Ac ne quis vilem de cæteroCrassi domum, nihilque in ea iurganteDomitio fuisse dicendum præter arbores iudicet, iam columnas quatuor Hymettij marmoris, Aedilitatis gratia ad scenam ornandam aduectas, in atrio eius domus statuerat, cùm in publico nondum essent vllæ marmoreæ. Tam recens est opulentia: tantoq; tunc plus honoris arbores domibus afferebant, vt sine illis ne inimicitiarum quidem pretium seruauerit Domitius. Fuere ab ijs & cognomina antiquis: Fronditio militi illi, qui præclara faci
10 nora, Vulturnum transnatans, fronte capiti imposita, aduersus Annibalem edidit: Stolonum Liciniæ genti: ita enim appellatur in ipsis arboribus fruticatio inutilis: vnde & pampinatio inuenta primo Stoloni dedit nomen. Fuit & arborum cura legibus priscis: cautumque est xij. tabulis, vt qui iniuria cecidisset alienas, lueret in singulas æris xxv. Quid existimamus, futurásne eas credidisse ad suprà dictam æstimationem illos, qui frugiferas tanti taxauerant? Nec minus miraculum in pomo est, multarum circa suburbana fructu annuo addicto binis millibus nummûm, maiore singularum reditu, quàm erat apud antiquos prædiorum. Ob hoc insita, & arborum quoque adulteria excogitata sunt, vt nec poma pauperibus nascerentur. Nunc ergo dicemus, quo maximè modo tantum ex his vectigal contingat, veram colendi rationem absolutámque prodituri. Et ideo non vulgata tractabimus, nec quę constare animaduertimus, sed in certa atque dubia, in quibus maximè fallitur vita.
20 Nam diligentiam in superuacuis affectare, non nostrum est. Ante omnia autem in vniuersum, & quæad cuncta arborum genera pertinent in commune, de cælo terráque dicemus.

Denatura cæli ad arbores, & quam partem cæli spectare debeant. CAP. II.

AQuilone maximè gaudent, densiores ab afflatu eius lætioresq;, & materiæ firmioris. Qua in re pleriq; falluntur, cùm in vineis pedamenta non sint à vento eo opponenda, & id tantùm à Septentrione seruandũ. Quinimo tempestiua frigora plurimum arborum firmitati conferunt, & sic optimè germinant: alioqui si blandiantur Austri, defatiscentes, ac magis etiam in flore. Nam si cùm defloruere, protinus sequantur imbres, in totũ poma depereunt: adeò vt amygdalæ & pyri, etiam si omnino nubilum fuit, Austrinusque flatus, amittant fœtus. Circa Virgilias quidem pluere, inimicissimũ viti & oleæ: quoniam tunc coitus est earum, hoc est illud quatriduum oleis decretorium,
30 hicarticulus Austrinus nubili spurci, quo diximus. Fruges quoq; peius matureſcunt Austrinis diebus, sed celeriùs. Illa sunt noxia frigora, quæ Septentrionibus aut præposteris fiunt horis. Hyemem quidem Aquiloniam esse omnibus satis vtilissimum. Imbres verò tunc expetendi euidens causa est, quoniam arbores fœtu exinanitas, & foliorum quoque amissione Languidas, naturale est auidè esurire. Cibus autem earum imber. Quare tepidam esse hyemem, vt absumpto partu arborum, sequatur protinus conceptus, id est germinatio, ac deinde alia floreſcendi, exinanitio, inutilissimũ experimentis creditur. Quinimo si plures ita continuenturanni, etiam ipsæ moriuntur arbores, quando nemini dubia pœna est in fame laborantiũ. Ergo qui dixit hyemes serenas optandas, non pro arboribus vota fecit. Nec per solstitia imbres vitibus conducunt. Hyberno quidem puluere
40 lætiores fieri messes, luxuriantis ingenij fertilitate dictum est. Alioqui vota arborum frugumque communia sunt, niues diutinas sedere. Causa, non solùm quia animam terræ, euanescentem exhalatione, includunt & comprimunt, retroque agunt in vires frugum atque radices: verùm quòd & liquorem sensim præbent, purum præterea leuissimumque, quando nix aquarum cælestium spuma est Ergo humor ex his non vniuersus ingurgitans diluensq;, sed quomodo sititur distillans, velut ex vbere alit omnia quæ non inundat. Tellus quoq; illo modo fermenteſcit, & succi plena ac lacteſcentibus satis non effœta, cùm tempus aperit, tepidis arridet horis. Ita maximè frumenta pinguescunt, præterquàm vbi calidus semper aer est, vt in Aegypto. Continuatio enim & ipsa consuetudo, idem quod modus aliubi efficit: plurimumque prodest vbicunque, non esse quod noceat. In
50 maiore parte orbis, cùm præcoces excurrêre germinationes, euocatæ indulgentia cæli, secutis frigoribus exuruntur. Qua de causa serotinæ hyemes noxiæ sylueſtribus quoque, quæ magis etiã dolent vrgente vmbra sua, nec adiuuante medicina: quoniam vestire teneras intorto stramento in sylueſtribus non est. Ergo tempestiuæ aquæ hybernis primùm imbribus, deinde germinationem antecedentibus. Tertium tempus est, cùm educãt poma, nec protinus, sed iam valido fœtu. Quæ fructus suos diutius continent, longioreſque desiderant cibos, his & serotinæ aquæ vtiles, vt viti, oleæ, Punicis. Hæ iam pluuiæ generis cuiusque arboribus diuerso modo desiderantur, aliis alio tempore maturantibus. Quapropter ijsdem imbribus quædam lædi videas, alia iuuari, etiam in eodem genere, sicut in pyris: alio die hyberna quærunt pluuias, alio verò præcocia, vt pariter quidem omnia desiderent. Hybernum tempus est ante germinationem, quæ Aquilonem Austro vtiliorem facit. Ratio eadem mediterranea maritimis præfert (sunt enim plerunque frigidiora) & montosa planis, & nocturnos imbres diurnis. Magis fruuntur aquis sata, non statim auferente eas sole. Connexa & situs vinearum, arbustorumq; ratio est, quas in oras debeãt spectare. Virgilius ad occasus seri dam nauit.

uit. Aliqui sic maluere, quàm in exortu. A pluribus meridiem probari aduerto: nec arbitror perpetuum quicquàm in hoc præcipi posse. Ad soli naturam, ad loci ingenium, ad cæli cuiusque mores dirigenda solertia est. In Africa Meridiem vineas spectare, & si viti inutile, colono salubre est, quoniam ipsa meridianæ subiacet plagæ: quapropter qui ibi in occasum aut Septentriones conseret, optimè miscebit solum cælo, cùm Virgilius occasus improbet. Nec de Septentrione relinqui dubitatio videtur. Atqui in Cisalpina Italia magna ex parte vineis ita positis, compertum est nullas esse fertiliores. Multum rationis obtinent venti. In Narbonensi prouincia atque Liguria, & parte Hetruriæ, contra Circium serere imperitia existimatur: eundemque obliquum accipere, prouidentia. Is nanque æstates ibi temperat, sed tanta plerunq; violentia, vt auferat tecta.

De societate cæli & terræ ad arbores. CAP. III.

QVidam cælum terræ parere cogunt: vt quæ in siccis serantur, Orientem ac Septentriones spectent: quæ in humidis, Meridiem. Necnon ex ipsis vitibus causas mutuantur, in frigidis præcoces serendo, vt maturitas antecedat algorem. Quæ poma vitésque rores oderint, contra ortus, vt statim auferat sol: quæ ament, ad occasus, vel etiam ad Septentriones, vt diutius fruantur. Cæterùm ferè rationem naturæ secuti, in Aquilonem obuersas vites & arbores poni suasere. Odoratiore etiam fieri talem fructum Democritus putat.

De qualitate regionum. CAP. IIII.

AQuilonis situm, ventorumque reliquorum, diximus in secundo volumine, dicemusque proximo plura cælestia. Interim manifestum videtur salubritatis argumentum, quoniam in Meridiem etiam spectantium semper antè decidant folia. Similiis & in maritimis causa. Quibusdam locis afflatus maris noxij, in plurimis ijdem vtiles: quibusdam satis è longinquo aspicere maria, iucundum: propius admouere salis halitum, inutile. Similis & fluminum stagnorumque ratio. Nebulis adurunt, & æstuantia refrigerant opacitate, atque etiam rigore gaudent, quæ diximus. Quare experimentis optimè creditur. A cælo proximum est terræ dixisse rationem, haud faciliore tractatu. Quippe non eadem arboribus conuenit & frugibus plerunque: nec pulla, qualem habet Campania, vbique optima vitibus, aut quæ tenues exhalat nebulas: nec rubrica multis laudata. Cretam in Albensium Pompeianorum agro & argillam cunctis ad vineam generibus anteponunt, quanquàm præpingues, quod excipitur in eo genere. Inuicem fabulum album in Ticinensi, multisque in locis nigrum, itemque rubrum etiam pingui terræ permixtum, infœcundum est. Argumenta quoque iudicantium sæpe fallunt. Non vtique lætum solum est, in quo proceræ arbores nitent, præterquàm illis arboribus. Quid enim abiete procerius? † aut quæ vixisse possit alia in loco eodem? Nec luxuriosa pabula pinguis soli semper indicium habent. Nam quid laudatius Germaniæ pabulis? & tamen statim subest harena tenuissimo cespitum corio. Nec semper aquosa est terra, cui proceritas herbarum, non Hercule magis, quàm pinguis, adhærens digitis, quod in argillis arguitur. Scrobes quidem regesta in eos nulla complet, vt densa atque rara ad hunc modum deprehendi possit: ferróque omnis rubiginem obducit. Nec grauis aut leuior iusto deprehenditur pondere. Quod enim pondus terræ iustum intelligi potest? Nec fluminibus aggesta semper laudabilis, quando senescant fata quædam aqua. Sed neq; illa quæ laudatur, diu, præterquàm salici, vtilis sentitur. Inter argumenta stipulæ crassitudo est, tanta alioquin in Laborino Campaniæ nobili campo, vt ligni vice vtantur. Sed idem solum vbicunq; arduum opere, difficile cultu, bonis suis acrius penè quàm vitiis possit, affligit agricolam. Et carbunculus, terra quæ ita vocatur, emendari vite macra putatur. Nam tophus scaber natura friabilis expetitur quoque ab authoribus. Virgilius & quæ filicem ferat, non improbat vitibus. Salsæque terra multa melius creduntur, tutiora à vitiis innascentium animalium. Nec colles opere nudantur, si quis peritè fodiat. Nec campi omnes minus soles atque perflatus, quàm opus sit, accipiunt. Et quasdam pruinis ac nebulis pasci diximus vites. Omnium rerum sunt quædam in alto secreta, & suo cuique corde peruidenda. Quid, quòd mutantur sepe iudicata quoq; ac diu comperta? In Thessalia circa Larissam emisso lacu frigidior facta ea regio est, oleæq; desierunt quæ prius fuerant. Item vites aduri, quod non antea, Aenos sensit admoto Hebro. Et circa Philippos cultura siccata regio mutauit cæli habitum. At in Syracusano agro aduena cultor elapidato solo perdidit fruges luto, donec regessit lapides. In Syria leuem tenui sulco imprimunt vomeres, quia subest saxum exurens æstate semina. Iam in quibusdam locis similes æstus immodici, & frigorum effectus. Est fertilis Thracia frugum rigore, æstibus Africa & Aegyptus. In Chalcia Rhodiorum insula locus quidam est in tantum fœcundus, vt suo tempore satum demetant hordeum, sublatumque protinus serant, & cum aliis frugibus metant. Glareosum oleis solum aptissimum in Venafrano, pinguissimum in Bætica. Pucina vina in saxo coquuntur. Cæcubæ vites in Pontinis paludibus madent. Tanta est argumentorum & soli varietas ac differentia. Cæsar Vopiscus, cùm causam apud Censores ageret, campos Roseæ dixit Italiæ fumen esse, inquibus perticas pridie relictas gramen operiret. Sed non nisi ad pabulum probantur. Non tamen indociles natura nos esse voluit, & vitia confessa fecit, etiam vbi bona certa non fecerat. Quamobrem primùm crimina dicamus.

† At quæ

Genera

Genera terrarum. CAP. V.

TErram amaram siue macram si quis probare velit, demonstrant eam atræ degeneresq; herbæ: frigidam autem retorridè nata. Item vliginosam, tristia: rubricam oculi argillamque, operi difficillimas, quæque rastros ac vomeres ingentibus glebis onerent: quanquam non quod operi, hoc & fructui aduersum. Item è contrario cineraceam, & fabulum album. Nam sterilis densa callo facilè deprehenditur vel vno ictu cuspidis. Cato breuiter atque ex suo more vitia determinat: Terram cariosam caue: néve plaustro, néve pecore impellas. Quid putamus hac appellatione ab eo tantopere reformidari, vt penè vestigiis quoque interdicat? Redeamus ad ligni cariem, & inueniemus illa, quæ in tantum abominatur, vitia, aridæ, fistulosæ, scabræ, canescentis, exesæ, & pumicosæ. Plus dixit o vna significatione, quàm possit vlla copia sermonis enarrari. Est enim interpretatione vitiorũ quædam non ætate (quæ nulla in ea intelligi potest) sed natura sua, anus terra: & ideo infœcunda ad omnia, atque imbecilla. Idem agrum optimum iudicat ad radicem montium planitie in meridiem excurrente, qui est totius Italiæ situs: terram verò teneram, quæ vocetur pulla. Erit igitur hæc optima & operi satior. Intelligere modò libeat dictam mira significatione teneram: & quicquid optari debet, in eo vocabulo inuenietur. Illa temperatæ vbertatis, illa mollis facilisque culturæ, nec madida, nec sitiens. Illa post vomerem nitescens: qualem fons ingeniorum Homerus in armis à Deo cęlatam dixit, addiditque miraculum nigrescentis, quamuis fieret in auro. Illa, quam recentem exquirunt improbæ alites vomerem comitantes, coruique aratoris vestigia ipsa rodentes. Reddatur hoc in loco luxuriæ quoque sententia, & aliqua in propositum. Certè Cicero lux doctrinarum altera, Meliora, inquit, vnguenta sunt, quæ terram, quàm quæ crocum sapiunt. Hoc enim maluit dixisse, quàm redolent. Ita est profectò: illa erit optima, quæ vnguenta sapiet. Quòd si admonendi sumus, qualis sit terræ odor ille qui quæritur, contingit sæpe etiam quiescente ea sub occasum Solis, in quo loco arcus cælestis deiecerit capita sua: & cum à siccitate continua immaduit imbre: tunc emittit illum suum halitum diuinum ex Sole conceptum, cui comparari suauitas nulla possit. Is esse odor in commota debebit, repertusque neminem fallet: ac de terra odor optimè iudicabit. Talis ferè est in noualibus cæsa vetere sylua, quæ consensu laudatur. Et in frugibus quidem ferendis eadem terra vtilior intelligitur, quoties intermissa cultura quieuit: quod in vineis non fit. Eoque diligentius eligenda est, ne vera existat opinio eorum, qui iam Italiæ terram existimauere lassam. Operis quidem facultas in aliis generibus constat & cælo: nec potest arari post imbres aliqua, vbertatis vitio lentescens. Contrà, in Byzacio Africæ illum centena quinquagena fruge fertilem campum, nullis, cum siccus est, arabilem tauris, post imbres vili asello, & à parte altera iugi anu vomerem trahente vidimus scindi. Terram enim terra emendari (vt aliqui præcipiunt) super tenuem pingui iniecta, aut gracili bibulaque super humidam ac præpinguem, dementia operæ est. Quid enim potest sperare, qui talem colit?

De terra, quam Britannia & Gallia amat. CAP. VI.

ALia est ratio, quam Britannia & Gallia inuenere alendi eam ipsa: quod genus vocant margam. Spissior vbertas in ea intelligitur. Est autem quidam terræ adeps, ac velut glandia in corporibus, ibi densante se pinguitudinis nucleo.

De Græcorum circa hæc doctrina. CAP. VII.

NOn omisere & hoc Græci. Quid enim intentatum illis? Leucargillon vocant candidam argillam, qua in Megarico agro vtuntur, sed tantùm in humida frigidaque terra. Illas Gallias Britanniasque locupletantes cum dura dici conuenit. Duo genera fuerant. Plura nuper exerceri cœpta proficientibus ingeniis. Est enim alba, ruffa, columbina, argillacea, tophacea, harenacea. Natura duplex, aspera, aut pinguis. Experimenta vtriusque in manus, vsusq; geminus, aut vt fruges tantùm alant, aut edant & pabulum. Fruges alit tophacea alba: quæ si sit inter fontes reperta, est ad infinitum fertilis, verùm aspera tractatu: & si nimia iniecta est, exurit solum. Proxima est ruffa, quæ vocatur capnumargos, intermisto lapide terræ minutæ, harenosæ. Lapis contunditur in ipso campo: primísque annis stipula difficulter cæditur propter lapides. Impendio tamen minimo leuitate dimidio minoris, quàm cæteræ, inuehitur. Inspergitur rara: sale eam misceri putant. Vtrunque hoc genus semel iniectum in l. annos valet, & frugum & pabuli vbertate.

De terrarum generibus. CAP. VIII.

QVæ pingues esse sentiuntur, ex his præcipua alba. Plura eius genera. Mordacissimum, quod supra diximus. Alterum genus albæ cretæ argentaria est. Petitur ex alto, in centenos pedes actis plerunque puteis, ore angustatis, intus, vt in metallis, spatiante vena. Hac maximè Britannia vtitur. Durat annis lxxx. Neque est exemplum vllius, qui bis in vita hanc eidem iniecerint. Tertiũ genus candidæ glischromargon vocãt. Est autem creta fullonia mista pingui terra, pabuli quàm frugũ fertilior, ita vt messe sublata ante sementem alterã lætissimũ secetur. Dum in fruge est, nullum aliud gramen emittit. Durat xxx. annis: densior iusto cymini modo strangulat solũ. Columbinam Gallia suo nomine eglecopalã appellat: glebis excitatur lapidum modo: sole & gelatione ita soluitur, vt tenuissimas bracteas faciat. Hæc ex æquo fertilis. Harenacea vtuntur, si alia non sit: in vliginosis verò,

& si alia sit. Vbios gentium solos nouimus, qui fertilissimum agrum colentes, quacunq; terra insistres pedes effossa, & pedali crassitudine iniecta lætificent. Sed ea non diutius annis x. prodest. Hedui & Pictones calce vberrimos fecere agros: quæ sanè & oleis, & vitibus vtilissima reperitur. Omnis autem marga arato iniicienda est, vt medicamentum rapiatur: & simi desiderat aliquantulum quæ primò plus aspera, & quæ in herbas non effunditur: alioqui nouitate, quæcunq; fuerit, solum lædet, ne sic quidem primo pòst anno fertilis. Interest & quali solo quæratur. Sicca enim humido melior, arido pinguis. Temperatæ alterutra, creta vel columbina conuenit.

De cineris vsu, & de simo, & quæ sata vberiorem terram faciant, & quæ vrant. CAP. IX.

TRanspadanis cineris vsus adeò placet, vt anteponant fimo iumentorum: quod quia leuissimũ est, ob id exurunt. Vtroque tamen pariter non vtuntur in eodem aruo, nec in arbustis cinere, nec quasdam ad fruges, vt diximus. Sunt qui puluere quoque vuas ali iudicent, pubescentesq; puluerent, & vitium arborumque radicibus aspergant. Quod certum est Narbonensi prouincię, & vindemias certius siccо coqui, quia plus puluis ibi, quàm sol, confert. Fimi plures differentiæ: ipsa res antiqua. Iam apud Homerum regius senex agrum ita suis manibus lætificans reperitur. Augeas rex in Græcia excogitasse traditur: diuulgasse verò Hercules in Italia, quæ regi suo Stercutio Fauni filio ob hoc inuentũ immortalitatem tribuit. M. Varro principatũ dat turdorum simo ex auiariis. Quod etiã pabulo boum suumq; magnificat: neq; alio cibo celerius pingueſcere asseuerat. De nostris moribus bene sperare est, si tanta apud maiores fuere auiaria, vt ex his agri stercorarentur. Proximum Columella columbariis, mox gallinariis facit, natantium alitum damnato. Cæteri authores consensu humanas dapes ad hoc in primis aduocant. Alij ex his præferunt hominum potus, in coriariorum officinis pilo madefacto. Alij per sese, aqua iterum, largiusq; etiam, quàm cum bibitur, admista. Quippe plus iam ibi malè domandum est, cùm ad virus illud vini homo accesserit. Hæc sunt certamina, quibus inuicem ad tellurem quoque alendam vruntur homines. Proximè spurcitias suum laudant. Columella solus damnat. Alij cuiuscunq; quadrupedis ex cytiso. Aliqui columbaria præferunt. Proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimũ iumentorum. Hæ fuere apud priscos differentiæ, simulq; præcepta (vt inuenio) re tali vtendi, quando & hic vetustas vtilior: visumque iam est apud quosdam prouincialium, in tantum abundante geniali copia pecudum, farinæ vice cribris superiniici, fœtore aspectuq; temporis viribus in quandam etiam gratiam mutato. Nuper repertum, oleas gaudere maximè cinere è calcariis fornacibus. Varro præceptis adiicit, equino, quod sit leuissimum, segetes alendas: prava verò grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas. Quidã etiã bubulo iumentorũ præferunt, ouillumq; caprino: omnibus verò asininũ, quoniã lentissimè mandant. Econtrario vsus aduersus vtrunq; pronũtiat. Inter omnes autem constat nihil esse vtilius lupini segere, priusquam siliquetur, aratro vel bidentibus versa, manipulisve desectæ circa radices arborũ ac vitium obrutis. Etiam vbi nõ sit pecus, culmo ipso, vel etiã filice stercorare arbitrantur. Cato stercus vnde fiat, stramenta, lupinũ, paleas, fabalia, ac frondes ilignas, quernasq;. E segete euellito ebulum, cicuram, & circum salicta herbam auctam, vluamque ea substernito ouibus, frondemque putridam. Vinea si macruerit, sarmenta sua comburito, & ibidem inarato. Itemq; vbi saturus eris frumentum, oues ibi delectato. Necnon & satis quibusdam ipsis pasci terram dicit. Segetem stercorant fruges, lupinum, faba, vicia. Sicut è contrario cicer, quia vellitur, & quia salsum est, hordeum, fœnum Græcum, eruum, hæc omnia segetem exurunt, & omnis, quæ velluntur. Nucleos in segetem ne indideris. Virgilius & lino segetem exuri, & auena, & papaue re arbitratur. Fimeta sub dio concauo loco, & qui humorem colligat, stramento intecta, ne in sole arescant, palo è robore depacto fieri iubet. Ita fore ne innascantur his serpentes. Fimum miscere terræ, plurimum refert Fauonio flante, ac luna sitiente. Id plerique praueè intelligunt à Fauonij ortu faciendum, ac Februario mense tantùm, cùm id pleraque sata aliis postulent mensibus. Quocunque tempore facere libeat, curandum vt ab occasu æquinoctiali flante vento fiat, lunaque decrescente ac sicca. Mirum in modum augetur vbertas effectusque eius obseruatione tali.

De satione arborum; & quòd auulsione nascuntur arbores. CAP. X.

ABundè prædicta ratione cæli ac terræ, nunc de his arboribus dicemus, quæ cura hominum atq; arte proueniunt. Nec pauciora propè sunt genera: tam benignè naturæ gratiam retulimus. Aut enim semine proueniunt, aut plantis radicis, aut propagine, aut auulsione, aut surculo, aut insito & consecto arboris trunco. Nam folia palmarum apud Babylonios seri, atque ita arborem prouenire, Trogum credidisse demiror. Quædam autem pluribus generibus seruntur, quædam omnibus. Ac plerique ex his natura ipsa docuit, & in primis semen serere, cùm decidens exceptum terra viuiscеret. Sed quædam non aliter proueniunt, vt castaneæ, iuglandes, cæduis duntaxat exceptis. Et semine autem, quanquàm dissimili, ea quoque, quæ & aliis modis, seruntur, vt vites, & mala, atque pyra. Nanque iis pro semine nucleus, non vt suprà dictis fructus ipse. Et mespila semine nasci possunt. Omnia hæc tarda prouentu, ac degenerantia, & insito restituenda. Interdum etiam castaneæ. Quibusdam natura contrà, omnino non degenerandi, quoquo modo serantur, vt cupressis, palmis, lauris. Nanque & laurus pluribus modis seritur. Genera eius diximus. Ex his augusta, & baccalis, & tinus simili modo seruntur. Baccæ mense Ianuario Aquilonis afflatu siccante leguntur, expandunturque raræ, ne calefiant aceruo. Posteà quidam fimo ad satum præparatas, vrina macerant. Alij in qualo pedibus in profluente deculcant, donec auferatur cutis. Alioquin vligo insistat, nec patitur nasci. In sulco repastinato palmi altitudine, vicenæ ferè aceruatim mense Martio: eadem & propagine seruntur: triumphalisq; talea tantúm. Myrti genera omnia in Campania baccis seruntur, Romæ propagine Tarentina. Democritus & alio modo seri docet, grandissimis baccarum tusis leuiter, ne grana frangantur, eaque intrita restem circunlini atque ita seri: parietem fore densitatis, ex quo virgulæ differantur. Sic & spinas sepis causa serunt, tomice moris spinarũ circunlita. Pilas autem laurus & myrti inopia à trimatu tempestiuum est transferre. Inter ea quæ semine seruntur, Mago in nucibus operosus est. Amygdala in argilla molli meridiem spectante seri iubet. Gaudere & dura calidaque terra: in pingui aut humida mori, ac sterilescere. Serendas quàm maximè falcatas & è nouella, fimoque diluto maceratas per triduũ, aut pridie quàm serantur, aqua mulsa. Mucrone defigi, aciem lateris in Aquilonem spectare: ternas simul serendas triangula ratione, palmo inter se distantes: denis diebus adaquari, donec grandescant. Iuglandes nuces porrectæ seruntur commissuris iacentibus. Pineæ nucleis septenis ferè in ollas perforatas additis: aut vt laurus, quæ baccis seritur. Citrea grano & propagine: sorba semine, & à radice planta, & auulsione proueniunt. Sed illa in calidis, sorba in frigidis & humidis. Natura & plantaria demonstrauit, multarum radicibus pullulante sobole densa, & pariente matre, quas enecet. Eius quippe vmbra turba indigesta premitur, vt in lauris, Punicis, platanis, cerasis, prunis. Paucorum in hoc genere rami parunt soboli, vt vlmorum palmarumque. Nullis verò tales pulluli proueniunt, nisi quarum radices more solis atque imbris in summa tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua loca, sed prius nutrici dari, atque in seminariis adolescere, iterumque migrare. Qui transitus mirum in modum mitigat etiam syluestres: siue arborum quoque, vt hominum natura, nouitatis ac peregrinationis auida est: siue discedentes virus relinquunt, mansuescuntque tractatu, ceu feræ, dum radicitus auellitur planta. Et aliud genus simile natura monstrauit: auulsúque arboribus stolones vixere. Quo in genere & cum perna sua auelluntur, partemque aliquam è matris quoq; corpore auferunt secum fimbriato corpore. Hoc modo plantantur Punicæ, coryli, mali, sorbi, mespili, fraxini, fici, in primisq; vites. Cotoneum ita satum degenerat. Ex eodem inuentum est surculos abscissos serere. Hoc primo sepis causa factũ, sambucis, cotoneo, & rubis depactis: mox & culturæ, vt populis, alnis, salici, quæ vel inuerso surculo seritur. Iam eæ ibi disponuntur, vbi libeat esse eas. Quamobrem seminarij curã ante conuenit dici, quàm transeatur ad alia genera, Nanq; ad id præcipuum eligi solum refert, quoniam nutricem indulgentiorem esse, quàm matrem, sæpe conuenit. Sit ergo siccum succosumq;, bipalio subactum, aduenis hospitale, & quàm simillimum terræ, in quam transferendæ sint. Ante omnia elapidatũ, munitumq; ad incursum etiã gallinacei generis. Quàm minimè rimosum, ne penetrans sol exurat fibras. Interuallo sesquipedum seri, ne se inter se contingant. Præter alia vitia etiam verminosa fiunt: ideo sarriri conuenit sæpius, herbasq; euelli. Prætereà semina ipsa fruticantia supputare, ac falcem pati consuescere. Cato & furcis crates imponi iubet, altitudine hominis, ad solem recipiendũ: atq; integi culmo ad frigora arcenda. Sic pyrorũ malorumq; semina nutrisi, sic pineas nuces, sic cupressos, semine satas & ipsas. Minimis id granis constat, vt vix perspici quæadam possint: non omittendo naturæ miraculo, è tam paruo gigni arbores, tanto maiore tritici & hordei grano, ne quis fabam reputet. Quid simile originis suæ habent malorũ pyrorumque semina: his principiis respuentem secures materiem nasci, indomita ponderibus immensis præla, arbores relis, turribus murisq; impellendis arietes? Hæc est naturæ vis, hæc potentia. Super omnia erit, è lacryma nasci aliquid, vt suo loco dicemus. Ergo è cupresso fœmina (mas enim, vt diximus, non gignit) pilulæ collectæ, quibus docui mensibus siccantur sole: ruptæq; emittunt semen, formicis mirè expetitũ: ampliato etiã miraculo, tantuli animalis cibo absumi natalem tantarũ arborum. Seritur mense Aprili, area æquata cylindris, aut volgiolis, densum: terraq; cibris supercernitur pollicis crassitudine. Contra immane pondus attollere se non valet, retorquetur que sub terra. Ob hoc parcitur vestigiis. Leniter rigatur à solis occasu in trinis diebus, vt æqualiter bibat, donec erumpant. Differuntur post annum dodrantali filo, custodita temperie, vt viridi cælo serantur, ac sine aura. Mirumq; dictu, periculum eo tantùm die est, si rorauerit quantuluncunq; imbrem, aut si afflauerit. De reliquo tutæ sunt perpetua securitate, aquasq; posteà odore. Et zizipha grano seruntur mense Aprili. Tuberes melius inserũtur in pruno syluestri, & malo cotoneo, & in calabrice: ea est spina syluestris. Quæcunque optimè & myxas recipit, vtiliter & sorbos.

De transferendis seminarijs, & vlmis serendis, & scrobibus. CAP. XI.

PLantas ex seminario transferre in aliud, priusquam suo loco ponantur, operosè præcipi arbitror, licet translatione folia latiora fieri spondeant. Vlmorum, priùs quàm folio vestiantur, samara colligenda est circa Martias Calend. cùm flauescere incipit. Deinde biduo in vmbra siccata serenda, densa in refracto, terra supèr minutatim cribrata crassitudine quæ in cupressis. Pluuiæ si non adiuuent, rigandum. Differendæ ex arearũ venis post annum in vlmaria, interuallo pedali in vnamquamque

quamque partem. Maritas vlmos autumno ſerere vtilius, quia carent ſemine. Nam eæ è plantis ſeruntur. In arbuſtum quinquennes ſub vrbe transferunt, aut (vt quibuſdam placet) quæ vicenûm pedum eſſe cœperunt. Sulco, qui nouenarius dicitur, altitudine pedum trium, pari latitudine, & eo amplius circa poſitas pedes terni vndiq; è ſolido adaggerantur. Arulas id vocant in Campania. Interualla ex loci natura ſumuntur. Aridiores ſerendas in campeſtribus conuenit. Populos & fraxinos, quia feſtinantius germinant, diſponi quoq; maturius conuenit, hoc eſt, ab Idibus Febr. plantis & ipſas naſcentes. In diſponendis arboribus arbuſtisq; ac vineis, quincuncialis ordinũ ratio vulgata & neceſſaria, non perflatu modo vtilis, verùm & aſpectu grata, quocunq; modo intueare, in ordinem ſe porrigente verſu. Populis eadem ratio ſemine, qua vlmos, ſerendi: transferendi quoque è ſeminatiis eadem & ſyluis. Ante omnia igitur in ſimilem transferri terram aut meliorem oportet. Nec è tepidis aut præcocibus in frigidos aut ſerotinos ſitus, vt neq; ex his in illos. Præfodere ſcrobes antè (ſi fieri poſſet) tantò prius, donec pingui ceſpite obducantur. Mago ante annum iubet vt ſolem pluuiasque combibant: aut ſi id conditio largita non ſit, ignes in medio fieri ante menſes duos, nec niſi poſt imbres in his ſeri. Altitudinem eorum in argilloſo aut duro ſolo trium cubitorum eſſe in quamque partem. In prunis palmo ampliùs, & vbique caminata foſſura ore compreſſiore ſint. Nigra verò terra duo cubita, & palmum quadratis angulis. Eadem menſura Græci authores conſentiunt, non altiores quino ſemipede eſſe debere, nec latiores duobus pedibus. Nuſquã verò ſeſquipede minus altos, quoniam in humido ſolo ad vicina aquæ perueniat. Cato, ſi locus aquoſus ſit, inquit, latos pedes ternos in faucibus, imosq; palmum & pedem, altitudine iiij. pedum. eos lapide conſterni: aut ſi non ſit, perticis ſalignis viridibus. Si neque eæ ſint, ſarmentis, ita vt in altitudinem ſemipedem trahantur. Nobis adiiciendum videtur ex prædicta arborum natura, vt altius demittantur ea quæ ſumma tellure gaudent, tanquàm fraxinus, olea. Hæc & ſimilia quaternos pedes oportet demitti. Cæteris ſat eſt, ſi altitudinis pedes ternos effecerint. Excide, inquit, radicem iſtam Papyrius Curſor imperator, ad terrorem Prænestinorum Prætoris. Deſtringi ſecurius ſe teſte, innoxium abradi partes, quæ ſe nudauerint terra. Aliqui lapides rotundos ſubiici malunt, qui & contineant humorem, & tranſmittant: non item planos facere, & à terreno arcere radicem, exiſtimantes. Glarea ſubſtrata inter vtranque ſententiam fuerit. Arborem nec minorem bima, nec maiorem trima transferri quidam præcipiunt: alij, cùm annum impleat: Cato craſſiorem quinque digitis. Non omiſiſſet idem, ſi attineret, meridianam cæli partem ſignare in cortice, vt tranſlata in iiſdem & aſſuetis ſtatueretur horis: ne Aquiloniæ Meridianis oppoſitæ ſolibus finderentur, & algerent Meridianæ Aquilonibus. Quod è diuerſo affectant etiam quidam in vite ficoque, permutantes in contrarium. Denſiores enim folio ita fieri, magisque protegere fructum, & minùs amitteret ficumq; ſic etiam ſcanſilem fieri. Pleriq; id demum cauent, vt plaga deputati cacuminis meridiem ſpectet, ignari fiſſuris nimij vaporis opponi. Id quidem in horam diei quintam vel octauam ſpectare maluerim. Aequè latet non negligendum, ne radices mora inareſcãt, néve à ſeptentrionibus, aut ab ea parte cæli vſque ad exortum brumalem vento flante effodiantur arbores, aut certè nõ aduerſæ iis ventis radices præbeantur: propter quod emoriũtur, ignaris cauſæ agricolis. Cato omnes ventos, & imbrem quoque in tota tranſlatione damnat. Et hoc proderit, quam plurimum terræ, in qua vixerint, radicibus cohærere, ac totas ceſpite circumligari: cùm ob id Cato in corbibus tranſferri iubeat. Proculdubio vtiliſſimè quidam ſummam terram contentus eſt ſubdi. Quidam Punicis malis ſubſtrato lapide, non rumpi pomum in arboribus tradunt. Radices inflexas poni melius. Arborem ipſam ita locari, vt media ſit totius ſcrobis, neceſſarium. Ficus ſi ſcilla (bulborum hoc genus eſt) ſeratur, ocyſſimè ferre traditur pomum, neque vermiculationi obnoxium: quo vitio non carent reliqua poma, ſimiliter ſata. Radicum eius magnam adhibendam curã, vt exemptas appareat, non euulſas, quis debitet? Qua ratione & reliqua confeſſa omittimus, ſicuti terram circa radices ſtucato ſpiſſandam, quod Cato primum in ea re cenſet: plagam quoque à trunco oblini fimo, & foliis præligari præcipiens.

De interuallis plantandarum arborum, & vmbris, & ſtillicidijs, & vbi plantari debeant. CAP. XII.

HVius loci pars eſt ad interualla pertinens. Quidam punicas, & myrtos, & lauros denſiores ſeri iuſſerunt, in pedibus tamen nouenis. Malos amplius paulo, vel magis etiam pyros, magisque amygdalas, & ficus: quod optimè diiudicabit ramorum amplitudinis ratio, locorumque, & vmbræ cuiuſque arboris: quoniam has quoq; obſeruari oportet. Breues ſunt, quamuis magnarũ arborum, quæ in orbem ramos circinent, vt in malis, pyriſque. Eædem enormes ceraſis, lauris. Iam quædam vmbrarum proprietas. Iuglandium grauis & noxia, etiam capiti humano, omnibusque iuxtà ſatis. Necat germina & pinus: ſed ventis vtraque reſiſtit, quoniam & protecta vinearum ratione egent. Stillicida pinus, quercus, ilicis ponderoſiſſima. Nullum cupreſſi, vmbra minima, & in ſe conuoluta. Ficorum leuis, quamuis ſparſa: ideoque inter vineas ſeri non vetantur. Vlmorum leuis etiam nutriens, quacunque opacat. Attico hæc quoque videtur è grauiſſimis: nec dubito, ſi emittantur in ramos. Conſtrictæ quidem vllius noxiam eſſe non arbitror. Iucunda & platani, quanquam craſſa. Licet gramini credere non ſoli, haud alia lætius operiente toros. Populo nulla, ludentibus ſoliis.

liis. Pinguis alno, ſed paſcens ſata. Vitis ſibi ſufficit, mobili folio, iactatuque crebro ſolem vmbra temperans: eodẽ graui protegens in imbre. Omnium ferè leuis vmbra, quorum pediculi longi. Nõ faſtidienda hæc quoq; ſcientia, atque non in vltimis ponenda, quando quibuſque ſatis vmbra aut nutrix, aut nouerca eſt. Iuglandium quidem, pinorumque, & picearum, & abietis, quæcunque attigere, non dubiè venenum eſt. Stillicidij breuis definitio eſt. Omnium quæ proiectu frondis ita defenduntur, vt per ipſas non defluant imbres, ſtilla ſæua eſt. Ergo plurimum intererit hac in quæſtione, terra in qua ſeremus, in quantum arbores quaſque alat. Iam per ſe colles minora quærunt interualla. Ventoſis locis crebriores ſeri conducit. Olea tamen maximo interuallo, de qua Catonis Italica ſententia eſt: in xxv. pedibus minimum, plurimum xxx. ſeri. Sed hoc variatur locorum natura. Non alia maior in Bætica arbor. In Africa verò (fides penes authores erit) miliarias vocari multas narrant à pondere olei, quod ferant annuo prouentu. Ideo lxxv. pedes Mago interuallo dedit vndique: etiam in macro ſolo ac duro, atque ventoſo, cùm minimum xlv. Bætica quidem vberrimas meſſes inter oleas metit. Illam inſcitiam pudendam eſſe conuenit, adultas interlucare iuſto plus, & in ſenectam præcipitare, aut (plerunque ipſis qui poſuere, coarguentibus imperitiam ſuam) totas excidere. Nihil eſt fœdius agricolis, quàm geſtæ rei pœnitentia, multo vt præſtet laxitate delinquere.

Quæ arbores tardè creſcant, & quæ celeriter: & de Sabina. CAP. XIII.

QVædam autem natura tardè creſcunt, & in primis ſemine tantùm naſcentia, & longo æuo durantia. At quæ citò occidunt, velocia ſunt, vt ficus, Punica, prunus, malus, pyrus, myrtus, ſalix: & tamen antecedunt diuitiis. In trimatu enim ferre incipiunt oſtendentes & antè. Ex his lentiſſima pyrus. Ocyſſima omnium cypirus, & pſeudocypirus frutex. Protinus enim floret, ſemenque profert. Omnia verò celerius adoleſcunt ſtolonibus ablatis, vnámque in ſtirpem redactis alimentis. Eadem natura & propagines docuit. Rubi nanque curuati gracilitate & ſimul proceritate nimia, deſigunt rurſus in terram capita, iterumq; naſcuntur ex ſeſe, repleturi omnia, ni reſiſtat cultura, prorſus vt poſſint videri homines terræ cauſa geniti. Ita peſſima atque execrãda res, propaginem tamen docuit, ac viuiradicem. Eadem autem natura eſt ederis. Cato propagari præter vitem tradit ficum, oleam, Punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces auellanas, & præneſtinas, platanum. Propaginum duo genera: ramo ab arbore depreſſo in ſcrobem quatuor pedum quoquò, & poſt biennium amputato flexu, plantáque tranſlata poſt trimatum: quas ſi longius ferrelibeat, in qualis ſtatim, aut vaſis fictilibus defodere propagines aptiſſimum, vt in iis transferantur. Alterum genus luxurioſius, radices in ipſa arbore ſolicitando, traiectis per vaſa fictilia vel qualos ramis, terráque circumpactis: atque hoc blandimento impetratis radicibus, inter poma ipſa & cacumina (in ſumma enim cacumina hoc modo petuntur) audaci ingenio arborem aliam longè à tellure faciendi, eodem, quo ſuprà, biennij ſpatio abſciſſa propagine, & cum qualis illis ſata. Sabina herba propagine ferítur & auulſione. Tradunt fæce vini, aut è parietibus latere tuſo mirè ali. Iiſdem modis roſmarinum ſerunt & ramo, quoniam neutri ſemen. Rhododendro propagine & ſemine.

De ſatione arborum, & inſitione, & quomodo inuenta ſit tenera inſerendi emplaſtratio. CAP. XIII.

SEmine quoque inſerere natura docuit, raptim auium fame deuorato, ſolidoque, & alui tepore madido, cum fœcundo fimi medicamine abiecto in mollibus arborum lecticis, & ventis ſæpe tranſlato in aliquas corticum rimas: vnde vidimus ceraſum in ſalice, platanum in lauro, laurum in ceraſo & baccas ſimul diſcolores. Tradunt & monedulam condentem ſemina in theſauros cauernarum, eiuſdem rei præbere cauſas. Hinc nata inoculatio ſutoriæ ſimili fiſtula aperiendi in arbore oculum cortice exciſo, ſemenq; includendi eadem fiſtula ſublatum ex alia. In ficis autem & malis hæc fuit inoculatio antiqua. Virgiliana quæ ſinum in nodo gemmæ expulſi corticis, gemmámq; ex alia arbore includit. Et hactenus natura ipſa docuit. Inſitionem autem caſus, magiſter alius, & penè numeroſior, ad hunc modum: Agricola ſedulus caſam ſepis munimento cingens, quò minùs putreſcerent ſudes, limen ſubdidit ex edera. At illæ viuaci morſu apprehenſæ, ſuam ex alieno fecere vitam, apparuitque truncum eſſe pro terra. Aufertur ergo ſerra æqualiter ſuperficies: læuigatur falce truncus. Ratio poſteà duplex: Et prima inter corticem lignumque inſerendi. Timebant priſci truncum findere: mox inforare auſi medio. Ipſique medullæ calamum imprimebant, vnum inſerentes: neq; enim plures capiebat medulla. Subtilior poſteà ratio vel ſenos adiicit, mortalitati eorum & numero ſuccurrere perſuaſa, per media trunco leniter fiſſo, cuneóque tenui fiſſuram cuſtodiente, donec cuſpidatim deciſus deſcendat in rimam calamus. Multa in hoc ſeruanda. Primum omnium, quæ patiatur coitum talem arbor, & cuius arboris calamus. Variè quoque & non iiſdem in partibus ſubeſt omnibus ſuccus. Vitibus ficiſque media ſicciora, & è ſumma parte conceptu, ideo illinc ſurculi petuntur. Oleis circa medias ſuccus: inde & ſurculi: cacumina ſitiunt. Facillimè coaleſcunt, quibus eadem corticis natura, quæque pariter florentia eiuſdem horę germinationem ſuccorumque ſocietatem habent. Lenta enim res eſt, quoties humidis repugnant ſicca, mollibus corticũ duri. Reliqua obſeruatione, ne fiſſura in nodo fiat: repudiat quippe aduenam inhoſpitalis duritia: vt in parte nitidiſſima, ne longior multo tribus digitis, ne obliqua, ne tranſlucens. Virgilius ex cacumine

cumine inseri vetat. Certumque est, ab humeris arborum orientem æstiuum spectantibus surculos petendos, & è feracibus, & è germine nouello, nisi vetustæ arbori inserantur. ij enim robustiores esse debent. Prætereà vt prægnantes, hoc est, gemmatione turgentes, & qui parere illo speraverint anno. Bimi vtrique, nec tenuiores digito medio. Inseruntur autem & inuersi, cùm id agitur, vt minor altitudo in latitudinem se fundat. Ante omnia gemmantes nitere conueniet, nihil nusquam hulcerosum esse aut retorridum. Spei fauet medulla calami commissuræ, si in matre ligni corticisq; iungatur. Id enim satius, quàm foris cortici æquari. Calami exactio medullam ne nudet. Tenuitamen fistula detegat, vt fastigatio læui descendat cuneo, tribus non ampliore digitis. Quòd facilimè contingit, tinctum aqua radentibus. Ne exacuatur in vento, nec cortex à ligno decedat alterutri. Calamus ad corticem vsque suum deprimatur. Ne luxetur, dum deprimitur: néue cortex repliceturin rugas. Ideo lacrymantes calamos inseri non oportet, non hercule magis, quàm aridos: quia illo modo labat humore nimio cortex, hoc vitali defectu non humescit neque concorporatur. Id etiam religionis seruant, vt luna crescente, vt calamus vtraque deprimatur manu. Et alioquin in hoc opere duæ simul manus minus nituntur, necessario temperamento. Validius enim demissi tardius ferunt, fortius durant: contraria ex diuerso. Ne hiscat nimium rima, laxeque capiat, aut ne parum; & exprimat, aut compressum necet. Hoc maximè præcauendum, vt prævalidè accipientis trunco in media fissura relinquatur. Quidam vestigio fissuræ falce in truncis facto salice præligant marginem ipsum. Posteà cuneos figunt, continente vinculo libertatem dehiscendi. Quædam in plantario insita eodem die transferuntur. Si crassior truncus inseratur, inter corticem & lignum inseri melius, cuneo optimè osseo, ne cortice rumpatur laxato. Cerasi libro dempto finduntur. Hæ solæ & post brumam inseruntur. Dempto libro habent veluti lanuginem, quę si comprehendit insitum, putrefacit. Incolumi cuneo adactum vtilissimè adstringitur. Inserere aptissimũ quàm proximum terræ, si patiatur nodorum trunciq́ue ratio. Eminere calami sex digitorum longitudine non ampliùs debent. Cato argillæ, vel cretæ harenam, fimumque bubulum admisceri, atq; ita vsque ad lentorem subigi iubet, idque interponi & circunlini. Ex ijs quæ commentatus est, facilè apparet illa ætate inter lignum & corticem, nec alio modo inserere solitos, aut vltra latitudinem duũm digitorum calamos demittere. Inseri autem præcipit pyra ac mala per ver, & post solstitiũ diebus l. post vindemiam. Oleas autem & ficos per ver tantùm, luna sitiente, hoc est, sicca. Prætereà post meridiem, ac sine vento Austro. Mirum, quòd non contentus insitum munisse, vt dictum est, & cespite ab imbre frigoribusque protexisse, ac mollibus bifidorum viminum fascibus, lingua bubula (herbę id genus est) insuper obtegi iubet, eamque illigari opertam stramentis. Nunc abundè arbitrantur paleato luto libros farcire, duos digitos insito extante. Verno inserentes tempus vrget, incitantibus se gemmis, præterquàm in olea, cuius diutissimè oculi parturiunt, minimumque succi habent sub cortice, qui nimius insitis nocet. Punicam verò & ficum, quanquàm aliàs sicca sint, recrastinare minimè vtile. Pyrum vel florentẽ inserere licet, & in Maium quoq; mensem protendere insitionem. Quòd si longius afferantur pomorum calami, rapo infixos optimè custodire succum arbitrantur: seruari inter duos imbrices iuxta riuos vel piscinas, vtrinque terra obstructos.

De vite inserenda. CAP. XV.

VItium verò in scrobibus siccis stramento opertos, ac deinde terra obrutos, vt cacumine cristant, Cato vitem tribus modis inserit. Præsectam findi iubet per medullam, in eam surculos exacutos (vt dictum est) addi, medullas iungi. Altero, si inter sese vites contingant, vtriusque in obliquum latere contrario adraso, iunctis medullis colligari. Tertium genus est, terebrare vitem in obliquum ad medullam, calamosque addere longos pedes binos: atque ita ligatum insitum, intritáque illitum operire terra, calamis subrectis. Nostra ætas correxit, vt Gallica vteretur terebra, quæ excauat, nec vrit: quoniam adustio omnis hebetat: atque vt gemmascere incipiens legatur calamus. Nec plus quàm binis ab insito emineret oculis, vlmeo vimine alligatus, binaque circunciderentur acie à duabus partibus, vt inde potius distilaret mucor, qui maximè vites infestat. Deinde cùm euaduissent flagella pedes binos, vinculum insiti incideretur, vbertati crassitudine permissa. Vitibus inserendis tempus dedere ab æquinoctio autumno ad germinationis initia. Satiuæ plantæ syluestribus inseruntur natura siccioribus. Si satiuæ syluestribus inserantur, degenerant in feritatem. Reliqua cælo constant. Aptissima insitis siccitas. Huius enim remedium appositis fictilibus vasis modicus humor per cinerem distillat. Inoculatio rores amat leueis.

De emplastratione. CAP. XVI.

EMplastri ratio & ipsa ex inoculatione nata videri potest. Crasso autem maximè cortici conuenit, sicut est ficis. Ergo amputatis omnibus ramis, ne succum auocent, nitidissima in parte, quaque precipua cernatur hilaritas, exempta scutula (ita ne descendat vltra ferrum) cortici imprimitur ex alia cortex par cum sui germinis mamma, sic compage densata vt cicatrici locus non sit, & statim fiat vnitas, non humorem, non afflatum recipiens: nihilominus tamen & luto munire, & vinculo melius. Hoc genus non pridem repertum volunt, qui nouis moribus fauent. Sed id etiam apud veteres Græcos inuenitur, & apud Catonem, qui oleam ficúmque sic inseri iussit, mensura etiam præfinita

finita secundùm reliquam diligentiam suam: cortices scalpro excidi quatuor digitorum longitudine, & trium latitudine, atque ita coagmentari, & illa sua intrita oblini. eadem ratione & in malo. Quidam huic generi miscuere fissuram in vitibus, exempta cortice tessella, surculo à latere plano adigendo. Tot modis insitam arborem vidimus iuxta Tiburtes Tulias, omni genere pomorum onustam, alio ramo nucibus, alio baccis, aliunde vite, ficis, pyris, Punicis, malorumque generibus. Sed huic breuis fuit vita. Nec tamen omnem experimentis assequi naturam possumus. Quædam enim nasci, nisi sponte, nullo modo queunt: eáque immitibus tantùm & deserris locis proueniunt. Capacissima insitorum omnium dicitur platanus, posteà robur; verùm vtraque sapores corrumpant. Quædam omni genere inseruntur, vt ficus & punicæ. Vitis non recipit emplastra, nec quibus tenuis ac caducus rimosúsque cortex. Neque inoculationem siccæ, aut humoris exigui. Fertilissima omnium inoculatio, posteà emplastratio. Sed vtraque infirmissima. Et quæ cortice nituntur tantum, vel leui aura ocyssimè deplantantur. Inserere firmissimum, & fœcundius, quàm serere.

Exemplum huius rei. CAP. XVII.

NOn est omittenda raritas vnius exempli. Corellius eques Ro. A teste genitus, inseruit castaneam suo metipsam surculo in Neapolitano agro. Sic facta est castanea, quæ ab eo nomen accepit inter laudatas. Posteà hæres eiusdem libertus Corellianam iterum inseruit. Hæc est inter eas differentia, illa copiosior, hæc Corelliana melior. Reliqua genera casus ingenio suo excogitauit, ac defractos serere ramos docuit, cùm pali defixi radices cepissent. Multa sic seruntur, in primísque ficus, omnibus aliis modis nascens, præterquàm talea: optimè quidem, si vastiore ramo pali modo exacuto adigatur altè, exiguo super terram relicto capite, eoque ipso harena cooperto. Ramo seruntur & Punica, palis laxato priùs meatu: Item myrtus. Omnium horum longitudine trium pedum, crassitudine minus brachiali, cortice diligenter seruato, trunco exacuto. Myrtus & taleis seritur: morus talea tantùm, quoniam ramo eam seri religio fulgurum prohibet. Quapropter de talearum satu nunc dicendum est. Seruandum in eo ante omnia, vt taleæ ex feracibus fiant arboribus: ne curuæ, néue scabræ, aut bifurcæ: néue tenuiores: quàm vt manum impleant: ne minores pedalibus: vt illibato cortice: atque vt sectura inferior ponatur semper, & quod erit ab radice: accumuleturque germinatio terra, donec robur planta capiat.

De cultura olearum, & quibus temporibus insitio fiat. CAP. XVIII.

QVæ custodienda in olearum cultura Cato iudicauerit, ipsius verbis optimè præcipiemus: Taleas oleaginas, quas in scrobe saturus eis, tripedaneas facito. Diligenterque tractato, ne liber laboret, cùm dolabis aut secabis. Quas in seminario saturus eris, pedales facito: eas sic inserito: Locus bipalio subactus sit, beneque glutus. Cùm taleam demittis, pede taleam opprimito. Si parum descendat, malleo aut mateola adigito: cauetoque, ne librum scindas. Cùm adigis, palo priùs locum feceris, quò taleam demittas: ita meliùs viuet talea. Et vbi † trinæ sunt, tum denique curæ sint, vbi liber se vertet. Si in scrobibus aut in sulcis seras, ternas taleas ponito. Eas diuaricato supra terram, ne plus quatuor digitos trantuersos emineant, vel oculos serito. Diligenter eximere oleam oportet, & radices quamplurimas cum terra ferre. Vbi radices bene operueris, calcare bene ne quid noceat. Si quis quærat quod tempus oleæ serendæ sit, agro sicco per sementem, agro læto per ver. Oliuetum diebus xv. ante æquinoctium vernum incipito putare. Ex eo die dies xl. rectè putabis. Id hoc modo putato. Quà locus rectè ferax erit quæ arida erunt, & si quid ventus interfregerit, ea omnia eximito. Quà locus ferax non erit, id plus concidito, aratoq; bene, enodatoq;, stirpesq; leues facito. Circum oleas autumno ablaqueato, & stercus addito. Qui oliuetum sæpissime & altissimè miscebit, is tenuissimas radices exarabit. Radices si sursum abibunt, crassiores fient, & eò in radices vires oleæ abibunt. Quæ genera olearum, vel in quo genere terræ viuere & seri debeant, quoque spectare oliueta, diximus in ratione olei. Mago in colle & siccis, & argilla, inter autumnum & brumam seri iussit. In crasso aut humido aut subriguo à messe ad brumam. Quod præcepisse cum Africæ intelligitur. Italia quidem nunc vere maximè serit. Sed si & autumno libeat, post æquinoctium xl. diebus ad Vergiliarum occasum, xiiij. soli dies sunt, quibus seri noceat. Africæ peculiare quidem in oleastro est inserere. Quadam æternitate consenescunt proxima adoptione virga emissa, atque ita alia arbore ex eadem iuuenescente: iterumque & quoties opus sit, vt zuis eadem oliueta constent. Inseritur autem oleaster calamo & inoculatione. Olea, vbi quercus est fossa sit, malè ponitur: quoniam vermes qui raucæ vocantur, in radice quercus nascuntur & transeunt. Non inhumare taleas, aut siccare priùs quàm serantur, vtilius compertum. Vetus oliuetum ab æquinoctio verno intra Vergiliarum exortũ interradi alternis annis, melius inuentum. Idem muscum circundare radici. Circunfodi autem omnibus annis à solstitio duũm cubitorum scrobe pedali altitudine: stercorari tertio anno. Mago idem amygdalas ab occasu Arcturi ad brumam seri iubet. Pyra non eodem tempore omnia, quoniam non æquè floreant. Eadẽ oblonga, aut rotunda, ab occasu Vergiliarũ ad brumam. Reliqua genera media hyeme, ab occasu Sagittæ, subsolanũ, aut Septentrionem spectantia. Laurum ab occasu Aquilæ ad occasum Sagittæ. Connexa enim de tempore serendi æquè ratio est. Vere & autumno id magna ex parte fieri decreuere. Est & alia hora circa Ca-

† *Reponendũ: trimæ, ex Catone de Re rustic. cap. 43.*

ca Canis ortus, paucioribus nota, quoniam non omnibus locis pariter vtilis intelligitur: sed haud omittenda nobis, non tractus alicuius rationem, verùm naturæ totius indagantibus. In Cyrenaica regione sub Etesiarum flatu conserunt: necnon & in Græcia, oleam maximè in Laconia Cos insula & vites tunc serit. Cæteri apud Græcos inoculare & inserere non dubitant, sed arborem non serunt. Plurimumq; in eo locorum natura pollet. Nanq; in Aegypto omni serunt mense, & vbicunque imbres æstiui non sunt, vt in India & Aethiopia. Necessariò post hæc autumno seruntur arbores. Ergo tria tempora eadem germinationis, ver, & Canis, Arcturique ortus. Neque enim animalium tantùm est ad coitus auiditas, sed multo maior est terræ ac satorum omnium libido: qua tempestiuè vti, plurimum interest conceptus. Peculiare vtique in insitis, cùm sit mutua cupiditas vtrinque coëundi. Qui ver probant, ab æquinoctio statim admittunt, prædicantes germina parturire, ideo faciles corticum esse complexus. Qui præferunt autumnum, ab Arcturi ortu, quoniam statim radicem quandam capiant, & ad ver parata veniant, atque non protinus germinatio auferat vires. Quædam tamen statutum tempus anni habent vbique, vt cerasi & amygdalæ circa brumam, serendi vel inserendi. De pluribus locorum situs optimè iudicabit. Frigida enim & aquosa verno conseri oportet, sicca & calida autumno. Communis quidem Italiæ ratio tempora ad hunc modum distribuit: Moro ab Idib. Februariis in æquinoctium, pyro autumnum, ita vt brumam xv. necminus diebus antecedant. Malis æstiuis & cotoneis, item sorbis, prunis, post mediam hyemem Idus Februarias. Siliquæ Græcæ & Persicis ante brumam per autumnum. Nucibus, iuglandi, & pineæ, & auellanæ, Græcæ, atque castaneæ, à Calendis Martiis ad Idus easdē. Salici, genistæ, circa Martias Calendas. Hanc in siccis semine, illam in humidis virga seri diximus.

Quæ arbores societate gaudeant, de disciplina ablaqueandi & accumulandi CAP. XIX.

Est etiam noua inserendi ratio, ne quid sciens quidem præteream, quod vsquam inuenerim, Columellæ excogitata, vt affirmat ipse, qua vel diuersæ insociabilesque naturæ arborum copulentur, vt fici atque oleæ. Iuxta hanc seri ficum iubet, non ampliore interuallo, quàm vt contingi large possit ramo oleæ quàm maximè sequaci atque obedituro: eumque omni interim tempore edomari meditatione curuandi. Posteà fico adepta vires (quod euenire trimæ aut vtiq; quinquenni solet) detruncata superficie, ipsum deputatum, & vt dictum est, adraso cacumine: defigi in crure fici, custoditum vinculis, ne curuatura fugiat. Ita quodam propagin ūin sitorumque temperamento, trienio communi inter duas matres coalescere. Quarto anno abscissum totum adoptantis esse, nondum vulgata ratione, mihi certè satis comperta. Cæterò eadem illa de calidis frigidisque, & humidis & siccis suprà dicta ratio, & scrobes fodere monstrauit. In aquosis enim neque altos, neque amplos facere expediet: aliter in æstuoso solo & sicco, vt quàm maximè accipiant aquam contineantque. Hæc & veteres arbores colendi ratio est. Feruentibus enim locis accumulant æstate radices operiuntq; ne solis ardor exurat. Aliubi ablaqueant, perflatusque admittunt. Iidem hyeme cumulis à gelu vindicant. Contra illi hyeme aperiunt, humorēmque sitientibus quærunt. Vbicunque circunfodiendi arbores ratio in circuitu pedes in orbem ternos, neque id in pratis, quando amore solis humoremque in summa tellure oberrant. Et de arboribus hæc quidem fructus gratia serendis inserendisq; in vniuersum sint dicta.

De salicto, & harundineto, & cæteris caduis ad pertica, palos. CAP. XX.

Hinc restat earum ratio, quæ propter alas seruntur, ac vineas maximè, cæduo ligno. Principatū in ijs obtinent salices, quarum satio fit loco madido: tamen refosso duos pedes & semipedem, talea sesquipedali, vel pertica, quæ vtilior, quò plenior. Interuallo esse debent pedes seni. Trimæ pedibus binis à terra putatione coercentur, vt se in latitudinem fundant, ac sine scalis tondeantur. Salix enim fœcundior est, quò terræ propior. Has quoque omnibus annis confodi iubent mense Aprili. Hæc viminalium cultura. Perticalis & virga & talea seritur fossura eadem. Pertica ex ea cædi iustum est, quarto ferè anno. Et eæ autem senescentium propagine sarciunt locum, pertica immersa, ac post annum recisa. Salicis viminalis iugera singula sufficiunt xxv. vineæ iugeribus. Eiusdem rei causa populus alba seritur bipedaneo pastinatu, talea sesquipedali, biduo siccata, palmipede interuallo, terra superiniecta duorum cubitorum crassitudine. Harundo etiamnum dilutiore, quàm hæ, solo gaudet. Seritur bulbo radicis, quem alij oculum appellant, dodrantali scrobe, interuallo duūm pedum & semipedis: reficiturque ex sese vetere harundineto extirpato: quod vtilius reperti, quàm castrare, sicut anteà. Nanque in se radices serpunt, mutuóque discursu necantur, Tempus inserendi, priusquàm oculi harundinum intumescant, ante Calen. Martias. Crescit ad brumam vsq; desinitque cùm durescere incipit. Hoc signum, quod tempestiuam habet cæsuram: & hanc autem, quoties & vineam fodiendam putant. Seritur & transuersa, non altè terra condita: erumpuntque singulis oculis totidem plantæ. Seritur & deplantata pedali sulco binis obruptis gemmis, vt tertius nodus terram attingat prono cacumine, ne rores concipiat. Cæditur decrescente luna. Vineis anno siccata vtilior, quàm viridis. Castanea pedamentis omnibus præfertur facilitate tractus, per durandi peruicacia, regerminatione cædua vel salice lætior. Quærit solum facile, necnon harenosum,

harenosum, maximeque sabulum humidum aut carbunculum, vel tophi etiā farinam, quamlibet opaco septentrionalique & præfrigido situ, vel etiam decliui. Recusat eadem Gallicam, rubricam, cretam, omnemque terræ fœcunditatem. Seri nuce diximus, sed nisi ex maximis non prouenit, nec nisi quinis aceruatim satis. Perfringi solum debet suprà ex Nouembri mense in Februarium: quo so lucæ, sponte cadunt ex arbore, atq; subnascuntur. Interualla sint pedalia vndique sulco dodrantali. Ex hoc seminario transferuntur in aliud, bipedali interuallo, plus biennio. Sunt & propagines, nulli quidem faciliores. Nudata enim radice, tota in sulco prosternitur. Tunc ex cacumine super terrā relicto renascitur, & alia ab radice. Sed translata nescit hospitari, pauetque nouitatem. Biennio ferè posteà prosilit. Ideo nucibus potiùs, quàm viuiradicibus, plantaria cædua implentur. Cultura non alia, quàm suprà dictis fodiendis supputandisque per biennium sequens: de cætero ipsa se colit, vmbra stolones superuacuos enecante. Cæditur intra septimum annum. Sufficiunt pedamenta iugeri vnius vicenis vinearum iugeribus, quando etiam ea bifida stirpe fiunt, durantque vltra alteram sylnæue cæsuram. Esculus similiter prouenit, cæsura triennio serior, nimis morosa nasci. In quacunq; terra seritur, nascitur è balano, sed non nisi esculi, scrobe dodrantali, interuallis duorum pedum seritur leuiter quater anno. Hoc pedamentum minimè putrescit, læsumque maximè fruticat. Præter hæc sunt cædua, quæ diximus, fraxinus, laurus, Persica, corylus, malus: sed tardiùs nascuntur, terramque defixa vix tolerant, non modò humorem. Sambucus contrà firmissima ad palum, taleis seritur, vt populus. Nam de cupresso satis diximus.

De culturis, & disciplina colendarum vinearum. CAP. XXI.

Et prædictis velut armamentis vinearum, restat ipsarum natura præcipua tradenda cura. Vitiū surculi, & quarundam arborum, quibus fungosior intus natura est, genicularis scaporum nodis intersepiunt medullam. Ferulæ ipsæ breues, & ad summa breuiores, articulis vtique duobus internodia includunt. Medulla, siue illa vitalis anima est, ante se tendit, longitudinē impellens, quandiu nodis peruia patet fistula. Cùm verò concreti ademere transitum, repercussa erumpit, ab ima sui parte, iuxta priorem nodum, alternis laterum semper inguinibus, vt dictum est in harundine ac scrula, quorum dextrum ab imo intelligitur articulo, læuum in proximo, atq; ita per vices. Hoc vocatur in vite gemma, cùm ibi cespitem fecit. Antè verò quàm faciat, in concauo oculus: & in cacumine ipso, germen. Sic palmites, nepotes, vuæ, folia, pampini gignuntur. Mirumq;, firmiora esse in dextra parte genita. Hos ergo in surculis nodos, cùm seritur, medios secare oportet, ita ne profluat medulla. Et in fico quidem dodrantales paxillo solo patefacto seruntur, sic vt descendant quæ proxima arbori fuerint, duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum surculis propriè vocantur vnde germinant. Hac de causa & in plantariis aliquando eodem anno ferunt, quos fuere laturi fructus in arbore: cùm tempestiuè sati prægnantes, inchoatos conceptus aliubi pariunt. Ita satus ficos, tertio anno transferre facile! Hoc pro senescendi celeritate attributum huic arbori, vt citissimè proueniat. Vitium numerosior satus. Primum omnium nihil seritur ex his, nisi inutile, & deputatum in sarmento. Oppuratur autem, quicquid proximo tulit fructum. Solebat capitulatus vtinque è duro surculus seri: eoque argumento malleolus vocatur etiam nunc. Posteà auelli cum sua calce cœptus est, vt in fico: neque est aliud viuacius. Tertium genus adiectum etiamnum expeditius sine calce, propter quod sagittæ vocantur, cùm intorti panguntur: iidem cùm recisi nec intorti, trigemmes. Plures autem ex eodem surculo hoc modo fiunt. Serere è pampinariis sterile est: nec nisi fœcundo oportet. Quæ raros habet nodos, infœcunda iudicatur. At densitas gemmarum, sertilitatis indicium est. Quidam seri vetant, nisi eos, qui floruerint, surculos. Sagittas serere minus vtile, quoniam in transferendo facilè rumpitur, quod intortum fuit. Seruntur pedali, non breuiores, longitudine, quinque, sexve nodorum. Pauciores tribus gemmis in hac mensura esse non poterunt. Inseri eodem die, quo deputentur, vtilissimum. Si multo posteà necesse sit serere custoditos, vti præcepimus, caueri vtique, ne extra terram positi sole inarescant, ventóve aut frigore hebetentur. Qui diutius in sicco fuerint, priùs quàm serantur, in aqua pluribus diebus reuirescāt. Solum apricum & quàm amplissimum in seminario, siue in vinea, bidente pastinari debet ternos pedes, bipalio alto marra reiici quaternūm pedum ferramento, ita vt in pedes binos fossa procedat. Fossum sepurgari, & extendi, ne crudum relinquatur: verùm exigi mensura. Malè pastinatum deprehendunt scamna inæqualia. Metienda est & ea pars, quæ interiacet, puluini. Surculi seruntur & in scrobe & in sulco longiore, super quos tenerrima ingeritur terra. Sed in gracili solo frustra, nisi substrato pinguiore. Nec minus, quàm duos, integi oportet, & proximam attingi terram, eodem paxillo deprimi & spissari. Interesse in plantario sesquipedes inter bina semina in latitudinem, in longitudinem semisses. Ita satos malleolos xxiiij. mense recidere ad imum articulum, nisi ipsi parcatur. Oculorum inde materia emicat, cum qua xxxvj. mense viuiradix transfertur. Est & luxuriosa ratio vites serendi, vt quatuor malleoli vehementi vinculo colligentur in parte luxuriosa: atque ita vel per ossa bubuli cruris, vel per cocta fictilia traiecti, obruātur binis eminentibus gemmis. Humescunt hoc modo, recisiq; palmitem emittunt. Posteà fistula fracta radix liberè capit vires, vuamq; fert, & omnium corporum suorum acinos. In alio genere inuentu nouitio finditur malleolus, medullaque erasa, in

se colligantur ipsi caules, ita vt gemmis parcatur omni modo. Tum malleolus in terra fimo mista scritur, & cùm spargere cœpit caules, deciditur, foditurq; sæpius. Talis vuæ acinos nihil intus lignibituros Columella promittit, cùm viuere semina ipsa perquàm mirum sit, & medulla adempta nasci. Surculis etiam quibusnam sit articulatio arboris, non omittendum videtur. Nanque buxi tenuissimis quinis senisve colligatis depacti proueniunt. Quondam in obseruatione erat, vt defringerentur ex imputata buxo, aliter viuere non crediti. detraxere hoc experimenta. Seminarij curam sequitur vinearum ratio. Quinque generum hæ: Sparsis per terram palmitibus, aut per se vite subrecta, vel cum adminiculo sine iugo, aut pedatæ simplici iugo, aut compluuiatæ quadruplici. Quæ pedatæ ratio erit, eadem intelligitur eius quoque, in qua sine adminiculo vitis per se stabit. Id enim non fit, nisi pedamenti inopia. Simplici iugo constat porrecto ordine, quem canterium appellant. Melior ea vino, quando sibi ipsa non obumbrat, assiduoque sole coquitur, & afflatum magis sentit, & celeriùs rorem dimittit: pampinationi quoq; & occationi, omniq; operi facilior. Super cætera defloreſcit vtilius. Iugũ fit pertica, aut harundine, aut crine, funiculóve, vt in Hispania, Brudusioq; Compluuiata copiosior vino est, dicta à cauis ædium compluuiis. Diuiditur in quaternas partes totidem iugis. Huius serendi ratio dicetur, eadem valitura in omni genere, in hoc verò numerosior tantùm. His verò tribus seritur modis: Optimè in pastinato, proximè in sulco, nouissimè in scrobe. De pastinatione dictum est.

De sulco, & vinearum putatione. CAP. XXII.

SVlco latitudo palæ satis est: scrobibus ternorum pedum in quanque partem. Altitudo in quocunque genere tripedalis, ideo nec vitis minor transferri debet, extatura etiamnũ duabus gemmis. Emolliri terram minutis in scrobe ima sulcis, fimoque misceri, necessarium. Cliuosa altiores poscunt scrobes, prætereà puluinatis à deuexitate labris. Qui ex his longiores fient, vt vites binas accipiant è diuerso, aluei vocabũtur. Esse vitis radicem in media scrobe oportet: sed ipsam innixam solido in orientem æquinoctialem spectare: adminicula prima è calamo accipere. Vineas limitari decumano xviij. pedum latitudinis ad contrarios vehiculorum transitus, aliisque transuersis limitibus denûm pedum distingui per media iugera. Aut si maior modus sit, totidem pedum cardine, quot decumano, limitari. Semper verò quintanis seminari, hoc est, vt quinto quoque palo singulæ iugo paginæ includantur. Solo spisso, non nisi repastinato, nec nisi viuiradicem seri: tenero & soluto, vel malleolum sulco, vel scrobe. In colles sulcos agere transuersos, melius quàm pastinare, vt defluuia palis eorum contineantur. Aquoso cælo, vel sicco solo, malleolos serere autumno, nisi si tractus ratio mutauit. Siccus enim & calidus autumno poscit seri, humidus frigidusque etiam veris exitu. In arido solo viuiradix quoque frustra seritur. Malè & in siccis malleolus, nisi post imbrem. At in riguis, vel frondens vitis, & vsque ad solstitium rectè, vt in Hispania. Quiescere ventos sationis die vtilissimũ. Pleriq; Austros optant, Cato abdicat. Interesse medio temperamento inter binas vites oportet pedes quinos: minimum autem læto solo pedes quaternos: tenui plurimum octonos. Vmbri & Marsi ad vicenos intermittunt arationis gratia in his quæ vocant porculeta. Pluuio & caliginoso tractu rariores poni, sicco densiores congruit. Subtilitas parsimoniæ compendia inuenit, cùm vinea in pastinato seritur, obiter seminarium faciendi, vt viuiradix loco suo, & malleolus qui transferatur, inter vites & ordines seratur. Quæ ratio in iugero circiter xvj. mil. viuiradicum donat. Interest autem biennium fructus, quo tardius in sato prouenit, quàm in translato. Viuiradix posita in vinea post annum resecatur vsq; ad terram, vt vnus tantùm emineat oculus, adminiculo iuxta affixo, & fimo addito. Simili modo & secundo anno reciditur, viresq; concipit, & intra se pascit suffecturas oneri: aliâs festinatione pariendi gracilis ac emucida, ni cohibeatur castigatione tali, in fœtum exeat tota. Nihil auidius nascitur: ac nisi ad pariendũ vires seruentur, tota fit fœtus. Pedamenta optima quæ diximus, aut ridicæ robore, aleaque: aut si non sint, pali è iunipero, cupresso, laburno, sambuco. Reliquorum generum fudes omnibus annis reciduntur. Saluberrima in iugo harundo connexa fasciculis, durat quinis annis. Cùm breuiores palmites sarmento iunguntur inter se funium modo, ex hoc arcus funeta dicuntur. Tertius vineæ annus palmitem velocem robustumq; emittit, & quem faciat ætas vitem. Hic in iugum insilit. Quidã tunc excæcant eum, supina falce auferendo oculos, vt noxia iniuria longius euocent. Vtilior enim consuetudo pariendi, satiusq; pampinos adiugatę detergere, vsquequo placet roborari eam. Sunt qui vetãt tangi proximo anno quàm translata sit, neque ante lx. mensem falce curari: tunc autem ad tres gemmas recidi. Alij & proximo quidem anno recidunt, sed vt ternos quaternósve singulis annis adiiciant articulos, quarto demum perducant ad iugum. Id vtrunque fructum tardum, prætereà retorridum & nodosum reddit, pumilionum incremento. Optimum autem, matrem esse firmam, posteà fœtum audacem. Nec tutum est quod cicatricosum, magno imperitiæ errore. Quicquid est tale, plagis nascitur, non è matre. Totas enim habet illa vires dum roboratur: & annuos accipit tota fœtus, cùm permissum fuerit nasci. Nil natura portionibus parit. Quæ cùm excreuerit, satis firma protinus in iugo collocari debebit: sin etiamnum infirmior erit, sub ipso iugo hospitari resecta: viribus, non ætate decernitur. Temerarium est, ante crassitudinem pollicarem viti imperare. Sequenti anno palmites

salutentur pro viribus matris singuli aut gemini. Iidem & secuto, si cogit infirmitas, nutriãtur: terticque demum duo adiiciantur. Nec sunt plures quaternis vnquam permittendi. Breuiterque, nõ indulgendum est, & semper inhibenda fœcunditas: Ea est enim natura, vt parere malit, quàm viuere. Quicquid materiæ adimitur, fructui accedit. Illa semina mauult, quàm fructum gigni: quoniam fructus caduca res est. Sic perniciosè luxuriat: nec ampliat se, sed egerit. Dabit consilium & soli natura. In macro etiam si vites habebit, recisa intra iugum moretur, vt omnis fœtura sub eo exeat. Minimum id esse debebit interuallum, vt attingat iugum, speretque, non teneat: adeò non recumbat in eo, nec delicatè se spargat. Ita temperetur hic modus, vt crescere etiam malit, quàm parere. Palmes duas trésve gemmas sub iugo habere debet ex quibus materia nascatur: tunc per iugum mergi alligarique, vt sustineatur iugo, non pendeat. Vinculo mox astrictus à tertia gemma alligari: quoniam & sic coercetur impetus materiæ, densioresque citrà pampini exultant: cacumen religari vetant. Natura hæc est, deiecta pars aut præligata fructum dat, plurimumque ipsa curuatura. Quod citrà est, materiem mittit, offensante credo spiritu, & illa, quam diximus, medulla. Quæ ita emicuerit materia, fructum dabit anno sequente. Sic duo genera palmitum: Quod è duro exit, materiamq; in proximum annum promittit, pampinarium vocatur: at vbi supra cicatricem est, fructuariũ. Alterum ex anniculo palmite, semperque fructuarium relinquitur sub iugo, & qui vocatur custos. Hic est nouellus palmes, non longior tribus gemmis, proximo anno materiam daturus, si vitis luxuria se consumpserit. Et alius iuxta eum verrucæ magnitudine, qui furunculus appellatur, si fortè custos fallat. Vitis antequàm septimum annum à surculo compleat, euocata ad fructum euanescit, ac moritur. Nec veterem placet palmitem in longum, & ad quartum vsque pedamẽtum emitti, quod alij dracones, alij iuniculos vocant, vt faciant quæ masculeta appellant. Cùm induruit vitis, pessimum in vinea traducere. Quinto anno & ipsi palmites intorquentur, singulæque è singulis materiæ emittuntur, ac deinde è proximis, prioresque amputantur. Semper custodem relinqui melius: sed is proximus viti esse debet, nec longior, quàm dictum est: & si luxuriauerint palmites, intorqueri: vt quatuor materias, vel duas, si vniiuga erit vinea, emittat. Si per se vitis ordinabitur sine pedamento, qualecunque initio adminiculum desiderabit, dum stare condiscat, & recta surgere. Cætera à primordio eadem. Diuidi autem putatione pollices æquali examine vndique, ne prægrauet fructus parte aliqua, obiter idem deprimens prohibebit in excelsum emicare. Huic vineæ trium pedum altitudo excelsior nutat, cæteris à quinto, dum ne excedat hominis longitudinem iustam. Iis quoque, quæ sparguntur in terra, breues ad innitendum caueas circundant, scrobibus per ambitũ factis, ne vagi palmites inter se pugnent occursantes: maiorque pars terrarum ita supinam in tellure vindemiam metit. Siquidem & in Africa, & in Aegypto Syriaque, ac tota Asia, & multis locis. Europæ hic mos præualet. Ibi ergo iuxta terram comprimi debet vitis, eodem modo & tempore nutrita radice, quo in iugata vinea, vt semper pollices tantùm relinquãtur, fertili solo cum tribus gemmis, graciliore quinis: præstatque multos esse, quàm longos. Quæ de natura soli diximus, tanto potentiora sentientur, quanto propior fuerit vua terræ. Genera seperari, ac singulis conseri tractibus, vtilissimum. Mistura enim generum etiam in vino, non modò in musto, discors. Aut si misceantur, non alia, quàm pariter matureſcentia, iungi necessarium. Iuga altiora, quò lætior ager, & quò planior: item roscido, nebuloso, minusque ventoso conueniunt. Contrà, humiliora gracili & arido, æstuoso, ventisque exposito. Iuga ad pedamentum quàm arctissimo nodo vinciri oportet, vitem leui contineri. Quæ genera vitium, & in quali solo cæloque essent conserenda, cùm enumeraremus naturas earum & vinorum, notauimus: De reliquo cultu vehementer ambigitur. Plerique æstate tota post singulos rores confodi iubent vineam. Alij vetant gemmantem: decuti enim oculos, tractúque intrantium deteri: & ob id arcendum procul omne quidem pecus, sed maximè lanatũ, quoniam facillimè auferat gemmas: Inimicos & pubescente vua rastros; satisque esse vineam ter anno confodi, ab æquinoctio verno ad Vergiliarum exortum, & Canis ortu, & nigrescente acino. Quidã ita determinant: Veterem semel à vindemia ante brumam, cùm alij ablaqueare & stercorare satis putent. Iterum ab Idib. Aprilis, antequàm concipiat, hoc est, in vj. Idus Maias. Deinde priùs quàm florere incipiat, & cùm defloruerit, & variante se vua. Peritiores affirmant, si iusto sæpius fodiatur, in tantum tenereſcere acinos, vt rumpantur. Quæ fodiantur, ante feruentes horas diei fodiendas conuenit: sicuti lutum neque arare, neque fodere: Fossione puluerem excitatum contra soles nebulasque prodesse. Pampinatio verna in confesso est, ab Idibus Maiis intra dies x. vtique antè quàm florere incipiat: & eam infra iugum debere fieri. De sequente variant sententiæ. Cùm defloruerit, aliqui pampinandũ putant: alij sub ipsa maturitate. Sed de his Catonis præcepta decernent. Nanq; & putationum tradenda ratio est. Protinus hanc à vindemia, vbi cæli tepor indulget, adoriuntur. Sed hoc fieri nunquàm debet ratione naturæ ante Aquilæ exortum, vt in siderũ causis docebimus proximo volumine. Imò verò fauonio, quoniam anceps culpa sit præproperæ festinationis. Si saucias recenti medicina mordeat quædam hyemis ruminatio, certum est gemmas earum frigore hebetari, plagasque findi, & cæli vitio exuri oculos lacryma distillante. Nam gelu fragiles fieri quis nesciat? Operarum ista computatio est in latifundiis, nõ legitima naturæ festinatio: quò maturiùs putantur

tantur aptis diebus,eò plus materiæ fundũt:quò ſerius,eò fructum vberiorem. Quare macras petit conuenit putare,validas nouiſſimè.Plagam omnem obliquam fieri,vt facilè decidant imbres:& ad terram verti,quàm leuiſſima cicatrice acie falcis exacta,plagaque conuelata. Recidi autem ſemper inter duas gemmas,ne ſit vulnus oculis in reciſa parte.Nigram eſſe eam exiſtimant;& donec ad ſyncera veniatur,recidendam:quoniam è vitioſa materie vtilis nonexeat. Si macra vitis idoneos palmites non habeat,ad terram recidi eam,nouóſque elici vtiliſſimum.In pampinatione non hos detrahere pampinos,qui cum vua ſint:id etenim vuas ſupplantat,præterquàm in nouella vinea. Inutiles iudicantur in latere nati,non ab oculo:quippe etiam vua,quæ naſcatur è duro rigeſcente,vt niſi ferro detrahinon poſſit.Pedamentum quidam inter duas vites vtilius putant ſtatui:& faciliùs ablaqueantur ita:meliúſque eſt vniiugæ vineæ,ſi tamen & ipſi iugo ſint vires, nec flatu infeſta regio. In quadripartita quàm proximum oneri adminiculum eſſe debet: ne tamen impedimentũ ſentiat ablaqueatio,cubito abeſſe,non amplius:ablaqueari autem priùs,quàm putari,iubent. Cato de omni cultura vitium ita præcipit:Quàm altiſſimam vineam facito,alligatoque fecte,dum ne nimiũ conſtringas.hoc modo etiam curato:Capita vitium putata circunfodito,arare incipito. Vltrò citroque ſulcos perpetuos ducito. Vites teneras quamprimùm propagato: veteres quàm minimum caſtrato.Potiùs,ſi opus fuerit,deiicito,biennioque pòſt præcidito. Vitem nouellam reſecari tum erit tempus,vbi valebit.Si vinea ab vite caluata erit,ſulcos interponito,ibique viuiradicem ſerito. Vmbram à ſulcis remoueto:crebroque fodito.In vinea veteri ſerito ocymum.Si macra erit,quod granum capit,ne ſerito:& circum capita addito ſtercus, paleas, vinaceas aut aliquid horunce. Vbi vinea frondere cœperit,pāpinato.Vineas nouellas alligato crebrò,ne caulis præfringatur. Et quæ iam in perticam ibit,eius pampinos teneros alligato leuiter, porrigitoque. Quæ vbi rectè ſteterint, vbi vua varia fieri cœperit,vites ſubligato. Vitis inſitio vna eſt per ver,altera cùm vua floret:ea optima eſt.Vineam veterem ſi in aliũ locum transferre voles,duntaxat brachium craſſum primũ deputato.Binas gemmas,nec amplius,relinquito.Ex radicibus bene effodito.Et caue radices ne ſaucies. Ita vti fuerit,ponito in ſcrobe,aut in ſulco,operitoque,& bene occulcato. Eodemq; modo vineam ſtatuminato,alligato,laxatoque vti fuerat,crebroque fodito. Ocymum,quod in vinea ſeri iubet, antiqui appellabant pabulum,vmbræ patiens,quòd celerrimè prouenit.

Ratio arbuſtorum. CAP. XXIII.

SEquitur arbuſti ratio,mirum in modum damnata Sarſennæ patri filioque,celebrata Scrofæ,vetuſtiſſimis poſt Catonem,peritiſſimisque:ac ne à Scrofa quidem, niſi vni Italiæ, conceſſa:cùm tam longo iudicetur æuo,nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis,ſicut vberiora imis:adeò excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omniũ vlmus,excepta propter nimiã frondem atinea.Deinde populus nigra,eadem de cauſa, minus denſa folio.Non ſpernunt plerique & fraxinum,ficumque,etiam oleam,ſi non ſit vmbroſa ramis. Harum ſatus cultúſque abunde tractatus eſt.Ante tricesimum ſextum menſem attingi falce vetantur. Alterna ſeruantur brachia:alternis putantur annis: ſexto anno maritantur. Tranſpadana Italia, præter ſuprà dictas,cornu,populo,tilia,acere,orno,carpino,quercu,arbuſtat agros: Venetia ſalice, propter vliginem ſoli.Et vlmus detruncata à media in ramorum ſcamna digeritur,nulla ferè xx.pedum altiore arbore.Tabulata earum ab octauo pede altitudinis dilatanturin collibus ſiccisque agris,àxij.in campeſtribus & humidis.Meridianum ſolem ſpectare palmæ debent. Rami à proiectu digitorum modo ſubrigi,tonſili in his tenuium quoque virgultorum barba, ne obumbrent.Interuallum iuſtum arborum,ſi aretur ſolum,quadrageni pedes in terga frontemque,in latera viceni.Si non aretur,hoc in omnes partes. Singulis denas ſæpe adnutriunt vites,damnato agricola minus ternis.Maritare,niſi validas,inimicum,enecante veloci vitium incremento.Serere tripedano ſcrobe neceſſarium,diſtantes inter ſeſe arboremque ſingulis pedibus.Nihil ibi malleolis atque paſtinationi,nulla fodiendi impendia:vtpote cùm arbuſti ratio hac peculiari dote præſtet,quòd in eodem ſolo ſeri fruges & vitibus prodeſt.Superque,quòd vindicans ſe altitudo,non,vt in vinea, ad arcendas animalium iniurias pariete,vel ſepe,vel foſſarum vtique impendio muniri ſe cogat.In arbuſtoe prædictis ſola viuiradicum ratio,item propaginum,& hæc gemina,vt diximus. Qualorum in ipſo tabulato maximè probata,quoniam à pecore tutiſſima eſt.Altera, deflexa vite vel palmite iuxta ſuã arborem, aut circa proximam cælibem. Quod ſupra terram eſt è matre, radi iubetur, ne fruticet. In terra non pauciores gemmæ quatuor obruuntur ad radicem capiendam: extrà in capite binæ relinquuntur. Vitis in arbuſto quatuor pedes in longo conſtat, omni ſulco tres lato, alto duos cum ſemipede. Poſt annum propago inciditur ad medullam, vt paulatim radicibus ſuis aſſueſcat. Caulis à capite ad duas gemmas reciditur.Tertio totus mergus abſcinditur,reponiturq; altius in terram, ne ex reciſo frondeat. Tolli viuiradix à vindemia protinus debet. Nuper repertum, draconem ſerere iuxta arborem: ita appellamus palmitem emeritum, pluribusque indutum annis. Hunc præciſum quàm maxima amplitudine tribus partibus longitudinis deraſo cortice,quatenus obruatur, (vnde & raſilem vocant) deprimere ſulco,reliqua parte ad arborem erecta. ocyſſimum in vite. Si gracilis ſit vitis aut terra, vſitatum eſt quàm proximè ſolum decidi, donec firmetur radix:ſicut neq; roſcidam ſeri, neque à Septentrionis flatu.Vites Aquilonem ſpectare debent ipſæ,palmites autem earum meridiem.Non eſt feſtinandum ad putationem nouellæ, ſed primò in circulos materies colligenda, nec niſi validæ putatio admouenda. Seriora ferè anno ad fructum arbuſta, quàm vitis iugata. Sunt qui omnino putari vetant, priuſquàm arborum longitudinem æquauerit.Prima falce ſex pedes à terra recidatur,flagello infrà relicto,& naſci coacto incuruatione materiæ.Tres ei gemmæ,non amplius, deputato ſuperſint. Ex his emiſſi palmites proximo anno imis inferantur ſcamnis, acper ſingulos annos ad ſuperiora ſcandant relicto ſemper duramento in ſingulis tabulatis,& emiſſario vno,qui ſubeat, vſque quo placuerit. De cætero putatione omni,flagella quæ proximè tulerint,recidantur: noua circunciſis vndique capreolis ſpargantur in tabulatis.Vernacula putatio deiectis per ramos vitium crinibus circumueſtit arborem, crineſque ipſos vuis:Gallica in traduces porrigitur,Aemiliæ viæ in ridicas, atinearum amictu frondem earũ fugiens.Eſt quorundam imperitia ſub ramo vinculo ſuſpendendi, ſuffocante iniuria: quando contineri debet vimine,non arctari.Quinimo etiam quibus ſalices ſuperſunt,molliore hoc vinculo facere malunt:herbáque, Siculi quam vocant ampelodeſmon. Græcia verò vniuerſa iunco, cypero, vlua.Liberatam quoque vinculo per aliquot dies vagari,&inconditam ſpargi,atque in terra,quam per totum annum ſpectauerit, recumbere. Nanque vt veterina à iugo, & canes à curſu volutatio iuuat,ita tum & vitium porrigi lumbos. Arbor quoque ipſa gaudet aſſiduo leuata onere ſimilis reſpiranti.Nihilque eſt in opere naturæ,quod non exemplo dierum noctiumque aliquas vices feriarum velit.Ob id protinus à vindemia putari,& laſſas etiamnum fructu edito,improbatur,vt putatę rurſus alligentur alio loco.Nanque orbitas vinculi ſentiunt vexatione non dubia. Traduces Gallica cultura bini vtrinque lateribus,ſi pes quadrageno diſtet ſpatio, quaterni ſi viceno, inter ſe obuij miſcentur,alligantur{que} vnà conciliati, virgultorum comitatu obiter rigorati quà deficiant: aut ſi breuitas non patiatur ipſorum,adalligato protenduntur in viduam arborem vnco. Traducem bimum præcidere ſolebant. Oneratis enim vetuſtate melius donare tempus, vt tranſilem faciant,ſi largiatur craſſitudo:aliàs vtile toros futuri draconis paſci. Vnum etiamnum genus eſt medium inter hoc & propaginem, totas ſupplantandi in terram vites cuneiſque findendi, & in ſulcos plures ſimul ex vna propagandi,gracilitate ſingularum firmata circunligatis haſtilibus,nec reciſis qui à lateribus excurrant pampinis.Nouarienſis agricola traducum turba non contentus,nec copia ramorum,impoſitis etiamnum patibulis palmites circumuoluit. Itaque præter ſoli vitia, cultura quoque torua fiunt vina.Alia culpa iuxta vrbem Varacinis,quæ alternis putantur annis non quia id viti conducat,ſed quia vilitate reditum impendia exuperent.Medium temperamentum in Carſeolano ſequuntur:carioſaſque tantùm vitis partes incipientes inareſcere deputando,cæteris ad vuam relictis,detracto onere ſuperuacuo pro nutrimento omni eſt raritas vulneris. Sed niſi pingui ſolo talis cultura degenerat in labruſcam. Arbuſta arari quàm altiſſimè deſiderant, etſi tantum frumenti ratio exigit. Pampinari ea non eſt moris:& hoc compendium operæ. Deputantur cum vite pariter interlucata denſitate ramorum, qui ſint ſuperuacui, & abſumant alimenta. Plagas ad Septentriones,aut ad Meridiem ſpectare vetuimus.Melius,ſi neque in Occaſus Solis.Diu dolent talia quoque vulcera,& difficilè ſaneſcunt,algendo nimis æſtuandóue.Non eadem in vite,quæ in arbuſtis,libertas,quoniam certa latera eſt facilius abſcondere, quàm detorquere, quò velis,plagas. In arborum tonſura ſupiniore velut calices faciendi,ne conſiſtat humor.Viti adminicula addenda,quæ ſcandat apprehenſa,ſi maiora ſint.

De ſeruandis vuis,& morbis arborum. CAP. XXIIII.

VItium generoſarum pergulas quinquatribus putandas, & quarum ſeruare vuas libeat, decreſcente Luna tradunt.Quæ verò interlunio ſint putatæ, nullis animaliũ obnoxias eſſe. Alia ratione plena Luna noctu tondendas,cùm ſit ea in Leone,Scorpione,Sagittario, Tauro:atque in totum ſerendas plena, aut creſcente vtique,cenſent. Sufficiunt in Italia cultores deni in centena iugera vinearum. At abundè ſatu cultúque arborum tractato, quoniam de palmis ac cytiſo in peregrinis arboribus affatim diximus,ne quid deſit,indicanda reliqua natura ſit, magnopere pertinens ad omnia ea.Infeſtantur nanque & arbores morbis.Quid enim genitum caret his malis? Et ſyluęſtrium quidem pernicioſus negans eſſe,vexarique tantùm grandine in germinatione aut flore.Aduri quoque feruore, aut flatu frigidiore præpoſtero die:quoniam ſuo frigora etiam proſunt, vt diximus.Quid ergo?nónne & vites algore intereunt? Hoc quidem eſt,quo deprehendatur ſoli vitiũ, quoniam non euenit,niſi in frigido.Itaque per hyemes cæli rigorem probamus,non ſoli.Nec infirmiſſimæ arbores gelu periclitantur,ſed maximæ: vexatiſque ita cacumina prima inareſcunt, quoniam præſtrictus gelu non potuit eò peruenire humor.Arborum quidam cõmunes morbi,quidam priuati generum.Communis vermiculatio eſt, ſideratio,& dolor membrorum. Vnde partium debilitas,ſocietate nominum quoque cum hominum miſeriis.Trunca dicimus certè corpora, & oculos germinum exuſtos,ac multa ſimili ſorte.Itaque laborant & fame,& cruditate, quæ fiunt humoris quantitate. Aliquæ verò & obeſitate: vt omnia quæ reſinam ferunt, nimia pinguitudine in tedã mutantur;& cùm radices quoque pingueſcere cœpere,intereunt, vt animalia,nimio adipe: ali

quando & pestilentia per genera, sicut inter homines, nunc seruitia, nunc plebs vrbana vel rustica. Vermiculantur magis minúsue quædam, omnes tamen ferè: idque aues caui corticis sono experiuntur. Iam quidem & in hoc luxuria esse cœpit: prægrandesque roborum delicatiore sunt in cibo cossos vocant: atque etiam farina saginati, hi quoque altiles fiunt. Maximè autem arborum hoc scitiunt pyri, mali, fici: minus, quæ amaræ sunt & odoratæ. Eorum qui in ficis existunt, alij nascuntur ex ipsis, alios parit qui vocatur ceraste. Omnes tamen in ceraste figurantur, sonumque edunt paruuli stridoris. Et sorbus arbor infestatur vermiculis ruffis pilosis, atque ita emoritur. Mespilus quoque in senecta obnoxia ei morbo est. Sideratio tota cælo constat. Quapropter & grando in his causis intelligi debet, & carbunculatio, & quod pruinarum iniuria euenit. Hæc enim verno tepore inuitatis, & erumpere audentibus satis mollibus insidens, adurit lactescentes germinũ oculos, quod in flore carbunculum vocant. Pruinæ perniciosior natura, quoniam lapsa persidet, gelatque, ac ne aura quidem vlla depellitur, quia non fit nisi immoto aëre & sereno. Proprium tamen siderationis est, ab ortu Canis siccitatum vapor, cùm insitæ ac nouellæ arbores moriuntur, præcipuè ficus, & vites. Olea præter vermiculationem, quam æquè ac ficus sentit, clauum etiam patitur, siue fungum placet dici, vel patellam. Hæc est Solis exustio. Nocere tradit Cato & muscum rubrum. Nocet plerunque vitibus atque oleis nimia & fertilitas. Scabies communis omnium est. Impetigo, & quæ adnasci solent, cochleæ, peculiaria ficorum vitia: nec vbique. sunt enim quædam ægritudines & locorum. Verùm vt homini neruorũ crutiatus, sic & arbori, ac duobus æquè modis. Aut enim in pedes hoc est, radices erumpit vis morbi: aut in articulos, hoc est, cacuminum digitos, qui longissime à toto corpore exeunt. Inarescunt ergo, & sunt apud Græcos sua nomina vtrique vitio. Vndique primò dolor, mox & macies earum partium fragilis, postremò tabes morbusque non intrante succo, aut nõ perueniente: maximéq; id fici sentiunt. Caprificus omnibus immunis est, quę adhuc diximus. Scabies gignitur roribus lentis post Vergilias. Nam si rariores fuere, perfundunt arborem, non scalpunt scabie. Cæterùm si cadunt, siue imbres nimij fuere, alio modo ficus laborat radicibus madidis. Vitibus præter vermiculationem & siderationem morbus peculiaris articulatio, tribus de causis: vna, vi tempestatum germinibus ablatis: altera, vt notauit Theophrastus, in supinum excisis: tertia, culturæ imperitia læsis. Omnes enim earum iniuriæ in articulis sentiuntur. Siderationis genus est in his defloreſcentibus roratio. Aut cùm acini, priusquàm crescant, decoquuntur in callum. Aegrotant & cùm alsere, læsis vredine attonsarum oculis. Et calore hoc euenit intempestiuo, quoniam omnia modo constant, certóque temperamento fiunt. Et culpa vinitorum colentiũ, cùm præstringuntur, vt dictum est. Aut circunfossor iniurioso ictu verberauit. Vel etiam subaratoris imprudens luxauit radices, corpúsue desquamauit. Est & quædam contusio falcis hebetioris. Quibus omnibus causis difficiliùs tolerant frigora aut æstus: quoniam in hulcus penetrat omnis à foris iniuria. Infirmissima verò malus, maximéque quæ dulcis est. Quibusdam debilitas sterilitatem, non necẽ, affert, vt si quis pino cacumen auferat vel palmæ. Sterilescunt enim nec moriũtur. Aegrotant aliquando & poma ipsa per se sine arbore, si necessariis temporibus imbres aut tepores vel afflatus defuere, aut contrà abundauere. Decidunt enim, aut deteriora fiunt. Pessimum est inter omnia, cùm defloreſcentem vitem & oleam percussit imber, quoniam simul defluit fructus. Sunt ex eadẽ causa nascentes & erucæ dirum animal, eroduntque frondem, aliæ florem, oliuarum quoque, vt in Mileto: ac depastam arborem turpi facie relinquunt. Nascitur hoc malum tepore humido, & lento. Fit aliud ex eodem, si Sol acrior insecutus inussit ipsum vitium, ideóque mutauit. Est etiam numquam peculiare oliuis & vitibus (araneam vocant) cùm veluti telæ inuoluunt fructum & absumunt. Adurunt & flatus quidam eas maximè, sed & alios fructus. vermiculationem & poma ipsa per se quibus damannis sentiunt, mala, pyra, mespila, punica. In oliua ancipiti euentu, quando subeunt nati fructum adimunt: augent, si in ipso nucleo fuere erodentes eum. Gigni illos prohibent pluuiæ, quæ fiunt post Arcturum. Eædem si Austrinæ fuere, generant, in drupis quoque, quæ matureſcentes tunc sunt præcipuè caducæ. Id riguis magis euenit, etiamsi non cecidere, fastidiendis. Sunt & culicum genera aliquibus molesta, vt glandibus, fico, qui videntur ex humore nasci, tunc dulci subdito corticibus. Et ægrotatio quidem ferè in his est. Quædam temporum causæ, aut locorum non propriè dicuntur morbi, quoniam protinus necant, sicut tabes cùm inuasit arborem, aut vredo: vel flatus alicuius regionis proprius, vt est in Apulia Atabulus, in Euboea Olympias. Hic enim, si flauit circa brumam, frigore exurit arefaciens, vt nullis posteà solibus recreari possint. Hoc genere conuales & apposita fluminibus laborant, præcipuéque vitis olea, ficus. Quod cum euenerit, detegitur statim in germinatione: in oliua tardiùs. Sed in omnibus signũ est reuiuiscendi, si folia amiserit: alioquin, quas putes præualuisse, moriuntur. Nonnunquam inarescunt folia, eademque reuiuiscunt. Aliæ in septentrionalibus, vt Ponto, Phrygia, frigore aut gelu laborant, si post brumam continuare xl. diebus. Et ibi autem, & in reliquis partibus, si protinus editis fructibus gelatio magna consecuta est, etiam paucis diebus necat. Quæ iniuria hominum constant, secundas habent causas. Pix, oleum, adeps, inimica præcipuè nouellis. Cortice in orbem detracto necantur, excepto subere, quod sic etiam iuuatur. Crassescens enim præstringit & strangulat. Nec adrachne offenditur, si non simul incidatur & corpus. Alioquin & cerasus, & tilia, & vitis corticem mittunt, sed non vitalem, nec proximum corpori, verùm eum, qui subnascente alio expellitur. Quarundam natura rimosus cortex, vt platanis. Tiliæ renascitur paulo minus, quàm totus. Ergo his, quarum cicatricem trahit, medentur luto fimoque. Et aliquando prosunt, si non vehementior frigorum aut calorum vis secuta est. Quædam tardiùs ita moriuntur, vt robora & quercus. Refert & tempus anni. Abieti enim & pino si quis detraxerit Sole Taurum vel Geminus transeunte, cùm germinant, statim moriuntur. Eadem iniuriam hyeme passæ diutius tolerant. Similiter ilex, & robur, & quercus. Quod si angusta decorticatio fuit, nihil nocetur suprà dictis. Infirmiores quidem & in solo gracili, vel ab vna tantum parte detractus interimit. Similem & decacuminatio rationem habet, cupressi, piceæ, cedri. hę enim detracto cacumnine, aut ignibus adusto intereunt. Similem & depastio animalium. Oleam quidem etiam si lambat capra, sterilescere, author est Varro, vt diximus. Quædam hac iniuria moriuntur. Aliqua deteriora tantùm fiunt, vt amygdalæ: ex dulcibus enim transfigurantur in amaras. Aliqua verò etiam vtiliora, vt apud Chios pyrus, quam Phocida appellant. Nam detruncatio diximus quibus prodesset. Intereunt pleraque & fissa stirpe, exceptis vite, malo, fico, Punica. Quædam vel ab hulcere tantùm. Ficus hanc iniuriam spernit, & omnia quæ resinam gignunt. Radicibus amputatis mori, minimè mirum est. Pleraq; tamen non omnibus, sed maximis, aut quæ sunt inter illas vitales abscisis, moriuntur. Necant inuicem inter sese vmbra, vel densitate, atque alimenti rapina. Necat & edera vinciens: Nec viscum prodest, & cytisus, nec auro, quod alimon vocant Græci. Quorundam natura non necat quidem, sed lædit odore, aut succi mistura: vt rhaphanus & laurus vitem. Olfactatrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum: ideo cùm iuxta sit, auerti & recedere, saporemque inimicum fugere. Hinc sumpsit Androcydes medicinam contra ebrietates, rhaphanum mandi præcipiens. Odit & caulem & olus omne, odit & corylum, ni procul absint, tristis atque ægra. Nitrum quidem & alumen, marina aqua calida, & fabæ putamina vel erui, vltima venena sunt.

De variis prodigijs siue ostentis in arboribus: déque oliueto publicam viam olim transgresso. CAP. XXV.

INter vitia arborum, est & prodigiis locus. Inuenimus enim sine foliis natas: vitem & malum Puticam stirpe fructum tulisse, non palmite, aut ramis, vitem vuas sine foliis, oleas quoque amisisse folia baccis hærentibus. Sunt & miracula fortuita. Nam & oliua in totum ambusta reuixit: & in Bœotia derosæ à locustis ficus iterum germinauere. Mutantur arbores & colore, fiuntque ex nigris candidæ, non semper prodigiosæ, & maximè quæ ex semine nascuntur, vt populus alba in nigram transit. Quidam & sorbum, si in calidiora loca venerit, sterilescere putant. Prodigio autem fiunt ex dulcibus acerba poma, aut dulcia ex acerbis, è caprifico fici, aut contrà, graui ostento, cùm in deteriora mutantur, ex olea in oleastrum, ex candida vua & fico in nigras: vt Laodiceæ Xerxis aduentu platano in oleam mutata: qualibus ostentis Aristandri apud Græcos volumen scatet, ne in infinitum habeamus: apud nos verò C. Epidij commentarij, in quibus arbores locutæ quoque reperiuntur. Subsedit in Cumano arbor graui ostento, paulò ante Pompeij Magni bella ciuilia, paucis ramis eminentibus. Inuentum Sibyllinis libris internicionem hominum fore, tantoque eam maiorem, quantò propius ab vrbe posteà facta esset. Sunt prodigia, & cum alienis locis enascuntur, vt in capitibus statuarum, vel aris, & cùm in arboribus ipsis alienæ. Ficus in lauro nata est Cyzici ante obsidionem. Simili modo Trallibus palma in basi Cæsaris Dictatoris circa bella ciuilia eius. Necnon & Romæ in Capitolio in capite bis bello Persei enata palma, victoriam triumphosque portendit: hac tempestatibus postrata, eodẽ loco ficus enata est, M. Messalæ. C. Cassij Censorum lustro. A quo tempore pudicitiam subuersam Piso grauis author prodidit. Super omnia, quæ vnquam audita sunt, erit prodigium in nostro æuo Neronis principis ruina factum in agro Marrucino, Vectij Marcelli è primis equestris ordinis oliueto vniuerso viam publicam transgresso, aruisque inde è contrario in locum oliueti profectis.

De remedijs morborum arborum. CAP. XXVI.

NVnc expositis arborum morbis, consentaneum est dicere & remedia. Ex his quædam sunt cõmunia omnium, quædam propria quarundam. Communia ablaqueatio, accumulatio, afflari radices, aut cooperiri, riguis dato potu vel ablato, fimi succo refectis, putatione leuatis onere. Item succo emisso quædam veluti detractio sanguinis, circunrasio corticis, vitium extenuatio, & domitura palmitum. Gemmas si frigus retorridas hirtásque fecerit, repumicatio, & quædam politura. Arborum iis aliæ magis, aliæ minus gaudent: veluti cupressus & aquam aspernatur, & fimum, & circunfossuram, amputationemque, & omnia remedia odit: quinetiam necatur. Riguis & vites, & Punicæ præcipuè aluntur. Ficus arbor ipsa riguis alitur, pomum verò eius marcescit. Amygdalæ si colantur fossione, florem amittunt. Nec insitas circunfodere oportet priusquàm validæ ferre cœperint poma. Plurimæ autem amputari sibi volunt onerosa ac superuacua, sicut nos vngues & capillum. Reciduntur veteres totæ, ac rursus à stolone aliquo resurgunt: sed non omnes, nec nisi quarum naturam pati diximus. Rigua æstiuis vaporibus vtilia, hyeme inimica, autumno varia & ex natura soli: quippe cùm vindemiator Hispaniarum stagnante solo vuas demetat.

Cætero

Cætero maiore in parte orbis etiam pluuias autumni aquas eriuari conuenit. Circa Canis ortum rigua maximè prosunt, ac ne tunc quidem nimia, quoniam inebriatis radicibus nocent. Et ætas modum temperat. Nouellæ enim minus sitiunt. Desiderant autem maximè rigari, quæ assueuere. Contrà siccis locis genita non expetunt humorem, nisi necessarium. Asperiora vina rigari vtique cupiunt in Sulmonensi Italiæ agro, pago Fabiano, vbi & arua rigantur: mirumque, herbæ aqua illa necantur, fruges aluntur, & riguus pro sarculo est. In eodem agro bruma, tanto magis si niues iacent gelétue, ne frigus vites adurat, circunfundunt riguis, quod ibi tepidare vocant, memorabili natura in amne solo. Sed idem æstate vix tolerandi rigoris.

De caprificatione, & stercoratione. CAP. XXVII.

CArbunculi ac rubiginum remedia demonstrabimus volumine proximo. Interim est & scarificatio quædam in remediis: cum macie corticis ex ægritudine astringente se, iustóque plus vitalia arborum comprimente, exactam, falcis aciem vtraque manu imprimentes, perpetuis incisuris deducunt, ac veluti cutem laxant. Salutare id fuisse, argumento sunt dilatatæ cicatrices, & internato corpore expletæ. Magnáque ex parte similis hominum medicina & arborum est, quandoquidem rum quoque terebrantur ossa. Amygdalæ ex amaris dulces fiunt, si circunfosso stipite, & abima parte circunforato defluens pituita abstergeatur. Et vlmis detrahitur succus inutilis, supra terram foratis vsque ad medullam in senecta, aut cùm alimento nimio abundare sentiuntur. Idem & ficorum turgido cortice incisuris in obliquum leuibus emittitur. Ita fit ne decidant fructus. Pomiferis, quæ germinant, nec ferunt fructum, fissa radice inditur lapis, fertiléque fiunt. Hoc idem & amygdalis, è robore cuneo adacto. In pyris sorbisque è teda, ac cinere & terra cooperto. Etiam radices circumcidisse prodest vitium luxuriantium ficorumque, & circuncisis cinerem addidisse. Fici serotinæ fiunt, si primæ grossi, cùm fabę magnitudinem excessere, detrahantur. Subnascuntur enim, quæ serius matureſcunt. Eædem cùm frondere incipiunt, si cacumina rami cuiusque detrahantur, firmiores fertilioréque fiunt. Nam caprificatione maturata, in ea culices nasci è grossis manifestum est: quoniam cùm euolauere, non inueniuntur intus grana, quæ in eos versa apparet. Exeundi tanta est auiditas, vt plerique aut pede relicto aut penna, pariter erumpant. Est & aliud genus culicum quos vocant centrinas, fucis apum similes ignauia malitiáque, cum pernicie verorum & vtilium. Interimunt enim illos, atque ipsi moriuntur. Vexant & tineæ semina ficorum. Contra quas remedium, in eodem scrobe defodere Italicam lentiscum, inuersa parte quæ fuerit à cacumine. Vberrimas autem ficus rubrica amurca diluta, & cum fimo infusa radicibus frondere incipientium facit. Caprificorũ laudantur maximè nigræ, & in petrosis, quoniã frumenta plurima habeant: caprificatio ipsa post imbrem. In primis autem cauendũ, ne ex remediis vitia fiant: quod euenit nimia aut intempestiua medicina. Interlucatio arboribus prodest: sed omnium annorum trucidatio inutilissima. Vitis tantùm tonsuram annuam quærit, alternam verò myrtus, Punicæ, oleæ, quia celeriter fruticescunt. Cæteræ rariùs tondentur, nulla autumno. Ac ne raduntur quidem, nisi vere putatione. Plagæ ad vitalia sunt omnia, quæcunque non superuacua. Similis fimi ratio. Gaudent eo, sed cauendum ne feruore solis admoueatur, ne immaturum, ne validius quàm opus sit. Vrit vineas suillum, nisi quinquennio interposito, præterquàm si riguis diluatur. Et è coriariorum sordibus, nisi admista aqua. Item largius. Iustum existimant in denos pedes quadratos tres modios. Id quidem soli natura decernet. Columbino ac suillo plagis quoque arborum medentur. Si mala Punica acida nascantur, ablaqueatis radicibus fimum suillum adhibent: eo anno vinolenta, proximo dulcia futura. Alij vrina hominis aqua mista riganda censent quater anno, singulis amphoris: aut cacumina spargi vinolasere diluto. Si findantur in arbore, pediculum intorqueri. Ficis vtique amurcam affundi. Cæteris arboribus ægris, fæcem vini: ac lupinum circa radices earum seri. Aqua quoq; lupini decocti circunfusa, pomis prodest. Fici, cùm Vulcanalibus tonuit, cadunt. Remedium est, vt antè stipula hordeacea areæ stringantur. Cæraſos præcoces facit, cogitque matureſcere calx admota radicibus. Et hæc ante omnia poma interuelli melius est, vt quæ relicta sunt, grandeſcant.

De diuersis medicamentis arborum contra venenata animalia, & formicas, & contra noxia animalia CAP. XXVIII.

QVædam pœna emendantur, aut morsu excitantur, vt palmæ & lentisci. Salsis enim aquis alitur. Salis vim & cinis, sed leniorem, habet. Ideo ficis aspergunt ruta, ne fiant verminosæ, neue radices putrescant. Quin & vitium radicibus aquam salsam iubent affundi, si sint lacrymosæ. Si verò fructus earum decidant, cinerem aceto aspergi, ipsasque illini, aut sandaracha, si putrescat vua. Si verò fertiles non sunt, aceto acri subacto cinere rigari atque oblini. Quòd si fructum non maturent, priùs inarescentem, præcisarum ad radices plagam, fibrasque, aceto acri & vrina vetusta madefacere, atque eo luto obruere, sæpe fodere. Olearum, si parum promisere fructus, nudatas radices hyberno frigori opponunt, eáque castigatione proficiunt. Omnia hæc annua cæli ratione constant: & aliquando serius poscuntur, aliquando celeriùs. Nec non ignis aliquid prodest, vt harundini. Ambusta nanque densior mitiorque surgit. Cato & medicamenta quædam componit, mensuræ quoque distinctione, ad maiorum arborum radices amphoram, ad minorum vrnam amurcæ, & aquæ portionem

portionem æquam, ablaqueatis priùs radicibus paulatim affundi iubens. In olea hoc amplius, stramentis anteà circumpositis: item fico. Huius præcipuè veterem terram adaggerari radicibus: ita futurum, vt non decidant grossi, maiorque fœcunditas nec scabra proueniat. Simili modo, ne conuoluolus fiat in vinea, amurcæ congios duos decoctos in crassitudinem mellis, rursusque cum bituminis tertia parte, & sulphuris quarta sub dio coqui, quoniam exardescat sub tecto. Hoc vites circa capita ac sub brachiis vngi: ita non fore conuoluolum. Quidam contenti sunt fumo huius mistu ræ suffire vineas secundo flatu, continuo triduo. Plerique non minus auxilij & alimenti arbitrantur in vrina, quàm Cato in amurca, addita modò aquæ pari portione, quoniam per se nocet. Alij voluocem appellant animal prærodens pubescentes vuas: quod ne accidat, falces, cùm sint exacutę, fibrina pelle detergent, atque ita putant. Aut sanguine vrsino liniri volũt post putationem easdem. Sunt arborum pestes & formicæ. Has abigunt, rubrica ac pice liquida perunctis caudicibus. Necnon & pisce suspenso iuxta in vnum locum congregant. Aut lupino trito cum oleo radices linunt. Multi & has & talpas amurca necant: contraque erucas, & mala ne putrescant, lacertæ viridis felle tangi cacumina iubent. Priuatim autem contra erucas ambiri arbores singulas à muliere incitati mensis nudis pedibus recincta. Item ne quod animal pastu malefico decerpat frondem, fimo boum dilutoaspergi folia, quoties imber interueniat, quoniam ita abluatur virus medicaminis, mira quędam excogitante solertia humana. Quippe cùm auerti carmine grandines credant plerique: cuius verba inferere non equidem scriò ausim, quanquàm à Catone prodita, contra luxata membra iungenda harundinum fissuræ. Idem arbores religiosas lucosque succidi permisit, sacrificio priùs facto: cuius rei rationem quoque eodem volumine tradidit.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER *DECIMVSOCTAVVS.*

PROOEMIVM.

Quod antiquis maximum studium agriculturæ fuit, & de hortorum singulari diligentia. CAP. I.

SEquitur natura frugum hortorumque ac florum quæque alia præter arbores aut frutices benigna tellure proueniunt, vel per se tantum herbarum immensa contemplatione, si quis æstimet varietatem, numerum, flores, odores, coloresque & succos ac vires earum, quas salutis aut voluptatis hominum gratia gignit. Qua in parte primum omnium patrocinari terræ, & adesse cunctorum parenti iuuat, quanquàm inter initia operis defensæ. Quoniam tamen ipsa materia intus accendit ad reputationem eiusdem parientis & noxia, nostris eam criminibus vrgemus, culpamq; nostram illi imputamus. Genuit venena: sed quis inuênit illa, præter hominem? Cauere ac refugere alitibus ferisq; satis est. Atq; cùm arbore exacuant limentq; cornua elephanti, & saxo rhinocerotes, & vtroq; apri dentiũ sicas, sciantq; ad nocendũ se præparare animalia: quod tamẽ eorũ tela sua, excepto homine, venenis tingit? Nos & sagittas vngimus, ac ferro ipsi nocentius aliquid damus. Nos & flumina inficimus, & rerũ naturæ elementa. Ipsum quoq;, quo viuitur, aerem in perniciem vertimus. Neq; est vt putemus ignorari ea ab animalibus, quæ quidem quæ præparent contra serpentiũ dimicationem, quæ post prælium ad medendum excogitarent, indicauimus. Nec ab vllo, præter hominem, veneno pugnatur alieno. Fateamur ergo culpã, ne iis quidem, quæ nascũtur, contenti: etenim complura eorũ genera humana manu fiunt. Quid? non & homines quidem vt venenа nascuntur? Atra ceu serpentium lingua vibrat, tabesq; animi contrectata adurit culpantium omnia, ac dirarũ alitũ modo, tenebris quoq; suis & ipsarũ noctiũ quieti inuidentiũ gemitu (quæ sola vox eorũ est) vt inauspicatarũ animantiũ vice obuij quoq; vetent agere, aut prodesse vitæ. Nec vllum aliud abominati spiritus præmiũ nouere, quàm odisse omnia. Verùm & in hoc eadem naturæ maiestas, tanto plures bonos genuit ac frugi, quanto fertilior in iis quæ iuuant aluntque, quorũ æstimatione & gaudio nos quoque, relictis æstuationi suæ istis hominum turbis, pergemus excolere vitam: eoque constantius, quò operæ nobis maior, quàm famæ, gratia expetitur. Quippe sermo circa rura est, agrestesque vsus, sed quibus vita honosque apud priscos maximus fuerit.

Quæ corona prima Romæ. CAP. II.

ARuorum sacerdotes Romulus in primis instituit, seque duodecimum fratrem appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice sua, spicea corona, quæ vitta alba colligaretur, in sacerdotio ei

pro religiosissimo insigni data, quæ prima apud Rom. fuit corona: honosq; is non nisi vita finitur. exules etiam captosq; comitatur. Bina tunc iugera Pop. Rom. satis erant, nulliq́ue maiorem modi attribuit: quo seruos paulò antè principis Neronis, contemptis huius spatij viridariis, piscinas in uat habere maiores: gratumq́;, si non aliquem & culinas. Numa instituit Deos fruge colere, & mola salsa supplicare, atque (vt author est Hemina) far torrere, quoniam tostum cibo salubrius esset. Id vno modo consecutum, statuendo non esse purum ad rem diuinam, nisi tostum. Is & Fornacalia instituit farris torrendi ferias, & æquè religiosas terminis agrorum. Hos enim Deos tunc maximè nouerant: Sciamq́ue à serendo, Segestam à segetibus appellabant: quarum simulachra in Circo videmus. † Tertiam ex iis nominare sub tecto religio est. Ac ne degustabant quidem nouas fruges aut vina, antequàm sacerdotes primitias libassent.

† *Hanc Macrobius libr. 1. Saturnal. ca. 16. Tutilinã nominat: ideoq́, à Romanis cultã ait, vt cõditas iam fruges incorruptas tueretur. Vide Cæl. Rhod. Antiq. lect. li. 1. c. 30.*

De iugere, & actu, & legibus circa pecora, & quoties, & quibus temporibus fuit summa vilitas annonæ, & qui agricultura illustres. CAP. III.

IVgerum vocabatur, quod vno iugo boum in die exarari posset. Actus, in quo boues agerentur cùm aratur, vno impetu iusto. Hic erat cxx. pedũ: duplicatusq́; in longitudinem iugerũ faciebat. Dona amplissima Imperatorum ac fortium ciuium, quantũ quis vno die plurimũ circumarauisset. Item quartarij farris, aut heminæ, conferente populo. Cognomina etiã prima inde, Pilumni, quipilum pistrinis inuenerat: Pisonis, à pisendo. Iam Fabiorum, Lentulorum, Ciceronum, vt quisq; aliquod optimè genus fereret. Iuniorũ familiæ Bubulcũ nominauerunt, qui bubus optimè vtebatur. Quin & in sacris nihil religiosius cõfarrationis vinculo erat: nouæque nuptæ farreum præferebant. Agrum malè colere, Censorium probrum iudicabatur. Atq; (vt refert Cato) quem virum bonũ colonum dixissent, amplissimè laudasse existimabãt Hinc & locupletes dicebãt, loci, hoc est, agri pleni nos. Pecunia ipsa à pecore appellabatur. Etiam nunc in tabulis Censoriis pascua dicuntur omnia, ex quibus populus reditus habet, quia diu hoc solũ vectigal fuerat. Mulctatio quoq; nõ nisi ouium boumq́; impendio dicebatur: nõ omittenda priscarũ legum beneuolentia. Cautum quippe est, ne bouem, priusquàm ouem, nominaret, qui indiceret mulctã. Ludos boum causa celebrantes, bubetios vocabant. Seruius rex, ouium boumq́; effigie primus æs signauit. Frugem quidem aratro quæsitam furtim noctu pauisse, ac secuisse, puberi xij. tabulis capitale erat: suspensumq́; Cereri necari iubebat grauius quàm in homicidio conuictum: impubem Prætoris arbitratu verberari, noxámve dupliónémve decerni. Iam distinctio honosq́; ciuitatis ipsius nõ aliunde erat. Rusticæ tribus laudatissimæ eorũ qui rura haberent. Vrbanæ verò in quas transferri ignominiæ esset, desidiæ probro. Itaq; quatuor solæ erãt à partibus vrbis, in queis habitabant, Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina. Nundinis vrbem reuisitabant, & ideo comitia nundinis haberi non licebat, ne plebs rustica auocaretur. Quies somnusq́; in stramentis erat. Gloriã deniq; ipsam à farris honore adoream appellabãt. Eadem etiam verba priscæ significationis admiror. Ita enim est in commentariis Pontificum: Augurio canario agendo dies constituantur, priusquàm frumẽta vaginis exeant, & antequàm in vaginas perueniãt. Ergo iis moribus nõ modò sufficiebant fruges, nulla prouinciarum pascente Italiã, verum etiam annonæ vilitas incredibilis erat. Manius Marcius Aedilis plebis primum frumentum populo in modios assibus donauit. Minutius Augurinus, qui Sp. Melium coarguerat, farris pretium intra nis nundinis ad assem redegit vndecimus plebei Tribunus: qua de causa statua ei extra portam Trigeminam, à populo stipe collata statuta est. Trebius in Aedilitate assibus populo frumentum præstitit. Quam ob causam & ei statuæ in Capitolio ac Palatio dicatæ sunt. Ipse supremo die populi humeris portatus in rogum est. Verùm quo anno Mater Deûm aduecta Romam est, maiorem ea ætate, quàm antecedentibus annis x. factã esse tradunt. M. Varro author est, cùm L. Metellus in triumpho plurimos duxit elephantos, assibus singulis farris modios fuisse, item vini congios, ficiq́ue ficæ pondo xxx. olei pondo x. carnis pondo xij. Nec è latifundiis singulorum contingebat accentium vicinos. Quippe etiam lege Stolonis Licinij incluso modo D. iugerum, & ipso sua lege damnato, cum substituta filij persona amplius possideret. Luxuriantis iam Reipubl. fuit ista mensura. Manij quidem Curij post triumphos immensumq́ue terrarum adiectum imperio nota concio est, pernicioſum intelligi ciuem, cui septem iugera non essent satis. Hæc autem mensura plebei post exactos reges assignata est. Quænam ergo tantæ vbertatis causa erat? Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (vt fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: siue illi eadem cura semina tractabant, qua bella, eademq́ue diligentia arua disponebant, qua castra: siue honestis manibus omnia lætiùs proueniunt, quoniam & curiosiùs fiunt. Serentem inuenerunt dati honores Serranum, vnde cognomen. Aranti quatuor iua iugera in Vaticano, quæ prata Quintia appellantur, Cincinnato Viatore artulit Dictaturam, & quidem vt traditur nudo, plenoq́ue pulueris etiamnum ore. Cui Viator, vela corpus, inquit, vt proferam Senatus populiq́ue Romani mandata. Tales tum etiam Viatores erant: quod ipsum nomen inditum est subinde & ex agris Senatum ducesq́ue accersentibus. At nunc eadem illa vincti pedes, damnatæ manus, inscripti vultus exercent: non tamen surda tellure, quæ parens appellatur, coliq́ue dicitur & ipsa: honore his assumpto, vt non inuita ea, & indignè ferente, credatur id fieri. Sed nos

nos miramur ergastulorum non eadem emolumenta esse, quæ fuerint Imperatorum. Igitur de cultura agri præcipere principale fuit etiam apud exteros. Siquidem & reges fecere, Hiero, Philometor, Attalus, Archelaus: & duces, Xenophon, & Pœnus etiam Mago: cui quidem tantum honorem Senatus noster habuit Carthagine capta, vt cùm regulis Africæ bibliothecas donaret, vnius eius duodetriginta volumina censeret in Latinam linguam transferenda, cùm iam M. Cato præcepta condidisset: peritisq́ue linguæ Punicæ dandum negotium, in quo præcessit omneis vir clarissimæ familiæ D. Syllanus. Sapientes verò complures, quos sequentes prætexuimus in hoc volumine, non ingratè nominando M. Varrone, qui octogesimum primum vitæ annum agens, de ea re prodendum putauit.

Ratio de agricultura. CAP. IIII.

APud Romanos multo serior vitium cultura esse cœpit. Primoq́ue, vt necesse erat, arua tantùm coluere. Quorum nobis ratio nunc tractabitur non vulgari modo, verùm, vt adhuc fecimus, & vetustis & posteà inuentis omni cura perquisitis, causaq́ue rerum & ratione simul eruta. Dicemus & sydera, syderumq́ue ipsorum terrestria signa dabimus indubitata. Quandoquidem qui adhuc ea diligentiùs tractauere, quibusuis oratoribus potiùs, quàm agricolis scripsisse possunt videri. Ac primum omnium oraculis maiore ex parte agemus, quæ nõ in alio vitæ genere plura certioráve sunt. Cur enim non videantur oracula, è certissimo die, maximéque veridico vsũ profecta? Principium autem à Catone sumemus.

Laus agricolarum, & quæ obseruanda in agro parando. CAP. V.

FOrtissimi viri & milites strenuissimi ex agricolis gignuntur, minimeque malè cogitantes. Prædium ne cupidè emas. In re rustica operæ ne parcas, in agro emendo minimè. Quod malè emptum est, semper pœnitet. Agrum paraturos ante omnia intueri oportet aquarum vim, & vicinũ. Singula magnas interpretationes habent, nec dubias. Cato in conterminis hoc amplius æstimari iubet, quo pacto niteant. In bona est, inquit, regione bene nitere. Attilius Regulus ille Punico bello bis Consul aiebat, neque fœcundissimis locis insalubrem agrum parandum, neque effœtis saluberrimum. Salubritas loci non semper incolarum colore detegitur, quoniam assueti etiam in pestilentibus durant. Prætereà sunt quædam partibus anni salubria: nihil autem salutare est, nisi quod toto anno salubre. Malus est ager, cum quo dominus luctatur. Cato inter prima spectari iubet, vt solum sua virtute valeat, qua dictum est positione. Vt operariorum copia propè sit, oppidumq́; validum: Vt nauigiorum euectus vel itinerum: Vt bene ædificatus & cultus, in quo falli plerosque video. Segnitiem enim prioris domini pro emptore esse arbitrantur: Nihil est damnosius deserto agro. Itaque Cato, De bono domino melius emi, nec temere contemnendam alienam disciplinam: agroq́ue, vt homini, quamuis quæstuosus sit, si tamen & sumptuosus, non multum superesse. Ille in agro quæstuosissimam indicat vitem, non frustra, quoniam ante omnia de impensæ ratione cauit. Proximè hortos riguos: nec id falsò, si sub oppido sint. Et prata, antiqui parata dixere, Idemq́ue Cato interrogatus, quis esset certissimus quæstus, respondit, Si bene pascas. Quis proximus? Si mediocriter pascas. Summa omnium in hoc spectando fuit, vt fructus is maximè probaretur, qui quàm minimo impendio constaturus esset. Hoc ex locorum occasione aliter alibi decernitur. Eodemq́ue pertinet, quòd agricolam vendacem esse oportere dixit. Fundum in adolescentia conserendum sine cunctatione, ædificandum non nisi consito agro. Tunc quoque cunctanter: optimumq́ue est (vt vulgò dixere) aliena insania frui, sed ita, vt villarum tutela non sit oneri. Eum tamen qui bene habitet, sæpius ventitare in agrum, frontemq́ue domini plus prodesse quàm occipitium, non mentiuntur.

De villarum positione, & præcepta antiquorum de agro colendo. CAP. VI.

MOdus hic probatur, vt neque fundus villam quærat, neq; villa fundum. Non vt fecerunt iuxta diuersis eadem ætate exemplis L. Lucullus & Q. Scæuola, cum villa Scæuolæ fundus careret, villa Luculli agro. Quo in genere Censoria castigatio erat, minus arare, quàm verrere. Nec hoc sine arte quadam est. Nouissimus villam in Misenensi posuit C. Marius septies Consul, sed peritia castrametandi, sicut comparatos ei cæteros etiã Sylla Felix cæcos fuisse diceret. Conuenit nec iuxta paludes ponendã esse, neq; aduerso amne. Quanquam Homerus omnino è flumine semper antelucanas auras insalubres verissimè tradidit. Spectare in æstuosis locis Septentriones debet, Meridiem in frigidis. In temperatis exortum æquinoctialem. Agri ipsius bonitas, quibus argumentis iudicanda sit, quanquam de terræ optimo genere differentes abundè dixisse possumus videri, etiamnum tamen traditas notas subsignabimus, Catonis maximè verbis: Ebulum, vel prunus syluestris, vel rubus, bulbus minutus, trifolium, herba pratensis, quercus, syluestris pyrus, malusq́ue frumentarij soli notæ. Item nigra terra, & cinerei coloris. Omnis creta coquit, nisi permacra. Sabulum etiam, nisi id pertenue est: & multo campestribus magis, quàm cliuosis, respondent eadem. Modũ agri in primis seruandum antiqui putauere. Quippe ita censebant, Satius esse minus serere, & melius arare. Qua in sententia & Virgilium fuisse video. Verumq́ue confitentibus latifundia perdidere Italiam: iam verò & prouincias. Sex domini semissem Africæ possidebant, cùm interfecit eos Ne-

ro princeps: non fraudando magnitudine hac quoque sua Cn. Pompeio, qui nunquàm agrum metatus est conterminum. Agro empto domum vendendam inclementer, atq; non ex vtilitate publici status Mago censuit, hoc exordio præcepta pandere ingressus, vt tamen appareat assiduitatem desideratam ab eo. Dehinc peritia villicorum in cura habenda est: multaque de iis Cato præcepit. Nobis satis sit dixisse, quàm proximum domino cordi esse debere, & tamen sibimetipsi non videri. Coli rura ergastulis pessimum est, & quicquid agitur à desperantibus. Temerarium videatur vnam vocem antiquorum posuisse, & fortassis incredibile penitus existimetur, Nihil minus expedire, quàm agrum optimè colere. L. Tarius Rufus infima natalium humilitate, Consulatum militari industria meritus, antiquæ aliàs parsimoniæ, circiter millies H—S liberalitate Diui Augusti congestum, vsque ad detrectationem hæredis exhausit, agros in Piceno coemendo, colendoque in gloriam. Internicionem ergo famemque censemus? Imò hercule iudico modum rerum omnium vtilissimũ. Bene colere necessariũ est, optimè damnosum, præterquàm sobole sua, colonóve pascendis. Alioqui domino aliquas messes colligere non expedit, si computetur impendium operæ. Nec temere oliuam. Nec quasdam terras diligenter colere, sicut in Sicilia tradunt. Itaq; decipi aduenas. Quonam igitur modo vtilissimè colentur agri? ex oraculo scilicet, malis bonis. Sed defendi æquũ est abauos, qui præceptis suis prospexere vitæ. Nam cum dicerent malis, intelligere voluere vilissimos. Summum prouidentiæ illorũ fuit, vt quàm minimũ esset impendij. Præcipiebãt enim ista, qui triphali denas argenti libras in supellectile crimini dabant: qui mortuo villico relinquere victorias, & reuerti in sua rura postulabant: quorũ prædia colenda suscipiebat respublica exercitusq; ducebant, Senatu illis villicante. Inde illa reliqua oracula: Nequam agricolã esse, quisquis emeret, quod præstare ei fundus posset. Malum patremfamiliãs, quisquis interdiu faceret, quod noctu posset, nisi intempestate cæli. Peiorem, qui profestis diebus ageret, quod feriatis deberet. Pessimum, qui sereno die sub tecto potius operaretur, quàm in agro. Nequeo mihi temperare, quò minus vnum exemplũ antiquitatis afferam, ex quo intelligi possit, apud pòpulum etiam de culturis agendi morem fuisse, qualiter defendi soliti sint illi viri. C. Furius Cresinus è seruitute liberatus, cùm in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet, quàm ex amplissimis vicinitas, in inuidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem à Sp. Albino curuli die dicta, metuens damnationem, cùm in suffragium tribus oporteret ire, instrumentum rusticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (vt ait Piso) bene curatam ac vestitam, ferramenta egregiè facta, graues ligones, vomeres ponderosos, boues saturos. Posteà dixit: Veneficia mea Quirites hęc sunt: nec possum vobis ostendere, aut in forum adducere lucubrationes meas vigiliasque & sudores. Omnium sententiis absolutus. Itaq; est profectò, opera, non impensa, cultura constat. Et ideo maiores fertilissimum in agro oculũ domini esse dixerunt. Reliqua præcepta reddentur suis locis, quæ propria generum singulorum erunt. Interim communia quæ succurrunt, non omittemus. Et in primis Catonis humanissimum & vtilissimum, Id agendum, vt diligant vicini. Causas reddit ille, quas existimamus nulli esse dubias. Inter prima idem cauet, ne familiæ malæ sint. Nihil serò faciendum in agricultura omnes censent: iterumq; sub quæque tempore facienda. Et tertio præcepto, prætermissa frustra reuocari. De terra carioſa execratio Catonis abundè indicata est. Quanquam prædicere non cessat is. Quicquid per asellum fieri potest, vilissimè constat. Filix biennio moritur, si frondem agere non patiaris. Id efficacissimè contingit, germinantis ramis baculo decussis. Succus enim exipsa defluens, necat radices. Aiunt & circa solstitiũ auulsas non renasci, nec harundine sectas, aut exaratas vomeri harundine impositas. Similiter & harundinem exarari filice vomeri imposita præcipiũt, Iuncosus ager verti pala debet, at in saxoso bidentibus. Frutecta igni optimè tolluntur. Humidiorem agrum fossis concidi atq; siccari, vtilissimum est: fossas autem cretosis locis apertas relinqui: in solutiore terra sepibus firmari, ne procidant, aut supinis lateribus procumbere: quasdam occæcari, & in alias dirigi maiores patentioresque: si sit occasio, silice vel glarea sterni. Ora autem earum binis vtrinque lapidibus statuminari, & alio superintegi. Syluæ extirpandæ rationem Democritus prodidit, lupini flore in succo cicutæ vno die macerato, sparsisque radicibus.

De frugum generibus, & natura. CAP. VII.

ET quoniam præparatus est ager, natura non indicabitur frugum. Sunt autem duo prima earum genera, Frumenta, vt triticum, hordeum: & legumina, vt faba, cicer. Differentia verò notior, quàm vt indicari deceat. Frumenti ipsius totidem genera per tempora satu diuisa. Hyberna, quæ circa Vergiliarum occasum sata terra per hyemem nutriuntur, vt triticum, far, hordeum. Aestiua, quæ æstate ante Vergiliarum exortum seruntur, vt milium, panicum, sesama, horminum, irio, Italiç duntaxat ritu. Alioquin in Græcia & in Asia omnia Vergiliarum occasu seruntur. Quædam autem vtroque tempore in Italia. Ex his quædam & tertio, veris scilicet. Aliqui verna, milium, panicum, lentem, cicer, alicam appellant: Sementiua autem triticum, hordeum, fabam, napum, rapam. Et in tritici genere pars aliqua pabuli est, quadrupedum causa sati, vt farrago: & in leguminibus, vt vicia. At commune quadrupedum hominumque vsui, lupinum. Legumina omnia singulas habent radices, præter fabam, easq; furculosas, quia non in multa diuiduntur: altissimas autem cicer.

Frumenta

Frumenta multis radicantur fibris sine ramis. Erumpit à primo satu hordeum die septimo: legumina quarto, vel cùm tardissimè septimo: faba à xv. ad xx. legumina in Aegypto tertio die. Ex hordeo alterum caput grani in radicem exit, alterum in herbam, quæ & prior floret. Radicem crassior pars grani fundit, tenuior florem. Cæteris seminibus eadem pars, & radicem & florem. Frumenta hyeme in herba sunt, verno tempore fastigiantur in stipulam, quæ sunt hyberni generis: at milium & panicum in culmum geniculatum & concauum, sesama verò in ferulaceum. Omnium satorum fructus, aut spicis continetur, vt tritici, hordei, munituręque vallo aristarum quadruplici: aut includitur siliquis, vt leguminum: aut vasculis, vt sesamæ, ac papaueris. Milium, ac panicum tantum pro in diuiso, & paruis auibus exposita sunt. Indefensa quippe membranis continentur. Panicum à paniculis dictum, cacumine languidè nutante, paulatim extenuato culmo penè in furculum, prædensis aceruatur granis, cùm longissima pedali obba. Milij comæ granum complexæ fimbriato capillo curuantur. Sunt & panico genera: Mammoso, è pano paruis racemato paniculis, & cacumine gemino. Quin & colore distinguuntur, candido, nigro, ruffo, etiam purpureo. Panis multifariè & è milio fit, è panico rarius. Sed nullum frumentum ponderosius est, aut quod coquendo magis crescat lx. pondo panis è modio reducunt, modiumque pultis ex tribus sextarijs madidis. Milium intra hos decem annos ex India in Italiam inuectum est nigrum colore, amplum grano, harundineum culmo. Adolescit ad pedes altitudine septem prægrandibus culmis: lobas vocant: omnium frugum fertilissimum. Ex vno grano terni sextarij gignuntur. Seri debet in humidis. Frumenta quædam in tertio geniculo spicam incipiunt concipere, quædam in quarto, sed etiamnum occultam. Geniculum autem sunt tritico quaterna, farri sena, hordeo octona. Sed non ante suprà dictum geniculorum numerum conceptus est spicæ: qui vt spem sui fecit, quatuor aut quinque tardissimè diebus florere incipiunt: totidémque aut paulo pluribus defloreſcunt: hordea verò cùm tardissimè septem. Varro quaternouenis diebus fruges absolui tradit, & mense nono meti. Fabæ in folia exeunt, ac deinde caulem emittunt, nullis distinctum internodiis. Reliqua legumina furculosa sunt. Ex his ramosa, cicer, eruum, lens. Quorundam caules sparguntur in terram, si non habeant adminiculum, vt pisorum. Quòd si non habuere, deteriora fiunt. Leguminum vnicaulis faba sola, vnus & lupinis: cæteris ramosus prætenui furculo: omnibus verò fistulosus. Folium quædam ab radice mittunt, quædam à cacumine. Frumentum & hordeum vtrunque, & quicquid in stipula est, in cacumine vnum folium habet. Sed hordeo scabra sunt, cæteris læuia. Multiplicia contrà fabæ, ciceri, piso. Frumentis folium harundinaceum, fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora eruiliæ & piso. Faseolis venosa, sesamæ & irioni sanguinea. Cadunt folia lupino tantum, & papaueri. Legumina diutius florent, & ex his eruum ac cicer, sed diutissimè fabæ xl. diebus. Non autem singuli scapi tandiu, quoniam alio desinente alius incipit: nec tota seges, sicut frumenti, pariter. Siliquantur verò omnia diuersis diebus, & ab ima primum parte, paulatim florescubeunte. Frumenta, cùm defloruere, crassescunt, maturanturque cum plurimùm diebus quadraginta: item faba: paucissimis cicer. Id enim à semente diebus xl. perficitur. Milium, & panicum, & sesama, & omnia æstiua, xl. diebus maturantur à flore, magna terræ cælique differentia. In Aegypto enim hordeum sexto à satu mense, frumenta septimo metuntur. In Hellade hordeum. In Peloponneso octauo, & frumenta etiamnum tardius. Grana in stipula crinito textu spicantur. In faba leguminibusque, alternis lateribus siliquantur. Fortiora ad hyemes frumenta, legumina in cibo. Tunicæ frumento plures. Hordeum maximè nudum, & arinca, sed præcipuè auena. Calamus altior frumento, quàm hordeo. Arista mordacior hordeo. In area exteruntur triticum, & siligo, & hordeum. Sic & seruntur pura, qualiter moliuntur, quia tosta non sunt. E diuerso far, milium, panicum purgari, nisi tosta, non possunt. Itaque hæc cum suis folliculis seruntur cruda. Et far in vaginulis suis seruant ad satus, atq; non torrent. Leuissimum ex his hordeum, rarò excedit xv. libras, & fabæ xxij. Ponderosius far, magisque etiamnum triticum. Far in Aegypto ex olyra conficitur. Tertium genus spicæ hoc ibi est. Galliæ quoque suum genus farris dedere: quod illhic brance vocant, apud nos sandalũ, nitidissimi grani. Et alia differentia est, quòd ferè quaternis libris plus reddit panis, quàm far aliud. Populum Romanum farre tantùm è frumento ccc. annis vsum, Verrius tradidit. Tritici genera plura, quæ fecere gentes. Italico nullum equidem comparauerim candore ac pondere, quo maximè discernitur: montanis modò comparetur Italiæ agris externum, in quo principatum tenuit Bœotia, deinde Sicilia, mox Africa. Tertium pondus erat Thracio Syrioque, deinde Aegypto, athletarum cum decreto, quorum capacitas iumentis similis, quem diximus ordinem fecerat. Græcia & Ponticum laudauit, quod in Italiam non peruenit. Ex omni eadem genere grani prætulit dracontiam, strangiam & Selenusium, argumento crassissimi calami: itaque pingui solo hæc genera assignabat. Leuissimum & maximè inane, seu tenuissimi calami, in humidis seri iubebat, quoniam multo egeret alimento. Hæ fuere sententiæ Alexandro Magno regnante, cùm clarissima fuit Græcia, atque in toto terrarum orbe potentissima: Ita tamen, vt ante mortem eius annis ferè cxlv. Sophlocles Poeta in fabula Triptolemo frumentum Italicum ante cuncta laudauerit, ad verbum translata sententia,

Et fortunatam Italiam frumento canere candido.

Quæ laus peculiaris hodiéq; Italico eſt. Quo magis admiror, poſteros Græcorum nullam mentionem huius feciſſe frumenti. Nunc ex his generibus quæ Romam inuehuntur, leuiſſimum eſt Gallicum, atq; è Cherſoneſo aduectum: quippe non excedunt in modium vicenas libras, ſi quis granum ipſum ponderet. Adiicit Sardum ſelibras, Alexandrinum & trientes: hoc & Siculi pondus. Bœoticum totam libram addit, Africum & dodrantes. In tranſpadana Italia ſcio vicenas quinas libras farris modios pendere: circa Cluſium & ſenas. Lex certa naturæ, vt in quocunq; genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat: ſicut optimum frumentum eſſe, quod in ſubactu congium aquæ capiat. Quibuſdam generibus per ſe pondus, ſicut Balearico: modio tritici panis pondo xxx. reddit. Quibuſdam in binis mixtis, vt Cyprio, & Alexandrino, xx. propè libras non excedentibus. Cyprium fuſcum eſt, panemq́ue nigrum facit: itaque miſcetur Alexandrinum candidum, reddunt-q́ue xxv. pondo. Thebaicum libras adiicit. Marina aqua ſubigi, quod plerique maritimis in locis faciunt occaſione lucrandi ſalis, inutiliſſimum. Non alia de cauſa opportuniora morbis corpora exiſtunt. Galliæ & Hiſpaniæ frumento in potum reſoluto, quibus diximus generibus, ſpuma ita concreta pro fermento vtuntur. Qua de cauſa leuior illis, quàm cæteris, panis eſt. Differentia, eſt & calami. Craſſior quippe melioris eſt generis. Plurimis tunicis Thracium triticum veſtitur, ob nimia frigora illi plagæ exquiſitum. Eadem cauſa & trimeſtria inuenit, detinentibus terras niuibus, quod tertio ferè à ſatu menſe & in reliquo orbe metitur. Totis hoc Alpibus notum, & hyemalibus prouinciis nullum hoc frumento lætius. Vnicalamum præterea, nec vſquàm capax: ſeriturq́ue non niſi tenui terra. Eſt & bimeſtre circa Thracium ſinum, quod quadrageſimo die, quàm ſatum eſt, maturescit: mirumq́ue, nulli frumento plus eſſe ponderis, & furfuribus carere. Vtitur eo & Sicilia & Achaia, montoſis vtraque partibus. Eubœa quoque circa Caryſtum. Intantum fallitur Columella, qui ne trimeſtris quidem proprium genus exiſtimauerit eſſe, cùm ſit antiquiſſimum. Græci trimenon vocant. Traduntin Bactris grana tantæ magnitudinis fieri, vt ſingula ſpicas noſtras æquent. Primum ex omnibus frumentis ſeritur hordeum. Dabimus & dies ſerendi cuique generi, natura ſingulorum expoſita. Hordeum Indis ſatiuum & ſylueſtre, ex quo panis apud eos præcipuus. Italici maximè quidem oryza gaudent, ex qua ptiſanam conficiunt, quam reliqui mortales ex hordeo. Oryzæ quidem folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis. Antiquiſſimum in cibis hordeum, ſicut Athenienſium ritu Menandro authore apparet, & gladiatorum cognomine, qui hordearii vocabantur. Polentam quoque Græci nonali-unde præferunt. Pluribus fit hæc modis: Græci perfuſum aqua hordeum ſiccant nocte vna, ac poſtero die frigunt, deinde molis frangunt. Sunt qui vehementius toſtum rurſus exigua aqua aſpergant, ſiccentq́ue prius, quàm molant. Alij verò virentibus ſpicis decuſſum hordeum recens purgant, madidúmq;, in pila tundunt, atque in corbibus eluunt, ac ſiccatum ſole rurſus tundunt, & purgatum molunt. Quocunque autem genere præparato, vicenis hordei libris, ternas ſeminis lini, & coriandri ſelibras, ſaliſq́ue acetabulo, torrentes ante omnia miſcent in mola. Qui diutius volunt ſeruare, cum polline ac furfuribus ſuis condunt nouis fictilibus. Italia ſine perfuſione toſtum in ſubtilem formam molit, ijſdem additis, atque etiam milio. Panem ex hordeo antiquis vſitatum vita damnauit, quadrupedúmque tradidit refectibus. Ptiſanæ inde vſus validiſſimus ſaluberrimuſq́ue, tantopere probatur. Vnum laudibus eius volumen dicauit Hippocrates, è clariſſimis medicinæ ſcientiæ. Ptiſanæ bonitas præcipua Vticenſi. In Aegypto verò ea eſt, quæ fit ex hordeo cui ſunt bini anguli. In Bætica & Africa genus, ex quo fiat, hordei, glabrum appellat Turannius. Idem olyram & oryzam eandem eſſe exiſtimat. Ptiſanæ conficiendæ vulgata ratio eſt. Simili modo ex tritici ſemine tragum fit, in Campania duntaxat & Aegypto. Amylum verò ex omni tritico ac ſiligine, ſed optimum è trimeſtri. Inuentio eius Chio inſulæ debetur: & hodie laudatiſſimum inde eſt, appellatum ab eo quòd ſine mola fiat. Proximum è trimeſtri quodam minimè ponderoſo tritico. Madeſcit dulci aqua, gneis vaſis, ita vt integatur, quinquies in die mutata. Melius ſi & noctu, ita vt miſceatur pariter molitum, prius quàm aceſcat. Linteo aut ſportis ſiccatum tegulæ infunditur illitæ fermento, atque ita in ſole denſatur. Poſt Chium maximè laudatur Creticum, mox Aegyptium. Probatur autem leuitate ac læuore, atque vt recens ſit, iam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina & ad medendum vtuntur. Mirumq́ue, in vſu iumentorum ignibus durato, ac poſtea molito, offiſq́ue humana manu demiſſis in aluum, maiores vires, toroſq́ue corporis fieri. Spicæ quædam binos ordines habent, quædam plures vſque ad ſenos. Grano ipſi aliquot differentiæ, longius, leuiuſq́ue, aut breuius, aut rotundius, candidius, nigrius, vel cui purpura eſt. Vltimo ad polentã, contra tempeſtates candido maxima infirmitas. Hordeum frugum omnium molliſſimum eſt: ſeri non vult, niſi in ſicca & ſoluta terra, ac niſi læta. Palea ex optimis: ſtramento verò nullum comparatur. Hordeum ex omni frumento minimè calamitoſum, quia tollitur antequam triticum occupet rubigo. Itaque ſapientes agricolæ triticum cibariis tantùm ſerunt. Hordeum ſarculo ſeri dicunt, propterea celerrimè redit, fertiliſſimumq́ue: quod in Hiſpaniæ Carthagine Aprili menſe collectum eſt, hoc ſeritur eodem menſe in Celtiberia, eodemq́; anno bis naſcitur. Rapitur omne à prima ſtatim maturitate feſtinantis, quàm cætera. Fragili enim ſtipula & tenuiſſima palea granum continetur. Meliorem etiam polentam fieri tradunt, ſi non excocta maturitate tollatur.

Non omnia frumenti genera vbique naſci, & de reliquis in Oriente generibus. CAP. VIII.

FRumenti genera non eadem vbique: neque vbi eadem ſunt, iiſdem nominibus. Vulgatiſſima far, quod adoreum veteres appellauere, ſiligo, triticum. Hæc plurimis terris communia. Arinca Galliarum propria, copioſa & Italiæ eſt. Aegypto autem ac Syriæ, Ciliciæq́ue & Aſiæ, ac Græciæ peculiares zea, olyra, tiphe. Aegyptus ſimilaginem conficit è tritico ſuo, nequaquàm Italicæ parem: Qui zea vtuntur, non habent far. Eſt & hæc Italiæ in Campania maximè, ſemenq́ue appellatur. Hoc habet nomen res præclara, vt mox docebimus: propter quam Homerus ζειδωρον ἄρουραν dixit: non vraliqui arbitrantur, quoniam vitam donaret. Amylum quoq; ex ea fit, priore craſſius. Hęc ſola differentia eſt. Ex omni genere duriſſimum far, & contra hyemes firmiſſimum. Patitur frigidiſſimos locos, & minus ſubactos vel æſtuoſos, ſitienteſq́ue. Primus antiquis Latio cibus, magno argumento in adoreæ donis, ſicuti diximus. Pulte autem, non pane, vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & pulmentaria hodieq́ue dicuntur. Et Ennius antiquiſſimus vates obſidionis famem experimens, offam eripuiſſe plorantibus liberis patres commemorat. Et hodie ſacra priſca atque natalium pultes fitilla conficiuntur: videturq́; tam pulsignota Græciæ fuiſſe, quàm Italiæ polenta. Tritici ſemine auidius nullum eſt, nec quod plus alimenti trahat. Siliginem propriè dixerim tritici delicias: candor eſt, & ſine virtute, & ſine pondere, conueniens humidis tractibus, quales Italiæ ſunt & Galliæ comatæ. Sed & trans Alpes in Allobrogum tantum Meninorumq́ue agro pertinax. in cæteris ibi partibus biennio in triticum tranſit. Remedium, vt grauiſſima quæque grana eius ſerantur.

De piſtorijs, & molitura, & farina. CAP. IX.

ESiligine lautiſſimus panis, piſtrinarumq́ue opera laudatiſſima. Præcellit in Italia, ſi Campana Piſis natæ miſceatur. Ruffior illa, at Piſana candidior, ponderoſior verò cretacea. Iuſtum eſt è grano Campanæ, quam vocant caſtratam, è modio redire ſextarios quatuor ſiliginis, vel è gregali ſine caſtratura ſextarios quinque, præterea floris ſemodium. Et cibarij, quod ſecundarium vocant, ſextarios quatuor: furfuris ſextarios totidem. E Piſana autem ſiliginis ſextarios quinque, cætera paria ſunt. Cluſina, Aretinaq́ue etiamnum ſextarios ſiliginis aſſumunt: in reliquis pares. Si verò pollinem facere libeat xvi. pondo panis redeunt, & cibarij tria, furfurumq́ue ſemodius. Molæ diſcrimine hoc conſtat. Nam quæ ſicca moluntur, plus farinæ reddunt: quæ ſalſa aqua ſparſa, candidiorem medullam: verùm plus retinent in furfure. Farinam à farre dictam nomine ipſo apparet. Siligineæ farinæ modius Gallicæ xxij libras panis Italicæ duabus tribúſue amplius in artopticio pane. Nam furnaceis binas adiiciunt libras in quocunque genere.

De ſimilagine, ſiligine, & alijs generibus, & de piſtura. CAP. X.

SImilago ex tritico fit laudatiſſima. Ex Africo iuſtum eſt è modiis redire ſemodios, & pollinis ſextarios quinque. Ita autem appellant in tritico, quod florem in ſiligine. Hoc ærariæ officinæ chartariæq́ue vtuntur. Prætereà ſecundarij ſextarios quatuor, furfurumq́ue tantundem. Panes verò è modio ſimilaginis cxxij. è floris modio cxvij. Pretium huic annona media in modios farinæ xl. aſſes. ſimilagini caſtratæ octonis aſſibus amplius, ſiligini caſtratæ duplum. Eſt & alia diſtinctio. Similago l. pollin autem xvij. pondo panis reddere viſa, tritici xxx. cum triente, & ſecundarij panis quinas ſelibras, totidem cibarij, & furfurum ſextarios ſex. Siligo nunquàm matureſcit pariter, nec vlla ſegetum minus dilationem patitur propter teneritatem, iis quæ maturuere, protinus granum dimittentibus. Sed minus, quàm cætera frumenta, in ſtipula periclitatur, quoniam ſemper rectam habet ſpicam: nec rorem continet, qui rubiginẽ faciat. Ex arinca dulciſſimus panis ipſa ſpiſſior, quàm far, & maior ſpica, eadem & ponderoſior. Rarò modius grani non xvi. libras implet. Exteritur in Græcia difficulter: ob id iumentis dari ab Homero dicta. Hæc enim eſt, quam olyram vocat. Eadem in Aegypto facilis fertiliſq́ue. Far ſine ariſta eſt, Item ſiligo, excepta quæ Laconica appellatur. Adiiciuntur his genera, bromos, ſiligo exceptitia, & tragos, externa omnia ab Oriente inuecta, oryzæ ſimilia. Tiphe & ipſa eiuſdem generis, ex qua fit in noſtro orbe oryza. Apud Græcos eſt zea. Traduntq́; eam ac tiphen, cùm ſunt degeneres, redire ad frumentum, ſi piſtæ ſerantur, nec protinus, ſed tertio anno. Tritico nihil eſt fertilius: hoc ei natura tribuit, quoniam eo maximè alat hominem: vt potè cùm è modio, ſi ſit aptum ſolum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquageni modij reddantur. Miſit ex eo loco Diuo Auguſto procurator eius ex vno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina, extantq́ue de ea re epiſtolæ. Miſit & Neroni ſimiliter cccxl. ſtipulas ex vno grano. Cum centeſimo quidem & Leontini Siciliæ campi fundunt, alijq́ue, & tota Bætica, & in primis Aegyptus. Fertiliſſima tritici genera, ramoſum, aut quod centigranum vocant. Inuentus eſt iam & ſcapus vnus centum fabis onuſtus. Aeſtiua frumenta diximus, ſeſamam, milium panicum. Seſama ab Indis venit: ex ea & oleum faciunt. Color eius candidus. Huic ſimile eſt in Aſia Græciaq́ue eryſimum: idemq́ue erat niſi pinguius eſſet, quod apud nos vocant irionem, medicaminibus annumerandum potius, quàm frugibus. Eiuſdem naturæ & horminum à Græcis dictum

dictum, sed cymino simile, seritur cum sesama: hoc & irione nullum animal vescitur virentibus. Pistura non omniū facilis: quippe & Hetruria spicam farris tosti pisente pilo præferrato, fistula serrata, & stella intus denticulata, vt nisi intenti pisant, concidantur grana, ferroque frangantur. Maior pars Italiæ ruido vtitur pilo, rotis etiam quas aqua verset obiter, & molat. De ipsa ratione pisendi Magonis proponetur sententia. Triticum ante perfundi aqua multa iubet, postea eualli, deinde sole siccatum pilo repeti. Simili modo hordeum. Huius sextarios xx. spargi duobus sextariis aquæ. Lentem torrere prius, deinde cum furfuribus leuiter pisi. Aut additò in sextarios xx. lateris crudi frusto, & harenæ semodio. Eruiliam iisdem modis, quibus lentem. Sesamam in calida maceratam exporrigi, deinde confricari, frigidæ immergi, vt paleę fluctuent, iterumq; exporrigi in sole super lintea. Quod nisi festinatò peragatur, lurido colore mucescere. Et ipsa autem, quę eualluntur, variam pisturarum rationem habent. Acus vocatur, cùm per se pisitur spica tantùm aurificum ad vsus. Si verò in arcaeritur cum stipula, palea, vt maiore in terrarum parte ad pabula iumentorum. Milij, & panici, & sesamæ purgamenta, appludam vocant, alibi aliis nominibus. Milio Campania præcipuè gaudet, pultémque candidam exeo facit. Fit & panis prædulcis. Sarmatarum quoq; gentes hac maximè pulte aluntur, & cruda etiam farina, equino lacte vel sanguine è cruris venis admixto. Aethiopes non aliam frugem, quàm milii hordeique, nouere. Panico Galliæ quædam, præcipuè Aquitania vtitur. Sed & circumpadana Italia addita faba, sine qua nihil conficiunt. Ponticæ gentes nullum panico præferunt cibum. Cæterò æstiua frumenta riguis magis etiam, quàm imbribus, gaudent. Milium & panicum aquis minimè, cùm in folia exeunt. Vetant inter vites arboréue frugiferas seri, terram emacrari hoc satu existimantes.

De fermentis, & panis faciendi ratio, & genera, & quando primùm pistores Romæ, & de cribris, & alica. CAP. XI.

Milij præcipuus ad fermenta vsus, è musto subacti in annuum tempus. Simile fit ex triticii ipsius furfuribus minutis & optimis, è musto albo triduo maturato subactis, ac sole siccatis. Indepta stillos in pane faciendo dilutos, cum similagine seminis feruefaciunt, atque ita farinæ miscent, ficoptimum panem fieri arbitrantes. Græci in binos semodios farinæ satis esse besses fermenti constituere. Et hæc quidem genera vindemiis tantùm fiunt. Quo libeat verò tempore, ex aqua hordeobilibres offæ feruenti foco, vel fictili patina torrentur cinere & carbone, vsque dum rubeant. Postea operiuntur in vasis, donec acescant: hinc fermentum diluitur. Cùm fieret autem panis hordeaceus, eruiliæ aut cicerculę farina ei præfermentabatur: iustumque erat, duæ libræ in quinque semodios. Nunc fermentum fit ex ipsa farina quæ subigitur, prius quàm addatur sal, ad pultis modum decocta, & relicta, donec acescat. Vulgò verò nec fufferuefaciunt, sed tantum pridie asseruata materia vtuntur. Palamque natura est acore fermentari: sicut & validiora esse corpora, quæ fermentato pane alantur: quippe cum apud veteres ponderosissimo cuique tritico, præcipua salubritas perhibita sit. Panis ipsius varia genera persequi superuacuum videtur: aliâs ab obsoniis appellati, vt ostreatij: aliâs à deliciis, vt artolagani: aliàs à festinatione, vt speustici: nec non à coquendi ratione, vt furnacei, vel artoptitij, aut in clibanis cocti: non pridem etiam è Parthis inuecto, quem aquaticū vocant, quoniā aqua trahitur, tenuem & spongiosa inanitate, alij Parthicum. Summa laus, siliginis bonitate & cribri tenuitate constat. Quidam & ouis aut lacte subigunt. Butyro verò gentes etiam pacatæ, ad operis pistorij genera transcunte cura. Durat suа Piceno in panis inuentione gratia, ex alicæ materia. Eum nouem diebus macerant: decimo ad speciem tractæ subigunt vuæ passæ succo: posteà in furnis, ollis inditum, quæ rumpantur ibi, torrent. Neque est ex eo cibus, nisi madefacto: quod fit lacte maximè mulso. Pistores Romæ non fuerunt ad Persicum vsque bellum, annis ab vrbe condita super Dlxxx. Ipsi panem faciebant Quirites: mulierumque id opus erat, sicut etiam nunc in plurimis gentium. Artoptam Plautus appellat in fabula, quam Aululariam scripsit: magna ob id concertatione eruditorum, an is versus Poetæ sit illius: certumque fit, Atteij Capitonis sententia tostum panem lautioribus coquere solitos: pistoresque tantùm eos, qui far pinsebant, nominatos. Nec cocos vero habebant in seruitiis, eosque ex macello conducebant. Cribrorum genera Galli è setis equorum inuenere, Hispani è lino excussoria & pollinaria, Aegyptus è papyro atque iunco. Sed inter prima dicatur & alicæ ratio, præstantissimæ saluberrimęque, quæ palma frugum indubitanter Italiam contingit. Fit sine dubio & in Aegypto, sed admodum spernenda. In Italia verò pluribus locis, sicut Veronensi Pisanoq; agro, in Campania tamē laudatissima. Campus est subiacens montibus nimbosis toris quidem xl. M. passuum planitie. Terra eius (vt protinus soli natura dicatur) puluerea summa, inferior bibula, & pumicis vice fistulans: montium quoque culpa in bonum cedit. Crebos enim imbres percolat atque transmittit: nec diui aut madere voluit propter facilitatem culturæ. Eadem acceptum humorem nullis fontibus reddit, sed temperat, & concoquens intra se vice succi continet. Seritur toto anno, panico semel, bis farre. Et tamen vere segetes, quæ, interquieuere, fundunt rosam odoratiorē satiua: adeò terra non cessat parere. Vnde vulgò dictum, Plus apud Campanos vnguenti, quàm apud cæteros olei fieri. Quantum autem vniuersas terras campus Campanus antecedit, tantùm ipsum pars eius, quæ Laboriæ vocantur, quem Philegræum Græci appellant. Finiuntur Laboriæ via ab vtroque latere Consulari, quæ à Puteolis, & quæ à Cumis Capuam ducit. Alica fitrè Zea, quam semen appellauimus. Tunditur granum eius in pila lignea: nam lapidis duritia conteritur. Nobilius, vt notum est, pilo vinctorum pœnali opera. Primori inest pyxis ferrea: excussis inde tunicis, iterum iisdem armamentis nudata conciditur medulla. Ita fiunt alicæ tria genera, minimum, ac secundarium: grandissimum verò aphærema appellant. Nondum habent candorem suum quo præcellunt, iam tamen Alexandrinæ præferuntur. Posteà (mirum dictu) admiscetur creta, quæ transit in corpus, coloremque & teneritatem affert. Inuenitur hæc inter Puteolos & Neapolim in colle Leucogæo appellato. Extatque Diui Augusti decretum, quo annua vicena millia Neapolitanis pro eo numerari iussit è fisco suo, coloniam deducens Capuam. Adiecitque causam aferendi, quoniam negassent Campani alicam confici sine eo metallo posse. In eodem reperitur & sulphur: emicantque fontes Oraxi oculorum claritati, & vulnerum medicinæ, dentiumque firmitati. Alica adulterina fit maximè quidem è zea, quæ in Africa degenerat. Latiores eius spicæ, nigriores que, & breui stipula. Pisunt cum harena, & sic quoque difficulter deterunt vtriculos, fitque dimidia nudi mensura. Posteaque gypsi pars quarta inspargitur, atque vt cohæsit, farinario cribro subcernunt. Quæ in eo remansit, exceptitia appellatur, & grandissima est. Rursus quæ transit, arctiore cernitur, & secundaria vocatur. Item cribraria, quæ simili modo in tertio remansit cribro angustissimo, & tantùm harenas transmittente. Alia ratio vbiq; adulterandi: Ex tritico candidissima & grandissima eligunt grana, ac semicocta in ollis, posteà arefaciunt Sole ad initium, rursusque leuiter aspersa molis frangunt. Ex zea pulchrius, quàm ex tritico, fit granum, quamuis id alicæ vitium sit. Candorem autem ei pro creta lactis incocti mistura confert.

De leguminibus. CAP. XII.

Sequitur natura leguminum, inter quæ maximus honos fabæ: quippe ex qua tentatus sit etiam panis. Lomentum appellatur farina ea, aggrauaturque pondus illa ex omni legumine. Iam verò & pabulo venalis. Fabæ multiplex vsus omnium quadrupedum generi, præcipuè homini. Frumento etiam miscetur apud pleraſque gentes, & maximè panico solida, ac delicatius fracta. Quin & prisco ritu fabacia suæ religionis Diis in sacro est, prævalens pulmentari cibo, & hebetare sensus existimata, insomnia quoque facere. Ob hæc Pythagorica sententia damnata: vt alij tradidere: quoniam mortuorum animæ sint in ea. Qua de causa parentando vtique assumitur. Varro & ob hæc Flaminem ea non vesci tradit, & quoniam in flore eius literæ lugubres reperiantur. In eadem peculiaris religio. Nanque fabam vtique è frugibus referre mos est auspicij causa, quę ideo refrina appellatur. Et auctionibus eam adhiberi lucrosum putant. Sola certè frugum etiam exesa repletur crescente Luna. Aqua marina, aliáve salsa non percoquitur. Seritur ante Vergiliarum occasum leguminū prima vt antecedat hyemem. Virgilius eam per ver seri iubet, circumpadanæ Italiæ ritu. Sed maior pars malunt fabalia maturæ sationis, quàm trimestrem fructum eius. Nanque siliquæ caulesque gratissimo sunt pabulo pecori. Aquas in flore maximè concupiscit: cùm verò defloruit, exiguas desiderat. Solum, in quo sata est, lætificat stercoris vice. Ideò circa Macedoniam Thessaliamq;, cùm florere incepit, vertunt arua. Nascitur & sua sponte plerisq; in locis, sicut septentrionalis Oceani insulis, quas ob id nostri Fabarias appellant. Item in Mauritania sylvestris passim, sed prædura, & quæ percoqui non possit. Nascitur & in Aegypto spinoso caule: qua de causa crocodili oculis timentes refugiunt. Longitudo scapo quatuor cubitorum est, amplissima crassitudo. Nec genicula habet mollicalamo. Simile caput papaueri, colore roseo. In eo fabæ non supra tricenas: folia ampla: fructus ipse amarus & odore: sed radix perquàm lauta incolarum cibis, cruda, & omnino decocta, harundinum radicibus similis. Nascitur & in Syria, Ciliciaque, & in Torone Chalcidis lacu. Ex leguminibus autem Nouembri seruntur lens, & in Græcia pisum. Lens amat solum tenue magis, quàm pingue, cælum vtiq; siccum. Duo genera eius in Aegypto, alterum rotundius nigriúsq;, alterum sua figura. Vnde vario vsu translatum est in lenticulas nomen. Inuenio apud authores, æquanimitatem fieri vescentibus ea. Pisum in apricis seri debet, frigorum impatientissimum. Ideo in Italia & in austeriore cælo non nisi verno tempore, terra facili ac soluta. Ciceris natura est gigni cum salsilagine: ideo solum vrit. Nec nisi madefactum pridie, seri debet. Differentiæ plures, magnitudine, figura, colore, sapore. Est enim arietino capiti simile, vnde ita appellatur, album nigrumque. Est & columbinum, quod alij Venerium vocant, candidum, rotundum, leue, arietino minus, quod religio peruigiliis adhibet. Est & cicercula minuti ciceris, inæqualis anguloſi, veluti pisum. Dulcissimū autem id, quod eruo simillimum: firmiusque quod nigrum & rufum, quàm quod album. Siliquæ rotundæ ciceri, cæteris leguminum longæ, & ad figuram seminis latæ: piso cylindraceæ. Faseolorū cum ipsis manduntur granis. Serere eos qua velis terra licet ab Idibus Octobr. in Calend. Nouembris. Legumina, cùm matureſcere cœperint, rapienda sunt, quoniam citò exiliunt, latentque cùm decidêre, sicut & lupinum.

De rapis, & napis Amiterninis. CAP. XIII.

Quanquàm priùs de rapis dixisse conueniat. In transcursu ea attigere nostri, paulò diligentius Græci, & ipsi tamen inter hortensia: si iustus ordo fiat, à frumento protinus aut certè faba dicendis,

cendis, quando alij vſus præſtantior ab his non eſt. Ante omnia nanque cunctis animalibus naſcun-
tur, nec in nouiſſimis ſatiant ruris alitum quoque genera, magisque ſi decoquantur aqua. Quadru-
pedes & fronde eorum gaudent. Et homini non minor rapaciorum ſuis horis gratia, quàm cyma-
rum: flaccidorum quoque, & in horreis enecatorum, vel maior quàm virentium. Ipſa verò durant
& in ſua terra ſeruata: & poſteà paſſa, penèad alium prouentum, famemque ſentiri prohibent. A
vino atque meſſe tertius hic Tranſpadanis fructus. Terram non morosè eligit, penè vbi nihil aliud
ſeri poſſit. Nebulis & pruinis ac frigore vltro aluntur amplitudine admirabili. Vidi xl. libras ex-
cedentia. In cibis quidem noſtris pluribus modis commendantur: durantque ad alia, ſinapis acri-
monia domita, etiam coloribus picta præter ſuum ſex aliis, purpureo quoque: neque aliud in cibis
tingi decet. Genera eorum Græci duo prima fecere, macſulum fœmininumq;, & ea ſerendi mo-
do ex eodem ſemine. Denſiore enim ſatu maſculeſcere, item in terra difficili. Semen præſtantius,
quo ſubtilius. Species verò omnium tres. Aut enim in latitudinem fundi, aut in rotunditatem glo
bari. Tertiam ſpeciem ſylueſtrem appellauere, in longitudinem radice procurrente, rhaphani ſi-
militudine, & folio angulo ſcabroque, ſucco acri: qui circa meſſem exceptus oculos purget, medea-
turque caligini admiſto lacte mulierum. Frigore dulciora fieri exiſtimantur, & grandiora: repore
in folia exeunt. Palma in Nurſino agro naſcentibus. Taxatio in libras ſeſtertij ſinguli, & in penu-
ria bini. Proxima in Algido natis. Napi verò Amiternini, quorum eadem ferè natura, gaudent æque
frigidis. Seruntur & ante Calend. Martias in iugero ſextarij quatuor. Diligentiores quinto ſulco
napum ſeri iubent, rapa quarto, vtrunque ſtercorato. Rapa lætiora fieri, ſi cum palea ſeminentur.
Serere nudum volunt, precantem ſibi & vicinis ſerere ſe. Satus vtrique generi iuſtus, inter duorum
numinum dies feſtos, Neptuni atque Vulcani. Feruntque ſubtili obſeruatione, quota Luna præce-
dente hyeme nix prima ceciderit, ſi totidem luminum die intra prædictum temporis ſpatium ſeran-
tur, mirè prouenire. Seruntur & vere in calidis atque humidis.

De Lupino. CAP. XIIII.

LVpino eſt vſus proximus, cùm ſit & homini, & quadrupedum generi vngulas habenti, commu-
nis. Remedium eius, ne metentes fugiat exiliendo, vt ab imbre tollatur. Nec vllius, quæ ſeruntur, natura aſſenſu terræ mirabilior eſt. Primum omniũ cum Sole quotidie circumagitur, horasq; agricolis etiam nubilo demonſtrat. Ter præterea floret. Terram amat, terraque operiri non vult. Et vnum hoc ſeritur non arato. Quærit maximè fabuloſa, & ſicca, atque etiam harenoſa. Coli vti-
que non vult. Tellurem adeò amat, vt quamuis fruteto ſo ſolo coniectum inter folia vepréſque, ad terram tamen radice perueniat. Pingueſcere hoc ſatu arua vineasque diximus. Itaque adeò non eget fimo, vt optimi vicem repreſentent. Nihilq; aliud nullo impendio conſtat, vt quod ne ſerendi quidem gratia opus ſit afferre. Protinus ſeritur ex aruo: ac ne ſpargi quidem poſtulat decidens ſponte. Primumque omnium ſeritur, nouiſſimum tollitur: vtrunque Septembri ferè menſe, quia ſi nõ anteceſſit hyemem, frigoribus obnoxium eſt. Impunè prætereà iacet, vel derelictum etiam, ſi non protinus ſecuti obruant imbres, ab omnibus animalibus amaritudine ſua tutum. Plerunq; tamen leui ſulco integunt. Ex denſiore terra rubricam maximè amat. Ad hanc alendam poſt tertium flo-
rem verti debet, in fabulo poſt ſecundum. Cretoſa tantùm limoſaque odit, & in iis non prouenit. Maceratum calida aqua homini quoque in cibo eſt. Nam bouem vnum modij ſinguli ſatiant, vali-
dumque præſtant: quando etiam impoſitum puerorum ventribus, pro remedio eſt. Condi in fumo maximè conuenit, quoniam in humido vermiculi vmbilicum eius in ſterilitatem caſtrant. Si depa-
ſtum ſit in fronde, inarari protinus ſolum opus eſt.

De vicia, & eruo. CAP. XV.

ET vicia pingueſcunt arua, nec ipſa agricolis operoſa: vno ſulco ſata, non ſarritur, non ſtercora-
tur, nec aliud quàm deoccatur. Stationis eius tria tempora: Circa occaſum Arcturi, vt Decem-
bri menſe paſcat, tunc optimè ſeritur in ſemen. Aequè nanque fert depaſta. Secunda ſatio menſe Ia-
nuario eſt: nouiſſima Martio, tum ad frondem vtiliſſima. Siccitatem ex omnibus, quæ ſeruntur, ma-
ximè amat: non aſpernatur etiã vmbroſa. Ex ſemine eius, ſi lecta matura eſt, palea cæteris præfertur.
Vitibus præripit ſuccum: langueſcuntque, ſi in arbuſto ſeratur. Nec erui operoſa cura eſt. Hoc am-
plius, quàm vicia, runcatur, & ipſum medicaminis vim obtinens. Quippe per eruum Diuum Au-
guſtum curatum, epiſtolis ipſius memoria extat. Sufficiunt ſingulis boum iugis modij quini ſa-
ti. Martio menſe ſatum, noxium eſſe bubus aiunt, item autumno grauedinoſum; innoxium au-
tem fieri primo vere ſatum.

De fœnu Græco, & farragine, & de ocymo, & medica, & cytiſo. CAP. XVI.

ET ſilicia, hoc eſt fœnum Græcum, ſcarificatione ſeritur, non altiore quatuor digitorum ſul-
co: quantoque peius tractatur, tanto prouenit melius. Rarum dictu, eſſe aliquid cui proſit
negligentia. Id autem quod ſecale atque farrago appellatur, occari tantùm deſiderat. Secale
Taurini ſub Alpibus aſiam vocant, deterrimum, & tantùm ad arcendam famem vtile: fœcunda,
ſed

ſed gracili ſtipula, nigritia triſte, ſed pondere præcipuum. Admiſcetur huic far, vt mitiget amaritu-
dinem eius: & tamen ſic quoque ingratiſſimum ventri eſt. Naſcitur qualicunque ſolo cum centeſi-
mo grano: ipſumque pro lætamine eſt. Farrago ex recrementis farris prædenſa ſeritur, admiſta ali-
quando & vicia. Eadem in Africa fit ex hordeo. Omnia hæc pabularia: degeneransque ex legumi-
nibus quæ vocatur cracca: in tantum columbis grata, vt paſtas ea, negent fugitiuas illius loci fieri.
Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum vocat, quo ſiſtebant aluum bubus. Id erat è
pabulis, ſegete viridi deſecta, antequam gelaret. Sura Manlius id aliter interpretatur, & tradit fabæ
modios decem, viciæ duos, tantundem eruiliæ in iugero autumno miſceri & ſeri ſolitum. Melius
& auena Græca, cui non cadit ſemen, admiſta. Hoc vocitatum ocymum, boumque cauſa ſeri ſoli-
tum. Varro appellatum à celeritate proueniendi, è Græco quod ὠκὺς dicunt. Medica externa
etiam Græciæ, vt à Medis aduecta per bella Perſarum, quæ Darius intulit: ſed vel in primis dicenda.
Tanta dos eius eſt, cùm vno ſatu amplius quàm tricenis annis duret. Similis eſt trifolio, caule fo-
liisque geniculata: quicquid in caule aſſurgit, folia contrahuntur. Vnum de ea & cytiſo volumen
Amphilochus fecit confuſim. Solum, in quo ſeratur, elapidatum purgatumque ſubigitur autu-
mno: mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertium, quinis diebus interpoſitis, & fimo
addito. Poſcit autem ſiccum ſuccoſumque, vel riguum. Ita præparato ſeritur menſe Maio, aliàs prui-
nis obnoxia. Opus eſt denſitate ſeminis omnia occupari, interna ſcentesque herbas excludi. Id præ-
ſtant in iugera modia vicena. Cauendum ne adurat, terraque protinus integi debet. Si ſit humidum
ſolum herboſumve, vincitur, & deſciſcit in pratum. Ideo protinus altitudine vnciali herbis omni-
bus liberãda eſt manu potius, quàm ſarculo. Secatur incipiens florere, & quoties refloruit. Id ſexies
euenit per annos, cùm minimum quater. In ſemen matureſcere prohibenda eſt, quia pabulum vti-
lius eſt vſque ad trimatum. Verno ſeri debet, liberarique cæteris herbis: ad trimatum marris ad ſo-
lum radi. Ita reliquæ herbæ intereunt ſine ipſius damno, propter altitudinem radicum. Si euice-
rint herbæ, remedium vnicum eſt aratio, ſæpius vertendo, donec omnes aliæ radices intereant. Da-
ri non ad ſatietatem debet, ne deplere ſanguinem neceſſe ſit. Et viridis vtilior eſt. Areſcit ſurculosè,
ac poſtremò in puluerem inutilem extenuatur. De cytiſo, cui & ipſi principatus datur in pabulis, af-
fatim diximus inter frutices. Et nunc frugum omnium natura peragenda eſt: cuius in parte de vitiis
quoque dicatur.

De vitijs frugum, & remedijs, quid in quoq; terrà debeat ſeri. CAP. XVII.

PRimum omnium frumenti vitium auena eſt: & hordeum in eam degenerat: ſicut ipſa frumenti
ſit inſtar: quippe cùm Germaniæ populi ſerant eam, neque alia pulte viuant. Soli maximè cæ-
lique humore hoc euenit vitium. Sequentem cauſam habet imbecillitas ſeminis, cùm diutius re-
tentum eſt terra, priùs quàm erumpat. Eadem eſt ratio, ſi carioſum fuit cùm ſereretur. Prima autem
ſtatim eruptione agnoſcitur: ex quo apparet in radice eſſe cauſam. Eſt & aliud ex vicino auenæ vitiũ,
cùm amplitudine inchoata granum, ſed nondum matura, priùs quàm roboretur corpus, afflatu no-
xio caſſum & inane in ſpica euaneſcit quodam abortiuo. Venti autem tribus temporibus nocent
frumento & hordeo: in flore, aut protinus cùm defloruere, vel matureſcere incipientibus. Tum
enim exinaniunt grana: prioribus cauſis naſci prohibent. Nocet & Sol creberè nube. Naſcuntur &
vermiculi in radice, cùm ſementem imbribus ſecutis, incluſerit repentinus calor humorẽ. Gignun-
tur & in grano, cùm ſpicæ pluuiis calor inferueſcit. Eſt & cantharis dictus ſcarabæus paruus, frumẽ-
ta erodens. Omnia ea animalia cum cibo deficiunt. Oleum, pix, adeps, contraria ſeminibus: cauen-
dumque ne contacta eis ſerantur. Imber in herba vtilis tantùm: florentibus autem frumento & hor
deo nocet, leguminibus innocuus, præterquàm ciceri. Matureſcentia frumenta imbre læduntur, &
hordeum magis. Naſcitur & herba alba, panico ſimilis, occupans arua, pecori quoque mortifera.
Nam lolium & tribulos, & carduos, lappasque, non magis quàm rubos, inter frugum morbos po-
tius, quàm inter ipſius terræ peſtes numerauerim. Cæleſte frugum vinearumque malum, nullo mi-
nus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu, conuallibusque, ac perflatum non
habentibus. E diuerſo carent ea ventoſa & excelſa. Inter vitia ſegetum & luxuria eſt, cùm onerata
fertilitate procumbunt. Commune antem omnium ſatorum vitium vrica, etiam ciceris, cùm ſalſi-
laginem eius abluendo imber dulcius id facit. Eſt herba, quæ cicer enecat & eruum, circunligando
ſe: vocatur orobanche: Triticum ſimili modo æra: Hordeum feſtuca, quæ vocatur ægilops: Lentem
herba ſecuridaca, quam Græci à ſimilitudine pelecinon vocant. Et hæ quidem complexu necant.
Circa Philippos ateram non nominant in pingui ſolo herbam, qua faba necatur: terram non, qua in
macro, cùm vdam quidam ventus afflauit. Aeræ granum minimum eſt in cortice aculeato. Cùm
eſt in pane, celerrimè vertigines facit: aiuntque in Aſia & Græcia balneatores, cùm velint turbam
pellere, carbonibus id ſemen iniicere. Naſcitur & phalangion in eruo, beſtiola aranei generis, ſi
hyems aquoſa ſit. Limaces naſcuntur in vicia: & aliquando è terra cochleæ minutæ, mirum in mo-
dum erodentes eam. Et morbi quidem ferè hi ſunt. Remedia eorum, quæcunq; pertinent ad her-
bas, in ſarculo, & cùm ſemen iactatur, cinere. Quæ verò in ſemine & circa radicem conſiſtunt, præ-

cedente cura cauentur. Vina antè semina perfusa, minus ægrotare existimant. Virgilius nitro & amurca perfundi iubet fabam; sic etiam grandescere promittit. Quidam verò, si triduo ante satum vrina & aqua maceretur, præcipuè adolescere putant. Ter quidem sarritam modium fractæ è modio solidæ reddere. Reliqua semina cupressi foliis tusis si misceantur, non esse vermiculis obnoxia, nec si interlunio serantur. Multi ad milij remedia, rubetam noctu aruo circunferri iubent, priusquàm sarriatur, defodique in medio incluſam vase fictili; ita nec passerem, nec vermem nocere: id cruendam priùs quàm metatur, alioqui armarum fieri. Quin & armo talpæ cõtacta semina vberiora esse. Democritus succo herbæ, quæ appellatur aizoon, in tegulis nascens tabulisve, Latinè verò sedum aut digitellum, medicata seri iubet omnia semina. Vulgò verò, si dulcedo noceat, & vermes radicibus inhærcant, remedium est, amurca pura, ac sine sale spargere, deinde sarrire. Si in articulum seges ire cœperit, runcare, ne herbæ vincant. Pestem à milio atque panico sturnorum passerúmve agmina scio abigi herba, cuius nomen ignotum est, in quatuor angulis segetis defossa: mirum dictu, vt omnino nulla auis intret. Mures abiguntur cinere mustelæ, vel felis diluto, & semine sparso, vel decoctarum aqua. Sed redolet virus animalium eorum etiam in pane. Ob id felle bubulo semina attingi vtilius putant. Rubigo quidam, maxima segetum pestis, lauri ramis in aruo defixis, transit in eum folia exaruis. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in herba duntaxat: & depastæ quidem, vel sæpius, nullam in spica iniuriam sentiunt. Retonsarum etiam semel, omnino certũ est, granũ longius fieri, sed inane cassumq́; ac fatum non nasci. Babylone tamen bis secãt, tertio depascunt: alioquin folia tantùm fierent. Sic quoque cum quinquagesimo fœnore messes reddit † exilitas soli: verùm diligentioribus cum centesimo quinquagesimo. Neque est cura difficilis, quàm diutissimè aqua rigandi, vt prepinguis & densa vbertas diluatur. Limum autem nõ inuehunt Euphrates Tigrisq́;, sicut in Aegypto Nilus. Nec terra ipsa herbas gignit. Vbertatis tamen tãtæ sunt, vt sequente anno sponte restibilis fiat seges, impressis vestigio seminibus: quæ tanta soli differentia admonet terræ genera in fruges describere. Igitur Catonis hæc sententia est: In agro crasso & laxo frumentum seri. † Si verò hebulosus sit idem, rhaphanum: milium panicum in frigido & aquoso prius serendum, posteà in calido. In solo autem rubricoso, vel pullo, vel harenoso, si non sit aquosum, lupinum. In creta & rubrica, & aquosiore agro adoreum. In sicco & non herboso, nec vmbroso, triticum: In solido valido fabam. Viciam verò quàm minimè in aquoso herbidoq́;. Siliginem & triticum in loco aperto editoq́;, qui Solẽ quàm diutissimè torreatur. Lentem in fructectoso & rubricoso, qui non sit herbidus. Hordeum in nouali, & in aruo, quod restibile possit fieri: trimestre, vbi sementem maturam facere non possit, & cuius crassitudo sit restibilis. Subtilis & illa sententia. Serenda ea in tenuiore terra, quæ non multo indigent succo, vt cytisus & cicer, exceptis leguminibus quæ vellũtur è terra, non subsecantur. Vnde & legumina appellata, quia ita leguntur. In pingui autem, quæ cibi sunt maioris, vt olus, triticum, siligo, linum. Sic ergo renue solum hordeo dabitur. minus enim alimenti radix poscit: leuior terra densiorq́; tritico. In loco humili far adoreum, potius quàm triticum, seretur: temperato & triticum & hordeum. Colles robustius, sed minus, reddit triticum. Far & siligo, & cretosum & vliginosum solum sortiuntur.

† *Budæus legit, Felicitas soli. ex Theophrasto lib. 8. de Plantis.*

† *Præposterа verborum interpunctio sensum hic prorsus perturbat, hoc modo restituendũ: Si verò nebulosus sit idem, rhaphanũ, miliũ, panicũ. In frigido & aquoso prius serendum, posteà in calido. Vide Catonem de Re. rust. ca. 6. & 34. vnde hæc sunt desumpta.*

De prodigijs frugum, & arandi disciplina, & vomerum generibus. CAP. XVIII.

ET frugibus ostentum semel (quod equidem inuenerim) accidit, P. Aelio, Cn. Cornelio Coss. quo anno superatus est Annibal. In arboribus enim tum nata produntur frumenta. Et quoniam de frugum terræque generibus abundè diximus, nunc de arandi ratione dicemus, ante omnia Aegypti facilitate commemorata. Nilus ibi coloni vice fungens, euagari incipit, vt diximus, à solstitio aut noua Luna, ac primò lentè, deinde vehementius, quàm diu in Leone sol est. Mox pigrescit in Virginem transgresso, atque in Libra residet. Si duodecim cubita non excessit, fames certa est. Nec minus, si xvj. exuperauit. Tanto enim tardius decedit, quanto abundantius creuit, & sementem accet. Vulgò credebatur, ab eius decessu serere solitos, mox sues impellere vestigiis semina deprimentes in madido solo: & credo antiquitus factitatum. Nunc quoque non multo grauiore opera: sed tamen inarari certũ est abiecta prius semina in limo digressi amnis, hoc est, Nouembri mense incipiente: posteà pauci runcant, quod botanismon vocant. Reliqua pars non nisi cum falce arua visit paulo ante Calend. Aprilis. Peragitur autem messis Maio, stipula nunquam cubitali. Quippe sabulum subest, granumque limo tantùm continetur. Excellentius Thebaidis regioni frumentum, quoniam palustris Aegyptus. Similis ratio, sed felicitas maior Babyloni ac Seleuciæ, Euphrate aut Tigri restagnantibus, quoniam rigandi modus ibi manu temperatur. Syria quoque renui sulco arat, cùm multifariam in Italia octoni boues ad singulos vomeres anhelent. In omni quidem parte culturæ, sed in hac quidem maximè valet oraculum illud, Quid quæque regio patiatur. Vomerum plura genera: Culter vocatur, prædensam, prius quàm proscindatur, terram secans, futurisq́; sulcis vestigia præscribens incisuris, quas resupinus in arando mordeat vomer. Alterũ genus est vulgare, rostrati vectis. Tertiũ in solo facili, nec toto porrectum dentali, sed exigua cuspide in rostro. Latior hæc quarto generi, sed exactior in mucronem fastigiata, eodemq́; gladio scindens solũ, & acie latentium radices herbarũ secans: id non pridem inuentũ in Rhætia, Galliæ duas addiderunt tali rotulas, quod

Vide Catonem de Re. rust. ca. 6. & 34. vnde hæc sunt desumpta.

quod genus vocant planarati. Cuspis effigiem palæ habet. Seruntita non nisi culta terra, & ferè nouna. Latitudo vomeris cespites versat. Semen protinus iniiciunt, cratésque dentatas super trahunt. Nec sarrienda sunt hoc modo sata: sed procellis binis terniſque sic arant. Vno boum iugo censeri an no facilis soli quadragena iugera, difficilis tricena, iustum est.

De temporibus arandi, & iunctione boum. CAP. XIX.

IN arando magnopere seruandum est Catonis oraculum: Quid est primum? Agrum bene colere. Quid secundum? Bene arare. Quid tertium? Stercorare. Suleo vario ne ares. Tempestiuè ares. Tepidioribus locis à bruma proscindi arua, oportet, frigidioribus ab æquinoctio verno. Et maturius sicca regione, quàm humida. Maturius densa terra, quàm soluta, pingui quàm macra. Vbi siccæ & graues æstates, terra cretosa aut gracilis, vtilius inter solstitium & autumni æquinoctium aratur. Vbi leues æstus, frequentes imbres, pingue herbosumque solum, ibi melius caloribus. Altum & graue solum etiam hyeme moueri placet: tenue valde & aridum, paulo ante sationis tempus. Sunt & hic suæ leges. Lutosam terram ne tangito. Vi omni arato: prius quàm ares, proscindito. Hoc vtilitatem habet, quòd inuerso cespite herbarum radices necantur. Quidam vtique ab æquinoctio verno proscindi volunt. Quod vere semel aratum est, à temporis argumento veruactum vocatur. Hoc in nouali atque requieto necessarium est. Nouale est, quod alternis annis seritur. Araturos boues quàm arctissimè iungi oportet, vt capitibus sublatis arent: sic minimè colla contundunt. Si interarbores vitésque aretur, fiscellis capistrari, ne germinum tenera præcerpant. Securiculam insitiam pendere, qua intercidantur radices. Hoc melius, quàm conuelli aratro, bouesque luctari. In arando versum peragi, nec striare in actu sæptus. Iustum est proscindi sulco dodrantali iugerum vno die, iterari sesquiiugerum, si sit facilitas soli: si minus, proscindi semissem, iterari assem: quando & animalium labori natura leges statuit. Omne aruum rectis sulcis, mox & obliquis subigi debet. In collibus transuerso tantùm monte aratur, sed modò in superiora, modò in inferiora rostrante vomere. Tantumque est laboris homini, vt etiam boum vice fungatur. Certè sine hoc animali montanæ gentes sarculis arant. Arator, nisi incuruus, præuaricatur. Inde translatum hoc crimen in forum. Ibi itaque caueatur, vbi inuentum est. Purget vomerem subinde stimulus cuspidatus rulla. Scamna inter duos sulcos cruda ne relinquantur, glebæ ne exultent. Malè aratur aruum, quod satis frugibus occandum est. Id demum rectè subactum erit, vbi non intelligitur vtrò vomer ierit. In vsu est, & collicias interponere, si ita locus poscat, ampliore sulco, quæ in fossas aquam deducant.

De occando, & quodam arationis genere, & de iteratione & resectione. CAP. XX.

ARatione per transuersum iterata, occatio sequitur, vbi res poscit, crate vel rastro, & sato semine iteratio. Hæc quoque vbi consuetudo paritur, crate dentata, vel tabula aratro adnexa, quod vocant lirare, operientes semina: vnde primum appellata deliratio est. Quarto seri sulco Virgilius existimatur voluisse, cùm dixit optimam esse segetem, quæ bis solem, bis frigora sensisset. Spissius solum, sicut plerunque in Italia, quinto sulco seri melius est, in Thuscis vero nono. At fabam & viciam non proscisso serere sine damno, compendium operæ est. Non omittemus vnam etiamnum arandi rationem, in transpadana Italia bellorum iniuria excogitatam. Salassi cùm subiectos Alpibus depopularentur agros, panicum miliumque iam excrescens tentauere. Postquàm respuebat natura, inararunt. At illæ messes duplicatæ docuere quod nunc vocant arrare, id est aratrare, vt credo tunc dictum. Hoc fit vel incipiente culmo, cùm iam is bina ternáue emiserit folia. Nec recens subtrahemus exemplum, in Treuertico agro tertio ante hunc annum compertum. Nam cùm hyeme prægelida captæ segetes essent, reseuerunt, resarrientes campos mense Martio, vberrimásq; messes habuerunt. Nunc reliqua cultura tradetur per genera frugum.

De cultura terræ. CAP. XXI.

SIliginem, far, triticum, semen, hordeum occato, sarrito, runcato quibus dictum erit diebus. Singulæ operæ cuique generi in iugèro sufficient. Sarculatio induratam hyberno rigore soli tristitiam laxat temporibus vernis, nouósq; soles admittit. Qui farriet, caueat ne frumenti radices suffodiat. Triticum, hordeum, semẽ, fabam bis farrite melius. Runcatio, cùm seges in articulo est, euulsis inutilibus herbis, frugum radicem vindicat, segetemque discernit à cespite. Leguminum cicer eadem, quæ far, desiderat. Faba runcari non gestit, quoniam euincit herbas: lupinum runcatur tantũ. Milium, panicum occatur & sarritur, non iteratur, non runcatur: silicia & faseoli occantur tantum. Sunt genera terræ, quarum vbertas pectinari segetem in herba cogat. Cratis & hoc genus, dentatæ stylis ferreis. Eadem nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt, sarculo iterum excitari necessarium. At in Bactris, Africa, Cyrene, omnia hæc superuacua fecit indulgentia cæli, & à sementе non nisi nonis mensibus in aream redeunt: quia siccitas coercet herbas fruges nocturno tactas rore nutriens. Virgilius alternis cessare arua suadet, & hoc, si patiantur ruris spatia, vtilissimum procul dubio est. Quod si neget conditio, far serendum, vnde lupinum, aut vitia, aut faba sublata sint, & quæ terram faciant lætiorem. In primisque & hoc notandum, quædam propter alia seri obiter: sed parum prouenire priori diximus volumine, ne eadem sæpius dicantur. Plurimum enim refert soli cuiusque ratio.

De summa fertilitate, & bifera vite, & aquarum differentia. CAP. XXII.

CIuitas Africæ in mediis harenis, petentibus Syrteis Leptinque magnam, vocatur Tacape, fo-
lici super omne miraculum riguo solo: ternis ferè mill. pass. in omnem partem fons abundat,
largus quidem, sed certis horarum spatiis dispensatus inter incolas. Palmæ ibi prægrandi subditur
olea, huic ficus, fico Punica, illi vitis: sub vite seritur frumentum, mox legumen, deinde olus, om-
nia eodem anno: omniáque aliena vmbra aluntur. Quaterna cubita eius soli in quadratum, necut
à porrectis metiantur digitis, sed in pugnum contractis, quaternis denariis venundantur. Super-
omnia est, biferam vitem bis anno vindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur vbertas, pereunt
luxuria singuli fructus. Nunc verò toto anno metitur aliquid. Constatque fertilitati non occurrere
homines. Aquarum quoque differentia magna riguis est. In Narbonensi prouincia nobilis fons
Orge nomine est: in eo herbæ nascunturin tantum expetitæ bubus, vt mersis capitibus totis eas
quærant. Sed illas in aqua nascentes certum est non nisi imbribus ali. Ergo suam quisque terram
quámque nouerit.

De qualitate, terra & stercoratione. CAP. XXIII.

SI fuerit illa terra quam appellauimus teneram, poterit sublato hordeo milium seri, eo condito
rhaphanus: his sublatis hordeũ vel triticum, sicut in Campania: satisque talis terra aratur, cùm
seritur. Alius ordo: vt vbi adoreum fuerit, cesset iiij. mensibus hybernis, & vernam fabam recipiat,
aut ante hyemalem ne cesset. Nec non minus pinguis alternari potest ita, si frumento sublato legu-
men tertiò seratur. Gracilior & in annum tertium cesset. Frumentum quidam seri vetant, nisi in ea
quæ proximo anno quieuerit. Maximam huius loci partem stercorationis obtinet ratio, de qua &
priori diximus volumine. Hoc tantùm vnum in confesso est, nisi stercorato seri non oporteret
quanquàm & hic leges sunt propriæ. Milium, panicum, rapa, napus, nisi in stercorato non serantur.
Non stercorato frumentum potius quàm hordeum serito. Item in noualibus, tametsi in illis fabam
seri volunt, eandem vbicunque quàm recentissimè stercorato solo. Autumno aliquid saturus,
Septembri mense simum inaret post imbrem. Vtique si verno erit saturus, per hyemem
simum disponat. Iustum est veheș xviij. iugero tribui: dispergere autem prius quàm arescat,
aut iactato semine. Si hæc omissa sit stercoratio, sequens est, prius quàm serat, ante puluerem.
Quod vt hanc quoq; curam determinemus, iùstum est singulas veheș simi denario ire, in singulas
pecudes minores, in maiores denas: nisi contingat hoc, malè substrauisse pecori colonum apparet.
Sunt qui optimè stercorari putent, sub dio retibus inclusa pecorum mansione. Ager si non sterco-
ratur, alget: si nimium stercoratus est, aduritur: satiusque est id sæpe, quàm supra modum facere.
Quò calidius solum est, cò minus addi stercoris, ratio est.

De bonitate seminum, & disciplina seminandi, & quantum ex quoque genere frumenti, in iugero serendum, & temporibus serendi. CAP. XXIIII.

SEmen optimum, anniculum, bimum deterius, trimum pessimum, vltrà sterile: & in vno omni-
um definita genere ratio est. Quod in ima area subsedit, ad semen reseruandum est. Id enim opti-
mum, quoniam grauissimum: neque alio modo vtilius discernitur. Quæ spica per interualla semi-
na habebit, abiicietur. Optimum granum quod rubet, & dentibus fractum eundem habet colo-
rem: deterius, cui plus intus albi est. Certum terras alias plus seminis recipere, alias minus. Religio-
sumque inde primum colonis augurium, cùm auidius accipiat, esurire creditur, & comesse semen. Q
Sationem locis humidis celeriùs fieri ratio est, ne semen imbre putrescat. Siccis serius, vt pluuiæ se-
quantur: ne diu iacens atque non concipiens, euanescat. Itemque festinata satione densum spargi
semen, quia tardè concipiat. Serotina rarum, quia densitate nimia necetur. Artis quoque cuiusdam
est, æqualiter spargere. Manus vtique congruere debet cum gradu, semperque cum dextro pede. Fit
quoque quorundam occulta ratione, quòd sors genialis atque fœcunda est. Non transferendum
est ex frigidis locis semen in calida, neque ex præcocibus in serotina: idque in contrarium præcepe-
re quidam falsa diligentia. Serere in iugero temperati soli iustum est tritici aut siliginis modios v.
farris aut seminis (quod frumenti genus ita appellamus) x. hordei vj. Fabæ quintam partem am-
plius quàm tritici, viciæ xij. ciceris & cicerculæ & pisi iij. lupini x. lentis iij. sed hanc cum simo a-
rido seri volunt, erui vi. siliciæ vi. faseolorum iiij. pabuli xx. milij, panici sextarios quatuor. Pin-
gui solo plus, gracili minus. Est & alia distinctio. In denso, aut cretoso, aut vliginoso solo, tri-
tici aut siliginis modios sex: in soluta terra & nuda, & sicca, & læta, quatuor. Macies enim soli ma-
ior, nisi rarum culmum habeat, spicam minutã facit & inanem. Pinguia arua ex vna seminis radice
fruticem numerosum fundunt, densámque segetem è raro semine emittunt. Ergo inter quatuor &
sex modios pro natura soli, alij quinque non minus seri, pluréue præcipiunt: item in consito, aut
cliuoso, vt in macro. Huc pertinet oraculum illud magnopere custodiendum, Segetem ne defru-
ges. Adiecit iis Accius in praxidico, vt fereretur, cùm Luna esset in Ariete, Geminis, Leone, Libra,
Aquario. Zoroastres Sole xij. partes Scorpionis transgresso, cùm Luna esset in Tauro. Sequitur
huc dilata & maxima indigens cura de tempore fruges serendi quæstio, magnáque ex parte ratione
siderum connexa. Quamobrem sententias omnium in primis ad id pertinentes exponemus. Hesio
dus,

dus, qui princeps omnium de agricultura præcipit, vnum tempus serendi tradidit à Vergiliarum
occasu. Scribebat enim in Bœtia Helladis, vbi ita seri diximus. Inter diligentissimos conuenit, vt in
alitum quadrupedumque genitura, esse quosdam ad conceptum impetus & terræ. Hos Græci ita
definiunt, cùm sit calida & humida. Virgilius triticum & far à Vergiliarum occasu seri iubet, horde-
um inter æquinoctiũ autumni & brumam: viciam verò faseolos & lentem, Boote occidente. Quo
fit, vt horum siderum aliorumque exortus occasus digerendi sint in suos dies. Sunt qui & ante Ver-
giliarum occasum seri iubeant, duntaxat in arida terra, calidisq; prouincijs. Custodiri enim semen
corrumpente humore, & à proximo imbre vno die erumpere. Alij statim ab occasu Vergiliarum se-
qui imbres, à septimo ferè die. Aliqui in frigidis ab æquinoctio autumni: in calidis serius, ne ante
hyemem luxurient. Inter omnes autem conuenit circa brumam serendum non esse, magno argu-
mento: quoniam hyberna semina, cùm ante brumam nata sint, septimo die erumpant: si post bru-
mam, vix xl. Sunt qui properent, atque ita pronuntient, festinatam sementem sæpe decipere, sero-
tinam semper. E contrario alij, vel vere potiùs serendum, quàm malè in autumno. Atque vbi fuerit
necesse, inter Fauonium & vernum æquinoctium. Quidam omissa cælesti cura, vt inutili, tempori-
bus definiunt. Vere linum & auenam, & papauer: atque vti nunc etiam transpadani seruant, vsque
in Quinquatrus: fabam, siliginem Nouembri mense: far Septembri extremo vsque in Idus Octo-
bris. Alij post hunc diem in Calendas Nouemb. Ita his nulla naturæ cura est: illis nimia & ideo cæca
subtilitas: cùm res inter rusticos geratur, litera rumque expertes, non modò siderum. Et confiten-
dum est, cælo maximè constare ea: quippe Virgilio iubente prædisci ventos ante omnia, ac siderum
mores, neque aliter, quàm nauigantibus, seruari. Spes ardua & immensa, misceri posse cælestem di-
uinitatem imperitiæ: sed tentanda tam grandi vitæ emolumento. Priùs tamen sideralis difficultas,
quam sensere etiam periti, subiicienda contemplationi est: quòd deinde lætior mens discedat, à cę-
lo, & facta sentiat, quæ futura prænosci non possint.

Digestio siderum in noctes & dies. CAP. XXV.

PRimum omnium dierum ipsorũ anni, Solisq; motus propè inexplicabilis ratio est. Ad cccl xv.
adiiciunt etiam num intercalarios diei noctisque quadrantes. Ita fit, vt tradi non possint certa
siderum tempora. Accedit confessa rerum obscuritas, nunc præcurrente, nec paucis diebus, tempe-
statum significatu, quòd prochimazin Græci vocant: nunc postueniente, quod epichimazin: & ple-
runque aliàs citiùs: aliàs tardiùs cæli affectu ad terram deciduo: vnde vulgo serenitate reddita, con-
fectum sidus audimus. Prætereà cùm omnia hæc statis sideribus cæloque affixis constent, interue-
niunt motu stellarum grandines, imbres, & ipsi non leui effectu, vt docuimus, turbantq; conceptæ
speiordinem. Idque ne nobis tantùm putemus accidere, & reliqua fallit animalia sagaciora circa
hoc, vt quo vita eorum constet: æstiuasque alites præposteri aut præproperi rigores necant, hyber-
nas æstus. Ideo Virgilius errantium quoque siderum rationem ediscendam præcipit, admonens ob
seruandum frigidæ Saturni stellæ transitum. Sunt qui certissimum veris indicium arbitrentur ob in
firmitatem animalis, papilionis prouentum. Id eo ipso anno, cùm commentaremur hęc, notatum
est, prouentum eorum ter reperito frigore extinctum, aduenasque volucres ad vi. Calend. Februa-
rij spem veris attulisse, mox sæuissima hyeme conflictatas. Res anceps primum omnium à cælo pe-
tilegem, deinde eam argumentis esse quærendam. Super omnia est mundi conuexitatis, terrarum-
que globi differentia, eodem sidere alio tempore aliis aperiente se gentibus: quo fit vt causa eius nõ
iisdem diebus vbique valeat. Addidere difficultatem & authores diuersis in locis obseruando, mox
etiam in iisdem diuersa prodẽdo. Tres autem fuere sectæ, Chaldæa, Aegyptia, Græca. His addidit a-
pud nos quartam Cæsar Dictator, annos ad Solis cursum redigens singulos, Sosigine perito scien-
tiæ eius adhibito. Et ea ipsa ratio posteà comperto errore correcta est: ita vt xij annis continuis non
intercalaretur, quia cœperat sidera annus morari, qui priùs antecedebat. Et Sosigenes ipse trinis
commentationibus, quanquam diligentior esset cæteris, non cessauit tamen addubitare, ipse semet
corrigendo. Authores prodidere ea, quos prætexuimus volumini huic, rarò vllius sententia cum a-
lio congruente. Minus hoc in reliquis mirum, quos diuersi excusauerint tractus. Eorum qui in eadẽ
regione dissedere, vnam discordiam ponemus exempli gratia: Occasum matutinum Vergiliarum
Hesiodus (nam huius quoque nomine extat Astrologia) tradidit fieri, cùm æquinoctium autumni
conficeretur: Thales xxv. die ab æquinoctio: Anaximander xxix. Euctemon xlviij. Nos sequemur
obseruationem Cæsaris: maximéque hæc erit Italiæ ratio. Dicemus tamen & aliorum placita: quo-
niam non vnius terræ, sed totius naturæ interpretes sumus, non authoribus positis (id enim verbo-
sum est) sed regionibus: vt legentes tantùm meminerint, breuitatis gratia, cùm Attica nominata
fuerit, simul intelligere Cycladas insulas: cùm Macedonia, Magnesiam, Thraciam: cùm Aegyptus,
Phœnicen, Cyprum, Ciliciam: cùm Bœotia, Locridem, Phocidem, & finitimos semper tractus:
cum Hellespontus, Cherrhonesum, & continentia vsque Atho montem: cùm Ionia, Asiam, & insu
las Asiæ: cùm Peloponnesus, Achaiam, & ad Hesperum iacentes terras. Chaldæi Assyriam & Ba-
byloniam demonstrabunt. Africam, Hispanias, Gallias fileri non erit mirum. Nemo enim ob-
seruabit iniis, qui siderum proderet exortus. Non tamen difficili ratione dignoscentur in illis
quo-

quoque terris digeſtione circulorum, quam in ſexto volumine fecimus: qua cognatio cæli, non gentium modò, verùm, vrbium quoque ſingularum intelligitur, nota ex his terris, quas nominauimus, ſumpta conuexitate circuli, pertinentis ad quas quiſque quæret terras, & ad earũ ſiderum exortus, per omnium circulorum pares vmbras. Indicandum & illud, tempeſtates ipſas ardores ſuos habere quadrinis annis: & eaſdem non magna differentia reuerti ratione Solis: octonis verò augeri eaſdem, centeſima reuoluente ſe Luna. Omnis autem ratio obſeruata eſt tribus modis, exortu ſiderum occaſuque, & ipſorum temporum cardinibus. Exortus occaſuſque binis modis intelliguntur. Aut enim aduentu Solis occultantur ſtellæ & conſpici deſinunt, aut eiuſdem abſceſſu proferunt ſe. Emerſum hoc melius, quàm exortum conſuetudo dixiſſet: & illud occultationem potius, quàm occaſum. Alio modo, quo die incipiunt apparere vel deſinunt, oriente Sole, aut occidente, matutini veſpertiníue cognominati, prout alterutris eorum manè vel crepuſculo contingit. Dodrantes horarum, cùm minimum, interualla ea deſiderant ante Solis ortum, vel poſt occaſum, vt aſpici poſſint. Præterea bis quædam exoriuntur & occidunt. Omniſque ſermo de his eſt ſtellis, quas adhærere cælo diximus. Cardo temporum quadripartita anni diſtinctione conſtat, per incrementa lucis. Augetur hæc à bruma, & æquatur noctibus verno æquinoctio diebus xc. horis tribus. Deinde ſuperat noctes ad ſolſtitium diebus xciij. horis xij. vſque ad æquinoctium autumni. Et tum æquata die procedit ex eo ad brumam diebus lxxxix. horis iij. Horæ nunc in omni acceſſione æquinoctiales, non cuiuſcunque diei ſignificantur: omneſque eæ differentiæ fiunt in octauis partibus ſignorum. Bruma Capricorni, ad viij. Calend. Ianuarij ferè: æquinoctium vernũ, Arietis: ſolſtitium, Cancri: alterumque æquinoctium, Libræ: qui & ipſi dies rarò non aliquos tempeſtatum ſignificatus habent. Rurſus hi cardines ſingulis etiamnum articulis temporum diuiduntur, per media omnes dierum ſpatia. Quoniam inter ſolſtitium & æquinoctium autumni, Fidiculæ occaſus autumnum inchoat die xlv. At ab æquinoctio eo ad brumam, Vergiliarum matutinus occaſus hyemem die xliij. Inter brumam & æquinoctium die xlv. flatus Fauonij vernum tempus. Ab æquinoctio verno initium æſtatis die xlviij. Vergiliarum exortus matutinus. Nos incipiemus à ſementibus frumenti, hoc eſt, Vergiliarum occaſu matutino. Nec deinde paruorum ſiderum mentione concidenda ratio eſt, & difficultas rerum augenda, cùm ſidus vehemens Orionis iiſdem diebus longo decedat ſpatio. Sementibus tempora plerique præſumunt, & ab xi. die autumnalis æquinoctij fruges ſerunt, adueniente Coronæ exortu, continuis diebus certo propè imbrium promiſſo. Xenophon non antequã Deus ſignum dederit. Hoc Cicero Nouembris imbre fieri interpretatus eſt, cùm ſit vera ratio non priùs ſerendi, quàm folia cœperint decidere. Hoc ipſo Vergiliarum occaſu fieri putant. Aliquid iij. Idus. Nouembris, vt diximus, ſeruant: quoniam id ſidus etiam veſtis inſtitoris eſt, & eſt in cælo notatu facillimum. Ergo ex occaſu eius de hyeme augurantur, quibus eſt cura inſidiandi negotatoris auaritia. Nubilo occaſu pluuioſam hyemem denuntiat: ſtatimque augent lacernarum pretia. Sereno aſperam, & reliquarum veſtium accendunt. Sed ille indocilis cæli agricola, hoc ſignum habeat inter ſuos vepres, humumque ſuam aſpiciens, cùm folia viderit decidua. Sic indicatur anni temperies, alibi tardius, alibi maturius. Ita enim ſentitur, vt cæli locique afficit natura: Idque in hac ratione præcellit, quòd eadem & in mundo publica eſt, & vnicuique loco peculiaris. Miretur hoc, qui non meminerit ipſo brumali die pulegium in carnariis florere: adeò nihil occultum eſſe natura voluit. Et ſerendi igitur hoc dedit ſignum. Hæc eſt vera interpretatio, argumentum naturæ ſecũ afferens. Quippe ſic terram peti ſuadet, promittitque quandam ſtercoris vicem, & contra rigores terram flatuſque operiri à ſe nuntiat, & monet feſtinare. Varro in fabæ vtique ſatu hanc obſeruationem cuſtodiri præcepit. Alij plena Luna ſerendam. Lentem verò à xxv. ad xxx. Viciam quoque iiſdem Lunæ diebus. Ita demum ſine limacibus fore. Quidam pabuli cauſa ſic ſeri iubent, ſeminis autem vere. Eſt & alia manifeſtior ratio, mirabiliore naturæ prouidentia, in qua Ciceronis ſententiam ipſius verbis ſubſignabimus.

Iam verò ſemper viridis, ſempérque grauata
Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu:
Ter fruges fundens, tria tempora monſtrat arandi.

Ex his vnum hoc erit idem & limo ac papaueri ſerendo. Cato de papauere ita tradit: Virgas & ſarmenta, quæ tibi in ſatione ſuperant, in ſegete comburito. Vbi eas combuſſeris, ibi papauer ſerito ſylueſtre: quod in miro vſu eſt melle decoctum ad faucium remedia. Viſque ſomnifera etiam ſatiuo. Et hactenus de hyberna ſemente.

Replicatio totius culturæ, & quid quoque menſe in agro fieri oporteat. CAP. XXVI.

VErùm vt pariter omnis culturę quoddam breuiarium peragatur, eodem tempore conuenit & arbores ſtercorare, accumulare item vineas: ſufficit in iugerum opera: & vbi patietur locitatio, arbuſta ac vineas putare, ſeminariis ſolum bipalio præparare, incilia aperire, aquam de agro pellere, torcular lauare & recondere. A Calend. Nouemb. gallinis oua ſupponere nolito, donec bruma conficiatur. In eum diem ternadena ſubiicito æſtate tota, hyeme pauciora, non tamen infra nouena. Democritus talem futuram hyemem arbitratur, qualis fuerit brumæ dies, & circa eum tempus item

item ſolſtitio æſtatem. Circa brumam pleriſq; bis ſeptem halcyonum fœtura ventorũ quiete mollius cælũ: ſed & in his & in aliis omnibus ex euentu ſignificationũ intelligi ſidera debebunt, non ad dies vtiq; præfinitos expectari tempeſtatũ vadimonia. Per brumam vitem ne colito. Vina tum defæcari, vel etiã diffundi Hyginus ſuadet à cõfecta ea ſeptimo die, vtique ſi ſeptima Luna competat. Ceraſa circa brumam ſeri. Bubus glandem tunc aſpergi conuenit in iuga ſingula modios. Largior valetudinem infeſtat, & quocunq; tempore detur, ſi minus xxx. diebus continuis data ſit, narrant verna ſcabie pœnitere. Materiei cædendæ tempus hoc dedimus. Reliqua opera nocturna maximè vigilia conſtant, cùm ſint noctes tanto ampliores. Qualos, crates, fiſcinas texere. Faces incidere. Ridicas præparare interdiu xxx. pálos lx. in lucubratione veſpertina ridicas v. palos x. totidem antelucana. A bruma in Fauonium Cæſari nobilia ſidera ſignificant, iij. Calend. Ianuarij matutinò Canis occidens. Quo die Atticæ & finitimis regionibus Aquila veſperi occidere traditur. Pridie Nonas Ianuarij Cæſari Delphinus matutinò exoritur, & poſtero die Fidicula, quo Aegypto Sagitta veſperi occidit. Item ad vj. Idus Ianuarij eiuſdem Delphini veſpertino occaſu continui dies hyemant Italię, & cùm Sol in Aquariũ ſentiatur tranſire, quod ferè xvj. Calend. Feb. euenit, viij. Calend. ſtella regia appellata Tuberoni in pectore Leonis occidit matutinò. Et pridie Nonas Feb. Fidicula veſperi. Huius temporis nouiſſimis diebus, vbicunq; patietur cæli ratio, terrã ad roſarũ & vineæ ſatũ vertere bipalio oportet. Iugero operæ lx. ſufficiunt. Foſſas purgare, aut nouas facere. Antelucanis ferramenta acuere, manubria aptare, dolia quaſſa ſarcire, ipſorumq; laminas ſcabendo purgare, aut nouas facere. A Fauonio in æquinoctium vernũ Cæſari ſignificat xvij. Calend. Martij triduum varié. Et viij. Calend. hirundinis viſu, & poſtero die Arcturi exortu veſpertino. Item iij. Nonas Martij Cæſar Cancri exortu id fieri obſeruauit. Maior pars authorũ Vindemitoris emerſu viij. Idus aquilonij piſcis exortu, & poſtero die Orionis. In Attica Miluium apparere obſeruatur. Cæſar & Idus Martias ferales ſibi annotauit Scorpionis occaſu: xv. verò Calend. Aprilis Italiæ Miluum oſtendi, xij. Calend. Equum occidere matutinó. Hoc interuallũ temporis vegetiſſimũ agricolis, maximeq; operoſum eſt, in quo præcipuè falluntur. Neq; enim eo die vocantur ad munia, quo Fauonius flare debeat ſed quo cœperit. Hoc acri intentione ſeruandum eſt. Hoc illo menſe ſignum Deus habet, obſeruatione minimè fallaciaut dubia, ſi quis attendat. Vnde autem ſpiret iis ventus, quaque parte veniat, diximus ſecundo volumine, & dicemus mox paulo operoſius. Interim ab eo die (quiſquis ille fuerit) quo flare cœperit, non vtique vj. Idus Feb. ſed ſiue antè, quando peruernat, ſiue pòſt, quando hyemat: poſt eam diem, inquã, innumeros ruſticos cura diſtringat, & prima quæq; peragantur, quæ differri nequeũt. Trimeſtria ſerantur. Vites putentur qua diximus ratione. Oleæ curentur. Poma ſerantur inſerunturque. Vineæ paſtinentur. Semina digerãtur, inſtaurentur alia. Harundines, ſalices, geniſtæ ſerantur cædanturque. Serantur verò vlmi, populi, platani, vti dictum eſt. Tum & ſegetes conuenit purgare, ſarrire hybernas fruges, maximeq; far. Lex certa in eo, cùm quatuor fibrarum eſſe cœperit. Faba verò non antequàm triũ foliorũ. Tunc quoq; leui ſarculo purgare verius, quàm fodere. Florentem vtique xv. primis diebus non attingere. Hordeum niſi ſicco, ne ſerito. Putationem æquinoctio peractam habeto. Vinæ iugerũ quaternæ operæ putant, alligantque: in arbuſto ſingulæ operæ arbores xv. Eodem hoc tempore hortorum roſariorumque cura eſt, quæ ſeparatim proximis voluminibus dicetur: eodem & topiariorum. Tunc optimè ſcrobes fiunt. Terra in futurũ proſcinditur, Virgilio maximè authore, vt glebas Sol coquat. Vtilior ſententia, quæ non niſi temperatũ ſolũ in medio vere arari iubet: quoniã in pingui ſtatim ſulcos occupant herbæ, gracili inſecuti æſtus exiccant: tum nanque ſuccum venturis ſeminibus auferunt. Talia autumno meliùs arari certũ eſt. Cato verna opera ſic definit: ſcrobes fieri, ſeminaria propagari in locis craſſis & humidis: vlmos, ficos, poma, oleas, prata ſtercorari Luna ſitiente: Quæ rigua non erunt, ab afflatu Fauonij defendi, purgari herbas, malas radicitus erui, ficus interpurgari, ſeminaria fieri, & vetera ſarciri. Hæc, antequàm vinea florere incipiat. Item q; pyro florente arare incipiat macra harenoſaque. Poſteà vtique grauiſſima & aquoſiſſima. Ita poſtremò arato. Ergo hæc aratio has habebit notas, lentiſci primũ fructum oſtendentis, ac pyri florentis. Erit & tertia in bulborum ſatu ſcillæ. Item in coronamentorũ narciſſi, nanque & hæc ter florent: primoque flore primã arationem oſtendunt, medio ſecundã, tertio nouiſſimam, quando inter ſeſe alia aliis notas præbent. Ac non in nouiſſimis cauetur, ne fabis florentibus attingatur edera. Id enim noxiũ & exitiale ei eſt tempus. Quædã verò & ſuas habent notas, ſicuti ficus. Cùm folia pauca in cacumine acetabuli modo germinent, tunc maximè ſerendas ficus. Aequinoctium vernum ad viij. Calend. Aprilis peragi videtur. Ab eo ad Vergiliarũ exortum matutinum, Cæſari ſignificant Calend. Aprilis. iij. Nonas Aprilis in Attica Vergiliæ veſperi occultantur. Eædem poſtridie in Bœotia. Cęſari autem & Chaldæis Nonis, Aegypto Orion & gladius eius incipiunt abſcondi. Cæſari ſexto Idus ſignificatur imber Libræ occaſu: xiiij. Calend. Maij Aegypto Suculæ occidunt veſperi, ſidus vehemens, & terra mariq; turbidum, decimo ſexto Atticæ, xv. Cæſari, cõtinuoq; triduo ſignificat. Aſſyriæ autem xij. Calen. Hoc eſt vulgo appellatũ ſidus Palilicium, quoniã xj. Calend. Maij vrbis Romæ natalis, quo ferè ſerenitas redditur, claritatẽ obſeruationi dedit, nimborum argumento Hyadas appellantibus Gręcis has ſtellas. Quod noſtri à ſimilitudine cognominis Gręci

propter ſues impoſitum arbitrantes, imperitia appellauere Suculas. Cæſari ad viij. Calend. notatur dies. vij Calend. Aegypto Hœdi exoriuntur: vi. Calend. Bœotiæ & Atticæ Canis veſperi occultatur, Fidicula manè oritur: v. Calendas. Aſſyriæ Orion totus abſconditur, tertio autem Canis: vi. Nonas Maij Cæſari Suculæ matutinò exoriuntur, & viij. Idus Capella pluuialis. Aegypto autem eodem die Canis veſperi occultatur. Sic ferè in vi. Idus Maij, qui eſt Vergiliarum exortus, decurrunt ſidera. In hoc temporis interuallo, xv. diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non ſuffecerit, dum ſciat inde natam exprobationem fœdam putantium vites perimitationem cantus alitis temporarij, quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur, opprobriumque meritum, falcem ab illa volucre in vite deprehendi, vt ob id petulantiæ ſales etiam cum primo vere ludantur. Auſpicio tamen deteſtabiles videntur. Adeò minima quæque in agro naturalibus trahuntur argumentis. Extremo autem hoc tempore panici miliique ſatio eſt. Iuſtum eſt hoc ſeri maturato hordeo, atque etiam in eodem aruo. Eſtque ſignum illius maturitatis, & horum ſationis commune, lucentes veſpere per arua cicindelæ. Ita appellant ruſtici ſtellantes volatus, Græci verò lampyridas, incredibili benignitate naturæ.

Ne agricolæ aſpiciant ſtellas, ſed magis tempora ſerendæ frugis. & ortus occaſuſq; ſideris, in quibuſdam herbis, & de ſtellarum ortu & occaſu. CAP. XXVII.

IAm Vergilias in cælo notabiles caterua fecerat: non tamen his contenta, terreſtres fecit alias, veluti vociferans: Cur cælum intuearis agricola? Cur ſidera quæras ruſtice? iam te breuiore ſomno feſſum premunt noctes. Ecce tibi inter herbas tuas ſpargo peculiares ſtellas, eaſque veſpere & ab opere diſiungenti oſtendo: ac ne poſſis præterire, miraculo ſolicito. Vidéſne vt fulgor igni ſimilis alarum compreſſu tegatur, ſecumque lucem habeat & nocte? Dedi tibi herbas horarum indices; & vt ne ſole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo. Cur etiam nunc altius ſpectas, ipſumque cælum ſcrutaris? Habes ante pedes tuos ecce Vergilias. In certis eæ diebus proueniunt, durantque fœdere ſideris huiuſce: partumque eas illius eſſe certum eſt. Proinde quiſquis æſtiuos fructus ante illas ſeuerit, ipſe fruſtrabitur ſeſe. Hoc interuallo & apicula procedens fabam florere indicat: fabaque floreſcens eam euocat. Dabitur & aliud ſiniti frigoris indicium. Cùm germinare videris morum, iniuriam poſteà frigoris timere nolito. Ergo opera, talcas oliuarum ponere, ipſaſque oleas interradere, rigare prata æquinoctij diebus primis. Cùm herba creuerit in feſtucam, acere aquas. Vineas pampinare. Et huic lex ſua, cùm pampini quatuor digitos longitudine expleuerint. Pampinat vna opera iugerum. Segetes iterare. Sarriturve rò diebus viginti. Ab æquinoctio ſartura nocere & vineæ & ſegeti exiſtimatur. Et oues lauandi hoc idē tempus eſt. A Vergiliarum exortu ſignificant Cæſari poſtridie Arcturi occaſus matutini, tertio ldus Maii Fidiculæ exortus, xij. Calend. Iunij Capella veſperi occidens & in Attica Canis. xi. Calen. Cæſari Orionis gladius occidere incipit: tertio Nonas Iunij Cæſari & Aſſyriæ Aquila veſperi oritur: octauo Idus Arcturus matutinò occidit: Italiæ ſexto, & quarto Idus Delphinus veſperi exoritur: decimoſeptimo Calendas Iulij gladius Orionis exoritur, quod Aegypto poſt quatriduum. xi. Calend. eiuſdem Orionis gladius Cæſari occidere incipit. viij. Calend. Iulij verò longiſſima dies totius anni, & nox breuiſſima ſolſtitium conficiunt. In hoc temporis interuallo vineæ pampinantur, curaturque vt vinea vetus ſemel foſſa ſit, bis nouella. Oues tondentur: Iupinum ſtercorandi cauſa vertitur: terra proſcinditur: vicia in pabulum ſecatur: faba metitur, deinde concutitur.

De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & deſcriptio frugum & ſiderum. CAP. XXVIII.

PRata circa Calend. Iunij cæduntur, quorum facilima agricolis cura, ac minimi impendij, hæc deſe poſtulat dici. Relinqui debent in læto ſolo, vel humido, vel riguo, eaq; aqua pluuia rigari via publica. Vtiliſſimum ſimul & herbæ arare, deinde cratire, ſerere florem ex fœnilibus, atque ex præſepibus fœno dilapſum ſpargere, prius quàm cratiantur. Nec primo anno rigari, nec paſci ante ſecunda fœniſecia, ne herbæ vellantur, obtrituque hebetentur. Seneſcunt prata, reſtituique debent faba in his ſata, vel rapis, vel milio. Mox inſequente anno frumento, rurſuſque in prata tertio relinqui. Prætereà quoties ſecta ſint, ſiciliri, hoc eſt quæ fœniſeces præterierunt, ſecari. Eſt enim in primis inutile, enaſci herbas ſementaturas. Herba optima in prato trifolij, proxima graminis, peſſima mimmuli: ſiliqua etiam dira fœniſecis: inuiſa & equiſelis eſt, à ſimilitudine equinæ ſetæ. Secandi tempus, cùm ſpica deflore ſcere cœpit, atque roborari: ſecandum, antequàm inareſcat. Cato, fœnum, inquit, ne ſerò ſeces, priùs quàm ſemen maturum ſit, ſecato. Quidam pridie rigant, vbi ſunt rigua. Noctibus roſcidis ſecari melius. Quædam partes Italiæ poſt meſſem ſecant. Fuit hoc quoque maioris impendij apud priores, Creticis tantum tranſmariniſq; cotibus notis, nec niſi oleo falcis aciem excitantibus. Igitur cornu propter oleum ad crus ligato fœniſex incedebat. Italia aquarias cotes dedit, limæ vicem imperantes ferro. Sed aquaria protinus viret. Falcium ipſarum duo genera. Italicum breuius, ac vel inter vepres quoque tractabile. Galliarum latifundia maioris compendij, quippe medias cædunt herbas, breuioreſque prætereunt. Italus fœniſex dextra vna manu ſecat. Iuſtum eſt vna opera iugerum in die deſecari, alligarique manipulos mille ducentos

† quaterna

† quaterna pondo. Sectum verti ad ſolem, nec niſi ſiccum conſtrui oportet. Niſi fuerit hoc obſeruatum diligenter, exhalare, matutinò nebulam quandam, metasque mox ſole accendi, & conflagrare certum eſt. Rurſus rigari deſecta oportet, vt ſecetur autumnale fœnum, quod vocant cordum. Interamnæ in Vmbria quater anno ſecantur, etiam non rigua. Ter verò pleriſque in locis, & poſteà in ipſo pabulo non minus emolumenti eſt, quàm à fœno. Armentorum id cura, iumentorumq; progeneratio ſuum cuique conſilium dabit optimum, maximè quadrigarum quæſtus. Solſtitium peragiin octaua parte Cancri, & octauo Calendas Iulij diximus. Magnus hic anni cardo, magna res mundi. In hoc vſque, à bruma dies creuerunt ſex menſibus. Sol ipſe ad Aquilonem ſcandens, ac per ardua eniſus, ab ea mera incipit flecti, & digredi ad Auſtrum, auĉturus noctes aliis ſex menſibus, ablaturusque diei menſuram. Ex hoc deinde rapiendi conuehendique fructus alios atque alios tempus, & præparandi ſe contra ſæuam feramque hyemem: decebatque hoc diſcrimen indubitatis notis ſignaſſe naturam. Quam ob rem eas manibus ipſis agricolarum ingeſſit, vertique iuſſit ipſa die folia, & eſſe confecti ſideris ſignum: nec ſylueſtrium arborum remotarumque, ne in ſaltus deuios montesque eundum eſſet quærentibus ſigna: non rurſus vrbanarum, quæque topiario tantùm coluntur, quanquam & in his illa viſantur: Vertit oleæ ante pedes ſatæ, vertit tiliæ ad mille vſus petendæ; vertit populi albæ etiam vitibus nuptæ. Adhuc parum eſt, inquit, vlmum vite dotatam habes, & huius vertam. Pabulo folia eius ſtringis, vitem deputas. Aſpice, & tenes ſidus. Alia parte cælum reſpiciunt, quàm qua ſpectauere pridie. Salice omnia alligas, humillima arborum, ipſe toto capite altior: & huius circumagam. Quid te ruſticum quereris? Non ſtat per me, quo minus cælum intelligas, & cæleſtia ſcias. Dabo & auribus ſignum. Palumbûm vtique exaudi gemitus. Tranſiſſe ſolſtitiū caueto putes, niſi cùm incubantem videris palumbum. A ſolſtitio ad Fidiculæ occaſum vj. Calend. Iunij Cæſari Orion exoritur, zona autem eius iiij. Nonas Aſſyriæ, Aegypto verò Procyon matutino æſtuoſus: quod ſidus apud Romanos non habet nomen, niſi Caniculam hanc velimus intelligi, hoc eſt minorem Canem: ſanè vt in aſtris pingitur. Eſt autem magnopere pertinens, ſicut paulo mox docebimus. iij. Nonas Chaldæis Corona occidit matutinó. Atticæ Orion totus eo die exoritur, Pridie Idus Iulij & Aegyptiis Orión deſinit exoriri. xvj. Calend. Auguſti Aſſyriæ Procion exoritur. Dein poſtridie, ferè vbique confeſſum inter omnes ſidus indicans, quod Canis ortū vocamus, ſole partem primam Leonis ingreſſo. Hoc fit poſt ſolſtitium xxiij. die. Sentiunt id maria & terræ, multæ verò & feræ, vt ſuis locis diximus. Neq; eſt minor ei veneratio, quàm deſcriptis in Deos ſtellis. Accenditq; ſolē, & magnā æſtus obtinet cauſam. xviij. Calend. Auguſti Aegypto Aquila occidit matutinò, Eteſiarumq; prodromi flatus incipiūt, quod Cæſar x. Calend. ſentire Italiá exiſtimauit. Aquila Atticæ matutinò occidit. iij. Calend. regia in pectore Leonis ſtella matutinò Cęſari immergitur viij. Idus Auguſt. Arcturus medius occidit. iij. Idus Fidicula occaſu ſuo autumnum inchoat, vti is adnotat: ſed vt vera ratio id fieri inuenit, vj. Idus eiuſdem. In hoc tēporis interuallo res ſumma vitiū agitur, decretorio vuis ſidere illo, quod Caniculam appellauimus. Vnde carbunculare dicuntur, vt quodam vredinis carbone exuſtæ. Non comparantur huic malo grandines, procellæ, quæque nunquàm annonæ intulere caritatem. Agrorum quippe mala ſunt illa. Carbunculus autem regionum latè patentium, non difficili remedio, niſi calumniari naturam rerū homines, quàm ſibi prodeſſe, mallent. Ferunt Democritum, qui primus intellexit oſtenditque cum terris cæli ſocietatem, ſpernentibus hanc curam eius opulentiſſimis ciuium, præuiſa olei caritate ex futuro Vergiliarū ortu, qua diximus ratione, oſtendemusque iam plenius, magna tum vilitate propter ſpem oliuæ, coemiſſe in toto tractu omne oleum, mirantibus qui paupertatem & quietem doctrinarum ei ſciebant in primis cordi eſſe. Atque vt apparuit cauſa, & ingens diuitiarum curſus, reſtituiſſe mercedem anxiæ & auidæ dominorum pœnitentiæ, contentum ita probaſſe, opes ſibi in facili, cùm vellet, fore. Hoc poſteà Sextius è Romanis ſapientiæ aſſectatoribus Athenis fecit eadem ratione. Tanta literarum occaſio eſt: Quas equidem miſcebo agreſtibus negotiis, quàm potero, dilucidè atq; perſpicuè. Plerique dixere rorem iniuſtum Sole acri, frugibus rubiginis cauſam eſſe, & carbunculi vitibus. Quod ex parte falſum arbitror, omnemque vredinem frigore tantùm conſtare, ſole innoxio. Id manifeſtum fiet attendentibus. Nam primum omnium non hoc euenire, niſi noctibus & ante ſolis ardorem, deprehenditur, totumque lunari ratione conſtat; quoniam talis iniuria non fit niſi interlunio, plenáve luna, hoc eſt præualente: vtroque enim habitu plena eſt, vt ſæpius diximus. Sed interlunio omne lumen, quod à ſole accepit, cælo regerit. Differentia vtriuſque habitus magna, ſed manifeſta. Nanque interlunio æſtate calidiſſima eſt, hyeme gelida. E diuerſo in plenilunio æſtate gelidas facit noctes, hyeme tepidas. Cauſa euidens, ſed alia redditur à Fabiano, Græciſque authoribus. Aeſtate enim interlunio neceſſe eſt cum Sole nobis proximo circulo cutrat, igne eius cominus recepto candens: eademque interlunio abſit hyeme, quando abſcedit & Sol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat aduerſa Soli: hyeme autem ad nos per æſtiuum circulum accedat. Ergo per ſe roſcida quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Ante omnia autem duo genera eſſe cæleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnum quod tempeſtates vocamus, in quibus grādines, procellæ, cæteraque ſimilia intelliguntur: quæ cùm acciderint, vis maior appellatur. Hæc ab

horridis sideribus exeunt, vt sæpius diximus, veluti Arcturo, Orione, Hœdis. Alia sunt illa, quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente, nisi cùm facta sunt. Publica hæc, & magnæ differentiæ à prioribus, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatem. De his nunc dicemus, à nullo ante nos prodita, priusque causas reddemus.

De tempestatibus vtriusq; temporis, & remedijs sterilitatum. CAP. XXIX.

DVæ sunt præter lunarem, paucísque cæli locis constant. Nanque Vergiliæ priuatim attinent ad fructus, vt quarum exortu æstas incipiat, occasu hyems, semestri spatio intra se messes vindemiasque & omnium maturitatem complexæ. Est prætereà in cælo, qui vocatur lacteus circulus, etiam visu facilis. Huius defluuio, velut ex vbere aliquo, fata cuncta lateſcunt, duorum siderum obseruatione, Aquilæ in Septentrionali parte, & in Austrina Caniculæ, cuius mentionem suo loco fecimus. Ipse circulus fertur per Sagittarium atque Geminos, Solis centro bis æquinoctialem circulũ secans, commissuras eorum obtinente hinc Aquila, illinc Canicula. Ideo effectus vtriusq; ad omnes frugiferas pertinent terras: quoniã in his tantùm locis Solis terræque centra congruunt. Igitur horum siderũ diebus, si purus atq; mitis aer genitalem illum lacteumq; succum transmisit in terras, lacta adolescunt fata. Si Luna, qua dictum est ratione, roscidum frigus aspersit, admista amaritudo, vt in lacte, puerperium necat. Modus in terris huius iniuriæ, quem fecit in quacunque conuexitate comitatus vtriusque causæ. Et ideo non pariter in toto orbe sentitur, vt nec dies. Aquilam diximus in Italia exoriri ad xiij. Calend. Ianuarij. Nec patitur ratio naturæ quicquam in satis ante diem spei esse certæ. Si verò interlunium incidat, omnes hybernos fructus & præcoces lædi necesse est. Rudis fuit priscorum vita, atque sine literis: non minus tamen ingeniosam fuisse in illis obseruationem apparebit, quàm nunc esse rationem. Tria nanque tempora fructibus metuebant, propter quod instituerunt ferias, diesque festos. Rubigalia, Floralia, Vinalia. Rubigalia Numa constituit anno regni sui xj. quæ nunc aguntur ad vij. Calend. Maij, quoniam tunc ferè segetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente, sicut tunc ferebat ratio. Sed vera causa est, quòd post dies vndeuiginti ab æquinoctio verno, per id quatriduũ, varia gentium obseruatione in iiij. Calend. Maij, Canis occidit, sidus & per se vehemens, & cui præoccidere Caniculam necesse sit. Itaque iidem Floralia iiij. Calend. eiusdem instituerunt, vrbis anno quingentesimo sextodecimo, ex oraculis Sibyllæ, vt omnia bene defloresceret. Hunc diem Varro determinat, Sole Tauri partem quartamdecimam obtinente. Ergo si in hoc quatriduum inciderit plenilunium fruges & omnia quæ florebunt, lædi necesse erit. Vinalia priora, quæ ante hos dies sunt ix. Calend. Maij degustandis vinis instituta, nihil ad fructus attinent. Nec quæ adhuc diximus, ad vites oleasque, quoniam earum conceptus exortu Vergiliarum incipit ad vj. Idus Maij, vt docuimus. Aliud hoc quatriduum est, quod neque rore fordere velint: exhorrent enim frigidum sidus Arcturi postridie occidens: & multo minus plenilunium incidere. iiij. Nonas Iunij iterum Aquila exoritur vesperi decretorio die florentibus oleis vitibúsque, si plenilunio in eum incidat. Equidem & solstitium viij. Calend. Iulij in simili causa duxerim, & Canis ortũ post dies à solstitio xxiij. sed interlunio accidente, quoniam vapore constat culpa, acinique præcoquuntur in callum. Rursus plenilunium nocet ad iiij. Nonas Iulij, cùm Aegypto Canicula exoritur: vel certè xvj. Calend. Augusti cùm Italiæ. Item xiij. Calend. Augusti cùm Aquila occidit, vsque in x. Calend. eiusdem. Extra has causas sunt Vinalia altera, quæ aguntur ad xiij. Calendas Septembris. Et Varro à Fidicula incipiente occidere manè, determinat, quod vult initium autumni esse, & hunc diem festum tempestatibus leniendis institutum. Nunc Fiduciam occidere ad sextum Idus Augustas seruatur. Intra hæc constat cælestis sterilitas. Neque negauerim posse eam permutari arbitrio legentium, locorum æstimantium naturas. Sed à nobis rationem demonstratam esse satis est: reliqua obseruatione cuiusque constabunt. Alterutrum quidem fore in causa, hoc est plenilunium aut interlunium, non erit dubium. Et in hoc mirabilem admirari benignitatem naturæ succurrit: iam primùm hanc iniuriam omnibus annis accidere non posse, propter statos siderum cursus: nec nisi paucis noctibus anni, idque quando futurum sit, facilè nosci. Ac ne per omnes menses timeretur, earum quoque lege diuisum, æstate interlunia præterquàm biduo secura esse, hyeme plenilunia: nec nisi æstiuis breuissimisque noctibus metui, diebus non idem valere. Prætereà tam facilè intelligi, vt formica minimum animal interlunio quiescat, plenilunio etiam noctibus operetur. Auem parram oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat. E diuerso vireonem prodire ipso die solstitij. Neutrum verò Lunæ statum noxium esse, ne noctibus quidem, nisi serenis, & omni aura quiescente: quoniam neque in nube, neque in flatu cadunt rores: sic quoque non sine remedio. Sarmenta, aut palearum aceruos, & cuulsas herbas fruticesque, per vineas camposque, cùm timebis, incendito: fumus medebitur. Hic è paleis & contra nebulas auxiliatur, vbi nebulæ nocent. Quidam tres cancros viuos cremari iubent in arbustis, vt carbunculi non noceant. Alij siluri carnem leuiter vri à vento, vt per totam vineam fumus dispergatur. Varro author est, si fidiculæ occasu, quod est initium autumni,

tumni, vua picta consecretur inter vites, minus nocere tempestates. Archibius ad Antiochum Syriæ regem scripsit: Si fictili nouo obruatur rubeta rana in media segete, non esse noxias tempestates. Opera rustica huius interualli, terram iterare, arbores circunfodere, vbi æstuosa regio poscat, accumulare. Germinantia, nisi in solo luxurioso, fodienda non sunt. Seminaria purgari sarculo. Messem hordeaceam facere. Aream ad messem creta præparare, Catonis sententia amurca temperata, Virgilij operosius. Maiore ex parte æquant tantùm, & fimo bubulo dilutiore illinunt. Id satis ad puluerisremedium videtur.

De messe, & tritico, & paleo, & frumento seruando. CAP. XXX.

MEssis ipsius ratio varia. Galliarum latifundiis valli prægrandes dentibus in margine infestis, duabus rotis per segetem impelluntur, iumento in contrarium iuncto: ita direptæ in vallum cadunt spicæ. Stipulæ alibi mediæ falce præciduntur, atque inter duas mergites spica distringitur. Alibi ab radice vellunt; quíque id faciunt, proscindi ab se obiter agrum interpretantur, cùm extrahant succum. Differentia hæc, Vbi stipula domos contegunt, quàm longissimam seruant. Vbi fœni inopia est, stramento paleam quærunt. Panici culmo non tegunt. Milij culmum ferè inurunt. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant. Panicum & milium singillatim pectine manuali legunt Galliæ. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equorum gressibus exteritur, alibi perticis flagellatur. Triticum, quò serius metitur, copiosius inuenitur: quo celerius verò, hoc speciosius ac robustius. Lex aptissima, antequàm granum indurescat, & cùm iam traxerit colorem. Oraculum verò, biduo celerius messem facere potius, quàm biduo serius. Siliginis & tritici etiam ratio in area horreoque. Far, quia difficulter excutitur, conuenit cum palea sua condi: & stipula tantum, & aristis liberatur. Palea plures gentium pro fœno vtuntur. Meliorea, quæ tenuior minutiorque, & pulueri propior: ideo optima è milio, proxima ex hordeo, pessima ex tritico, præterquàm iumentis opere laborantibus. Culmum saxosis locis, cùm inaruit, baculo frangunt substratu animalium. Si palea defecit, & culmus teritur. Ratio hæc: maturius defectus muria diu† respersus: de hinc siccatus in manipulos conuoluitur, atque ita pro fœno bubus datur. Sunt qui accendant in aruo & stipulas, magno Vitgilij præconio. Summa autem eius ratio, vt herbarum semen exurant. Ritus diuersitatem magnitudo facit messium, & caritas operarum. Connexa est ratio frumenti seruandi. Horrea operosa tripedali crassitudine, pariete lateritio, exædificari iubent aliqui. Prætereà supernè impleri, nec afflatus admittere, aut fenestras habere vllas. Alij ab exortu tantùm æstiuo, aut, Septentrione: eáque sine calce construi, quoniam sit frumento inimicissima. Nam quæ de amurca præceperint, indicauimus. Alibi contrà suspendunt granaria lignea columnis, & perflari vndique malunt, atque etiam à fundo. Alij omnino pendente tabulato extenuari granum arbitrantur: & si tegulis subiaceat, conferuescere. Multi ventilari quoque vetant. Curculionem enim non descendere infra quatuor digitos; nec amplius periclitari. Columella & Fauonium ventum conferre frumento præcipit: quod miror equidem, siccissimum alioqui. Sunt qui rubeta rana in limine horrei pede è longioribus suspensa, inuehere iubeant. Nobis referre plurimum tempestiuitas condendi videbitur. Nam si parum tostum atque robustum collectum sit, aut calidum conditum, inimica innasci necesse est. Diuturnitatis causæ plures. Aut in ipsius grani cório, cùm est numerosius, aut milio, aut succi pinguedine, qui pro humore sufficit tantùm, vt sesamæ: aut amaritudine, vt lupino & cicerculæ. In tritico maximè crescunt animalia, quoniam spissitate sua concalescit, & furfure crasso vestitur. Tenuior hordeo palea, exilis & legumini: ideo non generant. Faba crassioribus tunicis operitur, ob hoc efferuescit. Quidam ipsum triticum diuturnitatis gratia aspergunt amurca, mille modios quadrantali. Alij Chalcidica aut Carica creta, aut etiam absinthio. Est & Olynthi, ac Cerinthi Euboeæ terra, quæ corrumpi non sinat. Nec ferè condita in spica læduntur. Vtilissimè tamen seruantur in scrobibus, quos siros vocant, vt in Cappadocia, & in Thracia. In Hispania & Africa, ante omnia vt sicco solo fiant curant: mox vt palea substernatur. Prætereà cum spica sua conduntur. Ita frumenta si nullus spiritus penetret, certum est nihil maleficum nasci. Varro author est, sic conditum triticum durare annis quinquaginta, milium verò centum. Fabam & legumina in olearijs cadis oblita cinere, longe tempore seruari. Idem fabam à Pyrrhi regis ætate, in quodam specu Ambraciæ vsque ad piraticum Pompeij Magni bellum durasse, annis circiter cxx. Ciceri tantùm nullæ bestiolæ in horreis innascuntur. Sunt qui vrceis cinere substratis & illitis acetum habentibus, leguminum aceruos superingerant, ita non nasci maleficia credentes, Alij, qui in salsamentarijs cadis gypso illinant. Alij, qui lentem aceto laserpitiato respergant, siccatamque oleo inungant. Sed breuissima obseruatio, quod vitiis carere velis, interlunio legere. Quare plurimum refert, condere quis malit, an vendere. Crescente enim luna frumenta grandescunt.

De vindemia, & autumni temporibus CAP. XXXI.

SEquitur ex diuisione temporum autumnus à Fidiculæ occasu ad æquinoctium, ac deinde Vergiliarum occasum, initiumque hyemis. In his interuallis significatur, pridie Idus August. Articæ Equus oriens, vesperi Aegypto & Cæsari Delphinus occidens, xi. Calend. Septembr. Cæsari

& Assyriæ stella quæ Vindemiator appellatur, exoriri manè incipit, vindemiæ maturitatem promittens. Eius argumentum erunt acini colore mutati. Assyriæ v. Calend. & Sagitta occidit, & Etesiæ desinunt. Vindemiator Aegypto Nonis exoritur. Atticæ Arcturus matutino, & Sagitta occidit manè. Quinto Idus Septembr. Cæsari Capella oritur vesperi. Arcturus verò medius pridie Idus, vehementissimo significatu terra maríque per dies quinque. Ratio eius hæc traditur: Si Delphino occidente imbres fuerint, non futuros per Arcturum. Signum orientis eius sideris seruetur hirundinũ abitus: nanque deprehensæ intereunt. Decimosexto Calend. Octobr. Aegypto Spica, quã tenet Virgo, exoritur matutino, Etesiæq; desinunt. Hocidem Cæsari xiiij. Calend. xiij. Assyriæ significant; & xi. Calend. Cæsari commissura Piscium occidens, ipsumque æquinoctij sidus viij. Calend. Octobr. Deinde consentiunt (quod est rarum) Philippus, Callippus, Dositheus, Parmenisc us, Conon, Cition, Democritus, Eudoxus, Ion, iiij. Calend. Octobr. Capellam matutinò exoriri, & iij. Calend. Hœdos. Sexto Nonas Octobr. Atticæ Corona exoritur manè. Asiæ & Cæsari v. Calend. Heniochus occidit matutinó. Tertio Calendas Cæsari Corona exoriri incipit: & postridie occidunt Hœdi vesperi. viij. Idus Octobris Cæsari fulgens in Corona stella oritur. Et iij. Idus Vergiliæ vesperi. Idibus Corona tota. Sexto Calend. Nouembr. Suculę vesperi exoriuntur. Pridie Calend. Cæsari Arcturus occidit: & Suculæ exoriuntur cum Sole. Quarto Nonas Arcturus occidit vesperi. Quinto Idus Nouembris Gladius Orionis occidere incipit. Deinde iij. Idus Vergiliæ occidunt. In his temporum interuallis opera rustica, napos, rhaphanos serere, quibus diebus diximus. Vulgus agreste & rapa post ciconiæ discessum malè seri putat. Nos omnino post Vulcanalia, & præcocia cum panico. A Fidiculæ autem occasu viciam, faseolos, pabulum. hoc silente Luna seri iubent. Et frondis præparandæ tempus hoc est. Vnus frondator quatuor frondarias fiscinas complere in die iustum habet. Si decrescente Luna præparetur, non putrescit. Aridam colligi non opertet. Vindemiam antiquinunquàm existimauere maturam ante æquinoctium: iam passim rapi cerno. Quam ob rem & huius tempora notis argumentisque signentur. Leges ita se habent: Vnam calidam ne legito, hoc est eius siccitate, ac nisi imber interuenerit. Hanc ne legito rorulentam, hoc est, si ros nocturnus fuerit, nec priùs, quàm sole discutiatur. Vindemiare incipito, cùm ad palmitem pampinus procumbere cœperit, aut cùm exempto acino ex densitate interuallum non compleri apparuerit, acinum non augeri. Acino plurimum refert, si contingat crescente Luna vindemiare. Pressura vna culeos xx. implere debet. Hic est pes iustus. Ad totidem culeos & lacus xx. iugeribus vnum sufficit torculum. Premunt aliqui singulis, vtilius binis, licet magna sit vastitas singulis. Longitudo in his refert, non crassitudo. Spatiosa melius premunt. Antiqui funibus vittisque lorea ea detrahebant & vectibus. Intra C. annos inuenta Græcanica, mali rugis per cochleas bullantibus, palis affixa arbori stella, à palis arcas lapidum attollente secum arbore: quod maximè probatur. Intra xxij. hos annos inuentum, paruis prælis, & minori torculari, ædificio breuiore, & malo in medio decreto, tympana impositu vinaceis, supernè toto pondere vrgere, & super præla cõstruere congeriem. Hoc & poma colligendi tempus, & obseruatio, cùm aliquod maturitate, nõ tẽpestate, deciderit: hoc & fæces exprimendi: hoc & defrutũ coquendi, silente Luna noctu, aut si interdiu, plena. Cæteris diebus aut ante exortum Lunæ, aut post occasum. Ne de nouella vite aut palustri, ne nisi è matura vua, nec nisi folijs despumá dum: quia si ligno contingatur vas, adustum ac fumosum fieri putant. Iustum vindemiæ tempus ab æquinoctio ad Vergiliarum occasum dies xliiij. Ab eo die oraculũ occurrit, frigidũ picari pronihilo ducentiũ. Sed iam & Calendis Ianuarij defectu vasorũ vindemiantes vidi, piscinisque musta condi. aut vina effundi priora, vt dubia reciperentur. Hoc non tam sæpe prouentu nimio euenit, quàm sæuitia insidiantium caritati ciuili. Sed æqui patrisfamilias modus est, annona cuiusque anni vti. Id peræquè etiam lucrosissimum. Reliqua de vinis affatim dicta sunt. Item vindemia facta oliuam esse rapiendam, & quæ ad oleum pertinent, quæq; ad Vergiliarum occasum agi debent.

De Lunari ratione. CAP. XXXII.

His, quæ sunt necessaria de Luna, ventisque & præsagiis, vt sit tota sideralis ratio perfecta. Nanque Virgilius etiam in numeros Lunæ digerenda quædam putauit, Democriti secutus ostentationem. Nos legum vtilitas, quæ in toto opere, in hac quoq; mouet parte. Omnia quæ cæduntur, carpuntur, conduntur, innocentius decrescente Luna, quàm crescente fiunt. Stercus, nisi decrescente Luna, ne tangito. Maximè intermenstrua dimidiaque stercorato. Verres, iuuencos, arietes, hœdos decrescente Luna castrato. Oua Luna noua supponito. Scrobes Luna plena noctu facito. Arborum radices Luna plena operito. Humidis locis interlunio serito, & circa interlunium quatriduo. Ventilari quoque frumenta ac legumina, & condi circa extremam Lunam iubent. Seminaria, cùm Luna supra terram sit, fieri: Calcari musta, cùm Luna sub terra. Item materies cædi, quæq; alia suis locis diximus. Neque facilior est obseruatio, ac iam dicta à nobis secundo volumine: sed quod intelligere vel rustici possint, quoties ab occidente Sole cernetur, prioribusque noctis horis lucebit, crescens erit, & oculis dimidiata iudicabitur: cùm verò occidente Sole orietur ex aduerso, ita vt pariter aspiciantur, tum erit plenilunium. Quoties ab ortu Solis orietur, prioribusque noctis horis detrahet lumen, & in diurnas extendet, decrescens erit, iterumque dimidia. In coitu verò (quod interlunium

terlunium vocant) cùm apparere desierit. Supra terras autem erit, quandiu & Sol, interlunio, & prima tota die: secunda, horæ noctis vnius † dextante sicilico: ac deinde tertia vsq; ad quintamdecimam, multiplicatis horarum iisdem portionibus: quintadecima tota supra terras noctu erit, eademq; sub terris tota die. Decimasexta ad primæ horæ nocturnæ dextantem sicilicũ sub terra aget, easdemque portiones horarum per singulos dies adiiciet vsque ad interlunium. Et quantum primis partibus noctis detraxerit, quòd sub terris agat, tantundem nouissimis ex die adiiciet supra terram. Alternis autem mensibus xxx. implebit numeros, alternis verò detrahet singulos. Hæc erit ratio lunaris.

† *Dextante sicilico vnius horæ, id est, decẽ vnciis, cum quarta vnciæ parte, interprete Budæo libro I. de Asse.*

De ventorum ratione. CAP. XXXIII.

VEntorum paulò scrupulosior. Obseruato Solis ortu quocunque libeat die, stantibus hora diei sexta, sic vt ortum eum à sinistro humero habeant, contra mediam faciem Meridies, à vertice Septentrio erit. Qui ita limes per agrum currit, cardo appellatur. Circumagi deinde melius est, vt vmbram suam quisque cernat: alioqui post hominem erit. Ergo permutatis lateribus, vt ortus ilius dici à dextro humero fiat, occasus à sinistro, tunc erit hora sexta, cùm minima vmbra contra medium fiet hominem. Per huius mediam longitudinem duci sarculo sulcum, vel cinere lineam, verbi gratia pedum xx. conueniet: mediamque mensuram, hoc est in x. pede, circunscribi circulo paruo, qui vocetur vmbilicus. Quæ pars fuerit à vertice vmbræ, hæc erit ventus septentrionalis. Illò tibi putator arborum plagæ ne spectent, néve arbusta vineæue, nisi in Africa, Cyrenis, Aegypto. Illinc flante ne arato, quæque alia præcepimus. Quæ pars lineæ fuerit à pedibus vmbræ, Meridiem spectans, hæc ventum Austrum dabit, quem à Græcis Notum diximus vocari. Illinc flatu veniente, materiam vineamque agricola ne tractes. Humidus aut æstuosus Italiæ est. Africæ quidem incendia cum serenitate affert. In hunc Italiæ palmites spectent, sed non plagæ arborum vitiúmve. Huncoliueti metator Vergiliarum quatriduo, hunc caueat insitor calamis, gemmisque inoculator. De ipsa regionis eius hora præmonuisse conueniet. Frondem media die arborator ne cædito. Cùm meridiem adesse senties pastor, æstate contrahente se vmbra, pecudem à Sole in opaca cogito. Cùm æstate pasces, in occidentem specta ante meridiem, post meridiem in orientem. Aliter noxium, sicut hyeme & vere, si in rorulentum duceres. Nec contra Septentrionem paueris suprà dictum. Clodunt ita, lippiúntve ab afflatu, & aluo cita pereunt. Qui fœminas concipi voles, in hunc ventum spectantes iniri cogito.

De limitatione agrorum. CAP. XXXIIII.

Diximus vt in media linea designaretur vmbilicus. Per hunc mediũ transuersa currat alia. Hæc erit ab exortu æquinoctiali ad occasum æquinoctialem: & limes qui ita secabit agrũ, decumanus vocabitur. Ducantur deinde aliæ duæ lineæ in decussis obliquæ, ita vt à Septentrionis dextra læuaq; ad Austri dextrã læuamq; descendant. Omnes per eundem currant vmbilicũ, omnes inter se pares sint, omnium interualla paria. Quæ ratio semel in quoq; agro inculcata erit: vel si sæpius libeat vti, èligno facienda, regulis paribus in tympanũ exiguũ, sed circinatũ adactis. Ratione qua doceo, occurrendũ ingeniis quoq; imperitorum est. Meridiem excuti placet, quoniã semper est idem: Solem autem quotidie ex alio cæli momento, quàm pridie, oritur: ne quis fortè ad exortum capiendã putet lineã. Ita cæli exacta parte, quod fuerit lineæ caput Septentrioni proximum à parte exortiua, solstitialem habebit exortum, hoc est longissimi diei, ventumq; Aquilonem, Boream Græcis dictum. In hunc ponito arbores vitésq;. Sed hoc flante ne arato: frugem ne serito: semen ne iacito. Præstringit enim atq; percellit hic radices arborũ, quas positurus afferes. Prædoctus esto: alia robustis prosunt, alia infantibus. Nec sum oblitus, in hac parte ventum Græcis poni, quem Cæciam vocãt. Sed idem Aristoteles vir immensæ subtilitatis, qui idipsum fecit, rationem conuexitatis mundi reddit, qua contrarius Aquilo Africo flat. Nec tamen eum toto anno in prædictis timet agricola. Mollit sidera æstate media, mutatq; nomen, & Etesias vocatur. Ergo cùm frigidum senties, caueto, ac quacunque Aquilo prædicitur, tanto perniciosior Septentrio est. In hunc Asiæ, Græciæ, Hispaniæ, maritimæ Italiæ, Campaniæ, Apulię arbusta vineæq; spectent. Qui mares concipi voles, in hunc pascito, vt sic † *in eundem* ineuntem ineat. Ex aduerso Aquilonis a b occasu brumali Africus flabit, quẽ Græci Liba vocãt. In hunc à coitu cùm se pecus circunegerit, fœminas conceptas esse scito. Tertia à Septentrione linea, quam per latitudinem vmbræ duximus, & decumanam vocauimus, exortum habebit æquinoctialem, ventumq; Subsolanum, Græcis Apelioten dictum. In hunc salubribus locis villæ vineæq; spectent. Ipse leniter pluuius, tamẽ est siccior Fauonius, ex aduerso eius ab æquinoctiali occasu, Zephyrus Græcis nominatus. In hunc spectare olineta Cato iussit. Hic ver inchoat, aperitque terras tenui frigore saluber. Hic vites putandi, frugesq; curandi, arbores serendi, poma inserendi, oleas tractandi ius dabit, afflatuque nutricium exercebit. Quarta à Septentrione linea, eadem Austro ab exortiua parte proxima, brumalem habebit exortum, ventumque Vulturnum, Eurum Græcis dictum, siccioremque & ipsum tepidioremque. In hunc apiaria & vineæ Italiæ, Galliarumque spectare debent. Ex aduerso Vulturni flabit Corus, ab occasu solstitiali & occidentali latere Septentrionis, Græcis dictus

dictus Argestus, ex frigidissimis & ipse, sicut omnes, qui à Septentrionis parte spirant. Hic & grandines infert, cauendus & ipse non secus ac Septentrio. Vulturnus si à serena cæli parte cœperit flare, non durabit in noctem: at Subsolanus in maiorem partem noctis extenditur. Quisquis erit ventus, si feruidus sentietur, pluribus diebus permanebit. Aquilonem prænuntiat terra ficcescens repentè, Austrum humescens rore occulto.

Prognostica tempestatum. CAP. XXXV.

ETenim prædicta ventorũ ratione, ne sæpius eadem dicantur, transire conuenit ad reliqua tempestatum præsagia, quoniam & hoc placuisse Virgilio magnopere video, Siquidem in ipsa mese sæpe concurrere prælia ventorum damnosa imperitis refert. Tradunt eundem Democritum mentente fratre eius Damaso ardentissimo æstu orasse, vt reliquæ segeti parceret, raperetq; desecta sub tectum, paucis mox horis sæuo imbre vaticinatione approbata. Quinimo & harundinem non nisi impendente pluuia seri iubent, & fruges insecuturo imbre. Quamobrem & hæc breuiter attingemus, scrutati maximè pertinentia, primumque à Sole capiemus præsagia. Purus oriens atque non feruens serenum diem nuntiat: at hybernam pallidus grandinem. Si & occidit pridie serenus, & oritur, tanto certior fides serenitatis. Concauus oriens pluuias prædicit: item ventos, cùm ante exorientem eum nubes rubescunt. quòd si & nigræ rubentibus interuenerint, & pluuias. Cùm orientis atque occidentis radij rubent, coire pluuias. Si circa occidentem rubescunt nubes, serenitatem futuræ diei spondent. Si in exortu spargentur partim ad Austrum, partim ad Aquilonem, pura circa eum serenitas sit licet, pluuiam tamen ventosque significabunt. Si in ortu aut in occasu contracti cernentur radij, imbrem. Si in occasu eius pluet, aut radij in se nubem trahent, asperam in proximum diem tempestatem significabunt. Cùm oriente radij non illustres eminebunt, quamuis circundati nube non sint, pluuiam portendent. Si ante exortum nubes globabuntur, hyemem asperam denuntiabunt. Si ab ortu repellentur, & ad occasum abibunt, serenitatem. Si nubes Solem circuncludent, quanto minus luminis relinquent, tanto turbidior tempestas erit: si verò etiam duplex orbis fuerit, eo atrocior. Quòd si in exortu fiet ita vt rubescant nubes, maxima ostendetur tempestas. Si non ambibunt, sed incumbent, à quocunque vento fuerint, eum portendent. si à meridie, & imbrem. Si oriens cingetur orbe, ex qua parte is se aperit, expectetur ventus. Si totus defluxerit æqualiter, serenitatem dabit. Si in exortu longè radios per nubes porriget, & medius erit inanis, pluuiam significabit. Si ante ortum radij se ostendent, aquam & ventum. Si circa occidentem candidus circulus erit, noctis leuem tempestatem. Si nebula, vehementiorem. Si candente Sole, ventum. Si ater circulus fuerit, ex qua regione is ruperit se, ventum magnum. Proxima sint iure Lunæ præsagia. Quartam eam maximè obseruat Aegyptus. Si splendens exorta puro nitore fulsit, serenitatem: si rubicunda, ventos: si nigra, pluuias portendere creditur. In quinta cornua eius obtusa, pluuiam: erecta & infesta ventos semper significant: quarta tamen maximè. Cornu eius Septentrionale acuminatum atque rigidum, illum præsagit ventum. Inferius Austrum: vtraque recta, noctem ventosam. Si quartam orbis rutilus cingit, ventos & imbres præmonebit. Apud Varronem ita est: Si quarto die Luna erit directa, magnam tempestatem in mari præsagiet, nisi si coronam circa se habebit, & eam synceram: quoniam illo modo non ante plenam Lunam hyematurum ostendit. Si plenilunio per dimidium pura erit, dies serenos significabit: si rutila, ventos: nigrescens, imbres. Si caligo orbis nubem incluserit, ventos, quà se ruperit: si gemini orbes cinxerint, maiorem tempestatem. Et magis, si tres erunt, aut nigri, aut interrupti atque distracti. Nascens Luna, si cornu superiore obatro surget, pluuias decrescens dabit: si inferiore, ante plenilunium: si in media nigritia illa fuerit, imbre in plenilunio. Si plena circa se habebit orbem, ex qua parte is maximè splendebit, ex ea ventum ostendet. Si in ortu cornua crassiora fuerint, horridam tempestatem. Si ante quartam non apparuerit, vento Fauonio flante, hyemalis toto mense erit. Si xvi. vehementius flammea apparuerit, asperas tempestates præsagiet. Sunt & ipsius Lunæ octo articuli, quoties in angulos Solis incidit, plerisque inter eos tantùm obseruantibus præsagia eius, hoc est, tertia, septima, vndecima, decimaquinta, decimonona, vigesimatertia, vigesimaseptima, & interlunium. Tertio loco stellarum obseruationem esse oportet. Discurrere eæ videntur interdum: ventique protinus sequuntur. In quarum parte ita præsagiuere: Cælum cùm æqualiter totum erit splendidum, articulis temporum, quos proposuimus, autumnum serenum præsagibunt & frigidum. Si ver & æstas non sine riguo aliquo transierint, autumnum serenum & densum minusque ventosum facient. Autumni serenitas ventosam hyemem facit. Cùm repentè stellarum fulgor obscuratur, & id neque nubilo, neque caligine, pluuia aut graues denuntiantur tempestates. Si volitare plures stellæ videbuntur, quò ferentur albescentes, ventos ex iis partibus nuntiabunt. Aut si cursitabunt, certos: si id in pluribus partibus fiet, inconstantes ventos effundent. Si stellarum errantium aliquam orbes incluserint, imbres. Sunt in signo Cancri duæ stellæ paruæ, Asselli appellatæ, exiguum inter illas spatium obtinente nubecula, quam præsepia appellant. Hæc cùm cælo sereno apparere desierit, atrox hyems sequitur. Si alteram earum Aquiloniam caligo abstulit. Auster sæuit: si Austrinam, Aquilo. Arquus cùm sunt duplices, pluuias nuntiant. A pluuiis serenitatem non perinde certam. Circuli noui circa sidera aliqua, pluuiam.

uiam. Cùm æstate vehementius tonuit quàm fulsit, ventos ex ea parte denuntiat: contrà si minus tonuit, imbrem. Cùm sereno cælo fulget, pluuiæ erunt & tonitrua, & hyemabit. Atrocissimè autem, cùm ex omnibus quatuor partibus cæli fulgurabit. Cùm ab Aquilone tantùm, in posterum diem aquam portendit. Cùm à Septentrione, ventum eum. Cùm ab Austro vel Coro, aut Fauonio nocte serena fulgurauerit, ventum & imbrem ex iisdem regionibus demonstrabit. Tonitrua matutina ventum significant, imbrem meridiana. Nubes cùm sereno cælo feruntur, à quacunque parte id fiet, expectentur venti: si eodem globabuntur, appropinquante Sole discutientur. Et hoc si ab Aquilone fiat, ventos: si ab Austro, imbres portendant. Sole occidente, si ex vtraque parte eius cælum petent, tempestatem significabunt. Vehementius atræ ab oriente, in noctem aquã minantur: ab occidente, in posterum diem. Si nubes, vt vellera lanæ, spargentur multæ ab oriente, aquam in triduum præsagient. Cùm in cacuminibus montium nubes concident, hyemabit. Si cacumina pura fient, differenabit. Nube grauida candicante, quod vocant tempestatem albam, grando imminebit. Cælo quamuis sereno, nubecula quamuis parua, ventum procellosum dabit. Nebulæ è montibus descendentes, aut cælo cadentes, vel in vallibus sedentes, serenitatem promittunt. Ab his terreni ignes proximè significant: pallidi nanque murmurantesque tempestatum nuntij sentiuntur: pluuiæ etiam, in lucernis fungi. Si flexuosè voliter flamma, ventum. Et lumina cùm ex se flammas elidunt, aut vix accenduntur. Item cùm in eo pendentes coaceruantur scintillæ: vel cùm tollentibus ollas carbo adhæresci t: aut cùm contectus ignis è se fauillam discutit, scintillámve emittit: vel cùm cinis in foco concrescit, & cùm carbo vehementer perlucet. Est & aquarum significatio. Mare si tranquillum in portu à cursu stabit, & murmurauerit intra se, ventum prædicit. Si identidem, & hyemem, & imbrem. Litora ripæque si resonabunt tranquillo, asperam tempestatem: item maris ipsius tranquillo sonitus, spumæue dispersæ, aut aquæ bullantes. Pulmones marini in pelago, plurium dierum hyemem portendunt. Sæpe & silentio intumescit, flatuque altius solito iam intra se esse ventos fatetur. Equidem & montium sonitus, nemorumque mugitus prædicunt: & sine aura, quæ sentiatur, folia ludentia. Lanugo populi aut spinæ volitans, aquisq; pluma innatans. Atque etiam in campis tempestatem venturam præcedens suus fragor: cæli quidem murmur, non dubiam habet significationem. Præsagiunt & animalia. Delphini tranquillo mari lasciuientes flatum, ex qua veniunt parte: item spargentes aquam turbato, tranquillitatem. Loligo volitans, conchæ ad hærescentes, echini affigentes sese, aut harena saburrantes, tempestatis signa sunt. Ranæ quoque vltra solitum vocales. Et fulicæ matutino clangore. Item mergi anatesq;, pennas rostro purgantes, ventum. Cæteræque aquaticæ aues concursantes. Grues in mediterranea festinantes. Mergi maria aut stagna fugientes, grues silentio per sublime volantes, serenitatem: sic noctua in imbre garrula: at sereno, tempestatem. Coruique singultu quodam latrantes, seque concutientes, si continuabunt, ventos: si verò carptim vocem resorbebunt, ventosum imbrem. Graculi serò à pabulis recedentes, hyemem. Et albæ aues, cùm congregabuntur. Et cùm terrestres volucres contra aquam clangores dabunt, perfundentes sese: sed maximè cornix. Hirundo tam iuxta aquam volitans, vt penna sæpe percutiat. Quæque in arboribus habitant, fugitantes in nidis suis. Et anseres continuo clangore intempestiui. Ardea in mediis harenis tristis. Nec mirum, aquaticas, aut in totum volucres præsagia aeris sentire. Pecora exultantia, & indecora lasciuia ludentia, eandem significationem habent. Et boues cælum olfactantes, seque lambentes contra pilum. Turpesque porci alienos sibi manipulos fœni lacerantes: segniterque & contra industriam suam absconditæ formicæ, vel concursantes, aut oua progerentes. Item vermes terreni erumpentes.

Trifolium quoq; inhorrescere, & folia contra tempestatem subrigere certum est.

Necnon & in conuiuiis mensisque nostris, vasa quibus esculentum additur, sudorem repositoriis linquentia, diras tempestates prænuntiant.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS NONVS.

PROOEMIVM.

SIDERVM quoque tempestatumque ratio, vel imperitis facilè, atque indubitato modo monstrata est: vereque intelligentibus non minus conferunt rura deprehendendo cælo, quàm sideralis scientia agro colendo. Proximam multi hortorum curam fecere. Nobis non protinus transire ad ista tempestiuum videtur. Miramurque quosdam scientiæ gratia, eruditionis suæ gloriam ex his petentes tam multa præteriisse, nulla mentione habita tot rerũ sponte curáve prouentium, præsertim cùm plerisque earum pretio vsúque vitæ maior etiã, quàm frugibus, perhibeatur authoritas. Atque vtà confessis ordiamur vtilitatibus, quæque non solum terras omnes, verùm etiã maria repleuere: seritur, ac dici neq; inter hortensia potest, linũ. Sed in qua non occurret vitæ parte, quódve miraculũ maius, herbã esse quæ admoueat Aegyptũ Italiæ: in tantũ, vt Galerius à freto Siciliæ Alexandriã septima die peruenerit, Babilius sexta, ambo præfecti; æstate verò proxima Valerius Marianus ex Prætoriis Senatoribus, à Puteolis nono die leniissimo flatu? herbã esse, quæ Gadeis ad Herculis columnas septimo die Ostiam afferat, & citeriorem Hispaniam quarto, prouinciam Narbonensem tertio, Africam altero: quod etiã mollissimo flatu contigit C. Flacco legato Vibij Crispij Proconsulis? Audax vita, scelerum plena, aliquid seri, vt ventos procellasq; rectiat: & parum esse fluctibus solis vehi. Iam verò nec vela satis esse maiora nauigiis. Sed quamuis amplitudini antennarum singulæ arbores sufficiant, super eas tamen addi velorum alia vela: præterq; alia in proris, & alia in puppibus pandi, ac tot modis prouocari mortem. Deniq; tam paruo semine nasci, quod orbem terrarum vltro citroque portet, tam gracili auena, tam non altè à terra tolli: neq; id viribus suis necti, sed passum tusumque & in mollitiem lanæ coactum, iniuria naturæ, ac summa audacia, & quò peruenire nulla execratio sufficit, contra inuentorem dictum suo loco à nobis: cui satis non fuit hominem in terra mori, nisi periret & insepultus. At nos priore libro imbres & flatus cauendos, frugum causa victúsque, præmonebamus. Ecce seritur hominis manu, metitur eiusdem hominis ingenio, quod ventos in mari optet. Prætereà vt sciamus fauisse pœnas, nihil gignitur facilius: vt sentiamus nolente id fieri natura: vrit agrum, deterioremque etiam terram facit.

De lini satione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente, & quando primum in theatris vela. CAP. I.

SEritur sabulosis maximè, vnoque sulco: nec magis festinat aliud. Vere satum æstate vellitur: & hanc quoque terræ iniuriam facit. Ignoscat tamen aliquis Aegypto serenti, vt Arabiæ Indiæque mercesimportet: itáne & Gallię censentur hoc reditu? montesque mari oppositos esse non est satis, & à latere Oceani obstare ipsum quod vocant inane? Cadurci, Caleti, Ruteni, Bituriges, vltimique hominũ existimati Morini, imò verò Galliæ vniuersæ vela texunt. Iam quidem & transrhenani hostes, nec pulchriorem aliã vestem eorũ fœminæ nouere. Qua admonitione succurrit, quod M. Varro tradit, in Serranorum familia gentilitium esse, fœminas lineã veste non vti. In Germania autem defossi atque sub terra id opus agunt. Similiter & in Italia ratione alia inter Padum Ticinumque amnes, vbi à Setabi tertia in Europa lino palma: secundam enim in vicino Allianis capessunt Retouina, & in Aemilia via Fauentina, Candore Allianis semper crudis Fauentina præferuntur: Retouinis tenuitas summa densitásque, candor æquè vt Fauentinis, sed lanugo nulla: quod apud alios gratiam, apud alios offensionem habet. Neruositas filo æqualior penè quàm araneis, tinnitúsq;, cùm dente libeat experiri: ideo duplex, quàm cæteris, pretium. Et Hispania citerior habet splendorem lini præcipuum, torrentis in quo politur natura, qui alluit Tarraconem. Et tenuitas mira, ibi primùm carbasis repertis. Non dudum ex eadem Hispania Zoelicum venit in Italiam, plagis vtilissimum. Ciuitas ea Callæciæ & Oceano propinqua. Est sua gloria & Cumano in Campania, ad piscium & alitũ capturam. Eadem & plagis materia. Neque enim minores cunctis animalibus insidias, quàm nobismetipsis lino tendimus. Sed Cumanæ plagæ concidunt apros, & hæ cassęs ve ferri aciem vincunt. Vidimusque iam tantæ tenuitatis, vt anulum hominis cum epidromis transirent, vno portãte multitudinem qua saltus cingerentur. Nec id maximè mirũ, sed singula earum stamina centeno quinquageno filo constare, sicut paulo ante Iulio Lupo, qui in præfectura Aegypti obiit. Mirentur hoc, ignorantes in Aegyptij quondã regis, quem Amasim vocant, thorace in Rhodiorum insula ostendi in templo Mineruæ cccIxv. filis singula fila constare. Quod se expertum nuper Romæ prodidit Mutianus ter Consul, paruasque iam reliquias eius superesse hac experientium iniuria. Italia & Pe-

lignis etiamnum linis honorem habet, sed fullonum tantum in vsu. Nullum est candidius, lanaue similius: sicut in culcitris præcipuam gloriam Cadurci obtinent. Galliarum hoc & tomenta pariter inuentum. Italiæ quidem mos etiam nunc durat in appellatione stramenti. Aegyptio lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera: Taniticum, ac Pelusiacum, Buticum, Tentyriticum, cum regionum nominibus, in quibus nascuntur. Superior pars Aegypti in Arabiam vergens gignit fruticem, quem aliqui gossipion vocant, plures xylon, & ideo lina inde facta xylina. Paruus est, similemque barbatæ nucis defert fructum, cuius ex interiore bombyce lanugo netur. Nec vlla sunt eis candore mollitiáve præferenda. Vestes inde sacerdotibus Aegypti gratissimæ. Quartum genus Orchomenium appellant. Fit è palustri velut harundine, duntaxat panniculą eius. Asia è genista facit lina ad retia præcipua, in piscando durantia, frutice madefacto x. diebus. Aethiopes Indique è malis, Arabes cucurbitis, in arboribus, vt diximus, genitis. Apud nos maturitas eius duobus argumentis intelligitur, intumescente semine, aut colore flauescente. Tum euulsum, & in fasciculos manuales colligatum, siccatur in Sole pendens conuersis supernè radicibus vno die, mox quinque aliis, in contrarium inter se versis fascium cacuminibus, vt semen in medium cadat. Inter medicamina huic vis, & in quodam rustico ac prædulci Italiæ transpadanæ cibo, sed iam pridem sacrorum tantum gratia. Deinde post messem triticeam virgæ ipsæ merguntur in aquam solibus tepefactam, pondere aliquo depressæ. Nulli enim leuitas maior. Maceratas, indicio est membrana laxatior. Iterumque inuersæ, vt priùs, Sole siccantur. Mox arefactæ in saxo tunduntur stupario malleo. Quod proximum cortici fuit, stupa appellatur, deterioris lini, lucernarum ferè luminibus aptior. Et ipsa tamen pectitur ferreis hamis, donec omnis membrana decorticetur. Medullæ numerosior distinctio, candore, mollitia. Linumque nere & viris decorum est. Cortices quoque decussi clibanis & furnis præbent vsum. Ars depectendi digerendique: Iustum è quinquagenis fascium libris quinas denas carminari. Iterum deinde in filo politur, illisum crebro in silice ex aqua: textumque rursus tunditur clauis, semper iniuria melius. Inuentum iam est etiam, quod ignibus non absumeretur. Vium id vocant, ardentésque in focis conuiuiorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes igni magis, quàm possent aquis. Regum inde funebres tunicæ, corporis fauillam ab reliquo seperant cinere. Nascitur in desertis adustisque Sole Indiæ, vbi non cadunt imbres, inter diras serpentes: assuescitque viuere ardendo, rarum inuentu, difficile textu propter breuitatem. Rufus de cætero colos, splendescit igni. Cùm inuentum est, æquat pretia excellentium margaritarum. Vocatur autem à Græcis asbestinum ex argumento naturæ. Anaxilaus author est, linteo eo circundatam arborem, surdis ictibus, & qui non exaudiantur, cædi. Ergo huic lino principatus in toto orbe, Proximus byssino, mulierum maximè deliciis circa Elim in Achaia genito: quaternis denariis scripula eius permutata quondam, vt auri, reperio. Linteorum lanugo, è velis nauium maritimarũ maximè, in magno vsu medicinæ est: & cinis spodij vim habet. Est & inter papauera genus quoddã, quo candorem lintea præcipuum trahunt. Tentatũ est tingi lini quoq;, & vestiũ insaniam accipere, in Alexandri Magni primùm classibus, Indo amne nauigantis, cum duces eius ac præfecti in certamine quodã variassent insignia nauium: stupueruntq; litora flatu versicoloria implente. Velo purpureo ad Actium cum M. Antonio Cleopatra venit, eodemque effugit. Hoc fuit imperatoriæ nauis insigne. Posteà in theatris tantùm vmbram fecere: quod primus omnium inuenit Q. Catulus, cùm Capitolium dedicaret. Carbasina deinde vela primus in theatro duxisse traditur Lentulus Spinter Apollinaribus ludis. Mox Cæsar Dictator totum forum Romanum intexit, viamque sacram ab domo sua ad cliuum vsque Capitolinum: quod munere ipso gladiatorio mirabilibus vilum tradunt. Deinde & sine ludis Marcellus Octauia sorore Augusti genitus, in Aedilitate sua, auunculo xj. Consule Calen. Augusti, velis forum inumbrauit, vt salubrius litigantes consisterent: quãnam mutatis moribus Catonis Censorij, qui sternendum quoq; forum muricibus censuerat. Vela nuber colore cæli stellata per rudentes, terra etiam in amphitheatris principis Neronis rubente: in cauis ædium, & muscum à sole defendunt. Cæterò manfit candori pertinax gratia. Honor etiam & Troiano bello. Cur enim non & præliis interfit, vt naufragiis? Thoracibus lineis paucos tamen pugnasse, testis est Homerus. Hinc fuisse & nauium armamenta apud eundem interpretantur eruditiores: quoniam cum sparta dixit, significauerit sata.

De sparti natura, & quando primum vsus eius, & quomodo perficiatur, & quæ sint e radice nascantur, & viuant. CAP. II.

SParti quidem vsus multa post secula cœptus est: nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri, iuncusque propriè aridi soli, vni terræ dato vitio. Nanque id malum telluris est: nec aliud ibi seri aut nasci potest. In Africa exiguum & inutile gignitur. Carthaginiensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, sed quatenus parit, montes quoque sparto operît. Hinc strata rusticis eorum, hincignes facésque, hinc calceamina, & pastorum vestis, animalibus noxium, præterquàm cacuminum teneritate. Ad reliquos vsus laboriosè euellitur, ocreatis cruribus, manibusq; tectis manicis, conuolutũ osseis ligneisve conamentis. Nunc iam in hyemem vix. Facillimè tamen ab Idib. Maiis in Iunias: hoc maturitatis tẽpus. Vulsum

faſcibus in aceruo animatum biduo, tertio reſolutum, ſpargitur in ſole, ſiccaturque, & rurſus in faſcibus redit ſub tecta. Poſteà maceratur aqua, marina optimè, ſed & dulci, ſi marina deſit. Siccatumque Sole iterum rigatur, ſi repentè vrgeat deſiderium, perfuſum calida in ſolio, ac ſiccatũ ſtans compendium operæ fatetur. Hoc autem tunditur, vt fiat vtile, præcipuè in aquis marique inuicti. In ſicco præferunt è cannabi funes. At ſpartum alitur etiam demerſum, veluti natalium ſitum penſans. Eſt quidem eius natura interpollis: rurſusque quàm libeat vetuſtum nouo miſcetur. Verùntamen complectetur animo, qui volet miraculum æſtimare, quanto ſit in vſu omnibus terris nauium armamentis, machinis ædificationum, aliisque deſideriis vitæ. Ad hos omnes vſus quæ ſufficiant, minus xxx. M. paſſ. in latitudinem à litore Carthaginis nouæ, minusque in longitudinem eſſe reperientur. Longius vehi impendia prohibent. Iunco Græcos ad funes vſos nomini credamus, quo herbam eam appellant: poſteà palmarum foliis philuraque, manifeſtum eſt: & inde tranſlatum à Pœnis ſparti vſum, perquàm ſimile veri eſt. Theophraſtus author eſt, eſſe bulbi genus circa ripas amnium naſcens, cuius inter ſummum corticem eamque partem qua veſcuntur, eſſe laneam naturam ex qua mapalia veſtesq; quædam conficiantur. Sed neque regionem, in qua id fiat, neque quicquã diligentius, præterquàm eriophoron id appellari, in exemplaribus, quæ quidem inuenerim, tradit: neque omnino vllam mentionem habet ſparti, cuncta cura magna perſecutus cccexc. annis ante nos, vt iam & alio loco diximus. quo apparet, poſt id temporis ſpatium in vſum veniſſe ſpartum. Et quoniam à miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum eſt, aliquid naſci aut viuere ſine vlla radice. Tubera hæc vocantur, vndique terra circundata, nullisque fibris nixa, aut ſaltem capillamentis, nec vtique extuberante loco in quo gignuntur, aut rimas agente: neque ipſa terræ cohærent. Cortice etiam includuntur, vt planè nec terram eſſe poſſimus dicere, necaliud quàm terræ callum. Siccis hæc ferè & fabuloſis locis frutectoſisq; naſcuntur. Excedunt ſæpe magnitudinem mali cotonei, etiam librali pondere. Duo eorum genera, harenoſa dentibus inimica, & altera ſyncera. Diſtinguuntur & colore, ruffo nigroque, & intus candido, laudatiſſima Africæ. Creſcant, annè vitium id terræ (neque enim aliud intelligi poteſt) ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt: & viuántne, an non, haud facilè arbitror intelligi poſſe. Putreſcendi enim rario communis eſt iis cum ligno. Lartio Licinio Prætorio viro iura reddenti in Hiſpania Carthagine, paucis his annis ſcimus accidiſſe, mordenti tuber, vt deprehenſus intus denarius primos dentes inflecteret. Quo manifeſtum erit, terræ naturã in ſe globari: quod certum eſt ex iis quæ naſcantur, & ſeri non poſſint.

De miſy, & tuberibus: de fungis pezicis, laſerpitio & magydari, & rubia, & radicula. CAP. III.

SImile eſt & quod in Cyrenaica prouincia vocant miſy, præcipuum ſuauitate odoris ac ſaporis, ſed carnoſius: & quod in Thracia cerauniũ. De tuberibus hæc traduntur peculiariter: Cùm fuerint imbres autumnales, ac tonitrua crebra, tunc naſci, & maximè è tonitribus: nec vltra annũ durare: tenerrima autem verno eſſe. Quibuſdam locis accepta riguis feruntur: ſicut Mitylenis negant naſci, niſi exundatione fluminum inuecto ſemine ab Tiaris. Eſt autem is locus, in quo plurima naſcuntur. Aſiæ nobiliſſima circa Lampſacum & Alopeconneſum, Græciæ verò circa Elin. Sunt & in fungorũ genere à Græcis dicti pezicæ, qui ſine radice aut pediculo naſcuntur. Ab his proximum dicetur authoritate clariſſimum laſerpitium, quod Græci ſilphion vocant, in Cyrenaica prouincia reperti: cuius ſuccum vocant laſer, magnificum in vſu medicamentisq;, & ad pondus argenteo denarij penſum. Multis iam annis in ea terra non inuenitur: quoniã publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes, depopulantur pecorum pabulo. Vnus omnino caulis noſtra repertus memoria, Neroni principi miſſus eſt. Si quando incidit pecus in ſpem naſcentis, hoc deprehenditur ſigno: oue, cùm comederit, dormiente protinus, capra ſternuente. Diuque iam non aliud ad nos inuehitur laſer, quàm quod in Perſide aut Media & Armenia naſcitur largè, ſed multo infra Cyrenaicum: id quoque adulteratum gummi, aut ſagapeno, aut faba fracta. quo minus omittendum videtur, C. Valerio, M. Herennio Coſſ. Cyrenis aduecta Romam publicè laſerpitij pondo xxx. Cæſarem verò Dictatorem initio belli ciuilis, inter aurum argentumque protuliſſe ex ærario laſerpitij pondo cxj. Id apud authores Græciæ euidentiſſimos inuenimus natum imbre piceo repente madefacta tellure, circa Heſperidum hortos Syrtinque maiorem, ſeptem annis ante oppidum Cyrenarum, quod cõditum eſt vrbis noſtræ anno cxliij. Vim autem illam per quatuor millia ſtadium Africæ valuiſſe. In ea laſerpitium gigni ſolitum, rem feram ac contumacem: & ſi coleretur, in deſerta fugientem: radice multa craſſaq;, caule ferulaceo, haud ſimili craſſitudine. Huius folia maſpetum vocabant, apio maximè ſimilia. Semen erat foliaceum, folium ipſum vere deciduum. Veſci pecora ſolita, primoque purgari, mox pingueſcere, carne mirabilem in modum iucunda. Poſt folia amiſſa, caule ipſo & homines veſcebantur decocto, aſſo, elixoque: eorum quoque corpora xl. primis diebus purgante à vitiis omnibus. Succus duobus modis capiebatur, è radice atque caule. Et hæc duo erant nomina, rhizias, atque caulias, vilior ille ac putreſcens. Radice cortex niger & ad mercis adulteria. Succum ipſum in vaſa coniectum, admiſto furfure, ſubinde concutiendo ad maturitatem

ritatem perducebant: ni ita feciſſent, putreſcentem. Argumentum erat maturitatis, color, ſiccitaſque ſudore finito. Alij tradunt laſerpitij radicem fuiſſe maiorem cubitali, tuberq; in ea ſuper terrã. Hoc inciſo, profluere ſolitum ſuccum, ceulactis, ſupernato caule, quem magydarin vocarunt. Folia aurei coloris pro ſemine fuiſſe, cadentia à Canis ortu, Auſtro flante. Ex his laſerpitium naſci ſolitum annuo ſpacio & radice & caule conſummantibus ſeſe. Hoc & circunfodi ſolitum prodidere. Nec purgari pecora, ſed ægra ſanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere. Perſico ſilphio priori opinio congruit. Alterum genus eſt quod magydaris vocatur, tenerius & minus vehemens, ſine ſucco: quod circa Syriam naſcitur, non prouenientis in Cyrenaica regione. Gignitur & in Parnaſſo monte copioſius, quibuſdam laſerpitium vocantibus: per quæ omnia adulteratur rei ſaluberrimæ vtiliſſimęque authoritas. Probatio ſynceri prima in colore modicè ruffo, & cùm frangitur, candido intus, mox tranſlucente: gutta aqua ſaliuaque liqueſcit. Vſus in multis medicaminibus. Sunt etiamnum duo genera, non niſi ſordido nota vulgo, cùm quæſtu multum polleant. In primis rubia, tingendis lanis & coriis neceſſaria. Laudatiſſima Italica, & maximè ſuburbana: & omnes penè proninciæ ſcatent ea. Sponte prouenit, ſeriturque ſimilitudine eruiliæ. Verùm ſpinoſus ei caulis: geniculatus hic eſt, quinis circa articulos in orbe foliis. Semen eius rubrum eſt. Suos in medicina vſus habeat, ſuo dicemus loco. At quæ vocatur radicula, lauandis demum lanis ſuccum habet: mirum, quantum conferens candori molitiæque. Naſcitur ſatiua vbique, ſed ſponte præcipua in Aſia Syriaque, ſaxoſis & aſperis locis. Trans Euphratem tamen laudatiſſima, caule ferulaceo tenui, & ipſo cibis indigenarum expetito, & tingenti quicquid ſit, cum quo decoquatur, folio olcæ, Struthion Græci vocant, floret æſtate, grata aſpectu: verùm ſine odore, ſpinoſa, & caule lanuginoſo. Semen ei nullum, radix magna, quæ conciditur ad quem dictum eſt vſum.

De hortorum cura, & digeſtio terræ naſcentium, præter fruges & frutices. CAP. IIII.

AB his ſupereſt reuerti ad hortorum curam, & ſuapte natura memorandum, & quoniam antiquitas nihil prius mirata eſt, quàm Heſperidum hortos, ac regum Adonis & Alcinoi, itemq; penſiles, ſiue illos Semiramis, ſiuæ Aſſyriæ rex Cyrus fecit, de quorum opere alio volumine dicemus. Romani quidem reges ipſi coluere. Quippe etiam Superbus Tarquinius nuntium illum ſæuum atque ſanguinarium filio remiſit ex horto. In xij. tabulis legum noſtrarum nuſquam nominatur villa, ſemper in ſignificatione ea hortus: in horti verò hæredium. Quam rem comitata eſt & religio quædam: hortóſque & fores tantùm contra inuidentium effaſcinationes dicari videmus. In re medio ſatyrica ſigna, quanquàm hortos tutelæ Veneris aſſignante Plauto. Iam quidem hortorum nomine in ipſa vrbe delicias, agros, villáſque poſſident. Primus hoc inſtituit Athenis Epicurus otij magiſter. Vſque ad eum, moris non fuerat in oppidis habitari rura. Romæ quidem per ſe hortus ager pauperis erat. Ex horto plebei macellum, quanto innocentiore victu! Mergi enim, credo, in profunda ſatius eſt, & oſtrearum genera naufragio exquiri, aues vltra Phaſidem amnem peti, & fabuloſo quidem terrore tutas, imò ſic pretioſiores, alias in Numidiam atque Aethiopiæ ſepulchra: aut pugnare cum feris, mandíque capientem quod mandat alius. At hercule quàm vilia hæc, quàm parata voluptati ſatietatíque, niſi eadem quæ vbique indignatio occurreret! Ferendum ſanè fuerit exquiſita naſci poma, alia ſapore, alia magnitudine, alia monſtro, pauperibus interdicta: inueterari vina, ſacciſq; caſtrari: nec cuiquàm adeò longã eſſe vitam, vt nõ ante ſe genita potet: è frugibus quoq; quoddam alimentum ſibi excogitaſſe luxuriam, ac medullam tantum earum, ſuperq; piſtrinarum operibus & cælaturis viuere, alio pane procerum, alio vulgi, tot generibus vſq; ad infimã plebem deſcendente annona. Etiámne in herbis diſcrimen inuentum eſt, opéſque differentiam fecere in cibo, etiam vno aſſe vænali? In his quoque aliqua ſibi naſci tribus negant, caule in tantum ſaginato, vt pauperis menſa non capiat. Syluęſtres fecerat natura corrudas, vt quiſque demeteret paſſim. Ecce altiles ſpectantur aſparagi. Et Rauenna ternos libris rependit. Heu prodigia ventris. Mirũ eſſet non licere pecori carduis veſci: non licet plebei. Aquæ quoque ſeparantur: & ipſa naturæ elementa vi pecuniæ diſcreta ſunt. Hi niues, illi glaciem potant, pœnáſque montium in voluptatem gulæ vertunt. Seruatur algor æſtibus, excogitaturq; vt alienis menſibus nix algeat. Decoquunt alij aquas: mox & illas hyemant. Nihil itaq; homini ſic, quomodo rerum naturæ placet. Etiámne herba aliqua diuitiis tantùm naſcitur? Nemo Sacros Auentinóſque montes, & iratæ plebis ſeceſſus circumſpexerit. Mors enim certè æquabit, quos pecunia ſeparauerit. Itaq; hercule nullum macelli vectigal maius fuit Romæ, clamore plebis incuſantis apud omnes principes, donec remiſſum eſt portorium mercis huius: compertumque non aliter quæſtuoſius cenſum haberi aut tutius, ac minore fortunæ iure, cùm credatur penſio ea pauperum. Is in ſolo ſponſor eſt, & ſub dio reditus, ſuperficiéſq; cæloquocunq; gaudens. Hortorum Cato prædicat caules. Hinc primum agricolæ æſtimabantur priſci, & ſic ſtatim faciebant iudicium, nequam eſſe in domo matrem familiàs (etenim hæc cura fœminæ dicebatur) vbi indiligens eſſet hortus. Quippe è carnario aut macello viuendũ eſſe. Nec caules, vt nunc, maximè probabant, damnantes pulmentaria quæ egerent alio pulmentario. Id erat oleo parcere. Nam gari deſideria etiam in exprobratione erant. Horti maximè placebant, quia non egerent igni, parceréntque lignis; expedita res & parata ſemper: vnde & acetaria apellantur, facilia con-

coqui, ne oneratura sensum cibo, & quæ minimè accenderent desiderium panis. Pars eorum ad condimenta pertinens, fatetur domi versuram fieri solitam. atq; non Indicum piper quæsitum, quæq; trans maria petimus. Iam in fenestris suis plebs vrbana in imagine hortorum quotidiana oculis rura præbebant, antequàm præfigi prospectus omnis coëgit multitudinis innumeræ sæua latrocinatio. Quam ob rem sit aliquis & his honos, néue authoritatem rebus vtilitas adimat, cùm præsertim etiam cognomina procerum inde nata videamus: Lactucinoq; in Valeria familia non puduisse adpellari: & contingat aliqua gratia operæ curæque nostræ, Virgilio quoq; confesso, quàm sit difficile verborum honorem tam paruis perhibere. Hortos villæ iungendos non est dubium, riguosq́ maximè habendos, si contingat † profluo amne: si minus, è puteo pertica, organisue neumaticis, vel tollenonum haustu rigandos. Solum proscindendum à Fauonio: in autumnum præparandum est post xiiij. dies, iterandumq́ ante brumam. Octo iugerum operis palari iustum est, fimum tres pedes altè cùm terra misceri, areis distingui, easq; resupinis puluinorum toris, ambiri singulas tramitum sulcis, quà detur accessus homini, scatebrisque decursus. In hortis, nascentium alia bulbo commendantur, alia capite, alia caule, alia folio, alia vtroque, alia semine, alia cortice, alia cute, aut cartilagine, alia carne, alia tunicis carnosis. Aliorum fructus in terra est, aliorum & extra, aliorum non nisi extra. Quædam iacent crescuntq́, vt cucurbitæ & cucumis. Eadem pendent, quanquam grauiora multo etiam iis quæ in arboribus gignuntur. Sed cucumis cartilagine. Cortex huic vni maturitate transit in lignum. Terra conduntur rhaphani, napiq́ue, & rapa, atque alio modo inulæ, siser, pastinacæ. Quædam vocabimus ferulacea, vt anethum, maluas. Nanque tradunt authores, in Arabia maluas septimo mense arborescere, baculorum vsum præbere exemplo. Sed & arbor est malua in Mauritania Lixi oppidi æstuario, vbi Hesperidum horti fuisse produntur cc. pass. ab Oceano, iuxta delubrum Herculis, antiquius Gaditano, vt ferunt. Ipsa altitudinis pedum xx, crassitudinis quam circumplecti nemo possit. In simili genere habebitur & cannabis. Necnon & carnosa aliqua appellabimus, vt spongias in humore pratorum enascentes. Fungorum enim callum, in ligni arborumq́; natura diximus, & alio genere tuberum paulò anté.

† *præfluo*

Natura & genera, & historia nascentium in hortis rerum. CAP. V.

CArtilaginei generis, extraque terram est cucumis, mira voluptate Tiberio principi expetitus. Nullo quippe non die contigit ei, pensiles eorum hortos promouentibus in Solem rotis olitoribus: rursusque hybernis diebus intra specularium munimenta reuocantibus. Quin & lacte muliebri semine eorum biduo macerato, apud antiquos Græciæ authores scriptum est seri oportere, vt dulciores fiant. Crescit qua coguntur forma. In Italia virides, & quàm minimi: in prouinciis quàm maximi, & citrini, aut nigri. Placent copiosissimi Africæ, grandissimi Mœsiæ: cùm magnitudine excessere, pepones vocantur. Viuunt hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queuntin cibis, non insalubres tamen plurimùm. Natura oleum odere mirè: nec minus aquas diligunt. Defecti quoque, ad eas modicè distantes adrepunt: contrà oleum refugiunt: aut si quid obstet, vel si pendeant, curuantur: idque vel vna nocte deprehenditur, si vas cum aqua subiiciatur à quatuor digitorum interuallo descendentibus ante posterum diem: at si oleum eodem modo sit, in hamos curuatis. Iidem in fistula flore demisso, mira longitudine crescunt. Ecce cum maximè noua forma eorum in Campania prouenit, mali cotonei effigie. Fortè primò natum ita audio vnum: mox semine exillo genus factum, melopeponas vocant. Non pendent hi, sed humi rotundantur. Mirum in his, præter figuram coloremq́, & odorem, quòd maturitatem adepti, quanquam non pendentes, statim à pediculo recedunt. Columella suum tradit commentum, vt toto anno contingant. Fruticem rubi quàm vastissimum in apricum locum transferre, & recidere, duûm digitorum relicta stirpe, circa vernum æquinoctium: ita in medulla rubi semine cucumeris insito, terra minuta simoque circum aggeratas resistere frigori radices. Cucumerum Græci tria genera fecere. Laconicum, Scytalicum, Bœoticum. Ex his tantùm Laconicum aqua gaudere. Sunt qui herba, quæ vocatur culix nomine, trita, semen eorum maceratum seri iubeant, vt sine semine nascantur. Similis & cucurbitis natura, duntaxat in nascendo. Aequè hyemem odere. Amant rigua ac fimum. Seruntur ambo semine in terra sesquipedali fossura, inter æquinoctium vernum & solstitium. Parilibus tamen aptissimè. Aliqui malunt ex Calend. Martij cucurbitas, & Nonis cucumeres, & per Quinquatrus serere, simili modo reptantibus flagellis, scandentes parietum aspera intectum vsque, natura sublimitatis auida. Vires sine adminiculo stándi non sunt, velocitas pernix, leui vmbra cameras ac pergulas operiens. Inde hæc duo prima genera: Camerarium, & plebeium, quod humi repit. In priore mirè tenui pediculo libratur pondus immobile auræ. Cucurbita quoque omni modo fastigiatur, vaginis maximè vitilibus, coniecta in eas postquàm defloruit. Crescit qua cogitur forma, plerunque & draconis intorti figura. Libertate verò pensili concessa, iam visa est nouem pedum longitudinis. Particulatim cucumis floret, sibiipse superflorescens, & sicciores locos patitur, candida lanugine obductus, magisque, cùm crescit. Cucurbitarum numerosior vsus. Et primus caulis in cibo. Atque ex eo totum natura diuersa. Nuper in balinearum vsum venêre vrceorum vice, iampridem verò etiam cadorum ad vina condenda. Cortex viridi tener, Deraditur nihilominus in cibis. † Cibus saluber ac lenis

† *Vet. cod. paulò aliter, eodẽ tamen seruato sensu: Cibo salubres ac lenes pluribus modis existimantur.*

lenis pluribus modis existimatur, qui perfici humano ventre non queant, sed non intumescant. Semina quæ proxima collo fuerint, proceras pariunt: item ab imis, sed non comparandas suprà dictis: quæ in medio, rotundas: quę in lateribus, crassas breuioresque. Siccantur in vmbra, & cùm libeat serere, in aqua macerantur. Cibis, quò longiores tenuioresque, eò gratiores. Et ob id salubriores, quæ pẽdendo creuere: minimumque seminis tales habent, duritia eius in cibis gratiam terminante. Eas quæ semini seruentur, ante hyemem præcidi non est mos. Posteà fumo siccantur, condendis hortensiorum seminibus rusticæ supellectili. Inuenta est ratio, qua cibis quoque seruarentur: eodemque modo cucumis, vsque ad alios penè prouentus: & id quidem in muria fit. Sed & scrobe, opaco in loco harena substrato, fœnoque sicco opertos, ac deinde terra, virides seruari tradunt. Sunt & syluestres in vtroque genere, & omnibus ferè hortensiis. Sed & his medica tantùm natura est. Quam ob rem differentur in sua volumina. Reliqua cartilaginum naturæ terra occultantur omnia. In quibus de rapis abundè dixisse poteramus videri, nisi medici masculini sexus facerent in his rotunda: latiora verò concaua & fœminini, præstantiora suauitate, & ad condiendum faciliora: quæ sæpius sata transeunt in marem. Iidem naporum quinque genera fecere: Corinthium, Cleonæum, Liothasium, Bœoticum, & quod per se viride dixerunt. Ex iis in amplitudinem adolescit Corinthium, nuda ferè radice. Solum enim hoc genus supernè tendit, non, vt cætera, in terram. Liothasium quidam Thracium appellant, frigorum patientissimum. Ab eo Bœoticum dulce est, rotunditate etiam breui notabile, neque vt Cleonæum prælongum. In totum quidem, quorũ tenuiora folia, ipsi quoq; dulciores: quorum scabra & anguloſa & horrida, amariores. Est præterea genus syluestre, cuius folia sunt erucæ similia. Palma Romæ Amiterninis datur, inde Nursinis, terția nostratibus. Cætera de satu eorum in rapis dicta sunt. Cortice & cartilagine constant rhaphani: multisque eorum cortex crassior etiam, quàm quibusdam arborum. Amaritudo plurima illi est, & pro crassitudine corticis. Cætera quoque aliquando lignosa. Et vis mira colligendi spiritum, laxandique ructum. Ob id cibus illiberalis, vtiq; si proxime olus mandatur: si verò cum oliuis drupis, rarior ructus fit, minusque fœtidus. Aegypto mirè celebratur propter olei fertilitatẽ, quod è semine eius faciunt. Hoc maximè cupiunt serere, si liceat: quoniã & quæstus plus quàm à frumento, & minus tributi est, nullumq; copiosius oleum. Genera rhaphani Græci fecere tria foliorũ differentia, crispi, ante læuis, & tertium syluestre. Atque huic læuia quidem, sed breuiora ac rotunda, copiosaque atque fruticosa: sapor autem asper, & medicamenti instar ad eliciendas aluos. Et in prioribus tamen differentia seminis est, quoniam aliqua peius, aliqua admodum exiguum ferunt. Hæc vitia non cadunt, nisi in crispa folia. Nostri alia fecere genera: Algidense à loco, longum atque translucidum. Alterum rapi figura, quod vocant Syriacum, suauissimum ferè ac tenerrimum, hyemisque patiens. Præcipuum tamen est, quod è Syria non pridem aduectum apparet, quoniam apud authores non reperitur: id autem tota hyeme durat. Etiamnũ vnum syluestre Græci agrion vocant, Pontici armon, alii leucen, nostri armoraciam, fronde copiosius quàm corpore. In omnibus autem probandis maximè spectantur caules. Immitiũ enim rotundiores crassioresq;, ac longis canalibus. Folia ipsa tristiora, & angulis horrida. Seri vult rhaphanus terra soluta, humida. Fimum odit, palea contentus. Frigore adeò gaudet, vt in Germania infantium puerorum magnitudinem æquet. Seritur post Idus Febr. vt vernus sit: iterumque circa Vulcanalia, quæ satio melior. Multi & Martio & Aprili serunt & Septembri. Incipiente incremento, confert alterna folia circumobruere, ipsos verò accumulare. Nam qui extra terram emersit, durus fit atque fungosus. Aristomachus detrahi folia per hyemem iubet, & ne lacunæ stagnent accumulare: ita æstatem grandescere. Quidam prodidere, si palo adacto cauerna palea insternatur sex digitorum altitudine, † deinde semen fimumque & terra congeratur, ad magnitudinem scrobis crescere. Præcipuè tamen salsis aluntur. Itaque etiam talibus aquis irrigantur, & in Aegypto nitro sparguntur, vbi sunt suauitate præcipui. In totum quoq; salsugine amaritudo eorum eximitur, fiuntque coctis similes. Nanq; & cocti dulcescunt, & in naporum vicem transeunt. Crudos medici suadent ad colligenda acria viscerum dandos cum sale ieiunis esse, atque ita vomitionibus præparant meatum. Tradunt & præcordiis necessarium hunc succum: quando phthisin cordi intus inhærentem, non alio potuisse depelli compertum sit in Aegypto, regibus corpora mortuorum ad scrutandos morbos insecantibus. Atque vt est Græca vanitas, fertur in templo Apollinis Delphis adeò cæteris cibis prælatus rhaphanus, vt ex auro dicaretur, beta ex argento, rapum è plumbo. Scires non ibi genium Manium Curium Imperatorem, quem Samnitium legatis aurum repudiaturo afferentibus, rapum torrentem in focoinuentum Annales nostri prodidere. Scripsit & Moschion Græcus vnum de rhaphano volumen. Vtilissimi in cibis hyberno tempore existimantur: idemq; dentibus semper inimici, quoniam atterant. Ebora certè poliunt. Odiũ his cum vite maximũ, refugitq; iuxtà satos. Lignosiora sunt reliqua in cartilaginũ genere à nobis posita. Mirumq;, omnibus vehementiam sapori inesse. Ex iis pastinacę vnum genus agreste sponte prouenit: staphylinos Græcè dicitur. Alterum seritur vel semine, primo vere vel autumno, vt Hygino placet Februario, Augusto, Septembri, Octobri, solo quàm altissimè resosso, Annicula vtilis esse incipit, bima vtilior, gratior autumno, patiniscq; maximè. & sic quoque virus

† *deinde semẽ fimoq; & terra cõtegatur.*

virus illi intractabile eſt. Hibiſcum à paſtinaca gracilitate diſtat, damnatum in cibis, ſed medicinæ vtile. Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ, quam noſtri Gallicam vocant. Græci verò daucon: cuius genera etiam quatuor fecere. Inter media dicendum ſiſer: & ipſum Tiberius princeps nobilitauit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur caſtellum Rheno impoſitũ, vbi generoſitas præcipua. Ex quo apparet frigidis locis conuenire. Ineſt longitudine neruus, qui de coctis extrahitur amaritudinis tamen magna parte relicta: quæ mulſo in cibis temperata, etiam in gratiam vertitur. Neruus idem & paſtinacæ maiori, duntaxat anniculæ. Siſeris ſatus menſibus Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri. Breuior his eſt, ſed toroſior amariorque, inula, per ſe ſtomacho inimiciſſima: eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate victa gratiam inuenit. Nanque & in pollinem tunditur arida, liquidoque dulci temperatur: & decocta poſca, aut aſſeruata, vel macerata pluribus modis, & tunc miſta defruto, aut ſubacta melle, vuiſue paſſis, aut pinguibus cariotis. Alio rurſus modo cotoneis malis, vel ſorbis, aut prunis, aliquando pipere aut thymo variata, defectus præcipuè ſtomachi excitat, illuſtrata maximè luliæ Auguſtæ quotidiano cibo. Superuacuum eius ſemen, quoniam oculis ex radice exciſis, vt harundo ſeritur. Et hæc autem ſeritur, & ſiſer, & paſtinaca vtroque tempore, vere & autumno magnis ſominum interuallis, nullaue minus quàm ternorum pedum, quoniam ſpatioſè fruticat. Siſer autem transferre melius. Proxima his eſt bulborum natura, quos Cato in primis ſerendos præcepit, celebrans Megaricos. Verùm nobiliſſima eſt ſcilla, quanquàm medicamini nata, acetoque exacuendo. Nec vlli amplitudo maior, ſicut nec vis aſperior. Duo genera medica: maſculus albis foliis, fœmina nigris. Et tertium genus eſt cibis gratum: Epimenidium vocatur, anguſtius folio, ac minus aſpero. Seminis plurimum omnibus. Celerius tamen proueniunt ſatæ bulbis circa latera natis. Et vt creſcant, folia quæ ſunt ſunt his ampla, deflexa circa obruuntur. Ira ſuccum omnem in ſe trahunt capita. Sponte naſcuntur copioſiſſimè in Balearibus Ebuſoque inſulis, ac per Hiſpanias. Vnum de iis volumen cõdidit Pythagoras philoſophus, colligens medicas vires, quas proximo reddemus libro. Reliqua bulborum genera differunt colore, magnitudine, ſuauitate. Quippe cum quidam crudi mandantur, vt in Cherroneſo Taurica. Poſt hos in Africa nati maximè laudantur, mox Apuli. Genera Græci hæc fecere. Bulbinen, ſetanion, Pythion, acrocorion, ægilopa, ſiſyrinchion. In hoc mirum, imas eius radices creſcere hyeme: verno autem, cùm apparuerit viola, minui & contrahi, tum deinde bulbum pingueſcere. Eſt inter genera & quod in Aegypto aron vocant, ſcillæ proximum amplitudine, foliis lapathi, caule recte duũm cubitorum, baculi craſſitudine, radice mollioris naturæ, quæ edatur & cruda. Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt. Signum maturitatis, folia inareſcentia ab imo. Vetuſtiores improbant: item paruos & longos. Contrà rubicundis rotundioribuſque laus, & grandiſſimis. Amaritudo pleriſque in vertice eſt. Media eorum dulcia. Bulbos non naſci, niſi ex ſemine, priores tradiderunt. Sed & præneſtinis campis ſponte naſcuntur, acinis modo etiam in Rhemorum aruis.

De hortenſium herbarum radicibus, foliis, floribus, coloribus. CAP. VI.

HOrtenſijs omnibus ferè ſingulæ radices, vt rhaphano, betæ, apio, maluæ. Ampliſſima autem lapatho, vt quæ deſcendat ad tria cubita. Sylueſtri minores, tumidæ. Effoſſa quoque diu viuit. Quibuſdam tamen capillatæ, vt apio, maluæ. Quibuſdam ſurculoſæ, vt ocimo. Alijs carnoſæ, vt betæ, aut magis etiamnum croco. Aliquibus ex cortice & carne conſtant, vt rhaphano, radis. Quorundam geniculatæ ſunt, vt graminis. Quæ rectam non habent radicem, ſtatim plurimis naſcuntur capillamentis, vt atriplex, & blitum. Scilla autem, & bulbi, & cæpe, & allium, non niſi in rectum radicantur. Sponte naſcentium quædam numeroſiora ſunt radice, quàm folio, aſpalax, perdicium, crocum. Florent cum fraxino ſerpyllum, abrotanum, napi, rhaphani, menta, ruta, & cætera quidem cum cœpere, defloreſcunt. Ocimum autem particulatim & ab imo incipit: qua de cauſa diutiſſime floret. Hoc & in heliotropio herba cuenit. Flos aliis candidus, aliis luteus, aliis purpureus. Folia cadunt à cacuminibus, origano, inulæ, & aliquando rutæ iniuria læſæ. Maximè concaua ſunt cæpe, gethyo. Allium cæpáſque inter Deos in iureiurando habet Aegyptus. Cæpę genera apud Græcos, Sardia, Samothracia, alſidena, ſetania, ſchiſta, Aſcalonia, ab oppido Iudææ nominata. Omnibus etiam odor lacrymoſus, & præcipuè Cipriis, minimè Gnidiis. Omnibus corpus † totum pinguitudinis earum cartilagine. E cunctis minima, excepta Tuſculana, ſed dulcis. Schiſta autem & Aſcalonia condiuntur. Schiſtam hyeme cum coma ſua relinquunt, vere folia detrahunt, & alia ſubnaſcuntur iiſdem diuiſuris: vnde & nomen. Hoc exemplo reliquis quoque generibus detrahi iubent, vt in capita creſcant potius, quàm in ſemina. Aſcaloniarum propria natura. Etenim velut ſteriles ſunt ab radice, & ob id ſemine ſeri illas, non deponi, iuſſere Græci. Prætereà ſerius circa ver, cùm germinant, transferri: ita craſſeſcere, & tunc properare præteriti temporis penſitatione. Feſtinandum autem in his eſt, quoniam maturæ celeriter putreſcunt. Si deponantur, & caulem emittunt & ſemen, ipſæque euaneſcunt. Eſt & colorum differentia. Samo enim & Sardibus candidiſſimæ proueniunt. Sunt in honore & Creticæ, de quibus dubitant, an eædem ſint, quæ Aſcaloniæ: quoniam ſatis capita craſſeſcunt: depoſitis, caules & ſemina. Diſtant ſapore taſtùm dulci. Apud nos duo prima genera: Vnum condimen-

† *totum*

condimentariæ, quam illi gethyon, noſtri pallacanam vocant. Seritur menſibus Martio, Aprili, Maio. Alterum capitatæ, quæ ab æquinoctio autumni, vel à Fauonio. Genera eius auſteritatis ordine, Africana, Gallia, Tuſculana, Amiternina. Optima autem, quæ rotundiſſima. Item rufa acrior, quàm candida: ſicca, quàm viridis: & cruda, quàm cocti: ſicca, quàm condita. Seritur Amiternina frigidis & humidis locis, & ſola alij modo capite, reliquæ ſemine. Proximaque æſtate nullũ ſemen emittunt, ſed caput tantùm, quod inareſcit. Sequenti autem anno permutata ratione ſemen gignitur, caput ipſum corrumpitur. Ergo omnibus annis ſeparatim ſemen cępæ cauſa ſeritur, ſeparatim cæpe ſeminis. Seruãtur autem optimè in paleis. Gethyum penè ſine capite eſt, ceruicis tantùm longæ, & ideo totũ in fronde: ſæpiúſque reſecatur, vt porrum. Ideo & illud ſerunt, nõ deponunt. Cæterò cæpas ter foſſo ſolo ſeri iubent, extirpatis radicibus herbarũ in iugera denas libras. Intermiſceri ſatureiam, quoniã melius proueniat. Runcari prætereà, & farriri, ſi non ſæpius, quater. Aſcaloniam menſe Februario ſerũt noſtri. Semen cæparum nigreſcere incipiens, antequam marceſcat, metunt. Et de porro in hac cognatione dici conueniat, præſertim cùm ſectiuo nuper authoritatem dederit princeps Nero, vocis gratia, ex oleo ſtatis menſium omnium diebus, nihilque aliud, ac ne panequidem veſcendo. Seritur ſemine ab æquinoctio autumno: ſi ſectiuum facere libuit, denſius. In eadem area ſecatur, donec deficiat, ſtercoraturque ſemper: nutritur in capita, antequàm ſecetur. Cùm increuit in aliam aream transfertur, ſummis foliis leuiter reciſis ante medullam, & capitibus retractis, tunicíſve extremis. Antiqui ſilice vel tegula ſubiecta capita dilatabant. Hoc item in bulbis. Nunc ſarculo leuiter conuelluntur radices, vt delumbatæ alant, neque diſtrahant. Inſigne, quòd cùm ſimo lætoque ſolo gaudeat, rigua odit, & tamen proprietate quadam ſoli conſtant. Laudatiſſimus in Aegypto, mox Orthiæ atque Ariciæ. Sectiui duo genera: Herbaceum folio inciſuris eius euidentibus, quo vtuntur medicamentarij. Alterum genus ſuauioris folij, rotundioriſque, inciſuris leuioribus. Fama eſt, Melam equeſtris ordinis reum ex procuratione à Tiberio principe acerſitum, in ſumma deſperatione ſucco porri ad trium denariorum argenteorum pondus hauſto, confeſtim expiraſſe ſine cruciatu. Ampliorem modum negant noxium eſſe. Allium ad multa ruris præcipuè medicamenta prodeſſe creditur. Tenuiſſimis & quæ ſeparantur, in vniuerſum velatur membranis: mox pluribus coagmentatur nucleis, & his ſeparatim veſtitis. Aſperi ſaporis: quo plures nuclei fuere, hoc eſt aſperius. Tædium huic quoq; halitu, vt cæpis, nullũ tamen coctis. Generum differentia in tempore. Præcox matureſcit ſexaginta diebus. Tum in magnitudine. Vlpicum quoq; in hoc genere Græci appellauere allium Cyprium, alij antiſco rodon, præcipuè Africæ celebratum inter pulmentaria ruris, grandius allio. Tritum in oleo & aceto, mirum quantum increſcat ſpuma. Quidam vlpicum & allium in plano ſeri vetant, caſtellatimque grumulis imponi, diſtantibus inter ſe pedes ternos. Inter grana digiti intereſſe debẽt, ſimulatq; tria folia eruperint, farriri. Grandeſcũt, quò ſæpius farriuntur. Matureſcentiũ caules depreſſi in terrã obruuntur: ita cauetur ne in frondem luxurient. In frigidis vtilius vere ſeri, quàm autumno. Cæterùm vt odore careant, omnia hæc iubentur ſeri cùm luna ſub terra ſit, colligi, cùm in coitu. Sine his Menander è Græcis author eſt, allium edentibus, ſi radicem betæ in pruna toſtam ſuperederint, odorem extingui. Sunt qui & allium & vlpicum inter Compitalia ac Saturnalia ſeri aptiſſimè putent. Allium & ſemine prouenit, ſed tardè. Primo enim anno porri craſſitudine caput efficitur: ſequenti diuiditur, tertio conſummatur: pulchriuſq; tale exiſtimant quidã. In ſemen exire non debet, ſed intorqueri caulis ſationis gratia, vti caput validius fiat. Quod ſi diutius allium cæpamq; inueterari libeat, aqua ſalſa tepida capita intingendaſunt. Ita diuturniora fient, melioraque vſui, ſed in ſatu ſterilia. Alij cõtenti ſunt primò ſuper prunas ſuſpendiſſe, abundeque ita profici arbitrantur ne germinent. Quod facere allium cæpamque extra terram quoque certum eſt, & cauliculo acto euaneſcere. Aliqui & allium palea optimè ſeruari putant. Allium eſt & in aruis ſponte naſcens, alum hoc vocant: quod aduerſus improbitatem alitũ depaſcentium ſemina coctum, ne renaſci poſſit, abijcitur: ſtatimque quæ deuorauere aues, ſtupentes manu capiuntur, & ſi paulum commorauere, ſopitæ. Eſt & ſylueſtre, quod vriſinum vocãt, odore molli, capite prætenui, foliis grandibus.

Quoto die quæque herba naſcuntur: ſeminum natura: quomodo quæque ſerantur, & quorum ſingula genera ſint, & quorum plura. CAP. VII.

INhorto ſatorum celerrimè naſcuntur ocimum, blitum, napus, eruca: tertio enim die erumpunt: anethum quarto, lactuca quinto, rhaphanus ſexto, cucumis & cucurbitæ ſeptimo, prior cucumis: naſturtium ac ſinapi quinto, beta æſtate ſexto, hyeme decimo, atriplex octauo, cæpe xix. aut xx. gethyum x. aut xij. Contumacius coriandrum. Cunila quidem & origanum poſt xxx. diem. Omnium autem difficillimè apium: quadrageſimo enim die cùm celerrimè, quinquageſimo maiore ex parte emergit. Aliquid & ſeminũ ætas confert, quoniã recentiora maturius gignuntur, in porro, gethyo, cucumere, cucurbita: ex vetere autem celerius proueniunt apium, beta, cardamum, cunila, origanum, coriandrum. Mirum in betæ ſemine: non enim totum eodem anno gignit, ſed aliquid ſequente, aliquid tertio. Itaque ex copia ſeminis, modicè naſcitur. Quædam anno tantum ſuo pariunt, quædam ſæpius, ſicut apium, porrum, gethyum. Hæc enim ſemel ſata pluribus annis reſtibili fertili-

litate proueniunt. Semina plurimis rotunda, aliquibus oblonga, paucis foliacea & lata, vt atriplici. Quibusdam angusta & canaliculata, vt cumino. Differunt & colore, nigro candidoque: item duritie. Surculacea in folliculo sunt rhaphano, sinapi, rapo. Nudum semen apij, coriandri, anethi, fœniculi, cumini. Cortice obducta bliti, betæ, atriplicis, ocimi. At lactucis in lanugine. Nihil ocimo fœcundius: cum maledictis ac probris serendum præcipiunt, vt lætius proueniat: sato pauitur terra. Et cuminum qui serunt, precantur ne exeat. Quæ in cortice sunt, difficillimè inarescunt, maximeque ocimum & gith. siccantur omnia, ac sunt fœcunda. Vtique meliora nascuntur aceruatim sato semine, quàm sparso. Ita certè porrum & allium serunt in laciniis colligatũ. Apium etiam paxillo cauerna facta, ac fimo ingesto. Nascuntur autem omnia aut semine, aut auulsione. Quædã semine & surculo, vt ruta, origanũ, ocimum: præcidunt enim & hoc cùm peruênit ad palmum altitudinis. Quædam & radice & semine, vt cæpa, allium, bulbi, & si quorum radicem anniferorum relinquunt. Eorum verò quæ à radice nascuntur, radix diuturna & fruticosa est, vt bulbi, gethyi, scillæ. Fruticant alia & non capite, vt apium & beta. Caule reciso ferè quidem omnia regerminant, exceptis quę non scabrum caulem habent: & in vsum verò ocimum, rhaphanus, lactuca. Hanc etiam suauiorem putant à regerminatione. Rhaphanus vtique iucundior detractis foliis antequàm decaulescat. Hoc & in rapis. Nam & eadem direptis foliis cooperta terra crescunt, durantque in æstate. Singula genera sunt ocimo, lapatho, blito, nasturtio, erucæ, atriplici, coriandro, anetho. Hæc enim vbique eadem sunt, neque aliud alio melius vsquam. Rutam furtiuã tantùm prouenire fertilius putant, sicut apes furtiuas pessimé. Nascuntur etiam non sata, mentastrum, nepeta, intubum, pulegium. Contrà plura genera sunt eorum quæ diximus dicemúsque, & in primis apio.

Natura & genera, & historiæ ad condimenta in horto satarum rerum XXXVI. / CAP. VIII.

ID enim quod sponte in humidis nascitur, eleoselinum vocatur, vno folio, nec hirsutum. Rursus in siccis hipposelinum, pluribus foliis, simile eleoselino. Tertium est oreoselinum, cicutæ foliis, radice tenui, semine anethi, minutiore tantum. Et satiui autem differentiæ in folio, denso, crispo, aut rariore & leuiore. Item caule tenuiore aut crassiore. & caulis aliorum candidus est, aliorũ purpureus, aliorum varius. Lactucæ Græci tria fecere genera: vnum lati caulis, adeò vt hostiola olitoria ex his factitari prodiderint. Folium his paulo maius herbaceo & angustissimum, vt alibi consumpto incremento. Alterũ rotundi caulis: tertium sessile, quod Laconicon vocant. Alij colore & tempore satus genera discreuere. Esse enim nigras, quarum semen mense Ianuario seratur: albas, quarum Martio: rubentes, quarum Aprili. Et omnium earum plantas post binos menses differri. Dilf. gentiores plura genera faciunt, purpureas, crispas, Cappadocas, Græcas. Longioris has folij, caulisque lati, præterea longi & angusti, intubi similis. Pessimũ autem genus cum exprobratione amaritudinis appellauere picrida. Est etiamnum alia distinctio atræ, quę meconis vocatur, à copia lactis soporiferi, quanquã omnes somnũ parere creduntur. Apud antiquos Italiæ hoc solũ genus earum fuit, & ideo lactucæ nomen adeptæ. Purpuream maximæ radicis, Cæcilianam vocant. Rotundam verò ac minima radice, latis foliis, astylida: quidamq; eunuchion, quoniam hæc maximè refrigeratur Veneri. Est quidem natura omnibus refrigeratrix, & ideo æstate gratæ stomacho fastidiũ auferunt, cibique appetentiam faciunt. Diuus certè Augustus lactuca conseruatus in ægritudine fertur, prudentia Musæ medici. Cùm priores cauerent, religione nunc omni caret, in tantum recepta cõmendatione, vt seruari etiam in alienos menses eas oxymelite repertum sit. Sanguinem quoque augere creduntur. Est etiamnum quæ vocatur caprina lactuca, de qua dicemus inter medicas. Et ecce cùm maximè cœpit irrepere satiuis admodum probata, quæ Cilicia vocatur, folio Cappadocæ, nisi crispum latiusque esset. Nec ex eodem genere possunt dici neque ex alio intubi, hyemis impatientiores, virusque præferentes, sed caule non minus grati. Seruntur verno plantæ eorum: vltimo vere transferuntur. Est & erraticum intubum, quod in Aegypto cichorium vocant, de quo plura aliàs. Inuentum omnes thyrsos vel folia lactucarum prorogare vrceis conditos, ac recentes in patinis coquere. Seruntur lactucæ anno toto lætis & riguis stercoratisque, binis mensibus inter semen plantamque & maturitatem. Legitimum tamen, à bruma semen iacere, plantam Fauonio transferre: aut semen Fauonio, plantam æquinoctio verno. Albæ maximè hyemem tolerant. Humore omnia hortensia gaudent, & stercore, præcipuè lactucæ, & magis intubi. Seri etiã radices illitas fimo interest, & repleri ablaqueata humo. Quidam & aliter amplitudinem augẽt, recisis cùm ad semipedem excreuerint, fimoque suillo recenti illitis. Candorem verò putant cõtingere iis duntaxat quæ sint seminis albi, si harena de litore à primo incremento congeratur in medias, atque increscentia folia contra ipsas religentur. Beta hortensiorum leuissima est. Eius quoque à colore duo genera Græci faciunt, nigrum, & candidius, quod præferunt, parcissimi seminis: appellantque Siculum, candoris sanè discrimine præferentes & lactucæ. Nostri betæ genera faciunt, vernum & autumnale, à temporibus satiuis, quanquàm & Iunio seritur. Transferuntur autem in planta hæ quoque, & oblini fimo radices suas, locumque similiter madidum amant. Vsus iis & cum lente ac faba, idemque qui oleris: & præcipuus, vt lenitas excitetur acrimonia sinapis. Medici nocentiorem, quàm olus, esse iudicauere. Quamobrẽ appositas nõ nemini degustare etiã religio est, vt validis potius

rius in cibo sint. Gemina iis natura, & oleris, & capite ipso exilientis bulbi. Species summa in latitudine. Ea contingit, vt in lactucis, cùm cœperint colorem trahere impositio leui pondere. Neque alij hortensiorum latitudo maior. In binos pedes aliquando se pandunt, multum & soli natura conferente. Hæ quidem in Circeiensi agro amplissimę proueniunt. Sunt qui betas Punica malo florente optimè seri existiment, transferri autem, cum quinque foliorum esse cœperint. Mira differentia, si vera est, candidis solui aluos modicè, nigris inhiberi. Et cum brassica corrumpatur in dolio vini sapor, odore betæ foliis demersis restitui. Olus caulesque, quibus nunc principatus hortorum, apud Græcos in honore fuisse non reperio. Sed Cato brassicæ miras canit laudes, quas in medendi loco reddemus. Genera eius facit tria: vnam extentis foliis, caule magno: alteram crispo folio, quã apianam vocat: tertiam minutis caulibus, lenem, teneram, minimè probat. Brassica toto anno seritur, quoniam & toto secatur. Vtilissimè tamen ab æquinoctio autumni. Transfertur, cùm quinque foliorum est. Cymas à prima sectione præstat proximo vere. Hic est quidam ipsorum caulium delicatior teneriorque cauliculus, Apicij luxuria, & per eum Druso Cæsari fastiditus, non sine castigatione Tiberij patris. Post cymam ex eadem brassica contingunt æstiui autumnalesque cauliculi, mox hyberni, iterumque cymæ, nullo æquè genere multifero, donec sua fertilitate consumatur. Tertia circa solstitium, ex qua si humidior locus est, æstate, si siccior, autumno plantatur. Humor fimusque si defuere, maior saporis gratia est: si abundauere, lætior fertilitas. Fimum asininum maximè conuenit. Est hæc quoque res inter opera ganeæ, quapropter non pigebit verbosius persequi. Præcipuus fit caulis sapore ac magnitudine, primum omnium si in repastinato seras: dein si terram fugientes cauliculos feces, à terraque proceritate luxuriosa attollentes se, exaggerando aliam accumules, ita ne plus quàm cacumen emineat. Tritianum hoc genus vocatur, bis computabili impendio tædioque. Cætera genera complura sunt. Cumanum sessili folio, capite patulum, Aricinum altitudine non excelsius, folio numerosius, quàm tenuius. Hoc vtilissimum existimatur, quia sub omnibus penè foliis fruticat cauliculis peculiaribus. Pompeianum procerius, caule ab radice tenui, intra folia crassescit. Rariora hæc angustioraque, sed teneritas in dote, si frigora non tolerat: quibus etiam aluntur Brutiani, prægrandes foliis, caule tenues, sapore acuti. Sabellico vsque in admirationem crispa sunt folia, quorum crassitudo caulem ipsum extenuat: sed dulcissimi perhibentur ex omnibus. Nuper subiere lacuturres ex conualle Aricina, vbi quondam fuit lacus turrisque quæ remanet: capite prægrandes, folio innumeri. Alij in orbem porrecti, alij in latitudinem torosi. Nec plus vllis capitis post Tritianum, cui pedale aliquando conspicitur, & cyma nullis serior. Cuicunq; autem generi pruinæ plurimum suauitatis conferunt: & nisi obliquo vulnere defendatur medulla, plurimum nocent. Semini destinati non secantur. Est etiam sua gratia nunquam plantæ habitum excellentibus: halmyridia vocant, quoniam nisi in maritimis non proueniunt, nauigatione quoq; longinqua viridibus adseruatis. Statim defecti ita ne humum attingant, in cados olei quàm proximè siccatos, obturatosque conduntur omni spiritu excluso. Sunt qui plantam in transferendo alga subdita pediculo, nitróve trito, quod tribus digitis capiatur, celeriorem ad maturitatem fieri putent. Sunt qui semen trifolij nitrumque simul tritum aspergant foliis. Nitrum in coquendo etiam viriditatem custodit: aut Apiciana coctura, oleo ac sale, prius quàm coquantur, maceratis. Est inter herbas genus inserendi, præcisis germinibus caulis, & in medullam semine ex aliis addito. Hoc & in cucumere sylueſtri. Necnon olus quoque sylueſtre est trium foliorũ, Diui Iulij carminibus præcipuè iocisque militaribus celebratum. Alterius quippe versibus exprobauere lapsana se vixisse apud Dyrrachium, præmiorum parsimoniam cauillantes. Est autem id cyma sylueſtris. Omnium hortensiorum lautissima cura asparagis. De origine eorum in sylueſtribus curis abundè dictum, & quomodo eos iuberet Cato in harundinetis seri. Est & aliud genus incultius asparago, mitius corruda, passim etiam montibus nascens, refertis superioris Germaniæ campis, non infaceto Tiberij Cæsaris dicto, herbam ibi quandam nasci simillimã asparago. Nam quod in Neside Campaniæ insula sponte nascitur, longè optimum existimatur. Hortensium seritur spongiis. Est enim plurimæ radicis, altissimęque germinat. Viret thyrso primum emicante: qui caulem educens, tempore ipso fastigiatus in toros striatur. Potest & semine seri. Nihil diligentius comprehendit Cato, nouissimumque libri est, vt appareat repentinam ac nouitiam viro curam fuisse. Locum subigi iubet humidum & crassum. Semipedali vndique interuallo seri, ne calcetur. Prætereà ad lineam grana bina aut terna paxillo dimitti; videlicet semine tum tantùm serebantur. Id fieri secundum æquinoctium vernum. Stercore satiari, crebrò purgari, caueri ne cum herbis euellatur asparagus. Primo anno stramento ab hyeme protegi. Vere aperiri, sarriri, runcari. Tertio incendi verno. Quò maturius incensus est, hòc melius prouenit. Itaque harundinetis maximè conuenit, quæ festinant incendi. Sarriri iubet idem, non antequàm asparagus natus fuerit, ne in sarriendo radices vexentur. Ex eo velli asparagum ab radice. Nam si defringatur, stirpescere, & intermori. Velli, donec in semen eat. Id autem matureſcere ad ver, incendique: ac rursus, cùm apparuerit asparagus, sarriri ac stercorari. Ac post annos nouem, cùm iam vetus sit, digeri subacto solo stercoratoque. Tum spongiis seri, singulorum pedum interuallo. Quin & ouillo fimo nominatim vti, quoniam aliud herbasceret. Nec

quicquàm postea tentatum vtilius apparuit, nisi quod circa Idus Februa. defosso semine acernatis paruulis scrobibus serunt, plurimum maceratum fimo. Dein nexis inter se radicibus, spongias factas post æquinoctium autumni disponunt pedalibus interuallis, fertilitate in denos annos durante. Nullum gratius his solum, quàm Rauennatium hortorum. Indicauimus & corrudam. Hunc enim intelligo syluestrem asparagum, quem Græci orminum aut myacanthon vocant, aliisve nominibus. Inuenio nasci & arietis cornibus tusis atque defossis. Poterant videri dicta omnia quæ in pretio sunt, nisi restaret res maximi quæstus, nõ sine pudore dicenda. Certum est quippe carduos apud Carthaginem magnam, Cordubamque præcipuè, sestertia sena millia, vt parcius, reddere: quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea quæ refugiunt quadrupedes conscię. Carduos ergo duobus modis serunt: autumno planta, & semine ante Nonas Martias: plantæque ex eo disponuntur ante Idus Nouembris, aut in locis frigidis circa Fauonium. Stercorantur etiam, si diis placet, lætiusque proueniunt: condiunturque aceto, melle diluto, addita laseris radice, & cumini, ne quis dies sine carduo sit. Cætera in transcursu dici possunt. Ocimum Parilibus optimè seri ferunt. Quidam & autumno: iubentque, cùm hyeme seratur, aceto semen perfundi. Eruca quoque & nasturtium, vel æstate vel hyeme facillimè nascuntur. Eruca præcipuè frigorum cõcemptrix, diuersæ est, quàm lactuca, naturæ, cõcitatrix Veneris: idcirco iungitur illi ferè in cibis, vt nimio frigori par feruor immixtus temperamentum æquet. Nasturtium nomen accepit à nariũ tormento. Et inde vigoris significatio prouerbio id vocabulum vsurpauit, veluti torporem excitantis. In Arabia miræ amplitudinis dicitur gigni. Ruta quoque seritur Fauonio, & ab æquinoctio autumni: odit hyemem & humorem ac fimum. Apricis gaudet & siccis, terra quàm maximè lateraria. Cinere vult nutriri, hic & semini miscetur, vt careat erucis. Authoritas enim peculiaris apud antiquos ei fuit. Inuenio mustum rutatum populo datum à Cornelio Cethego, in Consulatu collega Quinctij Flamininij, comitiis peractis. Amicitia est ei cum fico, in tantũ, vt nusquã lætior proueniat, quàm sub hac arbore. Seritur & surculo, melius in perforatam fabam indito, quæ succo nutrit comprehendendo surculum. Seritur & à seipsa. Nanque incuruato cacumine alicuius rami, cùm attigerit terram, statim radicatur. Eadem & ocimo natura, nisi quòd difficilius crescit. Sed durata runcatur non sine difficultate, prouenientibus hulceribus, ni munitis manibus id fiat, oleóve defensis. Conduntur autem & eius folia, seruanturque fasciculis. Ab æquinoctio verno seritur apiũ, semine paululum in pila pulsato. Crispius sic putant fieri, aut si satum calcetur cylindro pedibúsve. Proprium ei, quòd colorem mutat. Honos ipsi in Achaia, coronare victores sacri certaminis Nemeæ. Eodem tempore seritur menta planta: vel si nondum germinat, spongia. Minus hæc humido gaudet. Aestate viret, hyeme flauescit. Genus eius syluestre, mentastrum est. Et hoc propagatur, vt vitis, vel si inuersi rami serantur. Mentæ nomen suauitas odoris apud Græcos mutauit, cùm alioqui mintha vocaretur: vnde veteres nostri nomen declinauerunt. Grato menta mensas odore percurrit in rusticis dapibus. Semel sata, diutina ætate durat. Congruit pulegio, cuius natura in carnariis reflorescens sæpius dicta est. Hæc quoque seruantur simili genere, mentam dico pulegiumque & nepitam. Condimentorum tamen omnium fastidiis cuminum amicissimum. Nascitur in summa tellure vix hærens, & in sublime tendens. In putridis & calidis maximè locis, medio serendum vere. Alterum eius genus syluestre, quod rusticum vocãt, alij Thebaicum: si tritum ex aqua potetur, in dolore stomachi prodest. In Carpetania nostri orbis maximè laudatur: alioqui Aethiopico Africoque palma est. Quidam huic Aegyptium præferunt. Sed præcipuè olusatrum miræ naturæ est. Hipposelinum Græci vocant, alij smyrneum. Elacryma caulis sui nascitur. Seritur & radice. Succum eius qui colligunt, myrrhæ saporem habere dicunt. Authorque est Theophrastus, myrrha sata natum. Hipposelinum veteres præceperant in locis incultis, lapidosis, iuxta maceriam seri: nunc & repastinato seritur, & à Fauonio post æquinoctium autumni. Quippe cum capparis quoque seratur siccis maximè, arca in defossu cauata, ripisque vndique circunstructis lapide: aliàs euagatur per agros, & cogit solum sterilescere. Floret æstate. Viret vsque ad Vergiliarum occasum, sabulosis familiarissimum. Vitia eius, quòd trans maria nascitur, diximus inter peregrinos frutices. Peregrinum & Carcum, gentis sui nomine appellatum, culinis principale. In quacunque terra seri vult, ratione eadem, qua olusatrum. Laudatissimum tamen in Caria, proximum Phrygia. Ligusticum syluestre est in Liguriæ suæ montibus: seritur vbique: suauius satiuum, sed sine viribus. Panacem aliqui vocant, Crateuas apud Græcos cunilam bubulam eo nomine appellat. Cæteri ferè conizoides, cunilaginem: thymbram verò, quæ sit cunila. Hæc apud nos habet vocabulum & aliud, satureia dicta in condimentario genere. Seritur mense Februario, origano æmula. Nusquam vtrunque additur, quippe similis effectus. Sed cunilæ Aegyptium origanum tantùm præfertur. Peregrinum fuit & lepidium. Seritur à Fauonio: dein cum fruticauit, iuxta terram præciditur: tunc runcatur, stercoraturque. per bienniũ hoc. Posteà iisdem fruticibus vtuntur, si non sæuitia hyemis ingrauat, quando impatientissimum est frigorum. Exit & in cubitalem altitudinem, foliis laurinis, sed mollibus: vsusque eius non sine lacte. Gith pistrinis, anisum & anethum culinis & medicis nascuntur. Sacopenium & ipsum in hortis quidem, sed medicinæ tantúm. Sunt quædam comitantia aliorum satus, vt papauer. Nanque cùm brassica seritur, ac portulaca, & eruca cum lactuca. Papaueris satiui tria genera. Candidum, cuius semen tostum in secunda mensa cum melle apud antiquos dabatur. Hoc & panis rustici crustæ inspergitur affuso ouo inhærens, vbi inferiorem crustam apium githque cerealis sapore condiunt. Alterum genus est papaueris nigrum, cuius scapo inciso lacteus succus excipitur. Tertium genus rhœam vocant Græci, id nostri erraticum. Sponte quidem, sed in aruis cum hordeo maximè nascitur, crucæ simile, cubitali altitudine, flore rufo & protinus deciduo: vnde & nomen à Græcis accepit. De reliquis generibus papaueris sponte nascentis dicemus in medicinæ loco. Fuisse autem in honore apud Romanos semper, indicio est Tarquinius Superbus, qui legatis à filio missis decutiendo papauera in horto altissima, sanguinarium illud responsum hac facti ambage reddidit. Rursus alio comitatu æquinoctio autumni seruntur coriandrum, anethum, atriplex, malua, lapathum, cærefolium, quod pæderota Græci vocant: & acerrimum sapore, ignei effectus ac saluberrimum corpori, sinapi, nulla cultura, melius tamen planta tralata. Quin è diuerso vix est fato semel eo liberare locum, quoniam semen cadens protinus viret. Vsus eius etiam pro pulmentario in patellis decocto, citra intellectum acrimonię. Coquuntur & folia sicut reliquorum olerum. Sunt autem trium generum: Vum gracile, alterum simile rapi folijs tertium erucæ. Semen optimum Aegyptiũ, Athenienses napy appellauerunt, alij thapsi, alij saurion. Serpyllo & sisymbrio mõtes pleriq; scatent, sicut in Thracia, vbi aquæ deferunt ex iis auulsos ramos seruntq;. Item Sicyone ex suis montibus, & Athenis ex Hymetto. Simili modo & sisymbrium serunt. Lætissimum nascitur in puteorũ parietibus, & circa piscinas ac stagna.

De fœniculo & cannabe. CAP. IX.

Reliqua sunt ferulacei generis, ceu fœniculum, anguibus (vt diximus) gratissimum, ad condienda plurima, cùm inaruit. Eíque perquàm similis thapsia, de qua diximus inter externos frutices. Deinde vtilissima funibus cannabis seritur à Fauonio. Quò densior est, eò tenerior. Semen eius cum est maturum, ab æquinoctio autumni distringitur, & Sole aut vento aut fumo siccatur. Ipsa cannabis vellitur post vindemiam, ac lucubrationibus decorticata purgatur. Optima Alabandica, plagarum præcipuè vsibus. Tria eius ibi genera. Improbatur cortici proximum, aut medullæ: lauda tissimum est è medio, quæ mesa vocatur. Secunda Mylasea. Quod ad proceritatem quidem attinet, Rosea agri Sabini arborum altitudinẽ æquat. Ferulæ duo genera in peregrinis fruticibus diximus. Semen eius in Italia cibus est. Conditur quippe duratque in vrceis, vel anni spatio. Duo eius genera: caules, & racemi. Corymbiam hanc vocant, corymboque quos condiunt.

De morbis hortorum, & remedia circa formicas, erucas, & culices. CAP. X.

Morbos hortensia quoque sentiunt, sicut reliqua terræ sata. Nanque & ocimum senecta degenerat in serpyllum, & sisymbrium in calamintham. Et ex semine brassicæ veteris rapa fiunt, atque inuicem. Et necatur cuminum abimo dorso, nisi repurgetur. Est autẽ vnicaule, radice bulbo simili, non nisi in solo gracili nascens. Aliàs priuatim cumini morbus scabies. Et ocimum sub Canis ortu pallescit. Omnia verò accessu mulieris menstrualis flauescunt. Bestiolarum quoq; genera innascuntur. Napis culices, rhaphano erucæ, & vermiculi: item lactucis & oleri: vtrisque hoc amplius limaces & cochleæ. Porro verò priuatim animalia, quæ facilimè stercore iniecto capiuntur, condentia in id se. Ferro quoque non expedire tangi rutam, cunilam, mentam, ocimum, author est Sabinus Tyro in libro Cepuricõn, quem Mecœnati dicauit. Idem contra formicas, non minimũ hortorum exitium, si non sint rigui, remedium monstrauit, limum marinum aut cinerem obturandis earum foraminibus. Sed efficacissimè heliotropio herba necantur. Quidam & aquam diluto latere crudo inimicam eis putant. Naporum medicina est, siliquas vnà seri, sicut olerum cicer. Arcet enim erucas. Quo si omisso iam natæ sint, remedium est absinthij succus decocti insperssus, & sedi, quam aizoum vocant: genus hoc herbę diximus. Semen olerũ si succo eius madefactum seratur, olera nullis animalium obnoxia futura tradunt. In totum verò nec erucas, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere fœminę duntaxat. Aduersus erucas & cancrum fluuiatilem in medio horto suspensum auxiliari narrant. Sunt qui sanguineis virgis tangunt ea, quæ nolunt his obnoxia esse. Infestant & culices hortos riguos præcipuè, si sint arbusculæ aliquæ. Hi galbano accenso fugantur.

Quæ magis sint fortia vel minus, & quibus salsæ aquæ prosint. CAP. XI.

Nam quod ad permutationem seminum attinet, quibusdam ex iis firmitas maior est, vt coriandro, betæ, porro, nasturtio, sinapi, erucæ, cunilæ, & ferè acribus. Infirmiora autem sunt atriplici, ocimo, cucurbitæ, cucumi: & æstiua omnia hybernis magis durant, minimè autem gethyum. Sed ex his quæ sunt fortissima, nullum vltra quadrimatum vtile est, duntaxat serendo. Cumilis & vltra tempestiua sunt. Peculiaris medicina rhaphano, betæ, rutæ, cunilæ, in salsis aquis, quæ & alioqui plurimum suauitati, & fertilitati conferunt. Cæteris dulcium aquarum rigua prosunt. Vtilissimæ ex iis, quæ frigidissimæ, & quæ potu suauissimæ. Minus vtiles è stagno, & quas elices inducunt, quoniam herbarum semina inuehunt. Præcipuè tamen imbres alunt. Nam & bestiolæ innascentes necantur.

Ratio rigandorum hortorum, & quæ translata meliora fiant, & de succis hortensiorum & saporibus. CAP. XII.

HIs horæ rigandi matutina atq; vespera, ne inferuescat aqua Sole. Ocimo tantùm & meridiana: etiam satum celerrimè erumpere putant, inter initia feruenti aqua aspersum. Omnia autem translata meliora grandioraq; fiunt, maximè porri napiq́ue. In translatione & medicina est, desinuntq́ue sentire iniurias, vt gethyum, porrum, rhaphani, apium, lactucæ, rapæ, cucumis. Omnia autem syluestria ferè sunt & foliis minora & caulibus, succo acriora, sicut cunila, origanum, ruta. Solum verò ex omnibus lapathum syluestre melius: hoc in satiuis rumex vocatur, nasciturq́ue fortissimum: traditur certè semel satum durare, nec vinci vnquam à terra, maximè iuxta aquam. Vsus eius cum ptisana tantùm in cibis leuiorem gratioremq́ue saporem præstat. Syluestre ad multa medicamina vtile est. Adeoq́ue nihil omisit cura, vt carmine quoque comprehensum reperiam, in fabis caprini fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, nasturtij semina inclusa serantur, mirè prouenire. Quę sunt & syluestria, eadem in satiuis sicciora intelliguntur & acriora. Nanq; & succorum saporumq́ue dicenda differentia est, vel maior in his, quàm pomis. Sunt autem acres cunilæ, origani, nasturtij, sinapis. Amari, absinthij, centaurei. Aquatiles, cucumeris, cucurbitę, lactucę, Acuti tantùm cunilæ. Acuti & odorati, apij, anethi, fœniculi. Salsus tantum è saporibus non nascitur: aliquando extrà insidit pulueris modo, & circulis tantum aquæ: vt intelligatur vana, ceu plerunque, vitæ persuasio. Panax piperis saporem reddit, & magis etiam siliquastrum, ob id piperitidis nomine accepto. Libanotis odorem thuris, murrha myrrhæ. De panace abundè dictum est. Libanotis locis putribus & macris ac roscidis scritur semine. Radicem habet olusatri, nihil à thure differentem. Vsus eius post annum stomacho saluberrimus. Quidam eam nomine alio rosmarinum appellant; Et smyrnium olus scritur iisdem locis, myrrhamq́ue radice resipit. Eadem & siliquastro satio. Reliqua à cæteris & odore & sapore differunt, vt anethum. Tantáque est diuersitas atque vis, vt non solum aliud alio mutetur, sed etiam in totum auferatur. Apio eximunt coqui obsoniis acetum, eodem cellarij in saccis odorem vino grauem. Et hactenus hortensia dicta sint, ciborum gratia duntaxat. Maximum quidem opus in iisdem naturæ restat, quoniam prouentus tantùm adhuc, summáque quasdem tractauimus. Vera autem cuiusq́ue natura non nisi medico effectu pernoscí potest, opus ingens occultumq́ue diuinitatis, & quo nullum reperiri possit maius. Ne singulis id rebus contexere remus iusta fecit ratio, cùm ad alios medendi desideria pertinerēt, longis vtriusq; dilationibus futuris, si miscuissemus. Nunc suis quæque partibus constabunt, poterunt́que à volentibus iungi.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER *VIGESIMVS.*

PROOEMIVM.

MAXIMVM hinc opus naturæ ordiemur, & cibos suos homini narrabimus, fateriq́ue cogemus ignota esse, per quæ viuat. Nemo id paruum ac modicum existimauerit, nominum vilitate deceptus. Pax simul in his aut bellum naturæ dicetur, odia amicitiæq́ue rerum surdarum ac sensu carentium. Et quò magis miremur, omnia ea hominum causa (quod Græci sympathiam appellauere) quibus cuncta constant, ignes aquis restinguentibus, aquam Sole deuorante, Luna pariente, altero alterius iniuria deficiente sidere. Atque vt à sublimioribus recedamus, ferrum ad se trahente magnete lapide, & alio rursus abigente à sese: adamantem opum gaudium, infragilem omni cætera vi & inuictum, sanguine hircino rumpente, quæq́; alia in suis dicemus locis, paria vel maiora mira. Tantùm venia sit, à minimis, sed à salutaribus ordienti, primumque ab hortensibus.

De cucumere syluestri & elaterio. CAP. I.

CVcumim syluestrem esse diximus, multo infra magnitudinem satiui. Exeo fit medicamentum, quod vocatur elaterium, succo expresso è semine. Cuius causa nisi maturius incidatur, semen exilit, oculorum etiam periculo. Seruatur autem deceptus vna nocte: postero die incidituir harundine. Semen quoque cinere conspergitur, ad coercendam succi abundantiam; qui expressus suscipitur

aqua cælesti, atque subsidit, deinde Sole cogitur in pastillos, ad magnos mortalium vsus. Obscuritates & vitia oculorum sanat, genarumq́ue hulcera. Tradunt hoc succo tactis radicibus vitium, non attingi vuas ab auibus. Radix autem ex aceto cocta podagris illinitur, succoq́ue dentium dolori medetur. Arida cum resina impetiginem & scabiem, quæ psoram & lichenas vocant, paro tidas & panos sanat, & cicatricibus colorem reddit. Et foliorum succus auribus surdis cum aceto in stillatur. Elaterium tempestiuum est autumno. Nec vllum ex medicamentis longiore æuo durat. Incipit à trimatu. Si quis recentiore vti velit, pastillos in nouo fictili igne lento in aceto domet. Melius, quò vetustius: fuitq́ue iam ducentis annis seruatum, vt author est Theophrastus. Et vsque ad quinquagesimum lucernarum lumina extinguit. Hoc enim veri experimentum est, si admotum prius quàm extinguat, scintillare sursum ac deorsum cogat. Pallidum ac læue herbaceo ac scabro melius, ac leniter amarum. Putant conceptus adalligato semine adiuuari, si terram non attigerit partus verò, si in arietis lana alligatum inscientis lumbis fuerit, ita vt protinus ab exitu rapiatur extra domum. Ipsum cucumim qui magnificant, nasci præcipuum in Arabia, mox Cyrenis, alij in Arcadia tradunt, similem heliotropio, cuius inter folia & ramos prouenire magnitudine nucis iuglandis semen. Esse autem ad speciem scorpionis cauda reflexa, sed candida. Aliqui etiam ab eo scorpionium cucumim vocant, efficacissimum contra scorpionum ictus & semine & elaterio, & ad purgandum vterum, aluosq;. Modus portione virium ab dimidio obolo ad solidum. Copiosius necat. Sic & contra phthiriasin bibitur hydropises. Illitum anginas & arterias cum melle & oleo vetere sanat.

De anguino cucumere, siue erratico, & de satiuo, & de pepone. CAP. II.

MVlti hunc esse apud nos qui anguinus vocatur, ab aliis erraticus, arbitrantur. Quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingunt. Iidem podagris cum articulorum morbis decoctum in arceto, illinunt præsentaneo remedio. Lumborum verò dolori semine solo siccato, dein trito triginta denariorum pondere in hemina dato aquæ. Sanat tumores subitos illitum cum lacte mulierum. Purgat eas elaterium. Sed grauidis abortum facit, Suspiriosis prodest. Morbo verò regio in nares coniectum. Lentigines ac maculas è facie tollit in Sole illitum. Multi eadem omnia satiuis attribuunt. Magnum etiam in eis momentum. Nanque & eorum semen, quantum tres digiti apprehenderint, cum cumino tritum, potumq́ue in vino tussientibus auxiliatur. Sed & phreniticis in lacte mulieris. Et dysentericis acetabuli mensura. Purulenta autem expuentibus cum cumino pari pondere, & iocineris vitiis in aqua mulsa. Vrinam mouet ex vino dulci, & in renum dolore clysteribus simul cum cumino infunditur. Pepones qui vocantur, refrigerant maximè in cibo, & emolliunt aluum. Caro eorum epiphoris oculorum aut doloribus imponitur. Radix sanat hulcera concreta in modum faui, quæ cceria vocant. Eadem contra vomitiones siccatur, & in farinam tusa datur quatuor obolis in aqua mulsa, ita vt qui biberit, quingentos postea passus ambulet. Hæc farina & in smegmata adiicitur. Cortex quoq; vomitionem mouet, faciem purgat. Hoc & folia cuiuscunque satiui illita. Eadem cum melle epinyctidas sanāt: cum vino, canis morsus, Item millepedæ, spea Græci vocant, oblongam, pilosis pedibus, pecori præcipuè nociuam. Morsum tumor insequitur, & putrescit locus. Ipse cucumis odore defectum animi. Coctus deraso cortice, ex oleo, aceto, & melle, iucundiores esse certum est.

De cucurbita syluestri, & rapo. CAP. III.

CVcurbita quoque syluestris inuenitur, somphos à Græcis appellata, inanis, (vnde & nomen) digitali crassitudine, non nisi in saxosis nascens. Huius commanducatæ succus stomacho admodum prodest. Colocynthis vocatur alia, ipsa plena, sed minor quàm satiua. Vtilior pallida, quādo eius sunt medicinæ. Herbacea arefacta per se inanit aluum. Infusa quoque clysteribus, intestinorum omnium vitiis medetur & renum, & lumborum, & paralysi. Ejecto semine, aqua mulsa in ea decoquitur ad dimidias: sic tussienti infunditur obolis quatuor. Prodest & stomacho, farinæ aridæ pilulis cum decocto melle sumptis. In morbo regio vtiliter semina eius sumuntur, & protinus aqua mulsa. Carnes eius cum absinthio & sale dentium dolorem tollunt. Succus verò cum aceto calefactus mobiles sistit. Item spinę & lumborū ac coxendicū dolores, cum oleo si infricetur. Prętereà mirum dictu: semina eius, si fuerint pari numero adalligata febribus, sanare dicuntur quas Græci periodicas vocant. Satiuæ quoque rasæ succus tepefactus auribus medetur. Caro eius interior sine semine, clauis pedum, & suppurationibus quæ Græci vocant apostemata. Decoctæ autem vniuersæ succus, dentiū motus stabilit, & dolores inhibet. Vinum cum ea feruefactum, oculorum etiam impetus. Folia eius cum recentibus cupressi, contusa, & imposita: ipsa quoque tosta in argilla, ac trita cum adipe anseris vulneribus medetur. Nec non ramentis corticis recentes podagras refrigerat, & ardores capitis, infantium maximè. Et ignes sacros destrigmentis, vel his impositis, vel seminibus. Succus ex strigmentis illitus cum rosaceo & aceto, febrium ardores refrigerat. Aridæ cinis impositus mirè combusta sanat. Chrysippus medicus damnabat eas in cibis. Sed omnium consensu stomacho vtilissimæ iudicantur, & interaneorum vesicarumq́ue exhulcerationibus. Est & rapo vis medica. Perniones feruens impositum sanat. Item frigus vellit è pedibus aqua decoctum. Et ius feruens

feruens podagris medetur: & crudum tuſum ſale, cuicunque vitio pedum. Semen illitum & potum in vino, contrà ſerpentes & toxica ſalutare eſſe proditur. A multis verò antidoti vim habere in vino & oleo. Democritus in totum ea abdicauit in cibis, propter inflationes. Diocles magnis laudibus tulit, etiam Venerem ſtimulari ab eis profeſſus: Item Dionyſius: magiſque, ſi eruca condirentur. Toſta quoque articulorum dolori cum adipe prodeſſe. Sylueſtre rapum in aruis maximè naſcitur, fruticoſum, ſemine candido, duplo maiore, quàm papaueris. Hoc ad læuigandam cutem in facie, totoque corpore, vtuntur miſta vrina pari menſura. Erui, hordei, tritici, & lupini radix ad omnia inutilis.

De naporum differentijs, & rhaphano ſylueſtri, & de rhaphano ſatiuo, & paſtinaca: CAP. IIII.

NAporum duas differentias & in medicina Græci ſeruant. Angulosis foliorum caulibus florentis, quod bunion vocant, purgationibus fœminarum, & veſicæ & vrinæ vtile decoctum, potú ex aqua mulſa, vel ſucci drachma. Semen dyſentericis toſtum, tritumque in aqua calida, è cyathis quatuor. Sed vrinam inhibet, ſi non lini ſemen vnà bibatur. Alterum genus buniada appellant, & rhaphano & rapo ſimile: ſeminis præclari contra venena: ob id & in antidotis vtuntur illo. Rhaphanum & ſylueſtrem eſſe diximus. Laudatiſſimum in Arcadia, quanquam & alibi naſcitur, vtilior vrinæ duntaxat ciendæ. Cæterò bilem detrahunt. Prætereà cortices in vino. Præterea, quæ circa eos dicta ſunt, ſtomachum purgant, pituitam extenuant, vrinam concitant. Eſt & ſatiui vſus in Italia, & armoraciam vocant. Et ſatiui verò decoctum manè poti ad ternos cyathos, comminuunt & eiiciunt calculos. Iidem in poſca decocti contra ſerpentium morſus illinuntur. Ad tuſſim etiam manè ieiunis rhaphanus prodeſt cum melle: Semen eorum toſtum ipſumque commanducatum, ad lagonon ponon: Aquam foliis eius decoctis bibere, vel ſuccum ipſius cyathis binis contra phthiriaſes: phlegmoni ipſos illinire tuſos, liuori verò recenti corticem cum melle: veternoſis autem quàm acerrimos mandere, ſemenque toſtum, dein contritum cum melle, ſuſpiriоſis. Iidem & contra venena proſunt. Cęterò & ſcorpionibus aduerſatur: vel ipſo vel ſemine infectis manibus impunè tractabis: impoſitoque rhaphano ſcorpiones moriuntur. Salutares & contra fungorum aut hyoſcyami venena æquè, vt Nicander tradit. Et contra viſcum quoque dari Apollodori duo iubent, ſed Citieus ſemen ex aqua tritum, Tarentinus ſuccum. Lienem item extenuant: iocineri proſunt, & lumborum doloribus. Hydropicis quoque ex aceto aut ſinapi ſumpti, & lethargicis. Praxagoras & iliоſis dandos cenſet, Pliſtonicus & cœliacis. Inteſtinorum hulcera ſanant: at purulenta præcordiorú, ſi cum melle edantur. Quidam ad hæc coquere eos in luto illitos malunt: ſic & fœminas purgari. Et ex aceto & melle ſumpti, inteſtinorum animalia detrahunt. Item ad tertias decocto eorum poto cum vino, enterocelis proſunt, ſanguinem quoque inutilem ſic extrahunt. Medius ad hæc & ſanguinem excreantibus coctos dari iubet: & puerperis ad lactis copiam augendam. Hippocrates capitis mulierum defluuia fricari rhaphanis: & ſuper vmbilicum imponi, contra tormenta vuluæ. Reducunt & cicatricem ad colorem. Semen quoque ex aqua impoſitum, ſiſtit hulcera quę phagedænas vocant. Democritus Venerem hoc cibo ſtimulari putat: ob id fortaſſis voci nocere aliqui tradiderunt. Folia quæ in oblongis duntaxat naſcuntur, excitare oculorum aciem dicuntur. Vbi verò acrior rhaphani medicina admota ſit, hyſſopum dari protinus imperant. Hæc antipathia eſt. At aurium grauitati ſuccum rhaphani inſtillant: Nam vomituris ſummo cibo eſſe eos, vtiliſſimum eſt. Paſtinacæ ſimile hibiſcum, quod molochen agrian vocant, & aliqui pliſtolochiam, hulceribus cartilaginis & oſſibus fractis medetur. Folia eius ex aqua pota aluum ſoluunt, ſerpentes abigunt. Apum, veſparú, crabronum ictibus illita medentur. Radicem eius ante Solis ortum erutam inuoluunt lana coloris, quem natiuum vocant, prætereà ouis quæ fœminam peperit, ſtrumiſq; vel ſuppuratis alligant. Quidam ad hunc vſum auro effodiendam cenſent, cauendumq; ne terram attingat. Celſus & podagris quæ ſine tumore ſint, radicem eius ex vino decoctam imponi iubet.

De ſtaphylino ſiue paſtinaca, & gingidio & ſiſere, & ſeſeli, & inula, & de cape. CAP. V.

ALterum genus eſt ſtaphylinos, quod paſtinacam erraticam vocant. Eius ſemen contritum & in vino potum, tumentem aluum, & ſuffocationes mulierum doloreſque lenit, in tantum vt vuluas corrigat, illitum quoque è paſſo ventri earum proſit: viris verò prodeſt, cum panis portione æqua tritum, ex vino potum contra ventris dolores. Pellit & vrinam, & phagedænas hulcerum ſiſtit recens cum melle impoſitum, ver aridum farina inſperſum. Radicem eius Dieuches contra iocineris ac lienis, ilium, lumborum, & renum vitia, ex aqua mulſa dari iubet. Cleophantus & dyſenthericis veteribus. Philiſtio in lacte coquit, & ad ſtranguriam dat radicis vncias quatuor: Ex aqua hydropicis, ſimiliter & opiſthotonicis, & pleuriticis, & comitialibus. Habentes eam, feriri à ſerpentibus negantur: aut quiantè guſtauerint, non lædi. Percuſſis imponitur cum axungia. Folia contra cruditates manduntur. Orpheus amatorium ineſſe ſtaphylino dixit, fortaſſis quoniam Venerem ſtimulari hoc cibo certum eſt: ideo conceptus, adiuuare aliqui prodiderunt. Ad reliqua & ſatiua polet. Efficacior tamen ſylueſtris, magiſque in petroſis nata. Semen ſatiuæ quoq; contra ſcorpionum ictus, ex vino aut poſca, ſalutare eſt. Radice eius circumſcalpti dentes, dolore liberantur. Syria in hortis operoſiſſima. Indéque prouerbium Græcis: Multa Syrorum olera. Simillimam ſtaphylino herbam

herbam ſerit, quam alij gingidion vocant, tenuius tantum & amarius, eiuſdemque effectus. Eſtur coctum crudumque ſtomachi magna vtilitate. Siccat enim ex alto omnes eius humores. Siſer eraticum ſatiuo ſimile eſt & effectu: ſtomachum excitat, faſtidium abſterget. Ex aceto laſerpitiato ſumptum, aut ex pipere & mulſo, vel ex garo, vrinam ciet, vt Opion credit, & Venerem. In eadem ſententia eſt & Diocles. Prætereà cordi conuenire conualeſcentium, aut poſt multas vomitiones perquàm vtile. Heraclides contra argentum viuum dedit, & Veneri ſubinde offenſanti, ægrisque ſe recolligentibus. Hiceſius ideo ſtomacho vtile videri dixit, quoniam nemo tres ſiſeres edendo continuaret: eſſe tamen vtile conualeſcentibus ad vinum tranſeuntibus. Satiui priuatim ſuccus cum lacte caprino potus ſiſtit aluum. Et quoniam pleroſque ſimilitudo nominum Græcorum confundit, contexemus & de ſili: ſed hoc eſt vulgaris notitiæ. Optimum Maſſilienſe: lato enim grano & fuuoſo eſt. Secundum Aethiopicum, nigrius. Creticum odoratiſſimum omnium. Radix iucundi odoris eſt. Semen eius eſſe & vultures dicuntur. Prodeſt homini ad tuſſim veterem, rupta, conuulſa, in vino albo potum. Item opiſthotonicis, & iocinerum vitiis, & torminibus, & ſtranguriæ, duarú aut trium ligularum menſura. Sunt & folia vtilia, vt quæ partus adiuuent etiam quadrupedum. Hoc maximè paſci dicuntur ceruæ pariturę. Illinitur & igni ſacro. Multumque in ſummo cibo concoctionibus confert, vel folio vel ſemine. Quadrupedum quoque aluum ſiſtit, ſiue tritum potui infuſum, ſiue mandendo commanducatum è ſale. Boum morbis tritum infunditur. Inula quoq; à ieiunis commanducata, dentes confirmat, ſi vt eruta eſt, terram non attingat: condita tuſſim emendat. Radicis verò decoctæ ſuccus tineas pellit: ſiccatæ autem in vmbra farina tuſſi, & conuulſis, & inflationibus, & arteriis medetur. Venenatorum morſus abigit. Folia ex vino lumború dolori illinuntur. Cæpæ ſylueſtres non ſunt. Satiuæ olfactu ipſo & delacrymatione caligini medentur, magis verò ſucci inunctione. Somnum etiam facere traduntur, & hulcera oris ſanare, commanducatæ cum pane. Et canis morſus, virides exaceto illitæ, aut ſiccæ cum melle & vino, ita vt poſt diem tertium ſoluantur. Sic & tritæ ſanant. Coctã in cinere & epiphoris multi impoſuere cum farina hordeacea, & genitaliũm hulceribus. Succo & cicatrices oculorum & albugines, & argema inunxere: & ſerpentium morſus, & omnia hulcera cum melle. Item auricularũ cum lacte mulierũ: & in iiſdem ſonitũ & grauitatem emendantes, cum adipe anſerino, aut cum melle ſtillauere. Et ex aqua bibendum dedere repentè obmuteſcentibus. In dolore quoq; ad dentes colluendos inſtillauere, & plagis beſtiarum omnium, priuatim ſcorpionum. Alopecias fricuere & pſoras tuſis cæpis. Coctas dyſentericis veſcendas dedere, & contra lumborum dolores, purgamenta quoque earum cremata in cinerem illinentes ex aceto ſerpentium morſibus, ipſasque multipedæ ex aceto. Reliqua inter medicos mira diuerſitas. Proximi inutilia eſſe præcordiis & concoctioni, inflationemque & ſitim facere dixerunt. Aſclepiadis ſchola, ad colorem quoque validum profici hoc cibo. Et ſi ieiuni quotidie edant, firmitatem valetudinis cuſtodiri: ſtomacho vtilia eſſe, ſpiritus agitatione: ventrem molire, hæmorrhoidas pellere ſubditas pro balanis: ſuccum cum ſucco fœniculi contra incipientes hydropiſes mirè proficere. Item contra anginas, cum ruta & melle. Excitari eiſdem lethargicos. Varro, quæ ſale, & aceto piſta eſt arefactaque, vermiculis non infeſtari, author eſt.

De porro ſectiuo, & capitato, & de allio. CAP. VI.

POrrum ſectiuum profluuia ſanguinis ſiſtit in naribus, contrito eo obturatis, vel gallæ miſto, aut mentæ: Item ex abortu profluuia, poto ſucco cum lacte mulierum. Tuſſi etiam veteri ac pectoris & pulmonis vitiis medetur. Illitis foliis ſanantur & ambuſta, & epinyctides: † ita vocatur hulcus, quæ & ſyce, in angulo oculi perpetuo humore manans. Quidam eodem nomine appellant puſtulas liuentes, ac noctibus inquietantes. Et alia hulcera cum melle trito. Vel beſtiarum morſus ex aceto: item ſerpentium. Aurium verò vitia cum felle caprino, vel pari menſura mulſi: ſtridores cum lacte mulieris: capitis dolores, ſi in nares fundatur: dormituriſve, in aurem duobus ſucci cochlearibus, vno mellis. Succus & ad ſerpentiũ ſcorpionumq; ictus bibitur cum mero, & ad lumborũ dolores cum vini hemina potus. Sanguinem verò excreantibus & phthiſicis, diſtillationibus longis, vel ſuccus, vel ex ipſo cibus prodeſt. Item morbo regio, vel hydropicis. Et ad renum dolores, cum ptiſanæ ſucco acetabuli menſura. Idem modus cum melle, vuluas purgat. Eſtur verò & contra fungorũ venena: imponitur & vulneribus. Venerem ſtimulat: ſitim ſedat: ebrietates diſcutit. Sed oculorum aciem hebetare traditur: inflationem quoq; facere, quæ tamen ſtomacho non noceat, ventremque molliat. Voci ſplendorem affert. Capitato maior eſt ad eadem effectus. Sanguinem reiicientibus ſuccus eius cum gallæ aut thuris farina, vel acacia datur. Hippocrates & ſine alia miſtura dari iubet: vuluasq; cõtractas aperire putat: fœcunditatem etiã fœminarũ hoc cibo augeri. Cõtritũ ex melle hulcera purgat. Tuſſim & diſtillationes thoracis, pulmonis & arteriæ vitia ſanat, datũ in ſorbitione ptiſanæ vel crudum, præter capita, ſine pane, ita vt alternis diebus ſumatur: vel ſi purulenta excreentur. Sic & voci vel Veneri, ſomnoque multũ confert. Capita bis aqua mutata cocta, aluum ſiſtunt, & fluxiones veteres. Cortex decoctus illitusq; inficit canos. Allio magna vis, magnæ vtilitates contra aquarũ & locorũ mutationes. Serpentes abigit, & ſcorpiones odore: atque, vt aliqui tradidere, & beſtiarũ omniũ ictibus medetur, potu vel cibo, vel illitu: priuatim contra hæmorrhoidas prodeſt,

† *ita vocatur hulcus aciem hebetãs, & in angulo &c.*

cum vino redditũ vomitu. Ac ne contra araneorum murum venenatum morsum valere miremur, aconitũ, quod alio nomine pardalianches vocatur, debellat: item hyoscyamum: canum morsus, in quæ vulnera cum melle imponitur. Ad serpentium quidem ictus potum cum restibus suis, efficacissimè ex oleo illinitur: attritisque corporum partibus, vel si in vesicas intumuerint. Quin & sussitu eo, secundos partus euocari existimauit Hippocrates: cinere eorum cum oleo, capitis hulcera manantia sanitati restituens. Suspiriosis coctum, aliqui crudũ id dedere. Diocles hydropicis cum centaurio, aut in fico dupliciad euacuandam aluum: quod efficacius præstat viride cum coriandro in mero potũ. Suspiriosis aliqui & tritum in lacte dederunt. Praxagoras & contra morbum regium vino miscuit: & contra ileum in oleo & pulte, sic illinens strumis quoq;. Antiqui & insanientibus dabant crudum. Diocles phreneticis elixum. Contra anginas tritum imponi, & gargarizare prodest. Dentium dolorem tribus capitibus in aceto tritis imminuit, vel si decocti aqua colluantur, addaturque ipsum in caua dentium. Auribus etiam instillatur succus cum adipe anserino: phthiriases & prurigines potum, tusum item cum aceto & nitro compescit: distillationes cum lacte coctum, vel tritum permistúmve caseo molli: quo genere & raucitatem extenuat: Vel phthisin, in fabæ sorbitione. In totum autem coctum vtilius est crudo, elixumq; tosto: sic & voci confert. † Tineas & reliqua animalia interaneorũ pellit, in aceto mulso coctũ. Tenesmo in pulte medetur: Temporũ doloribus illitum elixum, & pustulis coctum cum melle, deinde tritum: Tussi cum adipe vetusto decoctũ, vel cum lacte: Aut si sanguis etiam excreetur, vel purulenta, sub pruna coctum, & cum mellis pari modo sumptum: Conuulsis ruptis cum sale & oleo. Nam cum adipe tumores suspectos sanat. Extrahit fistulis vitia cum sulphure & resina, etiam harundines cum pice. Lepras, lichenas, lentigines exhulcerat, sanatq; cum origano, vel cinis eius ex oleo & garo illitus. Sic & sacros ignes. Suggillata aut liuentia ad colorem reducit, combustum ex melle. Credunt & comitialem morbum sanare, si quis eo in cibo vtatur ac potione. Quartanas quoque excutere potum caput vnum cum laserpitij obolo in vino austero. Tussim & alio modo ac pectorum suppurationes quantaslibet sanat, fractæ incoctum fabæ, atq; ita in cibo sumptum, donec sanitatem restituat. Facit & somnos, atque in totum rubicundiora corpora. Venerem quoque stimulat cum coriandro viridi tritum, potumq; è mero. Vitia eius sunt, quòd oculos hebetat, inflationes facit, stomachum lædit copiosius sumptum, sitim gignit. Cæterò contra pituitam, & gallinis & gallinaceis prodest mistum farre in cibo, lumenta vrinam reddere, atque non torqueri tradunt, si trito natura tangatur.

†*Tenias*

De lactuca syluatica, siue caprina, & æsopo, & isati, & lactuca satiua. CAP. VII.

LActucæ sponte nascentis primum est genus eius, quam caprinam vocãt, qua pisces in mare iecta protinus necantur, qui sunt in proximo. Huius lac spissatum, mox in aceto pondere obolorum duũm, adiecto aquæ vno cyatho, hydropicis datur. Caule & foliis contusis, asperso sale, nerui incisi sanantur. Eadem trita ex aceto, colluta matutinis bis mense, dentium dolorem prohibet. Alterum est genus, quod Græci esopon vocant. Huius folia trita, & cum polenta illita, hulceribus medentur. Hæc in aruis nascitur. Tertium genus est in syluis nascens, isatin vocant. Huius folia trita cum polenta, vulneribus prosunt. Quarto infectores lanarum vtuntur, quod glastũ vocant: simile erat lapatho syluestri foliis, nisi quòd plura habet & nigriora. Sanguinem sistit. Phagedænas & putrescentia hulcera, quæ serpunt, sanat: item tumores ante suppurationem. Contra ignem sacrum radice vel foliis prodest, vel ad lienes pota. Hæc propria singulis. Communia autem sponte nascentibus, candor, caulis interdum cubitali longitudine, & ipso, & foliis scabritia. Ex his rotunda folia & breuia habentem sunt qui hieraciam vocent: quoniam accipitres scalpendo eam, succoque oculos tingendo, obscuritatem, cùm sensere, discutiant. Succus omnibus candidus, viribus quoq; papaueri similis: carpitur per messes inciso caule: conditur in fictili nouo, ad multa præclarus. Sanat omnia oculorũ vitia cum lacte mulierũ. Arcet nubeculas, cicatrices adustionesque omnes, præcipuè caligines. Imponitur etiam oculis in lana contra epiphoras. Idem succus aluum purgat, in posca potus ad duos obolos. Serpentium ictibus medetur in vino potus. Et folia tosta thyrsique triti exaceto bibuntur. Vulneri illinuntur maximè contra scorpionum ictus. Verùm cõtra phalangia, cõmixto vino & aceto. Aliis quoque venenis resistunt, exceptis quæ strangulando necant, aut iis quæ vesicæ nocent: item psimmythio excepto. Imponuntur & ventri ex melle atq; aceto, ad detrahenda vitia alui. Vrinæ difficultates succus emendat. Crateuas eum & hydropicis obolis duobus in aceto & cyatho vini dari iubet. Quidã & è satiuis colligunt succum minus efficacem. Peculiares earum vires partim iam dictæ sunt, somnum faciendi, Veneremque inhibendi, æstum refrigerandi, stomachum purgandi, sanguinem augendi. Non paucæ restant: quoniam & inflationes discutiunt, ructúsque lenes faciunt, concoctiones adiuuant. Cruditatem ipsæ nequaquam faciunt. Necvllares in cibis auiditatem incitat inhibetque eadem: in causa alterutraque modus est. Sic & aluum copiosiores soluunt, modicæ sistunt. Lentitiam pituitę digerunt: atq; vt aliqui tradiderũt, sensus purgant. Stomachi dissoluti vtilissimè adiuuantur: in eo vsu & oxypori obolis asperitatem addito dulci ad intinctum aceti temperantes, si crassior pituita sit, scillite aut vino absinthite, si tussis sentiatur, hyssopite admisto. Dantur cœliacis cum intubo erratico, & ad duritiam præcordiorum. Dantur & melancholicis candidæ copiosiores, & ad vesicæ vitia. Praxagoras & dysentericis dedit. Ambustis quoque prosunt recentibus, priusquàm pustulæ fiant, cum sale illitæ. Hulcera etiam, quæ serpunt, coercent, initio cum aphronitro, mox in vino. Tritæ igni sacro illinuntur. Conuulsa & luxata caulibus tritis cum polenta ex aqua frigida leniunt. Eruptiones papularum ex vino & polenta. In cholera quoque coctas patinis dederunt: ad quod vtilissimæ quàm maximi caulis & amaræ. Quidam lacte infundunt. Deferue facti hi caules & stomacho vtilissimi traduntur, sicut somno satiua maximè lactuca, & amara lacténsque, quam meconidem vocauimus. Hoc lac & oculorum claritati cum muliebri lacte vtilissimum esse præcipitur, dum tempestiuè capitii inunguntur: Oculorum quoque vitiis, quæ frigore in iis facta sunt. Miras & alias inuenio laudes: Thoracis vitiis prodesse, non secus quàm abrotonum, cum melle Attico. Purgari & fœminas hoc cibo. Semen satiuarum contra scorpiones dari. Semine trito ex vino poto & libidinum imaginationes in somno compesci. Tentantes aquas non nocere lactucam edentibus. Quidam tamen frequentiores in cibo officere claritati oculorum tradiderunt.

De generibus betæ, & intubis, & cichorio, & seri, genera duo. CAP. VIII.

NEc beta sine remedio est vtraque. Siue candidæ, siue nigræ, radix recens, & madefacta, suspensa funiculo, contra serpentium morsus efficax esse dicitur. Candida beta cocta, & cum allio crudo sumpta, contra tineas. Nigræ radices ita in aqua coctæ, porriginem tollunt: atque in totum efficacior esse traditur nigra. Succus eius capitis dolores veteres & vertigines, item sonitum aurium sedat, infusus iis: ciet vrinam. Medetur dysentericis iniecta, & morbo regio. Dolores quoq; dentium sedat illitus succus. Et contra serpentium ictus valet, sed huius radici duntaxat expressus. Ipsa verò decocta, pernionibus occurrit, Albæ succus epiphoras sedat, fronte illita: aluminis pauco admisto, ignem sacrum. Sine oleo trita licet, adustis medetur. Et contra eruptiones papularum, coctaque eadem contra hulcera quæ serpunt, illinitur: & alopeciis cruda, & hulceribus quæ in capite manant. Succus eius cum melle naribus inditus caput purgat. Coquitur & cum lenticula addito aceto, vt ventrem molliat. Validius cocto fluxiones stomachi sistit & ventris. Est & beta syluestris, quam limonion vocant, alij neuroides, multum minoribus tenuioribusque ac densioribus foliis, vndecim sæpe caulium. Huius folia ambustis vtilia, guttantia astringunt. Semen acetabuli mensura dysentericis prodest. Aqua & è radice coctæ maculas vestium elui dicunt, item membranarũ. Intubi quoq; non extra remedia sunt. Succus eorum cum rosaceo & aceto capitis dolores lenit. Idem cum vino potus, iocinoribus & vesicæ, & epiphoris imponitur. Erraticum apud nos quidam ambugiam appellauere. In Aegypto cichorium vocant, quod syluestre sit. Satiuum autem serin, quod est minus & venosius. Cichorium refrigerat. In cibo sumptum & illitum collectiones, succusque decocti ventrem soluit. Iocinori & renibus, & stomacho prodest. Item si in aceto decoquatur, vrinæ tormina discutit. Item morbum regium è mulso, si sine febre sit. Vesicam adiuuat. Mulierum quidem purgationibus decoctum in aqua adeò prodest, vt emortuos partus trahat. Adiiciunt Magi, succo totius cum oleo perunctos fauorabiliores fieri, & quæ velint, facilius impetrare. Quod quidem propter singularem salubritatem aliqui chreston appellant, alij pancration. Et syluestre genus, alij hedypnoida vocant, latioris folij. Stomachum dissolutum astringit cocta: crudaq; sistit aluum. Et dysentericis prodest, magis cum lente. Rupta & conuulsa vtroque genere iuuantur. Item quibus genitura valetudinis morbo effluat. Seris & ipsa lactucæ simillima, duorum generum est: syluestris melior. Nigra ista, & æstiua. Deterior hyberna, & candidior. Vtraque tamen stomacho vtilissima, præcipuè quem humor vexat. Cum aceto in cibo refrigerant vel illitæ: discutiuntque & alios, quàm stomachi. Cum polenta syluestrium radices stomachi causa sorbentur: & cardiacis illinuntur super sinistram mammam ex aceto. Omnes hæ & podagricis vtiles, & sanguinem reiicientibus. Item quibus genitura fluit, alterno dierum potu. Petronius Diodotus, qui antilegomena scripsit, in totum damnauit serin multis modis arguens. Sed aliorum omnium opinio resistit.

De brassica, & lapsana, & de brassica marina, & scilla, & de bulbis, & bulbine. CAP. IX.

BRassicæ laudes longum est exequi, cùm & Chrysippus medicus priuatim volumen ei dicauerit † per singula membra hominis digestum, & Dieuches: ante omnes autem Pythagoras & Cato non parcius celebrarint. Cuius sententiam vel eò diligentius persequi par est, vt noscatur qua medicina vsus sit annis DC. Ro. populus. In tres species diuisere eam Græci antiquissimi. Crispam, quã † selinada vocauerunt, à similitudine apij foliorum, stomacho vtilem, aluum modicè mollientem. Alteram leam, latis foliis è caule exeuntibus. Vnde caulodem quidam vocauere, nullius in medicina momenti. Tertia est propriè appellata crambe, tenuioribus foliis, & simplicibus densissimisq;, amarior, sed efficacissima. Cato crispam maximè probat, dein leuem grandibus foliis, caule magno. Prodesse tradit capitis doloribus, oculorum caligini scintillationibusq;, * vel stomacho, præcordiis, crudam ex aceto & melle, coriandro, ruta, mentha, laseris radicula sumptã acetabulis duobus matutinò: tantamque esse vim, vt qui terat hæc, validiorem fieri se sentiat. Ergo vel cum his tritam, sorbendam, vel ex hoc intinctu sumendam. Podagræ autem, morbisque articulariis illini cum rutæ, coriandri, & salis mica, hordei farina. Aqua quoque eius decocta, neruos articulosque

† *Legendũ videtur, selinoidea, siue selinoidẽ, ex Cato ne cap. 157. de Re rust. vnde hæc omnia sunt desumpta.*

* *lieni, stomacho, præcordijs.*

losque mirè iuuari. Si foueantur vulnera, & recentia & vetera, etiam carcinomata, quæ nullis aliis medicamentis sanari possint. Foueri prius aqua calida iubet, ac bis die tritam imponi. Sic etiam fistulas eluxatas, & tumores euocari, quæque discuti opus sit. Insomnia etiam, vigiliasque tollere decoctam, si ieiuni edant quamplurimam ex oleo & sale. Tormina si decocta iterum decoquatur, addito oleo, sale, cumino, polenta. Si ita sumatur sine pane, magis profuturam. Inter reliqua bilem detrahi per vinum nigrum pota. Quin & vrinam eius qui brassicam esitauerit, asseruari, calefactamque neruis remedio esse. Verba ipsius subiiciam, ad exprimendam sententiam: Pueros pustulos si laues ea vrina, nunquam debiles fieri. Auribus quoque ex vino succum brassicæ tepidū instillari suadet. Idque etiam tarditati audientium prodesse asseuerat. Et impetigines eadem sanari sine hulcere. Græcorum quoq; opiniones iam & Catonis causa poni conuenit, in iis duntaxat, quæ ille prætermiserit. Biles detrahere non percoctam putant. Item aluum soluere, eademque bis coctam sistere. Vino aduersari, vt inimicam vitibus. Antecedente in cibis caueri ebrietatem: posteà sumpta crapulam discuti. Hunc cibum & oculorum claritati conferre multum: succum verò crudæ vel angulis tantùm tactis cum Attico melle, plurimùm. Facillimè concoqui, ciboq; eo sensus purgari. Erasistrati schola clamat, nihil esse vtilius stomacho neruisque, ideo & paralyticis & tremulis dari iubet, & sanguinem excreantibus. Hippocrates cœliacis & dysentericis bis coctam cum sale. Item ad tenesmon & renum causas, lactis quoque vbertatem puerperis hoc cibo fieri iudicans, & purgationem fœminis. Crudus quidem caulis si mandatur, partus quoq; emortuos pellit. Apollodorus aduersus fungorum venena semen aut succum bibendum censet. Philistion opisthotonicis succum ex lacte caprino cum sale & melle. Inuenio & à podagra liberatos edendo eam, decoctæque ius bibendo. Hoc & cardiacis datum & comitialibus morbis addito sale. Item spleneticis in vino albo per dies xl. Ictericis, necnon & phreneticis radicis crudæ succum gargarizandum bibendumque demonstrat. Contra verò singultus cum coriandro & anetho, & melle ac pipere, exaceto. Illitam quoque prodesse inflationibus stomachi. Item serpentium ictibus, & sordidis hulceribus, ac vetustis, vel ipsam aquam cum hordeacea farina: succum ex aceto, vel cum fœno Græco. Sic aliqui & articulis, podagrisque imponunt. Epinyctidas ac quicquid aliud serpit in corpore, imposita leuat. Item repentinas caligines: has & si manditur ex aceto. Suggillata verò & alios liuores pura illita. Lepras, & psoras cum alumine rotundo ex aceto. Sic & fluentes capillos retinet. Epicharmus testium & genitalium malis hanc vtilissimè imponi asserit. Efficacius eandem cum faba trita. Item conuulsis cum ruta. Contra ardorem febrium & stomachi vitia cum rutæ semine & ad secundas. Et muris aranei morsus, foliorum aridorū farina alterutra parte exinanit. Ex omnibus brassicæ generibus suauissima est cyma, etsi inutilis habetur, difficilis in coquendo, & renibus contraria. Illud quoque non est omittendū, aquam decoctæ ad tot vsus laudatam fœtore humi effusam. Stirpium brassicæ aridorū cinis, inter caustica intelligitur. Ad coxendicum dolores cum adipe peruetusto. At cum lasere & aceto in vicem psilothri euulsis illitus pilis: nasci alios prohibet. Bibitur & cum oleo subferuefactus, vel per se elixus ad conuulsa & rupta intus, lapsumq; ex alto. Nulla ergo sunt crimina brassicæ? imò verò apud eosdem animæ grauitatem facere, dentibus & gingiuis nocere: & in Aegypto propter amaritudinem non estur. Syluestris, siue erraticæ immenso plus effectus laudat Cato, adeò vt aridæ quoque farinam in olfactorio collectam, vel odore tantùm naribus rapto, vitia earum graueolentiamque sanare affirmet. Hanc alij petræam vocant, inimicissimā vino, quam præcipuè vitis fugiat: aut si non possit fugere, moriatur. Folia habet bina, parua, rotunda, læuia, plantis oleris similior, candidior satiua & hirsutior. Hanc inflationibus mederi, melãcholicis quoq; ac vulneribus recentibus, cum melle, ita ne soluantur ante diem septimum: strumis, fistulis, in aqua contritam, Chrysippus author est. Et alij verò conpescere mala corporis quæ serpant nomas vocant. Item excrescentia absumere. Cicatrices ad planum redigere. Oris hulcera & tonsillas manducatam & coctam succo gargarizato cum melle tollere. Item psoras & lepras veteres, ipsius tribus partibus cum duabus aluminis in aceto acri illitis. Epicharmus satis esse eam contra canis rabiosi morsum imponi. Melius, si cum lasere & aceto acri. Necari quoque canes ea, si detur ex carne. Semen eius tostum auxiliatur contra serpentes, fungorumque venena, tauri sanguinem. Folia cocta spleneticis in cibo data, & cruda illita cum sulphure & nitro prosunt. Item mammarum duritiæ. Radicum cinis vuę in faucibus tumenti tactu medetur: & parotidas cum melle illitus reprimit: serpentium morsus sanat. Virium brassicæ vnum & magnum argumentum addemus & mirabile. Crustæ si occupent intus vasa omnia in quibus aquæ feruent, in tantum, vt non sit eas auellere, si brassica in iis decoquatur abscedunt. Inter syluestres brassicas & lapsana est, pedalis altitudinis, hirsutis foliis, napi simillimis, nisi candidior esset flore. Coquitur in cibo. Aluum leniter emollit. Marina brassica vehementissimè ex omnibus aluum ciet. Coquitur propter acrimoniam cum pingui carne, stomacho inimicissima. Scillarum in medicina alba est quæ masculus, fœmina nigra. Quæ candidissima fuerit, vtilissima erit. Huic aridis tunicis direptis, quod reliquum è viuo est, confectum suspenditur lino modicis interuallis. Posteà arida frusta in cadum aceti quàm asperrimi pendentia immerguntur, ita ne vlla parte vas contingant. Hoc fit ante solstitium

tium diebus xlviij. Gypso deinde oblitus cadus ponitur sub tegulis, totius diei accipientibus. Post cum numerum dierum tollitur vas, scilla eximitur, acetum transfunditur. Hoc clariorem oculorum aciem facit. Salutare est stomachi laterumque doloribus, parum sumptum binis diebus. Sed tanta vis est, vt auidius hausturn extinctæ animæ momento aliquo speciem præbeat. Prodest & gingiuis & dentibus, vel per se commanducata. Tineas & reliqua ventris animalia pellit ex aceto & melle sumpta. Linguæ quoque recens subiecta præstat, ne hydropici sitim sentiant. Coquitur plurimis modis: in olla, quæ coniiciatur in clibanum aut furnum, vel adipe aut luto illita, aut frustatim in patinis. Et cruda siccatur, deinde conciditur, coquiturque in aceto, tum serpentium ictibus imponitur. Tosta quoque purgatur, & medium eius iterum in aqua coquitur. Vsus sic coctæ ad hydropicos. Ad vrinam ciendam tribus obolis cum melle & aceto potæ. Item ad spleneticos & stomachicos, si non sentiant hulcus, quibus innatet cibus. Ad tormina, regios morbos, tussim veterem cum suspirio. Discutit & foliis strumas, quadrinis, diebus soluta. Furfures capitis, & hulcera manantia illita † ex eo cocta. Coquitur & in melle cibi gratia, maximè vti coctionem facias. Sic & interiora purgat. Rimas pedum sanat in oleo cocta, & mista resinæ. Semen eius lumborum dolori ex melle imponitur. Pythagoras scillam in limine quoque ianuæ suspensam malorum medicamentorum introitum pellere tradit. Cæterùm bulbi ex aceto & sulphure vulneribus in facie medentur. Per se verò triti neruorum contractioni, & ex vino porrigini: cum melle canum morsibus. Erasistrato placet cum pice. Sanguinem idem eos sistere tradit illitos cum melle. Alij si è naribus fluat, coriandrum & farinam adiiciunt. Theodorus & lichenas ex aceto bulbis curat, & erumpentia in capite cum vino austero aut ouo. Et bulbos epiphoris idem illinit, & sic lippitudini medetur. Aequè vitia quæ sunt in facie, eorum rubentes maximè, in Sole illiti, cum melle & nitro emendant: lentiginem cum vino, aut cucumi cocto. Vulneribus quoque mirè prosunt per se, aut (vt Damion) ex mulso, si quinto die soluantur. Iisdem & auriculas fractas curat, & testium pituitas. In articulorum doloribus miscent farinam. In vino cocti illiti ventri, duritiem præcordiorum emolliunt. Dysentericis in vino ex aqua cælesti temperato dantur. Ad conuulsa intus, cum silphio pilulis fabæ magnitudine. Ad sudorem tusi illinuntur. Neruis vtiles: ideo & paralyticis dantur. Luxata in pedibus, qui sunt vsui ex his, citissimè sanant cum melle & sale. Venerem maximè Megarici stimulant. Hortensij partum cum sapa aut passo sumpti. Syluestres interaneorum plagas & vitia cum silphio pilulis deuoratis sedant. Et satiuorum semen contra phalangia bibitur in vino. Ipsi ex aceto illinuntur contra serpentium ictus. Semen antiqui bibendum insanientibus dabant. Flos bulborum tritus crurum maculas varietate sque igne factas emendat. Diocles oculos hebetari ab iis putat. Elixos assis minus vtiles esse adiicit, & difficile concoqui ex vi vniuscuiusque naturæ. Bulbinem Græci vocant herbam porraceis foliis, rubicundo bulbo. Hæc traditur vulneribus mirè vtilis, duntaxat recentibus. Bulbus, quem vomitorium vocant ab effectu, folia habet nigra, cæteris longiora.

De asparagis & corruda, & Libyco, & orminio. CAP. X.

VTilissimus stomacho cibus asparagi, vt traditur. Cumino quidem addito inflationes stomachi collique discutiunt, iidem oculis claritatem afferunt. Ventrem leniter molliunt. Pectoris & spinæ doloribus intestinorumque vitiis prosunt, vino cum coquuntur addito. Ad lumborum & renum dolores, semen trium obolorum pondere, pari cumini bibitur. Venerem stimulant. Vrinam cient vtilissimè, præterquàm quod vesicam exhulcerant. Radix quoque plurimorum prædicatione trita, & ex vino albo pota, calculos quoque exturbat, lumborum & renum dolores sedat. Quidam & ad vuluæ dolorem radicem cum vino dulci propinant. Eadem in aceto decocta contra elephantiasin proficit. Asparago trito cum oleo perunctum pungi ab apibus negant. Syluestrem asparagum aliqui corrudam, aliqui Libycum vocant, Attici orminium. Huius ad suprà dicta omnia efficacior vis, & candidiori maior. Regium morbum extenuat. Veneris causa aquam eorum decoctam bibi iubent ad heminam. Ad idem & semen valet cum anetho, ternis vtrunque obolis. Datur & ad serpentium ictus succus decoctus. Radix miscetur radici marathri inter efficacissima auxilia. Si sanguis per vrinam reddatur, semen asparagi, & apij, & cumini ternis obolis in vini cyathis duobus, quinis diebus Chrysippus dari iubet. Sic & hydropicis contrarium esse, quamuis vrinam moueat, docet: Item Veneri: Vesicæ quoque nisi decoctum: quæ aqua si canibus detur, occidi eos. In vino decoctæ radicis succum, si ore contineatur, dentibus mederi.

De apio, & apiastro, & eleoselino, & oreoselino, CAP. XI.

APio gratia vulgò est. Nanque rami largis portionibus per iura innatant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Præterea oculis illitum cum melle, ita vt subinde foueantur feruenti succo decocti, aliisque membrorum epiphoris per se tritum, aut cum pane, vel polenta impositū, mirè auxiliatur. Pisces quoque si ægrotent in piscinis, apio viridi recreantur. Verùm apud eruditos non aliud erutum terra in maiore sententiarum varietate est. Distinguitur sexu. Chrysippus fœminam esse dicit crispioribus foliis & duris, crasso caule, sapore acri & feruido. Dionysius nigrio rem, breuioris radicis, vermiculos gignentem. Ambo neutrum ad cibos admittendum, imo omnino nefas; nam id defunctorum epulis feralibus dicatum esse, visus quoque claritati inimicum.

Caule fœminæ vermiculos gigni. Ideoque eos qui ederint sterilescere, mares fœminasque. In puerperiis verò ab eo cibo comitia fieri qui vbera hauriunt. Innocentiorem tamen esse marem. Eáque causa est, ne inter nefastos frutices damnetur. Mammarum duritiam impositis foliis emollit. Suauiores aquas potui incoctum præstat. Succo maximè radicis cum vino lumborum dolores mitigat. Eodem iure instillato grauitatem aurium. Semine vrinam ciet, menstrua ac secundos partus. Etsi foueantur semine decocto, suggillata reddit colori. Cum oui albo illitum, aut ex aqua coctum potumque renibus medetur. In frigida tritum oris hulceribus. Semen cum vino, vel radix cum veteri vino vesicæ calculos frangunt. Semen datur & arquatis ex vino albo. Apiastrum Hyginus quidem melissophyllon appellat. Sed in confessa damnatione est venenatum in Sardinia. Contexenda enim sunt omnia, ex eodem nomine apud Græcos pendentia. Oluſatrum quod Hipposelinum vocant, aduersatur scorpionibus. Poto semine torminibus interaneis medetur. Itemque difficultatibus vrinæ semen eius decoctum ex mulso potum. Radix eius in vino decocta calculos pellit, & lumborum ac lateris dolores. Canis rabiosi morsibus potum & illitum medetur. Succus eius algentes calefacit potus. Quartum genus ex eodem faciunt aliqui Oreoselinon, palmum alto frutice acrecto, semine cumino simile, vrinæ & menstruis efficax. Et oreoselino vis priuata contra araneos. Sed & oreoselino fœminæ purgantur è vino.

De petroselino & ocimo. CAP. XII.

ALio genere petroselinon quidam appellant in saxis natum, præcipuum ad vomicas, cochlearibus binis succi additis in cyathum marrubij succi, atque ita aquæ calidæ tribus cyathis. Addidere quidam buselinon, differens breuitate caulis à satiuo & radicis colore ruffo, eiusdem effectus. Prævalere contra serpentes potu & linitu. Ocimum quoque Chrysippus grauiter increpuit, inutile stomacho, vrinæ oculorum quoque claritati. Prætereà insaniam facere & lethargos & iocoris vitia; ideoque capras id aspernari. Hominibus quoque fugiendum censet. Addunt quidam, tritum si operiatur lapide, scorpionem gignere: commanducatum & in sole positum, vermes afferre. A fri verò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Quinimo tradunt aliqui manipulo ocimi cum cancris decem marinis vel fluuiatilibus trito, conuenire ad id scorpiones à proximo omnes. Diodotus in empiricis, etiam pediculos facere ocimi cibum. Secuta ætas acriter defendit: nam id esse capras. Nec cuiquam mentem motam: & scorpionum terrestrium ictibus, marinorumq; venenis mederi ex vino, addito aceto exiguo. Vsu quoque compertum deficientibus ex aceto odoratu salutare esse. Item lethargicis & inflammatis refrigerationi. Illitū capitis doloribus cum rosaceo, aut myrteo, aut aceto. Item oculorum epiphoris impositum ex vino. Stomacho quoque vtile, inflationes & ructum ex aceto dissoluere sumptum. Aluum sistere impositum, vrinam ciere. Sic & morbo regio & hydropicis prodesse. Choleras eo & distillationes stomachi inhiberi. Ergo etiam cœliacis Philistio dedit: & coctum dysentericis, & colicis Plistonicus. Aliqui & in tenasmo & sanguinem excreantibus in vino duritia quoq; præcordiorum. Illinitur mamis, extinguitque lactis prouentum. Auribus vtilissimum infantium, præcipuè cum adipe anserino. Semen tritum & haustum naribus, sternutamenta mouet, & distillationes quoque capiti illitum. Vuluas purgat in cibo ex aceto. Verrucas misto atramento sutorio tollit. Venerem stimulat. Ideo etiam equis asinisque admissuræ tempore ingeritur.

De sylueſtri ocimo, & eruca, & naſturtio, & ruta. CAP. XIII.

SYlueſtri ocimo vis efficacior ad eadem omnia, peculiaris ad vitia, quę vomitionibus crebris contrahuntur, Vomicisque vuluæ, contráque bestiarum morsus radix in vino est efficacissima. Erucæ semen scorpionum venenis & muris aranei medetur. Bestiolas omnes innascentes corpori arcet. Vitia cutis infacie cum melle illitum. Lentigines ex aceto. Cicatrices nigras reducit ad candorem cum felle bubulo. Aiunt verbera subituris potum ex vino, duritiam quandam contra sensum inducere. In condiendis obsoniis tanta est suauitas, vt Græci euzomon appellauerint. Putant subtrita eruca si foueantur oculi claritatem restitui. Tussim infantium sedari. Radix eius in aqua decocta fracta ossa extrahit. Nam de venere stimulanda diximus: tria folia sylueſtris erucæ sinistra manu decerpta, & trita in aqua mulsa si bibantur. E contrario naſturtium Venerem inhibet, animum exacuit. Vt diximus, duo eius genera. Album purgat, detrahit bilem potum in aqua x. pondere. Cum lomento strumis illitum opertumque brassica præclarè medetur. Alterum est nigrius, quod capitis vitia purgat. Visum compurgat. Commotas mentes sedat ex aceto sumptum. Lienem ex vino potum, vel cum fico. Tussim ex melle, si quotidie ieiuni sumant. Semen ex vino omnia intestinorum animalia pellit, efficacius addito mentastro. Prodest & contra suspiria & tussim cum origano & vino dulci. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino. Panos discutit cum pice, extrahitq; corpori aculeos. Et maculas illitum ex aceto. Contra carcinomata adiicitur ouorum album. Et lienibus illinitur ex aceto. Infantibus verò è melle vtilissimè. Sextius adiicit, vstum serpentes fugare, scorpionibus resistere. Capitis dolores contrito & alopecias emendari addito sinapi, grauitatem aurium trito impositio auribus cum fico. Dentium dolores infuso in aures succo. Porriginem & hulcera capitis cum adipe anserino. Furunculos concoquit cum fermento. Carbunculos ad suppurationem perducit, & rumpit, Phagedænas hulcerum expurgat cum melle, Coxendicibus & lumbis cum polenta ex aceto illinitur: Item licheni: Item vnguibus scabris: quippe natura eius caustica est. Optimum autem Babylonium. Sylueſtri verò ad omnia ea effectus maior. In præcipuis autem medicaminibus ruta est. Latiora satiuæ folia, rami fruticosiores. Sylueſtris horrida ad effectum est, & ad omnia acrior. Succus exprimitur, tusa ea & aspersa modicè aqua, & in pyxide Cypria asseruatur. Hic copiosior datus veneni noxiam obtinet, in Macedonia maximè iuxta flumen Aliacmonem. Mirumque, cicutæ succo extinguitur: adeò etiam venenorum venena sunt, quando cicutæ succus prodest manibus colligentium rutam. Cæterò inter prima miscetur antidotis, præcipueque Galatica. Quæcunque autem ruta & per se pro antidoto valet, foliis tritis, & ex vino sumptis. Contra aconitum maximè & viscum. Item fungos, siue in potu detur, siue in cibo. Simili modo contra serpentium ictus, vtpote cum mustelæ dimicaturæ cum his, rutam prius edendo se muniant. Valent & contra scorpionum ictus, & araneorum, apum, crabronum, vesparum aculeos, & cantharidas, ac salamandras, canisue rabiosi morsus: acetabuli mensura succus è vino bibitur, & folia trita vel commanducata imponuntur cum melle & sale, vel cum aceto & pice decocta. Succo verò perunctos aut eam habentes, negant feriri ab his maleficijs. Serpentesque, si vratur ruta, nidorem fugere. Efficacissima tamen est sylueſtris radix cum vino sumpta. Eandem adiiciunt efficaciorem esse subdto potam. Pythagoras & in hac marem minoribus herbaceique coloris foliis à fœmina discreuit: eam lætioribus foliis & colore. Idem oculis noxiam putauit falsò, quoniam scalptores & pictores hoccibo vtuntur oculorum causa. Cum pane quoque vel naſturtio satiuæ atque sylueſtris propter visum. Vt aiunt, multi succo eius cum melle Attico inuncti discusserunt caligines, vel cum lacte mulieris puerum enixę, vel puro succo angulis oculorum tactis. Epiphoras cum polenta impositio. Lenit autem capitis dolores pota cum vino, aut cum aceto & rosaceo illita. Si verò sit cephalea, cum farina hordeacea, & aceto. Eadem cruditates discutit, mox inflationes, dolores stomachi veteres. Vuluas aperit, corrigitque conuersas illita in melle toto ventre & pectore. Hydropicis cum ficu, & decocta ad dimidias partes, potaque ex vino. Sic bibitur & ad pectoris dolores, laterumque & lumborum, tusses, suspiria: pulmonum, iocinerum, renum vitia, horrores frigidos. Ad crapulæ grauedines, decoquuntur folia poturis. Et in cibo vel cruda, vel decocta conditáue prodest. Item torminibus in hyssopo decocta, & cum vino. Sic & sanguinem sistit interiorem, & narium indita, sic & collutis dentibus prodest. Auribus quoque in dolore succus infunditur, custodito, vt diximus, modo. E sylueſtri verò contra tarditatem & sonitum cum rosaceo, vel cum laureo oleo, aut cumino & melle. Succus & phreneticis ex aceto tritæ instillatur in tempora & cerebrum. Adiecerunt aliqui & serpyllum, & laurum, illinentes capita, & colla. Dederunt & lethargicis ex aceto olfaciendum. Dederunt & comitialibus bibendum decoctæ succum in cyathis quatuor ante accessiones, quarum frigus intolerabile est: alsiosisque crudam in cibo. Vrinam quoque vel cruentam pellit. Fœminarum etiã purgationes, secundasque, etiam emortuos partus, vt Hippocrati videtur, ex vino dulci nigro pota. Itaque illitam & vuluarum causa etiam suffire iubet. Diocles & cardiacis imponit ex aceto & melle cum farina hordeacea. Et contra ileum decocta farina in oleo, & velleribus collecta. Multi verò & contra purulentas excreationes sicçæ drachmas duas, sulphuris vnam & dimidiam sumi censent: Et contra cruentas, ramos tres in vino decoctos. Datur & dysentericis cum caseo in vino contrita. Dederunt & cum bitumine infriatam potioni propter anhelitum. Ex alto lapsis seminis tres vncias. Olei libra, vinique sextario illinitur cum oleo coctis foliis partibus quas frigus adusserit. Si vrinam mouet (vt Hippocrati videtur) mirum est quosdam dare velut inhibentem potui contra incontinentiam vrinæ. Psoras & lepras cum melle & alumine illita emendat. Item vitiligines, verrucas, strumas, & similia, cum stryachno & adipe suillo ac taurino seuo. Item ignem sacrum ex aceto & oleo, vel psimmythio: Carbunculum ex aceto. Nonnulli laserpitium vnà illini iubent, sine quo epinyctidas pustulas curant. Imponunt & mammis turgentibus decoctam, & pituitæ eruptionibus cum cera. Testium verò epiphoris cum ramis laureæ teneris, adeò peculiari in visceribus his effectu, vt sylueſtri ruta cum axungia veteri illitos ramices sanari prodant. Fracta quoque membra semine trito cum cera imposito. Radix rutæ sanguinem oculis suffusum, & toto corpore cicatrices aut maculas illita emendat. Ex reliquis quæ traduntur, mirum est, cùm feruentem rutæ naturam esse conueniat, fasciculum eius in rosaceo decoctum addita vncia aloes, perunctis sudorem reprimere. Itemque generationes impediri hoc cibo, ideo profluuio genitali datur, & Venerē crebrò per somnia imaginantibus. Præcauendum est grauidis, abstineant hoc cibo: necari enim partus inuenio. Eadem ex omnibus satis quadrupedum quoque morbis in maximo vsu est, siue difficilè spirantibus, siue contra maleficorum animalium ictus, infusa per nares ex vino: aut si sanguisuga exhauserit, ex aceto: & quocunque in simili morborum genere, vt in homine temperato.

De mentaſtro, & menta, & pulegio, & nepeta, & de cumino. CAP. XIIII.

MEntastrum sylueſtris menta est, differens specie foliorum quasi figura ocimi, pulegij colore. Propter quod quidam sylueſtre pulegiū vocant. Iis commanducatis & impositis sanari elephantiasin, Magni Pompeij ætate, fortuito cuiusdam experimento propter pudorem facie illita compertum

compertum eſt. Eadem illinuntur bibunturque aduerſus ſcolopendras, & ſerpentium ictus, drachmis duabus in vini cyathis duobus. Aduerſus ſcorpionum ictus cum ſale, oleo & aceto. Item aduerſus ſcolopendras ius decocti. Aduerſuſque omnia venena ſeruantur folia arida, ad farinæ modum. Subſtratum vel accenſum fugat ſcorpiones. Potum fœminas purgat à partu: ſed partus necat. Orthopnoicis, torminibus cholericis efficaciſſimum: Item lumbis, podagris impoſitum. Succus auribus verminoſis inſtillatur. in regio morbo bibitur. Strumis illinitur. Somnia Veneris inhibet. Tineas pellit ex aceto potum. Contra porriginem ex aceto infunditur capiti in Sole. Mentæ ipſius odor animum excitat, & ſapor auiditatem in cibis, ideo embammatum miſturæ familiaris. Ipſa acescere aut coire denſereque lac non patitur. Quare lactis potionibus additur, ne huius coagulati potu ſtranguletur. Datur in aqua aut mulſo: eadem vi reſiſtere & generationi creditur, cohibendo genitalia denſari. Aequè maribus ac fœminis ſiſtit ſanguinem: & purgationes fœminarum inhibet. Cum amylo ex aqua pota, cœliacorum impetus. Syriation & vomicas vuluæ curauit. Ille & iocinerum vitia ternis obolis ex mulſo datis. Item ſanguinem excreantibus in ſorbitionem. Hulcera in capite infantium mirè ſanat. Arterias humidas ſiccat, ſiccas aſtringit. Pituitas corruptas purgat in mulſo & aqua. Voci ſuccus ſub certamine vtilis duntaxat, qui & gargarizatur vua tumente adicta ruta & coriandro ex lacte. Vtilis & contra tonſillas cum alumine, linguæ aſperæ cum melle. Ad conuulſa intus per ſe vitiiſque pulmonis. Singultus & vomitiones ſiſtit cum ſucco granati, vt Democritus monſtrat. Recentis ſuccus narium vitia ſpiritu ſubductus emendat. Ipſa trita choleras, in aceto quidem pota. Sanguinis fluxiones intus. Ileum etiam impoſita cum polenta: & ſi mammæ tendantur. Illinitur & temporibus in capitis dolore: Sumitur & contra ſcolopendras, & ſcorpiones marinos, & ad ſerpentes. Epiphoris illinitur, & omnibus in capite eruptionibus: item ſedis vitiis. Intertrigines quoque, vel ſi teneatur tantùm, prohibet. Auribus cum mulſo inſtillatur. Aiunt & lieni mederi eam in horto guſtatam, ita ne vellatur: ſi is qui mordeat, dicat ſe lieni mederi, per dies ix. Aridæ quoque farinam tribus digitis apprehenſam & ſtomachi dolorem ſedare in aqua: & ſimiliter aſperſam in potionem, ventris animalia expellere. Magna ſocietas cum hac ad recreandos defectos animo pulegio, cum ſurculis ſuis in ampullas vitreas aceti vtriuſque deiectis. Qua de cauſa dignior è pulegio corona vertigini, quàm è roſis, cubiculis noſtris pronuntiata eſt. Nam & capitis dolores impoſita dicitur leuare. Quin & olfactu capita tueri contra frigorum æſtuſque iniuriam, & abſit traditur: neque æſtuare eos, qui duos è pulegio ſurculos impoſitos auribus in ſole habeant. Illinitur etiam in doloribus cum polenta & aceto. Fœmina efficacior. Eſt autem hæc flore purpureo. Mas candidum habet. Nauſeas cum ſale & polenta in frigida aqua pota inhibet. Sic & pectoris ac ventris dolorem. Stomachi autem ex aqua item roſiones ſiſtit, & vomitiones cum aceto & polenta. Intelinorum vitia melle decocta & nitro ſanat. Vrinam pellit ex vino: & ſi ammineum ſit, & calculos, & interiores omnes dolores. Ex melle & aceto ſedat menſtrua, & ſecundas. Vuluas conuerſas corrigit. Defunctos partus eiicit. Semen obmuteſcentibus olfactu admouetur. Comitialibus in aceto cyathi menſura datur. Si aquæ in ſalubres bibendæ ſint, tritum aſpergitur. Salſitudines corporis, ſi cum vino tradatur, minuit. Neruorum cauſa & in contractione cum ſale & aceto & melle confricatur opiſthotono. Bibitur ad ſerpentium ictus decoctum: ad ſcorpionum in vino tritum, maximè quod in ſiccis naſcitur. Ad oris exhulcerationes, ad tuſſim efficax habetur. Flos recentis incenſus, pulices necat odore. Xenocrates pulegij ramum lana inuolutum, in tertianis ante acceſſionem olfactandū dari, aut ſtragulis ſubiici, & ita collocari ægrum, inter remedia tradit. Syluestri ad eadem vis efficacior eſt, quod ſimile eſt origano, minoribus foliis, quàm ſatiuum: & à quibuſdam dictamnus vocatur. Guſtatum à pecore capriſque, balatum concitat. Vnde quidam Græci literas mutātes blechon vocauerunt. Natura tam feruens eſt, vt illitas partes exhulceret. In tuſſi ex perfrictione fricari ante balnea conuenit, & ante acceſſionum horrorē conuulſis & torminibus. Podagris mirè prodeſt. Hepaticis cum melle & ſale bibendū datur: pulmonūvita excreabilia facit. Ad liemē cum ſale vtile eſt, & veſicæ, & ſuſpiriis, & inflationibus, decoctū ſucco æqualiter: & vuluas corrigit: & contra ſcolopendrā terreſtrem vel marinam, item ſcorpiones: priuatimq; valet contra hominis morſum. Radix contra increſcentia hulcera recens potentiſſima. Arida verò cicatricibus decorē affert. Itē pulegio eſt nepetæq; ſocietas. Decocta enim in aqua ad tertias diſcutiunt frigora, mulierumq; menſtruis proſunt. Et æſtate ſedant colores. Nepeta quoq; vires contra ſerpentes habet. Fumum ex ea nidoremq; fugiunt, quā & ſubſternere in metu obdormituris vtile eſt. Tuſa ęgilopis imponitur, & capitis doloribus recens cū tertia parte panis tēperata aceto illinitur. Succus eius inſtillatus naribus ſupinis, profluuiū ſanguinis ſiſtit. Itē radix, quę cū myrti ſemine in paſſo tepido gargarizata anginis medetur. Cuminū ſyluestre eſt prętenue, quaternis aut quinis foliis, veluti ſerratis. Sed & ſatiuo magnus vſus, in ſtomachi pręcipuè remediis. Diſcutit pituitas & inflationes, tritū & cum pane ſumptum, vel potū ex aqua vinoq;: tormina quoq; & inteſtinorum dolores. Veruntamen omne pallorē bibentibus gignit. Ita certè, ferunt Porcij Latronis clari inter magiſtros dicendi adſectatores ſimilitudinem coloris ſtudiis cōtracti imitatos: & paulò antè Iulium Vindicem ad ſertorem illum à Nerone libertatis, captatione teſtamenti ſic lenocinatū. Narium ſanguinem paſtillis inditum, vel ex aceto recens ſiſtit. Et

Et oculorum epiphoris per ſe impoſitū, tumentibus cum melle prodeſt. Infantibus imponi in ventre ſatis eſt. Morbo regio in vino albo à balineis datur.

De cumino Aethiopico, quod vrinam ſtringit, & de cappari, & de liguſtico ſiue panace, & cunila bubula. CAP. XV.

AEthiopicum maximè in poſca, & in ligmate cum melle. Africano priuatim vrinæ incontinentiam cohiberi putant. Satiuum datur ad iocineris vitia toſtum, tritum in aceto. Item ad vertiginem. Iis verò, quos acriore vi vrina mordeat, in dulci tritum vino. Ad vuluarum vitia in vino: pręterque impoſitis vellere foliis: teſtium tumoribus, toſtum, tritumq; cum melle, aut cum roſaceo & cera. Syluestre ad omnia eadem efficacius. Prætereà ad ſerpentes cum oleo, ad ſcorpiones, ad ſcolopendras. Siſtit & vomitionem nauſeasq; ex vino, quantum apprehenderint tres digiti. Propter conlum quoq; bibitur, illiniturq;, vel penicillis feruens adprimitur faſciis. Strangulationes vuluæ potū in vino aperit, tribus drachmis in tribus cyathis vini. Auribus inſtillatur ad ſonitus atque tinnitus cum ſeuo vitulino, vel melle. Suggillatis illinitur cum melle, & vua paſſa, & aceto. Lentigini nigræ ex aceto. Eſt cumino ſimillimū, quod Græci vocant ammi. Quidā verò Aethiopicum cuminum id eſſe exiſtimant. Hippocrates regium appellat, videlicet, quia efficacius in Aegypto iudicauit. Plerique alterius naturæ in totum putant, quoniam ſit exilius & candidius. Similis autem & huic vſus. Nanque & panibus Alexandrinis ſubditur, & condimentis interponitur. Inflationes & tormina diſcutit. Vrinam & menſtrua ciet. Suggillata & oculorum epiphoras mitigat. Cum lini ſemine ſcorpionum ictus in vino potum drachmis duabus: priuatimque ceraſtarum, cum pari portione myrrhæ. Colorem quoque bibentium ſimiliter mutat in pallorem. Suffitum cum vua paſſa aut reſina, vuluas purgat. Tradunt facilius concipere eas, quæ odorentur id per coitum. De cappari ſatis diximus inter peregrinos frutices. Non vtendum tranſmarino: innocentius Italicum eſt. Ferunt, eos qui quotidie id edunt, paralyſi non periclitari, nec lienis doloribus. Radix eius vitiligines albas tollit, ſi trita in Sole fricentur. Spleneticis prodeſt in vino potu radicis cortex duabus drachmis, dempto balinearum vſu. Feruntque xxxv. diebus per vrinam & aluum totum lienem emitti. Bibitur in lumborum doloribus ac paralyſi. Dentium dolores ſedat tritum ex aceto ſemen decoctum, vel manducata radix. Infunditur & aurium dolori decoctum oleo. Hulcera quæ phagedænas vocant, folia & radix recens cum melle ſanant. Sic & ſtrumas diſcutit radix: parotidas vermiculoſque cocta in aqua. Iocineris quoque malis medetur. Dant & ad tineas in aceto & melle. Oris exhulcerationes in aceto decocta tollit, ſtomacho inutile eſſe inter authores cōuenit. Liguſticum (aliqui panacem vocant) ſtomacho inutile eſt. Item conuulſionibus & inflationibus. Sunt & qui cunilam bubulam appellauerint, vt diximus, falsó.

Item de cunila bubula, gallinacea ſiue origano heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila ſatiua & montana. CAP. XVI.

CVnilæ præter ſatiuam plura ſunt in medicina genera. Quæ bubula appellatur, ſemen pulegij habet, vtile ad vulnera commanducatum impoſitumque, vt quinto poſt die ſoluatur. Et contra ſerpentes in vino bibitur, ac tritum plagæ imponitur. Vulnera ab iis facta perfricantur. Item teſtudines cum ſerpentibus pugnaturæ hac ſe muniunt: quidamque in hunc vſum panacem vocant. Sedat & tumores, & virilium mala ſicca, vel foliis tritis, in omni vſu mirè cōgruens ex vino. Eſt alia cunila, gallinacea appellata noſtris, Græcis origanum heracleoticum. Prodeſt oculis trita addito ſale. Tuſſim quoque emendat & iocinerum vitia. Laterum dolores cum farina, oleo & aceto in ſorbitionem temperata. Præcipuè verò ſerpentium morſus. Tertium genus eſt eius, quæ à Græcis maſcula, à noſtris cunilago vocatur, odoris fœdi, radicis lignoſæ, folio aſpero. Vires eius vehementiſſimas in omnibus generibus earum tradunt. Manipulo quoque eius abiecto, omnes è tota domo blattas conuenire ad eam. Priuatim aduerſus ſcorpiones ex poſca pollere. Tribus foliis ex oleo perunctō homine, fugari ſerpentes. Econtrario quæ mollis vocatur, piloſioribus foliis ac ramis, & aculeatis, trita mellis odorē habet, digitis tractu eius cohæreſcentibus. Altera thuris, quā libanotidem appellamus. Medetur vtraq; contra ſerpentes ex vino vel aceto. Pulices etiā contritę cum aqua ſparſæ necant. Satiua quoque ſuos vſus habet. Succus eius cum roſaceo auriculas iuuat. Ipſa ad ictus bibitur. Fit ex ea montana, ſerpillo ſimilis, efficax contra ſerpentes. Vrinam mouet: purgat & à partu mulieres. Concoctionem mirè adiuuat, & ad cibos auiditatem. Vtraque vel in cruditate ieiunis in potione aſperſa. Luxatis quoque vtilis. Contra veſparum & ſimiles ictus, ex farina hordeacea & poſca, vtiliſſima. Libanotidis alia genera ſuis dicentur locis.

De piperiti & origano, & oniti praſio, & tragorigano, & heraclio, & lepido, & de gith, ſiue melanthio, & aniſo. CAP. XVII.

PIperitis, quam & ſiliquaſtrum appellauimus, contra morbos comitiales bibitur. Caſtor & aliter demonſtrabat, caule rubro & longo, denſis geniculis, foliis lauri, ſemine albo, tenui, guſtu piperis, vtilem gingiuis, dentibus, oris ſuauitati & ructibus. Origanum quod in ſapore cunilæ æmulatur, vt diximus, plura genera in medicina habet: onitin vel praſion appellant, non diſſimile hyſſopo. Priuatim eius vſus contra roſiones ſtomachi in tepida aqua, & cruditates: contra araneas ſcorpionesque

pionesque in vino albo: luxata & incussa in aceto, & oleo, & lana. Tragoriganum similius est serpilo sylvestri. Vrinam ciet, tumores discutit, contra viscum potum viperæque ictum efficacissimum, stomachoque acida ructanti & præcordiis. Tussientibus quoque cum melle datur, & pleuriticis, & peripneumonicis. Heraclium quoque tria genera habet, nigrius latioribus foliis, glutinosum. Alterum exilioribus, mollius, sampsucho non dissimile, quod aliqui prasion vocare malunt. Tertium est inter hæc medium, minus quàm cætera efficax. Optimum autem Creticum. Nam & iucundè olet. Proximum Smyrnæum. Deinde Heracleoticum, ad potum vtilius, quod onitin vocant. Communis autem vsus serpentes fugare, percussis esui dare decoctum, potu vrinam ciere, ruptis, conuulsis mederi cum panacis radice, hydropicis cum fico, aut cum hyssopo, acetabuli mensuris decoctum ad sextam. Item ad scabiem, pruriginem, psoras in descensione balinearum. Succus auribus infunditur cum lacte. Tonsillis quoque & vuis medetur, & capitis hulceribus. Venena opij & gypsi extinguit decoctum, si cum cinere in vino bibatur. Aluum mollit acetabuli mensura. Suggillatis illinitur. Item dentium dolori, quibus etiam & candorem facit, cum melle & nitro. Sanguinem narium sistit. Ad parotidas decoquitur cum hordeacea farina. Ad arterias asperas cum galla & melle teritur: ad lienem folia cum melle & sale. Crassiores pituitas & nigras extenuat coctum cum aceto & sale, sumptum paulatim. Regio morbo tritum cum oleo in nares infunditur. Lassi perunguntur ex eo, ita vt ne venter attingatur. Epinyctidas cum pice sanat. Furunculos aperit cum fico trita. Strumas cum oleo & aceto & farina hordeacea. Lateris dolores cum fico illitum. Fluxiones sanguinis in genitalibus tusum, ex aceto illitum. Reliquias purgationum à partu. Lepidium inter vrentia intelligitur. Sic & in facie cutem emendat exhulcerando, vt tamen cora & rosaceo facilè sanetur. Sic & lepras & psoras tollit semper facilè, & cicatricum hulcera. Tradunt in dolore dentium adalligatum brachio quà doleat, compescere dolorem. Gith ex Græcis, alij melanthion, alij melaspermon vocant. Optimum, quàm excitatissimi odoris, & quàm nigerrimũ. Medetur serpentium plagis & scorpionum. Illini ex aceto ac melle reperio, incensoque serpentes fugari. Bibitur drachma vna contra araneos. Distillationem narium discutit tusum in linteolo olfactum. Capitis dolores illitum ex aceto & infusum naribus. Cum irino oculorum epiphoras & tumores. Dentium dolores coctum cum aceto. Hulcera oris tritum aut commanducatum. Item lepras & lentigines ex aceto. Difficultates spirandi addito nitro potum. Duritias tumoresq; verres & supputationes illitum. Lac mulierum auget continuis diebus sumptum. Colligitur succus eius, vt hyoscyami. Similiterq; largior venenũ est, quod miremur: cùm semen gratissimè panes etiã condiat. Oculos quoq; purgat: vrinã & menses ciet. Quinimò linteolo alligatis tantùm granis xxx. secundas trahi reperio. Aiunt & clauis in pedibus mederi tritũ in vrina: culices suffitu necare: item muscas. Et anisum aduersus scorpiones ex vino bibitur, Pythagoræ inter pauca laudatum, siue crudum, siue decoctum. Item viride aridúmve, omnibus quæ condiuntur, quæque intinguntur desideratum. Panis etiam crustis inferioribus subditum. Saccis quoque additur. Cum amaris nucibus vina commendat. Quin ipsum oris halitum iucundiorem facit, fœtoremque tollit manducatum matutinis cum smyrnio, & melle exiguo, mox vino collutum. Vultum iuniorem præstat. Insomnia leuat suspensum in puluino, vt dormientes olfaciant. Appetentiam ciborum præstat, quando id quoque inter artificia deliciæ fecere, ex quo labor desiit cibos poscere. Ob has causas quidam anicetum id vocauere. Laudatissimum est Creticum, proximum Aegyptium. Hoc ligustici vicem præstat in condimentis. Dolores capitis leuat suffitum naribus. Epiphoris oculorum è vino radicem eius tusam imponit Iollas: Ipsum cum croco pari modo & vino, & per se tritum cum polenta ad magnas fluxiones, extrahendisque si qua in oculos inciderint. Narium quoque carcinodes consumit illita ex aqua. Sedat anginas cum melle & hyssopo ex aceto gargarizatum. Auribus infunditur cum rosaceo. Thoracis pituitas purgat tostum: cum melle sumptum melius. Cum acetabulo anisi nuces amaras L. purgatas tere in melle ad tussim. Facilimè verò anisi drachmę tres, papaueris duæ miscentur melle ad fabæ magnitudinem, & ternis diebus sumuntur. Præcipuum autẽ est ad ructus, ideoinflationibus stomachi, & intestinorũ torminibus, & cœliacis medetur. Singultus & olfactũ decocti potumque inhibet. Foliis decoctis digerit cruditates. Succus decocti cum apio olfactus sternutamenta inhibet. Potum somnum concitat: calculos pellit: vomitiones cohibet, & præcordiorum tumores. Et pectorum vitiis, neruis quoq;, quibus succinctum est corpus, vtilissimum. Prodest eius & capitis doloribus instillari succum cum oleo decocti. Non aliud vtilius ventri & intestinis putant, ideo dysentericis & in tenesmo datur tostum. Aliqui addunt & opium, pilulis in die ternis lupini magnitudine in vina cyatho dilutis. Dieuches & ad lumborum dolores succo vsus est. Semen hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta è vino, radicem ad renes. Dalion herbarius parturientibus ex eo cataplasma imposuit cum apio: item vuluarum dolori: deditque bibendum cum anetho parturientibus. Phreneticis quoque illinunt vel recens cum polenta. Sic & infantibus comitiale vitium aut contractiones sentientibus. Pythagoras quidem negat corripi vitio comitiali in manu habentes. Ideoque quamplurimum domi serendum. Parere quoq; facilius olfactantes. Et statim à partu dandum potui polenta aspersa. Sosimenes cõtra omnes durities ex aceto

ex aceto vsus est eo: & contra lassitudines, in oleo decoquens addito nitro. Semine eius poto, lassitudinis auxilium viatoribus spopondit. Heraclides ad inflationes stomachi semen tribus digitis cum castorei obolis duobus ex mulso dedit. Similiter ad ventris aut intestinorum inflationes. Et orthopnoicis, quod ternis digitis prehenderit seminis, tantundem hyoscyami cum lacte asinino. Multi vomituris acetabula eius & folia lauri decem trita in aqua, bibenda inter cœnam suadent. Strangulationes vuluæ, si manducetur & linatur calidum, vel si bibatur cum castoreo in aceto & melle, sedat. Vertigines à partu cum semine cucumeris & lini pari mensura ternũm digitorum, vini albi tribus cyathis discutit. Tlepolemus ad quartanas ternis digitis seminis anisi & fœniculi vsus est, in aceto & mellis cyatho vno. Lenit articulares morbos, cum amaris nucibus illitum. Sunt qui & aspidum venenis aduersari naturam eius putent. Vrinam ciet. Sitim cohibet. Venerem stimulat. Cum vino sudorem leniter præstat. Vestes quoque à tineis defendit. Efficacius semper recens, & quò nigrius. Stomacho tamen inutile est, præterquàm inflato.

De anetho, sacopenio, & sagapeno, & de papauere albo & nigro, & quomodo succus herbarum colligendus est, & de opio. CAP. XVIII.

ANethum quoque ructus mouet, & tormina sedat. Aluum sistit. Epiphoris radices illinuntur ex aqua vel vino. Singultus cohibet semen feruens, olfactum. Sumptum ex aqua, sedat cruditates. Cinis eius vuam in faucibus leuat: oculos & genituram hebetat. Sacopeniũ, quod apud nos gignitur, in totum transmarino alienatur. Illud enim Hammoniaci lacrymæ simile, sagapenon vocatur. Prodest laterum & pectoris doloribus, conuulsis, tussibus vetustis excreationibusque, præcordiorum tumoribus. Sanat & vertigines, tremulos, opisthotonicos, lienes, lumbos, perfrictiones. Datur & olfactum ex aceto in strangulatu vuluæ. Cæteris & potui datur, & cum oleo infricatur. Prodest & contra mala medicamenta. Papaueris satiui diximus genera: & sponte nascentis alia promissimus. Sed satiui albi calyx ipse teritur, & è vino bibitur somni causa. Semen elephãtiasi medetur. E nigro papauere sapor gignitur scapo inciso, vt Diagoras suadet, cùm turgescit: vt Iollas, cùm deflorescit hora diei sereni, hoc est, cùm ros in eo exaruerit. Incidi iubent sub capite & calyce. Nec in alio genere ipsum inciditur caput. Succus & hic, & herbæ cuiuscunque, lana excipitur: aut si exiguus est, vngue pollicis, vt lactucis, & postero die magis quod inaruit. Papaueris verò largus densatur, & in pastillos tritus in vmbra siccatur, non vi soporifera modò, verùm si copiosior hauriatur, etiam mortifera per somnum: opion vocant. Sic scimus interemptum Licinij Cecinnæ Prætorij viri patrem in Hispania Bauili, cùm valetudo impatibilis odium vitæ fecisset: item plerosque alios. Qua de causa magna concertatio extitit. Diagoras & Erasistratus in totũ damnauere, vt mortiferum, infundi vetantes. Præterea quoniam visui noceret: Addidit Andreas, ideo non protinus excæcari eo, quoniam adulteraretur Alexandriæ. Sed postea vsus eius non improbatus est medicamento nobili, quod diacodion vocant. Semine quoque eius trito in pastillos, è lacte vtuntur ad somnum: item ad capitis dolores cum rosaceo. Cum hoc & aurium dolori instillatur. Podagris illinitur cum lacte mulierum. Sic & foliis ipsis vtuntur. Item ad sacros ignes & vulnera ex aceto. Ego tamen damnauerim collyriis addi: multoq; magis quas vocant lexipyretas, quasque pepticas & cœliacas. Nigrum tamen cœliacis in vino datur. Satiuum omne magis rotundat capita. At sylvestri longum ac pusillum, & ad omnes effectus valentius. Decoquitur & bibitur cõtra vigilias, eademq; aqua fouent ora. Optimum in siccis, & vbi rarò pluit. Cùm capita ipsa & folia decoquuntur, succus meconium vocatur, multum opio ignauior. Experimentum opij est primum odore: syncerum enim perpeti non est, mox in lucernis, vt pura luceat flamma, aut extinctum demum oleat: quæ in fucato non eueniunt. Accenditur quoque difficiliùs, & crebrò extinguitur. Est synceri experimentum & in aqua, quia nebula innatat: fictum in pustulas coit. Sed maximè mirum, æstiuo Sole deprehendi. Syncerum enim sudat, & se diluit, donec succo recenti simile fiat. Mnesicles optimè seruari putat hyoscyami semine adiecto: alij in faba.

De erratico & ceratiti, & glaucio siue paralio, & heraclio siue aphro, & de diacodio, & tithymalo. CAP. XIX.

INter satiua & sylvestria medium genus, quoniam in aruis, sed sponte nascereturr, rhœam vocauimus & erraticum. Quidam id decerptum protinus cum toto calyce mandunt. Aluum exinaniũt capita quinque decocta in vini tribus heminis pota, & somnum faciunt. Sylvestrium vnum genus, ceratitin vocant, nigrum, cubitali altitudine, radice crassa & corticosa, calyculo inflexo, vt cornicula. Folia minora & tenuiora, quàm cæteris sylvestribus. Semen exile, tempestiuum est messibus: aluum purgat dimidio acetabulo in mulso. Folia trita cum oleo, argema iumentorum sanant. Radix acetabuli mensura cocta in duobus sextariis ad dimidias, datur ad lumborũ vitia & iocineris. Carbunculis medentur ex melle folia. Quidã hoc genus glaucion vocant, alij paralion. Nascitur enim in aflatu maris, aut nitroso loco. Alterum è sylvestribus genus heraclion vocatur, ab aliis aphron, foliis (si procul intuearis) speciem passerum præsentantibus, radice in summa terræ cute, semine spumeo. Ex hoc lina splendorem trahunt æstate. Tunditur in pila comitialibus morbis, acetabuli mensura in vino albo, vomitiones enim facit. Medicamento, quod diacodion & arteriace vocatur,

vtilissimum. Fit autem huius papaueris aut cuiuscunq; syluestris capitibus cxx. in aquæ cælestis sextariis tribus biduo maceratis, in eademq; discoctis: deinde saccatis, iterumque cum melle decoctis ad dimidias partes vapore tenui. Addidere postea drachmas senas croci, hypocisthidis, thuris, acaciæ, & passi Cretici sextarium. Hæc ostentatione, simplex quidem & antiqua illa salubritas papaueuere & melle constat. Tertium genus est tithymalon, mecona vocant, alij paralion, folio lęui, albo, capite magnitudinis fabæ. Colligitur vua florēte. Siccatur in vmbra. Semen potum purgat aluum, dimidio acetabulo in mulso. Cuiuscunq; autem papaueris caput viride, vel siccum, illitum epiphoras oculorum lenit. Opium ex vino meraculo si protinus detur, scorpionum ictibus resistit. Aliqui hoc tantùm nigro tribuunt, si capita eius vel folia terantur.

De portulaca siue peplio, coriandro & atriplici. CAP. XX.

EST & portulaca quam peplion vocant, non multùm satiua efficacior. Cuius memorabiles vsus traduntur. Sagittarum venena, & serpentium hæmorrhoidum & presterum restingui, pro cibo sumpta, & plagis imposita extrahi. Item hyoscyami, pota è passo expresso succo. Cùm ipsa non est, semen eius simili effectu prodest. Resistit & aquarum vitiis, capitis dolori, hulceribusque in vino tusa & imposita. Reliqua hulcera commanducata cum melle sanat. Sic & infantium cerebro imponitur, vmbilicoque prociduo. In epiphoris verò omnium, fronte temporibusque cum polenta. Sed ipsis oculis, è lacte & melle. Eadem, si procident, prodest, foliis tritis cum corticibus fabæ. Pustulis cum polenta & sale, & aceto. Hulcera oris, tumoremque gingiuarum commanducata cruda sedat: item dentium dolores. Tonsillarum hulcera, succus decoctæ. Quidam adiecere paulum murræ. Nam & mobiles dentes stabilit commanducata. Cruditates sedat, vocemque firmat, & sitim arcet. Ceruicis dolores, cum galla & lini semine pari meusura sedat. Mammarum vitia, cum melle & Cimolia creta. Salutaris & suspiriosis, semine cum melle hausto. Stomachum in acetariis sumpta corroborat. Ardentibus febribus imponitur cum polenta. Et aliàs manducata refrigerat etiam intestina. Vomitiones sistit. Dysenteriæ & vomicis estur ex aceto, vel bibitur cum cumino. Tenesmis autem cocta, & comitialibus cibo vel potu prodest. Purgationibus mulierum, acetabuli mensura in sapa. Podagris calidis, cū sale illita, & sacro igni. Succus eius potus renes iuuat, ac vesicas. Ventris animalia pellit. Ad vulnerum dolores, ex oleo cum polenta imponitur. Nernorum duritias emollit. Metrodorus, qui ἐπιτομὴν τῶν ῥιζοτομουμένων scripsit, purgationibus à partu dandam censuit. Venerem inhibet, Venerisque somnia. Prætorij viri pater est, Hispaniæ princeps, quę scio propter impatibiles vuæ morbos, radicem eius filo suspensam è collo gerere, præterquàm in balineis, & ita liberatum incommodo omni. Quinetiam inueni apud authores, caput illitum ea difficultatem anno toto non sentire. Oculos tamen hebetare putatur. Coriandrum inter syluestria non inuenitur. Præcipuum tamen esse constat Aegyptium. Valet contra serpentium genus vnū, quod amphisbęnas vocant, potum impositumque. Sanat & alia vulnera. Epinyctidas, pustulas tritum. Sic & omnes tumores collectionesq;, cum melle aut vua passa. Panos verò ex aceto tritū. Seminis grana tria in tertianis deuorari iubent aliqui ante accessionem: vel plura illini fronti. Sunt qui & ante Solis ortum ceruicalibus subiici efficaciter putent. Vis magna ad refrigerandos ardores viridi. Hulcera quoque, quæ serpunt, sanat cum melle, vel vua passa: item testes, ambusta, carbunculos, aures: cum lacte mulieris epiphoras oculorum: ventris & intestinorum fluxiones semen ex aqua potum. Bibitur & in choleris cum ruta. Pellit animalia interaneorū, cum mali Punici succo & oleo semen potum. Xenocrates tradit rem, si vera est: menstrua contineri vno die, si vnum granum biberint fœminæ: biduo, si duo: & totidem diebus, quot grana sumpserint. Marcus Varro, coriandro subtrito cum aceto, carnem incorruptam æstate seruari putat. Atriplex & syluestre est, accusatum à Pythagora, tanquam faceret hydropicos, morbosq; regios & pallorem, coqueretur difficillimè; ac ne in hortis quidem iuxta id nasci quicquam, nisi languidum, culpauit. Addidere Dionysius & Diocles, plurimos gigni ex eo morbo. Nec nisi mutata sæpius aqua coquendum: stomacho contrarium esse, lentigines & papulas gignere. Miror, quare difficulter in Italia id nasci tradiderit Solon Smyrnæus. Hippocrates vuluarum vitiis id infundit cum beta. Lycus Neapolitanus contra cantharidas bibendum dedit. Panos, furunculos incipiētes, duritias omnes, vel cocto, vel crudo vtiliter illini putauit. Item ignem sacrum, cum melle, aceto, nitroque: similiter podagras. Vngues scabros detrahere dicitur sine hulcere. Sunt qui & morbo regio dent semen eius cum melle, arterias & tonsillas nitro addito perfricent, aluum moueant, cocto vel per se, vel cum malua aut lenticula, concitantes vomitiones. Syluestri capillos tingunt, & ad suprà dicta vtuntur.

De malua, & malope, & althæa, & lepatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hippolapatho, & bulapatho. CAP. XXI.

EContrario in magnis laudibus malua est vtraque, & satiua & syluestris. Duo genera earum amplitudine folij discernuntur. Maiorem Græci malopen vocant in satiuis. Alteram ab emolliendo ventre, dictam putant malachen. E syluestribus, cui grande foliū & radices albæ, althæa vocatur, ab excellentia effectus à quibusdam aristalthæa. Omne solum, in quo serantur, pinguius faciunt. Huic contra omnes aculeatos ictus efficacior vis, præcipuè scorpionum, vesparum, similiumque & muris

& muris aranei. Quin & trita cum oleo qualibet earum peruncti antè, vel habentes eas, non feriuntur. Folium impositum scorpionibus torporem affert. Valent & contra venena. Aculeos omnes extrahunt illitæ crudæ cum nitro, potæ verò decoctæ cum radice sua, leporis marini venena restringunt: & vt quidam dicunt, si vomatur. De eisdem mira & alia tranduntur. Sed maximè, si quotidie quis succi ex qualibet earum sorbeat cyathum dimidium, omnibus morbis cariturum. Hulcera manantia in capite sanant in vrina putrefactæ, lichenas & hulcera oris cum melle. Radix decocta, furfures capitis & dentium mobilitates. Eius, quæ vnum caulem habet, radice circa dentem qui doleat punge, donec desinat dolor. Eadem strumas & parotidas panosque, addita homiuis saliua, purgat citra vulnus. Semen in vino nigro potum à pituita & nauseis liberat. Radix mammarum vitiis occurrit, adalligata in lana nigra. Tussim in lacte cocta, & sorbitionis modo sumpta, quinis diebus emendat. Stomacho inutiles Sextius Niger dicit. Olympias Thebana, abortiuas esse cum adipe anseris. Aliqui purgari fœminas, foliis earū manus plenæ mensura, in oleo & vino sumpris. Vtiq; constat parturientes foliis substratis celerius solui, protinus à partu reuocandum, ne vulua sequatur. Dant & succum bibendum parturientibus ieiunis, in vino decocta hemina. Quin & semen tritum adalligant brachio, genitale non continentium. Adeóque eæ Veneri nascuntur, vt semen vnicaulis aspersum genitali, fœminarum auiditates augere ad infinitum Xenocrates tradat. Item tres radices iuxta adalligatas. Tenesmo & dysentericis vtilissimè infundi. Itē sedis vitiis, vel si foueantur. Melancholicis quoque succus datur cyathis ternis tepidus & insanientibus quaternis. Decoctæ comitialibus heminæ succi. His calculosis, & inflatione & torminibus, aut opisthotonico laborantibus, tepidus illinitur. Et sacris ignibus, & ambustis, decocta in oleum folia imponuntur: & ad vulnerum impetus cruda cum pane. Succus decoctæ neruis prodest, & vesicæ, & intestinorum rosionibus. Vuluas & cibo & infusione emollit in oleo: succus decoctæ pori meatus suaues facit. Althææ in omnibus suprà dictis efficacior radix: præcipuè conuulsis ruptisque. Cocta in aqua aluum sistit. Ex vino albo strumas & parotidas, & mammarum inflammationes, & panos in vino folia decocta & illita tollunt. Eadem arida in lacte decocta, quamlibet pernicioſæ tussi citissimè medentur. Hippocrates vulneratis, sitientibusque defectu sanguinis, radicis decoctæ succum bibendum dedit: & ipsam vulneribus cum melle & resina, item contusis, luxatis, tumentibus, & musculis, neruis, articulis imposuit: & asthmaticis ac dysentericis in vino bibendum dedit. Mirum, aquam radice ea addita addensari sub dio, atque lactescere. Efficacior autem, quo recentior. Nec lapathū dissimiles effectus habet. Est autem & syluestre, quod alij oxalidem appellant, satiuo proximum, foliis acutis colore betæ candidæ, radice minima: nostri verò rumicem, alij lapathum cantherinum, ad strumas cum axungia efficacissimum. Est & alterum genus, ferè oxylapathon vocant, satiuo item similius, & acutiora habet folia ac rubriora, non nisi in palustribus nascens. Sunt qui hydrolapathon tradunt in aqua natum. Est & aliud hippolapathon, maius satiuo, caudidiusque ac spissius. Syluestria scorpionum ictibus medentur, & ferire prohibent habentes. Radix aceto decocta si coletur, succus dentibus auxiliatur: si verò bibatur, morbo regio. Semen stomachi inextricabilia vitia sanat. Hippolapathi radices priuatim vngues scabros detrahunt. Dysentericos semen duabus drachmis in vino potum liberat. Oxylapathi semen lotum in aqua cælesti, sanguinem reiicientibus adiecta acacia lentis magnitudine prodest. Præstantissimos pastillos faciunt & folliis & radice, addito nitro & iure exiguo. in vsu aceto diluunt. Sed satiuum in epiphoris oculorum illinunt frontibus. Radice melicerias & lepras curant. In vino verò decocta, strumas, & parotidas, & calculos: Poto vino & liene, cœliacos æquè & dysentericos, & tenesmos. Ad eademque omnia efficacius ius lapathi: & rudus facit, & vrinam ciet, & caliginem oculorum discutit: Item prurītum corporis, in solia balineatum additum, aut prius ipsum illitum sine oleo. Firmat & commanducata radix dentes. Eadem decocta cum vino, sistit aluum: folia soluunt. Adiecit Solon (ne quid omittamus) bulapathon, radicis tantum altitudine differens, & arga dysentericos effectu, potum ex vino.

De sinapis tribus generibus, & marrubio, & serpyllo, & sisymbrio, siue thymbræo, & de lini semine, & blito. CAP. XXII.

SInapi, cuius in satiuis tria genera diximus, Pythagoras principatum habere ex his, quorum subli mè vis feratur, iudicauit, quoniam non aliud magis in nares & cerebrum penetret. Ad serpentium ictus & scorpionum tritum cum aceto illinitur. Fungorum venena discutit. Contra pituitam tenetur in ore, donec liquescat, aut gargarizatur cum aqua mulsa. Ad dentium dolorem manditur. Ad vuam gargarizatur cum aceto & melle. Stomacho vtilissimum contra omnia vitia, pulmonibusque. Excreationes faciles facit in cibo sumptum: datur & suspiriosis. Item comitialibus tepidum cum succo cucumerum. Sensus, atq; sternutamentis caput purgat, aluum mollit, menstrua & vrinam ciet. Hydropicis imponitur: cum fico & cumino tusum ternis partibus comitiali morbo. Et vuluarum conuersione suffocatas excitat odore, aceto misto: item lethargicos. Adiicitur tordilion. Est autem id semen ex seseli. Et si vehementior somnus lethargicos premat, cruribus aut etiā capiti illinitur cum fico ex aceto. Veteres dolores, thoracis, lumborum, coxendicum, humerorum,

& in quacunq; corporis exalto vitia extrahenda ſunt, illitum cauſtica vi emendat, puſtulas faciendo. At in magna duritia ſine fico impoſitum: vel ſi vehementior vrigo timeatur, per duplices pannos. Vtuntur ad alopecias cum rubrica, pſoras, lepras, phthiriaſes, † lithanicos, opiſthotonicos. Inungunt quoque ſcabras genas, aut caligantes oculos cum melle. Succuſq; tribus modis exprimitur in fictili, caleſcitq; in eo in Sole modicè. Exit & è cauliculo ſuccus lacteus, qui ita cùm induruit, dentium dolori medetur. Semen ac radix, cum immaduere muſto, conteruntur, manuſq; plenæ menſura ſorbentur ad firmandas fauces, ſtomachum, oculos, caput, ſenſuſq; omnes: mulieri etiam laſſitudines, ſaluberrimo genere medicinæ. Calculos quoque diſcutit potum exaceto. Illinitur & liuoribus ſuggillatiſq; cum melle & adipe anſerino, aut cera Cypria. Fit & oleum ex ſemine madefacto in oleo expreſſoq; quo vtuntur ad neruorum rigores, lumborumq; & coxendicum perfrictiones. Sinapis naturam effectuſq; eoſdem habere traditur adarca, inter ſyluas tacta, cortice calamorum ſubipſa coma naſcens, Marrubium plerique inter primas herbas commendauere, quod Græci praſion vocant, alij linoſtrophon, nonnulli philopæda, aut philochares, notius quàm vt indicandum ſit. Huius folia ſemenq; contrita proſunt contra ſerpentes, pectorum & lateris dolores, tuſſim veterem. Et iis qui ſanguinem reiecerint, eximiè vtile, ſcopis eius cum panico aqua decoctis, vt aſperitas ſucci mitigetur. Imponitur ſtrumis cum adipe. Sunt qui viridis ſemen quantum duobus digitis capiant, cum farris pugillo decoctum, addito exiguo olei & ſalis, ſorbere ieiunos ad tuſſim iubeant, Alij nihil comparant in eadem cauſa marrubij & fœniculi ſuccis ad ſextarios ternos expreſſis, decoctiſq; ad ſextarios duos, cum addito mellis ſextario, rurſus decocto ad ſextarios duos, ſi cochlearij menſura in die ſorbeatur in aquæ cyatho. Et virilium vitiis tuſum cum melle mirè prodeſt. Lichenas purgat exaceto. Ruptis, conuulſis, ſpaſticis neruis ſalutare, Potum aluum ſoluit cum ſale & aceto. Item menſtrua & ſecundas mulierum. Arida farina cum melle ad tuſſim ſiccam efficaciſſima eſt. Item ad gangrænas & pterygia. Succus verò auriculis, & naribus, & morbo regio, minuendæq; bili cum melle prodeſt. Item contra venena inter pauca potens. Ipſa herba ſtomachum & excreationes pectoris purgat. Cum iride & melle vrinam ciet. Cauenda tamen exhulceratæ veſicæ, & renum vitiis. Dicitur ſuccus claritatem oculorum adiuuare. Caſtor marrubij duo genera tradit: nigrum, & quod magis probat, candidum. In ouum inane ſuccum addit is, ipſumq; cocuum infundit melle æquis portionibus tepefactum, vomicas rumpere, purgare, perſanare promittens: illitis etiam vulneribus à cane factis tuſo cum axungia veteri. Serpyllum à ſerpendo putarunt dictum. Quod in ſyluestri euenit, in petris maximè. Satiuum non ſerpit, ſed ad palmi altitudinem increſcit. Pinguius voluntarium, & candidioribus foliis ramiſq; aduerſus ſerpentes efficax, maximè cenchrin & ſcolopendras terreſtres ac marinas, & ſcorpiones decoctis in vino ramis foliiſq; Fugat & odore omnes, ſi vratur. Et contra marinorũ venena præcipuè valet. Capitis doloribus decoctum in aceto illinitur temporibus ac fronti cum roſaceo. Itẽ phreneticis, lethargicis: contra tormina, & vrinæ difficultatem, anginas, vomitiones, drachmis quatuor datur. Ex aqua bibitur & ad iocinerũ deſideria. Folia obolis quatuor dantur ad lienem ex aceto. Ad cruentas excreationes teritur in cyathis duobus aceti & mellis. Siſymbrium ſyluestre à quibuſdam thymbræum appellatum, pedali non amplius altitudine. Quod in riguis naſcitur, ſimile naſturtio eſt. Vtrumque efficax aduerſus aculeata animalia, vt crabrones & ſimilia. Quod in ſicco ortum odoratum eſt, & inſeritur coronis anguſtiore folio. Sedant vtraq; capitis dolorem. Item epiphoras. Alij panem addunt: alij per ſe decoquunt in vino. Sanat & epinyctidas, cutiſq; vitia in facie mulierum intra quartum diem noctibus impoſitum, diebuſq; detractum. Vomitiones, ſingultus, tormina, ſtomachi diſſolutiones cohibet ſiue in cibo ſumptum, ſiue ſucco potum. Non edendum grauidis, niſi mortuo conceptu. Quippe etiam impoſitum eiicit. Mouet vrinam cum vino potum, ſyluestre & calculos. Quos vigilare opus ſit, excitat infuſum capiti cum aceto. Lini ſemen cum alijs quidem in vſu eſt: & per ſe mulierum cutis vitia emendat in facie. Oculorum aciem ſucco adiuuat. Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha ac vino ſedat: parotidas cum melle aut adipe, aut cera: ſtomachi ſolutiones inſperſum polentæ modo: anginas in aqua & oleo decoctum, & cum aniſo illitum. Torretur, vt aluum ſiſtat. Cœliacis, & dyſentericis imponitur exaceto. Ad iocineris dolores eſtur cum vua paſſa. Ad phthiſin vtiliſſimè ſemine fiunt ecligmata. Muſculorum, neruorum, articulorum, ceruicum duritias, cerebri membranas mitigat farina ſeminis, nitro aut ſale, aut cinere additis. Eadem cum fico idem concoquit ac maturat. Cum radice verò cucumeris ſyluestris extrahit quæcunque corpori inhæreant. Sic & fracta oſſa. Serpere hulcus in vino decocta prohibet, eruptiones pituitæ cum melle. Emendat vngues ſcabros cum pari modo naſturtij: & teſtium vitia & ramices cum reſina & murrha, & gangrænas ex aqua. Stomachi dolores cum fœno Græco ſextariis vtriuſq; decoctis in aqua mulſa. Inteſtinorum & thoracis pernicioſa vitia, clyſtere in oleo & melle. Blitum iners videtur ac ſine ſapore, aut acrimonia vlla. Vnde conuicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Stomacho inutile eſt. Ventrem adeò turbat, vt choleram faciat aliquibus. Dicitur tamen aduerſus ſcorpiones potum è vino prodeſſe & clauis pedum illini: item lienibus & temporum dolori ex oleo. Hippocrates menſtrua ſiſti eo cibo putat.

† tetanicos.

De

De meu, & fœniculo, & hippomarathro vel myrſineo, & cannabi, & de ferula, & carduis.

CAP. XXIII.

MEu in Italia non niſi à medicis ſeritur, & iis admodum paucis. Duo genera eius. Nobilius Athamanticum vocant, illi tanquam ab Athamante inuentum, hi quoniam laudatiſſimum in Athamante reperiatur, foliis aniſo ſimile, & caule aliquando bicubitali, radicibus multis & obnigris, quibuſdam altiſſimis. Minus ruſſum, quàm illud alterum. Ciet vrinam in aqua potum, radice trita vel decocta. Inflationes ſtomachi mirè diſcutit. Item tormina & veſicæ vitia: vuluarumq; articulis cum melle, infantibus cum apio illitum imo ventri vrinas mouet. Fœniculum nobiliter ſerpentes, guſtatu, vt diximus, ſenectam exuendo, oculorumq; aciem ſucco eius reficiendo. Vndeintellectum eſt hominum quoque caliginem præcipuè eo leuari. Colligitur hic caule turgeſcente. In Sole ſiccatur, inungiturque ex melle. Vbique hoc eſt. Laudatiſſimus in Iberia è lacrymis fit, & ex ſemine recenti. Fit etiam è radicibus, prima germinatione inciſis. Eſt & in hoc genere ſylueſtre, quod alij hippomarathron, alij myrſineum vocant, foliis maioribus, guſtu acriore, procerius, brachiali craſſitudine, radice candida. Naſcitur in calidis, ſed ſaxoſis. Diocles & aliud hippomarathri genus tradit, longo & anguſto folio, ſemine coriandri. Medicinæ in ſatiuo, ad ſcorpionum ictus & ſerpentium, ſemine in vino poto. Succus & auribus inſtillatur, vermiculoſq; in his necat. Ipſum condimentis propè omnibus inſeritur: oxyporis etiam aptiſſimè. Quin & panis cruſtis ſubditur. Semen ſtomachum diſſolutum aſtringit, vel in febrib' ſumptum, Nauſeam ex aqua tritum ſedat. Pulmonibus & iocineribus laudatiſſimum. Ventrem ſiſtit, cùm modicè ſumitur, vrinam exciet, & tormina mitigat decoctum, lactiſq; defectu potum mammas replet. Radix cum ptiſana ſumpta renes purgat, ſiue decocto ſucco, ſiue ſemine ſumpto. Prodeſt & hydropicis radix ex vino cocta: Item conuulſis. Illinuntur folia tumoribus ardentibus ex aceto. Calculos veſicæ pellunt. Genituræ abundantiam quoquo modo hauſtum facit. Verendis amiciſſimum, ſiue ad fouendum radice cum vino cocta, ſiue contrita in oleo illitum. Multi tumoribus & ſuggillatis cum cera illinunt. Et radice in ſucco vel cum melle contra canis morſum vtuntur, & contra multipedam ex vino. Hippomarathron ad omnia vehementius. Calculos præcipuè pellit. Prodeſt veſicæ cum vino leni, & fœminarum menſtruis hærentibus. Efficacius in eo ſemen, quàm radix. Modus in vtroque, quod duobus digitis tritum additur in potionem. Petridius qui ophiaca ſcripſit, & Miction qui rhizotomumena, aduerſus ſerpentes nihil hippomarathro efficacius putauere. Sanè & Nicander non in nouiſſimis poſuit. Cannabis in ſyluis primùm nata eſt, nigriore folio & aſperiore. Semen eius extinguere genituram virorum dicitur. Succus ex eo vermiculos aurium, & quodcunque animal intrauerit, eiicit, ſed cum dolore capitis. Tantaque vis ei eſt, vt aquæ infuſa, coagulare eam dicatur. Et ideo iumentorum aluo ſuccurrit pota in aqua. Radix contractos articulos emollit in aqua cocta: item podagras & ſimiles impetus. Ambuſtis cruda illinitur, ſed ſæpius mutatur priuſquam areſcat. Ferula ſemen anatho ſimile habet. Quæ ab vno caule diuiditur in cacumine, fœmina putatur. Caules eduntur decocti, commendanturque muſto ac melle, ſtomacho vtiles. Sin plures ſumpti, capitis dolores faciunt. Radix denarij pondere in vini cyathis duobus, bibitur aduerſus ſerpentes. Et ipſa radix imponitur, Sic & torminibus medetur. Ex oleo autem & aceto, contra ſudores immodicos, vel in febribus proficit. Succus ferulæ aluum ſoluit, fabæ magnitudine deuoratus. Et viridi ferula ramuſculus, vtilis eſt ad omnia ea vitia. Ad ſanguinem ſiſtendum decem grana ſeminis bibuntur, in vino trita, vel medulla. Sunt qui comitialibus morbis dandum putant Luna quarta, ſexta, ſeptima, liguleæ menſura. Natura ferularum murænis infeſtiſſima eſt: tactæ ſiquidem eamoriuntur. Caſtor radicis ſuccum & oculorum claritati conferre multum putauit. Et de carduorum ſatu inter hortenſia diximus: quapropter & medicinam ex iis non differamus. Syluestrium genera ſunt duo: vnum fruticoſius à terra ſtatim alterum vnicaule craſſius. Vtrique folia pauca, ſpinoſa, muricatis cacuminibus. Sed alter florem purpureum mittit inter medios aculeos, celiter caneſcentem, & abeuntem cum aura: Scolymon Græci vocant. Hic antequam floreat contuſus atque expreſſus, illito ſucco alopecias replet. Radix cuiuſcunque ex aqua decocta, potoribus ſitim facere narratur. Stomachum corroborat; & vuluis (ſi credimus) etiam cõferre aliquid traditur, vt mares gignantur. Ira enim Chęreas Athenienſis ſcripſit, & Glaucias, qui circa carduos diligentiſſimus videtur. Manducatus carduus, odorem commendat oris.

Theriacæ compoſitio, medicaminis Antiochi.

CAP. XXIIII.

SEd diſceſſuri ab hortenſibus, vnam compoſitionem ex his clariſſimam ſubtexemus, aduerſus venenata animalia, inciſam lapide verſibus in limine ædis Aeſculapij. Serpylli duûm denariorũ pondus: topopanacis & milij tantundem ſingulorum, trifolij pondus denarij: anethi & fœniculi ſeminis, & aniſi, & ammij, & apij, denariorum ſenûm ſingulis generibus, erui farinæ duodecim. Hæc tuſa cribrataque vino quàm poſſit excellenti, digeruntur in paſtillos, victoriati pondere. Ex his ſinguli dantur ex vini miſti cyathis ternis. Hac theriaca magnus Antiochus rex aduerſus omnia venena vſus traditur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER

VIGESIMVS PRIMVS.

De natura florum & coronamentorum.

De mira florum varietate. CAP. I.

IN HORTIS seri & coronamenta iussit Cato, inenarrabili florum maximè subtilitate: quando nulli potest facilius esse loqui, quàm rerum naturæ pingere, lasciuienti præsertim & in magno gaudio fertilitatis tam variè ludenti. Quippe reliqua, vsus alimentique gratia genuit: ideoque secula annosque tribuitiis. Flores verò odoresque in diem gignit: magna (vt palàm est) admonitione hominum, quæ spectatissimè floreant, celerrimè marcescere. Sed ne pictura quidem sufficiente imagini colorum reddendæ, misturam varietati, siue alterni atque multiplices inter se nectantur, siue priuatis generũ funiculis in orbem, in obliquum, in ambitum, quædam coronæ per coronas currunt.

De strophiolo serto, & qui primùm flores miscere cœperint, & quando primùm corolla inuenta est vel appellata, & quare. CAP. II.

TEnuioribus vtebantur antiqui, strophia appellantes: vnde nata strophiola. Quin & vocabulum ipsum tardè communicatum est, inter sacra tantùm & bellicos honores coronis suum nomen vindicantibus. Cùm verò è floribus fierent serta, à serendo seruiæ appellabantur: quod apud Græcos quoque non adeò antiquitus placuit. Arborum enim ramis coronari in sacris certaminibus, mos erat primùm. Postea variari cœptum mistura versicolori. Florumque inuicem odores coloresque accendêre Sicyonij, ex ingenio Pausiæ pictoris atque Glyceræ coronariæ, dilectæ admodũ illi, cùm opera eius pictura imitaretur, & illa prouocans variaret, effetque certamen artis ac naturæ: quales etiam nunc extant artificis illius tabellæ, atque in primis appellata Stephanoplocos, qua pinxit ipsam. Idque factum est post Olympiadem centesimam. Sic coronis è floribus receptis paulò mox subiere, quæ vocantur Aegyptiæ, ac deinde hybernæ, cum terra flores negat, ramento è cornibus tincto. Paulatimque & Romæ subrepsit appellatio, corollis inter initia propter gracilitatem nominatis: mox & corollariis, postquàm è lamina ærea tenui inaurata aut inargentata dabantur.

Quis primum coronam foliis aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pactilibus coronis, & Cleopatræ reginæ facto. CAP. III.

CRassus diues, primus argento auroque folia imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesseruntque & lemniſci, quos adiici ipsarum coronarum honos erat propter Hetruscas, quibus iunginiſi aurei non debebant. Puri diu fuere ii. Cælare eos primus instituit. P. Claudius Pulcher, bracteasque etiã philyræ dedit. Semper tamen authoritas vel ludicro quæsitarum fuit. Nanque ad certamina in Circum per ludos & ipsi descendebant, & seruos suos quisque mittebant. Inde illa xii. tabularum lex: qui coronam parit, ipse pecuniáue eius, virtutis ergô arguitur. Quam serui equíue meruissent, pecunia partam lege dici, nemo dubitauit. Quis ergo honos? vt ipsi mortuo, parentibusq; eius, dum intus politus esset, foríue ferretur, sine fraude esset imposita. Aliâs in vsu promiscuo ne ludicræ quidem erant. Ingensque & hinc seueritas. L. Fuluius argentarius, bello Punico secundo, cum corona rosacea interdiu è pergula sua in forum prospexisse dictus, ex authoritate Senatus in carcerem ductus, non ante finem belli emissus est. P. Munatius, cùm demptam Marsyæ coronam è floribus capiti suo imposuisset, atque ob id duci eum in vincula Triumuiri iussissent, appellauit Trib. Pleb. Nec intercessere illi, aliter quàm Athenis, vbi comessabundi iuuenes ante meridiem conuentus sapientium quoque doctrinæ frequentabant. Apud nos exemplũ licentiæ huius non est aliud, quàm filia Dini Augusti, cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam, literæ illius dei gemunt. Florum quidem Popul. Romanus honorem Scipioni tantùm habuit. Serapio cognominabatur, propter similitudinem suarij cuiusdam negotiatoris. Ob id erat in Tribunatu plebei admodũ gratus, dignúsque Africanorum familia. Nec erat in bonis funeris impensa. Asses ergo contulit populus, ac funus elocauit, quáque præferebatur, flores è prospectu omni sparsit. Et iam tunc coronæ Deorum honos erant, & Larium publicorum priuatorumque, ac sepulchorum & Manium. Summaque authoritas pactili coronæ. Sutiles aliorum sacris inuenimus, & solennes cœnis. Transiere deinde ad rosaria: eoque luxuria processit, vt non esset gratia mero folio: sutilibus mox petitis ab India, aut vltra Indos. Lautissimum quippe habetur è nardi folio eas dari, aut veste serica versicolores vnguentis ma-

tis madidas. Hunc habet nouissimè exitum luxuria fœminarum. Et apud Græcos quidem de coronis priuatim scripsere Mnestheus atque Callimachus medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc est aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi surrepente falsciter, scelerata Cleopatræ solertia. Nanque apparatu belli Actiaci gratificationem ipsius reginæ Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumente, fertur pauore eius lusisse, extremis coronæ floribus veneno illitis, ipsaque capiti imposita, mox procedente hilaritate inuitauit Antonium vt coronas biberent. Quis ita timeret insidias? Ergo concepta in scyphum incipienti haurire opposita manu: En ego sum inquit, illa chare Antoni, quam tu noua prægustantium diligentia caues: adeò mihi, si possim sine te viuere, occasio aut ratio deest. Inde eductum custodia bibere iussit, illico expirante. De floribus extra suprà dictos scripsit Theophrastus apud Græcos. Ex nostris autem inscripsere aliqui libros Anthologicôn: flores verò persecutus est nemo, quod equidem inueniam. Nec nos nunc scilicet coronas nectemus: id enim friuolum est: sed de floribus, quæ videbuntur digna, memorabimus. Paucissima nostri genera coronamentorum inter hortensia nouere, ac penè violas rosásque tantúm.

De rosa in coronis, & de generibus eius, & vbi seratur. CAP. IIII.

ROsa nascitur spina verius, quàm frutice, in rubo quoque prouenientes, illic etiam iucundi odoris, quamuis angusti. Germinat omnis primò inclusa granoso cortice. Quo mox intumescente, & in virides alabastros fastigiato, paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices. Vsus eius in coronis propè minimus est. Oleo maceratur, idque iam à Troianis temporibus, Homero teste, Prætereà in vnguenta transit, vt diximus. Per se medicas artes præbet. Emplastris atque collyriis inseritur mordaci subtilitate. Mensarum etiam delicijs ungendis minimè noxia. Genera eius nostri fecere celeberrima Prænestinam & Campanam. Addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus colos, non excedentis duodena folia. Proximam ei Trachiniam minus rubentem. Mox Alabandicam, viliorem albicantibus foliis. Vtilissimam verò plurimis, sed minutissimis spineolam. Differunt enim multitudine foliorum, asperitate, læuore, colore, odore. Paucissima quina folia, ac deinde numerosiora: cùm sit genus eius, quam centifoliam vocant: quæ est in Campania Italiæ, Græciæ verò circa Philippos: sed ibi non suæ terræ prouentu. Pangæus mons in vicino fert, numerosis foliis ac paruis: vnde accolæ transferentes conserunt, ipsaque plantatione proficiunt. Non autem talis odoratissima est, nec cui latissimum maximumq; folium. Breuiterque indicium est odoris, scabritia corticis. Cepio Tiberij Cæsaris principatu, negauit centifoliam in coronas addi, præterquam extremos velut ad cardines, nec odore, nec specie probabilem. Est & quæ Græca appellatur à nostris, à Græcis lychnis, non nisi in humidis locis prouenientes, nec vnquam excedens quinque folia, violæ magnitudine, odore nullo. Est & alia Græcula appellata, conuolutis foliorum paniculis, nec dehiscens nisi manu coacta, semperque nascenti similis, latissimis foliis. Alia funditur è caule maluaceo, folia oleæ habente, mosceuton vocant. Atque inter has media magnitudine autumnalis, quam coroneolam vocant. Omnes sine odore, præter coroneolam & in rubo natam: tot modis adulterantur. Et aliâs vera quoque plurimùm solo præualet. Cyrenis odoratissima est, ideoque ibi vnguentum pulcherrimum. Carthagine Hispaniæ, hyeme tota præcox. Refert & cæli temperies. Quibusdam enim annis minus odorata prouenit. Præterea locis omnis siccis quàm humidis odoratior. Seri nec pinguibus vult, nec argillosis locis, nec riguis, contenta raris, propriáque ruderatum agrum amat. Præcox Campana, sera Milesia. Nouissimè tamen desinit Prænestina. Fodiuntur altius quàm fruges, læuius quàm vites. Tardissimè prouenium semine, quod in ipso cortice est sub ipso flore opertum lanugine: ob id potius caule conciso inseruntur. Et ocellis radicis, vt harundo, vnũ genus inseritur pallidæ spinosæ, longissimis virgis quinquefoliæ, quæ è Græcis altera est. Omnis autem recisione atque vstione proficit: translatione quoque, vt vitis optimè ocyssimeque prouenit, suculis quaternùm digitorum longitudine, aut ampliore, post Vergiliarum occasum sata: dein per Fauonium translata, pedalibus interuallis, crebroque circunfossa. Qui præcocem faciunt, pedali circa radicem scrobe aquam calidam infundunt, germinare incipiente calyce.

De Lilio tria genera, & ratione ea inserendi. CAP. V.

LIlium rosæ nobilitate proximum est, & quadam cognatione vnguenti oleiq;, quod lirinon appellatur. Et impositum etiam maximè rosas decet, medio prouentu earum incipiens. Nec vlli florum excelsitas maior, interdiu cubitorum trium, languido semper collo, & non sufficiente capitis oneri. Candor eius eximius, foliis foris striatis, & ab angustiis in latitudinem paulatim sese laxãtibus, effigie calathi, resupinis per ambitum labris, tenuique filo & semine, stantibus in medio crocis. Ita odor colorque duplex, & alius calycis, alius staminis, differentia angusta. In vnguenti verò oleique vsu, & folia non spernuntur. Est flos non dissimilis illi in herba quam conuoluulum vocant, nascens per frutecta, nullo odore, nec crocis intus, candorẽ tantùm referens, ac veluti naturæ rudimentũ lilia facere condiscentis. Alba lilia iisdem omnibus modis seruntur, quibus rosa: & hoc amplius lacryma sua, vt hipposelinũ: nihilq; est fœcundius, vna radice quinquagenos sæpe emittente

bulbos. Est & rubens lilium, quod Græci crinon vocant. Alij florem eius cynorrhodon. Laudatissimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide. Quartum locũ obtinet in Italia nascens. Sunt & purpurea lilia, aliquando gemino caule, carnosiore tantùm radice, maiorisq; bulbi, sed minus: Narcissum vocãt: Huius alterũ genus flore candido, calyce purpureo. Differentia à liliis est & hæc, quòd narcissis folia in radice sunt, probatissimis in Lyciæ montibus. Tertio generi cætera eadem, calyx herbaceus. Omnes serotini. Post Arcturũ enim florent, ac per æquinoctiũ autumnum. Inuenta est & in his ratio inserendi, monstrificis hominũ ingeniis. Colliguntur nanque mense Iulio scapi arescentes, liliaque suspenduntur in fumo. Dein nudantibus se nodulis, in fæce nigri vini vel Græci mense Martio macerãtur, vt colorem percipiant: atq; ita in scrobiculis seruntur, heminis fæcis circunfusis. Sic fiunt purpurea lilia: mirumque, ita tingi aliquid, vt nascatur infectum.

De violis & de caltha, & de baccare, combreto, asaro & croco. CAP. VI.

VIolis honos proximus. Earum plura genera. Purpureæ, luteæ, albæ: plantis omnes, vt olus, satæ. Ex iis verò, quæ sponte apricis & macris locis prouenium, purpureæ, latiore folio statim ab radice carnosa exeunt, solæque Græco nomine à cæteris discernuntur, appellata Ia, vt ab his Ianthina vestis. Sed satiuis maxima authoritas luteis. Genera iis Tusculana, & quæ marina appellatur, folio aliquanto latiore, sed minus odorato. In totum verò sine odore, minutoq; folio calathiana, munus autumni, cæteræ veris. Proxima ei caltha est concolori amplitudine. Vincit numero foliorum marinam, quinque non excedentem. Eadem odore superatur. Est enim grauis caltha. Non leuior ei, quam scopam regiam appellant: quanquam folia eius olent, non flores. Baccar quoque radicis tantum odoratæ est, à quibusdam nardum rusticum appellatum. Vnguenta ex ea radice fieri solita apud antiquos, Aristophanes priscæ Comœdiæ Poeta testis est. Vnde quidam errore falso barbaricam eam appellabant. Odor est ei cinnamomo proximus. Gracili solo nec humido prouenit. Simillimum ei combretum appellatur, foliorum exilitate vsque in fila attenuata, & procerius quàm baccar. Nec hæc sunt tantùm, sed eorum quoque error corrigendus est, qui baccar, rusticum nardum appellauere. Est enim alia herba sic cognominata, quam Græci asaron vocant, cuius speciẽ figuramque diximus in nardi generibus. Quinimo asaron inuenio vocitari, quoniam in coronis non addatur. Crocum sylueſtre optimum: serere in Italia minimè expedit, ad scrupula vsque singula areis decoquentibus. Seritur radicis bulbo. Satiuum latius, maiusque & nitidius, sed multòque huius degenerans. Sed nec vbiq; fœcundũ, etiam Cyrenis, vbi semper flores laudatissimi. Primanobilitas Cilicio, & ibi in Coryco monte: dein Lycio, monte Olympo: mox Centuripino Siciliæ. Alii qui Phlegræo secundũ locum dedere. Adulteratur nihil æquè. Probatio synceri, si imposita manu crepat, veluti fragile. Humidum enim, quod euenit adulteratione, cedit. Altera probatio: si manu prolata ad ora, leniter faciem oculosq; mordeat. Est per se genus satiui blandissimũ vulgo, cum sit medio candidũ, dialeucon vocant. Contrà Cyrenaico vitiũ, quòd omni croco nigrius est, & celerrimè marcescit. Optimum vbicunq; quod pinguissimum, & breuibus capillis: pessimum verò, quod situm redolet. Mutianus author est, in Lycia anno septimo aut octauo transferri in locũ subactum, atque ita degenerans renouari. Vsus eius in coronis nusquã. Herba enim est folio angusto penè in capillamenti modum. Sed vino mirè congruit, præcipuè dulci, tritum ad theatra replenda. Floret Vergiliarum occasu paucis diebus, folioque florem expellit. Viret bruma & colligitur. Siccatur vmbra, melius etiam hyberna. Carnosa illi radix, vinaciorque quàm cæteris. Gaudet calcari & attingi reundoque melius prouenit. Ideo iuxta semitas ac fontes lætissimum.

De floribus antiquis, & de odoramentorum diuersitate, saliunca, & polio. CAP. VII.

TRoianis temporibus iam erat honos ei. Hos certè flores Homerus treis laudat, lotos, crocon, hyacinthum. Omnium autem odoramentorum, atque adeo herbarum differentia est in colore, & odore, & succo. Odorato sapor rarò vlli non amarus: è contrario dulcia rarò odorata. Itaque & vina mustis odoratiora, & sylueſtria magis omnia satiuis. Quorundam odor suauior è longinquo, propius admotus hebetatur, vt violæ. Rosa recens à longinquo olet, sicca propius. Omnis autem verno tempore acrior, & matutinis: quicquid ad meridianas horas dies vergit, hebetatur. Nouella quoque vetustis minus odorata. Acerrimus tamen odor omnium æstate media. Rosa & crocũ odoratiora, cum serenis diebus leguntur: & omnia in calidis, quàm in frigidis. In Aegypto tamen minimè odorati flores, quia nebulosus & roscidus aer est à Nilo flumine. Quorundam suauitati grauitas inest. Quædam, cùm virent, non olent, propter humorem nimium: vt buceros, quod est fœnum Græcum. Acutus odor non omnium sine succo est, vt violæ, rosæ, croco. Quæ verò ex acutis succo carent, eorum omnium odor grauis, vt in lilio vtriusque generis. Abrotonum & amaracus acres habent odores. Quorundam flos tantum iucundus, reliquæ partes ignauæ, vt violæ ac rosæ. Hortensium odoratissima quæ sicca, vt ruta, menta, apium, & quæ in siccis nascantur. Quædã vetustate odoratiora, vt coronea: eademq; decerpta, quàm in suis radicibus. Quædam non nisi defracta, aut ex attritu olent: alia non nisi detracto cortice: quędam verò non nisi vlta, sicut thura myrrhæq;. Flores triti omnes amariores, quàm intacti. Aliqua arida diutius odorem continent, vt melilotos. Quædam locum ipsum odoratiorem faciunt, vt iris: quin & arborẽ totam cuiuscunque radices attingit. Hesperis noctu magis olet, inde nomine inuento. Animaliũ nullum odoratum, nisi si de pantheris quod dictum est, credimus. Illa quoque non omittenda differentia est, odoramentorum multa nihil pertinere ad coronamenta, vt irin atque saliuncam, quanquã nobilissimi odoris vtranque. Sed iris radice tantum commendatur, vnguentis & medicinæ nascens. Laudatissima in Illyrico. Et ibi quoque non in maritimis, sed in sylueſtribus Drilonis & Naronæ. Proxima in Macedonia, longissima hæc & candicans, & exilis. Tertium locum habet Africana, amplissima inter omnes, gustuque amarissima. Illyrica quoque duorum generum est, Rhaphanitis à similitudine, quæ & melior: Rhizotomos subrusa. Optima, quæ sternutamenta tactu mouet. Caulem habet cubitalem, erectum. Floret diuersi coloris specie, sicut arquus cælestis, vnde & nomen. Non improbatur & Pisidica. Et fossuri tribus ante mensibus mulsa aqua circunfusa, hoc veluti placamento terræ blandiuntur, circumscripta mucrone gladij orbe triplici: & cùm legerint eam, protinus in cælum attollunt. Natura est feruens, tractataq; pustulas ambusti modo facit. Præcipitur ante omnia, vt casti legant. Teredines non sicca modò, verùm & in terra celerrimè sentit. Optimum antea irinum Leucade & Elide ferebatur: iampridem enim & scritur, nunc è Pamphylia: sed Ciliciũ maximè laudatur atque Septentrionale. Saliunca foliosa quidem est, sed breuis, & quæ necti non possit. Radici numerosæ cohæret, herba veriùs quàm flos, densa veluti manu pressa, breuiterq; cespes sui generis. Pannonia hanc gignit & Norici, Alpiumque aprica: vrbium Eporrhedia, tantę suauitatis, vt metallum esse cœperit. Vestibus interponi eam gratissimum. Sic & apud Græcos polion herbam, inclytam Musæi & Hesiodi laudibus, ad omnia vtilem prædicantium, superque cætera ad famam etiam ac dignitates: prorsusque miram, si modò (vt tradunt) folia eius manè candida, meridie purpurea, sole occidente cærulea aspiciũtur. Duo genera eius, campestre maius, sylueſtre quod minus est. Quidam teuthrion vocant. Folia canis hominis similia, à radice protinus, nunquã palmo altiora. Et de odoratis floribus satis dictum.

De vestium æmulatione cum floribus, & amaranto, & chrysocome, siue chrysiti. CAP. VIII.

INquibus vnguento viciſſe naturam gaudens luxuria, vestibus quoque prouocauit eos flores qui colore commendantur. Hos animaduerto tres esse principales: vnũ in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil traditur aspectu, & in purpuras Tyrias, dibaphásque ac Laconicas. Alium in amethysto, qui in viola; & ipse in purpureum, quemque ianthinum appellauimus. Genera enim tractamus in species multas sese spargentia. Tertius est, qui propriè conchylij intelligitur, multis modis: vnus in heliotropio, & in aliquo ex his plerunque saturior: alius in malua, ad purpuram inclinans: alius in viola serotina, conchyliorum vegetissima. Paria nunc componuntur, & natura atque luxuria depugnant. Lutei video honorem antiquissimum, in nuptialibus flammeis totum fœminis concessum: & fortassis ideo non numerati inter principales, hoc est, communes maribus ac fœminis, quoniam societas principatum dedit. Amaranto non dubiè vincimur. Est autem spica purpurea veriùs, quàm flos aliquis, & ipse sine odore. Mirum in eo, gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit Augusto mense: durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumque postquam defecere cuncti flores, made factus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescat. In nomine & cyani colos: item holochrysi. Omnes autem hi flores non fuere in vsu Alexandri Magni ætate, quoniam proximi à morte eius auctores siluere de illis: quo manifestum est posteà placuisse. A Græcis tamen repertos quis dubitet, non aliter Italia vsurpante nomina illorum? At Hercules petilio ipsa nomen imposuit autumnali, circaque vepres nascenti, & tantùm colore commendato, qui est rosæ sylueſtris. Folia parua, quina. Mirumque in eo flore, inflecti cacumen, & non nisi retorto folia nasci, paruo calyce, ac versicolori, lucum semen includente. Luteus & bellio pastillicantibus quinquagenisquinis barbulis coronatur. Pratenses hi flores, ac sine vsu plerique, & ideo sine nominibus. Quin & his ipsis alia alij vocabula imponunt. Chrysocome siue chrysitis, non habet Latinã appellationem. Palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis, radice nigra, ex austero dulci, in petrosis opacisque nascens.

De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto, & trifolio, tria genera eius. CAP. IX.

ET ferè peractis colorum quoque celeberrimis, transeat † ratio ad eas coronas, quæ varietate sola placent. Duo earum genera, quando aliæ flore constant, aliæ folio, Florem esse dixerim genitas: (nanque & iis decerpitur luteus) item rhododendron: item zizipha, quæ & Cappadocia vocatur: his odoratus similis olearum floribus. In vepribus nascitur cyclaminũ, de quo plura aliàs. Flos eius colossinus in coronas admittitur. Folia in coronamentis smilacis & ederæ, corymbique earum obtinent principatum, de quibus in fruticum loco abundè diximus. Sunt & alia genera, nominibus Græcis indicanda, quia nostris maiore ex parte huius nomenclaturæ defuit cura. Et pleraque eorũ in exteris terris nascuntur, nobis tamen consectanda, quoniam de natura sermo, non de Italia est. Ergo in coronamenta folio venere melothron, spireon, trigonon, cneoron, quod casiam Hyginus vocat: & quod cunilaginem, quæ conyza, melissophyllon quod apiastrum, meliloton quod sertulã Campanam vocamus. Est enim in Campania Italiæ laudatissima, Græcis in Sunio: mox Chalcidica & Cretica, vbicunque verò asperis & sylueſtribus nata. Coronas ex hac antiquitus factitatis, in-

dicio eſt nomen ſertulæ, quod occupauit. Odor eius croco vicinus eſt, & flos, ipſa cana. Placet maximè foliis breuiſſimis atque pinguiſſimis. Folio coronat & trifolium. Tria eius genera. Minyanthes vocant Græci, alij aſphaltion, maiore folio, quo vtuntur coronarij. Alterum acuto, oxytriphyllon. Tertium ex omnibus minutiſſimũ. Inter hæc neruoſi cauliculi quibuſdam, vt marathro, hippomarathro, myophono. Vtuntur è ferulis & corymbis, & ederæflore purpureo. Eſt & in alio genere earum ſylueſtribus roſis ſimilis. Et in iis quoque colos tantùm delectat, odor autem abeſt. Et cneori duo genera, nigri atque candidi. Hoc & odoratum: ramoſa ambo. Florent poſt æquinoctium autumnum.

De origano, & thymo, & melle Attico, & conyza, & Iouis flore, & helenio, & abrotono, & leucanthemo. CAP. X.

TOtidem & origani in coronamentis ſpecies. Alterius enim nullũ ſemen. Id, cui odor eſt, Creticum vocatur. Totidem & thymi: candidum, ac nigricans. Floret autem circa ſolſtitia, cùm & apes decerpunt, & augurium mellis eſt. Prouentum enim ſperãt apiarij largè floreſcente eo. Lædit imbribus amittitq; florem. Semen thymi non poteſt deprehendi, cùm origani per quàm minutum, non tamen fallat. Sed quid intereſt occultaſſe id naturam? In flore ipſo intelligitur, ſatoque eo naſcitur. Quid nõ tentauere homines? Mellis Attici in toto orbe ſumma laus exiſtimatur. Ergo trãſlatum eſt ex Attica thymum, & vix flore (vti docemus) ſatum. Sed alia ratio naturæ obſtitit, nõ durante Attico thymo, niſi in afflatu maris. Erat quidem hæc opinio antiqua in omni thymo, ideoque non naſci in Arcadia. Tunc oleam non putabant gigni, niſi intra ccc. ſtadia à mari. Thymis quidem nunc etiam lapideos campos in prouincia Narbonenſi refertos ſcimus: hoc penè ſolo reditu, è longinquis regionibus pecudum millibus conuenientibus, vt thymo veſcantur. Et conyzæ duo genera in coronamentis, mas ac fœmina. Differentia in folio. Tenuius fœminæ & conſtrictius anguſtiúſque, imbricatum maris & ramoſius. Flos quoque magis ſplendet eius, ſerotinus vtriq; poſt Arcturum. Mas odore grauior, fœmina acrior, & ideo contra beſtiarum morſus aptior. Folia fœminæ mellis odorem habent. Maſculæ radix à quibuſdam libanotis appellatur, de qua diximus. Et tantùm folio coronant Iouis flos, amaracus, hemerocalles, abrotonum, helenium, ſiſymbrium, ſerpyllum, omnia ſurculoſa roſæ modo. Colore tantùm placet Iouis flos, odor abeſt: ſicut & illi, qui Græcè phlox vocatur. Et ramis autem & folio odorata ſunt, excepto ſerpyllo. Helenium è lacrymis Helenæ dicitur natum, & ideo in Helena inſula laudatiſſimum. Eſt autem frutex humi ſe ſpargens dodrantalibus ramulis, folio ſimili ſerpyllo. Abrotonum odore iucundè graui floret æſtate. Flos aurei coloris. Vacuum ſponte prouenit. Cacumine ſuo ſe propagat. Seritur autem ſemine melius, quàm radice aut ſurculo: ſemine quoque non ſine negotio: plantaria transferuntur. Sic & adoniũ. Vtrunque æſtate. Alſioſa enim admodum ſunt: & Sole tamen nimio lædunturSed vbi conualuere, ritu vitis fruticant. Abrotono ſimile odore leucanthemum eſt, flore albo folioſum.

De amaraco vel ſampſucho, & nyctegreto, & melliloto, & viola alba, & codiamino, & de ſylueſtribus bulbis, & heliochryſo, & lychni, & de herbis citra mare. CAP. XI.

AMaracum Diocles medicus & Sicula gens appellauere, quod Aegyptus & Syria ſampſuchum. Seritur vtroq; genere, & ſemine & ramo, viuacius prædictis, & odore melius. Copioſum amaraco æquè, quàm abrotono, ſemen. Sed abrotono radix vna & altè deſcendens: cæteris in ſummo terræ leuiter hærens. Reliquorum ſatio autumno ferè incipiente, necnon & vere quibuſdam locis quæ vmbra gaudent, & aqua ac ſimo. Nyctegretum inter pauca miratus eſt Democritus, coloris ignei, foliis ſpinæ, nec à terra ſe attollentem, præcipuam in Gedroſia narrat. Erui poſt æquinoctium vernum radicitus, ſiccarique ad Lunam xxx. diebus, ita lucere noctibus. Magos Parthorúmque reges vti hac herba ad vota ſuſcipienda. Eandem vocari chenomychon, quoniam anſeres à primo conſpectu eius expaueſcant: ab aliis nyctilopa, quoniam è longinquo noctibus fulgeat. Melilotos vbique naſcitur: laudatiſſima tamen in Attica: vbicunque verò recens, nec candicans, & croco quàm ſimillima: quanquam in Italia odoratior & candida. Florum prima ver nuntiantium, viola alba. Tepidioribus verò locis etiam hyeme emicat. Poſteà quæ appellatur purpurea. Proximè flammea, quæ & phlox vocatur, ſylueſtris duntaxat. Codiamnion bis anno, vere & autumno: æſtates hyemesque fugit. Seriores ſuprà dictis aliquanto narciſſus & lilium trans maria: in Italia quidem, vt diximus, poſt roſam. Nam in Græcia tardius etiamnum anemone. Eſt autem hæc ſylueſtrium bulborum flos, aliaque quàm quæ dicetur in medicinis. Sequitur œnanthe, melanion, ex ſylueſtribus heliochryſos. Deinde alterum genus anemones, quæ limonia vocatur. Poſt hanc gladiolus comitatus hyacinthis. Nouiſſima roſa. Eademq; prima deficit, excepta ſatiua: è cæteris hyacinthus maximè durat, & viola alba, & œnanthe: ſed hęcita, ſi deuulſa crebrò prohibeatur in ſemen abire. Naſcitur locis tepidis. Odor idem ei, qui germinantibus vuis, atque inde nomen. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens eius quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore editi, ita diſcurrentibus venis, vt Græcarum literarum figura AI legatur inſcripta. Heliochryſos florem habet auro ſimilem, folium tenue, cauliculum quoque gracilem, ſed durum. Hoc coronare ſe Magi, ſi & vnguenta ſumantur ex auro, quod apyron vocant, ad gratiam quoque vitæ gloriam

gloriamque pertinere arbitrantur. Et verni quidem flores hi ſunt. Succedunt illis æſtiui, lychnis, & Iouis flos, & alterum genus lilij. Item tiphyon, & amaracus, quem Phrygium cognominant. Sed maximè ſpectabilis pothos. Duo genera huius: vnum, cui flos hyacinthi eſt: alterum candidius, qui ferè naſcitur in tumulis, quoniam fortius durat. Et iris æſtate floret. Abeunt & hi, marceſcuntque. Alij rurſus ſubeunt autumno. Tertium genus lilij & crocum, in vtroque genere vnum hebes, alterum odoratum: primis omnia imbribus emicantia. Coronarij quidem & ſpinæ flore vtuntur: quippè cùm ſpinæ albæ cauliculi inter oblectamenta gulæ quoque condiantur. Hic eſt trans maria ordo florum. In Italia violis ſuccedit roſa: huic interuenit lilium: roſam cyanus excipit, cyanum amarantus. Nam vincaperuinca ſemper viret, in modum lineæ foliis geniculatim circundata. Topiaria herbaſinopiam tamen florum aliquando ſupplet. Hæc à Græcis chamædaphne vocatur. Vita longiſſima violę albæ eſt trimatu. Ab eo tempore degenerat. Roſa & quinquennium perfert, nec reciſa, nec aduſta. Illo enim modo iuueneſcit. Diximus & terram referre plurimum. Nam & in Aegypto ſine odore hæc omnia: tantumque myrtis odor præcipuus. Alicubi etiam binis menſibus antecedit germinatio omnium. Roſaria à Fauonio foſſa oportet eſſe, iterumque ſolſtitio. Et id agendum, vt intra id tempus purgata ac pura ſint.

De cura apum, pabulo & morbis earum, & remedijs. CAP. XII.

VErùm hortis coronamentiſque maximè aluearia & apes conueniunt, res præcipui quæſtus cõpendiique, cùm fauit. Harum ergo cauſa oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, violas, lilium, cytiſum, fabam, eruialam, cunilam, papauer, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum, cerinthen. Eſt autem cerinthe folio candido, incuruo, cubitalis, capite concauo, mellis ſuccũ habente. Horum flotis auidiſſimæ ſunt, atque etiam ſinapis, quod miremur, cùm oliuæ florem ab his non attingi conſtet. Ideoque hanc arborem procul eſſe melius ſit: cùm aliquas quàm proximè ſeri conueniat, quæ & cuolantium examina inuitent, nec longius abire patiantur. Cornum quoque arborem caueri oportet. Nam flore eius deguſtato, aluo concita moriuntur. Remedium, ſorba contuſa è melle præbere his, vel vrinam hominum, vel boum, aut grana punici mali, ammineo vino conſperſa. At geniſtas circunſeri aluearijs gratiſſimum. Mirum eſt dignumque memoratu, de alimentis quod comperi. Hoſtilia vicus alluitur Pado. Huius inquilini pabulo circa deficiente imponunt nauibus alueos, noctibuſque quina millia paſſuum contrario amne naues ſubuehunt. Egreſſę luce apes paſtæque, ad naues quotidie remeant, mutantes locum, donec pondere ipſo preſſis nauibus, pleni aluei intelligantur, reuectíſq; eximantur mella.

De venenato melle, & de remedijs mellis venenati, & mellis inſani. CAP. XIII.

ET in Hiſpania mulis prouehunt, ſimili de cauſa. Tantumque pabulum refert, vt mella quoque venenata fiant. Heracleæ in Ponto, quibuſdam annis perniciоſiſſima exiſtunt, ab iiſdem apibus facta. Nec dixere authores, è quibus floribus ea fierent. Nos trademus, quæ comperimus. Herba eſt ab exitio & iumentorum quidem, ſed præcipuè caprarum, appellata ægolethron. Huius flores concipiunt noxium virus aquoſo verè marceſcentes. Ita fit, vt non omnibus annis ſentiatur hoc malum. Venenati ſigna ſunt, quòd omnino non denſatur, quòd color magis rutilus eſt, odor alienus, ſternutamenta protinus mouens, quòd ponderoſius innoxio. Qui edêre, abiiciunt ſe humi, refrigerationem quærentes: nam & ſudore diffluunt. Remedia ſunt multa, quæ ſuis locis dicemus. Sed quoniam ſtatim repræſentari aliqua in tantis inſidiis oportet, mulſum vetus è melle optimo & ruta: ſalſamenta etiam ſi reiiciantur ſumpta crebrò. Certumque id eſt malum per excrementa ad canes etiam peruenire, ſimilitérque torqueri eos. Mulſum tamen ex eo inueteratum, innocuum eſſe conſtat: & fœminarum cutem nullo melius emendari cum coſto, ſuggillata cum aloë. Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorum mellis, quod ab inſania, quam gignit, mænomenon vocant. Id exiſtimatur contrahi flore rhododendri, quo ſcatent ſyluæ. Génſque ea, cùm ceram in tributa Romanis præſtet, mel (quoniam exitiale eſt) non vendit. Et in Perſide, & in Mauritaniæ Cæſarienſis Gætulia, contermina Maſſæſulis, venenati faui gignuntur: quidámque à parte, quo nihil eſſe fallacius poteſt, niſi quòd liuore deprehenduntur. Quid ſibi voluiſſe naturam iis arbitremur inſidiis, vt abiiſdem apibus, nec omnibus annis fierent, aut non totis fauis? Parum enim erat genuiſſe rem, in qua venenum facillimè daretur, etiámne hoc ipſa in melle tot animalibus dedit? Quid ſibi voluit, niſi vt cautiorem minúſque auidum faceret hominem? Non enim ipſi melli, ſed apibus iam cuſpides dederat, & quidem venenatas, remedio aduerſus has vtique non differendo. Ergo maluæ ſucco, aut foliorum ederæ perungi ſalutare eſt, vel percuſſos eas bibere. Mirum tamen eſt, venena portantes ore, fingentéſque ipſas non mori: niſi quòd illa domina rerum omnium hanc dedit repugnantiã apibus: ſicut contra ſerpentes Pſyllis Marſíſque inter homines.

De melle quod muſcæ non attingunt, & aluearijs, & cura eorum ſi famem ſentiunt apes, & quomodo cera fiat. CAP. XIIII

ALiud in Creta miraculum mellis. Mons eſt Carina ix. M. paſſ. ambitu: intra quod ſpatium muſcæ non reperiuntur, natúmque ibi mel nuſquam attingunt. Hoc experimento ſingulare medicamentis eligitur. Aluearia orientem æquinoctialem ſpectare conuenit. Aquilonem euitent: nec

Fauonium minus. Aluearia optima è cortice, secunda ferula, tertia vimine. Multi ea & speculari lapide fecere, vt operantes intus spectarent. Circunlini alueos fimo bubulo vtilissimum, operculum à tergo esse ambulatorium, vt proferatur intus, si magnus sit alueus, aut sterilis operatio, ne desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci, fallente operis incremento. Aluearia hyeme stramento operiri, crebrò suffiri, maxime fimo bubulo. Cognatum hoc iis, innascentes bestiolas necat, araneos, papiliones, teredines: apesque ipsas excitat. Et araneorum quidem exitium facilius est, papilionum maior pestis. Tollitur verò, cùm maturescit malua noctu, interlunio, cælo sereno, accensis lucernis ante alueos. In eam flammam sese ingerunt. Si cibus deesse censeatur apibus, vuas passas siccásue, ficosque tusas, ad fores earum posuisse conueniet. Item lanas tractas madentes passo, aut defruto, aut aqua mulsa. Gallinarum etiam crudas carnes. Quibusdam etiam æstatibus iidem cibi præstandi, cùm siccitas continua florum alimentum abstulit. Alueorum, cùm mel eximitur, illini oportet exitus, melissophyllo aut genista tritis: aut medios alba vite præcingere, ne apes diffugiant. Vasa mellaria aut fauos lauari aqua præcipiunt: hac decocta, fieri saluberrimum acetum. Cera fit expresis fauis, sed antè purificatis aqua, & triduo in tenebris siccatis, quarto die liquatis igni in nouo fictili, aqua fauos tegente, tunc sporta colatis. Rursus in eadem olla coquitur cera cum eadem aqua, excipiturque alia frigida, vasis melle circunlitis. Optima, quæ Punica vocatur. Proxima quàm maximè fulua, odorisque mellei, pura, natione autem Pontica, quam constare equidem miror inter venenata mella. Deinde Cretica. Plurimum enim ex propoli habet, de qua diximus in natura apum. Post has Corsica, quoniam ex buxo fit, habere quandam vim medicaminis putatur. Punica fit hoc modo: Ventilatur sub dio sæpius cera fulua. Deinde feruet in aqua marina, exalo petita, addito nitro. Inde ligulis hauriunt florem, id est candidissima quæque, transfunduntque in vas, quod exiguum frigidæ habeat. Et rursus marina decoquunt seperatim: dein vas ipsum refrigerant. Et cùm hæc ter fecere, iuncea crate sub dio siccant Sole, Lunaque: hæc enim candorem facit. Siccantes, ne liquefaciant, protegunt tenui linteo. Candidissima verò fit, post insolationem etiam num recocta. Punica medicis vtilissima. Nigrescit cera addito chartarum cinere, sicut anchusa admista rubet. Varioque in colores pigmentis trahitur, ad reddendas similitudines, & innumeros mortalium vsus, parietumq; etiam & armorum tutelam. Cætera de melle apibusq; in natura earum dicta sunt. Et hortorum quidem omnis ferè ratio peracta est.

De herbis sponte nascentibus & aculeatis. CAP. XV.

SEquuntur herbæ sponte nascentes, quibus pleræque gentium vtuntur in cibis, maximeq; Aegyptus, frugum quidem fertilissima, sed vt propè sola iis carere possit: tanta est ciborum ex herbis abundantia. In Italia paucissimas nouimus, fraga, tanum, ruscum, batin marinam, batin hortensiam, quam aliqui asparagum Gallicum vocant. Præter has pastinacam pratensem, lupum salitarium, eaq; verius oblectamenta, quàm cibos. In Aegypto nobilissima est colocasia, quam cyamon aliqui vocant. Hanc à Nilo metunt, caule, cùm coctus est, araneoso in mandendo, thyrso autem, qui inter folia emicat, spectabili, foliis latissimis, etiam si arboreis comparentur, ad similitudinem eorum quæ personata in nostris amnibus vocamus. Adeoque Nili sui dotibus gaudent, vt implexis colocasiæ foliis in variam speciem vasorum, potare gratissimum habeant. Scrituriam hæc in Italia. In Aegypto proxima authoritas cichorio est, quam diximus intubum erraticum. Nascitur post Vergilias. Floret particulatim. Radix ei lenta, quare etiam ad vincula vtuntur illa. Anthalium longius à flumine nascitur, mespili magnitudine & rotunditate, sine nucleo, sine cortice, folio cyperi. Mandunt igni paratum. Mandunt & cætum, cui pauca folia minimaque, verùm radix magna. Aracidna quidem & aracos, cum habeant radices ramosas ac multiplices, nec folium, nec herbam vllam, aut quicquam aliud suprà terram habent. Reliqua vulgarium in cibis apud eos herbarum nomina condrylla, hypochoeris, & caucalis, anthriscum, scandix, quæ ab aliis tragopogon vocatur, foliis croco simillimis: parthenium, strychnum, corchorus, & æquinoctio nascens aphace, acinos, quam epipetron vocant, quæ nunquam floret. At è contrario aphace subinde marcescente flore emittitalium, tota hyeme totóque vere vsque in æstatem. Multa prætereà ignobiles habent: sed maximè celebrant cnicon Italiæ ignotam, ipsis autem oleo, non cibo, gratam. Hoc faciunt è semine eius. Differentia prima, syluestris & satiuæ. Syluestrium duæ species. Vna mitior est, simili caule, tamen rigido: itaq; & colu antiquæ mulieres vtebantur ex illis: quare quidam atractylida vocant. Semen eius candidū, & grande, amarum. Altera hirsutior, torosiore caule, & qui penè humi serpat, minuto semine. Aculeatarum generis hæc est: quoniam distinguenda sunt & genera. Ergo quædam herbarum spinosæ sunt, quædam sine spinis. Spinosarum multæ species. In totum spina est asparagus, scorpio: nullum enim folium habet. Quædā spinosa foliata sunt, vt carduus, eryngion, glycyrrhizon, vrtica. Iis enim omnibus foliis ineſt aculeata mordacitas. Aliqua & secundum spinam habent folium, vt tribulus, & ononis. Quædam in folio habent & in caule, vt phleos, quod aliqui stœben appellauere. Hippophaës spinis geniculatum: tributa proprietas, quòd & fructum spinosum habet. Ex omnibus his generibus vrtica maximè noscitur, acetabulis in flore purpuream lanuginem fundentibus, sepè altior binis cubitis. Plures eius differentiæ. Syluestris, quam fœminam vocant, mitior. Et in syluestri quæ dicitur

dicitur cania, acrior, caule quoque mordaci, fimbriatis foliis. Quæ verò etiam odorem fundit, Herculanea vocatur. Semen omnibus copiosum, nigrum. Mirum, sine vllis spinarum aculeis lanuginem ipsam esse noxiam: & tactu tantùm leni pruritum, pustulasque confestim adusto similes existere. Notum & remedium olei. Sed mordacitas non protinus cum ipsa herba gignitur, nec nisi solibus roborata. Incipiens quidem ipsa nasci vere, non ingrato, multis etiam religioso in cibo est ad pellendos totius anni morbos. Syluestrium quoque radix, omnem carnem teneriorem facit simul cocta. Quæ innoxia, morsu carens, lamium vocatur. De scorpione dicemus inter medicas.

De carduo, & helxine, & tribulo & anchusa. CAP. XVI.

CArduus & folio & caule spinosas lanugines habet. Ité acorna, leucacanthos, chalceos, cnicos, polyacanthos, onopyxos, helxine, scolymos. Chamæleon, in foliis non habet aculeos. Est & illa differentia, quòd quædam in iis multicaulia ramosaque sunt, vt carduus. Vno autem caule, nec ramosum, cnicos. Quædam cacumine tantùm spinosa sunt, vt eryngium. Quædam æstate florent, vt tetralix, & helxine. Scolymus quoque floret serò & diu. Acorna colore tantùm rufo distinguitur, & pinguiore succo. Idem erat atractylis quoque, nisi candidior esset, & nisi sanguineum succum funderet. Qua de causa phonos vocatur à quibusdam, odore etiam grauis, serò matureſcente semine, necante autumnum: quanquam id de omnibus spinosis dici potest. Verùm omnia hæc & semine & radice nasci possunt. Scolynus carduorum generis ab iis distat, quòd radix eius vescendo est decocta. Mirum, quòd sine interuallo tota æstate aliud floret in eo genere, aliud concipit, aliud parturit. Aculei arescente folio desinunt pungere. Helxine rara visu est, neque in omnibus terris est, radice folioſa, ex qua media veluti malum extuberat, contectum sua fronde. Huius vertex summus lacrymam continet iucundi saporis, acanthicen mastichen appellatam. Et cactos quoque in Silicia tantùm nascitur, suæ proprietatis & ipsa, cuius in terra serpunt caules, à radice emissi, lato folio & spinoso. Caules vocant cactos: nec fastidiunt in cibis inueteratos quoque. Vnum caulem rectum habent, quem vocant pternica, eiusdem suauitatis, sed vetustatis impatientem. Semen ei lanuginis, quam pappon vocant; quo detracto & cortice, teneritas similis cerebro palmæ est; vocant ascaliam. Tribulus non nisi in palustribus nascitur, dira res alibi, iuxta Nilum & Strymonem amnes excipitur in cibis, inclinatus in vadum, folio ad effigiem vlmi, pediculo longo. At in reliquo orbe genera duo: vni cicerculæ folia, alteri aculeata. Hic & serius floret, magisque septa obsidet villarum. Semen ei rotundius, nigrum in siliqua. Alteri harenaceum. Spinosorum etiam num aliud genus ononis. In ramis enim spinas habet appositio folio rutæ simili, toto caule foliatum inmodū coronæ: sequitur à frugibus, aratro inimica, viuaxque præcipuè. Aculeatarum caules aliquarum per terram serpunt, vt eius quam coronopum vocant. E diuerso stant, anchusa inficiendo ligno cerisque radice apta, & è mitioribus anthemis, & phyllanthes, & anemone, & aphace. Caule foliato est & crepis, & apate. Differentia foliorum & hic quæ in arboribus, breuitate pediculi ac longitudine, angustiis ipsius folij, amplitudine, angulis, incisuris, odore, flore. Diuturniorhic quibusdam per partes florentibus, vt ocimo, heliotropio, aphacæ, onocichlæ.

Differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno floreant, & de hastula regia, & pistana, & gladiolo. CAP. XVII.

MVltis inter hæc æterna folia, sicut quibusdam arborum: in primisque heliotropio, adianto. Aliud rursus spicatarum genus, ex quo est cynops, alopecuros, stelephuros, (quam quidam ortyga vocant, alij plantaginem, de qua plura dicemus inter medicas (thryallis. Ex iis alopecuros spicam habet mollem & lanuginem densam, non dissimilem vulpium caudis, vnde ei & nomen. Proxima est ei & stelephuros, nisi quòd illa particulatim floret. Cichorion & similia, circa terram folia habent, germinantibus ab radice post Vergilias. Perdicium & aliæ gentes, quàm Aegyptij, edunt: nomen dedit auis, id maximè eruens. Crassas, plurimásque habet radices. Item ornithogale, caule tenero, candido, semipedali radice, bulbosa, molli tribus aut quatuor agnatis. Coquitur in pulte. Mirum, loton herbam & ægilopa, non nisi post annum è semine suo nasci. Mira & anthemidis natura, quòd à summo florere incipit, cum cæteræ omnes, quæ particulatim florent, ab ima sui parte incipiant. Notabile & in lappa, quæ adhæresci, quoniam in ipsa flos nascitur, non euidens, sed intus occultus, & intra se germinat, velut animalia quæ in se pariunt. Item circa Opuntem Opuntia est herba, etiam homini dulcis. Mirumque, è folio eius radicem fieri, ac sic eam nasci. Iasione vnum folium habet, sed ita implicatum, vt plura videantur. Condrylla amara est, & acri in radice succo. Amara & aphace, & quæ picris nominatur, & ipsa toto anno florens: nomen ei amaritudo imposuit. Notabilis & scillæ crocique natura, quòd cùm omnes herbæ folium primum emittant, mox in caulem rotundentur, in iis caulis prior intelligitur, quàm folium. Et in croco quidem flos impellitur caule: in scilla verò caulis exit, deinde flos ex eo emergit. Eademque ter floret (vt diximus) tria tempora sationum ostendens. Bulborum generi quidam adnumerant & cypiri, hoc est gladioli, radicem. Dulcis ea est, & quæ decocta panem etiam gratiorem faciat, ponderosiorémque simul subacta. Non dissimilis est & quæ thesion vocatur, gustu aspera. Cæteræ eiusdem generis folio differunt. Asphodelus oblongum & angustum habet, scilla latum & tractabile, gladiolus simile nomini.

Asphodelus

Asphodelus manditur, & semine tosto, & bulbo: sed hoc in cinere tosto, dein sale & oleo addito: præterà tuso cum ficis, præcipua voluptate, vt videtur Hesiodo. Traditur & ante portas villarum satum, remedio esse contra veneficiorum noxiam. Asphodeli mentionem & Homerus fecit. Radix eius napis modicis similis est: neque alia numerosior, lxxx. simul aceruatis sæpe bulbis. Theophrastus & ferè Græci, princepsque Pythagoras, caulem eius cubitalem, & sæpe duûm cubitorum, foliis porri syluestris, anthericon vocauere: radicem verò, id est bulbos, asphodelon. Nostri illud albucum vocant, & asphodelum hastulam regiam. Ea est & caulis acinosi. Eius duo genera faciunt. Albuco est scapus cubitalis, amplus, purus, læuis. De quo Magno præcipit, exitu mensis Martij, & initio Aprilis, cùm floruerit, nondum semine eius intumescente, demetendum: findendosque scapos, & quarto die in Solem proferendos: ita siccatis manipulos faciendos. Item pistanam dicit à Græcis vocari, quam inter vluas sagittam appellamus. Hanc ab Idibus Maij vsque ad finem Octobris mensis decorticari, atque leni Sole siccari iubet. Idem & gladioli alterum, quem cypiron vocant, & ipsum palustrem, Iulio mense toto secari iubet ad radicem, tertioque die in Sole siccari, donec candidus fiat. Quotidie autem ante Solem occidentem in tectum referri, quoniam palustribus desectis nocturni rores noceant.

De iunco genera sex, & de cypero, & de medicamentis eorum, & de cypiro, & odorato iunco.
CAP. XVIII.

SImilia præcipit & de iunco, quem mariscon appellant, ad texendas tegetes, & ipsum Iunio mense eximi ad Iulium medium præcipiens. Cætera de siccando, eadem quæ de vlua suo loco diximus. Alterum genus iuncorum facit, quod marinum, & à Græcis oxyschœnon vocari inuenio. Tria genera eius: acuti, sterilis, quem marem, & oxyn Græci vocant: reliqua fœminini, ferentis semen nigrum, quem melancranin vocant. Crassior hic & fruticosior. Magisque etiamnum tertius, qui vocatur holoschœnos. Ex his melancranis sine aliis generibus nascitur. Oxys autem & holoschœnos eodem cespite. Vtilissimus ad vitilia holoschœnos, quia mollis & carnosus est. Fert fructum omnium cohærentium modo. Nascitur autem is, quem marem appellamus, ex semetipso, cacumine in terram defixo: melancranis autem suo semine: Alioquin omnium radices omnibus annis intermoriuntur. Vsus ad nassas marinas, vitilium elegantiam, lucernarũ lumina, præcipua medulla, amplitudine iuxta maritimas Alpes tanta, vt inciso ventre impleant penè vnciarum latitudinem, in Aegypto verò cribrorum longitudinem, non aliâs vtiliorem. Quidam etiam num vnum genus faciũt, iunci trianguli, cyperon vocant. Multi verò non discernunt à cypiro vicinitate nominis. Nos distinguemus vtrunque. Cypirus est gladiolus, vt diximus, radice bulbosa, laudatissimus in insulis Creta, dein Naxo, & posteà in Phœnice. Cretico candor odorque vicinus nardo, Naxio acrior, Phœnicio exiguum spirans, nullus Aegyptio. Nam & ibi nascitur. Discutit duritias corporum. Iam enim remedia dicemus: quoniam & florum odorumque generi est magnus vsus in medicina. Quod ad cypiron attinet. Apollodorum quidem sequar, qui negabat bibendum: quanquam professus efficacissimum esse †aduersus calculosos, eo fouet. Fœminis quidem abortus facere non dubitat. Mirumque tradit, barbaros suffitum huius herbæ excipientes ore, lienes consumere: & non egredi domibus, nisi ab hoc suffitu. Vegetiores enim firmioresque sic etiam fieri. Intertriginum & alarum vitiis, perfrictionibusque cum oleo illitum, non dubiè mederi. Cyperos iuncus est, qualiter diximus, angulosus, iuxta terram candidus, cacumine niger, pinguisque. Folia ima porraceis exiliora, in cacumine minuta, inter quæ est semen. Radix oliuæ nigræ similis, quam, cum oblonga est, cyperida vocant, magni in medicina vsus. Laus cypero prima Hammoniaco, secunda Rhodio, tertia Thracio, nouissima Aegyptio: quod & confundit intellectum, quoniam & cypiros ibi nascitur. Sed cyperos durissima, vixque spirans. Cæteris odor & ipsis nardum imitans. Est & per se Indica herba, quæ cyperis vocatur, zingiberis effigie: commanducata croci vim reddit. Cypero vis in medicina psilothri. Illinitur pterygiis, hulceribusq; genitalium, & quæ in humore sunt omnibus, sicut oris hulceribus. Radix aduersus serpentium ictus, & scorpionum præsertim, remedio est. Vuluas aperit pota. Largiori tanta vis, vt expellat eas. Vrinam ciet, & calculos, ob id vtilissima hydropicis, Illinitur & hulceribus, quæ serpunt, sed his præcipuè quæ in stomacho sunt, ex vino vel aceto illita. Iunci radix in tribus heminis aquæ decocta ad tertias, tussi medetur. Semen tostum, & in aqua potum, sistit aluum & fœminarum menses, capitisque dolores facit. At qui vocatur holoschœnos, eius quæ proxima sunt radicis, commanducantur aduersus araneorum morsus. Inuenio etiamnum vnum iuncigenus, quod euripicen vocant. Huius semine somnum allici, sed modum seruandum, ne sopor fiat. Ob id & odorati iunci medicinæ dicentur, quoniam & in Syria cœle (vt suo loco retulimus) nascitur. Laudatissimus ex Nabatæa, cognomine teuchites, proximus Babylonius, pessimus ex Africa, ac sine odore. Est autem rotundus, vinosæ mordacitatis ad linguam. Syncerus in confricando odorem rosæ emittit, rubentibus fragmentis. Discutit inflationes, ob id stomacho vtilis, bilemque & sanguinem reiicientibus. Singultus sedat, ructus mouet, vrinã ciet, vesicæ medetur. Ad muliebres vsus decoquitur. Opisthotonicis cum resina arida imponitur. Ex calfactoria & rosa. Vteros astringit, refrigerat. Vsus eius diuiditur in folia & flores. Capita foliorum partesque candidæ, vngues vocantur. In flore

† aduersus calculos.

In flore aliud est semen, aliud capillus in capite, aliud cortex, aliud calyx. Folium siccatur, aut tribus modis exprimitur. Per se, cùm vngues nõ detrahuntur: ibi enim humoris plurimum. Aut cùm detractis vnguibus, reliqua pars aut oleo aut vino maceratur in Sole vasis vitreis. Quidam & salem admiscent, & anchusam nonnulli, aut aspalathum, aut iuncum odoratum: quia talis maximè prodest vuluæ ac dysentericis. Exprimuntur eadem folia detractis vnguibus, trita per linteum spissum in æreum vas, lenique igni succus coquitur, donec fiat crassitudo mellis. Ad hoc eligi oportet odoratissima quæque folia.

Ex rosa medicina, & de lilio, & de narcisso, & ex viola, & de baccharе, & combreto, & asaro. CAP. XIX.

VInum quomodo fieret è rosa, diximus inter genera vini. Vsus succi ad aures, oris hulcera, gingiuas, tonsillas, gargarizatus, stomachum, vuluas, sedis vitia, capitis dolores. In febre per se, vel cum aceto ad somnos, nauseas. Folia vruntur in calliblepharum. Et siccis fœmina aspergũtur. Epiphoras quoque arida leniunt. Flos somnum facit. Inhibet fluxiones mulierum, maximè albas, in posca porus: & sanguinis excreationes. Stomachi quoq; dolores, quantũ in vini cyathis tribus. Semen his optimum crocinum, nec anniculo vetustius: & in vmbra siccatur. Nigrum inutile. Dentiũ dolori illinitur. Vrinam ciet. Stomacho imponitur. Item igni sacro nõ veteri. Naribus subductũ caput purgat. Capita pota ventrem & sanguinem sistunt. Vngues rosæ epiphoris salubres sunt. Hulcera enim oculorũ rosa sordescunt, præterquàm initiis epiphoræ, ita vt arida cum pane imponatur. Folia quidem vitiis stomachi, rosionibus & vitiis ventris, & intestinorum, & præcordiis vtilissima vel illita. Cibo quoq; lapathi modo condiuntur. Cauendus in his situs celeriter insidens. Et aridis & expressis aliquis vsus. Diapasmata inde fiunt ad sudores coercendos, ita vt à balineis inarescant corpori, dein frigida abluantur. Syluestris cũ adipe vrsino alopecias mirificè emendat. Lilij radices multis modis florem suum nobilitauere, contra serpentiũ ictus ex vino potæ, & contra fungorum venena. Propter clauos pedũ in vino decoquuntur, triduoq; nõ soluuntur. Cum adipe aut oleo decoctæ, pilos quoq; adustis reddunt. E mulso potæ inutilem sanguinẽ cum aluo trahunt: lienique & ruptis vulsis prosunt, & mensibus fœminarũ. In vino verò decoctæ, impositæq; cũ melle neruis præcisis medentur. Lichenas & lepras, & furfures in facie emendãt. Erugant corpora. Folia in aceto cocta, vulneribus imponuntur: epiphoris testium, in melle cum hyoscyamo & farina tritici. Semen illinitur igni sacro: flos & folia hulcerũ vetustati. Succus, qui flore expressus est, ab aliis mel vocatur, ab aliis syriũ, ad emolliendas vuluas sudoresq; faciendos, & suppurationes coquẽdas. Narcissi duo genera in vsu medici recipiunt. Vnum purpureo flore, & alterum herbaceum. Hunc stomacho inutilem, & ideo vomitorium, aluosq; soluentem, neruis inimicũ, caput grauantem, & à narce narcissum dictum, non à fabuloso puero. Vtriusq; radix mulsei saporis est. Ambustis prodest cum exiguo melle. Sic & vulneribus & luxatis. Panis verò cum melle & auenæ farina. Sic & infixa corpori extrahit. In polenta tritus oleoq;, contusis medetur & lapide percussis. Purgat vulnera permistus farinæ. Nigras vitiligines emaculat. Ex hoc flore fit narcissinum oleum ad emolliendas duritias, calfacienda quæ alserint. Auribus est vtilissimus: sed capitis dolores facit. Violæ syluestres sunt, & satiuæ. Purpureæ refrigerant. Contra inflammationes illinuntur stomacho ardenti. Imponuntur & capiti in fronte. Oculorum priuatim epiphoris, & sede procidente vuluæ: & contra suppurationes. Crapulam & grauedines capitis impositis coronis olfactúve discutiunt. Anginas ex aqua potæ. Id quod purpureum est ex iis, comitialibus medetur, maximè pueris in aqua potũ. Semen violæ scorpionibus aduersatur. Contrà flos albæ suppurata aperit: ipsa discutit. Et alba autem & lutea extenuant menstrua, vrinã cient. Minor vis est recentibus: ideoq; aridis post annũ vtendũ. Lutea dimidio cyatho in aquæ tribus, menses trahit. Radices eius cum aceto illitæ sedant lienem: item podagrã: oculorum autem inflammationes cum myrrha & croco. Folia cum melle purgant capitis hulcera: cum cerato rimas sedis, & quæ in humidis sunt. Ex aceto verò collectiones sanant. † Baccharin medicinæ vsu aliqui ex nostris perpensam vocant. Auxiliatur contra serpentes, capitis dolores feruoresq;: item epiphoras. Imponitur mammis tumentibus à partu & ægilopis incipiẽtibus & ignibus sacris. Odor somnũ gignit. Radicem decoctã bibere spasticis, euersis, conuulsis, suspiriosis, salutare est. In tussi vetere radices eius tres quatuórve decoquuntur ad tertias partes. Hæc potio mulieres ex abortu purgat. Laterũ punctiones tollit, & vesicæ calculos. Conditur cum diapasmate. Vestibus odoris gratia inseritur. Combretũ, quod simile ei diximus, tritũ cum axungia, vulnera mirè sanat. Asarum iocinerum vitiis salutare esse traditur, vncia sumptũ in hemina mulsi misti. Aluum purgat ellebori modo. Hydropicis prodest & præcordiis vuluisq; ac morbo regio. In mustum si addatur, facit vinum vrinis ciendis. Effoditur cum folia emittit. Siccatur in vmbra. Situm celerrimè sentit.

† Paulò aliter vetusti codices, aliaq; verborum interpunctiõe: Baccharin medicinæ vsu est, Aliqui ex nostris &c.

De nardo Gallico, & de croco medicina, & crocomagmate, & salsunca, & polio, & iri, & hedychryso, & chrysocome, & melilloto. CAP. XX.

ET quoniam quidam, vt diximus, nardum rusticum nominauere radicem baccharis, contexemus & Gallici nardi remedia in hunc locũ dilata in peregrinis arboribus. Ergo aduersus serpentes duabus drachmis in vino succurrit. Inflãmationibus coli, vel ex aqua, vel ex vino. Item iocineris

& renum, suffusisq; felle. Et hydropicis per se, vel cum absinthio. Sistit purgationũ mulierum impetus. Eius verò quod phu eodem loco appellauimus, radix datur potui trita, vel decocta ad strangulationes, vel pectoris dolores, vel laterum. Menses quoq; ciet. Bibitur cum vino. Crocum melle non soluitur, nulloq; dulci: facillimè autẽ vino, aut aqua, vtilissimũ in medicina. Adseruatur cornea pyxide. Discutit inflãmationes omnes quidem, sed oculorũ maximè ex ouo illitum. Vuluarũ quoque strangulatus, stomachi exhulcerationes, pectoris & renum, iocinerũ, pulmonum, vesicarumq; peculiariter inflammationi earum vehemẽter vtile. Item tussi & pleuriticis. Tollit & pruritus. Vrinam ciet. Qui crocum prius biberint, crapulam non sentiunt. Ebrietati eo resistunt. Coronæ quoq; ex eo mulcent ebrietatem. Somnum facit. Caput leniter mouet. Venerem stimulat. flos eius igni sacro illinitur cum creta Cimolia. Ipsum plurimis medicaminibus miscetur. Collyrio vni etiã nomen dedit, ex eo quoq; expresso vnguento crocino, quod crocomagma appellant. Habet suas utilitates contra suffusiones oculorũ. Vrinas magis excalfacit, quàm crocũ ipsum. Optimũ, quod gustatum saliuam dentesq; inficit. Iris rufa melior, quàm candida: infantibus eam circumligari salutare est, dentientibus præcipuè & tussientibus, tinearúmve vitio laborantibus instillari. Cæteri effectus eius nõ multum à melle differũt. Hulcera purgat capitis præcipuè, suppurationes veteres. Aluum soluit duabus drachmis cum melle. Tussim, tormina, inflationes pota. Lienes ex aceto. Contra serpentium & araneorum morsus, ex posca valet. Contra scorpiones, duarum drachmarum pondere in pane vel aqua sumitur. Contra canum morsus, ex oleo imponitur: & contra perfrictiones. Sic & neruorũ doloribus. Lumbis verò & coxendicibus cum resina illinitur. Vis ei concalfactoria. Naribus subducta, sternutamenta mouet, caputq; purgat. Dolori capitis cũ cotoneis malis aut struthei illinitur. Crapulas quoq; & orthopnœas discutit. Vomitiones ciet, duob⁹ obolis sumpta. Ossa fracta extrahit, imposita cum melle. Ad paronychias farina eius vtuntur: cum vino, ad clauos vel verucas: triduoq; nõ soluitur. Halitus oris cõmanducata abolet, alarumq; vitia. Succo duritias omnes emollit. Somnũ conciliat, sed genituræ consumit. Sedis rimas & condylomata, omniaq; in corpore excrescentia sanat. Sunt qui syluestrem xyrin vocent. Strumas hæc vel panos vel inguina discutit. Præcipitur, vt sinistra manu lecta ad hos vsus eruatur, colligentesq; dicant cuius hominis vtiq; causa eximant. Scelus herbariorũ aperitur in hac mentione. Partem eius seruãt, & quarundam aliarum herbarũ, sicut plantaginis: & si parum mercedis tulisse sę arbitrantur, rursusque opus quærunt, partem eam quam seruauere, eodem loco infodiunt: credo, vt vitia quæ sanauerint, faciant rebellare. Saliuncæ radix in vino decocta, sistit vomitiones, corroborat stomachum. Polio Musæus & Hesiodus perungi iubent dignationis gratia, gloriæq; auidos polium tractare, colere. Polium contra serpentes substernitur vel portatur. Medici in vino decoquunt recens, vel aridum, illinuntq;, vel spieneticis propinant ex aceto: morbo regio in vino: & hydropicis incipientibus in vino decoctũ. Vulneribus quoque sic illinunt. Secundas mulierum, partusque emortuos repellit: Item dolores corporis. Vesicas inanit: & epiphoris illinitur. Nec magis alia herba cõcunit medicamento, quod alexipharmacon vocant. Stomacho tamen inutile esse, capútque eo impleri, & arbortum fieri poto, aliqui negant. Ad religionem addunt, vbi inuentum sit, protinus adalligandum contra oculorum suffusiones, cauendumque ne terram attingat. Hi & folia eius thymo similia tradũt, nisi quod molliora sunt, & lanatiore canitie. Cum ruta syluestri, & si teratur ex aqua cælesti, aspidas mitigare dicitur: & non secus atque cytinus astringit & cohibet vulnera, prohibetque serpere. Holochrysos mederi dicitur stranguriæ in vino pota, & oculorũ epiphoris illinita. Cum fæce verò vini cremata & polenta, lichenas emendat. Chrysocomes radix calfacit, & stringit. Datur potui ad iocinerum vitia: item pulmonum: vuluæ dolores in aqua mulsa decocta. Ciet menstrua: & si cruda detur, hydropicorum aquam. Melissophyllo siue melittide si perungantur alucaria, non fugient apes. Nullo enim magis gaudent flore. Copia istius examina facillimè continentur. Idem præsentissimum est contra ictus earum, vesparumque, & araneorum, item scorpionum. Item contra vuluarum strangulationes, addito nitro. Contra tormina, è vino. Folia eius strumis illinuntur, & sedis vitiis, cum sale decocta. Succus fœmineas purgat, & inflationes discutit, & hulcera sanat. Articularios morbos sedat, canisque morsus. Prodest dysentericis veteribus & cœliacis, & orthopnoicis, lienibus, hulceribus thoracis. Caligines oculorum succo cum melle inunguntur. Optimum eximium habetur. Melilotos quoque oculis medetur cum lacte, aut cum lini semine. Maxillarum quoque dolores lenit: & capitis cum rosaceo: item aurium è passo, quæque in manibus intumescunt, vel erumpunt. Stomachi dolores in vino decocta, vel cruda tritaque. Idem effectus & ad vuluas. Testes verò & sedem prociduam, quæq; ibi sint vitia recens ex aqua decocta, vel ex passo. Adiecto rosaceo illinitur ad carcinomata. Defert uescit in vino dulci. Peculiariter & contra meliceridas efficax.

De trifolio, & thymo, & hemerocalle, & de helenio, & abrotono. CAP. XXI.

TRifolium scio credi prœualere contra serpentium ictus & scorpionũ, ex vino aut posca, seminis granis viginti potis: vel foliis, & tota herba decocta: serpentesq; nunquã in trifolio aspici. Præterea à celebratis authoribus, contra omnia venena pro antidoto sufficere xxv. grana eius, quod mianthes ex eo appellauimus, tradi. Multa alia præterea in remediis eius adscribi. Sed me contra sententias

rentias eorum grauissimi viri authoritas mouet. Sophocles enim Poeta venenatum id dicit. Simus quoque medicus decocti, aut contriti succum infusum corpori, easdem vredines facere, quas si percussis à serpente imponatur. Ergo non aliter vtendum eo, quàm contra venena, censuerim. Fortassis enim & his venenis inter se contraria sit natura, sicut multis aliis. Item animaduerto, semen eius, cuius minima sint folia, vtile esse ad custodiendam mulierum cutis gratiam, in facie illitum. Thymum colligi oportet in flore, & in vmbra siccari. Duo autem sunt genera eius: candidum, radice lignosa, in collibus nascens, quod & præfertur: alterum nigrius, florisq; nigri. Vtraque oculorũ claritati multum conferre existimantur, & in cibo, & in medicamentis. Item diutinæ tussi ecligmata faciles excreationes facere cum aceto & sale. Sanguinem concrescere non pati è melle: Longas faucium distillationes extrà illita cum sinapi, extenuare: item stomachi & ventris vitia. Modicè his tamen vtendũ est, quoniã excalfaciunt, quamuis sistunt aluum: quæ si exhulcerata sit, denarij pondus in sextariũ aceti & mellis addi oportet. Item si lateralis dolor sit, aut inter scapulas, aut in thorace. Præcordiis medentur ex aceto cum melle: quæ potio datur & in alienatione mentis ac melãcholicis. Datur & comitialibus, quos correptos olfactus excitat thymi. Aiunt & dormire eos oportere in molli thymo. Prodest & orthopnoicis & anhelationi, mulierumque mensibus retardatis. Vel si emortui sint in vtero partus, decoctũ in aqua ad tertias. Et viris verò contra inflationes, cum melle & aceto. Et si venter turgeat, testésve aut vesicæ dolor exigat. E vino tumores & impetus tollit impositum. Item cum aceto callum & verrucas. Coxendicibus imponitur, & articularibus morbis, & luxatis tritum ac lanæ inspersum ex oleo. Dant & potionem articularibus morbis trium obolorũ pondere in tribus aceti & mellis. Et in fastidio, tritum cum sale. Hemerocalles pallidum è viridi, & molle folium habet, radice odorata atque bulbosa: quæ cum melle imposita ventri, aquam pellit, & sanguinem etiam inutilem. Folia epiphoris oculorum, mammarumque post partum doloribus illinuntur. † Helenium ab Helena, vt diximus, natum, fauere creditur formæ: cutem mulierum in facie reliquoque corpore nutrire incorruptam. Præterea putant vsu eius quandam gratiam iis veneremque conciliari. Attribuunt & hilaritatis effectum eidem potæ in vino, eumque quem habuerit nepenthes illud prædicatum ab Homero, quòd tristitia omnis aboleatur. Est autem succi prædulcis. Prodest & orthopnoicis radix eius in aqua iciunis pota. Est autem candida intus & dulcis. Bibitur & contra serpentium ictus ex vino. Mures quoque contrita dicitur necare. Abrotonum duorum traditur generum, campestre ac montanum: hoc fœminam, illud marem intelligi volumus. Amaritudo absinthij in vtroque. Siculum laudatissimum, dein Galaticum. Vsus est & foliis, sed maior semini ad excalfaciendum: ideo neruis vtile, tussi, orthopnoicis, conuulsis rũptis, lumbis, vrinæ angustiis. Datur bibendum manualibus fasciculis decoctis ad tertias partes. Ex his quaternis cyathis bibitur. Datur & semen tusum in aqua drachmæ pondere. Prodest & vuluæ. Cõcoquit panos cum farina hordeacea, & oculorum inflammationibus illinitur, cotoneo malo concocto. Serpentes fugat. Contra ictus earum bibitur cum vino, illinitúrque. Efficacissimum contra ea, quorum veneno tremores & frigus accidunt, vt scorpionum & phalangiorum: & contra venena alia pota prodest, & quoquo modo algentibus, & ad extrahenda ea quæ inhærent corporibus. Pellit & interaneorum mala. Ramo eius, si subiiciatur puluino, Venerem stimulari aiunt: efficacissimamque esse herbam contra omnia veneficia, quibus coitus inhibeatur.

† *Rectius vetusti codi. Helenium ab Helena, vt diximus; lacrymis natum. Quæ lectio etiã alio Plinij loco fulcitur ex libri huius ca. 10. vbi sic habet: Heleniũ è lacrymis Helenæ dicitur natũ: & ideo in Helena insula laudatissimũ.*

Ex leucanthemo & sampsucho medicinæ. CAP. XXII.

LEucanthemum suspiriosis medetur, duabus partibus aceti permistum. Sampsuchũ siue amaracum, in Cypro laudatissimum & odoratissimum, scorpionibus aduersatur, ex aceto ac sale illitum. Menstruis quoque multum confert impositum. Minor est eidem poto vis. Cohibet & oculorum epiphoras cum polenta. Succus decocti tormina discutit. Et vrinis & hydropicis vtile. Mouet & aridum sternutamenta. Fit ex eo oleum, quod sampsuchinum vocatur aut amaracinum, ad excalfaciendos emolliendosque neruos: & vuluas calfacit. Et folia suggillatis cum melle, & luxatis cum cera prosunt.

De anemona medicinæ. CAP. XXIII.

ANemonas coronarias tantùm diximus: nunc reddemus & medicas. Sunt qui phenion vocẽt. Duo eius genera, Syluestris prima, altera in cultis nascens, vtraq; fabulosis. Huiusque plures species. Aut enim phœniceum florem habet, quæ & copiosissima est, aut purpureum, aut lacteum. Harum trium folia apio similia sunt. Nec temere semipedem altitudine excedunt; cacumine asparagi. Flos nunquàm se aperit, nisi vento spirante: vnde & nomen accepit. Syluestri amplitudo maior, latioribus foliis, flore phœniceo. Hanc, errore ducti, argemonem putant multi: alij rursus papauer, quod rhœan appellauimus. Sed distinctio magna, quòd vtraq; hæc posteà floret. Nec aut succũ illarũ anemonæ reddunt, aut calyces habent, nec nisi asparagi cacumen. Prosunt anemonæ capitis doloribus & inflammationibus, vuluis mulierum, lacti quoq;. Et menstrua cient cum ptisana sumptæ, aut vellere appositæ. Radix commanducata pituitam trahit, dentes sanat, decocta oculorum epiphoras. Magi multum quidem iis tribuere, quam primũ aspiciatur eo anno tolli iubentes: diciq;; colligi eam tertianis & quartanis remedio. Posteà alligari florem panno roseo, & in vmbra asseruari, ita

ri,ita cùm opus sit adalligari. Quæ ex his phœniceum florem habet,radice contrita, cuicunque animalium imposita,hulcus facit septica vi. Et ideo expurgandis hulceribus adhibetur.

De œnanthe medicinæ. CAP. XXIIII.

OEnanthe herba nascitur in petris,folio pastinacæ,radice magna,numerosa. Caulis eius & folia cum melle ac vino nigro pota,facilitatem pariendi præstant,secundasque purgant. Tussim è melle tollunt:vrinam cient. Radix & vesicæ vitiis medetur.

De heliochryso medicinæ. CAP. XXV.

HEliochrysum,quod alij chrysanthemon vocant,ramulos habet candidos, folia subalbida,abrotono similia:ad Solis repercussum,aureæ lucis in orbem veluti corymbis dependentibus, qui nunquàm marcescunt,qua de causa Deos coronant illo, quod diligentissimè seruauit Ptolemæus Rex Aegypti. Nascitur in fruticetis. Ciet vrinas è vino pota,& menses. Duritias & inflammationes discutit. Ambustis cum melle imponitur. Contra serpentium ictus & lumborum vitia bibitur. Sanguinem concretum ventris aut vesicæ absumit cum mulso. Folia eius trium obolorũ pondere sistunt profluuia mulierum in vino albo. Vestes tuetur odore non ineleganti.

Ex hyacintho medicinæ,& lychnide. CAP. XXVI.

HYacinthus in Gallia eximiè prouenit. Hoc ibi pro cocco hysginum tingitur. Radix est bulbacea,mangonicis venalitiis pulchrè nota:quæ è vino dulci illita,pubertatem coercet,& nõ patitur erumpere. Torminibus & araneorum morsibus resistit. Vrinam impellit. Contra serpentes & scorpiones,morbumque regium,semen eius cum abrotono datur. Lychnis quoque flammea illa aduersus serpentes,scorpiones,crabrones,similiaque bibitur è vino,semine trito. Sylvestris eadem stomacho inutilis. Aluum soluit. Ad detrahendam bilem efficacissima duabus drachmis. Scorpionibus adeò contraria,vt omnino visa ea torpescant. Radicem eius Asiani boliten vocant: qua alligata oculo,albugines tolli dicuntur.

Ex vincaperuinca medicinæ,rusco,bati,& acino. CAP. XXVII.

ET vincaperuinca,siue chamædaphne,arida tusa hydropicis datur in aqua, cochleari mensura, celerrimeque reddunt aquam. Eadem decocta in cinere,sparsa vino, tumores siccat. Auribus succo medetur. Aluinis imposita multum prodesse dicitur. Rusci radix decocta, bibitur alternis diebus in calculorum valetudine,& tortuosiore vrina vel cruenta. Radicem pridie erui oportet, postero mane decoqui: ex ea sextarium vini cyathis duobus misceri. Sunt qui & crudam radicem tritam ex aqua bibant:& in totum ad virilia,cauliculis eius in vino & aceto tritis, nihil vtilius putant. Latis quoque alnum mollit. Illinitur podagricis tosta & contusa. Acinon & coronarum causa & ciborum Aegyptij serunt. Eademque erat,quæ ocimum, nisi hirsutior ramis ac foliis esset,& admodum odorata. Ciet menses & vrinas.

Ex colocasia medicinæ. CAP. XXVIII.

Colocasia Glaucias acria corporis leniri putauit,& stomachum iuuari.

Ex anthalio medicinæ. CAP. XXIX.

ANthalij,quod Aegyptij edunt, nullum alium reperi vsum. Est & herba anthyllion,quam alij anticellion vocant,duorum generum,foliis & ramis lenticulæ similis,palmi altitudine,sabulosis apricis nascens,subsalsa gustanti. Altera chamæpityj similis, breuior & hirsutior, purpurei floris,odore grauis,in saxosis nascens. Prior vuluis aptissima,& ex rosaceo ac lacte imposita & vulneribus. Bibitur in stranguria renumque doloribus,tribus drachmis. Altera bibitur in duritia vuluarũ, & in torminibus,& in comitiali morbo,cum melle & aceto,quatuor drachmis.

De parthenio medicinæ. CAP. XXX.

PArthenium,alij leucanthen,alij tamnacum vocant. Celsus apud nos, perdicium & muralium. Nascitur in hortorum sepibus,flore albo,odore mali,sapore amaro. Ad insidendum decoctæ in duritia vuluarum,& inflammationibus. Sicca cum melle, & aceto imposita, bilem detrahit atram. Ob hoc contra vertigines vtilis,& calculosis. Illinitur & sacro igni: item strumis,cum axungia inueterata. Magi contra tertianas sinistra manu euelli eam iubent,dicique cuius causa vellatur, nec respicere. Dein eius folium ægri linguæ subiicere,vt mox in cyatho aquæ deuoretur.

De strychno medicinæ. CAP. XXXI.

STrychno,quam quidam trychnon scripsere,vtinam nec coronarij in Aegypto vterentur,quos inuitat ederæ florum similitudo,in duobus eius generibus. Quorum alterum, cui acini coccinei,granosi folliculi,halicacabum vocant,alij callion. Nostri autem vesicariam, quoniam vesicæ & calculis prosit. Frutex est surculosus verius,quàm herba, folliculis magnis latisque, & turbinatis, grandi intus acino,qui maturescit Nouembri mense. Tertio folia sunt ocimi, minimè diligenter demonstranda,remedia non venena tractanti: quippe insaniam facit paruo quoque succo. Quanquã & Græci authores in iocum vertere. Drachmæ enim pondere lusum pudoris gigni dixerũt, species vanas imaginesq; conspicuas obuersari demonstrantes. Duplicatum hunc modum, legitimam insaniã facere. Quicquid verò adiiciatur ponderi, repræsentari mortẽ. Hoc est venenũ,quod innocentissimi authores simpliciter doryenion appellauere,ab eo,quod cuspides in præliis tingerentur illo passim

passim nascente. Qui parcius spectauerant, manicon cognominauere: qui nequiter occultabant,erythron,aut neurida:vt nonnulli,perisson:ne cauendi quidem causa curiosius dicendum. Quin & alterum genus,quod halicacabon vocant, soporiferum est, atque etiam opio velocius ad mortem: ab alijs morion, ab alijs moly appellatum. Laudatum verò à Diocle & Euenore, à Timaristo quidem etiam carmine, mira obliuione innocentiæ: quippe præsentaneum remedium ad dentium mobiles firmandos,si colluerentur:halicacabo vni exceptionem addidere, ne diutius id fierer. Dellirationem enim gigni eo. Nec demonstranda remedia,quorum medicina maioris mali periculum afferat. Commendatur & in cibis tertium genus, licet præferatur hortensis saporibus. Et nihil esse corporis malorum,cui non salutare sit strychnos,Xenocrates prædicat. Non tamen auxilia eorum tanti sunt,vt vel profutura de ijs commemorare fas putem,præsertim tanta copia innoxiorum medicaminum. Halicacabi radicem bibunt,qui sunt vaticinandi callentes, quòd furere ad confirmandas superstitiones aspici se volunt. Remedio est (id enim libentius retulerim) aqua copiosa mulsa calida potui data. Nec illud præteribo,aspidum naturæ halicacabum in tantum aduersam,vt radice eius propius admota soporetur illa sopore enecans vis earũ. Ergo trita ex oleo percussis auxiliatur.

De corchoro,& cnico. CAP. XXXII.

COrchorum Alexandrini cibi herba est, conuolutis foliis ad similitudinem mori; præcordiis (vt ferunt) vtilis,alopeciisq; & lentigini. Boum quoque scabiem celerrimè sanari ea inuenio, apud Nicandrum quidem,& serpentium morsus, antequam floreat, Nec de cnico siue atractylide verbosius dici par esset,Aegyptia herba,ni magnum contra venenata animalia præberet auxilium: item aduersus fungos. Constat à scorpione percussos,quandiu teneant eam herbam, non sentire crutiatum.

De persoluta. CAP. XXXIII.

ET persolutam Aegyptus in hortis serit, coronarum gratia. Duo genera eius, fœmina ac mas. Vtraque subdita Venerem inhiberi,virorum maximè,tradunt.

De mensuris & ponderibus. CAP. XXXIIII.

ET quoniam in mensuris quoq; ac ponderibus, crebrò Græcis nominibus vtendum est, interpretationem eorum semel in hoc loco ponemus. Drachma Attica (ferè enim Attica obseruatione medici vtuntur) denarij argentei habet pondus. Eadem sex obolos pondere efficit. Obolus x. chalcos. Cyathus pendet per se drachmas x. Cùm acetabuli mensura dicitur, significat heminæ quartam partem, id est, drachmas xv. Mna, quam nostri minam vocant, pendet drachmas Atticas centum.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER

VIGESIMVS SECVNDVS.

PROOEMIVM.

COMPLESSE poterant miraculum sui natura atq; tellus,reputantium vel prioris tantùm voluminis dotes,tótq; genera herbarum, vtilitatibus hominum, aut voluptatibus genita. Sed quanto plura restant? quantoque mirabiliora inuentu? Illa enim maiore in parte cibi aut odoris decorisue commendatio ad numerosa experimenta duxit. Reliquarum potentia approbat,nihil à rerum natura sine aliqua occultiore causa gigni.

De gentibus,herbis formæ gratia vtentibus. CAP. I.

EQuidem & formæ gratia ritusque perpetui, in corporibus suis aliquas exterarum gentium vti herbis quibusdam,aduerto animum. Illinũt certè aliis aliæ faciem in populis Barbarorum fœminæ,mareque etiam apud Dacos & Sarmatas corpora sua inscribunt. Simile plantagini glastum in Gallia vocatur:quo Britannorum coniuges nurusque toto corpore oblitæ, quibusdam in sacris & nudæ incedunt,Aethiopum colorem imitantes.

Quòd herbis vestes inficiantur. CAP. II.

IAm verò infici vestes scimus admirabili fuco. Atque vt sileamus,Galatiæ,Africæ,Lusitaniæ granis,coccum Imperatoriis dicatum paludamentis, transalpina Gallia herbis Tyrium atque conchylium tingit,omneisque alios colores. Nec quærit in profundis murices, seseque obiiciendo escam,dum præripit belluis marinis,intacta etiã ancoris scrutatur vada,vt inueniat per quod facilis matro-

matrona adultero placeat, corruptor insidietur nuptæ. Stans & in sicco carpit, quod frugi mundos exsculpat. His alioqui fulgentibus instrui poterat luxuria, certè innocentius. Nunc propositum ista consectari non est: nec committemus, vt subiiciendo vtiliora, luxuriam vtilitate circunscribamus, dicturi & aliàs herbis tingi lapides parietesque pingi. Nec tingendi tamen rationem omisissemus, si vnquam ea liberalium artium fuisset. Interim fortius augetur authoritas: quæ quanta debeatur etiam surdis, hoc est ignobilibus, herbis perhibebitur. Siquidem authores imperij Romani conditoresque immensum quiddam & hinc sumpsere, quoniam non aliunde sagmina in remediis publicis fuere, & in sacris legationibusq; verbenæ. Certè vtroque nomine idem significatur, hoc est, gramen ex arce cum sua terra euulsum: ac semper & legari cùm ad hostes clarigatumque mitterentur, id est, res raptas clarè repetitum, vnus vtique Verbenarius vocabatur.

Da corona graminea. CAP. III.

COrona quidem nulla fuit graminea nobilior, in maiestate populi terrarum principis, præmiisque gloriæ. Gemmatæ & aureæ, vallares, murales, rostratæ, ciuicæ, triumphales, post hanc fuere suntque cunctæ magno interuallo, magnaque differentia. Cæteras omnes singuli, & duces ipsi, Imperatoresque militibus, aut aliquando collegis dedere.

De ratione eius. CAP. IIII.

DEcreuit in triumphis Senatus, cura belli solutus, & populus otiosus: graminea nunquã nisi in desperatione suprema contigit, nulli nisi ab vniuerso exercitu seruato decreta. Cæteras Imperatores dedere, hanc solam miles Imperatori. Eadem vocatur obsidionalis, liberatis obsidione abominandoque exitio totis castris. Quòd si ciuicæ honos vno aliquo ac vel humillimo ciue seruato, præclarus sacerque habetur, quid tandem existimari debet vnius virtute seruatus vniuersus exercitus. Dabatur hæc viridi è gramine, decerpto inde vbi obsessos seruasset aliquis. Nanque summum apud antiquos signum victoriæ erat, herbam porrigere victos, hoc est, terra & altrice ipsa humo, & humatione etiam cedere: quem morem etiam nunc durare apud Germanos scio.

Qui soli corona ea donati. CAP. V.

DOnatus est ea L. Siccius Dentatus semel, cùm ciuicas quatuordecim meruisset, depugnasseque cxx. prælijs semper victor. Tanto rarius est seruatorem vnum à seruatis donari. Quidam Imperatores & sæpius donati sunt, veluti P. Decius Mus, Tribunus militum ab exercitu, alteram ab his, qui in præsidio obsessi fuerant, quanta esset eius honoris authoritas, confessus religione, siquidem donatus bouem album Marti immolauit, & centum fuluos, qui ei virtutis causa dati fuerant simul ab obsessis. Hic Decius posteà se Consul, Imperioso collega, pro victoria deuouit. Data, est & à Senatu populoq; Romano, qua claritate nihil equidem in rebus humanis sublimius duco, Fabio illi, qui rem omnem Romanam restituit non pugnando. Nec data, cùm Magistrum equitum & exercitum eius seruasset: tunc satius fuit nomine nouo coronari, appellatum patrem ab his quos seruauerunt: sed quo dictum est consensu honoratus est, Annibale ex Italia pulso Quæ corona adhuc sola ipsius imperij manibus imposita est, & quod peculiare ei est, sola à tota Italia data.

Qui solus centurio coronatus. CAP. VI.

PRæter hos contigit eiùs coronæ honos M. Calphurnio Flammæ, Tribuno militum in Sicilia: Centurioni verò vni ad hoc tempus Cn. Perreio Atinati, Cimbrico bello. Primum pilum is capessens sub Catulo, excusam ab hoc legionem suam horratus, Tribunum suum dubitantem per castra hostium erumpere interfecit, legionemque eduxit. Inuenio apud authores, eundem præter hunc honorem, adstantibus Mario & Catulo coss. prætextatum immolasse ad tibicinem foculo posito. Scripsit & Sylla dictator, ab exercitu se quoque donatum apud Nolam, legatum bello Marsico. Idque etiam in villa sua Tusculana, quæ fuit postea Ciceronis, pinxit. Quod si verum est, hoc execrabiliorem eum dixerim, quandoquidem eam capiti suo proscriptione ipse detraxit, tanto paucioribus ciuium seruatis, quam postea occisis. Addat etiamnum huic gloriæ superbum cognomen Felicem, ipse tamen obsessis in toto orbe proscriptis, hac corona Sertorio cessit. Aemilianum quoque Scipionem Varro author est donatum obsidionali in Africa, Manlio coss. tribus cohortibus seruatis, totidémque ad seruandas eas eductis: quod & statuæ eius in foro suo Diuus Augustus adscripsit. Ipsum Augustum cum M. Cicerone filio Consulem Idibus Septembribus Senatus obsidionali donauit. Adeò ciuica non satis videbatur. Nec prætereà quenquam hac inuenimus donatum. Nullæ ergo herbæ fuere certæ in hoc honore: sed quæcunque fuerant periculi sede, quamuis ignobiles ignotæq;, honorem nobilem faciebant: quod latêre apud nos minus quidem miror, cernens negligi ea quoque, quæ ad valetudinem conseruandam, cruciatusque corporis propulsandos, & mortem arcendam pertinent. Sed quis non mores iure castiget? Addidere viuendi pretio deliciæ, luxusque. Nunquam fuit cupido vitæ maior, nec minor cura. Aliorum hanc operæ credimus, ac nec mandato quidem nostro alios id agere, medicisque prouisum esse. Proh, bonis ipsi fruimur voluptatis, & (quod nihil equidem probrosius duco) viuimus aliena fiducia. Imò verò plerisque vltro

vltro etiam irrisui sumus ista commentantes, atque friuoli operis arguimur. Magna, quanquam mmensi laboris, solatia sperni cum rerum natura: quam certè non defuisse nobis docebimus, & inuisis quoque herbis inseruisse remedia: quippe cùm medicinas dederit etiam aculeatis. Hæc enim proximè restant ex his, quas priori libro nominauimus, in quibus ipsis prouidentiam naturæ satis admirari amplectíque non est. Dederat, quas diximus, molles, cibísque gratas. Pinxerat remedia in floribus, visúque ipso animos inuitauerat, etiam deliciis auxilia permiscens. Inde excogitauit aliquas aspectu hispidas, tactu truces, vt tantùm non vocem ipsius fingentis illas, rationémque reddẽtis exaudire videamur, ne se depascat auida quadrupes, ne procaces manus rapiant, ne neglecta vestigia obterant, ne insidens ales infringat: his muniendo aculeis, telísque armando, remediis vt tuta aclalua sint. Ita hoc quoque, quod in iis odimus, hominum causa excogitatum est.

Medicinæ ex reliquis coronamentis, & erynge. CAP. VII.

ET clara in primis aculeatarum erynge est, siue eryngion, contra serpentes & venenata omnia nascens. Aduersus ictus morsusque, radix eius bibitur drachmæ pondere in vino: aut si plerunque tales iniurias comitatur & febris, ex aqua. Illinitur plagis, peculiariter efficax contra cherſidros ac ranas. Omnibus verò contra toxica & aconita efficaciorem Heraclides medicus, in iure anseris decoctam arbitratur. Apollodorus aduersus toxica cum rana decoquit, cæteri in aqua. Ipsa dura, fruticosa, spinosis foliis, caule geniculato, cubitali & maiore aliquando, alia albicans, alia nigra, radice odorata, & satiua quidem est. Sed & sponte nascitur in asperis & saxosis: & in litoribus maris, durior, nigriórque, folio apii.

De herba quam centum capita vocant. CAP. VIII.

EX his candidam nostri centum capita vocant. Omnes eiusdem effectus, caule & radice in cibos Græcorum receptis vtroque modo, siue coquere libeat, siue cruda vesci. Portentosum est, quod de ea traditur. Radicem eius alterutrius sexus similitudinem referre, raram inuentu: sed si viris contigerit mas, amabiles fieri. Ob hoc & Phaonem Lesbium dilectum à Sappho. Multæ circa hocnõ Magorum solùm vanitates, sed etiam Pythagoricorum. Sed in medico vsu præter suprà dicta auxiliatur inflationibus, torminibus, cordis vitiis, stomacho, iocineri, præcordiis in aqua mulsa, lieniin posca. Item ex mulsa renibus, stranguriæ, opisthotonicis, spasmis, lumbis, hydropicis, comitialibus, mulierũ mensibus, siue subsidant, siue abundent, vulnarúmq; omnibus vitiis. Extrahit infixa cum axungia salsa, & cerato: item fracturas. Crapulam præsumpta arcet, aluum sistit. Aliqui è nostris sub solstitio colligi eam iussere. Ex aqua cælesti imponi omnibus cruciis vitiis. Oculorum quoque albugines sanare adalligatam tradiderunt.

De acano & glycyrrhiza. CAP. X.

SVnt qui & acanon eryngio adscribant, spinosam breuémque, ac latam herbam, spinísque latioribus. Hanc impositam, sanguinem mirè sistere. Alij eryngen falsò eandem putauerunt esse & & glycyrrhizam: quare subiungi eam protinus refert. Et ipsa sine dubio inter aculeatas est, foliis echinatis, pinguibus, tactúque gummosis. fruticosa, binum cubitorum altitudine, flore hyacinthi, fructu pilularum platani magnitudinis. Præstantissima in Cilicia, secunda Ponto, radice dulci, & hactantum in vsu. Capitur ea Vergiliarum occasu, longa ceu viti, coloris buxei. Meliórque nigra, quæque lẽta, quàm quæ fragilis. Vsus in subditis decocta ad tertias, cæterò ad mellis crassitudinem, aliquando & tusæ: quo genere & vulneribus imponitur, & faucium vitiis omnibus. Item voci vtilissimo succo, sic vt spissatus est, linguæ subdito. Item thoraci, iocineri. Hac diximus sitim famémque sedari. Ob id quidam adipson appellauere eam, & hydropicis dedere, ne sitirent. Ideo & commanducata stomatice est, & hulceribus oris insperſa sæpe, & pterygiis. Sanat & vesicæ scabiem, renum dolores, condylomata, hulcera genitalium. Dedere eam quidam potui in quartanis, drachmarum duarum pondere, & pipere, hemina aquæ. Commanducata sanguinem ex vulnere sistit. Sunt qui & calculos ea pelli tradiderunt.

De tribulo & generibus eius, & medicinis. CAP. X.

TRibuli vnũ genus in hortis nascitur, alterum in fluminibus tantúm. Succus ex his colligitur ad oculorũ medicinas. Est enim refrigerãtis naturæ, & ideo vtilis cõtra inflammationes collectionesq;. Hulcera per se erumpentia, & præcipuè in ore, cum melle sanat: item tonsillas. Potus calculos frangit. Thraces, qui ad Strymona habitant, foliis tribuli equos saginant: ipsi nucleo viuũt, panem facientes prædulcem, & qui contrahat ventrẽ. Radix castè puréque collecta, discutit strumas. Semẽ adalligatum, varicum dolores sedat: tritum verò in aquam sparsum, pulices necat.

De stœbe, & medicinis eius. CAP. XI.

STœbe, quam aliqui phleon vocant, decocta in vino, præcipuè auribus purulentis medetur: item oculis ictu cruentatis: hæmorrhagiæ quoque & dysenteriæ infusa.

De hippophye & hippope, & medicinis earum. CAP XII.

HIppophyes in fabulosis maritimísque nascitur spinis albis. Ederæ modo racemosa est, candidis, & ex parte rubentibus acinis. Radix succo madet, qui aut per se conditur, aut pastillis farinæ. Hæc bilem detrahit obolo ponderis, saluberrimè cum mulso. Est altera hippope, sine caule, sine flore,

flore,foliis tantùm minutis.Huius quoque succus hydropicis mirè prodest. Debent accommodatæ esse equorum naturæ, neque exalia causa nomen accepisse. Quippe quædam animalium remediis nascuntur,locupleti diuinitate ad gerenda præsidia:vt non sit mirari satis ingenium eius, dispo nentis auxilia in genera,in causas,in tempora, vt aliis prosit atque aliis horis , diesque nullus prope sine præsidiis reperiatur.

De vrtica,& medicinis eius. CAP. XIII.

VRtica quid esse inuentus potest? At illa præter oleum, quod in Aegypto ex ea fieri diximus, vel plurimis scadet remediis. Semen eius cicutæ contrarium esse Nicander affirmat : item fungis & argento viuo. Apollodorus & salamandris cum iure decoctæ testudinis, Item aduersari hyoscyamo,& serpentibus,& scorpionibus. Quin illa ipsa amaritudo mordax, vuas in ore,procidentésque vuluas,& infantium sedes,tactu resilire cogit:lethargicos expergisci tactis cruribus, magísque fronte.Eadem canis morsibus addito sale medetur. Sanguinem trita naribus indita sistit,& magis radice. Carcinomata & sordida hulcera,sale admisto:item luxata sanat, & panos , parotidas, carnésque ab ossibus recedentes. Semen potum cum sapa,vuluas strangulantes aperit, & profluuia narium sistit impositum. Vomitiones in aqua mulsa sumptum à cœna faciles præstat,duobus obolis:vno autem in vino poto lassitudines recreat. Vuluæ vitiis tostum,acetabuli mensura : potum in sapa resistit stomachi inflationibus. Orthopnoicis prodest cum melle : & thoracem purgat eodem ecligmate. Et lateri medetur cum semine lini. Addunt hyssopum & piperis aliquid. Illiniturlieni. Difficilem ventrem tostum cibo emollit. Hippocrates vuluam purgari poto eo pronuntiat. Dolore leuari tosto acetabuli mensura dulci poto,& impositocum succo maluæ.Intestinorum animalia pelli cum hydromelite & sale.Defluuia capitis, semine illito cohonestari. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo vetere,aut folia cum vrsino adipe trita imponunt. Ad eadem radix tusa cum aceto non minus vtilis:item lieni. Et cocta in vino discutit panos,cum axungia vetere salsa. Eadem psilothrum est sicca,Condidit laudes eius Phanias physicus, vtilissimam cibis coctam conditámue professus arteriæ, tussi, ventris distillationi, stomacho, panis, parotidibus, pernionibus cum oleo sudorem,coctam cum conchyliis ciere aluum, cum ptisana pectus purgare, mulierumq; menses:cum sale hulcera quæ serpant cohibere. Succus quoque in vsu est.Expressus illitusque fronti,sanguinem narium sistit:potus vrinam ciet,calculos rumpit:vuam gargarizatus reprimit.Semen colligi messibus oportet. Alexandrinum maximè laudatur. Ad omnia hæc & mitiores quidem teneræque efficaces,sed præcipuè sylvestris illa , & amplius lepras è facie tollit , in vino pota. Si quadrupes fœtum non admittat,vrtica naturam fricandam monstrant.

De lamio,& medicinis eius. CAP. XIIII.

EA quoque num,quam lamium inter genera earum appellauimus, mitissima, & foliis non mordentibus,medetur cum mica salis contusis incussisque, inustis & strumis, tumoribus, podagris,vulneribus.Album habet in medio folio,quod ignibus sacris medetur. Quidam è nostris tempore discreuere genera. Autumnalis vrticæ radice alligata in tertianis, ita vt ægri nuncupentur, cùm eruitur ea radix,& dicatur quæ,& cui,& quorum filio eximatur, liberari morbo tradiderunt. Hoc idem contra quartanas pollere. Iidem vrticæ radice addito sale, infixa corpori extrahi. Foliis cum axungia strumas discuti:vel si suppurauerint,erodi complerique.

De scorpione,generibusq;,ac medicinis eius. CAP. XV.

EX argumento nomen accepit scorpius herba.Semen enim habet ad similitudinem caudæ scorpionis,folia pauca, Valet & aduersus animal nominis sui. Est & alia eiusdem nominis effectusque sine foliis,asparagi caule, in cacumine aculeum habens,& inde nomen.

De leucacantha,& medicinis eius. CAP. XVI.

LEucacantham alij phyllon,alij ischiada, alij polygonaton appellant, radice cyperi, quæ commanducata dentium dolorem sedat.Item laterum & lumborum,vt Hicesius tradit,semine poto drachmis octo,aut succo.Eademque ruptis conuulsis medetur.

De helxine,perdicio,parthenio,sideritis,& medicinis eius. CAP. XVII.

HElxinen aliqui perdicium vocant,quoniam perdices ea præcipuè vescantur.Alij sideritin,non nulli parthenium.Folia habet mistæ similitudinis plantagini & marrubio, cauliculos densos, leuiter rubentes, semina in capitibus lappaceis adhærentia vestibus : vnde & helxinem dictam volunt. Sed nos qualis vera esset helxine,diximus priori libro.Hæc autem inficit lanas, sanat ignes sacros & tumores , collectionesque omnes , & adusta. Panos succus eius cum psimmythio, ignes sacros,tumores,collectionesque, & gutura incipientia turgescere. Item veterem tussim cyatho hausto,& omnia in humido,sicut tonsillas & varices cum rosaceo.Imponitur & podagris cum caprino seuo ceráque Cypria.Perdicium siue Parthenium (nam sideritis alia est) à nostris herba vrceolaris vocatur,ab alijs astericum , folio similis ocimo, nigrior tantum , nascens in tegulis , parietinisque, Medetur cum mica salis trita iisdem omnibus,quibus lamium, & eodem modo: item vomicæ calfacto succo pota.Et contra hulcera,rupta,lapsusque & præcipitia, aut vehiculorum euersiones singularis.

gularis.Vernula charus Pericli Athenienſiũ principi,cùm is in arce templum ædificaret,repsisseteq; super altitudinem fastigij,& inde cecidisset,hac herba dicitur sanatus , monstrata Pericli somnio à Minerua. Quare Parthenium vocari cœpta est,assignaturque ei Deæ. Hic est vernula , cuius effigies ex ære fusa est,& nobilis ille Splanchnoptes.

De chamaleone,generibusq;,& medicinis eius. CAP. XVIII.

CHamæleonem aliqui ixiam vocãt. Duo genera eius. Candidior asperiora folia habet: serpit in terra echini modo spinas erigens,radice dulci,odore grauissimo. Quibusdã in locis viscum gignit album sub alis foliorum,maximè circa Canis ortum,quomodo thura nasci dicuntur: vnde & ixia appellatur.Hoc,vt mastiche,vtuntur mulieres. Quare & chamæleon vocetur,varietate foliorũ euenit.Mutat enim cum terra colores,hic niger,illic viridis,aliubi cyaneus,aliubi croceus,atq; aliis coloribus.Ex his candidus hydropicos sanat succo radicis decoctæ.Bibitur drachma in passo. Pellit & interaneorum animalia acetabuli mensura succi eiusdem in vino austero cum origani scopis. Facit ad difficultatem vrinæ.Hic succus occidit canes suesque in polenta. Addita aqua & oleo contrahit in se mures ac necat,nisi protinus aquam sorbeant. Radicem eius aliqui concisam serui iubent funiculis pendentem,decoquuntque in cibo contra fluxiones, quas Græci rheumatismos vocant. Ex nigris aliqui marem dixere, cui flos purpureus esset, & fœminam cui violaceus. Vno nascuntur caule cubitali,crassitudine digitali.Radicibus earum lichenes curantur,cum sulphure & bitumine vnà coctis:commanducatis verò dentes mobiles,aut in aceto decoctis. Succo scabiem etiam quadrupedum sanant.Et ricinos canum necant:iuuencas quoque anginæ modo. Quare à quibusdam vlophonon vocatur,& cynozolon,propter grauitatem odoris. Ferũt & hæc viscum hulceribus vtilissimum.Omnium autem generum eorum radices scorpionibus aduersantur.

De coronopo,& medicinis eius. CAP. XIX.

COronopus oblonga herba est cum fissuris.Seritur interim , quoniam radix cœliacis præclarè facit in cinere tosta.

De anchusa,& pseudanchusa,& medicinis earum. CAP. XX.

ET anchusæ radix in vsu est,digitali crassitudine.Finditur papyri modo: manusq; inficit sanguineo colore:præparat lanas pretiosis coloribus.Sanat hulcera in cerato, præcipuè senum , item adusta.Liquari non potest in aqua:oleo dissoluitur:idque synceræ experimentum est. Datur & ad renum dolores drachma eius potui in vino:aut si febris sit,in decocto balani.Item iocinerum vitiis, & lienis,& bile suffusis.Lepris & lentigini illinitur ex aceto.Folia trita cum melle & farina, luxatis imponuntur:& pota drachmis duabus in mulso aluum sistunt. Pulices necare radix in aqua decocta traditur.Est & alia similis,pseudanchusa ob id appellata,à quibusdam verò enchusa,aut doris,& multis aliis nominibus,lanuginosior & minus pinguis,tenuioribus foliis & languidioribus. Radix oleum nõ fundit,sed rubentem succum:& hoc ab anchusa discernitur.Contra serpentes efficacissima potu foliorũ,vel seminis.Folia ictibus imponũtur. Virus serpentiũ fugat. Bibitur & propter spinam.Foliũ eius sinistra decerpi iubẽt Magi,& cuius causa sumatur dici,tertianisq; febribus alligari.

De onochile,anthemi,loto,& lotometra,heliotropio,tricocco,& adianto siue callitricho. CAP. XXI.

EST & alia herba proprio nomine onochiles,quam aliqui anchusam vocant, alij † arcebion, alij †onochelim,aliqui rhexiam,multi enchusam, paruo frutice, flore purpureo,asperis foliis & tamis,radice messibus sanguinea,cæterò nigra,in sabulosis nascens,efficax contra serpentes, maximéque viperas,& radice & foliis,æquè cibo ac potu. Vires habet messibus. Folia trita odorem cucumeris reddunt. Datur in cyathis tribus vulua procidente. Pellit & tineas cum hyssopo. Et in dolore renum aut iocineris ex aqua mulsa,si febris sit:sin aliter,ex vino bibitur. Lentigini ac lepris radix illinitur.Habentes eam,à serpentibus feriri negãtur.Est & alia huic similis flore rubro,minor, & ipsa adeosdem vsus.Traduntq;cõmanducata ea,si inspuatur,mori serpentem.Anthemis magnis laudibus celebratur ab Asclepiade.Aliqui leucanthemida vocant,alij leucanthemum, alij eranthemon, quoniã vere floreat:alij chamæmelon,quoniã odorem mali habeat. Nõnulli melanthemon vocãt. Genera eius tria flore tantùm distant,palmũ nõ excedentia,paruisq; floribus,vt rutæ, candidis , aut melinis,aut purpureis.In macro solo,aut iuxta semitas colligitur vere , & in coronamenta reponitur.Eodem tẽpore & medici folia tusa in pastillos digerunt:item florem & radicem. Dantur omnia mista drachmæ vnius pondere,contra serpentiũ omnium ictus. Pellit mortuos partus: item menstrua in potu,& vrinam,calculosq;.Inflationes,iocinerum vitia, bilem suffusam , ægilopia cõmanducata,hulcerum eruptiones manantes sanat.Ex omnibus his generibus ad calculos efficacissima est.Hanc propriè quidam eranthemon vocant. Loton qui arborẽ putant tantùm esse, vel Homero authore coargui possunt.Is enim inter herbas subnascentes Deorum voluptati,loton primam nominauit.Folia eius cum melle,oculorũ cicatrices,argema,nubeculas discutiunt. Est & lotometra, quæ fit ex loto sata,ex cuius semine simili milio,fiunt panes in Aegypto à pastoribus,maximè aqua vel lacte subacto. Negatur quicquam illo pane salubrius esse,aut leuius, dum caleat: refrigeratus difficilius cõcoquitur,fitque ponderosus. Constat,eos qui illo viuant,nec dysenteria nec tenesmo, neq; aliis morbis ventris infestari.Itaq; inter remedia eorũ habetur. Heliotropij miraculum sæpius

tarchibellion,
†onoclean.

diximus,cum Sole se circumagentis, etiam nubilo die;tantus sideris amor est. Noctu velut desiderio contrahi cæruleum florem. Genera eius duo:tricoccum,& helioscopium.Hoc altius(quanquã vtrunque semipedalem altitudinem non excedat)ab ima radice ramosum.Semen in folliculo mellibus colligitur.Nascitur non nisi in pingui solo,cultóque maximè:tricoccum vbique. Si decoquatur,inuenio cibis placere:& in lacte iucundius aluum molliri:& si decocti succus bibatur, efficacissimè exinaniri.Maioris succus excipitur æstate, hora sexta:miscetur cum vino, sic firmior. Capitis dolores sedat,rosaceo admisto.Verrucas cum sale tollit succus è folio:vnde nostri verrucariam herbam appellauere,aliis cognominari effectibus digniorem.Nanque & serpentibus, & scorpionibus resistit,ex vino aut aqua mulsa, vt Apollophanes & Apollodorus tradunt. Folia infantium destillationibus,quod siriasin vocant,illita medentur. Item contractionibus, etiam si id comitialiter accidat.Decocto quoque foueri eos, saluberrimum est.Potum id pellit † tineas, & renum harenas. Si cuminum adiiciatur,calculos frangit. Decoqui cum radice oportet,quæ cum foliis & hircino seuo podagris illinitur.Alterum genus,quod tricoccum appellauimus,& alio nomine scorpiuron vocatur, foliis non solùm minoribus, sed etiam in terram vergentibus. Semen ei est effigie scorpionis caudæ:quare ei nomen. Vis ad omnia venenata & phalangia, & contra scorpiones præcipuè illita. Non feriuntur habentes.Et si terram surculo heliotropij circunscribat aliquis,negant scorpionem egredi.Imposita verò herba,aut vda omnino respersum,protinus mori. Seminis grana quatuor pota,quartanis prodesse dicuntur,tria verò tertianis: vel si herba ipsa ter circunlata subiiciatur capiti. Semen & Venerem stimulat.Cum melle panos discutit.Et verrucas hoc vtique heliotropium radicitus extrahit,& excrescentia in sedibus.Spinæ quoq;aclumborum sanguinem corruptum trahit, illitũ semen & potũ in iure gallinacei decoctum, aut cum beta & lente.Cortex verò liuentib⁹ colorem reddit.Magi heliotropiũ quartanis quater,in tertianis ter alligari iubent ab ipso ægro,precatiq; eum,soluturum se nodos liberatum,& ita facere non exempta herba.Aliud adianto miraculum:æstate viret,bruma non marcescit:aquas respuit, perfusum mersúmue sicco simile est:tanta dissociatio deprehenditur: vnde & nomẽ à Græcis,alioquin frutici topiario. Quidam callitrichon vocant, alij polytrichon, vtrunque ab effectu. Tingit enim capillum: & ad hoc decoquitur in vino cum semine apij,adiecto oleo copiosè, vt crispum densúmque faciat; defluere autem prohibet. Duo eius genera,cãdidius,& nigrum breuiúsque.Id quod maius est, polytrichon:aliud, trichomanes vocãt. Vtriq; ramuli nigro colore nitent foliis filicis; ex quibus inferiora aspera ac fusca sunt: omnia autem contrariis pediculis densa inter se ex aduerso:radix nulla.Vmbrosas petras,parietúmque asperagines,ac fontium maximè specus sequitur,& saxa manantia, quod miremur, cùm aquas non sentiat.Calculos è corpore mirè pellit,frangítque, vtique nigrum. Qua de causa potius, quàm quòd in saxis nascereturà nostris saxifragũ appellatum crediderim. Bibitur è vino, quantum terni decerpsere digiti. Vrinam cient. Serpentium & araneorum venenis resistunt. In vino decocti aluum sistunt.Capitis dolores corona ex his sedat.Contra scolopendræ morsus illinuntur, crebrò auferendi ne pereant:hoc & in alopeciis. Strumas discutiunt, furfurésque in facie, & capitis manantia hulcera.Decoctum ex his prodest suspiriosis, & iocineri, & lieni, & felle suffusis, & hydropicis. Stranguriæ illinuntur, & renibus cum absinthio. Secundas cient & menstrua. Sanguinem sistunt exacto,aut rubi succo poti. Infantes quoque exhulcerati perunguntur ex iis cum rosaceo & vino prius. Folium in vrina pueri impubis,tritum quidem cum aphronitro,& illitum ventri mulierum,nerugosus fiat, præstare dicitur. Perdices & gallinaceos pugnaciores fieri putant, in cibum eorum additis:pecorique esse vtilissimos.

De picride,thesio,asphodelo,alimo,acantho,bupresti,elephoboscо,scandice,iasione,& de caucalide,sio, sillybo,scolymo siue limonio,soncho,chondrillo siue chondrille,& boletis. CAP. XXII.

Picris ab insigni amaritudine cognominatur, vt diximus:rotundo folio. Tollit eximiè verrucas. Thesium quoque non dissimili amaritudine est:sed purgat aluum,in quem vsum teritur exaqua.Asphodelum de clarissimis herbarum,quam heroion aliqui appellauerunt,Hesiodus & in syluis nasci dixit:Dionysius, marem ac fœminam esse Defectis corporibus & phthisicis cõstat bulbos eius cum ptisana decoctos aptissimè dari:panémque ex his cum farina subactis, saluberrimum esse. Nicander & contra serpentes ac scorpiones, vel caulem, quem anthericon vocauimus, vel semen, vel bulbos dedit in vino tribus drachmis: substrauítque somno contra hos metus. Datur & contra venenata marina,& contra scolopendras terrestres. Cochleæ mirè in Campania caulem eum persequuntur, & fugendo arefaciunt. Folia quoque illinuntur venenatorum vulneribus ex vino. Bulbi neruis articulísque cum polenta tusi illinuntur. Prodest & concisis ex aceto lichenas fricare:item hulceribus putrescentibus exaqua imponere: mammarum quoque & testium inflammationibus. Decocti infæce vini,oculorum epiphoris suppositolinteolo medentur. Ferè in quocunque morbo decoctis magis medici vtuntur. Item ad tibiarum tetra hulcera, rimásque corporum quacunq;in parte farina arefactorum. Autumno autem colliguntur,cum plurimum valent. Succus quoq;extrusis expressus aut decoctis, vtilis fit corporis dolori,cum melle:idem odorẽ corporis iucundũ affectãtibus,

tibus,cum iri arida & salis exiguo.Folia etiam suprà dictis medentur, & strumis, panis, hulceribus in facie,decocta in vino.Cinis è radice alopecias emendat,& rimas pedũ. Decoctæ radicis in oleo succus,perniones & ambusta.Et ad grauitatem aurium infunditurà contraria aure in dolore dentium.Prodest & vrinæ pota modicè radix,& menstruis & lateris doloribus: item ruptis conuulsis, tussibus,drachmæ pondere in vino pota.Eadem & vomitiones adiuuat commanducata. Semine sumpto turbatur venter.Chrysermus & parotidas in vino decocta radice curauit: item strumas admista cachry ex vino.Quidam aiunt,si imposita radice pars eius in fumo suspendatur, & quarta die soluatur,vnà cum radice arescere strumã.Sophocles ad podagras vtroq; modo, cocta crudaq; vsus est.Ad perniones decoctam ex oleo dedit,& suffusis felle in vino,& hydropicis. Venerem quoque concitari cum vino & melle perunctis,aut bibentibus,tradiderunt.Xenocrates & lichenas & psoras,radice in aceto decocta,tolli dicit.Item si cocta sit cum hyoscyamo & pice liquida,alarum quoque & feminum vitia,& capillum crispiorem fieri,raso prius capite,si radice ea fricetur. Simus lapides renum in vino decocta atq; pota eximit.Hippocrates semen eius ad impetus lienis dari censet.Iumentorum quoque hulcera ac scabiem,radix illita,aut decoctæ succus ad pilum reducit. Mures etiam eadem fugantur,cauerna præclusa moriuntur.Asphodelon ab Hesiodo quidam alimon appellari existimauere,quod falsum arbitror.Est enim suo nomine alimon,non parui & ipsum erroris inter authores.Alij enim fruticẽ esse dicunt densum,candidum,sine spina,foliis oleæ,sed mollioribus.Coquitur autem hoc ciborum gratia. Radix tormina discutit, drachmæ pondere in aqua mulsa pota:item conuulsa & rupta. Alij olus maritimum esse dixere salsum,& inde nomen, foliis in rotunditate longis,laudatum in cibis.Duorum præterea generum,syluestre,& mitius:vtrunq; prodesse dysentericis etiam exhulceratis cum pane,stomacho verò ex aceto. Hulceribus vetustis illini crudum,& vulnerum recentium impetus lenire,& luxatorum pedum ac vesicæ dolores. Syluestri tenuiora folia,sed in eisdem remediis effectus maiores,& in sananda hominum ac pecorum scabie. Præterea nitorem corpori fieri dentibusq; candorem,si fricentur radice ea. Semine linguæ subdito sitim non sentiri.Hoc quoque mandi,& vtraque etiam condiri. Crateuas tertium quoque genus tradidit,longioribus foliis & hirsutioribus,odore eupressi:nasci sub edera maximè, prodesse opisthotonicis,contractionibus neruorum,tribus obolis in sextariũ aquæ.Acanthos est topiaria & vrbana herba,elato longoq; folio,crepidines marginum, adsurgentiumq; puluinorũ toros vestiens. Duo genera eius sunt,aculeatum & crispum, quod breuius: alterum læue, quod aliqui pæderota vocant,alij melamphyllum. Huius radices vstis luxatisque mirè prosunt:item ruptis conuulsis & phthisin metuentibus incoctæ cibo,maximè ptisana. Podagris quoque illinuntur tritæ & calefactæ calidis.Bupleuron in sponte nascentium olerum numero Græci habent,caule cubitali, foliis multis longisq;,capite anethi,laudatum in cibis ab Hippocrate, in medicina à Glaucone & Nicandro. Semen contra serpentes valet.Folia ad secundas fœminarũ,vel succum ex vino illinunt: & strumis folia cum sale & vino.Radix contra serpentes datur in vino,& vrinæ ciendæ. Buprestim magna inconstantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere:iidemque remedia tanquam contra venenũ prodiderunt.Et ipsum nomen indicio est boum,certè venenum esse,quos dissilire degustata fatentur.Quapropter nec de hac plura dicemus.Est verò causa,quare venena monstremus inter gramineas coronas,nisi libidinis causa expetenda alicui videtur,quam non aliter magis accendi putant, quàm potu.Elaphoboscon ferulaceum est,geniculatum,digiti crassitudine, semine corymbis dependentibus simile effigie,sed non amaris,foliis olusatri:& hoc laudatum in cibis.Quippe etiã conditum prorogatur ad vrinam ciendam,lateris dolores sedandos, rupta conuulsa sananda, inflationes discutiendas,coli quoq; tormenta.Contra serpentium omniumq; aculeatorum ictus. Quippe fama est,hoc pabulo ceruos resistere serpentibus.Fistulas quoq; radix nitro addito illita sanat. Siccanda autem in eos vsus prius est,ne succo suo madeat, qui contra serpentium ictus non facit eam deteriorem.Scandix quoq;in olere syluestri à Græcis ponitur,vt Opion & Erasistratus tradũt. Item decocta aluum sistit.Semine singultus confestim ex aceto sedat.Illinitur ambustis;vrinas ciet. Decoctæ succus prodest stomacho,ioniceri,renibus,vesicæ.Hæc est,quã Aristophanes Euripidi poetæ obiicit ioculariter,matrem eius ne olus quidem legitimum venditasse,sed scandicem. Eadem erat anthriscus, si tenuiora folia & odoratiora haberet. Peculiaris laus eius, quòd fatigato Venere corpori succurrit,marcentesque senio iam coitus excitat. Sistit profluuia alba fœminarum. Et iasione olus syluestre habetur,in terra repens,cum lacte multo:florem fert candidum: concilium vocant. Ethuius eadem commendatio ad stimulandos coitus. Cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus lactis vbertatem præstat. Salutaris est phthisin sentientibus.Infantium capiti illita nutrit capillum, tenacioremq; eius cutem efficit.Estur & caucalis,fœniculo similis,breui caule,flore candido,cordi vtilis.Succus quoque eius bibitur,stomacho perquàm commodatus & vrinæ, calculisque & harenis pellendis,& vesicæ pruritibus.Extenuat & lienis,iocineris,renumque pituitas. Semen menses fœminarum adiuuat,bilemque à partu siccat.Datur & contra profluuia genituræ viris.Chrysippus & conceptionibus eam putat conferre multũ:bibitur in vino ieiunis.Illinitur & contra venena marinorum,sicut Petricus in carmine suo significat.His adnumerant sion,latius apio,in aqua nascens,

pinguius,nigriusq;,copiosum semine,sapore nasturtij.Prodest vrinis,renibus, lienibus, mulierũ mensibus,siue ipsum in cibo sumptũ,siue ius decocti,siue semen è vino drachmis duabus. Calculos rumpit,aquisq; quæ gignunt eos,resistit.Dysentericis prodest infusum. Item lentiginiillitũ,& mulierum vitiis in facie noctu illitum,momentoq; cutem emendat,& ramices lenit, & scabiem quorum.Silybum,chamæleonti albo similem,æquè spinosam,ne in Cilicia quidem, aut Syria, aut Phœnice,vbi nascitur,coquere tanti est:ita operosa eius culina traditur. In medicina nullum vsum habet.Scolymon quoq; in cibos recipit Oriens,& alio nomine limonion appellat. Frutex est nunquam cubitali altior,cristisque foliorum ac radice nigra,sed dulci : Eratostheni quoque laudata in pauperis cœna.Vrinam ciere præcipuè traditur:sanare lichenas & lepras exaceto: Venerem stimulare in vino,Hesiodo & Alcæo testibus:qui florente ea cicadas acerrimi cantus esse,& mulieres libidinis auidissimas,virosq; in coitum pigerrimos scripsere, velut prouidentia naturæ hoc adiumento tunc valentissimo.Item graueolentiam alarum emendat radicis emedullatæ vncia,in vini Falerni heminis tribus decocta ad tertias,& à balineo ieiuno,itemque post cibum cyathis singulis pota. Mirum est,quod Xenocrates promittit experimento,vitium id ex alis per vrinam effluere. Estur & sonchos,vt quem Theseo apud Callimachum apponat Hecale, vterque albus & niger, lactucæsimiles ambo,nisi spinosi essent,caule cubitali,angulosо,intus cauo,sed qui fractus copioso lacte manet. Albus,qui è lacte nitor,vtilis orthopnoicis lactucarum modo.Erasistratus calculos per vrinam pelli eo monstrat,& oris graueolentiam commanducato corrigi. Succus trium cyathorum mensura,in vino albo & oleo calefactus,adiuuat partus,ita vt à partu ambulent grauidæ. Datur & in sorbitione. Ipse caulis decoctus facit lactis abundantiam nutricibus,coloremque meliorem infantiũ. vtilissimus his,quæ lac sibi coire sentiant. Instillatur auribus succus,calidusque in stranguria bibitur cyathi mensura,& in stomachi rosionibus cum semine cucumeris nucleisque pineis. Illinitur & sedis collectionibus. Bibitur contra serpentes scorpionesque,radix verò illinitur. Eadem decocto in oleo Punici mali calyce,aurium morbis præsidium est.Hæc omnia ex albo. Cleemporus nigro prohibet vesci,vt morbos faciente,de albo consentiens. Agathocles etiam contra sanguinem tauri demonstrat succum eius. Refrigeratoriam tamen vim esse conuenit nigro,& hac causa imponendum cum polenta. Zenon radice albi stranguriam docet sanari. Chondrillon siue chondrille, folia habet intubi circunrosis similia,caulem minus pedalem,succo madentem amaro,radice fabæ simili,aliquando numerosa. Habet proximam terræ mastichen tuberculo fabæ, quæ appositaforminarum menses trahere dicitur.Tusa cum radicibus tota,diuiditur in pastillos, contra serpentes argumento probabili. Siquidem mures agrestes læsi ab his,hanc esse dicuntur.Succus ex vino coctæ,aluum sistit. Eadem palpebrarum pilos inordinatissimos,pro gummi efficacissimè regit. Dorotheus stomacho & concoctionibus vtilem carminibus suis pronuntiauit.Aliqui fœminis & oculis,generationique virorum contrariam putauere. Inter ea quæ temere manduntur, boletos meritò posuerim,optimi quidem hos cibi,sed immenso exemplo in crimen adductos , veneno Tiberio Claudio principi per hanc occasionem à coniuge Agrippina dato:quo facto illa terris venenum alterum, sibique ante omnes, Neronem suum dedit.Quorundam ex his facilè noscuntur venena,diluto rubore,rancido aspectu,liuido intus colore,rimosa stria,pallido per ambitum labro.Non sunt hæc in quibusdam:siccique & nitri similes veluti guttas in vertice albas ex tunica sua gerunt. Voluam enim terra ob hoc prius gignit,ipsum postea in volua,ceu in ouo est luteum. Nec tunicæ minor gratia in cibo infantis boleti. Rumpitur hæc primò nascente:mox in pediculo corpus absumitur,raroque vnquam geminis ex vno pede.Origo prima causaq; è limo,& acescente succo madentis terræ,aut radicis ferè glandiferæ:initioque spuma lentior,dein corpus membranæ simile, mox partus.Vt diximus,illa pernicialia,prorsus improbanda. Si enim caligaris clauus ferriue aliqua rubigo,aut panni marcor affluerit nascenti,omnem illico succum alienum saporemque in venenũ concoquit: deprehendisse nisi agrestes possunt atque qui colligunt.Ducunt ipsi alia vitia,nunc quidem si serpentis cauerna iuxtà fuerit,si patescentes primò adhalauerit, capaci venenorum cognatione ad virus accipiendum.Itaque cauere conueniet,prius quàm se condant serpentes. Signa erunt tot herbæ,tot arbores fruticesque,ab emersu earum ad latebrã vsque vernantes: & vel fraxini tantùm folia,nec postea nascentia,nec antè decidentia. Et boletis quidem ortus occasusque omnis intra dies septem est.

De fungis,& silphio,& de lasere. CAP. XXIII.

FVngorum lentior natura,& numerosa genera,sed origo non nisi ex pituita arborum. Tutissimi qui rubent callo,minus diluto rubore,quàm boleti.Mox candidi,velut apice Flaminis insignibus pediculis.Tertium genus suilli,venenis accommodatissimũ.Familias nuper interemere,& tota conuiuia,Anneum Serenum præfectum Neronis vigilũ,& tribunos,& centuriones. Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Quidã discreuere arborũ generibus,fico,ferula,& gummi ferentibus:nos item fago,aut robore,aut cupresso,vt diximus.Sed ista quis spondet in venalibus? Omnium colos liuidus. His aberit veneni argumentum, quò similior fuerit arborum fici. Aduersus hæc diximus remedia.dicemusque: interim sunt aliqua & in his, Glaucias stomacho vtiles putat boletos.

Siccantur

Siccantur pendentes suilli, iunco tranfixi, quales è Bithynia veniunt. Hi fluxionibus alui, quas rheumatismos vocant,medentur, excrescentibúsque in sede carnibus: minuunt enim eas, & temporeabsumunt.Item lentigines,& mulierum vitia in facie.Lauantur etiam vt plumbum,in oculorum medicamenta. Sordidis hulceribus & capitis eruptionibus , canum morsibus ex aqua illinuntur.Libet & coquendi dare aliquas communes in omni eo genere obseruationes, quando ipsæ suis manibus deliciæ præparant hunc cibum solum,& cogitatione antè pascuntur, succineis nouaculis aut argenteo apparatu comitante. Noxij erunt fungi, qui in coquendo duriores fient:innocentiores qui nitro addito coquentur, si vtique percoquantur. Tutiores fient cum carne cocti, aut cum pediculo pyri.Prosunt & pyra confestim sumpta. Debellat eos & aceti natura, contraria iis. Imbribus proueniunt omnia hæc. Imbre & silphion. Venit primò è Cyrenis,vt dictum est.Ex Syria nũc maximè importatur,deterius Parthico,sed Medico melius,extincto omni Cyrenaico, vt diximus. Vsus silphij in medicina. Nam folia ad expurgandas vuluas pellendósque emortuos partus decoquuntur in vino albo odorato, vt bibatur mensura acetabuli à balineis. Radix prodest arteriis exasperatis;& collectionibus sanguinis illinitur. Sed in cibis concoquitur ægrè. Inflationes facit & ructus.Vrinæ quoque noxia.Suggillatis cum vino & oleo amicissima, & cum cera strumis. Verrucæ sedis crebriore eius suffitu cadunt.Laser è silphio profluens quo diximus modo, inter eximia naturæ dona numeratum, pluribus compositionibus inseritur. Per se autem algores excalfacit. Potum neruorum vitia extenuat.Fœminis datur in vino. Et lanis mollibus admouetur vuluæ ad menses ciendos.Pedum clauos circunscarificatos ferro, mistum ceræ extrahit. Vrinam ciet ciceris magnitudine dilutum. Andreas spondet,copiosius sumptum nec inflationes facere, & concoctioni pluribus conferre senibus & fœminis;item hyeme,quàm æstate,vtilius, & tum aquam bibentibus:canendúmque nequa inrus sit exhulceratio. Ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Tempestiuè enim datum, cauterij vim obtinet:assuetis etiam vtilius,quàm expertibus.Ad extera corporum indubitatas confessiones habet. Venena telorum & serpentium extinguit potum:ex aqua vulneribus his circunlinitur: scorpionum tantùm plagis ex oleo: hulceribus verò non matureſcentibus cum farina hordeacea vel fico sicca.Carbunculis cum ruta,vel cum melle, vel per se viscо superlitum vt hæreat:sic & ad canis morsus.Excrescentibus circa sedem,cum tegmine Punici mali exaceto decoctum. Clauis pedum, qui vulgò morticini appellantur, nitro misto, antè subactum. Carnes replet cum vino & croco,aut pipere,aut murium fimo & aceto. Perniones ex vino fouet, & ex oleo coctũ imponitur: sic & callo. Clauis pedum superrasis præcipuæ vtilitatis. Contra aquas malas, pestilentes tractus,vel dies.In tussi,vua,fellis veteri suffusione,hydropisi,raucitatibus:confestim enim purgat fauces,vocémq; reddit.Podagras in spongia dilutum posca lenit. Pleuriticis in sorbitione vinũ potoris datur:contractionibus, opisthotonicis, ciceris magnitudine cera circunlitum. In angina gargarizatur.Anhelatoribus & in tussi vetusta cum porro exaceto datur: æquè ex aceto his, qui coagulum lactis sorbuerint.Præcordiorum vitiis,syntecticis,comitialibus in vino , in aqua mulsa linguę paralysi.Coxendicibus & lumborum doloribus cum decocto melle illinitur. Non censuerim, quod authores suadent, cauernis dentium in dolore inditum cera includi, magno experimento hominis qui se ea de causa præcipitauit ex alto. Quippe tauros inflammat naribus illitis: serpentes auidissimas vini admistum rumpit. Ideo nec inungi suaserim cum Attico melle, licet præcipiant. Quas habeat vtilitates admistum aliis immensum est referre:& nos simplicia tractamus:quoniam in his naturam esse apparet, in illis coniecturam sæpius fallacem, nulli satis custodita in misturis concordia naturæ ac repugnantia.Qua de re mox plura.

De natura mellis,& aqua mulsa,& quare genere ciborum mores immutentur,& de melitite & cera: & contra compositiones medicorum. CAP. XXIIII.

NOn esset mellis aushoritas in pretio minor, quàm laseris, ni vbique nasceretur. Illud ipsa fabricata sit natura,sed huic gignendo animal,vt diximus,innumeros ad vsus,si quoties misceatur,æstimemus.Prima propolis alueorum(de qua diximus) aculeos & omnia infixa corpori extrahit,tubera discutit, dura concoquit, dolores neruorum mulcet, hulceráque iam desperantia cicatrice includit.Mellis quidem ipsius natura talis est,vt putrescere corpora non sinat,iucundo sapore atque nonaspero,alia quàm salis natura.Faucibus, tonsillis, anginæ, omnibúsque oris desideriis vtilissimum,arescentíque in febribus linguæ.Iam verò peripneumonicis,pleuriticis decoctum.Item vulneribus à serpente percussis. Et contra venena fungorum. Paralyticis in mulso:quanquam suæ mulso dotes constant. Mel auribus instillatur cum rosaceo: lendes & fœda capitis animalia necat. Vsus despumati semper aptior:stomachum tamen inflat,bilem auget,fastidium creat , & oculis per se inutile aliqui arbitrantur.Rursus quidam angulos exhulceratos melle tangi suadent. Mellis causas atque differentias nationésque & indicationem , in apium, ac deinde florum natura diximus, cum ratio operis diuidi cogeret miscenda rursus naturam rerum pernoscere volentibus & aqua mulsa tractari debet.Duo genera eius:subitæ ac recentis, alterum inueteratæ. Repentina despumato melle præclaram vtilitatem habet in cibo ægrotantium leui, hoc est alicæ elutæ, viribus recreandis,ore stomachóque mulcendo, ardore refrigerando. Frigidam enim vtilius dari ventri mol-

liendo, inuenio apud authores. Hunc potum bibendum alsiosis: item animi humilis & præparci, quos illi dixere micropsychos. Est & ratio subtilitatis immensæ à Platone descendens: corpusculis rerum læuibus, scabris, angulosis, rotundis, magis aut minus ad aliorum naturam accedentibus: ideo non eadem omnibus amara aut dulcia esse. Sic & in lassitudine proniores esse ad iracundiam, & in siti. Ergo & hæc animi asperitas, seu potius animæ, dulciore succo mitigatur. Lenit transitum spiritus, & molliores facit meatus, ne scindant euntem redeuntémque. Experimenta in se cuique; nullius non ira luctusque, tristitia & omnis animi impetus cibo mollitur. Ideoque obseruanda sunt, quæ non solùm corporum medicinam, sed & morum habent. Aqua mulsa, & tussientibus vtilis traditur, calefacta inuitat vomitiones. Contra venenum psimmythij salutaris, addito oleo. Item contra hyoscyamum, cum lacte maximè asinino, & contra halicacabum, vt diximus. Infunditur & in auribus & genitalium fistulis. Vuluis imponitur cum pane molli, subitis tumoribus, luxatis, leniendisque omnibus. Inueteratæ vsum damnauere posteri, minus innocentem aqua, minusque vino firmum. Longa tamen vetustate transit in vinum, vt constat inter omnes stomacho inutilissimum, neruisque contrarium. Semper mulsum ex vetere vino vtilissimum, facilimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam euenit. Ex austero factum non implet stomachum, nequeex decocto melle, minusque inflat, quod ferè euenit. Appetendi quoque reuocat auiditatem cibi. Aluum mollit frigido potu pluribus, calido sistit. Corpora auget. Multi senectam longam mulsi tantùm nutritu tolerauere, neque alio vllo cibo, celebri Pollionis Romuli exemplo. Centesimum annum excedentem eum Diuus Augustus hospes interrogauit, quanam maximè ratione vigoremillum animi corporisque custodisset. At ille respondit: intus mulso, foris oleo. Varro regium cognominatum morbum arquatum tradit, quoniam mulso curetur. Melitites quo fieret modo ex musto & melle docuimus in ratione vini. Seculis iam fieri non arbitror hoc genus, inflationibus obnoxium. Solebat tamen inueteratum alui causa dari in febre: item articulario morbo, & neruorum infirmitate laborantibus, & mulieribus vini abstemiis. Mellis naturæ adnexa cera est: de cuius origine, bonitate, nationibus, suis diximus locis. Omnis autem mollit, calefacit, explet corpora: recens melior. Datur in sorbitione dysentericis, fauique ipsi, in pulte alicæ prius tostæ. Aduersatur lactis naturæ: ac milij magnitudine x. grana ceræ hausta, non patiuntur coagulari lac in stomacho. Si inguen tumeat, albam ceram in pube fixisse remedio est. Nec huius vsus, quos mista aliis præstat, enumerare medicina possit, sicuti nec cæterorum, quæ cum aliis prosunt. Ista, vt diximus, ingeniis constant. Non fecit cerata, malagmata, emplastra, collyria, antidota, parens illa ac diuina rerum artifex: officinarum hæc imò veriusauaritiæ commenta sunt. Naturæ quidem opera absoluta atque perfecta gignuntur: paucis ex causa non ex coniectura rebus assumptis, vt succo aliquo sicca temperentur ad meatus, aut corpore alio humentia ad nexus. Scrupulatim quidem colligere ac miscere vires, non coniecturæ humanæ opus, sed impudentiæ est. Nos nec Indicarum Arabicarúmque mercium, aut externi orbis attingimus medicinas. Non placent remediis tam longè nascentia: non nobis gignuntur: imò ne illis quidem, alioquin non venderent. Odorum causa vnguentorúmque & deliciarum, si placet, etiam superstitionis gratia emantur, quoniam thure supplicamus & costo. Salutem quidem sine his posse constare, vel ob id probabimus, vt tanto magis sui delicias pudeat. Sed medicinas è floribus coronamentisq; & hortensiis, quæq; manduntur herbis prosecuti, quoniam modo frugum omittimus? Nimirum & has indicare conueniat.

Medicinæ ex frugibus. CAP. XXV.

IN primis sapientissima animalium esse constat, quæ fruge vescantur. Siliginis grana combusta & trita in vino ammineo, oculis illita epiphoras sedant: tritici verò ferro combusta iis, quæ frigus vsserit, præsentaneo sunt remedio. Farina tritici exaceto cocta, neruorũ contractionibus, cum rosaceo verò & fico sicca myxísque decoctis furfures tonsillis faucibúsque gargarizatione prosunt. Sextus Pomponius Prætorii viri pater, Hispaniæ citerioris princeps, cùm horreis suis ventilandis præsideret, correptus dolore podagræ, mersit in triticũ sese super genua: leuatúsq; siccatis pedibus mirabilem in modũ, hoc posteà remedio vsus est. Vis tanta est, vt cados plenos siccet. Palearn quoq; tritici vel hordei calidam imponi ramicum incommodis experti iubent, quáque decoctæ sunt aqua foueri. Est in farre vermiculus teredini similis: quo cauis dentium cera incluso, cadere vitiari dicuntur, etiamsi fricentur. Olyram arincam diximus vocari. Hac decocta fit medicamẽtum, quod Aegyptii atharam vocant, infantibus vtilissimum: sed & adultos illinunt eo. Farina ex hordeo & cruda & decocta collectiones impetúsque discutit, lenit, & concoquit. Decoquitur aliàs in mulsa aqua, aut fico sicca. Ad iocineris dolores eam cum posca concoqui opus est, aut cum vino. Cùm verò inter coquendum discutiendúmque cura est, tunc in aceto melius, aut in fæce aceti, aut in cotoneis pyrísue decoctis. Ad multipedarum morsus cum melle, ad serpentium in aceto, & contra suppurantia, ad extrahendas suppurationes ex posca, addita resina & galla. Ad concoctiones verò & hulcera vetera, cum resina. Ad duritias cum fimo columbarum, aut fico sicca, aut cinere. Ad neruorum inflammationes aut intestinorum vel laterum, vel virilium dolores, cum papauere aut meliloto, & quoties ab ossibus caro recedit. Ad strumas cum pice & impubis pueri vrina. Cum oleo & fœnogræco

fœnogræco contra tumores præcordiorum, vel in febribus cum melle vel adipe vetusto. Suppuratis triticea farina multo lenior. Neruis cũ hyoscyami succo illinitur: ex aceto & melle lentigini. Zeę, ex qua alicã fieri diximus, efficacior etiam hordeacea videtur, trimestris mollior. Ex vino rubro ad scorpionũ ictus tepida, & sanguinem excreantibus: item arteriæ. Tussi cum caprino seuo, aut butyro. Ex fœnogræco mollissima omniũ. Hulcera manantia sanat, & furfures corporis, stomachi dolores, pedes & mammas cum vino & nitro cocta. Aerina magis cæteris purgat hulcera vetera & gangrænas: cum rhaphano & sale & aceto lichenas: lepras cũ sulphure viuo: & capitis dolores cum adipe anserino imposita fronti. Strumas & panos concoquit cum fimo columbino, & lini semine decocta in vino. De polentæ generibus in frugum loco satis diximus, locorũ ratione. A farina hordei distat eo quòd torretur, ob id stomacho vtilis. Aluum sistit, impetusq; rubicundi tumoris. Et oculis illinitur, & capitis dolori cum menta, aut alia refrigerante herba. Item pernionibus & serpentium plagis: item ambustis ex vino. Inhibet quoque pustulas. Farina in pollinem subacta, vim extrahendi humoris habet: ideo & cruore suffusis in fascias vsque sanguinem perducit: efficacius in sapa. Imponitur & pedum callo clauisque. Nam cum oleo vetere ac pice decocto polline, condylomata & alia omnia sedis vitia quàm maximè calido mirabilem in modum curantur. Pulte corpus augetur. Farina, qua chartæ glutinantur, sanguinem excreantibus datur tepida sorbenda efficaciter. Alica res Romana est, & non pridem excogitata: alioquin non ptisanæ potius laudes scripsissent Græci. Nondum arbitror Pompeij Magni ætate in vsu fuisse, & ideo vix quicquam de ea scriptum ab Asclepiadis schola. Esse quidem eximiè vtilem nemo dubitat, siue eluta detur ex aqua mulsa, siue in sorbitiones decocta, siue in pultem. Eadem in aluo sistenda torretur: dein fauorum cera coquitur, vt supra diximus. Peculiariter tamen longo morbo ad habitudinem redactis subuenit, ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Posteà sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Tali sorbitionis genere emendantur syntexes. Milio sistitur aluus, discutiuntur tormina, in quem vsum torretur anté. Neruorum doloribus & aliis feruens in sacco imponitur: neque aliud vtilius: quoniam leuissimum mollissimumq; est, & caloris capacissimum. Itaque talis vsus eius est ad omnia, quibus calor profuturus est. Farina eius cum pice liquida, serpentium & multipedæ plagis imponitur. Panicum Diocles medicus mel frugum appellauit. Effectus habet, quos milium. In vino potum prodest dysentericis. Similiter his, quæ vaporanda sunt, excalfactum imponitur. Sistit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die hausum: sic prodest & ad tormina. Sesama trita in vino sumpta, inhibet vomitiones. Aurium inflammationi illinitur, & ambustis. Eadem efficit & dum in herba est. Hoc amplius oculis imponitur decocta in vino. Stomacho inutilis cibus, & animæ grauitatem facit: stellionum morsibus resistit: item hulceribus, quæ cacoethe vocant. Et auribus oleum, quod ex ea fit, prodesse diximus. Sesamoides à similitudine nomen accepit, grano amaro, folio minore. Nascitur in glareosis. Detrahit bilem in aqua potum. Semen illinitur igni sacro: discutit panos. Est etiamnum aliud sesamoides Anticyræ nascens, quod ideo aliqui Anticyricon vocant: cætera simile erigeronti herbæ, de qua suo dicemus loco. Granum sesamæ datur in vino dulci ad detractiones, quantum tribus digitis capitur, miscentque ellebori albi vnum & dimidium obolum, purgationem eam adhibentes, maximè insaniæ melancholicæ, comitialibus, podagricis. Et per se drachmæ pondere exinanit. Hordeum optimum, quod candidissimum. Succus decocti in aqua cælesti digeritur in pastillos, vt infundatur exhulceratis interaneis & vuluis. Cinis eius ambustis illinitur, & carnibus quæ recedunt ab ossibus, & eruptionibus pituitæ, muris aranei morsibus. Idem asperso sale ac melle, candorem dentibus, & suauitatem oris facit. Eos qui pane hordeaceo vtuntur, morbo pedum tentari negant. Nouemque granis si furunculum quis circumducat, singulis ter, manu sinistra, & omnia in ignem abiiciat, confestim sanari aiunt. Est & herba Phœnicea appellata Græcis, nostris verò hordeum murinum. Hæc trita è vino pota præclarè ciet menses. Ptisanæ quæ ex hordea fit, laudes vno volumine condidit Hippocrates: quæ nunc omnes in alicam transeunt. Contrà quanto innocentior est alica. Hippocrates tantum sorbitionis gratia laudauit, quoniam lubrica ex facili hauriretur, quoniam sitim arceret, quoniam in aluo non intumesceret, quoniam facilè redderetur. & assuetis hic solus cibus in febri bis die possit dari: tantùm remotus ab istis, qui medicinam fame exercent. Sorbitionem tamen dari totam vetuit, aliúdve quàm succum ptisanæ. Item quamdiu pedes frigidi essent, tunc quidem nec potionem dandam. Fit & ex tritico glutinosior, arteriæque exhulceratæ vtilior. Amylon hebetat oculos, & gulæ inutile, contrà quàm creditur. Item sistit aluum, epiphoras oculorum inhibet, & hulcera sanat: item pustulas & fluxiones sanguinis. Genas duras emollit. Datur cum ouo his qui sanguinem reiecerint. In vesicæ verò dolore, semuncia amyli cum ouo & passi tribus ouis sufferuefacta, à balineo. Quin & auenacea farina decocta in aceto næuos tollit. Panis hic ipse, quo viuitur, innumeras penè continet medicinas. Ex aqua & oleo aut rosaceo mollit collectiones: ex aqua mulsa duritias valde mitigat. Datur & ex vino ad discutienda quę præstringi opus sit, & si magis etiamnum, ex aceto: aduersus acutas pituitæ fluxiones, quas Græci rheumatismos vocãt: item ad percussa, luxata. Ad omnia autem hęc fermentatus, qui vocatur autopyros,

pyros, vtilior. Illinitur & paronychiis, & callo pedum in aceto. Vetus aut nauticus panis tusus atq; iterum coctus, sistit aluum. Vocis studiosos, & contra distillationes, siccum esse primo cibo, vtilissimum est. Sitauius (hoc est è trimestri) incussa in facie, aut desquamata cum melle aptissimè curat. Candidus ægris, aqua calida frigidáue madefactus, leuissimum cibum præbet. Oculorum tumori ex vino imponitur. Sic & pustulis capitis, aut adiecta arida myrto. Tremulis panem ex aqua esse ieiunis statim à balineis demonstrant. Quin & grauitatem odorum in cubiculis vstus emendat, & vini, in saccos additus. Auxiliatur & faba. Nanque solida fricta, feruénsque in acre acetum coniecta, torminibus medetur. In cibo fressa, & cum allio cocta, contra deploratas tusses suppurationésque pectorum, quotidiano cibo sumitur: & commanducata ieiuno ore, etiam ad furunculos maturandos discutiendósue imponitur: & in vino decocta, ad testium tumores & genitalium. Lomento quoque ex aceto decocto, tumores maturat atque aperit. Item liuoribus, combustis medetur. Voci eam prodesse, author est M. Varro. Fabalium etiam siliquarúmque cinis, ad coxendices & ad neruorum veteres dolores, cum adipis suilli vetustate prodest. Et per se cortices decocti ad tertias sistunt aluum. Lens optima, quæ facillimè coquitur, eáque quæ maximè aquam absorbet. Aciem quidem oculorum obtundit, & stomachum inflat: sed aluum sistit in cibo, magísque discocta cælesti aqua: eadem soluit, minus percocta. Crustulas hulcerum rumpit, eáque quæ intra os sunt, purgat & adstringit. Collectiones omnes impositæ sedat, maximéque exhulceratas & rimosas. Oculorum autem epiphoras cum meliloto aut cotoneo. Contra suppurantia cum polenta imponitur Decoctæ succus ad oris exhulcerationes & genitalium adhibetur: ad sedem, cum rosaceo aut cotoneo. In iis, quæ acrius remedium exiguunt, cum putamine Punici, melle modico adiecto. Ad id demum ne celeriter inarescat, adiiciunt & betæ folia. Imponitur & strumis panísque, vel maturis vel maturescentibus, ex aceto discocta. Rimis ea aqua mulsa: & gangrænis cum Punici tegmine. Item podagris cum polenta, & vuluis & renibus, pernionibus, hulceribus difficilè cicatricem trahẽtibus. Propter dissolutionem stomachi triginta grana lentis deuorantur. In choleris quoque & dysenteria efficacior est in tribus aquis cocta: in quo vsu melius semper eam torrere aut tundere, vt quàm tenuissima detur, vel per se, vel cum cotoneo malo, aut pyris, aut myrto, aut intubo erratico, aut beta nigra, aut plantagine. Pulmoni est inutilis, & capitis dolori, neruosísque omnibus, & felli: nec somno facilis: ad pustulas vtilis, igníque sacro & mammis in aqua marina decocta, in aceto autem duritias & strumas discutit. Stomachi quidem causa, polentæ modo potionibus inspergitur. Quæ sunt ambusta, aqua semicocta curat, posteà trita, & per cribrum effuso furfure, mox procedente curatione addito melle. Ex posca coquitur ad guttura. Est & palustris lens per se nascens in aqua non fluente, refrigeratoriæ naturæ: propter quod collectionibus illinitur, & maximè podagris, & per se & cum polenta: glutinat & interanea procidentia. Est & sylvestris elelisphacos dicta à Græcis, ab aliis phacos. Est ea satiua lente leuior, & folio minore, atque ficcioreodoratiore. Est & alterum genus eius sylvestris, odore graui: hæc mitior. Folia habet cotonei mali effigie, sed minora & candida, quæ cum ramis decoquuntur. Menses ciet & vrinas, & pastinacæ marinæ ictus sanat. Torporem autem obducit percusso loco. Bibitur cum absinthio ad dysenteriam. Cum vino eadem commorantes menses trahit: abundantes sistit decocto eius poto. Per se impositа herba, vulnerum sanguinem cohibet. Sanat & serpentium morsus. Et si in vino decoquatur, pruritus testium sedat. Nostri, qui nunc sunt, herbarii elelisphacon Græcè, Latinè saluiam vocant, mentæ similem, canam, odoratam. Partus & mortuos ea appositа extrahunt: item vermes aurium hulcerúmque. Cicer & sylvestre est, foliis satiuo simile, odore graui. Si largius sumatur, aluus soluitur, & inflatio contrahitur, & tormina. Tosti salubrius habetur. Cicercula etiamnum magis in aluo proficit. Farina vtriusque hulcera manantia capitis sanat, efficacius sylvestris. Item comitiales & iocinerum tumores, & serpentium ictus. Ciet menses & vrinas, grano maximé. Emendat & lichenas, & testium inflammationes, regium morbũ, hydropicos. Lædunt omnia hæc genera exhulceratam vesicam & renes. Gangrænis vtiliora cum melle, & his quæ cacoethe vocantur. Verrucarum in omni generi prima Luna singulis granis singulas tangunt, eáque grana in linteolo deligata post se abiiciunt, ita fugari vicium arbitrantes. Nostri præcipiunt arietinum in aqua cum sale discoquere, ex eo bibere cyathos binos in difficultatibus vrinæ. Sic & calculos pellit, morbúmque regium. Eiusdem foliis sarmentísque decoctis aqua quàm maximè calida morbos pedum mollit, & ipsum calidum tritúmque illitum. Columbini decocti aqua, horrorem tertianæ & quartanæ minuere creditur. Nigrum autem cum gallæ dimidio tritum, oculorum hulceribus ex passo medetur. De eruo quædam in mentione eius diximus: nec potentiam ei minorem veteres quàm brassicæ, tribuêre. Contra serpentium ictus ex aceto, ad crocodilorum hominúmque morsum. Si quis eruum quotidie ieiunus edat, lienem eius absumi certissimi authores affirmant. Farina eius (vt ait Varro) maculas toto corpore emendat. Serpere hulcera non patitur: in mammis efficacissimum. Carbunculos rumpit ex vino. Vrinæ difficultates, inflationem, vitia iocineris, tenesmon, & quæ cibum non sentiunt, atropha appellata, tostum, & in nucis auellanæ magnitudinem melle collectum deuoratúmque corrigit: item impetigines, ex aceto coctum, & quarto die solutum. Panos in melle impositum suppurare prohibet. Aqua decocti pernionesque & pruritus sanat fouendo. Quin & vniuerso corpori, si quis quotidie ieiunus biberit, meliorem fieri colorem existimant. Cibis idem hominis alienum. Vomitiones mouet, aluum turbat, capiti & stomacho onerosum. Genua quoque degrauat. Sed madefactum pluribus diebus, mitescit, bubus iumentisque vtilissimum. Siliquæ eius virides, prius quàm indurescant, cum suo caule foliisq; contritæ, capillos nigro colore inficiunt. Lupini quoque sylvestres sunt, omni modo minores satiuis, præter quàm amaritudine. Exomnibus quæ eduntur, sicco nulli minus ponderis est, nec plus vtilitatis, Mitescunt cinere aut aqua calidis. Colorem hominis frequentiores in cibo exhilarant: amari contra aspidas valent. Hulcera atra, aridi decorticaque triti, supposito linteolo, ad viuum corpus redigunt. Strumas, parotidas in aceto cocti discutiunt. Succus decoctorum cum ruta & pipere, vel in febri datur ad ventris animalia pellenda, minoribus triginta annorum: pueris verò impositi in ventrem ieiunis prosunt. Et alio genere tosti, & in defruto poti, vel ex melle sumpti. Iidem auiditatem cibi faciunt, fastidium detrahunt. Farina eorum aceto subacta, papulas pruritusque in balneis illita cohibet, & per se siccat hulcera. Liuores emendat. Inflammationes cum polenta sedat. Sylvestrium efficacior vis est contra coxendicum & lumborum debilitatem. Ex iisdem decocta lentigines & fouentium cutem corrigunt: si verò ad mellis crassitudinem decoquantur vel satiui, vitiligines nigras & lepras emendant. Satiui quoque rumpunt carbunculos impositi: panos & strumas minuunt, aut maturant. Cocti ex aceto, cicatricibus candidum colorem reddunt. Si verò cælesti aqua discoquantur, succus ille smegma fit: quo fouere gangrænas, eruptiones pituitæ, hulcera manantia, vtilissimum. Expedit ad lienem bibere, & cum melle menstruis hærentibus. Lieni crudi cũ fico sicca triti ex aceto imponuntur. Radix quoque in aqua decocta, vrinas pellit. Medentur pecori cum chamæleonte herba decocti aqua in potum collata. Sanant & scabiem quadrupedũ omnium, in amurca decocti, vel vtroque liquore posteà mixto. Fumus crematorum culices necat. Irionem inter fruges sesamæ similem esse diximus, & à Græcis erysimon vocari: Galli velarum appellant. Est autem fruticosum, foliis erucæ angustioribus paulò, semine nasturtij. Vtilissimum tussientibus cũ melle, & in thoracis purulentis excreationibus. Datur & regio morbo, & lumborum vitiis, pleuriticis, torminibus, cœliacis. Illinitur verò parotidum & carcinomatum malis. Testium ardoribus ex aqua, aliàs cum melle. Infantibus quoque vtilissimum. Item sedis vitiis & articularijs morbis, cum melle & fico. Contra venena etiam efficax potum. Medetur & suspirijosis: item fistulis, cum axungia veteri, ita ne intus addatur. Horminum semine (vt diximus) cumino simile est, cætero porro, dodrantali altitudine. Duorum generum alteri semen nigrius, & oblongum. Hoc ad Venerem stimulandam, & ad oculorum argema & albugines. Alteri candidius semen & rotundius. Vtroque tuso extrahuntur aculei ex corpore: per se illitum ex aqua, folia ex aceto imposita, panos per se, vel cum melle discutiunt: item furunculos, priusquàm capita faciant, omnesque acrimonias. Quin & ipsæ frugum pestes in aliquo sunt vsu. Infelix dictum est à Virgilio lolium. Hoc tamen molitum, ex aceto coctum, impositumque sanat impetigines, celerius, quò sæpius mutatum est. Medetur & podagris, aliisque doloribus ex oxymelite. Curatio hæc à cæteris differt. Aceti sextario vno dilui mellis vncias duas iustum est: ita temperatis sextariis tribus, decocta farina lolij sextariis duobus vsque ad crassitudinem, calidumque ipsum imponi dolentibus membris. Eadem farina extrahit ossa fracta. Miliaria appellatur herba, quæ necat milium. Hæc trita, & cornu cum vino infusa, podagras iumentorum dicitur sanare. Bromos semen est spicam ferentis herbæ: nascitur inter vitia segetis auenæ genere: folio & stipula triticum imitatur. In cacuminibus dependentes, paruulas velut locustas habet. Semen vtile ad cataplasmata, atque hordeum & similia. Prodest tussientibus succus. Orobanchen appellauimus necantem eruum & legumina: alij cynomorion eam appellant, à similitudine canini genitalis: Cauliculus est sine foliis, pinguis, rubens. Estur & per se, in patinis cùm tenera est decocta. Et leguminibus innascuntur bestiolæ venenatæ, quæ manus pungunt, & periculum vitæ afferunt, solifugarum generis. Aduersus has omnia eadem medentur, quæ contra araneos & phalangia demonstrantur. Et frugum quidem hæc sunt in vsu medico. Exiisdem fiunt & potus, zythum in Aegypto, cælia & ceria in Hispania, ceruisia & plura genera in Gallia, aliisque prouinciis: quorum omnium spuma cutem fœminarum in facie nutrit. Nam quod ad potum ipsum attinet, præstat ad vini transire mentionem, atq; à vite ordiri medicinas arborum.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVSTERTIVS.

PROOEMIVM.

PERACTA cerealium in medendo quoque natura est, omniumque quæ ciborum aut florum odorumque gratia prouenium supina tellure. Non cessit his Pomana, partesque medicas pendentibus quoque dedit, non contenta protegere arborumque alere vmbra quæ diximus, imò velut indignata plus auxilij inesse his quælongius à cælo abessent, quæque posteà cœpissent. Primum enim homini cibum fuisse inde, & sic inductos cælũ spectare, pascíq; & nunc ex se posse sine frugibus. Ergo hercule has in primis dedit vitibus, non contenta delicias etiam & odores atque vnguenta omphacio & œnanthe ac massari (quæ suis locis diximus) nobiliter instruxisse: Plurimũ, inquit, homini voluptatis ex me est. Ego succum vini, liquorem olei gigno. Ego palmas & poma, totque varietates: neque, vt tellus, omnia per labores, aranda tauris, terenda areis, deinde saxis, vt quando quantóve opere cibi fiant. At ex me parata omnia, nec curuo adoranda aratro, nec cura laboranda, sed sese porrigentia vltro: & si pigeat attingere, etiam cadentia. Certauit ipsa secum, plúsque vtilitatis causa genuit etiam, quàm voluptatis. Folia vitium & pampini capitis dolores, inflammationesque corporum mitigant cum polenta. Folia per se ardores stomachi ex aqua frigida: cum farina verò hordei, articularios morbos. Pampini triti & impositi, tumorem omnem siccant. Succus eorum dysentericis infusus medetur. Lacryma vitium, quæ veluti gummi est, lepras & lichenas, & psoras nitro antè præparatas sanat. Eadem cum oleo sæpius pilis illitis, psilothri effectum habet, maximæquæ aqua, quam virides accensæ vites exudant: qua & verrucæ tolluntur. Pampini sanguinem excreantibus, & mulierum à conceptu defectioni diluti potu prosunt. Cortex vitium & folia arida, vulnerum sanguinem sistunt, ipsumque vulnus conglutinant. Vitis albæ viridis tusæ succo & thure impetigines tolluntur. Cinis sarmentorum vitiumque & vinaceorum condylomatis & sedis vitiis medetur ex aceto: item luxatis & ambustis, & lienis tumori, cum rosaceo & ruta & aceto. Item igni sacro ex vino citra oleum aspergitur: & intertrigines & pilos absumit. Dant & bibendum cinerem sarmentorum ad lienis remedia aceto consperſum, ita vt bini cyathi in repida aqua bibantur, vtque qui biberit, in lienem iaceat. Clauiculæ ipsæ, quibus repunt vites, tritæ, & ex aqua potæ, sistunt vomitionum consuetudinem. Cinis vitis cum axungia vetere contra tumores proficit, fistulas purgat, mox & persanat: item neruorum dolores frigore ortos, contractionesque: contusas verò partes cum oleo: carnes excrescentes in ossibus cum aceto & nitro: scorpionum & canum plagas cum oleo. Corticis per se cum cinis combustis pilos reddit. Omphacium qua fieret ratione incipientis vuæ pubertate, in vnguentorum loco docuimus. Nunc ad medicinam de eo pertinentia indicabimus. Sanat ea, quæ in humido sunt, hulcera, vt oris, tonsillarum, genitalium. Oculorum claritati plurimum confert. Scabritiæ genarum, hulceribusque angulorum, nubeculis, hulceribus quacunque in parte manantibus, cicatricibus marcidis, ossibus purulentè limosis. Frangitur vehementia eius melle aut passo. Prodest & dysentericis, sanguinem excreantibus, anginis. Omphacio cohæret œnanthe, quam vites sylvestres ferunt, dicta à nobis in vnguenti ratione. Laudatissima in Syria, maximè circa Antiochiæ & Laodiceæ montes: & ex alba vite refrigerat, adstringit, vulneribus inspergitur, stomacho illinitur, vtilis vrinæ, iocineri, capitis doloribus, dysentericis, cœliacis, cholericis. Contra fastidia obolo ex aceto pota. Siccat manantes capitis eruptiones, efficacissima ad vitia quæ sunt in humidis: ideoque & oris hulceribus, & verendis, ac sedi. Cum melle & croco aluum sistit. Genarum scabiem emendat, oculorúmq; lacrymationes: ex vino stomachi dissolutionem: ex aqua frigida pota sanguinis excreationem. Cinis eius ad collyria, & ad hulcera purganda, & paronychia, & pterygia probatur. Vritur in furno, donec panis percoquatur. Massaris odoribus tantùm gignitur, omniaque ea auiditas humani ingenij nobilitauit, rapere festinando.

De medicinis vuarum recentium, & sarmentũ vuarum, & vinaceis, & de vua theriace, & de vua passa, & astaphide, & astaphide agria, pituitaria, & labrusca, & de vite alba & nigra, & de mustio, & vinigeneribus, & aceto. CAP. I.

MAturescentium autem vuæ vehementiores nigræ, ideoque vinum ex his minus iucundum: suauiores albæ, quoniam è transluciđo facilius accipitur aer. Recentes stomachum & spiritũ inflant, aluumque turbant: itaque in febri damnantur vtique largiores. Grauedinem enim capiti, morbumque lethargicum faciunt. Innocentiores, quæ decerptæ diu pependere: qua ventilatione etiam vtiles fiunt stomacho, ægrisque. Nam & refrigerant leuiter, & fastidium auferunt. Quæ autem in vino dulci conditæ fuere, caput tentant. Proximæ sunt pensilibus in palea seruatæ. Nam in vinaceis seruatæ, & caput & vesicam & stomachũ infestãt. Sistunt tamen aluum, sanguinem excreantibus vtilissimæ. Quæ verò in musto fuere, peiorem vim etiamnũ habent, quàm quæ in vinaceis. Sapa quoque stomacho inutiles facit: saluberrimas putant medici in cælesti aqua seruatas, etiamsi minimè iucundas: sed voluptatem earum in stomachi ardore sentiri, & in amaritudine icoris fellisque vomitione in choleris, hydropicis, cum ardore febrium ægrotantibus. At in ollis seruatæ, & os & stomachum & auiditatem excitant. Paulò tamen grauiores existimãtur fieri vinaceorum halitu. Vuæ florem in cibis si edêre gallinacei, vuas non attingunt. Sarmenta earum in quibus acini fuere, adstringendi vim habent, efficaciora ex ollis. Nuclei acinorum eandem vim obtinent. Hi sunt, qui in vino capitis dolorem faciunt. Tosti tritique stomacho vtiles sunt. Inspergitur farina eorũ polentæ modo potionis dysentericis, & cœliacis, & dissolutis stomacho. Decocto etiã eorum fouere psoras & pruritum, vtile est. Vinacei per se, minus capiti aut vesicæ nocent, quàm nuclei: mammarum inflammationi triti cum sale vtiles. Decoctum eorum veteres dysentericos & cœliacos iuuat & potione, & fotu. Vua theriace, de qua suo loco diximus, contra serpentium ictus estur. Pampinos quoque eius edendos censent, imponendosque, vinumq; & acetum ex his factum auxiliarem contra eadem vim habent. Vua passa, quam astaphida vocant, stomachum, ventrem, interanea tentaret, nisi pro remedio in ipsis acinis nuclei essent: iis exemptis, vesicæ vtilis habetur, & tussi alba vtilior. Vtilis & arteriæ & renibus, sicut ex his passum priuatim è serpentibus contra hæmorrhoida potens. Testium inflammationi cum farina cumini aut coriãdri imponuntur: item carbunculis, articularibus morbis, sine nucleis tritæ cum ruta: fouere antè vino hulcera oportet. Sanant epinyctidas & dysenteriã cum suis nucleis. Et in oleo coctæ gangrænis illinuntur cum cortice rhaphani & melle. Podagris & vnguium mobilibus cum panace, & per se ad purgandum os caputque, cum pipere commanducantur. Astaphis agria siue staphis, quam vuam taminiam aliqui vocãt falsó, (suum enim genus habet, cauliculis nigris rectis, foliis labruscæ) fert folliculos verius, quàm acinos, virides, similes ciceri: in his nucleum triangulum. Maturescit cum vindemia nigrescitque, cùm taminiæ rubentes norimus acinos: sciamusque illam in apricis nasci, hanc non nisi in opacis. His nucleis ad purgationem vti non censuerim propter ancipitem strangulationem: nec ad pituitam oris siccandam: fauces enim lædunt. Phthiriasi caput & reliquum corpus liberant triti, facilius admista sandaracha: item pruritu & psoris. Ad dentium dolores decoquuntur in aceto: ad aurium vitia, rheumatismum cicatricum, hulcerum manantia. Flos tritus in vino contra serpentes bibitur: semen enim abdicauerim, propter nimiam vim ardoris. Quidam eam pituitariam vocant, & plagis serpentiũ vtiq; illinunt. Labrusca quoq; œnanthen fert, satis dictã, quæà Græcis ampelos agria appellatur, spissis & candicantibus foliis, geniculata, rimoso cortice: fert vuas rubentes cocci modo, quæ cutem in facie mulierum purgant, & variis coxendicum & lumborum vitiis tusæ cum foliis & succo prosunt. Radix decocta in aqua, pota in vini Coi cyathis duobus, humorem alui ciet: ideo hydropicis datur. Hanc potius crediderim esse, quam vulgus vuam taminiam vocat. Vtuntur ea pro amuleto: & ad expuitionem sanguinis quoq; adhibent, nõ vltra gargarizationes, & ne quid deuoretur, addito sale, thymo, aceto mulso. Ideo & purgationibus ancipitem putant. Est huic similis, sed in salictis nascens: ideo distinguitur nomine, cùm eosdem vsus habeat, & salicastrum vocatur. Scabiem & pruriginem hominum quadrupedumque aceto mulso trita hæc efficaciùs tollit. Vitis alba est, quã Græci ampeloleucen, alij ophiostaphylon, alij melothron, alij psilothrũ, alij archezostin, alij cedrostin, alij madon appellant. Huius sarmenta longis & exilibus internodiis geniculata scandunt. Folia pampinosa ad magnitudinẽ ederæ, diuiduntur vt vitiũ. Radix alba, grandis, raphanosimilis initio: ex ea caules asparagi similitudine exeunt. Hi decocti in cibo aluum & vrinã cient. Folia caules exhulcerant corpus: vtique hulcerum phagedænis & gangrænis, tibiarumque tædio cum sale illinuntur. Semen in vua raris acinis dependet, succo rubente, posteà croci. Nouere id qui coria perficiunt: illo enim vtuntur. Psoris & lepris illinitur. Lactis abundantiam facit coctum cum tritico, potumque. Radix numerosis vtilitatibus nobilis, contra serpentium ictus trita drachmis duabus bibitur. Vitia cutis in facie, variosque & lentigines, & suggillata emendat, & cicatrices. Eademque præstat decocta in oleo. Decoctæ datur & comitialibus potus: item mentecommotis, & vertigine laborantibus, drachmæ pondere quotidie anno toto. Et ipsa autem largior aliquanto, sensus purgat. Illa vis præclara, quòd ossa infracta extrahit in aqua imposita, vt bryoniæ: quare quidam hanc albam bryoniam vocant. Alia verò nigra efficacior in eodem vsu cum melle & thure. Suppurationes incipientes discutit, veteres maturat & purgat. Ciet menses & vrinã. Ecligma ex ea fit suspiriosis, & contra lateris dolores, vulsis, ruptis. Splenem ternis obolis pota triginta diebus consumit. Illinitur eadem cum fico & pterygiis digitorum. Ex vino secundas fœminarum apposita trahit: & pituitam, drachma pota in aqua mulsa. Succus radicis colligi debet ante maturitatem seminis: qui illitus per se & cum eruo, lætiore quodam colore & cutis teneritate mangonizat corpora: serpentes fugat. Tunditur ipsa radix cum pinguifico, erugatq; corpus si statim bina stadia ambulentur: aliàs vrit, nisi frigida abluatur. Iucundius hoc idem præstat nigra vitis: quoniam alba pruritũ affert. Est ergo & nigra, quam propriè bryoniã vocant, alij Chironiam, alij gynecanthen, aut aproniam, & simile m priori, præterquàm colore. Huius enim nigrum esse diximus. Asparagos eius

Diocles prætulit veris asparagis in cibo vrinæ ciendæ, lenique minuendo. In frutectis & harundinetis maximè nascitur. Radix foris nigra, intus buxeo colore, ossa infracta vel efficacius extrahit, quàm suprà dicta. Cæterùm eidem peculiare est, quòd iumentorum ceruicibus vnicè medetur. Aiunt si quis villam ea tinxerit, fugere accipitres, tutasque fieri villaticas alites. Eadem in iumento hominéque phlegma, aut sanguinem, qui se ad talos deiecerit, circunligata sanat. Et hactenus de vitium generibus. Musta differentias habent naturales has, quòd sunt candida, aut nigra, aut inter vtrunq; : aliáq;, ex quibus vinum fiat, alia ex quibus passum: cura differentias innumerabiles facit. In plenum ergo hæc dixisse conueniat. Mustum omne stomacho inutile, venis iucundum. A balneis raptim & sine interspiratione potum, necat. Cantharidum naturæ aduersatur. Item serpentibus, maximè hæmorrhoidi & salamandræ. Capitis dolores facit, & gutturi inutile. Prodest renibus, incineri, & interaneis vesicæ: colleuat enim ea. Priuatim contra bupreſtin valet. Contra meconium, lactis coagulationem, cicutam, toxica, dorycnium, ex oleo potum, redditumque vomitionibus. Ad omnia infirmius album, iucundius passi mustum, & quòd minorem capitis dolorem afferat. Vini genera differentiasque perquàm multas exposuimus, & ferè cuiusque proprietates. Neque est vlla pars difficilior tractatu, aut numerosior: quippe cùm sit tardum dictu, pluribus prosit an nocat: præterea quàm ancipiti euentu potu statim auxilium fit, aut venenum. Etenim de natura ad remedia tantùm pertinente nunc loquimur. Vnum de dando ei volumen Asclepiades condidit, ab eo cognominatum: qui verò posteà de volumine illo differuere, innumera. Nos ista Romana grauitate, artiumq; liberalium appetentia, non vt medici, sed vt iudices saluris humanæ, diligenter distinguemus. De generibus singulis disserere immensum & inexplicabile est, discordibus medicorum sententiis. Surrentinum veteres maximè probauere: sequens ætas Albanum aut Falernum. Deinde alia alij, iniquissimo genere decreti, quod cuique gratissimum cæteris omnibus pronuntiãdo. Quin vt constarent sententiæ, quota portio tamen mortalium iis generibus posset vti? Iam verò nec proceres vsquã synceris. Eò venere mores, vt nomina modò cellarũ væneant, statimque in lacubus vindemiæ adulterentur. Ergo hercle, mirum dictu, innocentius iam est quodcunq; & ignobilius. Hæc tamen facere constantissimè videntur sententiæ victoriam, quorum mentionem fecimus, si quis hoc quoque discrimen exigat. Falernum nec in nouitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media eius ætas à quintodecimo anno incipit. Hoc non rigido potu stomacho vtile, non item incalido. Et in diutina tussi sorbetur merum vtiliter à ieiunis: item in quartanis. Nullo æquè venæ excitantur. Aluum sistit, corpus alit. Creditum est obscuritatem visus facere: nec prodesse neruis, aut vesicæ. Albana neruis vtiliora. Stomacho minus, quæ sunt dulcia: austera vel Falerno vtiliora. Concoctionem minus adiuuant: stomachum modicè implent. At Surrentina nullo modo, nec caput tentant: stomachi & intestinorum rheumatismos cohibent. Cæcuba iam non gignuntur. At quæ supersunt Setina, cibos concoqui cogunt. Virium plus Surrentino, austeritatis Albano, vehementiæ minus Falerno. Ab his Statana non longo interuallo abfuerint. Aluo citæ Signinum maximè conducere indubitatum est. Reliqua in commune dicentur. Vino aluntur vires, sanguis colosq; hominum. Hoc quoque distat orbis medius, & mitior plaga à circumiectis: quantum illis feritas facit roboris, tantùm nobis hic succus. Lactis potus ossa alit, frugum neruos, aquæ carnes. Ideo minus ruboris est in corporibus illis, & minus roboris, contraque labores patientiæ. Vino modico nerui iuuantur, copiosiore læduntur: sic & oculi. Stomachus recreatur: appetentia ciborum inuitatur: tristitia & cura hebetatur: vrina & algor expellitur: somnus conciliatur. Præterea vomitiones sistit: collectiones extrà lanis humidis impositis mitigat. Asclepiades vtilitatem vini æquari vix Deorum potentia posse pronunciauit. Vetus copiosiore aqua miscetur, magisque vrinã expellit: minus siti resistit. Dulce minus inebriat, sed stomacho innatat: austerum facilius concoquitur. Leuissimum est, quod celerrimè inueteratur. Minus infestat neruos, quod vetustate dulcescit. Stomacho minus vtile est pingue, nigrum, sed corpora magis alit. Tenue & austerum minus alit, magis stomachum nutrit. Celeriùs per vrinam transit, tantoq; magis capita tentat: hoc & in omni alio succo semel dictũ sit. Vinũ si sit fumo inueteratum, insaluberrimum est. Mangones ista in apothecis excogitauere. Iam & patres familias ætatem ademere his, quæ per se cariem traxere. Quo certè vocabulo satis consilij dedere prisci: quoniã & in materiis cariem fumus erodit. at nos è diuerso fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus. Quæ sunt admodum exalbida, hæc vetustate salubria fiunt. Quò generosius vinum est, hoc magis vetustate crassescit, & in amaritudinem corpori minimè vtilem coit. Condire eo aliud minus annosum, insalubre est. Sua cuique vino saliua innocentissima, sua cuique ætas gratissima, hoc est, media. Corpus augere volentibus, aut mollire aluum, conducit inter cibos bibere. Contrà minuentibus aluumque cohibentibus, sitire in edendo, posteà parum bibere. Vinum ieiunos bibere nouitio inuento, inutilissimum est. Curas vigoremque animi impedit, ad procinctum rendentibus: somno verò ac securitatibus iamdudum hoc fuit, quod Homerica illa Helena ante cibum ministrauit. Sic quoque in Prouerbiũ cessit, sapientiam vino obumbrari. Vino debemus homines, quòd soli animalium non sitientes bibimus. Aquæ potum interponere vtilissimum: Itemq; iugi superbibere ebrietati: quam quidem frigidæ

frigidæ potus extemplo discutit. Meracis potionibus per viginti dies ante Canis ortum, totidémq; posteà, suadet Hesiodus vti. Merum quidem remedio est contra cicutas, coriandrum, aconita, viscũ, meconium, argentum viuum, apes, vespas, crabrones, phalangia, serpentium scorpionúmque ictus, contráque omnia quæ refrigerando nocent. Priuatim contra hæmorrhoidas, prestéras, fungos, Item contra inflationes rosionésque præcordiorum, & quorum stomachus in vomitiones effunditur: & si venter aut interanea rheumatismum sentiant. Dysentericis, sudatoribus, in longa tussi, in epiphoris, meracum. At verò cardiacis, in mamma læua merum in spongia imponi prodest. Ad omnia autem maximè album inueterascens. Vtiliter etiam fouetur vino calido virilitas iumentis: quo etiam infuso cornu lassitudinem auferri aiunt. Simias, quadrupedésque quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu. Nunc circa ægritudines sermo de vinis erit. Saluberrimum liberaliter genitis, Campaniæ quodcunque tenuissimum: vulgo verò, quod quenque maximè iuuerit validum. Vtilissimum omnibus sacco viribus fractis. Meminerimus succum esse, qui feruendo vires è musto sibi fecerit. Misceri plura genera, omnibus inutile. Saluberrimum, cui nihil in musto additum est: meliúsque, si nec vasis pix affuit. Marmore enim & gypso aut calce condita, quis non etiam validus expauerit? In primis igitur vinum marina aqua factum, inutile est stomacho, neruis, vesicæ. Resina condita, frigidis stomachis vtilia existimantur. Non expedire vomitoribus, sicut neque mustum, neque sapa, neque passum. Nouitium resinatum nulli conducit. Capitis dolorem & vertigines facit: ab hoc dicta crapula est. Tussientibus & in rheumatismo nominata prosunt. Item cœliacis & dysentericis, mulierum mensibus. In hoc genere rubrum nigrúmue magis constringit, magisq; calfacit. Innocentius pice sola conditum. Sed & picem meminisse debemus, non aliud esse, quàm combustæ resinæ fluxum. Hoc genus vini excalfacit, concoquit, purgat: pectori, ventri vtile: item vuluarum dolori, si sine febre sint, veteri rheumatismo, exhulcerationi, ruptis conuulsis, vomicis, neruorum infirmitati, inflationibus, tussi, anhelationibus, luxatis, in succida lana impositum. Ad omnia hæc vtilius id, quod sponte naturæ suæ picem resipit, picatúmque appellatur. Heluenaco quoque tamen nimio caput tentari conuenit. Quod ad febrium valetudines attinet, certum est nõ dandum in febre, nisi veteribus ægris, vinum: nec nisi declinante morbo. In acutis verò periculis, nullis nisi qui manifestas remissiones habeant, & has noctu potius. dimidia enim pars periculi est, noctu, hoc est spe somni, bibentibus: nec à partu abortúue, nec à libidine ægrotantibus, nec in capitis doloribus, nec quorum accessiones cum frigore extremitatum fiant, nec in febri tussientibus, necin tremore neruorúmque doloribus vel faucium, aut si vis morbi circa illa intelligatur, nec in duritia præcordiorum, venarum vehementia, neque in opisthotono, tetano, nec singultientibus, nec si cum febre dyspnœa sit. Minimè verò oculis rigentibus, & genis stantibus, aut defectis grauibúsq; : nec quorum conniuentium perlucebunt oculi, neu palpebris non coeuntibus, vel si dormientibus hoc idem euenìet: aut si cruore suffunduntur oculi, vel si lemæ in oculis erunt. Minimè lingua fungosa; nec graui, & subinde imperfecta loquentibus: nec si vrina difficilè reddetur, neque expaescentibus repentè, nec spasticis, aut rursus torpentibus, nec si per somnos genitura effundatur. Cardiacorum morbo vnicam spem in vino esse, certum est. Sed id dandum quidam non nisi in accessione censent, alij non nisi in remissione. Illi, vt sudorem coerceant: hi, quia tutius putant, minuente se morbo: quam plurium sententiam esse video. Dari vtique non nisi in cibo debet, nec à somno, nec præcedẽte alio potu: hoc est, vtique sitienti, nec nisi in desperatione suprema: & viro facilius quàm fœminæ: seni, quàm iuueni: iuueni, quàm puero: hyeme, quàm æstate: assuetis potius, quàm expertibus. Modus dandi pro vehementia vini: item mistura. Atque vulgò satis putant vnum vini cyathum duobus aquæ misceri. Si dissolutio sit stomachi, dandum: & si cibus non descendat. Inter vini genera, quæ fingi docuimus, nec fieri iam arbitror, & superuacaneum eorum vsum, cùm ipsis rebus, ex quibus finguntur, doceamus vti. Et aliàs modum excesserat medicorum in his ostentatio, veluti è napis vinum vtile esse ab armorum equitandíue lassitudine præcipientium, atque vt reliqua omittamus, etiam è iunipero. Et quis satius censeat, absinthite vino vtendum potius, quàm absinthio ipso? In reliquis omittetur & palmeum, capiti noxium, ventríque tantùm molliendo, & sanguinem excreantibus non inutile. Fictitium non potest videri, quod bion appellauimus, cùm sit in eo sola pro arte festinatio. Prodest stomacho dissoluto, aut cibos non perficienti, prægnantibus, defectis, paralyticis, tremulis, vertigini, torminibus, ischiadicis. In pestilentia quoque ac peregrinationibus, vim magnam auxiliandi habere dicitur. Vini etiam vitium transit in remedia. Aceto summa vis est in refrigerando, non tamen minor in discutiendo: ita fit, vt infusum terræ spumet. Dictum est sæpius, dicetúrque quoties cum aliis prosit. Per se haustum fastidia discutit, singultus cohibet, sternutamenta olfactu. Vim in balneis æstus arcet, si contineatur ore. Quin & cum aqua bibitur. Multorum stomacho vtiliter gargarizatur: cum eadem conualescentium & à Solis ardoribus. Oculis quoque illo modo saluberrimum. Plurimum fotu medetur post vredines. Item lepris, furfuribus, hulceribus manantibus, canis morsibus, scorpionum ictibus, scolopendrarum, muris aranei: contraque omnium aculeatorum venena & pruritus. Item contra multipedæ morsum. Calidum in spongia appositum, adiecto sulphu-

ris ſextante ſextariis tribus aceti, aut hyſſopi faſciculo, medetur ſedis vitiis. In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos, & omnia alia, foris in ſpongia impoſitum, intus potum cyathis binis quàm acerrimum. Conglobatum vtiq; ſanguinem diſcutit. Contra lichenas & bibitur, & imponitur. Siſtit aluos, & rheumatiſmos interaneorum infuſum: item procidentia ſedis vuluæq;. Tuſſim veterem inhibet, & gutturis rheumatiſmos, orthopnœam, dentium labefactationem. Veſicæ nocet, neruorúmque infirmitatibus. Neſciere medici, quantum contra aſpidas polleret. Nuper à aſpide calcata percuſſus vtrem aceti ferens, quoties depoſuiſſet, ſentiebat ictum, aliàs illæſo ſimilis. Intellectum ibi remedium eſt, potúq; ſuccurſum. Neque altero os colluunt venena exugentes. In totum domitrix vis hæc non ciborum modò eſt, verùm & rerum plurimarum. Saxa rumpit infuſum, quæ non ruperit ignis antecedens. Cibos quidem & ſapores nonalius magis ſuccus commendat aut excitat: in quo vſu mitigatur toſto pane aut vino, vel accenditur pipere ac laſere: vtique ſale compeſcitur. Non eſt prætereundum in eo exemplum ingens. Siquidem M. Agrippa ſupremis ſuis annis conflictatus graui morbo pedum, cùm dolorem eum perpeti nequiret, vnius medicorum portentoſa ſcientia, ignorante Diuo Auguſto, tanti putauit vſu pedum ſenſúque omni carere, dummodo & dolore illo careret, demerſis in acetum calidum cruribus in acerrimo impetu morbi.

De aceto ſcillino, & oxymelite, & ſapa, & fæce vini, aceti, & ſapæ. CAP. II.

ACetum ſcillinum inueteratum magis probatur: prodeſt, ſuper ea quæ diximus, acescentibus cibis: guſtatum enim diſcutit pœnam eam. Et his qui ieiuni vomunt: callum enim faucium facit, ac ſtomachi: odorem oris tollit, gingiuas aſtringit, dentes firmat, colorem meliorem præſtat. Tarditatem quoque aurium gargarizatione purgat, & tranſitum auditus aperit. Oculorum aciem obiter exacuit. Comitialibus, melancholicis, vertiginoſis, vuluarum ſtrangulationibus, percuſſis aut præcipitatis, & ob id ſanguine conglobato, neruis infirmis, renum vitiis perquàm vtile. Cauendum exhulceratis. Oxymeli antiqui (vt Dieuches tradit) hoc modo temperabant: mellis minas decem, aceti veteris heminas quinque, ſalis marini pondo, thymbræ quadrantem, aquæ marinæ ſextarios quinq; pariter coquebant, decies deferueſcente cortina, atque ita diffundebant inueterabántque. Suſtulit totum id Aſclepiades, coarguítque. Nam etiam in febribus dabant. Profuiſſe tamen fatentur contra ſerpentes, quas ſepas vocant, & contra meconium, ac viſcum, & anginas, calidum gargarizatum, & auribus, & oris gutturíſque deſideriis, quæ nunc omnia oxalme contingunt: id ſale & aceto recente efficacius eſt. Vino cognata res ſapa eſt, muſto decocto, donec tertia pars ſuperſit. Ex albo hoc melius. Vſus contra cantharidas, bupreſtin, pinorũ erucas, quas pityocampas vocant, ſalamandras, & contra mordentia venenata. Secundas partúſque emortuos trahit cum bulbis potum. Fabianus author eſt, venenum eſſe, ſi quis ieiunus à balineis id bibat. Conſequens horum eſt vini fæx, ſui cuiuſque generis. Ergo vini fæci tanta vis eſt, vt deſcendentes in cupas enecet. Experimentum demiſſa præbet lucerna, quandiu extinguatur, periculum denuntians. Illota miſcetur medicamentis. Cum iridis verò pari pondere, eruptionibus pituitæ illinitur. Et ſicca vel madida contra phalangia, & teſtium mammarúmque inflammationes, vel in quacunque parte corporis. Item cum hordacea farina, & thuris polline in vino decocta crematur & ſiccatur. Experimentum eſt legitimè coctæ, vt refrigerata linguam tactu videatur vrere. Celerrimè exanimatur loco non incluſo condita. Crematio ei multum virium adiicit. Vtiliſſima eſt ad compeſcendas lichenas furfuréſque cum fico decocta. Sic & lepris & hulceribus manantibus imponitur. Fungorum naturæ contraria eſt pota, ſed magis cruda. Oculorum medicamẽtis cocta & lota miſcetur. Medetur illita & teſtibus, & genitalibus. In vino autem aduerſus ſtrangurias bibitur. Cùm expirauit quoque, lauandis corporibus & veſtibus vtilis: túncque vſum acaciæ habet. Fæx aceti pro materia acrior ſit neceſſe eſt, multóque magis exhulceret. Reſiſtit ſuppurationum incrementis: ſtomachũ, interanea, ventrem illita adiuuat. Siſtit earum partium rheumatiſmos, & mulierum menſes. Pános diſcutit nondum exhulceratos, & anginas: ſacros ignes cum cera. Mammas lactis ſui impatientes eadem extinguit. Vngues ſcabros aufert. E ſerpentibus contrà ceraſtas validiſſima cum polenta. Cum melanthio autem contra crocodili morſus, & canis. Et hæc cremata ampliat vires. Tunc addito lentiſcino oleo, illita vna nocte rufat capillum. Eadem ex aqua in linteolo appoſita, vuluas purgat. † Sæpe fæce ambuſta ſanantur, melius addita lanugine harundinis. Eadem fæce decocta potáque tuſſes veteres. Decoquitur in patinis cum ſale & adipe ad tumorem quoque maxillarum & ceruicum.

De oleis, & folijs olea, & flore, & cinere, & de oliua alba & nigra, & de amurca. CAP. III.

OLearum proxima authoritas intelligitur. Folia earum vehementiſſimè adſtringunt, purgant, ſiſtunt. Itaq; commanducata impoſita hulceribus medentur, & capitis doloribus illita cum oleo. Decoctum eorum cum melle his quæ medici vſſerint, gingiuarum inflammationibus, paronychiis, ſordidiſq; hulceribus excreſcentibus. Cum melle profluuium ſanguinis è neruoſis partibus cohibet. Succus eorum carbunculantibus circa oculos hulceribus, & puſtulis, procidentíque pupillæ efficax: quapropter in collyria additur. Nam & veteres lacrymationes ſanat, & genarum eroſiones. Exprimitur autem ſuccus tuſis, affuſo vino & aqua cæleſti, ſiccatúſque in paſtillos digeritur. Siſtit menſes in lana admotus vuluæ. Vtilis & ſaniem emanantibus. Item condylomatis, ignibus ſa-

cris, quæq; ſerpunt hulcera, epinyctidi. Eoſdem & flos earum habet effectus. Vruntur & cauliculi floreſcentes, vt ſpodij vicem cinis præſtet: vinóque infuſo iterum vritur. Suppurationes & panos illinunt cinere eo, vel foliis tuſis cum melle, oculos verò cum polenta. Succus fruticis recentis accenſi diſtillans, ſanat lichenas, furfures, manantia hulcera. Nam & lacryma quæ ex arbore ipſa diſtillat, Aethiopicæ maximè oleæ, mirari ſatis eſt repertos, qui dentium dolores illinendos cenſerent, venenum eſſe prædicantes, atque etiam in oleaſtro quærẽdam. E radice oleæ quàm tenerrimæ cortex deraſus, in melle crebro guſtatu medetur ſanguinem reiicientibus, & ſuppurata extuſſientibus. Ipſius oleæ cinis cum axungia tumores ſanat: extrahítque fiſtulis vitia, & ipſas ſanat. Oliuæ albæ ſtomacho vtiliores, ventri minus. Præclarum habent, antequàm condiantur, vſum, recentes per ſe cibi modo deuoratæ. Medentur enim arenoſæ vrinæ item dentibus, aut attritis, aut conuulſis. Nigra oliua ſtomacho inutilior, ventri facilior, capiti & oculis non conuenit. Vtraque ambuſtis prodeſt trita & illita. Sed nigra commanducatur, & protinus ex ore impoſita, puſtulas gigni prohibet. Colymbades ſordida hulcera purgant, inutiles difficultatibus vrinæ. De amurca poteramus videri ſatis dixiſſe, Catonem ſecuti: † ſed reddenda medicinæ quoque eſt. Gingiuis & oris hulceribus, dentium ſtabilitati efficaciſſimè ſubuenit. Item ignibus ſacris infuſa, & his quæ ſerpunt. Pernionibus nigræ oliuæ amurca vtilior: item infantibus fouendis. Albæ verò mulierum vuluæ in lana admouetur. Multò autem omnis amurca decocta efficacior. Coquitur in cupreo vaſe ad craſſitudinẽ mellis. Vſus eius cum aceto, aut vino vetere, aut mulſo, vt quæque cauſa exigat in curatione oris, dentium, aurium, hulcerum manãtium, genitalium, rhagadum. Vulneribus in linteolis imponitur, lũxatis in lana: ingens hic vſus, vtique inueterato medicamẽto. Tale enim fiſtulas ſanat. Infunditur ſedis, genitalium, vuluæ exhulcerationi. Illinitur verò podagris incipientibus: item articularibus morbis. Si verò cum omphacio recoquatur ad mellis craſſitudinem, caſuros dentes extrahit. Item iumentorum ſcabiem, cum decocto lupinorum & chamæleonte herba, mirè ſanat. Cruda amurca podagris foueri vtiliſſimum.

† *Sed reddenda medicinæ quoq; ratio eſt.*

De foliis oleaſtri, & œnanthino oleo, & cicino, & amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæmyrſino, & cupreſſino, & cytreo, & caryino. CAP. IIII.

OLeaſtri foliorum eadem natura. Spodium è cauliculis vehementius inhibet rheumatiſmos. Sedat & inflammationes oculorum, purgat hulcera, alienata explet, excreſcentia leniter erodit, ſiccat, & ad cicatricem perducit: cætera, vt in oleis. Peculiare autem, quòd folia decoquuntur ex melle, dantúrque cochlearibus contra ſanguinis excreationes. Oleum tamẽ acrius atque efficacius: & os quoque colluitur illo ad dentium infirmitatem. Imponuntur folia & paronychiis, & carbunculis, & contra omnem collectionem cum vino: iis verò quæ purganda ſunt, cum melle. Miſcentur oculorum medicamentis, & decoctum foliorum, & ſuccus oleaſtri. Vtiliter etiam auribus inſtillatur cum melle, vel ſi plus effluat. Flore oleaſtri condylomata illinuntur & epinyctides. Item cum farina hordeacea venter in rheumatiſmo cum oleo capitis dolores. Cutem in capite ab oſſibus recedentem cauliculi decocti, & cum melle impoſiti comprimunt. Ex oleaſtro maturi in cibo ſumpti ſiſtunt aluum. Toſti autem & cum melle triti, nomas repurgant, carbunculos rumpunt. Olei naturam cauſáſque abundè diximus. Ad medicinam ex olei generibus hæc pertinent. Vtiliſſimum eſt omphacinum, proximè viride. Prætereà quàm maximè recens, niſi cùm vetuſtiſſimum quæritur, tenue, odoratum, quódq; non mordeat, è diuerſo quàm in cibos eligitur. Omphacinum prodeſt gingiuis. Si contineatur in ore, colorem dentium cuſtodit magis, quàm aliud: ſudores cohibet. Oenanthino idem eſt effectus, qui roſaceo. Omni autem oleo mollitur corpus, vigorem & robur accipit. Stomacho contrarium. Auget hulcerum incrementa. Fauces exaſperat, & venena omnia hebetat, præcipuè pſimmythij & gypſi in aqua mulſa, aut ficorum ſiccarum decocto potum: contra meconium ex aqua: contra cantharidas, bupreſtin, ſalamandras, pityocampas per ſe potum, redditúmque vomitionibus, contra omnia ſuprà dicta laudatiſſimum. Et laſſitudinum perfrictionúmque refectio eſt. Tormina calidum potum cyathis ſex, magiſque ruta ſimul decocta pellit. Item ventris animalia. Soluit aluũ heminæ menſura, cum vino & calida aqua potum, aut ptiſanæ ſucco. Vulneratiis emplaſtris vtile. Faciem purgat. Bubus infuſum per nares, donec ructent, inflationem ſedat. Vetus autẽ magis excalfacit corpora, magiſq; diſcutit ſudores. Duritias magis diffũdit. Lethargicis auxiliare, & inclinato morbo. Oculorũ claritati confert aliquid, cum pari portione mellis acapni: Capitis doloribus remedium eſt. Item ardoribus in febri cum aqua: & ſi vetuſti non ſit occaſio, decoquitur, vt vetuſtatem repræſentet. Oleum cicinum bibitur ad purgationes ventris cum pari caldæ menſura. Priuatim dicitur purgare præcordia. Prodeſt & articulorum morbis, duritiis omnibus, vuluis, auribus, ambuſtis. Cum cinere verò muricum, ſedis inflammationibus, item pſoræ. Colorẽ cutis commendat, capillúmque fertili natura euocat. Semen ex quo fit, nulla animans attingit. Elychnia ex vua fiunt, claritatis præcipuæ. Ex oelo lumen obſcurum propter nimiam pinguitudinem. Folia igni ſacro illinuntur ex aceto: per ſe autem recentia mammis & epiphoris. Eadem decocta in vino inflammationibus cum polenta & croco: per ſe autem triduo impoſita faciem purgant. Oleum amygdalinum purgat, mollit corpora, cutem erugat, nitorem commendat, varos

123 377 69

ros cum melle tollit è facie. Prodest & auribus, cum rosaceo & melle & mali Punici germine decoctum, vermiculósque in his necat, & grauitatem auditus discutit, sonos incertos & tinnitus, obitet capitis dolores & oculorum. Medetur furunculis, & à Sole vstis eum cera. Hulcera manantia & furfures cum vino expurgat: condylomata cum meliloto. Per se verò capiti illitum, somnum allicit. Oleum laurinum vtilius quo recentius, quóque viridius colore. Vis eius excalfactoria, & ideo paralyticis, spasticis, ischiadicis, suggillatis, capitis doloribus, inueteratis distillationibus, auribus, in calyce Punici calfactum illinitur. Similis & myrtei olei ratio, astringit, indurat, medetur gingiuis, dentium dolori, dysenteriæ, vuluæ exhulceratæ, vesicis, hulceribus vetustis vel manantibus, cum squama æris & cera: Item eruptionibus, ambustionibus. Attrita sanat & furfures, & rhagadas condylomata, articulos luxatos, odorem grauem corporis. Aduersatur cantharidi bupresti, aliísque malis medicamentis, quæ exhulcerando nocent. Chamæmyrsinæ siue oxymyrsinæ eadem natura. Cupressinũ oleum eosdem effectus habet, quos myrteum. Item citreum. E nuce verò iuglande, quod caryinum appellauimus, alopeciis vtile est, & tarditati aurium infusum. Item capitis doloribus illitum. Cæterùm iners & graui sapore. Enimuero si quid in nucleo putridi fuerit, totus modus deperit. Ex Gnidio grano factum, eandem vim habet, quam cicinum. E lentisco factum, vtilissimum acopo est. Idémque proficeret æquè vt rosaceum, ni durius paulò intelligeretur. Vtuntur eo & contra nimios sudores, papulásque sudorum. Scabiem iumentorum efficacissimè sanat. Balaninum oleum repurgat varos, furunculos, lentigines, gingiuas. Cypros qualis esset, & quemadmodum exacta fieret oleum, docuimus. Natura eius excalfacit, mollit neruos. Folia stomacho illinuntur: & vuluæ concitatæ succus quoque eorum apponitur. Folia recentia commanducata, hulceribus in capite manantibus, item oris medentur, & collectionibus, condylomatis. Decoctum foliorum ambustis & luxatis prodest. Ipsa rufant capillum tusa, adiecto struthei mali succo. Flos capitis dolores sedat cum aceto illitus. Idem combustus in cruda olla nomas sanat, & putrescentia hulcera per se, vel cum melle. Odor floris olet, qui somnum facit. Adstringit gleucinum, & refrigerat, eadem ratione qua & œnanthinum. Balsaminũ longè pretiosissimum omnium, vt in vnguentis diximus, contra omnes serpentes efficax. Oculorum claritati plurimum confert, caliginem discutit. Item dyspnœas, collectiones omnes duritiásque lenit. Sanguinem densari prohibet, hulcera purgat: auribus, capitis doloribus, tremulis, spasticis, ruptis perquàm vtile. Aduersatur aconito ex lacte potum. Febres cum horrore venientes peruncti is leuiores facit. Vrendum tamen modicè, quoniam adurit, augétque vitia non seruato temperamento. Malobathri quoque naturam & genera exposuimus. Vrinã ciet. Oculorum epiphoris vino expressum vtilissimè imponitur. Item frontibus dormire volentibus: efficacius, si & nares illinantur: aut si ex aqua bibatur. Oris & halitus suauitatem commendat linguæ subditum folium, sicut & vestium odorem interpositum. Hyoscyaminum emolliendo vtilius, neruis inutile. Potum quidem cerebri motus facit. Therminum è lupinis emollit, proximum rosacco effectum habens. Narcissinum dictum est cum suo flore. Rhaphaninum phthiriases longa valetudine contractas tollit, scabritiásque cutis in facie emendat. Sesaminum aurium doloresanat, & hulcera quæ serpunt, & quæ cacoethe vocant. Lirinon, quod & phaselinum & Syrium vocauimus, renibus vtilissimum est, sudoribúsque euocandis, vuluæ molliendæ, concoquendóque intus. Selgiticum neruis vtile esse diximus, sicut herbaceum quoque, quod Iguini circa Flaminiam viam vendunt. Elæomeli, quod in Syria exipsis oleis manare diximus, sapore melleo non sine nausea, aluum emollit: bilem præcipuè detrahit, duobus cyathis in hemina aquæ datis: qui bibêre torpescunt, excitantúrque crebró. Potores certaturi præsumũt ex eo cyathum vnum. Pissino oleo vsus & passim ad quadrupedum scabiem est. A vitibus oleísque proxima nobilitas palmis: inebriant recentes: capitis dolorem afferunt minus siccæ: nec quantum videtur, vtiles stomacho: tussim exasperant, corpus augent. Succum decoctarum antiqui pro hydromelite dabant ægris ad vires recreandas, sitim sedandam, in quem vsum præferebant Thebaicas. Sanguinem quoque excreantibus vtiles, in cibo maximè. Illinuntur caryotæ stomacho, vesicæ, ventri, intestinis. Cum cotoneis & cera & croco suggillata emendat. Nucleí palmarum cremati in fictili nouo, cinere loto spodij vicem efficiunt, miscentúrq; collyriis, & callibleph ara faciunt addito nardo.

De myrobalano palma, & de palma elate. CAP. V.

PAlma quæ fert myrobalanum, probatissima in Aegypto, ossa non habet reliquarum modo in balanis. Aluum & mẽses sistit in vino austero, & vulnera conglutinat. Palma, siue elate, siue spathe, medicinæ confert germina, folia, corticem. Folia imponuntur præcordiis, stomacho, iocineri, hulceribus quæ serpunt cicatrici repugnantia. Psoras cortex eius tener cum resina & cera sanat diebus x x. Decoquitur & ad testium vitia. Capillum denigrat suffitu, partus extrahit. Datur bibendus renum vitiis & vesicæ, & præcordiorum, & capiti & neruis inimicus. Vuluæ ac ventris fluxionem sistit decoctum eius. Item cinis ad tormina potus in vino albo, in vuluarum vitiis efficacissimus.

Medicinæ ex singulorum generum flore, folijs, fructu, ramis, cortice, ligno, succo, radice, cinere. CAP. VI.

PRoximæ varietates generũ medicinarúmque, quæ mala habent. Ex his verna, acerba, stomacho inutilia sunt: aluum, vesicam circumagunt; neruos lædunt. Cocta meliora. Cotonea cocta suauiora. Cruda tamen duntaxat matura, prosunt sanguinem excreantibus ac dysentericis, cholericis, cœliacis. Non idem possunt decocta, quoniam amittunt constringentem illam vim succi. Imponuntur & pectori in febris ardoribus: & tamen decoquuntur in aqua cælesti, ad eadem quæ suprà scripta sunt. Ad stomachi autem dolores cruda decoctáve cerati modo imponuntur. Lanugo eorum carbunculos sanat, cocta in vino, & illita cum cera. Alopeciis capillũ reddunt. Quæ ex his cruda in melle condiuntur, aluum mouent. Mellis autem suauitati multum adiiciunt, stomachoque vtilius id faciunt. Quæ verò in melle condiuntur cocta, quidam ad stomachi vitia trita cum rosæ foliis decoctis dant pro cibo. Succus crudorum lienibus, orthopnoicis, hydropicis prodest. Item mammis, condylomatis, varicibus. Flos & viridis & siccus inflammationibus oculorũ, excreationibus sanguinis, mensibus mulierum. Fit & succus ex his mitis, cum vino dulci tussis, vtilis & cœliacis & iocineri. Decocto quoque eorum fouentur, si procidant vuluæ & interanea. Fit & oleum ex his, quod melinum vocauimus, quoties non fuerint in humidis nata. Ideo vtilissima, quæ ex Sicilia veniunt. Minus vtilia struthea, quamuis cognata. Radix eorum circunscripta terra manu sinistra capitur, ita vt qui facit, dicat quæ capiat, & cuius causa: sic adalligata strumis medetur. Melimela & reliqua dulcia, stomachum & ventrem soluunt, sticulosa, æstuosa, sed neruos non lædunt. Orbiculata sistunt aluum & vomitiones, vrinas cient. Syluestria mala similia sunt neruis acerbis, aluumque sistunt. Sanè in hunc vsum immatura opus sunt.

Citrea contra venenum in vino bibuntur, vel ipsa vel semen. Faciunt oris suauitatem, decocto eorum colluto, aut succo expresso. Horum semen edendum præcipiunt in malacia prægnantibus: ipsa verò contra infirmitatem stomachi, sed non nisi ex aceto facilè manduntur. Punici malinouem genera nunc iterare superuacuum. Ex his dulcia, quæ apyrina alio nomine appellauimus, stomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, dentes gingiuasque lædunt. Quæ verò ab his sapore proxima vinosa diximus, paruum nucleum habentia, vtiliora paulò intelliguntur. Aluum sistunt, & stomacho prosunt, duntaxat pauca citraque satietatem. Sed hæc minimè danda: quanquam omnino nulla in febri, nec carne acinorum vtili nec succo. Cauentur æquè vomitionibus, ac bilem reiicientibus. Vuam in his, ac ne mustum quidem, sed protinus vinum aperuit natura. Vtrunque asperiore cortice. Hic ex acerbis in magno vsu. Vulgus coria maximè perficere illo nouit: ob id malicorium appellant medici. Vrinam cieri eodem monstrant: mistáque galla in aceto decocto, mobiles dentes stabilire. Expetitur grauidarum malaciæ, quoniam gustatu moueat infantem. Diuiditur malum, cælestique aqua madescit ternis ferè diebus. Hæc bibitur frigidacœliacis, & sanguinem excreantibus. Ex acerbo fit medicamentum, quod stomatice vocatur, vtilissimum oris vitiis, narium, aurium, oculorum caligini: pterygiis, genitalibus, & his quas nomas vocant, & quæ in hulceribus excrescunt. Contra leporem marinum hoc modo: Acinis detracto cortice tusis, succoque decocto ad tertias, cum croci, & aluminis scissi, myrrhæ, mellis Attici selibris. Alij & hoc modo faciunt: Punica acida multa tunduntur: succus in cacabo nouo coquitur mellis crassitudine, ad virilitatis & sedis vitia, & omnia quæ Lycio curantur, aures purulentas, epiphoras incipientes, rubras maculas. In manibus rami Punicorum serpentes fugant. Cortice Punici ex viuo decocti & impositi, perniones sanantur. Contusum malum ex tribus heminis vini, decoctum ad heminam, tormina & tineas pellit. Punicum in olla noua, operculo indito, in furno tostum & contritum, potumque in vino, sistit aluum, discutit tormina. Primus pomi huius partus florere incipientis, cytinus vocatur Græcis, miræ obseruationis multorum experimento. Si quis vnum ex his, solutus vinculo omni cinctus & calceatus, atque etiam annuli, decerpserit duobus digitis, pollice & quarto sinistræ manus, atque ita lustratis leui tactu oculis, mox in os additum deuorauerit, ne dente contingat, affirmatur nullam oculorũ imbecillitatem passurum eo anno. Iidem cytini siccati tritique, carnes excrescentes cohibent: gingiuis & dentibus medentur: vel si mobiles sint, decocto succo. Ipsa corpuscula trita, hulceribus quæ serpunt putrescúntve, illinuntur. Item oculorum inflammationi intestinorumque: & ferè ad omnia, quæ cortices malorum. Aduersantur scorpionibus. Non est satis mirari curam diligentiamque priscorum, qui omnia scrutati, nihil intentatum reliquere. In hoc ipso cytino flosculi sunt, antequàm scilicet malum ipsum prodeat, erumpentes, quos balaustium vocari diximus. Hos quoque ergo experti inuenerunt scorpionibus aduersari. Sistunt potu menses fœminarum: sanant oris hulcera, tonsillas, vuam, sanguinis excreationes, ventris & stomachi solutiones, genitalia, hulcera quacunque in parte manantia. Siccauere etiam, vt sic quoque experirentur, inueneruntque tusorum farina dysentericos à morte reuocari, aluum sisti. Quin & nucleos ipsos acinorum experiri non piguit. Tosti tusique stomachum iuuant, cibo aut potioni inspersi. Bibuntur ex aqua cælesti, ad sistendum aluum. Radix decocta succum remittit, qui tineas necat, Victoriati pondere. Eadem discocta in aqua, quas Lycium, præstat vtilitates. Est & syluestre Punicum, à similitudine appellatum. Eius radices rubro cortice denarij pondere ex vino potæ somnos faciunt. Semine poto, aqua quæ subierit cutem, siccatur. Mali Punici corticis fumo culices fugantur.

De pyrù & eorum obſeruationibus, & de ficorum obſeruatione, & caprifico, & erineo, & aliorum generibus medicinæ. CAP. VII.

PYrorum omnium cibus etiam valentibus oneroſus, ægris quoque vini modo negatur. Decocta eadem mirè ſalubria & grata, præcipuè Cruſtumina. Quæcunq; verò cum melle decocta, ſtomachum adiuuant. Fiunt cataplaſmata è pyris, ad diſcutienda corporum vitia: & decocto eorũ ad duritias vruntur. Ipſa aduerſantur boletis atque fungis, pelluntq́ue pondere & pugnante ſucco. Pyrum ſylueſtre tardiſſimè matureſcit. Conciditur, ſuſpenſumq́; ſiccatur ad ſiſtendam aluum: quod & decoctum eius potum præſtat. Decoquuntur & folia cum pomo ad eoſdem vſus. Pyrorum ligni cinis, contra fungos etiamnum efficacius proficit. Mala pyraq́ue portatu iumentis mirè grauia ſunt vel pauca. Remedio aiunt eſſe, ſi prius edenda dentur aliqua, aut vtiq; oſtendantur. Fici ſuccus lacteus, aceti naturam habet. Itaque coaguli modo lac contrahit. Excipitur ante maturitatem pomi, & in vmbra ſiccatur ad aperienda hulcera, cienda menſtrua, appoſito cum luteo oui, aut potu cum amylo. Podagris illinitur cum farina fœnigræci & aceto. Pilos quoque detrahit, palpebrarumq́ue ſcabiem emendat: item lichenas & pſoras. Aluum ſoluit. Lactis ficulni natura aduerſatur crabronum veſparumq́ue & ſimilium venenis, priuatim ſcorpionum. Idem cum axungia verrucas tollit. Folia, & quæ non maturuere fici, ſtrumis illinuntur, omnibusq́ue quæ emollienda ſunt diſcutiendáve. Præſtant hæc & per ſe folia. Et alij vſus eorum, tanquam in fricando lichene, & alopeciis, & quæcunque exhulcerari opus ſit. Et aduerſus canis morſus, ramorum teneri cauliculi cuti imponuntur. Idem cum melle hulceribus, quæ ceria vocantur, illinuntur. Extrahunt infracta oſſa cum papaueris ſylueſtris foliis. Canum rabioſorum morſus, folio trito ex aceto reſtringunt. E nigra ficu candidi cauliculi illinuntur furunculis, muris aranei morſibus cum cera. Cinis earum è foliis gangrænis, conſumendisq́ue quæ excreſcunt. Fici maturæ vrinam cient: aluum ſoluunt: ſudorem mouent, papulasq́ue. Ob id autumno inſalubres, quoniam ſudantia huius cibi opera corpora perfrigeſcunt. Nec ſtomacho vtiles: ſed ad breue tempus, & voci contrariæ intelliguntur. Nouiſſimæ ſalubriores, quàm primæ: medicatæ verò nunquam. Iuuenum vires augent: ſenibus meliorem valetudinem faciunt, minusq́ue rugarũ. Sitim ſedant: calorem refrigerant. Ob id non negandæ in febribus conſtrictis, quas ſtegnas vocant. Siccæ fici ſtomachum lædunt: gutturi & faucibus magnificè vtiles. Natura his excalfaciendi. Sitim adferunt. Aluum molliunt, rheumatiſmis eius & ſtomacho contrariæ. Veſicę ſemper vtiles, & anhelatoribus, ac ſuſpirioſis. Item iocinerum, renum, lienum vitiis. Corpus & vires adiuuant: ob id antè athletæ hoc cibo paſcebantur: Pythagoras exercitator, primus ad carnes eos tranſtulit. Recolligentibus ſe à longa valetudine vtiliſſimæ. Item comitialibus, & hydropicis, omnibusq́ue, quæ maturanda aut diſcutienda ſunt, imponuntur: efficacius calce aut nitro admiſto. Coctæ cum hyſſopo pectus purgant, pituitam, tuſſim veterem. Cum vino autem ad ſedem & tumorem maxillarum, & furunculos, panos, parotidas decoctæ illinuntur. Vtile & decocto earum fouere fœminas. Decoctæ quoque eædem cum fœnogræco vtiles ſunt pleuriticis & peripneumonicis. Cum ruta coctæ torminibus proſunt. Tibiarum hulceribus cum æris flore. Pterygiis cũ Punico malo. Ambuſtis, pernionibus cum cera. Hydropicis coctæ in vino, & cum abſinthio & farina hordeacea, nitro addito. Aluum ſiſtunt manducatæ. Scorpionum ictibus cum ſale tritæ illinuntur. Carbunculos extrahunt in vino coctæ & impoſitæ. Carcinomati, ſi ſine hulcere eſt, quàm pinguiſſimam ficum imponi, penè ſingulare remediũ eſt: item phagedænæ. Cinis non ex alia arbore aciem purgat acrior, conglutinat, replet, aſtringit. Bibitur & ad diſcutiendum ſanguinem concretũ. Item percuſſis, præcipitatis, conuulſis, ruptis, cyathis ſingulis aquæ & olei. Datur tetanicis & ſpaſticis: item potus vel infuſus cœliacis, dyſentericis. Et ſi quis eo cum oleo perungatur, excalfacit. Item cũ cera & roſaceo ſubactus, ambuſtis cicatricem tenuiſſimã obducit. Luſcioſos ex oleo illitus emendat, dentiumq́ue vitia crebro fricatu. Produnt etiam, ſi quis inclinata arbore, ſupino ore aliquem nodum eius morſu abſtulerit nullo vidente, atque in alura illigatum licio è collo ſuſpenderit, ſtrumas & parotidas diſcuti. Cortex tritus cum oleo, ventris hulcera ſanat. Crudæ groſſi verrucas & thymos, nitro farinaq́ue additis, tollunt. Spodij vicem exhibet fruticum à radice exeuntium cinis. Bis toſtus adiecto pſimmythio digeritur in paſtillos, ad hulcera oculorum & ſcabritiam. Caprificus etiamnum multo efficacior fico. Lactis minus habet: ſurculo quoq; eius lac coagulatur in caſeum. Exceptum id coactumq́ue in duritiam, ſuauitatem carnibus affert. Fricatur diluto ex aceto. Miſcetur exhulceratoriis medicamentis. Aluum ſoluit: vuluam cum amylo aperit. Pota menſes ciet cum luteo oui. Podagris cum farina fœnigræci illinitur. Lepras, pſoras, lichenas, lentigines expurgat: item venenatorum ictus, & canis morſus. Dentium quoque dolori hic ſuccus appoſitus in lana prodeſt, aut in cauis eorum additus. Cauliculi & folia, admiſto eruo, contra marinorum venena proſunt. Adiiciunt & vinum. Bubulas carnes additi caules magno ligni compendio percoquunt. Groſſi illitæ ſtrumas, & omnium collectionem emolliunt, & diſcutiunt. Aliquatenus & folia. Quæ molliſſima ſunt ex his, cum aceto hulcera manantia & epinyctidas & furfures ſanãt. Cum melle item & foliis ceria ſanant, & canis morſus. Recentes cum vino, phagedænas. Cum papaueris foliis oſſa extrahunt. Groſſi caprifici inflãmationes diſcutiunt ſuffitu. Reſiſtunt & ſanguini taurino poto,

poto, & pſimmythio, & lacti coagulato potæ. Item in aqua decoctæ atque illitæ parotidas ſanant. Cauliculi aut groſſi eius quàm minutiſſimæ, ad ſcorpionum ictus è vino bibuntur. Lac quoque inſtillatur plagæ, & folia imponuntur. Item aduerſus murem araneum. Cauliculorũ cinis vuam faucium ſedat. Arboris ipſius cinis ex melle, rhagadia. Radix deferuefacta in vino, dentiũ dolores. Hyberna caprificus in aceto cocta & trita, impetigines tollit. Illinũtur ramenta rami ſine cortice quàm minutiſſima ad ſcobis modum. Caprifico quoque medicinæ vnius miraculum additur. Corticem eius impubeſcentem puer impubis ſi defracto ramo detrahat dentibus, medullam ipſam adalligatam ante Solis ortum, prohibere ſtrumas. Caprificus tauros quamlibet feroces, collo eorũ circundata, in tantum mirabili natura compeſcit, vt immobiles præſtet. Herba quoque, quam Græci erineon vocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta eſt, cauliculis quinis ferè, ocimi ſimilitudine, flos candidus, ſemen nigrum, paruum: tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: vtcunque autem decerpta manat lacte multo & dulci. Herba perquàm vtilis auriũ dolori, nitri exiguo addito. Folia reſiſtunt venenis. Pruni folia decocta tonſillis, gingiuis, vuæ proſunt in vino decocta, & ſubinde ore colluto. Ipſa pruna aluum molliunt, ſtomacho verò vtiliſſima, ſed breui momento. Vtiliora Perſica, ſuccusq́ue eorum, etiamnum in vino aut in aceto expreſſus. Neceſt alius eis pomis innocentior cibus. Nuſquam minus odoris, ſucci plus, qui tamen ſitim ſtimulet. Folia eius trita illita, hæmorrhagiam ſiſtunt. Nuclei Perſicorum in aceto & oleo, capitis doloribus illinuntur. Sylueſtrium quidem prunorum baccæ, vel è radice cortex, in vino auſtero ſi decoquantur, ita vt triens ex hemina ſuperſit, aluum & tormina ſiſtunt. Satis eſt ſingulos cyathos decocti ſumi. Et in iis, & ſatiuis prunis eſt limus arborum, quem Græci lichena appellant, rhagadiis & condylomatis mirè vtilis. Mora in Aegypto & Cypro ſui generis, vt diximus, largo ſucco abundant, ſummo cortice deſquamato: altiore plaga, ſiccantur, mirabili natura. Succus aduerſatur venenis ſerpentium, prodeſt dyſentericis, diſcutit panos, omnesq́ue collectiones: vulnera conglutinat, capitis dolores ſedat, item aurium: ſpleneticis bibitur. Illinitur & contra perfrictiones. Celeriter teredinem ſentit. Nec apud nos ſucco vſus minor. Aduerſatur aconito & araneis, in vino potus. Aluum ſoluit, pituitaſq́ue ac† tineas & ſimilia ventris animalia extrahit. Hoc idem præſtat & cortex tritus. Folia tingunt capillum cum fici nigræ & vitis corticibus ſimul coctis in aqua cæleſti. Pomi ipſius ſuccus aluum ſoluit protinus. Ipſa poma ad præſens ſtomacho vtilia, refrigerant, ſitim faciunt. Si non ſuperueniat alius cibus, intumeſcunt. Ex immaturis ſuccus ſiſtit aluum: veluti anima malis alicuius, in hac arbore obſeruandis miraculis, quæ in natura eius diximus. Fit ex pomo panchreſtos ſtomatice, eadem arteriace appellata, hoc modo: Sextarij tres ſucci è pomo, leui vapore ad craſſitudinem mellis rediguntur. Pòſt additur omphacij aridi pondus x duorũ, aut myrrhæ x vnius, crocix vnius. Hæc ſimul trita miſcentur decocto. Neq; eſt aliud oris, arteriæ, vuæ, ſtomachi, iucundius remedium. Fit & alio modo: Succi ſextarij duo, mellis Attici ſextarius, decoquuntur, vt ſuprà diximus. Mira ſunt prætereà, quæ produntur. Mori germinatione, priùs quàm in folia exeant, ſiniſtra decerpi iubentur futura poma: ricinos Græci vocant. Hi terrã ſi non attigere, ſanguinem ſiſtunt adalligati, ſiue ex vulnere fluat, ſiue ore, ſiue naribus, ſiue hæmorrhoidis: ad hoc ſeruantur repoſiti. Idem præſtare & ramus dicitur, Luna plena defractus, incipiens fructum habere. Si terram non attigerit, priuatim mulieribus adalligatus lacerto contra abundantiam menſium. Hoc & quocunque tempore ab ipſis decerptum ita vt terram non attingat, adalligatumq́ue exiſtimant præſtare. Folia mori trita, aut arida decocta, ſerpentium ictibus imponuntur. Ad idemq́; potu proficitur. Scorpionibus aduerſatur è radice corticis ſuccus, ex vino aut poſca potus. Reddenda eſt & antiquorũ compoſitio: Succum expreſſum pomi maturi immaturiq́ue miſtum, coquebant in vaſe æreo ad mellis craſſitudinem. Aliqui myrrha adiecta & cupreſſo præduratũ vas Sole torrebant, permiſcentes ſpatha ter die. Hæc erat ſtomatice, qua & vulnera ad cicatricem perducebant. Alia ratio: ſuccum ſiccato exprimebant pomo, multum ſapori obſoniorum conferente. In medicina verò contra nomas & pectoris pituitas, & vbicunqe opus eſſet aſtringi viſcera. Dentes quoq; colluebant eo. Tertium genus ſucci foliis & radice decoctis ad ambuſta ex oleo illinenda. Imponuntur & per ſe folia. Radix permeſſes inciſa ſuccum dat aptiſſimum dentium dolori, collectionibusq́ue & ſuppurationibus. Aluum purgat. Folia mori in vrina madefacta, pilum coriis detrahunt. Ceraſa aluum molliunt ſtomacho inutilia. Eadem ſiccata aluum ſiſtunt, vtinam cient. Inuenio apud authores, ſi quis matutinò roſcida cum ſuis nucleis deuoret, intantum leuari aluum, vt pedes morbo liberentur. Meſpila, exceptis ſetaniis, quæ malo propiorem vim habent, reliqua aſtringunt ſtomachum, ſiſtuntq́ue aluum. Item ſorba ſicca: nam recentia ſtomacho & aluo citæ proſunt.

De pineis & amygdalis, & nuce auellana, & de nuce iuglande, & de piſtacijs & caſtaneis, ſiliqua, cornu, & vnedone, & lauro. CAP. VIII.

NVces pineæ, quæ reſinam habent, contuſæ leuiter, additis in ſingulis ſextariis aquæ ad dimidium decoctæ, ſanguinis excreationi medentur, ita vt cyathi bini bibantur ex eo. Corticis è pino in vino decoctum contra tormina datur. Nuclei nucis pineæ ſitim ſedant, & acrimoniã ſtomachi roſiones q́ue, & contrarios humores conſiſtentes ibi, & infirmitatem virium roborant, renibus

& veſicæ vtiles. Fauces videntur exaſperare,& tuſſim. Bilem pellunt poti ex aqua,aut vino,aut paſſo,aut balanorũ decocto. Miſcetur his contra vehemẽtiores ſtomachi roſiones cucumeris ſemen, & ſuccus portulacæ. Item ad veſicæ hulcera & renum,quoniam & vrinam cient. Amygdalæ amaræ radicum decoctum cutem in facie corrigit,coloremque hilariorem facit. Nuces ipſæ ſomnum faciunt & auiditatem. Vrinam & menſes cient. Capitis dolori illinuntur, maximeque in febri: ſi ab ebrietate,ex aceto & roſaceo & aquæ ſextario. Et ſanguinem ſiſtunt. Cum amylo & menta lethargicis comitialibusque proſunt. Capite peruncto epinyctidas ſanant: è vino veteri hulcera putreſcentia. Canum morſus cum melle. Et furfures ex facie, antè fotu præparata. Item iocineris & renum dolores ex aqua potæ: & ſæpe ex ecligmate cum reſina terebinthina. Calculoſis & difficili vrinæ in paſſo, & ad purgandam cutem in aqua mulſa tritæ,ſunt efficaces. Proſunt ecligmate iocineri, tuſſi & colo,cum cleliſphaco modicè addito. In melle ſumitur nucis auellanæ magnitudo. Aiunt, quinis ferè præſumptis ebrietatem non ſentire potores: vulpesque, ſi ederint eas, nec contingat è vicino aquam lambere,mori. Minus valent in remediis dulces,& hæ tamen purgant,& vrinã cient. Recentes ſtomachum implent. Nucibus Græcis cum abſinthij ſemine ex aceto ſumptis, morbus regius ſanari dicitur: item illitis per ſe vitia ſedis,& priuatim condylomata. Idem tuſſi & ſanguinis reiectioni prodeſt. Nuces iuglandes Græci à capitis grauedine appellauere. Etenim arborum ipſarum foliorumque vires,in cerebrum penetrant: hocque minore momento, ſed in cibis, nuclei faciunt. Sunt autem recentes iucundiores,ſiccæ vnguinoſiores,& ſtomacho inutiles, difficiles concoctu,dolorem capitis inferentes,tuſſientibus inimicæ,& vomituris ieiunis: aptæ in teneſmo ſolo: trahunt enim pituitam. Eædem præſumptæ venena hebetant: item anginam cum ruta & oleo. Item aduerſantur cæpis,leniuntque earum ſaporem. Aurium inflammationi imponuntur cum mellis exiguo. Item cum ruta mammis,& luxatis. Cum cæpa autem & ſale & melle,canis hominisq; morſui. Putamine nucis iuglandis, dens cauus inuritur. Putamen combuſtum tritumque in oleo aut vino,infantium capite peruncto,nutrit capillum: & ad alopecias eo ſic vtuntur. Quò plures nuces quis ederit,hoc faciliùs tineas pellit. Quæ peruetereſ ſunt nuces,gangrænis & carbunculis medentur: item ſuggillatis. Cortex iuglandium,lichenum vitio,& dyſentericis prodeſt. Folia trita cũ aceto: aurium dolori. In ſanctuariis Mithridatis maximi regis deuicti, Cn. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipſius manu cõpoſitionem antidoti,è duabus nucibus ſiccis,item ficis totidem, & rutæ foliis viginti ſimul tritis, addito ſalis grano: & qui hoc ieiunus ſumat, nullum venenum nociturum illo die. Contra rabioſi quoque canis morſus, nuclei à ieiuno homine commanducati illitique præſenti remedio eſſe dicuntur. Nuces auellanæ capitis dolorem faciunt, inflationem ſtomachi,& pinguedini corporis conferunt, plus quàm ſit veriſimile. Toſtæ & deſtillationi medentur. Tuſſi quoque veteri tritæ,& in aqua mulſa potæ. Quidam adiiciunt grana piperis, alij è paſſo bibũt. Piſtacia eoſdem vſus & effectus habent, quos pinei nuclei, præterque ad ſerpentiũ ictus, ſiue edantur, ſiue bibantur. Caſtaneæ vehementer ſiſtunt ſtomachi & ventris fluxiones, aluum cient, ſanguinem excreantibus proſunt, carnes alunt. Siliquæ recentes, ſtomacho inutiles, aluum ſoluunt. Eædem ſiccatæ ſiſtunt, ſtomachoque vtiliores fiunt. Vrinam cient. Syriacas in dolore ſtomachi ternas in aquæ ſextariis decoquunt quidam ad dimidium, eumque ſuccum bibunt. Sudor virgæ corniarboris lamina ferrea candente exceptus, nõn contingente ligno, illitaque inde ferrugo, incipientes lichenas ſanat. Arbutus ſiue vnedo, fructum fert difficilem cõcoctioni, & ſtomacho inutilem. Laurus excalfactoriam naturam habet, & foliis, & cortice, & baccis. Itaque decoctum ex his, maximè è foliis, prodeſſe vuluis & veſicis conuenit. Illita veſparum crabronumq; & apium, item ſerpentium venenis reſiſtunt, maximè ſepis, dipſadis, & viperæ. Proſunt & menſibus fœminarum cum oleo cocta. Cum polenta autem quæ tenera ſunt trita, ad inflammationes oculorum, cum ruta teſtiũ, cum roſaceo capitis dolores, aut cum irino. Quin & commanducata atque deuorata per triduum terna, liberant à tuſſi. Eadẽm proſunt ſuſpiriis trita cum melle. Cortex radicis cauendus grauidis. Ipſa radix calculos rumpit, iocineri prodeſt, tribus obolis in vino odorato pota. Folia pota vomitiones mouent. Baccæ menſes trahunt appoſitæ tritæ, vel potæ. Tuſſim veterem & orthopnœam ſanant binæ, detracto cortice in vino potæ. Si & febris ſit, ex aqua, aut ecligmate ex aqua mulſa, aut expaſſo decoctæ. Proſunt & phthiſicis eodem modo, & omnibus thoracis rheumatiſmis. Nam & concoquunt pituitam, & extrahunt. Aduerſus ſcorpiones quaternæ ex vino bibuntur. Epinyctidas ex oleo illitæ & lentigines, & hulcera manãtia, & hulcera oris, & furfures. Cutis pruriginem ſuccus baccarum emendat, & phthiriaſin. Aurium dolori & grauitati inſtillatur, cum vino vetere & roſaceo. Peruncto eo fugiunt venenata omnia: Prodeſt contra ictus & potus, maximè autem eius laurus, quæ tenuiora habet folia. Baccæ cum vino ſerpentibus, & ſcorpionibus, & araneis reſiſtunt. Ex oleo & aceto illinuntur & lieni & iocineri: gangrænis cum melle. Et in fatigatione etiam aut perfrictione ſuccum eo perungi, nitro adiecto, prodeſt. Sunt qui celeritati partus multum conferre putent radicem, acetabuli menſura in aqua potam, efficacius recentem, quàm aridam. Quidam aduerſus ſcorpionum ictus, decem baccas dari iubent potui. Item & in remedio vuæ iacentis, quadrantem pondo baccarum foliorumque decoqui in aquæ ſextariis tribus ad tertias, eamque calidam gargarizare;

& in capitis dolore, impari numero baccas cum oleo conterere,& calefacere. Laurus Delphicæ folia trita olfactáque ſubinde, peſtilentiæ contagia prohibent, tanto magis ſi & vrantur. Oleum ex Delphica ad cerata acopúmq; ad perfrictiones diſcutiendas, neruos laxandos, lateris dolores, febréſq; frigidas vtile eſt. Item ad aurium dolorem, in mali Punici cortice tepefactum. Folia decocta ad tertias partes aquæ, vuam cohibent gargarizatione: potu alui dolores, inteſtinorúmque. Tenerima ex his trita in vino, papulas pruritúſq;, illita noctibus. Proximè valẽt cætera lauri genera. Laurus Alexandrina ſiue Idæa, partus celeres facit, radice pota trium denariorum pondere, in vini dulcis cyathis tribus. Secundas etiam pellit, menſéſque eodem modo pota. Daphnoides (ſiue his nominibus quæ diximus) ſylueſtris laurus prodeſt, aluum ſoluit, vel recenti folio vel arido drachmis tribus cum ſale in hydromelite manducata. Pituitas extrahit folium & vomitus, ſtomacho inutile. Sic & baccæ quinæ denæúe, purgationis cauſa ſumuntur.

De myrto ſatiua, & myrtidano, & de myrto ſylueſtri. CAP. IX.

MYrtus ſatiua candida, minus vtilis eſt medicinæ, quàm nigra. Semen eius medetur ſanguinem excreantibus. Item contra fungos in vino potum. Odorem oris commendat vel pridie commanducatum. Item apud Menandrum Synariſtuſæ hoc edunt. Datur & dyſentericis denarij pondere in vino. Hulcera difficilia in extremitatibus corporis ſanat, cum vino ſubferuefactũ. Imponitur lippitudini cum polenta, & cardiacis in mamma ſiniſtra: & contra ſcorpionis ictus in mero, & ad veſicæ vitia, capitis dolores, & ægilopas, antequàm ſuppurẽt: item tumoribus, exemptiſque nucleis in vino vetere tritum eruptionibus pituitæ. Succus ſeminis aluum ſiſtit, vrinam ciet. Ad eruptiones puſtularum pituitæque cum cerato illinitur: & contra phalangia. Capillum denigrat. Lenius ſucco oleum eſt ex eadem myrto: lenius & vinum, quo nunquàm inebriatur. Inueteratum ſiſtit aluum & ſtomachum: tormina ſanat, faſtidium abigit. Foliorum arentium farina ſudores cohibet inſperſa, vel in febri. Vtilis & cœliacis & procidentiæ vuluarum, ſedis vitiis, hulceribus manantibus, igni sacro fotu, capillis fluentibus, furfuribus: item aliis eruptionibus, ambuſtis. Additur quoq; in medicamento, quod liparas vocant, eadem de cauſa qua oleum ex his, efficaciſſimum ad ea quæ in humore ſunt, tanquam in ore & vulua. Folia ipſa fungis aduerſantur trita ex vino, cum cera verò articularibus morbis & collectionibus. Eadem in vino decocta dyſentericis & hydropicis potui dãtur. Siccantur in farinam, quæ inſpergitur hulceribus, aut hæmorrhagiæ. Purgãt & lentigines, pterygia & paronychia & epinyctidas, condylomata, teſtes, tetra hulcera: item ambuſta cum cerato. Ad aures purulentas & foliis crematis vtuntur & ſucco & decocto. Comburũtur & in antidota. Item cauliculi flore decerpti, in nouo fictili operto cremati in furno, dein triti ex vino. Et ambuſtis foliorũ cinis medetur. Inguen ne intumeſcat ex hulcere, ſatis eſt furculum tantùm myrti habere ſecum, nõ ferro nec terra contactum. Myrtidanum diximus quomodo fieret: Vuluæ prodeſt appoſitum fotu, & illitu. Multo efficacius & cortice, & folio, & ſemine. Exprimitur & foliis ſuccus molliſſimis in pila tuſis, affuſo paulatim vino auſtero, aliàs aqua cæleſti: atq; ita expreſſo vtuntur ad oris ſedíſque hulcera, vuluæ & ventris: capillorum nigritiam, malarum perfuſiones, purgationes lentiginum, & vbi conſtringendum aliquid eſt. Myrtus ſylueſtris, ſiue oxymyrſine, ſiue chamæmyrſine, baccis rubentibus & breuitate à ſatiua diſtat. Radix eius in honore eſt, decocta vino, ad renum dolores pota, & difficili vrinæ, præcipuéque craſſæ, & graue olenti: morbo regio, & vuluarum purgationi trita cum vino. Cauliculi quoque incipientes aſparagorum modo in cibo ſumpti, & in cinere cocti: ſemen cũ vino potum, aut oleo aut aceto, calculos frangit. Item in aceto & roſaceo tritum, capitis dolores ſedat: & potum morbum regium. Caſtor oxymyrſinen myrti foliis acutis, ex qua fiunt ruri ſcopæ, ruſcum vocauit, ad eoſdem vſus. Et hactenus habent ſe medicinæ vrbanarum arborum. Tranſeamus ad ſylueſtres.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

Medicinæ ex arboribus ſylueſtribus. CAP. I.

NE ſyluæ quidem, horridiórque naturæ facies, medicinis carent, ſacra illa parente rerum omnium, nuſquam non remedia diſponente homini, vt medicina fieret etiam ſolitudo ipſa, ſed ad ſingula illius diſcordiæ atque concordiæ miraculis occurſantibus. Quercus & olea tam pertinaci odio diſſident, vt altera in alterius ſcrobe depactæ moriantur: quercus verò & iuxta nucem iuglandem. Pernicialia & braſſicæ cum vite odia: ipſúmq; olus, quo vitis fugatur, aduerſum cyclamino & origano areſcit. Quin & annoſas iam, & quæ ſternuntur arbores, difficiliùs cædi, ac celeriùs inareſcere tradunt, ſi priùs manu, quàm ferro, attingantur. Pomorum onera à iumentis ſtatim ſentiri: ac niſi priùs oſtendantur his, quamuis pauca portent: ſudare illico. Ferulæ asinis gratiſſimæ ſunt in pabulo, cæteris verò iumentis præſentaneo veneno: qua de cauſa id animal Libero patri aſſignatur, cui & ferula. Surdis etiam rerum ſua cuique ſunt venena, ac minimis quoque. Philyra coci & polline nimium ſalem cibis eximunt. Prædulcium faſtidium ſal temperat. Nitroſæ aut amaræ aquæ, polenta addita mitigantur, vt intra duas horas bibi poſſint. Qua de cauſa & in ſaccos vinarios additur polenta. Similis vis Rhodiæ cretæ, & argillæ noſtratis. Concordia valent, cùm pix oleo extrahitur, quando vtrunque pinguis naturæ eſt. Oleum ſolum calci miſcetur, quando vtrunque aquas odit. Gummi aceto facilius eluitur, atramentum aqua. Innumera prætereà alia, quæ ſuis locis dicentur aſſiduè. Hinc nata medicina. Hæc ſola naturæ placuerat eſſe remedia parata vulgo, inuentu facilia, ac ſine impendio, ex quibus viuimus. Poſteà fraudes hominum & ingeniorum capturæ officinas inuenere iſtas, in quibus ſua cuique homini vænalis promittitur vita. Statim compoſitiones & miſturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æſtimantur, hulceríque paruo medicina à Rubro mari imputatur, cùm remedia vera quotidie pauperrimus quiſque cœnet. Nam ſi ex horto petantur, aut herba vel frutex quæratur, nulla artium vilior fiat. Ita eſt profectò, magnitudo populi Romani perdidit ritus, vincendo victi ſumus. Paremus externis, & vna artium Imperatoribus quoque imperat. Verùm de his aliâs plura.

Lotos. CAP. II.

LOton herbam, itémque Aegyptiam eodem nomine, aliâs & Syrticam arborem, diximus ſuis locis. Hæc lotos, quæ faba Græca appellatur à noſtris, aluum baccis ſiſtit. Ramenta ligni decocta in vino proſunt dyſentericis, menſtruis, vertigini, comitialibus. Cohibent & capillum. Mirum, his ramentis nihil eſſe amarius, fructúque dulcius. Fit & è ſcobe eius medicamentum, ex aqua myrti decocta, ſubacta, & diuiſa in paſtillos, dyſentericis vtiliſſimum, pondere Victoriati cum aquæ cyathis tribus.

Glans. CAP. III.

GLans intrita duritias, quas cacoethe vocant, cum ſalſa axungia ſanat. Vehementiora ſunt ligna & in omnibus cortex ipſe, corticíq; tunica ſubiecta. Hæc decocta iuuat cœliacos. Dyſentericis etiam illinitur, vel ipſa glans. Eadémque reſiſtit ſerpentium ictibus, rheumatiſmis, ſuppurationibus. Folia & baccæ, vel cortex vel ſuccus decocti proſunt contra toxica. Cortex illinitur decoctus lacte vaccino, ſerpentis plagæ. Datur & ex vino dyſentericis. Eadem & ilici vis.

De cocco ilicis, & galla, & viſco, pilulis, glande, & de cerri radice, & ſubere. CAP. IIII.

COccum ilicis, vulneribus ex aceto recentibus imponitur. Epiphoris ex aqua, & oculis ſuffuſis ſanguine inſtillatur. Eſt autem genus ex eo in Attica ferè & Aſia naſcens, celerrimè in vermiculum ſe mutans, quod ideo ſcolecion vocant: improbántque. Principalia eius genera diximus. Nec pauciora gallæ genera fecimus, ſolidam, perforatam: item albam, nigram, maiorem, minorem. Vis omnium ſimilis. Optima Comagena. Excreſcentia in corpore tollit. Proſunt gingiuis, vuæ, oris exhulcerationi. Crematæ & in vino extinctæ, cœliacis. Dyſentericis illinuntur. Paronychiis ex melle, & vnguibus ſcabris, pterygiis, hulceribus manantibus, condylomatis, vulneribus quæ phagedænica vocantur. In vino autem decoctæ auribus inſtillantur, oculis illinuntur: aduerſus eruptiones & panos cum aceto. Nucleus commanducatus dentium dolorem ſedat: item intertrigines, & ambuſta. Immaturæ ex his ex aceto potæ, lienem conſumunt. Eædem crematæ, & aceto ſalſo extinctæ, menſes ſiſtunt, vuluáſque procidentes fotu. Omnes capillos denigrant. Viſcum è robore præcipuum diximus haberi, & quo conficeretur modo. Quidam contuſum in aqua decoquunt, donec innatet. Quidam commanducantes acinos, expuunt cortices. Optimum eſt, quod ſine cortice eſt, quódq;

quódque leuiſſimum, extrà fuluum, intus porraceum, quo nihil eſt glutinoſius. Emollit, diſcutit tumores, ſiccat ſtrumas. Cum reſina & cera panos mitigat omnis generis. Quidam & galbanum adiiciunt, pari pondere ſingulorũ: eóque modo & ad vulnera vtuntur. Vnguium ſcabritias expolit, ſi ſeptenis diebus ſoluantur, nitróque colluantur. Quidam id religione efficacius fieri putant, prima Luna collectum è robore ſine ferro. Si terram non attigit, comitialibus mederi. Conceptum fœminarum adiuuare, ſi omnino ſecum habeant. Hulcera commanducato impoſitóque efficaciſſimè ſanari. Roboris pilulæ ex adipe vrſino alopecias capillo replent. Cerri folia & cortex, & glans, ſiccat collectiones ſuppurationéſque: fluxiones ſiſtit. Torpentes membrorum partes corroborat decoctũ eius fotu: cui & inſidere expedit, ſiccandis aſtringendíſue partibus. Radix cerri aduerſatur ſcorpionibus. Suberis cortex tritus, ex aqua calida potus, ſanguinem fluentem ex vtralibet parte ſiſtit. Eiuſdem cinis ex vino calido, ſanguinem excreantibus magnopere laudatur.

De fago & cupreſſo, & cedro magna, & de cedride, galbano. CAP. V.

FAgi folia manducantur in gingiuarum labiorúmque vitiis. Calculis glandis fagineæ cinis illinitur: item cum melle alopeciis. Cupreſſi folia trita, ſerpentium ictibus imponuntur: & capiti cũ polenta, ſi à Sole doleat: item ramici: qua de cauſa & bibuntur. Teſtium quoque tumori cum cera illinuntur. Capillum denigrant ex aceto. Eadem trita cum duabus partibus panis mollis, & è vino ammineo ſubacta, pedum ac neruorum dolores ſedant. Pilulæ aduerſus ſerpentium ictus bibuntur, aut ſi eiiciatur ſanguis. Collectionibus illinuntur. Ramici quoque teneræ tuſæ cum axungia & lomento, proſunt. Bibuntur ex eadem cauſa. Parotidi & ſtrumæ cum farina imponuntur. Exprimitur ſuccus tuſis cum ſemine, qui miſtus oleo caliginem oculorum aufert. Item Victoriati pondere in vino potus illitúſque, cum fico ſicca pingui, exemptis granis, vitia teſtium ſanat, tumores diſcutit, & cum fermento ſtrumas. Radix cum foliis trita potáque, veſicæ & ſtranguriæ medetur: & contra phalangia. Ramenta pota menſes cient: ſcorpionum ictibus aduerſantur. Cedrus magna, quam cedrelaten vocant, dat picem, quæ cedria vocatur, dentium doloribus vtiliſſimam. Frangit enim eos & extrahit: dolores ſedat. Cedri ſuccus ex ea quomodo fieret, diximus, magni ad lumina vſus, ni capitis dolorem inferret. Defuncta corpora incorrupta æuis ſeruat, viuentia corrumpit: mira differentia, cùm vitam auferat ſpirantibus, defunctis pro vita ſit. Veſtes quoque corrumpit, & animalia necat. Ob hoc non cenſeam in anginis hoc remedio vtendum, neque in cruditatibus, quod ſuaſere aliqui, guſtu. Dentes quoque colluere ex aceto in dolore timuerim, vel grauitati aut vermibus auriũ inſtillare. Portentum eſt, quod tradunt, abortiuum fieri in Venere, antè perfuſa virilitate. Phthiriaſes perungere eo non dubitauerim, itémque porrigines. Suadent & contra venenum leporis marini bibere in paſſo. Facilius in elephantiaſi illinatur. Et hulcera ſordida & excreſcentia in iis authores quidam, & oculorum albugines caliginéſque inunxere eo: & contra pulmonis hulcera cyathum eius ſorbere iuſſerunt: item aduerſus tineas. Fit ex eo & oleum, quod piſſelæon vocant, vehementioris ad omnia eadem vſus. Cedri ſcobe ſerpentes fugari certum eſt: item baccis tritis cum oleo, ſi qui perungantur. Cedrides, hoc eſt, fructus cedri, tuſſim ſanat, vrinam cient, aluum ſiſtunt, vtiles ruptis conuulſis, ſpaſticis, ſtranguriæ, vuluis, admoti. Contra lepores marinos, eadémque quæ ſupra, collectionibus, inflammationibúsque. De galbano diximus. Neque humidum neque aridum probatur, ſed quale docuimus. Per ſe bibitur ad tuſſim veterem, ſuſpiria, rupta conuulſa. Imponitur iſchiadicis, lateris doloribus, panis, furunculis, corpori ab oſſibus recedenti, ſtrumis, articulorum nodis, dentium quoque doloribus. Illinitur & cum melle capitis hulceribus. Purulentis infunditur auribus cum roſaceo, aut nardo. Odore comitialibus ſubuenit, & vulua ſtrangulante, & inſtomachi defectu. Abortus non exeuntes trahit appoſitu vel ſuffitu: item ramis ellebori circunlitum atque ſubiectum. Serpentes nidore vrentium fugari diximus. Fugiunt & peruncto galbano. Medetur & à ſcorpione percuſſis. Bibitur & in difficili partu fabæ magnitudine in vini cyatho: vulnáſque conuerſas corrigit. Cum myrrha autem & in vino mortuos partus extrahit. Aduerſatur & venenis, maximè toxicis, cum myrrha & in vino. Serpentes oleo & ſpondylio miſto tactu necat. Nocere vrinæ exiſtimatur.

De Hammoniaco, & ſtyrace, & ſpondylio, & ſphagno, & terebintho, & chamæpity, & pityuſa, & reſina, & picea, & lentiſco. CAP. VI.

SImilis Hammoniaci natura atque lacrymæ probandæ, vt diximus, mollit, calefacit, diſcutit, diſſoluit. Claritati viſus in collyriis conuenit. Pruritum, cicatrices, albugines oculorũ tollit. Dentium dolores ſedat, efficacius accenſum. Prodeſt dyſpnoicis, pleuriticis, pulmonibus, veſicis, vrinæ cruentæ, lieni, iſchiadicis potum. Sic & aluum ſoluit. Articulis & podagræ cum pari pondere picis aut ceræ & roſaceo coctum. Maturat panos, extrahit clauos cum melle. Sic & duritias emollit. Lieni cum aceto & cera Cypria, vel roſaceo efficaciſſimè imponitur. Laſſitudines perungi cum aceto & oleo exiguóque nitro, vtile eſt. Et ſtyracis naturam in peregrinis arboribus expoſuimus. Placet præter illa quæ diximus, maximè pinguis, purus, albicantibus fragmentis, Medetur tuſſi, faucibus, pectoris vitiis, vuluæ præcluſæ, duritiéue laboranti. Ciet menſes potu, appoſitúue aluum

aluum mollit. Inuenio potu modico tristitiam animi resolui, largiore contrahi. Sonitus aurium emendat infusum: strumas illitum, neruorúmque nodos. Aduersatur venenis quæ frigore nocent: ideo & cicutæ. Spondylion vnà demonstratum, infunditur capitibus phreneticorum, & lethargicorum: item capitis doloribus longis. Cum oleo vetere bibitur, & in iocinerum vitiis, morbo regio, comitialibus, orthopnoicis, vuluarum strangulatione: quibus & suffitu prodest. Aluum mollit. Illinitur hulceribus serpentibus cum ruta. Flos auribus purulentis efficaciter infunditur. Sed succus, cùm exprimitur, integendus est, quoniam mirè appetitur à muscis & similibus. Radix derasa, & in fistulas coniecta, callum earum erodit. Auribus quoque instillatur cum succo. Datur & ipsa contra morbum regium, & in iocineris vitio & vuluarum. Capillos crispos facit perunctocapite. Sphagnos, siue sphacos, siue bryon, & in Gallia, vt indicauimus, nascitur, vuluis decocto insidetium vitiis: item genibus & feminum tumoribus, mistus nasturtio, & aqua salsa tritus. Cum vino ac resina sicca potus, vrinam pellit celerrimè. Hydropicos inanit, cum vino & iunipero tritus & potus. Terebinthi folia & radix collectionibus imponuntur. Decoctum eorum stomachum firmat. Semen in capitis dolore bibitur in vino, & contra difficultatem vrinæ. Ventrem leniter emollit. Venerem excitat. Piceæ, & laricis folia trita, & in aceto decocta, dentium dolori prosunt. Cinis corticum intertrigini & ambustis: Potus aluum sistit, vrinam mouet. Suffitu vuluas corrigit. Piceæ folia priuatim iocineri vtilia sunt, drachmæ pondere in aqua mulsa pota. Syluas, eas duntaxat quæ picis resinæque gratia radantur, vtilissimas esse phthisicis, aut qui longa ægritudine non recolligant vires, satis constat: & illum cæli aeta plus ita, quàm nauigationem Aegyptiam, proficere, plus quàm lactis herbidos permontium æstiua potus. Chamæpitys Latinè abiga vocatur propter abortus, ab aliis thus terræ: cubitalibus ramis, flore pinus & odore. Altera breuior, & incuruæ similis. Tertia eodem odore, & ideo nomine quoque, paruulo cauliculo, crassitudine digitali, foliis scabris, exilibus, albis, in petris nascens. Omnes herbæ, sed propter cognationem nominis non differendæ. Prosunt aduersus scorpionum ictus. Item iocineri illitæ cum palmis aut cotoneis. Renibus & vesicæ, decoctum earum cum farina hordeacea. Morbo quoque regio, & vrinæ difficultatibus, ex aqua decoctæ bibuntur. Nouissima contra serpentes valet cum melle. Sic & apposita vuluas purgat. Sanguinem densatum extrahit pota. Sudores facit perunctis ea, peculiariter renibus vtilis. Fiunt ex ea & hydropicis pilulæ, cum ficu aluum trahentes. Lumborum quoque dolorem Victoriati pondere in vino finit, & tussim recentem. Mortuos partus, ex aceto cocta potáque, eiicere protinus dicitur. Cum honore & pituysa simili de causa dicetur, quam quidam in tithymali genere numerant. Frutex est similis piceæ, flore paruo purpureo. Bilem & pituitam per aluum detrahit radix, decocti hemina: aut seminis ligula in balanis. Folia in aceto decocta, furfures cutis emendant: mammas quoque misto rutæ decocto & tormina, & serpentium ictus, & in totum collectiones incipientes. Resinam è suprà dictis arboribus gigni docuimus, & genera eius & nationes in ratione vini, ac posteà in arboribus. Summæ species duæ, sicca, & liquida. Sicca è pinu & picea fit, liquida è terebintho, larice, lentisco, cupresso. Nam & eæ ferunt in Asia & Syria. Falluntur, qui eandem putant esse è picea atque larice. Picea enim pinguem, & thuris modo succosam fundit: larix gracilem, ac mellei liquoris, virus redolentem. Medici liquida rarò vtuntur, & in ouo ferè: è larice propter tussim hulceráque viscerum. Nec pinea magnopere in vsu: cæteris non nisi coctis. Et coquendi genera satis demonstrauimus. In arborum differentia placet terebinthina, odoratissima atque leuissima: nationum Cypria & Syriaca vtraque mellis. Attici colore, sed Cypria carnosior siccióque. In sicco genere quærunt vt sit cádida, pura, pérlucida. In omni autem, vt mõtana potiùs, quàm campestris: item Aquilonia potiùs, quàm ab alio vento. Resoluitur resina ad vulnerũ vsus & malagmata oleo, in potiones amygdalis amari: Natura in medendo contrahere vulnera, purgare, discutere collectiones: item pectoris vitia. Terebinthina illinitur: & eadem calida membrorum doloribus spasticísque illinitur in Sole, totísque corporibus, mangonum maximè cura, ad gracilitatem emendandã, spatiis ita laxantium cutem per singula membra, capacioráque ciborum facienda corpora. Proximũ locum obtinet è lentisco. Inest ei vis astringendi. Mouet & ante cæteras vrinam. Reliquæ ventrem molliunt, cruda concoquunt, tussim veterem sedant, vuluæ onera extrahunt etiam suffitæ. Priuatim aduersantur visco. Panos & similia, cum seuo taurino & melle sanant. Palpebras lentiscina commodissimè replicat. Fractis quoque vtilissima, & auribus purulentis: item in pruritu genitalium. Pinea capitis vulneribus optimè medetur.

De pice spissa, & liquida: & palimpissa, & pissasphalto, & zopissa, & teda, & lentisco. CAP. VII.

PIx quoque vnde & quibus conficeretur modis, indicauimus: & eius duo genera, spissum, liquidúmque. Spissarum vtilissima medicinæ est Brutia, quoniam pinguissima & resino resinosissima vtrasque præbet vtilitates: ob id magis rutila, quàm cæteræ. Id enim quod in hoc adiiciunt, è mascula arbore meliorem esse, non arbitror posse intelligi. Picis natura excalfacit, explet. Aduersatur priuatim ceratæ morsibus cum polenta: item anginæ cum melle, distillationibus & sternutamentis. Purulentis auribus infunditur cum rosacco: illinitur cum cera. Sanat lichenas, aluum soluit, excreationes pectoris adiuuat ecligmate, aut illita tonsillis cum melle. Sic & hulcera purgat, explet

pletcum vua passa & axungia. Carbunculos purgat, & putrescentia hulcera: quæ verò serpunt, cum pineo cortice, aut sulphure. Phthisicis etiam cyathi mensura quidam dederunt, & contra veterem tussim. Rhagadas sedis & pedum, panosque & vngues scabros emendat: vuluæ duritias & conuersiones, odore: item lethargicos. Strumas item cum farina hordeacea, & pueri impubis vrina decocta ad suppurationem perducit. Et ad alopecias sicca pice vtuntur. Ad mulierum mammas Brutia, ex vino subferuefacta cum polline farraceo, quàm calidissimis impositis. Liquida pix, oleumque quod pisselæon vocant, quemadmodum fieret, diximus. Quidam iterum decoquunt, & vocant palimpissam. Liquida anginæ perunguntur intus, & vua. Ad aurium dolores, claritatem oculorum, oris circunlitiones, suspiriosos, vuluas, tussim veterem, & crebras excreationes pectoris, spasmos, tremores, opisthotonos, paralyses, neruorum dolores. Præstantissimum ad canum & iumentorũ scabiem. Est & pissasphaltos, mista bitumini pice, naturaliter ex Apollinatarum agro. Quidam ipsi miscent, præcipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si fœtus mammas læserit. Maturum optimum ex eo, quod cùm feruet, innatat. Zopissam eradi nauibus diximus, cera marino sale macerata. Optima hæc à tyrocinio nauiũ. Additur autem in malagmata ad discutiendas collectiones. Tedæ decoctæ in aceto, dentium dolores efficaciter colluunt. Lentisci, & arbores, & semen, & cortex, & lacryma vrinam cient, aluum sistunt. Decoctum eorum hulcera quæ serpunt, fotu. Illinitur in humidis, & igni sacro, gingiuas colluit. Folia dentibus in dolore atteruntur: mobiles decocto colluuntur. Capillum tingunt. Lacryma sedis vitiis prodest, cùm quid siccari excalfieríve opus sit. Decoctum & è lacryma stomacho vtile, ructum & vrinam mouens: quod & capitis dolori cum polenta illinitur. Folia tenera oculis inflammatis illinuntur. Item masticheae lentisci replicandis palpebris, & ad extendendam cutem in facie, & smegmata adhibetur, & sanguinem reiicientibus, tussi veteri: & ad omnia quæ Hammoniaci vis. Medetur & attritis partibus, siue oleo è semine eius facto ceraéq; misto, siue foliis ex oleo decoctis, siue cum aqua virilia foueantur. Scio Democratem medicum in valetudine Considiæ M. Seruilij Consularis filiæ, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter vsum lacte caprarum, quas lentisco pascebat.

De platano, & fraxino, & acere, & alba populo, & vlmo, & tilia, & sambuco, & iunipero. CAP. VIII.

PLatani aduersantur vespertilionibus. Pilulæ earum in vino potæ x quatuor pondere, omnibus serpentium & scorpionum venenis medentur: item ambustis. Tusæ autem cum aceto acri, magisque scillite, sanguinem omnem sistunt. Et lentiginem & carcinomata, melanias quoque veteres, addito melle emendant. Folia & cortex illinuntur collectionibus & suppurationibus, & decoctum eorum. Corticis autem in aceto dentium remedium est: folia eorum tenerrima in vino albo decocta, oculorum. Lanugo foliorum, & auribus & oculis inutilis. Cinis pilularum sanat ambusta igni vel frigore. Cortex è vino scorpionum ictus restinguit. Fraxinus quam vim aduersus serpentes haberet, indicauimus. Semen foliis eius inest, quo medentur iocineris & lateris doloribus in vino. Aquam quæ subit cutem, extrahunt. Corpus obesum leuant onere, sensim ad maciem reducentes, iisdem foliis cum vino tritis ad virium portionem, ita vt puero quinque folia tribus cyathis diluantur, robustioribus septem folia quinque cyathis vini. Non omittendum, ramenta eius & scobem quibusdam cauenda prædici. Aceris radix contusa iocineris doloribus efficacissimè imponitur. Populi albæ vuarum in vnguentis vsum exposuimus. Cortex potus ischiadicis & strãguriæ prodest. Foliorũ succus calidus aurium dolori. Virgam populi in manu tenentibus intertrigo non metuatur. Populus nigra efficacissima habetur, quæ in Creta nascitur. Comitialibus semen ex aceto vtile. Fundit illa & resinam exiguam, qua vtuntur ad malagmata. Folia podagris in aceto decocta imponuntur. Humor è cauis populi nigræ effluens, verrucas, papulásque, & attrita corporis tollit. Populi ferunt & foliis guttam, ex qua apes propolin faciunt. Gutta quoque aquæ propolis ex aqua remedium quàm efficax est. Vlmi & folia & cortex & rami vim habent spissandi, & vulnera contrahendi. Corticis vtique interior tilia lepras sedat, & folia ex aceto illita. Corticis denarij pondus potum in hemina aquæ frigidæ aluum purgat, pituitasque & aquas priuatim trahit. Imponitur & collectionibus lacryma, & vulneribus, & ambustis, quæ decocto fouere prodest. Humor in folliculis arboris huius nascens, cuti nitorem inducit, faciemq; gratiorem præstat. Cauliculi foliorũ primi vino decocti tumores sanãt, extrahuntq; per fistulas. Idem præstãt & tiliæ † cortices. Multi corticem commanducatũ vulneribus vtilissimum putant: folia trita aqua aspersa pedũ tumori. Humor quoque è medulla, vti diximus, castratæ arboris effluens, capillũ reddit capiti illitus, defluentesque continet. Arbor tilia leniter tusa ad eadem ferè vtilis est, atq; oleaster. Folia autem tantùm in vsu, & ad infantium hulcera in ore commanducata: decocta vrinam cient: menses sistunt illita: sanguinem pota detrahunt. Sambucus habet alterum genus magis syluestre, quod Græci chamæacten, alij helion vocant, multo breuius. Vtriusque decoctum in vino veteri foliorum, vel seminis, vel radicis ad cyathos binos potũ, stomacho inutile est, aluo detrahens aquã. Refrigerat etiã inflãmationem, maximè recentis ambusti: & canis morsum cum polenta mollissimis foliorum illitis. Succus cerebri collectiones, priuatimque membranæ, quæ circa cerebrũ est, lenit infusus. Acini eius infirmio-

† *Vetust. codices, corticis, habent paterno casui vt Tiliæ, rectius sit numeri pluralis: eoq; nomine accipiamus membranas interiores corticis vlmi, quas phillyras Dioscorides appellat. Plinius paulò antè etiã tiliæ. Corticis, inquiens, interior tilia lepras sedat.*

res,quàm reliqua,tingunt capillum.Poti acetabuli mensura, vrinam mouent. Foliorum mollissima ex oleo & sale eduntur,ad pituitam bilemque detrahendam. Ad omnia efficacior, quæ minor. Radicis eius in vino decoctæ duo cyathi poti,hydropicos exinaniũt:vuluas emolliunt, has & foliorum decoctum insidentiũ. Caules teneri mitioris sambuci,in patinis cocti,aluum soluunt. Resistũt folia & serpentium ictibus in vino pota. Podagricis cum seuo hircino vehementer prosunt cauliculi illiti. Iidemque in aqua macerantur,vt ea sparsa pulices necentur. Foliorum decocto si locus spargatur,muscæ necantur. Boa appellatur morbus papularũ,cùm rubent corpora, sambuci ramo verberatur. Cortex interior tritus,ex vino albo potus,aluum soluit. Iuniperus vel ante cætera omnia excalfacit,extenuat,cedro assimilis. Et eius duo genera:altera maior,altera minor. Vtraque accensa serpentes fugat. Semen stomachi,pectoris,lateris doloribus vtile. Inflationes algoresque discutit; tusses concoquit & duritias. Illitum tumores sistit:item aluum,baccis ex vino nigro potis:item ventris tumores illitis. Miscetur & antidotis oxyporis. Vrinas ciet. Illinitur & oculis in epiphoris. Datur conuulsis ruptis,torminibus,vuluis,ischiadicis cum vino albo potum pilulis quaternis, aut decoctis vigintiin vino. Sunt qui & perungant corpus è semine eius in serpentium metu.

De salice,& amerina,& vitilibus,& erice. CAP. IX.

SAlicis fructus ante maturitatem in araneam abit: sed si prius colligatur, sanguinem reiicientibus prodest. Corticis è ramis primis cinis,clauum & callum aqua mista sanat. Vitia cutis in facie emendat,magis admisto succo suo. Est autem hic trium generum. Vnum arbor ipsa exudat gummi modo. Alterum manat in plaga,cùm floret, excisocortice trium digitorum magnitudine. Hic ad expurganda,quæ obstent oculis:item ad spissanda quæ opus sunt,ciendamque vrinam,& ad omnes collectiones intus extrahendas. Tertius succus est detruncatione ramorum à falce distillans. Exhis ergo aliquis cum rosaceo in calyce Punici calfactus,auribus infunditur:vel folia cocta, & cum cera trita imponuntur:item podagricis. Cortice & foliis in vino decoctis foueri neruos vtilissimũ. Flos tritus cum foliis furfures purgat in facie. Folia contrita & pota intemperantiam libidinis coercent, atque in totum auferunt vsum sæpius sumpta. Amerinænigræ semen cum spuma argenti pari pondere,à balneo illitum,psilothrum est. Non multum à salice vitilium vsu distat vitex, foliorũ quoque aspectu,nisi odore gratior esset. Græcilygon vocant,alij agnon:quoniam matronæ thesmophoriis Athenienssium castitatem custodientes,his foliis cubitus sibi sternunt. Duo genera eius. Maior in arborem salicis modo assurgit:minor ramosa,foliis candidioribus lanuginosis. Prima album florem mittit cum purpureo,quæ & candida vocatur:nigra,quæ tantum purpureum. Nascuntur in palustribus campis. Semen potum vini quendam saporem habet,& dicitur febres soluere:& cùm vngantur,oleo admistum sudorem facere:sic & lassitudines dissoluere. Vrinam cient & menses. Caput tentant vini modo:nam & odor similis est. Inflationes pellunt in inferiora. Aluum sistunt, hydropicis & lienibus perquàm vtiles. Lactis vbertatem faciunt. Aduersantur venenis serpentiũ maximè quæ frigus inferunt. Minor efficacior ad serpentes: bibitur seminis drachma in vino vel posca,aut duabus foliorum tenerrimorum. Et illinuntur vtraque aduersus araneorum morsus: vel peruncti stantùm,suffitu quoque aut substratu fugant venenata. Ad Venerem impetus inhibent:eoque maximè phalangiis aduersantur, quorum morsus genitale excitat. Capitis dolorem ex ebrietate sedant cum rosaceo flos teneriquecauliculi. Seminis decoctum vehementiorem capitis dolorem dissoluit fotu:& vuluam etiam suffitu vel appositu purgat:aluum cum pulegio & melle potum. Vomicas panosque difficile concoquentes,cum farina hordeacea mollit. Lichenas & lentigines cum aphronitro & aceto semen sanat, & oris hulcera & eruptiones cum melle:testium cum butyro & foliis vitium:rhagadas sedis cum aqua illitum:luxata cum sale & nitro,& cera. Et semen,& folium additur in malagmata neruorum & podagras. Semen instillatur in oleo decoctum capiti in lethargia & phreneſi. Virgam qui in manu habeant aut cinctu, negantur intertriginem sentire. Ericen Græci vocant fruticem non multum à myrice differentem, colore rorismarini, & penè folio. Hoc aduersari serpentibus tradunt. Genista quoque vinculi vsum præstat. Flores apibus gratissimi. Dubito an hæc sit,quàm Græci authores sparton appellauere,cùm ex ea lina piscatoria apud eos factitari docuerim:& nunquid hanc designauerit Homerus, cùm dixit nauium sparta dissoluta. Nondum enim fuisse Africanum vel Hispanum spartum in vsu,certum est:& cùm sutiles fierent naues, lino tamen, non sparto, vnquam sutas. Semen eius quod Græci eodem nomine appellant, in folliculis phaseolorum modo nascens,purgat ellebori vice, drachma & dimidia pota in aquæ mulsæ cyathis quatuor iciunis. Rami similiter cum fronde in aceto macerati pluribus diebus, & tusi, succum dant ischiadicis vtilem,cyathi vnius potu. Quidam marina aqua macerare malunt, & infundere clystere. Perunguntur eodem succo ischiadici addito oleo. Quidam ad stranguriam vtuntur semine. Genista tusa cum axungia,genua dolentia sanat. Myricen,quã & tamaricem vocat Lenæus, similem scopis amerinis dicit. Sanari ea carcinomata in vino decocta tritaque cum melle illita. Arbitrantur quidam hanc esse tamaricem: sed ad lienem præcipua est, si succus eius expressus in vino bibatur. Adeoque mirabilem eius antiphathiam contra solum hoc viscerum faciunt, vt affirment, si ex ea alueis factis bibant sues, sine lieneinueniri. Et ideo homini quoq; splenetico cibum

cibum potumque dant in vasis ex ea factis. Grauis author in medicina, virgam ex ea defractam, vt neque terram neque ferrum attingeret,sedare ventris dolores asseuerauit impositam, ita vt tunica cinctuque corpori apprimeretur. Vulgus infelicem arborem eam appellat, vt diximus, quoniam nihil ferat,nec seratur vnquam. Corinthus,& quæ circà est regio,bryoniam vocat, eiusque duo genera facit. Sylueſtrem planè sterilem:alteram mitiorem. Hæc fert in Aegypto Syriaque etiam abundanter lignosum fructum,maiorem galla,asperum gustu,quo medici vtuntur vice gallæ, & in compositionibus,quas antheras vocant. Et lignum autem & flos,& folia,& cortex in eosdem vsus adhibentur,quanquam remissiora. Datur sanguinem reiicientibus cortex tritus, & cõtra profluuia fœminarum,cœliacis quoque. Idem tusus impositusque collectiones omnes inhibet. Foliis exprimitur succus ad hæc eadem. Et in vino decoquuntur:ipsa verò adiecto melle gangrenis illinuntur. Decoctum eorum in vino potum,vel imposita cum rosaceo & cera sedant. Sic & epinyctidas sanant. Addentium dolorem auriumque,decoctum eorum salutare est:radix ad eadem: similiter & folia. Hæc amplius ad ea quæ serpunt,imponuntur cum polenta. Semen drachmæ pondere aduersus phalangia & araneos bibitur. Cum altilium verò pingui furunculis imponitur. Efficax & cõtra serpentium ictus,præterquàm aspidum. Necnon morbo regio,phthiriasi,lendibusque decoctũ infusum prodest,abundantiamque mulierum sistit. Cinis arboris ad omnia eadem prodest. Aiunt, si bouis castrati vrinæ immisceatur,vel in potu vel in cibo, Venerem finiri. Carboque ex eo genere vrina extinctus in vmbra conditur:idem cùm libeat accendere,resoluitur. Magi & id ex spadonis vrina fieri tradiderunt.

De virga sanguinea,& filere,& liguſtro,& alno,& edera,& cisthо,& cisso, & erythrano,& chamaecisso,& smilace,& de clematide. CAP. X.

NEc virga sanguinea felicior habetur. Cortex eius interior cicatrices, quæ præsanauere, aperit. Sileris folia illita fronti,capitis dolores sedant. Eiusdem semen tritum in oleo phthiriases coercet. Serpentes & hunc fruticem refugiunt;baculumque rustici ob id ex eo gerunt. Liguſtrum eadem arbor est,quæ in Oriente cypros. Suos in Europa vsus habet. Succus eius neruis,articulis,algoribus:folia vbique veteri hulceri cum salis mica, & oris exhulcerationibus prosunt. Acini contra phthiriasin,item contra intertrigines,foliáve. Sanant & gallinaceorum pituitas acini. Folia alni ex feruenti aqua certissimo remedio sunt tumori. Ederæ genera xx. demonstrauimus. Natura omniũ in medicina anceps. Mentem turbat,& caput purgat largius pota. Neruis intus nocet. Iisdem nervis adhibita foris prodest. Eadem natura,quæ aceto,ei est. Omnia genera eius refrigerant. Vrinam cient potu:capitis dolorem sedant,præcipuè cerebro continentique cerebrum membranæ vtiliter mollibus impositis foliis, cum aceto & rosaceo tritis & decoctis, addito postea rosaceo oleo. Illinuntur autem fronti:& decocto eorum fouetur os,caputque perungitur. Lieni & pota & illita prosunt. Decoquuntur & contra horrores febrium eruptionesque pituitæ, aut in vino teruntur. Corymbi quoque poti vel illiti,lienem sanant;iocinera autem illiti. Trahunt & menses appositi. Succus ederæ tædia narium graueolentiamque emendat, præcipuè albæ satiuæ. Idem infusus naribus caput purgat,efficacius addito nitro. Infunditur etiam purulentis auribus,aut dolẽtibus cum oleo. Cicatricibus quoque decorem facit. Ad lienes efficacior albæ est, ferro calefactus: satisque est acinos sex in vini cyathis duobus sumi. Acini quoque ex eadem alba terni,in aceto mulso poti, tineas pellunt;in qua curatione ventri quoque imposuisse eos vtile est. Ederæ,quam chrysocarpon appellauimus,baccis aurei coloris viginti,in vini sextario tritis,ita vt terni cyathi potentur, aquam quæ cutem subierit,per vrinam educit Erasistratus. Eiusdem acinos quinque tritos in rosaceo oleo, calefactosque in cortice Punici,instillauit dentium dolori à contraria aure. Acini,qui croci succũ habent,præsumpti potu,à crapula tutos præstant:item sanguinem excreantes,aut torminibus laborãtes. Ederæ nigræ candidiores corymbi poti,steriles etiã viros faciũt. Illinitur decocta in vino omniũ hulcerũ generi,etiamsi cacoethe sint. Lacryma ederæ psilothrũ est, phthiriasinq; tollit. Flos cuiuscunque generis trium digitorum captu,dysentericos & aluum citam emendat, in vino austero bis die potus. Et ambustis illinitur vtiliter cum cera. Denigrant capillum corymbi. Radicis succus in aceto potus,cõtra phalangia prodest. Huius quoq; ligni vase splenetico bibentes sanari inuenio. Et acinos terunt,moxque comburunt,& ita illinunt ambusta, prius perfusa aqua calida. Sunt qui & incidant succi gratia,eoque vtantur ad dentes erosos,frangique tradunt, proximis cera munitis, ne lædantur. Gummi etiam in edera quærunt,quod ex aceto vtilissimum dentibus promittunt. Græci vicino vocabulo cisthon appellant fruticem maiorem thymo,foliis ocimi. Duo eius genera. Flos masculo rosaceus,fœminæ albus. Ambo prosunt dysentericis & solutionibus ventris, in vino austero ternis digitis flore capto,& similiter bis die poto: hulceribus veteribus & ambustis cum cera, & per se oris hulceribus. Sub his maximè nascitur hypocisthis, quam inter ederas diximus. Cissos erythranos ab iisdem appellatur similis ederæ,coxendicibus vtilis è vino potus:item lumbis. Tantamque vim accipiunt,vt sanguinem vrina detrahant. Item chamæcisson appellant ederam, nõ attollentem se à terra. Et hæc contusa in vino acetabuli mensura,lieni medetur. Folia ambustis cum axungia. Smilax quoque,qui & nicophoros cognominatur, similitudinem ederæ habet, tenuiori-

bus foliis, Coronam ex eo factam impari foliorum numero, aiunt capitis doloribus mederi. Quidā duo genera ſmilacis dixere. Alterum immortalitati proximum, inconuallibus opacis, ſcandentem arbores comantibus acinorum corymbis, contra venenata omnia efficaciſſimis, in tantum, vtacinorum ſucco infantibus ſæpe inſtillato, nulla poſteà venena nocitura ſint. Alterū genus culta amare, & in his gigni, nullius effectus. Illam eſſe ſmilacem priorem, cuius lignum ad aures ſonare diximus. Similem huic aliqui clematida appellauerunt, repentem per arbores, geniculatā & ipſam. Folia eius lepram purgant. Semen aluum ſoluit acetabuli menſura, in aquæ hemina, aut aqua mulſa. Datur ex eadem cauſa & decoctum eius.

De harundine, & papyro, & ebeno, & rhododendro, de rhue erythro, & de erythrodano, alysſo & radicula, & apocyno & rore marino, & cachry, & ſabina, & ſelagine, & ſamulo, & gummi medicinis. CAP. XI.

HArundines genera xxix. demonſtrauimus, non aliter euidentiore illa natura, quàm continuis his voluminibus tractamus. Siquidem harundinis radix contrita & impoſita, filicis ſtirpem corpore extrahit: item harundinem filicis radix. Et quoniam plura genera fecimus, illa quæ in India Syriaque naſcitur odorum vnguentorumque cauſa, vrinam mouet cum gramine aut apij ſemine decocta. Ciet menſtrua admota. Medetur conuulſis duobus obolis pota, iocineri, renibus, hydropi, tuſſi etiam ſuffitu, magisq; cum reſina. Furfuribus hulcerumq; manantibus cum myrrha decocta. Excipitur & ſuccus eius, fitque elaterio ſimilis. Efficaciſſima autē in omni harundine, quæ proxima radici. Efficacia & genicula. Harundo Cypria, quæ donax vocatur, corticis cinere alopecias emendat: item putreſcentia hulcera. Foliis eius ad extrahendos aculeos vtuntur. Efficacius & contra ignes ſacros collectionesq; omnes. Vulgaris harundo extractoriam vim habet, & recens tuſa, nō in radice tantum. Multum enim & ipſam harundinem valere tradunt. Medetur & luxatis, & ſpinæ doloribus radix in acero illita. Eadem recens trita & in vino pota, Venerem concitat. Harundinum lanugo illata auribus, obtundit auditum. Cognata in Aegypto res eſt harundini papyrus, præcipuæ vtilitatis, cùm inaruit, ad laxandas ſiccandasq; fiſtulas, & intumeſcendo ad introitum medicamentorum aperiendas. Charta quæ fit ex ea, cremata inter cauſtica. Cinis eius ex vino potus ſomnū facit: ipſa ex aqua impoſita callum ſanat. Ne in Aegypto quidem naſcitur ebenus, vt docuimus: nec tractamus in medicina alienos orbes: non omittetur tamen propter miraculū. Scobem eius oculis vnicè mederi dicunt: lignoque ad cotem trito cum paſſo, caliginem diſcutit. Ex aqua verò radice, albugines oculorū. Item tuſſim pari modo dracunculi radicis adiecto cū melle. Ebenum medici & intererodentia aſſumunt. Rhododendros ne nomen quidem apud nos inuenit Latinum: rhododaphnen vocant, aut nerium. Mirum, folia eius quadrupedum venenum eſſe, homini verò contra ſerpentes præſidium, ruta addita è vino pota. Pecus etiam, & capræ, ſi aquam biberint, in qua folia ea maduerint, mori dicuntur. Nec rhus Latinum nomen habet, cùm in vſum pluribus modis veniat. Nam & herba eſt ſylueſtris, foliis myrti, cauliculis breuibus, quæ venena & tineas pellit: & frutex coriarius appellatur, ſubrutilus, cubitalis, craſſitudine digitali: cuius aridis foliis, vt malicorio, coria perficiuntur. Medici autem rhoicis vtuntur ad cōruſa: item cœliacos & ſedis hulcera, aut quæ phagedænas vocant, trita cum melle, & illita cum aceto. Decoctum eorum inſtillatur auribus purulentis. Fit & ſtomatice decoctis ramis ad eadem, quæ ex moris, ſed efficacior admiſto alumine. Illinitur que eadem hydropicorum tumoribus. Rhus, quæ erythros appellatur, frutex eſt: & huius fruticis ſemen vim habet aſtringendi refrigerandique. Aſpergitur pro ſale obſoniis. Aluos ſoluit, omnesque carnes cum ſilphio ſuauiores facit. Hulceribus medetur manantibus cum melle: aſperitati linguæ, percuſſis, liuidis, deſquamatis eodem modo. Capitis hulcera ad cicatricem celerrimè perducit: & fœminarum abundantiam ſiſtit cibo. Alia eſt erythrodanus, quam aliqui ereuthodanū vocant, nos rubiam, qua tinguntur lanæ, pelles que perficiuntur: in medicina vrinam ciet: morbum regium ſanat ex aqua mulſa, & lichenas ex aceto illita: & iſchiadicos & paralyticos, ita vt bibentes lauentur quotidie. Radix ſemenque trahunt menſes, aluum ſiſtunt, & collectiones diſcutiūt. Contra ſerpentes rami cum foliis imponuntur. Folia & capillum tingunt. Inuenio apud quoſdam morbum regium ſanari hoc frutice, etiam ſi adalligatus ſpectetur tantùm. Diſtat ab eo, qui alyſſon vocatur, foliis tantùm & ramis minoribus: nomen accepit, quòd à cane commorſos rabiem ſentire non patitur, potus ex aceto adalligatusque. Mirum eſt quod additur, ſaniem conſpecto omnino frutice eo ſiccari. Tingentibus & radicula lanas præparat, quam ſtruthion à Græcis vocari diximus. Medetur morbo regio & ipſa decocti eius potu: item pectoris vitiis. Vrinam ciet, aluum ſoluit, & vuluas purgat. Quamobrem aureum poculum medici vocant. Ea & ex melle prodeſt magnificè ad tuſſim, orthopnœæ cochlearis menſura. Cum polenta verò & aceto lepras tollit. Eadem cum panace & capparis radice calculos frangit, pellitque. Panos diſcutit, cum farina hordeacea & vino decocta. Miſcetur & malagmatis & collyriis, claritatis cauſa. Ad ſternutamenta vtilis inter pauca: lieni quoque ac iocineri. Eadem pota denarij vnius pondere ex mulſa aqua, ſuſpiriosos ſanat. Sic & pleuriticos, & omnes lateris dolores, apocyni ſemen ex aqua. Frutex eſt folio ederæ, molliore tamen, & minus longis viticulis, ſemine acuto, diuiſo, lanuginoſo, graui odore. Canes & omnes quadrupedes necat

necat in cibo datum. Eſt & roſmarinum. Duo genera eius. Alterum ſterile, alterum cui & caulis, & ſemen reſinaceum, quod cachrys vocatur. Foliis odor thuris. Radix vulnera ſanat viridis impoſita, & ſedis procidentia, condylomata & hæmorrhoidas. Succus & fruticis & radicis morbum regium, & ea quæ repurganda ſunt. Oculorū aciem exacuit. Semen ad vetera pectoris vitia datur potui. Et ad vuluas cum vino & pipere. Menſes adiuuat. Podagris illinitur cum ærina farina. Purpat & lentigines, & quæ excalfacienda ſunt, aut cùm ſudor quærendus, illitum: item conuulſis. Auget & lac in vino potum: item radix. Ipſa herba ſtrumis cum aceto illinitur: ad tuſſim cum melle prodeſt. Cachrys multa genera habet, vt diximus. Sed hæc, quæ ex rore ſuprà dicto naſcitur, ſi fricetur, reſinoſa eſt. Aduerſatur venenis & venenatis, præterquàm anguibus. Sudorem mouet, tormina diſcutit, lactis vbertatem facit. Herba Sabina, brathy appellata à Græcis, duorum generum eſt: altera tamarici ſimilis folio, altera cupreſſo. Quare quidam Creticam cupreſſum dixerunt. A multis in ſuffitus pro thure aſſumitur. In medicamentis verò duplicato pondere eoſdem effectus habere, quos cinnamū, traditur. Collectiones minuit, & nomas compeſcit. Illita hulcera purgat. Partus emortuos appoſita extrahit & ſuffitu. Illinitur igni ſacro & carbunculis. Cum melle & vino pota, regio morbo medetur. Gallinacei generis pituitas fumo eius herbæ ſanari tradunt. Similis herbæ huic Sabinæ eſt ſelago appellata. Legitur ſine ferro dextra manu per tunicam, qua ſiniſtra exuitur velut à furante, candida veſte veſtito, puréque lotis nudis pedibus, ſacro facto priùs quàm legatur, pane vinóque. Fertur in mappa noua. Hanc contra omnem perniciem habendam prodidere Druidæ Gallorum, & contra omnia oculorum vitia fumum eius prodeſſe. Iidem ſamolum herbam nominauere naſcentem in humidis: & hanc ſiniſtra manu legi à ieiunis contra morbos ſuum boúmque, nec reſpicere legentem, nec alibi, quàm in canali, deponere, ibíque conterere poturis. Gummium genera diximus. Ex his maiores effectus melioris cuiuſque erunt. Dentibus inutiles ſunt. Sanguinem coagulant, & ideo reiicientibus ſanguinem proſunt: item ambuſtis, arteriæ vitiis. Inutilem vrinam cient, amaritudines hebetant aſtrictis cæteris. Quæ ex amygdala amara eſt, ſpiſſandíque viribus efficacior, habet excalfactorias vires. Præponuntur aut prunorum, & ceraſorum, ac vitium. Siccant illitæ & aſtringunt: ex aceto verò infantium lichenas ſanant. Proſunt & tuſſi veteri, quatuor obolis in miſto potis. Creduntur & colorem gratiorem facere, ciborúmque appetentiam, & calculoſis prodeſſe cum paſſo potæ. Oculorum & vulnerum vtilitatibus maximè conueniunt è ſpina Aegyptia.

De ſpina Arabica, & ſpina alba, & acanthio, & acacia. CAP. XII

SPinæ Arabicæ laudes in odorum loco diximus: & ipſa ſpiſſat ſtringítque diſtillationes omnes, & languiuis excreationes, menſiúmque abundantiam, etiam num radice valentior. Spinæ albæ ſemen contra ſcorpiones auxiliatur. Corona ex ea impoſita, capitis dolores minuit. Huic ſimilis eſt ſpina illa, quam Græci acanthion vocant, minoribus multò foliis, aculeatis per extremitates, & araneoſa lanugine obductis: qua collecta, etiam veſtes quædam bombycinis ſimiles fiunt in Oriente. Ipſa folia vel radices ad remedia opiſthotoni bibuntur. Eſt & acaciæ ſpina. Fit in Aegypto alba nigráque arbore: item viridi, ſed longè meliore è prioribus. Fit & in Galatia tenerrima ſpinoſiore arbore. Semen omnium lenticulæ ſimile: minore eſt tantùm & grano & folliculo. Colligitur autumno: antè collectum nimio validius. Spiſſatur ſuccus ex folliculis aqua cœleſti perfuſis: mox in pila tuſis exprimitur organis: tunc denſatur in Sole mortariis in paſtillos. Fit & ex foliis minus efficax. Ad coria perficienda ſemine pro galla vtuntur. Foliorum ſuccus & Galatiacæ acaciæ nigerrimus improbatur: item qui valde rufus. Purpurea aut leucophæa, & quæ facillimè diluitur, vi ſumma ad ſpiſſandum refrigerandúmque eſt, oculorum medicamentis ante alias vtiles. Lauantur in eos vſus paſtilli ab aliis, torrentur ab aliis. Capillum tingunt. Sanant ignem ſacrum, hulcera quæ ſerpūt, & humida vitia corporis, collectiones, articulos, contuſos, perniones, pterygia. Abundantiam menſium fœminis ſiſtunt, vuluámque & ſedem procidentes. Item oculos, oris vitia & genitalium.

De vulgari ſpina, & ſylueſtri, & de eryſiſceptro, & de appendice ſpina, & pyxacantho, & paliuro, aquifolia, & taxo, & rubis medicinæ CAP. XIII.

VVlgaris quoque hæc ſpina, ex qua cortinæ fulloniæ implentur, radicis vſus habet. Per Hiſpanias quidem multi, & inter odores, & ad vnguenta vtuntur illa, aſpalathum vocantes. Eſt ſine dubio hoc nomine ſpina ſylueſtris in Oriente (vt diximus) candida, magnitudine arboris iuſtæ. Sed & frutex humilior æquè ſpinoſus in Niſyro, & Rhodiorum inſulis, quem alij eryſiſceptrum, alij adiplatheon, ſiue dipſacon, ſiud diacheton vocant. Optimus, qui minimè ferulaceus, rubens, & in purpuram vergens, detracto corticè. Naſcitur pluribus locis, ſed non vbique odoratus. Quam vim haberet cœleſti arcu in eum innixo, diximus. Sanat tetra oris hulcera & ozænas, genitalia exhulcerata aut carbunculantia, item rhagadia, inflationes potu. Diſcutit & ſtrangurias cortex. Sanguinem reddentibus medetur decoctum eius. Aluum ſiſtit cortex. Similia præſtare ſylueſtrem quoque putant. Spina eſt appendix appellata, quoniam baccæ puniceo colore in ea appendices vocantur. Hæ crudæ per ſe, & aridæ in vino decoctæ, aluum citam, ac tormina compeſcunt. Pyxacanthi

baccæ contra serpentium ictus bibuntur. Paliurus quoque spinæ genus est. Semen eius Afri zuram vocant, contra scorpiones efficacissimum: item calculosis & tussi. Folia astrictoriam vim habent. Radix discutit panos, collectiones, vomicas: vrinas trahit pota. Decoctum eius potum in vino aluum sistit: serpentibus aduersatur. Radix præcipuè datur in vino. Aliqui folia contusa addito sale, articulorum morbis imponunt. Prosunt baccæ purgationi fœminarum, cœliacis, dysentericis, ac cholericis. In vino potæ aluum sistunt. Radix decocta & illita extrahit infixa corpori. Vtilissima est & luxatis, tumoribúsque. Aquifolia arbor in domo aut villa sata, veneficia arcet. Flore eius aquam glaciari Pythagoras tradit: itémque baculum ex ea factum, in quoduis animal emissum, etiam si citrà cecidérit defectu mittentis, ipsum per sese recubitu propius adlabi: tam præcipuam naturam inesse arbori. Taxi arboris fumus mures necat. Nec rubos ad maleficia tantùm genuit natura: ideóque ex eis mora vel hominibus cibos dedit. Vim habent siccandi, astringendíque, gingiuis, tonsillis, genitalibus accommandatissimi. Aduersantur serpentium sceleratissimis hæmorrhoidi & presteri flos aut mora. Scorpionum vulnera sine collectionum periculo iungunt: vrinam cient. Caules eorum tunduntur teneri, exprimitúrque succus, mox Sole cogitur in crassitudinem mellis, singulari remedio contra mala oris oculorúmque, sanguinem excreantes, anginas, vuluas, sedes, cœliacos potus aut illitus. Oris quidem vitiis etiam folia commanducata prosunt: & hulceribus manantibus, aut quibuscunque in capite illinuntur. Cardiacis vel sic per se imponuntur à mamma sinistra: item stomachi doloribus, oculísque procidentibus. Instillatur succus eorum & auribus. Sanat Condyloma ta cum rosaceo cerato. Cauliculorum ex vino decoctum, vel præsentaneum remedium est. Iidem per se in cibo sumpti cymæ modo, aut decocti in vino austero, labantes dentes firmant. Aluum sistunt & profluuia sanguinis: dysentericis prosunt. Siccantur in vmbra, vt cinis crematorum vuam reprimat. Folia quoque arefacta & contusa, iumentorum hulceribus vtilia traduntur. Mora, quæ in his nascuntur, vel efficaciorem stomaticen præbuerint, quàm satiua morus. Eadémque compositione, vel cum hypocisthide tantum & melle bibuntur in cholera, & à cardiacis, & contra aranеos. Inter medicamenta, quæ styptica vocant, nihil efficacius rubi mora ferentis radice decocta in vino ad tertias partes, vt colluantur eo oris hulcera, & sedis foueantur: tantáque vis est, vt spongiæ ipsæ lapidescant. Alterum genus rubi est, in quo rosa nascitur. Gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorrhoda, quam proximo dicemus volumine.

De cynosbato, & Ideo rubo, & rhamno, & Lycio, & sarcocallo, & de oporice medicina. CAP. XIIII.

CYnosbaton, alij cynospaston, alij neurospaston vocant: folium habet vestigio hominis simile. Fert & vuam nigram, in cuius acino neruum habet, vnde neurospastos dicitur. Alia est à cappari, quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Neruus eius cum mastiche Chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat. Mora capillum tingunt cum omphacino oleo. Flos mori per menses colligitur. Cãdidus pleuriticis præcipuus ex vino potus, item cœliacis. Radix ad tertias decocta, aluum sistit & sanguinem: item dentes collutos decocto. Eodem succo fouentur sedis atque genitalium hulcera. Cinis è radice deprimit vuam. Idæus rubus appellatus est, quoniam in Ida, non aliàs, nascitur. Est autem tenerior ac minor, rarioribus calamis innocentioribúsque, sub arborum vmbra nascens. Huius flos cum melle epiphoris illinitur & ignibus sacris: stomaticísque ex aqua bibendus datur. Cætera eadem præstat, quæ suprà dicta. Inter genera ruborum rhamnos appellatur à Græcis candidior & fruticosior. Is floret, ramos spargens rectis aculeis, non vt cæteri aduncis, foliis maioribus. Alterum genus est syluestre, nigrius, & quadantenus rubens. Fert veluti folliculos. Huius radice decocta in aqua fit medicamẽtum, quod vocatur Lycium. Semen secundas trahit. Alter ille candidior adstringit magis, refrigerat, collectionibus & vulneribus accommodatior. Folia vtriusque & cruda & decocta illinuntur cum oleo. Lycium præstantius è spina fieri tradunt, quam & pyxacanthon Chironiam vocant, quales in Indicis arboribus diximus, quoniam longè præstantissimum existimatur Indicum. Coquuntur in aqua tusi rami, radicésque, summæ amaritudinis, æreo vase ferè per triduum, iterúmque exempto ligno, donec mellis crassitudo fiat. Adulteratur amaris succis, etiam amurca ac fella bubulo. Spuma eius ac flos quidam oculorum medicamentis additur. Reliquo succo faciem purgat, & psoras sanat, erosos angulos oculorum, veterésque fluxiones, aures purulentas, tonsillas, gingiuas, tussim, sanguinis excreationes, fabæ magnitudine deuoratum. Aut si ex hulceribus fluat, illitum, rhagadas, genitalium hulcera, attritus, hulcera recentia, & serpentia, ac putrescentia. In naribus clauos, suppurationes. Bibitur & à mulieribus in lacte contra profluuia. Indici differentia, glebis extrinsecus nigris, intus rufis, cùm fregeris, citò nigrescentibus. Astringit vehemẽter cum amaritudine. Ad eadem omnia vtile est, sed præcipuè ad genitalia. Sunt qui & sarcocollam spinæ lacrymam putent, pollini thuris similem, cum quadam acrimonia dulcem. Cum vino tusa sistit fluxiones: illinitur infantibus. Vetustate & hæc maximè nigrescit, melior, quò candidior. Vnum etiamnum arborum medicinis debetur nobile medicamentum, quod oporicen vocant. Fit ad dysentericos stomachíque vitia, in congio musti albi, lẽto vapore decoctis malis coroneis quinque cum suis seminibus, Punicis totidem, sorborum sextario, & pari mensura eius, quod rhus Syriacon

con vocant, croci semuncia. Coquitur vsque ad crassitudinem mellis. His subtexemus ea, quæ Græci communicatione nominum in ambiguó fecere, an ne arborum essent.

De chamedrye, et chamædaphne, & chamelæa, & chamæsyce, & chamæcisso, & chamæleuce, & chamæcypariſſo, & ampelopraso, & stachye, & clinopodio, & centunculo, & clematide Aegyptia medicina. CAP. XV.

CHamædrys herba est, quæ Latinè trissago dicitur. Aliqui eam chamædropem, alij Teucrion appellauere. Folia habet magnitudine mentæ, colore & diuisura quercus. Alij serratam, & ab ea serram inuentam esse dixere, flore penè purpureo. Carpitur prægnans succo in petrosis, aduersus serpentium venena potu illitúque efficacissima: item stomacho, tussi vetustæ, pituitæ in gula cohærescenti, ruptis conuulsis, lateris doloribus. Lienen consumit, vrinam & menses ciet. Obid incipientibus hydropicis efficax, manualibus scopis eius in tribus heminis aquæ decoctis vsque ad tertias. Faciunt & pastillos, terentes eam ex aqua. Ad suprà dicta sanat & vomicas, & vetera hulcera, vel sordida cum melle. Fit & vinum ex ea pectoris vitiis. Foliorum succus cum oleo caliginem oculorum discutit. Ad splenem ex aceto sumitur. Excalfacit peruncti one. Chamædaphne vnico ramulo est cubitali ferè, folio tenui, lauri similitudine. Semen rubens admistum foliis illinitur capitis doloribus recens. Ardores refrigerat: ad tormina cum vino bibitur. Menses succus eius, & vrinam ciet potu, partúsque difficiles in lana appositus. Chamelæa similitudinem foliorũ oleæ habet. Sunt autem amara, odorata, in petrosis, palmum altitudine non excedente. Aluum purgat: detrahit pituitam bilémque, foliis in duabas absinthij partibus decoctis, succóque eo cum melle poto. Foliis impositis & hulcera purgantur. Aiunt, si quis ante Solis ortum eam capiat, dicátque ad albugines oculorum se capere, adalligata discuti id vitium. Quoquo modo collectam iumentorum pecorúmque oculis salutarem esse. Chamæsyce lentis folia habet, nihil se attollẽtia, in aridis petrosísque nascens. Claritati oculorũ, & contra suffusiones vtilissima, & cicatrices, caligines, nubeculas in vino cocta, inuncta. Vuluæ dolores sedat apposita in linteolo. Tollit & verrucas omnium generum illita. Prodest & orthopnoicis. Chamæcisso spicata est tritici modo, ramulis quinis ferè, folioso: cùm floret, existimari potest alba viola, radice tenui, cuius bibunt ischiadici folia tribus obolis, in vini cyathis duobus vij. diebus admodum amara potione. Chamæleucen apud nos farranum siue farfugium vocant. Nascitur secundum fluuios, folio populi, sed ampliore. Radix eius imponitur carbonibus cupressi, atq; is nidor per infurnibulum imbibitur in vetere tussi. Chamæpeuce laricis foliis similis, lumborum & spinæ doloribus propria est. Chamæcyparissos herba ex vino pota contra venena serpentium omnium scorpionúmque pollet. Ampelopraso in vinetis nascitur, foliis porri, ructu grauis. Contra serpentium ictus efficax. Vrinam & menses ciet: eruptiones sanguinis per genitale inhibet potum impositúmque. Datur & à partu mulieribus, & contra canis morsum. Ea quoq; quæ stachys vocatur, porri similitudinem habet, longioribus foliis pluribúsq;, & odoris iucundi, colorísq; in luteum inclinati. Pellit menstrua. Clinopodion, alij cleonicion, alij zopyron, alij ocymoides appellant, serpyllo similem, surculosam, palmi altitudine: nascitur in petrosis, orbiculato florum ambitu, speciem lecti pedum præbens. Bibitur ad conuulsa rupta, strangurias, serpentium ictus. Item decoctæ succus. Nũc subtexemus herbas mirabiles quidem, sed minùs claras, nobilibus in sequentia volumina dilatis. Italicen tunculum vocant rostratis foliis, ad similitudinem capitis penularum iacentem in aruis: Græci autem clematidem. Est eius egregius effectus ad sistendam aluum in vino austero. Idem sanguinem sistit tritus cum oxymelitis aut aquæ calidæ cyathis quinque denarij vnius pondere: sic & ad secundas mulierum efficax. Sed Græci clematidas & alias habent, vnam quam alij echiten vocant, alij laginem, nonnulli tenuem scammoniam: & pedales, foliosos, non dissimiles scammoniæ ramos habet, nisi quòd nigriora minoráque sunt folia. Inuenitur in vineis aruísque. Estur, vt olus, cum oleo ac sale: aluum ciet. Eadem à dysentericis cum lini semine in vino austero sorbetur. Folia epiphoris imponuntur cum polenta, suppositio vdo linteolo. Strumas imposita ad suppurationem perducunt, deinde axungia adiecta percurant. Item hæmorrhoidas cum oleo viridi, phthisicos iuuant cum melle. Lactis quoq; vbertatem faciunt in cibis sumpta. Et infantibus illita capillum alunt. Ex aceto dentium dolores sedant. Venerem stimulant. Est & alia clematis, Aegyptia cognomine, quæ ab aliis daphnoides, ab aliis polygonoides vocatur, folio lauri, longa tenuisq;, aduersus serpentes ac priuatim aspides ex aceto pota efficax. Aegyptus hanc maximè gignit.

De aro & dracunculo, & dracontio, & ari, & millefolio, & herba eiusdem nominis, & pseudobunio, & myrrhi, & onobrichi medicina. CAP. XVI.

QVæ & aron, de qua inter bulbos diximus, magnæ cum dracontio litis. Quidam enim eandem esse dixerunt. Glaucias satu discreuit, dracontium syluestrem arum pronuntiando. Aliqui radicem aron appellauerunt, caulem verò dracontium, in totum alium, si modò hic est, qui apud nos dracunculus vocatur. Nanq; aros radicem nigram in latitudinem rotundam habet multoq;, maiorẽ, & qua manus impleatur. Dracunlus subrutilam, & draconis conuoluti modo, vnde ei & nomen. Quin & ipsi Græci immensam potuere differentiam, semen dracunculi feruens mordáxq; tradendo: tan-

do: tantúmque ineſſe ei virus, vt olfactum grauidis abortum inferat. Aron miris laudibus extulere, primum in cibis fœminam præferentes, quoniam mas durior eſſet, & in coquendo lentior. Pectoris vitia purgare, & aridum in potione inſperſum, aut ecligmate vrinam & menſes ciere. Sic & in oxymelite potum ſtomacho, interaneiſque exhulceratis ex lacte ouillo bibendum, ad tuſſim incinere coctum ex oleo dedere. Alij coxere in lacte, vt decoctum biberetur, Epiphoris elixum impoſuere; item ſuggillatis, tonſillis. Ex oleo hæmorrhoidum vitio infudere, lentigines ex melle illinentes. Laudauit Cleophantus & pro antidoto cõtra venena: pleuriticis, peripneumonicis, quo tuſſientibus modo: ſemen intritum cum oleo aut roſaceo infundens aurium dolori. Dieuches tuſſientibus aut ſuſpiriioſis & orthopnoicis & purulenta excreantibus farina permiſtũ in pane cocto dedit. Diodotus phthiſicis è melle ecligmate, & pulmonis vitiis: oſſibus etiam fractis impoſuit. Partus omniũ animalium extrahit, naturæ circunlitum. Succus radicis cum melle Attico, oculorum caligines, ac ſtomachi vitia diſcutit, tuſſim decocti ius cum melle. Hulcera omnium generum, ſiue phagedænæ ſint, ſiue carcinomata, ſiue ſerpant, ſiue polypi in naribus, ſuccus mirè ſanat. Folia ambuſtis proſunt ex vino & oleo cocta. Aluum inaniunt ex ſale & aceto ſumpta. Etiam luxatis cocta cum melle proſunt: item articulis podagricis cum ſale, recentia vel ſicca. Hippocrates quaſlibet ad collectiones cum melle impoſuit. Ad menſes trahẽdos ſeminis vel radicis drachmæ duæ in vini cyathis duobus ſufficiunt. Eadem potio, ſi à partu non purgantur, & ſecundas trahit. Hippocrates & radicem ipſam appoſuit. Dicũt & in peſtilentia ſalutarem eſſe in cibis. Ebrietatem diſcutit. Serpentes nidore, cùm crematur, priuatímque aſpides fugat, aut inebriat, ita vt torpentes inueniantur. Perunctos quoque aro è laureo oleo fugiunt. Ideo & contra ictus dari potu in vino nigro putant vtile. In foliis aricæ aro optimè ſeruari traditur. Dracunculus, quem dixi, hordeo matureſcente effoditur luna creſcente. Omnino habentem ſerpentes fugiunt. Ideo percuſſis prodeſſe in potu aiunt maiorem: vt & menſes, ſi ferro non attingatur, ſiſtat. Succus eius & aurium dolori prodeſt. Id autem, quod Græci dracontion vocant, triplici effigie demonſtrantum mihi eſt, foliis betæ non ſine thyrſo, flore purpureo. Hoc eſt ſimile aro. Alij radice longa, veluti ſignata articuloſáque, monſtrauere tribus omnino cauliculis, folia eius ex aceto decoqui contra ſerpentium ictus iubentes. Tertia demonſtratio fuit, folio maiore quàm cornus, radice harundinea, totidem, vt affirmabant, geniculata nodis, quot haberet annos, totidémque eſſe folia. Hi ea ex vino vel aqua contra ſerpentes dabant. Eſt & aris, quæ in eadem Aegypto naſcitur, ſimilis aro, minor tantum minoribúſque foliis, & vtique radice, quæ tamen oliuæ grandis magnitudinem implet: alba geminum caulem, altera vnum tantùm emittens. Medetur vtraque hulceribus manantibus: item combuſtis ac fiſtulis. Collyrio immiſſo nomas ſiſtunt, decoctarum in aqua, & poſteà tritarum roſaceo addito. Sed vnum miraculum ingens, contacto genitali cuiuſque fœminini ſexus, animal in perniciem agi. Myriophyllon, quod noſtri millefolium vocant, caulis eſt tener, ſimilis fœniculo, plurimis foliis: vnde & nomen accepit. Naſcitur in paluſtribus, magnifici vſus ad vulnera. Cum aceto bibitur ad difficultates vrinæ & veſicæ, & ſuſpiria, præcipitatíſque ex alto. Efficaciſſima eadem ad dentium dolores. Hetruria hoc nomine appellat herbã in pratis tenuem à lateribus capillamenti modo folioſam, eximii vſus ad vulnera: boum neruos abſciſſos vomere ſolidari ea, rurſúſq; iungi addita axungia affirmans. Pſeudobunion napi folia habet, fruticans palmi altitudine. Laudatiſſima in Creta. Contra tormina atq; ſtranguriam, laterum præcordiorúmq; dolores bibuntur rami eius quini ſeniue. Myrrhis, quam alij ſmyrrhizam, alij myrrham vocant, ſimillima eſt cicutæ, caule foliiſq; & flore, minor tantùm & exilior, cibo non inſuauis. Ciet menſtrua & partus cum vino. Aiunt quoque eandem potam in peſtilentia ſalutarem eſſe. Subuenit & phthiſicis in ſorbitione. Auiditatem cibi facit. Phalangiorum morſus reſtringit. Hulcera quoque in facie aut capite ſuccus eius in aqua triduo maceratæ ſanat. Onobrychis folia habet lentis, longiora paulo, florem rubentem, radicem exiguam & gracilem. Naſcitur circa fontes. Siccata in farinæ modum & inſperſa vino albo, ſtrangurias finit. Aluum ſiſtit. Succus eius perunctis cum oleo ſudores mouet.

De coriaceſia, & callicia, & menaide, & alijs XXIII. & medicinis earum, quas quidam Magicas eſſe dicunt, & conſidia, & de aproxi, & de recidiuis. CAP. XVII.

IN promiſſo herbarum mirabilium, occurrit aliqua dicere & de Magicis. Quæ enim mirabiliores ſunt? Primi eas in noſtro orbe celebrauere Pythagoras atque Democritus, conſectati Magos. Coriaceſia & callicia Pythagoras aquam glaciari tradit: quarum mentionem apud alios non reperio, nec apud eum alia de his. Idem menaidem appellat, & nomine alio corinthadem, cuius decocto in aqua ſucco, protinus ſanari ictus ſerpentium, ſi foueantur, dicit. Eundem effuſum in herba qui veſtigio contigerint, aut fortè reſperſi fuerint, inſanabiles perire, monſtrifica prorſus natura veneni, præterquàm cõtra venena. Ab eodem Pythagora aproxis appellatur herba, cuius radix è longinquo concipiat ignes, vt naphtha, de qua in terræ miraculis diximus. Idem tradit: ſi qui morbi humano corpori acciderint florente aproxi, quamuis ſanatos, admonitionem eorum ſentire, quoties florere eam contigerit: & frumentum, & cicutam, & violam ſimilem conditionem habere. Nec me fallit, hoc volumen eius à quibuſdã Cleemporo medico adſcribi: Pythagoræ pertinax fama antiquitáſq; vindicant. Et idipſum authoritatem voluminibus affert, ſi quis alius curæ ſuæ opus, illo viro digniun iudicauit: quod feciſſe Cleemporum, cùm alia ſuo & nomine ederet, quis credat? Democriticertè chirocineta eſſe conſtat. At in his ille poſt Pythagoram Magorum ſtudioſiſſimus, quanto portentoſiora tradit? Aglaophotin herbam, quæ admiratione hominũ propter eximium colorem acceperit nomen, in marmoribus Arabiæ naſcentem Perſico latere. Qua de cauſa & marmaritin vocari. Magos vtique ea vti, cùm velint Deos euocare. Achæmenidon, colore electri ſine folio, naſci in Tardiſtilis Indiæ, cuius radice in paſtillos digeſta, in dieque pota in vino, noxij per cruciatus nocte confiteantur omnia per varias numinum imaginationes. Eandem hippophouada appellat, quoniã equæ præcipuè caueant eam. Theombrotion xxx. ſchœnis à Choaſpe naſci, pauonis picturis ſimilem, odore eximio. Hanc autem à regibus Perſarum comedi aut bibi contra omnia corporum incommoda, inſtabilitatemque mentis: eandem ſemnion à potentiæ maieſtate appellari. Aliã deinde adamantida, Armeniæ Cappadociæque alumnam. Hac admota, leones reſupinari cum hiatu laxo. Nominis cauſam eſſe, quòd conteri nequeat. Arianidem in Arianis gigni igneam colore: colligi, cum Sol in Leone ſit. Huius tactu peruncta oleo ligna accendi. Therionarca in Cappadocia & Myſia naſcente, omnes feras torpeſcere, nec niſi hyænæ vrinæ aſperſu recreari. Aethiopida in Meroe naſci. Obid & Meroidem appellari, folio lactucæ, hydropicis vtiliſſimam è mulſo potam. Ophiuſam in Elephantine eiuſdem Aethiopiæ, liuidam, difficilemq; aſpectu, qua pota terrorem minaſq; ſerpentium obuerſari, ita vt mortem ſibi eo metu conſciſcant: ob id cogi ſacrilegos illam bibere. Aduerſari autem ei palmeum vinum. Thalaſſeglen circa Indum amnem inueniri, quæ ob id nomine alio potamautis appellatur: hac pota lymphari homines, obuerſantibus miraculis. Theangelida in Libano Syriæ, Dicte Cretæ montibus, & Babylone, & Suſis Perſidis naſci, qua pota Magi diuinent. Gelotophyllida in Bactris & circa Boryſthenem. Hæc ſi bibatur cum myrrha & vino, varias obuerſari ſpecies, ridendique finem non fieri, ni potis nucleis pineæ nucis cum pipere & melle in vino palmeo. Siſſitieterida à conuictu in Perſide nominari, quoniam hilarentur illa. Eandem protomediam, qua primatum apud reges obtineant. Caſigneten, quoniã ſecum ipſa naſcatur, nec cum vllis aliis herbis. Eandem Dionyſonymphadem, quoniam vino mirèconueniat. Helianthen vocat in Themiſcyra regione & Ciliciæ montibus mari timis, folio myrti. Hac cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo vino, perungi Magos & Perſarũ reges, vt fiat corpus aſpectu iucundum. Ideo eandem heliocallidem nominari. Hermeſias ab eodẽ vocatur, ad liberos generãdos pulchros bonosque: non herba, ſed compoſitio è nucleis pineæ nucis tritis cum melle, myrrha, croco, vino palmeo, poſteà admiſto theombrotio & lacte: bibere generaturos iubet, & à conceptu puerperas partum nutrientes: ita fieri excellentes animo & forma, atq; bonos. Harum omnium Magica quoque vocabula ponit. Adiecit his Apollodorus aſſectator eius herbam æſchynomenen, quoniã appropinquante manu folia contraheret. Aliam crocidem, cuius tactu phalangia morerentur. Crateuas cænotheridem, cuius aſperſu è vino, feritas omniũ animalium mitigaretur. Anacampſerotem celeber arte Grammatica paulò ante, cuius omnino tactu redirent amores, vel cum odio depoſiti. Et abundè ſit hactenus attigiſſe inſignia Magorum in his herbis, alio de his aptiore dicturis loco.

De triphia, & lanaria, & ſtratiotimedicina. CAP. XVIII.

TRiphiam multi prodidere. Scarabæum hæc in auena habet, ſurſum deorſum decurrentem cum ſono hœdi, vnde & nomen accepit. Hac ad vocem nihil præſtantius eſſe tradunt. Herba lanaria ouibus ieiunis data, lactis abundantiam facit. Aequè nota lactoris vulgo eſt, plena lactis, quod deguſtatum vomitiones concitat. Eandem hanc aliqui eſſe dicunt, alij ſimilem illi, quam militarem vocant, quoniam vulnus ferro factum, nullum non intra dies quinque ſanet, ex oleo impoſita. Celebratur autem & à Græcis ſtratiotis, ſed ea in Aegypto tantùm & inundatione Nili naſcitur, aeizoo ſimilis, ni maiora haberet folia. Refrigerat mirè, & vulnera ſanat ex aceto illita: item ignes ſacros, ac ſuppurationes. Sanguinem quoque qui defluit à renibus, pota cum thure maſculo mirificè ſiſtit.

De herba quæ naſcitur in capite ſtatuæ, & de herba è fluminibus, de herba lingua, & cribro, & fimetis, & rhodora, & impia, & Veneris pectine, & nodia, & philanthropo, & canaria lappa, & tordile, & de gramine, & dactylo, & fœnogræco medicina. CAP. XIX.

HErba in capite ſtatuæ nata, collectaque alicuius in veſtis panno, & alligata in lino rufo, capitis dolorem confeſtim ſedare traditur. Herba quæcunq; à riuis aut fluminibus ante Solis ortum collecta, ita vt nemo colligentem videat, contra tertianas adalligata læuo brachio, ita vt æger quid ſit illud ignoret, tertianas arcere traditur. Lingua herba naſcitur circa fontes. Radix eius combuſta & trita cum adipe ſuis (adiiciunt vt nigra ſit & ſterilis) alopecias emendat vngentium in Sole. Cribroin limite abiecto herbæ intus extantes decerptæ adalligataque grauidis, partus accelerant. Herba quæ gignitur ſupra fimeta ruris, contra anginas efficaciſſimè pollet ex aqua pota. Herba, iuxta quam canes vrinam fundunt, euulſa ne ferro attingatur, luxatis celerrimè medetur. Rombotinum arborem demonſtrauimus inter arbuſta. Iuxta hanc viduam vite naſcitur herba, quam Galli rho-

doram vocant: caulem habet virgæ ficulneæ modo geniculatum, folia vrticæ in mediò exalbida, eadem procedente tempore tota rubentia, florem argenteum, præcipua contra tumores feruoresque & collectiones cum axungia veteri tusa, ita vt ferro non attingatur: qui perunctus est despuit ad suã dexteram ter. Efficacius remedium esse aiunt, si tres quoque trium nationum homines perungant dextrorsus. Herba impia vocatur incana, rorismarini aspectu, thyrsi modo vestita atque capitata. Inde alij ramuli exurgunt sua capitella gerentes: ob id impiam appellauere, quoniam liberi superparentem excellant. Alij potiùs ita appellatam, quòd nullum animal eam attingat, existimauere. Hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & vino admisto. Mirum traditur, nunquàm ab eo morbo tentari qui gustauerint. Itaque & suibus dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi. Sunt qui & in auium nidis inseri aliquid exca putent, atque ita non strangulari pullos auidiùs deuorantes. Veneris pectinem appellant à similitudine pectinum, cuius radix cum malua tusa, omnia corpori infixa extrahit. Veternosa curat, quæ exedum vocatur. Nodia herba coriariorum officinis nota: ea mularis dicitur, aliisque nominibus. Nomas curat efficacissimamque aduersus scorpiones esse potam in vino aut posca reperio. Philanthropon herbam Græci appellant hirsutam, quoniam vestibus adhærescat. Ex hac corona imposita capitis dolores sedantur. Nam quæ canaria appellatur lappa, cum plantagine & millefolio trita ex vino carcinomata sanat, ternis diebus soluta. Medetur & suibus hæc effossa sine ferro, & addita in colluuiem poturis, vel ex lacte ac vino. Quidam adiiciunt & fodientem dicere oportere. Hæc est herba argemon, quam Minerua reperit suibus remedium, qui de illa gustauerint. Tordilen alij semen silis esse dixerunt, alij herbam per se, quam & syreon vocauerunt. Neque aliud deo ea proditum inuenio, quàm in montibus nasci: combustam potu ciere menses, & pectoris excreationes, efficaciore etiamnũ radice: succo eius ternis obolis hausto renes sanari: addi radicem eius & in malagmata. Gramen ipsum est inter herbas vulgatissimum. Geniculatis serpit internodiis, crebroque ab his, & ex cacumine nouas radices spargit. Folia eius in reliquo orbe in exilitatem fastigiantur. In Parnasso tantum ederacea specie densius, quàm vsquam, fruticant, flore odorato candidoque. Iumentis herba non alia gratior, siue viridis, siue in fœno siccata, cùm detur aspersa qua. Succum quoque eius in Parnasso excipi tradunt propter vbertatem. Dulcis hic est. In vicem eius in reliqua parte terrarum succedit decoctum ad vulnera conglutinanda, quod & ipsa herba tusa præstat, tueturque ab inflammationibus plagas. Decocto adiicitur vinum ac mel: ab aliquibus & thuris, & piperis, myrrhæque tertiæ portiones. Rursusque coquitur in æreo vase ad dentium dolores & epiphoras. Radix decocta in vino torminibus medetur & vrinæ difficultatibus, hulceribus vesicæ. Calculos frangit. Semen vehementius vrinam impellit. Aluum vomitionesq; sistit. Priuatim autem draconum morsibus auxiliatur. Sunt qui genicula nouem vel vnius, vel è duabus tribúsve herbis, ad huncarticulorum numerum inuolui lana succida nigra iubeant, ad remedia strumæ panorúmve. Ieiunum debere esse qui colligat: ita ire in domum absentis cui medeatur, superuenientique ter dicere, ieiuno ieiunum medicamentum dare, atque ita adalligare, triduoque id facere. Quod è graminum genere septem internodia habet, efficacissimè capiti contra dolores adalligatur. Quidam propter vesicæ cruciatus decoctum ex vino gramen ad dimidias à balneis bibi iubent. Sunt qui & aculeatum gramen vocent trium generum: cùm in cacumine aculei sunt plurimùm quini, dactylon appellant: hos conuolutos naribus inserunt, extrahuntque sanguinis ciendi gratia. Altero quod est aeizoo simile, ad paronychia & pterygia vnguium, & cùm caro vnguibus increuit, vtuntur cum axungia, ideo dactylon appellantes, quia digitis medeatur. Tertium genus dactyli, sed tenuis, nascitur in parietinis, aut tegulis. Huic causticа vis est. Sistit hulcera quæ serpunt. Gramen capiti circundatum, sanguinis è naribus fluxiones sistit. Camelos necare traditur in Babylonis regione id, quod iuxta vias nascitur. Nec fœnogræco minor authoritas, quod telin vocant, alij carphos: aliqui buceras, alij ægoceras, quoniam corniculis semen est simile, nos siliciam: quod quomodo sereretur, suo loco docuimus. Vis eius siccare, mollire, dissoluere. Succus decocti fœminarum pluribus malis subuenit, siue duritia, siue tumor, siue contractio sit vuluæ, fouentur, infunditur: infusum quoque prodest. Furfures in facie extenuat. Spleni addito nitro decoctum & impositum medetur. Item ex aceto. Sic & iocineri decoctum. Diocles difficile parientibus semen eius dedit acetabuli mensura tritum in nouem cyathis sapæ, vt cum tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo sudantibus dimidium ex relicto iterũ dedit, mox à balneo reliquum, pro summo auxilio. Farinam fœnigræci cum hordeo aut lini semine decoctam aqua mulsa contra vuluæ cruciatus subiecit. Item imposuit imo ventri. Leptas, lentigines, sulphuris pari portione mista farina curauit, nitro antè præparata cute, sæpius die illinens, perungique præcipiens. Theodorus fœnogræco miscuit quartam partem purgati nasturtij acerrimo aceto ad lepras. Damion fœnigræci semen acetabuli dimidia mensura cum sapæ & aquæ nouem cyathis ad menses ciendos dedit potu. Nec dubitatur, quin decoctum eius vtilissimum sit vuluis interaneisque exhulceratis, sicuti semen articulis atque præcordiis. Si verò cum malua decoquatur, postea addito mulso potus ante cætera vuluis interaneisque laudatur. Quippe cùm vapor quoque decocti

cocti plurimum prosit. Alarumque etiam graueolentiam decoctum fœnigræci semen emendat. Farina porrigines capitis furfuresque cum vino & nitro celeriter tollit. In hydromelite autem decocta addita axungia genitalibus medetur: item pano, parotidi, podagræ, chiragræ, articulis, carnibusque quæ recedunt ab ossibus; aceto verò subacta luxatis. Illinitur & lieni decocta in aceto & melle tantúm. Carcinomata subacta ex vino purgat: mox addito melle persanat. Sumitur & sorbitio è farina ad pectus exhulceratum, longamque tussim. Diu decoquitur, donec amaritudo desinat. Post ea mel additur. Nunc ipsa claritas herbarum dicetur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER *VIGESIMVS QVINTVS.*

Naturæ herbarum sponte nascentium. CAP. I.

IPSA quænunc dicetur herbarum claritas, medicinæ tantùm gignente eas tellure, in admirationem curæ priscorum diligentiæque animum agit. Nihil ergo intentatum inexpertumque illis fuit: nihil deinde occultatum, quod non prodesse posteris vellent. At nos elaborata iis abscondere atque supprimere cupimus & fraudare vitam etiam alienis bonis? Ita certè recondunt, qui pauca aliqua nouere, inuidentes aliis: & neminem docere, in authoritatem scientiæ est. Tantum ab excogitandis nouis, ac iuuanda vita mores absunt: summumque opus ingeniorum diu iam hoc fuit, vt intra vnum quenque rectè facta veterum perirent. At hercule singula quosdam inuenta Deorum numero addidere, omnium vtique vitam clariorem fecere cognominibus herbarum, tam benignè gratiam memoria referente. Non æquè hæc cura eorum mira esset in his, quæ satu blandiuntur, aut cibo inuitant: sed culmina quoque montium inuia & solitudines abditas, omnisque terræ fibras scrutati inuenere, quid quæque radix polleret, ad quos vsus herbarum folia pertinerent, etiam quadrupedum pabulo intacta ad salutis vsus vertentes.

Qui Latinè vsus herbarum scripserint, & quando ad Romanos notitia earum peruenerit, & qui primi Græcorum de his composuerint, & de herbarum inuentione, & antiqua medicina, & quare minus exerceantur earum remedia, & de cynorrhodo, & de dracunculo medicinæ. CAP. II.

MInus hoc, quàm par erat, nostri celebrauere, omnium vtilitatum & virtutum rapacissimi. Primusque & diu solus idem ille M. Cato, omnium bonarum artium magister, paucis duntaxat attigit, boum etiam medicina non omissa. Post eum vnus illustrium tentauit C. Valgius eruditione spectatus, imperfecto volumine ad Diuum Augustum, inchoata etiam præfatione religiosa, vt omnibus malis humanis illius potissimum principis semper medicetur maiestas. Anteà condiderat solus apud nos, quod equidem inueni, Pompeius Lenæus, Magni libertus: quo primùm tempore hanc scientiam ad nostros peruenisse animaduerto. Nanque Mithridates, maximus sua ætate regum, quem debellauit Pompeius, omnium ante se genitorum diligentissimus vitæ fuisse argumentis, præterquàm fama, intelligitur. Vni ei excogitatum, quotidie venenum bibere, præsumptis remediis, vt consuetudine ipsa innoxium fieret. Primo inuenta genera antidoti, ex quibus vnum etiã nomen eius retinet. Illius inuentum autumãt, sanguinem anatum Ponticarum miscere antidotis, quoniam veneno viuerent. Ad illum Asclepiadis medendi arte clari, volumina composita extant, cùm solicitatus ex vrbe Roma, præcepta pro se mitteret. Illum solum mortalium vigintiduabus linguis locutum certum est, nec de subiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellatũ ab eo annis lvj. quibus regnauit. Is ergo in reliqua ingenij magnitudine medicinæ peculiariter curiosus, & ab hominibus subiectis, qui fuere pars magna terrarum, singula exquirens, scriniũ commentationum harum & exemplaria, effectusque in arcanis suis reliquit. Pompeius autem omnia regia præda potitus, transferre ea sermone nostro libertum suum Lenæum, Grammaticæ artis doctissimum, iussit: vitæque ita profuit non minus, quàm reipub. victoria illa. Præter hos Græci authores medicinæ prodidere, quos suis locis diximus. Ex his Euax rex Arabum, qui de simplicium effectibus ad Neronẽ scripsit: Crateuas, Dionysius, Metrodorus, ratione blandissima, sed qua nihil penè aliud, quàm rei difficultas, intelligatur. Pinxere nanque effigies herbarum, atque ita subscripsere effectus. Verùm & pictura fallax est, & coloribus tam numerosis, præsertim in æmulatione naturæ, multum degenerat transcribentium sors varia. Prætereà parum est singulas earum ætates pingi, cùm quadri-

partitis varietatibus anni faciem mutent. Quare cæteri ſermone eas tradidere: aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerunque nominibus defuncti, quoniam ſatis videbatur, poteſtates vimq; demonſtrare quærere volentibus. Nec eſt difficile cognitu. Nobis certè, exceptis admodum paucis, contigit reliquas contẽplari ſcientia Antonij Caſtoris, cui ſumma authoritas erat in ea arte noſtro æuo, viſendo hortulo eius, in quo plurimas alebat, centeſimum ætatis annum excedens, nullũ corporis malum expertus, ac neætate quidem memoria aut vigore concuſſis. Nec aliud mirata magis antiquitas reperietur. Inuenta iampridem ratio eſt prænuntians horas, non modò dies ac noctes, Solis Lunæque defectuum. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte vulgi, veneficiis & herbis id cogi, eamque num fœminarum ſcientiam prævalere. Certè quid non repleuere fabulis Colchis Medea, aliæque, in primis Itala Circe, Diis etiam adſcripta? vnde arbitror natum, vt Aeſchylus è vetuſtiſſimis in Poetica refertam Italiam herbarum potentia proderet, multique Circeios, vbi habitauit illa, magno argumento etiamnum durante in Marſis à filio eius orta gente, quos eſſe domitores ſerpentium conſtat. Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus aliàs in admiratione Circes, gloriam herbarum Aegypto tribuit, cùm etiam, quæ rigatur, Aegyptus illa non eſſet, poſteà fluminis limo inuecta. Herbas certè Aegyptias à regis vxore traditas ſuæ Helenæ plurimas narrat, ac nobile illud Nepenthes, obliuionem triſtitiæ veniamque afferens, & ab Helena vtique omnibus mortalibus propinandum. Primus autem omniũ, quos memoria nouit, Orpheus de herbis curioſiùs aliqua prodidit. Poſt eum Muſæus & Heſiodus polion herbam in quantũ mirati ſunt, diximus. Orpheus & Heſiodus ſuffitiones cõmendauere. Homerus & alias nominatim herbas celebrat, quas ſuis locis dicemus. Ab eo Pythagoras clarus ſapientia, primus volumen de earum effectu compoſuit, Apollini, Aeſculapioque, & in eorum Diis immortalibus inuentione & origine aſſignata. Compoſuit & Democritus, ambo peragratis Perſidis, Arabiæ, Aethiopiæ, Aegyptiq; Magis. Adeoque ad hæc attonita antiquitas fuit, vt affirmaret etiam incredibilia dictu. Xanthus hiſtoriarum author, in prima earum tradit, occiſum draconis catulum reuocatum ad vitam à parente herba, quam balin nominat: eademque Thylonem, quem draco occiderat, reſtitutum ſaluti. Et Iuba in Arabia herbam reuocatum ad vitam hominem tradit. Dixit Democritus, credidit Theophraſtus, eſſe herbam, cuius contactu illatæ ab alite, quam retulimus, exiliret cuneus à paſtoribus arbori adactus: quæ etiamſi fide carent, admirationem tamen implent: coguntque confiteri, multum eſſe quod vero ſuperſit. Inde pleroſque ita video exiſtimare, nihil non herbarum vi effici poſſe, ſed plurimarum vires eſſe incognitas: quorum in numero fuit Herophilus clarus medicina, à quo ferunt dictum, quaſdam fortaſſis etiam calcatas prodeſſe. Obſeruarum certè eſt, inflammari vulnera ac morbos ſuperuentu eorum, qui pedibus iter confecerint. Hæc erat antiqua medicina, quæ tota migrabat in Græciæ linguas. Sed quare non plures noſcantur, cauſa eſt quòd eas agreſtes literarumque ignari experiuntur: vt qui ſoli inter illas viuant: præterea à ſecuritas quærendi, obuia Medicorum turba. Multis etiam inuentis nomina deſunt, ſicut illi, quam retulimus in frugum cura, ſcimusque defoſſam in angulis ſegetis præſtare, ne qua ales intret. Turpiſſima cauſa raritatis, quòd etiam qui ſciunt, demonſtrare nolunt, tanquam ipſis periturum ſit quod tradiderint aliis. Accedit ratio inuentionis anceps. Quippe etiam in repertis, alias inuênit caſus, alias (vt verè dixerim) Deus. Inſanabilis ad hoſce annos fuit rabidi canis morſus, pauorem aquæ, potusq; omnis afferens odium. Nuper cuiuſdam militantis in Prætorio mater vidit in quiete, vt radicem ſylueſtris roſæ, quam cynorrhodon vocant, blanditam ſibi aſpectu pridie in fructeto, mitteret filio bibendam: in Lacetania res gerebatur, Hiſpaniæ proxima parte: caſuque accidit, vt milite à morſu canis incipiente aquas expaueſcere, ſuperueniret epiſtola orantis vt parêret religioni: ſeruatusque eſt ex inſperato, & poſteà quiſquis auxilium ſimile tentauit. Aliàs apud authores cynorrhodi vna medicina erat, ſpongiolæ, quæ in mediis ſpinis eius naſcitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. In eadem prouincia cognoui in agro hoſpitis nuper ibi repertum dracunculum appellatum caulem, pollicari craſſitudine verſicoloribus viperarum maculis, quem ferebant contra omnium morſus eſſe remedium. Alius eſt, quàm quos in priori volumine eiuſdem nominis diximus, ſed huic alia figura, aliudque miraculum exercentis ſe terra ad primas ſerpentium vernationes bipedali ferè altitudine, rurſusque cum iiſdem in terram condentis: nec omnino occultato eo apparet ſerpens, vel hoc per ſe ſatis officioſo naturæ munere, ſi tantùm præmoneret, tempusque formidinis demonſtraret.

De quodam peſtifero fonte Germaniæ, & de Britannica, & maximis morborum doloribus. CAP. III.

NEc beſtiarum ſolùm ad nocendum ſcelera ſunt, ſed interim aquarum quoque aclocorum. In Germania trans Rhenum caſtris à Germanico Cæſare promotis, maritimo tractu fons erat aquæ, dulcis ſolus, qua pota intra biennium dentes deciderent, compagesque in genibus ſolueren-tur. Stomacen Medici vocabant, & ſceletyrben ea mala. Reperta auxilio eſt herba, quæ vocatur Britannica, non neruis modò & oris malis ſalutaris, ſed contra anginas quoque & ſerpentes. Folia habet oblonga nigra, radicem nigram. Succus eius exprimitur & ex radice. Florem vibones vocãt: qui collectus priùs, quàm tonitrua audiãtur, & deuoratus, ſecuros in totum reddit. Friſij, quà caſtra erant,

erant, noſtris demonſtrauere illam. Mirórq; nominis cauſam, niſi fortè confines Oceano Britanniæ, velut propinquæ, dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt, etiamtum Britannia libera. Fuit quidem & hæc quondam ambitus, nominibus ſuis eas adoptandi, vt docebimus feciſſe reges, vt res tanta deberetur, herbam inuenire, vitam iuuare, nunc fortaſſis aliquibus curam noſtram friuolam quoque exiſtimaturis: adeò deliciis ſordent etiam quæ ad ſalutem pertinent. Authores tamen quarum inueniuntur, in primis celebrare par eſt, effectu earum digeſto in genera morborum. Qua quidem in reputatione miſereri ſortis humanæ ſubit, præter fortuita caſúſque, & nomina quæ omnis hora excogitat ad millia morborum, ſingulis mortalium timẽda. Qui grauiſſimi ex his ſint, diſcernere ſtultitia propè videri poteſt, cùm ſuus cuique ad præſens quiſque atrociſſimus videatur. Et de hoc tamen iudicauere aui experimento, aſperimos cruciatus eſſe calculorum à ſtillicidio veſicæ. Proximum ſtomachi, tertium eorum quæ in capite doleant, non ob alios ferè morte conſcita. A Græcis & noxias herbas demonſtratas miror equidem. Nec venenorum tantùm: quoniam ea vitæ conditio eſt, vt mori plerunque etiam optimi portus ſit: tradátque M. Varro, Seruium Clodium equitem Romanum magnitudine doloris in podagra coactum, veneno crura perunxiſſe, & poſteà caruiſſe ſenſu omni æquè quàm dolore in ea parte corporis. Sed quæ fuit venia monſtrandi, qua mentes ſoluerentur, partus eliderentur, multáque ſimilia? Ego nec arbortiua dico, ac ne amatoria quidem, memor Lucullum Imperatorem clariſſimum amatoria periiſſe: nec alia Magica portenta, niſi vbi cauenda ſunt aut coarguenda in primis fide eorum damnata. Satis operæ fuit abundéque præſtitum vitæ, ſalutares dixiſſe, ac poſteà inuentas.

De moly, & dodecatheo, & pæonia, vel pentorobo, vel glycyſide, & panace, vel aſclepio, & heraclio, & panace Chironio, & panace centaureo, vel pharnaceo, & heraclio ſiderio, & hyoſcyamo, vel apollinari, ſiue alsercangeno. CAP. IIII.

LAudatiſſima herbarum eſt Homero, quam vocari à Diis putat móly, & inuentionem eius Mercurio aſſignat, contráq; ſumma veneficia demonſtrat. Naſci eam hodie circa Pheneum, & in Cyllene Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda nigráq; magnitudine cæpæ, folio ſcyllæ: effodi autem difficulter. Græci authores florem eius luteum pinxere, cùm Homerus candidum ſcripſerit. Inueni è peritis herbarum Medicis, qui & in Italia naſci eam diceret, afferríq; Campania mihi aliquot diebus effoſſam inter difficultates ſaxeas, radicis xxx. pedes longæ, ac ne ſic quidem ſolidæ, ſed abruptæ. Ab ea maxima authoritas herbæ eſt, quam dodecatheon vocant, omnium Deorum maieſtatem commendantes. In aqua potam omnibus morbis mederi tradunt. Folia eius ſeptem, lactucis ſimillima, exeunt à lutea radice. Vetuſtiſſima inuẽtu pæonia eſt, noménque authoris retinet, quam quidam pentorobon appellant, alij glycyſidem. Hæc quoque difficultas eſt, quòd eadem aliter alibi nuncupantur. Naſcitur opacis montibus, caule inter folia digitorum quatuor, ferente in cacumine veluti Græcas nuces quatuor aut quinque. Ineſt iis ſemen copioſum, rubrum nigrúmq;. Hæc medetur & Faunorum in quiete ludibriis. Præcipiunt eruere noctu, quoniam ſi picus Martius videat, tuendo in oculos impetum faciat. Panaces ipſo nomine omnium morborum remedia promittit, numeroſum & Diis inuentoribus aſcriptum. Vnum quippe Aſclepion cognominatur, quoniam is filiam Panaceam appellauit. Succus eſt coactus ferulæ, qualem diximus, radice multi corticis & ſalſi. Hac euulſa ſcrobem repleri vario genere frugum religio eſt, ac terræ piamentũ. Vbi, & quo fieret modo, & quale maximè probaretur, inter peregrina docuimus. Id quod è Macedonia affertur, bucolicon vocant, armentariis ſponte erumpentem ſuccum excipientibus: hoc celerrimè euaneſcit. Et in aliis autem generibus improbatur maximè nigrum ac molle. Id enim argumentum eſt cera adulterati. Alterum genus heraclion vocant, & ab Hercule inuentum tradunt, alij origanum heracleoticum ſylueſtre, quoniam eſt origano ſimile, radice inutili: de quo origano diximus. Tertium panaces Chironion cognominatur ab inuentore. Folium eius lapatho ſimile, maius tamen & hirſutius. Flos aureus, radix parua. Naſcitur pinguibus locis. Huius flos efficaciſſimus, eóque amplius, quàm ſuprà dicta, prodeſt. Quartum genus panacis ab eodem Chirone repertum, centaurion cognominatur: ſed & Pharnaceon, in controuerſiam inuentionis à Pharnace rege deductũ. Seritur hoc longioribus, quàm cætera, foliis, & ſerratis. Radix odorata in vmbra ſiccatur, vinóque gratiam adiicit. Huius genera duo fecere, alterum leuioris folij, alterum tenuioris. Heracleon ſiderion & ipſum ab Hercule inuentũ eſt, caule tenui digitorum quatuor altitudine, flore Puniceo, foliis coriandri. Iuxta lacus & amnes inuenitur, omniáque vulnera ferro illata efficaciſſimè ſanat. Eſt Chironis inuentum ampelos quæ vocatur Chironia, de qua diximus inter vites, ſicuti de herba, cuius inuentio aſſignatur Mineruæ. Herculi eam quoque aſſcribunt, quæ apollinaris, apud Arabas altercum ſiue altercangenon, apud Græcos verò hyoſcyamus apellatur. Plura eius genera: vnum nigro ſemine, floribus penè purpureis, ſpinoſum. Talis naſcitur in Galatia. Vulgare autem candidius eſt & fruticoſius, altius papauere. Tertij ſemen irionis ſemini ſimile: & omnia inſaniam gignentia, capitíſque vertigines. Quartum genus molle, lanuginoſum, pinguius cæteris, candidi ſeminis, in maritimis naſcens, hoc recepere Medici. Item rufi ſeminis. Nonnun-

quàm antè candidum rufeſcit, ſi non ematuruit, improbatúrque. Et alioqui nullum, niſi cum inaruit, legitur. Natura vini, ideóque mentem caputq; infeſtans. Vſus ſeminis & per ſe, & ſucco expreſſo. Exprimitur ſeparatim, & caulibus foliiſq; vtuntur & radice, temeraria in totum (vt arbitror) medicina. Quippe etiam foliis conſtat mentem corrumpi, ſi plura quàm quatuor bibantur. Etiam antiqui in vino febrem depelli arbitrabantur. Et oleum fit ex ſemine, vt diximus, quod ipſum auribus infuſum tentat mentem. Miréque vt contra venenum remedia prodidere his qui id bibiſſent, & ipſum pro remediis, adeo nullo omnia experiendi fine, vt cogerentur etiam venena prodeſſe.

De limozoſte, parthenio, Hermupoa, ſiue potius Mercuriali, & Achilleo, & panace heracleo, ſideriti, millefolio, & de ſcopa regia, & hemionio, teucrio, ſplenio, & melampodio ſiue elleboro, quótue eorum genera, & de nigro elleboro & albo medicina, & quando detur, & quomodo ſumendum, & quibus non dandum, & quòd mures necet. CAP. V.

LInozoſtis ſiue parthenion Mercurij inuentum eſt, ideo apud Græcos Hermupaon multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem. Duo eius genera, maſculus & fœmina, quæ efficacior, caule cubitali, interdum ramoſo in cacumine, ocimo anguſtioribus foliis, geniculis denſis, alarum cauis multis, ſemine in geniculis dependente fœminæ copioſo, mari iuxta genicula ſtante rariori ac breui contortóq;, fœminæ ſoluto & candido. Folia maribus nigriora, fœminis candidiora, radix ſuperuacua, prætenuis. Naſcuntur in campeſtribus cultis. Mirum eſt, quod de vtroque eorum genere proditur: vt mares gignantur, hunc facere, vt fœminæ, illam. Hoc contingere, ſi à conceptu ſuccus protinus bibatur in paſſo, edantúrue folia decocta ex oleo & ſale, vel cruda ex aceto. Quidam decoquunt eam in nouo fictili cum heliotropio, & duobus aut tribus ſpicis, donec decoquatur. Decoctum dari iubent & herbam ipſam in cibo altero die purgationis mulieribus per triduum, quarto die à balneo coire eas. Hippocrates miris laudibus in mulierum vſu prædicauit has: ad hunc modum Medicorũ nemo nouit. Ille eas vuluæ cum melle, vel roſaceo, vel irino, vel lirino admouit: item ad ciendos menſes ad ſecundáſque. Hoc idem præſtare potu fotúque dixit. Inſtillauit auribus olidis ſuccum, inunxítque cum vino vetere. Aluo folia impoſuit, epiphoris, ſtranguriæ, & veſicæ. Decoctum eius dedit cum myrrha & thure. Aluo quidem ſoluendæ, vel in febri, decoquitur quantum manus capiat, in duobus ſextariis aquæ ad dimidias: bibitur ſale & melle admiſto, necnon cum vngula ſuis, aut gallinaceo decoctum ſalubrius. Purgationis cauſa putauere aliqui vtranque dandam, ſiue cum malua decoctum. Thoracem purgant, bilem detrahunt, ſed ſtomachum lædunt. Reliquos vſus dicemus ſuis locis. Inuenit & Achilles diſcipulus Chironis, qua vulneribus medetur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alij primum æruginem inueniſſe, vtiliſſimam emplaſtris, ideóq; pingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alij vtroque vſum medicamento volunt. Aliqui & hanc panacem heracleon, alij ſideritin, & apud nos millefoliam vocant, cubitali ſcapo, ramoſam, minutioribus quàm fœniculi foliis veſtitam ab imo. Alij fatentur quidem illam vulneribus vtilem, ſed veram achilleon eſſe ſcapo cæruleo pedali, ſine ramis, ex omni parte ſingulis foliis rotundis eleganter veſtitam. Alij quadrato caule, capitibus marrubij, folio querceo. Hanc etiam præciſos neruos glutinare faciunt. Alij ſideritin in maceriis naſcentem, cùm teratur, fœdi odoris. Etiamnum aliam ſimilem huic, ſed candidioribus foliis & pinguioribus, teneriorib⁹ cauliculis, in vineis naſcentem. Aliam uerò binûm cubitorum, ramulis exilibus, triangulis, folio filicis, pediculo longo, betæ ſemine, omnes vulneribus præcipuas. Noſtri eam, quæ eſt latiſſimo folio, ſcopas regias vocant. Medetur anginis ſuum. Inuenit & Teucer eadem ætate Teucrion, quam quidam hemionion vocant, ſpargentem iuncos tenues, folia parua, aſperis locis naſcẽtem, auſtero ſapore, nunquàm florentem: neque ſemẽ gignit, Medetur lienibus. Conſtátque ſic inuentam: Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, adhæſiſſe lieni, eúmque exinaniſſe. Obid à quibuſdam ſplenion vocatur. Narrant ſues, qui radicem eius ederint, ſine ſplene inueniri. Quidam ramis hyſſopi ſurculoſam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent: adeò florere non dubitant: maximéque ex Ciliciis & Piſidiæ montibus laudant. Melampodis fama, diuinationis artibus nota eſt. Ab hoc appellatur vnum ellebori genus Melampodion. Aliqui paſtorem eodem nomine inueniſſe tradunt, capras purgari paſto illo animaduertentem, datóque lacte earum ſanaſſe Prœtidas furentes. Quamobrem de omnibus eius generibus dici ſimul conuenit. Prima duo ſunt, candidum & nigrum. Hoc radicibus tantùm intelligi tradunt plerique. Alij folia nigri platani ſimilia, ſed minora nigrioráque, & pluribus diuiſuris ſciſſa: albi, betæ incipientis. Hæc quoque nigriora, & canalium dorſo rubeſcentia. Vtraque caule palmi ferulaceo, bulborum tunicis conuoluto, radice fibrata cæparum modo. Nigro equi, boues, ſues necantur, itaque cauent id, cùm candido veſcantur. Tempeſtiuum eſſe tradunt meſſibus. Plurimum autem naſcitur in Oeta monte: & optimum vno eius loco circa Pyram. Nigrum vbique prouenit, ſed melius in Helicone, qui mons & aliis laudatur herbis. Candidum probatur Oetæum: ſecundum Ponticum: tertio loco Eleaticum, quod in vitibus naſci ferunt: quarto Parnaſſium, quod adulteratur Aetolico ex vicino. Nigrum ex his Melampodion vocant, quo & domos ſuffiunt purgántque ſpargentes, & pecora, cum precatione ſolenni: hoc & religioſius colligitur. Primum enim gladio circunſcribitur. Dein qui ſucciſurus eſt,

eſt, Ortum ſpectat: & precatur, vt id liceat ſibi concedentibus Diis facere, obſeruátque aquilæ volatus: ſiſterè enim ſecantibus intereſt: & ſi propè aduolauit, moriturum illo anno qui ſuccidat, auguriũm eſt. Nec album facilè colligitur, caput aggrauans, maximè niſi præſumatur allium: & ſubinde vinum ſorbeatur, celeritérque fodiatur. Nigrum alij entomon vocant, alij polyrrhizon: purgat per inferna. Candidum autem vomitione, cauſáſque morborum extrahit, quondam terribile, poſteà tam promiſcuum, vt plerique ſtudiorum gratia ad peruidenda acrius, quæ commentabantur, ſæpius ſumptitauerint. Carneadem reſponſurum Zenonis libris, Druſum quoque apud nos, Tribunorum popularium clariſſimum, cui ante omnes plebs ſtans plauſit, optimates verò bellum Marſicum imputauere, conſtat hoc medicamento liberatum comitiali morbo in Anticyra inſula. Ibi enim tutiſſimè ſumitur, quoniam (vt diximus) ſeſamoides admiſcent. Italia veratrum vocat. Farina eorum per ſe, & miſta radicula, qua lanas diximus lauari, ſternutamentum facit, ambóque ſomnum. Leguntur autem tenuiſſimæ radices breuéſque, ac velut decurtatæ etiam hæ. Nam ſumma, quæ eſt craſſiſſima, cæpis ſimilis, canibus tantùm datur purgationis cauſa. Antiqui radicem cortice quàm carnoſiſſimo ſeligebant, quò tenuior eximeretur medulla. Hanc humidis ſpongiis opertam, turgeſcentemque aciũ in longitudinem findebant. Deinde ſila in vmbra ſiccabant, iis vtentes: nunc ramulos ipſos ab radice quàm grauiſſimi corticis ita dant. Optimum, quod acre guſtu feruéntſque in frangendo pulueremem emittit. Durare vim eius xxx. annis ferunt. Nigrum medetur paralyticis, inſanientibus, hydropicis, dum citra febrim, podagris veteribus, articulariis morbis. Trahit aluum & bilem, pituitáſque. Ex aqua datur ad leniter molliendam aluum, plurimùm drachma, modicè quatuor obolis. Minuere aliqui & ſcammoneam, ſed tutius ſalem. In dulcibus datum copioſius periculum infert, oculorum caliginem fotu diſcutit: ob id quidam & inunxere trito. Strumas, ſuppurata, duritias concoquit & purgat: item fiſtulas, tertia die exemptum. Verrucas tollit cum ſquamis æris & ſandaracha. Hydropicorum ventri imponitur cum farina hordeacea & vino. Pecorum & iumentorum pituitas finat, ſurculo per aurem traiecto, & poſtero die eadem hora exempto. Scabiem quadrupedum cum thure aut cera, ac pice, vel cum piſſelæo. Album optimum, quod celerrimè mouet ſternutamenta, ſed multùm terribilius nigro, præcipuè ſi quis apparatum poturorum apud antiquos legat, contra horrores, ſtrangulatus, intempeſtiuas ſomni vires, ſingultus infinitos aut ſternutamenta, ſtomachi diſſolutiones, tardiores vomitus aut longiores, exiguos aut nimios. Quippe alia dare ſoliti, quæ concitarent vomitiones, ipſúmque elleborum extraherent medicamentis, aut clyſteribus, ſæpe etiam ſanguine venis emiſſo. Iam verò & cùm proſperè cedat, terribili viſu variis coloribus vomitionum, & poſt vomitiones obſeruatione alui, balinearum diſpenſatione, totius corporis cura, antecedente omnia hæc magno terrore famæ. Nanque traduntab ſumi carnem, ſi coquatur vnà. Sed antiquorum vitium erat, quòd propter hos metus parciùs dabant: cùm celeriùs erumpat, quò largiùs ſumitur. Themiſon binas non amplius drachmas dauit: ſequentes & quaternas dedere, claro Herophili præconio, qui elleborũ fortiſſimi ducis ſimilitudini æquabat. Concitatis enim intus omnibus, ipſum in primis exire. Præterea mirum inuentum eſt, quòd inciſum forficulis, vt diximus, criſpat: cortex remanet, hoc inaniũt: medulla cadit, hæc in nimia purgatione data vomitiones ſiſtit. Cauendum eſt felici quoque cura, ne nubilo die detur: quippe impatibiles cruciatus exiſtunt. Nam æſtate potiùs, quàm hyeme, dandum, non eſt in dubio. Corpus ſeptem diebus antè præparandum cibis acribus, abſtinentia vini, quarto & tertio die vomitionibus, pridie cœnæ abſtinentia. Album & in dulci datur, aptiſſimè verò in lacte aut pulte. Nuper inuenere, diſſectis rhaphanis inſerere elleborum, turſúſq; comprimere rhaphanos, vt tranſeat vis, atque eo lenimento dare. Reddi poſt quatuor ferè horas incipit. Totum opus ſeptenis peragitur horis. Medetur ita morbis comitialibus, vt diximus, vertigini, melancholicis, inſanientibus, lymphaticis, elephantiæ albæ, lepris, tetano, tremulis, podagricis, hydropicis, incipientibúſque tympanicis, ſtomachicis, ſpaſticis, clinicis, iſchiadicis, quartanis quæ aliter non deſinant, tuſſi veteri, inflammationibus torminibus redeuntibus. Vetant dari ſenibus & pueris: item mollis ac fœminei corporis animíue, exilibus aut teneris, & fœminis minus, quàm viris. Idem timidis, aut ſi exhulcerata ſint præcordia, vel tumeant, miniméue ſanguinem excreantibus, cauſariis, vel latere, vel faucibus. Medetur extrà corporis eruptionibus pituitæ cum axungia ſalſa illitum: item ſuppurationi veteri. Mures polenta admiſtum necat. Galli ſagittas inuenatu elleboro tingunt, circunciſóque vulnere teneriorem ſentiri carnem affirmant. Muſcæ quoque necantur albo trito, & cum lacte ſparſo. Eodem & phthiriaſis emendatur.

De Mithridatio & ſcordoti ſiue ſcordio, & polemonia, & philetæria, vel chiliodynama, & eupatoria, & centaurea ſiue Chironia, & de lepto centaureo libadio, felle terra, & triorche medicina. CAP. VI.

IPſi Mithridati Crateuas adſcripſit vnam, Mithridation vocatam. Huic folia duo à radice acantho ſimilia. Caulis inter vtraque ſuſtinens roſeum florem. Alteram Lenæus, ſcordotin ſiue ſcordion, ipſius manu adſcriptam, magnitudine cubitali, quadrangulo caule, ramoſam quernæ ſimilitudine, foliis lanuginoſis. Reperitur in Põto campis pinguibus humidíſque, guſtus amari. Eſt & alterius generis, latioribus foliis, mẽtaſtro ſimilis, plurimóſque vtraque ad vſus per ſe & inter alia in antidotis.

Polemoniam,

Polemoniam,alij philetæriam,à certamine regum inuentionis appellant. Cappadoces autem chiliodynamam,radice craſſa,exilibus ramis,quibus in ſummis corymbi dependent,nigro ſemine;cætero rutæ ſimilis,naſcitur in montoſis.Eupatoria quoque regiam authoritatem habet,caulis lignoſi,nigricantis,hirſuti,cubitalis,& aliquando amplioris, foliis per interualla quinque foliij,aut cannabis,per ambitum inciſis quinquepartitò,nigris & ipſis plumoſiſque:radice ſuperuacua. Semen dyſentericis in vino potum auxiliatur vnicè. Centaurea curatus dicitur Chiron, cùm Herculis excepti hoſpitio pertractanti arma,ſagitta excidiſſet in pedem: quare aliqui Chironion vocant. Folia ſunt lata & oblonga,ſerrato ambitu, denſa ab radice, caules ternûm cubitorum, geniculati. In his capita ceu papauerum.Radix vaſta rubeſcens,tenera fragiliſque,ad bina cubita,madida ſucco,amara cum quadam dulcedine.Naſcitur in collibus pingui ſolo. Laudatiſſima in Arcadia, Elide, Meſſenia,Pholoe,& Lycæo,& in Alpibus verò,plurimiſque aliis locis. Quidam & ex ea Lycium faciunt. Vis in vulneribus tanta, vt cohæreſcere etiam carnes tradant, ſi coquantur ſimul. In vſu radix tantùm duabus drachmis bibenda,quibus dicetur,ſi febris ſit,in aqua trita,cæteris in vino. Medetur & ouium morbis decoctæ ſuccus. Eſt alterum centaureon cognomine leptō, minutis foliis, quod aliqui libadion vocant,quoniam ſecundum fontes naſcitur, origano ſimile, anguſtioribus & longioribus foliis, anguloſo caule paululum alto, fruticante, flore lychnidis, radice tenui & ſuperuacua, ſucco efficax. Ipſa herba autumno legitur,ſuccus è fronde. Quidam caules conciſos madefaciunt diebus xviij .atque ita exprimunt. Hoc centaurion noſtri fel terræ vocant,propter amaritudinem ſummam: Galli exacon, quoniam omnia mala medicamenta potum è corpore exigat per aluum. Tertia eſt centauris,cognomine triorches. Qui eam ſecat,rarum eſt vt non vulneret ſeſe. Hæc ſuccū ſanguineum mittit. Theophraſtus defendi eam,impugnariſque colligentes tradidit à triorche accipitrum genere,à quo & nomen accepit. Imperiti confundūt hæc omnia,& primo generi aſſignant.

De clymeno,& gentiana,& lyſimachia,& parthenide,& artemiſia,& ambroſia,& nymphæa,& heraclio,& euphorbia medicina. CAP. VII.

CLymenos à rege herba appellata eſt,ederæ foliis,ramoſa,caule inani,articulis præcincta,odore graui,& ſemine ederæ,ſylueſtribus & montoſis naſcens. Quibus morbis pota medeatur, dicemus.Sed hîc indicandum eſt,dum medeatur, ſterilitatem pota etiam viris fieri. Græci plantaginiſimilem eſſe dixerunt, caule quadrato, folliculis cum ſemine inter ſe implexis, velut in polyporum cirris.Et ſuccus autem in vſu,vi ſumma in refrigerando. Gentianam inuenit Gentius,rex Illyriorū, vbique naſcentem,in Illyrico tamen præſtantiſſimam,folio fraxini;ſed magnitudine lactucæ, caule tenero pollicis craſſitudine cauo & inani,ex interuallis foliato,tritum aliquando cubitorum, radice lenta,ſubnigra,ſine odore,aquoſis montibus ſubalpinis plurima. Vſus in radice & ſucco.Radicis natura eſt excalfactoria, ſed prægnantibus non bibenda. Inuenit & Lyſimachus herbam Lyſimachiam, quæ ab eo nomē retinet,celebrata Eraſiſtrato.Folia habet ſalicis viridia,florem purpureum, fruticoſa, ramulis erectis,odore acri:gignitur in aquoſis. Vis eius tanta eſt, vt iumentis diſcordantibus iugo impoſita,aſperitatem cohibeat.Mulieres quoque hanc gloriam affectauere,in quibus Artemiſia vxor Mauſoli, adoptata herba quæ ante à parthenis vocabatur. Sunt qui ab Artemide lithyia cognominatam putent,quoniam priuatim medeatur fœminarum malis.Eſt autem abſinthij modo fruticoſa,maioribus foliis pinguibuſque.Ipſius duo genera.Altera latioribus foliis,altera tenera tenuioribus,& non niſi in maritimis naſcens. Sunt qui in mediterraneis eodem nomine appellent,ſimplici caule,minimis foliis, floris copioſi, erumpentis, cùm vua matureſcit, odore non iniucundo,quam quidam botryn,alij ambroſiam vocant. Talis in Cappadocia naſcitur.Nymphæa nata traditur, Nympha zelotypia erga Herculem mortua. Quare heraclion vocant aliqui,alij rhopalon,à radice clauæ ſimili.Ideóque eos,qui biberint eam,duodecim diebus coitu genituráque priuari.Laudatiſſima in Orchomeno & Marathone.Bœoti madon vocant,qui & ſemen edunt. Naſcitur in aquoſis,foliis magnis,in ſumma aqua,& aliis ex radice prodeuntibus,flore lilio ſimili,& cùm defloruit,capiti papaueris.In caule ſecatur autumno.Radix nigra in Sole ſiccatur,aduerſatúrque aluinis.Eſt & alia nymphæa in Theſſalia,amne Peneo,radice alba,capite luteo,roſæ magnitudine.Inuenit & patrum noſtrorum ætate rex Iuba,quam appellauit Euphorbiam,medici ſui nomine & fratris Muſæ,à quo Diuum Auguſtum conſeruatum indicauimus. Iidem fratres inſtituêre à balneis frigida multa corpora adſtringi. Anteà non erat mos, niſi calida tantùm lauari,ſicut apud Homerū etiam inuenimus.Sed Iubæ volumen quoque extat de ea herba,& clarum præconium.Inuenit eam in monte Atlante:ſpectatur foliis acanthinis. Vis tanta eſt, vt è longinquo ſuccus excipiatur: inciſa conto ſubditur excipulus ventriculo hœdino:humor lactis videtur effluere,ſiccatus cùm coiit,thuris effigiem habet. Qui colligunt,clariùs vident. Contra ſerpentes medetur,quacunque parte percuſſa,vertice inciſo,& medicamēto addito.Ibi Gætuli,qui legunt,hœdino lacte adulterant: ſed diſcernitur igni.Id enim,quod ſyncerum nō eſt,faſtidiendum odorem habet. Multùm infra hunc ſuccum eſt,qui in Gallia fit ex herba chamelæa,granum cocci ferente.Fractus Hammoniaco ſimilis eſt, etiam leui guſtu os accenſum diu detinens,& magis ex interuallo,donec fauces quoque ſiccet.

De plantagine,& bugloſſo,& cynogloſſo,& buphthalmo,& Scythica,& hippice,& iſchæmone,& vettonica,& Cantabrica,& conſiligine,& hiberide,& chelidonia,& canaria,& elaphoboſco,& dictamno,& ariſtolochia,& quòd eius delectatione aduolant piſces,& ſtatim capiuntur,& medicinæ contra ſerpentium ictus ex herbis,quas ſuperiùs nominauit. CAP. VIII.

CElebrauit & Themiſon Medicus vulgarem herbam plantaginem,tanquam inuentor,volumine de ea edito. Duo eius genera. Minor anguſtioribus foliis & nigrioribus, linguæ pecorum ſimillimis,caule anguloſo,in terram inclinato,in pratis naſcens. Altera maior, foliis laterum modo incluſa:quæ quia ſeptena ſunt, quidam eam heptapleuron vocauere. Huius & caulis cubitalis eſt,& napi ſimilis. Naſcitur in humidis multò efficacior. Vis mira in ſiccando denſandoque corpore,cauterij vicem obtinens. Nulla res æquè ſiſtit fluxiones, quas Græci rheumatiſmos vocant. Iungitur huic bugloſſos, boum linguæ ſimilis:cui præcipuum,quòd in vinum deiecta, animi voluptates auget;& vocatur euphroſynum.Iungitur & cynogloſſos, caninas imitans linguas, topiariis operibus gratiſſima. Aiuntque quæ tres thyrſos ſeminis emittat, eius radicem potam ex aqua ad tertianas prodeſſe:quæ quatuor,ad quartanas. Eſt alia ſimilis ei,quæ ferat lappas minutas, eius radix pota ex aqua, ranis & ſerpentibus aduerſatur. Eſt & buphthalmos ſimilis boum oculis folio fœniculi, circa oppida naſcens,fruticoſa caulibus,qui & manduntur decocti. Quidam cachlam vocant.Hæc cum cera ſcirrhomata diſcutit. Inuenere herbas & vniuerſæ gentes. Scythia primùm eam quæ Scythice vocatur,circa Bœotiam naſcens,prædulcis.Aliam vtiliſſimam ad ea quę ſpaſmata vocant.Magna & ea commendatio,quòd in ore eam habentes, famem ſitimque non ſentiunt. Idem præſtat apud eoſdem hippice dicta,quòd in equis quoq; eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiā in duodenos dies durare in fame ſitique.Iſchæmonen Thracia inuenit, qua ferunt ſanguinem ſiſti,non aperta modò vena,ſed etiam præciſa.Serpit è terra milio ſimilis, foliis aſperis & lanuginoſis,farcitur in nares. Quæ in Italia naſcitur, & ſanguinem eadem adalligata ſiſtit. Vettones in Hiſpania eam,quæ Vettonica dicitur in Gallia,in Italia autem ſerratula,à Græcis ceſtron aut pſychotrophon,ante cunctas laudatiſſima. Exit anguloſo caule,cubitorum duûm,à radice ſpargens folia ferè lapathi,ſerrata,ſemine purpureo.Folia ſiccantur in farinam plurimos ad vſus.Fit vinum ex ea,& acerum ſtomacho & claritati oculorum.Tantumque glorię habet,vt domus in qua ſata ſit,tuta exiſtimetur à piaculis omnibus.In eadem Hiſpania inuenta eſt Cantabrica, per diui Auguſti tempora à Cantabris reperta.Naſcitur vbique,caule iunceo pedali,in quo ſunt floſculi oblongi,velut calathi:in his ſemen perquàm minutum.Nec aliàs defuere Hiſpaniæ herbis exquirendis,vt in quibus etiamnum hodie in numeroſo & lætiore conuictu,potionem è centum herbis mulſo additis credidere ſaluberrimam ſuauiſſimamque:nec quiſquam genera earū iam nouit aut multitudinem:numerus tamen conſtat in nomine.Noſtra ætas meminit herbam in Marſis repertam.Naſcitur & in Aequicolis circa vicū Neruęſiæ,vocatur conſiligo.Prodeſt, vt demonſtrabimus ſuo loco,deploratis in phthiſi. Inuenit nuper & Seruilius Damocrates è primis medentium, quam appellauit hiberida,quanquam ficto nomine,inuentioni eius aſſignato carmine. Naſcitur maximè circa vetera monumenta parietinasq;,& inculta itinerum. Floret ſemper folio naſturtij,caule cubitali,ſemine tam paruo,vt vix aſpici poſſit. Radici odor naſturtij. Vſus æſtate efficacior, & recenti tantùm. Tunditur difficulter. Coxendicibus & articulis omnibus cum axungia modica vtiliſſima, viris plurimum quaternis horis,fœminis minus dimidio adalligata, vt deinde in balineis deſcendatur in calidā,& poſteà oleo ac vino corpus perungatur:diebusque vicenis interpoſitis idem fiat, ſiqua admonitio doloris ſuperſit.Hoc modo rheumatiſmos omnes ſanat occultos. Imponitur non in ipſa inflammatione,ſed imminuta. Animalia quoq;inuenere herbas, in primisque chelidoniā. Hac enim hirundines oculis pullorum in nido reſtituunt viſum,vt quidam volunt, etiā erutis oculis. Genera eius duo:Maior fruticoſa caule,folio paſtinacæ erraticæ ampliore, ipſa altitudine duûm cubitorum.Colos albicans,flos luteus.Minori folia ederæ rotundiora,minus candida. Succus crocī mordax, ſemen papaueris. Florent aduentu hirundinum,diſceſſu marceſcunt. Florentibus ſuccus exprimitur,& in æreo vaſe cum melle Attico leniter cinere feruēti decoquitur, ſingulari remedio cōtra caligines oculorū. Vtuntur & per ſe ſucco in collyriis,quæ chelidonia appellantur ab ea. Inuenerunt & canes canariam,qua faſtidium deducunt,eamque in noſtro conſpectu mandunt,ſed ita vt nunquàm intelligatur quæ ſit:etenim depaſta cernitur. Notata eſt hæc animalis huius maligultas in alia herba maior. Percuſſus enim à ſerpente mederi quadam ſibi dicitur: ſed illam hominē inſpectante non decerpit. Simplicius ceruæ monſtrauere elaphoboſcon, de qua diximus. Item ſeſeli,enixæ à partu.Dictamnum oſtendêre(vt indicauimus) vulneratæ paſtæ, ſtatim decidentibus telis. Non eſt alibi,quàm in Creta,ramis prætenue,pulegio ſimile,feruens & acre guſtu: foliis tantùm vtuntur.Flos nullus ei,aut ſemen,aut caulis.Radix tenuis ac ſuperuacua.Et in Creta autem nō ſpatioſè naſcitur:mireque capris expetitur.Pro eo eſt & pſeudodictamnū,multis in terris naſcens, folio ſimili,ramulis minoribus,à quibuſdam chondris vocatum. Minoris effectus ſtatim intelligitur.Dictamnum enim minima portione accendit os. Qui legêre eam,in ferula vel harundine condunt,præligantque,ne potentia euaneſcat.Sunt qui dicant,vtranq; naſci multifariā, ſed deteriores

in agris pinguibus, veram quidem dictamnum non niſi in aſperis. Eſt & tertium genus dictamnum vocatum, ſed neque facie neque effectu ſimile, folio ſiſymbrij, ramis maioribus: procedente perſuaſione illa, quicquid in Creta naſcitur, infinito præſtare cæteris eiuſdem generis alibi genitis. Proximè quod in Parnaſſo. Alioquin herbiferũ eſſe & Pelium montem in Theſſalia, & Telethriũ in Eubœa, & totam Arcadiam ac Laconicam tradunt. Arcades quidem non medicaminibus vti, ſed lacte circa ver, quoniam tunc maximè ſuccis herbæ turgeant, medicenturque vbera paſcuis. Bibunt autem vaccinum, quoniam boues omniuoræ ferè ſunt in herbis. Potentia earum per quadrupedes etiamnum duobus claris exemplis manifeſta fit. Circa Abderam, & limitem qui Diomedis vocatur, equi paſti inflammantur rabie: circa Potnias verò aſini. Inter nobiliſſimas ariſtolochiæ nomen dediſſe grauidæ videntur, quoniam eſſet εὐεκτικώτατα. Noſtri malum terræ vocant, & quatuor genera eius ſeruant. Vnum tuberibus radicum rotundis, foliis inter maluam & ederam, nigrioribus mollioribusq;. Alterum maſculæ, radice longa quatuor digitorũ longitudine, baculi craſſitudine. Tertium longiſſimæ tenuitatis, vitis nouellæ, cui ſit præcipua vis, quæ clematis vocatur, ab aliis Cretica. Omnes colore buxeo, caulibus paruis, flore purpureo. Ferunt bacculas paruas, vt capparis. Valent radice tantúm. Eſt & quæ piſtolochia vocatur, quarti generis, tenuior, quàm proximè dicta, denſis radicis capillamentis, iunci plenioris craſſitudine. Hanc quidam polyrrhizon cognominant. Odor omnium medicatus, ſed oblongæ radici tenuioríque gratior. Carnoſi enim eſt corticis, vnguentis quoq; nardinis conueniens. Naſcuntur pinguibus locis & campeſtribus. Effodere eas meſſibus tempeſtiuum: ita deſquamato terreno ſeruantur. Maximè tamen laudatur Pontica: & in quocunque genere ponderoſiſſima quæque, medicinis aptior. Rotunda contra ſerpentes. Oblonga tamen in ſumma gloria eſt, ſi modò à conceptu admota vuluis in carne bubula, mares figurat, vt traditur. Piſcatores Campaniæ radicem eam quæ rotunda eſt, venenum terræ vocant, coramq́ue nobis cõtuſam immiſta calce in mari ſparſere: aduolant piſces cupiditate mira, ſtatimq́ue exanimati fluitant. Quæ polyrrhizos cognominatur, conuulſis, contuſis, ex alto præcipitatis, radice pota ex aqua, vtiliſſima eſſe traditur. Semine pleuriticos & neruos confirmare, excalfacere. Eadem ſatyrion eſt. Verùm & effectus earum vſuſq; dicendi ſunt: ordiendumq́; à malorum omnium peſſimo, id eſt ſerpentiũ ictu. Medentur ergo Britannica herba, panacisque generum omniũ radix è vino, Chironij flos & ſemen potum, illitúmve ex vino & oleo: priuatimque, quæ cunila bubula appellatur, polemonia vel philetæria radicis drachmis quatuor ex mero: teucria, ſideritis, ſcordotis ex vino, priuatim ad angues, potæ & illitæ, ſiue ſucco, ſiue folio, ſiue decocto: centaurij maioris radix drachma in vini albi cyathis tribus: gentiana præcipuè aduerſus angues, duabus drachmis cum pipere & ruta, vini cyathis ſex, ſiue viridis, ſiue ſicca. Et lyſimachiæ odorem fugiunt. Datur ex vino percuſſis chelidonia. Morſibus imponitur Vettonica præcipuè, cui vis tanta perhibetur, vt incluſæ circulo eius ſerpentes, ipſæ ſeſe interimant flagellando. Datur ad ictus ſemen eius denarij pondere cum tribus cyathis vini: velfarina drachmis tribus ſextario aquæ imponitur. Cantabrica, dictamnum, ariſtolochia radicis drachma in vini hemina ſæpius bibenda. Prodeſt & illita exaceto: ſimiliter piſtolochia. Quin & omnino ſuſpenſa ſupra focum fugat è domibus ſerpentes.

De argemonia, & agarico, & echio, & hyoſcyamo, & bierabotane, & blattaria, & lemonia, & quinquefolio, & dauco, & perſolata, & arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad ſerpentium ictus. CAP. IX.

ARgemonia quoq; radice eius denarij pondere in vini cyathis tribus potatur. Plura de ea conuenit dici, cæterisque quæ primùm nominabuntur: in eo autem genere medendi primùm nominari quanque, in quo maximè valebit. Folia habet, qualia anemone, diuiſa apij modo, caput in cauliculo papaueris ſyluestris, item radicem. Succum croci colore acrem & acutum. Naſcitur & in aruis apud nos. Noſtri tria genera eius faciũt, & id demum probant, cuius radix thus redoleat. Agaricon vt fungus naſcitur in arboribus circa Boſporum, colore candido. Datur obolis quatuor contritũ cum binis cyathis aceti mulſi. Id quod in Gallia naſcitur, infirmius habetur. Præterea mas ſpiſſior, amariorque. Hic & capitis dolores facit. Fœmina ſolutior, initio guſtu dulcis, moxin amaritudinem tranſit. Echios vtriuſque generis pulegio ſimilis, foliis coronata, drachmis duabus ex vini cyathis quatuor datur. Item altera, quæ lanugine diſtinguitur ſpinoſa, cui & capitula viperæ ſimilia ſunt: hæc ex vino & aceto. Quidam arcion perſonatam vocant, cuius folio nullum eſt latius, grandes lappas ferentem. Huius radicem decoctam ex aceto dant potui. Hyoſcyamum contuſum cum foliis ex vino datur peculiariter contra aſpidas. Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet, quàm hierabotane. Aliqui periſtereon, noſtri verbenacam vocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicauimus. Hac Iouis menſa verritur, domus purgantur luſtranturque. Genera eius duo ſunt: foliosa, quam fœminam putant: mas rarioribus foliis. Ramuli vtriuſque plures, tenues, cubitales, anguloſi. Folia minora, quàm quercus, anguſtoriaque, diuiſuris maioribus: flos glaucus, radix longa, tenuis. Naſcitur vbique in planis aquoſis. Quidam non diſtinguunt, ſed vnum omnino genus faciunt, quoniã vtraq; eoſdem effectus habeat. Vtraq; ſortiuntur Galli, & præcinũt reſponſa. Sed magi vtique circa hanc inſaniunt. Hac perunctos impetrare, quæ velint, febres abigere,

amicitias conciliare, nullique non morbo mederi. Colligi circa Canis ortum debere, ita vt ne Luna aut Sol conſpiciat, fauiſ antè & melle terræ ad piamentum datis. Circunſcriptam ferro effodi ſiniſtra manu, & in ſublime tolli. Siccari in vmbra, ſeparatim folia, caulem, radicem. Aiuntque, ſi aqua ſpargatur trichinum, qua maduerit, lætiores conuictus fieri. Aduerſus ſerpentes conteritur ex vino. Eſt ſimilis verbaſco herba, quæ ſæpe fallit pro ea capta, foliis minus candidis, cauliculis pluribus, flore luteo. Hæc abiecta blattas in ſe contrahit: ideoque Romæ blattariam vocant. Lemonium ſuccum lacteum mittit, concreſcentem gummi modo humidis locis. Datur denarij pondus in vino. Quinquefolium nulli ignotum eſt, cùm etiam fraga gignendo commendetur. Græci vocãt pentapetes, ſiue chamæzelon, ſiue pentaphyllon. Cùm effoditur, rubram habet radicem. Hæc inarefcens nigreſcit, & anguloſa fit. Nomen à numero foliorum habet. Et ipſa herba incipit & deſinit cum vite. Adhibetur & purgandis domibus. Aduerſus ſerpentes bibitur & eius radix, quæ ſparganion vocatur, ex vino albo. Dauci genera quatuor fecit Petronius Diodotus, quæ perſequi nihil attinet, cùm ſint differentiæ duæ. Probatiſſimæ in Creta, mox in Achaia, & in ſiccis vbicunque nati, fœniculi ſimilitudine, candidioribus foliis & minoribus hirſutisque. Caule pedali recto, radice ſuauiſſimi guſtus & odoris. Hoc in ſaxoſis naſcitur meridianis. Reliqua genera vbique naſcuntur terrenis collibus limitibusque, nec niſi pingui ſolo, foliis coriandri, caule cubitali, capitibus rotundis, ſæpe pluribus quàm ternis, radice lignoſa, ſed cùm inaruit, ſuperuacua. Semen huius cumino ſimile, prioris milio, album, acre, odoratum omnibus & feruens. Secundum priore vehementius eſt, ideoque parcè ſumi debet. Si iam maximè tertium genus facere libeat, eſt ſimile ſtaphylino, quod paſtinacam erraticam appellant, ſemine oblongo, radice dulci. Omnia hæc & hyeme & æſtate ſunt intacta quadrupedi, niſi poſt abortus. Ex aliis vſus ſeminis: ex Creta radicis dulcis, & magis ad ſerpentes eſt. Bibitur è vino drachma vna. Datur & quadrupedib⁹ percuſſis. Therionarca alia quàm Magica, & in noſtro orbe naſcitur, fruticoſa, foliis ſubuiridibus, flore roſeo: ſerpentes necat: cuicunque admota feræ & hæc torporem affert. Perſolata, quam nemo ignorat, Græci verò arcion vocant, folia habet maiora etiam cucurbitis & hirſutiora, nigrioraque & craſſiora, radicem albam & grandem. Hæc ex vino bibitur denariorum duũm pondere. Item cyclamini radix contra ſerpentes omnes. Folia habet minora, quàm edera, nigrioraque & tenuiora, ſine angulis: in quibus albicant maculæ. Caule exiguo, inani, floribus purpureis, radice lata, vt rapum videri poſſit, cortice nigro. Naſcitur in vmbroſis: noſtris tuber terræ vocatur: in omnibus ſerenda domibus, ſi verum eſt, vbi ſata ſit, nihil nocere mala medicamenta: amuletum vocant: narrantque & ebrietatem repræſentari, addita in vinum. Radix ſiccata ſcillæ modo conciſa reponitur: decoquitur eadem ad craſſitudinem mellis. Suum tamen venenum ei eſt: traduntque ſi prægnans radicem tranſgrediatur, abortũ fieri. Eſt & altera cyclaminos cognomine ciſſanthemos, geniculatis caulibus, ſuperuacuis, à priore diſtans, circa arbores ſe voluens, acinis ederæ, ſed mollibus, flore candido, ſpecioſo, radice ſuperuacua. Acini tantùm in vſu, guſtu acri, ſed lenti. Siccantur in vmbra, tuſique diuiduntur in paſtillos. Mihi & tertia cyclaminos demonſtrata eſt, cognomine chamæciſſos, vno omnino folio, radice ramoſa, qua piſces necantur. Sed inter primas celebratur peucedanũ laudatiſſimum in Arcadia, mox Samothrace. Caulis eſt ei tenuis, longus, fœniculo ſimilis, iuxta terram folioſus, radice nigra, craſſa, graui odore, ſuccoſa. Gignitur in montibus opacis. Foditur exitu autumni. Placent tenerrimæ & altiſſimæ radices. Hæ conciduntur in quaternos digitos oſſeis cultellis, funduntque ſuccum in vmbra, capite priùs & naribus roſaceo perunctis, ne vertigo ſentiatur. Et alius ſuccus inuenitur caulibus adhærens, inciſisque manat. Probatur craſſitudine mellea, colore rufo, odore ſuauiter graui, feruens guſtu. Et hic in vſu, & radix, & decoctum eius pluribus medicamentis. Succo tamen efficaciſſimo, qui reſoluitur amaris amygdalis aut ruta, bibiturque contra ſerpentes, & ex oleo perunctos tuetur.

De ebulo, & verbaſco, & thelyphono, & contra ſcorpionum ictus, & rubetarum & canum morſus, & generaliter contra omne venenum. CAP. X.

EBuli quoque, quem nemo ignorat, fumo fugantur ſerpentes. Priuatim aduerſatur ſcorpionibus polemoniæ radix, vel alligata tantùm: item phalangio, ac cæteris minoribus venenatis. Scorpionibus ariſtolochia: agaricum obolis quatuor in vini miſti cyathis totidem. Verbenaca & phalangio cum vino aut poſca: item quinquefolium, daucum. Verbaſcum Græci phlomon vocant. Genera habet prima duo: album, in quo mas intelligitur: alterum nigrum, in quo fœmina. Tertium genus nõ niſi in ſyluis inuenitur. Sunt folia braſſicæ latiora, piloſa, caulis erectus, cubitali amplior. Semen nigrum inutile. Radix vna craſſitudine digiti. Naſcuntur & in campeſtribus. Syluestri folia elelisphaci, alta, ramis lignoſis. Sunt & phlomides duæ hirſutæ, rotundis foliis, humiles. Tertia lychnitis vocatur, ab aliis thryallis, foliis ternis, aut cùm plurimùm quaternis, craſſis, pinguibusque, ad lucernarum lumina aptis. Aiunt in foliis eius, quam fœminam diximus, ficus omnino non putreſcere. Diſtingui genera hæc penè ſuperuacuum eſt, cùm ſint omnia eiuſdem effectus. Contra ſcorpiones bibitur radix cum ruta ex aqua, magna amaritudine, ſed effectu pari. Thelyphonon herba ab aliis ſcorpion vocatur, propter ſimilitudinem radicis, cuius tactu moriuntur ſcorpiones.

nes. Itaque contra eorum ictus bibitur. Scorpionem mortuum si quis elleboro candido linat, retiuiscere aiunt. Thelyphonon omnem quadrupedem necat, imposita verendis, radice: folio quidem intra eundem diem, quod est simile cyclamino. Ipsa geniculata nascitur in opacis. Scorpionibus aduersatur & Vettonicæ succus, ac plantaginis. Sunt & ranis venena, rubetis maximè: vidimusque psyllos in certamine patinis candefactas admittentes, ocyore etiam quàm aspidum pernicie. Auxiliatur eis phrynion in vino pota. Aliqui neurada appellant, alij poterion, floribus paruis, radicibus multis, neruosis, bene olentibus. Item alisma, quam alij damasonion, alij lyron appellant. Folia erant plantaginis, nisi angustiora essent, & magis laciniosa, conuexaque in terram, aliàs etiam venosa similiter, caule simplici & tenui, cubitali, capite thyrsi, radicibus densis, tenuibus, vt veratri nigri, acribus, odoratis, pinguibus. Nascitur in aquosis. Alterum genus eiusdem in syluis, nigrius, maioribus foliis. Vsus in radice vtriusque aduersus ranas & lepores marinos, drachmæ pondere in vini potu. Lepori marino aduersatur & cyclaminos. Veneni vim canis quoque rabidi morsus habent, contra quos erit cynorrhodum, de quo diximus. Plantago ad omnes bestiarum morsus pota atque illita prodest: Vettonica ex mero veteri. Peristereos vocatur, caule, alto, foliato, cacumine in alios caules se spargens, columbis admodum familiaris, vnde & nomen. Hanc habentes negant latrari à canibus. Proxima ab his malis, venena sunt, quæ sibimetipsi homines excogitant. Contra hæc omnia Magicasque artes erit primum illud Homericum moly, dein Mithridation, & scordotis, & centaurium. Potu omnia mala medicamenta exigit per aluum Vettonicæ semen in mulso aut passo, vel farinæ drachma in vini veteris cyathis IIII. Vomere cogendi, atque iterum bibere. Iis qui quotidie gustent eam, nulla nocitura mala medicamenta tradunt. Poto veneno aristolochia subuenit eadem mensura, qua contra serpentes. Quinquefolij succus: Agaricum, postquàm vomuerint, denarij pōdere ex aquę mulsæ cyathis tribus. Antirrhinon vocatur siue anarrhinon, siue lychnis agria, similis lino, radice nulla, flore hyacinthi, semine vituli narium. Et hoc perunctos venustiores fieri, nec vllo malo medicamento lædi posse, aut veneno, si quis in brachiali habeat, arbitrantur Magi. Similiter ea quam eupleam vocant, traduntque ea perunctos commendationis esse famæ. Artemisiam quoq; secum habentibus negant nocere mala medicamenta bestiámve vllam, ne Solem quidem. Bibitur & hæc ex vino aduersus opium. Alligata priuatim potens traditur, potáve aduersus ranas. Pericarpum bulbi genus est. Duæ eius species: cortice rubro alterum, alterum nigro papaueri simile. Sed vis maior, quàm priori: vtrique autem excalfaciendi. Ideo contra cicutam dantur, contra quam & thus & panaces, Chironium præcipué. Hoc & contra fungos.

Remedia ad capitis vitia. CAP. XI.

VErùm & generatim membratimque singulis corporum morbis remedia subtexemus, orsi à capite. Alopecias emendat nymphææ & cicutæ radix radix, si vnà tritæ illinantur. Polytricha distat à callitricha, quòd iuncos albos habet, & folia plura maioraque. Frutice quoque maior est: defluentem capillum cōfirmat & densat. Item lingulaca circa fontes nascens, cuius radix admista combusta teritur cum adipe suis nigræ. Id quoque excipitur, vt eius sit suis quæ nunquàm peperit. Sol deinde plurimū confert illitæ. Similis vsus est cyclamini radicis. Porriginem veratri radix tollit in olea decocta, vel in aqua. Capitis dolori medetur panacis omnium generum radix in oleo contrita: aristolochia, & iberis adalligata hora, vel diutius, si pati possit, comitante balinei vsu. Medetur & daucum. Purgat autem cyclaminos cum melle in nares addita: & hulcera capitis sanat illita. Medetur & peristereos. Cacalia siue leontice vocatur, semen margaritis minutis simile, dependens inter folia grandia, in montibus feré. Huius grana xv. in oleo macerantur, atque ita aduerso capillo caput vngitur. Fit & ex callitriche sternutamentum. Folia sunt lenticulæ similia. Caules iuncis tenuissimis, radice minima. Nascitur in opacis & humidis, gustatu feruens. Hyssopum in oleo contritum phthiriasi resistit, & prurigini in capite. Est autem optimum Cilicium è Tauro monte, dein Pamphylium ac Smyrnæum: stomacho contrarium. Purgat cum fico sumptum per inferna, cum melle vomitionibus. Putant & serpentium ictibus aduersari, tritum cum melle & sale & cumino. Lonchitis non (vt plerique existimauerunt) eadem est quæ xiphion, aut phasganion, quanquā cuspidi similis semine. Habet enim folia porri, rubentia ad radicem, & plura, quàm in caule, capitula, personis Comicis similia, paruam exerentibus linguam, radicibus prælongis. Nascitur in sitientibus. E diuerso xiphion, & phasganion in humidis, cùm primum exit, gladij præbet speciem, caule duûm cubitorum, radicis ad nucis auellanæ figuram fimbriatæ, quam effodi ante messes oportet, siccari in vmbra. Superior pars eius cum thure trita, æquo pondere admisto vino, ossa fracta è capite extrahit, aut si quid in corpore suppurat, vel si calcata sunt ossa serpentis, eadem cōtra venena efficax. Caput in dolore veratro, vel oleo, vel rosaceo decocto tritoque vngi conuenit: peucedano ex oleo vel rosaceo & aceto. Tepidum hoc prodest & doloribus, qui plerunque ex dimidia parte capitis sentiuntur, & vertigini. Perungunt & radice eius sudoris causa eliciendi, quoniam caustica vis ei est. Psyllion alij cynoides, alij cryftallion, alij sicelion, alij cynomyian appellant, radice tenui, superuacua, sarmentosum, fabæ granis in cacuminibus, foliis canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, vnde & nomen: hoc in baccis, ipsa herba in vineis inuenitur. Vis ei ad refrigerandum

gerandum & discutiendum ingens. Semen in vsu. Fronti imponitur in dolore & temporibus, ex aceto & rosaceo, aut posca. Ad cætera illinitur acetabuli mensura sextario aquæ, densat ac contrahit. Tunc terere & crassitudinem illinire oportet cuicunque dolori & collectioni inflammationique. Et vulneribus capitis medetur aristolochia, fracta extrahens ossa, & in alia quidem parte corporis, sed maximè capite: similiter pistolochia. Thysselium est non dissimile apio. Huius radix commanducata purgat capitis pituitas.

De centaureo, & chelidonia, & panace, & hyoscyamo, & euphorbio, ad oculorum vitia. CAP. XII.

OCulorum aciem centaureo maiore putant adiuuari, si addita aqua foueantur. Succo verò minoris cum melle culices, nubeculas, obscuritatem discuti, cicatrices extenuari. Albugines quidem etiam iumentorum sideriti. Iam chelidonia suprà dictis omnibus mirè medetur. Panacis radix cum polenta epiphoris imponitur. Hyoscyami semen bibunt obolo, tantundem meconij adiicientes vinúmque, ad epiphoras inhibendas. Adiungunt & gentianæ succum, quem collyriis acrioribus pro meconio miscent. Facit claritatem & euphorbium inunctis. Instillatur plantaginis succus lippitudini. Caligines aristolochia discutit. Iberis adalligata capiti cum quinquefolio, epiphoras, & siqua in oculis vitia sunt, emendat. Verba scum epiphoris imponitur. Peristereos ex rosaceo vel aceto. Ad hypochysin & caliginem, cyclaminon in pastillos diluunt. Peucedani succum, vt diximus, ad claritatem & caligines, cum meconio & rosaceo. Psyllion illitum fronti epiphoras suspendit.

De anagallide siue corchoro, & mandragora siue circeio, & cicuta, & crethmo agrio, & molybdæna, & capno, & acoro, & iride, & cotyledone, & aeizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro Veneris, & de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, orisque vitia medicinæ. CAP. XIII.

ANagallida aliqui corchoron vocant. Duo genera eius: mas flore phœniceo, fœmina cæruleo, non altiores palmo, frutice tenero, foliis pusillis, rotundis, in terra iacentibus: nascūtur in hortis & aquosis. Prior floret cærulea. Vtriusque succus oculorum caliginem discutit cum melle, & ex ictu cruorem & argema rubens, magis cum Attico melle inunctis. Pupillas dilatat: & ideo hoc inunguntur antè, quibus paracentesis fit. Iumentorum quoque oculis medentur. Succus caput purgat per nares infusus, ita vt deinde vino colluatur. Bibitur & contra angues succi drachma in vino. Mirum, quòd pecora fœminam vitant. At si decepta similitudine (flore enim tantùm distant) degustauere, statim eam quæ asyla appellatur, in remedio quærunt: ea à nostris ferus oculus vocatur. Præcipiunt aliqui effossuris, ante Solis ortum, priusquàm quicquam aliud loquantur, ter salutare eam, tum sublatam exprimere: ita præcipuas esse vires. De euphorbio satis dictum est, cuius succus lippitudini, si tumor erit, itēm absinthium cum melle tritum, itémque Vettonicæ farina cōueniet. Aegilopas sanat herba eodem nomine, quæ in hordeo nascitur, tritici folio, semine contrito cum farina permista impositáque, vel succo. Exprimitur hic è caule foliisque prægnantibus, demta spica, & in trimestri farina digeritur in pastillos. Aliqui & mandragoræ vtebantur: posteà abdicatus in hac curatione est. Epiphoris (quod certum est) medetur & oculorum dolori, radix tusa cum rosaceo & vino. Nam succus multis oculorum medicamentis miscetur. Mandragoram, alij Circeium vocant. Duo eius genera: candidus, qui & mas; niger, quæ fœmina existimatur, angustioribus foliis, quàm lactucæ, hirsutis & caulibus, radicibus binis terníue rufulis, intus albis, carnosis teneríque, penè cubitalibus. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & iis semen ceu pyrorum. Albū hocalij arsen, alij morion, alij hypophlomon vocant. Huius folia alba, quàm alterius, latiora, vt lapathi satiuæ. Cauent effossuri contrarium ventū, & tribus circulis antè gladio circunscribunt: posteà fodiunt ad occasum spectantes. Succus fit & è malis & caule, decisō cacumine & radice punctis aperta, aut decocta: vtilis hæc vel surculo. Concisa quoque in orbiculos seruatur in vino. Succus nō vbique inuenitur, sed vbi potest, circa vindemias quæritur. Odor grauis eius, sed radicis & mali grauior. Ex albo mala matura in vmbra siccantur. Succus ex iis Sole densatur: item radicis tusæ, vel in vino nigro ad tertias decoctæ. Folia seruantur in muria efficacius, aliàs recentium succus pestis est: sic quoque noxiæ vires. Grauedinem afferūt etiam olfactu: quanquam mala in aliquibus terris mādantur, nimio tamen odore obmutescunt ignari. Potu quidem largiore etiam moriuntur. Vis somnifica pro viribus bibentium. Media potio cyathi vnius. Bibitur & cōtra serpentes, & ante sectiones punctionésque ne sentiantur. Ob hæc satis est aliquibus somnum odore quæsisse. Bibitur & pro elleboro duobus obolis in mulso. Efficacius elleborum, ad vomitiones & ad bilem nigram extrahēdam. Cicuta quoque venenum est, publica Athenienſum pœna inuisa, ad multa tamen vsus non omittendi. Semen habet noxium. Caulis autem & viridis estur à plerisque & in patinis. Leuis hic & geniculatus vt calami, nigricans, altior sæpe binis cubitis, in cacuminibus ramosus: folia coriandri teneriora, graui odoratu: semen aniso crassius: radix concaua, nullius vsus. Semini & foliis refrigeratoria vis, quæ si enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. Remedio est, priusquàm gaudeat ad vitalia, vini natura excalfactoria. Sed in vino pota, irremediabilis existimatur. Succus exprimitur foliis floribúsq; tunc enim maximè tempestiuus est. Semine trito expressus, & Sole densatus in pastillos, necat sanguine spissando. Hæc altera vis. Et ideo sic necatorum maculæ in corporibus

poribus apparent. Ad resoluenda medicamenta vtuntur illo pro aqua. Fit ex eo ad refrigerandum stomachum malagma. Præcipuus tamen est ad cohibendas epiphoras æstiuas, oculorúmque dolores sedandos circumlitus. Miscetur collyriis, & alios omnes rheumatismos cohibet. Folia quoque tumorem omnem dolorémque & epiphoras sedant. Anaxilaus author est, mammas à virginitate illitas, semper staturas. Quod certum est, lac puerperarũ mammis imposita extinguit, Venerémque testibus circa pubertatem illita. Remedia liberationi, quibus bibenda censetur, non equidem præceperimus. Maxima vis natæ Susis Parthórum, mox Laconicæ, Creticæ, Asiaticæ. In Græcia verò Megaricæ, deinde Atticæ. Crethmos agrios gramias tollit oculorum impositus, tumorem quoque polenta addita. Nascitur vulgo molybdæna, id est plumbago, etiam in aruo, folio lapathi, crassa radice, hispida. Hac commanducata si oculus subinde elingatur, plumbum (quod est genus vitij) ex oculo tollitur. Capnos prima, quam pedes gallinaceos vocant, nascens in parietinis & sepibus, ramis tenuissimis, sparsísque, flore purpureo, viridis, succo caliginem discutit: itaque in medicamenta oculorum additur. Similis & nomine & effectu, sed alia est capnos fruticosa, prætenera, foliis coriandri, cineracei coloris, flore purpureo. Nascitur in hortis & segetibus hordeaceis. Claritatem facit inunctis oculis, delacrymationémque, ceu fumus: vnde nomen. Eadem euulsas palpebras renasci prohibet. Acoros iridis folia habet, angustiora tantùm & longiore pediculo, radices nigras minúsque venosas, cætero & has similes iridis, gustu acres, odore non ingratas, ructu faciles. Optimæ Ponticæ, dein Galaticæ, mox Creticæ. Sed primæ in Colchide iuxta Phasin amnem, & vbicunque in aquosis. Recentibus virus maius, quàm vetustis. Creticæ candidiores Ponticis. Siccantur vtribus in vmbra digitalibus fruſtis. Necnõ inueniuntur, quo oxymyrsinæ radicem acoron vocant: ideóque quidam hanc acaron agrium vocare malunt. Vis ei ad calfaciendum extenuandúmque efficax, contra suffusiones & caligines oculorum succo eiusdem poto, contráque serpentes. Cotyledon paruula herba, cauliculo tenero, pusillo, pingui folio & concauo, & vt coxendices, nascitur in maritimis petrosis, viridis, radice oliuæ modo rotunda. Oculis medetur succo. Est aliud genus eiusdem, sordidis foliis, latioribus densioribúsque circa radicem velut oculum cingentibus, asperrimi gustus, longiore caule, sed pergracili. Vsus eius ad eadem, quæ iris. Aeizoi duo genera: Maius in fictilibus vasculis seritur, quod aliqui buphthalmum vocant alij zoophthalmon, alij stergethron, quòd amatoriis conueniat: alij hypogeson, quoniam in subgrundiis ferè nascitur. Sunt qui ambrosiampotiùs vocant, & quia merimnon: Itali sedum magnum, aut oculum, aut digitellum. Alterum minusculum, quod erithales vocant, alij trithales, quia ter floreat, alij chrysothales, aliqui isoetes: sed aeizoum vtrunque, quoniam viret semper: aliqui semperuiuum. Maius cubiti altitudinem excedit, crassitudine pluſquam pollicari. Folia cacumine linguæ similia, carnosa, pinguia, largo succo, latitudine pollicari, alia in terram conuexa, alia stantia, ita vt ambitu effigiem imitentur oculi. Quod minus est, in muris parietinísque nascitur & tegulis, fruticosum à radice, & sursum vsque ad cacumen: foliis angustis, mucronatis, succosis, palmo alto caule: radix inutilis. Huic similis est, quam Græci andrachnen agriam vocant, Itali illecebram, pusillis latioribus foliis, breuiori cacumine. Nascitur in petris & colligitur cibi causa. Omnium harum vis eadem, perfrigerare & astringere. Medentur epiphoris folia imposita, vel succus inunctis. Purgant enim hulcera oculorum, explentque & ad cicatricem perducunt, palpebras deglutinant. Eædem capitis doloribus medentur, succo vel folio temporibus illitis. Aduersantur phalangiorum ictibus: aconito verò maius aeizoum præcipué. Ascorpionibus quoque habentem id feriri negant. Medentur & aurium dolori. Item succus inunctus hyoscyami modicè: item Achilleæ, & minoris centaurei, & plantaginis, peucedani cum rosaceo & meconio: acori succuscum rosa. Omnis autem strigili calefactus infunditur. Cotyledon etiam purulentis, & cum medulla ceruina calefacta. Ebuli radicis tritæ succus linteolo colatus, mox in Sole densatus, cùm opus est, rosaceo dilutus & calefactus, parotidas sanat. Verbenaca quoque: item plantago: item sideritis cum axungia vetere. Narium ozænas emendat aristolochia cum cypero. Dentibus remedio sunt panacis radix commanducata, præcipuè Chironiæ, item succus collutis: radix hyoscyami ex aceto manducata: item polemoniæ. Commanducantur & plantaginis radices, aut colluuntur in aceto decoctæ succo. Et folia sunt vtilia, vel si sanguine gingiuæ putrescant, vel sanguinis sit reiectio. Semen eiusdem apostemata, & collectiones gingiuarum sanat. Et aristolochia gingiuas dentésue confirmat. Verbenaca cum radice mãducata, & decocta ex vino aut aceto succus collutus: Item quinquefolij radices, decoctæ ad tertias vino aut aceto. Priùs verò quàm decoquantur, aqua marina aut salsa lauantur. Decoctum diu tenendum in ore. Quidam cinere quinquefolij fricare malunt. Et verba sci radix decoquitur in vino ad colluendos dentes. Et hyssopo colluuntur, & peucedani succo cum meconio: vel radicum anagallidis magis fœminæ succo, ab altera nare, quàm doleat, infuso. Erigeron à nostris vocatur senecio. Hanc si ferro circunscriptam effodiat aliquis, tangátque ea dentem, & alternis terdespuat, ac reponat in eundem locum, ita vt viuat herba, aiunt dentem eum posteà non doliturum. Herba est trixaginis specie & mollitia, cauliculis subrubicũdis: nascitur & in regulis, & in muris. Nomen hoc Græci dederũt, quia vere canescit. Caput eius numerosa diuiditur lanugine (qualis est spinæ) inter diuisuras exeunte. Quare eam Callimachus acanthida appellat, alij pappum. Nec deinde Græcis

Græcis de ea constat. Alij erucæ foliis esse dixerunt, alij roboris, sed minoribus multó. Radice alij suppuacua, alij neruis vtili, alij potu strangulante. E diuerso quidam regio morbo cum vino dederunt, & cõtra omnia vesicæ vitia: item cordis & iocineris. Renibus extrahere harenam dixere: Ischiadicis drachmam cum oxymelite ab ambulatione propinauere: torminibus quoque in passo vtilissimam, præcordiis etiam cibo ex aceto eam prædicantes, serentésque in hortis. Nec defuere, qui & alterum genus facerent. Nec quale esset, demonstrarunt, contra serpentes in aqua bibendam, edendámque comitialibus dantes. Nos eam Romanis experimentis per vsus digeremus. Lanugo eius cum croco & exiguo aquæ frigidæ trita illinitur epiphoris: tosta cum mica salis strumis. Ephemeron folia habet lilij, sed minora, caulem parem, florem cæruleum, semen superuacuum, radicem vnam digitali crassitudine, dentibus præcipuam conciſam in aceto, decoctámque vt tepido colluantur. Et ipsa etiam radix mobiles sistit. Cauis & exesis imprimitur. Chelidoniæ radix ex aceto trita continetur ore. Erosis veratrum nigrum imponitur: mobiles vtralibet decocta in aceto firmantur. Labrum Venereum vocant in flumine nascentem. Est ei vermiculus, qui circa dentes necatur, aut cauis dentium cera includitur. Cauendum, ne auulsa herba terram tangat. Ranunculum vocamus quem Græci batrachion. Genera eius quatuor. Vnum pinguioribus, quàm coriandri, foliis, & ad latitudinem maluæ accedentibus, colore liuido, caule albo, gracili, & radice alba. Nascitur in limitibus humidis & opacis. Alterum folioſius, pluribus foliorum inciſuris, altis caulibus. Tertium minimum est, graui odore, flore aureo. Quartum simile huic, flore luteo. Omnibus vis caustica, si cruda folia imponantur, pustuláque, vt ignis, faciunt. Ideo ad lepras & psoras eis vtuntur, & ad tollenda stigmata: causticíque omnibus miscent. Alopeciis imponunt, celeriter remouentes. Radix in dolore commanducata diutius, rumpit dentes. Eadem sicca conciſa, sternutamentum est. Nostri herbarij strumeam vocant, quoniam medetur strumis & panis, parte in fumo suspensa. Credúntque ea rursus sata rebellare, quæ curauerint, vitia: quo scelere & plantagine vtuntur. Oris hulcera intus succus plantaginis emendat, & folia radicésque commanducata, vel si rheumatismo laboret os. Hulcera fœtorémque quinquefolium. Hulcera psyllium. Composita quoque ad fœtorem, vel maximè pudendum vitium trademus. Ergo folia myrti & lentisci pari pondere, gallæ Syriacæ dimidium pondus, simul terere & vino vetusto sparsa mandere matutino, optimum est. Vel ederæ baccas cum casia & myrrha, pari pondere ex vino. Naribus vtilissimum est dracontii semen contritum ex melle, etiãsi carcinomata in his sint, Suggillata hyssopo emendantur. Stigmata in facie, mandragora illita delet.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVS SEXTVS.

Reliqua per membrorum genera medicinæ, & de nouis morbis, & lichenes quid sint, & quando primùm in Italia cœperint, & de carbunculo, & de elephantiasi, & colo. CAP. I.

SENSIT & facies hominum nouos, omníque æuo priore incognitos, non Italiæ modò, verumetiam vniuersæ propè Europæ, morbos: tunc quoque nec tota Italia, nec per Illyricum Galliásue aut Hispanias magnopere vagatos, aut alibi, quàm Romæ circáque, sine dolore quidem illos, ac sine pernicie vitæ: sed tanta fœditate, vt quæcunque mors præferenda esset. Grauissimum ex his lichenas appellauere, Græco nomine, Latinè, quoniam à mento ferè oriebatur, ioculari primùm lasciuia (vt est procax natura multorum in alienis miseriis) mox & vsurpato vocabulo mentagram, occupantem in multis totos vtique vultus, oculis tantùm immunibus, descendentem verò & in colla pectúsque ac manus, fœdo cutis furfure. Non fuerat hæc lues apud maiores patrésque nostros. Et primùm Tiberij Claudij Cæsaris principatu medio irrepsit in Italiam, quodam Perusino equite Romano Quæstorio scriba, cùm in Asia apparuisset, inde contagionem eius importante. Nec sensere id malum fœminæ, aut seruitia, plebésque humilis, aut media, sed proceres velocitransitu óscula maximè, fœdiore multorum, qui perpeti medicinam tolerauerant, cicatrice, quàm morbo. Causticis nanq; curabatur, ni vsque in ossa corpus exustum esset, rebellante tædio. Ad ueneruntque ex Aegypto genitrice talium vitiorum medici, hanc solam operam afferentes, magna sua præda. Siquidem certum est, Manilium Cornutum ex Prætoriis legatum Aquitanicæ prouinciæ, H. S C C. elocasse in eo morbo curandum sese. Accidítque sæpius, vt noua contra genera morborum

morborum gregatim sentirentur. Quo mirabilius quid potest reperiri? aliqua gigni repẽtè vitia terrarum in parte certa membrísque hominum certis, vel ætatibus, aut etiam fortunis, tanquam malo eligente, hæc in pueris grassari, illa in adultis: hæc proceres sentire, illa pauperes. L. Paulo, Q. Marcio Censoribus, primùm in Italiam carbunculum venisse, Annalibus conscriptũ est, peculiare Narbonensis prouinciæ malum: quo duo Consulares obiere condentibus hæc nobis eodem anno, Iulius Rufus, & Q. Lecanius Bassus, ille medicorum insciti sectus, hic verò pollice læuæ manus euulso acu ab semetipso, tam paruo vulnere, vt vix cerni posset. Nascitur occultissimis corporum partibus, & plerunque sub lingua, duritia rubens varicis modo, sed nigricans capite, aliàs liuida, corpus intendens, neque intumescens, sine dolore, sine pruritu, sine alio quàm somni indicio, quo grauatos in triduo aufert, aliquando & horrorem afferens, circáque pustulas paruas, rarius febrem, stomachum faucésque cùm inuasit, ocyssimè exanimans. Diximus elephantiasin ante Pompeij Magni ætatem non accidisse in Italia, & ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima veluti lenticula: mox inualescente per totum corpus, maculosa, variis coloribus & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera: ad postremum verò nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescentibus digitis in pedibus manibúsque. Aegypti peculiare hoc malum: & cùm in reges incidisset, populis funebre. Quippe in balineis solia temperabãtur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est: sicut & ille, quem gemursam appellauere prisci, inter digitos pedum nascentem, etiam nomine obliterato. Idipsum mirabile, alios desinere in nobis, alios durare, sicuti colum. Tiberij Cæsaris principatu irrepsit id malum. Nec quisquam prior Imperatore ipso sensit, magna ciuitatis ambage, cum edicto eius excusantis valetudinem, legeret nomen incognitum. Quid hoc esse dicamus, aut quas Deorum iras? Parum enim erant homini certa morborum genera, cùm supra ccc. essent, nisi etiam noua timerentur? Neque ipsi autem homines pauciora sibi opera sua negotia important. Hæc apud priscos erant, quæ memoramus, remedia, medicinam ipsa quodammodo rerum natura faciente, & diu fuere.

Laus Hippocratis. CAP. II.

HIppocratis certè, qui primus medendi præcepta clarissimè condidit, referta herbarum mentione inuenimus volumina: nec minus Dioclis Carystij, qui secundus ætate famáque extitit: item Praxagoræ & Chrysippi, ac deinde Erasistrati: Herophilo quidem, quanquam subtilioris sectæ conditori, ante omnes celebratam rationem eam, paulatim vsu, efficacissimo rerum omnium magistro, peculiariter vtique medicinæ, ad verba garrulitatémque descendente. Sedere nanque in his scholis auditioni operatos gratius erat, quàm ire per solitudines, & quærere herbas alias aliis diebus anni.

De noua medicina, & Asclepiade medico, & qua ratione veterem medicinam mutauerit. CAP. III.

DVrabat tamen antiquitas firma, magnáque confessæ rei vindicabat reliquias, donec Asclepiades ætate Magni Pompeij orãdi magister, nec satis in arte ea quæstuosus, vt ad alia sagacis ingenij, huc se repẽtè conuertit: atque (vt necesse erat homini qui nec id egisset, nec remedia nosset, oculis vsúque percipienda) torrenti ac meditata quotidie oratione blandiens omnia abdicauit: totámque medicinam ad causam reuocando, coniecturam fecit, quinque res maximè communium auxiliorum professus, abstinentiam cibi, aliâs vini, fricationem corporis, ambulationem, gestationes: quæ cùm vnusquisque semetipsum sibi præstare posse intelligeret, fauentibus cunctis vt essent vera quæ facillima erant, vniuersum propè humanum genus circumegit in se, non alio modo, quàm si cælo emissus aduenisset. Trahebat prætereà mentes artificio mirabili, vinum promittendo ægris, dandóq; tempestiuè, tum frigidam aquam. Et quoniam causas morborum scrutari prior Herophilus instituerat, vini rationem illustrauerat Cleophantus apud priscos, ipse cognominari se frigida danda præferens, vt author est M. Varro, alia quoque blandimenta excogitabat, iam suspendendo lectulos, quorum iactatu aut morbos extenuaret, aut somnos alliceret, iam balineas auidissima hominum cupidine instituendo, & alia multa dictu grata atq; iucunda: magna authoritate, nec minore fama, cùm occurrisset ignoto funeri, relato homine ab rogo atq; seruato, ne quis leuibus momẽtis tantam conuersionem factam existimet. Id solum possumus indignari, vnum hominem è leuissima gente, sine opibus vllis orsum, vectigalis sui causa, repentè leges salutis humano generi dedisse, quas tamen posteà abrogauere multi. Asclepiadem adiuuere multa, quorum cura nimis anxia & rudis, vt obruendi ægros veste, sudoréque omni modo ciendi, nunc corpora ad ignes torrendi soléque assiduo quærendi, in vrbe vmbrosa: imò verò tota Italia imperatrice, tum primum pensili balinearũ vsu ad infinitum blandientem. Prætereà in quibusdam morbis medendi cruciatus detraxit, vt in anginis, quas curabant in fauces organo demisso. Damnauit meritò & vomitiones, tũc supra modum frequentes. Arguit & medicamentorũ potus stomacho inimicos, quod est magna ex parte vetitum. Itaque nos in primis quæ sunt stomacho vtilia signamus.

Irrisio Magicæ artis, & de lichene, eiúsque remedio, & faucium. CAP. IIII.

SVper omnia adiuuere eum Magicæ vanitates, in tantũ euectæ, vt abrogare herbis fidem cunctis possent. Aethiopide herba amnes ac stagna siccari coniectu, tactu clausa omnia aperiri. Achimenide

nide coniecta in aciem hostium, trepidare agmina, ac terga vertere. Latacen dari solitam à Persarũ regelegatis, vt quocunque venissent, omnium rerum copia abundarent, ac multa similia. Vbinam istæ fuere, cùm Cimbri Teutoníque terribili Marte vlularent, aut cùm Lucullus tot reges Magorũ paucis legionibus sterneret? Cúrve Romani duces primam semper in bellis commeatiorũ habuere curam? Cur hercule Cæsaris miles ad Pharsaliã famem sensit, si abundantia omnis contingere vnius herbæ felicitate poterat? Non satius fuit Aemilianum Scipionem Carthaginis portas herba patefacere, quàm machinis clausta per tot annos quatere? Siccentur hodie Aethiopide Potinæ paludes, tantumq; agri suburbanæ reddatur Italiæ. Nam quæ apud eundem Democritum inuenitur compositio medicamenti, quo pulchri bonique & fortunati gignantur liberi, cur nunquàm Persarum regitales dedit? Mirum esset profectò, hucusq; prouectam credulitatem antiquorum, saluberrimis ortam initiis, si in vlla re modum humana ingenia nouissent, atque non hanc ipsam medicinam ab Asclepiade repertam, suo loco probaturi essemus euectam vltra Magos etiam. Sed hæc est omni in reanimorum cõditio, vt à necessariis orsa primò, cuncta peruenerint ad nimium. Igitur demonstratarum priore libro herbarum reliquos effectus reddemus: adiiciemus, vt quasque ratio dictauerit. Sed in lichenis remediis, atque tam fœdo malo, plura vndique aceruabimus, quanquam non pauciis iam demonstratis. Medetur ergo plantago trita, quinquefolium, radix albuci ex aceto, ficulnei caules aceto decocti, hibisci radix cum glutino & aceto acri decocta ad quartas. Defricantur etiam pumice, vt rumicis radix trita ex aceto illinatur, & flos visci cum calce subactus. Laudatur & tithymali cum resina decoctum. Lichen verò herba omnibus his præfertur, inde nomine inuento. Nascitur in saxosis, folio vno ad radicem lato, caule vno, paruo, longis foliis dependentibus. Hæc delet & stigmata. Teritur cum melle. Est aliud genus lichenis, petris totum inhærens, vt muscus, qui & ipse illinitur. Hic & sanguinem sistit vulneribus instillatus, & collectiones illitus. Morbum quoque regium cum melle sanat ore illito & lingua. Qui ita curantur, aqua falsa lauari iubentur, vngi oleo amygdalino, hortensiis abstinere. Ad lichenas & thapsiæ radice vtuntur trita cum melle. Anginæ argemonia medetur sumpta ex vino: hyssopum cum vino decoctum & gargarizatum: peucedanum cum coagulo vituli marini æquis partibus. Proserpinaca cum muria ex mænis & oleo trita, vel sub lingua habita. Item succus de quinquefolio, potus cyathis tribus. Hic & omnibus faucium vitiis medetur gargarizatus: verbascum priuatim tonsillis in aqua potum.

Ad strumas, & ad digitos, & ad pectus, & ad tussim medicinæ. CAP. V.

STrumis plantago: chelidonia cum melle & axungia: quinquefolium: radix persolatæ item cum axungia, operitur folio suo imposita. Item artemisia: radix mandragoræ ex aqua. Sideritis lata folia, clauo sinistra manu circunfossa adalligantur, custodienda sanatis, ne rursus fata diro herbariorum scelere (vt in quibusdam) rebellet: quod & in his, quos artemisia sanauerit, prædici reperio: item in his, quos plantago. Damasonion, quæ & alcea vocatur, sub solstitio collecta, imponitur ex aqua cælesti, folium tritum, vel radix cum axungia tusa, ita vt imposita folio suo operiatur. Sic & ad omnes ceruicis dolores, tumoresque quacunq; in parte. Bellis in pratis nascitur, flore albo, aliquatenus rubente. Hanc cum artemisia illitam, efficaciorem esse produnt. Condurdum herba solstitialis, flore rubro, suspensa in collo, cõprimere dicitur strumas: item verbenaca cum plantagine. Digitorum vitiis omnibus, & priuatim pterygiis, quinquefolium medetur. In pectoris vitiis vel grauissimum est tussis: huic medetur panacis radix in vino dulci. Succus hyoscyami etiam sanguinem excreantibus: nidor quoque accensi tussientibus. Item scordotis misto nasturtio & resina, cum melle tusa arida. Facit & per se faciles excreationes. Item centaureum maius, vel sanguinem reiicientibus: cui vitio & plantaginis succus medetur. Et Vettonica obolis tribus in aqua, contra purulentas, contraque cruentas excreationes. Persolatæ radix drachmæ ponderis, cum pineis nucleis vndecim. Peucedani succus, pectoris doloribus, & acorum subuenit, & ideo antidotis miscetur: tussi daucum: item Scythica herba. Ea demum omnibus pectoris vitiis, tussi & purulenta excreantibus, obolis tribus in passo.

De verbasco, & cacalia vel tussilagine, & bechio, & saluia, ad tussim. CAP. VI.

TOtidem verbascum, cuius flos aureus. Tanta huic vis est, vt iumentis etiam non tussientibus modò, sed ilia quoq; trahentibus, auxilietur potu: quod & de gentiana reperio. Radix cacaliæ commanducata, & in vino madefacta, non tussi tantùm, sed & faucibus prodest. Hyssopi quoque quinque rami cum duobus rutæ & ficis tribus decocti thoracem purgant. Tussim sedat bechion, quæ & tussilago dicitur. Duo eius genera. Syluestris vbi nascitur, subesse aquas credunt: & hoc habent signum aquileges. Folia sunt maiuscula, quàm ederæ, quinq; aut septem, subalbida à terra, supernè pallida, sine caule, sine flore, sine semine, radice tenui. Quidam eandem esse bechion, & alio nomine chamæleucen putant. Huius aridæ cum radice fumus per harundinem haustus & deuoratus, veterem sanare dicitur tussim: sed in singulos haustus passum gustandum est. Altera à quibusdã saluia appellatur, similis verbasco: conteritur ea, & colata calefit, atque ita ad tussim laterisq; dolores bibitur: contra scorpiones eadem & dracones marinos efficax. Contra serpentes quoq; ex oleo perungi ea prodest. Hyssopi fasciculus cum quadrante mellis decoquitur ad tussim.

Ad lateris dolores & pectoris, ad orthopnœas, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, vrinæ, tussi, pectori, hulceribus, renibus, hepaticis, ad vomitiones, & ad singultus, pleuriticis, lateri. CAP. VII.

LAteris & pectoris dolores verbascum cum ruta ex aqua, Vettonicæ farina bibitur ex aqua calida. Stomachum corroborat scordotis succus, centaureum, gentiana, ex aqua potæ. Plātago aut per se sumpta in cibo, aut cum lente alicæue sorbitione. Vettonica aliâs grauis stomacho, vitia tamen sanat pota, vel foliis commanducata. Item aristolochia pota: agaricum manducatum siccum, vt ex internallo merum sorbeatur: nymphæa heraclia illita: peucedani succus. Psyllion ardoribus imponitur, vel cotyledon trita cum polenta, vel aeizoum. Molon scapo est striato, foliis mollibus paruis, radice iiij. digitorum, in qua extrema allij caput est. Vocatur à quibusdam syron. Ex vino stomacho, & dyspnœæ medetur: centaureū maius ecligmate: plantago succo vel cibo: Vettonicæ tussi pondo libra mellis Attici semuncia ex aqua calida quotidie bibentibus. Aristolochia vel agaricon, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota. Cissanthemos ad orthopnœas bibitur: item hyssopum & asthmaticis. Peucedani succus in iocineris doloribus, & pectoris lateris que, si febres non sint. Sanguinem quoq; expuentibus subuenit agaricum, Victoriati pondere tritum & in mulsi v. cyathis datū. Idem & amomon facit. Iocineri priuatim Teucria bibitur recens, drachmis iiij, in poscæ hemina. Vettonicæ drachma vna in aqua calida cyathis iij. ad cordis vitia, in frigida cyathis ij. Quinque folij succus iocineris & pulmonis vitiis, sanguinemque reiicientibus, & cuicunque sanguinis vitio intus occurrit. Iocineri anagallides mirè prosunt. Capnon herbam qui edêre, bilem per vrinā reddunt. Acoron iocineri medetur, thoraci quoq; & præcordiis. Caucon, quæ & cephedra, ab aliis anabasis vocata, nascitur ventoso ferè tractu, scādens arborem, & ex ramis propendens, folio nullo, cirris numerosa, qui sunt iunci geniculati, radice pallida. Datur ex vino nigro austero trita ad tussim, suspiria, tormina, & sorbitione facta, in quā vinū addi cōuenit. Item gentiana madefacta pridie contrita denarij pondere in vini cyathis tribus. Geum radiculas tenues habet, nigras, bene olentes. Medetur nō modò pectoris doloribꝰ aut lateris, sed & eruditates discutit iucundo sapore. Verbenaca verò omnibus visceribus medetur, lateribus, pulmonibus, iocineribus, thoraci. Peculiariter autem pulmonibus, & quos ab his phthisis tentat. Radix herbæ consiliginis, quam nuper inuentā diximus, suum quidem & pecoris omnis remediū præsens est pulmonum vitio, vel traiecta tantùm in auricula. Bibi debet ex aqua, haberique in ore assiduè sub lingua. Superficies eius herbæ an sit in aliquo vsu, adhuc incertū est. Renibus prodest plantaginis cibus, Vettonicæ potus, agaricū potū, vt in tussi. Tripoliū in maritimis nascitur saxis, vt alludit vnda, neq; in mari, neque in sicco, folio isatis crassiore, palmo alto, in mucrone diuiso, radice alba, odorata, crassa, calidi gustus. Datur hepaticis in farre decocta. Hæc herba eadem videtur quibusdā, quæ polium, de qua suo loco diximus. Symphonia, vel gromphena, alternis viridibus roseisq; per caulem foliis, in posca sanguinem reiicientibus medetur. Iocineri autem herba melandryum, nascens in segete ac pratis, flore albo odorata. Eius cauliculus conteritur ex vino vetere. Item herba chalcetū è vineis contrita imponitur. Faciles præstat vomitiones radix Vettonicæ, ellebori modo iiij. drachmis in passo aut mulso. Hyssopum tritum cum melle vtilius, pręsumpto nasturtio aut irione: molemoniū denarij pondere. Est & silybo lacteus succus, qui densatus in gummi, sumitur cum melle suprà dicto pondere: præcipueq; bilem trahit. Rursus sistunt vomitionem cuminum syluestre, Vettonicæ farina: sumuntur ex aqua. Abstergent fastidia, cruditatesq; digerunt, daucum, Vettonicæ farina ex aqua mulsa, plantago decocta cauliū modo. Singultus hemioniū sedat: item aristolochia. Suspiria clymenos. Pleuriticis & peripneumonicis centaureū maius: item hyssopum bibitur. Pleuriticis peucedani succus. Halus autem, quā Galli sic vocant, Veneti cotoneā, medetur lateri: item renibus conuulsisq; & ruptis. Similis est cunilæ bubulæ, cacuminibus thymo, dulcis, & sitim sedans, raræ radicis, alibi albæ, alibi nigræ. Eosdem effectus lateris doloribus habet chamerops, myrteis circa caulem geminis foliis, capitibus Græculæ rosæ, ex vino pota. Ischiadicos dolores & spinæ leuat agaricum potum, vt in tussi. Item stœchadis, aut Vettonicæ farina ex aqua mulsa.

De omnibus vitijs ventris & remedijs, & eorum quæ circà vel intrà sunt, & de aluo sistenda vel soluendo. CAP. VIII.

PLurimum tamen homini negotij aluus exhibet, cuius causa maior pars mortalium viuit. Aliâs enim cibos non transmittit, aliâs non continet, aliâs non capit, aliâs non conficit. Eoque mores venere, vt homo maximè cibo pereat. Pessimum corporum vas instat vt creditor, & sæpius die appellat. Huius gratia præcipuè auaritia expetitur: huic luxuria conditur: huic nauigatur ad Phasin: huic profundi vada exquiruntur. Et nemo vilitatem eius æstimat, consummationis fœditate. Ergo numerosissima est circa hanc medicinæ opera. Sistit eam scordotis recentis drachma cū vino trita, vel decocta potu. Polemonia quoq; & dysentericis ex vino datur: verbasci radix pota ex aqua duorum digitorum magnitudine: nymphææ heracliæ semen cum vino potum: radix superior è xiphio, drachmę pondere ex aceto. Semen plātaginis in vino tritū, vel ipsa ex aceto cocta, aut alica ex succo eius sumpta. Item cū lenticula cocta, vel aridæ farina insparsa potioni cum papauere rosto & trito, vel

vel succus infusus, aut succus Vettonicæ, in vino ferro calefacto. Eadē cœliacis in vino austero datur: his & iberis imponitur, vt dictū est. Tenesmo radix nymphææ heracliæ è vino bibitur: psyllio in aqua: acori radicis decoctū. Aeizoi succus aluum sistit & dysenterias, & tineas rotundas pellit. Symphyti radix dysenteriā sistit: item dauci. Aeizoum foliis contritis ex vino torminibus resistit. Alceæ siccæ farina torminibus pota cum vino. Astragalus folia habet longa incisuris multis, obliqua circa radices, caules iij. aut iiij. foliorū plenos, florem hyacinthi, radices villosas, implicatas, rubras, præduras. Nascitur in petrosis, apricis, & iisdem niualibus, sicut Pheneo Arcadiæ. Vis ei ad spissanda corpora. Aluum sistit radix in vino pota: quò fit vt moueat vrinam repercusso liquore, sicut pleraq; quæ aluum sistunt. Sanat & dysentericos in vino rubro tusa. Difficilè autem tunditur. Eadem gingiuarum suppurationi vtilissima est fotu. Colligitur exitu autumni, cùm folia amisit: siccatur in vmbra. Et ladano sistitur aluus vtroq;, quod in segetibus nascitur, contuso & cribrato: bibitur ex aqua mulsa: item nobili è vino. Lada appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbis caprarum adhærescens. Nobilius in Arabia. Fit iam & in Syria atq; Africa, quod toxicon vocant. Neruos enim in arcu circundatos lanis trahunt, adhærescente roscida lanugine. Plura de eo diximus inter vnguenta. Hoc grauissimū odore est, durissimumq; tactu. Plurimum enim terræ colligit, cùm probetur maximè purum, odoratū, molle, viride, resinosum. Natura ei, molliendi, siccandi, cōcoquendi, somnū alliciendi. Capillum fluentem cohibet, nigritiamque custodit. Auribus cum hydromelite aut rosaceo infunditur. Furfures cutis & manantia hulcera sale addito sanat. Tussim veterem cum styrace sumptum. Efficacissimum ad ructus. Aluum sistit & chondris, siue pseudodictamnum: hypocisthis, orobathion quibusdā dicta, malogranato immaturo similis. Nascitur, vt diximus, sub cistho, vnde nomen. Hæc arefacta in vmbra sistit aluum ex vino austero nigroque vtraq;. Duo enim genera eius, candida & rufa. Vsus in succo: spissat, siccat: & rufa magis stomachi rheumatismos emendat. Pota tribus obolis, sanguinis excreationes. Cum amylo dysenterias pota & infusa. Item verbenaca ex aqua data, aut carentibus febre ex vino ammineo: cochlearibus quinq; additis in cyathos tres vini. Lauer quoque nascens in riuis condita & cocta torminibus medetur. Potamogeton verò ex vino dysentericis etiā & cœliacis, simili betæ foliis, minoribus tantùm hirsutioribusq;, paulatim supereminens extra aquam, peculiariter refrigerat, spissat. Vsus in foliis, cruribus vitiosis vtilia, & contra hulcerū nomas, cum melle vel aceto. Castor hanc aliter nouerat, tenui folio velut equinis setis, thyrso longo & læui, in aquosis nascentem. Radice sanabat strumas & duritias. Potamogeton adueratur & crocodilis, itaq; secum habent eam, qui venanturillos. Aluum sistit & Achillea. Eosdem effectus præstat & statice vij. caulibus, veluti rosæ capita sustinens. Ceratia vno folio, radice nodosa & magna, in cibo cœliacis & dysentericis medetur. Leontopodion, alij thorybetron vocant, cuius radix aluum sistit, purgatq; bilem, in aquā mulsam addito pondere denariorū duūm. Nascitur in campestri & gracili solo. Semen eius potum, lymphatica somnia facere dicitur. Lagopus sistit aluum è vino pota, aut in febri ex aqua. Eadem inguini adalligatur in tumore. Nascitur in segetibus. Multi super omnia laudant ad deploratos dysentericos quinquefoliū, decoctis in lacte radicibus potis: & aristolochiā Victoriati pondere in cyathis vini tribus. Quæ ex suprà dictis calida sumentur, hæc candente ferro temperari aptius erit. Ediuerso purgat aluum succus centaurei minoris, drachma in hemina aquæ cum exiguo salis & aceti, bilemq; detrahit. Maiore tormina discutiuntur. Vettonica aluū soluit drachmis quatuor, in hydromelitis cyathis nouem. Item euphorbium vel agaricū drachmis duabus cum sale modico potum ex aqua, aut in mulso obolis tribus. Soluit & cyclaminos ex aqua pota, aut balanis subditis: item chamæcissi balanus. Hyssopi manipulus decoctus ad tertias cum sale, pituitas trahit illitus, vel contritus cum oxymelite & sale: pellitq; ventris animalia. Pituitam & bilem detrahit peucedani radix. Aluum purgat anagallis ex aqua mulsa: item epithymon, qui est flos è thymo, sātureiæ simili. Differentia, quòd hic herbaceus est, alterius thymi albus: quidā hippopheon vocant: stomacho minus vtilis, vomitiones minus mouet: sed tormina & inflationes discutit. Sumitur & ecligmate ad pectoris vitia cum melle, & aliquādo iride. Aluum soluit, à quatuor drachmis ad sex, cum mellis exiguo salisq; & aceti. Quidā aliter epithymum tradunt, sine radice nasci tenui similitudine pallioli, rubens: siccari in vmbra, bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitam bilemq;. Aluum leniter soluit & nymphea in vino austero. Soluit & pycnocomon, erucæ foliis crassioribus & rarioribus, radice rotunda, lutei coloris, terram olente, caule quadrangulo, modico, tenui, flore ocimi. Inuenitur in saxosis locis. Radix eius in aqua mulsa denariorum duūm pondere, & aluum, & bilem, & pituitam exinanit. Semen somnia tumultuosa facit, vna drachma in vino potum. Et capnos strumam discutit. Detrahit bilem polypodion, quā nostri filiculam vocant: simili enim est filici. Radix in vsu, pilosa, coloris intus herbacei, crassitudine digiti minimi, acetabulis cauernosa, ceu polyporū cirri, subdulcis, in petris nascens, aut sub arboribus vetustis. Exprimitur succus aqua madefacta: & ipsa concisa inspergitur oleri vel betæ, vel maluæ, vel salsamento: vel cum pulticula coquitur ad aluum vel in febri leniter soluendā. Detrahit bilem & pituitam, stomachū offendit. Aridæ farina indita naribus polypum consumit. Floret, & semen non fert. Scammoniū quoq; dissolutionem stomachi facit, bilem detrahit, aluum soluit, præterquàm

terquàm si adiiciantur aloes drachmæ duæ obolis eius duobus. Est autem succus herbæ ab radice ramosæ, pinguibus foliis, triãgulis, albis, radice crassa, madida, nauseosa. Nascitur pingui & albo solo. Radix circa Canis ortũ excauatur, vt in ipsa confluat succus: qui Sole siccatus, digeritur in pastillos. Siccatur & ipsa, vel cortex. Laudatur natione Colophoniũ, Mysiũ, Prienense: specie autẽ nitidum, & quàm simillimum taurino glutini, fungosum tenuissimis fistulis, citò liquescens, virus redolens, gummosum, linguæ tactu lactescens, quàm leuissimũ, cùm diluitur, albescens. Hoc euenit & adulterino, quod fit erui farina & tithymali marini succo, in Iudæa ferè: quod etiã strangulat sumptum. Deprehenditur gustu. Tithymalus enim linguam excalfacit bulbi more, nec antè, nec posteà vtile. Dedere & per se ex aqua mulsa & sale quaternis obolis. Sed vtilissimè cũ aloe, ita vt incipiente purgatione mulsum bibatur. Fit & decoctũ radicis in aceto ad crassitudinẽ mellis, quo lepræ illinuntur: & caput vngitur in dolore cum oleo. Tithymalũ nostri herbã lactariã vocant, alij lactucam caprinam; narrantq; lacte eius inscripto corpore, cùm inaruerit, si cinis inspergatur, apparere literas, & ita quidam adulteras alloqui maluere, quàm codicillis. Genera eius multa. Primus cognominatur characias, qui & masculus existimatur, ramis digitali crassitudine, rubris, rugosis, quinq; aut sex, cubitali longitudine, à radice foliis pendulis, in cacuminibus coma iunci. Nascitur in asperis maritimis. Legitur semen autumno cũ coma: siccatũ sole tunditur & reponitur. Succus verò incipiente pomorũ lanugine defractis ramulis excipitur farina erui, aut ficis, vt cum iis arescat. Quinas autem guttas singulis excipi satis est. Traduntq; etiã toties purgari hydropicos fico sumpta, quot guttas lactis exceperit. Succus cùm colligitur, ne attingat oculos cauendũ est. Fit & è foliis tusis priore minus efficax. Fit & decoctũ è ramis. Est & semen in vsu cum melle decoctũ ad catapotia soluendæ alui gratia. Semen & dentiũ cauis cera includitur. Colluuntur & radicis decocto è vino aut oleo. Illinunt & lichenas succo; bibuntq; eum, vt purgent vomitione, & aluo soluta, aliàs stomacho inutilem. Trahit pituitã sale adiecto in potu, bilem aphronitro. Si per aluum purgari libeat, in posca: si vomitione, in passo aut aqua mulsa. Media potio tribus obolis datur. Ficos à cibo sumptisse melius est. Fauces vrit leniter. Est enim tam feruentis naturæ, vt per se extrà corpori impositũ, pustulas igniũ modo faciat, & pro caustico in vsu sit. Alterũ genus tithymali myrsiniten vocant, alij caryiten, foliis myrti acutis & pungentibus, sed mollioribus, & ipsum in asperis nascens. Colliguntur comæ eius hordeo turgescente, siccataeq; in vmbra diebus nouem in Sole inarescunt. Fructus nõ pariter matureſcit, sed pars anno sequente, & nux vocatur. Inde cognomen Græci dedere. Demetitur cum messium maturitate, lauaturq;, dein siccatur, & datur cum papaueris nigri duabus partibus, ita vt sit totum acetabuli modus: minus hic vomitionibus, quàm superior, cæteri item. Aliqui sic & folium eius dedere, nucem verò ipsam in mulso, aut passo, vel cum se sama. Trahit bilem & pituitam per aluum. Oris hulcera sanat. Ad nomas oris foliũ cum melle estur. Tertiũ genus tithymali paralius vocatur siue tithymalis, folio rotundo, caule palmũ alto, ramis rubentibus, semine albo, quod colligitur incipiente vua, & siccatũ teritur, sumiturq; acetabuli mensura ad purgationes. Quartũ genus helioscopion appellant, foliis portulacæ, ramulis stantibus à radice quatuor aut quinq;, rubentibus, semipedali altitudine, succi plenis. Hoc circa oppida nascitur, semine albo, columbis gratissimo, quod colligitur incipiente vua. Nomen accipit, quoniã capita cũ Sole circumagit. Trahit bilem per inferna in oxymelite dimidio acetabulo: cæteri vsus, qui characiæ. Quintũ cyparissian vocant propter foliorum similitudinem, caule gemino aut triplici nascentem in campestribus: cui eadẽ vis, quæ helioscopio, aut characiæ. Sextum platyphyllon vocant: alij corymbiten, alij amygdaliten à similitudine. Nec vllius latiora sunt folia. Pisces necat, aluum soluit, radice vel foliis vel succo in mulso aut aqua mulsa drachmis quatuor. Detrahit priuatim aquas. Septimum dendroides cognominant, alij cobion, alij leptophyllon, in petris nascens, comosissimũ ex omnibus maximè cauliculis rubentibus, & semine copiosissimũ, eiusdem effectus, cuius characias. Apios ischas, siue rhaphanosagria, iuncos duos, siue tres spargit in terra rubentes, foliis rutæ: radix cæpæ, sed amplior: quare quidã rhaphanum syluestrem vocant. Intus habet mammam candidam, extrà cortices nigros. Nascitur in montosis asperis, aliquando & in herbosis. Effoditur vere, tusaq; in fictili mergitur: deiectoque quod supernatat, reliquus succus purgat vtraq; parte, sesquiobolo in aqua mulsa. Sic & hydropicis datur acetabuli mensura. Inspergitur & aridæ radicis farina potioni: aiuntq; superiorem partẽ eius vomitione biles extrahere, inferiorem per aluum. Tormina discutit quodcunque panaces & Vettonica, præterquàm à cruditate: peucedani succus & inflationes, ructus gignens: item acori radix daucúmve, si lactucæ modo sumatur. Ladanum Cyprium potum interaneorum vitiis occurrit: item gentianæ farina, ex aqua tepida fabæ magnitudine. Plantago manè sumpta duabus linguis, & tertia papaueris in vini nõ veteris cyathis iiij. Datur & in somnum euntibus, addito nitro vel polenta, si multo post cibum detur. Colo infunditur hemina succi, vel in febri. Agaricum potum obolis tribus in vini veteris cyatho vno, lieni medetur: & panacis omnium generum radix in mulso. Sed Teucria præcipuè, pota arida & decocta, quantũ manus capiat, in aceti heminis tribus. Ad vulnus illinitur eadem cum aceto: aut si tolerari non possit, ex ficu vel aqua. Polemonia bibitur ex vino. Vettonica drachma in oxymelitis cyathis tribus. Aristolochia, vt cõtra serpentes. Argemonia vij. diebus in cibo sumpta lienẽ consu-

mere dicitur: agaricũ in aceto mulso obolis duobus. Nymphææ heracliæ radix è vino pota, & ipsa cõsumit. Cissanthemus, drachma bis die sumpta, in vini albi cyathis ij. per dies xl. lienẽ dicitur paulatim emittere per vrinã. Prodest & hyssopũ cum fico decoctũ. Lonchitidis radix decocta, priusquàm semen emittat. Peucedani quoq; radix decocta, & lieni & renibus. Lien acori potu consumitur. Præcordiis & ilibus vtilissimæ radices. Clymeni semen potum diebus xxx. pondere denarij in vino albo. Vettonicæ farina ex melle & aceto scillite pota. Radix lonchitidis in aqua, & Teucriũ illinitur. Item scordiũ cum cera, agaricũ cum farina fœnigræci, vesicę malis, contraq; calculos grauissimis cruciatibus, vt diximus, auxilio est. Polemonia ex vino pota: item agaricũ. Plãtago radice vel foliis potis ex passo. Et Vettonica, vt in iocinere diximus. Item ramici, pota atque illita. Eadem ad strangurias efficacissima. Ad calculos quidam Vettonicam & verbenacam & millefoliũ æquis portionibus ex aqua, pro singulari remedio bibere suadent. Strangurias discuti & dictamno certum est. Item quinquefolio decocto ad tertias in vino: hoc & enterocelicis dari atque illini, vtilissimum est. Xiphij quoque radix superior, vrinam ciet infantibus. Enterocelicis datur ex aqua, & illinitur vesicæ vitiis. Peucedani succus infantiũ ramici: & vmbilicis eminentibus psyllion illinitur. Vrinã cient anagallides, acoríq; radicis decoctum, vel ipsa trita potáque, & omnia vesicæ vitia sanat. Et calculos herba & radix cotyledonis. Itémque genitalium inflammationem omnem, pari pondere caulis & seminis & myrrhæ. Ebulum teneris cum foliis tritum, ex vino potum, calculos pellit: impositum testes sanat. Erigeron quoque cum farina thuris & vino dulci, testium inflammationes sanat. Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas hypocisthis alba. Artemisia quoque datur contra calculos ex vino dulci, & ad stranguriam. Dolores vesicæ sedat ex vino nymphææ heracliæ radix. Eadem vis crethmo, ab Hippocrate ad modum laudata. Est autem inter eas, quæ eduntur syluestrium herbarum. Hanc certè apud Callimachum apponit rustica illa Hecale: speciésque est batis hortensis. Caulis vnus palmum altus, semen feruens, odoratum, ceu libenotidis, rotundum, siccatum rumpitur: habet intus nucleum candidum, quem aliqui cachryn vocant. Folia pinguia, albicãt veluti oliuæ, crassiora, & salsa gustu: radices digiti crassitudine tres aut quatuor. Nascitur in maritimis petrosis. Estur crudum coctúmue cum olere, odorati saporis & iucundi. Seruatur etiam in muria: præcipui vsus ad stranguriam, folio, vel caule, vel radice ex vino. Colorem quoque corporis gratiorem facit, verùm æquo largior inflationes. Aluum soluit decocto vrinámque, & à renibus humorem trahit. Sic & althææ siccæ farina in vino pota, stranguriam tollit, efficacius addito dauco. Lieni quoque vtilis. Aduersus serpentes bibitur. Iumentis quoque in pituita, aut stranguria hordeo inspersa succurrit. Anthyllion est lenti simillima, quæ in vino pota, vesicas vitiis liberat, sanguinem sistit. Altera est anthyllis, chamæpityos similis, flore purpureo, odore graui, radice intubi. Vel magis cepæa, similis portulacæ, nigriore radice, sed inutili, nascens in litoribus harenosis, gustu amara. In vino cum asparagi radice vesicæ plurimum prodest. Eadem præstat hypericon, quam alij chamæpityn, alij corion appellant, oleraceo frutice, tenui, cubitali, rubente, folio rutæ, odore acri, semine in siliqua nigro, matureſcente cum hordeo. Natura semini spissandi, aluum sistit: vrinam ciet: ad calculos vesicæ cum vino bibitur. Et aliud hypericon, quod alij corin appellant, folio tamaricis, & sub ea nascitur, sed pinguioribus foliis & minus rubentibus, odoratum, palmo altius, leniter suaue, aculeatum. Vis semini excalfactoria, & ideo inflationem facit enterocelis: sed stomacho non inutile, præcipuum ad stranguriam, si exhulcerata non sit vesica. Medetur & pleuriticis ex vino potum. Vesicæ autem callitrichon trita simul cum cumino, & data ex vino albo. Verbenaca quoque foliis decocta ad tertias, vel radix eius è mulso calido calculos eiicit. Itẽ perpressa, quæ Aretij & in Illyrico nascitur, in aqua decocta è tribus heminis ad vnam, & pota. Trifolium ex vino sumptum, & chrysanthemum primum. Anthemum quoque calculos eiicit, paruis à radice foliis quinis, caulibus longis duobus, flore roseo: radices tritæ per se, ceu lauer crudum. Silaus nascitur glareosis & perennibus riuis, cubitalis, apij similitudine. Coquitur, vt olus acidũ, magna vtilitate vesicæ: quæ si scabiem sentiat, panacis radice sanatur, aliter inutile vesicis. Calculos pellit marra erraticum, radicis libra in vini congio decocta ad dimidias: inde heminæ sumuntur per triduum. Reliquum ex vino cum sio, & vrtica marina, & daucum, & plantaginis semen ex vino. Et herba Fuluiana trita ex vino: & hæc nomen inuentoris habet, nota tractantibus, vrinas ciet. Scordion testium tumores sedat. Hyoscyamũ genitalibus medetur: peucedani succus ex melle, & semen, stranguriæ: agaricum obolis tribus in vini veteris cyatho vno: trifolij radix drachmis duabus in vino: dauci vna drachma, vel seminis. Ischiadici & semine & foliis erythrodani tritis sanantur, panace pota: & infricata polemonia, aristolochiæ decocto folij. Agarico quidem & neruus, qui platys appellatur, & humerorum dolor sanatur, obolis tribus in vini veteris cyatho vno poto. Quinquefolium ischiadicis & bibitur & imponitur. Item scammonia decocta cum hordei farina. Semen hyperici vtriusque bibitur ex vino. Sedis vitia & attritus celerrimè sanat plantago: condylomata quinquefolium: sedem conuersam cyclamini radix ex aceto. Anagallis cærulea procidentia sedis retro agit: è diuerso rubens proritat. Cotyledõ condylomata & hæmorrhoidas mirè curat. Testium tumores acori radix decocta in vino tritáque & illita. Interrigines negat fieri Cato, absinthium Ponticum secum habentibus.

De pulegio, & argemone. CAP. IX.

ALij adiiciunt & pulegium: quod ieiunus qui legerit, si post se alliget inguinis dolores prohibet aut sedat cœptos. Inguinaria (quam quidam argemonem vocant) passim in vepribus nascens, vt prosit inguinibus, in manu tantùm habenda est. Panos sanat panaces cum melle: plantago cum sale: quinquefolium: persolatæ radix, vt in strumis: item damasonium: verbasci cum sua radice tusum, vino aspersum, folióque inuolutum, & ita in cinere calfactum, vt imponatur calidum. Experti affirmauere, plurimum referre si virgo imponat nuda, ieiuna ieiuno, & manu supina tangens dicat: Negat Apollo pestem posse crescere, quam nuda virgo restinguat: atque ita retrorsa manu ter dicat, totiésque despuant ambo. Medetur & radix mandragoræ ex aqua: radicis scammoniæ decoctum cum melle: sideritis cum adipe veteri: vel Chrysippea cum ficis pinguibus. & hæc ab inuentore habet nomen.

De nymphæa, & abstimentia & appetentia Veneris, & de satyrio erythraico, & crategi, & sideriti. CAP. X.

VEnerem in totũ adimit, vt diximus, nymphæa heraclia, eadem semel pota, in xl. dies. Insomnia quoque Veneris à ieiuno pota, & in cibo sumpta. Illita quoq; radix genitalibus, inhibet non solùm Venerem, sed & affluentiam genituræ: ob id corpus alere vocémque dicitur. Appetentiam Veneris facit radix è xiphio superior, data potu in vino. Item quam crethmon agrion appellant; & horminos agrios, cum polenta contrita. Sed inter pauca mirabilis est orchis herba, siue serapias, foliis porri, caule palmeo, flore purpureo, gemina radice, testiculis simili, ita vt maior, siue (vt aliqui dicunt) durior, ex aqua pota excitet libidinem: minor siue mollior, è lacte caprino inhibeat. Quidam folio scillæ esse dicunt læuiori ac minori, caule spinoso. Eiúsque radices sanant oris hulcera, thoracis pituitas, aluum sistunt è vino potæ. Concitatricem vim habet satyrion. Duo eius genera: vna longioribus foliis, quàm oleæ, caule quatuor digitorum, flore purpureo, radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchis cognominatur, & fœmina esse creditur. Distinguitur internodiis & ramosior frutice, radice fascinis vtili. Nascitur ferè iuxta mare. Hæc tumores & vitia partium earum erumpentia cum polenta illita sedat, vel perse trita. Superioris radix in lacte ouis colonicæ data, neruos intendit: eadem ex aqua remittit. Græci satyrion, foliis lilij rubri minoribus, & tribus non amplius è terra exeuntibus tradunt, caule læui, cubitali, nudo, radice gemina: cuius inferior pars & maior mares gignat, superior ac minor fœminas. Et aliud genus satyrij (erythraicon appellant) semine viticis maiore, læui: duræ radicis cortice rubro intus album includi, sapore subdulce: ferè in montosis inueniri. Venerem, etiam si omnino manu teneatur radix, stimulari, adeò si bibatur in vino austero. Arietibus quoq; & hircis segnioribus in potu dari. Et à Sarmatis equis ob assiduum laborem pigrioribus in coitu, quod vitium prosedamum vocant. Vim eius restinguit aqua mulsa aut lactuca sumpta. In totum quidem Græci, cùm concitationem hanc volunt significare, satyrion appellant, sic & crategin cognominantes, & thelygonon, quarum semen testium simile est. Tithymali quoque ramorum medullam habentes, ad Venerèm proniores fieri dicuntur. Prodigiosa sunt, quæ circa hoc tradidit Theophrastus, author alioqui grauis, septuageno coitu durasse libidinem contactu herbæ cuiusdam, cuius nomen speciémque non posuit. Sideritis adalligata varices minuit, & sine dolore præstat. Podagræ morbus rarior solebat esse, non modò patrum auorúmque memoria, verumetiam nostra, peregrinus & ipse. Nam si Italiæ fuisset antiquitus, Latinum nomen inuenisset. Insanabilis non est credendus: quippe quoniam & sponte desiit, & in pluribus cura. Medentur panacis radices cum vua passa: succus hyoscyami cum farina vel semẽ: scordion exaceto; iberis, vti dictum est. Verbenaca cum axungia trita, cyclamini radix, cuius decoctum & pernionibus prodest. Podagras refrigerat radix è xiphio, semen è psyllio, cicuta cum lithargyro aut axungia, aeizoum in primo impetu podagræ rubentis, hoc est, calidæ. Vtrilibet verò conuenit erigeron cum axungia, plantaginis folia trita addito sale modico, argemonia tusa ex melle. Medetur & verbenaca illita, aut si pedes macerentur in eius decocto. Et lappago, similis anagallidi, nisi esset ramosior ac pluribus foliis aspera, rugosa, asperioris succi, grauis odoris: quæ talis est, mollugo vocatur: similis, sed asperioribus foliis, asperugo. Superioris succus expressus pondere xj. denariorũ in vini cyathis duobus quotidie sumitur. Præcipuè verò liberat eo malo phycos thalassion, id est, fucus marinus, lactucæ similis, qui conchyliis substernitur: non podagræ modò, sed omnibus articulorum morbis impositus, priùs quàm exarefiat. Tria autem genera eius: latum, & alterum longius, quadantenus rubens: tertium crispis foliis, quo in Creta vestes tinguntur, omnia eiusdem vsus. Nicander ea & aduersus serpentes in vino dedit. Salutare est & semẽ eius herbæ, quam psyllion appellauimus, madefactum aqua, admistis in heminam seminis, resinæ Colophoniæ cochlearibus duobus, thuris vno. Laudantur & mandragoræ folia cum polenta tusa.

Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis, neruis, & remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda, & vigilijs, & paralysi, & de febribus frigidis, & febre iumentorum, & phreneticis, & chamæacta, & aeizoo, & de igne sacro. CAP. XI.

TAlis verò tumẽtibus, llmus aquaticus cum oleo subactus, mirè prodest. Articulis succus è centaureo minore. Idem neruis vtilissimus. Item centauris. Vettonica neruis discurrentibus per scapulas, humeris, spinæ, lumbis pota, vt in iocinere. Articulis quinquefolium impositum. Mandragoræ folia cum polenta, vel radix recens tusa cum cucumere syluestri, vel decocta in aqua. Cubitorum ac pedum rimis polypodij radix. Articulis succus hyoscyami cum axungia. Amomi succus cum decocto: item centumculus decocta, vel muscus recẽs ex aqua obligatur, donec inarescat: item lappæ boariæ radix è vino pota. Cyclaminos decocta in aqua perniunculos curat, omniáque alia frigoris vitia. Perniunculos curat & cotyledon cum axungia: folia ex batrachio: epithymi succus. Clauos pedum extrahit ladanum cum castoreo: verbenaca ex vino. Nunc peractis malis, quæ membratim sentiuntur, dicemus de his, quæ totis corporibus grassantur. Remedia autem hæc communia inuenio. Ante omnes potam dodecatheum, de qua diximus. Deinde panacis omnium generum radices, peculiariter longinquis morbis, & semen interaneorum vitiis. Ad omnes verò corporis dolores succum è scordio: item Vettonicæ, quæ pota colorem plumbeum corporis priuatim emendat, gratiorémq; reducit. Geranion aliqui myrrhin, alij merthryda appellãt. Similis est cicutæ, foliis minutioribus, & caule breuiori, rotundo, saporis & odoris iucundi. Nostri sic eam tradunt. Græci foliis cãdidioribus paulò quàm maluæ, caulibus tenuibus, pilosis, ramosam ex interuallis binũm palmorum, & in his foliis, inter quæ in cacuminibus capitula sint gruum. Alterum genus foliis anemones, diuisuris longioribus, radice mali modo rotunda, dulci, reficientibus se ab imbecillitate vtilissima: & ferè talis vera est. Bibitur contra phthisin drachma in vini cyathis tribus bis die. Item contra inflationes; & cruda idem præstat. Succus radicis auribus medetur. Opisthotonicis semẽ drachmis quatuor cum pipere & myrrha potum. Phthisin sanat & plantaginis succus, si bibatur, & ipsa decocta. In cibo cum sale & oleo, à somno matutino refrigerat. Eadem datur his, quos atrophos vocãt, interpositis diebus. Vettonica phthisicis ecligmate cum melle fabæ magnitudine: Agaricum potum duobus obolis in passo, vel daucon cum centaureo maiore in vino. Phagedænis (quod nomẽ sine modo exedentium est, & aliàs hulcerum) tithymali medentur cum sesamis sumpti. Inter mala vniuersi corporis vigiliæ sunt plerisq;. Harum remedio monstratur panaces, clymenos, aristolochia, & odore, & perunctо capite: acizoum, siue sedum, si inuolutum panno nigro, ignorantis puluino subiiciatur: & œnothera siue onuris hilaritatem afferens in vino, amygdalaceo folio, flore rosaceo, fruticosa, longa radice, & cùm siccata est, vinum olente. Hæc in potu data feras quoq; mitigat. Cruditates, quæ nauseam faciunt, digerit Vettonica. Eadem pota à cœna concoctionem facit, in oxymelitis cyathis tribus drachmæ pondere, & crapulã discutit. Item agaricum pot cibos in aqua calida potũ. Paralysin Vettonica sanare dicitur: item iberis, vt dictum est. Eadem & torpentibus membris prodest: item argemonia, omnia quæ periclitentur secari, discutiendo. Comitiales sanant panacis, quam heraclam diximus, radices potæ cum coagulo vituli marini, ita vt sint panacis tres partes: plãtago pota: Vettonica in oxymelite drachma, vel agaricum obolis tribus: folia quinquefolij ex aqua. Sanat & archezostis, sed cum ammineo pota. Sanat & baccharis radix arida in puluerem contrita, cyathis tribus cũ coriandro in aqua calida. Et centũculus trita in aceto, aut melle, aut in aqua calida: verbenaca ex vino pota: hyssopi baccæ ternæ contritæ, & in aqua potæ diebus sedecim: peucedanum cum coagulo vituli marini æquis portionibus potum: quinquefolij contrita folia ex vino pota diebus xxxj. Vettonicæ farina pondere x. iij. cum aceti scillitici cyatho, mellis Attici vncia: scammonium obolis duobus cum castorei drachmis quatuor. Febres frigidas leuiores facit agaricum potum in calida aqua: tertianas sideritis cum oleo: item ladanum, quod in segetibus nascitur, contusum: plantago ex aqua mulsa, duabus horis ante accessionem pota binis drachmis: vel succus radicis madefactæ vel tusæ: vel ipsa radix trita in aqua ferro calefacta. Quidã ternas radices in tribus cyathis aquæ dedere. Iidem in quartanis quaternas fecerunt. Buglosso inarescente, si quis medullam è caule eximat, dicárq; ad quem liberandum febre id faciat, & alliget ei septem folia ante accessionem, aiunt à febre liberari. Item Vettonicæ drachmam, in aquæ mulsæ cyathis tribus, vel agaricum, maximè in his febribus, quæ cum horrore veniunt. Quinquefolij folia quidam terna tertianis dedere, quaterna quartanis, plura cæteris: alij omnibus obolis tribus cum pipere ex aqua mulsa. Verbenaca quidem & iumentorum febribus in vino medetur: sed in tertianis à tertio geniculo incisa, quartanis à quarto. Bibitur & semen hyperici vtriúsque in quartanis, & horroribus Vettonicæ farina, quæ omnes horrores coercet. Item panaces, adeò excalfactoria natura, vt per niuem iturus bibere id, ac perungi eo præcipiant. Et aristolochia perfrictionibus resistit. Phreneticos somnus sanat, qui contingit peucedano exaceto capiti infuso, anagallidum succo. Ediuerso lethargicos excitari labor est, hoc præstante (vt perhibent) exaceto naribus tactis peucedani succo. Contra insanias Vettonica bibitur. Carbunculos rumpit panaces. Sanat Vettonicæ farina ex aqua, aut brassica cum thure, frequenti potu calidæ: vel è carbone in conspectu extincto fauilla, digito sublata & illita, vel plantago tusa. Tithymalus characites hydropicos sanat. Panaces, plantago in cibo, cùm priùs panem siccum ederint sine potu: Vettonica drachmis duabus in duobus cyathis vini aut mulsi: vel agaricũ, vel semẽ lonchitidis, duabus lingulis ex aqua potũ: psyllium ex vino: anagallidum succus: cotyledonis radix è mulsoexebuli recẽtis radix, excussa tantùm, nec colluta, quantum duo digiti comprehendãt, ex vini veteris calidi hemina: trifolij radix drachmis duabus ex vino: tithymalũ, platyphyllõ cognomine, semen hyperici,

hyperici,quod coris appellatur:acte, quam quidam eſſe ebulum putant, radice contrita in vini cyathis tribus,ſi febris abſit, vel ſemine ex vino nigro. Item verbenaca, faſciculo manus plenæ decocta in aqua ad dimidias. Præcipuè tamen chamæactæ ſuccus aptiſſimus creditur. Eruptiones pituitæ emendant plantago,cyclamini radix cum melle:ebuli folia contrita,& è vetere vino impoſita etiam boam ſanant,id eſt,rubentes papulas.Pruriginem ſuccus ſtrychni illitus. Igni ſacro medetur aeizoum:folia trita cicutæ: mandragoræ radix. Siccatur in aere, vt cucumis: primóq; ſuper muſtum ſuſpenditur,mox in fumo:dein tunditur in vino aut aceto.Prodeſt & vino myrteo fouere:Mentæ ſextãs, viui ſulphuris vncia,ex aceto ſimul trita:fuligo ex aceto.Ignis ſacri plura ſunt genera, inter quæ medium hominem ambiens,qui zoſter appellatur,& enecat,ſi cinxerit.Medetur plantago cum creta Cimolia, & periſtereos per ſe:radix perſolatæ. Aliis quæ ſerpunt, cotyledonis radix cum muſto, aeizoum,ſuccus linozoſtis ex aceto.

Ad luxata membra,& contra morbum regium,& contra furunculos,& fiſtulas,& inflationes,& ambuſtionem, & contra alios morbos,ad neruos,ad ſanguinem. CAP. XII.

RAdix polypodij illita luxatis medetur.Dolorémq; & tumores tollunt ſemen pſyllij, folia plantaginis tuſa, ſale modico addito: verbaſci ſemen ex vino decoctum & contritum: cicuta cum axungia.Folia ephemeri tuberibus atque tumoribus illinũtur,quæ etiamdum diſcuti poſſunt.Morbum regium in oculis præcipuè mirari eſt, tenuitatem illam denſitatémq; tunicularum felle ſubeunte.Hippocrates à ſeptimo die in febre, mortiferum ſignũ eſſe docuit. Nos ſcimus vixiſſe aliquos etiam ab hac deſperatione.Fit verò & citra febres impugnaturq; centaureo maiore (vt diximus)poto,Vettonica,agarici obolis tribus ex vini veteris cyatho:item verbenacæ folio,obolis tribus ex vini calidi hemina quatriduo. Sed celerrimè quinquefolij ſuccus medetur tribus cyathis potus cum ſale & melle.Cyclamini radix drachmis tribus bibitur in loco calido,& à perfrictionibus tuto:ſudores enim felleos mouet.Folia tuſſilaginis ex aqua: ſemen linozoſtis vtriuſq; inſperſum potioni,vel cum abſinthio, aut cicere decoctum: hyſſopi baccæ cum aqua potæ: Lichen herba,ſi cùm ſumitur, cætero olere abſtinetur:polytrix in vino data,ſtruthion in muſto. Paſſim & in quacunque parte ac maximo incommodo naſcuntur,qui furunculi vocantur, mortiferum aliquando malum confectis corporibus. Remedio ſunt pycnocomi folia trita cum polenta, ſi nondum caput fecerint. Diſcutiunt & folia ephedri illita. Fiſtulæ quoque in omni parte ſerpunt, medicorum vitio malè ſectis corporibus.Auxilio eſt centaureum minus collyriis cum melle decocto additis: plantaginis ſuccus infuſus: quinquefolium cum ſale & melle: ladanum cum caſtoreo: cotyledon cum medulla ceruina calefacta,impoſita: Verbaſci radicis medulla collyrij tenuitate in fiſtulam additur: vel ariſtolochiæ radix,vel ſuccus tithymali. Collectiones inflammationeſque ſanant argemoniæ folia illita. Duritias & collectiones omnes verbenaca,vel quinquefolium,decoctum in aceto:verbaſci folia vel radix: hyſſopum è vino impoſitum:acori radix, decocto eius herbæ fouentibus: aeizoum. Item quæ contuſa ſint,duritiáſq;& ſinus corporis.Illecebræ omnia infixa corpori extrahũt, folia tuſſilaginis,daucum, ſemen leontopodij tritum in aqua cum polenta. Suppurationibus imponuntur pycnocomi folia trita cum polenta,vel ſemen:item orchis.Vitia quæ ſint in oſſibus, ſatyrij radice impoſita,efficaciſſimè ſanari dicuntur. Nomæ & collectiones omnes fuco maris priuſquàm inareſcat: Et alcææ radix collectiones diſcutit.Ambuſta ſanantur plantagine, arcio, ita vt cicatrix fallat. Folia eius in aqua decocta & contrita illinuntur:radices cyclamini cum aeizoo: herba ipſa hyperici, quod corion appellauimus.Neruis & articulis conuenit plantago trita cum ſale:argemonia tuſa ex melle. Peucedani ſucco perunguntur ſpaſtici,tetanici. Neruorum duritiæ ægilopis ſucco.Doloribus erigeron ex aceto illinitur. Epithymo ſpaſticis opiſthotonicis perungi, ſemine hyperici, quod coris vocatur, idémque bibere prodeſt. Phrynion dicitur etiam abſciſſos ſanare neruos, ſi confeſtim imponatur trita vel manſa.Spaſticis,tremulis, opiſthotonicis alcææ radix bibitur ex aqua mulſa. Sic & rigores excalfacit.Sanguinis profluuium ſiſtit herbæ pæoniæ ſemen rubrum.Eadem & in radice vis. Cyclaminos verò,ſi ore ſanguis reiiciatur,ſiue è naribus, ſiue aluo fluat, ſiue fœminarum vtero:item lyſimachia pota vel illita,vel naribus indita:item plantaginis ſemen:quinquefolium potum & illitum: cicutæ ſemen in nares,ſi inde fluat, tritum ex aqua inditum: aeizoum, aſtragali radix: ſiſtit & iſchæmon,& Achillea.

De herba equiſeto,nymphæa,peucedano,ſideriti,aliiſque pluribus ad ſanguinem ſiſtendum vtilibus,& ſtephanomeli,& eriſithale,& contra vermes. CAP. XIII.

EQuiſetum,hippuris à Græcis dicta,& pratis vituperata nobis,(eſt autem pilus terræ, equinæ ſetæ ſimilis)lienem curſorum extinguit decocta fictili nouo ad tertias,quantum vas capiat,& per triduum heminis pota.Vnctis eſculentis ante diem vnum interdicitur. Græcorum varia circa hanc opinio.Alij pini foliis ſimilem,nigricantem, eodem nomine appellant, vim eius admirabilem tradentes, quod etiam ſanguinis profluuia vel tacto ea tantum homine ſiſtat. Alij hippurin, alij ephedron,alij anabaſin vocant.Tradúntq; iuxta arbores naſci,& ſcandentem eas dependere comis iuncis multis nigris,vt eſt equorum cauda, geniculatis ramulis folia habere pauca, tenuia, exigua. Semen ro-

men rotundum,ſimile coriandro,radice lignoſa:naſci in arbuſtis maximé. Vis eius ſpiſſare corpora.Succus ſanguinem è naribus fluentem incluſus ſiſtit:item aluum. Medetur dyſentericis in vino dulci potus cyathis tribus. Vrinam ciet:tuſſim,orthopnœam ſanat:item rupta,& quæ ſerpunt. Inteſtinis & veſicæ folia bibuntur.Enterocelen cohibet. Faciunt & aliam hippurin, breuioribus & mollioribus comis candidioribusq;,perquàm vtilem iſchiadicis,& vulneribus ex aceto impoſitã, propter ſanguinem ſiſtendum.Et nymphæa trita plagis imponitur. Peucedanum cum ſemine cupreſſi bibitur,ſi ſanguis per os redditus eſt,fluxitq; ab infernis. Sideritis tantam vim habet, vt quãtis recenti gladiatoris vulneri illigata,ſanguinem claudat:quod facit & ferulæ cinis,vel carbo: fungus verò etiam efficacius,qui ſecundum radicem eius naſcitur. Per nares autem fluenti,& cicutæ ſemen tritum ex aqua inditumque,efficax habetur:item ſtephanomelis ex aqua. Vettonicæ farina è lacte caprino pota, ſiſtit ex vbere fluentem:plantagoq; contuſa. Eiuſdem ſuccus vomentibus ſanguinem datur.Ad erraticum autem radix perſolatæ cum axungia vetere illita probatur. Ruptis cõuulſisq;, ex alte deiectis centaureum maius,gentianæ radix trita vel decocta, vel ſuccus Vettonicæ, & hoc amplius à vocis aut lateris contentionibus:panaces,ſcordion,ariſtolochia, pota: agaricum. Item contuſis & cuerſis potum duobus obolis in mulſi cyathis tribus,aut ſi febris ſit, in aqua mulſa:verbaſcum,cuius flos ſimilis auro eſt,acori radix,aeizoum omne,ſed è maiori ſuccus efficaciſſimè:item ſymphyti vel radicis decoctum:daucum crudum.Eriſithales eſt flore luteo,foliis acanthi: bibitur è vino:item chamærops:& in ſorbitione irio,vel plantago omnibus modis.Item phthiriaſi, qua Sylla Dictator conſumptus eſt:naſcunturque in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus.Reſiſtitur vuæ taminiæ ſucco,aut veratri,cum oleo peruncti corporibus. Taminia quidem in aceto decocta,etiam veſtes eo tædio liberat.

Ad hulcera,plagas,& ad verrucas tollendas,& de polycnemo. CAP. XIIII.

HVlcera multorum ſunt generum,ac multis modis curantur.Panacis omnium generum radix, ex vino calido illinitur manantibus.Siccat priuatim,quam Chironiam diximus. Cum melle trita tubera aperit:hulceribus ſque,quæ ſerpunt,deploratis auxilio eſt cum æris flore, vino temperatum omnib⁹ modis,vel flore vel ſemine,vel radice. Eadem cum polenta vetuſtis vulneribus prodeſt. Heraclion quoque ſiderion,apollinaris, pſyllium, tragacantha, ſcordotis cum melle purgat. Farina eius carnes excreſcentes per ſe inſparſa cõſumit.Polemonia hulcera,quę cacoethe vocant,ſanat: centaureum maius inſparſum vel illitum:item minoris coma decocta vel trita,vetera quoq; hulcera purgat & perſanat.Folliculi clymeni recentibus plagis imponũtur.Illinitur autem gentiana hulceribus,quæ ſerpunt,radice tuſa,vel decocta in aqua ad mellis craſſitudinem,vel ſucco:vulneribus, ex ea factum lycium.Lyſimachia recentibus plagis medetur.Plantago omnium generum hulceribus,peculiariter fœminarum,ſenum & infantium.Igne mollita melior,& cum cero to craſſa hulcerum labra purgat,nomas ſiſtit:Tritam ſuis foliis integere oportet: Suppurationes, collectiones, ſinus hulcerum chelidonia quoq; ſiccantur:vulnera adeò, vt etiam pro ſpodio vtantur. Eadem iam deſperatis cum axungia imponitur.Dictamnum pota ſagittas pellit,& alia tela extrahit illita. Bibitur ex aquæ cyatho foliorũ obolo.Proximè pſeudodictamnum. Vtraq; etiam ſuppurationes diſcutit.Ariſtolochia quoq; putria hulcera exeſt:ſordida expurgat cum melle,vermesque extrahit: item clauos in hulceribus natos:& infixa corpori omnia,præcipuè ſagittas,& oſſa fracta, cum reſina. Cauerò hulcera explet per ſe.Et cũ iride recentia vulnera ex aceto.Vetera hulcera verbenaca,quinquefoliũ cum ſale & melle.Radices perſolatæ,vulneribus ferro illatis recentibus imponuntur:folia veteribus.Cum axungia vtrunq;:& ſuo folio operitur.Damaſonium,vt in ſtruma:folia verbaſci ex aceto aut vino.Periſtereos ad omnia genera, vel calloſorum putreſcentiumq;, hulcerum facit. Manantia nymphææ heracliæ radix ſanat.Item cyclamini radix vel per ſe, vel ex aceto, vel cum melle. Eadem & cõtra ſteatomata efficax,ſicut ad hulcera manantia hyſſopũ:item peucedanum,cui ad recentia vulnera vis tanta eſt,vt ſaniem oſſibus extrahat.Præſtant hoc & anagallides,cohibentq; quas vocant nomas,& rheumatiſmos.Vtiles & recentibus plagis,ſed præcipuè ſenum corpori. Cum cero to apoſtemata & hulcera tetra,folia mandragoræ recentia:radix vulnera cum melle aut oleo: cicuta cum ſiligine miſta mero:aeizoum herpetas quoque & nomas, ac putreſcentia: ſicut erigeron verminoſa:recentia autem vulnera aſtragali radix:& vetera quoq; hulcera purgat hypociſthis vtraque.Leontopodij ſemen tritum in aqua,& cum polenta illitum, ſpicula ſagittarum extrahit: item pycnocomi ſemen.Tithymalus characias ſucco gangrænas,phagedænas,putria,vel decocto ramorum cum polenta & oleo:orchis radices, hoc amplius & cacoethe ex aceto cum melle ſiccæ & recentes:per ſe cœnothera efferentia ſeſe hulcera ſanat. Scythica vulnera curant.Ad carcinomata,argemonia ex melle efficaciſſima eſt. Vulneribus præſanatis aſphodeli radix decocta, vt diximus, trita cum polenta & illita:quibuſcunque verò apollinaris. Aſtragali radix in puluerem trita, humidis hulceribus prodeſt:item callitrix decocta in aqua.Priuatim verò iis quæ calceamento facta ſint verbenaca,necnon & lyſimachia cõtrita,ac nymphæa arida infriata.Polytrix inueteratis iiſdem vtilior.Polycnemon cunilæ bubulæ ſimilis eſt, ſemine pulegij, ſurculoſa, multis geniculis, corymbo odorato,acri & dulci odore,quæ ferro factis vulneribus cõmanducata imponitur,quinto die ſoluitur.

tur. Symphyton ad cicatricem celerrimè perducit: item sideritis. Hæc imponitur ex melle. Verbasci semine ac foliis ex vino decoctis ac tritis omnia corpori infixa extrahuntur: item mandragoræ foliis cum polenta: cyclamini radicibus cum melle. Trissaginis folia in oleo contrita, iis maximè adhibentur hulceribus, quæ serpunt: & alga in melle trita. Vettonica ad carcinomata, & melanias veteres addito sale. Verrucas tollit argemonia exaceto, vel batrachij radix, quæ & vngues scabros aufert. Linozostidis vtriusq; folia vel succus illitus. Tithymali omnes, genera verrucarũ omnium: item omnia pterygia, varosq; tollunt. Cicatrices cum elegantia ad colorem reducit ladanum.

De pluribus experimentis ad mulierum menses, & vuluæ morbos, & partus eiiciendos, & continendos, & cutis in facie vitia, & capillum tingendum & tollendum, & quadrupedum scabiem. CAP. XV.

ARtemisiam, & eleliſphacum alligatas qui habeat viator, negatur fastitudinem sentire. Muliebribus morbis medetur maximè in vniuersum pæoniæ herbæ semen nigrũ ex aqua mulsa. Eadem in radice vis menses ciet: panacis semen cum absinthio menses & sudores: scordotis potu & illitu. Vettonica drachma in vini cyathis tribus bibitur contra omnia vuluarum vitia, aut quæ à partu fiunt. Menses nimios sistit Achillea imposita, & decoctum eius insidentibus. Mammis imponitur hyoscyami semen ex vino: locis radix è cataplasmate; & mammis etiã chelidonia. Secundas morantes, vel partus emortuos, radices panacis appositæ extrahunt. Ipsum panaces in vino potum vuluas purgat, appositumq; cum melle. Polemonia pota ex vino, secundas pellit: nidore purgat vuluas. Centaurei minoris succus potu, fotuque menses ciet. Item maioris radix, in vuluæ doloribus iisdem modis prodest. Derasa verò & apposita, extrahit partus emortuos. Plantago apponitur in lana in dolore vuluæ: in strangulatu bibitur. Sed præcipua dictamno vis est. Menses ciet, partus emortuos vel transuersos eiicit: bibitur ex aqua foliorum obolo, adeò ad hæc efficax, vt ne in cubiculũ quidem prægnantium inferatur. Nec potu tantùm, sed & illitu & suffitu valet. Proximè pseudodictamnũ. Sed menses ciet cum mero decoctũ pondere denarij. Plurimis tamen modis aristolochia prodest: nam & menses & secundas ciet, & emortuos partus extrahit, myrrha & pipere additis, pota, vel subdita. Vuluas quoque procidentes inhibet fotu vel suffitu, vel subiectu, maximè tenuis. Strangulatum ab his, mensumque difficultatem agaricum tribus obolis in vini veteris cyatho potũ, emendat: peristereos appositа in adipe suillo recenti: antirrhinon cum rosaceo & melle. Item appositа nymphææ thessalæ radix, dolori medetur. In vino nigro pota profluuia inhibet. E diuerso ciet cyclamini radix pota & apposita. Et vesicæ insidentium decocto medetur. Secundas pota cissanthemos pellit, vuluam sanat. Et xiphij radix superior menses ciet, drachma ex aceto pota. Peucedanũ strangulatus vuluæ nidore vtum recreat. Menses aluosque præcipuè psyllium, drachma in cyathis tribus aquæ mulsæ ciet: semen mandragoræ potum vuluam purgat. Menses ciet succus appositus, & emortuos partus. Nimia rursus profluuia sistit semen cum vino & sulphure. Alui profluuia sistit & contrahit batrachion potu vel cibo, ardens aliàs (vt diximus) cruda. Sed cocta commendatur sale & oleo, & cumino. Daucum & menses & secundas potu facillimè pellit. Ladanum suffitu corrigit vuluas: dolori earum exhulceratisque imponitur. Emortua scammonium pellit, potum vel appositum. Menses ciet hypericum vtrunque, appositum. Ante alia verò (vt Hippocrati videtur) crethmos è vino semine vel radice: cortice trahit & secundas: succurrit & strangulationibus ex aqua pota: item radix è getanio, peculiariter secundis inflammationibusque vuluarum conueniens. Purgat hippuris pota & appositа vuluas. Polygonus pota menses ciet & althææ radix. Folia plantaginis pellunt, item agaricum ex aqua mulsa. Artemisia vuluæ medetur trita, ex oleo irino aut fico, aut cum myrrha appositа. Eiusdem radix pota in tantum purgat, vt partus enectos extrahat. Menses & secundas ciet ramorum decoctum insidentibus: item folia pota drachma. Ad eadem omnia prosunt vel imposita ventri imo cum farina hordeacea. Acoron quoque vtile est interioribus fœminarum morbis, & coniza vtraque, & crethmos. Et anthyllides duæ vuluis vtilissimæ, torminibusque, & secundarum moræ, in vino potæ. Callitrix fotu locis medetur, albugines in capite tollit, capillos inficit oleo trita. Geranion in vino albo potum, hypocisthis in rubro, profluuium sistunt. Hyssopum suffocationes laxat. Radix verbenacæ pota ex aqua, ad omnia in partu aut ex partu mala, præstantissima est. Peucedano quidã miscent in vino nigro semen cupressi contritũ. Nam semen psyllij deferuefactũ in aqua, cùm intepuit, epiphoras omnes vteri lenit. Symphyton tritum in vino nigro euocat menses. Partus accelerat scordotis pota, drachma succi in aqua mulsa cyathis quatuor: dictamini folia præclarè dantur ex aqua. Constat, vnius oboli pondere, vel si mortui sint in vtero infantes, protinus reddi sine vexatione puerperæ. Similiter prodest pseudodictamnum, sed tardius: cyclaminos adalligata, cissanthemos pota, vettonicæ farina ex aqua mulsa. Arsenogonon & thelygonon herbæ sunt, habentes vuas floribus oleæ similes, pallidiores tamen, semen album papaueris modo, Thelygoni potu fœminam concipi narrant. Arsenogonon ab ea semine olcæ, nec alio distat. Huius potu mares generari perhibentur, si credimus. Alij vtranq; ocimo similem tradũt. Arsenogoni autem semen geminum esse testibus simile. Mammarũ vitiis aeizoum, quod digitellũ appellauimus, vnicè medetur. Erigeron ex passo mammas vberiores facit: sonchum in farre coctũ.

Quæ

Quæ verò mastos vocatur, indita, pilos mammarum è partu nascentium aufert, & tineas in facie: aliáque cutis vitia emendat. Gentiana, nymphæa Heraclia illita, cyclamini radix, maculas omnes. Cacaliæ grana mista ceræ liquidæ, extendunt cutem in facie, erugántque: vitia omnia acori radix emendat. Capillum lysimachia flauum facit: denigrat hypericon, quod & corion vocatur: item ophrys herba denticulato oleri similis, foliis duobus. Nigritiam dat & polemonia, in oleo decocta. Psilothrum nos quidem in muliebribus medicamẽtis tractamus: verùm iam & viris est in vsu. Efficacissimum autem habetur archezostis. Item tithymali succo, vel in Sole, cum oleo illito crebro, vel exulsis pilis. Quadrupedum scabiem sanat hyssopum ex oleo, suum anginas peculiariter sideritis. Verùm & reliqua genera herbarum reddamus.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER *VIGESIMVS SEPTIMVS.*

Reliquæ herbarum genera. CAP. I.

CRESCIT profectò apud me certè, tractatu ipso admiratio antiquitatis: quantoque maior copia herbarum dicenda restat, tanto magis adorare priscorum in inueniendo curam, in tradendo benignitatem subit. Nec dubiè superata hoc modo posset videri etiam rerum naturæ ipsius munificentia, si humani operis esset inuentio. Nunc verò Deorum fuisse eam apparet, aut certè diuinam, etiam cùm homo inueniret: eandemque omnium parentem & genuisse hæc, & ostendisse, nullo vitæ miraculo maiore, si verũ fateri volumus. Scythicam herbam à Mæotidis paludibus, & euphorbiam è monte Atlante, vltraque Herculis columnas, & ipso rerum naturæ defectu, parte alia Britannicam ex Oceani insulis extra terras positis: itemq; æthiopidem ab exusto sideribus axe, alias prætereà aliunde vltro citroque humanæ saluti in toto orbe portari, immensa Romanæ pacis maiestate non homines modò diuersis inter se terris gentibusque, verùm etiam montes, & excedentia in nubes iuga, partusque eorum & herbas quoq; inuicem ostentante. Aeternum quæso Deorum sit munus istud. Adeò Romanos, velut alteram lucem, dedisse rebus humanis videntur.

De aconito, & panthera, quæ extinguitur aconito. CAP. II.

SEd antiquorum curam diligentiamque quis possit satis venerari, cùm constet omniũ venenorũ nocyssimum esse aconitum: & tactis quoque genitalibus fœminini sexus, animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit venenũ, quo interemptas dormientes à Calfurnio Bestia vxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Fabulæ narrauere, è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoque apud Heracleam Ponticã, vbi monstratur is ad inferos aditus gigni. Hoc quoque tamen in vsus humanæ salutis vertêre, scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in vino calido. Ea est natura vt hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat. Cum eo solo colluctatur, velut pari intus inuẽto. Sola hæc pugna est, cùm venenum in visceribus reperit: mirumque, exitialia per se ambo cùm sint, duo venena in homine commoriuntur, vt homo supersit. Imò verò etiam ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonstrando quomodo venenata quoque ipsa sanarentur. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes, & vinci se confitentur. Auxiliatur eis elleborũ album, tactu resoluente: ceditq; aconitum duobus malis, suo & omnium. Quod si quis illa fortè ab homine excogitari potuisse credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes aconito, necantque gustatu earum panthetas, nisi hoc fieret, repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas statim liberari morte, excrementorũ hominis gustu, demonstratũ. Quod certè casu repertum quis dubitet? & quoties fiat etiam nunc vt nouum nasci, quoniam feris ratio & vsus inter se tradi non possit.

Quòd omnium creaturarum conditor sit Deus. CAP. III.

HIc ergo casus, hic est ille, qui plurima in vita inuenit Deus. Hoc habet nomen, per quem intelligitur eadem & parens rerum omnium & magistra natura, vtraque coniectura pari, siue ista quotidie feras inuenire, siue semper scire iudicemus. Pudendumque rursus, omnia animalia, quæ sint salutaria ipsis, nosse, præter hominem. Sed maiores, oculorum quoque medicamentis aconitũ miscere, saluberrimè promulgauere, aperta professione malum quidem nullum esse sine aliquo bono. Fas

no. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monstrare quale sit aconitum, vel deprehendendi gratia. Folia habet cyclamini aut cucumeris, non plura quatuor, ab radice leniter hirsuta. Radicem modicã cammaro similem marino. Quare quidã cammaron appellauere, alij thelyphonon, ex qua diximus causa. Radix incuruatur paulum scorpionũ modo, quare & scorpion aliqui appellauere. Nec defuere, qui myoctonon appellare mallent, quoniã procul & è longinquo odore mures necat. Nascitur in nudis cautibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem nutriente. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alij, quoniam vis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, statimq; admota velocitas sentiretur.

De æthiopide, & agerato, & aloe, & alcea, & alypo, & alsina, & androsace, & androsæmo, & ambrosia, & anoni, & anagyro, & anonymo. CAP. IIII.

AEthiopis folia habet phlomo similia, magna & multa, & hirsuta ab radice. Caulem quadrangulum, scabrum, similem arcio, multis concauum alis, semen eruo simile, candidum, geminũ, radices numerosas, longas, plenas, molles, glutinosas gustu. Siccæ nigrescunt, durantur q;, vt cornua videri possint. Præter Aethiopiã nascuntur, & in Ida monte Troadis, & in Messenia. Colligũtur autumno, siccãtur in Sole aliquot diebus, ne situm sentiãt. Medentur vuluis, pot æ in vino albo, ischiadicis, pleuriticis, faucibus scabris, decoctæ potu dantur. Sed quæ ex Aethiopia venit eximia est, atq; illico prodest. Ageraton ferulacea est, duorũ palmorum altitudine, origano similis, flore bullis aureis. Huius vstæ nidor vrinã ciet, vuluamque purgat, tanto magis insidentibus. Causa nominis non hæc, sed quoniã diutissimè non marcescit. Aloe scillæ similitudinem habet, maior, & pinguioribus foliis ex obliquo striata. Caulis eius tener est, rubens medius, non dissimilis antherico: radice vna, ceu palo in terram demissa, graui odore, gustu amara. Laudatissima ex India affertur, sed nascitur & in Asia, nõ tamen ea vtuntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirificè enim conglutinat, vel succo. Obid in turbinibus cadorũ eam serunt, vt acizoum maius. Quidã & caulem ante maturitatem seminis incidunt succi gratia, aliqui & folia. Inuenitur & per se lacryma adhærens. Ergo pauimentandum, vbi fata sit, censent, vt lacryma nõ absorbeatur. Fuere, qui traderent in Iudæa super Hierosolymam metallicã eius naturam: sed nulla magis improba est, neque alia nigrior est, aut humidior. Erit ergo optima pinguis ac nitida, rufi coloris, friabilis, aciocineris modo coacta, facilè liquescens. Improbanda nigra & dura, harenosa quoq; quæ & gustu intelligitur. Gummi adulteratur & acacia. Natura eius spissare, densare, & leuiter calfacere. Vsus in multis, sed principalis aluum soluere, cùm penè sola medicamentorũ quæ id præstant, confirmet etiam stomachũ, adeò non infestet vlla vi contraria. Bibitur drachma: ad stomachi verò dissolutionem, in duobus cyathis aquæ tepidæ vel frigidæ, cochlearis mensura, bis térve in die ex interuallis, vt res exigit. Purgationis etiã causa plurimùm tribus drachmis. Efficacior, si pota ea sumatur cibus. Capillũ fluentem continet cum vino austero, capite in Sole contra capillũ peruncto. Dolorem capitis sedat temporibus & fronti imposita exacето & rosaceo, dilutiorq; infusa. Oculorum vitia omnia sanari ea cõuenit, priuatim prurigines & scabiem genarũ: item insignita ac liuida, illita cũ melle, maximè Pontico. Tonsillas, gingiuas, & omnia oris hulcera. Sanguinis excreationes, si modicæ sint, drachmæ pondere ex aqua: si minus, ex aceto pota. Vulnerum quoq; sanguinem, & vndecunq; fluentem sistit per se, vel ex aceto. Aliàs etiam est vulneribus vtilissima, ad cicatricem perducens. Eadem inspergitur exhulceratis genitalibus virorum, condylomatis, rimisq; sedis aliàs ex vino, aliàs ex passo, aliàs sicca per se, vt exigit mitigãda curatio, aut coercenda. Hæmorrhoidum quoq; abundantiam leniter sistit. Dysenteriæ infunditur. Et si difficiliùs concoquantur cibi, bibitur à cœna modico interuallo. Et in regio morbo tribus obolis ex aqua. Deuorantur & pilulæ cum mellis decocto, aut resina terebinthina, ad purganda interiora. Digitorũ pterygia tollit. Oculorũ medicamentis lauatur, vt quod sit harenosissimũ, subsidat. Aut torreatur in testa, pennaq; subinde versatur, vt possit æqualiter torreri. Alcea folia habet similia verbenacæ, quæ & peristereon cognominatur, caules tres aut quatuor, foliorũ plenos, florem rosæ, radices albas, cum plurimũ sex, cubitales, obliquas. Nascitur in pingui solo, nec sicco. Vsus radicis ex vino vel ex aqua dysentericis, aluo citæ, & ruptis conuulsis. Alypon cauliculus est molli capite, non dissimilis betæ, acre gustatu ac lentum, mordensq; vehementer & accendens. Aluum soluit in aqua mulsa, addito sale modico. Minima potio duarũ drachmarum, media quatuor, maxima sex, ea purgatione quibus datur è gallinaceo iure. Alsine, quam quidã myosoton appellant, nascitur in lucis, vnde & alsine dicta est. Incipit à media hyeme, arescit æstate media: cùm prorepit, musculorũ aures imitatur foliis. Sed aliam docebimus esse, quæ iustius myosotis vocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi minor minusq; hirsuta esset. Nascitur in hortis, & maximè in parietibus. Cùm teritur, odorem cucumeris reddit. Vsus eius ad collectiones inflãmationesq;: & in eadem omnia, quæ helxine, sed infirmius. Epiphoris peculiariter imponitur: item verendis hulceribusq;, cũ farina hordeacea. Succus eius auribus infunditur. Androsaces herba est alba, amara, sine foliis, folliculos in cirris habens, & in his semen: nascitur in maritimis Syriæ maximé. Datur hydropicis drachmis duabus tusa aut decocta in aqua; vel aceto, vel vino. Vehementer enim vrinas ciet. Datur & podagricis illinitur q;. Idem effectus est & semini. Androsæmon, siue (vt alij appellauere) ascyron, non absimile est hyperico,

hyperico, de qua diximus, cauliculis maioribus, densioribúsque, & magis rubentibus. Folia alba rutæ figura: semen papaueris nigri. Comæ tritæ sanguineo succo manant. Odor ei resinosus. Gignitur in vineis. Ferè medio autumno effoditur, suspenditúrque. Vsus ad purgandam aluum tusæ cum semine, potæque matutinò, vel à cœna duabus drachmis, in aqua mulsa, vel vino, vel aqua pura, totius potionis sextario. Trahit bilẽ: prodest ischiadicis maximè. Sed postera die, capparis radicem resinæ permistam deuorare oportet drachmæ pondere, iterúmque quatridui interuallo eadem facere: à purgatione autem ipsa robustiores vinum bibere, infirmiores aquam. Imponitur & podagris & ambustis, & vulneribus, cohibens sanguinem. Ambrosia vagi nominis est, & circa alias herbas fluctuati: fruticem vnum habet densum, ramosum, tenuem, trium ferè palmorum, tertia parte radice breuiorem, foliis rutæ. Circa imum caulem in ramulis semen est vuis dependentibus, odore vinoso: qua de causa botrys à quibusdam vocatur, ab aliis artemisia. Coronantur illa Cappadoces. Vsus eius ad ea quæ discuti opus sit. Anonin quidam ononida malunt vocare, ramosam, similem fœnogræco, nisi fruticosior hirsutiórque esset, odore iucundo, post ver spinosa. Estur etiam muria condita. Recens verò margines hulcerum erodit. Radix decoquitur in posca dolori dentium. Eadem cum melle pota, calculos pellit. Comitialibus datur in oxymelite decocta ad dimidias. Anagyros, quam aliqui acopon vocant, fruticosa est, grauis odore, flore oleris: semen in corniculis non breuibus gignit, simile renibus, quod durescit per messes. Folia collectionibus imponuntur, difficultérque parientibus adalligantur, ita vt à partu statim auferantur. Quod si emortuus hæreat, & secundæ mensésque morentur, drachmæ pondere bibuntur in passo folia. Sic & suspiriosis dantur: & in vino vetere ad phalangiorum morsus. Radix discutiendis concoquendísque adhibetur. Semen commanducatum vomitiones facit. Anonymos non inueniendo nomen inuenit. Affertur è Scythia, celebrata Hicesio, non paruæ authoritatis Medico, item Aristogitoni, in vulneribus præclara, ex aqua tusa & imposita: pota verò, mammis præcordiísque percussis: item sanguinem excreantibus. Putauerunt & bibendã vulneratis. Fabulosa arbitror, quæ adiiciuntur: recente ea, si vratur, ferrum aut æs ferruminari.

De aparine, & arctio, & aspleno, & asclepiade, & astere vel buphonio, & ascyro vel ascyroide, & aphace, & de alcibio, & alectorolopho. CAP. V.

AParinen aliqui omphacocarpon, alij philanthropon vocant, ramosam, hirsutam, quinis senísue in orbem circa ramos foliis per interualla. Semẽ rotundum, durum, concauum, subdulce. Nascitur in frumentario agro, aut hortis pratísue, asperitate etiam vestium tenaci. Efficax contra serpentes, semine poto ex vino drachma: & contra phalangia. Sanguinis abundantiam ex vulneribus reprimunt folia imposita: succus auribus infunditur. Arction aliqui arcturum vocant similis est verbasco foliis, nisi quòd hirsutiora sunt, caule longo, molli, semine cumini. Nascitur in petrosis, radice tenera, alba, dulcíque. Decoquitur in vino ad dentium dolorem, ita vt contineatur ore decoctum. Bibitur propter ischiada & stranguriam è vino, ambustis imponitur & pernionibus. Fouentur eadẽ cum radice semine trito in vino. Asplenum sunt qui hemionion vocant, foliis trientalibus multis, radice limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta: nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibúsque opacis, humidis, laudatissima in Creta. Huius foliorum iure in aceto decocto, per dies xl. poto lienem absumi aiunt: & illinuntur autem, eadem sedante singultus. Non danda fœminis, quoniam sterilitatem facit. Asclepias folia ederæ habet, ramos longos, radices numerosas, tenues, odoratas: floris virus graue, semen securidacæ. Nascitur in montibus. Radices torminibus medentur, & contra serpentium ictus, non solùm potu, sed etiam illitu. Aster ab aliquibus bubonion appellatur, quoniam inguinum præsentaneum remedium est. Cauliculus foliis oblongis duobus aut tribus: in cacumine capitula stellæ modo radiata. Bibitur & aduersus serpentes. Sed adinguinum medicinam, siniſtra manu decerpi iubent, & iuxta cinctus alligari. Prodest & coxendicis dolori adalligata. Ascyron & ascyroides, similia sunt inter se, & hyperico: maiores habet ramos, quod ascyroides vocatur, ferulaceos, omnino rubentes, capitulis paruis, luteis. Semen in calyculis pusillum, nigrum, resinosum. Comæ tritæ velut cruentant. Qua de causa quidam hanc androsæmon vocauere. Vsus seminis ad ischiadicos, poti duabus drachmis in hydromelitis sextario. Aluum soluit, bilem detrahit. Illinitur & ambustis. Aphace tenuia admodum folia habet: pusillo altior lenticula est. Siliquas maiores fert, in quibus terna aut quaterna semina sunt nigriora, & madidiora & minora lenticula. Nascitur in aruis. Natura ei ad spissandum efficacior, quàm lenti: reliquo vsu eosdem effectus habet. Stomachi aluíque fluxiones sistit semen decoctum. Alcibion qualis esset herba, apud authores non reperi. Sed radicem eius & folia trita, ad serpentis morsum imponi & bibi iubent: folia quantum manus capiat, trita cum vini meri cyathis tribus, aut radicem drachmarum trium pondere cum vini eadem mensura. Alectorolophos, quæ apud nos crista dicitur, folia habet similia gallinacei cristæ, plura, caulem tenuem, semen nigrum in siliquis. Vtilis tussientibus cocta cum faba fressa, melle addito, & caligini oculorum. Solidum Semen coniicitur in oculum, nec turbat, sed in se caliginem contrahit. Mutat colorem, sed ex nigro albicare incipit, & intumescit, ac per se exit.

De alo. CAP. VI.

ALum nos vocamus, Græci ſymphyton petræum, ſimile cunilæ bubulæ, foliis paruis, ramis tribus aut quatuor à radice, cacuminibus thymi, ſurculoſum, odoratum, guſtu dulce, ſaliuam ciens, radice longa rutila. Naſcitur in petris, ideo petræum cognominatum: vtiliſſimum lateribus, lienibus, renibus, torminibus pectoris, pulmonibus ſanguinem reiicientibus, faucibus aſperis. Bibitur radix trita, & in vino decocta, & aliquando ſuperlinitur. Quin & commanducata ſitim ſedat, præcipuéque pulmonem refrigerat. Luxatis quoque imponitur & conuulſis, lieni, interaneis. Aluum ſiſtit cocta in cinere: detractiſque folliculis trita cum piperis nouem granis, & ex aqua pota. Vulneribus ſanandis tanta præſtantia eſt, vt carnes quoque, dum coquuntur, conglutinet addita: vnde & Græci nomen impoſuere. Oſſibus quoque fractis medetur.

De alga, & actæa, & de ampelo agria, & abſinthio. CAP. VII.

ALga rubra & ſcorpionum ictibus. Actæa graui foliorum odore, caulibus aſperis geniculatis, ſemine nigro, vt ederæ, baccis mollibus, naſcitur in opacis & aſperis, aquoſiſque. Datur acetabulo pleno, interioribus fœminarum morbis. Ampelos agria vocatur herba, foliis duris cineracei coloris, qualem in ſatis diximus, viticulis longis, calloſis, rubentibus, qualiter flos, quem Iouis flammam appellauimus in violis, fert ſemẽ Punici mali ſimile acinis. Radix eius decocta in aquæ cyathis ternis, additis vini Coi cyathis duobus, aluum ſoluit leniter: ideóque hydropicis datur. Vuluæ vitia & cutis in facie mulierum emendat. Iſchiadicos quoque vti hac herba prodeſt, tuſa cum foliis, & illita cum ſucco ſuo. Abſinthij genera ſunt plura: Santonicũ appellatur à Galliæ ciuitate: Ponticum à Ponto, vbi pecora pinguеſcunt illo, & ob id ſine felle reperiuntur: neque aliud præſtantius, multóque Italico amarius, ſed medulla Pontici dulcis. De vſu eius conuenit dicere herbæ facillimæ, atque inter paucas vtiliſſimæ, prætereà ſacris populi Romani celebratæ peculiariter. Siquidem Latinarum feriis quadrigæ certant in Capitolio, victórque abſinthium bibit: credo, ſanitatem præmio dari honorificè arbitratis maioribus. Stomachum corroborat, & ob hoc ſapor eius in vina transfertur, vt diximus. Bibitur & decoctum aqua, ac poſteà nocte & die refrigeratum ſub dio, decoctis ſex drachmis foliorum cum ramis ſuis in cæleſtis aquæ ſextariis tribus: oportet & ſalem addi. Vetuſtiſſimè in vſu eſt. Bibitur & madefacti dilutum: ita enim appellatur hoc genus. Diluti ratio, vt (quiſquis fuerit modus aquæ) tegatur per triduum. Tritum raro in vſu eſt, ſicut & ſuccus expreſſi. Exprimitur autem cùm primùm ſemen turgeſcit, madefactum aqua triduo recens, aut ſuccum ſeptem diebus. Deinde coctum in æneo vaſe ad tertias x. heminis in aquæ ſextariis XLV. iterúmque percolatum herbalenté coquitur ad craſſitudinem mellis, qualiter ex minore centaureo quæritur ſuccus. Sed hic abſinthij, inutilis ſtomacho capitíque eſt, cùm ſit ille decocti ſaluberrimus. Nanque aſtringit ſtomachum, bilémque detrahit, vrinam ciet, aluum emollit, & in dolore ſanat: ventris animalia pellit, malaciam ſtomachi & inflationes diſcutit cum ſili & nardo Gallico, aceto exiguo addito. Faſtidia abſterget, concoctiones adiuuat. Cruditates detrahit cum ruta, & pipere & ſale. Antiqui purgationis cauſa dabant, cum marinæ aquæ veteris ſextario, ſeminis ſex drachmis, cum tribus ſalis, & mellis cyatho. Efficacius purgat duplicato ſale. Diligenter autem teri debet, propter difficultatem. Quidam & in polenta dedere ſuprà dictum pondus, addito pulegio: alij contra paralyſin: alij pueris folia in fico, ſic vt amaritudinem fallerent. Thoracem purgat cum iride ſumptum. In regio morbo crudum bibitur cum opio, aut adiãto. Aduerſus inflationes calidum paulatim ſorbetur ex aqua: iocineris cauſa cum Gallico nardo: lienis, cum aceto, aut pulte, aut fico ſumitur. Aduerſatur fungis ex aceto: item viſco: cicutæ ex vino, & muris aranei morſibus, draconi marino, ſcorpionibus. Oculorum claritati multũ confert. Epiphoris cum paſſo imponitur: ſuggillatis cum melle. Aures decoctum eius vaporis ſuffitu ſanat: aut ſi manat ſanies, cum melle tritum. Vrinam ac menſes cient tres quatuórue ramuli, cum Gallici nardi radice vna, cyathis aquæ vj. Menſes priuatim cum melle ſumptum, & in vellere appoſitum. Anginis ſubuenit cum melle & nitro. Epinyctidas ex aqua ſanat: vulnera recẽtia, priùs quàm aqua tangantur, impoſitum: prætereà capitis hulcera. Peculiariter ilibus imponitur, cum Cypria cera, aut cum fico. Sanat & pruritus. Non eſt dandum in febri. Nauſeas maris arcet in nauigationibus potum: inguinum tumorem in ventrali habitum. Somnos allicit olfactum, aut inſcio ſub capite poſitum. Veſtibus inſertum tineas arcet. Culices ex oleo perunctis abigit, & fumo, ſi vratur. Atramentum librarium ex diluto eius temperatum, literas à muſculis tuetur: capillum denigrat abſinthij cinis vnguento roſaceóque permiſtus. Eſt abſinthium marinum, quod quidam Seriphium vocant, probatiſſimum in Tapoſiri Aegypti. Huius ramum Iſiaci præferre ſolenne habent: anguſtius priore, minúſque amarum, ſtomacho inimicum, aluum mollit, pellítque animalia interaneorum. Bibitur cum oleo & ſale, aut in farinæ trimeſtris ſorbitione dilutum. Coquitur, quantum manus capiat, in aquæ ſextario ad dimidias.

De ballote, & botrye fruticoſa, & brabyla, & bryo & bupleuro, & catanance, & calla, & circæa, & cirſio, & cratæogono, & thelygono, & crocodilio, & cynoſorchi, & chryſolachano, & cucubalo, & conferua. CAP. VIII.

BAlloten alio nomine melampraſion Græci vocant, herbam fruticoſam, angulóſis caulibus nigris, hirſutis foliis veſtientibus, maioribus quàm † porri, & nigrioribus, grauè olentibus. Vis

llotes fo.

eius efficax aduerſus canis morſus, ex ſale foliis tritis impoſita: item ad condylomata, coctis cinere, in folio oleris. Purgat & ſordida hulcera cum melle. Botrys fruticoſa herba eſt, lutеis ramulis. Semẽ circa rotam naſcitur: folia cichorio ſimilia. Inuenitur in torrentium ripis. Medetur orthopnoicis. Hoc Cappadoces ambroſiam vocant, alij artemiſiam. Brabyla ſpiſſandi vim habet cotonei mali modo: nec amplius de ea tradunt authores. Bryon marina herba ſine dubitatione eſt, lactucæ foliis ſimilis, rugoſa veluti contracta, ſine caule, ab ima radice exeuntibus foliis. Naſcitur in ſcopulis maximè, teſtiſque terra comprehenſis. Præcipua ſiccandi ei ſpiſſandíque vis, & collectiones omnes inflammationéſque cohibendi, præcipuè podagræ, & quicquid refrigerare opus ſit. Bupleuri ſemen adictus ſerpentium dari reperio, foueríque plagas decocta ea herba, adiectis foliis mori aut origani. Catananchẽ theſſalam herbam, qualis ſit, à nobis deſcribi ſuperuacuum eſt, cùm ſit vſus eius ad amatoria tantúm. Illud non ab re eſt dixiſſe ad detegendas Magicas vanitates, electam ad hunc vſum coniectura, quoniam areſcens contraheret ſe ad ſpeciem vnguium milui exanimati. Eadem ex cauſa & cemos ſilebitur à nobis. Calla duorum generum eſt. Vna ſimilis aro. Naſcitur in arationibus. Colligitur antequã inareſcat, vſúſque eoſdem habet, quos arum. Bibitur quoq; radix huius ad exinaniendas aluos, menſéſque mulierum: item caules cum foliis in leguminibus decocti, ſanant teneſmon. Alterum genus eius quidam anchuſam vocãt, alij rhinochiſiam. Folia lactucæ longiora, plumoſa, radice rubra, quæ ignes ſacros cum flore polente ſanat impoſita: iocineris autem vitia, in vino albo pota. Circæa ſtrychno ſatiuo ſimilis eſt, flore nigro, puſillo, paruo ſemine, vt milij, naſcente in quibuſdam corniculis, radice ſemipedali, triplici fermè aut quadruplici, alba, odorata, guſtus calidi. Naſcitur in apricis ſaxis. Diluitur in vino, bibitúrque ad dolorem vuluæ & vitia. Macerari oportet in ſextariis tribus quadrantem radicis tuſæ, noctem & diem. Trahit eadem potio & ſecundas; ſemine lac minuitur, in vino aut mulſa aqua poto. Cirſion cauliculus eſt tener duũm cubitorum, triangulo ſimilis, foliis ſpinoſis circundatus. Spinæ molles ſunt. Folia bouis linguæ ſimilia, minora, ſubcandida, & in cacumine capitula purpurea, quæ ſoluuntur in lanugines. Hanc herbam radicémue eius adalligatam, dolores varicum ſanare tradunt. Cratæogonon ſpicæ tritici ſimile eſt, multis calamis ex vna radice emicantibus, multórumque geniculorum. Naſcitur in opacis, ſemine milij, vehementer aſpero guſtu: quòd ſi bibant ex vino ante cœnam, tribus obolis in cyathis aquæ totidem, mulier ac vir, ante conceptum diebus xl. virilis ſexus partum futurum aiunt. Eſt & alia cratæogonos, quæ thelygonos vocatur. Differentia intelligitur lenitate guſtus. Sũt qui florem cratæogoni bibentes mulieres, intra xl. diem concipere tradant. Eadem ſanant hulcera vetera nigra cum melle: explent ſinus hulcerum, & atropha carnoſiora faciunt: purulenta expurgãt: panos diſcutiunt: podagras, collectionéſque omnes leniunt, peculiariter mammarum. Theophraſtus arboris genus intelligi voluit cratæogonon ſiue cratæogona, quam Italia quifoliam vocant. Crocodilion chamæleontis herbæ nigræ figuram habet radice longa, æqualiter craſſa, odoris aſperi. Naſcitur in ſabuletis. Pota ſanguinem per nares pellit copioſum craſſúmque, atque ita lienem conſumere dicitur. Cynoſorchin aliqui orchin vocant, foliis oleæ, mollibus, ternis, per ſemipedem longitudinis in terra ſtratis, radice bulboſa, oblonga duplici ordine, ſuperiore quæ durior eſt, & inferiore quæ mollior. Eduntur vt bulbi cocti, in vineis ferè inuenti. Ex his radicibus ſi maiorem edant viri, mares generari dicũt: ſi minorem fœminæ, alterum ſexum. In Theſſalia molliorem in lacte caprino viri bibunt ad ſtimulandos coitus, duriorem verò ad inhibendos. Aduerſatur alter alteri. Chryſolachanum in pineto, lactucæ ſimile naſcitur. Sanat neruos inciſos, ſi confeſtim imponatur. Et aliud genus chryſolachani traditur, flore aureo, foliis oleris. Coctum eſtur, vt olus molle. Herba hac adalligata morbum regium habentibus, ita vt ſpectari ab his poſſit, ſanari id malum traditur. De chryſolachano nec ſatis diſciſcio, nec plura reperio. Nanque & hoc vitio laborauere proximi vtique herbarij noſtri, quòd ipſis notas, velut vulgares, ſtrictim & nominibus tantùm indicauere: tanquam coagulo terræ aluum ſiſti, ſtranguriam diſſolui, ſi bibatur ex vino aut aqua. Cucubali folia trita cum aceto, ſerpentium ictibus & ſcorpionum mederi. Quidam hanc alio nomine ſtrumum appellant, alij Græcè ſtrychnon: Acinos habet nigros. Ex his cyathus ſucci cum mulſi duobus, medetur lumbis: item capitis doloribus cum roſaceo infuſus. Ipſa ſtrumis illita. Peculiaris eſt Alpinis maximè fluminibus conferua, appellata à conferruminando, ſpongia aquarum dulcium verius, quàm muſcus aut herba, villoſæ denſitatis atque fiſtuloſæ. Curatum ea ſcio, omnibus ferè oſſibus confractis, prolapſum ex arbore alta putatorem circundata vniuerſo corpori, aquam ſuam inſpergentibus, quoties inareſceret, raróque nec niſi deficientem herbam mutationis cauſa reſoluentibus, conualuiſſe vix credibili celeritate.

lia nihil prorſus vicinitatis habent cũ foliis porri. Quare hîc aut Marrubij legendũ eſt, non Porri: aut fatendum eſt, Plinium vocum Græcarum vicinitate deceptũ, πεάσῳ, hoc eſt porrum à πεάνις, hoc eſt, pro marrubio accepiſſe.

De cocco Gnidio, & diſpaco, & dryopteri, & dryophono, & elatine, & empetro ſiue calcifraga, & epipacti, ſiue elleborine, & epimedio, & enneaphyllo, & filice, & de ſemore bubulo, & galeopſide ſiue galeobdolo, & glauce ſiue eugalacto. CAP. IX.

COccognidio color cocci, magnitudo grano piperis maior, vis ardens. Itaq; in pane deuoratur, ne adurat, cùm gulam tranſit. Huic vis præſentanea contra cicutam. Siſtit aluum. Dipſacos folia habet lactucæ, bullaſq; ſpinoſas in dorſi medio caulẽ duũm cubitorũ, iiſdem ſpinis horridum, genicula

nicula eius binis foliis amplectentibus, concauo alarum ſinu, in quo ſubſiſtit ros ſalſus. In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis. Naſcitur in aquoſis. Sanat rimas ſedis. Item fiſtulas decocta in vino radice, vſque dum ſit craſſitudo ceræ, vt poſſit in fiſtula collyrium mitti. Item verrucas omnium generum. Quidam & alarum, quas ſuprà diximus, ſuccum illinunt his. Dryopteris filici ſimilis, in arboribus naſcitur, tenui foliorum ſubdulcium inciſura, radice hirſuta. Vis ei cauſtica eſt. Ideo pſilothrum eſt radix tuſa. Illinitur enim, vſque dum ſudores euocet: iterúmque & tertiò, ita ne ſudor abluatur. Dryophonon ſimilis herba eſt, cauliculis tenuibus, cubitalibus, circundatis vtrinque foliis, pollicari amplitudine, qualia oxymyrſines, ſed cãdidioribus mollioribúſque, flore candido ſambuci. Edunt cauliculos decoctos. Semine verò eius pro pipere vtuntur. Elatine folia habet helxinæ, puſilla, piloſa, rotunda, ſemipedalibus ramulis quinis ſeníſue, à radice ſtatim foliоſis. Naſcitur in ſegetibus, acerba guſtu, & ideo oculorum fluxionibus efficax, foliis cum polenta tritis & impoſitis, ſubdito linteolo. Eadem cum lini ſemine cocta ſorbitionis vſu dyſenteria liberat. Empetron, quam noſtri calcifragam vocant, naſcitur in montibus maritimis, ferè in ſaxo: quò propius mari fuerit, minus ſalſa eſt, potáque bilem trahit ac pituitas: quò longius magíſque terrena, amarior ſentitur. Trahit aquam. Sumitur autem in iure aliquo, aut in hydromelite. Vetuſtate vires perdit. Recens vrinas ciet decoctum in aqua vel tritum, calculóſque frangit. Qui fidem promiſſo huic quærunt, affirmant lapillos, qui ſubſeruefiant vnà, rumpi. Epipactis, ab aliis elleborine vocatur, parua herba, exiguis foliis, iocineris vitiis vtiliſſima, & contra venena pota. † Epimenidion caulis eſt non magnus, ederæ foliis denis atque duodenis, nunquàm florens, radice tenui, nigra, graui odore. Naſcitur in humidis, & huic ſpiſſandi refrigerandíque natura, fœminis cauenda. Folia in vino trita virginum mammas cohibent. Enneaphyllon, longa folia nouena habet, cauſticæ naturæ. Imponitur lana circundatum, ne vrat latus: continuò enim puſtulas excitat, lumborum doloribus & coxendicum vtiliſſimum. Filicis duo genera nec florem habent, nec ſemen. Pterin Græci vocant, alij belchnon, cuius ex vna radice complures exeunt filices, bina etiam cubita excedentes longitudine, non graues odore. Hanc marem exiſtimant. Alterum genus thelypterin Græci vocant, alij nymphæam pterin. Eſt autem ſingularis atque non fruticoſa, breuior, molliórque & denſior, foliis ad radicem canaliculata. Vtriuſque radice ſues pinguеſcunt. Folia vtriuſque lateribus pinnata, vnde nomen Græci impoſuere. Radices vtrique longæ in obliquum, nigræ, præcipuè cùm inaruere. Siccari autem eas Sole oportet. Naſcuntur vbique, ſed maximè frigido ſolo. Effodi debẽt Vergiliis occidentibus. Vſus radicis in trimatu tantum, neque anteà, neque poſteá. Pellunt interaneorum animalia, ex his tænias cum melle: cætera ex vino dulci triduo potæ. Vtraq; ſtomacho inutiliſſima. Aluum ſoluit, primò bilem trahens, mox aquam: melius tænias cum ſcammonij pari pondere. Radix eius duũm obolorum pondere ex aqua, poſt vnius diei abſtinentiam bibitur, melle præguſtato contra rheumatiſmos. Neutra danda mulieribus, quoniam grauidis abortum, cæteris ſterilitatem facit. Farina earum hulceribus tetris inſpergitur: iumentorum quoque in ceruicibus. Folia cimicem necant: ſerpentem non recipiunt. Ideo ſubſterni vtile eſt in locis ſuſpectis: vſtæ etiam fugant nidore. Fecere Medici huius quoque herbæ diſcrimen. Optima Macedonica eſt, ſecunda Caſſiopica. Femur bubulum appellatur herba, neruis & ipſa vtilis, recens in aceto ac ſale trita. Galeopſis, aut vt alij, galeobdolon vel galion, caulem & folia habet vrticæ læuiora, & quæ grauem odorem trita reddant: flore purpureo. Naſcitur circa ſepes ac ſemitas vbique. Folia cauléſque duritias & carcinomata ſanat ex aceto trita & impoſita: item ſtrumas. Panos & parotidas diſcutiunt. Ex vſu eſt & decocto ſucco fouere. Putreſcentia quoque & gangrænas ſanat cum ſale. Glaux antiquitus eugalacton vocabatur, cytiſo & lenticulæ foliis ſimilis: auerſa candidiora. Rami in terram ſerpunt quini ſeníue, admodum tenues ab radice Floſculi purpurei exeunt. Inuenitur iuxta mare. Coquitur in ſorbitione ſimilaginis, ad excitandam vbertatem lactis. Eam qui hauſerint, balineis vti conuenit.

† *Repone Epimedium, vti antea legebatur. Nam epimenidium ſcillæ genus eſt, de quo ſuprà egit lib. 19. capit. 5. Epimedium autem hìc legendũ eſſe, ſatis conſtat ex Dioſcoride, apud quẽ hæc omnia penè ad verbum leguntur.*

De glaucio, & glycyſide, & gnaphalio, ſiue chamæzelo, & galedrago, & holco, & hyoſiri, & holoſteo, & hippophaſto. CAP. X.

GLaucion in Syria & Parthia naſcitur, humilis herba, denſis foliis, ferè papaueris, minoribus tamen ſordidioribúſque, odoris tetri, guſtus amari cum aſtrictione. Granũ habet crocei coloris. Hoc in olla fictili luto circunlitum, in clibanis calefaciunt: deinde exempto ſuccum exprimunt eiuſdem nominis. Vſus eſt & ſucci, & foliorum, ſi terantur, aduerſus epiphoras, quæ vniuerſæ vno impetu cadunt. Hinc temperatur collyrium, quod Medici diaglaucion vocant. Lactis quoque vbertas intermiſſa reſtituitur. Sumitur eius rei cauſa ex aqua. Glycyſide, quam aliqui pæoniam, pentorobon vocant, caulem habet duũm cubitorum, comitantibus duobus aut tribus, ſubrutilum, cute lauri: folia qualia iſatis, pinguiora, rotundioráque, & minora: ſemen in ſiliquis, aliud grano rubente, aliud nigro. Duo autem genera ſunt. Fœmina exiſtimatur, cuius radicibus ſeu balani longiores circiter octo aut ſex adhærent. Mas plures habet, quoniam non vna radice nixus eſt, palmi altitudine, candidáque. Ea guſtu aſtringit. Fœminæ folia myrrham redolent, & denſiora ſunt. Naſcuntur in ſyluis. Tradunt noctu effodiendas, quoniam pico Martio impetum in oculos faciente, interdiu periculoſum ſit. Radix verò cùm effodiatur, periculum eſſe ne ſedes procidat. Magna id vanitate ad oſtentationem

tionem rei fictum arbitror. Vſus in his diuerſus. Rubra enim grana rubentis menſes ſiſtunt, xv. ferè pota in vino nigro. Nigra grana vuluis medentur, ex paſſo aut vino totidem pota. Radix omnes ventris dolores ſedat in vino, aluumque purgat: ſanat opiſthotonum, morbum regium, renes, veſicam: matricem autem & ſtomachum decocta in vino: aluumque ſiſtit: eſtur etiam contra malum mentis: ſed in medendo quatuor drachmæ ſatis ſunt. Grana nigra auxiliantur & ſuppreſſionibus nocturnis, in vino pota quo dictũ eſt numero. Stomachi verò eroſionibus, & eſſe ea & illinire prodeſt. Suppurationes quoque diſcutiuntur: recentes nigro ſemine, veteres rubro. Vtrunque auxiliatur à ſerpente percuſſis: & pueris contra calculos, incipiente ſtranguria. Gnaphalion alij chamæzelon vocant, cuius foliis albis mollibusque pro tomento vtuntur: ſanè & ſimilia ſunt. Datur in vino auſtero ad dyſenteriã: ventris ſolutiones, menſesq; mulierum ſiſtit. Infunditur autem teneſmo. Illinitur & putreſcentibus hulcerũ. Galedragon vocat Xenocrates leucacantho ſimilem, paluſtrem & ſpinoſam, caule ferulaceo, alto, cui ſummo capite inhæret ſimile ouo. In hoc creſcente ætate vermiculos naſci tradunt, quos pyxide cõditos adalligari cum pane brachio ad eam partem, qua dens doleat, mireque illico dolorem tolli. Valere non diutius anno, & ita ſi terram non attigerit. Holcus in ſaxis naſcitur ſiccis. Ariſtas habet in cacumine tenues, culmo, quale ordeum reſtibile. Hæc circa capita alligata, vel circa lacertũ, educit è corpore ariſtas. Quidã ob id Ariſtidiã vocant. Hyoſiris intubo ſimilis, ſed minor, & tactu aſperior: vulneribus cõtuſa præclarè medetur. Holoſteon ſine duritia eſt herba, ex aduerſo appellata à Græcis, ſicut fel dulce, tenuis vſq; in capillamenti ſpeciem, longitudine quatuor digitorum, ceu gramen, foliis anguſtis, aſtringens guſtu. Naſcitur in collibus terrenis. Vſus eius ad conuulſa rupta, in vino pota. Vulnera quoq; conglutinat. Nam & carnes coguntur, addita. Hippophæſton naſcitur in ſpinis, ex quibus fiunt ænceæ fulloniæ, ſine cauliculo, ſine flore, capitulis tantùm inanibus, & foliis paruis, multis, herbacei coloris, radiculas habens albas, molles. Succus earum exprimitur æſtate, ad ſoluendam aluum, tribus obolis, maximè in comitialibus morbis, & tremulis hydropicis. Contra vertigines, orthopnœas, paralyſeis incipientes.

De hypogloſſa, & hypecoo, Idæa, iſopyro, lathyri, leontopetalo, lycopſide, lithoſpermo, lapide vulgari, de limeo, leuce, & leucographi. CAP. XI.

HYpogloſſa folia habet figura ſylueſtris myrti, concaua, ſpinoſa, & in his ceu linguas folio paruo exeunte de foliis. Capitis dolorem corona ex his impoſita minuit. Hypecoon in ſegetibus naſcitur, foliis rutæ. Natura eius eadem quæ papaueris ſucco. Idæa herbæ folia ſunt, quæ oxymyrſines; adhærent his velut pampini, in quibus flos. Aluum, menſesque, & omnem abundantiam ſanguinis ſiſtit. Spiſſandi cohibendique naturam habet. Iſopyron aliqui *a* phaſelion vocant, quoniam folium, quod eſt aniſo ſimile, in pampinos torquetur. Capitula ſunt in ſummo caule tenuia, plena ſeminis melanthij. Contra tuſſim & cætera pectoris vitia, ex melle aut aqua mulſa, item iocineri vtiliſſima. Lathyris folia habet multa, lactucæ ſimilia, tenuiora, germina multa, in quibus ſemen tuniculis continetur, vt capparis, quæ cùm inaruere, eximuntur grana piperis magnitudine, candida, dulcia, facilia purgatu. Hæc vicena in aqua pura aut mulſa pota, hydropicos ſanant. Trahunt & bilem. Qui vehementiùs purgari volunt, cum folliculis ipſis ſumunt ea: nam ſtomachum lædunt. Inque inuentum eſt, vt cum piſce aut iure gallinacei ſumerentur. Leontopetalon alij rhapeion vocant, folio braſſicæ, caule ſemipedali: alæ multæ, ſemen in cacumine in ſiliquis ciceris modo: radix rapo ſimilis, grandis, nigra. Naſcitur in aruis. Radix aduerſatur omnium ſerpentium generibus ex vino pota; nec alia res celeriùs proficit. Datur & iſchiadicis. Lycopſis longioribus, quàm lactuca, eſt foliis, craſſioribusque. Caule longo, hirſuto, adnatis multis cubitalibus, flore paruo, purpureo. Naſcitur in campeſtribus. Illinitur cum farina hordeacea igni ſacro. Sudorem in febribus mouet, ſucco aquæ calidæ admiſto. Inter omnes herbas lithoſpermo nihil eſt mirabilius. Aliqui ægonychion vocant, alij Dios pyron, alij Heracleos. Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quàm rutæ, ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci: gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas, & earum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarum, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi, quà pediculis adhæreant, cauernulas habent, & intus ſemen. Naſcitur & in Italia, ſed laudatiſſimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidem miraculo aſpexi. Tantus eſt decor, velut aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tam exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcitur, lacere atq; humi ſerpere authores tradunt. Ego vulſam, non hærentem vidi. Iis lapillis drachmæ pondere potis in vino albo calculos frangi, pelliq; conſtat, & ſtrangulariam diſcuti. Neque in alia herbarum fides eſt viſus ſtatim, ad quam medicinam nata ſit. Eſt autem eius ſpecies, vt etiam ſine authore viſu ſtatim noſci poſſit. Lapis vulgaris iuxta flumina fert muſcum ſiccum, canum. Hic fricatur altero lapide, addita hominis ſaliua: illo lapide tangitur impetigo. Qui tangit, dicit, φάγελε χαυδελίδες, λύκῳ ἄγρι῾ῳ ὕμμε διώκει. Limeum herba appellatur à Gallis, qua ſagittas in venatu tingunt medicamento, quod venenum ceruarium vocant. Ex hac in tres modios ſaliuati additur, quantum in vna ſagitta addi ſolet: ita offa demittitur boum faucibus in morbis. Alligari poſtea ad præſepia oportet, donec purgentur (inſanire enim ſolent) ſi ſudor inſequitur, aqua frigida perfundi. Leuce Mercuriali ſimilis, nomen ex ea cauſa accepit, per medium folium candida linea tranſ-

a Aliàs, phaſiolum, vt apud Dioſcorid. & Gal. libro 6. Simpl. med.

currente: quare mesoleucon quidam vocant. Succus eius fistulas sanat: ipsa contrita, carcinomata. Fortassis eadem sit, quæ leucas appellatur, contra omnia marina venena efficax. Speciem eius authores nō tradunt, nec aliud, quàm syluestrem latioribus foliis esse efficaciorem, hanc semine acriorem. Leucographis qualis esset, scriptum non reperi: quod eo magis miror, quoniam vtilis proditur sanguinem excreantibus, tribus obolis cum croco: item cœliacis, trita ex aqua & appositа: prosfluuio fœminarum, oculorum quoque medicamentis, & explendis hulceribus, quæ fiunt in teneris partibus corporis.

De medio, & myosota, & myagro, & natrice, & othone, & onosma, & onopordo, & osyri, & oxye, & batrachio, & polygono, & leucanthemo, & phyteuma, & phyllo, & phelliandrio, & phalari, & polyrrhizo, & proserpinaca, & de rhacoma, de reseda, & fœchade. CAP. XII.

MEdion folia habet iridis satiuæ, caulem tripedalem, & in eo florem grandem, purpureum, rotundū, semine minuto, radicem semipedalem. In saxis opacis nascitur. Radix drachmis, duabus cum melle menses fœminarum sistit ecligmate per aliquot dies sumpto. Semen quoque in vino tritum, contra abundantiam fœminarum datur. Myosota siue myosotis, læuis herba, caulibus pluribus ab vna radice, aliquatenus rubentibus, concauis, ab imo foliis angustis, oblongis, dorso acuto, nigris, per interualla assiduè geminatis, tenuibus cauliculis ex alis prodeuntibus, flore cæruleo. Radix digitali crassitudine, multis capillamentis fibrata. Vis ei septica & exhulceratrix, ideoque ægilopas sanat. Tradunt Aegyptij, mensis quem Thiatin vocant die xxvij. ferè in Augustum mensem incurrente, si quis huius herbæ succo inungatur manè priusquàm loquatur, non lippiturum eo anno. Myagros herba ferulacea est foliis similis rubiæ, tripedanea. Semen oleosum, quod & fit ex eo. Medetur oris hulceribus perunctis hoc succo. Herba, quæ vocatur nigina, tribus foliis longis intubaceis, illita cicatrices ad colorem reducit. Natrix vocatur herba, cuius radix euulsa virus hirci redolet. Hac in Piceno à fœminis abigunt, quos mira persuasione Fatuos vocant: ego species lymphantium hoc modo animorū esse crediderim, qui tali medicamento iuuentur. Odontitis inter fœni genera est, cauliculis densis ab eadem radice, geniculatis, triangulis, nigris. In geniculis folia parua habet, longiora tamen quàm polygonon. Semen in alis hordeo simile, florem purpureum, pusillum. Nascitur in pratis. Decoctum cauliculorum eius in vino austero, quantum manus capiat, dentium dolori medetur, ita vt contineatur ore. Othonne in Syria nascitur, similis erucæ, perforatis crebrò foliis, flore croci: quare quidam anemonen vocauerūt. Succus eius oculorum medicamentis conuenit. Mordet enim leuiter & excalfacit, astringitque siccando. Purgat cicatrices & nubeculas, & quicquid obstat. Quidam tradunt lauari, atque ita siccatam digeri in pastillos. Onosma longa folia habet ferè ad tres digitos in terra iacentia, tria, ad similitudinem anchusæ incisa, sine caule, sine flore, sine semine. Prægnans si edat eam, vt supergradiatur, abortum facere dicitur. Onopordon si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit vrinas & menses, aluum sistit, suppurationes & collectiones discutit. Osyris ramulos fert nigros, tenues, lentos, & in iis folia nigra ceu lini; semenq; in ramulis nigrum initio, dein colore murato rubescens. Smegmata mulieribus faciunt ex his. Radicum decoctum potum, sanat arquatos. Eædem, priusquàm maturescat semen, concisæ, & Soli siccatæ, aluum sistunt. Post maturitatem verò collectæ, & in sorbitione decoctæ, rheumatismis ventris medentur, & per se tritæ ex aqua cælesti bibuntur. Oxys folia terna habet. Datur ad stomachum dissolutum. Edunt & qui enterocelen habent. Polyanthemum, quam quidam batrachion appellant, caustica vi exhulcerat cicatrices, & ad colorem reducit. Eademque vitiligines concorporat. Polygonon Græci vocant, quam nos sanguinariam: non attollitur à terra, foliis rutæ, semine graminis. Succus enim infusus naribus supprimit sanguinem: & potus cum vino, cuiuslibet partis profluuiū, excretionesque cruentas inhibet. Qui plura genera polygoni faciunt, hanc marem intelligi volunt, appellariq; à multitudine seminis, aut densitate fruticis calligonon. Alij polygonaton à frequentia geniculorum: alij theuthalida, alij carcinetron, alij clema, multi myrtopetalon. Necnon inueniuntur, qui hanc fœminam esse dicunt: marem autem maiorem, minúsque nigrā, & geniculis densiorem, semine sub omnibus foliis turgescentem. Quocunq; hæc modo se habeant, vis earū est spissare ac refrigerare. Semina aluum soluunt, largius sumpta vrinam cient, rheumatismos cohibent: qui si non fuere, nō prosunt. Stomachi feruori folia imponuntur: vesicæ dolori illinuntur, & ignibus sacris. Succus & auribus purulentis instillatur & oculorū dolori per se. Dabatur & in febribus anteaccessiones duobus cyathis in tertianis, quartanísve præcipuè: item cholericis, dysentericis, & in solutione stomachi. Tertium genus oreon vocatur in montibus nascens harundini teneræ simile, vno caule, densis geniculis, & in se fractis, foliis autem piceæ, radicis superuacuæ, inefficacius quàm superiora. Peculiare ischiadicis. Quartum genus syluestre appellatur, penè arboris modo frutex, radice lignosa, stirpe cedri rubicundo: ramis sparti, binūm palmorum, nigris geniculorum ternis quaternísve articulis. Huic quoque spissandi natura, sapor mali cotonei. Decoquitur in aqua ad tertias, aut aridi farina inspergitur & oris hulceribus, & attritis partibus. Propter gingiuarum verò vitia ipsa cōmanducatur. Nomas sistit, omniaque quæ serpunt, aut difficilem cicatricem habent. Priuatim verò sanat à niue facta hulcera. Herbarij & ad anginas vtuntur illa: & in capitis dolore coronā ex ea

ea imponunt: & contra epiphoras collo circundant. In tertianis quidam sinistra manu euulsam adalligant: adeò contra profluuia sanguinis, nec vllam magis aridam, quàm polygonum, seruant. Pancration aliqui scillā pusillam appellare malunt, foliis albi lilij longioribus crassioribusq;, radice bulbi magni, colore rufo. Aluum soluit, succo cum farina erui sumpto: hulcera purgat. Hydropicis spleneticisq; cum melle datur. Alij decoquunt eam, donec aqua dulcis fiat: eaq; effusa, radicem tentes digerunt in pastillos Sole siccatos: & posteà vtuntur ad capitis hulcera, & cætera quæ repurganda sunt. Item ad tussim, quantum tribus digitis apprehenderint, in vino dantes, & ad lateris doIores, aut peripneumonicis ecligmate. Propter ischiada in vino bibendū, & propter tormina mensesque ciendos. Peplos, quam aliqui sycen, alij meconion aphrodes vocant, ex vna radice tenui fruticat, foliis rutæ paulo latioribus, semine sub foliis rotundo, minore quàm candidi papaueris. Inter vites ferè colligitur messibus: siccaturq; cum fructu suo, subiectis aquis, in quas excidat. Hoc poto aluus soluitur, bilis ac pituita detrahitur. Media potio est acetabuli mensura, in aquæ mulsæ hemisnis tribus. Et cibis inspergitur obsoniisq; ad molliendam aluum. Periclymenos fruticat & ipsa, ex interuallo duo folia habens, subcandida, mollia. In cacumine autem semen inter folia durum, & quod difficile euellatur. Nascitur in aruis ac sepibus, conuoluens se adminiculis quibuscunque. Semen eius in vmbra siccatum tunditur, & in pastillos digeritur. Hi resoluti dantur in vini albi cyathis tribus, tricenis diebus, ad lienem: eumq; vrina cruenta, aut per aluum absumit: quod intelligitur à decimo statim die. Vrinam cient & folia decocta: quæ & orthopnoicis prosunt. Partum quoq; adiuuant, secundasq; pellunt pota simili modo. Pelecinū in segetibus diximus nasci, fruticosam caulicu lis, foliis cicetis. Semen in siliquis fert, corniculorum modo aduncis, ternis quaternísve, quale githnouimus, amarū, stomacho vtile. Additur in antidotis. Polygala palmi altitudinem petit, in caule summo foliis lenticulæ, gustu astricto, quæ pota lactis abundantiā facit. a Poterion, aut (vt alij vocant) phrynion, vel neurada, largè fruticat, spinis retorrida, lanugine spissa, foliis paruis, rotundis, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, flore longo, herbacei coloris: seminis nulli vsus, sed gustu acuto & odorato. Inuenitur in aquosis collibus. Radices habet duas aut tres, binūm cubitorū in altitudine, neruosas, candidas, firmas. Circunfoditur autumno, & præciso frutice dat succum gummi similem. Radix mira vulneribus sanandis traditur, præcipueq; neruis vel præcisis illita. Decoctum quoq; eius cum melle potū dissolutiones neruorū, & infirmitates, & incisuras iuuat. Phalangites, à quibusdam phalangion vocatur, ab aliis leucanthemon, vel (vt in quibusdā exemplaribus inuenio) leucantha. Ramuli sunt ei nunquàm pauciores duobus, in diuersa tendentes: flos candidus, lilio rubro similis, semine nigro, lato, ad lenticulæ dimidiæ figuram, multo tenuiore, radice herbacei coloris. Huius folio vel flore vel semine auxiliantur contra scorpionum, phalangiorumq;, & serpentiū ictus: item contra tormina. Phyteuma qualis sit, describere superuacuum habeo, cùm sit vsus eius tantùm ad amatoria. Phyllon à Græcis vocatur herba in saxosis montibus, fœmina magis herbacei coloris, caule tenui, radice parua, semine rotundo, papaueri simili. Hæc sui sexus facit partus: mares autem semine tantùm differens, quod est incipientis oliuæ. Vtrunq; bibitur in vino. Phellandrion nascitur in palustribus, folio apij. Bibitur semen eius propter calculos & vesicæ incommoda. Phalaris thyrsum habet longum, tenuem, ceu calamum, in summo florem inclinatum: simile sesamæ. Ethoc calculos frangit, potum ex vino vel aceto vel cum melle & lacte. Idem & vitia vesicæ sanat. Polyrrhizon folia habet myrti, radices multas. Hæ tusæ dantur in vino contra serpentes: prosunt & quadrupedibus. Proserpinaca herba vulgaris est, eximij aduersus scorpiones remedij. Eâdem contrita, addita muria & oleo, anginam eximiè curari tradunt. Præterea in quantalibet lassitudine recreari defessos, etiā cùm obmutuerint, si subiiciatur linguæ. Si deuoretur, vomitionem sequi salutarem. Rhacoma affertur ex his, quæ supra Pontum sunt, regionibus. Radix costo nigro similis, minor & rufior paulò, sine odore, calfaciens gustu & astringens. Eadem trita vini colorem reddit, ad crocū inclinantem. Illita collectiones inflammationesq; sedat: vulnera sanat: epiphoras oculorum sedat ex passo illita: insignita cum melle, & alia liuentia ex aceto. Farina eius inspergitur contra cacoethe, & sanguinem reiicientibus drachmæ pondere in aqua. Dysentericis etiam & cœliacis, si febricarent, in vino: sin aliter, ex aqua. Faciliùs teritur, nocte antecedente madefacta. Datur & decoctum eius bibendū duplici mensura ad rupta conuulsa, contusis, ex sublimi deuolutis. Si pectoris sint dolores, additur piperis aliquid & myrrhæ: si dissolutio stomachi, ex frigida aqua sumitur: siue intus siue extrà, purulentis excreationibus: item hepaticis, spleneticis, ischiadicis: ad renum vitia, suspiria, orthopnœas. Arteriæ scabritias sanat ex passō, tribus obolis potis trita, aut decoctum eius. Lichenas quoq; ex aceto imposita purgat. Bibitur contra inflationes & perfrictiones, febres frigidas, singultus, tormina, asperitates, capitis grauitates, melancholicas vertigines, lassitudinum dolores & conuulsiones. Circa Ariminum nota est herba, quam resedam vocant. Discutit collectiones, inflammationesq; omnes. Qui curāt ea, addunt hæc verba, Reseda morbos reseda, scísne scísne quis hic pullos egerit? radices nec caput, nec pedes habeant. Hæc ter dicunt, totiesque despuunt. Stœchas in insulis tantùm eiusdem nominis gignitur, odorata herba, coma hyssopi, amara gustu. Menses ciet potu: pectoris dolores leuat. Antidotis quoque miscetur.

a *Melius in vetust. Codi. Poterion (alij vocant phrynion vel neurada) largè fruticat.*

† thlaſpi & trachinia.

De ſolano, & ſmyrnio, & telephio, & trichomane, & thalietro, & † thlaſpe, & tragonia, & tragoni, & tragi, & tragopogo, & ſpondyli. Et quòd quidam morbi in quibuſdam non ſunt gentibus. CAP. XIII.

SOlanũ Græci ſtrychnon vocãt, vt tradit Cornelius Celſus. Huic vis reprimendi refrigerandiq; Smyrnion caulem habet apij, folia latiora, & maximè circà ſtolones multos, quorũ à ſinu exiliũt pinguia, ad terram infracta, odore medicato, & cum quadã acrimonia iucundo, colore, in luteũ langueſcente, capitibus cauliũ orbiculatis, vt anethi ſemine rotundo, nigro, quod areſcit incipiente æſtate. Radix quoq; odorata, guſtu acri mordet, ſuccoſa, mollis. Cortex eius foris niger, intus pallidus, Odor myrrhæ habet qualitatem: vnde & nomen. Naſcitur & in ſaxoſis collibus, & in terrenis. Vſus eius calfacere, extenuare, Vrinã & menſes cient folia & radix. Semen aluum ſiſtit. Radix collectiones & ſuppurationes non veteres, item duritias diſcutit illita. Prodeſt & contra phalangia ac ſerpẽtes, admiſto cachry aut polio, aut meliſſophyllo, in vino pota, ſed particulatim, quòniã vniuerſa vomitionem mouet. Qua de cauſa aliquando cum ruta datur. Medetur tuſſi & orthopnœæ ſemen, vel radix: item thoracis, aut lienis, aut renum, aut veſicæ vitiis. Radix autẽ ruptis conuulſis. Partus quoque adiuuat, & ſecundas pellit. Datur & iſchiadicis cũ crethmo in vino. Sudores ciet & ructus: ideo inflationem ſtomachi diſcutit. Vulnera ad cicatricem perducit. Exprimitur & ſuccus radici, vtilis fœminis & thoracis præcordiorumq; deſideriis: calfacit enim & concoquit, & purgat. Semen peculiariter hydropicis datur potu, quibus & ſuccus illinitur, & malagmate è cortice arido. Et ad obſcœna vtuntur cum mulſo & oleo, & garo, maximè in elixis carnibus ſimul. Concoctiones facit, ſapore ſimillima piperi. Eadẽ in dolore ſtomachi efficax. Telephion portulacæ ſimilis eſt & caule & foliis, Rami à radice ſepteni octonive fruticant, foliis craſſis, carnoſis. Naſcitur in cultis, & maximè inter vites. Illinitur lentigini, & cùm inaruit, teritur. Illinitur & vitiligini, ternis ferè menſibus, ſenis horis noctis aut diei: poſteà farina hordeacea illinitur. Medetur & vulneribus & fiſtulis. Trichomanes adianto ſimilis eſt, exilius modò, nigriusq;, foliis lenticulæ denſis, amaris, aduerſis inter ſe. Decoctũ eius ſtrangurias ſanat in vino albo potũ, addito cumino ruſtico. Succus cohibet capillos defluẽtes, aut ſi effluxerint, reparat. Alopecias q; denſat tritũ, & in oleo illitũ. Sternutamenta quoque guſtatu mouet. a Thalietrũ folia coriandri habet, pinguiora paulò, caulem papaueris. Naſcitur vbiq;, præcipuè in campeſtribus. Medentur hulceribus folia cum melle. b Thaſpe duorum generũ eſt, anguſtis foliis digitali longitudine, & latitudine in terrã verſis, in cacumine diuiſis, cauliculo ſemipedali, nõ ſine ramis, peltarũ ſpecie, ſemine incluſo lenticulæ effigie, niſi quòd infringitur, vnde nomen. Flos abdicat: Naſcitur in ſemitis & ſepibus. Semen aſperi guſtus, bilem & pituitã vtrinque extrahit. Modus ſumendi, acetabuli menſura. Prodeſt & iſchiadicis infuſum, donec ſanguinem trahat. Menſes quoq; ciet, ſed partus necat. Alterum c thlaſpe, aliqui d Perſicum napi vocant, latis foliis, radicibus magnis, & ipſum vtile iſchiadicorũ infuſioni. Prodeſt & inguinibus vtrunq;. Præcipitur, vt qui colligit, dicat ſumere ſe contra inguina & contra omnes collectiones, & contra vulnera, vnaq; manu tollat. Trachinia herba qualis ſit, nõ traditur. Credo & falſum eſſe promiſſum Democriti. Portentoſum enim eſt, adalligatã triduo abſumere lienes. Tragonis, ſiue tragion, naſcitur in Cretę tanùm inſulæ maritimis, iunipero ſimilis & ſemine, & folio, & ramis. Succus eius lacteus in gummi ſpiſſatus, vel ſemel, impoſitione ſpicula è corpore eiicit. Tunditur recens, & cum vino illinitur, aut ſiccæ farina cum melle. Eadem lactis abundantiã facit: mammisq; vnicè medetur. Eſt & alia herba tragos, quã aliqui ſcorpion vocant, ſemipedem alta, fruticoſa, ſine foliis, puſillis racemis rubentib' grano tritici acuto cacumine, & ipſa in maritimis naſcens. Huius ramorũ x. aut xij. cacumina trita ex vino pota cœliacis, & dyſentericis, ſanguinem excreantibus, menſumq; abundantiæ auxiliantur. Eſt & tragopogon, quem alij comen vocant, caule paruo, foliis croci, radice longa, dulci, ſuper caulem calyce lato, nigro. Naſcitur in aſperis, ſine vſu. Et de herbis quidem memoria digna hactenus aut accepimus, aut comperimus. In fine earum admonere non ab re iudicamus, aliis alias virili ætates eſſe. Longiſſimo tempore durat elaterium, vt diximus: chamæleon niger xl. annis: centaureũ non vltra xij. Peucedanum & ariſtolochia ac vitis ſylueſtris anno in vmbra ſeruantur. Et animaliũ quidem cæterorum nullum aliud radices à nobis dictas attingit, excepta ſpondyli, quæ omnes perſequitur. Genus id ſerpentis eſt. Ne illud quidem dubitatur, omnium radicum vim effectusq; minui, ſi fructus priùs matureſcant: item ſeminum, antè radice propter ſuccum inciſa. Reſoluitur autem omnium vis conſuetudine: & deſinunt prodeſſe, cùm opus eſt, quæ quotidie in vſu fuere, æquè quàm nocere. Omnes verò herbæ vehementiores effectu viribusq; ſunt in frigidis locis, & in Aquiloniis: item ſiccis. Sunt & gentium differentiæ non mediocres: ſicut accepimus de tineis lumbricisque, ineſſe Aegypti, Arabiæ, Syriæ, Ciliciæ populis: è diuerſo Græciæ, Phrygiæ omnino non innaſci. Minus id mirum, quàm quod in confinio Atticæ Bœotiæq; Thebanis innaſcuntur, cùm abſint Athenienſibus. Quæ contemplatio aufert rurſus nos ad ipſorum animalium naturas, ingenitasque iis vel certiores morborum omnium medicinas. Enimuerò rerum omnium parens, nullũ animal ad hoc tantùm vt paſceretur, aut alia ſatiaret, naſci voluit: artesque ſalutares inſeruit & viſceribus, quippe cùm ſurdis etiam rebus inſeruerit. Tum verò illa animæ auxilia præſtantiſſima ex anima alia eſſe voluit, contemplatione ante cuncta mirabili.

a *Thalictrum Dioſcoridi.*

b *Legendum, Thlaſpi, ex eodem Dioſcoride.*

c *Thlaſpi,*

d *Melius, Perſicũ ſinapi, tum ex veruſt. Coducibus, tum ex Dioſcoride.*

SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER

VIGESIMVS OCTAVVS.

De medicinis ex animalibus. CAP. I.

DICTAE erant omnium rerum naturæ, inter cælum ac terram naſcentium, reſtabántque quæ exipſa tellure fodiuntur, ſi non herbarum ac fruticum tractata remedia auferrent tranſuerſos, ex ipſis animalibus quæ ſanantur, reperta maiore medicina. Qui ergo dixerimus herbas & florum imagines, ac pleraq; inuentu rara ac difficilia, iidem tacebimus quid in ipſo homine profit homini, cæteráque genera remediorum inter nos viuentia? cùm præſertim, niſi carenti doloribus morbíſque vita ipſa pœna fiat. Minimè verò. Quin omnẽ inſumemus operam, licet faſtidij periculum vrgeat: quando ita decretum eſt, minorẽ gratiæ, quàm vtilitatum vitæ, reſpectum habere. Quinimo externa quoq;, & barbaros etiam ritus indagabimus. Fides tantũ authores appellet. Quanquam & ipſi conſenſu propè iudicata eligere laborauimus, potiúſque curæ rerum, quàm copiæ inſtitimus. Illud admoniſſe perquàm neceſſarium eſt, dictas iam à nobis naturas animalium, & quæ cuiuſque eſſent inuenta: (neque enim minus profuere medicinas reperiendo, quàm proſunt præbendo) nunc quæ in ipſis auxilientur indicari, neque illhic in totum omiſſa. Itaque hæc eſſe quidem alia, illis tamen connexa. Incipiemus autem ab homine, ipſum ſibi exquirentes, immenſa ſtatim difficultate obuia. Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, vt viuentibus poculis, comitiales morbi: quod ſpectare facientes in eadem harena feras quoque horror eſt. At hercule illiex homine ipſo ſorberi efficaciſſimum putant calidum ſpirantémque, & vnà ipſam animam ex oſculo vulnerum, cùm plagis ne ferarum quidem admoueri ora fas ſit humana. Alij medullas crurũ quærunt, & cerebrum infantium. Nec pauci apud Græcos, ſingulorum viſcerum membrorúmque etiam ſapores dixere, omnia perſecuti vſque ad reſegmina vnguium: quaſi verò ſanitas videri poſſit, feram ex homine fieri, morbóque dignũ in ipſa medicina, egregria hercule fruſtratione, ſi nõ proſit. Aſpici humana exta nefas habetur, quid mãdi? Quis iſta inuenit oſtenta? Tecum enim res erit euerſoriuris humani, monſtrorúmque artifex, qui primus ea condidiſti, credo ne vita tui obliuiſceretur. Quis inuenit ſingula membra humana mandere? qua coniectura inductus? Quam poteſt medicina iſta originem habuiſſe? Quis veneficia iunocentiora effecit, quàm remedia? Eſto barbari externíque ritus inuenerint, etiámne Græci ſuas fecere has artes? Extant commentationes Democriti, ad alia noxij hominis è capite oſſa plus prodeſſe: ad alia, amici & hoſpitis. Iam verò vi interempti dẽte gingiuas in dolore ſcarificari, Apollonius efficaciſſimum ſcripſit: Miletus, oculorum ſuffuſiones felle hominis ſanari. Artemon caluaria interfecti, neque cremati, propinauit aquam è fonte noctu comitialibus morbis. Ex eadem ſuſpendio interempti catapotia fecit, contra canis rabioſi morſus Antheus. Atque etiam quadrupedes homines ſanauere, contra inflationes boum, perforatis cornibus inſerentes oſſa humana: vbi homo occiſus eſſet, aut crematus, ſiliginem quæ pernoctaſſet, ſuum morbis dando. Procul à nobis noſtríſque literis abſint iſta. Nos auxilia dicemus, non piacula: ſicubi lactis puerperarum vſus mederi potuit, ſicubi ſaliua tactúſue corporis, cæteráque ſimilia. Vitam quidem non adeò expetendam cenſemus, vt quoquo modo trahenda ſit. Quiſquis es talis, æquè moriere, etiam cùm obſcœnus vixeris, aut nefandus. Quapropter hoc primum quiſque in remediis animi ſui habeat: ex omnibus bonis quæ homini tribuit natura, nullũ melius eſſe tempeſtiua morte; in eáque id optimum, quòd illam ſibi quiſque præſtare poterit.

An ſit in medendo verborũ aliqua vis: oſtenta & ſanciri & depelli. CAP. II.

EX homine remediorum primum maximæ quæſtionis, & ſemper incertæ eſt, valeántne aliquid verba & incantamenta carminum. Quod ſi verum eſt, homini acceptum ferri oportere conueniet. Sed viritim ſapientiſſimi cuiuſque reſpuit fides. In vniuerſum verò omnibus horis credit vita, nec ſentit. Quippe victimas cædi ſine precatione non videtur referre, nec Deos ritè conſuli. Præterea alia ſunt verba impetrantis, alia depulſoris, alia commentationis. Vidimus certis precationibus obſecraſſe ſummos magiſtratus. Et ne quid verborum prætereatur, aut præpoſterum dicatur, de ſcripto præire aliquem, rurſúſque alium cuſtodem dari qui attendat, alium verò præponi, qui faueri linguis iubeat: tibicinem canere, ne quid aliud exaudiatur: vtraque memoria inſigni, quoties impiæ diræ obſtrepentes nocuerint, quotiéſue precatio errauerit: ſic repentè extis adimi capita, vel corda, geminari victima ſtante. Durárque immenſo exemplo Deciorum, patris filiíque, quo ſe deuoue-

incesti decatio

se deuouere, carmen. Extat Tuccię Vestalis † incestæ precatio, qua vsa aquam in cribro tulit, anno vrbis DCIX. Boario verò in foro Græcum Græcámque defossos, aut aliarum gentium, cum quibus tum res esset, etiamnostra ætas vidit. Cuius sacri precationem, qua solet præire Quindecemuirúm collegij magister, si quis legat, profectò vim carminum fateatur, ea omnia approbantibus octingentorum triginta annorum euentibus. Vestales nostras hodie credimus nondum egressa vrbe mancipia fugitiua retinere in loco precatione: cùm si semel recipiatur ea ratio, & Deos preces aliquas exaudire, aut vllis moueri verbis, confitendum sit de tota coniectatione. Prisci quidem nostri perpetuò talia prodidere: difficillimúmque ex his etiam fulmina elici, vt suo loco docuimus. L. Piso primo Annalium author est, Tullum Hostilium regem ex Numæ libris eodem, quo illum, sacrificio Iouem cœlo deuocare conatum, quoniam parum ritè quædã fecisset, fulmine ictum: multi verò magnarum rerum fata & ostenta verbis permutari. Cùm in Tarpeio fodientes delubro fundamẽta, caput humanum inuenissent, missis ob id à Senatu legatis, Hetruriæ celeberrimus vates Olenus Calenus præclarum id fortunatúmque cernẽs, interrogatione in suam gentem transferre tentauit, scipione prius determinata templi imagine in solo ante se: Hoc ergo dicitis Romani? Hîc templum Iouis optimi maximi futurum est; hîc caput inuénimus constantissima Annalium affirmatione, transiturum fuisse fatum in Hetruriam, ni præmoniti à filio vatis legati Romani respondissent: Non planè hîc, sed Romæ inuentum caput dicimus. Iterum id accidisse tradunt, cùm in fastigium eiusdem delubri præparatæ quadrigæ fictiles in fornace creuissent: & iterum simili modo retẽtum augurium. Hæc satis sint, exemplis vt appareat, ostentorum vires & in nostra potestate esse: ac prout quæque accepta sint, ita valere. In Augurum certè disciplina constat, neque diras, neque vlla auspicia pertinere ad eos, qui quanque rem ingredientes, obseruare se ea negauerint: quo munere diuinæ indulgentiæ maius nullum est. Quid? non & legum ipsarum in Duodecim tabulis verba sunt? Qui fruges excantasset. Et alibi, Qui malum carmen incantasset. Verrius Flaccus authores ponit, quibus credat, in oppugnationibus ante omnia solitum à Romanis sacerdotibus euocari Deum, cuius in tutela id oppidum esset: promittíque illi eundem, aut ampliorem locum apud Romanos, cultúmue. Duratin Pontificum disciplina id sacrum: constátque ideo occultatum, in cuius dei tutela Roma esset, ne qui hostium simili modo agerent. Defigi quidem diris deprecationibus nemo non metuit. Huc pertinet ouorum, vt exorbuerit quisque calyces cochleatúmque protinus frangi, aut eosdem cochlearibus perforari. Hinc Theocriti apud Græcos, Catulli apud nos, proximéque Virgilij incantamentorum amatoria imitatio. Figlinarum opera multi rumpi credunt tali modo: non pauci etiam serpentes ipsas incantari: & hunc vnum illis esse intellectum, contrahíque Marsorum cantu, etiam in nocturna quiete. Etiam parietes incendiorum deprecationibus conscribuntur. Neque est facile dictu, externa verba atque ineffabilia derogent fidem validius, an Latina inopinata, & quæ ridicula videri cogit animus, semper aliquid immensum expectans, ac dignum Deo mouendo, imò verò quod numini imperet. Dixit Homerus profluuium sanguinis vulnerato femine Vlixem inhibuisse carmine: Theophrastus ischiadicos sanari. Cato prodidit luxatis membris carmen auxiliari, M. Varro podagris. Cæsarem Dictatorem post vnum ancipitem vehiculi casum, ferunt semper, vt primùm consedisset, id quod plerosque nunc facere scimus, carmine ter repetito securitatem itinerum aucupari solitum. Licet hanc in partem singulorum quoque conscientiam coarguere. Cur enim primum anni incipientis diem lætis precationibus inuicem faustum ominamur? Cur publicis lustris etiam nomina victimas ducentium prospera legimus? Cur & fascinationibus adoratione peculiari occurrimus alij, Græcam Nemesin inuocantes? cuius ob id Romæ simulachrum in Capitolio est, quamuis Latinum nomen non sit. Cur ad mentionem defunctorum, testamur memoriam eorum à nobis nõ solicitari? Cur impares numeros ad omnia vehementiores credimus? idque in febribus dierum obseruatione intelligitur? Cur ad primitias pomorum, hæc vetera esse dicimus, alia noua optamus? Cur sternutamentis salutamur? quod etiam Tiberium Cæsarem, tristissimum (vt constat) hominũ, in vehiculo exegisse tradunt. Et aliqui nomine quoque consalutare, religiosius putant. Quin & absentes tinnitu aurium præsentire sermones de se, receptum est. Attalus affirmat, scorpione viso, si quis dicat duo, cohiberi, nec vibrare ictus. Et quoniam scorpio admouit, in Africa nemo destinat aliquid, nisi præfatus Africam. In cæteris verò gentibus, Deos ante obtestatur, vt velint. Nam si mẽsa adsit, nullum ponere, translatitium videmus etiam, quoniam multas religiones pollere manifestum est. Alius saliua post autem digito relata, solicitudinem animi propitiat. Pollices, cùm faucamus, premere etiam prouerbio iubemur. In adorando dexteram ad osculum referimus, totúmque corpus circumagimus: quod in læuum fecisse, Galliæ religiosius credunt. Fulgetras popysmis adorare, consensus gentium est. Incendia inter epulas nominata, aquis sub mensis profusis abominamur. Recedente aliquo ab epulis, simul verri solum: aut bibente conuiua, mensam vel repositorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Seruij Sulpitij principis viri commentatio est, quamobrem mẽsa linquenda non sit. Nondum enim plures quàm conuiuæ, numerabantur. Nam sternutamento reuocari ferculum mensámue, si non posteà gustetur aliquid, inter diras habetur, aut omnino non esse. Hæc instituêre illi qui omnibus negotiis horísque interesse credebant Deos; & ideo placatos etiam

etiam vitiis nostris reliquerunt. Quin & repentè conticescere conuiuium adnotatum est, non nisi in pari præsentium numero: quain re famæ labor est, ad quencunque eorum pertinens. Cibus etiam è manu prolapsus reddebatur, vtique per mensas: vetabántque munditiarum causa deflare. Et sunt condita auguria, quid loquẽti cogitantíue id acciderit, inter execratissima. Si Pontifici accidat Ditis causa epulanti, in mensa vtique id reponi, adolerique ad Larem, piatio est. Medicamenta, priusquám adhibeantur, in mensa fortè deposita, negantur prodesse. Vngues resecari nundinis Romanis tacentiatque à digito indice, multorum pecuniæ religiosum est. Capillum verò contrectari, contra defluuia ac dolores capitis XVII. Luna, atque XXIX. Pagana lege in plerisque Italiæ prædiis cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes torqueant fusos, aut omnino detectos ferant: quoniam aduersetur id omnium spei, præcipuéque frugum. M. Seruilius Nonianus princeps ciuitatis, non pridem in metu lippitudinis, priusquàm ipse eam nominaret, aliúsue ei prædiceret, duabus literis Græcis, P & A, chartam inscripram, circunligatam lino, subnectebat collo: Mutianus ter Consul, eadem obseruatione viuentem muscam in linteolo albo, his remediis carere ipsos lippitudine prædicantes. Carmina quædam extant contra grandines, contráque morborum genera, contráque ambusta, quædam etiam experta: sed prodendo obstat ingens verecundia, in tanta animorum varietate. Quapropter de his, vt libitum cuique fuerit, opinetur.

Remedia ex homine contra Magos. CAP. III.

HOminum monstrificas naturas & veneficos aspectus, diximus in portentis gentium, & multas animalium proprietates, quæ repeti superuacuum est. Quorundam hominum tota corpora prosunt, vt ex his familiis, quæ sunt terrori serpentibus, tactu ipso leuant percussos, suctúue modico. Quorum è genere sunt Psylli Marsíque, & qui Ophiogenes vocantur in insula Cypro: ex qua familia legatus Exagon nomine, à Consulibus Romæ in dolium serpentium coniectus experimenti causa, circunmulcentibus linguis miraculum præbuit. Signum eius familiæ est, si modò adhuc durat, vernis temporibus odoris virus. Atque eorum sudor quoque medebatur, non modò saliua. Nam in insula Nili Tentyri nascentes tanto sunt crocodilis terrori, vt vocem quoque eorum fugiant. Horum omnium generum in sua repugnantia interuentum quoque mederi constat: sicuti aggrauari vulnera introitu eorum, qui vnquam fuerint serpentium canísue dente læsi. Iidem gallinarum incubitus, pecorum fœtus, abortu vitiant. Tantum remanet virus excepto semel malo, vt venefici fiant venena passi. Remedio est, ablui priùs manus eorum, aquáque illa eos, quibus medearis, inspergi. Rursus à scorpione aliquando percussi, nunquàm postea à crabronibus, vespis, apibúsue feriuntur. Minus miretur hoc, qui sciat, vestem à tineis non attingi, quæ fuerit in funere: serpentes ægrè, præterquam læua manu extrahi.

De quibusdam sortilegijs, & saliua hominis. CAP. IIII.

PYthagoræ inuentis non temerè fallere, impositiuorum nominum imparem vocalium numerũ, clauditates, oculorúmue orbitatem, ac similes casus dextris assignare partibus, parem læuis. Ferunt difficiles partus statim solui, cùm quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide, vel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, vrsam. Probabilius id facit hasta velitaris, euulsa à corpore hominis, si teram non attigerit. Eosdem enim illita effectus habet. Sic & sagittas corpore eductas, si terram non attigerint, subiectas cubantibus, amatorium esse, Orpheus & Archelaus scribunt. Quin & comitialem morbum sanari cibo è carne feræ occisæ eodem ferro, quo homo interfectus sit. Quorundam partes medicæ sunt, sicuti diximus de Pyrrhi regis pollice. Et Elide solebat ostendi Pelopis costa, quam eburneam affirmabant. Næuos in facie tondere, religiosum habent etiã nunc multi. Hominum verò in primis ieiunam saliuam, contra serpẽtes præsidio esse, docuimus. Sed & alios efficaces eius vsus recognoscat vita. Despuimus comitiales morbos, hoc est, contagia regerimus. Simili modo & fascinationes repercutimus, dextræq; clauditatis occursum. Veniam quoque à Deis spei alicuius audacioris petimus, in sinum spuendo etiã. Eadem ratione terna despuere deprecatione, in omni medicina mos est, atq; effectus adiuuare: incipientes furunculos ter præsignare ieiuna saliua. Mirum dicemus, sed experimento facile: Si quem pœniteat ictus eminus cominú sue illati, & statim expuat mediam in manum, qua percussit, leuatur illico percussus à pœna. Hoc sæpe delumbata quadrupede approbatur, statim à tali remedio correcto animalis ingressu. Quidam verò aggrauant ictus, antè conatum simili modo saliua in manu ingesta. Credamus ergo lichenas lepráque ieiunæ illitu assiduo arceri: item lippitudines, matutina quotidie velut inunctione: carcinomata, malo terræ subacto: ceruicis dolorẽ, saliua ieiuni dextra manu ad dextrum poplitem relata, læua ad sinistrum: si quod animal aurem intrauerit, & inspuatur, exire. Inter amuleta est, editæ quenq; vrinæ inspuere: similiter in calciamentũ dextri pedis, antequã induatur: itẽ cùm quis transeat locum, in quo aliquod periculũ adierit. Marcion Smyrnæus, qui de simplicibus effectibus scripsit, rumpi scolopẽdras marinas sputo tradit: item rubetas, aliásque ranas: Ophilius, serpentes, si quis in hiatum earum expuat. Salpe, torporem sedari quocunq; membro instupẽte, si quis in sinum expuat: aut si superior palpebra saliua tangatur. Nos si hæc, & illa credamus ritè fieri: Extranei interuentu, aut si dormiens spectetur infans, à nutrice terna adspui: quanquã religione mutatur

& Fasci-

& Fascinus, Imperatorum quoq;, non solùm infantium custos, qui Deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantium sub his pendens defendit medicus inuidiæ, iubétque eosdem respicere. Similis medicina linguæ, vt sit exorata à tergo Fortuna, gloriæ carnifex. Morsus hominis inter asperrimos quoque numeratur. Medentur sordes ex auribus: ac ne quis miretur, etiam scorpionum ictibus serpentiúmque statim impositæ. Melius è percussi auribus prosunt: ita & reduias sanari. Serpentium verò ictum, contusi dentis humani farina. Capillus puerorum, qui primùm decisus est, podagræ impetus dicitur leuare circunligatus: & in totũ impubium impositus. Virorum quoque capillus, canis morsibus medetur ex aceto: & capitum vulneribus ex oleo aut vino. Si credimus, à reuulso cruci quartanis. Combustus æquè capillus, carcinomati. Pueri qui primus ceciderit dens, vt terram non attingat, inclusus in armillam, & assiduè in brachio habitus, muliebrium locorum dolores prohibet. Pollex in pede præligatus proximo digito, tumores inguinum sedat. In manu dextra duo medij lino leuiter colligati, distillationes atque lippitudines arcent. Quin & electus lapillus calculoso, alligatus supra pubem leuare cæteros dicitur, ac iocineris etiam dolores: ac celeritatem partus facere. Addidit Granius, efficaciorem ad hoc esse ferro exemptum. Partus accelerat vicinos, ex quo quæque conceperit, si cinctu suo soluto fœminam cinxerit, dein soluerit, adiecta precatione, se vinxisse, eundem & soluturum, atq; abierit. Sanguine ipsius hominis, ex quacunque parte emisso, efficacissimè anginam illini tradunt Orpheus & Archelaus: item ora, comitiali morbo lapsorum: exurgere enim protinus. Quidam, si pollices pedum pungantur, éxque his guttæ referantur in faciem: aut si virgo dextro pollice attingat: hac coniectura censentes virgines carnes edendas. Aeschines Athenienſis ex crematorum cinere anginis medebatur & tonsillis, vuisque, & carcinomatis. Hoc medicamentum vocabat botryon. Multa genera morborum primo coitu soluuntur, primóque fœminarum mense. Aut si non id contingat, longinqua fiunt, maximéque comitiales. Quin & à serpente ac scorpione percussos, coitu leuari produnt: verùm fœminas Venere ea lædi. Oculorum vitia fieri negant, neclippire eos, qui cùm pedes lauant, aqua inde ter oculos tangant. Immatura morte raptorum manu, strumas, parotidas, guttura tactu sanari affirmant. Quidam verò cuiusque defuncti: duntaxat sui sexus, læua manu auersa. Et è ligno fulgure icto, reiectis post terga manibus, demorderi aliquid, & ad dentem qui doleat, admoueri, remedio esse produnt. Sunt qui præcipiant dentẽ suffiri dente hominis sui sexus: & eum qui caninus vocetur, insepulto exemptum adalligari. Terram ex caluaria, psilothrum esse palpebrarum tradunt. Herba verò, si qua ibi genita sit, commanducata, dentes cadere. Hulcera non serpere osse hominis circunscripta. Alii è tribus puteis pari mensura aquas miscent, & prolibant nouo fictili: reliquum dant in tertianis accessu febrium bibendum. Item in quartanis fragmentum claui à cruce, inuolutum lana, collo subnectunt: aut spartum è cruce: liberatóque condunt cauerna, quam Sol non attingat. Magorum hæc commenta sunt: Vt cotem, qua ferramenta sæpe exacuta sint, subiectam ignari ceruicalibus, de veneficio deficientis, euocare indicium, vt ipse dicat quid sibi datum sit, & vbi, & quo tempore: authorem tamen non nominare. Fulmine vtique percusso, circumactum in vulnus hominem, loqui protinus constat. Inguinibus medentur aliqui, licium telæ detractum alligantes nouenis septenísue nodis, ad singulos nominantes viduam aliquam, atque ita inguina alligantes licio. Et clauum, aliúdue, quod quis calcauerit, alligatum ipsos iubent gerere, ne sit dolori vulnus. Verrucas auellunt à vicesima Luna, in limitibus supini ipsam intuentes, vltra caput manibus porrectis, & quicquid comprehendêre, eo fricantes. Clauum corporis, cùm cadat stella, si quis distringat, vel cirò sanari aiunt. Cardinibus hostiorum aceto affuso, lutum fronti illitum, capitis dolorem sedare: item laqueum suspendiosi circundatum temporibus. Si quid è pisce hæserit faucibus, in aquam demissis frigidam pedibus, cadere. Si verò ex aliis ossibus, impositis capiti ex eodem osse officulis. Si panis hæreat, ex eodem in vtranque aurem addito pane. Quin & sordes hominis in magnis fecere remediis quæstuosorum gymnasia Græcorum: quippe ea strigmenta molliunt, calfaciunt, discutiunt, complent, sudore & oleo medicinam facientibus. Vuluis inflammatis contractísque admouentur. Sic & menses cient: sedis inflammationes & condylomata leniunt: item neruorum dolores, luxata, articulorum nodos. Efficaciora ad eadem, strigmenta à balineis, & ideo miscentur suppuratoriis medicamentis. Nam illa, quæ sunt è ceromate permisto cœno, articulos tantùm molliunt, calefaciunt, discutiunt efficacius, sed ad cætera minus valent. Excedit fidem impudens cura, qua sordes virilitatis contra scorpionum ictus singularis remedij, celeberrimi authores clamant. Rursus in fœminis, quas infantium aluo editas in vtero ipso, contra sterilitatem subdi censent: moconium vocant. Imò etiam ipsos gymnasiorum rasere parietes: & illæ quoque sordes excalfactoriam vim habere dicuntur: panos discutiunt. Hulceribus senum puerorúmque, & desquamatis ambustísue illinuntur. Eo minus omitti conuenit ab animo hominis pendentes medicinas. Abstinere cibo omni, aut potu, aliâs vino tantùm aut carne, aliâs balineis, cùm quid eorum postulet valetudo, in præsentissimis remedijs habetur. His remediis adnumeratur exercitatio, intentio vocis, vngue fricari cum ratione. Vehemens enim fricatio spissat, lenis mollit: multa admit corpus, auget modica. In primis verò prodest ambulatio, gestatio, & ea pluribus modis. Equitatio stomacho & coxis vtiliſſima: phthisi nauigatio: longis

longis morbis locorum mutatio. Item somno mederi sibi, aut lectulo, aut rara vomitione. Supini cubitus oculis conducunt, at proni tussibus, in latera aduersum distillationes. Aristoteles & Fabianus plurimum somniari circa vernum & autumnum tradunt, magisque supino cubitu, at prono nihil. Theophrastus celerius concoqui dextri lateris incubitu, difficilius à supinis. Solũ quoq; remediorũ maximum ab ipso sibi præstari potest, sicut linteorũ stringiliumque vehementia: perfundere caput calida ante balinearum vaporationem, & posteà frigida, saluberrimùm intelligitur. Item præsumere cibis, & interponere frigidam, eiusdemq; potu somnos antecedere, & si libeat interrumpere. Notandum, nullũ aliud animal calidos potus sequi, ideoq; non esse naturales. Mero ante somnos colluere ora, propter halitus: frigida matutinis impari numero ad cauendos dentium dolores: item posca oculos contra lippitudines, certa experimenta sunt.

De obseruatione victus. CAP. V.

SIcut totius corporis valetudini in varietate victus obseruata. Hippocrates tradit non prandentiũ exta celerius senescere. Verũ id remediis cecinit, nõ epulis: quippe multo vtiliſſima est tẽperantia in cibis. L. Lucullus hanc de se præfecturam seruo dederat: vltimoq; probro manus in cibis triumphali seni deducebatur, vel in Capitolio epulanti, pudenda re, seruo suo facilius parêre, quàm sibi.

De sternutamento, & Venere, & cæteris remedijs. CAP. VI.

STernutamenta pinna grauedinem emendant, & si quis muris nares, vt tradunt, osculo attingat. Sternutamenta & singultum. Ob hoc Varro suadet palmam alterna manu scalpere. Pleriq; anulum è sinistra in longissimum dexteræ digitum transferre, aut in aquam feruentem manus immergere. Theophrastus senes laboriosiùs sternuere dicit. Venerem damnauit Democritus, vt in qua homo alius exiliret ex homine. Est hercule raritas eius vtilior. Athletæ tamen torpentes restituuntur Venere, vox reuocatur, cùm è candida declinat in fuscam. Medetur & lumborum dolori, oculorum hebetationi, mente captis ac melancholicis. Adsidere grauidis, vel cùm remedium alicui adhibeatur, digitis pectinatim inter se implexis, veneficium est: idque compertum tradunt. Alcmena Herculem pariente. Peius, si circa vnũ ambó vegenua. Item poplites alternis genibus imponi. Ideo hæcin conciliis ducum potestatúmve fieri vetuere maiores, velut omnem actum impedientia. Venuere & sacris notíve simili modo interesse. Capita autem aperi aspectu magistratuum, non venerationis causa iussere, sed (vt Varro author est) valetudinis, quoniam firmiora consuetudine ea fierent. Cùm quid oculo inciderit, alterum comprimi prodest. Cùm aqua dextræ auriculæ, sinistro pede exultare, capite in dextrum humerum deuexo, inuicem è diuersa aure. Si tussis concitet, saliuam in fronte ab alio afflari. Si iaceat vua, à vertice morsu alterius suspendi. In ceruicis dolore poplites fricare, aut ceruicem in poplitum. Pedes in humo deponi, si nerui in his cruribúsve tendantur in lectulo. Aut si in læua parte id accidat, sinistræ plantæ pollicem dextra manu apprehendi. Item è diuerso. Extremitates corporis vel aurium perstringi contra horrores corporis, sanguinémve nariũ immodicum. Lino vel papyro principia genitalium: femur medium, ad cohibenda vrinę profluuia. In stomachi solutione pedes pressare, aut manus in feruentem aquam demittere. Iam & sermoni parci, multis de causis salutare est. Triennio Mecœnatem Messium accepimus silentium sibi imperauisse, à conuulsione reddito sanguine. Nam euersos scandentesque aciacentes, si quid ingruat, contraque ictus, spiritum cohibere singularis præsidij est: quod inuentum esse animalis docuimus. Clauum ferreum defigere, in quo loco primùm caput defixerit corruens morbo comitiali, absolutorium eius mali dicitur. Contra renum aut lumborum vesicæque cruciatus, in balinearum soliis pronos vrinam reddere, mitigatorium habetur. Vulnera nodo Herculis præligare, mirum quantùm ocyor medicina est. Atque etiam quotidiani cinctus tali nodo, vim quandam habere vtilem dicuntur: quippe cùm Hercules eum prodiderit. Numerum quoque quaternarium Demetrius condito volumine, & quare quaterni cyathi sextariive non essent potandi. Contra lippitudines retro aures fricare prodest, & lacrymosis oculis frontem. Augurium ex homine ipso est non tumendi mortem in ægritudine, quandiu oculorum pupillæ imaginem reddant. Magna & vrinæ non ratio solùm, sed etiam religio apud authores inuenitur, digesta in genera. Spadonum quoque ad fœcunditatis beneficia. Verùm ex his quæ referre fas sit, impubium puerorum contra saliuas aspidũ, quas pryadas vocant, quoniam venena in oculos hominum expuant: contra oculorum albugines, obscuritates, cicatrices, argema, palpebras, & cum erui farina contra adustiones, contra aurium pura, vermiculosque, si decoquatur ad dimidias partes cum porro capitato nouo fictili. Vaporatio quoque ea menses fœminarum ciet. Salpe fouet illa oculos firmitatis causa: illinit Sole vsta, cum oui albumine, efficacius struthiocameli, binis horis. Hac & atramenti lituræ abluuntur. Virilis podagris medetur, argumento fullonum, quos ideo tentari eo morbo negant. Veteri miscetur cinis ostreorum, aduersus eruptiones in corpore infantium, & omnia hulcera manantia. Ea exesis, ambustis, sedis vitiis, rhagadiis, & scorpionum ictibus illinitur. Obstetricum nobilitas non alio succo efficacius curari pronuntiauit corporum pruritus nitro addito, hulcera capitum, porrigines, nomas, præcipuè genitalium. Sua cuique autem (quod fas sit dixisse, maximè prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhærentibus, & in spongia lanísve impositæ: aut aduersus canis rabidi mor-

ſus, cinere ex ea ſubacto: contráque ſerpentium ictus. Nam contra ſcolopendras mirum proditur, vertice tacto vrinæ ſuæ gutta, liberari protinus læſos. Auguria valetudinis ex ea traduntur. Si manè candida, dein rufa ſit: illo modo concoquere, hoc concoxiſſe ſignificatur. Mala ſigna rubræ, peſſima nigræ: mala ballantis & craſſæ: in qua quod ſubſidit, ſi album eſt, ſignificat circa articulos aut viſcera dolorem imminere. Eadem viridis, morbum viſcerum, pallida bilis, rubẽs ſanguinis. Mala &, in qua veluti furfures atque nubeculæ apparent. Diluta quoque alba vitioſa eſt: mortifera verò craſſa, graui odore: & in pueris tenuis ac diluta. Magi vetant eius cauſa contra Solem Lunámque nudari, aut vmbram cuiuſquam ab ipſa aſpergi. Heſiodus iuxta obſtantia reddi ſuadet, ne Deum aliquem nudatio offendat. Hoſthanes contra mala medicamenta omnia promiſit auxiliari, matutinis horis ſuam cuique inſtillatam in pedem.

De remedijs muliebribus. CAP. VII.

QVæ ex mulierum corporibus traduntur, ad portentorum miracula accedunt, vt ſileamus diuiſos membratim in ſcelera abortus, menſium piacula, quæque alia nõ obſtetrices modò, verùm etiam ipſæ meretrices prodidere. Capilli ſi crementur, odore ſerpentes fugari. Eodem odore vuluæ morbo ſtrangulatas reſpirare. Cinere eo quidem, ſi in teſta ſint cremati, vel cum ſpuma argenti, ſcabritias oculorum ac prurigines emendari; item verrucas, & infantium hulcera cum melle. Capitis quoque vulnera, & omnium hulcerum ſinus, addito melle ac thure. Panos, podagras, cum adipe ſuillo ſacrum ignem, ſanguinémq; ſiſti illico, & formicationes corporum. De lactis vſu conuenit, dulciſſimum eſſe molliſſimúmq;, & in longa febre cœliacíſq; vtiliſſimum, maximè eius quæ iam infantem remouerit. Et in malacia ſtomachi, in febribus, roſionibus efficaciſſimũ experiuntur. Itẽ mammarum collectionibus cum thure, oculo ab ictu cruore ſuffuſo, & in dolore aut epiphoris ſi immulgeatur, plurimum prodeſt: magíſq; cum melle & narciſſi ſucco, aut thuris polline. Sempérq; in omni vſu efficacius eius, quæ marem enixa ſit: multóq; efficaciſſimum eius, quæ geminos peperit mares, & ſi vino ipſa cibíſq; acrioribus abſtineat. Miſto prætereà ouorum candido liquore, madidáq; lana frõtibus impoſitum, fluxiones oculorum ſuſpendit. Nam ſi rana ſaliua ſua oculum aſperſerit, præcipuũ eſt remedium. Et contra morſum eiuſdem bibitur, ſtillatúrq;. Qui ſimul matris filiæq; lacte inunctus ſit, liberari oculorum metu in totam vitam affirmant. Aurium quoque vitiis medetur, modicè admiſto oleo: aut ſi ab ictu dolent, anſerino adipe tepefactum. Si odor grauior ſit, vt plerunque fit longis vitiis, diluto melle lana includitur. Et contra morbum regium in oculis relictum, inſtillatur cum elaterio. Peculiariter valet potum contra venena, quæ data ſunt à murino lepore bupreſtíq;, † vt Ariſtoteles tradit, dorycnion. Et contra inſaniam, quæ facta ſit hyoſcyami potu. Podagris quoque iubẽt illini cum cicuta. Alij cum œſypo & adipe anſerino: qualiter etiam vuluarum doloribus imponitur. Aluum etiam ſiſtit potum, vt Rabirius ſcribit: & menſes ciet. Eius verò quæ fœminam enixa ſit, ad vitia tantùm in facie ſananda præualet. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur: cui ſi admiſceatur impubis pueri vrina vel mel Atticum omnia ſingulorum cochlearium menſura, murmura quoque aurium eiici inuenio. Eius quæ marem peperit, lacte guſtato, canes rabioſos fieri negant. Mulieris ſaliuam quoque ieiunæ potẽtem diiudicant oculis cruentatis. Et ſi contra epiphoras, feruentes anguli oculorum ſubinde madefiant: efficacius, ſi cibo vinóque ſe pridie ea abſtinuerit Inuenio & faſcia mulieris alligato capite, dolores minui. Poſt hæc nullus eſt modus. Iam primùm abigi grandines turbinéſque contra fulgura ipſa in menſe cõnudata: ſic auerti violentiam cæli: in nauigando quidem tempeſtates, etiã ſine menſtruis. Ex ipſis verò menſibus, monſtrificis aliàs, vti ſuo loco indicauimus, dira & infanda vaticinantur: è quibus dixiſſe non pudeat, ſi in defectu Lunæ Soliſue congruat vis illa, irremediabilem fieri: non ſegnius & ſilente Luna, coitúſque tum maribus: exitiales eſſe atque peſtiferos. Purpuram quoq; ab his eo tempore pollui. Tanto vim eſſe maiorem. Quocunque autem alio menſtruo, ſi nudatæ ſegetem ambiant, erucas ac vermiculos ſcarabæóſque ac noxia alia decidere. Metrodorus Scepſius in Cappadocia inuentum prodit, ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media arua, retectis ſuper clunes veſtibus. Alibi ſeruatur, vt nudis pedibus eant, capillo cinctúque diſſoluto. Cauendum ne id oriente Sole faciant: ſementem enim arẽſcere. Item nouellas vites eius tactu in perpetuum lædi: rutam & cederas res medicatiſſimas illico mori. Multa diximus de hac violentia. Sed præter illa certũ eſt, apes tactis aluearijs fugere: lináque, cùm coquantur, nigreſcere: aciem in cultris tonſorum hebetẽſcere: æs contactum graue virus accipere & æruginem, magis ſi decreſcente Luna id accidat: equas, ſi ſint grauidæ, tactas abortum pati. Quin & aſpectu omnino, quamuis procul viſas, ſi purgatio illa poſt virginitatem prima ſit, aut in virginea ætate ſpontanea. Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac vi ſuperari, filo veſtis contactæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: ciníſque etiam ille, ſi quis aſpergat lauãdis veſtibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipſis quidem fœminis malo ſuo inter ſe immunibus. Abortum facit illitus, aut ſi omnino prægnans ſupergrediatur. Quæ Lais & Elephantis inter ſe contraria prodidere de abortiuis, carbone è radice braſſicæ vel myrti vel tamaricis in eo ſanguine extincto: item aſinas non concipere tot annis, quot grana hordei contacta ederint, quæque alia nuncupauere monſtrifica, aut inter ipſas pugnantia, cùm hæc fœcunditatem fieri iiſdem modis, quibus illa ſterilitatem,

ſterilitatem, pronuntiaret, melius eſt non credere. Bythus Dyrrhachinus hebetata aſpectu ſpecula recipere nitorem tradit, iiſdem auerſa rurſus contuentibus: omnemque vim talem reſolui, ſi mullum piſcem ſecum habeant. Multi verò ineſſe etiam remedia tanto malo aiunt: podagras illini, ſtrumas, & parotidas, panos, ſacros ignes, furunculos, epiphoras tractatu earum mulierum leniri. Lais & Salpe canum rabioſorum morſus, & tertianas quartanasq; febres, menſtruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluſo. Diotimus Thebanus, veſtis omnino ita infectæ portiuncula, ac vel licio, brachiali inſerta. Sotira obſtetrix, tertianis quartanisque efficaciſſimum dixit plantas ægri ſubterlini: multoque efficacius, ab ipſa muliere, & ignoranti. Sic & comitiales excitari. Icctidas medicus quartanas coitu finiri, incipientibus duntaxat menſtruis, ſpopondit. Inter omnes verò conue-
10 nit, ſi aqua potusque formidetur à morſu canis, ſuppoſita tantùm calici lacinia tali, ſtatim metum eum diſcuti: videlicet præualente ſympathia illa Græcorum, cùm rabiem canum eius ſanguinis guſtatu incipere dixerimus. Cinere eo iumentorum omnium hulcera ſanari certum eſt, addita caminorum farina & cera. Maculas autem è veſte eas, nõ niſi eiuſdem vrina elui. Cinerem per ſe roſaceo miſtum, fœminarum præcipuè, capitis ſedare dolores illitum fronti. Aſperrimamque vim profluuij eius eſſe primis annis virginitate ſoluta. Id quoque conuenit, quo nihil equidem libentius crediderim, tactis omnino menſtruo poſtibus, irritas fieri Magorum artes, generis vaniſſimi, vt æſtima relicet. Ponam enim vel modeſtiſſimum è promiſſis eorum: ex homine ſiquidem reſegmina vnguium è pedibus manibusq; cera permiſta, ita vt dicatur tertianæ, vel quotidianæ, vel quartanæ febri remedium quæri, ante Solis ortum alienæ ianuæ affigi iubent, ad remedia in iis morbis: quanta
20 vanitate ſi falſum eſt, quantáve noxa, ſi transferunt morbos ad innocentiores? Ex his omnium digitorum reſegmina vnguium, ad cauernas formicarum abiici iubent, eamque quæ prima cœperit trahere, correptam ſubnecti collo, ita diſcuti morbum.

Medicinæ ex animalibus, peregrinis, de elephanto, & leone, & camelo, & hyæna, & crocodylo, & chamæleonte, & ſcinco, & hippopotamo, & lyncibus. CAP. VIII.

HAec ſunt, quæ retuliſſe fas ſit, ac pleraque ex iis non niſi honore dicto. Reliqua inteſtabilia & infanda, vt feſtinet oratio ab homine fugere. In cæteris claritates animalium aut operũ ſequemur. Elephãti ſanguis, præcipuè maris, fluxiones omnes, quas rheumatiſmos vocant, ſiſtit. Ramentis eboris cum melle Attico (vt aiunt) nubeculæ in facie, ſcobe paronychia tolluntur. Proboſcidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius ſi & ſternuat. Dextra pars proboſcidis cum Lemnia rubrica
30 adalligata, impetus libidinum ſtimulat. Sanguis & ſyntecticis prodeſt, iecurq; comitialibus morbis. Leonis adipes cum roſaceo, cutem in facie cuſtodiunt à vitiis, candoremq; ſeruant. Sanant & aduſta niuibus, articulorumque tumores. Magorum vanitas peruncti is eo adipe, faciliorem gratiam apud reges populóſve promittit: præcipuè tamen eo pingui, quod ſit inter ſuper cilia, vbi eſſe nullũ poteſt. Similia dentis, maximè à dextra parte, villique è roſtro inferiori, promiſſa ſunt. Fel aqua addita, claritatem oculis inunctis facit: & cum adipe eiuſdem, comitiales morbos diſcutit, leui guſtu, & vt protinus, qui ſumpſere, curſu id digerant. Cor in cibo ſumptũ, quartanis medetur: adeps cum roſaceo quotidianis febribus. Perunctos eo beſtiæ fugiunt. Reſiſtere etiam inſidiis videtur. Cameli cerebrum arefactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi: item fel cum melle potum; hoc & anginæ. Cauda arefacta ſolui aluum: fimi cinere criſpari capillum cum oleo. Et dy-
40 ſentericis prodeſt illitus cinis, potúſque quantum tribus digitis capiatur, & comitialibus morbis. Vrinam fullonibus vtiliſſimam eſſe tradunt: itemque hulceribus manantibus. Barbaros conſtat eam ſeruare quinquennio, & heminis pota ciere aluum. Setas è cauda contortas, & ſiniſtro brachio adalligatas, quartanis mederi. Hyænam Magi ex omnibus animalibus in maxima admiratione poſuerunt, vtpote cui & ipſi Magicas artes dederint, vimque, qua alliciat ad ſe homines mente alienatos. De permutationis ſexus annua vice diximus, cæteraque de monſtrifica natura eius: nunc perſequemur quæcunque medicinis produntur. Præcipuè pantheris terrori eſſe traduntur, vt ne conentur quidem reſiſtere: & aliquid de corio earum habentem non appeti. Mirumq; dictu, ſi pelles vtriuſque contrariæ ſuſpendantur, decidere pilos pantheræ. Cùm fugiant venantem, declinare
50 ad dextram, vt prægreſſi hominis veſtigia occupent. Quod ſi ſucceſſerit, alienari mente, ac vel ex equo hominem decidere. At ſi in læuam detorſerit, deficientis argumentum eſſe, celeremque capturam. Facilius autem capi, ſi cinctus ſuos venator, flagellumque imperitans equo ſeptenis alligauerit nodis. Mox, vt eſt ſolers ambagibus vanitas Magorum, capi iubent Geminorum ſignum tranſeunte Luna, ſingulosque propè pilos ſeruari. Capitis dolori alligatam cutem prodeſſe quæ fuerit in capite eius. Lippitudini fel illitum frontibus: aut ne omnino lippiatur, decoctũ cum mellis Attici cyathis tribus & croci vncia, inunctum: ſic & caligines diſcuti & ſuffuſiones. Claritatem excitari melius inueterato medicamento. Aſſeruari autem in Cypria pyxide. Eodem ſanari argema, ſcabritias, excreſcentia in oculis: item cicatrices. Glaucomata verò iocineris recentis inaſſati ſanie, cum deſpumato melle inunctis. Dentes eius dentium doloribus tactu prodeſſe, vel adalligatos ordine, humeros humerorũ & lacertorum doloribus. Eiuſdem dentes ſi de ſiniſtra parte roſtri eruti ſint, alligatos pecoris aut capri pelle, ſtomachi cruciatibus. Pulmones in cibo ſumptos cœliacis.

Ventriculis,cinerem cum oleo illitum. Neruis medullas è dorſo cum oleo vetere ac felle. Febribus quartanis,iecur deguſtatũ ter ante acceſſiones. Podagris,ſpinæ cinerem cum lingua & dextro pede vituli marini,addito felle taurino,omnia pariter cocta atq; illita hyænæ pelle. In eodem morbo prodeſſe & fel cum lapide Aſſio. Tremulis,ſpaſticis,exilientibus,& quibus cor palpitet, aliquid ex corde mandendũ,ita vt reliquæ partis cinis cũ cerebro hyænæ illinatur. Pilos etiã auferri hac compoſitione illita,aut per ſe felle,euulſis prius,quos renaſci nõ libeat. Sic & palpebris inutiles tolli. Lumborum doloribus carnes è lumbis edendas,illinendasq; cum oleo. Sterilitatem mulierũ emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho ſumpto in cibo,promiſſo intra triduũ conceptu. Contra nocturnos pauores vmbrarumq; terrorem vnus è magnis dentibus lino alligatus ſuccurrere narratur. Furentes ſuffiri eodem,& circumligari ante pectus cum adipe renum,aut iocinere,aut pelle præcipiũt. Mulieri candida à pectore hyænæ caro,& pili ſeptem, & genitale cerui ſi illigentur dorcadis pelle, collo ſuſpenſa continere partus promittũt. Venerem ſtimulari,genitali ad ſexus ſuos in melle ſumpto,etiamſi viri mulierum coitus oderint. Quinimò totius domus concordiam, eodem genitali & articulo ſpinæ cum adhærente cõrio aſſeruatis,conſtare: quem ſpinæ articulum ſiue nodum Atlantion vocant: eſt autem primus. In comitialium quoq; remediis habent eum. Adipe accenſo, ſerpentes fugari dicunt. Maxillæ parte comminuta in aniſo,& in cibo ſumpta, horrores ſedari. Eodem ſuffitu mulierum menſes euocari. Tantumque eſt vanitatis, vt ſi ad brachiũ adalligetur ſuperioris toſtri dextræ partis dens, iaculantium ictus deerraturos negent. Palato eiuſdem arefacto, & cum alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fœtores & hulcera oris emendari. Eos verò, qui linguam in calceamento ſub pede habeant, non latrari à canibus. Siniſtra parte cerebri naribus illita, morbos perniciоſos mitigari, ſiue hominum, ſiue quadrupedum. Frontis corium faſcinationibus reſiſtere. Ceruicis carnes ſiue mandantur, ſiue bibantur, arefactæ, lumborum doloribus. Neruis à dorſo armisq;, ſufficiendos neruorum dolores. Pilos roſtri admotos mulierum labris, amatorium eſſe. Iecur potum, torminibus & calculis mederi. Iam cor in cibo potúve ſumptum, omnibus doloribus corporum auxiliari: lienem lienibus: omentum, hulcerum inflammationibus cũ oleo: medullas, doloribus ſpinæ & neruorum, laſſitudini renum. Neruos potos in vino cum thure, fœcunditatem reſtituere ademptam veneficio. Vuluam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodeſſe mulierũ vuluæ. Adipe è lumbis ſuffiri difficulter parientes, & ſtatim parere. E dorſo medullã adalligatã contra vanas ſpecies opitulari. Spaſticis, genitale è maribus ſuffitu. Item lippientibus, ruptis, & contra inflãmationes, ſeruatos pedes, tactu: læuos dextris partibus, dextros læuis. Siniſtrum pedem ſuperlatum parturienti, letalem eſſe: dextro illato, facilè eniti. Membranam quæ fel contineat, cardiacis potã in vino vel in cibo ſumptã, ſuccurrere: veſicam in vino potam, contra vrinæ incontinentiam. Quę autem in veſica inuenta ſit vrina, additis oleo ac ſeſamo, & melle, hauſtam prodeſſe egrimoniæ veteri. Coſtarum primam & octauam, ſuffitu ruptis ſalutarem eſſe: ex ſpina verò parturientibus oſſa: ſanguinem cum polenta ſumptum, torminibus. Eodem tactis poſtibus, vbicunque Magorum infeſtari artes, nõ elici Deos, nec cólloqui, ſiue lucernis, ſiue pelui, ſiue aqua, ſiue pila, ſiue quo alio genere tententur. Carnes ſi edantur, contra canis rabidi morſus efficaces eſſe: etiamnum iecur efficacius. Carnes vel oſſa hominis, ſi quæ in ventriculo occiſæ inueniantur, ſuffitu podagricis auxiliari. Si vngues inueniantur in his, mortem alicuius capientium ſignificari. Excrementa ſiue oſſa reddita, cùm interimitur, contra Magicas inſidias pollere. Fimum, quod in inteſtinis inuentũ ſit, arefactũ, ad dyſentericos valere potum: illitumque cum adipe anſerino opitulari toto corpore læſis malo medicamento: à cane verò morſis adipem illitũ, & corium ſubſtratũ. Rurſus tali ſiniſtri cinere decocto cum ſanguine muſtelæ, perunctos omnibus odio venire: idem ficrioculo decocto. Super omnia eſt, quòd extremã fiſtulam inteſtini contra ducũ, ac poteſtatum iniquitates commonſtrant, & ad ſucceſſus petitionum, iudiciorumque ac litium euentus, ſi omnino tantùm aliquis ſecũ habeat. Eiuſdem cauerna ſiniſtro lacerto alligata, ſi quis mulierem reſpiciat, amatorium eſſe tam præſens, vt illico ſequatur. Eiuſdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum viris, qui ſint probroſæ mollitiei, non modo pudícos, ſed & ſeueros mores induere. Proximè fabuloſus eſt crocodilus, ingenio quoq; illo, cui vita in aqua terraq; communis. Duo enim genera eorum: illius è dextra maxilla dentes adalligati dextro lacerto, coitus (ſi credimus) ſtimulant. Canini eius dentes febres ſtatas arcent thure repleti (ſunt enim caui) ita ne diebus quinq; ab ægro cernatur, qui adalligauerit. Idem pollere & ventre exemptos lapillos, aduerſus febriũ horrores venientes tradunt. Eadem de cauſa Aegyptij perungunt & adipe ægros ſuos. Alter illi ſimilis, multum infra magnitudinem, in terra tantùm, odoratiſſimiſque floribus viuit. Ob id inteſtina eius diligenter exquiruntur iucundo nidore farcta: crocodileam vocant, oculorum vitiis vtiliſſimam, cũ porri ſucco inunctis, & contra ſuffuſiones vel caligines. Illita quoque ex oleo cyprino, moleſtias in facie enaſcentes tollit: ex aqua verò morbos omnes, quorũ natura ſerpit in facie, nitoremque reddit. Lentigines tollit ac varos, omnesq; maculas. Et cõtra comitiales morbos bibitur ex acero mulſo binis obolis. Appoſita menſes ciet. Optima, quæ candidiſſima & friabilis, minimeq; ponderoſa: cùm teraturinter digitos fermentеſcens. Lauatur, vt ceruſſa. Adulterãt amylo, aut Cimolia, ſed maximè, qui captos oryza tantùm

tantũm paſcunt. Felle inunctis oculis ex melle contra ſuffuſiones, nihil vtilius prædicant. Inteſtinis & reliquo corpore eius ſuffiri vulua laborantes ſalutare tradunt. Item velleribus circundari vapore eius infectis. Corij vtriuſque cinis ex aceto illitus his partibus, quas ſecari opus ſit, aut nidor cremati, ſenſum omnem ſcalpelli aufert. Sanguis vtriuſque claritatem viſus inunctis donat: & cicatrices oculorum emendat. Corpus ipſum excepto capite pedibúſque, elixum mãditur iſchiadicis: tuſſimque veterem ſanat, præcipuè in pueris: item lumborum dolores. Habent & adipem, quo tactus pilus defluit. Hic perunctos à crocodilis tuetur, inſtillatúrque morſibus. Cor annexum in lana ouis nigræ, cui nullus alius color incurſauerit, & primo partu genitæ, quartanas abigere dicitur. Iungemus illis ſimillima, & peregrina æquè animalia, priúſque chamæleontem, peculiari volumine dignum exiſtimatũ Democrito, ac per ſingula membra deſecratum, nõ ſine magna voluptate noſtra, cognitis proditíſque mendaciis Græcæ vanitatis. Similis & magnitudine eſt ſuprà dicto crocodilo, ſpinæ tantùm acutiore curuatura, & caudæ amplitudine diſtans. Nullum animal pauidius exiſtimatur, & ideo verſicoloris mutationis. Vis eius maxima contra accipitrum genus. Detrahere enim ſuprà volantem ad ſe traditur, & voluntarium præbere lacerandum cæteris animalibus. Caput eius & guttur ſi roboreis lignis accendantur, imbrium & tonitruum concurſus facere, Democritus narrat: item iecur in tegulis vſtum. Reliqua ad veneficia pertinentia quæ dicit, quanquam falſa exiſtimantes, omittemus, præterquàm vbi irriſu coarguendum. Dextro oculo, ſi viuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli: lingua adalligata, pericula puerperij. Eundem ſalutarem eſſe parturientibus, ſi ſit domi: ſi verò inferatur, pernicioſiſſimum. Linguam, ſi viuenti exempta ſit, ad iudiciorum euẽtus pollere. Cor aduerſus quartanas illigatum nigra lana primæ tonſuræ. Pedem è prioribus dextrum, hyænæ pelle adalligatum ſiniſtro brachio, contra latrocinia terroréſque nocturnos pollere. Item dextram mamillam contra formidines pauoréſque. Siniſtrum verò pedem torreri in furno cum herba quæ etiam chamæleon vocetur, additóque vnguento in paſtillos digeri: eos in ligneo vaſe conditos, præſtare (ſi credimus) ne cernatur ab aliis qui habeat. Armum dextrum ad vincendos aduerſarios vel hoſtes valere, vtique ſi abiectos eiuſdem neruos calcauerit. Siniſtrũ humerum quibus monſtris conſecret, qualiter ſomnia quæ velis & quibus velis mittantur, pudet referre. Omnia ea dextro pede reſolui: ſicut ſiniſtro latere lethargos, quos fecerit dextrum. Capitis dolores, inſperſo vino, in quo latus alterutrum maceratum ſit, ſanari. Feminis ſiniſtri vel pedis cineri ſi miſceatur lac ſuillum, podagricos fieri illitis pedibus. Felle glaucomata & ſuffuſiones corrigi propè ereditur, tridui inunctione: ſerpentes fugari ignibus inſtillato: muſtellas contrahi in aquam coniectо: corpore verò illito, detrahi pilos. Idem præſtare narrant iecur, cum ranæ rubetæ pulmone illitũ. Præterea iocinere amatoria diſſolui. Melancholicos autem ſanari, ſi ex corio chamæleontis herbæ ſuccus bibatur. Inteſtina & fimum eorum, cùm id animal nullo cibo viuat, cum ſimiarum vrina illita inimicorum ianuæ, odium omnium hominum his conciliare. Cauda, flumina & aquarum impetus ſiſti, ſerpentes ſoporari. Eadem medicata cedro & myrrha, illigatáque gemino ramo palmæ, percuſſam aquam diſcuti, vt quæ intus ſint, omnia appareant: vtinámque eo ramo contactus eſſet Democritus, quoniam ita loquacitates immodicas promiſit inhiberi. Palámque eſt, virum aliàs ſagacem & vitæ vtiliſſimum, nimio iuuandi mortales ſtudio prolapſum. Ex eadem ſimilitudine eſt ſcincus, quem quidam terreſtrem crocodilum eſſe dixerunt, candidiore tantùm & tenuiore cute. Præcipua tamen differentia dignoſcitur à crocodilo, ſquamarum ſeta à cauda ad caput verſa. Maximus Indicus, deinde Arabicus. Afferuntur ſalſi. Roſtrum eius & pedes in vino albo poti, cupiditates Veneris accendunt: vtique cum ſatyrio & erucæ ſemine, ſingulis drachmis omnium, ac piperis duabus admiſtis, ita vt paſtilli ſingularum drachmarum bibantur: per ſe laterum carnes obolis binis cũ myrrha & pipere pari modo potæ, efficaciores ad idem creduntur. Prodeſt & contra ſagittarum venena, vt Apelles tradit, antè poſteáque ſumptus. In antidota quoque nobilia additur. Seſtius plus quàm drachmæ pondere in vini hemina potum, perniciem afferre tradit. Præterea eiuſdem decocti ius cum melle ſumptum, Venerem inhibere. Eſt crocodilo cognatio quædam amnis eiuſdem geminique victus cum hippopotamo, repertore detrahendi ſanguinis, vt diximus. Plurimi autem ſuper Saiticam præfecturam. Huius corij cinis cum aqua illitus, panos ſanat: adeps frigidas febres: item fimum ſuffitu. Dentes è parte læua dolores dentium, ſcarificatis gingiuis. Pellis eius è ſiniſtra parte frontis in inguina adalligata, Venerem inhibet. Eiuſdem cinis alopecias explet. Teſticuli drachma ex aqua contra ſerpentes bibitur. Sanguine pictores vtuntur. Peregrinæ ſunt & lynces, quæ clariſſimè omnium quadrupedum cernunt. Vngues earum omnes cum corio exuri efficaciſſimè in Carpatho inſula tradunt. Hoc cinere poto, propudia virorum: ciuſdem aſperſu, fœminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum: vrina, ſtillicidia veſicæ. Itaque eam protinus terra pedibus aggeſta obruere traditur. Eadem autem & iugulorum dolorimonſtratur in remedio. Hactenus de externis. Nunc reuertemur ad noſtrum orbem: primúmque communia animalium remedia, atque eximia dicemus.

Medicinæ communes ex feris animalibus, aut eiusdem generis placidis. Lactis vsus & obseruationes, & de caseis, butyro & adipe. CAP. IX.

SIcuti de lactis vsu. Vtilissimum cuique maternũ. Concipere nutrices exitiosum est: hi sunt enim infantes qui colostrati appellantur, densato lacte in casci speciem. Est autem colostra, prima à partu spongiosa densitas lactis. Maximè autem alit quodcunque humanum, mox caprinum: vnde fortassis fabulæ Iouem ita nutritum dixere. Dulcissimum ab hominis camelinum, efficacissimum ex asinis. Magnorum animalium & corporum, facilius redditur. Stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis, quàm herba, vescuntur. Bubulum medicatius. Ouillum dulcius & magis alit, stomacho minus vtile, quoniam est pinguius. Omne autem vernum aquatius æstiuo, & de nouellis: probatissimum verò quod in vngue hæret, nec defluit. Innocentius decoctum, præcipuè cum calculis marinis. Aluus maximè soluitur bubulo. Minus inflat quodcunque decoctum. Vsus lactis ad omnia intus exhulcerata, maximè renes, vesicam, interanea, fauces, pulmones: foris pruritum cutis, eruptiones pituitæ, post abstinentiam. Nam vt in Arcadia bubulum biberent phthisici, syntecticíq; & cachectæ, diximus in ratione herbarũ. Sunt inter exempla, qui asininum bibendo liberati sint podagra chiragráue. Medici speciem vnam addidere lactis generibus, quod schiston appellauere. Id fit hoc modo: Fictili nouo feruet caprinum maximè, ramísque ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi, quot sint heminæ lactis. Cùm feruet, ne circunfundatur, præstat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid fundat: ablatum deinde igni refrigeratione diuiditur, & discedit serum à lacte. Quidam & ipsum serum iam multò potentissimum, decoquunt ad tertias partes, & sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissimè heminis per interualla singulis diebus quinis: melius à potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articularibus morbis. Infunditur quoque lac contra rosiones à medicamentis factas. Et si vratur dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea. Item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ouillum utilius. Recens quoque dysentericis infunditur: ad colum autem crudum: item vuluæ, & contra serpentium ictus: phthisicis, cantharidum, aut salamandræ, aut buprestis, aut pityocampes venenis. Priuatim bubulum his qui Colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem marinum: sicut asininum contra gypsum, & cerussam, & sulphur, & argentum viuum: item duræ aluo in febri. Gargarizatur quoque faucibus exhulceratis vtilissimè. Et bibitur ab imbecillitate vires recolligentibus, quos atrophos vocant: in febri etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum, lactis asinini heminã dari, aut si in exitu cibi rosiones sentirent, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, habuerunt è caprino. Bubuli serum orthopnoicis prodest ante cætera, addito nasturtio. Inungũtur etiam oculi, in lactis heminis sesamæ additis drachmis quatuor tritis in lippitudine. Caprino lienes sanantur, post bidui inediam tertia die dera pastis capris, per triduum poto sine alio cibo. Lactis vsus aliàs contrarius capitis doloribus, hepaticis, spleneticis, neruorum vitio febres habentibus, vertigini, præterquàm purgationis gratia, grauedini, tussientibus, lippis. Suillum vtilissimum tenesmo, dysenteriæ, necnon phthisicis. Hoc & mulieri saluberrimum qui dicerent, fuerunt. De generibus caseorum diximus, cùm de vberibus singulísque animaliũ membris diceremus. Sextius eosdem effectus equino, quos bubulo, tradit. Hũc vocant hippacen. Stomacho vtiles, qui non sunt salsi, id est, recentes. Veteres aluum sistunt, corpúsque minuunt, stomacho vtiliores: & in totũ salsa minuunt corpus, alunt mollia. Caseus recens cum melle, suggillata emendat, mollis aluum sistit. Sedat tormina pastillis in vino austero decoctis, rursúsque in patina tostis cum melle. Sapron vocant, qui cum sale & sorbis siccis è vino tritus potúsque medetur cœliacis. Genitalium carbunculis caprinus tritus & impositus: item acidus cum oxymelite. Maculis in balineo illitus oleo interlinitur. E lacte fit & butyrum, barbararum gentium laudatissimus cibus, & qui diuites à plebe discernat. Plurimum è bubulo, & inde nomen: pinguissimum ex ouibus. Fit & ex caprino, sed hyeme calefacto lacte, æstate expresso tantùm, crebro iactatu in longis vasis, angusto foramine spiritum accipientibus sub ipso ore, aliàs præligato. Additur paululũ aquæ, vt acescat. Quod est maximè coactum, in summo fluitat: id exemptum addito sale, oxygala appellãt. Reliqua decoquunt in ollis: ibi quod supernatat, butyrum est, olcosum natura. Quo magis virus resipit, hoc præstantius iudicatur. Pluribus compositionibus miscetur inueteratum. Natura eius adstringere, mollire, replere, purgare. Oxygala fit & alio modo, acido lacte addito in recens quod velis acescere, vtilissimum stomacho. Effectus dicemus suis locis. Proxima in communibus adipis laus est, sed maximè suilli, apud antiquos etiam religiosi. Certè nouæ nuptæ intrantes, etiamnum solenne habent postes eo attingere. Inueteratur duobus modis, aut cum sale, aut syncerus: tanto vtilior, quanto sit vetustior. Axungiam etiam Græci appellauere eum in voluminibus suis. Neque est occulta virium causa, quoniam id animal herbarum radicibus vescitur. Itaque etiam fimo innumeri vsus. Quamobrem non de alia loquimur sue, multo efficaciore fœmina, & quæ non peperit. Multo verò præstantior in apris est. Vsus igitur axungiæ est ad mollienda, excalfacienda, discutienda, purgandáque. Medicorum aliqui admisto anseris adipe, taurorúm que seuo & œsypo, ad podagras vti iubent. Si verò permaneat dolor, cum cera, myrto, resina, pice. Syncera axungia medetur ambustis vel niuer-

pernionibus autem cũ hordei cinere & galla pari modo. Prodest & cõfricatis membris: itinerumq; lassitudines & fatigationes leuat. Ad tussim veterem recens decoquitur quadrantis pondere in vini cyathis tribus addito melle. Vetus etiã phthisin in pilulis sumpta sanat, quæ sine sale inueterata est. Omnino enim non nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ nõ sint exhulcerata, salsa petitur. Quidam quadrantes axungiæ & mulsi in vini cyathis tribus decoquunt cõtra phtises, quintoq; die picem liquidã in ouo sumi iubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & scapulis eorũ qui phthisin sentiunt. Tantaq; est vis, vt genibus etiã adalligata, redeat in os sapor, eamq; expuere videantur. E sue quæ non pepererit, aptissimè vtuntur ad cutem mulieres. Contra scabiem verò quiuis, admisto iumentorũ seuo, pro parte tertia, & pice, pariterq; subferuefactis. Syncera partus in abortũ vergentes nutrit, collyrij modo subdita. Cicatrices concolores facit cerussa admista, vel argenti spuma. At cũ sulphure, vnguiũ scabritias emendat. Medetur & capillo fluenti: & hulceribus in capite mulierum cum gallæ parte quarta: & infumata pilis oculorum. Datur & phthisicis vnciatim, cum vini veteris hemina decocta, donec tres vnciæ è toto residant. Aliqui & mellis exiguum adiiciunt. Panis illinitur cum calce, item furunculis duritiæq; mammarũ. Rupta & conuulsa, & spasmata, & luxata sanat. Clauos & rimas calliq́ue vitia, cum elleboro albo: parotidas admista farina salsamentariæ testæ: quo genere proficit & ad strumas. Pruritus & papulas in balineo perunctis tollit: alioq; etiamnum modo podagricis prodest misto oleo vetere, cõtrito vnà sarcophago lapide, & quinquefolio tuso in vino, vel cum calce, vel cum cinere. Facit & peculiare emplastrũ lxxxv. pondo, centũ spumæ argenteæ mistis, vtilissimum contra inflammationes hulcerum. Adipe verrino & inungi putant vtile, quæque serpant, illinire cum resina. Antiqui maximè axibus vehiculorũ perungendis, ad faciliorem circum actum rotarum vtebantur: vnde nomen: sic quoque vtili medicina cum illa ferrugine rotarũ ad sedis vitia virilitatisq́ue. Et per se axungiam Medici antiqui maximè probabant renibus detractam, & exemptis venis aqua cælesti fricabant crebrò, decoquebanturq; fictili nouo sæpius, tum demum asseruantes. Conuenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, vtilioremq; esse vino lotam. Massurius palmã lupino adipi dedisse antiquos tradit. Ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medicamenti inferretur. Quæ ratio adipis, eadem in his quæ ruminãt seui est, aliis modis, non minoris potentiæ. Perficitur omne exemptis venis aqua marina vel salsa lotum, mox in pila tusum, aspersum marina. Crebrò postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox assiduo Sole ad candorem reducitur. A renibus autem omne laudatissimũ est. Si verò vetus reuocetur ad curam, liquefieri priùs iubent: mox frigida aqua lauari sæpius, dein liquefacere affuso vino quàm odoratissimo. Eodemq; modo iterum ac sæpius coquunt, donec virus euanescat. Multi priuatim sic taurorũ, leonumq;, ac pantherarum, & camelorum pinguia curari iubent. Vsus dicetur suis locis. Cõmunis & ratio medullarum est. Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Laudatissima ceruina, mox vitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccatæq́ue in vmbra percribrum. Dein liquatæ per lintea exprimuntur, ac reponuntur in fictili locis frigidis. Inter omnia autem cõmunia animaliũ vel præstantissimi effectus fel est. Vis eius excalfacere, mordere, scindere, extrahere, discutere. Minorum animalium subtilius intelligitur, & ideo ad oculorum medicamenta vtilius existimatur. Taurino præcipua potentia, etiam in ære pellibusq́ue colore aureo ducendis. Omne autem curatur recens prẽligato ore lino crasso, demissum in feruentem aquã semihora, mox siccatum sine Sole, atq; in melle conditum. Damnatur equinum tantùm inter venena, ideo Flamini sacrorum equum tangere non licet, cùm Romæ publicis sacris equus etiam immoletur. Quin & sanguis eorũ septicã vim habet. Item equarũ, præterquàm virginum erodit, emarginat hulcera. Taurinus quidẽ recens inter venena est, excepta Aegira. Ibi enim sacerdos Terræ vaticinatura, tauri sanguinẽ bibit priùs quàm in specum descendat. Tantum potest sympathia illa, de qua loquimur, vt aliquãdo religione aut loco fiat. Drusus Tribunus plebis traditur caprinum bibisse, cùm pallore & inuidia veneni sibi dati insimulare Q. Cepionem inimicum vellet. Hircorum sanguinis tanta vis est, vt ferramentorũ subtilitas nõ aliter acriùs induretur, scabritia tollatur vehemẽtiùs, quàm lima. Non igitur & sanguis animaliũ inter cõmunia dici potest, & ideo quisq; suis dicetur effectibus. Digeremus enim in animalia singula vsus, plurimumq; contra serpentes. Exitio his esse ceruos nemo ignorat, vt si quæ sunt, extractas cauernis mandentes. Nec verò ipsi spirantesq; tantum aduersantur, sed membratim quoq;. Fugari eas nidore cornus si vratur, dictum est: at è summo gutture vstis ossibus, congregari dicuntur. Pelles eiusdem animalis substratæ, securos præstant ab eo metu somnos. Coagulum quoq; ex aceto potum ab ictu: & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens. Testes quoq; eius inueterati, vel genitale maris, salutariter dantur in vino: item ventres qui centipelliones vocantur. Fugiunt & omnino dentem cerui habentes, aut medulla perunctos seuóve cerui aut hinuli. Summis autem remediis præfertur hinulei coagulum, matris vtero execti, vt indicauimus. Sanguine quoq; ceruino si vnà vrantur dracontion & cunilago & anchusa lentisci ligno, contrahi serpentes dicunt. Dissipari deinde, si sanguine detracto adiiciatur pyrethrum. Inuenio apud authores Græcos animal ceruo minus, & pilo demum simile, quod ophion vocatur. Sardiniam id tantum ferre solitam. Hoc interisse arbitror, & ideo medicinas ex eo omitto.

Medi-

Medicinæ de apro, & capris, & equis feris, & remedia ex bestijs contra omnes morbos. CAP. X.

APri quoque cerebrum contra eas laudatur cum sanguine. Iecur etiam inueteratum cum ruta potum ex vino. Item adeps cum melle resináque. Simili modo verrinum iecur, exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, vel cerebrum in vino potum. Caprarum cornu vel pilis accensis, fugari serpentes dicunt, cinerémque eorum potum vel illitum contra ictus valere: item lactis haustus cum vua taminia, vel vrinæ cum aceto scillite: caseum caprinum cum origano impositum, vel seuum cum cera. Millia prætereà remediorũ ex eo animali demonstrantur, sicut apparebit: quod equidem miror, cùm febri negetur carere. Ampliorpotentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus. Alia verò & hircis. Democritus etiamnum effectus eius auget, qui singularis natus sit. Fimo quoque caprarum in aceto decocto illini ictus serpentium placet, & recentis cinere in vino: atque in totũ difficilius se recolligẽtes à serpentium ictu, in caprilibus optimè conualescũt. Qui efficacius volunt mederi, occisæ capræ aluum dissectam cum fimo intus reperto statim illigant. Alij carnem recentem hœdorum pilo suffiunt, eodémque nidore fugant serpentes. Vtuntur & pelle eorum recente ad plagas, carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contráque scorpionem & murem araneum. Aiunt autem non feriri leporis coagulo peruncto s. A scorpione percussis, fimum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur: lardum iúsque decocti potum his, qui bupresti maxime hauserint. Quinetiam si quis asino in aurem percussum à scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt: venenatáque omnia accenso eius pulmone fugere. Et fimo vituli suffiri percussos à scorpione prodest. Canis rabidi morsu facta vulnera circuncidunt ad viuas vsque partes quidam, carnémque vituli admouent, & ius ex eodem carnis decoctæ dant potui, aut axungiam cũ calce tusam. Laudant hirci iecur, quo impositò, ne tentari quidem aquæ metu affirmant. Laudant & capræ fimum ex vino illitum, aut melle: melis, & cuculi, & hirundinis decoctum & potum. Ad reliquos bestiarum morsus caprinum caseum siccum cum origano imponunt, & bibi iubent: ad hominis morsus carnem bubulam coctam: efficacius vituli, si non ante quintum diem soluant. Veneficiis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt, obidque villarum portis præfigunt. Hoc idem præstare & pellis è ceruice solida existimatur: quippe tanta vis est animalis, præter ea quæ retulimus, vt vestigia eius calcata equis afferant torporem. Iis qui argentum viuum biberint, lardum remedio est. Asinino lacte poto venena restinguuntur, peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut viscum, aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpathum: aut pharicon, aut doryenium, & si coagulum alicui nocuerit: nã id quoque venenum est in prima lactis coagulatione. Multos eius & alios vsus dicemus. Sed meminisse oportebit recenti vtendum, aut non multo postea tepefacto. Nullum enim celerius euanescit. Ossa quoque asini confracta, & decocta, contra leporis marini venenum dantur. Omnia eadem onagris efficaciora. De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Veruntamẽ fortiora omnia eadem, quàm in equis, intelligi debent. Lacte equino venena leporis marini & toxica expugnantur. Nec vros aut bisontes habuerunt Græci in experimentis, quanquam boue fero refertis Indiæ syluis: portione tamen eadem efficaciora omnia ex his credi par est. Sic quoque lacte bubulo cuncta venena expugnari tradunt, maximè suprà dicta, & si ephemerum impactum sit, aut si cantharides datæ, vomitione omnia egeri: sic & caprino iure cantharides. Cõtra ea verò quæ exhulceratione enecant, seuum vitulinum seu bubulum auxiliatur. Nam contra sanguisugas potas butyrum remedio est, cum aceto ferro calefacto: quod & per se prodest contra venena. Nam si oleum nõ sit, vicem eius repræsentat. Multipedum morsus cum melle sanat. Omasi quoque iure poto venena suprà dicta expugnari putant, priuatim verò aconita & cicutas: itémque vitulino seuo. Caprinus caseus recens, his qui viscum biberint: lac verò contra cantharidas remedio est, & contra ephemerum potum cum taminia vua. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica venena sumitur: hœdinus contra reliqua. Coagulum hœdi contra viscum, & chamæleontem album, sanguinémque taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto. Contra pastinacam verò & omnium marinorum ictus vel morsus, coagulum leporis, vel hœdi, vel agni, drachmæ pondere ex vino. Leporis coagulum & contra venena additur antidotis. Papilio quoque lucernarum luminibus aduolans, inter mala medicamenta numeratur. Huic contrarium est iecur caprinum, sicut fel veneficiis ex mustela rustica factis.

De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus. CAP. XI.

HInc deinde reuertemur ad genera morborum. Capilli defluuia vrsinus adeps admisto ladano & adianto continet, alopeciásque emendat, & raritatem superciliorum cum fungis lucernarum, ac fuligine quæ est in rostris earum. Porrigini cum vino prodest. Ad hanc & cornus ceruini è vino, vtque non tædia animalium capillis † inhærescant. Item fel caprinum cum creta Cimolia & aceto, sic vt paululum capilli inarescãt: item fel hircinum cum vrina tauri. Si verò vetus sit, etiam furfures adiecto sulphure emendat. Cinere genitalis asinini, spissari capillum putant, & è canitie vindicari, si rasis illinatur, plumbóque tritus cum oleo. Densari & asinini pulli cum vrina: admiscéntque nardũ fastidij gratia. Alopecias felle taurino cum Aegyptio alumine tepefactis illinunt. Capitis hulcera manantia,

† *increscant.*

manantia, vrina tauri efficaciter sanat: item hominis vetus, si cyclaminum adiiciatur & sulphur. Efficacius tamen & vitulinum fel: quo cum aceto calefacto, & lendes tolluntur. Seuum vitulinũ cum sale tritum, capitis hulceribus vtilissimum. Laudatur & vulpium adeps, sed præcipuè fel, & fimum cum sinapis pari modo illitũ. Caprini cornus farina vel cinis, magisq; hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoq;, priùs capite raso, mirè continent ita fluentem capillũ. Sicut & canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt. Lacte caprino lendes tolli tradunt: fimo cum melle alopecias expleri: item vngularum cinere cum pice, fluentem capillum contineri. Leporinus cinis cum oleo myrteo, capitis dolores sedat. item aqua pota, quæ è bouis aut asini potu relicta est; & si credimus, vulpis masculæ genitale circunligatum: cornus ceruini cinis illitus ex aceto vel rosaceo, aut exirino. Oculorum epiphoras bubulo seuo cum oleo cocto illinunt. Ceruini cornus cinere scabrities eorum inungunt: mucrones autem ipsos efficaciores putant. Lupi excrementis circunlini suffusiones prodest. Cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates; item felle vrsino. Epinyctidas, adipe aprugno cum rosaceo. Vngulæ asininæ cinis inunctus è suo lacte, cicatrices oculorum, & albugines tollit. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis & palpebrarũ vitiis angulorumque occurrit: calliblepharique modo fuligo in hoc vsu temperatur: optimè ellychnio pyraceo oleoque sesamino, fuligine in nouum vas pennis detersa. Efficacissimè tamen euulsos ibi pilos coercet. Felle tauri cum oui albo, collyria fiunt, aquaque dissoluta inunguntur per quatriduum. Seuum vituli cum anseris adipe & ocimi succo, genarum vitiis aptissimum est. Eiusdem medullæ cum pari pondere ceræ & olei vel rosacei, addito ouo, duritiæ genarum illinuntur. Caseo molli caprino impositò ex aqua calida epiphoræ sedantur: si tumor sit, ex melle. Vtrunq; verò sero calido fouendum. Sicca lippitudo, lumbulis suum tostis atq; contritis, & impositis tollitur. Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id fimum earum cera circundatum noua Luna deuorare iubent, & quoniã noctu equè quoq; cernant. Sanguine hircino sanari lusciosos putant: nyctalopas à Græcis dictos: capræ verò iocinere, in vino austero decocto. Quidam inassati iocineris sanie inungunt, aut felle capræ, carnesque eas vesci, & dum coquantur oculos vaporari præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri, iocinere in ollis decocto: quidam inassato. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt: cum melle, contra caligines: cum veratri candidi tertia parte, contra glaucomata: cum vino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras verò euulso priùs pilo, cum succo oleris, ita vt vnctio inarescat. Contra ruptas tunicas, cum lacte mulieris. Ad omnia autem inueterata, fel efficacius putant. Nec abdicant fimum ex melle illitum, epiphoris cõtraque dolores medullam: item pulmonem leporis. Sedat caliginem fel cum passo aut melle. Lupino quoque adipe, vel medulla suum, fricari oculos contra lippitudines præcipiunt. Nam vulpinam linguam habentes in armilla, lippituros negant. Aurium dolori & vitiis medetur vrina apri in vitro seruata: fel apri vel suis, vel bubulum, cum oleo cicino & rosaceo æquis portionibus. Præcipuè verò taurinum, cum porri succo tepidum, vel cum melle, si suppuret. Contraque odorem grauem per se tepefactum in malicorio. In ea parte rupta cum lacte mulierum efficaciter sanat. Quidam etiam in grauitate aures sic perluendas putant. Alij cum senecta serpentium & aceto includunt lanas, antè aqua calida collutas. Aut si maior sit grauitas aurium, fel cum myrrha & ruta in malicorio excalfactum infundunt: lardum quoque pingue: item fimum asini recens cum rosaceo instillatur: omniaque ea tepefacta. Vtilior equi spuma, vel equini fimi recentis cinis cum rosaceo. Seuum bubulum cum adipe anserino, butyrum recens. Vrina capri vel tauri, vel fullonia vetus calfacta, vapore per lagenæ collum subeunte. Admiscent & aceti tertiam partem: & aliquid vrinæ vituli, qui nondum herbam gustauerit. Fimum etiam misto felle eiusdem. Et cutem, quàm relinquunt angues, excalfactis priùs auribus. Lana autem medicamina ea includuntur. Prodest & seuum vituli cum anseris adipe, & ocimi succo: eiusdem medulla admisto cumino trito infusa. Virus verrinum è scropha exceptum priùs quàm terram attingat, contra dolores. Auribus fractis glutinum è naturis vitulorum factum, & in aqua liquatum. Aliis vitiis adeps vulpium. Item fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris. Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum vrina capræ, vel hirci, vel si pus sit. In quocunque autem vsu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies viginti infumata. Laudant & coagulum leporis tertia denarij parte, dimidiaque sagapeni in ammineo vino. Parotidas vrsinus adeps comprimit, pari pondere ceræ & taurini seui. Addunt quidam hypocisthidem: & per se butyrum illitum, si priùs foueantur fœnigræci decocti succo. Efficacius cum strichno. Prosunt & vulpium testes, & taurinus sanguis aridus tritus. Vrina capræ calefacta instillata auribus: fimumque eiusdem cum axungia illitũ. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresque eorum mitigat, siue infricentur, siue colluantur. Quidam efficaciorem ad omnes eosdem vsus crudi cornus farinam arbitrantur. Dentifricia vtroque modo fiunt. Magnum remedium est & in luporum capitis cinere. Certumque est in excrementis eorum plerunque inueniri ossa. Hæc adalligata eundem effectum habent. Item leporina coagula per aurem infusa contra dolores; & capitis eorũ cinis dentifricium est, adiectoq; nardo

mulcet graueolentiam oris. Aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt. Reperiturin latere leporis acui os simile,hoc scarificari dentes in dolore suadent. Talus bubulus accensus,eos qui labant cum dolore,admotus confirmat.Eiusdem cinis cum myrrha,dentifricium est. Ossa quoq; ex vngulis suum combusta,eundem vsum præbent:item ossa ex acetabulis pernarum,cirea quæ coxendices vertuntur.Iisdem sanari,demissis in fauces,iumentorum verminationes notum est:sed & combustis dentes confirmari.Asinino quoq; lacte percussu vexatos, aut dentium eiusdem cinere: lichene item equi cum oleo infuso per aurem.Est autem hoc non hippomanes,quod alioqui noxiũ omitto,sed in equorum genibus,ac super vngulas.Præterea in corde equorum inuenitur os,dentibus caninis maximè simile:hoc scarificari dolorem , aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat,demonstrant.Equarum virus à coitu in ellychniis accensum Anaxilaus prodidit,equinorum capitum visus repręsentare monstrificè:similiter exasinis. Nam hippomanes tantas in veneficio vires habet,vt affusum æris misturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat.Medetur dentibus & fabrile glutinum,in aqua decoctum illitumque, & mox paulò detractum,ita vt confestim colluantur vino, in quo decocti sunt cortices mali Punici dulcis.Efficax habetur & caprino lacte collui dentes,vel felle taurino. Talorum capræ recentium cinis dentifricio placet,& omnium ferè villaticarum quadrupedum,ne sæpius eadem dicantur.

Ad faciei vitia,ceruicis & pectoris morbos. CAP. XII.

CVtem in facie erugari & tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putant. Notumque est quasdam quotidie D. custodito numero fouere. Poppæa hoc Neronis principis instituit, balinearum quoq; sic solio temperato,asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. Impetus pituitæ in facie,butyro illito tolluntur:efficacius cum cerussa. Syncero verò vitia quæ serpunt, insuper imposita farina hordeacea.Hulcera in facie membrana è partu bouis madida. Friuolum videatur,non tamen omittendum,propter desideria mulierũ:Talum candidi iuuenci, quadraginta diebus noctibusq;,donec resoluatur in liquorem decoctũ,& illitum linteolo,candorem cutisq; erugationem præstare.Fimo taurino malas rubescere aiunt,non crocodileã illini melius,sed foueri frigida & antè & posteà iubent.Aestates,& quæ decolorem faciunt cutem,fimum vituli cũ oleo & gummi manu subactũ emendat.Hulcera oris ac rimas,seuum vituli vel bouis cum adipe anseris, & ocimi succo Est & alia mistura,seuo vituli cũ medulla cerui,& albæ spinæ foliis vnà tritis.Idem præstat & medulla cum resina,vel si vaccina sit,iúsque è carne vaccina. Lichenas oris præstantissimè vincit glutinum factum è genitalibus vitulorũ,liquatum acero cum sulphure viuo,ramo ficulneo permistum,ita vt bis die recens illinatur.Item lepras ex melle & aceto decoctum,quas & iecur hirci calidũ illitum tollit:sicut elephantiasin fel caprinum:etiam num lepras ac furfures,tauri, vel addito nitro. Vrina asini circa Canis ortum,maculas in facie:sed vtriusque per sese aqua infractum,euitatisq; solibus ac ventis post detractam cutem. Similis effectus in taurino seuo vitulinóve felle,cum semine cunilæ ac cinere è cornu ceruino,si Canicula exoriente comburatur. Asinino seuo cicatricibus ac licheni leprisque maximè color redditur. Hirci fel & lentigines tollit,admisto caseo ac viuo sulphure spongiæque cinere, vt mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle vti maluere,mistis calidis furfuribus pondere oboli vnius ,quatuorque mellis, priùs defricatis maculis. Efficax eiusdem & seuum cum melanthio,& sulphure, & iride. Labrorum fissuris cum adipe anserino,ac medulla ceruina resinaque & calce. Inuenio apud authores,his qui lentiginem habeant, negari Magicæ sacrificiorũ vsum.Lacte bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exhulceratæ leuãtur. Gargarizatur tepidum,vt est expressum,aut calefactũ.Caprinũ vtilius,cum malua decoctũ & sale exiguo. Linguæ exhulcerationi & arteriarũ prodest ius omasi gargarizatu:tonsillis autem priuatim renes vulpiũ aridi. cum melle triti illitiq;: anginæ fel taurinum vel caprinum cum melle.Iecur mellis ex aqua oris grauitatem,hulceraque butyrũ emendat.Spinam aliúdue quid faucibus adhærens,felis extrinsecus fimo perfricatis,aut reddi aut delabi tradunt.Strumas discutit vel aprinum,vel bubulum tepidum illitum.Nam coagulum leporis è vino in linteolo exhulceratis duntaxat imponitur. Discutit & vngulæ asini vel equi cinis,ex oleo aqua illitus,& vrina calefacta:& bouis vngulæ cinis ex aqua:fimum quoque feruens ex aceto.Item seuum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctũ, testesque vulpini.Prodest & sapo:Gallorum hoc inuentum rutilandis capillis,ex seuo & cinere. Oprimus fagino & caprino,duobus modis,spissus ac liquidus:vterq;apud Germanos maiore in vsu viris,quàm fœminis.Ceruicũ dolores butyro aut adipe vrsino perfricantur:rigores bubulo seuo: quod & strumis prodest cum oleo. Dolorem inflexibilem (opisthotonon vocant) leuat vrina capræ auribus infusa,aut fimum cum bulbis illitum:vngues contusos fel cuiuscunque animalis circumligatum: pterygia digitorum fel taurinum aqua calida dissolutũ. Quidam adiiciunt sulphur & alumen, pari pondere omniũ.Tussim iecur lupi ex vino tepido sanat:vrsinumq; fel admisto melle, aut ex cornu bubuli summis partibus cinis:vel saliua equi,triduo potu eam mori tradunt: pulmo ceruinus cum gula sua arefactus in fumo , dein tusus ex melle quotidiano ecligmate. Efficacior est ad id subulo ceruorum generis.Sanguinem expuentes,ceruini cornus cinis:coagulũ leporis tertia parte denarij cũ terra Samia & vino myrteo potũ sanat.Eiusdẽ fimi cinis in vino vesperi potus nocturnas tussis: pili

pili quoque leporis suffiti,extrahunt pulmonibus difficiles excreationes.Purulentas autem exhulcerationes pectoris pulmonisque,& à pulmone graueolentiam halitus,butyrũ efficacissimè iuuat, cum pari modo mellis Attici decoctum,donec rufescat,& matutinis sumptum ad mensuram liguæ.Quidã pro melle,laricis resinam addere maluerunt.Si sanguis reiiciatur,efficacem tradunt bubulum sanguinem,modicè & cum aceto sumptum:nam de taurino credere, temerarium est. Sed glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in vetere sanguinis excreatione.

Ad stomachi & lumborum dolores,& renum vitia. CAP. XIII.

STomachum exhulceratum lactis asinini potus reficit:item bubuli. Rosiones eius caro bubula admisto aceto & vino cocta.Rheumatismos cornus ceruini cinis. Sanguinis excreationes hœdinus sanguis recens,ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo feruens potus: coagulum tertia parte ex aceto potum.Iocineris dolores,lupi iecur aridum ex mulso:asininum iecur aridũ cum petroselini partibus duabus,ac nucibus tribus,ac melle tritum,& in cibo sumptum: sanguis hircinus cibo aptatus. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguinis. Proximè lactis asini tepidi cum bulbis decocti,ita vt serum ex eo bibatur,addito in tres heminas cyatho nasturtij albi,perfusi aqua,deinde melle diluti.Iecur quoque vulpinum,aut pulmo,in vino nigro , aut fel vrsinum in aqua,laxat meatus spirandi.Lumborum dolores,& quæcunque alia mollire opus sit,vrsino adipe perfricare conuenit:cinerem aprini aut suilli fimi inueterati,aspergi potioni vini.Afferunt & Magi sua commenta.Primum omniũ rabiem hircorum,si mulceatur barba,mitigari: eadem præsa,non abire eos in alienum gregem.Huic admiscent fimum caprinũ, & subdito linteolo vncto cauma manu,quantum pati possit,feruens,sustineri iubent:ita si læua pars doleat,hæc medicina in dextra manu fiat,aut è contrario.Fimum quoque ad eum vsum acus æreæ punctis tolli iubent. Modus curationis est,donec vapor ad lumbos sentiatur peruenire.Posteà verò manum porro tuso illinunt, item lumbos ipso fimo cum melle,suadentq; in eodem dolore & testes leporis deuorare.Ischiadicis fimum bubulum imponunt,calfactũ in foliis cinere feruenti.In renumq; dolore leporis renes crudos deuorari iubent,aut certè coctos,ita ne dente contingantur.Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes.Lienen sedat fel apri vel suis potum,vel ceruini cornus cinis in aceto. Efficacissimè tamen inueteratus lien asini, ita vt in triduo sentiatur vtilitas. Asinini pulli fimum, quod primùm edidit, (polean vocant Syri) datur in aceto mulso.Datur & equi lingua inueterata ex vino,præsentaneo medicamento,vt didicisse se ex barbaris Cæcilius Bion tradidit. Et lien bubulus simili modo. Recens autem assus vel elixus,in cibo.In vesica quoque bouis alij capita xx. tusa, cum aceti sextario,imponuntur ad lienis dolorem.Eadem ex causa emi lienem vituli, quanti indicatus sit,iubent Magi,nulla pretij contatione:quoniam hoc quoq; religiosè pertineat:diuisumq; per longitudinem annecti tunicæ vtrinque,& induentem pati decidere ad pedes:dein collectum in vmbra arefacere.Cùm hoc fiat,simul residere lienem ægri vitiatum,liberarique eum morbo dicitur. Prodest & pulmo vulpium cinere siccatus,atque in aqua potus.Item hœdorum lien impositus.

Ad aluum sistendam,cœliacos,dysentericos,inflationes alui,rupta,tenesmon,& tineas,& colum. CAP. XIIII.

ALuum sistit ceruinus sanguis:item cornus cinis:iecur aprinum ex vino potum citra salem, recensque:item assum suillum,vel hircinum decoctum in vini hemina. Coagulũ leporis in vino ciceris magnitudine:aut si febris sit,ex aqua.Aliqui & gallam adiiciunt,alij per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto.Equini fimi cinis in aqua potus. Taurini cornus veteris ex parte ima cinis,insperfus potioni aquæ.Sanguis hircinus in carbone decoctus. Corium caprinum cum suo pilo decoctum,succo epoto. Coagulum equi,& sanguis caprinus,vel medulla, vel iecur aluum soluit.Fel lupi cum elaterio vmbilico illigatum.Vel lactis equini potus : item caprini cum sale & melle.Capræ fel cum cyclamini succo & aluminis modico. Aliqui & nitrum & aquã adiecisse malunt. Fel tauri cum absinthio tritum ac subditũ pastillo.Butyrum largius sumptum cœliacis & dysentericis medetur,& iecur vaccinum.Cornus ceruini cinis,tribus digitis captus in potione aquę.Coagulum leporis subactum in pane:si verò sanguinem detrahunt,in polenta. Aprini vel suilli vel leporini fimi cinis,insperfus potioni tepidæ vini.Vituli quoq; ius vulgariter datum,inter auxilia cœliacorum & dysentericorum tradunt.Lactis asinini potus vtilior, addito melle. Nec minus efficax fimi cinis ex vino,vtrique vitio.Item polea suprà dicta. Equi coagulum, quod aliqui hippacen vocant, etiam si sanguinem detrahant:vel fimi cinis,dentiumque eiusdem tusorum farina,salutaris dicitur: & bubuli lactis decocti potus. Dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt:& si tormina sint,cornus ceruini cinerem,aut fel taurinũ cumino mistum,& cucurbitæ carnes vmbilico imponere. Caseus recens vaccinus immittitur ad vtrunque vitium. Item butyrum heminis quatuor,cum resinæ terebinthinæ sextante,aut cum malua decocta,aut rosaceo.Datur & seuum vitulinũ,aut bubulum. Item medullæ excoquuntur cum farina & cera exiguóq; oleo,vt sorberi possint. Medulla & in pane subigitur. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum.Si sint & tormina,additur protropum. Torminibus satis esse remedij in leporis coagulo poto è vino tepido,vel semel,arbitrantur aliqui. Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina,ventrem illinunt. Ad omnes epiphoras

ventris illini caseum mollem suadent: veterem autem in farina tritum, cœliacis & dysentericis dari, cyatho casei in cyathis vini tribus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis, Iecur assum capræ, cœliacis subuenit, magisque etiam hirci, in vino austero decoctum potumque, vel ex oleo myrteo vmbilico impositum. Quidam decoquunt à tribus sextariis aquæ ad heminam addita ruta. Vtuntur & liene asso capræ hircive, & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit, capræ à renibus maximè, vt per se hauriatur: protinusque modicè frigidam sorberi iubent. Aliqui & in aqua decoctum seuum admista polenta, & cumino, & anetho, acetoque. Illinunt & ventrem cœliacis, fimo cum melle decocto. Vtuntur ad vtrunque vitium & coagulo hœdi in vino myrtite, magnitudine fabæ poto: & sanguine eiusdem in cibum formato quem sanguiculum vocant. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum, aqua calida resolutum. Inflationes autem discutit vitulinum fimum in vino decoctum. Intestinorum vitiis magnopere prodest coagulum ceruorum, decoctum cum lente betaque, atque ita in cibo sumptum. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus. Lactis caprini potus decoctus cum malua exiguo sale addito. Et si coagulum addatur, maioribus emolumentis fiat. Eadē vis est & in seuo caprino in sorbitione aliqua, vti protinus hauriatur frigida aqua. Item feminum hœdi cinis rupta intestina sarcire mirè traditur. Fimum leporis cum melle decoctū, & quotidie fabæ magnitudine sumptum, ita vt deploratos sanauerint. Laudant & caprini capitis cum suis pilis decocti succum. Tenesmos, id est, crebra & inanis voluntas egerendi, tollitur poto lacte asinino: item bubulo. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus. Quæ in excrementis lupi diximus inueniri ossa, si terram non attigerint, colo medentur adalligata brachio. Polea quoque suprà dicta magnopere prodest in sapa decocta. Item suilli fimi farina addito cumino in aqua rutæ decoctæ. Cornus ceruini teneri cinis, cochleis Africanis cum testa sua tusis mistus, in vini potione.

Ad vesicæ cruciatus & calculos: de genitalium & sedis vitijs, & inguinum remedijs. CAP. XV.

VEsicæ calculorumque cruciatibus auxiliatur vrina apri, & ipsa vesica pro cibo sumpta: efficacius, si prius fumo maceretur vtrunque. Vesicam elixam mandi oportet, & à muliere fœminæ suis. Inueniuntur & in iocineribus eorum lapilli, aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in vulgari sue: quibus contritis atque potis in vino, pelli calculos aiunt. Ipsi apro tam grauis sua vrina est, vt nisi egesta fugæ non sufficiat, ac velut deuinctus opprimatur. Exuri illa tradunt eos. Leporis renes inueterati, in vino poti, calculos pellunt. In perna suis articulos esse diximus, quorum decoctum ius facit vrinæ vtile. Asinini renes inueterati tritique, & in vino mero dati, vesicæ medentur. Calculos expellunt lichenes equini ex vino aut mulso poti diebus xl. Prodest & vngulæ equinæ cinis, in vino, aut aqua. Item fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium. Pili quoque caprini cinis. Verendorum carbunculis, cerebrum apri vel suis, sanguisque. Vitia verò, quæ in eadem parte serpunt, iecur eorum combustum, maximè iuniperi ligno cum charta & arthenico sanat: fimi cinis: fel bubulum cum alumine Aegyptio ac muria ad crassitudinem mellis subactum: insuper beta ex vino cocta imposita: caro quoque. Manantia verò hulcera, seuum cum medulla vituli in vino decoctum, vel caprinum cum melle rubique succo: vel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle dicunt aut cum aceto, & per se butyrum. Testium tumor cum seuo vituli, addito nitro cohibetur: vel fimo eiusdem ex aceto decocto. Vrinæ incontinentiam cohibet vesica aprina, si assa mandatur. Vngularū apri vel suis cinis potioni insperſus. Vesica fœminæ suis combusta ac pota: Item hœdi, vel pulmo: Cerebrū leporis in vino: Eiusdem testiculi tosti, vel coagulum cum anserino adipe in polenta: Renes asinini in mero triti potique. Magi verrini genitalis cinere poto ex vino dulci demonstrant vrinam facere in canis cubili, ac verba adiicere, ne ipse vrinam faciat, vt canis, in suo cubili. Rursus ciet vrinam vesica suis, si terram non attigerit, imposita pubi. Sedis vitiis præclarè prodest fel vrsinum cum adipe. Quidam adiiciunt spumam argenti ac thus. Prodest & butyrū cum adipe anserino ac rosaceo. Modum ipsæ res statuunt, vt sint illitu faciles. Præclarè medetur & taurinum fel, in linteolis conceptis: rimasque perducit ad cicatricem. Inflationibus in ea parte, seuum vituli, maximè ab inguinibus cum ruta: cæteris vitiis medetur sanguis caprinus cum polenta. Item fel caprinum condylomatis per se. Item fel lupinum ex vino. Panos & apostemata in quacunque parte, sanguis vrsinus discutit: item taurinus aridus tritus. Præcipuum tamen remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cùm interficiatur reddere vrina, liquidiorem initio, sed in terra spissantem se. Hic adalligatus femini, omnes imperus discutit, omnique suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio. Prodest & vrina asini cum melanthio. Et vngulæ equinæ cinis cū oleo & aqua illitus. Sanguis equi, præcipuè admissarij: & sanguis bubulus: item fel. Caro quoq; eosdem effectus habet calida imposita: & vngulæ cinis ex aqua aut melle: vrina caprarum, hircorumq; carnes in aqua decoctæ: aut fimum ex his cum melle decoctum: fel vrsinum siue verrinum: vrina suum in lana imposita. Femina atteri aduriquè equitatu notum est. Vtilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusque illinire. Inguina ex hulcerum causa intumescunt. Remedio sunt equi setæ tres, totidem nodis alligatæ intra hulcus.

Ad

Ad podagras, ad morbum comitialem, ad sideratos, morbúmque regium ossáque fracta, remedia. CAP. XVI.

POdagris medetur vrsinus adeps, taurinúmque seuum, pari pondere & ceræ. Addunt quidam hypocistida & gallam. Alij hircinum præferunt seuum cum fimo capræ, & croco sinapíue, vel cauliibus ederæ tritis, ac perdicio vel flore cucumeris syluestris. Item bouis fimum cum aceti fœce. Magnificāt & vituli, qui nondum herbam gustauerit, fimum, aut per se sanguinem tauri: vulpem decoctam viuam, donec ossa tantùm restent: lupúmue viuum oleo cerati modo incoctum: seuum hircinum, cum helxines parte æqua, sinapis tertia: fimi caprini cinerem cum axungia. Quin & ischiadicos vri sub pollicibus pedum eo fimo feruente, vtilissimè tradunt. Articulorúmque vitiis fel vrsinum vtilissimum esse, & leporis pedes adalligatos. Podagras quidam mitigari pede leporis viuentis absciso, si quis secum assiduè habeat. Perniones vrsinus adeps, rimásque pedum omnes sarcit: efficacius alumine addito: seuum caprinum: dentium equi farina: aprinum vel suillum fel: cum adipe pulmo impositus: & si subtriti sint contusiúe offensatione. si verò adusti frigore, leporini pili cinis. Eiusdem pulmo contusis dissectus, aut pulmonis cinis. Sole adusta, seuo asinino aptissimè curantur: item bubulo cum rosaceo. Clauos & rimas callíque vitia, fimum apri vel suis recèns illitum, ac tertio die solutum sanat: talorum cinis, pulmo aprinus, aut suillus, aut ceruinus. Attritus calceamentorum, vrina asini cum luto suo illita. Clauos seuum bubulum cum thuris polline. Perniones verò corium combustum melius ex vetere calceamento. Iniurias è calceatu, ex oleo corij caprini cinis. Varicum dolores sedat fimi vitulini cinis, cum lilij bulbis decoctis, addito melle modico: itemque omnia inflammata & suppurationes minantia. Eadem res & podagricis prodest, & articulariis morbis, è maribus præcipuè vitulis. Articulorum attritis, felaprorum vel suum, linteo calefacto impositum: vitulíque qui nondum herbam gustauerit, fimum: item caprinum cum melle in aceto decoctum. Vngues scabros seuum vituli emendat: item caprinum admista sandaracha. Verrucas verò aufert vitulini fimi cinis ex aceto: asini vrinæ lutum. Comitiali morbo testes vrsinos edisse prodest, vel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua: item aprinam vrinam ex aceto mulso: efficacius, quæ inaruerit in vesica sua. Dantur & suum testiculi inueterati tritíque in suis lacte, præcedente vini abstinentia, & sequente continuis diebus. Dantur & leporis sale custoditi pulmones, cum thuris tertia parte, in vino albo, per dies XXX. Item coagula eiusdem. Asini cerebrum ex aqua mulsa, infumatum prius in foliis, semuncia per dies: vel vngularum eius cinis cochlearibus binis toto mense potus. Item testes sale asseruati, & aspersi potioni, in asinarum maximè lacte, vel ex aqua. Membrana partus earum, præcipuè si marē pepererint, olfactata accedente morbo comitialium resistit. Sunt qui è mare nigróque coredendum cum pane sub dio prima aut secunda Luna præcipiant, Alij carnem, aliqui sanguinem aceto dilutum per dies xl. bibendum. Quidam vrinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent, eadémque potione & lymphaticis medentur. Comitialibus datur & lactis equini potus, lichénque in aceto mulso bibendus. Dantur & carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, vt volunt Magi. Seuum earum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum, ita ne terram attingat, potum verò sub limine ex aqua. Morbum ipsum deprehendit caprini cornus vel ceruini vsti nidor. Sideratis vrina pulli asinini nardo admisto perunctione prodesse dicitur. Regio morbo cornus ceruini cinis: sanguis asinini pulli ex vino. Item fimum asinini pulli, quod primum edidit à partu, datum fabæ magnitudine è vino medetur intra diem tertium. Eadem & ex equino pullo similitérque viseſt. Fractis ossibus præsentaneus maxillarum apri cinis vel suis. Item lardum elixum atque circunligatum mira celeritate solidat. Coctis quidem fractis laudatur vnicè caprinum fimum ex vino vetere, aperit, extrahit, persanat. Febres arcet ceruorum caro, vt diximus. Eas quidem quæ certo dierum numero redeunt, oculus lupi dexter salsus adalligatúsque, si credimus Magis. Est genus febrium, quod amphemerinon vocant. Hoc liberari tradunt, si quis è vena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit. Quartanis Magi excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso inuenire potuit? quæue est ista mistura? cur digitus potissimùm bubonis electus est? Modestiores iecur felis decrescente Luna occisæ inueteratum sale, ex vino bibendum ante accessiones quartanæ dixere. Iidem Magi fimi bubulí cinere consperso puerorum vrina illinunt digitos pedum, manibúsque leporis cor adalligāt. Coagulum ante accessionem propinant. Datur & caseus caprinus recens cum melle diligenter sero expresso.

Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos: ad ignem sacrum, & ad dolores nervorum remedia. CAP. XVII.

MElancholicis fimum vituli in vino decoctum remedio est. Lethargicos excitat asini lichen, naribus illitus ex aceto: caprini cornus nidor aut pilorum: iecur aprinum. Itaque & veternosis datur. Phthisicis medentur, iecur lupi ex vino, macræ suis fœminæ herbis pastæ lardum, carnes asininæ ex iure sumptæ. Hoc genere maximè in Achaia curant id malum. Fimi quoque aridi, sed pabulo viridi pasto boue, fumum harundine haustum prodesse tradunt. Bubuli quoq; cornus mucronē exustum, duorum cochleariorū mensura, addito melle, pilulis deuoratis. Capræ seuo in pulte ex ali-

ca & phthisin & tussim sanari, vel recenti cum mulso liquefacto, ita vt vncia in cyathum addatur, rutæque ramo permisceatur, non pauci tradunt. Rupicapræ seui cyatho, & lactis pari mensura, deploratum phthisicum conualuisse certus author affirmat. Sunt & qui suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo: & cerui pulmonem, maximè subulonis, siccatum in fumo, tritúmque in vino. Hydropicis auxiliatur vrina vesicæ apri paulatim data in potus: efficacius quæ inaruerit cum vesica sua. Fimi ceruini, maximè subulonis, sed & bubuli, de armentinis loquor (quod bolbiton vocant) cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, bouis fœminæ in mulieribus, & ex altero sexu in viris: quod veluti mysterium occultarunt Magi: Fimum vituli masculi illitum: Fimi vituli cinis cum semine staphylini, æqua portione ex vino: Sanguis caprinus cum medulla. Efficaciorem putant hircorum, vtique si lentisco pascantur: Igni sacro vrsinus adeps illinitur, maximè qui est ad renes: vitulinum fimũ recens, vel bubulum: caseus caprinus siccus cum porro: ramenta pellis ceruinæ deiecta pumice, ex aceto trita. Rubori cum prurigine, equi spuma aut vngulæ cinis. Eruptionibus pituitæ, asinini fimi cinis cum butyro. Papulis nigris, caseus caprinus siccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus, vel cornus ceruini cinis. Luxatis recens fimum aprinum vel suillum: item vitulinum: verris spuma recẽs cum aceto: fimum caprinum cum melle. Bubula caro imposita tumorem sanat. Fimum suillum in testa calefactum tritúmque cum oleo, duritias corporum omnes tollit optimé. Adeps è lupis illitus, in his quæ rumpere opus est, plurimum proficit. Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in vino vel aceto decoctum. In furunculis seuum bubulum cum sale: aut si dolor est intinctum oleo, liquefactum sine sale, similíque modo caprinum. In ambustis vrsinus adeps cum lilij radicibus: aprinum aut suillum fimum inueteratum: setarum ex his è penicillis tectoriis cinis cum adipe tritus: tali bubuli cinis, cum cera & medulla ceruina: fel tauri: fimum leporis. Sed caprarum fimus sine cicatrice sanare dicitur. Glutinum præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus. Nec quicquam efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihilæquè, quibus suis pellibus inueteratis, calceamentísque etiam decoctis. Rhodiacum fidelissimum: eóque pictores & medici vtuntur: Id quoque quò candidius, eò probatius. Nigrum & lignosum damnatur. Neruorum doloribus, fimum caprinum decoctum in aceto cum melle, vtilissimũ putant, vel putrescente neruo. Spasmata & percussa vitiata fimo aprugno curant, vere collecto & arefacto. Sic & quadrigis agendis tractos, rotáue vulneratos: & quoquo modo sanguine contuso, vel si recẽs illinatur. Sunt qui incoxisse aceto, vtilius putent. Quin & in potu farinam eam ruptis conuulneratíque & euersis ex aceto salutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt. Ferúntque & Neronem principem hac potione recreari solitum, cùm sic quoque se trigario approbare vellet. Proximam suillo fimo vim putant.

Ad sanguinem sistendum, & contra hulcera & carcinomota, & scabiem remedia: & quæ infixa corpori extrahunt, & quæ cicatricibus prosunt. CAP. XVIII.

SAnguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto: item leporis. Huius quidem & pilorũ cinis: item ex fimo asinino cinis: & pilorum quidem cinis illitus. Efficacior vis è maribus aceto admisto, & in lana ad omne profluuium impositio. similiter ex equino capite & femine. Aut fimi vitulorum cinis illitus ex aceto. Item caprini cornus vel fimi ex aceto. Hircini verò iocineris dissecti sanies efficacior: & cinis vtriusque ex vino potus, vel naribus ex aceto illitus. Hircini quoque vtris vinarij duntaxat cinis, cum pari pondere resinæ: quo genere sistitur sanguis, & vulnus glutinatur. Hœdinum quoque coagulum ex aceto, & feminum eius combustorum cinis, similiter pollere traduntur. Hulcera sanat in tibiis cruribúsq; adeps vrsinus, admista rubrica. Quæ verò serpunt, fel aprugnum cum resina & cerussa: maxillarum apri vel suum cinis: fimum suum illitum siccum: item caprinum ex aceto subferuefactum. Cætera purgantur & explentur butyro: cornus ceruini cinere, vel medulla cerui: felle taurino cum cyprino oleo, aut fimo caprino, aut hircino. Fimum recens suum, vel inueterati farina illinitur vulneribus ferro factis. Phagedænis & fistulis immittitur fel tauri, cum succo porri, aut lacte mulierum, vel sanguis aridus cum cotyledone herba. Carcinomata curat coagulum leporis, cũ pari pondere capparis aspersum vino. gangrenas vrsinum fel penna illitum: asini vngularum cinis ea quæ serpunt hulcera inspersus. Sanguis equi adrodit carnes septica vi: Item fimi equini inueterati fauilla. Ea verò quæ phagedænas vocant in hulcerum genere, corij bubuli cinis cum melle. Caro vituli recentia vulnera non patitur intumescere: fimum bubulum cum melle. Feminum vituli cinis sordida hulcera, & quæ cacoethe vocant, è lacte mulieris sanat. Recentes verò plagas ferro illatas, glutinum taurinum liquefactum, tertio die solutum. Caseus caprinus siccus ex aceto ac melle, purgat hulcera. Quæ verò serpant, cohibet seuum cum cera: item addita pice ac sulphure percurat. Similiter proficit ad cacoethe, hœdi feminum cinis è lacte mulieris. Et aduersus carbunculos, suis fœminæ cerebrum tostum illitúmque. Scabiem hominis, asininæ medullæ maximè abolẽt: vrinæ eiusdem cum suo luto illitæ. Butyrum etiam, quod in iumẽtis proficit cum resina calida: glutinum taurinum in aceto liquefactum, addita calce: fel caprinum cum aluminis cinere: boas fimum bubulum: vnde & nomen traxere. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti: iterúmque, cùm inarescat, illito, & postero die abluto cinere lixiuo. Spinæ ac similia corpori extrahuntur felis excrementis: item

fisi item capræ ex vino: coagulo quocunque, sed maximè leporis, cum thuris polline & oleo, aut cũ visci pari pondere, aut cum propoli. Cicatrices nigras seuum asininum reducit ad colorem. Fel vituli extenuat calefactum. Medici adiiciunt myrrham & mel & crocum, æreáque pyxide condunt. Aliqui & florem æris admiscent.

Ad muliebria mala medicinæ, & ad infantium morbos, & Veneris remedia. CAP. XIX.

MVlierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum. Olympias Thebana addidit hyssopum & nitrum. Cornus ceruini cinis potus. Item vuluas laborantes, illitu quoque: & fel taurinum cum opio appositum obolis binis. Vuluas & pilo ceruino suffire prodest. Tradunt, ceruas cùm senserint se grauidas, lapillum deuorare: quem in excrementis repertum, aut in vulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum. Inueniuntur & officula in corde & in vulua, perquàm vtilia grauidis parturientibúsque. Nam de pumice, qui in vaccarum vtero simili modo inuenitur, diximus in natura boum. Lupi adeps illitus vuluas mollit, dolores etiam iecur. Carnes lupi edisse parituris prodest: aut si incipientibus parturire sit iuxtà qui ederit, adeò, vt etiam cõtra illatas noxias valeat. Eundem superuenire, pernicioſum est. Magnus & leporis vsus mulieribus. Vuluas adiuuat pulmo aridus potus: profluuia iecur cum Samia terra ex aqua potum: secundas coagulum: cauentur pridiana balinea. Illitum quoque cum croco & porri succo, vellere appositum, abortus mortuos expellit. Si vuluæ leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Hoc & testiculis eorũ & coagulo profici. Conceptum leporis vtero exemptum his quæ parere desierint, restibilem fœcunditatem afferre. Sed pro conceptu, leporis saniem & viro Magi propinant. Item virgini nouem grana fimi, vt stent perpetuò mammæ. Coagulum quoq; obid cum melle illinunt: sanguinẽ, vbi euulsos pilos renasci volunt. Inflationi vuluæ, fimum aprugnum suillúmue cum oleo illini prodest. Efficacius sistit farina aridi, vt aspergatur potioni, vel si grauidæ aut puerperæ torqueantur. Lacte suis poto cum mulso adiuuantur partus mulierum. Per se verò potum, deficientia vbera puerperarum replet. Eadem circunlita sanguine fœminæ suis, minus crescent. Si dolent, lactis asinini potu mulcentur quod addito melle sumptum, & purgationes earum adiuuat. Sanat & vuluarum exhulcerationes eiusdem animalis seuum inueteratum, & in vellere appositum duritiem vuluarum emollit. Per se verò recẽs vel inueteratum, ex aqua illitum, psilothri vim obtinet. Eiusdem animalis lien inueteratus, ex aqua illitus mammis, abundantiam facit vuluas suffitu corrigit. Vngulæ asininæ suffitæ partum maturant, vt vel abortus euocetur: nec aliter adhibentur, quoniam viuentem partum necant. Eiusdem animalis fimum si recens imponatur, profluuia sanguinis mirè sedare dicitur. Necnon & cinis eiusdem fimi, qui & vuluæ prodest impositus. Equi spuma illita per dies XX. priùs quàm primùm nascantur, pili restinguuntur. Item cornus ceruini decocto: melius, si recentia sint cornua. Lacte equino iuuantur vuluæ collutæ. Quòd si mortuus partus sentiatur, lichen ex aqua dulci potus eiicit. Item vngulæ suffitu, aut fimum aridum. Vuluas procidentes butyrum infusum sistit. Induratam vuluam aperit fel bubulum rosaceo admisto, foris vellere cum resina terebinthina impositio. Aiunt & suffitu fimi è mare boue, procidentes vuluas reprimi, partus adiuuari: conceptus verò vaccini lactis potu. Sterilitatem ob partus vexationem fieri, certum est. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle taurino, & adipe serpentium, & ærugine, addito melle, medicatis locis ante coitus. Vitulinũ quoque fel, si in purgationibus fuerit sub coitu aspersum vuluæ, etiam duritiam ventris emollit, & profluuium minuit vmbilico peruncto, atque in totum vuluæ prodest. Modum statuunt fellis pondere denarij ad apij tertiam, admisto amygdalino oleo, quantum esse satis appareat: hoc in vellere imponunt. Masculi fel vituli, cum mellis dimidio tritum, seruatur ad vuluas. Carnem vituli si cum aristolochia inassatam edant circà conceptum, mares parituras promittũt. Medulla vituli in vino ex aqua decocta cum seuo, exhulcerationibus vuluarum imposita prodest. Item adeps vulpium, excrementúmque felium: hoc cum resina & rosaceo impositum. Caprino cornu suffiri vuluam, vtilissimum putant. Syluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahit. Cæterarum verò fel, callum vuluarum emollit inspersum, & à purgatione conceptus facit. Sic quoque psilothri vis efficitur, si euulsis pilis triduo seruetur illitum. Profluuium, quamuis immensum, vrina capræ pota sisti, obstetrices promittunt, & si fimum illinatur. Membrana caprarum in aqua partus editus, inueterata, potúque sumpta in vino, secundas pellit. Hœdorum pilis suffiri vuas, vtile putant, & in profluuio sanguinis coagulum bibi, aut hyoscyami semen imponi. E boue syluestri nigro si sanguine recini lumbi perungantur mulieri, tædium Veneris fieri, dicit Osthanes. Idem amoris, pota hirci vrina, admista propter fastidium nardo. Infantibus nihil butyro vtilius, per se cum melle: priuatim & in dentitione & ad gingiuas, & ad oris hulcera. Dens lupi adalligatus, infantium pauores prohibet, dentitionemque morbos: quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maximi, equis quoque adalligati, infatigabilem cursum præstare dicuntur. Leporum coagulo illito vbere, sistitur infantium aluus. Iecur asini, admista modicè panace, instillatum in os, à comitialibus morbis & aliis infantes tuetur: hoc xl. diebus fieri præcipiunt. Et pellis asnina iniecta, impauidos infantes facit. Dentes qui equis primùm cadunt, facilem dentitionem præstant infantibus adalligati: efficacius, si terram non attigere. Lien bubulus in melle editur: & illinitur ad lienis dolores: ad hulcera manantia cum melle.

Lien

Lien vituli in vino decoctus, tritúsque & illitus, hulcuscula oris. Cerebrum capræ Magi per anulum aureum traiectum, priùs quàm lac detur, infantibus instillant contra comitiales, cæterósque infantium morbos. Caprinum fimum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maximè puellas. Lacte caprino, aut cerebro leporum perunctæ gingiuæ, faciles dentitiones faciunt. Somnos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur: vulgus & gratiam corpori in vij. dies, friuolo quidem ioco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione. Magi felle capræ, sacrificatæ duntaxat, illito oculis, vel sub puluino posito, somnum allici dicunt. Sudores inhibet cornus caprini cinis è myrteo oleo perunctis. Coitus stimulat fel aprugnum illitum: item medullæ suum haustæ: seuum asininum, anseris masculi adipe permisto illitum. Item à coitu equi Virgilio quoque descriptum virus, & testiculi equini aridi, vt potioni interi possint, dextérue asini testis in vino potus pro portione, vel adalligatus brachiali. Eiusdem à coitu spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, vt Osthanes tradit. Salpe genitale in oleum feruens mergi iubet septies, eóque perungi pertinentes partes. Bialcon cinerem ex eodem bibi, vel tauri à coitu vrinam, lutóque ipso illini pubem. At è diuerso muris fimo illito, cohibetur virorum Venus. Ebrietatem arcet pulmo apri aut suis assus, ieiuni cibo sumptus eo die: item hœdinus.

Mira de animalibus. CAP. XX.

MIra prætereà tradũtur in eisdem animalibus. Vestigium equi excussum vngula (vt solet plerunque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse recordantibus quonam loco id reposuerint. Iecur luporum equinæ vngulæ simile esse, & rumpi equos qui vestigia luporum sub equite sequantur. Talis suum discordiæ vim quandam inesse. In incendiis si fimi aliquid egeratur è stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouésque. Hircorum carnes virus non resipere, si panem hordeaceum eo die, quo interficiantur, ederint, lasérue dilutum biberint. Nullas verò teredinem sentire, Luna decrescente induratas sale. Adeóque nihil omissum, vt leporem surdum celeriùs pinguescere reperiamus. Animalium verò medicinas: si sanguis profluat iumentis, suillum fimum ex vino infũdendum. Boum autem morbis seuum, sulphur viuum, allium syluestre, ouum coctum: omnia hæc trita in vino danda, aut vulpis adipem. Carnem caballinam discoctam, potu suum morbis mederi. Omnium verò quadrupedum morbis, capram solidam cum corio, & ranam rubetã discoctas. Gallinaceos non attingi à vulpibus, qui iecur animalis eius aridum ederint: vel si pellicula ex ea collo inducta, galli inierint. Similia in felle mustelæ. Boues in Cypro contra tormina hominum excrementis sibi mederi. Non subteri pedes boum, si priùs cornua pice liquida perungantur. Lupos in agrum nõ accedere, si capti vnius pedibus infractis, cultróque adacto, paulatim sanguis circa fines agri spargatur: atq; ipse defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi. Aut si vomerẽ, quo primus sulcus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus Larium, quò familia conuenit, absumat: ac lupum nulli animalium nociturum in eo agro, quandiu id fiat. Hinc deinde reuertemur ad animalia sui generis, quæ aut placida non sunt, aut fera.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VIGESIMVSNONVS.

De origine medicinæ, & quando primùm clinice, & quando primùm iatraleptice, & de Chrysippo & Erasistrato, & empirice, & Herophilo, & reliquis illustribus Medicis, & quoties ratio medicinæ mutata sit, & qui primus Romæ Medicus, & quando, & quid de Medicis antiqui Romanii iudicauerint & vitia medicinæ. CAP. I.

NATVRA remediorum, atque multitudo instantium ac præteritorum, plura de ipsa medendi arte cogunt dicere: quanquam non ignarus sim, nullis antè hæc Latino sermone condita, ancépsque lubricum esse rerum omnium nouarum, talíũ vtique quàm steriles gratiæ difficultates in promendo: sed quoniam occurrere verisimile est omnium qui hæc cognoscant cogitationi, quonam modo exoleuerint in medicinæ vsu, quæ tam parata atque pertinentia erant: mirúmque & indignum protinus subit, nullam artium inconstantiorem fuisse, & etiamnum sæpius mutari, cùm sit fructuosior nulla. Diis primùm inuentores suos assignauit, & cœlo dicauit. Necnon & hodie

& hodie multifariàm ab oraculis medicina petitur. Auxit deinde famam etiam crimine, ictum fulmine Aesculapium fabulata, quoniam Tyndariden reuocauisset ad vitam. Nec tamen cessauit narrare alios reuixisse opera sua, clara Troianis temporibus, quibus fama certior, vulnerũ tamen duntaxat remediis. Sequentia eius (mirum dictu) in nocte densissima latuere vsque ad Peloponnesiacum bellum: tunc eam reuocauit in lucem Hippocrates, genitus in insula Coo, in primis clara ac valida, & Aesculapio dicata. Is cùm fuisset mos, liberatos morbis scribere in templo eius Dei quid auxiliatum esset, vt posteà similitudo proficeret, excripsisse ea traditur, atq; (vt Varro apud nos credit) iam templo cremato, instituisse medicinam hanc, quæ clinice vocatur. Nec fuit posteà quæstus modus, quoniam Prodicus Selymbriæ natus, discipulus eius, instituens quam vocãt Iatralepticen, reunctoribus quoque Medicorum ac mediastinis vectigal inuenit. Horum placita Chrysippus ingenti garrulitate mutauit, plurimumque etiam ex Chrysippo discipulus eius Erasistratus, Aristotelis filia genitus. Hic Antiocho rege sanato c. talentis donatus est à rege Ptolemæo filio eius, vt inciperet & præmia artis ostendere. Alia factio ab experimentis se cognominans Empiricen, cœpit in Sicilia, Acrone Agrigentino Empedoclis Physici authoritate commendato. Dissederuntq; eæ scholæ & omnes eas damnauit Herophilus, in musicos pedes venarũ pulsu descripto per ætatũ gradus. Deserta deinde & hæc secta est, quoniã necesse erat in ea literas scire. Mutata & quã posteà Asclepiades (vt retulimus) inuenerat. Auditor eius Themison fuit, qui quæ inter initia scripsit, illo mox recedente à vita, ad sua placita mutauit. Sed & illa Antonius Musa eiusdem authoritate Diui Augusti, quẽ contraria medicina graui periculo exemerat. Multos prætereo Medicos, celeberrimosque ex iis Cassios, Calpitanos, Aruntios, Albutios, Rubrios, ccl. H—S annua mercede iis fuere apud principes. Q. verò Stertinius imputauit principibus, quod H—S quingenis annuis contentus esset: sexcena enim sibi quæstu vrbis fuisse numeratis domib' ostendebat. Par & fratri eius merces à Claudio Cæsare infusa est: censusque, quanquã exhausti operibus Neapoli exornata, hæredi † H—S ccc. reliquere, quantũ ad eam ætatẽ Aruntius solus. Exortus deinde est Vectius Valens, adulterio Messalinæ Claudij Cæsaris nobilitatus, pariterq; eloquentiæ assectator. Is eam potentiã nactus, nouã instituit sectã. Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalũ transiliuit, delentem cuncta maiorũ placita, & rabie quadã in omnis æui medicos perorantem: quali prudentia ingenioque, æstimari vel vno argumento abundè potest, cùm monumento suo (quod est Appia via) iatronicen se inscripserit. Nullius histrionũ equarumq; trigarij comitatior egressus in publico erat: cũ Crinas Massilienses aregeminata, vt cautior religiosiorq;, ad siderũ motus ex ephemeride Mathematica cibos dando, horasq; obseruãdo, authoritate eũ præcessit. Nupérque centies H—S reliquit muris patriæ, mœnibus quoq; aliis penè nõ minori summa extructis. Hi regebant fata, cùm repentè ciuitatem Charmis ex eadem Massilia inuasit, damnatis nõ solùm prioribus Medicis, verùm & balneis: frigidaq; etiam hybernis algoribus lauari persuasit. Mersit ægros in lacus. Videbamus senes Consulares vsq; in ostentationem rigentes. Qua de re extat etiã Annæi Senecæ astipulatio. Nec dubiũ est, omnes istos famã nouitate aliqua aucupantes, animas statim nostras negotiari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarũ concertationes, nullo idem censente, ne videatur accessio alterius. Hinc illa infelicis monumenti inscriptio, turba se medicorũ periisse. Mutatur ars quotidie toties interpollis, & ingeniorum Græcię flatu impellimur. Palamque est, vt quisque interistos loquendo polleat, imperatorem illico vitæ nostræ necisq; fieri: ceu verò non millia gentium sine Medicis degant, nec tamen sine Medicina: sicut populus Romanus vltra sexcentesimũ annum, nec ipse in accipiendis artibus lentus, Medicinæ verò etiam auidus, donec expertam damnauit. Etenim percensere insignia priscorũ in his moribus conuenit. Cassius Hemina ex antiquis author est, primùm è Medicis venisse Romã Peloponneso Archagathum Lysaniæ filium, L. Aemilio, M. Liuio Coss. anno vrbis DXXXV. eique ius Quiritium datum, & tabernam in compito Acilio emptã ob id publicé. Vulnerarium eum tradunt fuisse vocatum, mireque gratum aduentum eius initio: mox à sæuitia secandi vrendique, transisse nomen in carnificem, & in tædium artem omnesq; Medicos: quod clarissimè intelligi potest ex M. Catone, cuius authoritati triumphus atque Censura minimum conferunt: tanto plus in ipso est. Quamobrem verba eius ipsa ponemus, Dicam de istis Græcis suo loco Marce fili, qui Athenis exquisitũ habeam, & quòd bonum sit eorum literas inspicere, non perdiscere. Vincam nequissimum & indocilegenus illorum: & hoc puta vatem dixisse; Quandocunque ista gens suas literas dabit omnia corrumpet. Tum etiam magis, si Medicos suos huc mittet. Iurarunt inter se barbaros necare omnes Medicina. Sed hoc ipsum mercede faciunt: vt fides iis sit, & facilè disperdant. Nos quoque dictitant barbaros, & spurcius nos, quàm alios opicos, appellatione fœdant. Interdixi tibi de Medicis. Atque hic Cato DCV. anno vrbis nostræ obiit, LXXV. suo, ne quis illi defuisse publicè tempora, aut priuatim vitæ spatia ad experiendum arbitretur. Quid ergo? damnatam ab eo rem vtilissimã credimus? Minimè hercule. Subiicit enim qua Medicina & se & coniugem vsque ad longam senectam perduxerit, iis ipsis scilicet, quæ nunc nos tractamus. Profiteturque esse commentarium sibi, quo medeatur filio, seruis familiaribus, quem nos per genera vsus sui differimus. Non rem antiqui damnabant, sed artem: Maximè verò quæstũ esse immani pretio vitæ recusabãt, Ideo templum Aesculapij,

† *Hermolaus hic legit sestertia trecenta: Budæus sestertiũm trecenties: quæ summa est centuplicato maior. Vide ipsũ libr. 2. de Asse.*

etiam cùm recipereturis Deus, extra vrbem feciſſe, iterumque in inſula, traduntur. Et cùm Græcos Italia pellerent, diu etiam poſt Catonem excepiſſe Medicos. Augebo prouidentiam illorũ. Solam hanc artium Græcarum nondum exercet Romana grauitas in tanto fructu, pauciſſimi Quiritium attigere, & ipſi ſtatim ad Græcos transfugæ. imò verò authoritas aliter quàm Græcè eam tractantibus, etiam apud imperitos expertesque linguæ, non eſt. Ac minus credunt, quæ ad ſalutem ſuam pertinent, ſi intelligunt. Itaque hercule in hac artium ſola euenit, vt cuicunque Medicum ſe profeſſo ſtatim credatur, cùm ſit periculum in nullo mendacio maius. Non tamen illud intuemur: adeò blanda eſt ſperandi pro ſe cuique dulcedo. Nulla prætereà lex, quæ puniat inſcitiam capitalem, nullum exemplum vindictæ. Diſcunt periculis noſtris, & experimenta per mortes agunt: Medicoque tantùm hominem occidiſſe impunitas ſumma eſt. Quinimò tranſit conuitium, & intemperantia culpatur, vtroque qui periere, arguuntur. Sed decuriæ pro more cenſuris principum examinantur: inquiſitio per parietes agitur: & qui de nummo iudicet, à Gadibus columnisq; Herculis accerſitur: de exilio verò non niſi die xl. quinque electis viris datur tabella. At de iudice ipſo quales in conſiliis eunt, ſtatim occiſuri? Meritò, dum nemini noſtrum libet ſcire, quid ſaluti ſuæ opus ſit. Alienis pedibus ambulamus: alienis oculis agnoſcimus: aliena memoria ſalutamus: aliena vtimur opera. Perieruntque rerum naturæ pretia & vitæ argumenta. Nihil aliud pro noſtro habemus, quàm delicias. Non deſeram Catonem tam ambitioſę artis inuidiæ à me obiectum, aut Senatum illum qui ita cenſebat, idque non criminibus artis arreptis, vt aliquis expectauerit. Quid enim venenorum fertilius, aut vnde plures teſtamentorum inſidiæ? Iam verò & adulteria etiam in principum domibus, vt Eudemi in Liuia Druſi Cæſaris: item Valentis, in qua dictum eſt regina. Non ſint artis iſta, ſed hominum. Non magis hæc vrbi timuit Cato, vt equidem credo, quàm reginas. Ne auaritiam quidem arguam, rapacesque nundinas pendentibus fatis, & dolorum indicaturam, ac mortis arrham, aut arcana præcepta, Squamam in oculis emouendam potiùs, quàm extrahendam: per quæ effectum eſt, vt nihil magis proderſe videretur, quàm multitudo graſſantium. Neque enim pudor, ſed æmuli pretia ſummittunt. Notum eſt ab eodem Charmide vnum ægrum ex prouincialibus H—S ducentis conductum: Alconti vulnerum Medico H—S. c. damnato ademiſſe Claudiũ principem. Eidemq; in Gallia exulanti, & deinde reſtituto acquiſitum non minus intra paucos annos. Et hæc perſonis impurentur. Ne fæcem quidem aut inſcitiam eius turbæ arguamus, ipſorumque intemperantiam in morbis, aquarum calidarum diuerticulis: imperioſam inediam, & ab iiſdem deficientibus cibos ſæpius die ingeſtos, mille prætereà pœnitentiæ modis, culinarum etiam præceptis & vnguentorum miſturis, quando nullas omiſere vitæ illecebras. Inuehi peregrinas merces, cõſiliariq; extrema pretia, diſplicuiſſe maioribus crediderim equidem, non tamen hoc Catonem prouidiſſe, cùm damnaret artem. Theriace vocatur excogitata compoſitio luxuriæ. Fit ex rebus externis, cùm tot remedia dederit natura, quæ ſingula ſufficerent. Mithridaticum antidotum ex rebus liiij. componitur, interim nullo pondere æquali, & quarundam rerum ſexageſima denarij vnius imperata. Quo Deorum perfidiam iſtam monſtrante? Hominum enim ſubtilitas tanta eſſe non potuit. Oſtentatio artis & portentoſa ſcientiæ venditatio manifeſta eſt. Ac ne ipſi quidem illam nouere. Comperiq; vulgo pro cinnabari Indica in medicamenta minium addi, inſcitia nominis, quod eſſe venenum docebimus inter pigmenta. Verùm hæc ad ſingulorum ſalutem pertinent. Illa autem, quæ timuit Cato, atque prouidit, innocentiora multo & parua opinatu, quæ proceres artis eiuſdem in ſemetipſis fatentur. Illa perdidere imperij mores, illa quæ ſani patimur, luctatus, ceromata, ceu valetudinis cauſa inſtituta, balineæ ardentes, quibus perſuaſere in corporibus cibos coqui, vt nemo non minus validus exiret, obedientiſſimi verò efferrentur. Potus deinde ieiunorum ac vomitiones, & rurſus perpotationes, ac pilorum euiratio inſtituta reſinis eorum: Itemque pectines in fœminis quidem publicati. Ita eſt profectò, lues morum, nec aliunde maior, quàm è medicina, vatem prorſus quotidie facit Catonem, & oraculum: Satis eſſe ingenia Græcorum inſpicere, non perdiſcere. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo, ſexcentisque populi Romani annis aduerſus artem, in qua conditione inſidioſiſſima authoritatem peſſimis boni faciunt: ſimul contra attonitas quorundam perſuaſiones, qui prodeſſe niſi pretioſa non putant. Neq; enim dubitauerim, aliquibus faſtidio futura quæ dicentur animalia: at non Virgilio fuit nominare formicas nulla neceſſitate, & curculiones, ac lucifugis congeſta cubilia blattis: non Homero inter prælia Deorum improbitatem muſcæ deſcribere: non naturæ gignere iſta, cùm gignat hominem. Proinde cauſas quiſque & effectus, non res, æſtimet. Ordiemur autem à confeſſis, hoc eſt, lanis ouisque, vt obiter rebus præcipuis honos in primis perhibeatur. Quædam etiam ſi alienis locis, tamen obiter dici neceſſe erit. Nec deerat materiæ pompa, ſi quicquam aliud intueri liberet, quàm fidem operis. Quippe inter prima proditis etiam ex cinere phœnicis nidoque medicinis, ceu verò id certum eſſet, atque non fabuloſum. Irridere eſt, vitæ remedia poſt milleſimum annum reditura monſtrare.

De medicinis lanarum. CAP. II.

LAnis authoritatem veteres Romani etiam religioſam habuere, poſtes à nubentibus attingi iubentes. Præterq; cultum & tutelam contra frigora, ſuccidæ plurima præſtãt remedia ex oleo vinoque aut aceto, prout quæque mulceri morderiue opus ſit, & aſtringi laxariue, luxatis membris, dolentibusq; neruis impoſitæ, & crebrò ſuffuſæ. Quidam etiam ſalem admiſcent luxatis. Alij cum lana rutam tritam adipemque imponunt. Item contuſis tumentibusque. Halitus quoque oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atq; gingiuis admiſto melle. Prodeſt & phreneticis ſuffitu. Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo, & alio modo indita auribus obturatis ſpiſſius. Quin & hulceribus vetuſtis imponitur cum melle. Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo expreſſa ſanat. Arietis velleralota frigida ex oleo madefacta, in muliebribus malis inflammationes vuluæ ſedant. Et ſi procidant, ſuffitu reprimunt. Succida lana impoſita ſubditaque mortuos partus euocat. Siſtit etiam profluuia earum. At canis rabioſi morſibus inculcata poſt diem ſeptimũ ſoluitur. Reduuias ſanat ex aqua frigida. Eadem nitro, ſulphure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quàm calidiſſima impoſita bis die, lumborum dolores ſedat. Sanguinem ſiſtit ex ariete ſuccida, articulos extremitatum præligans. Laudatiſſima omnis è collo, natione verò Galatica, Tarentina, Attica, Mileſia. Succidam imponunt & deſquamatis, percuſſis, liuidis, incuſſis, colliſis, contritis, deiectis, capitis & aliis doloribus, ſtomachi inflammationi ex aceto & roſaceo. Cinis eius illinitur attritis, vulneratis, ambuſtis. Et in oculorum medicamenta additur: item in fiſtulas auresque ſuppuratas. Ad hæc deton ſam eam, alij verò euulſam deciſis ſummis partibus ſiccant, carpuntque, & in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt vtrunque. Alij aſſulis tedæ ſubiectis, & ſubinde interſtratis, oleo aſperſam accendunt, cineremque in labellis aqua addita confricant manu, & conſidere patiuntur, idque ſæpius mutantes aquam, donec linguã aſtringat leniter, nec mordeat. Tum cinerem reponunt. Vis eius ſeptica eſt, efficaciſſimeque genas purgat. Quin ipſæ ſordes pecudum ſudorque feminum & alarum adhærentes lanis (œſypum vocãt) innumeros propè vſus habent. In Atticis ouibus genito palma. Fit pluribus modis, ſed probatiſſimum, lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuſcunque ſordibus ſuccidis primùm collectis, ac lento igni in æneo vaſe ſubferuefactis & refrigeratis, pinguique quod ſupernatet, collecto in fictili vaſe, iterumque decocta priori materia: quæ pinguitudo vtraque frigida aqua lauatur, & in linteo ſiccatur, ac Sole torretur, donec candida fiat ac tranſlucida. Tum in ſtannea pyxide conditur. Probatio autem, vt ſordium virus oleat, & manu fricante ex aqua non liquetur, ſed albeſcat vt ceruſſa. Oculis vtiliſſimum contra inflammationes genarumque callum. Quidam in teſta torrent, donec pinguedinem amittat, vtilius tale exiſtimantes eroſis & duris genis, angulis ſcabioſis & lacrymantibus. Hulcera non oculorum modò ſanat, ſed oris etiam & genitalium cum anſerino adipe. Medetur & vuluæ inflammationibus, & ſedis rhagadiis & condylomatis cum meliloto ac butyro. Reliquos vſus eius ſuo loco dicemus. Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac ſiccatæ per ſe tuſæque in farinam & illitæ dentibus mirè proſunt, etiam labantibus, gingiuisque, ſi carcinoma ſerpat. Iam verò pura vellera aut per ſe impoſita cæcis doloribus, aut accepto ſulphure: & cinis eorum genitalium vitiis. Tantumque pollent, vt medicamentis quoque ſuperponantur. Medentur ante omnia & pecori ipſi, ſi faſtidio non paſcatur. Cauda enim quàm arctiſſimè præligata, euulſa inde lana, ſtatim veſcuntur. Traduntque quod extra nodum ſit è cauda præmori.

De ouorum natura. CAP. III.

LAnæ habent & cum ouis ſocietatem ſimul fronti impoſitæ contra epiphoras. Non opus eſt eas in hoc vſu radicula eſſe curatas: neque aliud, quàm candidum ex ouo, infundi ac pollinem thuris. Oua per ſe infuſo candido oculis epiphoras cohibent, vrentesque refrigerant. Quidam cum croco præferunt, & pro aqua miſcent collyriis. Infantibus verò contra lippitudines vix aliud remediũ eſt, butyro admiſto recenti. Eadem cum oleo trita ignes ſacros leniunt, betæ foliis ſuperilligatis. Candido ouorum in oculis & pili reclinantur Hammoniaco trito admiſtoque. Et vari in facie cum pineis nucleis, ac melle modico. Ipſa facies illita Sole non aduritur. Ambuſta aquis ſi ſtatim ouo occupentur, puſtulas non ſentiunt. Quidam admiſcent farinam hordeaceam, & ſalis parum. Hulceribus verò ex ambuſto cum candido ouorum toſtum hordeum & ſuillo adipe, mirè prodeſt. Eâdem curatione ad ſedis vitia vtuntur: infantibus quidem, etiam ſi quid ibi procidat. Ad pedum rimas ouorum candido decocto cum ceruſſæ denariorum duûm pondere, pari ſpumę argenti, myrrhæ, exiguo deinde vino. Ad ignem ſacrum, candido ouorum trito cum amylo. Aiunt & vulnera candido glutinari, calculosque pelli. Lutea ouorum cocta vt indureſcant, admiſto croco modicè, item melle & lacte mulieris illita, dolores oculorum mitigant. Vel cum roſaceo & mulſo lana oculis impoſita, vel cum trito apij ſemine ac polenta in mulſo illita. Prodeſt & tuſſientibus per ſe luteum deuorarum liquidum, ita vt dentibus non attingatur: thoracis diſtillationibus, faucium ſcabritiæ. Priuatim contra hæmorrhoidum morſum illinitur, ſorbeturque crudum. Prodeſt & renibus, veſicæ roſionibus exhulcerationibusque, & cruenta excreantibus. Quinque ouorum lutea in vini hemina cruda ſorbentur dyſentericis, cum iure putaminis ſui & papaueris ſucco ac vino. Dantur cœliacis cum vuæ paſſæ pinguis pari pondere & malicorio, per triduum æquis portionibus. Et alio modo lutea ouorum trium lardi veteris & mellis quadrantibus, vini veteris cyathis tribus trita ad craſſitudinem mellis, & cùm opus ſit, auellanæ nucis magnitudine ex aqua pota. Item ex oleo fricta terna,

totis ouis pridie maceratis in aceto. Sic & lienicis. Sanguinem autem reiicientibus cum tribus cyathis muſti. Vtuntur iiſdem ad liuentia, ſi vetuſtiora ſint, cum bulbis ac melle. Siſtunt & menſes mulierum cocta, & ex vino pota inflationes quoque vuluæ cruda cum oleo ac vino illita. Vtilia ſunt & ceruicis doloribus cum anſerino adipe & roſaceo. Sedis etiã vitiis durata igni, vt calore quoq; proſint. Et condylomatis cum roſaceo. Item ambuſtis durata ex aqua, mox in pruna putaminibus exuſtis, tum lutea ex roſaceo illinuntur. Fiunt & tota lutea, quæ vocãt ſchiſta, cum triduo incubata tolluntur. Stomachum diſſolutum cõfirmant pulli ouorum cum gallæ dimidio, ita ne ante duas horas alius cibus ſumatur. Dant & dyſentericis pullos in ipſo ouo decoctos, admiſta vini auſteri hemina, & pari modo olei polentæq;. Membrana putaminis detracta ſiue crudo, ſiue cocto, labiorum fiſſuris medetur. Putaminis cinis in vino potus, ſanguinis eruptionibus. Comburi ſine membrana oportet: ſic fit & dentifricium. Idem cinis & mulierũ menſes cum myrrha illitus ſiſtit. Firmitas putaminũ tanta eſt, vt recta nec vi nec pondere vllo frangantur, nec niſi paululũ inflexa rotunditate. Tota oua adiuuant partũ, cum ruta, & anetho, & cumino pota ex vino. Scabiem corporum ac pruritũ oleo & cedria miſtis tollunt. Hulcera quoq; humida in capite cyclamino admiſta. Ad puris & ſanguinis excreationes ouum crudum cum porri ſectiui ſucco, pariq; menſura mellis Græci calefactũ hauritur. Dantur & tuſſientibus cocta & trita cum melle, & cruda cum paſſo oleiq; pari modo. Infunduntur & virilitatis vitiis ſingula cum ternis paſſi cyathis, amyliq; ſemuncia à balineis. Aduerſus ictus ſerpentium cocta tritaq; adiecto naſturtio illinuntur. Cibo quot modis iuuent notum eſt, cùm tranſmeent faucium tumorem, calfactuq́ue obiter foueant. Nullus eſt alius cibus, qui in ægritudine alat neq; oneret, ſimulq; vim potus ac cibi habeat. Maceratorũ in aceto molliri diximus putamen. Talibus cum farina in pane ſubactis cœliaci recreantur. Quidã ita reſoluta in patinis torreri vtiliusputant. Quo genere non aluos tantùm, ſed & menſes fœminarum ſiſtunt: aut ſi maior ſit impetus, cruda cum farina ex aqua hauriũtur, & per ſe lutea ex iis decocta in aceto, donec indureſcant: iterumq; cum trito pipere torrentur ad cohibendas aluos. Fit & dyſentericis remedium ſingulare, ouo effuſo in fictili nouo, eiuſdemq́ue oui menſura, vt paria ſint omnia, melle, mox aceto, item oleo, confuſis crebroq́ue permiſtis. Quo fuerint ea excellentiora, hoc præſentius remedium erit. Alij eadem menſura pro oleo & aceto reſinam adiiciunt rubentem, vinumq;: & alio modo temperãt, olei tantùm menſura pari, pinciq; corticis duabus ſexageſimis denariorũ, vna eius quod rhus diximus, mellis obolis quinque ſimul decoctis, ita vt cibus alius poſt quatuor horas ſumatur. Torminibus quoque multi medentur, oua bina *a* cum aliis piſcis quatuor vnà atterendo, viniq; hemina calefaciendo, atque ita potui dando. Et ne quid deſit ouorum gratiæ, candidum ex his admiſtum calci viuæ glutinat vitri fragmenta. Vis verò tanta eſt, vt lignum perfuſum ouo non ardeat, ac ne veſtis quidem contacta aduratur. De gallinarum autem ouis tantùm locuti ſumus, cùm & reliquarum alitum reſtent magnæ vtilitates, ſicut ſuis locis dicemus. Prætereà eſt ouorum genus in magna Galliarum fama, omiſſum Græcis. Angues innumeri æſtate conuoluti, ſaliuis faucium corporumq́ue ſpumis artifici complexu glomerantur, anguinum appellatur. Druidæ ſibilis id dicunt in ſublime iactari, ſagoq́ue oportere intercipi, ne tellurem attingat. Profugere raptorem equo: ſerpentes enim inſequi, donec arceantur amnis alicuius interuentu. Experimentum eius eſſe, ſi contra aquas fluitet vel auro vinctum. Atq;, vt eſt Magorum ſolertia occultandis fraudibus ſagax, certa Luna capiendum cenſent, tanquam congruere operationem eam ſerpentiũ humani ſit arbitrij. Vidi equidem id ouum mali orbiculati modici magnitudine, cruſta cartilaginis, velut acetabulis brachiorũ polypi crebris, inſigne Druidis. Ad victorias litium ac regum aditus mirè laudatur: tantæ vanitatis, vt habentem id in lite in ſinu equitem Romanum è Vocontiis, à Diuo Claudio principe interemptum nõ ob aliud ſciam. Hic tamen complexus anguium & efferatorum concordia, cauſa videtur eſſe, quare exteræ gentes caduceum in pacis argumentis circundata effigie anguium fecerint. Neq; enim criſtatos eſſe in caduceo mos eſt. De anſerum ouis magnæ vtilitatis, ipſoq; anſere dicturi hoc in volumine, debemus honorẽ & Comagenorũ clariſſimæ rei. Fit ex adipe anſerum, alioquin celeberrimi vſus eſt, ad hoc in Comagene Syriæ parte cum cinnamo, caſia, pipere albo, herba quæ Comagene vocatur, obrutis niue vaſis, odore iucundo, vtiliſſimum ad perfrictiones, conuulſiones, cæcos ac ſubitos dolores, omniáq; quæ acopis curãtur; vnguentúmq; pariter ac medicamentum eſt. Fit & in Syria alio modo, adipe auium curato, vt diximus, additis eryſiſceptro, xylobalſamo, phœnice elate, item calamo, ſingulorum pondere, qui ſit adipis, cum vino bis aut ter ſubferuefactis. Fit autem hyeme, quoniam æſtate non glaciat, niſi accepta cera. Multa prætereà remedia ſunt ex anſere, quod miror, æquè quàm capris. Nanq; anſer coruúſque ab æſtate in autumnum morbo conflictari dicuntur. De anſerum honore, quem meruere Gallorum in Capitolium aſcenſu deprehenſo, diximus.

In vetuſto quodam exemplari, quamuis alioqui depraua tiſſimè ſcripto, poſtrema litera ex dictione, aliis, principio ſubſequentis dictionis, piſcis, cohærebat.

Quo fit, vt hic legendũ conijciam. Cum allijſpicis quatuor. Spicas enim Latini vocãt ſegmenta illa in allij capitib⁹, quas Græci ἄγκιθας nominãt.

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non ſunt, ſed fera, & ex volucribus, & contra morſus phalangiorum. CAP. IIII.

EAdem de cauſa ſupplicia annua canes pendunt inter ædem Iuuentutis & Summani, viui in furca ſambucea arbore fixi. Sed plura de hoc animali dici cogunt priſcorũ mores. Catulos lactentes adeò puros exiſtimabãt ad cibum, vt etiã placandis numinib⁹ hoſtiarũ vice vterentur his. Genito manè

manè catulo res diuina fit, & in cœnis Deũm etiamnum ponitur catulina. Aditialibus quidem epulis celebrem fuiſſe, Plauti fabulæ indicio ſunt. Sanguine canino contra toxica nihil præſtantius putatur. Vomitiones quoque hoc animal monſtraſſe homini videtur. Et alios vſus ex eo mirè laudatos referemus ſuis locis. Nunc ad ſtatutum ordinem pergemus. Aduerſus ſerpentium ictus efficacia habentur, ſimum pecudis recens in vino decoctum illitúmque: mures diſſecti & impoſiti, quorum natura non eſt ſpernenda, præcipuè in aſſenſu ſiderum (vt diximus) cum lumine Lunæ fibrarum numero creſcẽte ac decreſcente. Tradũt magi, iocinere muris dato porcis in fico, ſequi dantem id animal. In homine quoq; ſimiliter valere, ſed reſolui cyatho olei poto. Muſtelarum duo genera: alterum ſylueſtre. Diſtant magnitudine. Græci vocant ictidas. Harum fel contra aſpides dicitur efficax, cæterò venenum. Hæc autem quæ in domibus noſtris oberrat, & catulos ſuos (vt author eſt Cicero) quotidie transfert, mutátque ſedem, ſerpentes perſequitur. Ex ea inueterata ſale denarij pondus in cyathis tribus datur percuſſis, aut ventriculus coriandro fartus inueteratúſque & in vino potus. Et catulus muſtelæ etiam efficacius. Quædam pudenda dictu tanta authorum aſſeueratione commendantur, vt præterire fas non ſit. Siquidem illa concordia rerum, aut repugnantia, medicinæ gignuntur: veluti cimicum animalis fœdiſſimi, & dictu quoq; faſtidiendi natura, contra ſerpentium morſus, & præcipuè aſpidum valere dicitur. Item contra venena omnia: argumento, quòd dicunt gallinas, quo die id ederint, nõ interfici ab aſpide: carnes quoq; earum percuſſis plurimum prodeſſe. Ex his quæ tradũt, humaniſſimum eſt, illinire morſibus cum ſanguine teſtudinis: item ſuffitu eorum abigere: ſanguiſugas adhærentes, hauſtáſque ab animalibus reſtinguere in potu datos. Quanquam & oculos quidam iis inungunt tritis cum ſale & lacte mulierum, auréſque cum melle & roſaceo admiſtis. Eos qui agreſtes ſint, & in malua naſcantur, crematos cinere permiſto roſaceo infundunt auribus. Cætera quæ de iis tradunt, vomicæ & quartanarum remedia aliorúmque morborum, quanquam ouo aut cera aut faba incluſos cenſeant deuorandos, falſa, nec referenda arbitror. Lethargi tamen medicinæ cum argumento adhibẽt, quoniam vincatur aſpidum ſomnifica vis, ſeptenos in cyatho aquæ dantes, puerilibus annis quaternos. Et ſtranguriæ ſiſtulæque impoſuere. Adeò nihil parens illa rerum omnium ſine ingentibus cauſis genuit. Quin & adalligatos læuo brachio binos lana ſubrepta paſtoribus, reſiſtere nocturnis febribus prodiderũt, diurnis in roſaceo panno. Rurſus iis aduerſatur ſcolopendra, ſuffitúque necat. Aſpides percuſſos torpore & ſomno necant, omnium ſerpentium minimè ſanabiles. Sed & venenum earum ſi ſanguinem attingit, aut recens vulnus, ſtatim interimit: inueteratum hulcus tardius. De cætero potum quantalibet copia, non nocet. Non eſt enim tabifica vis: itaque occiſa morſu earum animalia, cibis innoxia ſunt. Cunctarer in proferendo ex his remedio, niſi M. Varronem ſcirem LXXXVIII. vitæ anno prodidiſſe, aſpidum ictus efficaciſſimè curari, hauſta à percuſſis ipſorum vrina. Baſiliſci, quem etiam ſerpentes ipſi fugiunt, alios olfactu nicantem, qui hominem vel ſi aſpiciat tantùm, dicitur interimere, ſanguinem Magi miris laudibus celebrant, coeuntem picis modo & colore, dilutum cinnabari clariorem fieri. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionum à poteſtatibus, & à diis etiam precum, morborum remedia, veneficiorum amuleta. Quidam id Saturni ſanguinem appellant. Draco non habet venena. Caput eius limini ianuarum ſubditum, propitiatis adoratione Diis, fortunatam domum facere promittunt. Oculis eius inueteratis, & cum melle tritis, inunctos non paueſcere ad nocturnas imagines, etiam pauidos. Cordis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum victoriæ. Primum ſpondylum aditus poteſtatum mulcere. Dentes eius illigatos pedibus caprearum ceruinis neruis, mites præſtare dominos, poteſtatéſque exorabiles. Sed ſuper omnia eſt compoſitio, qua inuictos faciunt Magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte & medulla eiuſdem, equi victoris ſpuma, canis vnguibus adalligatis ceruino corio, neruíſque cerui alternatis & dorcadis: quæ arguiſſe non minus refert, quàm contra ſerpentes remedia demonſtraſſe, quoniam hæc morborum veneficia ſunt. Draconum adipem venenata fugiunt: item virus ichneumonum, & cutis cinere in aceto perunctos. Viperæ caput impoſitum, vel alterius quàm quæ percuſſerit, ſine fine prodeſt. Item ſi quis eam ipſam in vapore baculo ſuſtineat: aiunt enim præcauere: item ſi quis exuſtæ eius cinerem illinat. Reuertì autem ad percuſſum ſerpentes neceſſitate naturæ, Nigidius author eſt. Caput quidem diſſecant Scythæ inter aures ad eximendum lapillum, quem aiunt ab ea deuorari territa. Alij ipſo toto capite vtuntur. Fiunt ex vipera paſtilli, qui theriaci vocantur à Græcis, quaternis digitis vtrinque amputatis, exemptíſque interaneis & liuore ſpinæ adhærente, reliquo corpore in patina ex aqua & anetho diſcocto, ſpiníſque exemptis, & addita ſimilagine, atque ita in vmbra ſiccatis paſtillis, quibus ad multa medicamenta vtuntur. Significandum videtur è vipera tantùm hoc fieri. Quidam purgatæ, vt ſuprà dictum eſt, adipem cum olei ſextario decoquunt ad dimidias. Ex eo, cùm opus ſit, ternis ſtillis additis in oleum perunguntur, vt omnes beſtiæ fugiant eos. Prætereà conſtat, contra omnium ſerpentium ictus, quamuis inſanabiles, ipſarum ſerpentium exta impoſita auxiliari: eóſque qui aliquãdo vigere iecur coctũ hauſerint, nunquàm poſteà feriri à ſerpẽte. Neq; anguis venenatus eſt, niſi per mẽſem Lunam inſtigatus. Sed prodeſt viuus comprehẽſus, & in aqua contuſus, ſi foueatur ita morſus. Quin & ineſſe ei remedia multa credũtur, vt dicemus, & ideo Aeſculapio dicatur. Democritus quidẽ

monstra quædam ex his conficit, vt possint auium sermones intelligi. Atqui anguis Aesculapius Epidauro Romam aduectus est: vulgóque pascitur & in domibus. Ac nisi incendiis semina exurerentur, non esset fœcunditati eorum resistere. In orbe terrarum pulcherrimum anguium genus est, quod in aqua viuit, hydri vocantur, nullis serpentium inferiores veneno. Horum iecur seruatum aduersus percussos ab his auxilium est. Scorpio tritus stellionum veneno aduersatur. Fit enim & è stellionibus malum medicamentum. Nam cùm immortuus est vino, faciem eorum qui biberint, lentigine obducit. Ob hoc in vnguento necant eum, insidiantes pellicum formæ. Remedium est oui luteum, & mel ac nitrum. Fel stellionum tritum in aqua mustelas congregare dicitur. Inter omnia venenata salamandræ scelus maximum est. Cætera enim singulos feriunt, nec plures pariter interimũt: vt omittam, quòd perire conscientia dicuntur homine percusso, neque amplius admitti ad terras: salamandra populos pariter necare improuidos potest. Nam si arbori irrepsit, omnia poma inficit veneno, & eos qui ederint, necat frigida vi, nihil aconito distans. Quinimo si contacto ab ea ligno vel pede crusta panis incoquatur, idem veneficium est: vel si in puteum cadat. Quippe cum saliua eius quacunq; parte corporis, vel in pede imo respersa, omnis in toto corpore defluat pilus. Tamen talis ac tanta vis veneni à quibusdam animalium, vt suibus, manditur, domante eadem illa rerum dissidentia. Venenum eius extingui primum omnium ab his quæ vescantur illa, verisimile est. Quæ prodantur, cantharidũ potu, aut lacerta in cibo sumpta: cætera aduersantia diximus, dicemúsque suis locis. Ex ipsis quæ Magi tradunt contra incẽdia, quoniam ignes sola animalium extinguat, si forent vera, iam esset experta Roma. Sextius Venerem accendi cibo earum, si detractis interaneis, & pedibus, & capite in melle seruentur, tradit, negátque restingui ignem ab iis. Ex volucribus in auxilio contra serpentes primùm vultur est. Annotatum quoque minus virium esse nigris. Pennarum ex his nidore, si vrantur, fugari eas dicunt. Item cor eius alitis habentes, tutos esse ab impetu non solùm serpentium, sed etiam ferarum, latronúmque, & regum ira. Carnibus gallinaceorum, ita vt tepeant auulsæ, appositis, venena serpentium domantur: item cerebro in vino poto. Parthi gallinæ malunt cerebrum plagis imponere. Ius quoque ex his potum præclarè medetur, & in multis aliis vsibus mirabile. Pantheræ leonésque non attingũt peruncto eo, præcipuè si & allium fuerit incoctum. Aluum soluit: validius è vetere gallinaceo. Prodest & contra longinquas febres, & torpentibus membris tremulísque, & articulariis morbis, & capitis doloribus, epiphoris, inflationibus, fastidiis, incipienti tenesmo, iocineri, renibus, vesicæ: contra cruditates, suspiria. Itaque etiam faciendi eius extant præcepta. Efficacius enim cocti cum olere marino, aut cybio, aut cappari aut apio, aut herba Mercuriali, aut polypodio, aut anetho: vtilissimè autem in congiis tribus aquæ ad tres heminas cum suprà dictis herbis, & refrigeratum sub dio dari tempestiuis antecedente vomitione. Non præteribo miraculum, quanquam ad medicinam non pertinens: si auro liquescenti gallinarum membra misceantur, consumunt in se. Ita hoc venenum auri est. At gallinaceis ipsis circulo è sarmentis addito collo, non canunt. Auxiliatur contra serpentes & columbarum caro recens concepta, & hirundinum: bubonis pedes vsti cum plumbagine herba. Nec omittam in hac quoque alite exemplum Magicæ vanitatis. Quippe præter reliqua portentosa mendacia, cor eius impositum mammæ mulieris dormientis siniſtræ, tradunt efficere vt omnia secreta pronuntiet. Præterea in pugnam ferentes idem, fortiores fieri. Eiusdem ouo ad capillos remedia demonstrant. Quis autem quæso ouum bubonis vnquam videre potuit, cùm ipsam auem vidisse prodigium sit? quis vtique experiri, & præcipuè in capillo? Sanguine quidem pulli bubonis etiam crispari capillum promittunt. Cuius generis propè videri possint, quæ tradunt & de vespertilione, si ter circunlatus domui viuus, per fenestram inuerso capite infigatur, amuletum esse: priuatímque ouilibus circunlatum toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari. Sanguinẽ quoque eius cum carduo, contra serpentium ictus inter præcipua laudant. Phalangium est Italiæ ignotum, & plurium generum. Vnum simile formicæ, sed multo maius, rufo capite, reliqua parte corporis nigra, albis incursantibus resparsum guttis. Acerbior huius, quàm vespæ ictus. Viuit maximè circa furnos & molas. In remedio est, si quis eiusdem generis alterum percusso ostendat. Et ad hoc seruantur, cùm mortui inueniuntur. Et cortices eorum contriti & poti medentur, & mustelæ catuli, vt diximus suprà. Aequè phalangion Græci vocant inter genera araneorum, sed distinguũt lupi nomine. Tertium genus est eodem phalangij nomine araneus lanuginosus, grandissimo capite. Quo dissecto inueniri dicũtur intus vermiculi duo, adalligatíque mulieribus ceruina pelle ante Solis ortum, præstare ne concipiant, vt Cæcilius in commentariis reliquit. Vis ea annua est: quam solã ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum fœcunditas plena liberis tali venia indiget. Vocatur & rhagion acino nigro similis, ore minimo sub aluo, pedibus breuissimis, tanquam imperfectis. Dolor à morsu eius qualis à scorpione. Vrina similis araneis textis. Idem erat asterion, nisi distingueretur virgulis albis. Huius morsu genua labefactãtur. Peior vtroque est cæruleus lanugine nigra, caliginem concitans, & vomitus araneosos. Etiamnum deterior, à crabrone penna tantùm differẽs. Hic & ad maciem perducit. Myrmecion formicæ similis capite, aluo nigra, guttis albis distinguentibus, vesparum dolore torquet. Tetragnathij duo genera habent: peior, medium caput distinguente linea alba, & transuersa altera. Hic oris tumorem facit. At cinereus posteriori parte candicans, lentior. Minimè

tior. Minimè autem noxius eodem colore, qui telas muscis in parietibus latissimè pandit. Contra omnium morsus remedium est gallinaceum cerebrum cum piperis exiguo potum in posca. Item formicæ quinque potæ: pecudum fimi cinis illitus ex aceto: & ipsi aranei quicunque in oleo putrefacti. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in vino poto: vngulæ arietinæ cinere cum melle mustelæ catulo, vt in serpentibus dictum est. Si iumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, aut fel vespertilionis ex aceto. Et ipse mus araneus contra se remedio est, diuulsus & impositus. Nam si prægnans momordit, protinus dissilit. Optimum, si imponatur qui momorderit. Sed & alios ad hunc vsum seruant in oleo, aut luto circunlitos. Est & contra morsum eius remedio terra ex orbita. Fertur enim non transiri ab eo orbitam, torpore quodam naturæ. Scorpionibus contrarius maximè inuicem stellio traditur, vt visu quoq; pauorem iis afferat, & torporẽ frigidi sudoris. Itaq; in oleo putrefaciunt eum, & ita ea vulnera perungunt. Quidam oleo illo spumam argenteam decoquunt ad emplastri genus, atque ita illinunt. Hunc Græci coloten vocant, & ascalaboten, & galeoten. In Italia non nascitur. Est enim hic plenus lentigine, stridoris acerbi, & vescitur, quæ omnia à nostris stellionibus aliena sunt. Prodest & gallinarum fimi cinis illitus, draconis iecur, lacerta diuulsa, mus diuulsus, scorpio ipse suæ plagæ impositus, aut assus in cibo sumptus, aut potus, in meri cyathis duobus. Proprium est scorpionum, quòd manus palmam non feriunt, nec nisi pilos attigere. Lapillus qualisciũque, ab ea parte qua in terra erat, appositus plagæ, leuat dolorem. Item testa terra operta ex aliqua parte, sicut erat imposita, liberare dicitur. Non debent respicere qui imponunt, & cauere ne Sol aspiciat. Vermes terreni triti impositi prosunt. Multa & alia ex his remedia sunt, propter quæ in melle seruantur. Noctua apibus contraria, & vespis crabronibúsq; & sanguisugis: pici quoq; Martij rostrũ secum habentes non feriuntur ab iis. Aduersantur & locustarum minimæ sine pennis, quos attelabos vocant. Est & formicarum genus venenatum: non ferè in Italia. Solpugas Cicero appellat, salpugas Bætica. Iis cor vespertilionis contrarium, omnibúsque formicis: salamandris cantharides, vt diximus. Sed in iis magna quæstio, quoniam ipsæ venena sunt potæ vesicæ cum cruciatu præcipuo. Cossinum equitem Romanum, amicitia Neronis principis notum, cùm is lichene correptus esset, vocatus ex Aegypto Medicus ob hanc valetudinẽ eius à Cæsare, cùm cantharidum potum præparare voluisset, interemit. Verùm illitas prodesse non dubium est, cum succo taminiæ vuæ, & seuo ouis vel capræ. Ipsarum cantharidum venenum in qua parte sit, nõ constat inter authores. Alij in pedibus & capite existimant esse, alij negant. Conuenit tamen pennas earum auxiliari, in quacunq; parte sit venenum. Ipsæ nascuntur ex vermiculo, in spongia maximè, cynorrhodi quæ fit in caule, sed fœcundissimè in fraxino: cæteræ in alba rosa, minus efficaces. Potentissimæ inter omnes variæ, luteis lineis, quas in pennis transuersas habẽt, multum pingues: inertiores minutæ, latæ, pilosæ: inutilissimæ verò, vnius coloris macreque. Condũtur in calice fictili non picato, & linteo colligato, congestæ rosa matura, & suspendũtur super acetũ cum sale feruens, donec per linteolum vaporentur, postea reponũtur. Vis earum adurere corpus, crustas obducere. Eadem pityocampis, in picea nascentibus, eadem buprestι, similitérque præparantur. Efficacissimæ omnes ad lepras lichenásque: dicuntur & menses ciere & vrinam. Ideo Hippocrates & hydropicis dabat. Cantharides obiectæ sunt Catoni Vticensi, ceu venenum vendidisset in auctione regia, quoniam eas sestertiis lx. addixerat.

De seuo struthiocamelino, & cane rabido, & lacerta, & anseribus, & columbis, & mustelis remedia. CAP. V.

ET seuum autem struthiocamelinum tunc veniisse sestertiis LXXX. obiter dictum sit, efficacioris ad omnia vsus, quàm est adeps anserinus. Diximus & mellis venenati genera: cõtra quod vtuntur melle, in quo apes sint mortuæ. Item potum in vino, remedium est vitiorum, quę cibo piscium gignuntur. In canis rabidi morsu tuetur à pauore aquę capitis canini cinis illitus vulneri. Oportet autem comburi omnia eodem modo, vt semel dicamus, in vase fictili nouo, argilla circunlito, atque in furnum indito. Idem & in potione proficit. Quidam ob id edendum dederunt. Aliqui & vermem è cadauere canino adalligauere: menstruáue in panno subdidere calici, aut intus ipsius caudæ pilos combustos insuêre vulneri. Cor caninum habentem fugiunt carnes. Non latrant verò, lingua canina in calceamento subdita pollici: aut caudam mustelæ, quæ abscissa dimissa sit, habentes. Est limus saliuę sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur. Multo tamen vtilissimè iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius coctis carnibus. Est vermiculus in lingua canum, qui vocatur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. Item terigni circunlatus, datur morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Et cerebello gallinaceo occurritur. Sed id deuoratum anno tantùm eo prodest. Aiunt & cristam contritam efficaciter imponi, & anseris adipem cum melle. Saliuntur & carnes eorum, qui rabidi fuerunt, ad eadem remedia in cibo dandæ. Quin & necãtur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, vt iecur crudũ deuoretur ex iis. Prodest & fimũ gallinaceum, duntaxat rufum, ex aceto impositũ: & muris aranei caudę cinis, ita vt ipse, cui abscissa sit, viuus dimittatur: glebula ex hirundinũ nido illita ex aceto, vel pulli hirundinis combusti: membrana siue senectus anguium, vernatione exuta, cum cancro masculo trita. Nam etiã per

se reposita

se repositа in arcis armariisque, tineas necat. Tanta vis mali est, vt vrina quoque calcata rabiosi canis noceat, maximè hulcus habentibus. Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet, lapidem à cane morsum, vsque in prouerbium discordiæ venisse. Qui in vrinam canis suam egesserit, torporem lumborum dicitur sentire. Lacerta, quam hi sepa, alij a chalcidicen vocant, in vino pota, morsus suos sanat. Veneficiis ex mustela syluestri factis, contrarium est ius gallinacei veteris largè hausturn, peculiariter contra aconitum: addi parum salis oportet. Gallinarum fimum duntaxat candidum, in hyssopo decoctum aut mulso, venena fungorum boletorúmque astringit: item inflationes ac strangulationes: quod miremur, cùm sit ex animal gustauerit id fimum, torminibus & inflationibus afficiatur. Sanguis anserinus contra lepores marinos valet, cum olei æqua portione. Item contra mala medicamenta omnia asseruatur cú Lemnia rubrica & spinæ albæ succo, pastillorum drachmis quinque, qui in cyathis ternis aquæ bibátur: item mustelæ catulus, vt suprà diximus, præparatus. Coagulum quoque agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet: item sanguis anatum Ponticarum. Itaque & spissatus seruatur, vinóque diluitur. Qui dam fœminæ anatis efficaciorem putant. Simili modo contra venena omnia, ciconiarum ventriculus valet, coagulum pecoris. Caulis ius ex carne arietum, priuatim aduersus cantharidas: item lac ouium calidum, præterquàm iis qui bupresti in aut aconitum biberint. Columbarum syluestrium fimum priuatim contra argenti viui potum. Contra toxica, mustela vulgaris inuterata, binis drachmis pota.

a *Melius, Chalcidem, vt infrà lib. 32. ca. 3. & apud Aristo. de animal li. 8. cap. 24.*

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lentes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos, & ad parotidas remedia. CAP. VI.

ALopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle: item vngularum muli vel mulæ ex oleo myrteo. Prætereà (vt Varro noster tradit) murinum fimum, quod item muscerdas appellat. Et muscarum capita recentia, priùs folio ficulneo aspersa. Alij sanguine muscarum vrũtur. Alij decem diebus cinerem earum illinunt cum cinere chartæ, vel nucum, ita vt sit tertia pars è muscis. Alij lacte mulierum cum brassica cinerem muscarum subigunt: quidam melle tantùm. Nullum animal minus docile existimatur, minorísue intellectus: eo mirabilius est, Olympię sacro certamine, nubes earum immolato tauro Deo, quem Myiodem vocant, extra territorium id abire. Alopecias cinis è murium capitibus caudísque & totius muris emendat: præcipuè si veneficio acciderit hæc iniuria. Item herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida. Caput quidẽ eius vstum per se, etiam cicatricibus pilos reddit. Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto vti maluerunt. Quæ de herinaceis dicuntur, omnia tantomagis valebunt in hystrice. Lacertæ quoque, vt docuimus, combustæ cum radice recentis harundinis, quæ vt vnà cremari possit, minutim findenda est: ita myrteo oleo permisto cineres capillorum defluuia continent. Efficaciusviridis lacertæ omnia eadem præstant. Etiamnum vtilius ad misto sale, & adipe vrsino, & cæpa tusa. Quidam denas viridis in decem sextariis olei veteris discoquunt, contentíque mel in mense vngere. Pellium viperinarum cinis, alopecias celerrimè explet: item gallinarum fimũ recens illitum. Corui ouum in æreo vase permistum illitúm que deraso capite nigritiam capillis affert: sed donec inarescat, oleum in ore habendum est, ne & dentes simul nigrescant: Idque in vmbra faciendum, nequeante quatriduum abluendum. Alij sanguine & cerebro eius vtuntur cum vino nigro. Alij excoquunt ipsum, & nocte concubia in plumbeum vas condũt. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute. Caustica vis earum, cauendúmque ne exhulcerent altè. Postea ad hulcera ita facta, capita murium, & fel murium, & fimum cum elleboro & pipere illini iubent. Lendes tolluntur adipe canino, vel anguibus in cibo sumptis anguillarum modo, aut vernatione eorum, quam exuunt, pota. Porrigines felle ouillo cum creta Cimolia, illita capiti donec inarescat. Capitis doloribus remedio sunt cochlearum, quæ nudæ inueniuntur nondum peractæ, ablata capita, ex his lapidea duritia exempta (est autem calculi latitudine) quæ alligantur, & minutæ fronti illinuntur tritæ. Item ægypij ossa è capite aut vulturis adalligata, aut cerebrum, cum oleo cedrino perunctо capite, & intus naribus illitis. Cornicis cerebrum coctum, in cibo sumptum, vel noctuæ, idem præstat: gallinaceúsque si inclusus abstineatur die ac nocte, pari inedia eius qui doleat, eu ulsis collo plumis circunligatísq;, vel cristis: mustelæ cinis illitus: surculus ex nido milui pulluino subiectus: murina pellis cremata exaceto illito cinere. Limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculum per aurem cum ebore traiectum, vel in pellicula canina adalligatum, quod remedium pluribus sempérque prodest. Fracto capiti aranei tela ex oleo & aceto imposita, non nisi vulnere sanato, abscedit. Hæc & vulneribus tonstrinarum sanguinem sistit. A cerebro verò profluentem, anseris sanguis, aut anatis in susus: adépsque earundem alitum cum rosaceo coctus. Matutinò pascentis hirundinis caput præcisum, maximè Luna plena, lineo panno adalligant capitis doloribus licio: aut cera alba fronti illinunt, & pilos caninos panno adalligant. Cerebrum cornicis in cibo sumptum, palpebras gignere dicitur: œsypum cum myrrha calidum penicillo illitum. Idem præstare muscarũ, fimíq; murini cinerem æquis portionibus, vt efficiatur dimidiũ pondus denarij, promittitur, addinis duabus sextis denarij è stibi, vt omnia œsypo illinãtur: item murini catuli triti in vino vetere ad crassitudinem

stitudinem acopi. Pilos in his incommodos, euulsos renasci non patitur fel herinacei: ouorum stellionis liquor: salamandræ cinis: lacertæ viridis fel in vino albo Sole coactum ad crassitudinem mellis in æreo vase: hirundinis pullorum cinis cum lacte tithymali, spumaque cochlearum. Glaucomata dicunt Magi cerebro catuli vij. dierum emendari, specillo demisso in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si sinister: aut felle recentia sionis. Noctuarum est id genus maximum, quibus pluma aurium modo micat. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyænæ cuti Apollonius Pitanæus cum melle; item albugines oculorum. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis, claritatem visus restitui dicunt: multoque magis gliris aut muris syluestris cinere, aut aquilæ cerebro vel felle. Cùm Attico melle cinis & adeps soricis combusti tritus, lacrymosis oculis plurimum confert: stibi, quod quid sit dicemus in metallis. Mustelæ cinis suffusionibus; item lacertæ hirundinisve cerebrum: quæ etiam tritæ coctæúe fronti illitæ, epiphoras sedant, sine per se, siue cum polline, siue cum thure. Sic & solatis prosunt. Vias quoq; cremare, & cinere eamum cum melle Cretico inungi caligines, vtilissimum est. Iumentorum oculis membrana aspidis, quam exuerit, cum adipe eiusdem claritatem inunctis facit. Viperam viuam in fictili nouo combucere, addito fœniculi succo ad cyathum vnum, & thuris manna vna, atque ita suffusiones oculorum & caligines inungere vtilissimum est. Medicamentum id echion vocatur. Fit & collyrium è vipera, in olla putrefacta, vermiculisque enatis cum croco tritis. Exuritur in olla cum sale, quem lingendo claritatem oculorum consequuntur, & stomachi totiusque corporis tempestiuitates. Hic sal & peroridatur salubritatis causa, & in antidotum contra serpentes additur. Quidam & viperis vtuntur in cibis. Primùm omnium occisæ statim salem in os addi iubent, donec liquescat humor, quatuor digitorum mensura vtrinque præcisa, exemptisque interaneis discoquunt in aqua, aut oleo, sale, aneto, & omnibus aut statim vescuntur, aut panecolligunt vt sæpius vtantur. Ius præter suprà dicta pediculos è toto corpore expellit, pruritusque etiam sum mæ cutis, Effectum ostendit & per se capitis viperini cinis. Vtilissimè oculos inungunt. Item que adeps viperinus. De felle non audacter suaserim quæ præcipiunt, quoniam (vt suo loco docuimus) non aliud est serpentium venenum. Anguium adeps ærugini mistus, ruptas oculorum partes sanat, & membrana siue senectus vernatione eorum exuta, si adfricetur, claritatem facit. Vlulæ quoque fel prædicatur ad albugines, suffusiones, caligines: adeps similiter ad claritatem. Aquilæ, quam diximus pullos ad contuendum Solem experiri, misto felle cum melle Attico inunguntur nubeculæ & caligationes suffusionesque oculorum. Eadem vis & in vulturino felle est cum porri succo, & melle exiguo. Item in gallinacei felle alligato [illegible]gema, & ad albugines ex aqua diluto: item ad suffusiones oculorum, maximè candidi gallinacei [illegible]m quoque gallinaceorum, duntaxat rubrum, luscios illiniendum monstrant. Laudant [illegible]el, sed præcipuè adipem, contra pustulas in pupillis. Has scilicet eius rei gratia saginant. [illegible]mirifice & ruptas oculorum tuniculas admistis schisto & hæmatite lapidibus. Fimũ quoquocarum, duntaxat candidum, in oleo vetere corneisque pyxidibus adseruant, ad pupillarum albugines. Qua in mentione significandum est, pauones fimum suum resorbere tradi, inuidentes hominum vtilitatibus. Accipiter decoctus in rosaceo efficacissimus ad inunctiones omnium vitiorũ putatur: item fimi eius cinis cum Attico melle. Laudatur & mi lui iecur. Fimum columbarũ ex aceto ad ægilopas. Similiter ad albugines & cicatrices. Fel anserinum, sanguis anatum contusis oculis, ita vt posteà hyssopo & melle inungantur. Fel perdicum cum mellis æquo pondere, per se verò ad claritatem, dorcados. Hippocratis (vt putant) authoritate adiicitur, quòd in argentea pyxide id seruari iubent. Oua perdicum in vase æreo decocta cum melle, hulceribus oculorum & glaucomatis medentur. Columbarum, turturum, palumbium, perdicum sanguis, oculis cruore suffusis eximiè prodest. In columbis masculæ efficaciorem putãt. Vena autem sub ala ad hunc vsum inciditur, quoniam suo calore vtilior est. Superimponi oportet splenium è melle decoctum, lanamque succidam ex oleo aut vino. Earundem auium sanguis nyctalopas sanat: & iecur ouium, atque (vt in capris diximus) efficacius fuluæ. Decocto quoque eius oculos abluere suadent: & medulla dolores tumoresque illinunt. Bubonis oculorum cinis collyrio mistus claritatem oculis facere promittitur. Turturis fimum albugines extenuat: item cochlearum cinis: fimum cenchridis: accipitrum generis hanc Græci faciũt. Argema ex melle omnibus, quæ suprà scripta sunt, sanatur. Mel vtilissimũ oculis, in quo sunt apes immortuæ. Ciconiæ pullum qui ederit, negatur annis continuis lippituris: item qui draconis caput habeat. Huius adipe & melle cum oleo vetere, incipientes caligines discuti tradunt. Hirundinum pullos plena Luna excæcant, restitutaque eorum acie capita comburuntur: hoc cinere cum melle vruntur ad claritatem & dolores, aclippitudines & ictus. Lacertas quoque pluribus modis ad oculorum remedia assumunt. Alij viridem includunt nouo fictili; ac lapillos, qui vocantur cinædia, quæ & inguinum tumoribus adalligari solent, nouem singulos signis signantes, & singulos detrahunt per dies. Nono emittunt lacertam: lapillos seruant ad oculorum dolores. Alij terram substernunt lacertæ viridi excæcatæ, & vnà in vitreo vase annulos includunt è ferro solido vel auro: cùm recepisse visum lacertam apparuerit per vitrum, emissa ea, annulis contra lippitudinem vtuntur. Alij capitis cinere pro stibio ad scabritias. Quidam viridem longo collo in sabulosis

nascentem comburunt,& incipientem epiphoram inunguntitem glaucomata. Mustélæ etiã oculis punctu erutis,aiunt visum reuertiideamq́ quæ in lacertis & annulis faciunt. Serpentis oculi dextrum adalligatum contra epiphoras prodesse,si serpens viua dimittatur. Lacrymantibus sine fine oculis,cinis stellionis capitis cum stibio eximiè medetur. Aranei muscarij telæ,& præcipue specunca ipsa imposita per frontem ad duo tempora, ita vt à puero impube & capiatur & imponatur, nec is triduo se ostendat ei cui medeatur,néve alteruter nudis pedibus terram attingat his diebus, mirabiliter epiphoris mederi dicuntur. Albugines quoque dicitur tollere inunctione araneus candidus,longissimis ac tenuissimis pedibus,contritus in oleo vetere. Sed is etiã cui crassissimum textum est, in contignationibus ferè,adalligatus panno epiphoras sanare traditur. Scarabei viridis natura contuentium visum exacuit. Itaque gemmarum sculptores contuitu eorum acquiescunt. Aures purgat fel pecudis cum melle:canini lactis instillatio sedat dolorem. Grauitatem adeps cum absinthio & oleo vetere:item adeps anserinus. Quidã adiiciunt succum cæpæ & allij pari modo. Vtuntur & per se ouis formicarum. Nanque & huic animali est medicina:constatque vrsos ægros hoc cibo sanari. Anserum quoque & omnium auium adeps præparatur,exemptisque venis omnibus patina nouo fictili operta in Sole,subdita aqua feruenti liquatur:saccatusque lineis saccis,& in fictili nouo repositus loco frigido,minus putrescit addito melle. Murium cinis cum melle instillatus,aut cum rosaceo decoctus aurium dolores sedat. Si aliquod animal intrauerit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum. Si aqua intrauerit,adeps anserinus cum cæpæ succo. Gliris detracta pelle,intestinis exemptis discoquitur melle in vase nouo:sedMedici malunt è nardo decoqui vsque ad tertias,atque ita asseruari,deinde cùm opus sit, strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium vitia eo remedio sanari:aut si terreni vermes adipe anseris decocti infundantur. Item exarboribus rubri cum oleo triti exhulceratis & ruptis auribus præclarè medentur. Lacerti inueterati in os pendentium addito sale contusi & abictu læsas aures sanant: efficacissimè autem ferrugineas maculas habentes,lineis etiam per caudam distincti. Millepeda,ab aliis centipeda aut multipeda dicta,animal est è vermibus terræ pilosum,multis pedibus arcuatim repens,tactuque contrahens se oniscon Græci vocant,alij tilon:efficaciter sanat aurium dolores,in cortice Punici mali decoctum & porri succo. Addunt & rosaceum,& in alteram aurem infundunt. Illam autem quæ non arcuatur,sepa Græci vocant,alij scolopendram,minorem pernicioſamque. Cochleæ,quæ sunt in vuicibi,cum myrrha aut thuris polline appositæ, item minutæ & latæ fracturis aurium illinuntur cum melle. Senectus serpentium feruente testa vsta instillatur rosaceo admisto, contra omnia quidem vitia efficax,sed contra graueolentiam præcipuè:aut si purulentæ sunt,ex aceto:melius cum [illegible] prino,vel bubulo,aut testudinis marinæ. Vetustior anno eadem membrana non prodest [illegible] perfusa,vt aliqui putant. Item aranei sanies cum rosaceo,aut per se in lana,vel cum cro[illegible] prodest:gryllus cum sua terra effossus & illitus. Magnam authoritatem huic animali perti[illegible] dius,maiorem Magi,quoniam retro ambulet,terramque terebret,stridat noctibus. Venantur cum formica circunligato capillo in cauernam eius conjecta,efflato priùs puluere ne sese condant ita formicæ complexu extrahitur. Ventris gallinaceorum membrana quæ abiici solet, inueterata & in vino trita,auribus purulentis calida infunditur,gallinarum quoque adeps. Est & quædam pinguitudo blattæ,si caput auellatur:hanc tritam vnà cum rosaceo auribus mirè prodesse dicunt,sed lanam qua incluserint,post paulum extrahendam. Celerrimè enim id pingue transire in animal, fierique vermiculum. Alij binas ternásve in oleo decoctas efficacissimè auribus mederi scribunt,& tritas in linteolo imponi contusis. Hoc quoque animal inter pudenda est:sed propter admirationem naturæ,priscorumque curæ,totum in hoc loco explicandum. Plura earum genera fecerunt. Molles,quas in oleo decoctas,verrucis efficaciter illini experti sunt. Alterum genus mylœcon appellauere, circa molas ferè nascens. Has capite detracto attritas,lepras sanasse, Musa & Picton in exemplis reliquerunt. Tertium genus & odoris tædio inuisum,exacuta clune;cum pisselæo sanare hulcera aliàs insanabilia:strumas,panos,diebus xxj. impositas,percussa,contusa,cacoethe,scabiem, furunculosque, detractis pedibus & pennis. Nos hæc etiam audita fastidimus. Athercule Diodorus & in morbo regio,& orthopnoicis se id dedisse tradit cum resina & melle. Tantum potestatis habet ea ars promedicamento dandi,quicquid velit. Humanissimi eorum cinerem crematarum seruandũ ad hos vsus in cornea pyxide censuere,aut tritas clysteribus infundendas orthopnoicis aut rheumaticis. Infixa vtique corpori illitas extrahere constat. Mel vtilissimum auribus quoque est, in quo apes emortuæ sunt. Parotidas comprimit columbinum stercus vel per se, vel cum farina hordeacea aut auenacea. Noctuæque cerebrum vel iecur cum oleo infusum auriculæ aut parotidi: multipeda cum resinæ tertia parte illita:grylli siue illiti,siue adálligati. At reliqua morborum genera medicinasq; ex iisdem animalibus, aut eiusdem generis,sequenti dicemus volumine.

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS.

De origine Magicæ artis,quando,& à quibus cœperit,& à quibus celebrata fuerit, & reliqua ex animalibus medicina. CAP. I.

MAGICAS vanitates sæpius quidem antecedentis operis parte, vbicunque causæ locusque poscebant,coarguimus,detegemusque etiamnum:in paucis tamen digna res est,de qua plura dicantur,vel eo ipso, quòd fraudulentissima artium plurimum in toto terrarum orbe,plurimisque seculis valuit. Authoritatem ei maximam fuisse nemo miretur,quãdoquidem sola artium tres alias imperiosissimas humanæ mentis complexa in vnam se redegit. Natam primùm è Medicina nemo dubitat,ac specie salutari irrepsisse velut altiorẽ sanctioremq́; quàm Medicinam:ita blandissimis desideratissimisque promissis addidisse vires religionis, ad quas maximè etiamnum caligat humanum genus. Atque vt hoc quoque suggesserit miscuisse artes Mathematicas,nullo non auido futura de sese sciendi,atque ea è cælo verissimè peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo,in tantum fastigij adoleuit, vt hodieque etiam in magna parte gentium præualeat, & in Oriente regum regibus imperet. Sine dubio illic orta in Perside à Zoroastre,vt inter authores conuenit. Sed vnus hic fuerit,an posteà & alius,nõ satis constat. Eudoxus,qui inter sapientiæ sectas clarissimam, vtilissimamque eam intelligi voluit, Zoroastrem hunc sex millibus annorum ante Platonis mortem fuisse prodidit. Sic & Aristoteles. Hermippus qui de tota ea arte diligentissimè scripsit,& vicies centum millia versuum à Zoroastre condita, indicibus quoque voluminum eius positis explanauit,præceptorem,à quo institutum diceret, tradidit Azonacem,ipsum verò v. millibus annorum ante Troianum bellum fuisse. Mirum hoc in primis, duasse memoriam artemque tam longo æuo,commentariis non intercidentibus,præterea nec claris nec continuis successionibus custoditam. Quotus enim quisque auditu saltem cognitos habet,qui soli cognominantur, Apusçorum & Zaratum Medos, Babyloniumque Marmaridium, & Arabem Hippocum, Assyrium verò Zarmocenidam,quorum nulla extãt monumenta. Maximè tamen mirum est,in bello Troiano tantum de arte ea silentium fuisse Homero, tantumque operis ex eadem in Vlixis erroribus,adeò vt totum opus non aliunde constet. Siquidem Protea & Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt: Circe vtiq; & inferorum euocatione hoc solum agi. Nec postea quisquam dixit,quonam modo venisset Telmessum religiosissimam vrbem, quando transisset ad Thessalas vrbes,quarum cognomen diu obtinuit in nostro orbe alienæ gentis. Troianis itaque temporibus Chironis medicinis contenta,& solo Marte fulminante,miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæsisse, vt Menander quoq; literarum subtilitati sine æmulo genitus, Thessalam cognominarit fabulam,complexam ambages fœminarum detrahentium Lunam. Orphea putarem è propinquo primum intulisse,ad vicinas vsque superstitiones ac Medicinę profectũ, si non expers sedes eius tota Thrace Magices fuisset. Primus extat (vt equidem inuenio) commentatus de ea Osthanes, Xerxem regem Persarum bello,quod is Græciæ intulit,comitatus:ac velut semina artis portentosæ sparsisse,obiter infecto,quacunque cõmeauerat,mundo. Diligentiores paulo ante hunc ponunt Zoroastrem alium Proconnesium. Quod certum est, hic maximè Osthanes ad rabiem,non auiditatem modò scientiæ eius, Græcorum populos egit. Quanquam animaduerto summam literarum claritatem gloriamque ex ea scientia antiquitus & penè semper petitã. Certè Pythagoras, Empedocles, Democritus, Plato ad hanc discendam nauigauere,exiliis verius,quàm peregrinationibus,susceptis. Hanc reuersi prædicauere:hanc in arcanis habuere. Democritus Apollonicem Captidenem & Dardanum è Phœnice illustrauit,voluminibus Dardani in sepulchrũ eius petitis,suis verò ex disciplina eorum editis:quæ recepta ab aliis hominum atque transiisse per memoriam,æquè ac nihil in vita,mirandum est. In tantùm fides istis fasque omne decst,adeò, vtij qui cætera in viro illo probant,hæc eius esse opera inficientur. Sed frustra. Hunc enim maximè affixisse animis eam dulcedinem constat. Plenumque miraculi & hoc,pariter vtrasque artes effloruisse, Medicinam dico,Magicenque,eadem ætate illã Hippocrate,hanc Democrito illustrantibus, circa Peloponnesiacum Græciæ bellum,quod gestum est à ccc, vrbis nostræ anno. Est & alia Magices factio, à Mose & Iamne & Iotape Iudæis pendens,sed multis millibus annorum post Zoroastrem. Tanto recentior est Cypria. Non leuem & Alexandri Magni temporibus authoritatem addidit professioni secundus Osthanes,comitatu eius exornatus,planeque,quod nemo dubitet, orbem terrarum peragrauit. Extant itaque & apud Italas gentes vestigia eius in duodecim tabulis nostris, aliisque argumentis,quæ priori volumine exposui. DCLVII. demum anno vrbis,Cn. Cornelio Lentulo,P. Licinio

nio Crasso Coss. Senatusconsultum factum est, ne homo immolaretur: palamque in tempus illud sacra prodigiosa celebrata. Gallias vtique possedit, & quidem ad nostram memoriam. Nanque Tiberij Cæsaris principatus sustulit Druidas eorum, & hoc genus vatum medicorumque. Sed quid ego hæc commemorarem in arte Oceanum quoq; transgressa, & ad naturæ inane peruecta? Britannia hodieque eam attonitè celebrat tantis ceremoniis, vt dedisse Persis videri possit. Adeò ista toto mundo consensere, quanquam discordi & sibi ignoto. Non satis æstimari potest, quantum Romanis debeatur, qui sustulere monstra, in quibus hominem occidere religiosissimum erat, mandi verò etiam saluberrimum.

De speciebus Magiæ, Neronisq; & magorum detestatio. CAP. II.

VT narrauit Osthanes, species eius plures sunt. Nanq; & ex aqua, & ex sphæris, & ex aere, & stellis, & lucernis, ac peluibus, securibusque, & multis aliis modis diuina promittit: præterea vmbrarum, inferorumque colloquia: quæ omnia ætate nostra princeps Nero vana falsaque comperit: quippe non citharæ tragicique cantus libido illi maior fuit, fortuna rerum humanarū summa gestiente in profundis animi vitiis. Primumque imperare Diis concupiuit, nec quicquam generosius voluit. Nemo vnquam vlli artium validius fauit. Ad hæc, non opes ei defuere, non vires, nō discendi ingenium, aliaque non patiente mundo. Immensum & indubitatum exemplum est falsæ artis, quam dereliquit Nero: vtinamque inferos potius & quoscunque de suspicionibus suis Deos consuluisset, quàm lupanaribus atque prostitutis mandasset inquisitiones eas: nulla profectò sacra, barbari licet ferique ritus, non mitiora, quàm cogitationes eius, fuissent. Sæuius sic nos repleuit vmbris. Sunt quædam Magis perfugia, veluti lentiginem habentibus non obsequi numina, vt cerni nō possint. Fortè hoc in illo. Nihil membris defuit: nam dies eligere certos liberum erat; pecudes verò, quibus non nisi ater colos esset, facile. Nam hominem immolare etiam gratissimū. Magus ad eum Tyridates venerat, Armeniacum de se triumphum afferens, & ideo prouinciis grauis. Nauigare noluerat, quoniam expuere in maria, aliisque mortalium necessitatibus violare naturam eam fas non putant. Magos secum adduxerat. Magicis etiam cœnis eum initiauerat. Non tamen cùm regnum ei daret, hanc ab eo accipere artem valuit. Proinde ita persuasum sit, intestabilem, irritam, inanem esse, habentem tamen quasdam veritatis vmbras, sed in his veneficas artes pollere, nō Magicas. Quærat aliquis, quæ sint mentiti veteres Magi, cùm adolescentibus nobis visus Apion Grammaticæ artis, prodiderit cynocephaliam herbā, quæ in Aegypto vocaretur osyrites, diuinam, & contra omnia veneficia: sed si ea erueretur, statim eum qui eruisset, mori. Seque euocasse vmbras ad percontandū Homerum, qua patria quibusque parentibus genitus esset; non tamen ausus profiteri, quid sibi respondisse diceret.

De Talpis, & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus, quorum genera placida sunt, aut fera. CAP. III.

PEculiare vanitatis sit argumentum, quòd animalium cunctorum talpas maximè mirantur, tot modis à rerum natura damnatas, cæcitate perpetua, tenebris etiamnum aliis, defossas sepulticq; similes. Nullis æquè credunt extis: nullum religionis capacius iudicant animal: vt si quis cor eius recens palpitansque deuorarit, diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittāt. Dente talpæ viuæ exempto, sanari dentium dolores adalligato affirmant. Cæterò ex eo animali placita eorum, suis reddemus locis. Nec quicquam probabilius inuenietur, quàm muris aranei morsibus aduersari eas, quoniam & terra orbitis (vt diximus) depressa aduersatur. Cæterùm dentium doloribus (vt iidem narrant) medetur canum qui rabie perierunt, capitum cinis crematorum sine carnibus, instillatus ex oleo cyprino per aurem, cuius è parte doleat. Caninus dens sinister maximus, circunscarificato eo qui doleat: aut draconis os è spina: item enhydridis. Est autē serpens masculus & albus. Huius maximo dente circunscarificant. At in superiorum dolore duos superiores adalligant, è diuerso inferiores. Huius adipe perunguntur, qui crocodilum captant. Dentes scarificant & ossibus lacertæ è fronte Luna plena exemptis, ita ne terram attingāt. Colluunt caninis dentibus decoctis in vino ad dimidias partes. Cinis eorum pueros tardè dentientes adiuuat cum melle. Fit eodem modo & dentifricium. Cauis dentibus cinis murino fimo inditur, vel iecur lacertarū aridum. Anguinum cor si mordeatur, aut alligetur, efficax habetur. Sunt inter eos, qui murem bis in mense iubeant mandi, doloresq; ita caueri. Vermes terreni decocti in oleo, infusiq; auriculæ, cuius è parte doleant, præstant leuamentum. Eorundem cinis exesis dentibus cōiectus, ex facili cadere eos cogit: integros dolentes illitus iuuat. Comburi autem oportet in testa. Prosunt & cum mori radice in aceto scillite decocti, ita vt colluantur dentes. Is quoque vermiculus, qui in herba Veneris labro appellata inuenitur, cauis dentium inditus mirè prodest. Nam erucæ brassicæ, eius contactu cadunt. Et è malua cimices infunduntur auribus cum rosaceo. Harenulæ, quæ inueniūtur in cornibus cochlearum, cauis dentium inditæ statim liberant dolore. Cochlearum inanium cinis cum mirrha gingiuis prodest, serpentis cum sale in olla exustæ cinis, cum rosaceo in contrariam aurem infusus. Anguinæ vernationis membrana cum oleo tedæque resina calefacta, & auri alterutri infusa: adiiciunt aliqui thus & rosaceū: eadem cauis indita, vt sine molestia cadant, præstat. Vanū arbitror esse, Canis ortu

ortu angues candidos membranam exuere, quoniam nec in Italia visum est, multóque minus credibile in tepidis regionibus tam serò exui. Hanc autem vel inueteratam cum ceta celerrimè dentes euellere tradunt. Et dens anguium adalligatus, dolores minuit. Sunt qui & araneum animal ipsum sinistra manu captum tritúmque in rosaceo, & in aurem infusum cuius à parte doleat, prodesse arbitrentur. Officulis gallinarū in pariete seruatis, fistula salua, adacto dente vel gingiua scarificata, projectóque osficulo, statim dolorem abire tradunt. Item fimo corui lana adalligato, vel passerum, cum oleo calefacto, & proximæ auriculæ infuso, pruritum quidem intolerabilem facit; & ideo tolerabilius est passeris pullorum sarmentis crematorum cinerem ex aceto infricare.

Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faucium vitia. CAP. IIII.

ORis saporem commendari affirmant, murino cinere cum melle si fricentur dentes. Admiscent quidam marathri radices. Penna vulturis si scalpātur dentes, acidum halitum faciunt. Hoc idē hystricis spina feciſſe, ad firmitatem pertinet. Linguæ hulcera & labrorum, hirundines in mulso decoctæ sanant. Adeps anseris aut gallinæ rimas. Oesypum cum galla, araneorum telæ candidæ, & quæ in trabibus paruæ texuntur. Si feruentia os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur. Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat. Item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum vellere. Quidam & butyrum addūt. Si verò vitiligines sint, fel caninum prius acu compunctas. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudúmque in tenues consecti membranas calidi impositi, vel columbinum fimum. Cutem in facie adeps anseris, vel gallinæ custodit. Lichenas & murino fimo ex aceto illinunt, & cinere herinacei ex oleo. In hac curatione priùs nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt. Tollit ex facie vitia & cochlearum, quæ latæ & minutæ passim inueniuntur, cum melle cinis. Omnium quidem cochlearum cinis spissat, calfacit smectica vi; & ideo causticis commiscetur, psoríque & lepris & lentigini illinitur. Inuenio & formicas Herculaneas appellatas, quibus tritis adiecto sale exiguo, talia vitia sanentur. Buprestis animal est rarum in Italia, simillimum scarabæo longipedi. Fallit inter herbas bouem maximè, vnde & nomen inuenit: deuoratúmque tacto felle ità inflammat, vt rumpat. Hæc cum hircino seuo illita lichenas ex facie tollit septica vi, vt suprà dictum est. Vulturinus sanguis cum chamæleontis albæ (quam herbam esse diximus) radice & cedria tritus, contectúsque brassica lepras sanat: item pedes locustarum cum seuo hircino triti. Varos adeps gallinaceus cum cepa tritus & subactus. Vtilissimum & in facie mel, in quo apes sint immortuæ. Præcipuè tamen faciem purgat atque erugat cygni adeps. Stigmata delentur columbino fimo ex aceto. Grapedinem inuenio finiri, si quis nares murinas osculetur. Vua & faucium dolor mitigatur fimo agnorum, priusquàm herbam gustauerint, in vmbra arefacto. Vua succo cochleæ acu transfossæ illita, vt cochlea ipsa in fumo suspendatur. Hirundinum cinere cum melle: sic & tonsillis succurritur. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuuat. Multipeda trita, fimum columbinum cum passo gargarizatum, etiam cum fico arida ac nitro impositum extrā. Asperitatem faucium & distillationes leniunt cochleæ: coqui debent in lacte, dempróque tantum terreno conteri, & in passo dari potui. Sunt qui Astypalæicas efficacissimè putant, & in iis smegma earum. Lenit & gryllus infricatus: aut si quis manibus, quibus eum contriuerit, tonsillas attingat. Anginis felle anserino cum elaterio & melle citissimè succurritur: cerebro noctuæ, cinere hirundinis, ex aqua calida poto. Huius medicinæ author est Ouidius poeta. Sed efficaciores ad omnia quæ ex hirundinibus monstrantur, pulli syluestrium. Figura nidorum eas deprehendit. Multo tamen efficacissimi ripariarum pulli. Ita vocant in riparum cauis nidificantes. Sunt qui cuiuscunque hirundinis pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos cum sanguine comburunt in vase, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustelæ cineres pari modo admiscent. Sic & ad strumæ remedia dant, & comitialibus quotidie potu. In salequoque seruatæ hirundines ad anginam vna drachma bibuntur: cui malo & nidus earum mederi dicitur potus. Millepedam illini anginis, efficacissimum putant. Alij XXI. tritas in aquæ mulsæ heminā dari per harundinem, quoniam dentibus tactis nihil prosint. Tradunt & murem cum verbenaca excoctum, si bibatur is liquor, remedio esse. Et corrigiam caninam ter collo circundatam: fimum columbinum vino & oleo permistum. Ceruicis neruis & opisthotono ex milui nido surculus vitis adalligatus auxiliari dicitur.

Ad strumas exhulceratas, ad humerorum & præcordiorum dolores. CAP. V.

STrumis exhulceratis mustelæ sanguis: ipsa decocta in vino; non tamen sectis admouetur. Aiunt & in cibo sumptam idem efficere. Vel cineri eius sarmentis combustæ miscetur axungia. Lacertus viridis adalligatur: post dies XXX. oportet alium adalligari. Quidam cor eius in argenteo vasculo seruant. Ad fœminarum strumas veteres cochleæ cum testa sua tusæ illinuntur, maximè quæ frutectis adhærent. Item cinis aspidū cum seuo taurino imponitur. Anguinus adeps mistus oleo. Item anguium cinis ex oleo illitus, vel cum cera. Edisse quoque eos medios absciſis vtrinque extremis artubus aduersus strumas prodest: vel cinerem bibisse in nouo fictili ita crematorum: efficacius multo

inter duas orbitas occisorum. Et gryllum illinire cum sua terra effossum suadent: item fimum colũbarum per se, vel cum farina hordeacea auenaceáue ex aceto. Talpæ cinerem ex melle illinire. Alij iecur eiusdem contritum inter manus illinunt, & triduo non abluunt. Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant. Alij præcidunt caput, & cum terra à talpis excitata tusum digerunt in pastillos pyxide stannea, & vtuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata vocant, quæq; in ceruice sint: vescíque suilla tunc vetant. Tauri vocantur scarabei terrestres, ricino similes: nomen cornicula dedere. Alij pediculos terræ vocant. Ab his quoque terram egestam illinunt strumis & similibus vitiis & podagris. Triduo non abluunt: prodéstque hæc medicina in annum. Omniáq; his adscribunt, quæ nos in gryllis retulimus. Quidam & à formicis terra egesta sic vtuntur. Alij vermes terrenos totidem, quot sint strumæ, adalligant, paritérque cum his arescunt. Alij viperam circa Canis ortum circuncidunt, vt diximus, dein mediam comburunt, dein cinerem eum dant bibendum ter septenis diebus, quantum prehenditur ternis digitis: sic strumis medentur. Aliqui verò circunligant eas lino, quo præligata infra caput vipera pependerit, donec exanimaretur. Et millepedis vtuntur, addita resinæ terebinthinæ parte quarta: quo medicamento omnia apostemata curari iubent. Humeri doloribus mustelæ cinis cum cera medetur. Ne sint malæ hirsutæ, formicarum oua pueris infricata præstant. Item mangonibus, vt lanugo tardior sit pubescentium, sanguis è testiculis agnorum, qui castrantur: qui eualsis pilis illitus & contra virus proficit. Præcordia vocamus vno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscunque partis si catulus lactens admoueatur, apprimatúrq; his partibus, transire in eum morbus dicitur. Idq; in exenterato perfusóque vino deprehendi, vitiato viscere illo quod doluerit hominis: & obrui tales religio est. Hi quoque, quos Melitæos vocamus, stomachi dolorem sedant applicati sæpius. Transitéque morbos ægritudine eorum intelligitur, plerunque & morte.

De pulmonum vitijs, iecoris, & sanguinis reiectionibus. CAP. VI.

PVlmonum vitiis medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atq; in cibo sumpti. Eadem res & purulentis vel cruentis excreationibus medetur. Præcipuè verò cochlearum cibus stomacho. In aqua eas subferuefieri intacto corpore earum oportet, mox & in pruna torreri, nihilo addito: atque ita è vino garóque sumi, præcipuè Africanas. Nuper hoc compertum plurimis prodesse. Id quoque obseruant, vt numero impari sumant. Virus tamen earum grauitatem halitus facit. Prosunt & sanguinem excreantibus, dempta testa tritæ in aquæ potu. Laudatissimæ autem sunt Africanæ, ex his Solitanæ. Astypalæicæ, Siculæ modicæ, quoniam magnitudo duras facit & sine succo: Balearicæ, quas cauaticas vocant, quoniam in speluncis nascuntur. Laudatæ & ex insulis Caprearum. Nullæ autem cibis gratæ, neque veteres, neque recentes. Fluuiatiles & albæ virus habẽt: necnon syluestres, stomacho inutiles, aluum soluunt. Item omnes minutæ. Contrà marinæ stomacho vtiliores: efficaciſſimæ tamen in dolore stomachi. Laudatiores traduntur quæcunque viuæ cum aceto deuoratæ. Præterea sunt quæ aceratæ vocantur, latæ multifariámque nascentes: de quarum vsu suis dicemus locis. Gallinaceorum ventris membrana inueterata & inspersa potioni, distillationes pectoris & humidam tussim, vel recens tosta lenit. Cochleæ crudæ tritæ cum aquæ tepidæ cyathis tribus si sorbeantur, tussim sedant. Distillationes sedat & canina cutis cuilibet digito circundata. Iure perdicum stomachus recreatur. Iocinerum doloribus medetur mustela syluestris in cibo sumpta, vel iocinera eius. Item viuerra porcelli modo inassata. Suspirioſis multipedæ, ita vt ter septenæ in Attico melle diluantur, & per harundinem bibantur. Omne enim vas earum nigrescit contactu. Quidam torrent ex his sextarium in patina, donec candidæ fiant: tunc melle miscent. Alij centipedam vocãt, & ex aqua calida dari iubent. Cochleæ in cibos his quos linquit animus, aut quorum alienatur mẽs, aut quibus vertigines fiunt, ex passi cyathis tribus singulæ contritæ cum sua testa & calefactæ, in potu datæ diebus plurimum nouem. Aliqui singulas primo die dedere, sequenti binas, tertio ternas, quarto duas, quinto vnam. Sic & suspiria emendant & vomicas. Est animal locustæ simile sine pennis, quod tryxalis Græcè vocatur: Latinum nomen non habet, vt aliqui arbitrantur: nec pauciores, hoc esse quod gryllus vocetur. Ex his XX. torreri iubent, ac bibi è mulso contra orthopnœas, sanguinémque expuentibus. Est qui cochleis illotis protropum infundat, vel marinam aquam, ita decoquat, & in cibo sumat: aut si tritæ cum testis suis sumantur cum protropo, sic & tussi medentur. Vomicas priuatim sanat mel in quo apes sint emortuæ. Sanguinem reiicientibus pulmo vulturinus vitigineis lignis combustus, adiecto flore mali Punici ex parte dimidia, item cotoneorum liliorúmque iisdem portionibus potus manè atque vesperi in vino si febris absit. Si minus, ex aqua in qua cotonea decocta sunt. Pecudis lien recens Magicis præceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni se remedium facere. Post hæc iubent eum in pariete dormitorij eius tectóue includi, & obsignari annulo, térque nouies carmen dici. Caninus si viuenti eximatur, & in cibo sumatur, liberãt eo vitio. Quidam recentem superalligant. Alij duorum dierum catuli ex aceto scillitico dant ignoranti, vel herinacei lienem. Item cochlearum cinerem cum semine lini & vrticæ addito melle, donec persanet. Eo liberat & lacerta viridis, viua in olla ante cubiculum dormitorium eius, cui medetur, suspensa, vt egrediens reuerténsque attingat manu: cinis è capite bubonis cum vnguento: mel in quo

in quo apes sint emortuæ: araneus, & maximè qui lycos vocatur. Vpupæ cor in lateris doloribus laudatur, & cochlearum cinis in ptisana decoctarum, quæ & per se illinuntur. Canis rabiosi caluariæ cinis potioni inspergitur. Lumborum dolori stellio transmarinus, capite ablato & intestinis, decoctus in vino cum papaueris nigri denarij pondere dimidio eo succo bibitur. Lacertæ virides decisis pedibus & capite, in cibo sumuntur. Cochleæ tres contritæ cum testis suis, atque in vino decoctæ cum piperis granis XV. Aquilæ pedes euellunt in aduersum à suffragine, ita vt dexter dexteræ partis doloribus adalligetur, sinister læuæ. Multipeda quoque, quam oniscon appellauimus, medetur denarij pondere ex vino cyathis duobus pota. Vermem terrenum catillo ligneo antè fisso & ferro vincto impositum, aqua excepta perfundere, & defodere, vnde effoderis, Magi iubent, mox aquam bibere catillo, mirè id prodesse ischiadicis affirmantes.

Ad dysentericos, & ventris mala, remedia. CAP. VII.

DYsentericos recreant femina pecudũ decocta cum lini semine aqua pota. Caseus ouillus vetus, seuum ouium decoctum in vino austero. Hoc & ileo medetur, & tussi veteri. Dysentericis stellio transmarinus ablatis intestinis & capite, pedibúsque accute, decoctúsque & in cibo sumptus. Cochleæ duæ cum ouo, vtraque cum putamine contrita, atque in vase nouo addito sale & passi cyathis duobus, aut palmarum succo & aquæ cyathis tribus subferuefactis & in potu datis. Prosunt & combustæ, vt cinis earum bibatur in vino addito resinæ momento. Cochleæ nudæ, de quibus diximus, in Africa maximè inueniuntur, vtilissimæ dysentericis, quinæ combustæ cum denarij pondere dimidij acaciæ: éxque eo cinere dãtur cochlearia bina in vino myrtite, aut quolibet austero cum pari modo caldæ. Quidam omnibus Africanis ita vtuntur. Alij totidem Africanas, vel latas infundunt potius. Et si maior fluxio sit, addunt acaciam fabæ magnitudine. Senectus anguium dysentericis & tenesmis in stanneo vase decoquitur cum rosaceo. Vel si in alio, cum stanno illinitur. Ius è gallinaceo iisdem medetur, sed veteris gallinacei vehementius. Salsum ius aluum ciet. Membrana gallinarum tosta & data in oleo ac sale, cœliacorum dolores mulcet. Abstinere autem à frugibus antè & gallinam & hominem oportet. Fimum columbinum tostum potúmque. Caro palumbi in aceto decocta dysentericis & cœliacis medetur. Turdus inassatus cum myrti baccis dysentericis: item merulæ. Mel, in quo sint immortuæ apes, decoctum. Grauissimum vitium ileos appellatur. Huic resisti aiunt discerpti vespertilionis sanguine: etiam illito ventre subuenire. Sistit aluum & cochlea, sicut diximus in suspirioſis, temperata. Item cinis earum quæ viuæ crematæ sint, potus ex vino austero. Gallinaceorum iecur assum cum ventriculi membrana, quæ abiici solet, inueterata, admisto papaueris succo. Alij recentem torrent ex vino bibendam. Ius perdicum, & per se ventriculus contritus ex vino nigro. Item palumbus ferus, è posca decoctus. Lien pecudis tostus, & in vino tritus. Fimum columbinum cum melle illitum. Ossifragi venter arefactus & potus, iis qui cibos non conficiunt, vtilissimus, vel si manu tantùm teneant capientes cibum. Quidã adalligant ex hac causa, sed cõtinuare non debent: maciem enim facit. Sistit & anatum masculorum sanguis. Inflationem discutit cochlearum cibus. Tormina sanat lien ouium tostus, atque è vino potus: palumbus ferus ex posca decoctus: apodes ex vino: cinis ibidis sine pennis crematæ potus. Quod præterea traditur in torminibus, mirũ est, anate apposita ventri transire morbum, anatémque emori. Tormina & melle curantur, in quo sunt apes immortuæ decocto. Coli vitium efficaciſſimè sanatur aue galerita assa in cibo sumpta. Quidam in vase nouo cum plumis exuri iubẽt, conteríq; in cinerem, bibíq; ex aqua cochlearibus ternis per quatriduum: quidam cor eius adalligari femini: alij recens tepénsque adhuc deuorari. Consularis Asprenatum domus est, in qua alter è fratribus colo liberatus est, aue hac in cibo sumpta, & corde eius armilla aurea inclusa: alter sacrificio quodam facto crudis lateculis in formam camini, atque vt sacrum peractũ erat, obstructo sacello. Vnum est ossifrago intestinum mirabili natura, omnia deuorata conficienti. Huius partem extremam adalligatam prodesse contra colum cõstat. Sunt occulti interaneorum morbi, de quibus mirum proditur. Si catuli, priusquàm videant, applicẽtur triduo stomacho maximè ac pectori, & ex ore ægri suctum lactis accipiant, trãsire vim morbi, postremò exanimari, dissectísque palàm fieri ægri causas. Mori & humari debere eos obrutos terra. Magi quidem vespertilionis sanguine cõtacto ventre, in totum annum caueri dolorem tradunt: aut per dolorem si quis aquam per pedes fluentem haurire sustineat.

Ad calculos & vesicæ dolores, testiúmque & inguinum tumores, & ad panos. CAP. VIII.

MVrino fimo contra calculos illinire ventrẽ prodest. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso vno ictu interficiatur, priùs quàm in se vrinam reddat: eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere minimè posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia vesicæ emendat: item suffitus ex eodem. Quòd si vrinam in se reddiderit, eos qui carnem ederint, strãguriæ morbum contrahere traditur. Iubent & vermes terrenos bibi ex vino aut passo ad comminuendos calculos: vel cochleas decoctas, vti suspirioſis. Eadem exemptas testis tritásque, tres in vini cyatho bibi, sequenti die duas, tertia die vnam, vt stillicidia vrinæ emendent. Testarum verò inanium cinerem ad calculos pellẽdos. Item hydri iecur bibi, vel cinerẽ scorpionum in pane sumi, vel si quis cum locusta edit. Lapillos qui in gallinaceorũ vesica, aut in palumbium ventriculo inueniantur, conteri

tur,conteri & potioni inspergi. Item membranã è ventriculo gallinacei aridã: vel si recens sit, tostam. Fimum quoq; palumbinũ in faba sumi cõtra calculos & alias difficultates vesicæ. Similiter plumarũ cinerem palumbium ferorum ex aceto mulso. Et intestinorum ex his cinerem cochlearibbus tribus è nido hirundinum. Gryllum dilutum aqua calida. Ossifragi ventrem arefactũ. Turturis fimum in mulso decoctum, vel ipsius discoctæ ius. Turdos quoque ediſſe cum baccis myrti prodest vrinæ: cicadas tostas in patellis: millepedam oniscon bibisse: & in vesicæ doloribus decoctum agninorum pedum. Aluum ciet gallinaceorum discoctorum ius, & acria mollit. Ciet & hirundinum fimum, adiecto melle subditum. Sedis vitiis efficacissima sunt œsypum (quidam adiiciunt pompholygem, & rosaceum) canini capitis cinis: senecta serpentis ex aceto, si rhagades sint: cinis fimi canini candidi cum rosaceo: aiuntque inuentum Aesculapij esse, & eodem verrucas efficacissimè tolli: murini fimi cinis, adeps cygni, seuum bouis. Procidentia alui succus cochlearum punctis euocatus illita depellit. Attritis medetur cinis muris syluatici cum melle: vel herinacei, cum vespertilionis cerebro, & alumine, & œsypo. Fimum columbinum cum melle. Condylomatis priuatim araneus demptocapite pedibúsque infricatur. Ne acria perurant, adeps anserinus cum cera Punica, cerussa, rosaceo: adeps cygni. Hæc & hæmorrhoidas sanare dicuntur. Ischiadicis cochleas crudas tritas cum vino ammineo & pipere, potu prodesse dicunt: lacertam viridem in cibo ablatis pedibus, interaneis, capite. Sic & stellionem, adiectis huic papaueris nigri obolis tribus. Ruptis conuulsis fel ouiũ cum lacte mulierum. Verendorum formicationibus verrucísq; medetur arietini pulmonis inassati sanies. Cæteris vitiis vellerum eius vel sordidorum cinis ex aqua: seuum ex omento pecudis, præcipuè à renibus, admisto cinere pumicis & sale: lana succida ex aqua frigida: carnes pecudis combustæ ex aqua: mulæ vngularum cinis: dentis caballini contusi farina insperſa. Testibus verò, farina ex ossibus canini capitis sine carne tusis. Si decidat testium alter, spumam cochlearum illitam remedio esse tradũt. Tetris ibi hulceribus & manantibus auxiliantur canini capitis recentis cineres: cochleæ latæ paruæ contritæ ex aceto, vel cinis eius: mel, in quo apes sunt emortuæ, cum resina: cochleæ nudæ, quas in Africa gigni diximus, tritæ cum thuris polline & ouorum albo: tricesimóque die resoluunt. Aliqui pro thure bulbum admiscent. Hydrocelicis stelliones mirè prodesse tradunt, capite, pedibus, interaneísque demptis, reliquum corpus inassatum. In cibo id sæpius datur, sicut ad vrinæ incontinentiam. Caninum adipem † cum alumine sciſſo fabæ magnitudine. Cochleas Africanas cum sua carne & testa crematas poto cinere. Anserum trium linguas inassatas in cibo: huius rei author est Anaxilaus. Panos saperit seuum pecudum cum sale tosto. Murinum fimum admisto thuris polline, & sandaracha discutit. Lacertæ cinis, & ipsa diuisa imposita. Item multipeda contrita, admista resina terebinthina ex parte tertia. Quidam & sinopidem admiscent cochleæ contusæ. Et per se cinis inanium cochlearum ceræ mistus, discussoriam vim habet. Fimum columbarum per se se, vel cum farina hordeacea, aut aucenacea illitum. Cantharides mista calce panos scalpelli vice aperiunt. Inguinum tumorem cochleæ minutæ cum melle illitæ leniunt. Varices ne nascantur, lacertæ sanguine pueris crura ieiunis à ieiuno illinuntur.

† *Melius, cũ alumine schisto. tum ex vetusto codi. tũ ex Plinio ipso, qui infrà libr. 35. ca. 15. duo facit alumnis concreti genera, eáq; Græcis nominibus distinguit, schiston appellans, & strõgylon, hoc est, sciſsile, & rotundum.*

Ad podagras articulorum dolores. CAP. IX.

POdagras lenit œsypum cum lacte mulieris & ceruſſa: fimum pecudum, quod liquidum reddunt: pulmones pecudum: fel arietis cum seuo: mures dissecti impositi: sanguis mustelæ cum plantagine illitus, & viuæ combustæ cinis ex aceto & rosaceo, si penna illinatur, vel si cera & rosaceum admisceatur: fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur: fimũ gallinarum: vermium terrenorum cinis cum melle, ita vt tertio die soluãtur. Alij ex aqua illinire malunt. Alij ipsos aceto mẽsura cum mellis cyathis tribus, pedibus antè rosaceo perunctis. Cochleæ latæ potæ tollere dicuntur pedum & articulorum dolores. Bibuntur autem binæ in vino tritæ. Eædem illinuntur cum helxines herbæ succo. Quidam ex aceto intriuisse contenti sunt. Quidam sale cum vipera cremato in olla noua, & sæpius sumpto, aiunt podagra liberari. Vtile esse & adipe viperino pedes perungi. Et de miluo affirmant, si inueterato tritóque, quantum tres digiti capiant, bibatur ex aqua. Aut si pedes sanguinent cum vrtica: vel pennis eorum, cùm primùm nascentur, tritis cum vrtica. Quin & fimus eorum articulorum doloribus illinitur: item cinis mustelæ aut cochlearum, & cum amylo vel tragacantho. Incussos articulos aranei telæ commodissimè curant. Sunt qui cinere earum vti malint, sicut fimi columbini cinere, cum polenta & vino albo. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum pecudis cum cinere è capillo mulierum. Pernionibus quoque imponitur seuum pecudum cum alumine. Canini capitis cinis, aut fimi murini. Quod si putrida sint hulcera, cera addita ad cicatricem perducunt, vel gryllorum crematorum fauilla ex oleo: item muris syluatici cum melle: vermium quoque terrenorum cum oleo vetere: & cochleæ, quæ nudæ inueniuntur. Hulcera omnia pedum sanat cinis earum, quæ viuæ combustæ sint: fimíque gallinacei cinis exhulcerationes, columbini fimi cinis ex oleo. Attritus etiam calceamentorum, veteris soleæ crematæ cinis, agninus pulmo & arietis sanat. Dentis caballini contusi farina priuatim subluuiem. Lacertæ viridis sanguis subtritus, & hominum & iumentorum pedes sublitus sanat. Clauos pedum vrina muli mulæúe cum luto suo illita: fimum ouium, Iecur lacertæ viridis, vel sanguis flocco impositus: vermes terreni ex oleo: stellionis caput cum viticis pari

pari modo tritum ex oleo: fimum columbinum decoctum ex aceto. Verrucas verò omnium generum vrina canis recens cum suo luto illita: fimi canini cinis cum cera: fimum ouium: sanguis recens murinus illitus, vel ipse mus diuulsus: herinacei fel: caput lacertæ vel sanguis, vel cinis totius: membrana senectutis anguium: fimum gallinaceum cum oleo & nitro. Cantharides cum vua taminia intritæ exedunt: sed ita erosas aliis, quæ ad persananda hulcera monstrauimus, curari oportet.

Remedia aduersus morbi toti corpori. CAP. X.

NVnc reuertemur ad ea, quæ totis corporibus metuenda sunt. Fel canis nigri masculi amuletũ esse Magi dicunt domus totius, suffitæ eo purificatæúe cõtra omnia mala medicamenta. Item sanguine canis respersis parietibus, genitalique eius sublimine ianuæ defosso. Minus mirentur hoc, qui sciunt fœdissimum animalium in quantum magnificent ricinum, quoniam vni nullus sit eximius saginæ, nec finis alia quàm morte, diutius in fame viuenti. Septenis ita diebus durasse traduntur in satietate paucioribus dehiscere. Hunc ex aure siniſtra canis omnes dolores sedare adalligatum. Eundem in augurio vitalium habent. Nam si æger ei respondeat qui intulerit, à pedibus stanti interrogantique de morbo, spem vitæ certam esse: moriturum nihil respondere. Adiiciunt, vt euellatur ex aure læua canis, cui non sit alius, quàm niger color. Nigidius fugere tota die canes conspectũ eius, qui è sue id animal euellerit, scriptum reliquit. Rursus Magi tradunt, lymphatos sanguinis talpæ aspersu resipiscere. Eos verò, qui à nocturnis Diis Faunisque agitentur, draconis lingua, & oculis, & felle, intestinisque in vino & oleo decoctis, ac sub dio noctu refrigeratis, perunctos matutinis respertinisque liberari. Perfrictionibus remedio esse tradit Nicander amphisbænam mortuam adalligatam, vel pellem tantùm eius. Quinimo arbori, quæ cædatur, adalligata non algere cædentes, faciliusque succidere. Itaque sola serpentium frigori se committit, prima omnium procedens, & ante cuculi cantum. Aliud est cuculo miraculum, quo quis loco primo audiat alitem illam, si dexter pes circunscribatur, ac vestigium id effodiatur, non gigni pulices, vbicunque spargatur. Paralysin cauentibus pinguia glirium decoctorum & soricum vtilissima tradunt esse: millepedas, vt in anginis diximus, potas phthisin sentientibus: lacertam viridem decoctam in vini sextariis tribus ad cyathum vnum, singulis cochlearibus sumptis per dies, donec conualescant. Cochlearum cinerem potum in vino. Comitialibus morbis œsypum cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus dilutum, magnitudine nucis auellanæ, à balineo potum. Testiculos arietinos inueteratos, tritosque dimidio denarij pondere in aqua vel lactis asinini hemina. Interdicitur vini potus quinis diebus antè & postea. Magnificè laudatur & sanguis pecudum potus: item fel cum melle, præcipuè agninum. Catulus lactens sumptus, abscisso capite pedibusque, ex vino & myrrha. Lichen mulæ potus in oxymelite cyathis tribus. Stellionis transmarini cinis potus in aceto. Tunicula stellionis, quam eodem modo, vt anguis, exuit, pota. Quidam & ipsum harundine exenteratum inueteratumque bibendum dedere. Alij in cibo in ligneis verubus inassatum. Operæpretium est scire quomodo præripiatur, cùm exuitur membrana hyberna, aliâs deuoranti eam, quoniam nullũ animal fraudulentius inuidere homini tradunt. Inde stellionum nomen aiunt in maledictum translatum. Obseruant cubile eius æstatibus. Est autem in locis hostiorum fenestrarumque, aut cameris sepulchrisue ibi vere incipiente fissis harundinibus textas opponunt casas, quarum angustiis etiam gaudet, eo faciliùs exuens circundatum torporem. Sed eo derelicto non potest remeare. Nihil ei remedio in comitialibus morbis præfertur. Prodest & cerebrum mustelæ inueteratum potumque, & iecur eius: testiculi vuluæque aut ventriculus inueteratus cum coriandro, vt diximus: item cinis: syluestris verò tota in cibo sumpta. Eadem omnia prædicantur ex viuerra. Lacerta viridis cum condimentis quæ fastidium abstergeant, ablatis pedibus & capite. Cochlearum cinis addito semine lini & verticæ cum melle inunctos sanat. Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis adalligata ceruinis neruis: vel lapilli è ventre pullorum hirundinum siniſtro lacerto annexi. Dicuntur enim excluso pullo lapillum dare. Quòd si pullus is detur incipienti in cibo quem primum peperit, cùm quis primùm tentatus sit, liberatur eo malo. Posteà medetur hirundinum sanguis cum thure vel cor recens deuoratum. Quin & è nido earum lapillus impositus recreare dicitur confestim, & adalligatus in perpetuum tueri. Prædicatur & iecur milui deuoratum, & senectus serpentium. Iecur vulturis simum cum suo sanguine ter septenis diebus potum. Cor pulli vulturini adalligatum. Sed & ipsum vulturem in cibo dari iubent, & quidem satiatum humano cadauere. Quidam pectus eius bibendũ censent, & in cerrino calice. Aut testes gallinacei ex aqua & lacte, antecedente quinque dierum abstinentia vini, obid inueteratos. Fuere & qui viginti vnam muscas rufas, & quidem emortuas, in potu darent, infirmioribus pauciores.

Contra morbum regium, & phreneticos, & contra febres & hydropicos. CAP. XI.

MOrbo regio resistunt sordes aurium, aut mammarum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento, & vini cyathis duobus: canini capitis cinis in mulso: multipeda in vini hemina: vermes terreni in aceto mulso cum myrrha. Gallina si sit luteis pedibus priùs aqua purificatis, dein collutis vino, quod bibatur. Cerebrum perdicis aut aquilæ in vini cyathis tribus. Cinis palmarum aut interaneorũ palumbis in mulso ad cochlearia tria. Passerũ cinis sarmentis crematorũ cochlea-

ribus duobus in aqua mulſa. Auis icterus vocatur à colore, quæ ſi ſpectetur, ſanari id malũ tradunt; & auem mori. Hanc puto Latinè vocari galgulum. Phreneticis prodeſſe videtur pulmo pecudum calidus circa caput alligatus. Nam non modò muris cerebrum dare potui ex aqua, aut cinerem muſtelæ, verumetiam inueteratas herinacei carnes quis poſſit furenti, etiamſi certa ſit medicina? Bubonis certè oculorum cinerem inter ea, quibus prodigioſè vitam ludificantur, acceperim. Præcipueque febrium medicina placitis eorum renuntiat. Nanq; & in xij. ſigna digeſſere eam Sole tranſmeante, iterumq; Luna; quod totum abdicandum paucis exemplaribus docebo. Siquidem crematis tritisque cum oleo perungi iubent ægros cùm Geminos tranſit Sol, criſtis, & auribus, & vnguibus gallinaceorũ: ſi Luna, radiis barbisq; eorũ: ſi Virginem alteruter, hordei granis: ſi Sagittarium, veſpertilionis alis: ſi Leonem Luna, tamaricis fronde, & adiiciunt ſatiuæ: ſi Aquariũ, è buxo carbonibus tritis. Exiſtis confeſſa, aut certè veriſimilia ponemus, ſicut & lethargũ olfactoriis excitari: inter ea fortaſſis muſtelæ teſticulis inueteratis, aut iocinere vſto. His quoq; pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putãt vtile. In quartanis medicina clinice propemodũ nihil pollet. Quãobrem plura eorũ remedia ponemus: primumq; ea, quæ adalligari iubent: Puluerem, in quo ſe accipiter volutauerit, lino rutilo in linteolo: canis nigri dentem longiſſimum. Pſeudoſphecem vocant veſpam, quæ ſingularis volitat: hanc ſiniſtra manu apprehenſam ſubnectunt: alij verò, quam quis eo anno viderit primam. Viperæ caput abſciſſum in linteolo, vel cor viuentis exemptum. Muris roſtellum auriculasque ſummas roſeo panno, ipſumque dimittunt. Lacertæ viridis viuæ dextrũ oculum effoſſum, mox cum capite ſuo deciſo, in pellicula caprina. Scarabæum qui pilulas voluit. Propter hunc Aegypti magna pars ſcarabæos inter numina colit, curioſa Apionis interpretatione, qua colligat Solis operũ ſimilitudinem huic animali eſſe, ad excuſandos gentis ſuæ ritus. Sed & aliũ adalligant Magi, cui ſunt cornicula reflexa, ſiniſtra manu collectum. Tertium, qui vocatur fullo, albis guttis, diſſectum vtrique lacerto adalligant: cætera ſiniſtro. Cor anguinum ſiniſtra manu exemptũ viuentibus. Scorpionis caudæ quatuor articulos cum aculeo panno nigro, ita vt nec ſcorpionem dimiſſum, nec eum qui alligauerit, videat æger triduo. Poſt tertium circuitum id condat. Erucam in linteolo ter lino circundant totidem nodis, ad ſingulos dicentes, quare faciat qui medebitur. Limacem in pellicula, vel quatuor limacum capita præciſa harundine. Multipedam lana inuolutam. Vermiculos ex quibus tabani fiunt, antequàm pennas germinent. Alios è ſpinoſis frutectis lanuginoſos. Quidam ex illis quaternos incluſos iuglandis nucis putamine adalligant: cochleasq;, quæ nudæ inueniuntur. Stellionem incluſum capſulis ſubiiciunt capiti, & ſub deceſſu febris emittunt. Deuorari autem iubent cor mergi marini ſine ferro exemptum inueteratumque conteri, & in calida aqua bibi. Corda hirundinum cum melle. Alij ſimum drachma vna in lactis caprini & & ouilli, vel paſſi cyathis tribus ante acceſſiones. Sunt qui totas cenſeant deuorandas. Aſpidis cutem pondere ſexta parte denarij cum piperis pari modo, Parthorum gentes in remedium quartanæ bibunt. Chryſippus Philoſophus tradidit phryganion adalligatum remedio eſſe quartanis. Quod eſſet animal neque ille deſcripſit, nec nos inuenimus qui nouiſſet. Demonſtrandũ tamen fuit à tam graui authore dictum, ſi cuiuſquam cura efficacior eſſet ad inquirendum. Cornicis carnes eſſe, & nidum illinire, in longiſſimis morbis vtiliſſimum putant. Et in tertianis fiat poteſtas experiendi, quoniam miſeria ſpei delectat, ánne aranei, quem lycon vocant, tela cum ipſo ſpecu toto reſina ceraque impoſita vtriſque temporibus & fronti proſit; aut ipſe calamo adalligatus, qualiter & aliis febribus prodeſſe traditur: item lacerta viridis adalligata viua in eo vaſe quod capiat. Quo genere & recidiuas frequenter abigi affirmant. Hydropicis œſypum ex vino addita myrrha modicè potui datur, nucis auellanæ magnitudine. Aliqui addunt & anſerinum adipem, & oleum myrteum. Sordes ab vberibus ouium eundem effectũ habent. Item carnes inueteratæ herinacei ſumptæ. Vomitus quoque canum illitus ventri, aquam trahere promittitur.

Ad ignem ſacrum, ad carbunculos, furunculos, ambuſta, neruorumq; contractiones. CAP. XII.

IGni ſacro medetur œſypum cum pompholyge & roſaceo, ricini ſanguis, vermes terreni ex aceto illiti, gryllus contritus in manibus. Quo genere præſtat, vt qui id fecerit, antequàm incipiat vitiũ, toto eo anno careat. Oportet autem eum ferro cum terra cauernæ ſuæ tolli. Adeps anſeris. Viperæ caput aridum aſſeruatum & combuſtum, dein ex aceto impoſitum. Senectus ſerpentium ex aqua illita à balineo cum bitumine & ſeuo agnino. Carbunculus ſimo columbino aboletur per ſe illito, vel cum lini ſemine ex aceto mulſo. Item apibus, quæ in melle ſunt immortuæ impoſitis. Polentaque impoſita inſperſa. Si in verendis ſit, cæteriſq; ibi hulceribus occurrit è melle œſypum cum plumbi ſquamis. Item ſimum pecudũ incipientibus carbunculis. Tubera & quæcunq; molliri opus ſit, efficaciſſimè anſerino adipe curãtur. Idem præſtat & gruum adeps. Furũculis mederi dicitur araneus, priuſquàm nominetur impoſitus, & tertia die ſolutus. Mus arancus pendens enecatus, ſic vt terrã nec poſteà attingat, ter circundatus furunculo, toties expuentibus medente & eo cui medebitur. Ex gallinaceo ſimo quod eſt rufum maximè recens illitum ex aceto. Ventriculus ciconiæ ex vino decoctus. Muſcæ impari numero infricatæ digito medico. Sordes ex pecudum auriculis. Seuum ouiũ vetus cũ cinere è capillis mulierũ. Seuum arietis cũ cinere pumicis & ſalis pari pondere. Ambuſtis

buſtis canini capitis cinis medetur. Item glirium cum oleo. Fimum ouium cum cera commiſtum. Muriũ cinis & cochlearum: idque ſic vt ne cicatrix quidem appareat. Item adeps viperinus. Fimi columbini cinis ex oleo illitus. Neruorum nodis medetur capitis viperini cinis ex oleo cyprino illitus. Terreni vermes cum melle illiti. Dolores tollit eorũ amphiſbæna mortua adalligata. Adeps vulturinus cum ventre arefactus, contritusque cum adipe ſuillo inueterato. Cinis è capite bubonis in mulſo potus cum lilij radice, ſi Magis credimus. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodeſt & inueterata: herinacei ſpaſticis: item muſtelę cinis. Serpentium ſenectus in pelle taurina adalligata ſpaſmos fieri prohibet. Opiſthotonos milui iecur aridum tribus obolis in aquę mulſæ cyathis tribus potum. Reduuias, & quæ in digitis naſcuntur pterygia, tollunt, canini capitis cinis, aut vulua decocta in oleo, ſuperillito butyro ouillo cum melle. Item folliculus cuiuſlibet animalium fellis. Vnguium ſcabritiam cantharides cum pice tertio die ſolutæ, aut locuſtæ frictæ cum ſeuo hircino. Pecudum ſeuum. Aliqui miſcent viſcum & portulacam, alij æris florem & viſcum, ita vt tertio die ſoluant.

Ad ſanguinem ſiſtendum & tumores vulnerum, hulcera, vulnera, & alia mala, ex animalibus remedia. CAP. XIII.

SAnguinem ſiſtit in naribus ſeuum ex omento pecudum inditũ. Item coagulum ex aqua, maximè agninum, ſubductum vel infuſum, etiamſi alia non proſint. Adeps anſerinus cum butyro pari pondere paſtillis ingeſtus. Cochlearum terrena. Sed & ipſæ extractæ teſtis. E naribus fluentem ſiſtunt cochleæ contritæ fronti illitæ: aranei telæ ſuppoſitæ: gallinacei cerebellum, vel ſanguinis profluuia ex cerebro: item columbinus ſanguis ob id ſeruatus concretusque. Si verò ex vulnere immodicè fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorũ cremati cinis impoſitus mirè ſiſtit. Vulneribus medetur œſypum cum hordei cinere & ærugine equis partibus. Ad carcinomata quoq; ac ſerpentia valet. Erodit & hulcerum margines: carnesque excreſcentes ad æqualitatem redigit. Explet quoq;, & ad cicatricem perducit. Magna vis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata, addito nitro aut cinere ex oſſibus feminum agninorum, præcipuè in his hulceribus quæ cicatricem non trahant. Magna & pulmonibus quoque arietum. Excreſcentes carnes in hulceribus ad æqualitatem efficaciſſimè reducunt. Fimo quoque ipſo ouium ſub teſto calefacto & ſubacto, tumor vulnerum ſedatur. Fiſtulæ purgantur ſananturque: item epinyctides. Summa verò vis in canini capitis cinere: excreſcentia omnia ſpodij vice erodit ac perſanat. Et murino fimo eroduntur. Item muſtelæ fimi cinere. Durities etiam in alto hulcerum & carcinomata perſequitur multipeda trita, admiſta reſina terebinthina & ſinopide. Eademque vtiliſſima ſunt in his hulceribus, quæ vermibus periclitantur. Quin & vermium ipſorum genera mirandos vſus habent. Coſſes qui in ligno naſcuntur, ſanant hulcera omnia. Nomas verò, combuſti cum pari pondere aniſi, & ex oleo illiti. Vulnera recentia conglutinant terreni, adeò vt neruos quoque abſciſos illitis ſolidari infra ſeptimum diem perſuaſum ſit: itaque in melle ſeruandos cenſent. Cinis eorum margines hulcerum duriores abſumit, cum pice liquida vel ſimblio melle. Quidam arefactis in Sole ad vulnera ex aceto vtuntur, nec ſoluunt, niſi biduo intermiſſo. Eadem ratione & cochlearum terrena proſunt: totæque exemptæ tuſæ & impoſitæ, recentia vulnera conglutinant, & nomas ſiſtunt. Herpes quoq; animal à Græcis vocatur, quo præcipuè ſanantur quæcunque ſerpunt. Cochleæ proſunt eis cum teſtis ſuis tuſæ: cum myrrha quidem & thure, etiam præciſos neruos ſanare dicuntur. Draconum quoque adeps ſiccatus Sole magnopere prodeſt: item gallinacei cerebrũ recentibus plagis, ſale viperino in cibo ſumpto. Tradunt & hulcera tractabiliora fieri, & ſanari celeriùs. Antonius Muſa Medicus cùm incidiſſet inſanabilia hulcera, viperas edendas dabat, miraque celeritate perſanabat. Tryxalidum cinis margines hulcerum duros aufert cum melle: item fimi columbini cinis cum arſenico & melle, ea quæ erodenda ſunt. Bubonis cerebrum cum adipe anſerino mirè vulnera dicitur glutinare: quæ verò vocantur cacoethe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri, diligenter priùs elutis linteolis. Vlula auis cocta in oleo, cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel. Hulcerum labra duriora apes in melle mortuæ emolliunt. Et elephantiaſin ſanguis & cinis muſtelæ. Verberum vulnera atque vibices pelibus ouium recentibus impoſitis obliterantur. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur: efficacius cum cera. Idem medicamentum fit ex maxillis ſimul vſtis, cornuque ceruino & cera mollita roſaceo. Oſſibus fractis caninum cerebrum linteolo illito, ſuperpoſitis lanis, quæ ſubinde ſuffundantur, ferè xiiij. diebus ſolidat: nec tardius cinis ſylueſtris muris cum melle, aut cum vermium terrenorum cinere, qui etiam oſſa extrahit. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, ſeuum ex nitro: lacertæ viridis cinis: vernatio anguium ex vino decocta: ſimum columbinum ex melle. Item vitiligines albas ex vino. Ad vitiligi nem & cantharides cum rutæ foliorum duabus partibus in Sole, donec formicet cutis, tolerandæ ſunt. Poſteà foueri, oleoque perungere, neceſſarium, iterumque illinire, idque diebus pluribus facere, cauentes exhulcerationem multam. Ad eaſdem vitiligines & muſcas illini iubent cum radice lapathorum: gallinarum ſimum candidum, ſeruatum in oleo vetere cornea pyxide: veſpertilionum ſanguinem: fel herinacei ex aqua. Scabiem verò, bubonis cerebrũ cũ aphronitro, ſed ante omnia ſanguis caninus

ſedant: pruritum cochleæ minutæ, latæ, contritæ illitæ. Harundines, & tela, quæque alia extrahenda ſunt corpori, euocat mus diſſectus impoſitus. Præcipuè verò lacerta diſſecta, & vel caput eius tantùm contuſum cum ſale impoſitum. Cochleæ ex his quæ gregatim folia ſectantur, contuſæ impoſitæque cum teſtis, & eæ quæ manduntur, exemptæ teſtis: ſed cum leporis coagulo efficaciſſimè. Oſſa anguium eundem cum coagulo cuiuſcunque quadrupedis intra tertiũ diem approbant effectum. Laudantur & cantharides tritæ cum farina hordeacea.

Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos. CAP. XIIII.

IN muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt, ſicut in capris retulimus. Fimũ quoque pecudum eoſdem vſus habet. Locuſtarum ſuffitu ſtranguriæ maximè mulierum iuuantur. Gallinaceorum teſtes ſubinde ſi à conceptu edat mulier, mares in vtero fieri dicuntur. Partus conceptos hyſtricum cinis potus continet: maturat caninum lac potum: euocat membrana è canum ſecundis, ſi terram non attigerit. Lumbos parturientium potus lactis: fimum murinum aqua pluuia dilutum, mammas mulierum à partu tumeſcentes reficit. Cinis herinaceorum cum oleo perunctarum cuſtodit partus contra abortus. Faciliùs enituntur, quæ fimum anſerinum cum aquæ cyathis duobus ſorbuere: aut ex vtriculo muſtelino per genitale effluentes aquas. Vermes terreni illiti in ceruices & ſcapulas, ne nerui doleant præſtant. Grauidis ſecundas pellunt in paſſo poti. Iidem per ſe impoſiti, mammarum ſuppurationes concoquunt & aperiunt, extrahuntq;, & ad cicatricem perducunt. Lac deuocant poti cum mulſo. Inueniuntur & in gramine vermiculi, qui adalligati collo, continent partum. Detrahuntur autem ſub partu: aliàs eniti non patiuntur. Cauendum etiam ne in terra ponantur. Conceptus quoq; cauſa dantur in potu quini aut ſepteni. Cochleæ in cibo ſumptæ accelerant partum: item conceptum impoſitæ cum croco. Eædem exa mylo & tragacantha illitæ, profluuia ſiſtunt. Proſunt & purgationibus ſumptæ in cibo, & vuluam auerſam corrigunt cum medulla ceruina, ita vt vni cochleæ denarij pondus addatur & cyperi. Inflationes quoque vuluarum diſcutiunt exemptæ teſtis, tritæque cum roſaceo. Ad hæc aſtypalæicæ maximè eliguntur. Alio modo Africanæ binæ tritæ cum fœnigræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor, illinuntur aluo, priùs irino ſucco perunctæ. Sunt & minutæ longæque, candidæ cochleæ, paſſim oberrantes. Eæ arefactæ Sole in tegulis, tuſæque in farina, miſcentur lomento æquis partibus, candoremque & læuorem corpori afferunt. Scabendi deſideria tollunt minutæ & latæ cum polenta. Viperam mulier prægnans ſi tranſcenderit, abortũ facit: item amphiſbænam, mortuam duntaxat. Nam viuã habentes in pyxide, impunè tranſeunt, etiam ſi mortua ſit: atq; aſſeruata, partus faciles præſtat vel mortua. Mirum, ſi non aſſeruatã tranſcenderit grauida, innoxiam fieri, ſi protinus tranſcendat aſſeruatam. Anguis inueterati ſuffitus menſtrua adiuuant. Anguium ſenectus adalligata lumbis, faciliores partus facit, protinus à puerperio remouenda. Dant & in vino bibendam cum thure: aliter ſumpta, abortum facit. Baculus, quo angui rana excuſſa ſit, parturientes adiuuat: tryxalidum cinis illitus cum melle, purgationes. Item araneus, qui filum deducit exalto, capi debet manu caua, tritusque admoueri: quod ſi redeuntem prehenderit, inhibebit idem purgationes. Lapis aetites in aquilæ repertus nido, cuſtodit partus contra omnes abortuum inſidias. Penna vulturina ſubiecta pedibus adiuuat parturientes. Ouum corui grauidis cauendum conſtat, quoniam tranſgreſſus abortus aſperos faciat. Fimum accipitris in mulſo potum, videtur fœcundas facere. Vuluarum duritias & collectiones, adeps anſerinus aut cygni emollit. Mammas à partu cuſtodit adeps anſeris cum roſaceo & araneo. Phryges & Lycaones mammis puerperio vexatis inuenere otidum adipem vtilem eſſe: his quæ vulua ſtrangulentur, & blattas illinunt. Ouorum perdicis putaminum cinis cadmiæ miſtus, & ceræ, ſtantes mammas ſeruat. Putant & tercirunductas ouo perdicis non inclinari: & ſi ſorbeantur eadem, fœcunditatem facere, lactis quoque copiam. Cum anſerino adipe perunctis mammis, dolores minuere, molas vteri rumpere, ſcabiem vuluarum ſedare, ſi cum cimice trito illinantur. Veſpertilionum ſanguis pſilothri vim habet: ſed malis puerorum illitus non ſatis proficit, niſi erucæ vel cicutæ ſemen poſtea inducatur: ſic enim aut in totum tolluntur pili, aut non excedunt lanuginem. Idem & cerebro eorum profici putant. Eſt autem duplex, rubens vtique, & candidum. Aliqui ſanguinem & iecur eius admiſcent. Quidam in tribus heminis olei diſcoquunt viperam, exemptis oſſibus pſilothri vice vtuntur, euulſis priùs pilis quos renaſci nolunt: Fel herinacei pſilothrum eſt, vtique miſto cerebro veſpertilionis, & lacte caprino. Item per ſe cinis cum lacte canis primi partus, euulſis pilis quos renaſci nolunt: vel nondum natis, perunctis partibus, alij non ſurgunt. Idem euenire traditur ſanguine ricini euulſi cani: item hirundinino ſanguine vel felle.

Promiſcuæ medicinæ. CAP. XV.

OVis formicarum ſupercilia denigrari cum muſcis tritis tradunt. Si verò oculi nigri naſcentium placeant, ſoricem prægnanti edendum. Capilli ne caneſcant, vermium terrenorum cinere præſtari admiſto oleo. Infantibus, qui lacte concreto vexantur, præſidio eſt agninum coagulum ex aqua potum. Aut ſi vitium coagulato lacte acciderit, diſcutitur coagulo ex aceto daro. Ad dentitionem cerebrũ pecoris vtiliſſimũ eſt. Oſſibus in canino fimo inuentis, aduſtio infantiũ, quæ vocatur

vocatur ſiriaſis, adalligatis emendatur, ramices infantium lacertæ viridis admotæ dormientibus morſu. Poſteá harundini alligata ſuſpenditur in fumo: traduntque pariter cum ea expirante ſanari infantem. Cochlearum ſaliua illita infantium oculis, palpebras corrigit gignítque. Ramicoſis cochlearum cinis cum thure ex ouialbi ſucco illitus per dies triginta medetur. Inueniuntur in corniculis cochlearum harenaceæ duritiæ: eæ dentitionem facilem præſtant adalligatæ. Cochlearum inanium cinis admiſtus ceræ, procidentium interaneorum partes extremas prohibet. Oportet autem cineri miſceri ſaniem punctis emiſſam è cerebro viperæ. Cerebrum viperæ illigatum pelliculæ dentitiones adiuuat. Ad idem valent & grandiſſimi dentes ſerpentium. Fimum corui lana adalligatum infantium tuſſi medetur. Vix eſt ſeriò complecti quædam: non omittenda tamen, quia ſunt prodita. Ramici infantium lacerta mederi iubent. Marem hanc prehendi. Id intelligi & quòd ſub cauda vnam cauernam habeat. Id agendum, vt per aurum & argentum aut oſtrum mordeat vitium. Tum in calice nouo illigatur, & in fumo ponitur. Vrina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis. Scarabæorum cornua grandia denticulata, adalligata his amuleti naturam obtinent. Bouis capiti lapillum ineſſe tradunt, quem ab eo expui ſi necem timeat, inopinãtis præciſo capite exemptum, adalligatúmque, mirè prodeſſe dentitioni. Item cerebrum eiuſdem ad eundem vſum adalligari iubent: & limacis lapillum ſiue oſſiculum, quod inuenitur in dorſo. Magnificè iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum: ſicut aures adeps anſerinus cum ocimi ſucco impoſitus. Sunt verò miculi in ſpinoſis herbis aſperi, lanuginoſi: hos adalligatos protinus mederi tradunt infantibus, ſi quid ex cibo hæreat. Somnos allicit œſypum cum myrrhæ momento in vini cyathis duobus dilutum, vel cum adipe anſerino & vino myrtite: auis cuculus leporina pelle adalligatus: ardeolæ roſtrũ in pelle aſinina fronti adalligatum. Putant & per ſe roſtrum eiuſdem effectus eſſe vino collutum. E diuerſo ſomnum arcet veſpertilionis caput aridum adalligatum. In vrina virili lacerta necata. Venerem eius qui biberit, cohibet. Nam inter amatoria eſſe Magi dicunt. Inhibet & fimum cochleæ & columbinum cum oleo & vino potum. Pulmonis vulturini dextræ partes Venerem concitant viris adalligatæ gruis pelle. Item ſi lutea ex ouis quinque columbarum, admiſto adipis ſuilli denarij põdere, ex melle ſorbeantur. Paſſeres in cibo vel oua eorum. Gallinacei dexter teſtis arietina pelle adalligatus. Ibium cineres cum adipe anſeris & irino perunctis ſi conceptus ſit, partus continere: cõtrà inhiberi Venerem pugnatoris galli teſticulis anſerino adipe illitis adalligatíſque pelle arietina tradunt. Item cuiuſcunque galli gallinacei, ſi cum ſanguine gallinacei lecto ſubiiciantur. Cogunt concipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ, ſi iunctis euellantur, inter ſe colligatæ in coitu. Qui in vrinã canis ſuam ingeſſerit, dicitur ad Venerem pigrior fieri. Mirum & de ſtellionis cinere (ſi verum eſt) linamento inuolutum in ſiniſtra manu Venerem ſtimulare: ſi tranſferatur in dextram, inhibere. Item veſpertilionis ſanguinem collectum flocco, ſuppoſitúmque capiti mulierum, libidinem mouere: aut anſeris linguam in cibo vel potione ſumptam. Phthiriaſin à toto corpore pota membrana ſenectutis anguinum triduo inhibet: ac ſerum exempto caſeo potum cum exiguo ſale. Caſeos, ſi cerebrum muſtelæ coagulo addatur, negant corrumpi vetuſtate, aut à muribus attingi. Eiuſdem muſtelæ cinis ſi detur in offa gallinaceis pullis & columbinis, tutos eſſe à muſtelis. Iumentorum vrinæ tormina veſpertilione adalligato finiuntur. Verminatio ter circunlato verendis palumbo: mirum dictu, palumbus emiſſus moritur, iumentum liberatur confeſtim. Ebriоſis oua noctuæ per triduum data in vino, tædium eius adducunt. Ebrietatem arcet pecudum aſſus pulmo præſumptus. Hirundinis roſtri cinis cum myrrha tritus, & in vino quod bibetur inſperſus, ſecuros præſtabit à temulentia. Inuenit hoc Horus Aſſyriorum rex. Præter hæc ſunt notabilia animalium ad hoc volumen pertinentium. Gromphenam auem in Sardinia narrant grui ſimilem, ignotam iam etiam Sardis, vt exiſtimo. In eadem prouincia eſt ophion ceruis tantùm pilo ſimilis, nec alibi naſcens. Iidem authores nominauere ſirulugum, quod nec quale eſſet animal, nec vbi naſceretur, tradiderunt. Fuiſſe quidem non dubito, cùm & medicinæ ex eo ſint demonſtratæ. M. Cicero tradit animal byturos vocari, qui vites in Campania erodant.

De miraculis quarundam beſtiarum. CAP. XVI.

RElIqua mirabilia ex his, quæ diximus. Non latrari à cane membranam ex ſecundis canis habẽtem, aut leporis fimum vel pilos tenentem. In culicum genere muliones non amplius, quàm vno die, viuere. Eóſque qui arborarij pici roſtrum habeant, & mella eximant, ab apibus non attingi. Porcos ſequi eos, à quibus cerebrũ corui acceperint in offa. Puluerẽ, in quo ſe mula volutauerit, corpori inſperſum mitigare ardores amoris. Sorices fugari, ſi vnus caſtratus emittatur. Anguina pelle, & ſale, & farre cũ ſerpyllo contritis vno die, deiectíſq; cum vino in fauces boum vua matureſcẽte, toto anno eos valere: vel ſi hirundinũ pulli tres tribus offis dentur. Puluere è veſtigio anguiũ collecto, ſparſas apes in aluearia reuerti. Arietis dextro teſte præligato oues tantùm gigni. Nõ laſſeſcere in vllo labore, qui neruos ex alis & cruribus gruis habeant. Mulas non calcitrare, cùm vinum biberint. Vngulas tantùm mularum repertas, neque aliam vllam materiam quæ non perroderetur à veneno Stygis aquæ, cùm id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum eſt, magna Ariſtotelis infamia excogitatum. Nunc ad aquatilia reuertemur.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVSPRIMVS.

Medicinæ ex aquatilibus. Aquarum mirabilia. CAP. I.

AQVATILIVM sequũtur in medicina beneficia, opifice natura ne in illis quidem cessante, & per vndas fluctúsque ac reciprocos æstus, amniúmque rapidos cursus improbas exerente vires: nusquam potentia maiore, si verum fateri volumus. Quippe hoc elementum cæteris omnibus imperat: terras deuorant aquæ, flammas necant, scandunt in sublime, & cælum quoque sibi vindicant, ac nubium obtentu vitalem spiritum strangulant. Quæ causa fulmina elidit, ipso secum discordante mundo. Quid esse mirabilius potest aquis in cælo stantibus? Atillæ, ceu parum sit in tantam peruenire altitudinem, rapiunt eò secum piscium examina. Sæpe etiam lapides subuehunt, portantes aliena pondera. Eædem cadentes omnium terra nascentium causa fiũt, prorsus mirabili natura, si quis velit reputare, vt fruges gignantur, arbores fruticésque viuant, in cælum migrare aquas, animámque etiam herbis vitalem inde deferre: iusta confessione, omnes terræ quoque vires aquarum beneficij. Quapropter ante omnia ipsarum potentiæ exempla ponemus. Cunctas enim quis mortalium enumerare queat?

De differentia aquarum, medicinis, & obseruationibus CAP. II

EMicant benignè passimque in plurimis terris, alibi frigidæ, alibi calidæ, alibi iunctæ, sicut in Tarbellis Aquitanica gente, & in Pyrenæis montibus, tenui interuallo discernente. Alibi tepidæ gelidæque auxilia morbórum conferentes, & è cunctis animalium hominum tantùm causa erumpentes. Augent numerum Deorum nominibus variis, vrbésque condunt, sicut Puteolos in Campania, Statyellas in Liguria, Sextias in Narbonensi prouincia. Nusquam tamen largius quàm in Baiano sinu, nec pluribus auxiliandi generibus, aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acida salsáue mistura. Vapore quoq; ipso aliquæ prosunt. Tantáq; eis est vis, vt balineas calefaciant, ac frigidam etiam in soliis feruere cogant, quæ in Baiano Posidianæ vocantur, nomine accepto à Claudij Cæsaris liberto. Obsonia quoq; percoquũt. Vaporant & in mari ipso, quæ Licinij Crassi fuere: mediósque inter fluctus exitit aliquid valetudini salutare. Iam generatim neruis prosunt pedibúsue, aut coxendicibus, aliæ luxatis fractísue. Inaniunt aluos. Sanant hulcera. Capitia auribúsque priuatim medentur: oculis verò Ciceronianæ. Digna memoratu villa est ab Auerno lacu Puteolos tendentibus imposita litori, celebrata porticu ac nemore, quam & vocabat M. Cicero Academiam, ab exemplo Athenarum ibi compositis voluminibus eiusdem nominis, in qua & monumentum sibi instauauerat, ceu verò non & in toto terrarum orbe fecisset. Huius in parte prima exiguo post obitum ipsius. Antistio Vetere possidente, eruperunt fontes calidi perquàm salubres oculis, celebrati carmine Laureæ Tullij, qui fuit è libertis eius, vt protinus noscatur etiam ministerium eius ex illa maiestate. Ponam enim ipsum carmen, dignum vbique, & non ibi tantùm legi,

Quo tua Romanæ vindex clarissime linguæ,
Sylua loco melius surgere iussa viret,
Atque Academiæ celebratam nomine villam,
Nunc reparat cultu sub potiore Vetus:
Hîc etiam apparent lymphæ non antè reperta,
Languida quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
Hoc dedit, hæc fontes cùm patefecit ope.
Vt, quoniam totum legitur sine fine per orbem,
Sint plures, oculis quæ medeantur, aquæ.

In eadem Campaniæ regione Sinuessanæ aquæ sterilitatem fœminarum, & virorum insaniam abolere produntur. In Aenaria insula calculosis mederi. Et quæ vocatur Acidula, ab Teano Sidicino quatuor M. pass. hæc frigida. Item in Stabiano, quæ dimidia vocatur: & in Venafrano ex fonte Aciduło. Idem contingit in Velino lacu potantibus. Item in Syriæ fonte iuxta Taurum montem, author est M. Varro: & in Phrygiæ Gallo flumine Callimachus. Sed ibi in potando necessarius modus, ne lymphatos

lymphatos agat, quod in Aethiopia accidere his qui fonte rubro biberint Ctesias scribit. Iuxta Romam Albulæ aquæ vulneribus medentur: egelidæ hæ: sed Cutiliæ in Sabinis gelidissimæ, fluctu quodam corpora inuadunt, vt propè morsus videri possit, aptissimæ stomacho, neruis, vniuerso corpori. Thespiarum fons conceptus mulieribus repræsentat: Item in Arcadia flumen Elatum. Custodit autem partum Linus fons in eadem Arcadia, abortúsque fieri non patitur. E diuerso in Pyrrhea flumen, quod Aphrodisium vocatur, steriles facit. Lacus Alphion vitiligines tollit. Varro author est, Titium quendam Prætura functum, marmorei signi faciem habuisse propter id vitium. Cydnus Ciliciæ amnis podagricis medetur, sicut apparet in epistola Cassij Parmensis ad M. Antonium. Cõtrà, aquarum culpa in Trœzene omnium pedes vitia sentiunt. Tungri ciuitas Galliæ fontem habet insignem, plurimis bullis stellantem, ferruginei saporis: quod ipsum non nisi in fine potus intelligitur. Purgat hic corpora: tertianas febres discutit, calculorúmque vitia. Eadem aqua igne admoto turbida fit: ad postremum rubescit. Leucogæi fontes inter Puteolos & Neapolim oculis & vulneribus medentur. Cicero in admirandis posuit, Reatinis tantùm paludibus vngulas iumentorum indurari. Eudicus in Hestiæotide fontes duos tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oues nigras fieri: Melan, ex quo albas; ex vtroque autem varias. Theophrastus in Thuriis Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecori. Quin & homines sentire differentiam eam. Nam qui Sibarim bibant, nigriores esse, durioréque & crispo capillo: qui ex Crathide, candidos molliorésque, ac porrecta coma. Item in Macedonia qui velint sibi candida nasci, ad Aliacmonem ducere: qui nigra aut fusca ad Axium. Idem omnia fusca quibusdam in locis tradit nasci, & fruges quoque, sicut in Messapiis. At Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres viuere & conuersari. Erythris Aleos amnis pilos gignit in corporibus. In Bœotia ad Trophonium Deum iuxta flumen Orchomenon duo sunt fontes, quorum alter memoriam, alter obliuionem affert, inde nominibus inuentis. In Cilicia apud oppidum Cesum riuus fluit Nûs, ex quo bibentium subtiliores sensus fieri M. Varro tradit. At in Cea insula fontem esse, quo hebetes fiant: Zamæ in Africa, quo canoræ voces. Vinum tædio venire his qui ex Clitorio lacu biberint. At Eudoxus & Theopompus inebriari fontibus iis quos diximus. Mutianus Andri è fonte Liberi patris, statis diebus septenis eius Dei vinum fluere, si auferatur à conspectu templi: sapore in aquam transeunte. Polyclytus explere olei vicem iuxta Solos Ciliciæ fontem. Theophrastus hoc idem fieri in Aethiopia eiusdem virtutis fonte. Lycos, in Indiæ terris fontem esse, cuius aqua lucernæ ardeant. Idem Ecbatanis traditur. Theopompus in Scotussa lacum esse dicit, qui vulneribus medetur. Iuba in Troglodytis lacum, insanum malefica vi appellatum, ter die fieri amarum salsúmque, ac dein de dulcem, totiésque etiam noctu, scatentem albis serpentibus vicenûm cubitorum. Idem in Arabia fontem exilire tanta vi, vt nullum non pondus impactum respuat. Theophrastus Marsyæ fontem in Phrygia ad Celænarum oppidum saxa egerere. Non procul abeo duo sunt fontes, Claeon & Glon, ab effectu Græcorum nominum dicti. Cyzici fons Cupidinis vocatur, ex quo potantes amorem deponere Mutianus credit. Cranone est fons calidus citra summum feruorem, qui in vinum additus, triduo calorem potionis custodit in vasis. Sunt & Mattiaci in Germania fontes calidi trans Rhenum quorum hausti triduo feruet. Circa margines verò pumicem faciunt aquæ. Quod si quis fide carere ex his aliqua arbitratur, discat in nulla parte naturæ maiora esse miracula: quanquam inter initia operis abundè multa retulimus. Ctesias tradit Siden vocari stagnum in Indis, in quo nihil innatet, omnia mergantur. Cælius apud nos in Auerno ait etiam folia subsidere: Varro, aues, quæ aduolauerint, emori. Contrà in Africæ lacu Apusci damo omnia fluitant, nihil mergitur: Item in Siciliæ fonte Phinthia, vt Apion tradit: & in Medorum lacu puteóque Saturni. Fons Limyræ transire solet in loca vicina, portendens aliquid: mirúmque quòd cum piscibus transit. Responsa ab his petunt incolæ cibo, quem rapiunt annuentes: si verò euentum negent, caudis abigunt. Amnis Olachas in Bithynia Briazum alluit (hoc est & templo & Deo nomen) cuius gurgite periuri notantur pati velut flammam vrentem. Et in Cantabria fontes Tamarici in augurio habentur. Tres sunt, octonis pedibus distantes. In vnum alueum coeunt vasto amne. Singulis siccantur duodecies diebus, aliquando vicies, citra suspicionem vllam aquæ, cùm sit vicinus illis fons sine intermissione largus. Dirum est, non profluere eos aspicere volentibus: sicut proximè Lartio Licinio legato post Præturam post septem dies accidit. In Iudæa riuus sabbatis omnibus siccatur. E diuerso miracula alia dira. Ctesias in Armenia scribit esse fontem, ex quo nigros pisces illico mortem afferre in cibis: quod & circa Danubij exortum audiui, donec veniatur ad fontem alueo appositum, vbi finitur id genus piscium. Ideóque ibi caput eius amnis intelligitur fama. Hoc idem & in Lydia in stagno nympharum tradunt. In Arcadia ad Pheneum aqua profluit è saxis, Styx appellata, quæ illico necat, vt diximus. Sed esse pisces paruos in ea tradit Theophrastus, letales & ipsos, quod non in alio genere mortiferorum fontium. Necare aquas Theopompus & in Thracia apud Cychros dicit: Lycus in Leontinis terrio die, si quisquam biberit. Varro ad Soracten in fonte, cuius sit latitudo quatuor pedum: Sole oriente eum exundare feruenti similem, aucsque quæ gustauerint, iuxtà mortuas iacere. Nanque & hæc insidiosa conditio est, quòd quædam etiam blandiuntur aspectu, vt ad Nonacrin Arcadiæ. Omnino enim nulla deterrent qualitate. Hanc putant

putant nimio frigore eſſe noxiã, vt pote cùm profluens ipſa lapideſcat. Aliter circa Theſſalica Tempe, quoniam viſus omnibus terrori eſt: tradúntque etiam æs ac ferrum erodi illa aqua. Profluit (vt indicauimus) breui ſpatio: mirúmque, ſiliqua ſyluestris amplecti radicibus fontem eum dicitur, ſemper florens purpura. Et quædam ſui generis herba in labris fontis viret. In Macedonia, non procul Euripidis Poetæ ſepulchro, quo riui confluunt, alter ſaluberrimi potus, alter mortiferi. In Perperenis fons eſt, quicquacunq; rigat, lapideam facit terrã: item calidæ aquæ in Eubœæ Delio. Nanq; alluit riuus, ſaxa in altitudinem creſcunt. In Eurymenis deiectæ coronæ in fontem, lapides fiunt. In Coloſſis flumen eſt, in quo lateres conſecti, lapides extrahuntur. In Scyretico metallo arbores quæcunque flumine alluuntur, ſaxa fiunt cum ramis. Diſtillantes quoq; guttæ in lapides dureſcunt in antris Coyrciis: nam Miezæ in Macedonia, etiam pendentes in ipſis cameris: at in Coryco, cùm decidêre. In quibuſdam ſpelũcis vtroq; modo, columnáſq; faciunt, vt in Phauſia Cherſoneſi Rhodiorum in antro magno, etiam diſcolori aſpectu. Et hactenus contenti ſimus exemplis.

De qualitate aquarum, inſalubritate vel commoditate earum. CAP. III.

QVæritur inter Medicos, cuius generis aquæ ſint vtiliſſimæ. Stagnãtes pigráſq; meritò damnãt, vtiliores quæ profluunt exiſtimantes: curſu enim percuſſúque ipſo extenuari atque proficere. Eóque miror, ciſternarum ab aliquibus maximè probari. Sed hi rationem afferunt, quoniam leuiſſima ſit imbrium aqua, vt quæ ſubire potuerit ac pendêre in aere. Ideo & niues præferunt imbribus, niuibúſque etiam glaciem, velut ad infinitum coacta ſubtilitate. Leuiora enim hæc eſſe, & glaciem multo leuiorem aqua. Horum ſententiam refellere intereſt vitæ. In primis enim leuitas illa deprehendi aliter, quàm ſenſu, vix poteſt, nullo penè momento ponderis aquis inter ſe diſtantibus. Nec leuitatis in pluuia aqua argumentum eſt ſubiſſe eam in cælum, cùm etiam lapides ſubire appareat, cadénſque inficiatur halitu terræ. Quò fit vt pluuiæ aquæ ſordium ineſſe plurimum ſentiatur, citiſſiméque ideo calefiat aqua pluuia. Niuem quidem glaciémque ſubtiliſſimum elementi eius videri miror, appoſito grandinum argumento, è quibus peſtilentiſſimum potum eſſe conuenit. Nec verò pauci inter ipſos è contrario ex gelu ac niuibus inſaluberrimos potus prædicant, quoniam † exactũ ſit inde, quod tenuiſſimum fuerit. Minui certè liquorem omnem congelatione deprehenditur, & rore nimio ſcabiem fieri, pruina vredinem, cognatis & niuis cauſis. Pluuias quidem aquas celerrimè putreſcere cõuenit, miniméque durare in nauigatione. Epigenes autem, aquam quæ ſepties putrefacta purgata ſit, perhibet amplius non putreſcere. Nam ciſternas etiam Medici confitentur inutiles, aluo duritias facientes, faucibúſque: etiam limi non aliis ineſſe plus, aut animalium quæ faciũt tædium, confitendum habent. Nec ſtatim amnium vtiliſſimas eſſe, ſicuti nec torrentium vllius, lacúſque plurimos ſalubres maximè. Quædam igitur & huius generis aptiſſimæ aliæ alibi. Parthorũ reges ex Choaſpe & Euleo tantùm bibunt: & eæ quamuis in longinqua comitantur illos. Et horum placere potum, non quia ſint amnes, apparet, quoniam nec è Tigri nec Euphrate, nec è multis aliis bibunt. Limus aquarum vitium eſt: ſi tamen idem amnis anguillis ſcateat, ſalubritatis indicium habetur: ſicuti frigoris, tineas in fonte gigni. Ante omnia autem damnãtur amaræ, & quæ ſcrobem ſtatim implent: quod euenit Trœzene. Nam nitroſas atque ſalmacidas in deſertis Rubrum mare perentes, addita polenta, vtiles intra duas horas faciunt, ipſaque veſcuntur polenta. Damnantur in primis fontes, qui cœnum faciunt, quíque malum colorem bibentibus: refert & ſi vaſa ære inficiunt, aut ſi legumina tardè percoquunt, ſiliquatæ leniter terram relinquunt, decoctæque craſſis obducunt vaſa cruſtis. Eſt etiamnum vitium non fœtidæ modò, verùm omnino quicquam reſipientis, iucundum ſit illud licet gratúmque, & vt ſæpe, ad viciniam lactis accedens. Aquam ſalubrem aeri quàm ſimillimam eſſe oportet. Vnus in toto orbe traditur fons aquæ iucundè olentis in Meſopotamia Caburæ. Fabulæ rationem afferunt, quoniam eo Iuno perfuſa ſit. De cætero aquarum ſalubrium ſapor odórue nullus eſſe debet. Quidam ſtatera iudicant de ſalubritate, fruſtrante diligentia, quando perrarum eſt, vt leuior ſit aliqua. Certior ſubtilitas, inter pares meliorem eſſe, quæ calefiat refrigeretúrque celerius. Quin exhauſtam vaſis ne manus pendeant, depoſitíſque in humum tepeſcere affirmant. Ex quonam ergo genere maximè probabilis contingat? Puteis nimirum, vt in oppidis conſtare video: ſed his, quibus exercitationis ratio crebro hauſtu contingit, & illa tenuitas colante terra. Salubritati hæc ſatis ſunt. Frigori & opacitas neceſſaria, vtque cælum videant. Super omnia obſeruatio vna, eadem & ad perennitatem pertinet, vt illa vado exiliat vena, non è lateribus. Nam vt tactu gelida ſit, etiam arte contingit, ſi etiam expreſſa in altum, aut è ſublimi deiecta, verberatu corripiat aera. In natando quidem ſpiritum continentibus frigidior ſentitur eadem. Neronis principis inuentum eſt, decoquere aquam, vitróque demiſſam in niues refrigerare. Item voluptas frigoris contingit ſine vitiis niuis. Omnem vtique decoctam vtiliorem eſſe conuenit: item calefactam magis refrigerari, ſubtiliſſimo inuento. Vitioſæ aquæ remedium eſt, ſi decoquatur ad dimidias partes. Aqua frigida iniecta ſiſtitur ſanguis. Aeſtus in balneis arcetur, ſi quis ore teneat. Quæ ſunt hauſtu frigidiſſimæ, nõ perinde & tactu eſſe, alternante hoc bono, multi familiari exemplo colligunt. Clariſſima aquarum omnium in toto orbe, frigoris ſalubritatíſque palma præconio vrbis, Marcia eſt, inter reliqua Deûm munere vrbi tributa. Vocabatur hæc quondam Aufeia, fons autem

† *exactum*

autem ipſe Piconia. Oritur in vltimis montibus Pelignorum: tranſit Marſos & Fucinum lacũ, Romam non dubiè petens. Mox ſpecu merſa, in Tiburtina ſe aperit ix. M. p. fornicibus ſtructis perducta, Primus eam in vrbem ducere auſpicatus eſt Ancus Marcius, vnus è regibus. Poſteà Q. Marcius Rex in Prætura. Ruſuſq; reſtituit M. Agrippa. Idem & Virginem adduxit ab octaui lapidis diuerticulo ij. M. paſ. Prænestina via. Iuxtà eſt Herculaneus riuus, quem refugiens Virginis nomen obtinuit. Horũ amnium comparatione differentia ſuprà dicta deprehenditur, cùm quantũ Virgo tactu, tantum præſtet Marcia hauſtu. Quanquã vtriuſq; iam pridem vrbi periit voluptas, ambitione auaritiaq; in villas ac ſuburbana decoquentibus publicam ſalutem. Non ab re ſit, quærendi aquas iunxiſſe rationem. Reperiuntur in conuallibus maximè, & quodam conuexitatis cardine, aut montiũ radicibus. Multi ſeptentrionales vbique partes aquoſas exiſtimauere. Qua in re varietatem naturæ apparuiſſe conueniat. In Hyrcanis montibus à meridiano latere non pluit. Ideo ſyluigeri ab Aquilonis tantum parte ſunt. At Olympus, Oſſa, Parnaſſus, Apenninus, Alpes vndique veſtiuntur, amnibusque perfunduntur. Aliqui ab Auſtro, ſicut in Creta Albi montes. Nihil ergo in his perpetuæ obſeruationis iudicabitur. Aquarum ſunt notæ iuncus aut harundo, aut herba, de qua dictum eſt: multumque alicui loco pectore incubans rana. Salix enim erratica, & alnus, aut vitex, aut edera ſponte proueniunt, & corriuatione aquæ pluuiæ in locum humiliorem è ſuperioribus defluentis, augurio fallaci. Certior multo nebuloſa exhalatio eſt, ante ortum Solis longius intuentibus: quod exedito quidam ſpeculantur, proni terrã mento attingente. Eſt & peculiaris æſtimatio peritis tantùm nota, quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur, dieique horis ardentiſſimis, qualis ex quoq; loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille, indubitata ſpes promittitur. Sed tanta intentione oculorum opus eſt, vt indoleſcant: quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, loco in altitudinem pedum quinq; defoſſo, ollisq; è figlino opere crudis, aut peruncta pelui ærea cooperto, lucernaq; ardente concamerata frondibus, dein terra. Si figlinũ humidum ruptúmve, aut in ære ſudor, vel lucerna ſine defectu olei reſtincta, aut etiam vellus lanæ madidum reperiatur, non dubiè promittunt aquas. Quidam & igne prius excoquunt locum, tanto efficaciore vaſorum argumento. Terra verò ipſa promittit candicantibus maculis, aut tota glauci coloris. In nigra enim ſcaturigines non ferè ſunt perennes. Figulari creta ſemper adimitur ſpes. Nec amplius puteũ fodiũt, coria terræ obſeruãtes, vt à nigra deſcendat ordo ſuprà dictus. Aqua ſemper dulcis in argilloſa terra, frigidior in topho. Nanq; & hic probatur. Dulces enim leueſq; facit, & colando continet ſordes. Sabulũ exiles limoſaſque promittit. Glarea incertas venas, ſed boni ſaporis. Sabulum maſculum & harena carbunculoſa, certas ſtabilesque & ſalubres. Rubra ſaxa optimus, ſpeique certiſſimæ. Radices montium ſaxoſæ, & ſilex, hoc amplius rigentes. Oportet autem fodientibus humidiores aſſiduè reſpondere glebas, faciliusq; ferramenta deſcendere. Depreſſis puteis ſulphurata vel aluminoſa occurrentia putearios necant. Experimentũ huius periculi eſt, demiſſa ardens lucerna, ſi extinguatur. Tunc ſecundũ puteum dextra ac ſiniſtra fodiuntur æſtuaria, quæ grauiorem illum halitum recipiãt. Fit & ſine his vitiis altitudine ipſa grauior aer, quem emendant aſſiduo linteorum iactatu euentilando. Cùm ad aquam ventum eſt, ſine harena opus ſurgit, ne venæ obſtruantur. Quædam aquæ vere ſtatim incipiente frigidiores ſunt, quarũ non in alto origo eſt: hybernis enim conſtant imbribus: quædam Canis ortu, ſicut in Macedoniæ Pella vtrunque. Ante oppidum enim incipiente æſtate, frigida eſt paluſtris: dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget. Hoc & in Chio euenit, ſimili ratione portus & oppidi. Athenis Enneacrunos nimboſa æſtate frigidior eſt, quàm puteus in Iouis horto. Arille ſiccitatibus riget.

Aquarum ſubitò naſcentium, aut deſinentium ratio. CAP. IIII.

MAximè autem putei circa Arcturũ. Nam ipſa æſtate deficiũt, omnesq; quatriduo eo ſubſidũt. Iam verò multi hyeme tota: vt circa Olympũ, vere primùm aquis redeuntibus. In Sicilia quidem circa Meſſanã & Mylas hyeme in totũ inareſcunt fontes: æſtate exundant, amnemque faciunt. Apolloniæ in Ponto fons iuxta mare æſtate tantùm ſuperfluit, & maximè circa Canis ortũ, parcius, ſi frigidior ſit æſtas. Quædã terra imbribus ſicciores fiunt, velut in Narnienſi agro: quod admirandis huius inſeruit M. Cicero, ſiccitate lutum fieri prodens, imbre puluerem. Omnis aqua hyeme dulcior, æſtate autẽ minùs, autumno minimè: minusq; per ſiccitates. Neq; æqualis amnium plerunq; guſtus eſt, magna aluei differentia: Quippe tales ſunt aquæ, qualis terra per quã fluunt, qualesque herbarũ quas lauant, ſucci. Ergo iidẽ amnes parte aliqua reperiuntur inſalubres. Mutãt ſaporem & influentes riui, vt Boryſthenem, victiq; diluuntur. Aliqui verò & imbre mutantur. Ter accidit in Boſporo, vt ſalſi deciderent, necarentq; frumenta. Toties & Nili rigua pluuiæ amara fecere, magna peſtilẽtia Aegypti. Naſcuntur fontes deciſis plerunq; ſyluis, quos: borum alimenta conſumebant: ſicut in Hæmo obſidente Gallos Caſſandro, cùm valli gratia ſyluas cecidiſſent. Plerunque verò damnoſi torrentes corriuantur detracta collibus ſylua, continere imbres ac digerere conſueta. Et coli moueriq; terram, callumque ſummæ cutis ſolui, aquarum intereſt. Proditur certè in Creta expugnato oppido, quod vocabatur Arcadia, ceſſaſſe fontes, amnesque qui in eo ſitu multi erant. Rurſus condito poſt ſex annos emerſiſſe, vti quæque cœpiſſent partes coli.

Obſeruatio hiſtorica. CAP. V.

TErræ quoque motus profundunt, ſorbentque aquas: ſicut circa Pheneum Arcadiæ quinquies accidiſſe conſtat. Sic & in Coryco monte amnis erupit, poſteaquàm cœptus eſt coli. Illa mutatio mira, vbi cauſa nulla euidens apparet: ſicut in Magneſia calidas factas frigidas, aliàs non mutato ſapore. Et in Caria, vbi Neptuni templum eſt, amnis qui fuerat antè dulcis, mutatus in ſalem eſt. Et illa miracula plena, Arethuſam Syracuſis fimum redolere per Olympia: veriſque ſimile, quoniam Alpheus in eam inſulam ſub ima maria permeet. Rhodiorum fons in Cherroneſo nono anno purgamenta egerit. Mutantur & colores aquarum: ſicut Babyloniæ lacus æſtate rubras habet dies xj. Et Boryſthenes æſtatis temporibus cæruleus fertur, quanquam omnium aquarũ tenuiſſimus: ideoq; innatans Hypani. In quo & illud mirabile, Auſtris flantibus ſuperiorem Hypanim fieri. Sed tenuitatis argumentum & aliud eſt, quòd nullum halitum non modò nebulam emittat. Qui volunt diligentes circa hoc videri, dicunt aquas grauiores poſt brumam fieri.

Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis vtendum: & quid profit nauigatio, & medicinæ aquæ marinæ. CAP. VI.

CAeterùm à fonte duci fictilibus tubis vtiliſſimum eſt, craſſitudine binûm digitorum, commiſſuris pyxidatis, ita vt ſuperior intret, calce viua ex oleo læuigatis. Libramentum aquę in centenos pedes ſurſum elici, minimum erit: ſi vno cuniculo veniet, in binos actus: laminæ eſſe debebunt, per quas ſurgere in ſublime opus fuerit, è plumbo. Subit altitudinem exortus ſui: ſi longiore tractu veniet, ſubeat crebrò deſcendatq;, ne libramenta pereant. Fiſtulas denûm pedum longitudinis eſſe legitimum eſt. Et ſi quinariæ erunt, ſexagena pondo péndere: ſi octonariæ, centena: ſi denariæ, centena vicena, ac deinde ad has portiones. Denariæ appellantur, cuius laminæ latitudo antequàm curuetur digitorum decem eſt, dimidioque eius quinaria. In omni anfractu collis quinariam fieri, vbi dometur impetus, neceſſarium eſt: item caſtella, prout res exiget. Homerum calidorũ fontiũ mentionẽ non feciſſe demiror, cùm alioquin lauari calida frequenter induceret: videlicet quia medicina tunc non erat hæc, quæ nunc aquarũ perfugio vtitur. Eſt autem vtilis ſulphurata neruis, aluminata paralyticis, aut ſimili morbo ſolutis. Bituminata aut nitroſa, qualis Cutilia, vtilis eſt bibendo atque purgationibus. Plerique in gloria ducunt, plurimis horis perpeti calorem earum: quod eſt ànimiciſſimum. nanque paulò diutius, quàm balineis, vti oportet, ac poſteà frigida dulci, nec ſine oleo diſcedenteis: quod vulgus alienum arbitratur, idcirco non alibi corporibus magis obnoxiis. Quippe & vaſtitate odoris capita replentur, & frigore infeſtantur ſudantia, reliqua corporum parte merſa. Similis error, quo quidam plurimò potu gloriantur. Vidiq́ue iam turgidos bibendo, in tantum vt annuli integerentur cute, cùm reddi non poſſet hauſta multitudo aquæ. Nec hoc ergo fieri conuenit ſine crebro ſalis guſtu. Vtuntur & cœno fontium ipſorum vtiliter, ſed ita, ſi illitum Sole inareſcat. Nec verò omnes quæ ſint calidæ, medicatas eſſe credendum, ſicut in Egeſta Siciliæ, Lariſſa, Troade, Magneſia, Melo, Lipara. Nec decolor ſpecies æris argentíve (vt multi exiſtimauere) medicaminum argumentum eſt, quando nihil eorum in Patauinis fontibus ne odoris quidem differentia aliqua deprehenditur. Medendi modus idem & in marinis erit, quæ calefiunt ad neruorum dolores, ferruminant & fracturas, oſſaq́ue contuſa. Item corpora ſiccant, qua de cauſa & frigido mari vtuntur. Prætereà eſt alius vſus multiplex, principalis verò nauigandi phthiſi affectis, vt diximus, aut ſanguinem egerentibus: ſicut proximè Anneum Gallionem feciſſe poſt Conſulatum meminimus. Neque enim Aegyptus propter ſe petitur, ſed propter longinquitatem nauigandi. Quin & vomitiones ipſæ inſtabili volutatione commotæ plurimis morbis capitis, oculorum, pectoris, medentur, omnibusq́ue, propter quæ elleborum bibitur. Aquam verò maris per ſe efficaciorem diſcutiendis tumoribus putant Medici, ſi illa decoquatur hordeacea farina, ad parotidas. Emplaſtris etiam, maximè albis, & malagmatis miſcent. Prodeſt & infuſa crebro ictu. Bibitur quoque, quamuis non ſine iniuria ſtomachi, ad purganda corpora, bilemq́ue atram, aut ſanguinem concretum reddendum alterutra parte. Quidam & quartanis dedere eam bibendam, & in teneſmis articularibusq́ue morbis aſſeruatam, & in hoc vetuſtate virus deponentem. Aliqui decoctã, omnes ex alto hauſtam, nullaq́ue dulcium miſtura corruptam, in quo vſu præcedere vomitum volunt. Tunc quoque acetum aut vinum aqua miſcent. Qui parum dedere, rhaphanos ſupermãdi ex muſo aceto iubent, vt ad vomitiones reuocent. Clyſteribus quoque marinam infundunt tepefactam. Teſtium quidem tumori fouendo non aliud præferunt. Item pernionum vitio ante hulcera, ſimili modo pruritibus, pſoris, & lichenum curationi. Lendes quoque & tetra capitis animalia hac curantur: & liuentia reducit eadem ad colorem. In quibus curationibus poſt marinam aceto calido fouere plurimum prodeſt. Quin & ad ictus venenatos ſalutaris intelligitur, vt phalangiorum & ſcorpionum, & pryade aſpide reſperſis. Calida autem in his aſſumitur. Suffitur eadem cum aceto capitis doloribus. Tormina quoque & choleram calida infuſa clyſteribus ſedat. Difficiliùs perfrigeſcunt marina calefacti. Mammas ſororiantes præcordia maciemq́ue corporis piſcinæ maris corrigunt. Aurium grauiratem, capitis dolores, cum aceto feruentiũ vapor. Rubiginem ferro marinæ celerrimè exterunt. Pecorum quoque ſcabiem ſanant, lanasq́ue emolliunt. Nec ignoro, hæc mediterraneis ſuperuacanea videri poſſe. Verùm & hoc cura prouidit, inuẽta ratione qua ſibi quiſque aquam maris faceret. Illud in ea ratione mirum, ſi plus quàm ſextarius ſalis cum quatuor aquæ ſextariis mergatur, vinci aquam, ſalemq́ue non liquari. Cæterò ſextarius ſalis cũ quatuor aquæ ſextariis, ſalſiſſimi maris vim & naturam implet. Moderatiſſimum autem putant, ſuprà dictam aquæ menſuram octonis cyathis ſalis temperari, quoniam ita & neruos calefaciat, & corpus non exaſperet. Inueteratur, quod vocatur thalaſſomeli, æquis portionibus maris, mellis, imbris: ex alto & ad hunc vſum aduehunt, fictiliq́ue vaſe & picato condunt. Prodeſt ad purgationes maximè ſine ſtomachi vexatione, & ſapore grato & odore. Hydromeli quoque ex imbre puro cùm melle temperatur quondam, quod daretur appetentibus vinum ægris, veluti innocentiore potu, damnatũ iam multis annis iiſdem vitiis, quibus vinũ, nec iiſdem vtilitatibus. Quia ſæpe nauigantes defectu aquæ dulcis laborant, hæc quoque ſubſidia demonſtrabimus. Expanſa circa nauim vellera madeſcunt accepto halitu maris, quibus humor dulcis exprimitur. Item demiſſę reticulis in mari concauæ è cera pilæ, vel vaſa inania obturata, dulcem intra ſe colligunt humorem. Nam in terra marina aqua argilla percolata dulceſcit. Luxata hominum corpora & quadrupedum, natando in cuiuſlibet generis aqua, facillimè in artus redeunt. Eſt & in metu peregrinantium, vt tentent valetudinem aquæ ignotæ: hoc cauent è balineis egreſſi ſtatim frigidam ſuſpectam hauriendo. Muſcus, qui in aqua fuerit podagris illitus prodeſt: item oleo admiſto, talorum dolori tumoriq;. Spuma aquæ affrictu verrucas tollit. Necnon harena litorum maris, præcipuè tenuis & ſolibus candens, in medicina eſt ſiccandis corporibus coopertis hydropicorum, aut rheumatiſmos ſentientium. Et hactenus de aquis: nunc de aquatilibus. Ordiemur autem, vt in reliquis, à principalibus eorum, quæ ſunt ſal & ſpongia.

De generibus ſalis, & confecturis, & medicinis, & obſeruationibus. CAP. VII.

SAl omnis aut fit, aut gignitur: vtrunque pluribus modis, ſed cauſa gemina, coacto humore, aut ſiccato. Siccatur in lacu Tarentino æſtiuis ſolibus, totumq́ue ſtagnum in ſalem abit, modicum alioquin, altitudine genua non excedens. Item in Sicilia in lacu, qui Cocanicus vocatur, & alio iuxta Gelam. Horum extremitates tantùm inareſcunt, ſicut in Phrygia, Cappadocia, Aſpendi, vbi largius coquitur, & vſque ad medium lacum. Aliud etiam in eo mirabile, quòd tantundem noctu ſubuenit, quantum die auferas. Omnis eſt talis ſal minutus, atque non gleba eſt. Aliud genus ex aquis maris ſponte gignitur, ſpuma in extremis litoribus ac ſcopulis relicta. Hic omnis rore denſatur, & eſt acrior qui in ſcopulis inuenitur. Sunt etiam num naturales differentiæ tres. Nanque in Bactris duo lacus vaſti, alter ad Scythas verſus, alter ad Arios, ſale æſtuant: ſicut ad Cittium in Cypro, & circa Memphin, extrahunt lacu, dein Sole ſiccant. Sed & ſumma fluminum denſantur in ſalem, amne reliquo veluti ſub gelu fluente, vt apud Caſpias portas, quæ ſalis flumina appellantur. Item circa Mardos & Armenios. Prætereà apud Bactros amnis Ochus & Oxus, ex appoſitis montibus deferũt ſalis ramenta. Sunt & in Africa lacus, & quidem turbidi, ſalem ferentes. Ferũt quidem & calidi fontes, ſicut Pagaſæi. Et hactenus habent ſe genera ex aquis ſponte prouenientia. Sunt & montes natiui ſalis, vt in Indis Oromenus, in quo lapicidinarum modo cæditur renaſcens: maiusq; regum vectigal ex eo eſt, quàm ex auro atque margaritis. Effoditur & è terra, vt palàm eſt, humore denſato, in Cappadocia. Ibi quidem cæditur ſpecularium lapidum modo. Pondus magnum glebis, quas micas vulgus appellat. Carrhis Arabiæ oppido muros domosq́ue maſſis ſalis faciunt, aqua ferruminãtes. Inuenit & iuxta Peluſium Ptolemæus rex, cùm caſtra faceret. Quo exemplo poſteà inter Aegyptum & Arabiam, etiam ſqualentibus locis, cœptus eſt inueniri, detractis harenis: qualiter & per Africæ ſitientia vſque ad Hammonis oraculum. Is quidem creſcens cum Luna noctibus. Nam Cyrenaici tractus nobilitantur Hammoniaco, & ipſo, quia ſub harenis inueniatur, appellato. Similis eſt colore alumini, quod ſchiſton vocant, longis glebis, neque perlucidis, ingratus ſapore, ſed medicinę vtilis. Probatur quàm maximè perſpicuus, rectis ſciſſuris. Inſigne de eo proditur, quòd leuiſſimus intra ſpecus ſuos, in lucem vniuerſam prolatus, vix credibili pondere ingraueſcat. Cauſa euidens, cuniculorum ſpiritu madido ſic adiuuante molientes, vt adiuuant aquæ. Adulteratur Siculo, quem Cocanicum appellauimus, necnon & Cyprio mirè ſimili. In Hiſpania quoque Citeriore Egelaſtæ cæditur, glebis penè tranſlucentibus, cui iam pridem palma à pleriſq; Medicis inter omnia ſalis genera perhibetur. Omnis locus in quo reperitur ſal, ſterilis eſt, nihilque gignit: & in totum ſponte naſcens inter hæc eſt. Factitij varia genera. Vulgaris plurimus q́ue in ſalinis, mari adfuſo, nõ ſine aquæ dulcis riguis, ſed imbre maximè iuuante, ac ſuper omnia Sole multo, non aliter inareſcens. Africa circa Vticam conſtruit aceruos ſalis ad collium ſpeciem: qui vbi Sole Lunaq; induruere, nullo humore liqueſcunt, vixq́ue etiam ferro cæduntur. Fit tamen & in Creta ſine riguis, in ſalinas mare infundentibus: & circa Aegyptum, ipſo mari influente in ſolum (vt credo) Nilo ſuccoſum. Fit & è puteis in ſalinas ingeſtis. Prima denſatio Babylone in bitumen liquidum cogitur, oleo ſimile, quo & in lucernis vtuntur: hoc detracto ſubeſt ſal. Et in Cappadocia è puteis ac fonte aquam in ſalinas ingerunt. In Chaonia excoquunt aquam ex fonte, refrigerandoq́ue ſalem faciunt inertem, nec candidum. Galliæ, Germaniæq́ue ardentibus lignis aquam ſalſam infundunt. Hiſpaniæ quadam ſui parte

è puteis hauriunt, muriam appellant: & illi quidem etiam lignum referre arbitrãtur. Quercus optima, vt quæ per se cinere syncero vim salis reddat: alibi corylus laudatur: ita infuso liquore salso; carbo etiã in salem vertitur. Quicunq; ligno confit sal, niger est. Apud Theophrastũ inuenio, Imbrios harundinis & iunci cinerem decoquere aqua solitos, donec exiguum supereſſet humoris. Quin & è muria salsamentorum recoquitur, iterumque consumpto liquore ad naturam suam redit: vulgo è mænis iucundissimus. Marinorum maximè laudatur Cyprius à Salamine: at è stagnis Tarentinus, ac Phrygius, qui Tattæus vocatur. Hi duo oculis vtiles. A Cappadocia verò qui in laterculis affertur, cutis nitorem dicitur facere. Magis tamen extendit is, quem Cittieum appellauimus. Itaq; à partu ventrem eo cum melanthio illiniunt. Salissimus sal sicciſſimus: suauissimus omnium Tarentinus, atque candidissimus. & de cætero fragilis, qui maximè candidus. Pluuia dulcescit omnis. Suauiorem tamen rores faciunt: sed copiosum Aquilonis flatus. Austro non nascitur. Flos salis nõ fit, nisi Aquilonibus. In igne nec crepitat, nec exilit Tragasæus, neque Acanthius ab oppido appellatus: nec vllius spuma, aut ramentum, aut tenuis. Agrigentinus ignium patiens, ex aqua exilit. Sunt & colorum differentiæ. Ruber Memphi, rufus est circa Oxum, Centuripis purpureus. Circa Gelam in eadem Sicilia tanti splendoris, vt imaginem recipiat. In Cappadocia croceus effoditur, translucidus & odoratissimus. Ad medicinæ vsus, antiqui Tarentinum maximè laudabant. Ab hoc quencunque è marinis, ex eo genere spumeum præcipué. Iumentorum verò & boum oculis, Tragasæum & Bæticum. Ad obsonium & cibum vtilior, quisquis facilè liquescit: item humidior, minorem enim amaritudinem habent, vt Atticus & Euboicus. Seruandis carnibus aptior acer & siccus, vt Megaricus. Conditur etiam odoribus additis, & pulmentarij vicem implet, excitans auiditatem, inuitansq; in omnibus cibis, ita vt sit peculiaris ex eo intellectus inter innumera condimenta. Ita est in mandendo quæsitus garo. Quin & pecudes armentaq; & iumenta sale maximè solicitãtur ad pastum, multo largiore lacte, multoq; gratiore etiam in caseo dote. Ergo hercule vita humanior sine sale nequit degere: adeoque necessarium elementum est, vt transierit intellectus ad voluptates animi quoq;. Nam ita sales appellantur: omnisque vitæ lepos & summa hilaritas, laborumq; requies non alio magis vocabulo constat. Honoribus etiã militiæque interponitur, salariis inde dictis, magna apud antiquos authoritate, sicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa sal in Sabinos portari consuerat. Ancus Marcius rex, salis modia sex millia in congiario dedit populo, & salinas primus instituit. Varro etiam pulmentarij vice vsos veteres, author est: esitasse enim salem cum pane & caseo, vt prouerbio apparet. Maximè tamen in sacris intelligitur authoritas, quando nulla conficiuntur sine mola salsa. Salinarum syncritas summam fecit suam differentiam quadam fauilla salis, quæ leuissima ex eo est & candidissima: appellatur & flos salis, in totum diuersa res, humidioris q; naturæ, & crocei coloris, aut rufi, veluti rubigo salis: odore quoque ingrato ceu gati, dissentiens à sale non modò à spuma. Aegyptus inuenit, videturque Nilo deferri. Et fontibus tamen quibusdam innatat. Optimum ex eo, quod olei quandam pinguitudinem reddit. Est enim etiam in sale pinguitudo, quod miremur. Adulteratur autem tingiturque rubrica, aut plerunque testa trita: qui fucus aqua deprehenditur, diluente factitium colorem, cùm verus ille non nisi oleo resoluatur, & vnguentarij propter colorem eo maximè vtantur. Canitia in vasis summa est: media verò pars humidior, vt diximus. Floris natura aspera, excalfactoria, stomacho inutilis. Sudorem ciet, aluum soluit in vino & aqua, acopicis & smegmaticis vtilis. Detrahit & ex palpebris pilos efficaciſſimé. Fæces imæ concutiuntur, vt color croci redeat. Præter hæc etiamnum appellatur in salinis salsugo, ab aliis salsilago, tota liquida, marina aqua salsior, vi distãs. Aliud etiamnum liquoris exquisiti genus, quod garon vocauere, intestinis piscium cæterisque quæ abiicienda essent, sale maceratis, vt sit illa putrescentium sanies. Hoc olim conficiebatur ex pisce, quem Græci garon vocabant. Capite eius vsto, suffitu extrahi secundas morantes.

De scombro pisce, & muria, & alece. CAP. VIII.

NVncè scombro pisce laudatissimum in Carthaginis Spartariæ cetariis: sociorum id appellatur, singulis millibus nummũm permutantibus congios penè binos. Nec liquor vllus penè præter vnguenta maiore in pretio esse cœpit, nobilitatis etiam gentibus. Scombros quidem, & Mauritania, Bæticaque, & Carteia ex Oceano intrantes capiunt, ad nihil aliud vtiles. Laudantur & Clazomenæ garo, Pompeiique & Leptis, sicut muria Antipolis ac Thurij, iam verò & Dalmatia. Vitium huius est alex, imperfecta nec colata fæx. Cœpit tamen & priuatim ex inutili pisciculo, minimoque confici. Apuam nostri, aphyen Græci vocant, quoniam is pisciculus è pluuia nascitur. Foroiulienses piscem ex quo faciunt, lupum appellant. Transiit deinde in luxuriam, creueruntque genera ad infinitum: sicuti garum ad colorem mulsi veteris, adeoque dilutam suauitatem, vt bibi possit. Aliud verò ad castimoniarum superstitionem, etiam sacris Iudæis dicatũ, quod sit è piscibus squama carentibus. Sic alex peruenit ad ostreas, echinos, vrticas, cammaros, mullorum iocinera. Innumerisque generibus ad saporem gulę cœpit sal tabescere. Hæc obiter indicata sint desideriis vitæ, & ipsa tamen nonnulli vsus in medendo. Nanque & alece scabies pecoris sanatur, infusa per cũrem incisam: & contra canis morsus draconisq; marini prodest. In linteolis autem cõceptis imponitur. Et

Itgaro ambusta recentia sanantur, si quis infundat ac non nominet garum. Contra canum quoque morsus prodest, maximéque crocodili, & hulceribus quæ serpunt, aut sordidis. Oris quoque & aurium hulceribus aut doloribus mirificè prodest. Muria quoque, siue illa salsugo, spissat, mordet, extenuat, siccat. Dysentericis vtilis est, etiam si nome intestina corripit. Ischiadicis, cœliacis veteribus infunditur. Fotu quoque apud mediterraneos aquæ marinæ vicem pensat.

De natura salu, & eius medicinis. CAP. IX.

SAlis natura est per se ignea, & inimica ignibus, fugiens eos, omnia erodens. Corpora verò astringens, siccans, alligans: defuncta etiam à putrescendo vendicans, vt durent ita per secula. In medẽdo verò mordẽs, adurens, repurgans, extenuans, dissoluens. Stomacho tantum inutilis, præterquàm ad excitandam auiditatem. Aduersus serpentium morsus cum origano, melle, hyssopo. Contra cerasten cum origano, aut cedria, aut pice, aut melle. Auxiliatur contra scolopendras ex aceto potus: aduersus scorpionum ictus, cum quarta parte lini seminis, ex oleo vel aceto illitus: aduersus crabrones verò vel vespas, similiáque, ex aceto. Ad heterocraneas, capitisq; hulcera, & pustulas, papulásue, & incipientes verrucas, cum seuo vitulino: item oculorum remediis, & ad excrescentes ibi carnes totiúsque corporis pterygia: sed in oculis peculiariter: ob id collyriis emplastrísque additur. Ad hæc maximè probatur Tattæus, aut Caunites. Ex ictu verò suffusis cruore oculis suggillatísq;, cum myrrha pari pondere ac melle, aut cum hyssopo ex aqua calida, vtque foueantur salsugine. Ad hæc Hispaniensis eligitur, contráque suffusiones oculorum cum lacte in coticulis teritur. Priuatim suggillationibus in linteolo inuolutus, crebróque ex aqua feruenti impositus. Hulceribus oris manantibus in linteolo concepto. Gingiuarum tumori infricatus. Et contra scabritiem linguæ fractus comminutúsque. Aiunt dentes non erodi neque putrescere, si quis quotidie manè ieiunus salem contineat sub lingua, donec liquescat. Lepras idem & furunculos, & lichenas, & pforas emendat cum passa vua exempto eius ligno, & seuo bubulo atque origano ac fermento vel pane, maximè Thebaicus. Hic & ad pruritus eligitur. Tonsillis & vuis cum melle prodest. Quicunque ad anginas, hoc amplius cum oleo & aceto, eodem tempore extrà faucibus illitus cum pice liquida. Emollit & aluum in vino mistus. Idem noxia, & tinearum genera pellit in vino potus. Aestus balinearum conualescentes vt tolerare possint, linguæ subditus præstat. Neruorum dolorem, maximè vsurpando obseruatione circa humeros & renes, in saccis aqua feruenti crebrò madefactus leuat. Colum torminaque & coxarum dolores potus, & in iisdem saccis impositus candens. Podagras cum farina ex melle & oleo tritus, ibi maximè obseruãda vsurpatione, qua quidem totis corporibus nihil est vtilius sale & Sole dicunt. Itaque cornea videmus corpora piscatorum. Sed hoc præcipuum dicatur in podagris. Tollit & clauos pedum: item perniones. Ambustis ex oleo imponitur, aut commanducatus, pustuláque reprimit. Ignibus verò sacris hulceribúsque quæ serpunt, ex aceto aut hyssopo. Carcinomatis cum vua taminia. Phagedænis hulcerum, tritus cum farina hordei, superimposito linteolo madente vino. Morbo regio laborantes, donec sudent ad ignem, contra pruritus quos sentiunt, ex oleo & aceto infricatus iuuant: & fatigatos ex oleo. Multi & hydropicos sale curauere, feruoréque febrium cum oleo perunxere, & tussim veterem linctu eius discussere. Clysteribus infudere ischiadicis. Hulceribus excrescentibus vel putrescentibus imposuere. Crocodilorum morsibus ex aceto in linteolis, ita vt batuerentur antehac hulcera. Bibitur & contra opium ex aceto mulso. Luxatis imponitur cum farina & melle: item extuberationibus. Dentium dolori cum aceto & foru, & illitus cum resina prodest. Ad omnia autem spuma salis iucundior vtiliórque. Sed quicunque sal acopis additur ad excalfactiones: item smegmaticis ad extendendam cutem læuandámque. Pecorum quoque scabiem & boum illitus tollit. Datúrque lingendus: oculis iumentorum inspuitur. Hæc & de sale dicta sint.

De nitri generibus & confecturis, & medicinis, & obseruationibus. CAP. X.

NOn est differenda & nitri natura, non multum à sale distans, & eo diligentius dicenda, quia palam est & Medicos qui de eo scripsere naturam, nec quenquam Theophrasto diligentius tradidisse. Exiguum fit apud Medos, canescentibus siccitate conuallibus, quod vocant halmirhaga. Minus etiam in Thracia iuxta Philippos, sordidum terra, quod appellant agrium. Nam quercu cremata nunquam multum factitatum est, & iampridem in totum omissum. Aquæ verò nitrosæ pluribus locis reperiuntur, sed sine viribus densandi. Optimum copiosúmque in Clytis Macedoniæ, quod vocant chalastricum, candidum, purúmque, proximum sali. Lacus est nitrosus, exiliente è medio dulci fonticulo. Ibi fit nitrum circa canis ortum nouenis diebus, totidémque cessat, ac rursus innatat, & deinde cessat. Quo apparet, soli naturam esse quæ gignat quoniam compertum est, nec Soles proficere quicquam cùm cesset, nec imbres. Mirum est & illud, scatebra fonticuli semper emicante, lacum nec augeri, nec effluere. Iis autem diebus, quibus gignitur, si fuere imbres, falsius nitrum faciunt, Aquilones deterius, qua validius commouent limum. Et hoc quidem nascitur. In Aegypto autem conficitur multo abundantius, sed deterius. Nam fuscum lapidosúmque est. Fit penè eodem modo, quo sal, nisi quod salinis mare infundunt, Nilum autem nitrariis. Excedente Nilo siccantur decedente madent succo nitri xl. diebus continuis, non (vt in Macedonia) statis. Si etiam imbres

affuerint, minus de flumine addũt: ſtatímque vt denſari eſt cœptum, rapitur ne reſoluatur in nitrariis. Sic quoque olei natura interuenit, ad ſcabiem animalium vtilis. Ipſum autem conditum in aceruis durat. Mirum in lacu Aſcanio, & quibuſdam circa Chalcida fontibus, ſummas aquas dulces eſſe potaríque, inferiores nitroſas. In nitro optimum, quod tenuiſſimum, & ideo ſpuma melior. Ad aliqua tamen ſordidum, tanquam ad inficiendas purpuras tincturáſque omnes. Magnus & nitro vſus, qui dicetur ſuo loco. Nitrariæ egregiæ Aegyptiis. Nam circa Naucratim & Memphim tantùm ſolebant eſſe, circa Memphin deteriores. Nam & lapideſcit ibi in aceruis: multíque ſunt tumuli ea de cauſa ſaxei. Faciunt ex his vaſa: necnon frequenter liquatum cum ſulphure coquentes in carbonibus. Ad ea quoque, quæ inueterari volunt, illo nitro vtuntur. Suntibi nitrariæ, in quibus & rufum exit à colore terræ. Spumam nitri, quæ maximè laudatur, antiqui negabant fieri, niſi cùm ros ceciderat, prægnantibus nitrariis, ſed nondum parientibus. Itaque non fieri incitatis, etiamſi caderet, Alij operimentum fermento gigni exiſtimauere. Proxima ætas Medicorum aphronitrum tradidit in Aſia colligi, in ſpeluncis molibus diſtillans. Specus eos colycas vocant: dein ſiccant Sole. Optimũ putant Lydium. Probatio, vt ſit minimè ponderoſum, & maximè friabile, colore penè purpureo. Hoc in paſtillis affertur. Aegyptium in vaſis picatis, ne liqueſcat. Vaſa quoque ea Sole inareſcentia perficiũtur. Nitri probatio, vt ſit tenuiſſimum & quàm maximè ſpongioſum fiſtuloſúmque. Adulteratur in Aegypto calce: deprehenditur guſtu. Syncerum enim facilè reſoluitur: adulteratum pungit. Calce aſperſum reddit odorem vehementem. Vritur in teſta opertum ne exultet: aliàs igni non exilit nitrum: nihilque gignit aut alit, cùm in ſalinis herbæ gignantur, & in mari tot animalia, tantũ algæ. Sed maiorem eſſe acrimoniam nitro apparet, non hoc tantùm argumento, ſed in illo, quòd nitrariæ calceamenta protinus conſumunt, aliàs ſalubres, oculorúmque claritati vtiles. In nitrariis nõ lippiunt. Hulcera allata eò celerrimè ſanantur: ibi facta, tardé. Ciet & ſudorem cum oleo perunctis, corpúſque emollit. In pane ſalis vice vtuntur Chalaſtræo: ad raphanos Aegyptio: teneriores eos facit, ſed obſonia alba & deteriora, olera viridiora. In medicina autem calfacit, extenuat, mordet, ſpiſſat, ſiccat, exhulcerat. Vtile his, quæ euocãda ſint aut diſcutienda, & lenius mordẽda atque extenuanda, ſicut in papulis puſtuliſque. Quidam in hoc vſu accenſum vino auſtero reſtinguunt, atque ita trito in balineis vtũtur ſine oleo. Sudores nimios inhibet cũ arida iride adiecta oleo viridi. Extenuat & cicatrices oculorum & ſcabritias genarum cum fico illitum, aut decoctum in paſſo ad dimidias partes: item contra argema oculorum. Vngues decoctum cum paſſo in mali Punici calyce adiuuat nitrum: claritatem viſus cum melle inunctum. Prodeſt dentium dolori ex vino, ſi cum pipere colluantur: item cum porro decoctum. Nigreſcẽtes dentes crematum dentifricio ad colorem reducit. Capitis animalia, & lendes necat, cum Samia terra illitum ex oleo. Auribus purulentis vino liquatum infunditur. Sordes eiuſdem partis erodit ex aceto. Sonitus & tinnitus diſcutit ſiccum additum. Vitiligines albas cum Cimoſia creta, æquo pondere ex aceto, in Sole illitum emendat. Furunculos admiſtum reſinæ extrahit, aut cum vua alba paſſa, nucleis eius ſimul tritis. Teſtium inflammationi occurrit: item eruptionibus pituitæ in toto corpore cum axungia. Contráque canis morſus, addita & reſina, initiis cum aceto illinitur. Sic & ſerpentium morſibus, phagedænis, & hulceribus quæ ſerpunt, aut putreſcunt, cum calce ex aceto. Hydropicis cum fico tuſum datur illinitúrque. Diſcutit & tormina, ſi decoctum bibatur pondere drachmæ cum ruta, vel anetho, vel cumino. Reficit laſſitudines cum oleo ex aceto perunctorum. Et contra algores horroréſque prodeſt, manibus pedibuſque confricatis cum oleo. Comprimit & pruritus ſuffuſorum felle, maximè cum aceto datum. Succurrit & venenis fungorum ex poſca potum: aut ſi bupreſtis paſta ſit, ex aqua: vomitionéſque euocat. His qui ſanguinem tauri biberint, cum laſere datur. In facie quoq; exhulcerationes ſanat cum melle & lacte bubulo. Ambuſtis toſtum, donec nigreſcat, tritúmque illinitur. Infunditur ventris & renum doloribus, aur rigori corporum, neruorúmque doloribus. Paralyſi in lingua cum pane imponitur. Suſpirioſis in ptiſana ſumitur. Tuſſim veterem ſanat, flore miſto galbano, reſinæ terebinthinæ, pari pondere omnium, ita vt fabæ magnitudo deuoretur. Coquitur, dilutúmque poſteà cum pice liquida ſorbendum in angina datur. Flos eius cum oleo cyprino articulorum doloribus in Sole iucundus eſt. Regium quoque morbum in vino exterminat potum. Et inflationes diſcutit, ſanguinis profluuium è naribus ſiſtit ex feruẽti aqua vapore naribus rapto. Pruriginem alumine permiſto tollit: alarum virus ex aqua quotidiano fotu. Hulcera ex pituita nata cera permiſtum: quo genere neruis quoque prodeſt. Cœliacis infunditur. Perungi ante acceſſiones frigidas nitro & oleo multi præcepere. Sic aduerſus lepras, lentigines. Podagricis in balineis vti ſolio nitri prodeſt, atrophis, opiſthotonis, tetanis. Sal nitrum ſulphuri concoctum in lapidem vertitur.

De ſpongiarum natura. CAP. XI.

SPongiarum genera diximus in naturis aquatilium marinorum. Quidam eas ita diſtinguũt. Alias ex his mare exiſtimauere, tenui fiſtula ſpiſſioréſque, perſorbentes, & quæ tinguntur in deliciis, aliquando & purpura: alias fœminas, maioribus fiſtulis ac perpetuis. E maribus duriores alias, quas appellant tragos, tenuiſſimis fiſtulis atque denſiſſimis. Candidæ cura fiunt: è molliſſimis recentes per æſtatem tinctæ ſalis ſpuma, ad Lunam & pruinas ſternuntur inuerſæ, hoc eſt, qua parte adhæſere, vt

ſe, vt candorem bibant. Animal eſſe docuimus, etiam cruore inhærente. Aliqui narrant & auditu regicas, contrahíque ad ſonum, exprimentes, abundantiam humoris, nec auelli petris poſſe, ideo abſcindi ac ſaniem emittere. Quin & eas quæ ab Aquilone ſint genitæ, præferunt cæteris. Nec vſquam diutius durare ſpiritum Medici affirmant. Sic & prodeſſe corporibus, quia noſtro ſuum miſceant, & ideo magis recentes, magíſque humidas: ſed minus in calida aqua minúſque vnctas, aut vnctis corporibus impoſitas: & ſpiſſas minus adhæreſcere. Molliſſimum genus earum penicilli, oculorum tumores leuant ex mulſo impoſiti. Iidem abſtergẽdæ lippitudini vtiliſſimi: eóſque tenuiſſimos & molliſſimos eſſe oportet. Imponuntur ſpongiæ ipſæ epiphoris ex poſca: ex aceto calido ad capitis dolores. De cætero recentes diſcutiunt, molliunt, mitigant. Veteres conglutinant vulnera. Vſus earum ad abſtergenda, fouenda, operienda à fotu dum aliud imponatur. Hulcera quoque humida & ſenilia impoſitæ ſiccant: fracturæ & vulnera ſpongiis vtiliſſimè fouentur. Sanguis rapitur in ſecando, vt curatio perſpici poſſit. Et ipſæ vulnerum inflammationibus imponuntur, nunc ſiccæ, nunc ex aceto inſperſæ, nunc è vino, nunc ex aqua frigida. Ex aqua verò cœleſti impoſitæ, ſecta recentia non patiũtur intumeſcere. Imponuntur & integris partibus, ſed fluctuatione occulta laborantibus, quæ diſcutienda ſit, & iis quæ apoſtemata vocant, melle decocto perunctis. Item articulis aliàs aceto ſalſo madidæ, aliàs è poſca. Si ferueat impetus, ex aqua. Eædem & callo ſalſa madidæ: at contra ſcorpionum ictus ex aceto. In vulnerum curatione & ſuccidæ lanæ vicem implent, nunc ex vino & oleo, nunc ex eadem. Differentia hæc, quòd lanæ emolliunt, ſpongiæ coercẽt, rapiúntque vitia hulcerum: Circunligantur & hydropicis ſiccæ, vel ex aqua tepida poſcáue, vtcunque blandioribus opus eſt, operiríue aut ſiccari cutem. Imponuntur & his morbis, quos vaporari oporteat, feruenti aqua perfuſæ, expreſſæque inter duas tabulas. Sic & impoſitæ ſtomacho proſunt, & in febri contra nimios ardores. Sed ſpleneticis è poſca, ignibus ſacris ex aceto, efficaciores quàm aliud. Imponi oportet ſic, vt ſanas quoque partes ſpatios è operiant. Sanguinis profluuium ſiſtunt ex aceto, aut frigida. Liuorem ab ictu recentem, ex aqua ſalſa calida ſæpius mutata tollunt, teſtium tumorem dolorémque ex poſca. Ad canum morſus vtiliter conciſæ imponuntur, ex aceto, aut frigida, aut melle, abundè ſubinde humectandæ. Africanæ cinis cum porri ſectiui ſucco, ſanguinem reiicientibus hauſtu ſalis ex frigida prodeſt. Idem cinis vel cum oleo vel aceto fronti illitus, tertianas tollit. Priuatim Africanæ ex poſca tumorem diſcutiunt. Omnium autem cinis eum pice crematarum, ſanguinem ſiſtit vulnerum. Aliqui raras tantum, ad hoc cum pice vrunt. Et oculorum cauſa comburuntur in cruda olla figulini operis, plurimum proficiente eo cinere contra ſcabritias genarum, excreſcentesque carnes, & quicquid opus ſit tibi deſtringere, ſpiſſare, explere. Vtilius in eo vſu lauare cinerem. Præſtant & ſtrigilum vicem linteolorúmque affectis corporibus. Et contra Solem aptè protegunt capita. Medici inſcitia ad duo nomina eas redegere, Africanas, quarum firmius ſit robur, Rhodiacáſque, ad fouendum molliores. Nunc autem molliſſimæ circa muros Antiphelli vrbis reperiuntur. Trogus author eſt, circa Lyciam penicillos molliſſimos naſci in alto, vnde ablatæ ſint ſpongiæ. Polybius ſuper ægrum ſuſpenſos quietiores facere noctes. Nunc reuertemur ad marina animalia & aquatilia.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVSECVNDVS.

PROOEMIVM.

Medicinæ ex aquatilibus.

VENTVM eſt ad ſumma naturæ exemplorúmque, per rerum ordinem, & ipſum ſua ſponte occurrit immenſum potentiæ occultæ documentum, vt prorſus nec aliud vltrà quæri debeat, nec par aut ſimile poſſit inueniri, ipſa ſe vincente natura, & quidem numeroſis modis. Quid enim violentius marí ventíſue, & turbinibus & procellis? quo maiore hominum ingenio in vlla ſui parte adiuta eſt, quàm velis remíſque? Addatur his & reciprocæſtus inenarrabilis vis, verſúmque totũ mare in flumen.

De echeneide piſce, & mirabili eius proprietate, & torpedine, & marino lepore, & mirabilia Rubri maris. CAP. I.

TAmen omnia hæc paritérque eôdem impellentia, vnus ac paruus admodum piſciculus, echeneis appellatus, in ſe tenet. Ruant venti licet, & ſæuiant procellæ, imperat furori, viréſque tantas compe-

tas compeſcit,& cogit ſtare nauigia: quod non vincula vlla, non anchoræ pondere irreuocabiliactæ.Infrænat impetus,&domat mundi rabiem nullo ſuo labore, nõ retinendo,aut alio modo,quàm adhærendo. Hæc tantilla eſt ſatis contra tot impetus, vt veret ire nauigia. Sed armatæ claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, vt in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana, cùm roſtra illa æreferróque ad ictus armata,ſemipedalis inhibere poſſit, ac tenere deuincta piſciculus.Fertur Actiaco Marte tenuiſſe prætoriam nauim Antonij,properantis circumire & exhortari ſuos,donec tranſiret in aliam.Ideóque Cæſariana claſſis impetu maiore protinus venit. Tenuit & noſtra memoria Caij principis ab Aſtura Antium remigantis : vt res eſt etiam auſpicalis piſciculus. Si quidem nouiſſimè tum in vrbem reuerſus ille Imperator, ſuis telis confoſſus eſt. Nec longa fuit illius moræ admiratio, ſtatim cauſa intellecta, cùm è tota claſſe quinqueremis ſola non proficeret, exilientibus protinus qui id quærerent circa nauim, inuenere adhærentem gubernaculo, oſtenderúntque Caio, indignanti hoc fuiſſe quod ſe reuocaret, quadringentorúmque remigum obſequio contra ſe intercederet. Cõſtabat peculiariter miratum quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in nauigium receptus. Qui tunc poſteáque videre,eum limaci magnæ ſimilem eſſe dicunt.Nos plurium opiniones poſuimus in natura aquatilium,cùm de eo diceremus.Nec dubitamus idem valere omnia genera, cùm celebri & cõſecrato etiam exemplo apud Gnidiam Venerem conchas quoque eiuſdem potẽtiæ credi neceſſe ſit.E noſtris quidam Latinis remoram appellauere eum.Mirúmque,è Græcis alij lubricos partus atque procidentes contineri ad maturitatem alligato eo (vt diximus) prodiderunt: alij ſale aduerſatum adalligatúmque grauidis partus ſoluere, ob id alio nomine odinolyontem appellari. Quocunque modo iſta ſe habeant, quis ab hoc tenendi nauigia exemplo de vlla potentia naturæ atque effectu, in remediis ſponte naſcentium rerum dubitet? Quin & ſine hoc exemplo per ſe ſatis eſſet ex eodem mari torpedo:etiam procul & è longinquo, vel ſi haſta virgá ue attingatur,quamuis prævalidos lacertos torpeſcere, quamlibet ad curſum veloces alligari pedes, Quod ſi neceſſe habemus fateri hoc exemplo eſſe vim aliquam, quæ odore tantùm & quadam aura ſui corporis afficiat membra,quid non de remediorum omnium momentis ſperandum eſt?Nõ ſunt minus mira,quæ de lepore marino traduntur.Venenum eſt aliis in potu, aut in cibo datus, aliis etiã viſus.Siquidem grauidæ ſi omnino aſpexerint,fœminam ex eo genere duntaxat,ſtatim nauſea & redundatione ſtomachi vitium fatentur, ac deinde abortum faciunt. Remedio eſt mas, ob id induratus ſale,vt in brachialibus habeant. Eadem res in mari & tactu quidem nocet. Veſcitur eo vnum tãtùm animalium,vt non intereat,mullus piſcis:tenereſcit tantùm,&ingratior viliórque fit.Homines quibus impactus eſt,piſcem olent,hoc primo argumento veneficium id deprehẽditur. Cæterò moriuntur totidem diebus,quot vixerit lepus. Incertíque temporis veneficium id eſſe, author eſt Licinius Macer.In India affirmant non capi viuentem: inuicémque ibi hominem illi pro veneno eſſe,ac vel digito omnino in mari tactum mori. Eſſe autem ampliorem multo, ſicut reliqua animalia. Iuba in his voluminibus, quæ ſcripſit ad C. Cæſarem Auguſti filium de Arabia, tradit mitulos ternas heminas capere. Cetos ſexcentorum pedum longitudinis, & trecentorum ſexaginta latitudinis in flumen Arabiæ intraſſe, pinguíque eius negotiatores & omnium piſcium adipe camelos perungere in eo ſitu,vt aſilos ab his fugent odore.

De ingenijs & manſuetudine quorundam piſcium,& vbi ex manu edant, & vbi reſponſa dantur ex piſcibus. CAP. II.

Mihi videntur mira & quæ Ouidius prodidit piſcium ingenia,in eo volumine, quod Halieuticõ inſcribitur. Scarum incluſum naſſis non fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere,ſed auerſum caudæ ictibus crebris laxare fores,atque ita retrorſum erumpere. Quem luctatum eius ſi fortè alius ſcarus extrinſecus videat, apprehenſa mordicus cauda adiuuare nixus erumpentis. Lupum rete circundatum harenas arare cauda, atque ita conditum tranſire rete. Murænam maculas appetere ipſas conſciam teretis ac lubrici tergi, tum multiplici flexu laxare, donec euadat. Polypum hamos appetere,brachiiſq; complecti,non morſu:nec priùs dimittere, quàm eſcam circunroſerit, aut harundine leuatum extra aquam. Scit & mugil eſſe in eſca hamum, inſidiáſq; non ignorat: auiditas tamen tanta eſt, vt cauda verberando excutiat cibos. Minus in prouidendo lupus ſolertiæ habet,ſed magnum robur in pœnitendo.Nam vt hæſit in hamo,tum multuoſo diſcurſu laxat vulnera, donec excidant inſidiæ.Murænæ amplius deuorant, quàm hamum, admouéntque dentibus lineas, atque ita erodunt.Pytheas id tradit. Idem infixam hamo inuertere ſe, quoniam ſit dorſo cultellato, ſpináque lineam præſecare. Licinius Macer murænas tantùm fœminini ſexus eſſe tradit, & concipere è ſerpentibus, vt diximus, ob id ſibilo à piſcatoribus, tanquam ſerpentibus, euocari & capi:pingueſcere lactatu, fuſte non interimi, eaſdem ferula protinus. Animam in cauda habere certum eſt, eáque icta celerrimè exanimari,at capitis ictu difficulter.Nouacula piſce quæ tacta ſunt, ferrum olẽt. Duriſſimum eſſe piſcium conſtat,qui orbis vocetur:rotundus eſt,& ſine ſcamis,totúſque capite cõſtat. Miluago quoties cernatur extra aquam volitans,tempeſtates mutari, Trebius Niger author eſt. Xiphiam,id eſt gladium,roſtro mucronato eſſe: ab hoc naues perfoſſas mergi in Oceano ad locum Mauritaniæ qui Gotta vocetur,non procul Lixo flumine. Idem loligines euolare ex aqua tradit,tanta multi-

ta multitudine vt nauigia demergant. E manu veſcuntur piſces in pluribus quidem Cæſaris villis:ſed quæ veteres prodidere,in ſtagnis,non piſcinis,admirati,in Eloro Siciliæ caſtello,non procul Syracuſis;item in Labradij Iouis fonte anguillas; hæ & inaures additas gerunt. Similiter in Chio iuxta ſenum delubrum:in Meſopotamiæ quoque fonte Cabura, de quo diximus. Nam in Lyciæ Myris in fonte Apollinis,quem Curium appellant,ter fiſtula euocati veniunt ad augurium.Diripere eos carnes obiectas, lætum eſt conſultantibus: caudis abigere, dirum. Hierapoli Syriæ in lacu Veneris ædituorum vocibus parent vocati:exornati auro veniunt:adulantes ſcalpuntur: ora hiantia manibus inſerendis præbent. In Stabiano Campaniæ ad Herculis petram,melanuri in mari panem abiectũ rapiunt;iidem ad nullum cibum,in quo hamus ſit,accedunt.Nec illa in nouiſſimis mira,amaros eſſe piſces ad Pelen inſulam, & ad Clazomenas. Contrà,ad ſcopulum Siciliæ, ac Leptin Africæ,& Euboeam,& Dyrrhachiũ.Rurſus ita ſalſos,vt poſſint ſalſamenta exiſtimari, circa Cephaleniam & Ampelon & Paron,& Deli petras:in portu eiuſdem inſulæ,dulces. Quam differentiã pabulo conſtare,non eſt dubium.Apion maximum piſcium eſſe tradit porcum, quem Lacedæmonij orthragoriſcum vocant:grunnire eum,cùm capiatur. Eſſe verò illam naturæ accidentiam,quod magis miremur,etiam in locis quibuſdam,appoſito occurrit exemplo.Siquidem ſalſamenta omnium generum in Italia Beneuenti recentia effici conſtat. Piſces marinos in vſu fuiſſe protinus condita Roma,author eſt Caſſius Hemina:cuius verba de ea re hic ſubiiciam: Numa conſtituit, vt piſces qui ſquamoſi non eſſent,ni pollucerent patrimonia,cõmentus vt conuiuia publica & priuata, cœnæque ad puluinaria facilius compararentur:ni qui ad polluctum emerent,pretio minus parcerẽt, eaque præmercarentur. Quantum apud nos Indicis margaritis pretium eſt,de quibus ſuo loco ſatis diximus,tantùm apud Indos in curalio.Nanque iſta perſuaſione gentium conſtant. Gignitur quidem & in rubro mari,ſed nigrius:item in Perſico vocatur Iace:laudatiſſimum in Gallico ſinu circa Stœchadas inſulas,& in Siculo circa Heliam ad Drepanũ.Naſcitur & apud Grauiſcas, & ante Neapolin Campaniæ:maximeque rubens,ſed molle,& ideo vtiliſſimum Erythris. Forma eſt ei fruticis, color viridis. Baccæ eius candidæ ſub aqua ac molles:exemptæ confeſtim durantur & rubeſcunt, quaſi corna ſatiua ſpecie atque magnitudine. Aiunt tactu protinus lapideſcere, ſi viuat. Itaque occupari,euellique retibus,aut acri ferramento præcidi. Hac de cauſa curalium vocitatum interpretantur. Probatiſſimum quàm maximè rubens,& quàm ramoſiſſimum,nec ſcabroſum,aut lapideũ, velrurſus inane,aut concauum. Authoritas baccarum eius non minus Indorum viris quoq; pretioſa eſt,quàm fœminis noſtris vniones Indici. Aruſpices eorum vatesque imprimis religioſum id geſtamen ad moliendis periculis arbitrantur. Itaque & decore & religione gaudent. Prius quàm hoc noteſceret,Galli gladios,ſcuta,galeas adornabant eo. Nunc tanta penuria eſt vendibili merce, vt perquàm rarò cernatur in ſuo orbe. Surculi infantiæ adalligati, tutelam habere creduntur. Contraque torminum ac veſicæ & calculorum mala in puluerem igne redacti,potique cum aqua auxiliantur. Simili modo ex vino poti,aut ſi febris ſit,ex aqua, ſomnum afferunt. Ignibus diu repugnãt. Sed eodem medicamine ſæpiùs poto tradunt lienem quoque abſumi. Sanguinem reiicientibus excreantibúſve medentur. Cinis eorum miſcetur oculorum medicamentis. Spiſſat enim ac refrigerat. Hulcerum caua explet. Cicatrices extenuat. Quod ad repugnantiam rerum attinet,quam Græciantipathiam vocant,nihil eſt vſquam venenatius, quàm in mari paſtinaca,vtpote cùm radio eius arbores necari dixerimus,Hanc tamen perſequitur galeos. Idem & alios quidem piſces, ſed paſtinacas præcipuè,ſicut in terra ſerpentes muſtela. Tanta eſt auiditas ipſius veneni. Percuſſis verò ab ea medetur & hic quidem,ſed & mullus ac laſer.

De his,quibus in terris & in aquis victus eſt: & de caſtoreis medicinæ, & obſeruationes. CAP. III.

Spectabilis naturæ potentia in his quoque,quibus & in terris & in aqua victus eſt, ſicut & fibris, quos caſtores vocãt,& caſtorea teſtes eorũ.Amputari hos ab ipſis, cùm capiantur, negat Sextius diligentiſſimus medicinæ. Quinimò paruos eſſe ſubſtrictoſque, & adhærentes ſpinæ, nec adimi ſine vita animalis poſſe. Adulterari autem renibus eiuſdem qui ſint grandes,cùm veri teſtes parui ad modum reperiantur. Prætereà ne veſicas quidem eſſe,cùm ſint geminæ, quod nulli animalium. In his folliculis inueniri liquorem,& aſſeruari ſale. Itaque inter probationes falſi eſſe folliculos geminos ex vno nexu dependentes,quod ipſum corrumpi fraude,coniicientibus gummi cum ſale Hammoniaco:quoniam Hammoniaci coloris eſſe debeant,tunicis circundati liquore veluti mellis ceroſi,odoris grauis,guſtu amaro & acri friabiles.Efficaciſſimi è Ponto Galatiæ,mox Africæ. Sternutamenta olfactu mouent.Somnum conciliant,cum roſaceo & peucedano perunctò capite: & per ſe poti in aqua:ob id phreneticis vtiles.Item lethargicos odoris ſuffitu excitant: vuluarumque exanimationes vel ſubditi. Et menſes ac ſecũdas cient, duabus drachmis ex aqua cũ pulegio poti. Medentur & vertigini,opiſthotonis,tremulis,ſpaſticis,neruorum vitiis,iſchiadicis, ſtomachicis,paraliticis, perunctis omnibus:Vel triti ad craſſitudinẽ mellis cum ſemine viticis,ex aceto,aut roſaceo. Sic & contra comitiales ſumpti: poti verò contra inflationes,tormina,venena. Differentia tantùm contra genera eſt miſturæ,Quippe aduerſus ſcorpiones ex vino bibuntur;aduerſus phalãgia & araneos,

neos,ex mulso,ita vt vomitione reddantur, aut vt retineantur, cum ruta: aduersus chalcidas,cum myrtite:aduersus ceraſten & præſteras,cũ panace,aut ruta ex vino:aduersus cæteras serpentes,cum vino. Dari binas drachmas satis est:eorum quæ adiiciantur, singulas. Auxiliantur priuatim contra viscum ex aceto:aduersus aconitum ex lacte,aut aqua: aduersum elleborum album ex aqua mulsa nitroque. Medentur & dentibus,infusi cum oleo triti in aurem à cuius parte doleant: aurium doloribus melius,si cum meconio. Claritatem visus faciunt cum melle Attico inuncti. Cohibent singultus ex aceto. Vrina quoque fibri resistit venenis,& ob id in antidota additur. Adseruatur autem optimè in sua vesica, vt aliqui existimant.

De testudine,& multorum piscium medicinæ,& obseruationes. CAP. IIII.

GEminus similiter victus in aquis terraq;,& testudinũ: effectus quoq; pari honore habendi, vel propter excellens in vsu pretiũ, naturæq; proprietatem. Sunt ergo testudinũ genera, terrestres, marinæ,lutariæ,& quæ in dulci aqua viuunt. Has quidã è Græcis emydas appellant. Terrestriũ carnes suffitionibus propriæ,Magicisq; artibus refutandis,& contra venena salutares produntur. Plurimæ in Africa. Hæ ibi amputato capite pedibusq; pro antidoto dari dicũtur:& ex iure in cibo sumptæ,strumas discutere,ac lienes tollere:item comitiales morbos. Sanguis earũ claritatem visus facit,suffusionesq; oculorũ tollit. Et contra serpentiũ omnium & araneorum ac similium, & ranarũ venena auxiliatur,seruato sanguine in farina pilulis factis,& cùm opus sit,in vino datis. Felle testudinum cum Attico melle glaucomata inungi prodest: & scorpionum plagæ instillari. Tegumenti cinis vino & oleo subactus pedum rimas hulceraq; sanat. Squamæ è summa parte deraſæ, & in potu datæ,Venerem cohibent. Eò magis hoc mirum,quoniã totius tegumenti farina accendere traditur libidinem. Vrinam earum aliter quàm in vesica dissectarum, inueniri posse non arbitror:& interea hoc quoq; esse,quæ portentosa Magi demonstrent:aduersus aspidum ictus singulare, efficaciore tamen,vt aiunt,cimicibus admistis. Oua durata illinuntur strumis,& hulceribus frigore aut adustione factis. Sorbentur in stomachi doloribus. Marinarum carnes admistæ ranarum carnibus cõtra salamandras præclarè auxiliantur. Neq; est testudine aliud salamandræ aduersius. Sanguine alopeciarum inanitas & porrigo,omniaq; capitis hulcera curantur. Inarescere autem eum oportet,lenteque ablui. Instillatur & dolori aurium cum lacte mulierum. Aduersus comitiales morbos manditur cũ polline frumenti. Miscetur autem sanguis heminis tribus aceti,hemina vini addita his,& cum hordeacea farina:aceto quoq; admisto,vt sit quod deuoretur fabæ magnitudine. Hæc singula & matutina & vespertina dantur,dein post aliquot dies vespera. Comitialibus instillatur ore diducto,his qui modicè corripiantur. Spasmo cum castoreo clystere infunditur. Quod si dentes per annos colluantur testudinum sanguine,immunes à dolore fiunt. Et anhelitus discutit, quasque orthopnœas vocant:ad has in polenta datur. Fel testudinum claritatem oculorum facit:cicatrices extenuat: tonsillas sedat & anginas,& omnia oris vitia. Priuatim nomas ibi:item ardentium testium. Naribus illitum comitiales erigit,attollitque. Idem cum vernatione anguium aceto admisto, vnicè purulentis auribus prodest. Quidam bubulum fel admiscent,decoctarumque carnium testudinis succũ,addita æquè vernatione anguiũ. Sed diu in vino testudinẽ excoquunt. Oculorũ quoq; viria omnia fel inunctum cũ melle emendat: suffusiones etiã marinæ fel cũ fluuiatilis sanguine & lacte mulierũ. Capillus mulierum inficitur felle. Contra salamandras vel succum decoctũ bibisse satis est. Testudinum est tertium genus in cœno & paludibus viuentium. Latitudo his in dorso pectori similis, nec conuexo incurua calyce,ingrata visu. Ex hac quoq; tamen aliqua contingunt auxilia. Tres nanque in succensa sarmenta coniectæ,diuidentibus se tegumentis rapiuntur:tum euulsæ carnes earum coquuntur in aquæ congio,sale modicè addito:ita decoctarũ,ad tertias partes succus,paralysin & articularios morbos sentientibus bibitur. Detrahit item fel pituitas, sanguinemque vitiatum. Sistitur ab eo remedio aluus aquæ frigidæ potu. Ex quarto genere testudinum,quæ sunt in amnibus, diuulsarum pingui cum aeizoo herba tuso,admisto vnguento & semine lilij,ante accessiones si perungatur ægri,præter caput,mox conuoluti,calidam aquam bibant,quartanis liberari dicuntur. Hanc testudinem quintadecima Luna capi oportere,vt plus pinguium reperiatur. Verùm ægrum sextadecima Luna perungi tradunt. Ex eodem genere testudinum sanguis instillatus crebros capitis dolores sedat:item strumas. Sunt,qui testudinum sanguinem cultro æreo supinarum capitibus præcisis, excipi nouo fictili iubeant:ignem sacrum,cuiuscunque generis sanguine illini: item capitis hulcera manantia,& verrucas. Iidem promittunt testudinum omnium fimo panos discuti. Et licet incredibile dictu sit,aliqui tradunt,tardius ire nauigia,testudinis pedem dextrum vehentia. Hinc deinde in morbos digeremus aquatilia,nõ quia ignoremus gratiorem esse vniuersitatem animalium, maioriq; miraculi:sed hoc vtilius est vitæ,contributa habere remedia,cùm aliud alij prosit, aliud alibi facilius inueniatur.

De aquatilibus,remedia in morbos digesta: & primùm contra venena & venenata animalia. CAP. V.

VEnenatum mel diximus vbi nasceretur. Auxilio est piscis aurata in cibo. Vel si ex melle syncero fastidium cruditásve, quæ sit grauissima, incidat:testudinem circuncisis pedibus,capite, cauda,

cauda,decoctam, antidotum esse, author est Pelops, scincumque Apelles. Qui esset scincus,diximus:sæpius verò, quantum veneficium menstruis mulierum. Contra omnia ea auxiliatur, vt diximus,mullus:Item contra pastinacam & scorpiones terrestres marinosque,& dracones, & phalangia illitus sumptúsve in cibo. Eiusdem recentis è capite cinis contra omnia venena, priuatim contra fungos. Mala medicamenta inferri negant posse,aut certè nocere, stella marina vulpino sanguine illita,& affixa limini superiori, aut clauo æreo ianuæ. Draconis marini scorpionumque ictus,carnibus earum impositis:item araneorum morsus sanantur. In summa,contra omnia venena,vel potu, vel ictu, vel morsu noxia,succus earum ex iure decoctarum,efficacissimus habetur. Sunt & seruatis piscibus medicinæ,salsamentorumque cibus prodest à serpente percussis,& contra bestiarum ictus,mero subinde hausto, ita vt ad vesperam cibus vomitione reddatur. Peculiariter à chalcide, ceraste,aut quas sepas vocant, aut elape dipsadéve percussis. Contra scorpiones largius sumi, sed non euomi salsamenta prodest, ita vt sitis toleretur:& imponere eadem plagis conuenit. Contra crocodilorum quidem morsus non aliud præsentius habetur. Priuatim contra presteris morsum sarda prodest. Imponuntur salsamenta & contra canis rabiosi: vel si non sint ferro vstæ plagæ, corporaque clysteribus exinanita, hoc per se sufficit. Et contra draconem marinũ ex aceto imponuntur. Idem & cybij profectus. Draco quidem marinus ad spinæ suæ, qua ferit,venenum ipse impositus,vel cerebro toto prodest. Ranarum marinarum ex vino & aceto decoctarum succus contra venena bibitur,& contra ranæ rubetæ venenum,& contra salamandras. Fluuiatiles, si carnes edantur iús ve decoctarum sorbeatur, prosunt & contra leporem marinum, & contra serpentes suprà dictas. Contra scorpiones ex vino. Democritus quidem tradit, si quis extrahat ranæ viuenti linguam,nulla alia corporis parte adhærente,ipsaque dimissa in aquam,imponat supra cordis palpitationem mulieri dormienti, quæcunque interrogauerit, vera responsuram. Addunt etiamnum alia Magi, quæ si vera sunt,multo vtiliores vitæ existimentur ranæ, quàm leges. Nanque harundine transfixa natura per os,si surculus in menstruis defigatur à marito, adulteriorum tædium fieri. Carnibus earum vel hamo additis, præcipuè purpuras certum est allici. Iecur ranæ geminum esse dicunt, obiiciique formicis oportere: eam partem, quam appetant, contra omnia venena esse pro antidoto. Sunt quæ in vepribus tantùm viuunt,ob id rubetarum nomine,vt diximus, quas Græci phrynos vocant, grandissimæ cunctarum, geminis veluti cornibus, plenæ veneficiorum. Mira de his certatim tradunt authores. Illatis in populum silentium fieri. Ossiculo,quod sit in dextro latere,in aquam feruentem deiecto,refrigerari vas,nec posteà feruere,nisi exempto. Id inueniri obiecta rana formicis,carnibusque erosis,singula in solium addi. Et aliud esse in sinistro latere,quo deiecto feruere videatur,apocynon vocari. Canum impetus eo cohiberi, amorem concitari, & iurgia addito in potionem. Venerem adalligatum stimulare. Rursus à dextro latere refrigerari feruentia. Hoc & quartanas sanari adalligato in pellicula agnina recenti, aliasque febres. Amorem inhiberi eo. Item ex his ranis lien contra venena, quæ fiant ex ipsis, auxiliatur. Cor verò etiam efficacius est. Coluber est in aqua viuens:huius adipem & fel habentes qui crocodilos venentur, mirè adiuuari dicunt, nihil contrà bellua audente. Efficacius etiam num,si herba potamogiton misceatur. Cancri fluuiatiles triti potique ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra venena omnia prosunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: vel si non sit,caprino, vel quocunque. Addi & vinum oportet. Necant eos triti cum ocimo admoti. Eadem vis contra venenatorum omniũ morsus,priuatim scytalen,& angues,& contra leporem marinum,ac ranam rubetam. Cinis eorum seruatus prodest pauore potus periclitantibus ex canis rabiosi morsibus. Quidam adiiciunt gentianã, & dant in vino. Nam si iam pauor occupauerit, pastillos vino subactos deuorandos ita præcipiũt. Decem verò cancris cum ocimi manipulo alligatis, omnes qui ibi sint scorpiones ad eum locum coituros Magi dicunt:& cum ocymo ipsos cinerémve eorum percussis imponunt. Minus in omnibus his marini prosunt, vt Thrasyllus author est. Nihil autem æquè aduersari serpentibus, quàm cancros,suesque percussas hoc pabulo sibi mederi. Cùm Sol sit in Cancro,torqueri serpentes. Ictibus scorpionum & carnes fluuiatilium cochlearum resistunt crudæ vel coctæ. Quidam ob id salsas quoque adseruant. Imponunt & ipsis plagis. Coracini pisces Nilo quidem peculiares sunt: sed nos hæc omnibus terris demonstramus. Carnes eorum aduersus scorpiones valent impositæ. Inter venena sunt piscium porci marini spinæ in dorso, cruciatu magno læsorum: remedio est limus ex reliquo piscium eorum corpore. Canis rabidi morsu potum expauescentibus, faciem perungunt adipe vituli marini. Efficacius, si medulla hyænæ & oleum è lentisco & cera misceatur. Murænæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur. Et pastinaca contra suum ictum remedio est,cinere suo ex aceto illito, vel alterius. Cibi causa extrahi debet è dorso eius,quicquid simile est croco, caputque totum:& hanc autem, & omnia testacea modicè colligi in cibis,quia saporis gratia perit. E lepore marino veneficium restinguunt poti hippocampi. Contra dorycnium echini maximè prosunt: & iis qui succum carpathi biberint,præcipuè eius iure sumpto. Et cancri marini decocti ius contra dorycnium efficax habetur.

De ostreis & purpuris, alga, & eorum remedia. CAP. VI.

PEculiariter verò contra leporis marini venena & ostrea aduersantur. Idem videtur, nec potest videri satis dictum esse de his, cum palma mensarum diu iam tribuatur illis. Gaudent dulcibus aquis, & vbi plurimi influunt amnes: ideo pelagia parua & rara sunt. Gignuntur tamen in petrosis, carentibusque aquarum dulcium aduentu, sicut circa Grynium & Myrinam. Grandescunt sideris quidem ratione maximè, vt in natura aquatilium diximus: sed priuatim circa initia æstatis multo lacte prægnantia, atque vbi Sol penetret in vada. Hæc videtur causa, quare minora in aliis locis reperiantur. Opacitas enim prohibet incrementum, & tristitia minus appetunt cibos. Variant coloribus, rufa in Hispania, fusca in Illyrico, nigra & carne & testa Circeiis. Præcipua verò habentur, in quacunq; gente spissa, nec saliua sua lubrica, crassitudine potiùs spectanda, quàm latitudine: neque in luto capta, neque in harenosis, sed solido vado, spondylo breui atque non carnoso, nec fibris lacinioso, ac tota in aluo. Addunt peritiores notam, ambiente purpureo crine fibras, eoque argumento generosa interpretantur, calliblephara appellantes. Gaudent & peregrinatione, transferrique in ignotas aquas. Sic Brundusiana in Auerno compasta, & suum retinere succũ, & à Lucrino adoptare creduntur. Hæc sint dicta de corpore. Dicemus & de nationibus, ne fraudentur gloria sua litora: sed dicemus aliena lingua, quæque peritissima huius censuræ in nostro æuo fuit. Sunt ergo Mutiani verba, quæ subiiciam: Cyzicena maiora Lucrinis, dulciora Britannicis, suauiora Edulis, acriora Lepticis, pleniora Lucensibus, sicciora Coryphantenis, teneriora Istricis, candidiora Circeiensibus. Sed his neque dulciora, neque teneriora esse vlla compertum est. In Indico mari Alexandri rerum authores pedalia inueniri prodidere. Necnon inter nos nepotis cuiusdam nomenclator tridacna appellauit: tantæ amplitudinis intelligi cupiens, vt ter mordenda essent. Dos eorum in medicina hoc in loco tota dicetur. Stomachum vnicè reficiunt: fastidiis medentur. Additque luxuria frigus obrutis niue, summa montiũ & maris ima miscens. Molliunt aluum leniter. Eadem cocta cum mulso, tenesmo, qui sine exulceratione sit, liberant. Vesicarum hulcera quoque repurgant. In conchis suis vti clausa venerint, mirè distillationibus prosunt. Testæ ostreorũ cinis vuam sedat, & tonsillas admisto melle. Eodem modo parotidas, panos, mammarumque duritias, capitum hulcera ex aqua: cutemque mulierum extendit. Inspergitur & ambustis. Et dentifricio placet. Pruritibus quoque & eruptionibus pituitæ ex aceto medetur. Crudæ si tundantur, strumas sanant & perniones pedum. Purpuræ quoque contra venena prosunt. Et algam maris theriacen esse, Nicander tradit. Plura eius genera, vti diximus: longo folio & latiore, rubente, aliáve crispo. Laudatissima, quæ in Creta insula iuxta terram in petris nascitur: tingendis etiam lanis ita colorem alligans, vt elui postea non possit. E vino iubet eam dari.

Ad alopecias, & capillos, & oculorum, & aurium, & dentium, & faciei vitia. CAP. VII.

ALopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mistus, aut syncerus ex aceto. Præparat cutem sepiarum crustæ farina medicamentis. Cutem replet & muris marini cinis cum oleo: Item echini cum carnibus suis cremati: fel scorpionis marini. Ranarum quoq; trium, si viuæ in olla concrementur, cinis cum melle: melius cum pice liquida. Capillum denigrant sanguisugæ, quæ in nigro vino diebus lx. computruere. Alij in aceti sextariis duobus sanguisugarum sextarium in vase plumbeo iubent putrescere totidem diebus, mox illini in Sole. Sornatius tantam vim habere tradit, vt nisi oleum ore contineant qui tingunt, dentes quoque eorum denigrare dicat. Capitis hulceribus, muricum vel purpurarum testæ cinis cum melle vtiliter illinitur: conchyliorum, vel si non vrantur, farina ex aqua doloribus. Castoreum cum peucedano & rosaceo. Omnium piscium fluuiatilium marinorumque adeps liquefactus oleo admisto melle, oculorum claritati plurimum cõfert: item castoreum cum melle. Callionymi fel cicatrices sanat, & carnes oculorum superuacuas consumit. Nulli hoc piscium copiosius, vt existimauit Menander quoque in Comœdiis. Idem piscis & vranoscopos vocatur ab oculo quem in capite habet. Et coracini fel excitat visum. Et marini scorpionis rufi cum oleo vetere aut melle Attico incipientes suffusiones discutit: inungi ter oportet intermissis diebus. Eadem ratio albugines oculorũ tollit. Mullorum cibo aciem oculorũ hebetari tradũt. Lepus marinus ipse quidẽ venenatus est, sed sinus eius in palpebris pilos inutiles, euulsos cohibet. Et ad hunc vsum vtilissimi minimi: Item pectunculi salsi triti cum cedria: & ranæ, quas diopetes & calamitas vocant, sanguis earũ cum lacryma vitis si euulso pilo palpebris illinatur. Oculorum tumorem ruboremq; sepiæ cortex cum lacte mulieris illitus sedat, & per se scabritias emendat. Inuertunt itaque genas id agentes, & medicamentum auferunt post paulum, rosaceoque inungunt, & pane impositio mitigant nocte. Eadem cortice & nyctalopes curantur in farinam trita & exaceto illita. Extrahit & squamas eius cinis. Cicatrices oculorum cum melle sanat, pterygia cum sale & cadmia singulis drachmis. Emendat & albugines oculorum iumentorum. Adiiciunt & officiulis eius genas, si terantur, sanari. Echini ex aceto epinyctidas tollunt. Eundem comburi cũ viperinis pellibus ranisque, & cinerem aspergi potioni iubent Magi, claritatem visus promittentes. Ichthyocolla appellatur piscis, cui glutinosum est corium: idemque nomen glutino eius. Hoc epinyctidas tollit. Quidam ex ventre, non è corio, fieri dicunt ichthyocollam, vt glutinũ taurinum.

Laudatur

Laudatur Pontica candicans & carens venis squamisque, & quæ celerrimè liquescit. Madescere autem debet concisa in aqua, aut aceto nocte ac die: mox tundi marinis lapidibus, vt faciliùs liquescat. Vtilem eam in capitis doloribus affirmant, & tetanothris. Ranæ dexter oculus dextro, sinistro læuus suspensi è collo natiui coloris panno, lippitudines sanant. Quòd si per coitum ranæ eruantur, albuginem quoq;, alligati similiter in putamine oui. Reliquæ carnes impositæ suggillationem rapiunt. Cancri etiam oculos adalligatos collo, mederi lippitudini dicunt. Est parua rana in harundinetis & herbis maximè viuens, muta ac sine voce, viridis, si fortè hauriatur, ventres boum distendens. Huius corporis humorem specillis derasum claritatem oculis inunctis narrant afferre: ipsasq; carnes doloribus oculorũ superponunt. Ranas etiam quindecim coniectas in fictili nouo iuncis configũt quidam: succum earum, qui ita effluxerit, admiscent lacrymæ, quæ ex alba vite emanat, atque ita palpebras emendant inutilibus pilis exemptis, acu instillantes hunc succum in vestigia euulsorum. Meges psilothrum palpebrarum faciebat in aceto enecans putrescentes, & huc vtebatur multis variisque per æquationes autumni nascentibus. Idem præstare sanguisugarum cinis ex aceto illitus putatur. Comburi eas oportet in nouo vase. Idem tæniæ iecur siccatum pondere X. IIII cum oleo cedrino perunctis pilis IX. mensibus. Auribus vtilissimum bati piscis fel recens, sed & inueteratum vino: item banchi, quem quidam myxona vocant: item callionymi cum rosaceo infusum: vel castoreum cum papaueris succo. Vocant & in mari pedunculos, eósque tritos instillari ex aceto auribus iubent. Et per se conchylio infecta lana magnopere prodest. Quidam aceto & nitro madefaciunt. Suntque qui præcipuè contra omnia aurium vitia laudent gari excellentis sociorum cyathum, mellis dimidio amplius, aceti cyathum in calice nouo lenta pruna decoquere, subinde spuma pennis detersa, & postquàm desierit spumare, tepidum infundere. Si tumeant aures, coriandri succo priùs mitigandas iidem præcipiunt. Ranarum adeps instillatus, statim dolores tollit. Cancrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea aurium vulneribus efficacissimè prodest. Parotides muricum testæ cinere cum melle, vel conchyliorum ex mulso curantur. Dentium dolores sedantur ossibus draconis marini scarificatis gingiuis: cerebro caniculæ in oleo decocto aduersatóque, vt ex eo dentes semel anno colluantur. Pastinacæ quoque radio scarificare gingiuas, & in dolore vtilissimum. Conteritur is, & cum elleboro albo illitus, dentes sine vexatione extrahit. Salsamentorum etiam fictili vase combustorum cinis, addita farina marmoris, inter remedia est. Et cybia vetera elutain nouo vase, deinde trita prosunt doloribus. Aequé prodesse dicuntur omnium salsamentorum spinæ combustæ tritæque & illitæ. Decoquuntur & ranæ singulæ in aceti heminis, vt dentes ita colluantur, contineatúrque in ore succus. Si fastidium obstaret, suspendebat pedibus posterioribus eas Salustius Dionysius, vt ex ore virus defluere et in acetum feruens, idque è pluribus ranis. Fortioribus stomachis ex iure edendas dabat. Maxillaréque ita sanari dentes præcipuè putant, mobiles verò suprà dicto aceto stabiliri. Ad hoc quidam ranarum corpora binarum præcisis pedibus in vini hemina macerant, & ita collui dentes labantes iubent. Aliqui toras adalligant maxillis. Alij denas in aceti sextariis tribus decoxere ad tertias partes, vt mobiles dentium stabilirent. Necnon XXXVI. ranarum corda in olei veteris sextario sub æreo testo discoxere, vt infunderent per aurem dolentis maxillæ. Alij iecur ranæ decoctum & tritum cum melle imposuere dentibus. Omnia suprà scripta ex marina tantò efficaciora. Si carioſi & fœtidi sunt centum in furno arefieri per noctem præcipiunt: posteà tantundem salis addi atque fricari. Enhydris vocatur à Græcis coluber in aquis viuens. Huius quatuor dentium superioribus in dolore superiorum gingiuas scarificant, inferiorum inferioribus. Aliqui canino tantùm earum contenti sunt. Vruntur & cancrorum cinere: nam muricum cinis dentifricium est. Lichenas & lepras tollit adeps vituli marini: murænarum cinis cum mellis obolis ternis: iecur pastinacæ in oleo decoctum: hippocampi & delphini cinis ex aqua illitus. Exhulcerationem sequi debet curatio, quæ perducit ad cicatricem. Quidam delphini iecur in fictili torrent, donec pinguitudo similitudine olei fluat, ac perungunt. Muricum vel conchyliorum testæ cinis maculas in facie mulierum purgat cum melle illitus, cutémque erugat, extenditque septenis diebus illitus, ita vt octauo candido ouorum foueantur. Muricum generis sunt, quæ vocant Græci colycia, alij corythia, turbinata æquè, sed minora multo, efficaciora etiam, & oris halitum custodientia. Ichthyocolla erugat cutem, extendítque in aqua decocta horis quatuor, dein contusa, colluta & subacta ad liquorem vsque mellis. Ita præparata in vase nouo conditur, & in vsu quatuor drachmis eius binæ sulphuris, & anchusæ totidem, octo spumæ argenteę adduntur, aspersáque aqua teruntur vnà. Sic illita facies post quatuor horas ablnitur. Medetur & lentigini cæterísque vitiis ex ossibus sepiarum cinis. Idem & carnes excrescentes tollit & humida hulcera.

Promiscua medicina. CAP. VIII.

PSoras tollit rana decocta in heminis quinque aquę marinę. Excoqui debet, donec sit crassitudo mellis. Fit in mari & halcyoneum appellatum, ex nidis, vt aliqui existimant, halcyonum & ceyca: vt alij, è sordibus spumarum crassescentibus: alij è limo, vel quadam maris lanugine. Quatuor eius genera: cinereum spissum, odoris asperi: alterũ molle, lenius, odore ferè algę: tertium cãdidioris vermiculi: quartũ pumicosius, spongięque putri simile, penè purpureum, quod optimũ: hoc & Milesium voca-

sium vocatur. Quo candidius autem, hoc minus probabile est. Vis eorum, vt exhulcerent, purgent. Vsus tostis & sine oleo. Mirè lepras, lichenas, lentigines tollunt cum lupino, & sulphuris duobus obolis. Halcyoneo vtuntur & ad oculorum cicatrices. Andreas ad lepras cancri cinere cum oleo vsus est: Attalus thynni recentioris adipe ad hulcera. Murænarum muria, & capitum cinis cum melle sanat strumas. Pungi piscis eius qui rana in mari appellatur, osficulo de cauda, ita vt non vulneret, prodest. Id faciendum quotidie, donec percurentur. Eadem vis & pastinacæ radio, & lepore marino imposito, ita vt celeriter remoueantur: echini testis contusis & ex aceto illitis: Item scolopendræ marinæ è melle: cancro fluuiatili contrito vel combusto ex melle. Mirificè prosunt & sepiæ ossa cum axungia vetere contusa & illita. Sic & ad parotidas vtuntur, & scari piscis marini iocineribus. Quin & testis cadi salsamentarij tusis cum axungia vetere, muricúmque cinere ex oleo ad parotidas strumásque. Rigor ceruicis mollitur cum marinis, qui pedunculi vocantur, drachma pota: castoreo poto cũ pipere ex mulso misto ranis decoctis ex oleo & sale, vt sorbeatur succus. Sic & opisthotono medentur, tetano: spasticis verò pipere adiecto. Anginas mænarum salsarum ex capitibus cinis ex melle illitus abolet: ranarum decoctarum ex aceto succus: hic & contra tonsillas prodest. Cancri fluuiatiles triti singuli in heminam aquæ anginis medentur gargarizati, aut è vino, aut calida aqua poti. Vuæ medetur garum cochlearibus subditum. Vocem siluri recentes, salsúe in cibo sumpti adiuuant. Vomitiones mulli inueterati tritique in potione concitant. Suspiriosis castoreum cum Hammoniaci exigua portione ex aceto mulso iciunis vtilissimè potatur. Eadem potio spasmos stomachi sedat ex aceto mulso calido. Tussim sanare dicuntur piscium modo è iure decoctæ in patinis ranæ. Suspensæ autem pedibus, cùm destillauerit in patinam saliua earum, exenterari iubentur, abiectísque interaneis condiri. Est rana parua arborem scandẽs, & ex ea vociferans. In huius os si quis expuat, ipsamque dimittat, tussi liberari narratur. Præcipiunt & cochleo crudæ carnem tritam bibere ex aqua calida in tussi cruenta.

Ad iocineris vitia laterúmque, ad stomachi, alui, & alia promiscua medicina. CAP. IX.

IOcineris doloribus scorpio marinus in vino necatur, vt inde bibatur. Conchæ longæ carnes ex mulso potæ cum aqua pari modo, aut si febres sint ex aqua mulsa. Lateris dolores leniunt hippocampi tosti sumpti, tetheáque similis ostreo in cibo sumpta: ischiadicorum muria siluri clystere infusa. Dantur autem conchæ ternis obolis dilutæ in vini sextariis duobus per dies quindecim. Aluum emollit silurus è iure, & torpedo in cibo. Et olus marinum simile satiuo, stomacho inimicum, aluum facillimè purgat: sed propter acrimoniam cum pingui carne coquitur. Et omnium piscium ius. Idem & vrinas ciet, è vino maximè. Optimum è scorpionibus & iulide, & saxatilibus, nec virus resipientibus. Coqui debent cum anetho, apio, coriandro, porro, additis oleo & sale. Purgant & cybia vetera, priuatímque cruditates, pituitas bilémque trahunt. Purgant & myaces, quorum natura tota in hoc loco dicetur. Aceruantur muricum modo, viuúntque in aglosis, gratissimi autumno, & vbi multa dulcis aqua miscetur mari, ob id in Aegypto laudatissimi. Procedente hyeme, amaritudinem trahũt, colorémque rubrum. Horum ius traditur aluum & vesicas exinanire, interanea destringere, omnia adaperire, renes purgare, sanguinem adipémque minuere. Itaque vtilissimi sunt hydropicis, mulierum purgationibus, morbo regio, articulari, inflationibus. Item prodesse felli pituitæque pulmonis, iocineris, splenis vitiis, rheumatismis. Fauces tantùm vexant, vocémque obtundunt. Hulcera quæ serpant, aut sint purganda, sanant: Item carcinomata. Cremati autem, vt murices, & morsus canum hominúmque cum melle, lepras, lentigines. Cinis eorum potus emendat caligines, gingiuarum & dentium vitia, eruptiones pituitæ: & contra dorycnium aut opocarpathon antidoti vicem obtinẽt. Degenerant in duas species, in mitulos, qui salẽ virúsq; resipiunt; myscas, quæ rotunditate differunt, minores aliquanto atque hirtæ, tenuioribus testis, carne duriores. Mituli quoq;, vt murices, cinere causticam vim habent, & ad lepras, lentigines, maculas. Lauantur quoque plumbi modo ad genarũ crassitudines, & oculorum albugines, caliginésq;, atque in aliis partibus sordida hulcera, capitísque pustulas. Carnes verò eorum ad canis morsus imponuntur. Et pelorides emolliunt aluum: item castorea ex aqua mulsa drachmis binis. Qui vehementius volunt vti, addunt cucumeris satiui radicis siccæ drachmam, & aphronitri duas. Tetheæ torminibus & inflationibus occurrunt. Inueniuntur hæ in foliis marinis fugentes, fungorum verius generis, quàm piscium. Eædem & tenesmum dissoluunt, renúmque vitia. Nascitur & in mari absinthium, quod aliqui Seriphium vocant, circa Taposirin maximè Aegypti, exilius terrestri. Aluum soluit, & noxiis animalibus intestina liberat. Soluunt & sepiæ. In cibo dantur cum oleo, & sale & farina decoctæ. Mænæ salsæ cum felle taurino illitæ vmbilico, aluum soluunt. Ius piscium in patina coctorum cum lactucis tenesmum discutit. Cancri fluuiatiles triti ex aqua poti, aluum sistunt, vrinam cient, in vino aluum. Ademptis brachiis calculos pellunt tribus obolis cum myrrha triti, singulis eorum drachmis. Ileos & inflationes castoreum cũ dauci semine & petroselini quantum ternis digitis sumatur, ex mulsi calidi cyathis quatuor: torminа verò cum aceto vino misto. Erythini in cibo sumpti sistunt aluum. Dysentericis medentur ranæ cum scilla decoctæ, ita vt pastilli fiant: fel siue cor earum cum melle tritum, vt tradit Niceratus. Morbo regio salsamentum cum pipere, ita vt reliqua carne abstineatur. Lieni medetur solea piscis impositus: item strus: item torpedo: item rhombus viuus: dein remittitur in mare. Scorpius marinus, necatus in vino, vesicæ vitia & calculos sanat. Lapis qui inuenitur in scorpionis marini cauda pondere oboli potus cum hydridis iecur: blenniorum cinis cum ruta. Inueniũtur & in banchi piscis capite ceu lapilli. Hi poti ex aqua calculosis præclarè medentur. Aiunt & vrticam marinam in vino potam prodesse: item pulmonem marinum decoctum in aqua. Oua sepiæ vrinam mouent, renúmque pituitas extrahunt. Rupta conuulsa cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maximè sanant: echini verò cũ spinis suis contusi in vino poti calculos. Modus singulis hemina: bibitur donec prosit; & aliàs in cibis ad hoc proficiunt. Purgatur vesica & pectinum cibo. Ex his mares alij donacas, alij aulos vocant: fœminas onychas. Vrinam mares mouent. Dulciores fœminæ sunt & vnicolores. Sepiæ quoque oua vrinam mouent, renes purgãt. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle. Iecur quoq; aquatici colubri, itẽ hydri tritum potúmq; calculosis prodest. Ischiadicos autem liberant salsamenta ex siluro infusa clystere, euacuata priùs aluo. Sedis attritus cinis è capite mugilum mullorúmque. Comburuntur autem in fictili vase. Illini cum melle debent. Item capitis mænarum cinis ad rhagadas, & ad condylomata vtilis, sicut pelamidum salsarum capitum cinis, vel cybiorum cum melle. Torpedo appositа procidentis interanei morbum ibi coercet. Cancrorum fluuiatilium cinis ex olea & cera, rimas in eadem parte emendat: item & marini cancri polline. Panos salsamenta coracini discutiunt; sciænæ interanea & squamæ combustæ: scorpio in vino decoctus, ita vt foueantur ex illo. At echinorum testæ contusæ & ex aqua illitæ, incipientibus panis resistunt. Muricum vel purpurarum cinis vtroque modo, siue discurere opus sit incipientes, siue concoctos emittere. Quidam ita componunt medicamentum, ceræ & thuris drachmas xx. spumæ argenti xl, cineris muricũ x. olei veteris heminam. Prosunt per se salsamenta cocta. Cancri fluuiatiles triti verendorum pustulas discutiunt: cinis ex capite mænarum: item carnes decoctæ & impositæ. Similiter percæ salsæ è capite cinis melle addito. Pelamidum capitis cinis, aut squatinæ piscis cutis combusta. Hæc est, qua diximus lignum poliri: quia & è mari fabriles vsus exeunt. Prosunt & smarides illitæ; item muricum vel purpurarum testæ cinis cum melle: efficacius crematarum cum carnibus suis. Carbunculos verendorum priuatim salsamenta cocta cum melle restinguunt. At testem, si descenderit, cochlearum spuma illini volunt. Vrinæ incontinentiam hippocampi tosti & in cibo sæpius sumpti emendant. Item ophidion pisciculus congro similis cum lilij radice. Pisciculi minuti, ex ventre eius qui deuorauerit exempti, & cremati, ita vt cinis eorum bibatur ex aqua. Iubent & cochleas Africanas cum sua carne comburi, cinerémq; ex vino Signino dari. Podagris articularibúsq; morbis vtile est oleum, in quo decocta est rana, & ipsius intestina, & rubetæ cinis cum adipe vetere. Quidam & hordei cinerem adiiciunt, trium generum æquo pondere. Iubent & lepore marino recenti podagram fricari. Fibrinis quoq; pellibus calceari, maximè Pontici fibri. Item vituli marini; cuius & adeps prodest. Item & bryon, de quo diximus, lactucæ simile, rugosioribus foliis, sine caule. Natura est ei styptica. Impositũ lenit impetus podagræ. Item alga, de qua suprà dictum est: obseruatúrq; in ea ne arida imponatur. Perniones emendat pulmo marinus, cancríque marini cinis ex oleo: item fluuiatiles triti, sicque cinere & oleo subacti: & siluri adeps. Et in articulis morborum impetus sedant ranæ subinde recentes impositæ: quas quidam dissectas iubent imponi. Corpus auget ius mitulorum, & concharum. Comitiales, vt diximus, coagulum vituli marini bibunt cum lacte equino, absininóue, aut cum Punici succo: quidam ex aceto mulso. Nec non aliqui per se pilulas deuorant. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus iciunis datur. His verò, qui sæpius corripiuntur, clystere infusum mirificè prodest. Castorei drachmæ duæ esse debebunt, mellis & olei sextarius, & aquæ tantundem. Ad præsens verò correptis olfactu subuenit cum aceto. Datur & mustelæ marinæ iecur: item muris vel testudinum sanguis.

Ad febres omnium generum, & contra diuersas infirmitates. CAP. X.

FEbrium circuitus tollit iecur delphini gustatum ante accessiones. Hippocampi nicantur in rosaceo, vt perungantur ægri in frigidis febribus. Et ipsi adalligantur ægris. Item ex ascello piscẽ lapilli qui plena Luna inueniuntur in capite, alligantur in linteolo. Pagri fluuiatilis longissimus dens capillo adalligatus, ita vt quinque diebus eum qui alligauerit, non cernat æger: ranæ verò in triuio decoctæ oleo abiectis carnibus, perunctos liberant quartanis. Sunt qui strangulatas, in oleo ipsas clàm adalligent, oleóque eo perungant. Cor earum adalligatum frigora febrium minuit: & oleum, in quo intestina decocta sint. Maximè autem quartanis liberant, ablatis vnguibus ranæ adalligatæ, & rubetæ. Iecur eius vel cor adalligatur in panno leucophæo. Cancri fluuiatiles triti in oleo & aqua, perunctis ante accessiones in febribus prosunt. Aliqui & piper addunt. Alij decoctos ad quartas in vino è balineo egressis bibere suadent in quartanis. Aliqui verò sinistrum oculum deuorari iubent. Magi quoque oculis earum ante Solis ortum adalligatis ægro, ita vt cæcas dimittant in aquam, tertianas abigi promittunt. Eosdem oculos cum carnibus luscíniæ in pelle ceruina adalligatos, præstare vigiliam somno fugato tradunt. In lethargúmque vergentibus coagulo balænæ, aut vituli marini ad olfactum vtuntur. Aliqui sanguinem testudinum lethargicis illinunt. Tertianis mederi dicitur & spondylus per se adalligatus: quartanis cochleæ fluuiatiles in cibo recentes. Quidam ob id asseruant sale, vt dent tritas in potu. Strombi in aceto putrefacti, lethargicos excitant odore.

Prosunt

Prosunt&cardiacis.Cachectis,quorum corpus macie conficitur,tetheæ vtiles sunt cum ruta ac melle.Hydropicis medetur adeps delphini liquatus,& cum vino potus. Grauitati saporis occurritur tactis naribus vnguento,aut odoribus, vel quoquo modo obturatis. Strombi quoque carnes tritæ,& in mulsi tribus heminis pari modo aquæ,aut si febres sint, ex aqua mulsa datæ proficiunt. Item succus cancrorum fluuiatilium cum melle. Ranæ quoque aquaticæ in vino vetere & farre decoctæ, ac pro cibo sumptæ,ita vt bibatur ex eodem vase. Vel testudo decisis pedibus, capite, cauda, & intestinis exemptis,reliqua carne ita condita, vt citra fastidium sumi possit. Cancri fluuiatiles exiure sumpti, & phthisicis prodesse traduntur. Adusta sanantur cancri marini vel fluuiatilis cinere: & ea quæ feruenti aqua combusta sunt.Hæc curario etiam pilos restituit cum cancrorum fluuiatilium cinere. Putántque vtendum cum cera & adipe vrsino. Prodest & febri ranarum fellis cinis. Ignes sacros restinguunt ranarum viuentium ventres impositi: pedibus posterioribus pronas adalligari iubent, vt crebriore anhelitu prosint. Vtuntur & silurorum capitum cinere, salsamentorum ex aceto. Pruritū scabiemque non hominum modò, sed & quadrupedum efficacissimè sedat iecur pastinacæ decoctū in oleo.Neruos vel præcisos purpurarum callum,quo se operiunt,tusum glutinat.Lethargicos coagulum vituli adiuuat in vino potum oboli pōdere: item ichthyocolla. Tremulos iuuat castoreum, si ex oleo perungantur.Mullos in cibo inutiles neruis inuenio. Sanguinem fieri piscium cibo putāt, sisti polypo tuso illitóque. De quo & hæc traduntur:muriam ipsum ex sese emittere ,& ideo non debere addi in coquendo:secari harundine:ferro enim inficí,vitiúmque trahere natura desinente. Ad sanguinem sistendum &ranarum illinunt cinerem,vel sanguinem inarefactum. Quidam ex ea rana, quam Græci calamiten vocant, quóniam inter harundines fruticésque viuat, minima omnium & viridissima,cinerem fieri iubent.Aliqui & nascéntium ranarum in aqua, quibus adhuc cauda est,in calice nouo combustarum cinerem , si per nares fluat, iniiciendum. Diuersus hirudinum , quas sanguisas vocant,ad extrahendum sanguinem vsus est. Quippe eadem ratio earum , quæ cucurbitarum medicinalium,ad corpora leuanda sanguine, spiramenta laxanda, iudicatur. Sed vitium, quòd admissæ semel desiderium faciunt circa eadem tempora anni semper eiusdem medicinæ. Multipodagris quoque admittendas censuere. Decidunt satietate,& pondere ipso sanguinis detractæ, aut sale aspersæ.Aliquando tamen affixa relinquunt capita, quæ causa vulnera insanabilia facit, & multos interimit,sicut Messalinum è Consularibus patriciis,cùm ad genua admississet.Inuehunt virus remedio verso:maximéque rufæ ita formidantur.Ergo fugentia ora forficibus præciduntiac velut isiphonibus defluit sanguis:paulatímque morientium capita se contrahunt, nec relinquuntur. Natura earum aduersatur cimicibus,& suffitu necat eos.Fibrinarum pellium cum pice liquida combustarum cinis, narium profluuia sistit, succo porri mollitus. Extrahunt tela corpori inhærentia sepiarum testæ ex aqua, salsamentorum carnes,cancri fluuiatiles triti,siluri fluuiatilis, qui & alibi, quàm in Nilo nascitur, carnes impositæ recentes siue salsæ. Eiusdem cinis extrahit, & adeps: & cinis spinæ eius vicem spodij præbet.Hulcera quæ serpunt, & quæ ex iis excrescunt, ex capite mænarum cinis vel siluri coercet.Carcinomata percarum capita salsarum,efficacius si cineri earum misceatur sal,& cunila capitata, oleóque subigantur. Cancri marini cinis vsti cum plumbo, carcinomata compescit. Ad hoc & fluuiatilis sufficit cum melle lineáque lanugine. Aliqui malunt alumen mélque miscere cineri. Phagedænæ siluro inueterato,& cū sandaracha trito:cacoethe & nomæ& putrescentia cybio veteri sanantur. Vermes verò innati ranarum felle tolluntur:fistulæ aperiuntur, siccantúrque salsamentis cum linteolo immissis. Intráque alterum diem callum omnem auferunt,& putrescentia hulcerum, quæque serpunt, emplastri modo subacta & illita. Et salpe expurgat hulcera in linteolis concerptis. Item echinorum testæ cinis. Carbunculos coracinorum salsamenta illita discutiunt. Item mullorū salsamenti cinis. Quidam capite tantùm vtuntur cum melle, vel coracinorum carne.Muricum cinis cum oleo tumorem tollit:cicatrices fel scorpionis marini. Verrucas tollit glani iecur illitum;capitis mænarum cinis cum allio tritus,ad thymia crudis vtuntur:fel scorpionis marini rufi: smarides tritæ illitæ.Alex deferuefacta vnguium scabritiam, ciníque è capite mænarum extenuat. Mulieribus lactis copiam facit glauciscus è iure sumptus,& smarides cum ptisana sumptæ, vel cū fœniculo decoctæ. Mammas ipsas muricum vel purpuræ testarum cinis cum melle efficaciter sanat. Cancri fluuiatiles illiti vel marini pilos in mamma, vel muricum carnes appositæ tollunt. Squatinæ illitæ crescere mammas non patiuntur. Delphini adipe linamēta accensa excitant vuluæ strangulatu oppressas. Item scombri in aceto putrefacti. Percarum vel mænarum capitis cinis admisto sale & cunila oleóq; vuluæ medetur : suffitione quoque secundas extrahit. Item vituli marini adeps instillatur igni naribus intermortuarum vuluæ vitio:& cum coagulo eiusdem in vellere imponitur. Pulmonis marini cinis adalligatus,egregiè profluuia purgat.Echini viuentes tusi & in vino dulci poti.Sistunt& cancri fluuiatiles triti in vino potíque. Item siluri suffitu, præcipuè Africi,faciliores partus fieri dicuntur. Cancri ex aqua poti profluuia sistere:ex hyssopo purgare.Et si partus stranguletur, similiter poti auxiliantur. Eosdem recentes vel aridos bibunt ad partus continendos. Hippocrates ad purgationes mortuósq; partus vtitur illis,cum quinis lapathi radicibus,cum ruta &fuligine tritis,& in mulso datis potui.Item in iure cocti cum lapatho & apio,menstruas purgationes expediunt;lactísque vbertatem faci-

ent faciunt. Item in febri quæ sit cum capitis doloribus & oculorum palpitatione, mulieribus in vino austero poti prodesse dicuntur. Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest : contraque vuluam olfactum cum aceto & pice, aut subditum pastillis. Ad secundas etiam vti eodem prodest cum panace in iiij. cyathis vini: & à frigore laborantibus ternis obolis. Sed si castoreum fibrúmve supergrediatur grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus, si superferatur.Mirum & quod de torpedine inuenio:si capiatur,cùm Luna in Libra fuerit,triduoque asseruetur sub dio, faciles partus facere posteà,quoties inferatur. Adiuuare & pastinacæ radius adalligatos vmbilico æstimatur,si viuenti ablatus sit,ipsaq; denuò in mare dimissa. Inuenio apud quosdā ostracium vocari,quod aliqui onychem vocant:hoc suffitū vuluæ pœnis mirè resistere.Odorem esse castorei, meliusque cum eo vsum proficere. Veterá quoque hulcera & cacoethe eiusdēm cinere sanari. Nam carbunculos & carcinomata in mulierum parte præsentissimo remedio sanari tradunt cancro fœminæ, cum salis flore contuso post plenam Lunam,& ex aqua illito. Psilothrum est thynni sanguis, fel, iecur, siue recentia, siue seruata. Iecur etiam tritum , mixtaque cedria plumbea pyxide asseruatum. Ita pueros mangonizauit Salpe obstetrix. Eadem vis est pulmonis marini:leporis marini sanguine & felle : vel si in oleo lepus hic necetur. Cancri scolopendræ marini cinis cum oleo: vrtica marina trita ex aceto scillite:torpedinis cerebrum cum alumine illitum xvj. Luna.Ranæ paruæ, quam in oculorum curatione descripsimus,sanies efficacissimè psilothrum est, si recens illinatur;& ipsa arefacta ac tusa , mox decocta tribus heminis ad tertias, vel in oleo decocta æreis vasis. Eādem mensura alij ex quindecim ranis conficiunt psilothrum,sicut in oculis diximus. Sanguisugæ quoque tostæ in vase fictili, & ex aceto illitæ, eundem contra pilos habent effectum. Et suffitus virentium eas necat cimices inuectas. Castoreo quoque cum melle pro psilothro vsi pluribus diebus reperiuntur. In omni autem psilothro vellendi priùs sunt pili. Infantium gingiuis dentitionibusque multum confert delphini cum melle dentium cinis, & si ipso dente gingiuæ tangantur. Adalligatusque idem pauores repentinos tollit. Idem effectus & caniculæ dentis. Hulcera verò, quæ in auribus, aut vlla corporis parte fiant, cancrorum fluuiatilium succus cum farina hordeacea sanat. Et ad reliquos morbos triti in oleo perunctis prosunt. Siriaseisque infantium spongia frigida crebrò humefacta, rana inuersa adalligata efficacissimè sanat, quam aridam inueniri affirmant. Mullus in vino necatus, vel piscis rubellio, vel anguillæ duæ,item vua marina in vino putrefacta,iis quibus inde biberint, tædium vini affert. Venerem inhibet echeneis & hippopotami frontis è sinistra parte pellis in linteolo adalligata, félve torpedinis viuæ genitalibus illitū. Concitant cochlearum fluuiatilium carnes sale aduersatæ, & in potu ex vino datæ:erythini in cibo sumpti : iecur ranæ diopetis vel calamitæ in pellicula gruis alligatum , vel dens crocodili maxillaris annexus brachio, vel hippocampus,vel nerui rubetæ dextro lacerto adalligati. Amorem finit in pecoris recenti corio rubeta alligata. Equorum scabiem ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illiniri possit.Aiuntque ita curatos non repeti posteá. Et Salpe negat canes latrare, quibus in ossa rana viua data sit. Inter aquatilia dici debet & calamochnus, Latinè adarca appellata. Nascitur circa harundines tenues è spuma aquæ dulcis ac marinæ,vbi se miscent. Vim habet causticam:ideo acopis additur cōtra perfrictionum vitia. Tollit & mulierum lentigines in facie. Et calami simul dici debent. Phragmitis radix recens tusa luxatis medetur,& spinæ doloribus ex aceto illita. Cyprij verò, qui & donax vocantur, cortex alopeciis medetur vstus , & hulceribus veteratis : folia extrahendis quæ infixa sint corpori, & igni sacro. Paniculæ flos si aures intrauerit,exurdat. Sepiæ atramento tanta vis est, vt in lucerna addito Aethiopas videri ablato priore lumine, Anaxilaus tradat. Rubeta decocta, & in aqua potu data, suum morbis medetur:vel cuiuscunque ranæ cinis. Pulmone marino si confricetur lignum,ardere videtur,adeò vt baculum ita præluceat.

Animalium omnium in mari viuentium , centum septuaginta sex generæ esse. CAP. XI.

PEracta aquatilium dote, non alienum videtur indicare per tot maria, tam vasta, & tot millibus passuum terræ infusa,extraque circundata mensura penè ipsius mundi , quæ intelligantur animalia centum septuaginta sex omnino generum esse,eaque nominatim complecti : quod in terrestribus volucribusque fieri non quit. Neque enim omnis Indiæ Aethiopiæque aut Scythiæ desertorúmve nouimus feras aut volucres,cum hominum ipsum multo plurimæ sint differentiæ, quas inuenire potuimus. Accedat his Taprobane , insulæque aliæ Oceani fabulosè narratæ. Profectò conueniet, non posse omnia genera in contemplationem vniuersam vocari. At hercule in tanto mari Oceano quæcunque nascuntur, certa sunt, notioraque, quod miremur, quæ profundo natura mersit. Vt à belluis ordiamur, arbores, physeteres, balænæ,pristes, Tritones,Nereides,elephanti,homines qui marini vocantur, rotæ,orcæ, arietes,musculi, & alij piscium forma arietes, delphini,celebresque Homero vituli. Luxuriæ verò testudines, & Medicis fibri , quorum è genere lutras nusquam mari accepimus mergi, tantùm marina dicentes. Iam caniculæ, dromones,cornutæ,gladij,serræ:communesque mari, terræ,amni,hippopotami,crocodili:& amni tantum ac mari, thyn-

ni, thynnides, siluri, coracini, percæ. Peculiaris autē maris acipenser, aurata, asellus, acarne, aphya, alopecias, anguilla, araneus, box, batis, banchus, batrachus, belone, quos aculeatos vocamus, balanus, coruus, cytharus. Chromborum genera, cyprinus, chalcis, cobio. Callarias asellorum generis, ni minor esset. Colias siue parianus, siue saxitanus à patria Bætica, lacertorum minima: ab iis Mæotici: cybium. Ita vocatur concisa pelamis, quæ post quadraginta dies à Ponto in Mæotim reuertitur. Cordyla, & hæc pelamis pusilla, cùm in Pontum è Mæotide exit, hoc nomen habet: cantharus, callionymus, siue vranoscopus, cinædi soli piscium lutei: cnide, quam nos vrticam vocamus. Cancrorum genera, chamætrachea, chamæleos, chamæpelorides generis varietate distantes & rotunditate, chamæglycymerides, quæ sunt maiores, quàm pelorides, colycia siue corophia. Concharum genera, inter quæ & margaritiferæ: cochleæ, quarum generis pentadactyles, melicembales, echinophoræ dicuntur quibus cantant. Extra has sunt rotundæ in oleario vsu cochleæ, cucumis, cynopus, cammarus cynosdexia, draco. Quidam aliud volunt esse dracunculum. Est autem graculo similis. Aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes. Sic & scorpio lædit, dum manu tollitur: erythinus, echeneis, echinus. Elephanti locustarum generis nigri, pedibus quaternis, bisulcis: præterea brachia duo binis articulis, singulisque forficulis denticulatis. Faber siue zeus, glaucisci, glanis, gonger, gerres, galeos, garus, hippus, hippuros, hirundo, halipleumon, hippocampos, hepar, helacathenes. Sunt lacertorum genera, loligo volitans, locustæ, lucernæ, liparis, lamyrus, lepus, leones, quorum brachia cancris similia sunt, reliqua pars locustæ: mullus, merula inter saxatiles laudata, mugil, melanurus, mæna, meryx, muræna, mys, mitulus, myscus, murex, oculata, ophidion, ostrea, otia, orcynus. Hic est pelamidum generis maximus, neque redit in Mæotin, similis tritoni, vetustate melior. Orbis, orthragoriscus, phager, phycis saxatilium, pelamis: earum generis maxima apolectus vocatur, durior tritone: phorcus, phitharus, passer, pastinaca. Polyporum genera: pectines maximi & nigerrimi æstate, laudatissimi Mitylenis, Tyndaride, Salonis, Altini, Antij, in Insula Alexandriæ in Aegypto. pectunculi, purpuræ, percides, pinna, pinnotheræ, rhina, quem squatum vocamus. Rhombus, scarus principalis hodie, Solea, sargus, scylla, sarda. Ita vocatur pelamis longa, ex Oceano veniens. Scomber, salpa, sparus, scorpæna, scorpios, sciadeus, sciæna, scolopendra, smyrus, scepini, strombus, solen, siue aulos, siue donax, siue onyx, siue dactylus, spondylus, smarides, stella, spongia. Turdus inter saxatiles nobilis. Tomus thurianus, quem alij xiphiam vocant. Thessa, torpedo, tethea. Triton pelamidum generis magni: ex eo vræa cybia fiunt. Vrenæ, vua, xiphiæ. His adiiciemus apud Ouidium posita nomina, quæ apud neminem alium reperiuntur: sed fortassis in Ponto nascuntur, vbi id volumen supremis suis temporibus inchoauit: Bopgyrum in scopulis viuentem, orphum rubentem, rhacinumque pullum, pictas mormyras, aureique coloris chryson. Præterea paruum teragum, & placentem cauda labrum: epodas lati generis. Præter hæc insignia piscium tradit channem ex seipsa concipere, glaucum æstate nunquàm apparere, pompilum qui semper comitetur nauigiorum cursus, chromin qui nidificet in aquis. Helopem quoque dicit esse nostris incognitum vndis: ex quo apparet falli eos, qui eundem acipenserem existimauerunt. Helopi palmam saporis inter pisces multi dedere. Sunt præterea à nullo authore nominati, sudis Latinè appellata, à Græcis sphyræna rostro similis nomine, magnitudine inter amplissimos, rarus, sed tamen non degener. Appellantur & pernæ concharum generis, circa Pontias insulas frequentissimæ. Stant velut suillo crure longo in harena defixæ, hiantesque, quà limpitudo est, pedali non minus spatio, cibum venantur. Dentes in circuitu marginum habent pectinatim spissatos. Intus pro spondylo grandis caro est. Et hyænam piscem vidi in Aenaria insula captum, caput exerentem. Præter hæc purgamenta aliqua relatu indigna, & algis potiùs anumeranda, quàm animalibus.

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS TERTIVS.

Metallorum naturæ.

PROOEMIVM.

METALLA nunc, ipsæque opes, & rerum pretia dicentur, tellurem intus inquirente cura multiplici modo: quippe alibi diuitiis foditur, quærente vita aurum, argentū, electrum, æs: alibi deliciis gemmas, & parietum digitorumq; pigmenta: alibi temeritati ferrum, auro etiam gratius inter bella cædesque. Persequimur omnes eius fibras, viuimusque super excauatam, mirantes dehiscere aliquando, aut intremiscere illam, ceu verò non hoc etiam indignatione sacræ parentis exprimi possit. Imus in viscera eius, & in sede Manium opes quærimus, tanquā parum benigna fertilique, quaquà calcatur. Inter hæc minimum remediorum gratia scrutamur. Quoto enim cuique fodiendi causa medicina est? Quanquàm & hæc summa sui parte tribuit, vt minimè parca, facilisque in omnibus quæ prosunt. Illa nos premunt, illa nos ad inferos agunt, quæ occultauit atque demersit, illa quæ non nascuntur: vt repentè mens ad inane euolans reputet, quæ deinde futura sit finis, seculis omnibus exhauriendi eam, quousque penetret auaritia. Quàm innocens, quàm beata, imò verò & delicata esset vita, si nihil aliud, quàm supra terras, concupisceret, breuiterque nisi quod secum est! Eruitur aurum & chrysocolla iuxtà, vt pretiosior videatur nomen ex auro custodiens. Parum enim erat vnam vitæ inueniisse pestem, nisi in pretio esset auri etiam sanies. Quærebat argentum auaritia; boni consuluit interim inuenisse minium, rubentisque terræ excogitauit vsum. Heu prodigiosa ingenia, quot modis auximus pretia rerum? Accessit ars picturæ, & auro argentumque cælando carius fecimus. Didicit homo naturam prouocare. Auxere & artem vitiorum irritamenta. In poculis libidines cælare iuuit, ac per obscœnitates bibere. Abiecta deinde sunt hæc & sordere cœpere: & auri argentique nimiū fuit. Murrhina & crystallina ex eadem terra effodimus, quibus pretium faceret ipsa fragilitas. Hoc argumentum opum, hæc vera luxuriæ gloria existimata est, habere quod posset statim totum perire. Nec hoc fuit satis, turba gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices; ac temulentiæ causa tenere Indiam iuuat: & aurum iam accessio est.

Quæ prima commendatio metallorum auri, & de origine anulorum aureorum, & modo auri apud antiquos, & equestri ordine, & de iure anulorum aureorum. CAP. I.

VTinamque posset è vita in totum abdicari aurum, sacra fames, vt celeberrimi authores dixere, prosciscum conuiciis ab optimis quibusque, & ad perniciem vitæ repertum: quantum felicioreæuo, cùm res ipsæ permutabantur inter se, sicut & Troianis temporibus factitatum, Homero credo conuenit. Ita enim (vt opinor) commercia victus gratia inuenta. Alios coriis boum, alios ferro captiuisque rebus emptitasse tradit; quanquàm & ipse miratus aurum, æstimationes rerum ita fecit, vt centum boum arma aurea permutasse Glaucum diceret cum Diomedis armis nouem boum. Ex qua consuetudine mulcta legum antiquarum pecore constat, etiam Romæ. Pessimum vitæ scelus fecit, qui anulum primus induit digitis. Nec hoc quis fecerit traditur. Nam de Prometheo omnia fabulosa arbitror, quanquam illi quoque ferreum anulum dederit antiquitas: vinculumque id, non gestamen intelligi voluerit. Midæ quidem anulū, quo circumacto habentem nemo cerneret, quis non etiam fabulosiorem fateatur? Manus & prorsus sinistræ maximam authoritatem conciliauere auro, non quidem Romanæ, quorum more ferreum id erat & bellicæ virtutis insigne. De regibus Romanis nō facilè dixerim. Nullum habet Romuli in Capitolio statua, nec præter Numæ Seruiique Tullij alia, ac ne L. quidem Bruti. Hoc in Tarquiniis maximè miror, quorum è Græcia fuit origo, vnde hic anulorum vsus venit, quanquam etiam nunc Lacedæmone ferreo vtantur. Sed à Prisco Tarquinio omnium primo filium, cùm in prætextæ annis occidisset hostem, bulla aurea donatum constat: vnde mos bullæ durauit, vt eorum qui equo meruissent filij, insigne id haberent, cæterilorum. Et ideo miror Tarquinij eius statuam sine anulo esse. Quanquam & de nomine ipso ambigi video: Græci à digitis appellauere: apud nos prisci vngulum vocabant, posteà & Græci & nostri symbolum. Longo certè tempore, ne Senatum quidem Romanum habuisse aureos, manifestum est. Siquidem his tantùm qui legati ad exteras gentes ituri essent, anuli publicè dabantur, credo quoniam ita exterorum honoratissimi intelligebantur. Neque aliis vti mos fuit, quàm qui ex ea causa publicè accepissent: vulgoque sic triumphabant. Et cùm corona ex auro Hetrusca sustineretur à tergo, anulus tamen in digito ferreus erat, æquè triumphantis, & serui fortasse coro-

nam ſuſtinentis. Sic triumphauit de Iugurtha C. Marius: aureumque non ante tertium Conſulatum ſumpſiſſe traditur. Hi quoque, qui ob legationem acceperant aureos, in publico tantùm vtebantur eis: intra domos verò ferreis. Quo argumento etiam nunc ſponſæ annulus ferreus mittitur, isque ſine gemma. Nec Iliacis temporibus vllos fuiſſe anulos video: nuſquam certè Homerus dicit, cùm & codicillos miſſitatos epiſtolarum gratia indicet, & conditas arcis veſtes, ac vaſa aurea argenteaque, & ea colligata nodi, non anuli, nota. Sortiri quoque contra prouocationem duces non anulis tradit. Fabricam etiam Deûm fibulas, & alia muliebris cultus, ſicut inaures, in primordio factitaſſe, ſine mentione anulorum. Et quiſquis primus inſtituit, cunctanter id fecit, læuisque manibus ac latentibus induit, cùm ſi honos ſecurus fuiſſet, dextra fuerit oſtentandus. Quòd ſi impedimentum potuit in eo aliquod intelligi etiam conſertoris vſu, argumentum eſt, maius in læua fuiſſe, qua ſcutum capitur. Eſt quidem apud eundem Homerum virorũ crinibus aurũ implexum: ideo ne ſcio an prior vſus à fœminis cœperit. Romæ quidem non fuit aurum, niſi admodum exiguum, longo tempore. Certè cùm à Gallis capta vrbe pax emeretur, non plus quàm mille pondo effici potuere. Nec ignoro duo millia pondo auri periſſe, Pompeij tertio Conſulatu, è Capitolini Iouis ſolio, à Camillo ibi condita, & ideo à pleriſq; exiſtimari duo millia pondo collata. Sed quod acceſſit, Gallorũ præda fuit, detractumq; ab his in parte captæ vrbis delubris. Gallos autem cum auro pugnare ſolitos, Torquatus indicio eſt. Apparet ergo Gallorum templorumq; tantundem, nec amplius fuiſſe: quod quidem in augurio intellectum eſt, cùm Capitolinus duplum reddidiſſet. Illud quoque obiter indicari conuenit, quoniam de anulis ſermonem repetimus, ædituum cuſtodiæ eius comprehenſum, fracta in ore anuli gemma, ſtatim expiraſſe, & indicium ita extinctum. Ergo vt maximè duo tantum millia pondo, cùm capta eſt Roma anno trecenteſimo lxiiij. fuere, cùm iam capitum liberorum cenſa eſſent clij. millia quingenti lxxx. In eadem poſt annos cccvij. quod ex Capitolinæ ædis incendio cæteris quæ omnibus delubris C. Marius filius Præneſte detulerat, tredecim millia pondo: quæ ſub eo titulo in triumpho tranſtulit Sylla, & argenti vij. millia. Idem ex reliqua omni victoria pridie tranſtulerat auri pondo xv. millia, argenti pondo centum & quindecim millia. Frequentior autem vſus anulorum non ante Cn. Flauium Annij filium deprehenditur. Hic nanque publicatis diebus faſtis, quos populus à paucis principum quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus eſt, alioquin libertino patre genitus, & ipſe Appij ſcriba, cuius hortatu exceperat eos dies, conſultando aſſiduè ſagaci ingenio, promulgaueratque, vt Aedilis curulis crearetur cum Q. Anicio Præneſtino, qui paucis antè annis hoſtis fuiſſet, præteritis C. Petilio & Domitio, quorum patres Conſules fuerant. Additum Flauio, vt ſimul & Tribunus plebis eſſet. Quo facto tanta Senatus indignatione exarſit, vt anulos ab eo abiectos fuiſſe, in antiquiſſimis reperiatur Annalibus. Fallit pleroſque, qui tum & equeſtrem ordinem id feciſſe arbitrantur. Eſt enim adiectũ hoc quoque: ſed & phalera poſita, propter quæ nomen Equitum adiectum eſt. Anulos quoque depoſitos à nobilitate, in Annales relatum eſt, non à Senatu vniuerſo. Hoc actum P. Sempronio Longo, L. Sulpitio Coſſ. Flauius vouit ædem Concordiæ, ſi populo reconciliaſſet ordines. Et cùm ad id pecunia publica non decerneretur, ex mulctatitia fœneratoribus condemnatis ædiculam ærea fecit in Græcoſtaſi, quæ tunc ſupra comitium erat. Inciditque in tabella ærea eam ædem c. quatuor annis poſt Capitolinam dedicatam. Ita ccccxlviij. à condita vrbe geſtum eſt: & primum anulorum veſtigium extat. Promiſcui autem vſus alterum ſecundo Punico bello: neque enim aliter potuiſſent trimodia illa anulorum Carthaginem ab Annibale mitti. Inter Cepionem quoque & Druſum ex anulo in auctione vænali, inimicitiæ cœpere: vnde origo ſocialis belli, & exitia rerum. Ne tum quidem omnes Senatores habuerunt: vtpote cùm memoria auorum multi Prætura quoque functi, in ferro conſenuerint: ſicut Calphurnium & Manilium, qui legatus C. Marij fuerat Iugurthino bello, Feneſtella tradit: & multi L. Fuſidium illum, ad quem Scaurus de vita ſua ſcripſit: in Quintiorum verò familia aurum ne fœminas quidem habere mos fuerit: nullosque omnino anulos maior pars gentium hominumque, etiam qui ſub imperio noſtro degunt, hodieq; habeat. Non ſignat Oriens aut Aegyptus etiam nunc, literis contenta ſolis. Multis hoc modis, vt cætera omnia, luxuria variauit, gemmas addendo exquiſiti fulgoris, ſenſuque opimo digitos onerando, ſicut dicemus in gemmarum volumine: mox & effigies varias cælando, vt alibi ars, alibi materia eſſet in pretio. Alias deinde gemmas violari nefas putauit: ac ne quis ſignandi cauſam in anulis eſſe intelligeret, ſolidas induit. Quaſdam verò neque ab ea parte quæ digito occultatur, auro cluſit, aurumq; millibus lapillorum vilius fecit. Contrà verò multi nullas admittunt gemmas, auroq; ipſo ſignant: id Claudij Cæſaris principatu repertũ. Necnon & ſeruitia iam ferrũ auro cingunt: alia per ſeſe mero auro decorãt: cuius licentiæ origo nomine ipſo in Samothrace id inſtitutum declarat. Singulis primò digitis geri mos fuerat, qui ſunt minimis proximi: ſic in Numæ & Seruij Tullij ſtatuis videmus. Poſteà pollici proximo induére, etiã Deorũ ſimulachris: dein iuuit & minimo dare. Galliæ Britanniæq; in medio dicuntur vſæ. Hic nunc ſolus excipitur: cæteri omnes onerãtur, atq; etiam priuatim articuli minoribus aliis. Sunt qui tres vni minimo congerant: alij verò & huic vnũ tantùm, quo ſignantem ſignent. Conditus ille, vt res rara, & iniuria vſus indigna, velut è ſacrario promitur: & vnũ in minimo digito habuiſſe,

habuiſſe, pretioſioris in recondito ſupellectilis oſtentatio eſt. Iam alij pondera eorum oſtentãt. Aliis plures quàm vnum, geſtare labor eſt. Alij bracteas infarcire leuiore materia propter caſum tutius gemmarum ſolicitudini putant. Alij ſub gemmis venena cludunt, ſicut Demoſthenes ſummus oratorum Græcię, anulóſque mortis gratia habent. Denique vt plurimùm opum ſcelera anulis fiunt. Quę fuit illa priſcorum vita, qualis innocentia, in qua nihil ſignabatur? At nunc cibi quoque ac potus anulo vindicantur à rapina. Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa, ac ſeruorum quoque cauſa nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, ſinguli Marcipores Lucipóreſue dominorum gentiles, omnem victum in promiſcuo habebant: nec vlla domi cuſtodia à domeſticis opus erat. Nunc rapiendæ comparantur epulæ, paritérque qui rapiant eas, & claues quoque ipſas ſignaſſe non eſt ſatis: grauatis ſomno aut morientibus anuli detrahuntur: maiórque vitæ ratio circa hoc inſtrumentum eſſe cœpit, incertum à quo tempore. Videmur tamen poſſe in externis authoritatem eius rei intelligere circa Polycratem Sami tyrannum, cui dilectus ille anulus in mare abiectus, capto relatus eſt piſce, ipſo circiter CCXXX. annum vrbis noſtræ interfecto. Celebratior quidem vſus cum fœnore cœpiſſe debet: argumento eſt conſuetudo vulgi, ad ſponſiones etiam numanulo exiliente, tracta ab eo tempore, quo nondum erat arrha velocior: vt planè affirmare poſſimus, nummos antè apud nos, mox cœpiſſe anulos. De nummis paulò pòſt dicetur. Anuli diſtinxere alterum ordinem à plebe, vt ſemel cœperant eſſe celebres, ſicut tunica ab anulis Senatum tantùm: quanquam & hoc ſerò: vulgóque purpura latiore tunicæ vſus inuenimus etiam præcones, ſicut patrem L. Aelij Stilonis, Præconini ob id cognominati. Sed anuli planè medium ordinem, tertiúmque plebi & patribus inſeruere: ac quod antèa militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniæ iudices tribuunt. Nec pridem id factum: Diuo Auguſto decurias ordinante, maior pars iudicum inferreo anulo fuit: iíque non equites, ſed iudices vocabantur. Equitum nomen ſubſiſtebat in turmis equorum publicorum. Iudicum quoque non niſi quatuor decuriæ fuere primò: vixque ſingula millia in decuriis inuenta ſunt, nondum prouinciis ad hoc munus admiſsis: ſeruatúmq; in hodiernum eſt, ne quis è nouis ciuibus in iis iudicaret.

De decurijs iudicum, & quoties nomina equeſtri ordinis immutata, & donis militaribus, & quando primùm corona aurea. CAP. II.

DEcuriæ quoque ipſæ pluribus diſcretæ nominibus fuere, Tribunorum æris, & Selectorum, & Iudicum. Præter hos etiamnum Nongenti vocabantur ex omnibus ſelecti, ad cuſtodiendas citatas ſuffragiorum in comitiis. Et diuiſus hic quoque ordo erat ſuperba vſurpatione nominum, cùm alius ſe Nongentum, alius Selectum, alius Tribunum appellaret. Tiberij demum principatus nono anno in vnitatem venit equeſter ordo: anulorúmque authoritati forma conſtituta eſt, C. Aſinio Pollione, C. Antiſtio Vetere Coſſ. anno vrbis conditæ DCCLXXV. quod miremur, futili penè de cauſa, cùm C. Sulpitius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis accupatur, queſtus, eſſet in Senatu, vulgò inſtitores eius culpæ defendi anulis. Hac de cauſa conſtitutum, ne cui ius id eſſet, niſi cui ingenuo ipſi, patri auóque paterno ſeſtertia CCCC. cenſus fuiſſet, & lege Iulia theatrali in xiiij. ordinibus ſedendi. Poſteà gregatim inſigne id appeti cœptum. Proptérque hæc diſcrimina Caius princeps decuriam quintam adiecit: tantúmque natum eſt faſtus, vt quæ ſub Diuo Auguſto impleri non potuerant decuriæ, non capiant eum ordinem, paſſimque ad ornamenta ea etiam ſeruitute liberati tranſiliant: quod anteà nũquàm erat factum, quoniam in ferreo anulo equites iudicéſque intelligebantur: adeóque promiſcuum id eſſe cœpit, vt apud Claudium Cæſarem in Cenſura eius vnus ex equitibus Flauius Proculus cccc. ex ea cauſa reos poſtularet. Ita dum ſeparatur ordo ab ingenuis, communicatus eſt cum ſeruitiis. Iudicum autem appellatione ſeparari eum ordinem, primi omnium inſtituere Gracchi diſcordi popularitate in contumeliam Senatus: mox ea debellata, authoritas nominis vario ſeditionum euentu circa publicanos ſubſtitit: & aliquandiu tertiæ vires publicani fuere. M. Cicero demum ſtabiliuit equeſtre nomen in Conſulatu ſuo, ci Senatũ concilians, ex eo ſe ordine profectum eſſe celebrans, eiúſque vires peculiari popularitate quærens. Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in republica factum eſt, cœpítque adiici Senatui populóque Romano & equeſter ordo. Qua de cauſa & nunc poſt populum ſcribitur, quia nouiſſimè cœptus eſt adiici. Quinetiã ipſum equitum nomen ſæpe variatum eſt, in his quoque qui ad equitatum trahebãtur. Celeres ſub Romulo regibúſq; appellati ſunt: deinde flexumines: poſteà troſſuli, cùm oppidum in Thuſcis citra Volſinios paſſum IX. M. ſine vllo peditum adiumento cepiſſent eius vocabuli: idque durauit vltra C. Gracchum. Iunius certè, qui ab amicitia eius Gracchanus appellatus eſt, ſcriptum reliquit his verbis: Quod ad equeſtrem ordinem attinet, anteà troſſulos vocabant, nunc equites vocant: ideo quia non intelligunt troſſulos nomen quid valeat, multos pudet eo nomine appellari: & cauſam, quæ ſuprà indicata eſt, exponit: inuitóſque etiamnũ tamen troſſulos vocari. Sunt adhuc aliquæ nõ omittendę in auro differentiæ. Auxiliares quippe & externos torquibus aureis donauere, at ciues non niſi argenteis. Prętérque armillas ciuibus dedere, quas nõ habent externi. Iidem (quod magis miremur) coronas ex auro dedere ciuibus. Quis primus donatus ſit ea, non inueni, ſed quis primum donauerit à L. Piſone traditur. A. Poſthumius Dictator apud lacum Regillum caſtris

ſtris Latinorum expugnatis, ei cuius maximè opera capta eſſent, hanc coronam ex præda dedit. Item L. Lentulus Coſſ. Serg. Cornelio Merendæ, Samnitum oppido capto. Sed quinque librarum corona Piſo Frugi filium ex priuata pecunia donauit: eámque coronam teſtamento reipublicæ legauit.

De reliquo vſu auri in viris & mulieribus, & de nummo aureo: & quando primum ſignatum eſt æs, argentum, & aurum, & antequàm ſignaretur quimos in ære, & quæ maxima pecunia primo cenſu, & quoties & quibus temporibus authoritas auri. CAP. III.

DEorum verò honori in ſacris nihil aliud excogitatum eſt, quàm vt auratis cornibus hoſtiæ, maiores duntaxat, immolarentur. Sed in militia quoq; in tantum adoleuit hæc luxuria, vt M. Bruti in Philippicis campis epiſtolæ reperiantur frementes, fibulas tribunitias ex auro geri. At Hercules idem tu Brute mulierum pedibus aurum geſtari tacuiſti: cuius ſceleris nos coarguimus illum primũ, qui auro dignitatem per anulos fecit, vt habeant in lacertis iampridem & viri, quod è Dardanis venit, itaque & Dardanium vocabatur. Viriæ Celticæ dicuntur: viriles Celtibericæ. Habeant fœminæ in armillis digitiſque totis, collo, auribus, ſpiris: diſcurrant catenæ circa latera, & inſerta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, vt in ſomno quoque vnionum conſcientia adſit: etiámne pedibus induitur, atque inter ſtolam plebémque hũc medium fœminarum equeſtrem ordinem facit? Honeſtius viri pædagogiis id damus: balineáſque diues puerorum forma cõuertit. Iam verò etiam Harpocratem, ſtatuáſque Aegyptiorum numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt. Fuit & alia Claudij principatu differentia, in ſolis his, quibus admiſſionem liberti eius dediſſent imaginem Principis in anulo ex auro gerendi, magna criminũ occaſione: quæ omnia ſalutaris exortus Veſpaſiani Principis aboleuit, æqualiter publicando Principem. De anulis aureis eorúmque vſu hactenus dictum ſit. Proximum ſcelus fecit, qui primus ex auro denarium ſignauit: quod & ipſum latet authore incerto. Populus Romanus ne argento quidem ſignato ante Pyrrhum regem deuictũ vſus eſt. Libralis, vnde etiam nunc libella dicitur, & dipondius appendebatur aſſis. Quare æris grauis pœna dicta. Et adhuc expenſa in rationibus dicuntur: item impendia & dependere. Quin & militum ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores, libripendes dicuntur: qua conſuetudine in his emptionibus quæ mancipij ſunt, etiam nunc libra interponitur. Seruius rex primus ſignauit æs. Anteà rudi vſos Romæ Remeus tradit. Signatum eſt nota pecudum: vnde & pecunia appellata. Maximus cenſus CX. M. aſſium fuit illo rege: & ideo hæc prima claſſis. Argentum ſignatum eſt anno vrbis D. LXXXV. Q. Fabio Coſſ. quinque annis ante primum bellum Punicum. Et placuit denarius pro x. libris æris, quinarius pro quinque, ſeſtertium pro dipondio ac ſemiſſe. Libræ autem pondus æris imminutum bello Punico primo, cùm impenſis reſp. non ſufficeret, conſtitutúmque vt aſſes ſextantario pondere ferirentur. Ita quinque partes factæ lucri, diſſolutúmque æs alienum. Nota æris fuit ex altera parte Ianus geminus, ex altra roſtrum nauis: in triente verò & quadrante rates. Quadrans anteà triuncis vocatus à III. vnciis. Poſteà Annibale vrgente, Q. Fabio Maximo Dictatore, aſſes vnciales facti: placuítque denarium xvj. aſſibus permutari, quinarium octonis, ſeſtertium quaternis. Ita reſp. dimidium lucrata eſt. In militari tamen ſtipendio ſemper denarius pro x. aſſibus datus. Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ: & inde bigati quadrígatique dicti. Mox lege Papyria ſemunciales aſſes facti. Liuius Druſus in Tribunatu plebis octauam partem æris argento miſcuit. Qui nũc Victoriatus appellatur, lege Clodia percuſſus eſt. Anteà enim hic nummus ex Illyrico aduectus, mercis loco habebatur. Eſt autem ſignatus Victoria, & inde nomen. Aureus nummus poſt annum LXII. percuſſus eſt, quàm argenteus, ita vt ſcrupulum valeret ſeſtertiis vicenis, quod efficit in libras ratione ſeſtertiorũ, qui tunc erant, ſeſtertios DCCCC. *a* Poſt hæc placuit xl. M. ſignari ex auri libris, paulatímque principes imminuere pondus: minutiſſimus verò ad XLV. M. Sed à nummo prima eſt origo cuaritiæ excogitata, fœnore quæſtuoſa ſegnitia. Hæc paulatim exarſit rabie quadam, non iam auaritia, ſed fames auri: vtpote cùm Septimuleius C. Gracchi familiaris auro repẽſum caput eius exciſum ad Opimium tulerit, plumbóque in os addito parricidio ſuo rempublicam etiam circunſcripſerit: nec iam Quiritiũ aliquo, ſed vniuerſo nomine Romano infami, rex Mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit: hæc parit habendi cupido. Pudet intuẽtem tantùm nomine iſta, quæ ſubinde noua Græco ſermone excogitantur, expreſſo argenteis vaſis auro, aut incluſo, quibus deliciis væneunt tam aurea quàm aurata, cùm ſciamus interdixiſſe caſtris ſuis Spartacum, ne quis aurum haberet aut argentum. Tanto fuit plus animi fugitiuis noſtris. Meſſala Orator prodidit, Antonium Triumuirum aureis vſum in omnibus obſcœnis deſideriis, pudendo crimine etiam Cleopatræ. Summæ apud exteros licẽtiæ fuerat, poculo aureo puluino ſubdito, Philippum regem dormire ſolitum: Agnonem Teium Alexandri Magni præfectum aureis clauis ſuffigere crepidas. Antonius in contumeliam naturę vilitatem auro fecit, opus proſcriptione dignum. Sed præter alia equidem miror populum Romanum victis gentibus in tributo ſemper argentum imperitaſſe, non aurum: ſicut Carthagini cum Annibale victę argenti pondo annua in quinquaginta annos, nihil auri. Nec poteſt videri penuria mundi id veniſſe. Nam Midas & Crœſus infinitum poſſederant. Iam Cyrus deuicta Aſia pondo XXXIIII. millia inuenerat, prẽter vaſa aurea, aurúmque factum, & in eo *b* folia ac platanum vitémque. Qua victoria argenti quingenta millia talentorum reportauit, & craterem Semiramidis, cuius

a *locum hunc expendit Budæus libr. 3. de aſſe, tandémque ineam diſpdit ſententiam, vt hunc in modum legendũ exiſtimet: Poſt hæc placuit, L. nũmos ſignari ex auri librũ. Sublatúmque principes imminuêre pondus: minutiſſimè Nero ad V. nummos, &c.*

b *lia*

cuius pondus quindecim talenta colligebat. Talentum autem Aegyptium pondo lxxx. capere Varro tradit. Iam regnauerat in Colchis Salauces & Eſubopes, qui terram virginem nactus, plurimum argenti auríque eruiſſe dicitur in Samnorum gente, & alioquin velleribus aureis inclyto regno. Sed & illius aureæ cameræ, & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque paraſtatæ victo Seſoſtre Aegypti rege tam ſuperbo, vt prodatur annis quibuſque ſorte reges ſingulos è ſubiectis iũgere ad curum ſolitus, ſicque triumphare. Et nos fecimus, quæ poſteri fabuloſa arbitrentur. Cæſar qui poſteà Dictator fuit, primus in Aedilitate munere patris funebri, omni apparatu harenæ argenteo vſus eſt: feráſque argenteis vaſis inceſſere, tum primùm viſum. Mox, quod etiam in municipiis æmulantur, C. Antonius ludos ſcena argentea fecit. Item L. Murena, & Caius princeps in Circo pegma duxit, in quo fuere argenti põdo c. xxiiij. Claudius ſucceſſor eius, cùm de Britannia triumpharet, inter coronas aureas vnam vij. pondo habuit, quam contuliſſet Hiſpania citerior, alteram ix, quam Gallia Comata, ſicut titulus indicauit. Huius deinde ſucceſſor Nero, Pompeij theatrum operuit auro in vnum diem, quod Tyridati regi Armeniæ oſtenderet. Et quota pars ea apparatus fuit aureę domus ambientis vrbem? Auri in ærario populi Romani fuere, Sex. Iulio, L. Aurelio Coſſ. ſeptem annis ante bellum Punicum tertium *a* pondo d c c. xxvij. argenti nonagintaduo millia, & extra numerum ccc. & lxxv. M. Item Sex. Iulio, L. Marcio Coſſ. hoc eſt, belli ſocialis initio, dcccxlvj. *b* auri pondo. C. Cæſar primo introitu vrbis in ciuili bello ſuo ex ærario protulit *c* laterum aureorum xxvj. M. & in numerato pondo ccc. Nec fuit aliis temporibus reſpublic. locupletior. Intulit & Aemilius Paulus, *d* Perſeo rege Macedonico deuicto, prædam pondo trium millium: à quo tẽpore populus Romanus tributum péndere deſiit. Laquearia, quæ nunc & in priuatis domibus auro teguntur, poſt Carthaginem euerſam primò inaurauta ſunt in Capitolio, Cenſura L. Mummij. Inde tranſiere in cameras: in parietes quoque, qui iam & ipſi tanquam vaſa inaurantur: cùm ſua ætas varia de Catulo exiſtimauerit, quòd tegulas æreas Capitolij inauraſſet primus. Inuentores auri, ſicut metallorum ferè omnium ſeptimo volumine diximus. Præcipuam gratiam huic materiæ fuiſſe arbitror, non colore, qui in argento clarior eſt, magíſque diei ſimilis, & ideo militaribus ſignis familiarior, quoniam is longiùs fulget: manifeſto errore eorum, qui colorem ſiderum placuiſſe in auro arbitrantur, cùm in gemmis aliiſque rebus non ſit præcipuus. Nec pondere aut facilitate materiæ prælatum eſt cæteris metallis, cùm cedat per ytrunque plumbo. Sed quia rerum vni nihil igne deperit, tutò etiam in incendiis rogíſque durante materia. Quinimo quò ſæpius arſit, proficit ad bonitatem. Auríque experimento ignis eſt, vt ſimili colore rubeat, quo ignis: atque ipſum obryzum vocant. Primum autem bonitatis argumentum eſt, quàm difficillimè accendi. Prætereà mirum, prunæ violentiſſimæ igni indomitum, palea citiſſimè ardeſcere: atque vt purgetur, cum plumbo coqui. Altera cauſa pretij maior, quàm minimum vſu deteri, cùm argento, ære, plumbo, lineæ producantur, manúſque ſordeſcant decidua materia. Nec aliud laxius dilatatur, aut numeroſius diuiditur, vtpote cuius vnciæ in ſeptingenas & quinquagenas pluréſq; bracteas, quaternũm vtroque digitorum ſpargantur. Craſſiſſimæ ex his Prænestinæ vocantur, etiamnum retinentes nomen, Fortunæ inaurato ibi fideliſſimè ſimulachro. Proxima bractea quæſtoria appellatur. Hiſpania ſtrigiles vocat auri paruulas maſſas, quod ſuper omnia ſolum in maſſa aut ramento capitur, cùm cætera metallis reperta igni perficiantur. Hoc ſtatim aurum eſt, conſummatámque materiam protinus habet, cùm ita inuenitur. Hæc enim inuentio eius naturalis eſt: alia, quam dicemus, coacta. Super cætera non rubigo vlla, non ærugo, non aliud ex ipſo quod conſumat bonitatem, minuátue pondus. Iam contra ſalis & aceti ſuccos domitores rerum conſtantia: ſupérque omnia netur, ac rexitur lanæ modo, & ſine lana. Tunica aurea triumphaſſe Tarquinium Priſcum Verrius tradit. Nos vidimus Agrippinam Claudij principis, edente eo naualis prælij ſpectaculum, aſſidentem ei, indutam paludamento, auro textili ſine alia materie. Attalicis verò iampridem intexitur, inuento regum Aſiæ. Marmori & iis quæ candefieri non poſſunt, oui candido illinitur: ligno glutini ratione compoſita: leucophoron vocant. Quid ſit hoc, aut quemadmodum fiat, ſuo loco docebimus. Aes inaurari argento viuo, aut certè hydrargyro legitimum erat: de quibus, vt dicemus illorum naturam reddentes, excogitata fraus eſt. Nanque aes cruciatur in primis, accenſúmque reſtinguitur ſale, aceto, alumine. Poſteà exatenatur, an ſatis recoctum ſit, ſplendore deprehendere, iterúmque exhalatur igni, vt poſſit edomitum, miſtis pumice, alumine, argento viuo, inductas accipere bracteas. Alumen in purgando vim habet talem, qualem eſſe diximus plumbo.

a *Budæus partim vetuſtorũ exemplarium fidem ſequutus, partim coniecturis nõnullis nixus, hîc legendum arbitratur. Auri pondo D CC. M. XXVI. argenti XCII. M. & in numerato irrecentibus & ſeptuagies quinquies.*

b *auri pondo D CCC. XLVI. Ex eodem Budæo.*

Ratio naturalis inueniendi auri, & quando primùm aurea ſtatua, & medicinæ ex auro. CAP. IIII.

AVrum inuenitur in noſtro orbe: vt omittamus Indicum, atque à formicis, aut gryphibus apud Scythas erutum. Apud nos tribus modis, fluminum ramentis, vt in Tago Hiſpaniæ, Pado Italiæ, Hebro Thraciæ, Pactolo Aſiæ, Gange Indiæ. Nec vllum abſolutius aurum eſt, curſu ipſo tritúque perpolitum. Alio modo puteorum ſcrobibus effoditur, aut in ruina montium. Quare vtraque ratio dicetur. Aurum qui quærunt, ante omnia ſegullum tollunt: ita vocatur indicium: alueus, vbi id eſt, arenæq; lauantur, atq; ex eo quod reſedit, coniectura capitur, vt inueniatur aliquando in ſumma tellure

c *laterũ aureorum quindecim, argenteorum trigintá quinque millia, & in numerato ſeſtertium quadringenties. Ex eodem.*

d *Perſeo rege victo, è Macedonica præda, ſeſtertium tercentiens millies. Ex eodem.*

ma tellure protinus rara felicitate: vt nuper in Dalmatia principatu Neronis, singulis diebus etiam quinquagenas libras fundens, cùm iam inuentum in summo cæspite. Alutationem vocant, fi& auro ea tellus subest. Cæterùm montes Hispaniæ aridi steriléque, & in quibus nihil aliud gignatur, huic bono coguntur fertiles esse. Quod puteis foditur, canalicium vocant, alij canalienſe, marmoris glareæ inhærens, non illo modo, quo in Oriente sapphiro atque Thebaico, aliisque in gemmis scintillat, sed micas amplexum marmoris. Hi venarum canales per marmor vagantur, & latera puteorum, & huc illhuc, inde nomine inuento, tellúsque ligneis columnis suspenditur. Quod effossum est, tunditur, lauatur, vritur, molitur in farinam. Nam quod ad pilas cudunt, apilascudem vocant: argentũ, quod exit à fornacis sudore. Quæ è catino iactatur spurcitia, in omni metallo vocatur scoria. Hæc in auro coquitur iterum & tunditur. Catini fiunt ex tasconio. Hæc est terra alba similis argillæ. Neque enim alia afflatum ignemque & ardentem materiam tolerat. Tertia ratio opera vicerit Gigantum; cuniculis per magna spatia actis, cauantur montes ad lucernarum lumina. Eadem mensura vigiliarum est, multisque mensibus non cernitur dies. Arrugias id genus vocant: fidúntque rimæ subitò, & opprimunt operarios, vt iam minus temerarium videatur è profundo maris petere margaritas: tantò nocentiores fecimus terras. Relinquuntur itaque fornices crebri montibus sustinendis. Occurſant in vtroque genere silices. Hos igni & aceto rumpunt. Sæpius verò, quoniam in cuniculis vapor & fumus strangulat, cædunt fracturis C.L. libras ferri terram agentibus: egerúntque humeris noctibus ac diebus per tenebras proximis tradentes: lucem nouissimi cernunt. Si longior videtur silex, latus sequitur. Fossam ambit quiete. Tamen in silice facilius existimatur opera. Est nanque terra ex quodam argillæ genere glareæ mista (candidam vocant) propè inexpugnabilis. Cuneis eam ferreis aggrediuntur, & iisdem malleis: nihílque durius putant, nisi quòd inter omnia auri fames durissima est. Peracto opere, ceruices fornicum ab vltimo cædunt, dántque signum ruinæ, eámque solus intelligit in cacumine montis eius peruigil. Hic voce ictúue repentè operarios reuocari iubet, pariterque ipse deuolat. Mons fractus cadit à sese longo fragore, qui concipi humana mente non possit, & flatu incredibili. Spectant victores ruinam naturæ. Nec tamen adhuc aurum est; nec sciere esse, cum fodêre. Tantáq; ad pericula euincenda fuit satis causæ, sperare quod cuperent. Alius par est labor, vel hoc maioris impendij, flumina ad lauãdum hanc ruinam iugis montium ducere obiter à centesimo plerunque lapide. Corrugos vocant, à corriuatione, credo: nimirũ & hic labor est. Præcepisse libramento oportet, vt fruaris quando influat: itaque altissimis partibus ducitur. Conuallis & interualla substructis canalibus iunguntur. Alibi rupes inuiæ cæduntur, sedémque trabibus cauatæ præbere coguntur. Is qui cædit, funibus pendet, vt procul intuentibus species nefaria quidem, sed alitum fiat. Pendentes maiore ex parte librant, & lineas itineri præfigunt. Itaque insistentis vestigiis hominis locus non est. Manes trahuntur ad homines, vt vitium importent. Id genus terræ vrion vocant. Ergo per silices calculósue ducuntur, & vrium euitant. Ad capita deiectus in superciliis montium piscinæ cauantur, ducenos pedes in quasque partes, & in altitudinem denos. Emissaria in his quina pedum quadratorum ternûm ferè linquuntur, & repleto stagno excussis obturamentis erumpit tortens tãta vi, vt saxa peruoluat. Alius etiamnum in plano labor. Fossæ, in quas profluat, cauantur; agogas vocant, eæ sternuntur gradatim. Frutex est vlex roris marini similis, asper aurúmque retinens. Latera cluduntur tabulis, ac per prærupta suspenduntur, canali ita profluente de terra in mare. His de causis iam promouit Hispania in priore genere: quæ exhauriuntur immenso labore, ne occupent puteos, in hoc rigantur. Aurum arrugia quæsitum non coquitur, sed statim suum est. Inueniuntur ita massæ. Necnon in puteis etiam denas excedentes libras. Palacras Hispani, alij palacranas: iidem quod minutum est, balucem vocant. Vlex siccatus vritur, & cinis eius lauatur subſtrato cæspite herboso, vt sidat aurum. Vicena millia pondo ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Gallæciam & Lusitaniam præstare quidam tradiderunt, ita vt plurimum Asturia gignat. Neque in alia parte terrarũ tos seculis hæc fertilitas. Italiæ parcitum est vetere interdicto patrum, vt diximus: alioquin nulla fœcundior metallorum quoque erat tellus. Extat lex censoria Ictimulorum aurifodinæ, qua in Vercellensi agro cauebatur, ne plus quinque M. hominum in opere publicani haberent. Aurum faciendi est etiam vna ratio ex auripigmento, quod in Syria foditur pictoribus, in summa tellure, auri colore, sed fragili lapidum specularium modo. Inuitauerátque spes Caium principem auidissimum auri, quamobrem iussit excoqui magnum pondus: & planè fecit aurum excellens, sed ita parui ponderis, vt detrimentum sentiret, illud propter auaritiam expertus, quanquam auripigmẽti libræ XIIII. permutarentur: nec posteà tentatum ab vllo est. Omni auro inest argentum vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte. In vno tantùm Galliæ metallo, quod vocant Albicrarense, XXXVI. portio inuenitur: ideo cæteris præest. Vbicunque quinta argenti portio est, electrum vocatur. Scrobes eæ reperiuntur in Canalienſi. Fit & cura electrum argento addito. Quod si quintam portionem excessit, incudibus non resistit. Et electro authoritas, Homero teste, qui Menelai regiam auro, electro, argento, ebore fulgere tradit. Mineruæ templum habet Lindos insulę Rhodiorum, in quo Helena sacrauit calicem ex electro. Adiicit historia, mammę suę mensura. Electri natura est, ad lucernarum lumina clarius argento splendere. Quod est natiuum, & venena deprehendit. Nanque discurrunt in calicibus arquus cælestibus similes, cum igneo stridore, & gemina ratione prædicunt. Aurea statua prima omnium nulla inanitate, & antequàm ex ære aliqua illo modo fieret, quã vocant holosphyraton, in templo Anaitidis posita dicitur, quod in situ terrarum nomine hoc significauimus, numine gentibus illis sacratissimo. Direpta est Antonij Parthicis rebus. Scitumque narratur dictũ vnius veteranorum Bononiæ, hospitali Diui Augusti cœna, cùm interrogaretur, essétne verum, eum qui primus violasset hoc numen, oculis membrisque captum expirasse? Respondit enim, tum maximè Augustum de cruce eius cœnare, seque illum esse, totumque sibi censum ex ea rapina esse. Hominũ primus & auream statuam & solidam Gorgias Leontinus Delphis in templo sibi posuit lxx. circiter Olympiade. Tantus erat docendæ oratoriæ artis quæstus. Aurum plurimis modis pollet in remediis. Vulneratisque & infantibus applicatur, vt minus noceant, quæ inferantur, veneficia. Est & ipsi superlato vis malefica, gallinarum quoque & pecorum fœturis. Remedium est abluere illatum, & spargere eos, quibus mederi velis. Torretur & cum salis grumo, pondere triplici misso, & rursum cum duabus salis portionibus, & vna lapidis, quem schiston vocant: ita virus tradit rebus vnà crematis in fictili vase, ipsum purum & incorruptũ. Reliquus cinis seruatus in fictili & ex aqua illitus, lichenas in facie sanat. Lomento eum conuenit ablui. Fistulas etiam sanat, & quæ vocantur hæmorrhoides. Quòd si trito spuma adiiciatur, putria hulcera & tetri odoris emendat. Ex melle verò decoctum cum melanthio, & illitum vmbilico, leuiter soluit aluum. Verrucas curari eo M. Varro est author.

De chrysocolla, & medicinæ ex chrysocolla VI. & mirabili natura eius glutinandis inter se perficiendíq; metallis. CAP. V.

CHrysocolla humor est in puteis, quos diximus, per venam auri defluens crassescente limo rigoribus hybernis vsq; in duritiam pumicis. Laudatiorem eandem in ærariis metallis, & proximam in argentariis fieri compertum est. Inuenitur & in plumbariis, vilior etiam auraria. In omnibus autem iis metallis fit & cura multum infra naturalem illam, immissis in venã aquis leuiter hyeme tota vsque in Iunium mensem, dein siccatis in Iunio & Iulio, vt planè intelligatur nihil aliud chrysocolla, quàm vena putris. Natiua duritia maximè distat, luteam vocant. Et tamen illa quoque herba, quam luteam appellãt, tingitur. Natura est, quæ lino lanæúe, ad succum bibendum. Tunditurin pila, deinde tenui cribro secernitur: posteà molitur, ac deinde tenuius sic cribratur. Quicquid non transmeat, repetitur in pila, dein molitur. Puluis semper in catinos digeritur, & ex aceto maceratur, vt omnis duritia soluatur: ac rursus tunditur, dein lauatur in conchis, siccaturque. Tunc tinguitur alumine schisto & herba suprà dicta, pingiturque, antequam pingat. Refert, quàm bibula docilisque sit. Nam nisi rapuit colorem, adduntur & schytanum atque turbystum: ita vocant medicamenta sorbere cogentia. Cùm tinxere pictores, orobitin vocant, eiusq; duo genera faciunt: luteam, quæ seruatur in lomentum, & liquidam globulis sudore resolutis. Hæc vtraque genera in Cypro fiunt. Laudatissima in Armenia; secunda in Macedonia: largissima in Hispania. Summa cõmendationis est, vt colorem herbæ segetis lætè virentis quàm simillimè reddat. Visumq; iam est Neronis principis spectaculis harenam circi chrysocolla sterni, cùm ipse concolori panno aurigaturus esset, introducta opificum turba. Tribus eam generibus distinguunt: asperã, quæ taxatur in libras vij. denariis quinis: attritam, quam & herbaceam vocant, quæ x. iij. sublinunt autem harenosam, priusquàm inducant, atramento & parætonio. Hæc sunt tenacia eius & colori blanda. Parætonium, quoniam est natura pinguissimum, & propter læuorem tenacissimum, atramento aspergitur, ne Parætonij candor pallorem chrysocollæ afferat. Luteam putant à lutea herba dictam, quam ipsam cæruleo subtritam, pro chrysocolla inducunt, vilissimo genere atque fallacissimo. Vsus chrysocollæ & in medicina est ad purganda vulnera cum cera & oleo. Eadem per se arida siccat & contrahit. Datur & in angina, orthopnœáve, miscenda cum melle. Concitat vomitiones: miscetur & collyriis ad cicatrices oculorum: ac viridibus emplastris, ad dolores mitigandos, & cicatrices trahendas. Hanc chrysocollam Medici acesin appellant, quæ non est orobitis. Chrysocollam & aurifices sibi vendicant agglutinando auro: & inde omnes appellatam similiter vtentes dicunt. Temperatur autem ea Cypria ærugine, & pueri impubis vrina, addito nitro. Teritur Cyprio ære in Cypriis mortariis: santernam vocant nostri. Ita ferruminatur aurum, quod argentosum vocant. Signumque est, si addita santerna nitescit. E diuerso æroſum contrahit se hebetaturque, & difficulter ferruminatur. Ad id glutinum fit, auro, & septima parte argenti ad suprà dicta additis, vnaque contritis. Contexi par est reliqua circa hoc, vt vniuersa naturæ conringat admiratio. Auri glutinũ est tale. Argilla ferro, cadmia æris massis, alumen laminis, resina plumbo & marmori: sed plumbũ nigrum albo iungitur, ipsumque album sibi oleo. Item stannum æramentis, stanno argentum. Pineis optimè lignis æs ferrumque funditur: sed & Aegyptia papyro, paleis aurum. Calx aqua accenditur, & Thracius lapis, idemq; oleo restinguitur. Ignis autem aceto maximè, & viſco, & ouo. Terra minimè flagrat. Carboni maior vis exusto, iterumque flagranti.

De argento, & argento viuo, & stibio, siue alabastro, & scoria argenti, & de spuma argenti. CAP. VI.

AB his argenti metalla dicantur, quæ sequens insania est. Non nisi in puteis reperitur, nullaque sui spe nascitur, nullis, vt in auro, lucentibus scintillis. Terra est alia rufa, alia cineracea. Excoqui non potest, nisi cum plumbo nigro, aut cum vena plumbi. Galænam vocant, quæ iuxta argenti venas plerunque reperitur. Et eodem opere ignium descendit pars in plumbum, argentum autem supernè innatat, vt oleum aquis. Reperitur in omnibus penè prouinciis, sed in Hispania pulcherrimum: id quoque in sterili solo, atque etiam montibus: & vbicunque vna inuenta vena est, non procul inuenitur alia. Hoc quidem & in omni ferè materia: vnde metalla Græci videntur dixisse. Mirũ, adhuc per Hispanias ab Annibale inchoatos puteos durare, sua ab inuentoribus nomina habentes. Ex queis Bebelo appellatur hodieq;, qui ccc. pondo Annibali subministrauit in dies, ad mille quingentos iam passus cauato monte, per quod spatium Aquitani stantes diebus noctibusque egerunt aquas lucernarum mensura, amnemq; faciunt. Argenti vena, quæ in summo reperta est, crudaria appellatur. Finis antiquis fodiendi solebat esse alumen inuentum: vltrà nihil quærebatur. Nuper inuenta æris vena infra alumen alba, nullũ finem spei fecit. Odor ex argenti fodinis inimicus omnibus animalibus, sed maximè canibus. Aurũ argentumque quò mollius, eò pulchrius. Lineas ex argento nigras produci pleriq; mirantur. Est & lapis in his venis, cuius vomica liquoris æterni argentum viuum appellatur, venenum rerum omnium. Exest ac perrumpit vasa permanans tabe dira. Omnia ei innatant, præter aurũ: id vnum ad se trahit. Ideo & optimè purgat, cæteras eius sordes expuens crebro iactatu fictilibus in vasis, ita vitiis abiectis, vt & ipsum ab auro discedat. In pelles subactas effunditur, per quas sudoris vice defluens, purum relinquit aurũ. Ergo & cùm æra inaurantur, sublitum bracteis pertinacissimè retinet. Verùm pallore detegit simplices aut prætenues bracteas. Quapropter id furtum quærentes, oui liquore candido vsum eum adulteruere: mox & hydrargyro, de quo suo dicemus loco. Et aliàs argentum viuum non largum inuentum est. In iisdem argenti metallis inuenitur, vt propriè dicamus, spumæ lapis cãdidæ nitentisq;, nõ tamen trãslucentis, stimmi appellant, alij stibium, alij alabastrũ, alij larbason. Duo eius genera, mas & fœmina. Magis probant fœminã: horridior est mas, scabriorq;, & minus ponderosus, minusque radians, & harenosior: fœmina contrà nitet, friabilis, fissurisque, non globis, dehiscens. Vis eius adstringere & refrigerare, principalis autem circa oculos: nanq; ideo etiam plerique platyophthalmon id appellauere, quoniam in calliblepharis mulierum dilatet oculos. Et fluxiones inhibet oculorũ exhulcerationesque farina eius ac thuris, gummi admisto. Sistit & sanguinem è cerebro defluentem. Efficacior & cõtra recentia vulnera, & contra veteres canũ morsus in sperſa farina: & contra ambusta igni, cum adipe ac spuma argenti cerussaq; & cera. Vritur autem offis bubuli fimi circunlitum in clibanis: dein restinguitur mulierũ lacte, teriturq; in mortariis, admista aqua pluuiali. Ac subinde turbida transfunditur in æreũ vas, & mundatur nitro. Fæx eius intelligitur plumbosissima, quæque subsidit in mortario abiicitur que. Dein vas, in quo turbida transfusa sunt, opertum linteo per noctem relinquitur, & postero die, quod innatat, effunditur, spongiaque tollitur. Quod ibi subsidit, flos intelligitur, ac linteolo interposito in Sole siccatur, non vt perarescat. Iterumq; in mortario teritur, & in pastillos diuiditur. Ante omnia autem vrendi modus necessarius est, ne plumbum fiat. Quidam non fimo vtuntur coquentes, sed adipe. Alij tritum in aqua triplici linteo saccant, fæcemque abiiciunt, idque quod defluxit, transfundunt, quicquid subsidat colligentes, emplastris quoq; & collyriis miscent. Scoriam in argento Græci vocant helcysma. Vis eius adstringere & refrigerare corpora. Additur emplastris vt molybdæna, de qua dicemus in plumbo, cicatricibus maximè glutinandis, & cõtra tenesmos, dysenteriasque, infusa clysteribus cum myrteo oleo. Addunt & in medicamenta, quæ vocant liparas, ad excrescentia hulcerum, aut ex attritu facta, aut in capite manantia. Fit in iisdem metallis & quæ vocatur spuma argenti. Genera eius tria: optima, quam chrysitin vocãt: secunda, quam argyritin: tertia, quam molybditin. Et plerunque omnes hi colores in eisdem tubulis inueniuntur. Probatissima est Attica, proxima Hispanien sis. Chrysitis ex vena ipsa fit, argyritis ex argento, molybditis plumbi ipsius fusura, quæ fit Puteolis, & inde habet nomen. Omnis autem fit excocta sua materia ex superiori catino defluens in inferiorem, & ex eo sublata veruculis ferreis, atque in ipsa flamma conuoluta veruculo, vt sit modici ponderis. Est autem, vt ex nomine ipso intelligi potest, feruescentis & futuræ materiæ spuma. Distat à scoria, quo potest spuma à fæce distare. Alterum purgantis se materiæ, alterum purgatæ vitium est. Quidam duo genera faciunt spumæ, quæ vocant sterelytida & peumenem: tertium molybdænam, in plumbo dicendã. Spuma vt sit vtilis, iterum coquitur, confractis tubulis ad magnitudinem *a* anulorum: ita accensa follibus, ad separandos carbones cineremque abluitur aceto aut vino, simulque restinguitur. Quòd si sit argyritis, vt candor ei detur, magnitudine fabæ confracta, in fictili coqui iubetur ex aqua, addito in linteolis tritico & hordeo nouis, donec ea purgentur. Posteà sex diebus teruntin mortariis, ter die abluentes aqua frigida: & cùm desinãt, calida, addito sale fossili, in librã spumæ obolo. Nouissimo die conduntin plumbeo vase. Alij cum faba candida ac ptisana coquunt, & in Sole siccant. Alij in lana candida

a *Anellanarũ.*

cum faba, donec lanam non denigrent. Tunc salem fossilem adiiciunt, subinde aqua mutata, siccantque diebus xl. calidissimis æstatis. Necnon in ventre suillo in aqua coquunt, exemptamq; nitro fricant, & vt suprà, terunt in mortariis cum sale. Sunt qui non coquant, sed cum sale terant, & adiecta aqua abluant. Vsus eius ad collyria, & litu ad muliebrium cicatricum fœditates tollendas maculasque, & abluendum capillum. Vis autem siccare, mollire, refrigerare, temperare, purgare, explere hulcera, tumores lenire. Talibusque emplastris suprà dictis ignes etiam sacros tollit cum tura myrtoque & aceto. Itemque perniones cum myrtis & cera.

De minio, quantæ authoritatis fuerit apud Romanos, ac inuentione eius, & cinnabarii ratione in picturis & medicina: de generibus minij, & ratione eius in picturis. CAP. VII.

INuenitur in argentariis metallis minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis, & quondam apud Romanos non solùm maximæ, sed etiam sacræ. Enumerat authores Verrius, quibus credere sit necesse, Iouis ipsius simulachri faciem diebus festis minio illini solitam, triumphantumque corpora: sic Camillum triumphasse. Hac religione etiam nunc addi in vnguenta cœnæ triumphalis, & à Censoribus in primis louem miniandum locari. Cuius rei quidem causam miror: quanquàm & hodie id expeti constat Aethiopum populis, totosque eo tingi proceres, huncq; ibi Deorum simulachris colorem esse. Quapropter diligentiùs persequemur omnia de eo. Theophrastus xc. annis ante Praxibulum Athenien sium magistratum (quod tempus exit in vrbis nostræ ccxlix. annum) tradit inuentum minium à Callia Athenien se, initio sperante aurum posse excoqui harena rubente in metallis argẽti: hanc fuisse originem eius. Reperiri autem iam tum in Hispaniis, sed durum & harenosum: item apud Colchos in rupe quadam inaccessa, ex qua iaculantes decuterent: id esse adulterum: optimum verò suprà Ephesum Cilbianis agris. Harenam cocci colorem habere: hanc teri, dein lauari, farinam, & quod subsidat, iterum lauari. Differentiã artis esse, quòd alij minium faciunt prima lotura: apud alios id esse dilutius, sequentis autem loturæ optimum. Authoritatem colori fuisse non miror. Iam enim Troianis temporibus rubrica in honore erat, Homero teste, qui naueis ea commendat, aliàs circa picturas pigmentaque rarus. Milton vocant Græci minium, quidã cinnabari. Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi saniem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permisto vtriusque animalis sanguine, vt diximus. Neque alius est color, qui in picturis propriè sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque vtilissima est. At hercule Medici, qui cinnabarin vocant, pro ea vtuntur hoc minio, quod venenum esse paulo mox docebimus. Cinnabari vetereș, quæ etiam nunc vocant monochromata, pingebant. Pinxerunt & Ephesio minio, quod derelictum est, quia curatio magni operis erat. Præterea vtrunque nimis acre existimatur. Ideo transiere ad rubricam, & sinopidem, de quibus suis locis dicam. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis. Pretium synceræ nummi quinquaginta. Iuba minium nasci & in Carmania tradit: Hermogenes & in Aethiopia. Sed neutro exloco inuehitur ad nos, nec ferè aliunde, quàm ex Hispania. Celeberrimum ex Sisaponen si regione in Bætica, miniario metallo vectigalibus populi Romani, nullius rei diligentiore custodia. Non licet id ibi perficere excoquique. Romam perfertur vena signata, ad dena millia ferè pondo annua. Romæ autem lauatur, in vendendo pretio statuta lege ne modum excederet lxx. in libras. Sed adulteratur multis modis, vnde præda societati. Nanque est alterum genus in omnibus ferè argentariis, itemque plumbariis metallis, quod fit exusto lapide venis permisto, non ex illo, cuius vomicam argentum viuum appellauimus (is enim & ipse in argentum excoquitur) sed ex aliis simul repertis. Steriles etiam plumbi deprehenduntur suo colore, nec nisi in fornacibus rubescentes, exustiq; tunduntur in farinam. Et hoc est secundarium minium, perquàm paucis notum, multum infra naturales illas harenas. Hoc ergo adulteratur minium in officinis sociorum: item Scyrico. Quonam modo Scyricum fiat, suo loco dicemus. Sublini autem Scyrico minium compendij ratio demonstrat. Et alio modo pingentium furto opportunum est, plenos subinde abluentium penicillos. Siditautem in aqua, constatque furantibus. Syncero cocci nitor esse debet. Secundarij autem splendor in parietibus sentit vliginem. Quanquam hoc rubigo quædam metalli est. Sisaponensibus autem miniariis suæ venæ harena sine argento excoquitur. Auri modo probatur. Auro candente fusatum nigrescit: syncerum retinet colorem. Inuenio & calce adulterari. Ac simili ratione ferri candentis lamina, si non sit aurum, deprehendi illico. Solis atque Lunæ contactus inimicus: remediũ, vt parieti siccato cera Punica cum oleo liquefacta candens setis inducatur, iterumque admotis gallæ carbonibus aduratur ad sudorem vsque: posteà candelis subigatur: ac deinde linteis puris, sicut & marmora nitescunt. Qui minium in officinis poliunt, faciem laxis vesicis illigant, ne in respirando pernicialem puluerem trahant, & tamen vt per illas spectent. Minium in voluminibus quoque scriptura vsurpatur, clarioresque literas, vel in auro, vel in marmore etiam in sepulchris facit.

De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus, & experimentis. CAP. VIII.

EX secundario inuênit vita & hydrargyrum in vicem argenti viui, paulò antè dilatum. Fit autem duobus modis: æreis mortariis pistillisque trito minio ex aceto: aut patinis fictilibus impositũ

ferrea concha, calyce coopertum, argilla superillita: dein sub patinis accensum follibus continuo igni, atque ita calycis sudore detersо, qui fit argenti colore & aquæ liquore. Idem guttis diuidi facilis, & lubrico humore confluere. Quod cùm venenum esse conueniat, omnia quæ de minio in medicinæ vsu traduntur, temeraria arbitror: præterquàm fortasse, quòd illitum capiti ventríve, sanguinem sistit, dum ne quid penetret in viscera, ac vulnus attingat: aliter vtendũ non equidem censeam. Hydrargyro argentum inauratur solum nunc propè, cùm & in æra simili modo duci debeat. Sed eadem fraus, quæ in omni vitæ parte ingeniosissima est, viliorem excogitauit materiam, vt docuimus. Auri argentíque mentionem comitatur lapis, quem coticulam appellant, quondam non solitus inueniri, nisi in flumine Tmolo, vt author est Theophrastus: nunc verò passim, quem alij heraclium, alij Lydium vocant. Sunt autem modici, quaternas vncias longitudinis, binásque latitudinis non excedentes. Quod à Sole fuit in his, melius, quàm quod à terra. His coticulis periti, cùm è vena vt lima rapuerint experimentum, protinus dicunt quantum auri sit in ea, quantũ argenti vel æris, scrupulari differentia, mirabili ratione, non fallente. Argenti duæ differentiæ. Batillis ferreis candentibus ramento impositо, quod candidum permaneat, probatur. Proxima bonitas rufo, nulla nigro. Sed experimento quoque fraus interuenit: seruatis in virorum vrina batillis, inficitur ita ramentũ obiter dum vritur, candoremque mentitur. Est aliud experimentum politi, & in halitu hominis, si sudet protinus, nubemque discutiat.

De speculis & Aegyptio argento. CAP. IX.

LAminas duci, & specula fieri nõ nisi ex optimo posse creditum fuerat. Id quoq; iam fraude corrumpitur. Sed natura mira est imagines reddendi, quod repercusso aere, atque in oculos regesto fieri conuenit. Eadem vi in speculis vsu polita crassitudine, paulumq; propulsa dilatatur in immensum magnitudo imaginũ. Tantùm interest, repercussum illum respuat, an excipiat. Quinetiam pocula ita figurantur, expulsis intus crebris ceu speculis, vt vel vno intuente, populus totidem imaginum fiat. Excogitantur & monstrifica, vt in templo Smyrnæ dicata. Id euenit figura materiæ. Plurimumq; refert concaua sint & poculi modo, an parmæ Threcidicæ, media depressa an elata, transuersa an obliqua, supina an recta, qualitate excipientis figuræ torquente venientis vmbras. Necenim est aliud illa imago, quàm digesta claritas materiæ excipientis vmbram. Atque vt omnia de speculis peragantur hoc loco, optima apud maiores fuerant Brundusina, stanno & ære mistis. Prælata sunt argentea. Primus fecit Praxiteles Mag. Pompeij ætate. Nuper credi cœptum, certiorem imaginem reddi, auro appositо auersis. Tingit & Aegyptus argentum, vt in vasis Anubem suum spectet, pingitque, non cælat, argentũ. Transit inde materia & ad triumphales statuas, mirumq; crescit pretium fulgoris excæcati. Id autem fit hoc modo. Miscentur argẽto, tertia pars æris Cyprij tenuissimi, quod coronariũ vocant, & sulphuris viui, quantũ argenti. Constantur ita in fictili circunlito argilla. Modus coquendi, donec seipsa opercula aperiant. Nigrescit & oui indurati luteo, vt tamen aceto & creta deteratur. Miscuit denario Triumuir Antonius ferrum. *a* Miscuit æri falsæ monetæ. Alij è ponderе subtrahunt, cùm sit iustum lxxxiiij. è libris signari. Igitur ars facta denarios probare, tam iucunda lege plebi, vt Mario Gratidiano vicatim totas statuas dicauerit. Mirumq;, in hac arte, in hac arte tum sola vitia diuinantur, & falsi denarij spectatur exemplar, pluribusq; veris denariis adulterinus emitur.

a Alias, Miscentur æra falsæ monetæ. adstipulante & Budæo libr. 3. de Asse.

De immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, & quando primùm populus Romanus stipem sparserit. CAP. X.

NOn erat apud antiquos numerus vltra centum millia: itaq; & hodie multiplicantur hæc, vt decies centena millia, aut sæpius dicantur. Fœnus hoc fecit, nummusq; percussus: & sic quoque æs alienum etiam num appellatur. Posteà Diuites cognominati, dummodo notum sit, eum qui primus acceperit hoc cognomen, decoxisse creditoribus suis. Ex eadem gente M. Crassus negabat locupletem esse, nisi qui reditu annuo legionem tueri posset. In agris suis sestertiũm MM. possedit, Quiritium post Syllam ditissimus. Nec fuit satis, nisi totum Parthorum esurisset aurum: atq; vt nomen quidem optimi occupauerit (iuuat enim insectari inexplebilem istam habendi cupidinem) multos posteà cognouimus seruitute liberatos opulentiores, pariterq; tres Claudij principatu, Pallantem, Callistum, & Narcissum. Atque vt hi omittantur, tanquã adhuc rerum potiantur, C. Asinio Gallo, C. Marcio Censorino Coss. ad vj. Cal. Feb. C. Cæcilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamuis multa ciuili bello perdidisset, tamen relinquere seruorum quatuor millia centum xvj, iuga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris cc. quinquaginta septem millia: in numerato H—S. D. C. Funerari se iussit H—S. XI. Congerant excedentes numerum opes quota tamen portio erũt Ptolemæi? quem Varro tradit Pompeio res gerente circa Iudæam, octona millia equitum sua pecunia tolerauisse: mille conuiuas, totidem aureis potoriis, mutantem vasa cum ferculis, saginasse. Quota verò ille ipse (neq; enim de regibus loquor) portio fuit Pythij Bithyni, qui platanum auream, vitemque nobilem illam Dario regi donauit: Xerxis copias, hoc est septies centena lxxxviij. millia hominum excepit epulo, stipendium quinque mensium frumentumq; pollicitus, vt è quinque liberis senectuti suæ in delectu vnus saltem concederetur. Hunc quoq; ipsum aliquis comparet Crœso regi. Quæ (malùm) amentia est, id in vita cupere, quod aut etiam seruis contigerit, aut ne in regibus

regibus quidem inuenerit finem? Populus Roman. stipem spargere cœpit, Sp. Posthumio, Q. Marcio Coss. tanta abundantia pecuniæ erat, vt eam conferret L. Scipioni, ex qua is ludos fecit. Nam quòd Agrippæ Menenio sextantes æris in funus contulit, honoris id necessitatísque propter paupertatem Agrippæ, non largitionis esse dixerim.

De luxuria & frugalitate in vasis, & lectis argenteis, & quando lances immodicæ factæ. CAP. XI.

VAsa ex argento mira inconstantia humani ingenij variat, nullum genus officinæ diu probãdo, nunc Furniana, nunc Clodiana, nunc Gratiana (etenim tabernas mensis adoptauimus) nunc anaglypta, in asperitatémque excisa, circa linearum picturas quærimus. Iam verò & mensas repositoriis imponimus, & ad sustinenda obsonia interradimus latera, & interest quamplurimum lima perdiderit. Vasa coquinaria ex argento Caluus Orator fieri queritur: at nos carrucas ex argento cælare inuenimus. Nostráque ætate Poppæa coniunx Neronis principis delicatioribus iumentis suis soleas ex auro quoque induere solebat. Libras xxxij. argenti Africanus sequẽs hæredi reliquit. Idém que cùm de Pœnis triumpharet, quater millies cccc. lxx. M. pondo transtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum æmula, quod nunc in mensarum est apparatu. Posteà victa Numantia & deleta, idem Africanus in triumpho militibus xvij. millia pondo dedit. O viros illo Imperatore dignos, quibus hoc satis fuit. Frater eius Allobrogicus primus omnium mille pondo habuit. At Liuius Drusus in Tribunatu plebis xj. millia. Nam propter quinque pondo notatum à Censoribus triumphalem senem, fabulosum iam videtur. Item Catum Aelium, cùm legati Aetolorum in Consulatu prandentem in fictilibus adissent, missa ab his vasa argentea non accepisse, neque aliud habuisse argenti ad supremum vitæ diem, quàm duo pocula, quę L. Paulus socer ei ob virtutem deuicto Perseo rege donasset. Inuenimus legatos Carthaginiensium dixisse, nullos hominum inter se benigniùs viuere, quàm Romanos. Eodem enim argento apud omnes cœnitauisse ipsos. At Hercules Pompeium Paulinum Arelatensis equitis Romani filium, paterna quoque gente pulsum, quòd xij. pondo argenti habuisset apud exercitum, ferocissimis gentibus oppositum scimus. Lectos verò mulierum iam pridem totos operiri argẽto, & triclinia quædam quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Romanus, non vt operiret, aut Deliaca specie faceret, sed Punica. Idem & aureos fecit. Nec multó post argentei Deliacos imitati sunt. Quæ omnia expiauit bellum ciuile Syllanum. Paulò enim antè hæc facta sunt, lancésque è centenis libris argenti, quas tunc super quingentas numero Romæ fuisse constat, multósque ob eas proscriptos dolo concupiscentium. Erubescant Annales, qui bellum ciuile illud talibus vitiis imputauere. Nostra ætas fortior fuit: Claudij principatu seruus eius Drusillanus nomine Rotundus, dispensator Hispaniæ citerioris quingenariam lancem habuit, cui fabricandæ officina priùs exædificata fuerat: & comites eius octo quinquaginta librarum: quæso vt quàm multi eas conserui eius inferrent, aut quibus cœnantibus? Cornelius Nepos tradit ante Syllæ victoriam duo tantùm triclinia Romæ fuisse argentea. Repositoriis argentum addi sua memoria cœptum Fenestella dicit, qui obiit nouissimo Tiberij Cæsaris principatu. Sed & testudineatum in vsum venisse. Ante se autem paulo lignea rotunda solida: nec multo maiora, quàm mensas fuisse. Se quidem puero, quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cœpisse. Mox additum argentum in angulis, lineásque per commissuras. Tympana verò se iuuene appellata stateras, & lances, quas antiqui magidas appellauerant. Nec copia tantum argenti fuerit vitæ, sed validius penè manupretium, idque iam pridem, vt ignoscamus nobis. Delphinos quinis millibus sestertiis in libras emptos c. Gracchus habuit. L. verò Crassus Orator duos scyphos Mentoris artificis manu cælatos sestertiis C. Confessus tamen est, nunquàm se his vti propter verecundiam ausum. Constat eundem vj. millibus sestertiis in singulas libras vasa empta habuisse. Asia primùm deuicta luxuriam misit in Italiam. Siquidem L. Scipio transtulit in triumpho argenti cælati pondo millia quadringenta L. Et vasorum aureorum pondo centum millia, anno conditæ vrbis quingentesimo sexagesimo quinto. Eadem Asia † domata multo etiam grauius afflixit mores, inutiliorque victoria illa hæreditas Attalo rege mortuo fuit. Tum enim hęc emendi Romæ in auctionibus regiis verecundia exempta est, vrbis anno dcxxvj, mediis lvj. annis erudita ciuitate amare etiam, non solùm admirari, opulentiam externam: immensо & Achaicæ victoriæ momento ad impellendos mores, quę & ipsa hoc interuallo, anno vrbis dcviij. parta, signa & tabulas pictas inuexit, ne quid deesset. Paritérque luxuria nata est, & Carthago sublata, ita congruentibus fatis vt libèret amplecti vitia, & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterũ. C. Marius post victoriã Cimbricã cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur, ille arator Arpinas, & manipularis Imperator.

† *Alias, donatu: quam lectionem agnoscit & Budæus libr. 3. de Asse.*

De statuis argenteis, & calatura argenti, & ceteris quibusdam. CAP. XII.

ARgentĩ vsum in statuas primùm ad honorem Diui Augusti in adulationem temporum transisse, falsò existimatur. Iam enim triumpho Magni Pompeij reperimus translatum Pharnacis, qui primus regnauit in Ponto, argenteam statuam: item Mithridatis Eupatoris & currus aureos argenteósque. Argentum succedit ex re aliquando & auro, luxu fœminarum plebis compedes sibi ex eo facientium, quas induere aureas mos tristior vetat. Vidimus & ipsi Arellium Fuscum motũ equestri

ordine ob insignem calumniam, cùm celebritate assectarentur adulescentium scholæ, ex argento annulos habentem. Et quid hæc attinet colligere, cùm capuli militum ebore etiam fastidito, cælentur argento, vaginæ batillis, balthei laminis crepitent. Iam verò pædagogia ad transitum virilitatis custodiantur argento, fœminæ lauentur, & nisi argentea solia fastidiant, eadémque materia & cibis & probris seruiat. Videret hæc Fabricius, & stratas argẽto mulierum balineas, ita vt vestigio locus nõ sit, cum viris lauantium: Fabricius inquam, qui bellicosos imperatores plus quàm pateram & salinum ex argento habere vetabat. Videret hinc dona fortium fieri, aut in hæc frangi. Heu mores, Fabricij nos pudet. Mirum in auro cælando inclaruisse neminem, argento multos. Maximè tamen laudatus est Mẽtor, de quo suprà diximus. Quatuor paria denique ab eo omnino facta sunt: ac iam nullum extare dicitur. Ephesiæ Dianæ templum iacet, Capitolium incendiis. Varro & æreum signum eius habuisse scripsit. Proximi ab eo in admiratione Acragas, & Boethus, & Mys fuere. Extant hodie omnium opera in insula Rhodiorum: Boethi apud Lyndiam Mineruam, Acragantis in templo Liberi patris in ipsa Rhodo, Bacchæ Centauriq; cælati in scyphis: Myos in eadem æde & Silenus, & Cupidines. Acragantis & venatio in scyphis magnam famam habuit. Post hos celebratus est Calamis & Antipater, quique Satyrum in phiala grauatum somno collocauisse verius, quàm cælasse dictus est, Stratonicus. Mox Cyzicenus Tauriscus. Item Ariston & Eunicus Mitylenæi laudantur, & Hecatæus: & circa Magni Pompeij ætatem Praxiteles, Posidonius Ephesius, Lædus Stratiates, qui prælia armatósque cælauit: Zopyrus, qui Areopagitas & iudicium Orestis in duobus scyphis H-S XII. æstimatis. Fuit dein Pytheas, cuius binæ vnciæ vinginti vænierunt. Vlixes & Diomedes erant in phialæ emblemate, Palladium surripiẽtes. Fecit idem & cocos magirisicia appellatos, paruulis potoriis, sed è quibus ne exempla quidẽ liceret exprimere: tam opportuna iniuriæ subtilitas erat. Habuit & Teucer crustarius famam. Subitóque ars hæc ita exoleuit, vt sola iam vetustate censeatur, vsque adeo attritis cælaturis, ne figura discerni possit, authoritas constet. Argẽtum medicatis aquis inficitur, atq; etiam afflatu falso, sicut in mediterraneis Hispaniæ. In argenti & auri metallis nascuntur etiam num pigmẽta, sil & cæruleum. Sil proprièlimus est. Optimum ex eo, quod Atticum vocatur. Pretium in libras XXXII. Proximum marmarosum sub dimidio Attici pretio. Tertium genus est pressum, quod alij Scyricum vocant ex insula Scyro. Iam quidem & ex Achaia, quo vtuntur ad picturæ vmbras. Pretium in libras huius H-S bini. Dipondiis verò detractis, quod lucidum vocant, è Gallia veniens. Hoc autem & Attico ad lumina vtuntur: ad abacos, non nisi marmoroso, quoniam marmor in eo resilit amaritudini calcis. Effoditur & ad x x. ab vrbe lapidem in montibus. Posteà vritur, pressum appellantibus qui adulterant. Sed esse falsum exustúmque amaritudine apparet, quoniam resolutum in puluerem est.

De sile, & cæruleo, & Nestoriano: & cælo, & quòd non omni anno æqualiter species vendantur. CAP. XIII.

Sile pingere instituêre primi Polygnotus & Mycon, Attico duntaxat. Hoc secuta ætas ad lumina vsa est: ad vmbras autem Scyrico & Lydio. Lydium Sardibus emebatur, quod nunc obmutuit. Cæruleum harena est, Huius genera tria fuere antiquitus: Aegyptium, quod maximè probatur: Scythicum, hoc diluitur facilè: cúmque teritur, in IIII. colores mutatur, candidiorẽ nigriorémue, crassiorem tenuiorémue. Præfertur huic etiamnum Cyprium. Accessit his Puteolanum & Hispaniense, harena ibi confici cœpta. Tingitur autem omne, & in sua coquitur herba, bibítq; succum. Reliqua confectura eadem quæ chrysocollæ. Ex cæruleo fit quod vocatur lomentum: perficitur id lauando terendóue: & hoc est cæruleo candidius. Pretia eius, XXIII. in libras, cærulei XVIII. Vsus in creta, calcis impatiens. Nuper accessit & Nestorianum ab authore appellatum. Fit ex Aegypti leuissima parte: pretium eius xl. in libras. Idem & Puteolani vsus, præterquàm ad fenestras: vocant cœlon. Nõ pridẽ apportari & Indicũ est cœptũ, cuius pretium xvij. in libras. Ratio in pictura ad incisuras, hoc est, vmbras diuidendas ab lumine. Est & vilissimũ genus lomenti, quidã tritum vocant, quinis assibus æstimatum. Cærulei synceri experimentum in carbone vt flagret: fraus viola arida decocta in aqua, succóq; per linteum expresso in cretam Eretriam. Vis eius in medicina, vt purget hulcera. Itaque & emplastris adiiciunt: item causticis. Teritur difficillimè sil. In medendo leuiter mordet, astringítque & explet hulcera. Vritur in fictilibus, vt prosit. Pretia rerum, quæ vsquam posuimus, non ignoramus alia in aliis locis esse, & omnibus penè annis mutari, prout nauigationes constiterint, aut vt quisque mercatus sit, aut aliquis præualens manceps annonam flagellet, non obliti Demetrium à tota Seplasia Neronis principatu accusatum apud Consules: ponita-

men necessarium fuit, quæ plerunque erant Romæ, vt exprimeretur authoritas rerum.

C. PLI-

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVSQVARTVS.

Aeris metalla. CAP. I.

PROXIME dicantur æris metalla, cui & in vsu proximum est pretium, imò verò ante argentum, ac penè etiam ante aurum, Corinthio. Stipis quoque authoritas, vt diximus. Hinc æra militum, Tribuni ærarij, & ærarium, & obærati ab ære dicti. Docuimus, quandiu populus Romanus ære tantùm signato vsus esset, & alia, quæ vetustas tradidit, cùm æqualem vrbi authoritatẽ eius declararet, à rege Numa collegio tertio ærariorum fabrũm instituto. Vena quo dictum est modo effoditur, igníque perficitur. Fit & è lapide æroso, quem vocant cadmiam: Celebritas in Asia, & quondam in Campania, nunc in Bergomatium agro, extrema parte Italiæ. Ferúntq; nuper etiam in Germania prouincia repertum.

Genera æris, quæ Corinthia, quæ Deliaca, quæ Aeginetica. CAP. II.

FIt & ex alio lapide, quem chalciten vocant in Cypro, vbi prima fuit æris inuentio: mox vilitas præcipua, reperto in aliis terris præstantiore, maximè orichalco, quod præcipuam bonitatem admirationémque diu obtinuit. Nec reperitur longo iam tempore, effœta tellure. Proximum bonitate fuit Salustianum in Ceutronum Alpino tractu, non longi & ipsum æui. Successítque ei Liuianum in Gallia. Vtrunque à metallorum dominis appellatum, illud ab amico Diui Augusti, hoc à coniuge, velocis defectus. Liuianum quoque certè admodum exiguum inuenitur. Summa gloria nunc in Marianum conuersa, quod & Cordubense dicitur. Hoc à Liuiano cadmiam maximè sorbet, & orichalci bonitatem imitatur in sestertiis dupondiariísque, Cyprio suo assibus contentis. Et hactenus nobilitas in ære naturalis se habet. Reliqua genera artificio constant, quæ suis locis reddentur, summa claritate ante omnia indicata. Quondam æs confusum auro argentóque miscebatur, & tamen ars pretiosior erat: nunc incertum est, peior hæc sit, an materia. Mirúmque, cùm ad infinitũ operum pretia creuerint, authoritas artis extincta est. Quæstus causa enim, vt omnia, exerceri cœpta est, quæ gloriæ solebat. Ideo etiam Deórum adscripta operi, cùm proceres gentium claritatẽ & hac via quærerent: adeóque exoleuit fundendi æris pretiosi ratio, vt iandiu ne fortuna quidem in æreis artis habeat. Exilla autem antiqua gloria Corinthium maximè laudatur: hoc casus miscuit, Corintho, cùm caperetur, incẽsa: miréque circa id multorum affectatio fuit: quippe cùm tradatur, non alia de causa Verrem, quem Cicero damnauerat, proscriptum cum eo ab Antonio, quàm quòd Corinthiis se ei cessurum negauisset. At mihi maior pars eorum simulare eam scientiam videtur, ad segregandos se à cæteris magis, quàm intelligere aliquid ibi subtilius: & hoc paucis docebo. Corinthus capta est Olympiadis clvj. anno tertio, nostræ vrbis dcviij. cùm antè seculo fictores nobiles esse desissent, quorum ista omnia signa hodie Corinthia appellant. Quapropter ad coarguendos eos, ponemus artificum ætates. Nam vrbis nostræ annos ex suprà dicta comparatione Olympiadum, colligere facile erit. Sunt ergo vasa tantùm Corinthia, quæ isti elegantiores modò in esculenta trãsferunt, modò in lucernas aut trulleos, nullo munditiarum respectu. Eius tria genera: candidum, argento nitore quàm proximè accedens, in quo illa mistura præualuit: alterum, in quo auri fulua natura: tertium, in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc est, cuius ratio non potest reddi, quanquam hominis manu facta dederit Fortuna temperamentum simulachro signíque, illud suo colore pretiosum ad iocineris imaginem vergens, quod ideo hepatizon appellant, procul à Corinthio: longè tamen ante Aegineticum atque Deliacum, quæ diu obtinuere principatum. Antiquissima æris gloria Deliaco fuit, mercatus in Delo concelebrante toto orbe, & ideo cura officinis tricliniorum pedibus fulcríque. Ibi prima nobilitas æris. Peruênit deinde ad Deũm simulachra, effigiémque hominum, & aliorũ animalium. Proxima laus Aeginetico fuit. Insula & ipsa, nec æs gignens, sed officinarum temperatura nobilitata. Bos æreus inde captus in foro boario est Romę. Hic est exemplar Aeginetici æris: Deliaci autem Iupiter in Capitolio in Iouis tonantis æde: illóq; ære Myrõ vsus est, hoc Polycletus, æquales atque condiscipuli. Emulatio autem & in materia fuit.

De candelabris, & templorum ornamentis. CAP. III.

PRiuatim Aegina candelabrorum superficiem duntaxat elaborauit, sicut Tarentum scapos. In his ergo iuncta commẽdatio officinarum est. Nec pudet Tribunorũ militarium salariis emere, cum ipsum nomẽ à candelarũ lumine impositũ appareat. Accessio cãdelabri talis fuit: Theonis iussu præconis Clesippus fullo, gibbere prętereà & alio fœdus aspectu, emẽte id Gegania sestertiis L, eadémque

demque ostentante conuiuio emptum ludibrij causa nudatus, atque impotentia libidinis receptus in torum, mox in testamentum, prædiues numinum vice illud candelabrum coluit, & hanc Corinthiis fabulam adiecit: vindicatis tamen moribus nobili sepulchro, per quod æterna supra terras Geganiæ dedecoris memoria duraret. Sed cùm esse nulla Corinthia candelabra constet, nomen id præcipuè in his celebratur, quoniam Mummij victoria Corinthum quidem diruit, sed compluribus Achaiæ oppidis simul æra dispersit. Prisci limina etiam ac valuas exære in templis factitauere. Inuenio & à Cn. Octauio, qui de Perseo rege naualem triumphum egit, factam porticum duplicem ad circum Flamininum, quæ Corinthia sit appellata à capitulis æreis columnarum. Vestæ quoque ædē ipsam Syracusana superficie tegi placuisse. Syracusana sunt in Pantheo capita columnarum à M. Agrippa posita. Quinetiam priuata opulentia eo modò vsurpata est. Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilius Quæstor, quòd ærata ostia haberet in domo. Nam triclinia ærata abacósque & monopodia Cn. Manlium Asia deuicta primū inuexisse triumpho suo, quem duxit vrbis anno cccccl xvij. L. Piso author est. Antias quidem L. Crassum hæredem L. Crassi Oratoris, multa etiam triclinia ærata vendidisse. Exære factitauere & cortinas tripodum nomine Delphicas, quoniam donis maximè Apollinis Delephici dicabantur. Placuere & lychnuchi pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes: qualis est in templo Apollinis Palatini, quod Alexander Magnus Thebarum expugnatione captum in Cyme dicauerat eidem Deo. Transiit deinde ars vbiq; vulgò ad effigies Deorum.

Quando primum simulachrum Romæ factum, & de origine statuarum, & honore statuarum, & generibus, & figuris. CAP. IIII.

ROmæ simulachrum ex ere factum Cereri primum reperio ex peculio Sp. Cassij, quem regnum affectantem pater ipsius interemerat. Transiit & ab Diis ad hominum statuas atque imagines multis modis. Antiqui pingebant eas bitumine, quò magis mirum est placuisse auro integere. Hoc nescio an Romanum fuit inuentum: certè etiam Romæ non habet vetustatem. Effigies hominum non solebant exprimi, nisi aliqua illustri causa perpetuitatem merentium, primò sacrorum certaminum victoria, maximéque Olympię vbi omnium qui vicissent, statuas dicari mos erat. Eorum verò, qui teribi superauissent ex membris ipsorum similitudine expressa, quas iconicas vocant: Athenienses nescio an primi omnium Harmodio & Aristogitoni tyrannicidis publicè posuerint statuas. Hoc actum est eodem anno, quo & reges Romę pulsi. Excepta deinde res est à toto orbe terrarum humanissima ambitione. Etiam omnium municipiorum foris statuæ ornamentum esse cœpere, prorogarique memoria hominum, & honores legendi æuo basibus inscribi, ne in sepulchris tantùm legerentur. Mox forum & in domibus priuatis factum atque in atriis. Honos clientum instituit sic colere patronos.

De statuis togatis, & quibusdam alijs, & quibus primùm in columna, & quando primùm publicè, & quæ primùm statuæ Romæ. CAP. V.

TOgatæ effigies antiquitus ita dicabantur. Placuere & nudę tenentes hastam, ab epheborum è gymnasiis exemplaribus, quas Achilleas vocant. Græca res est, nihil velare: at contrà Romana ac militaris, thoracas addere. Cæsar quidem Dictator loricatam sibi dicari in foro suo passus est. Ni lupercorum habitu factæ, tam nouitiæ sunt, quàm quæ nuper prodiere penulis indutæ. Mancinus eodem habitu sibi statuit, quo deditus est. Notatum ab authoribus, & L. Actium Poetam in Camœnarum æde maxima forma statuam sibi posuisse, cùm breuis admodum fuisset. Equestres vtiq; statuæ Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Græcis exemplo. Sed illi celetas tantùm dicabant in sacris victores. Posteà verò & qui bigis vel quadrigis vicissent. Vnde & nostris currus in his qui triumphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à Diuo Augusto seiuges, sicut & elephanti. Non vetus & bigarum celebratio in his qui Prætura functi curru vecti essent per Circum. Antiquior columnarum, sicut C. Menio, qui deuicerat priscos Latinos, quibus ex fœdere tertias prædæ Rom. pop. præstabat, eodémque in Consulatu in suggestu rostra deuictis Antiatibus fixerat anno vrbis cccc xvj. Item C. Duellio, qui primus naualem triumphum egit de Pœnis, quę est etiam nunc in foro. Item P. Minutio præfecto annonæ extra portam Trigeminam vnciarij stipe collata, nescio an primo honore tali à populo, anteà enim à senatu erat: præclara res, nisi friuolis cœpisset initiis. Nanque & Actij Nauij statua fuit ante Curiam, cuius basis conflagrauit Curia incensa P. Clodij funere. Fuit & Hermodori Ephesij in comitio, legum, quas Decemuiri scribebant, interpretis, publicè dicata. Alia causa & alia authoritas maior in Horatij Coclitis statua, quæ durat hodiéque, cùm hostes à ponte sublicio solus arcuisset. Equidem & Sibyllæ iuxtà rostra esse non miror, tres sint licet: vna, quam Sex. Pacuuius Taurus Aedilis plebis restituit: duæ, quas M. Messala. Primas putarem has, & Actij Nauij, positas ætate Tarquinij Prisci, nisi regum antecedentium essent in Capitolio.

De statuis sine tunicis, & quibusdam alijs, & quæ prima Romæ statua equestris. & quando omnes statuæ priuatim & publicè sublatæ, & quibus Romæ mulieribus, quæ primæ ab exteris publicè positæ. CAP. VI.

EX his Romuli est sine tunica, sicut & Camilli in rostris, & ante ædem Castorum fuit Q. Marcij Tremuli equestris togata, qui Samnites bis deuicerat, captáq; Anagnia, populum stipendio liberauerat.

Inter antiquissimas sunt & Tulli Cælij, L. Roscij, Sp. Nautij, C. Fulcinij in Rostris, à Fidenatibus in legatione interfectorum. Hoc à Romano populo tribui solebat iniuria cæsis, sicut & P. Iunio, & T. Coruncano, qui ab Teuca Illyriorum regina interfecti erant. Non omittendum videtur, quod Annales annotauere, tripedaneas his statuas in foro statutas. Hæc videlicet mensura honorata tunc erat. Non præteribo a C. Octauium ob vnum verbum: hic regem Antiochum, daturū responsum dicentem, virga, quam tenebat fortè, circunscripsit, & prius quàm egrederetur circulo illo, responsum dare coegit. In qua legatione interfecto, Senatus statuam poni iussit quàm oculatissimo loco in Rostris. Inuenitur statua decreta & Taraciæ Caiæ siue Suffetiæ virgini Vestali, vt ponerētur vbi vellet: quod adiectū nō minus honoris habet, quàm fœminæ esse decretam. Meritum eius in ipsis ponam Annaliū verbis: Quòd campum Tiberinū gratificata esset ea populo. Inuenio & Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus Comitij positas, cùm bello Samniti Apollo Pythius fortissimo Græcorum gentis iussisset, & alteri sapientissimo, simulachra celebri loco dicari, donec Sylla Dictator ibi Curiam faceret. Mirumque est, illos patres Socrati cunctis ab eodem Deo sapientia prælato Pythagoram prætulisse, aut tot aliis virtute Alcibiadem, aut quenquam vtroque Themistocli. Columnarum ratio erat, attolli suprà cæteros mortales: quod & arcus significant nouitio inuento. Primus tamen honos cœpit à Græcis. Nullique arbitror plures statuas dicatas, quàm Phalereo Demetrio Athenis. Siquidem cccl x. statuere, quas mox lacerauerunt, nondum anno hunc numerum dierum excedente. Statuerant Romæ etiam in omnibus vicis C. Mario Gratidiano tribus, vt diximus, easdemque subuertêre Syllæ introitu. Pedestres sine dubio Romæ fuere in authoritate longo tempore. Equestrium tamen origo perquàm vetus est, cum fœminis etiam honore communicato. Cloeliæ enim statua est equestris, ceu parum esset toga eam cingi: cùm nec Lucretiæ, nec Bruto, qui expulerant reges, propter quos Cloelia inter obsides fuerat, decernerentur. Hanc primam & Horatij Coclitis publicè dicatam crediderim: antè enim sibi ac Sibyllæ Tarquinium, & reges sibi ipsos posuisse verisimile est: nisi Cloeliæ Piso traderet ab his positam, qui vnà obsides fuerant, redditis à Porsena in honorem eius. E diuerso Annius Fœcialis, equestrem, quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consulis filiæ: eamque solam refugisse, Tiberimque tranauisse, cæteris obsidibus, quæ Porsenæ mittebantur, interemptis Tarquinij insidiis L. Piso prodidit, M. Aemilio, C. Popilio II. Coss. à Censoribus P. Cornelio Scipione, M. Popilio, statuas circa forum eorum qui magistratum gesserunt, sublatas omnes, præter eas quæ populi aut Senatus sententia statutæ essent. Eam verò, quam apud ædem Telluris statuisset sibi Sp. Cassius qui regnum affectauerat, etiam conflatam à Censoribus. Nimirum in ea quoque re ambitioni prouidebant illi viri. Extant Catonis in Censura vociferationes, mulieribus Romanis in prouinciis statuas poni. Nec tamen potuit inhibere, quò minus Romæ quoque ponerentur, sicuti Corneliæ Gracchorum matri, quæ fuit Africani prioris filia. Sedens huic posita, soleisque sinecamento insignis, in Metelli publica porticu: quæ statua nunc est in Octauiæ operibus. Publicè autem ab exteris posita est Romæ C. Aelio Tribuno plebis, lege perlata in Stennium Statilium Lucanum, qui Thurinos bis infestauerat: ob idem Aelium Thurini statua & corona aurea donauerunt. Idem posteà Fabricium donauere statua, liberati obsidione. Passimque clientes in clientelas ita recepti: & adeò discrimen omne sublatum, vt Annibalis etiam statuæ tribus locis visantur in vrbe, cuius intra muros solius hostium emisit hastam.

a *C. Popilium legendum videtur ex Val. Max. caterùm Historicis.*

De antiquis statuarijs, & pretijs signorum immodicis, & colosseis in vrbe celeberrimis. CAP. VII.

FVisse autem statuariam artem familiarem Italię quoque & vetustã, indicant, Hercules ab Euandro sacratus, vt ferunt, in foro boario, qui triumphalis vocatur, atque per triumphos vestitur habitu triumphali: prætereà Ianus geminus à Numa rege dicatus, qui pacis belliique argumento colitur, digitis ita figuratis, vt trecentorum sexagintaquinque dierum nota, per significationem anni, temporis & æui se Deum indicaret. Signa quoque Thuscanica per terras dispersa, quæ in Hetruria factitata non est dubium. Deorum tantum putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Romani nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos obiiceret. Mirumque mihi videtur, cùm statuarum origo tam vetus in Italia sit, lignea potius aut fictilia Deorum simulachra in delubris dicata, vsque ad deuictam Asiam, vndeluxuria. Similitudines exprimendi quæ prima fuerit origo, in ea quam plasticen Græci vocant, dici cõuenientius erit: etenim prior, quàm statuaria, fuit. Sed hæc ad infinitum effloruit multorum voluminum opere, si quis plura persequi velit: omnia enim quis possit? In M. Scauri Aedilitate tria millia signorum in scena tantùm fuere temporario theatro. Mummius deuicta Achaia repleuit vrbem: ipse excessit nō relicturus filiæ dotem. Cur enim non cum excusatione ponatur? Multa & Luculli inuexere. Rhodi etiam num tria millia signorum esse, Mutianus ter Consul prodidit, nec pauciora Athenis, Olympiæ, Delphis superesse creduntur. Quis ista mortalium persequi possit? aut quis vsus noscendi intelligatur? Insignia tamen maximè, & aliqua de causa notata, voluptarium sit attigisse, artifices que celebratos nominauisse, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cùm Lysippus ad sexcenta

x. opera feciſſe prodatur, tantæ omnia artis, vt claritatem poſſent dare vel ſingula. Numerum ap-
paruiſſe defuncto eo, cùm theſaurum effregiſſet hæres: ſolitum enim ex manipretio cuiuſque ſigni
denarios deponere aureos ſingulos. Euecta ſupra humanam fidem ars eſt ſucceſſu, mox & audacia.
In argumentum ſucceſſus vnum exemplum afferam, nec Deorum hominúmve ſimilitudinis ex-
preſſæ. Aetas noſtra vidit in Capitolio, priùs quàm id nouiſſimè conflagrauit à Vitellianis incen-
ſum, in cella Iunonis, canem ex ære, vulnus ſuum lambentem: cuius eximium miraculum & indi-
ſcreta veri ſimilitudo, non eo ſolùm intelligitur, quòd ibi dicata fuerat, verùm & noua ſatiſdatio-
ne: nam ſumma nulla par videbatur: capite tutelarios cauere pro eâ, inſtituti publici fuit. Audaciæ
innumera ſunt exempla. Moles quippe excogitatas videmus ſtatuarum, quas coloſſos vocant, tu-
ribus pares. Talis eſt in Capitolio Apollo, tranſlatus à M. Lucullo ex Apollonia Ponti vrbe xxx. cu-
bitorũ, cl. talentis factus: talis in campo Martio Iupiter à Claudio Cæſare dicatus, qui vocatur Pom-
peianus à vicinitate theatri: talis & Tarenti factus à Lyſippo xl. cubitorum. Mirum in eo, quòd ma-
nu, vt ferunt, mobilis (ea ratio libramenti eſt) nullis conuellatur procellis. Id quidem prouidiſſe &
artifex dicitur, modico interuallo, vnde maximè flatum opus erat frangi, oppoſita columna. Itaq;
propter magnitudinem difficultatemque moliendi, non attigit eum Fabius Verrucoſus, cùm Her-
culem qui eſt in Capitolio, inde transferret. Ante omnes autem in admiratione fuit Solis coloſſus
Rhodi, quem fecerat Chares Lyndius, Lyſippi ſuprà dicti diſcipulus. Septuaginta cubitorum al-
titudinis fuit. Hoc ſimulachrum poſt quinquageſimum ſextum annum terræmotu proſtratum, ſed
iacens quoque miraculo eſt. Pauci pollicem eius amplectuntur. Maiores ſunt digiti, quàm pleræq;
ſtatuæ. Vaſti ſpecus hiant de fractis membris. Spectantur intus magnæ molis ſaxa, quorum pon-
dere ſtabiliuerat conſtituens. Duodecim annis tradunt effectum ccc. talentis, quæ contuleranter
apparatu regis Demetrij, relicto moræ tædio. Sunt alij minores hoc in eadem vrbe coloſſi centum
numero, ſed vbicunque ſinguli fuiſſent nobilitaturi locum. Præterque hos Deorum quinq;, quos
fecit Bryaxis. Factitauit coloſſos & Italia: videmus certè Apollinem in bibliotheca templi Augu-
ſti Thuſcanicum l. pedum à pollice, dubium ære mirabiliorem, an pulchritudine. Fecit & Sp. Ca-
ruilius Iouem, qui eſt in Capitolio, victis Samnitibus ſacrata lege pugnantibus, è pectoralibus eorũ
ocreiſque & galeis. Amplitudo tanta eſt, vt conſpiciatur à Latiario Ioue. Reliquiis limæ ſuam ſtatuã
fecit, quæ eſt ante pedes ſimulachri eius. Habent in eodem Capitolio admirationem & capita duo,
quæ P. Lentulus Conſul dicauit: alterum à Charete ſuprà dicto factum: alterum fecit Decius, com-
paratione in tantum victus, vt artificium minimè probabilis artificis videatur. Verùm omnem am-
plitudinem ſtatuarum eius generis vicit ætate noſtra Zenodorus, Mercurio facto in ciuitate Galliæ
Aruernis, per annos decem, H—S. ccccl. manipretio. Poſtquam ſatis ibi artem approbauerat, Romã
accitus eſt à Nerone, vbi deſtinatum illius principis ſimulachrum coloſſum fecit cx. pedum longi-
tudine, qui dicatus Solis veneration eſt, damnatis ſceleribus illius principis. Mirabamur in officina
non modò ex argilla ſimilitudinem inſignem, verùm & ex paruis admodum ſurculis, quod primum
operis inſtar fuit. Ea ſtatua indicauit interiſſe fundendi æris ſcientiam, cùm & Nero largiri aurum
argentumque paratus eſſet, & Zenodorus ſcientia fingendi cælandique nulli veterum poſtponere-
tur. Statuam Aruernorum cùm faceret, prouinciæ Vibio Auito præſidente, duo pocula Calamidis
manu cælata, quæ Caſſio Syllano auunculo eius præceptori ſuo Germanicus Cæſar adamata dona-
uerat, æmulatus eſt, vt vix vlla differentia eſſet artis. Quantoque maior in Zenodoro præſtantia fuit,
tanto magis deprehendi æris obliteratio poteſt.

Nobilitates ex are operum & artificum CCCLXVI. CAP. VIII.

SIgnis, quæ vocant Corinthia, plerique in tantum capiuntur, vt ſecum circunferãt, ſicut Horten-
ſius Orator ſphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo iudicio in altercatione ne-
ganti ei ſe ænigmata intelligere, reſpondit debere, quoniam ſphingem domi haberet. Circuntulit
& Nero princeps Amazonem, de qua dicemus: & paulò antè C. Ceſtius Conſularis ſignum, quod
ſecum etiam in prælio habuit. Alexandri quoque Magni tabernaculum ſuſtinere traduntur ſolitæ
ſtatuæ, ex quibus duæ ante Martis Vltoris ædem dicatæ ſunt, totidem ante regiam. Minoribus ſimu
lachris ſignique innumera propè artificum multitudo nobilitata eſt. Ante omnes tamen Phidias
Athenienſis, Ioue Olympiæ facto, ex ebore quidem & auro: ſed ex ære ſigna fecit. Floruit autem
Olympiade lxxxiij. circiter ccc. noſtræ vrbis anno. Quo eodem tempore æmuli eius fuere Alca-
menes, Critias, Neſtocles. Hegias. Et deinde olympiade lxxxvij. Agelades, Callon, Polycletus, Phra-
gmon, Gorgias, Lacon, Myron, Pythagoras, Scopas, Perelius. Ex his Polycletus, diſcipulos habuit
Argium, Aſopodorum, Alexim, Ariſtidem, Phrynonem, Dinonem, Athenodorum, Dameam Cli-
torium, Myronem Lycium. Nonageſimaquinta Olympiade floruere Naucydes, Dinomedes,
Canachus, Patrocles. Centeſima ſecunda Polycles, Cephiſſodorus, Leochares, Hypatodo-
rus. Centeſima quarta Praxiteles, Euphranor. Centeſima ſeptima Echion, Therimachus. Cen-
teſima quartadecima Lyſippus fuit, & cum eo Alexander Magnus. Item Lyſiſtratus, & fra-
ter eius Sthenis, Euphronides, Soſtratus, Ion, Silanion. In hoc mirabile, quòd nullo doctore no-
bilis fuit ipſe. Diſcipulos habuit Zeuxim & Iaden. Centeſima viceſima Eutychides, Euthycrates,
Lahippus

Lahippus, Cephiſſodorus, Timarchus, Pyromachus. Ceſſauit deinde ars, ac rurſus Olympiade cen-
teſimaquinquageſimaquinta reuixit, cùm fuere longè quidem infra prædictos, probati tamen, An-
theus, Calliſtratus, Polycles, Athenæus. Callixenus, Pythocles, Pythias, Timocles. Ita diſtinctis ce-
leberrimorum ætatibus inſignes raptim tranſcurram, reliqua multitudine paſſim diſperſa. Venere
autem & in certamen laudatiſſimi, quanquã diuerſis ætatibus geniti, quoniã fecerant Amazonas:
quæ cùm in templo Epheſiæ Dianæ dicarentur, placuit eligi probatiſſimam ipſorum artificum, qui
præſentes erant, iudicio, cùm apparuit eam eſſe, quam omnes ſecundam à ſua quiſque iudicaſſent.
Hæc eſt Polycleti, proxima ab ea Phidiæ, tertia Cteſilæ, quarta Cydonis, quinta Phragmonis. Phi-
dias, præter Iouem Olympium, quem nemo æmulatur, fecit & exebore æquè Mineruam Athenis,
quę eſt in Parthenone adſtans. Ex ære verò, præter Amazonem ſuprà dictam, Mineruam tam eximię
pulchritudinis, vt à forma cognomen acceperit. Fecit & Cliduchum & aliam Mineruam, quã Ro-
mæ Aemilius Paulus ad ædem Fortunæ dedicauit. Item duo ſigna, quæ Catulus in eadem æde po-
ſuit palliata: & alterum coloſſicon nudum: primusque artem toreuticen aperuiſſe atque demon-
ſtraſſe meritò iudicatur. Polycletus Sicyonius Ageladis diſcipulus, Diadumenum fecit molliter iu-
uenem c. talentis nobilitatum. Idem & Doryphorum viriliter puerum. Fecit & quem canona ar-
tifices vocant, lineamenta artis ex eo petentes, velut à lege quadam: ſolusque hominum artem ipſe
feciſſe, artis opere iudicatur. Fecit & diſtringentem, & nudum talo inceſſentem. Duosque pueros,
item talis nudos ludentes, qui vocantur Aſtragalizontes: & ſunt in Titi Imperatoris atrio: quo o-
pere nullum abſolutius plerique iudicant. Item Mercurium, qui fuit Lyſimachiæ: Herculem, qui
Romæ, Antæum à terra ſuſtinentem: Artemona, qui Periphoretos appellatus eſt. Hic conſummaſ-
ſe hanc ſcientiam iudicatur, & toreuticen ſic eruditſſe, vt Phidias aperuiſſe. Proprium eiuſdem, vt
vno crure inſiſterent ſigna, excogitaſſe: quadrata tamen ea eſſe tradit Varro, & penè ad vnum exem-
plum. Myronem Eleutheris natum, & ipſum Ageladis diſcipulũ, bucula maximè nobilitauit, cele-
bratis verſibus laudata, quando alieno pleriq; ingenio magis, quàm ſuo, cõmendantur. Fecit & ca-
nem, & diſcobolon, & Perſea, & Priſtas, & Satyrũ admirantem tibias, & Mineruã. Delphicos pen-
tathlos, Pancratiaſtas: Herculem etiã, qui eſt apud Circum maximũ in æde Pompeij Magni. Feciſſe
& cicadæ monumentum ac locuſtæ, carminibus ſuis Erinna ſignificat. Fecit & Apollinem, quem à
Triumuiro Antonio ſublatum reſtituit Epheſiis Diuus Auguſtus, admonitus in quiete. Primus
hic multiplicaſſe varietatem videtur, numeroſior in arte, quàm Polycletus, & ſymmetria diligen-
tior: & ipſe tamen corporum tenus curioſus, animi ſenſus non expreſſiſſe, capillum quoque & pu-
bem non emendatius feciſſe, quàm rudis antiquitas inſtituiſſet. Vicit eum Pythagoras Rheginus
ex Italia, pancratiaſte Delphis poſito. Eundem vicit & Leontius, qui fecit ſtadiodromon Aſtylon,
qui Olympiæ oſtenditur, & Libyn puerum tenentem tabellam eodem loco, & mala ferentem nu-
dum. Syracuſis autem claudicantem: cuius hulceris dolorem ſentire etiam ſpectantes videntur.
Item Apollinem citharœdum, ſerpentemque eius ſagittis confici, qui Dicæus appellatus eſt, quòd
cùm Thebæ ab Alexandro caperentur, aurum à fugiente conditum, ſinu eius celatum eſſet. Hic pri-
mus neruos & venas expreſſit, capillumque diligentius. Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pi-
ctor, cuius ſigna ad ædem Fortunæ huiuſce Deæ ſeptem nuda, & ſenis vnum, laudata ſunt. Hic ſuprà
dicto facie quoque indiſcreta ſimilis fuiſſe traditur: Rhegini autem diſcipulus & filius ſororis fuiſ-
ſe Soſiſtratus. Lyſippum Sicyonium Duris negat, Tullius fuiſſe diſcipulum affirmat, ſed primò æ-
rarium fabrum, audendi rationem cœpiſſe pictoris Eupompi reſponſo. Eum enim interrogatum,
quem ſequeretur antecedentium, dixiſſe demonſtrata hominum multitudine, naturam ipſam imi-
tandam eſſe, non artificem. Plurima ex omnibus ſigna fecit, vt diximus, fœcundiſſimæ artis, inter
quæ diſtringentem ſe, quem M. Agrippa ante thermas ſuas dicauit, mirè gratum Tiberio principi:
qui non quiuit temperare ſibi in eo, quanquam imperioſus ſui inter initia principatus, tranſtulitq;
incubiculum, alio ibi ſigno ſubſtituto: cùm quidem tanta populi Romani contumacia fuit, vt ma-
gnis theatri clamoribus reponi Apoxyomenon flagitauerit, princepſque, quanquam adamatum,
repoſuerit. Nobilitatur Lyſippus & temulenta tibicina, & canibus ac venatione. In primis verò
quadriga cum Sole Rhodiorum. Fecit & Alexandrum Magnum multis operibus, à pueritia eius
ortus. Quam ſtatuam inaurari iuſſit Nero princeps, delectatus admodũ illa. Dein cùm pretio per-
iiſſet gratia artis, detractum eſt aurum: pretioſiorque talis exiſtimatur, etiam cicatricibus operis at-
que conſciſſuris, in quibus aurum hæſerat, remanentibus. Idem fecit Hephæſtionem Alexandri
Magni amicũ, quẽ quidã Polycleto adſcribunt, cùm is centum propè annis antè fuerit. Idẽ Alexãdri
venationem: quæ Delphis ſacrata eſt: Athenis Satyrorum turmam. Alexandrum amicorumq; eius
imagines ſumma omnium ſimilitudine expreſſit. Has Metellus Macedonia ſubacta tranſtulit Ro-
mam. Fecit & quadrigas multorum generum. Statuariæ arti plurimum traditur contuliſſe, ca-
pillum exprimendo, capita minora faciendo, quàm antiqui, corpora graciliora ſiccioraque, per
quæ proceritas ſignorum maior videtur. Non habet Latinum nomen ſymmetria, quam diligen-
tiſſimè cuſtodiuit, noua intactaque ratione quadratas veterum ſtaturas permutando: vulgoque
dicebat, ab illis factos, quales eſſent, homines; à ſe, quales viderentur eſſe. Propriæ huius viden-

tur esse argutiæ operum, custoditæ in minimis quoque rebus. Filios & discipulos reliquit laudatos artifices, Lahippum & Bedam, sed ante omnes Euthycratem: quanquam is constantiam patris potiùs æmulatus, quàm elegantiam, austero maluit genere, quàm iucundo, placere. Itaque optimè expressit Herculem Delphis & Alexandrum, Thespin venatorem, & Thespiadas: prælium equestre, ad Trophonij oraculum: quadrigas Medeæ complures: equum cum fiscinis: canes venantium. Huius porrò discipulus fuit Tisicrates, & ipse Sicyonius, sed Lysippi sectæ propior, vt vix discernantur cõplura signa, ceu senex Thebanus, Demetrius rex, Peucestes Alexandri Magni seruator, dignus tanta gloria. Artifices, qui cõpositis voluminibus condidere hæc, miris laudibus celebrant, & Telephanem Phoceum, ignotum aliâs, quoniam in Thessalia, vbi habitauerat, latuerint opera eius: alioquin suffragiis ipsorum æquatur Polycleto, Myroni, Pythagoræ. Laudant eius Larissam, & Spinarũ pentathlon, & Apollinem. Alij non hanc ignobilitatis fuisse causam, sed quoniam se regum Xerxis atque Darij officinis dediderit, existimant. Praxiteles quoque marmore felicior: ideo & clarior fuit. Fecit tamen ex ære pulcherrima opera: Proserpinæ raptum: item Catagusam, & Ebrietatem, & Liberum patrem, nobilemque vnà Satyrum, quem Græci periboeton cognominant. Signa etiã, quæ ante Felicitatis ædem fuere, Veneremque, quæ cum ipsa æde incendio cremata est Claudij principatu, marmoreæ illi suæ per terras inclytæ parem. Item Stephusam, Spilumenem, Oenophorum, Harmodium & Aristogitone tyrannicidas, quos à Xerxe Persarum rege captos victa Perside Atheniensibus remisit magnus Alexãder. Fecit & puberem subrepenti lacertæ cominus fagitta insidiantem, quem Sauroctonon vocant. Spectantur & duo signa eius diuersos affectus exprimentia, flentis matronæ, & meretricis gaudentis. Hanc putant Phrynen fuisse, deprehenduntque in ea amorem artificis, & mercedem in vultu meretricis. Habet simulachrum & benignitas eius. Calamidis enim quadrigæ aurigam suum imposuit, ne melior in equorũ effigie defeciſse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine æmulo expressis. Sed ne videatur in hominum effigie inferior, Alcmena nullius est nobilior. Alcamenes Phidiæ discipulus & marmorea fecit, & æreum pentathlon, qui vocatur encrinomenos. At Polycleti discipulus Aristides quadrigas bigasque. Et Iphicratis Leæna laudatur. Scortum hæc lyræ cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, vsq; ad mortem excruciata, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem habere ei volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atque vt intelligeretur causa honoris, in opere linguam addiab artifice vetuerunt. Briaxis Aesculapium & Seleucum fecit. Bedas adorantem Batton Apollinem, & Iunonem, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Cresilas vulneratum deficientem, in quo possit intelligi, quantum restet animæ: & Olympium Periclem dignum cognomine. Mirumque in hac arte est, quòd nobiles viros nobiliores fecit. Cephissodorus Mineruam mirabilem in portu Atheniensiũ, & aram ad templum Iouis Seruatoris in eodem portu, cui pauca comparantur. Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur in Didymæo, Aeginetica æris temperatura. Cerumq; vnà ita vestigiis suspendit, vt linum subter pedes trahatur, alterno morsu digitis calceque retinentibus solum, ita vertebrato dente vtrisque in partibus, vtà repulsu per vices resiliat. Idem Celetizontas pueros fecit. Chæreas Alexandrum Magnum & Philippum patrem eius fecit. Cresilaus doryphoron, & Amazonem vulneratam. Demetrius Lysimachen, quæ sacerdos Mineruæ fuit annis lxiiij. Idem & Mineruam, quæ Musica appellatur, quoniam dracones in Gorgone eius ad ictus citharæ tinnitu resonant. Idem equitem Sarmenem, qui primus de equitatu scripsit. Dædalus & ipse inter fictores laudatus, pueros duos distringentes se fecit. Dinomenes Protesilaum & Pythodemũ luctatorem. Euphranoris Alexander Paris est: in quo laudatur, quòd omnia simul intelligantur, iudex Dearum, amator Helenæ, & tamen Achillis interfector. Huius est Minerua Romæ, quæ dicitur Catuliana, infra Capitolium à Q. Luctatio Catulo dicata, & simulachrum Boni euentus, dextra pateram, sinistra spicam ac papauer tenens. Item Latona puerpera, Apollinem & Dianam infantes sustinens, in æde Concordiæ. Fecit & quadrigas bigasque, & Cliduchon eximia forma: & Virtutem & Græciam, vtrasque colosseas: mulierem ministrantem & adorantem. Item Alexandrum & Philippum in quadrigis. Eutychides Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorem plurimi dixere. Hegiæ Minerua, Pyrrhusque rex laudatur, & celetizontes pueri, & Castor ac Polluxante ædem Iouis tonantis. In Pario colonia Hercules Isidori. Buthyreus Lycius Myronis discipulus fuit, qui fecit dignum præceptore puerum sufflantem languidos ignes, & Argonautas. Leocras aquilam, sentientem quid rapiat in Ganymede, & cui ferat, parcentem vnguibus etiam per vestem: puerũ Autolycon pancratio victorem, propter quem Xenophon Symposion scripsit: Iouemq; illum tonantem in Capitolio, ante cuncta laudabilem: item Apollinem diadematum. Lyciscus Lagonem pueru̇m subdolæ ac fucatæ vernilitatis. Lycus & ipse puerum suffitorem. Menæchmi vitulus genu premitur, replicata ceruice: ipseque Menæchmus scripsit de sua arte. Naucydes Mercurio & Discobolo & immolante arietem censetur. Naucerus luctatorem anhelantem fecit. Nicerates Aesculapium & Hygiam, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Pyromachi quadriga regitur ab Alcibiade. Policles Hermaphroditum nobilem fecit. Pyrrhus Hygiam & Mineruam; Phœnix Lysippi discipulus

Epitherses. Stipax Cyprius vno celebratur signo, Splanchnopte. Periclis Olympij vernula hic fuit, exta torrens, ignem oris pleni spiritu accendens. Sillanion Apollodorum fecit, fictorem & ipsum, sed inter cunctos diligentissimum artis, & inimicum sui iudicem, crebrò perfecta signa frangentem, dum satiare cupiditatem nequit artis, & ideo insanum cognominatũ. Hoc in eo expressit, nec hominem ex ære fecit, sed iracundiam: & Achillem nobilem. Item Epistatem exercentem athletas: Strongylion Amazonem, quam ab excellentia crurum Eucnemon appellant, ob id in comitatu Neronis principis circunlatam. Item fecit puerum, quem amando Brutus Philippensis cognomine suo illustrauit. Theodorus, qui labyrinthum fecit Sami, ipse se exære fudit, præter similitudinem mirabilẽ fama magnæ subtilitatis celebratus. Dextra limã tenet, læua tribus digitis quadrigulã tenuit transtatã Prẽneste, tantæ paruitatis, vt totam eam currúmq; & aurigam integeret alis simul flammusca. Xenocrates Tisicratis discipulus: aut, vt alij, Euthycratis, vicit vtrosque copia signorum, & de sua arte composuit volumina. Plures artifices fecere Attali & Eumenis aduersus Gallos prælia, Isigonus, Pyromachus, Stratonicus, Antigonus, qui condidit volumina de sua arte. Boethi, quanquam argẽto melioris, infans eximiè anserem strangulat. Atque ex omnibus, quæ retuli, clarissima quæque in vrbe iam sunt dicata à Vespasiano Principe in templo Pacis, aliisque eius operibus, violentia Neronis in vrbem conuecta, & in sellariis domus aureæ disposita. Prætereà sunt æqualitate celebrati artifices, sed nullis operum suorum præcipui, Ariston, qui & argentum cælare solitus est, Callias, Clesias, Cantharus Sicyonius, Dionysodorus Critiæ discipulus, Deliades, Euphorion, Eunicus, & Hecatæus. Argenti cælatores, Lesbocles, Prodorus, Pythodicus, Polygnotus: iidem pictores nobilissimi. Item ex cælatoribus Stratonicus, Scymnus, qui fuit Critiæ discipulus. Nunc percenseboeos, qui eiusdem generis opera fecerunt, vt Apollodorus, Androbulus, Asclepiodorus, Aleuas philosophos: Apellas & adorantes fœminas: Antigonus & Perixyomenon, tyrannicidásque suprà dictos: Antimachus, Athenodorus fœminas nobiles: Aristodemus & luctatores, bigásque cum auriga, philosophos, anus, Seleucum regem. Habet gratiam suam huius quoq; Doryphorus. Cephissodori duo fuere: prioris est Mercurius, Liberum patrem in infantia nutriens. Fecit & concionantem manu elata: persona in incerto est. Sequens philosophos fecit. Colotas, qui cum Phidia louem Olympium fecerat, philosophos. Item Cleon & Cenchramis, & Callicles, & Cephis: Chalcosthenes & comœdos & athletas. Dahippus Perixyomenon. Daiphron, & Democritus, & Dæmon philosophos. Epigonus omnia ferè prædicta imitatus præcessit in tubicine, & matri interfectæ infante miserabiliter blandiente. Eubolidis digitis computans: Mycon athletis spectatus, Menogenes quadrigis. Nec minus Niceratus omnia quæ cæteri, aggressus, repræsentauit Alcibiadem, lampadéque accensa matrem eius Demaraten sacrificantem. Pisicrates bigæ Pitho mulierem imposuit. Idémque fecit Martem & Mercurium, qui sunt in Concordiæ templo Romæ. Perillum nemo laudat sæuiorem Phalaride tyranno, qui taurum fecit, mugitus hominis pollicitus igne subdito, & primus eum expertus cruciatum iustiore sæuitia. In hocà simulachris Deũm hominúmque deuocauerat humanissimam artem. Ideóne tot conditores eius elaborauerant, vt ex ea tormenta fierent? Itaque vnade causa seruantur opera eius, vt quisquis illa videat, oderit manus. Sthenis Cererem, Iouem, Mineruam fecit, qui sunt Romæ in Concordiæ templo. Idem flentes matronas, & adorantes sacrificantésque. Simon canem & sagittarium fecit. Stratonicus cælator ille philosophos, Scopas vterque, Athletas autem & armatos, & venatores, sacrificantésque Batton, Euchir, Glaucides, Heliodorus, Hicanus, Lophon, Lyson, Leon, Menodorus, Myagrus, Polycrates, Polydorus, Pythocritus, Protogenes, idem pictura clarissimus, vt dicemus: Patrocles, Polis, Posidonius, qui & argentum cælauit nobiliter, natione Ephesius, Periclymenus, Philon, Simenus, Timotheus, Theomnestus, Timarchides, Timon, Tisias, Thrason. Ex omnibus autem maximè cognomine insignis est Callimachus, semper calumniator sui, nec finem habens diligentiæ, ob id Cacizotechnos appellatus, memorabilis exemplo adhibendi curę modum. Huius sunt saltantes Lacęnæ, emendatum opus, sed in quo gratiam omnem diligentia abstulerit. Hunc quidam & pictorem fuisse tradunt. Non ære captus, nec arte, vnã solum modo Zenonis statuam Cypria in expeditione nõ vendidit Cato, sed quia philosophi erat, vt obiter hoc quoque noscatur tam inane exemplum. In mentione statuarum est & vna non prętereunda, licet authoris incerti, iuxta rostra Herculis tunicati, Eleo habitu Romę, torua facie, sentientéque suprema in tunica. In hac tres sunt vituli: L. Lucilli Imperatoris, de manubiis: alter, pupillum Luculli filium ex S. C. dedicasse: tertius, T. Septimium Sabinum Aedilem curulem expriuato in publicum restituisse. Tot certaminum tantæq; dignationis simulachrum id fuit. Nũc reuertemur ad differentias æris & misturas. In Cyprio coronarium & regulare est, vtrunque ductile. Coronarium tenuatur in laminas, taurorúmque felle tinctum, speciem auri in coronis histrionum prębet. Idémque in vncias additis auri scrupulis senis, prętenui pyropi bractea ignescit. Regulare & in aliis fit metallis, itémque caldarium. Differentia, quod caldarium funditur tantùm, malleis fragile, quibus regulare obsequitur, ab aliis ductile appellatum, quale omne Cyprium est. Sed & in cęteris metallis, cura distat à caldario. Omne enim purgatis diligentius igni vitiis, excoctísque, regulare est. In reliquis generibus palma Campano. Simile in multis partibus Italiæ prouinciísque.

ciisque. Sed octonas plumbi libras addunt, & lenè recoquunt propter inopiam ligni. Quantum ea res differentiæ afferat, in Gallia maximè sentitur vbi inter lapides candefactos funditur. Exurente enim coctura, nigrum atque fragile conficitur. Prætereà semel recoquunt: quod sæpius feciſſe, bonitati plurimum confert.

Differentia æris & misturæ, & de seruando ære. CAP. IX.

IN quoq; notasse non ab re est, æs omne frigore magno melius fundi. Sequens temperatura statuaria est, eadémque tabularis, hoc modo: Massa proflatur in primis, mox in proflatum additur tertia portio æris collectanei, hoc est, ex vsu coempti. Peculiare in eo condimentum atritu domiti, & consuetudine nitoris veluti mansuefacti. Miscentur & plumbi argentarij pondo duodena ac selibræ, cẽtenis proflati. Appellatur etiamnum & formalis temperatura æris tenerrimi, quoniam nigri plumbi decima portio additur, & argentarij vigesima: maximéque ita colorem bibit, quem Græcanicum vocant. Nouissima est, quæ vocatur ollaria, vasè nomen hoc dante, ternis aut quaternis libris plumbi argentarij in centenas æris additis. Cyprio si addatur plumbum, colos purpuræ fit in statuarum prætextis. Aera extersa rubiginem celeriùs trahunt, quàm neglecta, nisi oleo perungantur. Seruari ea optimè in liquida pice tradunt. Vsus æris ad perpetuitatem monumẽtorum iam pridem translatus est, tabulis æreis, in quibus publicę constitutiones inciduntur.

De cadmia medicinæ. CAP. X.

METalla æris multis modis instruunt medicinam, vtpote cùm hulcera omnia ibi ocyssimè sanentur. Maximè tamen prodest cadmia. Fit sine dubio hæc & in argenti fornacibus, candidior ac minus ponderosa, sed nequaquam comparanda ærariæ. Plura autem genera sunt. Nanque ipse lapis, ex quo fit æs, cadmia vocatur, fusuris necessarius, medicinæ inutilis. Hic rursus in fornacibus existit, aliámq; nominis sui originem recipit. Fit autem egesta flammis atq; flatu tenuissima parte materiæ, & cameris lateribúsue fornacum pro quantitate leuitatis applicata. Tenuissima est in ipso fornacum ore, quà flammæ eluctantur, appellata capnitis, exusta, & nimia leuitate similis fauillæ. Interior optima, cameris dependens, & ab eo argumento botrytis cognominata. Ponderosior hæc priore, leuior porrò secuturis. Duo eius colores: deterior cinereus, puniceus melior, friabilis, oculorúmque medicamentis vtilissima. Tertia est in lateribus fornacum, quæ propter grauitatem ad cameras peruenire non potuit. Hæc dicitur placitis, & ipsa ab argumento, crusta verius, quàm pumex, intus varia, ad psoras vtilior, & ad cicatrices trahendas. Fluunt & ex ea duo alia genera: onychitis extra penè cærula, intus onychis maculis similis. Ostracitis tota nigra, & cæterarum sordidissima, vulneribus maximè vtilis. Omnis autem cadmia in Cypri fornacibus optima, iterúmque à Medicis coquitur carbone puro, atque vbi in cinerem rediit, extinguitur vino ammineo, quæ ad emplastra prę paratur: quæ verò ad psoras, aceto. Quidam in ollis fictilibus tusam vrunt, ac lauãt in mortariis, posteà siccant. Nymphodorus lapidem ipsum quàm grauissimum spississimúmque vrit pruna, & exustum Chio vino restinguit tundítque, mox linteo cribrat, atque in mortario terit, mox aqua pluuia macerat, iterúmque terit quod subsidit, donec cerussæ similis fiat nullo dentium offensa. Eadẽ Iollæ actio: sed quàm purissimum lapidem eligit. Cadmiæ effectus siccare, persanare, sistere fluxiones, pterygia & sordes oculorum purgare, scabritiem extenuare, & quicquid in plumbi effectu dicemus. Etæs ipsum ad omnia eadem vtitur, prætérque albugines oculorum & cicatrices. Hulcera quoque oculorum cum lacte sanat, idque Aegyptij collyrij modo terunt in coticulis. Facit & vomitiones è melle sumptum. Vritur autem Cyprium in fictilibus crudis cum sulphuris pari pondere, circunlito spiramento in caminis, donec vasa ipsa percoquantur. Quidam & salem addunt, alij alumẽ pro sulphure, alij nihil, sed aceto tantùm aspergunt. Vstum teritur mortario Thebaico, aqua pluuia lauatur, minore effectu, iterúmq; adiecta largiore teritur, & dum consîdat, relinquitur: hoc sæpius, donec ad speciem minij redeat. Tunc siccatum in Sole, in ærea pyxide seruatur.

De scoria, & flore, & squama æris, & stomomate, & erugine, & hieracio. CAP. XI.

ET scoria æris simili modo lauantur, minore effectu, quàm æs ipsum. Sed & æris flos medicinæ vtilis est. Fit ære fuso, & in alias fornaces translato: ibi flatu crebriore excutiuntur velut milij squamæ, quas vocant florem. Cadunt autem, cùm panes æris aqua refrigerantur rubéntque. Similiter ex eis fit, quam vocant lepida, & sic adulteratur flos, vt squama veneat pro eo. Est autem squama hæc decussa vi clauis, per quos panes ærei ferruminantur. In Cypriis maximè officinis omnia. Differentia hæc est, quòd squama excutitur ictibus iisdem panibus: flos cadit sponte. Squamæ est alterum genus subtilius, ex summa scilicet lanugine decussum, quod vocant stomoma. Atque hæc omnia Medici (quod pace eorum dixisse liceat) ignorant, pars maior & nominibus, in tantum à conficiendis medicaminibus absunt, quod esse proprium medicinæ solebat. Nunc quotiens incidêre in libellos, componere ex his volentes aliqua, hoc est, impendio miserorum experiri commentaria, credunt sęplasiæ, ea omnibus quidem fraudibus corrumpenti, factáque iampridem emplastra & collyria mercantur, tabésq; mercium. Fraus sęplasiæ sic exteritur. Et squama autem & flos vruntur in patinis fictilibus aut æreis, deinde lauantur, vt suprà, ad eosdem vsus: & amplius ad narium carnosa vitia, itémque sedis & grauitates aurium, per fistulas in eas flatu impulsa, & hulcera oris farina admota.

admota. Tollit & tonsillas cum melle. Fit & ex candido ære squama, Cyprialongè efficacior. Nec non vrina pueri priùs macerant clauos panésque. Quidam verò excussam squamam terunt, & aqua pluuia lauant: Dant & hydropicis eam duabus drachmis in mulsi hemina, & illinunt cum polline. Aeruginis quoque magnus vsus. Sed pluribus fit ea modis. Nanque & è lapide, ex quo coquitur æs, deraditur, & ære candido perforato, atque in cadis super acetum suspenso, æreo obturatis operculo, multo probatiore, quàm si hoc idem squamis fiat. Quidam vasa ipsa candidi æris fictilibus condunt in aceto, radúntque x. die. Alij vinaceis contegunt, totidémque post dies radunt. Alij delimatam æris scobem aceto spargũt, versántque spathis sæpius die, donec absumatur. Eandémque scobem alij terere in mortariis æreis ex aceto malunt. Ocyssimè verò contrahit coronarium ærugi-
10 nem, recisamentis in acetum additis. Adulterant marmore trito maximè Rhodiam æruginem: alij pumice aut gummi. Præcipuè autem fallit atramento sutorio adulterata. Cætera enim dente deprehenduntur, stridentia in frendendo. Experimentum in batillo ferreo. Nam quæ syncera est, suum colorem retinet: quæ mista atramento, rubescit. Deprehenditur & papyro, galla priùs macerato: nigrescit enim statim ærugine illita. Deprehenditur & visu, malignè virens. Sed siue syncera siue adulteratam, aptissimum est siccatam in patina noua vri & versari, donec fauilla fiat: postea teritur & reconditur. Aliqui in crudis fictilibus vrunt, donec figlinum percoquatur. Nonnulli & thus masculum admiscent. Lauatur autem ærugo, sicut cadmia: vis eius collyriis oculorum aptissima, delacrymationibus mordendo proficiens. Sed ablui necessarium penicillis calidis, donec rodere desinat. Hieracium vocatur collyrium, quod ita maximè cõstat: temperatur autem id Hammoniacivncciis quatuor, æruginis Cyprię duabus, atramenti sutorij, quod chalcanthum vocant, totidem, misyos verò vna, croci sex. Hæc omnia trita aceto Thasio colliguntur in pilulas, excellentis remedij contra initia glaucomatum & suffusionum, contra caligines & scabritias & albugines, ac genarum vitia. Cruda autem ærugo vulnerariis emplastris miscetur. Oris etiam gingiuarúmque hulcerationem mirificè emendat, & labiorum hulcera cum oleo. Quòd si & cera addatur, purgat, & ad cicatricem perducit. Aerugo & callum fistularum erodit, vitiorúmque quæ circa sedem, siue per se, siue cũ Hammoniaco illita, vel collyrij modo in fistulas adacta. Eadémque cum resinæ terebinthinæ tertia parte subacta, lepras tollit.

De scolecia, & chalciti, & misy, & sory, & chalcantho. CAP. XII.

EST & alterum genus æruginis, quam vocant scoleciam, in Cyprio ære, hoc trito alumine & sale,
20 aut nitro pari pondere, cum aceto albo quàm acerrimo. Non fit hoc nisi æstuosissimis diebus circa Canis ortum. Teritur autem, donec viride fiat, contrahátque se vermiculorum specie, vnde & nomen. Quod vitium vt emendetur, duæ partes quæ fuere aceti, miscentur vrina pueri impubis. Idẽ autem in medicamentis & santerna efficit, qua diximus aurum ferruminari, vsúsq; vtriusque, qui æruginis. Scolecia fit & per se, deraſa ab ærario lapide, de quo nunc dicemus. Chalcitim vocant lapidem, ex quo & ipsum æs coquitur. Distat à cadmia, quòd illa super terram ex subdialibus petris cæditur, hæc ex obrutis. Item, quòd chalcitis friat se statim mollis natura, vt videatur lanugo concreta. Est & alia distinctio, quòd chalcitis tria genera continet, æris, & misyos, & soryos, de quibus singulis dicemus suis locis. Habet autem æris venas oblongas. Probatur mellei coloris, gracili venarum discursu, friabilis, nec lapidosa. Putant & recentem vtiliorem esse, quoniam inueterata sory fiat. Vis
30 eius ad excrescentia in hulceribus, sanguinem sistere, gingiuas, vuam, tonsillas farina compescere. Vuluæ quoque vitiis in vellere imponitur. Cum succo verò porri, verendorum additur emplastris. Maceratur autem in fictili ex aceto circunlito fimo diebus xl. & colorem croci trahit. Tunc admisto cadmiæ pari pondere, medicamentum efficit, psoricon dictum. Quod si duæ partes chalcitidis tertia cadmiæ temperentur, acrius hocidem fiet. Acrius etiamnum & vehementius, si aceto, quàm vino, temperentur. Tosta verò efficacior fit ad eadem omnia. Sory Aegyptiũ maximè laudatur, multum superato Cyprio. Hispanensi & Africo: quanquàm oculorum quoque curationi quidam vtilius Cyprium putant; sed in quacunque natione optimum, cui maximum virus, in olfactu tritúque pinguiter nigrescens & spongiosum. Stomacho res contraria in tantum, vt quibusdam olfactu modò vomitiones moueat: & Aegyptium quidem tale. Alterius nationis contritum splendescit. Et misy est lapidosius. Prodest autem & dentium dolori, si contineatur atque colluat: & oris hulceribus grauibus, quæq; serpunt. Vritur carbonibus, vt chalcitis. Misy aliqui tradiderunt fieri exusto lapide in scrobibus, flori eius luteo miscente se ligni pinei fauilla. Reuera autem è suprà dicto fit lapide cõcretũ natura discretúmq;, & optimum in Cypriorũ officinis: cuius notæ sunt friati aureæ scintillæ, & cùm teratur, harenosa natura, siue rerrea, chalcitidi similis. Hoc admiscẽt, qui aurum purgant. Vtilitas eius infusi cum rosaceo auribus purulentis, & in lana impositi capitis hulceribus. Extenuat etiam scabritias oculorum inueteratas. Præcipuè vtile tonsillis, contráque anginas & suppurata. Ratio, vt xvj. drachmæ in hemina aceti coquantur addito melle, donec lentescat. Sic ad suprà dicta vtile est. Quotiens opus sit molliri vim eius, mel aspergitur. Erodit & callum fistularum ex aceto foueãtium: & collyriis additur. Sistit & sanguinem, hulceráque quæ serpant, quæúe putrescant. Absumit & excrescentes carnes. Peculiariter virilitatis vitiis vtile: & fœminarũ profluuiũ sistit. Græci cognationem

tionem æris nomine fecerunt & atramento sutorio. Appellant enim chalcanthum. Nec vllius æquè mira natura est. Fit & in Hispania è puteis stagnisue, id genus aquæ habentibus. Decoquitur ea, admista dulci pari mensura, & in piscinas ligneas funditur. Immobilibus super has transtris dependent restes lapillis extentæ, quibus adhærescens limus vitreis acinis imaginem quandam vuæ reddit. Exemptum ita siccatur diebus xxx. Color est cæruleus, perquàm spectabili nitore, vitrúmque esse creditur: diluendo fit atramentum tingendis coriis. Fit & pluribus modis, genere eo in scrobes cauato: quarum è lateribus distillantes hyberno gelu stirias, stalagmian vocant: neque est purius aliud. Sed ex eo candidum colorem sentientem violam, leucoion appellant. Fit & in saxorum catinis, pluuia aqua corriuato limo gelante. Fit & salis modo, flagrantissimo Sole admissas dulces aquas cogente. Ideo duplici quidam differentia, fossile aut factitium appellant. hoc pallidius, & quantum colore, tantum bonitate deterius. Probant maximè Cyprium in medicinæ vsu. Sumitur ad depellenda ventris animalia drachmæ pondere cum melle. Purgat & caput dilutum, ac naribus instillatum: item stomachum, cum melle aut aqua mulsa sumptum. Medetur & oculorum scabritiei doloríque, necnon & caligini, & oris hulceribus. Sistit & sanguinem narium: item hæmorrhoidum. Extrahit ossa fracta cum semine hyoscyami. Suspēdit epiphoras, penicillo fronti impositum. Efficax & in emplastris ad purganda vulnera, & excrescentia hulcerum. Tollit & vuas, vel si decocto tangantur. Cum lini quoque semine superponitur emplastris ad dolores tollendos: quódque ex eo candicat, in eo vsu præfertur violaceis, & grauitati aurium per fistulas inspiratur. Vulnera etiam per se illitum sanat, sed stringit cicatrices. Nupérque inuentum, vrsorum in harena & leonum ora inspargere illo: tantáque est vis in astringendo, vt non queant mordere.

De pompholyge, & spodo, & antispodo, & diphryge, & triente Seruilio. CAP. XIII.

ETiamnum in ærariis reperiuntur, quem vocant pompholygem & spodon. Differentia, quòd pompholyx lotura paratur, spodos illota est. Aliqui id quod sit cādidum leuissimúmque, pompholygem dixere, & esse æris & cadmiæ fauillam. Spodon nigriorem ponderosiorémque esse, derasam parietibus fornacum, mistis scintillis, aliquando & carbonibus. Hæc aceto accepto odorem æris præstat, & si tangatur lingua, saporem horridum. Conuenítque oculorum medicamentis, quibuscunque vitiis occurrens, & ad omnia, quæ spodos: hoc solùm distat, quòd huius elutior vis est. Additur & in emplastra, quibus lenis quæritur refrigeratio & siccatio. Vtilior ad omnia, quæ vino lota est. Spodos Cypria optima. Fit autem liquescentibus cadmia & ærario lapide. Leuissimè hæc efflatur & ocyus, euolátque è fornacibus & tectis adhærescit, à fuligine distans candore. Quod minus candidum ex ea, immaturæ fornacis argumentum est: hoc quidā pompholygem vocant. Quod verò rubicundius ex iis inuenitur, acriorem vim habet, exhulcerátque adeò, vt cùm lauatur, si oculos attingat, excæcet. Est & mellei coloris spodos, in qua plurimum æris intelligitur. Sed quodcunque genus lauando fit vtilius. Purgatur antè pinna, dein crassiore lotura. Digitis scabritiem exterūt. Media vis eius est, quæ vino lauatur. Est aliqua & in genere vini differentia. Leni enim lota collyriis oculorum nimium vigiliis fatigatorum apta putatur. Eadem efficacior hulceribus quæ manant, vel oris quæ madent, & omnibus medicamentis, quę parantur contra gangrenas. Fit & in argenti fornacibus spodos, quam vocant lauriotin. Vtilissima autem oculis affirmatur, quæ fiat in aurariis: nec in alia parte magis est vitæ ingenia mirari. Quippe ne inquirenda essent metalla, vilissimis rebus vtilitates easdem excogitauit. Antispodon vocant cinerem fici arboris vel caprifici, vel myrti foliorū cum tenerrimis ramorum partibus, vel oleastri vel cydonij mali vel lentisci. Item ex moris immaturis, id est candidis, in Sole arefactis: vel è buxi coma, vel pseudocyperi, aut rubi, aut terebinthi, velœnanthes. Taurini quoque glutinis, aut linteorum cinerem, similiter pollere inuentum est. Vruntur omnia ea crudo fictili in fornacibus, donec figlina percoquantur. In ærariis officinis & psegma fit, iam liquato ære atque percocto, additis etiamnum carbonibus, flatúque accensis: ac repentè vchementiori flatu expuitur æris palea quædam. Solum, quo excipiatur, stratum esse debet. Facilè ab ea discernitur, † quam in iisdem officinis diphrygem vocant Græci, ab eo quòd bis torreatur. Cuius origo triplex. Fieri enim traditur ex lapide pyrite cremato in caminis, donec excoquatur in rubricā. Fit & in Cypro ex luto cuiusdam specus arefacto prius, mox paulatim circundatis sarmentis. Tertio fit modo in fornacibus æris fæce subsidente. Differentia est quidem, quod æs ipsum in catino desinit, scoria extra fornaces, flos supernatat, diphryges remanet. Quidam tradunt in fornacibus globos lapidis qui coquantur, ferruminari, circa hunc æs feruere, ipsum verò non percoqui, nisi translatum in alias fornaces, & esse nodum quendam materiæ. Id quod excocto superfit, diphryges vocari. Ratio eius in medicina similis suprà dictis, siccare, & excrescentia consumere, & perpurgare. Probatur lingua, vt eam siccet tactu statim, saporémque æris reddat. Vnum etiamnum æris miraculum non omittemus. Seruilia familia illustris in Fastis, trientem æreum pascit auro & argento, consumentē vtrunque. Origo atque natura eius incomperta est mihi. Verba ipsa de ea re Messalę senis ponam. Seruiliorum familia habet trientem sacrum, cui summa cum cura magnificentiáque sacra quotannis faciunt: quem ferunt aliâs creuisse, aliâs decreuisse videri, & ex eo aut honorem aut diminutionem familię significari.

† *quod in iisdē officinis diphryges vocāt Græci.*

De ferro, & ferreis metallis, & differentia ferri. CAP. XIIII.

PRoximè indicari debent metalla ferri, optimo pessimoq; vitæ instrumento. Siquidem hoc telurem scindimus, serimus arbusta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus iuuenescere. Hoc extruimus tecta, cædimus saxa, omnesque ad alios vsus ferro vtimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solùm, sed etiam missili volucriq;, nunc tormentis excusso, nunc lacertis, nunc verò pennato: quam sceleratissimam humani ingenij fraudem arbitror. Siquidem, vt ocyus mors peruenire ad hominem, alitem illam fecimus, pennasque ferro dedimus. Quamobrem culpa eius non naturæ fiat accepta. Aliquot experimentis probatum est, posse innocens esse ferrum. In fœdere, quod expulsis regibus populo Romano dedit Porsena, nominatim comprehensum inuenimus, ne ferro nisi in agricultura vterentur. Et stilo scribere intutum est, vt vetustissimi authores prodiderunt. Magni Pompeij in tertio Consulatu extat edictum, vt in tumultu necis Clodianæ, prohibentis vllum telum esse in vrbe. Et tamen vita ipsa non desijt honorem mitiorem habere ferro quoque Aristonidas artifex cùm exprimere vellet Athamantis furorem Learcho filio præcipitato residentem, pœnitentiamque, ferrum & æs miscuit, vt rubigine eius per nitorem æris relucente, exprimeretur verecundiæ rubor. Hoc signum extat Thebis hodie. Est in eadem vrbe & ferreus Hercules, quem fecit Alcon, laborū Dei patientia inductus. Videmus & Romæ scyphos è ferro dicatos in templo Martis Vltoris. Obsistit eadem naturæ benignitas, exigentis à ferro ipso pœnas rubigine, eademque prouidentia nihil in rebus mortalius faciente, quàm quod infestissimum mortalitati. Ferri metalla vbique propemodū reperiuntur, quippe insula etiam Italiæ llua gignente: minimaque difficultate cognoscuntur ipso colore terræ manifesto. Sed ratio eadem excoquendis venis. In Cappadocia tantùm quæstio est, aquæ an terræ fiat acceptum, quoniā perfusa certo fluuio terra, neque aliter, ferrum è fornacibus reddit. Differentia ferri numerosa. Prima in genere terræ cælíve. Aliæ molle tantùm, plumboque vicinius subministrant: aliæ fragile & ærosum, rotarumque vsibus & clauis maximè fugiendum, cui prior ratio conuenit. Aliud breuitate sola placet, clauisque caligariis: aliud rubiginem celeriùs sentit, strictūraque vocātur eæ omnes, quod non in aliis metallis, à stringenda acie vocabulo impositō. Et fornacum maxima differentia est. In iis equidem nucleus ferri excoquitur ad indurandam aciem, alioque modo ad densandas incudes, malleorúmve rostra. Summa autem differentia in aqua est, cui subinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi vtilior nobilitauit loca gloria ferri, sicuti Bilbilin in Hispania & Turiasonem, Comum in Italia, cùm ferraria metalla in his locis non sint. Ex omnibus autem generibus palma Serico ferro est. Seres hoc cum vestibus suis pellibusque mittunt. Secunda Parthico: neque aliā genera ferri ex mera acie temperantur: cæteris enim admiscetur. Mollior complexus in nostro orbe. Aliubi vena bonitatem hanc præstat, vt in Noricis: aliubi factura, vt Sulmone aqua, vt diximus. Quippe cùm in exacuendo olearēs cotes aquarieque differāt, & oleo delicatior fiat acies. Minumque, cùm excoquatur vena, aquæ modo liquari ferrum, posteà in spongias frangi. Tenuiora ferramenta oleo restingui mos est, nè aqua in fragilitatem durentur. A ferro sanguis humanus se vlcisci tur. Contactum nanque eo, celeriùs subinde rubiginem trahit. De magnete lapide suo loco dicemus, concordiaque quam cum ferro habet. Sola hæc materia vires ab eo lapide accipit, retinetq; longo tempore, aliud apprehendens ferrum, vt annulorum catena spectetur interdum: quod imperitum vulgus appellat ferrum viuum, vulneraque tali asperiora fiunt. Lapis hic & in Cantabria nascitur, non ille magnes verus caute continua, sed sparsa bubbatione, ita appellant: nescio an vitro fundendo perinde vtilis: nondum enim expertus est quisquam: ferri vtiq; inficit aciem, vt magnes. Eodem lapide Dinocrates architectus Alexandriæ Arsinoes templum concamerare inchoauerat, vt in eo simulachrum eius è ferro pendere in aere videretur. Interceſſit mors & ipsius & Ptolemæi, qui id sorori suæ iusserat fieri. Metallorum omnium vena ferri largissima est. Cantabriæ maritimæ parte, quam Oceanus alluit, mons præruptè altus, incredibile dictu, totus ex ea materie est, vt in ambitu Oceani diximus.

De temperatura ferri, & medicina ex ferro, & aerugine, & rubigine, & squama ferri, & hygremplastro. CAP. XV.

FErrum accensum igni, nisi duretur ictibus, corrumpitur. Rubens non est habile tundendo, neque antequàm albescere incipiat. Aceto aut alumine illitum fit æri simile. A rubigine vindicatur cerussa & gypso, & liquida pice. Hæc est temperatura à Græcis antipathia dicta. Ferunt quidam & religione quadam id fieri. Et extare ferream catenam apud Euphratem amnem, in vrbe quæ Zeugma appellatur, qua Alexander Magnus ibi vinxerat pontem, cuius annulos, qui refecti sunt, rubigine infestari, carentibus ea prioribus. Medicina è ferro est & alia, quàm secandi. Nanque circunscribi circulo, térve circunlato mucrone, & adultis & infantibus prodest contra noxia medicamenta: & præfixisse in limine è sepulchro euulsos clauos aduersus nocturnas lymphationes. Pungiq; leuiter mucrone, quo percussus homo sit, contra dolores laterū pectorumq; subitos, qui punctionem afferant. Quædā vstione sanantur: priuatim verò canis rabidi morsus. Quippe etiā præualente morbo, expauescentesq; potum, vsta plaga illico liberantur. Calefit etiā ferro candente aqua,

in multis vitiis,priuatim verò dysentericis. Est & rubigo ipsa in remediis: & sic Telephum proditur sanasse Achilles,siue id ærea,siue ferrea cuspide fecit. Ita certè pingitur eam decutiens gladio. Sed rubigo ferri deraditur humido ferro clauis veteribus. Vis eius ligare,siccare,restringere. Emendat alopecias illita. Vtuntur & ad scabritias genarum pustulasque totius corporis, cum cera & oleo myrteo: ad ignes verò sacros ex aceto: item ad scabiem,paronychia digitorum & pterygia in linteolis. Sistit & fœminarum profluuia imposita velleribus. Plagis quoque recentibus vino diluta, & cum myrrha subacta: & condylomatis ex aceto prodest. Podagras quoque illita lenit. Squama quoq; ferri in vsu est ex acie aut mucronibus,maximè simili,sed acriore,quàm rubigo: quamobrem & contra epiphoras oculorum assumitur. Sanguinemque sistit, cùm vulnera maximè ferro fiant, Sistit & fœminarum profluuia. Imponitur & contra lienum vitia. Hæmorrhoidas compescit,hulcerumque serpentia. Et genis prodest,farinæ modo aspersa pauliper: præcipua tamen commendatio eius in hygremplastro ad purganda vulnera fistulasque,& omnem callum erodendum, & tasis ossibus carnes recreandas. Componitur hoc modo: obolis ex Cimolia creta duobus, drachmis sex exære, totidem ex squama ferri, totidem ceræ, ex olei sextario. His adiicitur, cùm sunt repurganda vulnera aut replenda, ceratum.

De plumbi metallis, & alboplumbo, & nigro. CAP. XVI.

SEquitur natura plumbi. Cuius duo genera, nigra, atque candidum. Pretiosissimum candidũ, à Græcis appellatum cassiteron, fabulosèque narratum in insulas Atlantici maris peti, vitilibusq; nauigiis circunsutis corio aduehi. Nunc certum est, in Lusitania gigni & in Gallæcia, summa tellure harenosa, & coloris nigri: pondere tantùm ea deprehenditur. Interueniũt & minuti calculi, maximè torrentibus siccatis. Lauant eas harenas metallici, & quod subsidit, coquunt in fornacibus. Inuenitur & in aurariis metallis (quæ elutia vocant) aqua immissa eluente calculos nigros paulum candore variatos, quibus eadem grauitas quæ auro. & ideo in calathis, in quibus aurum colligitur, remanent cum eo, posteà caminis separantur, conflatique in album plumbum resoluuntur. Non fit in Gallæcia nigrum, cùm vicina Cantabria nigro tantùm abundet: nec ex albo argentum, cùm fiat ex nigro. Iungi inter se plumbum nigrum sine albo non potest, nec hoc ei sine oleo. Ac ne albũ quidem secum sine nigro. Album habuit authoritatem & Iliacis temporibus, teste Homero, cassiteron ab illo dictum. Plumbi nigri origo duplex est: aut enim sua prouenit vena, nec quicquã aliud ex se parit: aut cum argento nascitur, mistisque venis conflatur. Eius qui primus fluit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentum: quod remansit in fornacibus, galæna, quæ portio est tertia addita venæ. Hæc rursus conflata, dat nigrum plumbum, deductis partibus duabus.

De stanno, plumbo argentario, & quibusdam aliis. CAP. XVII.

STannum illitum æneis vasis, saporem gratiorem facit, & compescit æruginis virus, mirumque, pondus non auget. Specula quoque ex eo laudatissima, vt diximus, Brundusij temperabantur, donec argenteis vti cœpere & ancillæ. Nunc adulteratur stannum addita æris tertia portione candidi in plumbum album. Fit & alio modo mistis albi plumbi nigriq; libris. Hoc nunc aliqui argentarium appellant. Iidem & tertiarium vocant, in quo duæ nigri portiones sunt, & tertia albi. Pretiũ eius in libras xxx. hoc fistulæ solidantur. Improbiores ad tertiarium additis æquis partibus albi, argentarium vocant, & eo quæ volunt incoquunt. Pretia huius faciunt in pondo centum triginta. In libras, albo per se syncero pretia sunt triginta, nigro sexdecim. Albi natura plura aridi habet: contraque, nigri tota humida est. Ideo album nulli rei sine mistura vtile est. Neque argentũ ex eo plumbatur, quoniam priùs liquescit argentũ. Album incoquitur æreis operibus Galliarum inuento, ita vt vix discerni queat ab argento, eaque incoctilia vocant. Deinde & argentũ incoquere simili modo cœpere, equorum maximè ornamentis, iumentorumque iugis in Alexia oppido: reliqua gloria Biturigum fuit. Cœpere deinde & esseda, & vehicula, & petorita exornare: similique modo ad aurea quoque, non modò argentea, staticula inanis luxuria peruênit: quæque in scyphis cerni prodigium erat, hæc in vehiculis atteri, cultus vocatur. Plumbi albi experimentum in charta est, vt liquefactũ pondere videatur, non calore, rupisse. India neque æs neque plumbum habet, gemmisque suis ac margaritis hæc permutat. Nigro plumbo ad fistulas laminasque vtimur laboriosius in Hispania eruto, totasque per Gallias: sed in Britannia summo terræ corio adeò largè, vt lex vltro dicatur, ne plus certo modo fiat. Nigri generis hæc sunt nomina: Iouetanum, Caprarienſe, Oleastrense. Nec differentia vlla scoriæ, modò sit excocta diligenter. Mirumque in his solis metallis, quòd derelicta fertilius reuiuiscunt. Hoc videtur facere relaxatis spiramentis ad satietatem infusus aer, æquè vt fœminas quasdam fœcundiores abortus facere. Nuper id compertum in Bætica Santarensi metallo, quod locari solitum x. libris per cc. antè annos, postquàm obliteratum erat, lv. locatum est. Simili modo Antonianum in eadem prouincia pari locatione peruenit ad pondo cccc. vectigalis. Et mirum, aqua addita nõ liquescere vasa è plumbo constat: eadem in aqua calculus æreus ve quadrans si addatur, vas peruri.

Medicina

Medicinæ de plumbo, & scoria plumbi, de molybdæna siue galena, de psimmythio, & sandaracha. CAP. XVIII.

IN medicina per se plumbi vsus est cicatrices reprimere: adalligatisque lumborum & renum partibus laminis frigidiore natura inhibere impetus Veneris. Visaque in quiete Venerea sponte naturæ erumpentia vsque in morbi genus, his laminis Caluus Orator cohibuisse traditur, viresque corporis studiorum labori custodisse. Nero (quoniam ita diis placuit) princeps lamina pectori imposita sub ea cantica exclamans, alendis vocibus demonstrauit rationem. Coquitur ad medicinæ vsus patinis fictilibus, substrato sulphure minuto, laminis impositis tenuibus, opertisque sulphure & ferro mistis. Cùm coquitur, munienda in eo opere foramina spiritus conuenit: alioquin plumbi è fornacibus halitus noxius sentitur, & pestilens, & canibus ocyssimè: omnium verò metallorũ, muscis & culicibus: quamobrem non sunt ea tædia in metallis. Quidam in coquendo scobem plumbi lima quæsitam sulphuri miscent: alij cerussam potiùs, quàm sulphur. Fit & lotura plurimi vsus in medicina, cùm se ipso teritur in mortariis plumbeis addita aqua cælesti, donec crassescat. Posteà supernatans aqua tollitur spongiis: quod crassissimum fuit, siccatum diuiditur in pastillos. Quidã limatũ plumbum sic terunt: quidam etiam plumbaginem admiscent: alij verò acetum, alij vinum, alij adipem, alij rosam. Quidam in mortario lapideo, & maximè Thebaico, plumbeo pistillo terere malũt: candidiusq; fit ita medicamentum. Id autem quod vstum est plumbum, lauatur, vt stibi & cadmia. Potest adstringere, sistere, contrahere cicatrices. Vsus enim ex eodem & in oculorum medicamentis, & maximè contra procidentiam eorum & inanitatem, & hulcerum excrescentia, rimasque sedis aut hæmorrhoidas, aut condylomata. Ad hæc maximè lotura plumbi facit: cinis autem vsti ad hulcera serpentia, aut sordida: eademque, quæ chartis, ratio profectus. Vritur autem in patinis per laminas minutas cum sulphure, versatum rudibus ferreis aut ferulaceis, donec liquor mutetur in cinerem. Dein refrigeratum teritur in farinam. Alij elimatam scobem in fictili crudo coquunt in caminis, donec per coquatur figlinũ. Aliqui cerussam miscent pari mensura, aut hordeũ, teruntque, vt in crudo dictũ est, & præferunt sic tritum plumbum spodio Cyprio. Scoria quoque plumbi in vsu est, optimaq;, quæ ad luteum maximè colorem accedit sine plumbi reliquiis, aut sulphuris specie, & terra carens. Lauatur hæc in mortariis minutim fracta, donec aqua luteũ colorem trahat, & transfunditur in vas purum, idque sæpius, vsque dum subsidat, quod vtilissimum est: eosdemque effectus habet, quos plumbum, sed acriores. Mirari succurrit experientiam vitæ, ne fæce quidem rerum, excrementorumque fœditate intentata tot modis. Fit & spodiũ ex plumbo eodem modo, quo ex Cyprio ære diximus. Lauatur in linteis raris in aqua cælesti, separaturque terrenum transfusione, cribratumq; teritur. Quidam puluerem pennis detergere malunt, ac terere in vino odorato. Est & molybdena, quam alibi galenam vocauimus, plumbi & argenti vena communis. Melior hæc, quanto magis aurei coloris, quantoq; minus plumbosa, friabilis, & modicè grauis. Cocta cum oleo, iocineris colorem trahit. Adhæresit & auri & argenti fornacibus. Et hanc metallicam vocant. Laudatissima, quæ in Zephyrio fiat. Probantur minimè terrenæ, minimeq; lapidosæ: coquuntur lauanturque scoriæ modo. Vsus in liparas ad linienda refrigerandaq; hulcera: emplastrisq;, quæ nõ alligantur, sed illita ad cicatricem perducunt, in teneris corporibus mollissimisque partibus. Compositio eius est libris tribus, & ceræ libra vna, olei tribus heminis, quod in senili corpore cũ fracibus additur. Temperatur & cum spuma argenti, & scoria plumbi, ad dysenteriam & tenesmum fouendo calida. Psimmythiũ quoq;, hoc est cerussam, plumbariæ dant officinæ. Laudatissimum in Rhodo. Fit autem ramentis plumbi tenuissimis super vas aceti asperrimi impositis, atque ita distillantibus. Quod ex eo cecidit in ipsum acetum, arefactum molitur & cribratur, iterumque aceto misto in pastillos diuiditur, & in Sole siccatur æstate. Fit & alio modo, addito in vrceos aceti plumbo, obturatos per dies x. derasoq; ceu situ, ac rursus deiecto, donec deficiat materia. Quod derasum est, teritur & cribratur, & coquitur in patinis, miscetur q; rudiculis, donec rufescat, & simile sandarachæ fiat. Dein lauatur dulci aqua, donec nubeculæ omnes eluantur. Siccatur similiter posteà, & in pastillos diuiditur. Vis eius eadem, quæ suprà dictis, leuissima tantum ex omnibus: præterque ad candorem fœminarum. est autem letalis potus, sicut spumæ argenti. Posteà cerussa ipsa si coquatur, rufescit. Sandarachæ quoq; propemodum dicta natura est. Inuenitur autem & in aurariis & in argentariis metallis, melior quò magis rufa, quoque magis virus redolens, ac pura friabilisque. Valet purgare, sistere, excalfacere, perrodere. Summa eius dos septica. Explet alopecias ex aceto illita. Additur oculorum medicamentis. Fauces purgat cum melle sumpta. Vocem lympidam ac canoram facit. Suspiriosis tussientibusq; iucundè medetur, cum resina terebinthina in cibo sumpta. Suffita quoque cum cedro, ipso nidore itidem medetur. Et arsenicũ ex eadem est materia. Quod optimũ, coloris etiam in auro, excellentius: quod verò pallidius aut sandarachæ similius est, deterius existimatur. Est & tertium genus, quo miscetur aureus color sandarachæ. Vtraq; hæc squamosa. Illud verò siccum purumque gracili venarum discursu fissile. Vis eadem, quæ suprà, sed acrior. Itaque & causticis additur, & psilothris. Tollit & pterygia digitorum, carnesq; narium, & condylomata, & quicquid excrescit. Torretur, vt validius prosit, in noua testa, donec mutet colorem.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS QVINTVS.

PROOEMIVM.

METALLORVM, quibus opes constant, annascentium quoq; eis natura indicata propemodum est, ita connexis rebus, vt immensa medicinæ sylua, officinarumque tenebræ, & morosa cælandi pingendique ac tingendi subtilitas simul dicerentur. Restant terræ ipsius genera lapidumque, vel numerosiore serie, plurimis singula à Græcis præcipuè voluminibus tractata. Nos in iis breuitatem sequemur vtilem instituti modo, nihil necessarium aut naturale omittentes.

Honos picturæ. CAP. I.

PRimumque dicemus quæ restant de pictura, arte quondam nobili, tunc cùm expeteretur à Regibus populisq;, & illos nobilitante, quos esset dignata posteris tradere: nunc verò in totũ marmoribus pulsa, iam quidem & auro, nec tantùm vt parietes toti operiantur, verùm & interraso marmore, vermiculatis ad effigies rerum & animalium crustis. Non placent iam abaci, nec spatia montis in cubiculo delitentia: cœpimus & lapidem pingere. Hoc Claudij principatu inuentum: Neronis verò, maculas, quæ non essent, in crustis inserendo vnitatem variare, vt ouatus esset Numidicus, vt purpura distingueretur Sinnadicus, qualiter illos nasci optarent deliciæ. Montium hæc subsidia deficientium: nec cessat luxuria id agere, vt quàm plurimum incendiis perdat.

Honos imaginum. CAP. II.

IMaginum quidem pictura quàm maximè similes in æuum propagabantur figuræ: quod in totum exoleuit. Aerei ponuntur clypei, argenteæ facies surdo figurarum discriminc, statuarum capita permutantur, vulgatis iam pridem salibus etiam carminum. Adeò materiam malunt conspici omnes, quàm se nosci. Et inter hæc pinacothecas veteribus tabulis consuunt, alienasque effigies colunt, ipsi honorem non nisi pretio ducentes, vt frangat hæres, furis detrahat laqueus. Itaque nullius effigie viuente, imagines pecuniæ, non suas, relinquunt: Iidem palestras athletarum imaginibus & ceromata sua exornant, & vultus Epicuri per cubicula gestant, ac circunferunt secum. Natali eius vicesima Luna sacrificant, feriasque omni mense custodiunt, quas icadas vocant, hi maximè, qui se ne viuentes quidem nosci volunt. Ita est profectò, artes desidia perdidit: & quoniã animorum imagines non sunt, negliguntur etiam corporum. Aliter apud maiores in atriis hæ erant, quæ spectarentur, non signa externorum artificum, nec æra, aut marmora. Expressi cera vultus singulis disponebantur armariis, vt essent imagines, quæ comitarentur gentilitia funera, semperque defuncto aliquo, totus aderat familiæ eius, qui vnquam fuerat, populus. Stemmata verò lineis discurrebant ad imagines pictas. Tablina codicibus implebantur, & monumentis rerũ in magistratu gestarum. Aliæ foris & circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hostium spoliis, quæ nec emptori refringere liceret: triumphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus: & erat hæc stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare inalienũ triumphum. Extat Messalæ Oratoris indignatio, qua prohibuit inseri genti suæ Leuinorum alienã imaginem. Similis causa Messalæ seni expressit volumina illa, quæ de familiis condidit, cùm Scipionis Africani transisset atrium, vidisset que adoptione testamentaria Salutionis (hoc enim ei fuerat cognomen) Africanorum dedecore notam irrepentem Scipionum nomini. Sed pace Messalarum dixisse liceat, etiam mentiri clarorum imagines, erat aliquis virtutum amor: multoque honestius, quàm mereri, ne quis suas expeteret. Non est prætereundum & nouitium inuentum. Siquidem nõ solùm ex auro argentóve, aut certè ex ære in bibliothecis dicantur illi, quorum immortales animæ in iisdem locis ibi loquuntur: quinimo etiam quæ non sunt, finguntur, pariuntque desideria non traditi vultus, sicut in Homero euenit. Quo maius (vt equidem arbitror) nullum est felicitatis specimen, quàm semper omnes scire cupere, qualis fuerit aliquis. Asinij Pollionis hoc Romæ inuentũ, qui primus bibliothecam dicando, ingenia hominum rem publicam fecit. An priores cœperint Alexandriæ & Pergami reges, qui bibliothecas magno certamine instituêre, non facilè dixerim. Imaginum amorem flagrasse quondam, testes sunt, & Atticus ille Ciceronis edito de his volumine, & M. Varro beningnissimo inuento insertis voluminum suorum fœcunditati, nõ nominibus tantùm septingentorum illustrium, sed & aliquo modo imaginibus, non passus intercidere figuras, aut vetustatem æui contra homines valere, inuentione muneris etiam Diis inuidiosus, quando immortalitatem non solùm dedit, verumetiam in omnes terras misit, vt præsentes esse vbique & claudi possent.

Quan-

Quando primùm clypei imaginum publicè, quando in domibus positi, & de pictura initijs, & monochromato & primis pictoribus, & antiquitate picturarum in Italia. CAP. III.

ETHoc quidem alienis ille præstitit. Suorum verò clypeos in sacro vel publico priuatim dicare primus instituit (vt reperio) Ap. Claudius, qui Consul cum Seruilio fuit anno vrbis cclix. Posuit enim in Bellonæ æde maiores suos, placuítque in excelso spectari, & titulos honorum legi. Decorare, vtique si liberorum turba paruulis imaginibus ceu nidum aliquem sobolis pariter ostendat: quales clypeos nemo non gaudens fauénsque aspicit. Post eum M. Aemilius, collega in Consulatu Q. Luctatij, non in basilica modò Aemilia, verùm & domi suæ posuit, id quoque Martio exemplo. Scutis enim, qualibus apud Troiam pugnatum est, continebantur imagines: vnde & nomen habuere clypeorum, non, vt peruersa Grammaticorum subtilitas voluit, à cluendo. Origo plena virtutis, faciem reddi in scuto cuiusque, qui fuerit vsus illo. Pœni ex auro factitauere & clypeos, & imagines, secúmque in castris tulere. Certè captis eis talem Asdrubalis inuenit Q. Marcius, Scipionum in Hispania vltor: ísque clypeus supra fores Capitolinæ ædis vsque ad incendium primum fuit. Maiorum quidem nostrorum tanta securitas in ea re annotatur, vt L. Manlio, Q. Fuluio Coss. anno vrbis quingentesimo septuagesimoquinto M. Ausidius tutelę Capitolij redemptor, docuerit patres argenteos esse clypeos, qui pro æreis per aliquot iam lustra assignabantur. De picturæ initiis incerta, nec instituti operis quæstio est. Aegyptij sex millibus annorum apud ipsos inuentam, priùs quàm in Græciam transiret, affirmant, vana prædicatione, vt palàm est. Græci autem alij Sicyone, alij apud Corinthios reperram, omnes vmbra hominis lineis circunducta. Itaque talem primam fuisse: secundam singulis coloribus, & monochromaton dictam, postquàm operosior inuenta erat: durátque talis etiam nunc. Inuentam linearem dicunt à Philocle Aegyptio, vel Cleanthe Corinthio. Primi exercuere Ardices Corinthius & Telephanes Sicyonius, sine vllo etiamnum colore, iam tamen spargentes lineas intus. Ideo & quos pingerent, adscribere instituerũ. Primus inuenit eas colorare, testa (vt ferunt) trita, Cleophantus Corinthius. Hunc, aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italiam Demaratum, Tarquinij Prisci Romani regis patrem, fugientem à Corintho iniurias Cypselli tyranni, mox docebimus. iam enim absoluta erat pictura etiam in Italia. Extant certè hodiéque antiquiores vrbe picturę Ardeæ in ædibus sacris, quibus equidem nullas æquè demiror tam longo æuo durantes in orbitate tecti, veluti recentes. Similiter Lanuuij, vbi Atalanta & Helena cominus pictæ sunt nudæ ab eodem artifice, vtraque excellentissima forma, sed altera, vt virgo, ne ruinis quidem templi concussæ. Pontius legatus Caij principis eas tollere conatus est, libidine accensus, si tectorij natura permisisset. Durant & Cære, antiquiores & ipsæ. Fatebitúrque, quisquis eas diligenter æstimauerit, nullam artium celeriùs consummatam, cùm Iliacis temporibus non fuisse eam appareat.

De pictoribus Romanis, & quando primùm dignitas picturæ, & qui victorias suas pictura proposuerunt, & quando externis picturis dignitas Romæ. CAP. IIII.

APud Romanos quoque honos maturè huic arti contigit. Siquidem cognomina ex ea Pictorũ traxerunt Fabij clarissimæ gentis, princépsque eius cognominis ipse ædem Salutis pinxit anno vrbis conditæ ccccl. quæ pictura durauit ad nostrã memoriam, æde Claudij principatu exusta. Proximè celebrata est in foro boario æde Herculis Pacuuij Poetæ pictura. Ennij sorore genitus hic fuit: clariorémque eam artem Romæ fecit gloria scenæ. Posteà non est spectata honestis manibus, nisi fortè quis Turpilium equitem Romanum è Venetia nostræ ætatis velit referre, hodiéque pulchris eius operibus Veronæ extantibus. Læua is manu pinxit, quod de nullo antè memoratur. Paruis gloriabatur tabellis, extinctus nuper in longa senecta, Aterius Labeo Prætorius, etiam Proconsulatu prouinciæ Narbonensis functus. Sed ea res in risu & iam contumelia erat. Fuit & principum virorum non omittendum de pictura celebre consilium. Q. Pedius, nepos Q. Pedij Consularis triumphalísque, à Cæsare Dictatore cohæredis Augusto dati, cùm natura mutus esset, eum Messala Orator, ex cuius familia pueri auia erat, picturam docendum censuit, ídque etiam Diuus Augustus comprobauit. Puer magni profectus in ea arte obiit. Dignatio autem præcipua Romæ increuit (vt existimo) à M. Valerio Max. Messala, qui princeps tabulam picturæ prælij, quo Carthaginienses & Hieronem in Sicilia deuicerat, proposuit in latere Curiæ Hostiliæ, anno ab vrbe condita quadringentesimo nonagesimo. Fecit hoc quidem & L. Scipio, tabulámque victoriæ suæ Asiaticæ in Capitolio posuit. Idque ægrè tulisse fratrem Africanum tradunt, iratum haud immeritò, quoniam filius eius in illo prælio captus fuerat. Non dissimilem offensionem & Aemiliani subiit L. Hostilius Mancinus, qui primus Carthaginem irruperat, situm eius expugnationésque depictas proponendo in foro, & ipse assistens populo spectanti singula enarrando: qua comitate proximis comitiis Consularum adeptus est. Habuit & scena ludis Claudij Pulchri magnam admirationem picturæ, cùm ad regularum similitudinem corui decepti imagine aduolarent. Tabulis autem externis authoritatẽ Romæ publicè fecit primus omnium L. Mummius, cui cognomen Achaici victoria dedit. Nanq; cùm in præda vendẽda rex Attalus vj. M. sestertiũm emisset Aristidis tabulã, Liberũ patrem continentẽ, pretium miratus, suspicatúsq; aliquid in ea virtutis, quod ipse nesciret,

reuocauit tabulam Attalo multùm querente, & in Cereris delubro posuit: quam primam arbitrór picturam externam Romę publicatam. Deinde video & in foro positas vulgò. Hinc enim ille Crassi oratoris lepos agentis sub veteribus, cum testis compellatus instaret: Dic ergo Crasse, qualem me reris? Talem, inquit, ostendens in tabula pictum inficetissimè Gallum exerentem linguam. In foro fuit & illa pastoris senis cum baculo, de qua Teutonorum legatus, interrogatus, quanti eum æstimaret, respondit, sibi donari nolle talem viuum verúmque. Sed præcipuam authoritatem fecit publicè tabulis Cæsar Dictator, Aiace & Medea ante Veneris Genitricis ædem dicatis. Post eum M. Agrippa vir rusticitati propior, quàm deliciis. Extat certè eius oratio magnifica, & maximo ciuium digna de tabulis omnibus signísque publicandis: quod fieri satius fuisset, quàm in villarum exilia pelli. Verùm eadem illa toruitas tabulas duas Aiacis & Veneris mercata est à Cyzicenis H—S. xij. M. In thermarum quoque calidissima parte marmoribus incluserat paruas tabellas, paulò antè cùm reficerentur, sublatas. Super omnes Diuus Augustus in foro suo celeberrima in parte posuit tabulas duas, quæ belli pictam faciem habent & triumphum. Idem Castores ac Victoriam posuit, & quas dicemus sub artificum mentione in templo Cæsaris patris. Idem in curia quoque, quam in Comitio consecrabat, duas tabulas impressit parieti: Nemeam sedentem supra leonem, palmigeram ipsam, adstante cum baculo sene, cuius supra caput tabula bigæ depędet. Nicias scripsit se inussisse: tali enim vsus est verbo. Alterius tabulæ admiratio est, puberem filium seni patri similem esse, salua ætatis differentia, superuolante aquila draconem complexa. Philochares hoc suum opus esse testatus est. Immensa, vel vnam si quis tantùm hanc tabulam æstimet, potentia artis, cùm propter Philocharem ignobilissimos alioquin Glaucionem filiúmque eius Aristippum, Senatus populúsque Romanus tot seculis spectet. Posuit & Tiberius Cæsar minimè comis Imperator, in templo ipsius Augusti, quas mox indicabimus.

Ratio pingendi, de pigmentis. CAP. V.

HActenus dictum sit de dignitate artis morientis. Quibus coloribus singulis primi pinxissent, diximus, cùm de pigmentis traderemus in metallis. Qui monochromatea genera picturæ vocauerint, qui deinde, & quæ & quibus temporibus inuenerint, dicemus in mętione artificum, quoniam indicare naturas colorum, causa instituti operis prior est. Tandem se ars ipsa distinxit, & inuenit lumen atque vmbras, differentia colorum alterna vice sese excitante. Deinde adiectus est splendor, alius hic quàm lumen: quem quia inter hoc & vmbram esset, appellauerunt tonon: commissuras verò colorum & transitus, armogen.

De coloribus natiuis & factitijs. CAP. VI.

SVnt autem colores austeri aut floridi. Vtrunque natura, aut mistura euenit. Floridi sunt, quos dominus pingenti præstat, minium, Armenium, cinnabaris, chrysocolla, Indicũ, purpurissum. Cæteri austeri. Ex omnibus alij nascuntur, alij fiunt. Nascuntur sinopis, rubrica, parætonium, melinum, Eretria, auripigmentum. Cæteri finguntur, primúmque quos in metallis diximus. Prætercà è vilioribus ochra, cerussa vsta, sandaracha, sandyx, Scyricum, atramentum. Sinopis inuenta est primùm in Ponto: inde nomen à Sinope vrbe. Nascitur & in Aegypto, Balearibus, Africa: sed optima in Lemno & in Cappadocia, effossa è speluncis. Quæ saxis adhæsit, excellit. Glebis suus colos, extrà maculosus. Hácque vsi sunt veteres ad splendorem. Species sinopidis tres, rubra, & minus rubens, & inter has media. Pretium optimæ in libras xiij. denarij. Vsus ad penicillum, aut si lignum colorare libeat. Eius, quæ ex Africa venit, octoni asses: cicerculum appellant. Quæ magis cæteris rubet, vtilior abacis. Idem pretium eius quæ pressior vocatur, & est maximè fusca. Vsus eius ad bases abacorum. In medicina verò blandus, emplastrísque & malagmatis siue sicca compositione eius, siue liquida facilis, contra hulcera in humore sita, veluti oris, sedis. Aluum sistit infusa: fœminarum profluuia, pota denarij pondere. Eadem adusta siccat scabritias oculorum, è vino maximè. Rubricæ genus in ea voluere intelligi quidam secundæ authoritatis. Palmam enim Lemniæ dabãt, minio proximam. Hæc est multum antiquis celebrata, cum insula, in qua nascitur. Nec nisi signata venundabatur: vnde & sphragidem appellauere. Hac minium sublinunt adulterántque. In medicina prędara res habetur. Epiphoras enim oculorum mitigat & dolores circunlita. Aegilopas manare prohibet. Sanguinem reiicientibus ex aceto datur bibenda. Bibitur & contra lienum renúmque vitia, & purgationes fœminarum. Item & contra venena, & serpentium ictus terrestrium marinorúmque, omnibus ideo antidotis familiaris. Ex reliquis rubricæ generibus, fabris vtilissima Aegyptia & Africana, quoniam maximè sorbentur. Picturis autẽ apta nascitur & in ferrariis metallis. Ex ea fit ochra, exusta rubrica in ollis nouis luto circunlitis. Quò magis arsit in caminis, hòc melior. Omnis autem rubrica siccat, ideóque & emplastris conuenit, igni etiam sacro. Sinopidis Ponticæ selibra, silis lucidi libris x. & melini Græcienśis duabus mistis tritísque vnà per dies xij. leucophorum fit, hoc est, glutinum auri, cùm inducitur ligno. Parætonion nomen loci habet ex Aegypto: spumam maris esse dicunt solidatam cum limo: & ideo conchæ minutæ inueniuntur in eo. Fit & in Creta insula atque Cyrenis. Adulteratur Romæ creta Cimolia decocta conspissatáque. Pretium optimo in pondo †sex x. E candidis coloribus pinguissimum, & tectoriis tenacissimum propter læuorem. Melinum candidum

†*Budæus, XVI talentis. Vide ipsum lib. 3. de esse.*

candidum & ipsum est, optimum in Melo insula. In Samo quoque nascitur: sed eo non vtuntur pictores propter nimiam pinguitudinem. Accubantes effodiunt ibi inter saxa venas scrutãtes. In medicina eundem vsum habet, quem Eretria creta. Prætereà linguam tactu siccat. Pilos detrahit & mitigat. Pretium in libras sestertij singuli. Et colos tertius è candidis cerussæ, cuius rationem in plũbi metallis diximus. Fuit & terra per se in Theodoti fundo inuenta Smyrnæ, qua veteres ad nauium picturas vtebãtur. Nunc omnis ex plumbo & aceto fit, vt diximus. Vsta casu reperta incendio Piræei, ceruśsa in orcis cremata. Hac primus vsus est Nicias suprà dictus. Optima nunc Asiatica habetur quę & purpurea appellatur. Pretiũ eius in libras † æris quinq;. Fit & Romæ cremato sile marmoroso & restincto aceto. Sine vsta nõ fiunt vmbræ. Eretria terræ suæ habet nomẽ. Hac Nicomachus & Parasius vsi. Refrigerat emollítq;. Explet vulnera, si coquatur, ad siccanda præcipuè vtilis, & capitis doloribus, & ad deprehendẽda pura. Subesse enim ea intelligitur, si ex aqua illita arescat. Sandaracham & ochram Iuba tradit in insula Rubri maris Topazo nasci: sed inde nõ peruehuntur ad nos. Sandaracha quomodò fieret, diximus. Fit & adulterina ex ceruśsa in fornace cocta. Colos esse debet flammeus. Pretium in libras asses quini. Hæc si torreatur, æqua parte rubrica admista sandycem facit. Quanquam animaduerto Virgilium existimasse herbam id esse, illo versu:

Sponte sua sandyx pascentes vestiet agnos.

Pretium in libras dimidium eius, quod sandarachæ. Nec sunt alij colores maioris ponderis. Inter factitios est & Scyricum, quo minium sublini diximus. Fit autem sinopide & sandyce mistis. Atramentum quoque inter factitios erit, quanquam est & terra geminæ originis. Aut enim salsuginis modo emanat, aut terra ipsa sulphurei coloris ad hoc probatur. Inuenti sunt pictores, qui è sepulchris carbones infectos effoderent. Sed importuna hæc omnia ac nouitia. Fit enim & fuligine pluribus modis, resina vel pice exustis. Propter quod officinas etiam ædificauere, fumum eum non emittentes. Laudatissimum eodem modo fit è tedis. Adulteratur fornacum balinearúmque fuligine, quo ad volumina scribenda vtuntur. Sunt qui & vini fæcem siccatam excoquant: affirmántq;, si ex bono vino fæx fuerit, Indici speciem id atramentum præbere. Polygnotus & Mycon celeberrimi pictores Athenis, è vinaceis fecere, tryginon appellant. Apelles commentus est ex ebore combusto facere, quod elephãtinum vocant. Apportatur & Indicum ex India, inexploratæ adhuc inuentionis mihi. Fit etiam apud infectores ex flore nigro, qui adhæresci ærei cortinis. Fit & è tedis ligno combusto, tritíśq; in mortario carbonibus. Mira in hoc sepiarum natura: sed ex his non fit. Omne autẽ atramentũ Sole perficitur, librarium gummi, tectorium glutino admisto. Quod autem aceto liquefactum est, ægrè eluitur. Eliquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretij, ante omnes est purpurissum è creta argentaria: cum purpuris pariter tingitur, bibítq; eũ colorẽ celerius lanis. Præcipuum est primũ, feruente aheno rudibus medicamentis inebriatum. Proximum egesto eo addita creta in ius idem. Et quoties id factum est, leuatur bonitas pro numero dilutiore sanie. Quare Puteolanum potiús laudatur, quàm Tyrium aut Gætulicum, vel Laconicum, vnde pretiosissimæ purpuræ. Causa est, quod hysgino maximè inficitur, rubiámque cogitur sorbere. Vilissimum à Canusio. Pretium huic à singulis denariis in libras ad triginta. Pingentes sandyce sublita mox ouo inducentes purpurissum, fulgorẽ minij faciunt. Si purpuram facere malunt, cæruleum sublinũt, mox purpurissum ex ouo inducunt. Ab hoc maxima authoritas Indico. Ex India venit, harundinũ spumæ adhærescente limo, cùm teritur, nigrum: at in diluendo misturam purpuræ cæruleíque mirabilem reddit. Alterum genus eius est in purpurariis officinis innatans cortinis: & est purpuræ spuma. Qui adulterant, verò Indico stercora columbina, aut cretã Selinusiam, vel annulariam vltro inficiunt. Probatur carbone. Reddit enim, quod syncerũ est, flammam excellentis purpuræ: & dum fumat, odorẽ maris olet. Obid quidam è scopulis id colligi putant. Pretium Indico denarij vinginti in libras. In medicina Indicum rigores & impetus sedat, siccátque hulcera. Armenia mittit, quod eius nomine appellatur. Lapis est hic quoque chrysocollæ modo infectus. Optimúmque est, quod maximè viret, communicato colore cum cæruleo. Solebant libræ eius trecenis nummis taxari. Inuenta per Hispanias harena est, similem curam recipiens. Itaque ad denarios senos vilitas rediit. Distat à cæruleo candore modico, qui terreriorẽ hunc efficit colorẽ. Vsum in medicina ad pilos tantùm alendos habet, maximéq; in palpebris. Sunt etiamnum nouitij duo colores vilissimis, viride quod Appianũ vocatur, & quod chrysocollam luteam mẽtitur, ceu parum multa sint mendacia eius. Fit & ex creta viridi æstimatum sestertiis in libras. Anulare quod vocant, candidum est, quo muliebres picturæ illuminantur. Fit & ipsum ex creta admistis vitreis gemmis, ex vulgi anulis, vnde & anulare dictum.

Qui colores non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primùm gladiatorum pugnæ propositæ sunt. CAP. VII.

EX omnibus doribus cretulam amare, vdóque illini recusant, purpurissum, Indicum cæruleum, melinum, auripigmentum, Appianum, ceruśsa. Ceræ tinguntur iisdem his coloribus ad eas picturas, quę inurũtur, alieno parietibus genere, sed classibus familiari, iam verò & onerariis nauibus: quoniam & pericula expingimus, ne quis miretur & rogos pingi. Iuuátq; pugnaturos ad mortẽ, aut certè

cerrè cædem, speciosè vehi. Qua contemplatione tot colorum tanta varietate subit antiquitatem mirari. Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere, ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Pontica, ex nigris atramento, Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores, cùm tabulæ eorum singulæ oppidorum vænirent opibus. Nunc & purpuris in parietes migrantibus, & India conferente fluminum suorum limum, & draconum & elephantorum saniem, nulla nobilis pictura est. Omnia ergo meliora tunc fuere, cùm minor copia. Ita est, quoniam, vt suprà diximus, rerum non animi pretiis excubatur. Et nostræ ætatis insaniam ex pictura non omittã. Nero princeps iusserat colosseum se pingi cxx. pedum in linteo, incognitum ad hoc tempus. Ea pictura cùm peracta esset in Lamianis hortis, accensa fulmine cum optima hortorum parte conflagrauit. Libertus eius cùm daret Antij munus gladiatorium, publicas porticus inuestiuit pictura, vtcõstat gladiatorum ministrorúmque omnium veris imaginibus redditis. Hic multis iam seculis summus animus in pictura. Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano. Is auo suo, à quo adoptatus fuerat, triginta paria in foro per triduũ dedit, tabulámq; pictam in nemore Dianæ posuit.

De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates. CCCV. CAP. VIII.

NVnc celebres in ea arte quàm maxima breuitate percurram: neque enim instituti operis est talis executio. Itaque quosdam vel in transcursu, & in aliorum mentione obiter nominasse satis erit, exceptis operum claritatibus, quæ & ipsa conuenit attingi, siue extant, siue intercidêre. Non constat sibi in hac parte Græcorum diligentia, tam multas post Olympiadas celebrando pictores, quàm statuarios authores: primúmque Olympiade nonagesima, cùm & Phidiam ipsum initio pictorem fuisse tradatur, clypeúmque Athenis ab eo pictum: prætereà in cõfesso sit, octogesimatertia fuisse Panæum fratrem eius, qui clypeum intus pinxit, & in Aegide Mineruæ, quam fecerat Colotes Phidiæ discipulus, & in faciendo Ioue Olympio adiutor. Quid? quod in confesso perinde est, Bularchi pictoris tabulam, in qua erat Magnetum prælium, à Candaule rege Lydiæ Heraclidarum nouissimo, qui & Myrsilus vocitatus est, repensam auro. Tanta iam dignatio picturæ erat. Id circa ætatem Romuli acciderit necesse est: duo enim de vicesima Olympiade interiit Candaules: aut (vt quidam tradunt) eodem anno, quo Romulus, nisi fallor, manifesta iam tum claritate artis atque absolutione. Quod si recipi necesse est, simul apparet multò vetustiora principia esse, cósque qui monochromata pinxerint, (quorum ætas non traditur) aliquanto antè fuisse, Hygiænontem, Diniam, Charmam, & qui primus in pictura marem fœminámque discreuerit, Eumarum Athenien sem figuras omnes imitari ausum, quíque inuenta eius excoluerit, Cimonem Cleonæum. Hic catagrapha inuenit, hoc est, obliquas imagines, & variè formare vultus, respicientes suspicientésue & despicientes. Articulis etiam membra distinxit. Venas protulit, prætérque in veste & rugas & sinus inuenit. Panæus quidem frater Phidiæ, etiam prælium Athenien sium aduersus Persas apud Marathona factum pinxit. Adeò iam colorum vsus percrebuerat, adeóque ars perfecta erat, vt in eo prælio iconicos duces pinxisse tradatur, Athenien sium Milciadem, Callimachum, Cynegyrum: Barbarorum Datim, Artaphernem.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt. CAP. IX.

QVinimo certamen picturæ etiam florente in eo institutum est Corinthi ac Delphis: primúsque omnium certauit cum Timagora Chalcidense, superatus ab eo Pythiis: quod & ipsius Timagoræ carmine vetusto apparet, chronicorum errore non dubio. Alij quoque post hos clari fuere ante nonagesimam Olympiadem, sicut Polygnotus Thasius, qui primus mulieres lucida veste pinxit, capita earum mitris versicoloribus operuit, plurimúmque picturæ primus contulit. Siquidem instituit os adaperire, dentes ostendere, vultum ab antiquo rigore variare. Huius est tabula in porticu Pompeij, quæ ante curiam eius fuerat: in qua dubitatur, ascendentem cum clypeo pinxerit, an descendentem. Hic Delphis ædem pinxit; hic & Athenis porticum, quæ Pœcile vocatur, gratuitò, cùm partem eius Mycõ mercede pingeret: vnde maior huic authoritas. Siquidem Amphictyones, quod est publicum Græciæ concilium, hospitia ei gratuita decreuere. Fuit & alius Mycon, qui minoris cognomine distinguitur: cuius filia Timarete & ipsa pinxit. Nonagesima autem Olympiade fuere Aglaophon, Cephissodorus, Phrylus, Euenor pater Parasij & præceptor maximi pictoris, de quo suis annis dicemus: omnes iam illustres, non tamen, in quibus hærere expositio debeat, festinans ad lumina artis, in quibus primus refulsit Apollodorus Athenien sis nonagesimatertia Olympiade. Hic primus species exprimere instituit, primúsq; gloriam penicillo iure contulit. Eius est sacerdos adorans, & Aiax fulmine incensus, qui Pergami spectatur hodie: neque ante eum tabula vllius ostenditur, quæ teneat oculos. Ab hoc artis fores apertas Zeuxis Heracleotes intrauit, Olympiadis nonagesimæquintæ anno quarto, audentémque iam aliquid penicillum (de hoc enim adhuc loquimur) ad magnam gloriam perduxit, à quibusdam falsò in octogesimanona Olympiade positus, cùm fuisse necesse est Demophilum Himeræum, & Nesæam Thasium, quoniam vtrius eorum discipulus fuerit, ambigitur. In eum Apollodorus suprà dictus versus fecit, artem ipsis ablatam Zeuxin ferre secũ. Opes quoque tantas acquisiuit, vt in ostentatione earum, Olympiæ aureis literis in palliorũ tesseris intextum

intextum nomen suum ostentarit. Postea donare opera sua instituit, quòd ea nullo satis digno pretio permutari posse diceret, sicuti Alcmenam Agrigentinis, Pana Archelao. Fecit & Penelopen, in qua pinxisse mores videtur: & athleram. Adeoqu esibi in illo placuit, vt versum subscriberet, celebrem ex eo, inuisurum aliquem faciliùs, quàm imitaturum. Magnificus est Iupiter eius in throno, adstantibus Diis: & Hercules infans dracones strangulans, Alcmena matre coràm pauente & Amphitryone. Deprehenditur tamen Zeuxis grandior in capitibus articulisq; alioquin tantus diligentia, vt Agrigentinis facturus tabulam, quam in templo Iunonis Laciniæ publicè dicarent, inspexerit virgines eorum nudas, & quinque elegerit, vt quod in quaque laudatissimum esset, pictura redderet. Pinxit & monochromata ex albo. Aequales eius & æmuli fuere Timanthes, Androcydes, & Eupompus, Parasius.

De auibus per picturam deceptis: & quid difficillimum in pictura. CAP. X.

DEscendisse hic in certamen cum Zeuxide tradatur. Et cùm ille detulisset vuas pictas tanto successu, vt in scenam aues aduolarent, ipse detulisse linteum pictum, ita veritate repræsentata, vt Zeuxis alitum iudicio tumens, flagitaret tandem remoto linteo ostendi picturam, atque intellecto errore concederet palmã ingenuo pudore, quoniã ipse volucres fefellisset, Parasius autem se artificem. Fertur & posteà Zeuxis pinxisse puerum vuas ferentem, ad quas cùm aduolassent aues, eadem ingenuitate processit iratus operi, & dixit: vuas melius pinxi, quàm puerum. nam si & hoc consummassem, aues timere debuerant. Fecit & figlina opera, quæ sola in Ambracia relicta sunt, cùm inde Musas Fuluius Nobilior Romam transferret. Zeuxidis manu Romæ Helena est in Philippi porticibus: & in Concordiæ delubro Marsyas religatus. Parasius Ephesi natus, & ipse multa constituit. Primus symmetriam picturæ dedit, primus argutias vultus, elegantiã capilli, venustatem oris, confessione artificum in lineis extremis palmam adeptus. Hæc est in pictura summa subtilitas. Corpora enim pingere & media rerum, est quidem magni operis, sed in quo multi gloriam tulerint. Extrema corporum facere, & desinentis picturæ modum includere, rarũ in successu artis inuenitur. Ambire enim debet se extremitas ipsa, & sic desinere, vt promittat alia post se, ostendatque etiam quæ occultat. Hanc ei gloriam concessere Antigonus & Xenocrates, qui de pictura scripsere, prædicantes quoque, non solùm confitentes. Alia multa graphidis vestigia extant in tabulis ac membranis eius, ex quibus proficere dicuntur artifices. Minor tamen videtur sibi comparatus in mediis corporibus exprimendis. Pinxit & Demon Athenien sium, argumento quoq; ingenioso, Volebat nanque variũ, iracundum, iniustum, inconstantem: eundem exorabilem, clementem, misericordem, excelsum, glorioſum, humilem, ferocem, fugacemq;, & omnia pariter ostendere. Idem pinxit & Thesea, qui Romæ in Capitolio fuit: & Nauarchum thoracatum. Et in vna tabula, quæ est Rhodi, Meleagrũ, Herculem, Persea. Hæc ibi ter fulmine ambusta, neque obliterata, hoc ipso miraculũ auget. Pinxit & Archigallũ: quã picturã amauit Tiberius princeps: atq; vt author est Decius Eculeo, lx. sestertiis æstimatam, cubiculo suo inclusit. Pinxit & Cressam nutricem, infantemq; in manibus eius: & Philiscum & Liberum patrem adstante Virtute: & pueros duos, in quibus spectatur securitas & ætatis simplicitas: item sacerdotem, adstante puero cum acerra & corona. Sunt & duæ picturæ eius nobilissimæ, Hoplitides: alter in certamine ita decurrens, vt sudare videatur: alter arma deponens, vt anhelare sentiatur. Laudantur & Aeneas Castorque ac Polluxin eadem tabula: item Telephus, Achilles, Agamemnon, Vlixes. Fœcundus artifex, sed quo nemo insolentiùs & arrogantiùs sit vsus gloria artis. Nanque & cognomina vsurpauit, Abrodiætum se appellando, aliisque verbis principem artis, & eam ab se cõsummatam. Super omnia Apollinis se radice ortum: & Herculem, qui est Lyndi, talem à se pictum, qualem sæpe in quiete vidisset. Ergo magnis suffragiis superatus à Timanthe Samio in Aiace armorumque iudicio, herois nomine se molestè ferre dicebat, quòd ite[illegible] ab indigno victus esset. Pinxit & minoribus tabellis libidines, eo genere petulantis ioci se reficiens. Nam Timanthi vel plurimum affuit ingenij. Eius enim est Iphigenia, oratorum laudibus celebrata, qua ante ad aras peritura, cùm mœstos pinxisset omnes, præcipuè patruum, cùm tristitiæ omnem imaginem consumpsisset, patris ipsius vultum velauit, quem dignè non poterat ostendere. Sunt & alia ingenij eius exemplaria, veluti Cyclops dormiens in paruula tabella: cuius & sic magnitudinem exprimere cupiens, pinxit iuxtà Satyros, thyrso pollicem eius metientes: atque in omnibus eius operibus intelligitur plus semper, quàm pingitur: & cùm ars summa sit, ingenium tamen vltra artem est. Pinxit & Heroa absolutissimi operis, artem ipsam complexus viros pingendi: quod opus nunc Romæ in templo Pacis est. Euxenidas hac ætate docuit Aristidem præclarum artificem, Eupompus Pamphilum Apellis præceptorem. Est Eupompi victor certamine gymnico palmam tenens. Ipsius authoritas tanta fuit, vt diuiserit picturam in genera tria quæ ante eum duo fuere, Helladicum, & quod Asiaticum appellabant. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiso Helladico tria facta sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum. Pamphili pictura est cognatio, & prælium ad Phliuntem, & victoria Athenien sium: item Vlixes in rate. Ipse Macedo natione, sed primus in pictura omnibus literis eruditus, præcipuè Arithmetice & Geometrice, sine quibus negabat artem perfici posse. Docuit neminem minoris † talento annis decem; quam mercedem & Apelles & Melanthius ei dedere. Et hu-

† *Budæus ex vetusto codice legit, annuis talentis decẽ.*

ius authoritate effectũ est Sicyone primũ, deinde & in tota Græcia, vt pueri ingenui ante omnia diagraphicen, hoc est picturam in buxo docerentur, reciperetuŕq; ars ea in primum gradum liberaliũ. Semper quidem honos ei fuit, vt ingenui eam exercerent, mox vt honesti, perpetuò interdicto ne seruitia docerentur. Ideo neq; in hac neq; in toreutice, vllius qui seruierit, opera celebrantur. Clari etiã cvij Olympiade extitere Echion & Therimachus. Echionis sunt nobiles picturæ, Liber pater, item Tragœdia & Comœdia, Semiramis exancilla adipiscens regnum, anus lampadas præferens, & noua nupta verecundia notabilis. Verùm omnes priùs genitos futurosq; posteà superauit Apelles, eousq; Olympiade cxij. in pictura prouectus, vt plura solus propè, quàm cæteri omnes, contulerit, voluminibus etiã editis quæ doctrinã eam cõtinent. Præcipua eius in arte vetustas fuit, cùm eadem ætate maximi pictores essent: quorũ opera cùm admiraretur, collaudatis omnibus, deesse iis vnam illam Venerem dicebat, quam Græci Charita vocant: cætera omnia contigisse, sed hac soli sibi neminem parem. Et aliam gloriã vsurpauit, cùm Protogenis opus immensi laboris ac curæ supra modum anxiæ miraretur. Dixit enim, omnia sibi cum illo paria esse, aut illi meliora, sed vno se præstare, quòd manũ ille de tabula nesciret tollere: memorabili præcepto, nocere sæpe nimiam diligentiam. Fuit autem non minoris simplicitatis, quàm artis. Nam cedebat Amphioni de dispositione, Asclepiodoro de mensuris, hoc est, quanto quid à quo distare deberet. Scitum est, inter Protogenem & eum quod accidit. Ille Rhodi viuebat: quò cùm Apelles adnauigasset, auidus cognoscendi opera eius, fama tantùm sibi cogniti, continuò officinã petiit. Aberat ipse, sed tabulam magnæ amplitudinis in machina aptatam picturæ, anus vna custodiebat. Hæc Protogenem foris esse respondit, interrogauitq́ue, à quo quæsitum diceret. Ab hoc, inquit Apelles: arreptoq́ue penicillo lineam ex colore duxit summæ tenuitatis per tabulã. Reuerso Protogeni, quæ gesta erant, anus indicauit. Feruntartificem protinus contemplatum subtilitatem, dixisse Apellem venisse: non enim cadere in aliũ tam absolutum opus. Ipsumq́ue alio colore tenuiorem lineam in illa ipsa duxisse, præcepisseq́ue abeuntem, si redisset ille, ostenderet, adiiceretq́ue hunc esse quem quæreret: atq; euenit. Reuertitur enim Apelles, sed vinci erubescens, tertio colore lineas secuit, nullum relinquens amplius subtilitati locum. At Protogenes victum se confessus, in portum deuolauit, hospitem quærens. Placuitq́ue, sic eam tabulam posteris tradi, omnium quidem, sed artificum præcipuo miraculo. Consumptã eam constat priore incendio domus Cæsaris in palatio, auidè antè à nobis spectatam, spatiosiore amplitudine nihil aliud continentem, quàm lineas visum effugientes, inter egregia multorũ opera inanisimilem, & eo ipso allicientem, omniq; opere nobiliorem. Apelli fuit alioquin perpetua consuetudo, nunquàm tam occupatam diem agendi, vt non lineam ducendo exerceret artem: quod abeo in prouerbium venit. Idem perfecta opera proponebat in pergula transeuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia quæ notarentur auscultabat, vulgũ diligentiorem iudicem, quàm se, præferens. Feruntq; à sutore reprehensum, quòd in crepidis vna intus pauciores fecisset ansas, eodem postero die superbo emendationis pristinæ admonitionis cauillante circa crus, indignatum prospexisse, denuntiantem, ne supra crepidam sutor iudicaret: quod & ipsum in prouerbium venit. Fuit enim & comitas illi, propter quam gratior Alexandro Magno erat, frequenter in officinam ventitanti: nam vt diximus, ab alio pingi se vetuit edicto. Sed & in officina imperitè multa differenti silentiũ comiter suadebat, rideri eum dicens à pueris qui colores tererent. Tantum erat authoritati iuris in regẽ, alioquin iracundum: quanquam Alexander ei honorem clarissimo præbuit exemplo. Nanque cùm dilectam sibi ex pallacis suis præcipuè nomine Campaspen nudam pingi ob admirationem formæ ab Apelle iussisset, eumq́ue tum pari captum amore sensisset, dono eam dedit. Magnus animo, maior imperio sui, nec minor hoc facto, quàm victoria aliqua. Quippe se vicit, nec torum tantũ suum, sed etiam affectum donauit artifici: ne dilectæ quidem respectu motus, vt quæ modò regis fuisset, modò pictoris esset. Sunt qui Venerem Anadyomenen illo pictam exemplari putant. Apelles & in æmulis benignus, Protogeni dignationem primus Rhodi constituit. Sordebat ille suis, vt plerunq; domestica: percontantiq́ue quanti licitaretur opera effecta, paruũ nescio quid dixerat: at ille quinquagenis talentis popposcit: famamq́ue dispersit, se emere, vt pro suis venderet. Ea res concitauit Rhodios ad intelligendum artificem: nec nisi augentibus pretium, cessit Imagines adeò similitudinis indiscretæ pinxit, vt incredibile dictu Apion Grammaticus scriptum reliquerit, quendã ex facie hominum addiuinantem (quos Metoposcopos vocant) ex iis dixisse aut futuræ mortis annos, aut præteritæ. Non fuerat ei gratia in comitatu Alexandri cum Ptolemæo: quo regnante, Alexandriam vi tempestatis expulsus, subornato fraude æmulorum plano regio inuitatus, ad regis cœnam venit: indignantiq́ue Ptolemæo, & vocatores suos ostendenti, vt diceret à quo eorum inuitatus esset, arrepto carbone extincto è foculo, imaginem in pariete delineauit, agnoscente vultum plani regeexinchoato protinus. Pinxit & Antigoni regis imaginem altero lumine orbã, primus excogitata ratione vitia condendi: obliquam nanque fecit, vt quod corpori deerat, picturæ potiùs deesse videretur: tantumq́ue eam partem è facie ostendit, quam totam poterat ostendere. Sunt inter opera eius & expirantiũ imagines. Quæ autem nobilissima sint, non est facile dictu. Venerem exeuntem è mari Diuus Augustus dicauit in delubro patris Cæsaris, quæ Anadyomene vocatur, versibus Græcis tali

opere

opere, dum laudatur, victo, sed illustrato. Huius inferiorem partem corruptam qui reficeret, non potuit reperiri. Verùm ipsa iniuria cessit in gloriam artificis. Consenuit hæc tabula carie; aliamq́ue pro ea Nero principatu substituit suo Dorothei manu. Apelles inchoauerat aliam Venerem Coïs, superaturus etiam suam illam priorem. Inuidit mors peracta parte: nec qui succederet operi ad præscripta lineamenta inuentus est. Pinxit & Alexandrum Magnũ, fulmen tenentem in templo Ephesiæ Dianæ viginti talentis auri. Digiti eminere videntur, & fulmen extra tabulam esse. Sed legentes meminerint, omnia ea quatuor coloribus facta: manipretium eius tabulæ in nummo aureo mensura accepit, non numero. Pinxit & Megabyzi sacerdotis Dianæ Ephesiæ pompam: Clytum equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Alexandrum & Philippũ quoties pinxerit, enumerare superuacuum est. Mirantur eius Abronem Samij, & Menandrum regem Cariæ Rhodij. Item Ancæum: Alexandræ Gorgosthenem tragœdum: Romæ Castorem & Pollucem, cum Victoria & Alexandro Magno. Item belli imaginem, restrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante. Quas vtrasq́ue tabulas Diuus Augustus in fori sui partibus celeberrimis dicauerat simplicitate moderata. Diuus Claudius pluris existimauit, in vtrisq́ue excisa facie Alexandri Diui Augusti imaginem subdere. Eiusdem arbitrantur manu esse & in Antoniæ templo Herculem auersum, vt (quod est difficillimum) faciem eius ostendat verius pictura, quàm promittat. Pinxit & heroa nudum: eaq́ue pictura naturam ipsam prouocauit. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine: quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus. Nanque ambitu æmulos præualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantùm equo adhinniuere: idq́ue posteà semper illius experimentum artis ostentatur. Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Archelaum cum vxore & filia, Antigonum thoracatum cum equo incedentem. Peritiores artis præferunt omnibus eius operibus eundum regem sedentem in equo: Dianam sacrificantium virginum choro mistam, quibus vicisse Homeri versus videtur idipsum describentis. Pinxit & quæ pingi non possunt, tonitrua, fulgetra, fulguraq́ue: Bronten, Astrapen, Ceraunobolon appellant. Inuenta eius & cæteris profuere in arte. Vnum imitari nemo potuit, quòd absoluta opera atramento illinebat ita tenui, vt idipsum repercussu claritates colorũ excitaret; custodiretq́; à puluere & sordibus, ad manum intuenti demum appareret. Sed & tum ratione magna, ne colorum claritas oculorum aciem offenderet, veluti per lapidem specularem intuentibus è longinquo: & eadem res nimis floribus coloribus austeritatem occultè daret. Aequalis eius fuit Aristides Thebanus: is omnium primus animum pinxit, & sensus omnes expressit, quos vocãt Græci ethe: item perturbationes, durior paulo in coloribus. Huius pictura est, oppido capto ad matris morientis è vulnere mammam adrepens infans: intelligiturq́ue sentire mater, & timere ne emortuo lacte sanguinem infans lambat. Quam tabulam Alexander Magnus transtulerat Pellam in patriam suam. Idem pinxit præliũ cum Persis, centũ homines ea tabula complexus, pactusq́ue in singulos minas denas à tyranno Elatensium Mnasone. Pinxit & currentes quadrigas, & supplicantem penè cum voce: & venatores cum captura, & Leontionẽ pictorem, & Anapauomenen propter fratris amorem morientem. Item Liberum patrem & Ariadnen, spectatos Romæ in æde Cereris: Tragœdum & puerum in Apollinis: cuius tabulæ gratia interiit pictoris inscitia, cui tergendam eam mandauerat M. Iunius Prætor sub die ludorum Apollinarium. Spectata est & in æde Fidei in Capitolio imago senis cum lyra puerum docentis. Pinxit & ægrum sine fine laudatum. Qua in arte tantum valuit, vt Attalus rex vnam tabulam eius centum talentis emisse tradatur. Simul vt dictum est, & Protogenes floruit. Patria ei Caunus, gentis Rhodiis subiectæ. Summa eius paupertas initio; artisq́ue summa intentio, & ideo minor fertilitas. Quis eum docuerit, non putant constare. Quidam & naues pinxisse vsque ad annum quinquagesimum argumentum esse, quòd cum Athenis celeberrimo loco Mineruæ delubro propylæon pingeret, vbi fecit nobilem Paralum & Hemionida, quam quidam Nausicaam vocant, adiecerit paruulas naues longas in iis, quæ pictores parerga appellãt, vt appareret, à quibus iniuiis ad arcem ostentationis opera sua peruenissent. Palmam habet tabularũ eius Ialysus, qui est Romæ, dicatus in templo Pacis: quem cùm pingeret, traditur madidis lupinis vixisse: quoniam simul famem sustineret, & sitim, ne sensus nimia dulcedine obstrueret. Huic picturæ quater colorem induxit subsidio iniuriæ & vetustatis, vt decedente superiore inferior succederet. Est in ea canis miræ factus, vt quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, cùm in reliqua omni parte (quod difficillimum erat) sibi ipse satisfeciisset. Displicebat autem ars ipsa, nec minui poterat, & videbatur nimia, ac longius à veritate discedere, spumaq́ue illa pingi non ex ore nasci, anxio animi cruciatu, cùm in pictura verum esse, non verisimile vellet: absterserat sæpius mutaueratq́ue penicillum, nullum, nullo modo sibi approbans. Postremò iratus arti, quòd intelligeretur, spongiam eam impegit in uiso loco tabulæ, & illa reposuit ablatos colores, qualiter cura optabat: fecitq́; in pictura fortuna naturã. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cùm pingeret popyzonta retinentẽ equũ. Canem ita Protogenes monstrauit & fortuna. Propter hunc Ialysum, ne cremaret tabulas Demetrius rex, cùm ab ea parte sola posset Rhodũ capere, non incendit: parcentemq́; picturæ fugit occa-

sio victoriæ Erat tunc Protogenes in suburbano hortulo suo, hoc est, Demetrij castris. Neque interpellatus prælijs inchoata opera intermisit omnino, sed accitus à rege interrogatusque, qua fiducia extra muros ageret, respondit, scire se illi cum Rhodijs bellum esse, non cum artibus. Disposuit ergo rex in tutelam eius stationes, gaudens quòd posset manus seruare, quibus iam pepercerat: & ne sæpius auocaret, vltro ad eum venit hostis: relictisque victoriæ suæ votis, inter arma & murorũ ictus spectauit artificem. Sequiturque tabulam eius temporis hæc fama, quòd eam Protogenes sub gladio pinxerit. Satyrus hic est, quem Anapauomenon vocant, ne quid desit temporis eius securitati, tibias tenens. Fecit & Cydippen, Tlepolemon, Philiscum Tragœdiarum scriptorem meditantem, & athletam, & Antigonum regem, & imaginem matris Aristotelis Philosophi: qui etiam suadebat, vt Alexandri Magni opera pingeret, propter æternitatem rerum. Impetus animi & quædam artis libido in hæc potius eum tulere. Nouissimè pinxit Alexandrum, ac Pana. Fecit & signa ex ære, vt diximus. Eadem ætate fuit Asclepiodorus, quem in symmetria mirabatur Apelles. Huic Mnason tyrannus pro duodecim Diis dedit in singulos mnas trecenas: idemque Theomnesto in singulos heroas mnas centenas. His annumerari debet Nicomachus, Aristodemi filius ac discipulus. Pinxit hic raptum Proserpinæ: quæ tabula fuit in Capitolio in Mineræ delubro supra ædiculam Iuuentutis. Et in eodem Capitolio alia, quam Plancus Imperator posuerat, Victoria quadrigam in sublime rapiens. Hic primus Vlixi addidit pileum. Pinxit & Apollinem & Dianã, Deûmq; matrem in leone sedentem: item nobiles Bacchas arreptantibus Satyris: Scyllamque, quæ nunc est Romæ in templo Pacis. Nec fuit alius in ea arte velocior. Tradunt nanque conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno, quod is faciebat Telesti poetæ, monumentum, præfinito die, intra quem perageretur, nec multò antè venisse, tyranno in pœnam accenso: paucisque diebus absoluisse celeritate & arte mira. Discipulos habuit Aristidem fratrem, & Aristoclem filium, & Philoxenum Eretrium, cuius tabula nullis postferenda, Cassandro regi picta, continuit Alexandri prælium cum Dario. Idem pinxit & lasciuiam, in qua tres Sileni comessantur. Hic celeritatem præceptoris secutus, breuiores etiamnum quasdam picturæ vias & compendiarias inuênit. Annumeratur his & Nicophanes, elegans & concinnus, ita vt vetusta opera pingeret propter æternitatem rerum, impetuosi animi, & cui pauci comparentur. Cothurnus ei & grauitas artis. Multum à Zeuxide & Apelle abest Apellis discipulus Persæus, ad quem de hac arte scripsit, qui huius fuit ætatis. Aristidis Thebani discipuli fuerũt & filij, Niceros, & Aristippus, cuius est Satyrus cum scypho coronatus. Discipuli eius fuerunt Antorides & Euphranor, de quibus mox dicemus. Nanque subtexi par est minoris picturæ celebres in penicillo, è quibus fuit Pyreicus arte paucis postferendus: proposito nescio an destruxerit se, quoniam humilia quidem secutus, humilitatis tamen summam adeptus est gloriam. Tonstrinas sutrinasque pinxit, & asellos & obsonia ac similia, ob hoc cognominatus Rhyparographos, in iis consummatæ voluptatis. Quippe cæ pluris væniere, quàm maximæ multorum. E diuerso meniana, inquit Varro, omnia operiebat Serapionis tabula sub veteribus. Hic scenas optimè pinxit, sed hominem pingere non potuit. Contrà Dionysius nihil aliud, quàm homines pinxit, ob id Anthropographus cognominatus. Parua & Callicles fecit: item Calaces comicis tabellis: vtraq; Antiphilus. Nam & Hesionam nobilem pinxit, & Alexandrum ac Philippũ cum Minerua, qui sunt in schola in Octauiæ porticibus: & in Philippi Liberum patrem, Alexandrum puerum, Hippolytum tauro emisso expauescentem: in Pompeia verò Cadmum & Europen. Idem iocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit. Vnde hoc genus picturæ grylli vocantur. Ipse in Aegypto natus didicit à Ctesidemo. Decet non sileri & Ardeatis templi pictorem, præsertim ciuitate donatum ibi & carmine, quod est in ipsa pictura versibus:

Dignis digna loca picturis condecorauit,
Reginæ Iunonis suprema coniugis templum,
Marcus Ludius Elotas Aetolia oriundus,
Quem nunc & pòst semper ob artem hanc Ardea laudat.

Ea sunt scripta antiquis literis Latinis: non fraudando & Ludio Diui Augusti ætate, qui primus instituit amœnissimam parietum picturam, villas, & porticus, ac topiaria opera, lucos, nemora, colles, piscinas, euripos, amnes, litora, qualia quis optarat, varias ibi obambulantium species, aut naui gantium, terraque villas adeuntium asellis aut vehiculis. Iam piscantes aucupantesque, aut venantes, aut etiam vindemiantes. Sunt in eius exemplaribus nobiles palustri accessu villæ: succollantiũ specie mulieres labentes trepidæque feruntur: plurimæ præterea tales argutiæ, facetissimi sales. Idemq; subdialibus maritimas vrbes pingere instituit, blandissimo aspectu minimoque impendio. Sed nulla gloria artificum est, nisi eorum qui tabulas pinxere: eoque venerabilior apparet antiquitas. Non enim parietes excolebant dominis tantum, nec domos vno in loco mansuras, quæ ex incendiis rapi non possent. Casula Protogenes cõtentus erat in hortulo suo. Nulla in Apellis rectoriis picta erat. Nondũ libebat parietes totos pingere. Omnis eorũ ars vrbibus excubabat: pictorque res communis terrarũ erat. Fuit & Arellius Romæ celeber, paulò ante Diuum Augustũ, nisi flagitio insigni corrupisset artem, semper alicuius fœminæ amore flagrans, & ob id Deas pingens, sed dilectarum imagine. Itaque in pictura eius scorta numerabantur. Fuit & nuper grauis ac seuerus, idémque floridus, humilis rei pictor Amulius. Huius erat Minerua, spectantem aspectans, quacunque aspiceretur. Paucis diei horis pingebat, id quoq; cum grauitate, quòd semper togatus, quanquã in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit: & ideo nõ extant exempla alia magnopere. Post eum fuere in authoritate Cornelius Prinus & Actius Priscus, qui Honoris & Virtutis ædes Imperatori Vespasiano Augusto restituenti pinxerunt: sed Priscus antiquis similior.

De auium cantu compescendo, & quis encausto & penicillo primus lacunaria & cameras pinxerit, sparsimq; pretia mirabilia picturarum. CAP. XI.

NOn est omittenda in picturæ mentione celebris circa Lepidum fabula. Siquidem in Triumuiratu quodã loco deductus à magistratibus in nemorosum hospitium, minaciter cum iis postero die expostulauit, somnum ademptum sibi volucrum concentu. At illi draconem in longissima membrana depictum circundedere loco: cóque terrore aues tum siluisse narratur, & postea cognitum est ita posse compesci. Ceris pingere, ac picturam inurere quis primus excogitauerit, non constat. Quidam Aristidis inuentum putant, posteà consummatum à Praxitele. Sed aliquanto vetustiores encausticæ picturæ extitere, vt Polygnoti & Nicanoris & Arcesilai Pariorũ. Lysippus quoque Aeginæ picturæ suæ inscripsit ἐνέκαυσεν, quod profecto non fecisset, nisi encaustica inuenta. Pamphilus quoque Apellis præceptor non pinxisse tantùm encaustica, sed etiam docuisse traditur Pausiam Sicyonium primum in hoc genere nobilem. Brietis filius hic fuit, eiusdémque primò discipulus. Pinxit & ipse penicillo parietes Thespiis, cùm reficerentur, quondam à Polygnoto picti, multúmque comparatione superatus existimabatur, quoniam non suo genere certasset. Idem & lacunaria primus pingere instituit: nec cameras ante eum taliter adornari mos fuit. Paruas pingebat tabellas, maximéq; pueros. Hoc æmuli eum interpretabãtur facere, quoniam tarda picturæ ratio esset illa. Quamobrem arti † daturus & celeritatis famam, absoluit vno die tabellam, quæ vocata est hemeresios, puero picto. Amauit in iuuenta Glyceram municipem suam, inuentricem coronarum, certandóque imitatione eius, ad numerosissimam florum varietatem perduxit artem illam. Postremò pinxit illam sedẽtem cum corona, quæ è nobilissimis eius tabula appellata est stephanoplocos, abalijs stephanopolis, quoniam Glycera venditando coronas sustentauerat paupertatem. Huius tabulæ exemplar, quod apographon vocant, L. Lucullus duobus talentis emit à Dionysio Athenis. Pausias autem fecit & grandes tabulas, sicut spectatam in Pompeij porticibus boum immolationẽ. Eam enim picturam primus inuenit, quam posteà imitari sunt multi, æquauit nemo. Ante omnia cùm longitudinem bouis ostendere vellet, aduersum eum pinxit, non transuersum: vnde & abundè intelligitur amplitudo. Dein cùm omnes, quæ volunt eminentia videri, candicantia faciant, colorémque condiant nigro: hic totum bouem atri coloris fecit, vmbræque corpus ex ipsa dedit, magna prorsus arte in æquo extantia ostendens, & in confracto solida omnia. Sicyone & hic vitam egit, diúque fuit illa patria picturæ. Tabulas inde è publico omnes propter æs alienum ciuitatis addictas, Scauri Aedilitas Romam transtulit. Post eum eminuit longè ante omnes Euphranor Isthmius, Olympiade centesima quarta, idem qui inter fictores dictus est à nobis. Fecit & colossos & marmora, ac scyphos scalpsit: docilis ac laboriosus ante omnes, & in quocunque genere excellens ac sibi æqualis. Hic primus videtur expressisse dignitates heroum, & vsurpasse symmetriam. Sed fuit vniuersitate corporum exilior, capitibus articulísque grandior. Volumina quoque composuit de symmetria & coloribus. Opera eius sunt, equestre prælium, duodecim Dij: Theseus, in quo dixit, eundem apud Parasium rosa pastum esse, suum verò carne. Nobiles eius tabulæ Ephesi, Vlixes simulata vesania bouem cum equo iungens, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Eodẽ tempore fuit & Cydias, cuius tabulam Argonautas H-S cxliiij Hortensius Orator mercatus est, eíque ædem fecit in Tusculano suo. Euphranoris autem discipulus fuit Antidotus. Huius est clypeo dimicans Athenis, & luctator, tibicénque inter pauca laudatus. Ipse diligentior, quàm numerosior, & in coloribus seuerus, maximè inclaruit discipulo Nicia Athenienſi, qui diligentissimè mulieres pinxit. Lumen & vmbras custodiuit, atq; vt eminerent è tabulis picturæ, maximè curauit. Opera eius, Nemea aduecta ex Asia Romam à Syllano, quam in Curia diximus positam; item Liber pater in æde Concordiæ: Hyacinthus, quem Cæsar Augustus delectatus eo secum deportauit Alexandria capta: & ob id Tiberius Cæsar in templo eius dicauit hanc tabulam: & Diana. Ephesi verò est Megabyzi sacerdotis Ephesiæ Dianæ sepulchrum: Athenis Necromantia Homeri. Hanc vendere noluit Attalo regi talentis sexaginta, potiúsque patriæ suæ donauit, abundans opibus. Fecit & grãdes picturas, in quibus sunt Calypso & Io, & Andromeda: Alexander quoque in Pompeij porticibus præcellens, & Calypso sedens. Huic quidem adscribuntur quadrupedes. Prosperrimè canes expressit. Hic est Nicias, de quo dicebat Praxiteles interrogatus quæ maximè opera sua probaret in marmoribus, quibus Nicias manum admouisset; tantum circunlitioni eius tribuebat. Non satis discernitur, alium eodem nomine, an hunc eundem quidã faciant Olympiade centesima duodecima. Niciæ compa-

† additurus.

ratur. & aliquanto præfertur Athenion Maronites Glaucionis Corinthij discipulus, & austerior colore, & in austeritate iucundior, vt in ipsa pictura eruditio eluceat. Pinxit in templo Eleusine Phylarchum, Athenis frequentiam, quam vocauere polygynæcon. Item Achillem virginis habitu occultatum Vlixe deprehendente. Et in vna tabula, quáque maximè inclaruit, agasonem cum equo. Quòd nisi in iuuenta obiisset, nemo ei compararetur. Est nomen & Heraclidi Macedoni. Initio naues pinxit: captóque rege Perseo Athenas commigrauit, vbi eodem tempore erat Metrodorus pictor, idémque philosophus, magnæ in vtraque scientia authoritatis. Itaque cum L. Paulus deuicto Perseo petisset ab Athenienſibus, vt sibi quàm probatissimum philosophum mitterent ad erudiendos liberos, itémque pictorem ad triumphum excolendum, Athenienses Metrodorum elegerunt, professi eundem in vtroque desiderio præstantissimum: quod ita quoque Paulus iudicauit. Timomachus Byzantius Cæsaris Dictatoris ætate Aiacem ei pinxit & Medeam, ab eo in Veneris Genitricis ædes positas, octoginta talentis venundatas. Talentum Atticum † xvi. taxat M. Varro. Timomachi æquè laudantur Orestes, Iphigenia in Tauris, Lecythion agilitatis exercitator, cognatio nobilium: palliati, quos dicturos pinxit, alterum stantem, alterum sedentem. Præcipuè tamen ars ei fuisse in Gorgone visa est. Pausiæ filius & discipulus Aristolaus è scueriſſimis pictoribus fuit: cuius sunt Epaminondas, Pericles, Meda, Virtus, Theseus: imago Atticæ plebis, boum immolatio. Sunt quibus & Mechopanes eiusdem Pausiæ discipulus placeat diligentia, quam intelligant soli artifices, aliàs durus in coloribus, sed & multus. Nam Socrates iure omnibus placet. Taléſque sunt eius picturæ, cum Aesculapio filiæ Hygia, Aegle, Panacea, Iaso, & piger qui appellatur Ocnos spartum torquēs, quod asellus arrodit. Hactenus indicatis in genere vtroque proceribus, non silebuntur & primis proximi. Aristocl̃ides, qui pinxit ædem Apollinis Delphis. Antiphilus puero ignem conflante laudatur, ac pulchra aliàs domo splendeſcente, ipsiúsque pueri ore: item lanificio, in quo properantomnium mulierum pensa: Ptolemæo venante. Sed & nobiliſſimo Satyro cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellant. Aristophon Ancæo vulnerato ab apro cum socia doloris Astypale: numeroſáque tabula, in qua sunt Priamus, Helena, Credulitas, Vlixes, Deiphobus, Dolon, Androbius pinxit Scyllin ancoras Persicæ classis præcidentem: Artemon Danaen, mirantibus eam prædonibus: reginam Stratonicen, Herculem & Deianiram. Nobiliſſimas autem, quæ sunt in porticibus Octauiæ, operibus. Herculem ab Oeta monte Doridos exuta mortalitate conſensu Deorum in cælum euntem, Laomedontis circa Herculem & Neptunum historiam. Alcimachus Dioxippum, qui pancratio Olympiæ citra puluerisiactum (quod vocant aconiti) vicit: Cœnus stemmata. Cteſilochus Apellis discipulus petulanti pictura innotuit, Iouc Liberum parturiente depicto mitrato, & mulicbriter ingemiſcente inter ostetricia Dearum: Cleon Admeto: Cteſidemus Oechaliæ expugnatione & Laodamia: Cleſides reginæ Stratonices iniuria. Nullo enim honore exceptus ab ea, pinxit voluntantem cum piſcatore, quem reginam amare sermo erat. Eámque tabulam in portu Ephesi proposuit: ipse velis raptus est. Regina tolli vetuit, vtriusque similitudine mirè expreſſa. Craterus comœdos Athenis in Pompeo pinxit: Eutychides bigam: regit Victoria. Eudorus scena spectatur: idem & ex ære signa fecit. Iphis Neptuno & Victoria. Abron Amicitiam & Concordiam pinxit, & Deorum simulacha. Leontiſcus Aratum victorem cum trophæo, psaltriam. Leon Sappho. Nicearchus Venerem inter Gratias & Cupidines: Herculem triſtem insaniæ pœnitentia. Nealces Venerem, ingenioſus & solers in arte. Siquidem cùm prælium nauale Aegyptiorum & Persarum pinxisset, quod in Nilo, cuius aqua est mari similis, factum volebat intelligi, argumento declarauit, quod arte non poterat. Asellum enim in litore bibentem pinxit, & crocodilum insidiantem ei. Oenias Syngenicon. Philiſcus officinam pictoris, ignem conflante puero, Phalerion Scyllam: Simonides Agatarchum & Mnemosynen. Simus iuuenem requieſcentem in officina fullonis, Quinquatrus celebrantem: idémque Nemesin egregiam. Theodorus verò emungentem: idem ab Oreste matrem & Aegisthum interficiebellúmque Ilicum pluribus tabulis, quod est Romæ in Philippi porticibus: & Cassandram, quæ est in Concordiæ delubro: Leontium Epicuri cogitantem: Demetrium regem. Theon Orestis insaniam, Thamyram citharœdum. Tauriſcus Diſcobolum, Clytæmneſtram, Paniſcum, Polynicem regnum repetentem, & Capanea. Non omittetur inter hos insigne exemplum. Nanque Erigonus tritor colorum Nealcæ pictoris in tantum ipse profecit, vt celebrem etiam discipulum reliquerit Pasiam, fratrem Aeginetæ fictoris. Illud verò perquàm rarum ac memoria dignum, etiam suprema opera artificum imperfecta, & quæ tabulas, sicut Irin Aristidis, Tyndaridas Nicomachi, Medeam Timomachi, & quam diximus Venerem Apellis, in maiori admiratione esse, quàm perfecta. Quippe in iis lineamenta reliqua, ipsæque cogitationes artificum spectantur: atque in lenocinio commendationis dolor est: manus, cùm id agerent, extinctæ desiderantur. Sunt etiamnũ non ignobiles quidem, in tranſcursu tamen dicendi, Aristonides, Anaxander, Aristobulus Syrus, Arcesilas Tisicratis filius, Corybas Nicomachi discipulus, Carmanides Euphranoris, Dionysodorus Colophonius, Diogenes qui cum Demetrio rege vixit, Euthymedes, Heraclides Macedo, Mydun Soleus Pyromachi statuarij discipulus, Mnasitheus Sicyonius, Mnatisimus Aristonidis filius & discipulus Nessus Abronis filius, Polemõ Alexandrinus, Theodorus Samius, & Stadius Nicosthenis discipuli, Xenoe

† *Aliàs, X. VI. hoc est, denariũm sex millibus. quam lectionẽ agnoscit & Budæus 4. de Asse.*

Xenon Neoclis discipulus Sicyonius. Pinxere & mulieres, Timarete Niconis filia Dianam in tabula, quæ Ephesi est antiquissimæ picturæ: Irene Cratini pictoris filia & discipula puellam quæ est Eleusine: Calypso senem & præstigiatorem Theodorum: Alcisthene saltatorem: Aristarete Nearchi filia, & discipula Aesculapium. Lala Cyzicena perpetua virgo Marci Varronis iuuenta Romæ & penicillo pinxit, & cestro in ebore, imagines mulierum maximè, & Neapolitanum in grandi tabula: suam quoque imaginem ad speculum. Nec vllius velocior in pictura manus fuit: artis verò tantum, vt multum manipretio antecederet, celeberrimos eadem ætate imaginum pictores Sopylon & Dionysium, quorum tabulæ pinacothecas implent. Pinxit & quædam Olympias: de qua hoc solum memoratur, discipulum eius fuisse Autobulum. Encausto pingendi duo fuisse antiquitus genera constat, cera, & in ebore cestro, id est, viriculo, donec classes pingi cœpere. Hoc tertium accessit, resolutis signi ceris penicillo vtendi, quæ pictura in nauibus nec sole nec sale ventísque corrumpitur. Pingunt & vestes in Aegypto inter pauca mirabili genere, candida vel postquàm attriuere illinentes non coloribus, sed colorem sorbentibus medicamentis. Hoc cùm fecere, non apparet in velis: sed incortinam pigmenti feruentis mersa, post momentum extrahuntur picta. Mirúmq;, cùm sit vnus incortina colos, ex illo alius atque alius fit in veste, accipientis medicamẽti qualitate mutatus. Nec postea ablui potest: ita cortina non dubiè confusura colores si pictos acciperet, digerit eos ex vino, pingítque dum coquit. Et adustæ vestes firmiores fiunt, quàm si non vrerentur.

Plastices primi inuentores, de simulachris, de vasis fictilibus, & pretio eorum. CAP. XII.

DE pictura satis supérque: contexuisse his & plasticen conueniat. Eiusdem opere terræ fingere ex argilla similitudines, Dibutades Sicyonius figulus primus inuenit Corinthi filiæ opera: quæ capta amore iuuenis, illo abeunte peregre, vmbram ex facie eius ad lucernam in pariete lineis circunscripsit: quibus pater eius impressa argilla typum fecit, & cum cæteris fictilibus induratum igni proposuit: eúmque seruatum in nymphæo, donec Corinthum Mummius euerteret, tradunt: Sunt, qui in Samo primos omnium plasticen inuenisse Rhœcum & Theodorum tradant, multo ante Battiadas Corintho pulsos. Demaratum verò ex eadem vrbe profugum, qui in Hetruria Tarquinium Priscum regem populi Romani genuit, comitatos fictores Euchira & Eugrammum: ab iis Italiæ traditã plasticen. Dibutadis inuentũ est, rubricã addere, aut ex rubrica cretã fingere. Primúsq; personas tegularum extremis imbricibus imposuit, quæ inter initia protypa vocauit. Posteà idem ectypa fecit. Hinc & fastigia templorum orta, propter hunc plastæ appellati. Hominis autem imaginem gypso è facie ipsa primus omnium expressit, ceráque in eam formam gypsi infusa emendare instituit Lysistratus Sicyonius frater Lysippi, de quo diximus. Hic & similitudinem reddere instituit: ante eum quàm pulcherrimas facere studebãt. Idem & de signis effigiem exprimere inuenit. Creúitque res in tantum, vt nulla signa statuæúe sine argilla fierent. Quo apparet antiquiorem hanc fuisse scientiam, quàm fundendi æris. Plastæ laudatissimi fuere Damophilus & Gorgasus, iidémque pictores: qui Cereris ædem Romæ ad Circum maximum vtroque genere artis suæ excoluerunt, versibus inscriptis Græcè, quibus significarunt, à dextra opera Damophili esse, à parte læua Gorgasi. Antehanc ædem Thuscanica omnia in ædibus fuisse, author est M. Varro. Ex hac, cùm reficeretur, crustas parietum excisas tabulis marginatis inclusas esse: Item signa ex fastigiis dispersa. Fecit & Chalcosthenes cruda opera Athenis qui locus ab officina eius Ceramicos appellatur. M. Varro tradit sibi cognitum Romæ Posim nomine, à quo factas Romæ vuas, item pisces, ita vt non sit aspectu discernere à veris. Idem magnificat Arcesilaum L. Luculli familiarem, cuius propsalmata pluris vænire solita artificibus ipsis, quàm aliorum opera. Ab hoc factam Venerem Genitricem in foro Cæsaris, & priusquàm absolueretur, festinatione dedicandi positam. Deinde eidem à Lucullo H-S. lx signum Felicitatis locatum, cui mors vtriusque inuiderit. Octauio equiti Romano cratera facere volenti, exemplar è gypso factum talento. Laudat & Pasitelem, qui plasticen matrem statuariæ scalpturæque & cælaturæ esse dixit, & cùm esset in omnibus his summus, nihil vnquam fecit, antequàm finxit. Præterea elaboratam hanc artem Italiæ, & maximè Hetruriæ: Turianúmque à Fregellis accitum, cui locaret Tarquinius Priscus effigiem Iouis in Capitolio dicandam. Fictilem eum fuisse, & ideo miniari solitum: fictiles in fastigio templi eius quadrigas, de quibus sæpe diximus. Ab hoc eodem factum Herculem, qui hodiéque materiæ nomen in vrbe retinet. Hæ enim tum effigies Deũm erant laudatissimæ. Nec pœnitet nos illorum, qui tales coluere. Aurum enim & argentum ne Diis quidem conficiebant. Durant etiam nunc pleriſque in locis talia simulachra. Fastigia quidem templorum etiam in vrbe crebra & municipiis mira cælatura, & arte æuíque firmitate certiora auro, certè innocentiora. In sacris quidem etiam inter has opes hodie non murrhinis crystallinísue, sed fictilibus probatur sympuuiis: in enarrabili terræ benignitate, si quis singula æstimet, etiam vt omittantur in frugum, vini, pomorum, herbarum, fruticum, medicamentorum, metallorum generibus, beneficia eius, quæq; adhuc diximus, vel quæ assiduitate satiãt figlinarũ opera imbricibus, tubulis, tegulisq; ad balineas hamatis, vel ad tecta coctilibus laterculis, frontatisq;, aut quæ rota fiũt, etiã fictilibus doliis ad vina excogitatis, & ad aquas. Propterquę Numa rex septimũ collegiũ figulorũ instituit.

Quin

Quin & defunctos sese multi fictilibus doliis condi maluere, sicut M. Varro, Pythagorico modo in myrti & oleæ atque populi nigræ foliis. Maior quoque pars hominum terrenis vtitur vasis. Samia etiamnum in esculentis laudantur. Retinet hanc nobilitatem & aretium in Italia: & calicum tantum Surrentum, Asta, Pollentia; in Hispania Saguntum, in Asia Pergamum. Habent & Tralleis opera sua, & Mutina in Italia: quoniam & sic gentes nobilitantur. Hæc quoque per maria terrásque vltro citróque portantur, insignibus rotæ officinis Erythris. Hodiéque in templo ostenduntur amphoræ duæ propter tenuitatem consecratæ, discipuli magistríque certamine, vter tenuiorem humum duceret. Cois laus maxima, Hadrianis firmitas, nonnullis circa hoc seueritatis quoq; exemplis. Q. Coponium inuenimus ambitus damnatum, quia vini amphoram dedisset dono ei, cuius suffragij latio erat. Atque vt luxu quoque aliqua contingat authoritas, figlinis, tripatinum, inquit Fenestella, appellabatur summa cœnarum lautitia. Vna erat murænarum, altera luporum, tertia myxonis piscis, inclinatis iam scilicet moribus, vt tamen eos præferre Græciæ etiam Philosophis possimus. Siquidem in Aristotelis hæredum auctione lx patinas væniisse traditur. Nam nos cùm vnam Aesopi tragœdiarum histrionis in natura auium diceremus *a* sestertii C. stetisse, non dubito indignatos legentes. At Hercules, Vitellius in principatu suo *b* cc. sestertiis condidit patinam, cui faciendæ fornax in campis exædificata erat: quoniam eò peruenit luxuria, vt etiam fictilia pluris constent, quàm murrhina. Propter hanc Mutianus altero Cõsulatu suo *c* in conquisitione exprobrauit patinarum paludes Vitellij memoriæ, non illa fœdiore, cuius veneno Asprenati reo Cassius Seuerus accusator obiiciebat interisse cxxx. conuiuas. Nobilitantur iis oppida quoque, vt Rhegium, & Cumæ. Samia testa Matris Deûm sacerdotes, qui Galli vocantur, virilitatem amputant, nec aliter citra perniciem, si M. Cælio credamus, qui linguam sic amputandam obiecit graui probro, tanquam & ipse iam tunc eidem Vitellio malediceret. Quid non excogitauit ars? fractis etiam testis vtendo sic vt firmius durent tusis calce addita, quæ vocant Signina. Quo genere etiam pauimenta excogitauit.

a *Suprà lib. 10. cap. 51. hanc Aesopi patinã DC. taxat sestertijs. Vnde & hic DC. legendum videtur, non C.*

b *Decies sestertiũm, hic legit Budæus, exvetusto quodam codice. Vide ipsum lib. 4. de Asse.*

c *in concione.*

Terræ varietates, & de puluere Puteolano, & alijs terræ generibus, quæ in lapidem verturtur. CAP. XIII.

VErùm & ipsius terræ sunt alia segmẽta. Quis enim satis miretur, pessimam eius partem, ideóq; puluerem appellatum in Puteolanis collibus, opponi maris fluctibus, mersúmque protinus fieri lapidem vnum inexpugnabilem vndis, & fortiorem quotidie, vtique si Cumano misceatur cæmento. Eadem est terræ natura & in Cyzicena regione: sed ibi non puluis, verùm ipsa terra qualibet magnitudine excisa & demersa in mare lapidea extrahitur. Hoc idem circa Cassandriam produnt fieri: & in fonte Gnidio dulci intra octo menses terram lapidescere. Ab Oropo quidem Aulidem vsque quicquid terræ attingitur mari, mutatur in saxa. Non multum à puluere Puteolano distat è Nilo harena tenuissima sui parte, non ad sustinenda maria fluctúsque frangendos, sed ad debellanda corpora palæstræ studiis. Inde certè Patrobio, Neronis principis liberto, aduehebatur. Quin & Leonnato & Craterο ac Meleagro Alexandri Magni ducibus fabulum hoc portari cum reliquis militaribus commerciis reperio. Plura de hac parte non sum dicturus, non Hercules magis, quàm de terræ vsu in ceromatis, quibus exercendo iuuentus nostra corpora, vires animorum perdidit.

De parietibus formaceis, & lateritijs, & eorum ratione. CAP. XIIII.

QVid? non in Africa Hispaniáque ex terra parietes, quos appellant formaceos, quoniam in forma circundatis vtrinque duabus tabulis inferciuntur veriùs, quàm instruuntur, æuis durant, incorrupti imbribus, ventis, ignibus, omníque cæmento firmiores? Spectat etiam nunc speculas Annibalis Hispania, terrenáque turres iugis montium impositas. Hinc & cæspitum natura, castrorum vallis accommodata, contra fluminum impetus aggeribus. Illini quidem crates parietum luto, & lateribus crudis extrui, quis ignorat? Lateres non sunt è sabuloso, neque harenoso, multóque minus calculoso ducendi solo, sed è cretoso & albicante, aut ex rubrica, vel si iam ex sabuloso, è masculo certè. Finguntur optimè vere: nam solstitio rimosi fiunt. Aedificiis non nisi bimos probant. Quin & intritam ipsam eorum, priùs quàm fingantur, macerari oportet. Genera eorum tria: didoron, quo vtimur, longum sesquipede, latum pede; alterum tetradoron; tertium pentadoron. Græci enim antiqui doron palmum vocabant, & ideo dora munera, quia manu darentur. Ergo à quatuor & quinque palmis, prout sunt, nominãtur. Eadem est latitudo. Minore in priuatis operibus, maiore in publicis vtuntur in Græcia. Pitanæ in Asia, & in vlterioris Hispaniæ ciuitatibus Massia & Calento fiunt lateres, qui siccati non merguntur in aqua. Sunt enim è terra pumicosa, cùm subigi potest, vtilissima. Græci, præterquàm vbi è silice fieri poterat structura, parietes lateritios prætulere. Sũt enim æterni, si ad perpendiculum fiant: ideo & in publica opera & regias domos adduntur. Sic struxere murum Athenis, qui ad montem Hymettum spectat; sic Patris ædes Iouis & Herculis, quanuis lapideas columnas & epistylia circundarent; domũ Trallibus regiam Attali; item Sardibus Crœsi, quam gerusiam fecere: Halicarnassi Mausoli; quæ etiam nunc durant. Lacedæmone quidem excisum lateritiis parietibus opus tectorium propter excellẽtiam picturæ ligneis formis inclusum, Romam deportauere in Aedilitate ad comitium exornandum Muræna & Varro. Quod opus cùm per se mirum esset, translatum tamen magis mirabantur. In Italia quoque lateritius murus Aretij & Meuaniæ est.

Romæ non fiunt talia ædificia, quia sesquipedalis paries non plus quàm vnam contignationem tolerat. Cautumque est, ne communis crassior fiat, nec intergerinorum ratio patitur.

De sulphure, alumine, & generibus eorum, & medicinæ. CAP. XV.

HAec sint dicta de lateribus. In terræ autem reliquis generibus vel maximè mira natura est sulphuris, quo plurima domãtur. Nascitur in insulis Aeoliis inter Siciliam & Italiam, quas arderè diximus. Sed nobilissimũ in Melo insula. In Italia quoq; inuenitur, in Neapolitano Campanoq; agro, collibus qui vocãtur Leucogæi: Quod est cuniculis effossum, perficiturigni. Genera quatuor: viuum, quod Græci apyron vocant, nascitur solidum, hoc est glebosum. Eo solo ex omnibus generibus Medici vtuntur. Cætera enim liquore constant, & conficiuntur oleo incocta. Viuum autem effoditur, transluceteq;, & viret. Alterũ genus appellant glebã, fullonum tantùm officinis familiare. Tertio quoq; generi vnus tantũ est vsus ad suffiendas lanas, quoniã candorem tantùm mollitiemq; confert. Egula vocatur hoc genus. Quarto autem ad ellychnia maximè conficienda. Cæterò tanta vis est, vt morbos comitiales deprehendat nidore, impositũ igni. Lusit & Anaxilaus eo, candens in calice nouo, prunaq; subdita circunferens, exardescentis repercussu pallorem dirũ, velut defunctorum, offundente conuiuiis. Natura eius calfacit, concoquit: sed & discutit collectiones corporũ: ob hoc talibus emplastris malagmatisque miscetur. Renibus quoque & lumbis in dolore cum adipe, mirè prodest impositum. Aufert & lichenas à facie cum terebinthini resina, & lepras. Harpacticon vocatur à celeritate auellendi: auelli enim subinde debet. Prodest & suspiriosis linctum. Purulenta quoq; extussientibus: & contra scorpionũ ictus. Vitiligines viuum nitro mistũ, atq; exaceto tritum & illitum tollit: item lendes in palpebris, aceto fandarachato admisto. Habet & in religionibus locum adexpiandas suffitu domos. Sentitur vis eius & in aquis feruentibus. Neq; alia res faciliùs accenditur: quo apparet igniũ vim magnam etiam ei inesse. Fulmina & fulgura quoq; sulphuris odorem habent: ac lux ipsa eorũ sulphurea est. Et bituminis vicina est natura, alibi limus, alibi terra: limus è Iudææ lacu, vt diximus, emergens: terra in Syria circa Sidonem oppidum maritimũ. Spissantur hæc vtraq;, & in densitatem coeunt. Est verò liquidum bitumen, sicut Zacynthium, & quod à Babylone inuehitur. Ibi quidem & candidum gignitur. Liquidum est & Apolloniaticũ, quæ omnia Græci pissasphalton appellãt ex argumento picis & bituminis. Gignitur & pingue liquorisque oleaceiin Sicilia Agragantino fonte inficiens riuum. Incolæ id harundinum paniculis colligunt, citissimè sic adhærescens. Vtuntur eo ad lucernarum lumina olei vice: item ad scabiem iumentorũ. Sunt qui & naphtham, de qua in secundo diximus volumine, bituminis generi asscribant. Verùm ardens eius vis ignium naturæ cognata, procul ab omni vsu abest. Bituminis probatio, vt quàm maximè splendeat, sitque ponderosum ac graue: leue autem modicè, quoniam adulteratur pice. Vis, quæ sulphuris, sistit, discutit, contrahit, glutinat. Serpentes nidore fugat accensum. Ad suffusiones oculorum & albugines Babylonium efficax traditur: item ad lepras, lichenas, pruritusque corporum. Illinitur & podagris. Omnia autem eius genera incommodos oculorum pilos replicant. Dentium doloribus medentur simul cum nitro illita. Tussim veterem & anhelitus cum vino potum emendat. Dysentericis etiam datur eodem modo, sistitque aluum. Cum aceto verò potum discutit concretum sanguinem, & detrahit. Mitigat lumborum dolores, item articulorum. Cum farina hordeacea impositum, emplastrum peculiare facit sui nominis. Sanguinem sistit. Vulnera colligat. Glutinat nefuos. Vtuntur etiã ad quartanas bituminis drachma, & hedyosmi pari pondere cum myrrhæ obolo subacti. Comitiales morbos vstum deprehendit. Vuluarum strangulationes olfactum discutit cum vino & castoreo. Procidentia sedis suffitu reprimit. Purgationes fœminarũ in vino potum elicit. In reliquo vsu æramentis illinitur, firmatq; ea contra ignes. Diximus & tingi solitas ex eo statuas & illini. Calcis quoq; vsum præbuit, ita ferruminatis Babylonis muris. Placet & ferrariis fabrorum officinis tingendo ferro, clauorumq; capitibus, & multis aliis vsibus. Nec minor, aut ab eo dissimilis est aluminis opera, quod intelligitur salsugo terræ. Plura & eius genera. In Cypro candidum & nigrum, exigua coloris differentia, cùm sit vsus magna: quoniã inficiendis claro colore lanis candidum liquidumq; vtilissimum est, contraq; fuscis aut obscuris nigrũ. Et aurum nigro purgatur. Fit autem omne ex aqua limoq;, hoc est, terræ exudantis natura. Corriuatũ hyeme æstiuis solibus maturatur. Quod fuerit ex eo præcox, candidius fit. Gignitur autẽ in Hispania, Aegyptio, Armenia, Macedonia, Ponto, Africa: insulis Sardinia, Melo, Lipara, Strongyle. Laudatissimũ in Aegypto, proximũ in Melo. Huius quoq; duæ species, liquidum spissumq;. Liquidi probatio, vt sit lympidũ lacteumq;, sine offensis fricantiũ, cum quodã igniculo caloris. Hoc phorimon vocãt. An sit adulteratũ, deprehenditur succo. Punici mali. Syncerum enim mistura ea nigrescit. Alterum genus est pallidæ & scabræ naturæ, & quod inficitur galla. Ideoq; hoc vocãt paraphoron. Vis liquidi aluminis astringere, indurare, rodere. Melle admisto sanat oris hulcera, papulas, pruritusque. Hæc curatio fit in balineis duabus mellis partibus, tertia aluminis. Virus alarũ sudoresque. Sumitur pilulis contra lienis vitia, pellendumq; pruritum ac per vrinã sanguinem. Emendat & scabiem nitro ac melanthio admistis. Concreti aluminis vnum genus schiston appellant Græci, in capillamenta quædam canescentia dehiscens. Vnde quidam trichitin potiùs appellauere. Hoc fit è lapide, ex quo & chalcitin vocant:

vt sit sudor quidam eius lapidis in spumam coagulatus. Hoc genus aluminis siccat, minusque sistit humorem inutilem corporibus. Sed auribus magnopere prodest infusum, vel illitum, vel oris hulceribus, dentibusque, si saliua cum eo contineatur. Et oculorum medicamentis inseritur aptè, verendisq; vtriusque sexus. Coquitur in patinis, donec liquari desinat. Interioris est alterum genetis, quod strongylen vocant. Duæ eius species, fungosum atq; omni humore dilui facile: quod in totum damnatur. Melius pumicosum, & foraminum fistulis spongiæ simile, rotundumq; natura, candidor propius, cum quadam pinguitudine sine harenis friabile, nec inficiens nigritia. Hoc coquitur per se carbonibus puris, donec cinis fiat. Optimum ex omnibus quod melinum vocant, ab insula Melo; vt diximus. Nulli vis maior neq; adstringendi, neq; denigrandi, neq; indurandi. Nullũ spissius. Oculorum scabritias extenuat: combustũ vtilius epiphoris inhibendis. Sic & ad pruritus corporis. Sanguinem quoque sistit in totum foris illitum. Vulsis pilis ex aceto illitum, renascentem mollit lanuginem summam. Omnium generum vis in adstringendo: vnde nomen Græcis. Ob id oculorum vitiis aptissima sunt. Sanguinis fluxiones inhibet cum adipe. Sic & infantium hulcera. Putrescentia hulcerum compescit cum adipe, & hydropicorum eruptiones siccat. Et auriũ vitia cum succo Punici mali: & vnguium scabritias, cicatricumque duritias & pterygia, perniones: Phagedænas hulcerum ex aceto, aut cum galla pari pondere cremata: lepras cum succo olerum: cum salis verò duabus partibus, vitia quæ serpunt: lendes & alia capillorum animalia, permistũ aquæ. Sic & ambustis prodest, & furfuribus corporum cum sero & pice. Infunditur & dysentericis. Vuam quoque in ore comprimit, ac tonsillas. Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo aduectum. Nam ad reliquos vsus vitæ in coriis lanisque perficiendis, quanti sit momenti, significatũ est. Ab his per se omnia ad medicinas pertinentia terræ genera tractabimus.

†pnigiti

De terra Samia, & Eretria, & Chia, & Selinusia, & †pigniti, & ampeliti medicina. CAP. XVI.

SAmiæ duæ sunt, quæ syropicon, & quæ aster appellantur. Prioris laus, vt recens sit & leuis, linguæque glutinosa. Altera glebosior, candida. Vtraque vritur, ac lauatur. Sunt qui præferãt priorem. Prosunt sanguinem expuentibus. Emplastrisq; quæ siccandi causa componuntur, oculorum quoq; medicamentis miscentur. Eretria totidem differentias habet. Nanque & alba est, & cinerea, quæ præfertur in medicina. Probatur mollitie, & quod si æra præducantur, violaceum reddit colorem. Vis & ratio eius in medendo dicta est inter pigmenta. Lauatur omnis terra (in hoc enim loco dicemus) perfusa aqua siccataq; solibus, iterũ ex aqua trita ac reposita, donec considat, & digeri possit in pastillos. Coquitur in calicibus crebro concussu. Est in medicaminibus & Chia terra candicans, effectu eius, qui Samiæ. Vsus ad mulierum maximè cutem. Idem & Selinusiæ. Lactei coloris est hæc, & aqua dilui celerrima. Eademq; lacte diluta, & tectoriorum albaria interpolantur. a Pignitis Eretriæ simillima est, grandioribus tantùm glebis & glutinosa, cui effectus idem qui Cimoliæ, infirmior tamen. Bitumini simillima est ampelitis. Experimentum eius, si ceræ modo accepto oleo liquescat, & si nigricans colos maneat tostæ. Vsus ad molliendum discutiendumque. Ad hæc medicamentis additur, præcipueque in calliblepharis & inficiendis capillis.

a Pignitis Dioscoridi.

Cretæ genera ad vestium vsus, Cimolia, Sarda, Vmbrica, saxum argentaria. CAP. XVII.

CRetæ plura genera. Ex iis Cimoliæ duo ad Medicos pertinentia, candidum, & ad purpurissum inclinans. Vis vtrique ad discutiendos tumores, & sistendas fluxiones acero assumpto. Panos quoq; & parotidas cohibet: & lichenas illita, pustulasq;. Si verò aphronitrum & nitrum adiiciatur & acetum, & pedum tumores sanat, ita vt in Sole curatio hæc fiat, vt post sex horas aqua salsa abluatur. Testium tumoribus Cypria cera addita prodest. Et refrigerandi quoque natura cretæ est: sudoresq; immodicos sistit illita. Atque ita papulas cohibet ex vino sumpta in balineis. Laudatur maximè Thessalica. Nascitur & in Lycia circa Bubonem. Est & alius Cimoliæ vsus in vestibus. Nam Sarda, quę affertur è Sardinia, candidis tantùm assumitur, inutilis versicoloribus: & est vilissima omniũ Cimoliæ generum: pretiosior Vmbrica, & quam vocant saxum. Proprietasque saxi, quòd crescit in macerando: atque pondere emitur, illa mensura. Vmbrica non nisi poliendis vestibus assumitur. Neque enim pigebit hanc quoque partem attingere, cùm lex Metella extet fullonibus dicta, quam C. Flaminius L. Aemilius Censores dedere ad populum ferendam. Adeò omnia maioribus curæ fuere. Ergo ordo hic est: primùm abluitur vestis Sarda: dein sulphure suffitur: mox desquamatur Cimolia, quæ est coloris veri. Fucatus enim deprehenditur, nigrescitque, & effunditur sulphure. Veros autem & pretiosos colores emollit Cimolia, & quodam nitore exhilarat contristatos sulphure. Candidis vestibus saxum vtilius à sulphure, inimicum coloribus. Græcia pro Cimolia Tymphaico vtitur gypso. Alia creta argentaria appellatur, nitorem argento reddens. Est & vilissima, qua Circum præducere ad victoriæ notam, pedesque vænalium trans mare ad vectorum denotare instituerunt maiores. Talemque Publium mimicæ scenæ conditorem, & Astrologiæ consobrinum eius Manlium Antiochum, item Grammaticæ Taberium Erotem, eadem naue adnectos videre proaui.

Qui

Qui & quorum liberti præpotentes. CAP. XVIII.

SEd quid hos refero aliquo literarum honore commendatos? Talem in catasta videre Chrysogonum Syllæ, Amphionem Q. Catuli, Heronem L. Luculli, Demetrium Pompeij, Augenque Demetrij, quanquàm & ipsa Pompeij credita est: Hipparchum M. Antonij, Menam & Menecratem Sex. Pompeij, aliosque deinceps, quos enumerare iam non est, è sanguine Quiritium & proscriptionũ licentia ditatos. Hoc est insigne vænalitiis gregibus, opprobriumque insolentis fortunæ: quod & nos adeò potiri rerum vidimus, vt Prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu iubente Agrippina Cl. Cæsaris viderimus libertis: tantumque non cum laureatis fascibus remitti illò, vnde creatis pedibus aduenissent.

De terra ex Galata, terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana. CAP. XIX.

PRætereà sunt genera terræ proprietatis, suæ de quibus iam diximus: sed & hoc loco reddenda natura. Ex Galata insula, & circa Clupeam Africæ, scorpiones necat: Balearis & Ebusitana serpentes.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVS SEXTVS.

Naturæ lapidum, ac marmorum luxuria. CAP. I.

LAPIDVM natura restat, hoc est, præcipua morum insania, etiã vt gemmæ cum succinis, atque crystalli cum murrhinis fileantur. Omnia nanque, quæ vsque ad hoc volumen tractauimus, hominum causa genita videri possunt. Montes natura sibi fecerat ad quasdam compages telluris viscеribus densandas, simul ad impetus fluminum domandos, fluctusque frangendos, ac minimè quietas partes coercendas durissima sui materia. Cædimus hos, trahimusque nulla alia, quàm deliciarum, causa, quos transcendisse quoque mirum fuit. In portento propè maiores habuere Alpeis ab Annibale exuperatas, & posteà à Cimbris: nunc ipsæ cæduntur in millę genera marmorum: promontoria aperiuntur mari, & rerum natura agitur in planum. Euehimus ea, quæ separandis gentibus pro terminis constituta erant: nauesque marmorũ causa fiunt, ac per fluctus, fæuissimam rerum naturæ partem, huc illucque portantur iuga montium, maiore etiamnum vesania, quàm cùm ad frigidos potus vas petitur in nubila, cæloque proximæ rupes cauantur, vt bibatur glacie. Secum quisque cogitet, quæ pretia horum audiat, quas vehi trahique moles videat. Sed & quàm sine his multorum fuerit beatior vita, ad quamque multorum neces sit necesse ista facere, imò verius pati mortaleis, quos ad vsus, quáve ad voluptates alias, nisi vt inter maculas lapidũ iaceant: ceu verò non tenebris noctium dimidiæ parti vitæ cuiusque gaudia hæc auferentibus. Ingens ista reputantem subit etiam antiquitatis rubor. Extant Censoriæ leges, glandia in cœnis, gliresque, & alia dictu minora apponi vetantes. Marmora inuehi, & maria huius rei causa transiri, quę vetaret, lex nulla lata est.

Quis primus marmor in publicis operibus ostenderit. CAP. II.

DIcat fortassis aliquis: non enim inuehebãtur. Id quidem falsó. Trecentas lx. columnas M. Scauri Aedilitate ad scenam theatri temporarij, & vix vno mense futuri in vsu, viderunt portari silentio legum. Sed publicis nimirum indulgentes voluptatibus. Idipsum cur? aut qua magis via irrepunt vitia, quàm publica? Enimuerò non alio modo in priuatos vsus illa venêre, ebora, aurum, gemmæ: aut quid omnino Diis relinquimus? Verùm esto, indulserint publicis voluptatibus, etiámne tacuerunt maximas earũ atque adeò duodequadragenûm pedum, Lucullei marmoris in atrio Scauri collocari? Nec clàm illud occulteque factum est. Satisdari sibi damni infecti egit redemptor cloacarum, cùm in Palatium extraherentur. Non ergo in tam malo exemplo moribus cauere vtilius fuerat, quàm tacere tantas moles in priuatam domum trahi præter fictilia Deorum fastigia?

Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. CAP. III.

NEc potest videri Scaurus rudi & huius mali improuidæ ciuitati obrepsisse quodam vitæ rudimento. Iam enim L. Crassum Oratorem illũ, qui primus peregrini marmoris colũnas habuit in eodem Palatio, Hymettias tamen nec plures sex aut longiores duodenûm pedum, M. Brutus in hortis obid Venerem Palatinam appellauerat. Nimirum ista omisere moribus victis: fruſtraq; interdicta quæ vetuerant cernentes, nullas potiùs, quàm irritas, esse leges maluerũt. Qui nos sequen-

tur meliores nos esse probabunt. Quis enim tantarum hodie columnarũ atrium habet? Sed priùs, quàm de marmoribus dicamus, hominum in iis præferenda dicemus pretia. Antè igitur artifices percensebimus.

Qui primùm laudati in marmore scalpendo, & quibus temporibus. CAP. IIII.

MArmore scalpendo primi omnium inclaruerunt Dipœnus & Scyllis geniti in Creta insula, etiamnum Medis imperantibus, priusque quàm Cyrus in Persis regnare inciperet, hoc est, Olympiade circiter L. Ij Sicyonem se contulere, quæ diu fuit officinarũ omnium metallorũ patria. Deorum quorundam simulachra publicè locauerant Sicyonij, quæ priùs quàm absoluerentur, artifices iniuriam questi abierunt in Aetolos. Protinus Sicyonios fames inuasit ac sterilitas, mœrorq; dirus. Remedium petentibus Apollo Pythius affuturum respondit, si Dipœnus & Scyllis Deorum simulachra perficissent. Quod magnis mercedibus obsequiisque impetratum est. Fuere autem simulachra ea Apollinis, Dianæ, Herculis, Mineruæ, quod è cælo posteà tactum est.

Nobilitates operum & artificum in marmore CXXVI. de marmore Pario, & Mausoleo. CAP. V.

CVm ij essent, iam fuerant in Chio insula Malas sculptor, dein filius eius Micciades, ac deinde nepos Anthermus Chius, cuius filij Bubalus & Anthermus clarissimi in ea scientia fuere, Hipponactis Poetæ ætate, quem certum est lx. Olympiade fuisse. Quòd si quis horũ familiam ad proauũ vsque retro agat, inueniet artis eius originem cum Olympiadum origine cœpisse. Hipponacti notabilis fœditas vultus erat; quamobrem imaginem eius lasciuia iocorum ij proposuere ridentium circulis. Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantũ, vt credatur aliquibus ad laqueũ eos compulisse: quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulachra posteà fecere, sicut in Delo, quibus subiecerunt carmen, non vitibus tantum censeri Chium, sed & operibus Anthermi filiorum. Ostendunt & Iasij Dianam manibus eorum factam. Et in ipsa Chio narrata est operis eorum Dianæ facies in sublimi posita, cuius vultum intrantes tristem, exeuntes exhilaratum putant. Romæ signa eorum sunt in Palatina æde Apollinis in fastigio, & in omnibus ferè quę Diuus Augustus fecit. Patris quoque eorum & Deli fuere opera, & in Lesbo insula. Dipœni quidem Ambracia, Argos, Cleone, operibus refertæ fuere. Omnes autem tantùm candido marmore vsi sunt è Paro insula, quem lapidem cœpere lychniten appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, vt author est Varro, multis posteà candidioribus repertis, nuper etiam in Lunensium lapidicinis. Sed in Pariorũ mirabile proditur, gleba lapidis vnius cuneis diuidentiũ soluta imaginẽ Sileni intus extitisse. Non omittendũ, hanc artem tanto vetustiorẽ fuisse, quàm picturã aut statuariã, quarum vtraq; cum Phidia cœpit lxxxiij. Olympiade, post annos circiter cccxxxij. Et ipsum Phidiam tradunt scalpsisse marmora, Veneremque eius esse Romæ in Octauiæ operibus eximiæ pulchritudinis. Alcamenem Atheniensem (quod certum est) docuit in primis nobilem, cuius sunt opera Athenis complura in ædibus sacris, præclaraque Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite ἐν κήποις. Huic summam manum ipse Phidias imposuisse dicitur. Eiusdem discipulus fuit Agoracritus Parius, ei ætate gratus. Itaq; è suis operibus pleraque nomini eius donasse fertur. Certauere autem inter se ambo discipuli in Venere facienda. Vicitque Alcamenes non opere, sed ciuitatis suffragiis, contra peregrinum suo fauentis. Quare Agoracritus ea lege signum suum vendidisse traditur, ne Athenis esset, & appellasse Nemesim. Id positum est Rhamnunte pago Atticæ, quod M. Varro omnibus signis prætulit. Est & in Matris magnæ delubro in eadem ciuitate Agoracriti opus. Phidiam clarissimum esse per omnes gentes, quæ Iouis Olympij famam intelligunt, nemo dubitat: sed vt meritò laudari sciant etiam qui opera eius non viderunt, proferemus argumenta parua & ingenij tantùm. Neque ad hoc Iouis Olympij pulchritudine vtemur, non Mineruæ Athenis factæ amplitudine, cùm sit ea cubitorum xxvj. ebore hæc & auro constat; sed scuto eius, in quo Amazonum prælium cælauit intumescente ambitu parmæ, eiusdem concaua parte Deorum & gigantum dimicationem, in soleis verò Lapitharum & Centaurorũ: adeò momenta omnia compacta artis illius fuere. In base autem quod cælatum est, Pandoras genesin appellauit. Ibi Dij sunt xxx. numero nascentes, Victoria præcipuè mirabili. Periti mirantur & serpentem, & sub ipsa cuspide æream sphingem. Hæc sunt obiter dicta de artifice nunquam satis laudato, simul vt noscatur illam magnificentiam æqualem fuisse & in paruis. Praxitelis ætatẽ inter statuarios diximus, qui marmoris gloria superauit etiã semet. Opera eius sunt Athenis in Ceramico, sed ante omnia, & non solùm Praxitelis, verùm & in toto orbe terrarum Venus, quam vt viderent multi, nauigauerunt Gnidũ, Duas fecerat, simulq; vendebat, alterã velata specie, quam ob id quidem prætulerunt optione, quorum cõditio erat, Coi, cùm alteram etiam eodem pretio detulisset, seuerum id ac pudicum arbitrantes: reiectam Gnidij emerunt, immensa differentia famæ. Voluit eam posteà à Gnidiis mercari rex Nicomedes, totũ æs ciuitatis alienum, quod erat ingens, dissoluturum se promittens. Omnia perpeti maluere, nec immeritó. Illo enim signo Praxiteles nobilitauit Gnidum. Aedicula eius tota aperitur, vt cõspici possit vndique effigies Deæ, fauente ipsa, vt creditur, facto. Nec minor ex quacunq; parte admiratio est. Ferunt amore captum quendam, cùm detulisset noctu, simulachro cohæsisse, eiusq; cupiditatis esse indicem maculã. Sunt in Gnido & alia signa marmorea illustriũ artificum, Liber pater Bryaxidis, & alter

alter Scopæ, & Minerua: nec maius aliud Veneris Praxitelicæ specimen, quàm quòd inter hæc sola memoratur. Eiusdem est & Cupido obiectus à Cicerone Verri, ille propter quem Thespiæ visebantur, nunc in Octauiæ scholis positus. Eiusdem & alter nudus in Pario colonia Propontidis, par Veneri Gnidiæ nobilitate & iniuria. Adamauit enim eum Alchidas Rhodius, atque in eo quoque simile amoris vestigiũ reliquit. Romæ Praxitelis opera sunt, Flora, Triptolemus, Ceres in hortis Seruilianis, boni Euentus & bonæ Fortunæ simulachra in Capitolio: item & Mænades, & quas Thyades vocant, & Caryatidas, & Sileni in Asinij Pollionis monumentis, & Apollo & Neptunus. Praxitelis filius Cephissodorus rei & artis hæres fuit. Cuius laudatum est Pergami symplegma, signum nobile, digitis corpori veriùs, quàm marmori, impressis. Romæ eius opera sunt Latona in Palatij delubro: Venus in Asinij Pollionis monumentis; & intra Octauiæ porticus in Iunonis æde Aesculapius ac Diana. Scopæ laus cum his certat. Is fecit Venerem & Pothon & Phaethontem, qui Samothraciæ sanctissimis ceremoniis coluntur. Item Apollinem Palatinum, Vestam sedentem laudatam in Seruilianis hortis, duásque chametæras circa eam quarum pares in Asinij monumentis sunt, vbi & Canephorus eiusdem. Sed in maxima dignatione Cn. Domitij delubro in Circo Flaminio Neptunus ipse, & Thetis, atque Achilles, Nereides supra Delphinos & cete & hippocampos sedentes. Item tritones, chorúsque Phorci & pristes, ac multa alia marina, omnia eiusdem manus, præclarum opus etiam si totius vitæ fuisset. Nunc verò præter suprà dicta, quæque nescimus, Mars est etiamnum sedens colosseus eiusdem in templo Bruti Callaici apud Circum eundem ad Labicanam portam eunti. Prætereà Venus in eodem loco nuda Praxitelicam illam Gnidiam antecedens, & quencunque alium locum nobilitatura. Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorúmque acerui omnes à contemplatione talium abducunt, quoniam otiosorum & in magno loci silentio apta admiratio talis est. Qua de causa ignoratur artifex eius quoque Veneris, quam Vespasianus Imperator in operibus Pacis suæ dicauit, antiquorum dignam fama. Par hæsitatio est in templo Apollinis Sosiani, Nioben cum liberis morientem Scopas an Praxiteles fecerit: item Ianus pater in suo templo dicatus ab Augusto ex Aegypto aduectus, vtrius manus sit, iam quidem & auro occultatus. Similiter in Curia Octauiæ quæritur de Cupidine fulmen tenẽte. Iddemum affirmatur, Alcibiadem esse principem forma in ea ætate. Multa in eadem schola sine authoribus placẽt. Satyri quatuor, ex quibus vnus Liberum patrem palla velatus humeris præfert; alter Liberum similiter; tertius ploratum infantis cohibet; quartus cratere alterius sitim sedat: duæque Auræ velificantes sua veste. Nec minor quæstio est in Septis, Olympum & Pana Chironémque cum Achille qui fecerint, præsertim cùm capitali satisdatione fama iudicet dignos. Scopas habuit æmulos eadem ætate Bryaxin & Timotheum, & Leocharem, de quibus simul dicendum est, quoniam pariter cælauere Mausoleum. Sepulchrum hoc est ab vxore Artemisia factum Mausolo Cariæ regulo, qui obiit Olympiadis centesimæ anno secũdo. Opus id vt esset inter septem miracula ij maximè artifices fecere: Patet ab Austro & Septentrione sexagenos ternos pedes, breuius à frontibus, toto circuitu pedes quadringentos xj. attollitur in altitudinẽ xxv. cubitis: cingitur columnis xxxvj. Ab Oriente cælauit Scopas, à Septentrione Bryaxis, à Meridie Timotheus, ab Occasu Leochares. Priúsque quàm peragerent, regina Artemisia, quæ mariti memoriæ id opus extrui iusserat, obiit. Non tamen recesserunt, nisi absoluto iam, id gloriæ ipsorum artísque monumentum iudicantes: hodiéque certant manus. Accessit & quintus artifex. Nanque supra pteron pyramis altitudine inferiorem æquauit, xxiiij gradibus in metæ cacumen se contrahens. In summo est quadriga marmorea, quam fecit Pythis. Hæc adiecta cxl. pedum altitudine totum opus includit. Timothei manu Diana Romæ est in Palatio, Apollinis delubro, cui signo caput reposuit Aulanius Euander. In magna admiratione est & Hercules Menestrati: & Hecate Ephesi in templo Dianæ posteà dem, in cuius contemplatione admonent æditui parcere oculis, tanta marmoris radiatio est. Nõ posteruntur & Charites in propylæo Athenien sium, quas Socrates fecit, alius ille quàm pictor, idem vt aliqui putant. Nam Myronis illius, qui in ære laudatur, anus ebria est Smyrnæ in primis inclyta. Pollio Asinius, vt fuit acris vehementiæ, sic quoque spectari monumenta sua voluit. In iis sunt Centauri nymphas gerentes Archesitæ, Thespiades Cleomenis, Oceanus & Iupiter Entochi, Hippiades Stephani, Hermerotes Taurisci, non cælatoris illius, sed Tralliani. Iupiter hospitalis Pamphili Praxitelis discipuli. Zetus & Amphion ac Dirce & taurus, vinculúmque ex eodem lapide, Rhodo aducta opera Apollonij & Taurisci. Parentum ij certamen de se fecere. Menecratem videri professi, sed esse naturalem Artemidorum. Eodem loco Liber pater Eutychidis laudatur: ad Octauiæ verò porticum Apollo Philisci Rhodij in delubro suo. Itẽ Latona & Diana, & Musæ nouem, & alter Apollo nudus. Eum, qui citharã in eodem templo tenet, Timarchides fecit. Inter Octauiæ verò porticus in æde Iunonis ipsam Deam Dionysius & Polycles: aliam Venerem eodem loco Philiscus. Cætera signa Praxiteles. Item Polycles & Dionysius Timarchidis filij Iouem, qui est in proxima æde, fecerũt. Pana & Olympũ luctantes, eodem loco Heliodorus, quod est alterũ in terris symplegma nobile: Venerem lauantẽ sese. Dædalum stantẽ Polycharmus. Ex honore apparet in magna authoritate habitum Lysię opus, quod in Palatio super arcũ Diuus Augustus honori Octauij patris sui dicauit in ædicula

columnis adornata. Id est quadriga currúsque, & Apollo ac Diana ex vno lapide. In hortis Seruilianis reperio laudatos, Calamidis Apollinem illius cælatoris, Dactylidis Pythias, Amphistrati Callisthenem historiarum scriptorem. Deinde multorum obscurior fama est, quorundam claritati in operibus eximiis obstante numero artificum, quoniam nec vnus occupat gloriam, nec plures pariter nuncupari possunt, sicut in Lacoonte, qui est in Titi Imperatoris domo, opus omnibus & picturæ & statuariæ artis præferendum. Ex vno lapide eum liberos draconúmque mirabiles nexus de consilij sententia fecere summi artifices Agesander & Polydorus & Athenodorus Rhodij. Similiter Palatinas domos Cæsarum repleuere probatissimis signis Craterus cum Pythodoro, Polydectes cum Hermolao, Pythodorus alius cum Artemone, & singularis Aphrodisius Trallianus. Agrippæ Pantheum decorauit Diogenes Atheniensis: & Caryatides in columnis templi eius probanturinter paucà operum: sicut in fastigio pósita signa, sed propter altitudinem loci minus celebrata. Inhonorus est, nec in templo vllo Hercules, ad quem Pœni omnibus annis humana sacrificauerunt victima, humi stans, ante aditum porticus ad nationes: Sitæ fuere & Thespiades ad ædem Felicitatis, quarum vnam adamauit eques Romanus Iunius Pisciculus, vt tradit Varro: admiratur & Pasiteles, qui & quinque volumina scripsit nobilium operum in toto orbe. Natus hic in Græciæ Italiæ ora, & ciuitate Romana donatus cum iis oppidis, Iouem fecit eburneum in Metelli æde, quà campus petitur. Accidit ei, cùm in naualibus, vbi feræ Africanæ erant per caueam intuens leonem cælaret, vt ex alia cauea panthera erumperet, non leui periculo diligentissimi artificis. Feciſſe opera complura dicitur: sed quæ fecerit, nominatim non refertur. Arcesilaum quoque magnificat Varro, cuius se marmoream habuisse leænam tradit, aligeróque ludentes cum ea Cupidines, quorum alij religatam tenerent, alij è cornu cogerent bibere, alij calcearent soccis, omnes ex vno lapide. Idem & à Coponio xiiij nationes, quæ sunt circa Pompeij, factas auctor est. Inuenio & Canachum laudatum inter statuarios, feciſſe marmorea. Nec Sauron atque Batrachum obliterari conuenit, qui fecere templa Octauiæ porticibus inclusa, nationeipsi Lacones. Quidam & opibus præpotentes fuisse eos putant, ac sua impensa construxisse, inscriptionem sperantes. Qua negata, hoc tamen alio loco & modo vsurpasse. Sunt certè etiamnum in columnarum spiris insculpta nominum eorum argumento, rana atque lacerta. In Iouis æde extitisse picturam, cultúsque reliquos omnes fœmineis argumentis constat. Etenim facta Iunonis æde cùm inferrentur signa, permutasse geruli traduntur: & id religione custoditum, velutipsis Diis sedem ita partitis. Ergo & in Iunonis æde cultus est, qui Iouis esse debuit. Sunt & in paruis marmoreis famam consecuti, Myrmecides, cuius quadrigam cum agitatore cooperuit alis musca; & Callicrates, cuius formicarum pedes atque alia membra peruidere non est.

Quando primùm marmorum in ædificijs vsus, & quis primus Romæ crustauerit parietes, & quibus ætatibus quæque marmora in vsum venerint, & quis primus marmora secuerit, & ratio secandi: de harena. CAP. VI.

HAec sint dicta de marmorum scalptoribus, summáque claritate artificum: quo in tractatu subibit mentem non fuisse tum authoritatem maculoso marmori: fecere è Thasio, Cycladum insularum, æquè & è Lesbio: liuidius hoc paulo. Versicolores quidem maculas, & in totum marmorum apparatũ Menander etiam diligentissimus luxuriæ interpres, primus & rarò attigit. Columnis demum vtebanturin templis, nec lautitiæ causà (nõdum enim ista intelligebantur) sed quia firmiores aliter statui non poterant. Sic est inchoatum Athenis templum Iouis Olympij, ex quo Sylla capitolinis ædibus aduexerat columnas. Fuit tamen inter lapidem atque marmor differentia iam & apud Homerum. Dicit enim Paridis os marmoreo saxo percussum: sed hactenus, regias quoque domos cùm laudatissimè præteræs, aurum, electrum, argentum, ebore tantum adornans. Primum (vt arbitror) versicolores istas maculas Chiorum lapidicinæ ostenderunt, cùm extruerent muros, facto in id M. Ciceronis sale: omnibus enim ostentabant, vt magnificum. Multo, inquit, magis mirarer, si Tiburtino lapide feciſſetis. Et Hercules non fuisset picturæ honos vllus, non modò tantus. in aliqua marmorum authoritate, Secandi marmor in crustas nescio an Cariæ fuerit inuẽtum. Antiquissima, quod equidem inueniam, Halicarnassi Mausoli domus Proconnesio marmore exculta est, lateritiis parietibus. Is obiit Olympiadis C. anno ij. vrbis Romæ anno cccij. Primùm Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum, equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia. Neque indignatio sit tali authore inuentare. Hic nanque est Mamurrá Catulli Veronensis carminibus proscissus, quẽ, vt res est, domus ipsius clarius, quàm Catullus, dixit habere, quicquid habuisset Comata Gallia. Nãque adiecit idem Nepos, eum primum totis ædibus nullam nisi è marmore columnam habuisse, omnes solidas è Carystio aut Lunensi. Denique M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore in domo posuit magna reprehensione. Is fuit Consul anno vrbis dclxvj. Hoc primum inuecti Numidici marmoris vestigium inuenio, non in columnis tantũ crustísue, vt Mamurra Carystium posuit, sed in massa ac vilissimo liminum vsu. Post hunc Lepidum fermè quadriennio L. Lucullus Consul fuit, qui nomen (vt apparet ex re) Lucullea marmori dedit, admodum

admodum delectatus illo, primúsque Romam inuexit, atrum alioqui, cùm cætera maculis aut coloribus commendentur. Nascitur autem in Nili insula, solúmque penè horum marmorum ab amaore nomẽ accepit. Inter hos primum (vt arbitror) marmoreos parietes habuit scena M. Scauri, non facilè dixerim sectos, an solidis glebis positos, sicuti est hodie Iouis tonantis ædes in Capitolio. Nõdum enim secti marmoris vestigia inuenerat Italia. Sed quisquis primùm inuenit secare, luxuriámque diuidere, importuni ingenij fuit. Harena hoc fit, & ferro videtur fieri, serra in prætenui linea premente harenas, versandóq; tractu ipso secante, Aethiopica hæc maximè probatur. Nam id quoque accessit, vt ad Aethiopas vsque peteretur, quod a faceret marmora: imò verò etiam in Indos, vnde margaritas quoque peti seueris moribus indignum erat. Hæc proximè laudatur. Mollior tamen, a quæ Aethiopica. Illa nulla scabritie secat. Indica non æquè læuigat: sed ea combusta polientes marmora fricare iubentur. Simile & Naxiæ vitium est, & Coptidi, quæ vocatur Aegyptia. Hæc fuere antiqua genera marmoribus secandis. Posteà reperta est harena non minus probanda, ex quodam Adriatici maris vado, æstu nudante, obseruatione non facili. Iam quidem quacunque harena secarèfluuiis omnibus fraus artificum ausa est: quod dispendium admodum pauci intelligunt. Crassiorenim harena laxioribus segmentis terit, & plus erodit marmoris, maiúsque opus scabritia polituræ relinquit. Ita sectæ attenuantur crustæ. Rursúsque Thebaica polituris accommodatur, & quæ sitè poro lapide aut è pumice.

a *secaret.*

De Naxio, & Armenio, & de generibus marmorum. CAP. VII.

SIgnis è marmore poliendis, gemmísque etiam scalpendis atque limandis Naxium diu placuit. Ante alia ita vocantur cotes in Cypro insula genitæ. Vicere posteà ex Armenia vectæ. Marmorum genera & colores non attinet dicere in tanta notitia: nec facile est enumerare in tanta multitudine. Quoto quoque enim loco non suum marmor inuenitur? Et tamen celeberrimi generis dicta sunt in ambitu terrarum cum gentibus suis. Non omnia tamen in lapicidinis gignuntur, sed multa & sub terra sparsa. Pretiosissimi quidem generis Lacedæmonium viride, cunctísque hilarius. Sic &. Augustum, ac deinde Tiberium, in Aegypto Augusti ac Tiberij primùm principatu reperta. Differentiáque eorum est ab ophite, cùm sit illud serpentiũ maculis simile, vnde & nomen accepit, quod hæc maculas diuerso modo colligunt, Augustum vndatim crispum in vertices, Tiberium sparsim conuoluta canitie. Neque ex ophite columnæ, nisi paruæ admodum, inueniuntur. Duo eius genera, molle candidum, nigricans durum. Dicuntur ambo capitis dolores sedare adalligati, & serpentium ictus. Quidam phreneticis ac lethargicis adalligari iubent candicantem. Contra serpentes autem à quibusdam laudatur præcipuè ex his, quem tephriam appellant, à colore cineris. Vocatur & Memphites à loco, gemmantis naturæ. Huius vsus conteri, & iis, quæ vrenda sint aut secanda, ex aceto illini. Obstupescit ita corpus, nec sentit cruciatum. Rubet porphyrites in eadem Aegypto: ex eo candidis interuenientibus punctis, leucostictos vocatur. Quantislibet molibus cædendis sufficiunt lapicidinæ. Statuas ex eo Cl. Cæsari procurator eius in vrbem ex Aegypto aduexit Triarius Pollio, non admodum probata nouitate. Nemo certè posteà imitatus est. Inuenit eadem Aegyptus in Aethiopia, quem vocant basalten, ferrei coloris atque duritiæ. Vnde & nomen ei dedit. Nunquam hic maior repertus est, quàm in templo Pacis ab Imperatore Vespasiano Augusto dicatus: argumento Nili xvj. liberis circà ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi augentis se amnis intelliguntur. Non absimilis illi narratur in Thebis delubro Serapis, vt putant, Memnonis statua dicatus: quem quotidiano Solis ortu contactum radiis, crepare dicunt. Onychem etiamtum in Arabiæ montibus, nec vsquam aliubi, nasci putauere nostri veteres: Sudines in Germania. Potoriis primùm vasis inde factis, dein pedibus lectorum sellisque, Cornelius Nepos tradit fuisse magno miraculo, cùm P. Lentulus Spinter amphoras ex eo Chiorum magnitudine cadorum ostendisset: post quinquennium deinde triginta duorũ pedum longitudine columnas vidisse se. Vatinum in hoc lapide posteà est. Nanque pro miraculo insigni, quatuor modicas in theatro suo Cornelius Balbus posuit. Nos ampliores triginta vidimus in cœnatione, quam Callistus Cæsaris Claudij libertorum potentia notus sibi exædificauerat.

De alabastrite, & Lygdino, & Alabandico. CAP. VIII.

HVnc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cauant ad vasa vnguentaria, quoniam optimè seruare incorrupta dicitur. Idem & vsus emplastris conuenit. Nascitur circa Thebas Aegyptias, & Damascum Syriæ. Hic cæteris cãdidior. Probatissimus verò in Carmania, mox in India: iam quidem & in Syria Asiáque. Vilissimus autem & sine vllo nitore in Cappadocia. Probantur quàm maximè mellei coloris, in vertice maculosi atque non translucidi. Vitia in iis corneus color aut candidus, & quicquid simile vitro est. Paulum distare ab eo in vnguentorum fide multi existimant Lygdinos in Tauro repertos, amplitudine, qua lances craterásque non excedant, antea ex Arabia tantum aduehi solitos, candoris eximij. Magnus & duobus contrariæ inter se naturæ honos: Coralitico in Asia reperto, mensuræ non vltra bina cubita, candore proximo ebori & quadã similitudine. Eduerso niger est Alabãdicus terræ suæ nomine, quanquàm & Mileti nascens, ad purpurã tamẽ magis aspectu declinãte. Idémq; liquatur igni, ac funditur ad vsum vitri. Thebaicus intertinctus aureis guttis,

guttis, inuenitur in Africæ parte Aegypto adscriptæ, coticulis ad terenda collyria quadam vtilitate naturali conueniens. Circa Syenen verò Thebaidis Syenites, quem antè pyrrhopœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere reges quodam certamine, obeliscos vocantes, Solis numini sacratos. Radiorũ eius argumentum in effigie est, & ita significatur nomine Aegyptio. Primus omnium id instituit Mitres, qui in Solis vrbe regnabat, somnio iussus: & hoc ipsum inscriptum est in eo. Etenim scalpturæ illæ effigiésque, quas videmus, Aegyptiæ sunt literæ. Posteà & alij regum in suprà dicta vrbe, Sochis quatuor numero, quadragenûm octonûm cubitorum longitudine: Ramises autem is, quo regnante Ilium captum est, quadraginta cubitorum. Idem digressus inde, vbi fuit Mneuidis regia, posuit alium, longitudine vndecenis pedibus, per latera cubitis quatuor.

De obelisco Thebaico, & Alexandrino, & de illo qui est in Circo magno. CAP. IX.

OPus id fecisse dicuntur xx.M. hominum. Ipse rex, cùm subrecturus esset, vereretúrque ne machinæ ponderi non sufficerent, quò maius periculum curæ artificum denuntiaret, filium suum adalligauit cacumini, vt salus eius apud molientes prodesset lapidi. Hac admiratione operis effectum est, vt cùm oppidum id expugnaret Cambyses rex, ventúmque esset incendio ad crepidines obelisci, extingui iguem iuberet molis reuerentia, qui vrbis nullam habuerat. Sunt & alij duo, vnus à Smarre positus, alter ab Eraphio sine notis, quadragenûm octonûm cubitorum. Alexandriæ statuit vnum octoginta cubitorum Ptolemæus Philadelphus, quem exciderat Nectabis rex purum: maiúsque opus fuit in deuehendo statuendóue multo, quàm in excidendo. A Satyro architecto aliqui deuectum tradunt rate: Callixenus à Phœnice, fossa perducta vsque ad iacentem obeliscum è Nilo Nauésque duas in latitudinem patulas, pedalibus ex eodem lapide ad rationem geminari per duplicem mensuram ponderis oneratas, ita vt subirent obeliscum pendentem extremitatibus suis in ripis vtrinque: posteà egestis laterculis alleuatas naues excepisse onus statutum. Excisos autem sex tales in monte eodem, & artificem donatum talentis quinquaginta. Hic autem obeliscus fuit in Arsinoe positus à rege suprà dicto, munus amoris in coniuge, eadémque sorore Arsinoe. Indeeum naualibus incommodum Maximus quidam præfectus Aegypti transtulit in forum, reciso cacumine, dum vult fastigium addere auratum, quod posteà omisit. Et alij duo sunt Alexandriæ in portu ad Cæsaris templum, quod excidit Mesphees rex quadragenûm binûm cubitorum. Super omnia accessit difficultas mari Romam deuehendi, spectatis admodum nauibus. Diuus Augustus priorem aduexerat, miraculíque gratia Puteolis naualibus perpetuis dicauerat: sed incendio consumpta est. Diuus Claudius aliquot per annos asseruatam, qua Caius Cæsar importauerat, omnibus quæ vnquam in mari visæ sunt, mirabiliorem, turribus Puteolano ex puluere exædificatis, perductam Ostiam, portus gratia mersit: alia ex hoc cura nauium, quæ Tiberi subuehant. Quo experimento statuit, non minus aquarum huic amni esse, quàm Nilo. Is autem obeliscus, quem Diuus Augustus in Circo magno statuit, excisus est à rege Semneserteo, quo regnante Pythagoras in Aegypto fuit, cétum viginti quinque pedum, & dodrantis, præter basim eiusdem lapidis: is verò, qui est in campo Martio, nouem pedibus minor, à Sesostride. Inscripti ambo rerum naturæ interpretationẽ Aegyptiorum opera philosophiæ continent.

De illo, qui est in campo Martio prognomone. CAP. X.

EI qui est in campo, Diuus Augustus addidit mirabilem vsum ad deprehendendas solis vmbras, dierúmque ac noctium magnitudines, strato lapide ad obelisci magnitudinem, cui par fieret vmbra Romæ confecto die sexta hora, paulatímque per regulas (quæ sunt ex ære inclusæ) singulis diebus decresceret, ac rursus augesceret, digna cognitu res & ingenio fœcundo. Manlius Mathematicus apici auratam pilam addidit, cuius vertice vmbra colligeretur in semetipsam, alia atque alia incrementa iaculantem apice, ratione (vt ferunt) à capite hominis intellecta. Hæc obseruatio triginta iam ferè annis non congruit, siue Solis ipsius dissono cursu, & cæli aliqua ratione mutato, siue vniuersa tellure aliquid à centro suo dimota, vt deprehendi & in aliis locis accipio, siue vrbis tremoribus, ibi tantum gnomone intorto, siue inundationibus Tiberis sedimento molis facto; quanquã ad altitudinem impositæ rei, in terram quoque dicantur iacta fundamenta.

De tertio obelisco Romæ in Vaticano. CAP. XI.

TErtius Romæ in Vaticano, Caij & Neronis principum Circò, ex omnibus vnus omnino fractus est in molitione, quem fecerat Sesostridis filius Nuncoreus. Eiusdem remanet & alius c. cubitorum, quem post cæcitatem visu reddito, ex oraculo Soli sacrauit.

De pyramidibus Aegyptijs, & sphinge. CAP. XII.

DIcantur obiter & pyramides in eadem Aegypto, regum pecuniæ otiosa ac stulta ostentatio. Quippe cùm faciendi eas causa à plerisque tradatur, ne pecuniam successoribus aut æmulis insidiantibus præberent, aut ne plebs esset otiosa. Multa circa hoc vanitas illorum hominum fuit, vestigiáque complurium inchoatarum extant. Vna est in Arsinoite nomo, duæ in Memphite, non procul labyrintho, de quo & ipso dicemus. Totidem vbi fuit Mœridis lacus, hoc est, fossa grandis. Sed Aegyptus inter mira ac memoranda narrat harum cacumina extrema, quæ eminere dicuntur. Reliquæ tres, quæ orbem terrarum impleuere fama, sanè conspicuæ vndiq; annauigantibus, sitæ sunt in parte

in parte Africæ monte saxeo steriliqué inter Memphim oppidum, & quod appellari diximus Delta, à Nilo minus quatuor millia passuum, à Memphi sex, vico appositio, quem vocant Busirin, in quo sunt assueti scandere illas. Ante has est sphinx, vel magis miranda, quasi syluestre numen accolentium. Amasin regem putant in ea conditum, & volunt inuectam videri. Est autem saxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes colligit, longitudo pedum cxliiij. est, altitudo à ventre ad summum apicem in capite lxij. Sed pyramis amplissima ex Arabicis lapicidinis constat. Trecenta lx. hominum millia annis xx. eam construxisse produntur. Tres verò factæ annis lxxviij. & mensibus iiij. Qui de iis scripserint, sunt Herodotus, Euhemerus, Duris Samius, Aristagoras, Dionysius, Artemidorus, Alexander Polyhistor, Butorides, Antisthenes, Demetrius, Demoteles, Apion. Inter omnes eos non constat à quibus factæ sint, iustissimo casu obliteratis tantæ vanitatis authoribus. Aliqui ex his prodiderunt, in rhaphanos, & allium ac cæpas mille octingenta talenta erogata. Amplissima octo iugera obtinet soli, quatuor angulorum paribus interuallis, per octingentos octogintatres pedes singulorũ láterum, latitudo à cacumine pedes xx. Alterius interualla singula per quatur angulos pares dccxxxviij. comprehendunt. Tertia minor prædictis, sed multo spectatior, Aethiopicis lapidibus assurgit cclxiij. pedibus inter angulos. Vestigia ædificationum nulla extant. Harena latè pura circũ, lentis similitudine, qualis in maiori parte Africæ. Quæstionum summa est, quanam ratione in tantam altitudinem subuecta sint cæmenta. Alij enim nitro ac sale adaggeratis cum crescente opere, ac peracto fluminis irrigatione dilutis: alij lateribus è luto factis extructos pontes, peracto opere in priuatas domos distributos. Nilum enim non putant rigare potuisse multo humiliorem. In pyramide maxima est intus puteus octoginta sex cubitorum, flumen illò admissum arbitrantur. Mensuram altitudinis earũ omniumq; similium deprehendere, inuenit Thales Milesius vmbram metiendo, qua hora par esse corpori solet. Hæc sunt pyramidum miracula: supremumque illud, ne quis regum opus miretur, minimam ex his, sed laudatissimam, à Rhodope meretricula factam. Aesopi fabularum Philosophi conserua quondam & contubernalis hæc fuit, maiore miraculo tantas opes meretricio esse conquisitas quæstu. Magnificatur & alia turris, à rege facta in insula Pharo, portum obtinente Alexandriæ, quã constitisse octingentis talentis tradunt: magno animo, ne quid omittamus, Ptolemæi regis, quòd in ea permiserit Sostrati Gnidij architecti structuræ ipsius nomen inscribi. Vsus eius, nocturno nauium cursu ignes ostendere ad prænuntianda vada, portusque introitum: sicut iam tales compluribus locis flagrant, vt Puteolis ac Rauennæ. Periculum in corriuationeignium ne sidus existimetur, quoniam è longinquo similis flammarum aspectus est. Hic idem architectus primus omniũ pensilem ambulationem Gnidi fecisse traditur.

De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, Italico. CAP. XIII.

DIcamus & labyrinthos, vel portentosissimũ humani ingenij opus, sed nõ (vt existimari potest) falsum. Durat etiam nunc in Aegypto in Heracleopolite nomo qui primus factus est ante annos, vt tradunt IIIMDC. à Petesuco rege, siue Tithoe. Quanquam Herodotus totum opus regũ esse dicit, nouissimeque Psammetichi. Causam faciendi variè interpretantur. Demoteles regiam Motherudis fuisse, Lycias sepulchrum Mœridis, plures Soli sacrum id extructum, quòd maximè creditur. Hinc vtique sumpsisse Dædalum exemplar eius labyrinthi, quem fecit in Creta, non est dubium, sed centesimam tantùm portionem eius imitatum, quæ itinerum ambages occursusque ac recursus inexplicabiles continet: non (vt in pauimentis puerûm ve ludicris campestribus videmus) breui lacinia millia pas. plura ambulationis continentem, sed crebris foribus inditis ad fallendos occursus, redeundumque in errores eosdem. Secundus hic fuit ab Aegyptio labyrinthus: tertius in Lemno: quartus in Italia. Omnes lapide polito fornicibus tecti: Aegyptius (quod miror equidem) introitu columnisque reliquis è molibus compositis, quas dissoluere ne secula quidem possint, adiuuãtibus Heracleopolitis, qui id opus inuisum mirè infestauere. Positionem operis eius singulasque partes enarrare non est, cùm sit in regiones diuisum, atque in præfecturas (quas vocant nomos) sedecim, nominibus earum totidem vastis domibus attributis: præterea templa omnium Aegypti Deorum contineat, superque Nemeses quindecim ædiculis incluserit pyramides complures quadragenarum vlnarũ, senos radice muros obtinentes. Fessi iam eundo peruenium ad viarum illũ inexplicabilem errorem. Quin & cœnacula priùs excelsa, porticusq; ascenduntur nonagenis gradibus omnes: intus columnę de porphyrite lapide, Deorum simulachra, regum statuæ, monstrificæ effigies. Quarundam autem domorum talis est situs, vt adaperientibus fores, tonitruum instar terribile existat. Maiore autem in parte transitus est per tenebras: aliæque rursus extra murum labyrinthi ædificiorum moles, pteron appellant. Inde aliæ perfossis cuniculis subterraneæ domus. Refecit vnus omnino pauca ibi Circammon spado Nectabis regis, ante Alexandrum Magnum annis quingentis. Id quoque traditur, fulsisse trabibus spinæ oleo incoctæ, dum fornices quadrati lapidis assurgerent. De Aegyptio & Cretico labyrinthis, satis dictum est. Lemnius similis illis, colũnis tantùm centũ quadraginta mirabilior fuit: quarũ in officina turbines ita librati pependerũt, vt puero circumagente tornarentur. Architecti illũ fecere Zmilus & Rholus, & Theodorus indigena. Ex-

tantque adhuc reliquiæ eius, cùm Cretici Italicique nulla vestigia extent. Nanque & Italicum dict conuenit, quem fecit sibi Porsena rex Hetruriæ sepulchri causa, simul vt externorum regum vanitas quoque ab Italis superaretur. Sed cùm excedat omnia fabulositas, vtemur ipsius M. Varronis in expositione eius verbis: Sepultus est, inquit, sub vrbe Clusio, in quo loco monumentum reliquit lapide quadrato: singula latera pedum lata tricenûm, alta quinquagenûm: inque basi quadrata intus labyrinthum inextricabilem: quo si quis improperet sine glomere lini, exitū inuenire nequeat. Supra id quadratum pyramides stant quinque, quatuor in angulis, in medio vna, in imo latæ pedum septuagenûm quinûm, altæ centum quinquagenûm: ita fastigiatæ, vt in summo orbis æneus & petasus vnus omnibus sit impositus, ex quo pendeant excepta catenis tintinnabula, quæ vento agitata, longè sonitus referant, vt Dodonæ olim factum. Supra quem orbem quatuor pyramides insuper singulæ extant altæ pedum centenûm. Supra quas vno solo quinque pyramides, quarum altitudinem Varronem puduit adiicere. Fabulæ Hetruscæ tradunt, eandem fuisse, quam totius operis: adeò vesana dementia quę sisse gloriam, impendio nulli profuturo. Prætereà fatigasse regnivires, vt tamen laus maior artificis esset.

De pensili horto & oppido, & templo Dianæ Ephesiæ. CAP. XIIII.

LEgitur & pensilis hortus, imò verò totum oppidum Aegyptiæ Thebæ, exercitus armatos subter educere solitis regibus, nullo oppidanorum sentiente. Etiamnum hoc minus mirum, quàm quòd flumine medium oppidum interfluente. Quæ si fuissent, non dubium est Homerum dicturū fuisse, cùm centum portas ibi prædicaret. Magnificentiæ vera admiratio extat templum Ephesiæ Dianæ ducentis viginti annis factum à tota Asia. In solo id palustri fecere, ne terræ motus sentiret, aut hiatus timeret. Rursus ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, calcatis ea substrauere carbonibus, dein velleribus lanæ. Vniuerso templo lōgitudo est ccccxxv. pedum, latitudo ducentorum viginti, columnæ centum viginti septem à singulis regibus factæ, lx. pedum altitudine: ex iis xxxvj. cęlatæ, vna à Scopa. Operi præfuit Chersiphron architectus. Summa miracula, epistylia tantæ molis attolli potuisse. Id consecutus est ille peronibus harena plenis, molli pulvino super capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens imos, vt sensim totū insideret. Difficillimè hoc contigit in limine ipso, quod foribus imponebat. Etenim ea maxima moles fuit: nec sedit in cubili, anxio artifice mortis destinatione suprema. Traduntq; in ea cogitatione sessum nocturno tempore in quiete vidisse præsentem Deam, cui templum fiebat, hortantem vt viueret: se composuisse lapidem, atque ita postero die apparuit, ponderęque ipso correctus videbatur. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar obtinent, nihil ad speciem naturæ pertinentia.

De delubro Cyzici, & lapide fugitiuo, & de Echo septies resonante, & de ædificio sine clauo, & mirabilia ædificiorum Romæ. CAP. XV.

DVrat & Cyzici delubrum, in quo filum aureum commissuris omnibus politi lapidis subiecit artifex, eburneum Iouem dicaturus intus, coronante eum marmoreo Apolline. Tralucent ergo iuncturæ tenuissimis capillamentis, leniqúe afflatu simulachra refouente, præter ingeniū artificis ipsa materia, quāuis occulta, in pretio operis intelligitur. Eodem in oppido est lapis, fugitiuus appellatus: Argonautæ eo pro anchora vsi, ibi reliquerant. Hunc è Prytaneo (ita vocatur locus) sæpe profugum fixere plumbo. Eadem in vrbe iuxta portam quæ Thracia vocatur, turres vij. acceptas voces numerosiore repercussu multiplicant: nomenque huic miraculo Echo est à Græcis datum. Et hoc quidem natura locorū euenit, & plerunque conuallium: ibi casu accidit: Olympiæ autem arte, mirabili modo, in porticu quam ob id hepthaphonon appellant, quoniam septies eadem vox redditur. Cyzici & buleuterion vocant ædificium amplum, sine ferreo clauo, ita disposita contignatione, vt eximantur trabes sine fulturis, ac reponantur. Quod item Romæ in ponte sublicio religiosum est, posteaquam Coclite Horatio defendente ægrè reuulsus est. Verùm & ad vrbis nostræ miracula transire conueniat, nongentorumq; annorum dociles scrutari vires, & sic quoque terrarum orbem victum ostendere: quod accidisse toties penè, quot referentur miracula, apparebit. vniuersitate verò acernata, & in quendam vnum cumulum coniecta, nō alia magnitudo exurget, quàm si mundus alius quidam in vno loco narretur. Nam vt Circum maximum à Cæsare Dictatore extructum longitudine stadiorū trium, latitudine vnius, sed cum ædificiis iugerum quaternum, ad sedem cclx. millium inter magna opera dicamus, nónne inter magnifica basilicam Pauli columnis è Phrygibus mirabilem, forumq; Diui Augusti, & templum Pacis Vespasiani Imperatoris Augusti, pulcherrima operum, quæ vnquam: Pantheon Ioui Vltori ab Agrippa factum, cùm theatrum antè texerit Romæ Valerius Ostiensis architectus ludis Libonis? Pyramides regum miramur opera, cùm solum tantum foro extruendo H—S. millies Cæsar Dictator emerit: & si quidem impensæ mouent captos auaritia animos, P. Clodius, quem Milo occidit, sestertiūm centies & quadragies octies domo empta habitauerit: quod equidem non secus, ac regum insaniā, miror. Itaque & ipsum Milonem sestertiūm septingenties æris alieni debuisse, inter prodigia animi humani duco. Sed tunc senes aggeris vastū spatiū, & substructiones insanas Capitolij mirabātur: prætereà cloacas, operū omnium dictu maximum,

maximum, suffossis montibus, atque (vt paulò antè retulimus) vrbe pensili, subterque nauigata. A M. Agrippa in Aedilitate post Consulatum, per meatus corriuati vij. amnes, cursuque præcipiti torrentium modo rapere atque auferre omnia coacti, insuper mole imbrium concitati, vada ac latera quatiunt: aliquando Tiberis retro infusi recipiunt fluctus: pugnantq; diuersi aquarū impetus intus: & tamen obnixa firmitas resistit. Trahuntur moles internę tantę, nō succumbentibus causis operis: pulsant ruinæ sponte præcipites, aut impactæ incendiis: quatitur solum terræmotibus: durāt tamen à Tarquinio Prisco annis DCCC. propè inexpugnabiles: nō omittendo memorabili exemplo, vel eo magis, quoniā celeberrimis rerum conditoribus omissum est: cùm id opus Tarquinius Priscus plebis manibus faceret, essetq; labor incertum longior an periculosior, passim cōscita nece Quiritibus tædium fugientibus, nouum & inexcogitatum anteà posteaq; remedium inuenit ille rex, vt omniū ita defunctorum figeret crucibus corpora spectanda ciuibus, simul & feris volucribusq; laceranda. Quamobrem pudor Ro. nominis proprius, qui sæpe res perditas seruauit in præliis, tunc quoq; subuēnit, sed illo tempore imposuit, tum erubescens cùm puderet viuos, tanquam puditurum esset extinctos. Amplitudinem cauis eam fecisse proditur, vt vehem fœni largè onustam transmitteret. Parua sunt cuncta, quæ diximus, & omnia vni comparāda miraculo, antequàm noua attingam. M. Lepido, Q. Catulo Consulibus, vt constat inter diligentissimos authores, domus pulchrior non fuit Romæ, quàm Lepidi ipsius. At hercule intra annos xxxv. eadem centesimum locum non obtinuit. Computet in hac æstimatione, qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, & cum pulcherrima laudatissimaque certantes centum domos, posteaque eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas. Profectò incendia puniunt luxum: nec tamen effici potest, vt mores aliquid ipso homine mortalius intelligant. Sed eas omnes duæ domus vicerunt. Bis vidimus vrbem totam cingi domibus principum, Caij & Neronis, & huius quidem (ne quid deesset) aurea. Nimirū sic habitaruntilli, qui hoc imperium fecere, tantas ad vincendas gentes triumphosque referendos ab aratro aut foco exeuntes, quorum agri quoque minorem modum obtinuere, quàm cellaria istorum. Subit verò cogitatio, quota portio harum fuerint areæ illæ, quas inuictis Imperatoribus decernebant publicè ad exædificandas domos: summusque illarum honos erat, sicut in L. Valerio Publicola, qui primus Consul fuit cum L. Bruto, post tot merita, & fratre eius, qui bis in eodem magistratu Sabinos deuicerat, adiici decreto, vt domus eorum fores extrà aperirentur, & ianua in publicum reiiceretur. Hoc erat clarissimum insigne inter triumphales quoque domos. Non patiemur duos Caios, vel duos Nerones ne hac quidem gloria famæ frui: docebimusq; etiam insaniā eorum victam priuatis operibus M. Scauri, cuius nescio an Aedilitas maximè prostrauerit mores ciuiles, maiusque sit Syllæ malum, tanta priuigni potentia, quàm proscriptio tot millium. Hic fecit in Aedilitate sua opus maximum omnium, quæ vnquam fuere humana manu facta, non temporaria mora, verùm etiam æternitatis destinatione. Theatrum hoc fuit. Scena ei triplex in altitudinem ccclx. columnarum, in ea ciuitate quæ sex Hymettias non tulerat sine probro ciuis amplissimi. Ima pars scenæ è marmore fuit, media è vitro, inaudito etiam posteà genere luxuriæ. Summæ tabulis inauratis columnæ, vt diximus: imæ duodequadragenûm pedum. Signa ærea inter columnas, vt indicauimus, fuerunt tria millia numero. Cauea ipsa cepit hominum lxxx. millia, cùm Pompeij amphitheatri toties multiplicata vrbe, tantoq; maiore populo, sufficiat largè xl. millia. Sed & reliquus apparatus tantus Attalica veste, tabulis pictis, cæteroque choragio fuit, vt in Tusculanam villam reportatis quæ superfuerant quotidiani vsus deliciis, incensa villa ab iratis seruis, concremaretur ad H—S. millies. Aufert animum, & à destinato itinere digredi cogit contemplatio tam prodigæ mentis, aliamque connecti maiorem insaniam è ligno. C. Curio, qui bello ciuili in Cæsarianis partibus obiit, funebri patris munere, cùm opibus apparatuque non posset superare Scaurum, (vnde enim illi vitricus Sylla, & Metella mater proscriptionum sectrix? vnde M. Scaurus pater, toties princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus?) cùm iam ne ipse quidem Scaurus comparari sibi posset, quando hoc certè incendij illius præmium habuit, cōuectis ex orbe terrarum rebus, vt nemo posteà par esset insaniæ illi: Ingenio ergo vtendum fuit: operæ pretium est scire quid inuenerit, & gaudere moribus nostris, ac nostro modo nos vocare maiores. Theatra duo iuxtà fecit amplissima è ligno, cardinum singulorum versatili suspensa libramento: in quibus vtrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito inter sese auersis, ne inuicem obstreperent scenæ, & repentè circumactis vt contrà starent, postremò iam die descendentibus tabulis, & cornibus inter se cocuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat, ipsum magis authorātum populum Romanum circunferens. Quid enim miretur quisq; in hoc primum? inuentorem, an inuentum? artificem, an authorem? ausum aliquem hoc excogitare, an suscipere? parēre, an iubere? Super omnia erit populi furor, sedere ausi tam infida instabilique sede. En hic est ille terrarum victor, & totius domitor orbis, qui gentes & regna diribet, iura externis mittit, Deorum quædam immortalium generi humano portio, in machina pendens, & ad periculum suum plaudens. Quæ vilitas animarum ista! aut quæ querela de Cannis! quantum mali potuit accidere! Hauriri vrbes terræ hiatibus, publicus mortalium dolor est. Ecce populus Romanus vniuersus velut duo-

bus nauigiis impositus, binis cardinibus sustinetur, & seipsum depugnantem spectat, periturus momento aliquo luxatis machinis: & per hoc quæritur Tribunitiis concionibus gratia, vt pensiles tribus faceret. Qualis hic in rostris? Quid non ausurus apud eos, quibus hoc persuaserit? Vera nanque confitentibus populus Romanus funebri munere ad tumulum patris eius depugnauit vniuersus. Variauit hanc suam magnificentiam fessis turbatisque cardinibus, & amphitheatri forma custodita, nouissimo die duabus per medium scenis athletas edidit, raptisque è contrario repentè pulpitis eodem die victores è gladiatoribus suis produxit. Nec fuit rex Curio aut gentium Imperator, non opibus insignis, vt qui nihil in censu habuerit præter discordiam principum. Sed dicantur vera æstimatione inuicta miracula, quæ Q. Marcius Rex fecit. Is iussus à Senatu aquarum, Appiæ, Anienis, Tepulæ, ductus reficere, nouam à nomine suo appellatam cuniculis per montes actis intra Præturæ suæ tempus adduxit. Agrippa verò in Aedilitate sua, adiecta Virgine, aqua, cæteris corriuatis atque emendatis, lacus septingentos fecit: prætereà salientes centum quinque: castella centumtriginta complura etiam cultu magnifica: operibus iis signa trecenta ærea aut marmorea imposuit, columnas ex marmore quadringentas, eaque omnia annuo spatio. Adiicit ipse in Aedilitatis suæ commemoratione, & ludos vndesexaginta diebus factos, & gratuita præbita balinea centumseptuaginta, quæ nunc Romæ ad infinitum auxere numerum. Vicit antecedentes aquarum ductus nouissimũ impendium operis inchoati à C. Cæsare, & peracti à Claudio. Quippe à lapide quadragesimo ad eam excelsitatem, vt in omnes vrbis montes leuarentur, influxere Curtius atque Cæruleus fontes.

a Budæus ex vetust. codic. legit, sestertiũ quingenties, quinquagies quinquies.

Erogatum in id opus *a* sestertiũ ter millies. Quod si quis diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico, balneis, piscinis, domibus, euripis, hortis, suburbanis, villis, spatioq; aduenientis extructos arcus, montes perfossos, conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Eiusdem Claudij inter maximè memoranda equidem duxerim, quamuis destitutum successoris odio, montem perfossum ad lacum Fucinum emittendum, inenarrabili profectò impẽdio, & operarũ multitudine per tot annos: cùm aut corriuatio aquarũ, qua terrenus mons erat, egereretur in vertice machinis, aut silex cæderetur, omniaq; intus in tenebris fierent, quæ neq; cõcipi animo, nisi ab iis qui vidêre, neq; humano sermone enarrari possunt. Nam portus Ostiensis opus prætereo: item vias inter montes excisas: mare Tyrrhenũ à Lucrino molibus seclusum: tot pontes tantis impendiis factos. Et inter plurima alia Italiæ miracula, ipsa marmora in lapicidinis crescere author est Papyrius Fabianus, naturæ rerũ peritissimus: exemptores quoque affirmant compleri sponte illa montium hulcera. Quæ si vera sunt, spes est nunquam defuturam luxuriam.

De magnetis generibus, & medicinis. CAP. XVI.

A Marmoribus digredienti ad reliquorum lapidum insignes naturas, quis dubitet in primis magnetem occurrere? quid enim mirabilius? aut qua in parte naturæ maior improbitas? Dederat vocem saxis, vt diximus, respondentem homini, imò verò & obloquentem. Quid lapidis rigore pigrius? Ecce sensus manusque tribuit illi. Quid ferri duritia pugnacius? Sed cedit & patitur mores: trahitur nanque à magnete lapide, domitrixque illa rerum omnium materia ad inane nescio quid currit: atque vt propius venit, assistit, teneturque, & complexu hæret. Sideritin ob hoc alio nomine appellant, quidam Heracleon. Magnes appellatus est ab inuentore (vt author est Nicander) in Ida repertus. Nanq; & passim inuenitur, vt in Hispania quoq;. Inueniſſe autem fertur, clauis crepidarũ & baculi cuspide hærentibus, cùm armenta pasceret. Quinq; genera magnetis Sotacus demonstrat: Aethiopicum, *b* è Magnesia Macedoniæ contermina Bœbeida lacum petentibus dextra: tertium in Echio Bœotiæ: quartum circa Alexandriam Troadem: quintum in Magnæsia Asiæ. Differentia prima, mas sit an fœmina: proxima in colore. Nam qui in Macedonia & Magnesia reperiuntur, rufi nigrique sunt. Bœtius verò rufi coloris plus habet, quàm nigri. Is qui in Troade inuenitur, niger est & fœminei sexus, ideoq; sine viribus. Deterrimus autem in Magnesia Asiæ, candidus, neq; attrahens ferrum, similisq; pumici. Compertum tantò meliores esse, quantò sunt magis cærulei. Aethiopico laus summa datur, pondusq; argento rependitur. Inuenitur hic in Aethiopiæ Zimiri: ita vocatur regio harenosa. Ibi & hæmatites magnes sanguinei coloris, sanguinemq; reddens si teratur, sed & crocum. In attrahendo ferro non eadem, quæ magneti, hæmatitæ natura. Aethiopici argumentum est, quod magnetem quoque alium ad se trahit. Omnes autem ij oculorum medicamentis prosunt ad suam quisque portionem: maximeque epiphoras sistunt. Sanant & adusta cremati tritiq;. Alius rursus in eadem Aethiopia non procul mons gignit lapidem theameden, qui ferrum omne abigit, respuitque. De vtraque natura sæpius diximus.

b & Magnesiacũ è Magnesia Macedoniæ cõtermina.

De lapidibus qui citò absumunt corpora in se condita, & de his qui diu seruant, & de Assio lapide, & medicinis eius. CAP. XVII.

LApidem è Scyro insula integrum fluctuari tradunt, eundem comminutum mergi. In Assio Troadis sarcophagus lapis fissili vena scinditur. Corpora defunctorũ condita in eo, absumi constat intra xl. diem, exceptis dentibus. Mutianus specula quoq; & strigiles & vestes & calciamenta illata omnia lapidea fieri, author est. Eius generis & in Lycia saxa sunt, & in Oriente, quæ viuẽtibus quoq; adalligata, erodũt corpora. Mitior est autem seruãdis corporibus, nec absumendis chernites, ebori simillimus, in quo Darium conditum ferunt. Parióque similis candore & duritia, minus tamen põderosus, qui porus vocatur. Theophrastus author est & translucidos lapides in Aegypto inueniri, quos ophitæ similes ait: quod fortassis tunc fuerit, quoniam & ij desinunt, & noui reperiuntur. Assus gusto salsus podagras lenit, pedibus in vase ex eo cauato inditis. Prætereà omnia crurum vitia in iis lapicidinis sanantur, cùm in metallis omnibus crura vitientur. Eiusdem lapidis flos appellatur, in farinam mollis, ad quædam perinde efficax. Est autem similis pumici rufo. Admistus æri Cyprio mammarum vitia emendat: pici autem resinæue, strumas & panos discutit. Prodest & phthisicis linctu. Cum melle vetera hulcera ad cicatricem perducit: excrescentia erodit. Et ad bestiarum morsus vtilis. Repugnantia curationi, ac suppurata siccat. Fit & cataplasma ex eo podagris, misto fabæ lomento.

De ebore fossili, & lapidibus osseis, & palmatis, & aliorum generibus. CAP. XVIII.

IDem Theophrastus & Mutianus, esse aliquos lapides qui pariant, credunt. Theophrastus author est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri, & ossa è terra nasci, inueniríque lapides osseos. Palmati circa Mundam in Hispania, vbi Cæsar Dictator Pompeium vicit, reperiuntur, idque quoties fregeris. Sunt & nigri, quorum authoritas venit in marmora, sicut Tænarius. Varro nigro ex Africa firmiores esse tradit, quàm in Italia. E diuerso albos tornis duriores, quàm Parios. Idem Lunensem silicem serra secari, at Tusculanum dissilire igni. Sabinum fuscum addito oleo etiam lucere. Item molas versatiles Volsiniis inuentas, aliquas & sponte motas inuenimus in prodigiis. Nusquam hic vtilior, quàm in Italia, gignitur, lapísque, non saxum, est. In quibusdam verò prouinciis omnino non inuenitur. Sunt quidam in eo genere molliores, qui & cote læuigantur, vt proculintuentibus ophitæ videri possint. Neque est alius firmior: quando & lapidis natura, vt lignum, similiter imbres soléque aut hyemes non paritur, in aliis atque aliis generibus. Sunt qui & Lunam non tolerent, & qui vetustate rubiginem trahant, colorem úe candidum oleo mutent.

De curalio vel pyrite, & medicinis eius, & ostracite, de amianto lapide & medicinis eius, & melitite lapide & viribus eius, de gagate lapide & medicinis eius, de spongijs, de Phrygio lapide & natura eius. CAP. XIX.

MOlarem quidam pyriten vocant, quoniam sit plurimus ignis illi: sed est alius etiamnum pyrites similitudine æris. In Cypro eum reperiri volunt, & in metallis, quæ sunt circa Acarnaniam, vnum argenteo colore, alterum aureo. Coquuntur variè: ab aliis iterum tertióque in melle, donec consumatur liquor: ab aliis pruna priùs, dein melle, & posteà lauantur, vt æs. Vsúsque eorum in medicina excalfacere, siccare, discutere, humorem extenuare, & duritias nimias mollire. Vtuntur & crudis tusísque ad strumas atque furunculos Pyritarum etiamnum aliqui genus vnum faciunt, plurimum habens ignis, quos viuos appellamus, & ponderosissimi sunt. Hi exploratoribus castrorum maximè necessarij, qui clauo vel altero lapide percussi, scintillas edunt: quæ exceptę sulphuratis aut fungis aridis vel foliis, dicto celerius ignem præbent. Ostracitæ similitudinem testæ habẽt. Vsus eorum pro pumice ad læuigandam cutem. Poti sanguinem sistunt, & illiti cum melle hulcera doloréque mammarum sanant. Amiantus alumini similis, nihil igni deperdit. Hic veneficiis resistit omnibus, priuatim Magorum. Gæoden ex argumento appellant, quoniam amplexus est terram, oculorum medicamentis vtilissimum: item mammarum ac testium vitiis. Melitites lapis succum remittit dulcem mellitúmque tusus. Et ceræ mistus eruptionibus pituitæ maculísq; corporis medetur, & faucium exhulcerationi. Epinyctidas tollit, & vuluarũ dolores impositus velleri. Gagates lapis nomen habet loci & amnis Gagis Lyciæ. Aiunt & in Leucola expelli mari, atque infra xij stadia colligi. Niger est, planus pumicosus, nõ multum à ligno differens, leuis, fragilis: odore, si teratur, grauis. Fictilia ex eo inscripta non delentur. Cùm vritur, odorem sulphureum reddit. Mirúmque, accenditur aqua, oleo restinguitur. Fugat serpentes ita, recreátq; vuluæ strangulationes. Deprehendit sonticũ morbum & virginitatem suffitus. Idem ex vino decoctus, dentibus medetur: strumísq; ceræ permistus. Hoc dicuntur vti Magi in ea, quam vocant axinomantiam, & peruri negant, si euenturum sit, quod aliquis optet. Spongiæ lapides inueniuntur in spongiis, & sunt natiui. Quidam eos tecolithos vocant, quoniam vesicæ medentur: calculos rumpunt in vino poti. Phrygius lapis gentis nomẽ habet. Est autem gleba pumicosa. Vritur antè vino perfusus, flatúrq; follibus, donec rufescat, ac rursus dulci vino extinguitur, & hoc trinis vicibus, tingendis vestibus tantùm vtilis.

De hæmatite, & quinque generibus eius, & schisto. CAP. XX.

SChistos & hæmatites cognationem habent. Hæmatites inuenitur in metallis. Vstus minij colorem imitatur. Vritur, vt Phrygius, sed nõ restinguitur vino. Adulteratur schisto. Hæmatiten discernunt venæ rubentes: & friabilis est natura. Oculis cruore suffusis mirè conuenit. Sistit profluuium mulierũ potus. Bibunt eum & qui sanguinẽ reiecerũt, cum succo Punici mali. Et in vesicæ vitiis efficax. Bibitur in vino contra serpentium ictus. Infirmior ad omnia hæc eadem est, quem schiston appellant. Sed in iis commodior croco similis, peculiarius splendet. Proficit oculorum lacrymis in lacte muliebri: procidentésque oculos præclarè cohibet. Hæc est sententia eorum, qui nuperrimè scri-

mè scripsere. Sed Sotacus è vetustissimis authoribus, quinque genera hæmatitarum tradit, præter magnetem: principatum dat exiis Aethiopico, oculorum medicamentis vtilissimo, & iis quæ panchresta appellant; item ambustis. Alterum androdamanta dicit vocari, colore nigro, pondere ac duritia insignem, & inde nomen traxisse, præcipuéque in Africa repertum. Trahere autem in se argentum, æs, ferrum. Experimentum eius esse in cote ex lapide basanite. Reddere enim succum sanguineum, & esse ad iocineris vitia præcipui remedij. Tertium genus Arabici facit, simili duritiæ, vix reddentis succum ad cotem aquariam, aliquando croco similem. Quarti generis elatiten vocari, quandiu crudus sit: coctum verò militen, vtilem ambustis, ad omnia vtiliorem rubrica. Quinti generis schiston, hæmorrhoidas reprimentem. In totum autem hæmatitas omnes tritos in oleo triũ drachmarum ponderè à ieiunis sumendos, ad vitia sanguinis. Idem author, schistõ alterius generis, quàm hæmatiten, tradit, quem vocant anthraciten. Nasci in Africa nigrum, attritum aquariis cotibus redere ab ea parte, quæ fuerit ab radice, nigrum colorem, ab altera croci. Ipsum vtilem esse oculorum medicamentis.

De quatuor generibus aëtitis, & calamo, & Samio, & Arabo, & pumicibus. CAP. XXI.

AEtites lapides ex argumento nominis magnam famam habent. Reperiuntur in nidis aquilarum, sicuti in decimo volumine diximus. Aiunt binos inueniri, marem & fœminam. Nec sine iis parere, quas diximus, aquilas, & ideo binos tantùm. Genera eorum quatuor. In Africa nascentẽ pusillum ac mollem, intra se & velut in aluo habentem argillam suauem, candidam, ipsum friabilẽ, quem fœminei sexus putant. Marem autem, qui in Arabia nascitur, durum, gallæ similem, aut subrutilum, in aluo habentem durum lapidem. Tertius in Cypro inuenitur, colore illis in Africa nascentibus similis, amplior tamen atque dilatatus: cæteris enim globosa facies. Habet in aluo harenã iucundam & lapillos, ipse tam mollis, vt etiam digitis frietur. Quarti generis Taphiusius appellatur, nascens iuxta Leucadem in Taphiusa, qui locus est dextra nauigantibus ex hac ad Leucadem. Inuenitur in fluminibus candidus & rotũdus. Huic est in aluo lapis, qui vocatur callimus, nec quicquam tenerius. Aetitæ omnes grauidis adalligati mulieribus vel quadrupedibus in pelliculis sacrificatorum animalium continent partus, non nisi parturiant, remouendi: alioqui vuluæ excidunt. Sed nisi parturientibus auferantur, omnino non pariunt. Est & lapis Samius in eadem insula, vbi terram laudauimus, poliendo auro vtilis. Vtilis & in medicina oculorum hulceribus cum lacte, quo suprà dictum est modo, contra veteres lacrymationes. Prodest & contra vitia stomachi potus: vertigines sedat: mentes commotas restituit. Quidam & morbis comitialibus vtiliter dari putant, & ad vrinæ difficultates. Acopis etiam miscetur. Probatur granitate & candore. Vuluas & partus continere adalligato eo tradunt. Arabus lapis ebori similis, dentifriciis accommodatur crematus. Priuatim hæmorrhoidas sanat cum lanugine linteorũ, linteolis insuper impositis. Non Prætermittenda est & pumicum natura. Appellantur quidem ita & erosa saxa, in ædificiis quæ musea vocant, dependentia, ad imaginem specus arte reddendam: sed & ij pumices, qui sunt in vsu corporum læuigandorum fœminis, iam quidem & viris, atque (vt ait Catullus) libris, laudatissimi sunt in Melo, Scyro, & Aeoliis insulis. Probatio in candore minimóque pondere, & vt quàm maximè spongiosi aridíque sint, ac teri faciles, nec harenosi in fricando. Vis eorum in medicina, extenuare, siccare, trina vstione, ita vt torreantur carbone puro, ac toties vino restinguantur albo. Lauantur deinde, vt cadmia, & siccati conduntur, quàm minimè vliginoso loco. Vsus farinæ eius oculorũ maximè medicamentis: hulcera purgat eorum leniter, explétq; cicatrices & emendat. Quidã tertia vstione refrigeratos potiùs quàm restinctos, terere malũt ex vino. Adduntur etiam ad malagmata, capitũ verẽdorúmq; hulceribus. Vtilissima fiunt ex his dentifricia. Theophrastus author est, potores in certamine bibẽdi præsumere farinam eius, sed nisi immenso potu impleantur periclitari: tantámq; refrigerãdi naturam esse, vt musta feruere desinant pumice addito.

De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus, & speculari lapide, & silicibus, & phengite, & cotibus, & reliquis ad structuram lapidibus, igni & tempestatibus resistentibus. CAP. XXII.

AVthoribus curæ fuere lapides mortariorum quoq;, nec medicinalium tantùm, aut ad pigmenta pertinentium. Ephesiúmq; lapidem in iis prætulere cæteris, mox & Thebaicum, quem pyrrhopœcilon appellauimus: aliqui pharonium vocant. Tertium ex chalazio chrysiten. Medici autem & basaniten. Hic enim lapis nihil ex sese remittit. Ii autem lapides, qui succum reddunt, oculorum medicamentis vtiles existimantur: ideóque Aethiopici maximè ad ea probantur. Tænarium verò lapidem & Pœnicum, & hęmatiten iis medicamẽtis prodesse tradunt, quæ ex croco componantur: ex alio Tænario, qui niger est, & ex Pario lapide, non æquè medicis vtilem: potiorem ex alabastrite Aegyptio, vel ex ophite albo. Est enim hoc genus ophitis, ex quo vasa & etiam cados faciunt. In Siphno lapis est, qui cauatur, tornatúrq; in vasa coquendis cibis vtilia, vel ad esculẽtorum vsus, quod in Comensi Italiæ lapide viridi accidere scimus. Sed in Siphnio singulare, quòd excalfactus oleo nigrescit durescítque, natura mollissimus. Tanta qualitatum differentia est. Nam mollitiæ & trans Alpes precipua sunt exempla. In Belgica prouincia candidum lapidem serra, qua lignum, faciliúsq; etiam,

etiam, secant ad tegularum & imbricum vicem: vel si libeat, ad quæ vocant pauonacea tegendi genera: & hi quidem sectiles sunt. Specularis verò (quoniam & hic lapis nomen obtinet) faciliore multo natura finditur in quamlibet tenues crustas. Hispania hunc olim citerior tantùm dabat, nec tota, sed intra centum millia passuum circa Segobricam vrbem: iam & Cypros, & Cappadocia, & Sicilia, & nuper inuentum Africa: postferendos omnes tamen Hispaniæ, & Cappadociæ mollissimis & amplissimæ magnitudinis, sed obscuris. Sunt & in Bononiensi Italiæ parte breues, maculosi, complexu silicis alligati, quorum tamen appareat natura similis eis, qui in Hispania puteis effodiuntur profunda altitudine. Necnon & saxo incluſus sub terra inuenitur, extrahitúrque, aut exciditur. Sed maiori parte fossili natura, absolutus segmenti modo, nunquàm adhuc quinque pedum longitudine amplior. Humorem hunc terræ quidam autumãt crystalli modo glaciari. Et in lapidem concrescere manifestò apparet, quòd cùm feræ decidêre in puteos tales, & medullæ ex ossibus earum in eandem lapidis naturam post vnam hyemem figurantur. Inuenitur & niger aliquando. Sed candido natura mira, cùm sit mollitia nota, perpetiendi Solis rigoriſque: nec senescit, si modò iniuria absit, cum hoc etiam in cæmentis multorum generum accidat. Inuenêre & alium vsum in ramentis quoque Circum maximum ludis Circensibus sternendi, vt sit in commẽdatione candor. Nerone principe in Cappadocia repertus est lapis duritia marmoris, candidus atque transſucens, etiã qua parte fuluæ inciderant venæ, ex argumento phengites appellatus. Hoc construxerat ædem Fortunæ, quã Seiam appellant, à Seruio rege sacratam, aurea domo complexus. Quare etiam foribus apertis interdiu claritas ibi diurna erat, haud alio quam specularium modo, tanquam incluſa luce, non transmiſſa. In Arabia quoque esse lapidem vitri modo transſlucidum, quo vtuntur pro specularibus, luba author est. Nunc ad operarios lapides transisse conueniat, primúmque cotes ferro acuendo. Multa earum genera: Creticæ diu maximam laudem habuere: secundam Laconicæ ex Taygeto monte, vtræque oleo indigentes. Iter aquarias Naxiæ laus maxima fuit, mox Armeniacæ, de quibus diximus. Exoleo & aqua Ciliciæ pollent, ex aqua Arsinoeticæ. Repertæ sunt & in Italia aqua trahentes aciem acerrimo effectu. Necnon & trans Alpes, quas passernices vocant. Quarta ratio est saliua hominis proficientium in tonstrinarũ officinis, inutilis fragili mollitia. Flaminitanæ ex Hispania citeriore in eo genere præcipuæ. Reliqua multitudo lapidum in totum ædificiis inutilis est mortalitate mollitiæ. Quædam tamen loca non alium habent, sicut Carthago in Africa. Exercetur halitu maris, fricatur vento, & verberatur imbri. Sed cura tuentur picando parietes, quoniam & tectorij calce rodi-tur. Scitéque dictum est, ad tecta eos pice ad vinum calce vti, quoniam sic musta condiunt. Alia mollitia circa Romam Fidenati & Albano. In Liguria quoque, Vmbria, & Venetia, albus lapis dentata serra secatur. Hi tractabiles in opere, laborem quoque tolerant, sub tecto duntaxat. Aspergine & gelu pruiniſque rumpuntur in testas: nec contra humores & auram maris robusti. Tiburtini, ad reliqua fortes, vapore dissiliunt. Nigri silices optimi: quibusdam in locis & rubentes. Nonnusquàm verò & albi, sicut in Tarquiniensi Anicianis lapicidinis circa lacum Volsiniensem. Et in Statoniensi sunt, quibus ne ignis quidem nocet. Iidem & in monumenta scalpti, contra vetustatẽ quoq; incorrupti permanent. Ex iis formæ fiunt, in quibus æra funduntur. Est & viridis lapis, vehementer igni resistens, sed nusquam copiosus: & vbi inuenitur, lapis, non saxum est. Reliquis pallidus, incæmento rarò vtilis. Globosus, contra iniurias fortis, sed ad structuram infidelis, nisi multa suffrãatione deuinctus. Nec certior fluuiatilis, semper veluti madens. Remedium est in lapide dubio, æstate eum eximere, nec ante biennium eum inserere tecto, domitum tempestatibus. Quæ ex eo læsa fuerint, in subterranea structura aptantur vtilius. Quæ restiterint, tutum est vel cælo committere. Græci è lapide duro ac silice æquato constituunt veluti lateritios parietes. Cùm ita fecerint, isodomon vocant genus structuræ. At cùm inæquali crassitudine structa sunt, pseudisodomon. Tertium est emplecton, tantum modo frontibus politis. Reliqua fortuitò collocant. Alternas coagmentationes fieri, vt commissuras antecedentium medij lapides obtineant, necessarium est in medio quoque pariete, si res patitur: si minus, vtique à lateribus: medios parietes farcire fractis cæmentis. Dictyotheton vocant reticulatam structurã, quam frequentissimè Romæ struunt, omnis opportunam. Structuram ad normam & libellam fieri, & ad perpendiculum respondere oportet.

De cisternis & calce, & harenæ generibus, & mistura calcis & harenæ, & vitijs structura, & tectorijs, & columnis. CAP. XXIII.

ET cisternas harenæ puræ & asperæ quinque partibus, calcis quàm vehementissimæ duabus cõstrui conuenit fragmentis silicis non excedentibus libras. Ita ferratis vectibus calcari solum, parietésq; similiter. Vtilius geminas esse, vt in priore vitia consident aquæ, atque per colum in proximam transeat maximè pura aqua. Calcem è vario lapide Cato Censorius improbat. Ex albo melior, quàm ex duro, & structuræ vtilior: quæ ex fistuloso, tectoriis. Ad vtrunq; damnatur ex silice. Vtilior eadem ex effosso lapide, quàm ex ripis fluminum collecto. Vtilior è molari, quia est quædam longuior natura eius. Mirum, aliquid postquàm arserit, accendi aquis. Harenæ tria genera. Fossitia, ex quarta pars calcis addi debet: fluuiatili aut marinæ tertia. Si & testæ tusæ tertia pars addatur,

melior

melior materia,erit.Ab Apennino ad Padum non inuenitur fossitia,nec trans maria.Ruinarum vrbis ea maximè causa,quòd furto calcis sine ferrumine suo cæmenta componuntur. Intrita quoque quò vetustior,eo melior.In antiquarum ædium legibus inuenitur, ne recentiore trima vteretur redemptor. Ideo nulla tectoria eorum rimæ fœdauere. Tectoriúmque, nisi ter harenato, & bis marmorato inductum est,non satis splendoris habet. Vliginosa,& vbi salsugo vitiat, testaceo sublini vtilius.In Græcia tectoriis etiam harenarum quod inducturi sunt,prius in mortario ligneis vectibus subigunt.Experimentum marmorati est in subigendo, donec rutro non cohæreat. Contrà in albario opere,vt macerata calx ceu glutinum hæreat. Sed macerari non nisi à gleba oportet. In Elide ædes est Mineruæ,in qua frater Phidiæ Pannæus tectorium induxit lacte & croco subactum,vt ferunt: ideóque si teratur in ea hodiéque saliua pollice,odorem croci saporémque reddere traditur. Columellæ in æde densius positæ,crassiores videntur. Genera earum quatuor. Quæ sextam partem altitudinis in crassitudine ima habent, Doricæ vocantur:quæ nonam, Ionicæ:quæ septimam, Thuscanicæ. Corinthiis eadem ratio,quæ Ionicis.Et differentia, quoniam capitulis Corinthiarum eadem est altitudo,quæ colligitur crassitudine ima:ideóque graciliores videntur. Ionici enim capituli altitudo tertia pars est crassitudinis. Antiqua ratio erat columnarum altitudinis, tertia pars latitudinū delubri.In Ephesiæ Dianæ æde,de qua priùs fuit sermo,primum columnis spiræ subditæ, & capitella addita.Placuitque altitudinis octaua pars in crassitudine, & vt spiræ haberent crassitudinis dimidium, septimæque partes detraherentur summarum crassitudini. Præter has sunt,quæ vocantur Atticæ columnæ,quaternis angulis,pari laterum interuallo.

De medicinis calcis,& maltha,& gypso. CAP. XXIIII.

CAlcis & in medicina magnus vsus. Eligitur recens,nec aspersa aquis: vrit, discutit, extrahit, incipientésque serpere hulcerum impetus coercet. Aceto & rosaceo temperata perducit ad cicatricem. Luxatis quoque cum adipe suillo aut liquida resina ex melle medetur:eadem compositione & strumis. Maltha è calce fit recenti. Gleba vino restinguitur: mox tunditur cum adipe suillo & ficu, duplici linamento:quæ res omnium tenacissima,& duritiam lapidis antecedens. Quod malthatur, oleo perfricatur anté. Cognata calci res gypsum est. Plura eius genera. Nam & è lapide coquitur, vt in Syria ac Thuriis:& è terra foditur, vt in Cypro ac Perrhæbis:è summa tellure & Tymphaicum est. Qui coquitur lapis, non dissimilis alabastritæ esse debet, aut marmoroso. In Syria durissimos ad id eligunt, coquúntque fimo bubulo, vt celeriùs vrantur. Omnium autem optimum fieri compertū est è lapide speculari, squamámue talem habente. Gypso madido statim vtendum est, quoniam celerrimè coit, ac siccatur: tamen rursus tundi & in farinam resolui patitur. Vsus gypsi in albariis, figlinis ædificiorum & coronis gratissimus. Exemplum illustre C. Proculeium Augusti Cæsaris familiaritate subnixum in maximo stomachi dolore gypso poto, conscisse sibi mortem.

De pauimentis & quando primùm Romæ,& subdialibus pauimentis,& Græcanicis,& quando primùm camera. CAP. XXV.

PAuimenta originem apud Græcos habent elaborata arte, picturæ ratione, donec lithostrota expulere eam. Celeberrimus fuit in hoc genere Sosus, qui Pergami †statuit quem vocant asaroton œcon, quoniam purgamenta cœnæ in pauimento, quæq; euerri solent, veluti relicta fecerat paruis è testulis tinctísque in varios colores. Mirabilis ibi columba bibens, & aquam vmbra capitis infuscans. Apricantur aliæ scabentes sese in canthari labro. Pauimenta credo primum facta, quæ nunc reuocamus, barbarica, atque subtegulanea, in Italia fistucis pauita: hoc certè ex nomine ipso intelligi potest. Romæ scalpturatum in Iouis Capitolini æde primùm factum est post tertium Punicum bellum initum. Frequentata verò pauimenta ante Cimbricum magna gratia animorum, indicio est Lucillianus ille versus: Ante pauimenta, atque emblemata vermiculata. Subdialia Græci inuenere, talibus domos contegentes: facilè tractu tepente, sed fallax, vbicunque imbres gelant. Necessarium binas per diuersum coassationes substerni, capita earum præfigi ne torqueantur, & ruderi nouo tertiam partem testæ tusæ addi: deinde rudus, in quo duę quintę calcis misceantur, pedali crassitudine festucari. Tunc nucleo crasso sex digitos induci, & ex tessera grandi non minus alta duos digitos strui. Fastigium verò seruariin pedes denos sesquuncem, ac diligenter cote despumare, quernísque axibus contabulare. Quæ torquentur, inutilia putant: imò & silice aut palea substerni melius esse, quò minor vis calcis perueniat. Necessarium & globosum lapidem subiici. Similiter fiunt spicata testacea. Non negligendum est etiamnum vnum genus Græcanicum. Solo festucato iniicitur rudus aut testaceum pauimentum: dein spissè calcatis carbonibus inducitur, sabulo calce ac fauilla mistis: materia crassitudine semipedali ad regulam & libellam exigitur, & est forma terrena. Si verò cote depolitum est, nigri pauimenti visum obtinet. Lithostrota cœptauere iam sub Sylla paruulis certè crustis, extat hodiéque, quod in Fortunæ delubro Pręneste fecit. Pulsa deinde exhumo pauimenta in cameras transiere è vitro: nouitium & hoc inuentum. Agrippa certè in thermis, quas Romę fecit, figlinum opus encausto pinxit: in reliquis albaria adornauit: non dubiè vitreas facturus cameras, si priùs inuentum id fuisset, aut à parietibus scenę, vt diximus, Scauri peruenisset in cameras. Quamobrem & vitri natura indicanda est.

De origine

a *Strauit*

De origine vitri,& ratione faciendi,& de Obsidiano vitro,& generibus multiformibus vitri. CAP. XXVI.

PArs est Syriæ, quæ Phœnice vocatur, finitiua Iudææ, intra montis Carmeli radices paludem habens, quæ vocatur Cendeuia. Ex ea creditur nasci Belus amnis quinq; M. pass. spatio in mare perfluens iuxta Ptolemaidem coloniā. Lentus hic currit, insalubri potu, sed ceremoniis sacer, limosus, vado profundus. Non nisi refuso mari harenas fatetur, Fluctibus enim volutatæ nitescunt, detritis sordibus. Nunc & à marino creduntur astringi morsu, non priùs vtiles. Quingentorum est passuum non amplius litoris spatiū, idque tantū multa per secula gignendo fuit nitro. Fama est, appulsa naue mercatorū nitri, cùm sparsi per litus epulas pararent, nec esset cortinis attollendis lapidum occasio, glebas nitri è naue subdidisse. Quibus accensis permista harena litoris, transfluccentes nobilis liquoris fluxisse riuos, & hanc fuisse originē vitri. Mox, vt est astuta & ingeniosa solertia, nō fuit contenta nitrū miscuisse: cœptus addi & magnes lapis: quoniā in se liquorē vitri quoq;, vt ferrū, trahere creditur. Simili modo & calculi splendentes multifariā cœpti vri: deinde conchæ, & fossiles harenæ. Authores sunt, in India è crystallo fracta fieri, & ob id nullū comparari Indico. Leuibus autem aridisq; lignis coquitur, addito Cyprio ac nitro, maximè Ophirio. Cōtinuis fornacibus, vt æs liquatur: massæq; fiunt colore pingui nigricantes. Acies tanta est quacunq;, vt citra vllum sensum ad ossa consecet, quicquid afflauerit corporis. Ex massis rursus funditur in officinis, tingiturq;. Et aliud flatu figuratur, aliud torno teritur, aliud argenti modo cælatur, Sidone quondā iis officinis nobili: siquidem etiā specula excogitauerat. Hæc fuit antiqua ratio vitri. Iam verò & in Vulturno mari Italiæ arena alba nascens, sex M. pass. litore inter Cumas atq; Lucrinū, quæ mollissima est, pila molaq; teritur. Deinde miscetur tribus partibus nitri pondere vel mensura, ac liquata in alias fornaces transfunditur. Ibi fit massa, quæ vocatur hammonitrū: atq; hæc recoquitur, & fit vitrum purū, ac massa vitri candidi. Iam verò & per Gallias Hispaniasq; simili modo harenæ temperantur. Ferunt Tiberio principe excogitatū vitri temperamentū, vt flexibile esset: & totā officinā artificis eius abolitam, ne æris argenti auri metallis pretia detraherentur: eaq; fama crebrior diu, quàm certior, fuit. Sed quid refert, Neronis principatu reperta vitri arte quæ modicos calices duos, quos appellabāt pterotos. H—S. sex millibus veneret. In genere vitri & Obsidiana numerantur, ad similitudinē lapidis, quē in Aethiopia inuenit Obsidius, nigerrimi coloris, aliquando & translucidi, crassiore visu, atq; in speculis parietū pro imagine vmbras reddente. Gemmas multi ex eo faciunt: vidimusque & solidas imagines Diui Augusti, capti materia huius crassitudinis: dicauitq; ipse pro miraculo in templo Concordiæ Obsidianos quatuor elephantos. Remisit & Tiberius Cæsar Heliopolitarum ceremoniis repertam ibi in hæreditate eius qui præfuerat Aegypto, Obsidianam imaginem Menelai. Ex quo apparet antiquior materiæ origo, nunc vitri similitudine interpolata, Xenocrates Obsidianum lapidem in India, & in Samnio Italiæ, & ad Oceanum in Hispania nasci tradit. Fit & tincturæ genere Obsidianum, ad escaria vasa, & totum rubens vitrum, atque non translucens, hæmatinon appellatū. Fit & album & murrhinū, aut hyacinthos sapphirosq; imitatū, & omnib. aliis coloribꝰ. Nec est alia nunc materia sequacior, aut etiā picturæ accōmodatior. Maximus tamen honos in candido translucentibus, quàm proxima crystalli similitudine. Vsus verò ad potandū argenti metalla & auri pepulit. Est autē caloris impatiens, ni præcedat frigidus liquor: cū addita aqua vitreæ pilæ Sole aduerso, in tantū excandescant, vt vestes exurāt. Fragmenta teporata agglutinātur tantùm, rursus affundi non queunt, præterquàm abrupta sibimet: veluti cùm calculi fiunt, quos quidam abaculos appellant, aliquos etiam pluribus modis versicolores. Vitrum sulphuri concoctum ferruminatur in lapidem. At peractis omnibus, quæ constant ingenio, artem natura faciente, succurrit mirari, nihil penè non igni perfici.

Ignium miracula,& medicinæ,& prodigia. CAP. XXVII.

IGnis accipit harenas, ex quibus alibi vitrum, alibi argentum, alibi minium, alibi plumbi genera, alibi pigmenta, alibi medicamenta fundit. Igne lapides in æs soluuntur, igne ferrum gignitur, ac domatur, igne cremato lapide cæmenta in tectis ligantur. Alia sæpius vri prodest. Eademq; materia aliud gignit primis ignibus, aliud secundis, aliud tertiis. Quando ipse carbo vires habere incipit restinctus, atq; interiisse creditus, maioris fit virtutis. Immensa & improba rerum naturæ portio: & in qua dubium sit plura absumat, an pariat. Est & ipsis ignibus medica vis. Pestilentiæ, quæ Solis obscuratione contrahitur, ignis suffitu multiformiter auxiliari certum est. Empedocles & Hippocrates id monstrauere diuersis locis. Ad conuulsa viscera, aut contusa, vt M. Varro author est: ipsis enim verbis eius vtar: Lix cinis est inquit foci. Inde enim cinis lixiuus potus medetur: vt licet videre gladiatores cùm deluserint, hac iuuari potione. Quin & carbunculum genus morbi, quo duos Consulares nuper absumptos indicauimus, querneus carbo tritus cum melle sanat. Adeo in rebus damnatis quoque ac iam nullis, sunt aliqua remedia, vt in carbone ecce & cinere. Non præteribo & vnum foci exemplum, Romanis literis clarum: Tarquinio Prisco regnante tradunt repentè in foco eius apparuisse genitale è cinere masculini sexus, eamque quæ insederat ibi, Tanaquilis reginæ ancillam Ocrisiam captiuam, consurrexisse grauidam. Ita Seruium Tullum natum, qui regno successit. Inde & in regia cubanti puero caput arsisse visum, creditumque Laris familiaris filium. Ob id compitalia & ludos Laribus primum instituisse.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TRIGESIMVSSEPTIMVS.

PROOEMIVM.

VT NIHIL instituto operi desit, gemmæ supersunt, & in arctum coacta rerum naturæ maiestas, multis nulla sui parte mirabilior. Tantum tribuunt varietati, coloribus, materiæ, decori, violari etiam signis gemmas nefas ducentes. Aliquas verò extra pretia vlla, taxationemque humanarum opum arbitrantes, vt plerisq; ad summam absolutamque rerum naturæ contemplationem satis sit vna aliqua gemma. Quæ fuerit origo gemmarum, & quibus initiis in tantum admiratio hęc exarserit, diximus quadantenus in mentione auri anulorumque. Fabulæ primordium à rupe Caucasea tradunt. Promethei vinculorum interpretatione fatali: primumque saxi huius fragmentum inclusum ferro ac digito circundatum, anulum, & hoc gemmam.

De gemma Polycratis tyranni, & Pyrrhi regis, & qui sculptores optimi, & nobilitates artificum, & quis primus dactyliothecam Romæ habuit. CAP. I.

HIs initiis cœpit authoritas, in tantum amorem elata, vt Polycrati Samio seuero insularum ac litorum tyranno felicitatis suæ, quam nimiam fatebatur etiam ipse, satis piamenti in vnius gemmæ voluntario damno videretur, si cum fortunæ volubilitate paria faceret: planeque ab inuidia eius abundè se redimi putaret, si hoc vnum doluisset. Assiduo ergo gaudio lassus, prouectus nauigio in altum, anulum mersit. At illum piscis eximia magnitudine Regi natus, escæ vice raptum, vt faceret ostentum, in culinam domini rursus Fortunæ insidiantis manu reddidit. Sardonychem eam gemmam fuisse constat: ostenduntque Romæ, si credimus, in Concordiæ delubro, cornu aureo Augustæ dono inclusam, & nouissimum propè locum tot prælatis obtinentem. Post hunc anulum regia fama est gemmæ Pyrrhi illius, qui aduersus Romanos bellum gessit. Nanque habuisse traditur achaten, in qua ix. Musæ & Apollo citharam tenens spectarentur, non arte, sed sponte naturæ ita discurrentibus maculis, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia. Nec deinde alia quæ tradatur, magnopere gemmarum claritas extat apud authores, præterquàm Ismeniamchorauelem, multis fulgentibusque vti solitum, comitante fabula vanitatem eius, indicato in Cypro sex aureis denariis smaragdo, in quo fuerat sculpta Amymone, iussisse numerari: & cùm duo relati essent, imminuto pretio, malè me Hercules curatum, dixisse: multum enim detractum gemmæ dignitati. Hic videtur instituisse, vt omnes musicæ artis hac quoque ostentatione conferentur, veluti Dionysodorus æqualis eius & æmulus, vt sic quoque par videretur. Tertius, qui eodem tempore fuit inter musicos, Nicomachus, multas gemmas habuisse traditur, sed nulla peritia electas: fortè quadam his exemplis initio voluminis oblatis aduersus istos, qui sibi hanc ostentationem arrogent, vt pa-
làm sit eos tibicinum gloria tumere. Polycratis gemma, quæ demonstratur, illibata intactaque est. Ismeniæ ætate multos post annos, apparet scalpi etiam smaragdos solitos. Confirmat hanc eandem opinionem edictum Alexandri Magni, quo vetuit in gemma se ab alio scalpi, quàm à Pyrgotele, nõ dubiè clarissimo artis eius. Post eum Apollonides & Cronius in gloria fuere, quique Diui Augusti imaginem similem expressit, qua posteà principes signabant, Dioscorides. Sylla Dictator traditione Iugurthæ semper signauit. Est apud authores, & Intercatiensem illum, cuius patrem Scipio Aemilianus ex prouocatione interfecerat, pugnæ eius effigie signasse: vulgato Stilonis Præconini sale, quid nam fuisse facturum eum, si Scipio à patre eius interemptus esset. Diuus Augustus inter initia sphinge signauit. Duas in matris anulis iam indiscretæ similitudinis inuenerat. Altera per bella ciuilia, absente eo, amici signauere epistolas & edicta, quæ ratio temporum nomine eius reddi
postulabat, non infaceto lepore accipientium, ænigmata afferre eam sphingem. Quinetiam Meccenatis rana, per collationem pecuniarum in magno terrore erat. Augustus posteà ad euitanda conuicia sphingis, Alexandri Magni imagine signauit. Gemmas plures, quod peregrino appellant nomine dactyliothecam, primus omnium habuit Romæ priuignus Syllæ Scaurus. Diuque nulla alia fuit, donec Pompeius Magnus eam quæ Mithridatis regis fuerat, inter dona in Capitolio dicaret, vt M. Varro aliique eiusdem ætatis authores confirmant, multum prælatam Scauri. Hoc exemplo Cæsar Dictator sex dactyliothecas in æde Veneris Genitricis consecrauit: Marcellus Octauia genitus in Palatina Apollinis æde vnam. Victoria tamen illa Pompeij primùm ad margaritas gemmasque mores inclinauit: sicut L. Scipionis & Cn. Manlij ad cælatum argentum, & vestes Attalicas, & triclinia ærata: sicut L. Mummij, ad Corinthia & tabulas pictas.

De gem-

De gemmis translatis in triumpho Pompeij, & natura crystalli, & medicinis, & luxuria circa ea, & quando primùm inuenta murrhina, & luxuria circa ea, & natura murrhinorum, & quæ mentiti sunt authores de succino. CAP. II.

IDvti planius noscatur, verba ex ipsis Pompeij triumphorum actis subiiciam. Ergo tertio triumpho, quem de piratis Asia, Ponto, gentibusq; & regibus in septimo operis huius volumine indicatis, M. Pisone, M. Messala consulibus, pridie Calend. Octob. die natalis sui egit, transtulit alueum cum tesseris lusorium è gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor: & ne quis de ea redubitet, nulla gemmarũ magnitudine hodie propè ad hanc amplitudinem accedente, in eo fuit Luna aurea pondo xxx. lectos tricliniares tres: vasa ex auro & gemmis abacorum nouem: signa aurea tria, Mineruæ, Martis, & Apollinis: coronas ex margaritis triginta tres: montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus, & pomis omnis generis, circundata vite aurea. Museum ex margaritis, in cuius fastigio horologium erat. Imago Cn. Pompeij è margaritis, illa regio honore grata, illius probi oris venerandique per cunctas gentes, illa inquam ex margaritis, feueritate victa, & veriore luxuriæ triumpho. Quàm profectò inter illos viros durasset cognomen Magni, si prima victoria lic triumphasses? & margaritis, Magne, tam prodigare, & fœminis reperta, quam gerere te fas nõ sit, hinc fieri tuos vultus? sic te pretiosum videri? Nónne illa similior tui est imago, quam Pyrenæi iugis imposuisti? Graue profectò fœdumque probrum erat, ni verius iræ Deorum ostentum credi oporte ret: clareque intelligi posset, iam tum illud caput Orientis opibus sine reliquo corpore ostentatum. *a* Cætera triumphi eiusdem quàm virilia! Reipublicæ datum mille talentũm, legatis & quæstoribus, qui oras maris defendissent, H—S. bina millia, commilitibus singulis quinquaginta. Tolerabiliorem tamen fecit causam Caij principis, qui super omnia muliebria socculos inducebat è margaritis: & Neronis principis, qui sceptra, & *b* personas, & cubicula viatoria vnionibus construebat. Quinimò etiam ius videmur perdidisse corripiendi gemmata potoria, & varia supellectilis genera, anulos transeuntes. Quæ enim non luxuria innocentior existimari possit? Eadem victoria primùm in vrbem murrhina induxit: primusque Pompeius sex pocula ex eo triumpho Capitolino Ioui dicauit: quæ protinus ad hominum vsum transiere, abacis etiam escariisque vasis inde expetitis, Excrescitque indies eius rei luxus, murrhino octoginta sestertiis empto, capaci planè ad sextarios tres calice. Potauit ex eo ante hos annos Consularis, ob amorem obroso eius margine, vt tamen iniuria illa pretium augeret: neque est hodie murrhini alterius præstantior indicatura. Idem in reliquis generis eius quantum vorauerit, licet existimare ex multitudine, quæ tanta fuit, vt auferente liberis eius Nerone Domitio, theatrũ peculiare trans Tiberim *c* hortis exposita occuparent: quod à populo impleri canente se, dum Pompeiano præludit, etiam Neroni satis erat: qui vidit tunc annumerari vnius scyphi fracta membra, quæ in dolorem credo seculi inuidiamque transiere, tanquam Alexandri Magni corpus in conditorio seruari, vt ostentarentur, placebat. T. Petronius Consularis moriturus, inuidia Neronis principis, vt mensam eius exhæredaret, trullam murrhinam trecentis sestertiis emptam fregit. Sed Nero, vt par erat principem, vicit omnes, trecentis sestertiis capidem vnam parando. Memoranda res, tanti Imperatorem patremque patriæ bibisse. Oriens murrhina mittit. Inueniuntur enim ibi in pluribus locis, nec insignibus, maximè Parthici regni: præcipuè tamen in Carmania, Humorem putant sub terra calore densari. Amplitudine nusquam paruos excedunt abacos: crassitudine rarò, quanta dictum est vasi potorio. Splendor his sine viribus, nitorque verius, quàm splendor. Sed in pretio varietas colorum, subinde circumagentibus se maculis in purpuram candoremque, & tertium ex vtroque igneſcentem, velut per transitum coloris purpura rubescente, aut lacte candescente. Sunt qui maximè in iis laudent extremitates, & quosdam colorum repercussus, quales in cœlesti arquu spectantur. His maculæ pingues placent: transluere quicquam aut pallere vitium est: Item sales verrucæq; non eminentes, sed vt in corpore etiã plerunque sessiles. Aliqua & in odore commendatio est. Contraria huic causa crystallum facit, gelu vehementiore concreto. Non aliubi certè reperitur, quàm vbi maximè hybernæ niues rigent: glaciemque esse certum est: vnde & nomen Græci dedere. Oriens & hanc mittit, sed Indicæ nulla præfertur. Nascitur & in Asia, vilissima circa Alabanda & Orthosiam, finitimisque montibus, item in Cypro. Sed laudata in Europæ Alpium iugis. Iuba author est, & in quadam insula rubri maris ante Arabiam sita nasci, quæ Neron vocetur: & in ea, quæ iuxta gemmam topazion ferat, cubitalemque effossam à Pythagora Ptolemæi regis præfecto. Cornelius Bocchus & in Lusitania nasci perquàm mirandi ponderis, immensis iugis depressis ad libramentum aquæ puteis. Mirum & quod Xenocrates tradit Ephesius, aratro in Asia & Cypro excitari. Non enim inueniri in terreno, nec nisi inter cautes creditum fuerat. Similius verò est, quod idem Xenocrates tradit, torrentibus sæpe deportari. Sudines verò negat nisi ad meridiem spectantibus locis nasci: quod certum est: non enim reperitur in aquosis, quanquam in regione prægelida, vel si ad vada vsque glacient amnes. Cælesti humore paruaque niue id fieri necesse est: ideo caloris impatiens, nisi in frigido potu abdicatur. Quare sexangulis nascatur lateribus, non facilè ratio inueniri potest, eò magis quòd neq; mucronibus eadem species est, & ita absolutus est laterũ læuor, vt nulla id arte possit

a *De triumphi huius æstimatione consules Budæum de Asse.*

b *personas histrionum.*

c *orcis*

æquari. Magnitudo amplissima adhuc visa nobis erat; quam in Capitolio Liuia Augusta dicauerat, librarum circiter quinquaginta. Idem Xenocrates author est, vas amphorale visum, & aliqui ex India crystallum sextariorum quatuor. Nos liquidò affirmare possumus, in cautibus Alpium nasci, atque adeò inuiis, vt plerunq; funè pendentes eam extrahant. Peritis signa & indicia nota sunt. Infestantur plurimis vitiis, scabro, ferrugine, maculosa nube, occulta aliquando vomica, præduro fragili; centro & sale appellato. Est & rufa aliquibus rubigo: aliis capillamentum rimæ simile. Hoc artifices cælatura occultant. Quæ verò sine vitio sunt, puras esse malunt, acenteta appellantes, necspumei coloris lympidæ aquæ. Postremò authoritas in pondere est. Inuenio Medicos, quæ sunt vrenda corporum, non aliter vtilius id fieri putare, quàm crystallina pila aduersis posita Solis radiis. Alius hic furor, H—S. C L. M. trullam vnam non ante multos annos mercatam à matre familiâs, nec diuite, Idem Nero amissarum rerum nuntio accepto, duos calices crystallinos in suprema ira fregit illisos. Hæc fuit ratio seculum suum punientis, ne quis alius ex his biberet. Fragmenta sarciri nullo modo queunt. Mirè ad similitudinem accessere vitrea, sed prodigij modo, vt suum pretium auxerint crystalli, non diminuerint. Proximum locum in deliciis fœminarum tamen adhuc tantùm, succina obtinent, eandemque omnia hæc, quam gemmæ, authoritatem, sanè maiorem aliquibus de causis crystallina & murrhina, rigidi potus vtraque. In succinis causam ne deliciæ quidem adhuc excogitauerunt. Occasio est vanitas Græcorum diligentiæ. Legentes modò æquè perpetiantur me de ortu eorum, cùm hoc quoque interfit vitæ, scire posteros quicquid illi prodidere mirandū. Phaethontis fulmine icti sorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere iuxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus: & electrum appellatum, quoniam Sol 10
vocitatus sit Elector, plurimi Poetæ dixere, primique vt arbitror, Aeschylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus. Quod esse falsum, Italiæ testimonio patet. Diligentiores eorum, Electridas insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas vnquam ibi fuisse, certum est: nec verò vllas ibi appositas esse, in quas quicquam cursu Padi deuehi possit. Nam quòd Aeschylus in Iberia, hoc est in Hispania, Eridanum esse dixit, eundemque appellari Rhodanum, Euripides rursus & Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum, faciliorem veniam facit ignorati succini in tanta orbis ignorantia. Modestiores sed æquè falsum prodidere, in extremis Adriatici sinus rupibus inuiis arbores stare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi. Theophrastus in Liguria effodi dixit. Phaetontem in Aethiopia Hammonis obisse: ob id delubrum ibi esse atque oraculum, electrumq; gigni. Philemon fossile esse, & in Scythia erui duobus locis: candidum atque cerei coloris quod vocaretur electrū; in alio loco fuluum, quod appellaretur sualternicum. Demostratus lyncurion id vocat, & fieri ex vrina lyncum bestiarum, è maribus fuluum & igneum, è fœminis languidius atque candidum. Alij dixere langurium, & esse in Italia bestias langurias. Zenothemis langas vocat easdem, & circa Padum iis vitam affirmat. Sudines arborem quæ gignat in Liguria. In eadem sententia & Metrodorus fuit. Sotacus credidit in Britannia arboribus effluere, quas electridas vocauit. Pytheas Guttonibus Germaniæ genti accoli æstuarium Oceani Metonomon nomine, spatio stadiorum sex millium: ab hoc diei nauigatione insulam abesse Abalum: illò vere fluctibus aduehi, & esse concreti maris purgamentum: incolas pro ligno ad ignem vri eo, proximisque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit, sed *a* insulam Baltiam vocauit. Philemon negauit flammam ab electro reddi. Niceas Solis 40
radiorum succum intelligi voluit. Hos circa occasum credit vehementiores in terram actos, pinguem sudorem in ea parte Oceani relinquere, deinde æstibus in Germanorum litora eiici. Et in Aegypto nasci simili modo, & vocari Sacal: item in India, gratiusque thure esse Indis. In Syria quoque fœminas verticillos inde facere, & vocare harpaga, quia folia & paleas vestiumque fimbrias rapiat. Theophrastus Oceano id exæstuāte ad Pyrenæi promontorium eiici: quod & Xenocrates credidit, qui de iis nuperrimè scripsit. Viuit adhuc Asarubas, qui tradidit iuxta Atlanticum mare esse lacum Cephisida, quem Mauri vocant electrum. Hunc Sole excalfactum è limo dare electrum fluitans. Mnesias Africæ locum Sicyonem appellatum, & Crathin amnem in Oceanum effluentem è lacu, in quo aues, quas meleagridas & penelopas vocat, viuere. Ibi nasci ratione eadem, qua suprà dictum est de electride lacu. Theomenes dicit, iuxta Syrtim magnam hortum Hesperidum esse, ex quo in 50
stagnum cadat, colligi verò à virginibus Hesperidum. Ctesias Indis flumen esse Hypobarum, quo vocabulo significetur omnia vasa ferre bona: fluere à Septentrione in exortiuum Oceanum iuxta montem syluestrem arboribus electrum ferentibus. Arbores eas aphytacoras vocari, qua appellatione significetur prædulcis suauitas. Mithridates in Germaniæ litoribus esse insulam, vocarique eam Oserictam, cedri genere syluosam: inde defluere in petras. Xenocrates non succinum tantùm in Italia, verumetiam thieum vocari, à Scythis verò sacrium, quoniam & ibi nascatur. Alios putare in Numidia gigni. Super omnes est Sophocles Tragicus Poeta, quod equidem miror tanta grauitate cothurni, & prærereà vitæ fama, aliàs principe loco genitus Athenis, rebus gestis, exercitu ducto. Hic vltra Indiam fieri dixit è lacrymis meleagridum auium Meleagrum deflentium. Quod & credidisse eum, vel speraſſe aliis persuaderi posse, quis non miretur? quámve pueritiam tam imperitam posse

a Insulam hanc suprà lib. 4. c. 13. ex eiusdem Timæi sententia Bannomānam nominat. Quo fit, vt aut hic locus ex illo, aut ille ex hoc sit restituendus.

posse reperiri, quæ auium ploratus annuos credat, lacrymásue tam grandes, atésque è Græcia, vbi Meleager periit, ploratum isse in Indos? Quid ergo? non multa æquè fabulosa produnt Poetæ? Sed hoc ea in re, quæ quotidie inuehatur atque abunder, & hoc mendacium coarguat, seriò quenquam dixisse, summa hominum contemptio est, & intoleranda mendaciorum impunitas.

De ortu & medicinis & generibus & luxuria succinorum, & lyncurio, & medicinæ. CAP. III.

CErtum est gigni in insulis Septentrionalis Oceani, & à Germanis appellari glessum: itaque & à nostris vnam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente, Austrauiam à barbaris dictam. Nascitur autem defluente medulla pinei generis arboribus, vt gummi in cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantia: densatur rigore vel tepore autumnali. Cùm intumescens æstus rapuit ex insulis, certè in litora expellitur, ita volubile, vt pendere videatur atque considere in vado: quod arboris succum esse prisci nostri credidere, ob id succinum appellantes. Pinæ autem arboris esse indicio est pineus in attritu odor, & quòd accensum tædæ modo ac nidore flagret. Affertur à Germanis in Pannoniam maximè prouinciam. Inde Veneti primùm, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Pado verò annexa fabulæ videtur causa, hodiéque transpadanarum agrestibus fœminis, monilium vice succina gestantibus, maximè decoris gratia, sed & medicinæ: quando tonsillis creditur resistere, & faucium vitiis, vario genere aquarum iuxta illos infestante guttura ac vicinas carnes. D C. fere M. pass. à Carnunto Pannoniæ, abest litus id Germaniæ, ex quo inuehitur, percognitum nuper. Viditenim eques Romanus, missus ad id comparandum à Iuliano curante gladiatorium munus Neronis principis, qui hæc commercia & litora peragrauit, tanta copia inuecta, vt retia arcendis feris podium protegentia succinis nodarentur, arma vero & libitina totúsque vnius diei apparatus esset è succino. Maximum pondus is glebæ attulit xiij. librarum. Nasci & in India certum est. Archelaus, qui regnauit in Cappadocia, illiac cortice inhærente tradit aduehi rude, poliríque adipe suis lactentis incoctum. Liquidum primò destillare, argumento sunt quædam intus transluentia, vt formicæ aut culices, lacertæque, quas adhæsisse musteo non est dubium, & inclusas indurescenti. Genera eius plura. Candida odoris præstantissimi. Sed nec his, nec cereis pretium. Fuluis maior authoritas. Ex iis etiamnum amplior translucentibus, præterquàm si nimio ardore flagrent: imaginémque igneam inesse, non ignem, placet. Summa laus Falernis à vini colore dictis, molli fulgore perspicuis. Sunt & in quibus decocti mellis lenitas placeat. Verùm hoc quoque notum fieri oportet, quocunque libeat, tingi, hœdorum sæuo & anchusæ radice: quippe etiam conchylio inficiuntur. Cæterùm attritu digitorum accepta caloris anima trahunt in se paleas ac folia arida, ac phílyras, vt magnes lapis ferrum. Ramenta quoq; eius in oleo addita flagrant dilucidius diutiúsq;, quàm luni medulla. Taxatio in deliciis tanta, vt hominis quamuis parua effigies, viuorum hominum vigentiúmque pretia superet, prorsus vt castigatio vna non sit satis. In Corinthiis æs placet auro argentóque misto, in cælatis ars & ingenia. Murrhinorum & crystallinorum diximus gratiam: vniones, quòd capite circunferuntur, gemmæ digitis; in omnibus denique aliis vitiis ostentatio aut vsus placet: in succinis deliciarum tantùm conscientia. Domitius Nero in cæteris vitæ suæ portentis, capillos quoque coniugis suæ Popeæ in hoc nomen adoptauerat, quodam etiam carmine succina appellando. Et quoniam nullis vitiis desunt pretiosa nomina, ex eo tertius quidam hic colos cœpit expeti à matronis. Vsus tamen succinorum inueniturali quis in medicina: sed non ob hoc fœminis placent. Infantibus adalligari amuleti ratione prodest. Callistratus & quicunque ætati contra lymphationes prodesse tradit: & vrinæ difficultatibus potum, adalligatúmque. Hic & differentiam nouam attulit appellando chryselectrum, quasi coloris aurei, & matutino gratissimo aspectu, rapacissimum ignium, & si iuxtà fuerint, celerrimè ardescens. Hoc collo adalligatum, mederi febribus & morbis: tritum cum melle ac rosaceo aurium vitiis: & si cum melle Attico conteratur, oculorum quoque obscuritatibus. Stomachi etiam vitiis vel per se farina eius sumpta, vel cum mastiche ex aqua pota. Succina etiam gemmis, quæ sunt translucidæ, adulterandis magnum habēt locum, maximè amethystis, cum omni, vt diximus, colore tingantur. De lyncurio proximè dici cogit authorum pertinacia. Quippe etiamsi non electrum id esset, lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex vrina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam inuideat hominum vsui. Esse autem, qualem in igneis succinis, colorem, scalpíque. Nec folia tantùm aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Diocles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror, nec visam in æuo nostro gemmam vllam ea appellatione, & quod de medicina simul proditur, calculos vesicæ eo poto elidi, & morbo regio occurri, si ex vino bibatur, aut si portetur etiam. Nunc gemmarum confessa genera dicemus, à laudatissimis orsi. Nec verò id solum agemus, sed ad maiorem vtilitatem vitæ obiter coarguetur Magorum infanda vanitas, quando illi vel plurima prodidere de gemmis, medicinæ ex his species blando prodigio transgressi.

De adamante ſi generibus & medicinis, & margaritis. CAP. IIII.

MAximum in rebus humanis, non ſolùm inter gemmas, pretium habet adamas, diu non niſi regibus & iis admodum paucis cognitus, vnus modò in metallis repertus, perquàm rarò comes auri, nec niſi in auro naſci videbatur. Veteres eum in Aethiopum tantùm metallis inueniri exiſtimauere, inter delubrum Mercurij atque inſulam Meroen, dixerúntque non ampliorem cucumis ſemine, aut colore diſſimilem inueniri. Nunc genera eius ſex noſcuntur: Indici, non in auro naſcentis, ſed quadam cryſtalli cognatione. Siquidem & colore tranſlucido non differt, & laterum ſexangulo læuore turbinatus in mucronem, aut duabus contrariis partibus, quò magis miremur, vt ſi duo turbines latiſſimis ſuis partibus iungantur: magnitudine verò etiam auellanæ nuclei. Similis eſt huic quidem Arabicus, minor tantùm, ſimiliter & naſcens: cæteris pallor gentis, & in auro non niſi excellentiſſimo natalis. Incudibus hi deprehenduntur, ita reſpuentes ictum, vt ferrum vtrinque diſſultet incudéſque etiam ipſæ diſſiliant. Quippe duritia inenarrabilis eſt, ſimúlque ignium victrix natura, & nunquam incalеſcens. Vnde & nomen indomita vis Græca interpretatione accepit. Vnum exiis vocant cenchron, quod eſt milij magnitudine. Alterum Macedonicum in Philippico auro repertum: & hic eſt cucumis ſemini par. Poſt hos Cyprius vocatur in Cypro repertus, vergens in æreum colorem, ſed in medicina, vt dicemus, efficaciſſimus. Poſt hunc eſt ſiderites ferrei ſplendoris, pondere ante cæteros, ſed natura diſſimilis Nam & ictibus frangitur, & alio adamante perforari poteſt: quod & Cyprio euenit: breuitérque, vt degeneres, nominis tantùm authoritatem habent. Idque, quod totis voluminibus his docere & mandare conati ſumus, de diſcordia rerum concordiáque, quam anthipathiam ac ſympathiam appellauere Græci, non aliter clariùs intelligi poteſt. Siquidem illa inuicta vis duarum violentiſſimæ naturæ rerum ferri igniſque contemptrix, hircino rumpitur ſanguine, nec aliter quàm recenti calidóque macerata, & ſic quoque multis ictibus, tunc etiam, præterquàm eximias, incudes, malleóſque ferreos frangens. Cuius hoc ingenio inuentum? quóue caſu repertum? aut quæ fuit coniectura experiendi rem immenſi ſecreti, & in fœdiſſimo animalium? Numinum profectò muneris talis inuentio omnis eſt. Nec quærenda in vlla parte naturæ ratio, ſed voluntas. Et cùm feliciter rumpere contingit, in tam paruas frangitur cruſtas, vt cerni vix poſſint. Expetuntur à ſcalptoribus, ferróque includuntur, nullam non duritiam ex facili cauantes. Adamas diſſidet cum magnete lapide in tantum, vt iuxtà poſitus ferrum non patiatur abſtrahi: aut ſi admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Adamas & venena irrita facit, & lymphationes abigit, metúſque vanos expellit à mente: & ob id quidam eum anachiten vocauere. Metrodorus Scepſius in eadem Germania & Baltia inſula naſci, in qua & ſuccinum, quod equidem legerim, ſolus dicit: & præfert Arabicis: quod falſum eſſe quis dubitet? Proximum apud nos Indicis Arabicíſque margaritis pretium eſt, de quibus in nono diximus volumine inter res marinas.

De ſmaragdi generibus, & gemmis viridibus & tranſlucidis. CAP. V.

TErtia authoritas ſmaragdis perhibetur pluribus de cauſis. Nullius coloris aſpectus iucundior eſt. Nam herbas quoque virentes frondéſque auidè ſpectamus. Smaragdos verò tantò libentius, quoniam nihil omnino viridius comparatum illis viret. Præterea ſoli gemmarum contuitu oculos implent nec ſatiant. Quin & ab intentione alia obſcurata, aſpectu ſmaragdi recreatur acies. Scalpentibúſque gemmas non alia gratior oculorum refectio eſt: ita viridi lenitate laſſitudinē mulcent. Præterea longinquo amplificantur viſu, inficientes circa ſe repercuſſum aera, non Sole mutati, non vmbrâ, non lucernis, ſempérque ſenſim radiantes, & viſum admittentes, ad craſſitudinem ſui facilitate tranſlucida: quod etiam in aquis non fit. Iidem plerunque & concaui, vt viſum colligant. Quapropter decreto hominum iis parcitur ſcalpi vetitis. Quanquam Scythicorum Aegyptiorúmque duritia tanta eſt, vt nequeant vulnerari. Quorum verò corpus extenſum eſt, eâdem, qua ſpecula, ratione ſupini imagines rerum reddunt. Nero princeps gladiatorum pugnas ſpectabat ſmaragdo. Genera eorum duodecim: Nobiliſſimi Scythici, ab ea gente in qua reperiuntur appellati. Nullius maior auſteritas, nec minus vitij. Et quantum ſmaragdi à gemmis diſtant, tantum Scythici a cæteris ſmaragdis. Proximam laudem habent, ſicut & ſedem, Bactriani, quos in commiſſuris ſaxorum colligere dicuntur Eteſiis flantibus. Tunc enim tellure internitent, quia iis ventis maximè harenæ mouentur. Sed hos minores multò Scythicis eſſe tradunt. Tertium locum Aegyptij habent, qui eruuntur circa Copton oppidum Thebaidis in collibus & cautibus. Reliqua genera in metallis ærariis inueniuntur. Quapropter principatum ex iis Cyprij obtinent; dóſque eorum eſt nec in colore liquido nec diluto, verùm ex humido pingui, quáque perſpiciatur, imitante tranſlucidum mare: paritérq; tranſlucet & nitet, hoc eſt, colorem expellit, & aciem recipit. Feruntin ea inſula tumulo reguli Hermiæ iuxta cetarias marmoreo leoni fuiſſe inditos oculos ex ſmaragdis, ita radiantibus etiam in gurgitem, vt territi inſtrumenta refugerent thynni, diu mirantibus nouitatē piſcatoribus, donec mutauere oculis gemmas. Sed & vitia demonſtrari oportet in tam procliui erratu. Sunt quidem omnium eadem. Quædam tamen nationum peculiaria, ſicut in homine. Ergo Cyprij variè glauci, magiſque ac minus in eodem ſmaragdo aliis partibus tenorem illum Scythicæ authoritatis non ſemper cuſtodiunt.

cuſtodiunt. Ad hoc quibuſdam intercurrit vmbra, ſurdúſque fit colos: qui improbatur etiam dilutior. Hinc genera diſtinguuntur. Sunt aliqui obſcuri, quos vocant cæcos: alij denſi, nec è liquido tranſlucidi: quidam varia nubecula improbati. Aliud eſt hoc, quàm vmbra, de qua diximus. Nubecula enim albicantis eſt vitium, cùm viridis non pertranſit aſpectus, ſed aut intus occurrit, aut excipit in fine viſum candor. Hæc coloris vitia: illa corporis, capillamentum, ſal, plumbago. Ab iis Aethiopici laudantur à Copto dierum trium itinere, vt author eſt Iuba, acriter virides, ſed non facilè puri aut concolores. Democritus in hoc genere ponit Hermineos & Perſicos. Illos extumeſcentes pinguiter: Perſicos verò non tranſlucidos, ſed iucundi tenoris, viſum implere, quem non admittant, felium pantherarúmque oculis ſimiles. Nanque & illos radiare nec perſpici. Eoſdem in Sole hebetari, vmbris refulgere, & longiùs, quàm cæteros, nitere. Omnium horum etiamnum vitium, quòd fellis colorem aut aeris habet. In Sole dilucidi quidem ac liquidi, ſed non virides. Hæc vitia & Atticis maximè ſentiuntur in argentariis metallis repertis in loco qui Thoricos vocatur, ſemper minus pingues, & è longinquo ſpecioſiores. Frequens & iis plumbago, hoc eſt, vt in Sole plumbei videantur. Illud peculiare, quòd quidam ex iis ſeneſcunt, paulatim viriditate euanida, & Sole lædantur. Poſt hos Medici plurimum viriditatis habent, interdum & è ſapphiro. Ii ſunt fluctuoſi, acrerum imagines complexi, vt verbi gratia papauerum aut auium, pinnarúmque vel catulorum aut ſimilium. Qui non omnino virides naſcuntur, vino & oleo meliores fiunt: neque eſt aliorum magnitudo amplior. Carchedonij neſcio an in totum exoleuerint, poſtquàm metalla æris ibi defecerunt: & ſemper tamen viliſſimi fuere minimíque. Iidem fragiles, ſed colore incerti, & virentium in caudis pauonum columbarúmque collo plumis ſimiles, ad inclinationem magis aut minus lucidi, venoſi quidem ſquamoſíque. Peculiare erat in his vitium ſarcion appellatum: hoc eſt quædam gemmæ caro. Mons iuxta Carchedonem, in quo legebantur, ſmaragdites vocatus eſt. Iuba eſt author, ſmaragdum quem cholon vocant, in Arabia ædificiorum ornamentis includi, & lapidem, quem alabaſtriten Aegyptij vocant. Complures vero è proximis Laconicos in Taygeto monte erui Medicis ſimiles, & alios in Sicilia. Inſeritur ſmaragdis & quæ vocatur anos, è Perſis veniens gemma, ingratè viridis, atque intus ſordida. Item chalcoſmaragdos è Cypro, turbida æreis venis. Theophraſtus tradit in Aegyptiorum commentariis reperiri, regi eorum à rege Babylonio miſſum ſmaragdū munere iiij. cubitorum lōgitudine, & trium latitudine. Et fuiſſe apud eos in Iouis delubro obeliſcū èiiij. ſmaragdis xl. cubitorum longitudine, latitudine verò in parte quatuor, in parte duorū. Sed autem ſcribente, eſſe in Tyro Herculis templo ſtantem pilam è ſmaragdo, niſi potiùs pſeudoſmaragdus ſit. Nam & hoc genus reperiri, & in Cypro inuentum ex dimidia parte ſmaragdum, ex dimidia iaſpidem, nondum humore in totum tranſfigurato. Apion cognominatus Pliſtonices, paulò antè ſcripſerum reliquit, eſſe etiam nunc in labyrintho Aegypti coloſſeum Serapin è ſmaragdo nouem cubitorum. Eandem multis naturam aut certè ſimilem habere berylli videntur, in India originē habentes, raro alibi reperti. Poliuntur omnes ſexangula figura artificū ingeniis, quoniam hebeſcunt, ni color ſurdus repercuſſu angulorum excitetur. Aliter enim politi non habent fulgorem eundem. Probatiſſimi ſunt ex iis, qui viriditatem puri maris imitātur. Proximi, qui vocantur chryſoberylli, & ſunt paulo pallidiores, ſed in aureum colorē exeunte fulgore. Vicinū genus huic eſt pallidius, & à quibuſdā proprij generis exiſtimatur, vocaturq; chryſopraſus. Quarto loco numerātur hyacinthizontes. Quinto quos aeroides vocāt. Poſt eos autem cerinitae deinde oleagini, hoc eſt, colore olei. Poſtremi cryſtallis ferè ſimiles. Hi capillamenta habent, ſordeſque, alioquin euanidi, quæ ſunt omniū vitia Indi mirè gaudent longitudine eorū, ſolosque gemmarū eſſe prædicant, qui carere auro malint: ob id perforatos elephantorū ſetis religant. Et alios conuenit nō oportere perforari, quorū ſit abſoluta bonitas, vmbilicis ſtatim ex auro capita comprehendentibus. Ideo cylindros ex iis facere malunt, quàm gemmas, quoniā eſt ſumma cōmendatio in longitudine. Quidā & anguloſos putant ſtatim naſci, & perforatos gratiores fieri medulla candoris exempta, additóq; auro repercuſſa aut omnino caſtigata cauſa perſpicuitatis ad craſſitudinem. Vitia præter iam dicta eadē ferè, quæ in ſmaragdis, & pterygia. In noſtro orbe aliquando circa Pontum inueniri putantur. Indi & alias quidem gemmas cryſtallo inuentō adulterare repererunt, ſed præcipuè beryllos.

De opali generibus, & vitijs, & experimentis, & varijs gemmis. CAP. VI.

MInimum, iidémq; plurimum ab iis differunt opali, ſmaragdis tantum cedentes. India ſola & horum eſt mater. Atque ideo eis pretioſiſſimam gloriam compoſitores gemmarum & maximè inenarrabilem difficultatem dederunt. Eſt enim in iis carbunculi tenuior ignis, eſt amethyſti fulgens purpura, eſt ſmaragdi virens mare, & cuncta pariter incredibili miſtura lucentia. Alij ſummo fulgoris argumento colores pigmentorū æquauere: alij ſulphuris ardentem flammam, aut etiā ignis oleo accenſi. Magnitudo nucem auellanam æquat, inſigni apud nos hiſtoria. Siquidem extat hodiéque huius generis gemma, propter quam ab Antonio proſcriptus Nonius Senator eſt, filius Strumæ Nonij eius, quem Catullus poeta in ſella curuli viſum indignè tulit, auúſque Seruilij Noniani, quem Conſulem vidimus: illéque proſcriptus fugiens, hunc è fortunis ſuis omnibus anulum abſtulit ſecum, quem certum eſt ſeſtertiis viginti millibus æſtimatum. Sed mira Antonij feritas atque

atque luxuria, propter gemmam proscribentis: nec minor Nonij contumacia, proscriptionem suã amantis, cùm etiam feræ abrosas partes corporis relinquant, propter quas se periclitari sciant. Vitia opali, si color in florem herbæ, quæ vocatur heliotropium, exeat, aut crystallum, aut grandinem: si sal interueniat aut scabritia, aut puncta oculis occursantia: nullósque magis India similitudine indiscreta vitro adulterat. Experimentum in Sole tantum. Falsis enim contra radios libratis digito ac pollice, vnus atque idem translucet colos in se consumptus. Veri fulgor subinde variat, & plus huc illúcque spargit, & fulgor lucis in digitos funditur. Hanc gemmam propter eximiam gratiam plerique appellauere pæderota. Sunt & qui priuatim genus faciunt, sangenónque ab Indis vocari dicũt. Traduntur nasci & in Aegypto, & in Arabia, & vilissimi in Ponto. Item in Galatia ac Thaso & Cypro. Quippe opali gratiam habet: sed mollius nitet, rarò non scaber. Summa coloris ex ære & purpura constat: viriditas smaragdi deest. Constátque melior ille color, cuius fulgor vini colore fuscatur, quàm qui diluitur aqua. Hactenus de principatu conuenit, mulierum maximè senatusconsulto. Minus certa sunt, de quibus & viri iudicant. Singulorum enim libido singulis pretia facit, & præcipuè regum. Claudius Cæsar smaragdos induebat & sardonychas. Primus autem Romanorum sardonyche vsus est prior Africanus, vt tradit Demostratus, & inde Romanis hanc gemmam fuisse celeberrimam. Quamobrem proximum ei dabimus locum. Sardonyches olim, vt ex nomine ipso apparet, intelligebantur candore in Sarda, hoc est, velut carnibus vngue hominis impositio, & vtroque translucido. Talésque esse Indicas tradunt, Ismenias, Demostratus, Zenothemis, Sotacus: hi quidem duo reliquas omnes, quæ non traluceant, cæcas appellantes, quæ nunc nomen abstulere. Nullo sardarum vestigio Arabicæ sunt, cœperúntque pluribus hæ gemmæ coloribus intelligi, radice nigra, aut cæruleum imitante, & vnguẽ: creditum enim candido pingi, nec sine quadam spe purpuræ candore in minium transeunte. Has Indis nõ habitas in honore Zenothemis scribit: tantæ aliàs magnitudinis, vt indecapulos factitarent. Etenim constat ibi torrentibus detegi. Et placuisse in nostro orbe initio, quoniam solæ propè gemmarum scalptæ, ceram non auferrent. Persuasimus deinde & Indis, vt ipsi quoque iis gauderent. Vtitúrque perforatis vtique vulgus tantum in collo. Et hoc est nunc Indicarum argumentum. Arabicæ excellunt candore circuli prælucido atque non gracili, neque in recessu gemmæ aut in deiectu renitente, sed in ipsis vmbonibus nitente, præterea substrato nigerrimi coloris. Et hoc in Indicis cereum aut corneum inuenitur, et iam circulialibi: quædam in iis cælestis arquus anhelatio est. Superficies verò locustarum maris crustis rubẽtior. Iam melleæ aut fæculentæ (hoc enim nomen est vitio) improbantur, & si zona alba fundat se, non colligat. Simili modo, si ex alio colore in se admittat aliquid enormiter. Nihil enim in sua sede alieno interpellari placet. Sunt & Armeniacæ, cætera probandæ, sed pallida zona. Exponenda est & onychis ipsius natura, propter nominis societatem: hoc in gemmam transilit ex lapide Carmaniæ. Sudines dicitin gemma esse candorem vnguis humani similitudine: item chrysolithi colorem & sardæ & iaspidis. Zenothemis Indicam onychem plures habere varietates, igneam, nigram, corneam, cingentibus candidis venis oculi modo, interuenientibus quarundam oculis obliquis venis. Sotacus & Arabicam onychem tradit: sed eam à cæteris distare, quòd Indica igniculos habeat, albis cingentibus zonis singulis pluribúsue, aliter quàm in sardonyche Indica. Illic enim momentum esse, hic circulum. Arabicas onychas nigras inueniri candidis zonis. Satyrus carnosas esse Indicas, parte carbunculi, parte chrysolithi & amethysti, totúmque id genus abdicat. Veram autem onychem plurimas varias áque cum lacteis zonis habere venas, omnium in transitu colore inenarrabili, & in vnum redeunte concentum suauitate grata. Nec sardæ natura differentia est, diuiduæ ex eodem nomine: obitérque ardentium gemmarum indicanda.

De generibus carbunculorum, & vitijs, & experimentis, & gemmis ardentibus. CAP. VII.

PRincipatum habent carbunculi, à similitudine ignium appellati, cùm ipsi non sentiant ignes ob id à quibusdam apyroti vocati. Horum genere, Indici & Garamantici, quos & Carchedonicos vocauere propter opulentiam Carthaginis magnę. Adiiciunt Aethiopicos & Alabandicos, in Orthosia caute nascentes, sed qui perficiantur Alabandis. Præterea in omni genere masculi appellantur acriores, at fœminæ languidiùs refulgentes. In masculis quoque obseruant liquidioris alios flammæ, nigrioris alios, & quosdam lucidiùs, ac magis cæteris in Sole flagrãtes. Optimos verò amethystizontas, hoc est, quorum extremus igniculus in amethysti violam exeat: proximos illis, quos vocant syrritas, pinnato fulgore radiantes. Inueniri autem vbicunque, maximè Solis repercussu. Satyrus Indicos non esse claros dicit, ac plerunque sordidos, ac semper fulgoris retorridi: Aethiopicos pingues, lucémque non emittentes, sed conuoluto igne flagrare. Callistratus fulgorem carbunculi debere candidum esse positi, extremo visu nubilantem: si attollatur, exardescentem: ob id à plerisq; hunc carbunculum candidum vocari. Qui languidiùs ac liuidiùs ex Indicis lucent, lithizontas appellari. Carchedonios multo minores esse: Indicos etiam in sextarij vnius mensuram cauari. Archelaus Carchedonios nigrioris aspectus esse, sed igne, vel Sole, & inclinatione acrius, quàm cæteros, excitari. Eosdem vmbrante tecto purpureos videri, sub cælo flammeos, contra radios Solis & scintillare: ceras signantibus his liquescere, quamuis in opaco. Multi Indicos Carchedoniis candidiores esse, & è diuerso inclinatione hebetari scripsere: etiamnum in Carchedoniis maribus stellas intus ardere, fœminas fulgorem vniuersum fundere extra se. Alabandicos cæteris nigriores esse scabrosque. Nascuntur & in Thracia coloris eiusdem, ignem minimè sentientes. Theophrastus author est, & in Orchomeno Arcadiæ inueniri, & in Chio: Illos nigriores, è quibus & specula fieri. Esse & Trœzenios varios interuenientibus maculis albis: Item Corinthios ex pallidiore candidos. Massilia quoque importari Bocchus & Olyssipone scripsit magno labore ob argillam Sole adustis saltibus. Nec est aliud difficilius, quàm discernere hæc genera: tanta est in eis occasio artis, subditis per quæ transluceregogantur. Aiunt ab Aethiopibus hebetiores in aceto maceratos quatuordecim diebus nitescere, totidem mensibus durante fulgore. Adulterantur vitro simillimè, sed cote deprehenduntur, sicut aliæ gemmæ factitiæ: mollior enim materia & fragilis: & centrosa scobe deprehenduntur & pondere, quod minus est vitreis: aliquando & pustulis argenti modo relucentibus. Est & anthracitis appellata, in Thesprotia fossilis, carbonibus similis. Falsum arbitror, quòd & in Liguria nasci tradiderunt, nisi fortè tunc nascebãtur. Esse in iis & præcinctæ candida vena traduntur: harum igneus color, vt superiorum est: peculiare quidem, quòd iactatæ in ignem velut intermortuæ extinguuntur: contrà aquis perfusæ exardescunt. Cognata est huic sandastros, quam aliqui Garamantin vocant: nascitur in India loco eiusdem nominis. Gignitur & in Arabia ad meridiem versã. Commendatio summa, quòd velut in translucido stellantes, intus fulgent aureæ guttæ, semper in corpore, nunquam in cute. Accedit religio narrata à siderum cognitione ab inspectoribus, quoniam fere stellarum Hyadum & numero & dispositione stellantur, ob id Chaldæis in ceremoniis habitæ. Et hic mares austeritas distinguit, quodam vigore appositæ tingens. Indicæ quidem etiam hebetare visus dicuntur. Blandior fœminis flamma, alliciens magis, quàm accendens. Sunt qui præferant Arabicas Indicis, fumidæq; chrysolitho illas similes dicunt. Ismenias verò negat poliri sandastros propter teneritatem, & ob id in magno errore sunt, qui sandaresonvocant. Inter omnes constat, quantum numero stellarum accedat, tantum & pretio accedere. Affert errorem aliquando similitudo nominis, sandaser, quod Nicanor sandaserion vocauit, alij sandaseron. Quidã verò hãc sandastron, illam sandaresonin India nascentem illam quoque, & loci nomen custodientem: mali colore, aut oleiviridis, omnibus improbatam. Ex eodem genere ardentium lychnites appellata à lucernarum accensarum præcipua gratia. Nascitur circa Orthosiam, totaq; Caria ac vicinis locis, sed probatissima in Indis, quam quidam remissiorem carbunculum esse dixerunt. Secunda bonitate similis est Ionis appellata à prælatis floribus. Et alias inuenio differentias: vnam quæ purpura radiet, alterã quæ cocco, à Sole excalfactas, aut digitorum attritu, paleas & chartarũ fila ad se rapere. Hocidem & Carchedonius facere dicitur, quanquàm multo vilior prædictis. Nascitur apud Nasamonas in montibus, vt incolæ putant, imbre diuino. Inuenitur ad repercussum Lunæ, maximè plenæ. Carthaginem quondam deportabatur. Archelaus & in Aegypto circa Thebas nasci tradidit, fragiles, venosas, mocienti carboni similes. Potoria vasa & ex hoc lapide & ex lychnite factitata inuenio. Omnia autem hæc genera scalpturæ contumaciter resistunt, partémque ceræ in signo tenent. E diuerso ad hæc sarda vilissima, quæ nomen cum sardonyche communicauit. Ipsa gemma vulgaris, & primùm Sardibus reperta, sed laudatissima circa Babyloniam, cùm lapidicinæ quædam aperirentur, hærens in sari corde. Hócque modo metallum apud Persas defecisse traditur. Sed inueniuntur compluribus aliis locis, sicut in Paro & Asso. In India trium generum: rubrum, & quod demium vocant à pinguedine, tertium quod argenteis bracteis sublinitur. Indicæ perlucent: crassiores sunt Arabicæ. Inueniuntur & circa Leucada Epiri, & circa Aegyptum, quæ bractea aurea sublinuntur. Et in his autem mares excitatius fulgent: fœminæ pinguiores sunt, & crassius nitent. Nec fuit aliàgemma apud antiquos vsu frequentior. Hac certè apud Menandrum & Philemonem fabulæ superbiunt. Nec vllæ translucentium tardius suffuso humore hebetantur, oleoq; magis, quàm alio liquore. Damnantur exiis melleæ, & validius testaceæ.

De generibus topazij, & callaide, & de gemmis viridibus non translucentibus. CAP. VIII.

EGregia etiamnum topazio gloria est, suo virenti genere, & cùm reperta est, prælatæ omnibus. Id accidit in Arabiæ insula, quæ Chitis vocatur: in qua Troglodytæ prædones, cùm diutius fame & tempestate pressi, herbas radicesq; effoderent, eruerunt topazion. Hæc Archelai sententia est. Iuba topazon insulam in Rubro mari à continente stadiis ccc. abesse tradit, nebulosam & ideo quæsitam sæpe nauigantibus, ex ea causa nomen accepisse. Topazin enim Troglodytarum lingua significationem habere quærendi. Ex hac primùm importatam Berenicæ reginæ, quæ fuit mater sequentis Ptolemæi, à Philemone præfecto regis, ac mirè placuisse, & inde factam statuam Arsinoæ Ptolemæi Philadelphi vxori quatuor cubitorum, sacratam in delubro, quod aureum cognominabatur. Recentissimi authores & circa Thebaidis Alabastrum oppidum nasci dicunt: & duo eius genera faciunt, prasoidem atq; chrysopteron similem chrysoprasio. Eius enim tota similitudo ad porri succũ dirigitur. Est autem amplissima gemmarum. Eadem sola nobilium limam sentit: cæteræ Naxiis co-

tibus poliuntur. Hæc & vsu atteritur. Comitatur eam similitudine propior, quàm authoritate, callais, è viridi pallens. Nascitur post auersa Indiæ apud incolas Caucasi montis Phicaros ac Asdatas amplitudine conspicua, sed fistulosa ac sordiū plena. Syncerior multo præstantiorque in Carmania. Vtrobiq; autem in rupibus inuiis & gelidis, oculi figura extuberās, leuiterq; adhærens, nec vt agnata petris, sed vt apposita. Quapropter scandere ad eam pigritia pedū equestres populos tædet, simul & periculū terret. Ergo fundis è longinquo incessunt, & cum toto musco excutiunt. Hoc vectigal, hocque gestamen diuites in ceruice gratissimū norunt. Hic census, hæc gloria à pueritia deiectorū numerum prædicantium, in quo varia fortuna. Quidam ictu primo cœpere præclaras, multi infectando nullas. Et venatus quidem callaidis talis: sectura formantur, aliàs fragiles. Optimus color smaragdi: vt tamen apparet, ex alieno est quòd placeant. Inclusæ decorantur auro, aurumque nullæ magis decent. Quæ sunt earum pulchriores, oleo, vnguento, & mero colorem deperdunt. Viliores constantius repræsentant: neq; est imitabilior alia mendacio vitri. Sunt qui in Arabia inueniri eas dicant in nidis auium, quas melancoryphos vocant. Viridantium & alia plura sunt genera. Viliotis est turbæ prasius: cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret: tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his chrysoprasius, porri succum & ipsa referens, sed hæc paulum declinans à topazio in aurum. Huic & amplitudo ea est, vt cymbia etiam ex ea fiant: cylindri quidem celerrimé. India & has generat, & nilion, fulgore hebeti ac breui, & cùm intueare, fallaci. Sudines dicit & in Syuero Atticæ flumine nasci. Est autem color fumidæ topazij, aut aliquando melleæ. Iuba in Aethiopia gigni tradit, in litoribus amnis, quem Nilum vocamus, & inde nomē trahere. Non transluce molochites spissius virens, à colore maluæ nomine accepto, reddendis laudata signis, & infantium custodia quadam innato contra pericula ipsorum medicamine. Viret, & sæpe transluce iaspis, etiamsi victa à multis, antiquitatis tamen gloriam retinens. Plurimæ ferunt eam gentes, smaragdo similem Indi: Cypros duram glaucoque pingui: Persæ aeri similem: ob id vocatur aerizusa. Talis & Caspia est: cærulea circa Thermodontem amnem: in Phrygia purpurea: in Cappadocia ex purpura cærulea, atq; non refulgens. Amisos Indicæ similem mittit, Chalcedon turbidam. Sed minus refert nationes, quàm bonitates, distinguere. Optima ergo, quæ purpuræ quicquam habet: secunda, quæ rosæ: tertia, quæ smaragdi. Singulis autem Græci nomina ex argumēto dedere. Quarta apud eos vocatur Borea, cælo autumnali matutino similis: & hæc erit illa, quæ vocatur aerizusa. Similis est & Sardæ, imitata & violas. Non minus multæ species reliquæ, sed omnes in vitio cæruleæ aut crystallo similes, aut myxis. Item terebinthizusa, improprio (vt arbitror) cognomine, velut è multis eiusdem generis composita gemmis. Quamobrem præstantiores funda clauduntur, id est patentes, nec præterquàm margines auro amplectente. Vitium est & breuis in iis nitor, & longè splendēs, & sal, & omnia, quæ in cæteris. Et vitro adulterantur, quod manifestū fit, cùm extrà fulgorem spargunt, atque non in se continent: nec diuersæ, quas sphragidas vocant, publico gemmarum dominio iis tantùm dato, quoniam optimè signent.

De Iaspidum generibus. CAP. IX.

TOtus verò Oriens pro amuletis traditur gestare eam, quæ ex iis smaragdo similis est: & transuersa linea alba media præcingitur, & grammatias vocatur: quæ pluribus, polygrammos. Libet obiter vanitatem Magicam hîc quoque coarguere, quoniam hanc concionantibus vtilem esse prodiderunt. Est & onychipuncta, quæ iasponyx vocatur, & nubem complexa, & niues imitata. Hæc stellata rutilis punctis est, & sali Megarico similis: & veluti fumo infecta, quæ capnias vocatur. Magnitudinem iaspidis vndecim vnciarum vidimus, formatamque inde effigiem Neronis thoracatā. Redditur & per se cyanos, accōmodato paulò antè iaspidis nomine, colore cæruleo. Optima Scythica, dein Cypria, postremò Aegyptia. Adulteratur maximè tinctura, idq; in gloria Regis Aegyptij adscribitur, qui primus eam tinxit. Diuidiur autem & hæc in mares fœminasque. Inest ei aliquando & aureus puluis, non qualis in sapphirinis. Sapphirus enim & aureis punctis collucet. Ceruleæ & sapphiri, raroque cum purpura. Optimæ apud Medos, nusquam tamen perlucidæ. Prætereà inutiles scalpturæ interuenientibus crystallinis centris. Quę sunt ex iis cyanei coloris, mares existimantur. Alius ex hoc ordo purpureis dabitur, & ab illis descendentibus. Principatum amethysti Indicę tenent. Sed in Arabiæ quoque parte, quæ finitima Syriæ Petræa vocatur, & in Armenia minore, & in Aegypto, & in Gallia reperiuntur: sordidissimæ autem vilissimæque in Thaso & Cypro. Causam nominis afferunt, quòd vsque ad vini colorem accedens, priùs quàm eum deguster, in violam desinat: fulgórque quidam in illa purpuræ non ex toto igneus, sed in vini colorem deficiens. Perlucent autem omnes violaceo colore, scalpturis faciles. Indicę absolutum felicis purpurę colorem habent: ad hancque tingentium officinę dirigunt vota. Fundit autem eum aspectu leniter blandum, neque in oculos, vt carbunculi, vibrat. Alterum earum genus descendit ad hyacinthos. Hunc colorem Indi sacon vocant, talem gemmam sacodion. Dilutior ex eodē sapinos vocatur. Eadem paranites in contermino Arabię, gentis nomine. Quartum genus colorem vini habet. Quintum ad viciniā crystalli descendit, albicante purpurę deiectu. Hoc & minimè probatur, quando præcellens debet esse in suspectu velut ex carbunculo refulgens quidam

quidam in purpura leuiter roseus nitor. Tales aliqui malunt pæderotas vocari, alij anterotas, multi Veneris gemmam, quòd maximè videtur decere & specie & colore extremo gemmæ. Magorū vanitas resistere ebrietati eas promittit, & inde appellatas. Prætereà si Lunæ nomen ac Solis scribatur in iis, atque ita suspendantur è collo capillis cynocephali vel plumis hirundinis, resistere veneficiis. Iam verò quoquo modo adesse reges adituris. Grandinem quoque auertere, ac similia, & locustas, precatione addita, quam demonstrant. Nam è smaragdis quoque similia promisere, si aquilæ scalperentur, aut scarabæi: quæ quidem scripsisse eos non sine contemptu & irrisu generis humani arbitror. Multum ab ea distat hyacinthos, tamen è vicino descendens. Differentia hæc, quòd ille emicās in amethysto fulgor violaceus, dilutus est in hyacintho. Primo quoque aspectu gratus, euanescit antequam satiet, adeoque non implet oculos, vt penè non attingat, marcescens celerius nominis sui flore. Hyacinthos Aethiopia mittit & chrysolithos, aureo colore transluicentes. Præferuntur iis Indicæ, & si variæ non sint, Bactrianæ. Deterrimæ autem Arabicæ, quoniam turbidæ sunt & variæ, & fulgoris interpellati nubilo macularum, etiam quæ lympidæ contigere, veluti scobe sua refertæ. Optimæ verò sunt, quæ in collatione aurum albicare quadā argenti facie cogunt. Funda includuntur perspicuæ. Cæteris subiicitur orichalcum. Tametsi iam expertes gemmarum vsu appellantur aliqui & chryselectri, in colorem electri declinantes, matutino aspectu iucundiore. Ponticas deprehendit leuitas. Quædam in iis duræ sunt rufæque, quædam molles & sordidæ. Bocchus author est, & in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit ad libramentum aquæ puteis defossis inde erutam. Et chrysolithon xij. pondo à se visam. Fiunt & leucochrysi, interueniente candida vena. Sunt in hoc genere capniæ. Sunt & vitreis similes, veluti croco refulgentes. Vitreæ verò, vt visu discerni non possint. Tactus autem deprehendit, tepidior in vitreis. In eodem genere sunt melichrysi, veluti per aurum syncero melle translucente, quas india mittit, quanquam ad iniuriam fragiles. Eadem & xystion parit, plebeiam ibi gemmam. Candidarum dux est pæderos: quanquam potest quæri, an in colore numerari debeat toties iactati per alienas pulchritudines nominis, adeò decoris prærogatiua in vocabulo facta est. Est & suum genus expectatione tanta dignum. Coeunt in transludam crystallum viridis suo modo aer, simulque purpura, & quidam vini aureus nitor, semper extremus in visu: sed purpura coronatus madere singulis videtur his, & pariter omnibus. Nec gemmarū vlla est liquidior, capiti iucunda, suauis & oculis. Laudatissima est in Indis, apud quos argenon vocatur. Proxima apud Aegyptios, vbi senites, Tertia in Arabia, verùm scabra. Mollius radiat Pontica, & Asiatica. Ipsæ verò molliores sunt, Galatica & Thracica & Cypria. Vitia earum languor, aut alienis turbari coloribus, & quæ cæterarum. Proxima candicantium est Asteria, principatum habens proprietate naturæ, quòd inclusam lucem pupillę modo quandam continet, ac transfundit cum inclinatione, velut intus ambulantem ex alio atque alio loco reddens, eademque contraria Soli regens candicantes radios, vnde nomen inuenit, difficilis ad cælandum. Indicæ præfertur in Carmania nata. Similiter candida est, quæ vocatur astrios, crystallo propinquans, in India nascens, & in Pallenes litoribus: intus à centro ceu stella lucet fulgore Lunæ plenæ. Quidam causam nominis reddunt, quòd astris opposita fulgorem rapiat, ac regerat. Optimam in Carmania gigni, nullamq; minus obnoxiam vitio. Ceraunia m enim vocari, quæ sit deterior. Pessimam lucernarum lumini similem. Celebrant & astroiten, mirasque laudes eius in Magicis artibus Zoroastrem ceciniſſe. Quidam diligentius de ea produnt. Astrobolon Sudines dicit oculis piscium similem esse, & radiare candido, vt Solem. Est inter candidas & quæ ceraunia vocatur, fulgorem siderum rapiens. Ipsa crystallina, splendoris cærulei, in Carmania nascens. Albam esse Zenothemis fatetur, sed habere intus stellam concursantem. Fieri & hebetes ceraunias, quas nitro & aceto per aliquot dies maceratas concipere stellam eam, quæ post totidem menses relanguescat. Sotacus & alia duo genera fecit ceraunię, nigras rubentesque, ac similes eas esse securibus: per illas quæ nigræ sunt & rotundæ, vrbes expugnari & classes, easque betulos vocari: quæ verò longæ sunt, ceraunias. Faciunt & aliam raram admodum, & Parthorum Magis quæsitam, quoniam non aliubi inueniatur, quàm in loco fulmine icto. Proximum ceraunię nomen apud eos habet, quæ appellatur iris. Effoditur in quadam insula Rubri maris, quæ distat à Berenice vrbe sexaginta millia pass. cætera sui parte crystallus. Itaque quidam radicem crystalli esse dixerunt. Vocatur ex argumento iris. Nam sub tecto percussa Sole, species & colores arquus cælestis in proximos parietes eiaculatur, subinde mutans, magnaque varietate admirationem sui augens. Sexangulam esse, vt crystallum, constat. Sed esse aliquas scabris lateribus & angulis inæqualibus dicunt, in Sole aperto proiectas, radios in se cadentes discutere: aliquas verò ante se proiecto nitore adiacentia illustrare. Colores verò non nisi ex opaco reddunt, nec vt ipsæ habeant, sed vt repercussu parietum elidant: optimaque, quæ maximos arquus facit simillimosque cælestibus. Est & alia iris ceræ similis, prædura: quam Horus crematam tusamque ad ichneumonum morsus remedio esse, nasci autem in Perside tradit. Similis est aspectu, sed non eiusdem effectus, quæ vocatur zeros, alba nigraque macula in transuersum distinguente crystallum. Expositis per genera colorum principalium gemmis, reliquas literarum ordine explicabimus.

De quibuſdam gemmis per alphabeti ordinem. CAP. X.

AChates in magna fuit authoritate, nunc in nulla eſt: reperta primùm in Sicilia iuxta flumen eiuſdem nominis, poſteà plurimis locis, excedens amplitudine, numeroſa varietatib⁹ diuerſis mutantib⁹ cognomina eius. Vocatur enim phaſſachates, cerachates, ſardachates, hæmachates, leucachates, dendrachates, velut arbuſcula inſignis: antachates, cùm vritur, myrrhã redolens, corallo-achates guttis aureis ſapphiri modo diſtincta, qualis copioſiſſima in Creta, ſacra appellata. Putãt eã cõtra araneorum & ſcorpionum ictus prodeſſe. Quod in Siculis vtiq; crediderim, quoniã primùm eius prouinciæ afflatu ſcorpionum peſtis extinguitur. Et in India inuentæ contra eadem pollent, & aliis magnis miraculis. Reddunt enim ſpecies fluminum, nemorum & iumentorum, etiam eſſeda & ſtaticula, & equorum ornamenta. Medici coticulas inde faciunt. Spectaſſe etiam prodeſt oculis. Sitim quoque ſedant in os additæ. Phrygiæ viridia non habent. Thebis Aegyptiis repertæ carent rubentibus venis & albis. Et hæ quoque contra ſcorpiones validæ. Eadem authoritas & Cypriis eſt. Sunt qui maximè probent vitream perſpicuitatem in his. Reperiuntur & in Thracia & circa Oetam, & in Parnaſſo, & in Leſbo ac Meſſene, ſimiles limitum floribus, & Rhodo. Aliæ apud Magos differentiæ. Leoninę pelli ſimiles, potentiam habere contra ſcorpiones dicuntur. In Perſis verò ſuffitu earum tempeſtates auerti, & prætereà flumini ſiſti. Argumentum eſſe, ſi in feruentes cortinas additæ refrigerent: ſed vt proſint, leoninis iubis alligandas: nam hyænæ pelli ſimilem abominantur, diſcordialem domibus. Eam verò, quæ vnius coloris ſit, inuictam athletis eſſe. Argumentum eius, quòd in olla plena olei cocta cum pigmentis, & intra duas horas ſubferuefacta, vnum colorem ex omnibus facit minij. Acopis nitro ſimilis eſt, pumicoſa, aureis guttis ſtellata. Cum hac oleum ſubferuefactum perunctis laſſitudinem (ſi credimus) ſoluit. Alabaſtrites naſcitur in Alabaſtro Aegypti, & in Syriæ Damaſco, candore interſtincto variis coloribus. Hæc cremata cum foſſili ſale ac trita, grauitates oris & dentium extenuare dicitur. Alectorias vocant in ventriculis gallinaceorum inuentas, cryſtallina ſpecie, magnitudine fabæ: quibus Milonem Crotonienſem vſum in certaminibus, inuictum fuiſſe videri volunt. Androdamas argenti nitorem habet, vt adamas, quadrata, ſemperque teſſellis ſimilis. Magi putant nomen impoſitum ab eo, quòd impetus hominum, & iracundias domet. Eadem ſit, an alia, argyrodamas, authores non explicant. Antipathes nigra non tranſlucet. Experimentum eius ſi coquatur in lacte: facit enim hoc myrrhæ ſimile immiſſa. Eamque contra effaſcinationes auxiliari Magi volunt. Arabica ebori ſimillima eſt, & hoc videretur, niſi abnueret duritia. Putant contra dolores neruorum prodeſſe habentibus. Aromatites & ipſa in Arabia traditur gigni, ſed in Aegypto circa Pyras, vbique lapidoſa, & myrrhæ coloris & odoris, ob hoc regnis frequentata. Aſbeſtos in Arcadiæ montibus naſcitur, coloris ferrei. Aſpilaten Democritus in Arabia gigni tradit, ignei coloris. Eam oportere cameli pilo ſpleneticis alligari, inueniríque in nido Arabicarum alitum. Et aliam eodem nomine ibi in Leucopetra naſci argentei coloris, radiantem, contra lymphatum habendam. Atizoen in India & in Perſide ac Ida monte naſci tradit, argenteo nitore fulgentem, magnitudine trium digitorũ, ad lenticulæ figuram, odoris iucundi, neceſſariã Magis regem conſtituentibus. Augites non multis alia videtur eſſe, quàm quę callais. Amphitane alio nomine appellatur chryſocolla, in Indiæ parte, vbi formicę eruũt aurum, in qua inuenitur auro ſimilis quadrata figura: affirmaturque natura eius, quę magnetis, niſi quòd trahere quoq; aurum traditur. Aphrodiſiace ex candida rufa eſt. Aſpyctos ſeptenis diebus colorem tenet excalfacta igni, nigra ac ponderoſa, diſtinguentibus eam venis rubentibus. Putant prodeſſe contra frigora. Aegyptillam Iacchus intelligit, per album ſarda nigraque vena tranſeunte: vulgus autem in nigra radice cæruleam facit. Balanitæ genera duo habent, ſubuirides, & Corinthij æris ſimilitudine. Illa à Copto, hęc ex Troglodytica veniens, medias ſecante flammea vena. Coptos & Batrachitas mittit: vnam ranæ ſimilem colore: alteram ebori: tertiã rubentis è nigro. Baptes, mollis alioquin, odore excellit. Beli oculus albicans pupillam pingit nigram, è medio aureo fulgore lucentem. Hæc propter ſuam ſpeciem ſacratiſſimo Aſſyriorum Deo dicatur. Aliam autem, quã Belum vocant, in Arbelis naſci Democritus tradit, nucis iuglandis magnitudine vitrea ſpecie. Baroptenus ſiue baroptis nigra, ſanguineis & albis nodis alligata dicitur, velut portentoſa. Botrytes alia nigra eſt, alia pampinea, incipienti vuę ſimilis. Zoroaſtres crinibus mulierum ſimiliorem Boſtrychiten vocat. Bucardia bubulo cordi ſimilis Babylone tantùm naſcitur. Brontia capitibus teſtudinum ſimilis, & cum tonitruis cadens (vt putant) fulmine icta reſtinguit, ſi credimus. Bolœ nimbo inueniuntur, glebę ſimilitudine. Cadmitis eadem eſſet, quam Oſtracitin vocant, niſi quòd hanc cæruleæ interdũ cingunt bullę. Callais ſapphirum imitatur, candidior, & littoroſo mari ſimilis. Capnites quibuſdam videtur ſuum genus habere, plurimis ſpiris fumida, vt ſuo loco diximus: in Cappadocia & in Phrygia naſcitur, ebori ſimilis. Callainas ferũt plures coniunctos ſemper inueniri. Catochites Corſicę lapis eſt, cęteris maior, mirabilis, ſi vera traduntur, impoſitam manum veluti gummi retinens. Catopyrites in Cappadocia prouenit. Cepites, ſiue cepocapites, candida eſt, venarum nodis cocuntibus, candore imaginem regerens. Ceramites, teſtæ colorem habet. Cinædiæ inueniuntur in cerebro piſcis eiuſdem nominis, candidę & oblongę, euentuq; mirandę, ſi modò

modò eſt fides, præſagire eas habitum maris nubilo colore aut tranquillitate. Cerites ceræ ſimilis eſt: Circos pyris: Corſoides canitiei hominis: Corralloachates corallo aureis guttis diſtinctæ: Corallis minio: gignitur in India & Syene. Craterites inter chryſolitum & electrum colorem habet, præduræ naturæ. Crocallis ceraſum repræſentat. Ciſſites circa Copton naſcitur candida, & videtur intus habere partum, qui ſentiatur etiam ſtrepitu. Chalcophonos nigra eſt, ſed illiſa æris tinnitum reddit, tragœdis, vt ſuadent, geſtanda. Chelidoniæ duorum ſunt generum, hirundinum colore, & altera parte purpureæ nigris interpellantibus maculis. Chelonia oculus eſt Indicæ teſtudinis, vel portentoſiſſima Magorum mendaciis. Melle enim colluto ore impoſitam linguæ, futurorum diuinationem præſtare promittunt: quintadecima Luna & ſilente, tota die: decreſcente verò ante Solis ortum, cæteris diebus à prima in ſextam horam. Sunt & chelonitides teſtudinum ſimiles, ex quibus ad tempeſtates ſedandas multa vaticinãtur. Ea verò, quæ ſit aureis guttis, cum ſcarabæo dejecta in aquam feruentem, tempeſtates auerti. Chlorites herbacei coloris eſt, quam dicunt Magi inueniri in motacillæ auis ventre, congenitam ei: ferróq; includi iubent, ad quædam prodigioſa monſtra ſui. Choaſpites à flumine dicta eſt, viridis, fulgoris aurei. Chryſolampis in Aethiopia naſcitur pallidi coloris die, noctu ignei. Chryſophis autem videtur eſſe. Cepionides in Aeolidis Atarne, nũc, pago, quondam oppido, naſcuntur, multis coloribus tranſlucentes, aliàs vitreæ, aliàs cryſtallinæ, aliàs iaſpideæ. Sed & ſordidis tantus eſt nitor, vt imagines reddant, ceu ſpecula. Daphniam Zoroaſtres morbis comitialibus demonſtrat. Diadochus beryllo ſimilis eſt. Diphris duplex, candida ac nigra, mas ac fœmina, genitale vtriuſque ſexus diſtinguente linea. Dionyſias nigra ac dura miſtis rubentibus maculis: ex aqua trita ſaporem vini facit, & ebrietati reſiſtere putatur. Draconites ſiue dracontia è cerebro fit draconum: ſed niſi viuentibus abſciſſo nunquam gemmeſcit, inuidia animalis mori ſe ſentientis. Igitur dormientibus amputant. Sotacus qui viſam eam gemmam ſibi apud regem ſcripſit, bigis vehi quærentes tradit, & viſo dracone ſpargere ſomnifica medicamenta, atque ita præcidere. Eſſe autem candore tranſlucido, nec poſteà poliri, aut artem admittere. Encardia cognominatur & cardiſce: vna, in qua nigra effigies cordis eminet: altera, eodem nomine viridi colore, cordis ſpeciem repræſentat: tertia nigrum cor oſtendit, reliqua ſui parte candida. Enorchis candida eſt, diuiſáque fragmentis teſtium effigiem repræſentat. Exhebenum Zoroaſtres ſpecioſam & candidam tradit, qua aurifices aurum poliunt. Eriſtalis cùm ſit candida, ad inclinationes rubeſcere videtur. Erotylos eadem amphicome & hieromnemon, à Democrito laudatur in argumentis diuinationum. Eumeces in Bactris naſcitur, ſilici ſimilis, & capiti ſuppoſita viſa nocturna oraculi modo reddit. Eumetren Beli gemmam, ſanctiſſimi Deorum ſibi, Aſſyrij appellant, porracei coloris, ſuperſtitionibus gratam. Eupetalos quatuor colores habet, cæruleum, igneum, minij, mali. Eureos nucleo oliuæ ſimilis eſt, ſtriata concharum modo, non adeò candida. Eurotias ſitu videtur operire nigritiam. Euſebes ex eo lapide eſt, ex quo traditur Tyri in Herculis templo facta ſedes, ex qua Dij facilè ſurgebant. Epimelas ſit, cùm in candida gemma ſupernè nigricat colos. Galaxiam aliqui galactiten vocant, ſimilem proximè dictis, ſed intercurrentibus ſanguineis aut candidis venis. Galactites ex vino colore lactis eſt. Eandem dicunt leucam, & leucographiam appellant, & ſynnephiten, tritam lactis ſucco ac ſapore notabilem. In educatione nutricibus lactis fœcunditatem, infantium quoque alligata collo ſaluam facere dicitur, in ore autem liqueſcere. Eandem memoriam adimere dicunt. Mittit eam & Achelous amnis. Sunt qui ſmaragdum albis venis circunligatum galactiten vocent. Galaicos argyrodamanti ſimilis eſt, paulo ſordidior. Inueniũtur autem binæ vel ternæ. Gaſidanem Medi mittunt, coloris orobini, veluti floribus ſparſam. Naſcitur & in Arbelis. Hæc quoque gemma concipere dicitur, & intra ſe partum fateri concuſſa, concipere autem trimeſtri ſpatio. Gloſſopetra linguæ ſimilis humanæ in terra nõ naſcitur, ſed deficiente Luna cælo decidere, & lenocinanti neceſſaria creditur. Quod ne credamus, promiſſi quoque vanitas facit. Ventos enim ea comprimi narrãt. Gorgonia nihil aliud eſt, quàm corallium: nominis cauſa, quod in duritiam lapidis mutatur. Emollit maria; fulminibus & typhoni reſiſtere affirmant. Genianen eadem vanitate inimicorum pœnas efficere promittunt. Heliotropium naſcitur in Aethiopia, Africa, Cypro, porracei coloris, ſanguineis venis diſtincta. Cauſa nominis, quoniam deiecta in vas aquæ fulgorem Solis accedentem percuſſu ſanguineo mutat, maximè Aethiopica. Eadem extra aquam ſpeculi modo Solem accipit, deprehendíq; defectus, ſubeuntẽ Lunam oſtendens. Magorũ impudentiæ vel manifeſtiſſimum in hac quoque exemplum eſt, quoniam admiſta herba heliotropio, quibuſdam quoque additis precationibus, gerentem conſpici negent. Hephæſtites quoque ſpeculi naturam habet in reddendis imaginibus, quanquam rutila. Experimentum eſt, ſi feruentẽ aquam addita ſtatim refrigeret, aut ſi in Sole addita aridam materiam accẽdat. Naſcitur in Coryco.

Horminodes, ex argumẽto viriditatis in candida gemma vel nigra, & aliquando pallida, ambiente circulo aurei coloris, appellatur. Hexecontalithos in parua magnitudine multicolor, hoc ſibi nomen adoptauit. Reperitur in Troglodytica regione. Hieracites alternat tota, miluinis nigricans veluti plumis. Hammites ouis piſcium ſimilis eſt, & alia velut nitro compoſita, prædura alioquin. Hammonis cornu inter ſacratiſſimas Aethiopiæ gemmas, aureo colore, arietini cornus effigiẽ red-

dens promittitur prædiuina somnia repręsentare. Hormesion inter gratissimas aspicitur, exigneo colore radians auro, portante secum in extremitatibus candidam lucem. Hyæniæ ex oculis hyænæ, & ob id in vase inueniri dicuntur: & si credimus, linguæ hominis subditæ futura prædicere. Hæmatites in Aethiopia quidem principalis, sed & in Arabia & Africa inuenitur, sanguineo colore, non omittenda promissis ad coarguendas barbarorum insidias. Zachalias Babylonius in his libris quos scripsit ad regem Mithridatem, humana gemmis attribuit fata: has non contentus oculorum & iocinerum medicina decorasse, à rege etiam aliquid petituris dedit, & litibus iudiciisque interposuit: in præliis etiam eas salutares pronuntiauit. Est & alia eiusdem generis, quæ vocatur henui ab Indis, xanthos appellata Græcis è fuluo candicans. Idæi dactyli in Creta, ferreo colore pollicem humanũ exprimunt. Ceterias aliti lurido similis, ideo existimatur salubris contra regios morbos. Est & alia eodem nomine liquidior. Tertia folio viridi similis, latior prioribus, penè sine pondere venis luridis. Quartum genus in eodem colore nigris venis descendentibus. Iouis gemma candida est, non ponderosa, tenera. Indica gentium suarum habet nomen, subrufo colore, in attritu sudorem purpureũ emanat. Alia eodem nomine candida, puluereo aspectu. Ion apud Indos violacea est, sed rarò saturo colore lucet. Lepidotes squamas piscium variis coloribus imitatur. Lesbias Lesbi patriæ nomen habens, inuenitur & in India. Leucophthalmos rutila aliâs, oculi speciem candidam nigrámq; continet. Leucopetalos candorem niuis ex auro distinguit. Libanochros thuris similitudinem ostendit, sed succum mellis. Limoniates eadem videtur, quæ smaragdus. De lipare hoc tantùm traditur, suffita ea omnes bestias euocari. Lysimachus Rhodio marmori similis est aureis venis: politur ex marmore, amplitudine in angustias coeunte, vt inutilia exterantur, Leucochrysos fit chrysolito interbicante. Mennonia qualis sit, non traditur. Medea nigra est, à Medea illa fabulosa inuenta: habet venas aurei coloris: sudorem reddit croci, saporem autem vini. Meconites papauera exprimit. Mitrax à Persis accepta est & Rubri maris montibus multicolor, contra Solem variè refulgens. Meroctes porracea lacte sudat. Morion Indica, quæ nigerrimo colore transluceat, vocatur pramnion: in qua miscetur & carbunculi colos, Alexandrinum: vbi sardæ, Cyprium. Nascitur & in Tyro & in Galatia. Xenocrates & sub Alpibus nasci tradit. Hæ sunt gemmæ, quæ ad ectypas scalpturas aptantur. Myrrhites myrrhæ colorem habet, faciémq; minimæ gemmæ, vnguenti odorẽ, attrita etiam nardi. Myrmecias nigra habet eminentias similes verrucis. Myrsinites melleum colorem habet, myrti odorẽ. Mesoleucos est, mediam gemmam candida distinguente linea: Mesomelas, nigra vena quemlibet colorem secante per medium. Nasamonites est sanguinea, nigris venis. Nebrites Libero patri sacra, nomen traxit à nebridum eius similitudine. Sunt & aliæ nigræ generis eiusdem. Nympharena vrbis & gentis Persicæ nomẽ habet, similis hippopotami dẽtibus. Orca barbari nominis, è nigro fuluóq; ac viridi & candido placet. Ombria, quam aliqui notiam vocant, sicut ceraunia & brontia cadere cum imbribus & fulminibus dicitur, eundémque effectum habere, quem brontia, narratur. Præterea in aras addita ea, traditur libamenta non amburi. Orites globosa specie à quibusdam & siderites vocatur, ignem non sentiens. Ostracias siue ostracites est testacea durior: altera achatæ similis, nisi quod achates politura pingue scit: duriori tanta inest vis, vt aliæ gemmæ scalpantur fragmẽtis eius. Ostraciti ostea nomen & similitudinem dedere. Ophicardelon Barbari vocant, nigrum colorem binis lineis albis includentibus. De Obsidiano lapide diximus superiore libro. Inueniũtur & gemmæ eodem nomine ac colore, non solùm in Aethiopia Indiáque, sed etiam in Samnio, vt aliqui putant, & in litoribus Hispanensis Oceani. Panchrus ferè ex omnibus coloribus constat. Pangonius non longior digito, ne crystallus videatur, numero plurium angulorum cauetur. Paneros qualis sit, à Metrodoro non dicitur: sed carmen Timaridis reginæ in eadem dicatum Veneri non inelegans ponit, ex quo intelligitur additam ei fœcunditatem. Quidam hanc pansebaston vocant. Ponticarum plura sunt genera. Est stellata nunc sanguineis, nuncatris guttis, quæ inter sacras habetur. Alia prostellis eiusdem coloris lineas habet, alia montium conualliúmq; effigies. Phloginos, quem & chrysiten vocant, ostreæ Atticæ assimilata inuenitur in Aegypto. Phœnicites ex balani similitudine appellatur: Phycites algæ. Perileucos, filo ab ore gemmæ ad radicem vsque candido descendente. Pæantides, quas quidam gemonidas vocant, prægnantes fieri & parere dicuntur, mederíque parturientibus. Nam tales in Macedonia iuxta monumentum Tiresiæ inueniuntur, specie aquæ glaciatæ. Solis gemma candida est, & ad speciem sideris in orbem fulgentes spargit radios. Sagdam Chaldęi adhęrescentem nauibus inueniunt, prasini coloris. Samothracia insula eiusdem nominis gemmam dat nigram, ac sine pondere, ligno similem. Sauriten in ventre viridis lacerti harundine dissecti traduntinueniri. Sarcites bubulas carnes pręsentat. Selenites ex candido transluceat melleo fulgore, imaginem Lunę continens, reddítque eam in dies singulos crescentis minuentísq; numero: nasciq; putatur in Arabia. Siderites ferro similis, litigio illita discordias facit: quęque nascitur in Aethiopia Sideropœcilos ex ea fit variantibus guttis. Spongites spongię nomen repręsentat. Synodontites è cerebro piscium est, qui synodontes vocantur. Syrtitę in litore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur è melleo colore croco refulgentes: intus autem stellas continent languidas. Syringites stipulę internodio similis, perpetua fistula cauatur. Trichrus ex Africa nigra est, sed tres succos reddit,

dit, à radice nigrum, medio sanguineum, summo candidum. Telirrhizos cinerei coloris aut rufi, candidis radicibus spectatur. Telicardios colore cordis, Persas apud quos gignitur, magnopere delectat, maculámque appellant. Thracia trium generum est, viridis, aut pallidior, tertia sanguineis guttis. Tephritis nouæ Lunæ speciem habet curuatæ in cornua, quamuis cinerei coloris. Tecolithos oleæ nucleo similis videtur: neque est ei gemmæ honos, sed lingentium calculos frangit pellítque. Veneris crines nigerrimi nitoris continent in se speciem rufi cinis. Veientana Italica gemma est, Veiis reperta, nigram materiam distinguente limite albo. Zanthenem in Media nasci Democritus tradit, electri colore, & si quis terat in vino palmeo & croco, ceræ modo lentescere, odore magnæ suauitatis. Zmilaces in Euphrate nascitur, Proconnesio marmori similis, medio colore glauco. Zoronisios in Indo flumine nascitur: Magorum gemma esse narratur: neque aliud amplius de ea.

De gemmis, quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de ijs, quæ à cæteris rebus. CAP. XI.

EST etiamnum alia distinctio, quam equidem fecerim, subinde variata expositione. Siquidem à membris corporis habent nomina, Hepatites à iocinere, Steatites singulorum animalium adipe numerosa. Adadunephros eiusdem oculus dicitur: Deus & hic colitur Syris. Triophthalmos cũ onyche nascitur, tres hominis oculos simul exprimens. Ab animalibus cognominantur, carcinias marini cancri colore, echites viperæ, scorpites scorpionis aut colore aut effigie, scarites scari piscis, triglites mulli, ægophthalmos caprino oculo: item alia suillo. & à gruis collo geranites, hieracites accipitris. Aetites à colore aquilæ candicante cauda. Myrmecites innatam repentis formicæ effigiem habet: scarabæorum cantharias. Lycophthalmos quatuor est colorum ex rutilo sanguinea: in medio nigrum candido cingitur, vt luporum oculi, illis per omnia similis. Taos pauoni est similis, item aspidi, quam vocari chelidoniam inuenio. Arenarum similitudo est in hammochryso, velut auro harénis misto. Cenchrites milij granis velut sparsis.

Dryites è truncis arborum: hæc & ligni modo ardet. Cissites in candido collucet ederæ foliis, quę totam tenent. Narcissites venis etiam ederæ distincta. Cyamea nigra est, sed fracta ex se fabæ similitudinem parit. Pyren ab oliuæ nucleo dicta est: huic aliquando inesse piscium spinæ videntur. Chalazias grandinum & colorem & figuram habet, ad amaurinæ duritiæ. Narrant eam in ignem additæ manere suum frigus. Pyrites nigra quidem, sed attritu digitos adurit. Polyzonos nigra multis zonis candicat.

Astrapiæ in candido aut cyano discurrunt è medio fulminis radij. In Phlegontide intus ardere quædam videtur flamma quæ non exeat. In Anthracitide scintillæ discurrere aliquando videntur. Enhydros semper rotunditatis absolutæ, in candore est leuis, sed ad motum fluctuat intus in ea veluti in ouis liquor. Polytrix in viridi capillatur, sed defluuia comarum facere dicitur. Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatæ, leontios, pardalios. Colos appellauit chrysolitum aureus, chrysoprasum herbaceus, melleus melichrota: quamuis plura eius genera sint. Melichloron est geminus, parte flauus, parte melleus: Crocian croci. Polia canitiem quandã sparti indicat: eandem duriorem, nigra Spartopolios. Rhodites à rosa † est. Melites mali coloris, Chalcices æris, Scytes fici. Ratio nominum non est in Borysycite, in nigro ramosa, candidis aut sanguineis frondibus: nec gemite, velut in petra candidis manibus inter se complexis. Ananchitide in hydromantia dicunt euocari imagines deorum: Synochitide vmbras inferorum euocatas teneri: Dendritide alba defossa sub arbore, quæ cædatur, securis aciem non hebetari. Et sunt multo plures, magísque monstrificæ, quibus Barbari dedere nomina, confessi lapides esse. Nobis satis erit in his coarguisse dira mendacia.

† *Est, redundat, neg. est in vetustis codicibus. Depẽdent enim hæc ab eo quod præcesserit, Colos appellauit, &c.*

De gemmis nascentibus & factitijs, & figuris gemmarum. CAP. XII.

GEmmæ nascuntur & repentè nouæ ac sine nominibus: vt Lampsaci in metallis aurariis vna inuenta, quæ propter pulchritudinem Alexandro regi missa fuit, vt author est Theophrastus. Cochlides quoque nunc vulgatissimæ, fiunt veriùs, quàm nascũtur: in Arabia repertis ingentibus glebis, melle excoqui tradunt septenis diebus noctibúsque sine intermissione: ita omni terreno vitioso que decusso purgatam purámque glebam artificum ingenio variè distribui in venas, ductúsque macularum quàm maximè vendibili ratione sectantium: quodámque tantæ magnitudinis fecere, vt equis regum in Oriente frontalia atque pro phaleris pensilia facerent. Et aliâs omnes gemmæ mellis decoctu nitescunt, præcipuè Corsici, in omni alio vsu acriora abhorrentes. Quæ variæ sunt, & ad nouitatẽ accedere calliditate ingeniorũ contigit, vt nomen vsitatum non habeant, physes appellant, velut ipsius naturæ admirationem in iis venditantes, cùm finis nominum non sit, quæ persequi non equidem cogito, innumera ex Græca vanitate conficta. Indicatis nobilibus gemmis, etiã plebeiis rarorum generum, dictu dignas distinxisse satis erat. Illud verò meminisse conueniet, increscentibus variè maculis ac verrucis, linearúmq; interueniente multiplici ductu & colore, mutari sæpius nomine in eadem plerunq; materia. Nunc cõmuniter ad omnium gẽmarum obseruationes pertinentia dicemus, opiniones secuti authorũ. Cauæ aut extuberantes viliores videntur æqualibus. Figura oblõga maximè probatur, deinde quæ vocatur lenticula, postèa clypeidos & rotunda: angu-

clypeoides

angulosis minima gratia. Veras à falsis discernendi magna difficultas: quippe cùm inuentum sit, ex veris gemmis in alterius generis falsas traducere. Sardonyches è cerauniis glutinantur gemmis, ita vt deprehendi ars nō possit, aliunde nigro, aliunde candido, aliunde minio sumptis, omnibus in suo genere probatissimis. Quinimo etiam extant commentarij authorum, quos non equidem demonstrarim, quibus modis ex crystallo tingantur smaragdi, alieq; transluc̄etes, sardonyx è sarda, item cæteræ ex aliis. Neque est vlla fraus vitæ lucrosior.

De ratione probandarum gemmarum. CAP. XIII.

NOs contrà rationem deprehendendi falsas demonstrabimus, (quando etiam luxuriam aduersus fraudes muniri decet) præter illa, quæ in principalibus quibusque generibus priuatim diximus. Transluc̄etes matutinò probari censent: aut si necesse est, in quartam horam, posteà vetant. Experimenta pluribus modis constant. Primum pondere, si grauiores sentiuntur, post hæc corpore. Factitiis pustulæ in profundo apparent, scabritia in cute, in capillamento fulgoris incōstantia, priùs quàm ad oculos perueniat, desinens nitor. Decussi fragmēti paulum, quod in lamina ferrea teratur, efficacissimum experimento excusant mangones gemmarum. Recusant similiter & limæ probationem. Obsidianæ fragmenta veras gemmas non scarificant. Factitiæ scarificationis † candicantiam fugiunt. Tantáq; differentia est, vt aliæ ferro scalpi non possint, aliæ non nisi retuso, verùm omnes adamāte. Plurimum verò in his terebrarum proficit feruor. Gemmiferi amnes sunt Acesines & Ganges: terrarum autem omnium maximè India. Et iam peractis omnibus naturæ operibus, discrimen quoddam rerum ipsarum atque terrarum facere conueniat. Ergo in toto orbe & quacunq; cæli conuexitas vergit, pulcherrima est omnium, rebúsque meritò principatum naturæ obtinens, Italia, rectrix parénsque mundi altera, viris, fœminis, ducibus, militibus, seruitiis, artium præstātia, ingeniorum claritatibus, iam situ ac salubritate cæli atque temperie, accessu cunctarum gentium facili, litoribus portuosis, benigno ventorum afflatu, (etenim contingit recurrentis positio in partem vtilissimam, & inter ortus occasúsq; mediam) aquarum copia, nemorum salubritate, montium articulis, ferorum animalium innocentia, soli fertilitate, pabuli vbertate. Quicquid est, quo carere vita non debeat, nusquam est præstantius: fruges, vinum, olea, vellera, lina, vestes, iuuenci. Ne equos quidem in trigariis præferri vllos vernaculis animaduerto. Metallis auri, argenti, æris, ferri, quandiu libuit exercere, nullis cessit: & iis nunc in grauida pro omni dote varios succos, & frugum pomorúmq; sapores fundit. Ab ea, exceptis Indiæ fabulosis, proximè quidem duxerim Hispaniam, quacunque ambitur mari.

† *Budæus in posterioribus in Pandect. Annotation. legendum censet, candicantia, septimo casu.*

C. PLINII NATVRALIS HISTORIAE
LIBRI XXXVII. ET VLTIMI
FINIS.

CLARISSIMO VIRO DOMINO DAMIANO A GOES SIGISMVNDVS GELENIVS S. P. D.

HAud facile erat, Damiane optime, post Hermolaum super historia Pliniana annotanti, impudentiæ arrogantiæue opinionem euadere, si primus tale aliquid attentassem. Nunc posteaquam eruditorum aliquot in hoc genere lucubrationes magno applausu exceptas video, non opinor vllis apologijs opus, quòd qua pro parte virili animaduerti, ipse quoque studiosis communico. Et tamen, etiamsi alius nemo post illum annotasset, dicere poteram, manere illi mansuramq; suam gratiam, quòd laborem suo nos maxima parte laboris leuarit: qui vt primus hanc viam ingredientibus muniuit, ita neminem, quò minus eiusdem industriæ successionem capesseret, vetuit modò suis vestigijs insistere studeret: & fortassis quædam, quæ vir ille restituit, post eius obitum à librarijs denuo vitiata sunt. Quin & gloria illi manet illibata per nos, quotquot aliquid castigationibus Plinianis adiecimus. Neque enim statim doctior est, qui posterior aliquid deprehendit, sed sæpenumero felicior. Equidem quamuis cupidè arripuerim conferendi exemplaria munus, quòd partim iam expertus essem, id publico studiosorum commodo me facturum: Annotationes tamen inuitus adieci, nec nisi doctissimorum amicorum authoritate compulsus: quibus neque quicquam pernegari decebat, & illis sciebam consilij sui rationem constare. Nec hæc dico, quòd hoc modo velim culpam in illos translatam, imò non deprecor arrogantiæ crimen, nisi in his Annotationibus euicero, me nihil temere, nihil superuacaneè mutasse: sed tamen libentius Persiorum, quàm Laliorum, iudicio staturus, quantumuis diuersam ipse Plinius iudicum reiectionem habeat: idq; non sine causa. Nam ille sua per modestiam extenuare maluit: nos non nostra in medium proponimus, sed Pliniana ex vetustissimis archietypis reuocata adferimus. Nanq; eam castigandi rationem secutus sum, quam omnium certissimam vsu comperi. Quid enim certius, quàm duo peruetusta exemplaria inter se consentientia sequi: alterum longè integerrimum deprauatius alterum, ita tamen vt syncerioris lectionis manifesta etiamnunc vestigia retineat: maximè, si phrasin quoque Plinianam diligenter obserues. Me certè hic oculatiorem fecit cum diuturna in cæteris Latinis scriptoribus exercitatio, dum eò attentius in his versor, quòd non mihi solùm caueo, sed & his qui Frobenianos codices euoluunt prospectum cupio: tum hic ipse author plus minus decies non oscitanter perlustratus, ac proinde iam familiarior. Et in prima quidem editione quædam non exigui momenti restituimus, parcius tamen, quia vltro, & à nemine dum demandata ea prouincia: at in secunda accuratius idem egimus, sed tum quoque ob angustiam temporis saltuatim duntaxat, prout ad singulos scrupulos res poscere videbatur, exemplaria consulendo. Nunc postremò nactus plusculum otij, à capite vsque ad calcem totum opus contuli: tantumq; erratorum sublatum est, quantum superesse non eram creditурus, nisi ipse periculum feciſſem: non solùm eius generis, quæ sensum vitiant: sed etiam, quæ orationis vetustatem deformant, maiora pleraq; quàm ipso literarum numero. Dicet aliquis. Tu ne igitur postulas, vt quicquid quomodocunque

cunque mutaſti, proſyncera lectione recipiamus: quod nemo ante te poſtulauit, quantumuis doctior? Hic quiſquis eſt, non aliud reſponſum feret, quàm diuerſam eſſe meam, atq; illorum, caſtigandi rationem. Illi homines ingenioſi, etiam ſicunde ſe non ſatis explicabant, vel ex authorum, quos citat Plinius, collatione, vel alioqui coniecturis probabilibus, interdum varijs, adiutare Lectorem pro ſua benignitate conati ſunt. Ego ſecutus conſenſum probatæ fidei codicum, quoties inueni manifeſtò veriorem lectionem, eam in contextum repoſui: ſicubi hæſi, (quod ſanè praterquàm in nomenclatura herbarum, perrarò incidit in tanto archetyporum præſidio) locum aliis diſquirendum relinquere malui, quàm fruſtra vexare. Quoniam verò ingenuè fatendum erat, nonnulla hodieq; deprauata manere ſi quis eis quoq; reſtituendis operam impendere volet aut etiam à nobis attacta retractare, vnum orabitur, à diuinationibus, non ſemper feliciter cadentibus, abſtineat, & ea demum adferat, quæ nõ ſolùm ſpeciem ſynceritatis præ ſeferant, verùm etiam alicuius ex tam multis manuſcriptis codicibus teſtimonio fulciri poſſint. Meam verò opellam ideo tibi vir integerrime dedicaui, quod & te hoc genus ſtudiis cumprimis delectari animaduerti: & affectionis erga te meæ, quam deguſtata tua humanitas excitauit, pignus aliquod eſſe volui: ſimul vt per te hic meus conatus innoteſcat Italis quoq;, apud quos nunc viuis, quorumq; exacta iudicia demiror, & candorem exoſculor. Vale. Baſileæ calendis Ianuarij, Anno.

M. D. XXXV.

SIGIS-

SIGISMVNDI GELENII CASTIGATIONES EX VETVSTORVM ARCHETYPORVM

collatione, in aliquammulta Plinianioperis loca, ab alijs antea parum animaduerſa.

EX LIBRO SECVNDO CAP. VIII.

Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptiùs dicetur, quando ad eam pertinet tota Signiferi modulatio inuẽtionibus non dilatis.) Si hoc modo legamus, quo referentur hæc verba, Inuentionibus non dilatis? Non ad circulos, de quorum inuentione hic nihil. vt iam demus Signiferi modulationem hic rectè poſſe dici. Veteres codices habent: Quando ad eam tota pertinet, Signiferi modo inuentionibus non dilatis. Vt Tota referatur ad Ratio, non ad Modulatio, quæ vox in manu ſcriptis non eſt: & ſenſus ſit: de vno Signifero circulo hîc ſe dicturum, quid circa eum primi Anaximander & Cleoſtratus obſeruauerint: cæterorum circulorum mentionem cum mentione terræ aptius coniungendam: quod facit in fine libri. Minutiora annotare nõ videtur neceſſe. Satis eſt, in eis quæ maioris ſunt momenti, fidem codicum, quos ſequimur, approbare. Tertium Martis, quod quidam Herculis vocant, ignea ardentis Solis vicinitate, binis ferè annis conuerti.) Vetus lectio, Ignei, ardentis à Solis vicinitate: quemodmodum & Liuius ſæpe loquitur. Cauſam reddit non cur biennio circulum abſumat, ſed cur ardens ſit & igneus. Temperari Iouem, ſalutaremq; fieri Deum. De ſydere loquitur, non de Deo. Scriba proximè ſequentem particulam Deinde, deprauauit in Deum Inde. Vt temporum ratio facilius Solis itineri congruat. Faciliùs redundat. Circa finem capitis pro Cteſias & Soſigenes, legitur, Hic idem & Soſigenes, magno manu ſcriptorum codicum conſenſu. Refertur autem ad Timæum. Quin & in Catalogo mox poſt Timæum Soſigenes ſubijcitur. Eodem verſu in vtroque exemplari eſt, Peculiaris ſyderum ratio, non ſtatio. Cap. ix. Quæ menſis exitu latet, cùm laborare iam creditur. Antiquorum atque emendatorum codicum lectio eſt: Cùm laborare non creditur, id eſt, interquiescere creditur, eò quòd tunc lucere deſinat. Vnde quod interlunio fit, aliquoties Plinio ſilente Luna fieri dicitur. Vnum locum adſcribam, qui primus occurrit libr. 28. cap. 7. Non ſegnius ſilente Luna, coitúſque tum maribus exitiales eſſe. Tale eſt & illud apud Maronem: A Tenedo tacitæ per amica ſilentia Lunæ. vbi interlunium ſignificat, noctiſq; obſcuritatem, Græcorum inſidijs accommodam. Reperiuntur quidem apud poetas Solis labores, & Luna laborans: verùm illi tum de eclipſibus loquuntur. Reliqui tamẽ vulgatam lectionem, contentus diuerſam indicaſſe, mutaturus alioqui, niſi maturè animaduertiſſem, eſſe quibus & illa non diſpliceat. Tertio inde verſu illic legitur de Endymione: Et ob id amore eius famæ traditus. Arbitrium ſit penes eruditum lectorem. Dein remorata in coitu.) Scripſi morata. Remorari enim actiuam ſignificationem habet: vnde remora piſcis, quòd naues remoretur. Omnium, quæ in cælo prænoſci poterunt, magiſtra.) Lego pernoſci, vt intelligas certã & abſolutam cognitionem. De præſagijs Plinium hîc non loqui indicant quæ mox ſubſequuntur, In duodecim menſium ſpatia, &c. Sequenti verſu lege: Ipſa totius Solem. non, ipſum. Cap. xi. Immenſum eſſe conſtat, quia arborum, &c.) Verbum conſtat, redundat. refertur enim hæc tota oratio ad præcedens verbum aperitur. &, Qui arborum, habent veteres codices, nõ Quia. Scriba a literam geminauit. Cap. xii. Solis defectu, qui ſub Aſtyage rege factus eſt) Vetus lectio, Qui Alyatte rege f. e. Cap. xvi.

Hoc vno protinus intelligi poteſt viſu.) Lege, Hoc non protinus. Cap. xviii. In triquetro ſemi ambitur orbe.) Legendum Seminani ambitur orbe. Cap. xxv. Fiunt & hirci, villorum ſpecie.) Scribo, Hirti. Lampades ardentes imitantur faces.) Legendum, Lampadias ardentes imitatur faces. Lampadias eãdem forma, qua proximò verſu dixit Ceratias ſingulari numero. Item verſu à fine pag. 4. Spiræ modo, non Spinæ. Pag. ſequentis verſu decimotertio: Eo ſidere ſignificari, nõ Eo ſigno. Cap. xxvi. Non modo an obirent noſcerentúrq;, ſed omnino aliqua tranſirent.) Melius, Non modo an obirent naſcerentúrue, ſed an om. &c. Cap. xxvii. Atqui hæc ego ratis temporibus.) Rectius: Atque hæc ego ſtatis temporibus. Cap. xxxi. Semel in meridie. Vetus lectio. Semel & meridie. Exemplaria conſentiunt. Mox poſt ſingula patia Conſulum adiecimus coniunctionem, quo euidentius anni ab inuicem ſecernerentur. Cap. xxxii. Alter Conſul eſt C. Fannius, nõ L. Annius. Cap. xxxv. Poſtquàm in Lunæ magnitudinem facta ſit. Miror, cur hîc hebraiſmus placuerit. Sic enim illi loquuntur: Factus eſt mihi Deus in protectorem, & in locum refugij. Noſtri codices habent, Lunæ magnitudine. Cap. xxxviii. Infra Lunam hæc ſedes multo inferior (vt animaduerto propemodum conſtare infinitum) ex ſuperiore natura aëris, & terreni halitus miſcens vtraque ſorte conditur.) Planior lectio: Infra Lunam hæc ſedes, multóque inferior (vt animaduerto propemodum conſtare) infinitum ex ſuperiore natura aëris, infinitum & terreni halitus miſcens, vtraq; ſorte confunditur. Atteſtantur ambo exemplaria. Cap. xlvii. Veteres quatuor omnino ſeruauere per totidem mundi partes: ideo nec Homerus plures nominat. Hebetius mox iudicatum id eſt. Secuta ætas octo addidit, ratione nimis ſubtili & conciſa. Proximis inter vtranque media placuit.) Eſt quidem ſenſus idem in antiqua lectione: mirum tamen, quantũ ſibi hîc indulſerit caſtigator neſcio quis, dictiones alias tranſponendo, alias diuiſas componendo, vnámque continuam orationem in plures minutas ineptè concidendo. Talem audaciam ardelionum probare non poſſum. Hermolaus extra culpam eſt: Alerienſis fortaſſe non eſt. Nunc vide ſynceriorem lectionem. Veteres quatuor omnino ſeruaſſe re, per totidem mundi partes, (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti (vt mox iudicatum eſt) ratione: ſecuta ætas octo addidit, nimis ſubtili & conciſa: proximis inter vtranque media placuit. Quod ſi quis contendat noſtram lectionem ſcribarum temeritate inuectam: primùm exemplaria conſentiunt: deinde ſcribæ non ſolent tam feliciter errare. Caſtigatorum hæc ſolertia eſt, deprauationibus ſpeciem aliquam ſynceritatis affingere, quorum impudentia ſæpius, quàm vellem, anſam deſtomachandi præbet. Argeſten intelligit & Cæciam.) Diſtingue, vt Cæcias ſequentibus cohæreat: Et Cæciam aliqui vocant Helle-

ſpõtium. Saluberrimus autem omnium Aquilo, quia ſiccus & frigidior: noxius Auſter, fortaſſe quia magis humidus.) Non video, cur hîc quoque libuerit caſtigatoribus tantum verborum tranſponere, fortiter contempta fide archetyporum. Auſter, qui Græcis Notus, ſæpius quidem imbifer, interdum tamen ſerenificus eſt. vel Horatio teſte: Albus vt obſcuro deterſit nubila cælo Sæpe Notus. neq; ſemper imbres adfert: vtroque modo noxius: atq; etiam magis, quoties eſt ſiccus, quòd tunc etiam æſtuoſus ſit. Id an non ſatis Latinè Plinius expreſsit his verbis? Saluberrimus autem omnium Aquilo Noxius Auſter: & magis ſiccus, fortaſsis quia humidus frigididior eſt. Sequenti verſu in ambobus legitur: Eteſiæ nocte deſinunt ferè, non Flare. & quorſum attinebat ſupponere Flare: cum æquè perfecta locutio ſit: Eteſiæ noctu deſinunt. Nec malè noſtri in ſequenti verſu: Cum vocantur Ornithiæ, pro quo in vulgatis eſt, Qui vocantur. Nam & Ornithiæ ſunt Eteſiæ æquè ſtati.

Cap. xlviii. Rurſúſq; deiecti in terram, obducta nubium cute.) Antiqua ſcriptura, Rurſúſque deiecti. interim obducta. Quod ſi maiore depreſſæ nubis eruperit ſpecu, ſed minus alto, quàm procella.

Scribo Lato, non Alto. Superiùs enim dixerat, Si latè ſiccam ruperint nubem, procellam gignunt.

Cap. xlix. Quòd ſi ſimul rupit nubem, exarſitq;, & ignem habuit, aut poſteà concepit, fulmen eſt.) Lego. Non poſteà concepit. Id addit ad differentiam preſteris, quem in fine præcedentis capitis dixit, rupta nube demum, dum furit, accendi. Vortex autem hoc meando diſtat à turbine, quo ſtridor à fragore.) Non diſplicet, quod habent noſtra exemplaria: Vortex autem remeando diſtat à turbine & quod ſtridor à fragore.

Cap. l. Quæ à ſeptentrione deſcendunt ad teporẽ, qualis eſt omnis campaniæ tractus) Rurſus in ambobus eſt: Quæ à ſeptentrione diſcedunt ad teporem, qualis eſt Vrbis & Campaniæ tractus.

Cap. lii. Saturni ea ſidere proficiſci.) Deeſt præpoſitio: A Saturni ſidere.

Cap. liii. Impetratum Vulſinijs, & vrbe & agris depopulatis, ſubeunte monſtro, quod vocauere Oltam.) Syncera lectio: Impetratum, Volſinios vrbem agris depopulatis ſubeunte monſtro, quod vocauere Voltam. Alioqui ſerum erat Iouis tonantis auxilium iam depopulata vrbe. Quod autem ad monſtri nomen attinet, Tuſci terram vocabant volam. Inde Volta, terrigena bellua.

Cap. liv. Quia nonnullæ earum ſunt fulmine diruta,) Magis idonea cauſa eſt in manuſcriptis voluminibus: Nulla non earum fulmine diruta.

Cap. lviii. Cuius numen vltimum iam nullis imprecamur, rati graue.) Quid eſt imprecari numen? Imprecamur mala. Numen, niſi aliquid addas, nihil mali eſt. Tranſpoſuit vnam ſyllabam neſcio quis, Imprecamur rati, ſcribendo, pro Precamur irati. Dicebant enim male precantes: Sit tibi terra grauis. Sicut contrà bene precantes: Sit tibi terra leuis: vt eſt videre in epitaphijs, Irati precamur defunctis terram graué, cupientes & ipſam eis iratam, quaſi neſciamus ſolam nunquam homini iraſci.

Cap. lxviii. Iam primum in dimidio computari mihi videtur, tanquam nulla portio ipſi decedat Oceano.) Mihi, redundat. nam ipſe improbat eam opinionem. & pro decedat Decidatur legendum. Portio tertæ deciditur oceano, eíque accedit, non decedit. Europam Aſiámque diſpartit.) In noſtris exemplaribus pro Diſpertit legitur Diſpeſcit.

Cap. lxx. Neque enim (vt dixere aliqui) mundus hic polo excelſiore ſe attollit, vt vndiq; non cernantur hæc ſidera.) Primum non, Mundus, hic, ſed, Hoc polo, legendum: deinde, Aut vndiq; cernerentur hæc ſidera. Aut, id eſt, alioqui. nam & hoc ſignificatu apud probos authores reperitur hæc particula. Sic libr. 19. cap. 5. Effodiuntur bulbi ante ver, aut deteriores illico fiunt.

Cap. lxxi. Eundémq; remeans obuium contrario præuertebat occurſu.) Malui, quod eſt in ſcriptis exemplaribus, Præteruertebat. præuertimus enim ad eandem metam nobiſcum tendentes, non obuios. Et æquè integra locutio eſt abſq; coniunctione Que.

Cap. lxxii. Vaſáque horoſcopa non vbique eidem ſunt vſui. Lege, Eadem. ſ. vaſa.

Cap. lxxviii. Ipſóque crinium argumento.) Melius Crurum, quàm Crinium.

Cap. lxxxviii. In eadem & oppidum hauſtum profundo: alióque motu terræ Statinas emerſiſſe: & alio, prouolutis montibus inſulam extitiſſe Prochytam.) Veteres codices pro Statinas habent Stagnum, vt intelligas omnia in vna inſula acciditſſe, oppidum hiatu hauſtum, ſtagnum emerſiſſe, montes prouolutos, non eodem tamen terræ motu, ſed alio poſt alium.

Cap. lxxxix. Domiſton & Prienen Mileto, Artemiſiam Parthenio promontorio.) Illic veriùs legitur: Dromiſcon & Pernen, Mileto, Narthecuſam Parthenio promontorio.

Cap. xciiii. Similiter in Reatino.) Hæ tres voces cum fine huius capitis cohærent, non cum ſequentis initio.

Cap. xcviii. His adde, vt nihil quod equidem nouerim prætereat, Ariſtoteles.) Legendum, Addit. & ſequenti verſu redundat, affirmat.

Cap. ciii. In Faliſco Clitumni amnis aqua potata candidos boues facit.) Hominem peritum regionũ, qui tam leui momento Clitumnum ex Vmbria in Heturiam traduxit. Vetus lectio: In Faliſco omnis aqua potata candidos boues facit.

In Ponto fluuius Aſtaces irrigat campos, in quibus paſtæ oues nigro lacte æquè gentes alunt.) Cui abſurdum viſum eſt, Scythicam gentem equino lacte ali, is multo vaniora credidiſſet, quæ Pauſanias de victimis ex hoc armento tradit, & ſacras quoque dapes apud illos equinis viſceribus conſtare. Certè apud Maronem legiſſe debuerat: Et lac concretum cum ſanguine potat equino. Quare non erat cur mutaretur vetus lectio: In quibus paſtæ nigro lacte equæ gentem alunt.

Cap. cvi. In medio mari Hiera inſula ardet. Aeolia inſula iuxta Italiam cum ipſo mari arſit.) Nulla inſula propriè vocatur Aeolia, ſed ex ſeptem Aeolijs vni nomen eſt Hiera. Proinde magis placet antiqua lectio: In medio mari Hiera inſula iuxta Italiam, &c.

Cap. cvii. Quid, quòd innumerabiles partus, ſed naturales ſcatent?) Pro partus illic legitur Parui. Naturales dixit propter præcedentem ſpeculorum mentionem: Parui, quia hactenus de magnis loquutus.

Cap. cviii. Quæ menſura Artemidoro atteſtante efficit.) Melius: Artemidori ratione efficit.

EX LIBRO TERTIO CAP. I.

Lſum enim Liberi patris ac Lyſam cum eo bacchantem.) Lyſiam iſtum nunquam natum opinor: & plena eſt vetus lectio: Luſum enim Liberi patris, ac lyſſam cum eo bacchantium, nomen dediſſe Luſitaniæ. Nota eſt ex poetis lyſſa, hoc eſt rabies, mænadum Bacchi comitum obuios thyrſo ferientiũ, & canes

& canes pecudéſque diſcerpentium: de qua illud, Et torũm vitulo caput ablatura ſuperbo Baſſaris, & lyncem Mænas flexura corymbis. Libida quæ Clauſa, Sticquod Iulienſes.) Antiqui codices veriùs: Ilipula, quę Laus: Artigi quod Iulienſes, ac mox pro Auia Ecdanum, Ariaddunum: pro Hebura, Vbeda: pro Ipho, Hippo: pro Tuati, Tucci, & ſubijcit: omnia Baſtetaniæ: quod aliquis in obuia deprauauit. Obulco, quod Botificenſe.) Lege Pontificenſe. Ferè enim barbaris oppidorum in hoc tractu nominibus Latina cognomina adiungit. mox Ilipa cognomine magna, Italica. Magna, redundat. Ab ora venti prope Menobam.) Venientilege, non Venti.

Cap. iii. Oppida oræ prima, Vrci.) Lege, oræ proxima. Qui Phocenſium fuere ſoboles.) Scribo Phocæenſium. à Phocæa Ioniæ, non à Phocide Helladis. Oſcenſes regionis Baſtetaniæ.) Rectius Veſcitaniæ. Hæc mediterranea eſt regio, illa maritima: quamuis & illa ſuam habeat Oſcam, ab hac diuerſam. Ac mox pro Carcenſes, Cinnenſes, Cortenſes: illic legitur, Carenſes, Cincenſes, Cortonenſes.

Capútque Caltiberiæ, Segobrigenſes, Carpetani, & Toletani) Lege & diſtingue ſic: Caputq; Celtiberiæ Segobrigenſes, Carpetaniæ Toletani. Aliquanto poſt, Aſturum duodecim populi diuiſi in Auguſtanos: lege addendo: Diuiſi in Auguſtanos & tranſmontanos. Ac mox, ſn ijs ſunt Gyri,) Legendum Giguri, atteſtante Ptolemæo.

Cap. iiii. Amnis Cema.) Cum omnes Geographi Varum in hac ora Galliæ finem faciant, miror cur caſtigatoribus libuerit Cemam pro Varo ſupponere reclamantibus manu ſcriptis codicibus.

Cap. v. A Corſica minus cxx..) Eſt quidem huic fermè par interuallum, & inter Corſicam: magis tamen placet Corcyram legi, quàm Corſicam, quemadmodum habent vetuſti codices. alioqui Corſica ante Sardiniam, non ante Iſſam ponenda erat: eo videlicet ordine, quo ipſæ inſulæ ſitæ ſunt. Oppido Vendiaticorum, ciuitas Cemelion.) Melior vetus lectio: Oppidũ Vediantiorum ciuitatis Cemelion. Cæſar Liuius & Plinius ſolent gentes Hiſpanas atque Gallicas in ciuitates diuidere: cuiuſmodi nunc imperitum vulgus communitates vocat. Sic inter Belgarum ciuitates numerantur, Remi, Treuiri, Eburones, Neruii, Morini, atque alii. Singulæ ciuitates plura habebant oppida, pro ſuis quæq; opibus: quædam exiguæ non plus vno. Ita hoc loco Vediantiorum ciuitatis oppidum Cemelion recenſetur non longè ab ora. Et Vediantij dicuntur ea forma, qua in eiſdem alpibus Ebroduntij, qui hodie ſunt Ebrodunenſes. Venidates diuerſi ſunt ab his trans Padum vicini Carnis. Trira, Barderate.) Iſia, non Trira. Atentanis Græca gente.) Scribo Atintanis, à recto Atintan, ſicut Acarnan. Fluentini præfluenti Arno appoſiti.) Non mutaui lectionẽ: omnes tamen, quot quot vidi, manu ſcripti codices, Florentinos habent. Ibi fuere Amyclæ.) Antiqua lectio: & vbi fuere Amy. Mox, Dein lacus Fundanus: lege addendo iuxta fidem veterum codicum, Dein locus Speluncæ, lacus Fundanus. Meminerunt huius loci Tacitus & Tranquillus. Item ſequenti verſu pro, Oppidum Formiæ, antiq. Læſt. ſedes: Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, vt exiſtimauere, antiqua Læſtrygonum ſedes. Nauigatione à Circeiis.) Lege, nauigatio. & pro, Capua ab xi. campo dicta: illic eſt tantum, Capua ab campo dicta. Nec multò pòſt, Verulani, pro Nerulanis. Cõpita earum cclxv. paſſ.) Syncera lectio: Compita Larum cclxv. atteſtatur Ouidianus verſiculus: Compita grata Lari, compita grata cani. nam in compitis ſacrum anniuerſarium Laribus fiebat. vnde Cõpitalia dicta, dies ei ſacrificio ſtatus. & verba quæ ſubiiciuntur intelligenda ſunt de paribus inter ſe à milliario ad omnes portas ſpatiis. Quòd ſi quis altitudinem.) Melius, Quò ſi quis. Paulò pòſt pro Ficulnea veteres habent Ficana: & pro Aeneipolis conſtanter habent Antipolis. Veriſimiléque eſt, Pelaſgos aut Arcadas, qui cum Aboriginibus Saturniam tenebant, hoc nomen Ianiculo indidiſſe, quòd id oppidulum ſibi ex aduerſo ſitum eſſet. Ibidem, quòd Antennas pluratiuo numero malui ſcribere, Virgilium quoque ſecutus ſum, non ſolùm libros manu deſcriptos. Mutucumenſes, Olliculani.) Noſtra exemplaria, Mutucumenſes, Munienſes, Numininenſes, Olliculani. Atque ita confit liii. populorũm numerus. In antiquo Latio liii. populi.) Syncera lectio: Ita ex antiquo Latio. Præſtum, à Græcis Poſidonia appellatum.) Præpoſitionem caſtigatores de ſuo adiecerunt. Idem factum & aliis locis plurimis. Crathis fluuius, pater, vt dixere, Scyllæ.) Alius eſt Cratis, non in hac ora ſed in fronte Italiæ circa Thurios. Legendum igitur, Crataïs fluuius, mater, vt dixere, Scyllæ: teſtantibus Homero ſimul & emendatis exemplaribus Plinianis. Inde Apennini ſylua.) Addendum nomen ſyluæ Sila, cuius & Virg. meminit. id aliquis ſuſtulit, putans per errorem repetitam dictionem. Oppida habet ciuium Romanorum Palmam & Pollentiam, Latina Ciniũ & Cunici, quod fœderatum Bochorum fuit.) Quis hic ſentiret erratum? eſt tamen non leue. Legendum enim: Et fœderatum Bochri fuit. Senſus eſt: Olim quinque in ea inſula oppida fuiſſe, duo ius ciuitatis habuiſſe, duo ius Latii: quintum fœderatorum Romanorum fuiſſe, idq; intercidiſſe. Qui lectionem mutauit, ſomniauit Bochos reges, nec ſenſit eodem propè modo dictum, Fuit, quo illud, Fuit Ilium. Iamnonem & Magonem.) Scio Strabonem has ſolas enumerare. fieri tamen potuit, vt tertiam Saniſeram aut ignorauerit, aut prudens, tanquam minùs nobilem, præterierit. Veriſimile eſt autem eam ſolam indigenarum fuiſſe, reliquas duas à Pœnis colonias deductas, & à deductoribus denominatas vocabula Punica indicant. Sequenti verſu pro Meraria legendum Mænariæ, à mænis pilcibus ſalſamento aptis.

Cap. vi. Et Barpona, Mænaria, Colubraria, Venaria.) Barpona vox eſt nihili & fictitia. Lege, Et paruæ, Men. Col. Ven. Cap. viii. Inter ſe autem hæc promontoria latè diſtant his ſpatiis, Antiqui codices: Inter ſe autem hæc promontoria ac latera diſtant his ſpatiis. Cephalædis, Aleuntium, Agathyrſum.) Vera lectio: Cephalœdis, Aluntium, Agathirna. Hanc & Liuius ſic nominat. Cephalœdis hodiéque nomen retinet. Cap. ix. Cui ſucceſsit Aeolus.) Lege: qui ſucceſsit Aeolo, & Longonis vox eſt deprauata. nam Melogonis ſiue Melogunis ſcribendum eſt, à prouentu ouium, μηλογονὶς. Cap. xi. Amita, Pactius, Aufidus.) Scribendũ, Amnes, Pactius, Aufidus. In fine capitis intercidit vna vox. integra lectio eſt, Norbanenſes, Palionenſes, Sturnini. Cap. xii. Succentes, Lucentes.) Scribo, Fucentes, Lucenſes. Fucentes à Fucino lacu, Lucenſes à luco quopiam. & pro Mutuſtæis Mutuſcæos. Virg. Oliuiferæq; Mutuſcæ. & Aequiculos, non Aequicolas. Eſt enim diminutiuum. Cap. xiiii. Foroſempronienſes, Inginini.) Imò Inguini. hodie Eugubini dicuntur. Aeſtini, Sentinates.) Peleſtini, non Aeſtini. Suprà Interamnani.) Lego, ſupra Interamnam, cohærent enim hæ duæ voces cum præcedentibus. Cap. xv. Regiates, Vrbinates.) Imò Vmbranates. nam Vrbinates in ſexta regione cenſentur. Cap. xvi. Finibus Ligurum Gabiennorum.

ennorum. Lege Vagiennorum, quorũ oppidum Augusta, non longè à fonte Padi.

Cap. XVII. Transpadana appellatur ab eo regio nona.) Quia mox cap. 18. sequitur. Venetia decima regio castigator pro sua sapientia hic ex undecima fecit nonam, oblitus suprà Liguriam ex descriptione D. Augusti dici nonam regionem. is totam Italiam diuisit in regiones undecim. Quod si hæc nona est, quænam erit undecima? Sequenti versu non est, Fluctuoso alueo, sed Fructuoso, videlicet ob importationem variarum mercium.

Cap. XIX. Pola, quæ nunc Iulia pietas.) Rectius Pietas Iulia. Solet enim ferè in talibus oppidorum nominibus substantiuum adiectiuo præponi. Sic in Hispania, Fama Iulia, Concordia Iulia. Similiter in Italia Laus Pompeia. In mediterraneo regionis decimæ, Colonia Cremona: Brixia, Cenomannorum agro: Venetorum autem Natri Ateste.) Antiqua & syncera lectio: In mediterraneo regionis decimæ Coloniæ, Cremona, Brixia Cenomannorum agro, Venetorum autem Ateste. Error est non simplex. primum sola Cremona Colonia vocatur, quasi non & Brixia & Ateste coloniæ fuerint: deinde Natri coloniarum enumerationi inseritur, quo nomine nulla vsquam colonia legitur. Paulò pòst Fertini legendum, non Feltrini. nam hoc posterius nomen recens est, & ex illo altero vetere depravatum.

Cap. XXI. Populorum pauca effatu digna aut felicia nomina.) Melius, facilia. Insulæ in eo sinu, Absyrtium, Arba.) Integra lectio: Insulæ eius sinus cum oppidis, præter supra significatas, Absyrtium, Arba.

Cap. XXII. Petunt in ea iura iuribus descriptis in decurias.) Legendum, Petunt in eam iura descripti in decurias. Stæi, Colentini.) Iffæi, non Stæi.

Cap. XXIII. In ora verè ciuium Romanorum.) Lege addendo, In ora verò Denda ciuium Ro. vt intelligamus huic oppido ius municipale fuisse.

Cap. XXIIII. Iam tamen colonia D. Claudii Sabaria, & oppida Carabatia, Iulia.) Restituimus: iam tamen colonia D. Claudij Sabaria & oppido Scarabantia Iulia habitantur. Cap. XXVI. Flumina clara Dardanus, Margis, Pingius, Timachus ex Rhodope, Oescus ex Hæmo, Vtus, Escamus, Ieterus.) Lege & distingue: Flumina clara, è Dardanis Margis, Pingus, Timachus: ex Rhodope Oescus: ex Hæmo V. E. I. Electridas vocauere, in quibus prouenit & succinum.) Scribo, prouenire succinum.

Adeò vt ijs quas earum desygnent, haud vnquam constiterit.) Particula ijs redundat: quemadmodum sequenti versu hæc dictio, Trucones: si credimus vetustis iuxta atque emendatis codicibus.

EX LIBRO QVARTO CAP. III.

CVm oppidis, Gymnis, Thebis.) Vera lectio, Siphis, Thebis. Cap. v. Amnis Alpheus nauigabilis prope sex oppida.) Veteres codices habent, Amnis Alpheus nauigatur in oppida Aulos & Leprion. vt intelligamus non vltra hæc oppida nauigabilem. Intus autem ipsa Messene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon; Thryon, Dorion, Thamyræ vatis clara temporibus.) Lege, Dorion, Zancle, varijs clara temporibus. Sensus est, hæc oppida non simul claruisse, sed diuersis temporibus aliud post aliud effloruisse. pleraq; heroicis temporibus nobilia fuere: inter quæ pòst Zancle eminuit, cæteraq; obscurauit, & ad vltimum Zancles Messene, aliquantò pòst Peloponnesiacum bellum opera Thebanorum condita. Locus Thyræ, Gerania.) Thyrea est in vetustis exemplaribus: & sic Herodotus quoque nominat. Apesas, Antes.) Pro his duobus nominibus vnum reposuimus, Apesantus, ex fide eorundem codicum. Sic enim Apesas dicitur Apesantus Latina terminatione, sicut elephas elephantus. Cap. VII. Oppida, Sidûs, Cremyon.) Sidûs in curia scribarum omissum fuerat. Cap. x. Ampelos, Torone, Soggostedes.) Singos non Soggostedes. Paulò pòst, pro Acanthus, Istria, Grastonia, vetus lectio habet, Acanthus: Stagira, Sitone. Ac mox, Amphipolis liberum. Cap. XI. Dorisçus CXXM. hominum capax.) Lege XM. hoc est, myriadis, attestante Herodoto. Veteranorum, coniungenda est cum Deuelto præcedente proximè. nam ea fuit Colonia, non Phinopolis, teste præter alios Ptolemæo.

Cap. XII. In quem mutatam Vlysis nauem.) Neminem offendat, quòd vbique Vlixen scripsi sequutus antiqua exemplaria. Fui & ipse quondam in ea opinione, vt putarẽ barbarè dici Vlixem. Posteà reperi apud Plutarchum ὀδυσσέα Romanos Vlixem sua lingua appellare. Sed hæc leuiora passim consectari non est propositum, duntaxat in annotationibus: in contextu & talium est habita ratio. Paulò post pro Arnoxiæ Oxiæ scribendum, attestantibus Græcis Geographis. Dacenchris, Aspis.) Nulla est insula Dacenchris nomine: sed Cenchreis nauali Corinthiorum obiacet Aspis insula: & sic lectionem vitiosam emendauimus. Ophiussa, Buto, Aranus.) Scribo ad fidem codicum, quos sequor, Butoa, Rhamnûs. & sequenti versu pro Plachiæ Platiæ. Rursus huic proximo pro Lycades Lichades, à Licha in hoc mare ab Hercule proiecto, cuius Naso meminit in sua Metamorph. Eodem versu pro Phocasia Phocaria, à phocis, hoc est, vitulis marinis. Mesatia, Eantiron,) Lege, Mesate, Aeantion: quasi dicas, Aiacis fanum. Aliquantò pòst, Montis Abnobæ, non Arnobæ. In ora Carcinite.) Scribo, In ora à Carcinite.

Cap. XIII. Circa Istrum Apolloniatarum vna.) Lege, Citra Istrum. Aliquantò pòst: Corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant: non integant.

Cap. XVIII. Sed peninsulam spectatiorem excurrentem in Oceanum, à fine Osismiorum circuitu DCXXVM. pass. longitudine. In latitudine CXXVM.) Vera lectio: Circuitu DCXXVM. pass. ceruice in latitudinem CXXVM. Ceruicem vocat Isthmon, qua insula, ceu caput, continenti ceu corpori cohæret. Sequenti versu pro Vannetes Nannetes, pro Cauritani lege Carnutani, pro Eburones Eburouices ac mox Secusianiliberi, pro Secusij, Albij liberi.

Cap. XIX. In primo versu, Bituriges liberi, redundat. nam hoc ipso capite post aliquot versus horum facit mentionem. Bergebi, Tarbeli quatuor. Signani, Cocossates, Sexagnani.) Veteres codices: Begerri, Tarbeli quatuor signani, Cocossates sexsignani. In fine capitis deerat nomen insulæ: Et in Aquitanico sinu Vliarus. Cap. XX. Ipsa Pyrenæi iuga ab ortu æquinoctiali in occasum brumalem.) Deest vna dictio: Ab ortu æqu. fusa in oc. br. Eodem capite, Pesici scribendum, non Pisici, & pro Gronijs Grauij, quasi Graij. Cap. XXI. Oppidum & flumen Eumenium.) Lege Minium. Cap. XXII. Abest à continente proxima parte minus pedes DCC.) Passus, non Pedes. Nostri Tarteſſon appellant, quam Pœni quondam Gadira: nam Gadira Punica lingua septum significant.) Antiqui codices: Nostri Tarteſſon appellant. Pœni Gadir, ita Punica lingua sepem significante.

EX

EX LIBRO QVINTO CAP. IX.

CAesareæ in Theseo dicatus.) Quid Mauris cum Theseo? Antiqua lectio, in Iseo, hoc est in Isidis fano: cuius numen, initio ab Aegyptiis orto, tota Africa religiosè colebat. Elephantis insula infra nouissimum cataracten CCCCM. pas.) Scribendum IIIM. pas. est enim cataractis vicina. Copiosa Indicarum Arabicarumq; mercium Nilo proximum emporium.) Coptos emporij nomen est, quod in copiosa deprauauerunt. Infra quod Abydus, Memnonis regia & Osiris templo inclytum, septem dierum itinere in Libyam remotum à flumine.) O crassum erratum. Quomodo enim Abydus infra Tentyra in Aegypto atque adeò inter ripenses vrbes recensetur, si tantum spatij inter eam & flumen interest? Itaque reposuimus ex manu scriptis: VIIMD. pass. in L. r. à fl.

Cap. x. XVM. Laxitate inserta.) Insessa, non inserta Ac mox: Quinta situs parte regiæ dicata: non, Regi. Et paulò pòst, XI. enim reperiuntur, super quæ IIII. lege, Superque.

Cap. XII. Qui subtilius diuidunt, circum Euphraten Syriam, Phœnicen volunt esse oram maritimam Syriæ, cuius pars sit Idumæa & Iudea: deinde Phœnicen, deinde Syriam.) Mollius erat, Circa Euphraten. Sed præstat ab exemplaribus non discedere, quæ sic habent: Qui subtilius diuidunt, circunfundi Syria Phœnicen volunt, & esse oram maritimam Syriæ cuius pars sit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnice, deinde Syria. Hic nulla mentio Euphratis. Syria Phœnicem à lateribus, & à tergo amplectitur: frontem mare alluit. eius oræ partes sunt Idumæa & Iudæa, Phœnice, & Syria Antiochena.

Cap. XIII. Iannes duæ, altera vicus.) Scribo, Altera intus. Cap. XIIII. Pars enim Syriæ iuncta.) Vetus. Pars eius Syriæ iuncta. Et inter toparchias est Gophnitica, non Zophantica. attestatur Iosephus. Nomen Iudææ modo Herodium.) Portentosa deprauatio. Legendum vt cohæreat cum præcedentibus: Hierosolyma longè clarissima vrbium Orientis, non Iudææ modo Herodium cum oppido. Est autem Herodium arcis nomen. Cap. XVII. Haud procul ab Asphaltite.) Vetus lectio, Haud procul Asphaltite. Cap. XXVII. A matre relata, vbi vocabatur Olmia.) Legendum Hormia, à portu, Lalassis fluuius.) Dele fluuius, quæ vox non habetur in manu scriptis. Est enim Lalassis oppidi nomen, teste Stephano. Cæterum Decurrit verbum ad Isauriam referendum, quòd decliuis sit, quà versus mare protenditur, editiore situ mediterraneo. metaphora castigatorem parum attentum fefellit. Oronda, Sagalessos.) Oroanda, est in codicibus manu scriptis, & apud Liuium. Edigis, Paropamisus, Circius.) Scribo, Emodus Paropamisus, Circius. In proxima ora Caria est, mox Ionia, vltra eam Aeolis, media Doride. circunfunditur mari vtroque latere ambiente.) Hominem geographiæ peritum, quisquis Dorida Ioniam inter & Aeoliden collocauit. Quid autem est libros deprauare, si hoc non est? Syncera lectio manet etiam nunc in antiquis exemplaribus. In proxima ora Caria est, mox Ionia, vltra eam Aeolis. Caria mediæ Doridi circunfunditur, ad mare vtroq; latere ambiens. Sic superiùs capite duodecimo dixerat Syria Phœnicen circunfundi. Nec dubium est vtrunq; locum ab vno castigatore data opera tam bene deprauatum.

Cap XXVIII. Amnis Ninus.) Hermolao placet Niaus, de quo tamen subdubitat: manu scripti libri, tum etiam typis excusi quidam Indum habent. Et sunt nonnulli amnes binomines, atque haud scio an huic ipsi nomen mutatum narret Liuius, posteaquam in eum Indus belluæ rector ab elephanto prolapsus est. Cap. XXIX. Fuit in ora eius oppidum Temnos, nunc in extremo sinu Smyrnæ Cheleopolis promontorium. Leuce dein oppidum, quod insula fuit finisque Ioniæ.) Syncera lectio: Fuit in ore eius oppidum Temnos: hunc in extremo sinu Myrmeces scopuli, oppidum Leuce in promontorio quod fuit insula, finisque Ioniæ Phocæa.

Cap. XXX. Pergamum, quod intermeat Silenus.) Selinûs, non Silenus. Cap. XXXI. Elysia, Nymphalis, Mœris.) Lege: Lasia, Nymphais, Macris. Proximaque Cynorrhodussa.) Lege: Proximaque Cauno Rhodussa. Præter has citra Rhodum Cyclopis, Tergamon.) Verius: Præter has circa Rhodum, Cyclopis, Teganon. Posteriorem à similitudine patellæ dictam apparet. Ac mox: Ciseruſſa Therion, Archia.) Legendum Ciseruſſa, Therionarce. hæc inde dicta, quòd in ea venenatæ bestiolæ obtorpescant. Argiæ numero viginti. Ethecusa.) Lego, Et Hyetussa: quasi dicas pluuialis. Bolbulæ, Phæte, Priapos.) Vetus lectio pro Phæate habet Phanæ: & sic etiam Liuius nominat.

Cap. XXXII. In quo portus Azari.) Amyci, non Azari. Is fuit Bebricum rex, pugil eximius, à Polluce in eo certamine victus & occisus, cum Argonautas hospitio prohiberet.

EX LIBRO SEXTO. CAP. I.

CAlpeque Africæ anulsa multo maiora absorbuisse, quàm reliquerit, spatia.) Antiqui codices habent, Tanto maiora: non, Multo maiora. Cap. II. Carambis vadosa excursu.) Lege vasto excursu. Paulò Colonia Sinope Pteria. Pteria redundat.

Cap. III. Megapolin, Zelam.) Scribe, Magnopolin, Zelam. & in fine sapitis, Sortira, Amasia, Comana. Lege addendo, Sotira, Amasia. Comana, nunc Manteum. hoc est oraculum. Testis est Strabo.

Cap. IIII. Nunc Manteum Genetarum, Chalybum.) In antiquis voluminibus hoc caput sic incipit: Gentes, Genetarum, Chalybum. Mox est Pharnacea op. non Pharnace: & Pyxites fluuius non Pysites. Cap VII. Iaxamatæ Medorum vt ferunt) soboles, & ipsi in multa genera diuisi) Legendum Sarmatæ. Nã Iaxamatarum gens non erat tam ampla, vt in multa genera diuidi posset, & mox suciicit, Primo Sauromatæ Gynæcocratumeni. Paulò pòst est: Saltuosis conuallibus asperas: non Saxosis.

Cap. IX. Adiabenen Tigris & montes in VII. M. p. cingunt.) Vera lectio: Adiabenen Tigris & montium sinus cingunt.

Cap. XII. Insulæ in Ponto Planetæ siue Cyaneæ.) Planctæ Legendum. Homerus, ὡς δ' ὅτε πλαγκτάς.

Cap. XV. Adiabenis connectuntur Cadurci quondam dicti, nunc Gordieni, præfluente Tigri, Hyspiratitæ Paredoni appellati.) Veteres codices: Adiabenis connectuntur Carduchi, nunc Cordueni, præfluente Tigri: his Pratitæ Paredoni appellati. Cadurci Galliæ sunt prouinciæ, non Parthorum regni. Et Carduchorum appellationem Macedones postea in mollius deflexerunt, Corduenos vocantes. Pratitarum mentio fit & 25. capite. Circa finem huius capitis legendum: Stadia. 15680. prodendo: non Procedendo.

Cap. XVI. Fertilitatis inclytæ locus Darieum mons, gentes Tapyri, Auariaci.) Lege & distingue sic: Locus Darieum. mox gentes, Tapyri, Anariaci. Aliquantò pòst est, Aduersa montis Paropamisi, & ad-

& aduersus fontes Indi. vbi legendum, Auersa montis Paropamisi, ex aduerso fontis Indi. Item pro Demodamante Demonax repositus est: cuius nominis fuit & philosophus Luciani ætate non incelebris.

Cap.xvii Persæ illos Sacas vniuersos appellauere.) Plinius scribit, in vniuersum appellauere. Sic enim & alibi sæpè loquitur.

Cap.xx. Pagungæ, Ialij. hi montium, qui perpetuo tractu oceani oram tenent, incolæ:) Manuscripti codices. Pagungæ: iam hi montium &c. Elegans verò, quòd mox nescio quis xm. elephantorum posuit, pro x. elephantis. Mutani super hos Caucaso subiecti. Soleadæ, Sondræ. (Lege Montani super hos. quibus enumeratis subiicit Taxilas iam in plana demisso tractu.

Cap. xxii. Patrem Mabaciem commeasse eó.) In vetustis codicibus est: Patrem Rachiæ com. eó. nam id fuit legato nomen. Scribam fefellit similitudo literarum. Agros diligenter coli, pomis abundare.) Plus est in manu scriptis. ag. dil. coli, vitis vsum non esse, po. abundare.

Cap.xxiii. Hæc regio est ex aduerso Bactrianorum. Deinde eius oppidum Alexandria.) Lege & distingue sic: Hæc regio est ex aduerso. Bactrianorum deinde, cuius oppidum Alexandria. Arienæ partem esse Dararin aliqui volunt. pro Dararin scribo Daritin. Circumuectus in mediterranea Persidis & Indiæ.) Ex India. non Et Indiæ.

Mille millibus passuum ab Alexandria abest oppidum Heliopolis) Scribendum, Duo m. passuum. Scriptum erat hoc modo mm. id typographi verterunt in mille millia. adeò nulla ratio habita est numerorum, perinde ac si minimum referat. Deinde ex Iuliopoli fecerunt Heliopolim, quæ alibi sita est. Ibi regnat Paridion. (Lego, Pandion Aut Mecheris Aegypti intra diem sextum.) Lege addendo Aut vtique Mechiris.

Cap.xxvi. Habet ipsa ab ortu Caspios.) Adde coniunctionem: Habet ergo ipsa. Antiochiam, quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicatore condita, Nicatoris vel Arbelis vocatur.) Nostra exemplaria habent: Antiochiam, quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita, Arabis vocatur. Arabis cognominata est ad differentiam aliarum, ideò quod esset inter Arabas sita. Nicator verò regis est cognomen, non præfecti nomen. Supra Siciclalsi tria milliapassuum, Lycus &c.) Illic tantum legitur: Supra Silici. Clasitæ. per quos Lycus &c. Paulóque pòst, Gobaris, non Cobaris. Feruntur ei plebes vrbanæ d c. esse.) Et hic vitiatus est numerus. Legendum est: Ferunt ei plebis vrbanæ d c m. esse. alioqui malè cohærent sequentes accusatui Situm, & Agrum. Cùm Persæ quoque schœnos & parasangas alia mensura determinent.) Lege addendo, Alij alia mensura determinent. Sensus est, non debere cuiquam mirum videri, quòd inter autores de spatiis earum regionum parum constet, cùm apud ipsos Persas locorum indigenas alibi magis, alibi minus prolixæ sint parasangæ, quod idem apud Germanos quoque in milliariis accidit.

Cap.xxvii. Alterum deinde transit lacum qui Tesbites appellatur. Thospites, non Tesbites. Aliquantò pòst est Zagrus mons,) nô Sagrus. Susianis ab oriente sunt Cossæi.) Addo vnam dictionem: Ab Oriente proximi sunt. Sunt enim his ab Oriente & aliæ gentes, sed nulla æquè propinqua, ac Cossæi. Circuit arcem Susarum, ac Dianæ templum augustissimum cum illis gentibus & ipse magna ceremonia sit.) Vetusta exemplaria: Circuit arcem Susorum, ac Dianæ templum augustissimum illis gentibus, & ipse in magna ceremonia. Præter asylum Persarum venientem ad vnum ex Susianis oppidum.) Lege, & distingue: Præter asylum Persarum venientem, & vnum ex Susianis, videlicet asylis: Oppidum iuxta eum Magora. Pasiones Sogdonaci filius.) Pasines est in antiquis exemplaribus: & sic Græci Geographi vocant πασίνης χάραξ.

Cap.xxviii. Insula Deuuade.) Deuadæ scribo, vt sit genitiuus: sicut aliquantò pòst Dioscoridu pro Dioscorida. Sic enim solent denominari à præfectis classium. Eadem ratione in hoc ipso capite leges Malchu insulam, vbi hactenus in impressis exemplaribus corruptè Malacho legebatur. Sueleni, Sarraceni, Arrareni. Oppidum, in quo &c.) Scribendum, Sueleni, Sarraceni. Arra oppidũ. Amyelome.) colonia Milesiorum.) Milesij coloniis suis, vel in barbarissimas gẽtes deductis. Græca tamẽ solebant imponere nomina, quemadmodũ videre licet in tot eorum coloniis per orã Ponticã dispersis. Proinde magis placet Ampelone, à vinetis, (quæ appellatio est in manuscriptis exemplaribus) quàm Amyelome vox Græcis nihil significans. Cap. xxix. A Troglodytico verò.) A præpositio redundat. præcedit enim in fine proximi Capitis, Arabiæ latere, absque præpositione. Fuit & Cambyso.) Scribo Cambysu, paterno casu, & Græca inflectione. Sic enim pleraque in eo tractu oppida nominantur ἠιόνων πόλις, χαμιζόσα πόλις.

Insulæ Stenæ diræ aliquot, Holennenses non pauciores, Cardamin, Topazos.) Lego Halonnesi non pauciores, Cardamine, Topazos. Et Stenæ diræ, Græcæ sunt voces στεναὶ δῆσαι. Insula ibi Cytis, topacium ferens, & ipsa vltra syluas, vbi Ptolemais.) Lege & distingue, Topazium ferens & ipsa. vltra syluæ. vt intelligas non in sola Topazo insula gemmam ipsius cognominem inueniri. deinde Ptolemaidos cognomẽ non est Epitherias, sed ἀπὸ θήρας, quemadmodum Antiochia ἀπὸ δάφνης. Horarum sex consumuntur vmbræ.) Non leue & hoc mendum. Castigauimus sic: Hora sexta consumuntur vmbræ, hoc est meridie, iuxta Romanam supputationem. Insula Cytis.) Vetusta exemplaria, Colocasitis. Dictam apparet, à prouentu copioso colocasiæ. Celetum testudinum.) Eadem exemplaria habent Celtium: & sic Græci quoq; hoc genus vocant, κέλλιον. Animal spingion.) Scribo, Sphingion. Diminutiuum est à sphinge, & simiarum generis est hoc animal. Herbas circa Meroen demum viridiores syluarumq; aliquid aperuisse rhinocerotum elephantorumq; vestigia.) Scio verbum hoc Aperire, interdum perquàm eleganter dici de nauigantibus, maximè quoties oram aliquam sinuosam legunt: mihi tamen videtur hic non habere locum proinde malui & hic manu scripta sequi exemplaria, quæ hanc lectionem habent; Herbas circa Meroen demum viridiores. syluarumq; aliquid apparuisse, & rhinocerotum elephantorumq; vestigia. Insula Diodori, & aliæ desertæ.) Addendum hic: Per continentem quoq; deserta. vt intelligamus, quicquid litoris ex aduerso harũ, insularum, inter sinum Abaliten & Gazam situm est, totum esse desertum & incultum. Gentes Troglodytarum Iuba tradit.) Scribe. Idem Iuba. Gauconem, Emeum, Pidibotas, Endondacometas.) Syncera lectio. Graucomen, E. P. Hebdomecontacometas. ac si Latinè dicas Grai vicum, & Septuagintauicanos à numero vicorum. Enonimiton Aethiopum.) Vera lectio extat in manu scriptis Euonymiton, Græca appellatione, quòd accolant sinistram. Nil ripam aduerso flumine nauigantibus. Aliam insulam tractu dextro subeuntibus alueo.) Legendum non tractu, sed Tatu. est enim genitiuus Græcus, & insulæ nomen Τάτου νῆσος. & Dextro, ad alueum refertur. Delubrum Hammonis est ibi religiosum.) Melius legitur, Et ibi. Dicit enim in Meroe quoque Hammonis delubrum esse, diuersum ab illo Libyco, in quo oracula reddebantur, & quod Alexander adiit, Hammonem patrem, vt credi volebat, salutaturus.

Cap.xxx. Inde Paropas oppidũ, Nauos Modundæ, Mandadini, Secanduni, Colligati, Secandæ. Nauectabæ, Cumi, Agrospi, Aegipani, Candrogari, Arabum summorũ.) Hîc nostra exemplaria, quæ sequimur, discrepant à vulgatis editionibus, inter se verò consentiũt: vbi sic legitur: Inde per ripas oppida, Nauos Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi, Agrospi, Aegipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Per ripas, dicit ideo, quia superiùs ex Bionis commentariis relata, in insulis Nili sita sunt. Sunt autem appellationis barbaricæ, & accusatiuo casu posita. Meridiana parte imminens mari mons. Illic legitur: A media eius parte im. m. m.

Cap.xxxi. Contra hoc promontorium Gorgones insulæ narrantur.) Lege Gorgades, quod est denominatiuum à Gorgon.

Caput xxxii. Ex quibus perducti sunt à Iuba duo.) Iubæ, est in vetustis codicibus. Iuba enim nunquam illuc nauigauit, sed ab ipsius classiaris hi canes ei adnecti sunt.

Cap.xxxiii. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad finum Persicum.) Legendum est, ad finum Issicum.

Cap.xxxiiii. Besicam Thraciam, Mediam.) Est quidem Mædia Thraciæ pars, sicut & Besica: magis tamen placet ita additum mediam, quemadmodum superiùs dixit Hispania media: itemque Septentrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiua: quòd hæ prouinciæ longè lateque patent. Huc accedit quòd in manu scriptis non est diphthongus. Paulò pòst, Galliam, Aquitaniam: lege coniunctim, Galliam Aquitanicam. & versu sequenti, in parte Venetiæ, non In partem.

EX LIBRO SEPTIMO. CAP. VII.

At qui etiam hodie minoris potes.) Melius veteres, Atq; etiam hodie.

Cap.xi. Sed vbi paululum temporis inter duos conceptus intercesit, vterque est perfectus.) Lege, Vterque perfertur.

Cap.xvi. Quod alij Orionis, alij Etionis, fuisse tradunt.) Vetus lectio: Quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrantur. Hunc Otum tam vasto corpore tantisq; viribus præditum fuisse Poëtæ narrant, vt socio Ephialtes fratre, Martem ipsum ex insidiis aggredi sit ausus. Hos Maro Aenêid. sexto Aloidas vocat. Sequenti versu illic legitur, Monumentis creditur: non, Traditur. & rectè, mea sententia: quòd hoc posterius ab Historicis memoriæ proditum sit, non à Poëtis. Salamiam Euthimenis filium.) Scribo. Salamine. Quid enim attinebat nominare puerum? Sic mox: In filio, inquit, Cornelij Taciti.

Cap.xvii. Id esse sparsis manibus.) Rectius est, Passis manibus. Sequenti versu hæc vox, Quibusdam, priore loco redundat: neq; in nostris archetypis geminatur.

Cap.xx. Obnixo contra nitentibus iumentis.) Lego, Obnixus. Ac mox: Et ducenaria duo humeris: non, Duobus, & sequenti versu. Quingenario thoracẽ, non quinquagenario.

Cap. xxii. Leænæ meretricis exemplum.) Exemplum redundat. Sequenti versu est, Anaxarchi, non Anaxarchus.

Cap.xxiiii. Sui verò nominis oblitus Messala Coruinus.) Et hic Oblitus, redundat.

Cap.xxvi. Belloq; ciuili, quod omnia concutiebat externa.) Quid opus erat hic Conciebat, mutare in Concutiebat? quasi non rectè dictum esset, externos hostes, Mithridatem, alioq;; intestinis Romanorum bellis excitos fuisse, ratos inuicto alioqui populo inferendi bellum nullũ aliud tempus opportunius fore.

Cap.xxviii. L. Sicinius Dentatus.) Siccium vocant manu scripti codices, atq; etiam Liuius, & Dionysius Halicarnassensis. Ante xxij. annos bina cœperat spolia.) Verior antiqua lectio: Ante decimum septimum annum: nam ab hoc anno militaris ætas incipiebat. At hoc idem ante vigesimum secundum in tam insigni viro mirum videri non debuerat. Quas Trebia, Ticinusq;, aut Thrasymenus ciuicas coronas dedere?) Coronas, aliquis interpretans primo in spatio, quod versus dirimit, adscripsit: ea vox deinde in contextum irrepsit: alioqui elegantius subintelligitur, quemadmodum in Laurea.

Cap.xxx. Ille semper alioquin exitiali appellans nomine, vniuersos ex Italia pellendos censuit Græcos.) Hæc tria verba, exitiali appellans nomine, nec in vetustis habentur exemplaribus, nec Plinium admodũ sapiunt: & alioqui etiam absq; eis integra est sententia. Quibus de causis haud illibenter ea omisimus, maximè cùm similem superuacanea verbula infulciendi licentiam sæpius & alibi, & in hoc ipso capite deprehenderimus. Quo potius, quàm vniuersi populi & illius gẽtis amplissimo testimonio, & in tota vita tua, & ad Consulatum tantum operibus electis?) Nostrorum codicum lectio melior: Quo potius, quàm vniuersi populi illius gentis amplissimi testimonio, & tota vita tua Consulatus tantum operibus electis? Roscio theatralis seditionis authori leges ignouerunt, notatasq; sedes ignominiæ discrimine æquo animo tulerunt.) Et hoc indidem restituimus ad hũc modum: Roscio theatralis authori legis ignouerunt, notatasq; se discrimine sedis æ. a. t.

Cap.xxxvii. Cui ob meritum honores illos, quos Herculi, decreuit Græcia.) Sensus vtcunq; manet: à verbis Plinij discessum est. Legendum: Quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Ibi dem Cleombrotus Ceus legitur, non Theombrotus, hic medicus fuit, alter Ambraciotes patria, professione philosophus. Relato è funere homine & conseruato.) Lege, Seruato. Laudatus Ctesiphon. Lege addendo: Laudatus est & Ctesiphon.

Cap.xxxix. Sed hoc pretium belli non hominis fuit: tam Hercule, quàm libidinis, non fortunæ Peronetomi spadonis, Seiano iiii. m. d. mercante à Sutorio Prisco.) Hic locus multum torsit eruditos, multa frustra diuinantes. Atqui expedire illos potuerãt ex hac difficultate exemplaria vetusta: quæ nobis certè cum hîc tum alibi sæpè egregiè succurrerunt. Ea sic habẽt: Tam Hercule, quàm libidinis, non formæ, Pæzontem è spadonibus Seiani iiii. m. d. mercante Sutorio Prisco. Nomen conuenit homini probroso, quale est Comazon, quem Heliogabalus Impera. in deliciis habitum ad Consulatum vsq; euexit. Porrò participia interdum verti in propria nomina, nouum videri nõ debet, cum etiam passiua forma quædam in hoc genere reperiantur: vt Sozomenus. is fuit Ecclesiasticæ historiæ scriptor.

Cap.xl. Numerus dierum computatur, vbi quæritur pondus.) Non erat mutanda vetus lectio: Numerus dierum comparatur: hoc est, numeri dierum felicium infeliciumq; inter se cõferuntur vter maior sit.

Cap. XLI. Lampido Lacedæmonia refertur.) Reperitur melius, quàm Refertur. Et Ambusti filius Rullianus est, non Rutilianus, in Liuianis æquè ac Plinianis vetustis exemplaribus.

Cap. XLIII. Sed accusatus, atq; de iure virgarum in iudicum consilium missus.) Plenior ac planior est antiqua lectio: Sed accusatus, atq; de iure virgarum in eum, iudicum consilium missus. Neq; enim in omnes passim ius virgarum magistratus habebat, sed in tergum ciuis Roman. nihil illi licebat. Paulò pòst legendum, Supremo somnia, non Somno.

Cap. XLIIII. Quod supereſt, nescio maior gloriæ, an indignationi, dolor accedat, inter tot Metellos tam sceleratam Catinij audaciam semper fuisse inultam.) Codices antiqui habent: nescio morum gloriæ, an indignationis dolori, accedat. Subindicat Plinius, maiorem vlciscendi libidinem ætate sua regnasse, quàm Metellorũ, de quibus loquitur, tempore, cùm mores P. R. adhuc minus corrupti essent. Cap. XLV. Proscriptionis inuidia in collegam.) In collegam redundat. Solicitudo Martis Actiaci Pannonicíq; belli, ruinæ pontis.) In exemplaribus nostris constanter legitur: Solicitudo Martis Actiaci, Pannonici belli ruina è turri. Videtur aliquis data opera lectionem mutasse ex Tranquillo. Hærede hostis sui non suo filio excessit.) Nihil opus erat àddere duas voces: Satis plena erat vetus lectio, nempe hæc: Hærede hostis sui filio excessit. Sed hic quoq; glossula interpretis irrepsit in contextum.

Cap. XLVIII. Cui astipulatur Damiates.) Damastes legendum, is fuit historiarum scriptor, patria Sigiensis ex Hellespontо.

Cap. L. Hebesĉunt sensus, membra torquentur.) Torpent, non Torquentur.

Cap. LI. Profundi humoris è corpore effluuium.) Vetus & syncera lectio, Præfandi humoris. Sic enim Plinius more suo verecundè genitale semen circunloquitur, ac si dicat, cum præfatione honoris aurium nominandi.

Cap. LII. Nam Cælium Tuberonem.) Scribo, C. Aelium Tuberonem. Tuberonum enim familia Aeliæ gentis est. Mox est, Hermotimus non Hermotinus. Se enim ab inferis remissum, habereq; quod nũtiaret.) Vetus, Habere, quæ nuntiaret.

Cap. LIII. Duo Cæsares, Prætor, & Prætura populi Roman. functus.) Legendum, Prætor. & Prætura perfunctus. Cum populo admodum placuisset.) Adde, is, Is cùm p. a. p.

Cap. LIIII. Et tamen multifariè priscos seruare ritus: sicut in Cornelia domo nemo ante Syllam Dictatorem traditur esse crematus.) Lege: Et tamen multæ familiæ priscos seruauere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam Dictatorem traditur crematus.

Cap. LVI. Vtiq; in Græciam attulisse è Phœnice Cadmum XVI. numero.) Legendum, Intulisse. Hic nescio quis subiecit Latina elemẽta, cum Plinius de Græcis literis loquatur, quare sustulimus ea: nec enim sũt in archetypis. Doxius Cælij filius.) Cæli, non Cælij. Phœnices, vt Theophrastus.) Tirinthij, nõ Phœnices. teste Pausania. Paulò pòst est, Aeacus inuentor argenti, non Ceacus. Terebram, glutinum, ichthyocollã.) Malim veterem lectionem, Ter. glu. lithocollã. Staphylus Sitheni filius.) Imò Sileni. Bouem & aratrum Briges Athenienſis.) Scribo, Buzyges. ex re nomen habet. Inducias Lycaon.) Lycaon verius. Cithara edita carmina composuit Terpander.) Lege, Citharœdica car. Prosaicam orationem.) Apage Prosaicam: Scribo. Prosam orationem. In Græcia verò Pyrrhus Dædali cognatus.) Euchir, non Pyrrhus, attestantibus Græcis scriptoribus. Hippagum Salaminij.) Vetus lectio habet, Samij, pro Salaminiis.

Cap. LVIII. Græca inscriptio plenior erit hoc modo: Ναυσικράτης τισαμένη ἀθλωσᾶσ· κόρα ϗ ἀθλωϗὰ ἀνέθηκεν. Vbi omissum erat, cui numini anathema consecratum esset.

Cap. LX. Nasica collega Lanati.) Lænatis, legi debet.

EX LIBRO OCTAVO CAP. I.

QVippe intellectus illis sermonis patrij, & in primis obedientia.) Rectiùs legitur in manuscriptis, Et imperiorum obedientia. Indicis Arabici minores.) Veteres codices: Indis arant minores. Suprà quoq; libri sexti ca. XIX. de elephantorum apud Indos vsu dixit: Iis arant, iis inuehuntur. Ad hoc ca. huius libri XI. docens vbi nascantur, Arabiæ non meminit.

Cap. II. Aut lasciuiente pernicitate colludere.) Syncera lectio veterum codicum: Aut las. pyrrhiche col. Est autem πυῤῥίχη saltationis genus Cretensibus in primis familiare. Lecticas etiam ferentes quaterni singulas, puerperas imitantes.) Nec lecticæ puerperas imitabantur, nec elephanti lecticarij. Quapropter sic scripsimus: Lecticis etiam ferents equaterni singulos, puerperas imitantes.

Cap. III. Circa hos belli cura summa.) Veteres rectiùs: Circa hos belluis summa cura.

Cap. VII. Et illum dimitti pactus si interremisset. Solus ergo in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit.) Scribo ex fide nostrorum exemplarium: Et ille, dimitti pactus, si interemisset, solus in harena congressus, m. p. d. c. Et non longè à fine huius capitis: Pari equitum ex aduerso dimicante: non, Ediuerso.

Cap. VIII. Antea domitandi gratia gregis, equitatu cogebant in conuallem.) Distinguendum: Domitandi gratia greges equitatu cogebant.

Cap. XV. Cuius contactus sequentes, vt ignis aliquis comburat.) Nimium est, Comburat. Amburat, satis erat.

Cap. XVI. Non tanquam periculo coactus, sed tanquam amentia iratus.) Amentiæ, legi debet. Velut deputans abscon sione turpitudinem.) Noua elegantia, dignior tamen Apuleianis istis, quàm Plinio. Simplicior est vetus lectio: Velut abscondente turpitudiné loco. Leonum simul pugnam plurium.) Turbatus est ordo: restituimus sic: Leonum simul plurium pugnã. Non sine ostento quodam tẽpore illo generosos spiritus iugũ subire prodigio significante.) Et hic veram lectionem commonstrant archetypa, nempe hanc: Nõ sine ostento quodam temporum, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante. Quod ab eo factum Græci σωτῆρ@-, id est, saluatoris templum Dionysij appellauere.) Antiqui codices: Quod ab eo facto Græci κεχηνότ@- Διονύσ@ appellauere. ab eo facto, scilicet ab hiatu leonis.

Cap. XXI. Nec flexu multiplici, nec vt reliquæ, corpus impellit.) Posteriùs Nec, redundat. Interficiunt eos cauernis facilè cognitis sola tabe. necant illi simul odore, moriunturque.) Verba quæ proximo vetsu præcedunt, faciunt vt magis probem veterem lectionem, videlicet hæc: Sæpe enim enectum concupiuere reges videre. Proinde sic lego: Iniiciunt eas cauernis, facilè cognitis sola tabe. necant illæ simul odore, moriunturque. Iniiciunt eas mustelas scilicet, regiæ cupiditatis mercenarij ministri. Alioqui mihi non fit verisimile, mustelam esse adeò nocendi auidam, vt vltro latebras basiliſci peruestiget, & vel cum certa sua pernicie tam dirum monstrum lacessere non dubitet. Dissimile est, quod de viuerris in cuniculorum venatu narrat infrà capite 55. Iniiciunt eas,

tas, inquit, in specus, qui sunt multifores in terra.

Cap. XXII. Itaque Copas, qui Olympionicas scripsit.) Antiqui codices, Agriopas. Nomen est Dorium, quale Gorgopas. Et in lupum se conuertisse,) Conuertisse dixit pro conuersum esse. itaque Se, redundat. Sic Vertere quoq; sæpe est apud Liuium reperire: Id consilium in caput authoris vertit & similes locutiones. Sequitur: Eundem x. anno restitutum, athleticè restitisse in pugilatu, victoremq; victoria Olympia reuersum. Vetus potior: Eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, victoremque Olympia reuersum. Sic Horatius: Magna coronari quis victor Olympia & Athleticæ, est τὴν ἀθλητικὴν, sicut Arithmeticen dicimus. Cap. XXIII. Nec pedibus pauendas tantùm serpentes.) Restitue luxatum ordinem: Nec pedibus tantùm. Eosque non in fronte aut ex aduerso cernere.) Aut redundat.

Cap. XXVII. Iaculando ea petendoque deficiat.) Quanto melior antiqua lectio: Iaculando se appetendo deficiat.

Cap. XXX. Alternis annis esse marem, alternis fœminam fieri.) Germana lectio: Alternis annis mares, alternis fœminas fieri.

Cap. XXXI. Theophrastus author est, angues eo modo & stelliones senectutem exuere, eamq; protinus deuorare.) Quônam referendum est illud, Eo modo? Nihil enim præcedit, quò referri possit. Et exuias deuorari, vt de stellionibus verum esse ipse Plinius libro trigesimo capite decimo testatur, ita de anguibus manifestò falsum est, cùm eæ passim reperiantur. Legendum itaque, Anguis modo, non Angues eo modo. Eosdem pestiferos ferunt in Græcia, innocuos esse in Sicilia.) Hoc quoque, sicut id quod præcedit, ex authoritate Theophrasti refertur. Quid igitur attinebat veterem lectionem mutare? Eosdem pestiferi morsus in Græcia innoxios esse in Sicilia.

Cap. XXXII. A partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur: pastæ redeunt ad fœtum: illos imbui lactis primo nolunt succo.) Cur Illos, potius, quàm Illum? Sed longè aliter scripsit Plinius: Illis imbui lactis primos volunt succos. illis, aro & seseli, quòd intelligant eis occultam quandam vim inesse, fœtui suo salubrem.

Cap. XXXVI. Sæpe in harena colaphis inflictis exanimantur.) Rursus data opera vitiata lectio. Opinor parum Latinum doctulis istis videbatur. infracto colapho dignam. Arborem auersi diripiunt.) Bellum & hoc. Sed quis vnquam id vidit saltem scriptum aut pictum? Legendum igitur, quemadmodum habent magno consensu vetusti codices: Arborem auerse derepunt: hoc est, non proni, sed posterioribus primùm pedibus, anterioribus interim motum est omnibus, qui modò vel semel vrsum ab arbore descendentem viderunt. Atq; in hoc quoq; hominem imitantur, præter morem quadrupedum. Quamobrem pulchrè cohæret cum eo quod proximè præcedit: Ingrediuntur & bipedes.

Cap. XXXVII. Conduntur & alpini, quibus magnitudo media est.) Vera lectio vetus, Quibus magnitudo melium est. Sunt his pares & in Aegypto: similiter resident in clunes.) Lege, Similiterq; residunt in clunes. Alliquanto post. Maleficio eo, aliquis de industria mutauit in Maleficio illo, nimirum quò minus esset vocalium. Grande verò opræprecium.

Cap. XXXVIII. Sufflata cute distentæ, ictus hominum & morsus canum arcent. Manente sensu, verba tantummodo mutata sunt. Sed quid opus erat? Nostri codices habent. Sufflatæ cutis distentu.

Cap. XXXIX. Vel annua fame edurant.) Rectiùs, Durant. Scriba durimtans e literam geminauit.

Cap. XL. Canes defendêre Cimbros, cæsis dominis eorum plaustris impositi.) Legendum, canes defendêre Cimbris cæsis domus eorum plaustris impositas. Cui nomen Hyrcani reddidit Durides.) Duris, lege, quemadmodum primo libro in catalogo. Samius is fuit, Alexandri rerum scriptor. Et reginam Bithyniæ Consingin vocant veteres codices, non Consygnen. Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro retrahens. quamuis aquam trànsiliens se occultasset, quàm significans demonstratio est, cauda primùm deinde rostro.) Hæc oratio media sui parte malè sarta est. Consulamus archetypa. Illic reperio sic scriptum: Scrutatur vestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: quà visa, quàm silens & occulta, quàm sign. dem. &c. qua scilicet fera, à cane visa. Vides nimirum Lector, quantum interfit. Et ab ea, quæ fœmina sit ex primipara genita, citius cerni.) Hic quoq; longè aliter habent incorrupta exemplaria, vbi legitur, Faunos cerni, quam dictionem deprauator non intellexit.

Cap. XLII. Laceratumque pariter aurigam inuenimus.) Quid hic facit auriga, cuius longè aliud officium est? Lege non Pariter aurigam. sed Prorigam, vnica voce. Proriga enim appellatur, qui equos admittit, vt est apud Varronem lib. 2. c. 7. In fine capitis legendum: Præterque veficæ conuersio: non, Præterquam. Est enim is morbus iumentorum proprius, non hominum. Simile mendum & alibi aliquoties in hoc authore occurrebat.

Cap. XLIII. Vt bibant cogendæ exonerandæue sunt.) Meliùs, Exorandæue. hoc est, cogendæ sunt, nisi malis eblandiri, vt bibant. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis millibus nummorum emi.) Lege, Quadragenis millibus enixas. Cùm enim dixisset, quæstus ex iis opima prædia exsuperare, qui ferè ex fœtura solet fieri vberrimus, hoc subiecit exemplum.

Cap. XLV. Sunt authores, ipsa complente decimum mensem duos parere, nunc rarò geminos.) Hæc lectio nihili est. Plinius longè aliud scripsit. Sunt authores, ipso complente decimum mensem die parere. Gignunt rarò geminos. Cap. XLVIII.

Hispania nigri velleris præcipuas habet: Pollentia iuxta alpes, Canusia retuli, quas Erythras vocant: item Bætica, vt Canusium: furuas Tarentum ac pulliginis suæ, & succidis omnibus vsus medicatus.) Facilè agnoscas & hic eundem castigatorem. Syncera lectio est hæc: Hispania nigri velleris præcipuas habet, Pollentia iuxta Alpes cani: Asia rutili, quas Erythreas vocant: item Bætica: Canusium fului, Tarentum & suæ pulliginis. Succidis omnibus vsus medicatus. Quippe ahenis coquentium extractæ, indumentis vsu veniunt.) Et hinc se explicare nequiuerunt, etiam doctissimi viri. Vetus ac syncera lectio: Quippe ahenis polientium extracta, in tomenti vsum veniunt. Loquitur de lanarum purgamentis. est autem tomentum, culcitræ fartum. Martialis: Culcitra tomento quàm viduata suo. & de tomento, non de indumento, accipiendum, alioqui satis indicant quæ sequuntur: Antiquis enim torus è stramento erat. Sicut villosa, & etiam ventralia.) Coniunctio Et superfluit. In templo M. Anci durasse.) Quid sibi vult hîc M. Anci templum? aut quisnam fuit iste suppositius M. Ancus? Certò scio in Roman. Historia neminem hominum, aut Deorum esse hoc nomine. Di-

cet aliquis, de Anco Marcio accipiendum. at ex omni regum Roman. numero solum Romulum consecratum legimus. Sed quid ego his lectorem remoror, cùm in promptu sit in archetypis verum nomen: In templo Sangi, Equidem demiror, quòd hic Sangus tantopere ignotus fuerit recentioribus Grammaticis, vt etiam in Liuiana historia vno atque altero loco in Ianum sit demutatus. Et est quidem vnius numinis vtrunque nomen: sed hæc Romana appellatio est, illa altera Sabina. Vehementer suspicor pro talibus castigationibus Alerienſi nos malam gratiam debere: nam huius primi opera typographi Roman. sunt vsi. Vndulata vestis primo laudatissimis fuit.) Lege, E lautissimis. Ac mox: Acu facere Idæi Phryges inuenerunt.) Quid significat, Acu facere, Latinè scientibus? Lego: Acu facere id (hoc est pingere: nam pictæ vestis mentio præcesit.) Phryges inuenerunt. Et sic habent antiqua exemplaria.

Cap. L. Mares quàm maximè simos, longis auriculis, infractisq; armis quàm villosissimos probant.) Lege, & distingue: Mares quàm maximè simos longis auribus infractisque, armis quàm villosissimis, probant.

Cap. LII. Primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus.) Et hic & lib. 9. cap. 56. in antiquis exemplaribus constanter legitur, Fuluius Lippinus.

Cap. LIIII. Mira solertia, viſco inungunt oculos. calcearique imitatione venantium tradunt.) Vetusti codices: Viſco inungi, laqueisque calceari. nam vtroque modo capiuntur. Sequenti versu, Cornelius, superfluè adiectus est. nam & hoc ex authoritate Mutiani narrat, quod nescio quis ad Cornelium authorem retulit. Alioqui cum duo sint in Indice Cornelij, Valerianus & Celsus, Plinius cognomen adiecisset. Item sequenti versu lege, Nouam exultatione adorare, non, Noua exultationem adoriri.

Cap. LV. Vltima huius capitis dictio dilabidas, est, non Labili.

Cap. LVI. Damæ mansuescunt rarò cum fere iure dici non possint.) Cum Plinius hîc perquàm elegantem transitionem faciat ad reliqua animantia, vt videre licet in manu scriptis, hoc modo: Hi (nempe lepores) mansuescunt rarò, cùm feri dici iure non possint. Complura nanque sunt nec placida nec fera &c. demiror, quibus intemperiis agitatus deprauator lectionem mutandam putarit, ac damas hîc inserendas, quamuis iam antè in alio genere recensitas, nec hîc vllo modo quadrantes. Et quasi hoc parum esset, titulum quoque, quem Plinius fecit, De semiferis, ipse vertit, De damis. Sic nobis hic verè literarius porcus bonos authores castigat. Et talia dissimulanter transilit Hermolaus, dum Aristotelem, dum Theophrastum, dum id genus alios consulit, dùm Roman. editionem cum Veneta confert, non paucis locis vtranque ex æquo vitiatam, securus interim quid in ipsis Plinianis habeatur archetypis, quod tamen inprimis curandũ erat. quod non illius insectandi causa dictum accipi velim, cui perpauci in literis conferri possunt, præferri fortasis nemo: sed vt appareat, hanc viam succurrendi veterum monumentis, quam non ingredimur, esse longè certissimam, si modò viri docti negotium id, qua par est, cura ac religione tractandum suscipere non grauentur.

Cap. LVII. Quos Censoriæ legis princeps. Q. Scaurus & M. in Consulatu non alio modo cœnis ademere, quàm conchylia.) Vbi nam legitur istuc Consulum par? imò vbi Q. Scaurus? deinde, vbi sic loquuntur Latini scriptores, Q. Scaurus & M. & non potius, Q. & M. Scauri? Fatendum est & hic corruptam esse lectionem. Integra sic habet: Quos Censoriæ leges, princepsque M. Scaurus in Consulatu, hoc est, Censores. & ante eos Scaurus Consul, cœ. ad. Sic enim dictum est hîc, Princeps, quomodo apud Poëtam: Princeps ærata Trachon secat æquora prora. id est, primus. Librarij ferè non aliter scribebant Que, coniunctionem, quàm primæ literæ puncto postposito. id lector imperitus prænomen putauit: vnde deprauandi occasio.

EX LIBRO NONO. CAP. VIII.

DElphinus non tantùm homini s amicum animal, verùm & musica arte mulcetur symphoniæ cantu.) Rectiùs: Non homini tantùm amicum animal, verùm & musicæ arti. m. f. c. Ex hominum manibus vescens, ferensque se tractandum.) Lege, Præbensque se tractandum. Paulò pòst, Amphilochi, scribendum, non Amphilochij, ἀμφίλοχοι. Sunt autem in Epiro.

Cap x. Et cooperta terra, ac pauita corpore.) Melius, Ac pauita pectore.

Cap. XIII. Ipsis in somno mugitus: vnde nomen vituli accipiunt. Tenent disciplinam.) Lege, & distingue: Vnde nomen vituli. Accipiunt tamen disciplinam.

Cap. XV. Silurus grassatur, vbicunque est, omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergens, præcipuè in Mœno Germaniæ amne prope Lisboum, & in Danubio. Mari extrahitur porculo marino simillimus.) Hoc loco nominatim recensentur pisces magnitudine insignes, nõ marini, sed fluuiorum, Nili, Rheni, Padi, Danubij, Borysthenis, Gangis. Horum medio catalogo non satis aptè inseritur marinus quidam piscis innominatus. Sequenda igitur antiquorum codicum lectio, vt post Lisboum nouæ orationis initium faciamus. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino simillimus. Is vulgo Italorum etiam nunc semilatino nomine moro appellatur, ob salsamenta illis notus, gustu aspectuque porcinam salitam nonnihil referentia: Germanis Husio dictus, quasi ὗς, sicut marino ἀπὸ τῆς μαιότητος. Cap. XVI. Sunt & piscibus præstita in hac parte auguria.) Nostri codices melius: Sunt & in hac parte naturæ auguria, sunt piscibus præscripta. Cap. XVII. Inde aduectos Tib. Claudio principe Optatus Elipertius præf. classis, inter Ostiensem & Campaniæ oram sparsos disseminauit.) Lego: Optatus è libertis, scilicet ipsius principis. notum est autem ex Tranquillo & Tacito, quanta fuerint potentia liberti Cæsarum. Cap. XVIII.

His aquam acceptam ore remittunt.) Quisquis hic ordinem mutauit, fecit sermonem ἀμφίβολον, Vetus ordo est hic: His aquam emittunt, acceptam ore. Cap. XIX. Miratur Arcadia suum exoccœtum.) Deest coniunctio, Et. Commemorato enim Verbani & Larij piscium miraculo, subiicit, Miratur & Arcadia. Nam stagna & amnes transeunt. Plerisque euidens ratio est.) Scribendum coniunctim: Nam in stagna & amnes transeundi plerisque euidens ratio est. Cap. XXVII. Item miluus subit in summa maria. Has voces, Item miluus, adiunximus fini præcedentis capitis, quas inde resectas nescio quis hic non suo loco assuit. Attollit cornua è mari sesquipedalia ferè, cornuta, quæ ab his nomen traxit.) Diuersa lectio antiquior, quam secuti sumus: Attollit è mari sesquipedanea ferè cornua, quæ ab his nomen traxit. vt periphrasi vtatur, de vulgo nota loquens. alioqui superuacaneum videri potest, de etymologia admonere in re tam clara, si quis tamen illam alteram lectionem mauult, fruatur. Cap. XXIX. Terreni maiores quàm pelagici.) Lege pelagij, πελάγιοι. Sic Græci longè à litoribus dissita vocant: nostri πέλαγος, altum. In fine capitis, Liburnicarum ludens imagine, scribendum ex fide archetyporum, pro Liburnicarum gaudens imagine. Cap. XXX. Simulque eam descendere in duo sensu carentia, nisi fortè tristi. Id enim vbi constat rumore nauigantium humana calamitas in causa est.) Antiquior lectio: Nisi fortè tristi (id enim constat) omine nauigantium, humana calamitas in causa est. Cap. XXXIII.

Nauigant ex his neritæ præbentesque concauam sibi partem, & alteram auræ opponentes, per summa æquorum velificant.) Primum Rectiùs legitur Veneta. Sunt enim conchæ non gratæ modò Veneri, sed etiam cognatæ, ob communem è mari originem: celebrisque est eius deæ effigies, concham, atque haud scio an ex hoc ipso genere, pede premens. deinde mirum, quod non concauam partem auræ præbeat concha, sed diuersam, cùm concaua sit velificationi aptior. Sequendã igitur & hîc vetera exemplaria: Nauigant ex his veneriæ, præbentesque concauam sui partem & auræ opponentes, p. f. æ. u. Castigator non intelligens quid Latinis significet præbere se & hunc locum corrupit, & suprà Præbens se tractandũ, in Ferens se tract. deprauauit, quemadmodum illic annotauimus. Cap. XXXIIII. Iam quidem in tota rerum natura damnosissimum ventri mare est.) Ventri superest, nec habebatur in archetypis manu scriptis. Cap XXXV. Animæ hominis periculo quæsita maximè placent.) Idem castigator nec hîc sensit Quæsita, positum pro Acquisita. Proinde vitiauit veterem lectionem: Anima hominis quæsita m. p. Ac mox: Et tantis Solis ardoribus, atque Indicis quoque insulis petunt, & admodũ pauci.) Syncera lectio: atque Indis quoque in insulas petuntur, & admodum paucas. Nec aliter ferè Plinius hoc verbo vtitur, quamuis vbique studium fuit literatori nescio cui syntaxin temerè mutare. Speciem verò inani inflatam.) Vetus lectio, Speciem modò inani inflatam. Modò, id est, tantummodo, frequens apud hunc scriptorem.

Præcipuum custodiũt, pelago altius mersæ, quàm vt penetrent radij.) Tu scribe: Quare præcipuum custodiunt pelagiæ, altius mersæ, quàm vt penetrent radij. De pelagiis piscibus suprà monui. Nam apud Græcos non est, nec apud barbaros inuentores eius aliud, quàm margaritæ.) Lege addendo. Nam apud Græcos id non est: ne apud barbaros quidem inuentores eius aliud, quàm margaritæ. Mox est, Squamas assimulat: non Assimilat, quod Gallicum idioma sapit. Enormes, & feri, colorisque marmorei.) Vetus lectio: Enormes ferè c. que. m. Lautitiam eius omnem, apparatumque detractans.) Imò, Obtrectans. Gerebatque auribus tum maximè.) Scribe: Gerebat cum maximè. In primis elegans locutio, sed persæpe apud bonos authores scribarum vel oscitantia vel peruersitate mutata. Vniones conuiuis ad sorbendũ dedit.) Melius, Absorbendos dedit.

Cap. XXXVI. Quia cum vita sua succum eum euomunt.) Sua, supereſt. Fraudatam se protinus luxuria credat, nos indiligentiæ damnet.) Magis placet vetus lectio: Fraudatam profectò se luxuria credat, nosque indiligentiæ damnet.

Cap. XXXVII. Capiuntur autem purpuræ paruulis tarisque conchis textu, veluti nasis, in alto iactis. Ineſt iis esca clusiles mordacesque concharum, quales videmus has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes. Appetunt eas purpuræ.) Et hic locus pessimè est à castigatoribus acceptus. Deprauationibus singillatim commonstrandis prolixior esse nolo: collatio eas satis indicabit. Scribi debet iuxta fidem archetyporum sic: Capiuntur autem purpuræ paruulis rarisque textu veluti nasis, in alto iactis. Ineſt iis esca, clusiles mordacesque conchæ, ceu mitulos videmus. Has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes appetunt purpuræ. Cap. XXXIX. In conchyliata veste cætera eadem sine buccino, præterque ius temperaturæ. Aequè pro indiuiso humani potus excremẽto dimidia & medicamina addunt.) Hæc perobscura sunt, nec mirum, cùm sint deprauata. Legendum: Præterque ius temperatur aqua pro inuiso humani potus excremento: dimidia & medicamina adduntur. Hoc est, præterquàm quòd buccinum detrahitur, etiam hoc interest, quòd hîc ius pro lotio aqua temperatur, & ex medicaminibus dimidium inditur eius quod in purpuræ tinctura indi solet. Præter, Plinius vtitur pro Præterea: id vbique fefellit castigatorem qui exceptionem esse putabat. Cap. LX. Sed alia sunt, nec habent finem vitia: iuuatque ludere impendio, & lusus geminare miscendo iterum, & ipsa adulterare, adulteria naturæ.) Syncerior lectio: Sed alia sunt è fine initia: quod pulchrè quadrat cum his verbis, Lusus geminare miscendo iterum. Cap. XLIIII. Glanus, qui & glanis vocatur.) Castigatior lectio: Cautius, qui glanis vocatur. nam sic præcedentibus pulchrè cohæret. Cap. LI. Plani piscium, quibus cauda non obest aculeique, vt testudines & rajæ, in coitu superueniunt.) Ita ne testudines inter planos pisces numerantur? Rectiùs: Plani piscium, quibus cauda non est, aculeatique, vt testudines, in coitu superueniunt, id est, testudinum modo.

Spari, torpedo, squali.) Sargi, non spari. Circa finem capitis est, Coalescit vulnus, non Calescit.

Cap. LIII. Postea visum tanti in extrema Italia petere Brundusium ostreas. Rectiùs, In extremam Italiam, familiari Plinio locutione. Cap. LVII.

In cauernis aquas hebetes remanere.) Vetus lectio, In cauernis aquas habentibus remanere.

EX LIBRO DECIMO CAP. III.

INgentium est ei, testudines raptas frangere.) Legendum: Ingenium est ei, id est, natura.

Quarti generis est percnopterus, eadem moratur per lacus.) Vetusta exemplaria: Percnopterus, eadem oripelargus. Sequenti versu, Vt quam verberet coruus: nihil erat necesse mutare in, Vtpote quam. Cap. VIII. Traditum est, missas in sublime ibi excipere eos.) Melius, Missas in sublime sibi. Cap. IX. Ac victu columbis potius.) Vetus lectio: Ac victu columbi potius: vt intelligamus, eam & leguminibus vesci, præter reliquorum accipitrum morem. Ad hoc victum vix puto inueniri de vllis auibus, nedum de columbis.

Cap. XIX. Vncos vngues habentes omnino non congregantur, & sibi quoq; prædantur. Lege: Et sibi quæq; prædantur. Cap. XXII.

Scipio, an Metellus vir Consularis, an M. Sextius.) Prius An superfluit. Is Scipio Metellus Pompeij Magni socer fuisse fertur. Cap. XXVIII.

Et Cyrenaici Achorem. Legendum, Et Elei Myiagron. Attestatur nostris exemplaribus & Pausanias. Ibidem, Qua litatum est illi die; non, Post quam litatum est illi deo. Cap. XXXIII.

Madefactum multa aqua pennis pluuerem ſpargunt.)Lege, Madefactæ multa aqua. In genere item ripariam eſt.) Antiqua lectio: In genere parrarum eſt. Parrarum & Horatius meminit, tanquam inauſpicatarum: Impios parræ recinentis omen Ducat. Eadem iam pauore libera, ac materna vocante cura.) Rectiùs: Eadem in pauore libera, ac materna vacans cura. Non enim narrat, quid perdix facere ſoleat abducto per dolum à nidis aucupe, (nam tunc volatu ſe proripit) ſed quo ingenio aduerſus illum alioqui vtatur, cùm aut non habet pullos: aut longè alio loco habet. Cap. XL.

Captimulgi appellantur grandiores merulæ aſpectu.)Lege, Grandioris. Hæc minutiora pigeret annotare, niſi animaduertiſſem omnibus inoleuiſſe editionibus. Cap. XLII. Super omnia humanas voces reddunt pſittaci, & quidem ſermocinantes. India auem hanc mittit. Pſittacem vocant.) Legendum, Pſittaci quidem etiam ſermocinantes. nam hæc verba, Super omnia humanas voces reddunt, ad præcedentia referuntur. Præterea legendum, ſittacen vocat, & ita adhuc nonnullis barbaris nominatur. nam quod ad terminationes attinet, altera Græca eſt, Latina altera, neutra barbara. Vltimorum hoc capite verborum vera lectio eſt, Ac cibis blandiente, non, Ad ciues. Senſus eſt apertus. Quin & proximè ſequentis cap. extrema verba deprauatè leguntur: Quæ poturo ſufficeret: pro, Quantum poturo ſuff. Cap. XLIII.

Hunc ſiue æmulatione incitatus manceps.) Nihilo deterius habuit priſtina lectio, Aemulatione vicinitatis: & plena erat locutio etiam abſque participio. Cap. XLIX. Venerunt in Italiam Bebriacenſes bellis ciuilibus trans Padum externæ & nouæ aues (ita enim adhuc vocantur) turdorum ſpecie.) Quibus tam bellis ciuilibus? nam plura fuerunt diuerſis temporibus. Deinde ſi Bebriacenſes vocabantur, verba per parentheſim interiecta, poſt hanc vocem Bebriacenſes, ſtatim ſubiici debuerant. Præclarè adiuuerunt hic quoque noſtra exemplaria, vbi ſic legitur: Venere in Italiam Bebriacenſibus bellis ciuilibus trans Padum & nouæ aues (ita enim adhuc vocantur) turdorum ſpecie, &c. Loquitur de bello ciuili Othoniano, quod ob cladem ad Bebriacum Galliæ Ciſalpinæ oppidum, Bebriacenſe nominat. & Externæ, verbũ eſt ſuperuacaneum, inſcitia caſtigatoris adiectum. Is quiſquis fuit, non ſentiens, Et pro etiam dictum, putauit aliquid deeſſe. Cæterum aues ipſæ nouæ appellatæ ſunt, cùm recens adueniſſent, ac deinde appellatio manſit, etiam poſt multos annos ab earum aduentu: id quod ſatis indicare poterat vel titulus capitis. De nouis auibus. Sic enim & hîc, & in primo libro conſtanter habetur in manu ſcriptis voluminibus. Cap. L. Gallinaceos quoque paſcendi lacte addito cibis.)Non multum fortaſſe refert: attamen antiqua ſcriptura eſt, Lacte madidis cibis.

Cap. LV. Liuia Auguſta.)Vetus lectio, Iulia Auguſta. Nec erat mutanda nam tametſi hæc ipſa gentilitio nomine Liuia primùm dicta eſt, tamen iam natu grandior, vt marito tam honorifica appellatione æquaretur, Auguſta conſalutata, & perequè honoris gratia in gentem Iuliam aſſcita, Iulia Auguſta vocari cœpit, relicto priore nomine: quemadmodum ex Tacito diſcere licet. Nec aliter legitur in omnibus emendatis authorum monumentis, duntaxat quoties Auguſtæ cognomen additur. Cap. LX. Nec aliàs in pluribus tanta fœcunditas, maior tamen paruis.) Legendum, Nec alia plures. ſ. parit, quàm melancoryphus. Tantò fœcunditas maior paruis Cap. LXI.

Cui membrana, ceu penniæ.) Melius, Cui & membranaceæ pinnæ vni. Cap. LXIII.

Ea de cauſa ingrediuntur in conceptu.) Melius quadrabit, ſi legas, In coitu, vt eſt in manu ſcriptis. Viciſſe Olympia prægnantem equã Hecratidis Theſſali inuenimus.) Scribo, Prægnantem Echecratidis. Cap. LXIIII. Ex omnibus quæ perfectos fœtus, vel tantos & innumeroſos edunt.) Lege: Ex omnibus, quæ perfectos fœtus, ſues tantùm & numeroſos edunt. Cap. LXX.

Qui ob id coguntur in naſſas.) Lege. Quæ ideo coniiciuntur in naſſas. Cap. LXXIII. Orygem perpetuò ſitientem Africa generat, ex natura loci potu carentem cum mirabili modo ad remedia ſitientium.) Germana lectio. Orygem perpetuò ſitientia Africæ generant, & natura loci potu carentem mirabili modo ad rem. ſi. Sequenti verſu vbi legitur, Saluberrimi liquoris hauſtu veſicis: dele, Hauſtu. Cap. LXXIIII. Vulpes & milui: angues, & muſtelæ, & ſues.) Codices antiqui melius. Vulpes, & Nili angues: muſtelæ, & ſues. Componit enim animalium paria inter ſe diſſidentium. De aſpide miraculum à Philarcho traditur: Is enim author eſt, &c.) Vetus lectio: De aſpide miraculum Philarcho reddatur. Vult enim Plinius fidem rei, quam narrat, penes authorem Philarchum eſſe. Id cùm non intelligeret caſtigator, homo craſſæ Minervæ, more ſuo caſtigauit, hoc eſt, mutauit in deterius.

EX LIBRO VNDECIMO. CAP. VII.

NIgra cruſta eſt prima, ſaporis amari.) Lege, Cõmoſis cruſta eſt prima. Explanat enim has voces, commoſin, piſſocero, propolin, ac primò commoſin. Cap. X. Apprehenſis ponduſculo lapillis ſe liberant.) Melius, Apprehenſi ponduſculo lapilli ſe librant.

Cap. XI. Fucus ademptis alis in alueum traiectus.) Scribo, Reiectus. Cap. XII. Itaque cum prima.) Lego pro Cum, Tum, hoc eſt, Vergiliarum exortu. Cap. XIII. Qua feruoris ipſius ſpuma concreſcit.) Scribe, Quæ videlicet membrana. nam ſi ſpuma nominatiuus non ablatiuus eſſet, In quam, dixiſſet potius, quàm Qua.

Cap. XIIII. Contrà copia ignauiam affert. Maciem melle non erithacę paſcunt.) Non leue erratum. Lege, Ac iam melle, non erithace paſcuntur: vt ſit ſenſus, Si copia mellis adſit, faſtidiri erithacen in cibo ab apibus. Et mox error errorem peperit. Quia deprauato, Ac iam, in Maciem, non bellè cohæret. Ergo diligentiores: pro vna voce Ergo, ſuppoſitæ ſunt tres, Qui autem ſunt. Mox, Dies ſtatus inchoandi: melius quàm, ſtatutus. In fine capitis pro, Non talia ſuauitas: vſuſque, repoſuimus, Non alia ſuauitas viſque Cap. XV.

Aptiſsimum in æſtimatione è tympo.) Vetus lectio, Aptiſsimum exiſtimatur è thympo. & ſequenti verſu pro, Cum ſit, Quod ſit. Sequens probatio, vt ſit odoratum, & dulce, reglutinoſum.) Quid hoc verbi eſt, Reglutinoſum? Reſtituimus: Odoratum, ex dulci acre, glutinoſum. Cap. XVI.

Aequitas etiam in eis obſtringitur.)Lege addendo voculam, Aequitas quidem etiam in eis obſtringitur. Nec caret ſua elegantia particula Quidem. Sicut ſequenti verſu temerariè fecit, qui detraxit vocem Ergo, ſcribens, In primis præcipitur, pro In primis ergo præcipitur. Nam vbi incubauere, fauos liuidos faciunt.) Antiqui codices, Nãniſi incubauere. vt quod præcedit, ad opera, non de mellificio, ſed de prolificatione intelligatur, quæ incubatu fit.

Tertio

Tertio inde verſu adde verbum Exiſtimatur: Hulceribus aptiſsimum exiſtimatur. Quam probabilem aliàs ſententiam fucorum euentus coarguit.) Prouentus, non Euentus. Cap. XVII. Cum procedit, vna eſt: totum examen circa eum conglobatur.)In vetuſtis codicibus aliter legitur, ac diſtinguitur: Cùm procedit, vna eſt totum examen, circaque eum conglobatur. Bellum verò, quòd mox, Aſsidui cuſtodes authoritatis, neſcio quis deprauit in, Aſsidua cuſtodientes authoritate. Apparatus indicio diem tempeſtiuum eligentium.) Lego, Apparatus indice, nempe murmure, quod nomen proximè præceſsit. Si quà laſſatus deficit, aut fortè aberrauit, odore proſequuntur.) Verior lectio: Si qua laſſata def. a. f. a. odore perſequitur. nam laſſari & aberrare in regem competere nõpoteſt. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam ſuauitatem illam prædulcis eloquij portendentes.) Vt verior, ita multo elegantior vetus lectio: Sedere in ore infantis tum etiam Platonis, ſuauitatem, &c.

Et continenter: Sedere in caſtris ducis Druſi Imperatoris, tunc proſperrimè pugnatum.)Lege: In caſtris Druſi Imperato. cum proſp. pug. Et circa finem capitu. Alterutra pars, quæ ſuis: non, Quem ſuis. & ſequenti verſu: Maximè rixa in conuehendis floribus exorta: non, Maxima rixa & in c. f. e. Cap. XVIII. Aliqui non niſi in tantum adacto inteſtinum ſæpe aſſequatur.) Vetus lectio: Vt inteſtini quippiam ſequatur. Sequenti verſu redundabat, Dein. Adrepenteſque foribus opertas ſufflant ab hoc ſpatio prouolant.) Reſtituimus ex fide veterum codicum: Adrepenteſque foribus per eas ſufflant: ad hoc prouolant. hoc eſt: ad flatum ranarum prouolant apes. Cap. XIX.

Papilio etiam ignauus & inhonoratus, luminibus accenſis aduolans.) Adde voculam Hic, Papilio etiam hic. quòd non de quouis papilione loquatur. & Aduolitans frequentatiua forma legendum. Sed grauius erratum mox ſequitur, vtpote non ſimplex: Filiſe etiam araneus, quacunque inceſſerit, alarum maximè lanugines obtexit. Non enim de araneo loquitur, ſed tertium nocendi modum papilionis narrat: Filis etiam araneoſa, quacunque inceſsit, alarum maximè lanugine obtexit.

Cap. XXII. Prima eas retorquere rurſúſque texere inuenit.)Veteres codices: Redordiri, rurſúſque texere. Cap. XXIII. Hanc ab his quoque cogi ſubigique.) Quoque redundat, ſicut antepenultimo verſu duæ dictiones, More ceræ: quæ cera ex poſtremis ſyllabis verbi Lenteſcere, nata eſt. Et primam dictionem huius capitis, quæ eſt Bombyces, mutatis poſtremis literis perperam aſſuerunt fini vigeſimiſecundi capitis, cùm ibi non minus grauiter, quàm argutè, dictum ſit, vt denudet fœminas veſtis: ac ſi dicat nihil abſurdius fieri poſſe, quàm cùm veſtis ad tegendum partes, quibus pudor debetur, inuenta, eadem ad nudandum eas adhibeatur pellucida: quæ argutia perit, ſidicas, Veſtis bombycina, ac non ſimpliciter Veſtis.

Nec puduit has veſtes etiam viros leuitate vſurpare, propter onera æſtiua.)Ita ne hæ veſtes propter onera vſurpantur, ac non magis propter leuitatem? Verior lectio: Nec puduit has veſtes vſurpare etiam viros leuitatem propter æſtiuam. Primum fœminarum laſciuia his vſa eſt, quæ gauderent nuditatem ſuam per eas ſpectari. Deinde viri quoque vſurpare cœperunt, ob delicatam leuitatem æſtati conueniẽtem.

Cap. XXIIII. Circinato adnectens.) Hoc adiectiuum nomen ſubſtantiuum poſcit. & habetur ſanè in manu ſcriptis: Circinato orbe adnectens. Circinitum vocat tam abſolutum, vt circino ductus videri poſsit. Derelicto laxo prætenti ſumma parte.) In his quidem verbis nullum commodum ſenſum video. Quod ſi legas, vt in noſtris archetypis habetur, Derelicta laſſo prętenti ſumma parte: ſenſus erit, prætentæ telæ ſummam partem imperfectam præ laſsitudine ab araneo derelictam. Ibidem Arbitrari licet, legendum eſt, non Liceat. Pariunt autem oua ea in telas ex panſa, quia ſaliunt.) Pro Expanſa, lege, Et ſparſa. Ideo ſparſa, quia ſaliunt. Pariunt autem trecentos.) Repoſuimus: Pariunt autem & tricenos.

Cap. XXVIII. In Thraciæ partibus iuxta Olynthũ.) Vetus lectio, In Thracia iuxta Olynthũ. Quod in hoc annotaui, ne indocti, qui ſic loqui ſolent, exemplum apud Plinium inueniri iactent.

Cap. XXIX. Iidem quippe noctibus non volare eas propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis tranſiri, continuata plurium dierum profectione. Quod maximè miretur, famem quoque, quam propter externa pabula petiere, ſciunt imminere.) Non obſcurum erit ex collatione, quanto & hîc antiqua lectio ſit incorruptior: Iidem quippe nec volare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab iis tranſiri, continuata plurium dierum (quòd maximè miretur, fame quoque, quam propter externa pabula petere ſciunt. Italiam ex Africa magna cohorte infeſtant.)Scribo, Italiam ex Africa maximè coortæ infeſtant.

Cap. XXXII. Multa autem inſecta & aliter naſcuntur, atque aſilus in primis ex rore.)Aſilus nec eſt in emendatis exemplaribus, nec alioqui hîc locum habere poteſt, vbi de papilionibus ſit mentio, non de aſilis. Sequenti verſu eſt, Inde porrigitur vermiculus, non oritur.

Cap. XXXVII. Alij præfixa his pila cuſpidant.) Malim, vt vetus: Alij præfixa haſtilia cuſpidant. præcedit enim Cornibus. Oculos vnicolores nulli, cum candore omnibus mediuſculo differentes. Vetus lectio melior: Oculus vnicolor nulli, cum cãdore omnibus medius color differens. Ardent, intenduntur, humectantur, cohibentur.) Legi debet: Humectant, conniuẽt. Ab iiſdem, qui altero lumine orbi naſcerẽtur, Coclites vocantur: queîs parui vtrinq; ocelli, Lucini iniuriæ cognomen habuere.) Locus eſt fœdè corruptus. Exemplaria manu ſcripta habent: Ab iiſdem, qui altero lumine orbi naſcerẽtur, Coclites vocabantur: qui paruis vtriſq;, Ocellæ: Luſcinii iniuriæ cognomen habuere. Vt hoc interſit inter Luſcinum & Coclitem, quòd hic ſit vnoculus natus, ille per vim eluſcatus. Porrò Coclitem eo modo Opici ex Cyclope detorſerunt, quo ex Ganymede Catamitum. Fuerunt autẽ Coclites Horatiorum gentis, ſicut Seruiliorum Ocellę, Fabriciorũ Luſcini. Pompeiorum Strabones, Papyriorum atq; Aeliorum Pæti.

Bobus bis mutantur.) Vetus lectio: Boues bimi mutant. Setis intus os hirtum, & linguam etiam appellatam.)Lege, & linguam etiam ac palatum.

Cap. XXXIX. Quæ verò ratio, crocodilis, ſi non cruori, ſed duritiæ tergoris tribuatur, & ſolertia.)Lectio ſanè inepta, caſtiganda ad exemplaria vetera ſic: Ceu verò nõ crocodilis duritia tergoris tribuatur, & ſolertia. Coarguit enim hoc exemplo quorundã opinionẽ qui ſubtilitam animi conſtare cute operimentiſq; corporum putabant.

Velut languidiores, cum menſtrui curſus ſtetere.) Legendum, Vt & lanugines oris, c. m. c. ſ.

Cap. XL. Primogeniti in quaq; parte ſues primas premunt, & ſi eſcæ ſunt faucibus proximæ.)Prodigioſa

depra-

deprauatio, cùm à Plinio scriptum sit: Primis genitis in quoq; partu sues primas præbent: eæ sunt faucibus proximæ, scilicet Mammæ.

Cap. XLI. Tenuissimum camelis, mox equabus.) Manu scripti codices habent Equis, nusquam obseruantes recentiorem exceptionem de ablatiuo in filiabus, equabus, asinabus. Sicut & supra 40. cap. Asinis à fœtu dolent, non Asini. Idem animaduerti & in Liuianis exemplaribus.

Cap. XLII. Duobus Alpes generibus pabula sua approbant, Dalmatiæ Docleatem mittunt Ceutronum terræ Natusicum.) Vetus lectio: Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatusicum. Dalmaticas vocat iuga à Carnis ad Dalmatas vsq; pertinentia.

Cap. XLV. Sunt autem crura his obliqua, humani poplitis modo.) Pollicis, non Poplitis. Qua perfossa, ceu vinculis, spiritus fugit.) Legendum, Ceu iugulo, scilicet perfosso.

Cap. XLVI. Leo etiamnum tortuosos.) Scribo, Tortuosius.

Cap. XLVII. Confirmant & apodas habere, nycterin & drepanin, in eis quæ rarissimè apparent.) Nycterin pro rara non agnosco, quæ Græcis vespertilionem sonat volucrem potiùs, quàm auem. Raræ aui rarum nomen magis conuenit, quemadmodum habet antiqua scriptura, Et apodas habere, & ocen & drepanin.

Cap. LI. Hinc tot cantibus & modulis flexiones.) Antiqua lectio potior: hinc tot cantus & moduli flexionesq;.

Cap. LIII. Qui venena serpentium suctu è corporibus exigerent.) Melius Corporibus eximerent.

Scythæ sagittarum vngunt aciem.) Vetus lectio, Scythæ sagittas tingunt.

EX LIBRO. DVODECIMO. CAP. IIII.

VNam quam peculiarius Virgilius celebrauit, ebenum.) Rectius manu scripta volumina: Vnã è peculiaribus Indiæ Virg. celebrauit ebenum.

Cap. V. Quorum pondera adeò in terram curuantur, vt annuo s.i.) Incorruptiora exemplaria: Quorum imi adeò &c.

Cap. VI. Quo sapientiores Indorum viuunt.) Lege, Sapientes, id est, philosophi.

Cap. IX. Facilius hoc & crustosius amariusque & gummossum.) Lege addendo iuxta fidem veterum codicum: Facilius hoc, & crustosius, amariusque: at Indicum humidius & gummosum. Ibidem legitur, In libras x. terni. non, x tantum.

Cap. XIII. Vt alij existimauere frutice venoso.) Exemplaria nostra, quæ ob vetustatem sequimur, habent. Frutice myrtuoso. Quod nescio cur debuerit magis absurdum videri, quàm gummosus, & similes Plinianæ voces.

Cap. XIIII. Græci stagoniam & atomum tali modo appellant, minorem autem Arabiam.) Imò, Orobiam, à magnitudine ὀρόβου, hoc est, erui. Vltimo huius capitis versu lege, Potius quàm in micas frietur.

Cap. XVI. Facillimè autem adulteratur Indica myrrha.) Scribo, Facillissimè autem adult.

Cap. XVIII. Periti rerum astruxerunt.) Asseuerant, non Astruxerunt.

Cap. XIX. Reuehunt vitrea & ænea.) Melius, Et ahena. Sterilior imbre, ceu dire naturæ.) Vetusti codices: Sterilior imbre, cæduæ naturæ, & mox illic legitur, Venia cædendi, non, Metendi. Deinde sorte germina discerni.) Cremia, non Germina: quæ vox vel ex Psalmographo nota esse poterat

Cap. XX. Per Nabatæos Troglodytasque confines, qui considêre ex Nabataeis.) Vetus lectio: per Nabatæos Troglodytas, qui considêre ex Nabataeis. Vt intelligamus coloniam à Nabataeis negotiatoribus in Troglodyticen deductam.

Cap. XXIIII. Eandem quæcunque sit aspalato.) Lege, Eandem, quæ sit aspalatho.

Cap. XXV. Maximè probatur, quòd ante semel fluxit.) Melius vetus exemplar Maximè probatur, quod ante semen fluxit, id est, antequam semen prolatum sit. Paulò pòst illic legitur: Exit & in Pamphylia, sed aridior: non Acrior.

EX LIBRO DECIMOTERTIO. CAP. I.

PRimumque id scire conuenit, mutata authoritate ad peius ttansisse gloriam.) Syncera lectio: Mutatam authoritatem, & sæpius transisse gloriam.

Cap. III. Vestes prolongant tempus.) Antiqui codices: Vestes prorogant tempus. Summa commendatio eorum, vt transeuntem fœminam odor inuitet, etiam aliud agentem.) Magis placet quod iisdem codicibus habetur: Vt transeunte fœmina odor inuitet etiam aliud agentes. Neque enim vsqueadeo corrupti fuerunt Romanorum mores vt frequentior esset viris, quàm fœminis, vnguentorum vsus. Ac mox: Sed quosdam crasitudo maximè delectat, idipsum approbantes.) Illic est, Spissum appellantes, non idipsum approbantes.

Atque Caium principem solitum lauari.) Lege, Atque Caium principem solia temperari, scilicet iussisse.

Vtinamque dicere possemus, quis primus instituisset ista. nimirum hac mercede orbem terrarum corruptæ deuicere aquilæ) Duas voculas, Ita est, quibus perquam eleganter Plinius vtitur, scribarum siue potius castigatorum temeritas deprauauit in, Ista. Sic enim scribitur ac distinguitur in emendatis voluminibus: Vtinámque dicere possemus, quis primus instituisset. Ita est, nimirum hac mercede corruptæ terrarum orbem deuicere aquilæ. Sic libr. 7. c. 40 dixit, Ita est profectò, alius de alio iudicat dies. Item libro 18. ca. 6. Itaque est profectò, opera, non impensa, cultura constat. Præterea libro 24. ca. 1. Ita est profectò, magnitudo populi Romani perdit ritus, vincendóque victi sumus.

Cap. IIII. Genera earum plurima: & prima fruticem non excedentia: sterilem hanc, aliubi & ipsum fertilem, breuémque ramis obiri vmbra foliorum.) Emendata lectio: Sterilem hunc, aliubi & ipsum fertilem breuíq; ramorum orbe foliosum. Qui error tam crassus est, vt mirum sit à nemine deprehensum. Præterea cæsum à dorso puluinato, & in aluo media fissura plerisque vmbilicatum.) Repositum ex manu scripti s: Præterea cæsum à dorso puluinata fissura, & in aluo media plerisque vmbilicatum. Quod erat prius, pomis refertam.) Pro his verbis longè alia sunt in antiquis voluminibus, nempe hæc: Eratque, cùm hæc proderem, fertilis.

Cap. VII. Certoq; eam fugit alienus humor, qui aluum omnem rigat.) Lege: Qui aliam omnem rigat.

Cap. XI. Neq; ad alios vsus illis, quàm funibus. Rex Antigonus in naualibus vsus est rebus, nondum sparto communicato.) Syncera lectio; Nec aliis vsus est, quàm inde, funibus rex Antigonus in naualibus rebus, n.s.c.

Cap. XII. Quæ potuit esse segminibus vtrinq; amputatis.) Scribo, Resegminibus. Minus sorbet. Politur & charta magis, vt splendeat.) Lege, & distingue: Minus sorbet politura charta magis splédet. Deprehéditur &

ditur & lentigo oculis, sed mediis inserto glutinamentis ceu tænia iunco papyri bibulo, ibi vix litera fundente se.) Voluminum veterum emendatior lectio: Sed inseria mediis glutinamentis tænia fungo papyri bibula, vix nisi litera fundente se. Nam fabrili à gummi commissuræ fragiles sunt.) In eisdem codicibus melius est. Nam fabrile, gummisque fragilia sunt. Fabrile videlicet glutinum. & Gummis, genitiuus est à Gummi, κόμμικόμμεος. Minimum hunc modum integerit.) Lege, Minimum hoc modo intergerij.

Cap. XIII. Quod eò magis miror, si etiamnum Homero condente Aegyptus non erat. At cur si iam hic erat vsus, in plumbeis linteisque voluminibus scriptitatum constet? Cur & Homerus in ipsa illa Lycia Bellerophonti, codicillos datos, non Epistolas prodidit?) Hic tenebrio nescio quis aliquot voces ex II. cap. repetitas, sed deprauatè, infulcire ausus est. nam vetusta exemplaria omnia tantum habent. Q.e.m.m. se. H.c. Ae. non erat: aut cur, si iam hic erat vsus in ipsa illa L.B. &c. Agnoscis erudite Lector Plinianum orationis fluxum, nullam interpolatoris operam desiderantem, ô impudentiam.

Cap. XV. Interiit nuper incendio, quam Cethegus decedês libris 14. permutauerat.) Vetus lectio: interiit nuper incendio à Cethegis descendens, H. S. xiiij. permutata. A Nomio Tiberij Cæsaris liberto.) Lege addendo: Item à Nomio. nam duas recensetamplissimas Ptolemæi vnam, alteram Nomij. Operimento conchylij & laminæ per mediam vestitam fuisse.) Propessima opera malum gratiam meritus est, quisquis hic Pliniana verba, aliquot de suo additis, interpolare non est veritus. Nam syncera scriptura tantum habet: Operimento laminæ vestitam fuisse. quemadmodum lateritij parietes ornatus causa marmoreis crustis vestiuntur. Nutriuntur optimè splendescúntque, manuq; sicca fricantur ab alienis maximè: nec abacus læduntur, vt in his genitæ.) O bellè tractatum Plinium. Vide obsecro Lector, quantum hæc à germana lectione discrepent, quæ talis est: Nutriuntur optimè splendescúntque manu sicca fricatæ à balineis maximè: nec à vinis læduntur, vti his genitæ.

Cap. XVIII. Totumque abire in lacum.) In altum, non In lacum.

Cap. XIX. Punicum malum cognomen sibi vendicat.) Lege, Cognomine sibi vendicat.

Cap. XXI. Semine colore & specie foris.) Farris, non Foris.

Cap. XXIIII. Vtilitas herbosa ergo, & eò lætior satietas, quod perquam modico pinguescunt & quadrupedia.) Exemplaria vetera: Vtilitas, quæ eruo, sed ocyor satietas, perquam modico pinguescente quadrupede.) Obiterque inter ordines allium capessere fertile est.) Lege, Allium & cæpe seri fertile est.

Cap. XXV. Vix vt respicere è naui tutum sit.) Prospicere, non Respicere.

EX LIBRO DECIMO QVARTO. CAP. I.

SVbdiales inambulationes vmbrosis operculis opacat.) Syncera lectio, Vmbrosis pergulis. vt est videre in emendatis manu scriptis.

Cap. II. Vua tam parua, vt nisi pinguissimo solo colere non possit.) Rectiùs, Colere non prosit. In neglecto solo morosa, pingui putrescit, gracili omnino non prouenit.) Legendum, In eligendo solo morosa. Morosam in eligendo ideo dicit, quòd ei nec pingue nec gracile satis conueniat. Tuncque Albanum vinum æmulantur, Restituimus ex vetustis codicibus. Albano vino æm. Sic Martialis: Aemula Baianis Altini littora villis. locutione à Græcis accepta, ἀμίλλομαί σοι. leuius hoc videri poterat, nisi in his leuibus tam sepe scribæ ludere sibi permittant. Mœrica contra omnes ictus firmissima.) Veteres libri, Contra omne fidus fir.

Cap III. Et coronaria naturę lusu stephanitis.) Scribo, Coronaria naturæ lusu.

Cap. IIII. Cum C. Gracchus Tribunus plebis seditionibus agitatis interemptus.) Latinius nostra exemplaria, Plebem seditionibus agitans. Rarò quippe adhuc fuere, nec nisi importatis singulis testis millia nummûm.) Vetus lectio, Nec nisi in nepotatu.

Cap. VI. Pucino retulit acceptos, non aquoso.) Lego. Pucino retulit acceptos, non alio vsa. Cum eadem vitis aliud aliis locis pullulet.) Maluimus & hîc nostros manu scriptos sequi, in quibus est, Aliud aliis locis polleat.

Cap. VII. Nec Cymoliti per se gratia.) Nostri veteres codices, Tmoliti, habent, cuius & apud Galenum fit mentio. Cæsarem non aliud potaturum.) Scribo, Poturum.

Cap. XIII. Interfectam fuisse à marito.) Scribo ad exemplar vetus, Interfectam fuste à marito, attestante Gellio. Aromaticis delectatos.) Lege Aromatite. id est, quod nunc Hippocratis vocant, cuius inuentum videri volunt.

Cap. XIIII. Sic quoque diu transmarina fuerunt in authoritate ad atauos vsque nostros, etiam Falerno iam reperto, sicut apparet ex illo Comico versu Anaxipolis Thasij: Quinq; Thasij vini inde depromam, Falerni bina.) Quid ego audio, Anaxipolim Thasium Latinos versus scriptitasse? an fortè Græcè quidem scripsit, sed togatas fabulas. alioqui ineptè citatur testis, vbi agitur de authoritate, quæ fuit vinis in Vrbe atq; Italia. Subiiciam & hîc veterem lectionem, quò magis appareat deprauatio. Sic quoque postea diu transmarina in authoritate fuerunt, & ad auos vsque nostros: quin & Falerno iam reperto, sicut apparet ex illo Comico versu: Quinque Thasij &c. Neque enim ratio temporum patitur, vt legamus ad atauos, de vinis, quæ post Opimium Consulem in pretio fuerunt. Millia cadorum congiorum.) Lege, Cadorum congiariorum, id est, qui congium caperent. Sequenti versu est, C. Sentius, non Censius. Hortensius super decem cados hæredi reliquit.) Non video, cur hoc magnum videri debeat, cùm Lucullo eiusdem vini plusquam c. M. cadorum fuisse supra in hoc ipso capite scriptum sit. verior est dubio procul manu scripta lectio XM. cadorum, quod scribæ hoc modo scribere solent X. inde lapsus occasio.

Cap. XV. Quid ni? Et Cæsar Dictator triumphi sui cœna vini Falerni amphoras c. Chij cados c. in conuiuia distribuit.) Conuiuia hic vocat certum conuiuarum numerum vnà discumbentium, qui ferè intra Musarum numerum consistebat, iuxta tritum illud prouerbium: Septem conuiuium, nouem conuitium. Quare nimio plus essent centum cadi vel Cyclopum conuiuio. Itaq; maluiantiquam scripturam sequi, Quid, non & Cæsar Dictator triumphi sui c.v. F. Amphoras, Chij cados, in conuiuia distribuit, id est, in singula conuiuia singulos cados, singulasque amphoras.

Cap. XVI. Fit & è pomis.) Melius, Fiunt & è pomis. Ac mox: Primumque è palmis, non, Proximumque ei è palmis. Myrtiten Cato quemadmodum fecerit, hoc paulò pòst indicabimus.) Melius, Myrtiten Cato quemadmodum fieri docuerit, mox paulò indicabimus. Ex cæteris herbis colatis.) Colatis, redundat. Qualem

& redolent salicum Patauinorum in paluſtribus vindemiæ.)Lege, Qualem & ſalicum redolent Patauinorum in paluſtribus vin.

Cap. xvii, Adeò nihil intentatum in vita fuit.) Elegantius datiuo caſu: Adeò nihil intentatum vitæ fuit.

Cap.xviii. Aſpendios, damnata à feris.)Damnata aris, lege. ἀσπένδειν enim libare ſignificat. Aegyptus & ecbolinam habet abortiuos facientem.) Vetus, Aegypt.& ecbolada habet, abortus facientem. Sic & maris nauigio.)Rectiùs, Mari nauigato.

Cap.xix. Prolibare diis infaſtum habetur vino.) Rectiùs in vetuſtis codicibus ſcribitur Vina, ſicut tertio abhinc verſu, Polluta & Græca. Præcepta tradiderint.)Præcepta condiderint, eſt in veteribus, idq; non ineleganter, vt nihil opus fuerit mutare. Anni prioris vina nonnuſquam fæce acetóue condiunt.)Vetus lectio: Nonnuſquam prioris vini fæce acetóue condiunt.

Cap. xx. Iterum ſponte feruere: qua calamitate cùm deferbuit, deperit ſapor.) Cùm deferbuit, voces ſunt ſuperuacaneæ, & ab interprete primùm adiectæ. Acor aut fumidum virus, aut picis aduſtio.) Lege, Picis autem aduſtio. nam ſuperiora reſinę vitia ſunt, hoc picis. Aſia picem Indicam maximè probat, Græcia Piericam.) Non Indicam, quod abſurdum erat, ſed Idæam, ab Ida cantatiſſimo Troadis monte, atteſtante etiam Theophraſto.

Cap.xxi. Sic coopercula doliorum medicanda.) Imò Opercula. Error natus ex geminatione literarum.

Cap.xxii. Poſtera die ex ore halitus fœtidi.)Veteres codices diſertè habent, Halitus cadi, vt intelligamus eos nimia temulentia cadum olere. Cùm priorem diem quotidie perdant. imò verò & venientem.) Nihilo deterior erat vetus lectio: Illi verò & venientę. L. Piſonem vrbis Romæ curatorem ab eo delectum.) Syncerior lectio extat in antiquis voluminibus, L. Piſonem vrbis Pom. curæ ab eo delectum. hoc eſt, ad curam. Præfectus vrbis creatus eſt, non curator: & præfecturam circunloqui libuit.

EX LIBRO DECIMOQVINTO. CAP. I.

OLeam Theophraſtus celeberrimus è Græcorum authoribus.) Moderatius Plinius Theophraſtus è celeberrimis Græcorum authoribus. M. Seruius T. F. Aedilis curulis.) Antiqua ſcriptura, M. Seius L. F. Certè Seruius, prænomen eſt, non nomen. Nec deſiderare raſtros, aut falcem vllam, aut curam.) Elegantius vetus: Nec deſiderare raſtros, aut falces, vllámve curam.

Cap. iii. Has enim ocyſimè occupat æſtas, quia ſunt tenerrimæ, & amurca cogit decidere.) Vera lectio: Has enim ocyſimè occupatas, quia ſunt tenerrimæ, amurca cogit decidere. Cum omni hora oleum decreſcat.)Lege, Omni mora.

Cap.v. Quam earum in his locis optimam eſſe dicant.)Veteres codices: Quam earum finitimis locis o.e.d. Nec erat opus mutare.

Cap. v. Præterea conchas & plumbeas cortinas aere vitiari.)Vitiata lectio eſt: reſtituimus iuxta fidem archetyporum ſic: Prærerea in conchas & plumbeas cortinas: ære vitiari. Refertur enim ad Decapulandũ, quod præceſsit.

Cap. v i. Suis herbis componunt inter Cappadociam & Seleuciam, quod Seleucinum vocant.) Vera lectio vetus, Inter Cappadociam & Galatiam quod Selgiticum vocant. Idem erratum deprehendimus & caſtigauimus lib. 23. cap. 4. ſcribendo ſic: Selgiticum neruis vtile diximus. E pice fit, quod picinum appellant.)Lege Piſinum, non Picinum, vt ſit Græca vox.

Cap.xi. Præcocia verò muſtea.) Scribo, Præcoci, referendo ad proximè præcedens Prouentu.

E ſtrutheis odoratiſsima.) Lege A ſtrutheis, id eſt, poſt ſtruthea.

Cap.xiiii. Tamen peculiare nomen dedit.)Lege addendo: His tamen peculiare. His. ſ. lanatis, quorum mentio præceſsit. A conditione caſtrati ſeminis, quæ ſpadonia appellant. Belgemela à foliis. folium enim vnum, aliquando & geminum erumpit è latere medio.) Mira verò denominatio à gemino folio Belgemela. Sed cur potius à gemino, cùm ſæpius vnicum erumpat? Antiqua exemplaria aliter habent: Quæ ſpadonia appellant Belgæ. Melofoliis folium vnum, aliquando & geminum, erumpit. Mirum autem videri non debet, ſi Belgæ ſpadonia vocabant Romano, & non Gallico vocabulo, vt qui prouinciales id temporis eſſent: apud quos ipſe Plinius aliquandiu vixit: vnde hoc pomum in eius notitiam venit, vrbanis alioqui non admodum notum. Melofolium verò dictio eſt ex Græca ac Latina compoſita, quaſi μηλόφυλλον.

Cap. xv. Reliquorum nomina aliter in aliis locis appellantur.) Scribe addendo, Aliter in aliis atq; aliis loc. a. Cõduntur verò pyra, vt vuæ, ac totidem modis, non aliter, quàm in cadis. Præterea quæ in pomis proprietas pyris quoq; vini. Similiter iis ægris medentes in eſcam dant.) Vera lectio: Conduntur verò pyra, vt vuæ, ac totidẽ modis, nec aliud in cadis, præterquàm pruna. Pomis proprietas pyriſq; vini: ſimiliterq; in ægris medentes cauent.

Cap.xvii. Eandem pomis in vino ſubigunt.)Melius, Vino ſubigunt. Oleo ſpergi in ore, vt de palmis diximus.)Hoc nuſquam dictum eſt: ſed particula Vt, redundat. Mox legendum, De palmis diximus: vt ſit trãſitus ad reliqua. Ac ſi dicat, Niſi inter peregrinas arbores de palmis dictum eſſet, potuiſſe hic inter ſecundas menſas de earum fructu dici. nunc de ficis proximè dicendum.

Cap.xviii. Ad nos ex aliis tranſiere gentibus Chalcidicæ, quarum plura genera. ſiquidem & Lydiæ quæ ſunt purpureę & mamillanæ ſimilitudinem mammarum habent.) Legendum ex fide veterum exemplariorum: Ad nos ex aliis tranſiere gentibus, Chalcide, Chio, quarum plura genera. ſiquidem & Lydiæ, quæ ſunt purpureæ, & mamillanæ, ſimilitudinem earum habent. Alioqui Plinius omiſerat Chias, Romæ non incelebres, & Martiali in primis amatas. Nam Alexandrinæ enixiores. Candicans terina, cognomine delicata.) Eadem exemplaria veram etiam nunc lectionẽ retinent: Nam Alexandrina è nigris eſt, candicante rima, cognomine delicatæ. Alioqui non bene cohæret, quod mox ſubſequitur: Nigra & Rhodia eſt. Tanto propius Carthaginem pomo Cato admonuit.)Elegantius vetus lectio: Tanto propius Carthaginem pomo Cato admouit.

Cap.xix. Ergo culices partim fraudati alimento in matre, hoc eſt, putri eius tabe. ex qua nati ad cognatã volant.)Antiquior lectio, & melior: Ergo culices parit: hi fraudati alimento in matre, putri eius tabe, ad cognatam volant.

Cap.xx. Setaniæ tamen maius pomum eſt.)Tamen ſuperuacaneum eſt, natum ex proximis ſyllabis, tanie, nec ad ſenſum quicquam facit.

Cap.xxi. Hæc obnoxia acri odore, nec ſuauitate iucunda.) Cuinam obnoxia? Syncera lectio: Hæc obnoxia acori. Odore & ſuauitate rotũda præcellunt. cæteris ris vini ſapor. Et rufatur capillus primùm prodeuntibus nucleis.)Nuculis, non nucleis.

Cap. xxiii. Molitura etiam præſtant.) Vetus, Moliuntur etiam, & præſtant &c.

Cap.xxv. Minus quinquennio eſt.)Satis Latinè dixerat Plinius, Minus quinquennium eſt: nec erat, cur mutaretur.

Cap.xxviii. Aliquorum lignum ipſum in vſum & pomi vicem, vt grana myxtis, quas in Aegypto gigni diximus.) Vetus lectio: Aliquorum lignum ipſum in vſu & pomi vice, vt generi amygdalæ, quam in Aegypto gigni diximus. Dixit autem Plinius his verbis: Pomum longius pyro, incluſum amygdalæ putamine & corio, colore herbido.

Cap.xxix. Antequam piper reperiretur, illam obtinens vicem.) Illius obtinens vicem, legendum eſt. Plebeia, torrida, ac ſqualida.) Scribo, Retorrida: qua voce libenter vtitur. Quin & virgę anuli.)Lege: Virgei Papyrium Naſonem.) Maſſonem, non Naſonem, atteſtante Liuio.

Cap.xxx. Et poſtea acceſſere genera eius. Hanc ſylueſtrem &c.) Quam hanc? Libri vetuſti: Poſtea acceſſere genera: tinus, hanc ſylueſtrem &c. Alioqui malè cohæret, Acceſsit & regia, niſi tinus præcedat. Folio criſpo ac breui, quæ inuenitur rara.)Lege, Inuentu rara. Præferenda vtiq; myrto & oleæ eſt.)Vetus lectio, Præferenda ei vtroque olea.

EX LIBRO DECIMOSEXTO CAP. I.

NAuigantibus ſimiles, cùm integant aquæ circundata naufragiis. Cùm verò receſſerint, fugientes cum mari piſces circa tuguria venantur.)Vera lectio: Nauigantibus ſimiles, cùm integant aquæ circundata: naufragis verò, cùm receſſerint: fugienteſque cum mari &c.

Non pecudes hos habere, nõ lacte ali, vt finitimos. Ne cum feris quidem dimicare cõtingit.)Melius: Nõ pecudem his habere, nõ lacte ali, vt finitimis, ne cum feris quidem dimicare co. Potus non niſi eximbre.) Legendum addendo, Potus iis. Et ſequenti verſu, Et hæ gentes certè: Certè, ſuperfluit.

Cap.ii. Roborum vaſtitas intacta.) Et hîc adde vnã dictionem: Aeuis roborum vaſtitas intacta.

Cap.iiii. Veluti pop. Rom. ipſa corona impolita.) Ipſi, nõ ipſa. Longum eſt, nec ex inſtitutione operis.) Vetus lectio, Nec in ſtituti operis.

Quiſque patriæ muros primus ſcandens, audentem irrumpere occidit. Quiſque ciuem maluit ſeruare, quàm hoſtẽ occidere.) An non hæc inter ſe pugnant? ſicut nec id aptè cohæret quod mox ſubiicitur: Vtque eum locum, in quo ſit actum, obtineret hoſtis eo die. Oſtrenuè nauatam à deprauatore operam, & cui nullæ his, quæ hîc memorantur, corona dignum ſit præmium. Reſtituimus ex fide manu deſcriptorum hoc modo: Quæ ſub ipſo Ioue datur, cuiſque muros patria gaudens rumpit. Confert enim leges Romanas de ciuica, cum illa Græcorum de Hieronicis, hoc eſt ſacrorum certaminum victoribus, in quorum honorem patria cuique ſua redeunti muro ſum partem diruebat, quà oppidum intraret: tanquam nihil opus eſſet mœnibus ciuitati, quæ tales viros gigneret. Mox ſubiiciuntur capita legum, Ciuem ſeruare, Hoſtem occidere, Vtque eum locum, in quo ſit actum, hoſtis obtineat eo die.

Cap.v. Nec non & in copia frugum.) Veteres codices: Nec non & inopia frugum. Diſtinguemus ergo proprietate naturaque, & vbi res coget, etiam Græcis nominibus vtendum.) Vtendum, ſuperfluit. nam omnia referuntur ad verbum Diſtinguendum.

Cap.vi. Continentur hiſpido calyce, per genera plus minus complectente.)Scribe addendo. Plus minus cutem complectente. cutem glandis ſcilicet.

Cap. vii. Gignunt & alia ramorum eius pilulas, corpori, non pediculo, adhærentes.) Legendum. Gignunt & alæ ramorum eius pilulas, corpore, non pediculo adh. Item circa finem capitis: Et in folio rubente aquoſos nucleos candicantes. non Rubentes, quod neſcio quis ad pilulas præcedentes referendum putauit.

Cap.viii. Granum hoc, primoq; ceu ſpectes frutices paruos aquifoliæ ilicis. quiſquilium vocant.) Syncera lectio: Primoq; ſeu ſcapus frutĩcis paruæ aquifoliæ ilicis: cuſculium vocant. Eſt enim Hiſpanum vocabulum, non Romanum: & cuſculiatum videtur olim dictum, quod nunc deprauatè ſcarlatum. Signũ hoc eius, quod in tenebris decerpitur.) Quo, non, Quod. Græci cortices arborum appellant.) Vetus, Corticis arborem.

Cap.xviii. Tingendi cauſa ad ſeruorum veſtes.) Illic legitur, Ad ſeruitiorum veſtes.

Cap.xxiiii. Et apud nos vere palmæ à matre integræ decerpuntur: meliores enim ſunt, quæ non diuiſę fuerint.) Integra lectio: Et apud nos ferè palmis à meſſe decerpuntur. ex his meliora, quæ ſeſe non diuiſerint. Loquitur de foliis. Decidua à populo quernaque.)Rectiùs, Decidua populea quernaque.

Cap.xxv. Cæteræ vere concepto.)Vetus lectio: Cæteræ vere cœpturo. Sic fit, vt dum prima cacumina impelluntur, ſe cutis aperiat, geniculato incremẽto.) Et hîc diuerſa lectio, Vt prima cacumina impelli ſequutis appareat.

Cap.xxvi. Cedri, & iuniperus, & ilex, annuæ ferè habentur: nouus fructus in iis autumno pendet.)Noſtra exemplaria: Citreæ, & iuniperus, & ilex, anniferæ habentur: nouuſq; fructus in his cum annotino pendet.

Cap.xxix. Quoniam omnis infirmitas cælo magis accidit.)Lege, Cælo magis obnoxia eſt.

Cap.xxxii. Faſtidio balſamum alibi naſci natura, quàm in Syria, noluit ferè: nec non & palmam naſci vbique, aut natam parere.) Si dixiſſet Alibi, quàm in Iudæa, veriſimilius erat: neque enim in tota Syria naſcitur, aut vlla alia eius parte, præterquam Iudæa. Antiquior ac verior lectio hæc: Faſtidit balſamum alibi naſci, Aſſyria malus alibi ferre: nec non & palma naſci vbique, aut nata parere. Cælum nullo modo quit flecti.)Quit, redundat. Mutari naturam in iiſdem locis, atq; in profundo valere.)Exemplaria vetera: Atq; profundiuiſo valere. An in Lyciis frigidiſq; montibus naſcitur.)Lege, At in Lyciis Phrygiiſque m. n.

Cap.xxxvi. Durantque eius alta tecta.) Eius, non eſt quò referatur. Lego, Durantque æuis. Sic ſupra: Aeuis roborum vaſtitas intacta. Et canori tibiæ ipſo educendæ.) Meliùs: Et canere tibiæ ipſæ docendæ. Nec aliter eſt in emendatis exemplaribus.

Cap.xxxvii. Licet populi vitibus placeant, & Cæcubum ducant.) Lege, Et Cæcuba educent. Sequacis ad iuncturas lentitiæ.) Rectiùs, Ad vincturas. Mollioribus vaſis, quàm vt è corio fiant.) Vilioribus, non Mollioribus. Deciduæ ſalici fertilitas.) Legi debet: Cædua ſalici fertilitas.

Cap.xxxviii. Ictus ab altero capite vel grauis ſentiatur.)Atqui magis conueniebat, Vel leuiſsimus. Legendum itaque, Vel graphij, non, Vel grauis. Eſt autem graphium (vt vulgo etiam notum eſt) ſtylus ferreus, quo in ceratis tabellis, quicquid libuerit, exarare ſolemus. Fagis pectines tranſuerſi in pulpa apud

antiquos. Inde & vaſis honos.) Diſtingue: Apud antiquos inde & vaſis honos.

Cap. XL. CXX. modij tunc lentis pro ſaburra ei fuere. Pudendum erratum, cùm tam modica ſaburra vix mediocri nauigio ſufficiat, nedum illi viſq; ad miraculùm ingenti: ἀλλὰ τῶν τοιούτων ὁ φρόν τις ἱππομελήσει, modò ſenſus ſit vtcunq; Grammaticus. Vera lectio eſt, CXXM. modiûm lentis. Quas & ipſas eſſe modicas admodum miror.) Modico, ſcilicet ſimulachro. Id miratur, quòd alioqui iuncturæ ferè nullæ ſint, niſi in grandibus ſimulachris. Nónne ſimulachrum Iouis in arce è cupreſſo durat.) Veteres codices, Simulachrũ Veiouis.

Cap. XLIIII. Et dulcior in Punicis.) Reſtituimus ex archetypis noſtris. Et dulciori in Punicis. Senſus eſt, Quò dulciora poma, eò minus viuacè eſſe arborem. Decẽ arbores metiens.) Mittens, non, Metiens. Quod notatur & in ſpina fullonia.) Scribo: Quod verò in ſpina fullonia: Pendet enim à præcedente verbo Gignatur. Edendi ratio ætatis quadragenis diebus Recti us, Ea medendi ratio æſtatis quadragenis diebus.

EX LIBRO DECIMOSEPTIMO.

CAP. III.

IN Aquilonem obſeruare vites & arbores poni ſuaſere.) Lege, In Aquilonem obuerſas vites.

Cap. IIII. Sed idem ſolum vbicunq; arduum opere, difficile cultu, bonis ſuis acrius penè paſcit, quàm vitiis. Affligit agricolam & carbunculus terræ, quæ ita vocatur. Emendari vitem hac terra putatur.) Longè emendatior, ac planior vetus lectio: id quod vel abſq; commonſtratore cuiuis Latinè ſcientis perſpicuum eſſe poteſt. Eſt autem hæc: Sed idem ſolum vbicunque arduum opere, difficile cultu, bonis ſuis acrius penè, quàm vitiis poſſet, affligit agricolam. Et carbunculus, terra quę ita vocatur, emendari vite macra putatur. Hæc lectio bellè quadrat & ad præcedentia, & ad ſequentia.

Item vites aduri, quod non antea, Thracia ſenſit admoto Hebro.) Noſtra exemplaria verius, Aenos ſenſit. Campos Roſciæ dixit Italię ſumẽ eſſe.) Roſeæ ſcribendum, vt eſt in veteribus. Virg. Et Roſea rura Velini.

Cap. VIII. Harenacea vtuntur, ſi aliqua non ſit: in vliginoſis verticibus, & ſi alia ſit, vbi hos gentium ſolos nouimus &c.) Emendatior lectio: Harenacea vtuntur, ſi aliena non ſit: in vliginoſis verò, & ſi alia ſit. Vbios gentium ſolos nouimus, & reliqua. Vbij Germanica gens erat, ſed in Gallicam ripam à Romanis traducta: quo loco nunc eſt celeberrima Agrippinenſis Colonia.

Cap. X. Amygdalæ in argilla molli meridiem ſpectanti ſeri iubentur.) Amygdala legi debet, & Iubet, non Iubentur. Præcedit enim proximo verſu Mago, cuius hoc eſt præceptum. Ac mox eodem verſu, Gaudere & dura: non, Gaudere eas in dura.

Quo in genere & cùm parui ſunt, auelluntur.) Vetuſti codices magno conſenſu habent, Et cum perna ſua auelluntur: & ita meliùs cohæret cum his quæ ſequuntur. Nanq; & huic principio eligi ſolum refert.) Meliùs, Nanq; ad principium e.ſ.r.

Non omittendum naturæ miraculum, ex tam paruo gigni arbores.) Magis placet vetus lectio: Non omittendo naturæ miraculo. Sic enim ſæpe Plinius loquitur.

Cap. XI. Cato, ſi locus aquoſus ſit, inquit, latas pedes ternos: in faucibus imiſq; palmum & pedem.) Reſtituimus mutata diſtinctione ſic: Latos pedes ternos in faucibus, imoſq; palmum & pedem. In faucibus, id eſt, ſumma ſui parte. Imoſq;, id eſt, ima ſui parte. Cato craſſiorem quinq; digitis non omiſit. Idem ait, attinere meridianam cæli partem ſignari in cortice.) Scribo, & diſtinguo: Cato craſſiorem quinq; digitis. Non omiſiſſet idem, ſi attineret, &c. Cato referri debet ad præcedens verbum, Præcipiunt. Et Nõ omiſiſſet, eleganti eclipſi dictum eſt, ac ſi dicat, ideo à Catone omiſſum præceptum hoc, quia nullius ſit momẽti.

Cap. XII. Illam inſcitiam pudendam eſſe conuenieret, & adultas inter ſeſe luctari iuſto plus.) Pudenda ſanè inſcitia locum hunc deprauatum apparet, cùm in antiquis voluminibus rectè legatur, adultas interlucare iuſto plus. Interlucari autem arbores dicuntur, quoties adempta ramorum parte, quantum opacitati earum detrahitur, tãtum luci accedit: vnde & Interlucare, dictum.

Cap. XIIII. Ne excutiatur in vento, ne cortex à ligno decidat alterutri.) Vetus lectio: Ne exacuatur inuẽto, ne cortex à ligno decedat alterutri. Præceſit enim: Calami exacutio medullam ne nudet.

Cap. XV. Atq; vt gemmaſcere incipiens ligetur calamus.) Legendum pro Ligetur, Legatur. Ac mox: Vt inde potius diſtillaret mucor. vbi humor, pro Mucor legebatur.

Cap. XVIII. Autumno ablaqueato, & ſtercus adiicito.) Lege, Addito, non Adiicito. Sic enim Cato loqui ſolet. Vt eadem oliueta conſtent.) Integra lectio eſt: Vt æuis eadem oliueta conſtent. Sic ſuprà lib. 16. capite ſecundo, Aeuis roborum vaſtitas intacta. Eiuſdem capite 36. Durantq; æuis tacta alta. Mirumq;, quę Pallas caſtigatori hanc mentem dederit, vt eam vocẽ vbique aut omitteret, aut deprauaret. Confeſſa enim de tempore ſerendi æquè ratio eſt, vere & autumno id ex magna parte fieri decreuere.) Rectiùs in archetypis legitur, & diſtinguitur, hoc modo: Connexa enim de tempore ſerendi æquè ratio eſt. Vere & autumno id magna ex parte fieri decreuere. Ac mox, Naturæ totius, non, Potius. Ideo faciles corticum eſſe am plexus.) Illic habetur, Complexus.

Cap. XX. Ideo nucibus potius, quàm radice, p.c.i.) Scribo, potius, quàm viuiradicibus.

Cap. XXI. Et prędictis velut armamentis vinearum.) Hæc verba, quæ neſcio quis fini præcedentis perperã aſſuerat, huius capitis initio ad poſuimus, meliùs hic cohærentia. Id enim, cùm deciſi, nec intorti trigemmes.) Lege, Idem cùm deciſi. Paulò pòſt pro In area, reſtituimus Marra.

Oculorum exinde materia emicat cum aqua, trigeſimo ſexto menſe viuiradix transfertur.) Scribo & diſtinguo. Oculorum inde materia emicat, cum qua XXXVI. menſe u.t. Detraxere hoc experimenta ſeminarij curaq; Sequitur vinearum ratio.) Diſtinguendum, Detraxere hoc experimenta. Seminarij curam ſequitur u.r.

Cap. XXII. Sulco latitudo palæ eſt.) Lege addendo, Sulco latitudo palæ ſatis eſt. Eodem verſu, In quanq; partem, non, Quancunq;. Quę ex his longiores fient, vt vites binas accipiant. E diuerſo aliæ labuntur.) Antiqua lectio, Qui ex his longiores fient, vt vites binas accipiant è diuerſo, aluei vocabuntur. Intra biennium autem fructus.) Malui veterem lectionem: Interest autem biennium fructus, quò tardius in ſato prouenit, quàm in translato. Ideo vtriuſq; fructum tardũ, præterea retorridum & nodoſum puluinoſumq; reddi incremento.) Alia lectio antiquior, in quam exemplaria conſentiunt, ſic habet: Id vtrunq; fructum tardum, præterea retorridum & nodoſum reddit, pumilionum incremento. Operarum iſta computatio eſt. In latifundiis verò legitima naturæ feſtinatio.) Vetus lectio: Operarum iſta computatio eſt in latifundiis, non legitima nat. feſt.

Cap. XXIII.

Cap. XXIII. Et vlmus detruncata à media inter ramorum ſcamna digeritur.) Legendum, In ramorum ſcamna. Meridianum Solem ſpectare palmites debent.) Non malè eſt in manu ſcriptis: Spectare palmæ debent. nam ſequitur mox: Rami à proiectu digitorũ modo ſubrigi. nec de vitibus loquitur, ſed de arboribus, quæ vitibus maritantur.

Traduces Gallica cultura binis vtrinque lateribus, ſipedum quadrageno diſtent ſpatio, quaternis viceno, inter ſe obuij miſcentur alliganturque vno conciliati, virgultorum comitatu obiter ligati quà deficiant. Aut ſi breuitas non patiatur ipſorum, adalligato protenduntur in viduam arborem iunco.) Repræſentabimus & hîc veterem lectionem, quàm veriorem eſſe certè illi facilè iudicabunt, quibus id culturæ genus viſu cognitum eſt, etiam hodie in ea Italiæ parte frequens. Nam de Ciſalpina Gallia loquitur. Eſt autẽ talis: Traduces Gallica cultura bini vtrinq; lateribus, ſiſpes quadrageno diſtet ſpatio, quaterni ſi viceno, inter ſe miſcentur alliganturque vnà conciliati, virgultorum comitatu obiter rigorati, quà deficiant: aut ſi breuitas non patiatur ipſorum, adalligato protenduntur in viduam arborem vnco. Sed quia vilitate redituum impendia exuperent.) Reditum, non Reditum. Vilitas enim de vino intelligi debet. Carioſaſque tantum vitis partes incipientes marceſcere deputando.) Antiqua ſcriptura, Incipientes inareſcere. Quoniam certa latera eſt facilius abſcondere, quàm detorquere, quò velis. Plagas in arborum tonſura ſupinare, velut calices faciendi.) Satis apparet deprauatorem hunc neque literaturam calluiſſe, nec agriculturam. Reponenda igitur ex vetuſtis exemplaribus in corrupta lectio, & hoc modo diſtinguendum: Quàm detorquere, quò velis, plagas. In arborum tonſura ſupiniore velut calices faciendi, ne conſiſtat humor.

Cap. XXIIII. Itaque per hyemes cæli rigorem probamus. Non enim ſolum infirmiſsimæ arbores gelu periclitantur, ſed maximæ.) Verior lectio, & cum proximè præcedentibus Plinij verbis melius cohærens, eſt hæc: Itaque per hyemes cæli rigorem probamus, non ſoli. Nec infirmiſsimæ arbores gelu periclitantur, ſed maximæ. Vnde partium adhibita ſocietate, nominum quoque cum hominum miſeriis.) Caſtigauimus ex fide manu deſcriptorum: Vnde partium debilitas, ſocietate nominum quoq; cum hominum miſeriis. Idque aues corticis ſono experiuntur.) Adde Caui. Aues caui corticis ſono experiuntur. Quapropter & grando in iis cauſis intelligi debet, & carbunculatio, quod pruinarum iniuria euenit. Deeſt coniunctio, &. Et pruinarum iniuria euenit. Sunt enim tria diuerſa mala. Naſcitur hoc malum tempore humido & lento.) Lege, Tepore humido. Quod araneum vocant.) Quod particulam ſcriba de ſuo adiecit. Legendum (araneum vocant) per parentheſin. Idem peccatum ſcribarum & aliis locis, nec in hoc ſolo authore, deprehendere licet. Ibi autem & in reliquis partibus.) Malè detracta eſt cõiunctio, cùm ſcriptum ſit: Et ibi autem, & in reliquis partibus.

Intereunt pleraque exciſa ſtirpe.) Lego. & fiſſa ſtirpe. Olfactrix enim intelligitur, & tangi eam odore mirum in modum.) Vetus ſcriptura mollius, Olfactatrix enim intelligitur, & tangi odore mirum in modum.

Cap. XXV. Inter vitia arborũ eſt & prodigiis locus.) Ethic neſcio quis tres primas huius capitis voces fini præcedentis aſſuerat.

Cap. XXVI. Autumno varia, & hoc eſt ex natura ſoli. Scribo, Varia, & ex natura ſoli. Cæterum maiore in parte orbis etiam pluuia aut in omni aqua ſeri & arari non conuenit.) Antiqua lectio manu ſcriptorum voluminum: Etiam pluuias autumni aquas eriuari conuenit. quod ſanè aptius ad præcedentia de Hiſpanorum vindemiis verba quadrat. In Sulmonenſi Italię agro Fabiano.) Lege addendo, In Sulmonenſi Italiæ agro, pago Fabiano.

Tantò magis ſi niues ſcateant.) Quis vnquam vel vidit, vel legit niues ſcatere? Vſque adeo nihil referre putant iſti, quem ſermonem etiam facundiſsimis authoribus affingant. Scribi debet. Si niues iaceant.

Cap. XXVII. Et ab ima parte circunforato defluens pituita abſtrahatur.) Abſtergeatur, non abſtrahatur.) Similis ſtercoratio. Gaudent ea, &c.) Meliùs, Similis fimi ratio. Gaudent ea, & reliqua.

Eo anno violenta, proximo dulcia futura.) Lege, Violenta. De Punicis loquitur.

Cap. XXVIII. Multi talpas amurca necant.) Lege addendo, Multi & has, & talpas. Et has, ſcilicet formicas, quarum mentio proximè præcedit. Vltimo verſu legendum: Cuius rei rationem quoq; eodem volumine tradidit.

EX LIBRO DECIMOOCTAVO.

CAP. I.

TEnebris quoq; & ipſarum noctium quieti inuidentium gemitu) Neſcio quis detraxit vnum verbum minimè hoc loco ſuperuacaneum. Legendum enim, Tenebris quoq; ſuis, &c.

Cap. III. Pilumni, qui pilum piſtrinis inuenerunt.) Lego, Inuenerat. Eſt enim paternus caſus Pilumni, ſicut mox Piſonis. Et vnus tantùm apud authores Latinos memoratur Pilumnus, qui ob hoc ipſum inuentum ſuum à priſcis conſecratus eſt. Ludos boum cauſa celebrantes, Bupetios vocabant.) Vetus ſcriptura, Bubetios. Noxámve duplionémve decerni) Antiqui cod. Noxiámve. & ſic alibi quoq;. Marci quidem Curij poſt triumphos.) Manius eſt verum prænomen huius Curij.

Et quidem vt tradit Norbanus nudo.) In huius libri indice, vbi recenſet Plinius quos authores ſequatur, nullus eſt Norbanus; & in manu ſcriptis exemplaribus tantum eſt: Et quidem, vt traditur, nudo. nulla omnino Norbani in hoc loco mentione. D. Syllanus ſapientiæ compoſitiſsimæ. Quos ſequeremur prætexuimus in hoc volumine.) Hæc duo verba, Sapientiæ compoſitiſsimæ, neq; aptè cohærent Syllano, & alioqui ſunt deprauata. Incorrupta lectio eſt hæc: Sapientes verò complures, quos ſequẽtes prætexuimus in hoc volumine. Aliquot, inquit, reges & duces ſcripſerunt de agricultura, ſapientes verò, id eſt, philoſophi, complures.

Cap. VI. Nouiſsimus villam in Miſenenſi poſuit C. Marius ſepties Conſul, ſed peritia caſtrametandi, ſicut comparatus ei in cæteris etiam Sylla Felix, quos cæcos fuiſſe dicere conuenit. Nec iuxta paludes ponendam eſſe, neq; aduerſo amne.) Næ hic caſtigator magno conatu magnas nugas attulit. Nunc vide Germanam lectionem: Sic vt comparatos ei cæteros etiã Sylla Felix cæcos fuiſſe diceret. Cæcos ideo, quòd cùm Marius nouiſsimus in Miſenenſi villam ædificaret, tamen commodiſsimo eam ſitu poſuit, quem alij præoccupare neglexiſſent ob imperitiam eligendi. Id teſtimonium eò grauius fuit, quia ab inimico prolatum. Poſtea ſequitur, Conuenit nec iuxta pal. &c. Nõ fraudabo magnitudine hac quoq; ſua Cn. Pompeiũ.) Vera lectio: Non fraudando magnitudine hac quoqs ſua Cn. Pompeio. Qua locutione per ſeptimum caſum cùm ſæpe Plinius vtatur, tamen caſtigatores ferè

ſemper mutare eam auſi ſunt. Omnium ſententiis abſolutus itaque eſt. Profectò opera non impenſa cultura conſtat.)Diſtinguendum aliter,hoc modo: Omnium ſententiis abſolutus. Itaq; eſt profectò,opera non impenſa cultura conſtat.

Fruteta igni optimè tolluntur.) Lego fructeta. Sic enim à ffrutice frutectum denominatur, ſicut à carice carectum. Humidum agrum foſsione concidi.) Melius,Foſsis concidi. Foſſas autem retuſis locis apertas relinqui, in ſolutiore terra ſepibus firmari, imbricibus ac ſupinis lateribus procumbere.) Malè tractato loco ſuccurrimus auxilio veterum codicum hoc modo: Foſſas autem cretoſis locis apertas relinqui,in ſolutiore terra ſepibus firmari, ne procidant, aut ſupinis lateribus procumbere.Hæc lectio longè eſt planior. Cretoſum enim ſolum opponit ſolutiori, & pro natura terræ foſſas alia atque alia latera habere debere præcipit.Ora vtrinque lapidibus ſtatuminari. Plenior antiqua lectio: Ora autem earum binis vtrinque lapidibus ſtatuminari.

Cap. VII. At communis quadrupedum hominumque vſui lupinus.) Commune lupinum, neutro genere, legi debet. Sed nullum frumento ponderoſius.) Lege: Sed nullum frumentum ponderoſius eſt.nam Plinius milium quoque frumenti genus facit, vt ex quo tum panem ruſtica plebs conficeret, cùm hodie in pulte ſit eius vſus,in panificio perraro. Et fortunatam Italiam frumento caneſcere candido.) Magis conuenit Canêre, quam Caneſcere, inchoatiua forma:nec habent inchoatiuum vetera exemplaria. Sequenti verſu lege, Peculiaris hodieque. Adiicit Sardum ſex libras.)Vetus lectio: Adiicit Sardum ſelibras. quod veriſimilius eſt, cùm ſequatur: Bœoticum totam libram addit. Porrò Selibras, diſtributiuè dixit. Lex naturæ certa eſt in quocunque genere. Pani militari tertia portio ad grani pondus accedit.Sicut optimum eſſe frumentum quod in ſubactu congium aquæ cupiat.) Emendata lectio:Lex certa naturæ, vt in quocunque genere pani militari tertia portio ad grani pondus accedat: ſicut optimum frumentum eſſe, quod in ſubactu congium aquæ capiat. Quibuſdam impermixtis, vt Cyprio & Alexandrino.) Rectiùs, Quibuſdam in binis mixtis. In Bœotia & Africa genus.)In Bætica,non,Bœotia. Seri non valet,niſi in ſicca & ſt.)Elegantius,Seri non vult. Quod quadrageſimo die, quo ſatum eſt,matureſcit.) Lege, Quàm ſatum eſt. Proximum trimeſtri, quod eſt minimè ponderoſoſum,tritico.) Scribo: Proximũ è trimeſtri quo dam minimè ponderoſo tritico.

Probatur autem leuitate, & læuiore, atque vt recens ſit. Iam & Catonis dicto, apud nos hordei farina ad medendum vtuntur.)Verior antiqua lectio:Atque vt recens ſit, iam & Catoni dictum. Apud nos hordei farina & ad medendum vtuntur. Significat autem amylum, tametſi rem exoticam,tamen iam tum ætate Catonis Romæ fuiſſe notum.

Ignibus durato, ac poſtea emollito.) Molito: non Emollito.Ita ſapientes agricolę triticum cibariis tantum ſerunt.)Legendum,Itaque ſapientes.

Quod in Hiſpania & Carthagine Aprili menſe collectum eſt.)Lego,In Hiſpaniæ Carthagine. Ea eſt Carthaginienſium colonia, ab aliquibus Noua, ab aliis Spartaria cognominata.

Cap. VIII. In Aegypto autem & Syria,Ciliciaque & Aſia,ac Græciæ parte peculiares.)Nec hîc operæpretium erat mutare veterem lectionem hanc:. Aegypto autem,& Syriæ. Ciliciæque, & Aſiæ, ac Græciæ peculiares. Et mox, Aegyptus ſimilaginem conficit è tritico ſuo, nequaquam Italiæ parem.) Scribo, Italicæ. Obſidionis famem deſcribens.) Famem exprimens, eſt in emendatis codicibus. Pulte fritilla conficiuntur.) Legendum,Fritilla, atteſtãte Arnobio,libro aduerſus gentes ſeptimo.

Cap. IX. Et cibarij tria,furfurum ſemodium. Meliùs,Furfurumque ſemodius.

Cap. X. Tritico nihil eſt fertilius: hoc enim natura ei attribuit.)Vetus lectio: Hoc ei natura tribuit. Sequenti verſu eſt, Byzacio Africæ campo, non Byzantio.Triticum antè profundi aqua multa iubet, poſtea euelli, deinde Sole ſiccatum pilo repeti.) Euelli, hîc malè conuenit, vbi de piſtrinis ſermo eſt. Magis placet,quod habent vetera exemplaria,Eualli, Sicut paulò pòſt iterum eodem verbo vtitur Plinius. Etipſa autem,inquit,quæ eualluntur,variam piſturarum rationem habent. Acus vocatur cum per ſe pinſitur ſpica. Eualli frumentum intelligo, dum repurgatur modò, non etiam frangitur. Id Baſilienſes molitiores vernacula ſua lingua renlen dicunt: quomodo alij vocent, neſcio.

Cap. XI. Cùm fieret autem panis hordeaceus,eruiliæ aut cicerculæ admiſtione fermentabatur.)Abſurda lectio,reſtituenda ad verum ſic: Eruiliæ aut cicerculæ farina ei præfermentabatur. hoc eſt, ex eruiliæ aut cicerculæ farina fermentũ ei præparabatur. Vulgò verò nec ſufferuere faciunt.) Lege,Sufferuefaciũt, compoſita dictione.Cum apud veteres ponderoſiſimo cuiq;, præcipuo tritico, ſalubritas perhibita ſit.) Craſſum hercle erratum,proPonderoſiſimo cuique tritico præcipua ſalubritas. A feſtinatione, vt ſpeuſici.)Imò,Speuſtici.Non pridem etiam è Parthis aduecti.) Lege, E Parthis inuecto, aliâs oratio erit parum cõgrua. Durat ſua Piceno in panis inuentione gratia, ex alicæ materia:cùm nouem diebus macerata, decimo & ad ſpeciem tracta,& ſubacta vuę paſſæ ſucco eſt. Ibi poſtea in furnis ollis indita quæ rumpantur ibi, torrent.) Admetiar & hîc totidem verbis veterem lectionem:ea per ſe ſatis coarguet iſtam ſuppoſititiam. Eum nouem diebus macerant, decimo ad ſpeciem tractæ ſubigunt vuæ paſſæ ſucco:poſteà in furnis,ollis inditum,quæ rumpantur ibi,tortent.Vtitur tractæ vocabulo & Cato cap.76.Galliæ ſetis equorum inuenere,Hiſpaniæ lino.)Scribe, Galli è ſetis, Hiſpani è lino. Sed inter hæc dicatur prima & alicæ ratio.)Meliùs manu deſcripti libri: Sed inter prima dicatur & alicæ ratio.Inter prima,ſicut,In primis. In Campania tamen laudatiſsimus campus eſt montibus ſubiacens.) Lego,Laudatiſsima, & aliter diſtinguo: ſicut Veronenſi Piſanoque agro, in Campania tamen laudatiſsima. Deinde eſt nouæ orationis initium: Campus eſt ſubiacens montibus. Extatq; D.Auguſti decretum, quo anno ad vicena millia.)Scribe, Quo annua u.m.Alica adulterina fit maximè è zea.)Rectiùs, Alica adulterina fit,maximè quidem è zea.Ac mox legendum, Difficulter deterunt vtriculos,non Conterunt.

Cap. XII. Ob hoc Pythagorica ſententia damnata: vel, vt alij tradidere, quoniam mortuorum animæ ſunt in ea.)Vetus lectio: Ob hæc Pythagorica ſententia damnata: vt alij tradidere, quoniam mortuorum animæ ſunt in ea. Eſt enim arietino capiti ſimile,vnde ita appellatur. Album, nigrumque eſt, & columbinum, quod alij venerium vocant, candidum, rotundum, lęue. Arietino minus, quod religio peruigiliis adhibet. Eſt & cicercula minuti ciceris, inæquales angulos habens, veluti piſum.) Hæc partim ſunt deprauata, partim (quod non leuius eſt crimen) perperam diſtincta : quamobrem totam orationem retexam:Eſt enim arietino capiti ſimile,vnde ita appellatur, album nigrumque: eſt & columbinum, quod alij venerium vocant,candidum,rotundum,leue, arietino minus, quod religio peruigiliis adhibet. eſt & cicercula minuti ciceris,inæqualis,angulosi,velut piſum.Siliquæ rotundæ ciceri,cæteriſq; leguminũ longæ.) Que redundat.

Cap. XIII. In tranſcurſu eas attigere noſtri.) Scribo,Ea. Sunt enim rapa Plinio vbiq; neutri generis,ſicut mox, Quadrupedes & fronde eorum gaudent, non Earum. Maſculinum, fœmininumque.)Antiqua ſcriptura: Maſculum fœmininumq;. Ac rurſum αὖθις ἄπαξ,Rapam lætiorem,pro eo quod rectè erat: Rapa lætiora, Quota Luna procedente hyeme nix prima ceciderit.)Scribendum, Præcedente.

Cap. XIIII. Et vnum hoc ſeritur non arata, vbi fuerit maximè fabuloſa.) Incorrupta lectio: Seritur non arato:quærit max.ſ.&c.

Cap. XV. Degeneratque ex leguminibus cracca.) Lege:Degeneranſque.nam & hæc pabulum eſt. Martiſ à ſolo radi.)Melius, Ad ſolum quemadmodum dicimus, Ad viuum radi. Ac mox, Ita reliquæ.non,Itaq;. Et paulò pòſt, Deplere ſanguinem, non Repellere. Sunt enim contraria,Deplere,& Replere.

Cap. XVII. Quippe cùm Germaniæ populi edant eam.) Melius. Serant eam. frumentum eſſe probat, quòd cultura proueniat.

Cap. XXI. At in Bactris, Africa, Cyrene, omnia hæc ſuperflua:quæ fecit indulgentia cæli.) Syncera lectio: Omnia hæc ſuperuacua fecit indulgentia cæli.

Cap. XXII. Vt merſis capitibus totis eas quærant viribus.) Viribus,abundat. Satis eſt, Merſis capitibus totis & atteſtantur antiqui codices.

Cap. XXIII. Niſi hîc malè ſubſtrauiſſe pecori colonum appareat.) Integra lectio: Niſi hoc contingat, malè ſubſtrauiſſe pecori.col.app.

Cap. XXIIII. Id enim optimum,quoniam grauiſsimum:neque alio modo vtilius diſpergitur.) Antiqua ſcriptura:Vtilius diſcernitur.Nihilq; contrarium præripere quadam falſa diligentia.) Hæc verba neque cohærent cum ſuperioribus, neque ſenſum habent probum.Germana lectio eſt, Idq; in contrarium præcepere quidam falſa diligentia.

Spes ardua & immenſa,miſceri poſſe cæleſtem diuinitatem imperitię.ſed contemplanda tamen, grandivitæ emolumento.) Poſteriora verba aliter legunturin vetuſtis exemplaribus,nempe ſic: Sed tentanda tamgrandi vitæ emolum.

Cap. XXVI. Foueas aperire, aquam de agro pellere.)Vetus:Incilia aperire,aquam de a p.

Bubus glandem tunc aſpergi conuenit: in iuga ſingula modios ccxl.) Ipſa abſurditas numeri falſam ſcripturam coarguit. Tollendus eſt omnino,cum abſolutaſit locutio etiam abſque eo, q. d. iugatim ſingulos modios. Non vtique VI. Idus Feb. ſed ſiue antè quàm ver prævenerit, ſiue poſtquàm hyemarit.) Confer veterum codicum lectionem, & ſenties quanto pulchrius cum ad præcedentia, tum ad ſequentia quadret.Illic ſic legitur,Sed ſiue antè,quando pręuernat, ſiue pòſt,quando hyemat. Quando prævernat, hoc eſt, quando præmaturè ver incipit: quando hyemat, hoc eſt, quando hyems nondum deſæuiit. In priore verbo elegans eſt compoſitio : poſterius ex Græco προώριον translatum eſt.

Cap. XXVII. Dedi ecce tibi herbas horarum indices: & vt ne ſic quidem oculos tuos à terra reuoces, heliotropium ac lupinum circumagũtur cum Sole.) Antiqua ſcriptura melius: Et vt ne ſole quidem oculos tuos à terra auoces, heliotropium ac lupinum circumaguntur cum illo.

Cap. XXVIII. Itali fœnum ex dextera vna manu ſecant.)Reſtituimus ex noſtris manu ſcriptis:Italus fœniſex dex.u.m.ſecat. Ex hoc vſq; ad brumã decreſcunt dies,qui creuerunt ſex menſibus. At Sol ipſe ad Aquilonem ſcandens,aſper,ardua emenſus,ab ea meta incipit flecti.) Hæc lectio aliquot manifeſta errata habet:in vetere nihil eſt offendiculi:In hoc vſq;,à bruma dies creuerunt ſex menſibus. Sol ipſe ad Aquilonem ſcandens, ac per ardua eniſus,ab ea m.i.f.Et huius veterinorum pabulo verſa folia ſtringis, ſtringens autem deputas.)Syncera lectio: Et huius vertam. Pabulo folia eius ſtringis,vitem deputas. Hæc lectio collatà ad præcedentia, quæque mox ſequuntur, magis etiam probabitur, euidentius veritate eius elucente. nos breuitati ſtudemus. Tranſiſſe ſolſtitium cantu ne putes.)Emendati codices: Tranſiſſe ſolſtitium cauto putes. Et huius folia circumaguntur.) Scribendum, Et huius circumagam.vt ſupra tertio ab hoc verſu, Et huius vertam. Nec quæque vnquam annonæ intulere caritatem.) Lege: Quæque nunquam annonæ in.ca. Paulò pòſt lego,Sapientiæ adſectatoribus.

Cap. XXX. Ritus diuerſitatem magnitudo facit meſſium,& raritas operariorum.) Elegantius eſt, Et caritas operariorũ. Alij omnino pendunt,& efflatu extenuari granum arbitrantur.) Quid eſt, omnino pendunt?Legendum, Alij omnino pendente tabulato extenuari granum arbitrantur.

Cap. XXXI. Vindemiator Aegypto non exoritur.) Scribo,Vindemiator Aegypto Nonis exoritur. Et paulò pòſt,Arcturus verò medius,non Medis. Sed iam & Calendis Ianuarij defectu vaſorum vindemiantes vites vidi.)Vites,ſuperfluit.

Sed æqui patris familiâs modus eſt annonæ, cuiuſque anni vtilitate.) Quanto elegantior vetus lectio? S.æ.p.modus eſt,annona cuiuſq; anni vti.quemadmodum dicimus,Vti foro.

Cap. XXXV. Cùm repentè ſtellarum fulgor obumbratur,vti neque nubilo,neque caligine fluitans, graues denuntiantur tempeſtates.) Noſtra exemplaria rectius: Cùm repentè ſtellarum vulgor obſcuratur, idque neque nubilo, neque caligine, pluuia aut graues denuntiantur tempeſtates. Cum à Septentrione, ventum.)Illic legitur,ventum eum ſ.Aquilonem. Sole occidente, ſi ex vtraq; parte eius cælum putet,tempeſtatem ſignificabunt.)Cælum petent.ſ.nubes. Niſi ita legas, non eſt quò referas verbum Significabunt. Delphini tranquillo mari laſciuientes,flatum, ex qua veniunt parte:item ſpargentes aquam, item turbantes tranquillitatẽ.) Poſtetior pars caſtiganda ſic:Item ſpargentes aquam turbato,tranquillitatem. Seq; Iam bentes contra pluuiam.)Lege,Contra pilum.Formicæ abſconditæ cõcurſantes,) Addenda particula Ver, Abſconditæ,vel concurſantes.

EX LIBRO DECIMONONO CAP. I.

TEctumq; rurſus tunditur clauis.)Lego,Textumque.vt de tela intelligatur. Quaternis denariis ſtipula eius permutata quondam,vt auri.)Equidem ſtipulas auri nuſquam antea reperi.In manu ſcriptis exemplaribus legitur,ſcripula.id ponderis genus eſt, Ad cliuum vſq; in Capitolium.) Rectiùs,Ad cliuũ vſque Capitolinum.

Cap. II. In ſicco præferunt è cannabi funes.Et ſpartum alitur etiam demeſſum,veluti natalium ſit impẽſa.)Germana lectio. At ſpartũ alitur etiam demerſum veluti natalium ſitim pẽſans. Superiùs enim dixerat, Iuncum eſſe aridi ſoli. Diſtinguuntur & colore, ruſſo nigroque, & intus candido. Laudatiſsima ſunt, quæ Africæ

Africæ creſcunt. Anne vitium id terræ, neque enim aliud intelligi poteſt, malúmne id ea protinus globetur magnitudine qua futurum eſt, & viuátne, an non, haud facilè arbitror intelligi poſſe.) Ita quidem legitur in vulgatis editionibus: ſed longè aliud eſt in emendatis exemplaribus manu deſcriptis. Diſtinguuntur & colore, ruſſo nigróque, & intus candido, laudatiſſima Africæ. Creſcant, ánne vitium id terræ (neq; enim aliud intelligi poteſt) ea protinus globetur magnitudine, qua futurum eſt: & viuántne, an non, haud facilè arbitror intelligi poſſe.

Cap. III. Miſy, præcipuum ſuauitate, odore ac ſapore.) Melius, Suauitate odoris ac ſaporis.

Quibuſdam locis acceptantur riguis, & ſeruntur.) Abſona lectio. Elegantiæ integritas in noſtris manu ſcriptis exemplaribus extat: Quibuſdam locis accepta riguis feruntur. Diuque iam non aliud ad nos inuehitur, quàm quod in Perſide aut Media & Armenia naſcitur, laſer, multo infra Cyrenaicum. Id quoque adulteratur gummi.) Vetus lectio, Quàm quod in Perſide, aut Media, & Armenia naſcitur largè, ſed multo infra Cyrenaicum: id quoque adulteratum gummi. Mirum quantum conferens candori mollitiæq;. Aequè naſcitur ſatiua vbiq;.) In vetuſtis codicibus tantum eſt. Naſcitur ſatitua vbique. Aequè Echo, opinor, addidit, quòd præcedens oratio in eas ſyllabas exeat.

Cap. IIII. Epicurus hortorum magiſter.) Antiqui codices habent, Otij Magiſter. quod magis probatur. Alias in Numidia atque Aethiopia in ſepulchris aucupari, aut pugnare cum feris mandi ab eo cupientem quod mandat alius.) Caſtigauimus ex fide archetyporum hoc modo: Alias in Numidiam atque Aethiopiæ ſepulchra: aut pugnare cum feris, mandiq́ue capientem quod mandat alius. In Numidiam peti, quod verbum eodem verſu præcedit: non, In Numidia aucupari, cum nullum ſit aucupium Numidicarum, quæ cicures ſunt, gallinaceiq́ue generis. de his enim accipiendum eſt. E frugibus quoque quoddam alimentum excogitaſſe luxuriam.) Lego addendo, Excogitaſſe ſibi luxuriam. Ac mox, Alio pane procerum, alio vulgi. non, Alios. Et quæ minimè accederent ad deſiderium panis.) Vitiauit elegantiam ſermonis, quiſquis hic Ad, præpoſitionem de ſuo addidit. Scribẽdum erat, Accenderent deſ. Ac mox, Iam quoq; in feneſtris. Quoq;, ſuperuacaneum eſt, nec habetur in emendatis codicibus. Et contingat aliqua gratia operi, curæq́; noſtræ.) Mollior eſt antiqua lectio, Operæ curæq́; noſtræ.

Cap. V. Viuunt hauſti in ſtomacho in poſterum diem, nec perfici queunt, in cibis non inſalubres, tamen plurimum natant. Oleum odere miré.) Aliter legitur in noſtris exemplaribus, ad hunc modum: Nec perfici queunt in cibis, non inſalubres tamen plurimum. Natura oleum odere miré. Quod de ſemine eius faciunt.) Lego, Quod è ſemine eius faciunt. Noſtri armoracion.) Imò Armoraciam. Eſt enim Latinum nomen. Adeò cæteris cibis prælatus rhaphanus, vt ex auro dicaretur rhaphanus.) O battologiam. quid opus erat repetere rhaphanus? Scripſit & Morchion Græcus.) Moſchion, non Morchion. Fuit eius nominis medicus, cuius libellum Latinè verſum vidimus, nondum publicatum. Ineſt longitudine neruus, qui in decoctis extrahitur.) In, præpoſitio redundat. Lege, Qui decoctis extrahitur. Siſer his ſeritur menſibus, Februario, Martio Aprili.) Vetus lectio, Siſeris ſatus menſibus, Febr. &c. Mox eſt, Pluribus modis auſteritate victa, non Plurimis. Sed hoc genus leuiora non ſemper annotamus, ob euitandum lectoris tædium. quale eſt mox, Melle, vuiſque paſsis, cum ſcribendum ſit: Vuiſue. Et aliquantò pòſt, Folia quæ ſunt in eis ampla, pro Quæ ſunt his. Effodiuntur bulbi ante ver. At deteriores ilico fiunt, ſi finduntur.) Si finduntur, ſuperfluit. Sic enim eſt in vetuſtis voluminibus. Effodiuntur bulbi ante ver, aut de. il. fiunt. Aut, id eſt, alioqui. Sic lib. 2. cap. 70. Aut vndiq; cernerentur hæc ſidera.

Cap. VI. Sectiui duo genera. hoc herbaceum fol.) Hoc, redundat. Sunt qui & allium & vlpicum inter Opalia ac Saturnalia ſeri aptiſsimè putent.) Veteres codices, Inter Compitalia ac Saturnalia. Pulchriuſq; exiſtimatur tale.) Antiqua lectio: Pulchriuſq; tale exiſtimant quidam. Sed hoc ad ſenſum nihil refert.

Cap. VII. Mirum in betæ ſemine: non enim totum eo anno gignitur.) Non malè antiqua ſcriptura: Non enim totum eodem anno gignit.) Nil ocimo fœcundius. Cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt: lætius proueniet. Satum etiam pauitur terra adacta cuminum, & qui ſerũt, precantur ne exeat.) Syncera lectio: Cum maledictis ac probris ſerendum præcipiunt, vt lætius proueniat ſato pauitur terra. Et cuminum qui ſerunt, precantur ne exeat. Atteſtantur vetuſti codices manu ſcripti.

Cap. VIII. Eſt autem ſatiuis differentia in folio.) Legendum: Et ſatiui autem differentiæ in folio.

Alij coloris & temporis ſatus genera diſcreuere.) Scribo, Alij colore, & tempore ſatus, genera diſcreuere. Cappadocas, Græcas. Longiora his folia, cauleſque lati.) Sine cauſa mutata eſt vetus lectio: Cappadocas, Græcas, longioris has folij, cauliſq; lati. Tametſi ad ſenſum perparum refert. Medici innocentiorẽ, quàm olus eſſe iudicauere.) Verba, quæ ſe quuntur, poſtulant vt legamus Nocentiorem, quemadmodum legitur in antiquis voluminibus. Errori occaſionem præbuit poſtrema litera præcedentis dictionis. Sequenti verſu: Vtq; validis potius in cibo ſint: Que, redundat. Sed teneritas in dote fit. Frigora non tolerat.) Antiqua ſcriptura rectius: Sed teneritas in dote, ſi frigora non tolerat. Eſt etiam ſua gratia nonnunquam plantę habitum excellentibus, halmyridia vocant.) Vera lectio veterum exemplarium: Nunquam plantæ habitũ excellẽtibus. Inteligendum eſt enim de plantis braſſicæ. huc facit diminutiua vox. ἐλαιδιον.

Viret thyrſo primum emicante: qui caulem educens, tempore ipſo quo faſtigiatus eſt in toros, ſtringitur.) Duæ voculæ, Quo, & Eſt, redundant: & Striatur, lege, non Stringitur. nam inter toros interueniunt ſtriæ, ſicut in aruo inter porcas ſulci. Eadem ratione ſtriatæ columnæ apud Vitruuium leguntur. Sic & melopepones ſtriato cortice conſpiciuntur. Nullum gratius his ſolum, quàm Rauẽnatium. Hortorum indicauimus corrudam. Hunc intelligimus ſylueſtrem aſparagum, quem Græci orminum aut myacanthon vocant.) Diſtingue, Quàm Rauennatium hortorum. Indicauimus & corrudam. Hunc enim intelligo ſylueſtrem aſparagum. Apricis gaudet & ſiccis, terra quammaximè lateritia.) Lego, Lateraria. Lateritios parietes dicimus, ex lateribus conſtructos. Lateriariam terram, quæ apta ſit fingendis lateribus. A Cornelio Cethego in Conſulatu collega Q. Flaminij.) Quintius Flamininus eſt verum nomen. Liguſticum ſylueſtre eſt. In Liguriæ ſuæ montibus ſeritur. Vbique ſuauius ſatiuum, ſed ſine viribus.) Integra manente ſcriptura. vitioſa diſtinctio ſenſum in contrarium depraua uit. Tuſic diſtinguito: Liguſticum ſylueſtre eſt in Liguriæ ſuæ montibus: ſeritur vbiq;: ſuauius &c. Sinapi nulla cultura, melius tamen planta relata.) Legendum, Planta tralata.

Cap. x.

Cap. x. Nanque & ocimum ſe necat, degenerátq; ritè in ſerpyllum.) Vera lectio, Nanque & ocimum ſenecta degenerat in ſerpyllum. Item contra formicas.) Lege, Idem Ac mox: Remedium monſtrauit limum marinum, aut cinerem obturandis earum foraminibus. pro eo quod vulgò deprauatè legitur, Limo marino, aut cinere obturatis. Naporum medicinæ ſunt.) Scribo, Medicina eſt. & proximè ſequenti verſu, Quo ſi amiſſo, non Quæ.

Cap. XII. Solum modo ex omnibus lapathum ſylueſtre melius. Hoc inſatiuum rumex vocatur, naſciturque fortiſsimum. Traditur ſemel ſatum durare, nec vnquam vitiari terra.) Demiror quam ob rem caſtigatoribus viſum ſit ab archetypo hîc diſcedere. Vetera exemplaria habent ſic: Solum verò ex omnibus lapathum ſylueſtre melius: hoc in fatiuis rumex vocatur, naſciturq; fortiſsimum. Traditur certè ſemel ſatum durare, nec vinci vnquam à tetra. Quæ ſunt ſylueſtria.) Atqui non de ſylueſtribus ſermo eſt, ſed de hortenſibus. Legendum igitur, Quæ ſunt & ſylueſtria. Alioquin extra inſidit puleris modo.) Vetus lectio: Aliquando extra inſidit. Sed perparum refert, vtro modo legas.

Apio eximi in coctis obſoniis aceto, in eodem cellario in ſaccis odorem vino grauem.) Quis intelliget hæc? Syncera lectio: Apio eximunt coqui obſoniis acetum, eodem cellarij in ſaccis odorem vino grauẽ. vera autem vniuſcuiuſq; natura non niſi medico effectu prænoſci poteſt.) Pernoſci, non Prænoſci.

EX LIBRO VIGESIMO.

INfine Proœmij legendum, Tantum venia ſit à minimis, ſed à ſalutaribus ordienti. non, Ordiemur.

Cap. I. Suſcipitur aqua cæleſti, atque ſubſidet. Deinde in Sole cogitur in paſtillos.) Legendum, Atque ſubſidit: Deinde Sole cogitur. Idq́ue melius, quo vetuſtius erit, quod iam c c. annis ſeruatum eſſe, author eſt Theophraſtus.) Nec hîc video cur mutanda fuerit vetus lectio, niſi quod caſtigatores, dum archetypa legere neſciunt, nihil non corrumpunt. Atqui non ſatis eſt ſolum ſenſum vtcunq; reddere: verba etiam ipſa authoris optima fide annumeranda ſunt. Reponimus igitur vetera hoc modo: Melius, quò vetuſtius: fuitq; iam c c. annis ſeruatum, vt author eſt Theophraſtus.

Partus verò, ſi in arietis lana alligatum inſcientis lũbis fuerit, ita vt protinus ab ea eximatur, & rapiatur extra domum ipſam.) Vtrum tandem iubet eximi, partum ne ipſum, an ſemen adalligatum? atqui neutrum quadrat. Sequamur & hîc antiquam ſcripturam: Ita vt protinus ab exitu rapiatur extra domum. Iam euidens eſt, de ſemine accipiendum, quod rapiim ab exitu fœtus efferri domo vult, quòd omnis mora periculoſa ſit. Tanta vis educendi ineſt. Superest vna vox, Ipſam. Lege, Ipſum: vt cum ſequentibus cohæreat, Ipſum cucumim, & reliqua. nam hactenus de ſucco & ſemine eius locutus eſt.

Cap. II. Sanat & humores ſuhitos.) Tumores, non Humores. Radix ſanat hulcera concreta in modum ſani, quem cerion vocant. Scribo, Quæ ceria vocant. nam melius ad hulcera refertur: nec aliter legitur in emendatis codicibus. Item millepedem: ſepa Græci vocant.) Lege, millepedæ. ſ. morſus. Et putreſcit locus ipſe. Cucumis odore defectum animi.) Diſtingue, Ipſe cucumis. Idem erratum & proximo capite annotauimus.

Cap. III. Non niſi ſaxoſis naſcens. Adde præpoſitionem, In ſaxoſis. In morbo verò regio vtiliter ſemina eius inſumuntur.) Legendum, In morbo regio vtiliter ſemina eius ſumuntur. Item ſpinæ & lumborum ac coxarum dolores.) Lego, Coxendicum. Et ardores capitis, & maximè infantium.) Vetus: Et ardores capitis, infantium maximè.

Democritus in totum ipſum abdicauit in cibis.) Rectiùs in totum ea abdicauit. Ea. ſ. rapa. Et ſequenti verſu, Ab eis, non, Ab eo, Ibidem, Condirentur, non Conditetur. Item prodeſſe, non Prodeſt: vt ex authoritate Dionyſij dictum accipiamus. Et iam antea monui de rapo neutri generis, quod perpetuò raparius iſte caſtigator in rapam tranſmutauit quòd vulgus ita loquatur. Hoc ad albicandam cutem.) Albicare, Latinum non eſt, hoc ſignificatu. Ad læuigandam legi debet, non Albicandam. Ac mox: Nam vt ſuprà diximus, erui, hordei, tritici & lupini radix ad omnia inutilis.) Hoc nuſquam ſuperiùs dictum eſt: & primæ quatuor voces non habentur in vetuſtis codicibus: quamobrem & nos deleuimus.

Cap. IIII. Quanquam & alibi naſcitur, vtilior vrinæ duntaxat eiiciendæ.) Ciendæ, non, Eiiciendæ. In aqua foliis eius decoctis, bibere vel ſuccum ipſius cyathis binis. Contrà phlegmoni ipſos illinire tuſos vtile. Inchoantibus verò recentem corticem cum melle.) Hîc fœdiſsimam deprauationem ſuſtulimus, adiuti exemplaribus antiquis. Legendum enim, Aquam foliis eius decoctis bibere, vel ſuccum ipſius cyathis binis contra phthiriaſes: Phlegmoni ipſos illinire tuſos, liuori verò recenti corticem cum melle. Nec eſt neceſſe addere hanc dictionem, Vtile. Pendet enim oratio à præcedenti verbo, Prodeſt. Cæterùm ceraſtis ſcorpionibus aduerſatur, vel ipſo ſemine infectis manibus impunè tractantibus. Impoſito rhaphano ſcorpionibus, moriuntur. Non multo mitius hunc locum deprauator tractauit. Caſtigauimus, vnde & priorem, hoc modo. Cæterò ſcorpionibus aduerſatur: vel ipſo, vel ſemine infectis manibus impunè tractabis: impoſitoque rhaphano ſcorpiones moriuntur.

Hydropicis quoque & aceto & ſinapi ſumpti.) Scribo: Ex aceto aut ſinapi ſumpti. Hippocrates capillis mulierum defluos fricari rhaphanis.) Vetus lectio: Capitis mulierum defluuia fricari.

Cap. V. Et Phagedænas hulcerum ſiſtit recens cum melle impoſitum. Vel aridæ farinæ inſperſam radicem eius Dieuches &c.) Lege, & diſtingue ſic: Et phagedænas hulcerũ ſiſtit recens cum melle impoſitum, vel aridum farina inſperſum. Radicem eius Dieu. &c. Inde quoque eſt prouerbium.) Melius: Indeque eſt prouerbium. Simillimam ſtaphylino herbam ſerit, quàm alij gingidion vocant. Tenuius tamen & amarius, eiuſdemque effectus eſt coctum crudumque ſtomachi magna vtilitate.) Ex his verbis intelligitur, gingidion coctum eiuſdem effectus eſſe, cuius crudum. Atqui Plinius aliud dicit, videlicet gingidij eundem eſſe effectum, quem ſtaphylini. Sed nihil mirum, ſi deprauatis verbis & perperam diſtinctis etiam ſenſus vitiatus eſt. Proinde rectiùs legitur hoc modo: Quam alij gingidion vocant, tenuius tantum & amarius, eiuſdemque effectus. Eſtur coctum crudumque, ſtomachi magna vtilitate.

Faſtidium abſtergit.) Abſterget, grammatiſta neſcio quis mutauit in abſtergit, quaſi verò alterum parum Latinè dicatur. In eadem ſententia eſt Diocles.) Lege addendo, In eadem ſententia eſt & Diocles. Heraclides contra argentum viuum dedit, & Veneri ſubinde offenſantem, ægriſque ſe recolligentibus. Hunc Hiceſium ideo ſtomacho vtilem videri

dixit, quoniam nemo tres siseres edendo continuaret: esse tamen vtilem conualescentibus ad vitam trãseuntibus.) Primùm Offensanti, legendum pro Offensantem. deinde particula Hunc, superfluit. præterea Vtile, bis mutatum est in Vtilem, non rectè. Apparet enim Siser, inter illa nomina connumerari, quæ genus cum numero mutant. Superiùs enim dixerat. Siser erraticum satiuo simile est. Sed grauissimum est erratum, quod nescio quis pro Ad vinum transeuntibus, scripsit Ad vitam transeuntibus, non sentiens verba hæc de hydropoſia ægrorum & cœnopſia intelligẽda. Et quoniam plerosque similitudo nominum Græcorum confundit, contexemus & de seseli) Vetus lectio hîc, & in Indice, De sili: nec erat necesse Græcam vocem pro Latina supponere. quod enim Græci medici σέσελι μασσαλιωτικὸν vocant, apud Marcellum, qui sub Theodosio floruit, Sil Massilienſe legitur. Qui mutauit lectionem, putabat sil, pigmenti tantùm nomen esse, cum sit vox polysema. Boum morbis medetur, vel si contritum infunditur.) Satis erat: Boum morbis tritum infunditur. nec egebant Pliniana verba tali interpolatore. Siccata autem in vmbra farina tusa & conuulsis, & inflationibus, & arteriis medetur.) Legendum: Siccatæ autem in vmbra farina tusi & conuulsis &c. Satiuæ olfactu ipso & delacrymatione caligini medentur, magis verò succi iniunctione.) Caligini tantùm his verbis remedia traduntur, si legamus ita, vt Plinius scriptum reliquit, nempè sic: Olfactu ipso & delacrymatione Caligini medentur. Significat delacrymationem acrimonia cæparum excitam oculorum caligini prodesse. Purgamenta quoque earum cremata in cinerem illinentes ex aceto serpentium morsibus inter, ipsasque multipedes ex aceto.) Dele Inter, & pro Multipedes, repone Multipedæ. s. morsibus. Ipsasque, videlicet cæpas.

Et si succum ieiuni quotidie edant.) Succum, superuacanea dictio est. Stomacho vtilia esse, ac spiritus agitationi.) Lege, Stomacho vtilia esse spiritus agitatione. Apparet eundem castigatorem suprà in hoc capite ex Delacrymatione fecisse Delacrymationi.

Cap. vi. Porrò sectiuo profluuia sanguinis sisti in naribus, contrito eo obturatis.) Scribo, Porrum sectiuum profluuia sanguinis sistit, naribus contrito eo obturatis. Neque enim hoc ita, vt superiùs, ex authoritate Varronis refert: sed transitum facit ad aliam speciem: quemadmodum est videre in emendatis exemplaribus. Hulcus aciem hebetans, & in angulo oculi perpetim humor emanans.) Lege, Perpetuo humore manans. Epinyctidis est descriptio. Sanguinem reiicientibus succus eius cum caule, aut thuris farina, vel acacia datur.) Scribendum, cum gallæ aut thuris farina. Allio magna vis magnæ etiam vtilitates, contra aquarum & quorumlibet locorum mutationes.) In vetustis voluminibus nec Etiam est, nec Quorumlibet. Aconitum, quod alio nomine pardalianches vocatur, depellit: item hyoscyamum: contra canum morsus. Inque vulnera cum melle imponitur.) Vetus & syncerior lectio: A. q. a. n. p. vocatur, debellat: item hyoscyamum, canum morsus, in quæ vulnera &c.

Attritis corporum partibus, vel si vesica intumuerit.) Scribendum, Vel si in veſicas intumuerint: hoc est, Etiamsi vesicas produxerint attritæ partes. Vel si decocta aqua colluantur. Decocti, non Decocta. Porrò si indicare pergam quotiescunque in distinguendo peccatum est, vereor ne Lectori tædiosum sit. Sic & voci plus confert.) Plus, redundat. Aut si sanguis etiam excreetur, vel purulenta sint. Et pituitæ sub pruna coctum, potum & cum mellis pari modo sumptum.) In antiquis voluminibus tantùm est. Aut si sanguis excreetur vel purulenta, sed pruna coctum, & cum mellis pari modo sumptum. Cætera verba satis apparet esse nugatoris alicuius additamenta. Quartanas quoque excutere potum caput vnum cum laserpitij obolo. In vino austero tusim, & alio modo acceptum. Suppurationes quantaslibet sanat fractæ incoctum fabæ, atque ita in cibo sumptum.) Omnia hîc confusa ac vitiata, distinguenda emendaque in hunc modum, idque ex fide archetyporum, vt reliqua: Quartanas quoque excutere potum caput vnum cum laserpitij obolo in vino austero. Tusim & alio modo, ac pectorum suppurationes quantaslibet sanat, fractæ &c. Sensus est, Tusim & hoc modo sanari, & illo altero remedio, iam contra quartanas dicto. Iumentis vrinam reddere, atque non torqueri tradunt.) Iumenta, non Iumentis.

Cap. vii. Huius lac expissatum.) Scribe, Spissatum. Thyrso & foliis scabritia.) Vetus lectio: Et ipso & foliis scabritia & ipso. s. caule, quod nomen proximè præcedit. Quidam & è satiuis colligunt, succo minus efficaci.) Melius legetur, Quidam & è satiuis colligunt succum minus efficacem. Et tertio inde versu: Nunc non paucæ restant, Nunc superfluit. Nec nulla res maiorem in cibis auiditatem incitat inhibetque. Eadem in causa alterutrinque modus.) Lege & distingue: Nec vlla res in cibis auiditatem incitat inhibetque eadem: in causa alterutraque modus est. Nunc pulchrè cohærebit quod sequitur: Sic & aluum copiosiores soluunt, modicè sistunt.

Cap. viii. Nigræ radices ita in aqua coctæ, priuriginem tollunt.) Lege, Porriginem tollunt.

Cap. ix. Ergo vel cum vino tritam sorbendam, vel ex olei intinctu sumendam.) Incorruptior lectio, Ergo vel cum his tritam sorbendam, vel ex hoc intinctu sumendam. Pendet enim hæc oratio à præcedente. Et alij compescere mala corporis.) Lege addendo: Et alij verò. Semen eius tostum auxiliatur contra serpentes, fungorumque venena. In tauri sanguine folia cocta spleneticisque in cibo data, & cruda illita cum sulphure & nitro, prosunt.) O bellum medicum: hic nimirum tauri sanguinem etiam pro antidoto præberet. Germana lectio est hæc: Contra serpentes, fungorumque venena, & tauri sanguinem. Folia cocta spleneticis in cibo data, &c. Neruis vtiles: ideo & paralyticis dantur iuxta in pedibus. Qui sunt ruffi ex his citissimè sanant.) Lege & distingue: Ideo paralyticis dantur. Luxata in pedibus, qui sunt ruffi &c. Elixos assis minus vtiles esse adiiciunt.) Scribo, Adiicit, scilicet Diocles.

Cap. x. Veſicæ quoque nisi coctum aqua. Si canibus detur, occidi eos.) Distingue, & castiga sic: Veſicæ quoque nisi decoctum: quæ aqua si canibus detur, occidi eos. Alioqui canes non vescuntur asparagis.

Cap. xi. Verùm apud eruditos non aliud erutum terra in maiore sententiarum authoritate est.) Varietate, non Authoritate. Nam id defunctorum epulis feralibus dicatum existimatur. Ipsius quoque visus claritati inimicum.) Lego, Epulis feralibus dicatum esse, visus quoque claritati inimicum. Nam hoc ex Chrysippi & Dionysij authoritate refertur: ideoque melius per infinitum legitur absque verbo existimatur. Semen datur ex tribus cyathis ex vino albo.) Antiqua scriptura potior: Semen datur & arquatis ex vino albo. Arquatis, id est, ictericis.

Cap. xii. Ocimum quoque Chrysippus grauiter increpuit, inutile esse dicens stomacho vrinæ, oculorum quoque claritati.) Duo verba, esse dicens, aliquis de suo adiecit, mirum ni elegantiæ causa. Alij verò si eo die feriatur quispiam à scorpione, qui ederit ocimum, sanari non posse.) Vera lectio: Afri verò, si eo die feriatur quispiam à scorpione, quo ederit ocimum, seruari non posse. Secuta ætas alacriter defendit.) Rectiùs, Acriter defendit.

Cap. xiii. Sestius adiicit, hoc serpentes fugare.) Vetus lectio: Sextius adiicit, vstum serpentes fugare. Multi succo eius cum melle attrito inuncti.) Lege, Cum melle Attico. Dederunt & cum bitumine infrictam.) Infriatam, non Infrictam.

Item vitiligines vel rugas, strumas, & similia cum hircino & adipe suillo.) Codices veteres: Item vitiligines, verrucas, strumas, & similia, cum strychno & adipe suillo.

Cap. xiiii. Iis commanducatis & impositis sanari elephantiam, sicut Magni Pompeij ætate fortuito cuiusdam experimento, propter pudorem facie illita compertum est.) Elephantiasin, non elephantiam hunc morbum Plinius vocare solet. Legendum igitur pro Elephantiam sicut, Elephantiasin, & benè habebit tota oratio. Mentæ ipsius odor animum excitat, & sapor auiditatem in cibis: ideo in mammarum mistura familiares ipsæ accessere, vt coire densereque lac non patiantur.) Tota via aberratum est. Vera lectio est hæc: Ideo embammatum misturæ familiaris. Ipsa accessere ac coire densereque lac non patitur. Embammata Græcè vocantur intinctus, ad excitandam orexim inuenti. Recentis succus narium vitia spiritu subductus Impetigines quoque, vel si teneatur tantùm, prohibet.) Intertrigines legendum, quemadmodum est in archetypis. Morbo regio in vino albo ab alienis datur.) Lego, A balineis datur.

Cap. xv. Propter colum quoque bibitur, illinitúrque vel penicillis feruens, vel astringitur fasciis.) Vetus lectio: Propter colum quoque bibitur, illinitúrque, vel penicillis feruens apprimitur fasciis.

Nanque & panibus subigitur.) Vetus lectio, subditur. Sic cap. 17. Panis etiam crustis inferioribus subditum. Sunt & quidam qui cunilam bubulam appellauerint.) Quidam, superuacanea vox est hoc loco.

Cap. xvi. Trita mellis odorem habet, digitis tactu eius cohærentibus.) Melius. Cohærescentibus.

Cap. xvii. Castore taliter demonstrante. Vetus lectio: Castor & aliter monstrabat: vt intelligamus alterum piperitidis genus. Sequenti versu lego, Vtilem. s. demonstrabat. Luxata & contusa in aceto.) Archetypa Luxata & incussa. Vrinam & menstrua ciet.) Plinius scripsit, Vrinam & menses ciet. sicut paulò pòst, Pythagoræ, inter pauca laudatum, non à Pythagora: quod genus deprauationis frequens est in hoc opere Epiphoris oculorum radicem eius tusam imponit Iollas.) Lege addendo, E vino radicem eius. Et mox, Extrahendisque, siqua in oculos inciderint. Dysentericis & tenasmis datur.) Rectiùs, Dysentericis & in tenesmo. Semen hydropicis & cœliacis dedit tritum cum menta. Verùm & radicem ad renes.) Castigauimus ad exemplaria hoc modo: Tritum cum menta è vino: radicem & ad renes. Pythagoras quidem non corripi vitio comitiali in manu habentes.) Legendum, Pythagoras quidem negat corripi.

Cap. xviii. Satiui albi calyx ipse teritur, & bibitur somni causa. Semen elephantiis medetur.) Scribendum erat, Et è vino bibitur. Item, Elephantiasi, non Elephantiis. Succus & hic, & herbæ cuiusque.) Lege, Cuiuscunque. Sequenti versu, Vt lactucis, non Aut. Prætorij viri patrem in Hispania bauli.) Bauili malim, vt sit loci nomen, quemadmodum dicimus Bilbili, Sacili. Cum his aurium dolori instillatur.) Melius: Cum hoc & aurium dolori. cum hoc. s. roſaceo. Sic & foliis ipsis vtuntur ad sactos ignes. Item vulnera cum aceto.) Si sic legamus, & prodagræ vnum remedium peribit, nec sacro igni suum, vt oportet, adhibebitur. Synceram lectionem etiamnum retinent antiqui codices: Sic & foliis ipsis vtuntur. Item ad sacros ignes & vulnera ex aceto. Experimentum opij est primum odore: syncerum enim perpeti non mos est. Dein in lucernis.) Indidem casti gauimus & hæc: Syncerum enim perpeti non est. mox in lucernis. Sed hîc Latinitatis grauior iactura est, quàm sensus. Fœdiore mendo mox pro, In pustulas coit, scriptum est, In posca coit: cùm tamen experimentum fiat in aqua, non in posca.

Cap. xix. Inter satiua & syluestria medium genus, quod nisi in aruis esset, sponte nasceretur, rhœam vocauimus & erraticum.) Lectio vetus magis Plinium sapit: Inter satiua & syluestria medium genus, quoniam in aruis, sed sponte nasceretur, r. u. & e. Alterum est in syluestribus generibus heraclion: vocatur ab aliis aphron.) Elegantior est vetus lectio. Alterum è syluestribus genus heraclion vocatur, ab aliis aphron.

Cap. xx. Dysenteriæ & vomicis datur ex aceto.) Nostra exemplaria habent, Estur ex aceto. Caput indelitum distillationem toto anno non sentire.) Illic legitur: Caput illitum ea, distillationem anno toto non sentire. Aliquantò pòst pro. Coquitur difficillimè, reposuimus, Conqueretur. Refertur enim ad præcedentem particulam, Tanquam.

Hippocrates vuluarum vitiis id infundi.) Lege, Infundit. Duritias omnes vel cocto, vel crudo vtiliter illini putant.) Scribo, Putauit. s. Lycus. Cocto aut per se, aut cum malua, aut lenticula.) Rectiùs, Vel per se, vel cum malua, aut lenticula.

Cap. xxi. Aculeos omneis extrahunt illitæ crudæ, aut cum anetho potæ. Decoctæ verò cum radice sua leporis marini venena restringunt.) Incorrupta scriptura aliter habet: Illitæ crudæ cum nitro: potæ verò decoctæ cum, &c. Nec lapathum dissimiles effectus habet. Est autem syluestre.) Non hoc dicit, lapathum herbã esse syluestrem, sed præter satiuum esse etiã aliud lapathi genus syluestre. Quare melius legitur adiecto, &. Est autem & syluestre. Foliis aquosis.) Rectiùs, Acutis, vt est in veteribus voluminibus. Vnde etiam oxalidem appellatam videri potest. Oxylapathi semen lotum in aqua cœlesti, sanguinem prodest reiicientibus, adiecta acacia lentis magnitudine, prodest.) Prius Prodest, redundat. Radicis tantùm altitudine differens, & erga dysentericos efficacis effectus, potum ex vino.) Veteres codices habent: Et erga dysentericos efficaci effectu, potu ex vino. Vt intelligamus hoc quoque differre à reliquis lapathi generibus, quod peculiarem vim contra dysenteriam habeat.

Cap. xxii. Sensus atque sternutamenta capitis purgat.) Lege sternutamentis caput purgat. Et vuluarum conuersionem suffitum excitat odore.) Melius, Et vuluarum conuersione suffocatas excitat odore. Addito exiguo oleo & salis.) Scribo, Olei & salis. Ruptis, conuulsis, spasmatum neruis salutare.) Spasticis

neruis, non spasmatum. In ouum inane succum adiicit iis.) Rectiùs, Addit, quàm Adiicit. Fugat & odore, cominus si vratur.) Legendum, Fugat & odore omnes, si vratur. omnes. s. serpentes. Ex aqua bibitur & ad iocinerum dolores.) Antiqui codices habent, Ad iocinerum desideria, familiari Plinio locutione. Stomachi dissolutiones cohibet siue in cibo sumptũ, siue in succo potum.) Lego Siue succo potum.

Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha. Cum vino sedat parotidas. Cum melle, aut adipe, aut cera, stomachi solutiones, inspersum polentæ modo.) Aliter legitur & distinguitur in vetustis codicibus. Epiphoras cum thure & aqua, aut cum myrrha ac vino sedat: Parotidas cum melle aut adipe, aut cera. stoma. s. i. p. m. Ad iocinoris dolores sætur cum vua passa, & ad phthisim vtilissimè. Semine siũt & eclig mata.) Nimis sæpe in distinguendo peccatum est, maximè in his medicinalibus libris, aliquando non vno loco in eodem capite, vt in hoc ipso. Distinguendum ad hunc modum: Ad iocinoris dolores sætur cũ vua passa. Ad phthisim vtilissime è semine f. e.

Cap. xxiii. Prodest vesicæ cum vino leui, & fœminarum menstruis.) Lege addendo, P. u. c. u. leni, & fœ. menstruis hærentibus.

Cap xxiiii. Sed ante discessum ab hortensibus.) Elegantius, Sed discessuri ab hortensibus, vnam compositionem ex his clarissimam subtexemus.

EX LIBRO VIGESIMOPRIMO.
CAP. II.

QVin & vocabulum ipsum tardè inde communicatum est.) Inde superfluit.

Cap. iii. Cælare eos primùm instituit. P. Claudius.) Malo veterem scripturam: Primus instituit. Qui coronam, ipse, pecuniáue eius, virtutis ergò arguitur quam serui equive meruissent, Pecuniam partam lege dicit, nemo dubitauit.) Verba Plinij, quibus duodecim tabularum legem interpretatur, restituimus ex fide archetyporum. Quam serui, equive meruissent, pecunia partam lege dici, nemo dubitauit. Vide licet quia serui ipsi, & equi pecunia parantur. Ingensque & his seueritas.) Hinc non His. P. Mutianus, cum demptam Marsyæ.) Munatius, scribi debet. Cuius luxuria noctibus coronatum Marsyam, literæ illius describunt.) Antiqua exemplaria habent: Literæ illius dei gemunt. Apparet ironiam esse. Florum quidem P. R. honorem Scipioni tantum adhibuit. Suario cognominabatur, propter similitudinem suarij cuiusdam negatiatoris.) Pro, Adhibuit, lege Habuit, pro Suario Serapio. nam idem nomen fuit negatiatori. Huius fit mentio & libri 7. capit. 12.

Nec ei fuit in bonis funeris impensa.) Vetus lectio, Nec erat in bonis. Leuius hoc, fateor: sed cùm videam in hoc capite tam multa de industria mutata, nihil dubito, quin hoc quoque mendum eidem debeamus, cui cætera. Sequenti versu est, Quaq; præferatur, nõ, Quaq; parte. Et aliquantò pòst pro Quod no cerẽt capti, legendũ, Quæ nocent. Quoniam & honoest aliqua valetudinis portio, in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi surripiente fallaciter solertiam. Nanque scelerata Cleopatra, apparatu belli Actiaci gratificationem ipsius reginæ Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumente, fertur ab ore eius lusisse extremis coronæ floribus. veneno illitis. Ipsáque capiti imposita &c.) Egregiè hoc loco adiuuerunt nostra exemplaria, in quibus ita legitur. In potu, atque hilaritate præcipuè odorum vi surrepente fallaciter, sceleratæ Cleopatræ solertia. Nanque apparatu belli. Actiaci gratificationem ipsius reginæ Antonio timente, nec nisi prægustatos cibos sumẽte, fertur pauore eius lusisse, extremis coronæ floribus veneno illitis, ipsáque capiti imposita. Est autem perquam familiare Plinio, septimo casu orationem claudere. Quis istas timeret insidias?) Nihilo peior erat vetus lectio, Quis ita t. i. Adeò mihi, si possim sine te viuere, occasio & ratio adest.) Rectiùs ironicè, Occasio aut ratio deest.

Caput iiii. Contrà genera eius nostri fecere.) Contrà, redundat. Vtilissimum verò plurimis, sed minutissimis, spermonjam.) Pro Spermonia emendati codices habent Spineolam, à spinis dominatam, quemadmodum in alio genere Coroneola à coronis nomen traxit. Pangæus nanque mons in vicino ferè est.) Lege, Pangæus mons in vicino fert. Negauit centifoliam in coronis addi.) Antiquior lectio est, In coronas addi.

Quæ Græcula altera est.) Vetus lectio, Quæ è Græcis altera est.

Cap. v. Nec vllis florum excelsitas maior.) Melius, Nec vlli. Ita odor colorque duplex, vt alius calycis, alius staminis.) Non malè vetus. Et alius calycis, alius staminis. nam ita ad præcedentia refertur. Inuenta est in his & ratio inserendi.) Rectiùs, Inuenta est & in his, Mense Martio macerantur, vt colorem accipiant.) Magis placet, Percipiant ac si dicat, vt colorem probibant.

Cap. vi. Calathiana munus autumni, cæteris veris.) Scribo, Cæteræ veris. Vincit numero foliorum marinam quinque folia non excedentem.) Quid opus repetere, Folia? satis erat, quinque non excedentem. Foliorum exilitate vsque in fila extenuata.) In antiquis voluminibus legitur, Attenuata. Prima nobilitas Cilicio croco.) Croco, aut scriba addidit, aut interpres aliquis inter prælegendum. Sicut Paulò pòst: Gaudet calcari & atteri pede.) Pede, non est in manu scriptis.

Cap. vii. Troianis temporibus ei iam erat honos. Et hos certè flores Homerus treis laudat, loton, crocon, hyacinthum.) Rectior lectio: Troianis temporibus iam erat honos ei. Hos certè flores &c. Dicet aliquis, leuicula sunt ista, nec annotatu digna. Hunc ego rogabo, ipse æquóne animo ferret huiusce modi leuicula in suis scriptis, à librariis deprauari. At multo plus religionis debetur veterum monumentis. Omnis autem verno tempore acrior, & matutinis: Quicquid ad meridianas horas dies vergit. hebetatur.) Verior lectio vetus: Quicquid ad meridianas horas dies vergit.

Animalium nullum odoratum, nisi de pantheris quicquam dictum est, si credimus.) Vetus lectio: Nisi de pantheris quod dictum est, credimus. Dixit autem hoc libr. 8. cap. 17. tametsi quidam illic odorem in colorem deprauauerant. Vt irin atque saliuncam, & quanquam nobilissimi sit odoris vtraque.) Lego, Quanquam nobilissimi odoris vtranque. Proxima in Macedonia, longissima hæc & candicans. Et exilis tertium locum habet Africana.) Lege & distingue: Longissima hæc, & candicans: & exilis. Tertium l. h. Pannonia hanc gignit & Norica.) Scribo, Norici. alio qui Noricum dicendum erat, sicut Illiricum. Superque cætera ad famam etiam dignitatis.) Legendum, Ad famam etiam ac dignitates.

Cap. viii. In quibus vnguenta vicisse naturam gaudent. Luxuria vestibus quoque prouocauit eos flores, qui colore commendantur.) Hęc verba non deprauarunt modò homines insulsissimi, verum etiam

etiam partem eorum reuulsam præcedentis capitis fini assuerunt. Scribendum, In quibus vnguento vicisse naturam gaudens luxuria, vestibus quoque, &c. Paria nunc componuntur, & natura atque luxuria depugnante.) Lege, Depugnant.

Cap. ix. Folia similacis & ederæ in coronamenta se dedêre, coronæque earum obtinent principatum.) Hanc tam ingeniosam deprauationem mirum ni professor aliquis excogitauit, dum diuinare mauult, quàm ad archetypa recurrere. Vera lectio aliud sonat: Folia in coronamentis similacis & & ederæ, corymbique earum obtinent principatum.

Quia nostris maiore ex parte nomen dare iis defuit cura.) Non minor priore hic error, vtcunque sensus manet. Plinius enim longè aliis verbis vsus est: Quia nostris maiore ex parte huius nomenclaturæ defuit cura.

Cap. x. Non durante Attico thymo, nisi in afflatu maris seratur.) Seratur, superuacaneum verbum est, natum ex vltima litera maris, & prima dictione sequentis orationis, Erat. Abrotonum iucundi odoris est, & grauis. Floret æstate.) Elegantius, Abrotonum odore iucundè graui; floret æstate. Alsiosa enim admodum sunt, & Sole nimio læduntur.) Hic particulam necessariam, per incuriam librariorum omissam. denuo adiecimus: Et Sole tamen nimio læduntur.

Cap. xi. Eruitur post æquinoctium vernum radicibus, siccaturque ad Lunam xxx. diebus, ita lucens noctibus.) Lege, Erui, siccari, lucere: quòd hæc omnia ex commentariis Democriti, referantur. Sequitur enim, Magos Parthorumque reges vti hac. Et in Italia quidem, vt diximus post rosam.) Satis erat, In Italia quidem. Coniunctio hic addita vitiat sermonem. Cæterùm hyacinthus maximè durat.) Lego, Ecæteris hyacinthus maximè durat. Sed hæc ita, si deuulsa crebrò. prohibeatur in seminibus.) Legendum, Prohibeatur in semen abire. Attestantur veteraexemplaria: & alioqui ex illis verbis nullus sensus elici potest. Alterum candidius, qui ferè nascitur ad tumulos.) Rectiùs, In tumulis.

Cap. xii. Hostilia vicus abluitur Pado.) Melius, Alluitur.

Cap. xiii. Nos tamen trademus, quæ comperimus. Herba est alba, vexatio quidem iumentorum est, sed præcipuè caprarum, appellata ægolethron.) Antiqua scriptura potior: Nos trademus, quæ comperimus. Herba est ab exitio & iumentorum quidem, sed præcipuè caprarum, appellata ægolethron. Huius flores concipiunt noxium virus, aquoso vere marcescente.) Lege, Marcescentes. Aliud genus in eodem Ponti situ viget, ex annona mellis. Codices vetusti longè aliud habent: Aliud genus in eodem Ponto gente Sannorum mellis, quod ab insania, quam gignit. mænomenon appellant. His sunt. quos posteriorætas Tzanos vocauit, Lazis conterminos. Vtraque Colchica gens fuit in clientela fideque Constantinopolitani Imperatoris. Et in Mauritania Cæsariensi, Gætulia contermina Massylis.) Emendatior lectio: Et in Mauritaniæ Cæsariensis Gætulia, conterminа Massæsulis. Nam & Gætuli, & Massæsuli hanc prouinciam incolebant, quod ipse Plinius suprà docuit. Remedium aduersus has vtique non differendum.) Lege, Remedio, non Remedium. De quo loquendi modo iam suprà capite tertio monui.

Cap. xiiii. Circunlini alucaria fimo bubulo vtilissimum. Operculum à tergo esse ambulatorium, vt properatus intus sit prosper. Si magnus sit vterus alueariis, prouentus autem sterilis, ne operandi desperatione curam abiiciant, id paulatim reduci oportet, fallente operis incremento.) Huius lectionis absurditas magis detegetur, collata ad germanam lectionem, quam ex fide veterum codicum restituimus ad hunc modum. Circunlini alueos fimo bubulo vtilissimum: operculum à tergo esse ambulatorium, vt proferatur intus, si magnus sit alueus, aut operatio sterilis, ne desperatione curam abiiciant: id paulatim reduci, fallente operis incremento. Post has Corsica quoniam ex buxo fit, & habere aliquantam vim medicaminis putatur.) Lege: Quoniam ex buxo fit, habere quandam vim medicaminis putatur. Inde ligulis eligunt florem, id est, candidissima quæque: transfunduntque in vas, quod exiguum marinæ habeat frigidæ.) Toties expertus fidem veterum codicum, ne hîc quidem ausus sum ab eis discedere. Illi pro Eligunt, habent hauriunt. Item, quod exiguum frigidæ habeat. Siccant Sole, Lunaque hoc enim candorem facit, si sic siccantur. Et ne liquefaciant, protegunt tenui linteo.) Melior vetus lectio: Siccant Sole, Lunaque. hæc enim candorem facit. siccans, ne liquefaciant. p. t. l.

Cap. xv. Maximeque Aegyptus, frugum fertilissima, sed vt sola iis carere possit.) Non parum detraxit elegantiæ. quisquis hîc particulam Quidem, detraxit. Legendum enim, Frugum quidem fertilissima. Hanc à Nilo metunt.) Scribo, E Nilo.

Foliis latissimis, etiam si arbores cõparentur.) Rectiùs, Arboreis. Scandix, come, ab aliis tragopogon.) Vetus lectio. Scandix, quæ ab aliis tragopogon vocatur. Syluestrium duæ species. Vna mitior est simili caule, tamen rigido, itaque & colu antiquę mulieres vtebantur, exilis, quam quidam atractylida vocant.) Legendum: Itaque & colu antiquæ mulieres vtebantur ex illis, quare q. a. u.

Cap. xvi Et ex diuerso stans anchusa, inficiendo ligno cerisque apta. Est autem mitior iis anthemis, & phyllantes, anemone, & aphace.) Lege: E diuerso stant, anchusa inficiendo ligno cerisque radice apta, & è mitioribus anthemis, & phyllanthes, & anemone, & aphace. Sic enim melius quadrabit ad præcedentia.

Cap. xvii. Perdicio, quàm & Aeoliæ & Aegyptij edunt, nomen dedit auis.) Verior lectio: Perdicium & aliæ gentes, quàm Aegyptij, edunt. Suprà dixerat, Aegyptios præ cæteris gentibus herbis vesci: nunc dicit, perdicium herbam etiam aliarum gentium cibũ esse. Iulio mense secari iubet.) Lege addendo: Iulio mense toto secari iubet.

Cap. xviii. Iunio mense eximi. ante Iulium remedium præcipiens.) Melius, Iunio mense eximi ad Iul. m. p. Vsus ad nassas, marinas, vitilium nexus elegantium.) In antiquis codicibus tantùm est, Vitilium elegantiam. Quanquam professus efficacissimum esse aduersus calculosos. Eo fœtas fœminas quidem abortus facere non dubitat.) Syncera lectio. Quanquam professus efficacissimum esse aduersus calculos, eo fouet. Fœminis quidem abortus facere non dubitat. Largiori tanta vis expellit eas.) Legendum, Largiori tanta vis, vt expellat eas. Laudatissimus ex Nabathæa iuncus.) Non erat opus hîc repetere, Iuncus.

Cap. xix. Ita vt balineis inarescant corpora.) Scribo, Inarescant corpori. Lienjq; & ruptis vulsis pro sunt: & menstruis fœminarũ in vino decoctæ. Impositæq; cum melle neruis præcisis medentur. Contra

In Plinij Naturalem Hiſtoriam

lichenas & lepras, & furfures in facie emendant.) Lege, & diſtingue. Lieníque & ruptis vulſis proſunt, & menſtruis fœminarum. In vino verò decoctæ, impoſitaq; cum melle, neruis præciſis medentur. Lichenas, &c.

Cap. xx. In hunc locum dilata, cùm diſputaremus de peregrinis arboribus.) Vetuſta exemplaria tantùm habent, Dilata in peregrinis arboribus, id eſt, in mentione peregrinarum arborum. Siſtit purgationes mulierum. Nardi verò eius quam Phu eodem loco appellauimus, &c.) Antiqua ſcriptura meliùs: Siſtit purgationum mulierum impetus. Et verò, quod Phu eodem loco appellauimus, & reliqua. Crocum cum melle non ſoluitur.) Cum, redundat. Sequenti verſu pro vino & aqua, lege, Vino aut aqua. Collyrio vni nomen dedit. Dentientibus præcipua eſt, & tuſsientibus.) Scribo, Dentientibus præcipuè. Parté eius ſeruantium, & quarundam aliarum herbarum: ſicuti plantaginis, ſubſtituentium, ſi parum mercedis tuliſſe ſeſe arbitrantur. Rurſuſq; vt plus operis acquirant, p. e. q. f. e. l. i. Incorrupta lectio etiamnum durat in vetuſtis codicibus manu deſcriptis: Partem eius ſeruant, & quarundam aliarum herbarum, ſicuti plantaginis: ſi parum mercedis tuliſſe ſe arbitrantur, rurſuſq; opus quærunt, partem eam, quam ſeruauere, eodem loco infodiunt: credo vt vitia quæ ſanauerint, faciant rebellare.

Ciet menſtrua: & ſi cruda detur, hydropicorum aquam ſiſtit. Siſtit, verbum ſuperfluit. Nam Ciet ad vtrunq; refertur.

Cap. xxi. Coxendicibus imponitur cum vino. Articularibus morbis trium obolorum pondere, &.) Lege addendo non pauca verba: Coxendicibus imponitur, & articularibus morbis, & luxatis, tritum ac lanæ inſperſum ex oleo. Dant & potionem articularibus morbis t. o. p. Præterea putant vſu eius quandam datam gratiam iis veneremq; conciliari.) Hæc dictio Datam, ſuperflua eſt. Coquitur panis cum farina hordeacea. Lege, Concoquit panos.

Cap. xxii. Mouet & narium ſternutamenta. Aridum, non Narium.

Cap. xxiii. Impoſita hulcerum facit ſtipticam vim.) Scribe, Hulcus facit ſeptica vi. id eſt, corroſiua.

Cap. xxxi. Vt radice eius propius admota ſoporentur, illam ſopore enecante vim earum.) Sic ſcilicet Plinius loqui ſolet. Scribo, Soporetur illa ſopore enecans vis earum.

Cap. xxxii. Nec de cnico ſiue atractylide verboſius diſputetur. Aegyptia herba eſt, & magnum contra venenata animalia præbet auxilium.) Hanc ſententiam Plinius aliis extulit verbis, quàm quæ in vulgatis leguntur editionibus: Nec de cnico, ſiue atractylide verboſius dici par eſſet, Aegyptia herba, ni magnum contra venenata animalia præberet auxilium.

EX LIBRO VIGESIMOSECVNDO. CAP. II.

IAm verò infici veſtes ſcimus admirabili ſucco.) Fuco, non Succo. Stans & in ficco carpit, quo frugi mundos exculpat vſu alioquin fulgentis. Inſtrui luxuria poterat certè innocentius.) Pro Vſu alioquin fulgentis, antiqua ſcriptura habet: His alioqui fulgentibus inſtrui poterat luxuria certè innocentius. Et in ſacris legationibus quàm verbenæ.) Quam redundat.

Cap. iiii. Vlli niſi ab vniuerſo.) Scribo, Nulli niſi ab vniuer. diſtinctione etiam mutata.

Cap. v. Donatus eſt ea L. Sicinius.) Siccius, Legendum, vt etiam ſuprà libro octauo monuimus.

Hic Decius poſtea Conſul, & imperio & collegio ſe pro victoria deuouit.) Lege: Hic Decius poſtea ſe Conſul, Imperioſo collega, pro victoria deuouit. Intelligendum de Manlio Imperioſo.

Cap. vi. Ipſe tamen obſeſſus in toto orbe proſcriptus. Hæc corona Sertorio etiam ceſsit.) Vera lectio: Ipſe tamen obſeſsis in toto orbe proſcriptis, hac corona Sertorio ceſsit. Notum eſt ciuile bellum Sertorianum, in quo præcipua fuit opera proſcriptorum à Sylla. Cohortibus ſeruatis, totidemque ad eas ſeruandas eductis.) Lege addendo, Tribus cohortibus ſeruatis. Quod & ſtatuæ eius in foro ſuo Diuus Auguſtus ſcripſit.) Adſcripſit, non, Scripſit. Addidere viuendi pretia deliciæ luxuſq;.) Pretio, non Pretia. Aliorum hanc operam eſſe credimus.) Vetus lectio: Aliorum hanc operæ credimus. In quibus ipſius prouidentiam naturæ.) Melius. In quibus ipſis, ſcilicet aculeatis.

Cap. xi. Hæmorrhoidæ quoque & dyſenteriæ infuſa.) Scribo, Hæmorrhagiæ.

Cap. xxi. Impoſita verò herba, aut inde omnino reſperſum, protinus mori.) Antiqua ſcriptura: Aut vda omnino reſperſum. Sequenti verſu lege addendo: Vel ſi herba ipſa. Infantes quoque hulcerati.) Lege, Exhulcerati.

Cap. xxii. Conſtat Bulbos eius cum ptiſana decoctos optiſsimè mederi. Scribo, Aptiſsimè dari.

Foliis in quocunq; morbo decoctis magis medici vtuntur.) Legendum, Ferè in quocunque. De bulbis enim accipi debet, non de foliis. Vtcunque prodeſſe dyſentericis & exhulceratis.) Melius, etiam exhulceratis. hoc eſt, etiam ſi ſit dyſenteria cum exhulceratione inteſtinorum: qnod ſanè periculoſius eſt. Contra ſanguinem tauri demonſtrant ſucco eius vti.) Paulò elegantius videtur: Demonſtrant ſuccum eius. Optimus quidem ex iis cibus.) Vetus lectio magis placet: Optimi quidem hos cibi. vt cum præcedentibus cohæreat. Si enim caligaris clauus, ſi ferri vel chalybis aliqua rubigo.) In veteribus tantùm eſt, Ferrive aliqua rubigo.

Cap. xxiii. Communes in omni eorum genere obſeruationes. Illic igitur, in omni eo genere.

Item hyeme quàm æſtate vtilius veruntamen aquâ bibentibus.) Scriptura vetus, Item hyeme, quàm æſtate, vtilius, & tum aquam bibentibus. Atque ex aceto his qui coagulum lactis ſorbuerint.) Lege, Aequè ex aceto. Qui ſe eadem cauſa præcipitauit.) Scribe, Ea de cauſa. Mox eſt, Coniecturam ſæpiùs fallacem: non, Sæpe.

Cap. xxiiii. Calefacta incitat vomitiones.) Rectiùs, Inuitat. Quem centeſimum annum excedentem cùm D. Auguſtus hoſpes interrogaret, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet, ille reſpondit, Intus mulſo, foris oleo.) Ad ſenſum quidem nihil refert, libet tamen reponere veterem lectionem, ab audaculis temere mutatam: Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus hoſpes interrogauit, quanam r. m. u. i. a. corporiſque cuſtodiſſet. at ille reſpondit.

Cap. xxv. Leuatuſque ſiccatis pedibus mirabili modo.) Et hic nihilo peius erat antea, Mirabilé in modum. Ad iocineris dolores eam in poſca poſitam cócoqui opus eſt.) Veteres co dices melius: Eam cũ poſca cõcoqui opus eſt. Quæà farina hordei diſtat, eo, vt torretur. Ad ſtomachum vtilis.) Antiqui codices, A farina hordei diſtat eo quod torretur, ob id ſtomacho vtilis. Datur tepida ſorbenda, efficaciter prodeſt.) Lege: Datur tepida ſorbenda efficaciter. Peculiariter tamen longo morbo ad tabitudinem redactis.) Emendata exemplaria habent, Ad habitudinem redactis. vt de hecticis intelligatur. Neruorum doloribus & aliis feruens in ſacco ponitur.) Scribendum, Imponitur. Amplius hoc oculis imponitur.) Melius eſt: Hoc amplius oculis imponitur. Et per ſe drachmæ pondere exinaniunt.) Lego, Exinanit. ſ. granum. Quoniam in aluo non tumeſceret.) Vetus, Intumeſceret. Semuncia amyli cum ouo & paſsis tribus.) Antiqua lectio, Cum ouo & paſsi tribus ouis.

Mox eſt Auenacea farina, non Auenæ farina. Sinuius, hoc eſt trimeſtris.) Scribe, Hoc eſt è trimeſtri. ſ. frumento. Et vini, in ſaccis additis.) Rectiùs, In ſaccos additus. Fabalium etiam ſiliquarum cinis.) Scribo ex veteri exemplari, Siliquarumque. Nec redundat coniunctio, quando fabalia hîc ſubſtantiua vox eſt, vt alibi quoque apud hunc ipſum authorem. Sed ſi largiùs ſumatur, aluus ſoluitur.) Sed, perfluit. Horrorem tertianæ & quaternæ minuere traditur.) Vetus lectio: Minuere creditur. Refertur enim hoc ex vulgi opinione, non ex authoritate medicorum. Maculas ex toto corpore emendat.) Particula Ex, ſuperuacanea eſt. Aqua decoctum perniones & pruritus ſanat.) Decocti, non Decoctum. Si verò ad mellis craſsitudinem decoquantur ſatiui.) Adde neceſſariam particulam Vel. Decoquantur vel ſatiui. Suprà enim dixit ſylueſtres efficaciores eſſe. Si verò æleſti aqua decoquantur, ſuccus ille ſmegma fit.) Diſcoquantur. non Decoquantur, Sequenti verſu verbum Solent, redundabat. Item fiſtulis, cum axungia veteri, ne intus addatur.) Lege addendo, Ita ne intus addatur. Naſcitur inter vitia ſegetis auenæ Græcæ genere.) Græcæ, ſuperfluit. Eſtus & per ſe, & in patinis cum tenera eſt recocta.) Poſterius Et redundat.

EX LIBRO VIGESIMOTERTIO. CAP. I.

ET ad expiationem ſanguinis quoque adhibent non vltra gargarizationes.) Quid faciũt gargarizationes in expiatione? Legendum igitur, Ad expuitionem ſanguinis, qua laborantes hæmoptoicos Græci vocant. Ideo & purgationibus ancipitem temperant.) Putant, non Temperant. Error natus eſt ex geminatione præcedentis ſyllabæ. Huius enim colorem nigrum eſſe diximus, cuius aſparagos ſimiles Diocles prætulit veris aſparagis.) Vetus lectio: Huius enim nigrum eſſe diximus. Aſparagos eius Diocles p.u.a. Oſſa infracta efficacius extrahit, quàm ſupradicta.) Plinius ſcripſit, Vel efficacius, id eſt, efficacius etiam. Aiunt, ſi quis in villa eam extruxerit, fugere accipitres, tutaſque fieri aues villaticas. Aliter eadem in iumento homineq; phlegma aut ſanguinem qui creatur, talos circumligata ſanat.) Hoſtibus eueniat ita tractari, vt hîc Plinius tractatus eſt. Equidem peruelim diſcere, quanam ratione radices extruantur apud iſtos deprauatores, vt ne cætera portenta exagitem. Præſtat enim ſynceram indicare lectionem, ex archetypis erutam: Aiunt, ſi quis villam ea tinxerit, fugere accipitres, tutaſque fieri villaticas alites. Eadem in iumento homineque phlegma aut ſanguinem, qui ſe ad talos dejecerit, circunligata ſanat.

Annotationes.

Quòd ſunt candida, aut nigra, aut inter vtrunque alia ex aliis, in quibus vinum fiat, alia ex quibus paſſum.) Emendata lectio: Aut inter vtrunque, aliaque ex quibus vinum fiat, alia ex quibus paſſum. Albana neruis vtiliora. Stomacho minus quæ ſunt dulcia, vel auſtera Falerna vtiliora. Somno verò ac ſecuritatibus iandudum hoc fuit.) Sic enim legendum ac diſtinguendum, ſublata dictione Accommodatum, quæ redundabat. In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos, & omnes alias roſiones foris in ſpongia impoſitum.) Legendum, In ſanguinis fluxione poſt exciſos calculos, & omni alia, foris in ſpongia impoſitũ. omni alia, ſcilicet ſanguinis fluxione.

Cap. ii. Quandiu extinguatur deſcenſionis periculum denuntians.) Deſcenſionis, ſuperfluit.

Cap. iii. Succus eorum carbunculantibus excreſcentibus circa oculos hulceribus.) Dele, Excreſcentibus. Nam lacrymam, quæ ab arbore ipſa diſtillat, æthiopicæ maximè oleæ mirari ſatis non eſt. Reperti ſunt, qui dentium dolores illinendos cenſerent, venenum eſſe prædicantes.) Hîc vna oratio, praua neſcio cuius induſtria, in duas diſſecta eſt. Legendum enim coniunctim, Nam lacryma, quę ex arbore ipſa diſtillat æthiopicæ maximè oleæ, mirari ſatis non eſt repertos qui dentium dolores illinendos cenſerent. Non enim lacrymam ipſam miratur, ſed eorum potius temeritatem, qui tam ancipiti remedio vti non dubitaret, cum etiam ipſi venenum faterentur. In fine cap. legendum, cum decocto lupinorum, non Lupino.

Cap. iiii. Fauces exaſperat. & venena omnia cohibet. hebetatque.) Emendatior lectio: Et venena omnia hebetat: abſque verbo Cohibet. Cùm pari portione mellis ac opij.) Lege, Mellis acapni.

Cæterùm iners & graue ſapore corpori.) Dele ſuperfluam vocem, Corpori.

Cap. vi. Expeditur in grauidarum malacia, & quoniam guſtatu moueat infantem.) Lego Expetitur grauidarum malacia, quoniam g. m. i. Cytinus vocatur à Græcis.) Satis erat, Vocatur Græcis. Tales præpoſitiones ſexcentas de ſuo adiecerunt caſtigatores.

Cap. vii. Quoniam ſudantia huius cibi opera corpora refrigeſcunt.) Scribendum, Perfrigeſcunt, Folia eius trita illita hæmorrhoiam ſiſtunt.) Lege, Hæmorrhagiam. Pòſt additur omphacij aridi. pondus ſextariorum duorum, aut myrrhæ ſextarij vnius, croci vnius. Sed hæc ſimul mixta vel trita, miſcentur decocto.) Hîc ſextarij pro denariis ſunt ſuppoſiti. vt indicant vetuſta exemplaria, in quibus ſic legitur: Pòſt additur omphacij aridi pondus x. duorum: aut myrrhæ x. vnius, croci x vnius. Hæc ſimul trita miſcentur decocto.

Cap. ix. Lenius ſucco oleum eſt ex eadem myrto, & vinum quo nunquam inebriatur.) Lege addendo, Lenius & vinum. Et foliis crematis vtuntur & ſucco decocto.) Lege, Et ſucco & decocto.

EX LIBRO VIGESIMOQVARTO. CAP. I.

SImilis vis Rhodiæ Cretæ, & argillæ noſtratis concordia valentium. Pix oleo extrahitur.)

Hæc dictio concordia, nouam orationem incipit, hoc modo: Concordia valent, cùm pix oleo extrahitur, quando vtrunq; pinguis naturæ eſt.

Cap. iiii. Emollit, diſcutit, humore ſiccat ſtrumas.) Lege.

Lege, Emollit, diſcutit tumores, ſiccat ſtrumas. Hulcera commanducato impoſituque optimè ſanari.) Scribo, Commanducato impoſitoq;.

Cap.v. Defuncta corpora incorrupta conſeruat.) Vera lectio: Incorrupta æuis ſeruat. De hac locutione & ſuprà libro xvi. monui.

Cap.vi. Chamæpitys Latinè aiuga appellatur, diciturque propter abortus.) Vetus & ſyncera lectio, Chamæpitys Latinè abiga vocatur propter abortus. Abiga ab abigendo partu, aiugæ cum abortu nihil eſt commune.

Cap.viii. Ita vt puero quinque folia tribus cyathis dentur.) Rectiùs, Diluantur, quàm Dentur,

Acetis radix contuſa iocinoris doloribus vtiliſimè imponitur.) Lege, Efficaciſimè imponitur.

Cap.ix. Grauis quidam author in medicina, virgam ex eadem fractam, &c.) Antiqua ſcriptura Grauis author in medicina, virgam ex ea defractam. Ac mox: Vulgus infelicem arborem eam appellat: non, Infelicem eam arborem.

Cap.xi. Erythrodanus, quam aliqui ereuthodanum vocant.) Lege addendo, Alia eſt erythrodanus. Tingentibus & radicula ramos præparat.) Lanas, nõ ramos. Gummi genera diximus.) Lege, Gummium.

Cap.xiii. Sed & frutex humilior atq; ſpinoſus in Niſyro.) Scribo Aequè ſpinoſus. non atq;.

Calculorúmve ex vino decoctum, vel præſentaneum remedium eſt.) Niſi legas, Cauliculorum ex vino decoctum: neque præcedentia cohærebunt aptè, neque ſequentia. Vel efficatiorem ſtomaticen præbuere.) Rectiùs, Præbuerint.

Cap.xiiii. His ſubnectemus ea, quæ Græci, &c. Non malè vetus ſcriptura, His ſubtexemus.

Cap.xv. Atque is nidor per infundibulum imbibitur in vetere tuſsi.) Antiqui codices habent. Per infurnibulum.

Cap.xvii. Pythagoræ verè eſſe pertinax fama antiquitaſq; vindicant.) Duæ voces, Verè eſſe redundant. Quod feciſſe ſcimus Cleemporum, cùm & alia ſuo & nomine ederet, quis credet?) Vetus lectio: Quod feciſſe Cleemporum cum alia ſuo & nomine ederet, quis credat? Achæmenidon colore eſt electri, ſine folio naſcens in Tardaſtilis.) Legendum, Acæmenidon colore electri, ſine folio, naſci in Tardaſtilis. nam & hoc Democritus tradit. Alio de his aptiore dicturus loco. Lege, Dicturis. Abundè ſit dicturis.

Cap.xviii. Celebratur autem à Græcis ſtratiotes. Eſt ea in Aegypto tantùm, & inundatione Nili naſcitur. Melior antiqua lectio: Celebratur autem & à Græcis ſtratiotis: ſed ea in Aegypto tantùm & inundatione Nili naſcitur.

Cap.xix. Qui perunctus eſt, ſi deſpuat ad ſuam dexteram ter.) Lege Qui perunctus eſt, deſpuit ad ſuam dext. ter. Tueturque & ab inflammationibus placat.) Scribo: Tueturque ab inflammationibus plagas. Decoctum ex vino gramen ad dimidias è balneis bibi iubent.) A balineis, non E balneis. Et cum caro vngui bus excreuerit.) Increuit, nõ excreuerit. Diocles difficilè parientibus ſemen eius dedit acetabuli menſura tritum in nouem cyathis ſapæ ad tertias partes bibere, vt qui biberint in calida lauarentur.) O Grammaticum deprauatorem, cui parientes maſculi ſunt generis. Emendata lectio hæc eſt: Diocles difficilè parientibus ſemen eius dedit, acetabuli menſura tritum in nouẽ cyathis ſapæ: vt cùm tertias partes biberint, calida lauarentur: & in balneo ſudantibus dimidium ex relicto iterum dedit: mox à balneo reliquum, pro ſummo auxilio.

EX LIBRO VIGESIMO QVINTO. CAP. I.

IPſa quænunc dicetur herbarum claritas, medicinæ tantum gratia gignente eas Tellure.) Satis erat dixiſſe, Medicinæ tantum gignente eas tellure. Gratia, doctulus quiſpiam de ſuo adiecit. Tantum ab excogitandis nouis, ac adiuuanda vita mores abſunt: ſummumque opus ingeniorum diu in hoc fuit, &c.) Codices vetuſti, Iuuanda, habent non adiuuanda: & Diu iam hoc, non Diu in hoc.

Omniumq; vitam clariorem fecere cognominibus herbarum.) Illic legitur, Omnium vtiq; vitam.

Cap.ii. Pompeius Lenæus, Magni Pompeij libertus.) Pompeij, non additur in emendatis exemplaribus, nec refert addidiſſe: ſatis eſt, Magni libertus. Atque ſubſcripſere effectus.) Deeſt vna particula neceſſaria. Legendum, Atq; ita ſub.e.

Verùm & pictura fallax eſt ex coloribus tam numeroſis, præſertim in æmulatione naturæ, multumque degenerat tranſcribentium ſors varia.) Rectior eſt antiqua ſcriptura: Verùm & pictura fallax eſt, & coloribus tam numeroſis præſertim in æmulatione naturæ, multum degenerat tranſcribentium ſors varia. Atque effigie quidem indicata, & nudis plerunque nominibus defuncti.) Scribo: Aliqui ne effigie quidem indicata, & nudis plerunque nominibus defuncti. Durat tamen tradita perſuaſio in magna parte vulgi, veneficiis & herbis id cogi, In eo nanque fœminarum ſcientiam prævalere.) Malo veterem lectionem, Veneficiis & herbis id cogi, eamq; num fœminarum ſcientiam prævalere. Sic enim interdum hac parelctica particula Plinius vtitur, vt ſupra. 22. libro, 24. capitis initio: Eam quoq; num, quam lamium inter genera earum appellauimus. Sic enim eo loco legendum indicauimus. Vulgus caſtigatorum, quicquid rarum eſt, pro deprauato damnat ſuoq; moxarbitratu mutare ſibi permittit. Ea deinde lectio paſsim recipitur, etiam ſummatibus in literis viris talia vt minutiora diſsimulantibus. Hinc fit, vt ſexcentis locis apud authores Latinos Etiam nunc, ſuppoſitum ſit pro etiamnum, aduerbium pro coniunctione: quamuis hoc ipſum Etiamnunc, Latinè dicatur, ſicut Hodieq;: ſed perſæpe non ſuo loco poſitum reperitur, id que deprauatorum (vt dixi) opera.

Multiq; Circeios agros, vbi habitauit illa.) Agros, redundat, nec eſt in antiquis exemplaribus. Sunt enim Circeij oppidum in Latio maritimum, & antiqui Latij finis. Tum etiam cùm rigaretur Aegyptus illa, non tamen eſſet, poſtea fluminis limo inuecta.) Incorruptior eſt vetus lectio: Cùm etiam, quæ rigatur, Aegyptus illa non eſſet, poſtea fluminis limo inuecta. Tantum enim Aegypto, aggerente Nilo acceſſit, vt Pharos inſula, quam Homerus ætate ſua vnius diei curſu à continente abeſſe ſcribit, poſtea litorali vrbi Alexandriæ ponte iungeretur. Inde & plerosque video exiſtimare.) Lege addendo, Ita video exiſtimare. Sed quare nunc non plures noſcantur cauſæ? niſi quod eas agreſtes literarumque ignari experiuntur, vtpote qui ſoli inter illas viuant.) Et hîc vetus potior: Sed quare non plures noſcantur, cauſa eſt, quòd eas agreſtes literarumq; ignari experiuntur, vt qui ſoli inter illas viuant.

Vt radicem ſyluęſtris roſæ: quàm cynorrhodon vocant, eblanditam ſibi aſpectu pridie in fruteto, mitteret filio bibendam in lacte. In Luſitania res gerebatur, Hiſpaniæ proxima parte.) Atqui Luſitania remotiſsima eſt à Roma, non proxima. Recurrendum eſt ad

ad Archetypa, vbi ſic legitur: Vt radicem ſyluęſtris roſæ, quam cynorrhodon vocant, blanditam ſibi aſpectu pridie in fructeto, mitteret filio bibendam. In Lacetania res gerebatur, &c. Nunc probè quadrant omnia. Eſt enim Lacetania regio Pyrenæo vicina, in ea citerioris Hiſpaniæ parte, quę prima ſe Roma venientibus offert. Deprauator ex In Lacetania fecit, in lacte: idque præcedentibus verbis pro ſua ſapientia attexuit. Eadem authoritate regioni nomẽ aliud, quod tum libitum eſt, finxit, nec religione vlla erga veterum monumenta, nec lectorum reſpectu, quos opinor omnes pro fungis habuit. Et talium operam typographi nonnunquam ampla mercede conducunt, ne non habeant ſimiles labra lactucas. Alius eſt, quem nos in priori volumine eiuſdem nominis diximus.) Legendum, Alius eſt, quàm quos in p. u. Tria enim dracunculi genera monſtrauit cap. 16. Aliudque miraculum exeuntis è terra.) Otemeritatem, quorſum attinebat priorem lectionem mutare, Exerentis ſe terra? Sed bellè penſatum eſt damnum ſcilicet, mox ſcribendo, In terram ſe condentis, pro In terram condentis.

Cap.iii. Stomacacem medici vocabant, & ſceletyrben. Ei malo reperta auxilio eſt herba.) Haud multo minus detrimenti accepiſſe bonos libros, dum cõfunditur lectio ineptis diſtinctionibus, quàm dum deprauatur, cum aliis innumeris hic quoque locus, & qui proximè ſequetur, teſtes eſſe poſſunt. Non ſolum enim ſenſus obſcuratur, quoties aliquid perperam diſtinctum eſt, ſed etiam deprauandi occaſio vix alinde ſæpius contingit. Veterum codicum lectio talis eſt: Stomacacen medici vocabant & ſceletyrben ea mala. Reperta, &c. Miror quidem, quæ nominis eſſet cauſa, niſi fortè confini Oceano Britanniæ velut propinquam dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt. Etiamtum libera Britannia fuit quidem: & hic quondam ambitus, nominibus ſuis eas adoptandi.) Sequamur & hîc archetypa vetera, & ſtatim multum lucis accedet: Mirorque nominis cauſam, niſi fortè confines Oceano Britanniæ, velut propinquæ, dicauere. Non enim inde appellatam eam, quoniam ibi plurima naſceretur, certum eſt, etiamtum Britannia libera. Fuit quidem & hic &c. Non fortaſsis crederet aliquis, cùm hæc noſtra friuola quoq; exiſtimentur.) Vetus lectio melior: nunc fortaſsis aliquibus curam noſtram friuolam quoq; exiſtimaturis.

Cap.iiii. Laudatiſsima herbarum eſt Homero tefle, quam vocari à diis putant moly. Aſt inuentionem eius Mercurio aſsignat. Incorruptior lectio: Laudatiſsima herbarum eſt Homero, quam vocari à diis putat moly, & inuentionem eius M. a. Verſu penultimo lege, Mireq; vt contra venenum, non Mireq; contra venenum.

Cap v. Inſtillauit auribus ſurdis ſuccum.) Antiqua lectio, Auribus olidis. Cùm exta ſuper eam proiecta eſſent, fertur adhæſiſſe lieni.) Fertur, redundat: pendent enim hæc à præcedenti verbo, Conſtat. Cui ante omnes plebs adſtans plauſit) Stans, non Adſtans. Is fuit non vulgaris honor: nam ſedens in theatro plebs plurimis & ante Druſum plauſit. Antiqui radicem, cortices quam carnoſiſimos eligebant.) Meliùs, Radicem cortice quam carnoſiſsimo ſeligebant. Turgeſcentemque in longitudinem fingebant.) Lege addendo: Turgeſcentemque acu in longitudinem fingebant. Nunc ramulos ipſos ab radice ſui grauiſsimi corticis, ita dãtes.) Vetus lectio: Nunc ramulos ipſos ab radice quàm grauiſsimi corticis ita dant.

Cap.vi. Alteram lenem ſcordotin, ſiue ſcordion, ipſius manu deſcriptam.) Antiqua ſcriptura, Alteram Lenæus, ſcordotin, ſiue ſcordion: ipſius manu adſcriptam. Atq; in Alpibus pluribuſque locis in Lycia.) Emendatiores codices: Et in alpibus verò, plurimiſque aliis locis. Medetur & omnium morbis decoctæ ſuccus.) Ouium, non Omnium.

Cap.vii. Sunt qui ab Artemide artemiſiam cognominatã putent, quoniam priuatim medicatur fœminarum malis.) Antiqui codices meliùs, Sunt qui ab Artemide Ilithyia cognominatam putent, quoniam priuatim medeatur fœminarum malis. Solenne autem erat Græcis fœminis in partu Artemidem Ilithyiam inuocare, quemadmodum Romanæ Iunonem Lucinam implorabant. Intelligendum igitur ab obſtetrice Artemide, hoc eſt, Diana denominatam herbam, non à venatrice.

Vis tanta eſt, vt vel è longinæuo ſuccus excipiatur inciſæ conto. Suſcipitur excipulis ventriculo hœdino. Humor lactis videtur effluere. Siccatur conto. Sic thuris effigiem habet.) Non paulo ſyncerior eſt antiquorum voluminum lectio: Vis tanta eſt, vt è longinquo ſuccus excipiatur. inciſæ conto ſubditur excipulus ventriculo hœdino. humor lactis videtur effluere: ſiccatus cùm coit, thuris effigiem habet.

Cap.viii. Aliam quoque ampliſsimam, quam ſpartaniam vocant. Magna & ea commendatio, quòd in ore eam habentes famem ſitimq; non ſentiant.) Cùm dicit Magna & ea commendatio, ſatis apparet quod & alium eius vſum indicauit Plinius: alioqui Et, non habet quod coniungat. Quo fit, vt libenter accedam archetypis, quæ ſic habent: Aliam vtiliſimam ad ea quæ ſpaſmata vocant. Aliam, ſcilicet Scythicen. Certè in Indice ſpartaniæ nulla fit mentio, vt iam nihil dubitem, diuinatoris cuiuſpiam opera nouam herbam hic ſubitò enatam, Plinio ipſi ne per ſomnum quidẽ cognitam. Vt in quibus etiamnum hodie in virorum lætiore conuictu.) Emendata exemplaria habent, In numeroſo & lætiore conuictu.

Seruilius Damocrates primus medentium.) Rectiùs, E primis medentium. Leuius & quod paulò pòſt. Vt dein in balneum deſcẽdatur in calidam, ſcriptum eſt pro, Vt deinde in balineis deſcendatur in calidam. Imponitur in ipſa inflammatione, ſed imminuta.) Vetus lectio, Non in ipſa inflammatione.

Cap.ix. Serpentes necat, cuicunq; admota fuerit: & his torporem adfert.) Exemplaria vetuſta: Cuicunque admota fuerit feræ & hæc torporem affert. Senſus eſt, eam vim huic quoq; therionarcæ ineſſe, quam magicæ illi ſuprà memoratæ: vnde & nomen vtrique commune, θηριονάρκην: ac ſi dicas, feræ torpor.

Cap.x. Folia ei plantaginis, niſi anguſtiora eſſent.) Vetus lectio, Folia erant plant. Sic Virg. de malo Medica: Et ſi non alium latè iactaret odorem, Laurus erat.

Cap.xiii. Quanquam mala in aliis terris mandantur.) Manu ſcripti codices habent, In aliquibus terris. Hæc commanducata, ſi oculis ſubinde religetur, plũbum, quod eſt genus vitij, ex oculis tollit.) Syncera lectio: Hac commanducata ſi oculus ſubinde liniatur, plumbum, quod eſt genus vitij, ex oculo tollitur.

EX LIBRO VIGESIMOSEXTO. CAP. I.

SIne dolore quidem vllo, aut ſine pernicie vitæ.) Elegantius: Sine dolore quidem illos, ac ſine pernicie vitæ. Nec niſi vſque in oſſa corpus exuſtum eſſet, non rebellante tædio.) Et hoc mollius eſt in manu deſcriptis codicibus: Ni vſq; in oſſa corpus exuſtum eſſet, rebellante tædio.

H-SCC elocaſſe in eo morbo ad curandum ſeſe.) Ad redundat. Duritia rubens variis modis.) Vetus lectio, Varicis modo. Ad poſterum verò nigreſcente.) Lege, Ad poſtremum. Quid hoc eſſe dicemus?) Rectius, Dicamus. Parum enim erant homini cætera morborum genera, cùm ſupra ccc eſſent, niſi etiam noua timerentur. Neq; ipſi homines pauciora ſibi opere ſuo negotia important.) In emendatis exemplaribus legitur, Certa morborum genera, non Cætera. Deinde, Neq; ipſi autem, coniunctione adiecta. Præterea, Opera ſua, non Opere ſuo.

Cap. II. Sedere nanque in his ſcholis auditioni occupatum gratius erat.) Malim veterem lectionem. Auditioni operatos, id eſt, operam dantes. Sic apud Naſonem, Studiis operata Mineruæ.

Cap. III. Aſclepiades ætate Magni Pompei Rhetoricæ magiſter nec ſatis in ea arte quæſtuoſus.) Nihilo deterior eſt antiqua ſcriptura: Orandi magiſter, nec ſatis in arte ea quæſtuoſus. Ambulationem, geſtationeſque, cùm vnuſquiſq; ſemetipſum ſibi præſtare poſſet intelligere. Fauentibus cunctis, vt eſſent vera, quæ facillima erant, vniuerſum prope humanum genus circumegit in ſe.) Syncera lectio ex antiquis exemplaribus repetita eſt hæc: Ambulationem, geſtationes: quæ cum vnuſquiſque ſemetipſum ſibi præſtare poſſe intelligeret, fauentibus cunctis vt eſſent vera quæ &c.

Cap. IIII. Siccentur Aethiopide Pontinæ paludes.) Adde aduerbium, Hodie: Siccentur hodie Aethiopide. Tranſit enim à priſcis temporibus ad ſua. Caſtigator delicatus hiatu offenſus ſubmouit aduerbium, vt illi quidem videbatur, ſuperuacaneũ. Nanq; apud eundem Democritum inuenitur compoſitio medicamenti, quo pulchri boniq́ue & fortunati gignantur liberi. Cur nunquam Perſarum regi talis eſt dedita?) Præclarè ſanè de Plinio merentur, qui illi talem ſermonem affingunt, qualis vix hoc ſeculo in aliquo mediocriter erudito ferri poſſet. Quid enim ſibi volunt hæc verba, Cur nunquam Perſarum regi talis eſt dedita? Scribendum iuxta archetyporum fidem. Nam quæ apud eundem Democritum inuenitur compoſitio medicamenti, quo pulchri boniq́ue & fortunati gignãtur liberi. cur nunquam Perſarum regi tales dedit, hoc eſt, pulchros bonos & fortunatos. Atque ita melius iam hæc oratio ad præcedentia quadrabit. Igitur demonſtratarum priore libro herbarum reliquos effectus dicemus, adiiciemuſq́ue, quas ratio dictauerit.) Elegantius: Reliquos effectus reddemus: adiiciemus, vt quaſq; ratio dictauerit. Vt rumicis radix trita ex aceto illinitur.) Parum quidem ad ſenſum refert: malo tamen & in talibus probatorum exemplarium fidem ſequi, vbi ſic legitur: Vt rumicis radix trita ex aceto illinatur. Petris tantum adhærens, vt muſcus.) Lege, Totum adhærens. Nam & muſcus petris totus adhæret. Proſerpinaca cum muria & ex oleo trita.) Vetus lectio: Cum muria ex mænis & oleo trita. Vt non ex quouis ſalſamento muria adhibenda ſit, ſed è ſolis mænis.

Cap v. Condurdon herba ſolſtitialis, flore rubro, ſuſpenſa in collo, comprimere dicitur ſtrumas: Item verbenaca cum plantagine, digitorum vitiis omnibus, & priuatim pterygiis, Quinquefolium medetur pectoris vitiis. Vel quod grauiſsimum eſt tuſsis, huic medetur panacis radix in vino dulci.) In medicinalibus his libris grauiore periculo peccatur, qui tamen nihilo maiore religione tractati ſunt, quàm cæteri. Vel hic locus quot mendis ſcatet? Itaq; totum retexemus, noſtra exemplaria ſequendo: Condurdum herba ſolſtitialis, flore rubro, ſuſpenſa in collo, cõprimere dicitur ſtrumas: Item verbenaca cum plantagine. Digitorũ vitiis omnibus, & priuatim pterygiis quinquefolium medetur. In pectoris vitiis vel grauiſsimũ eſt tuſsis, &c.

Cap. VII. Plantago autem per ſe ſumpta in cibo cum lente, alicæve ſorbitione.) Legendum, Aut per ſe ſumpta, in cibo, aut cum lente alicæve ſorbitione. Capnion herbam qui edêre, bilem per vrinam trahunt.) Vetus lectio melior, Capnon herbam qui edêre, bilẽ per vrinam reddunt.

Radix verò conſiliginis, quam nuper inuentam diximus, ſuum & pecorum omnium remedium preſens eſt. Pulmonum vitium vel traiecta tantum in auricula.) Et hic vetus potior: Radix herbæ cõſiliginis, quam nuper inuentam diximus, ſuum quidem & pecoris omnis remedium præſens eſt pulmonum vitio, vel traiecta tantum in auricula. Tripolium in maritimis naſcitur ſaxis, vbi allidit vnda.) Alludit, non Allidit. Cacuminibus thymo, dulcis, & ſitim ſedat.) Mollius eſt, Dulcis, & ſitim ſedans.

Cap. VIII. Pſyllium in aqua cum radicibus decoctũ.) Antiqua ſcriptura, Pſyllium in aqua: Acori radicis decoctum. Vtrobique ſubintelligitur verbum, bibitur, ibidem præcedens. Naturæ ei, molliendi, ſiccandi, coquendi.) Rectiùs, Concoquendi. Cochlearibus quinque additis in cyathis tribus vini.) Latinius eſt, In cyathos tres. Sicut mox. In aquam mulſam addito pondere denariorum duorum. Sumitur & ecligmate ad pectoris vitalia.) Vitia, non Vitalia. Bibi ex aqua acetabuli menſura: dimidia detrahere pituitam.) Legendum: Bibi ex aqua acetabuli parte dimidia, detrahere pituitam. Radix eius in aqua mulſa duodecim pondere denariorum.) Nimium ſanè hoc pondus eſſe vel cæco appareat. Lego x. duorum ponere. Errori occaſionem dedit nota denarij. Scammonium quoque diſſolutionem facit.) Lege addendo, Diſſolutionem ſtomachi facit.) Virus redolens, fumineſum linguæ tactu lacteſcens) Scribo, Gummoſum, linguæ tactu lacteſcens. Quod fit herbæ farina & tithymali marini ſucco.) Lege, erui farina. A radice foliis pendet.) Legendum, Foliis pendulis. Farina erui, aut fici.) Ficis, non Fici. Foliis tuſis, priore minus efficax.) Lege addendo: Fit & è foliis tuſis. Semen & dentium cauis cera includitur. Colluuntur & dentes ſucco radicis decoctæ in vino.) Vetus lectio: Colluuntur & radicis decocto è vino. Dentes, repetere ſuperuacaneum eſt: & decocti ſignificatio ſatis nota. Et ipſum etiam in aſperis naſcens.) Etiam, redundat. Ita vt ſit totum acetabuli modo.) Rectiùs, Acetabuli modus. Peucedani ſuccus inflationes & ructus gignit.) Longè aliter antiqui codices: Peucedani ſuccus inflationes, ructus gignens. nam & huc referendum verbum Diſcutit, quod proximè præcedit. Datur in ſomnum euntibus, addito nitro, ſeu polenta. Simul ſi poſt cibum detur.) Vera lectio: Datur & in ſomnum euntibus addito nitro vel polenta, ſi multo poſt cibum detur. In vino ictericis dari atque illini, vtiliſsimum eſt.) Antiqui codices: Hoc in vino enterocelicis dari. Et enterocelarum remedium huic loco magis appoſitè conuenit, ſecundum ordinem membrorum.

Itemq́ue genitalium inflammationem.) Adde Omnem: Inflammationem omnem. Symphyti radix illita enterocelas cohibet. Aufert & genitalium nomas hypociſthis alba.) Legendum, Symphyti radix illita enterocelas cohibet: genitalium nomas hypociſthis alba. Nam cohibet, tam ad nomas refertur quàm ad enterocelas.

Præcipueq́ue eius vſus ad ſtranguriam.) Elegantius abſque coniunctione: Præcipui vſus. Verùm largior quoque inflationes.) Scribe, Verùm æquo largior inflatio-

nes. Et ſequenti verſu, Humorem trahit, non Dolorem, Veſicæ autem callitrichon trita, ſimilis cumino, medetur, & data ex vino albo.) Vetus lectio: ſimul cum cumino, & data ex vino albo. Nec eſt neceſſe repetere verbum Medetur, eodem verſu præcedens. Paruis è radice foliis quinis.) Melius, A radice.

Cap. IX. Plurimum remedium eſſe ſi virgo imponat.) Lege, Plurimum referre, ſi virgo imponat.

Cap. X. Quæ talis eſt, mollugo vocatur. Similis & aſperioribus foliis aſparago.) Scribendum: Quæ talis eſt, mollugo vocatur: ſimilis, ſed aſperioribus foliis, aſperugo. Vt intelligas duo lappaginis genera, vtrunque à peculiari qualitate denominatum.

Cap. XI. Ramoſam, & interuallis binũm palmorum.) Rectiùs, Ramoſam ex interuallis. vt binum palmorum interualla inter ramos intelligantur. Phthiſin ſanat & plantaginis ſuccus, ſi bibatur. Et ipſa decocta in vino cum ſale & oleo à ſomno matutino refrigerat. Magis placet, quod in vetuſtis habetur codicibus, Phthiſin ſanat & plantaginis ſuccus, ſi bibatur, & ipſa decocta. In cibo cum ſale & oleo à ſomno matutino refrigerat. Certè hæc lectio magis Plinium reſipit: nec medicos diſſenſuros puto, ad quorum tribunal hunc locum reiicio, ſicut & eum, qui mox ſubtexetur. Quinquefolij contrita folia ex vino ſumpta diebus xxx. in betonicæ farinæ pondo denariorum tredecim cum aceti ſcillitici cyatho.) In iiſdem codicibus longè aliud legitur, & quidem rectiùs, quantum ego video: Quinquefolij contrita folia ex vino pota diebus xxxi. Vetonicæ farina pondere x. trium cum aceti ſcillitici cyatho.

Ediuerſo lethargicos excitari labor eſt. Hoc præſtat euphorbium (vt perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco. Aegnoſco eundem, quem prioribus duobus locis, caſtigatorem: quem ſi offendebat ſporifera vis in peucedano, eadem opera poterat id omnino tollere, contentus euphorbio ſuo: nunc manet idem ſcrupulus, neque docet, quomodo ſit euphorbium adhibendum. Syncera lectio in noſtris exemplaribus eſt hæc: Hoc præſtante (vt perhibent) ex aceto naribus tactis peucedani ſucco Eruptiones pituitaſque emendat plantago.) Scribo, Eruptiones pituitæ emendat, plantago, cyclamini radix.

Cap. XIII. Et ad hoc amplius addo, iocineris aut lateris contorſionibus.) Legendum, Et hoc amplius à vocis aut lateris contentionibus. Eriſithale eſt flore luteo.) Lege, Eriſithales.

Cap. XIIII. Spicula ſagittariorum extrahit.) Sagittarum, & nõ Sagittariorum. Pſilothrum nos quidem in muliebribus medicamentis tractamus, verùm etiã viris in vſu eſt.) Antiqua ſcriptura: Verùm iam & viris eſt in vſu. Cum dicit Iam, ſignificat nouum eius vſum apud viros eſſe, poſtquam mores degenerare cœperunt. Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſſopum ex oleo fotum. Anginas peculiariter ſideritis.) Satis apparet ineptè dici, hyſſopum ex oleo fotum. In noſtris exemplaribus durat ſyncera lectio: Quadrupedum ſcabiem ſanat hyſſopum ex oleo, ſuum anginas peculiariter ſideritis.

EX LIBRO VIGESIMOSEPTIMO.

CAP. I.

CReſcit apud me certè tractatu ipſo admiratio antiquitatis.) Libens audirem, quidnam moueat caſtigatorem, vt vnam particulam in ipſo ſtatim initio detraheret, idq́ue contra fidem archetyporum, quæ ſic habent: Creſcit profectò, apud me certè, tractatu ipſo admiratio antiquitatis. Nunc verò Deorum fuiſſe eam apparet, aut certè diuinam etiam cum homo inuenerit: eandemq́ue omnium parentem genuiſſe hæc & oſtendiſſe.) In emendatis codicibus eſt, Cùm homo inueniret. Ibidem coniunctio geminatur, Et genuiſſe hæc, & oſtendiſſe. Verumetiam montes, & excedentia in nubibus iuga, paſtuſq́; pecorum & herbas quoque inuicem oſtentant.) Hîc quoq; veteres codices à vulgatis editionibus diſcrepant: ſic enim in eis legitur: Verumetiam montes, & excedentia in nubes iuga, partuſq́ue eorum & herbas quoque inuicem oſtentante, ſcilicet Romanæ pacis maieſtate.

Cap. II. Hoc quoque tamen in vſus humanæ ſalutis vertêre, ſcorpionum ictib. aduerſari experiẽdo aconitum.) Cùm hæ particulæ, Hoc quoque, nihil aliud quàm aconitum referant, non erat opus repetere. Sed talia permulta paſsim ex interpretum gloſſulis in cõtextum irrepſerunt.

Cap. III. Omnia animalia quæ ſint ſalutaria ipſis noſſe ipſa, præter hominem.) Ipſa, non eſt in emendatis exemplaribus, ſenſu nihilominus abſoluto. Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venenata, nunc demonſtrare, quale ſit aconitum.) Rurſus illic minus eſt verborum ac ſyllabarum, nullo tamen ſenſus detrimento, hoc modo: Fas ergo nobis erit, qui nulla diximus venena, monſtrare quale ſit aconitum. Poterant videri caſu aliquot literæ omiſſæ, niſi toties deprehẽſa eſſet, quidlibet in quiduis mutandi temeritas, etiã gratis, nullaq́; occaſione inuitante.

Cap. IIII. Præterea in Aethiopia naſcuntur, & in Ida.) Lego, Præter Aethiopiam naſcuntur & in Ida. Huius vetuſtæ nidor vrinam cit.) Scribo, Huius vſtæ nidor vrinam ciet. Radice vna, ceu palo in terra dimiſſa.) Rectiùs, In terram dimiſſa. Vſus in multis & principalis aluum ſoluere, cùm penè ſit ſola medicamentorum, quæ per ſe id præſtant. Confirmat etiam ſtomachum, adeò vt non infeſtet vlla vis contraria.) O hominem (ne quid durius dicam) malè feriatum, quiſquis hunc locum ſuo more interpolauit, pro elegantiſsima Plinij locutione ſuas nugas ſubſtituens. Germana lectio hæc eſt: Vſus in multis, ſed principalis aluum ſoluere, cùm penè ſola medicamentorum, quæ id præſtant, confirmet etiam ſtomachum, adeò non infeſtet vlla vi contraria. Vſus eius ad collectiones inflammationeſque: quin emendat omnia quæ helxine.) Pro Quin emendat omnia, veteres codices habent, Et in eadem omnia. Ambroſia vagi nominis eſt, & circa alias herbas fluctuans, fruticem vnum habens denſum.) Pro Fluctuans, lege Fluctuati, ſcilicet nominis: pro Habens, Habet. Anonymos à non inueniendo nomine nomen inuenit.) Argutior eſt vetus lectio: Anonymos non inueniendo nomen inuenit. Item ariſtogiton, in vulneribus præclara.) Hîc ſtupidus alĩquis conatus eſt noua metamorphoſi ex medico herbam facere, eiq́ue virtutes, quæ ſunt anonymi, attribuere, cùm ſit legendum, Ariſtogitoni, & ſubintelligẽdum præcedens participium, Celebrata. Quin & in Indice Ariſtogiton inter externos authores connumeratur.

Cap. V. Arction aliqui potius arcturum vocant.) Potius, redundat. Sed aſcyron maiores habet ramos, qui aſcyroides vocãtur.) Dele has duas voces, ſed aſcyron: atq; ita lege: Maiores habet ramos, quod aſcyroides vocant. Sic enim legitur in emendatis exemplaribus, & ſic magis lectio quadrabit: quòd aſcyroides herbæ nomen ſit, non ramorum. Comæ tritę veluti cruentatæ.) Rectiùs, Cruentant: hoc eſt, cruorem reddunt.

Cap. vii. Actæa graui foliorum odore, caulibus aniſi geniculatis.) Vetus lectio, Caulibus aſperis geniculatis.

Cap. viii. Trahit eadem potione ſecundas ſemine, lac minuitur in vino, aut mulſa aqua pota.) Lege & diſtingue hoc modo: Trahit eadem potio & ſecundas. Semine lac minuitur, in vino aut mulſa aqua poto. Cynoſorchin aliqui orchin vocant, foliis oleæ, mollibus, ternis, paruiſque ſemipedis longitudinis, in terra ſtratis.) Antiqua ſcriptura: Foliis oleæ, mollibus, ternis, per ſemipedem longitudinis in terra ſtratis. Et alibi genus chryſolachani traditur.) Veteres codices, Et aliud genus chryſolachani traditur.

Cap. x. Caulem habet duorum palmorum.) Imò cubitorum. loquitur enim de pæonia. ſi quis dubitat de fide codicum, ſuis certò oculis credere cogetur, ſi hos modò conſulere libuerit.

Cap. xi. Hippogloſſa folia habet figura ſyluestris myrti.) Non Hippogloſſa, ſed Hypogloſſa. Non enim ab equinæ linguæ ſimilitudine dicitur, ſed quod paruum folium, ceu lingua, de folio eius exeat. Aliqui ægonychon vocant, alij Dios pyron, alij Heraclean.) Vetuſta exemplaria pro Heraclean habent Heracleos, vt ſit genitiuus, quemadmodum Dios, & ſubaudias Pyron: ac ſi Latinè dicas, Iouis Herculiſve triticum.

Quod & magis miror, quoniam vtilis prodatur ſanguinem excreantibus.) Legendum, Quod eò magis miror.

Cap. xii. Vis ei ſtyptica & exhulcerattix.) Scribo, Septica, id eſt corroſiua, vt nunc medici vocant. Sequenti verſu ſcribo: In Auguſtum menſem incurrente, non in Auguſto menſe. Ergo ſpecies lymphantium hoc modo animorum eſſe credimus.) Vera lectio: Ego ſpecies lymphantium hoc modo animorum eſſe crediderim. Foliis rutæ, ſimilis gramini.) Antiqua lectio: Foliis rutæ, ſemine graminis. De Polygono, ſiue ſanguinaria loquitur. Mares autem ſemine tantùm differunt, quod eſt incipiente oliua.) Incorruptiores codices hanc lectionem habent: Mares autem ſemine tantum differens, quod eſt incipientis oliuæ. Mares autem, ſcilicet partus facit, quod hic quoque ſubintelligi debet.

Cap. xiiii. Foliis lenticulæ denſis, amaris, aduerſis inſe.) Lege, Aduerſis inter ſe. De trichomane loquitur. Tragonia herba qualis ſit, non traditur.) Vetera exemplaria & hic in contextu pro tragonia conſtanter habent trachiniam & in margine adnotatam: nec aliter eſt in primo libro, qui Indicis vicem obtinet. Tragonis, ſiue tragion, naſcitur in Creta tantùm inſula, in maritimis.) Paulo elegantius eſt: Naſcitur in Cretæ tantùm inſulæ maritimis. Phrygiæ omnino non naſci.) Lege, Non innaſci.

EX LIBRO VIGESIMOOCTAVO.
CAP. I.

QVanquam & ipſi conſenſu proprij iudicij ita eligere laborauimus, potiuſq; curæ rerum, quàm copiæ, inſtitimus.) Antiqui codices multò meliùs: Quanquam & ipſi conſenſu propè iudicata eligere laborauimus. Quod Plinius hic de ſe prædicat, id non minùs verè ipſe quoque vſurpare poſſem, vt qui nihil magis, dum hæc tracto, præ oculis habuerim, quàm veterum iuxta atque emendatorum exemplarium inter ſe conſenſum: cuius propoſiti necdum pœnitet, & bona quædam ſpes pollicetur, candidos quoſque, qui Muſarum fores pulſant, hanc noſtram opellam non omnino faſtidituros: fieriq; poteſt, vt & illis qui iam intra adyta penetrarunt, nonnihil conferat: de iis duntaxat loquor, qui Plinianæ lectionis auidi non ſemper vetera exemplaria ad manus habent, quo recurrere poſint, quotieſcunque ſcrupulus aliquis inciderit. Sanguinem quidem gladiatorum bibunt, vt bibentibus populis procul ſint comitiales morbi.) Quantò melior vetus lectio: Sanguinem quoque gladiatorum bibunt, vt viuentibus poculis, comitiales morbi.

Cum è plagis hunc ne ferarum quidem admoueri ori fas ſit humano.) Scribo iuxta fidem noſtrorum exemplariorum: Cùm plagis ne ferarum quidem admoueri ora fas ſit humana. Idque magis ad præcedentia quadrat. Quaſi verò ſanitas videri poſsit, feram ex homine fieri. Quin morbo dignum, non ipſa medicinæ gratia, egregia hercule fruſtratione, ſi non profit. Aſpici humana exta nefas habetur, quanto magis mandi.) Et hic locus eſt vnus è pulchrè contaminatis. Reſtituimus, vnde cætera, ſic: Quaſi verò ſanitas videri poſsit, feram ex homine fieri, morboque dignum in ipſa medicina, egregia hercule fruſtratione, ſi non profit. Aſpici humana exta nefas habetur, quid mandi? Sequenti verſu, Feciſti, redundabat. Vitam quidem non adeò extendendam cenſemus, vt quoquo modò pertrahenda ſit.) Syncera lectio: Vitam quidem non adeò expetendam cenſemus, vt quoquo modo trahenda ſit. Vel ex hoc capite abundè perſpicuum eſſe poteſt, & noſtrum laborem minimè ſuperuacuum eſſe, & illos perſæpe falli, qui librorum typis excuſorum fiducia de veteribus manu ſcriptis vix vnquam cogitant, ignari quantum ſibi in priſcorum monumentis conſpurcandis ſacrilega, publicoque odio digna, quorundam non dico amuſorum, ſed planè aſinorum, audacia permiſerit: cùm non raro fiat, vt tenebrio quiſpiam plus mendarum in vnum aliquod boni authoris opus ex putido ſuo cerebro inuehat, quàm quantum ſeptem alij docti viri, omni conatu adniſi, perpurgare ſufficiant.

Cap. ii. In titulo capitis ſcribe: Oſtenſa & ſanciri, & depelli. Extat Tucciæ Veſtalis inceſtæ precatio.) Atqui inceſti crimen falſum erat. Legendum igitur, Inceſti deprecatio, Ac mox ſequenti verſu, Anno vrbis, non Anno vrbis Romæ. Nam Romæ, nugator aliquis addidit contra omnium doctorum conſuetudinem. Sic dicimus, Anno ab vrbe condita, non Ab vrbe Roma. Et omnia approbantibus DCCCXXX. annorum euentibus. Lege, Ea omnia. Mancipia fugitiua retinere in loco precationis.) Precatione, non Precationis. Et quod ibi ſtatim ſubtexitur, Quod ſi ſemel recipiatur, in antiquis voluminibus non malè legitur: Cùm ſi ſemel recipiatur. Neque diras aues, neque vlla auſpicia pertinere ad eos, qui quanque rem ingredientes obſeruare ſe ea negauerint.) In emendatis codicibus non additur Aues: quibus eò libentius accedo, quòd ſuprà in hoc ipſo capite ſic legatur: Quoties ipſæ diræ obſtrepentes nocuerint. Et ſolent plerunque voculas tales aſſuere gloſſularij, longè interdum à ſcopo aberrantes: quod & hic factum equidem non dubito.

Quinetiam & legum ipſarum in xij. tabulis verba ſunt.) Rectiùs antiqua ſcriptura: Quid non & legum &c. Ineptè enim ſimul ponuntur, Etiam &.

Non pauci etiam ſerpentes ipſas reuentari, & hunc vnum eſſe ipſis intellectum.) Aliquanto mollior eſt vetus lectio: Et hûc vnum illis eſſe intellectum: quàm ſi repetatur, Ipſas, ipſis. Incendio inter epulas nominato, aquam ſub menſa profundi abominamur.) Quem non offendat huius lectionis abſurditas? aut quis non ſentiat, alteram eſſe ſynceram, quæ in impreſsis

preſsis etiam quibuſdam codicibus habetur? Incendia inter epulas nominata aquis ſub menſas profuſis abominamur.

Aqua profuſa pulchrè conuenit incendium abominantibus: at quid cauſæ vel comminiſci poſſumus, cur ad incendium nominatum aquæ effuſionem abominari debeamus? aut cur aquam effundi potius abominemur, quàm incendij mentionem? Priuſquam eam ipſam nominaret, aliúſve ei prædiceret.) Lege: Priuſquam ipſe eam nominaret. Nam Ipſe, & Alius, ſibi inuicem opponuntur. Carmina quædam extant contra grandines, contraque morborum genera, contra ambuſta. Quædam etiam in partus. Sed in prodendo obſtat ingens verecundia.) Antiqua exemplaria hoc loco non parum diſcreptant à vulgatis editionibus: Contraque morborum genera, contraque ambuſta, quædam etiam experta: ſed prodendo obſtat ingens verecundia. vt de experimentis intelligatur, non de partubus.

Cap. iii. Hominum monſtrificas naturas, & venefícos aſpectus plenius diximus in portētis gentium.) Plenius, ſuperfluit. Nam in inſula Nili Tentyrij.) Tentyra potius, quàm Tentyrij.

Cap. iiii. Sed & alios efficaces eius vſus recognoſcat vita. Ita deſpuimus comitiales morbos, hoc eſt, contagia regerimus. Simili modo & faſcinationes repercutimus, ſiniſtræ dextræque clunditatis occurſu.) Primùm Ita, redundat, natum ex præcedenti dictione, Vita. Deinde Siniſtræ, ſimiliter ſuperfluit. Legendum enim, Faſcinationes repercutimus, dextræque clunditatis occurſum. Quæ poſtrema vox cùm finalem literam caſu aliquo amiſiſſet, nec iam compareret alter accuſatiuorum, caſtigator, ne nihil ageret coniunctio, de ſuo adiecit Siniſtræ: itaque error errorem peperit: vt ferè fit, quoties abſque archetyporum præſidio, ex nobis ipſis ſynceram lectionem addiuinare conamur, iuſtiſſima hercle fruſtratione, ſed grauiſtudioſorum incommodo, quibus ad hunc modum nimium ſæpè os ſublinitur. Veniam quoque à Deis ſpei alicuius audacioris petimus in ſinum ſpuendo. Etiam eadem ratione terna, &.) Etiam, aptius præcedentibus cohæret, in ſinum etiam proprium. Nunc mirum dicemus, ſed experimento facile.) Dele, Nunc. Sic enim magis aures ferit, atque ad attentionem excitat, Mirum dicemus: & ſic verè Plinius loqui ſolet, nec aliter habent probatæ fidei exemplaria: quod diſſimulaſſem, ni ſtudium eſſet non ſenſus modò ſuos reddere Plinio, ſed verba etiam ipſa, quantum fieri poteſt, annumerare. Lepraſque ieiunio illitu arceri.) Ieiunæ, non Ieiuno. Ac mox, Marcion, non Martion. Adiecta precatione, ſe vinxiſſe eandem & ſoluturum.) Scribo & diſtinguo: Se vinxiſſe, eundem & ſoluturum. Eæ ſunt: abſtinere à cibo nimio.) Scribe, Abſtinere cibo omnino. Notandum, nullum animal aliud præter hominem calidos potus ſequi.) Hic duæ dictiones ſuperfluunt, Præter hominem, hominis videlicet alicuius malè feriati aſſumentum. Item poſca oculos contra lippitudines, certa experimenta ſunt.) Sic enim claudendum hoc caput, vt ſequentis initium ſit, Sicut totius corporis. contrà quàm in vulgatis editionibus hæc capita diſtinguuntur.

Cap. v. Vltimoque probro maius in ciſiis triumphalibus ſedenti dicebatur, vel in Capitolio epulanti.) Tota hic aberratum eſt via: in eam reducent nos archetypa, in quibus ita ſcriptum eſt: Vltimoque probro manus in cibis triumphali ſeni deducebatur, vel in Capitolio epulanti. Senſus eſt iam planus, qui ante hac erat obſcuriſsimus.

Cap. vi. Digitis pectinatim inter ſeſe amplexis.) Magis placet antiqua ſcriptura: Digitis pectinatim inter ſe implexis. Nam è diuerſo ſcandenteſque.) Lege, Nam euerſos ſcandenteſque.

Atque etiam quotidiani cinctus tali modo.) Rectius, Tali nodo. Augurium ex homine ipſo non eſt timendi mortem in ægritudine.) Scribendum, Augurium ex homine ipſo eſt non timendi mortem in ægritudine. Contra aurium pituitas vermiculoſque.) Lego, Aurium pura, id eſt, aures ſuppuratas. Hulcera capitum, prurigines.) Pro Prurigines, malim Porrigines, quod eſt in antiquis exemplaribus.

Cap. vii. Alij cum hyſſopo & adipe anſerino.) Oeſypo, non hyſſopo. Eſt autem œſypum, vt Naſonis verbis vtar, ſuccus ab immundæ vellere raptus ouis. Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur, cui admiſceatur impubis pueri vrina & mel Atticum, omnia ſingulorum cochlearium menſura. Murmura quoque aurium eiici inuenio.) Confuſa ſunt remedia, hoc modo diſtinguenda: Pulmonum quoque incommoda lacte mulieris ſanantur. cui ſi admiſceatur impubis pueri vrina & mel Atticum, omnia ſingulorum cochlearium menſura, murmura quoque aurium eiici inuenio. Anguli oculorum ſubinde madificentur.) Madefiant, non Madificentur. Non ſegnius & in ſilente Luna coitus ſuos maribus exitiales eſſe.) Legendum. Non ſegnius & ſilente Luna, coituſque tum maribus exitiales eſſe. Non ſegnius, ad præcedentia refertur. Metrodorus Scepſius in Cappadocia inuentum prodit, ob multitudinem cantharidum ire illas per media arua, retectis ſuper clunes veſtibus.) Vera lectio, Ob multitudinem cantharidum. Ire ergo per media, &c. Item nouella vitis eius tactu in perpetuum lædítur. Vt ad noxiam res medicatiſsima transferatur, rutam & ederas illico mori.) Lege, Item nouellas vites eius tactu in perpetuum lædi: rutam & ederas res medicatiſsimas illico mori. Suffragantur & hîc, quemadmodum in cæteris, vetuſta exemplaria. Aciem in cultris tonſorum hebetari, æs contactum graue virus odoris accipere.) Scribo, Hebeteſcere. & Odoris, redundat. Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac vi ſponte ſuperari. Et fila veſtis contactæ, vt docuimus, ne igne quidem vincuntur, quo cuncta. Ciniſque etiam ille, ſi quis ſpergat lauandis veſtibus, purpuras mutat, floribus colorem adimit, ne ipſis quidem fœminis malo ſuo immunibus.) Aliter in noſtris exemplaribus legitur, & quidem non paulo meliùs: itaque retexemus totum, illaque ſequemur: Nam bitumen in Iudæa naſcens, ſola hac vi ſuperari, filo veſtis contactæ, docuimus. Ne igne quidem vincitur, quo cuncta: ciniſque etiam ille, ſi quis aſpergat lauandis veſtibus, purpuras mutat, florem coloribus adimit, ne ipſis quidem fœminis malo ſuo inter ſe immunibus. De bitumine Iudaico meminit ſupra libr. 7. cap. 15. Quæ Lais & Cleophantus inter ſe contraria prodidere.) Scribendum, Lais & Elephantis. Fuit autem vtraque meretrix, & vtraque de rebus muliebribus ſcripſit, poſterior etiam de concubitus ſchematibus, cuius & Martialis meminit, & Politianus. Legendum itaque mox: Aut inter ipſas pugnantia, cùm hæc fœcunditatem fieri iiſdem modis, quibus illa ſterilitatem, pronuntiaret. Catalogus quoque authorum, quos Plinius hoc libro ſequitur, Laida & Elephantida coniungit. Cæterùm pro Radice braſsicæ vel myricæ, in manu ſcriptis eſt, Braſsicæ vel myrti.

Bythus Dyrrhachinus hebetari aſpectu ſpeculorum nitorem tradit, iiſdem aduerſa rurſus contuenti-

bus, omnem talem vim reſoluí, ſi nullum piſcem habeant ſecum.) Bonam hercule operam deprauator hic nauauit, cuius præmium equidem non aliud darem, quàm magnum aliquod malum, iam ſexcenties promerito. Synceram lectionem archetypa commonſtrant, nempe hanc: Bythus Dyrrhachinus hebetata aſpectu ſpecula recipere nitorem tradit, iiſdem auerſa rurſus contuentibus: omnemque vim talem reſolui, ſi mullum piſcem ſecum habeant. Veſtis omnino ita infectæ portiuncula, acu vel licio, brachiali inſerta.) Lege, Ac vel licio. quaſi dicat, vel vnico filo. Sic & comitiales excitari, morboſq; ſanari.) Morboſque ſanari, de ſuo aliquis attexuit, contra veterem archetyporum fidem. Suppoſita tantùm calici lacinia menſtruo tincta tali.) Satis erat: Suppoſita tantùm calici lacinia tali: idq; Plinij ciuilitatem magis decebat: cætera haud dubium, quin gloſſularius aliquis, vt ſolent, adiecerit.

Correptam ſubnecti collo: & ita diſcuti morbum.) Dele, Et.

Cap. VIII. Promoſcidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius ſi & ſternutet.) Rectiùs, Si & ſternuat. Sanguis & iſchiadicis prodeſt.) Syntecticis, non Iſchiadicis, ſi veteribus ac emendatis voluminibus credere libet. Mox, ne nihil ageret caſtigator, Leonis adipes cuſtodiunt, in Adeps cuſtodit, mutauit: & Magorum vanitas promittit, in Vanitates promittunt. Similiter dentis.) Lege, Similia. ſ. promiſſa. Setas è cauda contortas, & ſiniſtro brachio illigatas.) Scribo, Adalligatas. Permutationes ſexus ex his annua vice diximus, cæteraq; monſtrifica naturæ eius.) Antiqua ſcriptura, De permutationis ſexus annua vice diximus, cæteraque de monſtrifica natura eius. Præcipuè pantheris eſſe in metu hyænæ dicuntur.) Germanè Latina lectio hæc eſt: Præcipuè pantheris terrori eſſe traduntur. nam hyænam hic repetere quorſum attinebat? Facilius autem capi, ſi cinctus ſuos venator, flagellumque, & ipſos equos ſeptenis alligauerit nodis.) Elegantior ſimul & verior eſt vetus lectio, Flagellumque imperitans equo ſeptenis alligauerit nodis. Febribus quartanis iecur deguſtatum ante acceſsiones.) Lege, Deguſtatum ter. quod non parum referre putatur in ciuſmodi remediis.

Promiſſo in triduum conceptu.) Meliùs, Intra triduum. In triduum, aliud ſignificat: vt cùm dicimus, Aſſumpto in triduum commeatu, id eſt, quantum tribus diebus ſufficiat. Mulieri prægnanti à pectore hyænæ caro, & pili ſeptem, & genitale, à ceruice ſi alligentur, dorcadis pelle collo ſuſpenſa, contineri partus promittunt.) Repræſentabitur & hic vetus lectio, vel quò ex collatione veritas facilius eluceat: Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili ſeptem, & genitale cerui, ſi illigentur dorcadis pelle, collo ſuſpenſa continere partus promittunt. vt, Suſpenſa, neutri generis ſit, caſus accuſatiui, & omnia ſuprà dicta referat. Eodem genitali & articulo ſpinæ cum adhærente corio conſeruatis.) Adſeruatis, non Conſeruatis. Eodem ſuffitu mulieribus menſtrua euocari.) Scribo, Mulierum menſes: quod Plinio eſt vſitatius. Membranam, quæ fel continuerat à cardiacis potam.) Codices vetuſti, Quæ fel contineat, cardiacis potam. Quæ autem in veſica inuenta ſit vrina, additis oleo ex ſeſamo, & melle Aſiano hauſtam prodeſſe acrimoniæ veteri.) Deprauator, quantum video, non leui brachio caput hoc attigit. Quæ ſequimur exemplaria, non addunt Aſiano, neque medici inter mellis genera Aſiaticum celebrant, & pro Acrimoniæ, habent Aegrimoniæ. Siue lucernis, ſiue viſu, ſiue peluibus.) Illic legitur, Siue lucernis, ſiue pelui. Nec video, quid hic, Siue viſu, faciat. Fimum, qui in inteſtinis inuentus ſit.) Scribo, Quod in inteſtinis inuentum ſit. nam neutro genere Plinius hoc nomen vſurpat. A cane verò morſis adipem illitum, & corium ſi ſit ſubſtratum.) Aequè pleno ſenſu ſcriptum erat, Et corium ſubſtratum. Quid ſibi volunt in Pliniana purpura tam crebra panorum aſſumenta? aut qualis gratia debetur prauis iſtis ſartoribus? Perunctos omnibus odio euenire.) Venire, non, Euenire. Contra ducum ac poteſtatum iniquitates comminiſtrant.) Quid, malùm, Comminiſtrant? Commonſtrant, legi debet. Si omnino aliquantulum quis ſecum habeat.) Non malè vetus lectio: Si omnino tantùm aliquis ſecum habeat. Plinius ait ſufficere, ſi tantum habeas tecum eam ſtulam: alius mutauit ſenſum, docens ſatis eſſe quantulamcunque eius partem. Canini eius dentes febres ſtatas arcent repleti: ſunt enim cani.) Lege addendo, Thure repleti. Adulterant amylo aut cimolia, ſed maximè ſturni, quos captos oryza tantum paſcunt.) Coniector multum aberrauit à ſcopo. Vera lectio eſt: Sed maximè, qui captos oryza tantùm paſcunt. Sentit enim Plinius, crocodileam ex captiuis adulterinam eſſe, vtpote longè deteriorem, nimirum mutato animalis victu. Præterquam in riſu coarguentium.) Lego. Præterquàm vbi irriſu coarguendum. Eundem ſalutarem eſſe parturientibus circa domum. Sin verò domibus inferatur, perniciosiſsimum.) Egregiè deprauatum & hoc, non minus quàm ſuperiora. Reſtituetur in integrum hoc modo: Eundem ſalutarem eſſe parientibus, ſi ſit domi: ſi verò inferatur, perniciosiſsimum. Eſt enim verus ſenſus longè alius, quàm ille prior: eſt autem hic: Chamæleontem ſalutarem eſſe, ſi multò antè parturitionem illatus ſit: ſin idem parturienti iam ſuperueniat, perniciosiſsimum eſſe. Suffragantur vbique vetuſti codices.

Siniſtrum, mirum quibus monſtris conſecret, qualiter ſomnia quæ velis & quibus velis mittantur, putet referre.) Syncera lectio ex archetypis petita eſt hæc: Siniſtrum humerum quibus monſtris conſecret, qualiter ſomnia quæ velis & quibus velis mittantur, pudet referre. Capitis dolores, inſperſo vino, in quo latus alterutrum maceratum ſit, ſanari fœminis.) Mirum verò, ſi hoc remedium in ſolis fœminis vim ſuam exerit, in maribus non item. Diſtinctio prauat ſenſum deprauat. nam Feminis, paternus caſus eſt, & ſequentis orationis initium, hoc modo. Feminis iniſtri vel pedis cineri ſi miſceatur, & cætera. Quibus in verbis Vel, detractum erat: Si, tranſpoſitum. Serpentes fugari liene inſtillato.) At quônam inſtillandus eſt, aut quomodo? Lege, Serpentes fugari ignibus inſtillato. Nam & hoc experimentum & duo proximè ſequentia, de felle, non de lieni accipi debent, iuxta fidem emendatorum codicum. Illita inimicorum immane odium & omnium hominum his conciliare.) Certè ad inimicorum odium nullo opus eſt veneficio, vt qui vltro & exoſi ſunt, & oderunt viciſſim, Verior igitur vetus lectio: illita inimicorum ianuæ odium omnium hominum his conciliare. Prodeſt contra ſagittas venenatas, vt Apelles tradit, poſtea ſumptus.) Vetus lectio: Prodeſt & contra ſagittarum venena, vt Apelles tradit, antè poſteaque ſumptus. Vt intelligamus, eum præſeruatiuam etiam vim habere. Præterea eiuſdem decoctum cum melle ſumptum Venerem inhibere.) Paulò meliùs legetur, Eiuſdem decocti ius cum melle. Eſt crocodilo cognatio quædam affinitaſque.) Affinitas, ſuperuacua eſt. Sequenti verſu lege, Detrahendi ſanguinis, non Trahendi.

Plurimi

Plurimi autem ſuper Saiticam inter Aegypti præfecturas.) Lege, Super Saiticam præfecturam. Ac rurſus, Item fimum ſuffitu, non Fimus. &, Dentes è parte læua, addita præpoſitione. Tandem finem fecit deprauator, duntaxat in hoc capite, ſed non niſi proximus capitis fini. Porrò vel hoc caput argumento eſt, quòd tot mendis refertum hactenus Plinium (vt cæteros authores taceam) habuerimus, non tam librariorum oſcitantiam in culpa eſſe, quàm malè literatos illos caſtigatores, iuſtius diuinatores aut coniectores appellandos: qui tamen alibi plus, alibi minus, prout collibitum eſt, ſe exercuerunt. Cæterùm ſcribæ inſcitia labi ſolent, non temeritate: errataque eorum non magni negotij ſit deprehendere, maximè corda to & erudito Lectori. Illi contrà homines nefarij, maiore periculo, nec tam facili remedio, & in maioris momenti rebus peccant, nulla religione nihil non contaminantes, planeque iuxta Flacci dictum, mutant quadrata rotundis. Dicas eos Manibus ſe deuouiſſe, niſi omnes, quotquot poſſunt, bonos authores ſuis venenis infecerint, ſuiſque fœtoribus conſpurcauerint. Sed deſinat ſtomachatio, etſi nimio, quàm vellem, iuſtior, & ad præſens potius negotium redeamus.

Cap. IX. Sicuti è lactis vſu, vtiliſsimum cuique maternum, nutricis exitioſum eſt.) Vt in ipſo ſtatim portuimpegit egregius gubernator. Nam quid ego audio, nutricis lac infantibus exitioſum eſſe? Curigitur tantum vbique nutricum numerum videmus, infantum tamen exitia nihilo crebriora, quàm inter eos, qui maternis vberibus aluntur? Lego, Sicuti de lactis vſu. Quæ verba à prioris capitis fine pendent. Deinde: Vtiliſsimum cuiq; maternum. Alioqui iuxta priorem lectionem non vtiliſsimum erat, ſed planè neceſſarium. Sequitur, Concipere nutrices exitioſum eſt. Scenim, quæ ſequuntur, nunc demum probè quadrabunt.

Minus inflat quodcunque decoctum. Sanat vuas, lichenas. Ad omnia vtile contuſa aut luxata, maximè renes, veſicam, interanea, fauces, pulmones.) Obſecro quid commune licheni cum vuis? aut quis vnquàm ſano audiuit, luxatos renes, veſicam, interanea, fauces, pulmones? vel veſicam contuſam, interanea, aut pulmonem? Quid igitur præſidij reliquum eſt, niſi in archetypis? ea ſic habent. Minus inflat quodcunque decoctum. Vſus lactis ad omnia intus exhulcerata, maximè renes & cætera. Nam vt in Achaia bubulum biberent phthiſici ſyntecticique & cachectæ, diximus in ratione herbarum.) In Arcadia, non Achaia. Dixit autem hoc libro vigeſimoquinto, capite octauo. Quod eſt maximè coactum, in ſummo fluit. At id exemptum addito ſale, oxygala appellant.) Sic nobis tranſcribunt vetera exemplaria, qui nec legere ſciũt, nec ſcribere. Lege, In ſummo fluitat. id exemptum, &c. Quod magis virus reſpuit, hoc præſtantius iudicatur.) Quid eſt, Virus reſpuit? Lege, Reſipit. Præſtantius autem medicinæ, opinor, non cibis. Oxygala fit alio modo, acido lacte addito in recens, quod dum aceſcit, vtiliſsimum eſt ſtomacho.) Legendum, In recens quod velis aceſcere, vtiliſsimum ſtomacho. Proxima in communibus laus eſt adipi, ſed maximè ſuilli. Apud antiquos etiam religioſus erat.) Elegantior lectio, Proxima in communibus adipis laus eſt, ſed maximè ſuilli, apud antiquos etiam religioſi. Medicorum aliqui admiſto anſeris adipe, taurorumq; ſeuo & hyſſopo.) Rurſus Oeſypum deprauatum in Hyſſopum. Vbi notandum, ſympathian quandam eſſe oeſypo cum adipe anſerino, quandoquidem & ſuprà capite ſeptimo ad podagras, ad vuluæ dolores, eædem ſpecies miſcẽtur. Omnino enim nõ niſi ad ea quæ purgãda ſint, aut quæ non ſint exhulcerata & calida, recipitur.) Legendum, Aut quæ non ſint exhulcerata, ſalſa petitur. ſ. axungia. Iamq; probè quadrabit, quod hactenus ad præcedentia non congruebat. Mox ſequenti verſu contra phthiſes, lege, non Contra tuſim. Sic enim in probatæ fidei voluminibus ſcriptum eſt, & aliàs non bene conueniet, quod mox ſequitur, ſcapulis eorum, qui phthiſin ſentiunt. Parotidas admiſta farina è ſalſamentaria teſta: quo genere proficit ad ſtrumas. Pruritus ad papulas in balneo perunctis tollit.) Scribo, Parotidas admiſta farina ſalſamentariæ teſtæ: quo genere proficit & ad ſtrumas. Pruritus & papulas in balneo perunctis tollit. nam & hæc vox Balneum vitioſa eſt, cum vterq; Plinius Balineum appellet. Quin & Græcis quadriſyllabum eſt Βαλάνειον. Multi priuatim ſic taurorum, leonum, pantherarum ac camelorum pinguia curari iubent.) Elegantius eſt, Taurorum, leonumq;, pantherarum & camelorum. vt quædam coniunctionum ceu catena nectatur. Inter omnia autem communia animalium, fel præſtantius in effectu.) Reſtituimus, vnde cætera, ſic: Inter omnia autem communia animalium vel præſtantiſsimi effectus fel eſt. Vis eis, &c. Item equarum, præterquam virginum, erodit, emarginat, hulcerat.) Lege, Emarginat hulcera.

Tantum poteſt ſympathia illa, de qua loquuntur.) Loquimur, non Loquuntur. Hircorum ſanguini tanta vis eſt, vt ferramentorum ſubtilitas nõ aliter acuatur aut induretur, aut ſcabritia poliatur, vehementiuſq; quàm lima.) Antiqua lectio: Vt ferramentorum ſubtilitas non aliter acrius induretur, ſcabritia tollatur vehementius quàm lima. Et ideo ſuis quæque dicentur effectibus.) Lego, Quiſq; ſuis dicetur. nam de ſanguine tantùm loquitur. Vt ſi quæ ſunt, extractas cauernis mandant.) Scribo, Mandentes. Nam Vt, pro Vtpote, ponitur hoc loco. Fugiunt & omnino aliquid cerui habentes.) Vetus lectio, Omnino dentem cerui habẽtes. nam Omnino, ad Habentes, refertur. Sic ſuprà capite octauo, Si omnino tantum aliquis ſecum habeat. Aut medulla perunctos ſeuóve cerui aut vituli.) Hinuli, non Vituli.

Cap. X. Item lactis hauſtus cum vua amminea.) Taminia, non Amminea, cuius vſus in medicina nullus eſt. Fimum quoque caprarum in aceto decoctum & illitum in ictus ſerpentium, placet, & recentis cinis in vino.) Antiqua lectio planior: Fimo quoq; caprarum in aceto decocto illini ictus ſerpentium placet, & recentis cinere in vino. Canis rabidi morſu facta vulnera circuncidunt ad viuas vſq; carnes. Quidam carnem vituli admouent.) Lege & diſtingue, Canis rabidi morſu facta vulnera circuncidunt ad viuas vſque partes quidam, carnemque vituli admouent. Hoc idem præſtare & pellis è ceruice ſolida exiſtimatur: quippe tanta vis eſt animalis. Præter ea quæ retulimus, & veſtigia eius calcata equis afferunt torporem.) Similis error priori. Legendum: Quippe tanta vis eſt animalis, præter ea quæ retulimus, vt veſtigia eius calcata equis afferant torporem. Veruntamen fortiora eadem, quàm in equis, intelligi debent.) Scribo, Fortiora omnia eadem. Ex toxica expurgantur.) Exemplaria vetuſta habent, Expugnantur, vt hoc de antipathia intelligatur. Omnia ſeſami quoque iure poto.) Vera lectio, Omaſi quoque iure. Neque enim ex frugibus remedia in hoc libro traduntur, ſed ex animantibus. Ius omaſi & 12. cap. eſt inter remedia.

Cap. XI. Cum ſucco oleris, ita vt vncto inareſcat.) Codices veteres, Ita vt vnctio in areſcat.

Sed

Sed & corruptos dentes confirmari.) Iidem codices pro corruptos, habent Combuſtis. ſ. oſsibus. Aſinæ quoq; lacte percuſſu vexatos.) Manu ſcripti codices, Aſinino, quoq; lacte. Caſtigator veritus, ne fortè quis de maris aſini lacte id acciperet, ſcripſit aſinæ. ô ſolertiam aſininam. Equarum virus à coitu in lychnis accenſum.) Meliùs, In ellychniis.

Cap. XII. Poppæaq; hoc vxor Neronis principis inſtituit.) In vetuſtatis exemplaribus tãtum eſt, Poppæa hoc Neronis principis inſtituit. Sicut dicimus, Cornelia Gracchi, Terentia Ciceronis.

Friuolum licet videatur, nõ tamen omittendum.) Eadem exemplaria non addunt, Licet: tantum eſt, Friuolum videatur, φιλτικῶς. Aeſtates, & quæ diſcolorem faciunt cutem.) Decolorem, non diſcolorem. Hirci fel & lentigines tollit, admiſto caſeo & vino, ſulphure ſpongiæq; cinere.) Lege, Et viuo ſulphure, ſpongiæq; cinere.

Labrorum ſciſſuris cum adipe anſerino. Fiſſuris, non Sciſſuris. Et bouis vngulæ cinis ex aqua: Fimum quoq; feruens ex aceto decoctum, teſteſq; vulpini.) Lege addendo, Et bouis vngulæ cinis ex aqua: Fimum quoq; feruens ex aceto. Item ſeuum caprinum cum calce, aut fimum ex aceto decoctum, teſteſq; vulpini. Prodeſt & ſapo: Gallorum hoc inuentum rutilandis capillis, ex ſeuo & cinere. Optimus fagino & carpino) Optimus, non ad cinerem refertur, ſed ad ſaponem. his verò duabus vocibus Seuo & Cinere, redduntur aliæ duæ, Fagino & Caprino, quod poſterius in Carpino, deprauatum eſt. Vngues contuſos fel vniuſcuiuſq; animalis circumligatum.) Scribo, Fel cuiuſcunq; animalis circumligatum.

Cap. XIIII. Vtuntur ad vtrunq; vitium & coagulo hœdi in vino myrteo, magnitudine fabæ poto: & ſanguine, & eiuſdem in cibo formato, quem ſanguiculũ vocant.) Lege. Et ſanguine eius in cibum formato. Itẽ In vino myrtite, non Myrteo. Cornus ceruini teneri cinis, cochleis Africanis cum teſtis ſuis mixtis, in vini potione. Meliùs, Cochleis Africanis cum teſta ſua tuſis miſtus.

Cap. XV. Calculos expellunt lienes equini.) Legendum, lichenes equini: itaq; ſcriptum viſitur in vetuſtiſsimis exemplaribus, alioqui ſatis erat dicere, Lien equinus. Demonſtrant vrinam facere in canis cubiculo, ac verba adiicere, ne ipſe vrinam faciat, vt canis, in ſuo cubiculo.) Vtrobiq; Cubili. legendum: nam canis cubiculum nemo vnquam Latinus dixit. Quem dicunt, cùm interficiatur, reddere vrinam liquidiorẽ in initio, ſed in terra ſpiſſantem ſe. Quem, calculum, non onagrum. Proinde rectior eſt antiqua ſcriptura, Quem dicitur, cùm interficiatur, reddere vrina, liquidiorem initio, ſed in terra ſpiſſantem ſe.

Cap. XVI. Perniones vrſinus adeps, rimaſq; pedum omnes arcet.) Sarcit, non Arcet. Iniurias à calceatu.) Vetus lectio, E calceatu. Potũ verò ſublime ex aqua.) Hæc verba malè in vulgatis editionibus diſtrahuntur à præcedentibus: & ſub limine, ſcribendum, pro Sublime. nam hoc ad Magicam ſuperſtitionem attinet: & remediũ ex Magorum authoritate præſcribitur. Quis hoc quæſo inuenire potuit? Quæ eſt iſta miſtura? Cur digitos bubonis potiſsimùm electus eſt?) Et hîc vetus lectio paulo melior. Quis hoc quæſo inuenire potuit? quæve eſt iſta miſtura? cur digitus potiſsimùm bubonis electus eſt:

Cap. XVII. Lupi & capræ ſeui cyato, vel lactis pari menſura, deploratum phthiſicum conualuiſſe, certus author affirmat.) Mira verò miſtura, ſi credere dignũ eſt. Equidem malim veterem lectionem, vt veriſimiliorem. Rupicapræ ſeui cyatho, & lactis &c. Ramenta pellis ceruinæ defecta pumice.) Imò Deiecta. pumex enim non ſecat. Sequenti verſu pro Ruborem lege Rubori. pendet enim & hoc à verbo Illinitur. Sunt qui id coxiſſe aceto, vtilius putent.) Rectius, Sunt qui incoxiſſe aceto vtilius putent.

Cap. XVIII. Aut cum muſci pari pondere, aut cum propoli.) Viſci, non Muſci, atteſtantibus vetuſtis exemplaribus.

Cap. XIX. Quod ſi mortuus partus ſentiatur, lien ex a. d. p. e.) Lichen, non lien. Tædium Veneris fieri dicit Aeſchines.) Legendum. Oſthanes. Is fuit vir Perſa, profeſsione Magus. Et teſticuli equini aridi, vt potioni interſeri poſsint.) Interi, non Interſeri.

Cap. XX. Inſuper pedes boum, ſi prius cornua pice liquida perungantur.) Emendati codices, Non ſubteri pedes boum, ſi &c.

EX LIBRO VIGESIMONONO CAP. I.

QVanquam non ignarus ſum, nullis ante hæc Latino ſermone condita anceps; ac lubricum eſſe rerum omnium nouarum principium, nec aliud vtiq; gratiæ, quàm ſterilis difficultatis in promendo.) Quis obſecro in poſtremis verbis micam Plinianæ elegantiæ agnoſcat? In vetuſtiſsimo codice ſcriptum reperi: Quanquam non ignarus ſim, nullis ante hæc Latino ſermone condita, anceps; lubricum eſſererũ omnium nouarum, talium vtiq; quàm ſteriles gratiæ difficultates in promendo. Cæterùm Lubricum, hic ſubſtantiuum nomen eſt: idq; fefellit eum, qui principium adiecit. Mirumq; & indignum protinus ſubit, nullam artium inconſtantiorem fuiſſe, & etiamnum ſæpius mutari contigerit. Contigerit redundat. Scribere in templo eius Dei, qui auxiliatus eſſet.) Scribo, Quid auxiliatum eſſet. & Eius Dei, ad Aeſculapium refertur. A Creonte Agrigentino.) Legendum, Acrone Agrigentino, ſeptimo caſu, In eum Acronem Empedocles ciuis eius & amicus, hoc luſit epitaphio:

Ἄκρον ἰητῆρον ἄκρον, Ἀκραγαντῖνον πατρὸς ἄκρα.
Κρύπτει κρημνὸς ἄκρῳ παλλείδῳ ἀκρολάτης.

In muſicos pedes venarum pulſu diſcreto.) Rectiùs, Deſcripto. Cenſuſq;, quanquã exhauſtis opibus Neapoli exornata, vt hæredi H. SCCC relinqueret, quadragena, id eſt Aruntius ſolus.) In manu ſcriptis reperio: Cenſuſq;, quanquam exhauſti operibus Neapoli exornata, hæredi H. SCCC reliquere, quantum adeã ætatem Aruntius ſolus. vt hæc verba de ambobus fratribus accipiantur. Nullius hiſtorionum par ex quo de trigario comitatu regreſſus in publico erat.) Vetuſta ſcriptura: Nullius hiſtrionum equarumq; trigarij comitatior egreſſus in publico erat. Vult enim authoritatem eius demonſtrare per turbas in honorem eius aſſectantium: quain re confert eum gratioſiſsimis tum apud plebem, ſed hiſtrionibus aurigiſq;, qui Circenſibus trigas equarum agitarent: qua exercitatione Nero quoque ipſe eius temporis Romanorum princeps in primis delectabatur Iamq; pulchre congruet quod mox ſubiungitur: Cùm Crinas Maſsilienſis, &c. Nullo idem cenſente, ne videatur aſſertio alterius.) Meliùs, Acceſsio alterius. itaque legitur in incorruptioribus exemplaribus. Iis ipſis ſcilicet, quæ nunc nos trademus.) Tractamus, non Trademus. Intelligendum enim etiam de iam dictis. Quæ nos per genera vſus ſui differimus.) Rectiùs, Quem. ſ. cõmentarium. Quinimo tranſit in cõuicium.) Lege, Tranſit conuicium. nam hoc eſt, quod mox dicit, Vltroque, qui periere, arguuntur. At de iudice ipſo quales in cõſilium ſilium eunt, ſtatim occaſuri?) Occiſuri, non Occaſuri. Craſſum ſanè erratum, quod tamen non vnam editionem occupauit. Non deſeram Catonem tam ambitioſæ artis inuidiæ à me obiectum, vt à Senatu illum, qui ita cenſebat.) Lege, Aut Senatum illum. nam aliquanto poſt ita ſermonem hunc claudit. Hæc fuerint dicenda pro Senatu illo. Non ſunt artis iſta, ſed hominum.) Paruulum erratum. ſed non leuis momenti. Legendum enim, Non ſint artis iſta, ſed hominum. Archontio vulnerum medico.) Repoſuimus ex vetuſto codice, Alconti. Huius & Martialis meminit: Oſtendit digitum, ſed impudicum Alconti, Daſioq;, Symmachoque.

Et ab iiſdem deficientibus cibo ſæpius die ingeſto.) Cibos ingeſtos, lege, vt cum præcedentibus cohæreat. Illa prodidere imperij mores.) Scribo, Perdidere. Neq; enim dubitauerim aliquibus faſtidio futura quæ dicuntur animalia, at non Virgilio nefas fuit.) Nefas, ſuperuacuum eſt. ſubintelligitur enim, Faſtidio. Ordiemur autem à confeſsis, hoc eſt. lanis ouibusque.) Lege, Lanis, ouiſque: de quibus ſecundo & tertio capitibus. Nec deeſſet materiæ pompa.) Elegantius, Nec deerat.

Cap. II. Sanguinem in naribus ſiſtit cum oleo roſaceo & allio, indita auribus obturatis modico ſpiſsius.) Legendum: Et alio modo indita auribus obturatis ſpiſsius. atq; ita legitur in probatis exemplaribus. Vulnera ex vino, vel aceto, vel aqua frigida & oleo aſperſa ſanat.) Illic legitur, Expreſſa, non Aſperſa. Sordes quoque caudarum concretæ in pilulas, ac ſiccatæ perſe, tuſæq; farina, & illitæ dentibus, mirè profunt, etiam labentibus.) Lege, Tuſæq; in farinam. Item pro Labentibus. Labantibus, id eſt, vacillantibus.

Cap. III. Sic & illita lienicis.) Illita, redundat. Cibisquot modis iuuent, notum eſt, cùm tranſmittant faucium tumorem.) Vetus lectio, Cibo, quot modis iuuent notum eſt, cùm tranſmeent faucium tumorem. Ac mox: Simulque vim potus & cibi habeant. non, Vini vſum. Quò fuerint ea excellentiora, hoc præſentaneum remedium erit.) Scribo, Hoc præſentius. Equitem Romanum euocatum.) Pro Euocatum, legi debet, E Vocontiis. nam Vocontij Galliæ ciuitas eſt: & ouorum genus, de quo loquitur, Gallis peculiare: atque ita habent vetuſta exemplaria. Multa præterea remedia ſunt ex anſere, quod miror, æquè quàm in coruis.) Atqui è coruis non admodum multa remedia traduntur. Vetuſti codices habent, Aequè quàm in capris. & rectè. nanque id miratur Plinius, quòd ex animalibus morbo obnoxiis tanta ſit remediorum copia, anſere videlicet & capra. Huc facit, quòd libri præcedentis cap. 10. mox circa initium, enumeratis aliquot è capra remediis, ſubiicit, Quod quidem miror, cùm febri negetur carere. Verùm errori occaſionem præbuit, quod & coruus aliquot menſibus ſingulis annis ęgrotare dicatur, æquè quàm anſer.

Cap. IIII. Præcipuè in aſcenſu ſiderum.) Aſſenſu, non Aſcenſu. alioqui malè quadrat: quod ſequitur: Cum lumine Lunæ fibrarum numero creſcente ac decreſcente. Ac mox, Serpentes perſequitur, legendum, non Proſequitur. De muſtela. Tribuunt ei & ſucceſſus petitionum à Poteſtatibus, & à Diis etiam precum, morborum remedia beneficiorum munere.) Vera lectio, morborum remedia, veneficiorum amuleta. Propitiatis oratione Diis, fortunatam domum facere promittunt.) Adoratione, non Oratione. Item ſi quis eam ipſam in vapore baculo ſuſtineat, aiunt eum futura præcinere.) Legendum, Aiunt enim præcauere: atteſtantibus emendatis codicibus.

EX LIBRO TRIGESIMO CAP. I.

ISTos enim quiſque communi auditu ſaltem cognitos habet.) Meliùs quadrat vetus lectio: Quotus enim quiſque auditu ſaltem cognitos habet? Siquidem Protea & Sirenum cantus apud eum non aliter intelligi volunt. Circen vtique & inferorum euocationem ſolum hac agi.) Quanto eligantior antiqua lectio? Circe vtiq; & inferorum euocatione ſolum agi. Troianis itaque temporibus cum Chironis medicinis contenta eſſet, ſolo Marte fulminante, miror equidem illis populis famam eius intantum adhæſiſſe, vt Menander quoque literarum ſubtilitatibus peritus, in eadem Telmeſſo genitus, Theſſalam cognominarit fabulam, complexam ambages fœminarum detrahentium Lunam.) Non dubito, quin & hîc vetus lectio, tanto ſit verior, quanto tum ſimplicior eſt, tum planior. Sic enim habet: Troianis itaque temporibus, Chironis medicinis contenta, & ſolo Marte fulminante, miror equidem Achillis populis famam eius in tantum adhæſiſſe, vt Menander quoque literarum ſubtilitati genitus, Theſſalam &c. Orphea putarem è propinquo primùm intuliſſe, ad vicinas vſque ſuperſtitiones ac medicinæ profectum, ſi non ex Perſis eſſet vis tota, in Thraciamque Magice delata fuiſſet.) Hîc quoque temere diſceſſum eſt ab archetypis, in quibus ſic legitur: Si non expers ſedes eius tota Thrace Magices fuiſſet. Voluminibus Dardani è ſepulchro eius petitis. Germana Plinij verba ſunt, In ſepulchrũ eius petitis. Ac mox: Cætera in viro illo probant: non, De viro. Eſt & alia Magices factio, à Moſe etiam num

& Iochabele Iudæis pendens.) Modò dixit, Eſt & alia, id eſt, etiam alia: quid igitur opus repetere, Etiamnum? Emendati certè codices aliud habent, nempe ſic: à Moſe, & Iamne, & Iotape Iudæis pendens. Is Iamnes in thaumaturgia antagoniſta Moſi fuit coram Pharaone, quod in Paulinis epiſtolis legimus, Magus inſignis: quo factum opinor, vt Plinius Moſen quoque ſimiliter Magum fuiſſe putauerit. Caſtigatorem fefellit ſimilitudo ſcripturæ, dum pro Et Iamne legit Etiamnum. Tertium nomen etiam typis excuſa quædam exemplaria habent, rectè quidem mea ſententia, cùm Hebræum ſit, & apud Hebræos authores reperiatur. Palamque in tempus ſiluit ſacri prodigioſi celebratio.) Lege, Palamq; in tempus illud ſacra prodigioſa celebrata. Quid ipſe ergo hanc memorem artem Oceanum quoque tranſgreſſam, & ad naturæ inane peruectam in Britanniam, quæ hodie eam attonitè celebrat.) Elegantior & germanior lectio: Sed quid ego hæc commemorem in arte Oceanum quoque tranſgreſſa, & ad naturæ inane peruecta? Britannia hodieque eam attonitè celebrat.

Cap. III. Canum, qui rabiem præferunt capitum cinis.) Scribendum, Qui rabie perierunt.

At in ſuperiore dolore duos ſuperiores adalligant.) Lego, At in ſuperiorum dolore. Fit eodem modo & dentifricium è caninis dentibus. Cinis è murino fimo inditus.) Lege, & diſtingue: Fit eodem modo & dentifricium. Canis dentibus cinis è murino fimo inditur. Vanum eſſe arbitror, Canis ortu angues cauda membranam exuere, quoniá neutrum in Italia viſum eſt.) Antiqua ſcriptura, Vanum arbitror eſſe, Canis ortu angues candidos membranam exuere, quoniam nec in Italia viſum eſt. Pruritum quidem intolerabilem facit: & ideo vtilius eſt.) Vetus lectio: Et ideo tolerabilius eſt.

Cap. IIII. Hæc cum hircino ſeuo lichenas illita ex facie tollit ſmectica vi.) Scribo, Hæc cum hircino ſeuo illita lichenas ex facie tollit ſeptica vi. Sequenti verſu lege, Contectuſq; braſsica, pro Contemptuſq;.

Cap. VI. Iure pecudum ſtomachus recreatur.) Perdicum, non Pecudum. Item vipera porcelli modo inaſſata.) Viuerra, non Vipera. Caninus ſi viuenti exprimatur.) Lege, Eximatur.

Eliberat & lacerta viridis eo dolore viua, in olla ante cubiculum dormitorij eius, cui medetur, ſuſpenſa.) Emendati codices, Eo liberat & lacerta viridis, viua in olla ante cubiculum dormitorium eius cui medetur, ſuſpenſa.

Cap. VII. Reſiſtit & cochlea, ſicut diximus, in ſuſpirioſis temperata.) Niſi legas, Siſtit aluum & cochlea, quemadmodum eſt in vetuſtis iuxtà atque incorruptis exemplaribus, non quadrabit, quod paulo poſt ſequitur. Siſtit & anatum maſcularum ſanguis.

Cap. VIII. Album cit & gallinaceorum decoctum ius.) Legendum, Aluum ciet & gallinaceorum diſcoctorum ius. Vel herinacei, vel veſpertilionis. Et anſerinus cum cerebro, & alumine & œſypo.) Melior vetus lectio, Vel herinacei cum veſpertilionis cerebro, & lumine & œſypo. Loquitur de cinere herinacei. Cochleas Africanas cum ſua carne & teſta crematas pro cinere.) Scribo, iuxta fidem archetyporum, Poto cinere: non, Pro cinere.

Cap. IX. Fel arietis cum ſeuo muris diſſecti impoſiti.) Quis vnquam vidit ſeuum muris? Lego & diſtinguo, Fel arietes cum ſeuo. Mures diſſecti impoſiti. Quod ſi putrida hulcera, cera ad cicatricem perducunt.) Lege, Cera addita ad cicatricem perducunt.

Cap. X. Nunc autem reuertemur ad ea, quæ totis corporibus medenda ſunt.) Antiqua lectio, Nunc reuertemur ad ea, quæ totis corporibus mettenda ſunt. Si dexter pes circunſcribatur, ac veſtigium id defodiatur.) Effodiatur, non Defodiatur. Item ſol cum melle, præcipuè anguinum.) Agninum, non Anguinum. Ibidem, Lichen mulæ, non lien. Eadem omnia prædicantur ex vipera.) Rurſus Viuerra in Viperam eſt deprauata. Vult enim eadem eſſe remedia è ſylueſtri muſtela, viuerra appellata, quæ iam è domeſtica commonſtrauit. Et ſequenti verſu, Abſtergeant. Plinianum erat, non Abſtergant: quod tamen ſemper mutatum eſt, ſicut Ciet, in Cit, & Cient, in Ciunt, Balineum in Balneum, Aqua calda in Calidam, & alia id genus non pauca.

Cap. XI. Bubonis quidem oculorum cinerem.) Nõ malè antiqua lectio, Bubonis certè oculorum.

Si Luna, raſis barbis eorum.) Vetus lectio, Radiis barbiſq; eorum. Quoniam eius erit copia ſpei delecto.) Argutius eſt: Quoniam miſeria ſpei delectat: ſuffragantibus vetuſtis exemplaribus.

Cap. XIII. Cinis cochlearum terrenarum: ſed & ipſæ extractæ teſtis.) In emendatis exemplaribus non eſt mentio cineris. tantum eſt, Cochlearum terrena: ſed & ipſæ extractæ teſtis. Sicut paulò poſt. Eadem ratione & terrena cochlearum proſunt: totæque exemptæ tuſæ & impoſitæ, recentia vulnera ſiſtunt. Quanquam & hic poſterior locus in vulgatis editionibus depraua-tè legebatur, nimirum eiuſdem opera, cuius & ſuperior. Fimo quoque ipſo ouium ſub teſta calefacto.) Sub tecto, non Sub teſta. Eſt autem teſtum vas teſtaceum, ſub quo placentæ coquuntur. Vtitur hac voce Cato quoque cap. 76. Adeo ad neruos quoque abſciſſos illitis ſolidari infra ſeptimum diem Democritus perſuaſerit: itaque in melle ſeruandos cenſet.) Antiqua ſcriptura: Adeo vt neruos quoque abſciſos illitis ſolidari intra ſeptimum diem perſuaſum ſit: itaque in melle ſeruandos cenſent. Bubonis cerebro cum adipe anſerino mirè vulnera dicuntur glutinari, quæ vocantur cacoethe. Cinis etiam feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutus linteolis ſanat. Vlula quoque auis cocta in oleo, cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel, ad hulcera ſananda valet.) Operæ pretium eſt & hîc conferendi cauſa veterem adſcribere lectionem: Bubonis cerebrum cum adipe anſerino mirè vulnera dicitur glutinare: quæ verò vocantur cacoethe, cinis feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutis linteolis: vlula auis cocta in oleo, cui liquato miſcetur butyrum ouillum & mel. Vides Lector totam hanc orationem pendere ab illis verbis, Dicitur glutinare: nihilq; opus eſſe tam multis adiectis: vt iam mutata ac perperam diſtincta taceam.

Cap. XIIII. Muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt.) Lego, In muliebribus malis. Alio modo Africanæ binæ cum fœnogræco quod tribus digitis capiatur, additis melle cochlearibus quatuor. Illinuntur aluo, prius irino ſucco perunctæ.) Lege addendo, diſtinctione quoque mutata, hoc modo: Alio modo Africanæ binæ tritæ cum fœnigræci quod tribus digitis capiatur, additis mellis cochlearibus quatuor, illinuntur &c. Miſcentur lomento æquis portionibus.) Vetus, Aequis partibus. Putant & ter circundatas ouo perdicis, non inclinari.) Circunductas, non circundatas.

Cap. XV. Infantibus qui lacte concreto vexantur, præſidium eſt anguinum coagulum.) Quis vnquam vidit anguinum coagulum? Scribo: Præſidio eſt anguinum coagulum. Lacertæ viridis admotæ dormientibus morſu emendantur.) Quid opus erat repetere verbum emendantur, cùm in proximè præcedenti verſu habeatur? Et ſequenti verſu lego, Harundini alligata ſuſpenditur, non Adalligata. nam Adalligata vocare ſolet, quæ Græci periapta, ſuperſtitioſa ferè ac magica remedia, quæ ſuſpenſa collo aut brachio alligata geſtantur.

Cogunt concipere inuitas ſetæ ex cauda mulæ, ſi iunctis inter ſe colligentur in coitu.) Antiqua lectio: Si iunctis euellantur, inter ſe colligatæ in coitu. Byturos vocari, qui vites in Campania rodant.) Scribo, Erodant.

EX LIBRO TRIGESIMOPRIMO CAP. I.

QVæ cauſa fulmina edidit.) Elidit, non Edidit.

Cap. II. Alibi frigidæ, alibi calidæ, alibi inunctæ.) Lege, Alibi iunctæ, id eſt, vna cum calidis frigidæ eodem in loco. Seſtias in Narbonenſi prouincia.) Meliùs, Sextias. Ibi compoſitis voluminibus eiſdem nominibus.) Scribo: Voluminibus eiuſdem nominis. Lacus Amphion vitiligines tollit.) Imo Alphion: nam ab hoc effectu etiam nomen inuenit. vitiligo enim ἀλφὸς Græcis dicitur. Tungri ciuitas Galliæ fontem habet inſignem, plurimis bullis ſtillantem.) Rectiùs, Bullis ſtellantem: quod in emendatis exemplaribus legitur. Eudicus in Heſtiæa Euthice.) Scribendum, in Heſtiæotide. At Luſis Arcadiæ quodam fonte mures terreſtres bibere & conuerſari.) Viuere, non Bibere. In Sicilia apud oppidum Iuſgum riuus fluit vnus, ex quo bibentium ſubtiliores ſenſus fieri Varro tradit.) Triplex erratum, nec tamen cuiuis deprehendi facile, niſi ex collatione. Reſtituimus autem hoc modo: In Cilicia apud oppidum Ceſcum riuus fluit Nus &c. vnde prouerbium Κέσκου οἰκεῖος. quanquam autem paræmiographi in hebetes ac ſtupidos id dici ſolitum affirment, εἰρωνικῶς tamen proculdubio accipiendum eſt, quemadmodum illud, Sapientum octauus, aut ἀνθρωπ@- Θαλῆς. Mirum quoq; & quòd cum piſcibus tranſit.) Vetus lectio: Mirumque quòd cum piſcibus tranſit. Leue hoc videri poterat, niſi hæc ipſa menda non vno loco occurreret. Non procul ab Euripidis Poetæ ſepulchro.) Ab redũdat. Sic enim Plinius loqui ſolet: Nõ procul ſepulchro. Itẽ calidæ aquę in Eubœa. In Lebedo nanq; alluit riuus, in quo ſaxa in altitudinẽ creſcunt.) Antiqui codices, Item calidæ aquæ in Eubœæ Delio: nam quæ alluit riuus ſaxa in altitudinem creſcunt. In fine ſecundi cap. In quibuſdam ſpeluncis vtroque modo columnas faciunt. Lego & diſtinguo, In quibuſdam ſpeluncis vtroque modo, columnaſq; faciunt. nam hæ voces Vtroq; modo, ad verbum præcedens Dureſcunt, referuntur.

Cap. III. Curſu enim procurſuque ipſo extenuari atque proficere.) Legendum, Curſu enim percuſſuq; ipſo. Et vt ſæpe ad vicina lactis accedens.) Scribo, Ad viciniam lactis. Quædam aquæ vere ſtatim incipiente frigidiores ſunt, quarum non in alto origo eſt: hybernis enim conſtant imbribus: quædam Canis ortu, ſicut in Macedonia apparet. Vtrunque ante oppidum Pellam: Incipiente enim æſtate frigida eſt paluſtris, dein maximo æſtu in excelſioribus oppidi riget.) Malè veteres codices ſequi, in quibus ſic legitur: Quædam Canis ortu, ſicut in Macedoniæ Pella vtrunque. Ante oppidum enim incipiente æſtate frigida eſt paluſtris. &c.

Cap. V. Illa mutatio mirabilis nulla euidente cauſa apparet.) Vera lectio: Illa mutatio mira, vbi nulla euidens cauſa apparet.

Cap. VI. Cum alioqui lauari calida frequenter indicarit) Induceret, non Indicarit. Idem ad corpora ficcanda. Qua de cauſa & frigidi mari vtũtur. Præterea eſt alius vſus ſimplex.) Scribo iuxta fidem emendatorum codicum, Item corpora ſiccant: qua de cauſa & frigido mari vtuntur. Præterea eſt alius vſus multiplex. Difficilius perfrigeſcunt marina calefacta.) Calefacti, non Calefacta. Ibidem pro Mammas rigentes, vetuſti codices habent, Mammas ſororiantes: nec dubito, quin rectius, quandoquidem hoc vocabulo præter alios etiam Politianus vtitur. Sequenti verſu lege: Aurium grauitatem, capitis dolores.

Cap. VII. Et in Cappadociæ puteis ac fonte, quem in ſalinas egerunt.) Congruentior erit lectio, ſi legas, Et in Cappadocia è puteis ac fonte aquam in ſalinas ingerunt. Quicunque ligno conficitur ſal, niger eſt.) Vetus lectio, Quicunque ligno confit ſal. At è ſtagnis Tarentinus, ac è riguis Phrygius.) In vetuſtis exemplaribus tantum eſt, At è ſtagnis Tarentinus ac Phrygius. Salinarum ſynceritas ſummam fecit ſuam differentiam. Quædam enim fauilla ſalis, quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſſima, flos ſalis appellatur. Et flos quidem ſalis in totum diuerſa res.) Verboſior hæc lectio eſt, at vetus multo elegantior ſimul & verior: Salinarum ſynceritas ſummam fecit ſuam differentiam quadam fauilla ſalis, quæ leuiſſima ex eo eſt & candidiſſima: appellatur flos ſalis, in totum diuerſa res.

Cap. VIII. Nunc è ſcombro piſce laudatiſſimum in finibus Carthaginis Spartariæ, & cetariis: ſociorum appellatur.) Antiqui codices meliùs: Laudatiſſimum in Carthaginis Spartariæ cetariis: ſociorum id appellatur. Laudatur & Clazomene garo.) Illic legitur, Laudantur & Glazomenæ. Ac mox: Sicut muria Antipolis ac Thurij, iam verò & Dalmatia. Quod prius non rectè legebatur, Antipolis ac Thuria. Iam verò in Dalmatia. Nanq; & alece ſcabies pectoris ſanatur.) Imò, Pecoris.

Cap. IX. Defuncta autem ac putreſcentia ita vendicans, vt durent ea per ſecula.) Syncera lectio: Defuncta etiam à putreſcendo vendicant, vt durent ita per ſecula. Ad hoc maximè probatur Tragaſæus aut Caunites.) In vetuſtis codicibus pro Tragaſæo Tuttæus legitur. Is in Phrygia conficiebatur.

Cap. X. Magnus & nitro vſus, qui dicetur ſuo loco.) Legendum, Et vitro, id eſt, ad vitrum. quod enim promittit ſuo loco ſe dicturum, id libro 36. capit. 26. in mentione vitri dicit. Podagricis in balneis vngi ſolia nitro prodeſt. Vetus lectio, Podagricis in balneis vti ſolio nitri prodeſt.

Cap. XI. Item abſtergendæ lippitudini vtiliſſimi. Eam quæ tenuiſſima eſt, molliſſimam quoque eſſe oportet.) Rectiùs, Iidem abſtergendæ lippitudini vtiliſſimi, eoſque tenuiſſimos & molliſſimos eſſe oportet. Imponuntur & integris partibus, & fluxione occulta laborantibus, quæ diſcutienda ſunt) Vetus lectio, Sed fluctuatione occulta laborantibus, quæ diſcutienda ſit. Sed ſpleneticis è poſca, ignibus ſacris ex aceto. Efficaciores quando aliud imponi oportet, ſic vt ſanas quoque partes ſpatioſe operiant.) Lege & diſtingue: Sed ſpleneticis è poſca, ignibus ſacris ex aceto, efficacius quàm aliud. Imponi oportet ſic, &c.

EX LIBRO TRIGESIMOSECVNDO CAP. I.

HOmines, quibus in paſtu eſt, piſcem olent.) Vetus lectio, Quibus impactus eſt. alioqui non quadrabit quod ſubiungitur: Cæterò moriuntur totidem diebus, quot vixerit lepus.

Vitulos marinos ternas heminas capere.) Abſurda

hercle lectio. Legi debet Mitulos ternas hęminas capere. Id conchæ genus eſt.

Cap. II. Nouacula & ferrum, quæ piſce tacta ſunt, olent.) Codices antiqui, Nouacula pice quæ tacta ſunt, ferrum olent. Item in Labra Cladij Iouis fonte.) Legendum, Item in Labradij Iouis fonte. Nam in Lyciæ Limira fonte Apollinis, quem Cinum appellant.) Diſſentiunt ab hac lectione vetera exemplaria, quæ ſic habent. Nam in Lyciæ Myris, fonte Apollinis quē Curium appellant. Et Curius Apollinis eſt cognomē, non fontis nomen.

Cap. III. Vrinam earum aliter quàm in veſica diſſectarum, inueniri poſſe non arbitror, & intra eam eſſe. Hæc quoque portentoſa à Magis demonſtratur, aduerſus aſpidum ictus ſingulare remedium. Efficacior eſt tamen, vt aiunt, cimicibus admiſtis.) Emenda ti codices: Et inter ea hoc quoq; eſſe, quæ portentoſa Magi demonſtrent, aduerſus aſpidum ictus ſingulare, efficaciore tamen, vt aiunt, cimicibus admiſtis.

Cap. V. Sæpius verò quantum veneficium præſtaret menſtruis mulierū.) Præſtaret, redundat. Adinueniri obiecta rana formicis.) Lege, Id inueniri. Cinis eorum ſeruatus prodeſt pauori. Prodeſt periclitantibus ex canis rabioſi morſibus.) Germana lectio, C.e ſ. prodeſt pauore potus periclitantibus ex c. r. m.

Cap. VII. Huius corporis humorem penicillis derāſum claritatem oculis inunctis narrant afferre. Scribo iuxta fidem veterum codicum, Specillis derāſum. Eſt autem ſpecillum inſtrumentum inungendis oculis aptum: quemadmodum legimus libr. 7. cap. 53. C. Iulius medicus dum inungit, ſpecillum per oculum trahens. In călice nouo lenta pruna decoquere, deinde ſpuma pennis deterſa.) Subinde, non Deinde.

Cap. IX. Piſciculi minuti ex ventre eius, quos deuorauerit, exempti.) Lego, Qui deuorauerit.

Item vituli marini, cuius cinis & adeps prodeſt.) Cinis, redundat per anadiploſin præcedentis vocis paulum immutatæ natus. Morbos abigit ius mitulorum.) Hoc ius præcellit Iuri Cæſareo pariter ac Pontificio, ſi verum eſt quod hîc legitur. Sed extra iocum, pro Morbos abigit, legi debet, Corpus auget.

Cap. X. Neruos præciſos purpurarum cauum, quo ſe operiunt, tuſum glutinat.) Antiqua lectio: Neruos vel præciſos purpurarum callum, quo ſe operiunt. Intelligo autem operculum, quale & in terreſtribus cochleis conſpicimus, quoties intra calycem contractæ ſuo ſucco victitant. Secari harundine: ferro enim inſtingi vitiumq́; trahere natura deſerente.) Ferro enim inſici, legendum: & Deænente, pro Deſerente, atteſtantibus vetuſtis codicibus. Ita pueros pubeſcere negauit mango Salpe obſtetrix.) Vera lectio, Ita pueros mangonizauit Salpe obſtetrix. Iecur ranę dryophytis & calamitæ.) Incorruptiores codices: Iecur ranæ diopetis vel calamitæ. Vidi equidem certis locis tantum numerum ranunculorum, vt cum imbre delapſi. vel certe eximbre proueniſſe videri poſſent, hos opinor hic diopetes vocari, quòd Græci διοπετὲς nominent, quicquid eſt ex aere delapſum, quaſi à Ioue demiſſum. Legitur hoc vocabulum & ſuprà. Pulmone marino ſi confricetur lignum, ardere videtur, adeo vt faculam ita præluceat.) Malo quod in vetuſtis eſt codicibus, Adeo vt baculum ita præluceat. Baculum autem neutro genere dixit, quemadmodum Græcis βάκτρον.

EX LIBRO TRIGESIMO TERTIO Exproœmio.

VIdemuſque ſuper excauatos montes, mirantes. &c.) Syncera lectio, Viuimuſque ſuper excauatam, mirantes, &c. Et in ſede Manium opes quærimus, tanquam parum benigna fertiliſque, quà ſecetur.) Pro, Quà ſecetur, melius leges, Quaquà calcatur, vt eſt in probatæ fidei voluminibus. Cui enim fodiendi cauſa medicina eſt?) Noſtra exemplaria elegantius, Quoto enim cuique fodiendi cauſa medicina eſt?) Quàm innocens, quàm beata, imo verò & delicata eſſet vita, ſi nihil aliud de ea, niſi quod ſupra terras, concupiſceret, haberetque non niſi quod ſecum eſt?) Vetus lectio nonnihil variat: ea ex vetuſtis exemplaribus totidem verbis adſcribetur. Q.i.q.b.i.u. & d. e. u. ſi nihil aliud, quàm ſupra terras, concupiſceret, breuiterque niſi quod ſecum eſt? Parum enim erat naturæ vnam inueniſſe vitæ peſtem, niſi in pretio etiam eſſet ſanies auri.) Illic legitur: Parum enim erat vnam vitę inueniſſe peſtem, niſi in pretio eſſet aut etiam ſanies.

Cap. I. Manus & prorſus ſiniſtræ maximam authoritatem conciliauere auro, non quidem Romani, quorum more ferendum erat bellicæ virtutis inſigne.) Quanto melius noſtri codices: Non quidem Romanæ, quorum more ferreum erat id, & bellicæ virtutis inſigne. Nec præter Numæ Seruiique Tullij alia, nec L. quidem Bruti.) Lege, Ac ne L. quidem B. Quanquam & de nomine ipſo ambigitur: id Græcià digitis appellauere.) Potior lectio, Quanquam & de nomine ipſo ambigi video. Græci à digitis appellauere. Aequa fortuna triumphantis & ſerui coronam ſuſtinentis.) Antiqua ſcriptura magis arridet: Aequè triumphantis & ſerui fortaſſe coronam ſuſtinentis. Et conditas artes veſtes ac vaſa aurea.) Alius pro Artes ſcripſit Arte, atque ita locum bellè caſtigatum putauit, cùm legi debeat, Et conditas arcis veſtes. Et qui primus inſtituit, cunctanter id fecit.) Melius, Et quiſquis primus inſtituit. Inter Cepionem quoq; & Druſum ex anulo in auctione nauali inimicitiæ cœpere.) Venali, non Natali. Multi Prætura functi in ferreo cōſenuerint.) Lege addendo: Multi prætura quoq; functi. L. Fuſidium illum, quem Scaurus in vita ſua ſcribit.) Antiqui codices. Ad quem Scaurus de vita ſua ſcripſit. Nulloſque omnino anulos maior pars gentium hominumque, etiam qui ſub imperio noſtro degunt hodie habent,) Lege, Hodieque habeat. Alij verò & huic vnum tantum, quo ſignanda ſignent. Conditurque ille, vt res rara, & ad iniuriæ vſus indigna, velut è ſacrario promitur.) Prætulerim & hîc vererem lectionem: A. u. & h. u. t. quo ſignantem ſignent. Conditus ille, vt res rara, & iniuria vſus indigna, velut è ſacrario promitur. Porrò, Quo ſignantem ſignent, ſic dictum eſt, quemadmodum illud apud Satyricum: Sed quis cuſtodiat ipſos Cuſtodes? Alij bracteas inferunt leuiore materia, & propter caſum gemmarum tot ſolicitudinem putant.) Quis hæc verba obſecro pro Plinianis agnoſcat, cui modo Plinius vel mediocriter cognitus ſit? Imò quis non ſtatim ineptam orationem & vitioſam eſſe ſentiat? In noſtris exemplaribus legitur ſic: Alij bracteas infarcire leuiore materia, tutius propter caſum gemmarum ſolicitudini putāt. Demumque vel plurimum opum, ita ſcelera anulis fiunt.) Bene exercuit caſtigatorem & hoc caput, vt video, quamuis non bonam gratiam meritum. germana lectio eſt, Deniq; vt plurimum opum ſcelera anulis fiunt.

Hoc profecere mancipiorum legiones, & in domo turba externa acta. Seruorum quoque cauſa nomenclator adhibendus. Sed aliter apud antiquos. Singuli Marcipores &c.) Quid eſt, In domo turba externa, ac ſeruorum quoque cauſa nomenclator adhibendus. Aliter apud antiquos, ſinguli &c. Nunc rapiendæ comparantur epulæ, pariterque qui rapiant eas. Sed & claues quoque ipſas ſignare non eſt ſatis.) Elegantius abſque coniunctione, Sed. Nunc r. c. e. p. q. q. r. eas: & c. q. i. ſ. n. e. ſ. Et hoc eſt quod ſuprà dixit: Quod ſignantem ſignent. Celebrationem quidem vſum cum fœnore cœpiſſe, argumento eſt conſuetudo vulgi, ad ſponſiones etiamnum anulo exiliente, abeo tempore, quo nondum erat arra velocior.) Nec hîc video cur mutare libuerit veterem lectionem: ea ſic habet: Celebratior quidem vſus cum fœnore cœpiſſe debet: argumento eſt c. u. ad ſ. e. a. exiliente, tracta ab &c. Eadem loquendi forma lib. 9. cap. 41. dixit, Pœnitentia hoc primùm debet inueniſſe.

Seruatumq́; in hodiernum diem eſt.) Diem, elegantius ſubintelligitur, quàm exprimitur.

Cap. II. Propter hoc etiamnum Nongenti vocabantur ex nominibus ſelecti, ad cuſtodienda ſuffragiorum ſcita in comitiis.) Plebiſcita paſsim legimus apud bonos Latinæ linguæ authores: at Suffragiorum ſcita equidem nuſquam legere memini. Præſtiterit igitur & hîc veterum codicum fidem ſequi, totiesiam expertam: Præter hos etiamnum Nongenti vocabantur ex omnibus ſelecti ad cuſtodiendas ſuffragiorum ciſtas in comitiis.

Cùm C. Sulpitius Galba iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucuparetur, occupatuſque in his eſſet, queſtus in Senatu, vulgò inſtitores ſius culpæ defendi anulis.) O bellum caſtigatorem. At quid erit corrumpere veterum monumēta, ſi hoc caſtigare dicitur. An illi parum integra videbatur hæc vetus lectio? Cum C. Sulpitius Galba, dum iuuenalem famam apud principem popinarum pœnis aucupatur, queſtus eſſet in Senatu &c. Quod ad equeſtrem ordinem pertinet.) Rectius, Attinet.

Cap. III. Antonius Sopus in contumeliam naturæ vilitatem auro fecit, opus proſcriptione dignum.) Sopus, redundat: nam de Triumuiro intelligendum eſt, ad cuius tabulas proſcriptorias alluditur.

Cap. IIII. Tum maximè Auguſtum de cruore eius cœnare.) Aliæ editiones, De cruce eius. Vtraq; dictio vitioſa. Legēdum, De crure eius: vt intelligamus huic in direptione fractæ ſtatuæ crus obtigiſſe, cuius parte in hoſpitalem cœnam inſumpſerit.

Cap. V. Hæc ſunt tenacia eius in colore blanda.) Melius, Et colori blanda.

Cap. VI. Lineas ex argento nigras fieri produciq́ue miramur.) Vetus lectio: Lineas ex argento nigras pro duci plerique mirantur. Nanque ideo etiam platyophthalmon id appellauere, quoniam in collyriis mulierumque epiphoris dilatet oculos, & fluxiones inhibeat oculorum.) Tutius & hîc vetuſta exemplaria ſequemur, quæ ſic habent: Nanque ideo etiam plerique platyophthalmon id appellauere, quoniam in calliblepharis mulierum dilatet oculos. Et fluxiones inhibet oculorum &c. Porrò calliblephari appellatione fucus palpebrarum intelligitur. Quæque ſubfidit in mortario abigiturque.) Lege, Abiiciturque. Alij tritum in aqua triplici linteo ſiccant, fæcemque abiiciunt.) Saccant, non Siccant. Confractis tubulis ad magnitudinem auellanarum.) Anulorum, melius quadrat, quàm Auellanarum: atque ita legitur in emendatis exemplaribus. Temperare, purgare, explere, hulcerum tumores lenire.) Scribe ex fide veterum codicum: Temperare, purgare, explere hulcera, tumores lenire. Itemq́; perniones cum myrto & cera & abdomine.) In exemplaribus, quorum fidem ſequimur, tantum eſt, Cum myrtis & cera, abdominis nulla mentione.

Cap. VII. Minium quoque, & nunc inter pigmenta magnæ authoritatis, & quondam apud Romanos non ſolum maximæ, ſed etiam ſacræ religionis. vt author eſt Verrius, & cuius ſit neceſſe credere authoritati, Iouis ipſius ſimulachri faciem diebus feſtis minio illini ſolitam.) Codices noſtri longè melius diſtinguunt, vbi ſic legitur: Et quondam apud Romanos non ſolum maximæ, ſed etiam ſacræ. Enumerat authores Verrius, quibus credere ſit neceſſe, Iouis ipſius ſimulachri &c.

Cap. VIII. Dum ne quid prætereat viſcera, ac vulnus attingat.) Lego, Dum ne quid penetret.

Cap. IX. Quin etiam pocula ita figurantur, excultis intus crebris ceu ſpeculis.) Alius Excultis mutauit in Exculptis, atque ita rem acu ſe attigiſſe putauit, cum legendum eſſe Expulſis, vetuſta exemplaria nobis indicent. Plurimumque refert concaua ſint & poculi modo, an media depreſſa, an elata, an euerſa, an obliqua.) Antiqui codices ſic habent: Plurimumque refert concaua ſint & poculi modo, an parmæ Threcidicæ, media depreſſa, an elata, trauerſa an obliqua. Optima apud maiores fiebant Brundufina.) Fuerant, non Fiebant: atque ita legitur in emendationibus voluminibus. Conflatur in fictili circunlito argilla.) Lege addendo, Conflantur ita in fictili. Et falſum denarij ſpectatur exemplar.) Falſi, rectius, quàm Falſum.

Cap. X. Eum qui primus acceperit hoc nomen, decoxiſſe.) Cognomen, non Nomen. M. Craſſus negabat diuitem eſſe, niſi qui reditu annuo legionem tueri poſſet.) Nec hîc video cur Diuitem, neſcio quis maluerit, quàm Locupletem, quantumuis reclamantibus probatæ fidei exemplaribus.

Iuuat enim inſectari inexplebilem iſtam habendi cupiditatem.) Nihilo minus elegans eſt. Habendi cupidinem, quod in noſtris legitur exemplaribus. C. Aſinio Gallo, C. Marcio Cyrino coss.) Cenſorino, non Cyrino.

Cap. XI. Nec copia tantum argenti fuerat vitæ, ſed validius pœnę metu pretium.) Antiqua ſcriptura melius, Sed validius penè manu pretium. Alioqui ex vulgata lectione quis ſenſus commodus elici poſsit, equidem non intelligo. Parthica ſigna & tabulas pictas inuexit.) Demitor quid ſibi velint hîc Parthica ſigna per Achaicam victoriam Romam inuecta, niſi fortè caſtigator iſte Achaiam, ex qua hæc ſpolia erant, Parthorum prouinciam fuiſſe exiſtimauit. Certè manu deſcripti codices pro Parthica habent Parta. ſ. victoria. quam lectionem ſi recipimus, nihil ſupererit ſcrupuli. Vt liberet amplecti vitia, & liceret peccare, ex dignatione. Hinc aliqui veterum, vt C. Marius.) Lege & diſtingue ſic: Vt liberet amplecti vitia, & liceret peccare, & dignatione hinc alicui veterum. C Marius &c. atque ita legitur in emendatis codicibus.

Cap. XII. Vidimus & ipſi Valerium Fuſcum.) Arellium, non Valerium, ſuffragantibus vetuſtis voluminibus. Hunc Seneca inter claros ſui temporis oratores annumerat. Boethi apud Lyndiam Mineruam in templo.) In templo, ſuperfluit. Myos in eadem æde & Silenus & Cupido & venatio in ſcyphis. Magna fama poſt hos celebratus eſt Antipater.) Exemplaria incorruptiora aliter hic habent ad hunc modum: Myos in eadem æde & Silenus & Cupidines. Acragantis & venatio in ſcyphis magnam famam habuit. Poſt hos celebratus eſt Calamis, & Antipater, quiq́; &c. Nec dubito quin & hæc data opera deprauata ſint.

Mox Cyzineus Tauricus, item Ariſton & Onychus Mitylenę laudatur.) Legendum, Mox Cyzicenus Tauriſcus, item Ariſton & Eunicus Mitylenæi laudantur.

Cap.XIII. Non obliti Demetrium tota Hellade Neronis principatu accusatum.)Syncera lectio: Demetrium à tota Seplasia Neronis principatu accusatum: attestantibus bonæ fidei exemplaribus. Cæterum Seplasiæ nomine pigmentorum atq; aromaticarum specierum negotiatores significantur, origine vocabuli à Campanis deducta, quorum vicus erat Seplasia, huiusce modi mercibus attributus.

EX LIBRO TRIGESIMO QVARTO CAP. I.

IMò vero ante argentum ac penè etiam ante aurũ, Corinthium.)Lege, Corinthio.s.pretium est. Docuimus quandiu P. R. ære signato tantùm vsus esset.) Scribo, Aere tantùm signato.

Cap. II. Quippe cùm tradatur non alia de causa Verrem, quem Cicero damnauerat, proscriptum esse ab Antonio, quàm quòd Corinthiis se ei cessurum negauisset.) Vetus lectio: Proscriptum cum eo ab Antonio: hoc est, cum Cicerone.

Cũ antea in seculo fictores nobiles esse desissent.) Rectius: Cum antè seculo, id est, ante centum annos. Sunt ergo vasa tantum Corinthia, quæ isti elegantiores nunc æs sculpẽdo transferunt modò in lucernas, modò in trullas.) Vetusti codices sic: Quæ isti elegantiores modò in esculenta transferunt, modò in lucernas, aut trulleos. Esculenta dixit, quæ alibi escaria. Insula ipsa est, nec gignens, sed officinarum temperatura nobilitata.) Vetus lectio meliùs quadrat, Insula & ipsa, nec æs gignens, sed officinarum temperatura nobilitata.

Cap. III. Accensio candelabri talis fuit, vt author est Dion. Iussu præconis Clesippus fullo gibbere & prætereà alio fœdus aspectu fabricatus est, emente id Gegania sestertiis L. eodemq; ostentante in conuiuio emptum, ludibrij causa nudatus, atque impudentia libidinis receptus in torum, moxin testamentum, prædiues numinum vice illud candelabrum coluit.) Quis intelliget hæc? Nunc vide quantum præstant vetera exemplaria, in quibus ad hunc modum legitur: Accesio candelabri talis fuit, Theonis iussu præconis Clesippus fullo, gibbere præterea & alio fœdus aspectu, emente id Gegania sestertiis L. eademque ostentante conuiuio emptum ludibrij causa nudatos, atque impotentia libidinis receptus in torum, m.i.t, p.n.u.i.c.c. Quid nunc dici potuit planius? Camillo enim crimini obiecit Sp. Caruilius.) Legendũ, Camillo inter crimina obiecit Sp. Caruilius.

Cap. IIII. Et iam omnium municipiorum & fori statuę ornamentum esse cœpere, prorogariq; memoria hominũ, & honores legi æuo & basibus inscribi.) Aliquanto melior est antiqua lectio: Et iam omnium municipiorum foris st. o. e.c.p.que. m. h. & honores legendi æuo basibus inscribi.

Cap. V. Togata effigie antiquitus statuæ dicabantur.)Codices veteres verbis variant, si non sensu: Togatæ effigies antiquitus ita dicabantur. Et sequenti versu pro, Ab epheborum gymnicis exemplaribus, illic legitur, Ab epheborum è gymnasiis exemplaribus, Mancinus eodem habitu sibi instituit, quo deditus est.) Statuit, non Instituit. Vnde & nostri currus nati in his qui triumphassent.) In vetustis codicibus tantum est: Vnde & nostris currus in his qui triumphassent.

Nescio an primo honor talis à populo) Rectius, Nescio an primo honore tali à populo. Equidem & Sibyllæ tres iuxta rostra sunt, minores sint licet: vna, quam Pacuuius Taurus Aedilis plebis instituit, duæ quas M. Messala.) Magis placet vetus scriptura: Equidem & Sibyllæ iuxta rostra esse non miror, tres sint licet: vna quam Sex. Pacuuius Taurus &c.

Cap. VI. Et ante ædem Castorum fuit M. Tremelij.) Lego, Q. Marcij Tremuli. Qui regem Antiochum, dilaturum se responsum dicentem.)Nostri codices. Hic regem Antiochum, daturum se responsum dicentem &c. Habuit è diuerso Annius Fœcialis. Equestrem statuam contra Iouis Statoris ædem in vestibulo superiore domus Valeriæ fuisse Publicolæ Consulis filiæ, eamq; solam fugisse, Tiberimq; trãsnatauisse.)Syncera lectio ex antiquis exemplaribus repositа est hæc: E diuerso Annius Fœcialis, equestrem, quæ fuerit contra Iouis Statoris ædem in vestibulo Superbi domus, Valeriæ fuisse Publicolæ Consulis filiæ: eamq; solam refugisse, Tiberimq; transnauisse.

Passimque statuæ in clientelas sunt receptæ.) Deprauatam lectionem hoc modo ex fide archetyporũ restituimus: Passimq; clientes in clientelas ita sunt recepti.

Cap. VII. Vt trecentorum quinquagintaquinque dierum nota.) Crassum erratum, cùm nunquam minus CCCLX. in anno numerati sint.

Deorum tantùm putarem esse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen Romani nominis odio inditum est, Vulsinios pulsatos propter centum & decem statuarum signa obiiceret.)Emendati codices: Deorum tantùm putarem ea fuisse, ni Metrodorus Scepsius, cui cognomen à Roman. nominis odio inditum est, propter duo millia statuarum Volsinios expugnatos obiiceret. Signorum quoq; inexplicabili multitudine, cùm Lysippus ad sexcenta x. opera fecisse tradatur, ante omnia vt arti claritatem possent dare vel singula.) Illic legitur, singulorum quoque inexplicabili multitudine, cùm Lysippus ad sexcenta x. opera fecisse prodatur, tantæ omnia artis, vt claritatem possent dare vel singula. Solitum enim eximmani pretio cuiusque signi.)Lege, Ex manipretio. quod nunc vulgus illiteratum manufacturæ pretium vocat.

Cap. VIII. Cephisiodotus, Leochares, Epatodorus.) Scribo, Cephisiodorus, Leochares, Hypatodorus. Et paulò pòst pro Tymoles Timocles, attestantibus vetustis exemplaribus. Proprium eiusdem, vt vno crure insisterent signa, excogitasse, vt ait Varro.) Plus verborum habent vetusta exemplaria. P.e.v.v.c.i.s excogitasse: quadrata tamen ea esse tradit Varro, & penè ad vnum exemplum. Cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce Deę sunt seminuda: vnde & laudata sunt.)Malui sequi archetypa, vbi scribitur hoc modo: Cuius signa ad ædem Fortunæ huiusce Deæ septem nuda, & senis vnum, laudata sunt. Tale senile signum Corinthium graphicè describit Plinius Iunior in quadam epistola. nec nouum est Fortunę simulachra nuda depingi, sicut & Occasionis. Quamobrem Athenienses eam honore habere volentes, ne tamen scortum celebrasse viderentur, animal nominis eius fecere.)Antiqua lectio melior: Quamobrem Athenienses & honorem ei habere volentes, nec tamen scortum celebrasse, animal hominis eius fecere. Canachus Apollinem nudum, qui Philesius cognominatur, in Didymæo Aeginetici æris temperatum.) Lege, Aeginetica æris temperatura. Et Virtutem egregiam, vtrasque colossęas.) Scribo, Et Virtutem & Græciam, vtrasq; colossęas. Alioqui non est, quod referat hæc dicto, Vtrasque. Eutychides Eurotam fecit, in quo artem ipsam amne liquidiorem plurimi dixere) Nostra exemplaria: Eutychides Eurotam, in quo artem ipso amne liquidiorem plurimi dixere. Leocras aquilam sentientem quid rapiat in Ganymede, & quid ferat.)Lego. Et cui ferat.

Boethi quanquam argento melior.) Melioris, rectius, quàm Melior. Habet quoq; huius gratiam Doryphorus. Elegantius. Habet gratiam suam huius quoque Doryphorus. Vnam solummodo Zenonis Cypriam statuam in expeditione non vendidit Cato.) Scribendum, Vnam solummodo Zenonis statuam Cypria in expeditione non vendidit Cato.

Cap. X. Cadmiæ effectus, siccare, sanare) Meliùs, Siccare, persanare.

Cap. XII. Prodest autem & dentium dolori, si contineatur atq; colluatur. Imò, Colluat.

Cap. XIII. Aristonidas artifex cùm exprimere vellet Athamantis furorem, Clearchum filum præcipitare volentis, & præcipitato illo residentis pœnitentiam, ferrum & æs miscuit.) In corrupta manu scriptorum codicum lectio hæc est: Aristonidas artifex cùm exprimere vellet Athamantis furorem, Learcho filio præcipitato residentem, pœnitentiamq;, ferrum & ęs miscuit.

EX LIBRO TRIGESIMO QVINTO CAP. II.

QVæ etiam dominis mutatis domus ornamenta erant.) Argutius est, quod in vetustis sinnul ac emendatis codicibus legitur hoc modo. Triumphabantque etiam dominis mutatis ipsæ domus.

Cap. III. Omnes ab vmbra hominis lineis circunducta.)Ab, præpositio rodundat. Primus inuenit eos colores, teste (vt ferunt) Arato, Cleophantus. Quósnam colores, cùm modò dixerit, Sine vllo etiamnum colore. Deinde quoties ita loquimur, vt ferunt, rumori nos credere significamus, non certo alicuius testimonio: quid igitur hic facit Aratus? qui tamen non est in enumeratione scriptorum, quos in hoc libro Plinius sequitur. Quo fit, vt facilè hic vetustis codicibus assentiar, vbi sic legitur: Primus inuenit eas colorare testa, vt ferunt, trita Cleophantus Corinthius. Nimirum simplicissimus color conueniebat rudimentis artis, quandoquidem absolutissimi etiam artifices, Apelles & eius ætatis alij, non nisi quatuor coloribus pinxisse leguntur. Durauere & cæteræ, antiquiores & ipsæ.) Satis apparet hanc dictionem Cæteræ, hic locum non habere. Antiqui codices habent, Durauere & Cære. Ea vrbs est Hetruriæ, olim Agylla à Pelasgis cultoribus vocitata. Nisi fortè quis Turpissimum equitem Roma. è Venetia nostræ ætatis bellè referat.) Velit referre, meliùs, quàm Bellè referat, suffragantibus antiquis exemplaribus. Paulò antè, cum restringerentur, sublatas.)Lege, Cum reficerentur. s. thermæ.

Cap. IX. Superatusque est ab eo Pythis.) Legendum, Superatus ab eo Pythiis. nam Pythia Delphis celebrabantur. Fecit & Penelópen. in qua amores pinxisse videtur.) Vetus lectio est, In qua pinxisse mores videtur.

Cap. X. Ipsius authoritas tanta fuit, vt diuiserit picturam in genera tria, quæ ante eum duo fuere, Helladicum & Asiaticum. Asiaticum appellabant propter hunc qui erat Sicyonius. Dimisso Helladico tria facta sunt, Ionicum, Sicyonium, Atticum.)Vitiatam lectionem castigauimus ex fide veterum codicum in hunc modum: Quæ ante eum duo fuere, Helladicum, & quod Asiaticum appellabant. Propter hunc qui erat Sicyonius, diuiso Helladico tria facta sunt. Ionia Græcorum fuit colonia in Asiam deducta: Athenæ autem caput erant veræ Helladis, in qua est & Sicyon, altera post Athenas picturæ patria: vnde mox generibus ipsis cognomina sunt facta, Atticum, Sicyonium, & Ionicum, olim Asiaticum appellatum. Vt pueri ingenui ante omnia graphicen, hoc est picturam, in buxo docerentur.) Secutus archetypa nostra lego & distinguo: Diagraphicen, hoc est pict. in buxo, docerentur. vt ea voce rudimenta picturæ intelligamus. neque enim omnes pueri in absolutos artifices euadebant. est autem διαγραφὴ. vnde Diagraphice deducitur, tabella buxea, in qua pueri scribere vel pingere meditabantur, subinde errata emendantes, quod Græci διαγράφειν vocant. & diagrammata propriè dicuntur descriptiones Mathematice, deformationésve architectonicæ. Cæterùm buxus, ad id potissimùm electa est propter materiæ leuorem, simulque densitatem, quòd minimè colores biberet, nec lineas fluidas redderet. Voluminibus editis, quæ doctrinam eam continent.) Lege addendo, Voluminibus etiam editis. Vnde, vt iam diximus, ab alio pingi se vetuit inueterato edicto.) Meliùs aliquanto cohærebit oratio, si iuxta veterem scripturam legamus hoc modo: Nam, vt diximus, ab alio pingi se vetuit edicto. Porrò hæc dictio Inueterato, haud dubiè nata est ex verbi Vetuit: literis aliquot ab oscitante scriba repetitis, ac mox à castigatore quòd ei tum visum est, detortis. Imaginum ille similitudines adeò indiscrete pinxit.) Rectius, Imagines adeò similitudinis indiscretæ pinxit. Tantumque ea in parte è facie ostendit.)Meliùs vetus: Tantumque eam partem. Sed legentes meminerint, omnia ea constare quatuor coloribus. Immane tabulæ pretium accepit aureos mensura, non numero.) Cui hic suboleret mendum? Est tamen non simplex. Nam vetus ac syncera lectio habet sic: Sed legentes meminerint, omnia eá quatuor coloribus facta: manipretium eius tabulæ in auro mensura accepit, non numero. Vt intelligamus, in opere artem fuisse pretiosam, non colores. Est & equus eius sine fine dictus in certamine.) Aptius quadrabit ad sequentia, si legas: Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine. Vicisse Homeri versus videtur idipsum scribentis.)Meliùs, Describentis.

Vtidipsum repercussu claritates oculorum excitaret.) Colorum, non Oculorum. Ex illaq; reposuit ablatos colores) Vetus lectio meliùs, Et illa reposuit ablatos colores. Cyliscum tragœdiarum scriptorem.) Scribo, Philiscum. Impetus animi & libido in hæc quædam artis eum potius tulere.) Melior ordo, Impetus animi & quędam artis libido in hæc potius eum tulere. Tradunt nanque conductum eum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno ad pingendum, quod is faciebat, Telesti Poetæ monumentum.) Vera lectio, Tradunt nanque conduxisse pingendum ab Aristrato Sicyoniorum tyranno, quod is faciebat Telesti Poetæ, monumẽtum. Aristratus locauit pingendum, Nicomachus conduxit. Parua & Callides fecit.) Scribo, Callicles. Vnde hoc genus picturæ Gryllus vocatur.) Vetus lectio, Grylli vocantur, est enim picturæ nominatiuus. & Hoc genus dixit pro Huius generis. Plurimæ præterea faciles argutiæ.)Legendum: Plurimæ præterea tales argutiæ.

Cap. XI. Pinxit & ipse penicillo parietes Thebis.) Thespiis, non Thebis, habent veteres codices. Quamobrem daturus celebratis famam, absoluit vno die ta bellam.) Lege addendo, Quamobrem arti daturus & celeritatis famam. Quæ nobilissima tabula appellata est stephanoplocos.) Scribo: Quæ è nobilissimis eius tabula appellata est stephanoploces. Quoniam Glycera coronas vẽditando sustinuerat paupertate.)

In Plinii Naturalem Hiſtoriam

Annotationes.

Vetus lectio: Quoniam Glycera venditando coronas ſuſtentauerat paupertatem. Imitati ſunt multi, æquauit autem nemo. Elegantius abſque coniunctione, Aequauit nemo. Hic primus videtur & expreſsiſſe dignitates, inſignia heroum, & vſurpaſſe ſymmetriam.) In emendatis exemplaribus tantum eſt: Hic primus videtur expreſsiſſe dignitates heroum, & vſurpaſſe ſymmetriam. Nobilis eius eſt tabula Epheſi, Vlixes ſimulata veſania bouem cum equo iungens, & Palamedes dux faſce gladium condens.) Antiqua ſcriptura verior: Nobiles eius tabulæ Epheſi, Vlixes ſimulata inſania bouem cum equo iungens, & palliati cogitantes, dux gladium condens. Huius eſt clypeo dimicans Athenis.) Addidimus, Athenis, quòd ibi pictura ea ſeruaretur. Non ſatis diſcernitur alius eodem nomine. At hunc eundem quidam faciunt Olympiade CXII.) Lege & diſtingue ſic: Non ſatis diſcernitur, alium eodem nomine, an hunc eundem quidam faciant Olympiade CXII. Ioue Liberum parturiente depicto mitrato, & muliebriter ingemiſcente inter obſtetricia dearum. Obſtetricia, ſicut Famulitia, Seruitia. Nec enim credendum, pictorem tanto Deo alias obſtetrices, quàm Deas, admouiſſe. Supereſt vnum verbum Clamorem, pro eo repoſuimus, Cleon admeto, vt ſit pictoris & picturæ appellatio, & referatur ad verbum præcedens Innotuit. Nealces Venerem, ſolers hic arte ingenioſo operi ſuperpinxit. Siquidem cùm prælium, &c. Caſtigauimus ex manu ſcripto exemplari ad hunc modum: Nealces Venerem, ingenioſus & ſolers in arte. ſiquidem cum prælium nauale, & reliqua. Theontius Epicurum cogitantem.) Vetera exemplaria, Leontium Epicuri cogitantem. vt ſit picturæ nomenclatura, non pictoris, & tabula hæc Theodori operibus annumeretur. Fuit autem Leontium Epicuri concubina, philoſopha & ipſa nimirum ex amatoris domeſtica conſuetudine, in tantum vt libros quoque contra Ariſtotelem ſcripſerit, quemadmodum legitur in præfatione ad Veſpaſianum Imperatorem. à Plinio in operis huius frontiſpicio prefixa. Mydon ſolus.) Lego, Mydon Soleus, id eſt, Solenſis. Sunt enim σόλοι Ciliciæ oppidum, & alterum eiuſdem nominis in Cypro. Ac mox, Stadius, non Tadius. Dianam in tabula, quæ Epheſi eſt in antiquiſsimis picturæ.) Meliùs, Antiquiſsimæ picturæ. Diſcipulum eius fuiſſe Antobolum.) Scribe, Autobulum. Hoc cùm fecere, non apparet in velis, ſed in cortina pingi. In feruentes aquas merſa, poſt momentum extrahuntur picta.) Incorruptiora exemplaria aliter diſtinguunt, mutata nonnihil etiam lectione: Hoc cùm fecere, non apparet in velis: ſed in cortinam pigmenti feruentis merſa, poſt momentum extrahuntur picta.

Cap. XII. M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ Poſſumium nomine, à quo factas Romæ tubas, item piſces, quos aſpectu diſcernere à veris vix poſſes.) Crediderim noſtros potius codices germanam habere lectionem hoc modo: M. Varro tradit ſibi cognitum Romæ Poſim nomine, à quo factas Romæ vuas, item piſces, ita vt non ſit aſpectu diſcernere à veris. Cuius propalaſticen pluris venire ſolitam ab artificibus ipſis, quàm aliorum opera.) Illic legitur: Cuius proplaſmata pluris venire ſolita artificibus i.q.a.o. Fictilem eam fuiſſe, & ideo mirari ſolere. Vetus lectio: Fictilem eum fuiſſe, & ideo miniari ſolitum. Et arte firmitateque æui ſanctiora auro.) Scribo, Et arte æuique firmitate certiora auro. Firmitate certiora, magis quadrat, quàm Sanctiora. Sequenti verſu, Sed fictilibus prolibatur ſympulis.) Antiqui codices pro ſympulis habent Sympuuiis: quod vocabulum & apud Satyricum in eodem ſignificatu reperitur. Quis auſit Sympuuium ridere Numæ; priſcumque catinum, Vtertenuiorem humum circunduceret.) Meliùs Duceret, hoc quidem in loco, aſſentientibus vetuſtæ ſcripturæ voluminibus. Exprobrauit patinarum paludes Vitellio, memoria non vlla fœdiore, cuius veneno Aſprenati reo Caſsius Seuerus accuſator obiiciebat interiſſe cxxx. conuiuas.) Hæc lectio nullo modo conſiſtit, cùm neque Aſprenas, neque Caſsius, vſque ad Vitellij principatum vixerit. Emendati codices aliter habent: Exprobrauit patinarum paludes Vitellij memoriæ, quàm illa, fœdiore, cuius veneno, &c. Vitellij memoriæ, dicit, non Vitellio, quia tum iam ſupplicium dederat Vitellius. vt ſit ſenſus, fœdiorem fuiſſe in Vitellio principe tam immanem profuſionem, quàm in Aſprenate priuato veneficium.

Cap. XIIII. Parietes quos appellant fornaceos, quoniam fornacum modum circundati vtrinq; duabus tabulis inferciuntur. Confer nunc ſynceram lectionem: Formaceos, quoniã in forma circundatis vtrinque duabus tabulis inferciuntur.

Quos ædificiis non idoneos probãt.) Tolle, Quos, & ſcribe, Aedificiis non niſi bimos probant.

Halicarnaſsi mauſolea.) Lego, Mauſoli, ſcilicet regiam. pendet enim oratio à præcedentibus. nec de Mauſoleo hîc loquitur, ſed Mauſoli domo, cuius & ſequenti libro cap. 6. meminit.

Cap. XV. Fungoſum atq; omnium ore dilui facile.) Legendum, Omni humore dilui facile.

EX LIBRO TRIGESIMOSEXTO. CAP. III.

COlumnas habuit in eodem atrio, Hymettias.) Lege, In eodem Palatio. Quem M. Brutus iniurgiis ob id Venerem Palatinam appellauerat.) Quem, redundat. Ante igitur artifices cenſebimus.) Meliùs, Percenſebimus.

Cap. V. Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum diſtrinxit eos tantum, vt credatur aliquos ex iis ad laqueum compuliſſe. Meliùs, Amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, vt credatur aliquibus ad laqueum eos compuliſſe. Quemadmodum enim gladium diſtringimus petituri hoſtem, ita hic Hipponax metaphoricè dicitur amaritudine carminis, quæ illi pro telo fuit, in inimicos diſtrinxiſſe. Cuius opera Athenienſes complura in ædibus ſacris poſuere, præclaramque Veneris imaginem extra muros, quæ appellatur Aphrodite exopolis.) Et hic vetus lectio eſt incorruptior: Cuius ſunt opera Athenis complura in ædibus ſacris, præclaraq; Venus extra muros, quæ appellatur Aphrodite ἐν κήποις. Ἐν κήποις legendum pro Exopolis, Pauſanias quoque in Atticis atteſtatur. Proferemus argumento paruo & ingenij tantum.) Argumenta parua, non Argumento paruo. Scopæ verò laus cum his certantis. Fecit Venerem.) Legendum, Scopæ laus cum his certat. Is fecit Venerem. Et quencunq; alium locum nobilitant.) Scribo, Et quencunq; alium locum nobilitatura. neque aliter legi commodè poteſt. Romæ quidem magnitudo operum eſt iam obliterata à magnis officiorum negotiorumque aceruis, quæ omnes à contemplatione talium abducunt.) Aequè fœdum & hoc mendũ ſuſtulimus ex fide veterum codicum, hoc pacto: Romæ quidem magnitudo operum eam obliterat, ac magni officiorum negotiorumque aceruiomnes à c.t a. Synceritas lectionis euidentius in cõtextu apparebit, collatis præcedentibus ac ſequentibus. Ex quibus vnus Liberum patrẽ palla velatus Veneris præfert.) Vetuſti codices pro Veneris, habent Huneris. Hippiades & Hemerotes Tauriſci.) Vetus lectio Hippiades Stephani, Hermerotes Tauriſci. Eodem loco, Liber pater Eutychidis manu laudatur.) Manu, ſupereſt, nec habetur in probatæ fidei exemplaribus. Ex quo apparet in magni honoris authoritate habitum Lyſiæ opus.) Meliùs vetus ſcriptura: Ex honore apparet in magna authoritate h. l. o. & ſic rectiùs quadrabunt, quæ ſequuntur. In honore eſt & in templo illo Hercules, ad quem Pœni omnibus annis humana ſacrificauerunt victima, humi ſtans ante aditum porticus agnitiones ſitæ. Fuere & Theſpiades ad ædem Felicitatis.) Clariorem & hunc locum fecit collatio ad manu ſcriptos codices, qui ſic habent: In honorus eſt nec in templo vllo Hercules, ad q.p.o.a.h.ſ. victima, h.ſt.a.a.p. ad nationes. Sitæ fuere & Theſpiades &c. Suffragatur huic lectioni, quod mox in eodem capite legitur his verbis: Idem & à Coponio quatuordecim nationes, quæ ſunt circa Pompei, factas author eſt.

Quarum vnam amauit eques Rom. Iunius Piſciculus.) Scribendum, Adamauit. Alij calcearent ſoccos, & omnes ex vno lapide.) Lego, Alij calcearent ſoccis, omnes ex vno lapide. Nec minus Sauron atq; Batrachum obliterari conuenit.) Vox hæc, Minus, delenda eſt, vt hoc loco planè ſuperuacanea.

Cap. VII. Argumento xvj. liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi arguentes annos eius intelliguntur.) Emendata lectio: Argumento Nili xvj. libris circa ludentibus, per quos totidem cubiti ſummi incrementi ingentis ſe amnis intelliguntur. Ony chem etiam tum in Arabiæ montibus, nec vſquam alibi, naſci putauere noſtri veteres, ſed in Germania.) Pro Sed, Legendum Sudines, nomen ſcriptoris, qui & in Catalogo recẽſetur. Ac mox, Chiorum magnitudine cadorum, non Et vrceos magnitudine cadorum.

Nos ampliores triginta vidimus in ſcena, quam Caliſtus Cæſaris Claudij libertorum potentiſsimus exædificauerat.) Magis placet vetus lectio: N. a. t. v. in cœtione, quam Calliſtus Cæſaris Claudij libertorum potentia notus ſibi exædificauerat.

Cap. VIII. Ad terenda collyria quadam vtilitate naturæ alia conueniens.) Lego, Quadam vtilitate naturali conueniens.

Cap. IX. Hac admiratione opus effectum eſt, vt cùm op. id ex Cambyſes &c.) Scribo, Hac admiratione operis, non opus. Pedalibus ſpatiis ex eodem lapide.) Spatiis, redundat. Poſtea egeſtis laterculis alleuata naue.) Scribo, Alleuatas naues.

Etalij duo ſunt Alexandriæ ad portum in Cæſaris templo.) Lege, In portu ad Cæſaris templum.

Cap. XI. Tertius eſt in Vaticano, Rectiùs, Tertius Romæ in Vaticano. Nam ſequenti verſu in emendatis codicibus legitur: Fractus eſt in mollitione: non, Fractus in molitudine eius.

Cap. XII. Alij lateribus è luto factis extracto contis in priuatas domos diſtributo.) Vera lectio: Alij lateribus è luto factis extructos pontes, peracto opere in priuatas domos diſtributos. Minimam extitiſſe laudatiſsimam à Rhod. mer. factam.) Meliùs, Minimam ex his, ſed laudatiſsimam.

Cap. XIII. Refecit vnus omnino pauca ibi ex monte Phado Thebis rex.) Longè aliter legitur in manu ſcriptis voluminibus: Refecit vnus omnino pauca ibi Circammon ſpado Nactabis regis.

Cap. XIIII. Leguntur & penſiles hortos, imò vero totum oppidum feciſſe Aegyptiæ Thebæ.) Reſtituimus: Legitur & penſilis hortus, imò vero totum oppidum, Aegyptiæ Thebæ. Sequenti verſu pro Subitò, Subter.

Cap. XV. Id M. Agrippa fecit in Aedilitate poſt Conſulatum, per meatus corriuatis ſeptem amnibus, curſu præcipiti torrentium modo rapere atq; auferre omnia coactis. Inſuper mole imbrium concitati vada ac litora quatiunt.) Meliùs quadrat, mea quidem ſententia, vetus lectio: A M. Agrippa in Aedilitate poſt Conſulatum, per meatus corriuati ſeptem amnes, curſuq; præcipiti torrentium modo rapere atq; auferre omnia coacti, inſuper mole imbrium concitati vada ac latera quatiunt, & reliqua. Is iuſſus à Senatu aquarum Appiæ & Anienis tegula ductus reficere.) Vera lectio: Is i.a.S. aquarum, Appiæ, Anienis, Tepulæ, d.r. In enarrabili profectò impendio & operariorũ multitudine.) Elegantius, & operarum multitudine.

Cap. XVI. Et Magneſiacum è Macedonia ei contermina.) Legendum, E Magneſia Macedoniæ contermina.

Cap. XVII. Et veſtes & calceamenta illita mortuis lapidea fieri.) Prodigioſa ſanè lectio, & à vetere multũ degenerans, quæ ſic habet: Et veſtes & calceamenta illita, omnia lapidea fieri.

Cap. XXI. In pelliculis ſacrificati vteri animalium.) Ridiculum, pro Sacrificatorum an. Paulò pòſt pro. In vſtrina ter ſiccantur, duæ tantùm voces repoſitæ. ſ. Trina vſtione.

Cap. XXII. Græci è lapide duro ac ſilice æquo.) Meliùs, Silice æquato.

Cap. XXIII. Et ciſternas harena pura & aſpera quinque partibus.) In antiquis exemplaribus eſt, Et ciſternas harenæ puræ & aſperæ quinque partibus.

Cap. XXIIII. Et lapide ſpeculari, ſquamãm vitalem habente.) Legendum, Squamámve talem habente. Quod malthatur, oleo perficitur antè.) Perfricatur, non Perficitur.

Cap. XXV. In Italia è feſtucis cannea: hoc apertè ex nomine ipſo intelligi poteſt.) Nihil ſimile eſt in vetuſtis voluminibus, vbi ſic legitur: In Italia fiſtucis pauita: hoc certè ex nomine ipſo intelligi poteſt. Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere, vt pro num vitium. Et hoc certè inuentum ab Agrippa in Thermis, quas Romæ fecit. Figlinum opus encauſto pinxit.) Et hîc vetus lectio magis arridet: Pulſa deinde ex humo pauimenta in cameras tranſiere è vitro: nouitium & hoc inuentum. Agrippa certè in thermis, quas Romæ fecit, figlinum opus encauſto pinxit.

Cap. XXVI. Sex M. p. à litore inter Cumas atque Lucrinum.) A præpoſitio redundat, non otioſa modò, ſed & ſenſum vitians. Fit & intinctura genere Obſidianum, ad eſcaria vaſa totum rubens vtrum, atque non translucens, hæmatinon appellatum.) Legi debet: Fit & tinctura genere Obſidianum ad eſcaria vaſa, & totum rubens vitrum atque non translucens, hæmatinon appellatum. Nam alterum Et neceſſariò addendum, cum diuerſa genera ſint Obſidianum & hæmatinon, hoc rubens, illud verò nigricans.

Cap. XXVII. Repentè in foco comparuiſſe genitale.) Lege addendo, Repentè in foco eius comp.

EX LIBRO TRIGESIMOSEPTIMO CAP. I.

MVltum enim detractum erat gemmæ dignitati.) Erat, redundat. ſunt ẽnim verba Iſmeniæ choraulæ. Vt ſibi quoque par videretur.) Legendum, ſi quoque par videretur.

Sed nulla peritia electas, ſed forte quadam. His exemplis initio voluminis oblatis.) Lege & diſtingue ſic: Sed nulla peritia electas: fortè quadam his exemplis,

exemplis,& reliqua. Hoc in Polycratis gemma, quæ demonſtratur illibata intactaque ab Iſmeniæ ætate poſt multos annos, apparet ſcalpi etiam ſmaragdos ſolitos.)Melior vetus lectio: Polycratis gemma quæ demonſtratur, illibata intactaque eſt. Iſmeniæ ætate multos poſt annos, apparet ſcalpi etiam ſmaragdos ſolitos. Quique Diui Auguſti imaginem ſimilem expreſsit,qua poſtea principes ſignabant.) Adde nomen artificis: Quique diui Auguſti imaginem ſimilem expreſsit, qua poſtea principes ſignabant. Dioſcorides. Quidnam fuiſſe acturum eum, ſi Scipio à patre eius interemptus eſſet.) Facturum, non Acturum. Vitium enim eſt Latinitatis hoc loco, grauius quàm prima fronte videtur.

Cap.II. Seueritate victa & veriore luxuria, quàm triumpho.) Antiqua ſcriptura:Et veriore luxuriæ triumpho. quaſi luxuria tunc verius triumphauerit, quàm Pompeius. Ni verius ſit eum Deorum oſtentum credi oportere.) Rectiùs noſtra exemplaria, Ni verius iræ Deorum oſtentum credi oporteret. Qui ſceptra perſonis hiſtrionum, & cubicula viatoria vnionibus conſternebat.)Scribo iuxta fidem veterum codicum: Qui ſceptra,& perſonas hiſtrionum,& cubicula viatoria vnionibus conſtruebat.Dum Poppæa nis præludit.)Non Poppæanis,ſed Pompeiano.ſ.theatro. vt intelligamus theatrum hoc tranſtiberinum Pompeiani fuiſſe præludium. Nam Nero priuſquam probè perfricuiſſet frontem minoribus ſe oſtentauit theatris, poſtremò in Pompeij theatro in conſpectu totius populi Rom. ineptire non erubuit. Hoc artifices litura occultant.)Antiqua lectio,Cælatura oc.Alioqui non quadrat quod ſequitur,Puras e.m.nam puræ hîc cælatis opponuntur. Guttonibus Germaniæ genti accolis æſtuarium Mentonomon nomine, ab Oceano ſpatio ſtadiorum ſex millium.) Syncera lectio, antiquorum voluminum eſt hæc: Guttonibus Germaniæ genti accoli æſtuarium Obeani Mentonomon nomine,ſpatio ſtadiorum ſex millium.

Cap.III. Centum ferè. M.p.abeſt à Carnunto litus Pannoniç,quòd id à Germania inuehitur.)In emendatis codicibus legitur ſic:DC.ferè M.p.à Carnunto Pannoniæ abeſt litus id Germaniæ,ex quo inuehitur.

Cap.IIII. Omnium profectò muneris talis inuentio hominis eſt.) Scribo, Numinum profectò muneris talis inuentio omnis eſt.

Cap.v. Quapropter principatum ex iis Aegyptij obtinent.)Niſi legas,Cyprij,vt eſt in vetuſtis exemplaribus, nec præcedentia quadrabunt, nec ſequentia. Mox iuxta Carchedonem,in qua legebatur, ſmaragdites dictus eſt.) Lego,Mons,in quo legebantur iuxta Carchedonem,Smaragdites dictus eſt.

Cap.VI. Sunt & Armeniacæ,vt cæteræ improbandæ,ſed pallida zono.)Recta lectio:Cætera probandæ, ſed pallida zona. Sequentis verſus ſcripturam emendauimus ſic:Hoc in gemmam tranſilit ex lapide Carmaniæ. Vltimus etiam huius capitis verſus ſic legendus: Obiteráque omnium ardentium gemmarum indicanda.

Cap.VII. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere candidum eſſe poſuit, extremo viſu nubilantem, & ſi ita attollatur exardeſcentem.)Et hic veram lectionem,vnde cætera,tranſcripſimus. Calliſtratus fulgorem carbunculi debere cãdidum eſſe poſiti,extremo viſu nubilantem,ſi attollatur exardeſcentem. Opponuntur.n.Poni& Attolli.Qui poſiti,genitiuum in verbum poſuit vertit,non Latinitatis ſolùm oblitus erat, ſed etiam verbi Dicit, quod ex præcedentibus huc quoque refertur.Et paulò pòſt legendum,Indicos etiam in ſextarij vnius menſuram cauari. nam deprauata lectio nullam certam menſuram definiebat. Sicut in Ephyra & Aſſo.)Noſtri codices:Sicut Paro.alio qui Corinthum potius dixiſſet.quàm obſoleto nomine Ephyram.

Cap. VIII. Cæteræ ſaxo & cote poliuntur.) Imò, Naxiis cotibus, vt extat in veter.codic.non à Naxo,vna è cycladibus,ſed ab alia Cretenſi.Stephanus. νᾶξία λίθος,ἡ χρηστὴ ἀλκάνη. Cretẽſis cotis mentio fit etiam decimooctauo volumine in ratione pratorum. Ergo euntes è longinquo inceſſunt, & cum toto muſco excutiunt.)Pro Euntes,ſcribo Fundis:Ergo fundis è longinquo inceſſunt. Hoc vectigal hocq; geſtamen diutius in cæruice gratiſsimum norunt.) Diuites, non Diutius. Quidam ictu primo cepere præclaras, multi in ſecundo nullas.) Non, In ſecundo, ſed Inſectando. Et quidem callaides tali ſectura formantur.) Qualinam ſectura?Nihil enim præceſsit,quò referatur. Incorruptiores codices habent:Et venatus quidem callaidis talis. Sectura formantur,&c. Et venatum aptè nominat propter funditores. Neque eſt mutabilior alia aut mendacior vitri.) Repoſuimus ſynceram lectionem,hoc modo:Neque eſt imitabilior alia mendacio vitri. Et nilion,fulgoris ſi ante habeas breuis,& cùm intueare fallacis.) Antiqua ſcriptura: Fulgore hebeti, aut breui & cùm intueare, fallaci. Smaragdo ſimilem Indicæ, Cyprij dicunt glaucum pinguemque.) Meliùs quadrat vetus lectio, ſiue præcedentia conſideres,ſiue ſequentia. Eſt autem hæc:Smaragdo ſimilem Indi,Cypros duram glaucoque pingui.Et ſequenti verſu,pro Talis & iaſpis eſt.ſcribo,Talis & Caſpia eſt. Thracia Indicæ ſimilem mittit, Chalcidon turbidam.Eſt autem Amiſos Ponti vrbs,ſicut Chalcidon Bithyniæ.

Cap.IX. Quæ ex iis ſmaragdo ſimilis eſt,è petra per tranſuerſum linea alba præcingitur.) Legendũ,Smaragdo ſimilis eſt,& per tranſuerſum,&c.

Indicæ abſolutum purpuræ colorem habent.) Addendum,Felicis purpuræ, hoc eſt, cuius tinctura feliciter ſucceſsit.

Cap.X. Candore intercincto variis coloribus.) Interſtincto,id eſt, diſtincto, διαστίλῳ. De alabaſtrite. In India & Perſidis Acidiæ monte.) Scribo,Et Perſideæ Ida monte Batrachitas mittit & Coptos.)Meliùs,Coptos & batrachitas mittit.

Et fulmine tacta reſtinguit.) Vetus lectio,Fulmine icta. De brontia loquitur. De cælo tacta,legi ſæpe,Fulmine tacta, non memini legere apud Latinitatis authores. Et alia parte purpureæ.) Lego,Et altera parte. Hoc de ſecundo genere chelidoniarum intelligendum. Deiectam in aquam feruentem tempeſtates tueri.) Scribendum, Deiecta in aquam feruentem tempeſtates auerti. de chelonitide. Proximè ſequenti verſu reſtituimus,in motacillæ auis ventre. quis enim vnquam Scyllam auem aut vidit, aut legit? Ad Darda num nunc pagum quondam oppidum.) Vetus lectio,Atarne nunc pago,quondam oppido. Lactis ſucco ac ſapore notabilem.) Lege addendo, Tritam lactis ſucco ac ſapore notabilem.Sed etiam in Samo,vt aliqui putant.) In Samnio, veteres codices habent. Et ſequenti verſu, Panchrus. Sic enim apud Græcos quoque terminatur. Ac paulò pòſt, Additam fœcunditatem, non Addictam. Item pro Philoginos. Phloginos. Iuxta monumentum Tireſiæ inueniunt: ſpeciesque eſt eis aquæ glaciatæ.) Satis erat, Specie aquæ glaciatæ. Plinius non ſolet huiuſmodi hiatus reformidare. Sequenti verſu legendum,Sagdam Chaldæi adhæreſcentem nauibus inueniunt praſini coloris.

Cap. XI. Adunephros eiuſdem Theudactylus hic & à Syris colitur.) Quis intelligèt hæc? Syncera lectio: Adadunephros eiuſdem oculus nominatur. Fuit autem Adadus vnus è priſcis illis Syrorum regibus, cuius ſacra Hebræorum hiſtoria meminit. hunc Syri ob merita conſecratum in cælitũ numerum retulerunt, diuiniſq; honoribus,ceu peculiare ſuę gentis numen, vſque ad Plinij tempora colere perſeuerauerunt. Trophthalmos Ionacæ naſcitur.) Scribo, Cum onyche naſcitur. Pyrene ab oliuæ nucleo.) Imò Pyren,ipſius nuclei vocabulo.

Cap.XII. Cochlites quoq; nunc vulgatiſsimæ.) Lego,Cochlides.alioqui Cochlitæ,dixiſſet.

Cap.XIII. Gemmiferi amnes ſunt, Oaxis, Mater, Ganges.) Malim veterem lectionem, Gemmiferi amnes ſunt Aceſines & Ganges.

IN PLINII HISTORIAM NATVRALEM
Annotationum Sig. Gelenij finis.

ERRATA.

Fol.27.lin.10,lege,dilatata.f.53.lin.46,Inſigne oppidum Abobrica.Minius amnis iij.paſſ. ore ſpatioſus,Leuni, Seurbi Braccarum oppidum,fol.99.lin.8.citra,fol.161.lin.57. cellarum, fol.199. lin.3. verno vtrunque:& interit autumno circa Cretam inſulam nato in petris eſt gramini ſimile,fol.282.lin.18.dici,neque inter fruges,neque,fol.327.lin.29.infixa corpori cum melle. Strumas,parotidas,panos,recedentes ab oſſibus carnes, ſanat cum axungia.fol.329. lin.23. efficaciſſima eſt, quæ florem purpureum habet:cuius & foliorum & fruticis amplitudo maiuſcula eſt.fol.333.lin.57.volentibus.In mellis operibus,&c.

IN C. PLINII SECVNDI NATVRALEM HISTORIAM

Index copioſiſsimus;

NON CONTEMNENDA NVNC DENVO ACCESSIONE LOCVPLETATVS, innumerisq; propemodum in locis, quæ cum authoris ſenſis non ſatis congruebant, non rarò etiam ex diametro pugnabant, quàm accuratiſsimè reſtitutus.

FRANCOFORDIAE,

Excudebat Martinus Lechlerus, Impenſis Sigiſmundi Feyerabendij.

M. D. LXXXII.

PLINIANAE HISTORIAE INDEX LOCVPLETISSIMVS, CVIVSVIS ANIMANTIS, PLANTAE, AVT METALLICAE

speciei naturam, ac vires medicas, & si quid præterea id genus cognitu vtile iucundúmve toto opere continetur, alphabetico ordine, notisque arithmeticis, veluti digito commonstrans.

In hoc Indice prior numerus paginam, alter versum signat.

ABACVLI, siue calculi ex vitro. pagina 513. versu 40
Abdomen quid 174.24
Abdomina suum, lege interdicta 125.15. & inde
Abellinæ olim, quæ nunc Auellanæ 216.59
Abietis consideratio 223.50. & 224.12
Abies cachryn pilulam gignit 223.5
Abietis corticis vsus 223.26
Abies apta nauigijs 223.50
Abies quæ loca amet 225.60
Abieti folia non decidunt 226.26
Abietis folia pectinum modo insecta 227.9
Abietu germinatio qualis 227.49
Abietis flores quales, & quando semen reddat 228.14
Abietis rami quo pacto dispositi 229.22
Abies decisis cacuminibus moritur 24
Abies Latinis, quæ Græcis elate 189.50
Abies arborum altissima, nauium malis, & antennis vtilis 234.8.34
Abies prodigiosæ magnitudinis 234.34
Abietes quibus in locis optimæ 234.14
Abietes vbi pessimæ ibid.16
Abiesponderi sustinendo idoneæ 236.58
Abies quibus apta operibus ibid.5
Abietum umbra noxia satis omnibus 245.4
Abortus causa, lucernarum odor 93.39
Abortum facientia 207.46. & inde, & 295.25. & 309.11. 320.36. & 322.36. & 351.30. & 360.1. & 371.32. & 386.23. & 392.34. & 394.33. & 403.56. & 436.29. & 448.28. & 457.5.
Abortus remedia 297.39
Abrodiætus quis cognominatus 489.41
Abron Apellis opus apud Samios 491.10.
Abrotoni herbæ consideratio 316.26
Abrotoni genera, sexus, natura, medicinæ 323.28. & inde
Abrotonum vbi optimum 323.30
Abrotoni herbæ qualis odor 314.55
Absentum sermones aurium tinnitu præsentiuntur 398.47
Absides stellarum quæ 6.32.40. & 7.13. 24.25.26
Absides quæ altissimæ, breuissimæque 7.28
Absinthij herbæ consideratio, natura, genera, locа, vsus, medicinæ 390.19. & inde
Absinthij succus erucas arcet 293.44
Absinthium in sacris Romanorum 390.22
Absinthij, eiusque decocti medicinæ 390.31
Absinthium marinum quale 390.52 & 454.51
Absinthio Pontico vescentia, felle carent 173.13
Absinthites viuum quomodo conficiatur 207.20
Absyrtus Medeæ frater vbi interfectus 42.53
Abstinentiæ exemplum 112.19. & 113.60. & 491.49
Abstinentiæ optima medicina 400.56. & inde
Acacia spina, eiusque succus ac medicinæ 357.36. & inde
Acanon, herba aculeata 327.33. per totum
Acanthi herbæ descriptio 331.28. & inde
Acanthij spinæ descriptio, vsus, & medicinæ 357.34. & inde
Acanthi cum æstiche 319.23
Acanthidis auis fœcunditas 156.1
Acanthis auis cui inimica 158.25
Acanthis herba quæ 375.60
Acapnon mellis genus 162.38
Acarne piscis 458.1
Acaron frutex, idem cum myrto syluestri 212.31
Acca Laurentia Romuli nutrix 258.60
Accendi quæ arbor nequeat 181.51
Accipitrum consideratio, genera, &c. 144.20.
Accipitri vbi cum hominibus aucupij societas 144.28
Accipitres auium non edunt corda 144.31
Accipitres ne aues capiant 340.4
Accipitrũ generi perniciosus chmæleon 405.13
Accipitres quo oculos sues sanent 298.42.
Acenteta in crystalli generibus quæ dicantur, 516.7
Aceratæ cochleæ quæ 430.35
Aceris arboris consideratio, & eiusdem genera decem 225.25. & inde
Aceris arboris nobilitas 225.25
Aceris arboris medicinæ 353.39
Acer quando germinet 227.38
Acer quo tempore semen edat 228.12
Acesis, chrysocollæ genus 465.48
Acetabulum mensuræ genus 325.30
Acetaria quæ, & vnde dicta 285.60
Aceti consideratio 208.26
Aceto cum melle misto, oxymeli fit 207.37
Acetum quomodo ex aqua fiat 318.13
Aceti natura, & medicinæ 341.52
Aceto saxa rumpi 342.10
Aceti scillini natura, & medicinæ 342.17. & inde
Aceti facis natura, & medicinæ 342.43. & inde
Aceto facilè gummi eluitur 350.25
Aceto margaritas resolui 136.58
Aceti gustu murænæ in rabiem aguntur 133.15
Achaiæ vinum abortum faciens 207.46
Achaia victa Romanos corrupit 469.50
Achates gemma, variaque eius genera, & nomina 524.2. & inde
Achates in annulo Pyrrhi qualis 514.31
Achates politura pinguescit 526.36
Achæmenidon herba qualis 361.6. & inde
Acheta, cicadarum genus 166.15
Achilles quo Telephum sanarit 366.30. & 482.2
Achilles Achillei herbæ inuentor 366.30
Achillis hasta ex fraxino 225.5
Achillis simulachrum 477.5. & 501.15.31
Achilles à Zeuxide pictus 489.39
Achilles virginis habitu occultatus, Athenionis opus 494.3
Achilleæ herbæ medicinæ 379.30. & 384.50. & 386.15
Achilleos herba vnde dicta 366.30
Achilleum spongiarum genus 139.5
Achimenidu herbæ vis 376.60
Acidula pyra 214.32
Acidulæ aquæ 437.57
Acilius Sthenelus summam ex vinearum cultura gloriam adeptus 203.7.15
Acilio M. Consule quæ visa fuerint prodigia 10.15. & 16.3
Acinos herba 318.46
Acinorum consideratio 217.30.41
Acipenser piscis 131.59. & 458.1
Acœton, mellis genus 162.12
Aconiti vincere quid 494.30
Aconiti consideratio, natura, effectus 387.38. per totum caput. & 387.59. & inde
Aconiti sumpti remedia 327.15. & 344.28. & 408.43. & 450.4
Aconitum scorpionum ictibus aduersatur 387.

387.43
aconiti descriptio 388.1.& inde
aconiti nomina plura 388.3
aconitum vnde dictum 388.6
aconitum pantheras perimit 116.25. & 387.33
aconitum vbi proueniat 69.48
aconitum è Cerberi spumis ortum 387.42
aconitum sine noxa quando sumatur 387.44
aconita, ex generibus cometarum 9.12
acopis gemma 524.20
acopos herba qualis 389.15
acorna herba 319.13
acoros herba, qualis 374.16.& inde
acori herbæ medicinæ 377.45.& 378.20. & 380.52. & 381.4.59.& 384. 34. & 385.16.& 386.45
acragas statuarius 470.11
acrocorion, bulbi genus 289.27
acoros agrios herba 374.20
acte herba qualis 384.1
actææ herbæ descriptio 390.12
actæonis cornua fabulosa 168.38
actia cerasa 217.53
actiaco bello nauis Antonij ab echeneide retenta 448.6
actius Priscus, pictor 493.7
actius Poeta sibijpsi statuam posuit 472.40
actij Nauij statua 472.51 55
actus, terræ spatium, quot pedes habeat 258. 13
aculeata animalia quos non feriant 309.1. & 384.54
aculeatorum ictuum remedia 309.60.& 310.38.& 331.43.& 341.59.& 346.15. & 348.42.55
aculeorum in insectis consideratio 166.51. & inde
aculeos extrahentia 309.2.& 356.20
acus piscis qualis 141.31
acylon ilicus fructus 222.20
adadunephros gemma 527.15
adamantis lapidis consideratio 518.2. per totum caput
adamas venena irrita facit 518.29
adamas vnde dictus 518.13
adamas sanguine hirci frangitur & 518.22 294.53.
adamas à scalptoribus expetitur 518.27
adamantis genera sex 518.6
adamantis duritia nulli cedit 518.11
adamantis magnitudo 518.9.13
adamantis cum magnete discordia 518.28
adamante sculpuntur gemmæ omnes 528.16
adamantis herba qualis 361.12
adarca quid, & eius effectus 232.17.& 310. 11.& 457.36
addax animal 168.44
adelphides, palmarum species 193.14
adeps religiosus in nuptijs habitus 406.53
adipis consideratio, vsus, medicinæ 406.52. & inde
adipem minuentia 454.35
adipe quæ animalia pinguescant 174.26
adiantum herba, & ex ea medicinæ 330.23. & inde
adianto herbæ æterna folia 319.39
aditiales cœnæ quales 146.23.& 421.1
adipsatheon arbor 357.54
adipsos, palmæ genus 187.50
adipsos herba quæ 327.42
adonis piscis 132.41
adonidis horti 285.23
adonium herba qualis 316.32
adorationis mos 398.53.
adoreum olim dictum, quod poste à far 263.5
adoreum vbi serendum 268.27
adoreæ quid, & vnde dicta 258.33
adrachne arbor qualis 198.3.& 254.60
adrachne arbor in cacumine semper frondens 226.27
adramyttium oppidum ænanthino vnguento nobilitatum 190.46
adriana vina optima 204.25
aduenis nocentia animalia 126.54
adulterini filij quomodo à Psyllis deprehendantur 90.15
adulteratio bdellij quibus fiat modis 183.3
adulterio Messalinæ nobilitatus Vectius Valens 417.24
adulteria elephantis incognita 109.25
adulteriorum leænæ pardi odore leo deprehendit 112.57
adulteriorum tædium quo pacto mulieribus inducatur 451.24
aduſtionis remedia 299.19.& 29.28

Quære Ambustorum.

adynamon vini factuij genus 206.54
Aedes quali intrita construendæ 412.3
Aedium construendarum leges ibidem
Aedificia Romæ quæ nobilissima 506.45. & inde per totum
Aedificium sine ferreo clauo 306.44
Aedilitas Cæsaris mira 463.7
Aedæmon Ptolemæi libertus patronũ à C.Cæsare occisum vlciscitur 56.27
Aegimij senectus 101.33
Aegineta fictor 494.51
Aegineticum æs 471.49
Aegilops herba necans hordeum 267.52
Aegilops glandifera arboris genus 222.31. & 223.17
Aegilops, bulbi genus 288.27
Aegilops herba, & eius nominib. morbus 373. 33
Aegilopis morbi remedia 304. 52.& 321. 48.& 349.18. & 373.33.& 394.18.& 425.39.& 486.49
Aegyptus accommodatissima vnguentis 192. 5
Aegyptus ante Alexandri victoriam chartarum vsu caruit 195.51
Aegypti vrna nobilissima Sebennytica 204. 54
Aegypti factitium oleum 212.43
Aegyptus non gignit cerasos 217.52
Aegyptimyrtus odoratissima 219.14
Aegypti oliua quales 211.35
Aegypti arbores vbi folia nunquàm dimittant 227.17
Aegyptus æstibus fertilis frugum fit 240.53
Aegypti agri centuplum reddunt 263.56
Aegypti legumina die quarto, vel cùm tardissimè, septimo erumpunt 264.4
Aegypti fruges citò maturescunt 261.38
Aegypti amylum 262.44
Aegyptus similaginem qualem conficit 263. 7.
Aegypti ob Nili incrementum fertilitas 268. 42
Aegyptus septem dierum nauigatione distat à Sicilia 282.20
Aegyptij linum quale 283.4
Aegyptus nebulosa 314.51
Aegypti flores sine odore 314.50. 316.13
Aegyptus Aethiopiam bello attriuit & inde 85.7.
Aegyptus frugum fertilissima 318.31
Aegyptus colocasiam nobilissimã habet ibid. 44
Aegypti herbæ ab Homero celebratæ 364.14
Aegypti nitrum quale 445.57
Aegypti oua sine incubitu excluduntur 154. 31
Aegyptia ficus 193.57.& 194.11
Aegyptia persica 194.17
Aegyptia prunus 194.35
Aegyptia spina 194.28.42
Aegyptia corona 312.33
Aegyptium cuminum 305.15
Aegyptij vnguentis delectati 190.48
Aegyptiæ mulieres septem vno partu pariunt 91.43
Aegypti arbores quando germinent 228.47
Aegyptiorum calamorum vsu 231. 41
Aegyptij omni mense serunt 248.5
Aegyptij quo corpora defunctorum seruent 224.29
Aegyptij cùm singula millia annorum vixisse produntur, de lunaribus annis est intelligendum 101.41
Aegyptiorum sacerdotum vestes ex lino xylino 283.8
Aegyptij raphanum mirè celebrant 28.25
Aegyptij ex rhaphano oleum conficiunt ibid.
Aegyptij rhaphanum nitro aspergunt ibidem 45
Aegyptij cæpas, aliumq; inter deos habẽt 288. 48
Aegyptij non edunt brassicam 300.37
Aegyptij medici ad curandam mentagrã Romam veniunt 375.58
Aegyptiæ spinæ differentia, & medicina 317. 36
Aegyptiæ literæ 504.6
Aegyptium argentum quomodo conficiatur 468.29
Aegyptij picturæ inuentores 485.17
Aegyptiorum & Persarum nauale prælium 494.40
Aegyptij crocodili adipe ægrotos vngunt 404. 53
Aegyptij numinis vice Apim bouẽ colunt 123. 6. per totum
Aegyptij cadauera asseruant 172.36
Aegyptij quæ inuenerunt 105.24.29. 37.44.58.60.& 106.13.25
Aegyptij quibus herbis vtantur in cibis 318. 31
Aegyptiorum morbus peculiaris elephantiasis 376.15
Aegyptiorum regum ingentes pecuniæ in pyramides effusæ 504.54
Aegyptiorum annus Lunæ senio terminatur 101.41

Reliqua quære parte secunda.

Aegyptilla gemma 524.42
Aegiræ sacerdos vaticinatura sanguinem tauri nimum bibit 407.43
Aegisthus ab Oreste perimitur 494.44
Aegithus auis cui inimica 158.19.24
Aegle Aesculapij filia 494.16
Aegoceras herba 362.46
Aegocephalus auis liene caret 174.57
Aegonychon herba 393.44
Aegophthalmos gemma 527.18
Aegritudo apud Hyperboreos nulla 51.38
Aelius Gallus primus Romanorum arma in Arabiam intulit 9.21
Aelius P. quo anno Consul 266.39
Aelius Stilo scriptor 137.11
Aelius Catus Consul, & eius frugalitas 469. 19.& inde
Aemilij Lepidi interitus 104.31
Aemilius Lucius Censor 498.51
Aemilius L. Consul quando 417.44
Aemilius M. Consul 473.28.& 485.7
Aelij C. Tribuni plebis statua 473.36
Aelius C. statua & aurea corona donatus 473.37
Aemilia basilica 485.8
Aemea nutrix 36.45
Aemea pictura Parrhasij opus 489.39
Aeolus vbi, & quãdo regnarit 37.38.40.43
Aeolus Hellenis filius 106.14
Aeolus cur rex ventorum creditus 106.14
Aeoli inuentum ibid.14
Aequinoctialis circulus 20.38
Aequinoctij ratio, & quando fiat 8.16
Aequinoctiorum dies 272.15.& 273.53
Aera semen pani additum vertiginem generat 258.54
Aer vbi purus sit, & imperturbatus 8. 46.
Aeris elementi consideratio 12.
Aer inani similis 10.55
Aer in ipso quæ generentur 10.59
Aer sine sapore, odore, succo 218.16
Aer solo pascitur chamæleon 118.5
Aeris causa gemma 522.23.28
Aeroides gemmæ 519.40
Aes vbi primum repertum 49.7.& 105.38.& 421.21
Aes à Seruio rege primò signatum 258.25. & 462.26
Aes signatum nota pecudum 258.25.& 462.27
Aes coronarium quod, & quale 468.31.& 477.54.& inde
Aes alienum quod, & vnde dictum 468.43
Aes alienum Milonis ingens 526.59
Aes ex cadmia vbi conficiatur 471.17
Aes Corinthium quo casu fuerit inuentum 471.36.& inde
Aes regulare quod 478.54.& inde
Aes trahentia ad se 510.4.20
Aes cuius rei contactu æruginem contrahat 402.51
Aes in massa mergitur, dilatatum fluitat 27.10
Aeris metallorũ cõsideratio 471.55.& 472.6
Aes qua nota primùm fuerit signatum 258. 26.& 462.27
Aeris grauis pœna vnde dicta 462.24
Aeris nota, Janus geminus 462.33
Aeris inauratio quomodo fiat 463.47
Aeris ex vena effossio 471.17
Aetas prima nobilitas 471.51
Aeris differentiæ 477.54.& inde.& 478.6.& inde
Aeris seruandi ratio 478.15
Aeris mistura 478.9
Aeris vsus, variáque ex eo opera 472.6.& 478.15
Aeris floris consideratio 478.47.& inde
Aeris squama quæ 478.50
Aeris alieni comitem esse miseriam 98.36
Aeris metalla à Cinyra reperta 98.36
Aera conflare, & temperare, à quo repertum 105.47
Aera militum vnde dicta 471.11
Aere limina valuaq; templorum olim fiebant 472.6
Aeri publicæ cõstitutiones incidũtur 478.16
Aerarium vnde 471.13
Aeraria fabrica à quibus reperta 105.45
Aerariæ officinæ trifici polline viuntur 263. 36
Aerarij Tribuni vnde dicti 471.13
Aeruginis conficiendæ ratio, & eius vsus 479. 4.& inde.& 479.29.& inde
Aeruginis vsum in medicinis quis primus inuenerit 366.31
Aerugo æneorum vasorum, stanno illito compescitur 482.35
Aesalon accipitris genus 144.23
Aesolon coruo inimicus 158.22
Aeschinis de Demosthene testimoniũ 97.51
Aeschinis exilium 97.52
Aeschylus poeta testudinis casu interijt 143. 16
Aeschynomene herba, & cur ita dicta 361. 33
Aesculapius vitæ humanæ longitudinem stellis acceptam retulit 102.9
Aesculapius cur fulmine ictus 417.2
Aesculapius Tyndaridem reuocauit ad vitam Ibidem
Aesculapij filiæ plures 494.19
Aesculapij ædes theriacæ compositionem habuit, lapidi incisam 311.54
Aesculapij simulachrum 476.30
Aesculapij & filiarum pictura, Socratis opus 494.19
Aesculapij ædes cur extra vrbem 418.1
Aesculapij inuentum 432.10
Aesculapij & Dianæ simulachrum 501.10
Aesculapio cur dicatus sit anguis 421.60
Aesculapius anguis Epidauro Romam aduectus 422.1
Aesopi histrionis patina ingentis pretij 153. 41
Aesopi filius quis, & eius luxus ibid. 45
Aesopi histrionis luxus 496.13
Aesopi fabularum philosophi conscriptæ 505. 24
Aestates vbi binæ anno vno 75.56
Aestiui flores qui 317.1
Aestus aquarum causa 24.51.& 25.21
Aetates longissimæ quorundam 101.29
Aetatis diuersitas in arboribus fertilitatis dissimilitudinem inducit 228.58
Aetatis humanæ ratio secundum Aegyptios 172.36
Aethiopia nõ habet æstiuos imbres 245.5
Aethiopia miraculis scatet 90.41
Aethiopiam quando Romana intrauere arma 85.3
Aethiopiæ arbores 196.11
Aethiopiæ gemmæ 520.48.& 522.19.& 523.11.& 525.60.& 526.4.56

Reliqua quære parte secunda.

Aethiopicum siser optimum 297.11
Aethiopica lina ex qua fiant materia 283.10
Aethiopes non aliam frugem, quàm milium, hordeúmque nouere 264.15
Aethiopes quomodo æstantes omnes videantur 264.16
Aethiopum proceres corpora sua minio pingunt 465.15
Aethiops Vulcani filius 85.50
Aethiopis herba vbi nascantur 361.15.& 387.31
Aethiopidis herbæ descriptio 361.15.& 388. 11.& inde
Aethiopidis herbæ vis 376.60
Aetitis lapidis consideratio, natura, genera, locus 510.15.& inde
Aetitis lapidis in medicinis vsus 143.35. & 436.37
Aetites vnde dictus 227.19
Aetites lapis in aquilarum nidis reperitur 143.35.& 436.37.& 510.15
Affectuum hominis indicia, maximè in oculis 170.2
Afranius C. Consul 18.57
Africa quomodo vina condiat 208.2
Africa æstibus fertilis 240.43
Africa inobseruatrix astrologiæ 271.60
Africa bidui nauigatione distat à Roma 282. 23
Africa quomodo elephantes capiat 110.15
Africa semper aliquid noui affert, prouerbium 111.56
Africa ceruos non gignit 118.59
Africæ arbores. Capitibus 15.16.17.19 libri decimitertij
Africæ campus apud Byzacium fertilissimus 241.30
Africæ oleæ maximè fertiles 245.10
Africæ oleæ quando serendæ 247.45
Africæ triticum optimum 261.52
Africæ aruæ vbi fertilissimæ 270.2.& inde
Africæ tubera optima 284.24
Africæ scorpiones, dirum animal 58.60
Africæ feræ, & earum natura 158.4
Africæ noctes roscidæ æstate 16.47
Africam præfatur qui in Africa aliquid destinat 398.50
Africa tota à Pompeio subacta 96.42

Reliqua quære parte secunda.

Africus ventus quem Græci Libam dicunt 13.6. 12.& 279.50
Africum versus pecus à coitu se conuertens, fœminam conceptam arguit 279.51
Africanæ ficus quali loco serendæ 216.43
Africanæ ficus argumento Cato Carthaginis excidium persuasit 215.50
Africanarum vinearum qualis debeat esse situs 240.3
Africani cumini natura & medicinæ 305.5
Africani, maternus auus M. Valerius 219. 2. 8
Agamemnonis pictura, Parrhasij opus 489 40
Agamemnonis Delphica platanus 236.56.
Agaricum fungi genus 223.15

Agarici consideratio 370 45.& inde
Agarici medicinæ 378.7.12.15 31.47.& 380.56 & 381.7.51.54.& 383.21.29.39 45.57.& 384.20.& 385.14.& 386.27 42.
Agatarchi pictura, Simonidis opus 494.43
Agelades statuarius 474.52
Agelastus, Crassi cognomen, & vnde ductum 95.23
Agerati descriptio 388.17.& inde
Ageraton vnde dictum 388.18
Ager quis,& vbi optimus 241.12
Agri prius vulti, quàm vineæ 259.12
Agrũ emturus quid debeat obseruare 259 21
Agri imperatorũ manibus colebantur 258.51
Agri bonitas quibus deprehẽdatur notis 259.45.& inde
Agrũ malè colere, censoriũ probrum 258 19
Agrum optimè colere non expedit 260.7.12
Agrorum limitatio 279.30.& inde
Agraria lex à quo promulgata 125.20
Agraria lex qualis,& à quo sublata 98.23
Agricolæ quo die vocentur ad munia 273.25
Agricolæ non aspiciant stellas, cùm signa habeant alia 274.18
Agricolæ militesfortissimi 250.20
Agricolis quid fœdissimum 245 15
Agricolis tempus vegetissimum 273.24
Agricolis obseruanda oracula 260.20
Agricolturæ laus 258.14.35 & 259.20
Agriculturæ cælestium scientia necessaria 271.20.& inde
Agricultura totius breuis replicatio 272 55
Agesander statuarius 502.7
Aglaophon pictor 488 50
Aglaophotis herba qualis 353.35.& inde
Aglaus Psophidius Gige felicior ab Apolline iudicatus 101.19
Agnon Teius aureis clauis crepidas suffixit 462.54
Agnos frutex 354.27
Agnos castrandi tempus 124.19
Agogæ quæ dicantur 464.37
Agoracriti sculptoris opera 500.35
Agragantiuum bitumen 497.28
Agrigẽtinus sal, eiusq; mira natura 444.13
agrion quid Græcis 287.35
agrios crethmos gramias oculorum sanat 374.8
agrippa M. aceto pedes stupefecit 342.12
agrippæ Cicero Tullij filius scyphum per temulentiam impegit 209.43
agrippa ab Augusto bello Siculo rostrata corona donatus 221.31
agrippa Marcus Pantheum edificat 472.10.& 502.9.& 506.54.
agrippa Marcus rusticitati, quàm delicijs propior 486.8
agrippa Marcus tabulis aut horitatem attulit Ibidem
agrippa Marci hermæ 475.44.& 486.11.& 512.57
agrippæ Marcidæ publicandis signis & tabulis oratio 486.8.
agrippa M. gentia opera 506.54.& 507 2.& 508.11
agrippæ M. calamitates 92.52
agrippæ aquæ ductus 441.4
agrippæ Menenij paupertas 469.3
agrippa M. quomodo natus 92.49
agrippa quoto ætatis anno mortuus Ibid. 53
agrippa Marcus terrarum orbem in porticu depictum populo Romano spectandum proposuit 31.14.& inde
agrippæ vnde dicti 92.48.& deinde
agrippæ filia qua ibid.51
agrippina Neronis mater,& eius maritus 94.45.& 237.15
agrippina Claudij vxor virum suum boleto peremit 332.36
agrippina Claudij Imperatoris coniunx 149.21.& 152.4.& 332.36.& 499.7
agrippinæ Claudij mirum paludamentum 463.43
agrippina quoties, quoq; ordine peperierit 93.50
agrippinæ duæ 92.51
agrium, nardi species 183.47
agrium, nitri genus 449.48
aiacis ex cruore hyacinthus flos natus 316.57
aiacis picturam Cæsar Veneri dicauit 4867.& 494.11
aiax fulmine ictus, Apollodori opus 488.54
aiax in armorum iudicio superatus, Timanthis opus 489.44
aigleuces vinum quod 205.28
aizoi herbæ consideratio, nomina, natura, vsus medicinæ 374.26& inde
aizoi succus vermes hortorum necat 293.44
aizoi herbæ medicinæ 373.55.& 374.40.& 378.9.& 379.3.4.& 382.44.& 383.25.& 384.5.11 & 384.34.40.49.& 385.16.49.& 387.8
aizoi herbæ succo semina, antequàm seruantur, medicanda 268.8
alabandica rosa qualis 313.26
alabandica crystallus 515.49
alabandicus lapis qualis 503.59
alabandicus carbunculus 521.3
alabastrum aptissimum vnguentis seruandis 191.38
alabastrites ad vasa vnguentaria excauatur 503.50
alabastritæ lapidis consideratio vsus, locus 503.50.& inde & 510.55.& 519.23.
alabastritæ bonitas, vitiumque 503.52
alabastrites gemma 524.22
alabetæ pisces Nilidi lacui peculiares 59.53
alarum odoris remedia 322.23.& 332.12.& 363.1.& 446.51.& 497.57.
alaternus arbor nullum semen aut fructum fert 228.22
alaterni arboris folia qualia Ibidem
alauda auis 168.32
albæ spinæ medicinæ 357.32
albanum vinum 201.59.& 204.10
albicerata ficus 215.37
albinus Censor quando 101.47
albino Censore per totum quinquennium Senator nullus est mortuus ibidem
albinus rex sacrorum 173.42
albinus Spurius Furium veneficij accusat 260.27
albo in hoc non eras, prouerbium, prologo totius operis pagina 91. versu 37
albucum herba qualis 220.7
albuelis vua 201.60
albulæ aquæ vulneribus medentur 439.2
alcamenis statuarij opera 476.24
alcamenis & Agoracriti certamen 500.37
alcamenes Phidiæ æmulus 474.51
alce fera 111.39
alceæ herbæ consideratio 388.45& inde
alceæ herbæ medicinæ 377.24.& 379.4.& 384.38.45.
alchidas Rhodius 501.4
alcibiadis statua Romæ 473.11
alcibiadis & Demaratus matris eius simulachra 477.31
alcibiades gloriam b bendo meruit 209.34
alcibion herba, eiúsque medicinæ 389.53
alcimachi pictoris opera 494.29
alcinoi horti nobiles 285.24
alcisthene pictrix 495.3
alcippe mulier elephantem peperit 91.47
alcman pediculari morbo cõsumptus 167.54
alcmenæ pictura zeuxidis opus 489.25
alecē qualē excogitarit M. Apicius 132.20
alectoria gemma 524.23
alectorolophos herba quæ, & eius medicinæ 389.56.& inde
alex liquaminis genus 448.52
alex piscis, eiusq; in medicinis vsus 457.47
alexander Darium vbi vicerit 73.28
alexander in Ariana fruticis cuiusdam pabulo equitatu penè orbatus est 182.52
alexander contra Iudæos 188.45
alexander Darij castris expugnatis cepit scrinium vnguentorum 190.37
alexander Epirotes vbi occisus 38.9
alexander Persea arbore coronari victores voluit 213.51
alexander edera exercitum exemplo Bacchi coronat 230.55
alexãder tinctis velis nauiũ vtebatur 283 36
alexander Magnus apud Priapum Asiæ oppidum Hellespontum traiecit 5043
alexander planitiem circa Mimantem intercidi iussit 65.48.51
alexander Ichthyophagos omnes vetuit piscibus viuere 78.39
alexãder vbi inutiles milites reliquit 81.50
alexander Magnus Lysippi coætaneus 474.58.
alexander Magnus Thebas capit 475.36
alexander à quo seruatus 476.7
alexander Magnus Campaspen amicam Apelli dono dedit 490.40.& inde
alexander à solo Pyrgotele in gemma scalpi voluit 99.19.& 514.43
alexander quo veneno obierit 437.59
alexander Lysimachum cum leone includit 112.55
alexander puerum à delphino adamatum Neptuni sacerdotio præfecit 130.29
alexander Magnus à solo Apelle pingi voluit 99.19.& 490.37
alexander quibus vsus nauibus 106.56
alexander scrinium Darij Homeri custodia dicauit 97.37
alexandri nauigatio qualis 18.30
alexandri apud Arbela victoria 19.15
alexander Homeri, Pindari Aristotelis amator 97.37.per totum
alexandri expeditionum terminus 182.9
alexandri pædagogus Leonides 184.57
alexander

iacender puer fine parsimonia aris thura ingerit Ibidem
alexandri milites palmis viridibus strangulati 193.32
alexandri milites quid de Indico mari renunciarint 199.16
alexander seipsum vincere consuetus 490.43
alexandri crudelitas 112.55
alexandri intemperantia arguitur 203.50
alexandri atauus Perseus fuit 213.50
alexandri comites quid de Tylo insula prodiderint 235.51
alexandri tempore Græcia felicissima 261.58
alexandri operibus Tyrus continens effecta 62.23
alexandri pictura, Protogenis opus 492.11
alexandri Magni cerui cum torquibus aureis 117.53
alexandri equus mirus, & in eius honorem condita vrbs 76.44.& 120.31
alexandria classis thynnorum multitudine infestata 127.45
alexandri Magni simulachrum 475.49
alexandro canes dono dati quales 120.6
alexandrum militia sordidum tædebat vnguenti 97.40

Reliqua quære parte secunda.

alexandriam ex Sicilia septem diebus nauigatur 282.20
alexandrina laurus qualis 219.44.& 349.7
alexandrina vitis 202.47
alexandrina pyra 214.30
alexandrina ficus 215.28.34
alexandrinæ vestes quales 124.11
alexandrinus panis qualis 305.17
alexipharmacon vnguentum quod 322.36
alexis statuarius 474.54
alexitra scorpionum ictibus medetur 390.12
alga herba consideratio, natura, genera, vsus, bonitas 453.29.& inde
alga circa Canicula exortum supra mare fertur 131.53
alga herba medicinæ 453.29.& inde
algidensis raphanus qualis 287.31
alica Romanorum, non Græcorum inuentum 335.16
alica Pompeij Magni ætate Romæ fuit incognita 335.18
alica innocentior, quàm ptisana 335.48
alica frumenti verni genus 260.56
alica consideratio, & bonitas 264.50
alica generatria 265.5
alimma magis, quàm nostris, vtimur 418.14
alimentum rerum hominibus summa cupiditas, satietas suarum 186.13
alimonia auro inimicum 255.18
alipon herba qualis, & eius medicinæ 388.42.& inde
alisma herba qualis 372.7
alisson frutex, & eius medicinæ 356.49
alites aues quæ 146.5
alites consideratio 289.25.& inde
alium Ægyptij pro deo colunt 288.48
alium crudum vtilius crudo 298.15
alium elixum vtilius tosto Ibidem 15
alium semine etiam prouenire 289.38
allium quomodo diutius seruari possit Ibidem 41.44
allium in aruis sponte nascens ibid.45
allium præsumendum elleborum album effossuris 367.3
allij medicamenta ruris plura 289.25
allij medicinæ 290.23.& inde
allij vitia 298.26.& inde
allij genera 289.28
allij fœtor quomodo tollatur ibid.35
allij satio & cura ibid.31
allium quando serendum, & quando colligendum ibid.35.& inde
allobrogica vua 201.41.43
almus arbor nullum semen, aut fructum fert 228.22
alni arboris vtilitas 232.42
alni vmbra qualis 245.2
alni aquosis gaudent 226.11
alno folia crassissima 227.6
aloes consideratio, natura, vsus, loca 388.19.& inde
aloe Narbonensis Gallia vinum adulterat 204.30
alopecia vua 202.47
alopecias piscis 458.2
alopeconnesus insula tuberum feracissima 284.38
alopecuros herba qualis 319.40.41
alopecia, id est, humani capitis, barbaq; vitij medicinæ 297.28.& 299.23.& 302.57.& 210.2.& 211.48.& 321.22.& 325.17.& 330.35.& 331.2.& 344.13.& 346.17.& 348.24.& 351.7.14.& 352.56.& 356.19.& 358.34.& 361.56.& 372.33.& 375.20.& 396.25.& 405.53.& 408.54.60.& 409.6.& 424.21. & inde.& 452.34.& 457.40.& 482.4.& 483.52
alpini quomodo vina condant 209.49
alpium feræ quales 125.41
alpium abietes optimæ 234.14
alpes Annibale superat 499.33
alpium acer optimum 225.27

Reliqua quære parte secunda.

alsines herba consideratio 389.51
alsiosis quæ prosint 303.34.& 334.1
altani venti qui 12.9
altercangenum herba 365.56
altercum herba quæ Ibidem
althæa malua genus 308.58.& 309.23
althææ herba medicinæ 309.23.& 381.29.& 386.41
aluearioru cõsideratio, situs, materia 318.60
alum, id est, allium sponte nascens 289.45
alum herba qualis, & eius medicinæ 390.2.per totum caput
aluminis consideratio, genera, vsus, natura 497.46.& inde
alumen quid Ibidem
alumen vbi prouenit 497.46.& inde
alumen quomodo fiat 497.48
aluminis vsus in lanis 497.47
aluminis species duæ 497.52
aluminis liquidi probatio 497.53
aluminis liquidi effectus, ac vires 497.55
aluminis Melini vires 498.8.& inde
alumen aurum purgat 497.48
alutatio quid 464.2
aluinis vtilia 824.27
aluum turbantia 337.2
alui situs in homine qualis 173.28.38
aluus plurimum hominine gotij exhibet 378.51
aluum laxantia 287.29

Vide Venter.

aluum firmantia, sistentiáque 297.9.16.57.& 299.38.& 300.11.& 302.32.& 307.15.& 309.24.44.& 310.48.& 311.39.& 320.50.& 323.11.& 329.31.& 330.34.& 331.47.& 332.32.& 334.17.& 335.10.20.24.29.53.& 336.2.14.15.& 337.11.& 340.30.35.55.& 342.4.& 343.37.& 344.52.& 345.23.40.54.56.& 346.7.38.& 347.19.29.51.53.& 348.35.& 349.19.21.& 350.36.& 351.36.& 352.16.& 353.16.& 354.11.33.& 355.54.& 356.47.& 357.58.& 358.3.6.21.36.& 359.40.& 360.46.& 362.32.& 378.57.& 379.3.8.11.19.21.30.33.& 381.28.56.& 382.21.& 385.2.& 386.34.& 390.8.& 391.45.59.& 392.4.& 393.30.& 394.34.38.& 396.9.& 402.33.& 406.39.& 454.54.& 486.44.& 497.37
aluui doloris remedia 355.37.& 366.25.
aluum mollientia, purgantiáque 207.51.& 287.29.& 291.6.& 295.32.44.& 296.41.& 298.8.& 299.52.& 300.11.56.& 306.12.& 308.52.& 309.45.56.& 310.21.& 321.25.53.& 322.15.& 324.21.31.& 328.27.& 330.5.47.& 334.17.23.& 336.15.42.43.& 339.33.42.& 340.55.& 343.48.& 344.41.& 346.14.& 347.26.28.50.& inde.& 348.35.36.& 349.9.& 351.55.& 352.1.5.28.59.& 353.48.58.& 354.8.40.& 355.47.& 356.7.41.53.& 357.60.& 359.18.46.& 360.14.& 366.25.26.28.& 367.18.& 379.38.44.48.50.& 380.23.42.& 388.29.49.& 389.3.49.& 390.17.33.54.& 391.15.& 392.31.& 393.3.& 393.23.& 394.49.& 395.4.12.13.& 403.39.42.& 406.11.& 420.26.& 444.39.& 452.23.& 454.28.29.32.36.47.52.& ind..& 465.17
amabilis quæratione quis fiat 327.24
amara non sunt eadem omnibus 334.4
amarici consideratio, nomina, satio 316.37.& 317.2
amaracus idem quod sampsuchum 316.37.& 323.41
amaracus vbi optimus, & ex eo medicinæ 323.41.& inde
amarici odor qualis 315.54
amaricinum vnguentum 190.47
amaricinum oleum, & ex eo medicinæ 323.46
amarantum vnde dictum 315.38
amaranti floris consideratio ibid.34

amasis Aegypti rex 505.4
amatorij vim habentia 115.5.& 133. 28.& 199.27.& 296.55.& 374.27.& 391.10.& 396.34.& 399.39.& 404. 23.46.& 438.23
amatoria quo pacto dissoluantur 404.32
amazonis vulneratæ simulachrum, Cteſilai opus 475.39
amazonum prælij cælatura, Phidiæ opus 500. 44
amazonum simulachra in Epheſiæ Dianæ templo 475.5
amazonum connubia vnde 71.8
ambraciotes vinum 205.1
ambroſiaca vua 202.34
ambroſiæ herbæ deſcriptio 389.8.& inde. & 391.4
ambroſia herba qualis 368.42.& 374.28
ambroſiæ diuerſa nomina 389.9.& inde
ambugia, id eſt, intubi genus 299.30.
ambuſtorum remedia 309. 38.& 309.20.& 311.34.& 321.33.& 324.11.& 331.3.47.& 335.12.31.& 336.29.& 338.29.& 343.55.& 344. 9.21.& 346.37.44.& 349.24.31.& 350.56.& 352.16.& 353.29.33.49.& 355.48.50.55.& 357.23.& 360.13.31.& 384.39.& 389.7.35.50.& 403.32. & 407.60.& 414.23.& 419.46.& 420.5.& 446.44.& 452.27.& 466. 32.& 498.17.& 508.51.& 510.38
amentia quo iuuetur 301.30
amerimnon herba 344.20
amerinæ arma cæleſtia inter ſe viſa cõcurrere 16.12
amerina pyra 214.29
amerina mala Ibidem 49
amerinæ arboris ſemen pſilothri vim habet 354.25
amerinæ ſcopæ quales 354.57
amethyſtus, gemma qualis 522.49
amethyſti color qualis 137.59.& 315.27
amethyſtizontes genus carbunculorum 520. 52
amia piſcis 131.7
amianti lapidis conſideratio 509. 38
amicæ res inter ſe 98.51.& inde.& 145. 45.& 151.8.& 158.13. per totum.& 225.49.& 292.22.& 294.48.& inde. & 330.1.& 350.12
amicitiæ ſummæ exempla plura 98.51.& deinde.& 490.41.& inde
amicitiæ pictura 491.31.36
amicitias quid conciliet 371.1
amicitiæ & inimicitiæ aquatilium 142.2
amiclano in ſinu Cæcuba vina interciderunt 204.2
amycus Bebrycum rex vbi interfectus 237.2
amygdalarum amararum medicinæ 348. 3
amygdala prima arborum floret menſe Ianuario 227.59
amygdala facilè fructum perdit 228.27. & 339.28
amygdala quando ſerenda 247.56
amygdalæ amaræ quomodo dulces fiunt 256. 15
amygdalarum conſideratio 217.2
amygdalina pruna quæ dicantur 214.37
amygdalinum oleum 212.24
amygdalini olei natura, & ex eo medicinæ 343.60.& inde
amygdalites, tithymali genus 380.41
amylon, & ex eo medicina 335.53
amylum vnde fiat 262.44
amylum vbi optimũ, & vnde dictum ibid.44
amymone Iſmeniæ choraulis ſmaragdo inſculpta 514.35
amminea vua 201.23.& 202.42.& 203.4
amiternina vua 202.25
ammium in theriaca 311.56
ammi cumini genus, & ex eo medicinæ 305. 14
ammochryſus gemma 527.22
amometi de Attacoris volumen 74.43
amomi fruticis conſideratio 184.1
amomis frutex, & quid differat ab amomo ibid.6
amomis cornu, gemma 525.60
ammonitrum quid 513.21
amor Pauſiæ & Glyceræ verſicolores corollas adinuenit 312.29
amorem mitigantia, tollentiáue 438.52. & 439.35
amorem concitantia 451.32
amorem inhibentia 451.34
amores quæ herba redeant 361.36
amœnitates ſtudiorum plerique omnes quærimus, Prologo totius operis, pagina 1. verſu 51
ampelitidis terræ medicinæ 498.36
ampelodeſmos herba quæ 253.14
ampelopraſon herba, & ex ea medicinæ 359. 31.& inde
ampeloleuce, vitis genus 339.29
ampelos agria, herba qualis, eiúſque in medicina vſus 390.14.& inde
ampelos agria, Latinis labruſca 339.30
ampelos Chironia, quæ, & vnde dicta 365. 54
amphiaraus quid inuenerit 106.12
amphiraus quando, & vbi obierit 236.55
amphicłyones qui 99.4.& 488.47
amphimalla quæ, & quando in vſu venere 123.58
amphemerinon febris genus, & eiuſdem remedium 413.45.& inde
amphion Q. Catuli libertus 499.3
amphion pictor 490.15
amphionis & Zeti ſimulachrum 501.51
amphion quæ inuenerit 106.14.16.17
amphisbæna morſus remedium 308.34
amphisbæna calcata abortum facit 436.29
amphisbæna neruorum doloribus medetur 435.4
amphisbænæ ſerpentis deſcriptio 115.14
amphiſtrati ſtatuarij opera 502.2
amphitane gemma 524.38
amphitheatrum Pompeij 507.38
amphitheatrica charta vnde dicta 195.15
amphitus Caſtoris & Pollucis auriga 70. 47
amphoræ miræ Lentuli 503.44
amphoræ duo Erythris in templo conſecratæ 496.6
amplitudo rerum Romanis fuit damnoſa 200.1
ampullacea pyra 214.40
amuletum quid 371.40
amuleti vis ineſt ſuccino 517.43
amulius pictor 493.4
amurcæ conſideratio, & vires 212.53
amurcæ plurimum quando inſit oliuis 211. 9.29
amurca faba, antequàm ſeratur perfundenda 261.2
amurca in arborum medicaminibus 256.60
amurcæ medicinæ 343.16.& inde
anabaſis herba quæ 378.21.& 384.59
anacamſerotis herbæ mira vis 361.37
anachites gemma eadem cum adamante: & vnde nomen acceperit 518.39
anacreontis Poetæ mors 92.34
anadyomene Venus, Apellis opus 490.45. 60
anaitidis deæ templum 465.5
anagallidis vtriuſque medicinæ 378.19.& 379.44.& 381.15.58.& 383.52.58
anagallidis herbæ conſideratio, genera, & vires 373.22.& inde
anagyros herba, eiúſque medicinæ 389. 15
anaglypta vaſa quæ dicantur 469.4
anagnia capta Romanus populus ſtipendio liberatur 472.60
anachitis gemma 527.39
anapauomenes ob amorem fratris mœrens Ariſtidis opus 491.36
anapauomenos, Protogenis tabula 492.7
anaphoræ ab Aſtrologis quæ dicantur 102. 35
anarrhinon herba quæ 372.23
anataria aquilæ genus 143.19
anatum incubatio mira 154.48
anatum volatus qualis 151.31
anates quo ſeſe purgent 116.33
anates à gallina excluſæ mox aquam petunt 154.42
anates futura præſagiunt 283.28
anates Ponticæ veneno viuunt 363.43
anatum in medicinis vſus 424.1444 & 425.39
anaxagoras Clazomenius quando floruerit: & quid ab eo fuerit prædictum 16.15
anaxagoræ de Sole opinio Ibidem 19
anaxander pictor 494.56
anaxarchi patientia, conſtantiáq; 968
anaxilaus medicus 497.13
anaximander Mileſius primus Zodiaci obliquitatem deprehendit 339
anaximander quando vixerit Ibidem
anaximander Mileſius Lacedæmonijs terræ motum prædixit 214.4
anaxilaus ſcriptor 283.38
anaximenes Mileſius gnomonices inuentor 21.11
ancæi pictura, Apellis opus 491.11
anchora nauis à quibus reperta 107.2
anchuſæ herbæ conſideratio, medicinæq; 329. 26.& inde.38.& inde
anchuſa callæ genus 391.16
anchuſæ herbæ varij vſus 182.54.& 318. 26.& 319.32
anconitanum vinum quale 204.24
ancus Marcius Rex aquam in vrbem duxit 441.3
ancus rex quot ſalis modia populo dedit 444 28
andrachne herba 198.3
andrachne agria herba 374.35
andreas medicus 307.32.& 333.20.& 454.3
andri inſulæ ſons, vini ſapore fluens 26.60
androbij pictoris opera 494.25
androbulus ſculptor 477.21
androcydis ad Alexandrum epiſtola de vino 203.49
androcydis medici contra ebrietatem medicina 255.21
androcydes pictor 489.9
androdamæ gemma vnde dicta 524.25
androdamas, lapis ex genere hæmatitarum 510.3
androgyni, id eſt, vtriuſq; ſexus homines 90. 21.& 91.44
andromedæ pictura, Niceæ opus 493.56
andromeda vbi bellua obiecta 66.50.& 128.13.
andromeda liberta Iuliæ auguſtæ 13.8
androſacis herbæ conſideratio 388.56
androſæmi herbæ conſideratio 388.60
androſæmon herba quæ 389.48
anemone herba 316.53.& 319.33.& 394.29
anemones herbæ medicinæ 323.49
anemonæ vnde dictæ 323.53
anethum culinis & medicinis naſcitur 292. 58
anethum in theriaca 311.55
anethi natura, medicinæq; 307.60
angeronæ deæ ſimulachrum cur os habuerit obligatum 35.10
anginæ remedia 295.19.& 297.36.& 298. 10.& 304.54.& 306.44.& 310.35.48. & 321.40.& 333.33.50.& 338.42.& 342.27.46.& 348.20.& 352.58.& 353.8.& 358.15.& 361.58.& 362.9.& 364.58.& 366.41.& 377.24.& 387.8. & 390.46.& 394.60.& 400.17.20.& 403.39.& 410.44.& 429.39.& 450. 34.& 454.13.15.& 465.46.& 479.56.
anguillarũ conſideratio 132.57.& 141.21
anguillis binæ pinnæ 132.51
anguillæ è manu veſcentes 449.3
anguillarum nulla ſexus differentia 157.9
anguillarum tergore prætextati verberabantur 132.16
anguillarum procreatio 140.12
anguillæ miræ magnitudinis 127.31
anguium conſideratio, natura, medicinæ 421. 38.& inde.& 429.58
anguis quando ſine veneno 421.58.& inde
anguis Aeſculapio dicatus 421.60
angues quando membranam exuant, & quomodo 116.21.& 117.16
angues ex ſpina hominis gigni 157.59
angues vbi non noceant 126.55
anguis paſcitur in ædibus Romæ 422.1
anguium genus pulcherrimum, hydri 422.3
angui inſunt multa remedia 421.60
anguis quæ herba oculis ſuccurrat 116.24
anguium Nili cũ vulpibus diſſidium 158.22
anguinæ membranæ medicinæ 428.58
anguinum ouum quid 420.36
anguini cucumeris conſideratio 295.21
anhelatorum remedium 333.33
anicetum, idem cum aniſo, & cur ita dictum 316.39
aniciana lapidicinæ 511.35
anicius Q. Aedilis curulis 460.30
animal nullo cibo viuens 405.33
animal clariſſimè omnium cernens 405.52
animal per diem tantũ vnum viuens 168.22
animal quis primus occiderit 107.4
animal carens ſexus differentia 157.9
animal quodlibet in inſula Solis abſumitur, 86.28.& inde
animalium nullum odoratum, niſi panthera 315.2
animalium feritas qui mitigetur 361.35
animalia quæ quam materiam nõ attingant 225.14.45.& 226.9.& 231.23.& 257.15.& 264.1.& 266.37.& 343.56. & 362.7
animalium ſolertia 111.2.per totum.& 149.53.& 303.11
animalia ſapientiſſima quæ 334.42
animalia omnia noſcunt ſibi ſalutaria præter hominem 387.59
animalium vnicuiq; ſalutaria remedia natura inſeruit 396.57
animalium peregrinorum in medicina vſus 403.25.per totum caput
animalium pauidiſſimum omnium 405.12
animalium ferè omnium in medicinis vſus 408.3.per totum caput. & 428.35. per totum caput
animalium inimicitiæ, amicitiæq; 110.59. per totum.& 151.7.& 158.14.per totum caput
animalium miracula 437.49.per totum caput
animalium terreſtrium conſideratio, libro 8. per totum
animalium animi indicia 112.30
animalia viſu homines necantia 114.41. & inde
animalia cuncta & ſua commoda, & hoſtiũ aduerſa natura norunt 115.47
animalium prognoſtica 116.46.& inde
animalia futura præſagientia ibid.46.& 119.21.& 281.26.& inde
animalium prodigia 120.28
animalium victimæ quæ dijs placandis apriſſimæ 122.58.& inde.& 123.21
animalium quæ ſtultiſſima 124.23.& 125.8
animalia ſemifera quæ ibid.32.per totum
animalia remedia inter placida ferasq; 126. 16.& 160.16
animalia quæ quibus in locis non ſint 126.36. per totum caput
animalia aduenis nocentia, indigenis innoxia ibid.54
animalia quæ minima 127.28
animalia maris quare maiora terreſtribus ibid.33
animalia ſine parentibus genita 157.7 per totum caput
animalia quæ nihil diſcant 152.42.per totum caput
animalium marinorum quæ maxima 127.56
animalia gula carcere coercere cœpit 153. 37
animalium ſolæ volucres in pedes naſcuntur 154.14
animalium diuerſus coeundi modus 440.4 & 155.51.& inde
animalium quæ poſt ſemeſtrem vitam in limum couertantur 140.6
animalia quæ ſingulos gignant 156.1
animalia cæcos fœtus parientia ibid.8
animalium varia generatio ibid.56
animalium in vtero ſitus ibid.per totum caput
animalium actus 111.2.per totum caput. & 115.26.42.& inde.& 116.55.& 117. 25.& 118.54.& 119.20.& inde.& 120. 1.& inde.& 124.39.& inde.& 125.9. & 135.2.& inde.& 136.14.& 138.32. per totum caput.& ibidem 47.per totum caput.& 150.12 & 163.10.& 448.41. per totum caput
animalium quorundam ſtoliditas 124.23. & 142.12
animalium ſenſus 157.16.per totum.& 158. 13.& inde
animalia terra viuentia 157.48
animalia in igne viuentia 168.15
animalium quorundam cibus & potus 157. 57.per totum caput
animalia vbi tota æſtate non bibant 158.4
animalium ſomni deſcriptio ibid.37.per totum caput
animalia, quibus cibi exitus non eſt 168.2. per totum caput
animalium membrorum omnium deſcriptio ibid.28.per totum caput
animalium in pilis differentia 175.32. & inde
animalium per mammas differentia ibid.43. & inde.& ibidem 50.per totum
animalia omnia à dextris partibus incedunt, ſiniſtris incubant 177.13
animalium ex membris medicinæ 397.11. per totum caput
animalia perfectiora cæteris mundi partibus 89.10
animalium ſoli homini maxima animorum diſſimilitudo 93.24.eiuſq; rei ratio ibid.22
anima carens, nihil viuit 180.30
animæ aſperitas quo molliatur 334.5
animæ poſt mortem conſideratio, ſecundum Plinium 105.4.per totum caput
animam cum corpore interire, ſecundũ Plinium ibid.per totum caput
animas humanas partem cæli eſſe, ſecundum Hipparchum 9.49
animas quorundã relicto corpore erraſſe diu 103.55
animantia cætera homine feliciora 3.15. & prologo libri ſeptimi, per totum
animi humilis remedium 334.1
animi impetus cibo mollitur 334.7
animi triſtitia quomodo tollatur 352.1
animi affectus quis omnium primus penicillo expreſſit 491.30
animi maxima indicia in oculis 170.3 & inde
animus in oculis inhabitat ibid.5
animi in corde domicilium 172.25
animi ſubtilitatis cauſæ 175.21
animi ſolicitudo quo propitietur 398.42
aniſi conſideratio, natura, vſus, medicinæ 306.33
aniſum vbi laudatiſſimum ibid.40
aniſum in theriaca 311.55

aniso panis conditur 306.51
anitiana pyra 214.27
anneus Serenus fungis peremptus 332.56
annibal Alpeis exuperat 499.33
annibal M. Sergium bello captum in catenis habuit 297.25
annibal captiuos Romanos inter se dimicare coegit 100.2
annibal captiuum elephanto obiecit 109.47
annibal quo anno superatus est, frumenta in arboribus sunt nata 268.40
annibalis castra ad tertium ab vrbe lapidem 215.60
annibal euersa Sagunto Dianæ templo pepercit 235.32
annibal vbi sepultus 68.32
annibalis in Hispania fodinæ 466.10
annibalis Romæ statuæ tres 473.39
annibal solus hostium intra muros vrbis Romæ emisit hastam ibid.40
annibalis meretricius amor 38.29
annij Plocami libertus vi tempestatis in Taprobanem insulam delatus 77.17
annij Fœcialis statua 473.25
annonæ caritatem grandines nunquam afferunt 275.37
anni in dracontio ex geniculorũ numero deprehenduntur 360.27
anni diem primum letis precationibus inuicem faustum ominamur 473.36
anni varia obseruatio 3.54.& inde.& 101.38.& inde
annũ ex quot diebus constet 271.26
anni intercalares ibid.
anni partes quatuor,& quomodo distinguantur 272.13.& inde
annulorum consideratio 459.44.& inde
annulus à quo repertus fuerit, incertum ibid.
annulus in sinistra manu gestabatur 459.47
annulum prisci vngulum dicebant 459.55
annulus ingentis pretij 519.60
annuli ferrei vsus 514.18.& 459.45.51
annuli in quibus digitis gestabantur 460.55
annulus e quæstor ordo à plebe distinctus 461.17.& inde
annulorum gemmæ variæ 460.49.& inde
annulorum authoritati forma quando constituta 461.32.& inde
annulorum Romanorum tria modia ab Annibale Chartaginem missa 460.41
annulis nonnulli venena inclusa habuerunt 461.3
annulos maior pars gentiũ nõ habet 460.46
anonymos herba qualis 389.22.& inde
anonis herbæ descriptio 389.12.& inde
anserum consideratio 146.56.per totum caput.& 155.10.& inde
anseres quo sese purgent 116.33
anserum cura ob Capitolium defensum 146.56.& 420.54
anseribus cibaria Censores locabant 146.57
anseris in puerum, puellam q3 amor ibid.58
anserum iecoris bonitas 147.1
anseres in Germania optimi ibid.8
anserum volatus qualis ibid.49
anserum pullis vrtica mortifera 155.14
anserum ingens auiditas ibid.14
anseres clangore tempestatem præsagiũt 283 37
anseris adipis medicinæ 295.55.& 297.27
anseres quam herbam expauescant 316.44
anserum ouorum vtilitates 420.46
anseres quo maxi nè ægrotent tempore 420.54
anserum ob detectas Gallorum insidias honor 146.56.& 420.54
anserum in medicinis vsus 420.46.& inde.& 423.55.& 424.9.& 425.39.& 426.14.& 432.29
antachates gemma 524.5
antæi ab Hercule victi simulachrũ 475.20
antæus Tingitanæ vrbis in Mauritania conditor 55.46
antandri balneorum ruina 236.3
antandri platanus sponte restibilis facta 230
antelucanis agricolæ quid agendum 273.18
antennæ nauium ex abiete 234
antennæ nauis repertor 107.1
anterotes gemma 523.1
anthalium herba,& eius vsus 318.40.& 324.37
anthedon mespilorum genus 216.6
anthemis herba 319.33.47
anthemi herbæ in medicinis vsus 381.44
anthera, medicamenti genus 355.7
anthericon, asphodeli caulis 330.51
anthermus sculptor 500.15
antheus statuarius 475.3
antheus medicus 397.41
anthiæ piscis consideratio 141.34
anthyllidis vtriusque in medicina vsus 386.46
anthyllion herba,& eius medicina 324.27.& 381.31
anthyllis herba quæ 381,32
anthologicõn libri 313.11
anthracites lapis qualis 510.11
anthracites carbunculi genus 521.13.& 527.31
anthriscum herba 313.45.& 331.50
anthropographus quis dictus 492.36
anthropophagi qui,& vbi 86.28.& 87.60.& 90.4
anthus auis 151.50
anticellium herba 324.38
anticyricon sesamoidis genus 335.36
anticyra in insula elleborum tutissimè sumitur 367.9
antidoti Mithridatis compositio 348.28
antidotum Mithridaticũ anatis Pontica sanguinem recipiebat 363.47
antidotum Mithridaticum quot ex rebus constabat 418.34.& inde
antidotum ingredientia 348.28.& 349.31.& 367.60.& 377.45.& 395.60.& 405.45.ac 418.34.& inde. ac 425.19. ac 450.7. ac 451.1.& 454.42.& 467.28.ac 486.52
antidoti pictoris præceptor, ac opera 493.47
antigenes tibicen 232.28
antigonus scriptor 489.26
antigonus rex ad quid vsus papyro 195.7
antigonus statuarius 477.13
antigoni regis pictura, opera Apellis,& Protogenis 490.56.ac 491.ac 492.9
antimachus statuarius 477.23
antiochus rex artemoni plebeio similis 93.26
antiochi vxor Laodice ibid.27
antiochi & Seleuci regum duces qui 74 14.59
antiocho perempto Laodice per artemonem regnum stabiliuit 93.28
antiochus quo antidoto fuerit vsus contra venena 211.58
antiochus quintus Syriæ rex 81.52
antiochiæ lilium laudatissimum 314.2
antiochus rex à quo,& quo pretio sanatus 417.12
antiochi regis elephantes 109.17
antiochi regis interitus 120.55
antiochus rex quoto vrbis anno victus 191.58
antiochi mater Apamia 81.22
antiochus ab Octauio, antequàm circulum egrederetur, respondere cogitur 473.5
antiochus à Cleombroto medico seruatus 90.8
antiochus Manlius cretatis pedibus Romam aduectus 498.59
antipater sculptor,& eius opera 470.15
antipater Sidonius Poeta, ac eius morbus 103.47
antipathes gemma 524.28
antipathia quid 449.39.& 518.20
antipathia serri temperaturæ genus 481.52
antiphilus pictor 492.37.& 494.21
antipodum consideratio 17.36.per totum caput.& 18.59.& inde.& 77.4
antiquitus vini vsus mulieribus erat interdictus 206.2
antiquorum mira in rebus inuestigandis diligentia 345.48.& 363.21.& 387.24
antirrhinon herba qualis 372.22.& 386.28
antiscoradon allij genus 289.30
antispodij consideratio 480.40
antistius Caius quando Consul 461.33
antonianam Drusi nunquam spuisse 95 31
antonia Drusi erga muranã amor 141.3
antonius M. Ciceronem interfecit 209.46
antonius M. librum edidit de sua ebrietate ibidem & inde
antonius M. per temulentiam plurima orbi mala intulit ibid.47
antonius M. sanguine ciuium ebrius ibid.49
antonius M. velo purpureo vsus 283.37
antonius denario ferrum miscuit 468.34
antonius Nonium senatorem cur proscripserit 519.57
antonius M. quando Consul 10.24.& 109.51
antonius M. iugo primus leones subdidit 112.56
antonij M. cum Cleopatra epulæ sumptuosissimæ 136.60.& inde
antonij M. de pueris similibus emptis historia 93.38
antonij M. nauis Actiaco bello ab echeneide pisciculo retenta est 448.6
antonij M. Cleopatræ in cœna venenum timenti historia 313.4.& inde
antonij M. luxus 461.51.54.& 520.1
antonij M. feritas, atq3 luxuria 520.1
antonius Caius in Consulatu Ciceronis collega 125.33
antonius Musa, Augusti medicus 417.18. 435.42
antonius Castor rei herbariæ peritissimus 364.4

antonij Caij ludi 463.9
antoniano bello prodigiosus Solis defectus 10.19
antorides pictor 492.29
anubis in argento picto ab Aegyptijs spectatur 468.30
anulare, coloris genus,& vnde dictum 487.42.52
apamia Antiochi mater 81.22
apamenum vinum 204.59
aparctias ventus 13.9
aparine herba qualis 389.28.& inde
apathes qui dicantur 94.59
apeliotes ventus 13.6
apeliotem, id est, Subsolanũ villæ vineaq3 spectare debent 279.52
apelles pictor elephãtij coloris inuentor 487.26
apelles magno pretio didicit 489.60
apelles quando,& eius excellentia 490.7.& inde sæpe
apelles quid erga Protogenem egerit 490.22.& inde.& 490.45
apelles quibus vsus coloribus 488.3
apelles die quolibet lineam saltem ducebat 490.30
apelles pinxit, quæ pingi non possunt 491.24
apelles & inæmulos benignus 490.45
apellis præceptor quis 489.53.& 493.19
apellis nulla in tectorijs pictura 492.60
apellis astus, in prologo operis pagina 2. versu 35
apellis mors Venere imperfecta 491.3.& 497.49
apelli tantùm permissum, Alexandrum pingere 99.18.& 490.38.& inde
apelli Campaspe Alexandri amica dono data 490.42
apenninus mons cotinũ fruticem habet 225.57
apenninus mons validissimas habet arbores 234.15

Reliqua quære parte secunda.

aperedera seipsum curat 116.20
aper à quo in epulis solidus positus 125.19
apri indicij dentes cubitales ibid.29
apri in medicinis vsus 411.17.& 412.25.34.40.& 414.5
apri vbinon sint 126.50
apri vbi multi 178.28
apris fel non esse 173.5
apri partium cõtra serpentes medicinæ 408.3.& inde
apros sua vrina grauissimæ est 412.28
aprorum sapor myrto commendatur 218.56
apes quos flores non attingant 198.46.& 226.7.& 317.22.& inde
apum consideratio, Capite quinto,& sequentibus libri vndecimi.
apes quos non pungant 301.43.& 399.30
apes quibus herbis delectentur 317.17
apes præcipui quæstus ibidem
apes olea flores non attingunt ibid.21
apes ægrotæ quibus iuuentur ibid.23
apes ne fugiant 163.13.& 322.44
apes quo flore maximè gaudeant 322.44
apes propolin ex quo faciant 363.45
apes crabrones q3 quos non feriant 399.30
apes quo fugentur 402.50
apes ne quem piam attingant 437.51
apes sparsæ quomodo in alueária reuertantur 437.56
apes præcipuæ inter insecta 160.12
apes hominum causa genitæ ibid.13
apes Rempublicam, consilia, duces, mores que habent ibid.14.& inde
apes an sanguinem habeant ibid.19
apes quando condantur 160.22
apes vnde melliginem sumant ibid.28
apes nullis nocent fructibus ibid.47
apes quot diebus operentur ibid.47
apes prædiuinant futura ibid.58
apes castra imitantur ibid.56.& 162.19
apes quæ oderunt 162.34
apes quomodo fœtus progenerent ibid.39
apes quot diebus peragant fœtus ibid.55
apum morsus remedia 296.41.& 305.12.& 322.45
apes deficiente melle, quibus alendæ 318.8
apum exercitia, operaq3 160.13.& inde.& 160.45
apum operis vocabula ibid.33
apum amatores ibid.52
apum in opere ratio, curaq3 ibid.56
apum prudentia ibid. per totum
Apum Reges, Imperatoresq3 161.29.& 162.58.& inde
apum cellæ omnes sexangulæ 161.30
apes à bruma ad Arcturi exortũ somno aluntur 162.29
apum coitus visus est nunquam ibid.39
apum incubatio, fœtusq3 ibid.47
apum abortus, clerus ibid.56
apes ad Padum deficiente pabulo quomodo alantur 317.25
apibus qui nocui vermes 318.6
apes furto subtractæ malè fructificant 291.18
apum regis descriptio 162.57.& 163.5
apum ostentum ibid.14
apum vua dependens ibid.
apes in ore Platonis infantis ibid.17
apes sine rege esse non possunt ibid.20
apum inter se pugna 163.26.& inde
apum genera plura 163.32.& inde
apes rusticæ, vrbanæq3 ibid.34
apes vbi albæ ibid.36
apibus cur datus aculeus ibid.37
apibus inimica 163.40.& 317.21
apum morbi 163.47.55.& 317.17
apes defunctas alia sepeliunt 163.49
apum continendarum ratio 164.9
apibus auditum inesse ibid.9
apes æris tinnitu gaudent ibid.9
apum quæ vita longissima ibid.12
apes quæ arte reuiuiscant 164.14
apes quomodo repayentur 164.15
apes iuuencorum corpore reparantur ibid.15
apes nullum cadauer attingunt ibid.25
apum lingua qualis 171.56
apex quibus inest animalibus 164.29
aphace legumi nis genus 318.46.47.& 319.33.36.53.& 389.50
aphye pisces 444.43.& 458.1
aphytacores arbores 516.53
aphrodis meconij descriptio,& vsus 395.9.& inde
aphrodisiace gemma 525.40
aphrodisius statuarius 502.9
aphrodite ἐν κήποις, Alcamenis opus 500.34
aphron herba quæ 307.57
aphronitri consideratio 446.12.& inde
aphronitri medicina 498.42
apiana brassica 291.9
apianæ vuæ quæ,& vnde dictæ.& 205.22
apiaria quãpartem spectare debeant 279.59
apiastrum herba eadem cum melissophyllo 302.8.& 315.58
apiastrum vbi venenatum 302.9
apiastro herbæ apes delectantur 317.18
apiatæ mensæ ex genere citrearum 196.37
apicæ oues quæ 124.18
apicij M. luxuria 132.21.& 291.13
apicij Marci inuentum 125.13.& 132.21.& 153.4
apilascudes auri genus 464.8
apios ischas herba quæ 380.45.& inde
apyrinon, Punici mali species 197.32.& 345.21
apyron auri genus 316.60
apyron sulphur quod dicatur 497.7
apyroti carbunculi qui,& cur ita dicti 520.47
apis bouis consideratio 123.6.per totum caput
apis bos pro deo ab Aegyptijs colitur ibid.6
apis bouis delubra ibid.9
apis bos responsa priuatis dat ibid.9
apis bouis natalis festa ibid.8
apion Grammaticus, cymbalum mundi à Tiberio apellatus, in Prologo operis, pagin. 2. versu 30.
apion Plistonices, scriptor 519.32
apij herbæ consideratio,& medicinæ 292 28.& inde,& 301.53. per totum caput
apij mirum ibid.
apium hortensium omnium tardissimè erumpit 289.55
apij semine vinum conficitur 207.9
apij vsus & natura 294.24
apij satio, cura, vsus &c. 292.29
apij corona coronantur victores Nemea ibid.30
apij sexus & vires magna sunt in controuersia apud eruditos 301.56
apij sexuum differentia ibid.57
apio vti in cibis, nefas quibusdam creditum ibid.58
apium mensis feralibus defunctorum dicatum ibid.60
apij nocumenta ibid.59
apium curnam inter nefastos frutices 302.3
apium in theriaca 311.55
aplysiæ, spongiarum genus 139.15
apocyni fruticis descriptio 356.59
apocynon, ranæ ossiculum, eiusq3 vsus 451.32
apodum auium consideratio 151.32.per totum caput.& 177.37
apodis auis in medicinis vsus 431.37
apographon Stephanopolidis tabulæ, quanti à Lucullo emptum 493.30
apolectus piscis ex pelamidum genere 458.21
apollinaris herba quæ 365.55.& 385.27
apollinaris herbæ medicinæ 385.56
apollinis simulachrum ab Antonio Ephesijs sub la-

sublatum, & ab Augusto restitutum 475. 28
Apollinis simulachrum 476.11.30.34.55. & 500.12.& 501.54
apollini laurus sacra 180.44
apollini grata laurus 219.56
apollinis templum Vticæ cedrinis trabibus insigne 235.28
apollinis cum Marsya certamen 64.60
apollini Hyacinthus dilectus 316.57
apollinis & Neptuni simulachrum 501.7
apollinis & Dianæ simulachrum 502.1
apollo Archilochi poetæ interfectores arguit 97.44
apollinus Delphici cortinæ 472.15
apollo Delius ab Hyperboreis præcipuè colitur 51.44
apollinem Capitolinum Lucullus M. vnde Romam aduexit ibid.55
apollinis Palatini templum 472.15
apollinis citharœdi, serpentemq; perimentis simulachrum 475.35
apollinus marmoreum simulachrũ apud Sicyonios, Dipœni & Scyllidis opus 500.10
apollinis Palatinæ ædes 500.24.& 514.58
apollinis filia Phœmonoe 143.11
apollinis fi'ius Arabus 105.44
apollinis colossus vnde à Lucullo Romã translatus 474.10
apollinis Palatini simulachrum 501.12
apollini fons, eiusq; pisces fatidici 549.12
apollinis oraculo Socrates prælatus cunctis 99.32
apollinis oraculum 101.17.per totum
apollo eboreus vbi 104.39
apolloniatarum pix fossilis 224.53
apollo Curius qui 449.5
apollodorus medicus quod vini genus prætulerit 204.2
apollodorus sculptor 477.2.21
apollodorus pictor quando 489.52
apollodori de Zeuxige elogium 489.59
apollodori medici duo 296.26
apollodori in Grãmatica excellentia 99.4
apollonitaticum bitumen 27.43.& 497.26
apollonides gemmarum sculptor 514.44
apollonij pictoris opera 501.51
apollophanes medicus 330.9
apostematũ remedia 430.5.14.& 447.15
aposcopon Antiphili tabula 495.24
A. Posthumius dictator apud Regillum lacum Latinos castris exuit 462.60
apotheca vinaria 206.26
apoxyomenos. Lysippi signum 475.48
appendix spinæ qualis 357.59
appendices baccæ, earumq; vsus 357.59
appetentiam ciborum excitantia 305.51. 306.38.& 323.20.& 337.12.& 339.5. & 340.40.& 348.5.& 357.27.& 360. 43.
appetentiã ciborũ quæ restinguunt 334.16
appiana mala quæ, & quomodo inserantur 214.4
appianum coloris genus 487.51.58
appiæ aquæ ductus à Q. Marcio refectus 508.9
appius Iunius Consul 119.50
appius Claudius Cæci nepos, quando Consul 210.35
appluda quid 264.13
Apronia, id est vitis nigra, & eius medicinæ 339.60
apronianæ cerasa qualia 217.52
apronij Lucij filio adipes detracti 174.31
aproxis herba qualis 360,56.& inde
aprugni calli esus populo Romano à Catone exprobatus 125.18
aplysios gemma 524.40
apua piscis 445.53
apuleia M. Lepidi vxor 99.58
apuliæ ventus Atabulus plantas frigore aduerens 254.51
apuscorus Magus 427.30
aqua quo pacto subitò refrigeretur, ita vt posteà non ferueat 451.30.33
aqua quo pacto ita concitetur, vt feruêre videatur 451.32
aquæ proprietates 16.58
aquam rotundam esse 18.50.& inde
aquarum æstus causam Solem & Lunam esse 24.50.per totum caput
aquarum miracula 26.60.& 438.13
aquæ pecudum colorem mutantes 26.56. & inde.& 439.14.& inde
aqua Lynceïs vini modo inebriat 26.58
aquæ quæ potantibus lethales 27.1
aquam ex ventre pellentia 323.21
aquæ potus saluberrimus 209.10
aquæ potu cuncta vruntur animalia præter hominem ibid.10
aquæ nullius sapor, succus, aut odor 218.13
aquas quæ arbores odere 226.6.& inde
aquas quæ arbores ament 226.9.& inde
aquis quæ ligna maximè resistant 235.36. & 236.4
aquis quæ ligna facile corrumpantur 235.39
aqua quomodo à vino separari possit 231.45
aquarum differentia magna 270.10
aquarum præsagia 281.19 & inde
aquas omnes nõ omnib. licet bibere 285.46
aquæ quæ hortensibus herbis irrigandis vtilissima 293.57.& inde
aquæ insalubres, potu quo purgentur 304.36
aqua quomodo adderi setur, atque lactescat 309.29
aquæ miræ naturæ, in qua scilicet nihil mergitur 61.57.& 80.58.& 439.41
aqua pluuia tantùm vtentes 86.25.& 87.6
aqua pondus sustinens omne 81.58.& 439.41.& inde
aquam quam reges Parthorum bibunt 81.36
aquæ amaræ, aut nitrosæ, quomodo dulces fiãt 350.22
aqua quo glacietur 358.8.& 360.52
aquæ mulsæ consideratio, & medicinæ 334. 11.& inde
aqua dentes decidere faciens 364.55
aquæ inueniendæ signum 378.54
aqua quæ accendantur 466.57.& 509.46. & 521.16
aquarum impetus quo sistatur 405.33
aquarum vis maxima 438.12.& inde
aquarum beneficia 438.18.& inde
aquarum differentiæ, diuersitatesque plures 438.24.per totum caput
aquæ hominibus salubres 438.26.& inde
aquæ calidæ, balneis aptæ 438.24
aquarum medicinæ ibid.per totum
aquæ vini tædium afferentes 435.24
aquæ vini modo inebriantes 439.25
aquæ quæ vtilissimæ 440.14.& inde
aquæ pluuiarum cæteris sit leuior 440.16
aquæ quæ salubres, vel contrà 440.14
aquarum toto orbe saluberrima aqua 440.59
aqua Virgo Romæ, & vnde dicta 441.4
aquas quærendi ratio 441.18.& inde
aquarum subterranearum signa 441.19
aquarum subitò nascentium, aut deficientiũ ratio 441.44.per totum caput
aqua quando dulcior 441.49
aquæ tales, quales terræ per quas fluunt 441. 51.
aquarum mira mutatio 442.2.per totum
aquarũ calidarũ vsus, & medicinæ 442.24
aquæ marinæ quo pacto dulces efficiantur 443.10.& inde
aquarum ducendarum ratio, ad idq; instrumenta 442.14.& inde
aquæ Curtiæ, & Cæruleæ ductus, Caligulæ, & Claudij Cæsarũ opus 508.16.& inde
aquarũ ductuum tubi ex quibus lignis 236.4
aquatica quæq; frigidissima 234.3
aquaticorum fruticum & calamorum consideratio 231.28.per totum caput
aquatilium consideratio libro 9. per totum
aquatiliũ varia tegumenta 130.29.& inde
aquatilium sensus 138.38
aquatilia inter initia visu carent 140.37
aquatilium mimicitiæ & amicitiæ 141.2
aquatilia pauca pulmonem habent 172.51
aquatilium medicinæ trigesimo secundo libro per totum
aqui eges in scaturiginibus inuestigandis quod signum sequantur 378.55
aquifolij arboris bacca 217.45
aquifolia montes amat 225.57
aquifolio arbori non decidunt folia 226.57
aquifolio folia aculeata 227.6.10
aquifolium quando germinet ibid.40
aquifolia arbor veneficia arcet 338.7
aquifolia arbor quæ 391.35
aquilarũ consideratio, natura, genera. Cap. 3. & duobus sequentibus libri decimi
aquila Liuiæ Drusillæ gallinam candidam in gremium deiecit 220.6
aquilarũ in nidis aetites lapis reperitur 143. 35.& 510.16
aquilas non parere sine aetite lapide 510.17
aquila pulorum indolem Solis intuitu explorat 143.28.& inde.& 425.28
aquilæ in medicinis vsus 425.29
aquilæ quædam fœtus suos non alunt, sed fugant 143.6.37
aquilæ quo ingenio testudines frangant ibid. 14
aquilæ vbi nidificent, quót ve ouapariant ibidem 38.& inde.
aquilarum pennæ mistas reliquarum auium pennas deuorant 143.47
aquila non fulminatur: ideo Iouis armiger creditur 15.59.& 143.43
aquilam Romanis legionibus C. Marius attribuit 143.50.per totum caput
aquilarum prælia cum ceruis ibid.55
aquilarum cum dracone pugna ibid.57
aquila in virginem mirus amor 144.2
aquila Iouis sacra ibid.5
aquilarum oua quæ auis frangat 145.34
aquila in Rhodo nulla 148.52
aquilarum incubatio, quotq; pariant pullos 155.19.& inde
aquila & olor inimici 158.15
aquilæ pisces 133.19
aquilæ signi cælestis ortus 274.34.& 276. 18
aquilæ signi cælestis occasus 123.26.& 273.11.& 275.30.32
aquilij C. equitis Romani ac iurisperiti domus pulcherrima 238.52
aquilio dulci capto aurum in os Mithridates infudit 462.47
aquilo ventus media æstate Etesias vocatur 279.46.& inde
aquilo salubris 13.47.& 240.20
aquilo ventus 13.8.45.47.50
aquilone flante agricolis quæ agenda, & quæ non 280.40.& inde
aquilone quæ gaudent 239.23.& 279. 40.& inde
aquilonem vites & arbores spectare debent 240.15.& 279.41
arabiam quis primus Romanorum hostiliter sit ingressus 83.26
arabia ab Alexandro subacta 184.60
arabia felix cur dicta 186.30 per totum caput
arabiæ peculiaria ibid.11
arabia suibus caret 125.31
arabiæ gemmæ 520.36.39.& 521.17. & 522.12.& 523.29.& 524.31.33.& 526.56.& 527.47
arabiæ gemma opalus 526.10
arabia lapis lygdinus. 503.56

Reliqua quære parte secunda.

arabica resina qualis 208.13
arabica gemma qualis 524.29
arabicæ arbores lanigeræ 183.23
arabicæ spinæ medicinæ 357.31
arabicus adamas 518.10
arabicum linum ex quæ materia 283.11
arabicum mare margaritarum ferax 186. 36
arabicarum alitum in nidis Aspilates gemma inuenitur 524.34
arabus lapis qualis 510.32
arabus Babylonis & Apollinis filius 105.44
aracidna herba 318.42
aracos herba Ibidem
arachnes mulieris inuenta 105.43
araneorum consideratio, natura, genera 169. 57.per totum caput
araneorum in texendis telis fertilitas 165. 2.& inde
araneæ vitium peculiare, oliuis vitibúsque 254.42
aranei muscarij in medicinis vsus 426.4 & inde.& 426.33
araneus ædum ruinas præsentit 116. 41
aranei mures venenati 126.47
araneus serpentibus inimicus 158.27
araneorum pedes quales 177.43
araneorum tela mirum artificium 165. 2.& inde
araneorum cum lacertis pugnæ ibid.38
araneorum præsagia ibid. 40
araneorum coitus & partus qualis ibidem 42.
araneus lycus 431.1.& 434.39
araneus phalangius parentes consumit 165. 45
araneus piscis mari peculiaris 458.2
araneus piscis, pestiferum animal 139.43
araneorum morsus remedia 302.15.& 303. 12.& 305.60.& 322.17.46.& 324.18. & 330.34.& 347.25.& 348.55.& 354.36.& 355.14.& 358.24.& 450. 16.& 451.7
aranei muris morsus remedia 298.1.& 300. 31.& 309.1
arandi tempus quod 241.29.& inde.& 269.6.per totum. & 273.39.& inde
arandi disciplina 268.41.& inde per totum caput
arandum quantum vno iugo boum die vna 269.20
arandi tempus pro aruorum qualitate diuersimode obseruandum ibid.7.& inde
arare minus quàm verrere, censoria castigatio 259.47
arationis instrumenta plura 268.57.& inde
arator nisi incuruus prauaricatur 269.25
aratrare & arirare quid ibid.39
aratrum à quo repertum 106.57
arbela vrbs celebris Alexandri victoria 19. 56
arbores pisces 127.58.& 457.56
arborum cultura à quo reperta 106.56
arborum ramis olim victores coronabantur in sacris certaminibus 312.27
arbores inter se amicæ 225.50
arbores summum munus homini datum, olim creditum 180.32
arborum vsus varius ibid.32.& inde & ibid.46.& in de per totum
arbores, numinum templa ibid 42
arbores numinibus dicatæ ibid.44
arbores & lucinon minus olim, quàm deorum simulachra colebantur 180.43
arbores, primum hominum alimentum ibid. 33
arborum succi genus humanum mitigarunt ibid.47
arbores olim vino affuso nutriebantur 181. 2.
arborum abortus arte olim fiebant ibid.24. & inde
arborum magnitudo mira ibid.41.57.& 186.41.& 221.13.& inde.& 225.4.per totum caput
arbores Indicæ quales 90.42.& 181.41. & inde
arbor quæ accendi nequeat ibid.51
arbores lanigeræ vbi 183.16
arboribus folia vbi non decidant 183.28. & 226.33
arboribus sexum inesse 192.23.& 218.35
arbor auspicatissima euonymos 197.57
arbor pestem denuntians, & animalibus lethalis 197.59.60
arbores neque aqua, neque igne corruptibiles 198.2
arbores in mari ibid.59. deinde
arbores indociles quæ dicantur 199.43
arborum liquores qui præcipui 209 56
arborum frugiferarum natura. Libro decimoquinto per totum
arborũ fructuũ species innumerabiles 213.4
arbores paruæ post autumnum simo contegũtur, & quare 215.46
arborum fructuum in succis differentiæ 218 19.& deinde
arborum pomiferarum natura & vsus 220. 54.& inde
arboribus sine, qualis esset hominis vita 309. 1.& 220.54
arbores vbi nullæ 221.2.& inde
arborum fertilitas ferè alternat 222.15
arbores boletos in radicibus gignentes 223. 8
arbor panos ferens ibid.17
arborum quarum sint in vsu cortices ibid.26 per totum caput
arbores cur à natura genitæ 224.48
arborum tubera bruscum, & molluscum, eorúmque differentia 225.34.& inde
arbores quos situs, & quæ loca ament ibid.57. & inde
arborum diuisio per genera 226.15.per totum caput
arborum quarum folia decidant, & quarum non ibid.26.per totum
arborum aliæ sylvestres, aliæ vrbanæ ibid. 17
arbores vrbanæ cur dictæ ibid.18
arbor non germinans ante mediam ætatem ibid.30
arborum folia quæ decidant, & quæ non 226. 30.per totum caput
arborum conceptus, partus, educatio 227. 24.& inde
arborum gaudium flos est ibid.27
arbores quædam non florent ibid.29
arbores citò, tardéque germinantes ibid.36 & inde
arbores quo tempore fructus ferant 228.9 & inde
arbores semper fructum habentes ibid.19
arbores quæ nullum semen aut fructum ferunt ibid.22
arbores quæ, & quare infelices dicantur 228. 24.& 355.3
arbores quæ religione damnatæ 228.23
arbores nouellæ quandiu fructum non ferant ibid.26
arbores quæ facillimè fructum perdant ibid. 26
arbores quædam loci vitio infructuosæ 228 36
arborum genera varij 229.23.39
arbores bifera, trifera q; 228.46.per totum. & 270.8
arborum aliæ aliis sui partibus fertiliores 228.55
arbores quæ maturiùs ferant ibid.56
arborum corticis consideratio 229.39 per totum caput
arborum radicum consideratio Ibidem
arbores prodigiosæ 230.3.per totum caput
arbores collapsæ sua sponte resurrexisse ibid. 4.& inde
arbores quibus nascantur modis ibid.10.& inde.& 242.7
arborum partes similes partibus animalium 233.15

arbores morbos habent quosdam cum homine communes 253.55. & inde
arborum cædendarum tempus 233.41. & inde
arborũ altissimæ ac rectissimæ larix, abiésque 234.8
arbores quibus in locis robustiores, & quibus deteriores proueniant ibid.13
arbores quas, & cur teredines non attingant 235.45. & inde
arborum centra inimica ferris 234.22
arbor amplissima vbi visa ibid 29
arborum materia quæ spiss:ssima ibid.45 & inde
arborum quæ mollissima ibid.58
arborum quæ calidissimæ 234.59. & inde
arborum quæ frigidissimæ 235.3
arborum quæ leuissimæ 235.6
arbores quæ lentæ & humidæ 235.8
arbores non fluitantes in aquis 239.46
arbores duriores, & earum vsus ibid.52
arborum quarum ligna attritu ignem concipiant 235.1
arbores molles, fragilésque ibid.11
arbores cariem vel vetustatem non sentientes 235.13. & inde
arbores æternæ quæ putentur ibid. 16
arbores infestãtium genera quatuor 235.45. per totum
arbor arbore integitur luxus causa 236. 33
arborum ætates, & quæ arbores fuerint annosissimæ ibid.42. per totum
arborum quarundam vita immensa ibid. 42
arborum miracula 22.53. & 236.57. & inde
arborum vitæ breuissimæ 237.8
arborum pretia mirabilia 238.60
arborum cæsarum pœna lege duodecim tabularum constituta 239.12
arbores quod cælum naturaliter affectent 239.23. per totum
arbores plantas quasdam educant, quæ in terra ali non possunt 237.20
arborum situs, & quas in oras spectare debeant 239.59. & inde
arborum cum cælo & terra societas 240.11. per totum.
arbores quibus modis proueniant 242. 49. per totum.
arbores quibus modis serantur Ibidem per totum.
arbores qualiter disponendæ sint 244. 6. & inde
arborum scrobes qualiter faciendæ ibid.11
arborũ transferendarum consideratio 243. 56. per totum caput.
arbores quæ ætate transferendæ 244.28
arbores translatæ eundem, quem ante habebant, situm seruent ibid.29
arborum quæ vmbræ noxiæ, & quæ vtiles 244.54. & inde
arborum plantandarum ratio ibid.49 per totum caput.
arborum inter se distantia, atque interualla Ibidem per totum.
arbores quæ tardè, quæ celeriter crescant 245.18. per totum.
arborum insitionis consideratio ibid.38
per totum caput.
arbor vna in alia ibid. 40. & inde
arborũ inoculatio quomodo reperta ibid.42
arborum insitio quomodo reperta ibid.45
arbores semine inserere, aues docuerunt ibid. 41
arbor omni genere pomorum onusta 247. 4
arborum germinationis tempora tria 248. 7
arbores quæ societate gaudeant ibid.22 & inde
arborum morbi 253.99. & inde
arboribus quando prosint frigora, & quando obsint 239.15.49. & 253.51
arbores quæ vermibus infestentur 254.4
arboribus infesta 254.2. & circa
arbores quæ cortice detracto moriantur, & quæ non ibid.60. & inde
arborum vltima venena 255.23.
arborum prodigia 22.51. & 255.26. per totum caput.
arbores speciem mutantes, seseque in alias vertentes 255.28. & inde
arbores loquutæ interdum ibid.37
arbores in statuis, aris, velin diuersi generis arboribus enatæ prodigij loco 255.38. & inde
arborum morbi remediæ ibid.45. per totum. & 256.11. & inde
arbores steriles quomodo iuuentur vt fructum ferant 256.19. & inde
arborum medicamenta 256.49. per totum caput.
arbores religiosæ qualiter succidi possint 257.19
arbores vbi sub seinuicem seruantur 270.5 & inde
arbores quo cædendæ tempore 278.54
arborum mira altitudo 87.8. & 90.42
arbores aquam reddentes potuiidoneam 87. 12
arborum vtilitas 338.11. & inde
arborum fructus, primus cibus hominum 338. 12
arborum & ad arbores attinentium medicinæ 344.59. per totum caput.
arborum vrbanarum medicinæ Libro vigesimotertio per totum.
arborum syluestrium medicinæ Libro vigesimoquarto per totum.
arbores quomodo difficilius cædantur, celeriúsque arescant 350.17
arbustorum consideratio, & eorum ratio 252.30. per totum caput.
arbustum qualiter disponendum 244. 2.7
arbustorum putatio quando, & qualiter facienda 252.35
arbustis conuenientes arbores 252.33. & inde
arbutus arbor quæ 271.39. & 348.40
arbutorum in Arabia mira altitudo ibid. 39
arca, vuæ species 202.3
arcadia non gignit thymum 316.19
arcadiæ vinum mirum 207.46
arcadum anni trimestres 101.39
arcebion herba quæ 329.38
arcesilas pictor 494.56
arcesilaus pictor 493.17
arcesilaus Plastes, Luculli familiaris 495. 42
arcesilaus statuarius, eiúsque opera 502. 19
archelaus Cappadociæ Rex 502.21
archelaus Rex de vinearum cultura præcepta edidit 319.3
archelai pictura, Apellis opus 491.21
archesitas statuarius, eiúsq; opera 501.49
archezostis herba quæ, qualísque 339. 39
archezostis herba vires, & medicina 339. 42. & 387.7
archibius scriptor 227.1
archigalli pictura, Parasij opus 489.34
archilochi poeta interfectores Apollo arguit 97.43
archimedis laus 99.13
architecti quo pacto materiæ fissioni occurrant 235.57. & inde
arcion herba, quæ & persolata 371.24
arctij, siue Arcturi herba descriptio, & vsus 389.32. & inde
arcturi exortus 13.34
arcturi occasus quando 123.25. & 274. 32.35. & 278.15.16
arcturi exortu tempestates fieri 276.1
arcturi sidus procellosum 11.24
arcturi herbæ descriptio, & vsus 389.32 & inde
arcus cælestis consideratio 16.26. per totum caput.
arcus cælestis circa Solem visus aliquando 10.15
arcus cælestis in ostentis nõ habendus 16.26
arcus cælestis quomodo generetur ibid.27. & inde
arcus cælestis nisi aduerso Sole, fieri non potest ibid.29
arcus cælestis vbi quotidie appareat 16.48
arcu cælesti tacta terra halitũ mirum emittit 241.23
arcus cælestis duplex pluuiam signat 280. 59
arcus cælestis contactu frutices aspalathiodore imbuuntur 188.22
areus cælestis aspalathum contingens, mira eum odoris imbuunt suauitate 188.23. & 357.56
arcus cælestis an noctu generari possit, & quando 16.29
arcus quo vtimur, à quo repertus 106.2
arcuum nerui ex genitalibus camelorum vbi conficiantur 177.55
ardentia semper loca 27.31. per totum caput.
ardea auis futura præsagit 281.38
ardeolarum consideratio 155.18. per totum caput. & 158.19. & 169.45
ardeolarum quando optimum augurium 169.46
ardeolæ amicæ cornici 158.39
ardeolæ auis in medicinis vsus 437.20
ardices Corinthius, pictor 485.22
area ad trituram quomodo præparanda 277.5
areæ messium amurca subigenda 212.53
arellius pictor 493.1
areopagitarum de Oreste iudicium scyphis duobus insculptum 471.18
aresson ex fœmina mas 91.56
aretusa mulier in marem versa Ibidem
aretij oppidi vua quales 202.20
aretina vasa 496.3
aretij oppidi murus lateritius 496.60
arganthonij regis senectus 101.33.41
argathilis auis qualis 150.9
argematis morbi remedia 307.54 & 425.31
argemon herba à Minerua adinuenta 362. 19
argemone herba diuersa ab anemone 323. 54
argemone quibusdam eadem cum inguinaria 382.3
argemoniæ herbæ consideratio 370.41 & inde
argemoniæ herbæ medicinæ 377.24. & 380. 60. & 382.3.45. & 383.31. & 384.41. & 385.55. & 386.5
argenon gemma 523.28
argenti consideratio 466.3. & inde
argentum à quo repertum 105.47
argenti copia vbi 75.58. & 76.29. 466.7. & inde
argentum quando primum signatum Romæ 462.28.37
argento à quo, & quando æs inmistum 462. 38
argentum vbi maximè reperiatur 466.7 & inde
argentum aut aurum Spartacus in castris suis haberi vetuit 462.50
argentum semper in auro reperiri 464. 53
argentum quod optimum 466.7. & inde
argento nigræ fiunt lineæ 466.16
argenti spumæ consideratio 466.46. & inde
argentum cælatum quando Romæ in vsu cœperit 514.59
argentum quomodo inauretur 468.5
argenti differentiæ duæ 468.13
argenti bonitas quomodo exploretur 468. 14
argentum Aegyptium quale 468.30
argenti in variis ornamentis vsus 469.56 per totum caput
argenti cælandi ars 470.8
argentum quid 469.40
argentum ab androdamante attrahitur 510. 4
argenti viui consideratio 466.18. & inde
argentum viuum omnium rerum venenum 466.18
argentaria certa qualis 241.53. & 498.56
argentea corona à quo primùm in ludis data 312.38
argenteus nummus quando Romæ 462.28
argentei denarij nota quæ 462.37
argenteorum vasorum luxuria 469.7. & inde
argentei mulierum lecti 469.26
argenteæ lances centum librarum 469.29
argentearum statuarum vsus 469.56
per totum caput
argentei currus 469.58
argenteæ fœminarum compedes 469.59
argentosum aurum quale 465.51
argillæ albæ consideratio 241.40 per totum caput
argilla vina condit Gracia 208.3
argilla vineis vtilissima 240.28
argilla rerum similitudines exprimere, cuius inuentum 495.21
argyritis quid 466.47. & inde
agyrodamas gemma 524.27. & 525.41
argius statuarius 475.54
argo nauis ex eone arbore facta 198.1
argonauis humeris trans Alpes traiecta 40. 47
argo nauis flumine in mare Adriaticum inuecta ibid.46
argonautarum simulachra 476.52
argonautarum pictura 493.46
argonautarum lapis Cyzici relictus 507. 39
ariadnes & Liberi patris pictura 491.37
ariana gens, & in ea lacrymarum spina 182. 50
arianis herba qualis 361.13
aricia vitis maxima 200.50
aricinæ valles 291.28
ariena palæ arboris pomum 182 9
aries dextro tactu præligatæ fœminas, sinistro mares generat 123.36
arietis ferocia quo cohibeatur 123.35
arietis corona defossa, asparagum gignunt 292.6
aries quo pacto oues fœminas tantùm generet 437 56
arietis in medicinis vsus 432.38.57. & 433.28
arietis naturale agnas fastidire 123.32
arietum optimorum forma ibidem 38
aries machina bellica 106.6
arietis piscis consideratio 128.11. & 138.52 per totum caput. & 457.57
arinca frumenti genus in Gallia 263.5
arinca, & ea medicinæ 334.51
arion citharœdus à delphino exceptus, & ad litus peruectus 129.33. & inde
aris herbæ descriptio, & ea medicinæ 360. 21
aristaltheæ malvæ genus 308.59
aristandri de ostentis liber 255.34
aristaretepictrix 495.3
aristæus primus mel cum vino miscuit 203 27
aristæi animæ corui effigie visa ex ore euolare 103.58
aristida herba qualis 393.16
aristides statuarius 474.54
aristidis statuarij opera 476.25
aristidis pictoris opera 491.29. & 492. 22
aristidis iris imperfecta 494.52
aristidis inuentum 493.16
aristidis præceptor 490.53
aristidis tabula ingenti empta pretio 99. 21. & 485.59
aristippus Philocharis filius 486.20
aristippi pictoris opera 492.29
aristobulus pictor 496.56
aristocles pictor 492.22
aristoclides pictor 494.21
aristodemus statuarius 477.23
aristodemus pictor 462.14
aristogiton medicus 389.22
aristogiton tyrannicida 96.7. & 472.28. & 476.26
aristogitoni statua posita 472.28. & 476. 17.26
aristolaus pictor 494.15
aristolochiæ herbæ consideratio 370.9. & inde. & 370.39
aristolochia herba toto anno in vmbra seruatur 396.47
aristolochiæ herbæ medicinæ 378.7.12.42. & 380.60. & 383.24.51. & 384.31. & 385.14. & 386.24
aristomachus Solensis apium amator 160. 52
aristomachus Athenienſis scriptor 198.40. & 208.1
aristomenis Messenij fortitudo 172.37
aristomenis cor hirsutum ibid.40
ariston argenti cælator, & statuarius 470. 18. & 477.17
aristonidas statuarius 481.13
aristonides pictor 494.56
aristophanes poeta 314.21
aristophanes Euripidi quid obiecerit 331. 48
aristophanis Grammatici amica 109. 27
aristophon pictor nobilis, & eius opera 494. 24
aristophontis Ancæus ab apro vulneratus Ibidem, & inde
aristotelis laus, & eius quinquaginta de animalibus libri 111.58. & inde
aristotelem imitatus Plinius 111.58
aristotelis patria ab Alexandro restituta 97. 42
aristoteles conscius Alexandri mortis 437. 60
aristoteles vir miræ subtilitatis 279.44
aristotelis mater 492.9
aristotelis hæredes, & eorum auctio 496. 13
aristotelis filia Erasistrati mater 417.18
aristratus tyrannus 492.19
armeniaca pruna quæ 213.33
armeniaca arbor quando floreat 277.60
armeniacum alumen 497.52
armeniacæ cotes 503.20
armeniacæ sardonyches 520.32
armenium color 486.33. & 487.45
armillæ in bello solis ciuibus dabantur 461. 58
armillæ fœminarum 462.12
armoge in pictura quæ dicatur 486.30
armon, id est, armoracia, raphani genus 287. 34
armoraciæ consideratio Ibidem. & inde
armoraciæ medicinæ 296.18. & inde
armorum crepitus quando è cælo auditus 16. 10
armorum plurium genera, ac eorundem repertores 105.60. & inde
aromatites, vini factitij genus 207.13
aromatites gemma 524.31
aro è laureo ol.o pernunctos fugiunt serpentes 360.19. & inde

aron, bulbi genus, eiúsque vsus, & medicinæ 118.38. & 238. 29. & 359. 55. & inde
Arrogantia Parrhasij pictoris 489.40 & inde
Arrugiæ in auri metallis quæ dicantur 464. 13.41
arsen, mandrogoræ semen 373.41
arsenogonon herba qualis 386.55.57
arsinoes oppidi obeliscus 504.24
arsinoe Ptolemæi vxor 504.24.& 521. 56
arsinoes reginæ templum, & statua 481. 43.& inde
artes immortalitatem efficiunt 199.60
artes vnde liberales dictæ 200.26
artes desidia perdidit 484.34
artium laus, & inuentio 199.60.& inde
artium inuentores dij habiti 242.16
artium vna medicina Imperatoribus imperat 350.33
artium plurimarum excellentia 99.2. per totum caput, & Ibidem 21. per totum caput
artificum mira opera 99.21.per totum caput.& 474.43.per totum caput
artemisia vxor Mausoli regis 368.36.& 501. 33
artemisia herba qualis 368.36.& inde
artemisiæ herbæ medicinæ 372.26.& inde.& 377.31.33.37.& 381.19.& 386. 11.& 386.42
artemon medicus 397.39
artemon pictor 494.26
artemon, supposititius Antiochus 93.26
artemon statuarius 502.9
artemonis Periphoreti simulachrum 475. 20
arteriæ fistulæ consideratio 173.3. & inde
arteriæ inter vesicam & aluum 174.11
arteriarum consideratio 174.50.& deinde
arteriarum morbi remedia 295.18.& 297. 20. 55. & 304.14. & 305.29. & 308. 51. & 328. 26. & 333. 13. & 335. 4. 52. & 339. 16. & 347.33. & 395.53
arteriace panchrestos, medicamenti genus 307.60.& 347.31
articularis morbi remedia 299. 59.& 307.9. & 322. 48. & 325. 18. & 328. 21. & 334. 23. & 337. 27. & 338. 22. & 339. 18. & 343. 21. 54. & 349. 26. & 351. 41 55. & 355. 25. & 357. 45. & 358. 5. & 360. 15. & 362. 59. & 363. 3. & 367.18.& 369. 39.& 382. 59.& 384. 41. & 460. 22. & 513. 9.& 432. 44.49.50.51.& 435.49.& 450. 43. & 454.38.& 497.38
articulorum consideratio 174.46
articulorum affectorum remedia 301.23. & 311.33.& 383.3
artopiæ appellatione apud Plautum quid accipiendum 264.45
artrare quid 269.39
arua alternis annis cessare cupiunt: quod si ruris spatia non patiantur, quid agendum 269.56
arua fertilissima vbi 270.2. per totum caput
aruis stipulæ incensæ in eis mirè prosunt 277. 25
aruorum sterco randorum ratio 270.20. & inde
aruales saterdotes à Romulo instituti 257. 59
aruenorum statua Zenodori opus 474. 38.
aruisium vinum ex Chio insula 204.49
arulæ in arbustis quæ dicantur 244.4
aruncus caprarum quid 124.51

Arundinum genera & vsus, vide infra Harundo.

aruspicium à quo inuentum 106.12
asaron herba qua, & vnde dicta 314.25. 26
asarum herba nardi vim habet 182.55
asari medicinæ 321.52.& inde
asarota quæ 512.37
asbestinum linum 283.30
asbestos gemma 524.32
ascalabotes animal venenatum 423.12
ascalia herba 319.27
ascaloniarum cæparum consideratio 288. 54
ascalonia cæpa vnde dicta 288.49
ascalonia cæpa quando serenda 289.11
ascia à quo reperta 105.52
ascia, id est, loca vmbrae carentia 20.56
ascyroides herba 389.46
ascyron herba 388.60.& 389.46
asclepias herba 389.40
asclepiadis laus, excellentia, interitus 99. 9.& inde
asclepiadis medici ætas, astúsque 376. 33.per totum caput
asclepiadorus sculptor 477.21
asclepiadorus pictor 490.15
asclepiadori opera 492.12
asclepion panacis genus 365.38
asclepius Panaceæ pater 365.38
asconius Pedianus 101.57
asdrubalis clypeus ex auro 485.12
asellorum piscium consideratio, natura, genera 132.2.& 455.46
aselli quando lateant 131.50
asselli stellæ quales 280.57
asia à Cyro rege subacta 462.58
asia quo anno à Romanis victa 192.59. & 472.12
asia crystallum aratro excitat 516.54
asia picem Idæam maximè probat 208. 35
asia vtraque sui parte arbores gignit picei generis 208.35
asiæ frutices quales 197.39
asiæ resina cuiusmodi 208.16
asiæ edera 230.53
asia lapis alabastrites 503.53
asia lapis coralliticus 503.58
asiæ calami 231.41
asiæ salices quales 232.55
asiæ serendi tempus 260.54
asia è genista linam facit 283.10
asia deuicta luxuriam misit in Italiam 469. 45.& 474.51
asiæ duodecim vrbes quando terræmotu prostratæ 22.55
asiatica persica 213.25
asiatica creta 487.7

Reliqua quære parte secunda,

asyla herba quæ 343.29
asilus insecti genus 166.51
asili quo fugentur 448.38
asinius Pollio quando Consul 461.32
asinius Pollio Claudij Cæsaris procurator 503.35
asinius Pollio primus bibliothecam Romæ dicauit 98.15.& 484.52.

Vide Pollio.

asinius Gallus Consul 468.46
asinius Celer 152.23
asinio Pollioni Plancus quid responderit, in Prologo operis, pagina 2. versu 52 & inde
asinorum consideratio per totum caput 121.35
asinus ingentis pretij 121.35.56
asini vbi optimi 121.39
asinus naturæ frigidæ 121.39
asini vbi non generentur Ibidem
asinus inter pilos habentia solus à pediculis immunis 167.55
asinus vbi cornutus 168.59
asinorum dentes quales 171.37
asinus Indicus qualis 177.25
asini syluestres vbi 117.4
asinis admissura à tempore quid dandum 302. 39
asinis ferulæ gratissimæ 350.19
asini rabie inflammantur 370.9
asini onopordi pastu frequentem crepitum emittunt 394.33
asinarum partus 121.42.& inde
asina aquam timent ibid.49
asinorum pullorum in epulis vsus 121.58
asinus ferus 112.38
asini & anus opera Afri arant 241.31
asinus Baccho cur assignetur 350.29
asinorum corpore scarabæos gigni 164. 16
asini quot annis viuant 121.47
asinis cor maximum 172.31
asini fel non habent 173.4
asinus, & ex eo medicinæ 410.11.33. 48.& 413.28.& inde
asininum lac efficacissimum 406.7
asinini lactis remedia 307.4.& 406. 15. 26.30. & 408.28. & inde. & 410. 18.& inde.& 411.50.& 412.18
asinina ossa contra venena dantur 408.33
asini vrina ad quid prosit 410.33.& 412. 54.& 413.38
asinini renes vesicæ medentur 412.31. 42
asinini seui medicinæ 410.35. & 413.14
asinini pulli sanguis & fimus quibus prosit 413.39.& inde
asininæ carnes phthisicis medentur 413 57
asininæ pellis impauidos infantes facit 415. 58
asininæ mammæ à fœtu dolent 175.49
asinarum lac quale 176.6.& inde
asina quo sterilescat 402.58
asininum lac in arcanis 406.31
asinia pruna quæ 214.42
asinisca vua 202.47
asio noctuæ genus 148.19

&c.

Aspodorus statuarius 474.54
aspalathos spinæ genus 188.21.& inde. & 337.51
aspalathi oleum factitium 212.39
asparagi consideratio 291.43.& inde
asparagus syluestris, qui corruda dicitur 232. 39.& 291.44.& 292.5.& 301.43
asparagi vinum factitium 207.8
asparagus syluester, 291.44.& 292.5
asparagus trium librarum 285.45
asparagorum satio, cura, &c. 291.43. & inde
aspragum ex arietis cornibus nasci 292.6
asparagus Gallicus quis 318.33
asparagi spinæ 318.55
asparagorum medicinæ 301.36.per totum caput
aspendios vua genus 207.51
aspendium sal 443.26
asperugo, lappaginis genus 382.48
asphaltion quid 316.3
asphaltites lacus bitumen, miraq; eius natura 94.19

Quære alia parte secunda.

aspbodelus herba 319.60.& inde.& 330. 48.& inde
asphodeli herbæ medicinæ 330.48.& inde. per totum.& 385.55
asphodeli radix 182.40
aspides serpentes, quo modo mitigentur 322. 39
aspides serpentes quo modo sopiantur 325. 13
aspidis serpentis descriptio 115.17. & inde
aspidis cum ichneumone pugna 115 26
aspides quo modo fugentur 355. 24
aspidum mira natura 158.33.& inde
aspidum veneno anisum aduersatur 307. 10.
aspidum morsus remedia 337.8.& 342. 6.& inde.ac 359.51.ac 401.49.ac 421. 51.6.18.32.ac 450.22
aspilates gemma 524.33
asplenum herba qualis 329. 36.& inde
assabinus deus 186.59.
assiduitas omnis fastidium parit 186.27
assyria malus qualis 181.31
assyrias literas semper fuisse 105.25

Reliqua quære parte secunda.

astius lapis, eiusq; mira natura ac 509.3
astu olim libralis, & dipondius 463.23
astacenis in campis equæ nigro lacte accolas alunt 26.56
astacicancrorum genus 134.55
asta vrbs calcibus fictilibus nobilitata 496.4
asteraphis agria, vuæ genus 339.21
asteria herba qualis 389.42
asteria, terra Samia genus 498.25
asteria gemma 523.31.& inde
asterias ardeolarum genus 155.18

astericum herba qualis 328.58
asterion phalangij genus 422.55
astematicis vtilia 309.28.& 378.14
astylis lactucæ genus 290.36
astylos stadiodromos Leontij opus 475. 32
astypale & Ancæus ab Aristophonte picti 494.24
astragali herba descriptio 379.5. & inde
astragali herbæ medicinæ 384.59.& 385.50
Astragali Zontes ex ære, Polycleti opus 475. 18
astrapes, Bronten, & Ceraunobolos, ab Apelle depicti 491.24
Astrapiæ genimæ 527.30
astringentia 342.53
astrios gemma 523.35
astroites gemma 523.39
astrobolos gemma 523.40
astrologiæ inuentor quis 106.13
astrologiæ sectæ quatuor 271.42.& inde
astrologiæ vtilitas 275.38.& inde
astrologorum inter se discordia 271.49
astrologiæ excellentia 99.3
astrologiæ inconstantia 102.41. & inde
astrorum scientia occultissima 271.25. & inde
astrorum observandorum triplex ratio 272. 6.& inde
astris euentus assignantur, & nascendi leges 3.8
astur cones equi quales 121.28
astus animalium exempla 138.33.per totum.& ibid.47.per totum.& 448.41. per totum caput

Vide Animalium astus.

astus Cleopatræ 313.4.& inde
atabulus ventus Apuliæ plantas frigore aduerens 255.51
atalanta in templo Lanuuij picta 485.29
ateramnon herba fabam necans 267.54
aterius Labeo Prætorius 485.43
athamantis furor 481.13
athamas medicus 311.4
athanati fortitudo 95.42
athara medicamenti genus 334.52
athenæus statuarius 475.3
athenæ ingens signorum copia 473.57.
athenæ quo vnguento delectatæ 190. 49
athenien sium infaustum prælium vbi, & quo omine 232.23
athenienses olea victores coronabant 211. 52
athenien sium pœna cicuta 372.53
athenien sium contra Persas prælium à Panæo depictum 488.34
athenien sium demi pictura 489.29
athenienses iuuenes comessabundi sapientum conuentus frequentabant 212.50
athenien sium classis amissa 5.43
athenien sium dies à Solis occasu ad alterum occasum 21.14

athenien sium ad Romanos legati 97. 60
athenien sium armamentarium quale 99.16

Reliqua quære parte secunda.

athenionis pictoris opera 494.1
athenodorus statuarius 475.54.& 502.7
athleta quo cibo pascebantur 346.30
athleta cibos ambulatione perficiebant 179. 29
athos mons vmbram suam in Lemnum vsque eiaculatur 49.59
athos mons à Xerxe perfossus 46.44
atinia vlmi genus 225.51
atiniæ nullum ferunt semen ibid.53
atinia ob frondis copiam vitibus minus idoneæ 252.33
atizoes gemma 524.35
atlantis montis arbores quales 196.17
atlas Astrologiam reperit 3.41.106. 13.

Reliqua quære parte secunda.

atractylis herba 318.51.& 319.14.& 325.18
atræ ficus 215.44
atramentum coloris genus 486.36.ac 487.18.30
atriplex herba, & eius satio 293.10
atriplicis herbæ semen quale 293.53
atriplicis herbæ vitia 308. 43. & inde
atriplicis natura, & medicinæ 308.43. & inde
atropha quæ dicantur 336.58
attagen auis 152.34
attagenas Creta insula non habet 126. 51
attalus medicus 454.4
attalus centum talentis Aristidis tabulam licitatus est 99.21
attali regis inuentum 129.10
attali regis domus ex qua materia 496. 56.
attali aduersus Gallos prælia 477.12
attali mors 469.48
attali doctrina de scorpionis ictu cohibendo 398.48
attalus rex de agricultura præcepta edidit 259.3
attalus sex millibus sestertiûm tabulam emit 99.21.& 489.59.& 491.40
attalica vestis 507.46
attalicæ vestes à quo Romam aductæ 124. 10.& 514.59
attelabi locustarum genus 423.21
attica regionis smaragdi 519. 12
atticum thymum quale 316.17
atticum mel vel præstantissimum 161. 45
attici liber de imaginibus illustrium virorum 489.55
attilius Regulus bis consul, de agro parando quid senserit 259.24
Attilij Reguli Consulatus 98.54
Attilij Reguli cum serpente pugna 111.28

attilus Padi piscis qualis 130.48
attilus miræ magnitudinis, iugis boum è Pado extractus 130.51
auaritiæ causa artes coluntur 199.57
auaritiæ mala ibid.57.& inde
auaritiæ vis 499.26.per totum caput
auaritiæ redargutio 272.34.& 459.11.per totum caput. ac 462.44.& inde. ac 468.46.& inde.& ibidem 60.& inde.
auaritiæ origo 462.44
auaritia adima terræ viscera penetrat 459.17
audaciæ exemplum 116.51.& inde.ac 139.22.& inde
audaciæ signum in oculis 170.1
auditus mirabile exemplum 96.2
auditum quid obtundat 356.24
auditus cui negatur, negatur & sermonis vsus 157.18
auellanæ iuli inutiles 229.14
auellanarum nucum consideratio 216.59.& inde
auellanæ quo serendæ tempore 248.18
auellanæ nucis natura,& medicinæ 348.31.& inde
auena Græcæ non cadit semen 267.8
auena frumenti vitium 267.31
auena Germani pro pulte vescuntur ibid.32
auena sponte proueniens, & ea tantùm vescentes 52.11.& 85.55
auenæ cibus quibus vtilis 335.56
auenæ panis vtilissimus 336.5
auenis viuentes 52.11.& 85.55
auentinum in montem plebs Romana secessit 285.49
aufeia aqua vbi 440.60
ausidius Cn.Tribunus plebis 113.43
ausidij C. interitus 104.33
ausidius Marcus Lurco primus pauones saginare instituit 146.23
ausidius Marcus tutela Capitolij redemptor 485.15
ausidius scriptor 71.49
auge Demetrij serua 499.3
augeas rex, simi in agricultura repertor 424.14
augentia corpus 179.32.ac 340.54.ac 344.45.ac 348.32.ac 352.46
augites gemma 524.37
auguria à quo reperta,& cur Caria appellata 106.11
auguria ex piscibus 131.35.& inde
auguria ouorum 154.33. per totum caput
augurium ex auium volatu quod optimum 170.56
augurum collegium Romæ 116.42
augurij prosperi aues quæ 144.13
augustus imperator duce Petronio bellũ Aethiopibus intulit 85.3
augusti apud Actium victoria 173.19
augustum Senatus corona obsidionali donauit 326.52
augustus decurias qualiter ordinarit 461.21
augustus argenteæ statuæ tributa 469.56
augusti somnium 475.28
augusti forum,& in eo pictura 506.52
augusti imperatoris templum 496.8
augustus Hyacinthi pueri pictura delectatus 493.42
augusti pater quis 501.60
augustum marmor 501.56.& inde
augusti forum quale 506.53
augusti imagines in Concordiæ templo 513.29
augustus quæ gemma signauerit 514.48.& inde
augusto sacrificanti iecinora reperta sunt replicata 172.49.& inde
augusti Imperatoris templum factum à coniuge 187.16
augusta charta quæ 195.14
augusti manu scriptus liber Plinij tempore extabat 195.46
augusto calceus præposterè indutus, imminens periculum denuntiant 3.12
augustus militari seditione propè afflictus 3.13
augustus contra Antonium apud Actium 448.7
augusti filius Caius 18.51.& 83.26.& 448.35
augusti tempore cometes visus, & coli iussus 9.36.& inde
augusto principatum ineunte quæ stella visa 10.11
augusti auspicijs quæ maria nauigata 18.40
augusti principatu fames ingens 91.41
augustus neptu suæ nepotem vidit 93.52
augusti duodecimus Consulatus ibid.56
augustus Virgilij carmina cremari vetuit 98.12
augusti Imperatoris gesta compendio 100.59. per totum caput
augustus aduersa multa expertus Ibidem. & inde
augusti votiui ludi quando celebrati 101.54
augusti in radendo consuetudo 107.15.
augustus quod vinum cunctis prætulerit 203.60
augusti libertus palati patroni optimus censor 204.43
augusto laurus è cælo missa 219.41
augusti vxori gallina ab aquila in gremio deiecta 220.6.& inde
augusti Siculo bello M. Agrippa rostrata corona donatus 221.30.& inde
augustus ciuicam coronam ab humano genere accepit ibid.35
augustus Leucogæum collem quanti, & quem in vsum à Neapolitanis emerit 265.8
augustus coloniam Capuam deduxit 265.9.
augusto eruo legumine curatus 266.52
augusti epistolæ ibid.53
augusti vndecimus Consulatus 283.43
augustus lactuca in ægritudine seruatus 290.28
augusti medicus Musa ibidem 39.& 368.59
augusti Italiæ descriptio, ac in vndecim regiones diuisio 33.35.& inde
augusti tropæum in Alpibus 41.28
augusti auspicijs Alpini subacti ibidem 30
augusti filiæ luxuria 312.52
augusti ex pisce augurium 131.35
augusti oculi quales 169.56
augusta laurus 219.38
auiaria turdorum apud veteres 242.16
auiaria quis primus instituerit 153.37
auiditatem in cibis facientia & 306.38

Vide Appetentia.

auiola quidem Consularis in rogo reuixit 103.51
auium consideratio Libro decimo, per totum
aues picta vua decepta 489.13.& inde
aues ne milium panicúmue tangant 268.11
aues quomodo manu capi possint 289.47
aues vbi cum hominibus pugnent 72.22.& 98.47.& 148.36.& 152.38
aues cursum nauium dirigentes 77.13
aues villaticæ quæ ratione tutæ reddantur ab accipitre 340.3
aues ne strangulentur 362.11
aues animalium minimæ 127.29
aues nocte lucentes 152.59
aues nouæ fabulosæq; 153.13 per totum caput
aues quo ordine ex ouo generentur 154.9.& inde
aues omnes in pedes nascuntur 154.16
aues quot diebus incubent 155.20.& inde
aues quæ animal pariunt 155.32.per totum caput
aues pleræque cur oculos appetant 170.18
aues volucresq; omnes præter vespertilionem dentibus carent 171.16
aues quæ sine pedibus 177.37
aues quæ,& quando loquaciores 179.29
aues vncos vngues habẽtes altiuolæ fere sunt, exceptis nocturnis 146.2.& inde
aues nocturnæ vngues habent vncos 145.18
aues incognitæ 145.36. per totum caput
aues quæ à cauda de ouo exeant, & quare 145.40.& inde
aues auspicijs aptæ 145.48
aues quæ cœnis prohibitæ 126.29
aues geminos sinus habentes 173.40
aues quæ quibus in locis non sint 148.49.& inde
aues quædam voce colore q; mutato, alias fiunt 149.3.& inde
aues dentatæ 152.32
auis quæ omnium maxima 142.36.& 147.18
auis quæ sola à suo genere interimitur 144.40
auium cantus quo compesci possit 493.11.& inde
auium diuersarum in medicinis vsus 429.4.& inde
auium rex 115.39
auium multarum nomina, natura q; 153.2. per totum caput
auium sermones vt intelligi possint 422.1
auium generatio 138.48. per totum caput
auium ouæ qualia ibidem per totum
auium coitus qualis ibid.52.& inde
auium generationis, incubatus, coitus tempus 154.2.per totum caput
auium quod membrum primum gignatur 154.10
auium conceptus,& fœtuum numerus ibid. 54.per totum caput
auium pedum differentiæ 177.31.per totum caput
auium vngues quales ibid.35.& inde
auium digestio per genera 144.58.per totum caput
auium inauspicatarum consideratio 145.2.per totum caput.& 145.26.per totum caput
auium ex his quæ vncos vngues non habent hirundo sola carne vescitur 148.16
auium temporis differentia magna 148.31. per totum caput
auium sermonis intellectus Melampodi à draconibus datus 153.22
aues quæ perennes, quæ semestres 148.31. per totum caput
auium cui cantus suauissimus 149.7.& inde
auium fœturæ tempora diuersa 149.37
auium ingenia 149.47.& inde.53.per totum caput.& 151.45.per totum caput
auium volatus incessusq; ibid.19.per totum caput
auium loquentium consideratio ibid.48. per totum caput.& 152.10.per totum
auium loquentium lingua qualis ibid.2
auium potus 152.47.per totum caput
aulanius Euander statuarius 501.43
auleticon calami genus 232.9.21
aulospiscis 455.8.& 458.27
aurata piscis 131.51.& 458.1
aurata piscis medicinæ 451.59
aurelius L.Consul quando 463.14
auricularum consideratio 169.29.& inde
auricularum indicia 179.2
auricularum remedia 301.23.& 305.49.& 409.47
aures animalium animi indices 112.31
aures iumentorum animi indices 169.35.& inde
auris ima memoriæ locus 177.8
auris dextra Nemesi sacra ibid.9
aurem tangentes attestamur ibid.9
aurium animalium descriptio 169.26.& inde
aurium mulierum ornamenta ibid.27
auribus vniones mulieres Romæ gestabant 136.21
auribus homines corpora tota integentes 52.13.& 91.27
auribus vbi quadrupedes omnes careant 86.14
auribus lignum sonans 356.5
aurem ingressa animalia quo extrahantur 399.54.& 426.17
aurium sordes medentur morsui hominis 400.4
auribus noxia 353.33.& 356.24
aurium medicinæ 295.51.& 296.38.& 297.44.& 298.12.& 300.8.& 303.29.& 304.22.& 305.27.& 306.10.44.& 307.35.& 308.38.& 321.10.37.& 322.52.& 324.26.& 327.25.& 332.24.& 333.53.& 334.11.& 335.30.33.& 339.37.& 342.20.28.& 343.19.33.& 344.6.& 345.32.36.& 347.12.24.& 348.27.53.& 349.4.& 350.55.& 352.8.& 353.8.41.& 354.22.& 355.12.& 358.18.& 359.6.& 360.8.23.& 374.41.& inde.& 379.17.& 383.18.& 388.57.& 389.32.& 390.43.& 402.27.& 409.34.& inde.47.55.& 426.10.& inde.& 428.59.& 450.6.27.& 453.15.& inde.& 498.2.14.& 517.47
aurium medicina multiplex 409.34.& inde.& 426.10.& inde.
aurium surdarum medicinæ 295.5.& 366.24
aurium vermiculos necantia 304.6.& 311.16.31.& 336.41.& 401.51.
aurium ambustarum remedia 343.55.& 348.21
aurium grauitatem emendantia 302.5.58.& 331.3.& 352.1.& 409.50.& 478.60.& 480.20
aurium sonitum sedantia 297.26.& 799.18.& 305.12.& 352.1
auribus infantium medentia 302.36
aurum qui hominum soli oderunt 81.26
aurum quo poliatur 510.28.& 525.28
aurum vbi à formicis eruatur custodiaturq; 167.39.& inde.524.38
aurum quo consumatur, ac eius venenũ 422.39.40
aurum implexum crinibus 460.11
aurum exiguum apud Romanos 460.12
aurum mulieres pedibus gestabant 462.9.15
aurum in castris habere Spartacus vetuit 462.50
aurum igne proficit 463.28.& inde
aurum cur tanti pretij 463.27.& inde
aurum tribus modis inueniri 463.56.& inde
aurum fluminum optimum 463.58
aurum quibus in locis reperiatur 463.55 per totum caput
aurum quanto labore effodiatur 464.12 & deinde per totum
aurum quo conglutinetur 463.54.& inde
aurum quod optimum 466.16
aurum argento viuo purgatur 466.19
aurum quo ligno inducitur 486.57
aurum alumine purgari 497.48
aurum vestibus intexere à quibus inuentum 124.10
auri ingens copia vbi 72.11.& 75.58.& 76.29.& 78.46.& 85.60.& 86.43.& 463.2.& 468.41.per totum caput.
auri conflaturam quis reperierit 105.48
auri sacra fames optimi cuiusque conuicijs proscissa 459.37.& inde
auri vsus in sacris 462.7.& inde
auri abusus 462.52.& inde
auri igne nihil deperit 463.28
auri bonitas quo cognoscatur 463.29.& inde
auri dilatatio in bracteas subtilissimas 463.34.& inde
auri proprietates 463.27.& inde
auri naturalis inuentio 463.40
auri purgatio 479.55
auro signare literas quando repertum 460.53
auro repensum caput 462.45
auro cuilibet argentum inesse 464.53
aureum delubrum vbi 521.57
aureus nummus quando primùm Romæ percussus 462.40
aurea corona septem pondo 463.9
aurearum bracteatarum differentiæ 463.35.& inde
aurea statua prima quæ 465.8
aurei currus 469.58
aureæ compedes 469.59
aurea felis vbi pro deo colatur 84.48
aureæ coronæ gramineis posthabitæ 221.29.326.13
aureum poculum quid apud medicos 356.54
aurichalci, siue potiùs orichalci consideratio 471.22
auripigmentum quid 464.52.ac 486.355.ac 487.58
auspicia à quo reperta 106.12
auspicia forsicum occentu soluuntur 126.27
auspiciorum significationes corui intelligunt 145.25
auster ventus qualis 13.6.34.43.45.47.ac 729.20.& inde
austri venti quibus noceant 239.26.& inde.ac 279.20
austro vento rupes sacra vbi 12.40
austrinus vertex 19.10
authorum nomina non supprimenda. In prologo totius operis pag.2.versu 16
author grauis falsæ rei, pronum fidei lapsum parit 56.33
authores in dubijs citandi 89.48.ac 397.9
authores in eadem scientia sæpe dissident 271.47.& inde
authorem quem sequi debeamus 29.43
authoritas in quo summa 98.34

autobulus pictor 495.9
autolyci simulacrum 476.54
autopyros panis genus 335.60
autumnus an serenus futurus sit 280.53
autumni initium quando 276.42.60. & 277.58.& inde
auxiliares milites torquibus aureis donabantur 461.57
axinomantia magica species 509.48
axis fera 114.34
Axius Quintus Senator, eiusq; asinus ingentis pretij 122.34
axungiæ consideratio, vsus, &c. 174.30
azonax, Zoroastis præceptor 427.26

Abiæ vinum nobile 204.32
Babilius Romanus 282.20
Babyloniа spina 198.37. & inde
Babyloniа palma 242.52
Babylonis fertilitas 268.18. & inde. & ibid. 52
Babylonij quomodo segetes curent, & earum fertilitas 268.18. & inde
Babylonij de terræmotu quid senserint 22. 32.& inde
Babylonij syderum obseruationis repertores 105.31
Babylonica terra non gignit herbas 268. 22
Babylonicæ vestes quales 124.10

Reliqua quære parte secunda.

Baccalia laurus 219.39
Baccarum consideratio 217.28.44. 46.& 218.29
Baccarum natura eadem quæ pomorum ibid. 30
Baccar, & ex eo vnguentum 314.19. & inde
Baccaris medicinæ 321.46.& inde.& 383.34
Baccar, siue Baccaris quibusdam nardum rusticum appellatum 183.47.& 314. 19.24.25
Bacchus vbi educatus 186.42
Bacchus primus coronam hederaceam sibi imposuit 221.37
Bacchus quandiu ante Alexandrum magnũ 75.5
Bacchus cur ex femine Iouis natus credatur 77.53
Bacchus cantharis vsus 469.54
Bacchus à Mercurio nutritus 477. 25
Bacchus cum elephantis triumphum duxit 108.38
Bacchus quæ repererit 105.22
Bacchi comites qui 501.28. & inde
Bacchi templum in Samo 113. 13
Bacchi thyrsos, galeas, scuta, Thraces hederа ornant 230.54
Bacchi nutrix Nysa vbi sepulta 62. 12
Bacchi simulachrum 476.13.& 500. 60.& 501.45.53
Bacchi patria 45.41
Bacchi sacris hedera adhibetur apud Thraces 230.56
Bacchi imagines à varijs artificibus expressæ 485.60.& 489.36.& 490.14.& 491. 37.& 492.39.& 493.51
baccho asinus cur assignetur 350.20
baccho ferulæ sacræ ibidem
baccharum effigies sculptæ 470.12
bacchica hedera 231.5
bacchi pisces 231.5
bactrianorum smaragdi 518.49
bactris frumenti grana mira magnitudinis 262.24
baculus rusticorum qualis esse debeat 355.24
batica regio tritici fertilissima 263.55
beticæ oleum quale 210.60
Beticæ olea, arborum maxima 245.10
Betica vberrimas messes inter oleas metit ibid.12
bagoi, id est, spadones 192.60
baiana fossa à Nerone facta 204.4
baianæ aquæ quales 438.28
balannium oleum quale 191.14.& 344.17
balanus piscis 457.60
balani palmularum genus 193.26
balani Sardiani qui 217.18
balanitis castaneæ genus ibid.20
balanites gemma 524.43
balatum pecori quid concitet 304. 43
balaustinæ vestes vnde dictæ 197.37
balaustium punici mali flos ibidem
balaustium quid 345.50
balbus L. Consul 23.18
balbus Cornelius quis, & eius Consulatus 100. 50
balbus Cornelius Garamantes superat 58. 28
balearica vina 240.40
balænarum piscium consideratio, natura, magnitudo loca 127.41.57.& 128.19. & inde
balænis branchiæ non sunt 128.52
balænæ pilo vestiuntur 130.34
balæna bellua marina 457.56
balænæ in medicinis vsus 455.57
balænarum cum orcis pugna 128.21. & inde
balænarum ora in frontibus 128 35
balæna summa aqua natantes, in sublime nimbos efflant ibid.36
balænæ qualiter spirent ibid.53
balænæ cum musculo amicitia 142.7
balænæ musculus piscis iter dirigit 142.8
balis herba qualis 364.25
ballista à quo reperta 106.5
ballotes herbæ consideratio 391.59. & inde
balneæ aquæ calidæ, sulphuratæ, nitrosæ, earumq; medicinæ 442.24.& inde
balnearum plurium consideratio 438. 24. per totum caput. & 442. 24. & inde.
balnearum æstus quo arcetur 440. 57
balnearum pensilium inuentum 140. 48
balnearum damnatio 442.29. & inde
balneæ Agrippæ gratuita 508.15
balsami consideratio 188.28. & inde per totum
balsamum vni terrarum Iudææ concessum 188.28.& 230.15
balsami olei natura & medicinæ 212.39 & 344.25.& inde
balsamodes casiæ genus 187.26
balux quid 464.42
banchus piscis 458.2
banchi piscis medicinæ 453.16
bannanica vua 202.26
baptes gemma 524.45
barba & pubes quomodo enasci prohibeantur 324.17.& 430.16. & 457.14
barba Iouis arboris genus 226.10
barbata aquilarum genus 143.24
barbari faciem formæ gratia pingunt 325. 51.per totum caput
barbarica pyra 214.33
barbarica herba an eadẽ cum bacchare 314. 22
baroptenus gemma 524.48
basaltes marmor 503.47
basanites lapis 510.52
basilicon nucis genus 216.53
basilica vua 201.55
basilici serpentis descriptio 114.41.& inde
basilisci solo aspectu hominem necant 421. 33
bassus Lecanius quis 376.6
batis herba qualis 318.32.& 324. 31
batis herbæ medicinæ 324.31
batis piscis 458.2
batis piscis medicinæ 353.15
batos cynosrubi genus 358.32
batrachus piscis 458.2
batrachi statuarij opera 502. 23
batrachion herba qua 375.15.& 344. 40
batrachij herbæ medicinæ 386.35
batrachites gemma 524.45
batti simulachrum 476.30.& 477. 40
battiades qui 495.26
bdellium arbor, & lacryma 182.58.& inde per totum
bdellij genera, & variæ appellationes 182.59. & inde
beatissimi qui à dijs iudicati 101.17.per totum caput
bebius M. Consul 195. 51
bebij Pamphili interitus 105.35. 37
bebriacenses aues 153.14
bechion herba qua 377.55
bedas statuarius 476.2. & 30
belgæ calamorum paniculis ad ferruminandas nauium commissuras vtuntur 231. 46
belgicæ prouinciæ lapis serra sectilis 510. 60
bellonæ ædes 485.5

bellicarum artium inuentores Phœnices 61. 25
bellicorum instrumentorum inuentores 105. 60.& inde
bellorum experte s homines 59.19
belona pisces 458.2
bilona partus 140.31
belus rex sideralis scientiæ inuentor 8. 33
beliculus gemma, à quo dicta, & cui sacra 524.46.& inde.& 525.31
bellua marina maxima 127.31.per totum. & ibidem 41. per totum caput. & ibid.55.per totum
bellua marinæ in terra pascentes 127.53
beneficium deus secundum Democritum 2. 36
beneficiorum gratitudo 258.40.& inde
beneuenti salsamenta omnia recentiora efficiuntur 449.16
berenices crinis sidus cæleste 19.42
berenices reginæ lapis 521.55
beryllorum lapidum consideratio 519. 34
berytium vinum 204.54
berytia vua quomodo seruetur 215 19
beroſi astrologi laus, statuaque 99.3
bestiæ hominibus interdum prudentiores 520. 2
bestiæ leonis adipe fugantur 403.37
bestiæ qualiter hominem fugiant 421.56
bestiarum morsus remedium 372.13
bestiæ cuius rei sustitue uocentur 526. 19
bestiolæ corpori innascentes quomodo necentur 302.43
beta consideratio, genera, natura, &c. 290. & inde
betæ medicinæ 299.15.per totum caput
betæ syluestris, & ex ea medicinæ ibid. 25.& inde
betæ semina non omnia eodem, quo sata sunt anno enasci 289.58
betæ satio, cura, vsus, &c. 290.56 & inde
betæ folijs vino sapor restituitur 291.7
betæ semen quale 293.52
betæ aquæ salsæ prosint 293.56 & inde
betam appositam non degustasse religio est 290.60
betterarum vina 204.28
betonica herba. Vide Vettonica.
betuli gemmæ 523.46
betulla arbor qualis, quemque locum amet 226.4
betulla apta scutis 235.5
betulla virgæ magistratuum fiunt 226.4
betula ligaminibus apta 232.52
bion vinum, & eius septem genera 205.6. per totum caput
bion vinum, & ex eo medicinæ 341. 49.& inde
bibendi irritamenta 209.13 & inde
bibendi causa venena præsumuntur ibid. 14
bibendi gratia niues, & glacies seruantur 285.48
bibendo quidam gloriam quærunt 209.33. & 442.31
bibere quadam ne morsincidat, cogunt 209 14
bibere ante cibum quando institutum ibid. 32
bibunt homines soli non sitientes 340. 59
bibliotheca quæ in orbe nobilissima 98.15. & 484.54
bibliotheca Romæ à quo dicata 484.52
bibliothecæ plures vbi Ibidem
bibliothecis imagines illustrium virorum ponebantur 485.12
bibliotheca Pollionis Asinij Romæ 98. 16
biferæ arbores 228.46.per totum caput.& 270.8
bigas quis primus iunxerit 106.9
biga in nummis signata 462.36.
bigati nummi Ibidem
bilis morbus 173.9
bilem augentia 333.54
bilis remedia 296.16.& 300.6. 11.& 302.50.& 310. 14.& 320.57.& 324.21.46.& 327.60.& 329.30.52.& 331.58.& 335.35.& 344.41.& 348.1. & 352.32.& 354.2.& 359.19.& 366. 29.& 367.18.& 378.20.40.& 379.33. 39.44.50.53.54.59.& 380.23.32.50.& 389.5.& 389.50.& 390.32.& 392.14. 31.& 393.37.& 395.12. & 396.30.& 442.46.& 454.33
bimammiæ vuæ quales 302. 38
biremi quis primus vsus sit. 98.5
bisontes feræ quales 111.37
bisontis feræ in medicinis vsus 408.36
byssum linum, & eius ingens pretium 283. 32.& inde
byssini tingendi ratio 138.22.per totum caput
bithynia fungos venales mittit 333.1

Reliqua quære parte secunda.

bituminis consideratio 27.27
bitumen calcis vsum præbet ibid. 43
bitumen ad lucernarum lumina 27 27
bitumen Iudææ quale 9418.& 402.54
bituminis fons vbi 54.51
bituminis probatio 497.31. & inde
bituminis effectus, ac vis 497. & inde
bitumine statuæ tinguntur 497. 44
bitumine ferrum clauique tinguntur 497. 45
bitumen quibus in locis proueniat 497. 23
byturi animalia vites rodentia 437 46
byzacij Africæ campus fertilissimus 241 30.& 263.52
blapsigonia apum morbus 163 55
blattaria herbæ qualis 371.6
blattæ quomodo in vnum contrahantur 305. 45.371.6
blattarum consideratio, natura, genera 166. 47.& 426.39.& inde
blattarum in medicinis vsus 426.39 & inde
blechnon herba 292.23
blechnon quid 304.44
bliti natura, vitia, medicina, conuicia 310. 56.& inde
boa serpens vnde dicta 111.30 & inde
boa morbus vnde dictus 414. 58
boa morbus, & eius curatio 354.7 & inde
boa morbus quis 384.5.& 414. 58
boa serpentes 111.30
boarium forum 473.43
boario in foro statua fuit Herculis triumphalis Ibidem
boario in foro Græcus & Græca defossi 397. 18
boarium forum Romæ à boue æreo dictum 471.53
bocchus historicus 235.30
bocchi regis sauitia 109.33
bœotiorum aduersus Lacedæmonios victoria 146.48
bœotiæ fines Atticæ perdices non transuolant 148.58
boethus sculptor 470.12.& 477.13
bolbiton quid 414.6
boletorum natura, venenúmque 332. 34
boleti circa arborum radices prouenium 223. 7
boleti veneni remedia

Quære Fungorum veneni remedia.

boletus vnde venenum trahat 332. 45
boletorum ætas dierum septem 332. 50
bolides, cæli faces 10.58
bolite lychnidis radix, eiusque vsus 324. 22
bolæ gemmæ 525.52
bombyx Coa qualis 164.46.per totum caput
bombycum vermium consideratio 164. 39.& inde
bombycina vestis à quo reperta 164.42 & inde
bombycinæ harundines 232.25
bombylius vermis qualis 164.41
bona præsentia multos perdunt 99. 50
bona malis paria non sunt 99. 52
bonasus fera 111.43
bononiæ fluuius Rhenus calamorum optimum ferax 231.54
bootes cæli signum 11.46
bopgyrus piscis 458.39
borea vento flante agricolis quid agendum, & à quo cauendum 279.40. & inde

boreas ventus 13.9
borea gemma 522.28
borfycites gemma 527.38
bos pifcis 133.19
boftrychites gemma 524.51
botanifmos quid 268.49
botrytis cadmiæ genus 478.25
botryon medicamentum 400.21
botrys herba quæ 368.42.& 389.11.& 391.2
botrytes gemma 524.49
boum conſideratio, natura, diuerſitas, pretium 122.31.per totum caput
bouis capiti mirum lapillum ineſſe 337.13
boum honor apud veteres 258.23 & inde
boum effigies æris nota 258.26
boum pabulis quæ frondes aptiſſimæ 337.3.& 343.49
boues araturi quomodo iungendi & inde 269.16.
boues quas herbas maximè expetunt 270 11
boues futura præſagiunt 281.40
boum fimum vtile aluearijs 318.2
boum ſcabies quomodo curetur 325. 17
boum medicinæ 360.38
boum vngulæ attritæ quomodo curentur 168. 55
boum bis mutantur dentes 171.38
boues grauidæ non niſi dextro vulnæ ſinu fœtum gerunt 174.19
boum venenum 331.37
boum morbi remedia 297.17.& 357. 20.& 437.54
bouis lac quale 406.8.24.26.& 408.38
boues Lucæ quæ 109.37
boues Indici quales 114.21.27.34.& 122.32
boues retrocedentes paſcuntur 122. 41
boum ætas ibid.42
boues quo pingueſcunt 122.43
boum domitura ibid.48
boum apud priſcos cura 122.50
boues occidere à priſcis prohibitum ibidem 51
bouem locutum aliquando 123 4
bouis Apis conſideratio 123.6.per totum caput
bouem quis primus occiderit 107.4
boue arare à quo inuentum 105. 57
bouis in medicinis vſus 410.2.46.48.& 411. 29.70. 41. & 413. 5. & 437. 13 & inde
box piſcis 458.2
brabylla herba quæ 391.4
brachiorum conſideratio 176.41. & inde
brance Galliæ far 261.47
branchiæ quibus piſcibus inſunt 128.39. 52.& 132.33
braſſica corrumpitur in dolio vini ſapor 291. 6
braſſicæ conſideratio, laus, genera, &c. 291.8.& inde
braſſica totò ſeritur ac metitur anno ibidem 10
braſſicæ tranſlatio ibid.11
braſſicæ cymæ quæ, qualéſque 291. 12
braſſicæ genera tria ſecundum Catonem ibid.9.
braſſicæ genera plura ibid.22 & inde
braſſicæ veteris ſemen in rapam vertitur 293. 34
braſſicæ laus, & medicina à ſcriptoribus pluribus celebrata 299.48.per totum caput
braſſicæ ſpecies tres ibid.51
braſſica inimica vino, vitibuſque 300. 13.40
braſſicæ vſus 300.51.& inde
braſſicæ ſtirpis vſus ibid.34.
braſſica noxæ 300.37
braſſica vbi non edatur ibid.38
braſſicæ ſylueſtris medicina ibid.38 & inde
braſſicæ vires miræ 300.42.& inde & ibid.51
braſſica marina qualis 300.56
braſſica & vitis inimicæ 350.15
braſſicæ & cyclaminos inimicitia 350. 16
brathy, id eſt, Sabina herba 357.10
brechmaſis quid 182.23
breuis vitæ homines 86.31
breuitate vitæ nihil melius 103.7 & inde
bryafrutex 197.50
bryaxis ſtatuarius 474.24.& 476.30.& 500.60.& 501.32
briletі cerui quaternos habent renes 174. 1
briletі lepores bina habent iocinera 173. 2
bryoniæ fruticis deſcriptio & medicinæ 339. 50.59.& 355.4
bryon, eiuſque oleum in vnguentorum vſu 189.43.per totum caput
bryon & ex eo medicinæ 352.10 & inde
bryon herba qualis 391.5 & inde
britannia terram marga ſtercorat 241. 36.41.54
britanni quo digito geſtant annulos 460. 57
britanni glaſto ſuas coniuges pingunt 325. 54
britanniæ electrum 516.36
britannia magicam exercere conſueta 428. 4
britannica herba qualis 364.57.& 370.27
britannicæ herbæ inuentio 387.31
brocci vnde dicti 170.55
bromos frugis genus 263.48
bromi herbæ deſcriptio, & ex ea medicinæ 337.40.& inde
brontia gemma 524.51.& 526.33. 34
brontiæ imago, Apellis opus 491.24
brumale tempus, eiuſque tranquillitas 13. 38
brumalis circulus 20.37
brumales dies hyemem futuram oſtendunt 272.60
brumæ initium quando 272.18
brumæ tempore quid agricolæ facere debeant 273.3.& inde
bruſcum tuber 225.34.& inde
bruta arbor 186.13.
brutia pix optima 213.47
brutia pix quæ 224.32
bruta ſunt, quibus cor durum riget 172. 50
brutorum arma 257.42
brutorum animalium remedia 303.53 & inde
brutis tempus pariendi ſtatutum 92.4
brutus L. Conſul primus 507.27
brutus L. apud Delphos terram exoſculatur ex oraculi reſponſo 219.58 & inde
brutus L. publicam meruit libertatem ibid. 58
brutiæ epiſtolæ de fibulis aureis 462.8
bruti Philippenſis erga pueri ſignum aneum amor 477.7
bruti & Craſſi oratoris iurgia 499. 58
bruti Callaici templum 501.18
bruta qui reges expulit nulla decreta ſtatua 473.22
bubali animalia 111.38
bubbatio quid 481.41
bubetij ludi qui, & vnde dicti 258.25
bubonium herba quæ 389.43.& inde
bubonis auis conſideratio 145.19 & inde
bubonis in medicinis vſus 22.35. & inde. & 425. 48. & 430. 60. & 434.4
bubonum aures quales 169.35
bubonis cordis in magia vſus 422. 37
bubulæ cunilæ herbæ medicina 370. 28
bubalo qualis pulmo 173.50
bubula carnes quomodo facilè percoquantur 346.56
bubulum femur, herba quæ 392.37
bubulum fel lycium medicamentum adulterat 182.41
bubulæ linguæ herbæ vſus 246.38
bucardia gemma 524.51
bucca quid in homine 170.51
buccinum conchylij genus 137.33
buccuniatis vua 202.39
bucephalos Alexandri Magni equus 76. 45.& 126.32
buceras herba 120.31
buceros, id eſt, fœnum græcum 314. 53
bucolicon herba quæ 365.42
buglоſſos herba 369.11
buglоſſi medicinæ 383.43
bulapathon herba, & ex ea medicina 309. 45
bularchi pictoris mira tabula 99.23. & 488.24

Bulbi

bulbi quando effodiendi 288.31
bulbi vbi non ſponte naſcantur ibid.33
bulbines herbæ deſcriptio, & ex ea medicina 301.32
bulbine bulbi genus 288.27
bulborum medicinæ 301.16 & inde
bulborum ſylueſtrium conſideratio 316 52
bulborum ſylueſtrium medicinæ 301.28
bulborum conſideratio, & genera plura 288. 17
bulborum floris medicinæ 301.30
bulborum maturitas quo ſigno noſcatur 288. 31
bulbus vomitorius 302.18
bulbos non niſi ex ſemine prouenire putarunt antiqui 288.34
bulbi genus, ex quo mapalia, & veſtes fiunt 284.12.& inde
buleuterion quid 506.44
bulla aurea cui primùm donata 459.52
bulla aurea quorum geſtamen 459.53
bumaſti vuæ quales 202.42
bumelia fraxinus 225.8
bunion napi genus 296.11.13
bupalus ſculptor 500.15
buphthalmos herba 369.15.& 374. 27
bupleuron herba, eiuſque medicinæ 331.32. & 391.8
bupreſtis herbæ conſideratio, & medicinæ 331.35
buprеſtis vermis qualis, & vnde dictus 429. 24.& inde
buprеſtis veneni remedia 340.11.& 342. 30.& 343.45.& 344.10.& 402.30.& 406.26.& 408.18.& 429.26
buſelini herbæ medicinæ 302.20
buteones aues 178 4
buteo accipitris genus, & familia ab eo cognominata 144.21.& 152.16
buthyrei ſtatuarij opera 476.51
butyri conſideratio. vſus, medicinæ 176.16. & 406.44.& inde
butyri natura 406.51
butyri effectus 406.53
butyrum vnde dictum 406.45
butyrum quomodo fiat 406.46
butyrum quid 176 16
butyrum olei vim habere 176.17
buxeus vbi plurima 225.45
buxi arboris conſideratio, & genera tria 225.41.& inde
buxus montes amat ibid.57
buxo non decidunt folia 226.26
buxi folia qualia 227.14
buxi ſemen carthegon dicitur 229.16
buxus & ebenus grauiſſimæ, & ſpiſſiſſimæ arborum 234.45
buxus non ſentit cariem, neque vetuſtatem 235.14

Aburæ fontis mira natura 449.4
cacaliæ herbæ vſus, & medicinæ 372 41.& 377.50.& 387.3
cachla herba 369.16
cachrys roſmarini ſemen 357.2
cachryos genera plura 357.7
cachrys quid 381.4
cachrys pilula quam vim habeat in medicina 223.4
cacoethis morbi remedia 344.37.& 350. 42.& 355.46.& 385.53.& 395.47.& 414.52.& 435.46.& 456.39
cacoethes morbus 335.33.& 336. 47
cactos herba 319.23. 25
cadauera recentia merguntur, vetuſtiora fluitant 27.12
cadauera virorum ſupina, mulierum prona fluitant 95.13
cadauera vbi medicata aſſeruentur 172.36
cadytas herba in Syria qualis 237.20
cadmia quid 471.17
cadmiæ medicinæ 478.18.per totum caput
cadmiæ genera 478.20
cadmiæ faciendæ ratio 478.19 & inde
cadmia vbi optima 478.31
cadmiæ effectus qui 478.37.& inde
cadmus ſoluendæ orationis inuentor 65.28
cadmus in Græciam quas literas attulerit 105.26
cadmi inuenta 105.40.48.
cadmi patria 65.28
cadmi imago Antiphili opus 492.40
caduceo cur ſerpentes additi 495.49
caduci populi ex lino vela texunt 282 40
cæcias ventus 13.10.14 17.44
cæciliæ ſerpentes 140.33
cæcilia Caia quæ 124.1
cæciliana lactucæ genus 290.35
cæciliana ceraſa 217.52
cæcilius M. Calfurnij Beſtiæ accuſator 387. 40
cæcilius C. Conſul 10.31
cæcilij T. fortitudo 97.9
cæcitas quo pacto tollatur 116.17.& 170.20
cæcitate diu turna multi liberati ibid.20
cæcubi vini generoſitas 204.2
cæcubum vinum quale 340.33
cædendæ quando arbores 233.12 per totum.& 233 38.per totum
cædendæ materiæ tempus 279.54
cæduæ arbores quæ 248.41 per totum caput
cælatores imaginum clari recenſentur 474. 43.per totum caput
cælaturæ mirabiles deſcribuntur 469.56. & inde
cælius Tubero à rogo reuixit 104.52
cælius Senator 119.48
cælius Marcus 496.21
cælius Rufus orator 102.53
cælius Geographus 41.8
cælum nullo modo quit flecti 130.20
cæli conſideratio, magnitudo, æternitas, continentia, menſura, &c. 1.30.per totum caput
cæli formam globatam eſſe. 1.47.per totum caput
cælorum motus qualis 1.54.per totum caput
cælorum ob motum ſonitus concentúſque 1. 56.& inde
cælum à quo primùm deſcriptum 3 40.& inde
cælo animalium omnium impreſſa effigies 1. 59.& inde
cælo rerum omnium ſemina ineſſe 2.1
cælum vnde dictum 2.7
cælo quæ nobiſcum ſocietas 3.31.& inde
cæli notitiam quis primo habuit 3.40
cæli ſigna duodecim à quo primum obſeruata 3.40
cæli faces 9.55
cæli colores 10.2.per totum caput
cæli ſpecies ſanguinei coloris viſa 9.10
cæli flammæ 10.10.per totum caput
cæli verſicolores & repentini circuli 10.11. 17
cæli oſtentum 10.37.per totum caput
cælum pro aere 10.55
cæli in terras influxus 11.32.& inde.& 21. 31.per totum caput
cælum animalium effigies quot habeat 11. 44
cælum in partes ſedecim diuiditur 15. 38
cælum ardere ſæpe viſum 16.12
cæli proprietas quibuſdam in locis perculiaris 16.47.per totum caput
cælo omnis infirmitas accepta ferenda 229. 11
cæli cui regioni arbores opponendæ 239.23. per totum caput
cælum quod arbuſta ſpectare debeant 239. 60
cæli & terræ ad arbores ſocietas 240.10 per totum caput
cælum terræ parère quidam cogunt 240. 11
cælo conſtat operis facultas 241.29
cælo maximè agriculturas conſtare 271.19. & inde
cæli cum terra ſocietas à Democrito primùm deprehenſa 275.39
cælum ſpectare quomodo inducti homines 338.13
cæli violentia quomodo auertatur 402. 40
cælum quæ aues crebrò aſpiciant 146. 40
cæleſtis iniuriæ duo genera 275.59 & inde
cæleſtium obſeruationes à quibus inuentæ 5. 32.per totum caput
cæleſtium corporum motus cur diſimiles 6. 29
cæleſtibus natura æterna 5.32
cæleſtium potentia ad terram pertinet 3 35
cæleſtium diſtantia non inueſtiganda 8. 49.& inde
cæleſtium cognitio obſcuriſſima 271.25. & inde
cæleſtium cognitio multis modis haberi poteſt 275.19.& inde
cæmenta quo ferrumine componantur 512. 2
cæparum varij colores 288.58
cæpas Aegyptij pro dijs colunt 288.48

Cæparum

caparum plura genera 288.48.& inde
caparum omnium odor lacrymosus 288.50
caparum varij sapores ibid.60
caparum quæ optima 289.3
capæ quo tempore serantur 289.1
capæ vbi optimè seruentur ibid.8
capæ quo pacto serendæ 289.10
caparum semen quando colligendum ibidem.12
capæ quo pacto seruandæ 289.41.& inde
capæ syluestres nullæ 297.21
caparum medicinæ ibid.20.& inde
capæ somnum conciliant ibid.22
caparum noxæ & incommoda 297.23
capis nuces aduersantur 348.21
carefolium herba, eiúsque natura 293.11
caruleipigmenti consideratio 473.2
caruleus fons Romæ 508.18
cæsaris ciuile bellum quæ prodigia præcesserint 255.36.40
cæsar quo anno Censor 191.60
cæsar L. Censor quando, eiúsque edictum 206.30.& inde
cæsaris Iulij munus gladiatorum 216.10 & 283.42
cæsar Dictator tabulas duas, Aiacem, & Medeam, in templo Veneris Genitricis dicauit 99.21
cæsar Iulius vino Mamertino primus authoritatem dedit 204.20
cæsarum villa vbi 220.9
cæsarum triumphantes qua lauro soleant coronari 220.10.& inde
cæsaris forum Romæ 236.50.& 283.41
cæsar annum ad Solis cursum redegit 271.43
cæsaris de singulorum siderum ortu & occasu sententiæ 273.10& inde
cæsar Idus Martias ferales sibi annotauit 273.30
cæsar Dictator forum Romæ totum, ac sacram viam carbasinis velis texit 283.41 & inde
cæsarum ianitrix laurus 219.30
cæsaris miles lapsana apud Dyrrhachium vixit 291.41
cæsar Dictator Peloponnesum insulam tentauit efficere 44.30
cæsar Ptolemæum perimit 56.27
cæsar Aedemonem Ptolemæi libertum in extremam vsque Mauritaniam persequitur 56.27.& inde
cæsar C. Triarium vbi superarit 70.16
cæsar Caius Augusti filius 18.51.& 83.26. & 184.34.& 448.35
cæsaris exercitus in Pharsalia famem sensit 377.5
cæsaris adilitas, & ludorum apparatus 463.6
cæsar ærarium spoliat 463.17
cæsaris Dictatoris statua loricata 472.38
cæsaris Iulij templum, & curiæ 486.14.& 490.60
cæsaris domus incensa 490.28
cæsaris statuæ marmoreæ 503.35
cæsaris in portu Alexandriæ templum 504.27
cæsaris Dictatoris opus, Circus maximus 506.50.56
cæsaris Caij aquæductus 508.17
cæsar Dictator vbi Pompeium vicerit 509.15
cæsar Dictator sex dactylothecas Veneri Genitrici consecrauit 514.57
cæsaris Dictatoris spectacula 109.59
cæsaris tertius Consulatus 110.4
cæsaris Dictatoris mirus equus 120.42
cæsaris thorax ex margaritis dicatus Veneri Genitrici 136.38
cæsaris piscina 140.41.& 157.26
cæsaris triumphalis cœna 140.59
cæsari Dictatori sacrificanti bu in extis defuit cor 172.45
cæsar inimicorum literas ne lectas quidem concremauit 96.37
cæsar Dictator Ciceronis hostis 98.27
cæsaris Dictatoris pater qua morte extinctus 104.29
cæsaris Dictatoris ex vehiculo casus, & eius, ne iterum caderet, incantatio 398.37 & inde
cæsaris in villis pisces è manu hominis vescebantur 449.1
cæsaris ciuili bello cometes visus 9.28 & inde
cæsaris anima in deorum numerum recepta 9.42
cæsaris crinita stella quando visa 9.39 & inde
cæsare Dictatore occiso anno toto Sol palluit 10.18
cæsaris thronos stella 19.43
cæsaris Dictatoris gesta præcipua breui compendio 96.24. per totum caput. & ibidem.59
cæsaris Dictatoris ingenium omnium capax 96.25
cæsar Dictator simul scribere, legere, dictare, audire solitus 96.27
cæsar Dictator quaternas, septenásque epistolas simul dictabat ibid.27
cæsar Dictator signis collatis quinquagies dimicauit 96.28
cæsaris Dictatoris ductu quot hominum millia occisa 96.29
cæsaris Dictatoris insignis clementia 96.33
cæsaris Dictatoris magnanimitas 96.33
cæsarianorum militum carmen ioculare de lapsana 291.40
cæsarum primus vnde dictus 93.59
cæsones vnde dicti ibid.59
cæsonia Caij Imperatoris vxor 92.11
caia Cæcilia, quæ & Tanaquil 124.1
caia Vestalis statua 473.8
caius Valerius Consul 284.48
caius Sentius Prætor 206.38
caius Porcius Consul 16.2
caius Aftanius Consul 18.57
caius Imperator obeliscum in Circo Vacano statuit 234.35
caij principis luxus in vnguentis 191.52
caij principis luxus in ædificijs 507.22
caij principis mirum de platano 181.12 & inde
caius Imperator Peloponnesum insulam tentauit efficere 44.30
caius Cæsar Augusti filius 18.50.& 83.26. & 136.45.& 184.34.& 448.35
caius princeps decuriam quintam iudicum adiecit 461.38
caij principis ludi 463.9
caius princeps auri auidissimus 464.50
caius princeps socculos induebat è margaritis 515.21
caij principis matrona Lollia Paulina smaragdis margaritisque operta 136.39 & inde
caij principis oculi quales 169.58
caij principis in ludo gladiatores duo ad nullam comminationem conniuentes 169.60
caio principi immolanti iecur defuit in extis 172.56
caij principis Consulatus & interitus 172.57
caij principis nauis ab echeneide pisce retenta, & eiusdem Caij in vrbe interitus 523.33.& inde
caius princeps quando interfectus 172.57
caij principis vxor Cæsonia 92.11
caij principis mater Agrippina 92.51
caius princeps generis humani fax 92.52
calacespictor 492.37
calamidis statuarij opera 474.38.& 476.21.23.& 502.2
calamites ranæ genus 452.51.& 456.20.& 457.31.
calamochnus quid 457.36
calamus odoratus 187.54.& 195.6
calami oleum 212.40
calami in medicinis vsus 457.38
calamo vbi folia non decidant 226.29
calamorum aquaticorum consideratio 231.28.per totum caput
calamorum Aegyptiorum vsus 231.41
calamorum coma lectos implet vice plumæ ibid.45
calamis Orientis populi bella conficiunt 231.47
calamorum armis quæ gentes victæ 231.51.& inde
calamus Italiæ sagittis aptissimus 231.54 & 232.12
calamorum differentiæ plures, & qui apti fistulis 232.6.& inde
calathiana viola qualis 314.16
calchas Lucanos subegit 38.33
calciamenta Assij lapidis sarcophagis illata, vertuntur in lapides 508.58
calciantes se quidam repentè mortui 104.28
calcifraga herba quæ 392.13
calcosthenes imaginum fictor 495.39
calculi in vesica nascentes 174.13
calculorum cruciatus asperrimus 365.10
calculorum remedia 296.18. & 301.41.& 302.8.12.& 306.50.& 309.19.& 310.8.44.& 311.22.26.& 320.48.& 321.51.& 324.28.47.54.& 327.47.& 329.52.53.& 330.12.32.& 331.46.& 332.2.17.& 336.50.& 348.9.47.& 349.41.& 351.13.356.56.& 357.28.& 358.2.28.& 362.32.& 381.7.10.15.17.20.36.42.44.47.& 389.15.& 392.16. & 393.52.& 395.37.39.& 412.25. & 419.51. & 431.52. & ibidem 57.59.& 432.2.& 439.11.& 449.34.& 454.55.& 509.50.& 517.56.& 527.5
calculus Thraces dies notabant 99.47
calena vina 214.18
Calenus vates 398.12
caligines oculorum quo tollantur 303.21
calypso pictrix 495.3
calypsus imago, Nicia opus 493.56
calla herbæ descriptio 391.13.& inde
callainas gemma 524.56
callais gemma 524.38.54
callarias pisces 132.3.& 458.3
callias Atheniensis 467.18
callias statuarius 477.18
calliblephara quibus ex rebus conficiantur 321.12.& 344.49.& 409.15.& 498.38
callicia herba qualis 360.52
callicles statuarius 477.27
callicles pictor 492.37
callicrates statuarius 96.58.& 502.31
calligonon herba 394.45
callimachus pictor 477.44
callimachus medicus 313.2
callimachus dux Athenienfium 488.36
callimus lapis 510.24
callion herba quæ 324.53
callionymus piscis 458.7
callionymi piscis medicinæ 452.44.& inde. ac 453.16
callippus scriptor 278.10
callistenes historicus 502.2
callistratus statuarius 475.3
callistruthiæficus quales 215.32
callistus libertus ditissimus 468.49. ac 503.47
callisti Claudij Cæsaris liberti cœnatio 503.47
callitriches feræ quales 125.59
callitrix, siue Callitricha, siue Callitrichon herba, eiusq; vsus, & medicinæ 330.25.& 372.43.& 381.41,& 385.57
calloxenus statuarius 475.3
callon statuarius 474.52
callorum corporis remedia 323.18.ac 335.14.& 336.1.& 354.17.& 356.27.& 419.28.& 456.41.& 479.58.& 482.12
calor olei causa 211.15
calorem inducentia, facientiaq; 344.5.19.ac 346.43.ac 348.41.ac 354.9.& 383.50
calorem sedantia, tollentiaq; 304.28.& 341.53
calphurnius Bestia aconito vxores peremit 387.46
calphurnius Flamma corona graminea donatus 327.40
calphurnij annulus 460.44
caltha violæ genus 314.17
calua quædam animalium naturaliter 169.7.
caluitium homini proprium 169.10
caluus orator 469.11
caluus orator quo nocturnam pollutionem repressit 483.5
calx aqua accenditur 465.57.& 511.60.
calcis consideratio 511.53.& inde
camelus & harenæ mistura 511.60
calce agros gentes quædã stercorant 242.2
calce vina condiunt Afri 208.2. ac 511.30
calce vbi agri fertiles reddantur 242.2
calcis in medicina magnus vsus 512.21. & inde
calcis natura qualis ibidem
calci oleum solum miscetur 350.24
cambyses rex obelisco pepercit, qui vrbi non pepercerat 504.14
camelopardalis animal quando primum Romæ visum 114.7
camelorum consideratio 113.50.& inde. & 171.16
camelorum vsus in prælijs 113.58
cameli partium in medicinis vsus 403.37. & inde
cameli quot annis viuant 114.2
cameli quot mensibus ferant vterum 156.21
cameli lac quale 176.4.& 406.6
camelinum lac dulcissimum 406.6
camelorum cum equis inimicitia 113 60
camelos ne asili, id est, tabani ledant 448.37
cameli fel non habent 173.5
camera vitrea nouitium inuentum 512.57. & inde
camera à quo primùm picta 493.23
camerina mala 214.9
camillus quo die Veios ceperit 40.33
camillus quantum auri in Iouis Capitolini solio condiderit 460.15
camillus minio illitus triumphauit 467.13
camillo quid crimini Caruilius obiecerit 472.10
camilli domus ostia habuit aurata 472.11
camilli statua 472.59
cammaros herba 388.3
cammarus piscis 458.12
camœnarum ædes 472.40
campaniæ castaneæ 217.23
campaniæ vitium magnitudo 200.43
campaniæ vuæ quales 202.16.& 204.34
campaniæ cerasa 217.53
campaniæ siligo 263.8.& inde
campania ex milio pultem candidam facit 264.13
campaniæ campus laudatissimus 264.52. & inde
campaniæ fertilitas 33.9. & inde. & 34.43.& 264 13.52.& inde
campaniæ terra pulla 240.26
campana rosa 313.22.27.41.

Reliqua quære parte secunda.

Campaspe Alexandri amica Apelli data 490.41
canachus statuarius 474.56. ac 476.34
canachi statuarij opera 502.22
canalicium, vel canaliense aurum quod 464.4
canaria herba quæ 369.50
canarium augurium quo tempore fieri consueuerit 258.35
cancamum vnde aduehatur 187.34
cancrorum consideratio 134.53. per totum caput
cancris vita longa 134.57
cancris omnibus octoni pedes 134.57
cancrorum marium à fœminis differentia ibid.58
cancrorum multitudo ibid.60
cancris retrogradus incessus 135.3
cancrorum costus 140.3
cancrorum oculi quales 170.32
cancri tergora exuunt 134.45
cancrorum genera 143.6.& inde. & 458.7
cancrorum inter se pugnæ 135.3
cancri serpentum ictibus medentur 116.16.20.& 135.4
cancros in scorpiones transfigurari 135.5
cancrorum in medicinis vsus 451.37. & inde. & 453.22.& 454.3.8.& 455.52.& inde. & 456.5.7.8.9.33.37.49.55.57.& inde
cancri oculi ad quid vtiles 453.6
candace regina vbi regnarit 85.23
candaules rex Bularchi tabulam auro rependit 99.23
candaules quando obierit 488.26
candelabrorum consideratio 471.57. per totum caput
candelabrorum pretia 471.59
canephorus ex marmore, Scopæ opus 501.14
cania vrticæ genus 319.1
canities homini, & equo peculiaris 169.10
cani quo inficiantur 297.58
cani à pueritia vbi 90.7
canities præposterа 91.26
canicula stella, Procyon Græcè dicta 275.23
canicula stellæ miri in hac inferiora effectus 11.27. per totum caput. & 13.30.ac 207.53. & inde
canis stellæ ortu vina mutantur 207.53
canis stellæ ortu ligna cædenda 233.53
canis stellæ occasus 274.2. 3. & 276.27
canis signi exortum maria sentiunt & terræ 131.51.& inde. & 275.28
canis signi veneratio 275.29
canicularum piscium marinorum consideratio 139. 18. per totum caput
canicula pisces 457.59
canicula pisces vrinantes maximè infestant 139.18. & inde
canicularum piscium ingens copia vbi 139.18.& 199.14
canicula pauent hominem æquè ac terrent 139.24
canicula piscis medicinæ 453.25
Canum descriptio, natura, & erga dominos fides 119.36. per totum caput. & 156.8. & inde
canes homini inter omnia fidelissimi 119.36
canis cum elephanto pugna 120.11. & inde
canes pro dominis pugnant 119.37 & inde
canum miracula plura 119.36. per totum caput
canum in bellis vsus vbi 199.41. & inde
canes soli dominos nouere 199.55

canes soli nomina noscunt sua 119.56
canum impetus & sæuitia quo mitigetur 119.58.& 451.32
canes ex tigribus concipiunt 120.2
canes è lupis concipiunt 120.3
canes insignes dono Alexandro Magno dati 120.6.& inde
canum partus & generatio 120.15.& inde
canum rabies quando pestifera 120.21
canis loquutus aliquando 120.45
canes Melitæi quales 42.59
canes quæ loca non intrent 83.5.& 1491
canes vbi pro regibus habeantur 86.15
canum magnorum copia vbi 87.17
canes Indici cæteris grandiores 90.42
canes quasdam ædes non ingrediuntur 149.1
canum genera plura 156.8. & inde
canum generatio ibidem
canum prodigia 156.13
canes quandiu viuant 156.17
canes quibus infestentur 168.7
canes degeneres sub aluum caudas reflectunt 178.14
canum impetus quo cohibeatur 451.32
canes quando maximè in rabiem agantur 11.30
canis mordens lapidem, Prouerbium 424.3
canis rabidi morsus remedium quomodo repertum 364.39.& inde
canis rabidus quem momorderit, aquam, & potum omnem pauet 364.39
canes qua herba se purgent 369.50
canis malignitas, & inuidia 369.52
canibus ne cauda crescat 120.26
canes quos non allatrent 372.16.& 404.20. & 423.48 & 437.49
canis mira pictura 491.50
canes quo rabidi fiant 94.17
canes ne rabidi fiant 120.27.& 356.50.& 401.36.& 423.53
canum scabiei remedia 414.59
canum annua apud Romanos supplicia 420.58.
canis in placandis numinibus pro hostia immolabatur 420.60
canes fugantia 423.48.& 433 15
canes quo cibo necentur 300.48. & 301.50.& 325.13.& 356.60.
canibus maximè inimicum 466.16
canus adhuc lactens olim in ciborum delicijs habitus 286.1
canis, serpentisue dente qui aliquando fuerit læsus, interuentu suo vulneratorum malũ aggrauat 399.27
canis vrina irrigata herba, & sine ferro euulsa, luxatis medetur 361.59
canum vermes, id est ricini, quo necentur 329.19
canis mirum simulachrum 474.6
canis partium in medicinis vsus 367.13. & 421.2.& 423.44.& inde.& 428.42.& inde.& 430.55.& 431.2.& 432.9.10.& 433.7.& inde.& 434.45.& 436.54
canis rabidi morsus remedia 120.22.24. per totum caput. & 295.36.& 297.23.& 298.2.& 300.48.& 301.17.& 302.13.& 303.13.& 310.29.& 311.25.& 322.18.49.& 328.12.& 333.4.27.& 338.36.& 341.58.& 342.48.& 346.20.59.& 348.8.22.30.& 354.59.& 359.33.& 364.39.& inde.& 372.12.& 391.1.& 397.40.& 400.8.& 401.60.& 403.5.& 404.37.& 408.20.& 397.40.& 400.8.& 401.60.& 403.5.& 404.37.& 408.20.& 419.9.& 423.44.& inde.& 451.14.42.52.& 454.40.47.& 466.32.& 481.59
canina capita habentes homines 87.29
cannabis consideratio, & ex ea medicina 311.30.& inde
cannabis vbi primum nata 311.30
cannabis geniturarum virorum extinguit 311.30
cannabis aquam coagulat 311.32
cannabis natura, vsus, satio, euulsio 293.23.& inde
cannabis ingens altitudo 293.28
cannensis clades Romanorum 215.59
canon simulachrum, Polycleti opus 475.15
canopus Menelai gubernator 66.46
canopus sidus in Italia non conspicitur 19.42
cantabrica herba cuiusmodi, & vnde dicta 369.28.& inde.& 370.35
cantharias gemma 527.20
cantharidum vermium consideratio 423.23.& inde
cantharides Catoni Vticensi obiectæ sunt, quòd eas vendidisset 423.37
cantharides quo fugentur 402.47
cantharides ex qua gignantur materia 168.12
cantharidum in medicinis vsus 424.40.& 432.34
cantharidum veneni remedia 168.13.& 303.12.& 308.49.& 340.9.& 342.30.& 343.45.& 344.10.& 406.25.& 408.39.44.& 422.17.
cantharites, vini transmarini genus 204.55
cantharolethrus locus. & vnde dictus 166.50
cantharus statuarius 477.18
cantharus piscis 458.6
cantharis Bacchus, & Marius C. vsi sunt 469.54
cantharis vermis frumenta erodens 267.41
cantherinum lapathum 309.31
capanei imago, Tauriſci opus 494.49
capella cælestis signi ortus 274.4.& 278.11
caper piscis 178.25
capillata lotos, antiquissima Romæ, & vnde dicta 236.48
capillus virginum Vestalium quò soleat deferri ibid.48
capillus vbi probro existimetur 77.54
capillorum consideratio 169.4.& inde per totum caput
capillis quæ gens careat 169.6
capillorum defluuium in mulieribus & spadonibus rarum 169.8
capillus puerorum primus podagræ dolorem lenit 400.6
capillus virorum canis morsibus medetur 400.8
capilli muliebres adusti nidore suo serpentes fugant 402.14
capilli ne canescant 436.57
capillorum vermes perimentia 442.53.& 446.32.& 498.17
capillos quæ crispos faciant 330.27.& 331.12.& 352.9.& 403.39.& 422.41
capillum certis Lunæ diebus contrectari, capitis doloribus conducit 399.7
capilli quando tondendi 234.6
capillos inficientia 233.10.& 297.48. 308.53.& 330.26.& 347.27.& 353.18.& 354.1.& 356.11.& 357.44.& 358.34.& 386.48.& 498.38
capillos denigrantia 337.5.& 345.55.& 349.20.36.& 350.59.& 351.16.& 355.48.& 387.4.& 390.51.& 424.37.& 452.37
capillos quæ rufos efficiant 216.54.& 342.49.& 344.22
capillum flauum quæ faciant 21.23.& 387.4
capillorum diuersitas in regionibus calidis & frigidis 21.21.& inde
capilli ne defluant 118.32.& 296.33.& 330.28.& 349.24.& 350.34.& 372.35.& 379.17.& 388.33.& 396.24.& 399.8.& 407.11.& 408.53.& 409.5.7.& 424.23
capillos nutrientia 331.54.& 343.56.& 348.24.& 359.49.& 372.35.& 396.24
capistrandi boues inter arbores vitéue arantes 269.17
capito Oppius vir Prætorius scirrho infestatus 94.13
capitolium obsessum à Gallis, seruatur à Manlio Capitolino 98.20
capitolium cura anserum defensum 146.56.& 420.55.
capitolij ornamentum 463.21. & inde
capitolium à Vitellianis incensum 474.5
capitolium Syllæ temporibus conflagrauit 196.4
capitolij insanæ substructiones 506.60
capitolij columnæ vnde aduectæ 502.42
capitolij dedicatio à quo facta 283.39
capitolinæ ædis incendium 460.23
capitolinum à L. Tarquinio Apiolarum prædainchoatum 35.35
capitolinus Manlius quoties corona donatus 221.54
capitolij Manlij decora militaria 97.17.& inde
capitolij Manlij fortitudo, ac gesta 97.26.& inde
capitolinus Iupiter ex ære Deliaco 471.54
capnias gemma 522.41.& 523.22
capnias vua, eiusq; natura 202.39
capnites gemma 524.55
capnitis cadmiæ genus 478.25
capni herbæ medicinæ 378.19
capnos herba qualis 374.11.& inde.& 379.54
capnumagos, argillæ genus 241.47
cappadoces qua herba coronentur 389.11
cappadociæ olcum quale 212.45

Reliqua

Reliqua quære parte secunda.

capparis vbi & quomodo serenda 292.43.& inde
capparis vbi laudatissima ibid.50
capparis fruticis consideratio per totum caput 198.30.
capparis stomacho inutilis 305.30
capparis natura & medicinæ 309.5.& inde
capparis caulis in cibos receptus 218.48
capræ oleæ inimica 213.1
caprarũ consideratio, natura, generatio per totum caput 124.28.
caprę pinguitudine sterilescunt 124.29
capræ quaternos pariunt 124.28
capræ adhuc lactentes generant 124.30
capra pariunt octonis annis 124.35
capris cornua non omnibus, & in his indicia annorum ibid.45
caprę mutilis lactis maior vbertas ibid.46
caprarum solertia 124.37.& inde
caprarum generositatis signum 124.44
capræ auribus spirant, non naribus 124.46
capras febri nunquam carere ibid 46.& 408.9
capræ noctu, vt interdiu, cernunt 124.48.& 170.28.& 409.24
caprarum morsus exitialis arbori 124.53
capra cur Minervæ non immoletur 124.54
caprarum genera plura 125.36.& inde
capræ maleficium frondibus animal 185.50
caprarum barbis ladanum adhærescit ibidem & inde
caprasocimum aspernari 302.23.27
caprarum balatus quo concitetur 304.43
capra quo necetur 356.33
caprarum cornu serpentes fugantur 408.5
capra cur non lippiant 409.22
capræ aut (vt alij legunt) Capræ fel non habent 173.5
caprarum in medicinis vsus 408.5.& inde per totum
caprinus caseus in medicinis 408.7.24.& 414.11.13
caprinus sanguis in medicina 408.45.& 414.9
caprinum fel in medicina 409.27.& inde
caprinum seuum in medicina 412.14.& 413.60
caprinum caput in medicina 412.16
caprini pili cinis calculos expellit, & caprarũ simus 412.33
caprarum simus in medicina 412.33.& 413.8
caprarum vrina in medicina 412.56
caprinum cornu suffitu vuluis vtile 415.45
caprinum lac stomacho vtile 406.8.16.& 412.13
caprinum iecur quibus prosit 124.57
caparienſe plumbi genus 482.53
capræa fera veneno viuit 157.44
capræa vbi non sint 126.52
caprificialis dies Vulcano sacer 162.19
caprificationis arborum consideratio per totum caput 216.13.
caprifici arboris consideratio ibidem per totum caput
caprificus nunquàm floret 227.31
caprificus vbi trifera 228.46
caprifici quibus infestentur 256.24
caprifici quæ præcipuè laudentur ibid.31
caprifici natura, & ex ea medicina 346.49.& inde
caprificus taurorum ferociam mitigat 347.8
caprimulgi aues quales 151.39. per totum caput
caprimulgi nocturni fures 151.39
caprimulgi interdiu visu carent ibidem
capsis quæ apta materia 236.22
capua vnguentis nobilitata 190.45
capuam Augustus coloniam deduxit 265.10
capuli, id est, gladiorum manubria ebore & argento ornantur 470.2
caput hominis inuentum in Tarpeij delubri fundamentis 998.11.& inde
capitis animalium consideratio 168.29.& inde
capitum animalium apices 168.29
capitibus quæ animalia careant 59.20.& 169.2
capitum ossium differentia 169.12
capita piscium maxima 169.2
capita hominum in cælo visa 10.51
capita præcisa aliquando repere visa 173.25
capitis iudicium vbi primum actum 105.59
capitibus carentes homines 59.20
capitis dolor grauissimus 365.11
capita aperiri magistratibus, cur institutum 401.27
capitis dolorem facientia & capiti dolenti contraria 311.36.& 321.32.37.& 336.27.& 337.2.& 338.59.60.& 339.8.& 340.10.& 343.11.& 348.19.& 351.25.& 365.59.& 370.48.& 406.34.
capitis doloris remedia 297.45.& 299.18.29.56.& 302.31.52.58.& 303.22.& 304.7.20.27.52.& 306.26.41.51.& 307.35.& 308.14.& 310.33.40.& 321.11.38.47.& 322.51.& 323.56.& 330.7.35.& 333.4.& 335.7.11.& 338.21.& 338.45.46.& 339.26.& 343.35.52.& 344.3.6.22.28.& 347.17.24.& 348.5.45.& 349.1.& 349.18.41.& 351.14.& 352.4.14.& 353.19.& 354.39.& 355.23.31.& 357.31.& 359.50.& 361.53.& 362.16.37.& 372.38.55.56.& 373.39.& 388.34.& 391.48.& 394.28.60.& 395.55.& 400.42.& 402.39.& 403.14.29.53.& 405.27.& 409.8.& 419.14.& 424.56.& 450.49.& 487.10.& 403.29.& 523.28
Capitis hulcerum remedia 298.5.& 299.23.& 301.12.& 306.11.& 309.5.& 321.45.& 322.15.& 336.43.& 344.21.& 351.41.& 356.43.& 360.44.& 372.40.& 408.60. 409.3.& 450.26.51.& 452.26.& 479.55.& 510.42
Caput purgantia 299.24.& 321.16.& 322.20.& 339.20.& 316.37.& 373.6.26.& 480.14
capitis ardores refrigerantia 295.56
caput si à Sole doleat, quid imponendum 351.15
capitis vulneribus quid medeatur 352.52. 373.4
capitis dolorem ex ebrietate sedantia 354.38
capitis ossa fracta extrahentia 372.53.& 373.5.
carabi cancrorum genus 134.56
carbasa vbi reperta 282.51
carbasina vela 283.40
carbilius Pollio 130.26
carbones faciendi ratio 222.32
carbonibus apta materia ibidem
carbonum natura, & vis 465.59
carbonis quernei in medicinis vsus 513.54
carbo Cneus Consul 101.55.& 102.53.
carbo L. cum Pompeio Consul 35.32
carboni Imperatori mures arrosis fascijs exitium portenderunt 126.20
carbunculi morbi descriptio 376.4.& inde
carbunculus Narbonensis prouincia peculiaremalum 376.4
carbunculus morbus quando primùm in Italiam venerit 376.4
carbunculorum gemmarum consideratio, genera, &c. 520.46.& inde
carbunculi vbi optimi 520.47.& inde
carbunculi vnde dicti 520.46
carbunculi morbi facile remedium 275.38.& inde
carbunculi ne vitibus noceant 30.39
carbunculus terræ genus 240.42
carbunculare quid sit 275.35
carbunculatio arborum morbus 254.9
carbunculorum remedia 302.60.& 303.45.& 307.56.ac 308.38.ac 333.26.& 336.57.& 339.17.& 343.31.37.& 345.5.& 346.39.ac 348.25.ac 353.1.ac 357.14.57.& 383.54.& 415.55.& 434.51.ac 456.43.ac 513.53
carchedonij carbunculi 520.7
carchedonij smaragdi 519.18
carcinetron herba 394.46
carcinias gemma 527.16
carcinomatis morbi remedia 300.1.ac 302.50.ac 322.54.ac 328.13.ac 337.26.ac 346.39.ac 353.30.& 354.37.ac 360.13.ac 362.17.ac 363.5.ac 386.4.ac 392.40.ac 394.1.ac 399.53.ac 400.20.ac 420.33.ac 454.40.ac 457.36.
cardamomi consideratio 184.8.& inde
cardamomi medicina ibidem
cardamomi oleum 212.40
cardiacorum remedia 299.43.ac 300.21.ac 303.36.ac 341.37.ac 349.17.ac 358.17.ac 404.32
cardisce gemma 525.25
cardinis temporum quadripartita distinctio 272.14
cardueles imperata faciunt 151.48
carduelis auis consideratio 151.48
carduus herba qualis 318.56.& 319.9
carduorum in cibis vsus, eorúmque ingens

pretium 292.7
carduorum satio, cultura, vsus, &c. 292.10. & inde
carduorum medicinæ 311.44
carduorum syluestrium genera duo ibidem
carduus frugibus inimicus 268.46
carduis vesci plebei non licet 285.46
caryatidum simulachrum 501.7.
caryatides statuæ 502.10
caricæ ficus 193.36.& 216.30
cariem quæ arbores non sentiant 235.13. & 241.8
caries ab ebore quo pacto arceatur 212.50
caryinum oleum quid 214.32.& 344.13
caryites, tithymali genus 380.26
caryon vnde inglans dicta 216.53
caryopos quid 189.52
carosa terra pessima 241.7
caryotarum medicinæ 344.47
caryotæ vbi 218.46
carutatem annonæ inferentia 276.37
carmanides pictor 494.57
carmina incantantium an aliquid valeant 397.52. per totum caput
carmina Magica vim habere Ibidem per totum
carmina Magica contra grandines & morbos 399.14
carmen heroicum à quo repertum 106.21
carne adis eloquentia, Catonisq; de eo sententia 98.1
carneades Zenonis libris responsurus elleboro se purgauit 367.7
caro quo æstate incorrupta seruetur 308. 43
caro quo tenerior in coquendo fiat 319.6.& 346.56
caro aboßibus recedens quibus iuuetur 334. 60.& 335.41.& 343.35.& 363.4
carne humana vescentes 86.28

Quære Humana carne.

carnes bubulæ quemodo facilè percoquantur 346.56
carnes suauiores facientia 357.42
carnes quo absumantur in ollis 367.32
carnes, cùm coquuntur, conglutinantia 390. 9.& 393.20
carnes alentia 348.36
carpathij maris echini quales 452.58.
carphoton thuris genus 184.50
carphos, id est, fœnum Græcum 363.46
carpinus arbor 225.32
carpinus montes amat 225.57
carpinus nuptialibus facibus materiam præbet 226.7
carpophyllon lauri genus 219.46
carrucæ ex argento 469.11
carthago victa quantum, & quid Romanis, tributi nomine soluere coacta 462.56. & inde
carthago, cùm deleta fuit, quantum argenti habuerit 469.15
carthago quando capta 202.58.& 215. 51.& inde
carthago quot annis Romæ æmula 215.57
carthago fici argumento deleta ibid.51
carthaginem qui primus irruperit 92.60
carthaginiense bellum tertiũ quomodo sumptum 215.55
carthaginiensium contra Romanos victoriæ ibid.59.
carthaginiensium in Sicilia victorum pictura 485.49.54
carthaginienses Herculi humana hostia sacrificabant 502.12
carthaginis Hispaniæ rosæ quales 313.38
carthegon buxi semen 229.16
cartilaginei pisces 133.18.& inde. & 174.40.& inde
cartilago rupta non solidescit 174.42
caruilius Samnites superat 474.25.
caruillij Pollionis repertum 469.27
caruilius Sp. quæstor quid in Camillo reprehenderit 472.10
caruilius Sp. Iouem in capitolio fecit 474. 25
caseorum consideratio, diuersitasq; 176.7. & ibid.20. per totum caput
caseorum genera, vsus, bonitas, medicinæ 406. 37.& inde
casei seruandi ratio 360.20
caseus ne corrumpatur, néue à muribus attingatur 437.35
casei vbi optimi 176.20. per totum caput
casiæ fruticis consideratio 186.43.& 187.17. & inde
casia in Septentrione viuit 230.20
casia apes delectantur 317.19
cassignete herba qualis 361.25
cassander Gallos obsidet 441.56
cassander rex 492.23
cassandra picta Theodori opus 494.46
cassiteron, idest, candidum plumbum 482. 19.28
cassius Longinus Consul 91.55
cassius Orator 93.38
cassius Seuerus 496.18
cassius Parmensis 439.8
cassius Hemina author vetustissimus 195. 49
cassius Syllanus 471.39
cassius Spurius regni affectator à patre perimitur 472.21
cassij C. censura, & in ea prodigium 255.42. & inde
castitatis exemplum 62.3.& 98.46. per totum caput. & 114.3.& 121.46.& 184. 26.& 354.27.& 368.45.
castimatem seruantia 354.18.& 308.45
castor Romanorum victoriæ nuntius 96.3
castorum auriga qui 70.47
castorum ædes Romæ 472.59
castoris tabula, vbi & à quo posita 486.13
castor & Pellux Apellis opus 491.11
castoris & Pollucis simulachra 476.50
castor & Pollux cur à nautis inuocantur 10. 50
castorum stellæ quales 10.45. per totum caput
castor Antonius medicus 305.56.& 310.26
castor animal 449.46.& inde
castores an testiculos sibi amputent 117.7 & 449.46. & inde
castorea, id est, fibrorum testes quæ seruentur optimè 449.50.& 450.7
castoreaquæ 117.8.& 449.46. & inde
castoreorum medicinæ 449.54. & inde. & 452.1.42.& 454.12.48.& 457. 2.4.21
castrata siliginis genus 263.25
castratio quibus faciendæ diebus 278.52
castrorum vallum ex cæspitibus 496.42
catagrapha à quo inuenta 488.31
catagusæ simulachrum 476.13
catanancæ herbæ quæ 391.10
cataplasmata ex bromi semine 337.42
catapulta à quo inuenta 106.5
cataractæ aues 152.32
catienus Philotimus in patroni rogum se conijcit 98.59
catilinæ Ciceronis ingenium fugit 98.25
catilinana prodigia 15.4
catilinæ proauus quis 97.23
catinius Labeo tribunus plebis Metellum Macedonicum ex Tarpeio colle præcipitare conatus 100.40
catoblepas fera 114.39
catochites gemma 524.57
catopyrites gemma 524.58
cato Censorius, quoties accusatus causam dixerit 97.5
catonis Censorij laus 97.2. per totum caput
cato Censorius, optimus Orator, optimus Imperator, optimus Senator 97.3
catonis Censorij triumphus, Censura, scientia 202.52.& inde
cato Censorius quando mortuus 202.58
catonis de vitibus, vuisq; sententia 202. 59
cato eodem vino vsus, quo remiges 206. 11
catonis ex Hispania triumphus 206.10.
catonis de vino condiendo præcepta 208.29 & inde
catonis præcepta de oliuarum cultura 211. 56. per totum caput. & 212.2. per totum caput
cato de amurca eius q; vsu 212.53. per totum caput
cato nil de pruniis syluestribus locutus 213. 44
cato de ficis serendis 215.42.& inde
cato fici argumento vsus in delenda Carthagine 215.51.& inde
cato Carthiginiensium infestissimus hostis 215.51
cato de myrti generibus 219.10.14
cato de lauro 219.52
cato de cupresso 230.34.42
cato summus in omni vsu 233.59
cato de terræ vitijs, atque optimo agro 241. 6.13
cato de plantandis arboribus, ac scrobibus faciendis 244.18
catonis præcepta de insitione arborum 246. 24
cato de vite inserendâ 246.40
cato de olearum satione 247.20.& inde
catonis de agricultura præcepta 259.12. per totum caput
catonis præcepta, vbi vnumquodq; frumentũ sit serendum 263.24
catonis præcepta de arandi tempore 266.6. & inde
catonis Censorij Censura 283.45
cato de brassica 291.8.& inde.& 299.40
catonis M. laus 359.47
cato M. de herbis Ibidem
cato quare Zenonis statuam vendere noluerit 477.48
cato contra Græcos 417.47.& inde
cato contra medicos 417.52
cato quando obijt, & eius ætas 417.55
catoni Vticensi obiectum quòd cantharidas vendidisset 423.37
cato Censorius octogesimo anno filium genuit 93.4
catonis duplex propago 93.5
cato Censorius quid de legatione Atheniensium 97.60
cato Græcorum hostis 98.4.& 417.47 & inde
cato Iunior Vticæ se peremit 57.29
cato Vticensis Græcorum amicus 98.5 & inde
cato Vticensis pronepos Catonis primi ibid. 5
cato ambitus hostis, ac repulsis gaudens. Prologo operis, pagina prima, versu 35
catonem rem improbam nemo ausus rogare Ibidem.37
catorum cognomen, à sapientia tractum 98. 31
catus Aelius Consul, & eius parsimonia 469. 19
catuliana Minerua cur dicta 476.45
catulitio quid 227.23
catulus Q. Consul 146.52.& 502.56. & inde.& 507.16
catulus Q. Cimbrorum victor 238.50
catulus Qu. capitolium dedicat, & eius inuentum 282.39.& inde
catulus Lucratius Minerua simulachrum dicat 476.45
catulus tegulas capitolij inaurat 463 22
catuli Qu. nobilis domus 238.50
catullus Veronensis poeta in Mamurram 502. 53
catullus poeta in Strumam Nonium 519.58
catulli incantationes amatoriæ 398.29
cauarica cochleæ 119.29.& 430.31
caucalis herba 318.45
cauchorum vita 221.3.& inde
caucon herba 378.20.& inde
caudarum animalium consideratio 178.8. per totum caput
caudarum animalium diuersitas Ibidem per totum caput
caudæ quibus amputatæ renascantur 178. 9
caudæ præter hominem, ac simias omnibus ferè animalibus insunt ibid.8
cauda villosa homines in India 91.27
caudæ animalium, animi index 112.30
caulias quid 284.59
caulina vina 204.35
caulis leguminum qualis 261.24 & inde
caulis herbarum differentiæ 290.26
caule reciso quæ regerminent 290.13
caulodes brassicæ genus 299.43
caneæ ficum genus 216.31
caunij natura lienosi 169.7
cauponarum æstiua animalia, hoc est, pulices, etiam in mari gignuntur 139.36
causæ rerum omnium afferri non possunt 8. 57
causæ quorundam nosci non possunt 24. 24
ceæ seu coæ vestis qualis 164.43.53.& inde
cecinnæ pater, opio perijt 307.29
cecina Volaterranus 148.19
cedrelæon quid 212.33
cedrelate, id est cedrus magna 193.43. & 351.23
cedri vsus in sacris 194.17
cedrus minor, & eius genera 193.39
cedri maioris genera 193.41
cedro cur simulachra deorum fiant 193. 43
cedrus libros à tineis conseruat 195. 56
cedrus picem fundit 208.13
cedrus montes amat 225.57 & 230.23
cedro folia non decidunt 226.26
cedri folia capillata 227.6
cedri folia pungentia 227.10
cedrus quo tempore semen gerat 228.16
cedri vbi optimæ 234.14
cedrioleo perunctæ non sentiunt cariem, aut tineam 234.18
cedri vsus ad classes in Aegypto, Syriáque 234.42
cedrus non tenet clauum 234.37
cedrus non sentit cariem, neque vetustatem 235.14
cedri magnæ natura, & medicinæ 351. 24.& inde
cedria picis genus 351.25
cedrium quid, & quomodo fiat 224. 30.& inde
cedrides, id est cedri fructus, earumq; in medicinis vsus 351.36.& inde
cedrinæ mensæ nobilissimæ 196.18
ceyces aues 453.57
celebothras rex 79.21
celeres sub Romulo dicti, qui postea equites 461.51
celtis, zontes pueri 476.37.50
cellæ vinariæ quales esse debeant 209.40. per totum caput
cellaria agris maiora 507.24
celtis potus genus 337.48
celocem nauem Rhodij inuenerunt 106.59
celtes, testudinum genus 130.20
celtis arbor, id est, lotos 197.2
cenos herba 391.13
cenchramis statuarius 477.27
cenchris serpentis morsus remedium 310. 32
cenchridis accipitris in medicinis vsus 425. 49
cenchrites gemma 527.23
cenchros adamantis genus 518.14
censorius Piso historicus 195.58
censoria nota, quinque pondo argenti posidere 469.18
censorum officium circa quid 258.20.& 259.47
censu Senatores legi, perniciosum 200.23 & inde
census moribus, & virtutibus inimicus ibidem
census præcipuum magistratuum ornamentum Ibidem
centaretus Galata, miráque de equo eius historia 121.55.& inde
centaureæ herbæ consideratio 368.6.& inde.& 370.30
centaurei herbæ ætas 396.46
centaureum maius & minus 389.19
centaurei medicinæ 377.42.& 378.5.41.& 379.39.& 382.59.& 383. 22.& 384.19.& 385.13.29.& 386.19. 20
centaureon herba vnde dicta 365.49
centaureon lepton, herba 368.14.18
centaurei herbæ vsus, & medicinæ 372.18. & 373.8
centaurorum simulachrum 500.46.& 501.48
centifolia rosa 313.26
centifolia rosa Tiberij Cæsaris principatu in coronis non addebatur ibidem.30
centipedes pisces 138.47
centipelliones quid 407.54
centum capita herba, & ex ea medicinæ 327. 21. per totum caput
centunculus herba qualis 359.39 & inde
centunculi herbæ medicinæ Ibidem
centurionum insigne, vitis erat 201.15
centuripinum crocum 314.30
cephenes apum genus 162.50
cepheus Andromedæ pater vbi regnauerit 85. 9
cephis statuarius 477.27
cephissodorus statuarius 474.56.& 475.1
cephissodori duo 477.24
cephissodorus statuarius, Praxitelis filius 476.33.& 501.7
cephissodorus pictor 488.50
cephus animal quale 114.9
cepio, scriptor 313.30
cepionis & Drusi inimicitiæ 407.46.& 460.41
cepionidæ gemmæ 525.15
cepites gemma 524.58
cepocapites gemmæ Ibidem
cera quomodo fiat 318.14.& inde
cera quæ optima ibid.16.& inde
cera quo nigrescat ibid.25
cera quomodo alba fiat 218.23.& inde
cera quo rubea fiat ibid.25
ceræ vsus ibid.25
ceras ex quibus floribus apes confingant 160. 44
cereæ imagines à quo repertæ 495.31
ceris pingere consuetudo 493.15
cerachates gemma 524.4
ceramicos locus 495.40.& 500.51
ceramites gemma 524.59
Κέρας ἀμαλθέας, Libri titulus. Prologo operis pag.2.vers.25
ceraftes, id est, vermes ficus infestantes 254.6
cerastæ serpentis descriptio 115.13
cerastis cornua quadrigemina 115.13. & 168.49
cerastis raphanus aduersatur 296.25

ceraſia ſerpentis morſus remedia 305. 49. & 352.58. & 445.10. & 449.53. & 451.11
ceraſus peregrina arbor 181.29
ceraſorum conſideratio 217.49 per totum caput
ceraſorum baſcæ ibid.46
ceraſi quando, & vnde primùm in Italiam aduectæ ibid.50
ceraſi vbi non proueniant 217.51
ceraſorum nomina plura ibid.51 & inde
ceraſus in lauro inſeritur ibid.56
ceraſi ſuccus qualis 218.21
ceraſa quibus conſtent ibid.34
ceraſus quæ loca amet 225.60
ceraſis rami miræ magnitudinis 229.45
ceraſi quomodo præcoces fiant 256.46
ceraſi inſitio quomodo fiat 246.20 & inde
ceratiæ herbæ medicinæ 379.31
ceratias cometæ genus 9.16
ceratitis herba qua 307.52. & inde
ceratitis medicina Ibidem 53. & inde
ceraunia gemma 523.38.41. & inde & 526.33
ceraunia ſiliqua 194.10. per totum caput
ceraunijs à montibus Europæ cælum initium ſumit 218.57
ceraunijs in montibus myrtus primùm viſa Ibidem
ceraunium genus tuberis 285.34
ceraunobolos quid 491.24
cerberum Hercules vbi extraxit ab inferis 387.42
cerberi ſpumis aconitum ortum Ibidem
cercopitheci feræ deſcriptio 114.21
cercuron Ciprij inuenerunt 106.59
cerebri conſideratio 169.14. & inde
cerebrum quibus inſit Ibidem
cerebrum hominis portione maximum humidiſsimúmque 169.16
cerebri materia qualis ibid.17
cerebrum ſenſuum arx ibid.22
cerebrum venarum terminus Ibidem
cerebro propria Ibidem. & inde
cerebrum mentis regimen 169.23
cerebrum ſomni cauſa 169.24
cerebro carentia non dormiunt 169.24
cerebrum ſecundo loco formatur in corpore 172.23
cerebri medicinæ 354.60
ceres cur Dea iudicata 105.24
cereris inuenta 105.23.24
cereris ædes Romæ vbi, & à quo exculta 495. 36
cereris in ſacris agnon ſibi matronæ ſubſternebant 354.27
cereris ſimulachrum ex peculio Caſij Sp. factum Romæ 472.21
cereris ſimulachrum ex ære ibid.
cereris ſimulachrum è marmore 501.5
ceria potus genus 337.48
cerinthe herba qualis 317.20
cerinthe apes delectantur Ibidem
cerinthum quid 160.38
cerion quid 295.34
Knéiov libri titulus, Prologo operis, pag. 2. verſu 24
cerites gemma 525.8
ceroſtrota quæ dicantur 168.53
cerriglans qualis 222.21
cerrus arbor 222.9.16
certaminum ſacrorum victores, nõ tam ipſi, quàm patriæ eorum coronabantur 221. 39. & inde
certaminum ſacrorum corona 221.56
certi nihil augurijs ineſſe, certiſſimum eſt 3.14
ceruarij lupi quales 115.8
ceruarium venenum quid 393.57
ceruiſia quando, à quibus, & ex qua materia 209.51. & inde
ceruiſia qua arte vetuſtatem ferat ibid.53
ceruiſia mera non diluta bibitur ibid.54
ceruiſiam, vti vinum, inebriare 209.55
ceruiſia potus genus 337.48
ceruiſiæ vſus vbi, & ex ea medicina 337 48
ceruix quæ corporis pars 171.8
ceruicis deſcriptio Ibidem. & inde
ceruicis affectæ remedia 310.50. & 327.31 & 340.3. & 377.36. & 401.31. & 410. 42. & 420.4. & 454.11
cẽruorum conſideratio 117.19. per totum caput
cerui canibus vrgentibus ad hominem vltro confugiunt 117.19
cerui ægroti quo ſibi medeantur 116.14
ceruorum conceptus 117.20
ceruæ quæ herba ſe ante & poſt partum purgent 117.24
cerui depoſitis cornibus latent 117.37 & inde
ceruorum cornua ad quid vtilia ibid.40 & inde
ceruæ Qu. Sertorij qualis 117.49
ceruorum vita longa 101.32. & 117.52
cerui febres non ſentiunt 117.54
ceruos Africa non gignit 117.59
cerui ſerpentes mandunt 117.50 407.49
cerui vbi non ſint 117.59.126.40. 51.52
cerui vbi fiſſis auribus 126.41
ceruorum coitus qualis 155.58
ceruæ pariturę quo paſcantur 297.15
cerui cicurati rarò concipiunt 156.33
ceruorũ cornua qualia 168.39.54. & 169.1
ceruorum capiti, vermiculi inſunt 169.36
ceruorum anima ſerpentes vrit 179.14
cerui qua herba ſerpentibus reſiſtant 331.24
ceruorum ætas diſcerni non poteſt 117.42
ceruis cor maximum 172.32
ceruo fel eſſe in cauda 173.7
ceruis vbi quaterni renes 174.2
ceruorum & ſerpentum inimicitiæ 117.50. & 157.34. & inde
ceruorum cum ſerpente pugna 117.50
ceruino ſanguine contrahi ſerpentes 407. 57
cerui cornus odore ſerpentes fugantur 157. 34.407.51
ceruini cornus in medicinis vſus 409.9.10. 56. & 410.35.59. & 412.18.22. & 414. 14
ceruinus pulmo in medicina 410.57. & 414.4
ceruinus ſanguis aluum ſiſtit 411.38
ceruorũ coagulum inteſtinis vtile 412.11
ceruinus ſimus in medicina 414.15
ceruæ, cùm ſenſerint ſe grauidæ, lapillum deuorant 415.8
cerui dictamnum herbam monſtrarunt primùm 116.14. & 369.4
ceruſſa color 486.36. & 487. 4.57
ceſelij iuriſperiti præceptor 119.47
ceſenatia vina 204.25
ceſtius C. Conſul 152.23
ceſtij C. Corinthium ſignum 474.46
ceſtros herba qualis 369.25. & inde
cethegus Conſul quando 197.51
cethegi menſa nobilis 196.21
ceti piſcis magnitudo 448.36
chalaſtricum nitri genus 443.50
chalaſtricum nitrum vice ſalis 446.23
chæreas Athenienſis Medicus 311.49
chæreas ſtatuarius, & eius opera 476.28
chalazias gemma 527.26
chalceos herba 319.9
chalceti herba medicinæ 378.37
chalcantis æris conſideratio 480.1 & inde
chalcides ſerpentes 450.1
chalcidicæ ficus quales 215.31.41
chalci pondus 325.29
chalcis piſcis 458.3
chalcis piſcis ter anno parit 140.16
chalcitis lapidis conſideratio 471.21. & 479.34. & inde. & 527.37
chalcitis aluminis ſpecies 497.60
chalcophonos gemma 525.5
chalcoſmaragdos gemma 519.26
chalcoſthenes ſtatuarius 477.27
chalcoſthenes imaginum fictor 495.39
chaldæorum doctrina 80.43
chaldæorum gemmæ 526.51
chamæactæ medicinæ 3843
chamæactæ ſambuci genus 353.56
chamæciſſi deſcriptio, & ex ea medicina 359. 25. & inde
chamæciſſi in medicinis vſus 355.58
chamæciſſos hederæ ſpecies 231.25 355.58
chamæciſſos cyclaminis genus 371.36
chamæceraſi conſideratio 217.58
chamæcypariſſos herba, & ex ea medicina 359.30
chamædaphne herba, quæ & vincaperuinca, eiuſque in medicinis vſus 324.25 per totum caput
chamædaphnes deſcriptio, & medicina ex ea 359.14. & inde
chamædaphne frutex ex lauri generibus 219.45
chamædaphne herba, eiuſque vſus 317.10
chamædryos herbæ deſcriptio, & ex ea medicina 359.6. & inde
chamædropis herbæ deſcriptio, & medicina ex ea Ibidem
chamæglycymerides piſces 458.9.
chamæleon herba vnde dicta 329.9
chamæleon herba qua 318.10. & 405. 23
chamæleontis herbæ conſideratio, genera, medicina 329.6. per totum caput
chamæleontis herbæ ætas 396.46
chamæleontis oculi quales 170.32
chamæleonti pulmo maximus 172.54

chamæleontis animalis conſideratio, & ex eo medicina 118.59. & inde. & 405.9. & inde
chamæleontis miracula 118.59. & inde. 405.9. & inde
chamæleontis venenum 116.30
chamæleon ſolo aere paſcitur 118. 6
chamæleon multicolor 118. 6. & 405.13
chamæleontis oua qualia 153.49
chamæleos piſcis 458.8
chamæleuce herba 377.56. & inde
chamæleuces herbæ deſcriptio, & medicina 359.27. & inde
chamæleon herba 329.47
chamæmeli medicina 329.51
chamæmyrſine herba 212.31
chamæmyrſine quid, & ex ea medicina 349. 37. & inde
chamæmyrſinæ olei natura, & ex eo medicina 344.11
chamæpeuces herbæ deſcriptio, & eius medicina 359.29
chamæpityos herbæ medicina 352.20. & inde
chamæpitys herba 381.32.34
chamærops herba 378. 46. & 385.18
chamæſyces herbæ deſcriptio, & medicinæ ex ea 359.22. & inde
chamæterum duarum ſimulachrum 501. 13
chamætrachea ex genere cancrorum 455.8
chamæzelon herba 371.9. & 393.8
chamelæa herba 368.59
chamelææ herbæ deſcriptio, & medicina 359. 17. & inde
chamelæa frutex 197.43
chamelææ fructis oleum 212.19
chamæ piſces vuluas habent 140.36
cannæ piſcis ex ſeipſa concipit 458.34
characias tithymali genus 380.13. & 385.50
chares Lyndius ſtatuarius, Lyſippi diſcipulus 474.17
charitatis exempla 129.57. & 143.41. & 144.27. & 145.6. & 163.50. & inde. & 164.40. & inde. & 448.42. & inde
charitoblepharon frutex 199.27
charitum ſimulachra, Socratis opus 501. 46
charmidæ ſiue carneadis ingens memoria 96. 15
charmis medicus 417.32. & 418.25
charoneæ ſcrobes 23.59
chartarum conſideratio 194.49. & 195.14. per totum caput. & Ibidem 48. per totum caput
chartarum vſus maximè neceſſarius 194. 49
charta quando reperta 194.50. & 196.5
chartæ quomodo ex papyro præparentur 195 9.
chartarum genera plura, & quomodo fiant 195.13. per totum caput
charta religioſis voluminibus apta 195. 14
charta auguſta cur dicta 195.14. 30
chartæ bonitas in quibus conſiſtat 195. 28
chartæ glutinum quale eſſe debeat 195.39. & inde. & 264.36. & 335.16
chartarum farinæ, & ex eis medicinæ 335. 16
chartariæ officinæ tritici polline vtuntur 263. 36
chaſmæ quid 9.60
chaus animal quale 114.9
chelidonia ficus 215.39
chelidoniæ herbæ medicinæ 370.32. & 377. 30. & 385.35. & 386.16
chelidonia oculis vtilis 116.17. & 373. 10
chelidoniam herbam hirundines inuenere 116.17. & 369.43
chelidonia Collyria 369.49
chelidonias, Zephyrus ventus 13.26
chelidonia gemma 525.7. & 527. 23
chelidonij lapilli 173.51
chelonia gemma 525.7
chelonitides gemmæ 525.10
chenalopeces, aues 147.14
chenomychon herba 316.44
chenopus herba 160.44
chernites lapis eboriſimillimus 508.60
cherſidris erygnion aduerſatur 327.14
cherſinæ genus teſtudinum 130.22
cherſiphron architectus Dianæ templum extruxit 99.15. & 506.25
chia terræ medicinæ 498.32
chij inſulæ piſces è manu veſcentes 449.3
chij inſulæ vuæ quales 201.37
chios inſula optimum amylum habet 262. 45
chium marmor 67.34. & 204.48. & 206.38
chium vinum quale
chiosoppidum obſeſſum ſagina glande famem toleraſſe 222.6

Reliqua quære parte ſecunda.

chydæa palmulæ 206.60
chydæi dactyli 193.18
chilodynama herba 368.2
chilon philoſophus gaudio obijt 98.37 & 104.25
chilonis laus, authoritas, dicta, mors 98.33. per totum caput
chiragræ morbi remedia 363.3. & 406.15
chirocineta Democriti liber 361.2
chiron Herculis ſagittis vulneratus, & qua ſanatus herba 368.6
chironis parentes, & eius inuenta 105.45
chironis ſimulachrum 501.30
chironis herba centaureon 365.48
chironis medicina Troianis temporibus 427. 37
chironia herba 365.54. & 370.27
chironia herba, & medicinæ ex ea 239.59. & 385. 24
chironia pyxacanthos ſpina 182.43. & 358.46
chironium panacis genus 365.46
chironium cicutæ reſiſtit 372.30
chœliæ virginis ſtatua qualis 473.21.23
chœliæ ſtatua quare poſita Ibidem
chlorionis auis cum Coruo inimicitia 158. 15
chlorion auis 149.32
chlorites gemma 525.12
coaſpites gemma 525.14
cholos ſmaragdi genus 519.23
choleræ remedia 299.5. & 345.1. & 358.6.24. & 394.52
chondrylli ſiue Chondrylle herba 318.44. & 319.52. & 332.27
chondris herba 369.58
chondris herbæ medicina 379.18
chortinon oleum 212.43
chreſton, id eſt, cichorium herba 299.37
chryſalis vermis qualis 167.48. & 168. 12
chryſanthemi herbæ medicinæ 351.43
chryſelectrum quid 517.45. & 523.16
chryſermus medicus 331.6
chryſippeæ herbæ medicinæ 382.10
chryſippi garrulitas 417.10
chryſippi medici laus, ætáſque 376. 28
chryſippi de braſſica liber 299.47
chryſites lapis 510.51. & 526.46
chryſitis ſpuma argenti genus 466.46. 48
chryſitis herba 315.46
chryſoberylli gemmæ 519.37
chryſocarpum hederæ ſpecies 231.7
chryſocollæ conſideratio 465.22. per totum caput
chryſocolla vnde dicta 459.24. & 465.48
chryſocollæ optimæ 465.23. & inde
chryſocollæ quid 465.27
chryſocollæ ſpectaculi vſus 465.38
chryſocollæ generatria 465.39
chryſocolla herbacea 465.40
chryſocollæ vſus in medicinis 465.45 & inde
chryſocomes herbæ medicinæ 322.42 & inde
chryſocome herba 315.46
chryſogonus Syllæ libertus 499.2
chryſolachanum herbæ quæ 391.41 & inde
chryſolampis gemma 525.14
chryſolithus gemma 523.11.19. & 527. 35
chryſophij gemma 525.14
chryſopraſius gemma 519.39. & 521. 59. & 522.15. & 527.35
chryſopteros topazij genus 521.59
chryſothales herba 374.30
chryſos piſcis 458.32
chrombi piſces 458.3
chrombis piſcis 131.45. & 458.35
cyaneæ gemma 527.25
cyamos herba, quæ & colocaſia 318. 34
cyaneus color 315.38. & 521.48. & 527.30
cyanus gemma 522.43
cyani flores 315.39. & 317.8

cyathi pondus 325.30
cybele quo anno Romam aducta 258.42
cybeles in leone sedentis pictura 492.17
cybeles sacerdotes quo virilitatem soleant amputare 496.19
cybeles specus mirus 24.23
cybele à Claudia inducta Romam 98.48
cybium quid 131.6.& 458.5.29
cybij piscis medicinæ 451.16
cybiorum medicinæ 451.15
cibus simplex vtilissimus 149.25
cibi qui auidiores 174.39
ciborum luxuria multiplex & inde 208.21
cibi quorundam miri 221.11
cibo quod animal nunquam vescitur 118.5
cibos alios alia appetunt 157.38
cibo vltra vndecimum diem plerosq; caruisse 179.34
ciborum appetentia quomodo fiat, Quære appetentia in cibis.
cibis interdum vitantur morbi 329.60
cibo homo maximè perit 379.53
ciborum temperantia vtilissima 401.14
cibum somno concoquere, corpulentiæ prodest, non viribus 179.29
cibi ambulatione persiciuntur 179.30
cibi peruigilio vincuntur 179.30
cicadarum consideratio 166.13.& inde. & 166.29. per totum caput. & 166.56
cicadarum in medicinis vsus 432.5
cicadarum cantus quando acerrimus 332.10
cicadæ quæ mutæ, quæq; canoræ 166.16 & inde
cicadis vescentes homines 166.17
cicadæ ore & excrementorum foramine carent 166.21.24
cicadæ vbi non proueniant 166.29. per totum caput
cicadas oculis carere 169.47
cicatrici quibus color redit 296.35.& 302.44.& 337.17.& 355.38.& 359.23.& 386.7.& 394.22.30. & 401.51.& 407.10.& 415.2.& 436.53.& 449.38.& 450.33.& 465.47.& 498.15.& 510.41
cicatricum hulcera quid tollat 306.21 & 394.41
cicatrices oculorum tollentia 465.47
cicatricum remedia 298.46.& 303.50.& 304.49.& 338.40.& 339.28.47.& 351.53.& 403.57.& 409.29.& 403.3.& inde
cicatrices explentia 300.45.& 343.29.& 344.54.& 347.45.& 466.43.& 478.29.& 512.22
cycæ palmularum genus 193.22
ciceris consideratio, & ex eo medicina 336.41
cicer quando seratur 265.49
ciceris differentia, natura &c. & inde 265.48.
cicer peruigilijs adhibebatur 265.52
cicer erucis inimicum 293.45
ciceris radix qualis 260.60
ciserculæ descriptio 265.52
ciserculum quid 486.41
cicero quando Consul 138.10
ciceronis Academia vbi 438.26
cicero extra omnem ingenij aleam, Prologo operis pag.1.vers.29
ciceronis laus ingens 98.21.& inde.& 438.42.& inde
ciceronis acta ibid.21.& inde
ciceronis vxor Terentia centum & tribus vixit annis 101.51
cicero fatetur semper, quos sequatur authores. Prologo operis, pag.2.vers.19
ciceronis libri De officijs, quales Ibidem 21
cicero de vnguentis 191.46.& 241.19
ciceronis manu scriptus liber, Plinij tempore extabat 195.46
ciceronis cedrinæ mensæ nobiles 196 18.58
cicero lux doctrinarum 241.19
ciceronem Marci Tullij Ciceronis filium potatorem maximum, Tergilla arguit 209.43.& inde
cicerones vnde dicti 258.17
ciceronis versus de lentisco 272.46 & inde
ciceronis Tusculana villa antea Syllæ fuit 326.46
ciceronis filij Consulatus 326.52
ciceronis hostis cæsar dictator 98.27
cicero equestre nomen stabiliuit 461.46.& inde
ciceronis Consulatus Ibidem
ciceronis dictum de sphinge 474.44
cicero Verri simulachrum Cupidinis obiecit 501.2
ciceronis facetum dictum 502.46
ciceronis Consulatus, & eius collega 121.20.34.& 138.10
ciceronianæ aquæ, villáque 438.35.& inde
cichorium herba quæ 291.45
cichorion herba quando, & qualiter frondeat 314.55.& 319.43
cichorium, quod & intubum erraticum 290.45.& 318.39
cichorium, & eius vsus 299.31 & inde.& 318.38
cychramus auis quæ 148.4.7.& inde
cicindelæ vermes noctu lucentes 274.13.19.& inde
cicinti oles natura, & medicina 343.53 & inde
cicis arboris factitium oleum 212.19
cyclamini herba consideratio 315.52. & inde.& 371.26.& inde
cyclaminos brassicæ inimica 350.16
cyclaminos herba quæ 371.26.33.& 372.12.40.& 373.16
cyclamini herbæ medicinæ 379.42.& 381.57.& 382.42.& 384.4.22.40.46.& 385.44. & 386.3. & 387.55.& 387.2
cyclopis dormientis pictura 489.29
cyclopes populi 59.53
cyclopum reperta 105.41.47.51
ciconiarum consideratio 148.39.& inde
ciconiæ vnde ad nos veniant, ignoratur 147.41
ciconiæ ætatis aduenæ ibid.42
ciconia, ceu lege prædicta die recedunt 147 43
ciconiarum discedentium agmen nemo vidit ibid.44
ciconias non venire, sed venisse cernimus ibid.44
ciconiæ nouissimè venientem lacerant 147.47
ciconijs non inesse linguas ibid.48
ciconiæ serpentum exitium ibid.
ciconias occidisse vbi capitale 145.49
ciconiæ nidos eosdem repetunt 147.53
ciconiæ vbi non sint 149.59
ciconia quomodo cum serpentibus dimicet 147.49.& inde
ciconiarum ventriculus medicina 424.14.& 434.59
cicutæ herba considcratio, vsus, & ex ea medicinæ 373.52.& inde
cicutæ vbi vis maxima 374.7
cicuta homini venenum 203.51
cicuta sumpta bibere cogit sumentem 209.14
cicutam præsumunt, qui multum bibere cupiunt 209.14
cicutæ rutæ contraria 303.7
cicutæ semen vrticæ aduersatur 328.8
cicutæ inuisa Atheniensium pœna 303.7 & inde
cicuta herbæ medicinæ 340.11.& 341.2.& 352.3. & 372.29.& 390.42.& 391.50.& 406.26.& 408.29
cicuta quibus prosit 382.43.& 384.6.15.49.& 385.9.48.& 402.32
cydippe Protogenis 492.8
cydon statuarius 479.8
cydoneapoma quæ 213.14
cygni in medicinis vsus 432.11.14 Quære Olorum consideratio.
cilicia lactuca 290.42
ciliciumirinum optimum 315.14
cilicium crocum optimum 314.30
cylindri lapides 519.44.& 522.16
cilium quid 170.48
cymæ in brassicis quæ dicantur, & earum vsus 291.12.& inde.& 300.31 & inde
cymbam quis primus repererit 106.59
cymbia vasa ex qua materia 522.16
cimbri à quibus victi 238.51
cimbrici belli portentum 230.4
cimbrica victoria 96.3
cimbricæ pugnæ vlulatus 377.3
cimbrorum canes dominis cæsis impedimenta defenderunt 119.42
cimicis animalis in medicinis vsu 421.15.& inde
cimices necantia 392.35.& 456.31.& 457.21
cymindis accipitrum genus 144.32
cymini consideratio, natura, satio &c. 292.37.& inde
cyminum condimentum fastidij 292.37
cyminum syluestre, siue rusticum ibid.39
cyminum stomachi dolorem expellit 292.39
cyminum vbi optimum 292.40
cymini medicinæ 378.40
cymini radix, & eius herbæ degeneratio 293.34.& inde
cymini morbus scabies 293.36
cymmi-
cimmerius Bosporus laurum non nutrit 230.24.& inde
cimmerius Bosporus quibus arboribus abundet ibidem
cimolia creta 487.59.& 498.35.40. & inde
cimolia terra vestes tinguntur 498.46. & inde
cimoliæ terræ vsus ibidem
cimoliæ terræ medicinæ 498.35.40
cimon pictor 488.31
cinnabaris color 486.33
cinædi pisces 443.11
cinnamomi consideratio 186.41. per totum caput
cinnamomum, idemq; cinnamum 186.47
cinnamomum vbi colligatur ibid. 189.52.& 230.16
cinnamomum quo deuehatur 84.29
cinnamomi duo genera 187.7.& inde
cinnamomi corona à quo primùm in templis dedicata 187.12
cinnamologus auis 150.13
cinnamomum quomodo è nidis decutiatur 150.14
cinnami oleum 212.40
cinare herba ceruus venenatis pabulis resistit 116.31
cincinnatus arans Dictator factus 259.55
cineadia gemma 524.60
cineæ legati in gens memoria 96.13
cineæ Pyrrhi legati in vitem facetum dictum 200.50
cynegyrus dux 488.36
cinerea vua qualis 202.46
cineæ arbores 183.24
cineris vsus in medicinis 513.52.& inde
cinis immobilis vento 38.1
cineris ficus medicinæ 346.40. & inde
cineris vsus 242.9. per totum caput
cineres loco fimi vbi 242.9.& 256.51.54
cineribus semina ante sationem aspergenda 267.60
cinyra tegularum inuentor 105.38
cinyræ senectus 101.33
cinnabaris pigmenti consideratio 467.25. & inde
cinnabaris in vnguentis 206.25
cynocephalia herba 428.29
cynocephali ferænatura 125.58
cynoglossos herba quæ 369.12.& inde
cynoides herba qualis 372.59. & inde
cynomyia herba qualis 372.58
cynomorion herba, & ex ea medicinæ 337.43
cynops herba 319.40
cynopus piscis 458.11
cynorrhodos flos 314.1
cynorrhodos, id est, rosa syluestris morsibus rabidi canis medetur 120.24.& 364.41.& inde.& 372.13
cynosbaton frutex, & ex eo medicinæ 198.33. & inde.& 350.30.& inde
cynosdexia piscis 458.11
cynosorchis herba, & ex ea medicinæ 391.35.& inde
cynospastos frutex, & eius medicinæ 358.30.& inde
cynosura oua quæ 155.28
cynozolon herba quæ 329.21
cyparissias herba quæ 380.39
cyperos quid 320.30.35.39
cyprius arbor omnium ocyssima 245.21
cypirus herba quæ 319.57.& 320.12.30.& inde
cyppi Romani cornua fabulosa esse 168.38
cyprinus piscis 131.52
cyprinus sexies anno parit 140.16
cyprinum oleum 212.33
cyprinum vnguentum 190.48.& 191.8
cypria ficus 194.5.& 207.2
cypriæ vites maximæ 200.40
cyprium vinum 204.53
cypria resina optima 208.15
cypria laurus 219.35
cypri sampsuchus vel amaracus optimus 323.42
cypri insulæ nobilissima vnguenta 190.46.49
cypros herba, & ex ea oleum 344.18
cypriæ arundinis medicinæ 356.19.& inde
cypriæ ceræ vsus 498.44
cyprus arbor 188.17.& inde

Reliqua quære parte secunda.

cypsellus tyrannus 485.26
cypselli aues 151.33
circæa herba qualis, & ex ea medicinæ 391.18.& inde
circe herbarum perita 364.14
circeij agri potentibus herbis referti 364.11
circiensis ager magnas lactucas habet 291.4
circeium, id est, mandragora 373.37
circes odoramenta 196.51
circenses ludos myrto coronati spectabant 219.28
circensibus ludis, circus quo sternebatur 511.15
circius ventus vbi vtilis, & contrà 240.8
circius ventus vbi violentus 240.9
circius ventus qualis 13.18. & inde 525.2
circos gemma 227.15
circos accipitrum genus 144.19
cyrenaiter quotannis locustas debellant 167.17
circi maximi Romæ descriptio 506.50
cyrenaica prouincia missy habet 284.33
cyrenaica prouincia basiliscum serpentem gignit 114.42
cyrenaicæ regionis laserpitium 230.50
cyrene oppidum quando conditum 284.52
cyrenaicæ arbores 197.28
cirenis rosa odoratissima, atque vnguentum nobilissimum 313.38
cirenis crocum quale 314.34

Reliqua quære parte secunda.

cirri auium descriptio 168.31. & inde
circion herba qualis, & ex ea medicinæ 391.22.& inde
cyrus quando regnare in Persis cœpit 500.6
cyri post victam Asiam ingentes diuitiæ 462.58.& inde
cyri ingens memoria 96.12
cisalpinæ vineæ fertilissimæ 204.6
cisibilites mulsi genus 205.18
cissanthemos herba 371.33
cissanthemi herbæ medicinæ 378.13.& 381.2.& 386.30.55
cissites gemma 525.4
cissos arbor, & ex ea medicinæ 355.56
cissos hederæ species 231.24. & 356.56
cistarum materia optima 235.7
cisternarum construendarum ratio 511.53.& inde
cisternarum aqua qualis 440.16.& inde
cisthos & eius natura, genera, medicinæ 355.35.& inde
citharæ & eius chordarum repertores 106 17
cytharus piscis 458.3
cytheris mima 112.58
cytinus, id est, primus Punici mali flos 345.41
cytisi fruticis consideratio 198.40.& inde
cytisi folia qualia 227.15
cytisi color 234.48
cytiso herba apes delectantur 217.19
cytori montis buxus 224.45
citra pulueris iactum, prouerbium 494.30
citrea quomodo serantur 243.16
citreorum odor, & sapor qualis 218.26
citreorum malorum medicinæ 345.18.& inde
citreum oleum 212.32.& 344.12
citrus arbor à Græcis Medica dicitur 213.53
citri vsus in sacris 190.33
ciuem seruare melius, quàm hostem occidere 221.49
ciuem seruantis priuilegia 221.52.& inde
ciuium fortium quæ dona maxima apud veteres 258.15
ciuile bellum Pompeij Magni ostento prædictum 255.36
ciuica coronæ consideratio per totum caput
ciuica corona quæ 326.13
ciusca corona cui dabatur 326.20

ciuitatem regiam Aegyptij inuenerunt 105. 58
ciuitatem popularem Attici inuenerunt 105. 58
ciuitates ab animalibus deletæ 116.46. per totum caput
cyzicena terra qualis 496.30
cyzicena terra in mari lapidescens 496. 30
cyziceni delubri descriptio 506.35
cyzici vrbis trinum vnguentum præstantissimum 190.44
cyzici obsidionem quod prodigium præcesserit 255.39
cyzicenum buleuterium mira arte constructum 506.35
cyzicenum marmor 68.45
clamatoria auis 145.32
clarigare quid 326.9
classis prima Romæ, eiusq; census 462. 28
claudiana struthia 214.5
claudiæ pudicitiæ explorata, inducta in vrbem Cybele 98.48
claudius Imperator in Sicum oppidum veteranos misit 41.57
claudij imperatoris colonia 42.25
claudij imperatoris è Britannia triumphus, & eius insignis nauis 40.2
claudij imperatoris in Africa bellum 56. 26.& 57.9
claudij imperatoris oculi quales 169.58
claudij imperatoris de Britannia triumphus, & eius ludi 463.10
claudij imperatoris aquæductus 508.17
claudius imperator smaragdos induebat, & sardonychas 520. 14
claudius Imperator Orcam in portu Ostiensi oppugnauit 128.29
claudij libertus Optatus scaros in mari circa Ostiam disseminauit 132.6
claudius Imperator quando Censor 142.59
claudij imperatoris Messalina vxor impudicissima 155.47.& inde
claudij principatu lapides pingere inuentum est 489.20
claudij principis institutio 462.18
claudij principis Consulatu plures soles visi 10. 25
claudij Cæsaris historia 186.14
claudia charta 195.34
claudij Cæsaris ludi 121.2.& 463.10
claudius Appius quando Consul 485.4
claudius Appius primus clypeos in sacro dicauit ibidem
claudij Pulchri scena qualis 485.56
claudij Pulchri Aedilitas 109.51
claudij Isidori testamentum 468. 50
claudij Agrippinæ vxor 149.21.& 152. 4.& 33.36.& 499.7
claudij libertus potentissimus 503. 47
claudij Imperatoris liberti tres ditissimi 468 48
claudius piscem octo millibus nummûm mercatus 132.24
claudio immolanti, in extis iecur defuit 172. 58
claucula vitium quæ 338.32
clauis inuentor 105.53
clauorum pedum remedia 321.24

Quære Pedum clauorum.

clausa omnia, cuius tactu aperiantur 376. 60
clauus, morbus arborum 254. 14
clauus latus ab Hostilio rege repertus 138.5
clauorum remedia 351.56.& 354. 17.& 383.7.& 400.41.& 407.14.& 413.15.& 445.32
clazomenium vinum 204.51
clazomenij pisces amari 449. 10
cleanthes picturæ inuentor 485.21
cleemporus medicus 332.24.& 360. 60.& 361.2
clema herba 394.46
clematis hederæ genus 356.6
clematis herba qualis 359.40. 49
clementia dea 2.35
clementiæ exemplum 96.33.& 109.3. per totum caput, & 112.24.& inde.& 113.2.& inde
cleomenis simulachrum 501.49
cleon statuarius 477.27
cleonicion herba 359.36
cleopatræ vnio dissectus, & in Veneris auribus suspensus 137.3
cleopatra vniones, ac cum Antonio epulæ 136. 50.& inde
cleopatra qua ratione Antonium veneni metu liberauit 313.4.& inde
cleopatræ actus 313.4.& inde
cleophantus medicus 296.52.& 360.7. & 376.43
cleophantus Corinthius pictor 485.24
cleostratus primus signorum cælestium obseruator 3.40
clerus faui vitium 162.56.& 163.55
clerias statuarius 477.18
clesides pictor 494.33
ciespus fullo 471.60
clidium quid 131.2
cliduchus ex ære Phidiæ opus 475.11
cliduchus alius Euphranoris opus 476. 47
climacterum nomine quid intelligant Astrologi 102.40
clymenus rex 368.25
clymenos herba vnde dicta ibidem
clymeni herbæ medicinæ 381.5
clinice medicina 417.8
clinopodij herbæ descriptio & inde 359.35.
clypeus ardens quando in cælo visus 10. 35
clypei in sacris dicabantur 485.3
clypei vnde dicti 485.10
clypei ex auro 485.11
clypei à quibus inuenti 105.60
clypeus Asdrubalis 485.12
clyster inuentum ibidis 116.12
clitarchus scriptor rerum Alexandri & inde 86.42.
clytemnestræ pictura 494.48
clyti Alexandri amici pictura 491.8
clitorius statuarius 476.54
cliuia auis 145.32
cloacarum Romæ descriptio 506.60
clodiæ Ofilij senectus 101.51
clodia lex 462.39
clodiana vasa 469.8
clodius Aesopi filius, & eius luxus 137.3
clodij Aesopi pretiosa patina 41 153.
clodij Seruij dolor ex podagra 14 365.
clodij interitus, & Pompeij edictum 12 481.
clodij P. domus qualis, ac eius interitus 57 506.
closter fusos inuenit 42 105.
cluacina Venus vbi Romæ 219.1
cluere quid 219.1
clupea piscis 130.51
clusinæ vuæ quales 202.27
cnecinum oleum 212.44
cneoron herba, inter coronamenta recepta 315.57.& 316.7
cneoron, siue cneſtron quid 197. 43
cneus Domitius mulierem vinosam dote multauit 206.7
cneus Terentius scriba 195.49
cnicos herba, & eius vsus 318.49.& 319. 10.& 325.18
cnide piscis 458.7
coa vua quomodo seruetur 215.19
coa vasa qualia 496.8
coa bombyx qualis 164.46. per totum caput
coa vestis. Quære Cea.
coaguli lactis materia 176.18
coagulum lactis quando venenum 408. 30
cobio piscis 458.3
cobion herba 380.43
cocci grani consideratio, natura, medicina 391.58
coccii tingendi ratio 138.22. per totum caput
cocco Imperatorum paludamenta tingebantur 326.58
coccum quid 138.27.& 223.12
coccineus color 285.16.& 324.52
coccycis auu consideratio 143.36. per totum caput
cochlearum consideratio. 19.28.& inde. & 135.14. per totum caput
cochleæ quæ optimæ 430.39
cochleæ in se equorum capita habent 127. 39
cochlearum dentes 171.18
cochlearum diff. rentiæ plures 141.6. per totum caput
cochleæ altiles 141.10
cochleæ quo anni tempore nascantur 140. 27
cochlearum viuaria 141.6. per totum caput
cochleæ quam herbam persequantur 330.53
cochleis cur data cornua 168.49.& 169.47

cochlearum in medicinis vsus 412.22.& 424. 45.& 425.49.& 426.28.& 428. 56.57.& 429.21.22.33.& 430.25.37. 43.& 431.14.17.& 432.43.& 439. 20.& 437.3.& inde. 455.59
cochlides gemmæ 527.46
cocles Horatius. Vide Horatius.
coclites vnde dicti 170.27
cocolobis vua 201.56
coctiua castaneæ 217.23
cocorum luxus pulchrè notatus 132.26
cocis suis Parthi mores dederunt 153.36
coci summè quibusdam grati 132.25
cocti olim non erant in seruitijs, sed ex macello conducebantur 264.47
codiamini herbæ consideratio 316. 49
Cœle Syriæ iuncum odoratum habet 320. 54
cœliace medicamenti genus 307.37
cœliacorũ remedia 298.60.& 300.16.& 302.34.& 304.12.& 306.48.55.& 309. 42.& 310.49.& 322.49.& 329.23.& 337.26.& 338.45.& 339.9.11.& 345. 2.11.& 345.31.& 346.43.& 350.53. & 355.9.& 356.37.& 358.5.15.& 379. 26.32.& 394.6.& 402.19.& 406.43. & 411.46.& 412.3.& 419.57.& 420. 21.& 431.24.& 446.52.
cœlon quid 470.43
cœlum. Quære cælum.
cœna lautissima 136.53.& inde
cœnarum lex 449.18
cœnarum summa lautitia 496.11
cœnarum censoriæ leges 125.15.& 126. 29.& 153.30.& 499.42
cœundo quæ cohæreant 155.54
coggygria arbor 198.6
cogitationes inter concipiendum animum subeuntes ad fœtuum similitudinem multum afferunt momenti 93.22
cogitationum velocitas 93.24
cognomina prima vnde sumpta 258. 16
cohitum concitantia 156.33.& 323.39.& 382.13. per totum caput
cohitu primo morbi multi soluuntur 400. 22
coitus animalium differentiæ 155.51.& inde
coitus animalium quibusdam auersus 155. 51
coitui non potentium remedia 323.38
coitus quando remissus 332.11
coitus septuageno quo libido duret 382. 37
colchicon venenum 406.26
colchi in Italia 40.54

Reliqua quære parte secunda.

colycia conchyliorum genus 453.49
Collyrium medicamentum 322.10.& 344.49
colias piscis 458.4
colocorum remedium 296.30
colymbades ad quid vtiles 343.13
collectionum remedia 334.53.58.& 336.17.& 343.32.& 344.21.& 346. 57.& 347.23.49.& 349.27.& 351.8. 37.& 352.13.33.& 353.14.31.48.& 345.21.& 355.9.& 356.21.47.& 357. 13.45.& 358.3.44.& 360.15.& 362. 3.& 373.3.& 384.32.33.38.39.& 388. 55.& 391.7.32.& 394.35.& 395.46. 56.& 396.9
collina tribus Romæ 258.31
collicia, id est, sulci maiores in agris 269. 29
colli descriptio 172.8.& inde
colocasia herba quæ 318.24.& inde
colocasiæ medicinæ 324.35
colocynthis, id est, cucurbitæ genus, & eius medicinæ 295.43.& inde
colon quid 173.47
colonus bonus olim maximè laudabatur 259. 10.& inde
colophonia resina qualis 208.15
colophonius Dionysodorus 494.57
colorum consideratio, nomina, genera, vsus 486.32. per totum caput
color quilibet quid amet, quidue recusset 488. 57.& inde
colores præcipui tres 315.26. & inde
colores mutantia animalia 118.6. & inde. & ibidem 12.& inde
colorem animalium mutantes aquæ 439. 14.& inde
colorum naturales quidam, factitij alij 486. 32. per totum caput
coloribus quatuor vsi veteres 488.2
Colorem inducētia, reducentiaq; 298.26.& 301.21.& 302.6.& 321.35.& 330.31. & 332.20.& 337.2.7.15.17.& 339.56. & 342.19.& 343.55.60.& 348.4.& 357.28.& 381.27.& 383.11.& 410.18. per totum ferè caput.& 436.28.
colossi qui dicantur 474.9
colossi mira magnitudo 474.16. & inde
colossorum plurium descriptio 474.9. & inde
colostra quid 406.4
colostrati infantes 406.4
colostratio quid 176.7
colotes pictor, Phidiæ discipulus 488. 22
colotes lacertæ genus 423.12
colotis caudæ renascuntur 134.6
coluber in aqua viuens, eiúsque vsus 451.36. & inde
columbarum consideratio 150.42. per totum caput
columbarum pudicitia 150. 42. & inde
columbæ quo sese purgent 116.33
columbæ quot annis viuant 150.56
columbarum gloria 150.60
columbæ ne sedes mutent 151.9
columbæ magnarum rerum internuntiæ 151. 11.& inde
columbarum ingens pretium 151.15
columbæ vbi optimæ ibid.16
columbæ quoties anno pariant 154.5
columbis cibus quis gratissimus 267.5
columbis quæ herba familiaris 372.15
columbis gratissimum semen 380.37
columbarum in medicinis vsus 422.35
columbarum fimus in medicina 424. 6.& 425.38
columbarum fimus optimus 242.19
columbæ sese osculantur ante coitum, quorũq; ova pariant 154.54
columbæ pauonibus amicæ 158.30
columbarum fœtus quid necet 171. 41
columbina creta 241.58
columbinæ vuæ 202.37
colum morbus 376.19
coli morbi remedia 301.37.& 302.34. & 305.11.& 348.11.& 406.24.& 431.39.46
columellares dentes quales 171.35
columnarum consideratio 499.46.& inde.& 512.9
comagena galla optima 350.52
comagenum medicamen 147.12.& inde. & 420.48.& inde
comagene herba qualis, & ex ea medicina 420.48.& inde
comaron vnedonis species 217.38
combreti herba consideratio, natura, medicina 314.13.& 321.52
combustorum remedia 295.58.& 336.11

Quære Ambustorum remedia.

come herba, quæ & tragopogon vocatur 318. 45.& 396.43
cometarum consideratio, natura, genera, &c. 9.10. per totum caput
cometæ qui 9.10
cometæ quid portendant 9.25
cometes vbi pro deo cultus 9.36. & inde
cometarum materia quæ 9.46
comitialem morbum inducentia 302.2
comitialem morbum, præter hominem, solæ coturnices sentiunt 148.14
comitialis morbus quos non corripiat 306. 59
comitialis morbus quo deprehendatur 117. 40
comitialem morbum habentes, apertis etiam oculis nihil cernunt 170.10
comitialis morbi clauus ferreus absolutorium 401.40
comitiales morbos cæluaria hominis interfecti Artemon curabat 397.39
comitialis morbi remedia 117.15.& inde.& 237.25.& 296.54.& 298.22. & 300.21.& 303.33.& 304.35.& 305.56.& 307.59.& 308.25.& 309. 19.55.57.& 311.41.& 321.41.& 323. 14.& 324.42.& 327.27.& 333.35.& 335.39.& 336.44.& 339.48.& 342. 21.& 346.31.& 348.7.& 350.37. & 351.5.42.& 352.5.& 353.42.& 367.9.& 367.43.& 375.7.& 383. 3.& 389.15.& 393.23.& 397.26. & 399.40.44.& 400.17.22.& 403. 81.30.35.38.40.& 404.15.& 406.21. & 413.24.35.& 416.2.& 429.45.& 433.40.& 449.59.& 450.27.30.35. & 497.13.& 497.41.& 510.30.& 525. 18.

comitia quando habere non licebat 258. 32.
comitiorum Romanorum consuetudo 461. 30
comitij Romani mirum 216.5
compitalia festa à quo & quibus primùm instituta 513.59
complexu fata necantes herbæ 267.51. & inde
conceptus iuuantia 295.11.& 296.48. & 331.59.& 387.57
conceptionis tempus in satis 227.24
conceptus & generationis hominum consideratio 92.38. per totum caput.& 94.28. per totum caput
conceptum quæ signa sequantur 92.18. per totum caput
concipi qua ratione fœmina,& qua mas possit 391.39
concipere fœminæ qua ratione faciliùs possit 365.21
concipere etiam inutilas cogentia 437.30
concharum consideratio 135.40
conchæ luxuriam inuehunt,moresq; corrumpunt ibidem
concha vesticimur & vestimur 135.46
conchæ origo ibid.52
concharum partus margaritæ ibid.55
conchæ silicum duritia reguntur 130.30
concharum abortus 136.2
concha comprimit se manum videns, eamq; præueniens abscindit 136.9
conchæ comitantur marinis canibus 136. 12
conchæ duces suos habent vt apes ibid.
conchæ coluntur apud Gnidiã Venerem 133. 33
conchas fulgure minui 135.60
conchæ Arabicæ quales 136.30. & inde
concharum genera plura 137.33. & inde & 458.9.& inde
conchæ maris tempestatem prædicunt 281. 29
cochæ lunæ mutatione variantur 11.39. & 25.37
concharum consideratio, genera, varietas &c.135.18.& inde. & 135.40.per totum caput.& 135.43. per totum caput
concha canere quando Triton visus 128.3
concharum luxus 135.39.per totum caput
conchylij color 315.29
conchyliorum copia vbi 77.1
conchyliorum medicinæ 453.18. 46
conchylia luna augeri 25.38
conchylia in cœnis prohibita 126. 29
conchyliorum luxus 135.43. & inde
concinnari verbum apud Catonem 208.39
concionantibus vtile 522.39
concoctioni vtilia 297.16.& 305.51. & 332. 33. & 333. 20. 57. & 383. 28. & 388. 42. & 390.35. & 396.16.& 401.4.& inde
concordia Dea 2.35
concordiæ tabula Abronis opus 494.37
concordia domesticorum qua ratione haberipossit 404.13
concordiæ ædes Romæ 460.36.& 476.31.48.59.& 489.20.& 513.29.& 514.28
concubini in gratiam bos occisus, eiusq; author in exilium actus 123.51
condylomatis vtilia 338.29.& 343.34.& 358.18
condylomatum, id est, tuberculorum ex inflammatione nascentiũ,remedia 322.24. & 327.45.& 335.14.& 338.29.& 342. 60. & 343. 34. & 344.24.9. 21. & 345.9.& 347.21. & 348. 15.& 349. 29.& 357.3.& 338.18.& 381.57.& 388. 40. & 391.1.& 419.31. & 420.5. & 432.13.& 455. 14. & 482.7.& 483. 20.59
condurdi herbæ medicinæ 377.37
confiteri scelus noxij quomodo cogantur 361. 8.& 422.37
conger piscis 131.48
conger piscis longus 133.48
congri polypum lacerant 142.4
congris pinnæ binæ 132.51
conger locustam lacerat 142.4
conger & murena inuicem inimici 142. 2
coniades scriptor 208.2
conyzæ herbæ consideratio,genera,sexus,vsus 315.54.& 316.21.& inde
conyzæ in coronis vsu 316.21
conyza herba apes delectantur 317.19
conyzæ herbæ medicinæ 486.46
conniuere quibus animalibus conueniat 70. 45.& inde.& quibus non 170.1
cononscriptor 278.10
conopas nanus 95.1
conseminia vua 202.21
consensus gentium quibus in rebus constirarit 107.7,13
consentiæ vinæ 204.32
consentini agri malus trifera 228.51
considiæ Seruilij M.filiæ curatio 353. 24
consinge Nicomedis regis vxor à cane perempta 119.46
consiliginis herbæ medicinæ 378. 27
consiligo herba quæ 369.34
constantiæ exempla 95.23.per totum caput
constitutiones publicæ ære inciduntur 478.16
consuetudinis vis 95.19
consul Romanorum quis primus externorum 100.11
consulatus Latio quoque negatus 100. 12
consules purpura vtebantur 137. 23
consule intraturo domum quampiam fores à lictore percutiebantur 97.59
consules primi Romæ qui 507.27
consules Romanorum, quorum facit Plinius mentionem 5.33.& 9.30.& 10.15. 17.23.24. 28.31.34.39.& 15. 47.& 16.3.7.11. & 18.57. & 19. 57.& 22. 44. & 23. 18. & 35.32.& 41.38. & 56.40.& 91.54.54.& 93. 34. 56. & 94.7.& 95.45.54.& 98. 54.& 100.10. & 101. 53. 55. & 102. 52.& 104. 30. 36.37.& 107.33.& 109. 51.53.& 110. 4.& 113.46.& 118.47.& 119. 50.& 125.34.& 126.29.& 134.16.& 138. 10.& 142.57.58.& 145.24.27.& 146. 52.& 152.23.& 153.30.31.& 172.57. & 175.11.& 177.12.& 192.2.& 195. 51.& 203. 30. 34. & 306. 41. 42.& 210.36.39.& 213. 45.& 221.45.& 237.15.& 259.24.25.48.& 260.8.& 268.39.& 282.13.24. & 283.44.& 284.47.& 292.22.& 326.32. 44.50. 52.& 417.44.& 460.1.14. 31.36.& 461.32.& 462.2. 29.& 463.14.& 468. 50.& 469.1.19.& 472.31.& 473.28.& 474.28.& 481.11.& 485. 4.46.56.& 496.17.& 502.56.57.60.& 507.15.26.& 515.6.
conterraneus castrense verbum, Prologo operis pag.1.vers.11.
contractorum membrorum remedia 304. 37.& 330.10.& 333.33.& 338.35.
contraria inter se 303.7.& 350.13. & inde
centusorum remedia 328.24.& 346.42.& 356.43.& 370.24.& 395. 50.& 419.3.
conuersio rerum in alias 199.10.& inde.& 508.59.& inde
conuiuarum consuetudo & inde 398.55.
conuiuæ plures fungis perempti 56 332.
conuoluulus flos qualis 313.57
conuulsorum remedia 297.12.& 399.3.& 300.30.& 301.17.& 304.17. & 305.32.& 306.9.& 307.19.& 309. 23.& 310.21.& 311.22. & 323.31.& 328.47.& 331.19.30.42.& 346.42. & 351.37.39.& 356.16.& 357.6.& 359.10.37.& 370.24.& 386.12.& 388. 48.& 390.7.& 393.20.& 395.50.56. & 396.13.& 513.51
copia rerum quid mali afferat 483.4
coponius Quintus cur damnatus 496. 8
coponius flatuarius 502.22
coquinaria vasa ex argento 469.11
cor primum in omni animali gignitur 154. 10.& 172.22
cordu consideratio 172.20.& inde
cor nouissimè moritur 172.23
cor per singulos annos augeri in homine 172. 34
cor aliquando in hostijs defuisse & inde 172.45.
cordis bubonis mira 422.37
cor caninum habentem fugiunt canes 423. 48
cordis talpæ mira vis 428.37.& inde
cor animi & sanguinis sedes & inde 172.26.
cor paruum audaciæ signum 172.30.31
cor magnum habentia sunt natura pauidiora 172.31
cor duplex in perdicibus vbi 172.33
cor hirsutum habentes imprimis industrij habentur 172.36.& inde
Cor quando in extis inspici cœptum 172. 43
cor an sit necessarium viuentibus 172.45. & inde
cor in quibus cremari non potest 172.46
cordi vtilia 297.5.& 306.51.& 326. 26.& 331.55.& 375.3.& 378.18
coracini pisces 59.53.& 131. 47
coracini piscis in medicinis vsus 451.49. & inde.& 456.43.44
coracinus vbi optimus 132.31
coracini marini 458.1
coraliticus lapis qualis 503.57
corallij consideratio, natura, pretium, vsus, loca bonitas 449.21.& inde.& 509.28.& inde.& 525.46
corallij gestamen religiosum 524.56
corallium vbi proueniat 509.29
corallij vsus & medicinæ 449.32.& inde. & 509.31.& inde
corallij effectus Ibidem
corallus gemma 525.2
coralloachates gemma 524.5.& 525. 2
corbulo Domitius contra Armenios 71.31. & 73.19
corbulo dux 19.59
corbulo Consul 92.10
corchorus herba 318.46.& 373.22
corchori natura & medicinæ 325.16.& inde
corculi Romani, à sapientia cognomen traxerunt 98.31
cordylæ pisces 130.60.& 458.6
cordiagni qui dicantur 123.29
cordubense æs 471.27
cordum, id est, secundarium fœnum, vel autumnale 275.3
corellij equitis Romani castaneæ insitio 247. 14.& inde
corelliana castanea 217.21.& 247.16. & inde
corfidius funere locato reuixit 104.6. 8
coriacesia herba qualis 360.51
coriandri natura & medicina 308.32. & inde
coriandri satio 293.10
coriandri semen quale 293.52
corinbantiân quid 170.11
corybas pictor 495.57
corycijs in antris aquæ lapidescunt 440.10
coryci montis crocum quale 308.32
corylus arbor qua loca amet 226.1
corylo nuptiales faces faciunt 226.5
corymbi hederæ 231.3
corymbi ferulæ,olim in cibi vsum condiebantur 293.30
corymbia ferulæ genus Ibidem
corymborum hederæ medicinæ 355.34
corymborum ferulæ in coronamentis vsus 316.5
corymbites herba ex genere tithymali 380. 41
corinthæ herba qualis 360.53
corinthus quando à Romanis capta 202. 58.& 471.39
corinthus incensa 471.35
corinthia vasa qualia 471.35
corinthia signa quæ 474.43
corinthij carbunculi 521.5
corinthum Mummius diruit 472.5.& 495.24
corinthium æs quale 471.36.& inde
corinthij irino vnguento nobilitati 190. 44
coriolana pyra 214.32
corion herba quæ 381.35.& inde.& 384.40.& 387.4.
coris herba 381.37.& inde.& 384.1
corythion conchyliorum genus 453.49
corij in medicinis vsus 413.16.& 423.56
cornelia Volusium Saturninum anno ætatis 62.peperit 94.7
corneliæ Gracchorum matris statua 473. 34
cornelia Gracchorum mater qualis 94.7. 36.& 98.56.& inde
cornelius Bocchus 515.52
cornelius P. Consul 195.51
cornelij Balbi theatrum 503.46
cornelius Balbus quis,& eius Consulatus 100. 10
cornelius Balbus Garamantes superat 58. 28
cornelius M.Consul 142.56
cornelius Orfitus Consul 10.25
cornelius Nepos quando obierit 138.6
cornelius Tacitus eques Romanus Belgicæ procurator,& eius filius 95.7.8
cornelius Licinius Caluus Orator 103.53
cornelij Galli interitus 104.44
cornelius Pinus pictor 493.7
cornelius Cossus Consul à quo seruatus 221. 45
cornelius Russus dormiens excæcatus 102. 57
cornelius Cethegus Consul rutatum mustum populo dedit 292.22
cornelius Nepos Padi accola 40.44.45
cornelius Merenda corona donatus 462.2
cornicis consideratio,astusque 145.2 & inde
cornix inter inauspicatas aues 145.3
cornix miræ loquacitatis 145.2.3.& 152.24.& inde
cornicis cum noctua inimicitia 158. 16
cornix ardeolæ amica 158.30
cornicis in medicinis vsus 428.48.57.& 434.37
cornix futura prælagit 281.36
cornices vitæ longissimæ 101.31
cornuum animalium consideratio 168.46 & inde
cornuum animalium diuersitas 168.39 & inde
cornuum animalium vsus 168.41.& inde
cornibus carentia 169.2
cornua pro manibus data ad scabendum corpus 168.48
cornua boum attrita quomodo curentur 168. 55.& inde
cornua boum feruenti cera flectuntur 168. 56
cornua ceruorum cuti enascuntur 169. 1
cornua ceruorum,& eorum vsus 117.36. & inde
cornu vnum asino Indico 168.58
cornua bina quæ habeant 168.59
cornigera animalia quæ seuo pinguescant 174.26
cornua animalium tingi solita 236.34
cornei homines qui dicantur 95.31
cornuti Manilij morbus qualis 375.59
cornucopiæ,librorum inscriptio, Prologo operis, pagina 2.vers.25
corni arboris consideratio 218.2.& 228.9.& inde
cornus arbor apes perimit 317.22.23
corni baccæ 217.44
corni succus qualis 218.21
cornus arbor montes amat 225.57.60. & 226.1
cornus primo Fauonio germinat 227.38
cornus nullam habet medullam 228.1
Cornus spississima arborum 234.52
corui ligni vsus Ibidem
corni arboris medicinæ 348.38
corollæ & corollaria vnde dicta 312. 34.35
corollæ Hetruscæ quales 312.39
corollarium Lollia Paulinæ 136.56
coronæ syderis exortus 278.12.& inde
corona quando occidat 275.25
coronæ in cælo circa Solem & Lunam quando visæ 10.10.14
corona ciuica qui donati 221.27.per totum caput
coronarum militarium species plures Ibidem
corona non nisi Deo olim dabatur 221.36
corona Bacchus primus vsus ex hedera 221. 37
coronæ aureæ argenteæq; à quo primùm in ludu donatæ 312.38
coronæ vsus apud veteres 312.24
coronæ vsus in sacris ibid.25.27
coronarum denominatio 312.25.& inde
corona ex odoratis floribus à quibus primùm excogitata 312.28
coronæ Aegyptiæ atque hybernæ 312. 33
coronam domini etiam per seruos olim merebantur 312.42
coronæ mortuis imponebantur 312.44. 57
coronis seueritas seruata 312.46.& inde
coronæ Deorum, Larium, Manium, sepulchrorúmque 312.57
coronæ pactili summa olim auctoritas 312. 58
coronæ subtiles olim Saliorum sacris & solẽnibus cœnis adhibebantur ibidem
coronæ ex rosis 312.58.59
corona ab Indis petita 312.59
coronæ ex nardo laudatissima 312.50
coronarum scriptores 313.2 10.11
coronæ capiti nocent 313.2.& inde
coronas bibendi vsus 313.7
coronarum nectendarum artem scribere friuolum est 313.12
coronarum honor.genera,materia, 315 49.& inde
coronæ quæ principatum obtineant 315 54
coronæ nominibus Græcis nuncupatæ 315. 55

coronarum plurium nomina, vſuſque 315. 56. & inde. & 326.12. per totum caput
coronarum materia 194.30. & 202.45. & 231.12.50. & 219.24. & inde. & 219.35. & 221.27. per totum caput. & 225.21. & 231.6. & 237.7. & 287.60. per totum caput. & 292.29. & 304.27. & 310.39. & Libro vigeſimo primo, Capitibus ſecundo, tertio, quarto, nono, per totum. & 315.37. & 316.26. & inde. & 322.8. & 324.10.31. & 326.12. & inde. & 329.49. & 356.1. & 357.33. & 362.15. & 389.11. & 393.27. & 477.56. & 512.32. & 515.10
coronamenta in hortis ſerenda 312. 13.
coronarium æs quale 468.36. & 477.55
coroneola roſa 313.37
coronopus herba 319.32
coronopus herba, & ex ea medicinæ 329. 24
corpus augentia 179.32. & 340.54. & 344.45. & 348.32. & 352.47
corpus obſtupefacientia 373.51. & 503.33
corporum inſignia 95.9. per totum caput
corporis totius hiſtoria 168.28. per totum caput
corporis magnitudo vnde accidat 21. 26
corpora ſignantes notis populi 70. 20
corpora cremare quando cœptum Romæ 104. 58. & inde
corporis nitor quo fiat 331.24
corpora defunctorum incorrupta conſeruans 351 26
corpora tota tingentes homines 86. 5
corporis humani magnitudinis conſideratio 94.50. & inde
corpus quadraginta ſex cubitorum inuentum 94.53
corporis totius morborum remedia 372.32. & inde
corpora defunctorum quibus lapidibus citò abſumantur 509.56. per totum caput
corpori infixa extrahentia 321.34. & 323. 37. & 327.28. & 328.47
corpulentia quibus augeatur minuatúrque 179.32. per totum caput
corruda in aſparagos tranſit 233.39
corruda, id eſt, aſparagus ſylueſtris 291.44. & 292.4. & 301 43.44
corrugi qui. & vnde dicti 464.28
corſi à quo Romanorum primùm victi, & de eis primus triumphus 219.27
corſica laurum non habuit 219.51
corſica buxo abundat 225.46
corſicum mel curiuſum 225.47
corſica cera qualis 318.19

Reliqua quære parte ſecunda.

corſoides gemma 525.2
corticum arborum conſideratio & differentia 229 39. per totum caput. 254.59
cortice detracto arbores necantur 254.59
corſices quæ arbores mittant 255.1
corticum arborum vſus 223.26. per totum caput
cortina aheni genus 224.31. & 495.14
cortina tripodum ex ære 472.14
coruncanus legatus perimitur, & eius ſtatua 473.3
corus ventus qualis & quibus noxius 279 60. & 280.1. & inde
coruus quo tempore morbis afflictetur 420. 54
coruus quo ſeſe purgat 116.35
coruorum vita longa 101.32
coruorum conſideratio, natura, &c. 145.7. & inde. & 152.10. per totum caput
corui & chlorionis auis inimicitia 158. 15
cerui fœtus ſuos fugant 145.8
corus ore concipere à quibuſdam creditι ibid. 12
coruorum ouum contra grauidas fœminas ibid. 13
coruorum auguria, auſpiciáque 145.15 & inde
coruorum intelligentia 152.10. per totum caput
corui Imperatorores nominatim ſalutantes 152.13
corui exequiæ celebratæ 152.17
coruorum incubatio, quótque pariant 155. 21
corui aquatici naturaliter caluent 169. 7
corui futura præſagiunt 281.33
coruus piſcis 458.3
coſſi vermes in medicinis 435.32
coſſi vermes ex ligno gignuntur 167.51
coſſi vermes in cibo 254.3
coſſius Cornelius Conſul à quo ſeruatus 221. 45
coſſini equitis Romani hiſtoria 423. 33
coſtarum conſideratio 174.9
coſtæ homini tantùm octonæ Ibidem
coſtarum fractarum remedia 414.42
coſti fruticis conſideratio 183.32
coſto dijs ſupplicatur 334.37
coticulæ lapidis conſideratio 468.8
cotyledon herba qualis 375.22. & inde. & 374.43
cotyledonis herbæ medicinæ 378.9. & 381. 16.58. & 383.6.58. & 384.10.30
cotinus arbor qualis, & vbi 225.57.
cotis agricolarum conſideratio 274. 55. & inde. & 511.21
cotes inſulæ Cypri quales 503.20
cotes Armeniæ Ibidem
cotium genera plura 511.22. & inde
cotes vbi optimæ Ibidem
cotonei mali conſideratio 213.14. per totum caput. & 214.51. per totum caput
cotoneorum pomorum ſapor & odor qualis 218.26
cotonei ſerendi tempus 248.17
cotoneorum natura, & medicinæ ex eis 344. 60. & inde
cotoneæ poma in cubilibus ſalutatorijs ſeruabantur 213.19
cotoneæ quomodo condiantur eruenturque 214.51. & 345.6. & inde
cotoneæ herba 378.44
cottana, id eſt, ficiexigui, caricis minores 193.37. & 216.30
coturnicis auis conſideratio & inde 147.57
coturnices cum dammatæ menſis 148. 13
coturnices comitiali morbo infeſtantur ibidem
coturnicibus veratrum in cibis gratiſſimum 148.19. & 157.44
coum vinum ex Italico fieri 205.12
coxæ doloris remedia 295.49
coxendicum morbi remedia 300.34. & 303.1. & 309.610. & 322.19. & 323.18. & 333.36. & 336.12. & 337.14. & 339 32. & 355.57. & 369.39. & 389.45. & 392.22
crabronum inſectorum conſideratio 164. 9. & inde
crabronum ictus febrim affert 165.28
crabronum ictus remedia 296.42. & inde. & 445.12
crabrones quos non feriant 399.31
crabrones ex equorum corpore naſci 164. 16
cracca leguminis genus columbis gratiſſimũ 267.5
crambe braſſicæ genus 299.44
crapula qua ratione vitetur 208.21
crapula vnde dicta 341.18
crapulam inhibentia tollentiáque 300.13. & 303.26. & 321 39. & 322.8.21. & 327.30. & 335.44. & 383.29
craſiuenium aceris arboris genus 225. 28
craſſius Craſſi auus nunquàm viſus ridere 95. 23
craſſius diues primus corõnas aureas argenteáſque in ludis ſuis dedit 312.38
craſſi in Parthos tendentis omen malum 216. 31
craſſius contra fugitiuos, & Spartacum, & eius ouatio 219.25
craſſius apud Carras peremptus 63.18.19
craſſi exercitus reliquiæ ab Orode Antiochiam in coloniam deductæ 74.2
craſſi Oratoris ſcyphi Mentoris manu facti, eorúmque ingens pretium 469. 42
craſſi Oratoris diuitiæ Ibidem & inde
craſſius nobilis Orator, & eius domus 238. 45. & 239.5
craſſi Oratoris area triclinia, & eius horti 472.13.14
craſſi Oratoris in teſtem citatum ſcomma 456.2. & inde
craſſi L. Oratoris columnæ quales 499. 57
craſſius Licinius quo anno Cenſor 191. 59.60
craſſi Licinij aquæ 438.33
craſſius Licinius Conſul 91.54
craſſi L. & Domitij Aenobarbi inimicitia 238.53. & inde

Craſſus

crimor, id eſt, rubens lilium 314.1
criſpa omnia fragilia 235.11
criſpini Hilari numeroſa ſoboles 93.57
criſpus Paſſienus bis Conſul 237.15
criſpus Vibius Conſul. Prologo 282.24
cryſtallion herba qualis 372.58
cryſtalli gemma conſideratio, natura vſus, loca 515.46. & inde
cryſtallus quid 515.48
cryſtallus mira magnitudinis 516.1. & inde
cryſtalli vitia 516.4. & inde
cryſtallina vaſa 459.30
criſta herba quæ 389.56
criſtas galearum quis repererit 106.1
criſtarum auium deſcriptio 168.32. & inde
critias ſtatuarius 474.52
critobulus Philippi Macedonis oculum doctè curauit 99.8
criton ſcriptor 278.10
crocallis gemma 525.4
crocias gemma 528.36
crocinum vnguentum 190.45
crocinum collyrium 322.41
crocis herba qualis 361..34
crocodilea quid 404.55
crocodilion herba qualis 391.33
crocodili deſcriptio 115.32. & inde
crocodili in Aegypto fabas fugiunt 265. 39
crocodili humani corporis auidiſſimi 76.32
crocodilis Tentyrita populi terrori ſunt 115. 50. & 399.25
crocodili vbi gignantur 56.20.23. & 115.32
crocodili & mari, & terræ, & amnibus ſunt communes 457.60
crocodilorum genera duo, & eorum in medicinis vſus 405.49. & inde. & 457. 32
crocodilos venantes quo vtantur 379.30. & 451.36
crocodili quibus non noceant 451.36
crocodilorum magnitudo, partúſque 115. 34. & inde
crocodili ab ichneumone perimuntur 115. 42
crocodilorum cum delphinis inimicitia pugnáque 115.45. & inde
crocodili quando primùm Romam aducti 116.5
crocodili Apis natalibus neminem infeſtant 123.18
crocodilus tantùm maxillas ſuperiores mouet 170.59
crocodilorum morſus remedia 336.54. & 342.48. & 379.20. & 445.2.38. & 451.13.36
crocomagna quid 322.11
croci conſideratio, natura, genera 314.27 & inde
crocum melle, aliáue re dulci non ſoluitur 322.3
croci medicinæ 322.3. & inde
crocum quo optimè ſeruetur 322.4
crocum quod peſſimum 314.35
croci vſus nuſquam in coronis 314.37
croci vſus in theatris 314.38
croci florum laus 314.43
crocum vbi optimum 314.30. & inde
croci adulteratio 314.31
croci probatio ibidem
crocum quod optimum 314.35
crocum quando, & vbi odoratius & inde 314.50
crocum priùs floret, quàm frondeat 314. 38
croci coronæ ebrietatem ſedant 322. 8
crocum optimum quo naſcatur 322.12
croci iuuenis fabula 231.32
crocuta fera deſcriptio 114.20. & 117.1
crœſi filius ſemeſtris loquutus 178.35
crœſi regnum quo prodigio conciderit Ibidem
crœſi auri copia 462.58. & 468.60
crœſi domus ex qua materia 496.56
cronius gemmarum ſculptor 514.35
crotalia quæ 136.24
croton arbor 212.20. & 226.47.50
cruciatus aſperrimi qui 365.10
crudaria argenti vena 466.13
crudelitatis exemplum 47.12.34. & 397.32. & inde. & 428. & inde
cruditatis remedia 303.23. & 307.16. & 308.20. & 378.25. & 383.27
crura animalium qualia 177.1
crura ſoli homini carnoſa 177.15
crurum vitia, & ab ijs tracta cognomina 177.17
cruribus vtilia 379.27. & 509.4
cruſtumina hyra 214.21
crucibus corpora defunctorum affixa 507. 11
cteſibij inuentum 99.16
cteſidemus pictor 492.9. & 494.32
cteſilai ſtatuarij opera 476.38
cteſilochi pictoris opera 494.30
cubitus ſupini oculis conducunt 401.2
cubitus proni tuſsibus vtiles Ibidem
cubitus in latera diſtillationibus proſunt 401.2
cubitorum octonũm homines 86.6
cucubalum herba qualis 391.46
cuculi auis conſideratio 144.36. per totum caput
cuculi auis aſtus 144.41. & inde
cuculi in medicinis vſus 437.20
cuculi prouerbium 274.8
cuculi auis temporaria Ibidem
cucumerum genera tria 286.45
cucumeres quomodo toto anno ſeruentur 286.44
cucumeres, vt ſine ſemine naſcantur 286. 47.48
cucumeris anguini, ſiue erratici conſideratio, & medicinæ ex eo 295.21. per totum caput
cucumis conſideratio 286.27. & inde & 294 57. & inde
cucumis oleum natura odit 286.34
cucumis quæ arte diu cibis ſeruetur 287. 34
cucumis ſemen quale 294.6
cucumis medicinæ 294.57. per totum caput
cucumis ſeminis, ſucci, radiciſque medicinæ 294.60. & inde

cucumis

craſſus L. quando Cenſor Ibidem
craſſus L. quando Conſul 238.53.54. & 428.1
craſſi M. laurea 219.25
craſſi M. prodigium ac interitus, & eius milites 16.4
craſſius L. Orator quando 140.46
craſſius M. diuitem quenquam eſſe negabat niſi qui reditu annuo legionem alere poſſet 468.44
crataeogonon herba qualis 391.25.33
crategis herba qualis 382.34
crateuas medicus 292.52. & 298.51. & 331.25
craterites gemma 525.3
crateris vnus ex ducibus Alexandri Magni 496.35
craterus ſtatuarius 502.8
craterus pictor 495.35
cratinus pictor 495.2
credulitatis imago, Ariſtophontis opus 494. 25
credulitas admirabilis Græcorum 115.1
cremare corpora quando cœptum Romæ 104. 58. & inde
cremutius ſcriptor 228.24
crepis herba 319.33
crepitus crebros emittunt aſini paſti onopordo 394.34
creſilæ ſtatuarij opera 475.8. & 476.31
creta conſideratio, genera &c. 498.40 & inde
creta apta vineis 240.28
creta Cimolia 487.59. & 498.40
creta Eretria 486.35. & 487.3.9
creta Selinuſia 487.42
creta annularia Ibidem
creta argentaria 241.53. & 498.56
creta vſus in victoria 498.57
creta tragion gignit contra ſagittarum ictus efficaciſſimum 197.46
creta cupreſſus plurima 230.43. & inde
creta montes, Ida, & quos Albos vocant 230. 46
creta ſeruorum pedes dealbabantur 498. 57
cretenſes in bellis calamis vtebantur 231. 53.56. & 232.12
cretenſis calamus qualis 232.12.13
cretenſes quo veſtem tingant 382.52
cretenſes herbæ alibi natis meliores 370. 3
creticum amylum 262.49
creticum ſiſer optimum 297.11
creticum Heraclion optimam 306.6
creticum aniſum optimum 306 6
cretica cera qualis 318.18
cretica cupreſſus quæ 357.11

Reliqua quære parte ſecunda.

crethmos herba qualis 387.46
crethmos agrios, herba quæ 374.8. 53
crethmi herbæ medicinæ Ibidem
cribrorum conſideratio 264.48
crinita ſtella, id eſt, cometa 9.10. & inde

cucumis vbi optimus 295.13
cucumis piscis 459.11
cucurbitæ medicinales, earúmque vsus 456.23
cucurbitina pyra 214.32
cucurbitarum hortensium consideratio 386.47. & inde
cucurbitarum genera, cultus, magnitudo &c. Ibidem. & inde
cucurbitarum vsus in cibis & inde 386.58
cucurbitæ quomodo diu incorruptæ seruentur 287.9
cucurbitæ syluestres & earum medela 287.10
cucurbitæ semen quale 293.54
cucurbitæ syluestris consideratio & ex ea medicinæ 295.41. per totum caput
culeus mensuræ genus 203.22.23
culices vespertilioni gratissimi 155.34
culices acida appetunt 157.35
culicis mira subtilitas 159.32. & inde
culices glandibus & ficubus inimici 254.48
culices galbani odore pelluntur ab horto 293.50
culices quo necentur, fugentúrue 306.32 & 337.22. & 345.59. & 390.50
culices ex qua materia gignantur 140.9. & 168.12
culices in caprifico nati veras ficus maturant 216.15. & inde
culix herba, & eius effectus 286.46
culmus leguminum qualis 261.23 & inde
culter arandi instrumentum 268.56
cultura terræ consideratio 269.45. per totum caput
cumanum linum quale 282.53.55
cumæ oppidum figlinis nobilitatum 496.19
cumini consideratio, & medicinæ ex eo 304.55. & inde
cuminum pallorem fumentibus inducit 304.57. & 305.20
cuminum syluestre, & ex eo medicinæ 304.55. & 305.9. & inde
cuminis species plures 305.5. & inde
cumini Aethiopici & Africani natura, & medicinæ 305.5. & inde
cuniculorum animalium consideratio 126.4. & inde
cuniculus vnde dictus 126.8
cuniculi vbi gignantur, & vbi non 36.8
cuniculorum vbi exta bina 173.21
cuniculi interdum oppida suffodiunt 116.47. & 126.7
cuniculi vbi non sint 126.44.
cunila herba qua 292.52
cunila ferro tangi non vult 293.40
cunilæ semen quale 293.54.55.56
cunilæ succus 294.7
cunilæ natura, genera, medicinæ 306.35 & inde
cunila bubula qualis 116.18. & 305.35. & inde
cunilæ gallinaceæ medicinæ 305.40. & inde
cunila gallinacea, Græcis origanum Heracleoticum Ibidem
cunilæ genera plura 305.35. per totum caput
cunila go herba, & ex ea medicinæ 305.43. & inde
cunila mascula quæ Ibidem
cunilæ bubulæ medicinæ 370.28
cunila apes delectantur 317.19
cunilago herba quæ 292.52
cunizo is herba Ibidem
cupidinis simulachrum Verri à Cicerone obiectum 501.2
cupressi consideratio plena 230.32. per totum caput
cupressi picem fundunt 208.12
cupressi oleum 212.23
cupressus aquas odit 226.8
cupresso non decidunt folia 226.21
cupressi folia carnosa 227.7
cupressus trifera 228.53
cupressus Ditis sacra 230.35
cupressus ante domos defunctorum poni solita Ibidem
cupressus mas fœminá que 230.40
cupressus vbi succisa regerminet 230.44
cupressi vbi maximè proueniant Ibidem. & inde
cupressus rarò alibi quàm in locis tepidis prouenit 230.47
cupressus non sentit cariem, aut vetustatem 235.14
cupressus semper nitorem seruat 235.26. & inde
cupressi semen minimum 244.39. & inde
cupressi semen formicis maximè expetitur 244.45
cupressus quomodo & quando 244.47. & inde
cupressus quæ odio habeat 255.53
cupressi folia tusa semina à vermiculis seruat 268.4
cupressus Cretica quæ 357.11
cupressinum oleum, ex eóque medicinæ 344.11
cura fertilitatem affert 229.10. & 258.52. 260.21. & inde
cura & diligentia exemplum nobile 260.24. & inde
curalium pro coralio 449.27
curculio vermis frumento noxius 277.34
curiatij tergemini 91.39
curiatij M. filiæ Sedigita appellata 176.35
curius Manius non nisi guttum faginum ex præda attigit 233.30
curij Manij parsimonia & dictum nobile 258.48
curius Manius Imperator rapum torrens aurum repudiat 287.52.53
curius cur Dentatus dictus 94.32
curionum familia & in ea oratores 99.58
curio C. bello ciuili obijt 507.43
curionis Caij patris funebre munus quale Ibidem
curruum rotæ axungia inunguntur 408.20
currus ita paruus, vt muscæ alis contegeretur 95.59.60. & 477.10. & 502.30
curruum ornamenta ex plumbo argentario 482.47
cursores velocissimi 95.44. & inde
curruum materia amplissima abies 238.8
cursus peculiare impedimentum 173.58
curtius fons Romæ
curuli in sella quis semel & vicies sederit 101.49
cuspides in prælijs quo tingebantur 324.60
custos in vite quid dicatur 251.18.23
cutem fœminarum in facie nutriens 337.49
cutem læuigantia 296.6
cutis sensu caret 175.27
cutem emendantia 306.20. & 321.27. & 332.4. & 339.47.56. & 343.60.36. & 348.4.8.52. & 353.21.36.50. & 354.17. & 387.1.3. & 390.8. & 407.8. & 411.18. & inde & 429.19. & 452.27.35. & 453.50. & 498.33

Dabula palmæ genus 192.35
Dacapoma vilissima 214.18
Daci faciem suam pingunt 325.52

Reliqua quære parte secunda.

dactylides vuæ 202.37
dactylidis statuarij opera 502.2
dactylos herba qualis 362.40
dactyliotheca quis primus Romæ habuerit 514.54
dactylus piscis, & miracula eius per totum caput. & 458.26
dædalus in Creta Labyrinthum fecit 505.39
dædali inuenta plura 105.52. & inde
dædali filius 38.27
dædali statuarij opera 476.41
dædali simulachrum Polycharmi opus 501.59
dahippi statuarij opera 477.28
dalion herbarius 306.55
damascena pruna 193.37. & 213.39
damasus democriti frater 280.10
damasonij herba medicinæ 377.34. & 382.5. & 385.42
damasonios herba qualis 372.7
damæ animalia 125.41
dameas statuarius 475.54
damion mediu us 301.22
danaes imago Artemonis opus 496.54
danaus puteorum repertor 105.39
danubio fluuio peculiaris piscis 130.54
dandonis Illyrici senectus 101.36
daphnias gemma 525.17
daphnidis serui pretium ingens 99.31
daphnitis qua & Laurus Alexandrina 219.46
daphnoides casiæ genus 187.30
daphnoides lauri genus 219.48
daphnoidis lauri natura & medicinæ 349.8. & inde
daphnoides clematidis genus 359.49
dardanium aurum 462.11
darius Xerxis pater per Bosporum Thracium duxit exercitum 50.14
darius vbi ab Alexandro Magno victus 73.27
darius Hystaspis filius Susorum conditor 81.24

dario
dario regi platanus & vitis aurea dono data 469.57
darij ab Alexandro victi spolia 97.38
darij victi ab Alexandro pictura 492.23
darij sepulchrum ex Chernite lapide 509.1
dasypus animal 126.12
dasypodes omni mense pariunt superfœtantq; 126.12. & 156.18.35
dathiathium thuris genus 184.50
dauci herbæ descriptio 371.12.31. & 372.40
dauci herbæ medicinæ 377.46. & 379.48. & 380.52. & 381.29.49.53. & 384.35. & 385.17. & 386.35
daucos pastinacæ genus 288.2
decapolis Syriæ oliuæ quales 211.35
decimas thuris Sabi Deo consecrant Arabes 185.2
decimas cinnamomi Assabino Deo persoluunt Aethiopes 187.1
decimana pyra 214.24
decius Mus in Consulatu se pro victoria deuouit 372.32
decius P. ab exercitu frondea corona donatus 221.44
decorum carmen quo se Dijs Manibus deuouerunt, ad Plinij vsque tempora peruenit 397.60
decij P. Muris honores 326.29
decius P. sæpius graminea corona donatus ibidem. & inde
decumanus limes quis 279.32.51
decuriarum iudicum ab Augusto ordinatio 461.21
decuriarum nomina & differentiæ 461.28. & inde
deflorescendi tempus in arboribus 228.4
defrutum quo tempore fieri debeat 209.3. & 278.37
defrutum quomodo fiat 205.21. & 209.3. & 278.37
defunctorum corpora quomodo seruentur 224.30
defunctorum mensis ferialibus dicatum apiũ 301.60
Defunctorum corpora incorrupta quo pacto seruentur 351.26
defunctorum ad mentionem Romani veniam præfabantur 398.43
defunctorum corpora in fictilibus quidã condimalueruntur 496.1
defunctorum corpora in Assio lapide condita citò absumuntur 508.57
defunctorum pili crescunt 175.41
defunctorum vngues crescunt 176.54
defunctorum corpora ponderosiora, quàm viuentium 95.12
defunctorum corpora Romæ à Tarquinio Prisco crucibus affixa 507.11
deianiræ & Herculis effigies ab Artemone picta 494.27
deiphobi imago 494.25
deliacum æs 471.49
deliades statuarius 477.18
delicia ciborum ex quisitæ taxantur 285.31. & inde
delicia margaritarum quanti Romanis quotannis constiterint 186.38
deliratio vnde dicta 269.33
deli insulæ palma vetustissima 237.6
delius Apollo vbi præcipuè colatur 51.44
delphica laurus qualis 219.32.34
delphica platanus Agamemnonis manu sata 236.56
delphico in templo Apollinis raphanus aureus dicatus 287.51
delphicum templum Apollinis à quo pictum 488.46. & 494.21
delphicæ corticæ cur dictæ 472.15
delphicæ lauri medicinæ 349.1. & inde
delphis ingens signorum copia 473.58
delphis victores lauro coronabantur 219.35
delphini sideris occasus 373.12. & 277.60
delphinorum piscium consideratio, natura &c. 128.57. per totum caput.
delphini pisces, maris tempestates præsagiũt 283.27.28
delphini piscis medicinæ 453.45
delphini animalium omnium velocissimi 128.57. & inde
delphinorum coniugia 129.1
delphinorum partus 129.1. & 139.52
delphini quandiu viuant 129.4
delphini formæ descriptio 129.8. & inde
delphini Simonis nomine appellari gaudent 129.9.42
delphini musica delectantur 129.11.34. & inde. & 169.32
delphinus hominum amicus 129.10
delphinorum erga pueros amor 129.13. & inde
delphini cum hominibus pisçantur 129.37
delphini vinum appetunt 129.53
delphini quamuis auribus careant, nihilominus tamen audiunt 169.31. & inde
delphinorum charitas erga partum 129.3
delphini tellure tacta statim moriuntur 129.7
delphinus ex hominum manibus vescens 129.17. & inde
delphini corio teguntur 130.30
delphinorum olfactus 169.33
delphini fel non habent secundum quosdam 173.5
delphini ingenti empti pretio 469.41
delphinorum in medicinis vsus 455.45. & 456.2.51. & 457.23
delphinorum cum crocodilis pugna 115.45 & inde
demænetus in lupum conuersus 115.2
demaratus Tarquinij Prisci pater 485.25. & 495.26
demaratæ exul in Hetruriam profugit 495.26
demaratæ Alcibiadis mater 477.32
demetrius rex propter Protogenis picturam Rhodijs parcit 99.24. & 491.59
demetrius rex Peloponnesum insulam tentauit efficere 44.29
demetrius cur accusatus 470.51
demetrius Pompei libertus 499.3
demetrij regis imago 494.47
demetrij Phalerei statuæ plures 473.17
demetry simulachrum 476.7
demetrij statuarij opera 476.39
demetrij volumen de quaternario numero 401.44
demetrij nauis malus ex cedro 334.42
democrates vel Democrates Seruilius medicus 369.35
democriti opus de herbarum viribus 364.22. & 377.8
democriti frater Damasus, & historia eorum de segete 280.10
democritus rapum cur in cibis damnauerit 296.3
democriti de empto toto oleo historia 275.38. & inde
democritus primus Magicam in nostro orbe celebrauit 360.51. & 227.47.48.54
democriti Chirocineta 361.2
democriti peregrinatio 364.22. & 427.47
democritum Plinius vanitatis arguit 405.37
democriti mirę commentationes 397.36
democritus omnia vitium genera, quæ tota in Græcia nascerentur, sibi cognita professus 201.19
democritus resurrectionis assertor 105.14
democritus Venerem damnauit 401.20
demonax Seleuci & Antiochi regum dux 74.14
demophilus pictor 488.58. & 495.35.37
demos Athenienſium à Parasio pictus 489.29
demosthenes venenũ sub annuli gemma clausum habuit 461.3
demosthenis ab inimico laus 97.52
demostratus scriptor 520.3.18
denarij & drachmæ pondus idem 325.28
denarij aurei consideratio 462.21
denarij primus signator ignotus ibidem
denariorum probandorum lex 468.35
dendrachates gemma 524.5
dendritis gemma 527.40
dendroides tithymali genus 380.43
dentium consideratio 94.31. & ind. & 170.60. & inde
dentes homini quo tempore decidant 94.31
dentium vice quidam continuum os habuerunt 94.37
dentes inuicti ignibus 94.38
dentium necessitas 94.40. & inde
dentes primores sermonem regunt 94.41
dentium auguria 94.43
dentes quot vnicuiq; insint 94.43
dentes canini quales 94.45. & 171.3.25.32
dentibus nondum genitis, homo non trematur 94.47
dentium genera ac vsus 170.60. & inde
dentes quibus mutentur 171.24.25
dentes genuini qui 171.26
dentes multis octogesimo anno renascuntur 171.27

dentes plures maribus, quàm fœminis 171. 30
dentes quando homini nascantur 171.24
dentes nulli volucrum præter vespertilionem 171.16
dentium tria genera, serrati, continui exerti 170.60
dentes in palato enati 171.32
dentibus hominum virus quoddam inesse 171. 40
dentibus veterinorum ætas indicatur 171. 33
dentium candor quomodo fiat 321.15 & 331.24. & 334.50. & 335.42. & 342.41
denti us eius, qui pueris primus deciderit mirus vsus 400.9.10
dentes vt citò nascantur 436.60. & 437.5
dentes trium inter se ordinum 114.31. & 117.2
dentes ladentia 300.37. & 357.22
dentes pullini qui 122.13
dentes corruptos quid confirmet 410.6
dentes quomodo firmentur 295.48. 52. & 297.18. & 308.20. & 309.7.44. & 325. 6. & 329.18. & 342.6.19. & 343.59. & 344.15. & 345.29.45. & 358.20. & 409.55. & 410.2. & 453.34. 36
dentes extrahentia 343.22. & 351. 24. & 355.51. & 428.52. & 453.27
dentes aqua decidere faciens 364.56.
dens cauus quomodo inuratur 348.23
dentium doloris remedia 194.45. & 295.4.49.53. & 396.59. & 298.11.34. & 299.19. & 301.5. & 301.51. & 302. 59. & 303.29. & 305.26. & 306.13.22. 27. & 308.19. & 309.25.52. & 310.6. & 321.15. & 323.58. & 328. 46. & 331. 3. & 333.36. & 339.27. & 343.5.10.18.31. & 344.7. & 345.45. & 346.45.54. & 347.4. 47. 49. & 350.56. & 351.24. 41. 53. & 352.15. & 353.15.17.32. & 355.12.43.51. & 359.49. & 360.36. & 362.30. & 374.46. & inde per totum caput. & 380.21. & 389. 14.34. & 394. 13. & 394.27. & 397.37. & 400.27. & inde. & 401.9. & 403.58. & 406.50. & 409.55. & inde. & 419.13. & 428.41. & inde. & 429.2. & inde. & 445. 29. 39. & 446.30. & 450.5.31. & 453.24. & inde. & 454.42. & 479.50. & 497. 35. & 498.3. & 509.47.
dentati homines quidam nati 94. 32.
dentata quæ femina nata, eius q. omen inauspicatissimum 94.33
dentientes tardè pueros iuuantia 428.49
dentifricia ex qua materia 428.49. & 510.32.43
dentitionem facilem reddentia 436.60
derceto Dea, vbi colatur 62.55
desidia artes perdidit 489.34
deus quid 2.32
deus est mortali iuuare mortalem 2.49
deus idem cum Natura 3.25. & 387.56
deus animalia non pascendi tantùm gratia creauit 396.56
deus non omnia potest 3.20
dei consideratio 2.32. per totum caput.
dei formam quærere imbecillitatis humanæ est 2.32
deo tantum veteres coronam dabant 221.36
deorum plurium nomina 2.34. & inde
deorum multitudo cur credita 2.37
deorum populus maior, quàm hominum 2. 41
deorum loco à quibusdam animalia cibiq. coluntur 2.44. & inde
deorum matrimonia 2.45
deorum alij iuuenes, senes alij, alati, claudi, &c. 2.46. & inde
deorum adulteria, odia, bella, &c. 2.48
deorum quibusdam nullus respectus 2.57.
deorum templa non alia olim, quàm arbores 186.42
deorum libamina apud Thasios ex quo vuæ genere 207.51
deorum cultus olim fruge & mola salsa constabat 258.4
deorum numero herbarum inuentores adscripti 363.29
deorum coronæ ex papyri store 195.3
deorum pœnæ, seræ aliquando, nunquàm tamen irritæ 3.18
deorum in sacris quis olim fuerit auri vsus 462.7
deorum euocatio quibus modis impediatur 404.36
deorum simulachra cur ex cedro arbore 193. 43.
deorum coronæ ex qua materia 324.10
deorum beneficia plura 328.3. & 387. 26
deorum simulachra quo in digito annulos habuerint 460.57
deorum simulachra minio vbi picta 467.16
deorum simulachra ex ære 271.51
deorum simulachra lignea aut fictilia quandiu 473.51
deorum duodecim tabulæ 492.13
deorum effigies fictiles 495.49. & inde
deorum offensorum vindicta 500.8. & inde
deorum imagines quibus euocentur 527. 40
deorum cœnis catulus apponebatur 421.1
deorum reuerentiæ exempla 23.60. & inde. & 90.36 & 123.16. & inde. & 144.51. & 48.60. & 402.8.
deorum Mater.

Quære Cybele.

deos innumeros credere, maximæ socordiæ est 2.34
deos Magi qua herba euocent 361.6
deum tutelarem euocandi consuetudo apud antiquos 398.24
deum fabricæ, hoc est, Vulcanum, fibulas primùm & inaures fecisse 460.3
dij herbarum inuentores 387.27
dij ex virtutibus vitijsq. olim numerabantur 2.34
dij inferi in genera descripti 2.39
dij curam mortalium agant 2.55.3.17
dij in præterita vnicum obliuionis ius habent 3.23
dij lacte à rusticis, & mola salsa placantur. Prologo operis, pagin. 1. vers. 12
dijs dicata pretiosiora videntur, Prologo tertius operis, pag. 2. vers. 12
dijs quo vino non libandum 207.57 & inde
dij an precationes exaudiant 398.6. & 399.1
dijs omnibus interfunt negotijs 398.60
deuteria Græcus, Latinis lora 205.42
dextræ hominis religionem inesse 177.7
dextræ vires maiores. 95.11
dextra etiam in arboribus firmiora 249.29
dixcheton frutex 357.54
dixchyton vini genus 205.25
diacodion medicamentum 307.34.60.
diadema regum Bacchus primus inuenit 105. 22.
diadochos gemma 525.8
diadumeni iuuenis simulachrum 473.42
diaglaucion collyrium 392.52
dialutense purpuræ genus 137.42
dialeucon crocum 314.34
dianæ templum in Hispania vetustissimum 235.29
dianæ ædes in Aulide vetustissima 235. 32
dianæ lucus in Latio & in eo vetustæ arbores 237.13
dianæ nobiles tabulæ 491.23. & 495.1
dianæ simulachrum marmoreum 500.12. 22.23. & 501.43
dianæ Ephesiæ templi descriptio 506.21. & inde
dianæ Ephesiæ templi scalæ ex vite vna 200. 39
dianæ Ephesiæ templum ex qua materia 235 17. & 501.24
dianæ Ephesiæ templi columnæ 512.16
dianæ Ephesiæ ædes mari olim alluebatur 23. 7
diapasmata quæ 191.37
diapason in harmonia quid 8.41
dibapha purpuræ 138.7.12
dibutades plastices inuentor 495.21.28
dicæus Apollo cur dictus 475.35
dictamnum à ceruis repertum 116.14. & 369.54
dictamnum sine flore & semine 369. 56
dictamnum tantum in Creta nascitur 365. 55
dictamni medicinæ 370.35. & 385.36. & 386.21.52
Dictyotheton structuræ genus 511.48
didoron genus lateris 496.46
dies lux quando nocte visa 10.32
dierum inæqualitas vnde 20.4.36. 21.16
dies non vbique eodem tempore 20.23. per totum caput
dies vbi longissimus breuissimusq. 9.2. per totum caput
dies sex mensium 21.2. & 51.33
dies obseruatio apud diuersos 21.14. per totum caput
dies initium finisq. quomodo accipiatur iisdem
dies salutis de alio iudicat 99.51 ibidem
diebus nullis credendum Dierum omnium anni inexplicabilis penè ratio 271.25
diebus trecentis sexagintaquinque & quadrante annum constare 271.25
dierum vnde augmenta & decrementa 272. 15. & inde. & 275.8
dies totius anni quis longissimus 274.37
dies vbi aliquando nullus 52.55
dierum diuersitas 87.57. & inde
dierum magnitudo quomodo deprehendatur 504.40
dieuches Medicus 296.51. & 299.48
digitellum herba, eiusq. vsus 268. 8. & 374.29
digito vno hostis victus in castra relatus 98. 38.
digitorum consideratio 175.34. & inde. & 176.55. & inde
digiti quibusdam in manu vna sex 175. 34.35
digitorum articuli quot 175.36. & inde
digitorum morbi remedia 339.54. & 388.44. & 489.59
dignitatis fama qualiter ac quiri possit 315. 20
dij. Quære Deus
diligentiæ exemplum nobile 260.24. & inde
diligentia antiquorum mira 345.48
diligentiam nimiam sæpe nocere 490.14
dinostatuarius 474.54
dinocharesarchitectus 60.54
dinocrates Geometra 99.17
dinomenis statuarij opera 476.42
diocles quid de rapro senserit 296.33
diocles medicus 297.5. & 316.37
dioclis medici laus ætasq. 376.27
diodotus Petronius medicus 299.47
diodori Dialectici repentina mors 104.27.
diodori historia Bibliotheca inscripta Prologo operis pag. 2. vers. 29
diogenes Cynicus affectuum humanorum expers 95.27
diogenes statuarius 502.27
diogenes pictor 495.58
diomedeæ aues 152.32. per totum caput
diomedis & Glauci armorum commutatio 459.42
diomedis socer Daunus 38.28
Diomedis Palladium surripientis effigies 470. 19
diomedis delubrum 152.37
diomedis socij in aues versi cur fingantur 152. 40

Reliqua quære parte secunda.

dionysias gemma 525.19
dionysodorus statuarius 477.18
dionysodorus pictor 495.57
dionysodori epistola ab inferis missa 28.51. per totum caput
dionysonymphas herba, & cur ita dicta 361. 26
dionysius tyrannus gaudio obijt 104.25
dionysio tyranno pulso, dulce fuit mare 25. 46
dionysius Platonem quo apparatu exceperit 97.49
dionysius pictor 495.7
dionysius statuarius 501.56.57
dionysij ostentum, atque tyrannis 120. 59
dionysius Salustius medicus 453.32
dionysius scriptor à Philadelpho in Indiam missus 75.1
dionysius prior Siciliæ tyrannus platanos Rhegyum transtulit 180.60
dionysius medicus 301.58
dionysij Medici de rapo sententia 296.4
dionysius Geographus vbi natus 81.60
dionysius Geographus Augusti temporibus in Orientem missus ibidem
dionysius pictor non nisi hominem pingere potuit 492.36
diopetes ranæ earumq. vsus 452.51. & 457.32
dioptra instrumentum Geometricum 19. 30
dios pyros herba eadem cum lithospermo 393. 45
dioxippi imago 494.29
diphriges quid 450.47
diphris gemma 525.18
dipœnus marmorarius 500.5.10. 25
dipondius asis 462.23
dipsacos frutex 357.54
dipsacos herba spinosa 391.59
dipsadis serpentis morsus remedia 348.43. & 451.11
dirces fœminæ simulachrum, historiaq. 501. 51
discobolos ex ære, Myronis opus 475. 25
discobolus pictus, Taurisci opus 495. 48
discordias facit siderites gemma 526.56
discordia Hyperboreis ignota 51.37
dyspnœa morbus 344.26
dyspnoicis vtilia 344.26. & 351.53. & 378.11
dysentericis vtile 182. 47
dysenteriæ antidoton lotometra 329. 59
dysentericorum remedia 295.29. & 296.12.53. & 297.29. & 299.1.19.27. 39. & 300.16. & 301.24. & 302.34. & 303.39. & 306.53. & 308. 24. & 309. 27.42.46. & 310.49. & 321.5. & 322. 49. & 327.56. & 329.59. & 331.21. & 334.26. & 335.28. & 336. 24. 37. & 338.23. & 338.41.45. & 339. 9.19. & 344.8. & 345.1.54. & 346.43. & 347. 23. & 348.26. & 349.15.27. & 350.37. 39.43.46.53. & 355.47.54. & 358. 5. 21.59. & 359.45. & 378. 57. & 379.3. 4.9.26.32. & 385. 2. & 388.41.48. & 392.12. & 393.10. & 394. 52. & 395. 48. & 396.42. & 403.40. & 404.41. & 406.23.24.36. & 411.50. & 412.1. 10. & 419.57. & 420.8.24. & 431.12. & inde per totum ferè caput. & 454. 58. & 466.44. & 482.1. & 497.37. & 498. 18.
distillationum remedia 298.13. & 336. 2. & 348.32. & 352.58. & 357.31. & 400.12. & 429.36. & 452.25.
distillationum capitis remedia 302.37. & 308.31. & 330.9
distillationi ventris vrtica medetur 328. 26
distillationes stomachi ocimum inhibet 302. 33
diuinationis species 106.11. & inde
diuinationi nonnulli superstitiosè dediti 3.8. & inde
diuinationis artis periti 366. 47
diuinatio qua ratione haberi possit 428. & 525.9.31. & 526.1.3
diuinitas in quibusdam 98.39. per totum caput
diuitiæ multos perdunt 99. 50
diuitiæ quorundam ingentes 468.41. per totum caput
diuitiarum exprobratio 19.20. & circa. & 469.8
docilis, id est, trabes ignitæ in cælo 9.59
docilitatis exemplum 108.46. per totum caput
dodecatheos herba qualis 365.30. & 383.9
dolabella P. Consul 10.24
dolabelliana pyra 214.25
dolichos herba 237.23
dolores asperrimi qui 365.10
domini frons plus prodest, quàm occipitium, prouerbium 259.43
domini oculus fertilissimus, prouerbium 260. 33
domitius Cn. Consul 9.28
domitij Cn. delubrum 501.14
domitij L. interitus 104.51
domitius Nero Peloponnesum insulam tentauit efficere 44.30
domitius Nero Achaiam libertate donat 45. 23
domitius Corbulo in Armenia bellum gessit 71.30. & 73.19
domitius Aedilitatis repulsam passus 460.30
domitius Aenobarbus Aedilis curulis 118. 47
domitij Aenobarbi Consulatus, censura, & eius cum Crasso inimicitiæ 238.49. & inde
domitius Aenobarbus quo anno Censor 238. 53
domitius Aenobarbus sex lotos in Crassi domo quanti æstimarit 239.1
domus sale vbi construantur 58.20
domibus carentes homines 59.17
domus lateritiæ à quibus repertæ 105.34
domus testudinibus contectæ 130.5
domus vbi tectæ scandulis 223.31
domus vbi tectæ scirpis 232.60. & inde
domus plures nobiles Romæ 238.50. & inde
domus quomodo purgentur, lustrenturq. 370. 55
domus quæ pulcherrima Romæ 507.19. & inde
domus arundinibus vbi tectæ 231.39
domus regiæ lautissimè adornatæ 502. 43
dona maxima Imperatorum, ac fortium ciuium

uium quæ 255.55
donax piscis 458.27
donax calami genus 2.32.11.& 457.39
donax, id est, Cypria harundo, eiusq; medicina 356.19
dorcadis in medicinis vsus 409.22.& 425.41
Dorcades vbi non sint 126.39
dorcades non lippiunt 409.22
dorycnium venenum 324.60.& 408.30
dorycnij veneni remedia 405.41.& 451.57.60.& 454.42
dorypetron herba 379.33
doryphori simulachrum 475.15.& 476.38.& 477.24
doris herba quæ 329.32
dorius tonus 8.40
dorij moduli à quo reperti 106.16
doron Græci antiqui palmum vocabant 496.49
dora, id est munera ibidem
dormisse quendam annos septem & quinquaginta 103.60
dorotheus medicus 332.32
dorotheus pictor 491.3
dorsenus Fabius poeta Comicus 206.15
dosiliarum plantaria 230.42
dosiades scriptor 48.31
Dositheus scriptor 278.10
drachma & denarij argentei idem pondus 325.27
draco caret veneno 421.37
draconis partium magici vsus, & medicina 421.37.& inde.& 425.52
draco mortuus ad vitam reuocatus 364.24
draco quo se agrotum sanet 116.25
draco hominem seruans 158.43
draconum cum elephantibus pugnæ 110.58
draconum mira magnitudo 110.59.& 111.12.16
dracones vbi magna in copia proueniant 111.18.& inde
draconum crista 111.16.& 168.36
dracones serpentum oua hauriunt 157.45.& inde
draconis morsus remedia 362.33.& 377.59.& 390.42.& 451.3.15
draconis inuidia 525.21
draco palmitis genus 252.57
draco piscis 133.44.& 458.12
draconis marini ossa dentium dolori medentur 453.24
draconites gemma 525.20
draconitis gemma ibidem
dracontion herba 359.55.& inde
dracunculus herba, & ex ea medicina 359.59.& inde.& 364.46
dracunculus herba quando effodienda 360.21
drepanis auis qualis 177.37
dryites gemma 527.24
dryos hyphear, visci genus 237.27
dryophonon herbæ quæ 392.7
dryopteris herba qualis 392.4
drypetæ oliuæ quæ 210.51
dromones pisces 457.59
druidas cur Romani sustulerint 428.3
druidæ Gallorum Magi 237.41
druidæ vnde dicti 237.43
druidæ roboris visco nihil habent sacratius 237.41
druidarum religio, obseruatio, sacrificiumq; ibidem.& inde
druidarum superstitio 357.18.& inde.& 420.36.& inde
drupa quid 189.36.& 210.50.& 212.26
drusillanus seruus ditissimus, eiusq; lanx quingenaria 469.32
drusillæ Liuiæ Augusti vxoris in gremium gallina alba cum lauri ramo ab aquila delicta 220.5.& inde
drusi Imperatoris in castris apes sedere 163.18
drusi Imperatoris prosperrima victoria ibid.
drusus Imperator vinosus, vt pater 209.39
drusi vxor Antonia 141.3
drusus Tiberij filius 291.13
drusus ob fastiditam brassicæ cymam à Tiberio patre reprehensus 291.13.14
drusi, & Cepionis inimicitiæ 460.41
drusus in tribunatu suo octauam æris partem argento miscuit 462.38
drusus Liuius Tribunus plebis quantū habuerit argenti 469.18
drusus Tribunus plebis cur caprinum sanguinem biberit 407.45
dubijs fidem dare res ardua, Prologo operis pag.1.vers.55
duellij Imper. classis sexaginta diebus parata 233.56
duellij C. triumphus, & eiusdem statua 472.48
dulcis vini natura 205.16
dulcia odore carere 218.24
dulcibus rarus odor 314.45
dulcia non sunt eadem omnibus 334.4
duodecim tabularum legis interpres Hermodorus 472.52
duodecim tabularum leges 170.50.& 222.2.& 239.12
duodecim in tabulis nulla villarum mentio 285.27
duracina vua vnde dicta 201.1.& 202.35
duracina cerasa 217.53
duritiarum corporis remedia 308.49.& 334.58.& 335.58.& 336.28.& 343.50.& 344.27.& 346.5.& 351.56.60.& 354.11.& 379.29.& 384.32.& 393.40.& 414.15
duritiæ corporis quomodo tollantur 321.36.& 322.23.& 324.11
duris Samius historicus 119.44.& 475.40.& 505.9
durij L.m. dici interitus 104.41
dusaritis myrrha 186.32
dux qualis esse debeat 367.36
ducis eligendi exemplum 147.25

Ale fera qualis 114.25
Ebenus arbor, eiusq; confidera tio 181.41
Ebenus quando primùm Romæ conspecta 181.51
Ebenus arbor spississima grauissimaq; 234.51.
ebenus neq; cariem sentit, neque vetustatem 235.14
ebeni copia vbi 86.37
ebeni medicinæ 356.27.& inde
ebrietas vitanda 209.9.per totum caput
ebrietatis malæ ibidem per totum caput
ebrietatis effectus 209.12.& inde
ebrietas quibusdam vitæ præmium 209.13
ebrietas multis mortis causa 209.26
ebriorum mores 209.23.43.51
ebrietate nullæ pars mundi vacat 209.54
ebrietatem aqua quædam inducit 209.56
ebrietatis simulachrum 476.13
ebrietatem facientia 371.30
ebrietati resistentia 348.12.& 354.38.& 437.39.& inde & 523.3.& 525.20
ebrietatem discutientia 297.50.& 300.12.13.& 322.9.& 360.18.& 416.14.& 523.3.& 525.19
ebriosi ad perdenda vina nati 209.18
ebuli medicinæ 371.48.& 381.17.& 384.1.4
ebur quid 108.54
eboris honos à deorum simulachris initium sumpsit 180.52
eborus luxus in lignis tum operiendis, tum distinguendis 236.34.35
eboris fossilis consideratio 500.14.& inde
echolas vuæ genus 207.53
echecratidis Thessali equa 156.28
echeneidis piscis consideratio 133.26. per totum caput
echeneidis piscis in medicinis vsus 457.29
echeneis piscis culus nauem retinet 133.26.& 448.59.& inde
echij herbæ consideratio 370.49
echinometræ pisces 135.7
echinorum piscium consideratio 135.6.& 458.14
echini, maris sæuitiam præsagiunt 135.9.& 281.29
echini quando pariant 140.27
echini piscis in medicinis vsus 456.55
echini medicinæ 451.57.& 452.36.57.& 454.7
echini Carpathij maris quales 451.58
echini crustis & spinis teguntur 130.31
echinorum dentes 171.19
echinophoræ ex genere concharum 458.10
echion statuarius 474.57
echion pictor quibus vsus coloribus 488.3
echion pictor quando floruerit 490.5
echionis pictoris opera & inde 490.5.
echion medicamentum 425.16
echites herba clematidis genus 359.43
echites gemma 527.17
echo quid, & qua ratione reddatur 12.12.& 506.41.& inde
ecliptica in Zodiaco quæ 7.3
eclipsium Solis & Lunæ consideratio 4.59.per totum caput.& 5.51.per totum caput.& 19.54.& inde
eclipses etiam quadrupedes pauent 125.51
ecnephias quid 14.10.23
ægypa
elypa quæ 495.30.& 526.26
elæapeli qui 95.8
elæromatium vinum 207.26
elæra consideratio. Vide Hedera
elucationis puerorum exemplum 129.59
elephantinatrices familiæ in Africa 90.23
elephascinationes prohibet Antipathes gemma 501.49
elephigies hominum mira 85.51.per totum caput.& 89.36.per totum caput.51. Ibidem per totum caput
elephigies hominum non nisi illustri aliqua ex causa solent exprimi 472.24
elegelastæ vrbis sal 443.49
elegnatius Caluinus præfectus Alpium 153.12
elegnatij Mecennij vxor ob vini potum morte mulctata 206.2
elegula sulphuris genus 497.12
electitia vulua quæ dicatur 174.20.23
elæomeli vbi nascatur 212.48.& 344.40
elæomelitis in medicinis vsus 212.48.& inde.& 344.40.& inde
elaphoboscum herba, & ex ea medicina 331.40.& 369.53
elapis serpentis morsus remedia 451.11
elate arbor 189.50
elaterium medicamentum, & eius vsus 294.58.& inde.& 295.25
elaterium diu durat 396.46
elatine herba qualis, & ex ea medicina 392.9.& inde
elatites lapis 510.7
electri consideratio 516.19.& inde
electrides insulæ 516.22
electrum vbi proueniant 52.5.53.
electrum quid 464.55.& inde.& 516.15.& inde
electri vsus, & natura 464.59.& inde
electrides arbores vbi 516.36
elegia harundinis genus 232.17
elelisphacos herba 371.55.& 386.11
elelisphacos herba, & ex ea medicina 336.33.40
elelisphacos herba, Latinè saluia dicitur 336.40
elementorum consideratio, numerus, nomina, situs natura &c. 19.11.per totum caput
elementa tria sine sapore, odore, succo; 218.16
elementorum nexus 215.& inde.& 17.42
elementi sedes non nisi in elemento est 17.42
elementorum figura qualis 17.44.& inde
elenchi, vnionis genus 136.22
eleoselinum herba 290.22
eleoselini medicinæ 302.15
elephantiæ morbi remedia 301.42.& 303.60.& 307.23.& 351.32.& 367.44.& 406.22.& 411.32.& 435.48
elephantiasis morbi descriptio 376.11.& inde
elephantorum consideratio, libri octaui capitibus duodecim primis
elephantorum venatores, domitoréque 75.49.& inde
elephas animalium terrestrium maximum 108.23
elephantis intellectus 108.24.& inde.& 109.25.per totum caput
elephas in quibus hominis similis 108.24.& inde
elephantes Lunam adorant 108.27.& inde
elephantes quando primùm iuncti Romæ 108.27.& inde
elephanti & militis Romani singulare certamen 109.46.per totum caput
elephantes per funes incedunt 108.41.47
elephantum docilitas 108.46.per totum caput
elephantes scribere discunt 108.50
elephantum cornua qualia 108.52
elephantum ossium vsus 108.54
elephantum dentes 108.53.& inde.& 110.4.& inde.& 171.19
elephantum clementia 109.2.per totum caput.& 110.7.& inde
elephantum memoria 109.15.per totum caput
elephantes quibus gaudent 109.21.& 110.38.& inde
elephantum pudor 109.23
elephantum amor 109.27.& inde
elephantes quando primùm in Italia visi 109.37.per totum caput
elephantum pugna 109.46.per totum caput
elephantes hordei succo celerrimè mitigantur 110.11
elephantes quomodo capiantur 110.13.per totum caput
elephantes fœminæ maribus pauidiores 110.26
elephantes quomodo domentur 110.28.per totum caput
elephantes Indi, Afrique quales 108.34.& 110.33
elephantum partus, & reliqua natura 110.36.per totum caput
elephantes quot annis viuant 110.37
elephantes frigoris impatientes 110.39
elephantum manus qua 110.44
elephantum cutis cancellata 100.49 & inde
elephantum dentium magnitudo 110.53
elephantes vbi nascantur 110.57
elephantum cum draconibus pugna 110.58.& inde
elephantum sanguis frigidissimus 111.9
elephantum cum rhinocerote bellua inimicitia 114.13
elephas chamæleonte deuorato, oleastro sibi medetur 116.30
elephantes iussa faciunt 152.43
elephantum partus 156.1.20
elephantum venter qualis 173.49
elephantum digiti quales 176.46.& inde
elephantum sonus qualis 178.33
elephantum anima serpentes extrahit 179.14
elephantum mulier quædam peperit 91.47
elephantes quis primus Romani in triumphum duxit 109.38.& inde
elephantes maximi in Taprobane insula 77.6
elephantis vescentes homines 86.2.12
elephantum venatus vbi 84.11
elephantum limes in Africa quis 84.58
elephanto lingua qualis 172.56
elephanti partium in medicinis vsus 403.27.& inde
elephantinum, color ex ebore combusto 487.27
elephantum vsus in bellis 75.50
elephantes arboribus cornua exacuunt 257.42
elephantum in Africa multitudo 87.42
elephantipisces 128.17.& 457.56.& 458.14
elephantine Thebaidis regio, arbores habet perpetuò virentes 226.32
eleusinæ in templo nobiles picturæ 494.2.& 495.2
elidis Irinum optimum 315.14
elico faber Gallici tumultus author 180.54.& inde
elleborine, siue Helleborine 197.39.& 497.
elleborites, siue Helleborites, vini genus, quomodo conficiatur 207.23
elleborum herba, Vide Helleborum.
ellychnia ex cicina vua 343.56
ellychnia ex sulphuris quodam genere 497.12
elops piscis 131.61
elops vbi optimus 140.50
eloquentiæ vis 97.55
elpenoris in tumulo myrtus primum visa 219.58
elpis Samius leoni os è dentibus exemit: leonisque erga ipsum gratitudo 113.6.vsq; ad finem
elutia in metallis quæ 482.23
emere Liber pater primus instituit 105.22
emptum malè semper pœnitet 259.12
emydes testudines 405.12
empedoclis Magiæ addiscendæ causa peregrinatio 427.47
empetron herba qualis, eiúsque in medicinis vsus 392.12.& inde
empirice medicina à quo & vbi inuenta 417.13
emplastris vtilis alabastrites 503.51
emplastrationis consideratio 246.54 per totum caput
emplastri ratio vnde nata Ibidem
emplastra quæ arbores non recipiant 247.9
emplastratio secundum inoculationem fertilissima 247.11
emplecton quid dicatur in structuris 511.45
encardia gemma 525.24
encaustica Pamphilus pingere docuit 493.19
encaustica picturæ duo genera 495.9
enchiridion libri inscriptio, Prologo operis, pag.2.vers.26
enchusa herba quæ 529.32.38

Ἐγκυκλοπαιδεῖαι quæ dicantur, Prologo operis pag.1.vers.52
encrinomenos simulachrum 476.25
endymionis & Lunæ amorum fabula vnde emanarit 41.21
enguini quod oleum vendant 344.39
enhæmon medicamentum 186.9
enhydros gemma 527.32
enhydris serpens eiúsque in medicinis vsus 428.24.& 455.3
enneaphyllon herba quæ 392.21
ennij statua in Scipionis sepulchro 98.9
ennij testimonium de offa liberis à parentibus erepta 263.14
enorchis gemma 525.26
enterocelarum, id est, intestinorum delabentium remedia 296.31.& 381.13.19.39.& 385.4.& 394.40
entochi marmorarij opera 501.49
entomon herba quæ 367.4
eone ex arbore Argonauis facta 198.1
epaminondæ ducis effigies, Aristolai opus 494.16
ephedra siue Ephedros herba 379.21.& inde.& 384.58.& inde
ephedri herbæ in medicinis vsus 384.28
ephemeron herba 375.8.& inde
ephemeri herbæ medicinæ 384.16
ephesiæ Dianæ templi descriptio & inde 506.20.
ephesiæ Dianæ simulachrum à Mentore factum 99.28
ephesiæ Dianæ templum quale 200.39.& 235.17.& 501.44
ephesiæ Dianæ simulachrum ex qua materia 235.18
ephesiæ Dianæ simulachrum à Canetia factum 235.21
ephesiæ Dianæ templum quando constructum 235.17
ephesiæ Dianæ templum ex qua materia ibidem
ephesius lapis 510.50
epicharmus quas literas repererit 105.29
Ἐπιχειρεῖν quid 271.28
epicurus otij magister 285.31
epicuri vultus per cubicula olim gestabatur 489.32
epicuri natalis sacrificijs annuis vicesima Luna colebatur Ibidem
epicuri imago 495.48
epidij C. Commentaria 255.35
epiglossis quid 172.2
epimedion herba qualis & inde 392.18
epimelas gemma 525.35
epimenidis somnium fabulosum 103.59
epimenidum scyllæ genus 288.20
epinyctides morbus quis 297.41
epinyctidis morbi remedia 295.36.& 297.41.& 300.26.& 303.46.& 308.34.& 310.41.& 339.19.& 343.1.34.& 346.58.& 348.7.51.& 349.29.& 355.11.& 390.46.& 409.12.& 435.28.& 452.57.60.& 509.42
epipactis frutex 197.39
epipactis herba eiúsque in medicinis vsus 392.17
epipetron herba 318.46
epiphorarum remedia 295.32.& 297.24.& 298.46.& 299.21.30.& 301.20.& ibid.55.& 302.31.& 303.21.& 304.21.& 305.1.18.& 306.26.41.& 307.15.& 308.7.16.39.& 309.40.& 310.40.46.& 321.12.17.39.48.& 322.34.41.& 323.22.44.59.& 330.57.& 334.43.& 335.53.& 336.18.& 344.58.& 345.37.& 347.11.& 350.48.& 354.12.& 358.39.& 359.46.& 360.5.& 362.31.& 366.25.& 373.11.12.14.& 374.2.4.37.& 375.8.& 388.56.& 390.43.& 392.51.& 395.1.46.& 402.21.37.& 403.4.& 409.10.20.31.& 419.39.40.& 425.11.& 180.17.& 482.9.& 486.49.& 498.10.& 508.51.
epiphorarum testium medicina 321.28
epiphoras vteri quid leniat 386.51.& 411.60
epiroticapoma 214.13
epitherſæ simulachrum 477.1
epithymon thymi flos 379.45.48
epithymi succus perniones curat 383.6.& 384.42
epodes pisces 458.33
Ἐποπίδων, libri Sorani inscriptio, Prologo operis, ad finem
eporedica Gallorum lingua qui dicantur 40.24
epulas inter nominatum incendium veteres aquis subter mensam fusis abominabantur 398.51
epulantium consuetudo Ibidem.& inde
equiſetum herba qualis 384.54.& inde
equiſeli herba qualis 274.51
equestris ordinis consideratio 461.28. per totum caput
equester ordo, multis anteà nominibus diuisus, Tiberij tempore in vnitatem venit 461.31
equestris ordinis census 461.36
equestrium statuarum exemplum à Gracis tractum 472.41
equorum consideratio 120.31.per totum caput
equorum plurium sepulchra 120.40.& inde
equorum erga dominos amor Ibidem per totum caput
equorum intellectus 120.51.& 121.1
equorum docilitas 120.52
equi quot annis viuant 121.9
equorum forma qualis esse debeat 121.11
equorum ornamenta à quo inuenta 106.7
equum, qui aries appellatur in muralibus machinis quis inuenerit 106.6
equo pugnare à quo repertum 106.8
equæ prægnantes Venerem admittunt 156.35
equorum corpore vespæ nascuntur, atque crabrones 164.16
equorum dentes quales 171.1.32.& inde
equæ quando admittendæ 156.22
equæ caput affixum palo, erucas fugat 293.48
equæ Fauonio vento concipiunt 54.8.& 121.27.& 227.22
equarum lacte, vel sanguine pultem Sarmatæ faciunt 264.15
equis admissuræ tempore quid dandum 302 39
equi vestigium qualiter singulũ tollat 416.17
equi vestigia luporum sub equite sequentes, rumpuntur 416.19
equarum coitus, partúsque inde 121.15.& inde
equarum libido quo extinguatur 121.19
equarum hippomanes quid 121.21
equi quare in cursu insatigabiles fiant 415 55
equi feri vbi 111.39
equo ferè ijdem, qui homini, morbi 121.31
equi fel non habent, secundum quosdam 173.4
equo fel esse in aluo quidam contendunt 173.6
equos faginantia 327.51
equi vbi rabie inflammentur 370.9
equi ad coitum segniores quo pacto reuocentur 382.32
equi thieldones & Asturcones vbi gignantur 121.28
equorum ornamenta ex plumbo argentario ari incocto 482.46
equæ grauidæ cuius contactu abortum patiantur 402.52
equus Romæ publicis sacris immolabatur 407.41
equorum cum camelis odium 113.60
equi alati, cornutique in Aethiopia 114.19
equorum scabies quo tollatur 457.34
equi hominis fidelissimi 119.37
equæ vbi vento concipiant 121.27
equinæ capita vt homines habere videantur 410.10
equinus pedibus homines vbi nascantur 52.11
equini simi in medicina vsus 411.41.52
equini coaguli in medicinis vsus 411.51
equini lichenes calculos renum pellunt 412.32
equinæ vngulæ cineris vsus 412.32.54.& 414.12
equi partium in medicinis vsus 412.54.& inde
equi linguæ lieni medetur 411.28
equi sanguis in medicina 412.55
equi spuma, setæ, dentes, in medicina 412.59.60.& 413.12.& 414.12
equi signi cælestis ortus 277.60
equi signi cælestis occasus 273.23
equitum nomine qui olim intelligebantur 461.22
equitum nomen sæpe variatum 461.50
equites, flexumines olim dicti 461.51
equitatio cuius inuentum 106.7
equitatio stomacho vtilis & coxis 400.60
equitatione attritis seminibus quia medeatur 412.58.& inde
equitatus

equitatus artem quis primus scripserit 476.41
eranthemon herba 329.46
eraphius Aegyptirex 504.16.
erasistratus nobilis medicus 204.49.& 300.15.& 376.28.& 417.11
eratosthenus laus 28.44
eretria creta 486.35.& 487.3.9
eretriaterra qualis 498.28.& inde
eruthodanus herba 356.44
eruum mel vilissimum 162.21
eruces fruticis medicinæ 354.45
eruce frutex 162.22.25.& 197.40
erigeron herba qualis 374.55.& inde.& 381.18.& 384.42
erigonus pictor 494.50
erinna Poetria 475.27
erineos herba, & ex ea medicina 347.9.& inde
erynges siue Eryngij herbæ descriptio, & medicinæ 318.57.& 327.12.per totum caput
eriophoron bulbi genus, eiúsque lana 284.15
eriphia herba qualis 361.39
erysimon frugis genus 263.59.& 337.23.
erysiceptrum fruticis genus 188.23.& 337.53
erisibales herba 385.17
erystalis gemma 525.28
erithace quid 160.38
erithacus auis 149.28
erithales herba 374.29
erythinus piscis 131.39.& 140.36.& 458.13
erythini piscis medicinæ 454.58
erythranos cissos quid 355.57
erythrodanus herba & medicinæ ex ea 356.44.& inde.& 381.53
erythraicon satyrij genus 382.29
erythrocomon punici mali species 197.35
erythron strychni genus 325.5
erythrosybus 356.40
erytros gemma 525.29
eruæ herbæ natura 292.14.& inde
eruæ menstruo fœminarum fugantur 257.13
eruca concitatrix Veneris 156.33.& 292.16.& 302.48
eruæ herbæ semen quale 293.53
eruæ syluestris medicina 302.43.& inde
eruæ arborum frondibus & floribus noxiæ 254.39
eruæ vnde, & quando nascantur ibid.40
eruæ ne fata ladant 257.13.& 293.43
eruca in papiliones vertuntur 167.45 per totum caput
erucæ apibus grata 317.19
eruilia herba folium quale 261.31
eruiliam piscendi ratio 264.8
eruption um remedium 344.9
eruis leguminis consideratio, natura, medicina 266.51.& inde.& 336.53.& inde
eruo legumine Cæsar Augustus curatus ibid.

euphorbus medicus 368.49
euphorion statuarius 477.18
euphranor statuarius, & eius opera 474.57.& 476.43
euphranor pictor 492.30.& 493.38
euphranoris pictoris opera plura 493.38 & inde
euphrates fluuius papyrum gignit 195.7.
euphratis fluuij lotos, sub noctem subter aquã sese recipiens, & sub Solis ortum rursus emergens 197.20.
euphrates non inuehit agris limum, vt Nilus 268.21.22
euphratis fluuij restagnatio, & fertilitas 268.52
euphrates fluuius Gobaris præfecti opere deductus 80.26.

Reliqua quære parte secunda.

euphronides statuarius 474.59.
euphronius scriptor de vino condendo præcepta edidit 208.1
euphrosynum herba eadem cum bugloſſo 369.12
euplea herba mira vis 372.25
eupompus pictor 489.10.54
eureos gemma 525.33
euripidi ab Aristophane quid obiectum 331.48
euripidis mater olus venditauit 331.49.
euripidis poetæ sepulchrum vbi 440.5
euripus. Quære parte secunda
euronotus ventus 13.14
europa vbi primùm cum Ioue concubuerit 181.16
europa ab Antiphilo 492.40

Reliqua quære parte secunda.

eurotiæ gemma 525.33
eurus ventus 13.6
euſebes gemma 525.34
eutheriston balsami genus 188.38.40
euthymus pyctæ perpetuus Olympiæ victor 101.24
euthymus adhuc viuens diuinos honores est assecutus Ibidem per totum
euthycrates statuarius 474.60.& 476.2
eutychides statuarius 474.60.& 476.49.& 501.53
eutychides pictor 494.36
eutyches fœminæ mira fœcunditas 91.46
eutymedes pictor 494.58
euxenidas pictor 489.53
euzomon idem cum ocimo syluestri 302.46
exacon herba quæ 368.19.
exagon legatus in dolium serpentibus plenum coniectus 399.22
exaluminati vniones 136.21
exalburnatum lignum 234.47
excretiones spectoris aduiuantia 307.19.352.59.& 353.9
excretiones sanguinis sanantia 358.51
excretionis purulentæ remedia 303.38.& 310.36
excrescentium in corpore remedia 300.45.& 322.25.& 344.14.& 345.45.& 346.

& 346.22.& 350.52.& 509.8
excrescentibus circa sedem medentia 330. 20.& 333.27
exedum herba, eiúsque vires 262.13
exequiæ splendidissimæ 100.36.per totum caput
exercitatio optima medicina 400.58
exercitus ordinem quis primus repererit 106. 9
exhebenus gemma 525.27
exilij sententia ante diem quadragesimum ferri non poterat 418.13
exocœti piscis consideratio 132.39 per totum caput
exocœto nullæ branchiæ 132.40
expensa vnde dicta 462.24
experimentis optimè creditur 241.25
expuentium purulenta remedium 295.29
expuit nunquàm Antonia Drusi 95.29
expuere vbi nemo soleat 90.45
exquilina tribus Romæ 258.31
extorum consideratio 172.54.& inde 172.23.& inde
exta non prandentium celeriùs senescunt 401.12
extorum caput casum tristis est auspicij 172. 60
extorũ capita in victimis repentè adimi, aut geminari 397.59
extenuandi vim habentia 310.38
extrahentia infixa corpori 310.52

Faba consideratio 265.22 & inde
Faba quomodo serenda 269. 48
Fabis cauatis semina inclusa si seruantur, mirè proueniunt 294.11
faba vt diu duret 277.48
faba vbi sponte sua nascatur 52.22.& 265.37
fabæ in Aegypto cuiusmodi 265.39 & inde
fabæ serendæ cura 268 2
faba vbi serenda 268.28
faba quando metatur 274.40
fabæ scapus vnus, centum fabis onustus 263. 57
fabæ crescentis folia & caulis cuiusmodi 261
fabam quidam omni pani addunt 264.17
fabæ inter legumina maximus honor 265.22
faba à Pythagora cur damnata 265.27
fabæ animas mortuorum inesse Ibidem
faba flamen non vescitur 265.29
faba cur frigida dicta 265.30
fabæ satio quando facienda 265.32.& inde.& 272.42.& 273.34
fabæ radix qualis 260.60
faba sata quoto die erumpat 261.2
faba sola leguminum vnicaulis 261.26
faba folia multiplicia 261.29
fabæ quot diebus floreant 261.32
faba apes delectantur 317.19
fabæ medicinæ 336.7.& inde
faba Græca arbor qualis 229.27.& inde
faba Græca, & ex ea medicinæ 350.36. & inde
fabacia sacris quibusdam adhiberi solita 265. 26
fabacia sensus hebetare existimata & insomnia facere 265.26
fabiani de oleæ natura iudicium 210.42
fabianus pagus agri Sulmonensis 256.5
fabianus naturæ rerum peritissimus 508 29
fabiorum familia, & in ea tres continui principes Senatus, Ambustus, Rullianus, Gurges 99.59
fabius Quintus Maximus sexaginta tribus annis Augur fuit 101.43
fabij cum Allobrogum gente prælium 102. 59
fabius Maximus quo pacto febre liberatus 103.1
fabij Quinti Consulatu arcus circa Solem apparuit 10.14
fabij Quinti mors 104.30
fabius Dorsenus poeta Comicus 206.5
fabij vnde dicti 258.17
fabij Cunctatoris honores 326.33 & inde
fabius rem Romanam non pugnando restituit 326.34
fabius quando, & à quibus Pater patriæ dictus 326.25
fabij Quinti Consulatus 462.29
fabius Quintus Dictator 462.34
fabius pictor quando ædem Salutis pinxerit 485.36
fabiæ familiæ princeps Ibidem
fabius Maximus Consul 113.47
Fabij Senatoris mors 92.43
fabius Verrucosus Herculem ex Capitolio alio transtulit 474.15
fabricius obsidione liberato exercitu à Thuriniis statua donatur 473.38
fabricius salinum tantum & pateram ex argento Imperatori permittebat 470. 6
fabricij frugalitas Ibidem
fabri pisces 132.31.& 459.15
fabricam ferrariam inuenere Cyclopes 105. 50
fabricam materiariam Dædalus reperit 105. 52
faces nuptiarum ex qua materia 226.6
faciei loco, cæteris ab homine, os & rostra 169.36
facies solis animalium est homini 169.36
facies ne Sole vratur 419.45
faciei cutis gratia quo conseruetur 323 5
faciem suam pingentes, formæ gratia 325.51. per totum caput
faciei morbi 375.44.& inde
faciei dealbandæ ratio 296.7
faciei maculæ quo tollantur 295.26
faciei morborum remedia 301. 21.& 302.44.& 306.20.& 310.41.46. & 323.5.& 331.2.& 332.4.& 333.3. & 339.32.& 343.49.60.& 344.36.& 353.50.& 354.17.& 358.50.& 360.44. & 375.29.44. ferè per totum. & 387.1. 3.& 390.18.& 402.34. & 403.28.& 404.56.& 410.18.& inde.& 429.16. & inde.& 453.47.& inde
factitia vina, variáque eorum genera 206. 46.per totum caput
fecatum vinum quod dicatur 205.46
facis vini consideratio 342.33.& inde
fæcus aceti natura, & medicinæ 342.43. & inde
factus nomine in olei confectione quid intelligatur 212.12
fageæ glans 222.3.41
fageus lucus, Ioui Fagutali dicatus 223. 34
fagi glans dulcissima 222.6
fagi cortex ad quid valeat 223.26.29
fagus qua loca amet 226.2
fagi vas in sacrificijs 233.30
fagus quibus apta operibus 236.22
fagi arboris medicinæ 351.13.& inde
fagina pocula olim in honore fuere 233. 30
fagutalis Iupiter eiúsque lucus 223. 34
falcium agricolarum consideratio 274. 57.& inde
falernæ vuæ 202.29.204.3
falerni vini nobilitas 204.3
falerna pyra cur dicta 214.22
falernum vinum eiúsque præstantia in medicinis 340.21.& inde
famam commendatiorem qua ratione acquiri posse Magi crediderint 372.25
fama quibusdam per flagitium quæsita 397. 33.& inde
famem sedantia 179.35.327.41.& 369. 19.& inde
famem portendit prodigiosus partus 91.41
famem cuniculi afferentes 126.5
fame medicinam quidam exercuerunt 335. 50
familiæ malè sint, laborandum est 260. 36
fannij officina chartam Amphitheatricam interpolauit 195.15
fannius C. Consul 153.30
fanniana charta 195.27
farfugium herba 359.27
far adoreum antè dicebatur 263.5
far durissimum, & frigorum patientissimum 263.11
far primus antiquis in Latio cibus 263.12
far sine arista in Aegypto 263.47
far vbi serendum 268.35.& 269.45
far quando serendum 271.4.16
farris vsus in sacris 258.19
farreum nouæ nuptæ proferebatur Ibidem
farris torrendi feriæ Numa instituit 258. 7
farris honor apud veteres 258.33
farris modius asse quando venierit 258. 44
far quomodo differat ab alio frumento 263. 11
farri genicula sena 261.20
farre tantùm in pane Romani diu vsi sunt 261.49
ferris vermiculo cani dentes excidunt 334. 50
farinæ tritici medicinæ 334.44
farinæ chartarum medicinæ 335.15
farinæ pollinis medicinæ 335.12
farina à farre dicta 263.31
farraginis consideratio 266.59.& 267.3
farrago tritici genus 260.58
farraneum herbarum 359.27
fasces Romanorum Imperatorum lauro coronabantur 219.54
fasces Romanorum magistratuum ex quibus virgis 226.4
fasces Consulum purpura ornabantur 137. 23
fascinationibus quomodo occurratur 398. 41
fascinationis remedium 192.56.& 404. 21
Fascinis vtilia 382.24.399. 45
faseolorum leguminum descriptio 265. 54
faseoli quando serendi 271.5
faseolorum folia qualia 261.31
fastidistis gratiam dare, res ardua, Prologo operis pag.1.vers.54
fastorum Romæ prima publicatio 460. 27
fatigationis remedia 348.56.& 351. 7.57.& 383.16.& 386.11.

Vide Lassitudo.

fatui quo pacto abigantur 394. 23
fauces lædentia 239.26.& 342.18. & 348.1.& 454.32
faucium morbi remedia 272.50.& 310.7.& 323.10.& 327.40.& 333.32. 50.& 334.45.& 346.27.& 351.60.& 377.27.& 390.5.& 406.12.47.& 410. 45.& 419.54.& 429.34.& 483.53. & 509.42.& 517.19.
fauentium linum optimum 183.4
fauere linguis quid 397.57
fauni dij 181.45
faunorum dæmonum ludibrij remedia 365. 36
fauonius ventus, idem cum Zephyro 13.7. 46
fauonius ventus quando flare incipiat 272. 23.& 273.25
fauonio vento maritantur vitescentia terra 227.20
fauonio vento equæ concipiunt 54.8.& 227.21
fauonij flatus initium 211.27. & 227.20
fauonius satorum pater 227.21.& inde. & 279.55
fauonius an frumento conferat 277. 34
fauonij venti effectus 279.53
fauonius vnde dictus 227.22
fauoniana pyra 214.27
fauorabiles quibus rebus fieri possimus 299. 36
fauorum apum stabilimentum propolis 160. 36
fausta mulier quatuor vno partu peperit 91. 41
faustianus ager, eiusq; vinum 214.7
febre quædam animalia nunquàm carent 408.19
febricerui non sentiunt 117. 54
febrium Deæ fanum Romæ 2.41
febrium leges 102.14.46
febrium vices, & tempora 103.14
febris Antipatri die natali quotannis recurrens 103.47
febris quadrinæ circuitus hyberno tempore nunquàm incipit 103.14
febri ardenti laborantibus salubres vuæ cælesti aqua maceratæ 339.4
febris quibusdam perpetua 103.46
febricitantibus vuæ recentes noxiæ 338. 46
febricitantibus an vinum dandum 341. 26
febrium omnium remedia 118.54.& inde.& 295.50.57.& 300.30.& 309.23.& 321. 11.& 327.14.& 329.29.& 333.51.& 334.23.& 335.1.& 337.10.& 343.52. & 344.28.& 345.3.& 348.5.& 349. 3.& 349.23.& 354.31.& 355.34.& 366.5.26.& 370.60.& 383.39.& inde. & 395.54.& 402.19.20.& 403.18.& inde.& 404.52.& 406.29.& 413.43. & inde.& 421.27.& 422.27.& 434. 5.& 447.21.& 455.45. per totum caput
febris tertianæ remedia 304.41.& 308.36.& 361.55.& 394.52.& 403. 7.18
febris quartanæ remedia 400.9.& 403. 18.36.& 413.46.49
febres statæ crocodili dentibus caninis arcentur 401.51
febrium genus Amphimerinum, & eius medicina 413.44
felis partium in medicinis vsus 413.46. 48
felis aurea vbi pro Deo colatur 85. 48
felibus lingua qualis 171.48
felis cinere mures abiguntur 268. 13
Felium oculi quales 170.28. 519.9
felium coitus qualis 155.57.18
felium in capiendis auibus, muribusq; astus 158.9
feles cur excrementa sua defodiant 158. 10
felix mortalium nemo est 99.43.& inde
felicis cognomen Sylla sibi solus Rom. asseruit 100.15
felices qui à dijs iudicati 101.17.per totum caput
felicissimus quis Romæ creditus 100.36
felicitas solida non est, quam contumelia vlla vitæ rumpit 100.58
felicitatis ædes Romæ 476.15.& 502.13
felicitatis simulachrum Arcesilai opus 495. 45
felicitatis exempla 93.52.& inde. 99.57.per totum caput.& 100.22.36.& inde.& 101.17.per totum caput.& 103. 10.
fel terræ, centaurij species, & cur ita appellatum 368.18
fellis animalium consideratio 173.3.& inde. & 407.36.& inde.
Felle bubulo tincta semina mures non tangũt 268.14
fellis in medicinis vsus 409.31. & inde.
fel pecora in Eubœa Chalcide non habent 173.5
fel vbi geminum ibidem
fel quid 173.8
fellis virus maximum ibidem 9.
felle carent absinthio Ponticove vescentes 173. 13
fel Neptuno dicatum 173.18
felle suffusorum remedia 330.36.& 331.9
fellis natura, vsusq; & inde 407.36.
fellis noxius lentis vsus 336.27
fellis remedia 333.31.& 454.38
femur bubulum, herba neruis vtilis 392. 37
fenestella oleum Tarquinio Prisco regnante in Italia Hispaniáue, & Africa fuisse negas 210.33
fenestella historicus 460.45
fenestella quando obierit 469.36
ferarum impetus quo pacto euitetur 422. 23
feras pascere quis primus instituerit 125. 26
feræ mitigatæ non concipiunt 156 33
feras mulceri alloquijs 112.29
ferijs Latinis Romæ olim quadrigæ in Capitolio certabant 390.23
ferina carne Nomades viuunt 83. 29
feritas animalium quo mitigetur 361.35. & 383.27
fermentorũ consideratio, differentiæq; 264. 24.& inde
fermenta ex qua materia fiant ibidem
fermentatus panis magis alit 264. 33
feronia Deæ ædes 15.60
ferri consideratio vsus, commoditas, &c. 481. 2.per totum caput
ferri mala plura 481.4.& inde
ferrum vbiq; reperiri 481.19
ferri differentiæ 481.22.& inde
ferri temperatura 481.32.50.per totum caput
ferrum vbi optimum 481.33
ferrum humani sanguinis contactu statim rubiginem trahit 481.36
ferri & magnetis concordia 294.52. & 481.38 508.36
ferrum viuum quod 481.40
ferri vena largissima metallorum omnium 481.45
ferrum quo à rubigine vindicetur 481. 51
ferri medicinæ 481.55.& inde
ferri rubiginis medicinæ 482.1.& inde
ferri squamæ vsus 482.8.& inde
ferrum vis domitrix rerum omnium 508.37
ferrum, lapis theamedes abigit 508.52
ferrum ad se trahentia 285.4.& 294. 52.& 508.36.& inde
ferrum amonymo herba ferruminari fabulosum 389.24
ferro qua herba tangi nolint 293.40

ferrum magnes ad se trahit 294.52.& 508.36.& inde.
ferrum vbi monti vni adhæreat, & ab altero abigatur 24.43
ferrum a quibus repertum 105.47
fertilitas arborum ferè alternat 222.15
fertilitatis causa, cura est 229.10. 258.50.& inde.
fertilitatis eximiæ loca 34.43.& inde. & 57.33.& 263.52.& inde.& 268.18. & 270.2.& inde.
fertilitas senectutem affert 229.10
fertilitas nimia sæpe nocet 267.50
fertilitatis fructuum causa quæ 276. 13
fertilissimæ Africæ loca 57.33.& 263.52. & inde.& 270.2.& inde.
ferulæ consideratio, genera, succus, & medicina 198.9.& inde.& 218.48.& 249. 21.& inde.& 293.28.& 311.34.& inde.
ferula murenis infestissima 311. 42
ferulæ corymbi coronis adhibebantur 316.5
ferula asinis gratissima 350. 19
ferula iumentis venenum ibidem
ferula Baccho sacra 350.20
ferulæ cinis sanguinem sistit 385.8
ferulorum, collectionum q3 remedia 362.2
ferus oculus herba qualis 373. 29
fescenniorum nuptialium comites iuglandes 216.48
fiber idem cum castore 449.45.& 457.58
fiber prægnantibus abortus causa 457.5
fibri feræ descriptio 117.7 & inde.
fibri periculi vitandi causa seipsos castrant ibidem
fibri ingenium 117.14
fibri animalis in medicinis vsus 456. 31
ficedulæ auis consideratio 149. 27
ficorum consideratio, & earum genera 215. 26.per totum caput
ficorum lactis medicina 346. 14
ficus Aegyptia 193.57.& inde
ficus Cypria 194.5.& 207.2
ficus miræ fertilitatis 215.30
ficus Romæ sua sponte in Comitium transisse credita 216.2
ficus quo præcoces fiant 215.45. & inde.
ficus Romæ in Comitio nata 315.2
ficus Romuli, Remiq3 nutricii memoria dicata 216.3
ficus quando primum in Galliam allata 180. 53.& inde
ficus Indica qualis 90.44.& 181.56. & inde
ficus mira magnitudo 182.1
ficus frumentis farta 216.24
ficus vbi optima 216.26
ficorum succus qualis 218.20
ficis nullus odor 218.26
fici argumento Carthago deleta est 215. 52
fico folia latissima 227.6
ficus non floret 227.31
ficus abortus mirabiles 227. 32
ficus quando, & vbi plurima exeat 227. 47
ficus facilè fructum perdit 228.26
ficus pomum qualiter gerat 228.42
fici in Cilicia, Cypro, Hellade mira natura 228.42.43
ficus vbi maxima 228.44
ficus parte inferiore fertilior 228, 55
ficus sola ex omnium arborum fœtu, maturitatis causa medicatur 229.2
ficus succus lacteus coaguli vsum præbet 233. 13
ficus materia apta scutis 235.5
fico vita breuis 237.8.& 245.19
ficus quæ apta vitibus 252.34
ficorum vermes, ceraste 254.6
fico vermiculatio mirè nocet 254.14
ficorum morbi 254.24
fici qua arte serotinæ fiant 256.21
ficus omnia insitionis genera admittit 247.9
ficus omnibus modis seritur, præterquam talea 247.18
ficis sale siccatis casei loco antiqui vescebantur 216.29
ficos infestantia, & earum remedium 256. 28
ficorum vbertas qua arte fiat 256.29
ficorum, & ad eas attinentiũ natura, ac medicinæ 346.10.& inde
ficus cineris medicina 346.40
ficus ne putrescant 371.57
ficulnei caules quales 218.48
ficulnei caulis medicinæ 377.16
fide carent plurima, priusquàm facta, vel visa sint 89.41
fidei ædes in Capitolio 491.39
fidei lapsus ingens, vbi falsæ rei grauis author existit 56.32
fidem dare dubijs res ardua, Prologo operis, pagin.1.vers.55
fides Dea 2.35
fiducia aliena viuere 326.60
fiducia mira Asclepiadis medici 99.9.& inde
fidenates ciues legatos Romanorũ perimunt 473.1
fiduciæ signi exortus 273.14.15.& 274.3.33
fiduciæ signi occasus 273.20.& 275. 33.& 276.42
fiduciæ occasus, initium Autumni 272.21. & 275.33.& 276.42.60
fidustius Marcus proscriptus à Sylla 100.5
fieri quædam ne à Deo quidem possunt 3.20. & inde
figlinorum operum vsus 495. 58
figlinæ à quo repertæ 105. 51
figlinorum fractis testis Signinæ fiebant 496. 21
figulorum collegium à quo Romæ institutum 495.60
figuræ quæ perfectissimæ 1.47.per totum caput
filij parentibus interdum, interdum alijs similes nascuntur: eiusq3 rei variæ rationes 93.16.& deinde per totum caput
filij patribus rarò proceriores 94. 51
filij pulchri boniq3 qua ratione generentur 361.29.& 377.9
filij qua ratione nascantur an legitimi sint 90.14.& 143.28
filiorum erga genitores obligatio 126. 32.& 145.9.& 147.54.& 150.20.& 164.31
filia erga matrem gratissima 98.50 & inde
filiæ Prœti qua herba à Melampode fuerint sanatæ 366.50
filicis herbæ consideratio, genera, nomina 392.22.& inde
filix herba qua ratione intereas 250.39. & inde
filix florem non habet 392.23
filicis semen nullum 392.23
filicis stirps quomodo è corpore extrahatur 356.13
filicula herba qualis, & ex ea medicinæ 379. 55.& inde
fimetis innascens herba ad quid vtilis 361. 57
fimi consideratio, genera, vsus &c. 242.12. & inde
fimi vsus ab Augea rege repertus 242. 13
fimi bonitas 242.16. & inde
fimum ex lupini segete vtilissimum 242.33. & inde
fimo ager stercorandus, priusquàm seratur 270.21
fistulis conficiundis quod calami genus aptissimum 232.7.& inde
fistula Panos Dei inuentum 106.15
fistulæ morbi remedia 298.20.& 300. 3.& 331.44.& 337.28.& 339.34.& 343.8.20.& 352.8.& 353.51.& 360. 31.& 384.28.copiosè.& 392.2.& 394. 1.& 396.22.& 419.15.& 421.25.& 465.16.& 479.26.& 482.12.
fistillæ pultis in sacris vsus 263.16
flaccus Vibij Crispi legatus 282.24
flaccus Pompeius in Hispania 217.10
flaccus Censor quando 101.47
flaccorum familia vnde dicta 169. 26
flaminius Circus Romæ 472.8
flaminius Caius Censor 498.51
flaminij Quintij Consulatus 292.22
flamini fabæ interdictus vsus 265.28
flamini equinum fel tangere non licebat 407. 40
flammæ præsagia 281.16
flatus repentini 14.7. per totum caput
flauianus Africæ Proconsul 129.23
flauius Cn. Annij filius, fastos primus populo publicauit 460.26
flauius Cn. tribunus plebis 460.31
flauium Cn. Aedilem factum patres egerrimè tulerunt 460.32
flauius ædem Concordiæ nouit 460. 36
flauius Proculus cccc. reorum accusator 461. 42
flesse quosdam nunquàm 95.24
flexumines equites olim dicti 461.51
floralia festa cur, à quo, & quando instituta 276.28
florę Deæ simulachrum, Praxitelis opus 501. 5
florentia vuæ genus 202.20
flos arborum gaudium est 227.27
flos primus, idemq3 verus nuntius quis 316. 47
floribus vinum quomodo conficiatur 207. 31
florum hortensium differentiæ 288.46
flores in diem gignuntur 312.17
flores homines mortis admonent 312.17
florum odoris differentiæ 314.42. per totum caput.
flores in funere Scipionis Suarij sparsi 312. 56
flores vbi sine odore 314.51
florum præcipui tres colores 315.26
flores maximè durantes 316.55
flores verni qui 316.47.& inde
florum inter se in nascendo ordo 316.48. & inde.& 317.7.& inde
florum olearum medicinæ 343.3. & inde
flores, plantarum partus 227.26
floreſcendi, defloreſcendiq3 tempora, ordo, & differentiæ in plantis 227.20.per totum caput
floreſcentibus satis venti nocent 267. 38
floreſcendi tempus in hortensibus 288.43. & inde
floreſcentia spectatissimè, celerrimè marceſcunt 312.18
fluminum miracula 25.59.per totum caput.& 438.40.per totum caput
flumina, res in lapidem vertentia 26.38.& inde.& 440.8.& inde
flumina retro fluentia 27.7
fluminum eruptionibus sepes ex alnis opponuntur 308.53
fluminum è ripis collecta herba febribus tertianis medetur 361.53
flumina vicinas segetes nebulis adurunt 240. 23
flumina quo siccentur 376.60
flumina incantationibus sisti possunt 405. 34.& 524.16
fluxionis seu rheumatismi remedium 329. 15
fluxionis alui remedia 333.1.& 358. 57.& 369.10.& 498.41

Quære Alui fluxiones.

Fluxus, refluxusq3 marium consideratio 24. 50.per totum caput
foci consideratio 513.52.& inde
foci in cinere viri genitale conspectum 513. 56.& inde
fœcunda minus, quæ maiora sunt corpore 155. 60
fœcunditas alborum liliorum 313. 60
fœcunditas senectutem ac interitum affert 229.4.& 235.14.& 251.3
fœcunditatis adminicula 237.51.& 404. 26.& 415.18.& 436.40.44
fœdera Theseus reperit 106.11
fœminæ quanti viris constent 186. 38.55
fœminarum erga mares in quibusdam amor 195.36
fœminis vini vsus interdictus 206.1
fœmina ob vini potum à viro interfecta 206. 3
fœminæ quo grauidæ, & fœcundæ fiant 207. 46.47.& 228.30
fœminæ quo steriles fiant 207. 47
fœmina ob vini potum dote mulctata 206. 7
fœmina conciti mensis erucas fugat 257. 14
fœminæ qua ratione concipiantur 279. 28.& 279.50
fœminarum purgationibus vtilia 296. 11.30
fœminæ duplices pupillas habentes, visus nocent 90.27
fœminæ Bithyæ fascinatrices 90.28
fœminæ semel tantùm in vita parientes 90. 52.& 91.21
fœminæ septimo anno parientes 91. 23
fœminas mutari in mares, non est fabulosum 91.58
fœminæ celeriùs senescunt, quàm mares 92. 1.
fœminæ celeriùs & gignunt, & senescunt 92.1
fœminas in vteri sinistra parte moueri, mares in dextra 92.2
fœminarum grauidarum signa 92.18. per totum caput
fœminæ nunquàm ambidextræ sunt 95. 12
fœminarum quarundam felicitas 99.57. per totum caput
fœminarum plurium longa senectus 101.50. & inde.& 102.45
fœminas cùm mortuæ videantur, sæpe reuiuiscere 104.3
fœminarum fœcunditas quomodo iuuetur 297.54
fœminis osculum olim dabatur vt sciri posset an temetum bibissent 206.5
fœminarum Venus quo maximè accendatur 309.16.& inde
fœminæ omnibus communes apud Garamantas 59.18
fœminis vbi viri careant 62.3
fœminis vbi plantæ pedum minimæ 91.1
fœminæ vbi regnent 85.23. & 86.18
fœminæ quando libidinis auidissimæ 332. 10
fœminæ quo pacto faciei cutem nutriant 337.49
fœminarum ornamenta ex auro 462.12. & inde
fœminarum luxus 499.59.& 470.4
fœminarum hybernus calceatus ex subere 223.21
fœminis statuæ olim eti. m dicatæ 473.20
fœminæ fœcundiores abortu fiunt 482. 56
fœminis candor quo inducatur 483. 48
fœminarum libidines quo inhibeantur 405. 55
fœminæ herbarum peritia nobilitata 364.9. & inde
fœminarum secreta quo sciri possint 422. 37.& 451.22
fœminæ ne concipiant 422.52
fœminæ quinquennes vbi concipiant 91. 26
fœmina ex seipsa concipiens 116.53.& 126.21.& 156.41.& 458.34
fœminarum causa prælia pernicialia fieri 109.26
fœmina æstate Veneris auidior, vir hyeme 155.50.51
fœminarum flammea nuptialia olim lutei erant coloris 315.32
fœminis interdictũ, ne malas raderent 170. 50
fœminæ adulteros vt fastidiant 451.34
fœminæ qua ratione concipiantur 123.35. & 366.18.& 382.28.& 391.38.& 395. 35
fœminæ octauum annum vitæ vbi non excedant 91.26
fœmina vnico partu duos mares, totidemq3 fœminas peperit 91.41
fœminæ respiratio partum impedit 92.35
fœminæ oscitatio in enixu lethalis ibidem
fœminas bliteas viri apud Menandrum appellant 310.57
fœminæ sternutatio à coitu abortus causa 92. 36
fœminæ à lucernarum extinctu abortiuntur 92.39
fœminarum hirta corpora vbi 86. 55
fœminis cauenda 392.20.34.& 396.32
fœminarum purgationes 296.11.& 299.10.& 300.18.& 302.16.& 303.35. & 304.11.& 306.19.& 308.25.& 309. 12.& 321.50.& 322.48.& 497.42
fœminarum peculiaria remedia 310. 8.& 320.58.& 321.13.& 331.58.& 332.29.& 333.3.18.& 334.24.& 345.35.& 352.11.& 356.44.& 359. 33.& 362.48.& 366.21.& inde.& 368.38.& 386.11. per totum caput.& 390.14.& 394.16.14.& 396.16.& 415.14.& inde.& 436.8.per totum caput.& 467.4.& 498.33
fœniculi herba consideratio 293.21. & inde
fœniculum serpentibus gratissimum 293. 21
fœniculum in theriaca 311.55
fœniculo serpentes senectam exuunt 116.21. & 311.8
fœniculum nobilitauere serpentes ibid.
fœniculum colligendi tempus 311.10
fœniculum vbi optimum 311. 11
fœniculum syluestre 311.12
fœniculi vsus 311.16.& inde

fœnum quo secandum tempore 275. 43.52
fœnus jegnitia quæstuosa 462.44
fœni Græci consideratio, & medicinæ ex eo 266.57. & inde. & 362.46. & inde.
fœtor quo tollatur 306.36
folia quibus decidant arboribus, & quibus non 226.21. per totum caput. & ibidem 27. per totum caput
foliorum cadentium natura, ac eorundem colores varij 226.35. per totum caput
folia arborum quando cadant 226.38. & inde
foliorum figuræ mutatio 226.51. & inde
folia quo tempore circumagantur 226. 54
foliorum differentiæ 226.58. per totum caput
foliorum dispositio Ibidem per totum
foliorum varij colores ibidem
folia arborum omnium ad Solem oscitant 227.1
foliorum lanugo 227.2
folia latissima quibus, & quibus angustissima 227.5
folia quem in vsum data plantis 228.41. & inde
foliorum herbarum differentiæ 319.39. & inde
fomarum vnguentum quod, & ex quo confectum 191.21
fons Debris oppidi mirę naturę 58.26
fontes mirę naturę plures 25.25. & inde. & 26.38. & inde per totum. & 27.5. & 58.26. & 438.24. per totum caput.
fontes æstate quam hyeme frigidiores 27. 11
fontes exiliunt, cùm omnis aqua deorsum feratur 27.16.
fontes potui inutiles 440.39. & inde
fons iucundissimæ aquæ in toto orbe 440. 43
foot. sylvis decisis enati 442.55

Reliqua quære parte secunda.

fonteius consul 19.57
forceps à quo primùm repertus 105. 39
Forenses, vuarum genus 202.45
formæ venustas qua herba concilietur 323. 23
formaceiparietes 496.39. per totum caput
formicarum nostratium consideratio 167. 27. per totum caput.
formicarum Indicarum consideratio 167. 39. per totum caput
formicarum vires pro corporis portione maximæ 167.29
formicarum reipublicæ ratio, memoria, cura 167.30
formicæ lingua qualis 171.26
Formicærubetarum alteram fibram non attingunt 173.21
formicæ pestes arborum 357.11
formicæ ne arbores ledant ibidem & inde. & 293.41
formicæ quo tempore quiescant 276.52. & 283.42
formicæ futura præsagiunt 283. 42
formicæ hortorum exitium, & contra eas remedium 293.42. & inde.
formicæ quibus necentur ibidem per totum 95.58. & 502.31
formicæ vbi aurum eruant 524.38
formicæ venenatæ vbi 423.22
formicarum in medicinis vsu 116.30. 426.13. & 436.56
formicæ in annum cibum condunt 157. 55
formicæ se invicem sepeliunt 167.36
formica Herculanea, earumq; in medicinis vsus 429.23
formicæ Indicæ cornutæ 167.39
formicæ Indicæ aurũ è cauernis egerunt 167. 39. & 524.38
formicarum Indicarũ miranda magnitudo 167. 40
formicæ interlunium sentiunt 11.41
fornacaliorum festorum à Numa rege institutio 258.6
fornix cuius inuentum 105.53
fortitudinis consideratio, & exempla 95. 33. per totum caput. & 97.8. per totum caput. & 115.50. & inde. & 326. 27. & inde. & ibidem 40. & inde
fortunæ potentia 100.5. per totum. & 100.59. per totum caput
fortuna multis in pœnam parcit 221.13
fortunæ ædes Romæ 475.12. 38
fortunæ ædes à quo, & quibus lapidibus facta 124.3. & 511.17. & 512.56
fortunæ bonæ simulachrum Romæ 501.6
fortunæ malæ templum Romæ 2.42
fortunæ varia exempla 100.2. per totum caput. & 200.59. per totum
fortunæ numen quale & inde. 3.4.
fortunæ Deæ tribuuntur omnia 3.8
fraces oliuæ, id est, carnes & faces 212.6
frenos equorum quis repererit 106.7
fraga ferens herba 318. 31
fraterni amoris exemplum 99. 59
fraudis exemplum 144.40
fraus ingeniosissima in omni vita 468.7
fraxini arboris consideratio, & eius genera 225.4. per totum caput
fraxinus iumentis mortifera 225.9
fraxinus serpentibus inimicissima 225. 13
fraxinus quæ loca amet 225.60. & 226.2
fraxinus quo tempore semen reddat 228. 12
fraxinus obedientissima in opere 236. 19
fraxinus apta hastis 225.5. & 236.19
fraxinus quando, & qualiter plantanda 244.5
fraxinus vitibus apta 252. 34
fraxini arboris medicinæ & inde 353.34.
frication is utilitas 400.59
frigora tempestiua arboribus prosunt 239. 24. & 253.51
frigora quibus noceant 239.48. & 253.51
frigorum remedia 304.50. & 323.36
frigore adustorum remedia 303.41. & 353.34. & 403.31. & 413.13
frigus, causa omnis vredinis in frugibus 275. 48
frigidis gaudentia 231.28
frondes quando præparandæ 278.28
frondium consideratio, quære Folia.
frontinus Romanus vnde dictus, & eius gesta 239.9
frontis descriptio, & propriæ eius indicia 169. 37. & inde. & 178.56
frons domini plus prodest, quàm occipitium, prouerbium 259.42
frons tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis, index 169.37
fructuum succi consideratio 218.19. per totum caput
fructum nullum quæ arbores ferant 228.28
fructuum arborum consideratio 228.9 per totum caput
fructus quæ arbores facilè perdant 228. 26
fructus suos arbores non ijsdem omnes in partibus ferunt 228.30. & inde.
fructus caducares 251.5
fructus ne decidant, putrescántue 256. 53
fructus qui maximè probandus 259.37
fructuum vredo vnde accidat 275. 48
fructus quibus de causis pereant ibidem & inde
fructibus tria tempora metuenda ibidem
fructuum suum arbores quo quaque ferant tempore 228.9
fructuum tegminis consideratio 2.8.27. & inde
fructuum diuersæ proprietates ibidem. & inde per totum
fructus variè arboribus inhærent 218.41. & inde
fructum commendantia 218.43
fructu in vnoquoque quid placeat 218.45. & inde
frugiperda salix ab Homero dicta 228. 31
fruges quo ferendæ tempore 270. 57
frugibus deos colere Numæ regis institutum 258.4.10
frugum fures quæ pœna puniebantur 258. 47. & inde
frugum vitia plura 267.31. & inde.
fruges, orobanche herba circuligando necat 267.52. & 337.42
fruges quæque vbi serendæ sint 268.29. & inde
frugum ostenta plura 268.37. & inde
fruges quando maximè ladantur 275. 47.

frugum

fugum maturitatis tempus 261.35. & inde
fugum morbi 267.47
fugum genera, & natura per totum caput 260.50
fugum fertilissimum quod 261.17
fuges quot dierum spatio floreant, defloreántque 261.21
fugum occatio, sarritio, runcatio, &c. 269. 45. per totum caput
fuges insecuturo imbre serendæ 280. 12
fugum natura, ex eis medicinæ per totum caput 334.42.
fugum pestes quæ & inde 337.34.
fugibus qui potus fiant & inde 337.47.
fugum excantatio 399.22
fumenta, cùm defloruerint, crassescunt 261. 35
fumenti genera plura & inde 260.52.
fumentorum radix qualis 261.1
fumentorum folia qualia 261.27
fumenta quot diebus perficiantur, ex quo defloruere 261.35
fumenta vnde Romam aduehantur 262. 3
fumenti genera omnia non vbique nascì 263.4. per totum caput
fumenti genera vulgatissima quæ 263. 5
fumenta propria quibusdam locis 363.6. & inde
fumenti modium quis Romano populo primus asse dedit 358.38
fumenti modij centeni quinquagenieæ singulis vbi redeant 263.52. & inde
fumenti vitia plura 267.31. & inde
fumenti vitium auena est 267.31
fumento quando venti noceant 267.38
fumentum in quo agro serendum 268. 25
fumentum quando in arboribus natum 268. 40
fumenti occatio, sarritio, runcatio, &c. 269. 45. per totum caput
fumenti quantum serendum in iugere vno 270.48.
fumenti seruandi ratio 277.27. & inde
fumenta optimè seruantur in scrobibus 277. 45
fumenta vt diu durent 277.38 & inde
fumenta grandescunt crescente Luna 277. 55
fumentum à Cerere primò inuentum 105. 22
fuscta aigne optimè tolluntur 260. 43
fustex arbor in Phrygia 193.45
futicum è generibus varia vini factitij genera 207.30
futicum aquaticorum consideratio 231. 28. per totum caput
fucus marinus herba 382.50. & inde & 384.39
fucorum consideratio 161.21. per totum caput
fucos ab alueis arcent apes 163. 22
fugitiui à M. Crasso victi, & de eis ouatio 219.25
fulgetra quæ dicantur 11.48
fulgetras popysinis adorare, consensus gentium est 398.54
fulgetrum, fulgur, & tonitruum ab Apelle picta 491.24
fulgetrum prius cernitur, quàm tonitrum audiatur 15.32
fulgurum considératio 11.54. per totum caput
fulgura quomodo generentur 14. 9
fulgurum catholica 15.32. per totum caput
fulgura quando expiari non possint 214. 38
fulgurum religio prohibet morum ramo inseri 247.23
fulgurationis præsagia 281.3. & inde
fulgura sulphurei odoris 497.22
fulgura quomodo abigantur Ibidem
fulices aues maris tempestatem præsagiunt 281.30
fulicæ cirros habent 168.33
fuligo ad ramenta conficiendo idonea 487. 21. & inde
fullo scarabæi genus 434.22
fullonia creta qualis 241.56. & inde
fullonum gleba ex sulphuris generibus 497. 10
fullonibus quæ dicta lex 498.49
fullones podagra non tentantur 401. 45
fullonibus vtilissima cameli vrina 403. 41
fullonia arx à Nicia inuenta 105.43
fulmine tacta vite dijs libare nefas 207.57
fulmine quæ arbores frequentius tangantur 222.38
fulminum genera, variáque eorum miracula 14.59. per totum caput
fulminum euocatio 398.8
fulmina sulphuris odorem habent 497.22
fulmina quæ prospera, vel contra 1535 & inde
fulmine quæ non feriantur 15.55. per totum caput
fulmen nunquàm altiùs quinque pedibus descendit in terram 15.56
fulmine ictus locus, quas gemmas habeat 523. 47
fulminum causa 438.15
fulmen quid 8.24
fulmina omnia fortuita 12.3
fulminibus resistentia 525.47
fuliana herba qualis 381.49
fuluius L. cur in carcerem adductus 312. 46. & inde
fuluius L. quis, & eius Consulatus 100. 12
fuluius Qu. quando Consul 485. 14
fuluius Nobilior picturam ex Ambracia Romam transtulit 489.19
fuluius Hirpinus cochlearum viuaria primus instituit 141.6
fuluius Lippinus aprorum viuaria primus adinuenit 125.25
fuluij Flacci vxor 98.47
funda à quo reperta 106.5
fundana vina 204.18
funebri pompa apes & formicæ mortuas efferunt 163.49. & 167.36
funebrium adium pro foribus picta collocabantur 223.46
funebres pompæ Arabiam bearunt 186.31. & inde
funera quo seruentur ne putreant 224. 30
funera cum scirporum luminibus efferebantur 232.60
funera imagines comitabantur
funerum fercula 144.51
funeta vitium quæ 250.58
fungi arborum quales 223.15
fungus arborum morbus 254.14
fungorum remedia 296.25
fungorum natura, genera, vsus 284.39. & 333.53. per totum caput
fungorum origo quæ 333.53. & 333.9
fungi quitutissimi 257.35. & 333.8
fungi in quibus arboribus 332. 27
fungi familias interemere 332.55
fungi quomodo siccentur 333.1
fungorum in coquendo observationes 333.5. & inde
fungi noxij, innoxiique & inde 333.7.
fungi quo tutiores fiant 333.8. & inde
fungi ne noceant Ibidem
fungorum veneni remedia 296.25. & 297.49.50. & 300.19.49. & 303.10. & 309.52. & 321.23. & 325.20. & 328.9. & 333.52. & 341.4. & 342.40. & 346. 6.9. & 349.14.26. & 372.30. & 390. 41. & 424.8. & 446.42. & 451. & 451.5
funium materia multiplex 284.10
furfurum capitis remedia 301.12. & 309.6. & 321.27. & 330.35. & 334.45. & 335.5. & 341.58. & 342.38. & 343. 4. & 344.3.9. & 348.58. & 348.8.52. & 349.24. & 352.32. & 354.24. & 356.17. & 362.49. & 363.2. & 379.18. & 409.57. & 498.18
furorem inducentia 325.11
furij Cresini de agro ab eo culto historia nobilis 260.25. & inde
furniana vasa 469.8
furacitas auri, soli auium monedulæ 148. 54
fures nocturni caprimulgi 151. 39
furandi cupidissimi mures 126. 25
furere vt videantur vaticinantes halicacabi radicem præsumunt 325.11
fures apibus inuisi 162.34
furto conuinci infelicis ingenij est, Prolego operis, pag.2.vers.23
furto sublata ruta fertilius prouenit 290.18

furto sublatæ apes, malè fructificant Ibid.
furum nocturnorum, qui fruges subtulissent pœna 258.27.& inde
furtum maximi auri ponderis, è Capitolio sublati 460.14
furunculorum remedia 202.60.& 306.17.& 308.49.& 335.44.& 336.9.& 337.33.& 344.3.& 351.40.& 355.14.& 385.12.& 403.4.& 407.14.& & 414.17.& 434.55.& 445.22.& & 446.34.& 509.33
fusij Saluij fortitudo 95.41
fusos torquere mulieres per itinera legibus interdictum 399.9
fusos in lanificio Closter reperit 105 42
futura præsagientia 116.40.& 118.59.& 135.9.& 160.59.& 165.40.
futurarum tempestatum præsagia 280.8.& inde per totum ferè caput
futurorum præcognitio 15.27.& 160.59.& 165.40.& 509.49.& 525.8.30.& 526.3
futurorum præcognitio ex astris desumitur 3.9
futurorum curam quædam etiam insecta habent 159.54

GAbalium aroma 187.36
Gabbara gigas 94.58
Gabieni mira historia 104.14.& inde
Gaodes lapis 509.39
Getulica purpura 86.2.& 137.22.& 487.35
Gagates lapis qualis 143.35.& 502.12.& inde
Gagates lapis vnde dictus 509.42
Galactites gemma 552.36.37.41
Galaicos gemma 525.41
Galaxia gemma 525.36
Galatica spinæ medicinæ 357.37.& inde
Galba Imperator Auanticos & Ebroduntios Narbonensi Galliæ adiecit 32 54
Galbanum quid, & vbi nascatur 189.15
Galbani natura, & ex eo medicinæ 351.38.& inde
Galbano accenso culices fugantur 293.50
Galea capitis à quo reperta 106.1
Galedragon herba qualis 392.11
Galæna quid 466.5.& 482.31.& 483.33
Galeo bdolon herba qua 392.38 & inde
Galeopsis herba 392.38
Galeospisis 449.40.& 458.16
Galeotes stellionum genus 423.12
Galerij villa 146.53
Galerius præfectus classis Romæ 282.20
Galeritæ auis in medicinis vsus 431.39.& inde
Galerita auis qualis 168.31
Galgulus auis qualis 148.32.& 150.11
galguli auis conspectus ictericis medetur 434.42
gallæ consideratio 222.50.per totum caput
gallam quæ arbores procreent 222.46
galla vbi optima 222.53.& 350.51
gallæ genera, medicinæq; & inde
galli arma sua corallio adornarunt 449.32
galli quo terræ genere agros stercorent 241.37.42
galli quonam pacto segetem metant 277.9
gallio Anneus Consul 442.40
gallia comata à capillorum prolixitate dicta 169.5
gallia Betulla arbore abundat 226.4
galli ceruisiæ spuma panem fermentant 262.14
galli populi Capitolium obsident 97.20
galli sæpiß. me à Romanis superati 97.29
galli qua moti causa primùm Italiam inuaserint 180.53.& inde
galli quando primùm ficum, vuam & vinum habuerit 180.55
gallos Astrologiam minimè obseruasse 371.59
galli linum maximè serunt 282.39.41
gallorum in Italia tumultus 41.38
galli herbis vestes tingunt 326.57
galli verbenaca herba ad sortilegia & diuinationes vtuntur 370.59
galli quo in venatu sagittas tingant 393.56
galli ornati auro pugnant 460.16
galli quo digito gestent annulos 460.57
galli anserum clangore è Capitolio reiecti 146.56.& 420.55
galli hominem immolare sueti & 428.2
galli à Cassandro vbi obsessi 441.56
gallorum inuentum 123.56
gallorum vestes quales 124.12

Reliqua quære parte secunda.

galli sacerdotes genitalia sibi amputant 177.57.& 496.20
galli Cornelij interitus 104.44
galli Asinij cedrina mensa 196.20
gallica vua in Italia placet 202.33
gallica Persica 213.25
galliarum glandiferæ arbores agaricum ferunt 223.14
gallicum buxum 225.42
gallica vlmus 225.52
gallicum far, quod brance illi appellant 261.47
gallicæ terebra qualis 346.44
gallica pastinaca, Græcis daucos 288.2
gallicus asparagus idem cum bati hortensi 318.33
gallinarum fimum optimum 242.19
gallinis quando, & quot oua supponenda 272.59
gallinarum incubitus quo vitientur 399.27
gallina ne ab aspide perimatur 421.16
gallinarum in medicinis vsus 422.24.& inde. & 425.34.& inde
gallinarum fimum in medicina 424.6.& 425.34
gallinis religionem inesse 151.45
gallinæ quando saginari cœptæ 153.29
gallina cœnis interdicta lege C. Fannij 153.30
gallinæ quouis anni tempore coeunt 154.2
gallinarum fœcunditas 153.52
gallinæ penna euulsa vexatæ, seriùs ouа ad maturitatem perducunt 154.8
gallina quot ouа incubare debet 154.18
gallina candida Liuiæ Augustæ in gremium deiecta 220.6
gallinæ quæ & vbi optimæ 154.44.per totum caput
gallinæ ad rem diuinam quæ impuræ censeantur
gallinarum pumilionès 154.46
gallinas quando pituita maximè infestet 154.49
gallinarum pituitæ remedium 154.50
gallinaceorum in medicinis vsus 422.23.& inde.& 425.30.& inde.& 426.37.& 430.36
gallinacei galli quas gemmas in ventriculis habeant 524.24
gallinacei pedes, herbæ genus 374.11
gallinacei lactis haustum sperare prouerbium. Prologo operis, pagina 2 versu 25
gallinacei à pulpibus ne attingantur 416.27
gallinacei quomodo sese purgent 116.33
gallinaceorum insigne peculiare crista 168.34
gallinaceorum gallorum pituita quomodo sanetur 298.28.& 355.27.& 357.15
gallorum alitum consideratio, natura, consuetudo &c. 146.26.per totum caput
galli gallinacei quo pugnaciores fiant 330.41
galli quo pacto farciantur 153.33
galli quem in vsum à natura geniti 146.27
gallorum cantus quo pacto cohibeatur 422.34
galli alites fidera, ac horas norunt 146.27
gallorum alitum inter se dimicatio 146.33
galli leonibus terrori sunt 146.41
galli vbi nobiles 146.42
gallorum alitum apud Romanos authoritas 146.44
gallorum alitum castratio 146.52
galli castrati desinunt canere 146.49

gallus gallinaceus quando locutus 146.53
galli mortua gallina oua fouent 154.39
gallorum crista ex qua materia 168.34
gallorum inter se dimicantium spectaculum Pergami quotannis edebatur 146.51
gangrenæ morbi remedia 310.23.54.& 335.6.& 336.22.46.& 337.18.& 339.19.43.& 346.21.& 248.25.56.& 355.10.& 385.52.& 392.41.& 414.48.& 480.37
ganymedis rapti simulachrum 476.53
ganzæ Germanorum lingua anseres 147.9
garamantum regem canes ab exilio reduxerunt 119.40

Reliqua quære parte secunda.

garamantites gemma 521.16
caryophyllon 182.36
caron quid 132.21.& 448.55
carus piscis 460.39
caripiscis medicinæ 453.19.& 454.16
gasidanes gemma 525.42
gaudium asserentia hominibus 323.25.& 369.11.& 383.26
gaudium interdum mortis causa 98.37.& 104.25.& inde
gauia aues quæ 149.50.& 158.18
gaurana vites ex agro Falerno translatæ 202.29
gauranum vinum 204.10
gausape in castris ex qua materia 123.58
geganiamulier 471.60
gei herbæ medicinæ 378.24
gellianus scriptor 38.57
gelotophyllis herba qualis 361.22
gemellæ malæ vnde dictæ 214.10
gemites gemma 527.39
gemma in vite quid dicatur 249.27
gemma Apollinis, nouémque musarum simulachra natura referens 514.31
gemmarum consideratio. Libro trigesimo-septimo. per totum
gemmarum probandarum ratio per totum caput 528.8
gemmifera flumina quæ 528.17
gemmea pocula 459 32
gemmarum origo 514.15.& inde
gemmas signis violari, nefas olim ducebatur 514.12
gemmæ vini quantum tribuerit Polycrates 514.24.& inde
gemmarum sculptores nobiles plures 514.44.& inde
gemmæ succino facilè adulterantur 517.49
gemmæ quibus poliantur 522.1
gemmarum viridium consideratio & inde 521.50.
gemmarum genera plurima per Alphabeti ordinem 524.2.per totum caput
gemmæ à membris hominum cognominatæ 527.13.per totum caput
gemma quæ à Syris colatur 527.15
gemmæ repente natæ 527.45
gemmæ mellis decocto nitescunt 527.51
gemmarum quæ figura probetur 527.59
gemmæ veræ à falsis quo discernantur 528.1
gemmatæ coronæ minor authoritas, quàm graminea 326.13
gemonides gemmæ 526.49
gemonij gradus 119.52
gemursa morbus 376.17
genarum descriptio 170.37.50
genæ quibus non sint 170.37
genas à fœminis radi interdictum 170.50
genæ pudoris sedes Ibidem
genarum morbi remedia 295.2.& 310.4.& 336.54.& 338.39.47.& 342.58.& 388.36.& 409.18.& 419.19.28.30.& 446.46.& 452.53.& 479.22.& 482.4.11
generationis causa Veneri tributum 4.2
generationis ratio 93.48.per totum caput
generationem iuuantia 361.29
generatio quo impediatur 303.52
genianes gemma 525.47
genistæ frutex apibus gratus 317.25.& 318.12
genistæ natura, vsus, medicinæ 354.47.56
genistæ tingendis vestibus aptæ 226.3
genistæ ligandis vitibus vtiles 232.51
genistæ in Asia lina suppeditat ad retia 263.10
genistæ florum corona 315.50
genitali concreto genita Cornelia mater Gracchorum 94.36
genitale semen non continentium remedia 309.15
genitalium animalium consideratio 177.53.per totum caput
genitale masculini sexus in cinere conspectum Oc iliam grauidam reddidit 513.57.& inde
genitalia quibusdam animalium sunt ossea 177 54
genitalium morbi remedia 297.25.& 300.29.& 306 19.& 310.20.& 320.46.& 324.30.& 327.45.& 334.11.59.& 336.10.19.& 338.39.& 342.42.& 343.10.& 345.22.26.& 352.51.& 353.23.& 357.47.56.& 358.11.36.52.55.& 359.32.& 363.2 & 379.35.& 381.16.19.& 351.51.& 398.39.56.& 401.59.& 406.43.& 412.34.59.& 419.30.34.& 420.17.& 432.17.34.& 479.60.& 498.4
genituræ effluentis remedia 299.40.45.& 331.58
genituram augentia 311.22
genituram virorum extinguentia 307.16.& 311.30.& 322.24.& 332.34.& 368.27
gentiana herba à quo reperta 368.29
gentianæ herbæ medicinæ 370.35.& 373.12.& 377.29.& 378.5.23.& 380.53.& 385.13.30.& 387.2
gentilium de Dijs opiniones 2.32.per totum caput
gentium differentiæ pro cæli diuersitate 21.20.per totum caput
gentium omnium Romana præstantissima 99.40.per totum caput
gentium plurium ijsdem de rebus consensus 107.7.13
gentius Illyricorum rex gentianæ herbæ inuentor 368.29
genuæ vina optima 204.27
genuum consideratio 176.59.& inde
genibus hominis religionem inesse 177.4.& inde
genua grauantia 337.3.& 364.56
genibus vtilia 352.11
geometriæ excellentia 99.13
geranij herbæ medicinæ 386.40
geranion herba qualis 383.12
geranites gemma 527.18
germaniæ miracula 221.13
germaniæ nauigia prædatoria ex vna arbore 234.44
germaniæ pabula laudatissima 240 33
germaniæ terra harenosa Ibidem
germaniæ raphani miram in magnitudinem excrescunt 287.38
germaniæ anseres quales 147.9
germania hyeme turdorum copiam habet 148.25
germaniæ sagi maximi 161.53
germaniæ herba quædam, mediam naturam obtinens inter corrudam & asparagum 291.45
germaniæ anserum pluma præstantissimæ 147.9
germani sub terra linum præparant 282 43
germanorum victorum mos 326.25.
germani ex qua materia potoria vasa faciant 503.42

Reliqua quære parte secunda.

germanici Cæsaris trans Rhenum castra 364.55
germanici Cæsaris carmen 120.44
Germanici Cæsaris cor cur cremari non potuerit 172.49
germanici Cæsaris ludi 9.52
germanici Cæsaris ludis fax è cælo meridiano tempore delapsa prater ora spectantium transcurrit Ibidem
germinationes præcoces sæpe frigoribus exuruntur 239.48
germinatio in plantis quid sit, & vnde dicta 227.25
germinatio in segetibus sæpe geminatur 227.41
germinationis plantarum diuersa esse tempora 227.36.& inde
germinatio nimia in arboribus elassescit 227.25
germinans non ante ætatem mediam arbor vbi 226.30
gerres piscis 458.16
gerusia quæ 496.57
gestius Romanus, & maligenus abeo cognominatum 214.14
gethyon capæ genus 289.18

gethi semen quale 293.54
gibberum gallinarum genus 148.37
gignantes murę magnitudinis & inde
gigantum pralij sculptura 500.45
Gyges rex oraculum consulit 101.18
Gymnasia Græcorum oleo vsa 211.49
Gymnasiorum oleum quale 212.39
Gymnosophistæ philosophi quo vescantur cibo 182.7
gymnosophistorum mores 90.47
gynecanthe herba 339.59
gingidion herba qualis 297.1
gingiuarum morbi remedia 301.4.& 305.58.& 308.18.& 321.10.& 342.19.55.& 343.14.41.& 344.7.18.& 345.45.350.52.& 351.13.& 353.17.& 358.11.61.& 375.49.50.& 379.9.& 388.36.& 394.57.& 416.4.& 419.33.& 445.20.& 454.41.& 457.22.23.& 479.40
gingiuas sanari dente hominis occisi 397.38
gingiuas lædentia 345.22
gypsęa imagines à quo primùm inuentæ 495.31
gypsi consideratio, genera, vsus & inde
gypsi venenum quo extinguatur 306.11
gypsi veneni remedia 343.44.& 406.27
gypsi vsus 498.56
gypsum vbi è terra fodiatur 513.27
gypso vina condit Africa 208.2
gyrini, id est, ranarum partus 140.4
gith semen, eiúsque vsus 292.59.& 293.3
gith difficillimè inarescit 290.7
glaciandi aquam ratio 358.8.& 360.52
glaciem quidam potant 285.47
gladiatores cur hordearij dicti 262.30
gladiatores hordeo vescebantur Ibidem
gladiatorum munus à Diuo Iulio editum 216.9.10
gladiatorum sanguis comitiali morbo mederi creditus 397.25
gladiatores picti vehebantur 487.60.& 488.11
gladiatoria munera à quo pingi & exponi cœpta 488.12
gladiatores cùm deluserint qua potione iuuentur 513.52
gladiatores cur humanum sanguinem bibant 397.25.& inde
gladij sideris exortus 274.36
gladij pisces 131.30.& 448 59.& 457.59
gladius à quo repertus 106.1
gladiolus herba 316.53.& 319.57
glanis piscis consideratio, astúsque 138.49
glanis piscis in medicinis vsus 456.45.& 458.15
glans optima 222.21
glans in secundis mensis apud Hispanos 222.1
glandem quæ in alienum fundum ceciderit, xij. tabulæ colligere permittunt 222.2
glandis medicinæ 350.42.per totum
glandium color 222.28
glandes, hoc est, glandiferæ arbores quando germinent 227.40
glandium tegumenta 218.33
glandes non esse inter poma numerandas 217.27
glandibus primò homines vescebantur 105.23.& 220.58
glandium genera tredecim 221.59.per totum caput
glandium farina in panis vsum spissatur 221.60
glandium differentiæ in quibus consistant 222.3
glandem quæ arbores ferant 222.16
glandium figuræ diuersæ 222.18
glandiferæ arbores quo tempore semen edant 228.13
glandiferarum arborum excelsissima ægilops 222.31
glandiferæ arbores in summo honore habitæ apud Romanos 221.25
glandiferarum arborum qualia folia 222.17
glandulæ in sue quæ 172.1
glareosum solum oleis in Venafrano aptissimum 240.55
glasto herba Britanni corpora pingunt 325.54
glastum lactucæ genus, & ex eo medicinæ 298.37.& inde
glaucias medicus 311.49
glaucides statuarius 477.40
glaucio eiúsque filius Aristippus à Philochare picti 486.20
glaucion herba quæ 307.56.& 392.48.& inde
glaucifcus piscis 456.48.& 458.15
glaucomatum in oculis remedia 403.57.& 405.29.& 409.28.& 425.3.& 450.17
glaux herba qualis 392.6.& inde
glaucus piscis 458.34
glauci & Diomedis armorum commutatio 459.42
gleßum Germanis, quod Latinis succinum 517.8
gleucinum oleum eiúsque natura 344.24
gleucino oleo mustum incoquitur 212.36
glyceræ coronariæ inuentum 312.29.& 493.26
glycyrrhiza siue Glycyrrhizon herba 318.56.& 327.35
glycyrrhizon famem sitímque sedat edentis 179.36
glycysida herba 365.33.& 392.53.& inde
glinon aceris genus 225.29
glirium animalium consideratio 126.28
glires fagina glande saginantur 222.14
glires non congregantur, nisi populares eiusdem sylvæ 126.31
glires alienigenis commisti dimicando se mutuo interficiunt 126.31
glirium pietas in genitores 126.32
glires æstate iuuenescunt 126.33
glires vbi non reperiantur 126.38
gliris animalis in medicinis vsus & inde 426.18
glires in cœnis Censoria lege prohibiti 129 29.& 499.42
glischromargos cretæ genus 241.56
globata mundi figura 1.47.per totum
gloriæ appetentia animalia 146.8.26.& 150.60
gloriæ æternæ via quæ 2.50
gloriæ humanæ quàm angustus locus 19.22
gloria quæ ratione homini acquiri possit 317.1.& 322.31.& 323.25
glossopetra gemma 525.44
glottidis auis consideratio 148.4.& inde
glutinandæ materiæ consideratio 236.11.per totum caput
glutinandi auri ratio 465.49.& inde
glutinum chartarum quale esse debeat 195.38.& inde.38
glutinum præstantissimum ex qua fiat materia 414.22
glutini taurini in medicinis vsus 414.23.58
glutinum à quo repertum 105.53
gnaphalion herba eiúsque vsus 393.8
gnesion, aquilarum genus 143.19
gnidia Veneris simulachrum 500.52
gnidium protropon, vini transmarini genus 204.55
gnidij grani oleum 212.33.& 344.15
gnidij calami 231.42
gnidij fontis mira natura 496.31
gnomonica diei ratio 20.36.per totum caput
gnomon quid 20.37
gnomonis vsum præbens obeliscus 504.39.& inde
gnomonices inuentor quis 21.10
gnomonis vmbræ pro loci diuersitate variatio 20.36.per totum caput
gobaris Præfecti opere Euphrates extra alueum suum deductus 80.27
gobion pisces 141.23
gonger piscis 458.16
gorgasus statuarius, pictórque 495.35
gorgias orator quando floruerit 465.8
gorgias in templo Delphico statuam auream sibi posuit Ibidem
gorgias statuarius 474.53
gorgiæ Rhetoris Siculi senectus 101.43
gorgonia gemma 525.46
gorgonis monstri effigies 494.15
gorgosthenis Tragœdi effigies, ab Apelle expressa 491.11
gortyna mira platanus 181.15
gossampinus arbor lini optimi ferax 183.22
gossipion fruticis liniferi genus 283.6
gracchanus Iunius historicus 461.53
gracchorum mater duodecies in partu alternauit 93.50
gracchorum mater Cornelia concreto genitalinata 94.37
gracchi Tiberij erga Corneliam reperti anguibus pietas 98.55
gracchorum matris statua 473.34
gracchorum mater, Africani prioris filia Ibidem
gracchorum manu scripta monumenta Plinij tempore exstabant 195.44
gracchus C. quo anno est interemptus, mira vini bonitas fuit 203.34
gracchi C. caput repensum auro 462.45
gracchi C. Delphini argentei, ingénsque eorum pretium 469.42
gracculi lauro sese purgant 116.32
graccula Turannius scriptor 29.54
gracculi aues futuram hyemem præsagiunt 281.34
gracculi vbi & quare pro dijs colantur 166.19
græcanicus color 478.11
græcinus scriptor 202.7.& 237.10
græcia à Philippo infestata 10.3
græciæ frutices 197.39
græcia vinum clarissimum quod 205.5
græcus rex à quo Græcia dicta 45.56
græcia in tractu quod tempus aptissimum serendi 260.55
græcia Alexandri magni tempore felicissima, potentissimaq; 261.58
græca vanitas 28.51.& inde.& 405.11
græcum vinum quo pretio vendi Romæ statuum 206.31
græca vina non apta sacrificijs 207.59
græca pyra 214.30
græca faba eadem cum loto 229.27
græca auena non cadit semen 267.9
græcæ nucis natura, & ex ea medicinæ 348.14.
græca res est, nihil velare 472.37
græca credulitas 115.1
græcæ literæ veteres, Latinis literis similes 107.9.per totum caput
græcæ literæ à quo repertæ & inde 105.26.
græci vini quanta olim authoritas fuerit & gratia 206.32
græcorum librorum ambitiosa inscriptiones, in prologo operis pag.2.vers.24
græcorum diligentia 89.49
græcorum præcepta de vino condendo 207.1
græcorum Alcibiades bibendo gloriam meruit 209.33
græci vitiorum omnium genitores 211.49.
græci oleastro Olympiæ victorem coronant 211.53
græci quomodo vuas seruent 215.18
græcis vtendum nominibus, vbi res cogit 222.10.& 315.40.& 325.26.& inde.
græcus pulsignota 263.17
græci medullam ex humano corpore vsque ad resegmina vnguium persecuti 397.29
græci herbarum scriptores 363.55.& inde
græcos ex Italia pellendos Cato censuit 98.5
græcorum literæ inficiendæ, non perdiscendæ 417.49
græcis in supplicando mentum tangunt 177.8

Reliqua quære parte secunda.

græcostasis, locus Romæ 107.23.& 460.38
græculæ poma 214.9
gratia hominum qua ratione iniri possit 316.60.& 322.31.& 323.24.& 403.32.
gratuna vasa 468.8
gramen herba eius q; vsus, & medicinæ 362.23.& inde.
graminea corona nobilissima 326.12.per totum caput
graminea corona quibus soleat decerni 326.18.& inde.
graminea corona ex qua materia 327.23
graminea corona seruatus exercitus seruatorem suum donabat 326.18
graminea corona qui donati 426.27.per totum caput, & ibidem 20.& inde
grammatico Apollodoro honores ab Amphictyonibus decreti 99.4
grammatias gemma 522.34
granaria qualia esse debeant 277.7.& inde.
granatum malum, quod & Punicum 197.32
grandinis consideratio 16.18.& inde
grandines carmine auerti 257.17.& 399.14.& 402.40.& 523.5
grandines auertentia carmina etiam Plinij tempore extabant 399.14
grandines vnde oriantur 10.59.& 11.3
gratitudinis exemplum in animantibus ratione expertibus 113.13.18.& inde.& 144.2.per totum caput.& 158.32.& inde
grauidis noxia 92.36.& 348.46
grauidis vtilia 361.57
grauida pauca, præter mulierem admittunt coitum 93.5
grauidis si menses fluant, fœtus inualidus erit aut non vitalis 94.25
grauis cana vina 204.26
grilli picturæ genus 492.41
grilli insecti in medicinis vsus 426.34.& inde.& 429.38
gryphorum descriptio 89.57
gryphes volucres fabulosæ 153.18
gromphena auis qualis 437.43
gromphenæ herbæ medicinæ 378.35
grossi hyeme cum arbore sua fimo contecta proximo vere maturescunt 215.46
grossorum, hoc est, immaturorum ficuum medicinæ 346.47
grossorum caprifici medicinæ 346.60
gruum alitum consideratio 147.23.& inde
grues vnde ad nos aduolent 147.24
grues quo sese purgent 116.34
gruis partium incredibilis natura 437.57
gruum cum pygmæis certamen 47.23.91.9
gula in animalibus quæ dicatur 172.5.& inde.& ibidem 15
gulæ noxium amylon 335.53
gulæ redargutio 132.9.& 136.50.& inde per totum caput.& 145.37.& 147.1.& inde.& 153.29.& inde.& 41.ibidem.& 182.29.& 218.2.per totum.& 435.21.& inde.& 444.47.& inde.
gula Censorijs legibus coercita 499.42
gulæ procerum de mullo moriente sententia 132.19
gummi consideratio 195.42.& inde.& 228.25.& 517.11
gummi vsus in vnguentis 190.54
gummi oleum 212.46.
gummi medicinæ 357.21.& inde
gummi optimum ex quibus arboribus 357.24
gustus cunctis communis animalibus 157.38
gustus in lingua & palato est 171.60
gutturis descriptio 172.14
gutturis morborum remedia 328.55.& 336.31.& 342.28.& 346.27.

H Adriana vasa fictilia 496.8
Hadrobollum bdellij genus 182.60
Hadrospherum nardi genus 183.42
Hæmachates gemma 524.4
Hæmatinon, vitri genus 513.34
Hæmatites lapis, eiúsq; descriptio, natura, & genera 509.54.& inde
Hæmatites gemma 526.3
Hæmatites, magnetis genus 508.48
Hæmatitæ lapidis in medicamentis vsus 510.54
Hæmorrhoidum remedia 297.34.60.& 308.12.& 327.56.& 339.16.& 340.10.& 341.4.& 347.17.& 350.28.& 357.3.& 358.12.& 359.47.& 360.6.& 381.59.& 388.41.& 419.55.& 432.15.& 465.17.& 480.16.& 482.10.& 483.20.& 510.9.32.
Halcyoneum medicamentum, variaq; eius genera, & eius vsus 453.56.& inde.
Halcyonei medicina 454.1
Halcyonei è generibus optimum Milesium 453.60
Halcyonum auium consideratio 149.40.& inde.& 453.57
Halcyonum auium fœtura, eiusq; tempus, & effectus 13.39.& 149.40.& inde.& 273.1
Halcyonides dies 149.45
Haliæetus aquilarum genus 143.20
Haliæetus pullorum suorum indolem ad Solis radios explorat 143.27
Hali herbæ medicinæ 378.43.& inde
Halicacabi veneni remedium 334.10
Halicacabon strychnigenus 324.53
Halicacabum soporiferum 325.3
Halieuticon Ouidij opus 448.41
Halyntium mulsi genus 205.18
Halipleumon piscis 458.16
Halitus graueolentis remedia 322.23
Halitus leoni & vrso grauis pestilensq; 179.6.& inde
Halitus hominis pluribus modis infectus 174.33
Halmirhaga nitri genus 445.47
Halmyridia quæ 291.33
Hammites gemma 525.59
Hammochrysus gemma 527.22
Hammoniaci lacryma vbi & ex qua arbore destillet 188.6.& inde
Hammoniaci natura, & in medicinis vsus 351.52.& inde
Hammonis cornu, gemma 525.59
Hammonitrum quid 513.21
Hanno Pœnus primus leones mansuefecit 112.60
Hanno cur à Carthaginiensibus damnatus ibidem
Hannonis Carthaginiensis cómentaria 56.11

Harenacea creta, eiusq; vsus 241.60
Harena Aethiopica eiusq; vsus 503.7
Harenæ consideratio, genera, vsus 511.59. & inde.
Harena marmora secantur 503.6
Harmodij tyrannicidæ historia 96.44. & 472.28. & 476 17.26
Harmodio tyrannicidæ statua posita 476. 17.26. & inde.
Harmonia diapason quid 8.40
Harpacticon sulphuris genus 497. 17
Harpagones in nauibus à quo inuenti 107.3
Harpalus hederam apud Medos frustra ferere conatus 230.54
Harpax à Syris vocatur succinum 516. 44
Harpe auis cui inimica 158.19
Harundo fissa, eiusq; folia vsum præbent vinculorum 232.52
Harundo ne renascatur, silice vomeri imposita debet exarari 260.42
Harundo odorata, eiúsque vsus in medicina 356.15. & inde
Harundinis natura & medicina & inde 356.12.
Harundinis radix filicis stirpem è corpore extrahit 356.13
Harundinis Cypria medicina & inde 356.19.
Harundinis folia oblonga 227.7
Harundines bellu paciq; necessariæ 211. 39
Harundines etiam in deliciis gratæ ibidem
Harundines in India maximæ 90.44. & 231.57
Harundines Indica nauigiorum vsum præbent ibidem
Harundines quando serendæ 281. 11
Harundines quanuis in palude non tamen sine imbre adolescunt 131.43
Harundinum consideratio 231.39. & 248.50
Harundinum varius vsus & inde. 231.39.
Harundine domus teguntur 231.39
Harundinum in sexu differentia 232.58
Harundinum radix geniculata 232.1
Harundinis plura genera & inde. 232.6. & 356.12. & inde
Harundinum vsus ad vineas præcipuè 232. 37
Harundines humidis in locis serendæ 232. 38
Harundinum cædendarum tempus 248. 58
Harundines extractoriam vim habent 356. 21
Harundineti consideratio 248.52
Hasta qua homo, aper, vrsa interfecti sint, ad quid vtilis 399.37. & inde
Hasta à quo reperta 106.2
Hastas velitares quis inuenerit 106.4
Hastæ ex qua materia optimæ 225.5
Hastula regia herba 320.7
Hebenus arbor, Vide Ebenus.
Hecale anus Theseo quam herbam apposuerit 332.14. & 381.22
Hecates simulachrum 501.44
Hecatæus sculptor 470.17. & 477.19
Hector & Polydamas eadem nocte nati 102. 52
Hederæ siue (vt alij malunt) ederæ consideratio 230.53. per totum caput
Hederæ acini à sambuci acinu plurimum distant 217.42
Hederæ non decidunt folia 226.21
Hederæ folia qualia 227.1.7
Hedera Baccho sacra 230.55
Hederæ Bacchi thyrsos, galeas, scuta ornant ibidem
Hedera quibus inimica, & amica 230. 56
Hedera amica serpentum frigori 230.57
Hedera mas fœminaq; 230.58
Hederæ differentiæ tres 230.60
Hedere corymbi 231.3
Hedera qua coronentur poetæ 231.5
Hedera arbores necas & 237.18 231.16.22.
Hederæ genera fructu differunt 231.23
Hederæ similacis consideratio per totum caput 231.28.
Hederæ lignum aquam prodit vino admistam 231.24
Hedera cũ lauro trita ignem excutit 235.1
Hedera seipsam propagat 245.26
Hederæ quid noxium, & exitiale 273. 51
Hederæ in coronis vsus 315.53
Hederæ succus apum ictibus medetur 317. 52
Hederæ corymborum medicinæ 355.34
Hederæ chrysocarpi medicinæ 355.41
Hederacea corona primus omnium vsus Liber pater 221.38
Hederæ natura, genera, effectus, medicinæ & inde 355.28.
Hedypnois, genus intubi 299.38
Hedysmata in vngu. nis qua 190.51
Hedui populi calce agros vberrimos faciunt 242.3
Hegias statuarius 474.52
Hegias statuarij opera 476.50
Helacathenes Pisces 458.16
Helcysma, dist. scoria argenti 460.42
Helenæ calix ex electro 464.58
Helenæ effigies, ab insignibus artificibus expressa & 489.19. & 494.25. 485.29.
Helenæ stella nauis tutela 10.50
Helenij herbæ oleum 212.41
Helenium herba ex lacrymis Helenæ, & ex eu medicinæ 316.29. & 323.23
Helenium herba qua, & vnde dicta 316. 29
Helium he herba, eiusq; vsus 361.26
Helitoallu herba eadem cum helianthe 361. 29
Heliochrysi herba descriptio, natura, medicinæq; 329.8. per totum caput
Heliodorus statuarius & 501.58 477.40.
Helion sambuci genus 353.57
Helioscopium herba 330.2
Helioscopium tithymali genus 380.25
Heliotropium qualiter floreat 288.46
Heliotropion formicas necat 293.43
Heliotropium semper se ad Solem vertit & 274.22. & 329.60 11. 37.
Heliotropium quare diutius floreat 319.36
Heliotropio folia æterna 219.39
Heliotropij consideratio, natura, genera, medicinæ 329.60. & inde
Heliotropium gemmæ & inde 525.48.
Helix hederæ species 231.1.7. & 232.56
Helleborine siue Elleborine herba 17 392.
Helleborites vinum quomodo conficiatur 23 207.
Hellebori siue, vt alij malunt, Ellebori natura, vsus, genera, loca, medicinæ & inde 366.48.
Helleborum qualiter dandum & inde 367.35.
Helleborum quibus non dandum 367.46
Helleborum studiorum gratia nonnulli sumpserunt 367.6
Helleborum ducifortissimo comparatur 35 367
Helleboro venatores sagittas tingunt 51 367.
Hellebori vsus 373.52
Helleborum Oetæa mons habet 366.53
Helleborum effossuris allium præsumendum 367.6
Hellebori medicinæ & 450.4 379.37. & 387.49.
Hellespontiæ ventus 13.17
Helops piscis 458.35
Heluenaca vitis 205.33.
Helxine herba qualis & 328.50. & inde. 116.33. & 319.21.
Hemeri glandifera arboris genus 29.46 222.
Hemeresios tabella vno die absoluta 25 493.
Hemerobios animal culum volucre vbi gignatur 168.22
Hemerocalles herba coronamentis adhibetur 316.26
Hemina Cassius, historicus vetustissimus 49 195.
Heminæ pondus 325.29
Hemerocalles herba, & ex ea medicina 20. & inde 323.
Hemionion herba qualis 389.36
Hemionij herbæ medicinæ 378.29
Heniochi astri occasus 278.12
Henui gemma Indica 526.8
Hepar piscis 458.16
Hepaticorum remedia 33. & 395.52. & 406.34 304.45. & 378.
Hepatites gemma 527.14
Hepatizon æris genus 471.48
Hephæstion Alexandri Magni amicus, eiusq; statua ex ære 475.52
Hephæstites gemma 525.53
Hepsema vini genus 205.19
Heptapleuros herba qua 369.8
Heracleospyros herba 394.45
Heraclion herba, & ex ea medicinæ 27 385.
Heraclion herba, Herculis inuentum 365.44
Heraclion siderion herba ab eodem Hercule inuenta 365.51
Heracleos lapis, id est, magnes 508.38
Heraciij herbæ genera, natura, medicinæ, &c. 306. 306.4. & inde
Heraclium vbi optimum 306.7
Heracleoticum origanum quod 365.45
Heracleotici, cancrorum genus 134.55
Heraclides Macedo pictor 59 494.5.
Heraclidis pictoris opera 494.5
Heraclitus Philosophus apathes, id est, humanorum affectuum expers 95.27
Herbacea chrysocolla quæ 465.40
Herbaceum oleum quod, & ad quid vtile 39 344.
Herbarum sponte nascentium descriptio 28. per totum. & 363.21. per totum caput 318.
Herbæ in aqua nascentes, non tamen aluntur nisi imbribus 270.12
Herbæ hortenses quando floreant 44 288.
Herbarum hortensium quæ velocissimè nascantur 289.51. & inde
Herbarum quædam semine, quædam aulsione nascuntur 290.9
Herbæ quæ vbiq; æquè bonæ 290.18
Herbæ quæ ferro tangi nolint 293.40
Herbarum seminum differentiæ & inde. & 293.52. per totum 290.1.
Herbis quibus prosit translatio & inde 294.5.
Herbarum hortensium succi & sapores 14. & inde 294.
Herbæ vinis conficiendis aptæ & inde per totum 207.8.
Herba se satis circunligans, satáque necans 267.51
Herbarum semina quibus medicentur ante sationes 268.1
Herba sæpe colorem mutans & inde. 315.19.
Herba nocte lucens 316.43.45
Herbarum differentiæ plures & inde. 318.49.
Herbæ spinosæ per totum caput. 318.55. & 319.9.
Herbarum differentiæ in quibus consistant 314.44. & inde
Herbe Sabinæ consideratio, & medicina ex ea 357.10. & inde.
Herbarum aculeatarum differentiæ per totum caput 319.9.
Herba æstate tota florens 319.20
Herbarum per folia differentiæ 319.34
Herbis quibus æterna folia 319.39
Herbæ quo ordine floreant 319.54
Herbarum succis quidam faciem illinunt 51. per totum caput 325.
Herbis vestes infici per totum caput 325.57.
Herbarum Latini scriptores per totum caput 363.37.
Herbarum Græci scriptores & inde 363.55.
Herbarum picturæ à quibus traditæ 58 363.
Herbarum pictura fallax 363.59
Herbarum vis in venenicijs & inde 364.8
Herbarum fœminæ pertiores quàm viri 8. & inde 364.
Herbæ à varijs gentibus repertæ 369.17
Herbæ ab animalibus repertæ per totum caput. 369.43. & inde. 116.12.
Herbæ magicæ plures per totum caput 360.50.
Herbis Ægyptus nobilis 364.14
Herba præ cæteris admirabilis 393.44
Herba lapillos generans ibid. 47
Herbarum ætates, & virium diuturnitas 45. & inde. 369.
Herbæ quando colligendæ & inde ibid. 49.
Herbæ vbi efficaciores ibid. 52
Herba veneficijs resistens 428.29
Herba cuneos extrahens 145.52
Herbaria ars à Chirone reperta 105.45
Herbariorum scelus 322.27
Hercyniæ sylvæ arbores miræ magnitudinis 221.20
Herculanea ficus 215.37.43
Herculis sidus idem cum Martis stella 3.50
Herculis delubrum iuxta Gades 25.24
Hercules eodem cum Iphiclo natus vtero 93.8
Hercules Rusticellus, eiúsque vires 40 95.
Herculi dicata arbor populus 180.45
Herculis manu sata quercus iuxta Heracleam Ponticam 237.2
Hercules oleastro Olympiæ primus coronatus 237.7
Hercules stercorandi artem in Italia diuulgauit 242.15
Herculis patria 45.41
Hercules vnde boues abduxerit 54.33
Herculis & Antæi certamen vbi commissum 55.49
Herculis ara apud hortos Hesperidum 50. & 59.22 55.
Hercules ad Atlantem montem peruenit 10 56.
Herculis picta effigies 491.15 489.42. &
Herculis filia Pandarum regina 76.36
Hercules in Taprobane insula colitur 44 77.
Herculis inuentum Heraclion herba 51 365.
Herculis zelotypia nympha mortua 368.43
Herculis sagittis Chiron vulneratus, & qua sanatus herba 368.6
Herculis inuentum Apollinaris herba 55 365.
Hercules Cerberum vbi extraxerit ab inferis 387.42
Herculis ædes, & statua in foro boario 60. & 473.42. & 485.39 148.
Herculis simulachrum in Capitolio 15 474.
Herculis Antæum sustinentis simulachrum ex ære 475.20
Herculis simulachrum ex ære & 476.4.51. & 501.44 475.26.
Herculis simulachrum ex ferro Alconis opus 481.16
Hercules fictilis 495.51
Hercules marmoreus, Menestrati opus 44 501.
Herculis dracones strangulantis picta effigies 489.5
Herculis & Laomedontis historia 494.29
Herculis tristis insaniæ pœnitentia picta effigies 494.39
Herculis ædes ex qua materia 496.56.
Herculis marmoreum simulachrum Dipœni & Scyllidis opus 500.12
Herculis tunicati statua in Rostris 477.50
Herculis simulachrum, cui Pœni humana hostia sacrificabant 502.12
Hercules ab Oeta monte in cælum se recipiens 494.28
Herculis templum apud Tyrios pilam habuit è smaragdo 519. 20. & sedem ex eusebe gemma 525.34
Herculei nodi in cinctu vires medicæ 44 401.
Herculei nodi in vulneribus celerius sanandis efficacia ibidem 42
Herculis ædem in foro boario nulla musca aut canis ingreditur 148.60
Herculis in Erythris ædes 167.39
Herculanea, vrticæ genus 319.1
Herculaneus riuus vbi 441.5
Herdicius C. Romanus 92.9
Herennius M. Consul 284 48
Herennius M. sereno die ictus fulmine 15.4
Herinaceorum consideratio & inde 118.57
Herinaceorum præsagia 59 118.
Herinaceorum cutis vsus 119.9
Herinacei vbi non sint 126.52
Herinacei caro quo pacto reddatur iucundior 431.44
Herinaceus in medicinis vsus 425.1 424.29. &
Hermaphroditi qui 91.44. & 177.58
Hermaphroditi in quadrupedũ genere quando visi 177.59
Hermaphroditi simulachrum ex ære 60 476.
Hermerotes ex marmore Taurisci opus 50 501.
Hermesias herba, eiusq; vsus 361.39
Hermiæ reguli tumulus 518.55
Hermiam puerum delphinus adamauit 29 129.
Hermion herba, eiusq; vires 366.42
Hermodori Ephesij duodecim tabularum interpretis statua 472.52
Hermolaus statuarius 502.9
Hermotimi anima relicto corpore errare solita 101.36
Hermupoa eadem cum Mercuriali herba 35 366.
Hero Luculli libertus ditissimus 499.3
Herodotus quando & vbi historiam scripsit 181.46
Herodoti de Pado sententia 181.47
Herodotus de cinnamomo & casia fabulosa prodidit 186.41
Heroion herba eadem cum asphodelo 48 330.
Herophilus medicus & 376.28. 417.15. 174.53. & 364.30.
Herpes animal, & eius in medicina vsus 38 435.
Hesiodus de animalium vitæ statijs 101.30
Hesiodus de cultu & tarditate oleæ 210.40
Hesiodus princeps omnium de Agricultura præcepta edidit & 271. 199.54. & 210.40.

& 271.1
hesiodus in Bœotia poemata sua scripsit 271.2
hesiodus potion herbam præcipuè est admiratus 364.18
hesione ab Antiphilo picta 292. 38
hesperidum horti 285.24. & 286. 21. & 516.50
hesperus herba qualis, & vnde dicta 315.1
hetruriæ pictura qualis 264.2
hetruriæ vates clarissimus Olenus Calenus 413.11
hetruriæ vina quæ optima 204.27
hetruscæ coronæ quales 312.39
hetrusci vnde dicti 33.55
hetruscorum vatum astus & inde 398.12.

Reliqua quære parte secunda.

hexecontalithos gemma 525.57
hyacinthi floris laus 314.44.& 316.56
hyacinthus flos diutissimè durat 316. 55
hyacinthus puer Apollini dilectus 316. 57
hyacinthi pueri tabula Augustus delectatus 493.52
hyacinthi floris fabula duplex 516.57
hyacinthus flos ex Aiacis cruore editus 316. 57
hyacintho flori inscripta literæ Græcæ 316. 58
hyacinthi natura, & medicina & inde 324.16.
hyacinthi gemmæ consideratio 522.57. & inde
hyacinthi gemmæ quibus proueniant locis 522.58.& 523.11
hyacinthizontes gemmæ 519.39
hyades stellæ vnde dictæ 11.23.& 273. 60
hiberis herbâ quæ, eiusq; medicinæ 369.36. & 372.39.& 373.14.& 379.2. & 382. 42.& 383.30
hybernæ frumenta quæ 260.52
hybernæ ficus 215.43.45
hyssopum herba quæ 288.1
hibisci herbæ medicinæ 296.40.377. 17
hybrides sues quæ 125.33
hicanus statuarius 477.40
hicesius medicus 208.2.& 297.7.& 328.46.& 389.21
hydragyri consideratio 467.59.per totum caput
hydraulica organa à quo reperta 99. 16
hydri maximi vbi 78.51
hydri serpentes quales 422.4
hydrocelicorum remedia 432.26
hydrolapathon herba 309.29
hydromeli quid 443.8
hydromelitus consideratio & inde 207.34.
hydropisin inducentia 308.44
hydrophobus ne quis sit 424.50
hydropici ne sitim sentiant 301.6.& 327.42
hydropicorum remedia 295.18.& 296. 28.44.& 297.35.48.& 298.6.33.& 301.9.49.& 302.33.& 303.24.& 306. 9.55.& 309.57.& 311.21.& 320.48.& 322.1.33.43.& 323.44.& 324.25.& 327.27.& 328.1.& 329.11.& 330.36. & 331.9.& 333.31.& 336.46.& 339. 34.& 345.8.& 346.31.37.& 349.27. & 352.12.27.& 354.3.33.& 356.16. 40.& 359.11.& 367.17.23.45.& 380. 49.& 383.56.& 388.58 & 390.17.& 393.24 36.& 395.4.& 396.17.& 414.4.& 423.37.& 434.42.& 445. 36.& 454.37.& 479.3.& 498.14.
hyemem rara fiunt fulmina 14.27
hyeme vbi viola proueniat 316.48
hyemis initium 13.36.& 277.59. & 279.57
hysmem prægelidam pisces omnes sentiunt 131.45.& inde.
hyæna piscis 458.42
hyænæ feræ vbi plurimæ 117.3
hyænæ oculi quales 116.58.& 170.29
hyænæ consideratio 116.53. & inde
hyænæ, eiusq; partium vsus magici, & medicinæ 478.42.& inde
hyæna sexum mutat 116.53.& 403.45
hyænis cor maximum 172.32
hyeniæ gemmæ quæ 526.2
hierabotane herba quæ 370.54
hieracites gemma 525.58.& 527.18
hieracia lactucæ genus 298.42
hieracium collyrium 479.19
hiero rex de agricultura præcepta edidit 259.2
hieronem regem Romani superant 233.56
hieronis regis canis domini rogo se iniecit 119. 45
hieronis aduersa pugna picta, & à Valerio Messala victore Romæ proposita 485. 49
hieromnemon gemma 525.29
hygia Æsculapij filia à Socrate cum patre & sororibus depicta 494.19
hygiæ simulachrum ex ære 476.59.60
hygiænon pictor, eiusq; inuentum 488. 29
hygrempla strum ex ferri squama 482.12
hilaritatu sedes vbi 173.30
hilaritatem inducentia 323.25.& 361.24.& 383.26
himantopodes aues 152.52
hymettij marmoris columnas quis primus Romæ in ædibus suis collocarit 239.6.& 499.58
hinni mulorum genus 122.16
hinnus siue Ginnus muli genus 122.17
Hyoscyamus herba 365.56
hyoscyami oleum 212.42
hyoscyamini olei vsus 344.33
hyoscyami veneni remedia 296.28.& 298.2.& 328.10.& 334.10.& 370.52. & 373.11.& 377.40.& 381.50.& 382. 41.& 383.3.& 386.16.& 402.31.& 408.29
hyosiris herba eiusq; vires 393.16
hypatoderus statuarius 474.56
hypelate lauri genus 219.46
hyperbius Martis filius primus animal occidit 107.4
hypecoon herba 393.28.
hypenemia oua quæ 155.3.24
hypericon herba, eiusq; vires 381.34. 37.56.& 384.1.40.43.& 386.38.& 387.4
hyphear quibus in arboribus proueniat 229. 17.& 237.43
hypocharis herba 318.45
hypocisthis herbæ quæ, & curita dicta 355. 56
hypocisthidis vsus & medicinæ 379.19. & 385.50.& 386.48
hypogeson herba quæ 374.28
hypoglossa herba, eiusq; vsus 393.27
hypophlomon mandragoræ semen 373.41
hippace famem sitimq; sedat 179.37
hippace quid 406.39.& 411.51.
hippagum Samij inuenerunt 107.1
hipparchus Antonij libertus potentissimus 499.4
hipparchus Solis & Lunæ cursum in sexcentos annos prædixit 538
hipparchilaus, & de anima opinio 9.48 & inde
hipparchus stellam nouam ætate sua genitam deprehendit 9.49
hippeus cometæ genus 9.18
hippiades ex marmore, Stephani opus 501. 49
hippicè herba quæ, & curita dicta 369. 20
hippocampi pisces 458.16
hippocampi piscis in medicinis vsus 451.57. & 454.19.& 455.45
hippocampi ex marmore, Scopæ opus 501. 15
hippocentaurus vbi, & quando visus 91. 49
hippocratis liber de laudibus ptisanæ 262. 39
hippocratis medici laus, ætasq; per totum caput. & 417.5
hippocrates princeps medicinæ 103.42
hippocrates pestilentiam præuidit, & ei ob hoc collati honores 99.5
hippodamantium vinum 204.55
hippæ cancrorum genus 134.56
hippoglottion, lauri genus 219.45
hippolapathi herbæ natura, & ex ea medicinæ 309.24.& inde
hippolytiiuuenis effigies, Antiphili opus 492. 39
hippomanes quid, eiusq; vsus & 410.11
hippomarathron herba, eiusq; vsus 311.13. 14.25.29.& 316.4
hipponax Poeta quando vixerit 500.15
hipponactis Poetæ deformitas 500.17
hipponactis de Anthermi filijs vltio ibid.19
hippope herba, eiusq; medicinæ 327.60
hippophæston herba qualis 237.24
hippophaes herba 318.58
hippophaes herbæ medicinæ & inde 327.58.
hippopheon herba 379.46
hippophonas herba quæ, & curita dicta 361. 8.
hippopotami animalis consideratio 115.10 59.& inde
hippopotami quando Romam aducti 116.5
hippopotamus sanguinis detrahendi magister 116.6.& 408.48
hippopotami vbi plurimi 405.48
hippopotami partium medicinæ 405.49. & inde.& 457.29
hippopotami mari, terra, & amni communes 457.60
hippopotami corio & pilis teguntur 130. 29
hipposelinum herba 290.23.& 292.41
hipposelini herbæ medicinæ 302.10 & inde
hipposelini herbæ satio, curáque 292. 43
hippuris herba, & medicinæ ex ea 384.54. & inde.& 385.4.& 386.41
hippurus piscis 131.47.& 458.16
hippus piscis 458.16
hyrcaniæ arbores mellifluæ 182.55
hyrcaniæ ficus feracissimæ 215.30
hyrcanus canis Lysimachi, in domini rogum se coniecit 119.44

Reliqua quæreparte secunda.

hircorum rabies mitigatur, si eorum mulceatur barba 411.18
hircorum sanguinis vis 407.46
hircino sanguine adamas frangitur 294. 53.& 518.22
hircorum, partiúmque eorum in medicinis vsus 411.12.18.& inde.& ibid.42. & 412.56.& 413.47.& 414.9.38.39. 45.& 429.29
hirculus herba quæ, & curita dicta 183. 53
hirius Caius murænarum viuarium primus excogitauit 140.59
hirudinum generatio 140.15
hirudinis, id est sanguisugæ, in medicinis vsus 456.22.& inde
hirundinum auium consideratio 148.16. & inde 149.54.& inde
hirundines quo ferecipiant à nobis discedentes 148.17
hirundines cur Thebarum tecta non subeant 148.18
hirundines victoriarum nuntiæ interdum missæ 148.20.& inde
hirundinum volatus flexuosi 148.28
hirundines cæterarum alitum rapinæ non obnoxiæ 148.28
hirundinum nidi quales 149.54.& inde
hirundines Nilo euaganti molem opponunt 150.1.& inde
hirundines omnino indociles 152.42
hirundines bis anno pariunt 154.6
hirundinum in ventre cuiusmodi inueniantur lapilli 173.51
hirundinum prima apparitio 273.20
hirundinum à nobis recessus 278.6
hirundines futuram tempestatem præsagiunt 281.36
hirundines quæ loca oderint 47. 35
hirundinum aduentus 13.26.& 273.20
hirundines excæcatis pullis qua herba visum restituant 116.18.& 369.44
hirundines riparias quæ 429.42
hirundines chelidoniam herbam inuenere 116.18.& 369.43
hirundinum in medicinis vsus 422.35.& 423.59.& 425.3.53.& 429.13.33.46. & 432.6.& 433.45.47
hirundinum pullis oculi eruti restituuntur 170.34
hirundinum genus agreste, earúmque ingenium in nidis extruendis 149.58
hirundo piscis 133.40.& 458.16
hyscinum quid 487.36
hyssopites vinum quomodo conficiatur 207. 22
hyssopi herbæ consideratio, & medicinæ 377. 25.51.60.& 378.14.38. & 379.42.& 381.3.& 383.36.& 384.24.34.& 385. 45.& 386.49.& 387.8
hispania Bætica frumenti fertilissima 263. 55
hispana vua inter ignobiles probatissima 202. 41
hispania quando primùm pistacia habuerit 217.19
hispani glandibus in secundis mensis vescuntur 222.1
hispania vastas iuniperos habet 234.19
hispania Italiæ fertilitate proxima 528. 29
hispani siderum exortum non obseruarunt 271.59
hispania Dianæ templum habuit vetustissimum 235.29
hispaniæ Baticæ maximæ oleæ 245.10
hispani quo vtantur frumento 262.14
hispania quot dierum nauigatione distet à Roma 282.22
hispaniæ linum optimum 282.50
hispaniæ gemmæ 523.18.& 526.41
hispani quarum herbarum repertores 369. 24

Reliqua quære parte secunda.

hystaspes Darij pater 81.24
historiæ repertor primus 106.23
hystricis animalis consideratio per totum caput 118.21.
histricis in medicinis vsus 436.11
histrionum luxus, & eorum diuitiæ & inde.& 153.41.per totum
hædorum partium in medicinis vsus 411.35. & 412.8.41.& 415.50
hædi quando exoriantur 278.11
hædi quando occidant 278.13
hædorum cæleste signi exortus pluuias affert 11.24
hædorum signum tempestatem affert 276. 1
holcus herba, eiúsque vsus 393.14.& inde
holochrysi herbæ medicinæ 322.40
holochrysi herbæ flos, eiúsque in coronamentis vsus 315.38
holoschænos iunci genus 320.23l24
holoschœni herbæ medicinæ 320.24.51
holosphyraton statuæ genus 465.2
holosteon herba qualis, & vnde dicta 393. 17.& inde
holothurij pisces 139.36
hirundines riparias quæ 429.42
hirundines chelidoniam herbam inuenere 116.18.& 369.43
hirundinum in medicinis vsus 422.35.& 423.59.& 425.3.53.& 429.13.33.46. & 432.6.& 433.45.47
hirundinum pullis oculi eruti restituuntur 170.34
hirundinum genus agreste, earúmque ingenium in nidis extruendis 149.58
hirundo piscis 133.40.& 458.16
hyssopites vinum quomodo conficiatur 207. 22
hyssopi herbæ consideratio, & medicinæ 377. 25.51.60.& 378.14.38. & 379.42.& 381.3.& 383.36.& 384.24.34.& 385. 45.& 386.49.& 387.8
hispania Bætica frumenti fertilissima 263. 55
hispana vua inter ignobiles probatissima 202. 41
hispania quando primùm pistacia habuerit 217.19
hispani glandibus in secundis mensis vescuntur 222.1
hispania vastas iuniperos habet 234.19
hispania Italiæ fertilitate proxima 528. 29
hispani siderum exortum non obseruarunt 271.59
hispania Dianæ templum habuit vetustissimum 235.29
hispaniæ Baticæ maximæ oleæ 245.10
hispani quo vtantur frumento 262.14
hispania quot dierum nauigatione distet à Roma 282.22
hispaniæ linum optimum 282.50
hispaniæ gemmæ 523.18.& 526.41
hispani quarum herbarum repertores 369. 24

homeri de Sole sententia 2.30
homerus quatuor tantùm ventos posuit 13.2
homerus quàm diu ante Plinium 94.55
homeri Ilias in nuce inclusa 95.54
homeri in Iliade Magiæ nulla mentio, in Odyssea creberrima 427.32.& inde
homeri vmbræ ab inferis à quo, & qua herba euocatæ 428.31
homeromastiges, pro calumniatoribus seu inuidis, Prologo operis, pagina.2.versu 41
homeri laus 97.36.& inde.& 364.13
homeri operibus quantum detulerit Alexander 97.40.41
homerus vinum Maroneum cæteris prætulit 203.26
homerus Pramnion vinum celebrauit 203. 32
homerus ingeniorum fons 241.16
homerus quos floreslaudet 314.43
homeri necromantia à Nicia depicta 493. 54
homerus calidorum fontium non meminit 442.23
homerus quos coronæ honore dignetur 221. 36
homerus quod terræ genus cæteris prætulerit 241.16
homerus annulorum nusquam meminit 460. 4
homero creditur Troianis temporibus rerum permutationem in vsu fuisse 459.39
hominis cōsideratio. Libro septimo, per totum
hominum partium medicinæ 397.24. & inde
hominum carnibus vescentes 86.28.& 59.51.& 397.24.& inde
homine nihil miserius aut superbius 3.14 & Prologo Libri septimi, per totum. & Capite quinquagesimo Libri septimi, per totum
homo marino leporis in India venenum est 448.33
homo nō semper fulmine extinguitur, cætera illico 15.48
hominis causa natura cuncta genuit 89.11. & 264.49.& 325.45
homo solus cunctorum animalium vinum bibit 209.10
hominis miseria 89.12.& inde.& 92. 38.per totum caput.& 102.57.per totum caput.& 365.7.& inde
homo ad lacrymas natus. Prologo Libri septimi per totum
homini non inesse risum ante quadragesimum diem 89.18
homini non, nasci aut cirò mori, optimum 89. 28
homini plurima ex homine contingunt malæ 89.34
hominum mores tot, quot hominum cœtus 89.37
hominum in membris inter se differentiæ 89. 46
homo quibus à gentibus soleat immolari 89. 43.& 427.60.& inde.& 502.12
hominum mirabiles figuræ, ritúsque 89.36. & inde.per totum caput primum, & secundum septimi libri.

hominem non immolandum Romæ senatusconsulto decretum 428.1
hominum crania vbi pro poculis 90.6
homines statim à puericia canescunt 90.7
hominum syluestrium diuersa genera 90.1. & 91.59. & 125.37
hominis vi interempti dens dolori dentium mederi creditus 297.37
hominis fel oculorum suffusioni mederi creditum 397.38
hominiì à Dijs nihil melius datum abrumpendæ vitæ potestate 21
homini nihil melius contingit vitæ breuitate 103.7
homines nocte cernentes 90.7
homines serpentum ictibus medentes 90.10.& inde
homines Androgyni vbi nascantur 90.21 & inde
hominem habere, quicquid mali in orbe est 90.35
hominum miræ naturæ 89.51. per totum caput
homines canina capita habentes 90.49
hominum monstrosorum plura genera 90.38.& inde vsque ad finem capitis
homines nullo vtentes cibo 91.5
homines longissimæ vitæ vbi 91.14.34.& 101.29. & inde per totum
homines procerissimæ staturæ 86.6.& 90.45.& 91.17.30
homines vitæ breuissimæ vbi 91.26
homines cum feris coeuntes 91.25
homines semiferi 91.25
homines caudati 91.27
homines vbi velocissimi 91.27.30
hominum species momento euanescentes vbi 91.35
homo toto gignitur anno, & incerto spatio 92.4
homo quot mensibus gestetur in vtero 92.4.per totum caput
homo vitam à supplicijs auspicatur 89.21
homo solus concubitum nouit quouis anni tempore 155.45
hominis conceptus miserabilis 92.38. per totum caput
homo ritu naturæ capite gignitur, pedibus effertur 92.56
homines cur inter se minus similes quàm cætera animantia 93.24
hominis generandi materia sanguis menstruus 94.23
homo quoto ætatis anno dimidium habeat iustæ staturæ 94.50
homines in dies minores fieri 94.51
homines minimæ staturæ 94.60.& inde
hominis salutis securitatisque signa nulla 103.43
hominum plurium repentinæ mortes 104.23.per totum caput
hominis staturæ & passarum manuum mensura eadem 95.10
hominis audacia 186.50
hominum diuersi affectus 199.57
hominis ventri nata omnia 218.2
homines primi glandibus vescebantur 220.58
homines vbi miserrimi 221.5
hominem seruare lucri causa nefas est 221.57
hominum natura nouitatis, ac peregrinationis auida 243.23
hominum malitia sua crimina terræ imputat 257.40.& inde
hominespedes equinos habentes 52.11
homines auribus corpora tota integentes 52.13
hominum vita floribus comparatur 312.18
hominibus nil intentatum 316.16
hominis vrina apes curantur 317.14.
homines tingentes facies suas formæ gratia 325.51.per totum caput
homines in memoribus baccis victitantes 72.54
hominis è corpore euulsa hasta quem in Magicis vsum habeat 399.38
hominis causa spinæ aculeique in herbis excogitata 327.10
homines à ritu humano degeneres 59.10.& inde.& 89.51.per totum caput
hominum miræ figuræ 59.5.per totum caput.& Libro septimo, Capite primo, & secundo, per totum
homines soli animalium non sitientes bibunt 340.59
hominum luxus redargutio 334.30.& inde
homo cibo maximè perit 378.53
hominis excrementi medicinæ 387.53
hominum effigies quæ de causa exprimi cœptæ 472.24.& inde
hominem Pœni sacrificabant 502.12
hominis morsus inter asperrimos numeratur 400.3
homines vt equina capita habere appareant 410.11
hominem immolari quando vetitum 428.1
hominis è sanguine nata animalia corpus erodunt 385.19
homines in lupos verti 114.53
homini ante omnia canes fidelissimi 119.37
homo solus bipedum, animal gignit 155.44
homini tantùm primi coitus pœnitentia Ibidem
hominis origo à pœnitentia incipit 155.45
hominis in venereis diuerticula 155.49
hominis affectuum indicia in oculis 170.3.& inde
hominis oculorum differentiæ 169.49.& inde
homo cur vltra centesimum annum non viuat 172.35
homo crescit in longitudinem ad annos vsq; terseptenos 174.43
hominis membrorum à cæteris animalibus differentiæ 176.33.per totum caput
homo terrestrium solus bipes 176.33
hominis partibus quibusdam religionem inesse 177.4.& inde
homo marinus vbi & quando visus 128.7
hominum vita longissima 101.29. per totum caput. & 102.32. per totum caput
homnum morsus remedia 337.55.& 348.22.& 408.25.
homines marini 128.7
honor Deus apud veteres 2.35
honoris Dei ædes Romæ à quo picta 493.7
honor præmium virtutis, non aurum 221 56
hoplitides, Parasij tabulæ 489.38
horæ diei, nubilo etiam tempore qua ratione dignosci queant 266.28
horæ æquinoctiales 272.16
horarum varietas Ibidem
horatius Cocles in ponte sublicio hostes arcuit 472.53.& 506.46
horatij Coclitis statua 472.53.& 473.23
horatij tergemini 91.39
horatij Flacci de ouis sententia 153.59
horconia vua quæ 202.36
hordearia pruna cur dicta 213.31
hordeaceus panis eruilia aut cicercula olim fermentabatur 264.29
hordei pisendi ratio 264.6
hordeum tantùm & milium Aethiopes habet 264.15
hordeum frugum omnium mollissimum 262.55
hordei stramentum optimum 262.56
hordeum minimè calamitosum 262.57
hordeum in Hispania bis anno nascitur 262.60
hordeum qua herba necetur 267.52
hordeum vbi serendum 268.27.& 269.45
hordei quantum seri debeat vno iugero 270.48
hordeum quando serendum 271.5
hordeum quod optimum, & ex eo medicina 335.40.& inde
hordeum quòd à satu die erumpat 261.1.3
hordei genicula octona 261.20
hordei semen in spicis, & quadruplici aristarum vallo munitur 261.7
hordeaceæ farinæ medicinæ 362.50.& 334.52.& inde
hordei vsus in cibis antiquissimus 262.29
hordei differentiæ 262.53
hordei palearum medicinæ 334.49
hordeum marinum, & ex eo medicina 335.45
horæum mellis genus 162.2
hormesion gemma 526.1
horminodes gemma qualis, & cur ita dicta 525.16
horminum frugis genus quando serendum 260.54
horminum virens nullum animal attingit 264.1.& inde
horologij inuentio, vsus, &c. 21.10.per totum caput
horologij vsus quando Romæ cœperit 107.18
horrea qualia esse debeant 277.27.& inde
horroribus frigidis ruta medetur 303.26

horoscopa vasa 20.13
hortensius Quintus Dictator quam legem in esculeto tulerit 222.45
hortensius quot cados vini hæredi reliquerit 206.38
hortensius orator Sphingem à Verre reo accepit 474.43
hortensij & Ciceronis altercatio de Verris Sphinge Ibidem.& inde
hortensius orator Argonautarum tabulam picturam quanti emerit 493.46.
hortensij Tusculanum ibid.47
hortensius primus pauonem Romæ occidit 146.21
hortensij piscinæ 141.2
hortensiæ quæ odoratissima 314.56
hortensiæ quæ maximè laudentur 294.25
hortensium herbarum consideratio 288.37. per totum caput
hortensium succi consideratio 294.13 & inde
hortensium medicinæ Libro vigesimo, per totum
hortensium herbarum quæ citò, quæq; tardè nascantur 289.51.per totum
hortensiæ quibus delectentur & eorum cura 290.50.& inde
hortensiæ quando floreant 288.44.& inde
hortensium morbi atque remedia 293.33. per totum caput
hortensibus quibus translatio prosit 294.5.& inde
hortensium consideratio 285.23. per totum caput
hortos quos sit mirata antiquitas 285.24.& inde
hortos à regibus coli solitos 285.26
horti nobilissimi 285.24.& inde
horti quo à fascinatione tutentur 285.29
hortos in Veneris tutela esse 285.30
horti quando primùm in vrbibus 285.31
horti quo nomine olim potissimum placuerint 285.59
horti in fenestris habebantur 286.3
horti quibusdam dedere cognomina 286.6
hortorum situs, & eorum cura & inde 286.9.
horis maximè apes conueniunt 317.17
horus Assyriorum rex, & eius inuentum 437.42
hostes in fugam vertens herba 377.1
hostes qua ratione possint superari 405.25
hostia cornua deaurabantur 462.7
hostilius Tullus cur fulmine ictus 15.23.& 398.9
hostilij Tulli regis auus 221.44
hostilius Tullus primus è regibus toga prætexta & lato clauo vsus 138.5
hostilius L. Mancinus primus Carthaginem irrupit 485.54
hostilius Mancinus qua arte Consul factus 485.56
hostius Hostilius à Romulo frondea corona donatus 221.43
hulcerum varia sunt genera, variæq; curationes 385.23.per totum caput
hulcerum remedia 219.17.& 295.2.& 296.29.& 297.25.26.54.& 298.35.39.& 299.2.& 300.24.& 301.11.& 304.49.& 308.14.18.37.& 310.53.& 320.46.47.48.& 321.29.& 322.49.& 324.2.& 327.43.45.& 328.60.& 329.27.53.& 330.35.& 330.56.58.& 331.1.14.21. & 333.4.25.48.55.& 334.58. & 335.5.6.33.53.54. & 336.16.17.19.24.41.43.46.56. & 337.8.13.18.38.39.40.46. & 339.28.43.& 341.58. & 342.54.56. & 343.13.19.28.& 344.3.8.23.37.54. & 345.46.51.52.& 346.12.19.58.& 348.3.7.52.& 349.16.28.29. & 350.54.& 351.6.32.& 352.6.60.& 353.1.16.& 355.26.46.& 355.55.57. & 356.17.20.42.& 357.13.44.& 358.16.22.37.52.& 359.12.20.& 360.12.31.43.& 362.44.& 379.18.28.& 385.23.& inde.per totum caput.& 389.14. & 391.2.31.& 394.6.& 395.4.6. & 396.27.& 400.27.55.& 401.56. & 402.17. & 403.41. & 404.19. & 407.11.19. & 410.45.& 412.37. & 414.41.49.50.52.54. & 415.60. & 416.1. & 419.29.46. & 420.14.& 435.23.25.26.30.31.32.35.& 447.10. & 449.38.& 453.54. & 454.4.39.46.& 465.17.& 467.6.& 470.47.49. & 478.18.& 479.40.59.& 480.16.36.& 482.10.& 483.19.20.& 486. 44. & 498 13.15. & 509.8.37.& 510.28.41.43.& 512.22
hulcera tibiarum quo pacto curentur 330.58.& 346.36.& 414.41
hulcera iumentorum sanantia 331.14
hulceribus fasciei quid medeatur 331.1.& 360.44.
hulcera intestinorum sanantia. 396.29
hulcera genarum quo pacto sanentur 295.2
hulcera tonsillarum curantia 308.19.338.29
hulcera capitis quibus rebus curentur 330.35.& 336.43.& 360.44.& 395.6.& 407.11.& 420.14.& 510.43
hulceribus oris quæ medeantur 308.18.& 320.46.& 327.43.50.& 336.16.19.& 338.38.46.& 345.51.& 348.52.355.56.& 404.19.& 416.1.& 419.10.& 480.16.36.& 486.44
hulcera genitalium quo curentur 297.25.& 320.46.& 327.44.& 336.19.& 358.37.52.& 419.10.& 510.43
hulceribus thoracis quid prosit 322.49
hulceribus vesicæ medentia 348.3
hulceribus renum quid vtile 348.3
hulcera mammarum sanantia 509.37
hulcera cruurum quo sanentur 414.42
hulceribus infantium vtilia 498.14
hulceribus oculorum quid medeatur 419.29.& 510.28.41
hulcera sedis sanantia 486.44
humana carne vescentes homines 74.32.& 86.28. & 59.51. & 90.33.& 115.3.
humana hostia sacrificantes 89.53.& 115.3.& 502.12
humanæ vitæ munus fragile & incertum 103.2
humanum sanguinem quidam ex ipsis gladiatorum vulneribus potitarunt 397.25
humanus sanguis comitialis morbi remedium olim creditur 397.26
humanæ vitæ præscita seu signa, ex Aristotele 178.49.& inde
humano sanguine quidam in balneis foliæ temperarunt 376.16
humanæ miseriæ exempla 94.10.per totum.& 99.40.per totum.& 100.59.per totum.& 102.57.per totum. & 104.23.per totum caput.& 117.33.per totum
humanæ miseriæ consideratio, Prologo Libri septimi per totum. & 92.38. per totum caput
humanum sermonem feræ quædam assimulant 116.55.& 117.5
humani corporis magnitudinis consideratio 94.49.& inde
humatus quis intelligatur, & quis sepultus 105.1
humerorum affectorum remedia 309.60.& 381.54
humor & succus, arborum sanguis est 233.12
humorum arborum consideratio 233.12. per totum caput
humor stellarum alimentum est 3.32.& 4.30

IA, id est, violæ purpureæ 314.14.& 315.28
Iaculum ne feriendo aberret 404.8
Iaculum cum amento à quo repertum 106.3
Iaculi serpentis consideratio 115.16
Iades statuarius 474.60
Ianiculum in montem quo tempore plebs Romana secesserit 223.46
Ianthinus color 315.28
Ianthina vestis 314.14
Ianus pacis bellique argumentum 473 44
Ianus aui Deus Ibidem 46
Iani gemini statua in foro boario ibidem 42
Iani statua ita figurata, vt in digitis trecentorum sexaginta quinque dierum nota esset ibid.45
Iani simulachrum ex marmore 501.25
Iasione herba eiúsque vsus in medicinis 381.52.& inde
Iasione vnum folium habet 319.51
Iason primus longa naue nauigauit 106.52
Iasonis Lycij canis post domini mortem inedia consumptus est 119.43
Iason Iunonis Argiuæ templi in Italia conditor 35.36
Iaso Aesculapij filia 494.19
Iaspidis gemmæ consideratio 522.22.& inde
Iaspidum genera 522.37.& inde
Iaspis mira magnitudinis ibid.42
Iaspony x gemma ibid.40
Itraleptice, medicinæ pars 417.9
Iberis herba, & ex ea medicinæ 372.39.& 373.14. & 379.2. & 382.42.& 383.

383.30
ibices caprarum genus miræ pernicitatis 125.36
ibis auis qualis 145.14.& 148.45
ibis auis clysterem reperit 116.12
ibis sibi rostro ventrem purgat 116.12
ibis contra serpentes inuocatur 148.45
ibidis cineres in medicinis 431.37.& 437.27
ibis vbi nigra,& vbi candida 149.34
icades feriæ quæ 486.3
ichneumonis animalis consideratio, & eius cum aspide pugna 115.26.per totum.& 156.18
ichneumon crocodilum perimit 115.41
ichneumonis morsus remedia 421.46.& 523.56
ichneumon vespæ inimicus 158.18
ichthyocolla cutem extendit 453.50
ichthyocolla piscis,& glutinum ex eo factum 452.59.& inde
ichthyocolla à quo reperta 105.53
ichthyophagi ex piscibus oleum faciunt 212.35
icones quæ 472.27
ictheri auis conspectus nominis sui morbo medetur 434.1
ictherias gemma 526.10
ictericorum remedia 300.22
ictides muscelæ genus 421.9
ida Troadis mons qualem habeat fraxinum 225.6
ida Cretæ cupressis abundat 230.46
idæa ficus qualis 215.27
idæa laurus 219.45.48.& 349.7
idæa herba qualis,eiusque vsus in medicinis 393.29.& inde
idæi dactyli,gemma 526.29
iecoris animalis consideratio & inde 172.54
iecur deesse in extis immolanti, lethale signũ 172.57.& inde
iecur quibus animalium non sit 173.8
iecur vetustatis maximè patiens 173.22
iecur caprinum quibus prosit 124.57
iecur ranæ geminum 451.25

Vide Iocinera.

ieiuna saliuæ vsus 399.43.& inde. per totum caput
ignis elementi situs 2.12
ignis stellarum materia Ibidem
ignis chimæræ montis aquæ accenditur, terra autfœno restinguitur 27.34
ignis in Nymphæo pluuijs accenditur 27.55
ignis malthæ Samosatensis aqua incenditur, terra restinguitur 27.23
ignium miracula 27.26.& inde
igni cum naphtha magna cognatio 27.27
ignis fœcunditas, ingénsque incrementum 27.49.per totum caput
ignis optimè seruatur ferulis 198.27
igni superambulantes familiæ Hirpiæ, non aduruntur 96.37
ignis sine sapore,odore.succóque 218.16
igne buxus non exuritur 225.48
ignis ex quibus excutiatur lignis 234.59
& inde
igni non exuruntur ligna ouo perfusa 420.32
ignium terrenorum significationes 283.15.& inde
igne quod linum non comburatur 183.24
ignis vbi primùm repertus 49.20.& 105.54
igne factæ in cruribus maculæ quo tollantur 301.31
ignem è longinquo concipientia 27.27.& 360.5
ignis quibus rebus facillimè restinguatur 465.59
ignis miracula,medicinæ,prodigia 513.44.per totum
ignem rapacissimè attrahit chryselectrum 517.46
ignis leonibus terrorem affert 112.46
igne aetites lapis nihil deperdit 143.34
ignem salamandra tactu extinguit 157.3.& 422.18
igne quædam animalia viuunt 168.20
ignem quis primus è silice excusserit 105.54
igne chalazian gemmam non calefieri 527.29
ignem asseruare in ferula Prometheus reperit 105.55
ignis sacri plura genera 384.9
ignis sacri remedia 295.56.& 297.15.& 298.22.39.& 299.3.22.& 303.44.& 307.36.& 308.26.50.& 309.20.& 321.16.29.42.& 322.10.& 324.47.& 328.35.53.54.& 335.35.& 336.28.& 338.30.& 341.46.& 342.1.15.58.& 349.22.& 353.17.& 356.21.& 357.14.44.& 358.39.& 361.46.& 384.5.& inde.& 391.17.& 393.43.& 394.50.& 402.17.58.& 414.10.& 419.43.50.& 445.33.& 450.51.& 456.10.& 467.6.& 482.5.& 486.55
ignispicia à quo reperta 106.12
ignorantiæ pudore,mentiri plerosque non piget 56.32
ignorans mensuram,nihil scire potest 1.45
inguini quod oleum vendant 344.39
ilei morbi remedia 303.37.& 304.19.& 431.27.& 454.56
ile quid 173.34
ilium consideratio 174.4
ilibus vtilia 296.28.& 390.17
ilex arbor glandifera 222.16
ilice nonnulli pro subere vtuntur 223.22
ilicis genera duo 222.18
ilici folia non decidunt 226.28
ilex miræ crassitudinis in suburbano agri Tusculani colle 237.16
ilicis folia aculeata 227.7
ilex non floret 227.30
ilex eodem tempore fructum annotinum habet,& nouum 228.16
ilex Romæ vetustissima 236.52
ilicis cocci medicinæ 350.48.& inde
ilicis folijs pediculi breues 227.11
iligna glandis figura 222.3
iligna glans suem angustam reddit 222.41
iligna corona 221.46
ili regis tumulus,& quercus in eo 236.59
ilium quando captum,Vide Troia.
ilium quando Troiæ vocari cœpta 236.60
ilias Homeri in nuce concluſa 95.54
illecebra herba qualis 374.36
illustrium virorum imagines qui scriptis suis memoriæ commendarint 484.87
imaginum honor apud veteres 484.26.per totum caput
imagines gentilitia funera comitabantur 484.37
imagines illustrium virorum in bibliothecis ponebantur 484.48.& inde
imaginem Solis heliotropium speculi modo reddit 525.51
imagines illustrium virorum ex qua fieri soleant materia 484.49
imagines animorum nullæ 484.35
imber arborum cibus 239.34
imbres quando potissimùm arboribus expetendi 239.32
imbres quando arboribus nocent 239.27.38.& 254.38
imbres nocturni vtiliores diurnis 239.59
imbres æstiui vbi nulli 248.6
imbribus aluntur quædam in aqua nascentia 270.12
imbres præcipuè fata alunt 293.59
imbres qua arte fieri possint 95.6
imbres vnde decidunt 10.59.& 11.1.48
immussulus auis quæ 144.13
impares numeri vehementiores 398.43
impendia vnde dicta 462.24
imperatores Romani post victoriam laurum in Iouis gremio ponebant 219.54.& inde
imperatorum fortium apud veteres dona 258.15
imperatorum manibus agri colebantur 255.51
imperatorum fasces lauro decorabantur 219.54
imperatores graminea corona donati 326.27.per totum
imperatoribus artium vna imperat Medicina 350.33
imperia accepta multos afflixere 99.50
imperitiæ cœlestem diuinitatem posse misceri, spes ardua 271.29
impetiginis morbi remedia 300.9.& 336.59.& 337.35.& 338.& 347.5.& 393.55
impetrandi quæ volueris ratio 370.60
impetrare hominum fauorem qua arte possimus 99.36
impia herba qualis,& cur sic dicta 362.5
incantatorum pœna xij. tab. legibus sancita 398.22
incantamenta an aliquid valeant 397.52
incantamenta vim habere 397.51.per totum caput
incantationes & mala medicamenta quopacto arceantur 301.15.& 373.16.& inde.& 377.33.& 402.9
incendiaria auis qualis 145.26.per totum caput
incendio nominato inter epulas, aqua subter mensam solet profundi 398.55
incendio in stabulis exorto, qua ratione boues facilius extrahantur 416.20
incendia puniunt luxum 507.20
incontinentiæ insignis exemplum 155.47.& inde
incubatus vitia,& eorum remedia 154.28.& inde
incudibus adamas Arabicus deprehenditur 518.11
inuis a quo fuerit reperta 105.39
india terrarum omnium maximè gemmifera 528.18
india miraculis scatet 90.41.& inde
indiæ omnia ferè magna ibidem & inde.
indiæ animalia,arboresq; maximæ ibidem & inde
indiæ peculiares arbores 90.42.& inde.& 181.41.per totum caput.& 182.7.per totum caput
indiæ lintea nobilissima 183.24
indiæ odoramenta 183.32.& inde
india non habet æstiuos imbres 248.6
india vbi hederam nutriat 230.53
indiæ milium in Italiam aduectum 261.16
indiæ harundo qualis 90.43.& 231.58.& 356.14
indiæ adamas 518.6
india quomodo elephantes capiat 110.13.58
indiæ miræ magnitudinis serpentes 111.20
indiæ nitra animalia 114.18.per totum caput
Indiæ gemmæ 519.51.& 520.35.38.47.& 521.17.30.& 522.2.17.23.50.54.& 523.12.22.34.35.& 524.8.35.38.& 525.3.& 326.8.13.14.40.& 527.10
indi quo vtantur vino 206.59
indi ex castaneis oleum faciunt 212.34
indos suæ arbores vestiunt 183.24
indorum calami hastarum vice 231.57
indorum regum potentia 75.39.per totum & 76.12.& ibidem per totum caput.

Reliqua quære parte secunda.

indici boues quales 114.21.27.34.& 122.31.& inde
indica ficus,spinaq; 181.56.57
indica gemma attrita sudorem emittens purpureum 526.13
indici apri quales 125.29
indici maris belluæ quales 127.41.per totum caput
indicæ testudines maximæ 130.4
indici Oceani magaritarum copia 135 48
indicum coloris genus 486.33.& 487.25.27
inducias à quo repertas 106.10
incidia homini ante diem septimum lethalis non est 179.34
inerticula vua,& cur ita dicta 202.1
infans reuersus in vterum 91.10
infantes quo tempore maximè infestentur 92.30
infantes ferarum lacte nutriti aliquãdo 113.33
infantium hulcera in capite quomodo sanentur 304.15
infantium ægrotantium remedia 305.1
infantibus comitialem morbum, aut contractiones patientibus vtilia 306.58.& 415.57.& 416.2
infantium custos quis Deus credatur 400.1
infantium fascinatio 400.1
infantium hulcerum remedium 194.44.& 498.13
infantium auribus vtilissimum 302.36
infantes colostrati qui dicantur 406.4
infantibus quæ prosint ad dentitionem, & gingiuas,& oris hulcera 415.53.& 436.59.& inde
infantes sine vnguibus nascuntur,si mater sal fioribus vsa fuerit cibis 92.33
infantium morborum remedia 308.15.& 322.13.& 330.9.39.& 334.52.& 337.27.& 343.16.& 354.55.& 393.8.& 401.56.& inde.& 402.16.& 415.53.& inde.& 419.48.& 436.59.& inde plura.& 465.10.& 517.43.& 522.21
infantibus vrina quomodo prouocetur 311.8
infantium lichenes quo pacto sanentur 357.26
infantium lacte concreti sucu ægrotantium remedium 436.58
infantium lippitudinis remedium 419.42
infantes impauidos quid faciat 415.54.58
infantium pericula quo arceantur 522.21
infantibus saliuam quid faciat 525.39
infelicia ligna quæ 197.51
inferi si qui essent, auaritiæ cuniculis essent refossi 17.19
inferorum vmbras synochitide gemma euocari 527.40
infirmitas apud quos nulla 51.37
infirmissima quæque cœlo maximè sunt obnoxia 229.11
infixa corpori extrahentia 333.47.& 358.6.& 362.12.& 384.35.& 385.36.39.& 457.40
inflammationis corporum remedia 302.30.& 321.38.& 322.5.7.& 323.57.& 234.11.& 334.59.& 337.13.& 338.21.& 342.36.55.& 343.27.59.& 346.60.& 351.38.& 352.20.58.& 362.29.& 366.38.& 369.43.& 373.3.& 384.32.& 388.55.& 391.7.& 395.46.& 407.19.& 413.17.
inflationis corporum remedia 297.20.& 298.54.& 300.42.& 302.32.& 303.23.& 304.47.56.& 305.17.31.& 309.19.& 320.57.& 323.16.& 327.26.& 329.52.& 331.42.& 354.10.& 358.32.& 383.17.& 390.40.& 396.54.& 404.30.& 424.8.& 449.59.& 57.454.38.56
inflationes corporibus facientia 298.27.& 333.14.20.& 334.22.& 336.42.& 345.22.
ingenio Timanthes artem superauit 489.51
ingeniorum laudes 97.35.per totum caput
ingenium humanum nescit modum 377.11
ingenium humanum omnia exquirit 207.42
ingenui pudoris est, fateri per quos profeceris. Prologo operis, pag.2.vers.17
inguinaria herba medicinæ 383.3
inguinis morbi remedia 334.27.& 383.2.4.& 389.43.45.& 390.43.& 396.33.& 400.11.37.& 432.34
ingratitudinis exemplum 98.42. per totum caput,& 155.41.& 165.45 49.& 168.11
inimicæ res inter se 110.44.58.& 113.60.& 114.14.47.& 115.26.per totum caput.& 119.33.& 128.19.per totum caput.& 131.31.& 134.14.per totum caput.143.55.& inde.& 144.33.& 151.6.& 158.14.& inde.& 225.11.& inde.& 230.57.& 231.16.& inde.& 350.12.& inde per totum caput.& 403.46.& inde.& 405.13.& 416.17.per totum caput.& 423.9.& 449.38.& inde.
inimici qua ratione pœna affici possint 525.48
inimicis quo pacto odium omnium hominum concilietur 405.34
inimicitia discordiaq; iumentorum qua ratione cohibeatur 368.35.& 405.34
inoculationem quæ arbores non recipiant 247.10
inoculatio inter omnia insitionis genera fertilissima 247.11
inoculatio arborum seminumq; quomodo reperta 145.41
inopia cogit oleum ex platani baccis fieri 212.35
insaniam inducentia 302.22.& 324.56.& 325.11.& 365.59.& 439.24.
insania quomodo tollatur 301.30.& 309.18.& 323.13.& 356.50.& 366.50.& 367.17.44.& 383.51.& 402.31.& 438.56
insania aliena frui optimum 259.41
insatiabilia animalia quæ 173.48
insciti maximè pudenda, arbores vetustas plus iusto interlucare 245.13
insectorum animalium consideratio. Libro vndecimo,per totum
insectorum differentiæ 159.23. per totum caput
insecta vnde dicta 159.25
insectorum subtilitas 159.31.per totum caput
insecta an spirent habeantq; sanguinem 159.46.per totum caput
insectorum corpus quale 160.2. per totum caput
insectorum aculeorum consideratio 166.52.& inde
insecta omnia oleo exanimantur 164.2.& 179.16
insectorum pennarum consideratio 166.35.& inde
insectorum pedes quales 166.56
insecta quædam ex rore nascuntur 167.45.per totum caput
insectorum oculi quales 170.35
insectorum pedum diuersitas 177.41.per totum caput

insitionis consideratio, inuentio, &c. 245.45
insitionis ratio duplex 245.49
insitionis obseruationes 245.50. & inde
insitionis tempus 246.27. & inde
insitorum consideratio 214.55. & inde
insolatio quid 318.24
insomnia quibus tollantur 300.3. & 307.37. & 367.27. & 382.13
insomnia non vident Atlantes 59. 16
intentatum homini nihil in vita 207.38
interaneorum animalium remedia 329.12
interaneorum morbi remedia 301.28. & 342.44. & 360.3. & 380.53. & 383.10. & 390.7. & 431.46. & 432.16. & 437.6. & 455.15
interlucatio arborum quo pacto moderanda 256.33
interlunio sata non læduntur à vermibus 268.5
interlunium quid 233.49. & 282.13
interlunio quid agendum 278.52
interrogata omnia quomodo è muliere dormiente sciri possint 451.22
interrigo quomodo tollatur 304.22. & 320.38. & 350.56. & 352.16. & 353.41. & 354.45. & 355.27. & 381.60.
interualla plantarum, arborumq; qualia esse debeant 244.49. per totum caput
intestinorum animalia quomodo pellantur 396.31. & 302.54. & 328.20
intestinorum remedia 295.44. & 301.14.38. & 304.33.57. & 306.48.52. & 307.3. & 308.39. & 309.21. & 310.55. & 334.59. & 344.47. & 345.47. & 349.5. & 385.3. & 406.24. & 412.11.15.
intestinorum hulcera quo pacto sanentur 296.29
intestinorum torminum remedium 306.48
intubi herbæ consideratio 390.43. & inde. & 299.28. & inde.
intubi herbæ medicinæ 299.28. & inde
intubum erraticum, id est, ambugia 299.30
inuentio herbarum Dijs tribuitur 387.27.35
inuentio corollarum ex floribus, Pausiæ & Glyceræ amoribus acceptæ referenda 312.29
inuentores herbarum Deorum numero additi 363.29
inuentores variarum rerum 105.21. per totum caput
inuidiæ redargutio 363.24. & inde. & 364.37. & inde
inuidiæ brutorum exempla 117.13. & inde. & 119.1. & inde. & 119.20. & inde. & 433.36. & 517.53. & 525.21.
inulæ herbæ consideratio, vsus, &c. 288.9. & inde. & 297.17. & inde.
inulæ herbæ medicinæ 297.17. & inde.
iocineris consideratio 172.46. & inde.
iocinera vbi bina leporibus 173.1
Vide Iecur.
iocineris morbi remedia 295.30. & 296.27. & 299.30.33. & 303.26. & 304.12. & 305.6.29.41. & 307.55. & 310.35.49. & 311.19. & 321 53.60. & 322.6.42. & 327.26.41. & 329.29.43.52. & 330.36. & 331.48.57. & 334.54. & 336.44.58. & 338.44. & 340.10. & & 344.53. & 345.11. & 346.29. & 348.8.10. & 348.47.56. & 352.4.9.17.24. & 353.35.39. & 355.35. & 356.16.58. & 362.50. & 375.3. & 378.14.16.18.19.20.26.35. & 390.40. & 391.17. & 411.11. & 430.39. & 454.9. & 454.25.39. & 510.6
io vbi in vaccam mutata 236.60
io ad quam oleam ab Argo ligata ibidem
io à Nicia picta 493.56
iollas medicus 306.42. & 307.24
ion scriptor 278.11
ion statuarius 475.59
ion gemma 526.14
ionum literis omnes olim vsi 107.7
iouetanum genus plumbi 482.53
Iouis. Quære Iupiter.
iphiclus Herculis frater 93.8
iphicratis Leænæ simulachrum 476.26
iphigeniæ ad aras stantis picta historia 489.46. & 494.13
iphis pictor, eiusq; opera 494.37
iracundiæ causa quæ 175.3
iracundias hominum domat androdamas lapis 524.27
iracundia facilius lassi & scientes incitantur 334.4
irene pictrix, eiusq; opera 495.2
irio medicamentum potiùs quàm frugi genus iudicandum 263.59
irio quando seri debeat 260.54
irionis folia qualia 261.31
irionis frugis medicinæ 337.22. & inde.
iris gemma 523.48
iris herba odoratissima 315.4. & inde
iris vbi optima 315.8. & inde
iridis genera duo 315.7
iris cur dicta 315.9
iris herba quæ optima, & ex ea medicinæ 322.13. & inde
irinum vnguentum vbi optimum 190.44. & 315.14
irinum oleum 212.40
irtola vua vbi peculiaris 202.25
isatis lactucæ genus 298.36
ischæmon herba qualis 369.21. & inde. & 384.49
ischias herba quæ 328.45
ischiadicis vtilia 341.51. & 344.6. & 351.40.55. & 353.40. & 354.13.54.56. & 356.46. & 359.26. & 367.45. & 373.3. & 378.47. & 381.52.55. & 385.5. & 389.35.49. & 390.18. & 393.41. & 396.14.48.50. & 398.36. & 405.5. & 411.23. & 413.8. & 431.10. & 445.37. & 449.50. & 454.27
isaci sacerdotes absinthij marini ramum in sacris præferebant 390.53
isidis sydus quod 4.2
isidis plocamos fruticis genus 199.24
isidomon structuræ genus 511.43
isigonus statuarius 477.13
ismenias musicus 514.33
isocinnamum casiæ genus 187.30
isocrates viginti talentis vnam orationem vendidit 97.50
isoetes herba qualis 393.31
isthmiaca corona ex pino 213.12
istria oleum optimum 210.60

Reliqua quære parte secunda.

italiæ quæ pars fulminibus maximè obnoxia 15.59.60
italiæ in tractu quæ vita longissima 102.34
italiæ laus, temperies, rerum copia, &c. 528.20. & inde
italia quæ non gignat 191.25
italia steriles palmas habet 192.7
italia peculiaris arborum parens 199.45
italiæ principatus in vitibus 200.34
italia quod vitis genus non amet 202.6
italia Gallicæ vuæ gratissima 202.33
italiæ generosa vina quæ 205.50
italia quomodo vina condiat 208.3
italia quando primùm oleum habuerit 210.33
italiæ oleum optimum 210.57
italiæ in tractu piperis arbor viuit 230.20
italiæ calamus sagittis aptissimus 231.54
italiæ situs optimus 241.13
italiæ terram lassam esse quidam falsò opinati 241.28
italia infestata sæpe locustis 167.16
italia à quo finis vsum acceperit 242.15
italiæ arbores quo quæque tempore serenda 248.15. & inde
italiæ cultores deni in centena iugera vinearum 253.46
italiam latifundia perdidere 259.59
italiæ triticum optimum 261.50.59
italia ex quibus prouincijs triticum accipiat 262.3
italiæ pisendi modus 264.4
italiæ arandi consuetudo 268.54. & 269.35
italia luxuria Asiæ corruptæ est 469.45
italia quando primùm elephantes viderit 109.37. per totum caput.

Reliqua quære parte secunda.

itali à Pelasgis literas acceperunt 105.34
italicarum statuarum vetustas 473.42.50
iubæ libri Caio Cæsari inscripti & 18.4.34
Iubæ primi Mauritaniæ vtriusque regis laus 56.49
iudaica resina qualis 208.14
iudæa sola balsamum habet 188.28. & 230.15
iudæa Romanis seruit, & tributa pendit 188.29
iudæa Alexandri Magni arma sensit 188.46
iudæa palmis inclyta 192.7
iudæa gens contumelia numinum insignis 193.18
iudææ riuus quidam sabbatis omnibus siccatur

Reliqua quære parte secunda.

iudei à Romanis victi in vitam suam sæuierunt 188.35
iudæorum magica 427.56
iudæi victi in balsami vineas sæuierunt 188.35
iudæorum sacris dicatum liquamen ex piscibus squama carentibus 444.56
iudicem quis sortiatur, an eligat, refert plurimum. Prologo operis, pag. 1. vers. 33
iudicium decuriæ 461.29. & inde.
iudicium capitis vbi primùm actum 105.59
iugerum quid 258.13
iugera duo tantum populo Romano viritim à Romulo attributa 258.1
iuglans & quercus inter se inimicæ 350.14
iuglandis nucis consideratio 216.47. per totum caput
iuglans quæ loca amet 226.1
iuglandes aquas oderunt 226.8
iuglans infertore parte fertilior 228.55
iuglans non facile sentit cariem aut vetustatem 235.16
iuglandes nuces quomodo seruantur 243.14
iuglandis vmbræ capiti humano satisq; cunctis noxiæ 244.54
iuglandis nuces quo serendæ tempore 248.18
iuglandis nucis oleum, eiusq; medicinæ 344.12
iuglandes nuces vnde dictæ, & earum natura, ac medicinæ 348.16. & inde.
iuglandium nucum nocumenta plura ibid. & inde.
iulia Augusta quotidie inula vescebatur 288.14
iulia Augusti neptis 95.1
iulia lex theatralis 461.37
iuliana cerasa qualia 217.52
iulianus Neronis procurator 517.21
iulij Rufi mors qualis 376.5.6
iulius Vindex publicæ libertatis assertor 304.59
iulij imperatoris carmen militare de lapsana 291.40
iulius Viator, eques Romanus 95.18
iulius Lupus præfectus Aegypti 282.58
iuli in auellanis cuiusmodi 229.14
iulius Sextus Consul 22.44. & 463.16
iulius L. Consul 10.17
iulij medici interitus 104.40
iumentis omnibus, excepto asino ferulæ præsentaneo sunt veneno 350.19
iumenta pomorum onera facilius ferunt, si ante ea conspexerint 350.70
iumentis vtilissimum eruum 337.4
iumentorum vngulæ Reatinis paludibus indurantur 439.13
iumentorum vrina quo pacto cieatur 298.28
iumentorum ægrotantium medicinæ 392.35. & 393.58. & 377.37. & inde
iumentorum hulcera sanantia 331.14. & 403.12
iumentorum oculis salutaris chamelæa 359.21
iumentorum in pituita & stranguria remedia 367.23. & 381.30
iumenta discordantia quo cohibeantur 368.35
iumentorum febrium medicina 383.47
iunci consideratio, genera, satio, vsus, nomina 320.18. per totum
iunco Græci ad funes vsi 284.10
iuncus odoratus vbi 187.57. & 188.2. & 320.43.54
iunci vsus 320.27. & inde.
iunci copia vbi 320.31
iunci medicinæ 320.33. & inde.
iuncinum oleum 212.41
iunior vultus quo pacto effici possit 306.37
iuniores arbores fertiliores ferè sunt, sed tardiùs fructus earum maturescit 228.59
iuniperi arboris consideratio 227.32. & inde.
iuniperus non sentit cariem neque vetustatem 235.14.31
iuniperus quo tempore semen ferat 228.16
iunipero eadem virtus, quæ cedro 234.19
iuniperus vbi maxima ibidem
iuniperi natura, genera, medicinæ 354.8. & inde.
iuniperus montes amat 225.56
iunipero spina pro folio 227.7
iunipero non decidunt folia 226.27
iuniperus non floret 227.32
iunius Pisciculus, Eques Romanus 502.14
iunius appius Consul 119.50
iunius L. quando Consul 210.36
iunius Gracchanus historicus 461.53
iuny P. in legatione peremptis statua 473.3
iunij Valentis fortitudo 95.38
iunius M. Prætor 491.38
iunius Syllanus Consul 23.17
iunonis sydus quod 4.2
iunonis ædes Romæ fulmine icta 15.46
iunonis templum Metaphonti quale 200.39
iunonis lucus Nuceriæ, & in eo portentum 230.5
iunonis cella in Capitolio 474.5
iunonis simulachrum 476.30
iunonis Lacinia templum 489.7
iunonis Ardeæ templum 492.36
iuno quo fonte perfusa 440.44
iunonis Laciniæ in ara cineres nullis procellis commouentur 27.60
iupiter hospitalis 401.50
iupiter vbi cum Europa primùm, concubuerit, 181.16
iouis circuli sideriq; consideratio 3.49
iouis stellæ per zodiacum motus 6.57
iouis stellæ color qualis 8.5
iouis cur fulmina assignentur 8.26
iouis quæ fulmina tributa 15.7
iouis cognomina 15.24
iouis simulachrum ex vite 200.37.
iouis esculus sacra 181.4
iouis in gremio Romani Imperatores laurum ponebant 219.54
iouis barba frutex topiarius 226.10
iouis spelunca in Creta insula, & circa eam salix fructum ad maturitatem perferens 228.34
iouis simulachrum Romæ ex qua materia, & quando dicatum 99.27. & 235.26.
iouis mensa verbenaca verrebatur 370.55
iouis simulachrum minio pingebatur 467.12.14
iouis Statoris ædes Romæ vbi 473.26
iouis Colossus à Claudio Imperatore dicatus 474.11
iouis flamma, flos 390.15
iouis glandes, quæ & iuglandes 217.9
iouis Olympij simulachrum, Phidiæ opus 99.27. & 474.50. & 475.9. & 477.26. & 500.41. & inde
iouis Seruatoris templum 476.34
iouis Tonantis ædes 476.51. & 503.4
iouem de cælo deuocare conatus Tullus Hostilius, fulmine percutitur 398.9
iouis Tonantis simulachrum 476.55
iouis varia simulachra 477.37. & 501.57. & 502.16
iouis Liberum parturientis fabula picta 494.11
iouis in Capitolio fictile simulachrum 495.49
iouis Patris ædes ex qua materia 496.55
iouis Olympij templum Athenis 502.41
iouis Victoris templum, id est, Pantheon 506.54
iouis gemma 526.12
ioui Lycæo humana hostia sacrificabatur 115.3.
iouis in throno sedentis effigies 489.4
iouis armiger aquila credita 15.59.143.47
ioui aquilæ sacra 144.5
iouis Labradij sons, miræq; eius anguillæ & 449.3
iupiter eburneus 506.36
iupiter quare caprino lacte nutritus fingatur 406.6
iupiter Stratios, id est, militaris, vbi, & cur sic dictus 237.1
iuliæ Augustæ ex ouo augurium & inde 154.34.
iurandi per cibos fœtidos gentibus quibusdam consuetum 2.45
iurgia quo concitentur 451.32
iuuencorum corpore exanimato, apes gigni 164.15
iuuentutis Deæ ædicula in Capitolio 492.15
iuuentutis ædes, & annua canum circa eam supplicia 420.57
iuuentius M. Consul, ac eius interitus 104.36
ixia herba quæ 329.6.9

KΩΣMON Græci mundum appellarunt, ab excellenti ornatu impositio vocabulo 2.7

Labeones vnde dicti 170.55.
Labeo Aterius Prætorius 485.43
Labicana porta Romæ 501.18
Labyrinthorum consideratio 505.34.per totum caput
Labyrinthus Aegyptius 505.35
Labyrinthus Samius Theodori opus 477.8
Labiorum vitiatorum remedia 351.13.& 429.13.& 479.44
Laborinus Campaniæ campus fertilißimus 240.40
Labradij Iouis fons,eiusq; anguillæ cibum ex hominum manibus capientes 449.3
Labrus piscis 458.33
Labrum Venereum herba qualis 375.12
Labrorum consideratio 170.55
Labrorum sciſſuræ remedium 410.39
Labro superiore carentes homines 85.53
Labruscæ vua quam œnanthen vocant, vnguentis idoneæ 189.44
Labruscæ vuæ consideratio,& medicinæ ex ea 339.29.& inde.
Laburnum arbor aquas odit 226.8
Lac vbi nigrum 26.56
Lacte asinino cutis pulchra redditur 176.9
Lacte pluuit M. Acilio, & C. Porcio Consulibus 16.2
Lactis vbertas intermiſſa quo pacto mulieribus reſtituatur 392.53
Lactis copiam facientia 211.20.& 339.45.& 354.34.& 357.6.9.& 359.48.& 386.60.& 392.44.& 394.22.& 396.39.& 415.27.& 456.47.60.
Lactis abundantiæ ouibus quid faciat 361.41
Lactis copia cytiſi paſtu pecori augetur 198.44
Lactis ſapor qualis 218.12
Lactis gallinacei hauſtus,prouerbium, Prologo operis, pag.2.verſ.25
Lac ne coaguletur 304.9
Lactis vbertatem mulieribus facientia 296.33.& 300.16.& 306.29.& 323.57.& 331.54.& 332.20.& 415.23.& 456.47.60.& 525.38
Lacte viuentes homines 86.6.& 122.40
Lac coagulat caprifici ſuculus 346.50
Lacte Arcades verno tempore medicamenti vice vtuntur 370.5
Lac vaccarum cur optimum 370.7
Lactis ſicorum in medicinis vſus 346.14
Lactis materni vſus vtiliſſimus,exitioſus verò poſt conceptum 406.3
Lac quod maximè nutriat 406.6
Lactis conſideratio 176.2.& inde.
Lac mulierum ſaluberrimum 406.37
Lactis coagulum quando venenum 408.31
Lactis mulierum medicinæ 297.26.& 402.18.& inde.
Lac camelinum ſuauiſſimum 176.4
Lacti contraria,idq; extinguentia 334.26.& 340.14.& 374.5.& 391.22
Lactes quæ in homine dicantur 173.37
Lacedæmonij ferreo annulo vtebãtur 459.51
Lacedæmone tectorium opus Romam tranſlatum 496.57
Lacedæmonij quando claſſe victi imperium amiſerunt,trabesigritæ viſæ 9.60
Lacertarum magnarum copia referta Capraria 876.15
lacertæ deſcriptio 119.32
lacertæ natura 422.17
lacerti vbi maximi 119.33
lacerti viridis gemma 526.53
lacertis lingua qualis 171.44
lacertarum ætas 119.32
lacerti Arabicæ cubitales 119.33
lacertæ Indiæ vigintiquatuor pedum ibid.
lacertorum color ibid.
lacertarum oua 153.49
lacerti piſces,eorumq; genera 459.17
lacertam ore parere falsò creditur 156.55
lacertis nulla memoria 156.57
lacertæ non incubant 156.56
lacertarum in medicinis vſus 424.32.& inde.& 425.2.54.& inde.& 429.55.& 430.59.& 431.4.& 434.18.
lacrymæ vitis medicinæ 338.23.& inde
lacrymæ miſeriæ indices 170.6.& inde.
lacrymarum remedia 342.58
lacydi philoſopho anſer perpetuus comes 146.60
Laconſtatuarius 474.53
laconica purpura 315.27.& 487.35
laconica harundo qualis 232.14
laconicæ canes octauo menſe generant 156.9
laconico agro ficus maximæ 228.44
lactæ caſeæ genus 187.26
lacteus in cælo circulus,& eius effectus 276.9
lactoris herbã vomitum concitans 361.41
lactucini Romani quidam nobiliſſimi, à lactucis cognominati 286.6
lactucæ generatria 290.26.& inde
lactuca ſomnum inducit 290.34
lactuca vnde dicta 290.35
lactuca omnis refrigerat 290.37
lactuca Auguſtus ſeruatus à Muſa Medico 290.38
lactucam veteres religionis cauſa non manducabant 290.39
lactucam ætate cibi appetentiam excitat 290.38
lactuca oxymelite in alienos menſes ſeruatur 290.40
lactuca ſanguinem augere creditur 290.40
lactuca caprina 290.41.& 298.31
lactucæ toto anno ſeruntur 290.47
lactucæ qua arte amplæ fiant 290.51
lactucæ ſatio tranſlatioq; 290.49
lactucæ genera,& medicinæ 298.31.& inde.
lactucæ ſponte naſcentis deſcriptio 298.31.& inde.
lactucæ peculiares vires 298.52.& inde
lactucæ ſucci vſus 298.43.& inde
lucunaria à quo primùm picta 493.22
lacuturres,braſſicæ genus 291.28
lada herba 185.60.& 379.12
ladani conſideratio 185.49.& inde
ladani herbæ medicinæ 379.11.& 380.53.& 383.40.& 386.7.& 386.36
lælius Strabo primus auiaria inſtituit 153.38
lælius Decimus, Prologo totius operis, pag.1.verſ.30
lætitia nullo minimo mœrore penſanda 99.53
lætitia bugloſſo augetur 369.11
lagarina vina 204.34.
lagea vua 202.34
lagines herbæ deſcriptio,& vſus 359.43
lagonis pueri ſimulachrum 476.55
lagopus auis Alpina 153.8
lagopodos herbæ medicinæ 379.55
lagonoponos morbus,& eius remedium 296.20
lahippus ſtatuarius 475.1.& 476.1
laidis & Elephantidos de menſtrui effectibus contrariæ aſſertiones 402.57
lala virgo pictrix 495.4
laletana vina 204.40
laliſiones,onagrorum pulli 122.25
lamia Lin rogo reuixit 103.52
lamiæ piſces 133.19
lamiani horti fulmine exuſti 408.9
lamium vrticæ genus 319.7
lamij herbæ conſideratio,& medicinæ 328.33.per totum caput
lamyrus piſcis 458.17
lampadias cometæ genus 9.17.58
lampſaci in metallis gemma incognita reperta 528.45
lampido fœminarum feliciſſima 99.57
lampyrides vermes ignium modo noctu lucentes 1664.5.& 274.14.19
lanæ quando puluere viſam 16.7
lanis tingendis apta alga 452.31
lanarum colorum genera plura 123.45.& inde.
lanarum genera 123.43.& inde
lanæ tingendæ diuerſitas 123.48.& inde
lanæ nigræ nullum colorem bibunt 123.60
lanas inficere,Lydorum repertum 105.42
lanæ ſuccidæ medicinæ 419.60.per totum
lanæ vſus in nuptijs 419.59
lanæ vbi optimæ 123.43.48.& inde
lanas in foljs arborum 186.9
lanæ quibus tingantur 328.53.& 329.27.& 356.45.& 487.33
lanaria herba pecori lac auget 361.41
lanatæ vuæ ex genere amminearum 201.28
lanata mala,ægro Veronenſi peculiaria 213.60
lanati lupi,piſces laudatiſſimi 132.2
lancea à quibus reperta 106.3
lanigeræ arbores vbi 1831b.23
langæ beſtiæ fabuloſæ 516.33
languori iuniperus medetur 354.10
langurium à quibuſdam appellatur ſuccinum 516.33
languriæ beſtiæ fabuloſæ ibidem
lacoontis & filiorum à draconibus innexorũ ſimulachrum 502.5
laodomiæ mulieris effigies 494.33
laodice vxor Antiochi 93.27
laodiceæ lilium rubrum 314.2
lapathi herbæ natura,genera,medicinæ 309.29.& inde
lapathi conſideratio ibidem,& inde
lapathi genus oxalis ſiue rumex 309.39
lapathi radix maxima 288.37
lapathum quando ſerendum 293.11
lapathum ſylueſtre melius ſatiuo 294.8
lapathi vſus & ex eo medicinæ 294.9.10
lapidum conſideratio 499.26.per totum
lapides in ipſis arborum corporibus reperti 234.22
lapis fugitiuus ab Argonautis Cyzici relictus 506.38

lapides

lapides viua corpora erodentes 508.60
lapides tranſlucidi 509.2.& 511.15.20.& 513.27
lapidis Aſſij flos,eiúſque in medicinis vſus 509.3.& inde vſque ad finem capitis
lapides quoſdam parere alios 509.13
lapides oſſei 509.14
lapides palmati vbi Ibidem
lapidum differentiæ plures 509.13.& inde
lapides è puluere Puteolano 496.27.& inde
lapideſcere puluerem mari immerſum 496.28
lapidem Scyrium integrum fluctuare comminutum mergi 508.56
lapides viui ex genere pyritarum 509.33
lapidum moriariorum conſideratio 510.49
lapides ſectiles in Belgica, Liguria, Vmbria, & Venetia 511.1.31
lapides monumentis apti ibid.36
lapis viridis igni reſiſtens ibid.37
lapides ob mollitiem ædificijs inutiles 511.27
lapides è cælo cadentes 16.15.per totum
lapides herbis tingi 326.4
lapides pingere quando inuentum 489.20
lapides è cælo cadere 16.15.per totum
lapides ſtatum conſumentes corpora 24.42.& 508.57
lapis vbi creſcat 26.37.& 509.15
lapides quidam fieri ſolo tactu 508.59
lapideæ pluuiæ ratio 11.10
lapidicinæ à Cadmo repertæ 105.40
lapilli & ſetain veſicis 174.13.14
lapillos herba generans 393.45.& inde
lapillis colore diſtinctis Thraces dies computant 99.47
lapitharum & Centaurorum certamen ad Phidiam in Mineruæ ſolei ſcalptum 500.42
lappa boaria herba, eiúſque vſus 383.5
lappa frugibus inimica 267.46
lappæ flores quales 319.49
lappago herba qualis, eiúſque vſus 382.46
lapſanæ deſcriptio,& ex ea medicinæ 300.54.& inde
lapſorum remedia 303.41.& 328.60
laquearia vbi auro intecta 463.20
larbaſon idem cum ſtibio 466.26
laribus Compitalia à quo, & cur inſtituta 514.60
largitionis exempla 468.54.vſque ad finem capitis
larix vſtis radicibus non repullulat 224.4
laricis foliorum medicinæ 352.15
larix montes amat 225.58
laricis arboris conſideratio 225.56
laricem non ardere 223.60
larici non decidunt folia 226.26
larici folia qualia 227.10
larix non floret 227.29
laricis germinatio qualis 227.47
laricis arboris natura 233.37
larix arbor altiſſima 234.8
larix carbonem non facit 223.60
larix neque cariem, neque vetuſtatem ſentit 235.15
larix valide pondus ſuſtinet 235.58.
larix vi ignis non conſumitur 223.60
larrius Licinius legatus, eiúſque circa Can-tabriæ fontes ſiniſtrum augurium 434.50
larrius Licinius denarium in tubere morſu deprehendit 284.28
laſer quid 284.41.& inde
laſerpitij conſideratio 284.40
laſeris medicinæ 299.57
laſer piſcis 449.42
laſſorum remedia 306.16.& 307.1.& 328.16
laſſitudinem ne quis ſentiat 328.16.& 343.46.& 351.8.57.& 354.32.& 386.11.& 395.42.55.& 407.2.& 446.39
lataces herbæ mira natura à Magis prodita 377.1
laterina pyra 214.27
lateribus quæ conueniens materia 496.44
lateres quo anni tempore fingendi 496.46
lateritias domos qui inuenerint 105.34
lateribus coctis quando pluuerit 16.8
laterum genera tria 496.46.& inde
lathyrum regem Eudoxus fugit 18.55
lathyrus Ptolemæus Aegypti rex 85.56
lathyris herba qualis,eiúſque medicinæ 393.34.& inde
latiarius Iupiter 474.27
lati clauitunicæ,eiúſque textura 123.59
latifolia glandifera arboris genus 222.24.47
latij cibus antiquiſſimus far 263.12
latinis literis primæ Græcorum literæ ſimiles 107.10.per totum
latinis feriis quadrigæ Romæ in Capitolio certabant 390.22
latinorum caſtra A. Poſthumius apud Regillum lacum expugnauit 462.1
latinienſia vina 204.26
latonæ puerperæ ſimulachrum ex ære 76.46
latonæ ſtatuæ è marmore 501.9.54
laterum doloris remedia 301.3.& 302.13.& 303.25.& 305.41.& 306.18.& 307.19.& 310.14.& 321.51.& 322.3.& 323.12.& 328.18.46.& 331.4.42.& 334.59.& 339.53.& 349.3.& 351 40.& 353.35.& 354.10.& 356.59.& 359.10.& 360.40.& 377.58.& 378.4.14.26.27.44.46.& 385.14.& 390.4.& 395.7.& 431.1.& 454.26.& 481.58
latronum inſidiæ periculáque qua ratione poſſint euitari 405.21.& 422.21
lauer herba,& ex ea medicinæ 379.55
laureæ pyra 214.31
laureæ ceraſa 217.55
laurea,id eſt,lauri folia 220.13
lauretum,ſiue Loretum locus Romæ in monte Auentino 220.14
laurentina vua qua 202.29
laurinum oleum 212.25.& inde.& 344.5.& inde
laurices,id eſt,cuniculorum fœtus 126.6
lauriotis quid 408.38
lauri arboris conſideratio, & eius genera 219.31.per totum caput
lauri baccæ 217.44
laurus Apollini ſacra 180.44
laurus optima quæ 212.27
lauri ſuccus quæ 218.20
lauri in triumphis vſus 219.31.& inde
laurus Cæſarum & Pontificum ianitrix 219.31
laurus Delphica quæ 219.32.34
lauro coronabantur triumphantes Romæ 219.35
laurus Cypria qualis 219.32.35
laurus ſyluestris qualis 319.36
laurus regia quæ 219.38
laurus Auguſta Ibidem
laurus è cælo miſſa 219.42
laurus pacifera 219.52
laurus inter armatos hoſtes quietis indicium 219.52
lauri vſus in militia apud Romanos 219.53
laurum in gremio Iouis Romani Imperatores ponebant 219.54
laurus ſpectatiſſima in monte Parnaſſo 219.56
laurum Reges Romani Apollini Delphico dono mittebant,& quare 219.57
laurus fulmine non icitur 15.56.& 219.59
laurus ſuffimentum cædis hoſtium atq; purgatio 219.60
laurum in profanis vſibus polluiſas non eſt 220.1
laurus non incenditur in ſacris 220.2
laurus inimica igni 220.2
laurus ſata in Cæſarum villa ad Gallinas 220.9
lauri nomen ad virostransferri 220.13
laurus purificationibus adhibetur 220.15
laurei rami,quẽ triũphãtes manu tenuiſſent, ſerendi vnde ducta conſuetudo 220.11
laurus quæ loca amet 226.2
lauro non decidunt folia 226.21
laurus primo Fauonio germinat 227.38
laurus cur mas exiſtimetur 229.13
lauro frigus inimicum 230.23
laurus plurima in Olympo monte Ibidem
laurus vbi non proueniat 230.25
laurus cum hedera trita ignem reddit 235.2
Laurus inſana vbi,& quare ſic dicta 237.3
laurus quibus modis ſeratur 242.60.& inde
laurus quando ſerenda 247.59
laurus contra rubiginem ſatorum in agris defigenda 268.15
lauri Daphnoidis natura, & ex ea medicinæ 349.8.& inde
lauri natura,& medicinæ ex ea 348.40.& inde
lauri Delphicæ medicinæ 349.1.& inde
laurus Idæa & Alexandrina qualis 349.6.& inde
lauri foljs aut ſuis quædam ſeſe purgant 116.32.34
lea braſſica qualis 299.43
leana meretricis patientia 96.7
leana quot vno partu catulos pariat 112.32
learchus à patre præcipitatus 481.14
lebadiæ prodigium 333.24
lecanius Buſſus quo morbo interierit 376.6
lecythion agilitatis exercitator 494.13
lectiſtibagites vini genus 207.29

lectos & triclinia quis primus argento exornarit 469.26
legati Romanorum sagmina ferebant 326.8.& inde.& 370.54
legati Romanorum verbenacam ad hostes ferebant 370.54
legati Romanorum interempti 473.2.3
legati Octauij, aut certè Popilij in legatione ad Antiochum confidentia, eiusdemq; statua 473.5.& inde
Leges. Quære Lex.
legumina quæ herba necet 337.43
leguminibus quæ bestiolæ innascãtur 337.45
leguminum radix qualis 260.59
legumina quota die sata nascantur 261.2
leguminum culmus qualis 261.24
leguminum caulis qualis 261.25
legumina diuisus florent 261.32
legumina quando siliquentur 261.34
legumina quæ diebus maturescant 261.36
leguminum consideratio 265.22.per totum
leguminum satio 265.44.& 268.28.& inde
legumen vnde dictum 268.33
legumina quomodo diu seruentur 277.49
leguminum occatio, sarritio, runcatio, &c. 269.50.& inde
Λειμὼν libri Græci inscriptio. Prologo operis, pag.2.vers.26
lembus à quo repertus 106.59
lemnisci in coronis 312.39
lemonium herba qualis 371.6
lendes capitis quibus perimantur 333.53.& 356.15.& 409.2.6. & 424.43.& 442.53.& 497.10.& 498.17
lenæus Pompeius, Magni Pompeij libertus 363.42
lenæus Pompeius Grammaticæ artis doctissimus 363.54
lenæus patroniiussu Mithridatis commentationes medicas Latinas fecit Ibidem
lenæus Pompeius de herbis opus conscripsit 363.42
lentis pinsendæ ratio 264.7
lens vbi serenda 268.29
lens quando seratur, & eiusdem genera plura 265.44
lente vescentes aquanimes fiunt 265.47
lentem necans herba securidaca 267.53
lentis natura, & medicinæ ex ea 336.14. & inde
lens palustris, & per se nascens 336.31.& inde
lentiscus arbor mastichen fundit 208.12
lentisci oleum 212.33.& 344.15.
lentisci baccæ 217.44.& 218.2
lentiscus semper viridis est, & semper fructu grauida 272.47
lentiscus triplici fructu tria arandi tempora demonstrat 272.49
lentisci medicinæ 353.15.& inde
lentigines facientia 308.46
lentiginum remedia 295.26.& 298.54.& 301.21. & 302.44.& 305.13.& 306.28. & 325.17. & 329.30.43. & 332.3.& 333.3.& 335.2.& 337.14.& 339.47.& 344.18.& 346.51.& 348.52.& 349.28.36.& 353.30.& 354.41.& 357.5.& 360.6.& 362.54.& 404.57. & 410.36. & 453.53. & 454.3.41.45
lentuli vnde dicti 258.17
lentulus L. Consul Cornelium Merendam aurea corona donauit 462.2
lentulus P. Consul duo statuarum capita in Capitolio dedicauit 474.29
lentulus & Metellus Consules à duobus histrionibus ob similitudinem cognomina acceperunt 93 34
lentulus Spinter primus carbasina vela in theatrum induxit 283.40
lentuli Spinteris amphoræ vrceique ex onyche 503.44
lentulus Cornelius quando Consul 428.60
lentulus Spinter primus dibapha purpura in prætexta vsus, eóque nomine reprehensus 138.8
leocharesstatuarius 474 56
leochares Mausoleum cælauit 500.32.37
leocras statuarius, ac eius opera 476.52
leonatus Alexãdri dux 78.42.& 496.35
leones, cancrorum genus 134.55
leonum feritas inter senon dimicat 89.33
leones iugum subeunt 152.43
leonibus lingua imbricata 171.48
leones & thoes inimici 158.26
leonum pugnam quis Romæ primus dederit 112.48.& inde
leones quomodo capi facilè possint 112.51.& inde
leonem quis primus manu tractare ausus ac mansuetum ostendere 112.59.& inde
leones quis primus iugo subdiderit 112.56
leo læsus ab homine medelam petit 113.3.& inde
leones vbi nigri 113.37
leonis caput fortissimum 118.41
leonis adipis, aliarúmque partium in medicinis vsus 403.31.& inde
leonini dentis vsus 478.33
leones quos non attingant 422.26
leones quæ arte vngues custodiant 111.48
leonis consideratio 111.51.per totum
leones quibus in locis reperiantur 112.15
leonum genera duo 112.16
leonum natura, consuetudóq; 112.17.& inde
leones quando hominem appetant 112.22
leonum clementia 112.24.& 113.2
leonis irati signa 112.33
leonis generositas quo deprehendatur 112.35.& inde
leo lynis oculis non intuetur 112.43
leo quæ timeat 112.45
leones ne mordeant 480.19
leones adamantide herbæ resupinantur 361.12
leonis animæ virus graue 179.6
leonum carnibus viuentes homines 86.27
leo piscis ex genere lacertorum 458.17
leocrocutæ feræ descriptio 114.20.& inde
leon statuarius 477.41
leonides Alexandri pædagogus 184.59
leontice herba qualis 372.41
leontij statuarij opera 475.32
leontion pictor 491.36
leontios gemma 527.34
leontisci pictura 494.38
leontopetalon herba qualis 393.38
leontophonij animalis consideratio 119.13.& inde
leontopodon herba qualis 380.32
leontopodij herbæ medicinæ 384.36.& 386.51
leopardus ex leæna & pardo gignitur 111.52.56
lepidij consideratio 292.56.& inde
lepidij herbæ natura, & medicinæ 306.20.& inde
lepidotes gemma 526.15
lepidi Aemilij interitus repentinus 104.32
lepidus M. Apuleiæ coniugis desiderio post repudium obijt 99.58
lepido M. Consule gallinaceus locutus 146.52
lepidus M. primus limina ex marmore Numidico in domo suæ posuit 502.56
lepidi Marci domus splendidissima 507.15
lepidi Triumuiri querela de auium cantu, eiúsque remedium 493.11.& inde
lepidorum in familia tres intermisso ordine obducto membrana oculo geniti 93.16
lepidi Marci corpus flammarum vi è rogo ejectum 104.55
lepræ morbi remedia 298.20.& 300.28.46.& 303.43.& 306.21.27.& 309.41.& 310.3.& 321.27.& 328.30.& 329.30.43.& 332.9.& 333.7.& 337.16.& 338.24. & 339.45.& 341.58.& 342.40.& 346.53.& 353.47.& 356.7.55.& 362.54.57.& 367.44.& 375.19.& 380.10.& 399.52.& 406.21.& 410 31.& 423.36. & 447.53. & 454.2.3.41.45.& 479.27.& 497.17.34
lepton centaureon herba 368.14.& inde
leptophyllon herba 380.44
leptorages vuæ quæ 201.5
lepus marinus piscis venenosus 448.26
leporis marini venenum, & eius remedia 309.3.& 345.33.& 351.51.37.& 372.11.& 402.30.& 406.26.& 408.30.33.35
leporis marini in medicinis vsus 454.6.& 457.14
lepus piscis ex genere lacertorum 458.17
leporum terrestrium consideratio per totum 126.2.
lepores candidi, & niue vescentes 126.2
lepus omnium prædæ nascens 126.12
lepus superfœtat Ibidem & 156.35
lepores in Ithacam insulam illati moriuntur 126.44
lepores aperti is oculis dormiunt 170.11
lepores omni mense pariunt 156.19.35
leporibus cor maximum 172.31
lepores vbi bina iocinera habeant 173.1
lepores non pinguescunt 174.28
lepus surdus facilius pinguescit 416.23
lepus animalium villosissimum 175.34
leporis partium in medicinis vsus 409.7.& 411.1.23.24.26.40.& 412.12.16.29.42.& 413.10.& 415.14.& inde.& 416.4.& inde
leporis coagulum in medicina 408.16.& 409.51.59.& 410.47.59.& 411.59.& 415.56
lepores in cibo sumpti somniosos faciunt 416.4
leporis carnes formam conciliare creduntur 416.5
leporino ex pilo vestes confectæ 126.23
lesbias gemma 526.15
lesbium vinum quale 204.48.50
lesbocles argenti cælator 477.19
lethargum morbum generantia 302.22.339.57
lethargicorum remedia 296.28.& 297.36.& 302.30.& 303.32.& 309.58.59. & 310.34. & 328.11. & 343.50.& 348.6.& 352.3.& 353.4.& 354.44.& 383.52.& 405.27.& 413.55.& 421.23.& 434.11.& 449.55.& 455.57.58.& 456.14.& 503.30
leuca gemma 525.37
leucacanthos herba 319.9
leucacantha herba quæ & Leucanthemon, eiúsque descriptio, & medicinæ 396.29
leucachates gemma 524.5
leucadis Irinum optimum 465.9
leucadium vinum 205.1
leucanthe herba eadem cum parthenio, eiúsq; medicina 324.44
leucanthemis siue Leucanthemon herba 329.46
leucanthemon siue Leucacantha herba 395.29
leucanthemum florem cuiusmodi habeat & odorem 316.34
leucanthemi herbæ medicinæ 323.41
leucargillon quid 241.40
leucas id est, armoracia 287.35
leucoron herba qualis 379.32
leucochrysos gemma 523.19.& 526.20
leucocomon Punici mali species 197 35
leucochrum vinum 205.10
leucographia gemma 525.37
leucographis herba, & ex ea medicinæ 394.4.& inde
leucogæus collis, eiúsque creta alicæ conficiendæ idonea 265.8
leucoion chalcanthi genus à colore albescentis violæ denominatum 480.8
leucon, ardeolarum genus 155.18
leuci aues altero carent oculo 169.45
leucopetalos gemma 526.17
leucophæus pannus 456.52
leucophoron quid 486.56
leucophthalmos gemma 526.16
leucostictos marmoris genus 503.34
leuson arbor 233.38
lex à Cerere primùm reperta 105.24
lex Numæ Pompilij de vini vsu 205.56
leges plures ad res varias 125.15.& 153.30.& 167.17.& 211.18. & 223.46.& 258.24.& inde.& 399.8.& 497.2.& 512.3
leges Censoriæ glires cœnis ademere 126.29
legibus Censorijs quæ cœnis interdicta 125.15.& 126.29.& 153.30.& 499.42
leges duodecim tabularum 170.50.& 222.2.& 239.12.& 258.27.& 312.42.& 398.22.& 427.59
leges agrariæ 98.23.& 125.20
lex Papyria 462.37
lex Clodia 462.39
lex Metella 498.50
lexipyreta ex generibus medicamentorũ 307.27
libadion herba quæ 368.14
libanios vuæ genus 207.51
libanochros gemma 526.17
libs ventus 13.7.12.& 279.49
libs notos ventus 13.13
libanotidis herbæ odor 294.19
libanotidis herbæ vsus 294.21
libanotis vbi serenda 294.19
libanotidis radix qualis 294.20
libanotis eadem cum rosmarino 294.21
libanotidis herbæ consideratio, medicinaq; ex ea 306.47.& inde
libella fabrorum à quo reperta 105.53
libella vnde dicta 462.23
liber pater. Quære Bacchus.
liberales artes vnde dictæ 200.4
liberalium artium primum in gradum recepta pictura 490.2
liberi tantùm & ingenui ad picturam admittebantur 490.1.& inde
liberi, pulchri, bonique qua ratione generantur 361.29.& inde
liberi quo pulchri, boni, fortunati gignantur 377.9
libri pumice poliuntur 510.36
librorum apud Græcos ambitiosæ inscriptiones. Prologo operu, pag.2.vers.24.& inde
libros esse oportet non thesauros, Domitij Pisonis sententia. Prologo operis, pag.2.vers.3
libycum asparagi genus, & ex eo medicinæ 301.44
libido in somno quo compescatur 299.11
libidines in poculis Romæ celabantur 459.29
libidinum tabellæ à quo pictæ 489.45
libidinis intemperantia perdices mares fœminarum ouafrangunt 150.25
libidinis intemperantiam coercentia 354.24.37.& 355.17
libidinosi fores sunt qui hirto sunt corpore 175.34
libys puer ex ære, Leontij opus 475.33
libonis ludis tectum theatrum 506.55
libræ cælestis signi occasus 273.56
libralia pyra, ab amplitudine dicta 213.23
libripendes vnde dicti 462.25
liburnicas naues imitantes pisces 128.23.& 134.11
liburnicæ naues ex qua materia 223.45
lycaonis feræ consideratio 118.12
lycaonum gentis inuenta 436.41
lycæo Ioui humana hostia sacrificabatur 115.2
liceriana pyra 214.26.29
lichenis herbæ nomen vnde ductum, eiúsque descriptio, genera, vsus, & medicinæ 377.19.& inde
lichen, id est, limus pruni arboris, eiúsque vsus in medicinis 347.20
lichenes, morbi genus 295.4
lichenum descriptio 375.48.& inde
lichenas Latini mentagram appellant 375.51
lichenum morbus quæstuosus medicis 375.58
lichenum morbi remedia 295.4.& 298.20.& 301.19.& 303.2.& 309.6.& 310.21.& 321.27.& 322.42.& 329.17.& 330.55.& 331.10.& 332.9.& 335.7.& 326.45.& 338.24.& 342.3.39.& 343.4.& 346.14.17.53. & 348.26.40.& 353.59.& 354.41.& 356.46.& 357.26. & 375. 48. fere per totum caput. & 377.15.19.24.& 395.54.& 399.52.& 410.29.& 429.20. & 445.22.& 453.43.& 465.15. & 497.17.34. & 498.42
lichen quid in equo, eiúsque vsus 410.7
lychnis rosæ genus 313.32.& 317.1
lychnis agria, herba qualis 372.22
lychnuchi pensiles ex ære 472.15
lychnitis herba 371.56
lychnites marmoris genus 500.27
lychnites gemma 521.28.& inde
lychnite ex gemma vasa potoria olim facta 521.36
lyciæmira platanus 181.5.& inde
lycia cedrum habet 230.22
lyciænarcissus qualis 314.5
lycij montis Coryci crocum optimum 314.30
lycij croci cura qualis 314.36

Reliqua quære parte secunda.

lycium medicamentum 359.43
lycium quod medicinæ aptissimum 182.41.& 358.45
lyci statuarij opera 476.56
licinianum oleum optimum 210.48
licinius Lartius, Vide Lartius 284.27
licinius Caluus, & M. Cælius Rufus eadem die geniti 102.53
licinius Publius quando Consul 142.57.& 206.30.& 427.60
licinij Murenæ inuenta 140.54
liciniana propago Catonis 94.5
lycisca statuarius 476.56
lycophthalmos gemma 527.20
lycopsis herba qualis 393.41
lycos aranei genus 431.1.& 434.39
lictores fores percutiebant, cùm Consul domum aliquam intraturus erat 97.59
lycus Neapolitanus medicus 308.48
lydi Pelasgos pellunt 33.54
lydiæficus quales 215.31
lydiæ lus 230.20
lydios modulos quis inuenerit 106.16
lydius lapis, qui & Heraclius 468.10

Reliqua quære parte secunda.

lien quibus hominibus nullus 169.6
lien quomodo totus amittatur 305.25
lienis in medicinis vsus 412.5
lienis consideratio 173.55.& inde
lienis in sinistra situs aduersus iecur 173.55
lien quibus insit animalibus 173.56
lien peculiare cursus impedimentum 173.58
lien per vulnus exemptus, non admittit vitam 173.59
lienis magnitudo, risus iocíque intemperantiam parit 173.59
liene adempto, risus adimitur Ibidem
lienosi gignuntur Caunij 169.7
lien in suibus quo pacto possit consumi 354.60.& 366.44

lienis morbi remedia 174.1.& 296.52. & 293.40. & 303.52. & 304. 22.46. & 305.23. & 306.15. & 307.20. & 309.41. & 310.36.59. & 321.25.44. & 322.49. & 327.26. & 328.19.23. & 329.30. & 330.36. & 331.13.57. & 332. 1. & 337.19. & 338.30.31. & 345.8. & 346.29. & 348.56. & 351.55.56. & 354.34.58. & 356.57. & 363.4. & 380. 57. & 381.29. & 390.4.7.41. & 395.17. & 396.13. & 406.33. & 411.26.31. & 420.1. & 454.60. & 482.10. & 486. 50. & 497.57

lienes lienosis mederi 404.25. & 411. 27. & 415.60

lienum curandorum magica præcepta 430. 54. & inde

lien curſorum quo pacto extinguatur 384. 55

lienem quæ extenuent 296.27. & 321.44

lienem abſumentia 320.37. & 336.55. & 350.57. & 354.58. & inde. & 359.10. & 366.44. & 380.60. & 381.2. & 391.35. & 450.36. & 450.15

lien quo abſumatur intra quadraginta dies 381.2. & 389.39

lien qua ratione totus per aluum emittatur triginta quinque diebus 305.25

lien vt triduo abſumatur 396.36

ligamina vitium contuſo ligno fiunt 232. 53. & inde

ligandis vitibus quæ apta materiæ 232.41. per totum caput

ligdinis lapis qualis 503.55. & inde

lignum quo perfuſum non ardet 420.32

ligna oſſea quæ 233.33

ligna duriſſima Ibidem. & 233.39. & inde

ligni quo cadi debeant tempore 233.41. & inde

ligna quæ in aqua terráue diu durent 235. 35. & inde

ligna cur teredines vermésque non attingant 235.45. & inde

ligna lignis integuntur, vt pretioſiora fiant 236.33

ligni bractææ quem in vſum excogitatæ 236. 34

lignum ſmilaris ad aures ſonat 356.5

ligna quomodo ſine igne accendi poſſint 361. 13

lignum quæ procreet animalia 167.51

ligna nocte lucentia 170.30

lygos frutex idem cum vitice 354. 27

liguriæ muſta quo pacto condiantur 208. 22

liguriæ vina nobiliſſima 204.27. & 215.17

Reliqua quære parte ſecunda.

liguſtici herbæ natura, & medicinæ 305.30. & 306.39.40

liguſticum à Liguria dictum, quod nonnulli panacem appellarunt 292.50. & 305.30

liguſtrum arbor 188.20

liguſtri arboris natura, & ex eo medicinæ 355.24. & inde

liguſtri materia teſſeris aptiſſima 266. 11

liguſtrum in aquoſis tantùm locis prouenit Ibidem

lilij conſideratio, natura, genera 313.51. per totum caput

lilia quo tempore floreant 313.52. & 316.50. & 317.2.5

lilium roſæ nobilitate proximum 313.51

lilij mira magnitudo 313.53

lilij formæ deſcriptio 313.54. & inde

lilij vnguentum ac oleum 313.56

liliorum ſatio 313.59

lilij fœcunditas 313.60

lilium rubens 314.1

lilium vbi laudatiſſimum 314.2

lilium purpureum idem cum narciſſo 314. 4

lilij ſerendi ratio & tempus 314.7. & inde

lilia purpurea quando floreant 314. 6

liliorum tingendorum ratio 314.8. & inde

lilio apes delectari 317.18

liliorum medicinæ 321.22. & inde

lilij oleum 212.44. & 313.51.57

lilij olei medicinæ 345.37

limaces ne ſata lædant 272.44

limacis lapillus dentitioni infantium medetur 437.16

limacum generatio & interitus 140. 15

limacis oſſiculi mirus vſus 424.51. & 437. 16

limeum herba qualis 393.56. & inde

limonia herba 316.53

limoniates gemma 526.18

limonion, id eſt, beta ſylueſtris 299.26

lymphationes nocturnæ quo pacto tollantur 481.27

lymphatici quo homines fiant 361.20

lymphaticorum remedia 367. 44. & 413.35. & 433.16. & 442.29. & 518.30

limus pruni arboris, & ex eo medicinæ 347. 20

lyncei fabula vnde ſumpta 7.56

lyncis beſtiæ medicinæ 405.53. & inde

lyncis feræ conſideratio 114.18. & 119.43. & 516.22. & 517.52

lyncurij gemmæ conſideratio 119.19. & 516.32. & 517.50. & inde

linguarum animalium conſideratio 171. 43. & inde

linguarum animalium diuerſitas Ibidem

lingua Metelli Pontificis inexplanata 171. 59

linguæ vitiorum remedia 356.43. & 410. 43. & 445.20

lingua carentes homines 85.54

lingua quod animal careat 115.33

lingua, guſtus ſedes 171.60

linguarum toto orbe diuerſitas 178.43

linguarum diſſimilium populi trecenti, Dioſcuriadem Coraxorum vrbem conuênere 70.46

linguis fauere quid 397.57

linguæ bubulæ herbæ vſus 246.30

lingua herba vbi naſcatur, eiuſque in medicinis vſus 361.55. & inde

lingulacæ herbæ medicinæ 372.35

linearum veſtium vſus 282.42. & inde

lini herbæ conſideratio 282.18. & inde. & Ibidem 37. per totum caput

linum agrum aduſit 282.34

linum quæ gentes præcipuè ſerant 282.40. & inde

linum viuum, quod & asbeſtinum 283.25. 30

linum vbi optimum 283.31

linum terram deteriorem facit 283.34

linum ſacris olim adhibitum 283.15

lini maturitas quo pacto deprehendatur 283. 11

lini medicinæ 283.15

linum quo ſerendum tempore 271.15

lini maceratio 283.17

linum nere, viris decorum 283.21

lino cui principatus tribuatur 283.31. & inde

linum vbi ſerendum 368.34. & 382.40

lina quo fiant eſtate ſplendida 307.59

lini ſeminis medicinæ 310.45. & inde

lina quo nigreſcant 402.59

linum Arachne mulier reperit 105.43

linoſtrophon herba eadem cum marrubio 310.13

linozoſtis herba quæ 366.12. & inde. & 384.11.23. & 386.6

linterninituris oleæ vetuſtiſſimæ 236.43

linternini rus, Scipionis Africani exilium 203.9. & 236.43.

liothaſium napi genus 287.17

liparæ, medicamenta 349.25. & 466 45

liparis gemma 526.18

liparis piſcis 459.17

lippitudinis remedia 301.20. & 349.17. & 373.13.32. & 394.19. & 399.11.13.52. & 400.12. & 401.10.45. & 403.54. & 404.29. & 406.33. & 425.47. & inde. & 453.6

lippitudo inſantium quo pacto tollatur 419. 42

lirare quid 269.33

lirinum vnguentum, ſiue oleum, & eius medicinæ 313.51. & 344.37

lyron herba qualis 372.7

lyſandri regis ſomnium 97.45

lyſiaſtatuarij opera 501.69

lyſimaches ſacerdotis Mineruæ ſimulachrum 476.39

lyſimachiam herbam Lyſimachus rex reperit 368.33

lyſimachiæ odorem angues fugiunt 370. 32

lyſimachiæ medicinæ 381.49. & 385.32.58. & 387.4

lyſimachus gemma 526.19

lyſimachi regis canis domini rogo ſe iniecit 119.44

lyſimachus cum leone incluſus 112.55

lyſippus pictor 493.17

lyſippi ſtatuarij opera 99.18. & 473.60. & 474.12.17.58. & 475.40.48

lyſiſtratus ſtatuarius 474.58. & 495.32

lyſon ſtatuarius 477.41

litis comitem eſſe miſeriam 98.36

litium victoria vt quis potiatur 420.42

literarum inuentores 61.24. & 105.25. & inde

literas Aſſyrias ſemper fuiſſe 105.25

literæ quo à muſculis tuentur 390.51

literæ adulterarum arcanæ ex quo ſucco 380. 13

literæ Ægyptiæ 504.6

lithanicorum, ſiue (vt alij legunt) tetanicorum remedium 310.3

lithizontes gemmæ 520.57

lithoſpermum herba mira 393.44. & inde

lithoſtrata quæ 513.36.55

lyta vermis in canum lingua 423.53

liuianum æs quod, & vnde dictum 471. 24. & inde

liuia Auguſta cryſtallum in Capitolia dicauit 516.1

liuiæ Auguſtæ gallina alba in gremium deiecta 220.5. & inde

liuia charta 195.14

liuia fœcunda antè à, cum Auguſto ſterilis 93. 49

liuiæ porticus, & in ea vitis maxima 200. 44. & inde

liuiæ ficus quales 215.36

liuiæ Rutilij vxoris ſenectæ 101.50

liuius M. Conſul quando 417.44

liuij Hiſtorici reprehenſio. Prologo totius operis, pag.1.verſ.58. & inde.

liuoris remedia 310.9. & 336.11. & 337.12

lix quid 513.52

lobe, frugis genus fertiliſſimum 261. 17

locorum muliebrium conſideratio 174.16. & inde.

locorum mutatio vtilis longo morbo 401.1

loca naturam interdum mutant 230.13. & inde

loci mutatio arboribus prodeſt 243. 23

locorum diuerſorum vis & natura peculiaris 21.21. & inde. & 51.32. & 226.32. & 227.36. & 228.36.51. & 230.13.21. & inde. & 235.43. & 240.2.11. & inde. & 254.17. & 261.37. & inde. & 263.52. & inde. & 268.18. & inde. & 270.2. & inde. & 317.12. & inde. & 363.33. & inde. & 437.8. & inde.

locupletes qui, & vnde dicti 258.21. & 468.41. per totum caput.

locuſtarum terreſtrium conſideratio 166. 59. per totum caput.

locuſtæ moriuntur, cùm peperierint 167. 3.7

locuſtæ ſerpentes interimunt 167.5

locuſtæ quibus in locis naſcantur 167.6

locuſtæ vbi maximæ 167.6

locuſtæ ternùm pedum in India ibidem

locuſtæ Indicæ crura ſerrarum vſum præbent, cùm inaruerint 167.7

locuſtæ in Italiam ex Africa tranſeunt 167. 15

locuſtæ per multas orbis partes vagantur 167. 21.

locuſtæ Parthis in cibo 167.21

locuſtarum coitus qualis 167.23

locuſtæ viſu carent 169.47

locuſtarum oculi quales 170.33

locuſtarum infeſtatione oppidum in Africa derelictum 116.48

locuſta miræ magnitudinis 127.42

locuſtarum cibo tantum viuentes homines 86.30. & 91.22

locuſtas auertentia 523.5

locuſtarum piſcium conſideratio 134.44. & inde. & 140.23. & 458.14.17

locuſta polypo inimica 142.3

locuſtæ aquatiles cruſta teguntur 130.30. & 134.44

locuſtæ piſces ſenectutem exuunt 134.46

locuſtarum piſcium coitus 140.2

locuſtæ quaternorum cubitum 127.42

loligo piſcis volitans 133.52. & 283. 30. & 458.17

loligo piſcu volatu ſuo tempeſtatem prænuntiat 283.30

loliginis magnitudo 134.37

loliginum coitus & partus 140.1. & 26

loliginum piſcium natura 131.22. & 133.48. & 449.60

lolium frugibus inimicum 267.46

lolium infelix à Virgilio dictum 337. 34

lollia Paulina Caij Imperatoris matrona; & eius ornatus 136.39. & inde.

lollij M. infamia, eiuſq; exitus 136.44

lomenti fabacij in medicinis vſus 336.10

lomentum coloris genus 470.40

lomentum ex caruleo fit ibidem

lonchitis herba quæ 372.48. & 381. 3.6. & 383.57

longiſſimæ vitæ homines 51. 33. & 91.24

lophon ſtatuarius 477.41

loquela carentes homines 85.56

lora quid, & quomodo fiat 205.42

lorica à quo reperta 106.1

loti arboris conſideratio 197. 2. per totum caput

loti arboris medicinæ 350.35. per totum caput

loti arboris baccæ 217.44

lotos arbor, eadem cum faba Græca 229. 26

lotos non ſentit cariem aut vetuſtatem 235. 14

lotos vetuſtiſſimæ Romæ 236.45

loti ſex ingentis pretij & ætatis Romæ 239.1

loti floris laus apud Homerum 315. 43

lotos Ægyptia, caulis paluſtris genus 197. 13. & inde

loti in Euphrate naſcentis mira natura 197. 26. & inde

lotos herba 197.13. & inde

lotos inter herbas deorum voluptati naſcentes recenſetur ab Homero 329.55

loti herbæ medicinæ ibidem

loti arboris è fructu vinum exprimitur muſti ſimile 197.9

lotos Ægyptijs panis vſum præbet 197. 16.17

lotometra herba, eiuſq; vſus 329.56

lubricis piſcibus & longis pinna bina 132. 51

lucana vina 204.33

lucani ſcarabæorum genus 166.41

lucæ boues cur dicti elephanti 109.37

luceiæ mimæ ſenectæ 101.52

lucernarum fungi pluuias præſagiunt 283. 16

lucernarum luminibus apta lychnitidis folia 371.57

lucernarum odor, abortus cauſa 92.39

lucernæ piſces 133.42

lucifer ſtella 3.57

luciliis primus condidit ſtyli naſum. Prologo operis pag.1.verſ.31

lucilij de pauimentis verſus 512.44

lucina dea vnde dicta 236.47

lucinæ ædes Romæ quando condita 236. 45.46

lucos religioſos ſuccidi qualiter permiſſum 257.19

lucius Iunius quando Conſul 210.36

lucius Piſo potator maximus 209.37

Quære Piſo.

L. Siccius Dentatus. Quære Siccius.

L. Papyrij Prætoris ſententia lata pro muliere, quæ decimo quarto menſe poſt obitum mariti pepererat 92.13

Vide Papyrius.

Lucius Cæſar Cenſor, eiuſq; edictum 268.30

Lucio Porcio Conſule orbis circa Solem viſus 10.15

Lucio Iunio Conſule quod fuerit olei pretium 210.36

Lucius Plancus bis Conſul, Cenſorq; 192.2

Lucius Plotius proſcriptus, vnguenti odore proditus 192.2

Quære Plotius.

Lucius Balbus Conſul 23.17.18.

lucorum quorundam reuerentia 188. 43

lucretiæ nulla decreta ſtatua 473.31

luctatius Q. clypeos vbi dicarit 485.8

luctatius Q. Mineruam Catulianam Romæ dicauit 476.45

lucullo quid Samoſatam oppugnanti acciderit 27.23

luculllus L. Herculis Tunicati ſtatuam iuxta Roſtra dicauit 478.51

luculli villa ſine agro 259.47

lucullus L. primus ceraſum in Italiam aduexit 217.49

luculli contra Mithridatem victoria ibid.

lucullus quot cados vini Græci populo diuiſerit 206.37

lucullus M. Apollinem Capitolinum vnde Romam aduexerit 51.56

luculli Imperator amatorio perijt 365. 17

luculli victoria 377.3

luculli ſigna multa Romam inuexerunt 473. 56. & inde

lucullus ex Apollonia oppido Apollinem Romæ tranſtulit 474.10. & inde

lucullus L. duobus talentis Stephanoploci tabulæ apographon emit 493.30

lucullus L. ſignum Felicitatis facienda locat 495.44

luculli marmoris columna 4.99.51
lucullus L. Consul quando 502.60
luculli seruus heri manus à cibo deducebat 401.14
lucullus L. Bæticæ Proconsul, miraq3 eius de polypo historia 134.16
lucullus Xerxes togatus appellatus 140. 57
luculleum marmor cur dictum 502.60
ludius pictor 492.48.& inde
ludos spectandi consuetudo 507.51. & inde
ludorum gymnicorum repertores 106. 23
ludos funebres quis inuenerit ibidem
ludu in sacris non tam victoribus, quàm ipsorum patriæ, corona dabatur 221.40
ludorum in circo consuetudo 312.42
ludorum genera plura, & eorum repertores 106.23.& inde
lumborum effectorum remedia 295. 23.& 286.27.52.& 297.20.30.46.& 301.14.38.41.& 302.4.& 303.1.26.& 304.5.& 305.26.& 306.54.& 307.20. 55.& 309.60.& 310.10.& 322.19.& 323.32.& 324.12.& 327.27.& 328. 46.& 330.20.& 333.36.& 337.14.25. & 339.32.& 352.28.& 355.57.& 359. 30.& 383.1.& 391.48.& 392.22.& 401.41.& 404.6.22.& 405.6.& 411. 46.& 419.11.& 431.3.& 483.3.& 497.16.38
lumbrici omnes oculis carent 169.48
lumbrici quibus nationibus innascantur 396. 53
lunæ consideratio, natura, motus, effectus, miracula 4.13. per totum caput.
lunæ senio Aegyptij annum metiuntur 101. 40
lunæ color figuraq3 cæli tempestates præsagiunt 283.31.& inde
luna sexta Druidibus initium mensium annorumq3 facit 237.45
lunæ status non nisi serenis noctibus metuendus 276.54
lunæ infinitæ secundum quosdam 1.42
lunæ amore Endymion cur captus fingatur 4. 21
lunam à Sole lucem accipere 4.29
lunæ maculæ ex sordibus terrenis 4.35.
lunæ eclipsis causa quæ 4.59.& inde
luna cur non certo temporis spatio singulis mensibus defectum patiatur 4.59
luna super omnia pura, luceq3 plena 5.7
lunam minorem esse, quàm terram 5.15.28
lunæ defectus rationem quis Romæ primus euulgarit 5.32
lunæ coitus quid 5.52
lunam minorem esse alijs stellis errantibus 6.8
lunæ motus, augmentum decrementumq3 6. 6.per totum.& 8.10
luna quomodo Solem spectet 6.5
luna intra quatuordecim partes Solis semper occulta est 6.7
lunæ in Zodiaco motus 6.54
luna tantùm in Geminis bis coitum facit 7. 53
luna prima & noua quo in signo eodem die videri possit 7.55
lunæ color blandus 8.6
lunæ plures quando simul visæ 10.28. per totum caput.
lunæ in terras influxus 11.39.& inde
luna augmenti decrementiq3 causa in conchis 11.39.& 25.37
lunæ æstuum maris causa 24.51
lunæ potestas in hæc inferiora 25.36. per totum.& 25.49. per totum caput
lunæ obseruatio 336.47.& 347.38.& 351.5.& 399.8.& 413.33.& 450.48. & 525.9.
lunæ sidus rerum esse spiritum 25.36
lunæ vim maximè sentiunt exanguia 25. 38
luna fœmineum sydus & molle 25.49
luna sub terra existente allium & vlpicum serendum 289.36
luna crescente frumenta grandescunt 277. 55
luna silente quæ serenda 278.20
luna decrescente quæ agenda 278.50
luna crescens, decrescens, plenaq3 quomodo cognoscatur 278.54.& inde
lunæ silentis tempus materiæ cædendæ apissimum 234.50
luna decrescente stercorandi agri 242.46. & 278.50
lunæ obseruatio in satione raporum 266. 21
lunæ obseruatio in seminando 270.57. & inde
lunæ plenæ tempore nocles æstiuæ gelidæ, hybernæ tepidæ sunt 275.35.& inde
luna vbi raro videatur 77.31
lunam contra non mingendum 402.7
luna crescente insitores obseruabant, vt calamus vitraq3 manu deprimeretur 246.4
lunæ pro ratione quo pacto rusticorum opera distinguenda 278.47.& inde
lunæ deficientis antiquitas æris crepitu auxiliabatur 5.43
lunæ defectus quo temporis spatio recurrat 5. 52
lunæ defectus aliquando visus & ipsa & Sole super terram conspicuis 5.60
luna plena tantùm aut silente carbunculus vites, & rubigo segetem ladit 275. 50
lunæ effectu conchæ augescunt 128. 50
lunæ plena cæteri pinguescunt 134.54
lunæ imaginem felenites lapis continet 526. 55
lupercorum habitu factæ statuæ 472.39
lupini leguminis consideratio 266.26. per totum caput
lupinus semper se ad Solem vertit 266.28. & 274.22
lupini vsus communis quadrupedum & hominum 260.59
lupini caulis qualis 261.26
lupino folia decidunt 261.31
lupini simus optimus 242.33.& 256. 44.& 266.31.& inde
lupino cum oleo trito formicæ auferuntur 257.12
lupinus puerorum ventribus impositus vermes necat 266.41
lupini aqua calida macerati, humano cibo redduntur idonei 266.40
lupinus vbi serendus 268.27
lupinorum oleum 212.42
lupini medicinæ 337.5.& inde
lupini syluestres deteriores satiuis 337.5
lupinorum oleum therminum appellatum, eiusq3 vsus 344.34.
luporum oculi splendentes 170.29
luporum vestigijs calcatis torpescunt equi 408.27
lupi partium in medicinis vsus 409.11. 32.58.& 411.43.& 412.19.& 413.7. 43.57.& 415.12.54.55
luporum terrestrium consideratio per totum caput 114.51.
lupi dens caninus dexter cui rei vtilis 171. 25
lupi rostrum veneficijs resistit 408. 26
luporum capita quare villarum portis præfigantur ibidem
lupos ex hominibus fieri fabulosum 114. 53
lupi vbi nulli 126.49
luporum iecur equinæ vngulæ simile 416. 19
luporum vestigijs equi rumpuntur ibid.19
lupi ne in agrum accedant ibid.30
lupus ne alicui animali noceat 416.33
lupi homini viso vocem admunt 114.51
lupi vbi acerrimi proueniant 114.52
lupi caudæ amatorium inesse 115.5
lupi quo coeant tempore 115.6
lupi in fame terra vescuntur 115.7
luporum augurium ibidem
lupi ceruarij quales 115.8
lupi ceruarij insatiabiles 173.48
luporum vesicæ Syrites lapis innascitur 174. 12
lupis vbi cum hominibus societas 144.30
lupi pisces aestus 448.45.49
lupi pisces cum mugile inimicitiæ 142.2
luporum pisces consideratio, natura, &c. 132.2.& inde.& 445.54
lupus pisces bis anno paris 140. 16
lupi lanati pisces suis generis præstantissimi 132.2
lupus pisces vbi optimus 140.50
lupus salictarius, herba 318.34
lupi, araneorum genus 164.60
luscini vnde dicti 170.27
luscinorum remedia 346.44.& 409.24
luscinæ auis consideratio, natura, cantus 149.7.& inde
luscinæ aues, Græcè Latineq3 loquentes 152. 6.
luscinia candida 149.20
lusitania cerasa 217.54

Reliqua quære parte secunda.

lustris in publicis nomina victimas ducentiis prospera eligebantur 398.40
luteus color in nuptialibus flammeis fuisse concessus 315.32
luteæ violæ descriptio 321. 43
luteæ herbæ qualis 463.56
lutei ædificij repertor 105.35
lutræ animalia è genere fibrorum 457.58
lux sonitu velocior 15.33
luxatis vtilia 299.3.& 305.52.& 306. 1.& 309.27.& 221.34.& 323.46.& 328.12.& 329.30.& 331.22.30.& 334. 11.& 335.60.& 338.29.& 343.19.& 344.10.22.& 348.22.& 354.43.& 356.22.& 358.7.& 360.14.& 361.59. & 363.3.& 384.14.& 390.7.& 398. 36.& 407.14.& 414.14.& 419.12.& 445.40.& 512.23.
luxuria aduersus fraudem munienda 528.8
luxuriæ exemplum in Iulia D. Augusti filia 312.52
luxuria annulorum vsum sæpius mutauit 460.48
luxuriæ inuentum, arborem vnam alia integi 236.33
luxuriæ exempla 136.39.& inde vsq3 ad finem capitis.& 469.7.& inde.
luxuria mater conchyliorum pretia margaritis propemodum æquauit 137.14
luxuria maxima in auro & argento 469. 7.& inde
luxuriam Asia misit in Italiam 469.45. & inde
luxus vnguentorum maximè superuacuus 191.43.& inde
luxui omni dedutissimus M. Apicius 132.21

Vide Apicius.

luxus redargutio 132.21.& inde.& 135.43. per totum caput.& 138.5.& inde.& 180.25.& inde.& 325.57.& inde: & 459.11. per totum caput.& 462.48. & inde.& 469.7.& inde.& 499.26. per totum caput.& 506.55.& ind..

Macedoniæ ficus quando germinet 227.46
Macedoniæ pix qualis 224. 52
Macedoniæ adamas 518.14
Macedoniæ gemmæ 526.50
Macedoniæ cerasa 217.56
Macedonica saliunca qualis 315.6
Macelli vectigal maximum Romæ 285. 51
Macir arbor 182.46
Machlis fera 111.41
Maciem inducentia 179.32. & 353.36
Maculæ corporis quomodo tollantur 302. 56.& 303.50.& 336.56.& 345.37.& 387.2.& 404.58.& 406.44.& 509. 41.
Maculas è facie tollentia 295.26.& 410.33.& 429.15
Madon herba eadem cum vite alba 339. 40
Madon nymphææ genus 368.45
Manadum simulachrum 501.6
Manomenon mel quod 317.44
Magica fraudulentissima artium omnium 427.8
Magicæ authoritas maxima 427.13
Magicæ prima origo ex medicina 427. 16
magica superstitio bonam orbis partem occupauit 427.21
magica in Perside orta ibid.
magicæ species plures 428.10. per totum caput
magica ars à quibus in nostro orbe primùm celebrata 360.50
magicæ herbæ plures 360.50. per totum caput
magicis herbis nihil mirabilius ibidem
magicæ vis 376.59.& inde.& 404.36. & 524.15
magicæ artis vanitas, eiusq3 reprehensio 370. 60.& inde.& 376.59.& inde.& 403. 32.& 414.44.& inde.& 422.36.& inde.& 522.39.& 523.2.& 535.8.51.
magi quibus vtantur herbis 316.43. 60.& 372.25.& inde.
magi quæ herba pota diuinent 361. 21
magi qua herba perungantur 361. 28
magorum veneficijs quo pacto resistatur 372. 17.& 403.14.& 404.40.& 509.39.
magi quo lapide in axinomantia vtantur 509.48
magorum æstus 420.39
magi plures vetustissimi 427.10. per totum caput
magides quæ 469.40
magydaris laserpitij caulis 285.3
magydaris alterum laserpitij genus 285.7
magiriscia ex argento, Pythia opus 470. 20
magmata, vnguenti faces 191.37
magnanimitatis exemplum 96.33
magnetis lapidis consideratio, genera, miracula, medicinæ 508.32. per totum caput
magnes vnde dictus, & vbi repertus primùm 508.38
magnetis nomina plura 508.38
magnes quibus in locis reperiatur 508.38. & inde
magnes ferrum ad se trahit 294.52.& 508.36.& 517.34
magnetis & ferri concordia 481.37
magnes ferro vires suas communicat 481. 38
magnes vbi nascatur 481.40
magnes in se vitri liquorem, vt ferrum, trahit 513.11
magnetis cum adamante discordia 518.28
magnes adamante præsente ferrum non attrahit ibidem
magnetis genus in Cantabria inuentum 481. 40
magnete è lapide concameratio templi Arsinoes fieri cœpta 481.42
magnitudinis homines mirè 86.7
magnitudinis corporum causa 21. 26
magnitudinis humani corporis consideratio 94.50.& inde
magistratus Romanorum betullæ arbore virgas faciebant 226.4
magistratibus quo anno Romæ caruit 236. 45
magistratibus capita aperiri cur institutum 401.28
maiæ, cancrorum genus 134.55
malache, maluæ genus 308.58
malachra, id est, bdellium 182.59
malæ soli animalium homini 170.58
malarum consideratio 270.49. & inde
malagmatum materia 353.43.& 354.44.& 356.57
malas sculptor 500.14
maldacon, id est, bdellium 182.59
malicorium quid 345.28
malina prunæ quæ dicantur 213.37
malleolus vitium quid, & vnde dictus 249. 37
malobathri arboris consideratio 189.28 & inde
malobathri medicinæ 344.30. & inde
malope maluæ genus 308.57
maltha quo pacto conficiatur 512.24. & inde
malthæ mira natura 27.22
malua herba vbi arborescat 286.20
maluæ mira magnitudo 286.21.& inde
malua quando seratur 293.10
maluæ herbæ consideratio, generà, medicinæ 308.56.& inde
maluæ terram pinguem faciunt 308.59
maluæ succus apium ictibus medetur 317.52
malus arbor quo tempore serenda 248. 17
malorum arborum consideratio per totum caput 213.53.
malorum arborum varia denominatio ibid. per totum caput
mali cotonei consideratio per totum caput 213.14. per totum caput
malorum appellatione & Persica veniunt, & granata 213.21
malus Assyria veneni medetur 181.31
malus medica, eiusq3 descriptio ibid. & inde
malorum omni ex genere vinum conficitur 207.3
mali Punici consideratio 197.31. & inde
mala quomodo seruentur 214.45. per totum.& 215.7.13
malorum succus qualis 218.22
malorum odor 218.23
malus quæ loca amet 226.2
malo folia mucronata 227.8
malus quando germinet 227.40
malus quo tempore semen ferat 228.12
malus facilè fructum perdit 228.27
malorum quædam biferæ 228.48
malus celerrimè senescit, tuncq3 deteriorem fructum fert 229.1
malo arbori vita breuis 237.9.& 245. 19
malus quando inserenda 246. 27
mala ferentium arborum, earumq3 florum, & fructuum consideratio, & medicinæ 344.58. per totum
malorum genera plura, & ex eis medicinæ 345.14.& inde
mali punici genera, & ex ijs medicinæ 345. 20.& inde
malum terræ herba 376.10.& inde
malum nullum sine aliquo bono 387.63

malis bona paria non esse 99.52
malus nauis à Dedalo repertus 107.1
malæ herbæ alijs non monstrandæ & inde
mamillanæ ficus 215.31
mammarum consideratio 175.43.& inde.
mammas homo solus in maribus habet 175.43
mammis fœminæ quædam carent 175.44
mammas volucrum vespertilio solus habet 175.45
mammæ tantùm binæ ijs, quibus solidæ sunt vngulæ 175.50
mammas boues quaternas, oues capreásq; binas habent
mammas sues toto ventre habent duplici ordine 175.53
mammæ vt virgini perpetuò stent 374.4. & 415.20
mammas virginum cohibentia 392.20
mammæ mulierum ne crescant 374 5. & 415.24.& 456.51
mammam androgyni alteram virilem, & alteram muliebrem habent 90.22
mammarum affectarum remedia 303.46. & 304.19.& 308.21.& 309.9.& 335.6.& 336.28.57.& 343.58.& 345.9.& 348.22.& 352.32.& 353.5.& 386.15.16.54.& inde.& 389.23.& 391.32.& 396.39.& 402.20.& 456.49.& 509.7.37.38.
mammarum duritiam emollientia 300.50.& 302.3.& 406.49.& 452.26.
mammis turgentibus medentia 303.46. & 339.11
mammarum inflammationes tollentia 309.24.& 330.56.& 339.11.& 342.36.
mammarum doloribus post partum medentia 321.48.& 323.22
mammæ lactis sui impatientes face aceti curantur 342.46

Vide Lac.

mammosa pyra 214.25
mamurra quis, & eius domus & inde 502.51
mandragoræ herbæ consideratio 373.35. & inde.
mandragoræ vsus, & medicinæ 373.47. & inde.& 377.31.& 382.9.55.& 383.1.& 384.6.& 385.48.& 386.2.33.
mangones quo puberiatem puerorum inhibeant 323.17.& 430.16.& 457.14
mangones gemmarum 528.14
mangones terebinthina resina corporum gracilitatem emendant 352.46
maniconstrychni genus 325.1
manilij Cornuti morbus qualis 375.59
manilius Marij legatus 460.44
manlius Mathematicus 504.42
manilius Senator 142.50.55
manlij Cn. ex Asia triumphus 422.12
manius Curius, & eius iuramentum 233.30
manius eques Romanus breuissimæ staturæ 95.2
mantius Marcius frumentum populo in singulos modios assibus dedit 258.37
manlius Consul 326.50.& 385.14
manlius Astrologus cretatis pedibus Romam aduectus 498.59
manlius Mathematicus obelisco auratam pilam imposuit 504.42
manlius natus cæsa matre 92.59
manlius primus Carthaginem ingressus ibid.
manly Capitolini fortitudo, & gesta eius 97.17.& inde
manlius Capitolinus regnum affectat 97.21
manlij Torquati interitus 104.40
manon spongiæ genus 139.5
mantichoræ feræ descriptio 114.31. & inde 117.3.
manubriarusticorum ex qua materia 236.28
manuum in animalibus consideratio 176.34
manuum affectarum remedium 322.52
mapalia scirpis tegi 233.3
Mappæ lineæ igni splendescentes 283.25
marathrum herba 116.23.& 316.4
Marcellus Consul 5.32
marcellus M. quoties dimicauerit 96.29
marcelli theatrum vbi Romæ 98.55
marcelli de Archimede Mathematico solicitudo 99.13
Marcello M. cum perijt iecur in extis defuit 172.56
marcellus Syracusas expugnauit 99.14
Marcelli Vecchij prodigium 255.44
marcellus Augusti nepos, & eius adilitas 283.43
marcellus Octauiæ filius in Apollinis æde dactylotheca consecrauit 514.57
marcelli theatri dedicatio 113.46
marcia Romanarum princeps fulmine ictu mortuo fœtu incolumis vixit 15.2
marcia aqua Romæ omnium clarissima, saluberrimáq; 441.60
marcion Smyrnæus medicus 399.56
marcij Q. Censura 376.3
marcius Q. Scipionum vltor 485.12
marcio L. in Hispania concionanti flamma repentè è corpore emicuit 28.3
marcij Romani diuinitas 98.40
marcius Philippus Censor 107.37
marcius Q. aquam Marciam Romam adduxit 441.3.& 508.9
marcio Q. Consule tres soles visi 10.24
marco Agrippæ Cicero filius temulentus scyphum impegit 209.44
marcus Aoilius Consul 16.2
marcus Seius, quando ædilis 210.37
marcus Curius. Vide Curius.
marcus Valerius 219.28
marci Crassi laureæ 219.25
marci Curiatij filiæ Sedigitæ appellatæ 176.35
marci Tullij equitis Romani statura 95.2
marcus Herennius Consul 285.48
marcus Antonius. Quære Antonius.
marcus Ludius pictor 492.37
marci Othonis inuentum 191.50
marculi repertor 105.35
marcorides vitæ 202.34
mare turbatum sedantia 27.14.& 525.47.
mare gagaten lapidem vbi expellat 515.43
maris nauseæ quomodò arceatur 390.48
maris æstus quibus locis noxius 240.22
maris tempestatum signa plura 283.37. & 284.20
maris nauigatio mortis causa 282.27
maris dij plures 501.15.& inde.
maris aqua salubris 442.43.& inde.
maris aqua vina condiuntur 208.3
maris fruticum consideratio 198.59
per totum caput
mari nihil violentius 447.54
mare circa brumam halcyonum fœturæ sternitur 19.39
mare nauigare coegit auaritia 13.41
mare cur non crescat accessu tot fluminum 18.12
mare terram vndique circundat 18.14
maris, locorumq; maritimorum circumnauigatio 18.36.per totum caput
mare quoque terræ motum sentit 22.25
maria quibus locis recesserint 23.2.
per totum caput.
mare fuisse, vbi nunc terra est ibidem
maria quas terras interruperint 23.20.
per totum caput
mare quas terras abstulerit 23.35.
per totum caput
maris accessus recessusq; qua ratione fiant 24.50.per totum caput
maris fluxus & refluxus quando maiores vel minores 25.3.& inde.
maria quæ maximè intumescant 25.13. & inde.
maris miracula plura 25.31.
per totum caput.
marium purgatio 25.32
mare cur salsum 25.41.per totum caput
mare quo tempore dulce visum 25.47
mare vbi altissimum 25.55.
per totum caput
maria aqua grauior dulci 26.21
maris odio flumina quædam vada subeunt 26.27.& inde.
maris aqua dulcis locis pluribus 26.39
mare oleo tranquillatur 27.15
mare quo pacto tranquillent vrinantes 27.15
mari in alto non cadunt niues 27.16
maris animalia maxima 127.32.
per totum caput
mare habet quicquid in rerum natura reperitur 127.37.& 139.36
maria Canis exortum maximè sentiunt 131.52
maris sæuitiam præsagientia 135.9.& 280.37.& 281.19.& inde
marinæ diuisiæ 135.39.per totum.& 155.43.& inde.
mare ventri damnosissimum 135.40
mare quando tranquillum 149.46
marina animalia terrestribus notiora 457.51
marinæ aquæ proprietates plures 27.13
marina animalia venenata 139.41.
per totum caput
marini homines 128.7.& 457.57
marinas inter belluas prælia 128.21.& inde.
marinorum veneni remedium 346.55
marinum olus, eiúsque natura 454.29
marinus vitulus, eiúsque coitus, generatio, & natura 130.34
marga terræ genus, eiúsque vsus 241.36. & 242.4.& inde
margaritarum consideratio, luxus, pretia 135.43.per totum
margaritarum copia vbi 79.46.& 135.48.& inde
margaritarum ferax insula Tylos 82.31.
margaritis simile lithospermi semen 393.47
margaritarum ingentia pretia 136.41
& inde copiosè
margaritarum origo 132.22
margaritæ vbi optimæ 137.22.& 518.39
margaritas aceto resolui 136.58
margaritarum luxus 135.43.
per totum caput
margaritæ vsu atteruntur, colorémque amittunt 136.16
margaritas Indicus maximè mittit Oceanus, 135.48
margaritæ Indicæ 503.9
margaritæ Britannicæ 136.37.& inde
margaritæ partus concharum 135.55
margaritis cæli maior societas, quàm maris 135.57
margaritæ Soli rubescunt, candorémq; amittunt 136.3.& inde
margaritæ crassescunt senectæ 136.6
margaritas vrinantium cura peti 136.13
margaritæ senescunt, colorémque expirant 136.33
margaritæ crepidis & soccis à quibusdam additæ 135.26.27
margaritiferæ conchæ 458.10
marianum as 471.27
marianus Valerius nono die à Puteolis Alexandriam nauigauit 282.21
mariana sodalitia 507.46
maria referta syluis quæ 198.60.
per totum
marisca ficus 215.42.& 228.55
marisos iunci genus 320.18
marij perspicacitas in loco villæ deligendo 259.48.49
mario Gratidiano dicatæ statuæ 468.37. & 473.18
marius C. varices stanti sibi extrahi passus 177.11
marij C. septies Consulis villa in Misenensi 259.58
marij C. ex Rhodano fossa 32.38
marij C. de Iugurtha triumphus 460.1
marius filius aurum ex incendio ædis Capitolinæ Prænestæ detulit 460.23
marij C. cadauer erutum 105.1
marij C. Cimbrica victoria, & vsus cantharorum 469.54
marius aquilam peculiariter legionibus Romanis dicauit 143.51
marius C. Consul 10.35.& 101.55. & 102.52.& 145.27
mario C. cùm immolaret, iecur defuit in extis 172.57
marmaridius Magus 427.30
marmaritis herba, eiúsque in Magicis vsus 361.5.6
marmor Numidicum Sinnadicúmque crustis insertis variegatum 489.21.& 502.57
marmoris causa naues factæ 499.35.& inde
marmor quis primus Romæ in publicis operibus ostenderit 499.46.per totum
marmore scalpendo qui primò inclaruerint 500.5.per totum
marmor vbi nobile 500.26.& inde
marmor scalpi ante picturam ac statuariam repertum 500.30
marmoris artifices nobiles plures 500.5. per totum.& Ibidem 14.per totum
marmoreæ columnæ 499.46.57.& 502.39
marmoris secandi in crustas inuentum 502.53.& 503.5
marmoris genera & colores 502.37. & inde.& 503.20.& inde
marmore quidam vina condiunt 208.3
marmora in lapicidinis crescere 508.28
marmorea simulachra variorum artificum 500.14.& indeper totum caput
maron herba odorata 188.25
maroneum vinum nobilissimum 203.26
marrubij herbæ consideratio, natura, medicina 310.12.& inde
marrubij varia nomina 310.13
marrubij genera duo 310.26
marrubio vinum conficitur 207.9
marrucinæ ficus nobiles 216.26
marrucini agri prodigium Neronis tempore 255.44
marsyas Lydorum dux 38.58
marsyæ religati pictura 489.20
marsyas vbi, & in qua arbore suspensus 237.5
marsyæ cum Apolline certamen Ibidem
marsyæ adempta corona 312.48
marsici belli signum, & omen 126.20.& 219.8
marsici belli causa 367.8
marsorum contra serpentes vires 317.55. & 398.30.& 399.21
martis sideris consideratio 3.50
martis stellæ motus, exortus, occultatio 6.19. & inde
martis stellæ per zodiacum motus 6.57
martis stellæ cursus maximè obseruabilis 7.48
martis stellæ color qualis 8.6
martis simulachrum 477.33.& 501.17
martis vltoris templum 481.17
martis filij Aetolus, & Hyperbius 106.3.& 107.4
martius Picus in pæoniam effodientium oculos impetum facit 365.37.& 392.59

Vide Picus Martius

martij campi obeliscus 504.39.per totum caput
mares fœminis fortiores, præterquàm in pantheris & vrsis 178.5
mares in quibus animalibus non reperiantur 131.39
mares pondere fœminis præstant 95.12
marium cadauera supina fluitant, fœminarum prona 95.13
mares qua ratione concipi possint 279.48. & 366.18.& 370.21.& 382.28.& 387.58.& 391.28.38.& 395.35.& 415.17.43
marsiniæ nomine nobilitata Numidia 57.18
marsinissa post octoginta sex annos filium genuit 94.3
masinissæ filius Metymathnus 94.4
masinissa quot annis regnarit 101.42
maspetum quid 284.54
massaris vuæ genus 189.47.& 338.50
massica vina nobilissima 204.15
massiliæ paterææ ex vite 200.38
massiliensia vina gemini saporis 204.27
massiliense sisere optimum 297.10
massurius scriptor 92.13.& 144.14.& 226.7
mastiche nigra vbi gignatur 208.36
mastiches plura genera 185.45.& inde
mastiche, lentisci resina 208.12
mastos herba, eiúsque vsus in medicinis 387.1
materia quo cædenda tempore 278.54
maternæ reuerentia in equo exemplum 120.49
materni amoris in brutis exemplum 113.53. & inde.& 121.29.49.& 125.52.& 126.32.& 129.2.& inde.& 145.6. & 150.35
matius Cn. eques Romanus tonsilia nemora adinuenit 181.24
matius cuidam maligeneri nomen fecit 214.4
matricis affectæ remedia 393.4
matrimonij fidei in brutis exemplum 109.26.& 115.19.& 117.5.& 129.1
matrimonium nescientes homines 59.18
matrimonij fidem quo pacto Psylli explorent 90.14
matronarum quæ castissimæ iudicatæ 98.46
mausoleum à quibus artificibus celatum 501.33
mausoleũ Halicarnassi ex qua materia 496.57
mausoli domus Proconnesio marmore incrustata 502.49
mausolus Cariæ rex, & eius sepulchrum 501.33
mausolus rex quo anno obierit 501.34.& 502.49
mausoli regis Artemisia vxor 308.37.& 501.33
maxillarum morbi remedia 322.51.& 342.51.& 346.34
maxillarum consideratio 170.58
maxillares dentes 171.26
mecœnas Mæsius triennio sibi silentium imperauit 401.37
mecœnas Caius perpetua febri laborauit 102.47
mecœnati tribus supremis vitæ annis nullus contigit somnus Ibidem
mecœnatis institutum, pullos asininos epulis apponere 121.58
mecœnatiana vina 204.25
mechopanes pictor 494.17
meconium, id est, infantium sordes in vtero editæ 400 53
meconis, lactucæ genus 290.33.& 299.7
meconium, id est papaueris succus 307.41
mecon herba, & ex ea medicina 308.5 & inde

meconion aphrodes, herba qualis, eiúsque vsus in medicinis 395.9.& inde
meconij remedia 340.11.& 341.3.& 342.27.& 343.44
meconites gemma 526.22
medea herbarum perita 363.10
medea frater vbi interfectus 42.53
medea quadrigæ ex ære 476.5
medeam Timomachi Cæsar Veneri dicat 486.7.& 494.11
medea pellicem naphtha exussit 27.28
medea Timomachi imperfecta 494.52
medea gemma à Medea reperta 526.21
medica malus 181.31.& inde.& 213.53
medica herba vnde aduecta 267.11.& inde
medicamenta vulgo parata esse voluit natura 350.26
medicamenta mala quo pacto ab edibus arceantur 301.15
medicamenta mala ne noceant 371.30.& 372.18.20.24.& 404.24.& 433.8.& 451.5.& 481.57
medicamentaria à Chirone reperta 105.45
medicamina ex longinquis regionibus non petenda 334.35
medicaminibus Arcades non vtuntur 370.5
medicina vnde nata 350.26.& inde
medicinam non tam prabentes, quàm reperientes, prosunt 397.22
medicina qualiter fiat vtilis 350.30
medicina ex fraudibus hominum 350.29
medicina imperat imperatoribus 350.33
medicina vera in cœnis quotidianis 350.30
medicina antiqua qua 364.32
medicina nullam artium inconstantiorem esse 416.59
medicina noua 376.33.per totum caput
medicinæ auxilia communia quæ 376.37
medicina abstinentia & fames 335.27.& 376.37.& 400.56
medicina ab animo hominis pendentes non omittendæ 400.56
medicina ab oraculis petitur 417.1
medicinarum optima quæ 400.56.& inde
medicinæ à dijs inuentæ 416.60
medicinæ præmia ingentia 417.10 & inde
medicina Græcorum à Catone damnata 417.47.& inde
medicinæ origo atque inuentio 416.53.per totum caput
medicina Magicæ fons 427.16
medicina & Magica pariter efflorverunt 427.53
medicinæ plures ab animalibus repertæ 116.24.per totum
medicinæ ex animalium membris 397.11.per totum caput
medicina à quo reperta 105.43.49
medicinam Romani damnauerunt 417.41
medicam rem prisci non damnabant, sed artem 418.59
medicina luem morum induxit 418.45
medicinæ Græci authores recensentur 417.5.& inde
medicinæ fidem ferè abrogauit Magica vanitas 376.59
medicinæ ab externo orbe non petendæ 334.35
medicinæ ex igni 513.44.& inde
medicinæ peritissimus Hippocrates 99.5
medici Aegyptij quales 375.58
medici excellentes plures 99.5.& inde
medici metallicarum rerum imperiti 478.54
medici periculis nostris discunt 418.9
medici venalem vitam ægris promittunt 350.28
medici veteres plures per totum caput 416.53.
medicis multæ gentes carent 417.40
medicorum astus 350.28
medicorum auaritia compositamedicamenta excogitauit 334.29.& inde
medicorum crudelitas 397.25.& inde
medicorum inter se contrarietas 299.46.& 302.28.& 376.33.per totum
medicorum plurium laus 99.5.& 376.29.per totum
medicorum principi Hippocrati ijdem in Græcia honores, qui Herculi, exhibiti 99.6
medicorum priscorum diligentia 345.48
medicorum turba se perisse, monumenti inscriptio 418.38
medicos se asserentibus statim creditur 418.6
medicus omnium clarissimus Asclepiades, & mira eius fiducia 99.9.& inde
medicus solus hominem impunè occidit 418.9
medion herba qualis, eiúsque vires 394.11.& inde
medullæ arborum 228.1.& 249.22
medullæ consideratio, effectus, genera, & medicinæ 178.32.& inde.& 407.33.& inde.& 410.28.29
medulla carentes homines 95.16
medullam quæ habeant ossa, & quæ non 174.34.& inde
megabyzi sacerdotis Dianæ, picta effigies 491.8.& 493.53
megalium vnguentum 191.14
megarorum excidium prædictum oraculo 234.23.& inde
megasthenes à Philadelphoin Indiam missus, gentis eius vires descripsit 74.60
meges palpebrarum psilothrum ex ranis in aceto putrefactis inuenit 453.11
mel corpora conseruat 91.50
mel quo pacto eximendum 162.32.& inde
mellis, in quo sunt apes immortuæ in medicinis vsus 426.52.& 431.39.& 432.24
mellis natura & origo 161.34.per totum caput
mel collectum apes ore euomunt 161.40
mel optimum ex quibus foliis 161.35.36.& 162.13
mellis genera & diuersitas 161.51.per totum & 162.22.per totum
mella etiam ex sparto, & oleis carpuntur 160.44
mel, vt mustum, se purgat 161.46
mel vicesimo die crassescit Ibidem
mel optimum ex quibus frondibus sorbeatur 161.48
mel vernum cur anthinum vocetur 161.44
mel æstiuum, horæum vocatur 162.2
mellis in medicinis vsus 162.6.& inde.& 387.47.& inde
mellis medicamenta, dona cælestia 162.7
mel quando vberius, & pinguius capiatur 162.11
mel ericæum vilissimum 162.21
mella à puris eximenda 162.34
mella furem, & menses odere Ibidem
mella vnde acescant 162.37
mel venenatum vbi nascatur 317.32.& inde
mel quis primus vino miscuerit 203.28
melle cum aceto misto fit oxymeli 207.37.38
mel insanum quod 317.44
mel quod muscæ non attingant 317.59
mel, id est, succus florum lilij 321.29
mel à putredine corpora seruat 333.49
mellis natura qualis 333.49.& inde
mel quibus noceat 333.54
mella despumati vtilitas in medicina 333.58
mella à quo reperta 105.57
mella quæ optima 161.44.per totum.& Ibidem 51.per totum
mellis copiæ signum 161.52
mella quomodo probentur 162.11.per totum
mel venenatum quibus ex floribus fiat 317.34.& inde
mellis venenati signa 317.37.& inde
mellis venenati remedia 317.39.& inde.& 423.42.& 450.59
mela equestris ordinis vir porri succo se interemit 289.23
melamphyllum herba 331.30
melampodis diuinatio, atque inuentum 98.39.& 366.47
melampodion herba 366.48
melampsythium pasi genus 205.17
melampus Prætij filius qua herba sanarit 366.49
melancholicorum remedia 299.1.& 300.42.& 309.18.& 323.13.& 342.21.& 367.44.& 395.55.& 405.32.& 406.21.& 413.55
melancholiæ insanæ remedia 336.39
melancoryphi aues 149.28.& 155.22
melancranij iunci genus 320.22
melandrya cordylæ pisci fusta 131.3
melandryum herba, eiúsque in medicinis vsus 379.35
melaniarum remedia 353.30.& 386.3
melanion floris genus 316.52
melanthemon herba 329.47
melanthion, id est, gith 306.22
melanthius pictor quibus vsus coloribus 488.3
melanthius ingenti pretio didicit 489.60
melanurus piscis 458.19
melappia poma 214.11
melaspermon, id est, gith 306.23
meleager vnus ex ducibus Alexandri 496.35
meleagri effigies, Parasij opus 489.32
meleagri tumulus 148.38
meleagrides aues 148.36.& 516.49.59
melenaetos aquilarum genus 143.3
mel frugum panicum 335.27
melicembales pisces 458.10
meliceridum morbi remedia 109.41.& 322.55
melichloros gemma 527.35
melichrysos gemma 523.23
melichros gemma 527.35
melilotos herba 315.58.& 316.46.& inde
meliloti herbæ medicinæ & inde 322.50.
meliloti oleum 212.39
meliloto apes delectantur 317.19
melimela diu seruari non possunt 214.49
melimela vnde dicta 214.11
melimela poma, eorúmque in medicinis vsus 345.15
melinum oleum ex malicotoneis 345.12
melinum vnguentum ex ijsdem 190.47.& 191.7
melis animalis consideratio 119.21
melissophyllon herba 315.58
melissophyllon, id est, apiastrum 302.9.& 315.58
melissophyllo aluearia illinuntur 318.11
melissophyllo apes delectantur 317.19.& 322.44
melissophylli medicinæ 322.44.& inde
melitæi canes 42.59
melitis herba eadem cum melissophyllo 322.44
melites gemma 527.37
melsites vinum quomodo conficiatur 205.36
melitites vinum, & ex eo medicinæ 334.21.& inde
melrites lapis qualis 509.40
melius Sp. à Minutio Augurino reprehensus 258.38
melliginem apes vnde decerpant 160.28
melopepones qui, & vnde dicti 301.41
melothron, id est, vitis alba 339.39
melothron herba folio suo venit in coronamenta 315.57
membranarum animalium genera plura 174.15
membranæ vbi repertæ 194.58
membranarum maculæ quo tollatur 299.28
membrorum fractorum remedia 307.48
membrorum singulorum animalis descriptio 168.28.per totum
memecylon vnedonis species 217.38
memnon Aethiopiæ rex 85.8
memnonia regia 60.44
memnonis statua ex basalte lapide, Sole oriente crepitum edens 503.40
memnonis in Aethiopia regia 148.36
memnonis sepulchrum 148.34
memnonides aues Ibidem
memnonia gemma 526.21
memoria insignis exempla 96.12.per totum caput
memoria ars à quibus reperta 96.16
memoria fragilissima 96.18
memoria quibus modis amittatur 96.18.& inde
memoriam adimens gemma 525.39
memoriam iuuantes aquæ 439.22
memphiticarum arborum mira magnitudo 194.36
memphiticæ arbores nunquàm perdunt folia 226.32
mena Sex. Pompeij libertus 499.4
mena piscis 459.19
menæ pisces colorem mutant 133.37
menarum piscium in medicinis vsus 454.13.53.& 456 46.52
menais herba qualis 360.53
menander allij fœtorem quo pacto docuerit extinguendum 289.36
menander diligentissimus luxuriæ interpres 502.39
menandri Synaristusæ 349.15
menandri regis Cariæ effigies ab Apelle picta 497.10
menandri fabula, Thessala nomine 427.38
menandri honor 97.55
mendacium nullum teste caret 115.1
menechmi statuarij vitulus 476.57
menecrates Sexti Pompeij libertus 499.4
menelai Canopus gubernator 66.46
menelai regia 464.58
menelai imago ex Obsidiano vitro 513.31
menenij Agrippæ paupertas 469.3
menestrati simulachrum 501.44
menius C. Latinos deuicit 472.46
menius C. quando Consul 473.31
menodorius statuarius 477.41
menogenes statuarius ibid.30
menogenes cocus 93.30
menon literarum repertor 105.30
mensarum pretiosarum insania 196.18.per totum caput
mensæ cedrinæ 196.18
mensarum ingens pretium 196.19.& inde
mensa Ptolemæi regis Mauritaniæ 196.23
mensa Tiberij principis 196.25
mensarum dotes præcipuæ 196.33
mensæ tigrinæ, pantherinæ, & apiatæ 196.35.& inde
mensa in vna plura vitia iuuant 196.39
mensam auferri bibente conuiua inauspicatissimum habetur 398.56
mensis seruata auguria & superstitiones ibid.55.& inde
mensæ secundæ, arborum fructus 180.48
menstrua mulierbria hortis mirè nocent 94.14.& 293.37
menstrui consideratio, natura, tempus, effectus 94.10.per totum
menstrua nō nisi mulieri conueniunt ibidem
menstruum quando in muliere cesset 94.2
menstruo mulierum nihil magis monstrificū 94.14
menstruum quando, & quàm diu in muliere 94.22
menstruum generando homini materia 94.23
menstrui grauidarum fluxus inualidos reddit partus 94.25
menstruo primo fœminarum plures morbi sanantur 400.22
menstrui prodigiosi effectus 402.39.& inde
menstrua mulier denudata tempestates abigit ibid.40
menstrui portentosa mala ibidem 40.& inde
menstrua coeuntibus maribus quando maximè pestifera 402.43
menstruo purpuram pollui ibid.44
menstruum segetibus nocet ibid.45
menstrui tactu vitis lædituribid.49
menstruum Iudææ bitumine nocentius 402.54
menstruo nitorem speculorum hebetari 403.2
menstruorum mulierum in medicinis vsus 403.3.& inde
menstruo tactis posthibus Magorum artes irritas reddi 403.16
menstrua coriandri potu contineri 308.41
menstruorum remedia 304.34.50.& 310.59.& 311.26.& 321.26.43.& 323.43.& 327.28.& 328.28.& 329.52.& 331.4.& 332.2.& 337.19.& 341.19.& 342.45.& 342.60.& 344.52.& 345.10.51.& 347.39.& 348.43.48.& 349.8.& 350.37.59.& 352.51.& 353.55.& 355.8.16.& 356.44.& 357.5.32.46.& 358.5.53.& 360.22.& 386.15.29.& inde.49.& 391.15.& 393.1.& 393.10.30.& 394.13.14.& 396.42.& 415.30.& 419.9.& 420.2.11.22.& 479.60.& 482.6.10.& 486.44.51.& 509.56
menses citantia 302.5.16.& 305.18.& 309.57.& 310.22.& 322.43.& 323.15.57.& 324.11.33.& 330.37.& 331.57.& 333.18.& 335.46.& 336.36.37.45.& 339.52.& 346.12.52.& 348.5.& 351.23.60.& 354.32.& 355.35.& 356.16.47.& 359.10.16.& 360.16.42.& 362.21.58.& 366.24.& 386.13.19.21.24.25.27.30.32.& inde.& 389.18.44.& 394.34.& 395.8.59.& 396.9.31.& 400.47.& 401.53.& 402.33.& 404.17.59.& 423.36.& 449.56.
mensurarum & ponderum nomina 325.26.per totum
mensurarum & ponderum inuentores 105.54
mens dea 2.35
mentis sedes in homine vbi 172.27
mentis subtilitas vnde 173.29
mentis alienatio quo iuuetur 323.13
mentis instabilitas quo iuuetur 361.11

mentem turbantia 355.29.& 365.59. & 366.4.7.& 403.49
mente commotis vtilia 302.52.& 323. 13.& 339.49. & 366.50. & 393.5.& 401.22.& 404.9. & 438.56. & 510. 30
mentæ natura,satio,&c. 292.30. & inde
menta herba vnde dicta 292.33
menta antè à mintha dicta Ibidem
menta ferro tangi non vult 293.40
mentæ consideratio,natura,medicinæ 304.7. & inde
mentæ generationi contraria 304.10
mentagra morbus 375.51.& inde
mentastri herbæ consideratio,& satio,& medicina 292.32.& 303.58.& inde
mentastrum,syluestre pulegium 303.59
mentastri vinum factitium 207.9
mentiri pudore ignorantiæ pleroſque non pudet 80.34.
mentor sculptor 469.43.& 470.9
mentoris mirum opus 99.27.28
mentor Syracusanus leoni furculum ex pede exemit 113.2
menti consideratio 170.58
mentum nulli animalium præter hominem Ibidem
mentum in supplicando tangunt Græci 177. 8
mercatura à quibus reperta 105.55
mercurialis herba consideratio 366.13. & inde
mercurij sideris consideratio 4.6.& inde. & 6.28
mercurij stellæ per zodiacum motus 6.54
mercurij stellæ quantum à Sole discedat 7.24. & inde
mercurij stellæ color radians 8.6
mercurius Mercurialis herbæ inuentor 366. 12
mercurij simulachrum 475.19.& 477. 33
mercurius Bacchi nutritor,eiúsque simulachrum ex ære 477.25
mercurij delubrum vbi 518.5
mercurius literarum inuentor 105.25
meretrix ditissima Rhodope 505.24
meretricis constantia ac fides 96.7.& 476.26
meretrici cui honor tributus 476.28
mergi aues insatiabiles 173.49
mergi auis consideratio 149.51.& 152. 54
mergi aues futura præsagiunt 281.30.32
meridiem vitium plagæ spectare non debent 253.37
meryx piscis ex genere lacertorum 458. 19
meroctes gemma 526.23
merois herba vnde dicta,eiúsque descriptio, & vsus 361.16
merops auis qualis,eiúsque pietas in parentes 150.20
merulæ auis consideratio 149.5
merulæ in medicinis vsus 431.26
merula auis hyeme abit 148.23
merulæ vbi albæ 149.34
merulæ bis anno pariunt 154.6
merula amica turdo 158.30
merulæ lauro se purgant 116.32
merula piscis 131.23.& 459.18
meses ventus 13.13
mesogites,vini genus,capitis dolores generat 204.56
mesoleucos herba qua 394.1
mesoleucos gemma 526.29
mesomelas gemma Ibidem
mesospharum nardi genus 183.43
messheus rex Aegypti 504.27
mespilorum consideratio,genera &c. 216. 35.per totum
mespilus Catonis ævo in Italia non fuit 216. 39
mespilus vermibus infestatur 254.7
mespilorum putamen quale 218.33
mespilorum natura,medicinæq; 347.52
messalinæ cum Vectio Valente adulterium 417.24
messalinæ mira libido 155.47
messalinus Consularis hirudinibus ad genua admissis interemptus 456.28
messala Valerius Consul 107.33
messala Valerius victoriam suam de Hierone & Carthaginiensibus Romæ pictam proposuit 485.49
messala orator sui nominis oblitus 96. 22
messala orator alienam genti suæ imaginem vetuit inferi 484.43
messala orator in Antonio auri in rebus obscœnis abusum reprehendit 462.51
messala Marcus Consul quando 96.54.& 69.46.& 515.6
messala Marco Censore ficus sponte in Capitolio enata 255.42
messala Marcus duas Sibyllis posuit statuas 472.56
messala quo vino vsus 204.33
messis consideratio 277.9.& inde
messis trituratio 277.16
messes vbi binæ anno vno 74.56
metallorum consideratio 456.43.per totum caput
metallum vnde dictum 466.9
metallis opes constant 484.9
metallorum æris consideratio 471.11. per totum.& Ibidem.21.per totum.
metalla æris quis inuenerit 105.39
metapoti Iunonis templum vitigineas habuit columnas 200.39
metæ figuram vmbra referunt 5.4
metella Syllæ mater 507.45
metellus Consul 93.34
metellus Q.Celer Consul 18.57
metelli L.de Pœnis triumphus 109.40
metellus Pontifex linguæ fuit impeditæ 171. 57
metellus Macedoniam subegit 475.55
metelli L.triumphus 258.43
metelli ædes vbi 502.16
metellus Q.guot filios nepotésque reliquerit 93. 54. & 100. 22. & inde. & ibid. 37
metelli Q.gesta,honores,ac felicitas 100. 23.& inde.& 100.36.& inde
metellus Q.cæcus factus cùm Palladium ex incendio raperet 100.31
metellus vnus Roman. curru vehebatur ad Curiam 100.33
metelli Macedonici felicitas,gesta,mors,&c. 500.36.& inde
metellus macedonicus Scipionis inimicus 100. 47
metello Macedonico à Batinio illata iniuria 100.39.& inde
metelli Pontificis senectus 101.50
metendi diuersitas 279.23. & inde
metendi tempus 277.17
meterana castanea 217.22
methymathnus Masinissæ filius 94.3.4
metopion arbor 188.7
metopion factitiũ oleum idem cum amygdalino 212.24
metoposcopi qui 490.51
metrodorus medicus 208.28
metrodorus pictor,philosophúsque 494. 6
metrodorus memoriæ artem consumauit 96. 17
metrodorus Scepsius à Romanorum odio cognomen inuenit 473.48
metrodorus Scepsius Romanis obiecit Volsinios statuarum cupiditate esse expugnatos 473.49
metuentium nocte remedia 304.52.& 331.52
metus felicitatem adimit 99.44
metus vanos expellit à mente adamas 518. 30
meu herbæ consideratio,genera,natura,medicinæ,inuentor 311.3.& inde
meuanatis vua qualis 202.25
mezentius vini mercede Rutulis opem tulit aduersus Latinos 205.59
myacanthos quid 292.5
Myaces pisces quales, & ex eis medicina 454.33.& inde
Myagros herba qualis,eiúsque vsus 394. 20
myagri herbæ oleum Ibidem
micciades sculptor 500.14
myconij natura calus 169.6
myconium vinum 204.56
myconpictor 470.34.& 487.25.& 488.47.48
myconstatuarius 477.36
microphychiqui,eorúmque remedium 334. 2
microsphærum nardi genus 183.43
mictionmedicus 311.28
midæ annulus mirus 459.46
midæ auri copia 462.58
mydon pictor 494.58
myiæ concharum genus 136.29
myiagrus muscarum deus 148.45
myiagrus statuarius 477.41
myscæ pisces quales 454.43
milciades dux Athenienſium 488.36
milesia rosa 313.23
miletis eruca oliuas erodunt 254.40
miletus medicus 397.38
miliariæ oleæ vbi,& cur ita dictæ 245. 10
militaris panis qualis 262.7
militaris herba 361.43
militaribus signis argenteus color familiarior 463.25
milites fortissimi ex agricolis 259.16
militum præmia varia 97.12.& inde. & 326.27.& inde.& 461.56.& inde.
milij spica qualis 261.5
milij panis 261.13
milium Indicum quando in Italiam aduectũ 261.15
milij vsus in Campania ad pultem conficiendam 264.13
milij pulte,aut cruda etiam farina lacti admista Sarmatæ aluntur 264.14
milione auicula aut vermes noceant 268.5 & inde
milium vbi ſerendum 268.23
milium tantùm & hordeum Aethiopes habent 264.15
milium vbi ſeri non debeat 264.18
milium quando ſerendum 260.56.& 274.11
milij è ſemine quod vinum fiat 206.56
milium in theriaca 311.55
millefolij herbæ conſideratio, & medicinæ 360.34.& inde.
millefolium herbæ quæ 366.33
millefolij medicinæ 381.10
millepeda in medicina 429.47
millepeda animal, & contra eius venenũ remedia 295.36.& 424.24.& inde
mylæcos blattæ genus 426.44
milo Crotoniates qua gemma vſus 524.23
milonis Crotoniatæ fortitudo 95.44
milo Clodiũ perimit, & eius æris alieni ſumma 506.57.58
milonis interitus 16.8
miltos,id eſt,minium 467.25
miltites lapis 510.8
miluago piſcis tempeſtates præſagit 448. 58
miluorum conſideratio 144.50. per totum caput
milui in medicinis vſus 425.38.& 432. 46.& inde.
miluus ex funerum ferculis,aut Olympiæ ara nihil rapit 144.51
miluus cui inimicus 158.16.41
milui ſigni cæleſtis exortus 273.22.23
miluus piſcu volitans 133.39
mimmulus pratenſium herbarum deterrima 274.51
mina, ſiue Mna, Atticas drachmas centum pendet 325.30
mineruæ olea Athenis ad Plinij vſq; tempora durauit 237.8
mineruæ ſimulachrum ex ebore 475.9
mineruæ Muſicæ ſimulachrum ex ære 475. 10.& 476.40
mineruæ ſimulachrum in Nea Troadis non compluitur 24.39
mineruæ & Neptuni certamen 237.8
mineruæ templum Lindi 464.58
mineruæ in Gorgone dracones ad ictum citharæ reſonantes 476.40
mineruæ delubrum in Capitolio 492.15
mineruæ effigies picta ab Amulio 493.14
mineruæ ſimulachrum è cælo tactum 500. 12
mineruæ ædes in Elide,eiúsq; mirum tectorium 512.9
mineruæ cur non immoletur capra 124.54
mineruæ ſacra olea 180.45
mineruæ quæ herba ſacra 329.3
minerua inuentum,argemon herba 362. 19
minyanthes trifolij genus 316.2.& 322.60
minij conſideratio 467.10. & inde.
minij in ſacris vſus ibid.
minium à quo inuentum 467.18
minium quibus reperiatur locis 467.19. & inde.
minij præparatio 467.23
minij ad libros ſcribendos vſus 467.55
minium domini ſeruis pingentibus præſtabat 486.33
minium venenum eſſe 418.38
minora animalia expreſsius naturæ vim indicant 159.41
minos princeps claſſe depugnauit 107.4
mintha olim Græcis dicta, quæ Latinis menta 292.33
minutius Augurinus Sp.Melium affectati regni coarguit 258.38
minutij ſtatua, vbi & quare cauſa poſita 258.39.& 472.49
myoctonon herba 388.5
myiodes,muſcarum Deus 424.27
myophonon herba 316.5
myoſata,ſiue Myoſotis herba qualis 394. 14.& inde.
myoſoton herba,eadem cum alſine 388.51

Miracula orbis ſeptem.

Babyloniæ muri 80.31.& inde.
Dianæ Epheſiæ templum 506.20.& inde.
Iouis Olympici ſimulachrum 474.50
Pyramides Aegyptiæ 505.54.per totum.
Solis coloſſus Rhodi 474.15.& inde.
Mauſoli ſepulchrum 501.33.& inde.
Cypri Medorum regis domus à Memnone illigatis auro lapidibus fabricata: cuius Plinius non meminit

mira & ſuperſtitioſa panorum curatio 382.7
mirabilis dorcadis natura 409.33
miracula fulgurum 17.59. per totum caput
miracula montium inter ſe concurrentium 22.44.& inde.
miracula terrarum varia 23.50. per totum.& 24.38.per totum caput
miracula inſularum ſemper fluitantiũ 24. 30.per totum caput
miracula multa aquarum 439.38. per totum caput
miracula inuicta Q.Marcij regis 508.9
miracula fontium & fluminum, aliarumq; aquarum 25.59.per totum
miracula variarum gentium 89.51. per totum caput
miracula quorundam animalium 416.17. per totum caput.& 437.49. per totum caput
miraculum auditus velociſſimi 98.2.
miracula de his qui elati reuixerunt 103. 51.per totum caput
miracula animalium aduenas interimentiũ 128.54.per totum caput
miracula delphinorum 129.10.& inde
miracula echeneidis 133.26.per totum
miracula phenicis 142.46.per totum
miracula Diomedearum auium 152 32. per totum caput.
miracula aſpidum 158.33.& inde.
miracula apum 163.16.& inde.
miracula vini 207.46.per totum caput & 208.50
miracula prodigioſarum arborum 230.3. & inde.& 255.26
miraculum caprificiarboris 347.6. & inde.
miraculum mellis 317.53.58
miracula herbarum 360.50.per totum. & 376.59.& inde
miracula ſerpentum 370.33.& 372.3.
miracula prodigioſa circa Venerem 382.13. per totum caput
miracula circa precationes,incantamenta & ſortilegia 397.55.& inde per totum.& 399.34.per totum caput
miracula rubrimaris 447.59. per totum
miracula piſcium 448.41.per totum
miracula,medicinæ,& prodigia ignium 513. 44.per totum caput
miracula varia naturæ 10.42.per totum.& ibidem 55.per totum.& 17.53.& 51.30.& inde.& 56.3.& inde.& 61.55. & 85.50.per totum.& 94.14.& inde.& 115.36.& inde.& 134.7. & 140.6.& 141.30.per totum.& 141.52.per totum. & ibidem 57.per totum.& 142.2.per totum.& 145.29.& 197.17.20.& inde.& 198.37.& 199.11.15.& inde.& 202.32. & 216.4.& 220.7.& 225.14. & 243. 40.& inde.& 256.6.& 270.2.per totum caput.& 272.38.& 276.59. & inde. & 283.24.& inde.& 284.18.& inde.& 286.34.& inde.& 305.43.& inde.& 309.28.& 315.20.& 317.55.& 329.1. & inde.& 330.23.& 339.5.& 350.37. & 351.26.& 354.45.59.& 355.17. & 356.28.51.& 358.7.& inde.& 360.32.& 364.23.& inde copiosè.& 365.31.& inde.& 366.18.& 368.20.35. & 369.19.44.& 370.21.33.60.& inde.& 387.46.& 390.9.& 397.55.& inde per totum.& 403.47.& 405.13.& inde.& 410.10.& inde.& 421.7 & 422.23.37.& 446.2.& 450.52.& 451. 20.& inde copiosè.& 457.5.42.& 482. 36.& 500.8.& inde.& 503.40.& 504. 11.per totum.& ibidem 54.per totum caput.& 506.17.per totum.& 508.32.per totum.& ibidem 56.& inde.& 510.45. & 513.56.& inde.& 521.15.& 524.9. & inde.& 525.8.30.44.& 527.29.
myrapia pyra 214.31
myricæ frutex 197.49. & inde.
myrices medicinæ 354.56. & inde.
myrus piſcis 133.8.9
myriophillon herba eiusq; medicinæ 360. 33.& inde.
myrmecides ſtatuarius 95.59
myrmecidis ſtatuarij opera 95.59. & 502.30.

myrmecites gemma 527.19
myrmecias gemma 526.27
myrmecion phalangij genus 422.58
myrobolanum glandis aromaticæ genus 187. 38.50.53
myrobalani medicinæ 344.51
myron statuarius quando vixerit 474.55
myron quo ære vsus 471.55
myronis opera 475.23
myronis bucula ibidem
myrrhæ consideratio 185.15.per totum. & ibidem 30.per totum
myrrhæ genera,natura,pretium 185.30 per totum caput
myrrha quibus nascatur locis ibid.
myrrha ex spina in India colligitur 185. 41
myrrhæ ligno apud Sabeos cibi coquuntur 186.25
myrrhæ odore antiqui vina condiebant 206. 13
myrrha Troglodytica Isidis in sinum comportatur 84.26
myrrha herba qualis,& ex ea medicinæ 460. 20.& inde
myrrhis herba qualis,& eius in medicinis vsus 360.40.& inde.& 383.12.& inde
myrrhites gemma 526.26
myrsilus Lydiæ rex 488.25
myrsineum herbæ eadem cum fœniculo syluestri 311.13
myrsinites stit hymali genus 380.26
myrsinites gemma 488.51
myrtatum obsonium 218.56
myrtea verbena in fœdere Romanorum Sabinorumq; adhibita 218.59
myrteæ Veneris ara Romæ 219.9
myrtei oleinatura & medicinæ 344.7. & inde
myrtidanum vini factitij genus 207.7.& 218.53
myrtidani medicinæ 349.33.& inde
myrrites vinum quomodo conficiatur 207. 5.& inde
myrtus sacra Veneri 18.45
myrti consideratio 218.53.per totum caput
myrti varia genera 219.10.& inde.
myrti oleum quomodo conficiatur 212. 28
myrtus satiua 212.30
myrtus syluestris ibidem
myrti baccæ 217.45
myrti succus qualis 218.19.53
myrti baccæ piperis vicem olim supplebant 218.53
myrtus vbi primùm visa 218.58
myrtus Romæ fuit ab initio vrbis conditæ 218. 59
Myrtus arborum omnium prima Romæ in publico sata 219.3
myrti duæ in Romuli delubro 219.5
myrti genera tria apud Catonem 219.9
myrti vtilitates plures 219.14. & inde
myrto quis primus in ouatione vsus 219. 24
myrtus quæ loca amet 226.2
myrto non decidunt folia 226.21
myrti folia angusta 227.6
myrtifolia dispositа 227.14
myrtus patritia & plebeia,earumq; mira natura 219.5.& inde
myrtus quibus modis seratur 243.5.& 247.22
myrtum Mithridates rex frustra in Panticapæo vrbe serere conatus 230.25
myrto vita breuis 245.19
myrtus vbi odoratissima 219.14.& 317.13
myriopetalon herba 394.46
mys argenti calator 470.13
mys,piscis 458.19
misenensi in agro Marij villa 259.48
misy quid,eiusq; consideratio 284.33
mysticum vinum 204.55
myscus piscis 458.19
mitrax gemma 526.22
mitres Aegypti rex 504.5
mithridates Aquilio duci capto aurum in os infudit 462.47
mithridatis currus aurei argenteiq; 469. 54
mithridates quando à Lucullo victus 217. 49
mithridates laurum & myrtum in Panticapæo frustra serere conatus 230. 24
mithridatis antidoti compositio & 418.41 348.27.
mithridatus laus 363.43.& inde
mithridates quotidie venenum bibit 363. 45
mithridates duabus & viginti linguis locutus 96.14.& 363.49
mithridates à Pompeio victus 96.57. & 363.43
mithridates quot annos regnarit 363.51
mithridatis diligentia 363.44
mithridatis commentationes Pompeius per Leneum libertum Latinitate donandas curauit 363.54
mithridates quidam Claudio principe ad Sauromatas confugit 70.51
mithridatis dactylotheca 514.55
mithridatico bello multi ciuium in Calamitis insulis seruati 24.33
mithridaticum antidotum 363.46.& inde
mithridation herba à Mithridate reperta 367.56.& inde.& 372.17
mituli pisces quales 454.43.& inde
mituli piscis medicina 454.44
mitulorum generatio 140.7
mitulorum mira magnitudo 440.35
mixæ prunorum genus 193.38.& 213. 41.48.& 243.54
mixon piscis 453.16.& 496.11
mnasitimus pictor 494.59
mnasithеus pictor ibidem
Mna siue Mina Attica drachmas centum pendet 325.30
mnason Elatensium tyrannus 491.53. & 492.12
mnemosyne à Philisco picta 494.44
mnesthеus medicus, eiusq; de coronamentis opus 313.2
mneuidis regia 504.8
modulorum musicorum species plures, & eorum inuentores 106.16.& inde
modus rerum omnium vtilissimus 260.11
modum seruare nescit humanum ingenium 377.10
mœrica vua 202.16
mœris Aegypti rex, locusq; ab eo denominatus 59.47
mœridis regis sepulchrum 505.38
mœsiæ ficus quales 215.45
molarum versatilium consideratio ac prodigia ex eis 509.19
molæ lapideæ vbi optimæ 509.20
molæ in vtero mulieбri quæ dicantur,& quomodo gignantur 94.10.& inde. & 156.40
molæ in mulieбres quo pacto discutiantur 436.45
molæ falsæ sacris omnibus adhibebantur 444.31
molemonium herba,& ex ea medicina 378. 38
molere frumenta Ceres prima reperit 105. 23
moly caudatissima herbarum, eiusq; descriptio 365.24.& inde
moly herba venenata 325.4
moly efficax contra magicas artes 372. 17
molybdæna herbæ 374.9
molybditis quid 466.47
molitura frumentorum consideratio 263.30
molliendi vim habet terra ampelitis 498. 37
molochе agria quid 296.40
molochites gemma qualis,& vnde dicta 522. 20
molon herba qualis,& ex ea medicina 378.9
mollugo herba qualis 382.47
molluscum,aceris tuber 225.34
molluscæ nuces 217.7
monaulum Mercurius reperit 106.15
monedula insitionis inuentrix 245.41
monedularum furacitas 148.55
monocerotis ferè descriptio 114.36
monochromata quæ 467.30.& 485. 20.& 586.25.& 488.29.& 489.9
monopodia ex ære 472.11
monstrosorum hominum multa genera 85. 50.per totum.& 89.53.per totum.
montes inter se concurrentes quando visi 22. 44.per totum
montes quæ arbores ament 225.57
montes ferrum retinentes reiicientesq; 24. 43
montibus nubes imminentes quid præsagiant 283.13

Reliqua quære parte secunda.

monumenta perennia ex quo lapide fiant 511.36
morbi noui quibus locis hominibusq; peculiares 375.44.per totum.
morbos carminibus tolli 399. 14
morbi quidam,dij crediti 2.40
morborum exempla varia per totum.& 103.45 102.57.
morbos etiam arbores sentiunt 253.49
morbi qualiter vitari possint 309.5
morbi omnes quomodo pellantur 319.6
morbi qui asperrimi 365.10
morbos omnes tollentia 365.31.37. & 371.1
morbi inflammari creduntur superuentu,eorum,qui pedibus iter confecerint 364. 32
morborum totius corporis remedia 372. 32.per totum. & 404.25.& 433.7.per totum caput
morbi longis locorum mutatio vtilis 401.1
mores ciuiles prostrauit M. Scauri ædilitas 499.47.& 507.31
morum diuersorum exempla 92.23. per totum caput
morum seueritas quo pacto inducatur 404. 48
morion idem cum halicacabo 325.4
morion,mandragoræ species 373.41
morion,gemma 526.24
mormyræ pisces 458.32
morphnos aquilæ genus 143.9
morturiorum lapidum consideratio 510.49. & inde.
mors homini optimus portus 365.13
mortem nunquàm contingere,nisi æstu maris recedente 25.33
mortem ex minimis causis accidere 92. 41
mors sæpissime inuocatur 103.6
mortis signa plurima 103.39. per totum caput
mortes repentinæ plures 104.23. per totum caput
mortem doloris impatientia quis sibi conscierit 307.30
mortes sponte accersentes 51.37.& 75.46
morte qua plectantur sacrilegi in Elephantinæ Aethiopiæ regione 361.18
morte sua Gracchorum pater Corneliæ vxoris vitam redemit 98.55
morte repentina nonnulli ob desideria,infortunia ve suorum extincti 98.56. & inde.
mortem sibi conscisцentium corpora crucibus affixa 507.9.& inde
mors tempestiua optima 397.7
mortis conscisцendæ causæ 360.33. & 361.18.& 365.12
mortis signa ex vrina 401.48.& 402.1.& inde.
mortis suæ arbitrio nihil homini melius concessum 397.7
mortales æternitate Deus donare non potest 3.21
mortuis cum laruas luctari,prouerbiū. Prologo operis pag.2.vers.54
mortuos ad vitam herbis reuocari 364.25. & inde
mortui cum coronis efferebantur 312. 44
mortem multis modis prouocant nauigantes 282.27
morsus bestiarum remedia 304.42.& 308.60.& 322.57.& 509.9
morsus venenatorum animalium remedia 311.54.& inde.
morticini,clauorum genus in pedibus 333. 28
morus arbor quæ loca amet 226.7
mororum colores tres 217.30
morus quando serenda,plantandaue sit 248. 16
mori succus qualis 218.19
mora carne & succo constant 218.34
mori arboris fructus, reliquarumq; eius partium in medicinis vsus 347.21. & inde.
morus nouissimè germinat 226.42. & 226.27.& 274.27
morus cur arborum sapientissima censeatur 227.56
morus tardissimè senescit 229.7.& 235. 34
mori succus à medicis expetitur 233. 16
morus talea tantùm seritur 247.23
morum ramo inseri religio fulgurum prohibet ibidem
mori arboris prudentia 347.29
mori arboris vicini sanguinem sistunt 347. 36
mors arboris consideratio 217.30. & inde
mos. Quære mores
mosceuron,rosæ genus 313.35
moschion Græcus de Rhaphano librum edidit 287.54
Moses Magus,secundum Plinium 427. 56
motherudis regia 505.37
mucescere inter liquores vino proprium 208. 45
macula gemma 527.5
mugilis piscis consideratio 131.54.& inde. & 38.44.& 458.19
mugilum piscium in Laterra stagno mira copia 129.37
mugil & lupus pisces mutuo odio flagrant 142.2
mugilis piscis æstus 448.48
mula ne calcitret 437.57
mulæ vngula sola Stygis aqua continetur 437.58
mulæ ex volutabro puluis inspersus amoris æstus mitigat 437.52
mulorum consideratio per totum caput 122.2.
mulsi ex asino & equa gignuntur 122 2
mulam peperisse prodigio est 122. 19
mulæ vbi vulgo pariant 122. 20
mulæ quare non pariant 122.19
muli fel non habent 173.4
mulæ calcitratus quo inhibeatur 122.20
mulorum longa ætas 122.25
mulæ eiusq; partium in medicinis vsus 424. 22.& 432.20.59.& 437.30
mulcta apud veteres ouibus & bubus 258. 23.& 459.43
muliere excepta pauca animalia grauida noluere coitum 93.5
mulier interdum superfœtat ibidem
mulier non ex quolibet concipit 93. 48
mulier plerunq; alternat in prolis sexu 93.5
mulierum fœcunditas varia 93.48. per totum caput.
mulier quandiu pariat 94.2.7
mulier sola menstruale animal 94.10
mulier septima die ab enixu concipere facilimè creditur 156.23
muliere ex semetipsa concipiente,molæ in vtero nascuntur 156.41
muliebris ornatus pretiosissimus 136.39. & inde.
muliebrium affectuum remedia 295. 25.& 296.11.48.& 299.10.34.& 338. 26.
muliebris corporis,eiusq; partium medicinæ 402.12.per totum caput
mulier menstrua denudata tempestates abigit 462.40
muliones culicum genus 163.42.& 437.50
muliones vno tantùm die viuunt 437. 50
mulli piscis consideratio 131.12.19.29. & 458.19
mulleorum calceorum color mullis piscibus nomen fecit 132.18
mullus in cibo inutilis neruis 456. 16
mulli piscis in medicinis vsus 451.3.& 454.17.& 456.43.& 457.28.
mullus octoginta librarum in mari rubro captus 132.29
mullorum copia vbi 132.12
mulli expirantes verficolores 132. 19
mullus ter anno parit 146.16
mullus piscis lepore marino fine noxa vescitur 448.36
multipedæ vermis in medicinis vsus 429. 34.& 432.31
muluiana coronea 213.19
mulus. Quære Mula.
mulsæ aquæ consideratio,& medicinæ 333. 58.& inde.
mulsi consideratio,vsus,& medicinæ 334. 14.& inde.
mulsum quod optimum,& vtilissimum Ibidem
mummio L. Censore laquearia in Capitolio inaurata 463.21
mummius Corinthum diruit 472.5.& 495.24
mummius L.diruta Corintho primus tabulis externis authoritatem fecit 485. 58.
mummij victoria ad vasa Corinthia tabulæ pictæ Romanorum mores inclinauit 514. 60
mummius signis vrbem Romam repleuit 473. 55
mummius decedens filiæ dotem non reliquit 473.56
mundus,numen quoddam æternum 1.31
mundus æternus,immensus,ingenitus,incorruptibilis,sacer 1.32.33
mundi extera indagare, mens humana non potest 1.32
mundus certus,incerto tamen simili 1.34
mundus cuncta complexus in se ibidem
mundum naturam rerum esse 1.36
mundi mensura nosci non potest ab homine 1.37
mundi infiniti,secundum quosdam 1.38
mundus vnde dictus 2.7.per totum caput

mundum Graci κόσμον appellarunt, ab excellenti ornatu impositio vocabulo 2.7
murales coronæ cuiicis dignitate inferiores 221.29
muralis corona à graminea dignitate superatur 326.13
muræna piscibus ferulæ natura infestissima 311.42
muræna piscis æstus 448.45.51. & inde
muranarum patina 496.11
muræna molle tegmentum 130.32
muræna piscis hyeme rarò capitur 131. 48
muræna exeunt in terram 132.41.
muræna pisces longi 132.48
muræna pinnis & branchijs carent 132. 52
muranarum oua celerrimè crescunt 133.7. & 139.59
muræna tantùm sexus fœminei 448.53
muranam cum serpentibus coire 133.8. & 448.54
muranarum viuarium quis primus excogitarit 140.59.per totum.
murana & conger caudas sibi mutuò corrodunt 142.3
muræna morsus remedia 451.53
muræna piscis consideratio 133.7. per totum caput
muræna animam habent in cauda 448. 55
muræna à piscatoribus sibilo euocantur 448. 54.
muræna fuste non interimuntur ibidem
muræna cauda icta facillimè perimuntur 448.55
murænarum cinis cum melle lichenas & lepras sanat 454.43
muræna L. ludi 463.9
muricis piscis consideratio 133.30. & 135.18.& 137.18
murium genera 453.48
muricum pariendi tempus 140.26
muricum generatio 140.8
muricum cineris medicinæ 453.46.& 456.44.49
mus gentina vua 202.15
muria quid 444.51.& 456.17
murinum hordeum, & ex eo medicinæ 335. 46
muros Thrason primus reperit 105. 41
murus lateritius Aretij & Meuaniæ 497. 60
murrhina vasa à quo primùm Romam aduecta 515.25
murrhina ingentis pretij ac capacitatis 515. 27.35
murrhina quibus in locis reperiantur 515. 37.& inde
murrhinorum pretium à fictilibus victum 496.17
murrhina à veteribus inter vina dulcia enumeratum 206.24
murtia Veneris ara Romæ 219.9
muris vnus numerosus fœtus 156. 47
murium fœtus ac mira generatio 156. 45 & inde
mures lambendo concipiunt 156.46
mures pragnantes in vtero parentis reperta 156.47
mures gustatu salis concipiunt ibidem
murium agrestium copia messes aliquando populatur 156.49
mures quibus ex locis incolas fugarint 156. 52
mures quibus necentur 323.28.& 329.14
mures quibus pellantur 268.12.& 331. 14.& 437.52
mures cucumeris serratici decocto respersa non attingunt 295.22
murium natura non spernenda 421.6
muribus cor maximum 172. 31
murium aliqui fel non habent 173.5
murium fibræ crescunt & decrescunt cum Luna 173.19
mures quo pacto vnum in locum contrahantur 329.14
mures à serpentibus læsi chondrille herba sibi medentur 332.30
mures omnino indociles 152.43
mures vbi albi 126.27
mus marinus vbi oua pariat 140.33
muribus quæ glans gratissima 222. 14
mures ruinis imminentibus præmigrant 116. 40
mures vrbium incolas interdum pepulerunt 116.48.& 126.23.& 156.52
murium consideratio, natura, generatio, ostenta 126.11. per totum.
mus ingenti emptus pretio 126.25
mures Pontici 118.52
mures marini 132.41
muris marini partus 140.33
mures Nili quales 141.30.per totum. & 156.53
mures aranei vbi venenati 126.46
muris aranei morsui remedia 298.1.& 300.31.& 302.43.& 309.1.& 335.42. & 341.59.& 346.21 & 390.42.& 408.16.& 423.4.& 429.40
mures Africani pulmonum vitijs medentur 430.24
mures necantia 323.28.& 358.10.& 367.50.& 388.5
muris cuius q; partium in medicinis vsus 421. 7.& 425.7.& 426.16.& 429.48.& 430.24.& 433.3.& 437.12
murinus fimus in medicina 424. 22. 59.& 431.52.& 432.10.30
musæ nomen a Fulvio Nobiliore ex Ambracia Romam translatæ 489.19
musarum nouem simulachrum 501.54
musa Antonius Augusti medicus 290.39. & 368.50
museum polion herbam summopere admiratus 364.18
musæi imago 515.11
musarum in medicinis vsus 424.22. & inde. & 433.53.& 434.59
muscæ omnino indocilis 424.25
muscarum Deus Myiodes 424.27
muscæ quomodo fugentur ibidem
muscarum Deus Myiagrus 148.45
muscæ quas ædes non intrent 149.1
muscæ mortuæ quo pacto reuiuiscant 167. 53
musca alis vehiculum & currum totum contegens 95.59.& 477.11. & 502.31
muscæ vbi non reperiantur 317. 59
muscæ quod mellis genus non attingant ibid.
muscæ quæ maximè appetant 352. 7
musca in linteolo religata lippitudini medetur 399.13
muscæ quo necentur 354.7.& 367.51
muscerdæ, id est fimus murinus 424. 23
musculus piscis balenæ iter dirigit 142. 7
musculi pisces marini 457. 57
musca in ædificijs quæ dicantur 510.34
musicæ repertor Amphion 206.15. & inde
musici gemmas gestare soliti 514.37
musica delphim delectantur 129. 10.35
musmonis animalis consideratio 124.21. per totum caput
musta vt feruere desinant 510. 34
mustacea laurus 219.32
mustea pyra 214.35
mustelarum duo genera 421.8. & inde
mustela domestica catulos suos quotidie alio transfert 421.10
mustela domestica serpentes persequitur 421 11
mustelæ quomodo in vnum congregari possint 405.30.& 422.9
mustelæ veneficijs quo remedio occurratur 424.5
mustelæ ne gallinis aut columbis noceant 437.37
mustela basiliscum perimit 114. 47
mustelæ vbi non sint 126. 41
mustela piscis laudatissimus 132. 10
mustela cuiinimica 158.17.22.& 449.41
mustelarum cor maximum 172. 32
mustelarum morsus remedia 449. 42
mustelarum cinere mures pelluntur 268. 13
mustela dimicatura cum serpentibus rutam prægustat 116.19.& 303.11
mustelæ à serpentibus quo pacto fugentur 405.30
mustelarum genera, & earum in medicinis vsus 421.28. & inde. & 424.50. & 425.10.& 426.1.& 429.44
mustelarum fel venenum esse 421.10
mustelarum syluestrium fel aspidibus aduersatur ibidem
musum quomodo condiatur 208. 4.24

musti medicamina 208.5
mustum circa Alpes ligneis vasis conditur 208.49
musta in Liguria quo pacto condiantur 208. 22
musti vitium denuo sua sponte feruere 208. 24
musti differentiæ plures 340.6
mustum stomacho inutile, venis iucundum 340.8
musta pumice addito feruere desinunt 510. 45
musta pice condiuntur 511.31
mutiani de musca superstitio 399.12
mutianus coronam Marsiæ capiti suo imposuit 312.48
mutianus ter Consul 399.12
mutinæ peculiaris vua prusinia 202.32
mutinensi bello bolides visæ 9.18
mutinensi obsidione columbæ epistolas in castra consulum attulerunt 151.12
mutorum hominum remedia 304.35. & 395.43
mutius augur 144.15
mutius Q. Consul 10.24

Nabis fera qualis 114.4. & inde
Næuij Pollionis magnitudo 94.56
Næuorum remedia 335.56
Naphtha quid 27.26.per totum.& 360. 57.& 497.30
Naphtha, igni cognata materia 27. 27
Napi, siue, Sinapi Persicum, herba quæ 396. 32
Napy Athenienses appellauerũt sinapi Aegyptium 293.16
Napi aduersus vermes quomodo medicandi 293.44
Napis vinum conficitur 207.10
Napi vbi optimi 288.19
Naporum satio 278.18
Naporum genera quinque 287.14
Naporum à locis denominatio Ibidem
Naporum differentia, & ex eis medicinæ 296.10.& inde
Narbonensis prouincia thymo abundat 316. 20
Narbonica vitis vno die defloruit 203.50
Narbonensis prouinciæ peculiare malum carbunculus 376.4
Narbonensia vina qualia 204.29
Narbonensis prouinciæ fons mirus 270. 10
Narbonensi in agro vuæ pubescentes pulueruntur 242.12

Reliqua quære parte secunda.

Narcissi floris consideratio 316.50
Narcissi genera, & medicinæ ex eo 321. 30.& inde
Narcissus à narce, non à Narcisso puero dictus 321.32
Narcissus lilij genus 314.4
Narcissi à lilijs differentia 314.4
Narcissinum oleum 212.42.& 344.35.
narcissinum vnguentum 190.51
narcissini olei medicinæ 321.36
narcissus libertus ditissimus 468.49
narcissites gemma 527.25
nardi herbæ consideratio 182,34.& inde. & 191.21.& 230.17
nardi Gallici oleum 212.40
nardi Gallici medicinæ 321 59. & inde
nardum rusticum à quibusdam appellatur baccharis radix 314.20.& 321.58
nardo tam Gallico quàm syluestri vinum conficitur 207.13
nardinæ coronæ laus 312.60
nardina pyra 214.31
nardinum vnguentum ex quibus cõstet 191. 21
narium animalium consideratio, differentiæ 170.53.& inde
narium loco foramina tantùm habentes 170. 53
narium flexilis mollitia 174.41
naribus profluens sanguis quo pacto sistatur 297.39.& 301.18. & 304.53.60. & 306. 14.25.& 328.12. 15.28.& 362.44. & 385.2.9.& 394.43.& 401.34.& 419. 5.& 435.16.& inde. & 446.50. & 456. 22.32.& 480 16
narium vitiorum remedia 300.40.& 304. 18.& 306.43. & 310.23.& 345.32.& 355.36.& 358.53.& 360.13.& 374.46. & 478.59
narthecia, & narthex ferulæ genera 198. 13
narycia pix præstantiß.ma 208.36
nasamonites gemma 526.30
nascentium in hortis alia semine, alia auulsione proueniunt 290.7
nasci vbique omnia non possunt 230.13. & inde
nasica Scipio vir optimus à Senatu iudicatus 98.42
nasicæ Scipionis repulsa exiliumque 98. 42
nasicæ Scipionis Consulatus, & eius inuentum 107.39
nasp ercenites vini genus 205.1
nasturtij herbæ consideratio 292.17
nasturtium Venerem inhibet 302.49
nasturtij genera 302.50
nasturtium Babylonium optimum 303. 3
nasturtium vnde dictum 292.17
nasturtium animum exacuit 302.50
nasturtium herba in prouerbijs locum habet, cùm torporem excitandum volumus denotare 292.18
nasturtij semen quale 293.52
nasturtij medicinæ plures 302.49. & inde
nasturtium syluestre, ac medicinæ eius 303. 3
nasus soli animalium homini eminens 170. 53
nasorum à varijs figuris multa tracta cognomina 170.55
nasi consideratio 170.52.& inde
naso carentes homines 85.53. & inde
natalitia sacra apud Romanos pulte fitilla fiebant 263.16
natandi periti homines 85.39
natrix herba qualis 394.22
naturas rerum infinitas credere, insanorum est 1.39
natura, parens homini melior, an trissior nouerca sit, ambigitur 89.13
natura vi fide caret 89.42
naturæ opera non sunt composita medicamẽta 207.41
naturæ beneficia diu occulta 180.32
naturæ prouidentiæ exempla 173.27.& 210.55.& 313.8.& 327.4
naturam in ijsdem locis mutari 230 22
natura tantùm similia cohærent 236. 14
naturam omnem experimento assequi non possumus 247.6
naturæ erga homines beneficia 126.11.& 350.10
naturæ cur alia diutius viuere, alia celeriùs voluerit interire 312.14.& inde
natura multorum procax in alienis miserijs 375.50
natura & Deus idem 3.25.& 387.57
natura plura ne absumat an pariat 513. 48
naturam aliquando fieri ex consuetudine 95. 19
natura mira benignitas 225.14
naturæ mira potentia 109.12
naturæ mala vel bona plura sint, ambigitur 115.22
naturam nihil frustra facere 325.48.& 421.25
natura etiam ferè norunt, quæ sibi sint timenda 109.12
naturæ subtilitas in minimis quibusque maximè admiranda 159.30.per totum caput
naturæ in contemplatione nihil superuacuum 159.42
naturæ nihil ferè impossibile 159.52
naualium inuentores Phenices 61. 24
nauarchus thoracatus, Parasij tabulæ 489. 32
nauceri statuarij opera 476.58
naucydes statuarius quando floruerit 475. 55
naucydæ statuarij opera 476.57
naues tardiùs ire putantur testudinis pedem vehentia 450.53
nauibus inhærentes ignes nocturni 40. 46
nauium rostra vbi Romæ affixa 221.37
nauibus apta materia 223.50
nauium pix, zopissa 224.44
nauium multarum subita præparatio 233. 56
nauium antennæ ex abiete 234.8
nauis maxima Caij Principis 234.35.& inde.& 504.30
naues ex qua materia diutissimè durent 235. 52
nauium velorum consideratio 282.25. & inde.& 283.33.& inde
nauis Cleopatræ velum purpureum 283.33
naues ex corio vbi 52.58.& 106.29

naues ex papyro 77.10.& 106.29.& 195.4
naues vbi ex scirpo & arundine 106.30
naues vitiles corio circunsutæ 52.57.& 106. 29
nauium funes ex sparto olim fiebant 354. 49
nauis rostrum prima aeris nota 462. 33
naues quo colore pingantur 487.5.59 & 492.43
nauium mira magnitudo 234.36.& 504. 28.& inde
naues marmoris aduehendi causa facta 234. 34.& inde.& 499.35.& 504.28
nauem echeneis remoratur 133.26.& 448. 1.& inde
nauem quis primus repererit 106.26
naues vbi inuentæ 106.26
nauium differentiæ plures 106.30. & inde
nauis ex ebore apicula pinnis absconsa 95. 60
nauem onerariam quis primus repererit 106. 58
nauis gubernaculum Tiphys primus reperit 107.4
nauium & ad naues attinentium consideratio 106.26.& inde vsque ad finem capitis.
nauigia Germanicorum prædonum ex singulis arboribus 234.44
nauigia ex singulis testudinibus 130.5
nauigatio maris, fluminúmque 18.39.per totum caput
naues eodem vento contrarias feruntur in partes 14.54
nauigantium præcipuæ pestes quæ 14.14. 24
nauigantium audacia 282.24.& inde
nauigantibus vtilia 402.41
nauigatio vtilis corporibus 442.39. & inde
nauigantes qua ratione aquam marinã dulcem efficere possint 443.10.& inde
nauigantium imaginem pisces quidam imitantur 134.6.& inde.& Ibidem 38. & inde.& 135.23
nautæ sidera vbi non obseruent, sed auium volatus 77.14
nauij Actij statuæ 472.51.56
naumachiarium pontem Tiberius Imperator refecit 233.50.& 234.29
nauplius piscis, miráque eius nauigatio 134. 40
nausea maris quo arceatur 390.48
nauseam facientia 321.12.& 324.20
nauseam tollentia 304.31.& 305.10. & 309.9.& 334.16.& 338.45.& 341. 54.& 349.22.& 383.28.& 390.48.& 452.22
nauseratis tabula Delphis dicata 107. 9
nauticus panis aluum sistit 336.2
nautili piscis mira nauigatio 134.7.& inde
nealcæ pictoris opera 491.57.& 494.99. 50
neapolis vrbs vnguentis nobilitata 190. 45
neopolitana cotonea qualia 213.17
neapolitana castaneæ 217.24

Reliqua quære parte secunda.

nebrites gemma vnde dicta 526. 30
nebularum consideratio 16.40
nebulæ ne satis vitibúsue noceant 276. 58
nebulæ vrinantibus supra caput apparens, quid sit 139.21
necessitate coactæ ferè ad hominis opem confugiunt 113.2.& inde.& Ibidem. 18.& inde
necydalus vermis qualis 165.41
nectabis rex Aegypti 504.17
nectarites vini factitij genus 207.18
negligentiam quibusdam prodesse aliquando 266.59
nemea leoni insidens, Nicia fabula 486.15. & 493.50
nemeæi certaminis victores apio coronabantur 292.30
nemesis Dea quamobrem soleat inuocari 398. 42
nemesis simulachrum Romæ in Capitolio 398. 42
nemesis deæ imago picta 494.45
nemesis simulachrum ex marmore Agoracriti opus 500.39
nemesi dextra auris sacra 177.9
nemesis Latinum nomen non reperit Ibidem.& 398.42
nemora incolentes homines 51.36
neocles pictor 495.1
neoptolemi aduersus Persas pugnantis imago 491.20
nepenthes herba ab Helena ex Aegypto allata 364.16
nepenthes herba Homeri encomio celebrata 323.26.& 364.16
nepetæ herbæ consideratio, & medicinæ ex ea 304.50.& inde
nepeta herba vinum conficitur 207.9
neptuni & Minerua certamen, & eiusdem Minerua prima olea 237.8
neptuni festum 266.21
neptunii in Caria templum 442.5
neptuni simulachrum 501.7
neptuno fel dicatum 173.18
nereidum nympharum simulachrum 501. 15
nereides belluæ marinæ 457.56
nereides multæ in Santonum litus eiectæ 128. 11
nereidum forma qualis 128.3
nere linum & viris decorum 283. 21
nerion frutex idem cum rhododendro 226. 22.& 356.31
nerone principatum ineunte minax & terrificus cometes visus 9.31
nero hostis humani generis 92.54
neronis principatu prata & oleæ in contrarias sedes transgressæ 22.50
neronis principatu flumina retrorsum fluxerunt 27.8
neronis mater Agrippina 92.55
nero in pedes natus 92.55
nero Armeniaci belli dispensatorem quanti manu miserit 99.34
nero plumbi laminis ad vocem alendam vsus 483.6
neronis principatu marmor tingere inuentum 484.20
neronis vxoris Poppææ luxus 469.12. & 517.39
nero Imperator colossum sese pingendum curauit 488.8
neronis Imperatoris luxus circa vniones 515. 22.& inde
nero Imperator T. Petronium ad mortem adegit 515.35
nero amissi imperij nuntio accepto duos calices crystallinos confregit 516.11
nero gladiatorum pugnas spectabat smaragdo 518.46
neronis effigies thoracata ex iaspide 522. 42
nero quæ potione recreari solitus 414.31. & 440.53
neronis Imperatoris vituperatio 428.12. & inde
nero Magicæ arti deditus Ibidem. & inde
neronis inuentum, aquam decoctam in niue refrigerare 440.53
neronis triclinaria Babylonica ingenii pretij 124.13
nero Tiberij pater 154.34
neronis Imperatoris oculi quales 169. 59
neronis principatu quæ portenta visa 177. 59.& inde
nero Pompeij theatrum auro operuit 463. 12
neronis spectaculo harena chrysocolla strata 465.37
neronis domus aurea vrbem ambiens 463. 13
neronis luxus in vnguentis 191. 50
neronis luxus in ædificijs 507.22
neronis serui in vnguentis luxus 191. 53
neronis vxoris pompa funebris 186. 33
nero princeps conuerberatam nocturnis grassationibus faciem quo medicamento illinebat 198.26
nero Imperator thapsiæ dedit primus claritatem Ibidem
neronis tempore luxus causa quæ inuenta 258.3
neronis supremis temporibus cupressus vetustissima Romæ prolapsa 237.51
neronis fossa nauigabilis à Baiano lacu Ostiã perduci cœpta 214.4
nero Pasieni priuignus 237.15
neronis mater Agrippina, eiúsque secunda cum Pasieno Crispo nuptiæ Ibidem
neronis amphitheatrum cuiusmodi velis obtensum 283.46
nero Imperator sectiuo porro authoritatem dedit 289.13
nero Imperator Peloponnesum insulam tentauit efficere 44.30
neronis in Aethiopiam missi exploratores, & quare 85.1.15.

nero Imperator terrarum venenum 332. 37
neronis comminatio ad portas Cassias 73. 21
neruorum consideratio 174.45.& inde
neruis vulneratis summus dolor, præfectis nullus 174.48
neruorum mira connexio in Tritani filio, Pompeij milite
neruis vtilissimum oleum Selgiticum 212.45
neruorum cruciatus etiam in arboribus 254. 18
neruorum contractorum remedia 301. 17.& 304.37.& 331.27.& 334.44. & 338.34
neruorum lesorum remedia 298. 34.& 299.60.& 300.7.15.& 301.26. & 306.51.& 308.27.& 309.21.& 310. 10.50.& 322.19.& 323.31.46.& 330. 55.& 333.18.48.& 334.23.58.& 335. 2.24.& 336.13.& 338.34.& 340.31. 40.& 342.22.& 344.19.& 349.3.& 351.15.& 352.2.& 353.10.& 354.23. 44.& 355.25.29.& 364.58.& 370.25. & 375.2.& 383.60.& 384.41.42.& 392.37.& 395.27.28.& 404.1.23.& 414.26.& 419.2.& 435.3.& 436.16. & 445.27.& 446.52.& 524.30.
neruos præcisos conglutinantia 321. 26.& 366.37.& 384.44.& 391.41. & 395.27.& 435.34.& 456.14.& 497.40
nerui boum vomere præcisi qua herba solidentur 360.38
neruis contraria 321.32.& 334.14. & 336.27.& 340.30.40.& 342.5.& 344.34.56.60.& 355.29
nesæas Thasius pictor 488.58
nessus pictor 494.60
nestocles statuarius Phidiæ æmulus 475.52
nestorianum coloris genus 470.42
neuras herba 372.6.& 395.23
neuris, strichni genus 325.2
neuroides, id est, beta syluestris 299. 26
neurospastos frutex, & ex eo medicinæ 358. 30.& inde
nicearchus pictor 494.38
nicanor Mesopotamiæ præfectus 80.16
nicanor pictor 493.17
nicator Seleucus spatium inter Bosporum Cimmerium & mare Caspium perfodere tentauit 72.14.15
nicerati statuarij opera 476.48. & 477.31
niceros pictor 292.29
niceus pictor nobilis 93.20
nicias Athenienſium Imperator opes Athenienſium afflixit 5.43
niciæ pictoris præceptor 493.49
nicias pictor, primus ceruſſa vsta vsus 487. 7
niciæ pictoris opera 493.50.& inde
nicodorus Athenienſium magistratus 34. 35
nicolai palmæ miræ amplitudinis 193. 13
nicomachus muſicus, & eius gemmæ 514.39
nicomachus pictor 487.9.& 488. 3.& 492.14
nicomachi Tyndaridæ imperfecti 494. 52
nicomachi discipulus Corybas pictor 494. 57
nicomedes ingenti pretio à Gnidijs Venerem mercari voluit 99.26.& 500. 59
nicomedis regis vxor cur à cane perempta 119.46
nicomedis regis equus mortuo domino inedia vitam finiuit 120.55
nicomedis regis interitus Ibidem
nicophanes pictor 92.25
nicophori, siue ſmilacis medicinæ 355.60
nicosthenes pictor, eiúsque discipuli 494. 60
nyctalopes qui, & eorum remedia 124.58. & 409.24
nyctalopes quo curentur 452.54
nictare quibus animalibus conueniat 170. 45.& inde
nyctegretum herba qualis, & eius in magia vſus 316.41.& inde
nyctilops herba qualis, & vnde dicta 316. 45
nidus Caij principis cœnã, & cur ita dicta 181.14
nigina herba qualis, eiúsque vſus 394. 21
nihil nimis, Chilonis præceptum 98. 34
nili augmentum quo anni tempore fiat 268. 42
nili minimum maximúmque augmentum Ibidem
nili mures quales 141.30.per totum
nili aqua genitalem vim habet Ibidem per totum

Reliqua quære parte secunda.

nilios gemma qualis 522.17
nimia omnia in omni vita perniciosissima 179.37.38
nympharea gemma 526.31
nympha zelotypia erga Herculem mortua Nymphææ herbæ nomen fecit 368.42
nymphæ, apum fœtus 162.50
nymphææ herba vnde dicta 368.42
nymphææ apteris herba 392.26
nymphææ genus alterum, in Thessalia nascens 368.48
nymphææ herbæ medicinæ 372.33.& 378.8.58.& 379.2.50.& 381.1.20.& 382.13.& inde.& 385.6.44.58.& 386. 29.& 387.33
nymphodorus medicus 478.34
niobes & eius liberorum simulachrum 501. 24
nysa Bacchi nutrix vbi sepulta 62.12.13
nitor corporis quo pacto acquiratur 331. 24
nitri consideratio, natura, vſus, medicinæ 445.46.per totum.& 513.9.& inde
nitro semina aspergenda 268. 60
nitri spuma, optima eius pars 446.4
nitri probatio 446.14
nitrum quomodo in lapidem vertatur 446. 54
nitrosæ aquæ vbi 445.49
niuis consideratio 16.38
niues vbi non cadant 27.16
niuem quidam potant 285.47
niue aqua refrigeratur 440.10
nix satis arboribúsque vtilissima 239.40
nix, aquarum cælestium spuma 239.42
nix vetustate rubescit 168.16
nobilitatis veræ imagines sunt liberi 485. 6
nodia herba, eiúsque vſus 362.13
nodorum corporis consideratio 174.46
nomades lacte & ferina carne viuunt 83. 29
nomades vagi circa Arabiam 82.13

Reliqua quære parte secunda.

nomæ quæ dicantur 300.45
nomarum, id est, hulcerum corpus depascentium, remedia 343.37.& 344.23. & 345.33.& 347.46.& 357.13.& 360. 32.& 362.14.& 379.28.& 380.33.& 384.38.& 385.34.47.49.& 394.58. & 401.58.& 436.33.& 450.34.& 456.39
nomina propria Atlantibus nulla imponuntur 59.15
nominum imponendorum ratio 399.34
noniani Seruilij superstitio 399.10
nonius Tiberij Imperatoris libertus, & eius mensa 196.25.28
nonius Senator cur ab Antonio proscriptus 519.57
norma fabrilis à quo reperta 105.53
nosce teipsum, Chilonis præceptum 98. 35
noria gemma 526.33
notus ventus 13.6.12
noualia quæ 241.26.& 269.16
nouatiensium agricolarum in indagandis propagandísque vitibus consuetudo 253. 38
nouellius Proconsul cur Tricongius dictus 209. 34
nouis authoritatem dare, res ardua, Prologo operis pag.1.vers.54
nouitatis homo natura auidus est 181.18. & 243.23
nox quid 5.3
nocte quando lux diei visa 10.31
noctium inæqualitas vnde 20.1
nox vbi longissima breuissimáque per totum caput 21.2.
nox vbi aliquandiu nulla 53.54
noctes continuæ senis mensibus vbi 21.5
noctis quarta vigilia ex Casio monte Sol cernitur 62.46
noctium dierúmque magnitudinem Romæ obeliscus indicabat 504.39
noctes dimidium vitæ gaudiorum auferunt 103.3
nox totius anni breuissima quando 274. 38
noctium augmenta, decrementáque 275.15. & inde
noctevt die, cernentia animalia 170. 28
noctuarum auium consideratio per totum caput 145.43.

noctua futura præsagiunt 281.33
noctuæ vespis, apibus, & crabronibus, inimica 423.20
noctuarum cum cæteris auibus solers dimicatio 145.43
noctuæ & accipitris amicitia 145.44
noctuæ & cornicis inimicitiæ 158.16
noctua nulla in Creta 148.48
nocturna agricolarum opera quæ 273.7
nocturna suppressionis remedium 393.5
noxijs quo pacto dormientibus admissorum confessio exprimatur 361.7
nubentes fusus & colus comitabantur 124.3
nubium præsagia 281.6
nubes & nubila quàm procùl à terra gignantur 8.45
nubes quomodo gignantur 11.49
nubium imagines vnde 16.44
nudi quibus in locis homines incedant 59.9. & 86.4
nudari membra aduersus Solem Lunámue nõ oportet 402.7
numantina pyra 214.30
numæ libri quales, & vbi reperti & inde per totum caput 195.48.
numæ Pythagoricæ sectæ libri 195.57
numa philosophici ac iuris Pontificij libri 195.59
numæ lex Posthumia qua 205.55
numæ de Deorum cultu institutio 258.4
numa Fornacalia festa instituit 258.6
numa Rubigalia festa instituit 276.23
numa Rex, figulorum collegium Romæ instituit 495.60
numam sæpe fulmen impetrasse 15.22
numæ de vsu piscium lex 449.17
numæ statuæ 560.56
nuncoreus Sesostridis filius 504.51
numenij præfecti Antiochi regis binæ eodem die victoriæ 82.52
numeri impares vehementiores 398.44
numerus par in conuiuijs 399.2
numerus apud antiquos non erat vltra centũ millia 468.41
numeri quaternarij vis 401.44
numidiana pyra 214.30
numidici vrsi Romam allati 118.47
numidicæ aues 153.3
numidicum marmor 489.21. & 502.57. & inde

Reliqua quære parte secunda.

nummorum consideratio, notæ, diuersitas, variatio 462.7. per totum
nummus aureus quando primùm Romæ percussus 462.40
nundinarum tempore quæ fieri licita, & quæ non 258.32. & 399.6
nundinarum tempore vngues non resecabantur 399.6
nuptiales faces ex qua arbore 226.6.7
nuptijs adeps adhibebatur 406.53. & 407.25
nuptialibus flammeis luteus color dicatus 315.32
nuptæ nouæ tunica recta induebantur 124.5
nuptijs lana adhibebatur 418.59
nuptiæ non nisi augurato fiebant 144.19
nuptijs nuces iuglandes adhibebantur 216.47
nuptæ nouæ farreum præferebatur 258.19
nursini napi optimi 287.20
nursina rapa præstantissima 266.16
nux bifera vbi 217.9
nuces Pontica, id est, auellanæ 216.60
nucum arborum vmbræ noxiæ 224.54
nucis iuglandis consideratio 216.47. per totum caput
nucis iuglandis succus pinguis 218.19
nux foris ligno, intus corpore constat 218.31
nuces statim à ligno recedunt ibid.38
nucis iuglandis vsus in nuptijs, & quare 216.47.50
nuce lanæ tinguntur 216.54
nucis auellanæ consideratio 216.58. & inde
nucis succus, Caryopon 205.47
nucum pinearum consideratio 213.6. per totum. & 347.57. & inde
nucipruna qua 213.35
nux citò germinat 227.39
nux quo tempore semen ferat 228.12
nux quo tempore serenda 248.18
nuces capis aduersantur 248.21
nucis Græca natura, & medicinæ ex ea 348.10
nucibus iuglandibus Græci nomen à capitis grauedine imposuere 348.16
nucis iuglandis oleum carynum dictum, eiúsque in medicinis vsus 344.12
nucum iuglandium noxæ complures 348.16. & inde
nucis pineæ medicina 347.57. & inde
nucis auellanæ natura, & ex ea medicina 348.31. & inde

Bærati vnde dicti 471.13
Obelisci, Aegyptiorum regum opera 504.3
Obelisci Solis numini consecrabantur 504.3
Obelisci radiorum Solis effigiem referebant 504.4
Obelisci Aegyptij sua lingua à radiorum figura nomen imposuerunt Ibidem
Obeliscos primus omnium Mitres rex facere instituit 504.5
Obelisco parcit Cambyses, qui vrbi non pepercerat 504.15.
Obelisci Aegyptij plures ibid.6. & inde
Obeliscorum consideratio 504.11 & inde
Obeliscus in campo Martio, mirúsque eius vsus 504.39. & inde
Obelisci cus gnomonis vsum præbens Ibidem
Obeliscus Romæ in Vaticano 504.50
Obeliscus è smaragdis 519.28
Obeliscus Vaticani Circi C. Imperatorij iussu Romam adductus 234.35
Obluionem inducentes aquæ 439.22
Obliuiosum quod maximè animal 115.10
Obmutescentium remedia 304.35. & 395.43
Oboli pondus 325.28
obryzum aurum quod 463.30
obscæna Veneris diuerticula soli animalium homini cognita 155.49
obscuris lucem dare, res ardua, Prologo operis, pag. 1. vers. 54
obsidianum, vitri genus 513.26
obsidiana gemma 527.39
obsidianus lapis, vbi & à quo repertus 513.26.32
obsidius obsidiani lapidis inuentor 513.27
obsidionalis coronæ dignitas 326.21. & inde
obsoletis nitorem dare, res ardua, Prologo operis pag. 1. vers. 53
obstetrices quibus medicamentis vtantur 401.57
obstupefacientia corpus 373.51. & 503.33
occandi disciplina & ars 269.31. per totum caput
occasus siderum duplex 272.7
occhi arbores vbi 182.55
oceani qui pisces maximi 127.56. per totum caput
oceani totius nauigatio 18.39. & inde
oceani magnitudo 19.4. per totum caput
oceani fluxus refluxúsque cur maiores quàm in reliquo mari 25.13
oceani mirus æstus in Cauchorum regione 221.4
ochra color 486.36.53. & 487.12
ocimum quando præcidatur 290.7
ocimum difficillimè inarescit Ibidem
ocimum quàm diutissimè floret 288.45
ocimo nihil fœcundius 290.4
ocimum cum maledictis serendum 290.5
ocymum pabuli genus vnde dictum 252.26. & 267.6
ocimum in serpyllum degenerat 293.32
ocimum quando pallescat 293.36
ocimum quando, & quomodo serendum 292.14
ocimum ferro tangi non vult 293.40
ocimi semen infirmum 293.54
ocimum quomodo rigandum 29.43
ocymum in vinea serendum 252.18.26
ocymum boum causa seri solitum 267.9
ocymi noxa 302.21. & inde
ocimum hominibus vitandum 302.23
ocimo scorpiones gignuntur 302.24
ocimi esu pediculi generantur 302.27
ocimi medicinæ 302.28. & inde
ocimi syluestris medicinæ & inde 302.41.
ocij fugiendi in brutis exemplum 160.27.56. & inde per totum caput. & 161.25. & 164.4. & 504.56
ocnos spartum torquens, Socratis tabula 494.19
ocreas quis primus repererit 106.1
ocrisia ancilla miro modo grauida facta 513.58
octauo mense nasci in Aegypto nouum non est 92.8
octauiæ porticus 494.27. & 501.19. 53.55
octauia in scholis statuæ complures 500.32. & 501.3.10.26.53. & 502.23

octauia porticus templa à quibus extructa 502.23
octauia Marcelli mater 284.43
octauio Consule cometes visus 9.30
octauius Cn. Consul 10.39
octauius, aut (vt alij legunt) Popilius, Antiochum responsum differentem virgula circunscripsit 473.5
octauius Romanus eques, eiusq; crater è gypso 495.45
octauius Augusti pater 501.60
oculata pisces 458.19
oculorum consideratio 169.41. & inde
oculi gladiatorum duorum ad comminationem non conniuentes 169.60
oculi perpetuò nictantes, pauoris indicium 170.1
oculi vnicolores nulli ibidem
oculorum pupilla quibusdam geminæ 90.27
oculorum visus exempla 95.54. per totum caput
oculi tantùm homini deprauantur 170.26
oculi familijs cognomen dedere 170.26. & inde
oculi nocturno tempore cernentes 169.53. & 170.28
oculorum perspicacitatis mira exempla 95.54. per totum caput
oculi nouissimi formantur in corpore 172.23
oculi primi moriuntur ibidem
oculorum indicia 178.60. & inde
oculi operiuntur morientibus, patefiunt in rogo 170.24
oculorum mira compositio 170.12. & inde
oculorum pupillæ consideratio 170.13. & inde
oculis absoluta vis speculi inest 170.17
oculos aues è manibus cur appetant 170.18
oculos ternos quaternosq; habere quidam cur crediti 86.22
oculi quibusdam in pectore 59.20
oculos in humeris habentes 90.57
oculum vnicum habentes 86.27
oculorum dolores nescientur 345.44
oculis salubres aquæ 438.35. & inde
oculis leonum vim omnem inesse 112.55
oculi pretiosissima corporis pars 169.41
oculi non omnibus sunt animalibus 169.42. & inde
oculi diuersorum colorum non nisi bominẽ & equo 169 48. & inde
oculi animi indices 170.3
oculi animi sedes 170.5
oculi lacrymis sese purificant 170.12
oculi in arboribus qui propriè dicantur 249.31
oculorum acies quo excitetur 296.37
oculos excæcans liquor 182.53
oculus domini fertilissimus in agro 260.33
oculorum pili inconditi quo pacto corrigantur 497.35
oculorum albugo quo tollatur 324.23. & 452.48. & 498.33
oculus ferus, herba qualis 373.29
oculis nigris infantes vt nascantur quid matri faciendum 436.56
oculis inimica 2.99.12. & 301 60. & 302.20. & 307.33. & 332.33. & 333.54. & 340.30.40. & 353.33
oculorum aciem hebetantia 297.51. & 298.27. & 301.31. & 307.17. & 308.32. & 335.53. & 336.15. & 452.48.
oculis vtilia 302.47.52. & 341.57. & 401.50. & 419.27. & 425.42. & inde. & 426.4.10. & 518.38. & inde. & 524.11.
oculorum claritati conferentia 56.52. & 295.2. & 299.7. & inde. & 300.13. & 301.3.37. & 302.47.52. & 310.26. & 311.43. & 323.7. & 338.39. & 343.51. & 344.26. & 351.53. & 353.8. & 356.57. & 368.55. & 369.27. & 373.8. & inde per totum. & 374.15. & 390.42. & 403.35.55. & 405.4. & 428.8.18.26. & inde. & ibid.48.55. & 446.21.30. & 450.6.33. & 452.43.58. & 453.8.
oculorum aciem excitantia 297.37. & 310.46. & 311.9. & 342.20. & 357.4. & 373.8. & inde per totum caput.
oculorum caligines discutientia 297.21. & 298.43.46. & 299.46. & 311.10. & 322.50. & 344.26. & 345.32. & 351.20. & 356.28. & 359.13.23. & 360.11. & 367.20. & 369.49. & 373.8. per totum. & 379.24. & 374.12.22. & 389.58. & 401.50. & 403.55. & 404.56. & 409.12.28. & inde. & 425.13.15.28. 29.52. & 454.46. & 479.22. & 450.16. & 517.48
oculorum scintillationibus brassica medetur 299.46
oculorum adustorum remedium 298.45
oculorum inflammationes sedantia 321.44. & 322.5. & 323.35. & 327.49. & 344.28. & 345.47. & 348.44. & 353.20. & 419.17. & inde
oculorum plumbum quo pacto tollatur 374.10.
oculorum nubeculas discutientia 298.45. & 329.56. & 394.29. & 425.29.
oculorum cicatrices emendantia 297.25. & 298.45. & 329.56. & 394.29. & 402.35. & 403.57. & 405.4. & 409.12.29. & 425 39. & 452. 44.55. & & 454.3. & 465.47. & 510.42.
oculorum epiphoras inhibentia 295.32. & 297.24. & 301.55. & 305.1. & 306.41. & 308.16. & 309.40. & 310.46. & 321.17.39. & 323.22. & 335.54. & 336.17. & 343.58. & 344.31. & 373.11. & inde. per totum caput. & 374.2.38. & 390.42. & 409.10.31. & 425.11. & 246.1.4. & inde.
oculorum lacrymationes emendantia 338.48. & 425.9. & 416.3. & 509.59.29
oculis lacrymantibus frons fricanda 401.46
oculorum lippitudines curantia 392.11. & 402.25. & 403.54. & 409.32. & 425.51.54.59. & 446.22. & 453.4.6. & 478.38. & inde
oculis lippientibus aures fricandæ 401.45
oculos luscitiosos, siue hyctalopas emendantia 124.58. & 346.44. & 425.32.46. & 452.54
oculorum ægilopas curantia 425.39

Vide Aegilopis morbi remedia.

oculorum pterygia tollentia 338.49. & 452.55. & 478.38
oculorum epinyctidas sanantia 397.41. & 343.34. & 409.12. & 452.57.60
oculorum hulcera purgantia 321.18. & 333.54. & 336.53. & 338.49. & 342.57. & 346.49. & 375.38. & 419.9. & 425.42. & 478.39. & 510.40
oculorum glaucomata curantia 403.57. & 425.3. & inde. & ibidem 426.1
oculorum suffusiones discutientia 322.12.37. & 374.22. & 397.38. & 403.55. & 404.43. & 428.6.10.15.27.29.31. & 452.47. & 497.33
oculorum argema siue albuginem tollentia 297.25. & 327.31. & 329.56. & 337.21. & 351.33.54. & 356.30. & 359.20. & 373.9. & inde. & 401.50. & 403.56. & 405.17. & 409.14.29. & 425.7.27.31.35.39.49.50. & 426.7. & 452.48. & 453.5. & 454.46
oculorum scabritiei medentia 473.56. & 480.15. & 498.9
oculorum ruptas tunicas sanantia 425.26.84
oculorum ictu cruentatorum remedia 328.5. & 425.43.55
oculorum tumorem ruboremq; sedantia 336.4. & 374.8. & 452.51
oculis cruore suffusis conuenientia 509.56
oculorum nimium vigilijs fatigatorum remedia 480.36
oculis si quid inciderit quomodo extrahendum 306.43. & 401.29
oculorum sordes purgantia 306.31. & 354.20. & 478.38
oculorum affectorum remedia 295.2.32.53. & 297.25. & 298.43. & inde. & 299.7.8. & 301.54. & 308.16. & 322.50.51. & 327.50. & 335.10.31. & 338.39. & 342.41.57. & 343.3.33. & 344.3. & 350.55. & 351.25. & 353.33. & 356.28. & 357.29.43. & 358.15.18.49.50. & 373.8. & inde per totum caput. & 373.28. & 374.2. & inde multa. & 387.59. & 388.35.44. & 394.6.29.51. & 402.25. & 403.54. & inde. & 404.55. & 405.4. & 407.35. & 409.10. & inde copiosè & 419.15.52. & 425.4. & inde copiosè. & ibidem 42. & inde per plura. & 439.12. & 449.37. & 450.37. & 452.43. & inde copiose. & 478.26.38. & 479.17.22. & 480.26.36. & 484.52. & 498.3.9.12.27. & 508.50. & 509.39.59. & inde. & 510.13.28.52.
oculos iumentorum pecorumq; illustrantia 359.22. & 425.13
oculorum iumentorum albugines quo pacto emendentur 452.56

oculi iumentorum anagallide curantur 373.26
oculorum superfluitiosa medicamenta 345.42. & inde. & 359.21. & 400.24. & 402.26. & 425.4.50. & 426.1. & 452.58. & 453.4
odinolyon piscis, idem cum echeneide, & curita dictus 448.20
odium ex æmulatione auidissimum 238.56
odium omnium hominum quo pacto cuipiam concitari possit 404.43
odyssea Homeri tota propemodum ex magicis constata 427.33
odontites herba qualis, eiusq; in medicinis vsus 394.24. & inde
odoramentorum differentiæ tribus in rebus consistunt 314.44
odoratorum sapor amarus 314.45
odoratissima, quæ siccissima 314.54
odoratorum lignorum mira copia apud Sabæos 186.24
odoratum reducentia 302.30
odor quid sit 128.51
odorum consideratio 218.14.23
odorum adulteratio quibus fiat modis 183.4.
odor halitus, & vestium malobathro commendatur 344.32
odores, plantarumq; odoratarum genera, passim tractantur toto libro duodecimo.
odorem celerrimè euanescere 190.55
odores optimè seruantur in oleo 191.39
odorem non sentit qui gerit 191.45
odorum fructuum diuersitas 218.23. & inde
odor & sapor non simul in eodem 218.25
odores Natura in diem gignit 312.17
odorum vis paulatim obstundit solertiam 313.3
odor grauis corporis oleo myrteo corrigitur 344.10
œcos asaretos Pergami quid, & cuius opus 512.38
œnanthe quis status quotannis habet latebras 149.30
œnanthe herba, & ex ea medicinæ 324.4 per totum caput
œnanthe, id est, flos labruscæ 189.44. & 338.42
œnanthe quando floreat 316.52
œnanthes flos maximè durat 316.55
œnanthe vnde dicta 316.56
œnanthe vbi optima 338.43
œnanthinum vnguentum 190.46
œnanthinum oleum 212.36
œnanthini olei natura & medicinæ ex eo 343.41
œnantinum vinum quod, & quomodo fiat 206.48. & inde
œneates, vini genus 205.1
œnias pictor 495.42
œnotheræ herba qualis, eiusq; vsus 383.26. & 385.54
œnotheris herba magica 361.53
œnotrifrater, Peucetius 38.13
œsypi in medicinis vsus 428.58. & 429.14.16. & 437.19
œsypum quid 419.21
œstrus genus apis grandioris 162.46
œtum herba Aegyptia 318.42
ofilij vxor Clodia, eiusq; senectus 101.51
ofilij histrionis interitus 104.46. & inde
oleagina vua à similitudine oliuæ dicta 202.27
oleagini coloris gemmæ 519.40
olea Mineruæ sacra 180.44
olea non decidunt folia 226.21
olea non accendebatur in sacris 220.2
oleam pollui prophanis vsibus fas non est ibid.
oleæ consideratio 210.31. & inde
olea Athenienses victores coronabant 211.52
oleæ fructum sator eius nullus percepit 210.40
olea olim tarda res erat ibidem
oleæ natura qualis 211.5. per totum caput
oleam ne stringito, néue verberato, vetus lex 211.18
oleam morsu capræ sterilescere 213.1. & 255.10
oleæ frondes quales 226.60. & 227.6.10.
olea quando germinet 228.3
olea quando floreat 228.4
olea non sentit cariem neq; vetustatem 235.14
olea apta valuarum cardinibus 236.27
olea prima in certamine Mineruæ & Neptuni edita 237.8
oleam ducentis annis viuere 237.12
oleæ quando maximè noceat pluuia 239.28. & 254.38
olearum conceptus quando 239.29
olea quibus gaudeat 242.29
oleæ plantæ quantum inter se distare debeant 245.8
olea in Bætica maxima arborum 245.10
oleæ miliariæ, & cur ita dictæ ibidem
olea Tarquinio Prisco regnante non fuit in Italia 210.34
oleæ consideratio, cap. primo, & septem sequentibus libri decimiquinti
olea, partium q; eius medicinæ 342.53. & inde
olearum insitio 246.28
oleæ serendæ præceptæ ex Catone 247.29. per totum caput
olearum talææ quales esse debeant, & quomodo ponendæ 248.15. & inde
oleæ quibus locis & quo tempore serendæ 247.44. & inde
olea in quercus scrobe non ponenda 247.52
olea quæ vitibus apta 252.34
olearum morbi 254.14. & inde. & 38. ibidem. & inde
oleam lambens capra sterilem facit 255.11
oleæ nudatis radicibus fertiles fiunt 256.56
olea vbi non nascatur 316.19
oleæ florum medicinæ 343.37
oleis solum quod optimum 240.54
olea & quercus inter se inimicæ 350.13
oleæ radices cortex, quem vsum habeat in medicinis 343.6
oleum peculiaris oriuæ succus 211.6
olei liquor membra recreat 180.47
oleum ex oryza Indi conficiunt 212.34
oleum aptissimum ad odores conseruandos 191.39
olei consideratio 210.54. per totum
oleum ex sesama Indi conficiunt 212.34
oleo vetustas tædium affert 210.54
oleum omne stomacho contrarium 343.42
oleum in Italia optimum 210.57
oleum balsaminum omnium pretiosissimum 344.25
oleum ex Licinia oliua & palato gratissimū, & vnguentis accomodatissimum 210.58
oleum in oliuis quandiu augeatur 211.8
oleum quando, & quibus vitietur 211.9
olei causa calor est 211.15
olei paucæ differentiæ 211.44
oleo balsamino modicè vtendum 344.29
oleo, vt vino, palati gratia nulla 211.44
olei natura & vsus 211.48. per totum caput
olei in gymnasijs vsus 211.49
oleum quomodo faciendum 212.2 per totum caput
olei veteris vsus 212.49
oleum balsaminum contra omnes serpentes efficax 344.26
olei factitij consideratio 213.2. per totum caput. & 343.39. & inde per totum caput
oleum Ichthyophagi è piscibus faciunt 212.35
oleo Saturni simulachrum repletum Romæ 212.50
oleum vuas à vespis tuetur 215.24
olei liquor foris hominibus gratissimus 209.57
olei liquor necessarius ibidem
olei futuram caritatem Democritus ex Vergiliarum exortu præuidit 275.37. & inde.
oleum oderunt cucumeres 286.34
oleum ex castaneis Indi conficiunt 212.34
oleum ex Rhaphani semine 287.25
oleum sesamæ Arabes exprimunt 83.30
olei balsamini natura, & medicinæ ex eo 344.25. & inde
oleum herbaceum quod, & ad quid vtile 344.39
oleum balsaminum oculorum claritati plurimum confert 344.26
oleum balsaminum aconito aduersatur 344.28
oleum laurinum, & eo medicinæ 344.5. & inde.
olei medicinæ 343.38. & inde
oleum quod optimum 343.4
olei omphacij natura, & medicinæ ex eo 343.40
olei œnanthini natura, & ex eo medicinæ 343.41
olei cicini natura, & ex eo medicinæ 343.53. & inde
oleorum factitiorum varij vsus & medicinæ 343.38. & inde
oleum picem è pannis extrahit 350.24
oleum calci solum miscetur 350.24
oleo extinguuntur quædam, quæ aqua accenduntur 465.58. & 509.46
olei vsum fontes quidam supplent 439.27
oleo apes & reliqua insecta exanimantur 164.1
oleum à quo repertum 105.57
oleastrense, plumbi nigri genus 482.53
oleaster arbor quæ loca amet 225.1. & 247.45
oleaster non sentit cariem, neque vetustatem 235.14
oleaster quo Hercules coronatus est ad Plinij vsq; ætatem durauit 237.6
oleastri corona Olympiorum victores coronabantur 211.53
oleastrum buxi genus 225.43
oleastri natura, & medicinæ ex eo 343.27. & inde
oleastro elephantes deuorato chamæleonte sibi medentur 116.30
olenus Calenus aruspex 398.12
olympias, pictrix 495.8
olympiæ perpetuus victor Eusthymus 101.25
olympias Thebana, medicinæ perita 309.11. & 415.6
olympiæ victoribus statuæ dicabantur 472.26
olympiæ statuarum ingens copia 473.57
olympiorum victrix equa prægnans 156.27
olympiæ athleticam Hercules instituit 106.24
olympias ventus 13.16
olympias ventus Eubœæ peculiaris 254.51
olympiorum corona ex oleastro 211.53
olympus Macedoniæ mons qualem habeat buxum 225.47
olympus mons lauro abundat 230.23

Reliqua quære parte secunda.

olympij Iouis simulachrum ex ebore Phidiæ opus 99.27. & 474.50. & 475.9. & 477.27. & 488.23. & 500.41.43. & 501.30.58
olyra frumenti genus 261.46. & 262.42. & 263.7.46. & 334.51.
olyræ medicinæ ibidem
oliua sterilis in India 182.16
oliuæ genera tria 210.43
oliuæ liquores varij, & eorum bonitas 210.46. & inde
oliuam quando colligi debeat 210.49.50
oliuam Liciniam aues non appetunt 210.60
oliuæ natura qualis 211.5. per totum caput
oliuæ amurcæ quid, eiusq; vsus 211.5. & inde. 212.53. & inde
oliuæ colligendæ lex quæ 211.18
oliuæ nucleo, oleo, carne, & amurca constant 211.5
oliuæ varia genera 210.43. & 211.25.
oliuarum, quæ in tabulatis asseruantur, oleū quotidie decrescit 211.29
oliuæ quomodo condiantur 211.37
oliuarum cultura 211.56. per totum caput
oliuæ quæ quibus in locis serendæ 211.56. & inde
oliua musco rubro infestatur 211.60
oliuarum seruandarum ratio 212.2. per totum caput.
oliuarum baccæ 217.44
oliuæ succus qualis 19.19
oliuas in Mileto erucæ depascunt 254.39
oliuæ quando colligendæ 274.44
oliuæ flores apes non attingunt 317.21
oliuæ vsus & medicinæ 343.8. & inde
oliua, si à capra lambatur, sterilescit 124.53
oliuetum viam publicam transgressum 255.46
oliuantes ne oleum stringant aut verberent, lege antiquissima cautum 210.17
oliueti dispositio 247.39. & inde copiosè
olieti prodigium 255.45
ololygon, ranarum marium vox 171.51
olorum alitum consideratio 147.54. & inde
olorum in morte flebilis cantus, fabulosus 147.54
oloris cum aquila inimicitiæ 158.15
olorum similitudinem onocrotali habent 152.55
olus pingui in terra serendum 261.33
olera ne vermes rodant 293.46
oleris marini medicinæ 454.29
olusatrum herba, & eius natura 292.41. & inde
olusatrum quid, & ex eo medicinæ 302.10. & inde
ombriæ gemma 526.33
omæ, ficus quæ, & vbi nascantur 215.42
omphacij olei consideratio 189.35. per totum caput
omphacij olei natura & medicinæ ex eo 343.49. & inde
omphacium vinum quomodo fiat 206.47. & inde
omphacij vini medicinæ 338.37. & inde
omphacocarpos, herba qualis 389.28. & inde
onagri, id est, syluestris asini consideratio 122.22. & inde
onagri vbi præcipui 122.24.
onagri partium in medicinis vsus 98.38. & 412.51
onagri non transeunt montem Cappadociam à Lycia diuidentem 126.39
onesicritus scriptor 77.5. & 78.37.38. & 91.16
onychis gemmæ consideratio 520.33. & inde
onyches pisces qui, eorumq; in medicinis vsus 457.9
onychina pyra 214.31
onychitis, cadmiæ genus 403.30
onychipunctæ gemma 522.40
onyscos vermis & ex eo medicinæ 426.26. & 431.7. & 432.6
onitis origani genus 305.59
onitis herba eadem cum origano Heracleotico 306.7
onyx piscis 458.27
onyx marmoris genus 503.41
onochiles herba & ex ea medicinæ 329.38. & inde
onocrotali aues 152.15. & inde
ononis herba spinosa 318.58. & 319.29. & 389.12
onopyxos herba spinosa 319.10
onopordon herba, eiusq; effectus, & medicinæ 394.33
onosma herba qualis, eiusq; effectus 394.31
opalj gemmæ consideratio 519.51. & inde
opali gemmæ vitia 520.2. & inde
opheostaphyle frutex 198.33
ophicardelos gemma 526.38
ophidion piscis 458.19
ophion animal Sardiniæ peculiare 407.59. & 437.44
ophiostaphylos herba eadem cum vite alba 339.39
ophites marmor quale, & vnde dictum 503.26.29. & 510.56
ophinsa, herbæ magicæ genus 361.16
ophrys herba qualis, eiusq; vsus 387.5
opimiana vina generosissima, & cur ita dicta 206.26. & inde
opimius L. Consul C. Gracchum armis oppressit 203.34
opimius C. Gracchi caput auro rependit 462.45
opij veneni remedia 306.11. & 372.27
opion quid, & qualiter fiat 307.29
opion somno mortem affert ibidem
opij experimentum 307.41. & inde.
opion quomodo optimè seruetur 307.45
opion medicus 297.4. & 331.46
opisthotonos quid 410.53
opisthotonicorum remedia 296.54. & 297.13. & 300.19. & 304.38. & 307.20. & 309.19. & 310.3. & 320.59. & 327.27. & 331.26. & 333.33. & 353.50. & 357.36. & 383.18. & 384.43.45. & 393.3. & 410.53. & 446.54. & 454.12
opobalsamum quid 187.44
opocarpathum venenum 408.30
opocarpathi remedium 454.42
opopanacis vsus in theriaca 311.55
oporice medicamentum 358.58
oppidorum Dij tutelares carmine euocabantur 398.24.26
oppidum Cecrops primus instituit 105.36
oppio Capitoni scirrhus in ventre natus 94.13

opuntia herba qualis, miraq; eius natura 319. 50
opera rustica quæ quibus apta temporibus 273.16. & circa
opera rustica quæ quo Lunæ statu facienda 278.47 per totum
opera artificum mira 504.2. & inde. & septem sequentibus capitibus
orata Sergius ostrea Lucrina cæteris prætulit 140.49
orationis prosaicæ inuentor 65.29. & 106.22
orbicularis figura mundi per totum caput
orbis piscis rotundæ formæ 449.57. & 458.21
orbis miracula septem. Quære Miracula orbis septem
orbitas Romæ in summa authoritate 200. 24
orca in Ostiensi portu oppugnata 128. 28
orcarum cum balæna pugna 128.21. & inde
orcæ marinæ bellua 128.21. & 457. 57
orca gemma 526.32
orchu herba qualis, eiusq; vsus, & medicinæ 382.17.23. & 384.37. & 355.53. & 391. 36
orchites genus oleæ 210.43. & 211.23
orchomenius calamus fistulis aptus 232. 8.19
orchomenij lacus calami, variaq; eorum genera 232.19. & inde
orcynus piscis 458.20
orelius M. paucarum horarum Consul 104. 30
oreon herba, polygoni genus 394.53
oreoselinum herba 291.23
oreoselini descriptio, ac medicinæ 302. 14.16
oreſtes matrem & Aegisthum interficiens, Theodori tabula 494.45
oreſtis corpus refossum, & eius magnitudo 94.54
oreſtij iudicium in scyphi duobus scalptum 470.18
oreſtion herba 207.19
orfitus Cornelius Consul 10.25
orfiti vxor Vestilia 92.9
organa hydraulica quis inuenerit 99. 16
orientis populi quo vino vtantur 206. 59
orientis populi funes ex palma foliis faciunt 227.2
orientis populi bella calamis conficiunt 231. 47
orientis oceanus refertus syluis 198.59
orientis quibusdam in locis nihil nasci 199. 10.11
orientis therebinthina optima 208.11
orientis vestis ex qua materia 357.35
origani herbæ consideratio & medicinæ ex eo 305.58. & inde. & 316.11. & inde.
origani semen minimum 316.14
origanum & brassica inimica 350.16
origanum Heracleoticum quod 365.45
origano vinum conficitur 207.9
oryges caprarum genus 125.40. & 158.5
orionis cælestis signi exortus 273.22. & 274.36. & 275.22
orionis syderis occasus 275.55. & 274.37
orionis ortu tempestates fieri 276.1
orionis gladij occasus 278.17
orionis gigantis corpus resossum, eiusq; longitudo 94.53
orites gemma 526.35
oryx animal quale 177.26
oryx fera Aegyptia 11.9
oryza, frumenti genus 267.27. & inde
oryzæ vsus maximus in Italia 262.27
oryzæ oleum 212.34
orminij herbæ medicinæ 301.44. & inde
ormino s agrios herba 382.17
ormini siue Hormini herbæ genera, natura, medicinæ 337.29. & inde
ornithias ventus quis, & vnde nomen acceperit 13.26.51
ornithogale herba qualis 319.45
ornus arbor montes amat 225.57
orobanche herba qualis 267.52
orobanches semen in medicinis & inde 337.42.
orobitis chrysocollæ genus 465.34
orodes vbi Crassum superarit 74.2
oræticum vinum 205.1
orpheus poeta primus Græcorum de herbis aliquid prodidit 364.17
orphei vatis patria 47.7
orphis piscis 131.48. & 458.32
orthampelos vitis genus 202.36
orthomastica poma 214.13
orthopnoicis vtilia 304.5. & 307.4. & 322.21.49. & 323.15.27.31. & 328.17. & 332.17. & 348.48. & 352.5. & 356. 55. & 359.25. & 360. 9. & 378.13. & 385.3. & 393.24. & 395.18.53. & 396. 12. & 406.31. & 450.32. & 465.46
orthragoriscus piscis 449.14. & 458.21
ortyx herba quæ 319.40
ortygometra auis, coturnicum dux 148.2
ortus syderum duplex 272.7. & inde
os iumentis manus vice ad pabula decerpenda 170.57
oris consideratio 169.36. & 170.55. & inde
oris loco, volucres rostra habent 170.56
oris differentiæ plures ibidem. & inde
ore concipientia animalia 156. 55
ore carent cicadæ 166.21
ore carentes homines 85.54
oris halitus quomodo iucundior fiat 306. 36. & 311.51. & 335.43
oris grauculentiam sollentia 332.18. & 342.47. & 343.31. & 410.1.44
oris hulcera sanantia 297.22. & 300. 45. & 302.7. & 304.39. & 305. 29. & 306.27. & 308. 18. & 309.5 & 320.25. & 321.10. & 336.19. & 338 46. & 343. 14. & 345 51. & 348.52. & 349.35. & 350. 53. & 354.42. & 355. 26. 56. & 358. 26. & 380.32. & 382. 20. & 394. 21.57. & 404. 9. & 410. 27. & 418.1. & 478.60. & 479.23.50. & 480.16.26. & 497.56. & 492.2
oris vitiorum remedia 308. 18. & 321. 10. & 333.50. & 336.16. & 342.28. & 343.14.19.31. & 344.21. & 345.51. & 357.33. & 350.48. & 353.8. & 357.46. & 358. 15.16.33. & 410.45. & 450. 34
ossa præcisa in veterinis quæ recrescant 174. 42
ossa concreta quibusdam esse 95. 16.33
ossium fractorum remedia 296.41. & 302.48. & 338.41. & 384.37. & 391. 51
ossa è terra nascentia 509.14
ossa fracta quo pacto è corpore extrahantur 310.53. & 322.21. & 337.38. & 339.50. & 340.2. & 372.53. & 373.4. & 385. 39. & 480.16
ossea ligna quæ 2.33.33
ossei lapides 509.14
ossifraga auis 143.32. 34.40
ossifragi in medicinis vsus 431.33.44. & 432.4
oscines aues vnde dictæ 146.8
oscines aues quotannis vocem mutant & colorem 149.3
oscines aues quando fœtificent 149.27
oscitatio lethalis parturientibus 92.35
osculum dare propinquis mulieribus cur institutum 206.5
osiridis Dei templum inclytum 60.44
osyris herba qualis 394.35. & inde
osyrites herba 428.29
ostentorum pleni libri Aristandri 255.34
ostentorum vires nostra ætas sunt in potestate 398.19
ostentorum interpretatio à quo reperta 106. 13
ostentorum varia exempla 126.19 & inde & 144.52. & 145.20. & inde. & 146. 49. & 230.3. per totum. & 225.26. per totum. & 368.39. & inde.
ostracias gemma 526.36
ostracites gemma ibidem 36.38
ostracium piscis idem cum onyche 457.8
ostracitæ lapides eorumq; vsus & medicina 509.36
ostracitis cadmiæ genus, eiusq; vsus 478. 30
ostrea lunari potestate augeri, minuiq; 11. 39
ostrearum viuaria à quo primùm excogitata 140.46
ostreæ silicum duritia teguntur 130.36
ostrearum natura 139.35
ostrearum generatio 140.10
ostreæ capita non habent 169.2
ostreæ vbi optimæ 140.49. & 452.17. & inde
ostreorum consideratio, natura, bonitas, loca 452.2. per totum caput
ostreorum magnitudo 452.20
ostreorum medicinæ ibid. 21. & inde
ostreorum copia vbi 77.1
ostryæ siue Ostrys, arbor infelix 197. 52
othonnæ herba qualis, & eius in medicinis vsus 394.28

othonis M. inuentum 191.50
otia piscis 458.20
otides aues Hispanis tardæ appellatæ 147. 20
otis auis qualis, & vnde dicta 148.8. & inde
ouans quis primus Romam ingressus 219. 23
ouantes myrtea corona vtebantur 219. 25
ouidij liber de piscibus 448.41. & 458. 30
oues quando lauandæ 274.31
oues quando tondendæ 274.39
oues qua ratione fœminas pariant 279. 28
oues qualiter pascendæ 279.25
oues non nisi fœminæ qua ratione gignantur 437.56
oues aquis quibusdam colorem mutant 439. 14. & inde
ouibus & bubus antiquorum mulcta constabat 258.23
ouium honor apud veteres 258.24
ouium dente segetes depascendæ 268.16
ouium lac quale 406.8
ouium in medicinis vsus 432.59. & 433.2. & 435.10
ouium genera duo 123.40
ouium generositatis signa 124.17
ouium caudæ cubitales in Syria 124.18
ouium boúmque effigie primum æs signatum 258.26
ouorum consideratio 153.48. per totum. & 419.39. per totum caput
ouæ struthiocamelorum pro vasis habita 142. 43
ouorum natura, medicinæq; 419.29. per totum caput
ouæ quo tempore supponenda 278.52
ouorum in cibis vilitas 420.18. & inde
ouorum candido, & calce viua vsurum ferruminatur 420.31
ouo perfusum lignum, non ardet 420.32
ouum anguinum, portentosáque eius natura 420.34. & inde
ouæ quæ quadrupedes pariant 153.48. per totum caput
ouorum auium differentiæ Ibidem per totum caput
ouo oblongæ gratioris saporis 153.59
ouæ quæ fœminam, & quæ marem pariant 153.59.60
ouæ qualia, quot, & quando supponenda 154. 22. & inde
ouæ sterilia quæ arte noscantur 154.24
ouæ citra incubitum in Aegypti funeris fœtus edunt 154.30
ouorum auguria 154.34. per totum caput
ouæ sine gallinis igne fouentur 154.37
ouæ hypenemia quæ 155.3
ouæ vrina quæ 155.28
ouæ sine maribus interdum nasci 155.25. & inde
ouæ etiam terra operta fœtum edere 154. 32
ouæ zephyra quæ 155.27
ouæ aceto macerata per annulos trahi 155. 29
ouæ quomodo optimè seruentur 155.29
ouis viuentes homines 52.11
oxalidis herba consideratio 309.30
oxycedrus arbor 193.40
oxygala quid 406.48.51
oxylapathon herba, & medicinæ ex ea 309. 32.38. & inde
oxymeli qualiter fiat 207.38. & inde
oxymelitis confectio, & medicinæ ex eo 342. 23. & inde
oxymyrsine, id est, myrtus syluestris 212.28. & 219.11
oxymyrsine eadem cum rusco 349.42
oxymyrsines descriptio, & in medicinis vsus 349.37. & inde
oxymyrsine quid, vinúmque ex ea factitium 212.31
oxymyrsinum oleum, eiúsque natura 344. 11
oxypora medicamenta 311.17
oxysiunci genus 320.21.24
oxys herba, eiúsque vsus 394.39
oxyschænos iunci genus 320.21
oxyteriphyllon quid 316.3
ozæna piscis 134.14
ozænarum morbi remedium 357.56
ozæni is nardi genus virus redolens 183.37

Pabula luxuriosa non semper pinguis soli iudicium esse 240.32

Pacuius Taurus ædilis plebis 472.56
Pacuij Poetæ picturæ 485.39
Pacuius Potta, Ennij ex sorore nepos Ibidem
Pades, id est, picea arbor Pado fluuio nomen dedit 40.15
Padus fluuius Herodoto incognitus 181. 47
Pæantides gemmæ 526.48
Pæderos, herba eadem cum carefolio 293. 11
Pæderos, acanthi genus 331.29
Pæderos gemma 520.8. & 523.1.23
Pæoniæ herbæ consideratio 365.32. & inde. & 392.53
Pæoniæ medicinæ 384.46. & 386.12
Pagani lex de fusis per agros non torquendis 399.8
Pagri piscis consideratio 131.46
Pagri piscis in medicinis vsus 455.47
Pagri hyemis prægelidæ incommoda sentiunt 131.46
Paguri cancrorum genus 134.55
Pala arbor qualis 182.3. per totum. siue Palacranæ, id est, maiores auri Palacræ massæ 464.42
Palatina tribus Romæ 258.31
Palatinæ domus Cæsarum, multorum artificum signis ornatæ 502.8
Palatina Venus, L. Crassius à Bruto appellatus 499.59
Palatinæ ædes Apollinis 514.58
Palæmedis quas literas repererit 105.27.29. & alia. & 105.54. & 106.10
Palearum consideratio, differentiæ, vsus &c. 277.20. & inde
Palearum hordei medicinæ 334.48
Palearum tritici medicinæ Ibidem
Paleæ optimæ quæ 266.50
Paleatum lutum quod 315.14
Palamonis Grammatici insignis vinea 203. 11
Paltilicium sydus 273.58
Palimpissa quid 353.8
Paliuri spinæ consideratio 197.28. & inde
Paliurus quando germinet 228.40
Paliuri medicinæ 358.1. & inde
Pallas. Quære Minerua.
Pallas libertus Claudij principis ditissimus 468.48
Pallorem inducentia 304.57. & 305.20. & 308.44
Palmæ arborii consideratio, genera, natura 192.7. per totum
Palmæ in Italia steriles 192.8
Palmis gentes quædam panem conficiunt 192.9
Palmis Orientis populi vinum exprimunt 192.19. & 206.59
Palmarum sexus 192.25.36
Palmarum genera quadraginta nouem 192. 57
Palmæ ex seipsa renascentes vbi 193.5
Palmis viridibus gulati milites Alexandri 193.32
Palmarum in foliis olim scriptitatum 195. 51
Palmæ in Aethiopia quales 196.14
Palmarum succus qualis 218.20
Palmæ statim à ligno recedunt 218.34
Palmarum fructus sine ligno 218.37
Palmis non decidunt folia 226.21
Palmarum foliis funes olim conficiebantur 227.3. & 284.11
Palmarum folia duplicia 227.8
Palmæ facilè fructum perdunt 228.27
Palmæ carne commendantur 218.45
Palmæ pondus validè sustinet, quoniam in diuersum curuatur 235.60
Palma Celi insulæ vetustissima 247.6
Palmæ sublato cacumine steriles fiunt 254. 35
Palmarum nemora vbi 62.7
Palmarum vinum apud Arabas 83. 30
Palmarum nobilitas vitibus, oleíque proxima 344.43
Palmarum incommoda & noxæ ibidem
Palmarum medicinæ 344.45. & inde copiosè.
Palmæ myrobalanum ferentis consideratio, & medicinæ 344.51
Palmæ vbi probatissimæ ibidem
Palmæ elates, siue spathes, natura 344. 53
Palmæ meridianum Solem spectare debent 252.41
Palmati lapides quales 509.15
Palmei vini medicinæ 341.48
Palmeo vino qui vtantur 206.59
Palmesia vina vnde dicta 204.24
Palmi primum vini factitij genus 207. 47
Palmites Meridiem spectare debent 253.2
Palmitum vitium consideratio 251.18 & inde

palpebrarum animalium consideratio 170. 38.& inde
palpebræ quibus non sint 170.41
palpebræ cur à natura datæ 170.39
palpebræ decidunt Venere abundantibus 170. 41
palpebrarum pili inordinati chondrylles mastiche corriguntur 332.32
palpebrarum vitijs medentia 346.14.& 352.50.& 353.20.& 374.15.38.& 401. 51.& 404.16.& 409.29. & 437.3.& 452.49.& 453.12.
palumbium auium consideratio 150.52. per totum caput
palumbes lauro sese purgant 117.32
palumbes hyeme abeunt 148.26
palumbes bis anno pariunt 154.7
palumbes quot ouapariant, & earum incubandi ritus 154.55.& inde
palis apta materia quo modo & quo tempore serenda 248.41.per totum caput
pamphilus pictor, præceptor Apellis 489. 54.57.& 493.18
pamphili Bebij interitus 105.35
pamphilus Q. Consul 195.51
pamphila multer bombycinæ vestis repertrix 164.43
pampinarius palmes quis dicatur 251.5
pampinandi tempus quod aptißimum 279. 29
pampinorum medicinæ 338.22.& 319. 13
pan Deus, vide infrà Panos
panos siue Ligusticimedicina 305.31
panacea Aesculapij filia 365.39. & 494.19
panaces Chironion 365.46.& 372.30
panacis oleum 212.40
panacis sapor 294.18.19
panacis herbæ varia nomina 292.51
panacis herbæ consideratio 365. 37.& inde.& 370.28. & 372.30.38.& 373.10
panacis herbæ medicinæ 377.40.& 380.51. 57.& 381.47.53.& 382.4.41.& 383.9. & 383.24.31.54.56. & 385.14.23.& 386.13.16
paneus pictor 488.22
paneus frater Phidiæ 488.22.33.& 542. 18
panathenaicon vnguentum Athenienſibus vſitatißimum 190.49
panchæstos ſtomatice quomodo conficiatur 347.30.& inde.& 510.2
panchrus gemma 526.41
pancraniastarum simulachrum ex ære 475. 26.32
pancration cichorij genus 299.37
pandectæ, libri Græci inscriptio. Prologo operis, pag.2.verſ.26
pangæi montis rosæ 313.27
pangonius gemma 526.41
panicij species qualis 261.6
panicum vnde dictum 261 9
panici genera plura 261.12
panicum vſus in Gallia,& Aquitania 264. 16
panicum vbi ſeri non debeat 264.19
panicum ſingulare genus quando ſerendum 260. 14.& 274.11
panicum ne aues tangant 268.11
panicum vbi ſerendum 268.25.& 274. 22
panicum,& ex eo medicinæ 335.27. & inde
panicula calamorum flos ſi aures ingrediatur exurdat 457.41
panis differentia,& medicinæ ex eo 335. 57.& inde
panis nauticus aluum ſiſtit 336.1
panis ſitanius quis, eiuſque vſus 336.2
panem conficere Ceres reperit 105.23
panis è milio,& panico 261.13
panes Alexandrini ammios ſemine cõficiunt 305.17
panes quot ex modio ſimilaginis & floris 263. 38
panis faciendi ratio,& eius differentiæ 165. 35.& inde
panis vbi fiat ex piſcibus 91.29
panes ex lotometra Aegyptij paſtores conficiunt 329.57
panis appellationes diuerſæ vnde tractæ 364. 35.& inde
panis varia confectio 264.35.& inde
panes Romani per ſeipſos faciebant 264. 44
pane alio proceres, alio vulgus vtebatur 285. 41
panem Romæ mulieres conficiebant 264. 44
panis aniſo conditur 306.35. & inde
panis militaris tertia parte ponderoſior ſuo frumento 262.7
panis ſaluberrimus quis 330.50
panis quot pondo ex tritici modijs 262. 9
paniſcus pictus à Tauriſco 494.48
pannuceæ pomæ 214.15
panorum morbi remedia 295.5. & 302.55.& 308.35.49.& 309.24.& 321.34.& 322.25. & 327.29.& 328. 13.23.26.54.& 330.19.& 331.1.& 335. 8.35. & 336.21.60. & 337 16.32. & 342.45.& 343.2.& 346.34.& 354. 50. & 350.56. & 351.2. 40 56. & 252.49.& 353.3.& 354.41.& 356.56. & 358.3.& 362.35. & 382.4.& 391. 31.& 392.5.& 400.54. & 402.17.& 405.49.& 407.13.& 432.29.& 450. 52.& 452.26.& 479.2.& 498.41.& 509.7
panos dei effigies picta 489.2.& 492.11
panos ſimulachrum 501.30.58
panſæ vnde dictæ 177.17
panſæ Seruilij interitus 105.37
panſebaſtos gemma 526.44
pantherarum conſideratio 113.18.per totum caput.& 116.24.& inde
panthera auxilij cauſa ad hominem confugit 113.18.& inde
pantherarum maculæ ſpectandæ 113.35
pantherarum odor quadrupedes allicit 113. 38
pantherarum aſtus 113.38
pantheræ ſenatuſconſulto cautum ne in Italiam adueherentur 113.42
pantheræ à quibus in ædilitate Romam adductæ 113.44
pantheræ aconito necantur 116.25 & 387.51
pantheræ in ſeruandis vnguibus ingenium 112.47
panthera ſola odorata inter animalia 315. 2
pantherarum oculi quales 519.9
panthere cor maximum 172.32
pantheris formidabiles hyænæ 403.46
pantherarum carnibus viuentes homines 86. 27
pantheræ quos non attingant 422.25
pantherinæ menſæ citreæ 197.35
pantheon templum Romæ quale,& à quo extructum 472.9.& 502.10.& 506. 54
panticapæum vrbs laurum non nutrit 230. 24
papauer herbæ in honore habita apud Romanos 293.8
papaueris ſuccus ſoporiferus, mortémque afferens 307.27
papaueris ſyluestris natura,& medicinæ ex eo 307.38.39
papaueris genera plura 307.22.& duobus mox ſequentibus capitibus.
papaueris medicinæ 307.22.& inde
papaueris nigri ſuccus quo pacto colligendus 307.26
papaueris folia quando cadant 261.31
papauer quando ſerendum 371.15.& 272.49
papauer ſyluestre faucibus affectis medetur 272 52
papaueris genera, natura, ſatio, vſus 293. 1.& inde
papauerum capita à Tarquinio ſuperbo decuſſa 293.8
papauera veſtes 124.6
papellius Sextus Conſul 145.23
papilio lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur 408. 49
papilio apibus inimicus 163.57
papiliones quo naſcantur modo 167.48
papilionis aduentus, veris initium indicat 271.36
papiliones alueariainfeſtantes quo necentur 318.5.& inde
papinius Sex. Conſul zizipha & tuberes primus in Italiam attulit 213.55
papinio Sexto Conſule phœnix viſus 142.54
papyria lex 462.37
papyrius Cn. cum dentibus natus 49.33
papyrio Cn. Conſule lumen de cælo noctu viſum 10.31
papyrij L. Prætoris iudicium 92.13
papyrij Lucij votum, ſi Samnites vicißet 206. 8
papyrius Maſſo myrto coronatus ludos ſpectauit 219.27
papyrius Curſor terrorem prætori Præneſtinorum verbo incuſſit 244.24
papyrij Fabianilaus 508.29
papyrianum horologium 107.34
papyri fruticis conſideratio 194.48. & inde.& 195.21.& inde
papyri fruticis medicina 356.24.& inde

papyri
papyri flore dij coronabantur 195.3
papyro quidam nauigia texunt 77.10.& 195.4
papyri vſus varius 195.4.& inde
papyri caulis ipſe pomum eſt 218.48
pappos, id eſt, lanugo quædam in plantis 319. 27
pappus coggyriæ arboris 198.7
pappus herba, eadem cum ſenecione 374. 60
papulas à triplici herba gigni 308.47
papularum remedia 399. 22.& 349.6.& 353.44.& 384.5.& 407.16.& 414.13.& 446.26.& 497. 56.& 498.45
paratonium coloris genus 465.41.& 486. 34.57
paralios herba, tithymali genus 308.5.& 380.33
paralyſis remedia 295.45. & 300.15.& 305.23.26.& 333.35.52.& 353.10.& 356.46.& 366.17.& 383.29. & 390.40.& 393.24.& 433.23.& 446.45.& 449.57.& 450.43
paranites gemma, ex genere amethyſtorum 522.58
paraphoron aluminis genus 497.55
paraſius pictor 487.9.& 489.10.15.20
paraſangarum apud Perſas non vbique eadem menſura 80.47
paraſij pater Euenor 488.50
paraſij opera 489.12.& inde per totum caput
perdalianches aconiti genus 116.26
pardalium genus vnguenti 190.50
pardalios gemma 527.34
pardorum ferarum conſideratio 113.40. & 158.8
pardi quàm cautè vngues cuſtodiant 111.47
pardis lingua qualis 171.47
parentationibus fabæ adhibebantur 265.28
parentes necantia 155.40.& 165.45. 49.& 166.9
parerga in picturis quæ dicantur 492. 46
parianus piſcis 458.4
paris Dearum iudex, Helenæ amator, & Achillis interfector 476.43
paridis ſimulachrum ex ære Ibidem
paridis os marmore percuſſum 502.43
pariendi facilitatem præſtantia 306.56. 57.60.& 324.5.& 404.28.31
parictum aliquot genera 496.39.& inde. per totum caput
parietes formacei 496.39.& inde
parietes teritij 496.53.& inde
parietes marmorei 503.7
parietes picati vbi 511.23
parietes herbis pingi 326.4
Parmeniſcus Aſtrologus 278.10
parnaſſus mons laurum ſpectaßimam habet 219.56
parnaſſus mons quales habeat abietes 234.17

Reliqua quæreparte ſecunda.

paronychiarum, id eſt, vnguium morbi, remedia 322.22.& 336.1.& 338.49.& 343.31.& 349.29. & 350.53. & 362. 41.& 403.28
parotidum, id eſt, aurium apoſtematum, remedia 295.4.5. & 300.51.& 305.28.& 306.14.& 309. 8.24.41.& 310.47.& 327.29. & 328. 13.26.& 331.6.& 337.9.26.& 346.34. 47.& 347.1. & 351.19. & 363.3.& 392.41.& 400.25. & 403.4.& 407. 15.& 409.52.& 426.53.& 452.26.& 453.23.& 498.42
parra auis quo tempore non appareat 276. 53
parſimonia exempla 153.30. & 164.4.& 179.33.& 258.12.15.46.& 260.17.& 469.20.& 470.6
parthenis herba, poſtea Artemiſia dicta 368. 37
parthenium herba quæ 319.46.& 328.50.& 366.12
parthenium vnde dictum 329.3
parthenij medicinæ 324.44.per totum caput
parthi vnguentis madent 190.35.& 191.22
parthorum regum vnguentum quod 191. 22
parthi veſtibus literas intexunt 195.9
parthi quo vino vtantur 206.11
parthi bibendo gloriam quærunt 209.33
parthi quanto p.us bibunt, tanto magis ſitiunt 209.51
parthorum reges qua herba vtantur, in votis ſuſcipiendis 316.43
parthorum, & Romanorum imperij terminus 63.31
parthorum reges, cuius fluminis aquam bibant 81.36
parthorum halitus cur inſectus 179.10
parthi crapulæ dediti 179.12
parthi cicadis veſcuntur 166.17

Reliqua quære parte ſecunda.

partus prodigioſi 91.39.per totum caput
parto vno mulieris quot fœtus edi poßint 91. 39
partus qua ratione contineri poßint 234. 26.& 404.12.& 415.9
partuum ratio ac diuerſitas 94.28.per totum caput
partus necatia 303.53.& 304.4.& 396.32
partus faciles præſtantia 295.11. & 297.14.& 299.35.& 303.35.& 304. 35.& 306.56.57.& 309.13.& 324.5.& 332.19. & 348.57.& 349.7.& 351.6. 45.& 359.17.& 360.42.& 361.57.& 362.51.& 386.11. ferè per totum caput. 57.& 389.17. & 395.18. & 396.13.& 400.14.& 404.35.& 407.9.& 415.11. 23.& 420.13. & 486.13. & inde. & 448.18.& 456.56.& inde. & 510.26. 32
partus mortuos ex vtero euocantia aut expellentia 299. 35.& 300.18.& 303.35. & 304.35. & 310.41.& 322.34. & 323.16.& 329. 51.& 336.41.& 342 31.& 344.55.& 351.43.46.& 352,29.& 357.13.& 386. 17.20.25. 34.37. 43.54. & 415. 16. 29.33.& 419.9
partus quorumlibet animalium extrahentia 360.10
paruis ex rebus magna interdum gloria paratur 214.4
paſcua aliquandiu. vnicum Romanorum vectigal 258.23
paſcuorum nomine antiqui quid intellexerint Ibidem
paſiteles plaſticem ſtatuariæ ſcalpturæ matrem eſſe pradicabat
paſſa vua vnde dicta 201.8
paſſer piſcis 495.46
paſſeres piſces plani 132.47
paſſeres piſces quid à rhombis diſtent 132. 47
paſſeris auis conſideratio 150.58.per totum caput
paſſerum in medicinis vſus 429.9.& 433.6.& 437.26
paſſerinces cotes truns alpes reperta 511. 15
paſſienus Criſpus bis conſul 237.15
paſſienus Criſpus Neronis vitricus 237. 15
paſſi conſideratio 205.21. & inde
paſſines Rex Sogdonacifilius 81.54
paſtinacæ herba conſideratio 288.2. & inde
paſtinacæ quomodo & quando ſerendæ 287. 58
paſtinacæ erratica & medicinæ ex ea 296. 48.per totum.& 371.20
paſtinacæ piſcis in medicinis vſus 453. 26.44.& 454.6.& 456.13.& 457.7
paſtinacæ aſtus & in latrocinando ſolertia 138.43
paſtinacæ radius venenatus 139.44
paſtinacæ ex planorum piſcium genere 132. 54.& 133.18
paſtinacæ pinnis carent 132.54
paſtinacæ quibus inimicæ 349.30
paſtinacæ ictus remedia 336.36. & 408.47.& 451.3.54
paſtinacæ piſcis quæ partes ſine noxa edi non poßint 451.55
patauinorum calidus fontibus herbæ virides innaſcuntur 26.41
patauinorum fontes calidi & medicati 442. 36
patella oleæ morbus 254.15
paterculi filia Sulpitia omnium mulierum pudicißima iudicata 98.46
pateton palmæ genus 193.15
patientiæ exempla 90.48.& 96.6. per totum.& 476.27
patinarum luxus 153.41.per totum. & 496.13.& inde
patribus ratò proceriores filij 94.51
patriæ cauſa mori ingens laus 100.39
patriæ amoris exemplum in L. Tuberone 145. 55
patrobius Neronis libertus harenam in vſum palæſtræ è Nilo ſibi ad vehendam curauit 496.34
patrocles ſtatuarius 474.56.& 477. 42
pauida ſunt, quibus cor prægrande eſt 172.31
pauimentorum faciendorum ratio 496. 23.& 512.36.per totum

pauimentorum origo 512.36
pauimentorum diuersa genera Ibidem. & indè per totum
paulus Aemilius Metrodorum Philosophum eundémque pictorem Romam adduxit 494.6
paulus Aemilius Perseum superat 5.34. & 463.18. & 494.7
paulus Aemilius aerarium ditat 463.18
paulus Aemilius Mineruam in æde Fortunæ dedicat 475.12
paulus Aemilius Consul 41.38
paulus Aemilius Macedoniæ septuagintaduas vrbes vno die vendidit 46.55
pauli Aemilij Censura 107.37
pauli basilicæ mirum ædificium, eiúsque columnæ Phrygiæ 506.52
paulo L. & C. Marcello Consulib. lana pluit 16.6
pauonum alitum consideratio 146.8. per totum. & 155.5. & inde. & Ibidem 26
pauonum intellectus, ac gloriæ cupiditas 146.8. & 154.9
pauonem quis Romæ cibi causa primus occiderit 146.20
pauo animal maleuolum 146.19
pauones Columbis amici 158.30
pauo, inuidum animal 425.36
pauonum in medicinis vsus Ibidem
pauonis apex qualis 168.30
pauonaceatecta 511.1
pauoris remedia 451.42
pauperis cœna scolymus 332.9
pausiæ pictor 493.19.31
pausiæ pictoris, & Glycera amicæ eius inuentum 312.29
pausiæ pictoris Stephanoplocos tabula 312.31
pausia oliuæ 210.43. & 211.23
pax & bellum naturæ in plantis 294.47
pacis templum Vespasiani opus 506.53
pacis templum à Vespasiano signis picturisq; exornatum 477.15. & 489.53. & 491.48. & 501.23. & 503.38
pecten Veneris, herba, eiúsque in medicinis vsus 362.11
pectines pisces 135.16. & inde
pectines digito admoto se contrahunt tanquam videntes 169.42
pectines maximi, & nigerrimi æstate 458.22
pectines optimi vbi Ibidem
pectinum generatio 140.7.15
pectoris animalium consideratio 174.7. & inde
pectus homini soli latum 174.8
pectoris ægritudinis remedia 297.41. & 297.55. & 299.9. & 301.37. & 302.55. & 303.24. & 304.31. & 306.45.51. & 307.19. & 309.60. & 310.25.56. & 322.3.6.50. & 327.41. & 328.7.27. & 336.9. & 337.25. & 346.33. & 347.47. & 348.50. & 351.60. & 352.60. & 353.9. & 356.53. & 357.4. & 359.13. & 360.2. & 363.6. & 366.29. & 377.39.45.46.52. & 378.4.20.25.26. & 379.47. & 382.20. & 390.5.39. & 393.33. & 395.50.60. & 396.13.16. & 411.2. & 419.54
pectunculi pisces 133.52. & 458.25
pectunculi piscis medicinæ 452.50
pecuniæ immodicæ exempla 468.41. per totum caput
pecuniavnde dicta 258.22. & 462.27
pecuniaria prima ouium, boúmque effigie signata 258.26
pecuniarum vbi vsus nullus 62.3
pecuniam Aegyptiorum reges ne successoribus relinquerent, in pyramidum opera eam profundebant 504.54
pecuniæ vi discreta sunt elementa naturæ 285.47
pecus pastu pinguescit 157.60. & inde
pecori balatus quo concitetur 304.43
pecus rhododendro necatur 356.33
pecoris consideratio, eiúsque generatio, & natura 123.22. per totum
pecora in Ponto fellè carent 390.20
pecori tonitrus abortum gignit 123.36
pecori caput infirmissimum 124.23
pecora auersa à Sole pascenda Ibidem
pecora stultissima animalium 124.23
pecori quæ vita longissima 124.24
pecora quibus faginentur 237.29
pecus pecuniæ nomen dedit 258.22. & 462.27
pecus aliquandiu vnicum populi Romani vectigal fuit 258.23
pecora futura interdum præsagiunt 281.29
pecora maximè laserpitio herbæ vescuntur 284.55
pecorum medicinæ 337.20. & 359.21. & 367.23. & 373.27. & 378.28. & 419.35. & 431.32. & 432.38.39
pecudum fimi in medicinæ vsus 432.38
pecudes vt fœminas, vel mares procreent, quid faciendum 123.36
pecudum fœtus quo vitientur 399.28
pecudum nota æs primum signatum 462.27
pedatim incedere quid 177.14
pedamentorum materia optima 248.59. & 350.45. & inde
pedianus L. Consul 145.23
pedianus Asconius 101.57
pediculi vestes quid liberet 385.20
pediculi, quæ animalia infestent & inde
pediculi ex qua gignantur materia 167.55
pediculi ocimo generantur 302.27
pediculi quibus perimantur 333.53. & 498.17
pediculari morbo quidam interierunt 167.54
pedius Quintus pictor 485.45
pedunculi maris 453.17. & 454.11.
pegasi equi pennati 114.19
pegasi aues equino capite 153.17
pegma in circo argenteum 463.9
pelagium, genus purpuræ 137.39. & inde
pelamis piscis 131.1.5. & 458.5.6.20.21
pelasgi Vmbros ex Hetruria exegerunt 33.53
pelasgi in Latium literas attulerunt 105.34

Reliqua quære parte secunda.

pelasgos, lauri genus 219.49
pelecinum herba, eiúsque vsus 395.19
pelecinon herba lentem necat 267.53
pelignorum linum quale 383.1
pelij montis spina mira 182.49
pelles erythrodano tinguntur 356.45
pellicum forma quo pacto lentigine fœdari possit 422.7
pelles, ardeolarum genus 155.18
pelopis costa eburnea 399.42
pelloponnesiacum bellum 417.4. & 427.54
pelorides pisces 458.9
peloridum piscium medicinæ 454.47
penelopes effigies picta 489.2
penelopes aues 516.49
pœnitentiæ exemplum in serpentibus 422.10
pennarum animalium consideratio 175.30. & inde
pennæ euulsæ recrescunt, præcisæ non crescunt 175.30
pennarum insectarum consideratio 166.35. & inde
pensilis vrbs, Thebæ Aegyptiæ 506.17. & 507.2
pensiles cucumerum horti 286.28
pensiles horti Semiramidis in Assyria 285.25
pensilium balnearum vsus quando 376.52
pensilis ambulatio Gnidi, Sostrariopus 505.32
pensilis horti descriptio 506.17. & inde
pensilia theatra Curionis 507.50
pentadactyles pisces è genere cocharum 458.10
pentadoron lateris genus 496.48
pentapetes herba fraga gignens 371.8
pentaphyllon herba 371.9
pentathli Delphici ex ære, Myronis opus 475.26. & 476.10
penthesilea Amazonis inuentum 106.4
pentorobos herba 365.33. & 392.53
peplion herba, eiúsque vsus 308.11
peplos herba qualis, eiúsque vsus in medicinis 395.9. & inde
peponum natura, & medicinæ 393.31. & inde
pepones in genere cucumerum qui dicantur 256.33
pepones quomodo toto anno seruentur 256.42. & inde
pepticæ medicinæ 307.37
peraticum bdellij genus 183.2
perca pisces 131.48
percarum piscium medicinæ 456.52
percides pisces 458.24
percnopterus aquilæ genus 143.16
percnos, aquilarum genus 143.9
percussus quo pacto dolore leuari possit 399.56
percussorum remedia 342.21
perdicion herba vnde dicta 319.44
perdicion herba qualis, eiúsque vsus, & medicinæ 324.44
perdix qua herba delectetur 342.21

perdicum auium consideratio 150.22. & inde
perdices promiscuè inire 150.28
perdices vento concipere 150.31
perdicum astus 150.27. & inde
perdices lauro sese purgant 116.32
perdices in Bœotia nullæ 148.58
perdices vbi bina corda habeant 172.33
perdices non pinguescunt 174.28
perdices quomodo pugnaciores fiant 330.41
perdicis in medicinis vsus 425.40. & 431.31. & 436.43. & inde
peregrinæ arbores quæ 181.29
peregrinationis homines naturæ auidi 243.23
perelius statuarius 474.53
pergamena fictilia 496.4
periandri de nobilibus pueris castrandis mandatum 133.32
periandri nauis à muricibus retenta ibidem
periboetos Satyros ex ære, Praxitelis opus 476.14
periscarpon bulbi genus, eiusq; genera, & medicinæ 372.28
periclymenos herba, eiusq; vsus in medicinis 395.13. & inde
periclymenus statuarius 477.43
periclis vernula Splanchnoptes, eiusq; simulachrum ex ære 477.1
pericles Mineruæ monitu venulam sibi charum parthenio herba sanauit 329.1
periclis Olympij simulachrum 476.32
periculo vrgente fibri sibi genitalia præcidunt 117.7
periculo quæsita maximè placent 135.47
perileucos gemma 526.48
perilli statuarij taurus æneus 477.35
perilli interitus ibidem
periodicæ febres quo pacto curentur 295.51
periphoreti Artemonis simulachrum ex ære 475.20
peripneumonicis, id est, pulmonis morbo laborantibus, vilia 306.4. & 333.51. & 346.35. & 360.7. & 378.43. & 395.8
perisson strychni genus 325.2
peristereon herba qualis 370.54. & 372.14. & 388.46
peristereonis herbæ medicinæ 373.15. & 385.43. & 386.28
periurorum supplicium ad Olacham Bithyniæ amnem 439.46
perixyomenos ex ære, Antigoni opus 477.22
permutatio rerum Troianis temporibus in vsu 459.39
pernæ pisces, ex genere concharum 458.39
perniciem omnem selagine herba auerti 357.18
pernionum remedia 295.60. & 299.21. & 328.26. & 331.3.9. & 333.29. & 335.11. & 336.23.60. & 343.15. & 345.38. & 346.37. & 382.43. & 388.5.8. & 389.35. & 407.1. & 413.11.16. & 452.28. & 467.7. & 498.15.
perpennæ M. senectus 101.45
perpendiculum instrumentum fabrile à quo reperium 105.52
perpensa herba quæ, & ex ea medicina 321.47. & inde
perpressa herba qualis 381.42
perfæ vnguentorum repertores 190.35
persarum reges qua herba sese muniant aduersus omnia tum animi tum corporis incommoda 361.10
persarum reges qua herba corporis venustatem sibi concilient 361.28
persarum legatis latace herba à rege accepta omnium rerum copiam suppeditare credebatur 377.1
persarum & Aegyptiorum nauale prælium 494.40
perfæ quibus gemmis delectentur 527.2
persea arbor qualis 213.47. & inde
perseus Memphi Perseam seuit 213.49
perseus Alexandri atauus ibidem
persei clades, Romanorumq; de eo victoria, quo prodigio prænuntiata 255.41
perseus Atlantem montem adijt 56.10
perseus à Paulo Aemilio victus 463.19
perseus ab Octauio nauali certamine victus 472.7
persei simulachrum, Myronis opus 475.25
persei effigies à Parrhasio picta 489.33
perseus pictor, Apellis discipulus 492.28
persei filius Perses sagittarum inuentor 106.2
persica arbor vnde dicta 212.42. & 216.52
persica poma fugacissima 213.28
persica ægris innocua 213.27
persica quando primùm reperta 213.26
persicam venenatam in Perside gigni, falsum est 213.46
persica foris corpore, intus ligno constant 218.31
persicæ arbores in Rhodo florent, nec fructum ferunt 228.38
persicis quibusdam corpus ligno adhæret, in quibusdam facilè separatur 218.35
persicæ classis anchora à Scyllide præcisa, eiusq; rei pictura 494.26
persica victoria eo ipso die, quo contigit, Romæ nuntiata 96.3
persici maris arbores 183.8. & inde. & 14. ibidem
persicum bellum quando gestum 264.43
persica peregrinæ arbor 181.29
persicarum arborum consideratio 213.25. per totum caput
persicorum genera plura ibidem
persicorum ingens pretium 213.27
persica Aegyptiæ qualis 194.17. & inde
persica vitiosis 213.45. & 228.36
persicorum succis nullus color 218.22
persicorum odor qualis 218.24
persica quando serenda 248.18
persicorum vsus, & medicinæ ex eis 347.15. & inde
persicum innocuum cibis 347.18
persici spadones aliquando imperarunt 192.60
persius doctissimus. Prologo operis, pag. 1. vers. 30
persolata herba quæ 371.24
persolatæ herbæ medicinæ 377.30. & 382.5. & 384.10. & 385.12.41
persolatæ herbæ consideratio per totum caput 325.23.
personata herba, Græcis arcion 370.51. & 371.24
pedum morbos qui non sentiant 335.43
pedes gallinacei, herba qualis 374.11
pedibus vniones quibusdam gestati 136.26
pedum animalium consideratio & inde 176.55.
pedes homini maximi 177.15
pedum auium diuersitas 177.31
pedum insectorum consideratio per totum caput 177.41.
pedum numerus nulli impar 177.47
pedum clauorum remedia 295.52. & 306.32. & 310.59. & 321.24. & 333.19.28. & 335.14
pes imus vrsis in vestigio carnosus 177.21
pedum morbi remedia 296.1. & 301.14. & 331.2.22. & 335.14. & 336.51. & 342.13. & inde. & 347.52. & 351.17. & 353.52. & 432.38. & inde per totum. & 450.19. & 498.43
pestis nulla vnquam Locris aut Crotone 24.44
pestilentiam senes minimè sentiunt 103.16
pestilentiæ medicinæ 341.51. & 349.3. & 360.18.43. & 382.8. & 513.49
pestilentiam in meridianis regionibus semper in occasum Solis ire 103.17
pestilentiam in meridianis regionibus hyeme fieri, nec trinos excedere menses 103.18
petauristas crurum lasciuia pulices imitantur 167.59
petesucus rex Aegypti 505.36
petilij floris consideratio, naturaq; 315.41
petilij Caij in Aedilitate repulsa 460.30
petisia poma 214.9
petræa brassica vino inimica 300.40
petræa brassica qualis, & ex ea medicinæ ibidem. & inde
petreij Attinatis in Cimbrico bello facinus 327.41. & inde
petreius Attinas graminea corona donatus 327.41
petreias siue (vt alij legunt) Petridius, vt alij, Petricus, Ophiacorum author 311.28. & 331.60

petrites vini genus 204.56
petronius Titus à Nerone peremptus 515. 34
petronius Diodotus medicus 299.45. & 371.12
petronij P. gesta 85.3
petroselinum vnde dictum, & medicinæ ex eo 302.18. per totum caput
peucedanum herba totum annum in vmbra asseruatur 3.96.47
peucedani herbæ medicinæ 371.37. & 372.55. & 373.16. & 377.25.45. & 378. 8.14.43. & 379.44. & 380.53. & 381. 4.51. & 383.36.51.53. & 384.41. & 385.6.45. & 386.31.50
peucestes Alexandri seruator 476.7
peucestis simulachrum ex ære, Tisicratis opus ibidem
peumene, spumæ argenteæ genus 466. 54
pezicæ, fungorum genus 287. 39
phacos lentis syluestris genus, & ex eo medicinæ 336.33
phaetontis casu illustratus Eridanus fluuius 39.51
phaetontis ictu fulmine, sororum q. in populos arbores conuersarum fabula 516. 18
phaetontis simulachrum ex marmore 501. 11
phaetontem in Aethiopia obisse 516. 29
phagedænæ hulcerũ exedentium genus 296. 35. & 383.22
phagedenarum remedia 296.35.50. & 298.38. & 303.1. & 305.27. & 339.43. & 346.40.59. & 356.38. & 360.12. & 383.22. & 385.52. & 414.46.50. & 498.15
phager piscis 458.21
phalacrocoraces aues alpinæ 153.7
phalangion herba quæ, eius q. in medicinis vsus 395.29
phalangiorum genera, consideratio, natura, venenum 422.44. & inde
phalangius aranei genus 116.15. & 126.50. & 146.58. & 267.56
phalangius eruo innascitur 267.56
phalangiorum morsus remedia 301.29. & 323.36. & 330.15. & 342.36. & 349.20. & 351.23. & 354.38. & 355.13. 49. & 361.34. & 371.49.51. & 374.40. & 389.19.31. & 395.32. & 396.10. & 422.47. & 449.60. & 451.3
phalangius parentes occidit 165.44
phalangites herba quæ, eius q. in medicinis vsus 395.29
phalaris herba qualis, eius q. in medicinis vsus ibid.37
phalaris primus Agrigenti tyrannus 105. 59
phalaris ænei tauri inuentorem Perillum, inuento suo excruciauit 477. 34
phaleris vicenis quinis L. Siccius virtutis ergò donatus 97.13
phalerides aues Seleuciæ Parthorum peculiares 153.2
phalerion pictor 494.43
Phaon qua arte Sappho poetriam ad sui amorem pellexerit 327.24
pharia vua Pisis Peculiaris 202.31
pharicon venenum eius q. remedium 408. 30
pharnaceon herba Pharnacis regis inuentum 365.49
pharnacis primi Ponti regis statua argentea 469.57
phasganion herba diuersa à lonchitide 372. 48
phaselidis lilium rubens 314.2
phaselinum oleum quod, eius q. in medicinis vsus 344.37
phasianæ aues 153.2. & 168.31
phasianæ aues pediculis infestantur 167.55
passachates gemma 524.4
phedrus felicissimus Delphico iudicatus oraculo 101.18
phellandrion herba qualis 395.36
phengites lapis qualis 511.17
phenion herba, & medicinæ ex ea 323. 49
pheræus Iason hostili vulnere vomicæ morbo liberatus 102.58
pherecydes futurum terræmotum prædixit 21.37
pherecydis Syrij mira mors 103. 46
pherecydes orationem prosaicam inuenit 106. 22
pherenice mulierum felicissima credita 99. 58
phycites gemma 526.48
phycos thalassion quid, eius q. genera & vsus 198.60. & 382.49
phycis piscis ter quotannis colorem mutat 133.37. & 458.21
phidiæ Athenienses Iupiter Olympius ex ebore 99.27. & 474.49
phidias quando floruerit 474.50. & 488.20
phidias initio pictor fuit 488. 20
phidias etiam marmora scalpsit 500.32. & inde
philadelphi mater Berenice 84.2
philanthropos herba qualis 362.14. & 389.28
philarchi picta effigies 494.2
philemon Ptolemæi præfectus primus topazium Aegyptum importauit 521. 56
philini pater panthera catulos è fouea eximit 115.19. & inde
philetæria herba quæ, & vnde dicta 368.1
philesij Apollinis simulachrum ex ære 476. 35
philippidis velocitas 95. 45
philippo Macedone Græciam vexante calum sanguineum visum 10.3
philippus Macedo quando Græciam inuaserit ibidem
philippus rex poculo aureo puluino subdito dormire solitus 462.53
philippi Macedonis simulachra ex ære 476. 38.48
philippi porticus Romæ 489.19. & 494.46
philippi nobilis Romani piscinæ 140. 55
philippi Macedonis oculus sagitta ictus, & à Critobulo medico citra deformitatem curatus 99.8
philippus Astrologus 278. 10
phyllis ex qua arbore se suspendit, ea nunquam postea reuiruit 228.25
philistio medicus 296.53. & 302.34
philiscus Thasius Agrius apum amator 160. 53
philiscus pictor, eius q. opera 494. 43
philiscus Tragœdus Protogenis pictura 492. 8
phyllantes herba leuiter aculeata 319. 33
philocharis pictura in foro D. Augusti collocata 486.18
philochares, id est marrubium herba 310. 13
philocles pictura linearis inuentor 485. 21
philomelæ auis, id est, luscinia consideratio 149.7. & inde
philometor rex de agricultura præcepta edidit 259.2
philon pictor 477.43
philonis opus Athenienstum armamentarium 99.16
philonides Alexandri cursor 20.17
philonidis velocitas ibid. & 95.43.
philopæs herba 310.13
philosophia Pythagorica libris Numæ comprehensa 195.57
philosophi Indiæ quo vescantur cibo 182.7
philyræ in coronis quis bracteas primus addiderit 312.41
philyræ, hoc est, tenuissimi cortices tiliarum coronarum lemniscis vtiles 225.21
philotimus libertus in rogum patroni se coniecit 99.59
philoxenus pictor, eius q. opera 492. 22
phyllon herba quæ 328.45
philura funes olim facitati 284.11
phyrama hammoniaci genus 188.9
physemata, concharum abortus 136.1
physes gemma quæ, & vnde dicta 527. 53
physeteres bellua marina 457. 56
phyteuma herba 395. 33
phitharus piscis 458.22
phlegmonas rhaphanii illiti curant 296. 21
phlegontis gemma 527.39
phlegræum crocum quale 314.31
phleos herba quæ, eius q. vsus in medicinis 327. 55
phleos herba & folio & caule spinosa 318. 57
phlogines gemma 526.46
phlomos, id est, verbascum herba 371. 51
phloxoloris tantùm gratia in coronamentis expetitur 316.23
phocæ pisces, id est, vituli marini 128. 54
phocæ cur sub aqua diu vrinentur 172. 52
phocis pyri genus ad Chios 255.13
phœmonoe Apollinis filia 143.11. & 144.21
phœnicobalanos palmæ Aegyptiæ fructus 187. 52
phœnicopterus auis qualis 153.4
phœnicurus auis 149.29
phœnicu auis consideratio 142.46. per totum caput
phœnix vnicus toto orbe 142.47
phœnix Solis sacer 142.51
phœnix auis ex se renascitur 193.5
phœnix longissimæ vitæ 101.32
phœnicis apex qualis 168.29
phœnice quibus vnguentis nobilitata 190. 49
phœniceæ herba, & ex ea medicinæ 335. 45
phœnicis statuarij Epitherses ex ære 476. 60
phœnicites gemma 526.47
phœniciæ ventus 13.11
pharci chorus, ex marmore, Scopæ opus 501. 16
phonos herba 319.17
phorcus piscis 458.22
phorimon aluminis species 497.53
phorineum vini salsi genus 205.13
phoroneus antiquissimus Græciæ rex 105. 30
phragmitis calami vsus in medicina 457. 38
phragmon statuarius 474.52
phragmonis statuarij opera 475.8
phrenas Græci vocant quæ nos præcordia 173. 27
phreneticorum remedia 295.28. & 298.10. & 300.22. & 303.31. & 306.57. & 352.3. & 354.45. & 383.51. & 419. 4. & 503.30
phryganion animal, miraq. eius natura 434. 35
phrygij moduli à quo reperti 106. 16
phrygio concentu Iouis stellam in cælesti harmonia moueri 8.41
phrygum inuenta 436.41
phrygiæ hydromeli laudatissimum 207.37

Reliqua quære parte secunda.

phrygianæ togæ quando in vsu esse cœperint 124.5
phrygiones qui 124.9
phrygius lapis qualis, eius q. vsus 509. 50
phrygius flos quando proueniat 317.2
phrylus pictor quando floruerit 488. 50
phrynion herba qualis 372.6. & 384. 44. & 395.22
phrynes meretricis simulachrum 476. 20
phrynos ranæ genus 451.28
phthiriasis morbi remedium 295.18. & 298.12. & 310.3. & 339.26. & 344.35. & 351.30. & 355.15.23. 27.46. & 367. 52. & 372.45. & 385.18
phthisi corum remedia 296.47. & 298. 14. & 310.49. & 330.49. & 331.31.54. & 352.18. & 353.2. & 359.48. & 360. 10.43. & 369.35. & 378.27. & 383.17. 19.21. & 406.13.25.36. & 407.3.12. & 413.57. & 414.1.3. & 423.25. & 456. 7. & 509.8
phu, nardi species 183.46. & 322.2
pica varia quæ 148.57
picarum astus 150.16
picarum loquacitas & inde 151.56.
piceastri arboris resina qualis 208. 31
picata vua 201.41
picatum vinum quod 341.24
picea arbor. Quære post Pix.
picena vua trans Alpes gratissima 202. 34
piceno agro peculiaris Irtiola vitis 202. 25
picentina pyra 214.30
picenæ oliuæ in cibis gratissimæ 211. 37
pycnocomon herba, eius q. vsus in medicinis 379.51. & 384.27. & 385.51
picis lactucæ genus 290.33
picris toto anno floret 319.53
picris verrucas tollit 330.46
pyctanon vinum 203.60
pictones populi calce agros stercorant 242.3
pictorei Aetoli senectus 101.35
pictores quibus coloribus maximè vtantur 486.32. & inde
pictores quidam pinxere quæ pingi non possunt 491.24
pictrices fœminæ 491.48. & 495.1. & inde
pictæ vestes in vsu fuerunt apud Aegyptios 495.11. & inde
pictura nulla Troiæ temporibus 485. 32
pictura quæ primùm Romæ publicata 486.2
picturæ respicientes suspicientes & despicientes à quo primùm factæ 488. 32
picturæ certamen Corinthi, ac Delphis 488. 39. & inde
picturæ excellentes plures 489.12. & inde
pictura Phidiæ ætate initium cepit 500. 31
pictura à quo reperta 106. 25
pictura herbarum fallax 363. 59
picturæ honor 484.16. per totum. & 485.40. & inde
picturæ encaustica duo olim fuerunt genera 495.8
picturæ initia incerta 485.16. & inde
picturæ inuentum fuisse Aegyptij gloriantur 485.17
picturæ initia, vmbra hominis lineis circumducta 485.19
picturæ quando Romæ honos haberi cœperit ibid.36. & inde
picturæ quorundam imperfectæ plus admirationis habuerunt, quàm absolutæ 494. 52
picturæ Polygnotus plurimùm contulit 488. 43
picturarum membra quis primus articulis & venis distinxerit 488.33
picturæ quis vestium rugas primus adiecerit ibidem
picturæ ingentis pretij 485.59. & inde. & 488.4.25. & 489.34. & 491.5.41. & 492.13. & 494.12
picturis lignum quod aptissimum 233. 37
picus Martius pæoniam effodientibus infestus 365.36. & 392.59
picus Martius quibus inimicus 423.20
pici arborarij rostrum habentes ab apibus non attinguntur 437.51
pici Martij consideratio 145.48. per totum. & 168.34
picus Martius vnde dictus 45.5
pici Martij in capite Tuberonis considentis prodigium 145.55
picus Martius vbi non sit 148.55
picus quàm cautè nidũ suum suspendat 149. 10
pierica pix optima 208.35
pietatis exempla 98.50. per totum caput. & 126.32. & 147.53
pietatis ædes vbi Romæ 98.53.54
pygargi feræ ex genere caprarum syluestrium 125.41
pygargus aquilæ genus 143.7
pigmenta nobilia complura 138.22. & inde per totum
pigmenti cærulei consideratio 470.25.36
pygmæi Spithamæi à statura dicti 91.7
pygmæorum regio 85.57. & 91.7
pygmæi in cauernis viuunt 91.23
pygmæorum cum gruibus certamen 91.9. & inde. & 146.34
pigritiæ exprobrator cuculus & inde 274.8.
pilæ lusoriæ inuentor Pythus 106.24
pilum teli genus à quo repertum 106.4
pilumni vnde dicti 258.16
pili quo molliores efficiantur 498.11
pilorum consideratio 174.28. & inde
pili virorum pice euelluntur 208.19
pili ne nascantur 300.35
pili quæ arte renascantur 321.25
pili toto è corpore salamandræ saniei contactu defluunt 157.5
pilos reddentia 338.36. & 415.20. & 456.9. & 487.50
pilos è corpore detrahentia 338.51. & 346. 13. & 404.5. & 405.7. & 422.14. & 425.1. & 436.48.52. & 444.40. & 487.3

pilus corijs quo pacto detrahatur 347. 50
Πινακίδιον libri Græci inscriptio. Prologo operis. pag.2.vers.26
pinacotheca 484.29. & 495.8
pinaster arbor 223.42
pinastro non decidunt folia 226. 26
pindari penatibus Alexander parci iussit 97. 42
pinearum nucum consideratio 213.7. per totum caput
pineæ corona Isthmiorum victores coronabantur 213.12
pineæ nuces quomodo serantur 243. 15
pineæ nucis natura, & ex ea medicinæ 347. 57. & inde
pinguedinem facientia tollentiáq; 340.54. 55. & 406.40
pinguedinis animalium consideratio 174. 26. & inde
pinguia cuncta steriliora 174.28
pinguedo plerisque sine sensu 174.31
pinguedinem augentia 179.32. & 348.32
pinguia quid animalia reddat 122.43. & 158.60. & 198.43
pinguia celeriùs senescunt 174.29
pinna piscis 136.29.458.24
pinna conchæ genus 138.33. & inde
pinnæ pedum vice piscibus 132.49
pinnæ quibusdam nullæ 132.49
pinnophylax piscis 138 34
pinnotheræ pisces 135.1. & 138.34. & 458.24
pinus consideratio 223.41
pinis non decidunt folia 226.21
pini folia pungentia 227.10
pinus non floret 227.30
pinus contra cariem, tineasq; firmissima 236. 31
pini umbra germinibus noxia 244.55
pinus quomodo sterilescat 254.34
pinus quando semen, & quando germen edat 228.15
pinus triplicem fructum gestat 228.18
pinorum erucæ pityocampæ dicuntur 342. 30
pini arboris natura, & medicinæ 347.57. & inde
piperata vina 207.18
piperis consideratio 182.18. per totum caput
piper longum 182.20
piper candidum 182.21
piper in Italia nasci 282.33. & 230.20
piper ex qua regione aduehatur 79.23
piperis saporem imitantia 294.18. & 392.9. & 396.18
piperitis, id est siliquastrum 294.18
pyra Oetæ montis locus optimum habet helleborum 374.21
piperitidis herbæ consideratio, natura, medicinæ 305.56. & inde
pyralis insecti genus, eiusq; consideratio 168. 18. per totum caput
pyralis auis cui inimica 158.18
pyramidum consideratio 504.54. per totum caput
pyramidis cur excogitatæ 504.55
pyramidum magnitudo 505.6.12
piratæ omnium primi hybernam nauigationem experti 13.40
piratica statio apud Sasonem insulam 42. 60
piratis à Pompeio naues ademptæ 96.32. & inde
piratico bello rostrata corona qui donati 221. 30
pyrausta insecti descriptio 168.18 per totum caput
pyreicus pictor 492.31
pyrenæi montes buxo abundant 225.45

Reliqua quære parte secunda.

pyren gemma vnde dicta 527.26
pyrethrum herba 407.58
pyrgoteli quantum detulerit Alexander 99. 18. & 514.43
pyrites lapis qualis 509.28. & inde. & 527.29
pyromachus statuarius 475.1. & 476.52. & 477.13
pyros achne frutex 197.44
pyrrhæi nemoris piceæ incensæ repullularunt 224.5
pyrrhon Philosophus humanorum affectuum expers 95.27
pyrrhi regis pollex lienosis medebatur 90. 39. & 399.41
pyrrhi regis simulachrum 476.50
pyrrhus rex Græciam Italiæ ponte coniungere cogitauit 38.21
pyrrhus à Romanis victus 462.22
pyrrhus primus in Italiam elephantes duxit 109.37
pyrrhus quando ex Italia pulsus 172.43
pyrrhi obitus quo prodigio prænuntiatus 173. 25
pyrrhi annulus, & gemma qualis 514.30. & inde
pyrrhi statuarij opera 476.60
pyrrhiche saltatio à quo reperta 106. 20
pyrrhopœcilos lapis 504.1. & 510.50
pyrrhocorax auis 153.7
pyra libralia 213.23
pyra decocta mirè salubria 346.3
pyra quomodo condantur 214.41.56. & 215.13
pyra cum melle decocta stomachum adiuuant 346.4
pyrorum arborum consideratio 214.21. per totum caput
pyrorum varia denominatio 214.21. & inde
pyrorum succus qualis 218.19
pyrofolia circinata 227.8
pyri syluestres tardè germinant 227.37
pyrus quo tempore semen ferat 228. 12
pyrus facilè fructum perdit 239.27
pyrus quæ loca amet 226.2
pyris vinum conficitur 207.3
pyro vita breuis 245.19
pyrus quando inserenda 246.27
pyrus quando serenda 247.57. & 248.16
pyri syluestris vsus & medicinæ 346.6.7
pyrorum natura, & medicinæ vsusq; in cibis 346.3. & inde
pisana filigo 263.24
pisani agri vuæ peculiares quæ 202.32

Reliqua quære parte secunda.

piscatrix rana quæ, eiusq; solertia 138. 40
piscium consideratio. Libro nono, per totum
piscium Indici maris mira magnitudo 127. 41. per totum caput
piscium ingentia ossa 127.52. & 128.13
pisces asinis, equis, tauris similes 127.54
pisces qui maximi 127.56. per totum caput
pisces effigie humana 128.2. per totum caput
pisces anspirent, dormiantq; 128.38. per totum caput
pisces omnes & spirare & dormire 128.46
piscibus auditum, odoratumq; inesse 128. 50
pisces in Arabia miræ magnitudinis 448. 35
piscium varia tegumenta 130.29. per totum caput
piscium cute ligna, eboraq; poliuntur 130. 31
piscium auguria 131.35. & inde
piscium fœminæ maiores, quàm mares 131. 38
pisces quando facillimè capiantur 131 40
pisces omnes prægelidam hyemem sentiunt 131.45
pisces quo tempore lateant 131.46. & inde
pisces alij aliis in locis principatum obtinent 132.29. per totum caput
pisces quidam nisi verberati, coqui non possunt 132.31.32
piscium senectutis indicium 132.34
pisces in terram exeuntes 127.53. & 132. 39. per totum. & 141.13. per totum
piscium digestio in varias corporum figuras 132.47. per totum caput
piscium planorum differentiæ 132.47. & 133.18. per totum caput
piscium pinnæ 132.49. & inde
pisces cartilagine 133.18.22. & 140.29
piscium colorum mutatio 133.37. per totum caput
pisces volantes 133.39. & 448.58
pisces sanguine carentes 133.46. per totum caput
pisces molles qui 132.54. & 133. 47. & inde
piscium quibusdam pedes pro pinnis 132. 55
piscium cirri 133.50
pisces sensu non carent 138.38. & inde
piscium æstus 138.33. per totum. & 138. 47. per totum, & 141.34. per totum. & 448.41. per totum caput
pisces planicur sacri dicti 139.34
pisces venenati 139.41. per totum. & 141. 52. per totum caput
piscium morbi 139.48. per totum caput
piscium mira generatio 139.52. per totum. & Ibidem 31. per totum
piscium coitus qualis 139.53. & inde
pisces cur non generentur, quot oua pariunt 139.56
piscium oua alia celeriùs, alia tardiùs crescunt 139.59. & inde
piscium diuersa genera coitu non miscentur 140.13
pisces quando & quoties anno pariant 140. 14. & inde
piscium nonnulli vuluas habent 140.36
piscium longissima ætas 140.40. per totum caput
piscium viuaria 140.46. per totum caput
pisces quibus in locis optimi 140.49. & inde
pisces terreni 141.13. per totum caput
pisces lucentes 141.58. & inde
piscium inimicitiæ inter se 142.2. per totum caput
piscium inter se amicitiæ 142.5. & inde
piscium genera plura miteſcunt 152.44
piscium auditus, olfactúsque 157.24. per totum caput
pisces Cæsaris in villis ad nomen venire assueſacti 157.25.26
pisces omnes dormire 158.39. & inde
piscium capita portione corporum maxima 169.2
piscium dentes quales 171.1
pisces qui mammas habeant 175.60. & inde
piscium centum septuaginta sex genera, & eorum nomina 457.48. per totum caput
piscium genera, præter crustis intecta, septuaginta quatuor 130.44
piscium qui animal pariant 130.34. & inde. & Ibidem 44. & 133.23. & 140. 30
pisces sine ossibus vbi 130.55
pisces necantia 298.31. & 380.42
piscibus oleum conficiunt Ichthyophagi 212. 35
pisces fictiles Possunij plastæ 495.41
piscibus tantùm vescentes homines 91.28. & 221.8. & inde
pisces ægroti in piscinis quomodo sanentur 301.56
pisces capiendi ratio 129.36. & inde. & 131.40. & 370.21
piscibus viuere Ichthyophagos Alexander vetuit 78.35
piscium patinæ tres 496.11
pisces in cerebro gemmas habentes 524. 60. & 526.57
pisces responsa dantes 439.44
pisces illico mortem in cibis afferentes 439. 43. & inde
piscium plurium in medicinis vsus 450.10. per totum. & inde
pisces è manu hominis vescentes 129.15. & inde. & 449.1
piscium auguria 449.5
pisces vbi vocati pareant Ibidem & inde
pisces vbi amarissimi 449.10
pisces vbi dulcissimi ibid.12
pisces vbi natura salsi ibid.10
piscium quis maximus ibid.13
pisces in terra, aquisque degentes 449. 45. & inde per totum caput. & 450.10. & inde
piscium salsorum medicinæ 451.9. & inde
piscibus venena, & eorum remedia 451.51. & inde
piscium omnium adeps vtilis oculis 452. 43
piscium cælestis signi consideratio 278.9
piscis signi exortus 273.21
pisciratis statuarij opera 477.32
piso M. Consul quando 96.54. & 515.6
piso L. Historicus 461.60
pisonis defensio contra Vitellij accusationem 172.48. & inde
piso L. potator maximus 209.37
pisonis C. Commentarij 195.48
pisones vnde dicti 258.17
pissasphaltos quid, & eius medicinæ 353. 11. & 497.26.
pisseleon quid 351.34. & 353.7
pissini olei vsus 344.42
pissoceros in apum operibus quid dicatur 160. 33
pistacia nucum genus 193.35
pistaciorum consideratio 217.9
pistaciorum natura, & ex eis medicinæ 348. 34
pistana herba 320.30
pistolochia herba quæ 370.15. & inde. & Ibidem 37. & 373.5
pistores quando primùm Romæ 264. 43
pisturæ varius vsus 264.2. & inde
pisum quando seratur 265.47
pythagoras philosophus quando vixerit, & eius inuentum 3.58
pythagoræ de interuallis planetarum sententia 8.32
pythagoræ de siderum musica opinio 8.36
pythagoras de fabæ vsu quid 265.27
pythagoræ liber de scyllæ herbæ medicinis 288. 24
pythagoræ de brassica liber 299.48
pythagoras Ptolemæi præfectus 515. 52
pythagoræ statua Romæ 473.10
pythagoras Socrati à Senatu prælatus ibid. 14
pythagoras omnium primus athletas à ficis ad carnes transtulit 346.30
pythagoras primùs in nostro orbe Magicas herbas celebrauit 360.51. & inde ferè per totum. & 427.47
pythagoræ liber de herbarum viribus 364. 20
pythagoræ liber de herbis Cleemporo medico à quibusdam adscriptus 360.60
pythagoræ peregrinatio 364.22. & 427.47
pythagoræ sortilegia 399.34 & inde
pythagoras quando fuerit in Aegypto 504. 34
pythagoricus sepeliendi mos 496.1
pythagorica philosophia Numæ libris comprehensa 195.57
pythagoricorum vanitates 327.25
pythagoras statuarius 474.53. & 475. 31.37
pytheus argenti cælator 470.19
pytheus cometæ genus 9.16
pythias statuarius 475.3
pythion bulbi genus 288.27
pythij Bithyni ingentes diuitiæ 468.56
pythis pictor à Timagora superatus 488. 39
pythis marmoris scalptor 501.42
pityusæ fruticis descriptio 352.30
pityusæ medicinæ Ibidem
pythocritus statuarius 477.41
pythodemi luctatoris simulachrum ex ære 476.42
pythodicus pictor 477.19
pythodori duo marmoris scalptores 502. 9
pythonis serpentis simulachrum 475.35
pityides nuces pinastri 213.10
pityocampæ, id est pinorum crucæ 342. 30
pityocampæ morsus remedia 344.45. & 406.26. & 423.35
pythocles statuarius 475.3
pituitæ morbi remedia 296.17. & 298.28.57. & 303.36. & 304.14.56. & 309.9.52. & 310.53. & 323.58. & 331. 57. & 335.42.59. & 337.18. & 339.55. & 342.35. & 346.33. & 347.26.47. & 348.51. & 349.10.19.20. & 352.31. & 353.48. & 354.2. & 355.34. & 359. 9.18. & 367.18.49. & 373.6. & 379.43. 44.50.53.59. & 380.22.32. & 382.21. & 384.3. & 392.14. & 396.30. & 410. 20. & 446.36. & 450.44. & 452.28. & 454.38.42. & 509.41
pituitæ gallinarum, & gallinaceorum remedia 154.49. per totum. & 298. 28. & 355.27. & 357.15
pituitas pecorum & iumentorum sanantia 367.23. & 381.30
pix vbi optima 208.35. & 224.53
pice vina condiuntur 208.4.7.20
picem quæ arbores fundant 208.10. & 223.48
picis genera plura 208.10. & inde. & 224.27. per totum
picis vitia quæ 208.34
picis probatio Ibidem
picem oleo extrahi 350.24
picis oleum pissinium dictum 212. 46
picis varia genera, & quomodo fiant 224. 27. per totum
picis vsus varius Ibidem
pice ad tecta Pœni vtuntur 511.29
picis natura, genera, bonitas, medicinæ 352. 54. & inde
pix quid 341.20
pix fossilis vbi 226.53
pyxacanthos spinæ genus 183.43. & 357.60. & 358.45

pyxacanthi baccæ in medicina 357. 60
piceæ arboris consideratio 223.46 & inde
piceæ arbor feralis Ibidem
picea non floret 227.30
piceæ corticis vsus 223.26
picearum vmbra noxia 245.4
piceæ quo serendæ tempore 248. 19
piceæ folia pectinum modo insecta 227. 9
picea quando germinet, & quando semen edat 228.15
piceæ partium medicina 352.15. & inde
piceæ folia pungentia 227.10
placitis cadmiæ genus 478.28
plagarum interaneorum remedium 301. 28
plagarum corporis remedia 385.6.23. per totum caput
plagarum recentium medicina 414.52
plagis quælina aptissima 282.51
plancus Imperator, eiusque tabula in Capitolio dedicata 492.16
plancus L. sponsionis inter Antonium & Cleopatram iudex 137.1
plancus aquilæ genus 143.10
planci vnde dicti 177.17
plancus L. Orator histrioni Rubrio cognomen imposuit 93.35
plancus L. Consul 10.25
planci sententia, Cum mortuis non nisi laruas luctari. Prologo operis, pag.2.vers. 52. & inde
planetarum consideratio, situs, spatia, natura, &c. 2.22. per totum. & 3.28. per totum caput
planetæ ab incessu errantes dicti 2.23
planetarum certus motus Ibidem
planetarum situs & conuersio 3.43. & inde
planetarum per zodiacum motus 6.51. & inde
plantaginis herbæ consideratio, & ex ea medicinæ 369.5. & inde. & 372.13. & 373.13
plantaginis herbæ medicinæ plures 377. 16.38.43. & 378.5.11.30.41.59. & 380. 54. & 382.45. & 383.19.32.40.55.56. & 384.4.10.14.29.39. & 385.11.18. 32. & 386.20.42
planta qualiter disponendæ in agro 243.56. per totum caput
plantarum inter se distantia, interualláque 244.49. & inde
plantandi tempus 273.31
plantaria à Natura ipsa monstrata 243. 17
plantis auersis homines 90. 49
plastarum appellatio à quo emanarit 495. 30.35
plastice prior, quàm statuaria 473. 53
plastices consideratio 495.20. & inde
plastice statuariæ, scalpturæ, & cælaturæ mater 495.46
platanus arbor vnde, & quando primùm in Italiam allata 180.57
platani vmbræ tantùm gratia expetuntur Ibidem. & inde
platani mero enutriuntur 181.3
platani vbi nobilissimæ 181.4
platanus amplissima in Lycia 181.5
platanus æstate Solem arcet, hyeme admittit 181.19
platanus Delphis sata ab Agamemnone 236. 56
platanus Antandri circundolatis lateribus sponte resilibilis factæ 230.9
platanus citò germinat 227.39
platani folia latissima 227.6
platano oleum conficitur 212.35
platani vmbra iucunda 244.59
platani, eiusque partium medicinæ | 353.28. & inde
plataniste pisces 130.55
platea auis qualis 151.41
platycerotes à cornuum latitudine dicti 168. 41
platyophthalmon quid, & vnde dictum 466. 29
platyphyllon tithymali genus 380.41. & 383.60
platys neruus agarico sanatur 381.54.
plato sapientiæ antistes 97.49
platoni qualis à Dionysio collatus honor 97. 49
platonis infantis in ore apes consederunt 163. 17
plautius Quintus Consul 142.58
plauti vnde dicti 177.17
plautus in Aulularia quid Artoptæ appellatione intelligat 264.45
plebis Romanæ in Ianiculum secessio 223. 46
pleuriticorum remedia 293.54. & 306.3. & 322. 7. & 333. 32. 51. & 337.25. & 346.35. & 351.54. & 356. 58. & 358.35. & 378. 42.43. & 381. 40
pliniana cerasa 217.53
plinij de Deo opinio 2.32
plinius Neronis gesta scripsit 22.50. & 27.8
plinius qua ætate vixerit 27.8. & 91.50. & 128.34. & 152.5. & 181.25. & 195.45. & 201.14. & 507.20
plinium in Africa fuisse 91.58. & 241.31
plinius Catulli conterraneus. Prologo operis, pag.1.vers.10
plinij de anima post mortem, & de resurrectione corporum opinio 105.4. per totum caput
plinius nocturnis horis Naturalem historiam elucubrauit. Prologo operis, pag. vers.7
plinij liber à fine Ausidij Bassi. Prologo operis, pag.2.vers.13
plinij libri de Grammatica. Prologo operis, pag.2.vers.43
plinius Pomponij Secundi vitam edidit 203. 42
plinius Septentrionalem Oceanum adijt 221. 2
plinij in scribendo diligentia 259.12 & inde
plinius primus Latinè de medicinis scripsit 416.54
plinij de equestri iaculatione liber 121. 12
plinius interdum ab Aristotele discrepat 128. 41
plinius ad authores relegat lectorem 89.48. & 397.19
plistolochia herba qualis, eiúsque vsus in medicinis 296.40. & inde. & 373 5
plistonicus medicus 296.29. & 302.34
plocami Annij libertus tempestatum vi in Taprobanen insulam delatus 77.18
plocamos Isidos frutex corallij modo durescens 199.24
plotia, arundinis genus 232.30
plotius L. proscriptus, vnguenti odore proditus 192.2
plotius L. bis Consul Censorque Ibidem
plumbago herba, eiúsque vsus in medicinis 374.9
plumbi consideratio, genera, vsus 482.18. per totum caput
plumbum candidum vbi proueniat 53. 57
plumbinigri origo duplex 482.29
plumbinigri vsus 482.51
plumbi nigri genera 482.53
plumbi medicinæ 483.3. & inde
plumbi lamina Veneris impetum, & nocturnas pollutiones prohibet 483. 4
plumbi lamina vocem alit ibid.6
plumbum in massa mergitur, fluitat dilatatum 27.10
plumbum à quo primùm, & vbi inuentum 105.50
plumbeis laminis scribebant veteres 194. 52
plumbum oculi vitium, eiúsque remedium 374.10
pluuia quando arboribus inimica 239.27. & inde
pluuiæ hybernæ arboribus expetendæ 239. 32
pluuiæ futuræ signum 272.34. & 280.15. & inde
pluuijs quæ alantur 438.17. & inde
pluuia vbi nulla 24.38. & inde
pluuiæ prodigiosæ sanguineæ, lacteæ, carneæ 16.2. per totum caput
pnigitis terra, eiúsque effectus 498. 34
poculis gemmatis Romani vsi 459. 32
pocula quaterna cur non bibenda 401. 45
poculum aureum quid apud medicos 356. 54
poculis repletis ponderis nonnihil adijci potest, humoris nihil 17.51
podagra nouus morbus, nec incurabilis, & cur Latinum nomen non habeat 382.38. & inde
podagra olim rarior Ibidem

podagræ morbi remedia 295.3. 22.55. & 296.1.44. & 299.44.59. & 300.20.26. & 304.5. & 307.35. & 308. 26. & 311.33. & 321.44. & 324.31. & 328.22.34.56. & 330.13. & 331.8.31. & 333.32. & 334.47. & 335.39. & 336. 22.32. & 337.35. & 339.20. & 343.22. 24. & 346.13.53. & 351.55. & 353.43. & 354.5.23.44. & 357.5. & 360.15. & 363.3. & 367.18.45. & 388.59. & 389. 7. & 391.8.32. & 398.36. & 400.7. & 402.17.31. & 403.4. & 404.2.39. & 405.28. & 406.59. & 407.17. & 413.3. per totum ferè caput. & 432.38. per totum ferè caput. & 445.32. & 456.25. & 482.7. & 497.35. & 509.4.9
podagræ iumentorum remedium 337. 39
podicis morbi remedia. Quere Sedis remedia
pœcile Athenarum porticus à quo picta 488. 46
poematum origo 106.21
pœna & Beneficium, Democriti numina 2. 36
pœnorum in clypeis, & in imaginibus consuetudo 485.11
pœnorum humana victima 502.12
poetæ qua hedera coronentur 231.5
poetas intutum lædere 500.16. & inde
pogoniæ cometarum genus 9.11
polemon Alexandrinus pictor 494 60
polemoniæ herba quæ & philateria 368.1. & 370.28
polemonij, siue polemoniæ herbæ medicinæ 370.28. & 378.57. & 380.59. & 381.8.53. & 385.28. & 386.18
polenta, & ex ea medicinæ 335.9. & inde
polenta quibus modis fiat 262.30. & inde vsque ad finem capitis
polenta quid ab hordei farina distet 335. 9
polia gemma 527.36
polyanthemon herba 394.40
polybius Annalium scriptor, Africæ oram exteriorem classe lustrauit 56.14. & inde
polyacanthos herba & folio & caule spinosa 319.10
polycharmi Dædalius è marmore 501. 59
polycles statuarius 474.56. & 476. 60
polycles marmoris scalptor 501.56. 57
polycletus statuarius Deliaco ære vsus 471. 55
polycletus quando floruerit 474.53
polycleti discipuli 474.53
polycleti Amazon, in Dianæ Ephesiæ templo dedicata 475.8
polycleti statuarij opera 475.14. & inde
polycletus opera sua pendenti titulo inscripsit. Prologo operis, pag.2.vers.35
polycnomon herba qualis, & eius vsus in medicinis 389.59. & inde
polycratis annulus in mare proiectus, & sapto pisce relatus 461.12. & 514.22. & inde. & ibid.41
polycrates tyrannus quando interfectus 461. 13
polycrates statuarius 477.41
polydamas, & Hector eadem nocte nati 102. 52
polydectes marmoris scalptor 502.9
polydorus marmoris scalptor 502. 7
polygala herba qualis 395.21
polygala herba pota lactis abundantiam facit 395.22
polygynæcon Athemonis tabula 494. 3
polygnotus pictor 470.34. & 477.19. & 487.25. & 488.42. & 493. 17. & 494.52
polygnotus argenti cælator 477.19
polygonaton herba 394.45
polygonoides herba qualis, & eius vsus in medicinis 359.50
polygonon herba quæ, & ex ea medicinæ 394. 41. & inde
polygoni herbæ medicinæ 386.41
polygrammos gemma 522.38
polymita texta vbi inuenta 124.11
polynicis regnum repetentis effigies picta 494. 49
poli duo tæli vertices 6.35
polij herbæ mira in mutando foliorum colore natura 315.18. & inde
polij genera duo 315.22
polij vsus & medicinæ 322.31. & inde
polion herba ad gratiam, & gloriam acquirendam efficax Ibidem
polion herba Hesiodi & Musæi laudibus celebrata 315.18.19. & 322.30. & 364.18
polypodion herba qualis 237.22
polypodij herbæ medicinæ 379.54. & 383. 3. & 384.14
polyporum piscium consideratio, genera, natura 133 55. & inde. & 134.14. & inde
polypi tegumentum nullum 130.32
polypi exeunt in terram 132.40
polypi pisces pedes habent vice pinnarum 132. 55
polypus colorem mutat 134.5
polypi pisces in medicinis vsus 456. 17
polypi concharum auidissimi 134. 17
polypus natantibus infestissimus 134.22. & inde
polypus ingens Carteiæ cetaria populatus 134. 26. & inde
polyporum acetabula 134.23
polypi coitus qualis 139.60. & 140. 20
polypi & locustæ inimicitiæ 142.3
polypi morbi medicinæ 379.59
polyrrhizon herba 367.4. & 370.16. 23. & 395.40
polytrix, siue Polytricha, siue Polytrichon herba, eiúsque vsus & medicinæ 330.26.28. & 372.33. & 385.59
polytrix gemma 527.33
polis statuarius 477.42
polyzonos gemma 527.29
pollentina vasa fictilia 496.4
pollices premere, fauoris indicium 399 52
pollio Carbilius primus testudinum tegumenta secare instituit 130.26
pollionis Galli cedrinæ mensa 196. 21
pollionis Romuli senecta 334.18
pollionis Asinij monumenta signis compluribus nobilitata 501.7.10.13.47
pollio Vedius damnata mancipia muræna obiecit 133.12
pollio Nævius ob ingentem corporis staturam populi concursu penè interfectus 94. 56
pollionis Asinij bibliotheca Romæ 98. 15
pollis, id est, tritici flos 263.35
Pollux & Castor cur à nautis inuocentur 10. 50
pollucis & Castoris auriga qui 70. 47
pollucis & Castoris simulachrum exare 476. 50
pollucis & Castoris imago picta 489. 39
pollutio nocturna quo compescatur 299. 11. & 303.53. & 304.6. & 308.29. & 483.4
pomorum situs in arboribus 228. 41
poma rores metuentia ortum Solis spectare debent 240.13
poma quandoque ægrotant arbore incolumi 254.36
pomis quibusdam vinum conficitur 206. 58
poma alia alijs nominibus commendantur 218.45
poma quando colligenda 278.35
poma quædam pauperibus interdicta 285. 38
pomiferarum arborum, earúmque partium, florum, & fructuum medicinæ 344.59. & inde
poma iumentis quomodo portatu fiant facilia 350.18
pomorum genera & nomina diuersa 213. 53. per totum
poma plura à familijs denominata 214.2. & inde
pomorum partes, quæ sunt à Sole, rubent 214. 16
pomarum syluestrium natura 214.17
pomorum seruandorum ratio 214.45. per totum caput. & ibidem 55
pomorum colligendorum tempus 214. 47
pomorum quodam in genere exigua à medio fructu emicant folia 227. 12
pomorum putandorum tempus 215.1
pomorum naturæ diuersitas 218.30.31 & inde
pomorum tegmina varia 218.32. & inde
pomorum fructus non eodem modo in arboribus hærent 218.41. & inde
pomiferæ arbores necessario alimento delicias addiderunt 220.54

Pomorum genera plura, & ex eis medicinæ 345.15.& inde per totum
pomorum primitias offerentes quibus verbis vti soleant 398.45
pomifera arbores fructus non ferentes quomodo iuuentur 256.18
pomona dea 338.9
pompetanus Iupiter colossus 399.14
pompeiana pyra 214.25
pompeiana vua 202,15.26.& 204.37
pompeia lege Cottiorum ciuitates municipijs attributæ 41.37
pompeiæ ficus quæ 215.36
pompeij theatrum 91.45
pompeius Vibio, & Publicio similis 93.28
pompeij formæ dignitas 93.28
pompeij pater Menogeni coco suo similis 93. 30
pompeius octingentas quadraginta sex naues piratis ademit 96.31
pompeij in scrinijs repertæ literæ ne lectæ quidem à Cæsare exustæ 96.36
pompeij Magni laus, victoriæ, triumphi 96. 39.per totum
pompeius Alexandro, Herculi, & Libero patri æqualis 96.40
pompeius quando Magnus nominari cœpit 96.42
pompeius Mineruæ delubrum ex hostiũ manubijs dicauit 96.49.& inde
pompeij victoriarum tituli 96.50
pompeius Pſidonij Philosophi ianuæ fasces submisit 97.58.& inde
pompeij Mithridaticus triumphus 181.51
pompeius quando quartùm Consul factus 210.39
pompeius balsami arbores in triumpho suo ostendit 188.30
pompeius Flaccus pictacia primus in Hispaniam attulit 217.10
pompeius Lenæus magni pompeij libertus 219.32.& 363.42
pompeij Magni portentum ante ciuile bellum 255.36
pompeius Magnus agros conterminos nunquàm emit 260.1
pompeius Lenæus Magni Pompeij libertus Grammaticæ artis doctissimus 363.54
Pompeij Magni in Hispania tropæa, aliáque gesta 31.21
pompeius cum L. Carbone Consul 35.32
pompeij Magni tumulus vbi 61.25
pompeius Magnus quo die natus 515.6
pompeius Cneus Mithridatem superat 348. 27
pompeij tertius Consulatus 460.14.& 481.14
pompeius Paulini filius cur paterna gente pulsus 469.24
pompeius in triumpho suo argenteam Pharnacis statuam transtulit 469.57
pompeij ædes sacra 475.36
pompeij Amphitheatrum quantæ multitudinis capax 507.38
pompeius vbi à Cæsare victus 509.15
pompeius Mithridatis dactyliothecam in Capitolio indicauit 514.55
pompeij victoria ad margaritas, gemmásque mores inclinauit 514.53.& 515.4.& inde
pompeij tertius triumphus qualis, & de quibus 96.53.& 515.4.& inde
pompeij luxus reprehenditur 515.14. & inde
pompeij tropæum in Pyrenæo 31.21. & 515.16
pompeij imago ex margaritis 515.12
pompey currum in Africo triumpho elephanti subierunt 108.37
pompeij Consulatus secundus 109.53
pompeij Aulli interitus 104.35
pompholygis ærariorum consideratio 480. 22.& inde
pompholyx quid 480.23
pompilus piscis 131.21.& 134.7.& 458.35
pomponius Secundus poeta 195.44.& 203.41
pomponius Sextus qualiter podagra liberatus 334.46
pomponij vxor Vestilia 92.8
pomponium poetam nunquàm ructasse 95. 30
pondus quæ validissimè sustineant arbores 235.58
pondera omnia sustinent Arethusæ aquæ 80. 58
ponderum nomina, eorúmque interpretatio 325.26.& inde
ponderum repertores 105.54
pontica gemmæ 526.44
ponticum triticum 261.54
pontica gentes nullum panico præferunt cibum 264.17
pontica nuces quæ, & qui ita dictæ 217. 60
pontica cera optima 318.16
pontica anates veneno viuunt 363.48
ponticimaris cancrorum copia 134.60
pontici mures quales 118.52
ponticipisces quales 131.6
pontificum ianitrix laurus 219.31
pontificij iuris libri septem in Numæ conditorio reperti 195.59
pontius, Caij principis legatus 485.30
pontus nunquàm restuus 25.31
ponti absinthium quale 173.12
ponti vinum Nasperenites 205.1
popilius Caius Consul 473.28
popilius M. Censor 473.29
popæa Neronis coniugis luxus 469.12.& 517.40
poppæa asinino lacte cutem macerabat 176. 10.& 410.19
popysmis fulgetras adorare, cõsensu gentium receptum 398.55
Poputonium oppidum Thusciæ, & in eo Iouis simulahrum 200.38
populi arboris consideratio, & genera 226. 49.per totum caput
populus arbor Herculi dicata 180.45
populus arbor montes amat 225.57
populo arbori pediculus tremulus 227. 11
populo arbori vmbra nulla 244.60
populi arboris folia inter se trepidantia 227. 11.& 244.60
populus arbor citò germinat 227.39
populus arbor nullum semen aut fructum fert 228.21
populus arbor vitibus aptissima 232.41
populus arbor apta scutis 235.6
populus arbor quando, & qualiter plantanda 244.5
populus alba quem in vsum, & quomodo serenda 248.39
populus nigra vitibus aptissima 252.33
populi arboris medicinæ 353.40.& inde
porcaria vulua quæ dicatur 174.20
porcus piscis maximus 449.13
porci piscis venenum 451.51
porci futura præsagiunt 281.41
porci vt nos sequantur 421.7
porculeta in vineis quæ dicantur 250.36
porcius Latro Rhetor clarissimus 304.58
porcij Latronis discipuli qua ratione pallorem contraxerunt 304.58
porcij Caij Consulatu lacte & sanguine pluuit 16.2
porcij Lucij Consulatu orbis circa Solem apparuit 10.15
porcio Marco Consule tres Soles visi 10.24
porphyrio auis morsu bibit 152.48
porphyrionis venter 173.43
porpyrithis ficus 215.38
porphyrites, marmoris genus 503.33
porus lapis seruandis corporibus idoneus 509. 2
porri herbæ consideratio 289.13.& inde
porro sectiuo authoritas à Nerone data 289. 13
porri satio & cura 289.16.& inde
porri vbi optimi 289.21
porri sectiui genera duo Ibidem
porri succus sine cruciatu perimit 289.24
porri semen quale 293.53
porri translatio prodest 294.5
porri sectiui medicinæ 297.39
porrum capitatum, & ex eo medicinæ 297. 52.& inde
porrigines capitis quo pacto tollantur 363. 2
porriginis remedia 301.17.& 302.59. & 304.7.& 351.31.& 408.55.& 424. 44
porsena Romanorum obsides Cloliæ honori concessit 473.25
porsena Romanis ferri vsu interdixit, præterquam in agricultura 481.9
porsena sacris quibusdam fulmen euocauit 14.22
porsenæ cum Romanis fœdus 481.9
porsena sibi Labyrinthum sepulchri causa fecit 506.2
porsena vbi sepultus 506.2
portentum duorum montium in agro Mutinensi concurrentium 22.43.& inde
portulacæ herbæ natura, genera, medicinæ 308.11.& inde
portulacæ vsus 308.12
posse omnia nemini concessum 473.54
posideanæ aquæ vbi, & vnde dictæ 438.31
posidonius argenti cælator 470.17.& 477.42
posidonius statuarius 477.42
posidonij Philosophi ianuæ Pompeius fasces submisit 97.58
posidonius Mathematicus 8.45
possunius plastes 495.41
posthumia lex Numæ 205.55
posthumius Tubertus primus vrbem ouans ingressus 219.23
posthumio Spurio Consule maxima Romæ pecuniæ copia 469.1
posthumio Albino Consule cor in extis inspici cœptum 172.42
potamantis herba qualis 361.20
potamogiton herba, eiusq; vsus 451.37
potamogiton herba, & eius medicinæ 379. 25.29
potum sumunt animalia non eodem modo 158.2.& inde
potu caruisse nonnullos 95.19
potatores maximi plures 209.33.& inde per totum caput
potentia mira pisciculi 447.60.& inde
potentum iniquitatibus quo resistatur 404. 44
poterion herba qualis 372.6.& 395.22. & inde
pothos herba & flos 317.3
pothos Deus vbi colatur 501.11
potulana vina qualia 204.21
præceptor ingenti docens præmio 489.60
præcipitatorum ex alto remedia 360.36
præconini cognomen vnde Aelio Stiloni impositum 461.19
præcordia in homine quæ dicantur 173.26. & 430.17
præcordia Græcè phrenes 173.27
præcordijs subtilitas mentis tribuitur 173. 29
præcordia hilaritatis sedes 173.30
præcordia gladiatorum traiecta cum risu mortem afferunt 173.32
præcordiorum remedia 296.29.& 301. 24.& 302.35.& 306.3.50.& 307.19.& 321.19.54.& 323.13. & 325.16.& 327.26.& 333.35.& 335.1.& 341.5. & 343.54.& 344.53.56.& 360.40. & 362.59.& 367.48.& 375.5.& 378. 20.& 381.5.& 389.23. & 396.16.& 430.17
præcoces ficus cæteris maiores 229.3
pregnantes quæ cauere debeant 303.53.& 310.43.& 348.46.& 368.33.& 436. 38
pregnantium fœminarum remedia in malacia 345.19.29
præliorum expertes homines 59.19
prælium primum inter quos, & quibus armis gestum 105.60
præmia in omni re maximè spectantur 203.6
præneſtini rhodino vnguento nobilitati 190. 45
præparentium vinum 205.2
præsagia tempestatum per totum caput 280.7.
præteritorum ius nullum Deo, præterquam obliuionis 3.22
prætexta toga quis Romæ primus vsus 138.4
prætextæ vbi primùm inuentæ 124.7
prætextati anguillarum tergore verberabantur 133.16
prætorianæ cohortes 128. 33
prætutia vina 204. 23
prasmnium vinum 204.32
prasmnion gemma 526.24
prasion herba, id est, marrubium, & eius medicinæ 310.13.& inde
prasion origani genus 305.59.& 306.5
prasius gemma 522.14
prasoides, topazij genus 521.59
prason fruticis marini genus 199.2
pratorum consideratio plena per totum caput 274.43.
pratum anteà paratum dicebatur 259.35
prata quando riganda 274.28
pratorum situs 274.44
pratorum herbæ optimæ quæ 274.50
prata quo secanda tempore 274.51.& inde
prata vbi quater quotannis secentur 275.4
praxagoras medicus 296.28.& 299.1
praxagoræ medici laus, ætasq; 376.28
praxibuli magistratus Athenis quando 467. 17
praxiteles quo vixeris tempore 468.29
praxiteles primus specula fecit ex argento ibidem
praxiteles statuarius 475.57
praxiteles argenti cælator 470.17
praxitelis Venus in toto orbe nobilissima 99. 25.& 500.51
praxitelis statuarij opera 476.12.& inde.& 500.50.& ind°.& 501.5.& inde. & ibidem 57.& 502.15.& inde
praxiteles volumina quinque nobilium operum scripsit 427.14
praxiteles ciuitate Romana donatus 502. 16
precationum mira vis 398.36.& inde
pressum, filis genus 470.26.30
prester quid 14.18
presteris serpentis morsus remedia 308.12.& 358.12.& 450.2.& 451.13
pretia rerum tempore variari 470.49. & inde
priami picta effigies 494.25
primatum apud reges protomedia herba Magi pollicentur 361.25
primitiæ frugum vini, & sacerdotibus offerebantur 258.10
primitias frugum Hyperborei Apollini Delio mittebant 51.44
principis magnanimitatis exemplũ 490.42
principium nouarum rerum lubricum 416. 55
priscorum vita rudis literarum, ingeniosa, tamen 276.21
priscorum diligentia 363.22.& inde
priscorum laus 417.55.& inde
priscorum serui promiscuum cum domino victum habebant 461.8
pristinum simulachrum ex ære 475.25
pristes marinæ belluæ 127.41.& 127. 56.& 501.16
pristes pilo vestiuntur 130.34
pristes animal pariunt ibidem
priuernatia vina 204.18
procax natura in malis alienis 375.50
procellarum generatio 10.59.& 11.47. & 14.23
procellis nihil violentius 447. 55
προχειμάζειν quid 271.27
procyon non habet nomen Latinum, nisi Canicula dicatur 275.22
procyonis sideris ortus 275.26
proconnesia ancillæ mirus partus 93.9
proculeius Caius gypsi potu necem sibi conciuit 512.32
prodicus medicus Hippocratis discipulus 417.9
prodigia plura arborum 15.55.& 120. 24.& inde.& 230.3.& inde.& 254.26. per totum
prodigia montium inter se concurrentium per totum
prodigiosæ pluuiæ 16.2.per totum
prodigia armorum & tubarum cælestium 16. 10.per totum
prodigia frugum 268.39.& inde
prodigia animalium 120.27.& 122. 19.& 123.3.& 178.36
prodorus statuarius, argenti cælator, & pictor 477.19
prodromi ficus quæ 228.43
prodromi venti, Canicula exortum præcedentes 13.32
prætides à Melampode quæ herba sanatæ 366.50
profluuij genitalis remedium 303.52
profluuij muliebris remedium 324.12
prognostica tempestatum 280.7.per totum caput
prohibitoria auis 145.33
promethei annulus fabulosus 459.44. & 514.17
promethei in Caucaso monte religati annulus 514.17
prometheus primus bouem interfecit 107.5
propaginum consideratio atq; inuentio 245. 23
propagari quæ arbores possint 245. 26
propaginum genera duo 245.28
propylæa Athenienſium, & in ijs Charites Sosicratis ex marmore 501.46
propylæon à quo pictum 491.45
propolin apes ex quo faciant 353.45
propolis alueorum eiusq; in medicinis vsus 333.47
propolis apum quid 160.35
prosaicæ orationis inuentor 65.29.& 106.22
prosedamum equorum segniter coeuntium vitium 382.32
proserpinacæ herbæ medicinæ 377.26. & 395.41.& inde
proserpinæ raptus, Nicomachi tabula 492. 16
proserpinæ raptæ simulachrum ex ære, Praxitelis opus 476.13
protagion vinum 205.1
protesilai in sepulchro arbores miræ 236. 58
protesilai simulachrum ex ære 467.42
protypa Dibutadis figuli 495.29
protogenes statuarius, & pictor 477.41
protogenes casula contentus 492.59
protogenes ab Apelle limæ subtilitate victus 490.18.& inde
protogenes à Demetrio dilectus & inde 492.1.
protogenis picturæ 490.12.46.& inde, & 491.41.& inde
protopum, mustigenus 204.55.& 205.38
prudentia auium in nidis collocandis 150.12

prouidentia antiquorũ in agris colendis 260. 17
prouocatio vnde appellata. Prologo operis, pag.1.verſ.39
Prouerbia ſparſim à Plinio vſurpata
Aëris alieni comitem eſſe miſeriam 98. 36
Africa ſemper aliquid noui affert 111. 56
Albo in hoc non eras Prologo operis, pag.1.verſ.27
Aleam extra omnem Prologo operis, pag.1.verſ.29
Alienainſania frui 259.41
Alius de alio iudicat dies 99.51
Apinæ Tricæq. 38.36
Aure atteſtamur 177.9
Canis lapidem mordens 424.3
Citra pulueris iactum 494.30
Comitem eſſe æris alieni, atque litis miſeriam 98.36
Cuculus 274.8
Cum mortuis non niſi laruas luctari. Prologo operis, pag.2.verſ.54.
Deus eſt mortali iuuare mortalem 2.49
Dimidio vitæ viuimus 103.4
Dodoneum æs 506.10
Domini frons plus occipitio prodeſt 259. 42
Domini oculus fertiliſſimus 260.32
Edenaſturtium 292.17
Elephas celerius parit. Prologo operis, pag.2.verſ.44
Extra omnem ingenij aleam Prologo operis pag.1.verſ.29
Frons domini pluſquàm occipitium prodeſt 259.42
Gallinacei lactis hauſtum ſperare Prologo operis, pag.2.verſ.25
Multa Syrorum olera 296.60
Ne ſutor vltra crepidam 490.36
Nemo mortalium omnibus horis ſapit 99. 45
Nihil nimium 98.35
Non eras in hoc albo. Prologo operis, pag.1.verſ.27
Noſce teipſum 98.35
Oculus domini in agro fertiliſſimus 260. 32
Optimum frui aliena inſania 259.41
perfricare faciem Prologo operis, pag.1 verſ.21
pollices premere 398.52
Salem cum pane & caſeo eſitat 444.32
Sapientia vino obumbratur 340.59
Suſpendio eligendam arborem Prologo operis, pag.2.verſ.46
Sui animam pro ſale datam 125.8
Tricæ, Apinæq. 38.36
Vitilitigatores Prologo operis, pag.2. verſu 55
Vtranque paginam facere 3.8
Prudentiæ in ratione carentis exempla 160. 56.per totum. & 167.29.& inde
pruinæ conſideratio 16.8
pruinæ verno tempore plantarum germina adurunt 25.49
pruinæ natura pernicioſa 254.11
prunorum conſideratio 214.31.
per totum caput
pruna Damaſcena 193.37.& 213.39
pruna ſylueſtria vbiq. naſcuntur 213. 43
pruna poſt Catonem cœpiſſe 213.51
prunus Aegyptia 194.34
prunorum ſuccus qualis 218.20
pruna foris corpore, intus ligno conſtant 218. 31
prunus quæ loca amet 226.1
prunus quo ſerenda tempore 248.17
pruni medicinæ 347.13
prunorum vſus 374.14
prunorum ſylueſtrium medicinæ 347.18. & inde
pruriginis remedia 298.13.& 299.17. & 306.10.& 339.38.& 372.37.& 384. 5.& 388.35.& 414.12.& 446.50
pruritum corporis tollentia 309.43.& 322.7.& 337.1.12.& 339.10.27.& 341. 60.& 349.5.& 351.53.& 390.48.& 406.23.& 407.16.& 420.13.& 436. 1.& 445.24.& 456.12.& 497.34.56. 58.& 498.10
pruſiæ regis Bithyniorum filius os continuum habuit dentium vice 94.37
pruſiniæ vuæ 202.32
pſammetichus Rex Aegypti 505.37
pſammetichum fugientes quam in vrbem ſedes ſuas tranſtulerint 86.8
pſaronius lapis 510.52
pſeudanchuſa herba qualis, eiusq. in medicinis vſus 329.32.& inde
pſeudiſodomon ſtructuræ genus 511.44
pſeudobunion herba qualis, eiusq. vſus in medicinis 360.39
pſeudodictamnum herba 369.57
pſeudocypirus frutex 245.21
pſeudodecimianum pyri genus 214.25
pſeudodictamnum herba & ex ea medicinæ 379.18.& 386.23.54
pſeudonardo herba nardum adulteratur 183. 38
pſeudoſpheces, veſparum genus 434.15
pſychotrophon herba quæ 369.25
pſyllij herba medicinæ 378.8.& 379.2. & 381.14.& 382.43.54.& 383.58.& 384.14.& 385.27.& 386.32.51
pſyllion herba qualis 372.58.& inde
pſyllus Rex vbi ſepultus 90.12
pſyllorum gens virus habet ſibi innatum ſerpentibus exitiale 90.13.& 115.56.& 166. 1.& 372.5
pſilothri vim habentia 328.24.& 354. 26.& 355.46.& 387.6.& 392.5.& 415.27.& 457.12.17
pſilothrum herba eadem cum vite alba 339. 39
pſimmythij conſideratio 483.41.& inde
pſimmythij veneni remedia 339.9. & 343.44
pſittaci auis conſideratio 151.51.& inde
pſittapiſcis 131.49
pſittacus auis Indica 151.51
pſittacus Imperatores ſalutat, & quæ accipit verba pronuntiat 151.53.
pſittaci turturibus amici 158. 30
pſittaci caput duriſſimum 151 54.& 169.14
pſittaci vbi primùm viſi 85.17
pſythium, paſti genus 205.18
pſora morbi, id eſt, ſcabiei remedia 295. 4.& 297.29.& 300.28.46.& 303.43. & 306.10.21.& 310.3.& 331.10.& 338. 24.& 339.10.27.45.& 343.55.& 344. 54.& 346.14.53.& 358.50.& 375.19. & 445.22.& 454.56.& 478.29.33. & inde.
pſoricon medicamentum quod 479. 43
pterygiorum remedia 310.23.& 339. 54.& 346.36.& 350.28.& 350.54.& 357.45.& 362.41.& 377.39.& 386.7. & 388.44.& 439.9.& 452.55.& 582. 5.& 483.58.& 498.15
pteris herba filicis genus 393.24
pternix, cacti herba caulis 319. 26
pteron ædificij genus 501.40.& 505.55
pteroti calices ex vitro immenſum, eorum pretium 513.25
ptyades aſſidum genus 401.50
priſana quid, & eius vſus 262.27.& inde
ptolemæi & Eumenis circa bibliothecæ inſtitutionem æmulatio 195.56
ptolemæus à Cæſare interemptus 56.27
ptolemæus Lathyrus Rex Aegypti 85. 56
ptolemæus Philadelphus obeliſcum Alexandriæ ſtatuit 504.17
ptolemæi coniunx & ſoror Arſinoe 504. 24.& 521.56
ptolemæi mater Berenice 521.55
ptolemæi regis nauigatio 127.49
pubertas quo coerceatur ne erumpat 324 17
publicanorum vires 461.46
publicolæ Conſulis filia Valeria, eiusq. ſtatua equeſtris 473.26
publicolæ Conſuli honoris cauſa permiſſum vt fores domus eius extra aperirentur 527. 26
publius Poeta Minorum, eiusq. in cœnis luxuria 125.16
publius ſcenæ conditor 498.58
publij Licinij Craſſi, & L. Cæſaris Cenſorum de vini Græci ammineiq. pretio edictum 206.30
publius Licinius Cenſor quando 206.11
publius Cornelius Cethegus Conſul 195 51
pucina vina in ſaxo coquuntur 240.56
pucina vua omnium nigerrima 202.44
pucino vino Liuia Auguſta octoginta duos vitæ annos retulit acceptos 203.57
pudicitia Dea 2.35
pudicitia quando Romæ ſubuerſa 255.43
pudicitiæ in brutis exempla 109.23. & inde.& 150.42.& inde.& 155.52
pudicißima matronarum iudicata Sulpitia paterculi filia 98.46
pudori mulierum natura ipſa conſultum noluit 95.14
pudor plus valuit apud Romanos, quàm metus terror 567.11
pudoris ſedes in genis 170.51
puer in vterum reuerſus 91.50
puer miræ velocitatis 95.45
pueri ne debiles fiant 300.8
puerorum hulcera in capite quo ſanentur 304.14
puerorum morbi remedia Quære Infantium morbi remedia
puerperij pericula quo tollantur 405.18
puerperia duodecim vno abortu egeſta 93.7
puerperæ cuiuſdam Romanæ pietas erga matrem 98.51.& inde
pugillarium vſus ante Troiana tempora 194. 53
pugnatores quo fortiores fiant 422. 38
pugnaturi ad mortem pictis curribus vehebantur 487.60
pulchritudinem faciei ſeruantia 323.5. 24
pulchritudinem inducentia 362.28. & 372.23
pulegium herba brumali floret tempore in carnarijs 272.39.& 292.35.& inde
pulegij conſideratio, natura, medicinæ 304. 26.& 383.31
pulegij coronam prodeſſe capiti 304.27
pulegij ſexuum differentia 304.30
pulegij ſylueſtris natura & medicinæ 304. 41.& inde
pulegium herba exſiccata quando floreat 11. 36
pulices quomodo necentur 304.40.& 305. 48.& 327.53.& 329.31.& 354.6
pulices ne gignantur 433.23
pulla terra omnium optima 241.13
pulmentaria vnde dicta 263.14
pulmonea poma 214.15
pulmo quibus maximus 172.52
pulmonem habentia ſpirant omnia 128. 38.& 159.49
pulmonis conſideratio 128.38.& inde.& 172.49.& inde
pulmone quæ careant 172.51
pulmonis morbi remedia 297.41.& 322.43. & 351.33.54. & 360.10.& 378.18.27.& inde.& 390.5.7.& 403.60. & 406.13.& 411.21.& 430.24.& 454.38
pulmoni contraria 336.27
pulmone piſce confricatum lignum ardere videtur 457.43
pulmones piſces tempeſtates præſagiunt 204. 17
pulmonis piſcis in medicinis vſus 456.54. & 457.54
pulmoni piſci eadem natura, quæ frutici 139. 36
pulti diu Romani vſi ſunt 263.13
pulte in ſacris quibuſdam Romani vtebantur 263.16
pulte corpus augetur 335.15
pulueri vis ineſt deſiccandi 216.22
pumices ex fruticibus 199.10
pumices ex fungis 199.13
pumicis lapidis conſideratio 510.34. & inde
pumice corpora leuigantur 510.35
pumice libri poliuntur ibid.36
pumex vbi optimus ibid.
pumicis medicinæ 510.38.& inde
pumicis farinam præſumunt ſtrenuè potatori 209.15
pumiliones in arborum quibuſdam generibus arte fiunt 181.25
pumilionum genus quoddam eſt in omnibus animalibus 177.53
pumula vua Amiternino agro peculiaris 202. 25
punctiones ſectionéſue ne ſentiantur, mandragoræ ſuccus ſolet præſumi 373.51
punctionum laterum remedia 321.51
punico bello primo claſſu ſexaginta diebus parata 233.56
punico bello ſecundo ingens terræ motus apugnantibus ad Thraſymenum lacum nõ intellectus 22.56
punico bello ſecundo annulorum Romanorum tria modia Carthaginem miſſa 460.40
punico bello ſecundo claſſis quadraginta diebus parata 234.58
punicum bellum tertium fici argumento ſumptum 215.55
punicum bellum primum quando geri cœptum 462.29
punico bello primo Romæ æs imminutũ 462. 1
punica cera optima 318.15
punica apyrina ſtomacho inimica 345. 21
punica vinoſi ſaporis dulcibus vtiliora 345. 22
punici mali conſideratio 197.31. & inde
punicum malum idem quod granatum ibid.
punici mali ſpecies quinque 197. 34
punicæ mali flos, balauſtium 197.36
punici mali vinum, rhoites 207.4
punici mali acini quales 217.42
punica mala corio & membrana teguntur 218.34
punicis malis qua arte pomum non rumpatur 244.40
punici mali genera, natura, medicinæ 345. 20.& inde
punica in malo quid cytinus appelletur, eiusq. in medicinis vſus 345.41.& inde
punicæ mali radicis medicinæ 345.56
punica malorum appellatione contineri 213. 22
punicis acinus intus ſub cortice ibidem
punicæ arbores quæ loca amant 226.1
punicæ folia anguſta 227.6
punica facilè fructum ac flores perdunt 228. 26
punicis arboribus vita breuis 245.19
punica nullũ inſitionis genus recuſat 247.9
punicæ etiam ramo ſeruntur 247. 21
punici nucleorum medicinæ 345.54
punicum malum ſylueſtre, eiusq. vſus in medicinis 345.57
pupillæ oculorum conſideratio 170.13. & inde
purgationes mulierum Vide Fœminarum purgationes
purpurarum piſcium conſideratio 137.16. & inde
purpurarum piſcium in medicinis vſus 456. 14
purpura vbi præſtantiſſima 137.22
purpuræ vſus, & dignitas 137.23. & inde
purpura quid diſtet à buccino 137. 32
purpuræ Gætulicæ officinæ à Iuba rege inſtitutæ 87.2
purpura quo pacto & qua eſca capiatur 137. 43.& inde
purpuræ nomina ac genera plura 137.39. per totum caput
purpuræ præparatio 137.50
purpura contra venena auxiliantur 452. 29
purpuræ pretioſißimæ vnde aduehantur 315. 27
purpuram Cretenſes phyco marino inficiunt 199.3
purpuræ vſus Romæ vrbi æqualis 138.4. per totum caput
purpura dibapha quæ 138.7
purpuræ pretia 138.6.7. 8.17
purpuræ vere pariunt 140.26
purpuræ generatio 140.8
purpuræ tanarum carnibus facilè capiuntur 451.25
purpuriſſum color 486.33.& 487.32.& inde
puſionis & Secundillæ mira proceritas 94.9
puſtulas in corpore gignentia 380.25. & 392.22
puſtularum corporis remedia 308.17. & 310.1.& 335.14.54.& 336.5.28.& 342.57.& 343.12.& 349.20.& 414. 14.& 419.46.& 482.4.& 498.42.
putandarum vitium neceſſitatem agricolis Numa lege lata impoſuit 205. 57
putandarum arborum diſciplina 256. 35
putandarum vitium tempus & ratio 273. 31.36
putationes generoſarum vitium & pergularum quo Lunæ ſtatu faciendæ 253.42
putationis conſideratio 250.19. per totum caput
putatarum vitium plagæ quam cæli partem debeant ſpectare & inde
putei à quo primùm reperti 253.36
putei miræ naturæ 25.27
puteorum aquæ quæ ſaluberrimæ 440.48. & inde
putcolanum purpuriſſum 487.35
putcolanus puluis qualis 496.27.32
putredinem inhibentia 308.43.& 351.26.& inde
putreſcere corpora mel non ſinit 333.49

Quadrantis quæ prima fuerit nota 462.33
Quadriga ex ebore mirè exilitate 95.59.& 477.9
Quadrigæ fictiles quando in fornace creuerint 398.17
Quadrigæ nummorum nota 462.37
Quadrigati nummi ibidem
Quadrigas qui primus reperierit 106.9
Quadrirememe quis primus vſus ſit 106.54
Quadrupedes omnes vbi auribus careant 86. 14

Quadrupedum modo Artabathitæ vagantur 86.29
quadrupedes quomodo gestentur in aluo 157.38
quadrupedes omnes necantia 356.60. & 372.2
quadrupedum remedia 303.54.& 328.31.& 337.21.& 387.8.& 399.37.& 416.27
quæstus vberrimus ex vineis 259.34
quæstus omnia tentat 471.32
qualitatum regionum consideratio 240.19.per totum
qualitatum in lapidibus quanta differentia 510.59.& inde
quartanæ febris remedia 298.23.& 307.8.& 324.60.& 327.44.& 328.38.& 330.17.22.& 336.52.& 340.29.& 367.46.& 369.14.& 383.42.46.& inde.& 400.9.32.& 403.7.9.18.43.& 402.2.& 405.4.20.& 413.46.& inde.& 421.22.& 434.13.& inde.& 450.47.& 455.49.& inde.& 497.40
quaternarij numeri vis 401.44
quercus miræ magnitudinis 221.15.20
quercus secum insulas auferentes 221.16
quercus arbor glandifera 222.16
quercus glans qualis 222.22
quercus boletos probatissimos generat 223.8
quercus nunquam folia dimittens vbi 226.30
quercus non ante mediâ æstatem germinans 226.30
quercus folia sinuosa 227.9
quercus partu inferiori fertilior 228.18
quercus & oleæ inimicæ 350.13
quercus & iuglans inimicæ 350.14
querna corona quæ & ciuica 221.46
querquetulana porta Romæ 223.44
quies somnusq; in stramentis quondam erat 258.33
quies aruæ quoque recreat 269.56
quinquefolium herba quæ, & eius vsus in medicinis 371.8
quinquefolij medicinæ 377.16.30.39.& 378.18.& 379.36.& 381.12.55.& 382.5.& 383.1.33.46.& 348.21.30
quintiorum in familia ne fœminæ quidem aurum gestabant 460.45
quintius C.Consul 98.54
quintij P.interitus 104.43
quintus Hortensius Dictator, eiusq; lex in Esculeto lata 223.45
quiriana poma 214.7
quirini,id est,Romuli delubrũ Romæ 219.4
quirini ad eadem primum horologium a Papyrio statutum 107.28
quisquilium, siue potiùs Cusculium, fruticis granigq; eius vsus 223.12

Rabidus ne fiat morsus à cane rabioso 423.54.& inde
Rabulana pice quædam Haliæ pars mustum conast 208.3
Rabuscula vua 202.47
Radicum arborum consideratio 229.43.& inde
radix cocti qualis,& vbi proueniat,eiusq; duo genera 183.32.& inde
radices fungi quidam nullas habent 285.39
radicibus carent tubera 285.19
radices quibus singulæ ibid.
radicum hortensium differentiæ plures ibid. per totum
radices herbarum quæ inutiles 296.8
radice simul & semine nascentes herbæ 290.11
radicis oleæ medicinæ 343.7
radiculæ herbæ consideratio 285.16.& 366.10
radere malas,interdictum fœminis 170.50
raia piscis 133.18.& 138.43
raiæ piscis generatio 140.14
ramicis morbi remedia 303.48.& 332.4.& 334.49.& 351.15.18.& 381.14.& 437.1
ramises quo tempore in Aegypto regnarit 504.7
ramorum arborum consideratio 229.19.& inde
ramorum caci dicti,qui non germinant 229.33
ranarum rubetarum descriptio 117.12
ranæ apibus inimicæ 163.43.& inde
ranæ ictus apum non sentiunt 163.46
ranarum lingua qualis 171.50.& inde
ranis vox qualis 179.27
ranis aduersantia 369.15.& 372.4.11.28.& 402.25.& 450.16.& 451.17.& inde
ranæ iecur geminum 451.25
ranarum varius in medicinis vsus 451.17.& inde per totum caput
rana maru,eiusq; osiculum strumis curandis vtile 454.5
ranarum, earumq; membrorum medicinæ 451.17.& inde per totum.& 452.36.50.58.& 454.19.21
rana linguæ mirus in magicis vsus 451.20
ranæ oculus dexter ad quid vtilis 453.3
ranæ quibus in locis mutæ 126.45.46.& 178.29.& 453.6
ranæ arborem scandentis mira natura 454.21
ranæ rubetæ vnde dictæ 451.27
ranæ rubetæ venenum 173.21
rana rubeta contra tempestates in segete defodienda 277.2
rana rubeta frumentũ seruat in horreis 277.35
ranæ vltra solitum vocales tempestatem prænuntiant 281.30
ranæ in medicinis vsus 455.48.& inde.& 456.5.19.& 457.16.& inde.& ibid.27.31.34.43
ranæ incolas ciuitatis cuiusdam in Gallia sedibus suis pepulerunt 116.47
ranæ ex limo natæ, in limum resoluuntur 140.6
rana Mecœnatis signum 514.52
ranæ cur sub aqua diu vrinentur 172.52
rana piscis 133.19.& 138.40
ranarum coitus,partusq; 140.3 & inde
ranarum marium vox fœminas ad coitum euocantium 171.51
ranunculus herba,eiusq; genera, & vsus in medicinis 375.14.& inde
rapa quomodo,& quando serenda 266.19
rapinæ M.Lollij 136.44
raporum consideratio 266.59.per totum caput
raporum natura,vsuq; in cibis ibidem
raporum magnitudo mira 266.7
raporum species tres 266.12.& 287.12
rapa quæ arte lætiora fiant 266.15.19
raporum serendorum superstitio 266.20
raporum sexus 266.10.& 287.12
rapis folia quando detrahenda 290.16
raporum ex semine veteri brassicæ fiunt,& è contrario 293.34
raporum medicinæ 295.60.& inde
rapi syluestris consideratio, & medicinæ 296.5
ratibus olim nauigatum 106.27
ratumena porta Romæ vnde dicta 121.7
rauca vermes in radicibus quercus nascentes 247.52
raucitatis remedia 298.14.& 333.31
rauennates vuæ nebulis aluntur 202.12
rauennæ solum asparagis aptissimum 285.45.& 292.4
reduuiæ quo pacto sanentur 419.10
refrigerandi vim habenti pumices 510.44
refrigerantia corpus 299.32.42.& 308.24.37.& 321.28.& 327.49.& 338.44.& 341.53.& 347.28.& 355.30.& 356.3.& 357.43.& 359.16.& 361.45.& 368.29.& 373.1.56.& 498.44
regale Parthorum vnguentum quibus ex rebus constet 191.22.& inde
regia pyra 214.33
regia stella quando occidat 273.14.& 275.32
regia ciuitas ab Aegyptijs primùm instituta 107.58
regia scopa,herba quæ 314.19.& 366.40
regiones quæ naturam & habitum mutarint 240.48.& inde
regius morbus idem cum arquato siue ictero 334.20
regij morbi consideratio 384.17.& inde
regij morbi remedia 295.25.47.& 297.48.& 398.8.& 299.19.34.& 301.11.45.& 302.33.& 304.6.& 305.2.& 306.16.& 308.51.& 309.35.& 321.54.& 322.33.& 324.19.& 334.20.& 336.45.& 337.25.& 348.15.& 349.39.42.& 352.4.9.25.& 355.15.& 356.46.49.53.& 357.3.14.& 375.2.& 377.23.& 384.17.& inde plenè.& 388.42.& 390.39.& 391.42.& 393.5.& 402.29.& 433.multa.& 445.35.& 454.38.& 517.57.& 526.10
regium morbum attriplicè herba gigni Pythagoras putauit 308.44
regius morbus vnde dictus 334.20
regnum vbi non hæreditarium 77.45
regulare æs quod 477.54.56.60
religione quæ arbores damnatæ 228.23
religio circa viscum seruata à Druidis 237.41.& inde
religione vitam constare 208.57
religionis exemplum 51.43.& inde.& 98.48.& 108.26.& inde.& 151.45.& 177.4.& inde.& 357.15.& inde.& 366.59.& inde.& 398.47
remedia ex alieno orbe non petenda 334.35
remedia natura parata esse voluit 350.27
remora piscis,miráque eius natura 133.18.per totum caput.& 448.17
remus à quo repertus 106.60
remus & romulus à lupa sub ficu nutriti 216.3
renascentia ex seipsis quæ 193.5
renum animalium consideratio 174.2.& inde
renes quaterni ceruis vbi Ibidem
renes pennatis squamosisque nulli Ibidem
renes summis adhærent lumbis Ibidem
renum calculi 174.15
renes homo bubulis similes habet 174.6
renes purgantia 311.20.& 454.37
renibus contraria 300.32.& 336.46
renum doloris remedia 295.30.45.& 296.52.& 297.48.& 301.39.41.& 302.7.& 303.26.& 321.1.6.& 324.41.& 327.27.43.& 329.29.43.& 330.37.& 331.57.& 336.23.& 342.22.& 344.56.& 346.29.& 348.3.9.& 349.38.& 352.24.& 356.16.& 362.20.& 378.44.& 381.4.28.& 393.3.& 395.52.& 396.13.& 401.41.& 404.26.& 407.22.& 411.24.& 414.10.& 419.55.& 454.51.& 486.50.& 497.15
renum harenas pellentia 330.11.& 357.3
renibus vtilia 299.33.& 308.26.& 331.48.& 332.31.& 339.16.& 340.10.& 344.38.& 347.60.& 352.27.& 378.3.& 390.5.& 406.12
renum lapides quo pacto eximantur 531.13
repagulis vuluarum aptissima abies 236.6
requies apodibus nulla 151.33.per totum caput
rerum copia solíque fertilitas vbi maxima 270.2.per totum caput
rerum omnium sunt altiora quædam secreta suo cuique corde prouidenda 240.47
rerum amplitudo damno fuit Romanis 200.22
rerum non animi pretijs excubatur 488.7
rerum inimicitiæ. Quære Inimica inter se.
rerum amicitia. Quære Amica inter se.
rerum variarum inuentores 105.21.per totum caput
rerum permutatio Troianis temporibus fuit in vsu 459.39
reseda herba qualis, & eius in medicinis vsus 395.56.& inde
resinæ ex arboribus defluentis consideratio 208.10.& inde.& 223.41.& inde
resina ex pinci generis arboribus fluit 517.11
resinæ vsus in vnguentis 190.54
resina vinum condiri 208.3
resina Arabica qualis 208.13
resina Iudaica qualis Ibidem
resina Syriaca Attici mellis similitudinem habet 208.14
resina Cypria 208.15
resina figulina creta resolui creditur 208.17
resina ex quibus coquatur arboribus 224.34.& inde
resina oleo resoluitur 208.17
resina pili virorum euelluntur ibid.18
resina quibus coquatur modis 208.34.& inde
resinam serentes arbores,montes amant 225.57.& inde
resinæ natura,genera,medicinæ 352.33.& inde per totum
resinæ ex quibus arboribus, & quæ earum optima 352.33.& inde per totum
resinam ferunt sex genera arborum 223.39.40
resurrectionis assertor Democritus 105.14.& inde
resurrectionem mortuorum negat Plinius 3.21.& 105.4.per totum caput
retia ab Arachne primùm reperta 105.43
retibus quod linum aptissimum 282.51.& inde
retouina lina 282.45
rex qualis eligi soleat in Taprobane insula 77.44.& inde
regis apum quæ optima forma 163.1
reges apum aculeo non vtuntur 163.7
reges circa agrorum culturam olim intenti 258.51.& 259.2
reges hortos colere soliti 285.26.& inde
regum Indorum potentia 75.39.per totum.& 76.12.per totum
regis Sesostris mira superbia 463.5
regum fauor quomodo acquiratur 403.33.& 420.42
regum ira quo vitetur 422.23
regem elephantes adorant 108.33
reges olim bonis artibus immortalitatem quærebant 199.59
regum gratiam protomedia herba parari putarunt Magi 361.25
regum domus apud Homerum auro, argento, electro, ebore, nunquàm autem marmore adornantur 502.43
reges plures apes non ferunt 163.20
regum reuerentia in apibus exemplum 163.8.& inde.& 20.Ibidem
rege apes carere non possunt 163.20
rhacinus piscis 458.32
rhacomo herba qualis,eiúsque vsus,& medicinæ 395.44.& inde
rhadamanthus legum repertor 105.24
rhætica vua 201.41.43.& 202.39.& 204.25
rhæticum acer cuiusmodi 225.28
rhagadum.id est,scissurarum,quæ in sede prouenunt.remedia 343.19.& 344.9.& 347.4.20.& 353.3.& 354.43.& 357 57.& 358.52.& 401.56.& 419.31
rhagion phalangij 422.54
rhamnos rubi genus,& ex eo medicinæ 358.40
rhapeion herba, eiúsque vsus in medicinis 393.58.& inde
rhaphanorum consideratio 287.21.& inde
rhaphani è semine Aegyptij oleum conficiunt 212.43.& 287.25
rhaphanus vomitum concitat 296.39
rhaphani propinquitate vitis læditur 255.19
rhaphanus ebrietati resistit 255.21
rhaphanus quo in loco serendus 268.25
rhaphanus quando serendus 278.18
rhaphanus ructus concitat 287.24
rhaphani ructus fœtorémque drupæ cohibent 287.24
rhaphani plura genera 287 27.31
rhaphanus quomodo serendus 287.37.& inde
rhaphani succus aurium grauitati confert 296.38
rhaphani in Germania maximi 287.38
rhaphani quæ arte in magnitudinem inusitatam excrescant 287.42
rhaphani in Aegypto nitro dulciores redduntur 287.45
rhaphanorum amaritudo falsugine corrigitur 287.46
rhaphani coctura dulcescunt Ibidem
rhaphani crudi vomituris vtiles 287.47
rhaphanus in templo Delphico ex auro dicatus 287.51
rhaphani in Aegypto suauissimi 287.45
rhaphani hyberno tempore in cibis vtilissimi 287.55
rhaphano maximum cum vite odium 287.56
rhaphanus foliis detractis iucundior euadit 290.15
rhaphanis aquæ falsæ vtilissimæ 293.56
rhaphanis translatio vtilissima 294.6
rhaphani syluestris consideratio & medicinæ 296.14.& inde.& 380.46
rhaphanos agria herba qualis,eiúsque in medicinis vsus 380.45.& inde
rhaphanini olei in medicinis vsus 344.35
rhaphanitis inidis genus 315.7
rhaphius fera genus 114.9
rheni in ripis cerasa Lusitana gignuntur 217.54
rheumatismus quid 329.15.& 333.& 335.60.& 369.10
rheumatismis medentia 329.15.& 332.59.& 335.60.& 339.28.& 342.5.& 342.45.& 343.27.35.& 348.50.& 350.44.& 369.10.42.& 374.3.& 385.47.& 392.33.& 394.38.49.& 403.27.& 411.9.& 454.39
rhexia herba qualis,eiúsque medicinæ 329.39
rhina piscis 458.25
rhinoceros animal ad saxa cornu limat 114.13.& 257.43
rhinocerotis animalis descriptio, & eius cum elephantis inimicitia 114.13.per totum caput
rhinoclysia herba 391.16

rhyparographos Pyreici pictoris cognomen 492.33
rhizias quid 285.59
rhizotomos, iridis genus 315.8
rhodia vua qualis 202.44
rhodium vinum Coo simile 205.13
rhodi insulæ crocinum vnguentum 190. 46
rhodia ficus qualis 315.35
rhodi persica sterilis 213.45. & 228.36
rhodij colossi magnitudo 474.17
rhodi tria millia signorum fuerunt 473. 56
rhodo pepercit Demetrius rex propter Protogenis picturam 99.24.& 491.60
rhodinum vnguentum quibus rebus constet 191.2
rhodinum oleum quale 212.41
rhoditesgemma 527.37
rhododaphne fruticis genus, eiúsque natura 226.23.& 356.32
rhododendro non decidunt folia 226.21
rhododendros frutex, eiúsque natura, & medicinæ 356.31.& inde
rhododendri flos amentiam facit 317. 45
rhodope meretrix ditissima 505.24
rhodope contubernalis Æsopi Ibidem
rhodora herba, eiúsque medicinæ 361.60. & inde
rhœa, papaueris genus 293.5.& 307. 49
rhœcus & Theodorus plastices inuentores 495.25
rholus architectus 505.60
rhombi piscis æstus 13842
rhombus piscis 458.25
rhombus vbi optimus 140.50
rhombus piscis ex genere planorum 132. 47
rhopalos herba qualis, & vnde dicta 368. 43
rhus herba qualis, & ex ea medicinæ 356. 34. & inde
rhus erythros fruticis genus, & eius medicinæ 356.40.& inde
ricinus arbor quæ 212.22.& 226.47
ricini canum quo pacto necentur 329. 19.& 434.47
ridicæ quæ pedamentis aptissimæ 250. 45
rigandi horti quibus sint horis 294.3. & inde
rigandorum hortorum ratio Ibidem
riguis quæ arbores gaudeant 255.54. & inde
risus homini non datur ante diem quadragesimum 89.18
risisse quendam eodem die, quo genitus fuit 94.48
risus quo concitetur 361.23
risus & hilaritatis sedes quæ 173.30.32
risus quo adimatur 173.59
risisse quosdam nunquàm 95.23
robur arbor glandifera 222.16
robur plurima alia gignit præter fructum 222.54.& inde.& 223.4.9
robur arbor quæ loca amet 225.59
roboris folia sinuosa 227.9
robur qualiter germinet 227.47. & inde
roboris ingens radix 229.46
robur quando terenides sentiat 233.46
robur arborum durissima 234.56
robur nõ sentit facilè cariem aut vetustatem 235.15
roboris visco quantum tribuerint Druides 237.41.& inde
roboris visci medicinæ 350.59.& inde
roboris pilularum vsus in medicina 351. 7
rogos pingendi consuetudo 487.60
roma vrbis Deus tutelaris cur occultatus 398. 26
romæ nunquàm terræmotus fuit sine ingentis mali præsagio 22.59
romæ quis creditus felicissimus 100.14. & inde
romæ quis sepeliendi vsus 104.58.per totum caput
romæ quando vini authoritas cœperit 205. 54
romæ purpuræ vsus vrbi æqualis 138.4. per totum caput
romæ ob bubonem lustrata 145.24.27
roma quandiu scandulis tecta 223.32
romæ quas arbores ægrè nutriat 230. 27
roma quo anno sine magistratibus 236.45
romæ prima corona è spicis 258.1
romæ quando luxus cœperit 258.41. & inde
romæ quando annulorum vsus 459.49
roma quando primùm pictores 264.43
romæ natalis dies vndecimo calendas Maij 273.58
romæ alterum nomen enuntiare nefas habitum 35.7
romæ quis primus horologium solare statuit 107.26
romam tonsores quis primus, & quando adduxerit 107.14
roma ad tertium lapidem castra Punica habuit 215.60
romam quibus ex locis frumentum soleat aduehi 262.3.& inde
romæ ab initio aurum exiguum 460.12. & inde
roma rudi ære vsque ad Seruium regem vsa 462.27
romæ primum ex ære simulachrum 472. 21
roma capta quanto auro pax à Gallis empta 450.13.& inde
roma quo anno à Gallis capta 460.21
romæ pictura quando in honore esse cœperit 460.21.& inde
romæ quando primùm domus marmore cœperint incrustari 502.50
romam aduecti ex Aegypto obelisci 504. 28.& inde
romam aduecta Sicyone tabula 493.38
romæ ædificia quæ nobilissima 506.45. & inde per totum
romæ domus quæ pulcherrima 238.51. & 507.16.
romæ triumphantes lauro coronabantur 219. 35
romani gentium præstantissimi 99.40. per totum
romani annis sexcentis qua medicina vsi 299.41
romana arma Aethiopiam intrauere 85. 2
romani legati sagmina gestabant 326. 8
romani Capitolij in fundamentis caput humanum inuentum 398.11
romanorum priscorum seueritas 312.46
romanorum & Parthorum imperij terminus 63.31
romanorum quis primus Arabiam ingressus sit armatus 83.25
romani vincendo victi sunt 350.32
romanorum legati verbenacam ad hostes portabant 326.9.& 371.54
romani imperij terminus Rhenus 187.32
romanorum signa festis diebus vnguentis inungebantur 191.54
romanorum clades à Pœnis acceptæ 215. 60
romano in foro ficus enata 216.7
romani arbores glandiferas semper in honore habuerunt 221.26
romanorum ciuium sub Gallicum tumultum quot libera capita censa 460.21
romanorum mores quibus victorijs ad luxum inclinati 514.58
romanorum legati annulis aureis publicè donabantur 459.57
romanos intra muros, solus hostium Annibal hastam coniecit 473.40
romanæ vrbis nobiles aquæductus, eorúmque authores 508.9.& inde
romanorum arma bonam Arabiæ partem penetrarunt 184.29
romanorum ritus imperij magnitudo perdidit 350.32
romanorum clades apud Cannas, annulorúmque tria modia Carthaginem missa 460.41
romanorum cum exteris nationibus commercio res anteà occultissimæ in lucem prolatæ 199.50
romanæ nobilitatis & plebis auguria ex duabus myrtis 219.4
romani magistratus virgas ex betulla arbore conficiebant 226.4
romani populi maiestas multis vastata cladibus Cimbricis victorijs recreata 230. 6
romanorum in classe paranda velocitas 233. 56
romanis singulis bina tantùm agri iugera 258.2
romanis priscis qui Dij maximè noti 258 7
romani Equites à plebe annulis distinguebantur 461.17
romanorum Senatus ab Equitibus latiore purpura distinguebatur 461.18
romanorum tribus vrbanæ tantùm quatuor 258.31
romanorum Imperatorum manibus agri celebantur 258.51
romani farre vsi annis trecentis 261.49
romani diu pulte vsi sunt 263.13
romani reges hortos coluere & inde
romanæ plebis in Auentinum secessio 286.50
romanorum vectigal maximum ex herbis 286.51
romanorum denarius quando primò figuratus 462.21
romanos victis gentibus in tributo semper argentum imperitasse, non aurum 462. 56
romanum ærarium quando ditissimum 463. 8.& inde
romani quando tributum pendere desierint 463.20.& 472.60
romanorum post Syllam ditissimus Crassus 468.46
romani quando stipem spargere cœperint 469.1
romanorum militum sub Scipione frugalitas 469.17
romanis nullos hominum benignius inter se vixisse 469.23
romanorũ mores corrupit Achaia victa 469. 60
romanorum regum statuæ in Capitolio 472. 56
romanus populus quando stipendio liberatus 473.1
romanorum priscorum frugalitas 507.23. & inde
romanis acceptum referendum, quòd homines immolari desierint 428.7
romani, velut lux altera, à Deo dati sunt 382.35
romani quandiu sine medicis 417.41. & inde
romanis legionibus aquilam peculiariter dicauit Marius 143.51
romanorum signa & lupos, & minotauros, & equos, & apros olim habuerunt 143.52
romanum præsidium à Ligustinis obsessum 148.21.22
romulus lacte libauit, non vino 205.54
romulus sub ficu nutritus 216.2
romuli templum Romæ vbi 219.4
romulus frondea corona donauit Hostum Hostilium 221.43
romulus Fidenam capit Ibidem
romulus Vulcanale Romæ constituit 236. 49
romuli nutrix Acca Laurentia 257.60
romulus Aruales sacerdotes instituit, seque inter eos duodecimum nominauit 257.50
romulus, cæterique Fratres aruales spicea corona ab Acca Laurentia donati 258. 1
romuli Pollionis senecta 334.18
romuli statua sine annulis 460.50
romuli ætate Celeres dicti, qui postea Equites 461.51
romuli statua sine tunica 472.59
romulus quo tempore obierit 488.27
romulus à lupa nutritus 113.34
romulus in trabea purpura vsus est 138.4
romuli ædis vetustissimum horologium 107. 29
roris consideratio 16.41
rores quando non cadant 276.56
roresne satis noceant Ibidem
rores palustribus omnibus defectis inimici 320.15
rosarum consideratio plena 313.15
rosarum vis & vsus 320.59.& inde
rosarum medicinæ 321.10.& inde
rosarum succi vsus Ibidem
rosarum seminis vsus, & medicinæ 321.14. & inde
rosarum vngues qui 320.60.& 321.12. 17
rosæ in cibos condiuntur 321.20
rosæ syluestris quæ, miráque eius natura 120. 24.& 364.40
rosarum è floribus vinum quomodo conficiatur 207.12
rosarum oleum, Rhodinum Græcis dictum 212.41
rosarum sationi quando terra præparanda 273.16
rosarum variæ differentiæ 313.25
rosarum coronæ in cubiculis quare habitæ 304.27
rosarum germinatio 313.16
rosarum varij vsus 313.19
rosarum vsus in medicinis 313.20. & inde
rosarum in mensis vsus 313.21
rosarum genera plura 313.22.& inde per totum
rosæ vbi nobilissimæ Ibidem
rosarum folia aut minimum quina 313.26
rosæ translatione proficiunt 313.28. 45
rosa centifolia 313.26.30
rosa Græca, ac Græcula 313.32.33
rosa vbi hyeme tota 313.39
rosis cæli temperiem conferre ibidem
rosæ quæ locament 313.40
rosæ ex semine tardissimè prouenit 313.42
rosa qualiter præcox fiat 313.48
rosa quando & vbi odoratior 314.50
rosa nouissima florum prima deficit 316. 54
rosarum frutex quandiu duret 317.11
rosaria quando deponenda 317.14
rosis apes delectantur 317.18
roseæ campi mira fertilitatis 240.58
roscij L. statuæ antiquissimæ 473.1
roscius histrio quantum arte sua quotannis meritarit 99.33
roscio theatralis legis authori Cicerone sua dente plebs ignouit 98.24
rosmarini natura, genera, medicinæ 357.1. & inde
rosmarini semen cachrys 257.2
rosmarinum, cùm semine caueat, quomodo seratur 245.36
rostra nauibus à quo primùm addita 107. 2
rostra nauium vbi Romæ affixa 221.32
rostrata corona graminea cedit 326. 13
rostrata corona qui donati 221.29
rotarum axes ex qua materia 236.23
rota pisces 127.59.& 457.57
rubellionis piscis in medicinis vsus 457.28
rubeta rana descriptio 117.12
rubeta ranæ vnde dicta 451.27
rubeta venenis remedia 45117.41.& 455.51
rubetæ in medicinis vsus 457.33
rubeta rana in horreis suspendenda 277.35
rubeta quomodo milium in aruo conseruet 268.5
rubeta rana in segete defossa auertit tempestates 277.2
rubigalia festa cur, & à quo instituta 276. 23
rubigalia quando celebrari solita 276.24
rubigo communis vinearum & frugum pestis 267.48
rubiginis quæ loca maximè obnoxia Ibidem
rubigine quæ loca careant 267.48
rubiginis frugum causa quæ 275.47. & inde
rubiginis ferri medicina 482.1.& inde
rubrica color 486.34.45.52.& 487.14
rubrum mare refertum syluis 198.49
rubiæ herbæ consideratio, genera, bonitas, vsus 285.12.& inde
rubiæ marianomina, & medicinæ 356.44. & inde
rubi fruticis consideratio 233.4
rubi mora ferunt 233.6
rubi sese multiplicantes propagandi rationem docuerunt 245.23
rubi natura, vsus medicinæ 358.10. & inde
rubi species plura 358.25.27.37. & inde
rubi rosam ferentes 358.27
rubi genus rhamnus, & ex eo medicinæ 358. 39.& inde
rubus Idæus, & ex eo medicinæ 358.37
rubo vbi folia non decidant 226.29
ructasse nunquam Pomponium Poetam 95. 30
ructus prouocantia 302.32.& 305.58.& 306.47.& 307.15.& 320.58.& 333.14. & 353.19.& 374.17.& 379.19.& 380. 52.& 396.14
rufi Iulij mors qualis 376.5
rufus Suillius vndecimo mense natus 92. 10
ruge corporis quo tollantur 303. 44.& 321.27.& 330.58.& 331.2.& 336.21.& 339.57.& 343.60.& 383 3.& 407.14
rullus Seruilius solidum aprum primus in epulis apposuit 125.20
rullus legis agrariæ promulgator 125.21
rumbotinus arbor quæ 200.51
rumbotino arbori rhodora herba adnascitur 361.59
rumen quid 216.4
rumicem apes non attingunt 160.44
rumicis herbæ consideratio, & medicinæ 309 31.& 377.18
ruminantium differentiæ 158.60.& inde
ruminat scarus solus piscium 132.4
runcatio quo tempore facienda, eiúsque vtilitas 269.48
runcatione quæ gaudeant, & quæ non 269. 50.& inde
rupicapræ caprarum syluestrium genus 125. 37
ruptorum remedia 297. 12.& 298.19.& 299.39.& 322.31.& 328.46.& 331.4.30.42.& 339.53.& 341.22.& 344.28.& 351.37.39.& 354.13.& 359.10.& 359.37.& 378. 44.& 385.3.& 388.48.& 393.20.& 395.50.& 396.13.& 407.14

ruſco Italia in cibis vtitur 318.31
ruſcum idem cum oxymyrſine 349.43
ruſci fruticis medicinæ 324.27
ruſticæ tribus vrbanis honoratiores 258. 29
ruſticis cæleſtium notitia neceſſaria 271. 14
ruſticelli cuiuſdam Herculis mira fortitudo 95.40
ruſticulæ auis inceſſus 151.21
ruſticine aſpiciant ſtellas 274.18. & inde
ruſticorum manubria ex qua materia facienda 236.28
ruſticorum baculus ex ſilere, eiúſque vſu 355. 24
ruſticorum operum quæ quibus temporibus facienda 272.55. & inde per totum
rta herbæ conſideratio 292.19. & inde. & 303.9. & inde
ruta ſylueſtris, & ex ea medicinæ 303.16. & inde
rutæ mas, & fœmina 303.17
rutam Pythagoras falſo putauit oculo noxiã eſſe 303.18
ruta natura feruens eſt 303.51
ruta ſudorem inhibet 303.51
ruta generationem impedit Ibidem
ruta partum necat 303.53
ruta vinum conficitur 207.9
ruta muſtelæ vires reſouent 303.11
ruta furto ſublata fertilior 290.18
ruta quibus gaudeat, & quibus non 290.18. & inde
rutæ amicitia cum fico 292.23
ruta quomodo ſeratur 292.23
ruta ferro tangi non vult 293.40
rutæ ſalſæ aquæ proſunt 293.53
ruta genera & medicinæ 303.4. & inde
rutæ ſuccus copioſior veneni noxiam obtinet 303.5
rutæ cicutæ contraria 303.7
ruta antidoti vim habet aduerſus aconitum viſcúmque 303.10
rutæ medicinæ 300.30. & 343.48
rutatum muſtum 292.22
rutheni populi ex lino vela texunt 282. 40
rutulij P. Conſulatu circulus rubens circa Solem viſus 10.17
rutilius P. ob fratris ſui repulſam obijt 98. 58.
rutily vxor annoſiſſima 101.50

Aba vox quid ſignificet 184. 18
Sabei Arabum clariſſimi 82. 60
Sabina herba conſideratio, genera, & medicinæ ex ea 357.10. & inde
Sabina herba quomodo ſeratur 245.34
Sabini, qui & Seuini 38.59
Sabinarum virginum nuptijs faces è ſpina quadam adhibitæ 226.7
Sabinus collis vuis Bituricis aptiſſimus 201. 50
Sabini Romanique poſitis armis myrteæ verbenæ purgati 218.60
Sabinarum raptus Ibidem
ſabini populi à quo victi 507.28
ſabinorum agro vinaciola vua peculiaris 202. 29
ſabinus Tyro ſcriptor librum Cepuricôn edidit 293.41
ſabis Arabum Deus 185.2
ſabi Deo Arabes thuris decimas conſecrant Ibidem
ſæbuli differentiæ, eiúſque infœcunditas 240. 29
ſacal quid 516.43
ſaccharon vbi, & quid 182.48
ſacerdotalis dignitatis exemplum 24.1. & 258.4
ſacerdotum arualium inſtitutio, eorúmque corona 257.59
ſacerdotes, antequàm fruges aut vina conderentur, primitias guſtabant 258.10
ſacodios gemma 522.57
ſacon, coloris genus ibidem
ſacopenium medicinis tantùm naſcitur 292. 60
ſacopenij natura, medicinæq; 307.17. & inde
ſacer ignis. Vide ignis.
ſacra priſca pultes fitilla fiebant 264.16
ſacris quibuſdam Britannicæ mulieres glaſto illinebantur 325.54
ſacrificia ruſticorum ex lacte & mola ſalſa Dij non faſtidiunt. Prologo operis pag. 1. verſ. 43
ſacrificia ſine certis precationum formulis nõ fiebant 397.54
ſacrificantis Alexandri prodigalitas à Leonide reprehenſa 183.59
ſacrium Scythæ nominant, quod nos ſuccinum 516.56
ſacris quæ vina non adhibenda 205.57. & 207.57
ſacrificijs quæ hoſtiæ idoneæ 122.58. & inde. & 125.1. & inde. & 190.33
ſacrificij victimæ coronari ſolitæ 221.38
ſacrificiorum igni quæ arbores non aptæ 222. 39.41
ſacrilegorum in Aethiopia pœna 361.18
ſagapeno galbanum adulteratur 189.17
ſagapeno ſilphium adulteratur 284.47
ſagapenum quid 307.18
ſagda gemma 526.51
ſagitta in vitibus quid dicatur 250.39.41
ſagittæ cæleſtis ſigni occaſus 273.12
ſagittæ venenatæ remedia 308.12. & 405.44
ſagittas veneno inungi 257.44
ſagittas venenatas è corpore extrahentia 308.12. & 338.24
ſagitta herba paluſtris 320.11
ſagittæ venenatis piraticam exercent Aſcitæ populi 84.37
ſagittas è corpore extrahentia 369.54. & 385.36.52
ſagittandi peritiſſimi Niſicaſtes & Niſitæ 86.22
ſagittarum ictus remedium 197.47
ſagitta à quo reperta 106.1.2
ſagmina Romanorum ex verbena 326.7
ſaguntinæ ficus quo loco ſerendæ 215. 43
ſaguntia vaſa fictilia 496.4
ſalamandræ ſerpentis conſideratio 157.2
ſalamandræ tactu ignem extinguunt 157. 3
ſalamandræ nihil gignunt 157.8
ſalamandræ genus ſexu caret Ibidem
ſalamandræ venenum omnium maximum 422.8. & inde
ſalamandræ veneni remedia 303.13. & 328.9. & 340.10. & 342.31. & 343.45. & 406.25. & 422.5. & 450.24.39. & 451.18
ſalaminenſi pugna Ceratias cometes viſus 9.17
ſalariana caſtanea 217.21
ſalarium vnde dictum 444.26
ſalariæ viæ nomen vnde 444.27
ſalauces Colchorum rex 463.2
ſalis conſideratio, vſus, medicinæ 443.23. per totum. & 445.7. per totum
ſale vina quidam condiunt 208.3
ſale vbi domus conſtruantur 58.20
ſalis turres vbi 82.30
ſalem nimium coci quo pacto cibis eximant 350.21
ſalis vicem ſupplet rhus in obſoniis condiendis 356.41
ſal quibus in locis fiat 443.23. & inde
ſalis ramenta trahentes fluuij 443.35. & inde
ſalis muri, domúſque 443.40
ſalis factitij genera 443.52. & inde
ſal non crepitans in igne 444.11
ſalis colorum diuerſitas 444.14. & inde
ſale homo carere non poteſt 444.24
ſales ad animum transferri 444.25
ſalem cum pane & caſeo veteres eſtitaſſe, etiã prouerbio conſtat 444.29
ſalis in ſacris vſus 444.30
ſalis flos quid 444.32.39
ſalis natura, vis, atque effectus in medicinis 445.7. per totum caput
ſale & ſole nihil corporibus vtilius 445. 31
ſal & nitrum ſulphuri concoctum, vertitur in lapidem 446.54
ſal ſine dulci aqua fieri non poteſt 27.13
ſalinæ à quo Romæ inſtitutæ 444.28
ſalinis aquæ pluuiæ vtiliores, quàm aliæ 27. 13
ſalſa in ſacris. Prologo operis, pag. 1. verſ. 43. & 444.31
ſalſamentorum è piſcibus medicinæ 453.27. & inde
ſalſilago quid 453.39
ſalſitudines corporis quomodo minuantur 304.36. & 406.40
ſalſis aquis quæ arbores alantur 256.58
ſalſis aquis quæ herbæ gaudeant 293.56
ſalſus ſapor non naſcitur 294.16
ſali aues multipatæ 153.51.52
ſali caſtrum, genus labruſcæ 339.37
ſaliorum ſutiles corona 313.58
ſaliua poſt aurem relata digito ſolicitudinem animi creditur leuare 398.52
ſaliuæ mulieris ieiunæ medicinæ 402.37
ſaliua ieiuni hominis ſerpentibus aduerſatur 399.43
ſaliuæ humanæ Magici vſus 399.44. & inde
ſaliuæ humanæ contactum ſerpentes fugiunt 90.11

ſaliunca herba conſideratio, naturaq; 315. 15. & inde
ſaliunca herba nobiliſſimi odoris 315.4
ſaliunca vbi copioſè prouenit 315. 17
ſaliuncæ herbæ medicinæ 322. 30
ſalix arbor ocyſſimè ſemen perdit 228.3. & inde
ſalicis arboris conſideratio, genera, vtilitas, &c. 232.41. per totum. & 248.41. & inde
ſalices aquoſis locis gaudent 226.10.11.
ſalicis longa ſunt folia 227.8
ſalices citò germinant 227.39
ſalix frugi perdita cur dicta 228.31
ſalicis ſemen ſterilitatis medicamentũ 228. 32.33
ſalix in Creta ad maturitatem fructum perducit 228.34
ſalicis portentum in Philippis 230.7
ſalicis genera plura 232.43. & inde
ſalicum diuerſa nomina 232.57
ſalix ſcutis apta 235.5
ſalicis vita breuis 245.19
ſalicis ſerendæ tempus 248.19
ſalicis fructus ante maturitatem in araneam abit 354.16
ſalicis partium medicinæ ibidem. & inde
ſalicis ſuccus triplex 354.18
ſaloniana propago Catonis 94.4
ſalpa piſcis 132.31. & 458.25
ſalpæ autumno pariunt 140.18
ſalpæ piſcis in medicinis vſus 416.12. & 456.42. & 457.42
ſalpe obſtetrix quo pſilothro vſa 457. 14
ſalpugæ vermes venenati 423.22
ſalſugo in ſalinis quæ dicatur 444.41
ſalſugo terræ, alumen 497.46
ſaltare in toga quis primus inſtituerit 101. 57
ſaltationem armatam Curetes primi docuerunt 106.20
ſaluiæ herbæ natura, medicinæq; 377.58. & inde
ſalui Fuſſi forſitudo 95.41
ſaluſtiani horti Romæ 95.7
ſaluſtiarum æs 471.24
ſaluſtius Dionyſius Medicus 453.32
ſalutatorijs in cubilibus cotoneæ poma ſeruabantur 213.19
ſalutis Deæ ædes Romæ à quo picta, & quando exuſta 485.37
ſamara, vlmi ſemen 225.53
ſamara quando colligenda 243.58
ſamara quando & qualiter ſerenda 243. 58.59
ſambuci arboris acini quales 217.42. & 233.9
ſambucus quæ loca amet 226.1
ſambucus quando floreat 228.1
ſambuci duriſſima ligna 233.40. & 249.17
ſambucus apta ſcutis 235.6
ſambuci genera, medicinæq; & inde 353.56.
ſamiæ terræ genera duo 498.25
ſamiorum vaſorum vſus 496.2
ſamius lapis auro poliendo vtilis 510. 27
ſamnites populi à quo victi 372.60
ſamnitico bello P. Decius frondea corona donatus 221.45
ſamoli herbæ mira natura 350.20
ſamothracia gemma 526.52
ſampſuchum herba eadem cum amaraco 316. 37. & 323.41
ſampſuchum vbi optimum, & ex eo medicinæ 323.41. & inde
ſampſuchinum oleum quale, & ex eo medicinæ 323.45
ſamulæ geſticulatricis ſenecta 101.56
ſandalum, farris genus 261.47
ſandaracha, apum cibus 160.38
ſandaracha coloris genus, eiuſq; conſideratio 483.46.49. & 486.38. & 487.11. & inde
ſandaroſos gemma 521.25.27
ſandaſer gemma 521.25
ſandaſerion gemma 521.26
ſandaſeros gemma ibidem
ſandaſtros gemma 521.16.23.26
ſandyx coloris genus 486.35. & 487. 14. & inde
ſangenon gemma 520.18
ſangualis auis conſideratio 144.13. per totum caput
ſanguiculus cibi genus ex hœdi ſanguine 412.9
ſanguinaria herba 394.42
ſanguineæ virgæ natura, & vſus 355. 22
ſanguineis virgis ſata à vermibus tuta præſtantur 294.49
ſanguinei frutices vitibus vincula ſuppeditant 232.52
ſanguinis conſideratio 17.2.3. per totum caput
ſanguinis profluuium per nares ſoli contigit homini 172.9
ſanguine quando pluuit 16.1
ſanguis differentiæ 175.3. per totum caput
ſanguinem morbi morſq; abſumunt 175. 19
ſanguinem multum pinguemq; habentia, natura ſunt iracundiora 175.3
ſanguinis ſedes in corde 172.26
ſanguine carentia animalia 159.57. & inde
ſanguinis vice multis alium humorem ineſſe 159.58. & inde
ſanguinem ſibi quomodo capra ex oculo detrahat 124.37
ſanguine caprino Druſus pallorem ſibi conciliauit 407.45
ſanguis quibus nullus aut exiguus 118. 9.36. & 160.19
ſanguinis minuendi rationem hippopotamus animal docuit 116.9
ſanguis quo pacto imminuatur 454.37
ſanguis qua ratione augeatur 398.54
ſanguine humano quæ animalia naſcantur 385.19
ſanguinis taurini epoti remedia 346. 60
ſanguine humano quid ũ ſolia in balneis temperarunt 376.16
ſanguinis per vrinam redditi remedia 301. 48
ſanguis vulnerum quo pacto cohibeatur 336. 38
ſanguinis humani in medicinis vſus 408. 16. & inde
ſanguine gladiatorum quidam comitialem morbum ſanare tentarunt 397. 25
ſanguinis natura vſuſq; 407.42. & inde
ſanguis inutilis quomodo extrahatur 296. 32. & 321.25. & 323.22
ſanguis ne nimis concreſcat 323.9. & 344.27
ſanguis copioſus & craſſus quo modo per nares pellendus 391.35
ſanguinis tenuitatem ſubtilioris ingenij cauſam nonnulli putarunt 175.21
ſanguis in ventre veſicãue concretus quo pacto abſumatur 324.13
ſanguine viuens animal, caputq; ei perpetuò habens infixum 168.2
ſanguis præciſa vena effluens ſchamone herba ſiſtitur 369.22
ſanguis tenuior quo pacto condenſetur 357. 23
ſanguinis vitia quo modo corrigantur 378. 18. & 510.16
ſanguinem conglobatum & concretum diſcutientia 333.14. & 342.3.21. & 346.41. & 352.26. & 353.55. & 362.40. & 391.35. & 497.38
ſanguinem reijcientium excreantiúmue remedia 295.29. & 296.32. & 297.47.52. & 298.18. & 299.44. & 300.16. & 302.35. & 304.13. & 309.38. & 310.15. & 321.14. & 335.4.16. & 335.55. & 338.26. & 338.42.48. & 339. 1. & 340.5. & 343.8.31. & 344.46. & 345.1.10.31.52. & 347.58. & 348.16. 36. & 349.13. & 351.11. & 353.21. & 354.16. & 355.8. & 357. 23.32. 58. & 358.51. & 377.41.42. & 378.15. 18.35. & 379.23. & 385.11. & 388.37. & 389.23. & 390.5. & 394.5.43. & 395. 48. & 396.42. & 410.59. & 420.1.14. & 430.25.29. & 447.26. & 486.50. & 498.27. & 509.57
ſanguinem vulnerum ſiſtentia 327. 46. & 336.38. & 338.27. & 347.37. & 377.23. & 388.38. & 447.27. & 482. 9.
ſanguis per nares profluens quo pacto ſiſtatur 297.39. & 303.28. & 306.12. & 347.37

Vide Narium ſanguis.

ſanguinis fluxum in genitalibus ſiſtentia 304. 11. & 306.19
ſanguis per vrinam quo pacto pellatur 497. 58
ſanguis cum vrina effluens quo pacto cohibeatur 301.48
ſanguinem ſiſtentia 298.38. & 301. 18. & 303.28. & 304.11.19. & 311.40. & 321.17. & 327.34. & 330.37. & 335. 54. & 342.1. & 347.36. & 348.6. & 351. 10. & 353.30. & 359. 36. 41.

& 369.22.23. & 381.31. & 384.46. 47. & 385.6. & 393.31. & 395.2. & 398. 35. & 402.18. & 414.35. & inde. & 419.11. & 435.16. & inde. & 456.19. & 466.31. & 479.40.59. & 497.39. & 498.11.14. & 509.55.

Sanguisuga epotæ remedia 303.56. & 408.40

Sanguisugarum in medicinis vsus 452. 38. & 453.13. & 456.23. & 457.19.

Sanguisuga eadem cum hirudine 110.46. & 456.23

Santerna chrysocollæ genus 465.51.52. & 479.33

Sapa siue hepsema quid, & quomodo fiat 205. 19. & 342.42

Sapa quo tempore fieri debeat 209.4

Sapæ medicinæ 342.30. & inde

Sapientium conuentus iuuenes Athenis etiam commessabundi frequentabant 312. 13

Sapientiam vino obumbrari, Prouerbiũ 340. 59

Sapientissima animalium, quæ fruge vescuntur 334.42

Sapiens nemo horis omnibus 99.45

Sapineæ nux ex generibus pinearum 213.9

Sapinus inferior pars abietis 234.12

Sapinos gemma 522.58

Sapium, picis genus 225.60

Sapo quid, & à quibus inuentus 410. 50

Saporum intellectus in lingua & palato 171. 60

Saporum genera tredecim 218.7

Saporem & odorem non simul esse 218. 25

Sapores herbarum hortensium 294.14. & inde

Sapores alios alia appetunt animalia 157. 38

Sapphirus gemma 522.46. & inde

Sappho in amorem Phaonis quo philtro pellecta 327.24

Sappho picta, Leontis opus 494.38

Sapros caseus, eiusq; in medicinis vsus 406. 42

Sarcion, smaragdi vitium 519.21

Sarcites gemma 526. 54

Sarcocollæ lacrymæ consideratio, & vsus 358. 55

Sarcocolla arbor, eiusq; gummi 195.46. & inde

Sarcophagus lapis vbi inueniatur, miraq; eius natura 24.42. & 504.57

Sarculatio segetum quibus diebus facienda 269.46

Sardachates gemma 524.4

Sardæ gemma consideratio 521.38. & inde

Sardæ gemmæ vsus apud veteres 521. 45

Sarda piscis 458.25

Sardæ piscis medicinæ 451.14

Sardiani balani cur appellatæ castaneæ 217. 18

Sardibus primùm castaneæ prouenere ibid.

Sardiniæ apiastrum venenatum 302.9

Reliqua quære parte secunda.

Sardonyx gemma vnde dicta 520.16

Sardonyx quo pacto adulteretur 528.2

Sardonychis gemmæ consideratio 520.16. & inde

Sardonyche primus Romanorum Scipio vsus est 520.14

Sardonyx gemma Polycratis 514. 27

Sargus piscis 132.16. & 140.18. & 458.25

Sargi bis anno pariunt 140. 17

Sargus quomodo capiatur 141. 49

Sari frutex vbi nascatur, eiusq; descriptio & vsus 198.33

Sarmatæ equis ad Venerem segnioribus quo pacto medeantur 382.31

Sarmatæ ex milij farina & equorum lacte, sanguineúe pultem faciunt 264.14

Sarmatæ corpora sua herbis pinguntur 325. 53

Reliqua quære parte secunda.

Sarmenes omnium primus de equitatu scripsit 476.41

Sarmentorum vitium medicinæ 339.6

Sarmenis equitis simulachrum ex ære 476. 41

Sarpedonis epistola è charta 196.5

Sarriendarum segetum disciplina 269. 47

Sarritio in tritico, hordeo, semine, & faba iteranda 269.48

Sarsennæ vtrique arbustorum ratio damnata 252.29

Satyrij appellatione quid Graci intelligant 382.27.34

Satyrij herbæ consideratio 370.25. & 382.21.23.27.29.34. & 384.37

Satyri fera vbi, qualesq; 86.39. & 90.57

Satyrorum simulachra 475.25.54. & 478.14. & 501.28

Satyri effigies in phiala argentea celata 470. 15

Satyrorum natura mitissima 125. 58

Satyrus architectus 504.18

Sationis arborum consideratio 242.49. per totum. & 245.38. & inde

Satio arborum cælo & solo accommodanda 240.11. per totum caput

Satio vbi celerius, & vbi tardius fieri debeat 270.41. & inde

Satorum omnium fructus quibus tunicis contineatur 261.6. & inde

Satorum naturalis ordo 227.20. per totum caput

Satorum remedia contra tempestates 227.2

Saturcia herbæ consideratio, natura, satio, vsus 292.53. & inde

Saturninus Volusius Præfectus vrbis, eiusq; profluuium sanguinis anniuersarium 175. 11

Saturninus Volusius Consul matre admodum vetula natus 94.7

Saturnini Volusij senectus 101.44. & 175.11

Saturni sideris consideratio, natura, motus 3.42. & inde. & 6.57

Saturni sideris color 8.5

Saturni simulachrum Romæ repletum oleo 212.50

Saturni ante eadem ficus mira 216.6

Saturni sidus frigidum agricolis cauendum 271.35

Saturni sanguinis appellatione quid Magi intelligant 421.36

Saturni sidus frigidæ naturæ 3.48

Saufeij Ap. interitus 104.42

Saufeij Decimi scribæ mors 104. 43

Saurion, id est, sinapi herba 293 16

Saurites gemma 526.53

Sauroctoni Apollinis simulachrum ex ære 476. 19

Sauros marmoris scalptor, eiusq; opera Romæ 502.23

Saxifragum herba quæ 330.33

Scabiendi dulcedo maxima sub alis 173.31

Scabies communis arboribus omnibus morbus 354.16

Scabies in arborib. & satis vnde oriatur 254. 23

Scabiei animalium remedia 295.4. & 306.10. & 325.17. & 329.18. & 331. 14.23. & 332.4. & 337.21. & 338.47. & 339.37. & 343.23. & 344.17.43. & 353.10.12. & 367.24. & 387.8. & 388. 35. & 407.8. & 420.13. & 435.60. & 444.59. & 445.42. & 456.13. & 482. 5. & 497.29.58

Scabies canum quomodo sanetur 414. 59

Scabies hominis asinina medulla sanatur 414.59

Scabies vuluarũ anserino adipe sanatur 436. 46

Scæuolæ Q. villa sine fundo 259.46

Scalpendi marmoris artifices præcipui, eorumq; nomina & opera 500.5. & inde. & ibidem 14. per totum caput

Scalpturæ initium Olympiadum origini æquale 500.17

Scalpturatum pauimentum quando & vbi primum factum 512.42

Scammonia tenuis, herba quæ 359.43

Scammoniæ herbæ medicinæ 381.56. & 382.9

Scammonium quid, & quomodo colligatur 380.1. & inde

Scammonij medicinæ 379.60. & 383. 38. & 386.37

Scandix herba in Aegyptiorum cibis recepta 318.45

Scandix herba, & ex ea medicinæ 331.46. & inde.

Scandularum, id est, lignearum tegularum consideratio 223.31. & inde

Scandulis quandiu Roma contecta fuerit 223. 32

Scantiana vua 203.5

Scantiana poma 214.8

Scarabæorum consideratio 166.39. & inde

Scarabæos asinorum corpori nasci 164. 16

Scarabæum

Scarabæum cur Aegyptij pro Deo colant 434. 20

Scarabæus in eriphia herba decurrens 361. 39

Scarabæi in medicinis vsus 426.9. & 434.19. & inde. & 437.13

Sacrificatio arborum quid 256.10

Scarites gemma 527.19

Scari piscis æstus 448.42. & inde

Scarus piscis 485.25. & 527.19

Scari piscis medicinæ 454.9

Scari piscis dentes quales 171.7

Scarus solus piscium dicitur ruminare 132.4

Scaurus M. seruum Daphnidem ingenti emit pretio 99.31

Scauri Marci ædilitas splendidissima 473. 54. & 493.38

Scauri potentia 507.32

Scaurus dactyliothecam primus omnium Romæ habuit 514.54

Scaurus M. glires cœnis ademit 126.29

Scauri M. marmoreæ columnæ 499.46 Et marmorei scenæ parietes 503.3

Scauri M. ædilitas mores ciuiles prostrauit 507.31. & inde

Scaurus Syllæ priuignus 514.54

Scaurus Aedilis ossa eius belluæ, cui obiecta fuit Andromeda, Romæ ostendit 128.14

Scauri vnde dicti 177. 17

Scaurus princeps Senatus 15.47

Sceleti vrbe morbi genus 364.57

Scenæ Claudij Pulchri insignis pictura 485. 56

Scena argentea C. Antonij 463.9

Scenæ conditor Publius cretatis pedibus Romam aduectus 498.58

Scenæ parietes quis primus marmore incrustarit 503.3

Scenæ M. Scauri descriptio 507.34. & inde

Scæptiana mala, ab inuentore denominata 214.7

Scepini pisces 485.26

Schista oua quæ 420.6

Schistos lapis, eiusq; cum hæmatite cognatio 465.13. & 509.54

Schiston, aluminis genus 497.59

Schiston, lactis genus 406.15

Schytanum quid 465.33

Schœnus, mensuræ genus 80.47. & 185. 20. & inde

Sciæna piscis 131.46. & 458.26

Scientiæ laude qui præcipui habiti 98.35. per totum. & ibidem 49. per totum. & 99.2. per totum.

Scientia aliena quidam sibi famam aucupantur. Prologo libri primi pag. 2. vers. 50

Scylla piscis 458.25

Scyllæ auis in ventre chlorites gemma inuenitur 525.13

Scillæ herbæ radice vinum conficitur 207. 11.

Scillæ herbæ descriptio, & ex ea medicinæ 300. 57. & inde

Scillæ caulem priùs emittit, quàm folium 319. 54. & inde

Scilla in limine suspensa mala medicamenta arcet 301.15

Scilla ter floret 319.56

Scilla pusilla herba eadem cum pancratio 395.2

Scillæ herbæ consideratio, genera, medicinæ 288.18. & inde

Scillini aceti natura, & medicinæ ex eo 342. 17. & inde

Scyllis marmorarius 500. 5.10

Scyllis anchoras classis Persicæ pracidens, Androbij opus 494.26

Scymnus statuarius, & argenti cælator 477. 20

Scymnus Critiæ discipulus ibid.

Scinci consideratio, & medicinæ ex eo 405. 39. & inde

Scincos animal Nilo peculiare 115.43

Scintilla quando è cælo cadere visa 10. 37

Sciotericon horologium quis primus inuenerit 21.11

Scipio Africanus ex matris vtero cæsus 92. 58

Scipionis Lucij ingens memoria 96.13

Scipionis apud Thapsum victi scrinia Cæsar ne lectis quidem literis exusit 96.36. 37

Scipio Aemilianus Catone Censorio clarior 97.4

Scipio Africanus Ennij statuam in sepulchro suo iussit collocari 98.9

Scipio Aemilianus Metello Macedonico inimicus 100.47

Scipionis Aemiliani exequiæ 100.48

Scipio Africanus primus quotidie radi instituit 107.15

Scipionis Africani exilium apud Linternum 203.10

Scipio patre seruato apud Trebiam ciuicam coronam recusauit 222.55

Scipionis classis secundo bello Punico quadraginta diebus parata 233.58

Scipionis manu satæ oliuæ ad Plinij vsq; tempora durarunt 236.43

Scipionis prioris manes à dracone custoditi 236.45

Scipioni soli florum honor tributus à Romanis 312.53

Scipio à similitudine Serapionis cuiusdam Suarij cognomen traxit 93.32. & 312.53

Scipionis paupertas, ac honoratum funus 312. 55

Scipio Aemilianus graminea corona donatus 326.49

Scipionis L. ludi ex pecunia publica 469.2

Scipio posterior quantum argenti hæredi reliquerit 469.13

Scipionis minoris de Pœnis & Numantinis triumphi ibid. 14. & inde

Scipionis frater Allobrogicus quantum argenti habuerit ibid. 17

Scipionis L. de Asia triumphus, & ingentes diuitiæ inde aductæ 469.45. & inde

Scipionis Cornelius Censor statuas multas è foro sustulit 473.29

Scipio L. Asiaticæ suæ victoriæ picturam in Capitolio posuit 485.51

Scipionis Africani filius ab Antiocho captus 487.53

Scipio Aemilianus ex prouocatione hostem peremit 514.46

Scipionis Lucij victoria ad argentum cælatum & vestes Attalicas Romanorum mores inclinauit 514.59

Scipio primus Romanorum sardonyche gemmâ vsus est 520.15

Scipio Nasica vir optimus iudicatus 98. 42

Scipionis horologium hydraulicon 107. 39

Scipionis Nasicæ repulsa, exiliumq; 98. 43

Sciron ventus Atticæ peculiaris 13. 15

Scirporum consideratio 232.60

Scirpi sui sunt generis, neq; herbis neq; fruticibus annumerandi ibidem

Scirporum varij vsus ibidem

Scirrhos duritiesin ventre virorum, mulierũ molis non dissimilis 94.15

Scirpula vua 202.39. & 205.23

Scytale serpens, morsus eius remedium 451. 41

Scythæ sagittas quo veneno inficiant 179.18

Scythes Iouis filius arcus & sagittarum inuentor 106.2

Scytharum legati scitum dictum de Parthorum siti 209.51

Scythæ qua arte famem sitimq; tolerent 369. 21

Scythæ qua herba curent vulnera 385.54

Reliqua quære parte secunda.

Scythice herba qualis, & à quibus inuenta 369.18

Scythicæ herbæ medicinæ 377.46. & 385.54

Scythica herba vnde ad nos afferatur 387. 29

Sciuri animalis descriptio 119.22

Scyrinum vinum 207.29

Scoleciæ consideratio 479.29. & inde

Scolecia æruginis genus quo modo fiat 479. 34

Scolecion cocci genus 350.50

Scolymus, cardui genus 311.47. & 319.19

Scolymus serò, sed diu floret 319.13

Scolymus in cibis receptus 319.19. & 332.7

Scolymi medicinæ 311.47. & inde. & 332.7. & inde

Scolopendra piscis 458.26

Scolopendrarum piscium consideratio æstusq; 138.47

Scolopendra vermis venenatus 426.28

Scolopendræ populos quosdam sedibus suis repulerunt 116.16

Scolopendræ morsus remedia 304.1.3. 20.47. & 305.9. & 310.32. & 330.35. 53. & 341.59. & 402.1. & 421.27. & 445.11

Scombri piscis garum laudatissimum 444. 47. & inde

Scombri piscis consideratio 131.9. & 444. 47. & inde

Scombri piscis in medicinis vsus 456.52

Scopa regia foliji, non flore odorata 314. 19
Scopa regia herba qualis 366.41
Scopas statuarius 474.53.& 477.39
Scopas marmoris scalptor 501.1.11.24.31
Scopæ æmuli 501.31
Scopas Ephesiæ Dianæ templi columnã vnam calauit 506.25
Scopes auium genus 153. 26
Scordastus arbor 183.4
Scordion herba qualis 367.57
Scordij herbæ medicinæ 381.7.50.& 382. 42.& 383.11.& 385.14
Scordotis herba qualis 367.57.& 370. 29
Scordotis herbæ medicinæ 377.41.& 378.5.56.& 385.27.& 386.13.52.
Scordotis herba venenis Magicis, incantamentis aduersatur 372.17
Scoria metallorum quid 464.9
Scoria argenti, peculiari nomine helcysma appellata 466.42
Scoria æris 478.47
Scoriæ plumbi medicinæ & inde 483.25.
Scorpæna piscis 458. 26
Scorpius herba quæ, & cur sic dicta per totum.& 371.60.& 388.4.
Scorpio herba tota spinosa 318. 55
Scorpionis signi occasus 273. 23
Scorpio piscis venenatus 451.3.& 458. 13.26
Scorpio piscis bis anno parit 140.17
Scorpionis marini remedia 304.20.& 451.3
Scorpionis piscis in medicinis vsus 454.25. & 456.45.46
Scorpionum terrestrium consideratio 165. 49.per totum caput
Scorpionum ictus quibus lethalis 165. 51
Scorpionum genera nouem 165. 54
Scorpiones volantes vbi 166.1
Scorpionum vbi præcipua copia & inde 166.1.
Scorpionum cum stellionibus inimicitia 166.6
Scorpiones quibus non noceant 166.8
Scorpiones fœtum deuorant 166.8
Scorpiones à filijs necantur 165.49. & 166.10
Scorpionum generi densin cauda 171. 14
Scorpiones terra viuunt 157. 49
Scorpiones quo pacto vnum in locum contrahantur 302.27.& 451.44
Scorpiones vbi hospites non lædant 126. 58
Scorpionibus sublatæ gentes 116. 49
Scorpionibus per cussos vespæ non feriunt 399. 30
Scorpionibus aduersantia 296.24.& 309. 35.& 330.8.& 372.3
Scorpiones quos non feriant 375.40
Scorpiones quo modo reuiuiscant 372.1
Scorpiones raphano impositio necantur 296. 25
Scorpiones quomodo manibus impunè tractari possint 296.24
Scorpiones ex ocimo gigni 302. 24
Scorpiones manus palmam non feriunt 423. 16
Scorpionis in medicinis vsus 422.5.& 432.59
Scorpionum ictus remedia 166.5.6.& 295.16.& 296.24.58.59.& 297. 29. 46.& 298.48.& 299.10.& 302.11.& 302.43.58.& 303.12.& 304.2.38.48. & 305.9.18.45.60.& 306.24.33.& 308.8.60.& 309.35.52.& 310.32.58.& 311.15.& 320.47.& 321.41.& 322.17. 46.57.& 323.36.42.& 324.49.20.& 325.20.& 328.10.41.& 329.21.& 330. 8.15.51.& 332.23.& 333.25.& 335.4. & 338.36.& 341.58.& 345.48 & 346. 15.38.& 347.2. & 348.51.55.59.& 349.17.& 351.9.23.45.& 352.24.& 353.29.34.& 357.33.& 358.2.13.& 362.14.& 371.48.59.& 372.3.& 374. 40.& 377.59.& 387.43.48.& 390.42. & 391.47.& 395.32.41.& 398.48.& 400.5.33.& 401.47.& 408.15.16.& 445.12.& 447.16.& 449.60.& 450. 18.& 451.3.6.11.20.39.47.50.& 497. 19.& 524.7.15
Scorpionis venenum incurabile si ictus eo die ocimum comederit 302.25
Scorpiones Galatæ insulæ terra necat 58.60. & 499.12
Scorpiones quo modo fugentur & 310.32 304.4.
Scorpiones quos pupugerint, cnicum manu tenentes dolorem non sentiunt 325. 20
Scorpiones Africæ dirum animal 58. 60
Scorpionibus torporem afferentia 309.2. & 324.21
Scorpites gemma 527. 17
Scorpiuros herba quæ, & cur ita dicta 330. 13.& inde
Scribonio C. Consule scintillæ è stella cadere visa 10.39
Scriptorum quis esse debeat scopus. Prolog. lib.1. pag.1.vers.56
Scriptorum quorundam furta impudenter dissimulata. Prologo operis, pag.2. vers.19
Scrinijs quæ materia aptissima 236. 22
Scrobes arborum qualiter fieri debeant 244. 11.& 248.31
Scrobes quam latæ, altæue esse debeant 248. 31.& inde
Scrobes seruando tritico quales esse debeant 277.45.& inde
Scrofæ scriptoris de arbusti ratione sententia 252.30
Scrupuli auri æstimatio 462. 41
Scutis Troianorum imagines continebantur 485.9
Scutulata vestis 125.12
Sebennyticum vinum 204. 54
Secalæ frumenti genus 266.59. & inde
Secreta quadam rerum omnium altè recondita 240.47
Secreta noxiorum quomodo dormientibus exprimantur 361.8.& 422.38
Secreta omnia fœminarum quomodo sciri possint 422.38.& 451. 20.& inde
Sectiones ne sentiantur 373. 51
Seculares ludi sub Augusto Claudioq; facti 101.58
Secundæ mulierum quomodo extrahantur 303.44.& 304.34.& 306.32.& 310. 22.& 322.34.& 324.5.& 330.37.& 331.34.& 339.54.& 342.31.& 349.8. & 358.43.& 359.42.& 360.17.& 366. 24.& 386.16.18.25.30.36.44.46.& 389.18.& 391.22.& 395.19.& 396. 14.& 436.16.& 449.56.& 456.53.& 457.3
Secundilla mira proceritas 94.60
Securidaca herba lentem complexu necat 267.53
Securis bellica vsus à Penthesilea inuentus 106.4
Sedis affectæ remedia 304.21.& 321. 11.46.& 322.24.& 322.47.53.& 328. 11.& 330.20.& 332.23.& 333.2.16. 27.& 336.19.& 337.27.& 338.47.& 342.1.4.& 343.20.55.& 345.37.& 346.33.& 348.15.& 349.23.& 353.3. 18.& 354.43.& 356.37.& 357.3.46. & 358.15 26.36.& 381.56.& 388.40. & 392.2.& 400.47.& 407.21.& 412. 45.& 419.31.48.& 420.4.& 478.60. & 479.26.& 483.19.& 486.44.& 497.42
Sedum herba quæ, eiusq; genera, vires, & medicinæ 374.29.& 383.25
Sedi succo semina aduersus vermes præmedicanda 268.9.& 293.45
Segesta Dea vnde dicta 258.8
Segestæ Deæ simulachrum Romæ in Circo ibidem
Segetum vitium luxuria 267.49
Segetum maxima pestis rubigo 268. 16
Segetes luxuriantes pecoris pastu tondendæ 268.16
Segetes quæ, quà in terra serendæ 268.24. & inde
Segetem ne defruges, antiquum agriculturæ oraculum 270.56
Segullum in auri metallis quid dicatur 463. 59
Seianus Pezontem spadonem ingenti pretio comparauit 99.36
Seia Deæ à serendo dicta 258.8
Seiæ simulachrum Romæ in Circo ibidem
Seipsum vincere laus summa 490. 43
Selaginis herbæ natura, religio, medicinæ 357. 15.& inde
Selecti iudices, ex ordine equestri 461.28. & inde
Σελαχῆ Aristoteles vocat in piscium generibus, quæ nos cartilaginea 133.20
Selenites gemma 526.54
Selenitium hederæ species 231.3
Seleuci gesta in India 74.59.& 75.21
Seleuci simulachrum 476.30.& 477.24
Seleucus rex aromata in patriam suam transferre conatus 230.18
Seleucides aues quales per totum caput 148.41.
Selinoides brassicæ genus 299.42
Selinusia creta 487.42
Selinusiæ terræ medicinæ 498.33
Semen genus frumenti quomodo serendum 269.45.& 270.46
Semina ante sationem quo pacto medicanda 267.60.& inde
Seminis ætas quæ optima 270.35
Semen optimum, quod ponderosissimum 270. 36.37
Semina non omnis terra æqualiter recipit 270.39
Seminis quantum in iugero vno serendum 270.47.& inde
Semine arbores inserere aues docuerunt 245. 38
Semina olerum sedi herbæ succo aduersus vermes præmedicanda 293.46
Semina in arboribus quo tempore, quoque ordine proueniant 228.9. & inde
Seminibus adipis, picis, olei contactus noxius 267.42
Semina quædam aceruatim seri malùt, quàm sparsim 290.7
Semina omnia non eodem modo serenda 290. 4.& inde
Semina amara in siliquis dulcibus gignuntur, & contrà dulcia in amaris 218. 27
Semine è minimo cupressi ingentes nascuntur 243.39
Semine tantùm nascentia tardè crescũt 245. 18
Semine quæ arbores prouenient 242.55. & inde
Seminibus ætas multum confert vt alia celeriùs, alia seriùs erumpant 289.56
Seminum herbarum variæ differentiæ 289.60. & inde.& 293.52.& inde
Seminum hortensium color, & durities diuersa 290.2
Seminum alia nuda, alia tecta 290. 3
Seminum quædam firmiora, quædam debiliora 293.52.per totum caput
Semina quandiu serendo vtilia 293. 55
Semina quædam in fabis cauatis sata mirè proueniunt 294.11
Seminandi fruges diuersa tempora 260.52. & inde
Seminaria quibus dispònenda diebus 278.53
Seminarij consideratio 243.30. & inde
Seminarij plantæ quando transferri debeant 243.56
Seminarij propagandi locus, & tempus 196. 8.12
Sementia frumenta quæ 260.57
Sementis alternis annis intermittẽda 269.56
Sementibus statuta tempora 272.25. & inde
Sementina pyra 214.35
Semifera animalia 125.34.per totum. & 126.16.per totum
Semiramidis crater mirus 462.60
Semiramidis accipientis regnum picta effigies 490.6
Semiramidis nefandus cum equo concubitus 120.45
Semneserteus Rex Aegypti, eiúsque obeliscus 504.34
Semnios herba qualis 361.11
Semperuiuum herba 374.30
Sempronius P. Consul 460.35
Sempronius septimo mense natus 92. 10
Senator quando toto quinquennio nullus mortuus 101.46
Senatus quando sub dio haberi solitus 123. 4
Seneca Anneus prædy Palæmonis amore captus 203.18
Senecio herba qualis, & eius vsus in medicinis 375.56.& inde
Senectam Romulus Pollio qua ratione toleravit 334.17
Senectam serpentes fœniculo gustato exuunt 311.9
Senectam tardissimè sentit morus 229.7
Senecta longa mulso toleratur 334.17
Senectutis incommoda 103.7.& inde
Senectutis raræ exempla 101.29.per totum.& 102.44.& inde
Senum delubrum in Chio 449.3
Senum baculi è ferula curfiant 198. 16
Senes pestilentiam minimè sentiunt 102.16
Senescentes arbores maturiùs ferunt fructum 228.56
Senescentia quædam fertilissima 228. 59
Senescentium cortex rugosior 229. 40
Senescunt celeriùs præfœcunda 229.4
Senilis iuuenta præmatura mortis signum 102.44
Sensuum animalium consideratio 157.16 per totum caput
Sensus in quibus animalibus excellentior Ibidem per totum
Sensus omnes in pictura quis primus expresserit 491.30
Sensus purgantia 300.14.& 309. 56.& 339.50.& 439.23
Sentius C. Prætor 206.38
Sepeliendi consuetudo apud anti quos in vasis fictilibus 496.1
Sepeliendi mos Pythagoricus 496.1
Sepulchra quorundam equorum 120.40. & inde
Sepulchrorum quorundam immoderatus luxus 501.33.& inde.& 506.2 & inde
Sepulturæ Romani non eosdem semper seruauere ritus 104.58.& inde
Sepulturæ genus quod optimum iudicent Hyperborei 51.38
Sepultus intelligitur qui quoquo modo est conditus 105.1
Sepiarum piscium consideratio & inde 133.52
Sepiæ pisces in medicinis vsus 452.52.& 453. 54.& 456.32
Sepiæ & loligines simul non inueniuntur 131. 22
Sepiæ atramento in lucerna addito adstantes videntur Aethiopes 457.41
Sepiarum æstus 133.53.& inde
Sepiarum mira magnitudo 134.36.& inde
Sepiarum coitus & partus 140.1.18. 24.26
Sepia omnibus parit mensibus 140.18
Seplasiæ fraude medicamenta corrumpuntur 478.57
Seplasiarij picem & resinam thura adulterant 223. 48
Seps serpens ex genere lacertarum & morsus eius remedium 342.27.& 424.5. & 426.28.& 451.11
Septem orbis miracula 501.34

Quære Miracula orbis septem.

Septentrio alter ex cæli verticibus 19.9
Septentrio ventus 13.8.29.45
Septentrio casiam gignit 230.20
Septentrio vbi non cernatur 77.14
Septentrione gaudent ceraſa 217.58
Septentrionales populi domus arundinibus contegunt 231.40
Septentrionem plagæ vitium spectare non debent 253.36
Septimius Statilius Thurinorum hostis 473. 36.& inde
Septimuleius C. Gracchi familiaris sui interfector 462.45
Septimuleius C. Gracchi caput plumbo infuso grauius reddit Ibidem
Septorum porticus Romæ 234.33
Serapias herba, eiúsque vsus & medicinæ 382. 17.& inde
Serapion pictor, eiúsque opera 492.35
Serapis dei delubrum vbi 503.40
Serapis colossæus ex smaragdo 519.33
Serenitatis futuræ signa 280.14.& inde per totum
Serenus Anneus fungis peremptus 332.56
Sergij M. fortitudo, ac eiusdem res gestæ 97. 22.& inde
Sergius Fortunæ victor 97.33
Sergius Orata ostrearum viuaria primus instituit 140.46
Serichatum, aromatis genus 187.36.& inde
Seriphium absinthij genus, eiúsq; in medicinis vsus 390.52.& inde.454.51
Seris lactucæ genus, ac eius medicina 299. 31
Seris herbæ genera duo 299.40
Sermones absentium aurium tinnitu præsentiuntur 398.48
Sermoni qui dentes necessarij 94.41
Sermone carentes homines 85.56
Sermo homini expressus septimo ætatis anno 171.59
Sermo infantibus primus ante annum negatus 178.35

ſerendi tempus quod aptiſsimum 270.41. & inde. & 272.25. & inde
ſerenda quædam non tam ſui, quàm aliorum cauſa 269.58
ſerendorum leguminum peritia multis Romanorum familijs cognomen fecit 258. 18
ſerentibus frugis quis Lunæ ſtatus obſeruandus 270.57
ſerotinæ ficus & præcoces eiuſdem arboris 215. 40
ſerpens è muliere natus 91.48
ſerpentem terra non recipit homine percuſſo 17.2.3
ſerpentum morſus non petit ſerpentes 89. 33
ſerpentes hominis ſaliuam fugiunt 90. 20
ſerpentibus muſtela inimiciſsima 449. 41
ſerpentes Pſyllis Marſiſq; non nocent 90.12. & 317.55. & 372.5. & 398.31. & 399. 21
ſerpentes nunquàm in trifolio conſpiciuntur 322.58
ſerpentes quomodo mitigentur 322. 40
ſerpentum maxima copia vbi 57.41. & 73.40. & 84.7
ſerpentibus veſcentes homines 84.6
ſerpentibus quæ loca maximè infeſtata 81. 42
ſerpentes quos non ſeriant 329.44
ſerpentum & ceruorum pugna 117. 50
ſerpentibus quo pabulo reſiſtant cerui 331. 44
ſerpentis dente læſi interuentus vulnera aggrauat 399.27
ſerpentes quo ſopiantur 405.35
ſerpentes quomodo in vnum contrahantur 407.57
ſerpentum ſenectæ in medicinis vſus 309. 38.45. & 425.26. & 426.30. & 428. 58. & inde. & 431.21
ſerpentum quorundam morſu occiſa animalia cibis ſunt innoxia 420.46
ſerpentum partium in medicinis vſus 426. 2
ſerpentes vbi maximi 439.31
ſerpentibus qui homines terrori ſint 339.20. & inde
ſerpentes non niſi læua manu extrahuntur 399.31
ſerpentum mira magnitudo 111.24. per totum caput
ſerpentes cantu extrahuntur 112.30
ſerpentum colores terræ, in qua occultantur ſimiles 115.12
ſerpentum innumeræ genera 115. 13
ſerpentum virus exitiale 115.16
ſerpentes quo viſum reſiciant 116. 24
ſerpentibus Amyclæ deletæ 116.49
ſerpentem pulſo Tarquinio latraſſe 120. 38
ſerpentes vbi è terra naſcantur 126.54
ſerpentes Marſorum incantationibus contrahuntur 398.31
ſerpentum in dolium Exagon legatus coniectus 399.22
ſerpentes Sole exiſtente in Cancro maximè torquentur 451.47
ſerpentes in inferiore tantum gena pilos habent 170.42
ſerpentibus congreſſura muſtela rutæ pabulo ſe præmunit 452.54
ſerpentes circulo vettonicæ incluſæ non egrediuntur 370.33
ſerpentum coitus & earum oua 155.36. & inde
ſerpentes quæ maximè fugiant 157. 34
ſerpentes præcipuè vinum appetunt 157. 49
ſerpentes amiſſum viſum recuperant 170. 35
ſerpentibus lingua qualis 171.44
ſerpentibus vox qualis 178.26
ſerpentibus coſtæ triginta 174.10
ſerpentum dentes quales 171.1
ſerpentum venenum in felle 173.13
ſerpentes anſerinis pedibus viſi 177.38 28
ſerpentes quo pacto fugentur 117.40. 51. & 157.34. & 186.27. & 296.41. & 302.57. & 303.15. & 304.51. & 305.46. & 306.8.24. & 323.35. & 339.57. & 345.37. & 351.35.44. & 354.10. & 355. 24. & 360.18.22. & 371.48. & 392.36. & 402.14. & 404.15. & 405.30. & 407. 51.55. & 408.6. & 422 22. & 497.33. & 509.46
ſerpentes Ebuſitana & Balearica terra necat 499.13
ſerpentes Colubrariæ inſulæ terra parit 36. 7
ſerpentes quomodo necentur 329.45. & 351.47. & 371.23. & 499.13
ſerpens ab araneo occiditur 158.27. & inde
ſerpentibus hedera amica 230.57
ſerpentibus fraxinus inimiciſsima 225.12. & inde
ſerpentes fœniculo gaudent 293. 21
ſerpentes ne mordeant 296.54. & 322.32. & 329.44. & 354.14. & 421.58
ſerpentibus teſtudines inimicæ 305.37. 38
ſerpentes fœniculo ſenectam exuunt 116. 21. & 311.8
ſerpentium morſus remedia 116. 16. & 117.51. & 135.4. & 193.36. & 197.40. & 207.50. & 225.10. & 226. 24. & 296.2. 19. & 297.26.31.43.46. & 298.3.47. & 299.16.20.300.24.49. 52. & 301.8.29.48. & 302.21. & 303.11. & 304.1.21. 38.51. & 305. 37.42.48. & 309.52. & 310.14.31. & 311. 16.29. 37. & 320.47. & 321.23.47.59. & 322. 16.57. & 323.28. & 324. 12.18. & 325. 18. & 327. 12. & 328.10. & 329.34.35. 40.51. & 330.8. 34.51. & 331.34.35. 43. & 332.23.30. & 333.52. & 334.56. & 335.11.27. & 336.39.44.54. & 339. 12.16.28.46. & 342.27.47. & 344. 26. & 347.23.41. & 348.34.42.54. & 350. 44. 46. & 351. 14. 17. & 352. 27.33. & 353.29. 34. & 354.5.14. 47. & 355.15. & 356.32.48. & 358. 1.4.12. & 359. 9.30.32.37.51. & 360. 26.28.54. & 364.58. & 368.55. & 369. 15. & 370.20.26. & 371.11.22.44. & 372.47.54. & 373.27.50. & 374.22. & 375.6. & 377.36. & 381.30. & 382.53. & 389.30.42.44.45. & 391. 46. & 393.8. & ibid. 40. & 395.32.40. & 396.10. & 400.5.6.14. & 402.1. & 405.52. & 406.25. & 407.49. & inde copiosè. & 408.3. & inde. & 420.17. & 421.4.15. 45. 56. & 422.5.44. & 445.10. & 450. 2.16. & 451.9.19. 46
ſerpyllo herba vinum conficitur 207.9
ſerpyllum vbi copiosè proueniat 293.16. & inde
ſerpyllum vnde dictũ, eiuſque natura, ac medicina 310.29. & inde
ſerpyllum in theriacæ compoſitione 311. 55
ſerpyllum herba plantis alijs ſeſe circumuoluit 237.23
ſerra à quo reperta 105.52
ſerra ad ſimilitudinem ſerratæ herbæ excogitata 359.8
ſerræ piſces 457.60
ſerranus Romanus vnde dictus 258. 54
ſerrata herba quæ 359.8
ſerrati dentes 170.60
ſerratula herba quæ 369.24
ſertorijgrammea corona 326. 49
ſertorij Q. cerua fatidica 117 49
ſertorius à Pompeio victus 96. 45
ſertula Campana, herba quæ, & curita dicta 315.58. & inde
ſertula herba, olim coronamentis adhibita 315.60
ſeruia olim dictæ quæ poſtea ſerta 312. 26
ſeruilius M. Capitolinum militem ſuum coronâ ciuica donauit 221.54
ſeruilius Publius magiſter equitum à Manlio Capitolino ſeruatus 97.19
ſeruilij Marcifilia Conſidia caprino lacte curata 353.24
ſeruilij Noniani ſuperſtitio 399.10
ſeruilius Nonianus Conſul, Nonij Strumæ nepos 520.58
ſeruilius Rullus primus Romæ ſolidum aprum appoſuit 125.20
ſeruilij Panſæ interitus 104.37
ſeruilius Marcus C. Ceſtij in conſulatu collega 152.23
ſeruiliana vina 204.32
ſeruitus cunctis odibilis 221.12
ſeruitium à quibus repertum 105. 59
ſeruius Rex ouium boúmque effigie primus æs ſignauit 258.26. & 462.26
ſeruius rex Fortunæ ædem ſacrauit 511.18
ſeruij regis ſtatua 460.56
ſeruio rege quis Romæ maximus cenſus 462. 28
ſeruij regis mater quæ, & quo pacto grauida facta 513.38
ſeruius Laris familiaris filius creditus 513. 59
ſeruius rex compitalia & ludos Laribus primus inſtituit Ibidem
ſeruij regis toga vndulata, Tanaquilis opus 124.2
ſeruio puero dormienti ex capite flamma emicuit 28.2. & 513.59
ſeruius Clodius podagra laborans cruribus veneno oblitis ſenſum omnem ademit 365. 14
ſeruio Sulpitio Conſule carne pluuit 16. 3
ſerus in Taprobane inſula nullus 77. 43
ſerui erga dominum amor 98.59
ſerui plures magno empti pretio 99.30. per totum caput
ſerui in vnguentis luxus 191.53
ſeruorum veſtes vacinia tingi 226. 12
ſeruorum fuga Veſtalium virginum precationibus cohibebatur 398.6
ſeruorum ingens numerus 468.51
ſeruorum annuli quales 460.54
ſerus quidam ditiſsimi 468.48. & 469.32
ſeruorum pedes cretæ infici 498.57
ſerui plures ſcientijs inſignes Ibidem
ſeruorum potentium nomina plura 499.2 per totum caput
ſerum lactis quid 176.17
ſeſama frugis genus, eiuſque in medicinis vſus 335.30. & inde
ſeſama frumenti æſtiui genus 263.58
ſeſama vnde aduehatur 263.58
ſeſama quo pacto piſsenda 264.8. & inde
ſeſama quo tempore ſpatio matureſcat 261. 37
ſeſamæ oleum 83.30. & 212.34.43. & 263.58. & 335.33
ſeſamini olei vſus in medicinis 335.33. & 346.8
ſeſamoides quid, & ex eo medicinæ 335.34. & inde
ſeſamoides in Anticyra inſula elleboro albo miſcetur 367.9
ſeſamum arbor eadem cum crotone ſeu ricino 212.20.22
ſeſeli herba cerua à portu ſibi medentur 117. 25. & 369.54
ſeſeli ſemen tordilion, eiuſque vſus in medicina 309.59
ſeſoſtridij regis exercitu quouſque peruenerit 84.29
ſeſoſtris rex à quo victus 463.4
ſeſoſtridij regis inaudita ſuperbia 463. 5
ſeſoſtridij regis obeliſcus 504.36
ſeſtertius Fabio Maximo Dictatore quaternis ſeſtertijs permutatus 462.45.
ſeſtij in coëmendo oleo prouidentia 275. 45
ſeſtius medicinæ ſcrutator diligentiſsimus 224.21. & 449.46
ſetania, capæ genus 289.51
ſetania, meſpili genus 216.36. & 347.53
ſetanion bulbi genus 288.27
ſetarum capillamenta in veſicis hominum 147.14
ſetinum vinum ab Auguſto cunctis prælatum 203.60
ſetinum vinum concoctionem iuuat 340. 34
ſeuera & inflexibilis naturæ aliquot exempla 95.23. & inde
ſeueriana pyra 214.26
ſeui conſideratio, natura, vſus, medicinæ 407. 26. & inde. & 423.41
ſeuum quorum animalium 174.26
ſextus Papinius Conſul Plinij tempore 213. 55
ſextus Papinius primus Ziziphæ, & tuberes in Italiam attulit 213.55
ſexu plantæ omnes diſtinguntur, arbores tamen obſcuriùs 192.24
ſexum alternis annis mutant hyænæ 116.53. & 403.45
ſexus in hominibus quandoque mutatus 91. 54. & inde
ſexus fœtus in vtero inchoati quibus ſignis colligi queat 92.21. & inde
ſybaritani exercitus equi ad cantus ſymphoniam ſaltatione quadam mouebantur 120. 52
ſibyllæ ſtatuæ tres Romæ 472.54
ſibyllæ diuinitas 98.39
ſibyllini libri Tarquinio allati 196. 3
ſiccandi vim habentia 351.2.7. & 498. 27. & 510.38
ſiccij Dentati mira fortitudo, eiuſque geſta, & dona militaria 97.10. & inde
ſiccius Dentatus graminea corona donatus 97.14. & 426.27
ſiccius ciuicis coronis quatuordecim donatus 97.14. & 221.54. & 426.27
ſyce herba quæ, eiuſque vſus in medicinis 395 9. & inde
ſyce in teda grauiſsimi odoris 223.58.
ſicelion herba qualis, eiuſque vſus in medicinis 372.58. & inde
ſiciliæ triticum optimum 261.52
ſiciliæ vina nobilia 204.21
ſiciliæ fertilitas 263.56
ſiciliæ crocum optimum Centuripinum 314. 30
ſiciliæ à Pompeio recuperata 96.41

Reliqua quære parte ſecunda.

ſicyonij corollarum ex floribus inuentores 312.29
ſicyon patria & officina omnium metallorum 500.7
ſicyonij fame ſterilitate & mœrore vexati, quo pacto Deorum iram placarint 500.8. & inde
ſycites vini factitij genus 207.1
ſycites gemma 527.38
ſiculo bello Agrippa ab Auguſto roſtrata corona donatus 221.31
ſideratio in arboribus quid 253.56. & 254. 8.12.25
ſideratio quibus potiſsimùm noceat arboribus 254.13
ſideratu aſinini pulli vrina medetur 413. 38
ſiderion Heracleon herba 365.52. & 385.27
ſideritis, id eſt, magnes lapis 508.37
ſiderites, adamantis genus 518.16
ſiderites gemma 526.35.56
ſideritidis herbæ medicinæ 377.31. & 382.10. 38. & 383.40. & 385.7
ſideritis herba quæ 328.50. & 366.33. 37
ſideropœcilos gemma 526.37
ſinus nullum præter Lunam obſcurari obiectu terræ 5.5
ſideranautæ vbi non obſeruant, ſed auium tantum volatum 77.13
ſiderum obſeruationes à Babylonijs repertæ 105.31
ſiderum obſeruationem in nauigando Phœnices inuenerunt 106.59
ſiderum natura exigne 2.12
ſiderum errantium conſideratio, natura, curſus, item cetera 3.28. per totum. & 6. 12. per totum. & 40. per totum. & 7.22. per totum
ſidera ſingulis eſſe attributa, vulgò creditum 3.29
ſiderum magnitudo 5.13. per totum. & 11.19
ſiderum abſides 6.33. & inde
ſiderum ſtatio cur dicta 7.11
ſiderum ſtationes Capitibus 15.16.17. libri ſecundi per totum
ſiderum errantium catholica 7.22. per totum caput
ſidera cur colorem mutent 8.2. per totum caput
ſideralis ſcientiæ opiniones de vitæ diuturnitate 102.32. & inde
ſidera Oceani humore paſci 19.6
ſiderum cera temporatradi non poſſunt 271. 27
ſiderum errantium noſcenda agricolis ratio 271.34
ſiderum obſeruatio triplex 272.6
ſiderum ortus & occaſus quibus menſium diebus 273.10. & inde. & 274.33. & inde
ſiderum obſeruatio iuxta Syrtes Africæ etiam terra iter facientibus neceſſaria 57.40
ſiderum ortus & occaſus obſeruatio 272.6. & inde. & 244.32
ſiderum ſcientiæ inuentores Phœnices 61. 24
ſideralis ſcientiæ inuentor Bolus 80.33
ſyenites lapis 504.2
ſignantes corpora notis populi 70.20
ſignifero circulo terram omnem habitabilem ſubiacere 6.51
ſignifer cæli circulus in duodecim animalium effigies digeſtus 2.10
ſignina pyra 214.30
ſignina pauimenta 496.23
ſignorum & ſtatuarum ingens copia 473. 54. & inde
ſilanion ſtatuarius 475.59
ſilans herba qualis 381.45
ſileni Seni effigies ex argento cælata 470. 13
ſileni effigies in marmore Pario reperta 500 30

silentij symbolum, Angeronæ simulachrum 35.10
silentij vilitas 401.36
silentium Mecœnas Melissius triennio sibi imperauit ibid.37
silentium quo inducatur 451.29
silentij constantissimi exempla 96.6. & inde
siler aquosis gaudet 226.10
siler quomodo germinet 226.31
sileris fruticis medicinæ 355.23
silex Lunensis serra secatur 509.18
silybum herba, id est, piperitis 298.18. 22
silus P. Consul 119.50
Syllano Eunio Consule Thia insula enata 23. 18
Syllanus Neronis veneno extinctus 93.53
Syllanus Proconsul 10.39
Syllanus Cassius Germanici Cæsaris præceptor 474.39
Syllana colonia 204.6
Sillanion statuarius 477.2
Syllæ M. Fidustium proscripsit 100.5
Syllæ vnus hominum Felicis sibi cognomen asseruit 100.15
Syllæ crudelitas, proscriptio, interitúsque ibidem. & inde
Syllæ Dictator primus in Cornelia domo crematus 104.60
Syllæ felicitas quo omine prænuntiata 15.44
Sylla Lucius Augusti in Consulatu collega 93. 57
Syllæ Dictator qua gemma signarit 514.45
Syllæ quantum auri & argenti in triumpho transtulit 460.24
Syllæ multos auaritiæ causa proscripsit 469. 30
Syllæ ad Capitolinas ædes columnas Athenis aduexit 502.41
Syllæ priuignus Scaurus, eiúsque ædilitas 507. 32. & 514.54
Syllæ Romanorum ditissimus 468.46
Syllæ curia in cornibus Comitij 473.12
Syllæ mater Metella proscriptionum fectrix 507.45
Syllæ Prænestæ delubrum Fortunæ lithostroto strauit 513.55
Syllæ Dictator pediculari morbo interijt 100. 19. & 167.54. & 385.19
Syllæ seuitia in ciues Romanos 327.48
Syllæ Felix cognominatus 324.38
Syllæ Dictator graminea donatus corona 327. 45. & inde
Syllæ sociali bello Stabias deleuit 35.33
Syllanum bellum Romanorum luxuriam expiauit 469.29
Silonum cognomen vnde tractum 170.54
Silphij herbæ consideratio, medicinæ, & vsus 333.10. & inde
Silphion, id est, laserpitium herba 284.40
Siluani dij syluis attribui 180.45
Siluani simulachrum Romæ ante ædem Saturni 216.6
Silua qua ratione extirpanda 260.47
Syluarum insignibus Roma olim distincta 223.34
Syluarum incolæ Hyperborei 51.33
Syluestrium herbarum & hortensium differentia 294.7. & inde
Syluestrium arborum consideratio 229.10. per totum caput
Syluestria omnia tardiora satiuis 228.58. & 229.10
Syluestria quibus infestentur morbis 252.39
Syluestria pernicioſos morbos non sentiunt 253.50
Syluestrium arborum medicinæ Libro vigesimoquarto, per totum
Siluri pisces 59.53. & 130.49.52. & 131.51
Silurus mas fœminæ ouæ quanta cura tueatur 140,30
Siluri piscis in medicinis vsus 454.16. & 456.12.33.35.39
Symbolum pro annulo nomen Græcis & Latinis vsurpatum 459.56
Simenus statuarius 477.43
Simiarum consideratio 176.45. per totum caput
Simiarum cum homine similitudo Ibidem
Simiæ vbi toto corpore albæ 114.35
Simiarum consideratio, genera, naturæ solertia 125.45. per totum caput
Simiæ caudatæ Lunæ causa tristes esse 125.49
Simiarum erga fœtum præcipua affectio 125. 52
Similago Aegyptia Italicæ non conferenda 263.7
Similago ex tritico laudatissima 263.35
Similitudinis exempla 93.16. per totum caput
Similitudinis causæ plures 93.21. & inde
Symetria Latino nomine caret 489.21
Symmetriam Euphranor pictor primus arti adhibuit 493.41
Simonides Medicus quas literas repererit 105. 27.
Simonides Medicus memoriæ artem inuenit 96.16
Simonidis pictoris opera 494.43
Simonidis nomen delphini agnoscunt 129.9. 43
Simorum cognomina vnde tracta 170.54
Simulachra Deorum olim ex arboribus fiebãt 180.51
Sympathia quid 294.49. & 518.20
Symphyton herba qualis 390.2 per totum caput
Symphyti herbæ medicinæ 381.19. & 385. 17. & 386.1-51
Symphoniæ herbæ medicinæ 378.34
Symplegmata duo ex marmore, toto terrarum orbe nobilissima 501.8.58
Simulachra Deorum cur ex cedro 193.43
Simulachra Deorum ex varia materia 194. 21. & 200.371. & 47.51. & inde
Simulachrum æreum primum Romæ 472. 21
Simulachra olim bitumine pingebantur 472. 23
Simulachra Deorum quàm diu lignea auctiora 473.51
Simus medicus 331.12
Simus pictor 494.44
Sinapis herbæ consideratio 393.11. & inde
Sinapis herbæ vsus 293.13
Sinapis herbæ genera tria 293.15
Sinapis herbæ varia nomina 293.16
Sinapis semen quale 293.53
Sinapis natura, & medicinæ 309.50 & inde
Sinapis præcipua natura est in sublime ferri 309.51
Sinapis succus quomodo exprimatur 310. 4
Sinapis oleum, eiúsque confectio & vsus 310. 9
Sinapis flore apes maximè delectantur 317. 21
Sinarista vsæ Menandri 349.15
Symephites gemma 525.38
Singultus remedia 300.23. & 304.17. & 306. 48. & 307.16. & 310.42. & 320.58. & 331.47. & 341.55. & 378.49. & 389.39. & 395.55. & 416.18. & 450.6
Sinistra à mundi parte ortus est 15.36
Sinochitis gemma, eiúsque vires magica 527. 40
Synodontes pisces 526.58
Synodontites gemma 526.57
Sinopis, color naturæ 486.34
Sinopis vbi nascatur 486.36. & inde
Sinopidis genera, pretium, vsus &c. 486.39. & inde
Synthetica vtilia 333.35. & 335.24. & 406.14
Sinus gemini quibusdam auibus 173.40
Sion herba in aqua nascens, & medicinæ 331.60. & inde
Syracusas capiens Marcellus, Archimedi parci iussit 99.14
Syracusana columnarum capita in Pantheo 472.9
Siræum vini factitij genus 205.18
Sircula vua 202.13
Sirenes, apum genus 162.50
Syreon herba qualis, eiusq; vsus in medicinis 362.20. & inde
Sirr, id est scrobes, quibus seruatur triticum 277.45
Syria sola balsamum gignit 230.15
Syriæ arbores peculiares 194.35. per totum. & ibidem 47. per totum.
Syriæ oliua qualis 211.35
Syriæ elæomeli, eiusq; vsus in medicinis 212. 48. & inde
Syriæ terra leuis, ideoq; tenui sulco aranda 240.51. & 268.53
Syriæ triticum quale 261.52
Syria hortorum maxima cultrix 296.60
Syriæ arundo qualis 356.15
Syria cæle iuncum odoratum habet 320. 54
Syrorum multa olera prouerbium 296.60
Syriacus rhaphanus qualis 287.32
Syriaca vua qualis 203.41
Syriacæ siliquæ vinum factitium 207.3
Syriaca glans, myrobalani genus 187.41
Syriaca resina qualis 208.14
Syriacæ siliquæ in medicinis vsus 348.27

Reliqua quære parte secunda.

Siriasis morbus puerorum 330.10. & 436.60
Syringias calami genus 232.7
Syringites gemma 526.59
Syrites lapis in vesica lupi nascens 174.13
Syrium, id est, lilij succus 321.30
Syrium oleum quod, eiusq; vsus in medicinis 344.37
Syron herba, & ex ea medicinæ 378.10
Syropicon, terræ Samiæ genus 498.25
Syrtitæ gemmæ 520.53. & 526.58
Sirulugum animal 437.45
Sisara frutex idem cum erice 162.25
Siseris herbæ consideratio, vsusq; in cibis 288. 3. & inde
Siser à Tiberio Cæsare nobilitatum ibidem
Siseris satiui succus aluum sistit 297.8
Siser vbi optimum 297.10
Siseris syluestris in medicinis vsus 297.3
Sisymbrij herbæ consideratio & medicinæ 310.37. & inde
Sisymbrium vbi nascatur 293.16
Sisyrinchion, bulbi genus 288.27
Systieteris herba qualis 361.24
Sitanius panis, eiusq; vsus 336.3
Sitis olim varijs irritamentis querebatur 209. 20
Sitim sedantia extinguentiaq; 158.6. & 179.36. & 297.50. & 301.6. & 307. 10. & 308.21. & 327.41. & 331.25. & 335.49. & 344.46. & 346.26. & 347. 59. & 369.19. & 378.45. & 390.6. & 524.11
Sitis consuetudine vinci potest 95.17. & inde
Sitis vt non sentiatur 331.25
Sitim gignentia 298.27. & 311.48. & 346.28
Sitim cameli quatriduo tolerant 113.60
Smaragdi gemmæ consideratio, genera, vsus 518.36. & inde
Smaragdis tertia inter gemmas authoritas 518.36
Smaragdi color qualis 518.36. & inde
Smaragdi genus albis venis circunligatum 525.40
Smaragdus oculis gratissimus 519.36. & inde
Smaragdi scalpi vetiti 518.44
Smaragdi genera duodecim 518.47. & inde
Smaragdorum vitia ibid.58. & inde
Smaragdus miræ magnitudinis 519.27. & inde
Smaragdi adulterini ex crystallo tincti 528.5
Smaragdites in monte Carchedonij olim inueniebantur 519.22
Smarides pisces 456.43.48. & 458.27
Smarris rex Aegypti, eius obeliscus 504.16
Smegma ex lupinis quomodo fiat, eiusq; vsus 337.18
Smegmata mulierum ex ossyridis semine 394. 36
Smilax, frutex edera similitudine 231.27. per totum. & 355.60. & inde
Smilacis duo genera 356.2. & inde
Smilacis foliorum in coronamentis vsus 315. 53. & 355.60
Smilax, nicophoros cognominata 355.60
Smilax ilicis species 222.19
Smilax taxi genus 224.21
Smilax virgo in fruticem sui nominis mutata 231.31
Smyrna vitis lisera 228.50
Smyrneum vinum Prammion Homero dictum 203.33
Smyrnij herbæ consideratio 292.42. & 294.22. & 396.4
Smyrneum Heraclion 306.7
Smyrrhiza herba qualis 360.41. & inde
Smyrus piscis 458.26
Sobolis numerosa exempla 93.55. & inde vsq; ad finem capitis
Sochis Aegypti rex, eiusq; obelisci 504.6
Socialis belli origo 460.42
Socialis belli initium 463.16
Sociale bellum quod portentum præcesserit 22.48
Sociale bellum funestius Italiæ, quàm ciuile ibid.49.
Societate arbores quædam gaudent 248.22. & inde
Socrates semper eodem visus vultu 95.24
Socrates ab Apolline sapientiæ nomine cunctis prælatus 98.32. & 473.13
Socrati Pythagoras à Senatu prælatus 473. 14
Socratis pictoris opera 494.18
Socrates marmoris scalptor 501.46
Socculi Caij principis è margaritis 515.21
Sogdonacus rex, Pasinis pater 81.54
Solanum herba, eadem cum strychno, variaq; eius genera 396.3
Soleæ piscis 131.22.50. & 458.25
Soleæ pisces ex planorum genere 132. 47
Solertiæ animalium quorundam 111.2. per totum. & 136.14. & 138.33. per totum. & 47. per totũ. & 139.30. & 160.48
Solis consideratio, situs, natura, vis, magnitudo, beneficia &c. 2.23. & inde
Soles quibusdam infiniti 1.40
Sol naturæ temperamentum 2.27
Sol cæteris sideribus lumen fœnerat 2.29
Sol cuncta videt audit q; 2.29
Solis circuli consideratio, motus, natura 3.52. & inde
Solis defectus non nisi prima aut nouissima Lunæ fieri 5.51
Solis color qualis 8.7
Solis motus qualis 8.16. per totum. & 275.8. & inde
Solis in motu differentiæ quatuor 8.16
Solcur non exurat terras 8.48
Sol occiso Cæsare toto anno palluit 18
Soles plures quando simul visi 10.21. per totum caput
Sol ventos auget comprimit q; 13.59
Sol vbi quotidie videatur 16.49
Solis boues cur in Sicilia stabulari fingantur 25.32
Solis vis 25.41. & inde
Sol masculum sidus 25.41
Solem orientem & occidentem Atlantes dira imprecatione contuentur 59.15
Solem quæ herbæ respiciunt 266.28. & 274.22. & 380.38
Solis motus ratio propè inexplicabilis 271. 25
Sole vt tepescant, arborum omnium frondes quotidie oscitant 227.1
Solem Hyperboreis semel quotannis oriri, & semel occidere 51.35
Solis color habitúsue, cæli statum tempestatesq; præsagit 280.13. & inde
Soli Ciliciæ crocino vnguento nobilitati 190. 45
Solis æstum artemisiam habenti non nocere 372.26
Solis in Aquarium transitus quando fiat 273. 14
Sol quotidie ex alio cæli momento, quàm pridie, oritur 279.38
Solis colossus Rhodi mirus 474.16
Soli obelisci sacrati 504.3
Solis vrbs ibidem 5.
Solis obscuratione pestilentia contrahitur 513.49
Solis gemma 525.48. & inde. & 526.50
Solem contra non mingendum 402.7
Sol ne faciem vrat 419.45
Sole nihil vilius 445.31
Solistima tripudia 146.44
Solicitudo animi quo propitietur 398.52
Solon Smyrnæus 308.47
Solpugæ formicarum genus venenatum 423. 22
Solpugæ bestiolæ venenatæ 116.50. & 337.46. & 423.22
Solpugæ Aethiopiæ quosdam populos funditus sustulerunt 116.50
Solpugæ leguminibus innascuntur 337.45
Solpugarum ictus remedium 337.46
Solstitia quando contingant 8.18. & 272.16.19.21. & 275.6
Solstitialis circulus 19.35
Somnia amissi olfactu leuantur 306.37

somnia non vident Atlantes 59.25
somnia quomodo vera nuntiantur 525. 30
somnia quando plurimum contingant 401.3
somnia qua ratione, quibus velis, mittantur 405.26
somnia à cibo & potu vanissima 158. 50
somniorum interpretatio à quo reperta 106. 13
somnia tumultuosa facit pycnocomi semen 379.53
somnum inducentia fugantiaq; 207.49. & 290.34
somnus in Taprobane insula interdiu nullus 77.43
somnus instramentis olim erat 258.33
somnus mediam vitæ partem aufert 499.41
somno sine respiratione locus nullus 128. 49
somnus quorum animalium grauissimus 118. 31.& 130.39
somni animalium consideratio 158.38 *per totum caput*
somnus quibus contingat animalibus ibidem
somnus quid 158.50
somnum impedientia 336.27.& 437.22. & 493.13.& inde
somnum facientia 130.41.& 297.22.& 297.57.& 298.25.53.& 299.5.& 306. 49.& 307.23.34.& 320.53.& 321.12. 13.49.& 322.9.24.& 325.3.& 340. 57.& 344.4.31.& 345.58.& 348.4. & 356.26.& 367.11.& 373.51.& 379. 16.& 390.49.& 416.4.7.& 437.19. & 449.35.55
somnus phrenetices sanat peucedano conciliatus 384.51
somphos, id est, sylvestris cucurbita, & ex ea medicinæ 291.50
sonchos herba, & ex ea medicinæ 332.15. & inde.& 386.60
sonticus morbus quo pacto deprehendatur 509.47
sophocles Poeta Italicum frumentum cæteris prætulit 261.59
sophocles Poeta quando vixerit 261. 59
sophocles Bacchi iussu sepultus 98.44.45
sophocles gaudio obijt 104.25
sopylos pictor celeberrimus 495.7
sorba quomodo condantur 216.45
sorbo folia vniuersa decidunt 227.17
sorba quomodo serantur & 243.16.& 248.17
sorbus arbor quibus vermibus infestetur 254.7
sorborum natura, & ex eis medicinæ 347. 54
sorborum fructuum consideratio, genera &c. 216.41.*per totum*
sorborum conseruandorum ratio 214.57. & 215.4
sorbus quæ loca amet 225.60.& 226.3
soricum accentu auspicia diriminntur 126. 27
soricum fibræ numero dierum Lunæ respondent 11.40
sorices quibus inimici 158.19
soriculata vestis 124.5
sortilegiorum materia 399.34.& inde
sortyos consideratio 479.37.45.& inde
sosianus Apollo vnde aductus Romam 193. 44
sosigenes astrologiæ peritus 271.43
sosimenes medicus 306.60
sostratus statuarius 474.59
sostratus architectus 505.28
sosus artifex pauimentorum 512.37
sotacus scriptor 508.40.& 510.1
sotira obstetrix 403.7
spadones in Perside quondam regnauere 192. 60
spadonum vrina vsus, effectusq; 401.48
spadonia poma 214.14
spadonia laurus qualis 219.44
spagas resinæ genus 208.17
spargamon quinquefolij radix 371.11
spartacus aurum & argentum in castris haberi vetuit 462.50
spartacus à M. Crasso victus, & de eo ouatio 219.25
spartopolios gemma 527.37
sparti herbæ consideratio 283.53.*per totum caput*
sparum terræ vitium 283.55
sparti vsus 284.5.& inde
spartum Hispaniæ quibusdam in locis mella sapiunt 160.45
sparti appellatione apud Homerum quid intelligendum 354.49
spasmus stomachi quo pacto sedetur 454.18
spasmi quo pacto prohibeantur 435.7
spasticorum remedia 321.49.& 327. 27.& 344.6.28.& 346.42.& 351.37. & 352.45.& 353.9.& 367.45.& 384. 41.42.45.& 404.4.29.& 407.14.& 414.27.& 435.7.& 450.31.& 454.13
spathe arbor, ex genere palmarum 260.13
specus cuiusdam in Dalmatia mira natura 12.16
specus fatidica Delphis 23.2
specus siue scrobes spiritus lethales exhalantes 23.56
specus olim pro domibus fuerunt 105.35
specularium lapidum consideratio 511.2. & inde & 518.46
speculorum fulgor menstruis hebetatur 94. 16
specula ex stanno 486.36
specula Asio sarcophago illata lapidescunt 508.58
specula concaua Solis radijs facilius accenduntur 27.54
speculorum consideratio 468.19.*per totum caput*
specula in poculis 468.23
speculi imago quid 468.27
speculum quis primus ex argento fecerit ibidem 29
speculorum nitor quo hebetetur 94.16. & 171.41
specula mulierum mensibus hebetata quo pacto nitorem recipiant 403.1
specularem significationem Simon reperit 106.10
sphacos quid, eiusq; natura, & inedicinæ 352. 10.& inde
sphæram Astrologicam quis primus repererit 3.41.& 106.14
sphagni natura, & medicinæ 352.1. & inde
sphagnos quid, & vbi optimus 188.11
sphingis ferè descriptio 114.18.& 157. 54.& 505.3
sphinge Augustus signabat 514.49.53
sphyræna piscis 458.38
sphragis Lemnia quæ, & vnde dicta 486.48. & inde.& 522.34
spicatarum herbarum differentiæ 319.39. & inde
spica signi cælestis exortus 278.7
spicea corona fratrum arualium insigne 257. 60
spina Indica 181.56
spina Aegyptia 194.28.42
spina Babylonica 198.37.& inde
spina regia vbi nascatur, viscig; eius mira natura 198.38
spina sitiens vbi nascatur 199. 11
spinas inseri nefas 214.38
spinæ baccæ sine succo 217.45
spinæ albæ pomum caulis ipse 218.48
spina nuptiarũ facibus auspicatissima 226.6
spinæ flores coronis adhibebantur 317.6
spinarum genera, & medicinæ ex eis 357.31. *per totum.& ibidem.50.& inde*
spinæ Arabicæ medicinæ 357. 31
spinæ albæ medicinæ 357.32
spinæ albæ cauliculi inter gulæ oblectamenta habiti 317.7
spinæ acanthij vsus, & medicinæ 357.34. & inde
spina acaciæ medicinæ 357.36
spinæ Aegyptiæ differentia, & ex ea medicinæ 357.36
spinæ Galatiæ medicinæ 357.37
spinæ vulgaris vsus, atq; naturæ 357.50. & inde
spina appendix quæ, & cur ita dicta, baccarumq; eius in medicinis vsus 357.59
spinæ è corpore quo pacto ex.rahantur 414. 60
spina hominis angues generantur 156.59
spinæ animalis descriptio 172.11
spinæ doloris remedia 301.28.& 356. 22.& 359.30.& 404.26
spinaripentathlisimulachrum ex ære 476. 10
spinea vua æstus & imbrium patientissima 202.11
spinosarum herbarum differentiæ 319.55. & inde.& 319.9.*per totum*
spinturnix auis 146.29
spionia vua 202.11
spiracula spiritus lethales exhalantia 24.58
spiræ arborum vitia 234.20
spireon solo folio venit in coronamenta 315. 57
spirandi difficultas quo tollatur 306.28
spirant omnia pulmonem habentia 128.38
spiritus, id est, aeris elementi consideratio 2. 13
spithamæi Pygmæi vbi 91.8
splanchnoptes Pericles seruus, eiusq; simulachrum ex ære 329.4.& 477.1
splenion herba quæ, & vnde dicta 366.44
splene caret chamæleon 118.10
splenetici remedia 300.21.& 301. 10.& 305.24.& 322.32.& 347.24.& 354.60.& 355.49.& 358.32.& 359. 14.& 362.49.& 395.4.52.& 406.35. & 447.22.& 454.39.& 524.34.
splen quo pacto consumatur 339.53
spodij consideratio 480.24. & inde
spodij medicinæ 343.27.& 344.48
spodion quid, & quomodo fiat 480.29.& inde.& 481.11.& inde
spondylion folijs tantùm distat à ferula 189. 26
spondylij medicinæ 352.3.& inde
spondylis serpens, miraq; eius natura 396. 48
spondylus piscis 458.27
spondyli piscis medicinæ 455.58
spongiarum lapidum consideratio & vsus 510.49.& inde
spongiæ pratorum 286.24
spongiæ succo radicis ruborum lapidescunt 358.26
spongiarum consideratio & genera 139.3. & inde.& 169.2.& 446.56.*per totum caput*
spongiarum in medicinis vsus 457.26. & 458.27
spongites gemma 526.57
sponsæ annulus ferreus olim mittebatur 460.3
spurius Cassius. Quære Cassius.
sputo comitiales morbos & fascinationes auerlantur 399.44
sputi in sortilegijs miri effectus 399.43 & inde
spuris medicinæ 399.52.& inde
squali pisces ex genere cartilagineorum 133. 20
squali pisces quando pariant 140.18
squamæ piscium tegumenta 130.31
squamæ ferri vsus 482.8.& inde
squetinæ cum raijs coeunt 140.13
squatina piscis qualis 130.31.& 133. 19.& 138.42
squatinæ quotannis bis pariunt 140.17
squillarum è genere pinnophylax 138.34
squillarum oculi quales 170.33
squillarum coitus 140.3
stachys herba, & ex ea medicinæ 359. 33
stacte, myrrhæ genus 185.24
stacula vua 202.13
stadiodromi Astyli simulachrum ex ære 475. 32
stadium quot pedes contineat 8.44
stagna exsiccans herba 376.60
stagonia thuris genus 184.56
stalagmiæ in chalcanthi confectione quæ dicantur 480.7
stanni consideratio 482.35.& inde
stannum quid 482.31
stanni varius vsus ibid.35.& inde
staphylodendron arbor qualis 225.40. & inde
staphylinos, id est, pastinacæ agrestis genus 287.58
staphylinos quid, & ex ea medicinæ 296.47. & inde
staphylino amatorium inesse 296.56
staphylinos Venerem stimulat ibidem
staphylini satiua medicinæ 296.58
staphylinos, id est, pastinaca erratica 371. 19
staphis vuæ syluestris genus 339.21
statana vina qualia 204.16
staticæ herba qualis, eiusq; medicinæ 379. 31
statiliæ mulieris senecta 101.50.51
statius Sebosus scriptor 130.56
stationum siderum consideratio, capitibus decimoquinto, decimosexto, decimoseptimo secundi libri.per totum
statonienſia vina 204.26
statoris Iouis ædes vbi Romæ 473.26
statuæ regum Romanorum in Capitolio 472. 56
statuæ ijs tantùm ponebantur, qui eas aliqua illustri ex causa essent promeriti 472.26
statua aurea prima 465.1
statuarum origo 472.21.*per totum caput*
statua Romuli sine annulis 459.49
statuæ togatæ effigie antiquitus dicabantur 472.36.& inde
statuæ nudæ hastam tenentes ibidem
statua Romuli sine tunica 472.59
statuarum in capite nascens herba capitis doloribus medetur 361.52
statuæ Achilleæ quæ 472.37
statuarum argentearum vsus quando primùm cœperit 469.56.& inde
statuæ equestres à Græcis ortæ 472.42
statuarum differentiæ ibid.36.*per totum.& ibid.59.per totum caput*
statuæ tripedaneæ P. Iunij, & T. Coruncani 473.4
statuæ pedestres equestresq; ibid.19. & inde
statuaria artis in Italia antiquitas ibid.42
statuaria ars quando cœperit 500. 30
statura suæ dimidia mensura vnicuiq; in trimatu 94.50
steatites gemma 527.14
stelephuros herba qualis 319.40.43
stelis, visci genus 337.26
stellarum errantiũ consideratio, natura, cursus, item cætera 3.28.*per totum caput*
stellarum natura ignea 2.12
stellis suis quidam euentus omnes assignant 3.9
stellarum alimentum ex humore 3.32. & 4.33
stellæ cur cadere credantur 3.33
stellarum statio 7.11
stellarum nullam, excepta Luna, terræ obiectu obscurari 5.5
stellæ omnes maiores Lunæ 6.8
stellæ cur interdiu non videantur 6.10
stellæ interdiu ex præaltis puteis, & in Solis defectu, nõ secus ac noctu cernuntur 6.11
stellarum errantium motus, & occultatio, &c. 6.13.*per totum*
stellarum errantium stationes & exortus matutini, vespertinique; ibid.*per totum caput*
stellarum absides 6.33. & inde
stellarum errantium motus perplexis inuolutus miraculis 6.29
stellarum absides cur aliàs altiores, aliàs inferiores videantur 6.40.*per totum caput*
stellarum errantium per Zodiacum motus 6. 51.& inde
stellarum stationes vnde nomen acceperint 7.12
stellarum errantium colores 8.2.*per totum caput*
stellarum errantium inter se interualla 8. 31.*per totum caput*
stellarum errantium harmonia 8.36. *per totum caput*
stellas in cælo repente nasci 9.8
stella noua Hipparchi ætate genita 9.49
stellas aliquando cum Sole totis diebus cerni 10.10
stellarum discursus truces venti sequuntur 10.42
stellarum magnitudo 11.19
stellæ homini fata vitæ fata assignant 102. 37
stellæ Solis aduentu occultantur, abscessu proferunt sese 272.8
stellæ non asicienda agricolis, cùm signa alia obuia habeant ante pedes 274.17. *per totum caput*
stellarum circuli pluuiam significant 28.60
stellarum præsagia plura 280.46. & inde
stellarum marinarum consideratio 141. 52.*per totum caput*
stellæ marinæ feruentissima natura 141.53. & 458.27
stellarum marinarum piscium medicinæ ibid.
stellæ marina fruticis naturam habet 139. 37
stellionum consideratio 166. 13
stelliones scorpionibus aduersantur 166.6.& 422.5
stelliones & angues senectam exuunt 117. 16.& 433.32
stellio insidum animal 433.35
stellionum nomen in maledictum translatum ibid.36
stellionum in medicinis vsus 432.26. & 433.32.& inde.& 437.31
stellio vino immortuus faciem bibentiũ lentigine obducit 422.5
stellionis ouorum liquor pilos euulsos renasci non patitur 425.1
stellio transmarinus lumborum dolori medetur 431.3
stellionis veneno resistentia 335.32.& 422.5
stemmatum & imaginum vsus apud antiquos 489.38.& inde
stephanionis gesticulatoris senecta 101.57. & inde
stephanitis vua 202.45
stephanomelis herba, eiusq; vsus in medicina 385.10
stephanoplocos, siue Stephanopolis Paufiæ tabella 312.31.& 493.29
stephanos, lauri genus 219.49
stephusæ mulieris simulachrum ex ære 476. 16

stercorandorum agrorum quod tempus aptissimum 242.43. & inde. & 270.24. & inde

stercorationem quis primus inuenerit 242.15

stercoris quod genus segeti vtilissimum 242.16

stercorandarum arborum ratio 256.35. & inde

stercorandæ segeti quæ fruges vtiles 242.39

stercorato agro quæ seri gaudeant 270.22

Reliqua vide supra in dictione Fimus.

stercoris hominis in medicinis vsus 116.27. & 400.45. & inde

stercutius Fauni filius 242.15

stercutius ob stercorationis inuentum inter Deos relatus 242.15

sterelytus spumæ metallicæ genus 466.54

stergethron, herba quæ, & vnde dicta 374.27

sterilitatis fructuum causa 276.16

sterilitatis fœminarum remedia 237.51. & 400.53. & 404.7

sterilitatis quadrupedum remedia 237.52. & 328.31

sterilitatem gignentia 302.1. & 355.45. & 368.27. & 389 40. & 392.34. & 415.37

steriliora cuncta pinguia 174.28

sternutamenti confideratio 401.17. & inde

sternutamenta capitis grauedinem leuant 401.17

sternutamenta excitantia 309.56. & 315.8. & 322.21. & 323.45. & 356.57. & 367.11. & 367.27. & 372.43. & 375.21. & 396. 25. & 401. 17. & inde. & 449.53

sternutamenta quibus modis cohibeantur 306.49. & 341.55. & 352.58

sternutamento mensam ferculúmue reuocari, inter dira omina habebatur 398.58

stesichori in eclipsi metus 5.41

stesichori infantis in ore luscinia cecinit 149.15

sthenis statuarius 474.59. & 477.37

stibium quid 466.26

stica, vuæ species 205.22

stygis aquæ venenum sola mulæ vngula continetur 437.59

stilbonis philosophi quæstio iocularis Diodoro Dialectico mortem attulit 104.28

stillicidia ex arboribus cadentia quando noxia 244.56. & inde. & 245.5. & inde

stilo Aelius vnde Præconinus cognominatus 461.19

stilonis Præconini in Intercatiensem dicterii 514.47

stymma in vnguentis quid dicatur 199.52

stimmi metalli genus 466.26

stymphalides aues quales 163.31

stypax statuarius 477.1

stipendiorum militarium pensatores Libripendes dicti 402.25

stipendio in militari denarius nunquam pluris, quàm de tem assibus æstimatus 462.36

styptica medicamenta 358.25

stipulu vbi ligni vice vtantur 240.40

stipulæ in aruis incensæ mirè prosunt ad fertilitatem 277.25

stipularum differentia, bonitas, vsus 277.11. & inde

styracis lacrymæ consideratio 186.23. & inde. & 189.8

styracis natura, & medicinæ 351.58. & inde

stœbes herbæ medicinæ 327.55. *per totum caput*

stœbe herba & folio & caule aculeata 318.58

stœchas herbæ qualis, & vbi nascatur 395.58

stœchadis herbæ medicinæ 378.48. & 395.58

stoliditatis animalium exempla 124.23

stolones vnde dicti 239.10

stolones in arboribus qui dicantur 239.11. & 243.24

stolonibus quæ arbores plantentur 243.27

stolonis Licinij lex de agrorum mensura 258.46

stolo Licinius sua lege damnatus 258.46.47

stomace oris morbus 364.57

stomachi consideratio 172.15. & inde

stomachi cruciatus asperrimus 365.11

stomachum lædentia 298.27. & 300.57. & 302.22. & 305.30.31. & 307,12. & 347.10

stomachum recreantia 430.39. & 452.22

stomacho vtilia 295.42.46.59. & & 297.2.3.7.34. & 299.6.33. 41.43. 52.56. & 300.15. & 301.36. & 302.32. & 311.36. & 331.21.48.56. & 332.33. 60. & 335.10. & 336.29. & 345. 2.4. & 347.28.53.54. & 395.21. & 406.39.

stomachum purgantia 296.17. & 310.25. & 480.18

stomachum formantia 308.23. & 310.7. & 311.48. & 322.30. & 324. 35. & 352.13. & 378.5. & 390.24

stomacho inimica 307.12. & 308.46. & 309.11. & 310 57. & 321.31. & 322.36. & 324.21. & 334.13. & 335.32. & 337.3. & 338.60. & 339.2. & 340.8.31. 32. & 342.19. & 343.43. & 344.44. & 345.22. & 346.24.27.28. & 348.14. 18.36.40. & 349.10. & 353.58. & 366.29. & 368.18. & 390.54. & 392.31. & 393.37. & 430 33. & 349.48

stomacho sorba recentia prosunt 347.54

stomacho mustum inutile 340.8

stomacho equitatio vtilissima 401.60

stomachum lædunt ficus fici 346.27

stomachus mespilus adstringitur 347.53

stomachus iure perdicum recreatur 430.39

stomachum inflantia 333.54. & 336.15. & 348.31

stomacho inflato vtilia 199.41. & 300.24. & 301.36. & 303.23. & 306.47. & 307.2.12. & 320.57. & 321. 38. & 328.17. & 396.15

stomachi male affecti remedia 300.30. & 301.3. & 303.23. & 304.24.32.56. & 305.60. & 306.3. & 309. 54. & 310.55. & 320.49. & 321.11.14.16.19.38. & 322.6.52. & 327.26. & 328.26. & 332. 22. & 333.60. & 335.5. & 338.21. 44. & 339.8. & 342.44. & 343.9. & 344.19. 47.53. & 345.6.7.20.56. & 346.4. & 347.28.33.59. & 348.2.35. & 351.43. & 353.15. & 354.10. & 358.17.59. & 359.9. & 360.12. & 369.27. & 378.5.7. 10. & 393.4.6. & 394.50. & 403.60. & 411.8. & 430.33.34.39. & 448.55. & 510.29. & 517.48

stomachi malacia, eius & curatio 402.20

stomachi fluxiones betæ vsu sistuntur 299.25

stomachos dissolutos astringentia 298.58. & 310.42.47. & 311.18. & 336.24. & 338.48. & 345.52. & 247.53. & 348.35. & 349.22. & 388.31. & 389.53. & 390.32. & 32. & 392.6. & 394.39.53. & 420.7

stomatica vis glycyrrhizæ 327.43

stomatice sue arteriace panchrestes quomodo conficiatur 347 31

stomatice medicamentum quale 345.31. & 347.45. & 356.39. & 358.23.

stomaticorum remedium 358 39

stomoma æris quid 478.53

strabones ab oculorum vitio denominati 170.26

strabonis visus acutissimus 95.56

strabo Pompeij Magni pater 93.31

stramenta optima ex qua materia 262.55

strangias triticigenus 261.55

stranguriæ morbi remedia 296.53. & 324.41. & 327.27. & 330.36. & 332.21 & 332.27. & 342.42. & 351.22 37. & 353.40. & 354.55. & 357.57. & 359.37. & 360.33.46. & 366.25. & 381.10. 11.20.27.38. & 389.35. & 391. 45. & 393.8.52. & 396. 24. & 421.25. & 431.53

stratij Iouis aræ iuxta Heracleam Ponticam 213.49

stratiotis herba, eius & descriptio, loca, & medicinæ 261.44. & inde

stratonicus argenti cælator 470.16. & 477.20

stratonicus statuarius 477.13.20

stratonices reginæ cum piscatore volutantis picta effigies 494.33. & inde

streptos vuæ genus 202.33

strepsiceratis ferarum genus 125.41. & 168.44

strychni herbæ medicinæ 384.5. & 391.47. & inde

strychnos herba, eius & genera, & effectus in medicinis 324.51. per totum. & 396.3

strychnos herba Aegyptij in cibis vtuntur 318.46

strychnon herbam Graci in iocum verterunt 324.57

striges aues pueris vbera immulgere, fabulosum 175.46

strobon quid 186.54

strobos arboris genus 186.17

strombi in medicinis vsus 455.60. & 456.3

strombus piscis 458.27

strongylon aluminis genus 498.5. & inde

strongylij Amazonis simulachrum 477.6

strophia & Strophiola olim dicta, quæ postea coronæ & corollæ 312.24

struma Nonius Catulli carmine perstrictus 519.58. & inde

strumeæ herba quæ, & cur ita dicta, & eius vsus in medicinis 375.22. & inde

strumæ gutturis remedia 298.9. & 300.43. & 301.12. & 302.51. & 303.44. & 304.6. & 305.28. & 306.18. & 309.8.31.41. & 310.16. & 322.25. & 324.47. & 327.29.52. & 328.32.39. & 330.35. & 331.1.6.8.34. & 333.15. & 334.60. & 335.4. & 336.21.29. & 337.16. & 345.14. & 346.16.46.57. & 347.8. & 351.2.19.22.40. & 352.2. & 353.4. & 357.7. & 359.46. & 367.21. & 375.8.21. & 377.30. & inde. & 279.29.54. & 391.49. & 392.40. & 400.25. & 403.3. & 407. 16. & 416.46. & 429.53. & inde. & 430.12. & 450.15.23.50. & 452. 24. & 454. 5.10. & 509.7.33.47. & 512.24

strumum herba quæ, eiúsq; medicinæ 391.47. & inde

struthea mala ex genere cotoneorum 213.17. & inde. & 213.60

struthion herba qualis 285.19

struthij siue radiculæ vsus 286.15. & inde. & 356.52. & inde

struthij medicinæ 356.53. & inde. & 384.25

struthiocameli auis descriptio 142.37. & inde

struthiocamelus auis omnium maxima 142.36. & 147.17

struthiocameli ouæ plurima pariunt 153.52

struthiocameli natura & calui 169.7

struthiocameli soliditas 142.42

struthiocamelorum ouæ in poculorum vsu à quibusdam habita 142.43

struthiocamelorum pennis coni bellici & galeæ adornantur 142.44

struthiocameli palpebræ quales 170.43

struthopodes fœminæ in India, & cur ita dictæ 91.1

studiorum amœnitates plerique omnes sectantur. Prologo operis. pagina. 1. vers. 51

studiorum gratia elleborum multi sumpserũt 367.6

stupa in lino quæ dicatur 283.19

sturnorum auium consideratio 148.26

sturnus Græco ac Latino sermone docilis 152.6

subalternicum, electri genus 516.32

suarius negotiator Scipioni similis 312.54

suberis arboris consideratio 223.18. & inde

suberis vsus in hyberno mulierum calceatu 223.21

suber arbor glandifera 222.16

suber nõ sentit facilè cariem, aut vetustatem 235.15

suber arbor melius habet cortice detracto 254.59

suberi non decidunt folia 226.27

suberis corticis medicinæ 351.10

suber tardissimè germinat 227.40

subis auis, aquilæ oua frangens 145.33

subsolanus ventus quis, & vnde spiret 13.5. & 279.52

subsolanum villæ vineæ & spectare debent 279.52

subsolanus ventus Fauonio aduersus 13.28

suburrana tribus Romæ, vna ex quatuor vrbanis 258.31

succinorum consideratio, & quàm fabulosa de ijs prodiderit antiquitas 516.15. & inde vsque ad finem capitis

succinum vbi proueniat 517.8

succinum gummi modo ex pinei generis arboribus defluit 517.10

succinum vnde dictum 517.13

succini odor qualis ibid.14

succinum à Germanis in Pannoniam affertur ibid.15

succini copia vbi 52.22. & 517.22

succini medicinæ 517.18.42. & inde

succinum indurescens animalia in se comprehendit 517.27

succini genera plura Ibidem

succinum paleas & folia arida ad se rapit 517.33

succinis gemmæ adulterantur ibid.49

succinum cur infantibus alligetur ibid.43

succorum in fructibus consideratio 218.7. per totum. & Ibidem 19. & inde

succi hortensium consideratio 294.13. & inde

succus sanguis arborum 233.12

succorum in odore differentiæ 218.24

succi myrti mira natura 218.53

succorum differentia in arboribus 233.12. & inde

succi quarundam herbarum singuli nobilia faciunt vnguenta 191.16

succorum in colore differentiæ 218.20.21

sucularum cælestis signi occasus 273.56

suculæ sidus, terra, mariquæ turbidum Ibidem

suculæ vnde dictæ 274.1

sucularum ortus 274.4. & 278.15

suculæ stellæ in fronte Tauri sitæ 11.46

sudines scriptor 515.56

sudis piscis 458.35

sudorem non emittunt quibus concreta sunt ossa 95.17

sudorem inhibentia 303.51. & 311.38. & 321.21. & 343.41. & 344.16. & 349.22. & 416.7. & 497.57. & 498.44

sudorem mouentia 301.26. & 307.21. & 321.30. & 328.27. & 344.38. & 346.22. & 354.27. & 354.32. & 357.9. 360.47. & 372.57. & 386.13. & 392.6. & 393.43. & 396.14. & 444.39

sus animal voluptatione luti gaudet 125.6

sus angina & strumis maximè infestatur 125.4

suis animalis consideratio, & natura 124.56. per totum caput

suum generatio partúsque 124.56. & inde

suis fœtus die quinto sacrificijs purus 125.1

suibus quæ vita longissima 125.3

suibus animæ pro sale data 125.8

suum solertia 125.9

sues furto abacti, voce suarij agnita nauigium euerterunt Ibidem

sues fœminæ quo pacto castrentur 125.11

sues numerosum ganeæ materiam suppeditãt 125.14

sues feræ semel quotannis gignunt 125.27

sues feri coitus tempore asperrimi Ibidem

sues feræ partus tempore asperrimæ 125.28

sues arabia non alit 125.31

sues à serpentibus percussæ cancrorum pabulo sibi medentur 451.47

sues cocuntes, ore spumam effundunt 156.30

suum rabies quo pacto mitigetur 156.32

sues etiam prægnantes Venerem admittunt 156.35

sues quolibet cibo vescuntur 157.58

sues anguibus & mustelis inimici 158.22

suum vulvæ quæ optimæ 174.20

suum viuarum pinguedo à muribus erosa 174.31

suum esca quæ glandes maximè idoneæ 222.41

sues in Illyrico solidas habent vngulas 177.24

sues serpentibus siue noxæ vescuntur 179.15

sues quæ esca maximè pinguescant 197.26. & 392.27

sues sexaginta dierum spatio pinguescunt 125.7

sues dentes nunquàm amittunt 171.38

suibus costæ denæ 174.10

sues salamandras sine noxa edunt 422.15

suum lienes quibus herbis absumantur 554.60. & 366.45

suum morborum remedia 357.20. & 362.10.17. & 397.43. & 416.20. & 457.43

suum testiculi Censoria lege interdicti 125 16

suilli simi varij vsus 406.56

suilli adipis commendatio 406.53

suillo adipe nouæ nuptæ postes attingebant 406.53

suilli lactis in medicinæ vsus 406.36

suilli ex fungorum genere maximè ancipites 332.54

suilli ad arborum radices gignuntur 223.7

suillorum medicinæ 333.1

suetonius Paulinus Consul de Atlante monte quid prodiderit 56.39. & inde

suffetiæ Vestalis virginis statua 473.8

suffragio vini amphora empto, Q. Ciponius ambitus damnatus 496.9

suffusorum oculorum remedia 404.55. & 405.29

sugillatorum remedia 306.12. & 333.15. & 339.47. & 343.6. & 344.48. & 348.26. & 360.6. & 390.43. & 453.5
sulcorum in agro latitudo, longitudóq; quanta esse debeat 250.19. & inde
sulphuris consideratio, natura, genera, loca 497.4. & inde
sulphuris effectus 497.15
sulphuris in religione vsus ibid.21
sulphuris suffitu domus expiabantur. Ibidem
sulphuris odorem fulgura, fulmináque habent 497.23
sulpitij Galli de siderum interuallis sententia 8.34
Sulpitius Gallus Consul primus eclipsis rationem Romanos docuit 5.32
Sulpitio L. Consule nobilitas Romæ annulo posuit 460.36
Sulpitius Galba 461.24
Sulpitio Seruio Consule carne pluuit 16.3
Sulpitij Q. consulatu ludi pro salute D. Augusti facti 101.53
Sulpitiæ Paterculi filiæ pudicitia 98.46
Sumen quid, & à quo nomen illud primùm impositum 125.17
Sumen suis quod optimum 174.24
Summani dei ædes Romæ 421.58
Summano deo fulmina nocturna tribuerunt Romani 15.18
Superbiæ sedes in supercilijs 169.39
Superbia in corde nascitur Ibidem
Superciliorum consideratio 169.38. & inde
Supercilia hominis fastum indicant 169.39
Supercilia quo pacto denigrari possint 436.57
Supercilia affectuum præferunt indicia 169.38. & inde
Supercilia vnde dicta 170.48
Superciliorum situs hominis naturam indicat 178.57. & inde
Superstitiosæ obseruationes ex veterum scriptis, aut Magorum præceptis toti operi Plinianopassim aspersæ 266.20. & 267.55. & inde. & 268.11. & inde. & 290.5.6.18. & 295.50. & 296.42. & 299.36. & 301.15. & 302.45.48. & 315.10. & inde. & 322.26. & inde. 30.37. & 323.59. & inde. & 324.48. & inde. & 327.23. & inde. & 328.37. & 329.36. & inde. & 330.16. & inde. & ibidem. 22. & 331.7. & 335.44. & 336.47. & 345.13.42. & inde. & 347.7.34. & inde. & 350.15. & 351.5. & 355.2. & 356.1. & 357.16. & inde. & 359.20. & 360.50. per totũ caput. & 361.52. & inde. & ibid. 56. & 362.3.4.17. & inde. & ibid. 33. & inde. & 370.60. & inde. & 373.30.42. & 374.56. & 377.32. & 382.6. & inde. & 383.43. & 389.45. & 393.56. & 395.57. & 396.33. & 397.51. per totum caput. & 399.34. per totum. & 408.18. & 413.31. & inde. & 420.42. & inde. & 423.34. & inde. & 426.5. & inde. & 429.4. & 433.8. & 434.22. & inde. & 451.4.20.29. & inde. & 454.20. & inde. & 455.48. & inde. & 481.55. & 523.3. & inde. & 525.8.31
superuacua diligentia fugienda 239.20
superfœtantia animalia admodum pauca 93.6. & 156.35
supplicationibus thus & costum antiqui adhibebant 334.37
suppurationum remedia 321.39.42. & 322.15. & 334.57. & 335.1. & 336.8.18. & 339.52. & 342.44. & 343.2.7. & 347.50. & 351.8. & 353.5.31. & 358.53. & 361.46. & 367.21.50. & 372.54. & 379.10. & 393.7. & 394.34. & 396.10. & 509.9
surœ soli animalium homini 177.15
surculorum vitium, ac aliarum arborum natura 249.21. & inde
surditatis remedia 295.5. & 300.9. & 303.30. & 366.24
surdi Nili accolæ ob fluuij se ex alto præcipitantis fragorem 85.5
surrentinæ vuæ quales 201.27. & 202.13. & 204.12. & 340.21.32
surrentina vasa fictilia 496.4
susinum vnguentum ex quibus constet 191.8
suspiriosorum remedia 295.25 & 296.23. & 298.6.8. & 302.54. & 303.26. & 304.47. & 308.22. & 309.55. & 321.49. & 323.41. & 330.36. & 337.28. & 339.53. & 346.29. & 348.46. & 351.39. & 353.9. & 356.58. & 360.9.36. & 378.23.42. & 389.19. & 395 53. & 411.13. & 454.50. & 483.53. & 497.18
sutor ne vltra crepidam. Prouerbium 490.36
sutrina inuentor Boethius 105.43

Abanus insecti genus 166.52. & 167.52
Taberius Eros Grammaticus cretatis pedibus Romam aduectus 498.59
Tablina antiquorum codicibus, & monumẽtis rerum in magistratu gestarum implebantur 489.39
Tacapensis agri mira fertilitas & inde 270.2.
Tacapensis agri malus bifera 228.51
Tactus communis animalibus per totum caput 157.37.
Tæniæ ieoris medicinæ 453.14
Talæ quales, & quomodo serendæ & inde 247.19.
Talearum cultura ex Catone 247.29. & inde
Taleis ficus seri non vult 247.19
Talenti Aegyptij æstimatio 463.1
Talenti Attici æstimatio 494.12
Tali quibus animalibus non sint & inde 177.19.
Tali camelorum bubulis similes 177.20
Talorum tumentium remedium 382.59
Talpana vua 202.21
Talpæ animalis consideratio, natura, cæcitas, vsus 427.35. & inde
talpæ armo tacta semina vberiora fiunt 265.7
talpa magicis aptissima & inde 428.37.
talpæ cordis prodigiosa natura ibid.37
talpæ, eiúsque partium in medicinis vsus ibid.37. & inde. & 430.2. & inde
talpæ Thessaliæ oppidum fussoderunt 116.47
talpæ in Orchomeno totæ subruunt arua 126.42
talpæ in Boœtiæ Lebadia nullæ 126.42
talparũ è pellibus cubicularia stragula 126.43
talparum mirus auditus 157.17
talpæ visu caret, oculorum tamen effigiem habet 169.44
talpæ semper defossæ viuunt 128.46. & 157.17
talpa subterraneum animal 141.27
tamarix frutex nullum semen, aut fructum gerit 228.22
tamarix frutex idem cum myrice 197.50
tamarici folia non decidunt 226.27
tamarici folia carnosa 227.7
tamaricis medicinæ 354.58
taminia vuæ genus 339.21
tamnacum herba 324.44
tano herba Itali vescuntur 348.31
tanaquil Tarquinij Prisci vxor 513.57
tanaquilis lana, fusus, & colus in templo M. Anci suspensa 124.1
tanos gemma ex genere smaragdorum 519.25
taos gemma 527.21
taphiusius lapis ex genere aetitarum 510.22
taraciæ Vestalis statua 473.8
tarandi fera consideratio & inde 118.12.15.
tarandus colorem mutat & inde 118.12.16.
tardæ aues ex genere anserino 147.20
tarentina vina 204.32
tarentinæ nuces ex genere pinearum 213.9
tarentinarum nucum duo genera 217.6
tarentina pyra 214.30
tarentinæ ficus omæ dictæ 215.41
tarentinæ castaneæ 217.19.21.24
tarentina myrtus 219.12
tarentina cupressus 230.43
tarentinus Apollodorus medicus 296.27
tarentinæ vrbis insignis colossus 474.12
tarius Rufus ingentes opes in agris colendis exhausit 260.8. & inde
tarpeij delubri in fundamentis caput humanum inuentum 398.11
tarquinio Superbo regi à Sibylla tres libri allati 196.3
tarquinius Priscus quando Romæ regnarit 210.34
tarquinij prisci filius primus omnium aureã bullã donatus 459.51
tarquinij Prisci statua sine annulis 459.50.54
tarquinius Priscus aurea tunica triumphauit 463.43
tarquinij Prisci pater Demaratus Corinthius 485.25. & 495.26

tarquinij

tarquinij Prisci cloacæ Romæ 507.7.8
Tarquinius Superbus Romanorum rex hortum colere solitus 285.26
tarquinius sanguinarium filio nuntium ex horto remisit 285.26. & 293.8
tarquinij Superbi papauerum capita decutientis historia 293.8.9
tarquinius cùm regno pelleretur, serpens latrauit 120.28
tarraconensia vina 204.41
tarrupia vua non ante gelu metitur 202.31
tarum aromatis genus 187.34
tasconium, terræ genus 464.10
tatteus sal oculis vtilis 444.7
tauriscus argenti cælator 470.16
tauriscus pictor, & eius opera 494.48
tauriscus Trallianus marmoris sculptor, eiúsq; opera 501.50
taurominitani collis vuæ quales 201.38. & 204.23
taurus auis à mugitu dicta 151.49
taurorum coitus 155.58
taurorum fel aureum tingit colorem 173.18. & 407.38
tauri Indici miræ magnitudinis & velocitatis 114.27. & inde
taurorum coitus & generatio 122.34. & inde
taurorum inter se dimicatio 122.54. & inde
tauri generositatis signa 122.52. & inde
tauros intorta ceruice necare Thessalorum inuentum 122.57
taurorum victimæ lautissimæ 122.58
tauri in genere scarabæorum qui dicantur 430.6
tauri cælestis signi stellæ 11.45
taurini sanguinis potus lethalis, & quare 175.6. & 407.43
taxica primùm dicta, quæ postea Toxica 224.22
taxi arboris consideratio 224.18. & inde
taxus arbor venenata 224.20
taxus quo pacto innoxia fiat 224.23
taxo folia non decidunt 226.27
taxi fumus mures necat 358.10
tectoria quo pacto facienda & inde 512.4.
tedæ arbor consideratio 223.56. & inde
tedæ mares duntaxat fycen ferunt 223.58
tedæ sacrorum luminibus grata 223.57
tedæ pix liquida excoquitur 224.27
tedæ arbor montes amat 225.57
tedarum medicinæ 353.14
tegetes exiuncis 320.18
tegulas Cinyras primus reperit 105.38
tela, sagittásque è corpore extrahentia 369.55. & 385.36.51. & 396.38
telorum venenatorum remedia 33.24. & 405.44
telchius Castoris & Pollucis auriga 70.47
telephanes Phoceus statuarius 476.8
telephanes Sicyonius pictor 485.22
telephi imago picta 489.39
telephium herba, eiúsque vsus & inde 396.19.
telephum Achilles qua herba sanarit 366.30
telephus hasta rubigine ab Achille sanatus 482.1
telesti poetæ monumentum à Nicomacho pictum 492.19
telicardios gemma 527.2
telinum vnguentum 191.12
telirrhizos gemma 527.1
telis, id est, fœnum Græcum 362.46
tellianæ ficus 215.43
telluris ædes Romæ 473.30
telmesicum vinum 204.53
temetum antiqui vinum appellabant 206.8
temperantia in cibis vtilissima 401.13
tempestatum causa à sideribus proficiscuntur 11.13.33
tempestatum prognostica 208.7. per totum. & 448.58
tempestates imminẽtes vasorum sudore præmuntiantur 281.46
tempestatum appellatione quæ intelligantur 275.59
tempestates à quibus proficiscantur sideribus 276.1
tempestatum repentinarum varia genera 14.7. per totum caput
tempestatum remedia 277.1. & 524.16. & 525.10
tempestiuitas in re qualibet multum habet momenti 233.58
templum Dianæ Ephesiæ toto orbe excellentissimum 506.20. & ind.
templorum fastigia quibus ortu initijs 495.29
temporum inæqualitates tribus cælestibus circulis distinguuntur 19.35
tempora germinationis tria 248.7
temporum cardo quadripartitus per incrementa lucis distinguitur 272.14
tempora tria antiqui fructibus suis metuebãt 276.22
temporum dolentium remedium 310.60
tempsæ vinum quale 204.32
temulentia vnde dicta 206.6
temulentia libidines docet 209.21
tenesmos morbus quis 416.17
tenesmi morbi remedia 298.16. & 306.53. & 308 35. & 309.17. & 336.58. & 379.2. & 391.16. & 393.10. & 406.36. & 412.17. & 431.22. & 452.24. & 454.50.54. & 466.44. & 483.40
tentyritæ populi crocodilis terrori sunt 115.50. & 399.25
tephria ophitis genus, eiúsque vsus, & nominis ratio 503.31
tephritis gemma 527.4
tepidandi vites consuetudo in agro Sulmonensi 256.7
teragus piscis 458.33
teramnon herba fabam necans 267.54
terebinthi arboris consideratio 193.47
per totum caput & 224.51
terebinthus quando germinet 227.40
terebinthus quæ loca amet 225.57
terebinthi Syriacæ ebeno nigriores 234.48
terebinthus quando semen, & fructum reddat 228.11
terebinthino non decidunt folia 226.27
terebinthi resinam fundunt 208.11
terebinthi resina qualis 208.14
terebinthi medicinæ 352.12 & inde
terebinthini calices 234.49
terebinthiz usus gemma 522.30
terebra Gallica qualis, & eius vsus 246.44
terebra à quo reperta 105.52
terebrarum vaginæ ex qua materia 236.24
teredinum consideratio per totum caput 235.45.
teredo quæ propriè dicatur 235.46
teredines in lignis quibusdam amaritudo, in alijs durities nasci prohibet 225.22. & 235.49
teredini quæ arbores maximè obnoxiæ 235.42
teredini iris etiam in terra obnoxia 239.49
teredini natura dentes dedit ad robora cum sonitu perforanda 159.38
terei patria Bizia hirundinibus inuisa 47.35. & 143.18
terentiæ Ciceronis vxoris ætas longissima 191.51
terentius Cneus scriba Numæ monumentum effodit 195.49
terentius Lucanus primus gladiatorum munera picta in publico proposuit 488.12
terentij Coracis interitus 104.38
tergeminos interdum nasci 91.39
tergilla Ciceroni filio temulentiam obiecit 209.43
tergoris animalium consideratio & inde. 175.21.
tergora quibus animalibus durissima 175.26. & inde
terracina amygdalarum syluis scatet 230.29
terræ elementi situs 2.18
terra medium totius vniuersi situm obtinet Ibidem
terra sola elementorum immobilis 2.19
terra vmbræ qualis figura 5.3
terræ vmbram Luna altitudinem non excedere 5.4
terra minor, quàm Luna 5.15.28
terra habitalis Zodiaco subiecta 6.51
terræ consideratio 16.51. per totum caput
terra meritò matris cognomine honorata 1652
terræ erga homines beneficia Ibidem. & inde
terræ elementorum mitissima 16.59
terræ forma qualis 17.27. per totum caput. & ibidem 36. & inde. & 19.38. & inde
terram globosam esse 17.27.30.42
terram vndique incoli 17.40
terra in mundi sita medio 18.14. & 19.29
terræ habitalis portio per totum caput 19.4.
terræ Zonæ quinque 19.8
terra mundi punctus 19.21
terræ medium optimè temperatum 21.27
terras quas maria irruperint per totum caput 23.20
terræ à mari sublatæ per totum caput 23.35.
terræ hiatu loca plura absorpta 23.40 per

per totum caput
terræ opulentia inexhausta 23.50. per totum caput
terræ semper trementes 24.27.& inde
terra ad saltantium modulos sese mouentes 24.34
terræ & cæli quo ad arbores societas 240. 11.per totum caput
terrarum differentiæ plures 240.25. & inde.& 241.2.per totum caput
terræ quæ arboribus frugibusq; apta 240.26. & inde
terra amara & macra signa 241.2
terræ qualitates quibus indicijs deprehendantur Ibidem & inde
terrarum vitia 241.6.& inde
terræ odor qualis esse debeat, & quomodo cognoscatur 241.22.& inde
terræ quæ frugibus serendis vtiles 241.26. & inde
terræ cultura intermittenda 241.27
terra vbi fertilissima 241.30
terræ genera plura agris stercorandis vtilia 241.40.per totum. & Ibidem 52.per totum caput
terra cur olim fertilior, quàm modò 258. 50
terra quibus seminibus emacretur 264.19
terræ cultura 269.45.per totum caput
terra quando aranda 273.39.& inde. & 274.40
terra cum cælo societas primùm à Democrito intellecta 275.39
terra malum, herba quæ 370.10
terra auaritiæ causa sufloditur 17.16.& inde. & 459.11.& inde
terræ benignitas ac beneficia 16.51.& inde. & 495.56.& inde
terra quæ semina vicissim admittat 270.15. & inde
terræ fœcunditas ex arborum proceritate non colligenda 240.31.& inde
terra vitia alterius terra iniectu emendare, summæ demeniæ est 241.32
terra lætificanda varij modi. Capitibus sexto, septimo, octauo, nono, Libri decimi septimi
terræ aduersus calumniantes defensio 257. 39.& inde
terra olim ipsorum Imperatorum manibus colebatur 258.51
terræ quæ quibus seminibus aptissimæ 264. 24.& inde
terra quædam gignere non potest, quæ tamen in arboribus nascuntur 237.20
terrarum enascentium causæ 23.2.& inde
terræ in mari enatæ 23.11.& Capite sequenti
terrarum quarundam peculiares natura 24. 38.per totum caput
terra scorpiones vescuntur 157.49
terra diuturnis nimbis fermentescit 239.44
terra obruta materia quæ maximè durent 236.4
terrarum quarundam mira natura 496.26. per totum caput
terræ in aquis, lapides centes Ibidem
terrarum portenta semel visa 22.43. per totum caput
terrarum medicinalium genera, & medicinæ ex eis 498.25.per totum caput
terræ venenum, herba quæ, eiúsque effectus 370.22
terra scorpiones, serpentésque necans 499. 12
terræ tuber, herba quæ 370.29
terræ fel, centaurei genus, & cur ita dictum 368.18
terra à talpis excitata in medicina quẽ vsum habeat 430.4
terræmotus consideratio. Capitibus 79.80. 81.82. 83. 84. Libri secundi. & 506.21
terræmotus varij effectus 21.46. per totum caput
terræmotus causa quæ 21.32.per totum caput
terræmotus ab Anaximandro prædictus 21. 35
terræmotus futuri signa 22.24.per totum caput
terræmotus futuri remedia 22.31.per totum caput
terræmotus vi duo montes concurrere visi 22. 43.per totum caput
terræmotus miracula 22.54.per totum caput
terræmotus post Austros maximè noxij 13. 56
terræmotus vbi nulli 24.45
terræmotus aquas profundunt sorbéntque 442.2
terræmotu montes rumpi 94.52
terræmotum in Lycia quadraginta dierum serenitas semper subsequitur 24.46
terræ hiatus vi sideram fieri 21.32
terrena in cælum tendentia siderum vi deprimuntur 10.60
terrestrium animalium generatio 155.44. per totum caput
terrorem incutiens herba 361 17
tertianæ febris remedia 308.36. & 323 60.& 328.35. & 330.18.22.& 336.52.& 361.54.& 369.14.& 383. 40.46.& inde.& 400.31.& 403.5.7.& 493.11
tesseras quis reperierit 106.9
testaceæ pyræ 214.31
testium animalium consideratio 178.1 & inde
testes buteonibus terni 178.4
testiculi suum Censoria lege interdicti 125. 16
testium & genitalium affectorum remedia 300.29.& 301.23.& 303.47.& 308.28. & 310.54.& 321.28. & 323.17.& 330. 56.& 336.10.39.& 342.41.& 348.44. & 349.29.& 351.19.& 352.51.& 354. 42.& 509.40
testium tumores sedantia 305.8.& 351.15. & 381.50.59.& 412.39.& 447.24.& 498.44.
testium inflammationes & ardores sanantia 336.45.& 337.26.& 339.17. & 342. 36.& 381.18.& 446.35.& 450.34.
testudinum consideratio, genera. vsus, medicinæ 450.10.& inde
testudinum cibus 450. 14
testudinum Indicarum consideratio, magnitudo, & captura 130.5.& inde
testudinum coitus 139.60
testudinis ouæ in sicco maturantur 141. 22
testudines dentibus carent 130.14. & 172.18
testudines troſtri acumine pro dentibus vtuntur 130.14.& 172.18
testudines lingua carent 172.8
testudines vbi cornigeræ 130.19
testudinum partus 130.16
testudines cherſinæ, id est, terrestres 130. 22
testudines cortice teguntur 130.30
testudinis pulmo qualis 172.52
testudines celtiæ 130.20
testudines adnatantes Troglodytæ sacras adorant 130.21
testudinum tegmina quando secari cœpta 130.26
testudinum teguminibus ligna olim distinguebantur 236.35
testudinei cum serpentibus pugnaturæ cuniculabubula se muniunt 116.18. & 305.38
testudines vbi maximæ 77.51.& 79.41
testudo vbi plurima 84.19
testudinum in medicinis vsus 306.14.22
testudines in ædificijs à quo inuentæ 106. 6
tetanicorum remedia 346.42.& 384. 42
tetartemorij nomine quid intelligant Astrologi 102.33
tethalassomenon vinum quod 205.10
tetheapiscis 458.28
tetheatrum medicinæ 454.49.& 456.1
tetradoron, laterum genus 496.58
tetragnathij aranei genera duo 422.59. & inde
tetralix frutex idem cum erice 162.25
tetralix quando floreat 319.12
tetraones aues anserini generis 147.15
tettigometra quid 166.19
tettigoniæ, cicadarum genus 166.16
teuca Illyriorum regina Romanorum legatos interfecit 473.3
teucer crustarius famam ex argenti cælatura adeptus 470.21
teuchites iuncus 320.55
teucria herbæ medicinæ 379.29.37
teucrion herbam Teucer reperit 366.41
teuthonum legati facetum responsum 486. 5
teuthrion herba. polij genus 315.22
textilia à quibus reperta 105.42
thalassegle herba qualis, miríque eius effectus 361.19
thalassites vini salsi genus 205.10
thales Milesius philosophus quando vixerit 5.36
thales Milesius primus Græcorum Solis eclipsim inuestigauit Ibidem
thales Milesius ex vmbræ mensura pyramidis altitudinem deprehendit 505.22
thalictrum herba, eiúsque vsus 396.36
thalassomeli quid, eiúsque vsus 443.6
thamyræ citharœdi effigies picta 494. 48
thapsi herba quæ 293.16
thapsia scœniculo simillima 293.22
thapsia

thapsia in Africa vehementissima 198.23
thapsiæ succus quo pacto colligitur 198.24
thapsiæ radix in pastillos redigitur 198.25
thapsiæ succo Nero primus claritatem dedit 198.25
thapsiæ medicinæ 377.24
thasia vua 201.37.& 202.34.& 204. 55.& 207.52
thasium vinum 204.49.& 306.30.& 207.48
thasiæ nuces 217.6
theamedes lapis ferrum abigit 508.52
theangelis herba Magica 361.20
theatra croco imbui solita 314.38
theatra pensilia Curionis 507.49
theatrorum vela qualia 283.39.& inde
theatrorum orchestra scobe aut harena superiecta vox deuoratur 178.38
thebaidis regionis frumentum excellentius, quàm Aegyptium 268.51
thebana vrbs sæpius capta 148.18
thebæ ab Alexandro captæ 475.36
thebarum tecta cur hirundines non subeant 148.18
thebanum bellum quando gestum 236.55
theoclithos gemma 527.4
theocliti lapides, in spongijs nascentes 509. 49
thelygoni herbæ consideratio, vsus, & medicina 391.29
theligoni potu fœminæ concipiuntur 386. 37
thelyphonon herba qualis 372.59
thelypteris herba 392.25
themiso medicus 207.40.
theocriti amatoriæ incantationes 398. 29
theodorus præstigiator pictus 495.3
theodorus plastices inuentor ibid.25
theodorus architectus 505.60
theodori statuarij opera 477.8
theodori pictoris opera 494.45
theodoti in fundo cerussa natiua inuenta 487.5
theomnestus medicus liberalitate Ptolemæi ditatus 99.7
theombrotion scriptor 361.9
theomnestus pictor 492.13
theomnestus statuarius 477.43
theontij pictoris opera 494.47
theon pictor ibidem
theophrastus quandiu ante Plinium 284. 16
theophrastus quando floruerit 467.16
theophrasti de coronis opus 313.10.
theophrasti laus Prologo operis pag.2. vers.44.& 210 31
theophrastus mulier scriptis suis incestiuit. prologo operis pag.2.vers.45
theriace vitis, & vinum & vua serpentium ictibus medetur 207.50
theriacæ confectio Apollinis ædi incisa 311. 54
theriace quo pacto conficiatur 311.53. per totum caput 418.33
theriace ex rebus externis constatur 418.33
theriace venenatis omnibus animalibus aduersatur 311.54
thericles torentes, & eius calices ex terebintho 234.49
therimachus pictor quando floruerit 490.5
therimachus statuarius 475. 57
therionarca herba qualis 361.14.& 371.22
therminum lupinorum oleum 344.34
thesei pictura 489.31.& 493.43.& 494 16
theseo Hecale sonchon herbam apposuit 332. 15
thesion herba quæ 319.59
thesij herbæ vires 330.47
thesmophoria, id est, Cereris sacra, non nisi a castis celebrabantur matronis 354.27
thespiades ex marmore 501.49
thespiadum prælium ex ære 476.4
thessa piscis 458.28
thessalicæ ficus quo anni tempore erumpant 227.46
thessalica ars dicta Magia 427.36
thessalorum inuentum taurum ex equo mitorta ceruice necare 122.56

Reliqua quære parte secunda.

thetidis Deæ simulachrum ex marmore 501.6
thya arbor quæ 196.50.per totum caput
thyadum simulachrum è marmore 501.6
thiatis mensis, Augusto respondens 394. 18
thieldones equi quales 121.28
thieum idem cum succino 516.56
thylon à draconeoccisus, & bali herba vnæ restitutus 364.25
thymbra herba quæ 292.53
thymeleæ frutex 197.44
thymi herbæ species, natura, vsus & inde 316.11.
thymum apibus gratum 162.13.& 316.12.& 317.18
thymi augurium mellis prouentus 316.13
thymi semen visu deprehendi non potest 316. 14
thymi vbi ingens copia 316.20
thymi genera, & medicinæ & inde 323.6
thynni pisces in medicinis vsus 457.12
thynnorum copia vbi 127.45.& 130.60
thynnorum mira magnitudo 128.29
thynni quando præcipuè capiantur 131. 27
thynnis vita breuis 131.29
thyrrei lapidis mira natura 27.10
thysselij herbæ medicinæ 373.5
thalassi herba quæ 396.27.32
thoas quidam à draconeseruatus 113.31
thoes, luporum genus 118.13
thoes leonibus inimici 158.26
thoracis vitiorum remedia. Quære Pectoris remedia
thorybetron herba qualis, eiusq; vsus in medicinis 379.33
thraces ex foliis tribuli equos saginant 327. 51
thraces calculis albis & nigris dies discernunt 99.47
thraces in Liberi sacris galeas & thyrsos hederæ adornabant 230.56
thraces ex tribuli nucleis conficiunt panem prædulcem 327.51
thraciæ rigore fertilis 240.53.
thraciæ triticum quale 262.52
thraciæ vinum Maroneum Homeri carmine nobilitatum 262.18
thraciæ gemmæ genera tria 527.3
thracius lapis aqua accenditur, extinguitur oleo 465.58
thrascias ventus quis, & vnde spiret 13.9
thrason statuarius 477.45
thrauston hammoniaci genus 188.8
thryallis herba 319.41.& 371.56
thripes vermiculi quales 235.47
thucydidis exilium, & laus 97.54
thurianus romus piscis 458.28
thurinorum collium vuæ quales 204. 33
thurini agri quercus mira 226.29
thus Minæum vnde 184.24
thuris arbor in Lydia vixit 230.20
thuris consideratio 184.16. per totum caput
thuris natura ac genera ibid.per totum caput
thuris ligno Scabæi cibum coquunt 186.25
thure non supplicabatur Troiano tempore 190.32
thure nobilitati Sabæi & inde 82.60.
thure Dijs supplicatur 334.37
thus terræ, quid 352.21
thus cicutæ aduersatur 372.30
thuris decimas Arabes Sabi Deo consecrant 185.2
thuscania signa 474.47
thuscorum tibiæ ex qua materia 232. 35
thuscorum de fulminibus opinio 15.6
thuscis ager nono sulco aratur 269. 85
thusciæ vuæ peculiares 202.20
tiberiana pyra quæ 214.28
tiberius Imperator in sternutamentis salutari voluit 398.46
tiberij principatu duodecim vrbes in Asia terræmotu prostratæ 22.55
tiberij tempore magna chartæ inopia 196.8
tiberij Imperatoris nobilis mensa 196. 25
Tiberius Cæsar quid de Surrentino vino iudicarit 204.13
tiberij Claudij tempore institutum, vt ieiuni biberent 209.31
tiberius Imperator in senecta seuerus 209. 36
tiberius imperator in iuuenta ad merum pronus ibidem
tiberius quibus pyris delectatus 214. 25
tiberij quintus Consulatus 9. 11
Tiberij nobile de Acontia Cometæ genere carmen ibidem
tiberius nocte diú continuato itinere in Germaniam profectus fertur 95. 50
tiberius castaneas insigniores balanos appellauit 217.18
tiberius Imperator tonante cælo lauro coronabatur 229.3.4
tiberius quibus lignis naumachiarium pontem refecerit 233.50.234.29

tiberius in capillo tondendo seruauit interlunia 23.4.5
tiberius Imperator cucumere delectatus 286. 27
tiberius sisere maximè delectatus 288.3
tiberij scissum dictum de asparagis, & corruda 291.46
tiberij arx in Capreis insula 36.48
tiberius templum Augusti picturis decorauit 486.21
tiberius Claudius Agrippinæ vxoris boleto peremptus 332.35
tiberius Archigallum Parasij cubiculo suo inclusit 489.34
tiberij principatu flexile nitri temperamentum repertum 513.22
tibertus obsidionam Menelai imaginem Aegyptijs remisit 513.30
tiberij Imperatoris colon morbus 376. 19
tiberius Imperator quo natus augurio 154. 34.
tiberij Imperatoris parentes ibidem
tiberius Imperator nocte, vt die, cernebat 169.54
tiberium marmor quale, & vbi inuentum 503.25.27
tibiarum materia 197.11.& 232.9
tibiarum differentiæ plures 232.32. & inde
tibiarum repertores 106.16.19
tibiarum exhauctorum remedia 346.36
tibur oppidum vetustius Roma 236.53
tiburtinæ vrbis vetustissimæ ilices 236. 54
tiburtium Tuliarum insignis arbor, omni pomorum genere onusta 247.4
tiburtus Tiburis conditor vbi inauguratus 236.54
tiburtus Amphiarai filius 236.55
tiburtina vua 202.27
tiburtina ficus 215.35
ticinensis agri fabulum album infœcundum 240 29
ticinius Mena primus Romam tonsores adduxit 107.14
tigranes rex à Pompeio victus 96.57
tigrinæ mensæ ex genere citrearum 196. 34
tigris restagnans non inuehit limum, vt Nilus 268.22
tigris & Euphrates restagnatione sua Seleuciam fœcundant 268.52.53
tigridis ferè consideratio 113.50. & inde
tigrium ferarum vbi copia 76.23.& 113.50
tigres à quo primùm Romam aduectæ 113. 46
tigrium erga catulos affectus & inde
tigrium coitu, canes concipere 120.2
tiliæ arboris consideratio, & genera per totum caput 225.17.
tiliæ fructum nullam animal attingit 225. 19
tilia quæ loca amet 225.60
tilia quando germinet 227.38
tiliæ arborum omnium mollissima, calidissimaq; 234.58
tilia apta scutis 235.6
tilia ad mille vsus expetitur 275.15
tilie corticis varij vsus 223.26
tiliæ arboris medicinæ & inde 353.54.
tilos vermis idem cum millepeda 426.26
timagoras pictor 488.40.41
timanthes pictor 489.9.44
timarchides statuarius 477.43
timarchides marmoris scalptor 501.55. 57
timarchi maxillæ duplices 171.30
timarchus statuarius 475.1
timarete pictrix, Myconis filia 489.49
timarete pictrix Micons filia 495.1
timaris regina 526.43
timidorum remedia 367.48.& 403. 10.& 404.9.& 405.21.22.& 451.42. & inde.& 457.24.& 518.30
timiditatis indicia in oculis 170.2
timocles statuarius 475.3
timomachi picturis opera 494.10.& inde.& ibid.53
timon philosophus misanthropos 95.28
timon statuarius 477.44
timosthenes classium Ptolemæi Philadelphi præfectus 85.12
timotheus marmoris scalptor, Scopæ æmulus 501.32. & inde
timotheus statuarius 477.43
Tympana ex argento 469.39
tympania margaritarum genus 136.7
tympanicorum remedium 367.45
tymphaicum gypsi genus, eiusq; vsus 498. 56.& 512.27
tyndarides ab Aesculapio ad vitam reuocatus 417.2
tyndaridæ Nicomachi imperfecti, summa in admiratione habiti 494.51
tinearum vermium consideratio 168.9. & inde
tineæ pelluere nasciuntur 168.9
tineæ quomodo pellantur 297.19.& 298.15.& 356.35
tineæ vestem quam non attingent 399. 31
tineæ vestes ne ledant 212.55.& 390.50
tineæ propriè quæ 235.46
tinearum remedia 299.17.& 301.5. & 304.7.& 305.29.& 307.11.& 330. 11.& 345.39.56.& 347.26.& 348. 25.& 351.34.& 355.40.& 379.3.& 387.1.& 390.50.& 392.30.& 412.18. & 424.10.
tinearum siue tæniarum in corpore humano mira longitudo 167.53
tineis siue tæniis populi quidam obnoxij, & quidam non 396.53.& inde.
tinnunculi auis consideratio per totum caput 151.6.
tiphe genus frumenti 263.7.49
tiphys gubernaculi repertor 107.4
tiphyon flatus genus 317.2
typhon flatus repentini genus 14.11.20
typhoni resistit coralium 525. 47
typhon rex, & cometæ genus 9.27
tyrannus primus Agrigenti Phalaris 165. 59
tyranniana pyra 214.26
tyresiæ vatis monumentum 526.50
tyria purpura qualis 315.27. & 487.35
tyria methystus, coloris genus 138.22
tyridates magus 428.23
tyrium vinum 204.54
tyrius color 137.59.& 138.22.& inde
tyronis Sabini liber ad Mecœnatem 293. 41
tyronum toga 124.4
tirynthiorum serpentes, miraq; eorum natura 126.54
tyrrheni à Lydis orti 33.54
tissaphernes à Panæo pictus 488.37
tisias statuarius 477.44
tisicrates statuarius 476.6.& 477.11
tisicratis filius Arcesilas pictor 494.57
tithymali herbæ genera plura & inde 380.11.
tithymali genus platyphyllon 380.41. & 383.60
tithymalus herba lactaria Romanis 380. 11
tithymali medicinæ 377.18.& 379. 59.& 380.11.& inde.& 382.35.& 383. 23.& 383.55.60.& 385.52.& 386.6.& 387.7
tithymalon papaueris syluestris genus, eiusq; vsus in medicinis 308.4.& inde
tithoes Aegypti rex 505.36
titi Sabini seruorumq; eius supplicium 119. 51.& inde
titi Imperatoris domus 502.5
titi Tulloni Bononiensis senectus 102.1
titus Septimius Sabinus ædilis curulis 477. 53
titij Prætorij viri, marmorei signi facies 439.7
titulorum festiuiorum contemptor Plinius. Prologotorius operis, pag.2.vers.32
toga prætexta quis Romæ primus vsus 138.4
togarum genera, & differentiæ 124.51. & inde
tolutim ingredi, in equis quibusdam artius est, non naturæ 121.31
tomus thurianus piscis genus 458. 28
tonantis Iouis simulachrum 476.54
tonantis Iouis ad s 476.51
toni musici in calisti harmonia 8.36. per totum caput
tonitruorum consideratio 11.54. per totum caput.
tonitrua omnia fortuita 12.3
tonitrua matutina ventum significant, meridiana imbrem 281.5
tonitrua arrestiri posse 405.15. & 505.53
tonitrua crebra amplum tuberum prouentum afferunt 284.35
tonitrua & fulgura ab Apelle picta 491.24
tonitrus pecoribus abortum affert 23. 36
tonos in pictura quid 486. 29
tonsillæ in homine, quæ in sue glandulæ 172.1
tonsillarum remedia 300.46.& 304.16.& 306.11.& 308.19.& 321.11. & 327.59.& 328.56.& 333.59.& 334. 45.& 338. 39.& 345. 82.& 352. 60.& 358. 12. 51.& 360. 6.& 377. 28.& 388.36.& 400.20.& 410. 41.& 429.34.& 445.24.& 450.33.& 452. 25.& 454.14.& 479.1.40.56.& 498. 19.& 517.18
tonsores Romani quando, & à quo primùm adducti 107.13.per totum caput
topazij gemmæ consideratio 521.50. & inde
topazius qua ratione repertus ibid.50
topazius miræ magnitudinis ibid.57
topazij vbi reperiantur 515.51.& 521.58
topazij genera duo 521.58
topazin Troglodytarum lingua quid significet 521.54
topazos insula vnde dicta ibid.53
topazius gemma vnde nomen acceperit 84.5
tophus nigricans in iuuenum arum ventre reperitur 173.6
topiarijs aptissima vincaperuinca 317.9
tordile quid 362.13
tordilion seselis semen 309.58
toreutices inuentor Phidias 475. 13.21
toreutices consummator Polycletus 475. 21
toreutice seruis fuit interdicta 490.4
torminalia sorba 216.43
torminum alui remedia 297.13.& 300.4.& 301.11.& 302.11.& 303.28. & 304.15.57.& 305.17.& 306.48.& 307.15.& 308.19.& 310.34.42.& 311. 7.19.38.& 322.16.47.& 323.44.& 324.18.42.& 327.26.& 331.18.& 335.24.30.8.& 336.42.& 337.26. & 341.51.& 343.47.& 344.57.& 345.39.40.& 346.26.& 347.19.59.& 349.22.& 352.33.& 354.13.& 355. 44.& 357.9.60.& 359.16.& 360.49. & 362.31.& 367.46.& 375.4.& 378. 23.& 379.4.25.47.& 380.51.& 386. 46.& 389.42.& 390.5.& 395.8.33. 55.& 404.24.35.& 406.41.& 411.58. & 420.29.& 431.36.38.& 445.28.& 446.39.& 449.34.59.& 454.49.57.
tormina vrinæ in iumentis quo modo curentur 437.38
torni repertor Dædalus 105. 53
torpedo piscis marinus 459.28
torpedo piscis planus & cartilagineus 133. 19
torpedinis mira solertia 138. 38
torpedinis iecur tenerrimum 138.39
torpedo quando pariat 140.18
torpedinis fœtus numerosus 140.27
torpedo hyeme in vado maris excauato latitat 131.49
torpedinis piscis mira natura 448.22. & 456.57
torpedinis medicinæ 456.57.& 457.30
torporem inducentia 361.15.& 448.23
torporem tollentia 351.8.& 383.31
torquatus à torque aureo, quem Gallo detraxit, cognominatus 460.17
tortuum mustum quod dicatur 208.41
torum prisci ex stramentis conficiebant 123. 57
toxicon ladani genus 379.14
toxica vnde dicta 224.23
toxicis aduersantia 296.2.& 350.45. & 351.47.& 421.2
toxicorum remedia 327.15.& 424.17
trabea Romuli purpurea 138.4
trabeæ regum vestes 124.8
trabes, cæli faces 9.59
trachy, balsami genus 188.39
trachinia herba 396.35
trachinia rosa qualis 313.23
tragacanthe frutex 197.48
tragacanthæ vsus in medicinis 385.27
tragelaphi animalis descriptio 117.58. & inde
tragemata, palmarum species 193.25
tragion frutex qualis, quemq; vsum habeat in medicinis 197.46.48.& 396.36. & inde
tragi, spongiarum genus 139.5.& 446.59
tragos, siue tragum, frumenti genus 262. 43.& 263.48
tragos herba qualis, eiusq; vsus in medicinis 396.40.& inde
tragœdis chalcophonos gemma vocis gratia gestanda 525.6
tragonis frutex Cretæ peculiaris, eiusq; descriptio, & vsus 396.36.& inde
tragopogon herba 318.45.& 396.43
tragopanades aues fabulosæ 153.19
tragorigani herbæ consideratio, medicinæq; 306.1.& inde
tralliana vasa fictilia 496.4
trallibus palma in basi statuæ Cæsaris enata 255.40
translatio quibus herbis prosit 294.5
translatio plantarum quando facienda 244. 12
translatio arborum in solum simile, vel melius facienda 244.10
transmarini vini varia genera 204.48. per totum caput.& 205.13
transpadanæ Italiæ arbusta ex quibus fiant arboribus 253.21
trapetas quis primus inuenerit 105.57
thrasymenum ad lacum Romani cum pœnis congressi 22.57
thrasymenus lacus clade Romanorum nobilitatus 215.59
trebellica vina 204.35
trebia amnis Romanorum clade insignis 215. 59
trebius Niger de polyporum natura quæ prodiderit 134.16
trebij ædilis in populum Romanum beneficia, & eius statuæ 258.40
trebulana vina 204.36
tremuli Marcij equestris statua, & togata 472.60
tremulis vtilia 344.28.& 353.9.& 367. 44.& 384. 45.& 393. 24.& 404.4
triarius vbi superatus 70.15
tribuli frugibus inimici 267.46
tribuli herbæ genera, & in medicinis vsus 327. 49.per totum caput
tribulus non nisi in locis palustribus nascitur 319.28
tribulus folium habet secundum spinam 318.57
tribulus iuxta Strymonem & Nilum in cibis excipitur 319.28
tribuni erarij vnde dicti 471.13
tribunitijs seditionibus rostra polluta 221.33
tribus vrbanæ Romæ tantùm quatuor fuere 258.31
tribunorum æratiorum decuriæ 461.28. & inde
tribus rusticæ vrbanis honoratiores habitæ 258.29
trichiæ pisces è Ponto non remeant 131.24
trichias bis anno parit 140.16
trichitis aluminis species 497.60
trichomanes herba qualis 330.28. & 396.22
trychnon herba, & eius vsus in medicinis 324.51 per totum caput
trichrus gemma 526.60
triclinia ærata quis Romam primus attulerit 472.11
triclinia ex argento 469.27
triclinia testudinea 469.36
tricliniorum pedes ex ære 471.50
tridacna ostrea quæ, & vnde dicta 452.20
triens Seruiliæ familiæ auro & argento pastus 480.56.& inde
trientis quæ prima fuerit nota 462.34
triferæ arbores quæ, & quibus in locis 228. 46.49.53
trifolium herba inhorrescit tempestate imminente 281.44
trifolium serpentibus inimicum 322.58
trifolij vsus in theriaca 311.55
trifolij vsus in coronis 316.2.& inde
trifolij genera plura ibidem & inde
trifolij herbæ medicinæ 322.57.& inde.& 381.43.51.& 383.60
trifolina vina 204.36
tryginon, atramenti genus 487.26
trigonon herba folio venit in corenamenta 315.56
triglites gemma 527.18
trimenon, frumenti genus 262.23
triophthalmos gemma 527.15
triorches herba, genus centaurei 368.20
triorches, accipitrum genus 144.20. & 361.21
triorches cui inimicus 158.19
tripatinum in cœnarum delicijs olim habitum 496.10
tripedaneæ vuæ vnde dictæ 202.39
tripodum cortinæ Delphicæ 472.14
tripoliticum vinum 204.54
triptolemi simulachrum ex marmore, Praxitelis opus 501.5
triptolemus Sophoclis fabula 262.59
tripudij solistimi auguria ex gallinaceo genere capiebantur 146.44
triremi quis primus vsus sit 106.54
trissago herba quæ 359.6
trissaginis herbæ medicinæ ibid.& inde.& 386.3
tristitia animi quomodo discutiatur 323. 26.& 352.1
tristitia omnis cibo minuitur 334.7
tritani mira fortitudo 95.33
trithales herba, sed genus 374.30
tritianum, brassicæ genus 291.21.30

tritici grana maxima in Bactris 262.24
triticum terris ferè omnibus commune 263.5
tritico nihil fertilius 363.51
tritici in Byzacio Africæ campo mira fertilitas 241.30.& 236.52
tritici quæ genera fertilissima 263.56
tritici pisendi ratio 264.5
tritium vbi serendum 268.28.& 269.45
tritici quantum in singulis iugeribus serendum 270.48
triticum quo serendum tempore 271.4
triticum quo tempore metendum 277.17. & inde
tritico potissimùm noxia animalia innascuntur 277.40
triticum optimè seruatur in scrobibus 277. 35
triticum in scrobibus quinquaginta conseruatur annis 277.48
tritici palearum medicina 334. 49
tritici granorum medicina 334. 43
tritica genicula quaterna 261.20
tritici genera plura 261.49
triticum Italiæ optimum 261.59
triticum quibus ex locis Romam soleat aduehi 262.4
tritici varia pondera 262.5. & inde
triticum paucis diebus matureſcens 262. 18.21
triticeæ farinæ in medicinis vſus 334.44
tritones maris belluæ 457.56.& 458.29.& 501.16
triton in mari concha canere viſus 128.3
triumphalis corona graminea dignitate posterior 326.13
triumphalis cœnæ vnguentis minium addebatur 467.14
triumphalis laurus quæ 219.41
triumphales ſtatuæ quales 468. 31
triumphantium corpora minio illinebantur 467.12
triumphantium habitus qualis 459.59. & inde,& 463.42
triumphantes qua lauro vtebantur 219.35
triumphatoris coronæ in templis dicandæ conſerebantur 221.40
triumphantium Imperatorum cuſtos Faſcinus 400.2
triumphus cui extero Romæ conceſſus 58. 29
triumphum Bacchus primus inuenit 105. 22
triumphantes nomina & ſimulachra captarum vrbium in pompa ducebant 58.31. & inde
triumphantes purpura vtebantur 137. 25
triumphus Cornelij Balbi nominatij vrbium abeo captarum 58.28.& inde
triuncis anteà dictus, qui poſteà quadrans eſſe vocatus 462.34
trixalis locuſtæ genus, & eius medicina 430. 47.& 435.43.& 436.35
trixis, arboris genus 212.20
trochilos auis aquilæ inimica 158.16
trochilos auis ex ore crocodili eſcã petit 115. 39
trochos piſcis ipſe ſe init 140.36
trœzenium vinũ ſterilitatem affert 207.48
trogi præcepta de natura, moribus hominum ex facie dijudicandis 178.56
trogi error de palma 242.53
trogo auis à cauda de ouo exit 145.40
troglodytæ prædones topazium inuenerunt 521.51
troglodytarum armenta cornua habent in terram directa 168.45
troia quando Ilium vocari cœperit 236. 59
troia quando capta 504.7
troiæ temporibus nulla pictura 485. 32
troiani agri arbores vetuſtiſsimæ 236.57. & inde
troianis temporibus roſæ in oleo macerabantur 313.20
troianis temporibus thure non ſupplicabatur 190.32
troianis temporibus nullus annulorum vſus 460.3
troianis temporibus non erant vnguenta 190. 32
troiano bello clypei geſtantium imagines continebant 485.9
troiani belli pictura 494.45
tropæi venti qui 12.10
trophonij ſimulachrum ex ære 476.4
troſuli vnde equites dicti 461.51. & inde
trulla cryſtallina ingentis pretij 516.10
trulla murrhina ingentis pretij 516.35
tuba ænea à quo reperta 106.5
tubarum crepitus è cœlo ſæpe auditus 16. 10
tubera aceris arboris, bruſcum & molluſcum 225.34.& inde
tuberes, malorum genus 213.54. 58
tuberes quando floreant 227.60
tuberes quibus arboribus potiſſimùm inſerantur 243.53
tuberum terræ conſideratio 284.19.& inde. & ibidem 18.& inde
tuberum genera duo 284.23
tubera quando maximè proueniant 284. 35
tuber terræ, herba quæ 371.29
tuberum corporis remedia 333.48.& 384. 16.& 435.54
tubero Aelius à rogo reuixit 103.52
tuberonis Q. Conſulatu prima Romæ gigis viſa 113.45
tuberonis Lucij in capite picus Martius conſedit 146.55
tuccia Veſtalis quo anno aquam in cribro vſulerit 398.1
tuditanus ſcripcor quid de libris Numæ memoriæ prodiderit 195 60
tullus Hoſtilius rex fulmine ictus 15.23. & 398.9
tulli Caly ſtatua antiquiſsima 473.1
tullij Laureæ carmen de aquis Ciceronianis 438.40.& inde
tullij equitis Romani bicubitalis ſtatura 95.2
tullius Cicero, Quære Cicero
tumorum corporis remedia 298.19.& 300.305.39.& 306.2.26.28.& 308.35. & 309.27.& 311.22.24.& 323.17. & 324.26.& 328.34.54.& 334. 11.& 335.1.10.& 336.11.& 338.22. 34.& 342.51.& 343.8.& 349.18.& 351.21.& 353.51.& 354.11.& 362.3. & 374.4.8.& 377.36.& 382.25.& 384.14.16.& 414.15.& 419.3.& 457. 45.& 498.40
tumoris maxillarum remedium 346. 34
tumores articulorum leonis adipe diſcutiuntur 403.32
tunicam rectam quæ prima texerit 124.4
tunica ab annulis ſenatum diſtinguebat 461. 18
turannius Graccula ſcriptor 29. 54
turboſtatus repentini genus 14.17.23
turbines in aëre generantur 10.49
turbinis figura meta contraria 5.13
turbyſtum quid 465.33
turdorum in medicinis vſus 431.26.& 432.5
turdus colorem quando mutet 149.6
turdus ſermonem humanũ imitatus 152.4
turdorum nidificatio, generatio, 154.7
turdorum in Germania hyeme copia 148. 25
turdorum ſimus optimus 242.16
turdorum auiaria apud veteres ibidem
turianus plaſtes a Fregellis Romam accitus 495.48
turpilius Romanus, eques, & pictor 486. 41.& inde
turres quadratæ ex ſale vbi 82.30
turres ſeptem Cyzicenæ vrbis vocem canam ſæpius referentes 506.40
turres qui primi inuenerint 105.41
tuſculana viola 314.15
tuſculana Ciceronis villa, anteà Syllæ fuit 326.46
tuſculana villa à Syllæ ſeruis incenſa 507. 40
tuſculani collis morus à Paßteno Criſpo adamata 237.13.& inde
tuſsilago herba quæ 377. 53
tuſsilaginis herbæ medicinæ 377.53.& inde.& 384.23
tuſsis exſperantia 344.44. & 348.1
tuſsis remedia 295.28.& 296.19.& 297.13.55.& 298.17.59.& 302.47.53. 54.& 303.26.& 304.39.44.& 305.41. & 306.3.47.& 309.10.25.& 310.15.16. & 320.50.& 322.7.14.16.& 323.31.& 324.6.& 328.26.& 331.5.& 333.31.& 334.3.& 335.4.& 337.24.42.& 339. 15.& 341.13.& 343.7.& 345.11.15. 46.& 351.36.39.& 352.37.& 354.11. & 356.17.54.& 357.7.& 358.2.51.& 360.4.7.& 377.49.& inde per totum ca put.& 378.23.& 385.3.& 389.57.& 393.33.& 395.7.& 396.10.& 461.39. & 410.56.& 414.1.& 419.53.& 420.16.& 430.38.& 454.1[illegible] & 489.39.& 497.19.& [illegible]

Tuſſes veteres emendantia 297. 12.40.& 301.11.& 307.19.& 310.15.& 321.50.& 323.8.& 328.55.& 333.34. & 336.8.& 340.29.& 342.50.& 346. 33.& 348.33.48.& 352.49.& 353.3. 9.21.& 357.26.& 359.9.29.& 363.6. & 367.46.& 377.40.& inde plura.& 379.18.& 405.5.& 407.2.& 445.37
Tuſsis ſiccæ remedium 310.22
Tuſsis infantium eruca ſedatur 302. 47

Vaccarum lacte Arcades ſibi medentur 370.7
Vaccinia aquoſis locis gaudent 226.11
Vaccinis ſeruorum veſtes tingebantur, 226.12
Vacciniorum in aucupijs vſus 226.11
Vafrities Toranij mangonis 93.39. & inde
Valentis Iunij fortitudo 95.38
Valeria Romana cum dentibus nata 94. 34
Valeriæ Publicolæ Conſulis filia ſtatua 473. 24
Valeria, aquilæ genus 143.3
Valeria in familia quidam Lactucini cognominati 286.6
Valerianus Cornelius ſcriptor 38.57.& 200.47
Valerius Marcus laurea & myrtea corona vſus 219.29
Valerio Caio Conſule magna laſerpitij copia Romam aducta 384.48
Valerius Publicola Bruti in Conſulatu collega 507.26
Valerio Publicolæ honos extra ordinem à Senatu habitus Ibidem
Valerius Soranus primum Romanæ vrbis nomen euulgare auſus, temeritatis ſuæ pœnas dedit 35.8
Valerius Meſſala victoriam ſuam Sicilienſem publicè pictam propoſuit 485.49
Valerio Lucio Conſule clypeus ardens in cælo viſus 10.34
Valerius Meſſala primum horologium Romæ ſtatuit 107.33
Valerius Oſtienſis architectus 506.55
Valerij Coruini ſenectus, Conſulatus ſex, ac honores alij 101.48.& inde
Valetudinis ex lotio auguria 405.2. & inde
Valgij Caij liber imperfectus die herbarum viribus 363.39
Vallares coronæ ciuicis & gramineis dignitate inferiores 221.29.& 326.13
Vappam nobilem Surrentinum vinum C. Cæſar appellauit 204.15
Vappa quid 208.25
Vappæ appellatio in homines tranſlata Ibidem
Variana clades 101.12
Varianæ vuæ quæ, & vnde dictæ 201.53
Varia crurum figura dicti 177.17
Varices mulierem rarò contingunt 177. 11
Varicum remedia 327.53.& 328.56.& 345.9.& 382.38.& 413.19
Varices ne naſcantur 432.35
varorum remedia 339.47.& 343. 60.& 344.18.& 386.7.& 404.58.& 419.44.& 429.29
varronis Marci etiamnum viuentis poſita in bibliotheca imago 98.15
varroni M. piratico bello nauali corona à Pompeio data 98.17.& 221.30
varronem M. arguit Plinius 195.48
varro M. quoto ætatis anno de agricultura ſcripſerit 259.8
varro Græciam Italiæ ponte iungere conatus 38.21
varro ſeptingentorum illuſtrium virorum imagines in libris ſuis expreſsit 489. 56
varronis Satyræ Seſculixes & Flexibula. Prologo totius operis, pag.2.verſ.29
varronis ſenectus, eiúſque aduerſus aſpidum venena remedium 421.31
vaſa ingentis pretij 515.23.& inde copioſè.& 516.9.& inde
vaſa adulterijs celabantur 209.21
vaſa imminentem tempeſtatem ſudore prænuntiat 281.44
vaſa ſiglina vbi optima 496.2.& inde
vaſa inſignia ex argento celata 470.13. & inde
vaſa ex lapidibus excauata 503.50.& 510.56.57
vaſorum cruſtæ craſſitudo tolluntur 300.53
vaſorum argenteorum luxuria 463.7. & inde
vatiæ à crurum figura dicti 177.18
vaticani ille x vetuſtiſsima 236.52
vaticanus obeliſcus ex Ægypto naui aductus 234.35.& 504.50
vaticinandi pertti halicacabi radice furentium ſpeciem aucupantur 325.11
vaticinatura Ægyræ ſacerdos tauri ſanguinem bibit 407.43
vaticinia plerunque fallacia 104.13
vatis Hetruſci aſtus 398.12.& inde
vatinij vnde dicti 177.18
vectis repertor Cinyra 105.39
vectibus quæ materia maximè idonea 236. 38
vehiculum cum quatuor rotis à Phrygibus repertum 105.55
veientana gemma Veijs reperta 527.6
velare nihil, Græcè res eſt 472.37
velarum ſrugis genus 337.23
velorum nauium conſideratio 280.25. & inde.& 283.33.& inde
vela nauium in claſſe Alexandri Magni tincta 283.35.& inde
vela theſtrorum qualia 283.39.& inde
velo purpureo Cleopatra vſa 283.38
vela Icarus reperit 106.60
veliterni ruris mira platanus 181.12
veliternina vina 204.18
velocitatis mira exempla 95.45.& inde
velocitatis eximiæ homines vbi 91.22.27
velocitatis impedimentum lienis magnitudo 91.26
venabula à quo reperta 106.4
vena ab oculis pertingens ad cerebrum 170. 22
venæ quare in extremis ſui partibus exiliores 174.57
venæ ſranum oleum optimum 210.57
varorum remedia 339.47.& 343. 60.& 344.18.& 386.7.& 404.58.& 419.44.& 429.29
venatores in Gallia elleboro ſagittas tingunt 367.51
vendere Liber pater primus inſtituit 105. 22
veneficiorum remedia 320.3.& 323. 39.& 358.7.& 408.26.& 424.5.& inde.& 428.30.& 510.38.& 523.4
venenata animalia quos non feriant 378. 28.& 384.14
venenatis animalibus aduerſantia 348. 54.& inde.& 354.37.& 356.3.32.& 357.9.& 364.47.& 371.44.& 408.19. & 451.7.40
venenatorum morſibus ictibuſue medentia 298.49.& 300.49.& 308.60.& 309.3. & 310.33.& 316.24.& 342.31.& 372. 13.& 408.6.& inde.& 445.16.& inde
venenum cur terra generet 17.4.& inde
venenum quotidie bibebat Mithridates, & quare 363.45
venenum terræ, ariſtolochiæ genus, mirúſque eius ad piſces capiendos vſus 370.22
venena ſibimet piſi homines excogitant 372. 16
venenum ceruarium quod 393.56
venenum ſerpentium laſere extinguitur 333. 24
venenum quidam in annulis circunferunt 461.3
venenum coturnicibus pro cibo 148.13.& 157.44
veneno animalia quædam veſcuntur 157. 44.& inde.& 179.19.& inde
venenata animalia fame ſi cũ non intereunt 157.51
venenum ocyſſimum aconitum 387.39
venenum telorum laſere poto extinguitur 333.24
venenis veſcentia quædam & ipſa venenata fiunt, quædam citra noxam eduntur 179. 20.& inde
venenis tinguntur arma, inficiuntur flumina 257.44.& inde
veneni ſumpti remedia 301.46. & 302.29.& 306.10.& 308.12.& 310. 24.& 317.37.& inde.& 322.59.& 327.15.& 394.2
venena adamas irrita facit 518.29
venena quadam venenis medentur 303.7. & 360.55.& 366.6
venenis arma ſua ſoli animalium homines inſiciunt 256.10
venenis aduerſantia 296.2. 1.4.23.& 309.2.& 310.24.& 323.36. & 330.15.53.54.& 331.59.& 334.9.& 337.28.& 340.12.& 343.43.& 345. 18.& 346.55.& 347.22.& 348.20. 29.54.& 351.47.& 352.2.& 354.34. & 356.3.35.& 360.7.& 366.6.& 372.12.& 392.18.& 402.30.& 403. 38.42.& 421.16.& 424.7.& inde.& 449.59.& 451.3.7. 26.35.38.49.& 452.29.& 486.51.& 518.29.310.33
venenorum marinorum remedium 310. 33
venenata mella apibus ipſis non nocent 317. 53
venenatis ſagittis piraticam exercent Aſcita Arabis 84.37

venetia quibus arboribus agros arbustet 252. 37
venia nusquam iustior, quàm in terræ descriptione erranti 29.42
venicula vua ollis aptissima 202.12
venter mulierum ne rugosus fiat 330.40
ventris consideratio 173.32.& inde
venter quibus animantibus simplex, & quibus duplex, & quibus nullus Ibidem
venter quibus obesus, minùs solertes habentur 173.40
ventris morborum varia remedia 378.51. per totum caput
ventrem à morbis lotivsus tuetur 197.8
venter nullus sanguine carentibus 173.33
venter solidipedum asper & durus 173. 44
ventris gratia luxus & auaritia inuenta 378. 54.& inde
venter plurimum homini negotij exhibet 378.51
ventris causa pars maior mortalium viuit Ibidem
venter pessimum corporis vas 378.53
ventrem sistentia 299.38.& 311. 19.& 321.17.& 327.30. & 340.30.& 344.56

Quære Aluum firmantia, sistentiaque.

ventris animalia expellentia 301.5.& 304.25.& 308.27.40.& 328.10.& 337. 10.& 343.47.& 347.26.& 379.44.& 390.33.& 392.30.& 440.14
ventrem soluentia 299.33.& 321.32. & 330.5.47.& 343.53
ventrem mollientia 297.34.52.& 299.25.& 301.37.& 328.9.& 333.60. & 345.15.& 347.26.28.& 352.14.48. & 389.47

Quære Aluum mollientia.

ventris doloris remedia 296.48.49. 51.& 297.34.52. & 299.34. & 304. 31.& 307.3.& 323.10.17.& 342.44.& 344.47.& 346.47.& 354.11.& 355. 40.& 378.51. per totum caput. & 393. 3.& 411.25
ventidius solus de Parthis triumphauit 100. 7
ventilatio frumenti & leguminum quando facienda 278.53
ventus quid 12.7
venti quantum super terram ascendant 8.45
ventorum regnum in aere 11.8
ventorum consideratio, Capitibus 45.46. 47.48.49.50. Libri secundi
venti in specubus quibusdam gignuntur 12. 37.& inde
venti quid à flatibus differant 12.42. & inde
ventorum naturæ & obseruationes plurimæ 12.49. per totum caput
ventorum genera 13.2. per totum caput
venti quatuor tantùm apud veteres 13.2
venti qui humidi 13.43
venti qui frigidissimi 13.42.& 280.1
ventorum qualitates Ibidem. & inde
venti qui saluberrimi, quique maximè noxij 13.47
ventus, terra motus causa 21.40
venti cuidam naturæ legi subditi 12.47
ventorum genera quidam duodecim enumerarunt 13.2
venti quo ordine plurimùm spirent 13.52
ventorum quædam prodigia 14.7. & inde
venti qui arboribus aptissimi, quique maximè noxij 239.23.& inde
venti qui frugibus idonei, quique noxij 239. 30.& inde
ventorum imminentiũ ex Lunæ habitu signa 282.22.& inde
ventorum ratio quo modo agricolis obseruanda 279.10. per totum. & 279.40. & inde
ventorum impetus stellarum discursu præuẽtiatur 10.43
venti regionibus quibusdam peculiariter infesti 254.51.& inde.
venti tribus potissimùm temporibus frugibus metuendi 267.37.& inde
venti an diu flaturi sint, quibus signis noscatur 279.2.& inde
venti pomis conditis inimici 291.35
venti qua ratione comprimatur 525. 46
ventorum rationem quis primus deprehenderit 106.14
veneris sideris consideratio, natura, motus, situs, effectus 3.55.& inde
veneris stellæ naturam primus Pythagoras deprehendit 3.58.
veneris solus radijs vmbræ in terris redduntur 4.1
veneris sideris varia nomina 4.1
veneris sidus ab occasu refulgens, Vesper nuncupatur 3.58
veneris stellæ color qualis 8.6
veneris stellæ motus, exortus, occultatio 6.27. & inde
veneris stellæ in Zodiaco motus qualis 6.52
veneris stella quantum à Sole discedat 7. 23
veneris Paphiæ in aream nunquàm impluit 24.38
veneris simulachrum Romæ à qua dedicatum 98.47
veneris Cluacinæ signa Romæ 219.1
veneris Myrteæ, siue Murtiæ ara Romæ 219. 9
veneris Victricis myrto Posthumius in ouatione coronatus 219.24
veneris Coæ pictura inexpleta ab Apelle 491. 3.& 494.53
veneris in tutela hortos esse 285.30
veneris Victricis templi dedicatio 109. 54
veneri Gnidiæ quare conchæ consecratæ 133. 33.& 448.16
veneris ædis ac simulachri incendium 476. 15
veneris Genitricis ædes Romæ 486.7
venus Anadyomene Apellis opus 490.45. 59
veneris inter Gratias & Cupidinem picta effigies 494.38
venus Genitrix in foro Cæsaris, Arcesilai opus 495.43
Venus Palatina M. Crassius à Bruto appellatus 499.59
venus ἐν κήποις, Phidiæ opus 500.35
veneris simulachra è marmore 501.10.11. 56.58
veneri myrtus sacra 181.45.& 219.3
venus marmorea Phidiæ 500.32.35
veneris gemma quæ 523.2
veneris crinis, gemma qualis 527.6
venere rarò & moderatè vtendum 401.20. & inde
veneris in somno imaginatio quo pacto compescatur 299.11.& 303.53.& 308.29. & 453.4
veneris masculæ abominanda diuerticula 155.49
veneris simulachrum in operibus Pacis à Vespasiano dicatum 501.24
veneris Praxitelicæ causa multi Gnidum nauigarunt 500.51
venerem coercentia 290.37.& 354.24.& inde. & ibidem 37.& 355.17 & 374.5.& 382.13.& inde.& 391.39 & 405.47.51.& 416.14.& 437.22 28.& inde.& 450.20
venerem stimulantia 296. 36.57. & 297.4.50.57.& 298.26. & 301.27.39.45.& 302.38.48.& 307.10. & 309.15.& 322.9.& 323.28.& 330. 19.& 331.9.50.53.& 332.9.& inde.& 337.30.& 352.14. & 356.23. & 359. 49.& 382.15.& inde.& ibidem. 29.35. & inde.& 391.39. & 403.30.& 404. & 12.50.& 405.42.& 416.8.& inde. & 422.19.& 437.24.& inde.& 450. 21.& 451.33
veneris labrum herba qualis, vermiculíque in ea nascentis mira natura 375.13.& 428.45
venere satigatis quo pacto succurratur 331. 50
venerem helenium herba conciliare putatur 323.25
venerem quadrupedes paucæ prægnantes admittunt 156.34
veneris viri hyeme, fœminæ æstate auidiores 155.51
veneris specten herba qualis 362.11
venerea pyra 214.33
veris nuntia viola alba 316.47.
veris certissimi indices papiliones 271.35
ver nauigantibus maria aperit 13.22
veris pleni indicium faciunt arbores florescẽtes 227.27
veris initium Fauonij temperant 13.23
veratrum herba eadem cum elleboro 367. 10
veratri herbæ medicinæ 372.37.55
veratri semine coturnices vescuntur 148. 13
verbasci herbæ consideratio 371.50.& inde.& 373.15
verbasci herbæ medicinæ 377.28.49.& 378.4.57.& 382.5.& 384.15.31.& 385. 16.42.& 286.1
verbenæ apud Romanos in sacris & legationibus vsus 326.8.& 370.54
verbenaceæ herbæ medicinæ 377.38. & 379.23.& 381.10.41.& 382.42.46. & 383.7.35.& 384.2.21.& 385.40.58. & 386.49
verbenaceæ herbæ nobilitas, genera, & vsus 370.54.& inde
verbenarij appellatio in legationibus vnde tracta 326.10
verendorum affectorum remedia 498. 5.& 510.42.
vergiliæ stellæ in cauda Tauri sitæ 11.45
vergiliarum ortus pluuiosus olei caritatem prænuntiat 239.28.& 275.40
vergiliarũ exortu æstas incipit, occasu hyems 276.8
vergiliarum semestre spatium Ibidem
vergiliarum exortu vites oleaq; concipiunt 228.3
vergiliarum pluuia viti & oleæ inimicissima 239.28
vergiliæ quando exoriantur 13.28.& 273.53.& 274.5
vergiliarum sidus peculiariter ad fructus pertinet 276.7
vergiliarum occasus hyemem inchoat 13. 37
vergiliæ quando occidant 13.37.& 162.24.& 271.49. & 273.54.& 277. 58
vermes ne semina infestent 268. 4
vermes messis tempore noctu lucentes 274. 13
vermes ne capas infestent 297.37
vermes ex ocimo nasci 302.24
vermes corpori innascentes quo necetur 302. 43
vermes ventris quo pellantur 304.25
vermium terrenorum in medicinis vsus 432. 41.54.60.& 433.58.& 435.53.& 436. 57
vermium Gangis fluuij mira magnitudo, ac vires 130.57
vermium genera multa, eorúmque in medicinis vsus 436.15.& inde
vermes in ligno, & ex ligno nascentes 167. 51.52
vermes terreni erumpentes pluuias præsagiunt 281.43
vermes nocte lucentes lampyrides dicti 166. 44.& 274.14.21.& inde
vermibus fici maximè obnoxiæ 229.2
vermium genus omne oculis caret 169.48
vermicationis inuentorum remedium 437. 40
vermiculatio quas arbores maximè infestet 254.2.4
vermiculatio non modò arbores, verùm ipsa etiam poma infestat 254.43
verna frumenta quæ 260.56
verna opera quæ 273.42
vernationis anguium in medicinis vsus 428. 58.& 450.35.37
verni flores qui 317.1
veronensis agri mala lanata 213.59
veronensi agro vua Rhatica peculiaris 201. 8.& 204.25
verres cur ab Antonio proscriptus 471. 37
verri Cupidinis simulachrum obiectum à Cicerone 501.2
verris animalis in medicinis vsus 412.43 57.& 414.15
verrius scriptor 467.11
verrucaria herba 330.7.& inde
verrucæ corporum quomodo tollantur 302. 38.& 322.22.& 323.18. & 330.7.19. 45.& 333.15.& 338.26.& 346.15.47. & 353.44. & 359.24.& 367.22. & 386.5.6.& 392.3.& 400.39. & 414. 23.& 433.1.& 450.52.& 456.45.& 465.18
verrucarum remedium superstitiosum 336. 47
versipelles vnde dicti 114.55
versus heroicus à Pythio oraculo originem cepit 106.21
vertiginem capitis ære in pane generat 267. 56
vertiginis capitis remedia 304. 27.& inde.& 305.6.& 307.7.20.& 324. 47.& 339.49.& 341.51.& 342.21.& 350.37.& 367.44. & 371.41.& 372. 56.& 393.24.& 395.55.& 449.57.& 510.29
veruactum quid, & vnde dictum 269.15
vesicæ animalium consideratio 174.10. & inde
vesica membrana constat 174.14
vesicam lædentia 301.40.50.& 336.46.& 338.60.& 339.10.& 340.31.& 344.59
vesicæ affectuum remedia 201. 59.& 295.59.& 296.11. & 299.1. 30.34. & 304.46. & 308.27. & 309.21.& 311.7.& 311.26.& 320.58.& 322.6.& 323.17.& 324.6.53. & 331. 22.48.57.& 335.55.& 339.15.& 340. 11.& 344.8.47.56.& 346.28.& 348. 1.3.42.& 349.17.& 351.22.54.& 360. 36.& 362.32.38.& 366.25.& 375.3.& 381.13.15.20.31.34.41. & 385.4.& 386.30.& 393.3.& 394.50.& 395.37. 39.& 401.41.& 406.12.& 412.25.& inde.& 419.55.& 449.34.& 509.50. 57
vesicæ tumori allium medetur 298.4
vesicam euacuantia 322.35.& 454.36.
vesicæ scabies quo pacto curetur 327.43
vesicæ calculos expellentia 211.22. 26.& 381.37.& 432.2.& 517.56.
vesicaria herba quæ qualísque 324.53
vesparum consideratio, maturáque 164.20. & inde
vespæ muscas grandiores venantur 164.26
vesparum genus ichneumones 164. 23
vespæ carne vescuntur 164.25
vespæ luto insublimi nidificant 164.20
vesparum & crabronum sexangulæ cellæ 164.21
vespæ pleniluniomaximè crescunt 164.22
vespæ & crabrones non habent reges, aut examina 164.34
vespæ ichneumones araneis inimicæ 158. 18
vespæ non ferunt à scorpione percussos 399. 30
vespæ equorum corpore gigni 164.16
vespæ ne vuas tangant 215. 24
vesparum ictus remedia 296.41.& 303. 12.& 308.60.& 322.45
vespasianus Augustus primus coronas ex cinnamomo in templo Pacis dicauit 187. 14
vespasiani Imperatores balsami arbusculam Romæ primi ostenderunt 188.30
vespasianus Augustus ædem Honoris & Virtutis restituit 493.7
vespasianus filius patris in tertio Consulatu collega 6.1
vespasianus Imperator Augustus vniuersæ Hispaniæ Latij ius tribuit 32.21
vespasianus Imperator Oeensibus bellum intulit 58.39
vespasianis Imperatoribus quantus fuerit vrbis Romanæ ambitus 35.13
vespasianus in principatus sui exortu calumniandi ansas præcidit 462.20
vespasianis Consulibus duæ eclipses, altera Solis, altera Lunæ, intra dies paucissimos visæ 6.2
vespasianis Censoribus quæ maxima hominum ætas in censum relata 102.42
vespasiani Titi laudes magistratus, honoresq; gesti. Toto operis prologo.
vesper sidus idem cum Venere 3.58
vespertilio solus inter volucres dentes habet 171.16
vespertilio sola volucrum mammas habet 175.45
vespertilio sola volucrum animal parit 155. 32
vespertilio sola volucrum pullos lacte nutrit 155.32
vespertilio volitans pullos geminos secum deportat Ibidem
vespertilionis in medicinis vsus 422.42.& inde.& 431.28.49.& 436.45
vestalium virginum capillus ad loton arborem deferebatur 236.48
vestales virgines inter sacra Romana Fascinum colunt 400.1
vestales virgines seruos fugitiuos, ne vrbem exeant, retinent precationibus 398.5
vestæ ædes incensa Romæ 100.31
vestæ simulachrum ex marmore 501.12
vestes ne pediculis obnoxiæ sint 385.21
vestium genera plura 123.43. per totum caput
vestibus intexere aurum vbi repertum 124.10
vestis sic gentis pretij 124.12.& inde
vestes picta Homeri tempore inusu 124.8
vestem tingere quam non attingant 399.31
vestes herbis insici 325.57 per totum caput
vestium luxuria cum florum coloribus certat 315.25.& inde
vestes ne à tineis lædantur 181.33.& 307. 11.& 324.14.& 390.50
vestium tingendarum ratio 137.18.& 495.12.& inde.& 498.49.& inde
vestes mortuorum in sarcophago Asio conditorum vertuntur in lapides 508.58
vestes Phrygiæ lapide tinguntur 509.52
vestium maculæ quo pacto eluantur 299 28
vestibus interposita salsuginea, grauis odore eas commendat 315.18
vestes in Oriente ex spinæ cuiusdam lanugine conficiuntur 357.35

vestes quibus odoribus commendentur 321. 51.& 324.14
vestilia Romana C.Herdicij, Pompeij, & Orfitiolarißimorum virorum vxor 92.8
veterinorum ætas dentibus indicatur 171.33
veterni morbi remedia 296.22.& 413.56
veterum mira frugalitas 258.1.15. & 285.58.& inde.& 499.42
veterum gratitudo erga medicinæ inuentores 363.29
veteres studioßißimi naturalium rerum 12. 49.& inde
veterum inuenta negliguntur 12.55
veterum diligentia 12.49.& inde.& 199.12.& inde.& 276.21. & inde.& 363.22.& inde.& 387.23.& inde.& 401.26.& 498.51.& 518.24
vettonicæ herbæ consideratio 369.24. & inde
vettonicæ circulo serpentes incluſæ ſeſe mutuo interimunt 370.33
vettonicæ radix faciles præſtat vomitiones 378.37
vettonicæ vſus in medicinis 372.18. & inde.& 377.43.& 378.4.6.11.17.30. 37.40.41.& 379.1.40.& 380.51.59.& 381.6.9.10.& 382.60.& 383.11.21.29 32.45.49.53.54.57.& 384.20 & 385 10.13.& 386.4.14.55
vetuſtatem qua ligna non ſentiant 235.14
vetuſtis nouitatem dare, res ardua. Prologo totius operis, pag.1.verſ.54
via ſacra Romæ 283.41
viatores Romæ qui, & vnde dicti & inde 258.55.
viatorum laßitudinem recreantia 219.21. & 307.2
vibius Criſpius Africæ Proconſul 282.24
vibius Auitus Aruernorum præſes 474. 38
vibones Britannicæ herbæ flores 364.59
viciæ leguminis conſideratio, natura, vſus, &c. 266.46.& inde
viciæ ſerendæ tria tempora 266.47
vicia ſiccitatem maximè amat 226.49
vicia vbi ſerenda 268.28
vicia quomodo ſerenda 269.36
vicia quando ſerenda 271.5.& 272.43
vicia quando metenda 274.40
vicinorum beneuolentia agricolis potißimùm expetenda 260.35
victimæ quæ dijs gratißimæ 122.58. & inde.& 123.21
victimæ immolandæ coronabantur 221.38
victor aſſ. ctuum ſuorum Alexander 490.43
victoriatus nummus lege Clodia percuſſus 462.39
victoriatus nummus vnde dictum 462.40
victoriæ ſummum ſignum herba à victo porrecta 327.24
victoria picta, Iphidis opus 494.38
victoriæ nota circus ex creta 498.57
videri qua arte quis nequeat 405.24. & 525.53
viennenſis vua, ſponte naturæ picem reſipiens 201.12.& 203.45
vigiliæ caſtrenſes à quo inuentæ 106.10
vigiliæ inter mala corporis vniuerſi, & earum remedia 383.24.& inde
vigiliæ diuturnæ quæ arte ferri poßint 310. 44
vigiliarum immodicarũ remedia 300.3.& 307.39
villarum poſitio qualis eſſe debeat 359.45. & inde
villaticæ aues quo pacto tutæ reddantur ab accipitre 340.4
vinaciola vua Laurentibus & Sabinis ſolis cognita 202.28
vinalia feſta cur, & quando celebrentur 276. 31.41
vineæ peruincæ herbæ medicina 324.25
vinca peruinca, herba topiaria 317.9
vinca peruinca ſemper viret 317.9
vineæ peruincæ folia ſtorum inopiam in coronamentis ſupplent 317.9
vincendo victi Romani 350.32
vinculis vitium quæ materia aptißima 232. 45.51.& inde.& 253.13.& inde
vindemiæ conſideratio 278.2.& inde
vindemiarum ſingulæ preſſuræ viginti culeos implere debent 278.28
vindemia aliquando in Calendas Ianuarias dilata 278.41
vindemiarum tempus aptißimum 278.22 39
vindemiarum leges 278.24.& inde
vindemiarum inſtrumenta 278.28.& inde
vindemiarum tempore quæ agenda ruſticis 278.36.& inde
vindemiatoris cæleſtis ſigni emerſus 273.13
vindemiatoris exortus matutinus 278. 1.3
vindemiatoris exortus vindemiæ maturitatem promittit 278.1
vinearum ſitus, & quas cæli partes ſpectare debeant 239.60.& inde
vingis qua terra vtiliſſima 240.26.& inde
vineæ quo ordine diſponendæ 244.7
vinearum colendarum diſciplina. 249.20. per totum caput
vineæ ex ſingulis vitium generibus faciendæ 251.36
vineæ ſerendæ multiplex ratio 249.34
vinearum ſerendarum differentiæ quinque 250.7
vinearum ingens fertilitas 203.7.& inde
vinearum cultura, & cultores nobiles 202. 52.per totum caput
vineæ tribus modis ſeruntur 244.30
vinearum ſulci quales eſſe debeant 250.19. & inde
vinearum putationis conſideratio 250.52. & inde.& 251.23,55.& inde.& 273 31
vineæ quando pampinandæ 251.52.& inde
vineæ quando ſerendæ 273.16
vineæ quando fodiendæ 251.43.& inde
vinorum nobilium conſideratio 203.55. per totum.& 204.48.per totum
vini tranſmarini genera 204.48.per totum caput.& 205.13
vinũ quis primus cum melle miſcuerit 203.28
vini bonitas Opimio Conſule præcipua 203. 30.& inde
vinum ducentorum annorum 203.36
vinum intus accendit, foris infuſum refrigerat 203.48
vinum ſanguinem eſſe terræ 203.50
vinum temperatè ſumptum, vtile: intemperatè, perniciоſum 203.52
vini generoſi genera plura 203.55.per totum.& 204.48
vinorum dulcium genera quatuordecim 205, 16.per totum caput
vinum dulce minus odoratum 305.16
vini colores quatuor 205.16
vini ſecundarij genera tria 205.42. per totum caput
vina operaria 205.43
vinorum nobiliorum genera octoginta 205. 50
vini vſus apud antiquos fœminis interdictus 206.2.per totum caput
vini factitij genera plura 206.46.per totum caput
vinum factitium ex hortenſibus herbis 207. 8.& inde
vinum factitium ex fruticibus 207.31. & inde
vini prodigioſa genera 207.46.per totum caput 207.46
vinum fœminis fœcunditatem, viris afferens rabiem 207.46
vinum abortum faciens 207.47
vinum ſterilitatem afferens 207.48
vina quando in acoth cis mutentur 207.53
vina nauigatione vetuſtatẽ acquirũt 207.54
vina quomodo condiantur 208.1.& inde
vini condiendi varij ritus 208.49.& inde
vina ſicci calce condiunt 208.2.& 511.24
vinorum varia medicamina 208.27.& inde.& 208.45
vina ex vaſis ceratis acorem contrahunt 208. 37
vina in quæ vaſa transferri debeant Ibidem
vino proprius mucor, & acor 208.45
vinum natura non congelaſcit 208.51
vinum circa Alpes aliquando congelaſcit 208.51
vinum ad frigus ſtupet 208.52
vini dolia qualia eſſe debeant 208.56. & inde
vini flos optimus qui candidiſſimus 209.2
vini liquor humano corpori intus gratiſſimus 209.57
vinorum genera centum nonaginta quinque, ſpecies autẽ pene duplici numero 209.58
vino quomodo odor acquiratur 215.7
vini ſapor multiplex 218.9
vino aqua admiſta quomodo deprehendatur 231.26
vina nobilia in arbuſtis gigni 252.31
vini varia genera, & ex eis medicinæ 340. 14.& inde
vinum Albanum neruis vtile 340.31
vinum vires alit, ſanguinem, & colorem 340.36
vini effectus plures Ibidem & inde
vina Albana auſteriora 340.34
vino ſapientiam obumbrari, Prouerbium 340.58
vino quis primus aquam miſcuerit 105.56
vinum febricitantibus non dandum 341.26
vino aquæ potus interponendus 240.60
vina plura miſceri, inutile 341.13
vina quæ ſaluberrima 341.13.& inde
vinum rubrum, nigrúmq; vehementius conſtringit

ſtringit 341.19
vinum in quibus morbis non dandum 341. 26.& inde
vinorum factitiorum medicinæ 341. 44.& inde
vini facis natura, & medicinæ ex ea 342. 32.& inde
vini genera nunquam inebriantia 202. 2.& 349.21
vini portus vires recreat 180.47
vina cur muſtis odoratiora 314.46
vinum Indi Arabéſque palmis exprimunt 83. 30
vini picati vtilitas 341.24
vino aromatite antiquitus delectata 206. 15
vino rogum reſpergi, Numæ lege vetitum 205. 56
vina quæ libationibus impura cenſeãtur 205 57
vino debent homines, quòd Soli animantium non ſitientes bibant 340.59
vini pice conditi medicinæ 341.21
vini ſapor quibus commendetur 306. 36.& 366.50
vini mercede conductus Meζentius Rutulis opem tulit aduerſus Latinos 205.60
vini apud antiquos mira inopia 205.56
vini copioſißimus prouentus 278.41 & inde
vini tranſmarini ætas mediaquæ 205.14
vinum Maroneum quibus aquæ portionibus miſcendum 203.38
vina ſua Narbonenſis Galliæ varijs inficit medicamentis 204.29
vini bonitas regioni terræq;, non vuæ generi accepta ferenda 204.39
vino modicè ſumpto nerui iuuantur 340.40
vina dulcia odore carent 218.24
vina tenuia odoratiora 218.24
vino perfuſa ſemina minus ægrotant 268.1
vini vires crapula franguntur 208.21
vino condiendo quæ pix vtiliſſima 208.31
vini cellæ quales eſſe debeant 208.54 & inde
vini è fæce ſiccatæ atramentum excoquitur 487.24
vini factitij varia genera 206.46. per totum caput
vini radium afferentia 439.24.& 457.29
vinum è fonte fluens 439.26
vinum præcipuè ſerpentes appetunt 157.50
vini ſaporem qui habeant fructus 218.19
violæ ſemen ſcorpionibus aduerſatur 321. 41
violarũ conſideratio, natura, & genera 314. 13.& inde
violæ quando floreant 316.47.& inde
violæ ſponte naſcentes 314.13
viola lutea menſtrua extenuat 321.42
violæ luteæ 314.15
viola lutea vrinam ciet 321.42
viola alba veris nuntia 316.48
viola tepidioribus locis etiam hyeme prouenit ibidem
viola alba maximè durat 316.55
viola alba menſtrua extenuat, & vrinam ciet 321.42
violæ albæ vita longißima trimatus 317.10
violis apes delectantur 317.18
violis aridis in medicinis poſt annum vtendum 321.43
violarum medicinæ 321.37.& inde
violis recentibus minor vis ineſt 321.43
viperæ ſerpentum Solæ terra conduntur 119. 26
viperæ dentes gingiuis conduntur 171.15
viperinis carnibus veſcentes 91.15. & 425.19
viperæ duplex vulua 174.17
viperæ coitus & partus 155.36.& inde
vipera grauida à catulis ſuis interimitur 155. 40
viperæ in medicinis vſus 421.47.& inde copioſè.& 424.36.& inde.& 430.11. & inde.& 422.45.46.& 437.7
viperarum morſus remedia 348.43
vipiones aues 153.17
vipſanus Conſul 19.57.& 95.45
vires quorundam prodigioſæ 95.34 & inde
vires recreantia 334.59.& 344.46. & 346.35.30.& 395.42
virgæ ſanguineæ natura 355.22
virgæ magiſtratum Romanorum ex betulla arbore 226.5
virgilius non diſſimulat, per quos profecerit. Prologo totius operis, pagina 2. verſu 19
virgilius carmina ſua teſtamento cremanda mandauit 98.12
virgilius equi optimi formam pulchrè depinxit 121.11
virgilij manu ſcriptus liber Plinij tempore extabat 195.45
virgilius hortorum dotes propter argumenti humilitatem ſubterfugit 200.30
virgilius quandiu ante Plinium 201.14
virgilius in Georgicis rerum præcipuarũ floreſtantium attingit 200.30.& inde
virgilius externa quædam vuarum genera enumerauit 202.34
virgilij carmina Auguſtus cremari vetuit 98. 12
virgilij amatoriæ incantationes 398.29
virgilius Naryciam picem præcipuè commendat 208.36
virgilius quædam à Catone mutuatus 214 34.& inde
virgilij de faba ſerenda conſilium 268.1
virgilij de ſandyce opinio 487.15
virgilij de reparandis apibus conſilium 164. 15
virginea aqua Romæ 508 11
virginitas vitiata gazate lapide deprehenditur 510.47
virginibus mammæ ne creſcant 392.20
virgo, aqua Romæ, & cur ita dicta 441.5
viriæ Celticæ quæ 462.12
virilium remedia Quære Genitalium remedia
vireo auis quando appareat 276.53
viri ſcolymo florente in coitum ſegniores 332. 11
virtus olim Romæ honoris præmio contenta 221.57
virtus cuiuſque in quæ tempora inciderit, plurimum refert 97 31
virtutis ædes Romæ à quibus picta 493.7
virtutis pictura 494.16
viſcerum affectorum remedia 354.59. & 378.26.& 514.51
viſci in arboribus naſcentis conſideratio 237. 25.& inde.& 350.58
viſci tria genera 237.25.& inde
viſcum ad religionis vſum quomodo, & quando decerpendum 351.5
viſcum quod optimum 350.58.60
viſci vſus in medicinis 351.1.& inde
viſcum à Druidis in ſumma veneratione habitum 237.41.& inde
viſcum nocet arbori in qua naſcitur 255.18
viſcum neque igne, neque aqua corrumpitur 198.1
viſcum in quibus naſcatur arboribus 237.26. & inde
viſcum in aliena naſcitur ſede 237.21
viſci acini quando colligantur 237.35 & inde
viſcum quomodo præparetur 237.39
viſcum in chamæleonte herba naſcens 329.7
viſcæ floris medicina 377.18
viſci ſumpti remedia 296.26& 342.27. & 352.49.& 390.41.& 408.29.43. & 450.4
viſula vua in imis arboribus fertilior 201. 60
viſus acutiſſimi exemplæ 96.54.per totum caput
viſus fœniculo reſicitur 311.9
viſus claritas euphorbio iuuatur 56.52
viſus aliquibus poſt longum tempus reſtitutus 170.21
viſus quibuſdam ſtatim naſcentibus negatus ibidem
viſus hirundinum pullis qua herba reſtituatur 116.18.& 369.44
vitæ longiſſimæ exemplæ 101.29.per totum caput.& 102.32.& inde
vitæ breuitate nil melius 103.7.& inde
vita animalis vigilia. Prologo operis, pagina 2.verſ.8
vita doloribus inquinata, pœna eſt 397.16
vita religione conſtat 207.57
vita deſit, quando voluptas viuere cœpit 200.28
vitæ breuis ſigna 178.52
vitæ longæ ſigna 178.53
vitæ quibus animalibus ſine cibo 118.5
vitæ longißimæ homines 51.33.& 91.24
vitæ breuißimæ homines 86.31.& 91. 24.26
vitam ſuam caſtor Ponticus teſticulis redimit 117.7
vitelliani Capitolium incenderunt 474.5
vitellius Lucius coctana, caricas, & caunea ex Syria in rus ſuum Albẽſe intulit 216.32
vitellius piſtacia primus in Italiam attulit 217.10
vitellij patina ingentis pretij 496.15
vitellius Piſonem veneficij accuſa 172.47
vitex herba eiuſq; medicinæ 354.26. & inde
vitiles naues in Oceano Britannico 106.29
vitiliginis remedia 303.44.& 305.23. & 321.36.& 337.15.& 394.41.& 396. 21.& 435 58.& 446.34.& 497.19
vitilitigator vox Catoniana, & ex quibus compoſita. Prologo totius operis, pag. 2. verſu 55

vitis in iuuenta fertilior, sed tardiùs matureſcit 229.1
vitis tacta fulmine libationi habetur impura 207.57
vitium ſarmentorum medicinæ 339.6
vitium clauiculæ quem vſum habeant in medicinis 338.33
vitis lacryma qualis, & ex ea medicina 338.23. & inde
vitis & braſsica inimicæ 350.15
vitium cineres quem vſum habeant in medicinis 338.34. & inde
vitis braſsicam petræam fugit, aut moritur 300.39
vitis frondium ſuccorúmque in medicinis, vſus 338.20. & inde
vitibus populus arbor gratiſsima 232.41
vitis ſola bis parturit 227.53
vitis quando germinet 228.3
vitis quo tempore floreat 228.4
vitiũ vincula ex ipſis fieri poſſunt vitibus 232.53
vites triferæ, inſanæ dictæ 228.49
vitis frondes latiſsimæ 227.6
vitium conſideratio 200.37. per totum caput
vitium principatus in Italia 290.33
vites inter arbores numeratæ 200.37
vitis lignum æternæ naturæ 200.38.41
vitium quarundam magnitudo 200..43. & inde
vitis centurionum Romanorum inſigne 201.15
vitium genera plura 201.19. per totum caput. & 202.19. per totum caput
vites Biturícæ quali loco ſerendæ 201.45. & inde
vitium frondes, antequam decidant, rubeſcentes, peßimi generis argumentum 202.24
vitis arbore vel palis non indigens 202.37
vitis ſylueſtris vſus varius 235.3. & inde
vitibus breuis vita 237.9
vitibus quando pluuia inimica 239.28
vites quæ quo loco ſerenda 202.59. & inde
vitibus quæ terra vtiliſsima 240.27.44
vitis vmbra qualis 245.1
vitis tribus modis inſeritur 246.40. & inde
vitibus ſuus humor inimiciſsimus 246.39
vitium gemma, oculus, germen 249.26
vitis vt diuerſas ferat vuas 249.57
vitium plantandarum conſideratio 249.20. & inde
vitium culturæ præcepta ex Catone 252.13
vites diuerſorum generum quatenus miſceri poßint 251.38. & inde
vitium culturas, quis primùm repererit 105.56
vitibus maritandis quæ arbores aptæ 252.33. & inde
vites Aquilonem ſpectare debent 253.1
vites quibus vinculis ligandæ 253.13. & inde
vites terra obrutæ quo pacto propagentur 253.26
vitibus adminicula addenda 253.40
vitium morbus articulatio, eiuſq; cauſæ 254.25. & inde
vitium peſtis araneus 254.42
vitis Tacampenſis agri bifera 270.8
vitis albæ nomina, & ex ea medicina 339.38. & inde
vitis nigræ nomina, & ex ea medicinæ 339.38. & inde
viti raphanus inimicus 255.19
viti larus inimica ibid.
vitis ex remedijs interdum fiunt 256.32
vitri conſideratio, origo, faciendiq; ratio 513.2. per totum caput
vitri liquor à magnete trahitur 513.11
vitri artifex Sidon 62.27. & 513.17
vitrum qua ratione coquatur 513.13
vitrum ex Beli amnis harenis 62.20
vitrum Obſidanum 513.35
vitri temperamentum flexibile quando inuentum 513.23
vitri fragmenta quo pacto glutinentur 420.32
vitrum & flatu, & torno, cælatura figuratur 513.16
vitreorum duorum calicum ingens pretium 513 25
vituli marini conſideratio 117.14. & inde. & 128.54. & 130.34. per totum caput.
vituli marini adipis medicinæ 456.53
vituli marini non feriuntur fulmine 15.50
vitulus marinus miteſcit 512.44
vituli marini deſcriptio 130.34. per totum caput
vitulus marinus à mugitu dictus 130.37
vituli marini pilis veſtiuntur 130.91.34
vituli marini partus 130.34
vitulus marinus mammis fœtum educat 130.36
vituli marini in ſomno mugitus 130.37
vituli marini voce & viſu populum ſalutant 130.38
vituli marini nomine vocati reſpondent Ibidem
vituli marini ſomnus grauiſsimus 130.39
vituli marini pinnis vice pedum ſerpunt Ibidem
vituli marini pinna dextra ſoporifera 130.41
vituli marinis lingua duplex 171.45
vituli marini fel multis remedijs nobilitatum 173.17
vituli marini oculi quales 170.30
vituli terreſtris, eiuſq; partium in medicinis vſus 412.48. & 413.6.21. & 414.8.10.15.37
viuaria oſtrearum à quo primùm inuenta 140.46
viuaria piſcium à Licinio Murena inuenta 140.54
viuaria murenarum à C. Hirio inſtituta 140.59
viuaria cochlearum à quo primùm excogitata 141.6
viuaria ferarum à quo inuenta 125.25
viuerra cuniculis infeſta 126.8
viuerræ in medicinis vſus 430.40

Vlcus, vide Hulcus.

vlex fruticis genus, eiuſq; vſus in auri metallis 464.38.43
vlixes ſanguinem vulnere profluentem carmine compeſcuit 398.35
vlixis Palladium ſurripientis celatæ effigies 470.20
vlixus effigies picta 489.39.58
vlixi primus pileum addidit Nicomachus 492.17
vlixus bouem cum equo iungentis picta effigies 493.44
vlmaria qualiter diſponenda & inde
vlmi arboris conſideratio, & genera quatuor 225.50. per totum caput
vlmus gummi ferens 194.45
vlmi ſemen ſamara 194.45. & 22.228 & 243.57
vlmi folia qualia 227.15
vlmus citò germinat 227.39
vlmi ſponte reſurgentis portentum 230.6
vlmus rigorem optimè ſeruat 235.9
vlmus quando ſerenda 243.57. & inde
vlmus vitibus aptiſsima 252.32
vlmorum infirmarum remedium 256.17
vlmi arboris natura, & medicinæ ex ea 353.46. & inde
vlophonon herba quæ, & cur ita dicta 329.19
vlpicum, allij genus 289.29.32
vlulæ fellis in medicinis vſus 425.27
vlulæ adipis in medicinis vſus ibidem
vmbras ſpatio conſumi 5.6
vmbra ſatis aut nutrix, aut nouerca 245.3
vmbrarum figuræ tres 5.23
vmbræ quarum arborum leues 245.2
vmbræ arborum quarundam noxiæ 245.4
vmbræ gnomonis pro ratione locorum diuerſa menſura 20.13. per totum caput
vmbræ vbi nullæ die medio 20.44
vmbræ quando, & vbi nullæ 20.41.42. per totum. & 84.13. & inde & 91.16
vmbræ vbi bis anno in Meridiem cadant 20.59
vmbræ vbi ad Septentrionem hyeme, æſtate in auſtrum vergant 76.3. & inde. & 77.32. & 84.15
vmbra hyenæ canes obmuteſcunt 116.59
vmbræ metiendæ ratio 505.22
vmbræ ex longitudine Thales Mileſius pyramidis altitudinem menſus eſt 505.22
vmbræ inferorum quo pacto euocentur 527.40
vmbriæ vua irtiola peculiaris 202.27
vmbri pecudum genus 124.22
vmbros populos Pelaſgi exegerunt 33.44
vmbricius aruſpex peritiſsimus Plinij æuo 144.9
vncialis vua quæ, & vnde dicta 202.44
vndulata veſtis 124.2.5
vnedonis ſolium quale 181.31
vnedonis arboris fructus qualis 348.40
vnedonis arboris conſideratio & inde 217.34.
vnedo cur dicta 217.37
vnedoni folia non decidunt 226.27
vnguentorum conſideratio per totum caput 190.32.
vnguenti inuentor incognitus 190.32
vnguentum non fuiſſe Troiano tempore 190.32
vnguentum Perſarum eſt inuentum 190.38
vnguentorum vſus in funeribus 190.38

vnguentorum genera plura 190.40. & inde
vnguenti faciendi duplex ratio 190.51
vnguentum regale quod 191.22. & inde
vnguenti fæces magmata vocari 191.37
vnguentum in alabaſtris optimè ſeruatur 191.38. & 403.51
vnguenta vetuſtate meliora fiunt 191.41
vnguentis Sol inimicus ibidem
vnguentorum quæ prima mentio apud ſcriptores 190.36
vnguentorum varia cognomina vnde ſumpta 190.40
vnguentorum authoritas ſubinde mutata 190.42
vnguenta quibus è locis maximè commendata 190.42. & inde
vnguentorum luxuria maximè ſuperuacua 191.42
vnguenta quare expetita 191.44
vnguenta in vmbra, & plumbeis vaſis coquenda 191.41
vnguentorum pretia maxima 191.45
vnguentis pedes inungebantur 190.50
vnguentorum vſus etiam in caſtris 191.54
vnguenta exotica Romæ Cenſoria lege interdicta 191.60
vnguenta etiam in potu addita 192.1
vnguenta meliora quæ terram, quàm quæ cremo ſapiunt 241.20
vngues piſces in ore mandentium lucent 135.17
vnguium animalium conſideratio 176.53. per totum caput
vngues neruorum clauſulæ 176.53
vnguium animalium differentiæ ibidem per totum caput
vngues nundinis reſecari religioſum 399.6
vnguium reſegminũ ſuperſtitioſus vſus 403.18. & inde
vnguium vitioſorum remedia 308.50. & 309.37. & 310.53. & 339.20. & 342.47. & 350.54. & 353.3 & 386.5. & 407.11. & 410.54. & 413.23. & 498.15
vngularum animalium differentiæ 177.24. per totum caput
vngulum antiqui annulum appellabant 460.55
vngulæ quibus ſint ſolidæ 177.18. & inde
vngularum conſideratio 177.24. per totum caput
vnicornes boues 114.22.34
vnionis gemmæ conſideratio 136.16. & inde per totum
vniones vnde dicti 136.18
vnionis dotes in quibus conſiſtant 136.16
vniones vbi optimi 136.20. & inde
vniones Cleopatræ ingentis pretij 136.50. & inde
vnionum nomen quando impoſitum 137.11
vnionum vſus, mulierumq; circa eos luxus 136.23. & inde
voconia pyra 214.34
vola homini tantùm 177.16
volæ quibuſdam defuerunt, qui & cognomina inde traxerunt 177.16
volcatius Iuriſperitus, Ceſelij præceptor, a cane deuoratus 178.39
volcatius Sedigitus Poeta 176.35
volema pyra 214.4
vologeſus Rex Parthorum 80.39
vologeſocerta oppidum, Vologeſi Regis opus 80.39
volſinij a Romanis ob ſignorum copiam expugnati 474.49
volta monſtrum 15.22
volua quid 332.39
volumnio L. Conſule carne pluuit 16.3
voluiſſe magna abunde pulchrum eſt. Prologo operis, pag. 1. verſ. 56
voluoces vermes prærodẽtes pubeſcentes uuas 257.9
voluptas quando viuere cœpit vita deſijt 200.28
voluptates publica via maximè irrepunt 499.48
voluſij L. ſenectus 101.44
vomicæ morbi remedia 302.18. & 304.12. & 308.24. & 310.28. & 328.59. & 354.40. & 358.3. & 359.12. & 421.22. & 430.46.50
vomitiones à canibus primùm monſtratæ 421.3
vomitiones in remedium cruditatis excogitatæ 179.27
vomitiones quibus inimicæ 179.28
vomitus nauigantium vilitas 442.42. & inde
vomitus cauſa, & quibus animalibus accidat 173.36
vomitum ſiſtentia 304.17.32. & 305.10. & 306.50. & 307.5. & 308.24. & 310.35.42
vomitum prouocantia 295.33.35. & 296.39. & 298.1. & 301.34. & 307.60. & 308.52. & 321.32. & 322.21. & 328.15. & 331.5. & 343.46. & 345.15.25. & 348.35.47.10. & 361.42. & 367.5. & 378.37. & 379.46. & 380.22.31. & 389.20. & 395.43. & 450.1. & 454.17. & 465.46. & 478.40
vomitum inhibentia 335.30. & 338.33. & 341.5. & 362.32. & 378.40
vomitu contracta vitia quo pacto curentur 297.5. & 302.41
vopiſci Cæſaris de Roſeæ campis elogiũ 240.57
vopiſci qui dicantur 93.2
vortex quid, & qua in re differat à turbine 14.22
vota ſuſcipientes Parthorum reges, qua herba vſi 316.44
votorum præcipuus locus, quando ſpei nullus 113.7
votum mortis frequentiſsimum 103.6
vox humana a decimotertio ætatis anno robur acquirit 178.38
vox in ſenibus exilior fit ibid.
vox nullis niſi pulmonem & arteriam habentibus 178.17
vocis conſideratio ibidem per totum
vox eadem quibus in locis ſæpius reperiatur 506.40. & inde
voci efficientia 296.36. & 454.39
voce carentes homines 59.18
vox in theatris ſcobe aut harenæ ſupernieta deuoratur 178.39
voci qui dentes neceſſarij 94.46. & inde
voces totidem, quot homines 178.42. & inde
voci vtilia 297.52.57. & 298.15. & 304.15. & 308.20. & 377.40. & 333.32. & 336.2.47. & 366.40. & 382.15. & 439.24. & 454.16. & 483.7.53
vpupæ auis conſideratio 149.29. & inde
vpupæ in medicinis vſus 427.18. & 481.1
vranoſcopus piſcis 452.46. & 458.7
vrbanæ arbores quæ, & cur ita dictæ 226.19
vrbanæ tribus minùs honoratæ quàm ruſticæ 258.30
vrbanarum arborum medicinæ. Libro vigeſimotertio per totum
vrbium dij tutelares ante oppugnationem ſolent euocari 398.24
vrceolaris herba quæ, eiuſq; vſus in medicinis 328.57. & inde
vræa cybia quibus è piſcibus fiant 458.29
vredo frigore conſtat 275.48
vredo non fit, niſi plena Luna 275.50
vredo, peculiaris vitium peſtis 275.36
vrenæ piſces 458.29
vrica ſatorum vitium, eiuſq; origo 267.50
vrinæ mira vis in animalibus 119.13. per totum caput
vrinæ termina quo diſcutiantur 299.33
vrinæ differentiæ, vſuſq; in medicinis 401.48. & inde
vrinæ color, valetudinis index 402.2 & inde
vrina hominis apibus medetur 317.24
vrina quidam arboribus medentur 257.8
vrina boum apibus medetur 217.24
vrina ſemina aſpergenda ante ſatum 268.3
vrinæ diſſicultatem aſſerentia 333.14. & 351.48
vrinæ profluuia cohibentia 305.5. & 401.35. & 404.32
vrinæ reddendæ cauſa, pudenda aduerſus Solem aut Lunam non denudanda 402.7
vrinam mouentia 295.30. & 296.11. 16.17.58. & 297.4. & 298.28.51. & 299.19. & 300.6. & 301.39. & 302.5. 12.15.33. & 303.34. & 304.33. & 305.7.18.50. & 306.2.8.31. & 307.10. & 309.43. & 310.34.44. & 311.6.8.19. & 320.48.58. & 321.16.45.56. & 322.8. & 323 32.44. & 324.6.11.18.28.33. & 328.28. & 329.13.51. & 330.34. & 331.4.35.42.47.56.57. & 332.9. & 333.19. & 336.36.45.50.57. & 337.20. & 338.44. & 339.42.52. & 340.1. & 343.10. & 344.30. & 345.17.28. & 346.22. & 347.51. & 348.3.59.13.37. & 349.19.39. & 351.36.54. & 352.12.14.48. & 353.19.55. & 354.1.12.20.32. & 355.30. & 356.15.45.53. & 357.23. & 358.3.13. & 359.10.16.32. & 362.31. & 379.8. & 381.13.28.36.50. & 385.3. & 388.18 59. & 390.32.44. & 392.15. & 394.34.49. & 395.17.18. & 396.9. & 401.42. & 510.31
vrinum ouium quod 154.57
vrion terræ genus 464.33

v. sinum allium syluestre, 289.47
vrsorum consideratio 118.25. per totum caput
vrsi sine calceatu longo itinere fatiscunt 177. 23.& 411.15.16
vrsi ne mordeant 480.19
vrsorum in medicinis vsus 410.56.& 412.45.50.57.& 413.3.11
vrsi vbi non sint 126.49.52
vrsorum partus informes 118.27. & 156.6
vrsi ægroti formicarum ouis sanantur 116. 30.& 426.13
vrsorum coitus qualis 118.25.& 155.56
vrsam parientem videre, res est in primis rara 118.28.& 156.6
vrsi maximè fauos expetunt 118.40
vrsorum somnus grauissimus 118.31
vrsorum specus imbricus impenetrabiles 118. 30
vrsorum coctas carnes crescere 118.35
vrsi qua herba sese purgent 118.38
vrsi aquam morsu vorant 158.4
vrso caput inualidissimum 118.41
vrsos non gigni in Africa 118.49
vrsorum oculi crebrò hebetantur 118.40
vrsorum cibus quis 157.59
vrticæ herbæ consideratio, & medicinæ ex ea 328.7. per totum caput
vrticæ folia mordacia 227.9
vrticæ non mordentis medicinæ 328.33. & inde
vrticæ semen vbi optimum 328.29
vrticæ magnitudo mira 318.59
vrticæ differentiæ, vsusq; 318.60.& inde
vrticæ primum enascentis cibus religiosus 319.5
vrticæ punctoris oleum medetur 319.4
vrticæ semen cicutæ contrarium 328.7
vrticæ oleum 212.43.& 328.7
vrticæ laudes Phanias Physicus condidit 328.24
vrticæ anserum pullis mortiferæ 155.14.15
vrticæ piscis in medicinis vsus 457.16.& 458.7
vrticæ piscis consideratio 138.57.& inde
vri feræ quales 111.37
vrorum in medicinis vsus 408.36
vrorum cornua maxima, ac eorum vsus 168. 50.& inde
vsura quæstuosa segnities 462.44
vsus efficacissimus rerum omnium magister 376.29
uterus vnde dictus 174.16
vticæ Apollinis templum memorabile, eiusq; trabes ex cedro Numidica 235.27
vticæ vrbis vetustas 235.29
vuarum insigniora genera 201.22. & inde ad finem capitis, & toto capite sequenti
vuarum differentiæ vnde sumptæ 201.1. & inde
vuæ passæ vnde dictæ 201.8
vuæ lanatæ 201.28
vuarum variæ nomina 201.28. per totum. & 202.19. per totum caput
vuæ Biturica in eligendo solo morosa 201.49
vuæ quædam cum sole circumagitur, ob id Streptos dictæ 202.33
vuæ in vite seruabiles 202.35.
vuarum conseruandarum ratio 215.1 & inde. & ibidem. 10.21. & inde. & 253. 43. & inde. & 338.57. & inde
vuæ ne a vespis attingantur 215.24
vuarum circa acinos differentiæ 217.40
vuarum succus qualis 218.19.20.21
vuæ cute teguntur 215.33
vuarum varia genera quæ arte in eadem vite nascantur 249.60.& inde
vuarum acini nihil ligni intus habentes quo pacto efficiantur 250.1
vua quo terræ propior, eò plus habet virium 251.46
vuarum singulis pressuris quantum vini exprimi iustum sit 278.28
vuarum medicinæ 338.54. per totum caput
vuæ ne alicui animali obnoxiæ sint 253.44
vuas pubescentes voluoces prærodunt, eiusq; rei remedium 257.9
vuas ne aues attingant 295.3
vuæ recentis noxa 338.55.& inde
vuæ saluberrimæ quo pacto fiant 339.2
vuas gallinæ edant 339.6
vuarum nuclei, eorumq; medicinæ 339.7. & inde
vua theriace serpentium ictus medetur 339. 12
vuæ passæ consideratio, & medicinæ ex ea 308.35.& 339. 14. & inde
vua pituitaria quæ 339.29
vua picta aues decepta 498.12.& inde
vuæ faucium remedia 300.51.& 304. 15.& 306.11.& 307.17.& 310.54.& 328.10.28.& 333.31.& 345.52.& 347. 3.33.& 348.59.& 349.5.& 350.52.& 353.8.& 358.21.37.& 400.20.& 401. 31.& 429.31.32.& 452.25.& 454.15. & 479.40.& 480.18.& 498.18
vua in palato soli animalium homini 172.2
vua piscis 458.29
vua marina in vino necata vini tædium affert 457.28
vulcani festum 266.21
vulcani filius Aethiops Aethiopiæ nomen fecit 85.50
vulcatij Gurgitis repentinus interitus 104. 31
vulneribus capitis aristolochia medetur 352. 51.& 373.41
vulnera ne inflammentur 362.29
vulnera quomodo conglutinanda 362. 28
vulnera interuentu eorum, qui pedibus iter confecerint, inflammari creduntur 364. 31
vulnera aggrauari creduntur eorum interuentu, qui canis serpentisue morsu aliquãdo fuerint læsi 399.26
vulnerum varia remedia 295.55.& 298.37.& 300.43.& 301.22.& 305.36. 37.& 307.36.& 308.27.34.& 309.21. 26.27.& 321.28.34.35.52.& 322.33. 40.& 328.35.& 331.22.& 338.27.44. & 350.54.& 351.3.& 353.49.52.& 360.38.& 361.43.45.& 362.28.& 365.53.& 366.30.40.& 368.12.& 380. 58.& 385.5.& 388.22.39.& 389.8.22. 31.& 390.9.46.& 393.17.20.& 395. 27.46.& 396.15.24.& 402.17.& 419. 6.50.& 466.32.& 478.31.& 480.18. 20.& 482.12.15.& 487.10.& 497.39
vulpes solertem & perspicacem auditum habent 116.42
vulpes quibus inimicæ 158.22. 30
vulpes ne gallinaceos attingant 416. 28
vulpes vbi non sint 126.49
vulpis, eiusq; partium in medicinis vsus 409. 9.33.54.& 410.50.& 411.15.35.& 413.6.& 415.44
vulpes quo cibo necentur 348.12
vulpes in Thracia auribus glaciei admotis crassitudinem eius explorant 116.44
vulpium Thraces auguria sequũtur in transmittendis amnibus glaciatis 116.43
vulpes marinæ, earumq; astus 138.48
vulturum nidos nemo vnquam attigit 144.7
vulturum alitum consideratio 144.7 per totum caput
vultures vbi nidificent 144.8
vultures biduo aut triduo præsentiunt futura cadauera 144.10
vultures vnguento fugantur 179. 17
vultures siseris semen edunt 297.12
vulturum, partiumq; eorum in medicinis vsus 422.21.& inde.& 425.30.& 429.12.& 430.51
vulturnus ventus quis, & vnde spiret 13.5
vulturnus Coro contrarius 13. 36
vulturni venti qualitates, & natura 13. 44.45
vulturno apiaria & vineæ in Italia Galliaq; opponendæ 279.60.& inde
vuluam propriè in reliquis dicimus animalibus quos in muliere locos seu vterum appellamus 174.17
vuluæ eiectitia quæ 174. 20
vuluæ porcariæ quæ ibid.
vuluæ eiecto partu melior, quàm edito 174. 20
vuluæ seu uteri muliebris remedia 296.34. 49.& 297.49.& 301.42.& 302.38. 42.& 303.24.& 304.12.34.& 305.7. 11.21.& 306.56.& 307.6.21.& 308. 48.& 309.22.58.& 311.7.49.& 320. 47.& 321.11.30.& 322.5.46.53.& 322.33.46.57.& 324.41.& 327.28.& 328.11.16.19.& 329.42.& 333.12.& 334.11.& 335.41.& 336.23.& 342.4. 21.49.& 343.16.21.55.& 344.8.19. 38.56.57.& 346.52.& 348.42.& 349. 23.33.39.& 350.58.& 351.37.42.45. & 352.5.9.16 26.49.& 353.3.9.& 354.3.13.40.& 356.53.& 357.5.46. & 359.24.& 362.49.54.56.58 60.& 386.14.17.18.19.26.31.33.37.40.41. 42.46.& 388.18.& 390.17.& 391.20. & 393.2.& 400.47.& 402.14.32.& 404.28.& 405.2& 406.25.& 415.7. 8.12.14.31.& inde.& 419.30.& 449. 55.& 479.41.& 497.21.& 509.42. 46.& 510.31
vxor Egnatij Mecennij ob vini potum à viro interfecta 206.3
vxor ob vini potum dote mulctata 206.7

Xanthos

Anthos gemma 526.8
Xanthus historicus 364.20
Xenocrates statuarius 477.11
Xenocrates de pictura volumẽ edidit 489.26
Xenon pictor 495.1
Xenophili Musici ætas longissima citra vllum corporis incommodum 103.9
Xenophõ dux de Agricultura præcepta edidit 259.3
Xenophontis symposium 476.54
Xenophontis de sementis tempore sententia 272.29
Xerxes Persarum rex Hellespontum ponte strauit, illácque exercitum duxit 50.12
Xerxis aduentu platanus Laodiceæ mutata in oleam 255.33.
Xerxus pater Darius per Bosporum Thracium duxit exercitum 50.15
Xerxes quo pacto exercitũ numerarit 47.13
Xerxis vniuersum exercitum Pythius Bithynus hospitio excepit 468.57
Xylina lina 383.6
Xylocinnamomum quid 187.6
Xylobalsamum quid, eiúsque vsus 188.50. & inde
Xylon frutex 183.6
Xiphias cometæ genus 9.14
Xiphia piscis 458.28.29
Xiphia piscis naues perforat 448.59
Xiphion herba qualis 372.48.51.& 381.10.& 382.16.49
Xiphij herbæ medicinæ 381.10.& 382.15.43.& 386.31
Xyris herba, id est, syluestris 322.25
Xystios gemma 523.23

Achaliæ Babylonius Magus, eiúsq; ad Mithridatẽ liber 526.5
Zamiæ nucum pinearũ genus 228.20
Zancli Samothraceno post centesimum quartum annum dentes enati 171.28
Zanthenes gemma in Media nascitur 527. 7
Zaratus Magus 427.30
Zarmocnidas Magus ibid.31
Zea genus frumenti vbi potissimùm proueniat 263.7.& inde.& Ibidem.49
Zeæ medicinæ 335.2.& inde
Zea in Africa in alicam degenerat 265. 12
Zea granum pulchrius, quàm tritici 265. 19
Ζείδωρος & ἄρουρα Zea cur ab Homero appellata 263.9
Zenodorus statuarius Plinij ætate floruit 474. 31
Zenodorus fingendi ac cælandi scientia nulli veterum postponitur 474.37
Zenonis libris Carneades respõsarus ellebori sumpsit 367.7
Zenonis statuam quare Cato in Cypria auctione non vendiderit 477.48
Zephyria oua quæ 155.27
Zephyrus ventus quis, & vnde spiret 13.8.& 279.53
Zephyrus ventus ver inchoat 279.54
Zephyro flante quæ agenda 279.55
Zephyro oliueta opponenda 279.54
Zeros gemma 523.58
Zeti & Amphionis simulachrum ex marmore 501.51
Zeugitæ calamorum genus 232.25
Zeus piscis faber appellatus 132.31
Zeuxis statuarius 474.60
Zeuxis Heracleotes pictor 488.55.& inde
Zeuxidis cum Parasio certamen 489.12. & inde
Zeuxidis opera mira ibid.12.& inde
Zeuxis tabulam pingens quinque nudas virgines imitandas sibi proposuit 489.7
Zygia aceris genus 225.31
Zingiber, aromatis genus 182.26
Zythum potus Aegyptiorum 337.47
Zizipha malorum genus 213.54
Zizipha quo modo, & quando serantur 243. 52
Zizipha coronis olim anhibebantur 315.51
Zmilaces gemma in Euphrate nascitur 527. 9
Zmilaces gemma marmori Proconnesio simili ibidem
Zmilus architectus 505.60
Zodiarus qui & Signifer, circulus cælestis, eiúsque situs 2.9.& 6.50.& inde. & 21.17
Zoelicum linum 282.51
Zona Orionis quando oriatur 275.22
Zonarum quinque consideratio 19.8.& inde
Zoophthalmon herba 374.27
Zopyros herba 359.35
Zopyrus argenti cælator 471.18
Zopissa picis genus, & ex ea medicinæ 224. 44.& inde.& 353.13
Zoroastres eodem quo natus est die risit 94. 48
Zoroastris præceptor 427.25
Zoroastres quo tempore floruerit 427.23
Zoroastrem annis viginti in desertis caseo vixisse 176.30
Zoroastres magicæ vanitatis inuentor 427. 22
Zoroastris scripta 427.25.& inde
Zoroastres de tempore seminandi quid senserit 270.58
Zoroastris recèns nati cerebrum palpitatione sua impositam repulit manum 94. 49
Zoronistios Magorum gemma 527.9
Zoronistios gemma in Indo flumine nascitur ibidem
Zoster, ignis sacri genus 384.10
Zoster fruticis marini genus 199.2
Zura, paliuri semen 358.1

PRIMAE PARTIS INDICIS PLINIANI FINIS.

INDICIS PLINIANI PARS SECVNDA GEOGRAPHICA CONTINENS.

Abamons 63.5
Abala oppidum 84.54
Abalus insula 516.38
Abalites sinus 84.28
Abali populi. 75.25
Abantias insula eadem cum Eubœa 49.7
Abaortæ populi 76.43
Abarimon Scytharum regio 90.1
Abdera, Hispaniæ oppidum 30.25
Abdera Thraciæ oppidum 47.10.& 49.60
Abderæ in campis equi pasti inflammantur rabie 370.8
Abeatæ populi 45.22
Abellinates populi 38.38.40
Abellinum oppidum 34.58
Abesamis oppidum 82.19
Abeste oppidum 77.58
Abydos Hellesponti oppidum 47.55.& 67.55
Abydus Aegypti oppidum, Memnonis regia 60.44
Abydi lapis è cælo lapsus colitur 16.21
Abila mons Africæ 29.58.& 56.60
Abila oppidum 62.16
Abisontes populi 41.33
Abnoba mons 50.32
Abobrica oppidum insigne 53.47
Aboccis oppidum 85.4
Abolani populi 35.27
Aborienſe oppidum 57.54
Aborigines antiqui Latij populi 34.25
Abretini populi 66.22
Abricatui Lugdunenſis Galliæ populi 33.15
Abrotonum oppidum 57.46
Absarum flumen, & castellum & 71.44 70.27.
Absari fluuij ortus 71.44
Absari fluuij exitus 71.44
Absilæ populi 70.39
Absyrtides insulæ 42.53
Absyrtium insula 41.51
Abstitis fluuius 80.20
Abzaritanum oppidum 57.57
Abzoæ populi 73.10
Acalandrum flumen 38.5
Acamæ promontorium 66.55
Acamantis insula, postea Cyprus dicta 66.56
Acanthon mons 44.9
Acanthus oppidum in Atho montis Isthmo 46.47
Acanthus insula 68.46
Acanthus Cariæ oppidum, alio nomine Dulopolis vocatum 64.50
Acapeatæ populi 71.18
Acarnaniæ regio 43.53.59
Acarnaniæ Ambracio sinu mersa 23.36
Acarne oppidum 46.22
Acchitæ populi 82.59
Accisi populi 71.23
Accitana colonia 31.56
Ace oppidum 62.22
Acedici populi 38.57
Acelum oppidum Venetorum 40.57
Acema mons 32.45
Acerani populi 34.58
Aceruetis Thraciæ vrbs, postea Calatis dicta 47.19
Acerræ Vafriæ, vmbriæ oppidum 39.3
Acesines fluuius gemmifer 528.17
Acesines Indiæ fluuius 76.14
Acesinus Scythiæ fluuius 51.2
Acesti Troiani populi 37.28
Achæi Græciæ populi 45.58
Achæi populi Colchis vicini 70.49.& 72.12
Achæorum portus 50.58
Achæorum statio Cynossema 47.46
Achaia libertate donata à Domitio Nerone 45.23
Achaia sinu Corinthiaco mersa 23.36
Achaiæ descriptio 44.38.per totum
Achais oppidum 74.7
Achana fluuius 82.28
Acharitanum oppidum 57.57
Achates fluuius, gemmáque 324.2.& inde
Acheloi fluuij gemma 525.40
Achelous fluuius ex Pindo nascens 43.59
Achelous fluuius Echinadas insulas conuexit 23.2
Achelous amnis Acarnaniã ab Aetolia dirimit 43.59
Acheron Epiri fluuius 43.50
Acheron Italiæ fluuius 35.45
Acherontini populi 35.46
Acherusia, Italiæ palus Cumis vicina 34.52
Acherusia Thesprotiæ lacus 43.50
Acherusia specus 69.49
Achilleæ insula 51.57.& 67.31
Achilleon oppidum iuxta tumulum Achillis à Mitylenais conditum 66.29
Achilleos Dromos, peninsula, & eius longitudo 50.60
Achillis insula 50.58
Achillis ædem sacram nulla auis transuolat 148.59
Achillis tumulus 50.58.& 66.29
Achisarmi populi 86.16
Achne insula 67.13
Achoali populi 83.14
Acidula aqua vini modo inebrians 26.58
Acienſes populi 35.27
Acila Arabum emporium 82.50
Acinippo oppidum in Celtica 31.2
Acina oppidum 85.17
Acir is fluuius 38.5
Acis insula, eadem cum Siphno & Meropia, eiúsque circuitus 49.15
Acitauones populi 41.34
Acytos insula rotundissima 49.40
Acmodæ insulæ 52.51
Acmonenſes populi 65.2
Acolitanum oppidum liberum 57.57
Acone portus 69.49
Aconitius mons 45.44
Acrabateni Iudææ toparchia 61.43
Acra Iapygia, promontorium 38.17
Acragas oppidum 37.24
Acre oppidum 51.20
Acrenſes populi 37.28
Acritas promontorium 44.51
Acroceraunium promontorium 38.2.& 42.46
Acroceraunij montes 42.22.& 43.31.37
Acrocorinthus, id est, Corinthiarx 44.32
Acrotadus insula 78.51
Acrothon oppidum 46.46
Actania insula 52.23
Actæ olim dicta, quæ postea Attica 45.29
Actium colonia Augusti 43.54
Actrida oppidum 83.21
Adana oppidum 63.53
Addua fluuius 26.20.& 39.53.& 41.6
Adesa oppidum 64.34
Adiabaræ populi 86.1
Adiabene regio 61.20.& 71.42.53.& 73.27
Adiabeni populi 71.53.& 81.7
Adylisus mons 45.44
Adipson locus 83.56
Ardumachidæ populi 58.49
Adonis fluuius 62.34
Adramyttæos oppidum 66.16.20
Adrastia oppidum 67.57
Adrianus ager 39.9.20
Adria colonia 39.9
Adriaticum mare 33.28.29.& 40.9
Adriaticum mare quantum à Propontide distet 47.33
Adrumetum oppidum 57.34.& 87.54
Adulitarum oppidum 84.26
Aduliton oppidum 84.20
Adunicates populi 32.44
Aa oppidum 70.33
Aant sinus 83.45
Aantion insula 50.7
Aantion oppidum à Rhodijs conditum 66.31
Aantium promontorium 46.20
Aas fluuius 42.17
Acani populi 38.40
Aculani populi 38.38
Adepsum oppidum 49.3
Agea insula 67.25
Ageum mare vnde dictum 48.51
Agileus mons 45.37
Agialium insula 36.41
Agida oppidum 40.54
Agilodes sinus 44.57
Agilos insula 36.41
Agimori insulæ 59.1
Agina insula 48.26
Aginium oppidum 46.30
Agion oppidum 44.41
Age, Macedoniæ oppidum 46.29
Agæ Ciliciæ oppidum liberum 63.49
Age, Aeolidis oppidum 66.9
Agialia insula 48.12
Agialos olim dicta Achaia 44.38
Aglia insula 48.29
Agipam Aethiopiæ oppidum 86.20
Agipanes in Africa & Aethiopiæ confinio 86.39
Agyptus Rubro mari depressior 83.51
Agypti pyramides 504.54.& inde
Agyptus non cernit Septentriones 19.40

Agyptus non quatitur terræmotu 21.57
Agypti pars quondam mare fuit 23.4
Agypti alumen 497.50.51
Agypti labyrinthus 505.35.43
Agypti electrum 516.42
Agypti smaragdi 518.44.51
Agypti opalus 520.9
Agyptus non sentit Austros 13.21
Agyptus fulminibus infestatur 14.30
Agypti descriptio 59.28.& inde
Agypti mensura, ac termini Ibidem. & inde
Agyptus inter insulas à quibusdam numerata 59.31
Agyptus à situ Delta appellata 59.32
Agypti quot olim fuerint oppida 60.40
Agypti antiquitas 60.40
Agypti nomi, hoc est, præfecturæ, eorumq; nomina 59.34.& inde
Agypti ditionis vbi Nilus esse incipiat 59.48
Agyptiæ nauigationis finis Syene 60.34
Agyptiorum in Indiam iter 79.45
Agyptiorum serui profugi Aduliton oppidum ædificarunt 84.20
Agyptiorum ad Rubrum mare iter triplex 83.53.& inde

Reliqua quære parte prima.

Agira insula 66.44
Agira oppidum 44.40
Agos fluuius 16.17.& 47.42
Agosthenienſes populi 45.32
Agusa insula 37.35
Alana oppidum 61.12.& 83.8
Alanitucus sinus 61.11. & 83.8. 45
Aminius fluuius 54.2
Amona Pannoniæ vrbs, Romanorum colonia 40.48.& 42.31
Amonia Norici oppidum 42.24
Amoniæ regionis sæpè mutata nomina 4.5 55
Anare insula 67.39
Anaria insula 37.46.& 438.57
Anienſes populi 44.2
Annum oppidum 395 5
Anona ciuitas 41.50
Anos oppidum liberum 47.14
Aolia insula ardens 27.44
Aolis Asiæ regio 64.42.& 66.7
Aoles Asiæ gens Græca 70.3
Aolidis finis 66.19
Aoliæ insulæ septem 37.36
Aoliæ insulæ sulphure abundant 497.5
Aoliæ insulæ vnde dicta 37.37
Aquesilici populi 32.16
Aquiculani populi 38.51
Aria oppidum 32.49
Aria insula, eadem cum Thasso 49.59
Aria insula, postea Creta 48.32
Asolani populi 35.37
Asepus amnis 67.58
Asculapij delubrum 45.7
Asculapij fons Athenis 26.30
Asis fluuius 39.23
Asius fluuius 68.9
Asilani populi 34.59
Athalia insula, Latinis Ilua dicta 36. 43
Athalia insula, postea Chios dicta 67.32
Atheria olim dicta Aethiopia 85.50
Athiope insula 67.44
Athiopes Atabuli vbi 86.1
Athiopum color, tortique capilli à Solis æstu proficiscuntur 21.20
Athiopes Hesperij 86.51
Athiopes minio tinguntur 467.15
Athiopes Daratitæ 5623
Athiopes Perorsi 56.22.& 59.8
Athiopes Arateres 84.23
Athiopum Meroe caput 20.50
Athiopes Taralei 59.12
Athiopiæ descriptio 59.5.& inde
Athiopum prima regio quæ 85.16
Athiopes antequam visi, fabulosi crediti 89. 39
Athiopum Troglodytarumq; commune emporium Adulton 84.20
Athiopia vnde dicta 85.51
Athiopiæ mensura 85.9.& inde
Athiopiæ diuersa nomina 85.50
Athiopiæ monstra 85.51.& inde
Athiopia ad Troiana vsque tempora clara fuit & potens 85.8
Athiopia Aegyptiorum armis attrita 85.7
Athiopiæ magnes 508.41
Athiopiæ magnitudo 86.31.& inde
Athiopiæ situs 86.36
Athiopicæ duæ 59.10
Athiopica harena marmori secando maximè idonea 503.7
Athiopici maris insulæ plures per totum caput 86.42.
Athiopici smaragdi 519.5

Reliqua quære parte prima.

Aetoliæ populi, oppida, fluuijq; per totum caput 44.2.
Athria insula, eadem cum Thasso 49.59
Athræa insula 67.12
Athusa insula 23.30.& 37.& 34
Aetnæ montis descriptio 37.17.& inde
Aetnæ montis incendium 27.17.31
Aetnenſes populi 37.27
Axscopulus Aegeo mari nomen dedit 47. 52
Africæ propriè dictæ descriptio per totum caput 57.25
Africa propriè dicta bifariàm diuisa 57.36
Africa tertia orbis pars 29.50
Africæ situs 29.51
Africa à Græcis Libya dicta 55.36
Africa quibus animalibus careat 126.52
Africa paucorum sinuum 55.37
Africæ nomina ineffabilia 55.39
Africæ in Atlantis radicibus mira fertilitas 56.5
Africa magnitudo 87.34.& inde
Africæ gentes castella ferè inhabitant 55. 39.
Africæ Auster serenus, Aquilo nubilus 13.51
Africæ itinera serpentibus ferisque infestata 57.41
Africæ propriæ dictæ populi, coloniæ, oppida 57.52.& inde
Africæ adiacentes insulæ 58.54.per totum caput
Africæ alumen 497.51
Africæ solitudines 398.
Africæ totius mensura 87.34.& in de
Africæ parietes ex terra 496.39
Africæ noctes æstate roscidæ 16.47
Africæ descriptio 55.36.& sequentibus octo capitibus

Reliqua quære parte prima.

Agacturi populi 83.20
Agagammæ populi 71.19
Agamede oppidum 67.47
Agandei populi 71.26
Aganippe fons 45.43
Agamzua oppidum 73.35
Agasus portus 38.30
Agatha oppidum 32.32
Agathirnum, siue (vt alij legunt) Agathyrsum Siciliæ oppidum 37.26
Agathyrsi populi 51.27
Agathussa insula eadem cum Telo 49.37
Agedi populi 71.22
Agesinates populi Pictonibus iuncti 53.27
Agylla oppidum à Pelasgis condituin 33.60
Agyrini populi 37.28
Agla oppidum 30.38
Agnices fluuius 81.7
Agoce oppidum 84.54
Agra Læanitarum regia 83.7
Agragas oppidum 7.24
Agrani oppidum à Persis dirutum 80.29
Agra oppidum 45.17
Agrei populi 82.60.& 83.23
Agrigentum oppidum 37.24
Agriophagi populi 68.37
Agrippenſes Bithyniæ populi 86.27
Agrippinenſis colonia 53.13
Agrospi populi 86.20
Aguntum oppidum 42.24
Aiacis sepulchrum 66.31
Alabanda oppidum liberum 65.12
Alabastros fluuius 66.16
Alabastrum oppidum 60.46.& 521.58
Alachroæ populi 57.48
Alana oppidum 84.54
Alani populi 50.44
Alasi oppidum 58.36
Alazon fluuius 71.59
Alba oppidum Italiæ ad lacum Fucinum 38. 51
Alba Hispaniæ oppidum 30.36
Alba Galliæ oppidum 32.48
Alba Pompeia, Liguriæ oppidum 33.51
Alba fluuius 31.42
Alba longa Latij oppidum 34.58
Albanenſis populi 32.3
Albaniæ descriptio 71.59.& inde
Albaniæ oppida 71.60.& inde
Albanos fluuius 73.16
Allbanus mons 35 2.27
Albanum mare 73.12
Albani, populi Scythici ab Iasone oriundi 73. 11
Albani, Latij populi 35.27
Albaniæ populi à pueritia statim cani 90.7
Albaniæ populi, noctu plus, quàm interdiu cernentes 90.7
Albenſes populi 35.27. & 38.51
Albion, id est, Britannia insula 52.44

albis fluuius 52.14
albium Intemelium, Liguriæ oppidum 33.44
albium Ingaunum, Liguriæ oppidum 33.45
albonenſes populi 33.47
album promontorium 29.54. & 62.22
albula, id eſt, Tiberis fluuius 34.9
albulates fluuius 39.11
alchione mons 46.43
alces fluuius 68.38
alea oppidum 45.18
aleij Campi 63.50
alele vrbs 58.23
aleniticus ſinus 83.9
aleon fluuius 65.50
aleos fluuius 439.20
aleria coloniæ 36.39
aletini populi 38.45
aletium oppidum 38.16
aletrinates populi 34.59
aletrini populi 38.40
aleu inſula 82.45
alexandriæ dies longiſsimus horarum quatuordecim 21.3
alexandria Aegypti difficulter aditur 66. 49. & 505.26
alexandriæ Aegypti obeliſcus 504.16.26
alexandria oppidum ad mare Caſpium 73.29
alexandria Margianæ oppidum 73 59
alexandria Sogdianorum oppidum 74.10
alexandria Ciliciæ oppidum 63.49
alexandria Indiæ oppidum 78.26
alexandria Carmantæ oppidum 79.31
alexandria ad Tigrin fluuium 81.51
alexandria Ariorum oppidum 75.14
alexandria, Aegypti vrbs, eiuſq; ſitus & deſcriptio 60.52. & inde
alexandriæ à Siculo freto diſtantia 87.29.
alexandriæ & Iuliopolis diſtantia 79.6
alexandria Troadis oppidum Romanorum colonia 66.3
alexander Bucephalam vrbem de nomine equi ſui appellauit 76.45
alexandri claſſis præfecti Oneſicritus. & Nearchus, eorúmque nauigationes 78. 37. & inde
alexandri Magni aræ, & termini 74.11. 75.20
alexandri magni itineris menſores Beton & Diognetus 75.23
alexander Darium vbi vicerit 73.27

Reliqua quære parte prima.

alexandropolis oppidum 80.60
alexia Galliæ oppidum 482.46
alfaterni populi 34.59. & 38.57
alfellani populi 38.40
aliacmon fluuius 46.31. & 303 6. & 439.18
aliaui inſulæ 84.23
almon oppidum 46.2
aliphiræi populi 45.22
allantenſes populi 46.36
allifani populi 34.54
allobrogum regio 32.41
almedeſſos, ſiue Halmydiſſus oppidum 47 27
almopij populi 46.34
alone inſula ſponte enata 23.15
aloni populi 80.18
alontigiceli populi 30.55
alope Locrorum oppidum 45.53
alopeconneſos inſula 50.4
alopece inſula 51.24. & 67.42
alopes olim dicta Epheſus 65.40
aloſtigi populi 30.55
alpeſa oppidum 31.2
alpes ab Annibale exuperatæ 499.33
alpes ſæpè tremuerunt 21.56
alphion lacus vitiliginem tollit 439.6
alpium iuga Romano imperio celeberrima 32.26
alpium Cryſtallus 515.50. & 516.3
alpium longitudo 41.7. & inde
alpium altitudo 17.47
alpium geminæ fauces 40 25
alpium varij incolæ 41.15. & inde
alpium tropæum Auguſto erectum 41.28
alpinæ gentes Auguſti auſpicijs ſubactæ 42. 31
alpheus fluuius 26.28. & 44.48. & 45.21. & 442.7
alſa fluuius 40.39
alſium oppidum 33.29.60
altinum oppidum 39.60. & 40.37
aluntium Siciliæ oppidum 37.26
aluona oppidum 41.49
alutæ gentes 41.47
alutraenſes populi 41.1
amalchium, id eſt, Oceanus Septentrionalis 52.6
amandæ locus 76.49
amantini populi 42.38.46.37
amantes populi 42.19.34
amanus mons 62.50. & 82.6. & 88.6
amanimontis porta 32.11
amanum Hiſpaniæ citerioris portus 53.39
amarbi populi 73 1
amaſia oppidum 70.7
amaſis Aegypti rex 60.40
amaſi populi 71.26
amaſtris oppidum 69.55
amathus oppidum 66.58
amatæ populi 76.41
amathei populi 83.18
amathuſia inſula eadem cum Cypro 66.40
amaxitos Doridis oppidum 65.2
amaxitos Troadis locus 66.23
amazonicus ſiue Amazonius mons, Tauri pars 64.25
amazonum opus Epheſus 65.40
amazonum connubia cum Gynæcocratumenis, Mæotidis accolis 71.8
amazonum gens vbi 72.57. & 73.15
ambiani Galliæ populi 53.8
ambilatri Aquitaniæ populi 53.22
ambitui populi 68.18
ambracia oppidum 43.52
ambraciæ portus maris receſſu in ſicco relictus 23.5
ambracius ſinus 23.36. & 43.49
ambryſus oppidum 44.16
amelas oppidum 64.35
ameria oppidum quando, & à quibus conditum 39.35
amerini populi 39.24
ameriola oppidum 35.25
amyclæ oppidum 44.56
amyclæ à ſerpentibus deletæ 4.39. & 116.48
amilus fluuius 108.28
amymone fons 45.4
amiſius fluuius 52.35
amiſum oppidum 69.60. & 70.3
amithoſcura regio 82.50
amiternum oppidum 35.26
amiterni populi 38.54
amitinenſes populi 34.3
amyzon oppidum 65.12
amnanethu inſula 82.46
amnon fluuius 82.47
amometide Attacorum gente liber 74.43
amordi populi 74.21
amordos inſula 49.41
ampeloeſſa oppidum 62.16
ampelos oppidum 46.44. & 48.39
ampeli piſces ſalſi 449.12
ampeluſia promontorium 55.44
amphilochicum Argos, Acarnaniæ oppidum 43.59
amphimallæ oppidum 48.38
amphipolis oppidum 46.50. & 144.27
amphiſſa oppidum 44.16
ampræ populi 83.17
ampreutæ populi 70.28
ampſagas fluuius 57.13.14.18
ana fluuius 30.11. & 54.6.11
anactoria Acarnaniæ oppidum 43.52
anactoria Aſiæ ciuitas eadem cum Mileto 65.28
anæa oppidum 73.7
anagnini populi 34.59
anagnutes populi 53.23
anaitici lacus 231.42
analitæ populi 83.13
anapauomenos fons 26.45
anaphe inſula 23.15. & 49.44
anariaci populi 73.56
anaſſus flumen 49.38
anatilia oppidum 32.49
anatilorum regio 32.39
anatis fluuius 56.16
anaudoma oppidum 84.46
anaÿarbeni populi 63.58
anchiale oppidum 63.51
anchialum oppidum 47.25
anchorarius mons 196.32
ancyra oppidum 68.14.20
anclacæ populi 71.20
ancona colonia 39.13.18
anconæ à Pola diſtantia 40.55
anconæ ſitus, & gnomonij vmbra 20.39
andanus fluuius 79.30
andaræ populi 75.57
andatini Aethiopiæ oppidum 86.20
andegaui 53.19
andera oppidum 66.34
anderæ populi 86.4
andologenſes populi 32.52
andoriſippo oppidum 31.7
andria ſiue Andira oppidum 68.14
andriaca oppidum 64.29
andricus fluuius 63.48
andri inſulæ fons vini ſapore ſcatens 26.59
androcalis oppidum 84.55
endrogyni populi 90.21
andromeda vbi bellua obiecta 66.50
andros Britannica inſula 52.52
andrus inſula vna Cycladum 49.10
anemo fluuius 39.41
anemurium oppidū 63.57. & 64.1. & 66.60

angaris mons 61.31
angulani populi 38.52
anydros inſula 67.39
anichia oppidum 45.45
anio fluuius 39.2
anneſtum oppidum 83.27
annibalis caſtra Magnæ Græciæ portus 37.55
annibalis inſula 36.6
annibalis turres 20.5
annibal Pruſæ conditor 58.26
annibalis ſpeculæ 496.42
anſancti ſpecus 23.59
antææ populi 71.18
antæi opus & regia Tingi 55. 41.49.
antandros oppidum 66.17
antandros inſula eadem cum Andro 49.11
antarados oppidum 62.36
autarados inſula 62.36
antariani populi 74.22
antemnæ oppidum 35.26
anthane oppidum 44.57.
anthedon portus 45.8
anthedon oppidum 45.39. & 61.31
anthemus fluuius 70.45
anthemus oppidum 46.43. & 80.21
anthemuſa inſula 67.29
anthemuſa oppidum 63.20
anthinæ inſulæ 67.37.
anthium oppidum 46.26
anthropophagi Scythæ populi 51.2. & 74. 32. & 89.58. & 90.4
antropophagi Aethiopiæ 86.28
antibacchiæ inſulæ 84.23
antichthones vbi crediti 77.4
anticyra inſula 367.9
anticyra oppidum 44.16
antidalei populi 83.59
antigononſes populi 43.38
antigoneæ Arcadiæ oppidum 45.15
antigonia Troadis oppidum 66.22
autigonia Macedoniæ oppidum 46.32.
antilibanus mons 62.49
antiochia Syriæ regio 61.20
antiochia oppidum 62.42. & 63.18. & 64.4. & 65.7.10. & 68.49 & 73.29. & 74.1. & 81.22.52. & 88.2. & 314.2.
antiochiæ Syriæ deſcriptio 62.42
antiochi inſula 67.7
antiochis regio Aſiæ in mare Caſpium vergens 18.24
antiochenſes populi 46.36
antiphellos oppidum 64.30. & 447.34
antipodes an ſint 17.36. & inde
antipolis oppidum Narbonenſis Galliæ 32.45
antipolis, id eſt, Ianiculum 35.25
antirrhium promontorium 23.37. & 44.5
antiſſa oppidum 24.45. & 67.46
antiſſa inſula Lesbo adiuncta 23.30
antium colonia 34.28
antixeni populi 76.47
antobroges populi 53.29
antonio politæ populi 65.22
anxa oppidum 38.17
anxani Italiæ populi 38.48
anxantini Italiæ populi 38.50
anxur oppidum, id eſt Terracina 34.39
aornos locus 43.8
aorſi populi 50.43
aoti populi 47.6
aous fluuius 42.17
apamia oppidum 62.53. & 63.23. & 64 57. & 66.43. & 68.17. & 73.35. & 80.23. & 81.8.22. & 82.25
apamena regio 62.30
apameſtini populi 38.44
apartheni populi 71.23
apate oppidum 83.5
apaturos oppidum 71.1
apellæi populi 74.23
apennini ſylua Sila 35.50
apennini montis deſcriptio 33.47. & inde
apennini iugis Sabini vtring; clauduntur 39.5
apenninus ſæpe tremere viſus 21.56
apeſantus mons 45.3
aphas fluuius 43.52
aphrodiſias oppidum 47.22
aphrodiſienſes populi liberi 65.15
aphrodiſias inſula 54.29. & 79.40
aphrodiſias regio 66.14
aphrodiſias promontorium 64.48
aphrodiſium oppidum 34.28
aphrodiſium flumen Pyrrheæ fœminas ſteriles facit 439.6
aphrodites oppidum 61.4
aphroditopolites Aegypti nomos 59.36
apia olim dicta, quæ poſtea Poleponneſus 44.21
apidanus fluuius Theſſaliæ 56.10
apiennates populi 39.34
apilas fluuius 46.30
apinæ & Tricæ oppida à Diomede euerſa 38.36
apiolæ Latinorum oppidum à Tarquinio rege captum 35.34
apyre oppidum 64.30
apis vicus 58 46
apitami populi 82.45
apolloniæ & hydruntis diſtantia 38.20
apollonia Macedoniæ oppidum 42. 18
apollonia quondam Corinthiorum colonia 42.18
apollonia Thraciæ oppidum 47.9.26
apollonia Cyrenaice oppidum 58.6
apollonia Idumæ oppidum 61.34
apollonia Troadis oppidum 66.18 36
apollonia Ponti inſula 72.19
apolloniatarum inſula 51.55
apolloniatarum crater bitumine ſcatens 27.42
apolloniaticum bitumen liquidū eſt 497.26
apolloniatæ Cariæ populi 65.14
apollonoshieritæ populi 65.23
apollonidienſes populi 66.40
apollinis Actij templum 43.54
apollinis Phæſtij portus 44.12
apollinis oraculum Delphicum 44.14
apollinis promontorium 57.8
apollinis vrbs 60.41
apollinis Clarij templum 65.46
apollinis Clarij ſpecus mirus 27.6
apollinis & Marſyæ certamen iuxta Auocrenas 64.60
apollinis Didymæi aræ vbi, & à quo erectæ 65.25
apollinis Didymæi oraculum 65.25
apollopolites Aegypti nomos 59.35
appiani populi 64.57
apros colonia 47.36
apruſa fluuius 39.40
apruſtani populi 38.6
apta Iulia Vulgentium oppidum 32.48
apteron Cretæ oppidum 48.38
apuliæ deſcriptio 38.28. & inde
apuli Italiæ populi 33.1
apuliæ inſulæ 42.49
apuliæ ventus Atabulus, plantas frigore exurens 254.51
apulorum genera tria 38.33
apuſcidamus lacus Africæ, in quo nihil proiectum mergitur 439.41
aquæ Sextiæ, oppidum 32.47
aquæ Statyellorum, oppidum 33.51
aquenſes populi 34.3
aquicaldenſes populi 31.48
aquileia oppidum, & eius flumina 40.39
aquilonij populi 38.38
aquinates ſaltus 39.45
aquinum oppidum 34.57
aquitaniæ fines 53.4
aquitaniæ populi 53.22 per totum caput
arabes Scenitæ 63.25
arabes Rhetaui 63.20
arabes Aſcitæ 84.36
arabes Autei Gnebadeiq; 84.3
arabes Aroei 80.15. & 81.15
arabes Meſei 8.17
arabes Orei 71.42
arabum habitus qualis 83.34. & inde
arabum fines Meroen vſque protenduntur 84.41
arabiæ deſcriptio 61.7. & 79.35. & 82.6. & inde
arabia felix 61.7. & 63.27. & 22.12
arabia bona ſui parte ſterilis 61.9
arabiæ ſolitudines 85.1. & 86.26
arabiam ſolus Rom. Aelius Gallus arma intulit 83.26
arabia citerior ſub quo parallello ſita 87. 59
arabia Eudæmon 81.48
arabiæ Merorum ſitus & oppida 63.12. 17.
arabiæ menſura 83.9
arabani, Aetiopiæ oppidum 86.21
arabici ſinus deſcriptio 79.37
arabici ſinus & Aegyptij maris diſtantia 19.16
arabis oppidum à Nicanore Macedoniæ præfecto conditum 80.16
arachoſiorum oppidum 75.15
arachotæ populi 76.51
aracynthus mons 44.9
arachoſia regio, oppidum, fluuius 77.47
arados oppidum & inſula 26.40. & 62.36. & 66.51
aramei populi 74.19
aranditani populi 54.16
aranium oppidum 84.45.50
arapotes lacus 60.53
araraucelos populi 58.14
araris flumen 32.32
araſenſes populi 68.21

INDICIS PLINIANI PARS SECVNDA.

aratiatici populi 73.1
aratia insula Neptuno sacra 79.50
arauisci populi 42.34
arausio oppidum 32.46
araxes fluuius Otenes & atropatenes regionum terminus 73.31
araxis fluuij ortus 71.45
araxum promontorium 44.44.& 48.18
arba insula 41.51
arbalo oppidum 163.18
arbelitis regio 73.27
arborum gens 78.34.& 49.47
arbis fluuius 79.42.& 91.28.& 127.50
arca oppidum 62.16
arcades in Latio 34.25
arcadiæ, descriptio, nomina, oppida, populi 45.14. per totum caput
arcadiæ gemmæ 521.5
arcadiæ flumina 45.21
arcadiæ montes 45.19
arcadia Cretæ oppidum 441.59
arcadiæ asini maximi 121.38
archelais colonia 70.6
archæopolis oppidum 65.53
archidemia fons 37.21
archippe oppidum 38.58
archous fluuius 81.23
arcilachitæ populi 51.12
arcobricenses populi 31.53
arconnesus, id est Cyzicum oppidum olim insula 67.60
arconnesus insula deserta 50.6
ardanus ager 24.46
ardea oppidum à Danae Persei matre conditum 34.27
ardens montes rubore ignis speciem præbentes 85.58
areatæ populi 47.7
arechi populi 71.5
arecomicorum gens 32.51
arelate oppidum 32.46
aremorica regio 53.4
arene oppidum 45.53
arethyrea regio 44.45
arethusa lacus omnia pondera illata sustinet 80.58
arethusij populi 46.36.& 62.60
arethusa oppidum 46.49.& 83.25
arethusa fons Syracusanus 25.41.& 37 21
arethusa Bœotiæ fons 45.43
arethusæ Eubœæ fons 49.4
areuij oppidi murus Lateritius 497.60
areuij oppidi vasa fictilia 496.3
aretini populi 34.2
aretino agro peculiaria vitium genera 202.20
areua fluuius 32.8
areuaci populi 32.8.& 53.48
areus fluuius 68.9
argennos insula 67 27
argenteus fluuius 32.43
argentini Italiæ populi 39.44
argenus insula 78.42
argetæ populi 78.28
argæus mons 70.10
argiæ insulæ 67.18
argyna oppidum 44.12
argimusa insula 66.36.126.40
argyræ insulæ 76.59
argyrippa oppidum 38.35
argyruntum oppidum 41.49
argiuæ Iunonis templum 35.36
argolicus sinus 44.59
Argos hippium Italiæ oppidum 38.35
Argos Hippium Græciæ oppidum 45.1
argos pelasgicum regio eadem cum Thessalia 45.55
argos Amphilochium 43.58
aria insula Martis sacra 72.21
aria regio 87.25
ariacæ populi 74.21
ariacos oppidum 68.1
ariana regio 78.2
ariani populi 79.57
arialdunum oppidum 30.38
arialdunum, Beticæ vrbs 30.38
arycanda oppidum 64.8
arycandus fluuius 64.29
aricia oppidum 34.58
aricinæ aruæ carbonis contactu ignem concipiunt 27.58
arienates populi 39.34
arij populi 76.51.53.& 79.5
arij populi bellicosi 83.31
arimaspi populi 51.29.& 74.22.& 89.56
arim num colonia & fluuius 39.39
arimphæi populi 71.11.& 72.53
ariorum oppidum Alexandria 75.14.
arisbe oppidum 66.29.& 67.45
aristæum oppidum 47.25
aristera insula 48.24
arius fluuius 78.25
armalcbar fluuius idem cum Euphrate 80.27
armedon insula 48.51
armeniarum duarum descriptio capute nono libri sexti. per totum
armeniæ minoris & Neocæsareæ terminus amnis Lycus 70.13
armeniæ maioris & Cappadociæ terminus Euphrates 71.39
armeniæ vtriusque oppida 71.47.& inde
armeniæ totius mensura 71.50.& inde
armeniæ portæ 64.23
armenochalybes populi 70.26.& 72.2
armine oppidum 69.57
armistæ populi 42.7
armozei populi 79.47
armua fluuius 87.22
armuzia regio 79.31
arnates populi 38.24
arne oppidum 45.6
arnus fluuius 33.56
arocelitani populi 31.53
arocha fluuius 37.57
aroei Arabes 80.15.& 81.7
arosapes fluuius 78.25
aroteres Scytæ 47.21.& 73.14
aroteres populi Aetiopiæ contermini 84.23
arpani populi 38.40
arpinates populi 34.59
arra oppidum 83.12
arræi Sarmatæ 47.6
arrebaci populi 31.28
arrhene regio 81.4
arrotrebæ populi 53.43.59
arrotribarum promontorium 54.24
arruci Beticæ oppidum 30.45
arsa oppidum 31.3
arsacia regio 79.60
arsagalitæ populi 76.48
arsamote oppidum 71.47
arsanus fluuius 63.10
arsanias fluuius ibid.
arsennaria oppidum 57.6
arsia fluuius 33.27.30.& 40.55.& 41.43.& 42.45
arsicodani populi 83.5
arsinoe oppidum 58.5.8.& 60.47.& 61.12.& 63.54.& 66.59.& 53.57
arsinoitæ nomi duo 59.43.45
arsinoites Aegypti nomos 60.47 & 504.57
artabatitæ populi quadrupedum ferarum modo vagantur 86.29
artabrum promontorium 28.12 & 53.54
artabrum gens 53.59
artacabane oppidum ab Antiocho munitum 78.27
artaceon insula cum oppido 68.47
artacaena oppidum 78.25
artace portus 67.58
artaxata oppidum 71.49
artaxatorum & Gazæ distantia 73.32
artemisium oppidum 49.4
artemisia insula 36.41
artemisius mons Arcadiæ 45.20
artemita Achelois insula 43.59
artemita oppidum 80.15
artemite insula 49.22
artemius mons 45.3
artheidon insula 67.42
arthitæ populi 42.6
artigi oppidum 30.37
artigula insula 85.18
artinia stagnum 68.2
aruerni populi liberi 53.28
arunci Beticæ populi 31.2
arunda oppidum 31.2
asachæ populi 86.11
asachæi populi Aethiopes 111.17
asæi populi 74.22
asampatæ populi 71.24
asana fluuius 56.6
asangæ populi tigri fera scatentes 76.25
asar oppidum 86.18
ascalo oppidum 61.32.& 87.60
ascandalis oppidum Lyciæ 64.34
ascania Phrygiæ locus 68.10
ascania insula 49.44
ascaniæ insulæ Troadi adiacentes 67.42
ascanius lacus 68.27.& 446.2
ascanius sinus 68.27
ascanium flumen 68.3
ascantici populi 71.18
ascia loca quæ 20.56
ascitæ Arabes qui, & vnde dicti 84.36
ascomarci populi 71.19
ascriuium oppidum 42.8
asculum colonia 39.12
asdathæ Caucasi montis incolæ 522.2
asci oppidum 86.19
asceni populi, trium vrbium incolæ 76.44
asgilia insula 82.34
asiæ descriptio à capite nono libri quinti vsque ad finem
asia tertia orbis pars 29.58
asia à tribus cæli partibus oceano cingitur 72.47.& inde
asiæ & Europæ distantia 47.43.& 50.11.& 51.22.& 67.55
asia inter Europam Africámque media 29.51
asiæ mensura 59.25.& inde.& 87.39.& inde
asiæ propriè dictæ descriptio 64.37.& inde
asiæ gentes quæ interierint 66.41.
asiæ adiacentes insulæ 66.46.& inde
asiæ propriè dictæ terminus 68.42
asiæ montes 65.55.& inde
asiæ diuisio 64.37
asiæ propriæ dictæ populi in vniuersum CCLXXXII. 68.43
asiam Isicus & Sinopicus sinus peninsulam efficiunt 70.1
asiæ alabastrites 503.53
asiæ coralliticus lapis 503.58
asiæ crystallus 515.54
asia deuicta à Cyro 462.58
asiæ partes & populi compendio & inde
asiaticum mare 64.15.36
asido oppidum 30.49
asine oppidum 44.52
asines fluuius 37.17
asinæus fluuius 44.51.& 48.21
asirinates populi 39.24
Asoi populi 80.9
asophis regio 44.46
asopus fluuius 64.54
aspagones populi 76.54
aspeliæ insula 66.57
aspendus oppidum 64.10.12
asphaltites Iudææ lacus 26.31.& 61.49.56.& inde.& 94.19
asphaltites vnde dictus 61.56
asphaltites nihil præter bitumen gignit 61.56
aspis insula 48.28.& 67.8
aspledon oppidum 45.45
assesiates populi 41.48
asseriates populi 41.1
assyrani populi 51.12
assyriæ & Caspij maris distantia 81.20
assyriorum initium Adiabene 73.27
assyria olim dicta quæ postea Syria 61.20
assorini populi 37.27
assos oppidum 12.42.& 66.18.& 508.56
astabores alter ex Nili alueis 60.4
astacenus sinus 68.31.33
astaceni campi, miráque eorũ natura 26.56
astacum oppidum 68.30
asta oppidum 33.51.& 496.4
asta regia Beticæ oppidum 30.48
astapus fluuius idem cum Nilo 60.1 & 91.31
asteria insula eadem cum Delo 49.20
asteria olim dictaque postea Rhodos 67.12
asterion mons 45.3
asteris Ionij maris insula 48.19
astice regio 47.26
astigi oppidum 30.53
astigitanus conuentus iuridicus 30.18
astigitana colonia 30.49
astypalæa insula 49.44.& 119.33
astyre oppidum 66.12
astomorum gens qualis 91.3.& inde
astrabe insula 49.38
astromela oppidum 32.38
astron fluuius 66.16
astura fluuius & insula 34.28.& 36.44
astures populi 32.11
asturum conuentus in Hispania citeriore 31.24
asturum populi duodecim 32.11
asturum regio 53.41
asturica vrbs magnifica 32.12
asturia auro abundat 464.44.45
asturiæ mensura 54.20
astusapes dextrum Nili cornu 60.5
asum Cretæ oppidum 48.41
asura oppidum 63.38
asuciandæ populi 71.21
asulani populi 34.59
atabyria olim dicta quæ postea Rhodos 67.12
atabuli Aethiopum gens 86.1
atalante insula Eubœæ quondam iuncta 23.27
atargatis dea Syrorum 62.54
atarneæ oppidum 66.11
atax fluuius 32.30
atellani populi 34.59
atelpos fluuius 74.9
ater mons 58.25
aternus fluuius 32.28.& 38.49.& 39.8
atesse oppidum 40.57
athamas mons 46.7
athamanes populi Aetolorum 44.2
athanæ oppidum 82.37
atharrabites Aegypti nomos 59.39
athenæ oppidum Arabiæ 83.23
athenæ Græciæ vrbs clarissima 45.35
athenarum arx Cecropia 105.37
athenarum murus lateritius 496.55
athenienſium ventus peculiaris Sciron 13.15
athenienſium portus maris recessu in sicco relictus 23.6
athenopolis oppidum 32.42
athesis amnis 40.10
athos mons in Lemnum vsque vmbram eiacu latur 49.58
athos mons à Xerxe Persarum rege perfossus 46.44
athina oppidum 41.3
atinates populi 35.59.& 38.7.33.50
atintanes populi Græciæ Pisanorum progenitores 33.56
atyras fluuius 47.34
atys amnis 37.24
atalante insula 49.49
atlantia regio, eadem cum Aethiopia 85.50
atlantis insula 86.50
atlantis montis descriptio 56.2.& inde
atlantis montis latitudo 56.3
atlantis montis sylua 56.42
atlantis montis fera 56.47
atlanticum mare 35.45
atlantici maris initium 84.31
atlantici maris insulæ plumbum album mittere falso creditæ 482.19
atlas mons Maurorum lingua Diris dictus 56.37
atlanticum mare olim continens 23.35
atlantici Galliæ populi 32.58
atlanticus Oceanus ab Atlante vicino monte nomen accepit 56.3
atlantes populi 59.13.15
atraces Aetoliæ populi 44.2
atramitæ populi 83.2.4
atrani populi 38.40
atrax Aetoliæ fluuius 44.3
atrax Thessaliæ oppidum 46.2
atrebates Galliæ populi 53.9
atria Thuscorum oppidum 40.8
atriaticum mare primum dictum, quod postea Adriaticum 40.8
athribis oppidum 61.4
atropatene regio 73.31
attacorum gens 51.40.& 74.41.43
attalenses populi 67.39.& 68.22
attalia oppidum 66.9
attali Arabes 80.48
attanos sinus 74.41
Attasini populi 74.5
attelebusa insula 67.3
attena oppidum 85.5
attene Arabiæ regio 82.31
atticæ descriptio 45.29.& inde
attidiates populi 39.24
attinates populi 38.40
attubi Bæticæ oppidum 30.51
attuba oppidum 68.5
auantici populi 32.55
auanticorum gens 32.38
auchetæ populi 51.26.& 71.24
audaristenses populi 46.36
auenio oppidum 32.47
auernus lacus 34.51.& 439.40
aufidus fluuius 38.27
aufidenates populi 38.54
aufinates populi 39.52
augylæ populi 5742.& 59.8.19
augurina Segeda, Beticæ oppidum 30.36
augusta firma Beticæ oppidum 30.50
augusta Taurinorum 40.21
augusta noua Hispaniæ citerioris oppidum 32.10
augusta gemella Beticæ oppidum 30.49
augusta prætoria 33.23.& 40.22
augusta Iulia Hispaniæ citerioris oppidum 54.27
augusta Tricastinorum, Galliæ Narbonensis oppidum 32.49
augusta Vagiennorum Liguriæ oppidũ 33.50
augusta Bracarum Hispaniæ citerioris oppidum 52.46
augustani populi 31.47.59.& 32.11
augusti tropæum in Alpibus 4129
augusti coloniæ 57.7.13
augustum authorem Plinius in Italiæ descriptione secutus 33.35
augustobrigenses populi 54.17
augutturi populi 78.29
auinense oppidum Africæ 57.56
aulerci populi 53.18
aulis oppidum 45.48.& 49.4
aulidis oppidi vetustissimum Dianæ templum 235.32
aulon oppidum 44.49
aulocrenæ, vallis Apollinis & Marsyæ certamine nobilitata 65.60
aulocrene mons 65.30
aulocrene regio 237.4

Aulon Ciliciæ maritima pars 66.60
Aunios insula 53.46
Aurelia Carisa, Bæticæ oppidum 31.5
Auricornu promontorium 131.15
Aurinini populi 34.6
Aurum vehentes fluuij 463.55
Aurunci Latij populi 34.25
Auruspi oppidum 86.15
Ausci populi 53.26
Auser fluuius 33.56
Ausetani populi 31.40.46
Ausones populi 34.26.& 37.51
Ausanium mare quod, & cur ita dictum 35.55.& 37.50
Austageni populi 27.26
Austrauia insula 52.23.& 517.10
Austrinus polus Dramasa ab Indis appellatus 76.5
Autaridæ populi 82.57
Autei populi Arabiæ 84.3
Autololes populi 56.2.& 56.19.58
Autololum insulæ 87.1
Automate insula 23.17.& 49.42
Automela oppidum 76.33
Autrigonum gens & ciuitates 32.8
Auellani populi 34.59
Auximates populi 34.59.& 39.14
Axantos insula 52.52
Axatiara oppidum 30.44
Axenos Pontus primùm dictus, qui postea Euxinus 50.16.& 69.30
Axiacæ populi 50.54
Axius fluuius 46.32.34
Axon fluuius 64.44
Aza oppidum Armeniæ minoris 71.47
Azali populi 42 34
Azanium mare 79.37.& 84.18
Azarei populi 83.60
Azibintha insula 49.46
Azochis oppidum 80.20
Azones populi 80.18
Azotus oppidum 61.32
Azuritanum oppidum 57.54

Babanenses populi 31.59
Rabba oppidum 55.57
Babylonia regio 61.18.& 80.27. 30.35.& 87.53
Babylonicum bitumen 497.26
Babyloniæ fertilitas 80.37
Babylonij diem suum à Solis exortu ad alterum Solis ortum obseruant 21.14
Babyloniæ campus ardens 27.39
Babylonij muri bitumine ferruminati 497.44
Babylonis vrbis descriptio 80.29.& inde
Babylon Chaldæa caput 63.40
Babytace oppidum 81.26
Bacasçami populi 83.19
Bacchi aræ & termini 74.11
Bacchiæ insulæ 84.23
Bachilitæ populi 83.17
Bachina insulæ 67.42
Bactri populi 74.3.8
Bactrianorum lacus sale æstuantes 443 30
Bactrum oppidum & flumen 74.8
Bactra oppidum 73.52
Bacuntius fluuius 42.37
Badanathe oppidum 83.14
Bæbro oppidum 30.38
Bætarreni populi 62.57
Bætica Hispaniæ pars 30 9
Bæticæ mensuræ 31.14. per totum
Bætica vnde dicta 30.15
Bæticæ fertilitas 30.16
Bæticæ conuentus quatuor iuridici 30.17
Bæticæ oppidorum numerus 30.18
Bæticæ quot coloniæ 30.18
Bæticæ quot municipia 30.18
Bæticæ finis Murgis 30.26
Bæticæ adiacentes insulæ 53.25
Bætis Hispaniæ fluuius 25.26.& 30.21.30
Bætis fluuij in ripis putei æstu crescente minuuntur 30 26
Bætulo oppidum 33.12
Bætulonenses populi 31.48
Bagada oppidum 84.47
Bagrada fluuius 57.30.& 111.28
Baiarum portus 34.50
Balanea oppidum 62.39
Balari populi 36.59
Balbura oppidum 64.36
Balcea oppidum 66.34
Baleares insulæ 36.1
Baleares funda bellicosa 36.2
Balearis terra serpentes necat 499.12
Baleares insulæ cuniculis abundant 36.8.& 126.45
Balearibus insulis aues peculiares 153.7.15
Balearicum mare 35.54
Balesium oppidum 38.23
Balsa oppidum 54.10.& 58.26
Balsenses populi 54.17
Baltia insula 516.40.& 518.31
Bambyce oppidum 62.54
Bambotum flumen crocodilis & hippopotamis refertum 56.23
Banasa colonia 55.57
Bannomannain insula 52.5
Bantini populi 38.6
Banurri populi 56.58
Baratum oppidum 58.35
Barg[illegible] oppidum 84.30
Baramalacum oppidum 83.15
Baraomaræ oppidum 76.44
Barasci populi 83 5
Barbatia oppidum 82.24
Barbesula oppidum & flumen 30.24
Barce promontorium 56.21
Barce oppidum 58.9
Barcino oppidum 31.41
Barderate oppidum 33.49
Barduli populi 54.20
Barea oppidum 31.29
Bargeni populi 84.39
Bargylia oppidum 65.6
Bargylletici campi 65.31
Bargylus mons 62.38
Bargus fluuius 47.59
Barion oppidum 38 27
Baris locus Milyis vicinus 68.23
Barra oppidum 40.31
Barsabocates populi 53.26
Basac insula 52.46
Basilia insula 52.10
Basilicus sinus 65.24
Basilidæ populi 51.8.27
Basta oppidum 38.18
basterbini populi 38.45.
basternæ populi & 52.33 50.47.
bastitania regio 30.39
bastitani populi 31.59
bastuli populi 30.27.& 31.27.& 32.1
batauorum insula 52.37
bataui populi 53.13
bateni populi 74.8
bathæ oppidum 85.54
bathea Ponti 25.56
bathymi populi 82.39
bathynias fluuius 47.53
bathys fluuius 70.29
batinum flumen 39.10
batræsabbes oppidum 82.36
batum flumen 35.43
baucidias insula 48.25
bauli locus 34.50.& 141.2
bauma oppidum 84.56
bebiani Ligures 38.39
bebrycum gens 66.42
becare portus 79.22
bechires populi 70.21
bedesis flumen 39.41
begerri populi 53.23
belbina insula 48.25
belendi populi 53.24
belerides insulæ 36.57
belgica Galliæ pars 53.3
bellitani populi 31.50
bellouaci Galliæ populi 53.8
belon oppidum 70.22.& 55.47
belus riuus 62.20.& 513.3
beli Iouis templum apud Babylonios 80 33.
belunum oppidum 40.57
bembinadia oppidum 45.19
benacus lacus 26.2.& 41.7.& 133.2
beneuentum oppidum 38.37
beni populi 47.2
berbesula oppidum 31.6
bercorates populi 53.25
berdrigei populi 74.3
berecyntius tractus 65.18
berecyntus mons buxo abundans 225.46
beregrani populi 39.15
berenice oppidum 20.46.& 58.5.6.& 84.2.8.14
bergi insula 52.59
bergomum oppidum 40.28
bergomates populi, eorúmque origo Ibidem 31.
berytus colonia 62.33.& 88.1
bermius mons 46.4
bernenses populi 40.59
berœa oppidum 46.29.& 63.35
berœenses populi 62.60
berosus collis 27.1
berresa oppidum 84.59
besaro Bæticæ oppidum 31.6
besbicos insula 68.59
besbicos quondam Bithyniæ coniuncta 23.27
besippo portus 30.22
besippo oppidum 31.6
bessi populi 46.60
beta oppidum 84.46
betasi populi 53.19

betholetroparchia 61.44
bethon itineris Alexandri Magni mensor 75.13.& 76.4.
beturia Hispaniæ regio, duæq; eius partes 30.56
bibaga siue Bibacta insula ostreis & conchylijs referta 77.1
byblis insula 49.39
byblos oppidum 62.35
bidini populi 37.28
biendium portus 53.40
bilbilis Hispaniæ oppidum ferri temperatura nobile 481.29
bilis fluuius 69.50
bipedimui populi 53.25
bisaltæ populi 46.59
bisanthe oppidum 47.16
bisgargitani populi 31.46
bistonum gens, stagnúmque 47.11
bithyæ fœminæ geminas habentes pupillas 90.28
bithyniæ descriptio 68.36.& inde
bithyniæ terminus 68.38
bithyni populi 68.15.42
bithynia insula 68.49
bithynion oppidum 68.37
bituriges liberi populi 53.27
bituriges ex lino vela texunt 282.40
byzantium vbi 48.1.& 68.36
byzantium quantum à Dyrrachio distet 47.32
byzantium quantum ab Istro distet 50.28
byzacium Africæ regio 57.32
byzacij regionis fertilitas 57.33.& 241.30
byzon Thraciæ oppidum 47.20
byziæ arx hyrundinibus inuisa 47.35.& 148.18
blanda agri Brutij oppidum 35.43
blandæ citerioris Hispaniæ oppidum 31.42
blascon insula 36.9
blemmyæ populi 59.13
blerani populi 34.3
blitteræ oppidum 32.46
boagrius fluuius 45.52
bocalium oppidum 45.16
bochiana oppidum 84.46
bochi regnum Mauritaniæ pars 57.4
bochri oppidum 36.4
boccori populi 54.14
bodincus, id est Padus fluuius 40.16
bodincomagum oppidum 40.17
bœa oppidum 44.60
bœbeis lacus 46.11
bœotiæ fontes 45.42
bœotia olim Hyantes appellati 45.48
bœoticæ situs & oppida 44.17.18.& 45.39.& inde
bogudiana Mauritania 57.4
boij populi 40.33.& 53.18
boij in Italia extincti 39.46
boij Laudem Pompeiam condiderunt 40.27
boin Garamantum oppidum 58.35
boin Doridis oppidum 45.54
boiorum olim tribus CXII. 39.46
boiorum deserta Noricis proxima 42.25
bolani populi 35.23
bolbitinum Nili ostium 61.2
bolbulæ insulæ 67.39
bolingæ populi 76.41
bomarci populi 74.4
bombos fluuius 63.59
bomitæ oppidum 62.51
bononia colonia 39.42
bononia olim Felsina dicta ibidem
bononia olim princeps Hetruriæ Ibidem
booscœte oppidum 68.7
borcani populi 38.40
borcobe oppidum 42.22
boreostoma Danubij fluminis ostium 50.39
borgodi populi 82.35
corion promontorium 57.51
borysthenus fluuius 50.25.56.& 51.27
borysthenes lacus 50.56
borysthenes populi Ibidem
borysthenis aquarum saporem influentes riui mutant 441.53
borysthenis aquæ colorem mutant 442.9
borysthenis fluuij pisces 130.54
bormannico oppidum 32.49
borru fluuius 78.29
bosenses populi 36.59
bosporus Thracius 47.38.& 50.14.& 68.34.40
bospori maris impetu perfracti 23.38
bospori cimmerij latitudo 51.23
bospori Cimmerij & Thracij distantia 50.19
bospori Thracij Margaritæ 136.28
bospori vnde dicti 69.38
bottiæi populi 47.3
botrys oppidum 62.35
bouianum colonia 38.53
bouillæ oppidum 34.60
bracorum conuentus in Hispania citeriore 31.24.& 53.46
bracarum ciuitates 32.15
bracari populi 52.15
braccata Gallia 32.25
brachmanæ populi 78.28
bragæ insulæ desertæ 82.42
brana oppidum 31.7
branchidarum oraculum 65.25
branchosi populi 76 39
brattia insula 42.57
brauron oppidum 45.38
bregmenteni populi 66.39
breuci populi 42.33
breuni populi 41.31
bryazon fluuius 68.29
brygantinus lacus 132.11
brygion oppidum 46.42
bryges populi 68.15
brigiani populi 41.34
bryllion oppidum 68.9
brisabite populi 76.47
brysani populi 74.45
brisæ populi 47.1
britanniæ insulæ descriptio 52.42.& inde
britanniæ dies maximus 21.3
britanniæ margaritæ 136.37
britanniæ plumbum 482.52
britannicus Oceanus 53.30
britannia nomen olim omnibus adiacentibus insulis commune 52.44
britanniæ insulæ mensura 52.45.& inde
britanniæ æstus maximi 25.16
britium oppidum 53.53
brixentes populi 41.33
brixia oppidum 40.56
brixia fluuius 81.41
brixillum oppidum 39.43
brullitæ populi 66 4
brumbestini 38.44
brundulum portus 40.11
brundusium oppidum 38.14.24
brundusii portus 38.24.& 42.49
brundusia specula 482.36
brundusini fontis mira natura 26.58
brutij agri incolæ sepius mutati 35.37
brutios ager Ibidem
brutium litus 32.60.& 35.43
bubassius regio 64.49
bubastites Aegypti nomos 59.37
bubetani populi 35.28
bubeium natio 58.33
bubon oppidum 64.36.& 498.46
buca oppidum 38.48
bucephalæ oppidum Alexandri magni equi monumento circundatum 76.45
bucephalus portus 45.8
bucinna insula 37.35
budini populi 51.27
budoræ insula 48.47
buges lacus 51.6
bulenses populi 44.16
buliones populi 42.19
bulla regia oppidum 57.21
bullidensis colonia 46.37
bululba oppidum 58.35
buprasium locus 44.44
bura oppidum 23.45.& 44.40.& 80.17
burchana insula nobilissima 52.21
burgundiones populi 52.30
burnistæ populi 41.46
burnum oppidum, populi Romani præsidij nobilitatum 41.60
bursaonenses populi 31.54
busiris Aegypti locus 16.4.& 505.2
busirites Aegypti nomos 59.41
butoa insula 48.49
butos oppidum 61.3
butrium oppidum 39.42
buthrotum oppidum 43.49
butuntinenses populi 38.44
buxentum oppidum 35.42
buzæ populi 76.38
buzeri populi 70.21
buzygæus mons 46.6

Abalaca oppidum Albaniæ 71.60
Cabalia regio 64.35.& 68.23
Cabellio oppidum 32.49
Caberon fluuius 78.30
Caburæ fontis mira natura 440.44.
Caburæ fontis anguillæ è manu vescentes 449. 4
Cacidiri populi 74.22
Cacirini populi 37.28
Cadara peninsula 227.48
cadeuma oppidum 84.54
cadiscus mons 48.42
Cadmus mons 65.57
Cadrusi oppidum ab Alexandro conditum 78.2
cadueni populi 65.21
Cadurci populi 53.29.& 282.40
Cadusia regio 72.80
Cadusi populi 74.6
Cæcilia castra Lusitaniæ oppidum 54.13
Cæciæ insulæ 48.28

Cæcinos fluuius 37.57
Cæcorum oppidum Chalcedon 68.37
Cæcubiæ Campaniæ agri 34.45
Cæculi agri fluctuantes insulæ 24.30
Cælestini populi 39.35
Cælina oppidum 41.3
Cælium oppidum 38.23
Cæne insula 37.34
Cæneum promontorium 48.59
Cænys promontorium 35.49
Cænina oppidum 3.524
Cænici populi 47.2
Cænica regio 47.35
Cænites portus 45.6
Capori populi 53.45
Cære oppidum 33.60
Ceretanus fluuius ibid.
Cæsani populi 83.24
Cæsarauguſtani populi 63.58
Cæsarauguſtanus conuentus 31.23
Cæsarauguſtana colonia 31.48
Cæsarea ſiue Cæſaria Mauritaniæ oppidum 31.30.& 57.8
Cæsarea Paleſtinæ oppidum, ab Herode rege conditum 61.34.& 88.1
Cæsarea minoris Armeniæ oppidum 71.47
Cæsarea Decapolis oppidum 62.15
Cæsarea Cappadociæ oppidum 70.10
Cæſariana colonia 30.49.& 54.13
Cæſarienſes Ioniæ populi 66.4
Cæſarienſis Maritania 57.4
Cæſaris Dictatoris colonia Pharus 66.47
Cæſari venales populi 31.58
Cæſarobricenſes populi 54.17
Cæna oppidum 39.43
Cagulatæ populi 83.4
Caieta portus 34.40
Caius amnis 66.11.33
Cainas fluuius 75.28
Cayſter fluuius 65.42.
Calabria Italiæ regio 38.10.12
Calabriæ nomina, ſitus, menſura & inde 38.12
Calabriæ adiacentes inſulæ 42.49
Calaguritani populi 31.50.54
Calaminæ inſulæ natantes 24.22
Calamiſſus oppidum 44.12
Calamos oppidum 62.45
Calapis fluuius 46.36
Calaris, ſeu potiùs Caralis oppidum 28.17
Calathuſa inſula 50.6
Calatiæ oppidum 34.60
Calatis oppidum 47.19
Calauria inſula 48.24
Caleponia ſylua 52.48
Calentum oppidum Hiſpaniæ, miriq; eius lateres 496.51
Calenus ager 34.45
Caleni agri aqua vini modo inebrians 26. 59
Calenum oppidum 34.60
Calete inſula 50.7
Caleti Galliæ populi vela ex lino texunt 282. 40
Callet oppidum 30.53
Calletranus ager 34.9
Calycadnus fluuius 63.55.59
Calichorum flumen 69.49
Calydon oppidum Aetoliæ 44.3
Callydromus mons 45.60
Calydna inſula 49.46.1.& 67.17.& 161.46
Calydna oppidum 64.44
Calingæ Indiæ populi 75.29.39. & 91.26
Calingij Arabiæ populi 83.21
Calingon promontorium 76.19
Calinipaxa oppidum 75.23
Caliordi populi 51.12
Calypſus inſula Ogygia 37.59
Caliſſæ populi 75.55
Callipolis 47.44.& 49.26
Callipiæ fons 65.44
Calirrhoe oppidum 63.18
Callirrhoe fons 45.36.& 61.60
Calliſte inſula 49.41
Caloſtoma Danubij fluminis oſtium 50.39
Calpas portus 69.46
Calpe mons in finibus Hiſpaniæ & 30.7.& 69.33
Calucones populi 41.33
Calucula oppidum 30.53
Camacæ populi 74.22
Camæ populi 74.22
Camalodunum oppidum Britanniæ 21.8
Camari inſula maxima 82.49
Camatullicorum regio 32.42
Cambalidus mons 81.32
Cambyſes fluuius 73.16
Cambyſu ciuitas 83.45
Cambolectri populi 32.50.& 53.27
Cambuſis oppidum 85.5
Camelides inſulæ 67.27
Camelani populi 39.28
Camarina oppidum 37.23
Camerum oppidum 35.26
Camertes populi 39.25
Camirum oppidum 67.10
Cammanene regio 70.12
Campaniæ incolæ ſæpiùs mutati 34.49
Campaniæ laus 33.9.& inde. & 34.43.& inde
Campania tam hyeme, quàm æſtate fulminibus obnoxia 14.34
Campaniæ colles Leucogæi ſulphure abundant 497.6
Camponi populi 53.25
Camſeonyſis flumen 70.29
Camuni populi 41.20
Cana oppidum 79.16
Canæ Aeolidis oppidum 66.11
Canæ Lyciæ oppidum 64.34
Canaius fluuius 66.11
Canaria inſula 87.17
Canarij Mauritaniæ populi 56.47
Canaſtræum promontorium 46.41
Canatha oppidum 62.14
Canauna regio 82.45
Canchlei populi 61.10
Candauiæ montes 42.15
Candei populi ſerpentibus veſcuntur 84.6
Candybæ oppidum 64.34
Candidum promontorium 57.25
Candrogari populi 86.21
Canũ fluuius 82.38
Canina capita habentes homines, pro voce latratum edunt 90.51
Canum ciuitas 60.46
Cannenufatum inſula 52.37
Canenſes populi 38.41
Canopicum oppidum 57.54
Canopicum Nili oſtium 59.25.31. & 60.53.& 61.2.& 66.46
Canopitanum Africæ oppidum 57.57
Canopes inſula 66.46
Canopus ſydus cæleſte 77.31.
Cantabra Indiæ fluuius 76.14
Cantabri Hiſpaniæ populi 31.36.& 32. 7.11
Cantabria magnetem gignit 481.40
Cantabria plumbo nigro fœcundæ 482.26
Cantabriæ mons ferreus 481.43
Cantabrorum regio 53.39
Cantaces populi 78.1
Canteci populi 71.25
Canucha fluuius 75.33
Canuſium oppidum 38.28.34
Canuſij lanæ 123.45.49
Canuſij purpuriſſum 487.37
Capaſſites Aegypti nomos 59.40
Capenates populi 34.4
Caperenſes populi 54.17
Capeus ſinus 82.29
Caphareus promontorium 48.59
Capheris inſula 50.7
Caphyæ Arcadiæ lucus 236.57
Capillati Alpium populi 33.41.& 41.27
Capina inſula 82.44
Capiſſa oppidum à Cyro dirutum 77.46
Capiſſene regio 77.46
Capitalia mons Indicorum altiſſimus 76.29
Capitulum oppidum 35.1
Capotes mons 63.6
Cappadocia ſub quo parallelo ſita 88.6
Cappadociæ alabaſtrites 503.53
Cappadociæ deſcriptio totum per totum caput 70.6
Cappadociæ ſitus & termini 71.32.& inde
Cappadox fluuius 70.13
Cappagum oppidum 31.7
Capraria inſula 36.6.40.& 87.15
Capraſia oſtium Padi 40.6
Capreæ inſulæ 36.48
Capretæ populi 66.43
Caprosfluuius 64.54
Capſitani populi 57.60
Capua oppidum 34.57
Capua vnde dicta 34.57
Capitibus carentes homines 59.20
Carabi fluuius 74.40
Caralitanum promontorium 36.55.57
Caralitani populi 36.59
Carambis promontorium 51.17.& 69. 57.& 147.37
Carambucis fluuius 72.52
Caranitis Armeniæ præfectura 63.5
Caraſtaſci populi 71.21
Carbileſi populi 47.1
Carbileſi populi 47.2
Carbonaria Padi oſtium 40.9
Carbruſa inſula 50.6
Carbulo oppidum 30.43
Carcaſum, ſiue Carcaſo, oppidum 32.49
Carcathiocerta oppidum 71.48
Carcinetes ſinus 51.5.10.14. 59
Carcine oppidum 51.6
Cardalena regio 82.43
Cardamyle oppidum 44.56
Cardamine inſula 84.4

Cardaua oppidum 83.1
Carditenſes populi 62.59
Cardia oppidum 47.39.48
Cardines mundi apud Hyperboreos eſſe creduntur 51.33
Carduchi populi, qui & Cordueni 73.43
Carene oppidum 66.12
Carenſes populi 31.54
Carentini populi 38.49
Careſa inſula 48.51
Careſus fluuius 66.6
Cares Tanaidis finitima olim tenuerunt 71. 14
Caretha inſula 67.3
Caria regio 64.41.42.& 55.7.17.31.59
Cariæ oppida 65.3.& inde
Cariæ lychnites 521.28
Cariæ boues aſpectu deformes 122.46
Cariandainſula, & oppidum 67.22
Carianda Cariæ oppidum 65.6
Carietes populi 32.4
Carina oppidum 68.14
Carini Germaniæ populi 52.31
Carynia oppidum 207.47
Cariofuelites populi 53.19
Caripeta oppidum 83.28
Cariſa oppidum 31.5
Cariſſanum caſtellum 16.7
Cariſſa oppidum 69.60
Caryſtium marmor 49.5. & 502.56.59
Caryſtos oppidum 47.55.& 49.4
Carmacæ populi 71.18
Carmani populi 87 52
Carmania regio 78.36.& 79.57
Carmaniæ oræ menſura 79.29
Carmaniæ oppida 79.31
Carmaniæ alabaſtrites 503.52
Carmaniæ murrhina 515.39
Carmaniæ callais gemma 522.3
Carmelum promontorium, & oppidum 62.19
Carnapæ populi 71.23
Carnæ oppidum 62.39
Carnon oppidum 45.16.& 83.16
Carnorum regio 40.40.& 41.16. & 42.23
Carnorum oppida quæ interciderint 41. 3
Carnunti populi 50.45
Carnuntum Pannoniæ oppidum 517.20
Carnuti Galliæ populi 53.18
Carnus oppidum 83.2
Carpaſium oppidum 66.59
Carpathos inſula 48.45.& 49.47.& 67.13
Carpathium mare quod, & vnde dictum 49. 47.67.13
Carpetania regio 32.2
Carpetani populi 31.27
Carpentoracte oppidum 32.50
Carpi oppidum 57.31
Carræ oppidum 63.18.& 443.40
Carrea oppidum 53.50
Carrei populi 83.14.32
Carſeolani populi 38.51
Carſulani populi 39.25
Cartadulorum regio 90.57
Cartana oppidum 77 59
Carteia 30.23
Cartenna colonia Auguſti 57.7
Carteria inſula 67.41
Carthæa, Ceiinſulæ oppidum 48.56
Carthago colonia in Carthaginis magnæ veſtigijs condita 57.30
Carthaginis magnæ & Oceani diſtantia 58. 50
Carthaginis nouæ & Dianij diſtantia 36.1
Carthago noua Hiſpaniæ oppidum 31.29
Carthago Hiſpaniæ Pœnorum opus 31.29
Carthago magna à Tyrijs condita 66.55
Carthago ſub quo parallelo 87.55
Carthaginienſis Hiſpaniæ conuentus 31.23 56
Cartris Cimbrorum peninſula 52.20
Caſamarri populi 86.16
Caſandra inſula 79.50
Caſcandrus inſula 79.45
Caſcantenſes populi 31.52
Caſtilinum oppidum 126.26
Caſinatis agri fluuius miræ naturæ 26.42
Caſinum oppidum 34.60
Caſyrus mons 81.40
Caſiri populi 74.44
Caſij montis mira altitudo 62.46
Caſius mons 61.9.25.& 62.46. per totum
Caſij Iouis delubrum 61.5
Caſmonates populi 33.43
Caſos inſula 49.39.48.& 67.13
Caſpaſium flumen nobile 74.23
Caſpia gens 73.49
Caſpius mons 64.25
Caſpium mare Oceani ſinus 71.55.& 72.57
Caſpij maris menſura 72.60.& inde
Caſpij maris forma 73.8
Caſpij maris deſcriptio generalis 72.57
Caſpij & Pontici maris diſtantia 19.17.& 72.13
Caſpij maris, & Cimmerij Boſpori diſtantia 72.50
Caſpij populi 73.18
Caſpiæ portæ 64.23.& 72.7.& 73. 20.35.& 76.40. & 88. 6.& 443. 33
Caſpium mare à Cyro amne appellari incipit 73.18
Caſpij maris & Aſſyriæ diſtantia 81.20
Caſſandria oppidum 16.23.& 46.43. & 496.30.
Caſſira oppidum 46.48
Caſſiopæi populi 43.39
Caſſiope oppidum 48.5
Caſſios fluuius 73.16
Caſſipolis oppidum 63.50
Caſſiterides inſulæ 54.23.105.50
Caſtabala oppidum 63.58
Caſtabalenſes canum cohortes ad bella nutriunt 119.41
Caſtalius fons 44.14
Caſtana oppidum 46.20
Caſthenos ſinus 47 30
Caſtalogi populi 53.8
Caſtra Cornelia, Africæ locus 57.30
Caſtra gemina Bæticæ oppidum 30.53
Caſtra vinaria Bæticæ locus 30.38
Caſtrimonienſes populi 35.2
Caſtrum nouum, maris Adriatici oppidum 33.28.& 39.10
Caſtrum Conſilium 37.53
Caſtulonenſes populi 31.58
Caſuentum fluuius 38.5
Caſuentillani populi 39.25
Catabani, ſiue Catabanes Arabiæ populi 61. 8.& 82.58
Catabathmos vallis, & oppidum 58.12.& 58.40.
Cataceti populi 71.26
Catadupi Aetiopiæ populi 60.9. & 84.44
Catana oppidum 37.18.20
Cataonia regio 69.59.& 70.11.& 71. 36.& 88.6
Cataractis Euphratis 63.16
Cataractæ Nili 60.8
Cataræi populi 82.35
Catari populi 42.34
Catenates populi 41.32
Cathei montes 71.21
Catili populi 41.15
Catina oppidum 45.16
Catizi qui & Pygmæi Thraciæ olim incolæ 47.23.
Catoni populi 71.26
Caturigespopuli 33.43.& 40.32.& 41. 26.34
Cauarum oppidum Valentiæ 32.47
Caucadæ populi 71.22
Caucaſiæ portæ 72.7
Caucaſus mons 64.21.& 70.37.51. & 71.56.60.& 73.4.13.16.25.& 74.2. 19.& 76.12
Caucaſi accolæ Phicari & Aſdatæ 522.2
Caucaſus mons, alio nomine Graucaſus dictus 74.19
Caucenſes populi 32.7
Cauchæ campi 81.10
Cauchi Germaniæ populi 52.32.38.221.14
Caudini populi 38.38
Caulonis oppidi veſtigia 37.53
Caunos oppidum 64.47.& 88.8
Caunus patria Protogenis 491.42
Cauraraui populi 83.24
Cauraſiæ Bæticæ populi 30.47
Caurenſes populi 54.18
Cauros inſula eadem cum Andro 49.10
Ceainſula 48.54
Ceæ inſulæ caprificus trifera 228.46
Ceæ inſulæ pars à magi abſorpta 23.46
Ceæ fons bibentium vocem hebetans 439.24
Cebrenia oppidum 66.23
Cecinna fluuius 33.57
Cecryphalos inſula 48.25
Cecropia oppidum 105.36
Cedrei populi 61.9
Celadуſſa inſula 42.56
Celæ inſula 67.43
Celænæ oppidum 64.57.& 68.14
Celegeri populi 39.42
Celeia oppidum 42.24
Celenderitis regio, & oppidum 63.52
Celerini populi 32.16
Celetæ populi Thraciæ 47.3
Celſenſes populi 31.50
Celtæ populi in Hiſpaniam tranſierunt 30. 28
Celtiberi populi 31.28
Celtiberiæ caput Segobrigenſes 32.1
Celtiberiæ finis Cluniæ 32.10
Celtiberiæ adiacentes inſulæ 34.22
Celtiberiæ afinæ ingentis pretij 121.56
Celtica vrbs Hiſpaniæ 35.44
Celtica Galliæ regio 53.3

Celtici, Lucensis conuentus populi 32.14
Celtici Neriæ, Hispaniæ populi 53.43.45.& 54.7.19
Celticum promontorium 53.43.60
Cemelion oppidum 33.41
Cenchræ portus 44.27.& 45.8
Cendetia palus 62.21.& 513.3
Ceneſſeris oppidum 83.18
cenicenſes populi 32.50
cenomanni populi Galliæ 53.18
cenomannorum oppida 40.56
centauri populi, eorumq; inuentum 106.8
centuri pini populi 37.27
ceos insula 48.53
cephalenia insula 48.13
cephalenię piſces ſalſi 449.11
cephalœdis, Siciliæ oppidum 37.26
cephalonneſus insula 51.59
cephalotomi populi 70.49
cephiſia fons 45.36
cephiſis lacus 516.47
cephiſſus fluuius 26.56.& 44.15.& 45.45.50.51
cephiſi fluuij prodigium 232.24
cepi oppidum 70.60
ceramicos locus Athenis 495.40.& 500.51
ceramicus ſinus 65.5
ceramus oppidum 65.13.& 67.18
cerane oppidum 68.14
ceraſtis insula 66.56
ceraſus oppidum 70.21
ceraunius mons idem cum Tauro 64.26
ceraunij montes non procul à Mœoti 71.15
ceraunі populi 42.3
ceraunus fluuius 70.14
cerbalus fluuius 38.30
cerbani populi 82.60
cerberion oppidum 71.1
cercetæ populi 70.49.53
cerceti montes nobiliſſimi 46.8
cercetius mons 67.31
cerciæ insula 67.38
cercina insula 58.57
cercinitis insula 58.59
cerealis Ebura, Bæticæ oppidum 31.37
cerinthus oppidum 49.3
cermorum oppidum 46.50
cerne insula 86.45.& 144.25
cernetani populi 35.1
cernetum oppidum 35.1
cerretani Hiſpaniæ populi 31.41
ceron fons 439.13
ceſi populi 76.21
ceſſero oppidum 32.49
ceſtia gens 27.38
ceſtria oppidum 43.48
ceſtriui populi 43.39
cetius fluuius 66.36
cetumæ oppidum 84.59
ceutrones populi 41.26.& 471.24
chabriæ caſtra 61.25.
chadæi populi 82.40
chadſia oppidum. & fluuius 70.14
cheronia oppidum 45.46
chelæon portus 44.13
chalce insula & oppidum 67.16
chalcedon oppidum liberum 68.34
chalcedon cur cæcorum oppidum appellatum 68.35
chalcerilis insula Martі ſacra 72.21
chalcia Rhodiorum insula fertiliſſima 240.53
chalcidene regio Syriæ fertiliſſima 62.55
chalcis Eubœæ oppidum 49.3
chalcis insula ante Aetoliam 48.12
Chalcis ad Belum, Syriæ Cœles oppidum 63.35
chalcis olim dicta, quæ poſteà Eubœa 49.7
chalcitis insula 68.51
chalcadontis insula 49.6
chaldæi populi 82.22.& inde
chaldaici lacus 81.12.30.
Chalybes populi 70.20.& 84.39
chalonitis regio 80.48.& 81.17.19.
chambades mons 64.20
chaones populi 43.38
chaonia regio 43.38
charax oppidum 78.57.& 80.44.& 81.13.39.48.& 82.18.83.9.11
characenaciuitas 24.41
characene regio 81.43
characeni populi 51.12
charadrus oppidum 62.40
charandra Troglodyticæ ſinus 83 58
charbanus mons 81.25
chariati oppidum 83.14
charybdis, periculoſus maris Siculi locus & 37.10
charien fluuius 70.37
charmarum rex in India, eiusq; vires 7635
charmei populi 83.15
charonea ſcrobes 23.59
chatti populi 52.33
chatramotitæ populi 82.59.& 83.32
chelidoniæ insulæ 26.40.& 67.4.& 141.34
chelidonium promontorium 64.13
chelonates promontorium 44.45
chelonitis insula 82.46
chalonophagi populi 78.41.& 130.21.
chepta fluuius 75.17
cherrhoneſus Thraciæ 47.17
cherrhoneſi Thyaciæ oppida 46.58
cherrhoneſus Heracleticarum oppidum 50.26
cheruſci populi 52.33
ceſius amnis 67.30
Chia insula 67.33
chiani populi 78.52
chione nympha Chiæ insulæ nomen fecit 67.33
chios insula 67 32.& 88.14
chium marmor 67.34.& 502.45
chilmanenſe oppidum 57.54
chimæra caſtellum 43.47
chimæra mons ardens 27.33.& 64.27
chimærion mons 46.7
chirogylium insula 67.6
chiſiotoſagi populi 75.27
chytis insula Arabiæ 521.51
chytri oppidum 66.59
chytophoria oppidum 65.50
chlamydia insula 49.20
chlorus fluuius 63.49
choani populi 83.24
choara Parthiæ regio 73.45
choaſpes fluuius 81.11.& 440.33
choatras mons 64.20
choatræ populi 71.9
choma fluuius 64.34
chomari populi 743
choraſmij populi 74.5
choromandarum gens 9059
chorſari Scythis, qui nobis Perſæ 74.19
chryſa oppidum 66.12
chryſæ insulæ metallis fertiles 76.29
chryſe Serici maris ſinus 74.41
chryſei populi 76.23
chryſoceras promontorium 47.31
chryſopolis oppidum 68.39
chryſorrhoas fluuius 62.11.& 65.19.& 68.29.& 70.38
cia insula 48.48
cyane oppidum 64.34
cyanefons 37.22
cyaneæ insulæ 51.53.& 72.19
cyanos fluuius 70.33
cibarci populi 53.42
cybeles ſacerdotes Galli à Gallo flumine denominati 68.25
cibilitani populi 54.18
cibyra oppidum 63.54
cibyratarum in montibus Indus Aſiæ fluuius oritur 64.46
cibyraticus conuentus, ſeu Cibyratica iuriſdictio 64.52
ciboton oppidum 64.58
cibotus mons altiſſimus 23.40
cicæ insulæ 53.46
cychri populi 439.57
cicynethos insula 49.52
cyclades insulæ quæ & vnde dictæ 49.9.50.& 88.8
cicimeni populi 71.9
cyclops insula 67.16
cyclopum ſcopuli tres 37.19
cicones populi 74.45
iconum flumen, miraq; eius natura 26.34
iconum regio 47.14
cydamum oppidum 58.24.31
cydara fluuius 77.27
cydnus fluuius 63.51
cydon oppidum 48.38
cydonia insula 67.50
cydoniæ insulæ mirus fons 27.5
cydoniatæ, Cretæ populi 126.51
cygnus oppidum 70.32.40
cylbiani montes 65.42
cylpiani agri minium 467.21
cylbiani populi 66.4
cileni populi 53.46
cilices populi 66.22
ciliciæ regionis deſcriptio 63.47.& inde
ciliciæ & Syriæ terminus Amanus 62.51
ciliciæ finis antiquus Melas amnis 63.57
ciliciæ portæ 64.23.& 88.6
cilicium mare 64.9.& 66.60
ciliciij maris inſulæ 66.54.
cilla oppidum 66.12
cillaba oppidum 58.23
cillanticus Piſidæ tractus 68.23
cyllene. mons Arcadiæ 45.19
cyllenes ſinus 44.44
cimbri populi, Ingæuonum pars 52.31
cimbris Alpes exuperatæ 499.33
cimbrorum promontorium 52.14
cyme oppidum 66.8
cimmerium oppidum, anteà Cerberion nominatum 711

Cimmerium Italiæ oppidum 34.51
Cimmerij populi 72.56
Cimmerius Boſporus 50.18.19.& 70.57
Cimerij Boſpori ſitus & oppida per totum caput 70.57.
Cimmeris oppidum 66.18
Cimmerum oppidum 51.22
Cimmerij Boſpori, & Caſpij maris diſtantia 72.14
Ciminia ſylua 24.47
Cimolis oppidum 69.55
Cimolus insula 49.38
Cymothoe fons 44.43
Cinædopolis insula 67.25
Cynetha oppidum 45.17
Cynethuſſa insula 44.36
Cynethus insula 49.20
Cynamolgi populi 86.28.& 116.49
Cynara insula 49.38
Cincenſes populi 31.54
Cingulani populi 35.62.& 39.15
Cynips fluuius, regioq; 57.46
Cinyria oppidum 66.59
Cinium oppidum 36.4
Cynocephalorum lacte viuentes homines 86.5.& 91.33
Cynopolis oppidum 61.3
Cynopolites Aegypti nomes 59.39
Cynoſſema, Thraciæ locus, Hecubæ ſepulchro nobilitatus 47.46
Cynos fluuius 82.35
Cynthia insula eadem cum Delo 49.19
Cynthus mons 49.21
Cios fluuius, & oppidum 68.9
Cypariſſa oppidum 44.50
Cypariſia insula 67.30
Cypariſius ſinus 44.50
Cyphanta portus 45.1
Cypriæ inſulæ tres in mari Lycio 67.3
Cyprus inſula Syriæ aliquando adhæſit 23.27
Cypri inſulæ alumen 497.46
Cypri inſulæ cotes 503.20
Cypri Cryſtallus 515.50
Cypri adamas 518.15
Cyprij ſmaragdi 518.59
Cypri opalus 520.9
Cypri inſulæ deſcriptio 66.53.& inde
Cyprus nouem olim regnorum ſedes 66.53
Cypri menſura 66.53.& inde
Cypri varia nomina 66.57
Cypſela oppidum 47.16
Circeij quondam inſula, receſſu maris continenti adiuncta 23.5.& 34.34
Cyrceij oppidum, antiqui Latij terminus 34.23
Circius mons 64.20
Cyrenaica prouincia 57.51.& 87.54
Cyrenaicæ rupes Auſtro ſacra 12.39
Cyrenaicæ prouinciæ deſcriptio per totum caput 58.4
Cyrenaicæ menſura 58.41
Cyrenaicæ finis Catabathmus 58.40
Cyrenaicus ager in ora tantùm fertilis 58.15
Cyrene oppidum 58.6.11
Cyrnaba fluuius 74.41
Cyrnus inſula ante Aetoliam 48.12
Cyrus fluuius 17.43.44.59.& 73.13.17.50.& 74.28
cyri regis aræ, & termini 74.12
cyriſoborca oppidum 76.6
cyrus vbi ſepultus 80.30
cyrnos inſula, eadem cum Corſica 36.36
cyrni India populi 91.13
cyropolis regio maritima 80.5
cyrrhiſtica regio 62.58.& 71.16
cyrrhum oppidum 62.56
cyrrheſtæ populi Macedoniæ 46.31
cirrha oppidum 44.13
cirrhæi Phocidis campi Ibid.
cirta colonia 57.20
cyſamum oppidum 48.38
ciſeruſſa insula 67.17
ciſianthi populi 72.57
ciſipades Africæ populi 57.48
ciſori populi 86.25
ciſſij populi 86.26
ciſſa insula 42.53
ciſſa oppidum Thraciæ 47.42
cyſtiros insula 56.6
cyſte oppidum 84.52
ciſthene oppidum 66.12
cythnos insula 49.16
citarij populi 37.28
cytharista promontorium 32.41
cyte oppidum 51.20
cyteum oppidum 48.39
cythenus mons 73.45
cythera insula, & oppidum 48.21
citheron mons 45.42
cytinum oppidum 45.55
cytinos oppidum 48.42
cyti insula 84.10
citium oppidum 66.58
cytorus mons 69.55
ciuitates mari abſorptæ 23.45
ciuitates à minutis animalibus deletæ 116.46. per totum caput
cyZici vrbis fons, miraq; eius natura 439.34.
cyZicum Mileſiorum oppidum 67.60
claeon fons miræ naturæ 439.39
clampetiæ, Magnæ Græciæ locus 35.74
clanius fluuius 34.42
clariæ populi 47.6
clarij Apollinis templum 65.46
clarij Apollinis ſpecus mirus 27.7
claritas Iulia, oppidum Bæticæ 30.52
claſſica colonia 32.43
claſſitæ, Meſopotamiæ oppidum 80.20
claterna oppidum 39.43
claudia Norici oppidum 42.24
claudia præfectura 34.5
claudij Cæſaris coloniæ 42.25.& 55.46.& 62.22.& 70.6
claudius mons 78.58
claudiopolis oppidum 63.14
clazomenę oppidum 65.50
clazomenij populi 71.14
cleone oppidum 45.41.& 45.18.& 46.47
clibanus mons 27.18
clibanus oppidum 63.60
clides insulæ 67.1
clylipenus ſinus 52.19
cliternia oppidum 38.32
cliternini populi 38.51
clitorium oppidum 45.18
clitorij lacus aquæ vini tædium afferunt 439.25
clodia foſſa 40.12
clodij forum 39.43
cloſtra Romana 34.29
cluana oppidum 39.13
cludros fluuius 65.9
clunia oppidum 32.10
clunienſis conuentus 31.23.& 23.2
clupea oppidum 57.31.& 59.1.87.54
clupeæ terra ſcorpiones necat 59.1.499.12
cluſini populi 34.4
cluſiolum oppidum 39.32
cluſium oppidum Porſenæ regis ſepulchro nobilitatum 506.4
cnemis oppidum 45.51
coboris inſula 82.48
cobum flumen 70.37
cocanicus lacus ſale fœcundus 443.25
cocondæ populi 76.39
cocoſſates populi 53.24
cocinthum promontorium Italiæ longiſſimum 37.53
codanus ſinus 52.15
cœle Syriæ regio 61.17.& 62.53
cœlos portus Thraciæ Cherrhoneſi 47.48.& 50.4
cogamus fluuius 65.22
colaicum promontorium 77.28
colapiani populi 42.33
colarni populi 54.18
colchica regionis deſcriptio 70.42.& inde
colchicæ ſolitudines 72.2
colchis auro & argento fœcunda 463.2
colchis minio fœcunda 467.20
colchorum gens 70.29.42.& inde
colchinium oppidum Dalmatiæ à Colchis conditum 42.18
colentum inſula 41.53
colentini populi 42.1
colicantiorum gens 66.42
colinia inſula eadem cum Cypro 66.58
colippo oppidum 58.53
collatini populi 38.46
collatia oppidum 35.26
colligat Aethiopiæ oppidum 86.20
colladis inſula 36.58
colobona oppidum 30.48
colocaſitis inſula 84.19
colone oppidum 66.26
coloniæ equeſtris 53.11
colonia Agrippinenſis 53.12
coloniæ inſula 48.24
colopena regio 70.8
colophon oppidum 65.45
colophonij bellorum cauſa cohortes canum alebant 119.46
colophoniorum oraculum 27.6.& 65.46
coloſſæ oppidum 68.14
coloſſenſis fluminis mira natura 440.8
colpæ oppidum 65.55
colubræ populi 75.55
colubraria inſula 361.7
columbaria inſula 36.42
columna Rhegia 35.48
comagene regio 27.21.& 61.19.& 63.13.17.21.& 70.11.& 71.33.& 73.26
comana oppidum 70.7
comatæ Gallia 53.2
comenſes populi 68.22

comensis lapis in vasa excauatur 510.58
comini populi 38.57
commani populi 74.4
commone insula 67.38
complutenses populi 31.54
compsani populi 38.38
compusa oppidum 68.35
comum oppidum ab Orobijs originem traxit 40.28
comum oppidum ferri temperatura nobilitatum 481.30
concordia Iulia, Bæticæ oppidum 30.60
concordia Venetorum oppidum 40.38
concordienses populi 54.18
concubienses populi 39.26
condigramma oppidum 74.30
conimbrica oppidum 53.53
conisium oppidum 66.34
cononienses populi 32.52
conopon diabasis insula 50.39
consentia oppidum 35.45
consoranni populi 53.26
constantia Iulia, Bæticæ oppidum 30.46.& 31.1
constantia Iulia Mauritaniæ oppidum 55.48
consuanutes populi 41.32
consuarani populi 32.29
consilinum castrum 37.53
conteſtania Hiſpaniæ citerioris regio 31. 29.33
contributa Iulia, Bæticæ oppidum 30.60
copæ Bæticæ oppidum 45.45
cophantus mons ardens 27.37
cophe Arachoſiæ oppidum 77.57
cophes fluuius 76.53
coptites Aegypti nomos 59.36
coptos oppidum 79.7.& 518.52
coracesium oppidum 63.57
coracesius Tauri montis pars 64.22
coralius fluuius 69.47
corambis oppidum 84.50
corari populi 35.1
coranitæ populi 83.24
coraſiæ insulæ 49.37
coraxicus mons Tauri pars 64.25.& 71. 45.& 73.17
coraxi populi 70.44
corcyra insula 42.58.& 48.4
cordylusa insula 67.16
cordubæ oppidum 31.43
cordubensis conuentus 30.17.40
cordulæ portus Thomiſcyræ 70.21
corense litus ex aduerſo Gadium 30.21
coreſſus oppidum 48.56
coretus, Mæotis lacus ſinus 51.7.9
corſinienſis populi 38.50
corſicæ insulæ 48.46
coryceum promontorium 65.46
corycus mons 48.43.& 314.30.& 442.3
corycos oppidum, portus, & ſpecus 63.4
corydalla oppidum 64.28
corymbia insula 67.12
corineum Cypri insulæ oppidum 66.58
corinæum promontorium 65.50
corinenſes populi 38.41
corinium oppidum 41.50
corinthi arx Acrocorinthus 44.32
corinthiacus ſinus 44.7.2733
corinthus oppidum 44.31
corinthiorum portus Lechæum 44.39
coriolani populi 35.28
coryphantæ oppidum 68.28
coryphas oppidum 66.13
coryphaſium oppidum 45.5
cormalos fluuius 66.16
corneates populi 42.34
corne agri Tuſculani collis 237.13
corneliani populi 38.39
cornelij forum 39.44
cornelia caſtra, Africæ locus 57.30
corniculum oppidum 35.25
corolia oppidum 83.1
coronea oppidum 45.46
coronæus ſinus 44.52
coronæi populi 46.38
corone oppidum 46.52
corpilli populi 47.2
corſeæ insulæ 67.25
corſi populi 36.59
corſicæ insulæ deſcriptio 36.36.& inde
corſicæ menſura 36.37
corſicæ ciuitates, & coloniæ 36 38.& inde
corſicæ Thebæ 44.18

Reliqua quære parte prima.

corticata insula 53.45
cortonenſes populi 31.54.& 34.4
cos insula nobiliſſima 67.19.21.& 88.8
coſanum litus, insulæq; illi obiectæ 36.42
coſcinus oppidum 65.15
coſenus fluuius 56.19
coſyra insula 37.34.& 59.1
coſyri populi 75.27
coſoagus fluuius 75.34
coſſa oppidum 33.59
coſſæi populi 81.27.31.32
coſſetania regio 31.38
coſtobocci populi 71.9
cotes Mauritaniæ oppidum 55.45
cothon insula 48.21
cotiaion oppidum 68.14
cotieri populi 74.22
cotinuſſa insula 54.30
cotyorum oppidum 70.20
cotonis insula 48.12
cottæ populi 71.10
cotta Mauritaniæ locus 448.60
cottianæ ciuitates 41.26.36
cottona regio 79.24
cragus promontorium 64.32
cragus mons 64.22
crambuſſa insula 67.6
cranaos oppidum 65.8
crandæ oppidum 84.53
crania mons 449
cranon oppidum 46.5.22.& 439.35
craſpedites ſinus 68.30
crateis fluuius, Scyllæ mater 35.47
crathis Africæ fluuius 516.48
crathis magnæ Græciæ amnis 38.4. & 439.15
craugiæ insulæ duæ 48.28
cremyon oppidum 45.23
cremniſcos oppidum 50.52
cremona oppidum 40.56
creon mons 67.49
creſſa portus 64 47
creta insula vnde dicta 48.31
creta insula quibus animalibus careat 126. 49
creta centum olim vrbibus clara fuit 48.31
cretæ insulæ deſcriptio 48.29.& inde & 88.2
cretæ labyrinthus à quo factus 505.39
cretæ insulæ menſura 48.33.& inde
cretæ oppida insignia 48.37.& inde
cretæ montes 48.42.& 441.13
cretæ fontes calidi 23.21
cretæ insulæ maris Adriatici 42.56
creticum mare 23.20.& 35.57.& 47.58. & 48.35
crexa insula 41.52
crya oppidum fugitiuorum 64.43
crialon oppidum 60.49
cridinum fluuius 74.4
cryeon insulæ tres 67.7
crynis fluuius 68.38
crimouolum oppidum 39.35
cryon Phrygiæ fluuius 65.59
cryptos insula eadem cum Cypro 66.57
criſſæus ſinus 44.12
cryſſæ oppidum 66.19
critenſi populi 86.3
crithote oppidum 47.42
criu metopon Tauricæ promontorium 51.17. & 147.36
criu metopon Cretæ promontorium 48. 37.43
crobyzi populi 50.55
crocala insula 77.1
crocyleæ insula 48.13
crocrodilon oppidum 62.18
crocodylopolites Aegypti nomos 59.45
crocodilus mons 63.47
crommyonneſos insula 67.42
cromna oppidum 69.53
croneæ promontorium 70.54
cronia regio 68.3
cronium mare 52.9.59
crotalus fluuius 37.57
croto oppidum 24.44.& 38.3
cruni oppidum 47.20
cruſa insula 67.24
cruſtumerium oppidum 35.24
cruſtuminus ager 24.48.& 34.8.15
cruſtumium fluuius 39.39
cteſiphon Parthorum oppidum 80.37. & 81.12.17
cubi, Galliæ populi 53.27
cubulterini populi 35.2
culibi Flamonienſes populi finitimi Venetis 41.1
cullu oppidum 57.20
cumania caſtellum 72.9
cumaræ oppidum 84.46
cumæ oppidum 34.50
cumi populi 86.20
cumeron promontorium 39.14
cuneus Luſitaniæ promontorium 54.9
cunici oppidum 36.4
cunicularia insulæ 36.51
cupidinis fons miræ naturæ apud Cyzicenos 439.34
cuprææ, ipſum 39.12
cuprenſes populi 39.15
curenſes populi 38.55
curetis regio, poſtea Acarnania dicta 43.53
curetis insula eadem cum Creta 48.33
curias oppidum 66.54
curictæ populi 41.48
curigæ oppidum 31.1
curitis oppidum 23.41
curubis oppidum 57.31
cuſuetani populi 35.28
cutilia lacus, Italiæ vmbilicus 39.3
cutiliæ aquæ inſulam habent innatantem 24.31
cios fons nauigantibus expetitus 84.25

Dabanegoris regio 82.42
Daci populi ijdem cum Getis 50.42
Daci ab Iazygibus Sarmatis ſedibus ſuis pulſi 50.46
Dactyli Idæi populi 105.47
Dædala oppidum 64.43
Dædaleon insulæ duæ 67.6
Dahæ populi 74.21
Dale oppidum 66.34
Dalmatia regio 42.30
Dalmatiæ ſpecus mira natura 12.37
Dalmatia auri fertilis 464.1
Dalmatiæ termini 41.55
Dalmatiæ deſcriptio 42.30
Damaſcena Syriæ regio 61.18
Damaſcus oppidum 62.10.& 63.37. & 503.52
Damaſcus alabaſtritem gignit 503.52
Damea vrbs, poſtea Apamia dicta 66.45
Dammanitani populi 31.55
Damnia regio 82.50
Dandagula oppidum 76.19
Dandari populi 71.9
Daneon portus 83.46
Dangulæ oppidum 78.1
Danubius nullum amnem in mare Adriaticum emittit 40.45
Danubij deſcriptio 50.33
Danubius quibus augeatur amnibus 42.31
Danubij oſtiorum nomina 50.35
Danubij magnitudo 50.40
Daorizi populi 42.3
Daphnuſa insula 67.36
Daphniſſa mons 46.6
Daphnidis insulæ 58.19
Daphnus oppidum 45.51.& 65.52
Darææ populi 56.22
Daras fluuius 79.48
Darat fluuius crocodilos gignit 56.20
Daratitæ Aethiopes 56.23
Dardani populi feri 34.45
Dardani populi 46.28.34
Dardani Macedonum hoſtes 46.28
Dardani Mœſiæ populi 42.42
Dardania insula eadem cum Samothracia 50.3
Dardanium oppidum 66.29.40
Dardæ Indiæ populi auri fertiliſſimi 76.58
Dardorum gens à Diomede deleta 38.36
Darieum fertiliſſimus Zapauortenes regionis locus 73.55
Daremæ populi 84.39
Dari populi 76.25
Daritis, Ariana regionis pars 78.32
Daron oppidum 86.9
Darræ gens 82.46
Daſcylos oppidum 68.6
Daſcuſa oppidum 63.8.& 71.50
daſelis oppidum 84.53
daſibari fluuius 58.35
daſſaretæ populi 42.15.& 43.44
dauelli populi 86.3
daulis regio 44.17
daulotes fons 82.47
daunia Apuliæ pars 38.28.34
debris oppidum, miruſq; eius fons 58.26. 34
decapolitana regio 62.19. per totum caput. & ibidem 32
deceates populi 33.42
deciani populi 38.44
deciatium regio 32.45
decij forum 38.55
deculani populi 38.39
decuma oppidum 30.45
decuni populi 41.58
deiræſtenæ insulæ 84.4
deitania regio 31.29
delos insula, Cycladum clariſſima 49.16
delos insula ſub quo parallelo 88.8
delos insula repentè enata 23.14.& 49.19
deli insulæ piſces ſalſi 449.12
deli insulæ mirus fons 26.50
delos vnde dicta 49.19
delphacia insula 68.47
delphi Phocidis oppidum liberum 44.14
delphi, Apollinis oraculo clari 44.14
delphici oraculi ſpecus fatidicus 24.24
delphini portus 34.46
delta Aegyptus cur dicta 59.32
delta literæ triquetram figuram bifariàm ſe findens Nilus imitatur 40.13.& 59. 33.44.49.& 60.35.& 505.1
demetrias oppidum 46.5
demonneſos insula 68.48
denda municipium 42.16
dendros insula 48.28
denna oppidum 84.54
denſeletæ populi 43.46.& 46.59
deorum insulæ 54.24
derangæ populi 76.38
deraſide insulæ continenti adiunctæ & 65.38 23.32.
derbices populi 74.7
decreto dea vbi colatur 56.34.& 62.55
deremiſtæ populi 42.4
deretini populi ibid.
derrhæ oppidum 46.40
dertona colonia 33.49
dertuſani populi 31.46
derxene regio 63.7
deſticos insula 50.6
deſuuiatium regio 32.39
deſitiates populi 42.3
deuelton, ſiue Deulton, oppidum, & ſtagnum 47.27
deuade insula 82.44
deximontani populi 78.55
dia oppidum 51.21
dia insula 49.25
diabetæ insulæ 67.16
diablindi populi 53.20
dianæ Epheſiæ templum olim mari allueba- tur 23.7.& 65.44
dianenſes populi 31.60
dianium oppidum ſtipendiarium 31.32
dianium insula 36.41
diaphanes fluuius 63.47
diareuſa insula 66.37
diarrhytus Hippon, Africæ oppidum 57.27
dibitach oppidum 81.17
dicæa oppidum 46.40
dicearchia colonia eadem cum Puteolis 34. 51.
dicea, Thraciæ oppidum 47.12
dictæus mons Cretæ 48.43
didymæi Apollinis aræ vbi, & à quo ſtatuæ 74.15
didymæi Apollinis oraculum 65.25
didymæ Lycij maris insulæ 67.8
didymo insula vna ex Aeolijs 37.45
diduri populi 72.5
dienſis colonia 46 37
diethuſa insula 50.7
digba oppidum Meſopotamiæ 80.54
digeri populi 46.60
diglito, id eſt, Tigris fluuius 80.57
dimaſtos, insula 67.17
dimaſtos mons 49.14
dyme colonia 44.44
dimuri populi 76.41
dinaretum promontorium 66.55
dindari populi 42.4
dindymis oppidum 67.60
dindymus mons 67.60
dinia oppidum 32.55
diobeſi populi 47.1
dioceſarea oppidum 70.9
diodori insula 84.28
diognetus itinera Alexandri menſor 75.12
diomedeæ insulæ 42.50.& 152.37. & 180.57
diomedis equorum ſtabulum 47.11
diomedis oppida in Italia 38.35
diomedes quas gentes in Italia deleuerit 38. 35.
diomedes Spinam oppidum condidit 40.5
diomedis promontorium 41.56
diomedis limes 370.8
dionyſia, Lycij maris insula 67.3
dionyſia insula Aetoliæ adiacens 48.12
dionyſias insula eadem cum Naxo 49.25
dionyſopolis oppidum 47.20.23
dionoſopolitæ populi 65.2
dionyſius Siciliæ extremam Italiæ peninſulæ adijcere voluit 37.56
dionyſius Geographus 49.6
dionyſius Geographus vbi natus 81.60
dionyſius Geographus ab auguſto in Orientem miſſus 82.2
dioryctos, Leucadis litoris locus 43.59
dioſtecnoſiæ fons mirus 27.1
dioſcuriadis oppidum 70.44.48
dioſcoron insula 37.59
dioſcuridu inſula 82.56
dioshieritæ populi 66.5
dioshieronitæ populi 68.22
dioſpage oppidum 80.21
dioſpolites Aegypti nomos 59.36
dioſpolis oppidum 60.42.& 62.40.& 64. 55.& 105.38
dipſium Argos 45.5.& 105.40
dircæ fons in Bœotia 45.44
direæ oppidum 84.47
dirini populi 38.41
dyriodoris fluuius 72.8
dyrii, id eſt, Atlas mons 56. 37

flauiopolis colonia 47.36
flauium oppidum 42.24
flauona oppidum 4.49
flexum Rheni fluuij ostium 52.39
florius fluuius 53.44
fluentini populi 34.4
flumina gemmifera 528.17
flumina aurum vehentia 463.56. & inde
flumina quare non resluant, vti maria 26.15
flumina terram subeuntia 26.29
fluuiorum quorundam mira natura 26.23 & inde
focunates populi 41.32
fœminarum imperio parentes populi 76.36
fons aquæ regiæ 43.48
fons pestifer Germaniæ 364.55
fons Iouis miræ naturæ 26.43
fontes in Tomari radicibus centum 43.40
fontium quorundam mira natura 26.43 & inde
forath oppidum 82.20
foraugustana ciuitas 31.57
forentani populi 35.4. & 38.41
forretani populi 41.1
forteij populi 35.28
formiæ oppidum 34.40. & 36.44
foroappi populi 35.4
forobremitiani populi 39.26
forocornelienſis ager 40.5
foroflaminienſes populi 39.25
foroſulani oppidum 33.50
foroialienſes populi 39.26. & 41.1
forosempronienſes populi 39.26
foropopulienſes 35.2
forosibienſium ager 39.50
forum Iulij, coloniæ 32.43
forum Clodij 39.43
forum Liuij ibid.
foroclodij populi 34.6
foroneronienſes populi 32.50
forumiulium 30.41
forum Voconij oppidum 32.50
forum Decij 38.55
forum nouum ibid.
forum Popilij, oppidum 39.44
forum Truentinorum, oppidum 39.44
forum Licini, oppidum 39.44
fossæ, insula 36.51
fossaclodiæ oppidum 40.12
fossiones Philistinæ inter Padi ostia 40.9
fortunales populi 31.1
fortunatæ insulæ 54.24
fortunæ insula quæ, vbi, & quot per totum caput 87.4
fratuertium oppidum 38.23
fregellani populi 35.4
fregenæ oppidum 34.1
freginates oppidum 35.3
frentana regio 38.32
frentani populi 38.42.49
frento fluuius 38.31
frisij populi 364.60
frisiabones populi 53.10
frisiabonum genus insulæ 52.38
frisiorum insulæ 52.38
frusinates populi 35.3
fucentes populi 38.50
fucinus lacus 26.1. & 38.51.57. & 132 50. & 508.23
fulginates populi 39.25
fusinates populi 41.48
fundanus lacus 34.40
fus fluuius 56.7

Abale promontorium 62.39
Gabales populi Aquitaniæ 53.28
Gabe oppidum 62.16
Gabellus fluuius 39.56
Gabeni oppidum 62.56
Gabrienſis agri mirum 24.27
Gabini populi 35.4
Gabri populi 71.23
Gadagaleni populi 84.53
Gaddara oppidum 62.13
Gades oppidum à Tyrijs conditum 62.25
Gades nauigandi terminus 18.39
Gades quantum ab vrbe Romana diſtent 282.22
Gades quantum à Sardinia diſtent 36.56
Gadis insula 54.25
Gadium oppidum 18.49. & 54.29
Gadir, vel Gadira insula 54.31
Gaditanus conuentus 30.17
Gaditana Iulia oppidum 54.27
Gades insulæ 30.22
Gaditani freti longitudo, latitudoq; 29.50. & inde
Gaditanum per fretum an Oceanus in terras irrumpat 52.1
Gaditanum fretum vbi 29.50. & 35.53. & 87.24
Gaditanus Oceanus qualis 52.4. & 26.40
Gaditani Oceani pisces quales 127.58. & 128.7.11
Gætulia regio 58.1
Gætuli populi 56.19.57
Gagaude insula 85.17
Gage oppidum 64.28
Gagis fluuius 509.43
Galanis oppidum 23.42
Galasa oppidum 62.14
Galata insula 37.34
Galatani populi 37.29
Galatæ insulæ terra scorpiones necat 35. 60. & 499.12
Galatiæ descriptio 68.12.16. & 69.52. & 70.12
Galatiam Galli quondam incoluerunt 68.16
Galatiæ terminus 68.38
Galatiæ opalus 520.9
Galilæa regio 61.40
Galla oppidum 58.36
Gallæcia regio 53.47
Gallæcia à Lusitania Durio flumine dirimitur 53.49
Gallæci populi 32.16. & 53.49. & 121.28
Gallæcia aurifœcundæ 464.44
Gallæciæ plumbum 482.2026
Gallas oppidum 84.51
Galleti Lugdunenſis Galliæ populi 53.15
Galliani saltus 39.45
Galliæ descriptio 53.2. per totum caput
Gallia Narbonenſis 53.6
Gallia Togata 39.19
Gallia Bracchata 32.25
Gallia Belgica 53.3
Gallia Lugdunenſis 53.15. per totum caput
Gallia Comata 53.2. & 169.5
Gallia Celtica 53.3
Galliæ mensura 53.5
Galliæ terræ motu minimè quatiuntur 21.57
Galliæ corallium 449.22
Galliæ plumbum 482.52
Galliæ vitrum 513.22
Galliæ sal 443.60
Gallici Oceani pisces maximi 127.56
Gallicus Oceanus 25.34.53.31
Gallica ora ab Ancone incipit 39.19
Gallicum mare 18.39. & 25.34. & 35.54. & 53.31
Gallicus ager circa Ariminum 39.18
Gallus fluuius, à quo Galli Cybeles sacerdotes dicti 68.25
Gallus fluuius 69.47. & 438.60
Gallici maris insulæ 35.54
Galli Galatiam incoluerunt 68.16
Gallorum genera tria 53.2
Gallipolis oppidum, Senonum opus 38.16
Gallitæ populi 41.35
Gallitalutæ populi 76.41
Gamala oppidum 23.42. & 61.38
Gambreues populi 84.53
Gamphasantes populi 59.14
Gamphasantes præliorum expertes 59.19
Gamphasantes nudi incedunt 59.19
Gandari populi 74.5
Gangaridum gens 75.39
Gangre oppidum 69.60
Gangu fluminis insula 75.52
Gangis fluminis ortus, magnitudo, fertilitas, & quot flumina recipiat 28.13. & 75.8.22.24.25.30.32. & inde per totum caput
Ganges fluuius auri fœcundus 466.59
Ganges fluuius gemmifer 528.17
Gangis fons vbi 91.3
Gangis anguillæ quales 127.42. & 130.55
Gangu latitudo, profunditas, 75.37
Ganges ab Euphrate quantum distet 28.19
Garama oppidum clarissimum 58.27
Garamantes populi 57.47. & 58.26. 27. & 59.8. & 87.37
Garamantes à Cornelio Balbo victi 58.28
Garamantes sine coniugij's passim cum fœminis degunt 59.18
Garamantes latrones 58.37
Garamantum iter difficile ibid.
Garamantum boues quales 122.42
Garamantici carbunculi 520.47
Gardei populi 71.23
Garesci populi 46.37
Garganus mons 38.30.31.42. & 39.14
Gargani montis promontorium 38.30
Gargaphie fons in Bœotia 45.43
Gargara mons, & oppidum 66.17
Garnæ portus 38.31
Garode insula, & oppidum 86.19
Garpheti populi 82.45
Garsauritis regio 70.11
Garumna fluuius 53.3
Gasani populi 82.45
Gaudæ populi 47.6
Gaudos insula 48.49
Gaugamela oppidum 80.19
Gaulopes populi 82.29
Gaulos insula 37.33. & 58.60
Gaurani montes 34.46
Gaurare insula 78.52
Gaza oppidum 61.12.31. & 73.31 & 82.16. & 84.28
Gazacena regio 70.7
Gazatæ populi 62.56
Gazelum oppidum 69.59
Gaziura oppidum 69.59
Gabanitæ populi 82.57
Gabenna mons 32.37. & 53.5
Gabes fluuius 68.6
Gedranitæ oppidum 83.17
Godrosiæ herba nyctegreton 316.42
Gedrosi populi 76.51. & 77.59. & 87. 52. & 127.50. & 182.52
Gedrusi populi 78.28
Gelani populi 37.29
Gelas fluuius 37.24
Gelduba castellum 288.4
Gelæ populi 74.6
Gelon fons 439.34
Geloni populi 51.27
Gemellenſes populi 31.57
Gemelli colles 37.19
Gendos fluuius 68.29
Genesara lacus 61.50
Genetæ populi 70.20
Gensoa oppidum 84.57
Gentes feræ 70.44.48
Gentes à minutis animalibus deletæ 116. 46. per totum caput
Genua oppidum 30.52. & 33.47
Genusini populi 38.41
Geoaris insula 48.12
Georgi populi 51.2. & 72.57
Geranea oppidum 44.57. & 45.33. & 47.22
Gerestum Eubœæ promontorium 48.58. & 49.4
Geretæ populi 76.47
Gergithos oppidum 66.12
Geryones populi 54.32
Germaniæ descriptio 52.28. per totum caput
Germaniæ æs 471.19
Germaniæ miri fontes 439.37
Germaniæ sal 443.60
Germaniæ succinum 517.15
Germanicum mare 52.53
Germaniam Septentrionalis Oceanus contingit 18.40
Germaniæ Scythiæ contermina 111.36
Germaniæ mensura 50.47. & 52.24
Germaniæ flumina 52.34
Germaniæ legionum castra 54.44
Germaniæ fons pestifer. 364.55
Germani Hispaniæ populi 32.1
Germani de genere Scytharum 50.50
Germanorum genera quinque 52.30
Germanicopolis oppidum 68.7
Gerontia insula 49.53
Gerra oppidum 82.30
Gerraicus sinus 82.30
Gerron, siue Gereon oppidum, Adipsos cognominatum 83.56
Gerrhus fluuius 51.7
Gerundenſes populi 31.47
Geſclitron locus 89.55
Gessoriacum litus 52.45
Gessoriacus pagus 53.8
Gessorienſes populi 31.47
Gessus fluuius 65.34
Getæ populi 47.6
Getæ populi à Romanis Daci dicti 50.42
Gethone insula 50.4. & 67.43
Getia oppidum 62.20
Gyaros insula 49.35. & 116.48. & 126.23
Gigarta oppidum 62.35
Gigarto fons 67.31
Gigemoros mons 47.49
Gigeum stagnum 65.20
Gymnasiæ insulæ 36.2
Giguri populi 32.12
Gymnetes Aethiopiæ populi 59.7. & 86.4
Gymnetes Indiæ populi 91.19
Gymnites populi semper nudi 86.4
Gynæcopolites Aegypti nomos 59.41
Gynæcocratumeni Sauromatæ, populi 71.8
Gindareni populi 62.56
Gingla oppidum 63.21
Gyrei populi 83.19
Gyri mons 58.36
Gyrton oppidum 46.22
Gissa insula 41.52
Gystatæ oppidum 85.47
Gytheathes sinus 44.58
Gythium oppidum 88.9
Glanicus fluuius 34.42
Glanis fluuius 34.11.16
Glanum Galliæ Narbonenſis oppidum 32.51
Glari populi 82.44
Glauconneſos insula 49.8
Glaucus fluuius 64.43. & 65.9. & 67.7. & 70.36
Gleſſaria insula 52.22.53 & 517.9
Glindriones populi 42.4
Gliſſas oppidum 45.45
Gnebadei Arabes 84.3
Gnidi oppidi pensile ambulacrum
Gnidos oppidum 42.58. & 67.15. & 88.8
Gnomonis vmbræ quantæ sint in vnoquoque parallelo 87.6.10.16
Gnoſſos oppidum 48.40
Goboea portus 82.42
Gogiarei populi 76.39
Golgi oppidum 66.59
Gomphi oppidum 46.11
Gonos oppidum 47.37
Gophos oppidum 84.46
Gophnitica Iudææ tetrarchia 61.43
Gora oppidum 84.54
Goralus fons 82.45
Gordyæi populi 80.18
Gordyæi montes 72.11. & 81.8
Gorditanum promontorium 36.56
Gordiæcome ciuitas 68.5
Gordium oppidum 68.17
Gordiniæ oppidum 46.33
Gorgadis insulæ, ac Gorgonum domus & earum historia 86.53. & inde
Gortyna oppidum 48.40
Grabæi populi 42.11
Gracula Turannius scriptor 29.54
Gracchuritani populi 31.52
Græcæ gentes in Asia trium generum 70.2
Græciæ fabulositas, ac literarum claritas ex tertio Europæ sinu effulsit 43.35
Græcia vbi Italiæ proxima 38.19
Græcia vnde dicta 45.57
Græcia magna 33.17. & 37.50
Græci plura Italiæ loca tenuerunt 35.39
Græci in gloriam suam effusi 33.17
Græci Hispaniæ incolæ 53.46
Græcorum mendacia portentosa 56.54
Græciense mare quod 47.57
Græciochanæ populi 80.43
Graiarum Alpium fauces 40.23
Gramen Parnasi quale 362.23. & inde
Granicus fluuius 66.27. & 67.58
Granius fluuius 78.54
Granucomatæ Syriæ cœles 62.57
Grastonia oppidum 46.48
Graucasus & Caucasus idem mons 74.19
Grauij populi 53.45
Grauiscæ oppidum 33.59
Grauiscarum corallium 449.23
Graucome Aethiopiæ locus 84.51
Gregari populi 71.23
Grephis oppidum 45.46
Gryliosolius fluuius 66 13
Gryniæ oppidum 66.10
Grumentini populi 38.7
Gugerni populi 53.13
Glimbritæ populi 76.44
Gunugi colonia 57.8
Guttalus fluuius 52.34
Guttones Germaniæ populi 52.31. & 516.36

Abessus oppidum 64.30
Hadranitani populi 37.30
Hæbudes insulæ quot 52.51
Hæmi montis descriptio 47. 524
Hæmus Thraciæ mons 43.47. & 441.56
Halcyone oppidum 45.54
Halesini populi 37.29
Halesus fluuius 65.45
Haliartus oppidum 45.44
Halicarnassus oppidum 65.3. & 496.57 & 502.48
Halicyenſes populi 37.30
Halidienſes populi 65.23
Halys fluuius 69.59. & 70.6
Halysarua Aetoliæ oppidum 44.8
Haliserne oppidum 66.35
Halix oppidum 63.54
Halyzea oppidum 43.58
Halyzones populi 68.4
Halmyris lacus 50.38
Halone insula, & oppidum 67.38. & 68.47
Haloneſos insulæ 50.4
Halonnesi insulæ Troglodyticæ adiacentes 84.4
Haloritæ populi 46.31
Halos oppidum 45.60
Hamazobij populi 50.43
Hamirei populi 83.17
Hammanientes populi 58.18
Hammæum litus 82.44
Hammodara oppidum 84.51
Hammonis delubrum 85.24
Hammonis Iouis fons miræ naturæ 26.46
Hammonis oraculum vbi 58.4. & 85.24
Hammonij populi 83.23
Harmastis oppidum 72.1

Harmatopolitæ populi 66.40
Harmatotrophi populi 74.4
Harpasæ oppidum 24.40.& 65.15
Harpasus fluuius 65.15
Harpi oppidum 38.34
Hasbytæ populi 58.17
Hassi Galliæ populi 53.8
Hebdomecontacometæ populi 85.52
Hebata oppidum 80.25
Hebrus fluuius 47.2.4.14.50
Hebrus fluuius aurifer 463.57
Hecatompylos oppidum 73.48. & 75.13. & 79.60
Hecubæ tumulus 47.46
Hedypnus amnis 81.36
Hedui populi 53.17.& 242.2
Hegua oppidum 30.38
Helbo insula 67.8
Heleni populi 53.46
Helgas oppidum 68.6
Helene insula 48.53.& 49.28.& 316.29
Helia oppidum 35.40
Heliæ corallium 449.23
Helice oppidum 48.20
Helicon mons 44.18.& 45.41
Helicon mons præstantissimarum herbarum ferax 366.56
Helium Rheni ostium 52.39
Heliopolis oppidum 62.39
Heliopolites Aegypti nomos 59.40
Heloslocus 44.51.& 65.49
Hellas regio 44.27
Hellas regio, & eius situs, terminiq; 45.29 & inde
Hellas oppidum 45.56
Hellen Græciæ rex 45.57
Hellenum appellatio vnde tracta 45.58
Hellenes populi ijdem cùm Græcis 45.58
Hellespontidescriptio 50.11
Hellesponti mensura 50.15.& 68.43
Hellesponti angustiæ 47.43
Hellespontus quondam terra 23.28
Hellesponti longitudo, latitudoq; 47.50.& 50.15
Hellospontus Asiam Europæ abrupit 67.54
Hellespontij populi 66.22.& 90.9
Hellopes populi 43.39
Hellopiæ aquæ 49.5
Helmodenes populi 83.20
Heluetij populi 53.11
Heluinum fluuius 39.11
Helui Galliæ Narbonensis populi 32.48
Heluorum oppidum Alba ibidem
Hemasini populi 42.6
Hemerte insula 67.44
Hemesa oppidum 63.36
Hemisseni populi 62.57
Hemuatæ populi 83.13
Hennenses populi 37.29
Heneti qui & Veneti 517.16
Heneti Paphlagoniæ populi 69.53
Heniochi Sanni Themiscyræ regionis populi 70.27
Heniochi populi à quibus orti 70.48 & 72.12
Heniochi populi 70.28.& 74.8
Heniochij montes 71.45
Heordeæ oppidum 46.33
Heordenses populi 46.34
Hephæstij montes ardentes 27.35.& 64.27
Hephæstiades insulæ 37.37
Hephæstium ciuitas 64.27
Heptaphonon Olympiæ porticus 506.43
Heptaperus fluuius 66.5
Heraclea oppidum ab Alexandro conditum 74.6
Heraclea aliquando Siris dicta 38.6
Heraclea Syriæ oppidum 62.40
Heraclea Cariæ oppidum 65.12
Heraclea Ponti oppidum, Lyco flumini appositum 69.48
Heraclea Ponti lauro abundat 219.28
Heraclea Macedoniæ oppidum 46.30.38. 48
Heraclea Ponti Iouis Stratij aris, & duabus vetustissimis quercubus ab Hercule satis insignis 23.71
Heraclea Sintica 46.38
Heraclea Tauricæ oppidum 47.10.20
Heraclea Galliæ oppidum in ostio Rhodani 32.37
Heraclea Græciæ oppidum 45.59
Heraclea Tauricæ oppidum 51.14
Heraclea Cretæ 48.39
Heracleum promontorium & flumen 70.30
Heracleum oppidum 70.48
Heracleopolites Aegypti nomos 59.42 & 505.35
Heracleopolitæ labyrinthum Aegyptium delere conati 505.46
Heracleotes tractus 66.13
Heracleoticus Labyrinthus 505.35
Heracleoticum Nili ostium 61.5
Heras lutra insula 36.58
Heratia insula 49.38
Herbanum oppidum 34.5
Herbessentes populi 37.30
Herbitenses populi Ibidem
Herbulenses populi 37.30
Hercyniæ syluæ magnitudo per totum caput 221.20.
Hercynius saltus 50.44.& 52.35
Hercyniæ syluæ vires aues 152.58
Hercynium iugum 52.35
Herculanium oppidum 34.53
Herculis termini in occidente 29.59
Herculis columnæ Calpe & Abila creditæ Ibidem
Herculis columnæ in occidente 18.39. & 28.9.& 54.45.& 87.56
Herculem in Hispania fuisse fabulosum 30.30
Herculis petra 449.8
Herculis patria 45.41
Herculis lapidei campi in Gallia 32.39
Herculis portus 33.42.& 35.46
Herculis insulæ duæ 36.57
Hercules Alpes traiecit 40.23.& 41.21
Herculis in Aegypto 59.43. & 60.46
Herculis ara finis vsque in Indum fluuium 55.52.& 74.12
Hercuniates populi 42.34
Heræa oppidum 45.17
Hermesia oppidum 65.52
Hermandus fluuius 77.58
Herminei smaragdi 591.7
Hermione oppidum 45.55
Hermiones populi 52.33
Hermionius ager 48.23
Hermisium oppidum 51.24
Hermonassa oppidum 70.60
Hermonthites Aegypti nomos 59.35
Hermopolites Aegypti nomos 59.39
Hermus fluuius 65.57
Hermunduri populi 52.33
Hernicus ager 34.60
Herodium regio & oppidum 61.45
Heroopoliticus sinus 61.9
Heroum ciuitas 83.20.45
Herticei populi 71.26
Hesidrum fluuius 75.21
Hesperidum horti, & eorum fabulæ expositio 55.50.& 58.7.& 516.50
Hesperides insulæ 86.60
Hesperion ceras promontorium 86.39. 52
Hesperium promontorium 56.24
Hesperij montis campi noctu nitent stellarum modo 27.40
Hesperij Aethiopes 86.29.51
Hestiæa regio, eiúsque fontes mira natura 439.14
Hetruria regio 32.58
Hetruriæ descriptio 33.52
Hetruria à sacrificio ritu dicta 33.54
Hetruriæ diuersa nomina 33.53
Hetruriæ terminus Tiberis 34.14
Hetrusci populi 34.8
Hyampolis oppidum 45.52
Hyantes populi 45.48
Hybanda insula Ioniæ 23.31
Hyberniæ insulæ descriptio 52.49
Hybla Siciliæ mons, esuq; mel præstantissimum 161.46
Hyblenses populi 37.29
Hida oppidum 64.49
Hydaspes fluuius 75.18.& 76.13
Hyde oppidum 65.20
Hydissenses populi 65.14
Hydras locus 79.20
Hydrelitæ populi 44.55
Hydreumata 79.8.& inde
Hydruntum oppidum 38.18
Hydrus portus 38.24
Hydrussa insula 48.54.& 49.11.13
Hiera insula 23.16.& 37.42.& 49.4.& 67.47
Hiera insula semper ardens 27.44
Hiera oppidum 67.47.& 85.15
Hieromiaces fluuius 62.13
Hieracomitæ populi 66.39
Hierapolenses populi 66.40
Herapytna oppidum 48.39
Hierapolis oppidum 48.39.& 62.54 & 63.35.& 449.6
Hierapolis specus 23.60
Hierapolitæ populi 64.56
Hiericus Iudææ toparchia 61.42
Hierocepia insula 67.2
Hieras fluuius Bithyniæ & Galatiæ terminus 68.38
Hieronesos insula 37.34
Hieros fluuius 66.16
Hieros oppidum, & fluuius 70.53
Hierosolyma vrbs 61.44.& 87.60
Hyetussa insula 67.19
Hyi populi 81.28
Hylas fluuius 68.9
Hylatæ populi 62.57
Hylæa regio 51.1

Hylæ oppidum 45.45
Hylæum mare 51.1
Hyllis regio 41.56
Hulleuionum gens 52.16
Hyllum oppidum 65.59
Hymani populi 41.43
Himantopodes populi quales 59.14.21
Himera oppidum cum fonte 37.26
Hymettus mons 45.37.& 496.55
Hymetti montis mel præstantissimum 161. 46
Hymos insula 67.16
Hypæa insula 36.11
Hypæpani populi 66.5
Hypalus ventus, idem cum Fauonio 78.60
Hypanis fluuius vbi 51.3.8.9.26. & 442.10
Hypanis fluuius vermem per diem tantùm viuentem generat 168.20
Hypasis fluuius 20.46.& 75.19.& 76.14
Hypaton oppidum 84.58
Hyperborei populi vbi 51.33.& 72.51. 53.& 74.42.43
Hypere insula 49.40
Hyperia fons 46.3
Hyperis fluuius 78.52
Hypobarus fluuius 516.51
Hipporeæ populi 86.4
Hipparcni populi 80.41
Hipparenum oppidum 80.40
Hippi oppidum 65.50
Hippini populi 65.14
Hippus mons Prusæ imminens 68.28
Hippium Argos, Dauniorum oppidum 38. 35.
Hippodiarrhitus oppidum 57.27.& 87.55
Hippo Hispaniæ oppidum 30.47
Hippo Italiæ oppidum 35.46
Hippe Iudææ oppidum 61.53
Hippo Regius Africæ oppidum 57.21. & 87.55
Hippocrene fons 45.43
Hippon Dion Decapolitanæ regionis oppidum 62.13
Hipponensis sinus 57.27
Hippos Sosos insula 67.23
Hippodum insula 52.12
Hippos fluuius 70.33
Hippuris insula 49.44
Hippuri portus 77.19
Hippurissusa insula 49.44
Hypsa amnis 37.25
Hypsalti populi 47.2
Hysticorus mons 46.41
Hyrcanus mons 46.25
Hyrcani populi 73.1.56.& 79.58
Hyrcani maris forma 73.6.& inde
Hyrcani Macedones, Ioniæ populi 66.2
Hyrcanum mare quomodo ex Oceano irrumpit 73.6
Hyrcanum mare ex Scytico Oceano 72.57
Hyrcani maris mensura 72.59.60
Hyreseon oppidum 45.46
Hyriæ oppidum ibid.
Hyrie insula 48.16
Hyrienses populi 64.6
Hyrini populi 38.42
Hyrmine locus 44.44
Hirminium flumen 37.23
Hirpiæ populi 90.39
Hirpini montes 38.28
Hirpini populi 38.10.28.37
Hirpinorum colonia Beneuentum 38.37
Hirpinorum specus mirus 23.59
Hirri populi 52.18
Hirtiæ oppidum 44.41
Hispalensis conuentus 30.18.44
Hispalensis putei mira natura 25.18
Hispalum promontorium 84.18
Hispaniæ descriptio & nomina & inde 30.8
Hispaniæ vlterioris descriptio ibid.& inde
Hispaniæ citerioris descriptio per totum caput 53.34
Hispaniæ breuis descriptio 53.57.& inde
Hispaniam quæ gentes habitarint & inde 30.27
Hispania à Græcis habitata 53.45
Hispania metalli omnis ferax 32.20. & 53.56
Hispaniæ diuisio 30.8.& inde
Hispaniæ laus 528.29
Hispaniæ sal 443.60
Hispaniæ citerioris oppida quot 31.25
Hispaniæ coloniæ quot ibidem
Hispania Iberia dicta à Græcis 31.37
Hispania auri fertilis 463.3
Hispania argenti fertilis 466.7
Hispaniæ minium 467.19
Hispaniæ citerioris mensura 32.17.& inde
Hispania citerior specularem lapidem gignit 32.20
Hispaniæ totius mensura 54.22
Hispaniæ finis 53.55
Hispaniæ plumbum 482.51
Hispaniæ purpurissum 487.48
Hispaniæ parietes ex terra 496.9
Hispaniæ alumen 497.8
Hispaniæ magnes 508.39
Hispaniæ venti 13.49
Hispaniæ vitrum 513.22
Hispanarum gentium numerus 32.3.12 & inde
Hispanum mare 35.53
Hispaniense Rhodani os 32.36
Hispellum oppidum 39.24
Histi populi 74.21
Histonium oppidum 38.48
Hytanis fluuius Carmaniæ, auro fertilis 78.46
Holophyxos sinus 46.43
Holopyxos oppidum 48.41
Humeri sepulchrum 49.34
Homeritæ populi 83.17.30
Homolium oppidum 46.21
Homona oppidum 64.2
Homonadum gens ibid.
Horatæ populi 76.31
Hordonienses populi 38.41
Horisius fluuius 68.2
Hormenium oppidum Magnesiæ 46.19
Hormia oppidum 63.59
Hortenses populi 35.28
Hortenses populi alij 39.31
Hostilia vicus iuxta Padum 317.26
Humana carne vescentes 74.32

Ader insula 42.56
Iadera colonia 41. 52 58
Iadoni populi 53.43
Ialysum oppidum 67.10
Iamnes oppida 61.33
Iamno oppidum 86.5
Ianiculum oppidum 35.16
Iapides populi 41.46
Iapidum regio 40.46.52
Iapidiæ regionis finis 41.50
Iapygia Acra promontorium 38.17
Iapygia regio 38.27
Iapyx oppidum 38.27
Iasi populi 42.33
Iasius sinus 65.5.6.23
Iasonium fluuius 70.23
Iasus oppidum 65.6
Iatij populi 74.4
Iaxartes fluuius 73.2.53. & 74.13
Iaxartes & Tenais ijdem quibusdam existimati 74.13
Iazyges populi 50.45
Iberia regio eadem cum Hispania 31.38 & 516.25
Iberia regio 70.28.& 71.59
Iberiæ fœniculum optimum 311.11
Ibericum mare 35.54
Iberi fontes 53.40
Iberi Hispaniæ populi ab Iberis Asiæ orti 30. 28
Iberes populi 71.59
Iberus fluuius 31.36.& 72.3
Ibettes fluuius 67.30
Icarium mare 47.58.& 49.29
Icarius mons 45.37
Icaros insula 49.29.& 67.26
Icarus fluuius 74.27
Icarusa fluuius 70.53
Icatalæ populi 71.20
Ichanenses populi 37.30
Ichara insula 82.29
Ichnæ oppidum 46.33
Ichnusa insula, id est, Sardinia 37.1
Ichthyoessa insula 49.30
Ichthyophagi populi 78.34.35.& 82.39. 44.46.& 84.39.& 212.35
Ichthys promontorium 44.49
Iconium oppidum celebertimum 63.58. & 64.7.& 68.14
Icosion oppidum 57.11
Icositani oppidum 31.32
Ida mons Troadis 5.21.& 66.15
Idæ magnes 508.38
Idæi Dactyli Cretæ populi 150.46
Idæus Cretæ mons 48.43
Idalium oppidum 66.59
Idomenenses populi 46.36
Idubeda fluuius 31.35
Idumæa regio Syriæ pars 61.23
Idumææ descriptio 61.29.40.& 87.60
Iebba oppidum 62.20
Ietenses populi 37.31
Ieterus fluuius 37.31
Igilgili oppidum 56.12
Iguini populi 39.26
Ilerdenses populi 31.51
Ilergaonum regio 31.35
Ilergetum regio 31.39
Illetia insula 67.38
Iletia oppidum 46.5
Iliberi oppidum 30.37
Illici oppidum 31.31

Illicitanus sinus 31.31
Ilienses populi 36.58
Ilionenses populi 35.4
Ilipa oppidum 30.45
Ilipula oppidum 30.53
Ilisanite oppidum 83.17
Illiberis oppidum 32.30
Illirici descriptio 41.43. per totum caput
Illyrici gentes ignobiles 41.44
Illyrici maris insulæ 41.47
Illyrici longitudo & latitudo maxima 42.44
Illyrici oræ plures habet insulas 42.51
Illyrici qui proprie dicti 42.11
Illirici fons mirę naturę 26 46
Illyris insula 67.3
Illyris regio 90.25
Illiturgi oppidum 30.40
Ilissus fluuius 45.37. & 49.57
Ilium vrbs 66.28
Ilium quondam iuxta mare 31.55
Illurco oppidum 30.38
Illuro oppidum 31.34
Ilocorcitani populi 31.60
Ilorci 30.32
Ilua insula 36.42. & 481.20
Ilumberitani populi 31.55
Imacarenses populi 37.30
Imaduchi populi 71.20
Imaus mons 64.19. & 75.10.26. & 88.23. & 90.1
Imbarus mons 63.59
Imbrasus fluuius 67.30
Imbros insula 49.55
Imitissi populi 71.23
Imituenti montes 71.22
Imitui populi 71.23
Inachus fluuius 45.1
Inachium oppidum 45.5
Inarime insula 36.46
India tertia mundi pars 75.3
India neque es neque plumbum habet, sed hæc gemmis permutat & margaritis 482.50
India terrarum omnium maximè gemmifera 528.18
Indiæ margaritæ 503.8
Indiæ fons mirę naturę 439.28
Indiæ initium 74.46
India mensura fertilitásque Ibidem. & inde
Indiæ vrbes innumeræ 75.2
Indiæ ingentia flumina quàm plurima 75.7
Indiæ opali 519.51
Indiæ onyches 520.37
Indiæ purpurissum 487.27
Indiæ montes 75.10
Indiæ gentes plures 75.40. per totum caput
Indiæ alabastrites 504.52
Indiæ solitudines 75.24. & 76.43. & 78.3
Indiæ metalla 75.59. & 76.29
Indiæ emporia 76.20.34
Indiæ Crystallus 515.48
Indica nauigatio ex Aegypto 79 4
Indorum nauigatio versus occasum 84.32
Indiæ succinum 517. 24
Indi fluuij descriptio 76.12. per totum caput
Indi nunquàm emigrauere finibus 75.5
Indi fluuij longissimus cursus 75.7
Indi fluuij ortus 76.12
Indus quos & quibus augeatur fluminibus 76.15. & inde
indi fluuij magnitudo 76.24
indi fluminis montes duo diuersę naturæ 24.43
indi palmis exprimunt vina 83.30
indici elephantes maximi 75.51
indicus Oceanus 72.48
indorum vetustas 75.6
indorum varia exercitia 75.42. & inde
indorum color adustus 76.8
indigites populi 31.40
industria oppidum 33.49. & 40.17
ingæuonum gens 52.13.31
inferum mare 33.26. & 35.56
inopus fons 26.50
insanus lacus 439.30
insubres populi 40.27
insulæ fortunatæ 124.16. per totum caput
insularum Europæ descriptio 48.3 per totum caput
insulæ fluitantes semper 24.30 per totum
insularum rotundissima Melos 49.40
insula Solis 77.29. & 78.45
insulæ ante Asiam 66.46. per totum caput
insulæ ante plures odoriferæ 83.4
insulæ mediterranei maris 35.58
insulæ sponte enatæ 23.11.14. & inde. & 49.41. & inde
insulæ Ponti 51.52. per totum caput
insulæ Gallici Oceani 53.31
insulæ Africæ 58.54. per totum caput
insulæ continenti adiunctæ 23.30. per totum caput
insulæ plures Aethiopici maris 86.42 per totum caput
intemelium Albium, Liguriæ oppidum 33.44
interamnani populi 39'33
interamnates populi 35.4. & 38.55. & 39.26
interamnates quater quotannis fœnum secant 275.4
interansenses populi 54.18
intercatientes populi 32.6
iol oppidum celeberrimum 57.9
iolcus oppidum Magnesiæ 46.19
iomanes fluuius 75.22. & 76.6.21
ionici populi in Cappadocia 70.3
ionia regio 64.41. & 65.17
ioniæ descriptio 65.23. & inde
ioniæ finis 66.1
ioniæ adiacentes insulæ 67.25
ionium mare 37.15. & 47.17
ionij maris insulæ 42.48
ioppe oppidum antiquissimum 61.32
ioppica Iudææ toparchia 61.43
ioppe oppidum & insula 66.60. & 88.1
iordanis fluuius 61.42.47. per totum caput
ios insula 49.33.43
iouis fons mirę naturę 26.43
iouis Dodonei templum 43.40
iouis Olympij delubrum 44.47
iouis Lycæi delubrum 45.20
iouis Hammonis fons, miraq; eius natura 26.46
iouis Casij templum 48.5. & 61.25
iouis Beli templum 80.33
iouis lucus 34.27
iouis ciuitas in Aegypto 60.43
ipasturgi oppidum 30.41
iramine oppidum 41.3
iriæ oppidum 33.49
irinæ insulæ 48.23
iris fluuius 70.7.15
irrhesia insula 49.53
isara fluuius 32.35
isarci populi 41.31
isari populi 75.27
isaurica gens 63.60
isaura oppidum ibid.
iscia insula 37.2
isidis oppidum 61.4
isidis portus 84.35
ismaron oppidum 47.12
ismenus fluuius 45.42
ispalenses populi 31.55
issa insula 41.51
issatis oppidum 73.47. & 79.59
issæi populi 42.1
issi populi 71.26
isticus sinus 28.14. & 63.48 & 70.2
issos oppidum 63.48. & 88.6
isthæuones populi Rheno proximi 52.32
isthmos Thraciæ Cherrhonesi 47.38
isthmos Athomontis 46.48
isthmos Peloponnesi 44.24.31.36
isthmos Neptuni delubro insignis 45.9
istri à Tutidano domiti 40.53
istriæ regionis descriptio 33.30. & 40.50. per totum caput
istria vnde dicta 40.42
istriæ lana 123.50
istriæ mensura 40.50
istriæ oppida 40.53. & inde
istri fluuij ortus, cursus, magnitudo, quas gentes prætermeet, & quot flumina recipiat 50.32. & inde
istri fines 47.8
istri fluminis ostium quantum distet ab ore Ponti 47.28. & 50.25
ister fluuius vbi 42.23
ister fluuius quantum à Byzantio distet 50.28
ister fluuius nulla sui parte in mare Adriaticum influit 40.43
istropolis oppidum 47.16. & 50.32
istrorum agri 42.52
isueli populi 86.26
isura insula celebris 82.41
italiæ descriptio 32.58. per totum caput
italiæ laus, potentia, ingens multitudo, fertilitas, &c. 33.2. & inde. & 41.37. & inde
italia quernofolio similis 33.20
italiæ labyrinthus 505.44
italia transpadana 40.20. per totum caput
italia crebris obnoxia fulminibus 14.32
italiæ longitudo 33.23
italiæ mensura 54.40
italiæ latitudo quanta 33.26. & inde. & 41.11
italia vbi latissima 41.11
italiæ vitrum 513.18 & inde
italia vbi longissima 38.11
italia vbi angustissima 37.55
italiæ vbi Græciæ proxima 38.20
italiæ vmbilicus vbi 39.4
italia in vndecim regiones diuisa 33.36
italiæ prima regio 34.56. & inde
italiæ regio secunda 38.10. & inde
italiæ regio tertia 38.5
italiæ regio quarta 38.47. per totum caput
italiæ regio quinta 39.7. per totum caput
Italiæ regio sexta 39.18. per totum caput
Italiæ regio septima 33.52
Italiæ regio octaua 39.39. per totum
Italiæ regio nona 33.51
Italiæ regio decima 40.36. per totum caput
Italiæ regio vndecima 40.20. per totum caput
Italia communis omnium gentium patria 33.7
Italia metallorum fertilis 41.40. & 464.46
Italiæ populorum compendiosa enumeratio 32.58. & inde
Italiæ insulæ plures 36.36. & inde
Italiæ finis 39.40. & 40.42
Italia quæ sidera non cernat 19.41
Italiæ dies longissimus horarum quindecim 20.3
Italica oppidum 30.45
Itanum promontorium 48.48
Itani populi 31.40
Itesui populi 53.20
Ithaca insula 48.13
Ithacesiæ insulæ Vlissis specula 37.4
Ithome oppidum 44.53
Iturei populi 62.57
Iturisenses populi 31.55
Iubæ regio Iol 57.9
Iudæa Syriæ pars 61.71.23.40
Iudææ bitumen 497.24
Iudæa Peræa quæ 61.41. & 87.60
Iudææ toparchiæ decem 61.41
Iulia Scarabantia Norici oppidum 42.26
Iulia Fidentia 30.36
Iulia Virtus 30.52
Iulia Claritas Ibidem
Iulia Fama 30.59
Iulia Concordia Ibidem
Iulia Contributa 30.60
Iulia Constantia 30.46. & 31.1. & 55.48
Iulia Restituta 30.60
Iulia Apta 32.48
Iulia Castra 54.13
Iulia Felicitas 54.14
Iulia Liberalitas 54.15
Iulia Pietas 40.54
Iulia Gaditana 54.27
Iulia Traducta 55.46
Iulia Campestris 55.57
Iulia Felix 62.34
Iuliani populi 31.46
Iulias Iudææ oppidum 61.55
Iulienses populi 30.37. & 31.47. & 40.80. & 64.56
Iulij forum Octauanorum colonia 32.43
Iulij genitor Beticæ oppidum 30.47
Iuliobrica oppidum 31.36. & 32.7
Iuliobrigensium portus 53.39
Iuliopolis oppidum 68.6.37
Iuliopolis & Alexandriæ distantia 79.6
Iulis oppidum 48.56
Iulium Hispaniæ oppidum 30.25
Iulium forum Hispaniæ oppidum 30.41
Iulium Præsidium 54.14
Iulium castrum 31.6
Iunonia insula 87.5.14
Iunonis promontorium 30.22
Iunonis Argiuæ templum 35.36
Iunonis insulæ 54.30
Iunonis Laciniæ ara 27.60
Iura mons optimas abietes gignit 234.16
Iura mons 32.27. & 53.5. & 234.15
Izgi populi 75.27
Abanis insula 82.47
Labeatæ populi 42.11
Labecia oppidum 81.28
Labicanus ager 34.60
Labyrinthus Aegyptus 60. 48. & 505.35. & inde
Laboriæ pars Campaniæ 265.1
Laborini campi 34.46. & 240.40
Lacedæmonium marmor 503.24
Lacedæmon terræmotu corruit 21.36
Lacedæmonijs Doci imperij ammissionem præ nuntiarunt 9.59
Lacetani populi 31.40.55
Lacibi oppidum 31.7
Lacinium promontorium 34.22.25. & 37. 58. & 38.2.12
Lacinienses populi 41.46
Lacippo oppidum 31.6
Lacobricenses populi 32.7
Laconia oppidum 88.9
Laconicum Ossigi Hispaniæ oppidum 30.40
Laconica purpura 137.22. & 487.35
Laconicus ager 44.55
Laconici smaragdi 519.24
Laconicum Hispaniæ flumen 30.40
Lacus quare non refluunt, vti maria 25.15
Lacuum miracula 26.1
Lacus septingentos fecit Agrippa 508.12
Lade insula 67.26
Ladon fluuius 45.21
Læana oppidum 83.7
Læanitæ populi 83.6
Læaniticus sinus 83.9
Læpia oppidum 31.5
Læstrygonum sedes 34.41
Læstrygones populi 89.53
Læstrygonij campi 37.20
Lagia insula 49.20
Lagnum sinus 52.19
Lagous fluuius 71.21
Laguса insula 67.7
Laguссe insulæ 67.43
Lalasis oppidum 63.60
Laletani populi 31.39
Lambe insula 84.2
Lambrus fluuius 39.57. & 41.7
Lamiæ insulæ 67.43
Lamia oppidum 45.45.60.
Laminitanus ager 30.11
Laminitani populi 31.60
Lampeus mons 45.20
Lampe oppidum 45.18
Lamponia insula 50.4
Lampsemandus insula 67.24
Lampsacus oppidum 47.44. & 67.56
Lancienses populi 32.12. & 54.19
Laniseinsula 49.46
Lanos promontorium, & flumen 74.40
Lanuenses populi 38.49
Lanuuij oppidi pictura 485.29
Laodicea oppidum 62.39. & 64.54. & 80.9.16. & 88.2
Laodicena lana qualis 123.45
Laodiceni populi 63.1
Lapethos oppidum 66.58
Lapidei campi in Gallia 32.39
Lapytharum sedes 46.8
Lapsias fluuius 68.37
Larendani populi 82.57
Larymna oppidum 45.52. & 64.48
larine fons in Attica 45.36
larinum oppidum 38.32
larinates populi 38.42
larissa Arabiæ oppidum 83.25
larissa oppidum 66.8
larissæi populi 63.1
larius lacus 26.2. & 72.4. & 41.6. & 132.35
larnenses populi 31.55
larnum flumen 31.42
larnos insula 50.6
lastæ insula 48.25. & 49.11. & 67.5
lasos oppidum 48.41
lastigi populi 31.2
late insula 67.25
laterra stagnum 129.86
latinienses populi 35.28
latinus ager 34.15
latium vbi 32.58. & 34.17.23. & 39.4
latij antiqui termini 34.23
latij varij incolæ 34.24. & inde
latij quot populi interiere 35.31
latmus mons 65.32. & 126.57
latopolites Aegypti nomos 126.57
latouici populi 42.34
latris insula 52.19
latusates populi 53.26
laud fluuius 57.1
lauinij populi 35.5
laurentum oppidum 34.27
laus fluuius & oppidum 35.42
laus Pompeia oppidum 40.27
laz̃i populi 70.29
lea insula 49.44
lea oppidum 84.47
lebade oppidum 65.53
lebadea Bœotiæ oppidum 45.40
labadeus ager talpas non alit 126.42
lepedos oppidum 65.46
libena oppidum 48.39
lebinthus insula 49.37
lebuni populi ignominiosa appellatio 32.14
lechæum, portus Corinthiorum 44.27. 38
lecton promontorium 66.19. & 68.11
legionum Germaniæ castra 54.43
lelantus fluuius 49.4
lelegeis oppidum 65.28
leleges populi 45.49
lelegum gens 66.43
lemanus lacus 26.25. & 32.34
lemnos insula 49.57. & 50.1. & 486.38.46
lemni labyrinthus 505.44.58
lemouices populi 53.28
leonicenses populi 31.52
leontini oppidum 37.20
leontini Siciliæ campi fertilissimi 263.55
leontopolis oppidum 61.3
leontopolites Aegypti nomos 59.39
leonton ciuitas in Aegypto 62.34
lepethymus mons 67. 48
lepontij populi 41.20.24.33
lepria insula 67.38
lepreos oppidum 45.17
leprion oppidum 44.49
lepsia insula 67.19
lepteacra promontorium 83.33
leptis oppidum 57.34.46. & 62.24
lerina insula 36.12
lerne lacus 45.2

Lero insula 36.12
Leros insula 49.38
Lesbos insula clarissima 67.44.& inde
Lesbium marmor 502.38
Lete oppidum 46.39
Leth on fluuius 58.7
Letoia oppidum 48.20
Leucata Bithyniæ promontorium 68.32
Leucadium litus 43.55
Leucadia peninsula 43.55
Leucadij populi 63.1
Leucas insula 23.37
Leucas oppidum 43.58
Leucasia insula 37.2
Leucates promontorium 43.55
Leucæthiopes populi 59.6
Leuce insula 48.47.& 51.57.& 67.50
Leuce promontorium & oppidum 66.1
Leuci populi liberi 53.10
Leucogæi colles 265.8.& 497.7
Leucogæi fontes 439.12
Leucola insula 67.5.& 509.43
Leucolla promontorium 64.10
Leucolithi populi 64.5
Leucopetra promontorium 33.22.& 35.50
Leucophrys insula 67.52
Leucosia insula 23.28
Leucosyri populi 70.13
Leucopolis oppidum 65.3
Leucothea insula 36.49
Leucotheæ ciuitas inter Aegypti vrbes in primis celebrata 60.42
Leucotheæ fons 67.31
Leuctra oppidum 44.56
Leui populi 40.26
Leuni populi 53.47
Leuomne mons 46.42
Leupas portus 82.49
Leuphisthorga oppidum 84.46
Lexinæ populi 83.60
Lexouij populi 53.15
Libani montis descriptio 62.30.per totum caput.& 82.9.& 87.60
Libarna oppidum 33.49
Liberis patris fons in Andro 26.59
Liberia patria 54.41
Liberalitas Iulia oppidum 54.15
Liberini oppidum 30.37
Libethra fons 46.19
Libya regio eadem cum Africa 55.36
Libyæ Mareotidis descriptio 58.44 per totum caput
Libyægyptij populi 59.6
Libyca Rhodani ora 32.35
Libycum mare 55.36
Libycorum oppidum Vercellæ 40.25
Lilyphœnices qui 57.32
Libisoca oppidum 31.57
Libyssonis turris 36.60
Libyssa oppidum 68.31
Libistos oppidum 47.22
Liburniæ lana 123.50
Liburniæ descriptio 41.55.per totum caput
Liburni in Italia 39.10.19.& 41.43
Liburnicæ insulæ 43.56
Lycabethus mons 45.37
Lichades insulæ 48.51
Lycaones populi 64.46
Lycaonia regio 64.4.6.7.& 88.7
Licaoniæ tetrarchia 64.6
lycastus oppidum 48.40.& 70.40
licates populi 41.32
lyceus mons 45.19
lycei Iouis delubrum ibidem
licheni populi 83.5
lycide oppidum 67.35
lyciæ descriptio 64.12
lyciæ quæ oppida 64.32
lyciæ finis ibid.
lyciæ creta 498.46
lyciæ mira saxa 504.59
lyciæ post terræmotum serenitas 24.45
lycij maris insulæ 67.3
lycium mare 64.12
licini forum oppidum 39.44.& 40.28
lycomedis lacus 57.43
lycon ciuitas, Aegypti oppidum 60.45
lycopolites Aegypti nomos 59.37
lycus fluuius 26.29.& 62.34.& 63.10. 48.& 64.54.& 65.39.& 68.2.& 69. 48.& 70.7.13. 15.& 80.20.& 439.28. 57
lyctus oppidum 48.41
lydda oppidum, Iudææ toparchia 61.43
lydi populi 33.54
lydiæ descriptio 65.16.& inde
ligaunorum regio 32.44
ligdanum oppidum 66.35
ligeris fluuius 53.16
ligures Apuliæ populi 38.39.& 41.27
ligures Italiæ populi 32.58
ligures Vagienni 39.49
liguriæ finis Macra fluuius 33.46
liguriæ ora mensura 33.51
ligusticum mare 35.54
lilæa oppidum 44.15.& 45.51
lylæus fluuius 68.38
lilybæum promontorium 37.12.25.& 88.2
lilybæum oppidum 28.16
limæa fluuius 54.3
limera oppidum 45.1
limia fluuius 53.47
lymira fluuius & oppidum 64.29.439.43
lymphorta oppidum 78.29
linceſtiæ populi 46.37
linceſtis mira aqua 26.58
lindus oppidum 67.10
lingones populi 53.10
linitima oppidum 84.56
linus fons in Arcadia mirænatura 439.5
lipara insula vnde dicta 37.40
liparæ alumen 497.51
liparis fluuius 63.60
liquentia fluuius 40.37
lira fluuius 32.32
liris fluuius 26.29.& 34.26.41
lyrnessus oppidum 64.11.& 66.15
lyrnessos insula 67.53
lisboum oppidum 130.53
lysias oppidum 65.9
lysimachia oppidum 47.38.41.& 66.11
lissa insula 42.56
lyssum oppidum 42.12
lystreni populi 68.22
lytarmis promontorium 72.52
liternum oppidum 34.39
liuiopolis oppidum 70.24
liuij forum oppidum 39.44
lixos colonia 55.49
lixos amnis 55.54
locri oppidum 24.44.& 35.51
locri Græciæ populi 44.11.& 45.51.52
locri Italiæ frons 37.50
locris nullo non die apparet arcus 16.48
longopori populi 86.25
longulani populi 35.28
lopadusa insula 37.34.& 58.59
lopsi populi 41.48
lopsica oppidum 41.49
loreni populi 65.21
loryma locus 64.48
lotophagitis insula 58.55
lothophagorum regio 57.48
lubienorum gens 72.5
luca colonia 33.55
lucaniæ cultores plures 35.37
lucanus ager ibidem
lucanum litus 32.60
lucani à quo subacti 38.33
lucani populi à Samnitibus orti 35.39
lucensis conuentus 31.24.& 32.13. & 53.42
lucenses populi 38.50
lucentium oppidum 31.32
luceria oppidum 38.34
lucrinus lacus 34.51.& 508.27
lucus Augusti oppidum 32.53
lugdunensium litus 128.9
lugdunensis & Celticæ regio eadem 53.3
lugdunensis Gallia 53.15.per totum caput
lugdunum colonia 53.20
luna Hetruriæ oppidum, & eius portus 33.55
lunensia vina inter Hetrusca palmam obtinent 204.27
lunense marmor 500.28.& 502.16. & 509.18
lupia oppidum 38.23
lusitaniæ descriptio 53.52.per totum
lusitaniæ mensura 54.20
lusitaniæ auri fertilis 464.44
lusitaniæ plumbum 482.20
lusitaniæ crystallus 515.52
lusitaniæ regio 30.11
lusitania vnde dicta 31.29
lusturia oppidum 30.20
lusi fons Arcadiæ 439.20
leutemani populi 32.51
lutra heras insula 36.58
luxia fluuius 30.21

Macæ populi 58.17.& 82.51
Macaria insula 66.57 & 67.45
Macaron insula eadem cum Creta 48.33
Macas promontorium 78.59
Maccocalingæ oppidum 75.28
Macedoniæ descriptio 42.15.per totum caput.& 46.31.per totum
Macedoniæ longitudo, latitudoq; 47.50
Macedoniæ magnes 508.41.& inde
Macedoniæ imperium 46.27.52
Macedonia ante Emathia dicta 46.27
Macedoniæ situs ibidem.& inde
Macedoniæ terminus 46.50
Macedonicum mare 47.59
Macedones Asiæ populi 65.21.& 66.21
Macedones Mesopotamiæ incolas vicatim dispersos in vrbes congregarunt 80.14
Macedonum regum sepulchra 46.29
Macedonum partus 79.47
macestos fluuius 68.3
macherus arx 61.59
machia insula 40.49
machlyæ Androgyni populi 90.21
macorhæ portus 82.40
maci oppidum 78.1
macina oppidum 32.49
macynia oppidum 44.4
macinium mons 44.9
macistus mons 67.49
macistum oppidum 45.18
macomades populi 57.34
macra fluuius 33.47
macra insula 51.59
macrales populi 35.29
macris insula 67.12
macris insula eadem cum Euboea 49.6.30
macris insula 23.27.& 67.5.8.34
macrobij Macedoniæ populi 46.47
macrobij Africæ populi 86.43
macrobiorum ætas 91.14.19.21.
macrocephali populi 70.21
macrocremnij montes 50.52
macron Tichos Thraciæ oppidum 47.15.16
macrones populi 70.22.& 72.3
macua oppidum 84.54
macurebi populi 57.14
madaurense oppidum 57.57
mæander fluuius 65.8.18.29
mæander fluuius flexuosus 65.18.29
mæander lino fertilis 65.32
mæandria oppidum 43.48
mæandropolis oppidum 65.9
mæandrum quæ ingrediantur flumina 64.59
mæander fluuius limi inuectu ex mari camposeffecit 23.9
mædi populi 43.46
mænalus mons in Arcadia 45.20
mænaria oppidum 36.6
mænaria insula 36.42
mæones iuxta Tanaim 71.14
mæoniæ caput 65.52
mæoniæ descriptio 65.18
mæonij populi 65.20.22
mæotæ populi 51.29
mæotis palus vnde dicta 51.29
mæotis Oceani sinus à quibusdã credita 18.47
mæotis paludis descriptio 70.58
mæotis palus 18.47.& 50.28.& 96.52
mæotis mensura 51.24
mæotis accolæ 71.5.per totum caput
mæotici populi 71.5
mæsia sylua Italiæ 126.38
magæa fons 37.21
magarsos oppidum 63.50
magasæ oppidum 84.53
magelli populi 33.43
magellini populi 37.31
magi populi 80.9
magna Græcia 37.50
magnesia insula 23.33
magnesia Ioniæ oppidum 65.37
magnesiæ magnes 508.41.& inde
magnesiæ descriptio 47.19.per totum caput
magnetes populi 66.3
magnopolis Cappadociæ oppidum 70.9
magnus portus 57.5
magnum promontorium 53.55
magno oppidum 36.5
magoa oppidum 81.37
magog oppidum 62.54
magora oppidum 84.56
magoras fluuius 62.33
maguſa oppidum 84.56
maguſum oppidum 83.28
malacha fluuius & oppidum 30.24.57.3
malchu insula 84.33
malcha promontorium 45.24.& 48. 43.& 88.9
maleuentum oppidum 38.38
maleus Indiæ mons 20.52.& 76.3
maleum promontorium 44.59
maliacus sinus 45.53
maliande regio 68.4
mallus mons 75.30
malli populi Ibidem
mallos oppidum 63.49
maltecoræ populi 76.26
malthace insula 48.8
maluana fluuius 57.2
mama oppidum 84.51
mamblia oppidum 84.58
mamertini populi 37.16
mamertina vina 204.21
mammisea tetrarchia 62.58
mamortha oppidum 61.38
mamuda oppidum 84.50
manain fluuius 78.29
manates populi 38.29
mandagræum flumen 74.23
mandagandeni populi 66.22
mandalum lacus 84.19
mandarei populi 71.27
mandei populi 57.29
mandetrium oppidum 41.60
mandrorum gens 91.22
mandrum flumen 74.4
mandrueni populi 74.4
manduria oppidum 26.33
mania oppidum 79.60
manteium Colophoniorum 65.39.45
manteium Cappadociæ 70.18
mantineæ oppidum 45.3.15
mantua oppidum 40.58
maraces populi Aetoliæ 44.2
marane oppidum 83.1
marathos oppidum 62.36
marate insula 48.8
marathesium oppidum 65.36
marathon locus 45.38
marathussa insula 67.40
marathusa oppidum 48.42
maratiani populi 74.5
marchadæ populi 83.46
marchubij populi 58.1
mardani populi 80.15
mardi populi 81.28
mardorum gens fera, & sui iuris 74.3
mareu insula 84.5
mare mediterraneum quidam non ex Oceano, sed è Ponto nasci crediderunt 51.60
mare congelatum 52.7.59
mare Pamphylum 64.9
mare rubrum oleas virentésque frutices gignit 26.37
mare rubrum quare à Græcis Erythræum dictum 79.32
maris mediterranei descriptio 35.52.& inde
mariæ perfossu ab Hercule montibus in terras admissa 29.60
maris mediterranei insulæ 35.58.& inde
mare Atlanticum inter Abilam & Calpen in terras irrupit 35.52.& 69.33
maris rapacitas insatiabilis 69.30.& inde
marium denominatio 35.52.& inde
mare mortuum vbi 52.8
maris rubri sinuum nomina 61.10
maris rubri ad Nilum fossa 83.48
mareotæ populi 58.45
mareotis lacus insulæ plures 60.56
mareotis Lybiæ descriptio 58.44.per totum caput
mareotis mensura 58.45
mareotis lacus 60.53.56
margiana regio 73.58
margis fluuius 42.43
margo fluuius 73.60
mariaba oppidum 83.3.15.22.28
mariammitani populi 62.58
mariana colonia 36.38
mariani populi 35.1
maryandini sinus 69.48
marici populi 40.25
marigeri populi 86.16
marium oppidum 67.59
marina oppidum 83.1
marmaridæ populi 58.13.44
marmor Hispanicum 32.21
marmor Chium 67.34
marmor Cyzicenum 68.44
marohæ populi 76.26
maronea oppidum 47.11
marrucini agri portentum 22.51
marrucini populi 33.1
marsatiorum insula 52 38
marsi Apuliæ populi 38.40
marsi populi 38.50.90.18
marsi à Circes filio 90.18.& 364.12
marsyas fluuius 62.53.& 63.21. & 64.59
marsyæ & Apollinis certamen vbi 64.59
martis ara 72.22
marucæi populi 74.4
marunij populi 38.51
masada castellum 62.7
masatas fluuius 56.20
masati populi ibidem
massagetæ populi 74.21
massala oppidum 83.17
massalioticum Rhodanios 32.36
massæsyluorum gens 56.57.& 59.57
massia Hispaniæ ciuitas, eiusq; lateres aquis innatantes 496.51
massicæ vicus 63.39
massicimontes 34.46
massilia oppidum 32.41
massilienſibus olim vicini Cenomanni 40.59
massyli populi 58.1
massycites mons 64.29
mastaurenses populi 66.4
mastya oppidum 69.53
mastusia promontorium 47.45
mastusia mons 49.56.& 65.56
masuæ populi 76.27
matelgæ oppidum 58.26
mateolani populi 38.42
mathatæi populi 89.19
matithæ populi 86.4
matiani populi 74.6

matini populi 38.42
matium oppidum 48.39
mattiaci fontes calidi in Germania 439.36
matilicates populi 39.27
mauim oppidum 59.12
mauitania oppidum 31.29
mauma oppidum 84.57
mauri populi bellis attenuati 56.55
mauritaniæ descriptio 55.43.& 56.55. & 87.55
mauritaniæ margaritæ 136.33
mauritaniæ mensura 57.15.
mauritania duplex 57.3.15
mauritania Tingitana 56.55
mauritania Cæsariensis 57.4
mauritania quinque Romanorum colonias habet 54.11
mauritaniæ insulæ 87.1
mauruſij populi 56.56
maxala oppidum 58.36
maxulla colonia 57.30
maZoca oppidum 28.20.& 70.11
maZacæ populi 71.18
maZeras fluuius 73.57
meaſei populi 80.17
mecyberna oppidum 46.43
medeon oppidum 45.46
mediæ prouinciæ deſcriptio & 80.2
mediæ ſmaragdi 519.15.& inde
mediæ prouinciæ caput 73.35
mediæ termini 81.44
mediomatrici populi 53.10
mediolanũ oppidum à quibus conditũ 40.27
mediterranei maris diuiſio 35.52.& inde
mediterranei maris inſulæ 35.58
mediterranei ſinus gentes 71.29
medmaſſa oppidum 65.4
medimni populi 86.5
medoaci fluminis portus 40.12
medoe inſula 86.18
medorum ſoboles iuxta Tanaim in multa genera diuiſa 71.7.& inde
medorum regio 71.55
medua portus 35.57
medubricenſes populi 54.19
medullia oppidum 35.25
medulli populi 41.34
megabari populi vbi 86.1.3
megala Mediæ locus 80.7
megale inſula 67.42.& 68.51
megalapolis oppidum Arcadiæ 45.16
megalopolitanum ager 27.40
megalæ populi 76.22
megara colonia 45.30
megari Indiæ populi 76.42
megarice oppidum 51.15.& 68.30
megaris inſula 36.47
megaris oppidum 37.20
megaru regio 45.30
megarorum fatalis oleaſter 234.23.& inde
megaricus ſinus 45.12
megeda oppidum 84.47
megiba ſtagnum 77.25
megiſta inſula 67.5
melæna inſula 42.58.& 48.14
melanæa Arcadiæ oppidum 45.17
mellaria oppidum 31.4
melamphyllos inſula 67.29
melamphyllus mons Thraciæ 47.49
melanchlæni 70.44
melanthium fluuius 70.23
melane inſula 67.39
melas ſinus 47.16.17.40.47
melano inſula 67.24
melcomani populi 42.4
melas Thraciæ fluuius 26.54.& 47.16. & 63.57.& 70.22.& 439.15
meldi populi liberi 53.19
meles fluuius 65.55
melibœa oppidum 46.21
meligunis inſula 37.41
melita inſula 37.33.& 42.59
melitæi catuli 42.59
melita oppidum 45.39.& 70.9
melitea oppidum 46.22
melitene regio 70.11
melitene oppidum 63.9
mellaria vicus 30.23
meloeſſa inſula 37.60
meli inſulæ alumen 497.51.& 498.19
melos inſula ſulphure fœcunda 497.6
melogonis inſula 37.40
melos inſula 23.15.& 49.39.& 487.1
melphes fluuius 35.42
melpum oppidum 40.32
memnonis regia 60.4.4
memphis Ægypti vrbs duabus inſignis pyramidibus 504.54
memphis olim maritima fuit 23.7
memphis oppidum 59.48.& 60.47.& 505.1
memphitæ populi 59.43.46
memphites marmoris genus 503.32
menainini populi 37.31
menapij populi 53.7
mendæ oppidum 46.42
mendeſicum nili oſtium 61.3
mendeſius nomos in Ægypto 59.39
mendeterum oppidum 87.17
menelaites Ægypti nomos 59.42
menynx inſula clariſſima 35.54.& 137.22
menyngis inſulæ purpura laudatiſſima 137.22
menſminorum gens 91.32
memnones Aethiopiæ populi 86.3
menoba fluuius & oppidum 30.24.47.54
menobardi populi Armeniæ proximi 71.54
menocaleni populi, Alpium incolæ 41.16
menoſca oppidum 53.38
menotharus fluuius 71.23
menteſani populi 31.27.60
mentonomon Germaniæ æſtuarium 516.37
mentores populi 41.43
mephitis ædes 23.60
mercurij promontorium 37.13.& 57.26
mercurij oppida 60.46
mergentini populi 39.29
meritus mons Thraciæ 47.49
merobrica oppidum 54.9
meroe inſula, Aethiopum caput 20.49
meroe inſula 60.4.& 84.41.48. & 85.20
meroe inſula herbas viridiores habet, quàm reliqua Aethiopiæ 85.19
meroes dies maximus 21.2
meroe oppidum 85.21
meropeinſula 67.20
meropia inſula 49.15
merorum Arabia 63.12.21
merucra oppidum 30.54
merula fluuius 33.45
merus mons 76.54.& 230.53
meſa populi 76.42
meſagebes populi 86.4
meſammones populi 58.14
meſate inſula 50.7
meſe inſula 36.11
meſembria oppidum 47.25
meſene regio Tigri perfunditur 81.10
meſene Parapotamiæ regio 81.26
meſobatana populi 81.12
meſopotamia deſcriptio 80.12.& inde
meſopotamia regio 61.18.& 81.8.& 87.52
meſopotamiæ præfectura à Siris originem traxit 63.19
meſopotamiæ initium 71.41
meſopotamia Euphrate fluuio inundatur 63.39.
meſopotamia vicatim diſperſa 80.13
meſſana oppidum 25.31.& 37.16. & 441.46
meſanicus fluuius aut verius Padi fluminis foſſa 40.1
meſſapia peninſula 38.13
meſſapia oppidum 38.16
meſſis fons 46.10
meſſene regio 31.8.16
meſſene oppidum 44.53
meſſeniæ regio 44.53
meſſaniani populi 71.9
metagonitis Africæ regio, quæ & Numidia 57.18
metapinum Rhodanios 32.36
metallinenſis colonia 54.12
metapontum oppidum 38.6
metaurus magnæ Græciæ fluuius 35.47
metaurus Vmbriæ fluuius 39.23
metauri fluuij oſtio Aeoliæ inſulæ ex aduerſo adiacent 37.36
metaurenſes populi 39.31
methydrium oppidum 45.18
methymna oppidum 67.46
methone oppidum 44.51.& 46.19
methera oppidum 76.6
methoricum oppidum 78.29
methuridesinſulæ 48.29
methina inſula 36.9
metinates populi 38.42
metopium oppidum 190.48
metropolitæ populi 65.1.& 66.4
metubarris inſula amnicarũ maxima 42.36
meuanates populi 39.27
meuaniæ oppidi Italiæ murus lateritius 496.60
mauanienſes populi 39.27
meZæi 41.59
mya inſula 67.23
mieZa oppidum Macedoniæ 440.10
myanda oppidum 63.57
mycale inſula 67.27
mycaleſſus oppidum 45.43.47
mycenæ oppidum 45.2
michoe regio 84.3
myconij populi natura calui 169.6
myconos inſula 49.14
miſtis inſula candidũ plumbum gignit 52.56
midæi populi 64.57
midaion oppidum 68.14
midoe regio 84.3
mieZa oppidum 46.33
mygdoes populi 46.35.& 66.38
mygdonia regio, & curita dicta 46.48. & 68.13.& 73.28
mylaſa oppidum liberum 65.7
mylæ oppidum 25.32.& 37.27
mylæ inſulæ 48.47
myle promontorium 63.56
miletopolis oppidum 50.57.& 68.2
miletopolitæ populi 66.21
mileto oppido Camelidis inſulæ vicinæ 67.27
miletos Cretæ oppidum 48.39
miletus Ioniæ caput 65.27.& 66.15
milichie Siciliæ fons 37.22
milyæ populi 64.8.& 68.23
milus mons 90.49
mimallis inſula 49.40
mimas mons 65.47
mincius fluuius 26.2.& 39.58.& 41.6
myndos oppidum 65.5
minæi populi 83.4.14.30
mineruæ promontorium 34.55
minyeus fluuius 46.2
minium oppidum & flumen Luſitaniæ 53.53
minius fluuius 54.1
minoum oppidum 48.38
minois inſula 49.24
minturnæ colonia 34.41
myonneſos inſula 67.37
myos hormos 84.1
myra oppidum 64.29
myriandros oppidum Syriæ 28.14.& 62.50
myrina oppidum 48.40.& 49.58.& 66.8
myrmecium oppidum 51.24
myrmidones populi 45.57
myrmices ſcopuli 65.60
myrlea oppidum 68.7
mirobrica oppidum 31.4
mirobrigenſes populi 54.19
myrſon oppidum 84.50
myrtilis oppidum 54.10.15
myrtoum mare 45.11.& 47.54
myſecros fluuius 82.49
myſenus portus 34.50
myſi populi 66.33.& 68.15
myſia regio 65.60.& 66.7.34
myſia mons Olympus, Myſius cognominatus 68.1
myſiæ initium & finis 68.8
myſia tberionarcam herbam gignit 361.14
myſi Teuthraniam antiquitus tenuere 66.33
myſomacedones populi 66.4
myſotmolitæ populi 65.23
myſtia oppidum 37.53
myſtus inſula 48.12
miſua oppidum 57.31
miſulani populi 58.1
mitylene oppidum liberum 67.47
mitylenæi Achillei oppidi conditores 66.30
mithridatis latebræ apud Sauromatas 70.51
myus oppidum 65.33
miZæi populi 81.28
miZi populi 82.50
modogalica gens 75.52
modubæ populi ibid.
modunda, Aethiopiæ oppidum 86.20
moduſa oppidum 79.23
mœchindira oppidum 84.46
mœnus fluuius Germaniæ 130.53
mœni piſces quales ibidem
mœridis lacus 59.47.& 60.48.& 504.58
mœſia prouincia 42.41.per totum caput
mœſi populi 42.42
mœſica gens 48.45
monophthalmi populi 89.56
molycria oppidum 44.4
molindæ populi 75.55
moliſſi populi 43.39
mona inſula 21.7.& 52.52
monadi populi à Diomede deleti 38.35
monapia inſula 52.52
monœci portus Herculis 33.42
monedes populi 76.2
moneſi populi 53.25
monoleus lacus 84.12
mons Claudius 42.35
monoſceli populi miræ pernicitatis 90.54
montes cur à natura facti 449.28
montes perfoſſi 508.21
montes ardentes 27.31.per totum.& 37.42.& 58.24.& 85.58
montani Italiæ populi 39.15.& 41.27
mopſopia regio, poſtea Pamphylia dicta 64.9
mopſos oppidum 63.50
morges oppidum 65.41
morgus fluuius 39.57
morylli populi 46.37
morimaruſa mare, Septentrionalis Oceani pars 52.8
morimeni populi 70.12
morinorum gens 52.45.& 53.7
morini populi vela ex lino texunt 282.41
morinorum portus 54.41
moriſeni populi 47.7
moroſgi oppidum 53.38
morus fluuius 50.46
mortentes populi 76.27
moſa fluuius 52.35
moſcheni populi 71.54
moſchicus mons 64.25
moſchorum tractus 72.2
moſſylites promontorium & portus 84.29
moſſylites promontorium, Atlantici maris initium 84.30
moſinus fluuius 65.8
moſini populi in cõuentu Pergameno 66.39
moſini populi Themiſcyræ regionis 70.20
mulucha fluuius 57.5
mulelacha oppidum 56.8
mulona oppidum 84.57
munda oppidum 30.52.& 54.4
mundæ lapides quales 509.15
mundi cardines vbi 51.33
munienſes populi 35.29
murannimal oppidum 83.22
murgentini populi 37.31
murgis oppidum 30.26.& 31.14
murtiæ aræ 24.46
muſagoræ inſula 48.50
muſarum patria 45.41
muſæum Stagiritarum, mirúmque eius portentum 230.8
muſis fluuius 71.46
muſimi populi 58.1
mutyenſes populi 37.31
mutina oppidum 39.43.& 496.5
mutienſis agri inſulæ ſemper fluctuantes 24.30
mutinenſi in agro ſtatis diebus ignis erumpit 27.57
mutinenſis agri montes terræmotu concurrerunt 22.44
mutinenſia vaſa fictilia 496.5
mutucumenſes populi 35.29
mutuſtæi populi 38.56
mutuſtratini populi 37.31
muZa portus 79.16
muZiris Indiæ emporium 79.19

Abar fluuius 57.14
Nabades gens 57.14
Nabatæi populi 61.9.& 82.15.& 83.12.& 185.54
Nabrum fluuius 78.42
Nagia oppidum 82.58
Namarini populi 53.43
Nannagi natio 58.34
Nanuetes populi 53.17
Nantuates populi 41.33
Napæi populi 71.16.& 74.22
Napata oppidum 85.19
Nar fluuius 34.16.& 38.60
Naracuſtoma Danubij oſtium 50.38
Narbo oppidum 32.31
Narbonenſis prouinciæ deſcriptio 32.25. per totum caput
Narbonenſis prouincia peculiaris Circius 13.18
Narbonenſis prouinciæ longitudo 32.55
Narbonenſis prouinciæ laus 32.38
Narbonenſis prouincia trium dierum nauigatione ac vrbe diſtat 282.23
Nareæ populi 76.28
Nareſij populi 42.5
Nariandus oppidum 65.6
Narycion oppidum 45.53
Narnienſes populi 39.27
Narnienſis ager 441.48
Naro fluuius 42.7
Narona colonia 42.1
Narraga fluuius & oppidum 80.41
Nartes populi 39.27
Narthecuſa inſula 67.17
Naſamones populi 58.14.17.& 90.16
Naſaudum oppidum 84.45
Naſcus oppidum 83.1
Naſotiani populi 74.5
Nathabur fluuius 58.34
Natyſo fluuius 40.39
Natabudes populi 57.60
Naubarum oppidum 51.6
Naucratis oppidum 61.4.& 446.6
Naucraticum Nili oſtium 61.5
Naucratites Aegypti nomos 59.41
Naueſtabe oppidum 86.20
Nauilubio fluuius 53.42
Nauos Aethiopiæ oppidum 86.20
Naulochus oppidum 44.16.& 47.24
Naulochos inſula 48.50
Naulochum oppidum 44.16.& 65.34
Naulochum promontorium 68.40
Naunes populi 41.32
Nauportus fluuius 40.48
Nauſtathmus portus 37.22
Naxij populi 37.31
Naxium marmor 503.19
Naxos oppidum 37.17
Naxus inſula 49.24
Naẑerinorum tetrarchia 61.53
nea

nea insula 23.15. & 49.54
nea oppidum 24.38
neapaphos oppidum 67.2
neandros oppidum 66.12
neapolis Africæ oppidum 57.31.46
neapolis Syriæ oppidum 61.37
neapolis Cæriæ oppidum 65.6
neapolis Thraciæ oppidum 47.9
neapolis Campaniæ oppidum 34.52
neapolis Campaniæ qua parte terræmotui obnoxia 22.33
neapolitani Sardiniæ populi 36.59
neapolitanum corallium 449.24
neapolitanum sulphur 497.6
neapolitani Galatiæ populi 68.22
nebrissa oppidum 30.48
necanidon gens 79.22
Neæthus fluuius 38.3
nee oppidum 66.24
neli populi 83.46
nelo fluuius 53.44
nemaloni populi 41.34
nemausiensis ager 129.36
Nemausum oppidum 32.51
nemea regio 45.19
nementuri populi 41.35
nemetes populi 53.12
nemia fons miræ naturæ 26.57
nemorain colentes populi 72.54
neocæsareæ oppidum 70.7.13
neon Tichos oppidum 66.9
neoris vrbs 72.1
neper oppidum 34.5
nepheonitæ à quibus deleti 71.24
neptuni ludi in Isthmo 45.9
neptuni delubrum apud Isthmon ibid.
neptuni templum in Bithynia 68.40
neptuno sacra insula 79.50
nequinum oppidum 39.27
nereæ populi 76.39
neretini populi 38.45
neriæ populi 53.43
nerigon insula 52.59
neriphus insula 50.7
neripi populi 71.26
neritis peninsula 43.58
neritini populi 38.42
neritus mons 48.17
neritum oppidum 43.58
neron insula & in ea crystallus 515.51
neruesiæ vicus 369.34
neruij populi 53.9
neruſi populi 41.36
nesactium oppidum 40.55
nesei populi 76.39
nesis Campaniæ insula 291.46
nessa oppidum 83.18
nesum oppidum 49.3
nestus fluuius 46.60. & 47.10. & 112.15
netini Siciliæ populi 37.27
neuri populi 51.26
neuris insula 68.46
nicanoris oppidum 80.16
nicæa oppidum 35.40. & 68.26
nicephorium oppidum 63.20
nicephorion oppidum ab Alexandro conditum 80.21
nicia fluuius 39.56
nicomedia oppidum præclarum 68.32
nicopolis oppidum 68.39. & 71.47
nicopolitana ciuitas libera 43.54
niger fluuius 56.45. & 58.2. & 59.611
niger mons 58.33
nigri fluuij natura Nilo similis 59.11. & 114.38
nigris fons 56.59. & 114.38
nigræ populi 86.27
nigritæ populi 59.6
negligemela oppidum 58.32
nilides lacus 59.52
nili fluminis gemmæ 522.19
nili fluuij descriptio 59.49. & inde
nilus Europæ & Asiæ terminus 29.52
nili aqua quando amara 441.54
nili ortus incertus 59.49
nili fons & origo 59.54. & 114.30.
nilus vbi se condat 59.56.58
nili læuus alueus Astaborespictus 60.4
nilus fœtifer 91.41
nilus fluuius Astapus cognominatus 60.1
nili insulæ 60.2
nili harenæ in palæstris vsus 496.33
nili appellatio post alueorum demum coniunctionem incipit 60.5
nili nomina plura 60.1. & inde
nili augmenti causæ 60.12. & inde
nilum auctum nauigare nefas 60.25
nili iustum incrementum quod 60.26
Nilus solus fluuiorum nullas expirat auras 60.33
nilus quantum terræ Aegypto adiecerit 23.4
nili figura triquetram Δ literæ similitudinem imitatur 40.13. & 59.32.49. & 60.35. & 83.47
nili insula Luculleo marmore nobilitata 503.2
nilus quoto die post restagnationem intra alueum suum reuertatur 60.25
nilus Syenen vsque nauigabilis 60.38
nili cataractæ accolis auditum auferunt 85.5
nili ad mare rubrum fossa 83.48
nili ostia quot, & eorum nomina 60.60. & inde
nymphais insula 67.5.
nympharum cubile, Carmaniæ insula 78.45
nymphæus fluuius 34.29
nymphæus mons 27.42.55. & 46.6
nymphæum promontorium 42.12.19. & 81.4
nymphæum locus 63.52. & 495.24
nymphæum oppidum 51.20
nymphæa insula 67.21.31
ninus oppidum 80.13
ninus, seu (vt alij legunt) Indus Asiæ fluuius 64.46
ninus oppidum, Tigri fluuio propinquum 73.30
niobe fons 45.4
nipbales mons 64.21
nysa Cariæ oppidum 62.12. & 65.10
nysa Indiæ oppidum 76.53
nysa mons Indiæ 119.33
nysæa regio 79.60
nisibis oppidum 73.30
nisicastes populi 86.22
nisyros insula 67.13
nisyron mons 67.21
nisyron oppidum 67.18.
nisytæ populi 86.22
nistiues populi 58.1
nissos oppidum 46.42
nitibrum oppidum 58.33
nteris natio 58.32
nitritis præfectura 59.41
niuaria insula 87.16
noa oppidum 84.46
nobundæ populi 76.39
nocheti populi 82.34
noega oppidum 53.41
noela oppidum 54.45
nogrus fluuius 70.29
nola oppidum 34.58
nomades Scythæ 51.9.28. & 73.10
nomades Indiæ populi 74.44
nomades Numidiæ populi 57.19
nomades lacte & ferina carne viuunt 83.29
nomades arabes 61.58. & 82,13.23.35. & 83.29
nomades Parthi 79.58
nomades populi vnde dicti 57.19
nomades in tabernaculis degentes 85.52
nomades elephantis vescentes 86.2
nomades cynocephalorum lacte viuentes 86.5
nomades iuxta Euphratem 80.49
nomentani populi 35.5. & 38.55
nomi seu præfecturæ Aegypti quæ 59.35. & inde
nomos Heracleopolites insigni labyrintho nobilitatus 505.35
nomos in sedecim Aegyptius labyrinthus diuisus ibid.48
nonacris mons 27.1. & 45.20. & 439.60
nonagria insula 49.11
noæni populi 37.31
norbani populi 35.5
norbanenses populi 38.44
norbe oppidum 35.26
norbensis colonia 54.13
noreia oppidum 41.4
norenses populi 36.50
norici descriptio 42.23. per totum caput
norici oppida plura 42.24
norici hodie, qui olim Tauriſci 41.16
norici ferrum 481.33
noscopium oppidum 64.35
notitæ populi 80.42
notium mare quod 35.55
notium oppidum 65.46. & 67.18
noua Augusta oppidum 32.10
nouana oppidum 39.13
nouanus fluuius 26.53
nouaria oppidum 40.25
nouum oppidum 57.10
noctium dierumq; sub varijs parallelis variæ magnitudo 87.57. & inde
nubei populi 82.9. & 86.13
nuceria oppidum 34.55
nuceriæ oppidi portentum 230.4
nucerini populi 39.28
nucerinus ager 34.54
nuditanum oppidum 30.39
numana oppidum à Siculis conditum 39.13
numantiæ oppidum 54.48
numantiæ à Scipione deletæ 469.16

numantini populi 32.6
numestrani populi 38.8
numicius fluuius 34.27
nvmidiæ descriptio 57.18. per totum caput. & 87.55
numidiæ mensura 57.35
numidia nihil, præter marmor, ferásque insigne habet 57.22. & 502.57
numidiæ finis 57.22
numinienses populi 35.29
nupsia oppidum 84.47
nupsis oppidum 84.53
nursini populi 38.55

Bigene oppidum 68.24
Obliuionis fluuius 54.1
Obrima fluuius 64.59
Obulcula oppidum 30.54
Obulco oppidum 30.41
Ocale oppidum 45.46
Oceanus per medium fretum Gaditanum in mediterraneam irrumpit 29.51. & 30.4
Oceanum quidam crediderunt per fretum Gaditanum non irrumpere, sed Pontum illac in Oceanum se exonerare 51.60 & inde
Oceanus Septentrionalis quis 52.6
Oceani Gaditani pisces quales 127.58. & 128.7. & inde
Oceanus Septentrionalis, Britannicus, Gallicúsque 53.30. & inde
Oceanus quibus partibus cingat Asiam 72.47
Oceani insulæ plures 53.57. per totum caput
Oceanum Scythicum dulcem esse 74.25
Ocelenses populi 54.19
Ocha ciuitas 49.3
Ochani populi 74.3
Ochus fluuius 74.10. & 443.34
Ocila portus 186.52
Ocriculani populi 39.28
Ocriculum oppidum 34.14
Octauanorum colonia 32.43
Octodurenses populi 41.26
Octulani populi 35.29
Oculum vnicum eúmque in media fronte Arimaspos habere 89.56
Odessus oppidum 47.24
Odia insula 49.24
Odomantes populi 47.1
Odomboræ populi 76.31
Odoriferæ insulæ plures 83.4
Odorum merces quò deferantur 83.2
Odrysarum gentes 47.1
Oeandenses populi 68.22
Oeanthe oppidum 44.11
Oeasitæ populi 59.44
Oecalices Aethiopiæ populi 86.25
Oechalia oppidum 44.54. & 49.3
Oechaliæ expugnatio 494.32
Oedipodia fons in Bœotia 45.42
Oeense oppidum 57.46
Oenses populi 58.28
Oenei populi 42.6
Oenium nemus 64.34
Oenoa oppidum 45.33
Oenoe insula 49.38
Oenoanda oppidum 64.36
Oenone insula 48.27
Oenotrides insulæ 37.3
Oenussa insula 67.36
Oenussæ insulæ 48.20
Oescus fluuius 42.44
Oesima oppidum 49.9
Oetæi populi 73.22
Oeta mons 45.55. & 494.28
Oeta mons elleboro abundat 366.55
Oetæum elleborum candidum 366.57
Ogygia insula 37.59
Ogyris insula 82.54
Oglassa insula 36.39
Olabi populi 86.6
Olachas fluuius 439.45
Olani Padi portus 40.6
Olarso Hispaniæ Citerioris locus 53.38
Olarsonis litus 32.18
Olbia oppidum 51.3. & 64.11 & 68.27
Olbiopolis oppidum 50.57
Olcbinium oppidum 35.44
Oleastro oppidum 31.7
Olenum oppidum 44.43
Oliaros insula 49.23
Olympena oppidum 68.1
Olympiæ oppidi mira porticus 506.42
Olympia oppidum 26.28. & 45.25
Olympus Lyciæ oppidum 64.28
Olympus Hellesponti mons 68.1.26
Olympus Lyciæ mons 314.30
Olympus Lesbi mons 67.49
Olympus Thessaliæ mons 46.8.11
Olympus Macedoniæ mons 126.48
Olympij Iouis delubrum 44.47
Olynthos oppidum 47.10. & 166.49
Olynthi oppidi mira terra 277.44
Olyros oppidum 45.47
Olyssippo Lusitaniæ oppidum 54.8. & 121.26
Olyssipponensium legatio ad Tiberium principem 128.2
Olyssipponense promontorium 53.54
Olizon oppidum 46.20
Ollius fluuius 26.2. & 39.58. & 41.7
Olliculani populi 35.29
Olme oppidum 63.56
Oloessa insula 67.13
Oloros oppidum 46.30
Olostræ populi 76.39
Oluros castellum 44.39
Omani populi 82.18.36
Omanæ oppidum, & portus Carmaniæ 82.36
Ombitis præfectura 59.34
Ombrios insula 87.11
Omirra locus 63.11
Omnæ oppidum 82.37
Omœnus insula 28.40
Onchestos oppidum 45.39
Onchobrice insula 82.40
Onenses populi 31.48
Oningis oppidum 30.54
Onisa insula 48.48
Onoba Martialium 30.42
Onobonus fluuius Thessaliæ 46.10
Onophutis præfectura 59.41
Onus insula 49.38
Oonæ insulæ 52.11
Opharus fluuius 71.21
Opharitæ populi ibid.
Opharium fluuius 71.25
Ophiogenes populi 90.9. & 399.21
Ophiophagi populi 84.6
Ophiusa insula 36.8. & 48.49. & 49.14. & 50.53. & 67.12. & 68.46
Ophadrus fluuius 78.28
Opitergini montes 40.37
Opitergium oppidum 40.57
Opuntinus sinus 45.50
Opoton oppidum 62.11
Oppidum quod primum in orbe constructum 105.36. & inde
Opis oppidum 45.50
Orani populi 71.18
Ora Solis insula 87.7
Oratelli populi 41.35
Oraturæ populi 76.30
Orbelus mons 46.35.
Orbis terra in tres partes diuisio 29.50
Orbis per parallelos diuisio 87.51. per totum caput
Orcades insulæ quot 52.50
Orchenipopuli 80.42.15
Orchomenum oppidum 45.15. & 126.42
Orchomenus fluuius 46.2. & 439.21
Ordabæ populi 76.42
Ordessus portus 50.55
Ordymnus mons 67.48
Oreges mons 64.20
Orei Arabes qui 71.42
Orestæ populi 46.37
Orestis portus 35.47
Oretana iuga 30.15
Oretani populi 32.1
Oretum gens 20.52
Oreum oppidum 49.3
Orga fluuius 64.59
Organagæ populi 76.42
Organa insula 78.50
Orgefons prouincia Narbonensi miræ naturæ 270.11
Orgocynipopuli 51.12
Oricos insula 23.33
Oricum oppidum 42.19.60
Orienthis murrhina 515.37
Orienthis crystallus ibid. 48
Origeni populi 53.41
Ori gens 78.46
Oritanum oppidum 49.4
Oritani populi 31.60
Oritæ populi 78.34. & 91.28
Ornithon oppidum 62.27
Oroatis fluuius 78.55. & 79.49. & 81.39
Orobij populi 40.28
Oramansaci populi 53.8
Oromenus mons 443.37
Oroanda oppidum 64.4
Oroandes mons 64.20
Oroandicus tractus 68.23
Orontes fluuius 26.26. & 62.43.48
Orontes populi 80.19
Oropus oppidum 45.39
Orosines fluuius 47.27
Orsu mons, portusq; 82.43
Orsei populi 114.35
Orsi populi 76.47
Orsina oppidum 84.57
Ortacea fluuius 81.41
Ortagurea oppidum 47.12
Orthe oppidum 46.21

ortophantæ populi 80.43
orthosia oppidum 62.36. & 65.10
orthosiæ lychnites 521.29
orthosiæ regionis crystallus 515.49
orthospanum oppidum 75.15
ortygia insula 49.19
orygis oppidum 65.40
ortana oppidum 38.48
ortopula oppidum 41.49
oruros oppidum 80.26
orxulæ populi 75.55
osca oppidum 30.38
oscenses populi 32.51
osci Italiæ populi 34.26.49
oseriates populi 42.35
oserictа insulæ 516.55
osintigi regio 31.4
osyris templum in Aegypto 60.44
ositimij populi 53.16
osquidates populi 53.25.26
ossa mons 46.8
osset oppidum 30.46
ossigerdenses populi 31.52
ossigitania regio 30.34
ossigi oppidum 30.40
ossonoba oppidum 54.10
ostcodes insulæ 37.35
ostia colonia 34.26
ostippo oppidum 30.53
ostracine regio 61.26
ostrani populi 39.28
otene regio 73.31
otesini populi 39.44
othrionei populi 46.37
othrys mons Thessaliæ 46.8
othronienses populi 65.14
otris oppidum 63.41
oxiæ insulæ 48.11
oxyrynchites Aegypti mons 59.39
oxyopum oppidum 66.35
oxij populi 74.8
oxubiorum regio 32.44. & 33.42
oxus lacus & fluuius 74.8. & 443.34
oZola Locrorum genus 44.11

Acensis colonia 32.43
Parcensis conuentus 54.10
Pachynus promontorium 37. 14.23
Pacyris fluuius 51.6
Pactia insula 49.24
Pactyæ insulæ 67.5
Pactyæ oppidum 47.40
Pactius oppidum 38.27
Pacholus fluuius 65.19
Pactolus fluuius aurifer 463.57
Padi fluminis descriptio 39.49. per totum caput
Padi ortus, claritas &c. 39.49. & inde
Padum Herodotus fabulosum esse credidit 181.47
Padus fluuius, qui & Eridanus 516.20
Padi oppida nobilia 33.48
Paduſa Padi fluminis fossa 40.1
Padi ostia 40.1. & inde
Padus fluuius aurifer 463.56
Padus quibus augeatur fluuijs & inde 39.53.
Padi fons diebus æstiuis circa meridiem semper aret
Padus fluuius Nilo similis 40.12
Padus fluuius vbi incipiat esse nauigabilis 40. 22
Padi pecoris lanæ nobilissimæ 123.28
Padi lacus & flumina 41.5. & inde
Padinates populi 39.44
Pæonia regio 46.28
Pæoniæ gentes 46.34
Pæstum oppidum 35.39
Pæstanus sinus 35.40
Pagæ oppidum 44.18
Pagæi populi 45.31
Pagarum oppidum 45.30
Pagasa oppidum 46.4
Pagasæi fontes salicm ferentes 443.36
Pagasicus sinus 46.4. & 49.52
Pagida riuus 62.20
Pagoargas oppidum 84.58
Pagræ oppidum 62.58
Pagungæ populi 79.50
Palæbyblos fluuius 62.34
Palæogoni populi 77.7
Palæotrium oppidum 46.47
Palæpaphus oppidum 66.58
Palæscamander stagnum 66.25
Palæscepsis oppidum 66.12
Palæstinæ descriptio 61.17.29. & 62.33
Palæstinæ finis 61.35
Palantium oppidum Arcadiæ 45.16
Palamædium oppidum 66.18
Palatium Romæ vnde dictum 66.13
Palæmyndus oppidum 65.6
Palesimundum oppidum 77.24
Palætyrus oppidum 62.26
Palibotra oppidum 75.25.69
Palybotri populi 75.60. & 76.6
Palinurum promontorium 35.40
Pallantias palus 57.50
Pallantini populi 32.7
Pallene oppidum 46.41
Pallenensis Isthmus 46.42
Pallon oppidum 83.22
Palmæ oppidum 36 3
Palmaria insula 36.44
Palmensis ager in tractu Picentium 39.10. 20
Palmyra oppidum 63.29. per totum caput. & 82 18
Palmyrenæ solitudines 63.27.35. & 80.20 & 82.12
Palois oppidum 85.53
Palsicium oppidum 41.3
Palsus fluuius 56.21
Paltos oppidum 62.39
Pamisus fluuius 44.53. & 46.10. & 47.24
Pamphagi populi 86.28
Pamphyliæ descriptio 63.60. & inde
Pamphyliæ castella plura 64.3. & 66.52
Pamphylium mare 64.9
Pan Lusitaniæ præfectus 30.29
Panætolium mons Aetoliæ 44.9
Panchrysos oppidum 84.8
Panda oppidum 74.11
Pandataria insula 36.45
Pandæ gens 76.36
Pandoræ populi 91.19
Pandosia vrbs Lucanorum 38.9
Pandosia locus Epiri 43.52
Panias oppidum 62.15
Panias fons 61.47
Pangæus mons 46.60. & 47.10. & 105.48
Panhormum oppidum 37.25
Panhormum Cretæ oppidum 48.39
Panhormus portus 44.41. & 47.48
Panonia regio 65.35
Panissa fluuius 47.26
Pannoniæ descriptio 42.28. per totum caput
Pannonia glandifera 42.28
Pannoniæ saliunca 315.17
Panopolis oppidum 60.45
Ponopolites Aegypti nomos 59.40
Pantanus lacus 38.31
Pantagies fluuius 37.21
Panticapenses populi 71.15
Panticapes fluuius 51.3
Panticapæum oppidum 50.26
Pantomatrium oppidum 48.38
Paphlagoniæ mira aqua 26.59
Paphlagones populi 69.52
Paphos oppidum 24.38
Paradisus fluuius 63.59
Paradisus oppidum 62.58
Parætacene regio 81.19
Parætaceni populi 80.11
Parætonij regio 58.13.45.46
Paragentæ populi Arcadiæ 45.22
Parallelos in circulos velut in segmenta quædam mundi partes digestæ 87.51. per totum caput
Parallelus primus 87.51. & inde
Parallelus secundus 87.58
Parallelus tertius 88.5. & inde
Parallelus quartus 88.12. & inde
Parallelus quintus 88.18. & inde
Parallelus sextus 88.25. & inde
Parallelus septimus 88.32. & inde
Parapiani populi 78.1
Parasangæ populi 76.23
Pareatæ populi Arcadiæ 45.22
Paredoni populi 73.44
Parenta oppidum 84.52
Pacis insulæ pisces salsi 449.12
Paria insula 66.50
Pariana colonia 47.43
Paricani populi 74.5
Paridion oppidum 64.48
Pariedrus mons 64.25
Pariedri montes 71.39.44
Pariræ populi 78.44
Parium oppidum 90.9
Parium colonia 67.57. & 501.3
Parium marmor 49.23. & 500.27
Parma oppidum 39.43
Parnasi montis gramen 362.25. & inde
Parnassus mons 44.14
Paros Illyrici insula 41.58
Parosinsula 49.23.27
Pari insulæ marmor 49.23. & 500.27
Paros insula syluam cæduam habet nil ferentem 228.36
Paropamisi montis accolæ 74.10
Paropamisades populi 76.51 & 77.59
Paropamisus mons 64.20. & 75.11. & 76.12
Paropamisus fluuius 52.7
Paropini populi 37.31.35
Parapotamia regio 81.16
Parorei populi 46.34
Parosus fluuius 78.31

parpa-

Parparus mons 45.3
Parrhasiæ oppida 45.16
Parrhasini populi 74.5
Parrhisij populi 53.19
Partalis regio 75.39
Partedori, siue (vt alij legunt) Pariedri montes 72.1
Parthenia insula 67.28
Parthenie insula 65.50
Partheni populi 46.6.15
Parthenion locus 47.12
Parthenius fluuius 81.7
Parthenius portus 35.43
Parthenius mons Arcadiæ 45.20
Parthenius fluuius 69.55
Parthenium promontorium 51.16
Parthenium oppidum 45.18. & 66.35
Partheneroſa insula 67.30
Parthenon locus 475.10
Parthenopolis oppidum 47.22. & 68.28
Parthenope à Sirene denominata 34.53
Parthiæ tractus Choara 73.45
Parthiæ deserta Ibidem
Parthiæ provinciæ caput 73.47
Parthi termini 81.44
Parthyene regio 79.60
Parthyenæ populi 87.52
Parthi cum Scythis ex æquo viuunt 79.58
Parthi Nomades 79.58
Parthi in montium radicibus siti 79.56
Parthi sub quo parallelo siti 87.59
Parthorum regna inter Persicum & Hyrcanum maria sita 73.24
Parthorum regna quæ, & quot & inde 79.52
Parthorum regni caput Ctesiphon 80.37
Parthorum oppidum ad Euphratem 63.37
Parthusi populi 81.28
Pasargadæ oppidum 78.53
Pasitigris fluuius 81.11 & 82.20
Passagardæ castellum 80.9
Passala insula 67.24
Passalæ populi 75.55
Pastona oppidum 63.8
Pastos oppidum 47.9
Patagæ oppidum 84.47
Patagæ insula 49.41
Patale insula 20.54. & 76.16. 40.58. & 78.59
Patami populi 82.9
Patara oppidum 28.15. & 64.31. & 88.7
Patauium oppidum 40.57
Patauinus ager 40.11
Patauinorum Calidis fontibus herbæ virentes innascuntur 26.41
Pateria insula 50.7
Pathussius fluuius 50.46
Pathmos insula 49.37
Patis oppidum 84.52
Patræ colonia 44.33.42
Patrocles præfectus classis Seleuci & Antiochi 74.59
Paustlypum villa Campaniæ 140.40
Pausinus fluuius 41.50
Pausulani populi 39.15
Paxæ insulæ 48.7
Paxos insula 48.13
Pedalie oppidum 63.54
Pedalium promontorium 64.43
Padani populi 39.29
Pedasum Cariæ oppidum 65.7
Pedasus vrbs, postea Adramytteos dicta 66. 12
Padatritæ populi 76.39
Pediculi Italiæ populi 33.1
Pediculorum gentis origo & oppida 38.25. & inde
Pediculorum ager Ibid.
Pedna insula 67.51
Pedopiles fluuius 69.49
Pefageum stagnum 65.42
Pege oppidum 58.35
Peguſa oppidum 64.50
Peiso Norici lacus 42.25
Pela insula 67.39
Pelagones populi 46.35
Pelagonia regio 46.29
Pelasgi populi 33.53
Pelasgi Latij populi 34.25
Pelasgia insula 67.44
Pelasgia olim dicta, quæ postea Peloponnesus 44.21
Pelasgicum Argos, regio eadem cum Thessalia 45.55
Pelasgis olim dicta, quæ postea Arcadia 45. 15
Pede insula 449.10
Pelenaria oppidum 84.56
Pelendones populi 32.5
Peleſtini populi 39.29
Peligni populi 33.1 & 38.49
Pelion mons 17.46. & 46. & 106.8
Pelinnæ oppidum Thessaliæ 46.3
Pella colonia 46.31
Pellæ oppidum 62.13. & 441.39
Pella Alexandri Magni patria 491.33
Pellacontas fluuius 80.17
Pellæna Arcadiæ oppidum 45. 18
Pellæon oppidum 41.3
Pellæus pagus 81.52
Pellenæorum castellum 44.40
Pellenæus mons 67.34
Pelopiæ oppidum 65.39
Peloponnesi ceruix 44.19
Peloponnesi descriptio 44.21. per totum caput
Peloponnesi situs & forma 44.22. & inde
Peloponnesi diuersa nomina 44.21
Peloponnesi magnitudo 44.23. & 45. 24. & inde
Peloponnesum insulam facere nonnulli tentauerunt 44.29. & inde
Peloponnesum quæ alluant maria 44.22
Peloponnesi montes septuaginta sex 45.27
Peloponnesi latitudo 45.24
Pelorus promontorium 35.49
Pelori ab Italia interuallum Ibidem
Pelori promontorij descriptio 37.11.27
Pelteni populi 64.5
Peltuinates populi 38.52
Pelusiacum Nili ostium 59.30.34. & 61.3.6
Pelusium oppidum 87.53
Pemma oppidum 84.53
Peneus fluuius 46.11.21
Penius fluuius 26.55
Pentapolitana regio Africæ, eadem cum prouincia Cyrenaica 58.4
Pentedactylus mons 34.4
Peparethos insula 49.54
Peræa Iudææ 61.41
Percote oppidum 67.56
Perga oppidum 64.10
Pergamena iurisdictio 66.37
Pergamena vasa fictilia 496.4
Pergamum Cretæ oppidum 48.38
Pergamum Asiæ oppidum 66.36. & 496.4
Pergami Gallorum spectaculum quotannis edi solet 146.51
Pergami asarotos œcos à Sosostratus 512. 37
Perimula Indiæ promontorium 76.20. 135.51
Perinthus oppidum 47.34
Perirhensa insula 67.40
Peristerides insulæ 67.41
Perorsi Aethiopes 56.22.49. & 59.8. & 86.29
Perperene oppidum 66.13
Perpereni populi 66.38. & 440.5
Perse in Hispaniam profecti 30.28
Persæ Chorsari à Scytis appellati 74.19
Persæ Rubri maris accolæ 80.5
Persarum regia Susa 81.24
Persæ sub quo parallelo siti 87.52
Persarum regna inter Persicum & Hyrcanum maria sita 73.24
Persepolis oppidum 80.8. & 87.59
Persicus Persis accolis dictus 80.6
Persici regni caput Persepolis 80.8
Persici maris corallium 449.22
Persici maris descriptio 79.35
Persici smaragdi 519.7.8.25
Persis regio 78.36
Persis in luxum diues 79.51
Persis in Parthorum nomen translata Ibidem
Persidis regionis institum 79.49
Persidis termini 81.38
Persidis adiacentes insulæ 79.49
Perusia oppidum 34.6.14
Pesici populi 32.12. & 53.42. & 74.21
Pesinus oppidum 68.21
Pesuri populi 53.52
Petaliæ insulæ 49.49
Peteon oppidum 45.47
Petilia oppidum 37.58
Petra vrbs 63.26.37 & 82.18.21
Petræa Arabia finitima Syriæ 522.50
Petrini Siciliæ populi 37.31
Petrogori populi 53.29
Peuce insula 50.36
Peuces ostium Danubij Ibidem
Peucetia peninsula 38.13
Peucetiæ populi 41.44
Peucetius Oenotrij frater Peucetiæ peninsulæ nomen fecit 38.13
Peucini Germaniæ populi 52.33
Peucolaïs oppidum 78.28
Peucolaitæ populi 76.49
Peucolaitis oppidum 75.18
Phæacia insula 48.6
Phæacia insula 49.28
Phæstius Apollo 44.12
Phæstum oppidum Ibidem & 48.40
Phalacra locus vini Alexandrini ferax 202. 48
Phalacrum promontorium 48.8
Phalanges populi 86.11

phalaunæ oppidum 46.21
phalara oppidum 45.54
phalasarnæ oppidum 48.29.37
phalera portus 45.34
phalesinæ oppidum 47.12
phaliges populi 86.16
phamixonium oppidum 70.17
phanagoria oppidum 71.1
phanaroe castellum 70.16
phanæ insulæ 67.39
phansurites Aegypti nomos 59.36
pharæ oppidum 48.41
pharbæthites Aegypti nomos 59.37
pharbæthos oppidum 61.3
pharia oppidum 42.54
pharioſluuius 81.7
pharmacusa insula 49.46
pharmicas flumen 68.37
pharnacum gens 90.31
pharnaceæ oppidum 70.24.25 & 72.21
pharnacotis fluuius 78.27
pharpharides mons 64.20
pharſalici campi, & Pharſalum oppidum 46.5
pharſalici belli portentum 60.31
pharus Aegypti insula, & oppidum 66.47
pharus insula Illyrici 41.51
pharos insula quantum ab Alexandria diſtet 194.55
pharos insula maximo olim mari ab Aegypto diuiſa 33.4
phari insulæ ingens turris & inde 505.26.
pharuſi populi 59.6.22. & 86.26
pheſelis olim rhodino vnguento nobilitata 190.45
phaſelis oppidum 64.11
phaſis fluuius 70.30.33. & 74.21. & 117.59
phaſis oppidum 70.33.40
phatarei populi 71.25
phateruneſos insula 50.7
phatnites Aegypti nomos 59.35
phatniticum Nili oſtium 61.3
phauſia oppidum 73.36. & 440.11
phaʒania oppidum 58.23
phaʒoniorum gens 58.23
phegium mons Aethiopiæ 23.42
phellus oppidum 64.30
phelluſſa inſula 67.51
pheneum oppidum 47.17
pheneus Arcadiæ lacus 45.21. & 365. 25 & 442.2
pheræ locus Achaiæ 44.42
pheræ oppidum 44.56. & 45.45. & 46.3
phialæ Nili locus 123.17
philia fons 60.15
phycari populi 71.19. & 522.2
phycus promontorium 48.44. & 58.10
phygela oppidum 65.36
phili insula Galliæ adiacens 36.12
phylæ insula Nili 60.35
phyle insula vna Sporadum 49.41
phylace oppidum 46.22
phylacei populi 46.31
philadelphia oppidum 62.11
philadelphini populi 65.22
philenorum ara 57.48
phileros oppidum 46.39
philippi colonia 47.9.37
philippopolis oppidum 47.5
philippis ſalix procidua ſponte ſurrexit 230.7
philipporum roſa centifolia 313.27
philiſcum oppidum 63.37
philocalia oppidum 70.24
philomelienſes populi 64.5
philos insula 79.50
philotera oppidum 83.60
phina oppidum 46.30
phinopolis oppidum 47.28. & 68.42
phinthia Siciliæ fons 439.42
phyrites fluuius 65.43.
phirſtimus fluuius 78.53
phyſcella oppidum 46.43
phinthienſes populi 37.32
phintonis insula 36.51
phlegra oppidum 46.41
phlegræi campi 34.52
phlegræus ager Campaniæ 264.60
phligone oppidum 45.46
philiſtinæ foſtiones 40.9
philûs caſtellum 44.45
phocæa regio 66.7
phocæ insulæ 48.50
phocaria insula 48.51
phocuſſa insula 49.28
phoda oppidum 83.44
phœbe insula 68.46
phœnice regio 61.17. & 62.18. & 513.2
phœnicæ insula 36.11. & 49.34. & 67.52
phœnices in Hiſpaniam profecti 30.28
phœnix fluuius Theſſaliæ 46.10
phœnices regionis finis 62.39
phœnicium mare quod 61.23. & 130.12
phœnicum laus, inuenta 61 24
phœnicuſa insula 37.46
pholegandros insula 49.28
pholeo mons & oppidum Arcadiæ 45.19
phorontis oppidum 65.13
phryges populi 68.15
phrygiæ deſcriptio 68.11. & inde
phrygiæ termini 68.13
phryx fluuius Phrygibus nomen fecit 65. 59
phthemphu præfectura in Aegypto 59.41
phthiotidis montes 46.5
phthia oppidum 45.60
phthiotæ populi 45.58
phthirophagi populi 70.38
phthuriæ oppidum 85.4
pialæ populi 74.22
picenti regionis deſcriptio 39.7.per totum caput
piceni ſitus 39.4
picenis initium 39.11
piceni à Sabinis orti 398
picenis ingens multitudo 39.7
picentinus ager Surentini vrbis, & Silari amnis finibus olim continebatur 35.36
picentinum litus 32.59
picentiæ oppidum 35.37
pictones populi Aquitaniæ 53.22
pydaras fluuius 47.33
pidibotæ populi 47.52
pydna oppidum 46.40
piden oppidum 84.50
pidoſus insula 67.23
pieres populi Macedoniæ accolæ 46.34
pieria regio 46.30
pieria oppidum 61.21. & 62.43
pierus mons 46.3.8
pietas Iulia oppidum 40.54
pygmæi Thraciæ partem olim tenuerunt 42.22
pygmæi à gruibus fugati 47.23
pygmæi in Caria 65.11
pygmæi in India 76.9
piguntiæ caſtella 42.1
pylæ insulæ 84.27
plemenia gens 69.52
pyle oppidum Arcadiæ 45.18
pylene oppidum 44.8
pylos oppidum 44.47
pyloros oppidum 47.41
pinaria insula 48.12
pinara oppidum 63.54. & 64.32
pinaritæ populi 62.58
pinarus fluuius 63.48
pindaſus mons 66.36
pindicitora oppidum 84.57
pindus mons 43.39
pindus mons & oppidum 45.54. & 46.8
pingus fluuius 42.43
pinnenſes populi 38.52
pion mons 65.42
pioniæ oppidum 66.34
pioniæ populi 66.21
piræus Athenienſium portus maris receſſum ſicco relictus 23.6
pyræ oppidum 34.41
piræus Athenienſium portus 48.27
pyræi populi 42.11
pyramides in Libyco Aegypti nomo 60.47
pyramides Aegyptiarum opum otioſæ oſtentationes 504.54
pyramides in Aegypto complures, à diuerſis extructæ regibus ibid.54. & inde
pyramus fluuius 63.49
pyrene Corinthi fons 44.33
pyrenæi Veneris templum 31.44
pyrenæi montes 30.10. & 32.22. & 53.35. & 54.5.22
pyreneus ſaltus 52.24
pyrenes ab Hercule compreſſe hiſtoriam eſſe fabuloſam populi 45.22
pyrgenſes populi 45.22
pyrgi oppidum 33.59
pyrnos oppidum 64.47
pyrpile inſula 49.20
pyrrha oppidum 23.45. & 44.16. & 46.19
pyrrha Lyciæ oppidum 64.36
pyrrha Cariæ oppidum 65.12
pyrrha Lesbi oppidum 67.45.47
pyrrhe inſula 67.24
pyrrhæum nemus 224.5
piſa Achaiæ oppidum 44.48
piſæ Hetruriæ oppidum 33.56
piſanæ aquæ mira natura 26.41
piſaurum flumen & oppidum 39.23
piſcenæ populi 32.58
piſcium corijs veſtiti homines 79.43
piſinates populi 39.35
piſidia regio 68.13. & 88.7
piſidiæ populi 64.3
piſiſtratis inſula 67.37
pixutes fluuius 70.26
pyſtira inſula 67.42
piſtorium

piſterium oppidum 34.6
piſuertes populi 39.29
pitaium oppidum 65.3
pitane oppidum 44.57. & 66.11. & 496.51
pitana oppidum 85.17
pithecuſæ inſulæ vnde dictæ 23.23
pithecuſæ inſulæ ſponte exortæ in Campano ſinu ibid.
pythia fons Siciliæ 439.42
pityuſa inſula 48.23. & 67.34
pityuſæ inſulæ vbi ſitæ, & vnde dictæ 35. 58
pityuſa oppidum 67.57
pythonos come 147.46
pythopolis oppidum 68.28
pitinatis agri mirus fluuius 26.52
pithyadas inſula 68.52
pityoneſus inſula 48.25
pyttonia inſula 48.8
pityûs oppidum opulentiſſimum 70.49
pityuſa oppidum 65.28
pitulani populi 39.29
pitulum oppidum 35.24
pyxirates id eſt, Euphrates fluuius 63.7
pyxûs oppidum 35.42
placentia oppidum 39.43
placia Myſiæ oppidum 68.1
planaria inſula 36.40. & 87.7
planaſia inſula 36.52
planctæ inſulæ in Ponto 72.19
plangenſes populi 39.35
plantaniſtûs oppidum 64.10
platage inſula 49.41
plataneus fluuius 68 29
plataniſtus promontorium 44.49
platea inſula 49.45
platææ oppidum 45.44
plate inſula 67.43
platiæ inſula 48.50
plenienſes populi 39.15
pleuron oppidum 44.8
Plinius in orbis deſcriptione Auguſtum ſequitur 33.35
plitaneæ inſulæ 67.43
ploïæ inſulæ 48.20
plumbarij populi 54.19
plumbo fœcundæ inſulæ 54.23
pluuialia inſula 87.6
podalia oppidum 64.34
pœſſa inſula 67.12
pœmaneni populi 66.21
pœnorum per Alpes tranſitus 40.23
pœninæ Alpes Ibidem
pœnorum in Hiſpaniam aduentus 30.28
polo colonia 40.54
polemonion oppidum 70.22
polendos inſula 50.8
pollentia oppidum 33.50. & 36.3. & 123.48. & 446.4
pollentin Piceni populi 39 16
polyægos inſula 49.41
polichnei populi 66.21
polydora inſula 68.47
polydori tumulus in Thracia 47.14
polymedia oppidum 66.19
polyrrhenium oppidum 48.40
polytelia oppidum 80.21
politiceorgas regio 66.14
politorium oppidum in Latio 35.24
polluſtini populi 35.29
pometia oppidum Latij 35.24
pompelonenſes populi 31.55
pompeij oppidum 34.53
pompeij magni tumulus 61.26
pompeiopolis oppidum 63.52
pomponiana insula 36.11
pomptina palus 34.37
ponamus fluuius 78.40
poreropolis oppidum 47.4
pontiæ insulæ 36.44
pontia insula 37.2
pontinæ paludes 377.7
pontus Euxinus, anxenus antea dictus 50. 16
ponti Euxini deſcriptio 69.30. per totũ caput
ponti Euxini menſura 50.16. & inde. & 69. 41. & inde
ponti inſulæ 51.52. per totum caput. & 72.19. per totum caput
ponti æſtus nunquam reciprocatur 52.1
ponti oris latitudo 28.35
ponti caſtores 449.53
ponti rex primus Pharnax 469.57
ponti alumen 497.51
ponti opalus 520.9
pontici maris deſcriptio 50.9. & inde
pontici maris formæ ibid.
ponticimaris circuitus quot paſſuum millia contineat 50.20
pontici & Caſpij maris diſtantia 19.17. & 72.12
popilij forum 39.44
populonium, ſiue Populonia, Hetruriæ oppidum 33.57
porciferæ fluuius 33.45
poroſelene inſula 67.38. & 126.41
porphyrione inſula 68.46
porphyris inſula 48.22. & 67.14.22
portæ Caucaſiæ 72.7. per totum caput. & 73.36
porthmon Græci appellant quod nos fretum Gaditanum 35.53
portmos oppidum 49.2
portunata insula 41.52
portus Magnus Mauritaniæ oppidum 57.5
poſidium Macedoniæ oppidum 46. 49
poſidium Syriæ oppidum 62.40
poſideæ oppidum 66.9
poſideum promontorium & oppidum 65. 24
poſidonia oppidum 35.40
poſideus alueus iuxta Alexandriam 66.49
poſingæ populi 76.38
potamus oppidum 45.39
potentia oppidum 33.50. & 39.13
potentia populi 38.7
potinenſi in agro paſti aſini rabie inflammantur 370.9
potniæ oppidum 46.22
potidæa oppidum 16.23. & 46.43
prænestini populi 35.5
prænestinæ Fortunæ templum, lithoſtroto à Sylla ſtratum 498.53
præſinthus inſula 49.16
præſamarci populi 53.45
præſidium Iulium 54.14
præter caput ſaxi, vnum ex itineribus ad Garamantas ducens 58.40
prætipopuli 75.55
prætutianæ regionis finis 39.11
prætutianus ager 39.9
praſiana gens 77.10
praſiane inſula 76.16
præſij populi 75.59. & 76.9
pratitæ populi 79.58
priantæ populi 47.3
priaponneſos inſula 67.23
priapos inſula 67.39
priapus Helleſponti oppidum 50.13. & 67.57
priene oppidum 65.34
prille fluuius 33.58
primus oppidum 84.53. & 85.4
prinoeſſa inſula 48.11
prion mons 67.19
prytaneum locus Athenis 506.39
priuernates populi 35.5
probalinthos oppidum 45.34
proceraſtis oppidum 68.35
prochyſa inſula 23.26. & 36.45
proconneſus inſula 68.46
procuſæ inſula 67.39
progne inſula 67.17
prophtaſia oppidum 75.14. & 78.28
propontidis deſcriptio, eiuſq; fines 50. 14. & 68.43
propontidis piſces 131.21
propontidis magnitudo 50.14
propontidis menſura 68.43
propontidis inſulæ 68.45
proſda oppidum 84.51
proſopites Aegypti nomos 59.40
proteinſula 36.11. & 48.19
proteſilai turris, delubrumq; 47.46
protropi populi 38.38
pruſa ſub Olympo ab Annibale condita 68. 26
pruſa altera ſub Hippio monte 68.28
pſammathe fons 45.4.42
pſammathus oppidum 44.58
pſelchis oppidum 85.4
pſeſij populi 71.5
pſeudopylæ inſulæ 84.27
pſeudoſtoma Danubij oſtium 50.39
pſile inſula 67.40
pſylli Africæ populi ſerpentum morſibus medentes 57.43. & 90.12. & 115.56. & 399.21
pſillis fluuius 69.46
pſyra inſula 67.23
pſytalia 48.53
pſitaras fluuius 74.40
pſophis oppidum Arcadiæ 45.16
pteleæ oppidum 65.41
ptoleon oppidum 44.23. & 45.47. & 46.4
ptenethu præfectura apud Aegyptios 59.41
pteros inſula 82.47
pterophoros regio 51.39
ptychia inſula 48.8
ptoembari populi 86.15
ptoemphanæ populi canem pro rege habent ibidem
ptolemais oppidum 20.47. & 58.5.9. & 60.45. & 62.22. & 83.42. & 84.11. & 88.1. & 513.4
ptolemais Epitheras cognominata 84.11
ptolemæus fluuius 83.59
pucinum caſtellum 40.40

pullariæ insulæ 42.53
pumas fluuius 75.28
purpurari è insulæ 87.10
puteoli oppidum 34.51.& 438.27
puteolanus specus 23.58
puteolanum purpurissum 487.35

Variates populi 32.44
Querquerni populi 32.16
Querquetulani populi 35.30
Quiza Xenitana oppidum peregrinorum 57.6

Achia Taprobanes regis legatus 77.23
Ramisi populi 82.9
Rani populi 71.20
Rapsa oppidum 58.34
Rarungæ populi 76.27
Rataneum oppidum 42.1
Rauennæ nocturna lampas 505.30
Rauenna oppidum, & eius fluuius 39.41. & 40.42
Raurici populi 53.11
Rauricum Galliæ oppidum 50.52
Rauriaca colonia 53.11
Reatini populi 38.55
Reatini agri mirus fons 26.37
Reatini agri mirum 24.30
Reatina palus 26.37
Regiæ aquæ fons 43.48
Regiates populi 39.46
Regienses populi 39.44
Regillus lacus 463.60
Regina Hispaniæ oppidum 31.5
Regno fœminæ obtemperant Pandæ, Indorum gens 76.36
Regum experteshomines 76.28
Remi populi 53.10
Restistos colonia 47.42
Restituta Iulia oppidum 30.60
Rhacotes Alexandria olim dicta 60.53
Rhodata oppidum 84.47
Rhætia regio 52.28
Rhamnus oppidum Cretæ 48.49
Rhammei populi à Rhadamantho orti 33. 16
Rhamnûs pagus 48.38.& 500.39
Rhaphane Medorum oppidum, alio nomine Apamia 73.36
Rhaphana Decapolitanæ regionis oppidum 62.12
Raphea oppidum 61.31
Rhaui populi 83.19
Rhebas fluuius 69.45
Rhodones populi 53.20
Rhegia columna 35.41.& 37.9
Rhegium Italiæ oppidum 33.24.& 35.49
Rhene insula 49.21
Rhemnia oppidum 84.47
Rhenus Italiæ fluuius 39.57
Rhenus Germaniæ fluuius 52.35.37
Rheni pisces 130.50
Rhenus Bononiensis fluuius optimos habet calamos 231.54
Rheni fluuij Germaniæ insulæ 52.37. & 53.13
Rheni fluuij accolæ 41.24.& 53.11
Rheni ostiorum nomina 52.39
Rhesperia insula 67.39
Rhesus fluuius ab Homero celebratus 66.26
Rhetani Arabes 63.20
Rhetica regio 40.59
Rhetus dux à Gallis pulsus 41.18
Rheti populi vbi 41.17.& 42.23
Rheti Tuscorum populi 41.17
Rhetorum gentes plures 41.24
Rhymnici populi 74.21
Rhimosoli populi 71.19
Rhyndacus fluuius 66.21.& 68.2.49. & 111.25
Rhinnea insula 82.41
Rhinnocolura oppidum 61.30
Rhion promontorium 44.7.41
Rhyparo insula 67.31
Rhiphæi montes 51.30. & 64.18. & 70.42.& 71.11.& 72.& 46.52
Rhythymna oppidum 48.38
Rhytion oppidum 48.41
Rhizinium oppidum 42.7
Rhizus oppidum 46.21
Rhoali populi Mesopotamiæ cohærentes 63. 24
Rhoas fluuius 70.38
Rhoas oppidum 33.19
Rhoda oppidum 32.33
Rhodani fluuij descriptio 32.34.& inde
Rhodani ora duo quæ 32.35
Rhodanus fluuius vnde dictus 32.34
Rhodani fossa Marij opere dicta 32.37
Rhodani fontis accolæ 41.25
Rhodanus fluuius 26.25
Rhodaphæ oppidum 75.23
Rhode fluuius 50.55
Rhodi mensura, & oppida 67.9.& inde
Rhodi quotidie sol videtur 16.48
Rhodi diuersa nomina 67.12
Rhodus aquilam non habet 148.52
Rhodi insulæ descriptio 23.14. & 64. 47.& 67.9.& inde
Rhodus insula 49.47.& 88.8
Rhodus insula sponte enata 23.14
Rhodiorum insula 67.13
Rhodos oppidum 67.10
Rhodiopolis oppidum 64.28
Rhodius Troadis fluuius 66.26
Rhodope mons 43.47.& 46.35.& 47.4 67.9
Rhodussa insula 68.50
Rhodussæ insulæ 69.45
Rhœsus amnis 66.28
Rhœtea litora quibus oppidis habitata 66.29
Rhœtum oppidum 67.6
Rhoge insula 62.49
Rhosij montes ibidem
Rhosos oppidum 51.59
Rhosthodusa insula 50.44
Rhoxalani populi 38.27
Rhudia oppidum 85.57
Rhuma oppidum 39.16
Ricinenses populi 52.52
Ricnea insula 53.9
Rinuci populi 30.42
Ripeporæ oppidum 83.19
Riphearmæ oppidum 47.27
Rira fluuius 56.19
Risardir portus 35.7.
Romæ descriptio & inde
Romæ nomen alterum summa cura occultabatur ibid.
Roma quot portas habuerit à principio 35. 11
Romæ ambitus quot millia passuum complexus 35.12
Romæ montes, regiones, compita & inde 35.14.
Romæ nulla vrbs comparari potest 35.7
Roma terrarum caput 32.59
Roma quantum à mari distet ibid.
Roma à Gallis capta 34.32
Romanæ portæ trigenta septem 35.15
Romanis de rebus primus externorum Theophrastus scripsit 34.31
Romanorum legatio ad Magnum Alexandrum 34.33
Romani imperij tenue initium 34.24
Romanum forum 35.15
Romani imperij in oriente termini 80.25
Romatinum flumen, & portus 40.38
Romulensis colonia 30.45
Rubeæ promontorium 52.8
Rubico fluuius quondam finis Italiæ 39.40
Rubrensis lacus 32.31
Rubrum mare vnde dictum 79.32
Rubrum mare quantũ à Pelusio distet 61.12
Rubri maris sinuum nomina 61.10
Rubri maris diuisio 79.8.& inde
Rubri maris frutices 26.37
Rubri maris ad Nilum fossa 83.48
Rubri maris corallium 449.22
Rubro mari Aegyptus depressior 83.51
Rubricatum flumen 31.39
Rubustini populi 38.42
Rugusci populi 41.22
Rusardir oppidum & portus 57.2
Rusazus colonia Augusti 57.11
Ruscino oppidum 32.30
Rusconiæ colonia 57.11
Ruscurium oppidum ibid.
Rusellana colonia 34.2
Rusticade oppidum 57.19
Ruspina oppidum 58.34
Ruteni Galliæ populi 32.51.& 282.40
Ruthenι Aquitaniæ populi 53.29
Rutuba fluuius 33.44
Rutubis portus 56.18
Rutuli Latij olim incolæ 34.25

Abei ditissimi 83.32
Sabei Arabum populi 82.49
Sabæorum insulæ plures 82. 46
Sabarbares populi 58.1
Sabaria colonia 42.26
Sabatium vadum Liguriæ portus 34.45
Sabatra oppidum 83.1
Sabe Arabiæ oppidum 74.18
Sabelli populi 38.52
Sabini vnde dicti 38.59
Sabini agri lapis ardens 27.59.& 509.18
Sabinorum situs 38.54.& 39.45
Sabis fluuius 80.13
Sabrata Syrtis minoris oppidum 57.35. & 58.24
Sacæ à Persis Scythæ dicti 74.18
Sacæ populi 74.21
Sacassani populi 72.3
Sacilis oppidum 30.42
Sacrana oppidum 30.54
Sacrum promontorium 54.5.9

Sacri homines & ab omnibus illæsi Arimphæi 72.55
Sadanis insula 84.34
Sadarus fluuius 78.31
Sadinates populi 39.30
Sapona oppidum 31.2
Sagalessos oppidum 64.4
Saganos fluuius 79.48
Sagaricus sinus 50.55
Sagis Padi portus 40.6.7
Sagra fluuius 37.52
Saguntia oppidum 31.7.& 32.9
Saguti Mauritaniæ sinus 56.17
Sai Arabiæ oppidum 86.10
Saiace oppidum 83.18
Sais oppidum 61.4
Saitæ populi 81.28
Saites Aegypti nomos 59.41
Sala fluuius & oppidum 55.60.& 56.18
Salacia oppidum 54.8.16
Salæ gens 70.37
Salabastræ populi 76.31
Salaminæ sal 444.6
Salaminæ insulæ 67.2
Salamis insula 48.53
Salamis oppidum 66.58
Salaphitanum oppidum 57.58
Salapia oppidum 38.29
Salariensis colonia 31.58
Salassi populi 41.20.34.& 269.37
Salassorum Augusta 40.22
Salde colonia Augusti 57.12
Saldubæ oppidum 30.24.& 31.49
Sale stagnum 65.53
Salentinum promontorium Italiæ 42.21
Salentini populi 33.1.& 38.10.45. & 39.25
Salernum oppidum 35.37
Sallyi populi 33.42.& 40.25
Salus montes apud Indos 443.37
Salmani populi 80.17
Salobriasæ populi 76.39
Salona oppidum 41.58
Salsos fluuius 79.48
Saltuares insulæ vbi & vnde dictæ 24.33
Salti oppidum 39.16
Salutariensis Cæsaris oppidum Bæticæ 31.6
Samarabriæ populi 76.47
Samaria regio 61.31.37.& 87.60
Sambracate insula, & oppidum 82.48
Sambruceni populi 76.47
Sambri oppidum 86.14
Same insula 48.13.14
Samius Labyrinthus 477.8
Sammei populi 83.17
Sammonium promontorium 48.45.50. & 49.48
Samnites populi 38.15
Samnites populi à quo victi 462.2
Samornion oppidum 65.41
Samos insula 67.27.& 113.13
Samosata oppidum 27.21.& 63.17.20
Samosatensis stagni mirus limus 27.21
Samothrace insula 49.60
Samothracia insula eiusdem nominis gemmam gignit 526 52
Samothracum Dij 501.11.12
Sanagenses populi 32.52
Sanda fluuius 53.39
Sandalios insula 67.27
Sandaliotis insula, quæ & Sardiania 37.1
Sandri Getes populi 42.33
Sandura oppidum 84.45
Sandus idem qui Indus fluuius 76.12
Sangarius fluuius 68.25.& 69.46.47
Saniser oppidum 36.5
Sannigarum gens 70.39
Sannorum gens 70.27
Santones populi Aquitaniæ 53.22
Santonum litus 128.11
Saoces mons 50.2
Sapæi populi 47.1.& 71.25
Sappe oppidum 86.9
Saphar oppidum 79.17
Sapirene insula 84.1
Sapis fluuius 39.41
Sarangæ populi 74.5
Saraparæ populi 74.8
Sardabala fluuius 57.14
Sardemisus mons 64.10
Sardiates populi 41.59
Sardiana iurisdictio 65.20
Sardiniæ descriptio 36.54.per totum caput
Sardiniæ alumen 497.51
Sardiniæ situs & magnitudo 36.54.& inde
Sardinia quantum distet ab Africa 36.55
Sardina crista 498.47
Sardiniæ & Gadium distantia 36.56
Sardinia Sandaliotis quare dicta 36.60
Sardiniæ populi 56.59
Sardis oppidum 55.18
Sardoum mare 35.57
Sardonum regio 32.29
Sarepta oppidum 65.18
Sargaurasone regio 70.11
Sarguntia oppidum 31.7
Sarmatæ populi 47.6.& 50.50.& 51.1. & 52.18.& 70.50.& 71.7.& 73.14
Sarmatæ & Sauromatæ, iidem populi 50. 42
Sarmatæ equos ad tolerandos labores inedia præparant 121.8
Sarmatæ campos & plana incolunt 50.45
Sarmatica insula 50.39
Sarmatiæ mensura 51.47
Sarnaca oppidum 66.35
Sarnus fluuius 34.54
Saronicus sinus 44.27.& 45.6
Saronicus sinus vnde dictus 45.6
Sarophages populi 76.43
Saros fluuius 63.51
Sarpedon promontorium 63.55
Sarpedon mons 64.22
Sarracenι populi 83.12
Sarranates populi 39.33
Sarsinates populi 39.29
Sarunetes populi 41.24
Sarus fluuius 70.7
Sasina portus 38.15
Sasonis insula 42.60
Sassei populi 42.11
Sassumni populi 53.25
Sasuri populi 75.55
Satarchi populi 51.13
Sataros oppidum 64.31
Satarnei populi 71.24
Satyri ferè humanæ effigie 59.14.20. & 86.40.& 90.57
Satyrorum lasciuia 56.9
Saticum oppidum in Latio 35.24
Saturchei populi 71.27
Saturni promontorium 31.30
Saturnum non fuisse in Hispania 30.30
Saturni lacus 439.43
Saturnia oppidum in Latio 35.25
Saturnini populi antea Aurinini vocabantur 34.6
Saunites populi 38.53
Sauo fluuius 34.49
Sauromatæ, siue Sarmatæ populi 50.42. & 51.28.& 70.51.& 71.7.& 73.10.& 90.8
Saus fluuius 40.48.& 42.32.33.35.36. 37.39
Saxinæ populi 84.39
Scadira insula 49.53
Scalabis colonia 54.14
Scalabitanus conuentus 54.10
Scaldis fluuius 52.23.& 53.3
Scamander fluuius 66.24
Scamandria oppidum 66.27
Scammos oppidum 84.54
Scandia insula 52.58
Scandinauia insula 52.15
Scantate oppidum 83.18
Scantiæ aquæ 27.56
Scapos insula 50.7
Scaptia oppidum in Latio 35.24
Scarabantia Iulia oppidum 42.26
Scardona oppidum 41.55
Scardonitanus conuentus 41.45
Scarphia insula 48.51
Scarphia oppidum 45.53
Scatebra fluuius 26.42
Sceaceriges fluuius 70.55
Scenniti populi 56.19
Sceneos locus 84.34
Scenitæ populi 61.7.& 80.48.& 82.14. 23.49
Scepsis regio 66.14.& 173.60
Scheria insula 48.6
Schinussa insula 49.29
Schœnos Bœotiæ oppidum 45.47
Schœnis portus Corinthiorum 45.32
Schœnus mensura quot comprehendat stadia 60.59
Schœnus sinus 64.49
Scyathus insula 49.55
Scydra oppidum 46.33
Scylace oppidum 68.1
Scylacium promontorium 37.54.
Scylla scopulus 37.10
Scylla insula 50.6
Scyllæ monstri mater Crataeis 35.47
Scyllæum promontorium 37.54
Scyllæum oppidum 35.47.& 44.59
Scioessa mons 44.43
Sciopodos populi 90.55
Scipionis rogus in Hispania 30.32
Scyreticum metallum 440.8
Scyri populi 52.18.& 78.33
Scyri insulæ mirus lapis 504.56
Scironia saxa 45.32
Scyros insula 49.15.52
Scirtari populi 42.5
Scytala insula 84.1
Scytharum variæ gentes & 74.28
Scytharum nomen in Germanos transit, atq; in Sarmatas 50.50

Cytharum populi 74.18. per totum caput
cytharum mores 89.51. & inde
Cythæ Sacæ dicti 74.18
Cytha Ponto contermini 18.42. & 42.43
Cythæ Thraciæ populi 47.7
Cythæ Aroteres 47.21
Cythæ à seruis orti 50.43
Cythæ Taurici 51.1
Cythæ cum Parthis ex æquo viuunt 79.55
Cythæ equitatus gloria tument 120.46
Cythæ in bello equabus vti malunt 121.26
Cythæ anthropophagi 74.32. & 89.60
Cythiæ mira animalia 111.36
Cythiæ immanes feræ 74.33
Cythia non habet fulmina 14.29
Cythia vbi inhabitabilis 74.31
Cythiæ omnis mensura 51.9. & inde
Cythici arcus forma in mari Pontico 50.18. & 51.18
Cythici smaragdi 518.44.47. & inde
Cythici Oceani insulæ 52.4
Cythicus mons 64.26
Cythici Oceani accolæ 72.46. per totum caput
Cythicum Oceanum dulcem esse 74.24
Cythicum promontorium 74.31
Cythicum oppidum 62.12
Cythotauri populi 51.12
Scodra oppidum 42.9
Scolos oppidum 45.46
Scopelos insula 67.43. & 68.46
Scope insula 67.8
Scopius fluuius 46.35. & 68.38
Scordisci populi 42.35
Scotusa oppidum 47.10
Scotussæ lacus vulneribus medetur 439.29
Scotussæi populi liberi 46.38
Scultenna fluuius 39.56
Sea oppidum 84.56
Sebastæ oppidum 61.37
Sebasteni populi 68.22
Sebastia oppidum 70.8
Sebastopolis oppidum 66.8. & 70.8.4
Sebennites Aegypti nomos 59.40
Sebenniticum Nili ostium 61.2
Sebinus lacus 41.7
Secande Aethiopiæ oppidum 86.20
Secundani coloni 32.46
Secusiani populi liberi 53.20
Secusses populi Alpium incolæ 41.15
Sedetani populi 31.47
Sedetaniæ regio 31.49
Sedi bonitates populi Aquitaniæ 53.23
Seduni populi 41.33
Segalaunorum regio 32.40
Segasmala oppidum 84.53
Segeda oppidum 30.36
Segede oppidum 30.60
Segestani populi 37.27
Segesta oppidum 33.46
Segeste oppidum 41.3
Segestica insula 42.37
Segienses populi 31.56
Segismaiulienses populi 32.4
Segisamonenses populi ibid.
Segmenta mundi, à Græcis Parabeli, Latinis circuli vocantur 87.49
Segobrica oppidum 511.4
Segobrigenses populi 32.1
Segouia oppidum 32.10
Segouellaunorum regio 32.40
Segusio populi 40.21
Selachusa insula 48.28
Seleucenses populi 68.22
Seleuciam Euphrates perlabitur 63.83.40. 58. & 80.44
Selucia oppidum 61.21. & 62.43. 63.31. & 65.10. & 80.15.34.50. & 81.39 & 87.52. & 88.2
Seleucida Seleucus mare Caspium de se cognominauit 18.44
Seleucus angustias inter Caspium mare & Bosporum Cimmerium perfodere tentauit 72.16
Selymbria oppidum 47.34
Selinuntes fluuij duo 65.45
Selinuntij populi 37.32
Selinus fluuius 66.36
Selinûs oppidum 37.25
Sellæ, siue Selli populi 43.39
Selletæ populi 47.3
Semberritarum insula 86.13
Semberritarum oppidum 86.18
Sembobitis oppidum 86.10.17
Semellitani populi 37.32
Seminethos oppidum 65.8
Semiramidis aræ, & termini 74.12
Semirus fluuius 37.57
Sendica regio 51.10
Senensia colonia 34.2
Senia oppidum 41.49
Sennates populi 53.27
Senogallia oppidum 39.23
Senonum Gallipolis 38.16
Senones vbi interierint 39.47. & 40.33
Senones Romam ceperunt 39.47
Senones Galliæ Lugdunensis populi 53.18
Senta Specus Dalmatiæ 12.39
Sentinates populi 39.29
Separi populi 42.1
Sepias promontorium 46.20
Sepinates populi 38.54
Sepiussa insula 67.24
Septem fratres Mauritaniæ montes, à pari altitudine dicti 56.60
Septempedani populi 39.16
Septentrionales populi candidi, & flauo capillo 21.23
Septentrionalis Oceanus 53.30
Septentrionis frigora 72.49
Septumani coloni 32.46
Sequani populi 53.11
Serbi populi 71.5
Seren oppidum 84.54
Seres populi 74.36. & inde. & 77.35. & inde
Seres populi optimum ferrum habent 481.31
Seria oppidum 30.59
Sericus Oceanus 73.4
Seriphus insula 49.16. & 126.46
Serippo oppidum 31.2
Serpentibus vescentes homines 59.17. & 84.6
Serrapilli populi 42.33
Serretes populi ibid.
Serri populi 70.49
Serrium mons 47.13
Sesamo oleum palmisque exprimitur 83.30
Sesamum Paphlagoniæ oppidum 69.54
Sesanium oppidum in Aegypti & Aethiopiæ confinio 84.50
Sesostris Aegypti rex 83.48
Sessites fluuius 39.57
Sestaniæ aræ tres Augusto dicatæ 53.44
Sestinates populi 39.30
Sestos oppidum 47.44
Setabitani populi 32.59
Setæ populi argenti fertilissimi 75.58
Sethroitis præfectura 59.37
Setinus ager 34.45
Setini populi 35.5
Setundum Aethiopiæ oppidum 86.20
Seuini populi 38.59
Seuinnus lacus 26.2
Seuo Germaniæ mons immensus 52.14
Seurbi populi 53.47
Seutlusa insula 66.16
Sexi oppidum 30.25
Sextiæ aquæ oppidum in Narbonensi prouincia 438.28
Syagrum promontorium Arabiæ 74.59
Siambis insula 52.52
Sibariæ populi 76.43
Sybaris fluuius 38.4. & 439.16
Sybaris vrbs vbi 37.54. & 226.29
Sybaris oppidi deletio 96.12
Sibde oppidum 65.4
Sybillates populi 53.25
Sybi oppidum 83.4
Sybota insula 48.10
Sycaminon oppidum 62.19. & 85.16
Sicania insula eadem cum Sicilia 37.6
Sicani populi 35.30
Sicca colonia 57.21
Syce insula 67.39
Sicendus lacus Thessaliæ 126.47
Siciliæ descriptio 37.6. per totum caput & 87.25
Siciliæ sal 443.25. & 444.15
Siciliæ magnitudo 37.7
Sicilia Italiæ quondam iuncta 23.26 & 37.8
Siciliæ variæ nomina 36.60
Sicilia quantum ab Italia distet 37.8
Siciliæ promontoria quantum inter se distent 37.14
Siciliæ bitumen 497.28
Siciliæ oppida quot 37.15
Siciliæ smaragdi 519.25
Sicilia minor, insula eadem cum Naxo 49.25
Siciliæ & Alexandriæ distantia 87.29
Siciliæ corallium 449.23
Siciliæ pisces 449.1
Sycynus, siue Sicenus insula 49.38
Sicyon oppidum vetustissimum 105.38
Sicyon oppidum 44.40. & 500.7
Sicyon quantum distet ab Eli 20.8
Sicyon metallorum omnium officinarum patria 500.7
Sicyon Africæ locus 516.48
Sicoris fluuius 31.51
Siculum fretum 35.48.58. & 47.57
Siculi in Latio 34.25
Siculi freti insulæ 37.33
Siculotæ populi 42.45
Sicum oppidum 41.57

Sycusa insula 67.46
Side oppidum 64.9. & 88.7
Sidenum flumen 70.22
Sideni populi ibidem
Syderis fluuius 73.57
Sidicinum Teanum Campaniæ oppidum 34.58
Sidicini agri lapis ardens 27.59
Sidyma Laciæ oppidum 64.32 & 67.7
Sidon oppidum vitri opifex 62.27. & 88.1. & 513.17
Sidonis bitumen 497.24
Sydopta oppidum 84.57
Siduſa insula 67.39
Sidus oppidum 45.33
Syene insula 60 33. & 84.40. & 85.15. & 86.36
Syenæ oppidum 65.54.58. & 504.2
Syenes oppidi situs 20.43. & 85.5
Syenitæ populi 84.44
Siga oppidum 57.2
Sigania fluuius 70.38
Sigeum promontorium 47.45
Sigeum oppidum 66.4. & 68.44
Sygaros aut (vt alij malunt) Syagros insula 83.5
Signia mons 64.58
Signini populi 35.6
Sila Apennini sylua 35.50
Silarus fluuius 26.37. & 35.35.51
Silbiani populi 65.2
Silani populi 76.42
Silices populi 80.18
Silici Mesopotamiæ populi 80.19
Silimnus insula 52.52
Silys, id est, Tanais fluuius 71.13. & 74.13
Silis fluuius 40.36
Sylla legatus sociali bello Stabias oppidum delet 35.53
Syluas incolentes 72.54
Sylua locum continuò mutans 24.31.35
Syluini populi 38.43
Syluorum gens ferax 72.5
Silurum gens 52.50
Symbari populi 86.11
Symbolum portus 51.17
Syme insula 67.15
Simena oppidum 64.27
Symæthus fluuius 37.20
Symæthij populi 37.32
Simyra oppidum 62.30.36. & 63.7.8
Simirtuense oppidum 57.54
Simois fluuius 66.25
Symplegades insulæ inter se concurrentes, & quare 51.53. & inde
Symplegades insulæ in Ponto 72.19
Sinda oppidum 64.7
Sindica oppidum 70.55
Syndraci populi 78.1
Singæ populi 76.26
Singara oppidum 63.20
Singilia oppidum 30.37
Singos oppidum 46.44
Singulis fluuius 30.44.49
Synbietæ populi 71.26
Symnada oppidum 64.56
Sinnaus lacus in Asia absynthio circumnascente inficitur 27.6
Sinonia insula 36.44
Sinope colonia 69.57. & 486.37
Sinope Italiæ oppidum 34.42
Sintica Heracleæ oppidum 46.38
Sinnessa aliquando Sinope dicta 34.42
Sinnessa extremum noui Latij oppidum Ibidem
Sinnessanus specus 23.58
Sinnessanæ aquæ miræ naturæ 438.56
Sinus Europæ præcipui quatuor & inde 30.7
Siphæ oppidum 44.17
Syphacis regia 57.3
Siphnus insula 49.15. & 510.56
Sipylum oppidum 23.41. & 65.52. & 66.3
Sipontum oppidum 38.29
Syracusæ colonia 37.21
Syracusis nullo non die, quantumuis nubilo, Sol conspicitur 16.48
Sirbitum regio 86.21.34
Sirbonis lacus 61.29
Syrbotæ populi 86.6. & 91.31
Syrecæ populi 84.39
Sirenis sepulchrum 37.2
Sirenum sedes vbi 34.55
Sirenum promontorium 23.28
Syriæ Palæstinæ descriptio 61.16. & inde
Syriæ diuersa nomina Ibidem
Syriæ Cyprus iuncta aliquando 23.27
Syriæ mensura 61.20
Syriæ Antiochenæ descriptio per totum caput 62.42.
Syriæ porta 62.49
Syriæ bitumen 497.24
Syriæ terminus 62.51
Syriæ alabastrites 503.52.53
Syria Cœle 62.53. per totum caput. & 87.53
Syriæ boues quales 122.45
Syriana vrbs vbi, & à quo condita 73.60
Syrie insula 23.32. & 65.44
Syrieni populi 76.38
Syriclæ populi 91.2
Syrium fluuius 68.36
Siris idem qui Nilus fluuius 60.6
Siris fluuius, & oppidum 38.5
Syros serpentes non attingunt 126.55
Siros amnis 88.9
Sirnides insulæ 48.50
Syrini populi 38.7
Syrmatæ populi 74.8
Sirmiensium ciuitas 42.28
Sirmium oppidum 42.38
Syrnos insula 49.36
Syrtis maioris circuitus 57.47
Syrtium sinus 58.39.
Syrtium æstus vnde 25.21
Syrtium magnitudo 57.40
Syrtium inter se distantia 57.45
Sisapo oppidum 31.4
Sisaponensis regio, & in ea minium 467.35.48
Siscia oppidum 42.31
Sisolenses populi 35.30
Sithonij Thraciæ populi 47.7
Sitia oppidum 30.41
Sitiogagus fluuius 78.53
Sitone oppidum 46.48
Sittace oppidum 81.21
Sittacene regio 80.5. & 81.21
Sittianorum gens 57.20
Syuerus fluuius Atticæ 522.18
Smintheum templum Apollinis 66.20
Smyrna oppidum 65.41.55. 56.57
Smyrnæus conclentus 86.1
Sobotale oppidum 83.2
Sodij populi 72.5
Sodinus fluuius 78.31
Sogdiani populi 74.10
Sogiontij populi 41.34
Solanidæ insulæ 82.43
Soleadæ populi 76.46
Soletum oppidum 38.23
Solimnia insula 49.53
Solimi populi 64.3. & 66.41
Solis promontorium 56.19
Solis ora insula 87.7
Solis fons miræ naturæ 26.47. & 58.5
Solis insula 77.29. & 78.45
Solis oppidum apud Aegyptios 60.49. & 85.26
Solis oppidum ab Arabibus conditum 85.41
Solitudines Palmyrenæ 63.26.35. & 80.50
Solitudines Septentrionales & 74.33 72.50.
Solinates populi 39.34
Solæ oppidum 83.52. & 66.58. & 88.7
Solorius mons 30.15
Soluense oppidum 42.24
Solum aureum argenteumq; 76.60
Soltis oppidum 37.26
Sonantes fluuius 69.50
Sondræ populi 76.46
Sondini populi 38.7
Sonus fluuius 73.34
Sophene regio 61.19. & 73.26
Sopheni populi 71.53
Sophonia insula 23.33
Sora oppidum 34.57
Soractes mons 23.57. & 90.36 & 439.57
Soractia Arabiæ oppidum 82.19
Sorani Valerij pœna 38.8
Sorę populi Cærmaniæ 78.30
Sorarum fluuius Caberon Ibidem
Sorgæ populi 76.43
Sositratæ oppidum 81.39
Sottiates populi 53.26
Sotira oppidum 70.18
Spalathra oppidum Magnesiæ 46.20

Spalei populi 71.27
Sparta oppidum 44.56
Specus pestiferum spiritum exhalantes 23. 56. & inde
Sperchios oppidum 45.54
Sperchius fluuius 45.59
Sphagiæ insulæ 48.20
Sphingion animal vbi 85.18
Spina oppidum 40.4.32
Spineticum Padi ostium 40.4
Spyntuma oppidum 84.56
Spiræum promontorium 45.8. & 48.27
Spiræostoma Danubij os 50.40
Spoletini populi 39.29
Spondolici populi 71.26
Sporades insulæ, & earum nomina 49.28. & inde. & 49.50
Stabiæ oppidum à Sylla deletum 35. 32
Stabianum locus 438.58. & 449.8
Stabulum oppidum 66.34
Stadia oppidum 64.50
Stadisis oppidum 85.5
Stagira oppidum 46.48
Stagiræ oppidi portentum 230.8
Statyellæ oppidum in Liguria 438. 28
Statyelli populi 33.43.51
Statones populi 34.7
Statonensis agri mirum 24.30
Statonienses lapides 511.35
Stauri populi 73.56
Stelendena regio 63 35
Stenæ deiræ insulæ 84.4
Stentoris portus 47.14
Stephane mons 46.7
Stephane insula 67.30
Stephane oppidum 35.5. & 69.55
Stymphalis lacus Arcadiæ 26.43
Stymphalum oppidum Arcadiæ 45.16
Stiria insula 67.2
Styx palus in Arcadia 27.1. 439.55
Stygis Arcadiæ paludis aqua qualis 27.1. & 439.54
Stobi oppidum 46.32
Stœchades insulæ 36.10
Stoidis insula quæstuosa margaritis 79. 46
Stonos oppidum 41.23
Strapellini populi 38.43
Strategiæ Armeniæ maioris 71.51
Stratocolia oppidum 70.60
Stratonis insula 84.23
Stratonis turris 61.34
Stratonica, libera Asiæ ciuitas 65.13
Stratonicea Mesopotamiæ oppidum 80. 21.
Stratos fluuius 74.57
Stratos vrbs 43.58
Strymon amnis, Macedoniæ terminus 46. 50
Strymon fluuius tribulos cibis vtiles habet 319.28
Strymon fluuius 46.50. & 4797
Strymonis regio 68.4
Strongylæ insulæ 49.25. & 67.7. & 497.51
Strongyles insulæ alumen 497.51
Strophades insulæ 48.19
Stulpini populi 41.46
Stura fluuius 39.57
Sturiorum insulæ 52.38
Sturium insula 36.11
Suanenses populi 34.6
Suanetes populi 41.33
Suani populi 70.39
Suarrani populi 39.29
Suari populi 76.3
Suarni populi indomiti, auri metalla fodientes 71.25
Suasa oppidum 84.57
Subi fluuius 31.38
Sublaqueum oppidum 39.3
Sublicius pons Romæ 506.46
Subronici populi Alpium incolæ 41.15
Subsolani montes 90.57
Subsolanus ventus, Græcis Apeliotes 13.5
Subur fluuius 56. 18
Subun oppidum 31.39
Succubo oppidum 30.39
Succasani populi 35.4
Succasses populi 51.26
Suchæ oppidum 85.19
Succubar oppidum 57.13
Sucro fluuius 31.32
Sudertani populi 34.6
Sue oppidum 80.19
Sueconi populi 53.9
Suel oppidum 30.24
Suellani populi 83.12
Suelteri populi 32.42
Suemus fluuius 47.6
Suerta populi 76.43
Suessa oppidum 34.57. & 94.35
Suestiones populi 53.9
Suessulani populi 35.6
Suetri populi 32.44. & 41.36
Sueui populi 50.46. & 52.33
Suffenates populi 38.50
Sullates populi 39.30
Suinum fluuius 39.11
Suitæ populi 71.24
Sulcitani populi 36.59
Sulmo oppidum 35.26
Sulmonenses populi 38.50
Summaram Aethiopiæ oppidum 86.21
Sunium Atticæ promontorium 45.37
Superequani populi 38.50
Superum mare quod & Adriaticum 33.26. & 42.47
Suræ populi 76.25
Surdaonum gens 31.51
Suriates populi 39.34
Surium oppidum & fluuius 26.35. & 42.57. & 70 54
Surentini montes 34.46
Surentium promontorium 56.21
Surentum oppidum 35.55
Susa oppidum à quo conditum 78.57. & 81.24.29
Sustiane regio 78.54. & 80.5. & 81.24. & 87.52
Susis Dianæ templum 81.35
Abæ oppidum 63.53
Tabidum oppidum 58.32
Tabis mons 74.35
Tabracha oppidum 57.22
Tacape Africæ oppidum fertilissimum 270.2
Tacape oppidum 57.34
Tacapensis Africæ ager fertilis 228.52. & 270.2
Tacatua oppidum 57.21
Tacampson oppidum 84.45
Tader fluuius 30.31 & 31.31
Tadiates populi 38.57
Tadirates populi 39.30
Tadnos fons 84.1
Tænarum oppidum 44.56
Tenarum promontorium 28.16. & 44. 52. & 58.10. & 129.35
Tenarius lapis qualis 505.16. & 510.53.55
Tagæ populi 74.8
Tagestense oppidum 57.59
Tagori populi 71 26
Tagus fluuius 32.2. & 54.3.4. & 121.27
Tagus fluuius aurifer 54.4. & 463.56
Taygetus mons 45.57. & 511.22. & 519.24
Taygetus mons quando corruit 21.36
Talabrica oppidum Lusitaniæ 53.52
Talarenses populi 37.32
Taluctæ populi 75.56
Tama oppidum 85.16
Tamarici populi 53.44
Tamarici fontes in Cantabria in augurio habentur 439.46
Tamasens oppidum 87.58
Tammacum oppidum 83.28
Tamma oppidum templis sexaginta quinque insigne 82.58
Tamuda fluuius & oppidum 57.1
Tangra oppidum 45.47. & 146.42
Tanais fluuius 50.28
Tanais ostium 28.36 37
Tanais & Iaxartes idem fluuius 74.14
Tanais fluuius terræ terminus 29.52
Tanais accolæ 71.5. & inde
Tanaim Silyn Scythæ nominant 71.13. & 74.13
Tanaitæ à quibus deleti 71.24
Tanarus fluuius 40.56
Tanetani populi 39.45
Taniticum Nili ostium 613
Tanitis præfectura 59 38
Tantalis oppidum 23.42. & 65.52
Tantarenæ oppidum 84.46
Taphiassus mons 44.5
Taphiæ insulæ 48.11
Taphiusa locus iuxta Leucadem 510. 23
Taphra Africæ oppidum 57.46
Taphræ oppidum 51.14.25. 26
Taphros fretum Corsicam à Sardinia dirimens 36.51
Tapyri populi 73.56
Tapori populi 54.20
Taprobane margaritis abundat 135. 51
Taprobana insula 91.24
Taprobanes insulæ descriptio per totum caput 77.4
Taprobanes mensura 77.8
Tapsagum oppidum 58.34
Tarachie insula 48.8
Taranei populi 82.9
Tarbeli Aquitaniæ populi 53.23. & 438.24
Tardastili Indiæ populi 361.7
Tareli populi 59.12
Tarentinus sinus 38.11
Tarentinus portus 38.23
Tarentum oppidum 38.11. 14.17
Tarentum scapis candelabrorum nobile 471. 57
Tarentinus sal 444.6. 9.16
Tarentina lana 123.44
Tarichea oppidum 61.52
Targines fluuius 37.57
Tarinates populi 38.56
Tariona castellum 41.56
Tariotarum regio ibidem
Tarne fons 65.20
Tarne fluuius 53.29
Tarquiniensis lacus insulæ natantes 24. 34
Tarquinienses populi 34.7
Tarraconensis Hispaniæ descriptio 54. 37. & inde
Tarraconensis regio 30.9.13
Tarraconensis conuentus 31.23.45
Tarraco colonia, Scipionum opus 31. 38
Tarragenses populi 31.53
Tarsatica oppidum 41.49
Tarsos oppidum 63.50. 88.7
Tartarum Padi Portus 40.9
Tarteſſos oppidum 30.23. & 54.30
Taruisani montes 40.37
Taruisani populi 41.2
Tarus fluuius 40.56
Tascodunitari populi 32.52
Taueni populi 83.12
Tauium oppidum 68.21
Tauri montis Lygdinus lapis 503. 56
Taulautij populi 42.11
Taulania oppidum 35.33
Tauroentum oppidum 35.47
Taurica regio 51.10
Tauricæ mensura 51.47
Tauricæ populi plures 51.10
Tauricæ Scythæ 50.60
Taurini populi 343. & 40.21
Taurinorum origo 40.21
Taurisani montes 40.37
Taurisani populi 41.2
Tauristi olim, qui hodie Norici 41.16
Tauristi populi 42.35
Taurus mons 63.10. & 64.7.12.21. & 71.35. & 73.5.81.1. & 88.6
Taurus maris alueus circa Alexandriam 66. 49
Tauri montis diuersa nomina 64.21
Taurorum portus, lacus, & oppida 51.19
Taurominitanus Euripus 25. 23
Taurominium colonia 37. 18
Taurunum oppidum 42.38
Taxilæ populi 76.47
Taxata insula 74.30
Taxila oppidum 75.18
Teanum Sidicinum colonia 35.58
Teanum Apulorum 38.31
Teani Apuliæ populi 38.33
Tearus fluuius 47.27
Teari populi 31.47
Teatini populi 38.49
Techedia insula 49.46
Tectosages Volcæ Galliæ Narbonensis populi 32.33.
Tectosagum Volcarum oppida 32.49
Tectosages bonam Cappadociæ partem olim tenuerunt 68.19
Tecum flumen 32.29
Tedanium flumen 41.50
Tegamum alueus maris circa Alexandriam. 66.49
Teganon insula 67.16
Teganusa insula 48.21
Tegea oppidum Arcadiæ 45.16
Tegium oppidum 66.34
Telamon portus 33.58
Telaudria insula 67.8
Telandrus oppidum 64.35
Teleboides insulæ 48.10
Telini populi 35.6
Tellene oppidum in Latio 35.24
Telmessos oppidum 64.32.36.43
Telmessum oppidum 65.5
Telos insula, & in ea vnguentum 49. 36
Tembasa oppidum 64.7
Tembrogius fluuius 69.47
Temenitis fons in Syracusano agro 37. 21.
Temerinda 71.13
Temese oppidum 35.44
Temnos oppidum 65.60. & 66.9
Tempe inter Ossam & Olympum sita 46. 13
Temperies mira in regione Attacorum 74. 42
Tempsis Tmoli montis cacumen 101.60
Tempsa oppidum 35.44
Tenedus insula 67.51
Tenedi insulæ mirus fons 26.49
Teneum mare 137.40
Tenos insula 49.12
Tentyrites Aegypti nomos 59.36 & 115.50
Tentyris oppidum 60.44
Tenupsis oppidum 86.14
Teos insula 67.40
Tephene oppidum 61.44
Teredon vitus 82.22
Terei regis arx Byzia hirundinibus inuisa 47. 35. & 148.19
Tergedum oppidum 85.17
Tergestinus sinus 40.41
Tergeste colonia 40.41
Tergilani populi 38.7
Terias fluuius 37.20
Terina oppidum 35.44
Terinæus sinus 35.44. & 37.55
Termera oppidum 65.6
Termes oppidum 32.10
Termes mons 65.56
Terræ origo & principium vbi 29.49
Terræ totius longitudo 28.8. & inde
Terræ diuisio in tres partes 29.50
Terræ totius latitudo 28.8 & inde
Terræ mensura ab Eratosthene primùm tradita 84.17
Terræ mensura 28.8. per totum caput. & 87.24. per totum caput
Terræ per parallelos diuisio per totum caput 87.51. Quære Paralleli terræ.
Terra quota mundi pars 28.58
Terræ circuli Quære Paralleli terræ.
Terræ terminiqui 29.52
Terra aurea argenteáque 76.60
Terracina oppidum, olim Anxur 34.38
Terfos fluuius 70.38
Tessara oppidum 84.51
Tetragonis oppidum 77.60
Tetrarchiæ plures 62.14.32
Tetranaulochus oppidum 47.24
Teuchira oppidum 58.8
Teurnia oppidum 42.24
Teuthria insula 42.50
Teutobodiaci populi 68.19
Teutoni populi 32.31
Teuthrania regio 66.32
Teuthranie oppidum 66.34
Teuthrania olim mari contigua 23.8
Thali populi 70.52
Thaludei populi 82.42
Thallussa insula 67.36
Thamar fluuius 82.47
Thamnitica Toparchia Iudææ 61.44
Thamudei populi 83.13
Thapsus oppidum 57.34. & 87.54
Tharne mons 173.1. & 174.1
Thasie regio 72.1
Thasi insulæ marmor 502.37
Thasi insulæ opalus 521.41
Thasos insula 49.59. & 520.9
Thathice oppidum 84. 45
Thaumaciæ oppidum 46.21
Theangela oppidum 65.4
Thebæ Græciæ oppidum 44.17. & 46.4
Thebæ Italiæ oppidum 38.8

thebæ Bœotiæ 45.5. & 148.18
thebæ Bœotiæ à quibus conditæ 62. 27
thebæ Aegyptiæ alabaſtriten gignunt 503. 51
thebæ Aegyptiæ 503. 51. & 506.17
thebæ Aegypti oppidum portarum centum 506.20
thebæ Troadis oppidum 66.12
thebaicus lapis 503.60. & 510.50
thebais regio 59.34. & 60.46
thelphuſa oppidum Arcadiæ 45.18
themiſcyra regio 70.15
themiſcyra oppidum 70.18
themiſones populi 64.56
themiſtias promontorium 79.48
thenæ oppidum 57.34.37
thena oppidum 84.54
theodoſia oppidum 51.19
theôn ochema, mons ardens & 86.38 27.46.
theôn ochema promontorium 56.24
theophraſtus primus exterorum de Romanis diligentius aliquid ſcripſit 34.31
theopompus primus Græcorum Romæ à Gallis captæ meminit 34.32
thera inſula 23.16. & 49.41
theramne oppidum 44.56
therapne Cretæ oppidum 48.42
therasia inſula 23.16. & 37.42. & 49.42
therionarce inſula 67.17
thermaicus ſinus 46.40
thermæ colonia 37.24
thermæ oppidum 46.40
thermenſis inſula 49.53
thermodoon fluuius & oppidum 70.16. & 522.24
thermopylarum anguſtiæ 45.59
thermopolites Aegypti nomos 59.40
therothoæ Troglodytarum gens à venatu dicta 84.38
theſpiæ oppidum 45.39. & 46.21
theſpiarum fons 439.4
theſprotiæ lacus 43.50
theſprotiæ gemmæ 521.13
theſprotiæ fluuius 43.38
theſprotis regio 43.38
theſſaliæ deſcriptio per totum caput 46.2.
theſſaliæ menſura 46.23
theſſalia regio, olim Aemonia dicta 45. 56
theſſaliæ montes plures & inde 46.5
theſſaliæ creta maximè laudatur 498. 46
theſſaliæ flumina 46.10. & inde
theſſalus regio 68.4
theſſaloce oppidum 65.37
theſſalonica oppidum 46.39
theudalis oppidum 57.28
theudenſe oppidum 57.59
thia inſula 23.18. & 49.43
thryamis oppidum 43.48
thyatira oppidum & 65.38 48.12.
thiatyreni populi 66.38
thibiorum gens 90.28
thydonos oppidum 65.12
thimanei populi 83.12
thymbre oppidum 66.35
thymniæ ſinus 64.48
thyni populi 47.3. & 68. 15.42
thiniticæ præfectura 59.36
thynos oppidum 64.51
thynniæ inſula & 72.19 68.48.
thynniæ oppidum 47.27
thyrides inſulæ 48.21
thyri populi 74.43
thyrea locus 44.57
thyrreus lapis, eiuſque mira natura 11 27.
thyſanuſa oppidum 64.48
thiebe oppidum 45.45
thyſſus oppidum 46.47
thoar oppidum 58.56
thoricos locus 519.12
thoronos inſula 48.7
thoſpites lacus 81.3
thraces populi vbi 43.46 42.42.
thracius Boſporus vbi & 68.34 47.38. & 50.14.
thraciæ deſcriptio per totum caput 46.58.
thraciæ carbunculi 521.4
thraciæ longitudo & latitudo 47.50
thriaſius campus 45.39
thryaſij populi 45.23
thryon oppidum 44.54
thronium oppidum 45.52
theuben oppidum 58.53
thule inſula & 52.54 21.6.
thumata oppidum 82.24
thurina vina laudatiſſima 204.33
thurium oppidum & 181.46 38.4.
thuſcanienſes populi 34.7
thuſci à ſacrificijs dicti 33.54
thuſci trecenta Vmbrorum oppida deleuerunt 39.22
thuſcum mare 35.55
thuſſagetæ populi & 71.10 51.27.
tyana oppidum 70.9
tiare oppidum 66.34
tiatæ locus tuberibus abundans 284. 37
tibareni populi 70.20
tiberis fluuius nauium magnarum capax 34.18
tiberina oſtia & 33.28 32.58.
tiberis fluuius futuri præſcius 21 34.
tiberis amœnitas 19 34.
tiberis fluuius & 35.56 34.1.
tiberis aquæ non minor Nili 504.32
tiberis fluminis inundationes 504.47
tiberis ortus, & nomina & inde 34.9.
tiberiæ oppidum 61.52
tibertini populi 39.30
tibigenſe oppidum 57.55
tybis menſis apud Indos noſtro reſpondens Decembri 7962
tiburtes populi 38.56
tichis fluuius 31.44
ticinus fluuius, & Ticinum oppidum 39. 57
ticinum oppidum à quibus conditum 40. 27
ticinus fluuius Verbano lacui innatat 26. 2. & 41.6
tyde caſtellum 53.46
tydij populi 71.20
tifernus fluuius 38.32
tifata oppidum 35.24
tifernates populi 39.30
tifernum oppidum 34.15
tygauæ oppidum 57.13
tigenſe oppidum 57.59
tigranocerta oppidum 71.48.50
tigris fluuij deſcriptio & 80.56. per totum caput 26.29. & 73.43.
tigris vnde dictus 80.57
tigrin Euphrates vbi incurrat 63.40
tigrus fluuius ſe in ſpecu mergit 81. 1.3
tigris fluuij ortus & 80.56 71.40.54.
tigris fluuij lacus 78.57
tigris fluuius in duos alueos diuiditur 81.9
tigris in Euphratem mergitur 81.6
Tigris mari Perſico decumo ore infertur 81. 13
tigris, & Euphrates quantum diſtent Ibidem
tiguliorum oppidum 33. 46
tilauentum fluuius, & portus 40. 38
tylos inſula & in ea mira arbores 183. 22.24
tylos inſula & oppidum 72.31
timachus fluuius 42.43
timaui inſula, fonteſq; miri & 42.51 34.7.
timaui fluuij inſula 42.51
timauus fluuius 40.40
tymbriani populi 64.6
timici oppidum 57.13
timolus mons 65.19
timoniacenſes populi 68.22
tymphei populi Aetoliæ 44.1
timphei Macedoniæ populi 47.38
tinda oppidum 47.11
tyndaru oppidum 23.47. & 37.26
tingi oppidum à quo conditum 55.45
tingitaniæ prouinciæ deſcriptio per totum caput 56.55.
tyndrumenſe oppidum 57.55
tipanei Arcadiæ populi 45.23
tiparenus inſula 48. 23
tipaſa oppidum 57.10
tiphicenſe oppidum 57.58
tiquadra
tiquadra inſula 36.9
tyra fluuius & oppidum 50.52
tyra gens 83.46
tyracienſes populi 37.32
tyragetæ populi 50.53
tyricenſe oppidum 57.58
tyrij populi in Hiſpania 54.31
tyrium purpuriſſum 487.35
tyrrheni populi 33.54
tiryns oppidum 45.3
tyriſſei populi 46.31
tyriſtaſis oppidum 47.41
tyritace oppidum 70.32
tyrrhenum mare & 508.27 35.55.57.
tyrus Herculis templo nobilitata & 525.34 519.30.
tyrus quondam inſula 62.22
tyrus conchylio, & purpura nobilis 26 & 487.35 62.
tyrus oppidum & 88.1 62.24.26.
tiſinenſes populi 37.32
titanus fluuius, & oppidum ab eo cognominatum 66.9
titium flumen & 41.43.53 40.53.
tium oppidum 69.50
tios oppidum 64.35
tmolus fluuius ſolus coticulam lapidem habet 468.9
tmolus mons 65.18
tmoli montis vinum nobiliſſimum Ibidem
tmoli montis incolæ longæui 101.59
toani populi 83.59
tochari populi 74.44
togata Gallia 3919
togienſes populi 41.1
togiſonus fluuius 40.11
tolen oppidum 86.7
tolerienſes populi 35.30
toletani populi 32.2
toliſtobogi populi 68.17.21
tollentinates populi 40.1
tolofani populi & 53.29 32.52.
tomabei populi 82.59
tomala oppidum 83.2
tomarus mons & 44.8 43.40.
tomos oppidum 47.19
tonderos fluuius 78.25
topazius gemma à Topazo inſula dicta 84. 4. & 515.51. & 521.53
topazos inſula, vnde nomen gemmæ 84. 4. & 521.53
topirus oppidum 47.10
toralliba inſula 77.1
toretæ populi 70.54
tornadotus fluuius 81.22
tornates populi 53.26
torone oppidum & 139.8 46.44. & 135.8.
toron lacus Chalcidis 265.43
tortuni populi 45.23
toxandri populi 53.7
trachcotis oppidum 63.58
trachea oppidum 65.41
trachin oppidum 60 45.
trachiæ inſula 48.8
trachonitis regio 62.15
traſtari populi 51.12
tragia inſula 49.46
tragaſæus ſal 12.18 444.
tragurium inſula 41.51
tragurium oppidum marmore fœcundum 41.57
trallicon oppidum 65.16
trallis oppidum 65.10
tranſpadana regio & inde 40.20.
tranſpadani cinere agros ſtercorant 9. & inde 242.
tranſpadani populi 41.2
tranſrhenani populi Romanorum hoſtes 41 282.
tranſrhenanæ fœminæ lino veſtiuntur Ibidem
trapezapromontorium & 67.55 66.40.
trapezopolitæ populi 65.14
trapezus oppidum 26.28 70.25
thraſymeni lacus miracula 22.57
traſymenus lacus ardens 28.2
trebani populi & 39.2 35.6.
trebia fluuius 39.56
trebulani populi & 39.2 38.56.
trecaſſes populi 53.19
trepſedorum gens 66.42
trepſilion inſula 67.47
treres populi 46.34
treuentinates populi 38.54
treueri populi 53.10
tr iacenſes populi 39.16
triare regio 72.1
triballi populi & 46.29. & 90.25 42.42. & 43.45.
tribochi populi 52.12
tribulium caſtellum populi Romani prælijs nobilitatum 41.60
triuaſtinorum gens 32.49
tricca oppidum 46.5
trica & Apina in prouerbij ludicrum ceſſerunt 38.36
trichone oppidum 44.16
tricollorum regio 32.40
tricoryphos mons 82.43
tricorium regio 32.40
tridentini populi 40.59
tridentinæ Alpes 40.10
trienſes populi 46.36
trieris oppidum 62.35
trimachi populi 42.42
trimontium oppidum 47.5
trinacria inſula eadem cum Sicilia 37.6
trinacria olim dicta, quæ poſtea Rhodos 12 67.
trinium fluuius 48 38.
triocalini populi 37.32
triopia oppidum 50 64.
triopolis quæ, & cur dicta & 88.1 62.35.
tripolis caſtellum, & flumen 70.24
tripolitæni populi 65.22
triquetra inſula eadem cum Sicilia 57.6
tritea oppidum 16 44.
tritium oppidum 32.8
triton palus, fluuiuſq; 57.49. & 60.7
triulatti populi 41.35
triumphale Baticæ oppidum 30.41
triumpilini populi 41.19.31
troas oppidum 66.22
troas regio, eiuſq; ſitus, & oppida 22. & inde 66.
troadis finis 66.9. & 68.8
trocmi populi 68.18
trocmorum oppidum 68.21
troezen oppidum & 440.37 45.5. & 439.9.
troezene Cariæ oppidum 65.13.
troezenij lapides 521.6
trogiliæ inſulæ 67.27
trogilia oppidum 65.34
troglodytæ populi 21. & 59.9.17. & 82.59 & 90.4. & 95. 29 50.43. & 58.
troglodytarum emporium 84.20
troglodytis bis quotannis vmbra in contrarium cadunt 20.59
troglodytarum mirus fons 26.47
troglodytæ elephantum venatu aluntur 110. 19
troglodytæ teſtudines marinas, vt ſacras, adorant 130.21
troglodytæ aquam pluuiam ad potus vſum ſeruant 85.59
troglodytæ contermini Aethiopiæ 110.19
troglodytarum mira velocitas 84.38
troglodyticæ alio nomine Michoe, ſeu Midoe dictæ 84.3
troglodyticæ fluuius Ptolemæus 83.59
troglodytice non cernit Septentriones 41 19.
tropina locus 76.19
troſſulum oppidum 461.51
truentum fluuius & oppidum 39.10
tuberum fluuius 78.43
tuburbis colonia 57.53
tuburnicenſe oppidum 57.55
tubuſuptus oppidum 57.13
tucca oppidum 57.12
tucci colonia 30.39
tuderna oppidi vnæ 30.51
tuder oppidum 39.24
tudertibus ſpectata arma cæleſtia 16.11
tuditanus Iſtros domuit 40.52
tuficani populi 39.30
tugienſis ſaltus 30.31
tunienſe oppidum 57.58
tungri Galliæ ciuitas 439.9
tungri Galliæ populi 53.9
turcæ populi 71.10
turdulorum gens 30.57
turiaſſo oppidum 481.29
turiaſonenſes populi 31.51
turium flumen 31.34
turmaſtini populi 38.43
turmodigi populi 52.3
turobrica oppidum 31.2
turocelum oppidum 39.33
turones Galliæ populi 53.20

turres Cyzicenæ vrbis sonum acceptum septies multiplicantes 506.40
turrus fluuius 40.39
tusca fluuius, Numidiæ finis 57.22
tusculana terra humi depacta atellis non permittit 24.47
tusculani silices 509.18
tusculani populi 35.6
tusdritanum oppidum 57.58
tutienses populi 35.30
tutini populi 38.45
tyris insula 37.59

V Accæi populi 31.28. & 53 49
Vacca flumen 53.52
Vacunæ nemus 39.1
Vadei populi 83.5
Vadum Sabatium Liguriæ portus 33.45
Vadicasses populi 53.19
Vadimonis lacus syluæ habet innatantes 24.31
Vafriæ oppidum 39.33
Vagienni Liguriæ populi 33.43. & 39.49. & 41.27
Vagense oppidum 57.55.59
Vagi ferarum more homines 86.29
Valdanus fluuius 42.39
Valentia oppidum 34. & 32.47. & 55.58
Valentini populi 37.59. & 38.45
Valentinum oppidum 33.50
Valerienses populi 32.59
Valij populi 86.26
Vallei populi 46.31
Valli populi 71.5
Vama fluuius 75.34
Vamacures populi 57.1
Vangiones populi 53.12
Vannienses Flamonienses finitimi Venetiæ populi 41.1
Vannianum regnum 50.47
Varamus fluuius 40.39
Varciani populi 42.35
Vardæi populi Italiæ populatores 42.35
Varduli populi 32.3. & 54.7
Vardulorum oppida 53.38
Varetatæ populi 76.30
Varetum fluuius 69.58
Varia Appula oppidum 31.37. & 38.16
Varrini populi Germaniæ 52.31
Varuani populi 41.2
Varubarini populi 41.48
Varus fluuius 32.26. & 33.27.30
Vasco, vel Vasio oppidum 32.53
Vascones populi 31.41
Vasconum saltus 53.38
Vassæi populi 53.27
Vaticanus ager 34.15
Vatrenus fluuius 40.5
Vatreni portus 40.2
Vbeda oppidum 30.28
Vbij populi 53.12
Vbisci populi Aquitaniæ 53.22
Vceni populi 41.34
Vcitana oppida duo 57.55
Vcultuniacum oppidum 30.60
vdini populi 73.11.14
veamini populi 41.35
veca portus 53.41
vecteri populi 39.46
vectis insula 52.52
vectones populi 31.38
vegium oppidum 41.49
veientani populi 34.7
veiens ager 24.47. & 34.15
veij oppidum quo die à Camillo captum 40.34
velauni populi 41.36
velia oppidum 35.40. & 37.2
vel oppidum 58.33
veliates populi 33.43. & 39.45
velienses populi 32.4. & 35.30
velini lacus 38.60
velino in lacu quotidie arcus cælestis appareret 16.48
veliterni populi 35.6
vellates populi 53.25
velleiacium oppidum 102.47
vellocasses populi 53.15
venafrum oppidum 34.57
venanij populi 53.24
venaria insula 36.42
venedi populi 52.18
venelli populi 53.19
veneni populi 33.43
veneria oppidum 30.48
veneris promontorium 63.55
veneris lacus 449.6
veneris oppidum 60.43.45. & 63.55
venetiæ situs, & gnomonis vmbra 20.40
venetia decima Italiæ regio 40.46
per totum caput
veneti à Troianis orti 40.58
veneti Galliæ populi 53.15
veneti populi ab Heneti orti 69.54. & 517.15
venetorum insulæ 53.31
venetulani populi 35.30
venitades populi 41.2
vennenses populi 32.4
vennonetes populi 41.24.31
venus Pyrenæa 31.44
venusia oppidum 38.34
venusini populi 38.43
veragri populi 41.34
verbanus lacus 41.6. & 132.35
vercellæ oppidum à quibus conditum 40.25
vercellensis ager aurifodinas habet 464.47
vergentum oppidum 30.46
vergoanum oppidum 36.12
vergunni populi 41.35
vernodubrum flumen 32.19
veromandui populi 53.9
verona oppidum 40.60
vertacomacori populi 40.25
vertobrige oppidum 30.60
verucini populi 32.41
vescitaniæ regio Hispaniæ 31.51
vesci oppidum 30.37
vescellani populi 38.39
vesci portus 53. 41
vesentini populi 34.7
vestinicates populi 39.30
vespasiani colonia 61.35
Vesperies oppidum 53.38
vestini populi 33.2. & 38.51
vesulus mons 39.49
vesuni populi 56.58
vesuuij montis vuæ 202.14
vesuuius mons 34.54
vettones populi 53.49. & 54.7
vetriolum oppidum 39.34
vettionenses populi 39.31
vetulonienses populi 34.7
vetulonius lacus 26.41
vfens fluuius 34.48
viacienses populi 32.2
viana oppidum 42.24
vibali populi 32.15
vibelli populi 33.43
viberi populi 41.25
vibiforum oppidum 40.21
vibinates populi 38.43
vibonensis sinus 35.44.46. & 37.3
vicellenses populi 35.31
vicetia oppidum 40.58
victoriæ portus 53.40
vidicini populi 38.58
vidugasses populi 53.19
viennna Allobrogum oppidum 32.47
vienna Narbonensis prouinciæ oppidum 13.20
vimitellarij populi 35.30
vindelici populi 41.17.32
vindili Germaniæ populi 52.30
vindinantes populi 39.32
vior fluuius 56.38
virgao oppidum 30.36
virgilienses populi 32.2
virgitanus sinus 30.9
virouesca oppidum 32.8
virtus Iulia oppidum 30.51
virucinates populi 41.32
virunum oppidum 42.24
vistillus fluuius 52.34
vistula fluuius 50.49. & 52.34
visurgis fluuius 52.34
vitis fluuius 39.41
viuentani populi 39.31
vlbanectes populi liberi 53.9
vlia oppidum 31.5
vlyssis specula 37.4
vlyssis portus 27.19
vlyssis nauis in scopulum versa 48.9
vlmernates populi 35.7
vlubrenses populi 35.7
vlurtini populi 38.43
vlusuburitanum oppidum 57.59
vmbilicus in strumentis sciotericis gnomon dictus 87.56
vmbræ quando & vbi nullæ 84.13
vmbræ vbi versus Austrum iaciantur ibidem
vmbræ populi 76.39
vmbranates populi 39.46
vmbranici populi 32.53
vmbraniæ descriptio 39.18
vmbraniæ creta 498. 48
vmbria regio 39.4

vmbriæ trecenta oppida debellata à Tuscis 39.22
vmbri vnde dicti 39.21
vmbri populi quales 39.19
vmbri exacti à Pelasgis 33.53
vmbri diem ciuilem à meridie in meridiem obseruant 21.15
vmbrorum gens Italiæ antiquissima 39.21
vmbro fluuius 33.58
vndecumanorum colonia 38.53
voconij forum 32.50
vocontiorum regio 32.50. & 40.25
vocontiorum gens fœderata & 95.18 32.53.
volane Padi portus 40.6
volaterrana vada 33.57
volaterrani populi 34.7
volcæ Tectosages 32.33
volcentani populi 38.8
volcientium gens 33.59
volsci populi 34.25
volsci orum litus 32.58
volsinijs molæ versatiles inuentæ 509.19
volsinienses lapides 511.35
volsinienses populi 34.8
volsinienſis lacus 511.35
volsinij oppidum à Volta monstro populatum 15.21
volsinij oppidum totum fulmine concrematum 15.15
volubile oppidum 55.58
vomanum flumen 39.9
voturi populi 68.17
vra locus 63.25
vranopolis oppidum 46.46
vrbes à mari absorptæ per totum caput 23.45
vrbigens 78.29
vrbinates populi 39.31
vrbubuma oppidum 84.57
vrci oppidum 31.28
vrgia oppidum 31.5
vrgo insulæ 36.40
vria oppidum 38.29
vripopuli 76.42
vrium fluuius 30.21
vrpanus fluuius 42.39
vrsentini populi 38.7
vrso oppidum 30.52
vsalitanum oppidum Africæ 57.56
vsar fluuius 57.14
vsibalci populi 86.25
vsidicani populi 39.35
vsticainsula 37.35
vibina colonia 57.53
vtica oppidum 25.19. & 57.29. & 87.55. & 443.54
vtidorsi populi 73.14
vtus fluuius 42.44
vlcaniæ insulæ 37.37
Vulgientes Narbonensis Galliæ populi 32.48
vulturnus fluuius 34.49
vulturnum oppidum Ibidem
vulturni maris vitrea harena 513.18
vxama oppidum 32.9

X Anthus Lyciæ oppidum 64.31. & 88.7
Xanthus Lyciæ fluuius 64.31
Xanthus Troadis fluuius 26.55. 66.25. & 88.7
Xenitanæ Quizæ oppidum peregrinorum 57.6
Xerxes rex Persarum Athon montem perfodit 46.44

Reliqua quære parte prima.

Xylenepolis oppidum 78.39
Xylopolitæ populi 46.38
Xystiani populi 65.14
Xoitis præfectura 59.39

Z Acynthus insula 48.13
Za Zinthium bitumen 497. 25
Zigeræ populi 84.39
Zagrus mons 81.18
Zamareni populi 83.18
Zamense oppidum 57.59. & 439.24
Zannes populi 84.58
Zanclæi populi 37.33
Zaco portus 32.41
Sapouortene regio 73.55
Zarax oppidum 45.1
Zarangæ populi 78.28
Zaraspharum oppidum 78.28
Zariaspa oppidum & 74.9 73.53.
Zela oppidum 47.36. & 70.10
Zelia oppidum 67.58.
Zephyre insula 48.51
Zephyrium promontorium 35.51
Zephyrium oppidum 51.20. & 63.51
Zephyria insula & 49.39 23.30.
Zerbis fluuius 80.18
Zetis oppidum Carmaniæ 79.31
Zeugitana regio 57.25
Zeugma oppidum 61.21. & 63.22. & 80.22.26.51. & 481.54
Zeugmatis vrbis miracatena 481. 54
Ziela oppidum clade Triarij, & C. Cæsaris victoria nobilitatum 70.15
Zigere oppidum 47.22
Zygæ populi 71.9
Zilis regio 55.44
Zimiris Aethiopiæ regio harenosa 508.47
Zingi populi 71.5
Zyras fluuius 47.21
Zizama oppidum 57.36
Zizerus fluuius promontoriumq; 79.1
Zoelæ Asturiæ populi 32.12
Zoelicum linum 282.51
Zanemons 47.13
Zonus fluuius 73.1
Zoroanda locus 81.2
Zotolis fluuius 74.1
Zoton oppidum 84. 51
Zurachi populi 82.34

INDICIS PLINIANI PARTIS SECVNDAE FINIS.

FRANCOFORTI AD MOENVM EX officina Martini Lechleri impensis Sigismundi Feyerabendij.
M. D. LXXXII.